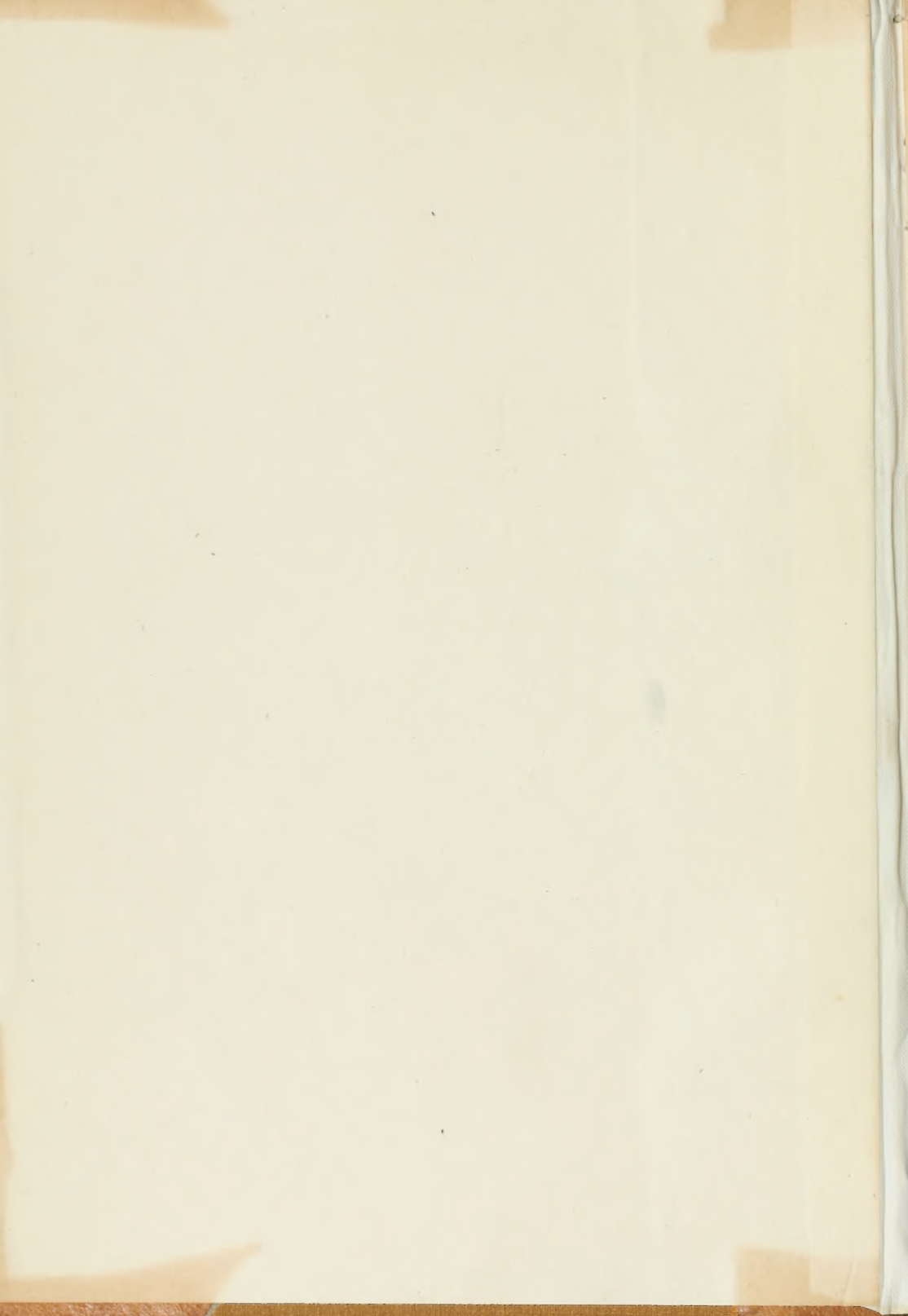
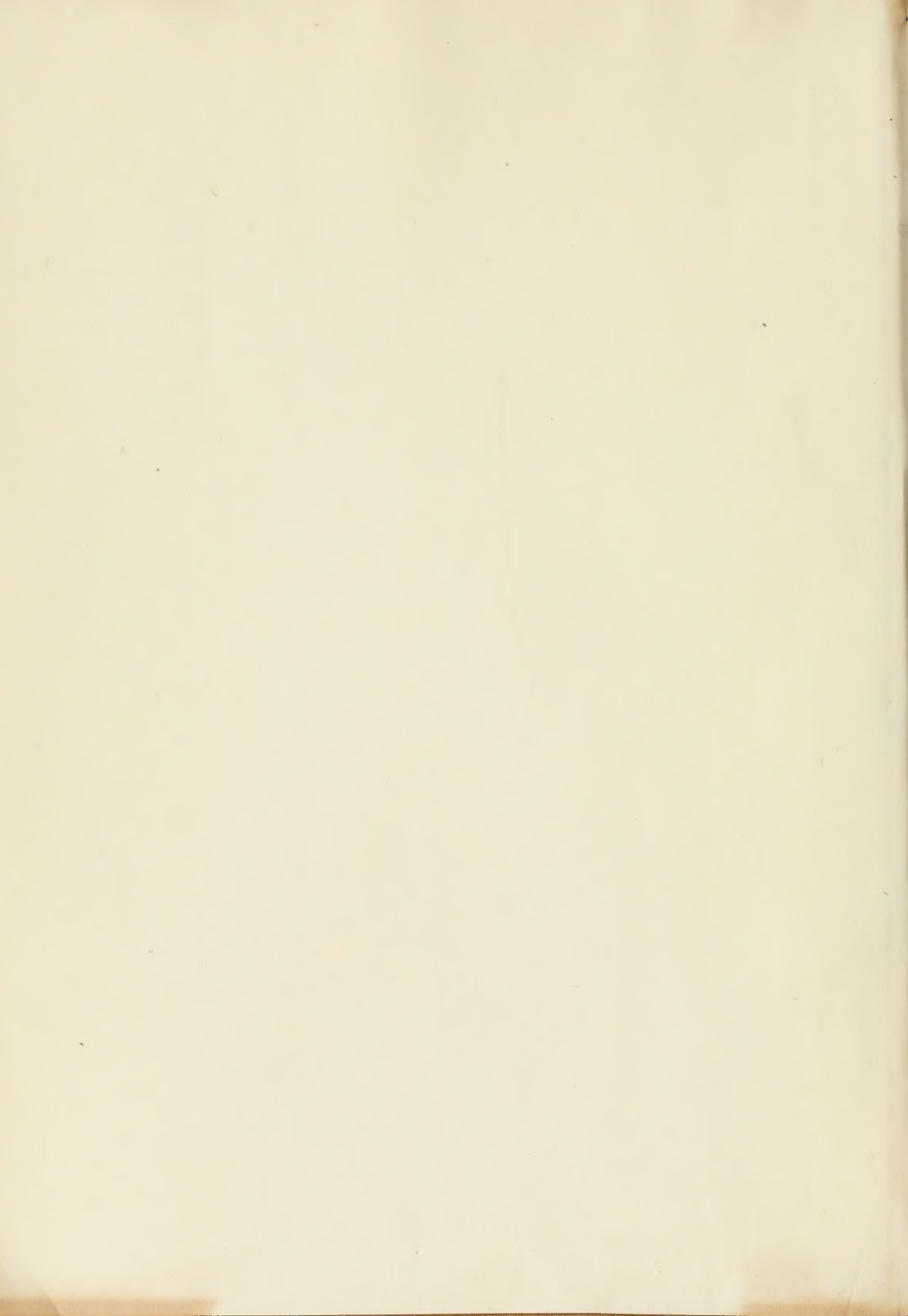

UNIV OF
TORONTO
LIBRARY

I

PATRUM
NOVA BIBLIOTHECA.

II a

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

NOVAE PATRUM BIBLIOTHECAE

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

S. CYRILLI ALEXANDRINI COMMENTARIUM

IN S. LUGAE EVANGELIUM

NEC NON EIUSDEM ALIA OPUSCULA XVI

ITEM DIVERSORUM PATRUM

OPUSCULA X.

OMNIA EX VATICANIS CODICIBUS

CUM LATINA EDITORIS INTERPRETATIONE

PROLOGIS ET ADNOTATIONIBUS.

ed.

Angelus Maius

ROMAE

TYPIS SACRI CONSILII PROPAGANDO CHRISTIANO NOMINI.

M.DCCC.XLIV.

144888
14/1/18.

100
100
100

THE GREAT BRITISH MUSEUM

THE GREAT BRITISH MUSEUM

100
100
100

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Quoties ego generalem illam sancti Cyrilli alexandrini operum editionem, ab Auberto gallo septem tomis vulgatam, manu versabam, toties me cupere memini, ut nova aliqua curaretur, quae tanto aubertina plenior esset ac melior, quanto haec minores alias et vetustiores superasse videtur. Etenim haud minimus huius editionis naevus est, quod latina graeci textus interpretatio varios habet auctores, qui viginti fere numerantur: quo fit ut Cyrilli elocutio neque consona neque uniformis latinis auribus oculisque accidat: et quidem veri etiam crassique errores interpretum latinis plagulas maculant. Necessariis insuper scholiis sive criticis sive exegeticis caret saepe Cyrillus, et materia ipsa respiraciones capitulorum divisionesque idoneas haud raro desiderat: graecus vero contextus foedis quandoque mendis laborat: materiarum indices vel exiles sunt, vel alicubi nulli: quilibet denique editoris apparatus et isagoge, et singulorum operum veluti historia ac iudicium frustra requiritur. Quamquam igitur haud leve est Auberti meritum, modesti ceteroqui hominis et ingenui, propter hanc tomorum tot quam gravi labore suo molem instruxit; attamen optandum erat, ut maurinus aliquis monachus Cyrillum quoque consueto sodalitatibus suae splendore doctrina ac studio sibi adornandum susciperet, quod ut aliquando, meliore temporum conditione fiat, piis votis depono.

Editionum S. Cyrilli imperfectio.

II. His de Auberti editione breviter atque ut spero aequabiliter dictis, nondum tamen eius praecipuum memoravi incommodum, tot videlicet Cyrilli opusculorum defectum, quae partim graece partim latine dispersa in impressis libris extabant, et Auberti notitiam diligentiamque fugerunt. Haec scilicet accurate recenset Fabricius B. G. lib. V. cap. 22. n. 8. ed. nov. T. IX. p. 487. seq. quae nimirum a novo editore sedule colligenda sunt. Neque haec sistendum, sed in conciliorum actibus, praesertim ephesini, in antiquis apologeticis, panopliis, scriptorum enarratoribus seu bibliographis, apprimaeque in Photio, nec non antiquis auctoribus Mario Mercatore, puta, Facundo, Liberato, Anastasio, Leontio, et reliquis praecipue adversus Eutychis, Nestorii, Dioscori, Severi, aliasque sectas huiusmodi pugnatoribus, scripta Cyrilli rimanda sunt. Quid de graecis dicam ad utrumque testamentum catenis, quae tot Cyrilli divitias ostentant? Me certe coacervandi cum maioribus scriptis minores etiam minimasve Cyrilli ad unum corpus reliquias cupido incesserat, totumque Cyrillum decem circiter tomis comprehendendi: neque is iniucundus labor fuisset, si otii satis suppeteret, vel si ceteras curas meas seponere decrevissem; quod quia non placuit, nolui tamen Cyrillum, quo paene prae ceteris delector, deserere: sed omnia omni editorum eius operum sollicitudine, converti me potius ad indagandum quicquid tanti viri adhuc ineditum vaticanis codicibus contineri haud fallaci coniectura

Scriptorum Cyrilli nupera conquisitio.

vel certitudine potius compereram. Quod quam prospere ut puto egerim, et res ultra votum cesserit; facile erit deinceps futuris eruditus Cyrillum denique tum ex superioribus editionibus, tum ex his nostris additamentis cumulatam efficere: cuius mihi certe tanta ad manus venit copia, ut duobus eam voluminibus, non sine mea interpretatione exposuerim, quorum prius nunc describendum est.

III. Primum se mihi obtulit Cyrilli ineditum, ut reor, opusculum *de Trinitate* in vaticano perraro codice; quae lucubratio plane ab illa differt, quam pari titulo sub falso Cyrilli nomine (quam sit potius ex Damasceno aliisque excerptum, ut iamdiu demonstratum fuit) vulgavit Wegelinus, prout mox in editione dicam p. 31. Ait autem Cyrillus cap. 3. se, postquam contra blasphemias haereticorum, Arianorum scilicet, satis decertaverat (puta in thesauro, in commentario ad Iohannem, et alibi) nunc hoc opusculum pie credentibus scribere, ut divina dogmata, extra omnem controversiae aleam, didactico more exponat. Reapse autem promissum abunde facit: ea quippe perspicuitate, et theologiae peritia altissimum Trinitatis mysterium evolvit ac tradit, quae tantum atque a Deo peculiariter edoctum magistrum decet. Tres singillatim divinas personas propriis cuiusque argumentis illustrat atque confirmat: idque opusculum, cedro sine dubio liniendum, viginti et octo capitulis terminatur.

Cyrillus de Trinitate.

De incarnatione.

Sequitur, pari theologiae merito, tractatus alter ex eodem codice sumptus, *de Domini incarnatione*, triginta quinque capitulis comprehensus, et a Cyrilli ceteris de hoc argumento scriptis prorsus diversus. Atque in hoc refutationem haereticorum non negligit, quorum neminem recentiorem Eunomiam nominat. Illa vero calumniam a posterioribus Monophysitis Cyrillo imposita de unica Christi natura ab eo adserta, tam evidenter hoc scripto *προληπτισιῶς* dissolvitur, ut nemo iam contra hiscere ausurus sit. Quamquam vero polemicam in hac lucubratione partem naviter tractat Cyrillus, attamen in exponenda Dei erga homines benignitate, quam incarnationis opus demonstrat, plurimus est; ut christianum populum Dei vicissim amore inflammet, atque in fide confirmet, quam egregie definit pium esse erga Deum ac revelationem nesequium, controversia omni curiosoque etiam examine omissa, cui certe indagini neque plebs neque maxima hominum pars idonea est.

De Deipara.

Tertiam in hoc nostro volumine sedem occupat Cyrilli copiosa ac libelli instar oratio, qua ostenditur beatam Mariam re vera esse rectissimeque dici deiparam. Extabat haec inedita oratio in vaticano codice antiquo 1431 (1) nec non in recentiore ottob. 30; denique eandem contineri scio in codice etiam barberino 253. Rem hanc non semel Cyrillus, etsi obiter, non tamen incuriose tractaverat iis in scriptis, quae p. 75. in adn. nominatim appellavi, quibus addendus est locus orationis I. de fide ad Reginas (opp. T. V. part. 2. p. 47. seq.) Sed enim praeclarum mihi obvenit, ut dixi p. 86, Iustiniani imp. in eius quam edidi epistola duplex testimonium de hac Cyrilli oratione, ita ut praeter stilum et consuetam atque sollemnem Cyrilli doctrinam, auctoritas etiam augusta accedat, quae omnem dubitationis scrupulum eximit. Et quidem ipse Cyrillus hoc se argumentum diserte tractasse, narrat in epistola ad Maximum apud Balutium nov. coll. concil. col. 915. his verbis: « primum capitulum » est quod sancta virgo sit Dei genitrix. » Nisi forte eo loco de primo suo in Nestorium sermone cogitat: etenim id dogma postea, prout nunc in invento nostro legitur, multo uberius explicuit. Luculentam hanc Cyrilli orationem commendare verbis

(1) Specimen scripturae huius codicis 1431. habes n. 6. in tabula tomi quarti huius novae Patrum bibliothecae.

omittam, nullis enim laudibus eget; in cuius etiam clausula vehemens ad orthodoxiam retinendam adhortatio fit. Illud nequeo reticere, quod est Cyrillo nostro valde honorificum, simulque novum huic scripto suffragium adiicit. Etenim duo perillustres patres, qui Eutychem reprehenderunt, Leo papa pluribus scriptis (1), Petrus chrysologus una epistola (2), praedictae cyrillianae orationis exordium sibi evidenter vindicaverunt. Leo quidem sermonem suum in Ballerin. edit. postremum, quo Eutychem refutat, sic cum Cyrillo exorditur. « Sicut peritorum prudentiumque medicorum est, passiones infirmitatis humanae remediis praevenire, et quemadmodum salutem contraria declinentur, ostendere etc. » Reliqua etiam consentiunt, nisi quod Cyrillus Dei, Leo autem pastorum providentiam memorat. Iam Petrus, haud quidem in praedicta epistola, sed initio sermonis XLIV. (ed. Seb. Pauli) sic Cyrillum aequè imitatur. « Peritus medicus quoties vario languore defessis plenam desiderat conferre » medicinam, altas aperit morborum causas etc. quam plurima remediorum genera, » herbarum vires pandit, medicamentorum loquitur qualitates. »

Quarto loco posuimus de eodem argumento dialogum Cyrilli cum Nestorio in codice vat. 790. compertum, ubi is nominatim Cyrillo auctori inscribitur: neque hic certe colloquendi mos a Cyrillo abhorret, ut eius longi cum Hermia et cum ipso Nestorio dialogi noti ostendunt. Certe fit heic perlucida Nestorii arguentis confutatio.

Dialogus.

Cyrilli multas periisse epistolas manifestis indiciis constat. Atque utinam Auber- tus non tam socors in illarum editione fuisset, qui ne numerare quidem eas meminit, nedum aliquot scholiis aut historicis titulis illustrare! Nos ineditas quatuor invenimus in codice vat. 1431, et partim etiam in octob. 1262, quas non latina solum translatione, verum etiam aliquot adnotationibus comitari voluimus.

Epistolae 4.

Sequitur apud nos homilia de incarnatione Dei Verbi, quae non nisi latine ex- tabat; graece vero a nobis ex utroque praedicto codice deprompta fuit, novoque latinae linguae vestitu amicta. Item brevior illa quae subtextitur de Nestorio eiecto homilia, latine tantummodo in ephesinis actibus obvia, graece a nobis compta fuit in vaticanis codicibus 504. et 508, hancque item latinitate rursus donavimus. Captata vero ab his homiliis occasione, multarum aliarum Cyrilli deperditarum titulos p. 114. scripsimus: eumque deinde numerum p. 444. cumulavimus. Atque haec usque descripta Cyrilli opuscula nos superioribus annis graece tantum, et festinatis propter occupationes curis edideramus in veterum Scriptorum tomo octavo. Nunc vero retractatis diligentius graecis codicibus, facta ob publicum usum latina translatione, scholiis etiam prout opus fuit adiectis, rem adhuc pro nostra infirmitate tenuem, sacris tamen litteris paulo utiliorem, fecisse confidimus.

Homilia de in- carn. Domini.

Alia homilia.

IV. Sed ecce aliud in volumine nostro continuatur longe maioris molis Cyrilli scriptum, quod paginas 332. occupat, commentarius nempe ad Lucae evangelium, quem nos gravi sane labore impendioque temporis ex duodecim vaticanis catenarum codicibus compilavimus: ita ut quas Cyrilli reliquias ex quatuor vix codicibus ante hos annos delibatas graece edidimus, nunc plurimum auctas et emendatas ex tot codicibus, addita etiam translatione nostra scholiisque, iusti operis instar repraesente-

Commentarius in Lucam.

(1) Leo in celebri ad Flavianum epistola cap. 5. locum quoque non adeo exiguum S. Augustini ex huius contra sermonem Arianorum libro n. 8. ipsis verbis sibi vindicavit; quae res non leve Leonis erga Augustinum obsequium fuisse demonstrat. Ballerin. ed. T. I. col. 824.

(2) Miror sermonum Petri editores, qui hanc epistolam in actibus concilii chalcodonensis obviam, et satis celebrem ac pretiosam, praeteriisse quasi per incuriam vel potius oblivionem aut inscitiam videntur.

mus. Sunt autem codices hi, quos in libri marginibus litteris A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. perpetuo denotamus. I. Codex A. vat. membraneus, maximus, in fol. saeculi fere tertii decimi, Nicetae catenam in Lucam continens cum Cyrillo plurimo (1). II. Codex B. palat. vat. bombycinus in fol. eiusdem fere ac B. aetatis, diversam tamen catenam continens. Huius codicis sub initio corrupti, apographum insuper recente manu confectum inspeximus. III. Codex C. vat. chartaceus, in fol. ubi item spissa in Lucam Patrum catena. IV. Codex D. vat. membraneus in fol. saeculi ferme duodecimi, item catena. V. Codex E. vat. chartaceus in fol. continens Macarii Chrysocephali non tam sermones quam patrum, citatis accurate nominibus, catenam in Lucam. Id Macarii opus dicitur etiam alphabetum, quia totidem sunt sermones quot alphabeti litterae: ceteroqui in vat. codice non nisi sexdecim extant, id est usque ad litteram π . VI. Codex F. vat. alius chartaceus, in 4. qui non nisi mediocre partem praedicti Chrysocephali continet. VII. Codex G. reginae svecae vaticanus, saeculi circiter duodecimi cum catena. VIII. Codex H. vat. praenobilis, saeculi ferme undecimi, qui tamen in grandi mole, non nisi partem nicetianae catenae complectitur. IX. Codex I. ottonianus vat. membraneus priscus, cum insigni ad prophetas omnes catena, habens etiam paucos Cyrilli locos, qui discrete dicuntur ex eius in Lucam commentario detracti. X. XI. XII, nobis K. L. M., exiguas admodum Cyrilli in Lucam reliquias nobis suppeditarunt. Duas quoque latinas ad Lucae evangelium catenas inspeximus, unam divi Thomae aquinatis, Balthassaris Corderii alteram: quae sicubi plus aliquid cyrillianum habuerunt, hoc latine nos dedimus in adnotationibus, ut Cyrilli textus, hac saltem lingua, utcumque expleretur. Sed haec, inquam, levia oppido incrementa sunt. Corderium autem fragmentorum suorum imperitum haud raro interpretem multis locis paene inviti redarguimus.

Idem commen-
tarius syriacum
inventus.

Graecorum patrum ad Lucam catenam nuper, id est anno 1841, Oxonii curis viri cl. Crameri ex gallicano codice editam, sero accepi, postquam ego opus Cyrilli meum profligaveram: alioquin eius aliquot locis tempestive usus essem, si nihil aliud certe ad collationem. Jam vero hac inspecta, in Cyrilli quas refert partibus, statim agnovi non nisi tenuem libri mei partem illic contineri, quum illa ex unico nec copioso codice, meus autem liber ex duodecim ms. catenis, quarum aliquot copiosissimae, prodeat. Etenim ubi quaterniones nostri pleni decurrunt, ibi interdum vel nihil codex gallicanus habuit, puta in capp. I. XVI. XXIV: vel singula vix fragmenta, puta in capp. III. et XV. Huc accedit quod in libro edito Cyrillus ceteris patribus interseritur, nullaque interpretatione latina scholiisve illustratur. Quae dum historialiter narro, haud hercle quicquam praestanti oxoniensi libro detrahere volo, cui omnis a me debetur honor ac porro defertur, propter rei sacrae utilitatem, typorum splendorem, editoris strenuam sedulitatem atque peritiam. Sed ecce aliud me vehementer commovit, gaudioque adfecit, quod ab ephemeridibus publicis nunciatum fuit, Cyrilli integros ad Lucam commentarios, in syriacam linguam conversos, nuper ex Aegypto in Angliam esse perlatos: quod sane exemplar si nulla laesum lacuna sit, periteque ab interprete syro elaboratum, Cyrilli demum totum ordinatumque ac purum opus, in alieno saltem idiomate repraesentabit. Nam catenarum incommoda quae sint, nemo eruditus ignorat (quamquam et illa peculiaris harum et verissima laus est, quod meliorem cuiusque operis sucum delibare solent.) Eclogarii scilicet partes

(1) Huius codicis, nempe vat. 1411, specimen scripturae exhibuimus tom. IV. in tabula n. 1.

operum pro libito suo excerpunt, et ubi lubet collocant, et quandoque etiam interpolationibus violant. Cum autem volumen nostrum haud ex uno sed ex duodecim mss. codicibus sit conglutinatum, vix fieri potest ut partes omnes sedem propriam, post eclogiarum licentiam et discrepantiam codicum, retineant; quam rem nonnisi integrum operis corpus praestabit. Si igitur graeca nostra ante syriatici libri editionem in Angliam venerint, multum credo interpretando Cyrillo proderunt: sicuti vicissim nobis magnopere fuisset commodus anglicanus liber ordinandis graecis ac perpoliendis, si (quod fieri non poterat) ad nos maturo tempore pervenisset. Rei huius persimile exemplum est Eusebii theophania, in syriaco pariter codice his annis inventa, cuius graeca fragmenta a me antea vulgata, cl. Leus interpret et editor non habuit; nos autem libro eius accepto, graeca nostra excussis denuo vat. codicibus multum auximus et recensuimus: qua super re in quarto bibliothecae huius volumine satis diximus. Iam nemo nobis obiiciat, quod Cyrillum ex catenis, non autem ex codice proprio integroque, vulgemus: nam praeter quam quod nulla alia suppetebat rei conficiendae ratio, nihil nos inusitatum egimus. Ecce enim Origenem in genesim, in proverbialia, et in psalmos, nonnisi ex catenis Ruaeus utcumque restituit: eiusdemque item hexapla magnam partem catenae suppeditarunt. Theodoretum et Athanasium in psalmos catenae solae Sirmondo et Montfauconio obtulerunt. Chrysostomi satis copiosas et egregias in Hieremiam explanationes nusquam nisi apud Ghislerii catenam habemus. Eusebium in Lucam, Polychronium in Daniele, Didymum in secundam ad Corinthios nos ipsi catenarum ope adiuti in lucem extulimus. Postremo qualis quantusque percipi ex hac Cyrilli editione fructus possit, lector per se quisque sentiet, et noster etiam rerum index partim demonstrabit, praesertim in re dogmatica, circa Christi divinitatem, originale peccatum, divinam gratiam, sacramenta baptismi, poenitentiae, atque eucharistiae, de quo postremo praesertim dogmate divinus est Cyrilli locus p. 417, quem nulla umquam haeresis neque praesens neque futura labefactabit. Sed de Cyrilli in Lucam commentario satis (1). Superest ut de reliqua voluminis continentia dicamus.

V. Est inter syriacos bibliothecae vaticanae codices pervetus quidam, numero 140. notatus, saeculo octavo ut Assemano videtur scriptus, qui Iohannis caesariensis inter quintum sextumque saeculum clari apologiam continet concilii chalcedonensis adversus contemporaneum suum Severum patriarcham antiochenum, Acephalorum coryphaeum, et doctorem totius orientis pestilentissimum. Iohannes itaque ut adversarium, Cyrillo semper prout notum est abuti solitum, iisdem armis configat, multos, id est XLVI., Cyrilli locos ex operibus nunc deperditis, contra Synusiastas, et contra Diodorum tarsensem ac Theodorum mopsuestenum, nec non ex commentariis in Matth. Luc. et Paul. recitat; quos ego lubentissime in hoc volumine latine saltem

Contra Synusiastas et alios.

(1) Testimonia vetera pro Cyrilli in Lucam commentario olim nos citavimus, latinas catenas divi Aquinatis atque Corderii: item graecas vaticanas in prophetas ubi pauca fragmenta citata reperimus: deinde scholiastas aliquot vatic. Item catenas vat. in Luc., quarum nunc numerum auximus usque ad XII. Denique adest codex syriacus, de quo supra diximus. Nunc ecce haec scribens, in aliud testimonium incido Iohannis cyparissiotae decad. VI. Bib. PP. Lugd. T. XXI. p. 420, qui Turriano interprete ait. *Sanctus Cyrillus alexandrinus in explanationibus ad Lucam ait: factam esse dicimus transfigurationem (Domini) non sic quidem ut corpus humanum figuram amiserit, sed splendore quodam indutum fuerit etc. usque ad sustinere potuerunt.* Qui locus graece nunc apparuit in editione nostra Luc. IX. 29. p. 239, cum ea tantum levi varietate, quam sive Cyparissiota, sive eclogarii nostri, sollempni more fecerunt. Adde iohannem caesariensem in hoc volumine p. 131. adn.

exposui: praesertim quia librorum contra Synusiastas et contra Diodorum ac Theodorum sex iam ego originalia compereram graeca fragmenta, quorum postea veritatem Iohannes caesariensis confirmavit.

Partes commen-
tarii in Cantic.
Salomonis.

Notissima et universalis ss. Patrum regula est, canticum Salomonis non nisi spiritali sensu de Christo eiusque ecclesia esse intelligendum: quamobrem gravi reprehensione digni sunt, quicumque ab hac decentissima Patrum omnium norma discedere audent. Ecce autem et Cyrillus noster in eo explanando cantico a trito sollemni ecclesiae more non declinat: cuius ego deperditi commentarii quum ante hos annos fragmenta graece tantum ediderim in Procopii catena (AA. class. T. IX.) nunc collato rursus vat. codice, et addita latinitate, in hac Cyrilli anecdotorum congerie commode exhibeo. Neque in his desunt singulares aliquot sacri textus lectiones, praeter eximiam auctoris pietatem, et de sancti chrismatis sacramento testimonium p. 465. His ego commentarii partibus cyrilliana quinque alia diversi argumenti fragmenta subtexenda curavi.

Homilia de
Vinea.

Sancti Cyrilli homiliam de evangelica vineae parabola, quam olim latine tantum Achilles Statius lusitanus ad Gregorium XIII. PP. impressam miserat, graece ego in Spicilegio rom. T. V. edideram ex ipso Statii codice in bibliotheca vallicelliana Romae superstitae. Fuit enim Statius illius bibliothecae conditor, eiusque illic imago cum elogio ad perpetuam rei memoriam prostat. Nunc igitur ne Cyrilli homilia translatione latina careat, (etenim priscus et tenuis Statii libellus vix alicubi occurrit, et ipsi mihi ad manus non est) hoc quoque Cyrilli scriptum utraque lingua, me interprete, extare constitui. Et quoniam in Cyrilli homiliis versari coeperam, tres quoque eiusdem concuiculas de aegyptiis martyribus Cyro ac Iohanne, quas mihi S. Sophronius in sua praedictorum, quam edidi, martyrum historia obtulit, hoc idoneo loco non sine animadversionibus aliquot ponendas curavi.

Fragmenta multa
minora.

Ne minima quidem Cyrilli fragmenta, quotquot inter edita a me scripta, vel in codicibus extiterunt, neglexi. Itaque primo undeviginti particulas sumpsit partim ex codice vaticano 1431, partim ex columnensi, et ex meis Leontio atque Anastasio. Deinde alias XXV. particulas ex deperditis adversus Iulianum libris, a Iohanne elogario citatas, ut in monito p. 488. dictum est. Postremum, sed insigne magni Cyrilli apud nos segmentum est *adversus eunuchos*, de quo in monito p. 494. verba fecimus; nec non de iunioris quoque specimine p. 497. Atque haec omnia latinae translationis commoditate frui volumus. Alteram voluminis nostri partem constituunt graece, latine, atque etiam aliquando syriace, diversa classicorum patrum opuscula, quorum titulos paulo post recitabimus. De quibus omnibus quum singula monita atque notitiam propriis in locis scripserim, nunc lectores diutius non morabor.

PARERGON DE ALIQUOT AREOPAGITAE CODICIBUS.

Dionysii Alex.
scholia ad Areo-
pagitam.

VI. Jam ut parergon aliquod praefationi huic, simulque volumini ornamentum addam, de tribus dicam breviter praestantibus Dionysii areopagitae vaticanis codicibus; quorum primus insignis et crassae molis, saeculi ferme XII, cuncta illius continet opera cum amplissimis scholiis, quibus prima in pagina praeposuit inscriptio haec: *Διονυσίου Ἀλεξανδρείας σχολία τῆςδε τῆς βίβλου*, *Dionysii Alexandriae scholia libri huius*, videlicet de divinis nominibus. De alexandrino hoc Dionysio. areopagitae Dionysii scholiasta, satis disputatum video in utroque corderianae edi-

tionis tomo; quae quomodolibet se habeat opinio; et quamvis Ioh. Cyprisiota deced. I. 1. et II. 2. diserte Dionysium scholiastam a Maximo distinguat; ego tamen scholia haec vaticana alexandrino Dionysio inscripta, eadem prorsus esse comperiebam, tam in hoc quam in aliis Areopagitae libris, ac illa quae sub sancti Maximi nomine in Corderii editione extant. Nihilominus tamen noster propter amplitudinem suam ac vetustatem dignus adhuc est quem eruditi homines consulant, si quando de Areopagita cogitabunt.

Alter Areopagitae multo nobilior ac rarissimus codex, descriptus a me breviter fuit in Script. vet. T. VI. praef. p. 37, qui videlicet tachygraphicis notis exaratos continet libros, vel horum potius partes, de divinis nominibus et de eccl. hierarchia. Prioris libri quum amplum specimen in aerea tabula incidendum curaverim, volumini huic praeposui, quò philologi ad graecae tachygraphiae studium excitentur: etenim ne in illa quidem celebri Montfauconii palaeographia par aliquid huic nostro specimini invenient. Quia vero in codicis folio 216. b. excerpta quoque vidi tachygraphicis aequè notis scripta libri Enoch, horum item particula dedi operam ut in eadem tabula extaret. De Enoch libro, quem multi veteres ecclesiae patres cum honore laudarunt, docte scripsit Fabricius in V. T. codice pseudepigrapho. Attamen libri Enoch aethiopicum textum, de quo diu Ludolfus apud cit. Fabricium, nos ipsi superioribus annis intulimus in bibliothecam vaticanam; codicem nempe pulcherrimum ex publica autione redemptum, qui Cardinalis Antonellii fuerat; quod iam dixi in calce catalogi codicum aethiopicorum bibl. vat. Script. vet. T. V. part. 2. p. 100, ubi etiam nuperam libri eius aethiopici editionem apud Anglos curatam commemoravi. Nunc graeci textus, et quidem tachygraphici, exigua saltem particulam eruditionis causa vulgamus.

Tertium iam memorabo vaticanum codicem, Areopagitae scriptis illustrandis idoneum. Nimirum in peramplio S. Maximi operum ms. volumine legebam ipsius Maximi in quartam Dionysii ad Caium epistolam copiosa scholia, quae in editionibus nondum apparuerunt, quia praedicto loco Corderius Pachymerae paraphrasim S. Maximi scholiis substituit. Horum, inquam, scholorum quum se occasio aliqua obtulerit, rationem habeo. Interim, ut sit breve specimen, ad illa Dionysii verba ἐκ τῆς ἀνθρώπων οὐσίας ὁ ὑπερούσιος οὐσιωμένος: *ex hominum substantia ille, qui supersubstantialis est, sumpsit substantiam*; sic Maximus: οὐ γὰρ ψιλὸν μόνον ἐφάντασεν ἡμῖν ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐν εἶδει σαρκὸς διαμόρφωσιν, κατὰ τοὺς Μανιχαίων λήρους· ἢ σάρκα συνουσιωμένην οὐράνοθεν ἑαυτῷ συγκατήγαγε, κατὰ τοὺς Ἀπολιναρίου μύθους, ἀλλ' αὐτὸς κατ' οὐσίαν ὄλην ἀληθῆς ἀνθρώπος γέγονε, προσλήψει δηλονότι σαρκὸς νοεράς ἐψυχωμένης, ἐνωθεῖσιν αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν: *non enim simplicem tantum ac phantasticam ostendit nobis sub carnis speciem figuram, prout Manichaei nugantur: vel iam concretam carnem de caelo secum advexit, quae est Apollinaris fabula; sed ipse omnino substantialiter verus homo factus est, adsumendo scilicet mente praeditam atque animatam carnem, quam hypostatice sibi adunavit.* Et multis interiectis, rursus Maximus: τίς ἐγνω πῶς συγκοῦται θεός, καὶ μένει θεός; πῶς μένων θεὸς ἀληθῆς, ἀνθρώπος ἐστὶν ἀληθῆς, ἄμφω δεικνὺς ἑαυτὸν, ἀληθῶς ὑπάρξει φυσικῇ; κ. τ. λ. *Quis novit quomodo Deus incarnetur, et Deus maneat? quomodo Deus verus manens, homo verus sit, duplicem semet ostendens, cum naturali vere substantia? etc.*

Areopagitae codex notis tachygraphicis scriptus.

Scholia inedita ad epistolam Areopagitae.

VOLUMINE CONTINENTUR HAEC.

IN PARTE PRIORE

S. CYRILLI ALEXANDRINI OPUSCULA.

- I. De sacrosancta et vivifica Trinitate capitula XXVIII. p. 1-31.
- II. De Incarnatione Domini nostri Iesu Christi capitula XXXV. p. 32-73.
- III. Quod beata Maria sit deipara, sermo vel potius tractatus p. 75-100.
- IV. Dialogus dogmaticus Cyrilli cum Nestorio p. 101-104.
- V. Epistolae quatuor Rufo, Amphilochio, et Maximo p. 105-108.
- VI. Homilia de Incarnatione Dei Verbi p. 109-112.
- VII. Homilia brevis post Nestorium eiectum p. 113-114. Subtextitur catalogus homiliarum Cyrilli deperditarum.
- VIII. Commentarius in Lucae evangelium p. 111-144.
- IX. Adversus haereticos Synusiastas fragmenta XV. p. 445-451.
- X. Adversus Diodorum et Theodorum fragmenta XXIV. p. 451-455.
- XI. In Matthaeum, Lucam, et Paulum fragmenta VII. p. 455-456.
- XII. In Canticum Salomonis partes commentarii p. 457-467.
- XIII. In proverbialia, Danielelem, et contra pneumatomachos fragmenta p. 467-468.
- XIV. Homilia de parabola evangelica vineae p. 469-471.
- XV. De SS. martyribus Cyro et Iohanne conciunculae tres p. 472-475.
- XVI. Excerpta varia LIV. p. 476-492. Subiunguntur fragmenta tria Athanasii, Basilii, Ioh. Chrysostomi p. 493.
- XVII. Adversus Eunuchos invectio p. 494-497. Subtextuntur Cyrilli iunioris fragmenta duo p. 497-498.

IN PARTE POSTERIORE

PATRUM ALIORUM SCRIPTA.

- XVIII. Eusebii alexandrini sermo de eleemosyna p. 501-522.
- XIX. Eiusdem sermo de astronomis p. 522-528. Additur notitia duorum Eusebii emeseni sermonum.
- XX. Alexandri patriarchae alexandrini sermo ex syriaco codice (saeculi octavi) p. 531-540.
- XXI. Timothei patriarchae alexandrini sermo et fragmenta p. 541-544.
- XXII. Martyrii patriarchae antiocheni pars sermonis de divo Chrysostomo contemporali suo, et fragmentum de animae exitu p. 545-552.
- XXIII. Gregorii patriarchae antiocheni sermo prior de Christi baptismo p. 553-556.
- XXIV. Eiusdem sermo alter de argumento eodem p. 557-565.
- XXV. Athanasii magni excerpta commentarii in Lucam p. 567-584.
- XXVI. Germani I. patriarchae constantinopolitani epistola encyclica ad Armenios de de fide orthodoxa p. 585-594.
- XXVII. Panoplia dogmatica, cum insertis variis, et praesertim Gelasii I. PP. epistola encyclica p. 595-662.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΖΩΟΠΟΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ (1).

SANCTI PATRIS NOSTRI
CYRILLI
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE
DE SANCTA ET VIVIFICA TRINITATE.

PROHOEMIUM.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Opporteret sane omnes, qui nomine servatoris nostri Iesu Christi praefulgent, ovesque esse gloriantur pastoris, qui suam pro nobis animam posuit, pastoris vocem audire, et ab eo demonstratam herbam depascere, et evangelicae fidei terminis mandatisque insistere, simplicemque apostolorum adamare doctrinam. Sed quia multi superbia perciti, vanaeque gloriae cupidi, et suarum virium ignari, erroneae mentis suae conceptus inspiratae doctrinae anteponunt; et a recta, quae ad supernam civitatem ducit, via aversi multifidas mortiferasque semitas terunt, cuncti quidem pariter aberrantes, quamquam non eandem erroris viam aequae sectantes, sed aliis aliisque modis cogitationum suarum sequentes fallaciam; existimo decere, ut ii qui

Ἐδὲ μὲν πάντας ὁδοῦ τῆ προσηγορία τῷ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ λαμπρονομένας, καὶ πρόβατα εἶναι σεμνονομένας τῷ ἡσυχῆν τεθεικότος ποιμένος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ τῷ ποιμένος ἀκούειν φωνῆς, καὶ τῷ ὑπὲρ ἐκείνης δεικνυμένην νέμεσθαι πῶσαν, καὶ τοῖς τῷ εὐαγγελικῆς πίσεως ὅροις καὶ νόμοις ἐμμένειν, καὶ τῷ ἀπλῆν τῷ ἀποστόλων ἐρεῖσαν διδασκαλίαν· ἧσὶ ἢ πολλοὶ πληθέντες τύφῳ (2), καὶ δόξης κενῆς ἐρασαθέντες, καὶ ἑαυτοὺς ἀγνοήσαντες, τὰ τῷ πεπλανημένης αὐτῶν ἐνοίας κηρύγματα, καὶ θεοπνεύστα διδασκαλίας προετίμησαν, καὶ τῷ εὐθείας εἰς τῷ ἀνω πῶλιν ἀγούσης ὁδοῦ ὡδωτραπέντες, εἰς πολυσχεδεῖς καὶ θανατηφόρους ἐχώρησαν ἀτραπὸς, πάντες μὲν ὁμοίως πλανώμενοι, οὐ τῷ αὐτῆν ἢ τῷ πλάνης ὁμοίως μετιόντες ὁδὸν, ἀλλὰ διαφόρως τῇ τῷ λογισμῶν ἀκο-

(1) Hoc opusculum prorsus differt a thesauro eiusdem Cyrilli edito, in quo pariter agitur de sancta Trinitate, sed alia ratione et scopo, ut mox dicitur.

(2) Contemporaneus Cyrillo Augustinus cum illo conspirat, docens omnium haeresum matrem esse superbiam; nempe de vera relig. cap. XXV: si superbia non esset, non essent haeretici neque schismatici. Et serm. XLVI. n. 18: diversis locis sunt diversae haereses; sed una mater superbia omnes genuit; sicut una mater nostra Catholica omnes christianos fideles toto orbe diffusos.

λεθούντες ἀπάτη, ἠγοῦμαι πρέπειν τοῖς
 τ̄ βασιλικῆν κ̄ τετριμένῃν ὑπὸ τ̄ εὐσεβῶν
 ἰδεύουσιν, ἐλεεῖν τε σ̄ντων πλανωμένους, κ̄
 τ̄ ἀπάτην γυμνοῦν, κ̄ τ̄ εὐσεβίαν ὑπο-
 δεκνύσαι, κ̄ ποδηγεῖν σ̄ντων ἐσομένους, κ̄
 τ̄ ἐκατέρωσε ὡδραφοῦσῃς ἀπέργειν, ἕως
 ἀν τ̄ βασιλίδα πόλιν καταλάβωσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Ὅτι περὶ πολλοῦ ποιεῖται ὁ Θεὸς
 τ̄ ἀνθρώπων σωτηρίαν.

Τούτου ἦδ χάριν κ̄ ὁ τ̄ ὄλων σωτὴρ
 εἰς τ̄ οἰκουμένῃν ἀπέστειλε τ̄ ἀποστόλων τ̄
 ἱερὸν χορὸν, ἵνα τ̄ ἀκτίσι τ̄ Θεογονώσας
 σ̄ντων ἐν τῷ σκοτῆ τ̄ ἀγνοίας συντετραμ-
 μένους φωτίσωσιν, ἵνα τὰ δασκεδασμένα
 παράβατα κ̄ τοῖς λύκοις προκείμενα συν-
 αργάσωσι τε κ̄ ποιμάνωσιν ἐμμελῶς, ἵνα τ̄
 ἀρχιερατικοὶ εἰς καλλιέλαιον τῆ τ̄ πνεύματος
 μεταβάλλωσι τέχνη, ἵνα σ̄ντων κρυπτομένους
 τῷ βυθῷ τῆς ἀσεβείας, τῷ τῆς διδασκα-
 λίας ἀλιεύσωσι λόγῳ· ἐπειδὴ τοῖνυν κ̄ τῷ
 ποιητῇ τ̄ ἀνθρώπων πάντων ἴδιον τ̄ ἀν-
 θρώπων ἡ σωτηρία, κ̄ τῇ φύσει ἢ δοκεῖ τὸ
 τῷ πέλας ἐπαμύνην δεομένῳ κηδεμονίας,
 τὸ δοθῆν ἡμῖν ὑπὸ τ̄ κυρίου τ̄ γνώσεως τά-
 λαντον ἐπὶ σ̄ντων ἑραπείας κ̄ ἡμεῖς κατα-
 βάλλωμεν, ἵνα μὴ τῷ ἀργῷ συγκαταδι-
 κασθῶμεν οἰκίτη· κ̄ τ̄ θεῖον δογμάτων τ̄
 διδασκαλίαν προθησομεν, τοῖς τε εἰδόσιν
 εἰς ἀνάμνησιν, κ̄ τοῖς ἀγνοῦσιν εἰς μάθησιν.

β'. Τίς ὁ χαρακτήρ τ̄ ἐκκλησιαστικοῦ
 λόγου.

Κιρυτέτω ἢ τ̄ εὐαγγελικῆν ὁ λόγος
 πίστιν ἀπλοικῶς οὕτω κ̄ διδασκαλικῶς,
 μὴ δαλεκτικῶς μηδ' ἀντιλογικῶς, ἀλλ'
 ἐκκλησιαστικῶς (1), Θεοῦ προσφῶρος, κατα-
 νυκτικῶς μὴ ὀπιδαιτικῶς, διδασκτικῶς μὴ
 δικανικῶς, τεχνολογίας ἀπηλλαγμένῳ,
 Θεολογία κειρημένῳ· μὴ πολυπραγμο-
 νῶν τὰ ἀνέφικτα, μὴ ἐρευῶν τὰ ἀπει-
 νόητα, μὴ ἰῶ κ̄ λείψ τὰ ἀχώρητα ὡξεί-
 ράφων, μὴ τεχνικαῖς τ̄ ἀριστοτέλῃν ὑπο-

regiae tritaecque ab orthodoxis viae insi-
 stunt, errantium misereantur, et fraudem
 iis detegant, et sanam pietatem doceant,
 et sequacibus ducatum praestent, iisdem-
 que quominus neutram in partem exorbi-
 tent caveant, donec ad regalem denique ci-
 vilitatem perveniant.

CAPITULUM I.

Quod Deus multum aestimet hominum
 salutem.

Huius quippe rei causa omnium quo-
 que Servator in universum mundum misit
 apostolorum sacrum chorum, ut divinae
 notitiae radiis, eos qui in ignorantiae te-
 nebris enutriti fuerant, illuminarent; ut
 dispersas oves lupisque expositas congre-
 garent diligenterque pasceret; ut silve-
 stem in mitem oleam spiritali arte immu-
 tarent; ut impietatis barathro mersos, ma-
 gisterii expiscarentur sermone. Quoniam
 igitur et omnium hominum creatori iu-
 cundissima est hominum salus, et ipsius
 naturae lex est ut curam proximo egenti
 impendamus, datum nobis a Domino scien-
 tiae talentum apud nummularios nos quo-
 que colloceamus, ne cum inerte illo dam-
 nemur famulo: ideoque divinorum dog-
 matum doctrinam exponamus, scientibus
 quidem ad commemorationem, ignaris au-
 tem ad eruditionem.

II. Quae sit ecclesiasticae doctrinae
 forma.

Praedicare debet sermo noster evange-
 licam fidem simplici prorsus ac didascalico
 modo, non dialectico vel pugnace, sed
 ecclesiae Dei conveniente, ad compunctio-
 nem non ad ostentationem, ad instructio-
 nem non ad contentionem: artificio careat,
 theologia abundet, inaccessa non scrutetur,
 inintelligibilia non exquirat, neque
 mente aut sermone incomprehensibilia com-
 prehendere velit, neque artificialibus su-

(1) Codex ἐκκλησιαστικός; sed omnino scribendum videbatur ἐκκλησιαστικός. Sic enim divus Paulus I. Cor. XI. 16: si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei.

premum artificem supponere methodis; neque ommissa fide, pompam quaerat. Piscatores imitetur, coriarii vestigia premat, publicani ducatum sequatur, prophetica illuminetur lucerna, evangelico illustretur sole, nihil de suis exogitationibus admisceat, nullam nisi sanctissimi Spiritus adstruat doctrinam. Haec est enim divini magisterii definitio.

III. Quod haec instructio orthodoxis tradatur.

Et haereticas quidem blasphemias alii in scriptis coarguimus, singulasque seorsum persequentes, detracto fraudis velamine, nudam ostendimus impietatem. Nunc autem, Deo favente, fidei alumnis data ecclesiae divinitus dogmata exponemus: neque sermonis prolixitate satietatem studiosis inferentes, neque nimia brevitate curam debitam corrumpentes, sed utriusque termini medium tenentes: ita ut neque excessu molesti auditoribus simus, et tamen perspicuam divinae scientiae institutionem tradamus. Incipiam vero a supernis, ad ipsum bonorum fontem currens.

IV. Quenam sint opiniones tenendae de Deo patre.

Nos Trinitatis amatores, adoratores, et praedicatores, magna voce sublimique animi conceptu, credimus in unum Deum patrem absque initio, ingenitum, qui semper pater extitit, non autem postea qualitate hanc adsecutus est: non enim fuit tempus quo ipse non fuerit, sed et antea pater erat. Neque ipse fuit ante filius, deinde pater, ut corporum sequela postulat; sed ex quo existit, semper autem extitit, pater et est et vocatur.

βάλλων μεθόδοις, μὴ τὴν αἰσίην ἔων, καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἀπαιτῶν τοῖς ἀλειούσιν ἐσόμενος, τὸ σκυτοτόμον (1) ἰχθυηλατῶν, ὑπὸ τῶν τελώνων ποδηγούμενος, τῶν προφητικῶν καταυραζόμενος λύχνῳ, τῶν εὐαγγελικῶν φωτιζόμενος ἡλίῳ, μηδὲν τῶν οικείων λογισμένων ἀναμιγνύς, πάντα ἢ τοῦ παναγίου πνεύματος ὑφάνων διδάγματα. οὗτος γὰρ ὁ Θεῖος διδασκαλίας ὁ ὅρος.

γ'. Ὅτι ὡς πρὸς εὐσεβεῖς ἡ διδασκαλία γήυσεται.

Τὰς μὲν οὖν αἰρετικὰς βλασφημίας ἐν ἑτέροις ἤδη συζητήμασιν διπλέγεσθαι (2), χωρὶς ἐκάστῳ δελαβόντες, καὶ τῶν ἀπάτης ὑμνώσαντες προκαλύμματος, καὶ ὑμνήν θείξαντες τὴν ἀσέβειαν. νῦν ἢ, θεοῦ διδόντων, τοῖς φοβίμοις ὁ πίστεως τὰ τῆς ἐκκλησίας θεόδοτα προθήσομεν δόγματα. μήτε τῶν μήκῃ τῶν λόγων κόρον τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἐπιτάγοντες, μήτε τῆ βραχυλογίᾳ τὴν ἀκριβείαν ἀφαιρούμενοι, ἀλλ' ἀμφοτέρων τῶν ἀκρων τῶν μέσῳ αἰρούμενοι. ἵνα μήτε τῶν πλήθῃ ὄσον ἀκούοντας ἀποκινάσωμεν, καὶ σαφῆ τὴν διδασκαλίαν τῆς θεογνωσίας προσοίσωμεν. ἀρχομαι ἢ ἀνωθεν, πρὸς αὐτὴν δεξιῶν τῶν ἀγαθῶν τὴν πηγήν.

δ'. Ὅποιας δεῖ δευλίψας ἔχειν περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς.

Ἡμεῖς οἱ (3) τῆς τριάδος ἑρασταὶ καὶ προσκυνηταὶ καὶ κήρυκες μεγαλόφωνοί τε καὶ μεγαλόφρονες, πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα ἀναρχον καὶ ἀγεννητον, ἀεὶ ὄντα πατέρα, οὐχ ὕστρον τοῦτο κτιστάμενον, οὐ γὰρ ἦν ὅτε οὐκ ἦν, ἀλλ' ἀνωθεν ἦν πατήρ. οὐδὲ γέγονε πρῶτον υἱός, εἶτα πατήρ κατὰ τὴν τῶν σωμάτων ἀκολουθίαν, ἀλλ' ἀπ' οὐρανόθεν ἐστίν, ἀεὶ διέ ἐστι, πατήρ καὶ ἔστι καὶ καλεῖται.

(1) Paulum intellige qui pelles tabernaculorum consuebat.

(2) Scilicet in thesauri, ut iam diximus, sermonibus editis, quibus haereticos refutavit. Nunc autem fidei simplicem spondet orthodoxis expositionem Cyrillus.

(3) Codex evidenter δ, quod prorsus videbatur immutandum in οἱ.

ε'. Ὅποια δὲ περὶ τοῦ υἱοῦ φρονεῖν.

Πιστεύομεν εἰς ἓνα υἱὸν σωμαΐδιον τῷ
 γηνησάντι, οὐκ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαβόν-
 τα, ἀλλ' αἰεὶ ὄντα, καὶ σὺν πατρὶ ὄν-
 τα· ἀπ' οὗ γὰρ πατήρ, αἰεὶ δὲ πατήρ,
 ὅξ̄ αἰεῖνός υἱός· ἀχρηστῶς γδ̄ ἕχθ' ταύ-
 τα πρὸς ἀλλήλα, τὰ τε ὀνόματα, καὶ
 τὰ πράγματα· εἰ οὐκ αἰεὶ Διὲ ὁ υἱὸς,
 ἀλλ' ἦν ὅτε οὐκ ἦν, οὐδὲ αἰεὶ ὁ πατήρ·
 ἀπ' οὗ γὰρ ἐγέννησε, τοῦτο ἕχθ' τὸ ὀνο-
 μα· εἰ δὲ αἰεὶ ὁ Θεὸς ἢ πατήρ (βλά-
 σφημον γὰρ τῷ ὄντι, ὑπὸ χρόνους ποιῶ-
 σαι τὸν ἡμ̄ χρόνον ποιητὴν, καὶ χρόνι-
 κοῦ ὀφραστῆματ^ο ἀποφῆναι δευτέραν πῶ
 ἄχρονον καὶ ὑπὲρ χρόνον γέννησιν) αἰεὶ ὁ
 υἱός, ἐκ τοῦ πατρὸς μὲν ἀρήτως γηνη-
 θεῖς, μετὰ τοῦ πατρὸς ἢ αἰεὶ ὢν, ἢ σὺν
 τῷ πατρὶ γνωρίζομεν^ο.

ς'. Ὅτι τὸ υἱὸν τῷ πατρὶ σωμαΐδιον
 διδάσκουσιν αἱ γραφαί.

* Joh. I. 1.

Ἐν ἀρχῇ *, φησίν, ἦν ὁ λόγος, καὶ
 ὁ λόγ^ο ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν
 ὁ λόγ^ο· οὗτ^ο ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν
 Θεόν· ὁ Διὲ ἐν ἀρχῇ ὢν, ὡστε οὐκ ἦν;
 οὔτε γὰρ εἶπεν, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἐγένετο,
 ἀλλ' ἐν ἀρχῇ ἦν· οἷον ἂν φιλοκεκῶμεν
 τοῖς λογισμοῖς ὑπερβῆναι τὸ ἦν, ἐπέκεινα
 χρόνου τ^ο ἀρχῆς οὐκ ἰσχύσομεν· πάντα
 δεύτερα τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντ^ο, ἢ χρόνος,
 καὶ αἰὼν, καὶ εἰ τι ἂν ἕτερον χρόνικόν
 ἐπινοηθεῖν διάστημα· εἰ δὲ οὐκ αἰεὶ τῷ
 Θεῷ καὶ πατρὶ συνῆν ὁ υἱός, ὕστερον
 δὲ ποτε προσεγένετο, ἀνάγκη χρόνον καὶ
 αἰῶνα πατρὶ ἢ υἱῷ μεσιτέειν· εἰ ἢ τοῦ-
 το δοίη τις, εὐρεθήσεται τὸ πωῖμα τοῦ
 ποιητοῦ παρούπαρχον· πάντα γὰρ, φη-
 σίν ὁ εὐαγγελιστής, διὰ τοῦ υἱοῦ ἐγένε-
 το, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν· ἐν
 Διὲ ἡμ̄ πάντων ὁ αἰὼν ἢ ὁ χρόνος· καὶ
 ὁ μακάρι^ο δὲ Παῦλ^ο * ἐπ' ἐσχάτων,
 φησὶ, ἡμ̄ ἡμερῶν, ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ,
 ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, Δι^ο· οὗ ἢ
 ὅσ^ο αἰῶνας ἐποίησεν· εἰ Διὲ τοῦ υἱοῦ οἱ

* Hebr. I. 2.

V. *Quid de filio sentiendum sit.*

Credimus in unum filium, coaeternum
 gignenti, qui initium existendi non ha-
 buit, sed semper, et quidem cum patre
 fuit. Etenim ex quo pater, semper autem
 fuit pater, ex ipso est filius. Namque haec
 invicem inseparabilia sunt, tum nomina,
 tum etiam res. Si autem non semper ex-
 titit filius, sed aliquando non fuit, ne pa-
 ter quidem semper extitit: nam ex quo
 genuit, hoc habet nomen. Iam si semper
 Deus pater extitit (nam blasphemum re-
 vera fuerit, sub tempora redigere tempo-
 rum creatorem, et temporali intervallo iu-
 niorem adfirmare intemporealem ac supra
 omne tempus generationem) semper filius
 fuit, ex patre quidem ineffabiliter genitus,
 cum patre autem semper existens, et cum
 patre cognitus.

VI. *Quod filium patri esse coaeternum
 docent scripturae.*

In principio, inquit, erat Verbum, et
 Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver-
 bum. Hoc erat in principio apud Deum.
 Quod ergo in principio erat, quandenam
 haud fuit? Neque enim dixit, in principio
 factum esse, sed in principio fuisse. Quan-
 tumvis nos conemur cogitatione nostra su-
 perare dictionem ERAT, transcendere ultra
 principium non poterimus. Cuncta poste-
 riora sunt existente in principio, nempe
 et tempus, et saeculum, et quodvis aliud
 temporale excogitari poterit intervallum. Si
 ergo non semper cum Deo patre extitisset
 filius, sed postea factus esset, necessario
 tempus et saeculum inter patrem ac filium
 interponeretur. Quod si quis concedat, in-
 venietur factura faciente anterior. Omnia
 enim, ait evangelista, per filium facta sunt,
 et sine ipso factum est nihil. Iam vero
 unum quid ex hac universitate saeculum
 quoque seu tempus reputandum est. Bea-
 tus vero Paulus ait: novissimis diebus lo-
 cutus est nobis in filio, quem constituit

heredem universorum, per quem fecit et saecula. Quod si filii facturae sunt saecula, ea facientem non praecedunt. Iam saeculis non existentibus, exploratum est, ne tempus quidem fuisse, quod dies noctesque efficiunt et metiuntur: dies vero noctesque facit lucis ortus et occasus: quae quidem lux post caelum ac terram et aërem facta fuit. Haec porro omnia, et quicquid in eis est, Deus Verbum, beneplacito patris, verbo creavit.

Quomodo igitur tempora ac saecula cum aliis rebus omnibus a Verbo facta fuerint, nihil inter patrem et filium iacet, sed pater semper fuit Deus, semper autem cum patre filius. Quare etiam evangelista, in principio erat Verbum, clamat. Et apostolus Paulus ait: qui quomodo sit splendor gloriae, et figura substantiae eius. Et alibi: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo. Et neque Iohannes ERAT omittit; neque item Paulus CUM ESSET et CUM EXISTERET; quandoquidem semper existentem uterque praedicant. Quapropter et paulo post evangelista, vita erat inquit, et vita erat lux hominum. Et denuo: erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et adhuc: unigenitus Dei filius qui est in sinu patris. Nec non in epistola: qui fuit, inquit, ab initio. Hanc theologiam a divino Spiritu tradere edocti fuerunt circa unigenitum Dei Verbum, ii qui ab initio spectatores ministrique verbi fuerunt. Quamobrem non connumerarunt cum creatura creatorem: non posuerunt in ordine factarum rerum factorem: nusquam creaturae nomine appellarunt venerabilem Dei genituram: nusquam dictionem FACTUM EST divinitati copularunt. Sed alius quidem dixit: in principio erat Verbum; non autem, in principio factum est Verbum. Alius vero: qui cum esset splendor gloriae, et figura substantiae. Non ait: factus est splendor et figura. Et rursus: qui cum in forma Dei esset; non autem

αἰῶνες ποιήματα, οὐ προϋπάρχουσι τοῦ ποιήσαντος. αἰῶνων δὲ μὴ ὑπαρχόντων, εὐθὺς ὡς οὐδὲ ὁ χρόνος, ὃν ἡμέραι τὲ καὶ νύκτες ποιοῦσι καὶ μετροῦσιν· ἡμέρας δὲ καὶ νύκτας ἢ τοῦ φωτὸς ἀνατολῆ καὶ δύσεως ἐργάζεται· τὸ δὲ φῶς μὴ τὸν οὐρανὸν, καὶ πᾶν γῆν, καὶ τὸν ἀέρα ἐγένετο· ταῦτα δὲ πάντα, καὶ τὰ ἐν τούτοις, ὁ Θεὸς λόγος εὐδοκίᾳ τῆ πατρὸς ἐδημιούργησε λόγῳ.

Τοίνυν τῶ χρόνον καὶ τῶν αἰῶνων μὴ τῶν ἄλλων ἀπάντων ποιήθεντων ὑπὸ τοῦ λόγου, οὐδὲν ἂν ἦν μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλ' αἰεὶ μὲν πατὴρ ὁ Θεός, αἰεὶ ἢ ὁ υἱὸς σὺν πατρὶ· διὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος βοᾷ. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος φησί· * ὃς ἂν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. Καὶ ἐτέρωθεν * ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ' ἄρπαγμα ἠγάσαστο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· καὶ οὔτε ἐκείνους τὸ ἦν, οὔτε οὐτὸν τὸ ἂν καὶ ὑπάρχων, εἴα· ἐπαθὴ τὸν αἰεὶ ὄντα κηρύττουσιν· οὐ χάριν καὶ μετ' ὀλίγα ὁ εὐαγγελιστὴς· ζωὴ ἦν, φησί, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αὐθις· ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Καὶ πάλιν * ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ἂν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς. Καὶ ἐν τῇ ὀπισθῇ· ὁ ἦν, φησὶν, ἀπ' ἀρχῆς. Οὕτω θεολογεῖν ὑπὸ τῆς εἰς πνεύματος τὸν μονογενῆ τῆς Θεοῦ λόγον ἐδιδάχθησαν οἱ εἰς ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὀπιρέται τῆς λόγου γλυκόμυροι· διὸ οὐ σιγήθησαν τῇ κτίσει τῆς κτίσαντα· οὐ συνέταξαν τὸν ποιητὴν τοῖς ποιήμασιν· οὐδαμοῦ κτίσμα τὸ τίμιον τῆς Θεοῦ προσηγόρευσαν γέννημα· οὐδαμοῦ τὸ ἐγένετο περιέζευξαν τῇ Θεότητι· ἀλλ' οὐτὸν μὲν, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· οὐκ ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ἐγένετο· ἐκείνους δὲ, ὡς ὂν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως· οὐκ, ἐγένετο ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ. Καὶ πάλιν· ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐ μορφῇ Θεοῦ γλυκόμυρος, ἀλλ' ὑπάρχων

* Hebr. I. 3.

* Philip. II. 6.

* Ioh. I. 15.
I. Ep. I. 1.

* Colos. I. 15. ἐν Θεοῦ μορφῇ. Καὶ ἐτέρωθι * ὅς ὤσιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου· οὐκ εἶπεν, ὅς ἐγένετο εἰκὼν τῆ Θεοῦ τῆ ἀοράτου, ἀλλ' ὅς ἐστίν.

ζ'. Ἀποδοξίς ἐκ τῆ παλαιᾶς,
ὅτι αἰδίⓄ ὁ υἱός.

Οὕτω τῇ θεολογίᾳ πανταχῶ σιμῆζονται τὸ ἦν, καὶ τὸ ὄν, καὶ τὸ ὑπάρχων, καὶ τὸ ἐστίν· οὕτω τῷ μεγάλῳ Μωϋσῆ ἑαυτὸν δξαλεγοῦμⓄ προσηγόρευσεν· * ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Καὶ πάντι τάδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ· ὁ ὢν ἀπέσαλέ με πρὸς ὑμᾶς. Ὅτι ἢ τῆ υἱὸς ταῦτα τὰ ῥήματα, καὶ αὐτοὶ μὲν μαρτυροῦσι τῆ βλασφημίας οἱ πρόμαχοι, ἀχώρητον μὲν τῆ πατέρα λέγοντες, μεσίτην ἢ τῆ πατρὸς καὶ τῆ κτίσεως τῆ υἱὸν ἀποκαλοῦντες, καὶ φάσκοντες αὐτὸν τοῖς πατριάρχαις καὶ τοῖς προφήταις ὁφθῆναι τὴ καὶ δξαλεχθῆναι· σαφῶς ἢ ἡμᾶς αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγⓄ διδάσκει διὰ Ἰερεμία τῆ προφήτης * λέγων· ἐν τῆ ἡμέραις σκείναις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ σκείνῳ δξαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραήλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰουδα δξαθήκω καινῇ, οὐ καὶ τῷ δξαθήκω ἦν διεθέμην τοῖς πατρῷσιν αὐτῶν ἐν ἡμέραις ὀπλαβομένης μου τῆ χειρὸς αὐτῶν δξαγαγεῖν αὐσδῶ ἐκ τῆς Αἰγύπτου. ΖητήσωμⓄ τοῖσιν τις πῶ καινῇ ἐβλακε δξαθήκω ἢ ὄλλον ἄπασιν ὡς ὁ δεσπότης Χριστὸς ταύτης ἐστὶ χορηγός· αὐτὸς γὰρ ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις βοᾷ· * ἐρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φοβούσας· ἐγὼ ἢ λέγω ὑμῖν, πᾶς ὁ ὀργίζομνος τῷ ἀδελφῷ αὐτῆ εἰκῆ, ἔνοχος ἐστὶ τῆ κρίσει· ἐρέθη τῆ τοῖς ἀρχαίοις ἐκ ἐπιτορκήσεως· ἐγὼ ἢ λέγω ὑμῖν, μὴ ὀμοσαι ὄλως· καὶ τὰ ἄλλα ἢ ὀμοίως τίθησιν, ὅτι ἐρέθη μὲν τότε, ἐγὼ ἢ τῆτο τοῖσδε νομοθετῶ, οὐκ ἀναρέπων τῆ κείμενον νόμον, ἀλλὰ τῆ νομοθεσίαν ἀκριβεσέραν ποιῶν, καὶ τῆ φυλακῆς τῆ τρέσων διδάσκων· τῆ νεαν τοῖσιν δξαθήκω ὁ δεσπότης ἡμῖν δέδωκε Χριστός· ὁ δὲ ταύτῳ παρεσχικώς, καὶ τῆ παλαιᾶν μὲν τῆ ἀπαλλαγῆν τῆ Αἰγύπτου δέδωκε τῷ Ἰσραήλ· ὁ ἢ σκείνῳ δέδωκε, καὶ τῆ αἰγυπτιακῆς δουλείας ἀπαλλάξας, αὐτὸς

dixit: forma Dei factus, sed cum esset in forma Dei. Et alibi: qui est imago Dei invisibilis. Non dixit: qui factus est imago Dei invisibilis, sed qui est.

VII. Ex veteri testamento sempiternus demonstratur filius.

Sic in sermone theologico copulantur semper ERAT, et CUM ESSET, et EXISTENS, et EST. Sic se ipsum Deus, cum magno Moysae loquens, appellavit. Et mox: haec dices filiis Israelis, qui est misit me ad vos. Iam vero quod haec filii verba sint, testantur ipsi blasphemiae antesignani, qui patrem incomprehensibilem dicunt, filium autem inter patrem creaturamque medium appellant, aiuntque ipsum patriarchis et prophetis apparuisse cum iis-que locutum. Manifeste vero nos ipse Deus Verbum docet per Hieremiam prophetam dicens: diebus illis, illoque tempore feriam cum Israelis domo, et cum Iudae domo novum foedus, non iuxta foedus quod cum illorum parentibus pepigi, tempore quo manu mea captos ipsos de regione Aegypti reduxi. Quaeram itaque, quis novum foedus tradiderit. Nonne omnibus patet, dominum nostrum Iesum Christum eius esse datorem? Ipse enim in sacris evangeliiis clamat: dictum est antiquis, non occides; ego autem dico vobis, omnis qui iratus fratri suo temere fuerit, reus erit iudicio. Dictum est antiquis: non periurabis; ego autem dico vobis, nec iurare omnino. Et alia similiter ponit: dictum fuit quidem illud, ego autem hoc isthoc modo praecipio; haud sane existentem legem subvertens, sed perfectiorem legislationem faciens, eiusque observandae rationem docens. Novum igitur foedus dedit dominus nobis Christus. Qui autem hoc tradidit, idem vetus quoque post liberationem ex Aegypto dederat Israel. Qui vero illud dederat, idem ut ex aegyptiaca servitute expediret, Moysen scilicet ad Pharaonem miserat. Idem

* Exod. III. 14.

* Hierem. XXXI. 31.

* Matth. V. 21.

* L. 11.

quoque dixit : haec dices filiis Israhelis : qui est misit me ad vos. Hoc et alibi propheta manifestum facit: hic est enim, inquit, Deus noster; neque aestimabitur alius adversus eum: adinvenit omnem viam disciplinae, et tradidit illam Iacobo puero suo, et Israheli dilecto suo. Post haec in terra visus est, et cum hominibus conversatus est.

A postremo itaque initium facientes, propheticum indagemus sensum. Quisnam in terra visus est, et cum hominibus conversatus? exploratum est, ut reor, cunctis modo mente praeditis, quod nempe Verbum Deus, qui naturam nostram adsumpsit, qui rapinam non est arbitratus esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens. Hic ergo viam disciplinae tradidit Iacobo puero suo, et Israheli dilecto suo, veterem promulgans in deserto per Moysem legem. Qui vero legem illam tulit, ante quam eam traderet, cum Moyse loquens dixerat: haec dices filiis Israhelis, qui est misit me ad vos. Propterea propheta exclamavit: hic Deus noster est, non aestimabitur alius adversus eum. Quibus verbis, non tam eum minorem negat, quam incomparabilem affirmat. Animadvertite quomodo evangelicis dictis prophetica oracula consonent. Moyses ait qui sum; immo vero ipse Deus Verbum ait qui scm. Paulus autem saepe dicit qui est; dicit etiam existit; quae vocabula parem habent sensum. Similiter Iohannes theologus vocabulum QUI EST evangelicae scripturae multoties interserit; et ipsum quoque prohoemium huiusmodi vocabulis ornat, non semel aut iterum ac tertio, sed multoties praedicans ERAT.

ἀπέστειλε διηγοῦντι πρὸς Φαραῶν τὸ Μωϋσεῖ· αὐτὸς εἶπε· * τὰδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς· τῆτο ἢ καὶ ἑτέρωθεν ὁ (1) προφήτης σαφὲς ποιεῖ· * ὁδὸν ἐπισήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπὲρ αὐτοῦ· μὴ ταῦτα ἐπὶ γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις στανεσζάφη (2).

Κάτωθεν τοίνυν ἀρχάμυροι, ἢ προφητικὴν ἐρμηνήσωμιν ἔννοιαν· τίς ὁ ἐπὶ τῆς γῆς ὄφθεις, καὶ τοῖς ἀνθρώποις στανεσζαφείς; εὐθελον, ὡς οἶμαι, πᾶσι τοῖς ἱερέων ἔχουσιν ὡς ὁ Θεὸς λόγος ἢ ἡμετέραν φύσιν ἀναλαβὼν, ὁ μὴ ἀρπαγρὸν ἠρησάμυρος τὸ εἶναι ἴσα θεῶν, ἀλλ' ἐαυτὸν κενώσας, καὶ μορφὴν δούλου λαβὼν· οὗτος τοίνυν ἢ ὁδὸν τῆ ἐπισήμης ἔδωκεν Ἰακώβ τῷ παιδί αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, τὴν παλαιὴν διαγορεύσας ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ Μωϋσεως νόμον· ὁ ἢ τὸ νόμον ἐκείνον δεδωκώς, πρὸ τῆ δέουσι τὸν νόμον, τῷ Μωϋσῇ διαμελετόμενος ἔφη· τὰδε ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ὁ ὢν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς. Διὸ ὁ προφήτης ἐβόα· οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν· μαρτυρῶν αὐτῶ, οὐ τὸ ἔλαττον, ἀλλὰ τὸ ἀσύγκριτον. Ὅρατε πῶς ἔοικε τοῖς εὐαγγελικοῖς διδάγμασιν τὰ προφητικὰ κηρύγματα· Μωϋσῆς κηρύττει τὸ ὢν μᾶλλον ἢ αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος περὶ αὐτοῦ λέγει τὸ ὢν· Παῦλος ἢ πολλαῖς λέγει τὸ ὢν, προσέθησι ἢ καὶ τὸ ὑπάρχων, ταῦτον δυναμὸν τῷ ὢν λέγει καὶ τὸ εἶναι, ἰσοδυναμὸν ἐκείνοις καὶ τῷ ἔννοιαν· ἰσαύτως ἢ καὶ ὁ Θεολόγος· Ἰωάννης πολλαχῶς τὸ ὢν τῆ εὐαγγελίων πραγματεία ἐναείρησεν, καὶ αὐτὸ ἢ τὸ προοίμιον ταύταις ἢ φωναῖς ἀγλαΐζει, οὐχ' ἅπασι, οὐδὲ δις, ἐδὲ εἶς, ἀλλὰ πολλαῖς κηρύττων τὸ ἦν.

* Exod. III. 14.

* Baruc. III. 36.

(1) In codice interseritur mendose αὐτός idem.

(2) Hunc Baruchi textum intelligit de Iesu Christo etiam auctor arianus in comm. ad Luc. V. 3. Script. vet. T. III. part. 2. p. 207.

η'. "Οτι τὰ μὲν ἀρμόττει τῷ Θεῷ λόγῳ,
τὰ ἢ τῇ ἀναληφθεῖσιν φύσει.

Τῶν κηρύκων δὲ ἡ ἀληθείας τοιαῦ-
τα διδασκόντων, τίς οὕτως ἄγαν θρασὺς
καὶ αὐθάδης, ὡς ἀντί μὲν τοῦ ἦν, τὸ οὐκ
ἦν εἰπεῖν (1); ἀντί ἢ τῷ ὄν κὶ ὑπάρχων,
κτίσμα προσαγορεύσαι τὸ ἐκ πατρὸς μὲν
ἀρχόνως καὶ ἀπαθῶς γνηθέντα, ἐν δὲ
τοῖς κόλποις τοῦ πατρὸς ἰδρυμένον; ὁ γὰρ
ὄν οὐ κτίζεται, ὁ ὑπάρχων οὐ δημιουρ-
γεῖται τὸ γὰρ ἐγένετο, κὶ τὸ ἔλαβε, καὶ
ὅσα τοιαῦτα, οὐ θεολογοῦντες, ἀλλὰ τὴν
οἰκονομίαν κηρύττοντες ἔλεγον οἱ τὰ τῆς
θεογνωσίας ἐχηρισθέντες μυσῆρια· καὶ
πρωτῶν μὲν ὁ μακάριος Ἰωάννης *, κὶ
ὁ λόγος, ἔφη, σὰρξ ἐγένετο· εἰπὼν τὸ,
ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ πολλὰκις τὸ
ἦν ἐπὶ τῆς θεότητος δεδωκώς, εἰς τὴν
ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἐλθὼν, ἀναγ-
καίως τὸ ἐγένετο τέθεικεν· οὐ γὰρ ἦν αἰεὶ
ἢ εἰς ἡμῶν ληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ θεοῦ λό-
γου ἀπαρχὴ, ἀλλὰ πρὸς τῷ τέλει τῶν
αἰώνων ἐγένετο τὸ καὶ ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ
θεοῦ λόγου· τοῦτο ποιεῖ κὶ ὁ μακάριος
Παῦλος * εἰπὼν γὰρ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρ-
χων, κὶ προσθεὶς τὸ οὐκ ἄρπαγμα ἠγά-
σατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἐπήγαγε τὸ εἰ-
πὸν ἐκένωσε μορφήν δούλου λαβὼν· τῇ
μορφῇ τοῦ δούλου τὸ λαβὼν προσαρμό-
σας, τῇ δὲ μορφῇ τοῦ θεοῦ τὸ ὑπάρχων
συζεύξας· οὐκοῦν ἢ τῷ θεοῦ μορφήν προ-
πάρχουσα, μᾶλλον δὲ αἰεὶ ὑπάρχουσα,
ἔλαβε πᾶν τοῦ δούλου μορφήν· οὐ τοίνυν
κτίσμα, οὐδὲ ποίημα, οὐδὲ εἰς οὐκ ὄν-
των ὁ τῷ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐκ τοῦ πα-
τρὸς γνηθὲν αἰεὶ τῷ πατρὶ σύνεστι, καὶ
πᾶν μετὰ πατρός παρὰ τῆς εὐγνωμόνων
προσκύνησιν δεχεται.

VIII. *Quod alia conveniunt Deo Verbo,
alia adsumptae naturae.*

Iam vero quum veritatis praecones ita
docuerint, quia adeo sit audax ac temera-
rius, ut dictioni ERAT opponat non ERAT?
et pro QUI SUM et QUI EXISTO, creaturam
appellet cum qui intemporaliter et impas-
sibiliter genitus fuit, et in sinu patris est
collocatus? Nam qui est, non conditur:
qui existit, non creatur. Nam vocabula
FACTUM EST, et ACCEPIT, et quaelibet huius-
modi, non de Deo proprie loquentes, sed
dispensationem praedicantes dixerunt ii,
quibus divinae scientiae credita fuerunt my-
steria. Et primus quidem beatus Iohannes:
et Verbum, inquit, caro factum est. Quum
antea dixisset, in principio erat Verbum,
et saepe vocabulum ERAT de divinitate pro-
nunciasset, mox ad incarnationis dispen-
sationem accedens, necessario FACTUM EST
posuit. Non enim erat ab aeterno illa quae
ex nobis a Deo Verbo adsumpta fuit in-
choatio, sed in fine saeculorum ea facta
est, et a Deo Verbo adsumpta. Hoc agit
etiam beatus Paulus; nam quum dixisset
« in forma Dei existens » atque addidisset
« non rapinam arbitratus esse se ae-
qualem Deo » subdidit « semet ipsum exi-
nanivit formam servi accipiens. » Verbis
« in forma servi » vocabulum « accipiens »
accommodavit; verbis autem « in forma
Dei » vocabulum « existens » connexuit.
Ergo Dei forma praexistens, vel potius
semper existens, suscepit servi formam.
Non est igitur creatura, neque factura, ne-
que ex non olim extantibus Dei Verbum,
sed ex Deo patre genitum, patri semper
coexistit, et adorationem una cum patre a
fidelibus excipit.

(1) Reprehendit dicta ab Ario in impio libro Thalia, de quo Athanasius orat. I. contra Arium. Graecis latinisque patres qui arianam haeresim refutaverunt diligenter nos recensuimus in prologo ad fragmenta Arianorum, Script. vet. T. III. part. 2. p. 188. seq. Plenam arianismi expositionem habes apud praedictum Athanasium et Fulgentium Ferrandum a nobis editum, nec non in fragmentis a nobis item ex palimpsesto erutis, et saepe alibi.

* Ioh. I. 14.

* Philip. II. 6.

IX. De generatione ex Deo.

Nemo vero generationem audiens, mente sibi configat generationis nostrae passiones, decisionem, fluxum, partum, et alia huiusmodi. Nam corporum hae sunt passiones; Deus autem incorporeus est, impassibilis, invertibilis, immutabilis, in eodem semper statu consistens. Quod si quis existimat nullam esse generationem passione carentem, tunc etiam cum de creatione sermo fuerit, easdem cogitationes mente revolvat: namque ut in generatione decisio et fluxus, sic in creatione cura, labor, sudor, instrumenta, materia praeesistens, frustratus successus, et alia huiusmodi quae creationes comitantur. Sin vero una Deo sufficit voluntas ad rerum omnium creationem, statimque ac voluit, quae non erant fecit existere, admittat adversarius, generationem quoque Dei, passione omni vacasse. Nam sicuti haud ea qua homines solent ratione creavit, sic dissimili quoque modo genuit.

X. Quid significant Domini nomina.

Ideo et filius Verbum nominatur ceu impassibiliter genitus, veluti ex mente genitum verbum absque passione. Filius vero vocatur, quia ex patre generante proveniens. Deus item appellatur, ceu paternae naturae particeps, et persimilis Dei generantis imago: unigenitus autem, ceu solus de solo, unicoque modo genitus: splendor gloriae, ceu qui in se ipso patrem repraesentat, semperque cum gignente est, sicuti cum luce splendor: figura substantiae, ne forte simplicem actionem, sed viventem substantiam Deum Verbum esse credas, quae totum in se genitorem repraesentat. Primogenitus autem non est divinae naturae, sed dispensationis proprium vocabulum. Nam qui fieri posset ut Dei

θ'. Περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ γέννησεως.

Μηδεὶς δὲ γέννησιν ἀκούων, τοῖς λογισμοῖς δεχέσθω τὰ πάθη τῆς ἡμετέρας γέννησεως, τομὴν, ἢ βεῦσιν, ἢ ὠδῖνα (1), ἢ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα σωμάτων γὰρ ταῦτα παθήματα· Θεὸς ἢ ἀσώματος, καὶ ἀπαθῆς, ἄτρεπτὸς τε, ἢ ἀναλλοίωτος, αἰὶ ὡσαύτως ἔχων· εἰ δὲ τις οἶεται γέννησιν μὴ εἶναι πάθος ἀπηλλαγμένον, καὶ ἐν τοῖς περὶ κτίσεως λόγοις τούτου δεχέσθω σὺ λογισμοῦς· ὡπερ γὰρ ἐκεῖ τομὴ καὶ βεῦσις, οὕτως ἐνταῦθα φροντίς, ἢ πόνος, ἢ ἰδῶς, καὶ ὄργανα, ἢ ἕλη προϋποκειμένη (2), καὶ ἀποτυχίαι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα συμπαρομαρτεῖ τοῖς κτίσμασιν· εἰ δὲ μόνη βούλησις τῷ Θεῷ εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἦρκεισε δημιουργίαν, καὶ βουλευθεὶς ὡδαρχεῖμα τὰ μὴ ὄντα ἔδειξεν ὄντα, δεχέσθω ὁ ἀντιλέγων ἢ τὴν γέννησιν τοῦ Θεοῦ πάθος ἀπηλλάχθαι παντός· ὡπερ ἢ οὐ τοῖς ἀνθρώποις ὁμοίως ἐδημιούργησεν, οὕτως οὔτε ὁμοίως ἐγέννησεν.

ι'. Τίς ἡ ἔννοια τῶν κυρίων ὀνομάτων.

Διὸ καὶ ὁ λόγος ὁ υἱὸς ὀνομάζεται ὡς ἀπαθῶς γνηθεὶς, κατὰ τὸ ἐκ τοῦ νοῦ γενησμένον λόγον ἀπαθῶς υἱὸς δὲ καλεῖται ὡς ἐκ τῆς πατρὸς γνηθεὶς προγενέθων· Θεὸς ἢ προσαγορεύεται ὡς τῆς πατρικῆς φύσεως μετέχων, καὶ ἀπαράλλακτος εἰκὼν ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ γνηθέντατος· μονογενὴς δὲ, ὡς μόνος ἐκ μόνου, καὶ μονοτρόπως γνηθεὶς ἀπαύγασμα δόξης, ὡς ἐν αὐτῷ τὸν πατέρα δακνύς, αἰὶ αὐτῶν τῶν γνηθέντων, ὡπερ τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα· χαρακτηριστὸ ὑποστάσεως, ἵνα μὴ τὴν ἐνέργειαν ἀλλὰ ζῶσαν ὑπόστασιν τὸν Θεὸν λόγον εἶναι πιστεύσῃς, ἕλον ἐν ἑαυτῇ τὸν γνηθέντα δακνύσαν· τὸ δὲ πρωτόγονος οὐκ ἐστὶ τῆς φύσεως, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας ὄνομα· πῶς γὰρ

(1) Cod. δδύων dolorem. Sed malui δδῖνα partum, ut infra cap. X.

(2) Ferrandus contra Arrianos apud nos Script. vet. T. III. part. 2. p. 171. dicit subiacentem materiam.

οἷν τε (Ϟ) Θεὸν λόγον, καὶ μονογενῆ καὶ πρωτότοκον εἶναι· ἐναντία γὰρ τὰ ὀνόματα· καὶ ὁ μὲν μονογενὴς ἢ μόνον γνηθῆντα σημαίνει, ὁ δὲ πρωτότοκος τὸν πρὸ ἐτέρων τεχθέντα, καὶ ἐτέρων τῶ τόκῳ προτεύοντα· ὁ Θεὸς ἢ λόγος ἀδελφὸν οὐκ ἔχει, μονογενὴς γὰρ πῶς οὖν πρωτότοκος ὁ μόνος ἐκ τῆ πατρὸς γνηθῆναι; οὐκοῦν εὐδηλον, ὡς τῆ οἰκονομίας τὸ πρωτότοκος ὄνομα.

Εἰ δὲ τις ἀμφιβάλλῃ, παρὰ Παύλου μακροτέρως βεβαιώσῃ· * ὅτι οὗς πρόγνω καὶ προέωσαν συμμέρφως τῆ εἰκότος τῆ υἱῆ αὐτοῦ εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· τίνος γὰρ κατὰ φύσιν ἀδελφοὶ οἱ πιστεύοντες; οὐ τῆ Θεοῦ λόγου, ἀλλὰ τῆ ὁμοφυοῦς ἀνθρωπότητος ταύτης γὰρ εἰσι καὶ σύμμορφοι. Καὶ ἐτέρωθεν ἐλεγεν· * ὅς μετασχηματίσθ τὸ σῶμα τῆ ταπεινώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γένεσθ αὐτὸ σύμμορφον τῷ σώματι τῆ δόξης αὐτῆ· οὐκ ἔν αὐτὸς ἐστὶ καὶ πρωτότοκος ὁ ὄν πολλοὺς ἔχων ἀδελφούς· περὶ ὧν αὐτὸς ἐν ψαλμοῖς * φησὶν· ἀπαγγεῶ τὸ ὄνομά σε τοῖς ἀδελφοῖς μου· οὐκ ἄλλον ἢ τὸν μονογενῆ, καὶ ἄλλον τὸν πρωτότοκον εἶναι φημὶν, ἀλλὰ τῆ αὐτὸν, οὐ καὶ τὸ αὐτὸ δὲ· μονογενὴς μὲν γὰρ ὀνομάσθαι καὶ τῆ ἄνωθεν γέννησιν, πρωτότοκος ἢ κέκληται ὡς πρῶτος τῆ ἐπιπέδου ζωῆν φεροῦσης γνηθῆσεως τὰς ὁδοὺς λύσας· διὰ τοῦτο καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ὀνομάζεται, ὡς πρῶτος ἀναστὰς, καὶ τῆ θανάτου τὰς ἀβύσσους ἀνοίξας· καὶ πρωτότοκος πάσης τῆ κτίσεως, ὡς πρῶτος ἐν τῇ καινῇ κτίσει τεχθεὶς, ἢ ἀνεκαίνισε γνηθῆναι· περὶ ἧς ὁ μακάριος λέγει Παῦλος· * εἰ τις ἐν Χριστῷ καινῇ κτίσει· τὰ ἀρχαῖα παρεῆλθον, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Εἰ ἢ φιλονεκίαν, οἱ τῆ ἔριν τῆ πειθοῦς προτιμῶντες, περὶ τῆ Θεοῦ λόγου τὸν πρωτότοκος εἰρηάτη πάσης κτίσεως, τῆ μὲν ἀμαθίαν αὐτῶν γελασόμεθα· συγχωρήσομεν ἢ ὁμῶς, ἵνα καὶ οὕτως ἐκ πολλῶν τῆ κακίαν παρ' ἡμῶν οὐσαν τῆ ἀλήθειαν δείξωμεν· πρωτότοκος γὰρ, ἀλλ' οὐ πρωτόκτιστος πάσης κτίσεως λέγεται· ὡς εἶναι

Verbum et unigenitum esset et primogenitum? Pugnans enim haec inter se vocabula: namque unigenitus, unicum genitum significat; primogenitus autem eum qui ante ceteros genitus fuerit, et reliquos nativitate praecesserit. Porro Verbum Deus fratrem non habet, utpote unigenitus. Quomodo ergo sit primogenitus, qui solus a patre fuit genitus? Constat igitur dispensationis esse vocabulum « primogenitus. »

Quod si quis adhuc dubitat, a Paulo discat clamante: « quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imagini filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. » Iam cuiusnam secundum naturam fratres sunt qui credunt? Haud sane Verbi Dei, sed congenitae humanitatis: namque et huic sunt conformes. Item alibi ait: « qui reformabit corpus humilitatis nostrae, ut fiat conforme corpori gloriae suae. » Ergo idem est quoque primogenitus, qui multos habet fratres. De quibus ipse in psalmis ait: « narrabo nomen tuum fratribus meis. » Haud vero alium unigenitum, et alium primogenitum esse dicimus, sed eundem, non tamen secundum idem. Unigenitus enim appellatus est secundum caelestem nativitatem; primogenitus vero vocatus, ceu qui primus nativitatis ad vitam deducentis partum solvit. Ideo et primogenitus ex mortuis nominatur, quia primus resurrexit, mortisque ianuas reseravit: primogenitus quoque omnis creaturae, ceu primus in nova creatione editus, quam natus renovavit: de qua beatus Paulus dicit: « si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce nova facta sunt omnia. » Quod si adhuc litigent, qui contendere malunt quam persuaderi, de ipso Verbo Deo dictum esse « primogenitus omnis creaturae » ipsorum inscitiam ridebimus: indulgebimus simul aliquid, ut etiam sic valde apud nos abundare veritatem ostendamus. Dicitur quippe primogenitus, non autem primus creatus inter omnes creaturas: ut liquido appareat, eum ante omnem crea-

* Rom. V III. 29.

* Philip. III. 21.

* Ps. XXI. 23.

* II. Cor. V. 17.

τῶ ὀνομάτων μάθωμεν τὸ ταυτότητα· οὐδεὶς γὰρ φησι· γινώσκω τὸ υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸ πατέρα τίς ἐπιγινώσκω εἰ μὴ ὁ υἱός· τῷ εἰπεῖν οὐδεὶς, ἢ κρίσειν ἐδήλωσεν· ἐκβαλομένη ἢ ἡ κρίσις, δείκνυσι τὸ μένοντα τῶν κτισμάτων ὑπέρτερον· τῷ ἢ γινώσκονται φυσικῶς τιμημένον· ἐδὲ γινώσκω τὸ υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ· ἐδὲ τὸ πατέρα τίς ἐπιγινώσκω, εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ὡς ἀν βέληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

Εἰπάτωσαν οἱ τῆς ἀληθείας ἐχθροί· πῶς καὶ τὴν θεῖαν ἀναγινώσκων γραφῆν· τῷ γράμματι ἐρεύγων· ἢ πῶς ἔννοιαν ἐρευνᾶν· καὶ μὲν οὖν τὸ δεύτερον εἴποσι· μαβετώσαν ἀφ' ὧν λέξασιν· καὶ τοῖς οικείοις προβλήμασι τοῦτο ποιῶν· καὶ πῶς ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ζητεῖν ἐρμηνείαν· εἰ δὲ φαῖεν ἀρκεῖν τὸ γράμμα πρὸς ἀκριβοῦς διδασκαλίαν· ὅτι τὸ προκαμίνων τὸ ἔννοιαν αὐτῶν διελέγξωμαι· εὐρίσκειται γὰρ ἀνεπίκτος μὲν ὁ υἱός, ὁ ἢ πατὴρ ἐπίκτος· καὶ ὁ μὲν ἀσχετῆς, ὁ ἢ πατήρ θεατός· περὶ μὲν γὰρ ἑαυτοῦ ὁ δεσπότης Χριστὸς εἶπὼν, ὅτι οὐδεὶς γινώσκω τὸ υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐκ ἐπήγαγε, καὶ ὡς ἀν βούληται ὁ πατήρ ἀποκαλύψαι· εἰρηκῶς ἢ οὐδὲ τὸ πατέρα τίς ἐπιγινώσκω, εἰ μὴ ὁ υἱός, εὐθὺς προσέθηκε, καὶ ὡς ἀν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι· καὶ οὐ μόνον αὐτὸν θεωρητὸν πεποισκειν, ἀλλὰ καὶ τὴν οικείας ἐξουσίας τὴν θεωρίαν ἐξήρητησεν· ἀλλὰ καὶ μυριάσις εἰς τὸ υἱὸν ἀσεβείην ἐβέλωσιν, οἷς τοῦτο φίλον· ἡμεῖς οὐκ ἀνεξόμηθα βλάσφημον ἔννοιαν καταδέξασθαι περὶ θεοῦ καὶ πατρὸς πιστεύομεν γὰρ ἀθέατον καὶ ἀσχετὸν εἶναι τὸ τὸ ὅλον θεῖον· πῶς γὰρ ὁ ἀκατάληπτος· υἱὸς ἀν εἴη τὸ καταληφθῆναι δυναμένον· ὁμοίως τοίνυν πατέρα καὶ υἱὸν ἀχώρητον εἶναι φαιμέν ἀνεπίκτον τε καὶ ἀκατάληπτον· ἀποκαλύπτειται ἢ διὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ πῶς γινώσκων πιστεύομεν τῷ τὸ δεικνόντι ὁπωσικῶς καὶ τῇ τὸ πίστεως θεωρίᾳ· οὐδεὶς γινώσκω τὸ υἱὸν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸ πατέρα τίς γινώσκω, εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ ἀλλὰ καὶ· καθὼς φησι· γινώσκω με ὁ πατήρ· κατὰ γινώσκω τὸ πατέρα· οὐχ' ὁ μὲν πλέον, ὁ ἢ ἕλαττον, ἀλλὰ καθὼς γινώσκω, γινώσκωμαι.

ipsis unitatem substantiae discamus. Nemo enim, inquit, novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius. Vocabulo « nemo » creaturam denotat. Exclusa autem creatura demonstrat permanere eum qui creaturis superior est, genitori naturaliter copulatum. Nemo novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius, et cui voluerit filius revelare.

Dicant veritatis hostes: quomodo oporteat scripturam legere? litterae ne adhaerere, an sensum perscrutari? Et si hoc alterum dixerint, discant vel ex dictis propriis, in suis quoque propositionibus id agere, et veram rerum exquirere intelligentiam. Sin dicant sufficere vim litterae ad accuratam rei declarationem, ex propositis verbis eorundem sensum arguam. Comperitur enim inintelligibilis filius, pater autem intelligibilis: et ille quidem incogitabilis, pater autem visibilis. Nam quum de se ipso dominus Christus dixisset, nemo novit filium nisi pater; non addidit, et cui voluerit pater revelare. Quum vero dixisset, neque patrem quis novit nisi filius, statim subdidit, et cui voluerit filius revelare. Neque solum noscibilem fecit patrem, sed hanc a sua potestate pendere cognitionem declaravit. Porro etiamsi milles adversus filium impie agere, prout solent, voluerint, nos blasphemam sententiam de Deo patre suscipere non feremus. Credimus enim invisibilem et incogitabilem esse universalem Deum. Nam quomodo incomprehensibilis, filius sit eius qui comprehendere possit? Ergo patrem aequae ac filium inintelligibiles, inaccessos, incomprehensibilesque dicimus. Revelari autem a patre etiam filii notitiam credimus mentis visui et fidei contemplationi. Nemo novit filium nisi pater, neque patrem quis novit nisi filius. Et alio loco: « sicut cognoscit me pater, et ego cognosco patrem. » Haud enim vero alter quidem magis, alter minus, sed quomodo cognosco, ita et cognoscor.

XII. *Quod par sit patris et filii potentia.*

Quorum ergo notio aequalis est, horum etiam potentia aequalis. Quorum autem aequalis potentia, horum scilicet substantia quoque una est. Quod vero patris ac filii aequalis sit potentia, ipse rursus nos Salvator docuit ita dicens: « qui sunt ex ovibus meis, hi vocem meam audiunt, et ego oves meas cognosco, quae me sequuntur, et vitam aeternam ego illis do, et in aeternum non peribunt; neque eas quisquam de manu mea rapiet. Pater, qui dedit mihi, maior omnibus est, neque de manu patris mei rapere potest. » Ego et pater unum sumus. Animadvertite quomodo non simpliciter posuit, ego et pater unum sumus, praevidens scilicet haeticam malitiam, ne de consilio ac voluntate hanc intelligerent dictionem. Sed primo potentiae aequalitate stabilita, postea dictam sententiam subiecit. Namque ovibus, inquit, me sequentibus vitam aeternam ego do, ut nulla ex iis pereat in aeternum. Quis enim est tantus, ut de manu mea rapere possit, quicquid sub me pastore fuerit? Nam sicuti impossibile est quemquam patris dextera potiri, qui maior omnibus est, ita fieri nequit ut quilibet quempiam diripiat, qui meae custodiae sit traditus. Etenim ego et pater unum sumus. Ubinam ergo maius et minus? Si enim aequae, nec e filii manu, neque item ex patris manu potest quispiam rapere, maiori non est locus. Et quoniam, quia maior omnibus pater est, nemo rapere potest de manu eius; sequitur ut maior omnibus filius quoque sit, quoniam aequae nemo de manu eius rapere potest. Ideo addidit: ego et pater unum sumus. Nam si litteram denuo sequemur, filium praepositum videbimus: ego enim, dixit, et pater; non pater et ego. Demonstrataque personarum dualitate, praedicavit naturae unitatem. Nam dicendo, ego et pater, numerum persona-

16. Ὅτι ἴσον τῷ πατρὸς καὶ τῷ υἱοῦ ἢ δύναμις.

Ὦν τοίνυν ἡ γνώσις ἴση, τούτων καὶ ἡ δύναμις ἴση· ὡν ἢ ἡ δύναμις ἴση. τούτων δηλονότι καὶ ἡ οὐσία μία· ὅτι δὲ ἴση πατρὸς καὶ υἱοῦ ἢ δύναμις, αὐτὸς ἡμᾶς πάλιν ὁ σωτὴρ ἐδίδαξεν οὕτως λέγων· * οἱ ἐκ τῶν προβάτων τῆς ἐμῆς· τῶν φωνῆς μου ἀκούουσι, κατὰ γνώσκω αὐτὰ, καὶ ἀκολουθοῦσι μοι, κατὰ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς· καὶ οὐ μὴ ἀπολένται εἰς τὸ αἶψα, οὐδ' οὐ μὴ τις ἀρπάσῃ αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου· ὁ πατὴρ, δὲ δίδωκε μοι, μέζων πάντων ἐστίν· καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμέν. Ὁρᾶτε πῶς οὐχ' ἀπλῶς τέθεικε τὸ ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμέν. προορῶν τὴν αἰρετικὴν κακοήθειαν, ἵνα μὴ ἐπιβλήματῳ καὶ θελήματῳ ταύτῳ λάβωσι πῶς φωνὴν ἀλλὰ πρότερον τὸ δὲ δυνάμειος ἴσον κατασκευάσας, ἔτω ταύτῳ ἐπήγαγε· τοῖς γὰρ προβάτοις, φησὶ, τοῖς ἀκολουθοῦσι μοι ζωὴν αἰώνιον δίδωμι ἐγὼ, ὡς μηδὲν ἐξ αὐτῶν ἀπολέσθαι εἰς τὸ αἶψα· τίς γὰρ ἐστὶ τοσοῦτῳ ὡς ἀρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς μου δυνηθῆναι τὰ ὑπὸ ἐμῆ ποιμαίνοντα; ἄσπερ γὰρ τὸ δειχθῆναι τοῦ πατρὸς, δὲ μέζων πάντων ὑπάρχει, ἀμήχανον τινὰ φειχέσθαι, οὕτως ἀδύνατον ἀρπαγῆναι τινὰ τῆς ὑπὸ ἐμοῦ σφραγισμένων· ἐγὼ γὰρ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμέν· ποῦ τοίνυν τὸ μέζων καὶ τὸ ἔλαττον; εἰ γὰρ ὁμοίως· οὔτε ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ υἱοῦ, οὔτε ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς, ἀρπάσαι τίς δύναται, τὸ μέζων χόρραν οὐκ ἔχει· καὶ τῶν πάντων μέζων ὁ πατὴρ· οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ· μέζων ἄρα πάντων ὁ υἱός, ἐπειδὴ ὁμοίως οὐδεὶς ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἀρπάσαι δύναται· διὸ ἐπήγαγε, ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἑσμέν· ἂν γὰρ τῷ ζῆμμι πάλιν ἀκολουθῶμεν, ὁφείμεθα τὸ υἱὸν προτεταγμένον· ἐγὼ γὰρ, εἶπε, καὶ ὁ πατὴρ, οὐχ' ὁ πατὴρ καὶ ἐγὼ καὶ δεῖξας τὸ τῶν προσώπων δυάδα, ἐκήρυξε τὸ δὲ φύσεως ταυτότητα· τῷ γὰρ εἶπεν ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ, τὸ ἀρι-

* Joh. X. 27-30.

μόν τῷ ὑποστάσεων ἐσήμανε· τὸ δὲ ἐπαγα-
 γρην ἐσμὲν ἐν, τὸ τῆς δυνάμεως ἐδήλωσεν
 ἀπαράλλακτον· ὡν τοίνυν ἴση ἡ γνῶσις, καὶ
 ἡ δύναμις, καὶ ἡ βέλησις, τούτων δηλονότι
 καὶ ἡ φύσις μία, καὶ ἀναισχυντῶσιν οἱ δυσ-
 φημοῦντες.

ιγ'. Ὅτι πολλαχόθεν ἐστὶ μαθεῖν πατρὸς
 καὶ υἱοῦ τὴν ἰσότητα.

Ὅτι ἡ τὰ αὐτὰ δύναται τῷ πατρὶ καὶ
 [ὁ υἱός], μαθεῖν ἐστὶν ἐτέρωθεν· ποτε μὲν
 γὰρ * , ὁ πατὴρ κκ, λέγει, ἕως ἄρτι ἐρ-
 γάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι ποτὲ δε * ,
 ὡσπερ ὁ πατὴρ εἰείρη σδϛ νεκρῶς καὶ ζωο-
 ποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς οὐς θέλει ζωοποιεῖ·
 οὐς θέλει εἶπεν, οὐχ' οὐς κελεύεται· οὐς
 βούλεται, οὐχ' οὐς προσάσεται· τὸ μὲν
 γὰρ δελείας, τὸ δὲ δεσποτείας ἴδιον. Καὶ
 πάλιν ἐτέρωθεν * εἰ οὐ ποῶν τὰ ἔργα τῷ
 πατρὶ με· μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ,
 καὶ ἐμοὶ μὴ θέλητε πιστεύειν, τοῖς ἔργοις
 πιστεύετε, καὶ γινώσκετε ὅτι ὁ πατὴρ ἐν
 ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ. Ὅρατε πάλιν καὶ
 τεῦθεν πατρὸς καὶ υἱοῦ τὴν ἰσότητα· * ὁ πα-
 τὴρ γὰρ, φησιν, ἐν ἐμοὶ, καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ·
 ἐπὶ δε τῷ μείζοντι καὶ τῷ μείοντι τοῦτο
 εὔρεθῆναι ἀδύνατον· οἷον τί λέγω· πᾶσαν
 ὁμοῦ τὴν κτίσιν ὁρωμένῳ τε καὶ ἀόρατον ἐν
 ἑαυτῷ περιεράφει ὁ τῷ ὄλων θεὸς, μᾶλλον
 ἢ ἐν τῇ χειρὶ κατέχει· ἐν γὰρ τῇ χειρὶ αὐ-
 τοῦ, φησὶ, τὰ πέρατα τῆς γῆς. * Καὶ πάλιν·
 * ὁ κατέχων τὴν γῆρον τῆς γῆς, καὶ σδϛ
 ἐνοικῶντας ἐν αὐτῇ ὡσεὶ ἀκρίδας. Καὶ ἀλ-
 λαχού * τίς ἐμέξῃσεν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὸ
 ὑδωρ, εἰ τὸ οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ πᾶσαν
 πῶ γῆν δρακί; πᾶσαν μὲν οὖν· ὡς ἐφλω·
 καὶ κτίσιν ἐν τῇ χειρὶ κατέχει τῆν ὄλων ὁ
 ποιητής· αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς κτίσεως περιελη-
 φθῆναι ἀδύνατον· οὐκοῦν ἀμήχανον ὑπὸ
 ἀλλήλων τὰ ἄνισα χωρηθῆναι· εἰ δὲ τοῦτο
 ἀληθές, ὡσπερ καὶ ἀληθές, χωρεῖ ἢ ὁ υἱὸς
 τῷ πατέρει, ὡσπερ ὁ πατὴρ τῷ υἱόν· εὐδη-
 λον ὁ τῆς ἀνισότητος λόγος ἐκβέβηται,
 καὶ ἰσότης ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ γνωρίζεται.

rum significavit: addendo autem, unum
 sumus, potentiae demonstravit paritatem.
 Quorum itaque aequalis est notio, poten-
 tia quoque et voluntas, horum videlicet
 una natura est, quicquid blasphemi impu-
 denter dicant.

XIII. Quod multipliciter discere licet patris ac filii aequalitatem.

Quod tantundem ac pater filius pos-
 sit, aliunde discere licet. Nunc enim, pa-
 ter meus, inquit, usque modo operatur,
 et ego operor. Nunc autem: sicuti pater
 suscitatur mortuos et vivificat, ita et filius
 quos vult vivificat. Quos vult dixit, non
 quos iubetur; quos ipse deliberat, non quos
 mandatur; namque illud servitutis est, hoc
 dominationis. Et rursus alibi: si non facio
 opera patris mei, mihi non credite: sin
 facio, etiamsi mihi credere nolueritis,
 operibus credite, et scitote quod pater in
 me sit, et ego in illo. Videte hinc denuo
 patris ac filii aequalitatem: nam pater, in-
 quit, in me est, et ego in illo. Id autem
 in maiore ac minore reperiri prorsus non
 potest. Idque iam demonstrabo. Univer-
 sam simul creaturam visibilem atque in-
 visibilem in se circumscribit universalis
 Deus, vel potius manu sua tenet. Nam-
 que in manibus eius sunt, inquit, omnes
 fines terrae. Et insuper: qui continet gy-
 rum terrae, incolasque eius sicut locu-
 stas. Et alibi: quis mensus est manu sua
 aquas, et caelum palmo, et universam ter-
 ram pugillo? Universam itaque, ut dixi,
 creaturam manu continet universalis crea-
 tor; ipsum autem a creatura contineri im-
 possibile est: ergo fieri nequit ut inaequa-
 lia invicem contineant. Quod si verum est,
 ut reapse est, filius autem continet patrem,
 ut pater filium; inaequalitatis adsertio evi-
 denter exploditur, et aequalitas in patre
 filioque agnoscitur.

* Ioh. V. 17.

* Idem V. 21.

* Idem X. 37.

* Idem X. 28.

* Ps. XCIV. 4.

* Is. XL. 22.

* Idem XL. 12.

XIV. *Demonstratio, quod honore sit par patri filius.*

Hanc nobis pariter demonstrationem ipse dominus Christus alibi facit dicens: ego sum ostium. Nemo venit ad patrem nisi per me. Et alio loco: nemo venit ad me filium, nisi pater meus caelestis adduxerit illum. Hinc docemur, filium aequae ad patrem, patremque ad filium salvandos adducere. Ubinam ergo servilis haereticorum liturgia? Ubinam creaturae conveniens cultus? Quandonam paternae dominationis et filialis servitutis inaequalitatem demonstrabunt? Audimus enim, modo a filio deduci ad patrem salutis studiosos; modo id ipsum a patre fieri, id est ad filium deduci fidei alumnos.

XV. *Quod una sit patris et filii natura.*

Hinc ergo discimus parem esse patris filiique honorem. Sed enim aliunde etiam id discere possumus, loquente Domino ad auditores iudaeos. Nam multis dictis, postremo conclusit: « etiamsi ego de me ipso testor, testimonium meum verum est, quia solus non sum, sed ego et qui misit me pater. In vestra quoque lege scriptum est, duorum hominum testimonium, verum iudicari. Ecce ego de me testor, meusque simul de me qui me misit pater testatur. Dicebant ergo ei Iudaei: ubinam est pater tuus? Respondit eis Iesus: neque me scitis neque patrem meum. Si me sciretis, patrem quoque meum sciretis. » Papae! quanta est haereticorum insania! quanto laborant stupore hi qui Ariti Eunomiique blasphemiae sunt heredes! Sed praeter insaniam, multam quoque videre licet in ipsis vigentem impudentiam: nam missionem sus deque commemorant, et mittentem maiorem misso esse dicunt. Tanta illis inest ignorantia scripturarum! Neque reputant, quod ab Isaaco Iacobus in Mesopotamiam missus, non idcirco, ad

ιδ'. Ἀπόδειξις, ἰσοτίμον εἶναι τῷ πατρὶ
τὸ υἱόν.

Ταύτην ἢ αὐθίς ἡμᾶς αὐτὸς ὁ θεωσότης Χριστὸς ἀλλαχοῦ διδάσκει λέγων· * ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸ πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ *. Καὶ ἐτέρωθεν· * οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸ υἱὸν ἐμὲ, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ μὲς ὁ οὐράνιος ἀγάγῃ αὐτόν. Διδασκόμεθα ἢ ἐντεῦθεν, ὡς ὁμοίως καὶ ὁ υἱὸς τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ προσάγει ὡς σωζομένους· πού τοίνυν ἡ θελοπρεπεία τὴν αἰρετικῶν λειτουργία; ποῦ ἢ τῆ κτίσει πρέπεται ἀνεκτικότητα; περὶ τῆς πατρικῆς θεωσιότητος καὶ [υἱοῦ] ἀδελφείας ἀνισότης * δέικνυσιν; ἀκούομεν γὰρ ὡς νῦν ὁ υἱὸς ποδηγεῖ πρὸς τὸν πατέρα ὡς σωτηρίας ἐπιμενέμενος. Ἐν νῦν ὁ πατὴρ τοῦτο ποιεῖ, καὶ τῷ υἱῷ προσάγει τὴν πίστεως ὡς σωτηρίας.

* Ioh. X. 9.

* Idem XIV. 6.
* Idem VI. 44.

* eod. ἀλλ' ἰσότης.

ιδ'. Ὅτι μία πατρὸς καὶ υἱοῦ ἡ φύσις.

Καὶ μανθανόμεν ἐντεῦθεν πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ ἰσοτίμον τοῦτο ἢ ἐτέρωθεν ἐξίμαθεν, αὐτοῦ τὸ κυρίως ἀνεκτικῶς πρὸς ὡς ἰσότητος ἀνεκτικῶς· πολλὰ γὰρ διελέξαν, ὑστερον ἐπήγαγε· * καὶ ἐγὼ περὶ ἐμαυτοῦ μαρτυρῶ, ἡ μαρτυρία μὲς ἀληθῆς ἐστίν, ὅτι μόνον οὐκ εἶμι, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμφας με πατὴρ· καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἢ τῷ ὑμετέρῳ γεγραμμένον ἐστίν, ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν· ἐγὼ εἶμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμφας με πατὴρ. Ἐλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἰσθαῖοι· ποῦ ἐστίν ὁ πατὴρ σε; ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὔτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μὲς· εἰ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα ἠδαιετὲς ἀνβαβαί πῶς αἰρετικῶν ἢ ὡς ἀπληξία; πόσω νοσεῖτε ἐμβροντησίαν οἱ τὸ Ἄρειος, καὶ Εὐνομίος βλασφημίας κληρονομοῖ; πρὸς τὴν ὡς ἀπληξία, πολλὴν ἐστίν ἰδεῖν ἐν αὐτοῖς ἐπανθούσαν ἀναισχυντίαν· τὴν γὰρ ἀποσολῆς ἀνω καὶ κάτω μνημονεύουσι, Ἐπὶ ἀποσειλάντα τὸ ἀποσαλέντος φασὶν εἶναι τιμωρότερον· τοσαύτῳ ἔχουσιν ἀμαθίαν τῶν γραφῶν καὶ οὐ λογίζονται ὡς ὑπὸ τῆς Ἰσαὰκ ὁ Ἰακώβ εἰς

* Idem VIII. 11.

τὴν Μεσοπετραίαν ἀπεσεαλμένος, οὐ μὴν διὰ τοῦτο ἐλάττων ἐστὶ τῷ ἀποσειλαντος καὶ τῷ λόγον τῷ φύσεως ὡσαύτως ἢ καὶ Ἰωσήφ ἀπεσάλη μὲν ὑπὸ τῷ Ἰακώβ ἐπισκέψασθαι εὐρίσκομεν. ὡ ἀνοήτοι. φιλίῳ ἂν πρὸς αὐτὸν. καὶ εὖ μείζους ὑπὸ τῷ ἐλαττόνων ἀποσεαλέντας, καὶ οὐχὶ διὰ τοῦτο τῷ οἰκείας τιμῆς εὖ ἀποσεαλέντας γυμνώσομεν. ἀπεσάλη γὰρ ὑπὸ τῷ Δαβὶδ Ἰωνάθας, ὁ τῷ βασιλείως υἱὸς ὑπὸ τῷ φυγάδος, ὁ τῷ πατρὶ συμβασιλεύων ὑπὸ τῷ μηδὲ ἐν οἰκέτου τάξῃ φανῆται τολμῶντος. καὶ μὲν ἀπέσειλεν. ὁ ἢ ἀπεσάλη. οὐκέτι μὲν ὁ πεμφθεὶς βασιλεὺς καὶ τῷ ὑμέτερον λόγον, οὐκέτι ἢ ὁ ἀποστείλας φυγάς· ἀλλὰ μεταβίβηκε μὲν ἐπὶ τῷ ἀποσειλαντα Δαβὶδ τὸ τῷ πεμφθέντι ἀξίωμα. μεταβίβηκε ἢ ἐπὶ τῷ ἀποσεαλέντα Ἰωνάθαν ἢ τῷ πέμψαντι δυσσηρία· ἀλλ' οὐχ' οὕτω ταῦτ' ἔρχεται. Καὶ τί θεὸς λέγειν τὰ ἀνθρώπινα; εὐρίσκομεν γὰρ θεὸν ἀποσταλέντα, καὶ ἀνθρώπων ἀποσειλαντα. ὁ γὰρ τῷ Ἰακώβ συμπαλαίσας φησὶν, ἀποσειλόν με. ἀνέβη γὰρ ὁ ἄρθρος πρὸς δὴν Ἰακώβ ἔφη. οὐ μὴ σε ἀποσείλω ἂν μὴ με εὐλογήσης. τί πρὸς ταῦτα λέγειν ἔχουσιν οἱ σοφοὶ τῷ πίστεως τεχνολόγοι; ἄλλως ἢ καὶ ἐκ τῷ δεσποτικῶν εὐρήσομεν ῥημάτων καὶ αὐτὸν τῷ πέμψαντα πατέρα τῷ πεμφθέντι υἱῷ σιωπόντα. * μόνος γὰρ φησὶν ἐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατὴρ καὶ ἀλλαχού. * οὐκ ἀφῆκε με μόνον ὁ πατὴρ μου καὶ ἐτέρωθεν. * ὁ πατὴρ μου ὁ ἐν ἐμοὶ μένων. αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα. Εἰ τοίνυν ἐν αὐτῷ, καὶ σὺν αὐτῷ ἦν ὁ πέμψας. ποῦ τῷ πεμφθέντος ἢ εὐτέλεια; ὁ ἢ τὰ πάντα πληρῶν. ποῦ ἢ πῶθεν ἀποσείλη; ἢ τῷ ἀποσείλη τόπος ἀλλαγῆναι ἀπέπειται. εἰ ἢ τὰ πάντα πατὴρ καὶ υἱὸς ὄντων. οὔτε ὁ πατὴρ ὡς πόρρω τυγχά-

naturam quod adinet, minor est mittente. Aeque et Iosephus missus a Iacobo fuit ad fratres suos inspiciendos, neque tamen quisquam dixerit hunc patris naturae non fuisse participem, quia patri obtemperans missionem peragendam suscepit.

Sed aiunt fortasse: etiamsi naturae ratione non fuerunt hi mittentes maiores missis, at paterna saltem dignitate primatum honoris tenebant. Atqui nos comperimus, o insani, (vos enim nominatim alloquor) maiores quoque a minoribus missos, neque idcirco proprio honore missos spoliabimus. Nam missus fuit a Davide Ionathas, regis filius a profugo, congregator patris ab eo qui ne in servorum quidem ordine apparere audebat. Quoniam itaque ille quidem misit, hic autem missus est; iam qui missus fuit, rex non erit, ut vos ratiocinamini; neque qui misit, profugus; sed in mittentem Davidem, missi dignitas transit: vicissimque in missum Ionatham, mittentis calamitas. Revera tamen haud haec ita se habent. Sed cur humana commemoramus? Comperimus enim Deum missum, et hominem mittentem. Nam qui cum Iacobo luctatus fuerat, mitte me inquit, namque aurora consurgit. Cui Iacobus ait: non te dimittam, nisi benedixeris mihi. Quid habent quod his opponant sapientes isti et artificiosi fidei doctores? Aliunde vero ex dominicis quoque cognoscemus verbis, ipsum quoque mittentem patrem misso cum filio coexistentem. Solus enim, inquit, non sum, sed ego et qui misit me pater. Et alio loco: non reliquit me solum pater meus. Et alibi: pater meus in me manens, ipse opera facit. Si ergo in ipso et cum ipso erat qui misit, ubinam missi vilitas? Porro qui omnia implet, quo vel unde missus fuit? Nam missio loci mutationem inluit. Iam si omnia pater filiusque continent; neque pater ceu remotus ab illis ad quos misit, filium misit; neque filius ex alio in alium

* col. ἀποστείλαντα.

* Ioh. VIII. 16.

* Idem XIV. 10.

transiit locum. Superest ergo ut existemus adsumptae humanitatis fuisse missionem.

Sed iam tempus est ut ad dominicorum verborum interpretationem veniamus. Vestra, inquit, in lege scriptum est, duorum hominum testimonium esse verum. Deinde addit: ego sum qui testimonium perhibeo de me ipso, et testimonium perhibet de me qui misit me pater. Ergo imaginem spectantes, archetypum cognoscamus. Duorum, inquit, hominum verum est testimonium; atqui duorum hominum unam esse naturam cuncti fatentur; igitur patris et filii naturam unam, unam reapse ex imagine cognoscemus et confitebimur. Sicut enim ibi duo homines, ita et heic Deus et Deus, pater et filius, qui nominibus suis ipsis eandem esse naturam declarant. Neque enim qui verus sit Deus, natura differet a vero Deo; neque filius diversus ab illo erit, quum sit Dei filius. His auditis Iudaei interrogaverunt eum: ubinam est pater tuus? Respondit itaque Iesus: neque me scitis, neque patrem meum: si me sciretis, patrem quoque meum sciretis.

Videte rursus quomodo hinc consubstantialitas demonstratur. Si me inquit sciretis, patrem quoque meum sciretis. At vero ex eo quod diversum est natura, alterum item naturaliter diversum non dignoscitur. Namque aliena invicem et extranea, invicem non demonstrant: sed naturae communione coniuncta, ex alterutro noscuntur. Ex uno homine universam hominum naturam cognoscere licet; et ex una ove, universum ovium genus: non tamen ex ovibus leones, neque ex leonibus oves: neque angelos ex hominibus, neque ex angelis homines: nam unumquodque animal propriae naturae demonstrativum est. Si ergo unigenitum Verbum Dei creatura est, et ex non antea extantibus, et ex alia quadam natura natum, quomodo

νων σκείνων, πρὸς ἑς ἀπέσειλεν, ἔπεμψε τὸ υἶόν, οὔτε ὁ υἱὸς ἕξ ἑτέρας εἰς ἕτερον μεταβίβηκε τόπον· οὐκ ἔν λείπεται νοεῖν τὴ ἀναληφθείσης ἀνθρωπότητος τὸ ἀποστολὴν εἶναι.

Ἄλλ' ἐπὶ τὴ ἔρμηνείαν τῆς θεωτικῶν ρημάτων ἀναδραμεῖν καιρός. Ἐν τῷ νόμῳ, φησὶ *, τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται, ἔτι δύο ἀνθρώπων ἢ μαρτυρία ἀληθῆς ὄσιν· εἴτα ἐπάσει, ἔτι ἐγὼ εἶμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατὴρ· ἀποβλέψαντες τοίνυν πῶ εἰκόνα, νοήσωμεν τὸ ἀρχέτυπον δύο, φησὶν ἀνθρώπων ἢ μαρτυρία ἀληθῆς ὄσιν· τῆς ἢ δύο ἀνθρώπων ἢ φύσις μία διηλονότι παρὰ πᾶσι ἀν ὁμολογῆται· οὐκοῦν πατρὸς καὶ υἱοῦ ἢ οὐσία μία, μία * ἕκ τῆς εἰκόντος ἰονηθήσεται τε καὶ ὁμολογηθήσεται· ὡσαυτὸς γὰρ ἕκεί δύο ἀνθρώποι, οὕτω καὶ ἐταυθθα θεὸς καὶ θεός, πατὴρ καὶ υἱός, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὀνόμασι δηλοῦντες τὴ φύσεως τὴ ταυτότητα· οὔτε γὰρ ὁ ἀληθὺς θεὸς ἑτέρας ἀν εἴη φύσεως παρὰ (Ϟ) ἀληθινῶς θεόν· οὔτε ὁ υἱὸς ἄλλος παρ' σκείνων, θεὸς ὑπάρχων υἱός· τοῦτων ἀκούσαντες οἱ Ἰουδαῖοι ἠρώτησαν αὐτόν· * ποῦ εἰσι ὁ πατὴρ σε; ἀπκριθὴ τοίνυν ὁ Ἰησοῦς· οὔτε ἐμὲ οἶδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδατε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδατε ἄν.

Ὅρατε πάλιν πῶς ἐπεύθεν τὸ ὁμοούσιον δύννεται· εἰ ἐμὲ γάρ, φησιν, ᾔδατε, καὶ τὸν πατέρα μου ᾔδατε ἄν· ἕκ τῆς ἑτεροσείας τὸ ἑτεροούσιον οὐ γνωρίζεται· τὰ γὰρ ἀλλέφυλα καὶ ξένα, ἀλλήλων οὐκ εἰσι διηλωτικά· τὰ ἢ φύσεως κοινωνήντα δι' ἀλλήλων γινώσκονται· δι' ἐνὸς μὲν ἀνθρώπου, πᾶσαν τὴ ἀνθρώπων τὴ φύσιν ἰδεῖν ὄσιν· καὶ δι' ἐνὸς προβάτου τῆς προβάτων ἅπαν τὸ γένος· οὐ μὴν διὰ προβάτων ὄσιν λέοντες, οὔτε διὰ λέοντων τὰ πρόβατα. οὐδ' ἀγγέλους διὰ ἀνθρώπων, οὔτε διὰ ἀγγέλων ἀνθρώπους· ζῶον γὰρ ἕκαστον τὴ οἰκείας διηλωτικῆς ἕστι φύσεως. Εἰ τοίνυν ὁ μονοζῶος λόγος τὸ θεοῦ κτίσμα καὶ ἕξ οὐκ ὄντων, καὶ ἕξ ἑτέρας τινὸς γενένηται φύσεως, πῶς ἐν αὐτῷ (Ϟ) πατέρα δεῖκνυσι πιστευόμενος; εἰ ἢ ὁ πατὴρ διὰ τὸ υἱοῦ

* Ioh. VIII. 17.

* ita μία his.

* Idem VIII. 17.

γινώσκειται, καὶ ὁ τὸ υἱὸν γινώσκων, καὶ ὁ πατέρα γινώσκων, πενήθει μὲν πάντα ἐλασσηματῶ γλώσσα, καὶ τῶ ἀλύτῳ καὶ προφητῶ * κολληθείη ἡμεῖς ἢ ὁ εὐαγγέλιον προσκυνῆται ἀκριβῆ ἢ ὁμοσίου ἐντεύθει τὸ γινώσκει λαμβάνοντες. λογιζόμενοι ὡς οὐκ ἂν ἕτερος ἐν υἱῷ πατὴρ ἐγνωρίσθη. εἰ μὴ ὁ αὐτῆς οὐσίας ἐτύχανε. καὶ προσκυνῶμεν τὸ σωτήρα ἢ ἡμέτερον, ἢ προσκυνήσεως τὸ καρπὸν ἀναμένοντες, οὐ χωρηγὸς αὐτὸς ὁ πατὴρ τυγχάνει κατὰ τῶ τ κυρία φωνήν. * ἐάν τις γὰρ, φκσιν, ἐμοὶ δξαμονήση, τιμήσει αὐτὸν ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ὁ θαυμάσιος δὲ Ἰωάννης ὁ θεολογῶν, ὁ πιστεύων εἰς ὁ υἱὸν, φησὶν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον ὁ ἢ ἀπειθῶν τῶ υἱῷ. οὐκ ὀφείτῃται τῶ ζωὴν, ἀλλ' ἢ ὀργῇ τὸ θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτόν.

15'. Ὅτι πολλοῦ ὁ κύριος μίαν αὐτοῦ καὶ τὸ πατρὸς ὁ οὐσίαν ἐδίδαξεν.

Ἴνα δὲ καὶ ὁ ἕτερος μαρτυρίας τὸ ὁμοούσιον δεῖξωμεν, αὐτοῦ τὸ κυρία ἀκούσων βούοντος καὶ λέγοντος, οὐ τοῖς ἀποστόλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἰερατοῖς. * ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς ὁ πᾶσαντάν μετ' ἐμοῦ καὶ ὁ φερῶν ἐμὲ, φερεῖ τὸ πᾶσαντάν μετ' ἐγὼ φῶς εἰς ὁ κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη· εἰ τοῖνυν ὁ φερῶν τὸ υἱὸν εἰς τὸ πατέρα πιστεύει. ποῦ τὸ μείζον καὶ τὸ ἐλάττον; ἐν γὰρ τῶ ἐλάττονι συμπεριέχεται τὸ μείζον. καὶ οὐ γνωρίζεται· εἰ ἢ ὁ πατὴρ μείζον, πῶς ἐν τῶ υἱῷ θεωρεῖται; εἰ ἢ θεωρεῖται ἐν υἱῷ, ὡς ἐν ἴσῳ. διπλοῦσι γνωρίζεται· διπλωτικῶς ἢ ἀλλήλων τὰ ἴσα καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα αὐτὸς ὁ κύριος φησὶ τοῖς ἀποστόλοις. * ἐγὼ εἰμι ἢ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸ πατέρα, εἰ μὴ δι' ἐμοῦ· εἰ ἐνώκατέ με, καὶ τὸ πατέρα μετ' ἐνώκατε ἂν, καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν καὶ ἐώρακατε αὐτόν. λέγει ἢ αὐτῶ φίλιππῶ· κύριε δεῖξον ἡμῖν τὸ πατέρα σε, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν· λέγει αὐτῶ ὁ Ἰησοῦς· τοσοῦτον χρόνον μετ' ἐμοῦ εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με,

in se patrem demonstrat, si ei credatur? lam si pater per filium agnoscitur, et qui filium novit, novit et patrem, impediatur sane quaevis lingua blasphema, et, ut ait propheta, faucibus adhaeret. Nos autem Trinitatis adoratores accuratam hinc consubstantialitatis notionem adipiscamur; reputantes, non aliter filium in patre fore agnoscendum, nisi eiusdem esset substantiae: adoremusque Servatorem nostrum, cultus nostri fructum praestolantes, cuius dator pater est, secundum Domini dictum: si quis enim, inquit, mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus. Itemque admirandus Iohannes theologus: qui credit in filium, inquit, habet vitam aeternam: qui autem incredulus est filio, vitam non videbit, sed ira Dei manebit super ipsum.

XVI. Quod multis locis Dominus unam esse suam et patris substantiam docuit.

Ut autem alio quoque testimonio consubstantialitatem demonstramus, ipsum audiamus clamantem Dominum ac dicentem non apostolis tantum, verum etiam Iudaeis: qui credit in me, non in me credit, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, eum qui me misit videt. Ego lux in mundum veni, ut qui in me credit, in tenebris non permaneat. Si ergo qui videt filium, in patrem credit, ubinam maius et minus? Namque in minore minuitur maius, neque agnoscitur. Si itaque pater maior, quomodo in filio spectatur? Quod si spectatur in filio, tamquam in aequali videlicet agnoscitur. Namque aequalia invicem demonstrativa sunt. Et paulo post idem Dominus ait apostolis: ego sum via, veritas, ac vita: nemo venit ad patrem, nisi per me: si cognosceretis me, utique et patrem meum cognosceretis, et amodo iam cognoscitis eum, eumque vidistis. Dicit ei Philippus: Domine ostende nobis patrem tuum, et sufficit nobis. Dicit ei Iesus: tanto tempore vobiscum sum, et non cognovisti me, Philippe? Qui videt me, videt

* Ps. CXXXVI. 6.

* Ioh. XII. 26.

* Idem III. 36.

* Idem XII. 44.

* Idem XIV. 6.

et patrem meum; et quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? non credis quia ego in patre, et pater in me est? Verba quae ego loquor, a memet ipso non loquor; sed pater qui in me manet, ipse opera facit. Credite mihi, quia ego in patre, et pater in me est: alioquin propter opera ipsa mihi credite.

Quid his verbis clarius? quid hac doctrina evidentius? Sed enim, ut videtur, Iudaeorum velamen in haeticorum mentem transiit. Quo fit, ut sole etiam clariora cernere nolint, voluntariam ignorantiae nebulam sibi attrahentes. Nos vero Dominum dicentem audiamus: si cognosceretis me, utique et patrem meum cognosceretis, et amodo cognoscitis eum, ipsumque videtis. Thomae hoc ait, a quo ei dictum fuerat, quo vadis nescimus, et quomodo possumus viam scire? Docetque eum et reliquos simul apostolos, hominem qui sibi crediderit, dum ita ipsum mentis oculis videt, patris quoque fieri spectatorem, quoniam pater in filio agnoscitur. Haec Philippus non intelligens, rogat illum dicens: ostende nobis patrem tuum, et sufficit nobis: propterea non laudatur, quia secundum haeticos visus est optare maius aliquid cernere: sed reprehenditur potius, ceu qui in filio patrem non viderat. Tanto enim, inquit, tempore vobiscum sum, neque me adhuc novisti, Philippe? Atqui non ipsum, sed patrem videre Philippus optabat. Cur ergo reprehenditur quod filium non cognoverit? Nimirum Iesus hac addita reprehensione, causam rei declarat. Nam qui me novit, inquit, novit et patrem. Quomodo ergo tu ais, ostende nobis patrem? Alius, inquit, sum, personam non naturam, totum in me ipso patrem circumfero, sum enim sigillum genitori simillimum, paternae figura substantiae, naturalis imago gignentis coexistens. Quum ergo illum videre volueris, in me respice, et

Φίλιππε (1); ὁ ἑωρακὸς ἐμὲ. ἑώρακε καὶ τὸ πατέρα μου· καὶ πῶς σὺ λέεις, δείξον ἡμῖν τὸ πατέρα; οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἔστι; τὰ ῥήματα ἀ λαλῶ ἐγὼ, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ ἢ πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα· πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, ἔ· ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ· εἰ ἢ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε μοι.

Τί τούτων τὸ ῥημάτων σαφέστερον; τί τὴν διδασκαλίαν ταύτης φανερώτερον; ἀλλ' ὡς ἔοικε τῷ Ἰσρααλίῳ τὸ κάλυμμα εἰς τὸ αἰρετικῶν μεταβέβηκε διάνοιαν· διὸ τὰ ἥλικ φανερώτερα σωροῶν οὐκ ἔβλεψαι, τὸ αὐθαίρετον ὁμίχλων τὴν ἀγνοίας ἐπισπασάμενοι· ἡμεῖς ἢ ἀκούσωμεν τὸ κυρίου λόγοντος· εἰ ἐγνώκατέ με, καὶ τὸ πατέρα με ἐγνώκατε ἄν· καὶ ἀπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτόν, καὶ ἑώρακατε αὐτόν· τῷ Θεῷ ταῦτο λέγει· εἰρηκότε αὐτῷ, πῶς ὑπάγωγος οὐκ οἶδαμεν, καὶ τὸ ὁδὸν πῶς εἰδέναι δυνάμεθα; ἔ· διδάσκει αὐτόν, καὶ ἔστω λοιπὸς ἀποστόλος, ὡς αὐτῷ ὁ ἐπισημῶν, τοῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἀγνοίας Θεασάμενον αὐτόν, καὶ τὸ πατρὸς ἰστένηται θεατῆς, ὡς ἐν αὐτῷ τὸ πατρὸς γνωρίζομεν· ταῦτα Φίλιππος μὴ σμείς, πῶς ἀκαλεῖ αὐτόν λέγων· δείξον ἡμῖν τὸ πατέρα σε, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν· καὶ οὐκ ἐπαινεῖται, ὡς τὸ ἔστω αἰρετικὸς μείζον ἰδεῖν ὀφθυμῆσας· ἀλλ' ἐκαλεῖται, καὶ μὴ Θεασάμενον ἐν νῶν τὸν πατέρα· τοσοῦτον γάρ, φησι, ἔχον μεθ' ἐμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνώκας με Φίλιππε; καὶ μὴν οὐκ αὐτόν· ἀλλὰ τὸ πατέρα ὁ Φίλιππος ἰδεῖν ἐπεθύμησε· πῶς οὖν ἐγαλεῖται ὡς οὐκ ἐγνώκας τὸ υἱόν; τῇ ἐπαγωγῇ τὸ ἐγκλήματ' ἡμῶν αἰτίαν διηλοῖ· ὁ ἑωρακὸς γάρ, φησιν· ἐμὲ, ἑώρακε τὸ πατέρα· καὶ πῶς σὺ λέγεις, δείξον ἡμῖν τὸ πατέρα; ἔτερος εἰμὶ, φησιν· καὶ τὸ πρόσωπον· οὐ καὶ τὴν φύσιν· ὅλον ἐν αὐτῷ τὸ πατέρα περιφέρω, σφραγὶς γάρ εἰμι τὸ γνηθῆσαντος ἀπαράλλακτος, χαρακτὴρ εἰμι τὸ πατρὸς ὑποστάσεως, εἰκὼν φυσικὴ τῷ γνηθῆσαντι σωυάρχουσα· ὅταν τοῖνον ἰδεῖν ἐθέλησῃς

* Ioh. XIV. 5.

* Ita cod. S. et malo ἐμαυτοῦ.

(1) Ita se habet in hoc codice et aliis verbum ἐγνώκας singulari numero; et praeterea sic in nostro interpungitur.

ἐκείνων. εἰς ἐμὲ ἀποβλέψας. ἐκάτερον ὄψα· ὄψα ἢ ἐ τοῖς ἁμάματος ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ τοῖς ἁπίσεως· καὶ τοῖς ἁπίσεως ἢ τοσοῦτον. ὅσον γινῶναι τὰς ἐνεργείας. οὐ τὸ φύσιν, ἢ τὸ οὐσίαν πάντα καὶ νοῦν ἢ ταύτης ὑπερβαίνῃ κατὰληψίς· διὸ ἐπαγγαγῆ· οὐ πιστεύεις. ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ὄρει; τὰ ῥήματα, ἀ ἐγὼ λαλῶ. ἀπ' ἐμαυτῆ οὐ λαλῶ, ἀλλ' ὁ πατὴρ μου ὁ ἐν ἐμοὶ μένων. αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα· πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ. καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ· εἰ ἢ μὴ, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε· εἰ τοίνυν τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ φησὶν· καὶ ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ μένῃ. καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ ἰσραὴλὸς αὐτὸν ἐώρακε τὸ πατέρα, καὶ ὁ γνώσκων αὐτὸν. τὸ πατέρα ἰνώσκῃ. δῆλον ἀπασὶ τοῖς γε νοῦν ἔχουσι ὡς μία ἁπατρὸς καὶ ἁ υἱὸς ἢ φύσις, καὶ πάντα ἔχῃ τὰ ἁπατρὸς ὁ υἱός· οὐ καὶ ἀν' ἐτέρως ἰδαίξεν ἐν ἑαυτῷ τὸ πατέρα. εἰ μὴ πάντα εἶχεν ὅσα ὁ πατὴρ. πλὴν αὐτῆς ἁπατρότητος; τῆτο καὶ ἰδίον ἁπατρὸς, ὡσαυτὸ υἱοῦ ἢ υἱότης.

ἰζ'. Ἐτέρα ἀπόδοξις, ἴσον εἶναι τὸ υἱὸν τῷ πατρὶ.

Ταύτην ἰσότητα, καὶ ἐτέρωθεν ἔσι μαθεῖν· εἶπε γάρ, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς· * νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς ἁ ἀνθρώπων. καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ, καὶ ὁ Θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ εὐθὺς δοξάσει αὐτόν. Καὶ πάλιν· * πάτερ, ἡ ὥρα ἐλήλυθε, δόξασον σου τὸ υἱόν. ἵνα καὶ ὁ υἱὸς σε δοξάσει σε. Ὡς ὑπερβαλοῦσις τῶν αἰρετικῶν ἀβελτηρίας· μείζων, φησὶν, ὁ δοξάζων τὸ δοξαζομένον· καὶ δοξάζῃ μὲν ὁ πατὴρ, δοξάζεται ἢ ὁ υἱός· μείζων οὖν ἄρα τὸ υἱὸς ὁ πατὴρ· εἰ τοίνυν ὁ υἱὸς οὐκ ἐδοξάσθη μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν δοξάσαντα ἐδόξασεν, ποῖαν χάραν σχοῖν τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον; εἰ μὴ ἄρα καὶ τὸ εἰρημένων ἀκολληθῆσαν παρὰ τὸν δοξάζοντα μεταβαίνα τὸ μείζον· καὶ οὕτως εὐρεθῆσεται ὁ υἱός. ἐλάττων μὲν ἦνικα ἀν' ἐδοξάζηται, μείζων δὲ ἦνικα ἀν' ἐδοξάζῃ· ἀλλὰ τὸ λέγειν ταῦτα ὡσαυτοῦ καὶ μανίας ἐσχάτης· οὐ γὰρ τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον ἐντεῦθεν, τὸ δὲ

utrumque videbis. Videbis tamen haud corporis sed fidei oculis; et quidem eatenus fidei oculis, quatenus operationes cognoscas, non naturam aut substantiam. Quamlibet enim mentem comprehensionem haec excedit. Idcirco addidit: non credis, quia ego in patre, et pater in me est? Verba quae ego loquor, a me ipso non loquor, sed pater meus, qui in me manet, ipse opera facit. Credite, quod ego in patre, et pater in me est: alioqui propter opera ipsa credite. Si ergo ipse dicit eadem quae pater; si pater in ipso manet et ipse in patre; et qui ipsum vidit, vidit et patrem; et qui eundem novit, novit et patrem; constat omnibus, qui mente quidem non careant, unam esse patris filiique naturam, et omnia habere, quae sunt patris, filium. Neque enim aliter patrem in se ipso repraesentaret, nisi omnia haberet quae pater, excepta paternitate; est enim haec patris propria, sicut filii filietas.

XVII. *Altera demonstratio quod aequalis patri sit filius.*

Hanc aliunde quoque discere aequalitatem possumus. Dixit enim Iesus: nunc clarificatus est filius hominis, et Deus clarificatus est in eo, et Deus clarificabit illum in semet ipso, et quidem statim clarificabit. Et rursus: pater, venit hora, clarifica filium tuum, ut et filius tuus clarificet te. O infinitam haereticorum stultitiam! Maior est, aiunt, clarificans clarificato. En clarificat pater, filius vero clarificatur; maior ergo filio pater. Atqui si filius non solum est clarificatus, sed etiam clarificantem clarificavit, quinam heic maiori ac minori superest locus? Nisi forte, ut ex praedictis consequeretur, maior dignitas transit ad eum qui clarificat; ita ut filius minor evadat cum clarificatur; maior cum clarificat: quae dici sine summa stoliditate et amentia nequeunt. Neque enim ex praedictis maius vel minus, sed aequalitatem patris ac filii docemur. Audimus enim,

* Ioh. XIII. 31.

* Idem XVII. 1.

filium a patre clarificari, vicissimque a filio patrem: et filium clarificari a patre, et eum simul clarificare patrem. Nam qui clarificatus est, non quod non habebat accepit, sed quod reapse iam habebat. Quam rem eodem in loco nos docet: clarifica enim me, inquit, apud temet ipsum tu, pater, claritate quam habui prius quam mundus esset, apud te. Iam si ante quam mundus fieret, hanc gloriam habuit, quomodo id postulat accipere quod semper habuit?

XVIII. *Quod una est patris ac filii dominatio.*

Deinde quum demonstravisset se non solum clarificari, verum etiam vicissim clarificare, addidit: manifestavi nomen tuum hominibus. Et paulo post, haeticorum ora oppilans, mea inquit omnia tua sunt, et tua mea (1): non sane communem dividens dominationem, neque alia ad se spectare, alia ad patrem, demonstrare volens; sed quoniam ii qui nullum contra Unigenitum blasphemiae genus omittunt, ipsum quidem accipere aiunt, sed patrem dare, demonstrat utique se parem patri habere rerum omnium dominationem. Nam mea inquit omnia, tua sunt, et tua mea. Profecto non dominationis divisionem, sed communionem nos docens.

Sed enim sentio me hunc de fide sermonem diu produxisse, quum tamen quasi uno capitulo definitionem eius me comprehensurum sub initio (2) promississem. Nam quum ex evangelica doctrina demonstrandam suscepissem Unigeniti dignitatem, longiorem quam promiseram feci sermonem; quamquam in ipsis textuum interpretationibus brevitati studui. Igitur piis christianis ablegatis ad ipsos tum evangelicorum tum propheticos libros, qui omnes theologia de filio redundant, ego quidem propositi de Trinitate argumenti seriem prosequar.

Ἴσον πατρὸς καὶ υἱοῦ διδασκόμεθα· ἀκούομεν γὰρ ὡς καὶ ὁ πατὴρ δοξάζεται υἱόν, καὶ δοξάζεται ὑφ' υἱοῦ καὶ υἱὸς δοξάζεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ δοξάζεται τὸ πατέρα· ὅτι ὁ δεδοξασμένος ἐστὶ ὁ μὴ εἶχεν εἰληφεν. ἀλλ' ὁ εἶχεν ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ * τοῦτο διδάσκει· δεξασθὲν με γὰρ, φησι, παρὰ παντῶν σὺ, πάτερ, τῆ δόξῃ ἣ εἶχον. παρὸ τοῦ κόσμον εἶναι. παρὰ σὲ· εἰ δὲ καὶ παρὸ τοῦ κόσμον θυέσται, ταύτῃ ἔχει τὴν δόξαν πῶς αὐτεῖ λαβεῖν ὁ εἶχεν αἰ;

* Ioh. XVII. 5.

ἢ. Ὅτι μία πατρὸς καὶ υἱοῦ ἡ δεσποτεία.

Εἶτα δεικνύς ὡς οὐ μόνον δοξάζεται, ἀλλὰ καὶ δοξάζεται, ἐπήγαγον * ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις· καὶ μετ' ὀλίγα τοῦ αἰρετικῶν ἐμφράττων τὰ στόματα, τὰ ἐμά. φησι, πάντα σὰ ἔστι. καὶ τὰ σὰ ἐμά· οὐ τὴν κοινὴν δυνάμειν δεσποτείας, οὐδὲ ἕτερα δὲ τὰ τῷ πατρὶ ἀφερόντα, δεῖξαι βεβλήμενον· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πᾶσαν βλάβημον φωνὴν ἀφίεντες καὶ τοῦ μονοθεοῦς, αὐτὸν μὲν λαμβάνειν φασί, τὸ δὲ πατέρα διδόναι. δύνουσιν ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ πατρὶ τοῦ πάντων δεσποτείας· τὰ γὰρ ἐμά. φησι, πάντα σὰ ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· οὐ τὴν δυνάμειν τὴν δεσποτείας, ἀλλὰ τὸ κοινὸν τὴν δεσποτείας παιδείων.

* Idem XVII. 6.

Ἀλλὰ γὰρ τὸν λόγον εἰς μῦθος ἐξέτινα τὸν περὶ πίστεως, ἐν κεφαλῇ διεξελθεῖν ὅρον ἐν τοῖς προοιμίοις ἐπαγγελιάμενος· δεῖξαι γὰρ βεβλήθεις ὅτι ἐυαγγελικῆς διδασκαλίας τοῦ μονοθεοῦς τὴν ἰστίαν, μακρότερον τὴν ὑποσχέσεως ἐργασάμενον τὸν λόγον· καὶ ταῦτα βραχυλογίας ἐν ταῖς ἐρρηνείαις προφρητικῶς· εἰς αὐτὰς τόνον τὰς εὐαγγελικὰς βίβλους καὶ προφρητικὰς τοὺς εὐσεβεῖς πέμψας. μεστὰ γὰρ αὐταὶ τῆς θεολογίας τοῦ υἱοῦ. ἐπὶ τὴν προκείμενὴν ἀκολουθίαν βαδισόμεαι.

(1) Nicetas aquileiensis a nobis editus in simili tractatu sic explicat: *quae illa omnia? utique virtutem, utique potentiam, bonitatem, incorruptelam, gloriam et aeternitatem, sicut habet pater.*

(2) Recole tertium capitulum.

19'. Περὶ τῆς ἁγίας πνεύματος.

Πιστεύομεν τοίνυν, ὡς ἔφην, εἰς Θεὸν πατέρα ἀναρχον, καὶ εἰς Θεὸν σωαΐδιον φύσει υἱὸν, ἐκ πατρὸς μὲν ἡγενήεντα, ἀεὶ ἢ τῷ πατρὶ συνόντα, κατὰ τὴν ἡμετέραν εὐαγγελίῳ φωνήν· ἐν ἀρχῇ γάρ, φησιν, ἦν ὁ λόγος. Ἐπιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ εὐθεῖς, τὸ ἡγεμονικόν, τὸ ἀγαθόν, τὸ παράκλητον, τὸ ἐκ Θεοῦ προελθόν, οὐ ἡγενήεν· εἰς τὸ μονοῡμῆδες· οὔτε μὴν κτισθέν, οὐδαμῶς γὰρ εὐρίσκομεν ἐν τῇ Θεῖα γραφῇ τῆς κτίσεως συναεισμούμενον, ἀλλὰ πατρὶ καὶ υἱῷ συνωτάττομενον· ἐκπορευόμενον ἢ αὐτὸ ἐκ τῆς πατρὸς ἡκούσαμεν, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖμεν πῶς ἐκπορεύεται, ἀλλὰ ζήλομεν τοῖς τεθείσιν ἡμῖν ὅροις ὑπὸ τῶν Θεολόγων καὶ μακαρίων ἀνδρῶν.

κ'. Ὅτι πατρὶ καὶ υἱῷ τὸ πνεῦμα συνωτάττεται.

Ἐδιδάχθημεν γὰρ ὑπὸ αὐτοῦ τῆς σωτήριου ἡμετέρας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡμετέρας τριῶν συμπληρωτικὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· πορεύθεντες γὰρ, φησὶ * μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τῆς πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ τῆς ἁγίας πνεύματος· τῷ ἢ πατρὶ καὶ υἱῷ συμμαρτυροῦμενον, ἡ κτίσεως ἐστὶ πάσης ὑπερτέρον· διὸ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος μὴ πατρὸς αὐτὸ καὶ υἱοῦ κηρύττων διετελεί· * ἡ χάρις γάρ, φησὶ, τῆς κυρίας ἡμετέρας Ἰησοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τῆς Θεοῦ καὶ πατρὸς (1), καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίας πνεύματος μὴ πάντων ἡμετέρας.

κα'. Ἀπόδειξις ἡ τῆς πνεύματος δεσποτείας.

Καὶ ἄλλιν· * διαίρεσις ἢ χειρισμάτων ἴσι, τὸ ἢ αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαίρεσις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος καὶ διαίρεσις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν ᾧ αὐτοῦ ἢ κηρύττων τῆς θεοσεβείας ἐβόα· * πάντα ἢ

XIX. De Spiritu sancto.

Credimus ergo, ut iam dixi, in Deum patrem absque principio, et in Deum coaeternum naturalem filium, ex patre quidem genitum, sed tamen cum patre semper existentem, iuxta evangelicum dictum: in principio erat Verbum. Credimus etiam in Spiritum sanctum, rectum, dirigentem, bonum, consolatorem, ex Deo procedentem, non genitum; unus enim est Unigenitus; neque creatum, nusquam enim in divina scriptura eum comperimus rei creatae adnumeratum, sed in eodem cum patre ac filio ordine positum. Ipsum autem de patre procedentem audivimus, neque tamen quomodo procedat curiose scrutamur, sed his finibus contenti sumus, quos nobis theologi beatique viri statuerunt.

XX. Quod in eodem ordine cum patre filioque Spiritus collocatur.

Namque ab ipso servatore nostro Iesu Christo edocti fuimus complementum esse Trinitatis Spiritum sanctum. « Euntes enim, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. » Porro quem cum patre filioque confitemur, is omni rei creatae superior est. Quare et beatus Paulus cum patre ipsum filioque continuata serie praedicat: « gratia enim, inquit, domini nostri Iesu Christi, et caritas Dei patris, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. »

XXI. Demonstratur Spiritus sancti dominatio.

Rursus Paulus: « divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus: et divisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operator omnia in omnibus. » Eiusdem etiam potestatem prae-

(1) Vides apud Cyrillum recte additum καὶ πατρὸς, quae dictio deest in multis novi testamenti codicibus, et tamen necessaria haec est ad Trinitatis plenam enumerationem.

* Matth. XXVIII. 19.

* II. Cor. XIII. 13.

* I. Cor. XII. 4.

dicans clamabat: haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens separatim singulis: prout vult distribuit dona. Per ipsum quippe recepimus peccatorum remissionem; per ipsum libertatem consequimur; per ipsum adoptionis gratia fruimur. « Non enim accepimus, inquit Paulus, spiritum servitutis iterum in timore, sed accepimus spiritum adoptionis in filios, in quo clamamus, abba pater. » Et alio loco: nam lex spiritus vitae liberavit me a lege peccati et mortis. Et alibi: Dominus autem Spiritus est: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. Qui autem alios liberat, is non servit. Qui enim fieri posset ut conservis daret quae ipse non habet, quod ipse consequi non valet, quo vellet quidem frui, uti par est, neque tamen posset? Quod si revera credentibus libertatem communicat, et servos liberat, non utique ipse servit, sed dominatur, libertatemque pro sua potestate quibus vult largitur. Quare et beatus Paulus ait: omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Quamobrem et propheta in vetere testamento potentiam illius praedicans clamabat: Dominus misit me et Spiritus eius. Et Dominus reprehendens Iudaeos: consilium, inquit, inivit, et non per me; et conventiones, sed non per Spiritum meum; participem ita demonstrans potestatis sanctum Spiritum. Et denique alibi: ideo, inquit, ego vobiscum sum, et Spiritus meus in medio vestrum stetit.

XXII. Quod Paraclitus sit creator.

Iobus quoque creatorem dominumque ipsum Spiritum credens, non ministrum neque creaturam, Spiritus divinus, inquit, qui fecit me, et spiramen omnipotentis quod erudit me. Iam si humanam naturam creavit, sequitur ut eiusdem cum patre ac filio substantiae sit. Namque in hominis creatione dixit Deus: faciamus ho-

ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἐν πνεῦμα, ἡμεῖς ἕν ἰδίᾳ ἐκάσω, καθὼς βούλεται ἡμεῖς (1) τοῖς πιστεύουσιν τὰ ὄντα δι' αὐτοῦ ἡδ' ἡ ἀμάρτημάτων ἐλάβομεν ἢ ἀπαλλαγῆναι δι' αὐτοῦ ἢ ἐλευθερίας χυρῆγάνομεν δι' αὐτοῦ ἢ οὐιοθεσίας χαρίσματος ἀπολαύομεν οὐ ἡδ' ἐλάβομεν πνεῦμα, φησὶν ὁ Παῦλος *, δευτεῖα πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβομεν πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κρᾶζομεν, ἀββὰ ὁ πατήρ. Καὶ ἀλλαχῆ * ὁ ἡδ' νόμος ἢ πνεύματος ἢ ζωῆς ἐλευθερώσεται με ἀπὸ τοῦ νόμου ἢ ἁμαρτίας καὶ θανάτου. Καὶ ἐτέρωθεν * ὁ ἡ κύριος τὸ πνεῦμα ἐστίν οὐ ἡ τὸ πνεῦμα κυρία, ἐκεῖ ἐλευθερία τὸ ἡ ἄλλως ἐλευθεροῦν, οὐ διαλέγει· πῶς γὰρ ἂν τοῖς ὁμοδόλοις μεταδοίη ὧν οὐ μετέχει, οὐ τυχεῖν ἕκ ἰσχύος, οὐ ἀπολαύσαι βούλεται μὲν, ὡς εἰκός, οὐ δύναται δέ; εἰ ἡ μεταδίδωσι τοῖς πιστεύουσιν ἐλευθερίας, καὶ ἐλευθεροῖ ὅσους διακλύοντες, οὐ διαλέγει δὴλονότι, ἀλλὰ δεσπόζει, καὶ δεσποτικῶς ἢ ἐλευθερίαν οἷς ἐθέλει χαρίζεται διὸ ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος *, ὅτι πάντα ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, ἡμεῖς ἕν ἰδίᾳ ἐκάσω καθὼς βούλεται. Διὸ καὶ ὁ προφήτης ἐν τῇ ψαλμῷ * ὅτι ἐξέσταν αὐτοῦ κηρύττων ἐβόα· * κύριος ἀπέστειλέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ ὁ Θεὸς ἐγκαλῶν τοῖς ἰσθαίοις, ἐποίησατο, φησὶ *, βαλὴν, καὶ οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συμβήκας οὐ διὰ τοῦ πνεύματός μου· κοινῶν δ' δεσποτείας δακνύς τὸ πνεῦμα τὸ ἅλιον καὶ ἐτέρωθεν· διὸ, φησιν *, ἐγὼ μετ' ὑμῶν εἰμι, καὶ τὸ πνεῦμα μου ἐφέσκηεν ἐν μέσῳ ὑμῶν.

καβ'. «Οτι δημιουργὸς ὁ παρακλητικῶς.

Καὶ ὁ ἰὼβ δημιουργὸν αὐτὸ καὶ δεσποτικὸν εἶναι πιστεύων, ἀλλ' οὐχ' ὑπερηκόων, οὐδὲ ποιήματα πνεῦμα θεῖον, φησὶν *. τὸ ποιῆσαν με· πανθὴ ἢ παντοκράτορος ἢ διδάσκουσα με· εἰ ἡ ἢ ἀνθρώπων φύσιν ἐδημιούργησε, ἢ αὐτὴν οὐσίαν ἔχει πατρὶ καὶ υἱῷ· ἐν γὰρ τῇ ἢ ἀνθρώπων ποιήσαι εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ'

* Rom. VIII. 15.

* Idem VIII. 2.

* II. Cor. III. 17.

* I. Cor. XII. 11.

* Is. XLVIII. 16.

* Idem XXX. 1.

* Agg. II. 6.

* Job. XXXII. 5.

(1) Ita codex *διανέμει*, sine ulla antea vel postea interpunctione.

εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν ὧν
 δεῖ ἡ εἰκὼν μία, τούτων διηλονότι καὶ ἡ
 οὐσία μία.

καγ'. Ὅτι ἐκ θεῶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ὅτι ἡ οὐσίας θείας ὑπάρχει τὸ πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον, αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμᾶς διδάσκει
 διὰ τῆς προφητοῦ λέγων Ἰακώβ. * ἐν ταῖς
 ἐσχάταις ἡμέραις, ἐκχεῖ ἀπὸ τοῦ πνεύμα-
 τός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· διδάσκει ἡ ἡμᾶς
 ὁ δεσπότης Χριστὸς πρὸς τοὺς μαθητὰς λέ-
 γων. * ὅταν δεῖ ὑποτάξασθαι ὑμᾶς. μὴ
 μεμηνήσθε ὡς ἡ τί λαλήσετε· οὐ γὰρ
 ὑμεῖς ἐστὲ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα
 τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν· καὶ πά-
 λιν ὁ Παῦλος. * ὑμεῖς ἢ ἐκ ἐστὲ ἐν σαρκί,
 ἀλλ' ἐν πνεύματι· εἴπερ πνεῦμα θεοῦ οἰ-
 κεῖ ἐν ὑμῖν. Καὶ μετ' ὀλίγου. * ὅσοι γὰρ
 πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ
 Θεοῦ· καὶ ἀλλαχού. * ἡμῖν δέ. φησιν. ὁ
 Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ πνεύματος αὐτοῦ·
 τὸ γὰρ πνεῦμα πάντα ἐρῶντα· καὶ τὰ βάθη
 τοῦ Θεοῦ· τίς γὰρ ἀνθρώπων οἶδε τὰ τοῦ
 ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου
 τὸ ἐν αὐτῷ; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς
 οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἐξ
 ὧν εὐδολον ὡς οὐκ ἀλλόφυλον, οὐδὲ ἑτε-
 ροούσιον, ἀλλὰ τῆς θείας φύσεως ἐστὶ τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον· διὸ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ
 γνωσκέ. Ἐπίσταται τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἡ
 ἡμετέρα ψυχὴ τὰ οἰκέα· εἰ δέ τις ἀγνοίαν
 τῆς ἐρῶναι νομίζει, τοῦτο καὶ ἐπὶ πατρὸς
 κείμενον εἰρήσει· ὁ γὰρ ἐρῶντων, φησὶ,
 τὰς καρδίας. οἶδε τί τὸ φρόνημα (1) τοῦ
 πνεύματος· εἰ ἢ ὁ τῶν ἄλων Θεὸς οὐκ ἄγ-
 νοῶν ἐρῶντα, ἀλλὰ σαφῶς ἐπίσταται πρὶν
 γινώσκειν τὰ πάντα, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ
 τὸ ἅγιον οὐ δι' ἀγνοίαν ἐρῶντα τοῦ Θεοῦ
 τὰ βάθη· πῶς γὰρ ἂν ἀγνόησει τῶν ἄγ-
 νοῶντι, ὅτι ὡς οἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώ-
 που τὰ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐ-
 δεὶς οἶδεν. εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ἐναν-
 τίων γὰρ τῇ ἐρείνῃ ἢ εἰδησίῃ· ἢ δὲ ψυχῆ
 οὐκ ἐρῶντα τὰ ἐαυτῆς· ἀλλ' ἀποβῶς ἐπί-

minem ad imaginem nostram ac similitu-
 dinem. Quorum autem una est imago, eo-
 rum videlicet una quoque substantia est.

XXIII. Quod ex Deo sit Spiritus sanctus.

Quod autem divina constet substantia
 Spiritus sanctus, ipse nos Deus docet per
 Iohelē prophetam dicens: in novissimis
 diebus effundam de Spiritu meo super om-
 nem carnem. Docet vero nos Christus dom-
 inus dum ait discipulis: quum autem vos
 tradiderint, ne curae vobis sit quomodo
 aut quid loquamini. Non enim vos estis
 qui loquimini, sed Spiritus patris vestri,
 qui loquitur in vobis. Rursusque Paulus:
 vos autem in carne non estis sed in Spi-
 ritu; si tamen Spiritus Dei in vobis habi-
 tat. Et paulo post: quicumque enim Spi-
 ritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Et ali-
 bi: nobis autem, inquit, Deus revelavit per
 Spiritum suum. Spiritus enim omnia scruta-
 tur, etiam profunda Dei. Quis enim ho-
 minum scit quae sunt hominis, nisi spi-
 ritus hominis qui in ipso est? Ita et quae
 Dei sunt nemo cognovit, nisi Spiritus qui
 ex Deo est. Ex quibus egregie constat, non
 esse extraneum neque diversae substantiae,
 sed reapse praeditum divina natura san-
 ctum Spiritum. Quamobrem arcana quo-
 que Dei novit, et quicquid Dei est novit,
 sicut anima nostra quae sunt sui ipsius.
 Quod si quis forte vocabulo scrutandi igno-
 rantiam denotari putat; idem de patre quo-
 que dictum comperit. Nam qui scrutatur,
 inquit, corda, qui sit sensus Spiritus novit.
 Iam si universalis Deus non ideo scruta-
 tur quia nesciat, sed praeclare novit om-
 nia ante quam fiant; sanctus quoque Dei
 Spiritus, haud propter ignorantiam pro-
 funda Dei scrutatur. Nam quomodo igno-
 ranti congruerent citata verba: quod sicuti
 novit spiritus hominis quae sunt in ipso,
 ita et ea quae sunt Dei nemo nisi Spiritus
 Dei cognoscit? Adversatur enim scrutationi

(1) Vocabulum hoc S. Augustinus, ut adnotat Sabaterius, explicat *quid sapiat*. Alii vero *sensum*.

scientia; anima vero res proprias non scrutatur, sed apprime scit. Igitur Spiritus sanctus accuratam Dei notitiam habet: et sicuti patrem nemo novit nisi filius, neque filium nisi pater; ita, ait, nemo novit quae Dei sunt, nisi Spiritus Dei. Ex dictis igitur naturae communionem edocemur.

Quia tamen cunctos impudentiae fines egressi, Arii atque Eunomii blasphemiae discipuli, ipsum Deum aiunt esse Spiritum Dei, necessario beatus Paulus personam Spiritus demonstrat: « nos enim, inquit, haud mundi spiritum accepimus, sed qui ex Deo est Spiritum: ut sciamus quae a Deo donata sunt nobis; quae et loquimur non suavioris humanae sapientiae verbis, sed doctrinā Spiritus sancti, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non recipit quae sunt Spiritus Dei; stultitia enim est illi, et non potest intelligere, quia spiritualiter diiudicatur. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. » Dum ait itaque: nos spiritum mundi non accepimus, sed qui ex Deo est Spiritum, demonstravit non esse mundo homogenum Spiritum sanctum, sed divina natura praeditum. Insuper demonstravit, nequaquam se de Deo patre loqui, sed de sancto Spiritu, cuius gratiam credentes accipiunt. Ideo et dixit, Spiritum qui ex Deo est, docens eum a patre habere existentiam, et illius esse naturae, non profecto genitum, sed eo modo quem solus ille scit qui filium novit, et qui patrem novit filius, et is denique qui solus patrem filiumque novit; quam quidem rem a Deo didicimus, sed modum edocti non fuimus. Contenti itaque simus data notitiae mensura, neque imperite scrutemur quae comprehendendi non queunt.

(1) Itala vetus, verborum graecorum, ut ait Augustinus, tenacior, apud Ambrosium de Sp. sancto, adnotante Sabaterio, διδακτοῖς interpretatur suasoriis.

(2) Aeque tenax verbi itala vetus diiudicatur. Immo hoc ipsum vocabulum ἀνακρίνεται explicat pariter diiudicatur vulgatus interpres I. Cor. XIV. 24.

(3) Cod. mendose ὁ μονογενῆς, vel certe ἑμοιογενῆς.

(4) Haec in cod. iterum inseritur καὶ τὸ μόνον πατέρα γινώσκων, quod mendosum visum est et excludendum.

ῥαται οὐκοῦν τὸ πνεῦμα τὸ ἄβσον ἀκριβῆ
τὸ γινώσιν τὸ θεῶ ἔχει. * ἢ ὡσπερ τὸ πατέρα
οὐδεὶς οἶδεν εἰ μὴ ὁ υἱός, οὐδὲ τὸ υἱὸν εἰ
μὴ ὁ πατήρ, οὕτω, φησὶν, οὐδεὶς οἶδεν
τὰ τὸ Θεοῦ, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τὸ Θεοῦ. ἐκ
ἧ τῶ εἰρημένων τὸ κοινὸν τὸ φύσεως δι-
δασκόμεθα.

Ἐπειδὴ ἡ οἱ φύσονται πᾶσαν ἀνα-
σχυντίαν. οἱ τὸ τὸ Ἀρεῖας, φημί, ἢ Εὐνο-
μίου μαθηταὶ βλασφημίας. αὐτὸν φασιν
εἶναι τὸ Θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ θεῶ, ἀναγκάως
ὁ μακάριος Παῦλος δεικνύσι τὸ τὸ ἀνεύ-
ματος ἀπόσωπον. ἡμεῖς γάρ, φησιν *, οὐ
τὸ πνεῦμα τὸ κόσμῳ ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ
ἐκ τὸ Θεοῦ πνεῦμα ἵνα ἴδωμεν τὰ ὑπὸ τὸ
Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν, ἃ ἢ λαλοῦμεν,
οὐκ ἐν διδακτοῖς (1) ἀνθρωπίνης σοφίας
λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς πνεύματος ἀγίας,
πνευματικοῖς πνευματικῶς συγκρίνοντες.
ψυχικὸς ἢ ἀνθρώπος οὐ δέχεται τὰ τοῦ
πνεύματος τὸ θεῶ· μαρτὰ ἡ αὐτῶ ἐστὶ, ἢ
οὐ δύναται γινῶναι, ὅτι πνευματικῶς ἀνα-
κρίνεται. (2) τίς ἡδ ἔγνω νοῦν κυρίου, ὃς
συμβιβᾶσαι αὐτόν; ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ
ἔχομεν οὐκ ἐν τῷ εἰπεῖν ὅτι οὐ τὸ πνεῦμα
τὸ κόσμῳ ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ
ἐκ τοῦ Θεοῦ. ἐδίδαξεν οὐχ ὁμογενῆς (3)
τῷ κόσμῳ, ἀλλὰ τὸ θεῶς ὑπάρχων οὐ-
σίας τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἢ πρὸς τούτῳ
ἐδίδαξεν, ὡς οὐ περὶ τὸ θεῶ ἢ πατρὸς ἔχει
τὸ λόγον, ἀλλὰ περὶ τὸ ἀγίας πνεύματος, οὐ
τὸ χάριν λαμβάνουσιν οἱ πιστεύοντες. διὸ τὸ
πνεῦμα εἶπε τὸ ἐκ τὸ θεῶ. διδάσκων ὡς ἐκ
τὸ πατρὸς ἔχει ὑπάρξιν. ἀκείνης ὑπάρχει
τὸ φύσεως. οὐ ἢ ἡμισητικῶς, ἀλλ' ὡς οἶδε
μόνος ὁ τὸ υἱὸν ἐπιστάμενον, & ὁ μόνος τὸ
πατέρα Ἰνώσκων. ἢ τὸ μόνον πατέρα (4)
ἢ υἱὸν ἐπιστάμενον. ὁ ἐκ θεοῦ μεμαθήκα-
μεν, τὸ ἢ τρόπον οὐκ ἐδιδάχθημεν. ἀκού-
μεθα ἢ τοῖς δοθεῖσι μέτροις τὸ γινώσκων. ἢ
ἐ πολυπραγμονεῖμεν ἀβυσσότης τὰ ἀνεπίστα.

* Matth. XI. 27.

* I. Cor. II. 12.
seq.

non es mentitus hominibus sed Deo. Nam quia ille putaverat latere apostolos, utpote homines, dum de praedii pretio quam libuit partem subtraheret, apostolorum princeps eum docet, eos qui Spiritus gratia pollerent, cuncta aperte cognoscere quae clam acta essent. Non nobis mentitus es, inquit, sed Spiritui sancto. Ne igitur homines te fefellerit putes: Deo enim tu rem falsam dixisti: namque hominibus non es mentitus, sed Deo. Haud quippe nobis tu illustisti, sed Spiritui sancto, qui Deus est, ex Deo existentiam habens, et eiusdem naturae socius. Hoc etiam Lucas in actibus ostendit, dum narrat, quod antea ministrantibus Domino et ieiunantibus fratribus Antiochiae, dixit Spiritus sanctus:

XXVI. *Multifariam demonstratur Deum esse Spiritum sanctum.*

Segregate mihi Paulum et Barnabam in opus ad quod eos advocavi. Pergit autem dicere, ipsos a sancto Spiritu missos abiisse Seleuciam. Atque ubi narravit quomodo peragrantes Cyprum, Lyciam, Lycaoniam, Pamphyliam atque Bithyniam, evangelium praedicaverint, subiungit: et inde navigantes Antiochiam Barnabas ac Saulus, unde fuerant traditi gratiae Dei in opus quod compleverant; cum illic venissent, et ecclesiam congregassent, retulerunt quanta fecisset cum illis Deus. Et quidem quum superius Spiritus meminisset, ceu qui Paulum et Barnabam ad destinatum a se opus elegisset, Spiritum rursus post reditum nominat, bisque illi Dei nomen attribuit; primo dicens, quod Antiochiam navigaverint unde erant traditi gratiae Dei propter opus quod reapse compleverant: iterum dum ait, quod congregatae ecclesiae ea narraverint, quae cum ipsis Deus fecisset. Profecto a Spiritu sancto erat miraculorum donum, ipse sapientiam prudentiamque suppeditabat, ipse praedi-

χωρίς; καὶ μετ' ὀλίγα οὐκ ἐφέσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ. καὶ ᾧ ᾗ δὲ ἐκείνον ᾠήθη λανθάνειν ὡς ἀνθρώπου· ὁ δὲ ἀποστόλος ἐφελόμηνος τῷ τοῦ κτήματος τιμῆς, ὃ ἡθέλησεν, ὃ κορυφαίως αὐτὸν διδάσκει τὸ ἀποστόλων, ὅτι τὸ πνεύματος τὸ χάριν οἱ ἔχοντες, πάντα σαφῶς ἐπίσανται τὰ κρύβδων γινόμενα· ἐχ' ἡμᾶς γάρ, φησιν, ἐφέσω, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· μὴ τοίνυν ἀνθρώπους ἡπατηκέναι γόμιζε· θεὸς γάρ ἐστιν ὃ ἐξελέυσθεὶς παρὰ σοῦ· οὐκ ἐφέσω γὰρ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ θεῷ· οὐχ' ἡμεῖς γάρ φησιν ὑπὸ σῆ παρεκρούσθημεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ ἐστὶ θεός, ἐκ θεῶν τὸ ὑπαρξίν ἔχον, κακείνης ὑπαρχόν τῷ φύσεως τοῦτο καὶ ὁ Λεκάς ἐν τῷ παράξεισι * Act. XIII. 2.

κας'. Ἐκ πλείονων ἀπόδαξις θεὸν εἶναι τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Ἄφορσάτέ μοι τὸν Παῦλον δὴ καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔρπον ὃ προσέκλημαι αὐτοῦς· ἐπαγαγὼν ὅτι ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καθήλθον εἰς Σελεύκειαν, καὶ διηγησάμενοι ὅπως ᾤοντο σταντες τὸ Κύπρον, καὶ τὴν Λυκίαν, καὶ Λυκαονίαν, καὶ Παμφυλίαν, καὶ Βυθυλίαν, ἐκίρυσαν τὸ εὐαγγέλιον, ἐπέφερον * κακεῖθεν ἀποπλεύσαντες εἰς Ἀντιόχειαν οἱ περὶ Βαρνάβαν καὶ Παῦλον, ὅθεν ἦσαν ᾤμαδομένοι τῇ χάριτι τῷ θεῷ εἰς τὸ ἔρπον ὃ ἐπλήρωσαν ᾤμαδομένοι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ εἰς τὸ ἔρπον ὃ ἐπλήρωσαν, δεύτερον δὲ ὅτι συναγαγόντες τῷ ἐκκλησίαν ἀνήγαγόν ὅσα ἐποίησεν μετ' αὐτῶν ὁ θεός, καὶ μὴν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν τὸ θαυματουργόν, τὸ σο-

* Idem XIV. 25.

ζίζον· τὸ σύνεσιν χορηγῶν· τὸ ᾠδὴ κηρύτ-
 τοντας ἐνδυναμῶν, τὸ ἐμπνέον αὐτοῖς ἢ ᾠ
 διδασκαλίας λόγον· διὸ καὶ Παῦλος ἔλεγε· *
 ᾠ μὲν γὰρ δίδονται διὰ τοῦ πνεύματος λόγος
 σοφίας· ἄλλω ἢ λόγος ἰνώσεως καὶ τὸ αὐτὸ
 πνεῦμα, ἑτέρω ἢ πίσις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύ-
 ματι· ἄλλω ἢ χαρίσματά ἰαμάτων· καὶ τὰ
 ἄλλα· εἶτα διδάσκων ὡς οὐχ ἵππουργουῶν
 ταῦτα ὁμιλῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλὰ
 ἀποστολικῶς οἷς θέλει χαρίζεται· ἐπίσταγε· *
 πάντα ἢ ταῦτα ἐεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ
 πνεῦμα χειροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω καθεὸς βού-
 λεται· εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ταῦτα
 διὰ τοῦ ἀποστόλων ἐεργάζετο ὡς ἡβούλετο·
 συναγαγόντες ἢ οἱ περὶ Παῦλον καὶ Βαρ-
 νάβαν ἢ ἐκκλησίαν ἀνήγαγον ὅσα ἐποίησε
 μετ' αὐτῶν ὁ θεός, θεὸς ἄρα τὸ πνεῦμα
 τὸ ἅγιον καὶ ἢ ἀποστόλων φωνήν.

Τοῦτο γεγονός καὶ ἐν Ἱερουσόλοιμοις ὁ
 θεότατος διηγεῖται Λευκάς· * ἐσίγησε γὰρ
 φησὶ ἅπαν τὸ πλῆθος, καὶ ἦκε τῷ Βαρνάβῃ
 καὶ τῷ Παύλῳ ἐξηγημένων, ὅσα ὁ θεὸς ἐποίη-
 σεν σημεῖα δι' αὐτῶν, καὶ τέρατα ἐν τοῖς
 ἔθνεσι· θεὸς οὖν ἄρα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τὸ
 γὰρ αὐτὸ θαυματερεῖ τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέ-
 ρατα· διὸ καὶ ὁ κύριος ἐν τοῖς εὐαγγελίοις
 ἔλεγε· * εἰ ἢ ἐν πνεύματι θεὸς ἐγὼ ἐκβάλ-
 λω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ
 βασιλεία τοῦ θεοῦ· καὶ πάλιν ἐν τῷ πράξεισιν
 ὁ Λευκᾶς τῷ Παύλῳ φησὶν· * ὅπλαξάμενον τῷ
 Σίλῳ ἐξελεῖν τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ ἐπὶ τοῦ
 ἀδελφῶν ἡραδοθέντα· θεὸν αὖτις καλέσας
 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ διὰ τοῦ ἀδελφῶν ἐν
 Ἀντιοχείᾳ ἀφορίσαν αὐτὸν εἰς ὁ προσεκα-
 λέσατο αὐτὸν ἔρπον· πάλιν ὁ μακάριος Παῦ-
 λος ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους * (1) φησὶν·
 οὗς ἔθετο ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ᾠ μὲν
 προφήτας καὶ ἀποστόλους, ᾠ ἢ ποιμένας
 καὶ διδασκάλους καὶ εὐαγγελιστὰς, πρὸς κατα-
 ρτισμὸν τοῦ ἁγίου· * ἐν ἢ Μιλίτῳ συστα-
 τὸ μῦθος τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ ᾠ δοθεῖσθαι ἀνα-
 μνηστικῶν χάριτος, προσέχετε ἑν ἑαυτοῖς,
 φησὶν *, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ ἐν ᾠ ὑμᾶς

cantibus vim ingerebat, ipse his inspira-
 bat magisterii sermonem. Unde et Paulus
 aiebat: alii quidem per Spiritum datur
 sermo sapientiae: alii autem sermo scien-
 tiae secundum eundem Spiritum: alteri
 fides in eodem Spiritu: alii gratiae sani-
 tatum in uno Spiritu, et reliqua. Deinde
 docens, quod non ministri vice haec di-
 stribuit Spiritus sanctus, sed potentialiter
 quibus vult largitur, subdit: haec autem
 omnia operatur unus et idem Spiritus, di-
 videns seorsum singulis prout vult. Si ergo
 haec Spiritus sanctus per apostolos pro suo
 libito peragebat, Paulus vero ac Barnabas
 congregatae ecclesiae nunciabant, quanta
 cum ipsis fecisset Deus, utique Deus est
 Spiritus sanctus, iuxta apostolorum lo-
 quelam.

Hoc idem evenisse Hierosolymis quo-
 que praeclarissimus Lucas narrat: tacuit,
 enim inquit, omnis multitudo, et audie-
 bant Barnabam et Paulum narrantes quan-
 ta Deus fecisset signa et prodigia in gen-
 tibus per ipsos. Deus ergo est Spiritus san-
 ctus: ipse enim signa et prodigia mira-
 biliter operatur. Unde etiam Dominus in
 evangeliiis aiebat: quod si ego in Spiritu
 Dei daemonia eiicio, utique pervenit in
 vos regnum Dei. Rursusque in actibus
 Lucas ait, Paulum electo Sila profectum
 esse, traditum gratiae Dei a fratribus. Quo
 item loco Deum appellat Spiritum san-
 ctum, qui nempe per fratres Antiochiae
 segregaverat ipsum ad destinatum opus.
 Adhuc beatus Paulus in epistola ad Corin-
 thios ait: quos Deus posuit in ecclesia par-
 tim prophetas et apostolos, partim pasto-
 res et doctores atque evangelistas ad ac-
 dificationem sanctorum. Mileti autem fra-
 tribus vale dicens, et datam commemo-
 rans gratiam, attendite igitur vobismet ip-
 sis, inquit, et universo gregi, in quo vos
 Spiritus sanctus posuit episcopus regere

(1) Pars quidem prior testimonii huius est ex epistola ad Corinthios; pars altera tamen aduicitur ex loco parallelo epistolae ad Ephesios.

ecclesiam Domini, quam acquisivit sanguine suo.

Videte rursus hinc etiam, Deum adfirmari Spiritum sanctum. Quum enim illic dixisset Deum constituisse pastores, doctores, et evangelistas, heic de Spiritu ait: quo in grege vos collocavit Spiritus sanctus episcopus ob regendam pastorali cura ecclesiam: docens videlicet Deum esse Spiritum sanctum, perindeque dici Deum ac Spiritum, propter naturae communionem. Nam iis quae a Deo patre fiunt, cooperantur filius ac Spiritus sanctus: vicissimque iis, quae a filio et Spiritu perficiuntur, consentit pariter Deus pater. Rursusque alibi beatus Paulus Deum esse Spiritum praedicat. Nam si, inquit, omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, convincitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, occulta cordis eius manifesta fiunt: et ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuncians quod vere Deus in vobis sit. Nam quia prophetia donum Spiritus est, et per revelationem Spiritus, manifesta fiunt cordis occulta, Dei vero proprium est mentem hominum cognoscere, necessario is qui convincitur a prophetia, diiudicatus adorabit Deum, pronuncians quod vere Deus in vobis sit. Porro illi gratiam Spiritus habebant. Quod si Deus in ipsis erat, quia Spiritus gratia fruebantur, superest ut Deus et ex Deo Spiritus sanctus sit.

XXVII. *Quod absque creatione ex Deo sit Spiritus sanctus, ideoque et aeternus vocetur.*

Praeclarissimus quoque Petrus in catholicis epistolis: si exprobramini, inquit, in nomine Christi, beati estis, quoniam glo-

βητο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν τὴν κυρίου (1), ἢν σφειποίησατο διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἰδίου.

Ὅρατε πάλιν κἀναυθα τὴν θεολογίαν τὴν πνεύματος ἐκεῖ ἧδὲ τοῦ θεοῦ μνημονεύσας ὡς ποιμένας, καὶ διδασκάλους, καὶ εὐαγγελιστὰς χειροτονοῦντος, ἐναυθα περὶ τὸ πνεύματος φησὶ, ἐν ᾧ ἡμεῖς βητο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν ἐκκλησίαν διδάσκων ὡς θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ὅτι ταῦτόν ἐστιν εἰπεῖν θεόν, καὶ πνεῦμα, διὰ τὴν κοινωσίαν τὴν φύσεως τοῖς τε ἧδὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς γινόμενοις συνεργεῖ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῖς τε ὑπὸ τῆς υἱοῦ (2) καὶ τῆς πνεύματος τελεμένοις σικιδόκει ὡσαύτως ὁ θεὸς καὶ πατήρ. Καὶ ἐτέρωθεν πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος θεὸν εἶναι τὸ πνεῦμα κηρύττει. * ἔαν γὰρ φησι προφητεύσει πάντες, εἰσέλθῃ δὲ τις ἄπιστος ἢ ἰδιώτης, ἐλέγχεται ὑπὸ πάντων, ἀνακρίνεται ὑπὸ πάντων (3), τὰ κρυπτὰ τῆς καρδίας αὐτοῦ φανερά γίνονται καὶ οὕτως πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον προσκυνήσῃ τῷ θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὄντως ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἔστιν. Ἐπὶ ἧδὲ τῆς πνεύματος ἢ προφητείας χάρισμα, διὰ τὴν ἀποκαλύψεως τῆς πνεύματος φανερά τὰ τῆς καρδίας κρυπτὰ γίνονται, θεοῦ δὲ ἴδιον τὸ τῶν ἄνθρώπων ἐπίσταν. ἀνακρίσιμος ὁ ἐλεγχόμενος διὰ τὴν προφητείας, ἀνακρινόμενος προσκυνήσῃ τῷ θεῷ, ἀπαγγέλλων ὅτι ὄντως ὁ θεὸς ἐν ἡμῖν ἔστιν. εἶχον ἢ τὴν χάριν ἐκεῖνοι τῆς πνεύματος: εἰ ἢ θεὸς ἢν ἐαυτοῖς, ἔπῃ τῆς πνεύματος ἀπήλαον χάριτος, θεὸς ἄρα, καὶ ἐκ θεῶν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

κβ'. Ὅτι ἀπίστως ἐκ θεοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, διὸ καὶ αἰώνιον καλεῖται.

Καὶ ὁ θεότατος ἢ Πέτρος ἐν τῇ καθολικαῖς ἐπιστολαῖς. * εἰ ἀνεθίξασθε, φησὶν, ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Χριστοῦ, μακάριοι ἐστέ,

(1) Ita cod. κυρίου, ut nonnulli alii codices actuum apost. Sed tamen multo communior est lectio θεοῦ Dei, quam interpres quoque lat. vulgatus retinet.

(2) Cod. θεοῦ Deo, sed videbatur omnino scribendum υἱοῦ filio.

(3) Tria haec verba desunt mendose in codice propter ἑμοιστέλειτον protermissa, sed infra apparet lecta revera fuisse a Cyrillo.

* 1. Cor. XIV 21.

* 1. Petr. IV. 13.

ἔτι τὸ ἄ δόξης κὶ δυνάμειος ᾧ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα ἐφ' ἡμᾶς ἀναπαύεται· κὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης ἐν τῇ ἑπιστολῇ * ἐν τούτῳ, φησὶ· γινώσκοντες ὅτι ἐν αὐτῷ μέρου μέρη, κὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δίδωκεν ἡμῖν· τὸ ἵ ἐκ τῷ Θεοῦ κηρυττόμενον, οὐ κτίσμα, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας ἰσχύος ὑπάρχον· διὸ κὶ αἰώνιον εἰς ἀρχὴν τὸ εἶναι μὴ εἰληφῶς, ὁ μακάριος αὐτὸ Παῦλος ἀποκαλεῖ· * εἰ γὰρ αἷμα, φησὶ, ζῆσαν κὶ ταύρων, κὶ σποδὸς θαλάσσης βαντίζουσα σὺν κεικονωμένοις ἀνάζουσι πρὸς τελειότητα (1), πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα Χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος ἁγίου ἑαυτὸν προσήνεγκεν· Εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον αἰώνιον, ᾧ ὁ Θεὸς αἰώνιος, ὅλον τὸ συναγόμενον· ἀλλὰ πάσας μὲν τὰς περὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματος μαρτυρίας, τὰς κὶ θεὸν αὐτὸ ᾧ κύριον κηρυττούσας, κὶ πατρὶ κὶ υἱῷ σωτηραγόμενον λεγούσας, συλλέξιν τοῖς φιλοπόντοις καταλιπόμενον· ἡμεῖς ἡ ἐπὶ τὸ τέλος ἐπιγόμεθα ἄ παρακειμένης διδασκαλίας.

κὶ. Ἀνακεφαλαίωσις ἄ πίσειως.

Τοίνυν μίαν ἄ ζῆαδῶ τῷ φύσιν εἶναι πειτεύμενον· μίαν οὐσίαν ἐν ζῆσιν ἰδιότησιν γιναιζόμενον, τῷ ὄξειαν ἀμείσειον, τῷ ἐασιλείαν ἀδελφίρετον, μίαν θεότητα τὴ καὶ κυριότητα· οὕτω γὰρ κὶ μοιάς ἐν τῷ ταύτῳ ἄ οὐσίας δεικνύται, κὶ ἡ ζῆας οὐκ ἐν φιλοῖς τοῖς ὀνόμασι, ἀλλ' ἐν τῷ ὑποστάσει γνωρίζεται· οὐ γὰρ ἐν λέγομενον ζῆώνιμον, κὶ τῷ τοῦ Σαβελλίου κὶ Φωτεινοῦ κὶ Μαρκέλλου σωμαίρεισιν τε κὶ σύγχουσι· οὐ ζῆα ἀλλόφυλά τε κὶ ἑτεροοῦσια· ἄνισα κὶ ἀνόμοια· ἀλλήλων ὑπερκείμενα, τῷ κὶ γλώπτῃ μεξούμενά τε κὶ ταλαντούμενα· κὶ τῷ Ἀρείῳ ἀφίρεισιν τε κὶ ἀλλοτριώσιν κὶ δυσσεβῶ πολυπραγμοσύνη· ἀλλὰ τρεῖς μὲν τὰς ὑποστάσεις, μίαν ἡ ἄ τριάδος τῷ φύσιν ἄσώματον, ἀτρεπτον, ἀγαλλοῖατον, ἀτελεύτητον, ἀθάνατον, ἄπειρον, ἀφθαρτον,

riae, virtutis, et Dei Spiritus super vos requiescit. Beatus quoque Iohannes in epistola: in hoc, inquit, cognoscimus, nos in eo manere, et ipsum in nobis, quoniam de Spiritu suo nobis dedit. Quod autem ex Deo esse praedicatur, haud creatura est, sed ex Dei substantia. Quare et ipsum beatus Paulus aeternum, et qui initium non habuerit nuncupat: si enim sanguis, inquit, hircorum et taurorum, et cinis vitulae aspersus, inquinatus sanctificat ad perfectionem, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semet ipsum obtulit? Si ergo; Spiritus sanctus aeternus est, et Deus quoque aeternus, manifesta conclusio est. Sed enim cuncta de sancto Spiritu testimonia, quae ipsum et Deum esse et Dominum praedicant, eundemque cum patre ac filio pari ordine collocant, studiosis colligenda relinquimus: nos vero ad huius institutionis terminum properamus.

XXVIII. (2) Fidei summa.

Igitur unam Trinitatis naturam esse credimus, unam substantiam in tribus personis spectatam, potentiam impartibilem, regnum indivisum, unam deitatem ac dominationem. Sic enim et unitas in una eademque substantia demonstratur, et trinitas non in nudis nominibus, sed in hypostasibus agnoscitur. Non enim nos dicimus unum trionymum, iuxta Sabellii, Photini, ac Marcelli contractionem et confusionem. Neque item tria invicem extranea et diversa substantia praedita, inaequalia, ac dissimilia, mutuoque superiecta, quae nos mente ac lingua metiamur ac ponderemus, iuxta Arii divisionem, diversitatem, et impiam curiositatem: sed tres hypostases, unam autem Trinitatis naturam incorpoream, invertibilem, immutabilem, sine

(1) Ita est apud Cyrillum; quamquam etiam codex biblicus vaticanus ille πάνου habeat cum ceteris: πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότητα.

(2) Mirum est, quod illud etiam editum sub Cyrilli falso, ut mox dicemus, nomine, diversum ab hoc nostro, opusculum de Trinitate, postremo aulertinae editionis tomo, in capitula XXVIII. tributur.

carentem, immortalem, infinitam, incorruptibilem, incircumscriptam, illimitatam, invisibilem, arcanam, ineffabilem, inenarrabilem, incomprehensibilem, tactui mentique imperviam, suapte natura viventem, lucem intellectualem, fontem honorum, sapientiae thesaurum, rerum omnium creatricem et gubernatricem, sapientiam quae universae rei creatae navigium dirigit. Haec nos fidem tenemus: hanc enim a theologis viris docti fuimus. Iis autem qui humano ratiocinio disputant (1), dicimus: haec pars tua, haec sors; nostra autem pars Dominus, quem sequentes a recta via non deficiemus. Habemus enim divinam quoque scripturam magistram. Ideo merito clamamus: lucerna pedibus meis lex tua, et lumen semitis meis. Hoc lumine illustrati, praecedentium vestigia patrum agnoscamus, eosque sequamur, donec omnes occurramus in resurrectione mortuorum Christo Iesu domino, cui gloria per saecula. Amen.

ἀπερίγραπτον, ἀπερίληπτον, ἀόρατον, ἀσαφή, ἀρρήτον, ἄφρασον. ἀκατάληπτον, ἀνέφικτον, ἀπειλόητον, αὐτοζών, φῶς νοερόν, πηγὴν ἀγαθῶν, Θησαυρὸν σοφίας, δημιουργὸν τῶ ὅλων, κυβερνῶσαν τὰ πάντα, σοφίαν ἰθύνουσαν τὸ ἅ κτίσεως σκάφθαι ταύτῃ τῶ ἁλίῳ κατέχομεν ταύτῃ γὰρ παρὰ τῶ Θεολόγων ἀνδρῶν ἐδιδάχθημεν πρὸς ἧ σὺ ἀπὸ συλλογισμῶν δὲ ἀλεγομένων (2), εἶπωμεν ἐκείνη σε ἡ μερίς, ἐκείνη ὁ κληρῶν, ἡ μὲν ἡ μερίς κύριος, ὃ ἀκολουθοῦντες. τῶ ὀρθῆν ὁδὸν οὐ καταλείψομεν ἔχομεν γὰρ καὶ πῶ θεῖαν γραφὴν διδάσκουσαν διὸ βοῶμεν εὐκότως, λύχνος τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. * τούτῳ τῶ φωτὶ ὀφειλαμάμενοι, ἧν προωδύκωτων πατέρων τὰ ἔχνη γνωρίσωμεν, ἐκείνοις ἀκολουθήσωμεν μέχρις ἂν καταγῆσωμεν οἱ πάντες εἰς πῶ δξανάσασιν ἧν νεκρῶν ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ τῶ κυρίῳ, ὃ ἡ δόξα εἰς σὺ αἰῶνας. Ἀμήν (3).

* Ps. CXVIII.
105.

(1) Contra vanae rationalitatis amatores, quam sectam irreligiosam nunc denuo suscitatum videmus.

(2) Haec perspicue rationalitatis humanae abusus Cyrillus denuo vituperat.

(3) Episcopatum Cyrillus alexandrinae civitatis gerens, in qua superioribus annis Arius scelestissimam haeresim propagaverat, nihil impensius in suis scriptis concionibus egit, quam ut illius haeresiarum, atque adsecularum, praesertimque recentioris Eunomii, venenata scripta redargueret, plebemque curae suae pastorali creditam in orthodoxa fide conservaret. Princeps et maximus de hoc argumento liber Cyrilli est *Theaurus*, quo veluti ampliore armamentario ea continentur arma, quae in hoc quoque minore de Trinitate cernuntur opusculo, quod planius atque contractius atque ad rudis populi usum accommodatus, (sicut etiam in sequente de incarnatione ipsemet dicit) composuit Cyrillus. Alterum insigne de Trinitate scriptum Cyrilli, *dialogi septem* sunt luculentissimi ad *Hermiam*, qui pariter foecundissimum Auctoris ingenium, infinitumque orthodoxiae zelum demonstrant. Tertium de Trinitate quoddam opusculum edidit primus sub Cyrilli nomine Wegelinus: verumtamen id nihil fere esse aliud quam interpolationem atque compendium operis Ioh. damasceni de fide orthodoxa, ideoque abiudicandum Cyrillo, iamdiu critici docuerunt. Sed praeter haec nominatim de Trinitate inscripta opera, passim Cyrillus in voluminibus suis pro hoc praecipuo dogmate pugnat; et quidem etiam in praeclaris, quos nos hoc tempore edidimus, commentariis ad Pauli epistolas et ad psalms. Nunc genuinum istud Cyrilli de Trinitate novum opusculum, quod nos vulgavimus, christiani lectores aequi bonique consulant.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ (1).

SANCTI EIUDEM CYRILLI

DE INCARNATIONE DOMINI.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

CAPITULUM I.

Ὅτι ὠφέλιμον τοῖς ἀκούουσιν ἡ δ' θείας
οἰκονομίας ἀνάμνησις.

*Quod utilis sit audientibus divinae
incarnationis commemoratio.*

Ὁ μὲν περὶ τῆς ἁγίας τριάδος ὡς ἐν εὐ-
σεβῶν συλλόγῳ, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς δό-
γμασιν πειθόμενων, ἀποχρώντως ἡμῖν, ὡς
οἶμαι, λόγος διήνυσται· οὐ γὰρ ἀντειπεῖν
ἐπὶ τῆς παρόντος τοῖς ἀσεβέσιν, ἀλλὰ τοῖς
φρονηταῖς τῆς ἀποστόλων ἐκθέσεως αἰτίαι
προϋθέμεθα· ἐπειδὴ ἢ καὶ τῆς θείων εὐε-
ργεσιῶν τὸ μέγεθος ὑφάπτειν οἶδε μείζο-
νος τῆς φιλοθείων τῆς πόθον, καὶ θερμότε-
ρους αὐτῶν καθίστησιν ἐρασὰς τοῦ Θεοῦ.
ἀναγκαῖως καὶ ἐπὶ τοῦτον βαδιῶμαι (Φ)
λόγον, τῆς θεολογίας πῶς οἰκονομίαν σω-
μάτων, καὶ δεικνύς ἡλικία καὶ ὅσα ὁ ποιη-
τῆς τὸ ἡμέτερον εὐηργέτησε γένος· οὐ γὰρ
ἐπαύσαντο πώποτε τῆς θείων δωρεῶν αἰ-
σηταὶ τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἀγαθὰ ἀνα-
βλύζουσαι.

β'. Διήγησις τῆς ὑπὸ τῆς Θεοῦ γενησῆναι
εἰς τὴν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν ἐξ ἀρχῆς.

Ἄλλ' ἀφ' οὗπερ τόνδε τὴν παναρχόνιον
κόσμον ἐδημιούργησεν, τῆς ποικίλαις εὐε-
ργεσίαις τῆς ἡμετέραν ἐπιπέσει φύσιν ὁ ποιη-
τῆς καὶ πρῶτον μὲν, μὴ ὄντα πεποιήκε,
καὶ δευτέρων ἐτίμησεν, καὶ τῆς χροῦν εἰς ἀν-
θρώπων φύσιν μετέβαλεν ὡς ἠθέλησε. καὶ
τῶν δυσειδεῖ πηλῶ κάλλος ὁμοῦ καὶ ψυχῆς

Satis, ut puto, de sancta Trinitate tam-
quam in orthodoxorum concione, et evan-
gelicis dogmatibus credentium, disserui-
mus. Non enim contradicere in praesenti
irreligiosis, sed apostolorum discipulis fi-
dem exponere, propositum nobis fuit. Quia
vero et divinorum beneficiorum magnitudo
magnopere solet succedere Deo addic-
torum affectum, eosque fervidiores effi-
cere Dei amatores, ideo necessario hunc
quoque adgredior libellum, ut praeterito
sermoni de Deo connectam incarnationis
mysterium, demonstraque qualia et quan-
ta creator generi nostro beneficia contu-
lerit. Numquam enim cessarunt divinorum
donorum fontes quominus bona homini-
bus effunderent.

II. Narratio eorum, quae Deus ad hominum
iam inde ab initio utilitatem contulit.

Ex quo hunc optime temperatum mun-
dum creavit Deus, variis simul beneficiis
naturam nostram cumulat. Et primo qui-
dem eam quae non erat fecit, et forma-
tam honoravit, pulveremque in hominis
naturam, prout voluit, convertit; et de for-
mi luto pulchritudinem simul animamque

(1) Sequentia cuncta capitula opus constituunt
scholliis de incarnatione Domini.

proprus diversum ab illis iamdiu editis sancti Cyrilli

largitus est, oculorum claritatem, vultus hilaritatem, genarum laevitatem, linguae flexibilitatem, sanguinis rivulos ad omnia corporis discurrentes membra, et congruam carni nervis atque cuti rigationem ministrantes, ossium duritiam, et inclusarum his medullarum utilitatem, et quotquot alia in humano animali videre est. Et praeter haec, mentem dedit duces et gubernatricem, sapientia imbutam, artis omnis scientiaeque capacem; et rationalem exhibuit luteam statuam, atque ad imaginem suam conformavit pulvereum simulacrum; imperativam vim, liberum arbitrium, et quidvis fabricandi potentiam intellectuali immortalique animae concedens. Deinde hominem beluarum, et quadrupedum, ac reptilium, aquatiliū, et amphibiorum, et volatiliū avium regem constituit. Ante haec autem, quoddam veluti iucundissimum cubiculum desuper extendit caelum, siderum amoenitates inserens, quae usum simul delectationemque praebent; solem oriri iubens et occumbere, diesque et noctes efficere, cursuque suo tempora metiri; lunam miniā et augeri, suisque frequentibus revolutionibus delectare pariter, et annum circulum significare. Iam tellurem haec inferius substravit, eique varium ornatum dedit, silvis, arvis, pratisque distinguens; montes in sublimitates curvans, valles excavans, campos supinos aequabilesque ostendens, fontesque de meditullio scaturire iubens, et flumina perenniter discurrere, atque alia omnia quotquot terram mareque exornant.

III. Cur hominem appellaverit Adamum.

Quum sic primum hominem condidisset, et imaginis suae honore auxisset, donorumque copia obruisset, nomen ei naturae ipsius proprium imposuit; etenim Adamum nuncupavit, quod vocabulum in Hebraeorum lingua pulverem significat. Atque haec etiam erga hominem providen-

ἰδωρήσατο, ὀφθαλμῶν λαμψρότητα, καὶ γαλήνης καθαρότητα. καὶ παρεῖον λειότητητα. καὶ γλώττης ἀπαλότητα. καὶ αἵματι ὀχετούς εἰς ἅπαντα τὸ σώματος διεθέστας μέλη, καὶ ἀρδεῖαν ἀποκρῖσαν σαρκὶ καὶ νέρους χορηγούντας καὶ δερματι, ὅσων ἀντιτυψίαν. καὶ τὸ ἔν τούτοις ἀποκειμένον μυελῶν τὸ χρεῖῶδες, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοῦ ἀνθρωπείνου ζῶος τὸ ὀρέωμερον ἔχει καὶ πρὸς τούτοις, νοῦν ἔδωκεν ἠγεμόνα καὶ κυβερνήτην, σοφίας πληρώσας, τέχνης ἀπάσης καὶ ἐπιστήμης ἐμπαλίσας, καὶ λογικὸν ἀπέσθηε τὸ πύλινον ἄγαλμα. καὶ οἰκίαν εἰκόνα πεποίηκε ὧ χοικὸν ἀδειάοντα, τὸ ἀρχικὸν καὶ αὐτοκρατορικὸν καὶ δημιουργικὸν τῆ νοεῖα ψυχῆ καὶ ἀθανάτω δερυσάμενος· εἶτα βασιλεία κτηνῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἐρπετῶν, νηκτῶν, καὶ ἀμφιβίων, καὶ τῶν ἀεροπέρων ὀρνίθων ἐχειροτόνησε· πρὸ δὲ τούτων ὡσπὲρ τινα πασάδα χαιρεσάτιον ἄνωθεν ἐξέτεινε οὐρανόν, λευκῆς ἀσέριον ἐκαταπήξας, χρεῖαν τὸ ὄμῳ καὶ τέρψιν παρέχοντα· ἥλιόν τε ἀνίσχριν κελεύσας, καὶ δύνειν, καὶ ποιεῖν ἡμέρας, καὶ νύκτας, καὶ τῷ δρόμῳ ὧ χρόνον μετρέειν· σελήνην σφίνειν καὶ πάλθειν, καὶ ταῖς πυκναῖς μεταβολαῖς ἡδεῖν τε ὁμοῦ καὶ σημαίνειν κύκλον ὧ ἐναύσιον· γῆν δὲ κάτωθεν ὑπεσφύρεσε, καὶ ποικίλον αὐτῆ κόσμον δέδωκεν· εἰς ἄλσην καὶ λήια καὶ λειμῶνας διακρίνας· ὄρη κριτώσας εἰς ὑψῆος, καὶ νάπας κοιλάνας, καὶ πεδία ὑψια καὶ ἰσόπεδα δείξας, καὶ πηγὰς ἀναβλύζειν ἐν μέσῳ κελεύσας καὶ ποταμούςς τρέχειν ἄπασας, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα γῆν καλλωπίζει καὶ θάλατταν.

γ'. Διὰ τί τὸ ἄνθρωπον προσηγορόσεν Ἀδάμ.

Ὅτω δημιουργήσας τὸ πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ τῆ εἰκὸν τιμήσας, καὶ τῷ πλῆθει τῶν δωρῶν ἀποκλύσας· τίθεισιν αὐτῷ τὸ τὸ εὐσεως ὄνομα· Ἀδάμ γὰρ αὐτὸν προσηγορόσεν· τοῦτο εἶπὲ ὧ χροῦν εἰλοῖ τῆ ἐβραίων φωνῆ· μία ἡ καὶ αὐτῆ περὶ τὸ ἄνθρωπον κηδεμονία· ἔπειτα γὰρ ἔμελλε τοσοῦ-

τοὺς ἀγαθοὺς ἐντροφέσειν, καὶ τοσούτων ἄρχων ἀνηγορεύθη καὶ βασιλεὺς, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τῶν δωρεῶν ὑπερμαζήσας, καὶ τῷ ὕψει τῆς ἡγεμονίας ἐπαρθείς κατασκιεθῆσθαι τῷ κτίσαντι. καὶ μετῴσθη ἐκ τῆς τυραννίδος ἀπενέγκηται βλάβην, καὶ τῷ πρῶτον ἀποσάτην ἐκείνον τὸ ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα δι' ἀλαζονείαν. ἀναγκαίως ὁ σοφὸς τῶν ὄλων πρῶτα κωλύων αὐτοῦ τὸ ὄγκον τῆς φρονήματος, Ἀδὰμ προσηγόρευσεν, ἵνα ἐκ τῆς προσηγορίας ἐνοῶν τὸ συγγένειαν, καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς φύσεως λογίζομεθα, καὶ τὸ πρόγονον χροῦν πρὸς τῆς ὀφθαλμοῦ θεώμενος, ἑαυτὸν μὲν γνωρίζῃ, προσκυνῇ ἢ τὸ τοσαύτην εὐπρέπειαν αὐτῷ καὶ μεγαλοπρέπειαν δωρησάμενον. αὕτη πρώτη περὶ τῆς ἀνθρώπων ἐδείχθη τῆς ποιητοῦ μὴ τῆς δημιουργίας πρόνοια· οὕτως ἔξ ἀρχῆς οἶά τις πατήρ καὶ ἰατρός καὶ διδάσκαλος, κοσμοῦ ὁμοῦ καὶ ἰατρῶν καὶ διδάσκων αὐτὸν τὴν ἀρετὴν, διετέλεσεν.

δ'. Διὰ τί τῆς γυναίκα ἐκ τῆς πλώρης ἐδημιούργησε.

Οὕτως αὐτὸν διαπλάσας, ἔτις προσαγορεύσας, βοηθὸν αὐτῷ καὶ συνεργὸν καὶ τῆς βίου κοινῶν ὠφελήματα ἐδημιούργησεν. οὐκ ἐκ μόνης δὲ τῆς γῆς, ὡς ἐπὶ ἐκείνου, λαμβάνει τὰς ἀφορμὰς τῆς διαπλάσεως, ἀλλὰ μίαν τῆς πλώρης ἐκείνου λαβὼν, καὶ ταύτην καθάπερ τινα κρηπίδα καὶ θεμελίω χρησάμενος, τῷ γυναικείαν φύσιν ποιεῖ· οὐχ' ὕλης ἀπορία, μόνη γὰρ αὐτῷ βελὴ πρὸς τὸ ὄλων δημιουργίαν ἤρκεσεν. ἀλλ' ἐν τῇ φύσει τῆς ὁμοιοῦς θελήσας ἐνθεῖναι τὸ σύνδεσμον. φυτεύει καὶ παράδεισον, καὶ φυτοῖς αὐτὸν κατακοσμεῖ παντοίοις, καὶ τοῦτον ἐνδείγματα τῶν ἀνθρώπων χαρίζεται, δωδωκῶς αὐτῷ γυμνάσιον ἀρετῆς. ἐντολὴν οὐκ ἐπίπονον, ἐδὲ γέμεσαν ἰδρώτος, ἀλλὰ μάλα σωφρονούτι ῥαδίαν.

ε'. Διὰ τί νόμον αὐτῷ τέθεικεν.

Πάντων γὰρ τῶν φυτῶν τῶν ὠφελείων κελεύσας ἀπολαύειν, εἰς ἀπηγόρευσε τῷ μετὰληψιν· οὐχ' ἀπῶλως οὐδὲ τοῦτο πε-

tia fuit. Nam quia tantis bonis fruiturus erat, totque creaturarum princeps constitutus erat et rex, ne donorum multitudine lascivens et principatus excelsitate elatus adversus creatorem petulans fieret, maximumque ex hac veluti tyrannide detrimentum caperet, more illius primi apostatae, qui tamquam fulgur superbiae suae causa caelo excidit, necessario sapiens rerum omnium curator, tumorem ipsius mentis comprimens, Adamum appellavit, ut ex nomine conditionem suam reputans, et naturae primordia considerans, parentemque suum pulverem prae oculis habens, se ipsum quidem cognosceret, adoraret autem illum, qui tantum ei decorem ac speciositatem donavit. Prima haec erga hominem factoris post creationem providentia extulit. Ita is iam inde ab initio ceu pater quidam et medicus et magister, ornans simul et sanans virtutemque docens, se gessit.

IV. *Cur mulierem ex viri latere formaverit.*

Postquam eum ita formaverat atque appellaverat, auxiliarem eidem et cooperatricem vitaeque sodalem ilico fabricavit. Haud tamen ex sola terra, sicut in ipso fecerat, materiam plasmatis sumpsit; sed unam ex viri costis capiens, atque hac ceu basi et fundamento utens, femineam naturam composuit: haud sane materiae penuria, sola enim ei voluntas ad cuiusvis rei creationem sufficiebat, sed quia concordiae vinculum naturae indere voluit. Hortum quoque consevit, eumque plantis omnigenis exornavit, idque habitaculum homini concessit, praebens illi virtutis exercitium, haud laboriosum neque multi sudoris praeceptum imponens, sed modesto certe facile.

V. *Cur ei legem constituerit.*

Nam quum omnibus horti plantis vesci eum iussisset, unius gustum vetuit; neque id ipsum temere fecit, sed ut homo au-

τῆ σώματος δίδωσι πάθεισι τοσαύτη φι-
λανθρωπία τῆ τιμωρίας κέρρασεν ὁ κοιτῆς.

ζ'. Διήγησις δ' τῆ ἀνθρώπων ἀχαριστίας,
καὶ δ' τῆ Θεοῦ κηδεμονίας.

Ἄλλ' οὐδὲν ἐντεῦθεν τὸ ἀχάριστον γέ-
νος τῶ ἀνθρώπων ἀπάνωτο· μέγιστοι ἢ ἀνω-
μοσύναις (Ⲙ) εὐεργέτην ἠμείψατο· εὐθύς
γὰρ ἀδελφοκτονία τολμᾶται, καὶ φθόγος,
καὶ ψεύδος, ἀκολασίαι τε, καὶ ἀσελγείαι,
ἀδικεῖαι, καὶ ἀλληλοφοναί, καὶ τ' ἀλλοτριῶν
ἀρπαγαί, καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἐβλάστησεν ἡ
ἀμαρτία κακά. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ὁ ποιη-
τῆς ἦν διέπλασεν ἀπηγόρευσεν φύσιν σο-
φῶς ἢ αὐτὸ καὶ διαφύρωσεν ἐτέλεσεν, ἰαφεύων,
ἐπιτιμῶν, ἐγκαλῶν, εἰσησούμενος τὸ θεόν,
συμβελῶν, ἀπαλῶν, ἐπάγων τ' ἀπειλῶν,
κολάζων ἑστὴ πονηροῦς, σεφαῶν ἑστὴ ἀνα-
θούς, Ἐ τ' ἢ μὲν ἀνακηρύττων, τ' ἢ μετα-
τιθεῖς, τ' ἢ ζήλων μὴ τ' γένεσθαι διαφύρων,
καὶ πωροῦσθαι τῆ φύσει διαφύρων, ἐπιτιμῶν
τ' γῆν, διαφύρων ἕδατι ἑστὴ ἐργάτας δ'
πονηρίας, αὐξῶν αἰθίς τὸ ἀνθρώπινον γέ-
νος, μερικαῖς τιμωρίαις κοινὰς ἰατρείας
ποιεῖμενος, πόλις ἀσεβείαις συζώσας περὶ
καταφλέγων οὐρανῶν. (Ⲙ) σὺν αὐτοῖς μὲν
οἰκοῦντα, δ' ἀσεβείας οὐ κοινοῦντα,
δ' τιμωρίας ἐλόφθησαν, εὐεργεταῖς δωροῦ-
μενοι, ἐν καιρῶν νετὸν χαρίζομενος, αὐ-
ξῶν ἀρήτως τὰ παρὰ τῶ ἀνθρώπων κατα-
βαλλόμενα ἀέρματα, καρπῶν ἀφθονίας
βρύειν τὰ δένδρα κελεύων, λιμῶν παιδεύων
ἑστὴ οὐδὲν ἐκ δ' εὐθηνίας ὠφελιθέντας,
νόσας ἐπάγων, καὶ πάλιν ταύτας ἐλαύνων,
χαλασφενδῶν τὰς δ' ζωῆς ἀφορμὰς, νέ-
φουσι ἀκρίδος τ' ἡλίον κρύπτων καὶ ἑστὴν καρ-
ποῦς διαφύρων, γείων αὐθίς. καὶ τὰ λυ-
πηρὰ μεταβάλλον, ἑστὴ τ' εὐσέβειαν ἀγα-
πήσαντας οὐκ ἔων, Ἐ τούτοις φαινόμενος,
καὶ φιλικῶς διαλεγομένου, καὶ διὰ τούτων
προσημαίνων τὰ μέλλοντα.

η'. Ὅτι φιλανθρωπίας γέμεν ἡ τῆ Θεοῦ
ἐνανθρώπησις.

Ἐπειδὴ ἢ ταῦτα, καὶ τ' ἄλλα τὰ μυ-
ρία, καὶ δυσδιήγητα τῆς Θεῆς οικονομίας

poris imponit passionibus. Tanta nimirum
clementia poenam temperavit iudex!

VII. *Quam ingrati homines fuerint,
et quam providus Deus, narratur.*

Sed nihil inde genus hominum ingratum
percepit utilitatis: immo et peioribus
maleficiis benefactorem remuneratus est.
Statim enim fraternae caedis facinus, invidia,
mendacium, intemperantia, luxuriae,
iniuriae, mutuae occisiones, alienae rei rapinae,
et alia huiusmodi quae peccatum peperit
mala. Sed ne sic quidem quam formaverat
abiecit Deus naturam: sed varia sapientia
ad eum finem usus est, medens scilicet,
increpans, incusans, ad officium erudiens,
censura suggerens, comminans, minas ipsas
in rem conferens, malos puniens, bonos
munerans, et alium quidem laude ornans,
alium de mundo transfrens, alium arca
linea cum genere salvans, et naturae scintillam
conservans; iram diluvio obruens, et nequitiae
operatores aquis praefocans; multiplicans
rursus humanum genus, singularibus poenis
generales medelas faciens, civitates sceleribus
deditas igne exurens caelesti; virum
illarum quidem incolam, sed scelerum minime
participem, poenae eripiens: annuos
proventus suppeditans, imbrem opportune
largiens, augens arcano modo iacta ab
hominibus semina, fructuum ubertate arbores
luxuriare iubens, fame aliquando erudiens
illos quos abundantia non iuverat, morbos
non mittens, atque hos rursus depellens;
grandine verberans vitae subsidia; locustarum
nimbis solem obscurans, frugesque
corrumpens; favens iterum, et molestias
avertens, religiosos homines non deserens,
his etiam apparens, amice colloquens,
perque hos futura portendens.

VIII. *Quod summam demonstrat
clementiam incarnatio Dei.*

Postquam vero tum haec tum alia innumera
vixque effabilia divinae providen-

tiae genera, paucis oppido profuerunt, reliqui autem homines insanabiles permanebant, tunc demum magnum atque ineffabile peractum fuit incarnationis mysterium. Ipsum enim Dei Verbum, rei universae creatae auctor, immensus ille, incircumscriptus, immutabilis, vitae fons, lumen de lumine, viva patris imago, splendor gloriae, figura substantiae, humanam naturam adsumpsit, propriamque imaginem peccato corruptam instauravit, statuum a filio iniquitatis antiquatam renovavit, et priore pulchriorem ostendit, haud iam ex terra, ut olim, eam formans, sed ipsemet in se recipiens: haud sane divinam naturam in humanam convertens, sed divinae humanam copulans. Manens enim quod erat, id quod non erat suscepit. Quam rem nos docet beatus Paulus clamans: « hoc sentite in vobis quod et in Christo Iesu, qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinavit, formam servi accipiens. » Unde patet, Dei formam in eo quod erat manentem, servi formam sumpsisse. Formam autem appellat non id tantummodo hominis quod apparet, sed totam prorsus hominis naturam. Nam sicuti Dei forma, substantiam Dei significat (de cetero enim sine specie Deus est et sine figura, nemoque nisi forte delirans, diceret Deum formam habere, et membrorum distinctionem, quum sit incorporeus ac simplex); ita servi forma non hoc quod cernitur solum, sed totam hominis demonstrat naturam.

IX. Reprehensio haereticae pravitatis.

Nonnulli rectae religioni contraria sentientes, dum apostolicis dictis nituntur veritatis dogmata vulnerare, Arius quidem et Eunomius inanimem hominem a Deo Verbo adsumptum adfirmant: Apollinaris autem animatum quidem sed mente ex-

είδη, ὀλίγους μὲν εὐεργέτησεν, οἱ ἧ λοιποὶ τῷ ἀνθρώπων ἀνηκέστως διέκριντο. τότε δὴ τότε τὸ μέγα καὶ ἄρρητον γίνεται τῆς οἰκονομίας μυστήριον· αὐτὸς γὰρ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ δημιουργὸς πάσης τῆς κτίσεως, ὁ ἀρχαῖος, ὁ ἀπερίγραπτος, ὁ ἀναλλοίωτος, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ ἐκ τῆ φωτὸς φῶς, ἡ ζωσα τοῦ πατρὸς εἰκὼν, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως, τὴν ἀνθρώπειαν φύσιν ἀλαμβάνει, καὶ τὴν οἰκίαν εἰκόνα νεοποιεῖ τῇ ἀμαρτίᾳ διαφθαρεῖσαν, καὶ τὰ ἀδεῖα πάντα τὰ ὑπὸ τῆς υἱοῦ τῆς ποιητικῆς παλαιωθέντα ἀνανεοῖ, καὶ τὰ πρῶτον χαλεπότερον δεικνύσιν, οὐκ ἀπὸ γῆς ὡς πάλοι τοῦτον δημιουργήσας, ἀλλ' αὐτὸς καταδέξάμενος· οὐ τὴν Θεῖαν φύσιν εἰς ἀνθρώπειαν μεταβαλὼν, ἀλλὰ τῇ Θεῖᾳ τὴν ἀνθρώπειαν συνάψας· μένων γὰρ ὁ ἦν, ἔλαβεν ὁ οὐκ ἦν· καὶ τοῦτο ἡμᾶς διδάσκει ὁ μακάριος Παῦλος βοῶν· * τοῦτο φρονέστω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ' ὑπαρξάντων ἠγάπησεν τὸ εἶναι ἴσα θεῶ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν· εἶξ ὡν εὐθηλον, ὡς ἡ τῆς Θεῆς μορφῆς, μένεσα ὁ ἦν, ἔλαβε τὴν δούλου μορφὴν· μορφὴν ἧ καλεῖ οὐ τὸ φαινόμενον μόνον τῷ ἀνθρώπου, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἀνθρώπου φύσιν· ὡπερ γὰρ ἡ τῆς Θεοῦ μορφῆς, τῆς Θεοῦ τὴν οὐσίαν σημαίνει, ἀνείδεον γὰρ τὸ Θεῖον καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ οὐδεὶς ἂν εἴπῃ μὴ ὡσαύτως, μορφὴν ἔχειν· καὶ μελῶν διείρεσιν· τὸ ἀσώματον ὡς ἀσύνθετον, οὕτως ἡ τῆς δούλου μορφῆς· οὐ τὸ ὁράμενον τοῦτο μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν τοῦ ἀνθρώπου δηλοῖ τὴν οὐσίαν.

Θ'. * Ελεγχος τῆς αἰρετικῶν ἀσεβείας.

Τινὲς ἢ τὴν ἀναντία φρονούντων τῆς εὐσεβείας, ἐπειδὴ τοῖς ἀποστολικοῖς ῥητοῖς πειρῶνται κατατοξεῖν ἀληθείας τὰ δόγματα, Ἄρειος μὲν καὶ Εὐνόμιος ἄψυχον ἀνθρώπου ἀνελίφθαι παρὰ τῆς Θεοῦ λόγου διαβεβαιούμενοι (1). Ἀπολιναίος ἢ

* Philip. II. 5.

(1) Sic plane in tertio decimo ex Arianorum fragmentis, quae nos edidimus Script. vet. T. III. part. 2. p. 228, ubi videsis in adnot. alia testimonia.

ἔμψυχον, νοῦ ἢ ἐξερημένον, οὐκ οἶδ' ὅ τι νοῦν ἢ ἀνθρωπίαν ψυχὴν· Μαρκίων ἢ κὴ Μάνης· κὴ ἡ λοιπὴ ἡ ἀσεβείας ἐκείνη συμμορφία, τὸ ἡ οικονομίας ἅπαν ὁμοῦ ἀργεῖται μυσθίον· κὴ ἢ μὲν ἄρρητον ἡ ἀγίας παρθένης σύλληψιν τε, κὴ κύησιν, μύθον εἶναι κὴ πλάσμα νομίζουσι φαντασία ἢ ἐ σώματος ἢ Θεότητα συγκαλυφθῆναι δαγορεύουσι, ἢ τούτω τῶ τρόπῳ τοῖς ἀνθρώποις ἀνθρώπον ἀναφανθῆναι. Αναγκαῖον ἢ ἀποσολικῶν ῥητῶν σαφῆ ἢ διάνοιαν ᾠδασηῖσαι τοῖς εὐσεβέσιν, ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ φησὶν ὑπάρχων, οὐχ' ἀεργαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφῆν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γηούμενος, κὴ σχήματι εὔρεθεῖς ὡς ἀνθρώπος· ταῦτα ἢ προειρημένων αἰρετικῶν ἕκαστος οἰκειούμενος, ἢ βδελυρῶν δογμάτων κατασκιδιάζι τὸ ψεύδῃ. Ἄρειος μὲν κὴ Εὐνόμιος κὴ Ἀπολλινάριος κὴ οἱ κὴ τούτους, ἢ ἢ δούλου μορφῆν κὴ τὸ σχῆμα κὴ τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ φανόμνον ἢ ἡμετέρας φύσεως σημαίνειν δαγορεύοντες· οἱ δὲ ἢ μισαρωτέρας φάλαγγος, τὸ σχῆμα καὶ τὸ ὁμοίωμα εἰς σκιάν τινὰ κὴ εἰκόνα κὴ φαντασίαν σώματι εἰκυῖαν λαμβάνοντες.

ι'. Ἐρμηνεία ἢ ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων. *

* Philip. II. 6.

Φρενοελάθειαν ἢ ἢ ἀμφοτέρων ᾠδασηῖταικα ἡμεῖς διελέγχομεν μορφῆν ἢ δούλου ἢ οὐσίαν, ὡς ἀπεδείξαμεν προσαγορεύει ἢ δούλου· εἰ ἢ ἢ Θεοῦ μορφῇ ἢ οὐσίαν δηλοῖ ἢ Θεοῦ· εὐδηλον ὡς κὴ ἢ ἢ δούλου, ἢ οὐσίας ἐστὶ ἢ δούλου σημαντικὴ· τὸ ἢ ἐν ὁμοιώματι ἢ ἀνθρώπου γηούμενος, κὴ σχήματι εὔρεθεῖς ὡς ἀνθρώπος, οὐχ' ὡς ἢ φύσεως ὀνόματα τέθεικεν ὁ ἀπόστολος, ἀλλὰ ἢ ἐνεργείας· ἐπαθὲ γὰρ ὁ δεσπότης Χριστὸς ἢ ἡμετέραν ἔχων φύσιν, ἢ ἡμετέραν οὐ κατεδέξατο πονηρίαν, ἀλλ' ἀπάσης ἐλεύθερος, ὡς ὁ προφητὴς βοᾷ *, ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν. οὐδὲ εὔρεθη δόλος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ· κὴ ὁ ἢ ἐρήμης πολίτης

* Is. LIII. 9.

* Ioh. I. 29.

Ἰωάννης συμμαρτυρεῖ λέγων *, ἴδε ὁ ἄμ-

pertem, qui de humana anima quid aestimet nescio. Marcion vero ac Manes, et reliqua illa impietatis factio, universum incarnationis pessum dant mysterium. Hi infabilem sanctae Virginis conceptum graviditatemque, fabulam ac simulamentum arbitrantur: corporis autem specie phantastica velatam divinitatem dicunt, atque hoc modo hominibus hominem apparuisse. Necessae est igitur apostolicorum verborum perspicuum sensum sistere orthodoxis, nempe « qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo. » Verba haec praedictorum unusquisque haereticorum ad suum sensum trahens, detestandorum dogmatum fabricat falsitatem. Arius quidem, et Eunomius, atque Apollinarius, et horum similes, servi forma et habitu et similitudine hominis, externam naturae nostrae destabiliorem denotari praedicant: qui autem destabilioris adhuc agminis sunt, habitum et similitudinem ad umbram quandam et imaginem, ac phantasiam corpori similem, sententia sua trahunt.

X. Interpretatio verborum « qui quum in forma Dei esset. »

Nos itaque utriusque factionis vesaniam confestim refutabimus. Nam formam servi, substantiam, ut iam demonstravimus, servi appellat. Nam si Dei forma substantiam Dei significat, patet servi quoque formam, servi substantiam significare. Verba autem in similitudinem hominis factus, et habitu inventus ut homo, non tamquam naturae vocabula apostolus posuit, sed operationis. Nam quia Christus dominus nostram habens naturam, haud tamen nostram in se recepit malitiam, sed omni peccato caruit, ut propheta clamat, nempe qui iniquitatem non fecit, nec inventus est dolus in ore eius; nec non deserti incola Iohannes contestatur dicens: ecce agnus, qui

mundi peccatum tollit; idcirco beatus Paulus, in similitudinem hominis factum ipsum necessario dixit, et habitu inventum ut hominem, prava omni hominum operatione alienum. Propterea alibi quoque aiebat: « nam quod impossibile erat legi, in quo per carnem infirmabatur, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et pro peccato, damnavit in carne peccatum; ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus sed secundum spiritum. »

Animadvertite quomodo per haec illorum solvit obscuritatem. Deus, inquit, filium suum mittens in similitudinem carnis peccati: non simpliciter dixit, in similitudinem carnis, nempe ut impiorum dogmatum blasphemiam dissiparet; etenim omnia praevidet gratia Spiritus; sed in similitudinem carnis peccati, ut intelligamus, vocabulum « similitudo » ab eo positum, quia peccato omni Servator noster caruit. Homo enim natura factus, secundum peccatum factus est homo. Ideo in similitudine carnis peccati damnavit in carne peccatum: humanam quidem naturam adsumens, attamen tyranni hominum peccati iugum non subsiens, sed huius omnem dominatum respuens, demonstransque fieri posse ut in humana natura peccati tela vitemus. Sic damnavit in carne peccatum, debilitatem eiusdem coarguens, tyrannidem cohibens, atque ita ad victoriam homines erudiens. Ideo addidit beatus Paulus: ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus sed secundum spiritum. Ergo fuimus iustificati, peccato in carne damnato. Damnavit autem in carne peccatum, cum in similitudinem carnis peccati Servator noster factus est; humanam quidem naturam adsumens, minime tamen dominans ei peccatum admittens. Sic divus Paulus verbis paucis universum haeticorum agmen pro-

νός ὁ αἶρων τῷ κόσμῳ ἢ ἁμαρτίαν· ὁ μακάριος Παῦλος ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου αὐτὸν ἀναγκαίως ἐφίη γῆμιος, καὶ σχήματι εὐρεθῆναι ὡς ἀνθρώπον. ἢ ποιητῆς ἐνεργείας τῆς ἀνθρώπων ἀππληγαμένον· διὸ καὶ ἐτέρωθεν ἐλεγεν * τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός. ὁ Θεὸς ἢ ἑαυτῷ υἱὸν πέμψας, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τῷ νόμῳ πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα πεπατασιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα (1).

Ὁρᾶτε πῶς διὰ τούτων, κείνων λύει ἢ ἀσάφειαν. Ὁ Θεός, φησι, ἢ ἑαυτῷ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας· οὐχ ἄπλως εἶπεν, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς, δὲ μάλῳν τῶν ἀσεβῶν δογμάτων ἢ βλασφημίαν· προκινῶσκει γὰρ ἅπαντα ἢ χάρις τῶν ἀνεύματων, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἵνα μάτρωμῳ ὡς τὸ ὁμοίωμα, διὰ τὸ πάσης ἁμαρτίας ἀππλήχθαι (2) ἡμέτερον σωτῆρα, τέθεικεν· ἀνθρώπου γὰρ γῆμιος τῆ φύσιν (2), καὶ τὴν ἁμαρτίαν γέγονεν ἀνθρώπος· διὸ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί· ἀνθρωπείαν μὲν φύσιν ἀναλαβὼν, ἢ ἢ τυραννοῦσης ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἁμαρτίας τῆ ζυγὸν μὴ δεξιάμωμῳ, ἀλλὰ πᾶσαν αὐτῆς ἀπορρίψας ἢ δεωτοίαν, καὶ δείξας, ὡς δυνατὸν ἐν ἀνθρωπείᾳ φύσει τῆ ἁμαρτίας πεγεγεῖσθαι βελῶν· οὕτως κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, τὸ ἀσθένες αὐτῆς ἐλέγξας, καὶ τῆ τυραννίδα παύσας, καὶ νικᾶν οὕτω ὅσον ἀνθρώπου διδάξας· διὸ ἐπήγαγῳ ὁ μακάριος Παῦλος, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα τῶν νόμῳ πεπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα· οὐκ ἐν ἐδικαιόθημῳ, ἢ ἁμαρτίας ἐν σαρκί κατακείθεισης· κατέκρινε ἢ ἐν σαρκί τὴν ἁμαρτίαν, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας γῆμιος (2) ὁ σωτῆρ ὁ ἡμέτερος· ἢ μὲν ἀνθρωπείαν φύσιν ἀναλαβὼν, ἢ ἢ πάλαι αὐτῆς δεωτοίαν μὴ καταδεξιάμωμῳ ἁμαρτίαν. Οὕτως ὁ Θεωσίσι (2)

* Rom. VIII. 3.

(1) Legesis Cyrillum in commentariis suis ad hunc Pauli locum apud nos.

(2) Haud scio an heic interponenda sit negativa particula οὐ, non.

Παῦλος ἐν ὀλίγοις ῥήμασιν ἅπαν τ' αἵρετικῶν τὸ σίφῳ διέλυσεν. Ἀρείου μὲν καὶ Εὐνομίου τ' μανίαν ἐλέγχσας, ἐν τῇ τ' προειρημένων ῥημάτων ἀρχῇ· τοῦτο γὰρ φρονέσθω ἐν ὑμῖν, ὁ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὅς ἐν μορφῇ θεῶ ὑπάρχων· οὐχ' ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῶ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐξένωσε μορφὴν δούλου λαβών· οὐ γὰρ εἶπεν ἐν μορφῇ θεοῦ ἡδονήσασθαι, ἀλλ' ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων· οὐδὲ εἶπεν οὐχ' ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα ἑαυτῷ, ἢ ἴσα ἀγγέλοις ἢ ἴσα τῇ κτίσει. ἀλλ' ἴσα ἔφη θεῶ τῷ πατρὶ. τῷ ἡννόσαντι. ἀνάρχῳ. τῷ ἀρχηγῆτι. τῷ ἀπεράντῳ, τῷ τ' ὅλων δεσπότη.

Ἄρειος μὲν οὖν καὶ Εὐνόμιος (1), ἰσχυρὸν ἐντεῦθεν ἐδόξαντο τ' οἰκείας ἀσεβείας τ' ἐλεῖχον. καὶ Σαβέλλιος ἢ καὶ Μάρκελλος καὶ Φωτεινὸς οἱ τὰς ζεῖς ὑποστάσεις ἀνομήμοι. καὶ τὰς τ' θεότητος συγχέοντες ἰδιότητας, ἐντεῦθεν βλασφημοῦντες ἐλέγχονται· ἕτερος γὰρ καὶ τ' ὑπόστασιν ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, καὶ ἕτερος ἐκεῖνος οὗ ἐν μορφῇ ὑπάρχει· καὶ ἄλλῳ πάλιν ὁ μὴ ἀρπαγμὸν ἠγεσάμενος τὸ εἶναι ἴσα θεῶ. παρ' ἐκεῖνον οὐ ἴσος ὑπάρχει. ἀλλ' οὐχ' ἦρπασεν τ' πρὸς αὐτὸν ἰσότητα. Πρὸς δὲ τοῦτοις καὶ ὁ Ἀβυθώνιος Παῦλος (2), ὁ τ' μὲν πρὸ αἰώνων γέννησιν τ' σωτήριον ἀρρούμενος. Ἰουδαϊκῶ δὲ κερχημένος φρονήματι. καὶ τ' ἐκ πατρίων μόνον ὁμολογῶν, ἐκ τῶν αὐτῶν τούτων λόγων. τ' ἀξίαν τ' ἀσεβείας αἰσχύνων καρποῦται διδάσκειται γὰρ ὑπὸ τ' θεῖς Παύλου τ' λαβόντα θεὸν λόγον. καὶ τ' ἀνθρωπείαν φύσιν τ' κληθεῖσαν. τ' προὑπάρχουσαν μορφὴν τ' θεοῦ. καὶ ἐν τῷ τέλει τ' αἰώνων προσληφθεῖσαν ἀπ' ἐκείνης τ' δούλου μορφῆς. Διδάσκειται ἢ πάλιν Ἀπολιναρίου σὺν Ἀρείῳ καὶ Εὐνομίῳ, ὡς οὐχ' ὁ θεὸς λόγος ὁ ἀΐετος, εἰς σαρκὸς φύσιν ἐξέστη. ἀλλὰ τ' ἡμετέραν ἀναλαβὴν ἔσταν, τ' ἡμετέραν ἐπραγματεύσατο σωτηρίαν. Ἀπεδείξαμεν ἢ. δι' ὧν εἰρηκαμεν. μορφήν δούλου τ' τοῦ ἀνθρώπου προσαγορεύομένην οὐσίαν· εἰ γὰρ ἢ μορφῇ τοῦ

fligavit; Arii utique et Eunomii insaniam refutans praedictorum verborum initio: hoc enim sentite in vobis quod et in Christo Iesu, qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens. Non enim dixit, in forma Dei factus, sed quum in forma Dei esset. Neque item dixit: non rapinam arbitratus est esse se aequalem sibi aut angelis, aut aequalem creaturae, sed aequalem dixit Deo patri qui se genuerat, patri inquam absque principio, ingenito, infinito, rerum omnium domino.

Arius igitur atque Eunomius validam hinc pertulerunt impietatis suae redargutionem: insuperque Sabellius et Marcellus atque Photinus, qui negant tres hypostases, et deitatis confundunt proprietates, hinc blasphemii coarguuntur. Alius est enim secundum hypostasim ille qui in forma Dei erat, et alius ille cuius in forma erat: et alius rursus qui rapinam non arbitrabatur esse se aequalem Deo, et alius ille cui est aequalis, sed non sibi aequalitatem cum illo rapuit. Praeterea ille etiam falsi nominis Paulus, qui Servatoris ante saecula generationem negavit, iudaicam sententiam fovens, et de Virgine tantummodo natum confessus est, ex his ipsis verbis dignam impietate sua capit ignominiam. Docetur enim hinc a divo Paulo et Dei Verbum quod suscepit, et humanam susceptam naturam, et praesistentem Dei formam, et in fine saeculorum adsumptam ab eadem servi formam. Docetur pariter Apollinaris cum Ario atque Eunomio, quod nequaquam Deus Verbum, quod est immutabile, in carnem fuerit immutatum, sed quod nostra substantia adsumpta salutem nostram sit operatum. Porro superius dictis demonstravimus, formam servi appellatam esse hominis naturam. Nam si forma Dei, est substantia Dei (caret enim revera forma

(1) In hoc et sequente opusculo nullum haereticum recentiore Eunomio nominat Cyrillus.

(2) Intelligit Paulum samosatensem.

et quavis specie Deus, qui est simplex, incompositus, et omni figura destitutus) sequitur ut servi forma, aequae servi substantia intelligatur. Servi autem substantia, id est hominis, non est corpus hoc tantummodo quod apparet, sed tota hominis natura a prudentibus existimatur. Praeterea et illi impietatis antesignani, et blasphemiae adversus rectam fidem primi auctores, qui christianorum quidem sibi nomina imposuerunt, sed idololatricum polytheismi errorem superarunt, Marcion, inquam, et Manes, et ceteri pestilentis illorum cathedrae consecrati et discipuli, ex his ipsis apostoli verbis suam vesaniam satis cognoscunt. Nam quum ipsi Domini secundum carnem nativitatem et humanitatem non admittant, audiunt praeclarissimum Paulum docentem, quod Dei forma, servi formam suscepit. Servi autem forma haud phantasia quaedam erat, neque umbra, neque aëreum simulacrum, neque aliud quidvis huiusmodi appellatur, sed servi natura.

Quod si subsequencia illa verba nobis obiciant: in similitudinem hominis factus, et habitu inventus ut homo; nec non illa ad Romanos: in similitudinem carnis peccati; primo quidem stultitiam ipsorum convincemus. Nam si verba « in similitudinem hominis, et habitu inventus ut homo, phantasiam aliquam humanam denotant, servi autem forma, natura hominis est; contradicentia posuit apostolus. Iam si apostoli verba minime invicem contradicunt, sane discimus, servi formam, servi esse substantiam. Porro in hominum similitudinem fieri, et habitu ut hominem inveniri, sic intelligemus; nempe dominum nostrum Iesum Christum, naturam nostram habentem, non in cunctis nobis fuisse aequalem. Namque et ipse natus est de muliere, sed alia ac nos ratione; quippe qui de virginali prodiit vulva. Et homo quidem perfectus erat aequae ac nos; sed praeter rem nostram, habuit etiam Deum Ver-

θεοῦ, οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀμόρφωτον γὰρ καὶ ἀνείδεον τὸ Θεῖον, ἀπλοῦν ἢ καὶ ἀσύνητον καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ἡ τοῦ δούλου μορφή διπλοῦσι οὐσία δούλου εἰκότως ἀνοηθεῖν· οὐσία ἢ δούλου, τούτέστιν ἀνθρώπου, οὐ τὸ φαινόμενον σῶμα μόνον. ἀλλὰ πᾶσα τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις παρὰ τοῖς σωφρονούσιν νενομίσαι. Πρὸς ἢ τούτοις οἱ πρωτοσάται δ' ἀσεβείας, καὶ πρῶτοι τ' εὐασφημίαν καὶ τ' εὐσεβείας βλασφήσαντες, καὶ χριστιανῶν μὲν ὄνομα ἑαυτοῖς ἐπιθέντες, πᾶσαν ἢ τ' πολυθεον τ' εἰδώλων πλάνην ὑπερακουτίσαντες, Μαρκίων, Σημί, καὶ Μάνης, καὶ οἱ τῆς λοιμικῆς αὐτῶν καθέδρας κύσαι καὶ γέιτονες, δι' αὐτῶν τούτων τῶν ῥημάτων, τ' οἰκείαν ὡσαυτὴν μανθάνουσι τ' καὶ σάρκα γὰρ τοῦ κυρίου γεννησιν τε, καὶ ἐανθρώπων οὐ δεχόμενοι, ἀκούουσι τοῦ Θεοῦ Πάυλου διδάσκοντος. ὡς ἡ τῆς Θεοῦ μορφή ἔλαβε τ' τῆς δούλου μορφῆν ἢ ἢ τοῦ δούλου μορφή οὐ φαντασία τις ἦν, οὐδὲ σκιά, οὐδὲ ἀέριον ἴνδαγμα, οὐδ' ἄλλο τί τ' τοιοῦτον προσασφουεῖται, ἀλλ' ἡ τοῦ δούλου φύσις.

Εἰ δὲ τὰ ἐπαγόμενα ἡμῖν προβάλλονται * ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου χυρόμενος, καὶ σχήματι εὔρεθεις ὡς ἀνθρώπος, καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους *, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, πρῶτον αὐτῶν τ' ἀνοίαν διελέγξωμεν· εἰ γὰρ τὸ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου, καὶ σχήματι εὔρεθεις ὡς ἀνθρώπος, φαντασίαν τινὰ ἀνθρωπείαν διπλοῖ, ἢ ἢ μορφή τ' δούλου, φύσις ἀνθρώπου. ἐναντία τίθησι ὁ ἀπόστολος· εἰ ἢ οὐκ ἐναντία τοῦ ἀποστόλου τὰ ῥήματα. μάθωμεν ὡς ἡ τοῦ δούλου μορφή. οὐσία δούλου τυγχάνει. Τὸ ἢ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου * χυρόμενος, καὶ σχήματι εὔρεθῆναι ὡς ἀνθρώπον, οὕτως νοήσομεν· ὅτι ὁ κύριος ἡμεῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τ' ἡμετέραν ἔχων φύσιν. οὐ καὶ πάντα ἴσος ἡμῖν ἐτύγχανεν· ἐγγίνθη μὲν γὰρ ἐκ γυναικὸς καὶ αὐτὸς, ἀλλ' οὐχ' ὁμοίως ἡμῖν· ἐκ παρθενικῆς γὰρ ἐβλάσθησε μήτρας· καὶ τέλειος μὲν ἀνθρώπος ἦν ὡς ἡμεῖς· εἶχε ἢ λόγον ἡμῖν τ' Θεοῦ λόγου τ' ἐνοικησῆναι τε καὶ ἔνοσιν· καὶ σάρκα μὲν εἶχεν ἑμφυχρόν τε

* Philip. II. 7.

* Rom. VIII. 3.

* ita heje'cod. ut in edd.

celans; visibilem hominem ad pugnam corroboravit, et victorem coronavit: et iam inde a pueris virtutem edocuit, atque ad iustitiae culmen provexit, invictum servans, et peccati telis immunem, permit- tens simul ut morti succumberet, quò peccati iniustitiam coargueret, et mortis potentiam destrueret.

Nam si eorum qui peccato succubue- runt poena mors est, is qui peccato prorsus fuerat alienus, vita scilicet frui, non mortem pati dignus erat. Porro victum pec- catum, quum ipsum victorem morti addi- xisset, eandemque adversum dominatorem suum sententiam tulisset, quam perpetuo contra subditos suos exercebat, iniuste age- re deprehensum est. Nam quamdiu pec- catum subditos suos morte multabat, ceu iure id agens non prohibebatur: sed ubi innocentem et nullius culpae reum, immo praemiis et summis laudibus dignum, eidem poenae addixit, necessario posthinc utpote iniustum potentia sua depulsum fuit. Atque hoc docens beatus Paulus aiebat: quod erat impossibile legi, in quo per car- nem infirmabatur, Deus filium suum mit- tens in similitudinem carnis peccati, et pro peccato, damnavit in carne peccatum, ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus sed secundum spiritum.

Quod vero ait, hoc est. Scopus legis erat hominum naturam iustificare: haud tamen id poterat, non propriae infirmitatis causa, sed propter audientium ad recte agendum ignaviam: namque ad carnis voluptatem proclives, mandatorum legis labore defugiebant, corporisque delectationibus adhaerebant. Propterea, inquit, universalis Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, hoc est cum humana quidem natura, sed tamen peccato aliena, et pro peccato, damnavit in

τὸ μεγαλοπρεπῆς τὸ θεότιτος τῆ εὐτελείᾳ τὸ ἀνθρωπότητος, καὶ τὸ ὀρώμενον ἀνθρώπων εἰς πάλιν ἀλείψας, καὶ νικήσαντα σεφανάσας· καὶ παιδοῦθεν μὲν τὸ ἀρετὴν ἐκδιδάξας, καὶ δικαιοσύνης εἰς ἀκρότατον ἀγαθόν, ἀήττητον ἢ φυλάξας, καὶ τὸ βελόν τὸ ἁμαρτίας ἐλεύθερον, συγχωρήσας ἢ ὁμως ὑπὸ θάνατον ἡμέθῃ, ἵνα δὲ ἁμαρτίας τὸ ἀδικίαν ἐλέξῃ, καὶ τὸ θανάτου καταλύσῃ τὸ κράτος.

Εἰ γὰρ τὸ ὑπὸ τὸ ἁμαρτίαν γενησόμενον ὁ θάνατος ἐπιτίμιον. ὁ ταύτης ἀππληγ- μένῃ πάντας, δηλονότι ζωῆς ἀπολαβεῖν, ἀλλ' οὐ θανάτου, δίκαιος ἦν· τοίνυν ἠττηθεῖσα ἡ ἁμαρτία, καὶ τῷ νικητῆν κατακρίνασα θανάτου, καὶ τὸ αὐτὴν ἐξελε- κούσα καὶ τὸ γενικηκότος ψῆφον, ἦν αἰεὶ καὶ ἡμῶν ἠττωμένον ἐξέσπερον, ἀδικούσα ἐάλω μέρξῃ μὲν γὰρ ὅτι ὑπὸ κτύπος τῷ θανάτῳ παρέπεμπε, ὡς δίκαια ποιούσα σμικρο- ρεῖτο τοῦτο ποιεῖν· ἐπειδὴ ἢ τὸ ἀθῶον καὶ ἀνεύθυνον καὶ σεφάνων καὶ ἀναρρήσεων ἄξιον τοῖς αὐτοῖς ἐπιτίμοις ὑπέβαλλεν, ἀναγκαιώς λοιπὸν ὡς ἀδικῶ τὸ ἐξουσίας ἐκβάλλεται. Καὶ τοῦτο διδασκῶν ὁ μακάρι- ος Παῦλος ἔλεγεν· * τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τὸ σαρκὸς (1), ὁ θεὸς τὸ ἐαυτοῦ υἱὸν πέμφας, ἐν ὁμοίω- ματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί. ἵνα τὸ δίκαιωμα τοῦ νόμου πληρωθῆ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα ὡσεπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα.

Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτο ἐστὶ σκοπὸς, φη- σὶν, ἦν τῷ νόμῳ δικαιοῦσαι τὸ φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἀδυνάτως ἢ εἶχε τοῦτο ποιεῖν, οὐ παρὰ τὸ οἰκείαν ἀσθένειαν. ἀλλὰ διὰ τὸ τὸ ἀκούτων ἐρασώμενον· ἐπὶ ῥεπῶς γὰρ ἔχον- τες περὶ τὸ τὸ σαρκὸς ἡδονῆν, ἐφυγον μὲν τὸ τὸ νομίμων ἐπίπονον, τὸ ἢ τὸ σώματι προσεχώρουν ἡδυσπαθείαις διὰ τοῦτο, φη- σὶν. ὁ τὸ ὅλων θεὸς τὸ ἐαυτὸ πέμφας υἱὸν ἐν ὁμοίωματι σαρκὸς ἁμαρτίας τοῦτέστιν ἀνθρώπινῃ μὲν φύσει ἁμαρτίας ἢ ἀππλη- γαμένην, καὶ περὶ ἁμαρτίας, κατέκρινε τὸ

* Rom. VIII. 3.

(1) Confer quae haec super re dicit idem Cyrillus in expl. epist. ad Rom. ed. nostr. p. gr. 26, lat. 18.

ἀμάρτιαν ἐν τῇ σαρκί, ἐλέγχας αὐτῆς πῶς ἀδικίαν, ὅτι τὸ ἀνεύθυνον καὶ ἀμάρτίας ἐλεύθερον τοῖς τῷ ἁμαρτωλῶν ὀπιμιμοῖς ὑπέβαλλεν· οὐχ' ἵνα ἢ δικαιοσύνη ὄν ἀνέλαβεν ἀνθρώπων, ταῦτα πεποιήκειν. ἀλλ' ἵνα, φησί, τὸ δικαίωμα τῆς νόμου πληρωθῆν ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα ὡρανοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα· ἐπὶ τοῦ πᾶσαν τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων ἢ τῶν σωτῆρος ἡμεῶν εὐεργεσία χωρεῖ· ὅτι καθάπερ τῷ προπάτορι· Ἀδὰμ, καὶ τῷ ἀρχαῖς κοινωνήσαμεν, καὶ γεγόναμεν ἅπαντες ὑπὸ τὸ θάνατον ὡς περ ἐκείνος, οὕτως τῶν σωτῆρος Χριστοῦ καὶ τὴν νίκην οἰκαούμεθα, καὶ τῆς δόξης συμμεθέξομεν, καὶ τῆς βασιλείας συναπολαύσομεθα. Καὶ τοῦτων μάρτυς ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων ἀναμνησκων. καὶ δικινὸς τῶν προτέρων λύσιν ἐρηχθημένω, τῶν σωτῆρος ἡμεῶν δικαιοσύνην.

ιβ'. Ὡς περ τῷ τῷ Ἀδὰμ θανάτῳ κοινωνήσαμεν, οὕτως καὶ τῆς κυρίου ζωῆς.

* Rom. V. 15.

15.

I. Cor. XV. 22.

Rom. VIII. 29.
19.

Εἰ γὰρ τῷ τῷ ἐνός, φησί*, ὡς πατῶματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῶν μᾶλλον ἢ χάρις τῷ Θεῷ, καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῆς τῷ ἐνός ἀνθρώπων Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πολλοὺς ἐπερίσχυσε. Καὶ κατὰ βραχεία* ἅρα ἐν ὧς δι' ἐνός ὡς πατῶματος εἰς πάντας ἀνθρώπων τὸ κατὰκριμα, ἔτω καὶ δι' ἐνός δικαίωματος δικαιοσύνης ζωῆς· ὡς περ γὰρ διὰ τῶν ὡς πατῶματός τῷ ἐνός ἀνθρώπων ἀμάρτωλοι καταεσάθησαν οἱ πολλοὶ, οὕτως καὶ διὰ τῶν ὑπακοῆς τῆς ἐνός δίκαιοι κατασθένονται οἱ πολλοί. Ταῦτα καὶ ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ σαφέστερον διδάσκει λέγων·* ὡς περ γὰρ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, ἔτω καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιήσονται· ἔξ ὧν εὐδηλον, ὡς ἡμετέρα νίκη τῶν σωτῆρος ἡμεῶν ἢ νίκη· καὶ γὰρ ἦτα κοινὴ γέγονεν ἢ τῷ προπάτορος ἡμῶν ἦτα· καὶ δεῖ καθάπερ ἐκείνῳ τῷ κοινωνίας (1) κοινωνήσαμεν, οὕτως ἡμᾶς συναπολαύσαι τῷ ἀγαθῶν τῷ ἐξ ἡμῶν μὲν ἀναληφθέντι, ὑπὲρ ἡμῶν ἢ σφραγισθέντι· διὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀπόστολος ἐλεγχε*· ὅτι οὐδὲν πρότερον καὶ ἀπορίσει συμ-

carne peccatum, iniustitia eius coarguta, quia innocentem et peccato liberum peccantium poena adfecisset. Non autem id egit, ut quem susceperat hominem iustificaret, sed ut, legis iustificatio impleteret in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Namque ad universam hominum naturam Servatoris nostri beneficium pertingit: ut sicuti progenitoris Adami maledictioni communicavimus, et cuncti ut ille sub mortis iura devenimus, ita servatoris Christi et victoriam ceu nostram faciamus, et gloriam participemus, et regno congaudeamus. Atque horum testis est beatus Paulus, dum vetera simul et nova memorat, et priorum factam dissolutionem per Servatoris nostri iustitiam demonstrat.

XII. Sicut Adami mortem participavimus, ita etiam Domini vitam.

Nam si unius, inquit, lapsu multi sunt mortui, multo magis gratia Dei, et donum cum gratia unius hominis Iesu Christi in plures abundavit. Et paulo post. Itaque sicut per unius delictum in omnes homines condemnatio, ita et per unius iustitiam iustificatio vitae. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam iusti constituentur multi. Haec in epistola quoque ad Corinthios apertius docet dicens: sicut enim in Adamo omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Unde constat, victoriam nostram revera esse Servatoris nostri victoriam. Nam et communis clades fuit, illa progenitoris nostri clades: oportetque sicut progenitoris nostri contaminationem participavimus, ita bonis nos simul perfrui cum illo qui de nobis sumptus est, et pro nobis coronatus. Quare et divus apostolus aiebat: quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse

1) Ita cod. *κοινωνίας*, quae si lectio sana est nihilve deest, videtur idiotismus, uti est *κοινός* in sacris bibliis pro *pollutus*, *profanus*.

primogenitus in multis fratribus. Quos autem praedestinavit, hos et vocavit: et quos vocavit, hos et iustificavit: quos autem iustificavit, hos et glorificavit. Et alibi ait: si autem filii, utique et heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Christi; si tamen compatimur, ut et conglorificemur. Et alibi: si sustinuerimus, etiam conregnabimus. Pro universa ergo natura nostra Dei Verbum Deus inchoationem nostram suscepit, ut eam per omnem virtutem deducens, ad certamen provocaret adversarium, suum vero athletam invictum praestaret: et hunc quidem coronaret, illius autem cladem proclamaret, et omnibus adversus illum audaciam augetet. Idcirco in sacris evangeliiis modo aiebat: videbam Satanam sicut fulgur de caelo cadentem. Nunc vero: nisi quis in fortis domum intraverit, fortemque alligaverit, quomodo vasa eius diripiet? domum fortis dicens humanam naturam, ceu quae ad illum profugerit, et omnia ipsius mandata exsequi passa fuerit, servitiumque sibi sponte imposuerit. Et alibi quoque: confidite, inquit, ego vici mundum. Et alio loco: nunc iudicium est mundi, nunc mundi princeps eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad me ipsum. Et porro pergens, id ipsum clarius dicit:

XIII. Quod commune erga homines beneficium fuerit Servatoris incarnatio.

De iudicio quidem, quia princeps mundi huius iam iudicatus est. Et rursus: venit mundi huius princeps, et in me non habet quicquam: namque omni crimine alienus, nulla diaboli semina habebat. Unde et hunc tyrannide deposuit, et foras eiecit, et illorum qui antea ei serviebant pedibus subiecit, adhortans dicensque: ecce ego dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem inimici. Atque ut ipsam adversus diabolium luctam spectemus, ad evan-

μόρφης τῆ εἰκόνας τῆ υἱοῦ αὐτοῦ. εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς· ἕς ἢ προῴρισε, τούτους καὶ ἐκάλεσε· καὶ ἕς ἐκάλεσε, τούτους καὶ ἐδικαίωσε· καὶ ἕς ἐδικαίωσε, τούτους καὶ ἐδόξασε. Καὶ ἐτέρωθεν λέγει· * εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι· κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι ἢ Χριστοῦ· εἰ περ καὶ συμπάσχουμεν· ἵνα καὶ συνεδοξασθῶμεν. Καὶ ἀλλαχῆ· * εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν. Ὑπερ πάσης τοίνυν ἡ ἡμετέρας φύσεως ὁ τῆ Θεοῦ θεὸς λόγος τῆ ἡμετέραν ἀπαρχὴν ἀνελάβετο, ἵνα διὰ πάσης αὐτὴν ἀρετῆς ἀγαθῶν, εἰς ἀλλήν μὲν προξέλητῆ ἀνταγωνιστὴν, δείξαι ἢ τῆ ἀθλητὴν ἀήττητον· καὶ τῆτον μὲν σεφανώσῃ, ἵκέινον ἢ τῆ ἡτταν κηρύξῃ, καὶ κατὰ θάρσει αὐτῆ πάντας παρασκήσασῃ· διὸ ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ἔλεγε· * νῦν μὲν, εἶδον τὸ σατανᾶν ὡς ἀστράπην ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πσοντά· νῦν ἢ *, ἐὰν μή τις εἰσέλθῃ εἰς τὸ οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ, καὶ τὸ ἰσχυρὸν δῆσῃ, πῶς τὰ σκευὴ αὐτοῦ θρασεύσει· οἰκίαν λέγων τῆ ἰσχυροῦ τῆ ἀνθρωπείαν φύσιν, ὡς πρὸς ἐκείνον αὐτομολήσασαν, καὶ πᾶν τὸ κελύσθην ὑπὸ ἐκείνου ποιεῖν ἀνασχομένην, καὶ ἀυθαίρετον θελείαν ἔπασσασμένην. Καὶ ἀλλαχῆ ἢ *, θρασεύετε, φησὶν, ἐγὼ νενίκηκα τὸ κόσμον. Καὶ ἐτέρωθεν· * νῦν κρίσις ἐστὶ τῆ κόσμου τέτι, νῦν ὁ ἄρχων τῆ κόσμου ἐκβληθήσεται ἔξω· κἀγὼ * ἐὰν ἀπὸ τῆ γῆς ὑψωθῶ, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν· καὶ ποροῖων ἢ τοῦτο λέγει σαφέστερον·

17. Ὅτι κοινὴ τῆ ἀνθρώπων εὐεργεσία ἡ τοῦ σωτῆρος οἰκονομία.

Περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τοῦτου κέκεται· * καὶ αὐτοῦ *, ἔρχεται. ὁ τοῦ κόσμου τούτου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν· πάσης γὰρ ἀπιπλλαγμένῳ αἰτίας, οὐδὲν εἶχε τῆ τοῦ θρασεύε σπερμάτων· διὸ καὶ τὸ τυραννεῖν κατέπαυσεν, καὶ ἐξέβαλεν ἔξω, καὶ ὑπὸ τῆ πάλαι δουλεύοντων πατεῖσθαι πεποίηκε, παρεργυῶν, καὶ λέγων· * ἰδοὺ διδῶμι ὑμῖν ἐξουσίαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρων, καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τῆ δύναμιν τῆ ἐχθροῦ· ἵνα ἢ καὶ αὐτὴν ἰδῶμεν τῆ πρὸς τῆ διάβολον ἀλλήν,

* Rom. VIII. 17

* II. Tim. II. 12

* Luc. X. 18.

* Math. XXI. 29.

* Joh. XVI. 33.

* Idem XII. 31.

, ..

* Idem XVI. 11.

* Idem XIV. 4.

* Luc. X. 17.

ἔλθωμεν ἐπὶ πάλιν ἰσορίαν ἤν' εὐαγγελίων.
 Ἀνήχθη ὑπὸ τῷ πνεύματι Ἰησοῦς εἰς τὸ
 ἔρημον καὶ τὸ βάπτισμα πειρασθῆναι ὑπὸ
 τοῦ διαβόλου· ἀνήχθη ἢ οὐχ' ὁ θεὸς λόγος,
 ἀλλ' ὁ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 λόγου ληφθεὶς τὰς οὐχ' ἑθὺς τὸ θεὸν λό-
 γον εἰς τὸ πρὸς τὸ διάβολον πάλιν ἀπή-
 γαγε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' ὃν ἐν τῇ
 παρθένῳ διέπλωσε τῷ θεῷ λόγῳ ναόν·
 αἰσιτῶ διετέλεσεν ἡμέρας τεσσαράκοντα,
 καὶ ἕκτας ἰσαρίθμους· οὐ γὰρ ἠθέλησεν
 ὑπερβῆναι ἤν' πάλαι γεννησκότων τὸ μέ-
 τρον, ἵνα μὴ φύγη τὸ πρὸς αὐτὸν ὁ ἀντί-
 παλῶ μάχην, ἵνα μὴ γνωρίσας τὸ κρυ-
 πτόμενον, φύγη τὸ πρὸς τὸ φανόμενον πά-
 λιν· τοῦτε χάριν καὶ τὸ προσηρμένον ἀριθ-
 μὸν τῶν ἡμερῶν, ὃ ἀνθρωπείας φύσεως τὸ
 πάθος ὑποφαίνει, καὶ συγχωρεῖ τῇ πείνῃ
 χώραν λαβεῖν, λαβὴν ἐκείνην διὰ τὴν πεί-
 νης διηλούς· οὐ γὰρ προσελθεῖν ἐτόλμα,
 πολλὰ περὶ αὐτὸν θεωρησάμενος ἰσχυ-
 ρῶν καὶ γὰρ ἄγγελοι τελευτῆτος ἐχόρδον,
 ἀνατείλας ἀσῆρ μάχης ἐποδήσεν εἰς προσ-
 κύνησιν σὺν τῇ αὐτῆς φάλαγγος κορυφαίας,
 καὶ αὐτὸν ἕωρα πᾶσαν ἐκ παιδὸς μετιόντα
 δικαιοσύνην, βδελυττόμενον κακίαν, μυσ-
 σαττόμενον πονηρίαν καὶ ταῦτα * καὶ τὸ εἰς
 αὐτὸν γενησμένην κερήμεσιν ὑπὸ τοῦ προ-
 φῆτα * ὅτι πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἀγαθὸν
 ἢ κακὸν, ἀπειθεῖ πονηρίαν τὸ ἐκλέξασθαι τὸ
 ἀγαθόν· ἐβόα ἢ καὶ Ἰωάννης * ἴδε ὁ ἀμνὸς
 τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου·
 πατὴρ ἄνωθεν ἐμαρτύρησεν * ὅτι ἐστὶν ὁ
 υἱὸς μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ ἠδύόκησα· τοῦ
 πνεύματος ἢ χάρις ἐφοίτησε· ταῦτα καὶ ὅσα
 τοιαῦτα τὸ διάβολον καταπλήττοντα προσ-
 ελθεῖν οὐκ εἶα τῷ τῆς ἡμετέρας φύσεως
 ἀθλητῇ ὡς ἢ τὸ πείνης τὸ προσβολὴν ὑπε-
 δέξατο, καὶ ἔροφῃς αὐτὸν εἶδεν ἀνθρωπίνης
 δεόμενον, καὶ καρτερεῖν περαιτέρω ἤν' πα-
 λαιῶν ἀνδρῶν οὐ δυνάμενοι προσέρχεται,
 λαβὴν οἰόμενοι εὐρηκάναι μεγίστην, καὶ
 νικήσιν ῥαδίως πρὸς αὐτὸν

gelicam historiam veniamus. Ductus est a Spiritu in desertum Iesus post baptismum, ut tentaretur a diabolo. Ductum est autem non Dei Verbum, sed illud ex Davidis semine a Deo Verbo templum adsumptum. Non enim Deum Verbum ad luctandum cum diabolo abduxit Spiritus sanctus, sed illud inquam quod ex Virgine formaverat Deo Verbo templum. Perseveravit ieiunus quadraginta diebus, totidemque noctibus. Non enim voluit eorum qui olim ieiunaverant mensuram excedere, ne adversus se pugnam adversarius defugeret, ne inquam eo qui occultus erat agnito, luctari cum manifesto recusaret. Huius rei causa, post praedictum dierum numerum, humanae naturae passionem patefecit, permisit fami aditum, fame videlicet ansam diabolo praebens. Non enim accedere audebat, quia multa ab eo digna Deo facta observaverat. Namque et angeli eo nato tripudiarant, et exortum sidus magos dederat ad adorationem, nempe eiusdem ordinis antesignanos, et ipsum viderat iam inde a pueritia omni iustitiae deditum, a nequitia abhorrentem, malitiae osorem; atque haec secundum editum de eo a propheta vaticinium: quoniam priusquam cognoscat ipse bonum vel malum, non credet malitiae, ut eligat quod bonum est (1). Clamabat quoque Iohannes: ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Pater desuper testabatur: hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Gratia denique Spiritus sancti supervenit. Haec et eiusmodi alia diabolum terrefacientia, non sinebant accedere ad nostrae naturae athletam. Sed postquam is famis accessum admisit, ipsumque vidit humani nutrimenti indigum, neque ultra antiquorum hominum terminum durare valentem, tunc accessit, ansam existimans se cepisse maximam, facilemque credens victoriam relaturum.

(1) Ita se habet graecus textus tum in bibliis tum apud Cyrillum; atque ita apud Sabaterium interpretantur SS. Ambrosius atque Fulgentius; neque ab Irenaeo qui tamen pro non credet, scribit non consentiet. Vulgatus autem interpres differt, quia hebraicum textum sectatur.

* col. ταυτην.

* Is., VII, 16.

* Ioh. I 24.

* Matth. III. 17.

XIV. *Quomodo diabolus debellaverit
Christus dominus.*

Ac quemadmodum in proeliis cum quis vult aliquem cataphractum telo appetere, totum oculis circumtuetur, eminus observans, nudum aliquod membrum explorans, ut illum sagittam dirigens adversarium vulneret; sic diabolus omni iustitia Christum videns armatum, situmque idoneum scrutans ad quem telum dirigeret, ut emergentem vidit famem, audacter accedit ceu re quæsita potitus, quia ipsam progenitoris passionem in eo deprehenderat. Namque et illum esca oblata felici vita spoliaverat, et sudori, aerumnae, ac morti implicuerat. Ergo ita dicens accedit: si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Certe id non fecisset, nisi famis passionem Servator admisisset. Quam rem ex iis quae postea evenerunt quilibet manifeste cognosceret. Siquidem statim ac victus in lucta fuit, expertusque didicit, hunc esse quem prophetae omnes praedixerant, ne aspectum quidem eius accedentis ferre ausus est, sed illico aufugit, nunc clamans: quid nobis et tibi, fili Dei? cur venisti ante tempus torquere nos? Nunc autem: novi quod filius Dei sis; adiuro te, ne me torqueas. Adeo illum timebat, iudicemque fantebatur! Tunc autem ante experientiam, haud talibus verbis utebatur, sed confidenter accedebat dicens: dic ut lapides isti panes fiant. Nam supernam, inquit, vocem audivi, filium te vocitantem; ignoro autem, donec experientiam magistram nactus fuero. Factis mihi persuadeat, qui appellaris, eum te esse revera. Nam si hoc didicero, fugiam, evadam, quominus tecum collucter deprecabor. Etenim quantum inter nos duos intersit, scio. Demonstra ergo prodigium, tuamque miracula patrandi efficaciam; doce me prodigii auctorem; dic ut lapides isti panes fiant.

Ergo his auditis, celat deitatem Christus, humanaeque naturae more loquitur:

ιδ'. Τίνι ἔσῳπῳ κατηγωνίσατο ἢ διάβολον
ὁ δεσπότης Χριστός.

Καὶ καθάπερ ἐν τοῖς πολέμοις (Ϟ) πανταχόθεν τῇ πανοπλίᾳ κεκαλυμμένον, κατατοξεύσαι τίς ἐβέλων, ὅλον τοῖς ὀφθαλμοῖς ὡσεὶ σκοπῶν, πῶρῳθεν ἐρδωνῶν, μέλος γεφυρωμένον ὀπισθεῖων, ἵνα τὸ βέλος ἐκεῖ ῥίψας ἢ ἀντίπαλον πληῖξῃ, οὕτως ὁ διάβολος πάσῃ δικαιοσύνῃ ἢ Χριστὸν καθωπλισμένον ὄρων, ἐν τόπον ζητῶν ἀρμόδιον, ἵνα τὸ βέλος ἐκεῖ ἀκοντίσῃ, ὡς εἶδε ἢ πείναν ἀναφανείσαν, προσέρχεται θαρσαλέως ὡς εὐρὸν τὸ ζητούμενον, ὡς ἢ προπάτορος ἐν αὐτῷ θεωρήσας τὸ πάθος, καὶ ἢ ἐκείνον διὰ βρώσεως σερήσας ἢ ἀίγρας ζωῆς, ἰδρωτὶ καὶ ταλαιπωρίᾳ καὶ θανάτῳ ἀνέξοχῃ προσέρχεται τοίνυν λέγων. * εἰ υἱὸς εἶ ἢ Θεῶ, εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. οὐκ ἂν ἢ τῆτο πεποίκειν, εἰ μὴ τὸ πάθος ἢ αἰνῆς ὁ σωτὴρ κατεδέξατο. καὶ τῆτο μάθοι τίς ἐκ τῶ μὴ ταῦτα σαφῶς, ὡς ἢ ἠτήθη παλαίσας, καὶ διὰ ἢ πείρας ἔμαθεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὃν οἱ προφῆται προεκήρυξαν ἅπαντες, οὐδὲ ἢ Θεὸν αὐτοῦ προσιόντῳ φέρειν ἐτόλμησεν, ἀλλ' εὐθύς ἐδραπέτωσεν, νῦν μὲν βοῶν *, τί ἡμῖν καὶ σοὶ υἱὸς εἶ ἢ Θεῶ; τί ἡλθεῖς πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; νῦν ἢ, οἶδα σε τίς εἶ ὁ υἱὸς ἢ Θεοῦ, ὀρκίζω σε μὴ με βασανίσης. * οὕτως ἐδεδοίκα, καὶ κριτὴν ὡμολόγη. τότε πρὸ ἢ πείρας οὐ τοιοῦτοις ἐκέχρητο ῥήμασι, ἀλλὰ θαρρῶν προσήλθ' λέγων. εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. ἢ μὲν ἢ ἄνωθεν ἐλθούσης φωνῆς ἤκουσα, φησὶ, τοῦτό σε καλεούσης, ἀπίστω ἢ ἕως ἀν λάβω τῷ πείραν διδάσκαλον. πείσόν με διὰ τῶ πραγμάτων, ὡς ὁ ἐκέλευσαι, ἀληθῶς ὑπάρχεις. ἀν γὰρ τῆτο μάθω, φεύξομαι, καὶ δραπετεύσω, καὶ ἢ πρὸς σὲ ὡς αἰτήσομαι πάλιν. οἶδα γὰρ ὅσον ἐμοῦ καὶ σοῦ τὸ διάφορον. δείξον τοίνυν τὸ θαῦμα καὶ ἢ θαυματουργίαν, δίδάξον ἢ ἢ θαύματῳ ποιητὴν. εἰπέ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

Τούτων ἀκούσας κρύπτῃ μὲν ἢ θεότητα, ἐκ ἢ ἢ ἀνθρωπείας διαλέγεται φύσεως.

* Matth. IV. 3.

* Idem VIII. 29.

* Luc. VIII. 25.

οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ, λέγων, Ζῆσται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐν παντί ῥήματι διὰ σόματος ἐκπορευόμενῳ Θεοῦ δύναμαι, φησὶν, ἀνά ἄρτι φαῖναι οὐ μόνον ἢ ἄρτοις ἢ τ' ἀνθρώπων συσκορεῖται ζωῇ, ἀλλὰ ῥῆμα Θεῶ ἀρκεῖ πᾶσαν τ' ἀνθρώπων διατρέψαι πῶ φύσιν· οὕτως ὁ ἰσραηλιτικὸς διετράφη λαὸς, τεσσαράκοντα ἔτη συλλέγων τὸ μάννα, καὶ θήρας ἀπολαύων ὀρνίθων πεπεδημένης βελῆ θεῶ· καὶ Ἡλίας κόρακας ἐσιάτορας ἔσχε· καὶ Ἐλισαῖος ἀγρίοις λαχάνοις τὴν θιασώτας διέτρεψε· καὶ τί με δεῖ τὰ παλαιὰ καταλέγειν; Ἰωάννης οὖν ἐναΐχος ἐν τῷ Ἰορδάνῃ βαπτίζων, πᾶσαν τε τ' ἡλικίαν ἐν τῇ ἐρήμῳ δεξατελέσας, ἀρκεῖσι ζέφεται, καὶ μελιτῶν ἀγρίων καρπῶ· οὐδὲν τοίνυν ἀπαικὸς, καὶ ἡμᾶς ἀπὸ Θεοῦ ξένη ἐστιασθῆναι ζοφῆ, καὶ ἄρτι μὴ δεηθῆναι.

Τούτων ἀκούσας ὁ διάβολος ἡλγιστε μὲν ὡς ἠτηθείς, οὐκ ἀνωρόβουσε δὲ πῶ νίκῳ, ἀκούσας ὡς ἀνθρώπος εἶπ'· διὸ δούτεραν αὐτῷ καὶ τρίτῳ αὐτίς πείραν προσέειπε, πῆ μὲν λέγων, εἰ υἱὸς εἶ τ' θεῶ, βάλε σεαυτὸν ἀνωθεν κάτω· πῆ δὲ τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ὑποδακνύς, καὶ ταύτας ἀντιδώσειν ὑπισχυομένης, εἰ πρότερον παρ' αὐτοῦ πῶ προσκύνῃσιν λάβοι· ὡς ἢ πάλιν αὐτὸν τῆς παλαιῶν νομίμων ἀνεμνήσει, γέγραπται λέγων, κύριον τ' θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ ἐδίδαξεν ὅτι οὐκ ἀνέξεται ἑτέρῳ τινὶ τὸ θεῖον γέρας προσενεγκεῖν, καὶ ἑτέρων δὲ ὑπομένῃσιν ῥημάτων τοῦ Θεοῦ καὶ διδαγμάτων δευροφύοντων μὴ πειράζειν τ' τῆς ὄλων Θεῶν, ὁ μὲν ἀπέδρα τ' ἠττις πῶ αἰσχύνῃσιν οὐ φέρων, καὶ δειλιῶν, καὶ τρέμων, καὶ τῆς τυραννίδος ἐκβληθείσεται προσδοκῶν· πάντα γὰρ αὐτοῦ κενώσας τὰ βέλη, καὶ πάσας αὐτοῦ τῆς ἀπάτης τὰς πάλας προσενεγκῶν, ἄζωτον εὔρε, καὶ ἀήττητον τ' ἀθλητὴν· καὶ ὡς τῷ Ἀδάμ προσελθῶν, οὐχ' εὔρε ὃν προσεδόκησεν· ἀγγελοι δὲ τῶ νικητῆ προσόντες οὐ πρόβουθεν εὐρών πῶ πάλιν. καθάπερ τινες ἐρασαὶ δικύνουν, ἐχέρδον, εὐφήμην ὧ ἀθλητὴν, ἐσφάτου, ἀνεκέρυτον, ἐχαι-

non ex solo pane vivit homo, sed ex omni verbo quod procedit de ore Dei. Possum, inquit, sine pane nutrirī. Neque enim panibus tantum vita hominum sustentatur, sed Dei verbum sufficit universae hominum alimentae naturae. Sic israheliticus pascuus fuit populus, quadraginta annis manna colligens, et avium venatu fruens quae Dei voluntate irretiabantur. Item Elias corvos altores habuit; Elisaeus autem agresti olere sodales suos nutrit. Sed cur vetera enumerō? Iohannes qui nuper apud Iordanem baptizabat, omnemque aetatem in deserto transegit, locustis alitur et apum silvestrium fructu. Inaudibile est, nos quoque insolito a Deo cibo nutrirī, et pane non indigere.

Haec audiens diabolus, victum quidem se doluit; sed tamen eum intelligens hominem esse, de victoria non desperavit. Propterea secundam illi tertiamque admoveat tentationem; modo dicens: si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Modo regna mundi ostendens, eaque se daturum promittens, si se prius adorasset. Sed ubi Christus illi prisca dicta in mentem revocavit, scriptum est, inquires, dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies; admonuitque, numquam se commissurum ut cuius alii divinum obsequium offerret; atque alia insuper Dei effata ac praecepta commemoravit, quae universalem Deum tentare vetabant; ille quidem fugiebat, ignominiam cladis non ferens, timens tremensque, et se tyrannidem depulsum iri expectans. Nam quum tela omnia insumpsisset, cunctasque fraudis luctas ipsi admovisset, invulnerabilem invictumque athletam esse cognovit. Etenim quum eum Adami instar fuisset adgressus, non qualem expectabat, comperit. Porro angeli ad victorem accedentes, qui eminus antea luctam spectaverant, ceu quidam amatores iam ministrabant, choream agebant, athletam magnificabant, coronabant, praedica-

bant, gratulabantur conservorum hominum libertati, adversarii cladem spectantes gaudebant.

XV. *Nisi Christus mentem quoque adsumpsisset, nihil nostrum interesset victoria de diabolo. Contra Apollinarem.*

Haec stultum Apollinaris deliramentum refutant, qui mentis loco Deum Verbum in adsumpta carne inhabitavisse dicit. Nam si forte humanam mentem adsumpta natura non habuisset, Deus utique solus cum diabolo decertasset, Deus victoriam retulisset; Deo autem victore, ego nihil de victoria profecissem, quia ad eam nil contulissem. Sed et omni ob eam gaudio carerem, quia alieno tantum trophaeo gloriarer. Diabolus vero laetaretur, gloriaretur, superbiret, seque iactaret, ceu cum Deo proeliat, et a Deo victus. Magnum quid enim ipsi esset a Deo vinci. Nam si Deus Verbum, mentis loco, in suscepto corpore fuisset, probabilibus fortasse excusationibus usus esset diabolus; etenim haud absurde dixisset: ego, domine et rerum omnium auctor, haud contra te pugnam suscepi: novi enim dignitatem tuam, scio potentiam, agnosco dominatum, meum confiteor famulitium, quamquam apostata factus sum. Cedo autem de victoria ipsis angelis cunctisque caelestibus coetibus, quorum infelix ego pars olim fui. Sed proelium contra hunc suscepi, quem de limo formatum ad imaginem tuam condidisti, rationis usu exornasti, et paradisi civem constituisti, terraeque et maris dominum exhibuisti. Hunc ego ad hanc usque diem vincens et vulnerans et morti addicens persto. Huic in stadium adducto, et mecum luctari coacto, velim ipse spectator adsis et certaminum praeses. Quod si magistri quoque vis fungi vice, doce eum luctari, demonstra illi victoriae artificia, instrue ut

ρον ἐπὶ τῇ τ' ὁμοδοῦλον ἀνθρώπων ἐλόθερίᾳ, ἐγάννυτο τ' ἀντιπάλε πῶ ἦταν ὄρωντες.

ιέ'. "Ὅτι εἰ νοῦν οὐκ ἀνέλαβεν, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς ἢ κ' τ' ὄφελος νίκη. Κατὰ τ' Ἀπολιναρίου (1).

Ταῦτα τ' Ἀπολιναρίου ἐλέγχῃ ματαιολογίαν, ὅς ἀντὶ τοῦ τ' Θεοῦ λόγον ἐνοικῆσαι λέγει τῇ προσληφθείσῃ σαρκί· εἰ γὰρ νῦν οὐκ εἶχεν ἀνθρώπινον ἢ ἀεταληφθεῖσα φύσις. Θεὸς μὲν ὁ πρὸς τ' διάβολον ἀγωνισάμενος ἦν, Θεὸς ἢ ὁ τ' νίκην ἀναδησάμενος. Θεοῦ ἢ νεικηκός. ἐγὼ μὲν οὐδὲν ἀπανάμειν τ' νίκης, ὡς οὐδὲν εἰς ταύτην εἰσενεγκών· ἀλλὰ καὶ τ' ἐκτεῦθεν εὐφροσύνης τεγύμνωμαι, ὡς ἐπὶ τροπαιοῖς γαυριῶν ἀλλοτρίοις· ὁ ἢ διάβολος αὐχεῖ. καὶ κομπάζει, καὶ μέγα φρονεῖ. καὶ σεμνύεται. ὡς Θεῷ παλαίσας, καὶ ὑπὸ Θεοῦ ἠττηθείς· μέγα γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ ἠττηθῆναι ὑπὸ Θεοῦ· ὅτι εἰ ὁ Θεὸς λόγος ἦν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ληφθέντι, καὶ ὁ διάβολος ἀδικαιολογίαις χρῆσαιτο ἐν εὐλόγοις, καὶ εἰποι ἀνεπίκτως· ἐγὼ, δέσποτα ἐπιποιτὰ τ' ὄλον, οὐ πρὸς σὲ τ' μάχην ἀνεδεξάμην· οἶδα γὰρ σε πῶ ἀξίαν, ἐπίσταμαι τ' ὄψεσιν, γινώσκω τ' δεσποτείαν, ὁμολογῶ τ' θελείαν, εἰ καὶ ἀποστασίαν νοσῶ· ὄφραχρωθῶ ἢ καὶ ἀγγέλους τ' νίκης, καὶ πᾶσι τοῖς οὐρανόις δῆμοις, ὧν ποτὲ καὶ ὁ ταλαίπαρος εἰς ὑπῆρχον ἐγώ· πῶ ἢ μάχην πρὸς τοῦτον ἀνεδεξάμην, ὃν ἀπὸ πλοῦ μὲν δέεπασας, κατ' εἰκόνα ἢ σὺν ἐπιπίσας, καὶ ἐτίμησας τῷ λόγῳ, καὶ ὄφραδείσας πολίτην κατέσπασας. καὶ γῆς καὶ θαλάττης δεσπότην ἀπέφηνας· τοῦτον μέγιστος τ' σήμερον ἡμέρας νικῶν. καὶ βάλλω, καὶ τῷ θανάτῳ ὄφραπέμπων δῆτα ἐλῶ· τετον εἰς τὸ σάδιον ἀγαγῶν. καὶ παλαίαν ἐμοὶ κελεύσας, γλυοῦ θεατῆς αὐτὸς καὶ ἡῶν παλαισμάτων ἀγωνοθέτης· εἰ ἢ βούλῃ καὶ τὰ παιδοζίβε ποιεῖν, δίδαξον παλαίαν, ὑπόδαξον αὐτῷ τὰς τ' νίκης λαβὰς, ἀλει-

(1) De variis Apollinaris erroribus memini me olim disserere Script. vet. T. I. ed. prim. p. 185. in adn., quo tempore nonnulla eius in Lucam fragmenta ex vaticano codice edidi: quamquam multo laudatior Apollinaris copia ex aliis adhuc codicibus producenda mihi supersunt.

ἴσον ὡς θέλεις, μόνον μὴ συμμαχήσης παλαιόντι· οὐ γὰρ οὕτω θρασύς ἐγώ. καὶ ἔφροναίνε ἐξερσηκώς. ὡς σοὶ τῷ ποιητῇ παλαιὸν ἐπηρεῖσθαι ταῦτα ἂν εἶπεν ὁ διάβολος· δικαίως πρὸς τὸ σωτήρα Χριστὸν, εἶπερ οὐκ ἄνθρωπος ἦν. ἀλλὰ Θεὸς ὁ ἀντιἀνθρώπου παλαιόν· εἰ γὰρ τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ, Θεὸς ἀντὶ τοῦ ὑπάρχων τὰ τῷ νῷ ἐνήργει προσήκοντα· Θεὸς μὲν ἦν ὁ τῷ σώματι συμπαινώσας, Θεὸς ἢ ὁ διλήσας, καὶ κοπιᾶσας, καὶ ἄλλα πάντα τὰ ἀνθρώπινα ὑπομένειν παθήματα· εἰ ἢ Θεὸς ὁ παλαιός. καὶ νικῆσας καὶ γὰρ τὴν νίκην ἐξέρημαι, Θεὸς ἢ ὁ πᾶσι δικαιοσύνην ἅπασαν κατορθώσας· εἶπερ ὡς φασὶν οἱ τῆς Ἀπολιναρίου τερθρίας ὁμολογηταί. ἔσθ' ἀδύνατον ἦν καὶ ἐν ἀνθρώπινῳ [νοῦ] πληρῶσαι τὸ δικαιοσύνης ἐστὶ νόμος. οὐκ ἀελάβετο τοῦτον ὁ Θεὸς λόγος.

15'. Ὅτι οἱ ἀμάρταντες ἀπολογία ἔχουσιν, εἰ ὡς ἀσθενῆ τὸ νοῦν οὐκ ἀελάβεν ὁ Θεὸς λόγος.

Τοῦτο ἢ λέγοντες, πρῶτον μὲν ἀδυναμίαν προσάπτουσιν οὐ τὸ τοχοῦσαν αὐτῷ τῷ Θεῷ, εἶπερ, ὡς φασὶν. οὐχ' οἶόν τε ἦν τὸ νοῦ τὸ ἀνθρώπινον σωόντος δικαιοῦσαι τὸ ἀνθρώπων ἔσθ' ἢ καὶ πᾶσι τοῖς ἀμάρτανεσι, καὶ ἐστὶ θεῖος νόμος ὡς διακρίνει. ἀπολογίας ὑπανόητος θύραν· εἶποιεν γὰρ εἰκότως πρὸς τὸ ὅλον Θεόν οὐκ ἀσύγνωστα, δέασοτα. πεπλημελίκαμην. οὐδὲ τιμωρίας ἄξιον. ἐν ἡμερόνα λαβόντες ἀσθενῆ, καὶ φυλάτταν ἐστὶ σοὺς οὐ δυνάμην νόμος· καὶ μάρτυροισι πατριάρχαι καὶ προφήται, καὶ τὸ θεοφιλῶν ἀνθρώπων τὰ ταγήματα, τὸ τε πρὸ τὸ νόμος, καὶ τὸ μὴ τὸ νόμον, οἱ ἐν ἀζυγίᾳ οἱ ἐν ζυγῷ, οἱ ἐν πλείτῳ, οἱ ἐν ἀκτισίᾳ πληρῶσαι σε τὰς ἐντολάς μὴ δυνηθέντες διὰ τοῦτον· καὶ ταῦτα καὶ παναγίᾳ σε πνεύματι βοηθοῦμενοι· καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν· αὐτός, ὁ δεῖστος, ἐν σαρκὶ ὡς διακρίνει, καὶ σάρκα μὲν ἡμετέραν ἀελάβεις. τὸ ἢ νοῦν ὡς κωλύοντα τὸ ἀρετῆς τὸ κτήσιν, καὶ τὸ ἀμάρτίας τὸ ἀπάτην ῥαδίως ὑποδεχόμενον. ἀσπίρι-

vis, tantum ne ipse certaminis socius fias. Non enim ego ita sum audax, et mente captus, ut tecum creatore certare adgreddiar. Haec iure diaboli servatori Christo dixisset, si certe haud homo fuisset, sed Deus vice hominis luctans. Nam si mens humana in eo non erat, Deus loco mentis inhaerens, officia mentis implesset. Deus (id est mera deitas) simul cum corpore esurisset, Deus sitisset, Deus laborem et reliquas omnes perpeusus esset humanas passionibus. Porro si Deus luctatus esset atque vicisset, ego quidem victoria caruissem, Deus vero omnem iustitiam implesset. Si quidem, ut aiunt apollinarianae garrulitatis professores, quia impossibile erat humana praeditum mente, iustitiae leges adimplere, hanc idcirco non suscepit Verbum Deus.

XVI. *Quod defensionem habeant peccatores, si mentem, utpote infirmam, Deus Verbum non suscepit.*

Hoc dum aiunt, primo quidem haud modicam impotentiam ipsi Deo affingunt, siquidem, ut aiunt, fieri non poterat ut si humana mens ei inesset, hominem iustificaret. Deinde peccatoribus cunctis, et divinarum legum violatoribus, defensionis fores patefaciunt. Iure enim rerum omnium Deo dicerent: nihil venia indignum, Domine, peccavimus, neque poena dignum; quandoquidem infirmas mentis ducatum sortiti sumus, quae leges tuas observare nequit. Testes tunc patriarchae atque prophetae, et Deo carorum hominum agmina, tum ante tum post legem, tum caelibes tum coniugati, tum opulenti tum inopes, qui mentis causa tuas adimplere leges haud potuerunt; nequicquam Spiritu tuo sanctissimo auxiliante. Sed cur pluribus verbis opus sit? Tu ipse, Domine, carne indutus venisti; sed carnem quidem nostram adsumpsisti, mentem tamen ut virtutis adaptioni contrariam, et peccati errori facile obnoxiam, recusasti nec sumere passus es:

tuque adeo mentis vice in carne functus es, atque ita iustitiam felici successu per-egisti. Hac videlicet ratione peccatum vicisti. Deus enim es, voluntatis vi quicquid liberit agens, nutu tuo negotia versans. Nos vero mente humana praediti, quam tu tibi sumere noluisti, necessario sub peccato degimus, tua sequi vestigia non valentes. Quid est enim humana mens prae Dei viribus, sapientia, lumine, iustitia, vita, aliisque substantiae tuae efficacibus, quae veluti radii ac lampades ex natura tua scaturiunt? Haec credibiliter dicerent ii qui peccato servire decrevissent, si Deus Verbum dum vere hominem adsumeret, hac ratione impeccantem suam sibi conciliasset.

XVII. *Argumenta ob demonstrandum, recte factam fuisse mentis humanae adsumptionem.*

Sed iam istorum nugas in praesenti omittamus. Nos vero ad propositum argumentum revertamur, atque demonstremus necessariam fuisse Servatoris nostri incarnationem. Quia enim totus homo deceptus fuerat, totusque sub peccatum deciderat, et ante ipsum corpus mens errorem admiserat; namque antea mentis consensus peccatum delineat, deinde id corpus per suam actionem figurat, merito Christus dominus lapsam naturam erigere volens, utrique simul manum porrigit, et iacentem erigit, carnem inquam ac mentem, quae ad creatoris imaginem facta fuit. Est enim mens invisibilis, incontemplabilis, impervia et incomprehensibilis, neque se ipsam cognoscens, et insuper incircumscripta: et si cogitationum phantasiam spectamus, duceat et potestate praedita, artibus et scientiis ornata, parva quaedam ac nova creatrix, vel ut verius dicam creatoris imitatrix, regina creaturae visibilis, vel regis imago, tributa de terra colligens, ex mari, atque aëre, ex sole ac luna et stellis, ex caelo et nubibus, ex ovibus, bobus, aliis-

φας· καὶ οὐκ ἠνέσχε λαβεῖν γέγονας ἢ ἀντὶ τοῦ τῆ σαρκί. καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ ἢ δικαιοσύνην κατώρθωσας· τούτῳ τῷ ἔσῳ τῷ ἀμῆρτίαν νενίκηκας· θεὸς γὰρ ὑπάρχεις, βελή ποιῶν τὸ δοκῆν. νύμιατ μετασκευάζων τὰ πράγματα· ἡμεῖς ἢ νοῦν ἔχοντες τῷ ἀνθρώπῳινον. ὃν ἀναλαβεῖν οὐκ ἠθέλησας, ἀναγκαίως ὑπὸ τῷ ἀμῆρτίαν τυγχάνομεν. τοῖς σοῖς ἀκολουθήσαι ἔχουσι οὐκ ἰσχύσαντες. Τί γὰρ νοῦς ἀνθρώπῳινος πρὸς Θεοῦ δυνάμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν, καὶ φῶς, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ζῶην, καὶ τὰς ἄλλας ἐνεργείας τῷ σῶς οὐσίας αἰ καθάπερ ἀντίνες καὶ λαμπηδόνες ἐκ τῷ σῶς ἀνίσχουσι φύσεως; ταῦτ' ἂν εἰκότως εἴπωσιν οἱ τῆ ἀμαρτία δελευέν αἰρούμενοι. εἴπερ ὁ Θεὸς λόγῳ ἀληθῶς ἂν συναλέαβεν ἀνθρώπον. τούτῳ τῷ ἔσῳ μηχανησάμενος τὸ ἀναμάρτητον.

ἰζ'. Κατασκευῆ. ὅτι εὐλογος ἢ τῷ τοῦ ἀνθρώπῳινος ἀνάληψις.

Ἄλλὰ τῷ μὲν ἀδολεσχίαν ἐκείνων καταλίπωμεν ἐπὶ τῷ παρόντος· ἡμεῖς ἢ ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ὑπέβησιν ἐπανέλθωμεν, καὶ δεῖξωμεν τῷ τῷ σωτήρος ἢ μῆδ' οἰκονομίαν ἀναγκαίως τεληγημένῳ· ἐπεὶ δὴ τῷ ἄπας ὁ ἀνθρώπος ἠπατήθη, καὶ ἄπας ὑπὸ τῷ ἀμῆρτίαν ἐγένετο, καὶ πρὸ τῷ σώματος ἢ τῷ ἀπάτην ὁ νοῦς ὑπεδέξατο· ἢ τῷ τοῦ τῷ πρότερον συγκατάθεσις τῷ ἀμῆρτίαν σκιαγραφεῖ, εἴη· ἔτος διὰ τῷ ἐνεργείας τὸ σῶμα ταύτην μορφοῖ, εἰκότως ὁ δεαπότης Χριστὸς τῷ πεπτωκυῖαν φύσιν ἀναστήσαι θελόμενος, πᾶσι χεῖρα ὀρέγῃ, καὶ κειμένῳ ἐγείρει τῷ σάρκα φημί καὶ τῷ νοῦν, ὃς ἐγενῆται κατ' εἰκόνα τῷ κτίσαντος· ἀόρατος τε τῷ ἐστὶ, καὶ ἀθέατος, ἀέφικτός τε, καὶ ἀκατάληπτος, ἐδ' ἑαυτὸν ἐπιστάμενος. πρὸς ἢ τέτοις καὶ ἀπερίγραφοις εἴπερ εἰς τῷ τῷ λογισμῷ ἀποβλέψαιμεν φαντασίαν. ἠγεμονία τε καὶ εὐχυσία τετιμημένος, τέχναις καὶ ἔπος ἡμῶν κεκοσμημένος, βραχύς τις ὁ νέος δημιουργός, ἢ τό γε ἀληθῆς εἶπεν τῷ δημιουργῶν μιμητής, βασιλεὺς τῷ ὀρωμένῳ κτίσεως. ἢ βασιλέως εἰκὼν, φέρις συλλέγων ἐκ γῆς, ἐκ θαλάττης, ἐκ ἀέρος, ἐκ ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστέρων, ἐκ ἐρανῶν καὶ νεφῶν, ἐκ προ-

βάτων ἢ βοῶν ἢ τῶν ἄλλων κτηνῶν, μᾶλλον ἢ πάντας αὐτῶν ὅσῳ καρπούς ὀρεπόμενος· δι' αὐτὸν γὰρ ἐγένετο τὰ ὀρώμενα, Θεὸς γὰρ τούτων ἀπροσδεής.

Οὐκ οὖν ἠτήμασε τὸ οὕτω τίμιον, ὡς φησὶ Θεραπείας δέμετρον· οὐδὲ τὸ φθειρόμενον καὶ νόσῳ ἢ γήρα δουλεύον καὶ θανάτῳ ἀνέλαβε, τὸ δὲ λογικὸν καὶ ἀθάνατον ἢ κατ' εἰκόνα γενημένον ὑπερεῖδε, καὶ ταῦτα κακῶς, ὡς φασὶ, δεικνύμετρον· ἀλλὰ πᾶσαν τὴν φύσιν παλαιωθείσαν ἐνεσωσίωσε· καὶ τὸ μὲν αὐτῆς καινὸν ἀπειργάσατο, τὸ δὲ πεπαλαιωμένον καὶ διεφθαρμένον ἀνίανον εἶασε· καὶ ταῦτα τιμιώτατον ὑπάρχον, καὶ ἀθανασία τετιμημένον, καὶ λόγῳ κεκοσμημένον, καὶ τῆς νοητῶν μοίρας τυγχάνον· τῆς ἀτοπωτάτων γὰρ τὸ μὲν σῶμα τὸ πῆλινον, καὶ χοϊκόν, καὶ πάθει συνεζευγμένον, καὶ προσληφθῆναι, καὶ ἀναληφθῆναι, ἢ ἐκ δεξιῶν τῆς μεγαλοσύνης καθιδρυσθῆναι· τὸν δὲ νοῦν ἀόρατον, τὸν ἀθάνατον, ὡς ἠγεμόνα τοῦ ζῴου, τὸν κατ' εἰκόνα θεῖαν γενημένον, τὸν ἀφθασία τετιμημένον, τὸν τοῦ σώματος ἡνίοχον, ἢ κυβερνήτην καὶ μουσικόν, δι' ὃν οὐκ ἄλογος ἢ ἀνθρωπεία φύσις, ἀλλὰ σοφίας ἢ τέχνης ἢ ἐπιστήμης ἀνάπλευς (1), τοῦτον ἀπερίφθαι κάτω, καὶ τῆς τοῦ σώματος μὴ μεταλαγχάνει τιμῆς· δι' ὃν τὸ σῶμα τῆς λογικῆς ἐγένετο κτίσεως· δι' ὃν νομοθεσία, καὶ προφητεία, δι' ὃν ἀγῶνες, καὶ πάλαι, καὶ νίκαι, ἢ ἀναρήσεις, καὶ στέφανοι· δι' ὃν καὶ τὸ σῶμα τὸ συναθροῦν, ἄθλον τῆς πόρων ἔχει τῆς οὐρανῶν βασιλείαν· δι' ὃν καὶ αὐτὴ τοῦ σωτηρίου ἡμῶν ἢ παρουσία γενέπται, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἐπραγματεύθη μυστήριον· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀψύχων ἢ ἀνοήτων τὰ σωτήρια κατεδέξατο πάθει, οὐδ' ὑπὲρ ἀλόγων κτηνῶν ἢ λίθων ψυχῆς ἐστερημένων, ἀλλ' ὑπὲρ ἀν-

que pecudibus; immo vero omnium fructus carpens: eius enim gratia visibilia cuncta sunt facta; nam Deus horum non est indigus.

Non ergo contempsit tam pretiosam partem medela egentem; morboque et senecta corruptam mortique mancipatam humanitatem non ita adsumpsit, ut partem ipsius rationalem et immortalem atque ad imaginem suam factam despexerit; praesertim quia male, ut aiunt, se habebat: sed universam naturam antiquatam renovavit. Anne enim partem eius novam fecisset, illam vero, quae inveterata erat et corrupta, sine remedio esse sivistis? quum praesertim pars haec pretiosissima esset, et immortalitate pollens, et rationis usu exornata, et ad intellectualium ordinem pertinet. Absurdissimum quippe fuisset, corpus luteum et pulvereum, et passionibus implicatum sibi adsumere atque adiungere, et in dextera maiestatis collocare: mentem vero invisibilem, immortalem, animantis reatricem, ad Dei factam imaginem, incorruptibilitate praeditam, corporis veluti aurigam, gubernatricem, et quasi concentu temperantem, per quam humana natura non est bruta, sed sapientia, artibus et quavis peritia abundat; hanc, inquam, mentem ad inferiorem gradum deprimi, nec parem saltem cum corpore honorem participare; cum tamen eius causa corpus rationalis creatura evaserit; quum eiusdem causa datae fuerint leges ac prophetae; per quam fiunt certamina, luctae, victoriae, laudationes, coronae; per quam, corpus cum ea decertans, praemium laborum consequitur caelorum regnum; ob quam ipse quoque Servatoris nostri adventus contigit, et incarnationis peractum mysterium est. Non enim propter res inanimas et mente carentes salutarem admisit passionem, neque

(1) Praeclarissime hic Cicero adstipulatur in Scipionis somnio. *Tu vero sic habeto, non esse te mortalem, sed corpus hoc: nec enim tu es, quem forma ista declarat, sed mens cuiusque is est quisque, non ea figura quae digito demonstrari potest. Pudeat ergo eos, qui totum hominem materiam esse mortalem dicere audent.*

propter irrationalia iumenta aut lapides anima destitutos, sed propter homines qui immortalem animam nacti sunt incolam.

XVIII. *Haeticorum contraria argumenta solvantur.*

Sed qui nugas magis quam veritatem aestimat Apollinaris, rectisq; ac piis dogmatibus suam anteponit garrulitatem, carnem quidem a Deo Verbo assumptam ait, atque hac ceu velo quodam esse usum; mente autem non indiguise, sed ipsum vice mentis corpori exitisse. Sed, o sodes, dicet ei aliquis, ne corpore quidem Deus Verbum egebat; nihil enim prorsus requirit: poterat autem solo mandato nostram operari salutem. Sed tamen voluit nos quocumque communionem aliquam recte factorum habere: quod ut efficeret, peccatricem adsumptam naturam, eamque suis laboribus iustificatam, acerbis expeditit tyrannis peccato et diabolo ac morte, et caelestibus sedibus donavit: et per eam quam ipse sumpsit humanitatem, universo generi libertatem communicavit. Sed enim nihil horum reputans hic sapientissimus, vocalissimum theologiae praeconem Iohannem evangelistam, amentiae suae testem habere se iudicat. Verbum enim, inquit, caro factum est, et habitavit in nobis. Atqui omnino sciebat, alibi quoque partem pro toto divinam scripturam appellare solere: quae modo quidem ex anima totum hominem nuncupat, modo autem ex carne totum animal denotat; omnes enim, inquit, animae, quae ingressae sunt cum Iacobo in Aegyptum, septuaginta quinque fuere. Constat autem non fuisse incorporeos Iacobi filios atque nepotes; sed ex parte totum historicus demonstravit. Et rursus: anima quae peccaverit, ipsa morietur. Nemo vero unquam scivit animam absque corpore in culpas incidisse. Et denuo: non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia

Ἐρώπων ψυχὴν ἀθάνατον ἔνοικον κερτιμενων.

ἠ΄. Λύσις τῆς αἰρετικῶν προβλημάτων.

Ἄλλ' ὁ τὸ ὕψλον προτιμήσας τὸ ἀληθείας Ἀπολλινάριου, καὶ τὸ εὐσεβῶν δογμάτων τὸ οἰκείαν προτάξας ἀδολεσχίαν. τὸ μὲν σάρκα τὸ θεὸν λόγον ἀνειληφέναι φησὶ, καὶ ταύτη καθ' ἑαυτὴν τινὶ ὄψαπετάσματι χησαδζ. τὸ ἢ νοῦ μὴ δεηθῆναι, αὐτὸν ἢ ἀντὶ νοῦ χημέδζ τῷ σώματι. Ἄλλ' ὡς ἐλέτισε, εἴπωι τίς ἂν πρὸς αὐτὸν, οὐδὲ τοῦ σώματος ὁ θεὸς λόγος ἐρηξεν, ἀπροσδεῖς γάρ· ἠδύνατο ἢ καὶ μόνῳ προτάγματι τὸ ἡμετέραν πραγματεύσασθαι σωτηρίαν· ἀλλ' ἠθέλησεν ἔχειν τινὰ καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ κατορθοῦμενον κοινωνίαν, οὗ χάριν λαβῶν ῥύσιν τὸ ἡμῶν κινῶν, πόνοις αὐτὴν οἰκείως δικαίως, τὸ τε πικρῶν τυράνων ἀπῆλλαξεν ἀμάρτίας, καὶ δρεβόλα, καὶ θανάτου, καὶ τὸ ἑσπεράτων θρόνων ἠξίωσε, καὶ διὰ τὸ ληφθέντος παντὶ τῷ γένει τὸ ἑλευθερίας μετέδωκεν· ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἰς νοῦν λαβῶν ὁ σαφώτατος, τὸ μεγαλοφωνότατον κήρυκα τὸ θεολογίας, (X) εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, μάρτυρα τὸ οἰκείας ἀνοίας ἔχειν ἠέϊται ὁ λόγος ἰσῆ, φησὶ *, σάρξ ἐγένετο. καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ ταῦτα σαφῶς εἰδὼς, ὡς πολλαχοῦ τὸ πᾶν ἀπὸ μέρους ἢ θεία γραφὴ προσαγορεύει, καὶ πῆ μὲν ἀπὸ τὸ ψυχῆς πάντα καλεῖ τὸ ἀνθρώπον, πῆ ἢ ἀπὸ τὸ σαρκὸς ὅλον τὸ ζῶον δηλοῖ. * πᾶσαι γὰρ αἱ ψυχαί, αἱ εἰσεληφθῆσαι, φησὶν, ἅμα Ἰακώβ εἰς Αἴγυπτον ἐβηλομήκοιτα πέντε (1)· εὐδηλον ἢ ὡς ἐκ ἀσώματοι ἦσαν οἱ τὸ Ἰακώβ υἱοὶ τε, καὶ ἔκγονοι, ἀλλ' ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν ὁ ἰσοριογράφος ἐδήλωσε· καὶ πάλιν· * ψυχὴ ἢ ἀμάρτανσα, αὐτὴ ἀποθανεῖται· οὐδεὶς δὲ ἐγνω πάποτε ψυχὴν ἀνδρὸ σώματος ἀμαρτία ὀρεπεσοῦσαν καὶ αὐθις *, οὐ μὴ καταμείνη τὸ πνεῦμα με ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐ-

* Ioh. I. 14.

* Gen. XLVI. 27.

* Ezech. XVIII.

* Gen. VI. 3.

(1) Hunc numerum in graeca genesi scriptum, et cum act. apost. VII. 14. consentientem, sequuntur latini etiam patres aliquot, teste Sabaterio; apud quem Hieronymus quoque et Augustinus de re disserunt.

* Is. XL. 6. ὄντι σάρκα· καὶ ὁ προφήτης ἐτέρωθι *
 * Ita cod., non
 Ζορετος.
 * Ps. LXXVII.
 39. Δαβὶδ *, ἐμνήσθη φησὶν ὅτι σὰρξ εἰσὶ,
 πνεῦμα προσόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον·
 παντὶ ἧ δῆπεθεν γινώριμον, ὡς οὐκ ἄψυ-
 χοι ἦσαν οὗτοι ὧν κατηγορεῖ, καὶ οἷς νο-
 μοθετεῖ, καὶ ὧν ἐρμηνεύει τὴ φύσιν.

Οὐ μόνον ἡ ὄντι καθιδορυμένους [λέγει
 ἢ γεραφῆ] ἀλλὰ καὶ τὴ ἐπαινεμένων ὄντι κο-
 ρυφαίους· καὶ τούτων μάρτυρ ὁ μακάριος
 Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας λέγων· * ὅτι
 ἡ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοι-
 λίας μητρὸς μου, καὶ κατέσας διὰ τῆ χάριτος
 αὐτοῦ ἀποκαλύψαι τὴ υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί,
 εὐθέως οὐ προσανέβημι σαρκὶ καὶ αἵματι,
 ἀλλὰ (1) πρὸς ὄντι πρὸ ἐμοῦ ἀποστόλους
 ἀνήλθον· εἰ δὲ οὐ μόνον ἐπὶ τῆ σαρκικοῦ
 φρονήματος καὶ τῆ βησιτότητας, τὸ τῆ σαρκὸς
 φρόνημα λαμβάνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης
 τῆ τῆ ἀθρώπων φύσεως, εὐδῆλον ὡς τὸ ὁ λό-
 γος σὰρξ ἐγένετο, οὐ τὸ φαινόμενον τῆ ζῶε
 μόνον, ἀλλ' ὅλον σημαίνει τὴ ἀνθρώπων· ἐδὲ
 ἔροπῃν τινα τῆ Θεῖας οὐσίας εἰς σάρκα φησὶ
 γενησῆς, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τῆ Θεοῦ λόγος ἀνά-
 ληψιν τῆ ἀνθρωπείας κινήσεως φύσεως· ὡσαύ-
 τῃ γὰρ τὸ *, Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ
 τῆ κατάρας τῆ νόμου, γινώριμος ὑπὲρ ἡμῶν
 κατάρας, οὐ τὴ εἰς κατάρας μεταβολὴν τῆ τῆ
 ἀγαθῶν πηγῆς αἰνιττεται, ἀλλὰ τὴ δι' αὐ-
 τοῦ γινώριμου τῆ ἀμῆτίας ἦγεν τῆ κατάρας
 ἀπαλλαγὴν, καὶ τὸ γινώριμος ἀμῆτιαν ὑπὲρ
 ἡμῶν τῆ μὴ γνέστα ἀμαρτιαν, οὐ τὴ τῆ
 δικαιοσύνης σημαίνει ἔροπῃν ἄφεστρον γὰρ
 τὸ Θεῖον, καὶ ἀναλλοίωτον, ὡς διὰ τῆ προ-
 φήτου βοῆ· ἔγω εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίω-
 μαι). ἀλλὰ πῶ τῆ ἡμετέρων ἀμαρτημά-
 των ἀνάληψιν· ἴδε γὰρ φησὶν ὁ ἀμνὸς τῆ
 Θεοῦ, ἴδε ὁ αἶψαν τῆ ἀμαρτιαν τῆ κόσμῳ,
 οὕτω τὸ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐ τῆ ἀλ-
 λοίωσιν λέγει τῆ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆ ἀν-
 θρωπίνης φύσεως ἀνάληψιν· πῶ ἄφατος
 γὰρ τοῦ Θεοῦ φιλοανθρωπίαν ὁ εὐαγγελι-
 στὴς κινήτων, ὡς ἐδίδαξεν ὡς ὁ ἐκ ἀρχῆ

caro sunt. Et alibi propheta: omnis caro
 pulvis, et omnis hominum gloria, ceu foeni
 flos. Beatus quoque David: recordatus est,
 inquit, quod caro sunt, spiritus vadens et
 non rediens. Est autem unicuique explo-
 ratum, non fuisse hos inanimos quos re-
 prehendit, vel quibus legem constituit, vel
 quorum naturam describit.

Neque solum de vituperatis ita loquitur
 scriptura, verum etiam de laudatissimi-
 mis. Testis Paulus, qui in epistola ad Gal-
 atas ait: « cum autem placuit ei, qui me
 segregavit ex utero matris meae, et voca-
 vit per gratiam suam, ut revelaret filium
 suum in me, continuo non adquievi carni
 et sanguini, sed ad praecessores meos apo-
 stolos accessi. » Si ergo non tantum de car-
 nali affectu, et de mortalitate, carnis sen-
 sus intelligitur, verum etiam de universa
 hominis natura, patet dictionem « Verbum
 caro factum est » non quod visibile ani-
 mantis est tantummodo, sed totum homi-
 nem significare. Neque conversionem quan-
 dam divinae substantiae in carnem evenis-
 se dicit, sed adsumptam a Deo Verbo hu-
 manam naturam praedicat. Sicut enim lo-
 cutio « Christus redemit nos de maledicto
 legis, factus pro nobis maledictum » nequa-
 quam innuit mutationem fontis bonorum
 in maledictum, sed potius factam per ip-
 sum peccati sive maledicti depulsionem; et
 sicuti verba « factum esse peccatum pro
 nobis eum qui peccatum non noverat » ne-
 quaquam iustitiae mutationem significant
 (est enim invertibilis Deus et immutabilis,
 sicuti per prophetam clamat: ego sum, et
 non mutor:) sed peccatorum nostrorum
 adsumptionem: ecce enim, ait, agnus Dei,
 ecce qui tollit peccatum mundi; sic, in-
 quam, dicitio « Verbum caro factum est »
 non mutationem dicit deitatis, sed huma-
 nae naturae adsumptionem. Namque inef-
 fabilem Dei erga homines caritatem praed-
 dicare volens evangelista, postquam do-

(1) Ita cod. *alla sed*, pro *sed neque*, quod tamen contra communem prorsus codicum et editionum auctoritatem esse videtur.

cuit, eum qui ab initio erat, et qui Deus erat, et qui apud Deum erat, et qui nunquam non fuerat, qui omnia creaverat, qui non existentia ad existendum traxerat, qui vita erat et lux vera; hic, ait, hominum suas fecit passiones, dum hominum salutem operaretur. Cumque adhuc magis beneficiorum illius magnitudinem demonstrare vellet, nequaquam de immortalis anima verba fecit, sed de passibili carne, mortali et corruptibili, ex limo facta; atque a parte totam naturam declaravit, ut sequentia testantur. Verbum enim, inquit, caro factum est, et habitavit in nobis.

Alius vero is erat, qui modo naturalis inhabitabat, aliud vero templum. Quare et Iudaeis aiebat: solvite templum hoc, et ego tribus diebus excitabo illud. Templi vero solutio erat animae a corpore dissolutio: nam mors est animae a corpore recessus. Ergo templi solutionem operatur animae a corpore separatio. Igitur si Iudaei templum solverunt, cruci mortique tradentes; solutio vero templi coniunctorum separatio fuit; Deus autem Verbum hoc dissolutum rescussitavit; exploratum arbitror esse prudentibus, non inanimem neque mente carentem, sed perfectum hominem a Deo Verbo adsumptum fuisse. Nam si pro immortalis anima, in adsumpto corpore Deus Verbum extitisset, utique Iudaeis dixisset: dissolvite me, et triduo resurgam. Nunc vero quum doceat, et templi illius mortalitatem, et inhabitantis deitatis potentiam, solvite inquit templum hoc, et ego triduo excitabo illud. Non enim ego, ait, a vobis dissolvam, sed adsumptum a me templum; et hoc quidem ipsum ita dissolvitur, ut meliore resurrectione postea fruatur, ut mortalem deponat naturam, ut corruptionem exuat et induat incorruptio-

ἄν (1), καὶ θεὸς ἄν, καὶ πρὸς τὸ θεὸν ἄν, καὶ οὐδέποτε μὴ ἄν, ὁ δημιουργήσας πάντα, ὁ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι ποιήσας, ἡ ζωὴ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ φθαρτὴν ἀνέλαβε φύσιν, καὶ τὰ τῶ ἀνθρώπων ὠκισάσαστο πάθη, τὰ τῶ ἀνθρώπων πρᾶγματεῦσθμος σωτηρίαν καὶ μαζόνως αὐτοῦ δεῖξαι τὴ εὐεργεσίας τὸ μέγεθος εὐελήσας, οὐ τὴ ψυχῆς ἐμνημόνευσε τὴ ἀθανάτου, ἀλλὰ τῆς σαρκὸς τὴ παθητῆς, τὴ θνητῆς, τὴ φθερομένης, τὴ ἐν πηλοῦ γενημένης, καὶ ἀπὸ τῶ μέρες τὴ παῖσαν φύσιν ἐληήλωσεν, ὡς μαρτυρεῖ τὰ ἐπαγόμνηα· ὁ λόγος γὰρ, φησιν, σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.

Ἐτεροῦ ἢ ὁ κατοικήσας ἐν τῷ λόγον τὴ φύσεως, καὶ ἕτεροῦ ὁ ναός· διὸ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἔλεγε· * λύσατε τὸ ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν· λύσις ἢ τῶ ναοῦ, ψυχῆς καὶ σώματός· ἡ διάλυσις· θανάτου γὰρ ἐστὶ ψυχῆς ἀπὸ σώματος ἀναχώρησις· οὐκοῦν τὸ λύσις τῶ ναοῦ ὁ τὴ ψυχῆς ἐργάζεται χωρισμός· εἰ τοίνυν Ἰουδαῖοι τὸν ναὸν ἔλυσαν φανερῶ καὶ θανάτω ὡφραδεωκότες, λύσις ἢ ναοῦ τῶ πνευμένων ὁ χωρισμός, ὁ ἢ θεὸς λόγος τοῦτον λυθέντα ἀνέστησε, σαφές ὡμαι τοῖς ἔμφορον, ὡς οὐκ ἄψυχον οὐδὲ ἄνεν, ἀλλὰ τέλειον ἄνθρωπον ὁ θεὸς ἀελάβετο λόγος· εἰ γὰρ ἀντὶ τῆς ἀθανάτης ψυχῆς, ἐν τῶ ἀναληφθέντι σώματι γέγονεν ὁ θεὸς λόγος, εἶπεν ἂν τοῖς Ἰουδαίοις· λύσατέ με, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀναστήσομαι· νῦν δὲ διδάσκων, καὶ τῶ ναὸ τὸν καὶ αὐτὰ τὸ θνητὸν, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἐνοικίωσης θεότητος, λύσατε, φησὶ, τὸ ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερω αὐτόν· οὐ γὰρ ἐγὼ φησιν ὑφ' ὑμῶν λυθήσομαι· ἀλλ' ὁ λοφθεῖς ὑπ' ἐμοῦ ναός· καὶ ὡφτῆ ἢ λύεται, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως ἀπολαύσῃ, ἵνα τὴ θνητὴν ἀπόθνηται φύσιν, ἵνα τῶ φθορὰν ἀποδύσθαι καὶ τὴ ἀφθαρσίαν ἐνδύσθαι, ἵνα

* Ioh. II. 19.

(1) Opportune magnus Cicero in Scipionis somnio circa finem, ubi de Deo rerum omnium motore loquitur. Principio nulla est origo, nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re: quod si nunquam oritur, ne occidit quidem umquam. Nam principium extinctum, nec ipsum ab alio renascetur, nec ex se aliud creabit etc. Si ergo Verbum, ut testatur Iohannes, in principio erat, et quidem apud Deum; nunquam coepit, et ipsum sempiternum est. Hinc dominus Iesus Ioh. VIII. 25. interrogantibus Iudaeis: tu quis es? respondit divinitus: principium, qui et loquor vobis.

ἡ θανάτου καταλύσει τὸ κράτος, ἵνα τῆ κοιμημένων ἀπαρχὴ γένηται, ἵνα λύσας ἡ σφοδρᾶς τὰς ὠδίνους ἀναδαχθῆ τῶ νεκρῶν πρωτότοκος, καὶ διὰ τῆ οἰκείας ἀναστάσεως, εὐαγγελίσταται τῶ πάντων ἀνθρώπων ἀνάστασιν.

ΙΘ'. Ἀπόδειξις ὅτι ψυχὴν νοεράν ὁ Θεὸς λόγῳ ἐλάβεν.

Ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχῃ, μαρτυρεῖ ἡ ἀποστόλων ὁ κορυφαῖος ἐν τῶ πράξει λέγων· ὅτι οὐκ ἐγκατελείφθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ἄδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ οἶδε διαφθοράν· λύσις τοιγαροῦν τῆ ναοῦ, ψυχῆς καὶ σώματος χωρισμός· καὶ πάλιν ἀνάστασις, πρὸς τῆ σάρκα τῆ οἰκείαν ἐπάνοδος· εἰ τοίνυν, ὡς φαίνῃ οἱ τῆ αἰρέσεως προσάται, ψυχὰς δύο ἡ ἀνθρώπων ἕκαστῳ ἔχῃ, τὴν τε ζωτικὴν, καὶ τὴν λογικὴν, καὶ σὰρξ ἄνευ ψυχῆς οὐκ ἂν ποτε νοηθῆ τῆ ζωτικῆς· σῶμα γὰρ, ἀλλ' οὐ σὰρξ, φησὶ, τὸ τοιοῦτον προσαγορεύεται. Πέτρῳ δὲ ἔφη οὐ τὸ σῶμα τῆ κυρίας, ἀλλὰ τῆ σάρκα τῆ κυρίας μὴ ἰδεῖν διαφθοράν, καὶ τῆ ψυχὴν αὐτοῦ μὴ ἐγκαταλείφθῃ εἰς ἄδου, εὐδηλον ὡς τῆ μὲν ζωτικὴν, ἣν οὐκ οἶδ' ὅπως λέγουσιν, εἶχεν ἡ διαφθαρεῖσα σὰρξ, ἥς ἄνευ οὐκ ἂν προσαγορευθῆ, ὡς φασὶ, σὰρξ· ἡ ἄθνατος καὶ λογικὴ καὶ τῆ ζωῆ τῆ ἡγεμονίαν πεπιστευμένη, οὐ κατελείφθη εἰς ἄδου, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν ἐπανάκε σάρκα· καὶ μάτρω ἀδολεσχοῦσιν, ἀψυχον ἡ ἄνευ τῆ Θεοῦ λόγῳ τῆ ναὸν προσαγορεύοντες· ἡμεῖς ἡ Πέτρῳ ἐλόμεθα, καὶ σάρκα κηρύττοντι μὴ δεξαμένην διαφθοράν, καὶ ψυχὴν μὴ καταλείφθῃσαν εἰς ἄδου, ἀλλ' ἐπανήθουσιν καὶ τῶ οἰκείῳ σώματι συναφθεῖσαν· πιστεύομεν ἡ καὶ αὐτῶ τῶ κυρίῳ λέγοντι· ἡ περίλυπῳ ἔστιν ἡ ψυχὴ μὴ ἕως θανάτου· ἡ ἡ λύπης τὴν αἰσθησιν τὸ ἐν ἡμῖν λογικὸν ὑποδέχεται· εἰ δὲ ἀντὶ τοῦ ὁ Θεὸς λόγῳ ὑπάρχων, τὰ τῆ ναὸ κατεδέχετο πάθη, αὐτὸς ἡν ὁ λυπηθεὶς, καὶ φοβηθεὶς, καὶ ἀγνοήσας, καὶ ἀσυνίασας, καὶ ἀγγελικῆ συμμαχίᾳ ῥωσθεὶς· εἰ ἡ καὶ ταῦτα φήσασιν οἱ τῆ Ἀπολιναρίας καταιολογίας κληρονόμοι, ἡ Ἀρεῖν καὶ Εὐνομίς τῆ χριστομάχων ταχ-

nem, ut mortis imperium destruat, ut fiat dormientium primitiae, ut corruptionis doloribus solutis appareat mortuorum primogenitus, et propria resurrectione omnium hominum resurrectionem portendat.

XIX. *Demonstratio, quod animam intellectualem Deus Verbum adsumperit.*

Quod autem haec ita se habeant, testatur apostolorum princeps in actibus dicens: non fuisse derelictam animam eius in inferno, neque carnem eius vidisse corruptionem. Templi ergo solutio est animae a corpore separatio; vicissimque resurrectio est ad propriam carnem reditus. Si ergo, ut haereses antesignani aiunt, animas duas unusquisque homo habet, vitalem scilicet et rationalem, et ne caro quidem absque vitali anima cogitari umquam potest; nam corpus, non caro, inquit, quod est huiusmodi, appellatur; et si Petrus ait, non corpus Domini, sed Domini carnem haud vidisse corruptionem, neque animam eius in inferno derelictam; sane constat vitalem (quam quomodo adstruant nescio) extitisse in carne corrupta animam, sine qua ne caro quidem, ut aiunt, appellaretur. Immortalis autem et rationalis, cui animantis regimen est commissum, non est in inferno derelicta, sed ad suam rediit carnem: ideoque frustra nugantur hi, qui inanime et ratione expers fuisse dicunt Dei Verbi templum. Nos autem Petro adsentimur, qui et carnem praedicat corruptione expertem, et animam in inferno non derelictam, sed reducem atque ad corpus suum recollectam. Credimus etiam Domino ipsi dicenti: tristis est anima mea usque ad mortem. Nam tristitiae sensum pars nostra rationalis excipit. Quod si in mentis loco Deus Verbum existens, mentis passiones excipiebat, utique ipsum Verbum tristabatur, metuebatur, ignorabat, vergebatur, et angelica ope confortabatur. Iam si haec quoque dicant apollinarianae stultitiae heredes, ii profecto cum Christi hostibus Ario atque

* Act. II. 27.

* Matth. XXVI. 38.

Eunomio collocentur. Nam quorum par est blasphemia, horum unam esse sodalitatem aequum est. Nos vero Dominum dicentem audiamus: potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam; nemo tollit eam a me. Namque ex sermonibus his, discimus alium esse qui ponit, alium qui est positus; Deumque esse qui ponit, et qui sumit; animam autem et positam et sumptam; et Dei quidem esse potestatem, animam autem sub ea potestate locatam.

XX. *Quod propheta perfectam fuisse adsumptam naturam adfirmant.*

His consona Isaias quoque propheta adfirmat dicens: ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, secundum evangelii doctrinam, nobiscum Deus. Porro Deus nobiscum, Deum cum hominibus significat. Si ergo Virginis conceptus hanc obtinuit appellationem, patet Deum fuisse simul et hominem; tum praexistentem tum etiam suscipientem, in utroque perfectum. Nam vocabulo «nobiscum» hominem perfectum denotat: etenim unusquisque nostrum perfectam habet hominis naturam. Ex vocabulo autem «Deus» et articuli graeci adiectione, filii divinitas conspicitur. Atque hanc rem beatus docet Paulus dicens: in quo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Item a Deo inspiratus Lucas evangelista perspicue nobis ostendit humanam Christi servatoris mentem: puer, inquit, crescebat et confortabatur spiritu, plenus sapientia, et gratia Dei erat cum illo. Et paulo post: Iesus proficiebat aetate, ac sapientia, et gratia apud Deum et homines. Iam vero sapientia proficere, non est Dei sapientis, nulliusque rei indigi, semperque perfecti, sed mentis potius humanae, quae simul cum aetate proficit, et eruditione eget, et arti

θήτωσαν ὡν ἡδ' ἴση ἢ βλασφημία, τούτων μίαν εἶναι πῶ ἑταιρίαν δίκαιον (1). ἡμεῖς ἢ ἀκούσωμεν τὸ κυρίου λόγοντος· ἔξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἔξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· οὐδεὶς αἰρᾷ αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ· ἐκ δὲ τῶν λόγων τούτων μαθησόμεθα ὡς ἕτερος μὲν ὁ τιθεὶς, ἕτερον ἢ τὸ τιθέμενον· καὶ θεὸς μὲν ὁ τιθεὶς καὶ λαμβάνων, ψυχὴ δὲ ἢ τιθεμένη καὶ λαμβανόμενη· καὶ θεὸς μὲν τὴν ἔξουσίαν ἔχων, ψυχὴ ἢ ὑπὸ τῆς ἔξουσίας ἐκείνου τεταγμένη.

κ'. Ὅτι οἱ προφηταὶ τελείως τὴ φύσιν ἀναληφθῆναι θεωρίζουσι.

Τούτοις ἀνωδᾶ καὶ Ἡσαίας ὁ προφήτης θεωρίζε βῶθον* ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. καὶ καλέσεται τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἐμμανὴλ. ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύόμενον καὶ πῶ τῆς εὐαγγελίου διδασκαλίαν*, μὴ ἡμῶν ὁ θεὸς· τὸ ἢ μὴ ἡμῶν ὁ θεὸς, μὴ ἀνθρώπων ἐρμηνεύει βῶθον· εἰ τοίνυν τὸ κῆμα τὸ παρθένου ταύτης ἔλαβε τὴν προσηγορίαν, εὐδελον ὡς ὁ θεὸς ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου ἦν· τὸ μὲν ὑπάρχων, τὸ ἢ λαβὼν, καθ' ἑκάτερον τέλειος· διὰ μὲν γὰρ τὸ μὴ ἡμῶν, τὸ ἀνθρώπου τὸ τέλειον δείκνυται· τελείως γὰρ ἡμῶν ἕκαστος ἔχει τὸ ἀνθρώπου τὴ φύσιν· διὰ δὲ τὸ θεὸς, καὶ τὸ προσθήκης τὸ ἄρθρου, ἢ τὸ υἱοῦ θεότης γνωρίζεται· καὶ τούτοις διδάσκαλος ὁ μακάριος Παῦλος λέγων*, ἐν ᾧ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· καὶ ὁ θεόληπτου ἢ Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστῆς ἐναργῶς ἡμῖν δείκνυσι τὸ νοῦν τῶν ἀνθρώπων τὸ σωτήριος Χριστοῦ· τὸ παιδίον γὰρ φησιν* κῆσαν, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι. πληρουμένων σοφίας, καὶ χάριτος θεοῦ ἢ ἐπ' αὐτῶν καὶ μετ' ὀλίγα*. Ἰησοῦς ἢ πρόκοπτεν ἡλικία, καὶ σοφία, καὶ χάριτι παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων· τὸ ἢ σοφία προκόπτειν, οὐ θεὸς τῆς σοφου. τὸ ἀπροσδεοῦς. Ἐ ἀεὶ τελείος, καὶ μήτε ἐπίδοσις, μήτε ἐλάττωσις δεχομένης. ἀλλὰ τὸ νοῦ τῶν ἀνθρώπων, τοῦ τῆς ἡλικίας συμ-

Ioh. X. 18

Is. VII. 11.

Matth. I. 23.

Colos. II

Ioh. II

v. 11.

(1) Recole cap. IX. Namque anima amens par nulli reputata fuisset. Porro animam reapse in Christo fuisse, negabant Ariani.

προϊόντος, καὶ διδασκαλίας δεομένης, καὶ τέχνης καὶ ἐπιστήμης δεκτικῆς, καὶ κατὰ βραχὺ τὰ τε ἀνθρώπινα καὶ τὰ θεῖα γνωρίζοντος (1).

κα'. Ἀπόδειξις ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς ὅτι τῆς φύσεως ἀμετασχημάτιστος, καὶ τῆς λόγου ἐνώσεως.

Σαφέστερον δὲ ἂν τις ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς τῆς θεϊκῆς φύσεως, καὶ τῆς ἀνθρωπείαν κατὰ τοὺς ἔργους μὲν διηρημένης, τῷ προσώπῳ ἢ συνημμένης, καὶ τῆς ἑνῆς ὑποδικνούσας υἱόν· οὐχ' ἥκιστα ἢ καὶ τῆς ὁμοιοπαθείας τὸ προϊόντων, ταύτην ἔχει τῆς διδασκαλίας· εἶπε γὰρ ὁ Θεοσάκης Παῦλος· * ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ἰσότητας αὐτοῦ, φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτῆς. Καὶ δειξάς αὐτὸν ὑπέρχονον καὶ προαίῳνον (δι' αὐτοῦ γὰρ, φησιν, καὶ σὺ αἰῶνας ἐποίησεν) ἐπήγαγον, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τοσοῦτα κρείττων χρονοῦ τῶν ἀγγέλων, ὅσα ἀσθενέστερον παρ' αὐτοῖς κεκληρονόμηκεν ὄνομα· ἐναντίον ἢ τῆς γενέσεως, τὸ εἶναι· ὁ γὰρ ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ἰσότητας, οὐ γίνεταί κρείττων ἀγγέλων, ἀλλ' ἔστιν ἀγγέλων οὐ κρείττων μόνον, ἀλλὰ καὶ κοινότης καὶ δεσπότης· εἰ ἢ ἐναντίον τῆς εἶναι τὸ γένεσθαι, δι' αὐτῆς μὲν τῆς αἰῶνος νοήσεως, διὰ τούτου ἢ τὸ εἶναι ἢ ἀναληφθέν, καὶ κρείττων τῶν ἀγγέλων γενησμένων, διὰ τὴν πρὸς τὸ ἀνεληφότα ἔνωσιν· πάλιν μετ' ὀλίγα· * πρὸς μὲν τὸν υἱὸν φησίν· ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς τὸ αἶῶνα τῶν αἰῶνων· ῥάβδος ἐνθύνη σου ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου· ἠγάπησας δικαιοσύνην, καὶ ἐμίσησας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔρχισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου· εἰλαίον ἀγαλλιάσεως παρὰ πάντων μετόχων σου· ὁ ἢ Θεός, καὶ κατὰ τὴν ἀρετὴν προσμαρτυρουμένης Θεός, καὶ τῆς θρόνον ἔχων εἰς τὸ αἶῶνα τῶν αἰῶνων, πῶς ἂν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χρισθεῖν; πῶς ἂν χριστογονητὴν λάβοι βασιλείαν, φυσικὴν ἔχων βασιλείαν; ὁ θρόνος σου γὰρ, φησιν, ὁ Θεὸς εἰς τὸ αἶῶνα

atque scientiae excipiendae idonea est, et quae paulatim tum humana discit tum divina.

XXI. *Ex epistola ad Hebraeos demonstratur naturarum distinctio, et Verbi unio.*

Clarius, opinor, ex epistola ad Hebraeos divinam simul et humanam naturam cognoscere licet, operationibus quidem distinctas, persona tamen coniunctas, atque unicum demonstrantes filium. Epistolae apprimè prohoemium hanc continet doctrinam. Ait enim divus Paulus: qui cum sit splendor gloriae, et figura substantiae eius, portansque omnia verbo virtutis suae. Quumque demonstrasset illum ante omne tempus ac saecula esse (per ipsum quippe fecit et saecula) addidit: « sedit ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior angelis effectus, quanto differentius prae illis nomen hereditavit. » Est autem verbum effici, contrarium verbo esse. Nam is qui est splendor gloriae, et figura substantiae, non efficitur melior angelis, sed est angelis non melior tantummodo, verum etiam ipsorum creator ac dominus. Iam si verbo « esse » contrarium est verbum « effici » per illud quidem, sempiternaliter existentem intelligemus, per hoc autem eum qui de nobis sumptus fuit, et angelis melior est effectus, propter suam cum adsumente adunationem. Et paulo post. Ad filium quidem dicit: « thronus tuus Deus in saeculum saeculi; virga aequitatis, virga regni tui: dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis prae participibus tuis. » Iam vero Deus, et quidem graeco articulo praeposito proprie dictus Deus, thronumque tenens in saeculum saeculi, qui fieri potest ut a Deo ungetur? Quomodo ab electione regnum sortietur, qui iure naturali regnum habet? Thronus enim tuus,

(1) Ad hunc Lucae locum quod adinet legatur pulchra Cyrilli nostri enarratio etiam in commentariis eius, quos nos edidimus AA. class. T. X. p. 17.

* Hebr. I. 3. seqq.

inquit, Deus in saeculum saeculi. Esse itaque regem, contrarium est dictioni ungi in regem. Quia dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem. Nam laborum praemium est tale regnum. Rursus; itaque Deum cuius thronus in saeculum saeculi, sempiternaliter illum existentem intelligemus. Eum autem qui postea unctus fuit, propter suum peccati odium, et iustitiae amorem, illum credemus de nobis sumptum, et ex Davide atque Abrahamo, et qui alios participes sui habet, quos inter chrismate excellit, quique omnia sanctissimi Spiritus, charismata in se recepit. Attamen in utraque natura unum filium adorabimus.

Iterum beatus Paulus Davidem testem invocans qui ait: Domine quid est homo, quod memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria et honore coronasti eum; addidit: eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Iesum, propter passionem mortis, gloria et honore coronatum, ut gratia Dei, pro omnibus mortem gustaret. Hoc autem manifestissime adsumpti hominis perfectionem demonstrat. Ait enim: quid est homo, quod memor es eius? Sed quid est homo, dum ait, universam simul naturam comprehendit. Et dum dominum appellat, Deum Verbum inhabitans dicit, quod suae imaginis memor fuit, quod ineffabilem clementiam exprompsit. Hominem denique ait, illud quod de nobis sumptum est templum, quod praesentia sua visitavit, sibi que copulavit, eaque adunatione salutem peregit. Quae ipse interpretans ait: eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Iesum, propter mortis passionem. Mortuus est itaque non immortalis Deus, sed natura mortalis. Ideo et modico infra angelos minoratus est, quia hi sunt immortales, illa secus natura mortalis est. Porro Deus Verbum non est infra angelos, sed ange-

τῷ αἰῶνος· οὐκοῦν ἐναντίον τὸ εἶναι βασιλέα τῷ εἶναι βασιλίαν χρυσθῆναι. Διὰ τὸ ἀπαῶσαι δικαιοσύνην, καὶ μισῆσαι ἀνομίαν· πόνων γὰρ ἄθλον ἡ τοιαύτη βασιλεία· οὐκοῦν πάλιν τὸν μὲν Θεόν, οὐδ' ὁ Θεὸς εἰς αἰῶνα αἰῶνος, τὸν αὖτε ὅτα νοήσομεν· τὸ ἕτερον ποτὲ χρυσθῆντα διὰ τὸ περὶ τὴν ἀμάρταν μῖσθον, καὶ τὴν ἀγαπηθεῖσαν ὑπὸ αὐτοῦ δικαιοσύνην, τὸ εἶναι ἡμῶν ληφθῆναι, τὸ ἐκ Δαβὶδ, τὸ εἶναι Ἀβραάμ, τὸ μετόχως ἔχον, οἷς πλεονεκτεῖ τὸ χρῆσματι, ἐν ἑαυτῷ δεξάμενον πάντα τὰ χαρίσματα τοῦ παναγίου πνεύματος· ἐν ἑκάτερῳ δὲ φύσιν (1) τὸν ἕνα υἱὸν προσοικήσομεν.

Καὶ αὐθις ἡ ὁ μακάριος Παῦλος * Hebr. II. 6
τὸ Δαβὶδ καλέσας εἰς μέρτυριαν λέγοντα· κύριε τί ἔστιν ἄνθρωπος ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου ὅτι ἐπισκέπη αὐτόν; ἠλάττωσας αὐτὸν βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐσεφάνωσας αὐτόν· ἐπήγαγε *, τὸν δὲ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλεπομένῳ Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τῷ θανάτῳ, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐσεφανεύμενον, ὅπως χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ πάντων γεύσεται θανάτου· τοῦτο δὲ μάλιστα σαφῶς δείκνυσι τῷ ἀναληφθέντῳ ἀνθρώπου τὸ τέλειον καὶ γὰρ φησι· τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι μιμήσκη αὐτοῦ; ἀλλὰ τί ἐστὶν ἄνθρωπος, καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν φύσιν ἀελαβῶν· καὶ κύριον μὲν προσσηγορεύσας, τὸ ἐνοικήσαντα Θεὸν λόγον, τὸ οἰκείας εἰκότος μνησθέντα, τὸ ἀρρήτων φιλανθρωπία χρυσάμενον ἄνθρωπον ἢ τὸ εἶναι ἡμῶν ἀναληφθέντα γὰρ· ὃν τῇ παρεσίᾳ ὑπεσκέψατο, καὶ ἑαυτῷ πενήσῃ, καὶ τῇ ἐνώσῃ τὴν σωτηρίαν εἰργάσατο· καὶ τοῦτο ἐρμηνεύων ἐφη· τὸ ἢ βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλεπομένῳ Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τῷ θανάτῳ· ἀπέθανε ἢ οὐχ ὁ ἀθάνατος Θεὸς λόγος, ἀλλ' ἡ θνητὴ φύσις· διὸ καὶ ἠλαττωτο βραχὺ τι παρ' ἀγγέλους, τῷ εἶναι μὲν ἀθανάτους εἶναι, τὸ ἢ θνητὴν ὁ δὲ Θεὸς λόγος οὐκ ἐλάττων ἀγγέλων,

(1) Haec quoque duas in uno Christo naturas apud Cyrillum legimus, invitis frustra Severianis.

* Colos. 1. 16. ἀλλὰ δεσπότης ἀγγέλων· ἐν αὐτῷ * γὰρ ἐκτίσθη τὰ πάντα εἴτε ὀρατὰ, εἴτε ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι, εἴτε ἄγγελοι, εἴτε δυνάμεις· πάντα ἢ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται. Καὶ μὲν πολλὰ πάλιν * ὅς ἐν τῇ ἡμέρᾳ, φησὶ, τῆς σαρκὸς αὐτοῦ δεήσεις καὶ ἰκετηρίας πρὸς (Ϟ) δυνάμην αὐτὸν ἐκ θανάτου ῥύσασθαι μὲν κραυγῆς ἰσχυρᾶς, καὶ δακρύων προσενηκῶν, καὶ εἰσακυσθεῖς ἀπὸ τῆ εὐλαβείας, καίπερ ὢν υἱὸς, ἔμαθεν εἶς ὡν ἔπαθε τὸ ὑπακοῆν, καὶ τελειωθείς γέγονεν ἅπασιν τοῖς ὑπακούουσιν αὐτῷ αἰτιῶ σωτηρίας αἰώνιας.

Τίς τοίνυν ὁ προσευχόμενος καὶ θεήσεις, καὶ ἰκετηρίας μὲν κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων προσενηκῶν; τίς ὁ ἐν εὐλαβείᾳ συζήσας, καὶ διὰ τοῦτο ὃν ἰκέτευσεν πέπαισ; τίς ὁ μαθὼν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὸ ὑπακοῆν, καὶ τὴν πείραν λαβὼν διδάσκαλος, καὶ ταύτην ἀγνοῶν πρὸ τῆς πείρας; τίς ὁ λαβὼν καὶ μέρος τῆς τελειότητος; οὐχ' ὁ Θεὸς λέγει, ὁ τέλει, ὁ εἰδὼς πάντα πρὶν γένεσας αὐτῶν, ἀλλ' οὐ τῇ πείρᾳ μαθηθῆναι· ὁ πάντας ἔχων εὐλαβεμένους, ἀλλ' οὐκ αὐτὸς εὐλαβεόμενος· ὁ ἀφελόμενος πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου, ἀλλ' οὐ δακρύων ὑπὸ ὀδύνης ἀναγκαζόμενος· ὁ ἀπαθὴς καὶ ἀθάνατος, ἀλλ' οὐ δεδιὼς τὸ θάνατον, καὶ μὲν κραυγῆς ἰκετεύων ἀπαλλαγῆναι θανάτου· οὐκοῦν ἴδια ταῦτα τῆς ἀναληφθείσης ἀνθρωπότητος, ἢ καὶ (Ϟ) θάνατον ἐδεῖξεν, ἔδιδετο μὲν προσευχομένη, τὴν ἐνοικίους θεότητα τῷ φόβῳ ὡδωχωρούσης, ἵνα διὰ τῆς παθημάτων δεχθῆται τὴν ληφθέντος ἢ φύσης. Καὶ πάλιν * οὐ γὰρ διέπε ἀγγέλων ἐπλάμβανεται, ἀλλὰ σπέρματος Ἀβραάμ ἐπλάμβανεται· ὅθεν ἄφικε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὴν ἁμαρτίαν τῆς λαοῦ· ἐν ᾧ γὰρ ἀπέπονθεν αὐτὸς πειρασθεῖς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι. Καὶ μετ' ὀλίγα * οὐ γὰρ ἔχομεν ἀρχιερεῖς μὴ δυνάμενον συμπαιθεῖν ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειραμένον ἢ καὶ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἁμαρτίας· ἕτερον

lorum dominus. Quoniam in ipso condita sunt universa sive visibilia, sive invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, sive angeli, sive virtutes: omnia autem per ipsum, et in ipso creata sunt. Et alibi denuo: qui in diebus, inquit, carnis suae preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Et quidem quum esset filius, didicit ex iis quae passus est obedientiam: et consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis aeternae.

Quis ergo est orans, et preces supplicationesque cum clamore valido et lacrymis offerens? Quis cum religiosa reverentia vivens, ideoque ab eo quem rogavit impetrans? Quis discens ex iis quae passus est obedientiam, et magistri loco experientiam habens, ignarus eius rei ante quam experiretur? Quis pedetemptim adeptus est perfectionem? Haud sane Deus Verbum, perfectum illud, et qui omnia ante quam factum novit, minime vero experientia discens: quod omnes habet sui cultores, dum ab ipso colitur nemo: auferens ab omni facie lacrymam, ipsum vero nullo dolore lacrymari compulsus: impassibile, immortale, non autem mortem timens neque ut ab ea liberetur cum clamore supplicans. Superest igitur ut haec humanitatis adsumptae sint propria, quae et mortem metuebat, et in oratione perseverabat, quatenus inhabitans deitas timori locum esse sinebat; ut ex passionibus, adsumpti hominis natura dignoscere-tur. Et rursus: nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit; unde debuit per omnia fratribus similari, ut delicta populi repropitiaret. In eo enim in quo passus est ipse et tentatus, potens est et eis, qui tentantur, auxiliari. Et haud multis interiectis: non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem

* Idem II. 16.

* Idem IV. 1

per omnia pro similitudine absque peccato. Est igitur Abrahami semen diversa res ab illo qui id adsumpsit. Semen vero Abrahami sciebat beatus Paulus esse servatorem Christum secundum carnem. Non dixit et seminibus tuis, quasi de multis; sed quasi de uno: « et semini tuo, qui est Christus. » Denique etiam tentari ad similitudinem absque peccato, non est Dei Verbi, sed adsumpti seminis, proprium.

XXII. *Quod Iesus et Deus Verbum et homo dicitur.*

Ita praeclarissimus Paulus per totam epistolam tum naturae proprietates, tum personae praedicat unitatem: ideoque Iesum Christum et hominem appellat et Deum. Unus, inquit, dominus Iesus Christus, per quem omnia. Rursusque Timotheo scribens: unus mediator, inquit, Dei et hominum, homo Christus Iesus. Et in eadem ad Hebraeos epistola: Iesus Christus heri et hodie, ipse et in saecula. Alia quoque, si quis volet, inveniet sexcenta testimonia in divina scriptura quae perfectum hominem praedicant, atque haeticorum coarguunt insaniam. Nobis tamen otium in praesenti non est ea colligendi. Studiosis itaque laborem hunc dimittentes, nos quidem propositum argumentum prosequamur.

XXIII. *De ineffabili Virginis partu.*

Igitur propriam imaginem bello fatiscientem miseratus creator, et morti traditam, inclinavit caelos et descendit, haud sane locum mutans, neque aliò se transferens; etenim omnia implet; immo infinitus est, nullo termino comprehensus; cuncta ut ait propheta manu continens; quis enim, inquit, mensus est manu sua aquas, et caelum palmo, et universam terram pugillo? Itemque David: quia in manu eius sunt omnes fines terrae. Et ipse Deus per prophetam: caelum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Ergo

τοίνυν τὸ τῷ Ἀβραὰμ σπέρμα παρὰ τὸ ὄπι-
λαμβανόμενον τοῦτε· σπέρμα ἢ Ἀβραὰμ
οἶδεν ὁ μακάριος Παῦλος τὸ σωτήριον Χρι-
στον ἐν σαρκί· οὐ γὰρ εἶπε *, φησὶ, καὶ
τοῖς σπέρμασί σου ὡς ἐπὶ πολλῶν, ἀλλ'
ὡς ἐφ' ἑνός, καὶ τῷ σπέρματι σα ὡς ἐστὶ
Χριστός· καὶ τὸ παραθεῖναι ἢ καθ' ὁμοί-
τητα χωρὶς ἁμαρτίας, οὐ τοῦ Θεοῦ λό-
γος ἴδιον, ἀλλὰ τοῦ ἀναληφθέντος σπέρ-
ματός·.

κβ'. Ὅτι Ἰησοῦς· καὶ Θεὸς λόγος,
καὶ ἄνθρωπος λέγεται.

Οὕτως ὁ Θεότατος Παῦλος διὰ πά-
σης τῆς ὀπισθοῦς, τάς τε τῶν φύσεων ιδιότη-
τας, καὶ τῶν προσώπων κηρύττει τὸ ἕνωσιν
Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ἄνθρωπον καὶ Θεὸν προ-
αγορεύει· * εἰς γὰρ, φησὶ, κύριος Ἰησοῦς
Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα. Καὶ πάλιν Τι-
μοθέω γράφων· * εἰς μεσότης, φησὶ, Θεοῦ
καὶ ἀνθρώπων ἄνθρωπος Χριστός Ἰησοῦς·
καὶ ἐν αὐτῇ ἢ τῇ πρὸς Ἑβραίους· * Ἰησοῦς
Χριστός χθές καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς ὅ-
ναι αἰῶνας· καὶ ἄλλας δ' ἂν τις ἐθέλησας εὔροι
μυρίας μαρτυρίας ἐκ τῆς Θείας γραφῆς τὸ
τέλειον ἄνθρωπον κηρυττούσας, καὶ τῶν αἰ-
ρετικῶν ἐλεγχοῦσας τῶν ἁνοικῶν ἀλλ' ἡμῶν
οὐ σχολὴ ταῦτα συλλέγειν ἐπὶ τῆς παρόν-
τος· τοῖς φιλοπόνοις τοίνυν τὸ πόνον τοῦτον
καταλιπόντες, ἡμεῖς τὸ προκειμένης πρα-
γματείας ἐχώμεθα.

κγ'. Περὶ τῆς ἀρρήτου τῆς παρθένου ἁγνήσεως.

Τοιγαροῦν τὸ οἰκεῖον εἰκόνα πολεμ-
μένων οικειρίας ὁ ποιητὴς, καὶ θανάτῳ
ᾤδωσεν ἁπομένῳ, ἔκλινεν οὐρανοὺς, καὶ
κατέβη *, οὐ τὸ ἔξοπον ἀμείλιος, οὐδ' ἐτί-
ροσε μεταβάς, πληροὶ γὰρ τὰ σύμπαντα,
μᾶλλον ἢ ἄπειρος ὄψι, καὶ ἀχώρητος, καὶ
πάντα ἔχων καὶ τὸ προσφύτων ἐν τῇ χειρὶ·
τίς γὰρ, φησὶν *, ἐμέτρησε τῇ χειρὶ αὐτοῦ
τὴν ὕδατος, καὶ τὸν οὐρανὸν σωτήριον, καὶ πᾶ-
σαν τὴν γῆν θρασύ; καὶ πάλιν ὁ Δαβὶδ· * ὅτι
ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς· καὶ
αὐτὸς ἢ ὁ Θεὸς διὰ τῆς προφῆτης· * ὁ οὐ-
ρανός μου θρόνος, ἢ ἢ τῆς γῆς ὑπόπεδιον τῆς

* Gal. III. 16

* I. Cor. VIII. 6.

* I. Tim. II. 5

* Hebr. XIII. 8.

* II. Reg. XXII. 10

* Is. XL. 12.

* Ps. XCIV. 4.

* Is. LXVI. 1.

ποδῶν μὴ οὐκοῦν ἢ κατὰ βασιιν νοήσωμεν
 συγκατάβασιν· ἐκλίνε τοῖνυν οὐρανοῦς, καὶ
 κατέβη, καὶ παρθενικὴν ἐκλεξάμενος νηδὺν
 κόρης ἁγίας καὶ εὐσεβείας σπιτθεραμμένης.
 δι' ἀγγελικῆς φωνῆς ἢ τόκου προμνηυσά-
 σης, καὶ ἡ συλλήψεως ἢ τρόπου προερμη-
 νολογίας, καὶ ἡ παρθενίας ἢ φόβου τῆ ἐρ-
 μηνείας λυσίας, εἰσοικίζεται τὸ. καὶ ναὸν
 ἑαυτῷ κατασκιάζει, καὶ ἢ ἄσπαρτον, καὶ
 ἀνήροτον σκηνὴν διαπλάττα. Ἐπὶ ὁ πρώ-
 τος δαλεύσας τῆ ἁμαρτία, ἀπάτωρ ἐτύ-
 χανε, μητέρα ἢ μόνου εἶχε ἢ γῆν· ἔλαβε
 γάρ, φησιν *, ὁ Θεὸς χροῦν ἀπὸ ἡ γῆς,
 καὶ ἔπλασεν ἢ ἄνθρωπον· διὸ καὶ ὁ μακά-
 ρισθ Παῦλος φησίν· * ὁ πρώτῳ ἄνθρω-
 πος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος
 ὁ κύριος ἐξ οὐρανοῦ· τοῦτοι χάριν ὁ μο-
 νοχρῆς ἢ Θεοῦ λόγος ἐκ μόνης παρθένου
 τὰς ἀφορμὰς λαβὼν τῆς διαπλάσεως, καὶ
 τοῦτο τῷ ἔσπῳ ἢ ἀγνώρητον δημιουργή-
 σας ναὸν, καὶ ἑαυτῷ σιαύλας, πρόθεσιν ἐκ
 ἡ παρθένου, οὐ λύσας τῆ συλλήψεως ἢ παρ-
 θενικὴν ζώνην, οὐ τῆ γυνήσεως διαρρήξας,
 ἀλλ' ἀκίρατον καὶ ἀνέσπαφον διαφυλάξας,
 καὶ τὸ μέγα τῆτο καὶ ἄρητον θαῦμα θαυ-
 ματεργήσας· μέγα γὰρ τῷ ὄντι καὶ ἀνεμύ-
 νστον, καὶ λόγος δύναμις ὑπερβαῖνον, βό-
 τριν ἰδεῖν ἐκ γῆς ἀνευ κλημάτων βλασή-
 σαντα, σίτον ἀνευ σπερμάτων φῦντα, χι-
 τῶνα χωρὶς νημάτων καὶ χαρῶν ὑφαντικῶν
 ὑφασμένον, ἄρτον οὐ μύλη καὶ χειρὶ καὶ πυρὶ
 δημιουργηθέντα, ἀλλ' ἀρρήτως ἐκ παρθε-
 νικῶν ἀλεύρων γενηθέντων, καὶ ἢ οἰκεμένην
 καλύψαντα· πρὸς ἢ τοῦτοις, παρθένου οἰ-
 κείῳ βρέφει θηλὴν ὄρεγσαν, καὶ γάλακτος
 χορηγοῦσαν πηγὰς, καὶ μητέρα γησομένην
 ἢ γάμος νόμον οὐ δεξάμενην, μητέρα γησο-
 μένην ἢ πῶς γίνεται μήτηρ οὐκ ἐπισαμέ-
 νην, μητέρα γησομένην ἢ γυναῖκα πρότε-
 ρον οὐ γησομένην, ἀλλ' ἐκ παρθενίας καὶ ἢ
 ὄγκον ἢ γαστρός ἐπιδικανύσαν, καὶ ἢ καρ-
 πὸν ἐκ ἢ χειρὶ ἀειφέρουσαν, καὶ τὰ μητρὸς
 ἐργαζομένην, σωζομένης ἢ παρθενίας, ὅ
 παρθεῖνον μητέρα καλυμένην, καὶ τὰναντία
 ὀνόματα τὸ καὶ πράγματα καὶ ταῦτον συν-
 ἀγούσαν.

descensum, condescensionem potius existi-
 memus. Inclinauit itaque caelos et descen-
 dit, et virgineo delecto utero sanctae puel-
 lae atque in recta religione nutritae, ange-
 lica voce partum praenuntiante, et concep-
 tionis rationem antea explicante, virgi-
 neumque pavorem ea declaratione solvente,
 proprium sibi facit comparatque templum,
 et neque satam neque ullo cultu dispositam
 sibi format stationem: sicuti ille qui pri-
 mus serviit peccato, sine patre fuerat, unam-
 que habebat terram matrem. Sumpsit enim,
 inquit, Deus pulverem de terra, hominem-
 que formavit. Quamobrem beatus quoque
 Paulus ait: primus homo de terra terre-
 mus; secundus homo Dominus de caelo.
 Huius rei gratia unigenitum Dei Verbum
 ex sola Virgine materiam fabricae sumens,
 atque ita illaboratum formans templum,
 sibi que unius, prodit ex Virgine, haud
 equidem in conceptu solvens virgineam zo-
 nam, neque hanc nativitate dirumpens, sed
 incolumem intactamque conservans; atque
 ita magnum hoc et inenarrabile patrans
 prodigium. Etenim magnum reapse est, et
 inexplicabile, et orationis vim excedens,
 racemum cernere de terra sine palmitibus
 germinantem, frumentum sine seminibus
 ortum, tunicam sine stamine et sine te-
 xente manu contextam, panem sine mola
 ac manibus et igne fabricatum, sed arcane
 ex virginali farina confectum, et univer-
 sum mundum complentem. Praeterea Vir-
 ginem proprio infantulo mammam porri-
 gentem, lactisque fontes praebentem, ma-
 trem effectam quae nuptiarum legem non
 admiserat, matrem inquam effectam quae
 quomodo fiat mater ignorabat, matrem de-
 nique effectam quae matrona antea non
 fuerat, sed in virginitate tumorem ventris
 ostendentem, eiusque fructum manibus cir-
 cumferentem, et officia matris salva vir-
 ginitate exsequentem, et cum matris no-
 mine virginem, postremo contraria no-
 mina et contrarias res simul comprehen-
 dentem.

* Gen. II. 7.

* 1. Cor. XV. 47.

XXIV. *Res post Christi nativitatem gestae summatim narrantur.*

Sic natus Christus dominus (non enim pium sit, post partum vel Deum Verbum tantummodo illum appellare, vel hominem divinitate nudatum, sed Christus est appellandus, quod vocabulum utramque naturam, et sumentem scilicet et sumptam, denotat) omnia nostra excepto peccato recipit, fasciis more infantium involvitur, lacte alitur atque educatur, manibus circumfertur, sinu excipitur, legali ritu circumciditur, expiatoriis sacrificiis purificatur nova et unica mundi hostia, agnus mundi peccatum tollens; a Simeone adoratur, et servator simul dominusque appellatur. Fugit cum matre et custode ab Herode, venit in Aegyptum, revertitur, periculum pavet, Nazarethum accedit, aetate et sapientia proficit, parentibus obtemperat, omni honore prosequitur non matrem tantummodo, verum etiam matris olim quidem sponsum, posthinc vero curatorem atque custodem, legalia festa celebrat, in templum frequens venit, iudaicorum ingeniorum tarditatem coarguit; idque agit vix duodecennis post nativitatem. Quaeritur a cognatis, derelictus reprehenditur a matre, factum defendit, et latenter quodammodo divinitatem suam revelat: nesciebatis, inquit, quoniam in iis quae patris mei sunt, oportet me esse? significans se non eum esse tantummodo qui cernebatur, sed Deum quoque esse sub illo aspectu celatum, ante omne tempus et saecula, ex patre provenientem. Atque ut summatim dicam, venit ad Iohannem baptizantem, persuadet ei recusanti ut se baptizet, praefigurat in Iordane baptismum nostrum, finem legi imponit, gratiae ianuam reserat, a patre caelitus publicatur, Spiritus praesentia demonstratur, ducitur in desertum velut ad idoneam quandam palaestram, et ieiunat

κδ'. Ἐν κεφαλαίῳ διήγησις δ' μὲν τῶν γέννησιν τῷ Χριστοῦ πολιτείας.

Οὕτως τεχθεὶς ὁ δεσπότης Χριστὸς (οὐ γὰρ εὐαγέλιος μὲν τὸ τόκον ἢ Θεὸν λόγον μόνον αὐτὸν προσαγορεύειν, ἢ ἀνθρώπον γενημνωμένον Θεότητος, ἀλλὰ Χριστὸν, ὃ ἐκατέραν φύσιν τὴν τε λαβέσσαν καὶ τὴν ληφθεῖσαν δηλοῖ) πάντως τὰ ἡμέτερα πᾶν ἂν ἀμαρτίας καταδέχεται πᾶθη, σπαραγνοῦται, πᾶσα πλησίως τοῖς βρέφεσι, καὶ γάλακτι τρέφεται, καὶ τιθινεῖται, καὶ χειρὶ φερέσθαι, καὶ κόλποις ἐτίθεται, καὶ καὶ νόμον φετέμενεται, ἐκ καθαρσίων βυσσίων καθαίρεται, ἢ καινὴ καὶ μόνη ἡ οὐκ ἐκμένης φύσις. ὁ δὲ κόσμος τὴν ἀμαρτίαν ἄρας ἀμώτος ὑπὸ τῷ Σιμωνῶν προσκυνεῖται, καὶ σωτὴρ ὁμοῦ καὶ δεσπότης προσαγορεύεται φεῦγε τὸν Ἡρώδη μὲν τὸν μητρός ἐκ τῷ κηδεμόνος, καταλαμβάνει τὴν Αἴγυπτον, ἐπανέρχεται πάλιν, ἀγωνιά, εἰς τὸ Ναζαρετ φθασγίνεται, ἡλικία καὶ σοφία προκόπτει, τοῖς Ἰουδαῖοις ὑποτάσσεται, πάσης τιμῆς ἀξιοῖ οὐ μόνον τὸν μητέρα, ἀλλὰ καὶ τὸν δὲ μητρός πάσαι μὲν κηδεμόνα, μὲν ταῦτα ἢ κηδεμόνα καὶ φύλακα, τὰς ἐνόμους ἐορτάς ἐορτάζει, τῶν ἱερῶν προσεδρεύει, τὴν ἱερατικὴν ἐλέγχει παχυτήτητα καὶ τοῦτο ποιεῖ δύο καὶ δέκα γεγονότος μόνον ἔτη τέως μὲν τὸν τόκον ἐπιζητεῖται παρὰ τῶν προσκυόντων (1), ἀπολαφθεὶς ἐγκαλεῖται παρὰ τὸν μητρός, ἀπολοῖται, καὶ ἡμέρα πᾶς φθασγίμοι τὸν Θεότητα. οὐκ οἴδατε γὰρ φησιν * ὅτι ἐν τοῖς οἰκείοις τῷ πατρός με δεῖ εἶναι με, δεκνὺς ὡς οὐ μόνον ἐστὶ τὸ ὄρα μόνον, ἀλλὰ καὶ Θεὸς ἐν τῶν ὁραμῶν κρυπτόμενος, ὑπέρχονος, καὶ προαἰώνιος ἐκ τῷ πατρός προϋθάν, καὶ ἵνα σωτῶμως εἴπω, φθασγίνεται πρὸς Ἰωάννην βαπτίζοντα, πείθει βαπτίσει φθασγίμοι μόνον, πρὸς τοῦτο τὸ ἡμέτερον ἐν τῶν Ἰορδάνῃ βάπτισμα. διδωσι τέλος τῶν νόμων, καὶ τὸν θύραν ὑπανοίξει δὲ χάριτος, ὑπὸ τῷ πατρός οὐρανῶθεν ἀνακρυπτεται, τῇ παρρησίᾳ τῷ πνεύματος δεικνυται, ἀνάγειται εἰς τὸν ἔρημον ὡς εἰς ἀρμο-

* Luc. II. 49.

(1) An dicendum ἐν τοῖς συγγενεῖσι καὶ ἐν τοῖς γνωστοῖς, inter cognatos et notos, ut Luc. II. 44?

διὰν τινὰ παλαίφραν ὑπὸ τῆ πνεύματος .
 καὶ νησεύει μὲν, οὐ πέρα ἢ τῆ μέφων τῆ φύ-
 σεως, καὶ ζοφῆς μὲν ἐφέται . ἀλλὰ κρατεῖ
 τῆ ὀξέως, οὐ δαλεῖται τῆ ἡδοναίς· καὶ καλεῖ
 μὲν τῆ πεινῆ τῆ ἀντίπαλον εἰς τῆ πάλιν, ᾧ ἐ-
 γίνεταί ἢ αὐτῆ ἀνθρωπίνῃ φιλοσοφίᾳ . ἀλλ'
 οὐκ ἐξουσία Θεότητος, ἀγωνίζεται . κατα-
 γωνίζεται, νικᾷ, ἐξελάνει, τῆ τυραννίδα
 καταλύει . τὸ ἀσθενὲς ἐλέγηται, τῆ ἦπταν κη-
 ρύττω· θυροσεῖτε Γάρ, φησιν ἡ, ἐγὼ νενίκηκα
 τῆ κόσμον· προξέπει πάντας εἰς ἀρετὴν . τῆ
 νομοθεσίαν τῆ θεῶν δογματῶν ποιεῖ, τῆ διὰ
 τῆ προφήτε * ἐπηγγελμένην καινὴν διαθήκην
 δίδωσιν, οὐρανὸν βασιλείαν ὑποσχεύεται,
 τοῖς ἀμελεῦσιν ἀπαλεῖ τῆ γέεννης τῆ φλόγα .

κε΄ . Σύντομος τῆ δεσποτικῶν θαυμάτων
 διήγησις .

Πισθεῖται τὰ λεγόμενα τῆ μεγάλη θαυ-
 ματουργία, οἶνον ἀγέωρητον τῶ Γάμω δω-
 ρουμένης, οἶνον χωρὶς κλημάτων ἐξ ὑδα-
 τος ἔργαζόμενον, οἶνον ἀσάφυλον τοῖς
 τῆ γάμω δαιτυμόσι χαλεζόμενος, εἰς οἶνον
 μεταβαλὼν τῆ ὑδάτων τῆ φύσιν . μὴ μισι-
 τώουσις ἀμπέλκω, καὶ τῆ γῆς τῆ νοτίδα συ-
 λώσας . τιμῆ (X) γάμον οὐ τῆ παρυσία
 μόνον ἀλλὰ καὶ τῆ θαυματουργία· καὶ γὰρ
 ἐν παρθενικῆς ἐβλάσθησε μήτρας, καὶ παρ-
 θενίας ἠσκησέ τε καὶ τοῖς λόγοις ἐξῆρε . καὶ
 τῆ ἀζυγίαν ἔργοις καὶ λόγοις ἐτίμησεν, ἵνα
 μὴ τις ἀκολασίαν εἶναι νομίξῃ τῶ συζυ-
 γίαν, καὶ ὡς ᾠδανόμου τῆ γάμω καταγο-
 ροῖν . τιμῆ τῆ γάμον τῆ παρυσία (1) . αὐ-
 ξει τῆ τιμὴν τῆ τῆ δῶρα φιλοτιμίᾳ . λύει τῆ
 νυμφίω τῆ ἀπορίαν, ἐκωπλήττω σὺν συμ-
 πύτας τῆ τῆ καινοῦ πράγματος εὐσμοῖα .
 ἑαυτὸν διὰ τῆ δῶρα κηρύττω· ἀγέωρητος
 γὰρ ὢν, τῆ ἀγέωρητον οἶνον δίδωκεν· ἐκεί-
 θεν σὺν ἀρρώσας ἰάται . καὶ λόγῳ λύει τὰς
 νόσους, καὶ νύμφα τῆ παθῶν ἀπαλλάττω
 σὺν κάμνοντας . σὺν δαιμονῶντας τῆ λυ-
 τῆς ἐλευθεροῖ, δεικνύσι σὺν μεμνηότας καθ-
 εσπύκτας, σφιγγει σὺν παραμένους, ἀρτί-
 ποδας σὺν χωλοὺς ἀπεργάζεται, δεικνύσι

quidem, non tamen ultra naturae mensu-
 ram; et vesci quidem cupit, nihilominus
 appetitum cohibet, neque voluptatibus ser-
 vit. Et famis quidem causa concitat adver-
 sarium ad luctam, quem tamen humana
 philosophia superat, non divinitatis pote-
 stas; luctatur, superat, vincit, profligat,
 tyrannidem dissolvit, infirmitatem illius de-
 monstrat, clademque depraedicat: confi-
 dite, inquit, ego vici mundum: cunctos ad
 virtutem hortatur, divinorum dogmatum
 tabulas condit, nunciatum ore prophetae
 testamentum novum tradit, caelorum re-
 gnum promittit, officii contemptoribus ge-
 hennae ignem comminatur.

XXV. *Compendiaria dominicorum miraculorum narratio.*

Dictis fidem facit grandi patratu mi-
 raculo, vinum nempe nulla cultura adqui-
 situm nuptiis suppeditans, vinum sine pal-
 mitibus ex aqua conficiens, vinum absque
 uva nuptiarum convivis largiens, in vinum
 mutans aquarum naturam, nulla interve-
 niente vite humorem terrae depraedans,
 atque ita nuptias non praesentia tantum-
 modo verum etiam prodigio honorans.
 Nam quia ipse de virginea vulva prodie-
 rat, et virginitatem usu proprio et verbis
 extollebat, caelibatumque opere ac ser-
 monibus honorabat, ne quis forte coniu-
 gium intemperantiae loco haberet, nuptias-
 que ceu illicitas traduceret, nuptias hone-
 stat praesentia sua, honorem insigni mu-
 nere auget, sponsum anxietate expedit,
 convivas facit attonitos novae rei fragran-
 tia, se ipsum hoc dono publice manifestat.
 Nam qui naturaliter illaboratus erat, illa-
 boratum vinum suppeditavit. Posthinc ae-
 grotos sanat, sermone morbos resolvit,
 nutu liberat passionibus laborantes, dae-
 moniacos rabie liberat, furentes ad quietam
 mentem revocat, paralyticos solidat,
 claudorum pedes redintegrat, solem visum

(1) Eandem sententiam habes in novo etiam et apprimè genuino sancti Augustini sermone de nuptiis
 apud Canam, quem nos ex miro codice saeculi septimi edidimus in Spicilegio rom. T. VIII. circa finem.

cassis ostendit, fores nimirum corporis aperiens per quas animae visualis facultas extra prodit; idque modo solo sermone efficit, modo sputo ac luto deficientem partem supplet, facitque lutum quod per se oculis est infestum, oculorum medicum, et contrario pharmaco utitur, et rem noxiam exhibet salutarem. Auribus ab audiendo dictis, sed tamen auditu carentibus, naturalem impertit usum. Paucis panibus in deserto multa hominum milia satiavit, quinque scilicet panes, tamquam in arvum semen, manibus tradens, et linguae benedictionem ceu riguum nimum adducens, densam altamque segetem, et plenam aream apostolorum manus effecit; aream nec ventilabro nec purgatorio egen-tem, non mola nec mactra nec igne aut clibano, sed ipsos per se panes germinantem atque eructantem. Atque ut verba ad compendium conferam, sanguinis fluxum cohibuit, sanitate ab eo sponte quidem, sed quasi furtim, impetrata. Puellam impuberem morte abreptam, et a suis defle- tam, vicissim eripiens, parentibus reddidit. Alium adolescentem ad sepulturam elatum, vitae restituit, et in gaudium luctum convertit, et funebrem lamentationem in nuptiales hymnos transmavit. Praeterea foetens post quadriduum ab obitu cadaver ex arca eduxit, et institit illigatum ambulare iussit; reque vera diffugi- ente morte, mortuus discurrit, putredine liber, putredinisque foetore deposito, e mortis ianuis evasit: atque ita haud iam ligaturis a cursu prohibitus, et a funereo faciei velo haud diutius visu spoliatus, sine ullo impedimento, ad vocantem, agnita voce dominica, accurrit.

XXVI. *Quod sponte (Iesus) salutarem passionem exceperit.*

His aliisque miraculis promissionum suarum magnitudine confirmata, et apostolorum choro ad virtutem erudito, sponte accurrit ad eas quae de eo scriptae fue-

ἢ ἥλιον τοῖς τὸ βλέπειν ἀφηρημένοις, αἰοί- γει τὰς θύρας τῆ σωματικῆ δι' ὧν ἐπὶ τὰ ἔξω διακρίεται τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικόν. καὶ νῦν μὲν λόγῳ μόνῳ τοῦτο ποιεῖ, τὸν πη- λὸν τὸν τῶν ὀμμάτων ἐπίβελον ὀμμάτων θεραπεύτην, καὶ τῶν πολεμίων φαρμάκῳ κέρχεται, καὶ τὸ δηλητήριον ἀλεξήτηριον δείκνυσι ταῖς ἀκοαῖς καλουμέναις. τὸ δὲ ἀκούειν ἀφηρημέναις τῷ οἰκείαν ἐνεργείαν ἐπιδίδωσιν ἄρτοις ὀλίγοις ἐν ἡμέρῳ πολ- λὰς ἐκόρεσε χιλιάδας, ὅσῳ πέντε ἄρτους, ὡσπερ εἰς ἄρουραν σπέρμα, ταῖς χερσὶν ἐμβαλὼν, καὶ τῆς γλώττης τὴν εὐλογίαν οἷον τι νέφθῳ ἐπαγαγὼν, θαυρὸν καὶ βαθύ- ληθιον καὶ ἄλλω πλήρη τὰς τῶν ἀποστόλων χεῖρας ἀπέφηνεν, ἄλλω οὐ πῦν δεομένην καὶ διακρίσεως, οὐ μῦτε καὶ μάκρας καὶ πυρὸς καὶ κλιβάνου, ἀλλ' αὐτῶν ὅσῳ ἄρ- τως βρύνσαν τὴν καὶ πηγάζεσαν καὶ ἵνα ἐν κεφαλαίῳ εἶπω, αἵματος ἐσπεν ὕχεσθῶν τῆ ἵασιν ἐκοντὶ συληθείς· κόρην ἄωρον ἀρπα- γεῖσαν ὑπὸ θανάτου καὶ πενθεμένην ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀνταρπάσας τοῖς φύσασιν ἀποδέ- δωκεν ἕτερον νεανίαν εἰς τὴν τάφον προπε- πόμηνον, εἰς ζῶν ἐπανήγαγε, καὶ εἰς χα- ρὰν τὸ πένθος μετέβαλε, καὶ τῶν ὀπτάφιων θρηῆνον εἰς ἕμνων λόγον γαμπλίων ἔξελε· καὶ τῶν δυσόδη νεκρὸν μὲν τετάρτην ἡμερῶν τῆς ἑκάστης θήκης ἐξήγαγε, καὶ τῶν πεπεδη- μένων βαδίσειν ἐκέλευσεν, καὶ τῶν ἀσχετῶν ὅτε θάνατον ἔδραπέτωσεν, καὶ ὁ νεκρὸς ἔδραμε ἡ σιωπῶν ἀπαλλαγείς. καὶ τῶν οἰκείων ἀποθέμενον δυσωδίαν. καὶ τὰς τῶν θανάτου πύλας διαφυγὼν. καὶ ὑπὸ τῶν δεσμῶν τρέχειν οὐ κωλύμενον καὶ τῶν μὲν τῶν προσώπου καλύμματι τὸ βλέπειν ἀφηρημένος, ἀκωλύτως δὲ ἔξεχον πρὸς τῶν καλέσαντα. καὶ τῶν δεσποτικῶν ἀπὸ τῶν ἰω- σκων φωνῆν.

κς'. "Οτι ἐκείως τὰ σωτήρια πάθη κατεδέξατο.

Διὰ τούτων καὶ ἄλλων * θαυμάτων τῶν ἐπαγγελιῶν ἐμπειρώσας τὸ μέγεθος, καὶ τῶν χα- ρῶν τῶν ἀποστόλων εἰς ἀρετὴν παιδοφειβήσας, προσέχει τοῖς ἀναγράπτοις πάθεσιν ἐθε-

λοντίς πολλάκις μὲν ταῦτα τοῖς φοιτηταῖς προμηνύσας. ἐπιτιμίας ἢ τῷ Πέτρῳ μὴ ἰδούσης μὴ καταδειξαμένην τὰ τῷ παθῶν εὐαγγέλια καὶ δείξας ὡς διὰ τούτων κατορθύεται ἡ αἰκεμένης ἢ σωτηρία· διὸ καὶ τοῖς ἐπύχθυσιν ἑαυτὸν ὑπέδειξεν λέγων· ἐγὼ εἰμι ὁ ζητεῖτε * καὶ κατηγορούμενος ἐκ ἀντίπερ καὶ δυνάμενος λαθεῖν. τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἠνεσχετο καὶ ταῦτα πολλάκις ἠνίκα ἠβελήθη δραπευγῶν· ἀλλὰ καὶ κλαίει μὲν ἢ Ἱερουσαλήμ, ὡς δὴ τῷ ἀπιστίας ἐπισπωμένης ἢ ὀλεθρον. καταψηφίζεται ἢ παγολεθρίας ἢ πολυθρυσίαν πάλαι νειῶ ἀνέχεται καὶ ἐπὶ κέρως * παύριμενος, ὑπὸ διπλῆν θαλίαν θαλευόντος * κολαφίζόμενος, ἐμπυσιόμενος, ὀνειδίζομενος, σφραβιζόμενος, μασιφόμενος, καὶ τὸ τήνταυτον σαυρούμενος καὶ λαμβάνων ληστὰς ἢ τιμωρίας κοινωνοῦς ἐκατέρωθεν. καὶ ἀιδροφόνους καὶ κακούροισι σωματτόμενος, καὶ ὄξος ἐχολῆν παρὰ τῷ κακῷ ἀμπελώος καρπούμενος, καὶ ἀκάνθαις ἀντὶ κλημάτων καὶ βοφύων σερόμενος, καὶ πορφυροῖσι χλευαζόμενος, καὶ καλὰ μὲν παιόμενος, καὶ λόβησι ἢ πλευρῶν ὀρυγτόμενος, καὶ τέλος τάφῳ ὄξω περιεπόμενος.

κζ'. Τίς τῶν δεσποτικῶν παθημάτων ἡ αἰτία.

Ἐπέμεινε ἢ ταῦτα, τῷ ἡμετέραν μηχανώμενος σωτηρίαν· ἢ οἱ τῇ ἀμάρτια δαλεύσαντες τοῖς ἐπιτιμίοις ὑπεύθυνοι ἢ ἀμάρτίας ἐτύγχανον, αὐτὸς ἀμάρτίας ἀππλλαγμένος, καὶ διὰ πάσης οὐδίας δικαιοσύνης, ἢ τῷ ἀμάρτωλῶν κατεδέξατο τιμωρίαν, διὰ μὲν τῷ σαυρῶ, ἢ παλαιῶν κατάρως ἢ ἀπόφασιν λύων· Χριστὸς γάρ, φησιν *, ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρως τῷ νόμῳ, ἠρόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρως γέγραπται ἡδ, ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμαμένος ἐν ξύλῳ· διὰ ἢ τῷ ἀκανθῶν, τέλος διδοῦς τῷ Ἀδὰμ τιμωρίας· μὴ ἡδ τῷ ἀμάρτιαν *, ἠκονεν ἐκείνος *, ἐπικατάρατος ἢ ἡ ἢ ἐν τοῖς ἔργοις σου. ἀκάνθας καὶ σφιδάλας ἀνατελεῖ σοι· διὰ ἢ τῷ χολῆς τὸ πικρὸν καὶ ἐλίπονον τῷ ἡνιτῆς καὶ παθητῆς ζωῆς τῷ ἀνθρώπων εἰς ἑαυτὸν ἀναλαμβάνον· διὰ ἢ τῷ ὄξος τῷ ἐπὶ τῷ χεῖρον τῷ ἀνθρώπων μεταβολῆν αὐτὸς δεχόμενος, καὶ τῷ εἰς τὸ κρεῖττον ἐπάνοδον

rant passiones; quas saepe discipulis suis praenuntiaverat, Petro etiam increpito qui haud libenter passionum nuncium excipiebat; demonstrans denique salutem mundi per has confieri. Propterea et advenientibus semet exhibuit dicens: ego sum quem quaeritis. Et accusatus non respondit, et quum posset latere, noluit; quamquam alio non semel tempore appetitus insidiis, declinaverat. Insuper et Hierusalem deplorat, quae incredulitate sua exitium sibi comparabat, et supremae ruinae addidit templum olim famigeratum. Patienter quoque se in capite percussus fert ab homine dupliciter servili. Exalatus, computus, vituperatus, excruciatos, flagellatus, et postremo in crucem actus, et socios supplicii admittens utrumque latrones, et cum homicidis atque scelestis computatus, acetumque et fel ex mala vite percipiens, spinisque pro palmitibus atque racemis coronatus, et purpura illusus, callamoque percussus, lancea latus perfossus, et denique sepulcro illatus.

XXVII. Quaeenam dominicae passionis causa fuerit.

Haec autem perpessus est, dum saluti nostrae dat operam. Nam quia ii qui peccato servierant, peccati poenis facti erant obnoxii, ipse omni peccato immunis, et qui omnis iustitiae cursum confecerat, peccantium supplicium subiit, veteris maledicti decretum cruce sua delens. Christus enim, inquit (Paulus,) nos redemit de maledicti legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: maledictus omnis qui pendet in ligno. Spinæ vero coronæ, finem Adami supplicii imponens. Etenim post peccatum ille audierat: maledicta terra in operibus tuis; spinas et tribulos germinabit tibi. Felle, amaritudinem ac molestiam mortalis passibilisque hominum vitae in se recepit. Aceto, hominum in peius mutationem ipse sibi imputavit, et ad meliora reditum largitus est. Purpurâ regnum si-

• Joh. XVIII. 6.

* eod. κόρη.

* eod. θαυμάσιον.

• Gal. III. 13.

* eod. τὸ ἔργον.

* eod. III. 17.

gnificavit, calamo infirmitatem fragilitatemque potentiae diaboli innuit, alapa nostram publicavit libertatem, nobis debitas tolerans ipse iniurias, correctiones atque plagas. Latus, aequae ac Adamus, perfusus, non tamen feminam inde emergentem exhibens, quae mortem suo errore genuit, sed vitae fontem qui duplici rivulo mundum vivificat; quorum alter in baptisterio nos renovat et immortalis stola vestit, alter genitus alit in divina mensa, ceu Iac parvulus.

XXVIII. *Quod ex Christi cruciatibus salus nostra orta sit.*

Pharmaca itaque nostra sunt Servatoris nostri cruciatibus. Quod propheta docens ait: « ipse peccata nostra perfert, et pro nobis dolet: nos autem reputavimus eum in labore et plaga atque afflictione versari. Ipse vulneratus est propter peccata nostra, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostrae super eum: livore eius nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus; ideo tamquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se obmutuit. » Et sicut pastor dispersas oves cernens, unam ex ovibus manu tenens, et ad placitum sibi pascuum ducens, reliquas etiam huius exemplo ad se pertrahit; sic Deus Verbum quum genus hominum errabundum vidisset, servi forma adsumpta, eaque sibi copulata, ad se per illam convertit universam hominum naturam, atque ad divina pascua deduxit eos qui male pascebantur et lupis erant obiecti. Propterea Servator noster naturam nostram adsumpsit: propterea Christus dominus salutiferam excepit passionem, mortique deditus, sepulcro traditus, antiquam illam tyrannidem depulit, et corruptela detentis incorruptibilitatem promisit. Nam dissolutum templum restaurans et resuscitans, mortuis quoque, atque eius resurrectionem expectantibus, veras firmasque

χαιζόμενος τῇ πορφυρίδι σημαίνων τὴν βασιλείαν, τῷ καλάμῳ τὸ ἀσθενές καὶ σαθεὸν τὸ δὲ δὴ βόλον δυνάμειος αἰνιττόμενος, τῷ βαπτίσματι δὲ ἡμετέραν κηρύττων ἐλευθερίαν, τὰς ἡμετέρας ὑπομένων ὕβρεις, καὶ παιδείας, καὶ μάστιγας· τὴν πλυρὰν τῷ Ἀδὰμ ὡδραπλησίον νυττόμενος, ἀλλ' ἐβουλήθη προΐσταν ἐκείθεν θανάτου, τὸ θάνατον διὰ τὸ ἀπάτης γενήσασαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ζωὴν τῷ διπλῷ νόματι τὸ οἰκεμένῳ ζωσονύσαν· ὡς τὸ μὲν ἡμᾶς ἐκ κολυμβήθρα νεοποιεῖ, καὶ τὴν ἀθανάτου ἀειβάλλει σοφίᾳ· τὸ δὲ τρέφει ἡσυχίας ἐν τῇ ἑσπέρῳ τῇ θείᾳ, καθάπερ τὰ βρέφη τὸ γάλα.

κη'. Ὅτι διὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθῶν ἡ ἡμετέρα γέγονε σωτηρία.

Φάρμακα τοίνυν ἐστὶν ἡμετέρα τὰ τῶν σωτήριος ἡμῶν παθήματα, καὶ τῶν διδασκῶν ὁ προφήτης εἶπεν· * « αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀνύχαι· ἡμεῖς δὲ ἐλοισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνο, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐκ κακώσεως αὐτὸς δὲ ἐξουματίσθη διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισεν διὰ τὰς ἀνομιὰς ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτῷ· τῷ μόλωπι αὐτὸς ἡμεῖς ἰάθημεν· πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, διὸ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωτος·, καὶ καθάπερ ποιμῆν τὰ πρόβατα διεσκοιδασμένα θεωρῶν, ἐν τῷ προβάτῳ κατέχων, καὶ ἐφ' ἣν βούλεται νομὴν αἶων, ἔλαψεν τὰ λοιπὰ δι' ἐκείνου πρὸς ἑαυτὸν· οὕτως ὁ θεὸς λόγος τῶν ἀνθρώπων τὸ γένος ἐπλανημένον ἰδὼν, τῶν δούλων λαβίων τὴν μορφήν, καὶ ταύτην σιμάσας αὐτῷ, πρὸς ἑαυτὸν δι' ἐκείνου ἐπέσφραξε πᾶσαν τὴν ἀνθρώπων φύσιν, καὶ εἰς τὴν θείαν νομὴν ἤγαγε τὰ κακῶς νεμόμενα, καὶ τοῖς λύκοις προκείμενα· διὰ ταῦτα ὁ σωτὴρ ὁ ἡμέτερος τῶν ἡμετέραν φύσιν ἀνέλαβε· διὰ ταῦτα ὁ δεσπότης Χριστὸς τὰ σωτήρια κατεδίξατο πάθει, καὶ θανάτῳ ὡδραπεμοθεῖς, καὶ ταῆν ὡδραδοθεῖς, τὸ μὲν παλαιὸν ἐκείνο καὶ πολυχρόνιον κηράτος ἔλυσε· τοῖς δὲ τῇ σφοδρᾷ πεπεδημένοις δὲ ἀφθαρσίαν ὑπέσχετο· τὸ δὲ λυθέντα καὶ ἀνοικοδομήσας, καὶ ἀνεγείρας, καὶ τοῖς κειμένοις καὶ προσδεχομένοις αὐτὸς τὴν ἀνάστα-

* Is. LIII. 4. seq.

σιν ἀληθεῖς καὶ βεβαίαις τὰς ὑποσχέσεις ὑπέδειξεν· ὃν τρόπον γάρ, φησιν, ἢ ἔξ ὑμῶν ἀναληφθεῖσα φύσις τῆ ᾧ θεότητος ἐνοικήσῃ τέ καὶ ἐνώσῃ, ᾧ ἀναστάσεως ἔτυχε, καὶ τὸ φθαρτὸν ἀνατιθεμένη σὺν τοῖς παθήμασιν εἰς ἀφθαρσίαν καὶ ἀθανασίαν μετέβη, οὕτω καὶ ὑμεῖς ᾧ χαλεπήσῃ τῷ θανάτῳ δουλείας ἀπαλλαγῆσεσθε, καὶ τῷ φθορὰν ἀπορρίψαντες σὺν τοῖς πάθεσιν ἐκδύσασθε τὴν ἀπάθειαν· διὸ καὶ τὸ δῶρον τῷ βαπτίσματος πᾶσιν ἀνθρώποις διὰ τῶ ἀποστόλων ἐξέπεμψε· πορεύεσθε γάρ, φησι *, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη· βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· τὸ βάπτισμα τῷ δεσποτικῷ θανάτῳ σκιαγραφία τίς ὑπάρχει καὶ τύπος· εἰ γὰρ σύμφυτοι, φησὶν ὁ Παῦλος †, ἰεργόμενοι τῷ ὁμοιώματι τῷ θανάτου τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ᾧ ἀναστάσεως ἐσόμεθα.

κθ'. Ἀπόδειξις ἐκ τῶν ἀποστόλων γραφῶν περὶ ᾧ τελείας τῷ ἀνθρώπῳ φύσεως.

Οὕτω γνηθεῖς ὁ δεσπότης Χριστὸς, οὕτω ζαφεῖς, οὕτω θανυματωρήσας, διὰ ταῦτα παθῶν, σαυρωθεῖς, ἀποθανὼν, κήρυκας ἀποστείλας πᾶσιν ἀνθρώποις ἁγίου ἱεροῦ μαθητὰς, εἰς τὸ οὐρανὸν ἀνελήφθη· καὶ ταῦτα ἐν κεφαλῇ ἐν τοῖς πρὸς Τιμόθεον γράφεσιν, ὁ ἀπόστολος ἡμᾶς ἐδίδαξε λέγων· * ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ ᾧ εὐσεβείας μυστήριον, θεὸς ἐφανέρωθη ἐν σαρκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις, ἐκήρυχθη ἔθνεσιν, ἔπρωσθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ· καὶ τὸ μὲν φανέρωσιν περὶ ζώῃ ἐν σαρκί· τὸ δὲ δικαιοσύνην καὶ τὸ ἀρετικῶν ἀβύτηριαν ἐδικαιώθη ἢ τῇ σωτηρίᾳ τῷ πνεύματος. Ἄρα τὸ δικαιοσύνην πνεῦμα κρείττον τῷ δικαιοθέντος υἱοῦ; ἀλλ' οὐκέτι ταῦτα οὐκ ἐστὶ τὸ γὰρ ἡμέτερον ἐδικαιώθη διὰ τῷ ἐν αὐτῷ φανερωθέντῳ θεοῦ, ὃς ἀχωρίσως αὐτῷ συνημμένος· τὴν τε ἄκραν ἐπαίδωσεν ἀρετῆν, καὶ τῷ βελῶν τῇ ἀμαρτίας ἐρύλασεν ἁγνώσιν· καὶ ἀμύνητον· καὶ τῷ διαβολικῆς ἀπάτης ὑπερτερον· καὶ θανάτῳ πρὸς βραχὺ γέσασθαι συγχωρήσας· παρατινά τῷ ἐκείνῳ τυραννίδῳ ἀπήλλαξε· καὶ τῷ οικείας αὐτῷ ζωῆς μετα-

promissiones ostendit. Nam quemadmodum, inquit, sumpta ex vobis natura, deitatis inhabitatione atque adunatione, resurrectionem obtinuit, et corruptibilitate passionibusque depositis, ad incorruptibilitatem immortalitatemque transiit, sic et vos dura mortis servitute absolvemini, abiecta corruptione cum passionibus, impassibilitate vestiemini. Idcirco et baptismi donum cunctis hominibus per apostolos misit. Euntes enim, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Baptismus adumbratio quaedam est et typus mortis dominicae. Nam si complantati, inquit Paulus, fuimus similitudini mortis filii eius, erimus et resurrectionis.

XXIX. *Ex apostoli scriptis fit demonstratio perfectam fuisse in Christo hominis naturam.*

Sic natus Christus dominus, sic enutritus, tot miraculis editis, atque ob haec passioni deditus, crucifixus, mortuus, praedicatoribus ad universos homines missis sacris discipulis, in caelum adsumptus fuit. Haec quidem summam, dum ad Timotheum scriberet, nos docuit apostolus dicens: sine dubio magnum est pietatis sacramentum, Deus in carne apparuit, iustificatus est in Spiritu, visus est angelis, praedicatus est in gentibus, creditum est ei in mundo, adsumptus fuit in gloriam. Et manifestationem quidem haec connexuit propter carnem, iustificationem autem propter haereticorum stultitiam: iustificatus est autem cooperante Spiritu. Num ergo Spiritus iustificans potior est iustificato filio? Nego enimvero. Nam nostra potius natura iustificata fuit, propter supervenientem ei Deum, qui eidem inseparabiliter coniunctus est, et summam docuit virtutem, et a peccati telis custodivit intactam atque intemeratam, et diabolica fraude superiorem; quam quum brevi tempore mortem gustare permisisset, mox eiusdem tyran-

* Matth. XXVIII. 19.

† Rom. VI. 5.

* I. Tim. III. 16.

οὐ τὰ πάντα· ἢ μὴν τὸ Ἰησοῦς ἢ Χριστὸς ὄνομα τῆς οἰκονομίας εἰσι σημαντικά· (1) ἢ ἡ οἰκονομία, οὐ πρὸ τῆς κτίσεως, οὐδὲ εὐθὺς μὲν ἢ κτίσιν, ἀλλ' ἐπὶ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐγένετο· ἐπειδὴ τοίνυν τὸ Χριστὸς ὄνομα, οὐ τῆς ληφθέντα μόνον, ἀλλὰ ἢ τῆς λαβόντα λόγον μὲν τῆς ληφθέντος Διηλοῦ (τῆς Θεοῦ γὰρ ἢ τοῦ ἀνθρώπου τοῦτο σημαντικὸν ὄζειν) ὁ Παῦλος ἀνατίθησι καὶ τῶ ὀρωμένῳ διὰ τὴν πρὸς τὸ κρυπτόμερον ἔνωσιν, τὴν τοῦ παντός ὁμοίωσιν τὴν καὶ ἀγαθόσημιν· διὸ καὶ ἑτέρωθεν (2) Χριστὸν ἐπὶ πάντων προσωποῦει Θεόν· ἐξ ὧν γάρ, φησιν *, Χριστὸς τὸ καὶ σάρκα, ὁ ἂν ἐπὶ πάντων Θεός· οὐκ ἐπειδὴ τῆς Δαβὶδ ὁ ἀπόγονος αὐτὸς καθ' αὐτὸν * Θεός ἔστι, καὶ ἐπὶ πάντων Θεός, ἀλλ' ὅτι τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων ὑπέβηκε γὰρ, ἠνωμένην καὶ συνημμένην ἔχων ἑαυτῶ * τὴν Θεότητα.

λα'. "Οτι δύο μὲν εἰσι φύσεις, ἢν ἡ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον τῆς Χριστοῦ.

Διὰ τοῦτο Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, ἢ εἰς ὅσον αἰῶνας, οὐ γὰρ εἰς πρόσωπα δύο τῆς οἰκονομίας μερίζομεν, οὐδὲ υἱὸς δύο ἀπὸ τῆς μονογενεῖς κληρονομίας τῆς καὶ δογματίζομεν, ἀλλὰ δύο μὲν τὰς φύσεις εἶναι καὶ μεμαθήκαμεν (2) καὶ διδάσκομεν· ἕτερον γὰρ Θεότης, καὶ ἕτερον ἀνθρωπότης· ἕτερον τὸ ὄν, καὶ ἕτερον τὸ γινώσκον· ἄλλο ἢ τῆς Θεοῦ μορφῆς, καὶ ἄλλο ἢ τῆς ἀνθρώπου μορφῆς· καὶ ἄλλο ἢ λαβούσα καὶ ἕτερον ἢ ληφθεῖσα· ἕτερον ὁ λυθείς γὰρ, καὶ ἕτερον ὁ λυθέντα τῶν ἀναστήσας Θεός

λβ'. "Οτι οὐ κράσιν λέγειν ὄσιον, ἀλλ' ἔνωσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ.

Οὐ τὰς φύσεις τοίνυν συγχέομεν, οὐδὲ κράσιν ποιητοῦ καὶ ποιήματος δογματίζομεν, καὶ τῶ τῆς κράσεως ὀνόματι τῆς σύγχυσης συνασφύρομεν· ἀλλὰ ἐπὶ τῆς Θεοῦ λόγου τῆς φύσιν γνωρίζομεν. καὶ τῆς μορφῆς τῆς δούλης τῆς οὐσίας γνωσκόμεν, ἐκατέραν ἢ φύ-

omnia. Et quidem Iesus et Christus nomina sunt incarnationis significativa. Incarnatio autem haud ante rerum creationem, neque statim post creationem, sed extremis temporibus accidit. Quandoquidem igitur nomen Christus, non adsumptum tantummodo, verum etiam adsumens Verbum una cum adsumpto denotat (namque id nomen Deum simul et hominem significat) Paulus adtribuit ei qui visibilis est, propter suam cum invisibili coniunctionem, adtribuit inquam universi mundi creationem et dispositionem. Quare et alibi Christum super omnia Deum appellat; ait enim: ex quibus est secundum carnem Christus, qui est super omnia Deus. Non quia Davidis nepos ipse per se sit Deus, et super omnia, sed quia Dei summi templum erat, unitam copulatamque habens secum divinitatem.

XXXI. Quod duae sint naturae, una autem persona Christi.

Ideo Iesus Christus heri et hodie, idem est et in saecula. Non enim in duas personas dispensationis opus dividimus, neque duos filios pro unigenito praedicamus et credimus, sed duas esse naturas et didicimus et docemus. Aliud enim est deitas, et aliud humanitas: aliud per se existens, et aliud quod factum est: aliud Dei forma, et aliud forma hominis: aliud sumens natura, aliud sumpta: aliud templum dissolutum, et aliud qui hoc dissolutum resuscitavit Deus.

XXXII. Quod non concretionem sed unionem in Christo dicere religiosum sit.

Non ergo naturas confundimus, neque concretionem factoris facturaeque dogmatizamus; immo potius concretionis vocabulo, confusionis significatum attribuimus. Porro Dei Verbi naturam scimus, et servilis formae substantiam agnoscimus, utramque ve-

1) Confer apud nos Cyrillum explan. ad psalmum XLIV. v. 8.

2) Adhuc ne Monophysitae Cyrillum erroris sui patronum impudentissime dictitabant?

ro naturam ut unicum adoramus filium. Invicem enim alterutrum nuncupatur Christus. Neque sola servi forma et divinitate carens, ita umquam a religionis rectae magistris est appellata. Qui autem concretionem dicunt, hi concretioni confusionem oggerunt, confusionem vero mutatio comitatur: facta denique mutatione, neque Deus in propria natura permanebit, neque item homo in sua. Necesse est enim ut uterque ex propriae substantiae finibus decedat: ita ut neque Deus videatur iam Deus, neque homo item homo. Atqui hoc ne in hominis quidem structura quisquam prudens sibi persuadeat. Non enim corpori animam concretam, sed unitam copulatamque inhabitantemque et simul operantem dicimus. Neque item animam mortalem, neque corpus immortale quisquam dicit nisi plane desipiens; sed utramque naturam discernimus, unum tamen animal agnoscimus ex illis compositum: et utramque naturam diversis nominibus vocitamus, animam scilicet atque corpus dicimus; quod vero ex utraque re conflatur animal, alio nomine vocamus, hominem scilicet nominamus. Haec igitur etiam in iis quae adtinent ad incarnationem exempli instar sumentes, a blasphemia illa cavebimus; et omnia concretione, vocabulis adunationis, coniunctionis, et communio- nis constanter utemur; naturarum distinctionem, personae vero unitatem dogmatizantes. Sic Arii et Eunomii blasphemiam refutabimus; humiliter quidem dicta et facta a servatore Christo, servi formae applicantes; sublimia autem et Deo digna ac magna, sublimi et magnae et omnia excellenti attribuentes divinitati.

σιν ὡς ἓνα προσκυνούμεν υἱόν· Θάτερον ἡδ
 Πατέρω Χριστὸς ὀνομάζεται· καὶ οὔτε ἡ τῆς
 δούλης μορφῆς φιλή, καὶ γυμνὴ τυγχάνουσα
 τῆς Θεότητος, τοῦτο πῶποτε παρὰ τῆ δι-
 δασκάλων ἐκλήθη τῆ εὐσεβείας· οἱ δὲ τῆ
 κράσιν λέγοντες, τῆ κράσιν τῶ σύγχυσιν
 πειρασμένοι· τῆ ἢ συγχύσιν ἢ ἔσπῃ συ-
 μίχεται· ἔσπῃς ἢ εἰσιούσης, οὔτε Θεὸς
 ἐπὶ τῆ ἰδίας μένοι ἂν φύσεως, οὔτε ἄνθρω-
 πῶ ἐπὶ τῆ οἰκείας· ἀνάγκη γὰρ ἐκστῆναι
 τῶ τῆ οὐσίας ὅραν ἑκάτερον, καὶ μίτε τὸν
 Θεὸν γνωρίζωσι Θεόν, μίτε τῆ ἄνθρωπον,
 ἄνθρωπον (1)· τὲτο ἢ οὐδὲ ἐπὶ τῆ ἄνθρω-
 πῶ κατασκευῆς λάβοι ἂν τις εὐφρονῶν· οὐ
 γὰρ τῶ σώματι τῆ ψυχὴν κεκράσθη, ἀλλ'
 ἠνώσθη, καὶ συνῆσθαι, καὶ οἰκῆν, καὶ ἐνεργεῖν
 φαμέν· καὶ οὔτε τῆ ψυχὴν ἐνητῆν, οὔτε τὸ
 σῶμα εἴποι τις ἂν ἀθάνατον, μὴ κομιδῆ
 ὡς ἀπαίων, ἀλλὰ τῆ μὲν ἑκατέραν [φύσιν]
 διακρίνομεν, ἐν δὲ ζῶον γνωρίζομεν τὸ ἐξ
 ἐκείνων * συγκείμερον· καὶ ἑκατέραν μὲν
 φύσιν διηρημένοις ὀνόμασιν ὀνομάζομεν,
 τὴν μὲν ψυχὴν, τὸ ἢ σῶμα, τὸ ἢ εἴς ἀμ-
 φοτέρων συνεστικὸς ζῶον ἑτέρω καλοῦμεν
 ὀνόματι· ἄνθρωπον ἡδ προσαφορούμεν (2)·
 ταῦτα τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας πῶ
 εἰκόνα λαβόντες, τῆς βλασφημίας ἀπαλλ-
 λαγῶμεν ἐκείνης, καὶ πῶ κράσιν κατα-
 λιπόντες (3), τῶ τῆ ἐνώσεως καὶ συναφείας
 καὶ κοινότητος ὀνόματι χρώμενοι διατελέσω-
 μεν φύσεων * μὲν διάκρισιν, προσώπε ἢ
 ἐνώσιν δογματίζοντες· οὕτω πῶ Ἀρείου καὶ
 Εὐνομίου βλασφημίαν ἐλέγχοντες, τὰ μὲν
 ταπεινὰ εἰρημῆνα καὶ πεπεραγμένα τῶ σω-
 τῆρι Χριστῶ, προσάπτοντες τῆ τοῦ δού-
 λου μορφῆ· τὰ δὲ ὑψηλὰ καὶ Θεοπρεπῆ
 καὶ μεγάλα, τῆ ὑψηλῆ καὶ μεγάλη καὶ
 πάντα νοῦν ὑπερβαινούση ἀνατιθέντες θεό-
 τητι.

* eod. ἐκείνου.

* eod. φύσεων

(1) Perspicua, mira, ac peremptoria Cyrilli doctrina de naturarum in Christo distinctione! Ego vero lectores meos magnopere hortor, ut editam apud nos Script. vet. T. VI. novam Theoriam graeci cum Armenis syrisque Iacobitis theologicam disputationem adeant, ubi res haec luculentissime illustratur.

(2) En animae et corporis in unico homine propositum recte exemplum, quo perverse abutebantur Monophysitae tom. praed. p. 393.

(3) Sapienter hanc cautelam post natos errores exposcit Cyrillus. Etenim paulo ante Gregorius nazianzenus orat. XXXVIII. §3. ed. noviss. T. I. p. 671. adhuc scribebat de opere incarnationis: ὃ τῆς ζωῆς μεζῆως, ὡ τῆς παραδόξου κλάσεως!

λγ'. Ὅτι ἡμετέρας φύσεως ἢ εἰς οὐρανοῦς ἀνάληψις τὰς ἡμετέρας ἡμῖν προέξενισεν.

Ἀλλὰ καιρὸς ἀναδραμεῖν ἐπὶ τὸ προκείμενον ἀναληψθεῖς τοῖνον εἰς οὐρανοῦς ὁ θεασότης Χριστός, καὶ ἑαυτὸν ὡσαύτως ἐχέγγυον τῶ ἁγίου ἀνθρώπων εἰρήνης προσεγγεῖν τῷ πατρὶ, πέμπει τοῖς ἀνθρώποις τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ὡσαύτως τινὰ τῶ ἐπισημασμένων ἀγαθῶν ἀρραβῶνα, παιδοφίβλου, καὶ γυμνασῆν, τὴν εὐσεβείας ἀγωνιστὴν, φύλακα τῆς πιστευόντων ἀκούοντον, φῶς τῆς προσιόντων ἀσβεστόν τε καὶ ἀνεσπερον, τῆς ψυχικῶν τραυμάτων θεραπευτὴν, ἰατρὸν τὸ ὑπὸ τῆς ἀμάρτιας γινόμενων τραυμάτων, σφατηγὸν ἀριστεῖν καὶ τῆς διαβόλου διδάσκοντα, ὑποπτεῖρας ὁδῶν χαμαιπετεῖς ἐραζόμενον, ὁδῶν γήινες τῶ οὐρανῶν πολιτεῖαν παιδεύοντα, καταφορὴν σαρκῶς, ὀπιμῆϊδι ψυχῆς, διαπτύειν τὰ παρόντα, ἐφίεσται τῶ μεγάλων, ὁρᾶν τὰ προσδοκώμενα διὰ πίσεως, μηδὲν ἠγεῖσται τῶ ἐν τῷ βίῳ λαμπρὸν, δόξης καταγγῆν, τῆς τοῦ πλοῦτος ρευμάτων ὑπεροχῆν, ὕψαν σώματος ὡς ἀνδρος ὁρᾶν μαρμαρινόμυρον, μὴ ἀλγεῖν πονομένους, μὴ ἀνιάσται νοσοῦντας, χαίρειν ἀδικημένους, λεπτατεμένους εὐφραίνεσται, φέρειν καρτερικῶς τὰ θανά, ὑπερεύχεσται τῶ ἀντιδικούντων, εὐλογεῖν ὁδῶν καταρωμένους, καὶ πᾶσαν ἀπαξιαπλῶς φιλοσοφίαν μεταδιόκειν ταῦτα ἐδιδάξεν ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, ταῦτα γῆν καὶ θάλατταν ἐξεπαίδευσεν, ταῦτα ἐβάρβαροι καὶ τῶ σωτήρος αὐτῶν φιλοσοφῆσιν ἐπιδημίαν, ταῦτα ἠπειρῶνται, ταῦτα οἱ σφατιῶνται, ταῦτα οἱ τὰς ἐσχατίας τῶ οἰκημένους οἰκοῦντες.

λδ'. Προξοπὴ εὐχαριστίας, καὶ ἀποξοπὴ πενίας.

Ἀνυμνησωμεν τοῖνον τῶ ἀμυθήτων ἀγαθῶν χορηγόν, τὸ ἐκ τῶ ἐσχάνης ἀλογίας εἰς τὴν προτέραν ἡμᾶς φύσιν ἐπαναγαγόντα, τὸ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντα, ἵνα ἡμεῖς τῆ ἐκείνης πτωχείᾳ πλῆκθῶμεν καὶ σὺν αὐτῷ ἡμεῖς γνήσιοι αὐτοῦ πατέρα, καὶ

XXXIII. *Quod nostrae naturae in caelum adsumptio, Spiritus sancti dona nobis comparaverit.*

Sed iam tempus est revertendi ad propositum. Adsumptus itaque in caelum Christus dominus, et seque veluti humanae pacis sponsorem patri exhibens, mittit ad homines Spiritus sancti gratiam, ceu quandam promissorum bonorum arrham, magistrum, gymnastam, piorum agonothetam, vigilem credentium custodem, lumen accedentium ad fidem inextinguibile et minime occiduum, spiritalium vulnerum curatorem, impositarum a peccatis plagarum medicum; ducem qui feliciter cum diabolo pugnare docet, et altivolantes facientem qui humi repetebant; qui terrenos ad caelestem vitam instituit, atque ut carnem contempnant, animae curam gerant, praesentia despiciant, futuris inhiant, ea quae per fidem expectantur prae oculis habeant, nihil in mundo splendidum putent, gloriam irrideant, divitiarum torrentes despiciant, corporis pulchritudinem ceu florem caducum spectent, ne inopes doleant, ne aegroti aegre ferant, ut laesi gaudeant, spoliati laetentur, fortiter aerumnas tolerent, orent pro adversantibus, benedicant maledicentibus, atque omnimodam ut semel dicam philosophiam sectentur. Haec docuit Spiritus gratia, haec terram ac mare erudierunt, haec etiam barbari post sui Servatoris adventum philosophantur, haec terrae continentis incolae, haec milites, haec qui extremos mundi fines habitant.

XXXIV. *Adhortatio ad agendas gratias, et a superflua curiositate dehortatio.*

Celeberrimus itaque innumerabilium bonorum datorum, qui ab extrema morum absurditate ad primigeniam nos naturam revocavit, eum inquam qui propter nos pauper est factus, ut nos paupertate ipsius ditaremur. Simulque laudemus verum

ipsius patrem, qui tantopere mundum dilexit; ut filium suum unigenitum pro eo dederit, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam. Cumque Patre ac Filio sanctum Spiritum aequae laudemus, in cuius nomine baptizati, doni arrham accipimus; a quo nostrae animae illuminantur, a quo incarnationis opus docemur, et in theologia institumur, per quem a morum importunitate arcemur, per quem denique errore liberati veritatem agnovimus. Ab indaganda autem ingeniti natura cessemus, utrum ipse sit bonus ac iustus, et utrum fieri possit ut quis non genitus nec factus existat. Cessemus item a scrutanda Unigeniti generatione eiusque ratione exquirenda, nec de ingenito genitoque diiudicemus, aut quod inmensurabile est dimetiamur. Cessemus a malitiose vestiganda Spiritus processione, neque ea discere studeamus, quae soli Patri Filio et sancto Spiritui nota sunt. In iis, quos recepit, finibus maneamus: ne terminos, quos patres nostri posuerunt, transferamus. Tradita nobis a Spiritu doctrina contenti simus. Ne velimus Pauli scientiam superare, qui ex parte aiebat se cognoscere, et ex parte prophetare, et in speculo et aenigmate veritatem videre. Expectemus speratorum bonorum possessum. Tunc perfecte cognoscemus, cum neque iactantia nobis nocebit, neque superbia nos praecipites aget, sed passione omni experterimus. Ergo praesenti tempore in do-

ούτως ἠγάπησεν ἢ κόσμον, ὡς δοῦναι ὁ μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον· ἢ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ βαπτίζομεθα, ὡς ἂν δωρεὰς ἀρραβῶνα λαμβάνομεν δι' οὗ τὰς ψυχὰς φωτίζομεθα, δι' οὗ ἢ ὁικονομίαν διδασκόμεθα, δι' οὗ ἢ θεολογίαν παιδευόμεθα, δι' ἢ ἢ ἀλογίας ἀπαλλοττούμεθα, δι' οὗ ἢ πλάνης ἐλευθερώσθμεν, καὶ ἢ ἀλήθειαν ἔγνωμεν. Καὶ παυσώμεθα ἢ φύσιν πορευομενοὺς τῶ ἀληθῆ, εἰ ἢ αὐτὸς ἀγαθὸς καὶ δίκαιος, καὶ εἰ οἷόν τε εἶναι τινα μὴ γνησθέντα ἢ γηόμενον· παυσώμεθα ἢ γέννησιν ὡς ἐξ ἡγάξεσται ἢ μονογενῆς, καὶ ἢ τρόπον ἐπιζητῶντες, καὶ ἀληθῆ καὶ γνηστῶν δεικνύοντες, καὶ μετροῦντες τὰ ἀμέτρητα· παυσώμεθα κακῶς ἀνιχνεύοντες ἢ πνεύματος πρόδον, καὶ ζητοῦντες μαθεῖν ἢ μόνον πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι γνώριμα (1)· ἐμμένοντες οἷς ἐλάβομεν ὅροις· μὴ ὅρα μετενέγκωμεν ἢ ἔσθμεν οἱ πατέρες ἡμῶν ἀρεσθῶμεν τῇ δοθείσῃ διδασκαλίᾳ παρὰ πνεύματος· μὴ βελθῶμεν ὑπερβῆναι Παύλου ἢ γνώσιν, ὅς ἐκ μέρους ἔφη * γνώσκω, καὶ ἐκ μέρους προφητεύω, καὶ ἐν ἐσπέρῳ βλέπω ἢ ἐν αἰνίγματι ἢ ἀλήθειαν (2)· ἀναμείνωμεν τῷ ἐπιλωζόμενον ἀγαθῶν ἢ ἀπόλαυσιν· τότε τὰ τέλεια μεθυσόμεθα, ὅτε δι' ἀλαζονείας οὐ βλαβησόμεθα, ὅτε δι' ὑπερηφανίας ἢ πεσοῦμεθα, ὅτε ἐν ἀπαθείᾳ βιωσόμεθα· οὐκοῦν ἐν τῷ παρόντι ἢ τῶν πατέρων διδασκαλίαις ἐμμένωμεν,

* Ioh. III. 16

* I. Cor. XIII. 9

(1) Nicetas aquileiensis, quinti saeculi homo, in pretioso suo de Spiritu sancto tractatu apud nos Script. vet. T. VII. p. 319. pari sententia ait. *Utinam, ut fuerat traditum, cum Patre et Filio Spiritum sanctum simpliciter credidissent illi, qui postmodum quaestionem de Spiritu induxerunt! ut, puta, Macedoniani, vel eorum in hac curiositate participes. Dum enim quaerunt et isti, qualis est Spiritus sanctus? unde est? quantus est? natus est? an factus est? sic iterum sciderunt populum, et clere, secundum apostoli dictum, interminabilem quaestionem ecclesiae induxerunt etc.*

(2) Audiant haec immodicae et quasi mercaee (ut cum Tullio Tertullianoque loquar) rationalitatis amatores, qui tantam aetate nostra perniciem in ecclesiam invehunt. Quid? Nonne ipsi hoc instituo suo fidem, totius religionis fundamentum, a Christo apostolisque praeactum, funditus subruunt? Nonne incautos adsecutas ad gentilitatem vel potius ad atheismum vi pertrahunt? Nihil ergo divinae scripturae, nihil sanctorum patrum infinita volumina, nihil tot pro christiana religione apologiae effecerunt? sed ad barbariem rursus ac tenebras in tanta, ut isti putant, saeculi nostri civilitate ac luce regredimur? Equidem divinis perpetuitatis promissis firmiter nitimur: de illa tamen ecclesiae tranquillitate ac pace sollicitamur, quae poterat esse continua, si tot pestilentium librorum turbulencia et importunitate careret.

ἵνα μὴ μείζω ζητοῦντες, καὶ ἤρ' ἐλαττόνων ἐκπέσωμεν· ὁ πέπονθεν ὁ προπάτωρ Ἀδάμ· καὶ γὰρ σκῆιν Θ' ἔπιθυμήσας ἡρέσθη θεός, καὶ τὸ εἶναι εἰκὼν θεοῦ προσάλωσε.

λέ'. Ὅτι ζῆ θεοτόκον καὶ ἀνθρωποτόκον λέγειν.

Τοῖνον περὶ τὴν θεολογίαν μηδεὶς ἀπιστίαν νοσείτω, μηδεὶς περὶ τὴν οἰκονομίαν χωλεῖτο, ἀλλὰ τὴν ἐκ παρθένου γηνηθέντα Χριστὸν, θεὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπον ὁμολογεῖτω καθ' ἑκάτερον· διὰ τῆτο γὰρ θεοτόκος καὶ ἀνθρωποτόκος (1) ἢ ἁγία παρθένος ὑπὸ τὴν εὐσεβείας διδασκάλων προσαγορεύεται· τῆτο μὲν ὡς φύσις τὴν [δούλω] εἰκότα γηνήσασα· σκῆιν ἧ, ὡς τὴν δούλε μορφῆς, καὶ θεοῦ τὴν μορφήν ἠνωμένην ἐχούσης· οὕτω διὰ θεολογίας καὶ οἰκονομίας τὴν τὸ μυστήριον ἡμῖν τὸ ἀποκεκρυμμένον γνωρίσαντα ἀνυμνήσωμεν, καὶ διὰ τὴν βίαι καθαρότητος ναὶς ἑαυσῶν τῶν θεῶν κατασκευάσαντες (2), ἔνοιον αὐτὸν λάβωμεν· ἔ τὴν ἀκτίσιν αὐτοῦ φωτιζόμενοι, ὡς ἐν ἡμέρα εὐσχημόνως δευπατήσωμεν*, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τὴν δόξης τὴν μεγάλης θεῆς καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, μὴ οὐ τῶν πατρῶν σὺν τῶν ἁγίῳ πνεύματι δόξα καὶ κράτος εἰς σῶν αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

* Rom. XIII. 13.

* Tit. II. 13.

ctrinis patrum perstemus; ne maiora forte quaerentes, minoribus quoque excidamus: quod progenitor Adamus passus est, qui dum Deus fieri cupit, ut imago quoque Dei esset amisit.

XXXV. Quod oportet Dei et hominis matrem dicere (sanctam Virginem.)

Ergo in theologia nemo incredulitate laboret, nemo circa incarnationis mysterium claudicet; sed ex Virgine natum Christum, Deum simul et hominem confiteatur. Propterea enim mater et Dei et hominis, sancta Virgo, a rectae religionis magistris appellatur; hoc quidem, quia naturaliter eum qui in forma servi erat genuit; illud autem, quia servi forma, formam Dei unitam habet. Atque ita eum laudemus, qui per theologiam et dispensationem, mysterium nobis absconditum revelavit. Tum vero vitae puritate templametsmet Dei efficientes, habitatorem eundem nanciscamur: eiusque splendoribus illuminati, sicut in die honeste ambulemus, expectantes beatam spem, et adventum gloriae magni Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, cum quo Patri unaque sancto Spiritui gloria et potentia in saecula saeculorum. Amen.

Hactenus ex codice vaticano 841. fol. 176. usque ad fol. 203.

(1) Recte, si utrumque simul epitheton pronuncietur; peperit enim Maria Christum Deum et hominem. Secus autem, si omissio θεοτόκος, dicatur tantummodo ἀνθρωποτόκος, in nestorianam blasphemiam incidere necesse est.

(2) Sic etiam praedictus Nicetas tractatum suum de Spiritu sancto concludit p. 329: *et deinceps pacem et dilectionem sectantes, bonis semper operibus habundemus* etc.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΛΟΓΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΜΗ ΒΟΥΛΟΜΕΝΩΝ ΟΜΟΛΟΓΕΙΝ ΘΕΟΤΟΚΟΝ
ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΑΡΘΕΝΟΝ (1).

SANCTI EIUSDEM CYRILLI
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI
SERMO

ADVERSUS NOLENTES CONFITERI SANCTAM VIRGINEM
ESSE DEIPARAM.

1. **N**orunt medici praecaventia morbos adiutoria; etenim praevia arte aver-
tunt impendens damnum, et diversarum
medicinarum compositione morborum vin-
cunt saevitiam. Praevident etiam gubernato-
res saepenumero ventorum mutationes
usu edocti, et idoneum tempori adhiben-
tes consilium, immunem naufragio ratem
cum Dei auxilio conservant. Parem ani-
marum nostrarum gerens curam Deus,
praedicit nobis tentationum periculum, ut
damno ante experimentum cognito, huius
discrimen tuto vitemus. Novit enim Deus
cuncta ante quam fiant; haud coniectura,
ut praedicti homines, quid utile sit repu-
tans; sed praevisione Deo digna res futu-
ras cognoscens. Sic etiam iudicii ante tem-
pus nobis supplicia monstravit, ut malo-
rum timore eruditi, horum facile perpes-
sionem fugiamus. Neque vero secius quam

α. Ἰσακιν ἰατρῶν παῖδες προφυλακτι-
κὰ τῶ παθῶν βοηθήματα, τῇ τέχνῃ προνα-
σέλλοντες τὸ μέλλουσαν βλάβην, καὶ τῇ τῶ
δυσφύρων φαρμάκων συνθέσει τῶ τῶ παθῶν
νικῶντες ἀρχιότητες, προσεῶσι καὶ κυβερνήται
πολλάκις τὰς τῶ πνευμάτων μεταβολὰς ὑπὸ
τῶ συνηθείας ὀδηγούμενοι, καὶ τῶ προσήκουσαν
τῇ χρείᾳ ποιούμενοι πρόνοιαν, ἀναυάγητον
τὸ σκάφος τῇ τῶ θεοῦ πνευματικῆς διαφυλάτ-
τουν τοσαύτην τῶ ἡμετέρων ψυχῶν ὁ θεὸς
ποιούμενος πρόνοιαν, προλέγει τῶ περισσῶς
ἡμῖν τὸ κίνδυνον, ἵνα μαθόντες πρὸ τῶ πέ-
ρας τῶ βλάβην, ἀσφαλῶς τὸ ἐκ ταύτης δια-
φύλων κίνδυνον οἶδεν ἵδ τα πάντα πρὶν
χρῆσεως αὐτῶν, οὐ σοχῶ καθάπερ ἐκείνοι
τὸ χρεῖσιμον λογίζόμενος, ἀλλὰ προγνώσει
θεοπρεπεῖ γνώσκων τὰ μέλλοντα οὕτω
καὶ τῶ κρίσεως ἡμῖν ἐπέδειξε πρὸ καιροῦ τὰ
κολαστήρια, ὡς ἂν τῶ φόβῳ τῶ δεινῶν παι-
δευθέντες, τὸ ἐκ τούτων εὐκόλως τιμωρίαν

Ex cod. vat. A.
spu 1434. f. 134.
et cod. oltob. B.
seu 30. f. 366.

(1) Agit de *Deipara* Cyrillus etiam sermone I. contra Nestorium, nec non in epistola dogmatica ad aegyptios monachos, quae est in ordine epistolarum prima. Magnifice vero celebrat, et tertio quoque verbo appellat *Deiparam*, in oratione habita Ephesi coram synodo. Porro ut orthodoxi sanctique homines beatissimam Mariam omni laude cumularunt, ita perversi quique haeretici eam vituperarunt, nempe praeter Nestorium, Manichaei et Iconoclastae, ut novis nos documentis demonstraturi sumus. Nam quid recentiores etiam Lutheri et Calvini sectae adversus B. Mariae honorem sint ausae, dicere propemodum nefas est.

ἐκφύζωμεν· οὐδὲν ἦ ἦπτον καὶ τοῦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις περιέρικεν *, ὡς ἐσονται ψευδοῦχοι καὶ ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρ᾽ ἐσάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, αὐτὸν ἑμὸν δεσπότην καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι· ἔ πολλοὶ ἔξακολουθήσασιν αὐτῶν τῆ ἀσχημαίαι, δι' οὗς ἡ δόξα τοῦ ἀληθείας βλασφημισθήσεται· ἵνα τούτων ψευδοῦχομένων μηδαμῶς ἀπατώμεθα, τοῖς ὁλεθρίοις αὐτῶν ὑποπίπτοντες δόγμασιν.

β'. Πεωλήρωται ἡ φωνὴ ἀπορίας τοῦ ἔργου· πολλοὶ γὰρ καὶ κερὸν ἐπαύσησαν αἰρέσεις τῆ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, τὸ ὄρθην ἀσφαλῆν πολυφύσας βιαζέμεναι πίσιν, ὧν ἡ μὲν τῆ Θεοῦ λόγον ζενοὶ παντάπασιν τὸ παφῶας οὐσίας λέγειν τετόλμηκεν, ἡ ἡ πνεύματος τὸ ἀξίαν ἠγνόηκεν, ἡ ἡ ἐπιδημίας τὸ λόγος ἠγνόηκεν τὸ ἀλήθειαν· ἡ ἡ κακῶν, ἡ νῦν ἀναπέφονται βλασφημία, μὴ γενησὶ τὸ λόγον ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐν ἀνθρώπῳ γνησὶ ἐκ γυναικὸς ἐνωκκῆναι λέγμεσα· ὡς λοιπὸν εἰς δύο τὸ ἕνα Χριστὸν διὰ τοῦτο μερίζεσθε, εἰς τε Θεὸν φημι καὶ ἀνθρώπου· ἐστὶ τὸ τοῦτο τὸ ἀποσολικῆς διδασκαλίας ἀλλοτικῆς, δαιμονικῆς ἡ μάλλον ἐπινοίας ἐφεύρεσις· ἀνθρώπων μὲν γὰρ τὸ Θεοῦ λόγον ἐπὶ σωτελείας τῶν αἰῶνων γνόμενον ὁ Θεὸς ἡμῶν εὐαγγελίζεται λόγος *, οὐκ εἰς ἀνθρώπου μεταβαλόντα φύσιν, ἀλλὰ ταῦτα εἰς ἑαυτὸν προσλαβόμενον ἄφρατος γὰρ ὑπάρχει καὶ ἀναλλοιωτος· εἰ ἡ, καθάπερ κείνοι φασίν, εἰς ἀνθρώπου ἐκ γυναικὸς τεχθέντα ἡ Θεῶν γέγονεν ἐπιφοίτησις, τοῦτο καὶ ἐν τοῖς προφήταις πᾶσιν ἐγένετο· ἐδὲ τοιγαρὲν, εἴπερ ἔτως ἐγένετο, μεμερισμένως ἐκάστω παρά τῆ Θεῶν γραφῆ τὰς ὁμολογίας εὐρίσκεσθε· καὶ τὸ μὲν ἴδια καθ' ἑαυτὸν ὡς θεὸς λόγον ἀνυμνεῖσθε, τὸ ἡ ὡς ἀνθρώπου, καὶ ἕνα τὸ καθ' ἡμᾶς τοῖς ἀνθρώπῳ πρέπεισι δοξάζεσθε λόγους.

γ'. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἡμῶν οἱ ἀποσολικοὶ τὸ Θεῶν εὐαγγελίαν ἐκῆρυξαν, ἀλλ' ἕνα Χριστὸν Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου τὸ αὐτὸν ψευδοδιδάκασι καὶ τοῦτο σαφῶς ὁ μὲν Θεολόγος Ἰωάννης ἐν εὐαγγελίοις διδά-

ante dicta praedixit Christus futuros pseudochristos et pseudomagistros, qui haereses exitiosas invehent, ipsum unicum regem ac dominum nostrum Iesum Christum negantes; multosque fore horum improbitates adsectaturos, quorum causa veritatis gloria convicium patietur. Praedixit, inquam; ne quum hi supervenerint, fraude circumveniamur, perditis ipsorum dogmatibus nosmet submittentem.

2. Vaticinium autem in rem collatum est. Multae enim per tempora exortae sunt haereses in ecclesia Dei, rectam dissolvere fidem multifariam conatae; quarum alia Dei Verbum alienum prorsus paterna substantia dicere ausa est; alia Spiritus dignitatem non agnovit; alia Verbi adventus veritatem negavit: postrema, omnium veluti malorum sentina, postdierna apparuit blasphemiam, quae ait Verbum non esse hominem factum, sed in homine ex muliere genito habitavisse: unde consequitur in duos unicum Christum idcirco dividi, in Deum dico atque hominem. Est autem hoc ab apostolica doctrina alienum, et diabolici potius ingenii inventum. Namque hominem factum esse Dei Verbum in fine saeculorum, divinus nobis sermo nunciat, non sane quod se in hominis naturam mutaverit, sed quia hanc sibi adsumpserit: est enim Verbum invertibile atque immutabile. Quod si, ut isti aiunt, homini ex muliere parto Deus supervenit, idem hoc cunctis aequae prophetis accidit: prorsusque oportet, si res ita se haberet, seorsum uniuscuiusque in divina scriptura confessiones comperiri; et alterum quidem singillatim per se ipsum ceu Dei Verbum decantari; alterum vero ceu hominem, et ex nostro numero unum, verbis quae hominem decet, glorificare.

3. Atqui non ita nobis rectam praedicavere doctrinam apostoli, sed unum eundemque Christum Deum simul et hominem esse tradiderunt: idque aperte theologus Iohannes in evangelis docet dicens: in prin-

* Matth. XXIV. 24.

* cod. A. τρυγίος. B. τρυγία.

* Hebr. IX. 26.

cipio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Deinde addens: et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Sacer quoque praeco Paulus in epistola ad Hebraeos scribit: quia ergo pueri carni et sanguini communicaverunt, et ipse similiter eadem participavit. Audin, quomodo ille quidem Verbum carnem esse factum, hic autem denuo ait ipsum haec eadem participavisse? Quod si homo ex muliere Iesus editus est, deinde vero Verbi in ipsum adventus contigit, oporteret ut diximus duas omnino omnique in re separatim confessiones comperiri: nunc contra, quum divinitus inspirata scriptura communiter pronunciet tum quae deitati naturaliter conveniunt, tum etiam quae hominis congruunt naturae, perspicua deprehenditur unitatis ratio. Cum ergo audis apostolum dicentem: « expectantes beatam spem, et manifestationem gloriae magni Dei ac servatoris nostri Iesu Christi » non te pudet separare a Verbo Iesum? Non enim dixit magni Dei in Iesu Christo, sed eundem et Deum et Iesum praedicavit: ideoque unicam quoque dixit manifestationem.

4. Interdum vero iis etiam quae sunt humanae naturae propria, Dei appellationem attribuit divina scriptura. Nam quum Servatoris passio de deitatis natura intelligi prorsus nequeat, atque in corpore tantummodo passiones peractae fuerint; attamen quia cum eo est inseparabili adunatione deitas, « si cognovissent, inquit apostolus, numquam dominum gloriae crucifixissent. » Viden quomodo, adunationis causa, communem facit de Christo confessionem apostolicae doctrinae sermo? Non enim simplex homo aliquando fuit Iesus, ante Dei cum ipso communionem et adunationem, sed idem Verbum in ipsam beatam Virginem veniens, proprium sibi templum ex Virginis substantia sumpsit, prodiitque ex ea homo quidem quatenus cerebatur, intrinsecus autem verus existens

σκή λέγων * « ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, κὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸ θεόν, κὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. * εἶθ' ἐξῆς ἐπάγων κὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, κὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. », ὁ ἡ ἱεροκλήρῳ Παῦλος ἐβραίοις ἐπέσπελλε λέγων * « ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκειν αἱματός ἐ σαρκός, κὶ αὐτὸς ὠδραπλασίως μετέσχε τὸ αὐτῶν. » Ἀκείας ὅπως ὁ μὲν σάρκα γενήσεται τὸ λόγον, ὁ ἡ πάλιν αὐτὸν τῷ αὐτῶν μετασχόντα εἴρηκεν; εἰ ἡ ἀνθρώπου μὲν ἐκ γυναικὸς ὁ Ἰησοῦς ἐτέχθη, μὴ ἡ ταῦτα ἢ τὸ λόγος γέγονεν πρὸς αὐτὸν ἐπιφάνειαν, ἔδδ καθάπερ εἴρηται, δύο κὶ πάντη μεμερισμένως πρὸς ἅπαν τὰς ὁμολογίας εὐρίσκειται· νυνὶ ἡ τὸ θεοσυνέτους γραφῆς κοινολογούσης τά τε τῆ θεότητι φυσικῶς ἀρμόζοντα, κὶ τὰ τῆ ἀνθρώπου πρέποντα φύσει, καθάρῳ τὸ ἐνώσεως ἡ ὁικονομία εὐρίσκειται. * Ὅταν τοίνυν ἀκούσης τὸ ἀπόστολος λέγοντος * « προσδεχόμενοι τὸ μακαρίαν ἐλπίδα, ἐ τὴν ἐπιφάνειαν τὸ δόξης τὸ μεγάλης θεοῦ κὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἄξ' οὐκ ἐρυθρίξω δειρῶν τὸ λόγος τὸ Ἰησοῦν; οὐ γὰρ εἶπεν τὸ μέγαλι θεὸς τὸ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἀλλὰ τὸ αὐτὸν θεὸν κὶ Ἰησοῦν ἐκήρυξεν· διὸ κὶ μίαν τὴν ἐπιφάνειαν εἴρηκεν.

δ'. Ἐστὶ ἡ ὅτε κὶ τὰ τὸ ἀνθρώποτης ἴδια, τῆ τὸ θεοῦ προσηγορία ἡ θεῖα κηρύττα γραφή· τὴ γὰρ σωτηρίῳ πάθους τῆ τὸ θεότητος φύσει οὐδαμῶς νοεῖδω δυναμένω, εἰς ἡ τὸ σῶμα παντελῶς τὸ παθημάτων γεννημένων, διὰ τὸ συνείναι ἀχωρίστως καθ' ἐνώσειν αὐτῷ τὸ θεότητα « εἰ ἐγνωσαν, φησὶν ὁ ἀπόστολος *, οὐκ ἂν τὸ κύριον τὸ δόξης ἐσαύρωσαν, », ὅρας ὅπως κοινολογεῖ, τὸ ἐνώσεως χάειν, τὸ εἰς τὸ Χριστὸν ὁμολογίαν τὸ ἀποστολικῆς διδασκαλίας ὁ λόγος; οὐ γὰρ ἄνθρωπος μὲν φίλος Ἰησοῦς ὑπῆρξεν ποτὲ πρὸ τὸ τῶ θεῷ πρὸς αὐτὸν κοινωνίας τὴ κὶ ἐνώσεως, ἀλλ' αὐτὸς ὁ λόγος ἐν αὐτῇ τῇ μακαρίῳ παρθέτῳ γενόμενος, τὸ ἴδιον γὰρ ἐαυτῷ ἐκ τὸ οὐσίας τὸ παρθέτου ἔλαβεν, κὶ προῦλθεν ἐξ αὐτῆς, ἀνθρώπου μὲν ἕξωθεν θεωροῦμενον, ἐνδοθεν ἡ θεὸς ὑπάρχων ἀληθινός·

* Joh. I. 1

* v. 11

* Hebr. II. 14

* Tit. II. 13.

* I. Cor. II. 8.

διὸ καὶ καὶ τὸ τεχθῆναι, παρθένον τὴν τε καὶ οὐσαν τετήρηκεν, ὅπερ ἐπ' οὐδένοσ τ' ἀλλων ἀγίων γεγενήσθαι ἔσθ' ἔτι γὰρ ἐκείνοι τὴν φύσιν ὑπῆρχον ἀνθρώποι, ἀνθρώπινον καὶ ἴστω τὴν γενέσιν ἐλαχον ἀπαντες· ὁ δὲ ἐπειδὴ καὶ φύσιν ὑπῆρχεν θεὸς, προσλαβὼν ἐν χρόνῳ ἐσχάτῳ καὶ τὸ ἀνθρώπινον, ξένῳ παρὰ πάντας τὸ ἐκ τῆς παρθένου γενέσιν ἐπεδείξατο· οὐκοῦν εἰκότως καὶ θεοτόκος καὶ παρθενότητων ἡ μακαρία δικαίως ἀνέλεγοιτο· οὐ γὰρ ἀνθρώπος ἦν ὁ τεχθεὶς ὅσιν αὐτῆς Ἰησοῦς.

εἰ. Πῶς γὰρ; ὅπερ καὶ πρὸ τῆς ὀρθοδόξου γεγενημένα, τῆς τοῦτε ἐνεργείας καὶ ἐξουσίας ἡ θεία προσαναφέρει γραφή· καὶ γούν Ἰούδας ὁ μακάριος μαθητῆς μεγαλοφώνως ἡμῖν τὸ τοιαύτων ἡδραδέδωκεν πίσιν· τὸ γὰρ πρὸ πολλῶν γενεῶν τὸ ἐκ παρθένου προύδου μεμνημένος, οὕτω φησίν· * « ὑπομνήσαι ἡμᾶς βούλομαι εἰδόμενος ἀπαντα, ὅτι Ἰησοῦς (1) λαὸν ἐκ γῆς Αἰγύπτου σώσας, τὸ δεύτερον ὁδὸν μὴ πιστεύσαντας ἀπώλεσεν * ἀγγέλους τὸ ὁδὸν μὴ τηρήσαντας τὴν αὐτῶν ἀρχὴν, ἀλλὰ ἀπολαπόντας τὸ ἴδιον οἰκητήριον, εἰς κρίσιν μεγάλῃς ἡμέρας θεσμοῖς αἰθίοις ὑπὸ ζέφρον τετήρηκεν. » Εἰ ἡ ἀνθρώπων ἡμῶν ἔτεκεν ἡ μακαρία παρθένος τὴν Ἰησοῦν, τοῦτον ἡ φησὶν ὁ μαθητῆς, τὸ Αἰγυπτίαν χαιρὸς τὸ Ἰσραὴλ ἐλευθέρωσαντα, καὶ ἡ γούμῳον τῆς λαῶν καὶ τὸ ἔρημον, ὅς καὶ τὸ τερασίων ἐπέτελε τὰ θαύματα, πρὸ τοσούτων γενεῶν τὸ ἐκ παρθένου γενέσιν, ποῦ τοῦτον ἄρα κατ' ἐκείνας ὁδὸν χρόνος ὑπάρχειν δώσωσιν; πότε ἡ τὴν γενέσεως τὴν ἀρχὴν ἐσχικέτα; οὐκέτι γὰρ αὐτοῖς λόγος συγχωρήσει λέγειν ἐκ τῆς παρθενικῆς προύδου τὴν ἀρχὴν τῆς εἰληφόμενα διδασκέωσαν τοῖνυν οἱ τὸ κακῶν ἐφέρε-

Deus: ideoque etiam post partum, virginem conservavit parentem suam, quod de alio nemine sanctorum usuvenit. Nam quia isti natura homines erant, humanam parentemque omnes nativitatem sortiti sunt. Ille autem, quia natura Deus erat, adsumpta etiam extremis temporibus humanitate, novam prae reliquis omnibus nativitatem prae se tulit. Ergo recte et deipara et virginalis mater, beata haec iure optimo dicenda est. Non enim homo simplex erat, quem ipsa peperit.

5. Qui enim id fieret? siquidem ad huius operam ac potestatem illa etiam quae ante adventum facta fuerunt, divina scriptura refert. Ecce enim beatus discipulus Iudas magna voce nobis hanc fidem inclamat. Nam rerum, quae multis aetatibus ante nativitatem ex Virgine actae sunt, faciens mentionem, sic ait: « commonere autem vos volo, scientes alioqui omnia, quoniam Iesus populum de terra Aegypti salvans, secundo eos qui non crediderunt perdidit; angelos vero qui non servaverunt suum principatum, sed proprium domicilium dereliquerunt, in iudicium magni diei, vinculis aeternis sub caligine reservavit. » Quod si simplicem hominem beata Virgo peperisset Iesum, hunc autem dicit discipulus de Aegyptiorum manu Israhel liberavisse, populumque per desertum ductavisse, quin et portentorum miracula tot ante nativitatem ex Virgine aetatibus travisse, ubinam hunc temporibus illis extitisse concedent? undenam autem nativitatis suae originem traxisse? Neque enim ipsis ratio permittet dicere illum ex Virgine initium existendi sumpsisse. Demon-

(1) Animadvertite primum citari a Cyrillo Iudae epistolam, quod facit etiam in prosphonetico ad Theodosium ed. Auberti T. V. part. 2. p. 77. Deinde pro communi graeca lectione κρείως, observa vocabulum Ἰησοῦς, quod habet reapse vulgatus noster latinus, suffragante ei cum Cyrillo etiam codice gr. principe ac celebri vaticano, et nonnullis aliis gr. apud cl. Scholtzium. Porro si Iesus pro Iosue, et nonnulli existimant ponitur, is quidem dux, figura domini Iesu credendus est. (Quamquam reapse Moyses, non Iosue, populum ex Aegypto eripuit; multoque minus Iosue rebelles angelos ad inferos detrusit.) Plurimi igitur, ut nunc etiam Cyrillus, recto ac primitivo sensu intelligunt heic dominum Iesum, qui angeli specie populo hebraeo dux fuit. Nisi potius, quod idem quodammodo est, personam aeterni Verbi angelus dux representabat.

strent itaque pravorum dogmatum inventores, unde ortus sui principium hic homo habuerit? Ubinam quibusve in locis tot annis hic se continuerit? Sed iam nemo sanus hunc dicit hominem, qui et olim peccantibus, suamque domicilium deserentibus poenas decreverit, et ex Aegyptiorum manu Israhelem splendide eripuerit. Si ergo secundum ipsorum concessionem, neque Deus Verbum credi potest Iesus, propter eius ex Virgine nativitatem; neque cursus homo esse potest qui eiusmodi prodigia ediderit (etenim ab hominis natura et facultate quae supra diximus abhorrent) qualem denique poterunt huius esse substantiam et conditionem existimare?

6. Sed enim nos horum verba adeo demeritiae delirium plena cernentes, ac veluti a somniantibus ebriosisque eructata, his iuxta Servatoris effatum dicemus: « erratis nescientes scripturas neque virtutem Dei. » Ideo ut par est edormite crapulam, et nolite peccare, tanta rei divinae ignorantia laborantes. Sed recte potius, atque ut iam demonstratum a nobis fuit, adunationis gloriam cogitantes, hunc et Deum semper fuisse, et postremo hominem quoque factum agnoscentes, ita tamen ut ipsius invertibiliter et immutabiliter conservata deitas fuerit; eundem et tunc Israhelem ex Aegypto excedentis servatorem credamus; semperque patris Verbum fuisse, lumen atque splendorem, et dignae Deo gloriae potestatem tenuisse. Ideoque et beato Moysi dicebat: ego sum qui sum; et ego Deus Abrahami, et Deus Isaaci, et Deus Iacobi. Et filii quidem nomen tunc sumpsisse cum factus est homo, adunationis gratia, et quia humanam conditionem assumpsit, non in homine habitaverit: et olim et nunc sub Iesu Christique appellatione ab inspirata divinitus scriptura consecretance glorificari.

7. Atque hoc argumentum pluribus verbis videre licet a sanctis viris praedicatum; Hieremia quidem discrete clamante:

ταῖς δογματῶν, πότε ὁ γηέσιως ἢ ἀρχὴν εἶπεν ὁ ἀνθρώπου ἔσχηκεν; ποῦ ἦ, καὶ ἐν τίσιν ἄρα διετέλει τοσοῦτοις ἔτεσιν; ἀλλ' οὐκ ἔτι τοῦτον ἀνθρώπων εἶναι τῷ εὐ φερούμεντων τίς ἐρεῖ, ὅς καὶ τοῖς καὶ τὸ παλαιὸν ἀμάρτησασιν, καὶ τὸ ἴδιον ἀπολειπῶσιν οἰκητήριον ἐν τότε τὰς τιμαρίας ἔρισαν, καὶ τὸ Αἰγυπτίων χειρὸς Ἰσραὴλ ἐκδοξῶς ἐρύσατο· εἰ τοίνυν καὶ τὸ αὐτῶν ἐκδοσίαν, οὔτε ὁ Θεὸς λόγος ὑπονοεῖσθαι δύναται, καὶ πὸ τὸ ἐκ τὸ παρθένα γεγέννητα εἶναι τὸ Ἰησοῦν, οὔτε ἀνθρώπος πάλιν ὁ ταῦτα θαυματουργήσας (ξένα γὰρ τὸ ἀνθρώπου φύσεως τὴν καὶ δυνάμειως τὰ προειρημένα καθίστηκεν) τίνα λοιπὸν ἐπινοῆσαι οὐσίαν τοῦτω καὶ τάξιν δυνήσονται;

5'. Ἄλλ' ἡμεῖς τὰ τέτων ῥήματα τοσαύτης ἀνοίας καὶ ἀφροσύνης ὄραντες μετὰ, καὶ διὰ περ ἐν ὑπνοῖς καὶ μέθῃ παρὸς αὐτῶν λεγόμενα, τοῦτοις μὲν καὶ τὸ σωτήριον ἐροῦμεν φωνήν. * ἵπαι ἀσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς, μὴδὲ τὴν δυνάμειν τοῦ Θεοῦ, διὸ δὴ ἐκινῆσατε δικαίως, καὶ μὴ ἀμάρτανετε, ἀγνωσίαν Θεοῦ εἰς τοσοῦτον νοσήσαίτε· ὁρθῶς ἢ πάλιν, καὶ ὡς προαποδέδοται τὸ ἐνώσεως νοοῦντες τὸ δόξαν, Θεόν τε αἰετὸν ὄντα τοῦτον, γηόμενον ἢ ἐπὶ ἐσχάτων καὶ ἀνθρώπων ὁπσάμενοι, ἀξέπτω καὶ ἀναλλοιώτῃ φυλαχθείσης αὐτοῦ τὸ Θεότιπος, αὐτὸν καὶ τότε τὸ ἐξ Αἰγύπτου πορείας τὸ Ἰσραὴλ σωτήρα πιστεύωμεν· αἰετὸν μὲν τὸ παρθεὸν ὄντα λόγον, καὶ φῶς, καὶ ἀπαύγασμα, καὶ τὸ Θεοπεπόους δόξης τὸ δυνασίαν ἔχοντα· διὸ δὴ καὶ ἐλεγγυ τῷ μακαρίῳ Μωϋσῆ· ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, καὶ ἐγὼ ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ Θεὸς Ἰακώβ· τὸ δὲ τὸ υἱοῦ προσηγορίαν προσλαβέντα μὲν ὅτε γέγονεν ἀνθρώπου, τὸ ἢ ἐνώσεως χάριν, καὶ διὰ τὸ αὐτὸν ἀνθρώπων γεγενῆσθαι, ἀλλ' οὐκ ἐν ἀνθρώπων ἐνοικηταίῃ καὶ τὰ τότε, καὶ τὰ νῦν τῇ Ἰησοῦ καὶ Χριστοῦ προσηγορίᾳ ἀκολούθως ὑπὸ τὸ Θεοπέεσε γραφῆς δοξαζόμενον.

ζ'. Καὶ γοῦν πῶ τοιαύτων ὑπόθεσιν ἔξεισι διὰ πλείοναν Θεορεῖν ὑπὸ τὴν ἀλήθων κηρυτομένων ἀνδρῶν τὸ μὲν Ἰερειῖς εἰσε-

ὁπίην βοῶντος. * Ἐὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν,
 οὐ λοισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. * ὁξεῦ-
 ρεν πᾶσαν ἰδὸν ἐπισήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ
 Ἰακώβ τῷ πατρὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ
 ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. * καὶ ταῦτα ἐπὶ τῇ
 γῆς ὠφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις σωτη-
 ρῆσθαι. .. Τοῦ ἡ ἡμνογράφου μελωδου-
 τος Δαβίδ. * ἡ μήτηρ (1) Σιών ἐρεῖ ἄν-
 θρωπος ἴσθ'· καὶ ἄνθρωπος ἐρχοῖται ἐν αὐτῇ,
 καὶ αὐτὸς ἐθμελίωσεν αὐτὴν ὁ ὕψιστος. ..
 τοῦτο γὰρ τί ἂν εἴη ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἐτι
 αὐτὸς ὑπάρχει Θεός, καὶ ἄνθρωπος; ἄν-
 θρωπον γὰρ, καὶ ὕψιστον, καὶ θεμελιωτὴν
 (2) αὐτὸν ὡμολόγησεν· οὐδὲν δὲ ἦτον καὶ
 ἐν ἑτέρῳ Ἰακώβ ἀδελφίκετον ἡ ἐνώσεως φυ-
 λάτων (3) λόγον, τὰ ἄνθρωπότητος
 ἴδια ὡς αὐτῷ πάλιν τῷ Θεῷ λόγῳ ἀναφέ-
 ρων εἰρίσκειται, οὐ τῷ οὐσιῶν σύγχυσιν ἐρ-
 γασζόμενος, ἀλλὰ ἡ ἐνώσεως τῷ οὐσιῶν ἐπι-
 γνήσιον τὸ λόγον λέγει τοιγαροῦν οὕτως
 ἐν μὲν Ἰακώβ. * ἡ ὁ Θεός σε ὁ Θεός εἰς
 τὸ αἰῶνα τῷ αἰῶνος· ῥάβδῳ ἐνδύτητος ἢ
 ἐλάτους ἡ βασιλείας σε. * ἡ δίκαιος δικαιο-
 σύνην, καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τὸτο ἐρχί-
 σεν σε Θεός ὁ Θεός σε ἰλαίον ἀγαλλιόσεως
 παρὰ πάντων μετόχως σε. .. ὁρᾷς ὅπως τὸ λό-
 γον θεολογίσεως (3), Θεὸν τε καὶ βασιλεία
 ὁμολογίσεως, οὐ διζῶν, οὐδὲ ἐπιτελεῖται
 πῶς ἐπειρήκας αὐτῷ, καὶ τὸ κριτικῶν ἐπι-
 κεν; λεγόμεσαν οὐν τί ἐστιν το λογισμοί;
 πῶς ἡ θεός ὦν ὁ λόγος ἐρχέτο, ἀλλ' ἡ πᾶν-
 τως ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ τῷ δούλα μορφήν ἐν-
 δουάμενος, ἢ καὶ τὸ χρίσμα λαμβάνειν εἰς
 ἂν ἀπερωδέσαστον; καὶ γὰρ λέγωνσιν διὰ τῷ
 πρὸς τὸ ἄνθρωπον ἐνοίκησιν, ὡς αὐτοὶ πλα-
 γῶνται, τῷ λόγῳ πρόσωπον τὸ χρίσμα λέ-
 γουσι, μαθητεύσαντες ὅτι ἀπερωδέσαστον οὐκ
 ἐπὶ τῷ Χριστῷ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ προφητῶν καὶ τῷ
 ἄλλων ἁγίων λέγεται, καὶ ὑπερεβαίνει σφιδρα

«hic Deus noster est, neque alius quisquam
 cum eo comparabitur: ipse omnem scien-
 tia semitam adinvenit, tradiditque eam Ia-
 cobo puero suo, et Israeli dilecto suo.
 Post haec in terra visus est, et cum ho-
 minibus conversatus.» Tum etiam hymno-
 grapho canente Davide: mater Sion, dicit
 homo: et homo natus est in ea, et ipse
 fundavit eam Altissimum. Hoc vero quid
 aliud significat, nisi eundem esse Deum et
 hominem? Etenim hominem, simulque alti-
 simum, fundatoremque fatetur. Neque
 secius, in alio quoque psalmo indivisum
 unitatis sermonem retinens, hominis pro-
 prietates ad Deum item Verbum referre
 comperitur, haud equidem substantiarum
 confusionem invehens, sed substantiarum
 adunationis rationem habens. Sic ergo ait
 in XLIV psalmo: «sedes tua, Deus, in
 saeculum saeculi: virga directionis, virga
 regni tui: dilexisti iustitiam, et odisti ini-
 quitatem: propterea unxit te Deus, Deus
 tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis.»
 Viden quomodo Deum Verbum appellans.
 Deumque et regem confitens, neque tamen
 dividens, neque alteram personam in eum
 conferens, nihilominus unctum dixit? Ex-
 plicent nobis igitur quid sit hoc effatum;
 et quomodo Verbum, quum Deus esset,
 unctum fuerit; nisi quia prorsus idem erat,
 qui servi formam sibi induerat, cui et chris-
 ma suscipere convenientissimum fuit? Quod
 si forte dixerint, propter suam in homine.
 ut ipsi halucinantur, inhabitationem, Ver-
 bi personam chris-matis instar extitisse; hi
 sciant velim, inhabitationem non de Chri-
 sto sed de prophetis aliisque sanctis dici:
 praedictas vero locutiones magnopere ex-
 cedere inhabitationis terminos sive vim.

(1) Ita μήτηρ habent graecae editiones, etiam vaticana. Sic legisse videmus etiam Cyrillum; magnoque numero patres latinos apud Sabaterium, qui vetere itala utebantur editione. Velgati interpres lectio *matrem*, pro *mater*, deducta est ex *μήτηρ*, vel *μήτις*, ut cognoscimus ex Origene in hexaplis, et ex Hieronymo apud Nobilium in adn. ad sextinam. Doctissime vero disputat de hac lectione Io. Bapt. Branca, ambrosianae olim bibliothecae Mediolani praefectus, in magno, quamquam imperfecto, opere suo quod inscripsit *de sacrorum librorum latinae vulgatae editionis auctoritate*, lib. III. part. 1. cap. 5. p. 157. seqq.

(2) Ita interpungitur in utroque Cyrilli codice, nec non in editione vaticana Bibliorum graecorum.

(3) Simili locutione utitur Eusebius apud nos in secundo theophanie fragmento.

Ergo etsi Deus in sanctis omnibus habitat, hique sanctificati sunt et uncti, nemo tamen aequae ac ipse sanctificatus unctusque dicitur. Si ergo isti, ad sanctorum similitudinem, in Christo quoque inhabitasse Deum aiunt, constabit omnibus ipsorum irreligiositas, ab apostolica doctrina toto caelo aberrans.

8. Etenim de prophetis Christoque disserens Paulus, immanem huius ab illis differentiam nos docet, eius inquam qui unctus dicitur. Namque hunc quidem et filium, et patris splendorem, et figuram substantiae ipsius, illos autem prophetas tantum appellat: mirumque est, quod inter tot sublimia, unctionis quoque idem facit mentionem. « Multifarium enim, inquit, multisque modis olim Deus locutus patribus per prophetas, novissimis his diebus locutus est nobis per filium, quem constituit heredem universorum, per quem fecit saecula: qui quum sit splendor gloriae et figura substantiae eius, portansque omnia verbo virtutis suae, post purificationem peccatorum factam, conсед in dextera maiestatis in excelsis. » Et paulo post ait: « et ad angelos quidem dicit: qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos flammam ignis. Ad filium autem: thronus tuus Deus, in saeculum saeculi; virga aequitatis, virga regni tui. Dilexisti iustitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo exultationis prae participibus tuis. » Cernis quam aliena sit a Christo habitationis definitio? Quod si haec dicant inhabitationem, haud tamquam in sanctis, sed eam quae facta fuerit ex coniunctione Verbi cum homine de virgine nato; respondemus nullam licere post partum dicere factam coniunctionem, nisi eam quae ex gratia et Dei participatione fit, cuiusmodi rursus aio illam sanctorum cum Deo fuisse.

9. Quod si vocabulo habitationis coniunctionem intelligunt non illam intra virginem factam, sed postquam Iesus de ipsa

σῶν ἡ ἐνοικήσεως ἕως τὸ λεγόμενον· καὶ γοῦν ἐνοικήσαντος τῷ Θεῷ ἐν τοῖς ἁγίοις πᾶσιν, ἀγιαζόμενον τὴ καὶ χριστιανικῶν, οὐ λέγεται ὡς αὐτὸς ἀγιαζόμενος ἢ χριστιανικός· εἰ μὲν οὖν καθ' ὁμοίότητα τῷ ἁγίῳ, καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἐνοικήσιν λέγῃσιν, ἐκδηλος ἡ ἀσέβεια πᾶσιν ἔσται, ὅτι ἡ ἀποστολικῆς διδασκαλίας παντελῶς ἄλλοξία.

ἢ. Περὶ μὲν γὰρ τῶν προφητῶν, καὶ τῷ Χριστοῦ δὲ ἀγιαζόμενος ὁ Παῦλος, ἀσύγκειτον τοῦτε πρὸς ἐκείνας διαφορὰν ἡμᾶς ἐδίδαξεν, λέγων δὲ τῷ λεγομένῳ κερχίεσσι· τὸ μὲν γὰρ, υἱὸν καὶ τῷ πατρὸς ἀπαύγασμα καὶ χαρακτηριστῆρα ἡ ὑποστάσεως αὐτῆ· σῶν ἢ, ἀποφίτας ὠνόμασεν καὶ τότε θαυμαστὸν, ὅτι μὴ τούτων τῶν ὑψηλῶν, τῶν χρισμάτων καὶ αὐτὸς ἐμνημόνευσεν· * « πολυμερῶς γὰρ, φησὶν, καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις ἢ, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ ἐποίησε σῶν αἰῶνας· * ὅς ὢν ἀπαύγασμα ἡ δόξης, καὶ χαρακτῆρ ἡ ὑποστάσεως αὐτοῦ, φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι ἡ δυνάμει αὐτῆ, καθαιεσμὸν τῶν ἀμάρτην ποιησάμενος, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ ἡ μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς. » Καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν· * « καὶ πρὸς μὲν σῶν ἀγγέλους λέγει· ὁ ποιεῖν σῶν ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ σῶν λειτουργοὺς αὐτῆ πρὸς φλόγα· * πρὸς ἢ τῷ υἱόν· ὁ θεὸς σὺ ὁ θεὸς εἰς τὴν αἰῶνα τῷ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος ἡ βασιλείας σὺ ἡγάπησας δικαιοσύνην· καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν διὰ τῆτο ἔρχισεν σε ὁ θεὸς ὁ θεὸς σὺ ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ σῶν μετόχους σὺ. » Θεωρεῖς ὡς σφόδρα ἄλλοξίως ἐπὶ τῷ Χριστοῦ ὁ ἐνοικήσεως ἕως; εἰ ἢ λέγῃσιν ἐνταῦθα τῷ ἐνοικήσιν μὴ τοῖς ἁγίοις ὁμοίως, ἀλλὰ καθ' ἑνωσιν, τὸ λόγον πρὸς ἄνωγειον ἐκ τῆ παρθένης τεχθέντα γενησῆσθαι, οὐ δυνατὸν μὲν μὴ τῷ ἀποκύνειν ἑνωσιν ἀληθῆ λέγεσθαι, ἀλλ' ἢ μόνον τῷ κτῆ χάειν καὶ μετοχὴν τῷ Θεοῦ, ὡς ἐν τοῖς ἁγίοις πάλιν ἐγένετο.

Ἔ. Εἰ ἢ ἐνταῦθα τῷ ἐνοικήσιν ἑνωσιν εἶναι λέγῃσιν, οὐκ ἐν τῇ παρθένω, ἀλλὰ μὴ τὸ τεχθῆναι ἐξ αὐτῆς, φέρε καὶ οὕτω τὸ

* Hebr. 1. 1.

* v. 2.

* v. 3.

* v. 7.

* v. 8.

* v. 9.

λεγόμενον ἐξετάσωμεν· εἰ διὰ τοῦτο εἰς τὸ
 τῷ λόγῳ πρόσωπον τὸ χρίσμα ἐξηΐσται λέ-
 γουσιν, διὰ τὸ σμεινῆσαι καὶ ἠνώσθαι, ὡς αὐ-
 τοὶ φασὶ, τῷ ἀνθρώπῳ τῷ λόγῳ, πάντως
 ὅτι μεθ' ἑνώσειν αὐτὸν κεχρίσται λέγουσιν ἐξ
 ἀνάγκης ἀπαιτηθῆσονται. Ὁ γὰρ Θεὸς
 λόγος ὁ προφήτης, ἐτι γέ μιν καὶ ὁ ἀπο-
 στολὴ θεολογήσας, αὐτῷ καὶ τὸ χρίσμα
 φανερώς ἀνέθηκεν· εἰ τοίνυν διὰ τῆς ἑνώσειν,
 καὶ τὸ σμεινῆσαι αὐτὸν τῷ ἀνθρώπῳ, τὸ τῷ
 ἀνθρώπῳ τῷ λόγῳ προσάπτωσιν οἱ ἄγιοι,
 μετὰ τῷ ἑνώσειν αὐτὸ τὸ χρίσμα γενηΐσ-
 ται πάντως ὁμολογήσουσιν· εἰ δὲ μὴ τῷ
 ἑνώσειν κέχρισται, τῷ ἢ ἑνώσειν οὐ βέβηλο-
 νται λέγειν πρὶν ἐκ τῆς παρθένου τεχθῆναι,
 οὐδὲ χριστοτόκος οὐκέτι πρὸς αὐτῶν ἡ παρ-
 θένου ὁμολογηθῆσεται· εἰ γὰρ χριστοτό-
 κος, πάντως ὅτι καὶ Θεοτόκος· εἰ ἢ οὐ
 Θεοτόκος, οὐδέ χριστοτόκος· εἰ γὰρ τὸ
 χρίσμα μὴ τῷ ἑνώσειν, καὶ διὰ τοῦτο εἰς
 τὸ τοῦ λόγου πρόσωπον τοῦτο λέγεται,
 τῷ δὲ ἑνώσειν μετὰ τῷ ἐκ τῆς παρθένου
 γέννησιν γενηΐσται λέγουσιν, οὐδὲ χριστο-
 τόκος οὐκέτι εὐρεθήσεται· εἰ δὲ χριστοτό-
 κος, καὶ Θεοτόκος· τοῦ γὰρ χρίσματος
 πρὸ τῆς ἐνώσεως μὴ δυναμένως νοεῖσθαι, εἰ
 χριστοτόκος ἢ παρθένος, ἐν αὐτῇ δὴ τῇ
 ἐνώσειν γενομένης, οὐκέτι ἀνθρώπων, ὡς
 αὐτοὶ φασὶν, ἀλλ' ἐνωθέντα τῷ λόγῳ γεν-
 νήσασα, Θεοτόκος δικαίως ἀν λέγοιτο·
 εἰ γέ, καθὼς ἐμπροσθεν εἴρηται, τῆς ἑνώ-
 σεως ἀληθῆ, καὶ οὐ καθάπερ ἐν τοῖς ἄγιοις
 λέγουσιν· τοῦτο δὲ φαιμέν, ὅτι οὐ δυνατόν
 ἑνώσειν ἀληθῆ λέγειν μὴ τῆς γέννησιν ἡμεῖς
 διὲ οὐκ ἀνθρώπων Θεῷ ἐνωθέντα, ἀλλὰ
 Θεὸν τὰ ἀνθρώπινα προσλαβόμενον οἶδα-
 μὲν τῆς Χριστὸν, λέγω δὴ σῶμα, καὶ ψυχὴν,
 καὶ νοῦν τελείως χωρὶς ἀμαρτίας ἐνοῦσθαι τῇ
 ἀγία παρθένῳ· διὰ τοῦτο καὶ ἀνθρώπων
 ἀκόσμη τῆς Χριστὸν ὀνομαζόμενον, μὴ ἐπι-
 λανθάνειν ὅτι καὶ Θεὸς γέγονεν· οὕτως ἐπι-
 στάμην ὁ μακάριος Παῦλος ὡς ποτὲ δὲ
 Θεὸν ἐκήρυττε· * ὡς μνημόνας γὰρ, σπ-
 σιν, Ἰησοῦν Χριστὸν ἐγγεγεμένον ἐκ νεκρῶν,
 καὶ ἐκ ἀσέματος Δαβὶδ. ὡς καὶ πάλιν *
 ὡς ὁ δὲ Θεὸς καὶ Ὁ κύριον ἠγάπησεν, καὶ

natus fuerat, age id quoque ad trutinam
 expendamus. Si idcirco de Verbi persona
 unctionem praedicatam aiunt, quia coniu-
 ctum unitumque fuerit, ut ipsi aiunt, ho-
 mini Verbum, omnino post coniunctionem
 ipsum unctum fuisse dicere necessario co-
 gentur. Nam Deum Verbum propheta, nec
 non apostolus theologico sermone descri-
 bens, eidem etiam unctionem manifeste at-
 tribuit. Si forte igitur propter coniunctio-
 nem, et propter eius cum homine coëxi-
 stentiam, quod est hominis proprium Verbo
 accommodat praedicti sancti, utique post
 coniunctionem, ipsum chrisma factum esse
 prorsus confitebuntur. Iam si post coniu-
 ctionem Iesus unctus fuit, coniunctionem
 autem nullam dicere volunt ante eius ex
 virgine ortum, sequitur ut isti ne christi-
 param quidem Virginem confiteantur. Nam
 si christipara, prorsus et deipara: si minus
 deipara, utique nec christipara. Nam si un-
 ctio post coniunctionem fuit, propterea
 in Verbi personam ea reputatur, coniu-
 ctionem autem post nativitatem ex Virgine
 factam dicunt, ne christiparam quidem esse
 comperiemus. Secus si christipara est, sane
 et deipara. Quum enim unctio ante con-
 iunctionem cogitari non possit; si christi-
 para est virgo, intraque eam coniunctio fa-
 cta fuit; ea cum non hominem, ut isti aiunt,
 sed unitum Verbo Christum pepererit, dei-
 para iure dicitur; si quidem, ut antea di-
 ctum est, de vera adunatione, non autem
 de illa quae in sanctis fit, loquuntur. Hoc
 autem dicimus, quia fieri nequit ut vera
 adunatio post nativitatem dicatur. Nos vero
 non hominem Deo unitum, sed Deum qui
 humanitatem adsumpsit, qui corpus in-
 quam et animam ac mentem perfecte in
 sancta virgine sibi univit, hunc Christum
 esse scimus. Propterea etiam hominem
 audieris Christum nominari, ne obliviscaris
 eundem et Deum esse. Rei probe conscius
 Paulus, modo ipsum Deum proclamabat:
 « memento enim, inquit, Iesum Christum
 suscitatum ex mortuis, et de semine Davi-

* II. Tim. II. 8.

* II. Cor. IV. 14.

dis ortum. » Rursusque: « Deus autem qui Dominum suscitavit, nos quoque virtute sua suscitavit. » Audin illum de semine Davidis, et ex mortuis suscitatum proclamari?

10. Quum itaque demonstratum evidenter, sit non hominem, ut isti putant, sed sempiternum Dei Verbum humanatum ex virgine prodiisse, recedant hi ab errore suo, et iudaicam insaniam omittant. « Nisi enim conversi fuerint, gladium suum adversus eos splendidificabit Dominus. » Nam quod illorum blasphemiam sine fine non sit perlaturus, et quod nonnisi longanimitate sua nunc etiam patietur, audi quid per beatum prophetam dicat, ut ultionem suam post toleratos diu illos, qui in malitia perseverarunt, demonstret. « Tacui, inquit, sed num perpetuo tacebo ac tolerabo? Patiens fui parturientis instar. Nunc dissipabo et exsiccabo simul, desertabo montes et colles, et omne gramen illorum arefaciam, ponam flumina in insulas, et paludes exarescere faciam. » Neque secus praeclarissimus hymnista, celerem impiorum perniciem fore docet, etsi eos aliquanto tempore propter Dei longanimitatem valituros ait. « Vidi enim impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat: quaesivi eum, et non est inventus locus eius. »

11. Haec enim et alia huiusmodi communia iis omnibus sunt, qui rectae fidei dispergere nituntur ovile, sicuti et praedictarum haereseon exitus ostendit. Quid enim profecit Aarii impii error? Quid Eunomii, et illorum qui in sanctum Spiritum blasphemarunt, et Pauli samosatensis, et Apollinaris, insaniam? Quippe hi omnes et in praesenti turpissimum finem nacti sunt, atque ecclesiasticis septis eiecti fuerunt, et extra caelestem primogenitorum ecclesiam proiciuntur; deleti sunt de libro viventium, et cum iustis non scribentur. Idem hos quoque manet finis; nisi forte statim amentiam suam agnoscentes, illuc unde exciderunt reverti satagerint, ii praesertim

ἡμᾶς ἐξεγείρη διὰ τὸ δυνάμεις αὐτοῦ. Ἕ
Ἀκούεις ὁ ἐκ σπέρματός τοῦ Δαβὶδ, καὶ
ἐκ νεκρῶν ἐγεγεμένον σαφῶς κηρυττό-
μενον:

1. Ὅτε τοίνυν ἐναργῶς ἀποδείκνυται, οὐκ ἄνθρωπος, ὡς οὐκ εἰς νομίζουσιν, ἀλλ' ὁ αἰδιός τ' θεὸς λόγος ἐνανθρωπήσας ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς παρθένου προηθῶν, μεταγινωσκέτωσαν οἱ σπελληνήμενοι, καὶ τῆς ἰσδαϊκῆς ἀνοίας ληθέτωσαν. * « ἐὰν γὰρ μὴ ἐπιστά-
φῶσιν, τὸ ῥομφαίαν αὐτῶν κατ' αὐτῶν εἰλ-
βῶσιν κύριος. » ὅτι γὰρ οὐκ εἰς τέλος αὐτῶν ἀνέχεται βλασφημιῶν, καὶ διὰ μακροθυμίαν ἐτι καὶ νῦν ἀνέχεται βλασφημιῶν, ἄκουε τί φησὶν διὰ τὸ μακαρίου προφήτου, ὅτι ἐκ τῆς ἀνοχῆς πρὸς τοὺς ὀπίμνοντας τῇ κακίᾳ ἐπαφομένην ἐκδίκησιν δηλῶν. * « ἐσιώπησα, φησὶ, μὴ καὶ αἰεὶ σιωπήσομαι, καὶ ἀνέχομαι: ἐκαζτέρησα ὡς ἡ τίκτουσα ἐκ σπέρματός τοῦ ξηρανῶ ἄμα, ὅ ἐρημώσω ὄρη, καὶ βουνοὺς, καὶ πάντα τὰ χόρτον αὐτῶν ξηρανῶ καὶ θήσους ποταμοῦς εἰς νήσους, καὶ ἐλεῖ ξηρανῶ. » οὐδὲν ἢ ἦτορ καὶ ὁ θεοτάτος ὑμνωδὸς, ταχέϊαν ἤβ' ἀσεβῶν διδάσκατ' ἀπώλειαν, καὶ πρὸς ὄλιγον διὰ μακροθυμίαν θεῶν ἰσχύσωσιν. * « ἴδον γὰρ ἀσεβῆ ὑπερυψώμενον, καὶ ἐπαυρόμενον ὡς τὰς κέδρους τῆς Λιβάνου. καὶ παρήλθον, καὶ ἴδον οὐκ ἦν καὶ ἐζήτησα αὐτόν, καὶ οὐκ εὗρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ. »

1α. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα κοινὰ πάντων ἐστὶν, ὅσοι τὸ εὐσεβείας ὀμνηροπίζον ἐπιχαιροῦσι τὸ ποιμνιον, ὡσπερ οὖν καὶ τὸ προειρημένων αἰρέσεων τὸ τέλος ἐπέδειξεν: τί γὰρ ἄνησεν τὸ Ἀρείου δυσσεβείας ἢ πλάνη; τί ἢ ἡ εὐνομία, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημιῶντων, καὶ τὸ σαμοσατεύς Παύλου, καὶ τὸ καλουμένον Ἀπολιναρίσι ἢ Ὀμοουσιῶσιν; πάντες γὰρ οὗτοι καὶ ἐν τῷ παρόντι ἐπονείδισον τέλος ἐσχίκασιν, καὶ τὸ ἀκλήσιαστικῶν πατριβῶν ἐξώσθησαν, καὶ ἐν οὐρανοῖς ἢ τὸ πρωτοτόκον ἐκκλησίας ἐξωρίθησονται ἐξηλείφθησαν. * γὰρ ἐκ βίβλου ζώντων, καὶ μὴ δικαίων οὐκ ἐγγραφήσονται: τὸ ἡ αὐτὸ καὶ τοῦτες ἐκδέχεται τέλος, εἰ μὴ ἄρα θάττον τὸ ἀνοίας λα-

* Ps. VII. 13.

* Is. XLII. 14.

* Ps. LXX.

* Ps. XXXVI. 35.

* v. 36.

* Ps. LXVIII. 29.

βόντες αἰσθησιν, ἐπανυθύνει ὅθεν ὄξεπεσαν σπουδάσωσιν, καὶ μάλιστα ὅν ἀρχηγούς τ' κακοφροσύνης γηρομένους· ἀκούσοιται γὰρ μονοεχὴ καὶ τοῦτο ἕκαστος παρὰ τὸ πρῶτος· * «ὃν ζῶπον ἰμάτιον ἐν αἵματι περιφρῆμενον οὐκ ἔσαι καθαρὸν, οὕτως οὐδὲ σὺ ἔση καθαρὸς· διότι τὸ γῆν μὲ ἀπώλεσας, καὶ τὸ λαόν μου ἀπέκτανας· οὐ μὴ μένῃς εἰς τὸ αἶωνα χρονον·, ἡμεῖς δὲ οἱ πῶ ἑαυτῶν πίσιν ἐπὶ τὸ ἀβραγαῆ πῶ ἔσαν οἰκοδομήσαντες βεβαίαν, μερὴ τέλος ἢ εὐσεβίαν δεσφολάζωμεν, μηδαμῶς ὑπὸ τῶ ἐναντίων θορυβοῦμενοι, ἀλλὰ τὸ εἰς τὸ κύειον ἀγάπην, ὅπλον ἀνίκητον ἔχοντες, ἐν αὐτῶ καυχόμεθα διὰ παντός, λέγοντες τὰ τοῦ προφήτου ῥήματα, καὶ γελῶντες τῶ ἐναντίων πῶ εὐτέλειαν· * « μὴ ἡμῶ ὁ Θεός· γινώτε ἔθνη καὶ ἡτῶσθε * , ἰσχυρότες ἡτῶσθε· ἐάν γὰρ πάλιν ἰσχυροίτε, πάλιν ἡτῶσθε· * καὶ ἐάν βυλεύσησθε, βυλήν δεσφεδάσφ κύειος· καὶ λόγον ὃν ἐάν λαλήσητε, οὐ μὴ ἐμμένῃ ἐν ὑμῖν· ὅτι μὴ ἡμῶ κύριος ὁ Θεός·, »

ιβ'. Ἀλλ' ἰδοῦ, φασίν, ὁ ἀπόστολος φανερώς αὐτὸν ἄνθρωπον ἰσχυροῦσεν. Τιμοθεῦς γὰρ ἐπιστέλλων οὕτω φασίν * « ἄνθρωπος Χειρὸς Ἰησοῦς·, τοῦτο ἡ λέγοντες, τὸ ἀκραιότερον δοκοῦσιν ταράττειν τὸ νοῦν· εἰ γὰρ τις σμετῶς τῶ ἀποστολικῶ ἐπιβάλλφ ῥητῶ, ἐκ τοῦτε μάλιστα τὸ ῥητοῦ, τῆς ἀσεβείας αὐτῶν καταληφίσεται, ἀλλὰ μὴ οὕτως ἀκρωτηριάζωμεν τὸ λέξιν, ἀλλ' ὀλίγον τὸ ἐμπροσθεν ἐπιμνησθέντες, ὁρθὴν τὴν οἰκονομίαν ἐτεῦθεν ἢ ὁμολογίαν νοήσαι δυνασόμεθα· τί οὖν φασίν ὁ μακάριος Παῦλος * ; « εἰς Θεός·, φασίν περὶ τὸ πατρός· καὶ εἰν· περὶ τὸ υἱοῦ * « εἰς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων·, » εἰ γὰρ, φασίν, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο δύο αὐτὸν ὑποπτεύειν ὀφείλωμεν· ὡσπερ γὰρ Θεός ἦν πρὸ τῶ ἐπιδημίας ὁ λόγος, οὕτως καὶ γηρόμμος ἄνθρωπος, καὶ μεσιτεύσας καὶ τῆ ἀνθρώπις φύσφ εἰς πάλιν ἐσίν· διὰ τὸ τῆτο μεσίτην αὐτὸν εἴρηκε Θεὸς καὶ ἀνθρώπων, ὡς ὄξ ἀμφοτέρων τὸ οὐσιῶν ἕνα ὄντα· τὸ γὰρ τινῶν μεσιτεύον, ἀμφοτέρων ἔχεται

qui pravarum opinionum auctores primi extiterunt. Audient enim propemodum horum singuli dicentem sibi Servatore: « quemadmodum vestimentum cruore inquinatum non mundabitur, sic ne tu quidem mundus eris; quia regionem meam vastasti, populum meum occidisti, non permanebis in aeternum tempus. » Nos vero qui fidem nostram super immobili petra stabilem aedificavimus, ad finem usque religiositatem veram conservemus, nullatenus ab adversariis turbati, sed erga Dominum caritatem, invictae armaturae instar habentes, in ipso semper gloriemur, prophetae verba decantantes, et adversariorum ignobilitatem irridentes. « Nobiscum Deus. Scitote, populi, et deprimamini; qui valueritis, postea estis depressi: et si iterum valueritis, aequo vincemini; et si quid deliberaveritis, consilium vestrum dissipabit Dominus; et quem sermonem loquimini, is apud vos non permanebit; quia Deus nobiscum est. »

12. Sed ecce, hi dicunt, apostolos aperte ipsum hominem confiterentur. Namque ad Timotheum scribens sic ait: « homo Christus Iesus. » Hoc dum aiunt, simpliciorum videntur mentem turbare. Sed enim si quis cordate apostolicum dictum consideret, vi huius maxime dicti, irreligiositatem illorum damnabit. Profecto haud haec nobis locutio veluti mutila accipienda sic est, sed paulo retro dictorum ab apostolo memores, rectam inde incarnationis confessionem intelligere licebit. Quid ergo ait, beatus Paulus? « Unus Deus » inquit de patre; esto. De filio: « unus et mediator Dei et hominum. » Etsi enim, inquit, factus est et homo, non tamen ideo duos ipsum suspicari debemus. Namque uti erat ante suum adventum Verbum Deus, sic et homo factus, et humanae naturae interveniens, unus adhuc est. Ideo mediatorem ipsum Dei et hominum dixit, quia ex utraque substantia unus est. Nam quod inter aliqua medians est, utramque partem participat.

* I. XIV. 19.

* Idem VIII. 8.

* v. 9.

* v. 10.

* I. Tim. II. 5.

* v. 5.

Est ergo Dei mediator, quatenus eiusdem ac pater substantiae est: est item hominum quoque mediator, quatenus humanam etiam naturam perfecte participat absque peccato. Cum ergo apostolus hominem dicit Christum Iesum, caveant ne propterea scandalum patiantur, sed reputent ipsummet et Deum et dominum appellari, simulque etiam Christum Iesumque dici. Audiant enim eundem apostolum hoc aperte praedicantem: « expectantes, inquit, beatam spem, et manifestationem gloriae magni Dei et servatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semet ipsum pro nobis. »

13. Viden quomodo illic quidem hominem Christum Iesum dicit eum qui pro omnibus se ipsum tradidit; heic autem magnum Deum Christum Iesum, qui se ipsum item pro nobis dedit? Duplex enim hinc contra ipsos, immo potius pro ipsis, si respiscere velint, fit demonstratio, dum dicit et Deum et dominum Iesum, quem illic hominem dixerat, dumque ambobus in locis ipsum pro nobis sponte se tradidisse significat. « Homo enim, inquit, Christus Iesus, qui dedit se ipsum pro omnibus redemptionem. » Rursusque: « expectantes beatam spem, et manifestationem gloriae magni Dei et servatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut omni nos peccato redimeret, mundaretque sibi populum peculiarem, aemulatorem bonorum operum. » Quod si non nisi homo est in eorum sententia Christus Iesus, qui tradidit semet ipsum pro omnibus, sibi que nos fecit populum peculiarem, homini utique, non secus atque ethnici, cultum exhibemus, et creaturae deinceps dominicam dignitatem attribuimus. Verumtamen non ita se res habet, absit: sed dominum ac Deum agnoscimus Christum.

πάντως ἔστι τόνυν μεσίτης Θεοῦ, διὰ τὸ ὁ αὐτῆς οὐσίας ὑπάρχειν τῷ πατρὶ· ἔστι ἢ πάλιν καὶ ἀνθρώπων μεσίτης, διὰ τὸ καὶ ὁ ἀνθρώπειας μετεσχηκίνας φύσεως τῆς αἰσ χωρὶς ἀμύρτιας (1) ἄνθρωπον οὖν αὐτὸν ὅταν λέγει Χριστὸν Ἰησοῦν, μὴ διὰ τοῦτο scandalizέσωσαν, ἀλλ' ἐνοεῖτωσαν αὐτὸν καὶ κύριον καὶ Θεὸν ὀνομαζόμενον κτλ καὶ Χριστὸν πάλιν λέγειν καὶ Ἰησοῦν ἀκείωσαν γὰρ αὐτὸς τὸ ἀποδόξασε τὸ φανερῶς οὕτω κηρύττοντος * « προσδεχόμενοι, φησὶ, τὸ μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τοῦ δόξης τὸ μεγάλης Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν. »

17. Ὁρᾶς ὅπως ἐκεῖ μὲν ἀνθρώπων Χριστὸν Ἰησοῦν λέγει τὸ ὑπὲρ πάντων αὐτὸν δεδωκότα. ἐνταῦθα ἢ μέγαν Θεὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸ δόντα πάλιν αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν; διπλῆ γὰρ ἐνταῦθα κατ' αὐτὸν, μᾶλλον ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ ἐθέλοιεν μεταγινώσκειν, γέγονεν ἢ ἀπόδειξις, διὰ τὸ λέγειν καὶ Θεὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν, ὃν ἐκεῖσε ἀνθρώπων εἴρηκε, καὶ διὰ τὸ ἐν ἀμφοτέροις αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν δεδωκότα σημαίνει· « ἀνθρώπων γὰρ, φησὶν, Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ πάντων ἀντιλύτρον. » Καὶ πάλιν· « προσδεχόμενοι τὸ μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ τὸ ἐπιφάνειαν τοῦ δόξης τὸ μεγάλης Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυτρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, καὶ καθάρσῃ αὐτῶν λαὸν ὀφειούσιον (2), ζῆλωτὴν καλῶν ἔργων. » Εἰ ἢ ἀνθρώπων κατ' ἐκείνης μόνον Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὀφειοποισάμενος ἡμᾶς αὐτῶν λαὸν ὀφειούσιον, ἀνθρώπων ἄρα λαφεόμενον ὀφειοποισῶς τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τῇ κτίσει λογῶν τὸ δεσποτικῆν αὐθεντίαν ἀποσιδόμενον· ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὕτως, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ — κύριον καὶ Θεὸν ἐπιγινώσκον τὸ Χριστόν — γέγονε μὲν γὰρ ἀνθρώπων δι' ἡμᾶς

* TH. II. 13.

(1) Hem pulchram et theologiceam vocabuli mediator explicationem!

(2) Περιούσιον peculiarem interpretor cum divo Hieronymo, cuius disputationem de hoc vocabulo refert ex ipsius commentariis Sabaterius. Ceteroqui abundantem interpretationem etymologiae vim sequentes Lucifer, Augustinus, et Ambrosiaster loco praedicto. Vulgati lectio acceptabilem vix dissidet a Symmachii sensu, quem idem Hieronymus refert.

— ὁ ἅγιος Θεὸς λόγος, μετασχὼν τὴν ἀνθρω-
 — πείας φύσεως, καὶ γενένηται διὰ φιλαν-
 — θρωπίας ἄφατον μετὰ ταύτης ἐκ τῆς
 — ἀγίας καὶ ἀπαροχόμας παρθένου· ἀλλ'
 — ἦν καὶ οὕτω καὶ φύσιν Θεοῦ καὶ Θεοῦ
 — υἱός· διὰ ταύτην τοιγαροῦν πᾶσι αἰτίαν
 — καλεῖται καὶ ἀνθρώπος, καλεῖται ἢ καὶ
 — Θεὸς, εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχων ἐν ἑκα-
 — τέρᾳ προσηγορίας Χριστός (1). —

— ἰδ'. Ὅτι γὰρ οὐκ ἀνθρώπον, ὡς οὐ-
 — τοι μυθολογοῦσιν, ὁ Παῦλος ἐκήρυττε τὸν
 — Χριστὸν, ἄκκε Κορινθίους ἐπιστέλλοντος αὐ-
 — τοῦ καὶ λέγοντος· * « οὐ γὰρ ἑαυτοῦς κη-
 — ρύσομαι, ἀλλὰ Ἰησοῦν Χριστὸν κύριον, ἑαυ-
 — τῶν ἢ δούλων ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. », Ὁρᾷς
 — τὴν ἀποστολικῆς γνώμης (2) ὄρον; Ἰησοῦν
 — Χριστὸν, φησὶν, κύριον ἑαυτῶν ἢ, δούλους
 — κηρύσσοντες. Ῥωμαίοις ἢ πάλιν ἐπιστέλλον
 — οὕτω φησὶν· * « ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ καὶ σάρ-
 — κα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς
 — ὁμοῦ αἰῶνας· ἀμήν. », Εἰ ἢ ἀνθρώπον ἠπί-
 — στατο τὸν Χριστὸν, ἔδει λέγειν ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς
 — τὸ καὶ σάρκα, ἐν ᾧ ὁ ἐπὶ πάντων Θεός·
 — οὐν δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἴρηκε, Θεὸν ἢ (3)
 — Χριστὸν ἐπὶ πάντων μεγαλοφώνως ἀπέφηνεν.

— Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ γε κακέειπε διασκε-
 — ψόμεθα, ὡς εἰ μὴ Θεὸν ἅμα καὶ ἀνθρώ-
 — πον ἠπίστατο τὸν Χριστὸν ὁ εἰς Θεὸν ἀνά-
 — σταν, οὐκ ἂν ἔλεγεν τὸ καὶ σάρκα·
 — τοῦτο γὰρ φανερώς ἐπὶ τῷ μὴ μόνον ἀν-
 — θρώπου, ἀλλὰ καὶ ἑτερόν τι τὸ οὐ-
 — σίαν ὄντος λέγεται ὡσπερ οὐν καὶ ἐπι-
 — γαγεν, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός· διπλῆν
 — γὰρ ἐνταῦθα τὴν περὶ τῷ σωτήρος ἡμῶν
 — ὁμολογίαν ὡς ἀδεδόκεν, καὶ τὸ καὶ σάρκα
 — ἐκιδείξας, καὶ Θεὸν ἀνακηρύξας· — 2.
 — Ὑπερ γὰρ ἔβασαν ὁ ἐπὶ γῆς βασιλεὺς, εἰ
 — ποτε ἐν ὑπάτει σχήματι προῦθειν βυβλη-
 — θείη. οὐ διὰ τοῦτο τὸ εἶναι βασιλεὺς πέ-
 — πναιται, οὔτε μὴν τὴν προτέραν ἀδυνατείαν
 — ἀπώλεσεν, ἀλλ' εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὑπάρχει πρὸς
 — τῇ βασιλείᾳ καὶ τὸ τῷ ὑπατείας ἔχων· καὶ

Perfecto factum est propter nos homo Dei
 Verbum, humanae naturae communicans,
 natumque est ob suam ineffabilem erga ho-
 mines caritatem, cum ea natura ex sancta
 et nuptiarum experte Virgine: sed tamen
 sic etiam Deus suapte natura erat, et Dei
 filius. Hanc igitur ob causam et homo vo-
 catur, et simul vocatur Deus, quum sit unus
 idemque sub utraque appellatione Christus.

14. Quod enim haud hominem, ut isti
 fabulantur, Paulus Christum praedicave-
 rit, audi in epistola ad Corinthios dicen-
 tem: non enim nosmetipsos praedicamus,
 sed Iesum Christum dominum, nos autem
 servos vestros propter Iesum. Viden apo-
 stolicae sententiae definitam notionem? Ie-
 sum Christum ait dominum, nosmet autem
 servos praedicamus. Ad Romanos item scri-
 bens ait: « ex quibus secundum carnem
 Christus, qui est super omnia Deus benedi-
 ctus in saecula. Amen. » Quod si uti homi-
 nem Christum reputavisset, dicendum
 ab eo fuerat: ex quibus secundum carnem
 Christus, in quo super omnia Deus. Nunc
 vero non ita dixit, sed Deum super omnia
 Christum, in quo super omnia Deus. Nunc
 vero non ita dixit, sed Deum super omnia
 Christum magna voce declaravit. Illud in-
 super consideremus, quod nisi Deum una
 et hominem reputasset Christum divus apa-
 stolus, non dixisset « secundum carnem. »
 Hoc enim manifeste de eo qui non solum
 est homo, sed de eo qui et alia quadam
 substantiae ratione subsistit, dicitur; sicuti
 reapse addidit: qui est super omnia Deus.
 Duplicem scilicet hoc loco de Servatore
 nostro protulit confessionem, et quid sit
 secundum carnem demonstrans, et simul
 Deum praedicans. Nam rex terrenus, si
 forte aliquando in consulis figura prodire
 velit, non idcirco rex esse desinit, neque
 priorem dignitatem amittit, sed unus idem-
 que est, praeter regiam, consularem quo-
 que dignitatem habens: et si quispiam hunc

* II. Cor. 17. 6.

* Rom. IX. 5.

(1) Recitatur hic tractus nominatim ex hoc Cyrilli sermone a Iustiniano imp. in tractatu ad monachos alexandrinus monophysitas, quem nos edidimus Script. vet. T. VII, cuius vide p. 306. Feliciter vero nobis contigit, ut Cyrilli simul opus, deque eo regale ac certissimum Iustiniani testimonium inveniremus.

(2) Hunc quoque Cyrilli tractum recitat, et suo testimonio facit authenticum Iustinianus loco citato.

regem nominet, novit simul eundem esse qui consulis habitu ornatur: vicissimque si consulem ipsum appellaverit, non ignorat hunc eundem esse regem. Sic dominus noster Iesus Christus erat quidem Dei sempiternus filius, Deus verus existens; assumpta autem postremis temporibus etiam humanitate, unus idemque est, sive Deus, sive homo, sive Iesus appelletur.

15. Quae quum ita se habeant, ages dominicum quoque effatum in medium producamus, cuius praecipue causa audacius nobis instant adversarii; nempe quod ipse in evangelicis praedicationibus hominem se confessus sit dicens: qui cur me quaeritis occidere, hominem qui veritatem vobis locutus sum? Sed enim si quis veritatis studiosus evangelicos adibit locos, heic ubi Servator ita locutus est, magnopere damnabit malitiosam adversariorum sententiam, eosque cavillatores ac sycophantas iure meritoque appellabit: talia enim ac tanta ante hanc dictionem elocutus fuerat, Deum se demonstrans, et Dei filium, ut ipsi illius temporis Iudaei, quoniam mentis oculum excaecatum gerebant, ob ea eloquia maxime vellent illum occidere. Isti porro egregii adversarii cuncta illa silentio prementes, hanc unam sibi rapiunt dictionem, haud aliter se quam olim pharisaei gerentes: namque et hi docenti Servatori adtendebant, non quia credere aut edoceri vellet, sed quia captare aliquid ex eius ore avebant, ut narrat evangelista. Sic igitur isti quoque nunc legunt, vel potius curiose indagant divinas scripturas, ut ansam aliquam accusandi illum inveniant qui suam pro ipsis animam posuit.

16. Quidnam vero ante praedictam locutionem dixerit, observemus. « Pater meus, inquit, usque adhuc operatur, et ego operor. Patrem suum Deum dicit, parem se faciens Deo, eadem quae pater pari modo creantem. Nam quae ille facit, eadem et

εἰ τις ὀνομάσῃ βασιλέα, οἶδεν ὡς αὐτὸς ἐστὶν ὁ κὴ τὸ ἔ ὑπάτε σχήμα παρὰ τὸν ὀνομασθέντα ἢ αὐτὸν οἶδεν κὴ βασιλέα ὑπάρχοντα ἰ; οὕτως ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἦν μὲν αἰεὶ τὸ θεοῦ υἱὸς, θεὸς ὑπάρχων ἀληθινὸς, προσλαβὼν ἢ ἐν ἑστέροις χρόνοις κὴ τὸ ἀνθρώπινον, εἰς κὴ ὁ αὐτὸς ὑπάρχει, κἀν θεὸς λέγεται, κἀν ἄνθρωπος, κἀν Ἰησοῦς.

15'. Τοῦτων ἢ οὕτως ἐχόντων, φέρε κὴ τῶν κυριακῶν εἰς μέσον φωνὴν ἀγάγῃ. ἐφ' ἣν μάλιστα καὶ θρασύτερον ἦμιν ἐπίσανται λέγοντες, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς κηρύγμασιν ἄνθρωπον ἑαυτὸν ὡμολόγησεν λέγων. * « τί με ζητεῖτε ἀποκτείνειναι, ἀνθρώπων ὅς τῶ ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; », Εἰ δὲ τις φιλαλήθως τοῖς εὐαγγελικοῖς ἐπιβάλλῃ χωρίοις, ἔνθα τοῦτο λελάληκεν ὁ σωτὴρ, σφόδρα καταγνώσεται τῆς κακοτέχου γνώμης αὐτῶν, καὶ φιλεγκλήμονας δικαίως ἀποκαλέσθαι κὴ συκοφάντας. τοσαῦτα γὰρ λέγει ἑαυτὸν πρὸ ταύτης τῆς λέξεως, θεὸν ἑαυτὸν ἀποφαίνων, κὴ θεοῦ υἱόν, ὡς κὴ αὐτῶν τότε οὖν ἰουδαίου, ἐπέπερ ἐτύφλωττον τῆς θρησκείας τὸ ὄμμα, διὰ τοῦτο μάλιστα βούλεσθαι αὐτὸν ἀναιρεῖν κὴ πάντα κτεῖναι σιωπῆ παραδιδόντες, ταύτην ἀρπάξουσι τῶ λέξιν, ὁμοίον τι ποιοῦντες τοῖς τότε φαρισαίοις κἀκείνοι γὰρ διδάσκοντι τῶ σωτῆρι προσέμνον, οὐ πιστεύειν ἐθέλοντες καὶ διδάσκειν, ἀλλὰ θηρεῦσαι τὸ ἐκ τῆ στόματος αὐτοῦ βουλόμην, ὡς ὁ εὐαγγελιστῆς ἱστορεῖ. * ὥσπερ οὖν καὶ οὗτοι νῦν ἀναγινώσκουσιν, μᾶλλον δὲ παροργίζονται τὰς θείας γραφάς, ἵνα τι κατηγορεῖν ἔωρῶσιν τῆ τῶ ψυχῆν ὑπὲρ αὐτῶν τεθρακότ.

15'. Τί ἢ ἐν τοῖς πρὸ ταύτης ὁ φωνῆς ἔλεγεν, κατανοήσωμεν. * « ὁ πατήρ μου, φησὶν, ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι, κὴ πατέρα ἴδιον ἐλέγξω ἢ θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῶ θεῷ, τὰ αὐτὰ τῶ πατρὶ παρὰ τῆς θεοῦ δημιουργοῦντα. * « ἂ γὰρ

• Joh. VIII 12

• Luc XI 54

• Joh. V 17

• v. 11

(1) Apte utitur hac similitudine Cyrillus, cuius aetate adhuc imperatores consulatum, cum eis libebat, adibant.

ἂν ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. * „Καὶ“ ὅτι ἢ κρίσιν αὐτῷ πᾶσαν δέδωκεν ὁ πατὴρ, ἵνα πάντες τιμῶσι (Ϟ) υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. * „καὶ“ ἔρχεται ἕως, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσασιν τὸ φωνῆς τῆς υἱοῦ τῷ ἄνθρωπῳ· καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσωσιν. „Εἶτα ἵνα μὴ τὰ θεοπρεπῆ ταῦτα ἀκούοντες σκανδαλίζονται διὰ τὸ σάρκα, ὅτι ἄνθρωπος ὁρώμενος τοιαῦτα ἐρρήγγετο, ἐξῆς ἐπάγει μετ' ὀλίγου, καὶ φησὶν *, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν· μὴ θαυμάζετε τοῦτο *, καὶ γὰρ καὶ ταύτης τῆς εἰρημίνης φωνῆς, ὅτι οἱ ἀκούσαντες ζήσωσιν· ἔρχεται ἕως, ὅτε καὶ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται *, καὶ πορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἷ ἢ τὰ φάυλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως· τὸ μὲν γὰρ πρότερον εἰρημένον, ὅτι ἔρχεται ἕως, καὶ νῦν ἐστίν· καὶ τὸ, οἱ ἀκούσαντες ζήσωσιν, περὶ τῆς καὶ τοῦ καιροῦ ἐκεῖνον ἀναστάντων νεκρῶν εἰρημίνης· τὸ ἢ, πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις, ἢ ἀναστάσιμον τὸ ἐκδοξὸς παρουσίας αὐτοῦ σημαίνειν ἡμέραν. Καὶ μετ' ὀλίγα ἢ πάλιν φησὶν. * “Ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. „Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, ὡς περ οὐκ ἀκούοντες, μᾶλλον ἢ ἐβήκωφοντες, ὡς ἀπέμπονται ταύτην ἢ τὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν “ νῦν ἢ ζητεῖτε με ἀποκτείναι ἄνθρωπον ὃς τὸ ἀλήθειαν ὑμῖν λέγει, ὡς ἐξέφερον πρὸς τὸ ἄκραιότερον διαταράττειν τὴν νῦν ἐρχομένην ἢ αὐτῶν, εἴπερ ἦσαν ὀρθοί, τοῦτο λογίζεσθε, ὅτι περὶ ὁ τὰ προεφηρημένα λαλήσας, αὐτὸς καὶ ταύτην εἰρηκε τὴν φωνὴν, καὶ μὴ διὰ ταύτην τῶν τοσούτων ὡς περ ἐπλανηθαι ἀκούοντες, σκανδαλίζεσθε· ἀκούοντες γὰρ ἄνθρωπον ὁρῶντες, καὶ τὰς θεοπρεπεῖς φωνὰς ἀκούοντες ἀνεχόμενοι, ἐλεγόν· * ἐγὼ οὖν ἐστίν ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα; καὶ πάλιν αὐτῷ προσήσαν λέγοντες * “ τίνα σεαυτὸν ποιεῖς; „ καὶ πάλιν * “ πενήτην ἔτη οὕτω ἔχων ἢ Ἀβραὰμ γινώσκεις; „ καὶ ἐρχομένην τὴν ἡδὴ προεφηρημένους ἀρκείεσθε, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν· οἱ γὰρ λογιζομένων ὀρθῶν ἔχων σπαράζοντες περὶ τῆς θεῶν γραφῶν ἀκρόασις, εἰ γνωμότως λέξεσιν, ὡς οὐδὲν ἄτοπον εἶναι

filius similiter facit. Insuper: quod omne iudicium ipsi pater commiserit, ut omnes honorificent filium, sicuti patrem honorificent. Item: quod venit hora, et nunc est, cum mortui audient vocem filii hominis, et qui audierint, vivent. Deinde, ne haec Deo tantum digna audientes, paterentur scandalum propter eius carnem, quia in humana forma talia diceret, paulo post addidit, dicens: se filium hominis esse. Neque miremini, quod qui hanc vocem audierint, victuri sint: venit hora cum omnes qui in monumentis iacent, audient: et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitae, et qui mala egerunt in resurrectionem iudicii. Nam prius dictum, quod venit hora, et nunc est; et illud: qui audierint vivent, de illis qui illo tempore resurrexerunt mortuis dictum fuit. Verba autem: omnes qui in monumentis iacent, diem generalis resurrectionis, et glorio-sae Christi apparitionis significant. Et paulo post rursus dicit: ego sum panis vitae. Verumtamen haec omnia, ceu non audientes, vel potius voluntariam surditatem profitentes, transmittunt; hanc unam vero voculam quae ait: nunc autem quaeritis me interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, circumferunt ad perturbandas simpliciorum mentes. Oporteret autem illos, si recti essent, hoc reputare, nempe qui superiora dixerat, eundem hanc etiam protulisse voculam; neque huius causa, tot illa tantaque oblitus, scandalizari. Nam et Iudaei hominem videntes, et Deo dignas locutiones audire non ferentes, dicebant: « nonne hic est Iosephi filius, cuius nos patrem matremque novimus? » Denuoque ad eum accesserunt dicentes: « quem te ipsum facis? » Et rursus: « quinquaginta annos nondum es natus, et Abraham cognovisti? » Sane opus esset praedictis acquiescere, neque ulterius quicquam requirere. Nam qui recto ratiocinio uti student in divinarum scripturarum acroasi, bona fide dicent, nihil repugnare, Deum

* Ebd. V. 22.

* v. 25.

* v. 27.

* v. 28.

* v. 30.

* Ebd. VI. 46.

* v. 34.

* Ebd. VIII. 12.

* v. 17.

simul et hominē, cum loquebatur, modo se Deum modo hominem se nominasse, quin neutra ex his appellationibus alteram destruat.

17. Sane et aliunde cernere licet, Christum haud ita intelligendum esse hominem, ut istorum opinio fert. Postquam Iudaei facinus illud patrarunt, de quo cum illis nunc Dominus expostulat, salutarem inquam passionem, si tamquam hominis occisores damnati fuissent, tunc haud sensu cassum foret quod ab illis dicebatur. Sed quum tamquam rege ac domino occiso damnati fuerint, exploratum fit, adversarios nostros stultam sibi opinionem creasse, cum illum existimant merum esse hominem, etiamsi Verbum in ipso habitare dicant. Certe beatus Paulus de crucifigentibus loquens, Domini occisores illos repraesentat his verbis utens: « nam si cognovissent, numquam Dominum gloriae crucifixissent. » Et ipse quoque Dominus in vineae parabola ait « patremfamilias misisse servos suos ad agricolas. At hi alium quidem verberarunt, inquit, alium occiderunt, alium lapidibus obruerunt, agricolae scilicet. Postremo misisse dicit filium, quo viso agricolae intra se dixerunt: hic est heres, venite occidamus eum, eiusque hereditatem occupemus: atque ita eum comprehensum et vinea eiecum interemerunt. » Si ergo apostolus quidem gloriae Dominum confitetur eum qui crucifixus fuit; ipse autem Servator prophetas quidem servorum missorum nomine denotari docet, semet ipsum vero filium domini servorum illorum; quis iam ulterius ausit dicere hominem illum fuisse qui aiebat « nunc me quaeritis occidere » et non potius humanatum Deum? Praesertim quia Deo digna opera, sub hominis titulo praedicata, audiet eventura. Venit enim, hora, et nunc est, cum mortui audient vocem filii hominis; et qui audierint, vivent. Et quum venerit, inquit, filius hominis in regnum suum, et omnes angeli eius cum eo, tunc sedebit in throno

θεὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων ὄντα, ὅτε ληθάληκεν, ποτὲ μὲν θεόν, ποτὲ δὲ ἀνθρώπον ὀνομάζεσθαι, οὐδαμῶς ἐκατέρας προσηγορίας ἢ ἑτέραν ἀθετούσης.

17'. Ἐπαθὴ ἢ ἔνεσι καὶ ἑτέρωθεν τῷ το θεαρεΐδου, ὡς οὐκ ἀνθρώπος νοεῖσθαι διὰ τοῦτο ἑφείλει καὶ τὸ τούτων ὑπόνοιαν. καὶ τὸ πρᾶξαι ὁδὸν ἰσθαίου τοῦτο, ὅπερ ἐν ταῦθα αὐτῶν ἐμέμετο ὁ κύριος, λέγω δὴ τὸ σωτήριον πάθος, εἰ ἄρα ὡς ἀνθρώπον ἀποκτείναντες κατεκρίθησαν, τότε ἦδ ἂν δυναθεῖν λόγον ἔχειν τὸ ὑπὲρ αὐτῶν λεγόμενον· εἰ ἢ ὡς καὶ θεαρεῖται καὶ κυρίως τολμήσαντες κατεδικάσθησαν, δῆλον ὡς ματαίαν ὑπόνοιαν ἑαυτοῖς ἐπλάσαντο, ἀνθρώπον νομισάντες εἶναι, καὶ ἐνοικεῖν εἰς αὐτὸν ἢ λόσον λέγωσιν. Ὁ μὲν οὖν μακάριος Παῦλος περὶ τῶν σαυρωσάντων δειλεγόμενος, κυριοκτόνας αὐτῶν ἐναργῶς παρήσησιν αὐταῖς λέξεσιν γράφων οὕτως. * « εἰ ἦδ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν ἢ κύριον ἢ δόξης ἐσαύρωσαν. » καὶ αὐτὸς ἢ κύριος ἐν τῇ τῷ ἀμπηῶνος ὡς θραβῶν * « ἀπεσαλκίνας φησὶ τὸ οἰκοδεσπότην ὁδὸν δούλων αὐτοῦ πρὸς ὁδὸν γεωργούς· καὶ ὃν μὲν ἕδεραν, φησὶν, ὃν ἢ ἀπέκτειναν, ὃν ἐλιθοβόλησαν, οἱ γεωργοὶ δηλονότι ἕσπερον ἢ ἀπεσαλκίνας φησὶν αὐτὸν ἢ υἱὸν, ὃν οἱ γεωργοὶ θεασάμενοι εἶπον πρὸς ἑαυτούς· ὁδοὶ εἰσὶν ὁ κληρονόμος, δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτὸν, καὶ σχῶμεν αὐτοῦ ἢ κληρονομίαν· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἕξω τῷ ἀμπηῶνος, καὶ ἀπέκτειναν. » εἰ τοίνυν ὁ μὲν ἀπόστολος κύριον ἢ δόξης τῷ ἐσαυρωμένον ἰμολογεῖ, αὐτὸς ἢ ὁ σωτὴρ ὁδὸν μὲν προφήτας δούλους ἀπεσαλκίνας διδάσκει, ἑαυτὸν ἢ τῷ δεσπότη τῷ δούλων υἱὸν, τίς ἐτι τολμήσει λέγειν ὡς ἀνθρώπος ἦν ὁ λέγων, νῦν ἢ ζητεῖτε με ἀποκτείνειν, καὶ ἐχὶ μάλλον θεὸς ἐκνηθροπηκός; Ἐ μάλλον δὲ ὅταν καὶ τὰ θεοωρεπῆ ἔργα τῇ ἀνθρώπου προσηγορίᾳ λεγόμενα ἀκούη μέλλοιτα γίνεσθαι. * « ἐρχεται γὰρ ἄρα, καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκέσασιν ἢ φωνῆς τῷ υἱῷ τῷ ἀνθρώπου· καὶ οἱ ἀκέσαντες ζήσονται. » καὶ * « ὅταν ἔλθῃ, φησὶν, ὁ υἱὸς τῷ ἀνθρώπου ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐ-

* I. Cor. II. 8.

* Matth. XXI. 34.

* Ioh. V. 25.

* Matth. XXV. 31.

τοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ Θρόνου δόξης αὐτοῦ, ἢ δικαίαν ἅπασιν ἐπιφέρων κρίσιν. „Καὶ *
 “ οὐδείς ἀναβέβηκεν εἰς τὸ οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ
 ὁκτὸ ἕρανος καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. „
 ἢ. Ἰσχυεῖς φανερώς τὸ Θεὸν λόγον τῆ

ἀνθρώπου προσηγορίᾳ διὰ τὸ πρὸς τὸ σάρκα
 ἔωσιν ὀνομαζόμενον; τίς γὰρ ἴν εἴη ἕτε-
 ροῦ ὅκ τὸ οὐρανοῦ καταβάς; μηκέτι οὖν
 σκευδαλιζέ, ὅταν λέγει * “ νῦν ἢ ζητεῖτε
 με ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὸ ἀληθεῖαν

ὑμῖν ἠγγέληκα. „ ἀλλ’ ἐνοῶν τὸ οἰκονο-
 μίαν, εὐσεβῶς ὄψεαι τὸ λεγόμενον ὅκ τού-
 τω γὰρ τὸ ἐνώσιως μάλιστα ἡ οἰκονομία
 δέκνεται. ἢ ὅτι καὶ ἄνθρωπο ὀνομάζε-
 ται, οὐ δίχα τοῦ Θεότητος ὑφείλει καθ’
 ἑαυτὸν ἀνθρώπου ὀνομάζεσθαι; τίς γὰρ τολ-
 μήσει λέγειν ἄνθρωπον, ἢ ταῦτα ἐνεργή-
 σαι τὰ προσηρημένα; λέγω δὲ τὸ ὅκ οὐρα-
 νοῦ μέλλουσαν ἔσεσθαι παρουσίαν αὐτοῦ, ἢ
 τὸ περὶ πάντων δικαίαν κρίσιν τὸ ἱεροψάλ-
 τε μάλισα Δαβὶδ ἄδοντας * “ σοὶ πρέπει

ἕμνος ὁ Θεὸς ἐν Σιών, ἢ σοὶ ἀποδοθήσε-
 ται εὐχὴ ἐν Ἱερουσαλήμ. εἰσάκουσον προσ-
 δυχῆς. “ πρὸς σέ πᾶσα σὰρξ ἤξει. * „ Τί
 ἕδ ἕτερον ἐστὶν τοῦτο, ἀλλ’ ἢ ὅπερ τὸ υἱὸν τοῦ
 ἀνθρώπου ποιήσιν μεμαθήκαμεν; “ τότε
 γὰρ, φησὶν, καθίσει ἐπὶ Θρόνον δόξης αὐ-
 τοῦ * , ἢ πιαχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ

πάντα τὰ ἔθνη. „ Ὁρᾶς ὅπως τὸ Δαβὶδ ὡς
 πρὸς Θεὸν λέγοντος, πρὸς σέ πᾶσα σὰρξ
 ἤξει, εἰς τὸ υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου τοῦτο πληροῦ-
 σαι μέλλον ἀποδείδειται; Θεὸς οὖν ἐστὶν
 ἄρα ἐνανθρωπήσας ὁ ὅκ Μαρίας τεχθεὶς,
 τὸ Θεῖον ἡμῖν γραφῶν τοῦτο διὰ πολλῶν
 ἀποδείξεων ἐναργῶς ἐμφανισῶν. θεοτικός
 ἢ πάντως ἢ αὐτὴ ἡ καλλιπάρθενος, καὶ
 οὔτοι μὴ βούλονται. εἰ γὰρ ἀνθρώπος ἦν
 ὁ ὅκ αὐτῆς προῦθῶν Ἰησοῦς Χριστός, πῶς
 ὁ Παῦλος Γαλάταις ἐπιστέλλων ἔγραφε;

“ Παῦλος ἀπόστολος * , οὐκ ἀπ’ ἀνθρώπων,
 ἐδέδι ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ; „
 ὁ δὲ ὡς οὐκ ἀνθρώπος μόνον, ἀλλὰ Θεὸς
 ἐνανθρωπήσας ἐστὶν. μὴ τοίνυν σκευδαλι-
 ζέσθωσαν ἐπὶ τὸ τοιαύταις φωναῖς οἱ ἀπαί-
 δότοι, ἀλλὰ διδάσκεισθωσαν τὸ Θεῖον μυσ-
 τηρίον τῆς οἰκονομίας, ἢ προσκυνείτωσαν

gloriae suae, iustam de omnibus senten-
 tiam ferens. Et, « nemo ascendit in cae-
 lum, nisi qui de caelo descendit filius ho-
 minis. »

18. Audin manifeste Deum Verbum ho-
 minis appellatione, propter suam cum car-
 ne adunationem, nominatum? Nam quis
 alius de caelo descendisse putandus est?
 Noli itaque diutius scandalum pati, cum is
 ait: « nunc me quaeritis occidere, homi-
 nem qui veritatem vobis dixi: » sed incar-
 nationis mysterium reputans, pie dictum
 admitte. Namque his verbis, unionis potis-
 simum dispensatio monstratur: et quod,
 etiamsi homo appelletur, non tamen abs-
 que divinitate seorsum per se homo nun-
 cupatur. Quis enim ausit dicere hominem,
 qui qualia supradicta sunt effecturus sit?
 Futurum videlicet de caelo adventum eius,
 iustumque de omnibus faciendum iudicium.
 Cum praesertim sacer psalmista David can-
 nat: « te decet hymnus, Deus, in Sione; et
 tibi offerretur oratio in Hierusalem. » Audi
 orationem: « ad te omnis caro veniet. »
 Quid enim hoc aliud est, quam quod filium
 hominis facturum esse didicimus? « Tunc
 enim, inquit, sedebit in throno gloriae suae,
 et congregabuntur coram ipso omnes gen-
 tes. » Viden, quomodo quum David Deo
 dixerit: « ad te omnis caro veniet » rem
 hanc in filio hominis exitum habituram de-
 monstratum sit? Deus est igitur humanatus
 quem Maria peperit, divinis nobis scripturis
 rem hanc argumentorum multitudine evi-
 denter ostendentibus. Deipara autem om-
 nino est ipsa quoque egregia Virgo, quan-
 tumvis isti nolint. Nam si homo fuisset qui
 ex ipsa prodiiit Iesus Christus, quomodo
 Paulus in epistola ad Galatas scripsisset:
 « Paulus apostolus, non ab hominibus, ne-
 que per hominem, sed per Iesum Chri-
 stum? » Plane patet non esse hominem tan-
 tummodo, sed Deum humanatum. Ne ergo
 his vocibus scandalizentur indocti, sed di-
 vini mysterii dispensationem discant, ado-
 rentque deinceps Christum et ipsi cum an-

* Ioh. III. 13.

* Idem VIII. 40.

* Ps. LXIV. 2.

* v. 3

* Matth. XXI.
31.

* v. 32.

Gal. I. 1.

οὐρανὸν εἰδὼς ἐν πείρᾳ ἡμέτερῶν, ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι λέγεις;

κ'. Καὶ μὴ τις οἴσθῃ δύνασθαι καὶ τότε ὡς περὶ ἀνθρώπου λέγειν αὐτὸν, τὸ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὡς καὶ τῶν ἀγιῶν χρηματιζόντων υἱὸν Θεοῦ· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἶπεν σὺ υἱὸς Θεοῦ εἶ, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἢ γὰρ ἄρθρον προσθήκη (1) δείκνυσι ὅτι ἓνα καὶ μόνον ἀληθινὸν υἱὸν ὁμολογήσαι τὸ Πέτρον πρὸς ταῦτα καὶ τοιοῦτος μονοουχὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Πέτρος ἀπήντησεν ἀνθρώπων· μὴ τοῦτο νομιστέμε εἰρηκέναι, ὅτι περ ἀνθρώπων καθ' ἡμᾶς εἰς ἐστὶν ὁ Χριστὸς· οὐ τοῦτο ἐστὶν ὁ φημί· πρᾶγμα δὲ τὸ οικονομῶ θαυμαστὸν, καὶ παράδοξον· καὶ τοιοῦτον τοῦτο ἐστὶ· τῆ καθάρσιν τοῦ πνεύματος ὡς ἐξηγηθεῖς τὸ ἰσχυρῶν ὁ δῆμος*, συνέδραμνεν πρὸς ἡμᾶς· ἐπὶ οὐκ ἐκείνην ἀλείας ἀνθρώπων εἶναι τότε, εἶτα φανερώς αὐτοῖς καὶ ἀπ' εὐθείας οὐ δύναμνεν ὁ Χριστὸν θεὸν ἀνακηρύττειν, ἐπέπερ αὐτὸν πρὸς ἄλλους σαυρώσαντες ἦσαν, καὶ βαρὺ αὐτοῖς διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο, κρύπτω τὸ ἄγχιζον τῆ λόγῃ, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἰχθύων τῆ φοβῆ, τοῖς ταπεινότεροις τοῦτοις ῥήμασι, καὶ τὸ Ἰησοῦν ναζωραῖον ὀνομάζω, καὶ ἔσαυρωμένον, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἠγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, καὶ οὕτως κεκαλυμμένως εἰσφέρει καὶ τὴ θεολογίαν αὐτοῦ, καὶ ταύτην μετὰ τινος τέχνης· εἶδεν γὰρ Δαβὶδ αὐτὸν ὑπομιμνήσκω λόγῃ, ἐπέπερ τὰ ἐκείνη μάλλον ἀνυπέπτως ἐλέγχοντο, καὶ δι' ἐκείνων πάλιν τῆ τοῦ Θεοῦ δυνάμει τὸ πᾶν ἀνατίθημι, ἵνα οὕτως ἡ μικρὸν αὐτῶν καταδέξασθαι ποιῶσιν τὸ σωτήριον κήρυγμα· οὐ δὴ γινόμενον, καὶ εἰς κατάνυξιν ἐλθόντων αὐτῶν, φανερώτερον πως αὐτὸν λοιπὸν θεὸν ἐπιδείξω διὰ τὸ βαπτίσματος τούτου εἰς τὸ ὄνομα αὐτῶν προσάξω, ἄφρασι ἁμαρτιῶν αὐτοῖς τούτοις χαρίζεσθαι δυνάμεναι διδάξας.

κα'. Καὶ ὅρα σύνεσιν ἀποστολικήν· Ἰησοῦν φησὶν τὸ ναζωραῖον, ἄνδρα ἀποδειγμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς δυνάμει

dem resurrectionis et in caelum reditus testis fuisti, hominem ipsum dicis?

20. Nec quisquam existimet, tunc etiam tamquam de homine potuisse de illo dicere, tu es Christus qui es filius Dei viventis, quandoquidem sancti quoque homines filii Dei sunt. Non enim simpliciter dixit, tu es filius Dei; sed tu es, qui filius Dei es. Namque articuli (græci) adiectio unum demonstrat unicumque verum filium confessione Petri denotari. Huic demum obiectioni ipse beatus Petrus his fere verbis mihi videtur occurrere. Ne me ita locutum putetis, quasi unus de vobis sit homo Christus. Haud id equidem dico, sed rem miram et insperatam prudente sermone revelo. Quænam vero hæc est? Spiritus descenditis fragore audito, Iudæorum populus ad nos accurrit. Ergo idoneum piscandi homines tempus nactus, neque tamen valens manifesto directoque sermone Christum Deum prædicare, quia illi scilicet paulo ante hunc crucifixerant, molestumque illis huiusmodi negotium accidisset, celo inquit sermonis hamum, sicuti fit obiecta piscibus esca, sub horum verborum humilitate, et Iesum nazarenum nomen atque crucifixum, et quod Deus ipsum e mortuis suscitaverit; atque ita non sine velamine ingero nec sine arte quadam theologice illius notitiam. Etenim Davidis verba in mentem ipsis revoco, quoniam viri illius potius oracula sine suspicionem admittebant; perque ea mox omnia Dei virtuti attribuo, ut sic paulatim Iudæos faciam salutarem doctrinam recipere: quo facto, iisque ad compunctionem conversis, manifestius deinde Deum ipsum demonstro per huius baptismi in eius nomine conferendi indictionem, docens simul vi huius fieri peccatorum remissionem.

21. Porro animadvertite apostolicam prudentiam. « Iesum dicit nazarenum, virum approbatum a Deo inter vos virtutibus et

(1) Hanc significantivam vim habet hoc loco græcus articulus ὁ.

prodigiis atque signis, quae per eum fecit Deus in medio vestri. » Et a Deo adprobatum dicit, et Deum haec per illum egisse, ut patre nominato persuaderet illis quo ipsum quoque Iesum atque eius opera admitterent, ceu illo, id est patre, haec agente per filium: quae fecit, ait, per ipsum Deus. Deinde memorata cruce, resurrectionem quoque in medium adducit, et hanc item tamquam a patre effectam; ut resurrectionis causa, crucem quoque ab iis admitti curaret. Deinceps vero clam veluti, ipsis theologicam notitiam insinuat. Nam quum dixisset, quem Deus suscitavit solutis mortis doloribus, addit: quia impossibile erat hunc ab illa teneri. Ecce haud iam diutius tamquam de homine loquitur. Nam si homo fuisset, prorsus a morte retineri poterat. Sed hoc dicto, confugit statim ad propheticum testimonium, ut iam non ab ipso sed a propheta potius audientes, promptius dicta exciperent. Aitque: « David enim dicit de eo: providebam Dominum coram me semper » et reliqua. Animadvertite quanto artificio sermonem de Domino apud eos facit. Deinde testimonio absoluto, rursus illorum cogitationes compescens, quia apertiore theologia de Iesu locutus fuerat, ad patrem denuo transfert sermonem, aitque: « certo igitur sciat universa Israhelis domus, quod et dominum et Christum Deus fecerit hunc quem vos crucifixistis Iesum. » Illis vero postea rogantibus quid factu opus esset; baptizari eos iussit in nomine illius, et peccatorum remissionem per eundem recipere; remissione videlicet peccatorum auctoritatem eis Christi suadens; verbis autem « Deus fecit » illorum contradictionem excludens.

22. Quod autem haud novum dominum nobis pater effecerit, neminem sana mente praeditum negaturum puto. Non enim, ut quidam insipienter dictum hoc de filii divinitate intelligunt, ita locutus est: neque de filii existentia loqui aposto-

κὴ τέρασι καὶ σημείοις, οἷς ἐποίησεν δι' αὐτῆς ὁ θεὸς ἐν μέσῳ ὑμῶν. ἢ καὶ ἀπὸ θεοῦ ἀποδοθειμένον λέγεις, καὶ τὸ θεὸν ταῦτα δι' αὐτῆς ἐνεργήσαντα, ἵνα τῆς πατρὸς προσηγορία πέσει αὐτῶν, καὶ αὐτὸν τὸ Ἰησοῦν ἐν ταῖς ἀγῆναις καταδέξασθαι, ὡς ἐκείνῳ δι' αὐτῆς ταῦτα ποιοῦντος, λέγω δὴ τῆς πατρὸς οἷς ἐποίησεν γάρ, φησὶν, δι' αὐτοῦ ὁ θεός· εἴτα τῆς σαυρῆς μνημονεύσας, καὶ τὴν ἀνάστασιν εἰσφέρει, καὶ αὐτὴν ὡς παρὰ τῆς πατρὸς πάλιν γενημένην, ἵνα διὰ τούτου πάλιν καὶ αὐτὴν αὐτῶν καταδέξασθαι ποιήσῃ, καὶ λοιπὸν ὥσπερ κεκαλυμμένως αὐτοῖς καὶ τὴν θεολογίαν εἰσφέρει· εἰρηνικῶς γὰρ, ὅν ὁ θεὸς ἀνέστησεν λύσας τὰς ἀδυνατίας τῆς θανάτου*, ἐπάγει· καθ' ὅτι ἐκ ἧν δυνατὴν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ αὐτῆς· ἐκείνῳ λοιπὸν ὡς περὶ ἀνθρώπου τῆτος· εἰ γὰρ ἀνθρώπος ἦν, πάντως ὅτι καὶ κρατεῖσθαι ἠδύνατο ὑπὸ τῆς θανάτου· ἀλλὰ τῆτος εἰρηνικῶς, καταφεύγει ταχέως ἐπὶ τῆς προφητικῆς μαρτυρίας, ἵνα μὴ ἐκείνῳ ὡς παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ ὡς παρὰ τῆς προφητικῆς μᾶλλον ἀκούοντες, προθυμότερον δεῖξονται τὸ λεγόμενον καὶ φησὶν.* « Δαβὶδ γὰρ λέγει εἰς αὐτὸν προσηγορίαν τὴν κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντός, ἢ καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅρα μὴ ὅσσης τέχνης αὐτοῖς τὴν κειρολογίαν εἰσηγάγη· εἴτα τὴν μαρτυρίαν πληρώσας, πάλιν αὐτῶν ὥσπερ τὴν λίσισμον κατασέλλων, ἐπιδήπερ φανερώτερον αὐτὸν ἐθεολόγει, ἐπὶ τῆς πατρὸς πάλιν καταφέρει προσηγορίαν, καὶ φησὶν.* « ἀσφαλῶς οὖν ἴνωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ κύριον καὶ Χριστὸν ὁ θεὸς ἐποίησε τῆτον τὸ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσαυρώσατε.* ἢ καὶ αἰτησάντων αὐτὸν λοιπὸν ἐκείνων, τί ποιῆσαι ὀφείλον*, βαπτισθῆναι αὐτοῖς προσέταξεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτῆς, καὶ ἀφεσὶν ἀμαρτιῶν διὰ τούτου λαμβάνειν· τῆς ἀμαρτιῶν ἀφεσὶς, τὴν κυριότητα αὐτῶν ἐνοῆσαι ποίων· διὰ ἧς τὴν λείπειν, ὁ θεὸς ἐποίησεν, τὴν ἐκείνων ἀποκλείων ἐναντιολογίαν.

κβ'. Ὅτι γὰρ πρόσφατον ἡμῖν κύριον ὁ πατήρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδένα οἶμαι τῆς ἐμφροούντων ἀντερεῖν· καὶ γὰρ οὐκ ὡς τινες ἀνόητως εἰς τὸ τοῦ υἱοῦ θεότητα τὸ ἦν τὸν ἐκλαμβάνεσιν, οὕτως εἰρκεν· οὐ γὰρ περὶ τοῦ ὑπάρξεως αὐτῆς σκοπὸς ἦν τῷ ἀποστόλῳ

* Act. II. 24.

* 25.

* 26.

* 27.

* 28.

δραλέγεσθαι, ἀλλὰ περὶ τῆς μὲν τῆς ἀνάστασιν δόξης· τὸ οὖν κύριον αὐτὸν ἐποίησεν, ἀντὶ τῆς κυριότητος καὶ Χριστῆ δόξαν αὐτῷ θεόωκεν· οὐχ' ὅτι δόξαν ἐπαίκτητον ἔλαβεν ὁ υἱὸς, ἀλλ' ἐκείνοις διὰ τὴν προειρημένην οικονομίαν ἕως δραλεγόμηνος, ὅτι οὕτω πιστεύειν εἰς αὐτὸν ὀφείλετε, ὡς Χριστῷ καὶ κυρίῳ προσιόντες· ὅτι γὰρ οὐκ ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς γεννημένος χωρὶς τῆς λόγου ἐνώσεως Ἰησοῦς ὁ ναζωραῖος, ὁ τὸ ἴδιον ὑπὲρ ἡμῶν αἷμα ἐκχέειν καταδέξάμενος, ἅκε σαφῶς τὸ ἀποστόλου Παύλου τοῖς Ἐφεσίων διδασκάλοις τῷτο φανερώς καθιςῶντος·* « προσέχετε ἄρα, φησί, ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίναν τὴν ἐκκλησίαν τῆς θεῆς, ἣν ᾤκειποίησατο διὰ τῆς αἱματος τῆς ἰδίας·, ἀκούεις θεὸν φανερώς ὑπὸ τῆς ἀποστόλου τῆς ἐσαυρωμένου κρυπτόμηνος; ποιμαίναν ἄρα φησιν τὴν ἐκκλησίαν τῆς θεοῦ, ἣν ᾤκειποίησατο διὰ τῆς αἱματος τῆς ἰδίας· οὐχ' ὅτι τῆ φύσιν τῆς θεότητος ἔπασχεν, ἀλλ' ὅτι τὰ τῆ σαρκὸς αὐτοῦ πάθη εἰς αὐτὸν ἀναφέρει, διὰ τὸ μὴ ἀνθρώπου τινὸς εἶναι ταύτην, ἀλλ' αὐτοῦ τῆς λόγου ἰδίου σαρκᾶ· εἰ τοίνυν θεοῦ αἷμα τὸ αἷμα λέγεται, δῆλον ἅς θεὸς ἦν σάρκα ᾤκειμένη.

καὶ· Εἰ δὲ ἐπιμένοντες λέγοντες, ποῦ τῆς γραφῆς θεοτόκος ἢ παρθένος ὠνόμασαι; ἀκκέτωσαν σαφῶς τῷτο τῆς ἀγγέλου τοῖς ποιμέσιν εὐαγγελιζόμενος, καὶ λέγοντος·* « ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ, ὃς ἐστὶν Χριστὸς κύριος·, οὐ λέγει δὲ ὅς ἔσται κύριος, ἢ ἐν ᾧ ὁ κύριος ἐκοικῆσεν μέλλει, ἀλλ' ὃς ἐστὶν κύριος· ἰδοὺ τοίνυν κύριον φανερώς τῆς τεχθέντα ὁ ἀγγέλος εὐαγγελίζεται· εἴτα καὶ σημεῖον ὡσαυτὸ τοῖς τῆς κυρίου θεῶς παρεχόμενος « εὐρήσετε, φησὶν·*, βρέφος ἑσαρσάνωμένον·, καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ.», Πατραπλήσιά τε τῷ ἀγγέλω καὶ ὁ Πέτρος κηρύττων, ὅτε πρὸς τὸν Κορνήλιον εἰσῆλθεν ἔλεγε·* « τὸ λόγον ἀπέστειλεν τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, εὐαγγελίζόμενος εἰς ἡνῶν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὗτος ἐστὶν κύριος πάντων.», Ὅρας πῶς τὸ λόγον, ἀντὶ τῆς τῷ σωτήριον κηρυγματος διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπεστάλθαι φησὶ; καὶ δεκνύς

lus sibi proposuit, sed de eius post resurrectionem gloria. Ergo verba « dominum eum fecit » dicuntur pro « dominatum et Christi gloriam ipsi attribuit : » non quod adquisitam gloriam filius acceperit, sed Iudaeis secundum praedictam dispensationem ita loquitur, quia sic credere ei deberent, ut Christi ac domini iam facti adseclae. Quod enim non homo more nostro genitus, sine Verbi unione, Iesus nazarenus sit, qui pro nobis sanguinem suum fundere non recusavit, audi manifeste apostolum Paulum coram Ephesiorum magistris palam adfirmantem : « attendite, inquit, vobis et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. » Audin Deum manifeste ab apostolo crucifixum praedicari? Regere enim mandat ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Non quod in natura deitatis sit passus, sed quia carnis passiones ad ipsum referuntur, propterea quod non hominis cuiusdam haec sit caro, sed ipsius Verbi propria. Si ergo sanguis Dei, dicitur sanguis, Deum illum fuisse, qui sibi carnem induit, exploratum est.

23. Iam si dicere pergant, quoniam scripturae loco Virgo appelletur deipara; audiant hoc perspicue nunciantem pastoribus angelum, dicentemque : « quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus dominus. » Non dicit qui erit Dominus, vel in quo Dominus habitaturus sit, sed qui est Dominus. En igitur Dominum manifeste eum, qui natus erat, angelus nunciat. Deinde tamquam signum spectandi mox Domini ipsis exhibens « invenietis, inquit, infantulum fasciis involutum et in praesepti positum. » Paria angelo Petrus quoque praedicans, cum ad Cornelium accessit, aiebat : « verbum misit filiis Israelis, pacem nuncians per Christum Iesum. Hic est omnium dominus. » Cernis quomodo verbum, pro salutari praedicatione, per Iesum Christum missum fuisse dicit?

* Act. XX. 28.

* Luc. II. 11.

* 7. 12.

* Act. X. 36.

Demonstransque illis, quisnam esse Iesus Christus « hic est, ait, omnium dominus. » Viden infantulum tum ab angelo tum a Petro dominum *dicti*? Ergo deipara omnino est quae dominum peperit. Sic ipsam etiam beati Baptistae mater, Spiritu sancto permota, appellavit. « Repleta est enim, inquit scriptura, Elisabet Spiritu sancto, et exclamavit: benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui! Et unde hoc mihi, ut mater Domini mei veniat ad me? » Quis iam adeo insaniat, ut nolit cum evangeliiis deiparam appellare sanctam Virginem? Ne ergo simpliciorum auribus sint molesti, dum puerum et infantulum vocitant, ne forte paulatim univ-ersum quoque eius adventum pernegent. Nominatus est enim infantulus ab angelo, sed simul dominus.

24. Neque hoc loco rursus obmurmurent, passionem obiiicientes et resurrectionem, et quod Deus illum suscitaverit; iam enim in praecedentibus demonstrata fuit dispensationis ratio. Attamen si forte velint evidentiis adhuc discere, quis esset ille crucifixus, audiant mundi doctorem, id Corinthiis scribentem: « ego enim, inquit, accepi a Domino, et vobis tradidi, quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem » et reliqua. Cernis eum qui pro nobis passus est, dominum palam praedicatum? Quod si verbà « Deus ipsum e mortuis suscitavit » offendiculo hominibus sunt, utpote de homine dicta, ipsum adhuc audiant apostolum hanc quoque suspicionem perimentem. Secundum enim dispensationis rationem haec in sanctis dicta sunt scripturis. Nam quod dominus esset, is qui in carne passus est et resurrexit, et non, ut isti aiunt, homo habens Verbum inhabitans, audiant Paulum Romanis ita de Abrahamo confidenter scribentem: « non eius causa tantummodo scripta sunt haec, sed etiam propter nos, qui- bus reputabuntur credentibus in eum, qui Iesum dominum nostrum e mortuis susci-

αὐτοῖς τίς εἶναι Ἰησοῦς Χριστός “ οὗτος ἐστίν, ἔφη, πάντων κύριος. ” ὅρας τὸ βρέφος, κύριον ὡς ὑπὸ τῆ ἀγγέλου, καὶ ὑπὸ τῆ Πέτρου * ; οὐκ οὖν Θεοτόκος ἀναμφιβόλως ἢ τὸ κύριον ἠγνόησασα. Οὗτως αὐτὴν καὶ ἡ ἡ μακαρία Βαπτιστὴ μήτηρ ὑπὸ πνεύματος ἁγίου κινεμένη προσηπόρευσεν * “ ἐπλήσθη γάρ, φησιν *, ἡ Ἐλισάβετ πνεύματος ἁγίου, καὶ ἀνεβόησεν εὐλογῆμένη σὺ ἐν Ἰουδαίῳ, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆ κυλίας σου * καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἡ μήτηρ τῆ κυρίας μου ἔλθῃ πρὸς με; ”, Τίς ἐπι τοσούτον μέμνηεν, ὡς μὴ ἐβλεδῆς μὴ τῆ εὐαγγελίῳ θεοτόκον ἀποκαλεῖν τὴ ἁγίαν παρθένον; μὴ τοίνυν τὴ ἀκεραιωτέ-ρων τὰς ἀκούσας θορυβεῖσσι τῶν παιδίων καὶ βρέ-φος ὀνομάζοντες, ἵνα μὴ κατα- ὀλίγον καὶ πᾶ-σαν αὐτῆ τὴ ἐπιδημίαν ἀγνώσκονται. ἰνόμα-σαι γὰρ βρέφος ὑπὸ τῆ ἀγγέλου, ἀλλ’ ἅμα καὶ κύριος.

καὶ. Μὴδ’ ἐν τούτῳ ἡ πάλιν ψιθυρι-ζέτωσαν τὸ πάθος προβαλλόμενοι, καὶ πᾶσι ἀνάσασιν, καὶ ὅτι Θεὸς αὐτὸν ἠγάρεν ἤδη μὲν γὰρ καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσιν ἀπο-δίδεσθαι τῆς οἰκονομίας ὁ λόγος. Πλὴν εἰ καὶ φανερώτερον μανθάνειν βούλονται, τίς ὁ ἐσαυρωμένος ὑπῆρχεν, ἀκούοντασιν τοῦ τῆ οἰκουμένης διδασκάλου, τοῦτο Κο-ρινθίοις ἐπιστέλλοντος. * “ ἐγὼ γάρ, φησι, παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς τῇ νυκτὶ ἡ παρα-δότου, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ τὰ ἐξῆς· θεω-ρεῖτε τὴ ὑπὲρ ἡμῶν παθόντα, κύριον φανε-ρώως κηρυττόμενον; εἰ ἢ καὶ τὸ *, ὁ Θεὸς αὐτὸν ἠγάρεν ἐκ νεκρῶν, σκαιδαλίξεν ὅσον ἀνθρώπου, ὡς περὶ ἀνθρώπου λεγόμενον, αὐτοῦ πάλιν τῆ ἀποστόλου καὶ ταύτῃ ἀκεί-τωσαν ἀναιροῦντο πᾶσι ὑπόνοιαν οἰκονο-μικῶς γὰρ τὰ τοιαῦτα ἐν ταῖς ἀγίαις εἴ-ρηται γραφαῖς· ὅτι ἢ κύριος ἦν ὁ τῆ σαρκὶ καὶ πάσχων καὶ ἀνίσταμενος, καὶ οὐχ’ ὡς αὐτοὶ φασὶν ἀνθρώπου ἐνοικιστὴν ἔχον τῆ λόγῳ, ἀκούετωσαν τοῦ Παύλου Ῥωμαίοις οὕτω παρήρησια γράφοντος περὶ τῆ Ἀβραάμ “ * οὐκ ἐγράφη δι’ αὐτὸν μόνον *, ἀλλὰ καὶ δι’ ἡμᾶς, οἷς μέλλει λογιζέσθαι τοῖς πιστεύουσιν ἐπὶ τῆ ἐγγείραντα Ἰησοῦν τὸν

* ita uterque co-
dex sine verbo.

* Luc. I. 41

* v. 42

* v. 43

* I. Cor. XI. 23

* Act. II. 24.

* Rom. IV. 23
v. 24.

κύριον ἡμῶν ἐκ νεκρῶν. ,, Ἦκουσας (W) ἐγχειρόμενον, κύριον προσαγορεύμενον; μηκέτι σκανδαλίζου ἐπὶ τοῖς οἰκονομικῶς λεγομένοις.

κε'. Καὶ τοῦτο ἢ τοῖς εἰρημένοις προσθεῖναι ἀναγκαῖον ὑπάρχει, ἵνα μή τις ὑπολάβῃ χάριτι καὶ αὐτόν, καθάπερ ἡμᾶς, Θεὸν καὶ κύριον καὶ υἱὸν προσαγορεύμενον· ἡμεῖς μὲν γὰρ εἰ καὶ καλούμεθα Θεοὶ, ἀλλὰ πάλιν ἀκούομεν καὶ τὸ ἀσθενείας ἡμῶν τὸ μέτρον. * « ἐγὼ γὰρ εἶπα, φησὶ, θεοὶ ἐστέ, καὶ υἱοὶ ὑψίστου, ,, ἀλλ' εὐθὺς ἐπάλαξεν. * « ὑμεῖς ἢ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε. ,, καὶ ἄλλον ὡς τὸ προσσηγοριαν καὶ χάριν ἐσχίκαμεν αὐτὸς ἢ οὐχ' οὕτως, ἀλλὰ μὴ τὸ θεοπρεπὲς δόξης, καὶ τὸ προσσηγοριαν ἔχει· καλεῖται γὰρ οὐχ' ἀπλῶς Θεός, ἀλλὰ Θεὸς ἐπὶ πάντων, καὶ εὐλογητὸς εἰς ὅσων αἰῶνας. * καλεῖται ἢ πάλιν καὶ κύριος οὐκ ὀνόματι μόνον, ὡσπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ κύριος τὸ δόξης, καὶ κύριος πάντων, ὡς ὁ Πέτρος ἐδίδαξεν. * λιγύμενος ἢ καὶ υἱός, οὐδὲ τοῦτο καθάπερ ἡμεῖς ἀπλῶς υἱός, ἀλλὰ υἱὸς μόνου, καὶ ἀληθινὸς κατ' οὐσίαν, ὡς φησὶν Ἰωάννης. * « καὶ ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ Θεῷ, καὶ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ὧστε ἐσὶν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ζωὴ αἰῶνι. ,, Φανερώτερον ἢ τοῦτον ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀπὸ τῶν πολλῶν διορίζει ὡς μόνον καὶ καὶ ἀλήθειαν υἱόν ἢ λέγει γὰρ οὕτως. * « καὶ ἦδ' εἶπερ εἰσὶν λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ, εἴτε ἐπὶ τῆ γῆς, ὡσπερ εἰσὶν θεοὶ πολλοὶ καὶ κύριοι πολλοὶ λεγόμενοι, ,, πάλιν ἵνα νοήσῃ. * « ἀλλ' ἡμῖν εἰς Θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα. ,, ὁρᾶς ὡς οὐ μὴ πάντων αὐτὸς κύριος ἢ Θεὸς ὀνομάζεται, ἀλλὰ μόνος τῷ πατρὶ μεδοξάζεται, ὡς ἐξ αὐτοῦ καὶ φύσιν ὑπάρχων; κς'. Καιρὸς ἢ λοιπὸν, καὶ ἢ ἕτερον τὸ ἀποστολικὸν μῆτρῖον εἰς μέσον ὠφθαλαγεῖν, τοῦτον τὸ ἀληθεῖνον Θεὸν * υἱὸν δεῖκνυσαν ἄνθρωπον εἶναι τὸ ἐκ τῆ καλλιπαρεθένε τεχθέντα ἔχει ἢ οὕτως. * « ὅτε ἢ ἄλθει τὸ πλήρωμα τὸ χρόνου, ἐξαπέσειεν ὁ Θεὸς τὸ υἱὸν αὐτῆς γηρόμενον ἐκ γυναικός. ,, μηδεὶς ἢ τοῦτο λέγειν ἐρυθρίατω οὐδεμίαν γὰρ

tavit. » Audisti cum qui suscitatus fuit, dominum appellatum? Ne ergo quae secundum dispensationem sunt dicta, scandalo tibi sint.

25. Sed et aliud praedictis necessario adiciendum est, ne quis suspicetur, ipsum gratiose, sicut nobis usuvenit, et Deum fuisse appellatum et dominum atque filium. Nos quippe etiamsi dii appellemur, nihilo tamen minus infirmitatis simul nostrae modulum sentimus. « Ego enim dixi, inquit psalmista, dii estis et Altissimi filii. » Sed protinus addit: « vos autem ut homines mortem patimini. » Certe constat hae nos appellatione non nisi per gratiam frui. Non sic ipse, sed cum digna Deo gloria, nomen quoque gerit. Vocatur non simpliciter Deus, sed super omnia Deus, et benedictus in saecula. Vocatur item dominus, non nomine tenus, ut nos, sed gloriae dominus, dominusque omnium, ut Petrus docuit. Dicitur etiam filius; at ne hoc quidem ut nos simpliciter, sed unicus filius, et substantialiter verus, ut ait Iohannes: « et sumus in vero Deo, et in filio eius. Hic verus Deus est, et vita aeterna. » Manifestius autem hunc apostolos Paulus a multis discernit, utpote solum et vere filium. Ait enim sic: « nam etsi sunt qui dicuntur dii, sive in caelo, sive super terram, sicuti revera sunt dii multi, et multi qui dicuntur domini; » subdit ut intelligas: « nobis tamen unus Deus pater ex quo omnia, et unus dominus Iesus Christus per quem omnia. » Cernis, quod non cum omnibus ipse dominus vel Deus nominatur, sed unus cum patre glorificatur, tamquam ex ipso naturaliter existens?

26. Superest, ut aliud apostoli testimonium in medium proferamus, quod hunc verum Deum filium ostendit esse hominem, quem egregia peperit Virgo. Ita vero se habet: « cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere. » Neminem porro hoc dicere pudeat; nulla enim hinc iniuria Verbo fit, benignitas vero

Ps. LXXXI. 6.

v. 7.

Rom. IX. 5.

Act. X. 36.

I. Ioh. V. 20.

I. Cor. VIII. 6.

* ita codex
interque.

v. 6.

* Ἐξὸν abest ab
non e codicibus.
ἐξενούσ.

Gal. IV. 4.

potius patescit, et gloria infinita atque immensurabilis. Nam quod nihil inde Verbum detrimenti capiat, quum sit intangibile suapte natura, impassibile, et incircumscriptum, sed ineffabili sua erga homines bonitate id effecerit, audi rursus Paulum hoc docentem. « Iesus Christus, inquit, heri et hodie, idem et in saecula. » Cum dicit « heri » sempiternam eius dicit gloriam. « Hodie » vero praesens tempus significat. Et quia numquam mutatus est, idemque mansit etiam caro factus, critque in aeternum, addidit « idem et in saecula. » Quae quum ita sint, magna oppido benignitate caritatem erga nos suam demonstravit, seque communicavit naturae nostrae, ut eam relevaret, atque a diaboli servitute subduceret. Neminem ergo pudeat, cum puerum dici audit et infantulum, et quicquid aliud humanitus de illo scriptum est. Cuncta enim haud sui sed nostri causa sustinuit; quod humanam naturam decet, ubique conservans, ne forte phantasiae instar divina dispensatio existimaretur.

27. Igitur quum audieris susceptum cum a beato Iosepho in Aegyptum fugisse, ne quaeso ignominiam id esse putes, sed potius cogita dispensationem. Hoc enim non tunc tantummodo de eo scriptum est, sed etiam cum trigesimo aetatis anno praedicae coepit et docere, ac miraculorum virtutes patrare, iterum haec de eo scripta comperimus. « Audiens enim, inquit, Iohannem fuisse traditum; secessit in Galilaeam. » Et alia huiusmodi deprehendere est. Verum haec haud metu, neque tunc neque postea fecit, sed quia tempus idoneum expectabat salutaris passioni. Oportebat enim primo incalescere praedicationem, et omnia quae decreverat fieri; ac tum demum ad salutarem passionem venire; quod et reapse accidit. Quod autem non consternatione animi aut pavore ita se gesserit, constat ex his quae fecit, cum tradi se noluit: nam Iudaeis dare eum praecipitem tunc volentibus, « ipse, inquit evan-

ύβριν τούτο τῷ λόγῳ φέρει, φιλανθρωπίαν ἢ μάλλον, καὶ δόξαν διὰ τούτο ἄπειρον καὶ ἀμέτρητον. Ὅτι ἦδ' οὐδὲν ἐν τούτῳ ὁ λόγος ἐβλάπτετο, ἄψαυτος ὑπάρχων τῶ φύσιν καὶ ἀπαθὴς καὶ ἀπείρητος, ἀρήριος ἢ φιλανθρωπία τὸ πρᾶγμα δίδινσαι, ἅκε πάλιν αὐτῷ τῷ Παύλῳ τῆτο διδάσκοντος. * * * Ἰησὺς Χριστὸς, φησὶν, χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς αἰῶνας. * * * τὸ ἦδ' χθὲς λέγων, ἢ προαιώνιον αὐτοῦ σημαίνει δόξαν τὸ ἢ σήμερον, ἐνεσώτως καιρῶ ποιεῖται σημαντικὴν καὶ ὅτι οὐκ ἐξέστη, ἀλλ' ὅτι ὁ αὐτὸς ἔμεινεν καὶ ἐν σαρκὶ ἡλιόμορος, καὶ ἔσαι εἰς αἰῶνας, ἐπήγαγγεν ὁ αὐτὸς καὶ εἰς αἰῶνας. ἔτε τὸίνυν ταῦτα ἔως ἔχει, φιλανθρωπία μεγάλη τῆ εἰς ἡμᾶς ἀγάπην ἐνεδείξατο, καὶ κεκοινώτηκεν τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, ἵνα ἀνασῆσθαι αὐτὴν, καὶ ὑπὸ τῷ διάβολῳ ἀπαλλάξῃ δελείας μηδεὶς οὐκ ἀισχυρῆσθαι παιδίον ἀκούσαν, καὶ βρέφος, καὶ ὅσα ἀνθρωπίνωτερον περὶ αὐτῆ γέγραπται. ὑπέμεινεν γὰρ πάντα ἐδὲ ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς, πανταχῶς τὸ πρῆπον φυλάττων τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει, ἵνα μὴ φαντασία ἢ οἰκονομία νομίζηται.

καὶ. Οὐκοῦν καὶ ἀκούσης ὅτι ᾤθελα λαμβάνει αὐτὸν ὁ μακάριος Ἰωσήφ, καὶ φεύγει εἰς Αἴγυπτον, μὴ ἀσχύνη αὐτὸ νόμιζε, τῆ ἢ οἰκονομίαν ἐννοεῖ καὶ γὰρ οὐ τότε μόνον τούτο περὶ αὐτοῦ γέγραπται, ἀλλὰ καὶ ὅτε εἰς τὸ ἑαυτὸν ἐλθὼν ἤρξατο κηρύττειν καὶ διδάσκειν, ἔ τ' Ἰουδαίῳ ἐπέτελε τῆ δύναμιν, πάλιν τοιαῦτα περὶ αὐτῆ γεγραμμένα εὐρίσκομεν. * * * ἀκούσας γὰρ, φησὶν, ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. * * * καὶ ἕτερα ἢ τοιαῦτα εἰσὶν εὐρεῖν. ἀλλ' οὐ φόβῳ τῆτο ἐποίησεν οὐδὲ τότε οὐδὲ νῦν, ἀλλὰ τῆ πρέποτα καιρὸν ἀναμμένων τῶ σωτηρίας πάθους ἐδῆ ἦδ' πρῶτον ἤξελάμψαι τὸ κήρυγμα, καὶ πάντα ἐπιτρέσαι ὅσα ἐβούλετο, καὶ τότε καὶ ἐπὶ τὸ σωτήριον πάθος ἐλθεῖν. ὁ δὴ καὶ γέγονεν. Ὅτι ἢ οὐ φόβῳ καὶ δαλίᾳ τῆτο ἐγένετο, δῆλον ἀφ' ὧν πεποίηκεν ὅτε ᾤθεοθεῖναι οὐκ ἐβούλετο. καὶ ἦδ' τῆ ἰουδαίῳ αὐτὸν τότε κατακρημνίσαι θύησαντων * * * αὐτὸς, φησὶν, διελθὼν διὰ μέσων αὐτῶν ἐπορεύετο. * * * καὶ ἄλλοτε ἢ πιά-

* Hebr. XIII. 8

* Matth. IV. 12.

* Luc. IV. 30.

* Joh. VII. 30. *σαι αὐτὸν λεγόντων* * « οὐδεὶς, φησὶν, ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, ὅτι οὐπω ἐλήλυθεν ἡ ὥρα αὐτοῦ. », πλὴν ἀλλὰ καὶ ἀχρείρωτος εἶναι δυνάμενος ὡς Θεός, πάλιν διὰ τὸ ἀνθρώπινον ὑπανεχώρησεν. ἵνα φαίνεται καὶ ἀλήθειαν γυμνάμενος ἀνθρώπος· εἰς ἃ λέγουσι, διὰ τί μὴ καὶ τότε ὅτε παιδίον ἦν, δι' ἑαυτοῦ τὴν ἑβραϊκὴν ἐξέκλεινε, ἀλλ' ἀγγέλους χρηματίζοντο; μανθανέτω, ὡς καὶ τότε αὐτοῦ ἦν τὸ ἔργον· ἀλλ' ἵνα μὴ τὴν οἰκονομίαν τοσοῦτον ὡς ἀλύσει τὸ λόγον διὰ τὴν ἡλικίαν, διὰ τοῦτο δι' ἀγγέλους τὸ πρᾶγμα πεποιήκειν.

κθ'. *Ὅτι ἡ τὰ πρέποντα σώζειν βαλόμενος, πάντα οικονομικῶς ἐποίησεν, καὶ συνεχώρησεν τῇ σαρκὶ δακνύειν τὰ αὐτῇ ἀκόλθθα, πληροφορήσας σε πάλιν αὐτός· ὅτε γὰρ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς αὐτῷ ἔλεγε* * « ἐγὼ χεῖραν ἔχω ὑπὸ σὴν βαπτισθῆναι * », ἀπεκρίνατο πρὸς αὐτόν· ἄφεσ ἄρτι, οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν πληρῶσαι πάσαν δικαιοσύνην. », ὁρᾷς ὅτι καὶ τὸ βάπτισμα, καὶ πάντα τὰ πρέποντα οικονομικῶς κατεδέχεται; ὅταν τοίνυν ἀκούσῃς παιδίον καὶ βρέφος καὶ ὅσα ἀνθρώπων ἄνωγον περὶ αὐτοῦ γέγραπται, καθὰς προείρηται, μηδέποτε δίχα τὸ θεοτιμῆται αὐτὸν ὄντα ὑπολάμβανε· καὶ γὰρ καὶ ἀνθρώπων λεγόμενος, δείκνυται θεὸς ὑπάρχων, ὡς πολλάκις ἀποδείκνυται. Ἐπιμαρτυρήσει δὲ πρὸς τοῦτο τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς οὕτω λέγων περὶ αὐτοῦ * « ὅπισθε με ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτος με ἦν· καὶ γὰρ οὐκ ἦδεν αὐτόν. », πῶς οὖν ἄνδρα λέγων αὐτὸν, πρῶτον ἑαυτοῦ φησὶν αὐτὸν εἶναι; καὶ μὴν καὶ τὸ οικονομίας χρόνον αὐτὸς πρῶτον ὁ μακάριος Βαπτιστῆς γεσηνημένος εὐρίσκειται· ὅτε γὰρ ὁ Γαβριὴλ τῇ Θεοτόκῳ Μαρίᾳ τὴν ἀρχαίαν συλλαβὴν ἐμήτρησεν, ἔκτον ἔλεγε ἡδὴ μήνη τὴν Ἐλισάβετ ἔχουσαν πενταμήνην τὴν βαπτισθῆναι * πῶς οὖν ἄνδρα λέγων, πρῶτον φησὶν αὐτὸν ἑαυτοῦ ὄντα, εἰ μὴ τὸ θεὸν φανεροῦς ἐνανθρωπήσαντα αὐτὸν ἠπίσταιτο· « ὅπισθε με γάρ, φησὶν, ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἐμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτος με ἦν. », πῶς ἢ εἰ πρῶτος ἦν ἐμ-

gelista, transiens per medium illorum ibat. » Alio item tempore quum vellent eum capere, « nemo, inquit, iniecit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. » Sed quum alioqui sit invictus Deus, attamen humanitatis suae causa cedebat, ut vere factus homo videretur. Quod si quis dicat, cur non tum quoque cum infantulus erat, insidias per se ipse declinavit, sed admonente angelo? sciat, tum quoque operam eius intervenisse; sed ne ea res dispensationis rationem pessum daret, habito aetatis respectu, idcirco per angelum rem gessisse.

28. Quod autem humani officii causa, cuncta ad dispensationis normam dirigeret, carnemque pateretur proprietates suas demonstrare, persuadebit tibi rursus ipsemet Christus. Nam quum beatus Baptista ei diceret: ego opus habeo a te baptizari; respondit ei: sine modo; sic enim oportet omnem iustitiam impleri. Videsne, quod et baptismum et cuncta huiusmodi officia prudenti dispensatione receperit? Quoties ergo et puerum et infantulum, et quicquid humano more de eo scriptum est, audis, ut iam diximus, numquam eum absque divinitate fuisse arbitrare. Nam et cum homo dicitur, Deus esse demonstratur, ut saepe a nobis comprobatum fuit. Accedit hactenus dictis testis beatus quoque Baptista sic de illo loquens: « post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat; et ego eum nesciebam. » Quomodo ergo virum eum dicens, priorem se dicit? si quidem dispensationis tempore ipse prior beatus Baptista natus comperitur. Nam quum beatæ deiparæ Mariæ immaculatum conceptum Gabrihel nunciabat, sexto iam mense geri ab Elisabeta Baptistam in utero aiebat, Quomodo ergo postquam eum virum dixerat, priorem se fuisse adfirmabat, nisi Deum manifeste humanatum ipsum scivisset? Post me enim, inquit, venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Quomodo autem, si quidem antea prior erat, posterior factus est? manifestatione

* Matth. III. 14.

* I. 15.

* Joh. I. 27.

* Luc. I. 36.

videlicet atque apud populum notitia. Nam prius quam ad praedicandum accederet, non admodum multis notus erat. Baptista vero iam tum et praedicabat, et ante eum baptizabat. Deinceps vero cum etiam Dominus coepit praedicare, et miracula edere, ante, id est magis quam Baptista, primum retulit. Et quod vocabuli «ante» hic sensus sit, audi quid Iohanni dixerint proprii discipuli: magister, ille qui tecum erat in Iordane, cui tu testimonium dedisti, ecce nunc is baptizat, et ad eum cuncti veniunt. Viden qua ratione et virum, et priorem ipsum praedicaverit?

20. Postremo si vetere gravati crapula, adhuc veritati credere hi erronei differunt, age iam illud quoque testimonium proferamus in medium, cui contradicere ne ipsi quidem paria his sentientes Iudaei, et simplicem hominem iudicantes, diutius poterunt. Quod vero hoc est? Ipse aliquando Pharisaicos Dominus interrogavit dicens: «quid vobis videtur de Christo? cuiusnam filius est? Respondentibus illis, Davidis: ait illis: cur ergo David Spiritu instinctus vocat eum dominum, dicens: dixit dominus domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo David vocat eum dominum, quomodo filius eius est?» Nonne aperte vides, quod dominum semet Davidis demonstravit? Quomodo ergo qui de semine Davidis erat, huius dominus esse poterat, et patris in throno consessor, nisi quia Deus erat humana natura circumdatus? Filium enim Davidis ac dominum, eum quem virgo peperit, se ipsum videlicet, demonstravit. Et illi quidem hoc audito testimonio, abierunt, et contradicendo abstiterunt, ut narrat evangelista. «Nemo enim, inquit, poterat ei respondere verbum, neque ausus fuit quisquam ex illa hora eum amplius interrogare.»

30. Utinam vero et hi adversarii nostri, quamquam sero, omissa vesania sua rectae religionis doctrinam agnoscant? Nos

προσθεν, ὕστερον ἐγένετο; τῆ φανερώσει, καὶ τῆ γνώσει τῆ πρὸς τὸ λαόν· πρὶν μὲν γὰρ εἶπὶ τὸ κηρύττειν παρέλθει, οὐ σφόδρα ἦν τοῖς πολλοῖς γνώριμος· ὃ ἡ Βαπτιστῆς ἦδεν καὶ ἐκήρυττειν, καὶ ἐβάπτιζεν πρὸ αὐτοῦ· ὅτε ἡ λοιπὸν καὶ ὁ κύριος ἤρχετο κηρύττειν, καὶ τὰ θαύματα ἐπιτελεῖν, ἔμπροσθεν τούτέσιν μᾶλλον τῷ Βαπτιστοῦ τὰ πρωτεῖα ἔφερον· καὶ ὅτι τοῦτο εἰς τὸ ἔμπροσθεν, ἕκαστὸν τὸ πρὸς τὸ Ἰωάννην οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ ἔλεγον· *
 «ῥαββί, ὃς ἦν μετ' ἐμοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, ὃ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε δὲ βεβαπτίζεσθαι, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν·, θεωρεῖς πῶς καὶ ἄνδρα, καὶ πρόωτον αὐτὸν ἐκήρυξεν;

καὶ εἰ τῆ προλαβούσῃ κεκαρωμένοι μέθῃ, εἶτι καὶ νῦν ἀναβάλλονται τῆ ἀληθείᾳ πείθεσθαι οἱ πεπλανημένοι, φέρε κἀκείνην αὐτοῖς τὴ μαρτυρίαν εἰς μέσον ἀγάγων, πρὸς ἣν ἀντειπεῖν οὔτε αὐτοὶ οἱ τὰ αὐτὰ αὐτοῖς ὑπεκλιφότες Ἰουδαῖοι, καὶ νομίζοντες ἄνθρωπον εἶναι Ἰησοῦν, οὐδέτι ἠδυνήθησαν· ποῖα ἡ αὐτῆ εἰς; αὐτὸς ποτὲ εἶπεν· φαρισαῖκοι ὁ κύριος ἠρώτησεν λέγων· * «τί ὑμῶν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱὸς εἶσι;», τὸ ἡ ἀποκριναμένων, τὸ Δαβὶδ· ἔσθι πρὸς αὐτοῦ· * «πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ αὐτὸν κύριον, λέγων· * εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθισ ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τὸν ἐχθρὸν σου ὑποπόδιον τῶ ποδῶν σου; εἰ ἔν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον * , πῶς υἱὸς αὐτοῦ εἶσι;», Ὁρᾷς φανερώς πῶς κύριον τὸ Δαβὶδ εἶναι αὐτὸν ἀπέδειξεν; πῶς οὖν ὁ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, κύριος αὐτοῦ εἶναι ἠδύνατο, καὶ τὸ πατρὸς σύνθρονος, εἰ μὴ ὅτι θεὸς ἦν τὰ ἀνθρώπινα περιβαλλόμενος; υἱὸν ἡδ Δαβὶδ καὶ κύριον, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς τεχθέντα, τούτέσιν ἑαυτὸν ἀπέδειξεν· ἀλλ' οὐκ εἶπεν μὲν καὶ ταύτην τὴ μαρτυρίαν ἀκούσαντες ἀνεξέσπασαν, καὶ τὸ ἀντιλέγειν ἐπαύσαντο, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς ἰσορεῖ· * «οὐδεὶς γὰρ, φησιν, ἠδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησεν ἀπ' ἐκείνης τῆ ὥρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐδέτι.»

λ'. Γένοιτο δὲ καὶ τούτους, καὶ ὁ δὲ, ποτε τὸ ἀνοίας ἀποσάντας ἐπηγῶναι τῆς εὐσεβείας τὸ κήρυγμα· ἡμεῖς διὲ ταύτης

* Ioh. III. 26.

* Matth. XXII. 12.

* Ioh. III. 26.

* Ioh. III. 26.

* Ioh. III. 26.

* Ioh. III. 26.

ἐχώμεθα τῷ πίσειωσ δὲ παντός, ἀγαπι-
τοί· ταύτην κὲ ἐν ἡμεοῖς κατέχωμεν, κὲ
τῇ γλώττῃ φανερώσ κὲ μὴ παρρησίας κη-
ρίττωμεν, πάντα διὰ ταύτην ὑπομένειν
προθύμως ἀνεχόμενοι· αὕτη μὲν γὰρ προ-
σηπτόν ἐσιν παρρησίαις, ἀποσόλων ἢ κήρυγ-
μα, κὲ τῷ ὀυρανῶν βασιλείας πρόξενος,
αὕτη δὲ αἰωνίης ζωῆς ὁδηγός, αὕτη τῷ πα-
τέρων ὁ πλοῦτος, αὕτη κὲ ἡμῶν ὁ ἀληθει-
νός Θεσαυρός, ὑπὲρ οὗ πάντα πωλεῖν κὲ
προέσθαι δίκαιον· τοῦτον εἴ τις ἡμῶν ἀπο-
σπλήσαι θελήσῃ, ἀποσφραζόμεθα ὡς χει-
στομάχον, κὲ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐχ-
θρόν, πειθόμενοι τῷ ᾧ διαγγέλλοιτι ἀπο-
σόλω * « κἀν ἡμεῖς ἢ ἀγγυλὸς ἐξ οὐρανοῦ
εὐαγγελισθῆται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐηγγελισά-
μεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. »

Gal. I. 8.

certe fidei huic adhaereamus constanter,
o carissimi. Hanc et mente retineamus, et
lingua palam confidenterque praedicemus,
nihil huius causa alacriter perpeti recu-
santes. Haec enim est prophetarum praedi-
ctio, apostolorum praedictio, et regni
caelorum donatrix, haec aeternae vitae dux,
haec patrum dite patrimonium, haec ve-
rus noster thesaurus, cuius causa omnia
vendere ac proicere aequum est. Hoc si
quis thesauro spoliare nos voluerit, eum
ut Christi adversarium aversemur, et nos-
trae salutis inimicum praecipienti obedi-
entes apostolo: « licet nos vel angelus
de caelo vobis evangelizaverit, praeter
quam quod evangelizavimus vobis, ana-
thema sit. »

SCHOLIION.

Errorum, quo B. Mariae negatur *deiparae* titulus, mordicus adhuc retinent miseri Chaldaei, quos vulgo Nestorianos dicimus; quamquam ipsi Nestorianorum nomen sibi imponi aegre ferunt, quia putant Nestorium potius ab orientabilibus seu Chaldaeis doctrinam suam sumpsisse. Certe Ebedius chaldaeus, saeculo XIV. sobensis metropolitae, in suo de veritate christianae religionis syriaco opere tract. III. cap. IV, controversiam hanc lucide exponit, ut legere licet in editione a nobis curata syr. lat. Script. vet. T. X. Nam divisit ab eo Christianis in tres sectas, quarum tertiam dicit esse Nestorianos, ultro fatetur sectas priores duas (numerosiores multo atque doctiores) admisisse vocabulum *deipara*, quod a solis Nestorianis excluditur. Idem, utpote apprime nestoriani error addictus, capitulo VI. (quod nos ut ineptum et invidiosum illic omisimus) dogma hoc frigidis futilibusque argumentis oppugnat. 1. Quia si Maria sit *deipara*, videretur totius Trinitatis, in qua simpliciter Deus consistit, mater. 2. Quia Deus in Christo videretur mortuus, resuscitatus etc. 3. Denique quia quum sit Christus, feste Petro, filius Dei vivi, videretur *deipara* Maria mater potius Dei patris, frustra quoque Christi mater iam quaereretur.—Quis non videt ignorari prorsus a nestoriano Ebedio veram de Christi incarnatione theologiam, et idiomatum in eodem Christo communionem, quam orthodoxi patres, praecipue quoque Cyrillus, luculentissime voluminibus integris exposuerunt? Sed enim alias multas Nestorianorum contra hoc dogma cavillationes dissolvit toto sexto libro polemici sui contra illos haereticos operis Leontius hierosolymitanus, quem nos auctorem aequae edidimus Script. vet. T. IX. Porro apud Photium, cod. 228. p. 775, Ephraemius patriarcha antiochenus, vir apprime orthodoxus, observat sanctum Leonem I. rom. pontificem in dogmaticis epistolis primum propria explicitaque dictione, Ἰωάννης αὐτῆς λέγεισιν, appellasse Mariam *matrem Dei* (ὡς μήτηρ Θεοῦ ἐστὶν ἢ ἀγία Θεοτόκος); quam Graeci theologico sensu ideo dicebant *deipara*, ut intelligeremus contra Nestorii blasphemiam, quam semper oppugnabat Cyrillus, revera in beatae Mariae utero, non autem postea, factam esse divini Verbi hypostaticam cum humana natura coniunctionem. Dicitio vero illa Leonis papae extat in epistola ad Leonem augustum ed. Cacciarum ep. 138, ed. Baller. ep. 163, ubi anathematizatur *Nestorius qui beatam virginem Mariam non Dei sed hominis tantummodo creditit genitricem*. Ceterum silere nequeo, quod Suicerus thesaur. eccles. voc. Θεοτόκος contra Ephraemii testimonium negat, primum omnium Leonem nostrum matrem Dei appellasse B. Mariam, quam antiquiores, ut ait, patres id factiaverint. Suicerus vero secutus Petavium negationem hanc copiosius exponit et approbat de incarn. lib. V. cap. 15. Atqui, si quid ego video, uterque tam Suicerus quam Petavius a vero accuratoque verborum Ephraemii sensu declinant. Non enim de dogmate quaestio est, sed de verbis quibus illud Leo papa ante alios denotaverit. Uti quoque graeci multi patres dixerant Θεοτόκον, atque in his passim Cyrillus quem Ephraemius prae manibus habebat, sicuti ne alios quidem antiquiores similiter locutos ignorabat. Graeci praeterea, quamquam plerumque paulo recentiores, dicunt Θεομήτορα, Θεογενήτορα, μητρόθεον. Recte omnes. Sed tamen a nemine, ut adfirmat Ephraemius, appellata fuerat B. Maria hac explicita dictione μήτηρ Θεοῦ, ut fit a Leone in praedicta epistola, quam in interpretatione graeca legebat Ephraemius, qua etiam denique lingua edidit eam apud nos Cacciarus ex cod. vat. 1431. (Ex quo eodem codice feliciter nos Cyrilli illum πανν tractatum de *deipara* extulimus, quem incaute Cacciarus, nisi Leoni intentum, inobservatum dimiserat.) Itaque alia illa vocabula, etsi dogmaticum sensum aequae continent, tamen adiectiva potius sunt quam substantiva, et certe materialiter differunt a propria dictione μήτηρ Θεοῦ. Stat igitur, ut spero, contradicentibus licet praedictis theologis, Leonis nostri gloria, quod ipse nempe prius, ut iudicavit Ephraemius, B. Mariam appellaverit hac explicita dictione μητέρα Θεοῦ, sive ut in latina originali epistola scribitur, *Dei genitricem*.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΠΡΟΣ ΝΕΣΤΟΡΙΟΝ (1)

ΟΤΙ ΘΕΟΤΟΚΟΣ Η ΑΓΙΑ ΠΑΡΘΕΝΟΣ ΚΑΙ ΟΥ ΧΡΙΣΤΟΤΟΚΟΣ (2).

SANCTI EIUSDEM CYRILLI

DIALOGUS CUM NESTORIO

QUOD SANCTA VIRGO DEIPARA SIT ET NON CHRISTIPARA.

NESTORIUS. Cum divina scriptura nar-
rat Christi ex Maria virgine nativitatem,
vel mortem, nusquam apponit vocabulum
Dei, sed Christi aut Domini aut Iesu, quo-
niam tria haec duarum naturarum signifi-
cativa sunt, modo unius modo alterius.
Exempli causa, cum ex Virgine Christi na-
tivitatem nobis innuit apostolus, ait: misit
Deus filium suum factum ex muliere. Non
dixit, misit Deum Verbum; sed utitur vo-
cabulo (filii) quod utramque naturam de-
notat, Dei scilicet et hominis, quandoqui-
dem duplex est Christus. Nam Dei filium
peperit Virgo eo sensu quo dictum est: vos
autem dii estis et filii Altissimi omnes.
Quamobrem christiparam, dominiparam,
hominiparam didicimus a scriptura dicere,

NEΣΤΟΡΙΟΣ. Όταν ἡ θεία γραφή δε-
λέγῃται γέννησιν Χριστοῦ ἐκ Μαρίας ἢ παρ-
θένης [ἢ] θάνατον, οὐδαμῶς τεθεῖσα φαί-
νεται Θεοῦ, ἀλλὰ Χριστοῦ ἢ Κυρίας ἢ Ἰη-
σοῦ, ὡς τὰ ῥήματα ταῦτα τῶν δύο φύσεων ση-
μαϊτικὰ, ποτὲ μὲν ταύτης, ποτὲ ἢ ἐκεί-
νης, ὅσον τί λέγω· ὅταν ἢ ἐκ παρθένου γέν-
νησιν ἡμῖν τῷ Χριστῷ μνησθεῖ * ὁ ἀπόστολος,
λέγει * ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ ἑαυτοῦ υἱὸν
ἁγνῶν ὄντων ἐκ ἁμαρτίας· οὐκ εἶπε ἢ, ἐξαπέ-
στειλε τῷ Θεῷ λόγον· λάμβάνει ἢ τὸ ὄνομα
τὸ μνησθὲν τὰς δύο ἁγνείας, ἦτοι Θεοῦ * καὶ
ἁνθρώπου *, ὡς διπλοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός·
υἱὸν ἢ Θεοῦ ἐγέννησεν ἢ παρθένος, καθὼς
ἔφησιν * ἡμεῖς ἢ Θεοὶ ἐσὲ καὶ υἱοὶ ὁμολοῦ-
σάντες· ὅθεν χριστοτόκον, κυριοτόκον, ἁ-
νθρωποτόκον ἐμάθομεν ἀπὸ τῆς γραφῆς λέ-

Ex codice vat.
790. fol. 165. b.

* cod. mss.
* Gal. IV. 5.

* cod. Vat.
* cod. mss.
* Ps. LXXXI. 6.

(1) Conferre praestabit Cyrillum cum Nestorio aequè disputantem Opp. T. VI. p. 6. seqq. Cyrilli disputa-
tio cum Nestorio, in arabicum sermonem conversa, extabat etiam in codice anglicano 272. Thomae Roensis.

(2) Beatissima virgo Maria, quae Christum peperit, recto aliquo sensu dici potest christipara; sed
quia Nestorius id vocabulum haereticali mente excogitaverat, ut praestantius alterum negaret deipara, id-
circo noster Cyrillus in epistola etiam ad monachos aegyptios T. V. part. 2. p. 8. excludit primum prae
secundo, quia prophetarum etiam matres, seu chororum ut eos interdum appellat scriptura, christiparae
possunt appellari, nequaquam vero deiparae, quod est unius beatissimae Mariae proprium. Id ergo agit in
praesente quoque dialogo Cyrillus. Fuit enim hic putus Nestorianorum error, ut adfirmat tract. 3. cap. 4.
p. 352. chaldaeus Ebediesus: nos non Dei sed Christi potius matrem appellamus. Idemque repetit p. 354.
Profecto etiam Ioh. damascenus de fide orthodox. lib. III. cap. 12. eandem, quam Cyrillus, tradit doctrinam:
Χριστοτόκον οὐδαμῶς φημὲν τὴν ἁγίαν παρθένον, διότι ἐπ' ἀναίρεσιν τῆς θεοτόκου, φωνῆς ὁ μακάριος Νεστόριος ταύ-
την τὴν προσηγορίαν ἐπέμεινε ὡς ἐπηρεαζομένην: sanctam Virginem haud dicimus christiparam, quia ad
abolendum deiparae appellationem, impurus Nestorius vocabulum illud contumeliae faciendae causa
excogitavit. Damasceni hunc locum illustrat etiam Allatius de processione Sp. s. ed. rom. gr. p. 178. Parem
ob causam vocabulum θεοτόκος, deifer, dici de Christo vetat ibidem Damascenus, quamquam divus Ba-
silius Christi carnem dixerat θεοτόκον; quia hoc item vocabulo Nestorius abusus fuerat. Immo et Leontius
meus toto libro sexto vocabulum θεοτόκος ceu nestorianum insectatur.

γειν, Θεοτόκον δὲ οὐδαμῶς ἐδιδάχθημεν λέγειν ἢ ἁγίαν παρθένον.

ΚΥΡΙΑΟΣ. Ἡσαΐας βωβ̄ ἐν πνεύματι λέγων. * Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανὴλ. ὃ ἔστι μεθερμηνεύοντος ῥηθ̄ ἡμῶν ὁ Θεός. Θεός οὖν ὁ τεχθεὶς, καὶν θέλλης καὶν μὴ θέλλης.

ΝΕΣΤ. Ὁ ἄγγελος τῶ Ἰωσήφ εἶπεν. * ἀναστὰς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι. οὐκ εἶπε ἢ παράλαβε τὴν θεὸν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

ΚΥΡ. Ἄλλ' ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ πρὸς τὴν παρθένον λέγει. * πνεῦμα ἅγιον ἐπιχεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστης ὀπισκιάσει σοι. διὸ καὶ τὸ ἁγνὸν κληθήσεται υἱός ὑψίστης κληθήσεται.

ΝΕΣΤ. Ὁ ἀπόστολος ἔφη. * ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἡμέτερον ἐνδυσάμενος σῶμα, ἕνθα προέκοπτε σοφία καὶ ἠλικία καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις *, ὡς κυριακὸς ἀνθρώπου.

ΚΥΡ. Πᾶν τὸ ἁγνὸν κληθῆναι ἐκ τῆ σαρκός, σὰρξ ἐστὶ οὐκ ἀναρῆναι ἢ τῆ ἁγνίσσεως παράδοξον. ὡς γὰρ ὁ Θεὸς τίκατ' ἑαυτῶς, οὕτω καὶ ἡ Θεοπροπῆς παρθένης ἔτεκεν ἐν σαρκὶ τὸ ἐκ Θεοῦ θεὸν λόγον.

ΝΕΣΤ. Πᾶσα μήτηρ τὸ ὁμοούσιον αὐτῆς τίκατ' οὐκ ἔστιν οὖν αὐτοῦ μήτηρ, εἰ μὴ αὐτὸς ὁμοούσιος αὐτῆς ὑπάρχει. πᾶς γὰρ αὐτοῦ μήτηρ τοῦ ἀλλοτρίου τῆ οὐσίας αὐτῆς ὑπάρχοντος *;

ΚΥΡ. Ἡμᾶς ἐκ παρθένης καὶ ἐκ πνεύματος ἁγίου ἕνα υἱὸν ἐδιδάχθημεν ὁμολογεῖν. ὁμοούσιον τῇ μητρὶ ὡς τῷ πατρὶ, καθὼς οἱ πατέρες εἰρήκασιν.

ΝΕΣΤ. Διαίρω τὰς φύσεις, ἐνῶ τὴ προσκύνησιν, ὅτι ἀχώριστος ἔστι φαινόμενη Θεός. διὰ τοῦτο οὐ χωρίζω τὴ τιμὴν.

ΚΥΡ. Ὁ δὲ πατὴρ (:) τὰς φύσεις, δύο

deiparam numquam vero docti fuimus sanctam Virginem appellare.

CYRILLUS. Isaias clamat in Spiritu dicens: ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus. Deus erat itaque qui natus est, velis nolis.

NEST. Angelus Iosepho dixit: surgens accipe puerum et matrem eius, et fuge in Aegyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi. Non dixit: accipe Deum et matrem eius.

CYR. Attamen archangelus Gabrihel Virgini ait: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo et quod nascetur ex te sanctum, filius Altissimi vocabitur.

NEST. Apostolus ait: semet ipsum exinanivit, formam servi accipiens; id est, nostrum sibi induens corpus, in quo proficiebat sapientia ac aetate et gratia apud Deum et homines, tamquam homo dominicus.

CYR. Quicquid factum est ex carne, caro est, neque tamen hinc perimitur natiuitatis miraculum. Sicut enim Deus divinitus generat, ita venerabilis quoque Virgo peperit in carne Verbum ex Deo Deum.

NEST. Omnis mater consubstantialem suum parit: non est ergo eius mater, nisi ipse est illi consubstantialis. Nam quomodo sit mater eius, qui ab ipsius substantia alienus fuerit?

CYR. Nos ex Virgine et ex Spiritu sancto unum filium edocti fuimus confiteri, consubstantialem matri ut patri, sicuti patres dixerunt.

NEST. Divido naturas, unam facio adorationem, quia Deus inseparabilis est ab eo qui cernitur. Ideo honorem non divido.

CYR. Qui naturas dividit, duos dicit fi-

(1) Negat Cyrillus se dividere Christi naturas, non quod unam naturam credat (nam duas etiam in hoc volumine p. 70-71. esse ait) sed quia personali copula unitas adfirmat. Iam vocabulum *divisionis* a Nestorianis prave adhibitum, ansam Monophysitis praebebat calumniandi Catholicos, qui naturarum dualitatem tuebantur. Hinc mentium tenebrae, hinc vocum abusiones, hinc rixae proximae interdum λογωμαχίας. Quamquam reapse in secta monophysitica non imaginarius sed capitalis error latet.

* Is. VII. 14.

* Matth. II. 13.

* Luc. I. 35.

* Phillip. II. 7.

* Luc. II. 52.

* eod. τὸ ἄλλότριο ὑπάρχον.

lios, scripturae non credens dicenti: Verbum caro factum est.

NEST. Paulus dicit pontificem et apostolum confessionis nostrae esse Iesum, qui fidelis est ei qui fecit ipsum, qui semet hostiam obtulit pro se haud minus quam pro populo. Quare pontifex est constitutus in iis quae ad Deum pertinent.

CYR. Paulus ait: Christus semel oblatum ad multorum perferenda peccata, secundo sine peccato apparebit. Item: qui peccatum non fecit, nec dolus erat in ore eius. Et en ipse semet pro nobis offert. Videsis itaque quod non pro se ipso se obtulit, sed pro populo.

NEST. Quum ipse dicat: qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, vivet propter me, sicut ego vivo propter eum, qui me misit, patrem; quid ergo manducas, o haereticus? divinitatem, an humanitatem? Non enim dixit Christus: qui manducat meam divinitatem, sed carnem.

CYR. Ego fide recipio vivificantis Verbi carnem. Unde Servator ait: qui manducant ex hoc pane, non gustabunt mortem in aeternum. Qui vero indigne sumunt, propter incredulitatem iudicabuntur.

NEST. Dominus misit me et Spiritus eius. Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Ideoque dixit: unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis. Intellige ergo unctum, confitere ungentem, adora templum propter eum qui in ipso habitat.

CYR. Ego ex sancto Spiritu et Maria Virgine unum filium ex duobus confiteor. Unum in duos non divido.

NEST. Quomodo (illum) ignorare dicis horam, quam reapse filius nescivit, pater autem solus scivit? Aut quomodo si filius scivit, id negavit? Vel si revera nescivit, quomodo appellatus est sapientia ac virtus Dei, is qui inscitiae partem aliquam habuit?

CYR. Non ignorat Dei filius horam qui

υιούς λέγει, μη πισείων τῇ γραφῇ λεγούσῃ ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

NEST. Παῦλος λέγει * ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ὃ ὁμολογίας ἡμεῖς ἠκούσαμεν Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι ἑαυτὸν *, θυσίαν ἑαυτὸν προσέφερεν ὑπὲρ αὐτοῦ ὡς ὑπὲρ τῆ λαοῦ· ὅθεν ἀρχιερεὺς καθίσταται τὰ πρὸς τὸ θεόν.

CYR. Παῦλος λέγει * Χριστὸς ἀπαξ προσενηχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνενηνεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δούτερος χωρὶς ἁμάρτίας ὀφθήσεται. Καὶ πάλιν * ἁμάρτιαν οὐκ ἐποίησεν, καὶ δόλος οὐχ ὑπῆρχεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἑαυτὸν προσέφερεν ὑπὲρ ἡμεῖς· ἴδε οὖν οὐχ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀνήνεγκεν αὐτόν, ἀλλ' ὑπὲρ τῆ λαοῦ.

NEST. Αὐτοῦ λέγοντος *, ὁ ζῶγων με τὸ σάρκα, καὶ πίνων με τὸ αἷμα, ζήσεται δι' ἐμοῦ, καθὼς ἐγὼ ζῶ διὰ τὸ ἀποστείλαντά με πτέρα· τίνα οὖν ἐστίν, αἰρετικὴ; τὸ θεότητα, ἢ τὸ ἀνθρωπότητα; οὐκ εἶπε γὰρ ὁ Χριστὸς, ὁ ζῶγων με τὸ θεότητα, ἀλλὰ τὸ σάρκα.

CYR. Ἐγὼ μὲν πίστις μεταλαμβάνω τὸ ζωοποιῶν λόβις ζωοποιούσαν σάρκα· ὅθεν ὁ σωτὴρ ἔφη * οἱ ἐσθιοντες ἐκ τούτου ἄρτου, οὐ μὴ θείσονται θανάτω εἰς τὸ αἰῶνα· οἱ δὲ ἀναζήτως μεταλαμβάνοντες, διὰ τῆς ἀπειθείας κριθήσονται.

NEST. Κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ· πνεῦμα κυρὶς ἐπ' ἐμὲ, οὐ ἐνεκεν ἐχριστέ με· καὶ διὰ τούτου, φησὶν, ἐχριστέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σε ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ ἁντι μετόχως σε· νόει οὖν τὸ χρισθεντα, ὁμολογῶν τὸ χρισθαι, καὶ προσκύνει τὸ ναὸν διὰ τὸ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα.

CYR. Ἐγὼ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου ἕνα υἱὸν ἐκ δύο ὁμολογῶ· τὸ ἕνα εἰς δύο οὐ διαιρῶ.

NEST. Πῶς ἀγνοεῖν λέγεις τὸ ἄραν *, ἢν ὁ υἱὸς οὐκ οἶδεν, εἰ μὴ μόνον ὁ πατήρ; ἢ πῶς εἶδως ἀρνείται *; ἢ μὴ εἶδως, πῶς ἐκλήθη σοφία καὶ δύναμις θεοῦ ὁ ἀγνοίας μετέχων; (cod. τὸ ἀγνοίας μετέχοντα τόπον.)

CYR. Οὐκ ἀγνοεῖ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τὸ ἄραν,

* Hebr. III. 1.

* ita cod. pro αὐτόν.

* Hebr. IX. 28.

* I. Petr. II. 22.

* Ioh. VI. 57.

* Idem VI. 59.

* Is. XLVIII. 16
LXI. 1. Luc. IV
18. Ps. XLIV. 8.

* Marc. XIII. 32.

* cod. ἀρχειται.

τὰ πάντα εἰδὼς καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸ πατέρα *, καὶ οὗτος αὐτὸς εἶπεν * οὐδεὶς γινώσκει τὸ πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός· μόνος τὸ φύσιν τὸ πατρὸς γινώσκει τὸ πρὸ πάντων, καὶ τὸ τέλος τὸ αἰῶνος ἀγνοεῖ ὁ υἱὸς τὸ Θεοῦ; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἀγνοεῖ μὲν ὁ κτ' χάριν υἱός, οὐ μόντοι γε ὁ κτ' φύσιν· καὶ χάριν ἡμεῖς ἐσμὲν ἀγνοοῦντες τὸ πᾶν, καὶ μηδὲν ὅπως ἀμφοὶ περὶ τὰ τέλη τῶν αἰῶνων.

NEST. Φυσικῶς πενιῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ καθεύδομεν, οὐ γνώμη τοῦτο πάσχοντες, ἀλλ' ἀνάγκη φύσεως υποκείμενοι· τί οὖν; εὔρεθησεται θεὸς ἀναγκαστικούς νόμους ἐξακολουθῶν; μὴ γένοιτο.

CYR. Ἡμεῖς μὲν φυσικῶς πεινῶμεν καὶ διψῶμεν καὶ καθεύδομεν, οὐ γνώμη ἀλλ' ἀνάγκη φύσεως δουλεύοντες· αὐτὸς ἢ οὐκ ἀνάγκη ἀλλὰ γνώμη· καὶ γὰρ ἕκαστος ἀρτιον πεντακισχιλίους ἐχόρησεν *, καὶ ἐξέπτα κάλιν τετρακισχιλίους· αὐτὸς εἶπεν * οὐδεὶς λαμβάνει πῶ ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅταν θέλω τίθειμι αὐτήν, καὶ ὅταν θέλω λαμβάνω αὐτήν· * οὐδεὶς ἢ ἀνθρώπος δύναται τοῦτο ποιῆσαι, εἰ μὴ ὁ μόνος Χριστός.

NEST. Λέγεις ὅτι ἐπαθεν ὁ υἱός; ἐπαθεν οὖν καὶ ὁ πατήρ· εἰ ἢ λέγεις ὅτι ὁ πατήρ οὐκ ἐπαθεν, ἑτεροούσιον αὐτοῦ ποιήσας τὸ υἱόν.

CYR. Οὐτε τὸ πατέρα λέγω παθόντα, οὔτε τὸ υἱὸν ἀπαθῆν· ἀλλ' ἀπαθὲς μὲν τὸ θεῖον, ὅτι καὶ ἀσώματος· παθόντος ἢ ὁ κύριος διὰ τὴν σάρκα.

NEST. Εγὼ οὐ λέγω τὸ λόγον σάρκα γηρόμενον, οὐδὲ παθόντα· ἀπαθὲς γὰρ τὸ θεῖον, καὶ παθῶν ἀνώτερον ὁ ἀπαθής· παθητὴ ἢ ἡ σὰρξ καὶ θνητὴ ἀνθρωπίνη φύσις.

CYR. Ὁμολογοῦμεν καὶ ἡμεῖς ἀπαθὲς τὸ θεῖον, διὰ ἢ τὸ σαρκὸς κατεδέχματο πάθος· ὅθεν *, Χριστοῦ παθόντος σαρκὶ ἐπέε ἡμεῖς· τὸ ἢ Χριστὸς οὐκ ἀλλότριον θεοῦ ἄνομα· ὁ γὰρ ἀπόστολος Παῦλος φησὶν * ἐξ ἧν ὁ Χριστός, ὁ ἦν ἐπὶ πάντων θεὸς υἱολογητός εἰς αἰῶνας. Ἀμήν.

omnia novit habetque in se ipso patrem, ut ipse ait: nemo novit patrem nisi filius. Solus ipse naturam patris cognoscit quae est ante omnia, saeculi vero finem filius Dei ignorat? Absit. Ignorat utique is qui secundum gratiam est filius, non profecto ille qui secundum naturam. Porro secundum gratiam nos sumus, qui funditus ignoramus, nihilque ad finem saeculi pertinens scimus.

NEST. Naturaliter esurimus, sitimus, atque dormimus, haud deliberate id agentes, sed naturae necessitate cogente. Quid ergo? Num Deus comperietur cogentibus legibus obtemperare? Absit.

CYR. Nos quidem naturaliter esurimus, sitimus, atque dormimus, non sponte, sed naturae necessitati servientes: ipse vero non coactus sed sponte id experiebatur. Idem quippe est qui quinque panibus quinque milia hominum saturavit, et rursus septem panibus milia quatuor. Idem dixit: nemo tollit animam meam a me, sed cum volo, eam pono; et rursus cum volo, sumo eam. Nullus autem hoc agere potest homo, nisi unus Christus.

NEST. Ais filium passum esse? Passus itaque etiam pater est. Quod si negas patrem esse passum, diversae ab eo substantiae filium esse adseris.

CYR. Neque patrem passibilem dico, neque filium impassibilem: sed impassibilis est deitas, quia incorporea; passibilis vero Dominus propter carnem.

NEST. Ego non aio Verbum factum esse carnem, neque passum; sed enim impassibilis deitas; et superior cuilibet passioni est, res impassibilis. Porro passibilis est caro, et mortalis humana natura.

CYR. Conitemur nos quoque impassibilem esse deitatem; sed tamen in carne passionem excipit. Unde illud: Christo pro nobis in carne passo. Christi autem vocabulum haud alienum Deo est. Apostolus enim Paulus dicit: ex quibus Christus, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Amen.

* Ioh. X. 38.
* Matth. XI. 27.

* Marc. VI. 41.
* Matth. XV. 36.

* Ioh. X. 18.

* I Petr. IV. 1.

* Rom. IX. 5.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Δ΄.

SANCTI EIUSDEM CYRILLI

EPISTOLAE QUATUOR.

I. *Rufo episcopo Thessalonicae.*

α'. *Ῥούφῳ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονίκης (1).*

Ex cod. vat. 1391, p. 231, et ottob. vat. 269.

Consentaneum est, ut quicquid ecclesiarum interest, et in diem emergit, ut dici solet, notum fiat sanctitati tuae, ne susurriones quidam aliud pro alio loquentes, religiosissimos istic episcopos conturbent. Scripserunt itaque orientales communio-nem petentes, et fidem suam perspicuam exponentes, dicentes aperte et deiparam esse sanctam Virginem, et unum filium Dei dominum nostrum Iesum Christum, qui et ante omne aevum de patre ineffabiliter fuerit genitus, et postremis temporibus idem homo ex muliere extiterit; unamque esse personam eius, non duas. Deinde pergunt aliquid dicere, quod nonnullos turbavit eorum qui acutius intelligere nequeunt, ita ut existimaverint haud plane illos Nestorii nugis esse immunes. Haec ad me scripsit religiosissimus episcopus Melitenes Acacius. Profecto opus fuisset epistolam a me componi longiorem, et orientalium vocabula enucleari, ex quibus nonnulli scandalum passi sunt. Misi igitur ipsius epistolae exemplar, ut si qui forte istic hanc opinionem susceperint, ea inspecta, veritatem agnoscant. Quamquam id quoque me supervacue facere sentio, quum tua sanctitas ad omnia declaranda prorsus sufficiat, et ad sapientiae suae utilitatem ignorantibus impertiendam.

Ἀκόλουθον ἅπαντα τὰ τῆ ἐκκλησίαις χρήσιμα, καὶ τὰ ἀνακίπτοντα καθ' ἡμέραν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ σοφίᾳ, ἵνα μὴ θρῦλοι * τινὲς ἕτερα ἄνθ' ἑτέρων λίσσονται ἐκταράσσει σὺν αὐτόθι θεοσεβεστάκτι ἐπισκόπῳ· γρηγόρασι τοίνυν οἱ ἐκ τῆ ἀνατολῆς τὴ κοινωσίαν ἀπαιτοῦντες, [καὶ πίσιν ἐαυτῶν ἐναργῆ καθιστῶντες *], καὶ λέγοντες ἐναργῶς καὶ θεοτόκον τὸ ἄγιον παρθένον, καὶ ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, καὶ πρὸ παντὸς αἰῶνος ἐκ πατρὸς ἀπορρήτως γεννημένος, καὶ ἐν τῷ δυνάμει ὁ αὐτὸς ἀνθρώπος ἐκ γυναικὸς καὶ ὅτι ἐν αὐτοῦ πρόσωπον, καὶ οὐ δύο· εἶτα ὑποκατιόντες, ἕτερον προσθέσασιν ὃ τινὰς ἐτάραξε τὸ οὐ σφάδρα σκεῖναι δυναμένων, καὶ ἐνομισθισαν οὐ πάντα * τῷ Νεστορίῳ καθαρῶν φλυαριῶν ταῦτα μοι γέγραφεν ὁ κύριος μοι ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος Ἀκάκιος τῆ Μητῆνης· καὶ ἦν ἀναγκαῖον ἐπιστολὴν σκεῖναι * μακροτέραν, καὶ διερμηνεύσαι τὰς φωνὰς τῆ ἐκ τῆ ἀνατολῆς, ἐφ' αἷς ἐσανθρολισθησαν τινὲς πέπομφα τοίνυν τὸ ἴσον τῆ ἐπιστολῆς, ἵνα καὶ εἰ τινὲς τῆ αὐτόθι τὰ ἴσα παθόντες εἰρθεῖεν, ἔχοιεν ἐγκύπτοντες εἰδέναι τὸ ἀληθές· οἶδα ἢ καὶ τέτο ποιήσας περὶ τῶν ἀρκύσεων ἀπαξ τῆ σῆς τελειότητος πρὸς τὸ πάντα δύνασθαι ἀφανῆν, καὶ τοῖς ἀμαθείαις κερκατημένοις τὸ τῆ ἐνούσης αὐτῆ * σμῆσεως ὄφελος ἐνεργίσασθαι.

* Ottob. θρῦλλοι.

* haec desunt in O.

* O. πάντα.

* O. συνθεῖναι.

* vat. αὐτῆς.

(1) Rufi thessalonicensis, et ad eum romanae ecclesiae litterarum quarumdam de causa nestoriana, meminit Cyrillus in epistola ad Iohannem antiochenum opp. ed. Auberti T. V. part. II. pag. 43.

β'. Τῷ αὐτῷ (1).

Διὰ τὴν τῆς ἐκκλησιῶν εἰρήνην, καὶ τὸ μὴ ἀλλήλων αὐτὰς ἀπονοσφίζεσθαι πρὸς διχονομίας, αἱ * συγκαταβάσεις οὐκ ἀνεργεῖς· εἰκὸς γὰρ τινὰς οὐ δεχθέντας εἰς κοινωνίαν, εἴη ἀκηδείας ἐφ' ἑτέρον τι καὶ ἀβελήτως ἐλθεῖν· ἢ γὰρ αἰρέσεις τίκονται καὶ ἀπολοῦνθούσι σχίσματα, ἢ καὶ * θόρυβοι· διηνεκεῖς, οὐκ ἀνεχομένων τῆς ἐπιτιμασθῆναι μακρὰ * τ' εἰωθότων τοῦτο πνευματικῶς ἡσμένισα σφόδρα ἐπιδραμόντων τῆς ἐκ τ' ἀνατολῆς, καὶ ζητησάντων τὴν κοινωνίαν. καὶ μάλις ὅτι καὶ γέγονεν εὐαφώρως, τῆ εὐσεβεστάτου καὶ θεοφιλεστάτου βασιλέως γραφάντων περὶ τούτου (3). γέγονε γὰρ ἀναγκαῖα φροντὶς τῆ γαληνότητι αὐτοῦ τ' ἐκκλησιῶν ἡ ὁμοψυχία. τοῦτο σκοπήσασα καὶ ἡ σὴ τελειότης, τὰ ἑαυτῆ πράξει πρέποντα βεβλήθητι, καὶ ὅσα πρὸς λυσίτελειαν ὄρα τῆς αὐτόθι τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν. Γέγραφα τοίνυν περὶ τῆς πράγματος, ἐνοήσας τὸ συμφέρον· καὶ τῆς σῆς ἐστὶ τῆ αἰσθητικῆς τὸ ἐπιθεῖναι πέρας· ἀμεινον γὰρ μεταροῦντας δεχέσθαι, ἢ γρὺν ἀπαισχυνησάντας προσεθῆναι * τῷ μέρι τῆς τὰ Nestorίε φρονεῖν ἐλομένων· καὶ ἡ ἀνοσφία τε καὶ παντέλειος ὄν, ἐκέλευσας πεμφθῆναι τινὰ τ' ἐμῶν πονημάτων *, καὶ ψελλιζούσης ἀνεχθῆναι γλωττίης, ἐθάρασσα πᾶσι, τέως βιβλία τέσσαρα, πολὺν ἔχοντα λόγον περὶ τ' ὁ σωτήρος ἡμῶν οἰκονομίας ἐκ τ' παλαιῶν γραμμάτων· προσέθηκα * ἢ καὶ ὁ γέγραφα καὶ τ' Nestorίε δυσφημιῶν ἀποχρόντως ἢ τ' σῆς τελειότητος ἐχούσης πρὸς τὸ καὶ ἡμᾶς δύνασθαι, ἐστὶν αὐτόθι ἀπαντας ὠφελεῖν, ὡς εἴη ἀγάπης εἰς τοῦτο παρεχθῆναι * ἀναγούσης ἢ καὶ ἐπανορθώσας εἴ τι παρῶπαται, καὶ τοῖς ἄλλοις τ' ἀδελφῶν ἐμφανίσαι * καταξίωσον· ἔχει ἢ τὰ βιβλία

II. *Eidem.*

Propter ecclesiarum pacem, et ne haec invicem ob opinionum dissensum separentur, non sunt inutiles condescensiones (2). Verisimile quippe est quosdam ad communionem non receptos, quum se negligi videant, inconsulte ad aliud quid se convertere. Nam vel haereses pariuntur, atque hinc schismata, vel perpetui tumultus, quum se diutius increpari perferre non soleant. Hoc ego considerans, magnopere laetatus sum accurrentibus orientalibus, et communionem exquirentibus; praesertim quia id opportunissime accidit, quoniam pietissimus et Deo carissimus imperator haec super re litteras misit. Est enim Serenitati eius necessaria cura, ecclesiarum concordia. Id spectans tua quoque sanctitas, quod ipsam decuerit faciendum curabit, quicquid videlicet ad istarum Dei ecclesiarum utilitatem conferet. De hoc igitur negotio litteras dedi, utilitatem cogitans consecuturam: tuae vero sanctitatis officium erit, rem conficere. Praestat enim paenitentes recipere, quam ut impudentia obfirmata ad Nestorii partes accedant. Et quia quantumvis sapientissimus ac perfectissimus, iussisti a me tibi mitti aliquid lucubratiuncularum mearum, et linguam meam balbutientem pateris, ausus sum mittere libros quatuor, quibus multa dicuntur de Servatoris nostri incarnatione ex veteri testamento desumpta. Adiunxi etiam quod contra Nestorii blasphemias scripsi. Egregie vero potest tua sanctitas tum nos tum alios istis degentes iuvare, quandoquidem caritate tantummodo impulsus ita me gessi. Haec lecta, et sicubi opus fuerit emendata, aliis quoque fratribus communicare digna-

(1) In cod. ottob. τοῦ αὐτοῦ τῷ αὐτῷ. Tum etiam additur epistolae quasi summarium sic: ὅτι εἰς τὸ μὴ σφίζεσθαι τὰς ἐκκλησίας, ἀναγκαῖόν τι πρᾶγμα ἢ συγκαταβάσεις.

(2) Hoc vocabulum de graeco ἐτοιμολογικῶς manans, et ecclesiasticis auctoribus frequentatum, hoc loco non invitatus adhibeo. Videsis meum latininitatis novum glossarium Spicil. rom. T. IX.

(3) Notae sunt curae Theodosii iunioris imp. de pace inter episcopos concilianda. Et quidem ipse Augustus paulo commotiorem haec super re scripsit epistolam ad nostrum Cyrillum, quae extat inter acta concilii ephesini ed. Labbei et Cossartii T. III. p. 979.

beris. Sunt autem libri hi: in genesis liber unus; de adoratione in spiritu et veritate libri duo; contra Theodoretum et Andream capitula; de incarnatione liber unus contra Nestorii blasphemias.

III. *Amphilochio episcopo Sidae.*

Equidem scio, prudentissimam pietatem tuam nihil esse melius putaturam, quam caritatem fratrumque amorem. Verumtamen prudentiae suae esse existimabit in omnibus rebus gerendis optimam methodum. Ideo amanter scribo pietati tuae, et quae valet efficere postulo. Quamobrem constat haud summo iure agendum esse cum iis qui paenitere volunt, et Messalitarum sive Euchitarum scelestissimam haeresim deserere, ac recta ecclesiae dogmata amplecti. Sufficit enim ut qui hoc propositum susceperunt, profiteantur sic: anathema dico Messalitarum seu Euchitarum haeresi. Nam si quis minutius cum illis agit, et quandoque professiones etiam de libris recitandas offert, turbat illum qui acumine mentis non pollet. Idiotae enim multi sunt, neque ita intelligere valent, ut omnia diserte damnent quae damnanda sunt. Sufficit ergo ut ipsi haeresim anathematizent: neque vocabula nominatim oggerantur, ne quorundam litigiosus ex inscitia animus recte credendi voluntate depellatur. Atque haec scribo, haud cuiquam gratificans, sed probe sciens optimam esse in his rebus prudentiam. Nam summum ius multos etiam plerumque turbat ex iis qui sapientissimi videntur.

ούτως· περί τῶν εἰς τὸ γενέσθαι βιβλίον ἐν· περί τῶν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως βιβλία δύο· πρὸς τὰ Θεοδώρητου καὶ Ἀνδρέου (1) εἰς τὰ κεφάλαια· περί τῆς σαρκώσεως βιβλίον ἐν καὶ τῆς Νεστορίου δυσφημιῶν.

γ'. Ἀμφιλοχίῳ ἐπισκόπῳ Σιδῆς (2).

Οἶδα μὲν ὅτι πανσύνετον οὐσα ἢ σὴ Θεοσέβεια, οὐδὲν ἄμεινον ἠγήσεται φίλιας καὶ ἀγάπης τῆς πρὸς ἀδελφοῦς· εὐτεχρῆς δὲ πρᾶγμα ἠγήσεται τὸ ἐφ' ἅπασιν τοῖς θρωπείοις ἀρίστην οἰκονομίαν (3)· διὸ ἡ βράβω τὰ φίλα τῆς σῆς Θεοσεβείας, καὶ ὅσα θράν οἶδεν ἀπαιτῶν· ὥστε δῆλον ὅτι μὴ μεγάλας ἄσαν ἀκριβολογίας κεχρῆσθαι καὶ τῶν ἐθειλόντων μεταγινώσκων, καὶ καταλιπεῖν τὸ τῆς Μεσσαλιτῶν, ἢ τοῦ Εὐχητῶν (4), ἄνοσιότητος αἵρεσιν, προσσέχειν ἢ τοῖς ὀρθοῖς τῆς ἐκκλησίας δόγμασιν· ἀρκεῖ γὰρ τοῖς εἰς τοῦτο βαδίζουσιν, ὁμολογῆν ὅτι ἀναθεματίζω τὸ τῆς Μεσσαλιτῶν, ἢ τῆς Εὐχητῶν αἵρεσιν· ὃ ἡ σφόδρα λεπτῶς καὶ κατὰ τὸ προτεινόμενον αὐτοῖς, ἐσθ' ὅτε καὶ ἐν βιβλίῳ ἀναγνώσματά, θορυβεῖ τὸ εὐχοντα πολλὴν ἀκρίβειαν εἰς νοῦν· ἰδιῶται γὰρ εἰσὶν οἱ πολλοὶ, καὶ οὐχ' οὕτω νοεῖν δύνανται, ὥστε πάντως καταγινώσκων τῆς καταγνώσεως αἰτίων· ἀρκεῖ τοίνυν ἀναθεματίζων αὐτοῦς τὴν αἵρεσιν, καὶ μὴ προτεινέσθωσαν πάντως ὀνόματα, ἵνα μὴ τὸ τινῶν εἶς ἰδιωτίας φιλόνοικον ἀποσῆσθαι πολλάκις αὐτοῦ καὶ τοῦ βούλεσθαι δοξάζειν ὀρθῶς· καὶ ταῦτα γράφω οὐ τισὶ χαλεζόμοις, ἀλλ' εἰδὼς ὅτι καλῆ μάλλον ἐν τούτοις ἢ οἰκονομία· τὸ γὰρ ἀκρίβεις ὡς ἐπίπαν θορυβεῖ πολλοὺς καὶ τὸ ἐνεχέσθαι.

(1) Confer Anastasii presbyteri eclogas a me editas Script. vet. T. VII. p. 8. Namque orientalium capitula scripsit hic Andreas.

(2) Amphilochii sidensis fragmentum recitatur a Leontio hierosolymitano, quem ego item auctorem edidi tom. cit. p. 136.

(3) Valde est notabilis haec, immo et tres reliquae Cyrilli epistolae, ob ecclesiasticam quam suadent prudentiam ac moderationem.

(4) De Messalitis, sive Messalianis aut Massalianis, Baronius T. V. ad an. 361. n. 36, ex Epiphanio. Vocabantur Euchitae ab εὐχῆ, quia dicebant semper orandum, cetera omnia negligenda. Idem Baronius T. VI. ad an. 427. n. 23. recitat ex Photii bibliotheca canonem synodi incognitae orientalis, quo vetatur ne amplius Massaliani in ecclesiam, paenitentiam licet prae se ferentes, recipiantur. Ergo haec Cyrilli nostri epistola, quae de receptione adhuc loquitur, credenda est antiquior praedicto anno 427; quo tempore vivebat etiamnum Cyrillus qui nonnisi anno 440. mortem cum vita commutavit.

δ'. Μαξιμῶ δεικνὸν Ἀντιοχείας.

Κεκόμεσαι πάλιν τὰ παρὰ δ' σῆς θεοσεβείας γράμματα διὰ τῆ ἀγαπητοῦ μονάζοντος Παύλου, καὶ ἠσθῆν ἄγαν ἐντυχῶν αὐτοῖς, τόν τε ζῆλον ἐπέγνων ἀκμάζοντα καὶ νῦν, ὃν ὑπὲρ δ' ὀρθῆς πίστεως ἐποιήσω μὲν αἰεὶ, ἔχεις ἢ καὶ νῦν, καὶ ἔξως εἰς τὸ μέλλον· γέγραπται γάρ, ὅτι ὁ ἐναρξάμενος ἐν ὑμῖν ἔργον ἀγαθόν, ἔπιτελεσάτω. * καταλαβόντος ἢ τῆ εὐλαβέσταυ πρεσβυτέρου Πρεσιντίνου, καὶ διδάξαντος τινὰ, γέγραφα ἅπερ ἦν ἐκὸς πρὸς τὴ εὐλαβέστατον καὶ Θεοσεβέστατον ἐπίσκοπον Ἰωάννην, ὃς πρὸς οὓς ἠθέλησεν ἀρχιμανδρίτας· καὶ τῆ γραφέντων δύναμιν ἢ σὴ εὐλάβεια γινώσεται, αὐταῖς ἐντυχούσα τῆ Ἐπιστολαῖς· πλὴν ἐκεῖνο σὸμ· δ' μὲν γὰρ σῆς εὐλαβείας ἔργον ἦν τὸ μηδένα τῶ ἐχόντων ὑποσκάζουσαν τὴ διάνοιαν, ἢ εἰς κοινωμίαν δέχεσθαι, ἢ εἰς ἀγάπην τῶ ἐν Χριστῷ· ἢ ἢ τῶ ἐνεσηκίτων πραγμάτων φύσις, καὶ οὐχ' ἐκόντας ἡμᾶς ἔσθ' ὅτε ᾠδραβιάζεται καὶ τῶ παρὰ σκοπὸν καὶ γνώμην ἀνέχεσθαι· σιωρῶν δὲ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἰωάννης οικονομίας θεῆται πολλῆς, ἵνα ὁσὺ ἀσπινῶντας κερδάνη· αἱ δὲ σκληραὶ πολλὰκις ἀντιτυπίαι πολλὰς ἐκβάλλουσιν ἀπαναισχυρήσαντας· καὶ ἄμεινον κολακίαις μᾶλλον ὑποφέραν ὁσὺ ἀντισηκίωτας, ἢ γὰρ τῆ δ' ἀκευθείας ἰσχυρότητι λυπεῖν· ὡσπερ γὰρ εἰ τὸ σῶμα αὐτοῖς ἀρρώσῃσιν, χεῖρά πε πάντως ὀρεξάται χεῖρ, οὕτω πεπονθυῖας δ' ψυχῆς δεῖ τιὸς οικονομίας, οἷα φάρμακον προσφερομένης αὐτοῖς· καὶ βραχὺ δὲ ἤξουσιν καὶ αὐτοὶ πρὸς εὐλικενῆ διαθέσιν· καὶ αὐταὶ εἰσὶν αἱ ἀντιλήψεις καὶ κυβερνήσεις, ἃς ὁ μακάριος ὠνόμασε Παῦλος. * Μὴ ταραττίσω τοῖνον ἢ σὴ Θεοσεβεία, καὶ μὴ λίαν ἀκευθὸς διοικουμένη τὰ πράγματα ἐλεπή, καὶ τῶ ἐνεσηκίωτα μάλιστα καιρὸν· ἢ δὲ θέλω μὲν τεμεῖν, ἀλλὰ σιωάσαι, τοῖς τῶ σωτήρος ἐπιμύσει λόγοις. * οὐ δὲ χρεῖαν ἔχουσιν, σπσῖν, οἱ ὑγιαίνοντες ἰατρῶν, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· εἰ καὶ ὅτι, καθ' ἃ πάλιν αὐτὸς σπσῖν, * οὐκ ἤθλον καλέσαι δικαίως ἀλλὰ ἀμείτωλους εἰς μετάνοιαν.

Philip. I. 6.

I. Cor. XII. 28.

Luc. V. 31.

V. 32.

IV. Maximo diacono Antiochiæ.

Adlatæ iterum sunt pietatis tuæ litteræ a dilecto monacho Paulo; et gavisus sum dum eas legerem, de tuo nunc adhuc fervente zelo, quem pro recta fide et habuisti semper, et nunc etiam retines, et omni futuro tempore conservabis. Scriptum est enim: qui coepit in vobis opus bonum, idem perficiet. Iam quum huc adveniret piissimus presbyter Praesentinus, et quaedam narraverit, scripsi quod æquum erat ad pientissimum et religiosissimum episcopum Iohannem, et ad quos ille voluit archimandritas: cuius scripti mei continentiam pietas tua cognoscet, cum ipsas litteras leget. Hoc unum aio: oportuisse quidem ut tua pietas, neminem illorum, qui claudicante mente erant, vel in communionem reciperet, vel ad Christi caritatem. Verumtamen negotiorum praesentiam naturâ vel invitati pertrahimur ad agenda quaedam praeter intentionem nostram ac voluntatem. Simul etiam video, ipsum quoque pientissimum episcopum Iohannem multa uti debere prudentia, ut contumaces lucretur. Nam duræ saepe collisiones multos ad impudentiam impellunt: meliusque est blande potius sustinere resistentes, quam iuris acumine molestiam ipsis creare. Nam sicut si corpus illis aegrotaverit, manu prorsus tractandi forent; ita laboranti animæ prudentia quadam succurrendum est, medelae instar adhibita. Pedetemptim enim ipsi quoque ad sincerum animi statum devenient. Atque hæc sunt opitulationes et gubernationes quas beatus nominat Paulus. Ne itaque perturbetur tua religiositas, etiamsi non admodum severa negotia administrari videat, hoc praesertim tempore. Namque haud amputare volumus, sed colligare, Servatoris verbis obtemperantes: non enim indigent, inquit, medico sani sed male habentes. Siquidem, sicuti idem rursus ait, non veni vocare iustos, sed peccatores ad paenitentiam.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ (1).

BEATI CYRILLI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE

HOMILIA DE INCARNATIONE DEI VERBI.

1. **P**rofundum ac magnum vereque admirabile est religionis mysterium, et ipsis quoque sanctis angelis desideratissimum. Ait enim alicubi Servatoris discipulus, de iis quae a sanctis prophetis circa omnium nostrum Servatorem Christum dicta fuere: « quae nunc nuntiata sunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de caelo, in quem desiderant angeli prospicere. » Profecto quotquot in magnum religionis mysterium intelligenter prospexerunt, cum in carne natus est Christus, gratias pro nobis agentes dicebant: gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas. Quid ni enim gaudio replerentur, quum mundi Servatorem ac redemptorem de sancta virgine natum viderent, qui quidem etiam ob unum peccatorem paenitente festum agunt, sicut ait Servator. Exultat itaque nostri causa sanctorum Spirituum multitudo. Eius vero rei quanam causa est? incarnatio Unigeniti, nativitas in carne, benignitatis erga nos copia, incomparabilis clementiae magnitudo. Beatus quidem Isaias ait: « absorbit mors praevalens. » Et rursus: « abstulit Deus omnem lacry-

α'. Βαθὺ μὲν καὶ μέγα καὶ ἀξιοθαύμασον ἀληθὲς τὸ ὅτι εὐσεβείας μυστήριον, ἐπιδόθητον ἢ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις· ἔφη γὰρ πῦρ τῷ σωτήρι ὁ μαθητὴς περὶ τῷ εἰρημένῳ ὑπὸ τῷ ἁλίῳ προσηπτῶν περὶ τῷ πάντων ἡμῶν σωτήρι Χριστῷ. * ἂν ἄν ἀπεκαλύφθη ὑμῖν διὰ τῷ εὐαγγελισμαμένων ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁλίῳ ἀποσταλέντι ἀπὸ οὐρανοῦ, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι πρὸς αὐτοὺς. Ἐ γούν ὅσοι παρέκυψαν τὸ μέγα τῷ εὐσεβείας μυστήριον σιέοντες, ὅτε γένηται καὶ σάρκα Χριστός, τὰς ὑπὲρ ἡμῶν εὐχαιρίας προσφέροντες ἔλεον. * ὁ δὲ ἐν ὑψίστοις θεῶν, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον ἀναπιμπλάσσει θυμῶν, καὶ τῷ κόσμῳ σωτήρα καὶ λυτρωτὴν ὁρῶντες γεννημένον ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, οἱ γὰρ καὶ ἐνὸς ἡμαρτωλοῦ μετανοοῦντος ἐορτάζουσι, καθά φησιν ὁ σωτὴρ *; χορεύει τὸν ἡμᾶς ἢ τῷ ἁλίῳ πνεύματι πληθύνει καὶ ὑμῶν τὸ εὐδοκίαν ἢ ἐνανθρώπων τῷ μονογενοῦς, ἢ καὶ σάρκα γεννησῶν, τὸ ὅτι εἰς ἡμᾶς ἡμερῶντος πλάτος, τῷ ἀσυγκρίτῳ φιλανθρωπίας τὸ μέγεθος. ὁ μὲν γὰρ μακάριος προφήτης Ἰσαΐας φησὶ * κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας καὶ πάλιν * ἀφείλεν ὁ θεός

Ex cod. vat. 1431. p. 181. b. et ottob. vat. 1202.

* I. Petr. I. 12.

* Luc. II. 14.

* Luc. XV. 10.

* Is. XXV. 8. gr

* Ibidem.

(1) Haec S. Cyrilli homilia latine tantummodo extabat hactenus in editione Auberti T. V. part. 2. pag. 416. Nunc vaticanus demum codex graecum textum editoribus operum S. Cyrilli ignotum restituit, quem nos nova quoque latinitate donandum censuimus.

πάν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου· ἀφείλε
 δὲ τινὰ ζῶπον ἀπὸ παντὸς προσώπου δά-
 κρυον, ἢ ὡς τὴν ἀρχαίαν ἐκείνῳ ἀρὰν
 ἄπρακτον ἀποφῆσαι, τὸ δυσάντητον τῷ θα-
 νατάτι κατέλυσεν κράτος, διδάξαί πάλιν ὁ
 σφώτατος Παῦλος· * ἡψ' ἡδὲ τὰ παιδία
 κεκοινώνηκεν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς
 ὤδραπλησίως μετέσχε τῷ αὐτῶν, ἵνα διὰ
 τῷ θανάτῳ καταργήσῃ τὸ κράτος ἔχοντα
 τῷ θανάτῳ, τούτέστιν τὸ διάβολον *, καὶ
 ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ
 πάντα τῷ βίαι ἔνοχοι ἦσαν δευλείας.

β'. Τί τοίνυν ἔστι τὸ ὤδραπλησίως με-
 έσχεν τῷ αὐτῶν, ἢ ἐκείνο πε πάντως, ὅτι
 γέγονεν καθ' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁγίας καὶ θεοτόκου
 Μαρίας ἐν αἵματι καὶ σαρκί; Θεὸς γὰρ ὢν
 φύσις καὶ ἀληθινὸς ὁ ἐκ τῆς Θεοῦ καὶ πατρὸς
 λόγος, ὁμοούσιος καὶ ὡμοειδής τῷ πατρί,
 καὶ τοῖς τῆς ἰδίας ὑπεροχῆς διατρέπων ὑψώ-
 μασι, καὶ ἐν μορφῇ, ἐϊστότητι τῷ ἁγιοῦσαν-
 τος, οὐχ' ἀρπαγμὸν ἠήσατο τὸ εἶναι ἴσα
 Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσεν μορφῇ δούλου
 λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας ἐν ὁμοιώματι
 ἀνθρώπων ἁγιομόμος, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς
 ὡς ἀνθρώπου, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι
 θανάτου, θανάτου ἢ σαυροῦ· οὐκ ἔστυν
 καθῆκεν ἐκείνῳ εἰς ταπεινώσιν, ὁ ἐξ ἰδίας
 πληρώματος τοῖς ἅπασιν διδοῦς· καθῆκεν
 ἢ ἑαυτὸν δι' ἡμᾶς, οὐ βεβιασμένος παρά
 τινος, ἀλλ' ἐθέλοντι ὑπὲρ ἡμῶν μορφῇν
 δούλου λαβὼν, ὁ καὶ φύσιν ἰδίαν ἐλεύθερος,
 ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ πάντων κτί-
 σιν, ἐν τοῖς ὑπὸ θάνατον ὁ πάντα ζωο-
 γονῶν· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, καὶ
 ζῶν διδοῦς τῷ κόσμῳ· γέγονεν μὴ ἡμῶν
 ὑπὸ νόμον, ὁ ὑπὲρ νόμον καὶ νομοθέτης,
 ὡς θεός· ἐν τοῖς ὑπὸ γένεσιν καὶ ἀρχῇν τοῦ
 εἶναι λαχοῦσιν, ὁ πρὸ παντὸς αἰῶνος καὶ
 χρόνου, μᾶλλον δὲ τῶν αἰῶνων κτίσις καὶ
 ποιητής.

γ'. Πῶς οὖν γέγονεν καθ' ἡμᾶς; σῶμα
 λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου· σῶμα ἢ οὐκ
 ἄψυχον, καθάπερ ἔδοξε τισὶ τῶν αἰρετικῶν,
 ἐψυχωμένον ἢ μᾶλλον ψυχῇ λογικῇ· οὕτω
 προήλθεν τέλειος ἀνθρώπος ἐκ γυναικὸς,
 χωρὶς ἁμαρτίας· ἀληθινῶς, καὶ οὐ δοκῆσει

nam ex omni vultu. » Quomodo autem
 abstulit Deus ab omni vultu lacrymam?
 vel quomodo antiqua illa deleta maledi-
 ctione, insuperabilem mortis potentiam
 dissolverit, docebit denuo sapientissimus
 Paulus: « quia enim pueri communicave-
 runt sanguini et carni, et ipse similiter ea-
 dem participavit, ut per mortem destrue-
 ret illum qui mortis potestatem habet, id
 est diabolum, et eos liberaret qui metu
 mortis toto vitae tempore obnoxii servi-
 tuti erant.

2. Quid est ergo « aequae eadem parti-
 cipavit » nisi hoc omnino, quod natus est
 apud nos ex sancta deiparaque Maria cum
 sanguine ac carne? Nam cum suapte natu-
 ra verus Deus esset, ex Deo patre Ver-
 bum, consubstantialia et coaeternum patri,
 et propriae dignitatis fulgens eminentia, et
 in forma ac paritate gignentis sui, non rap-
 inam arbitratus est esse se aequalem Deo,
 sed semet ipsum exinanivit formam servi
 accipiens ex sancta Maria, in similitudinem
 hominum factus; et habitu inventus ut ho-
 mo, humiliavit semet ipsum usque ad mor-
 tem, mortem autem crucis. » Itaque semet
 sponte demisit ad humilitatem ille, qui de
 sua plenitudine cunctis dat. Demisit autem
 se propter nos, non coactus a quoquam,
 sed ultro pro nobis servili forma adsum-
 pta, qui propria natura liber erat: factus
 est unus de nobis, qui supra omnem crea-
 turam erat: mortalis evasit, qui omnia vi-
 vificat. Ipse enim est panis vivus, qui vi-
 tam mundo dat: factus est nobiscum sub
 lege, qui superior legi erat ac legislator,
 utpote Deus: factus, inquam, velut unus
 e natis et initium habentibus, is qui ante
 omne aevum ac saeculum erat, immo vero
 saeculorum auctor et conditor.

3. Quomodo igitur par nobis effectus
 est? Corpore nimirum sumpto de sancta
 Virgine: corpore, inquam, non ut nonnul-
 lis haereticis visum est, inanimum, sed ani-
 ma rationali informato. Sic homo perfectus
 processit de muliere, absque peccato; vere,

non appaerent ac phantastice: haud sane omittens divinitatem, neque id abiiciens quod semper fuerat, et est, eritque Deus. Atque hoc pacto deiparam dicimus esse sanctam Virginem. Sicut enim beatus Paulus ait: unus Deus et pater, ex quo omnia; et unus Iesus Christus, per quem omnia; nequaquam in duos filios dividimus unum Deum ac servatorem nostrum, humanatum atque incarnatum Dei Verbum. Nec vero quod (ut nonnulli arbitrantur haeretici ac fatui, qui confundunt veluti invicem deitatem atque humanitatem) vel Dei Verbum in carnis naturam transiverit, vel caro in deitatis naturam sit mutata (est enim invertibile planeque immutabile Dei Verbum); sed quia carnem anima rationali animatam sibi ex sancta Virgine vere univertit Dei Verbum, idcirco ineffabiliter incarnatum dicitur atque humanatum.

4. Sufficit itaque ad rectam et inreprehensibilem fidei nostrae confessionem, dicere et confiteri sanctam Virginem esse deiparam: addere enim quod sit hominipara neque necessarium est neque utile. Namque unum Deum edocti sumus confiteri ipsum et credere, ut Paulus ait: « unus Deus, et unus mediator Dei et hominum. » Namque hominem factum esse invertibiliter Dei Verbum dicimus. Et quod attinet ad carnis naturam, peperit sancta Virgo sibi et nobis consubstantiale corpus: veruntamen dum deiparam dicimus, huius quoque rei significatio comprehenditur: non enim nudam peperit divinitatem sancta Virgo, sed unitum carni Verbum Dei. Neque aliter intelligi posset deipara, nisi hoc quem dicimus modo. Quare praecurrit omnino humanitatis confessio. Atque ita verum evadit, quod deipara facta sit sancta Virgo dum peperit mirabiliter unum Christum,

ἢ φαντασία· ἐκ ὀλιγωρήσας ἴσθαι θεός, οὔτε μὴν ἀποβεβληκώς ὅπερ ἦν αἰεὶ, καὶ ἔστι, ἢ ἔσαι θεός· οὕτω θεοτόκον φημὲν ἢ ἁγίαν παρθένον· ὡς γὰρ ὁ μακάριος Παῦλος φησὶν· * εἰς θεὸς ἢ πατὴρ, ὅς οὐ τὰ πάντα, ἢ εἰς Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα· οὐ γὰρ ὁμοίου μὲν ἢ ἕνα ἢ θεὸν ἢ σωτήρα ἡμῶν εἰς δύο υἱοὺς ἢ ἐνανθρωπήσαντα ἢ σεσαρκωμένον ἢ θεοῦ λόγον· οὐδὲ, καθάπερ οἰονταὶ τινες τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀπειθῶν, ἀνακεχυμέναν ὡσαύτως εἰς ἀλλήλας θεότητος τὴν ἢ ἀνθρωπότητος, ἤγειν ἢ θεοῦ λόγος μεταχωρήσαντος εἰς φύσιν σαρκὸς, ἢ ἢ τῆς σαρκὸς μεταβληθείσης εἰς φύσιν θεότητος, ἀξέπειτος γὰρ ἢ ἀναλλοίωτος παντελῶς ἐστὶν ὁ ἢ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ὅτι σάρκα ἐψυχωμένην ψυχῆ λογικῆ ἐνώσας ἑαυτῷ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ ἀλήθειαν ὁ ἢ θεοῦ λόγος, ἀφράσως σεσαρκώσθαι ἢ ἐνανθρωπήσας λέγεται.

δ'. Ἀρκεῖ τοιγαροῦν πρὸς ὀρθὴν καὶ ἀδιάβλητον τὴν πίσωσιν ἡμῶν ὁμολογίαν, τὸ θεοτόκον λέγειν ἢ ὁμολογεῖν ἢ ἁγίαν παρθένον· τότε μὴν προσεπάγειν ὅτι καὶ ἀνθρωποτόκος, οὐκ ἀναγκάσιον οὔτε ἐπιωφελές (1). * ἕνα γὰρ θεὸν ἐδιδάχθημεν ὁμολογεῖν ἢ πιστεύειν αὐτὸν, ἢ μὴ ἢ ἐνανθρώπησιν, καθὼς ὁ Παῦλος· * εἰς θεός, εἰς ἢ μεσίτης θεοῦ ἢ ἀνθρώπων· ἀνθρώπων μὲν γὰρ γινέσθαι φημὲν ἀξέπτως ἢ ἢ θεοῦ λόγον· ἢ ὅσον μὲν ἦκεν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν, τέτοκεν ἢ ἁγία παρθένος τὸ ἑαυτῆτε ἢ ἡμῖν ὁμοούσιον σῶμα· ἀλλ' ἔν γε τῷ θεοτόκον εἰπεῖν, σωμασάγεται πάντως ἢ ἢ τούτῃ δήλωσις· οὐ γὰρ θεότητα τέτοκε γυμνήν ἢ ἁγία παρθένος, ἀλλ' ἐνώθεντα σαρκὶ τῆς θεοῦ λόγον· ἢ οὐκ ἂν ἐτέρως νοοῖτο θεοτόκος, εἰ μὴ καὶ τοῦτον αὐτὸν ἢ ἔσπον· ὡσεὶ προσεῖχεθ' πάντως ἢ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὁμολογία· ἢ οὕτως ἔσαι λοιπὸν ἀληθεῖς, ὅτι θεοτόκος γέγονεν ἢ

* 1. Cor. VIII. 6.

* 1. Tim. II. 5.

(1) Vocabulum ἀνθρωποτόκος, ceu pronunciatum a religionis magistris, non respuebat Cyrillus in postremo de incarnatione capitulo apud nos p. 74. (ita tamen si coniunctum cum θεοτόκος ponatur.) Mox in dialogo a nobis idem edito Nestorium audivimus p. 101. eodem vocabulo ἀνθρωποτόκος abutentem. Heic igitur prudenter Cyrillus id usurpandum non iudicat; multoquo vehementius improbat in homilia Ephesi habita opp. T. V. part. 2. p. 382.

ἀγία παρ' ἐνὶ Θεοῦ ἀποτεικοῦσα ὡς ἀδελφῶς
 ἓνα Χριστὸν, ὡς ἀπλησίως ἡμῖν μετεσχη-
 κότεα σαρκὸς καὶ αἱματῶ, καὶ ὁμοούσιον
 αὐτῇ τε, καὶ ἡμῖν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον,
 ὡς εἶναι τὸ σῶμα ἐκ τῆς Θεοτόκης Μαρίας·
 οὐ γὰρ ὁμοούσιον, ὡς ἔδοξε τισὶ τῶν αἰ-
 ρητικῶν, ἀλλ' ὁμοούσιον, τοῦτέστι ἐκ τῆς
 ἡμετέρας οὐσίας· φησὶ γάρ· * ἀπέρματ' ἔ-
 Ἄβραάμ ἐπιλαμβανέται· τὸ δὲ ὁμοοῦ-
 σιον σημαίνει οὐκ ἀληθινὸν ἄνθρωπον,
 ἀλλ' ὁμοίωμα υἱοῦ ἀνθρώπου, καθὼς ὁ
 Δανιὴλ φησὶν· * ὃ ἢ ἀπόστολος οὐχ' ὁμοίω-
 μα τῆς ἡμῶν εἰδίδασκεν, ἀλλὰ φησὶν· * « ἄν-
 θρωπῶν Χριστὸς Ἰησοῦς, ὁ δὲ οὖν ἐαυτὸν
 ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων· * », ὁμοούσιον
 ἢ (Θ) αὐτὸν τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ Θεοῦ καὶ
 καθὼς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ὡμολόγησαν,
 ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, καὶ οὐχ' ὁμοοῦσιον
 εἰπόντες.

εἰ. Περιττὸν οὖν ἄρα καὶ οὐκ ἀναγκαίως,
 Θεοτόκον λέγοντες, ἐπάγομεν καὶ ἀνθρω-
 ποτόκον· ἀρκεῖ γάρ, ὡς ἔφω, ἢ πρώτη
 φωνή, τῆς παντὸς ἡμῶν μυστήριος τὸ ὁμολο-
 γίαν ἔχουσα, καὶ πρόφασιν εὐρεσιλογίας οὐ-
 δεμίαν παρέχουσα τοῖς ἐθελουσι συκοφαν-
 τεῖν τὴν ἀλήθειαν· ἔθ' οὖν μὲν γὰρ τοῖς αἰ-
 ρητικοῖς τὰ ὀρθῶς εἰρημένα ὡς ἀτρέπῳ
 εἰς κίβδηλον νοῦν· ξενιζόμεθα ἢ κατ'
 οὐδένα τρόπον, ἐπινοοῦντες ὅτι πεπλάνηται,
 καὶ αὐτὰς τὰς Θείας παρερμηνεύοντες γρα-
 φάς· οὐκοῦν ἡμᾶς μὲν προσήκει κατὰ γε-
 νῆς πρέπωσιν τε καὶ ὀρθῶς ἔχοντα σκοπεῖν
 προσφέρειν τὰς λέξεις· εἰ δὲ νοοῦσι πάλιν
 οὐκ ὀρθῶς, οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς· ἐκείνα ἀκού-
 σονται διὰ τῆς προφήτης λέγοντος· * οὐκ οἱ
 λέγοντες τὸ πονηρὸν καλόν, καὶ τὸ καλὸν
 πονηρὸν· ἀλλ' οὐδέμία κοινωμία φωτὶ πρὸς
 σκότος, ἀλλ' οὐδὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς
 Βελίαν· βαδιούμεθα γὰρ ἡμεῖς τὴν ὀρθὴν
 καὶ ἀκρίβδηλως ἔχουσαν ὁδὸν, ἥτοι τῆσιν τὴν
 βασιλικὴν τε καὶ ἀδιάσφορον κατανήσο-
 μεν γὰρ οὕτως εἰς τὸ βραβεῖον τοῦ ἄνω κλη-
 σεως, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, δι' οὗ καὶ ἡμεῖς οὐ τῷ
 Θεῷ καὶ πατρὶ ἢ δόξα σὺν ἀγίῳ πνεύματι
 εἰς πάντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

aeque ac nos participem carnis et sangui-
 nis, et consubstantialiē ei nobisque secun-
 dum humanitatem; ita ut caro ex deipara
 Maria extiterit. Non enim est Christus nos-
 trae substantiae similis, ut nonnullis visum
 est haereticis, sed consubstantialis, id est
 de nostra substantia constans. Ait enim
 scriptura, semen Abrahae apprehendisse.
 Secus vero substantia similis, non signifi-
 cat verum hominem, sed hominis simili-
 tudinem, sicuti Danihel aiebat. Verumtam-
 en apostolus non similitudinem nos do-
 cuit, sed inquit: « homo Christus Iesus,
 qui dedit semet ipsum redemptionem pro
 omnibus. » Consubstantialiē autem eun-
 dem Deo patri divinitus, sicuti et patres
 nostri confessi sunt: consubstantialiē in-
 quam patri dicentes, non simili substantia
 praeditum.

5. Supervacue igitur et absque ulla ne-
 cessitate, quam deiparam dixerimus, ho-
 miniparam addimus. Sufficit enim, ut dixi,
 prius vocabulum, quod universi mysterii
 nostri confessionem continet, et nullam ca-
 villationi verborum ansam praebet his qui
 calumniam veritati struere volunt. Est enim
 mos haeticorum, recte dicta ad adulter-
 inum sensum transferendi. Neque id prorsus
 miramur reputantes, solere ipsos er-
 rare in divinis etiam interpretandis scri-
 pturis. Nos itaque decet congrua rectum-
 que sensum habentia proferre vocabula.
 Quae si illi prave intelligunt, nil nostra
 interest. Ipsi audiant dicentem prophetam:
 vae qui dicitis malum bonum, et bonum
 malum! Sed nulla est communio lucis cum
 tenebris, neque Christi consensus cum Bel-
 lial. Gradiamur utique nos recta et sine
 ullis ambagibus via, semita inquam regia
 nec obliqua. Quippe ita ad supernae vo-
 cationis bravium pervenimus, in Christo
 Iesu, per quem et cum quo gloria sit Deo
 patri, una cum sancto Spiritu, in saecula
 saeculorum. Amen.

* Hebr. II. 16.

* Dan. X. 16.

* I. Tim. II. 5.

* Ps. 6.

* Is. V. 20.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ

ΑΕΝΘΕΙΣΙΑ ΕΝ ΤΟΙΣ * ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, ΦΑΡΜΟΥΘΙ ΚΗ ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ ΙΑ', ita coll.
ΗΕΡΙ ΤΗΣ ΓΕΝΟΜΕΝΗΣ ΟΜΟΝΟΙΑΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ, ΚΑΙ ΚΑΤΑ
ΤΟΥ ΔΥΣΦΗΜΟΥ ΝΕΣΤΟΡΙΟΥ (1).

SANCTI EIUDEM CYRILLI

HOMILIA

DICTA IN FESTO SANCTI IOHANNIS BAPTISTAE DIE ·XXVIII· MENSIS PHARMUTHI, INDICTIONE ·XI·
DE FACTA CONCORDIA ECCLESiarUM, ET CONTRA NEFANDUM NESTORIUM.

Qui vera religione sunt innutriti, et divinorum dogmatum accuratam elimatamque habent notitiam, terra desiderabilis a propheta nominantur dicente: « et eritis vos terra desiderabilis, ait Dominus omnipotens, vosque beatos dicent omnes populi. » Porro terram desiderabilem esse dicit illam quae fecundissima et fructuosissima est, et sativorum pomorum mater et altrix. Huiusmodi est omnis Deo grata et sancta anima, agricolam veluti quemdam et omnis boni satorem nacta universalem servatorem Christum, qui et sacrorum quoque dogmatum irradiat notitiā. Sed enim universalis hostis, id est Satanas, per tempora homines suscitatur, qui in tritico mala zizania serant. Verumtamen haec, quamvis efflorescant, secantur, atque ita canumvis purgatur. Eiectus est itaque tota ecclesia irreligiosus Nestorius, amarum reapse diaboli zizanium: iamque concordant

Τοὺς εὐσεβείᾳ σωτηθεραμμένους καὶ τῆς βίαιων
δογματῶν ἀκριβῆ καὶ τετορονδμένῳ ἔχον-
τας γνώσιν, γῆν θητηνὴν ὁ προφήτης ὀνο-
μάζει λείων. * « καὶ ἔσεσθε ὑμεῖς γῆ θητη, * Malacti. III.
λέγει κύριος παντοκράτωρ, καὶ μακαριοῦσιν
ὑμᾶς πάντα τὰ ἔθνη. » γῆν θητηνὴν εἶναι
φησὶν τὸ γοιμωπάτῳ καὶ εὐκαρπον, καὶ καρ-
πῶν ἡμερῶν μητέρα Ἐξοφόν τοιαύτη δὲ
πᾶσα ἐστὶ θεοφιλὴς καὶ ὁσία ψυχῆ, γεωρ-
γῶν ὡσπερ τινα καὶ σωρεία παντὸς ἀγαθοῦ
τῆς ἅλης σωτήρα λαβοῦσα Χριστὸν, ὃς καὶ
ιερώων ἡμῶν δογματῶν ἐνασφάπτει τὸ γνῶ-
σιν· ἀλλ' ὁ πάντων ἐχθρὸς, τοῦτ' ἐστὶν ὁ
σατανᾶς, ἐγείρει καὶ καιροῦς ὄντων ὀπασεί-
ροντας τῷ σίτῳ πονηρὰ ζιζάνια· πλὴν καὶ
ἀνθήσωσιν, ἀποκείρονται· ἐστὶ ἡ οὕτω καθ-
αρὸν τὸ χωρίον. Ἐαβέβληται τὸ γινῶν ἀπὸ
πάσης ἐκκλησίας ὁ ἀσεβὴς Νεστόριος τὸ
πικρὸν ἀληθῶς τὸ δόγμα βλάσφημιον, καὶ
ὁμογνωμονοῦσι λοιπὸν οἱ καὶ πᾶσαν ὄντες
τὴν οἰκουμενὴν θεοσεβέστατοι ἐπίσκοποι τῶ

(1) Parva haec Cyrilli homilia extat latine tantummodo in concilii ephesini editionibus, puta in illa novissima Mansii ed. Florent. T. V. col. 289. Nunc demum graecus etiam textus, nova a nobis interpretatione donatus, ex duobus antiquis vaticanae bibliothecae codicibus 504. et 508. prodit, qui in futuris conciliorum editionibus postea collocabitur. Iam in codicibus legitur tantum *ἐν τοῖς*; num *γενεθλίοις*, *ἐν nativitate*? (Alia Cyrilli homilia habita Ephesi die, *ἐν ἡμέρᾳ*, S. Ioh. Baptistae legitur opp. T. V. part. 2. p. 352.) Porro diem 28. pharmuthi aegyptiaci, quo recitata fuit haec homilia, incidere in diem 23. aprilis apud nos, monetur in margine loc. cit. (Sed apud Hard. concil. T. I. col. 1689. *indict. I.*) Grandis ceteroqui multorum eruditorum lis est super collatione mensium aegyptiacorum cum romanis; deque ea certe desperabat Averanius florentinus in dissert. de mensibus aegypt. cap. VI. Sed meliora ab hodiernis aegyptiacarum rerum scriptoribus dicta scio.

ὄρθῳν καὶ μίαν ὁμολογήσαντες πίσιν· σω-
 ἤφθησαν τοίνυν ἔ παρ' ἡμῖν ἐκκλησίαις,
 μᾶλλον ἢ καὶ πᾶσαν πῶ οἰκουμεννῶν, καὶ αἰ-
 ούσαι καὶ ἔ ἀνατολίῳν ὁμολόγησαν ἃ οἱ
 Θεοσεβίστατοι ἡμῶν ἐκείσε ἐπίσκοποι ἔ ὄρ-
 θῳν καὶ ἀβέβηλον πίσιν· οἷα δὲ γέγραφε
 πρὸς με ὁ Θεοσεβίστατος καὶ εὐλαβεστατος
 ἐπίσκοπος ἔ Ἀντιοχείας Ἰωάννης, οἷα
 ἔ καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν ἀντίγραψα, ἀκούσε-
 σθε σὺν Διεῶν.

omnes per universum orbem pientissimi
 episcopi, rectam unamque confitentes fi-
 dem. Nostris itaque ecclesiis, immo cunctis
 toto orbe existentibus, copulatae sunt
 orientales ecclesiae: nam religiosissimi re-
 gionum illarum episcopi, rectam puramque
 professi sunt fidem. Quae autem ad me scri-
 pserit religiosissimus ac pientissimus An-
 tiochiae episcopus Iohannes; quae vicissim
 ego ei rescripserim, Deo favente audictis.

DE SANCTI CYRILLI HOMILIIS ALIQUOT

ADNOTATIO.

Quamquam sancti Cyrilli homiliae plurimae fuerunt, teste Gennadio cap. 57, haec quoque adeo famigeratae, ut a graecis episcopis ad declamandi exemplum memoriae mandarentur (ceu videlicet apud Latinos sancti Augustini, Cyrillo coetanei, sermones multitudinem ac celebritate excellerunt) attamen ego de iis generatim post alios bibliographos non loquar, ne forte actum agere videar. Pauca tantummodo memorabo, quas vel integras vel illarum fragmenta ego edidi, vel in codicibus adhuc retentas observavi. Sunt autem hae. 1. Homilia de parabola vineae, quae nondum graece fuerat edita. 2. Homiliae tres brevissimae de SS. MM. Cyro et Iohanne graecae, itemque latine interprete Anastasio bibliothecario. (Huiusmodi prorsus sunt tres illae S. Augustini concianculae de S. Stephani miraculis in edit. Maurin. T. V. p. 1275.) 3. Homiliae fragmentum quod Christus dici non debeat homo theophorus, sed Deus incarnatus. 4. Homiliae quartae seu sermonis contra Arianos fragmentum. 5. Prophonetici ad Alexandrinos fragmenta. 6. Homiliarum partes aliquot in Nicetae ad Lucam catena. 7. Homilia de parabola decem virginum inscribitur Cyrillo in codice syriaco vat. 97; verumtamen ea legitur graece sub Chrysostomi nomine in graeco codice vat., extatque in Montfauconii editione inter spurias T. VIII. p. 45. seqq. etsi multa cum varietate. 8. Homilia de audienda liturgia Cyrillo item inscribitur in alio syriaco codice vat. 200, sed tamen hanc habere Cyrillum auctorem nondum mihi persuasi. 9. et 10. Homilias duas Cyrillo inscriptas de ascensione Domini, et de tribus pueris babilonicis atque Danihele, dixi olim me graece et partim etiam coptice, in codicibus observasse; neque tamen his fidem adicere ausus sum. Postea tamen alia quoque de iisdem testimonia sum nactus: itaque fieri potest, ut harum fortasse alio tempore rationem habeam. 11. Homilia de paschate quaedam tribuitur Cyrillo in uno graeco codice. in alio autem Chrysostomo. 12. Cyrilli homilia de B. Mariae V. dormitione in codice vat. arab. 170, Script. vet. T. IV. p. 311. 13. Eiusdem Cyrilli homilia de paenitentia est in eod. vat. coptico 59, Script. vet. T. V. part. 2. p. 151. Denique paschalem tertiam homiliam, seu epistolam, quam deperditam quidam putant, nullis ego in codicibus reperi; neque ulla fortasse fuit. Feliciter tamen mihi obtigit, ut paschalis decimae septimae ineditam atque elegantem nanciscerer Arnobii latinam interpretationem, quam in quinto Spicilegii rom. volumine collocaui. De aliis vero nondum satis mihi perpensis aut exploratis, quas in codicibus scriptas aut memoratas interdum vidi, Cyrilli homiliis, dicere supersedeo. Denique tractatum de paschate, qui in editionibus tribuitur Ioh. Philopono, vidi inscriptum Cyrillo in uno cod. vat., in alio tamen cod. praedicto Philopono.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ.

SANCTI CYRILLI
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE

EXPLANATIO IN LUCAE EVANGELIUM.

CAPITULUM I.

Qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt
sermonis.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι
τοῦ λόγου.

Dum Verbi hypostatici ac viventis spectatores ait evangelista fuisse apostolos, consonat Iohanni Verbum factum esse carnem dicenti, atque apud nos inhabitasse, eiusque gloriam visam, gloriam quasi Unigeniti a patre. Per carnem enim factum est visibile Verbum, quae videlicet visibilis tangibilisque est et solida: nam per se ipsum visuali potentiae erat impervium. Rursusque Iohannes in epistola: « quod fuit ab initio, quod audivimus, quod oculis nostris vidimus, et manus nostrae contrectaverunt de Verbo vitae, et vita manifestata est. » Nonne audis, tangibilem appellari ab eo vitam? Nempe ut scias filium se hominem fecisse, et carne quidem esse visibilem, deitate autem invisibilem.

Hic erit magnus et filius Altissimi vocabitur.

Etenim pari gloria praeditus, atque omni re ei aequalis, ex quo effulsit, patri, merito intelligitur filius (1). Neque enim quum dispensatoria ratione factus est homo, omnino quicquam de suis attributis deminuit: neque eius natura passa aliquid est, cum apud nos pro nobis coepit ver-

Τοῦ λόγου ἡ τοῦ ἐνυποστάτου καὶ ζῶντος αὐτόπτας εἰδὼν Ἰωάννης ἀποστόλος, συμμερόνικε τῷ Ἰωάννῃ λέγοντι τὸ λόγον σάρκα γεγονέναι, ἔ ἐσκηνώσεναι ἐν ἡμῖν, καὶ θεωρῆσθαι τὸ δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός· διὰ τὴν σαρκὸς, θεωρητὸς ὁ λόγος κατέστη, ἐρατῆς οὐσης καὶ ἀπλασθητῆς καὶ ἀντιτύπε· ἀθεώρητος ἂν τὸ κατ' ἐαυτόν· καὶ πάλιν ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ ἐπιστολῇ· * « ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκνώβητον, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη· οὐκ ἀκούσας ὅτι ἀπλασθητὴν ὀνομάζει τὴν ζωὴν· ἵνα ἐνανθρωπήσαντα νοῆς τοῦ υἱοῦ, καὶ ὁρατὸν μὲν καὶ σάρκα, ἀέρατον ἢ τὴν θεότητα.

Ὅστις ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς υἱοῦ τοῦ κληθέντος.

Ἰσοκλήεις γὰρ τῷ φύσαντι, κατὰ πᾶν ὅτι οὐκ ἴσομέτρως ἔχων ὁ εἶς αὐτοῦ πεφητῆως υἱὸς νοοῦ· ἂν εἰκότως· οὐ γὰρ ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος οἰκονομικῶς, μειονεκτεῖτο κατὰ τι γούν ὅλως αὐτοῦ· οὐδὲν γὰρ εἰς ἴδιαν ἠδικήθη φύσιν, ἀπὸ γε τῆ κατ' ἡμᾶς γνέσθαι δι' ἡμᾶς· ἔπειτα ἀφῆσπτο καὶ φύσιν

(1) Animadvertite iam inde ab initio vigilantissimum Cyrilli studium adfirmandi divinitatem Christi domini, quod in omni eius scripto fieri videmus.

ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος· διὰ τοῦτο καὶ Θεὸς ὁ ἕλπιστος καὶ κύριος ὀνομάζεται καὶ διὰ τὴν ἀγγέλων φωνῆς.

v. 37.
L. f. 50. b.
F. f. 71.

Ὅτι οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα.

Ἀποροῦσι δὲ ἅλιν τινές, εἰ ὁ ἥμῶν ἕλων Θεὸς τὰ χυρόμηναι ἦν καὶ παρὰ τὴν φύσιν, δύναται ποιῆσαι μὴ γεννηθῆσαι ποτέ· καὶ τὸ, οὐκ ἀδυνατήσῃ αὐτῷ πᾶν ῥῆμα· οὐ γὰρ λέγομεν ὡς μὴ χυρόμηναι, ἀλλὰ μὴ γεννηθῆσαι τὴν ἀρχὴν· οἷον εἰ πῶς πόρνη δύναται ποιῆσαι παρθένον ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἵνα μήτε εἴη ποτὲ πόρνη, μήτε λέγοιτο, ὅτι παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ· πρὸς οὓς ἐροῦμεν, ὅτι ζητεῖσθαι καὶ παρ' ἡμῶν πῶς τοῦ Θεοῦ δύναμις εἰ μεγάλη καὶ ἀξιάγαστος, ὅτε τὸ θεόμεινον ἐξῆν οὐκ ἀπαικὸς τῇ θείᾳ δόξῃ· οὐ γὰρ ὅτι πάντα δύναται, διὰ τοῦτο καὶ ἥμῶν ἀτόπων αὐτὸν ἐργάτῳ ὁρᾶσθαι προσήκει· νοοῦμεν γὰρ ὅτι ἀτοπὸν ἐστὶ τὸ λέγειν, εἰ δύναται ὁ Θεὸς ἑαυτὸν ποιῆσαι μὴ εἶναι Θεόν, ἢ ἀμαρτίας διεκτικόν, ἢ μὴ εἶναι ἀγαθόν, ἢ ζῆν, ἢ δίκαιον· λέγει τοίνυν ᾠδαίταισθαι παντὶ σθένει τὰς ἀτόπους οὕτως ἥμῶν ἐρωτήσεων· διὰ τί δὲ Θεὸς οὐ δύναται πῶς πορνεύσασαν μὴ ποιῆσαι μὴ γεννηθῆσαι ποτὲ πόρνην; ὅτι οὐ δύναται τὸ ψευδῶς ἀλήθειαν ποιῆσαι καὶ οὐκ ἀσθενείας ἐγκλημα τοῦτο, ἀλλὰ φύσεως ἀπόδειξις οὐκ ἀνεχομένης τί παθεῖν, ὃ μὴ αὐτῇ πρέπει· ἀλλότριον δὲ Θεοῦ τὸ ψευδῶς παντελῶς ψεύσμα γάρ ἐστι τὸ πῶς πορνεύσασαν ποιῆσαι μὴ πορνεύσαι ποτέ· δεῖ δὲ, ὡς ἐφ' ἡμῶν, τὰς οὕτως εὐήθεις ἥμῶν ἐρωτήσεων καὶ πολλῶν ἀτοπῶν ἐχούσας μηδὲ προσέειπαι τὴν ἀρχὴν, μηδὲ πῶς θείαν ἀγνωσίαν φύσιν, μᾶλλον δὲ τῆς φύσεως ἐκείνης ἐξαιρετα.

v. 38.
L. f. 50. b.
F. f. 71.

Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.

Οὐκ ἀκούεις καὶ τὸ Δαβὶδ ἡλλάοντος, ἰδοὺ ἡ κληρονομία κυρίου, υἱοὶ ὁ μισθὸς τοῦ καρποῦ τῆς γαστρὸς*, κληρονομία γὰρ κυρίου οἱ διὰ πίστεως αὐτῶν υιοθετηθέντες, οἱ καὶ μισθὸς εἰσι Χριστοῦ, τῷ γεγονότῳ καρποῦ τῆς παρθενικῆς γαστρὸς· καὶ τὸ,

Ps. CXXVI. 3.

sari: quippe invertibili natura est Dei Verbum. Propterea et Deus et altissimus ac dominus ab angelorum voce nuncupatur.

Quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

Dubitant rursus nonnulli, num universalis Deus facere queat, ut res aliqua reapse facta et peracta, facta numquam fuerit: iuxta illud, non est ei impossibile omne verbum. Non enim loquimur de re non acta, sed de re acta quam actam fuisse nollemus. Veluti, in eam quae fuit meretrix, possit Deus efficere ceu ex matris utero virginem, ita ut neque meretrix fuerit, neque dicatur; quandoquidem impossilia hominibus, possibilia Deo sunt. Quibus respondemus, debere nos Dei virtutem ita magnam et admirandam exquirere, ut res ab eo peragenda haud indigna sit Dei ipsius maiestate. Non enim quia omnia potest, idcirco absurdorum auctorem reputari eum decet. Etenim existimamus absurde quaeri, possit ne Deus efficere quominus ipse sit Deus, aut ut peccatum committat, aut ne sit bonus, et vivens, ac iustus. Oportet igitur totis viribus absurdas huiusmodi quaestiones vitare. Cur autem haud potest Deus efficere, ut quae fuerit meretrix, reapse non fuerit? nempe quia veritatem in mendacium convertere nequaquam potest. Neque id infirmitatis vitium est, sed naturae demonstratio pati quicquam sibi indecens impotentis: est autem a Deo prorsus alienum mendacium. Atqui mendacii genus foret, si quae fuerit meretrix, numquam fuisse meretricem efficeret. Oportet itaque, ut iam dixi, fatuis huiusmodi et valde absurdis quaestionibus numquam attendere, neque ignorare divinam naturam, vel potius naturae eiusdem dotes eximias.

Benedictus fructus ventris tui.

Nonne audis Davidem quoque psallentem: ecce ereditas Domini, filii merces fructus ventris? Quippe sunt Domini hereditas, quotquot adoptionem filiorum per fidem sunt consecuti. Iidem pariter Christi merces sunt, qui virginalis uteri factus est

fructus; iuxta illud: postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam.

Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis ipsorum.

Brachii vocabulo innuit (Maria) natum ex semet ipsa Verbum. Superbos autem dicit improbos daemones, cum principe suo elationis causa lapsos: simulque Graecorum sapientes, qui evangelium, quod ipsis stultitia visum est, non admiserunt: nec non Iudaeos incredulos, qui indigna filio Dei sentientes dispersi fuerunt: potentes denique litteratos dicit ac phariseos, qui primas cathedras adpetebant. — Congruentius tamen est de scelestis daemonibus illa verba intelligere. Hos enim per orbem audacter grassantes dispersit adveniēns Dominus, et captivatos ab ipsis homines ad suam obedientiam transtulit. Haec enim omnia prophetiam subsecuta sunt quae ait:

Deposuit potentes de sedibus, et exaltavit humiles.

Valde superbiebant hi qui postea dispersi fuere daemones, nec non Graecorum sapientes (ut dixi) ac pharisei et litterati. Verumtamen hos depressit, extulitque illos qui potenti manu ipsius semet supposuerant; dans eis facultatem calcandi serpentes et scorpions, cunctamque inimici potentiam; irritasque efficiens illorum contra nos insidias, qui tumidas mentes gerebant. Profecto Iudaei olim regno suo gloriabantur; sed tamen ob incredulitatem fastigio suo deiecti fuerunt: contra vero ethnici quum inglorii essent ac ignobiles, fidei merito sunt exaltati.

Esurientes implevit bonis, et divites dimisit imanes.

Esurientium quidem nomine humanum genus designat. Reapse enim cuncti esuriebant, solis Iudaeis exceptis. Hi quippe abundabant legislatione, sanctorumque prophetarum doctrina: ipsorum enim erat legislatio, et in filios adoptio, et cultus, et promissiones. Verumtamen hi luxuriantes, et sua dignitate inflati, quum ad incar-

αἰτήσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη ἃ κληρονομίαν σε. *

Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν κ. τ. λ.

Αἰνιττεται ὁ βραχίον (ὧ) ὡς αὐτῆς φύνη λόγον ὑπερηφάνους ἢ λέγει ὅτι πονηροῦς δαίμονας μὴ τῆ ἀρχοντοῦ αὐτῶν πεσόντας δι' ἔπαρσιν, καὶ ὅτι ἑλλήνων σοφοῦς ἢ δοκοῦσαν τῆ κηρύγματοῦ μαρτίαν μὴ προσδέξαμένους, καὶ ἰεραίου πιστεύσαι μὴ βελιθνέντας, οἱ τινες διεσκορπίσθησαν, ἀνάξια θραυοφέντες περὶ τῆ υἱοῦ τῆ Θεοῦ δυνάστας ἢ ὅτι γραμματεῖς, καὶ φαρισαῖοι φησὶ ὅτι τὰς πρωτοκαθεδρίας μεταδιώκοντας. — Οἰκνότερον ἢ ταῦτα περὶ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων νοεῖν· τούτους γὰρ καταθραυσσομένους ἢ ὑπ' οὐρανὸν διεσκορπίσεν ἐπιδημίας ὁ κύριος, καὶ ὅτι αἰχμαλωτισθέντας ὑπ' αὐτῶν, πρὸς τὸ ὑπακοῆν ἑαυτοῦ ἀντιμετέστησε· ταῦτα γὰρ πάντα ἀπολούθησε τῇ προφητείᾳ.

Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὑψώσε ταπεινοῦς.

Μεγάλα ἐφρόνον οἱ σκορπισθέντες δαίμονες τε καὶ διάβολοι, ἑλλήνων τὲ σοφοὶ (ὡς ἔφην) καὶ φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς· ἀλλὰ τούτους καθεῖλε, καὶ ὑψώσε ὅτι ταπεινώσαντας ἑαυτοῦ ὑπὸ τῷ κραταίᾳ αὐτοῦ χεῖρα· διδωκὼς αὐτοῖς ἕξιαν πατεῖν ἐπάνω ὄφρον καὶ σκορπίων. καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ ἀπρακτῆσαι δὲ τὸς κατ' ἡμῶν ποιήσας βαλὰς τῶ τῆ θραυοφάνων ἢ σάν ποτε καὶ Ἰουδαῖοι τῆ δυνασείᾳ γαυροῦμυθοι· ἀλλὰ καθερέθησαν δι' ἀπίσταν· οἱ ἢ ὡς ἔθνων ἄσημοι ὄντες καὶ εὐτελεῖς, διὰ αἰσίν ὑψώθησαν.

Πενώντας ἐνεπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλε κενούς.

Πανῶντας μὲν τὸ γένος τῶ ἀνθρώπων λέγει· ἐλίμωτον γὰρ πᾶν ἰεραίου μόνον· οὔτοι ἢ ἐπλούτην τῇ νομοθεσίᾳ, τῇ διδασκαλίᾳ τῆ ἀγίῳ προφητῶν· αὐτῶν γὰρ νομοθεσία, ἢ υἱοθεσία, ἢ λαβεία, αἱ ἐπαγγελίαι· ἀλλ' οὔτοι μὲν ὑπερμαζήσαντες, καὶ λίαν τῷ ἀξιώματι ἐπαρθέντες, διὰ τὸ μὴ ταπεινῶς προσυθεῖν τῷ ἐνανθρωπῆσαντι,

* Ps. II. 8.

V. 31.

B. f. 16.
H. f. 11. D.A. f. 9. D.
E. f. 70.
H. f. 18.

V. 32.

A. f. 10. D.
H. f. 18.

V. 33.

B. f. 14.
H. f. 11. D.
E. f. 59. D.

* Rom. IX. 4.

ἔξαπεσάλησαν κερνοὶ, μηδὲν ἑπιφερόμενοι, μήτε πίσιν, μήτε γνάσιν, μήτε ἐλπίζα ἀβραάμ. ἕκαστε πτώκασι γῆ καὶ τῷ ἔθνη ἐῖς ἱερουσαλήμ, καὶ τῷ μελλούσης ἡλλοτριώθησαν ζωῆς τε καὶ δόξης, οὐκ ἐδέξαντο τὸ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἐσαύρασαν τὸ κύριον τῆς δόξης, καὶ ἐγκατέλιπον τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς ὑδατος, καὶ ἔξεδένησαν τὸ ἕρπον τῆς οὐρανοῦ κατελθόντα διὰ τοῦτο καὶ ἡλθεν ἐπ' αὐτοὺς λιμὸς ὁ πάντων χαλεπώτατος, καὶ δίψα δίψης ἀπάσης πικροτέρας οὐ γὰρ ἦν λιμὸς ἄρτεσ ἀισθητοῦ, οὐδὲ δίψα ὑδατος, ἀλλὰ λιμὸς τῆς ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. * οἱ ἡ ἀπὸ τῆς ἔθνων πτωχότεροι καὶ διψότεροι καὶ ἐν κακοῖς τῆς ψυχῆς τικρότεροι, ἕκαστὸν τὸ κύνειον προσήκοντα, ἐπεπλήσθησαν τῆς πνευματικῶν ἀγαθῶν μετέβη γὰρ εἰς αὐτοὺς τὰ τῆς ἰδαίων καλὰ.

* Amos VIII. 11.

Ἐπιλαμβάνεται Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μησοδῆσαι ἐλπίους.

v. 73.
L. f. v. d.
E. f. 73.

Ἐπιλαμβάνεται Ἰσραὴλ, οὐ τῆς σαρκὸς, ἀλλὰ τῆς οὐνοῦ καὶ πνεύματος, τῆς οὐνοῦ δυνάμιν τῆς προσσηορίας τετηρηκότων, τοῦτέστιν τῆς εἰς αὐτὸν ὀρώμετων καὶ πιστόνων καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ υἱοθετημένων, καθὼς καὶ τοῖς πάλαι προφήταις καὶ πατριάρχαις ὁ λόγος καὶ ἡ ὑπόσχεσις δύναιται ἢ καὶ πρὸς τὴν σαρκὸς Ἰσραὴλ τοῦτο ἀρμόσαι. πολλοὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν μυριάδες ἐπίβασαν. « Ἐμνήσθη ἡ εὐλπίους αὐτοῦ, καθὼς ἐπηγγέλατο τῷ Ἀβραάμ. », Καὶ εἰς πέρας ἡγαγεῖσθαι ὅπερ ἦν εἰπὼν πρὸς αὐτὸν, ὅτι εὐλογοῦσθαι ἐν τῷ σπέρματι σε πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς ἐπληροῦσθαι ἢ αὐτῆς ἐπαγγελία, ἐξ αὐτῆς μέλλοντος γνηῶσαι τῆς κοινῆς σωτῆρος Χριστοῦ, ὅς ἐστι τὸ σπέρμα τῆς Ἀβραάμ, ἐν ᾧ τὰ ἔθνη εὐλογοῦνται σπέρματος γὰρ Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται, καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος *, καὶ οὕτω τῆς πρὸς ὅσων πατέρας ἐπαγγελίαν ἐπλήρωσε (1).

* Hebr. II. 16.

natum Deum humiliter non accesserint, vacui dimissi sunt, nihil secum ferentes, neque fidem scilicet, neque scientiam, neque spem ullam bonorum. Nempe amiserunt terrestrem Hierusalem, et a futura quoque vita gloriaque exciderunt, propterea quod vitae auctorem non receperunt, et gloriae dominum cruci fixerunt, fontem aquae viventis dereliquerunt, et panem de caelo demissum aspernati sunt. Ideo supervenit ipsis pessima omnium fames, et sitis quavis siti molestior. Non enim famis fuit panis sub sensum cadentis, nec aquae sitis; sed divini verbi fames. Ethnici contra esurientes atque sitientes, malisque animum afflitum gerentes, Domino recepto, spiritualibus bonis repleti fuere. Iudaeorum enim prosperitas ad ipsos transmigravit.

Suscipit Israhelem puerum suum.

Israhelem suscepit, non illum secundum carnem, et nomine nudo gloriantem, sed illum secundum spiritum, vimque appellationis suae conservantem, id est homines qui Deum spectant atque ei credunt, ac per eius filium adoptionem sunt consecuti, prout praeis quoque prophetis et patriarchis dictum fuerat atque promissum. Quamquam id Israeheli quoque, qui est secundum carnem, congruere potest; multa enim ex hac gente milia crederunt. « Recordatus autem est misericordiae suae, prout Abraham promiserat. » In rem videlicet contulit dictum ei vaticinium, fore ut in semine eius tribus omnes terrae benedicerentur. Impletum vero fuit vaticinium, orturo inde communi servatore Christo, qui de semine Abrahami est, in quo gentes benedicuntur. Apprehendit enim semen Abrahami, ut ait apostolus, atque ita editum patribus promissum complevit.

(1) Ex Corderii latina catena fragmentum Cyrilli subtexo, quod graece mihi nondum occurrit.

* v. 73. Iusurandum quod iuravit ad Abraham patrem nostrum.

» Cyrillus. Nemo autem quod Deum Abrahamo iurasse audiat, iurare assuescat. Quemadmodum enim ira de Deo dicta, non est ira, nec passionem significat, sed punitivam vim aut aliquem huiusmodi motum; sic ne iuramentum, iuramentum est. Non enim iurat Deus, sed certitudinem indicat, omnino futurum esse quod dicit. Iuramentum enim Dei est verbum ipsius, persuadens (πληροφερῶν) audientes, et fidem cuique faciens, id quod promisit ac dixit, prorsus esse eventurum. »

Erexit cornu salutis nobis.

Intelligitur cornu vocabulum non de potentia solum, verum etiam de regno. Utrumque vero Christus est, qui de familia et genere Davidis ortus est nobis servator. Ipse enim est rex regum, et invicta patris potentia.

Ad faciendam misericordiam.

Misericordia ac iustitia Christus est. Etenim ab eo misericordiam consecuti sumus ac iustificati, abstersis nequitiae sordibus, per fidem videlicet in ipsum.

Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis.

Sed enim id quoque animadvertite, nempe Christum esse illum altissimum, cui praeivit Iohannes nativitate simul et praedicatione. Quid vero iam deinceps ii dicent, qui divinitatem illius minuunt? Cur nolent intelligere, verba « et tu propheta Altissimi vocaberis » a Zacharia sic dicta fuisse, ut ab aliis quoque ipsius, nempe Dei, prophetis?

Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent.

Populo igitur sub lege degenti, quaedam erat in Iudaea lucerna praecursor Christi Baptista, deque eo Deus praedixerat: paravi lucernam Christo meo. Item typus eius exprimebatur in lege, ubi ea mandat lucernam ardentem in anteriore tabernaculi parte nutriri. Verumtamen Iudaei, brevi tempore, eo delectati dum ad ipsius baptismum concurrerent, vitaeque genus admirarentur, mox eundem leto merserunt, illam perpetui splendoris lucernam propemodum extinguentes. Propterea Christus quoque de illo dixit: ille erat lucerna ardens et lucens; vos autem voluistis ad horam paululum exultare in luce eius.

Ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Errabat mundus dum creatori debitum obsequium deferebat creaturae; ignorantiae infuscabatur tenebris, et nox veluti quae-

Ἴγεραι κέρας σατυρίας ἡμῶν.

Δαμβάνεται ἡ τὸ κέρας οὐ μόνον ἀντιδυνάμεως, ἀλλὰ καὶ ἀντι βασιλείας· ἀμφοτέρω ἢ ὁ Χριστὸς ἔστιν, ὁ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ γένους Δαβὶδ ἀνατείλας ἡμῶν σωτὴρ· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ βασιλεὺς τοῦ βασιλεύσαντος, καὶ ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις τοῦ πατρὸς (1).

Ποιῶσαι ἔλεος.

Ἔλεος καὶ δικαιοσύνη Χριστός· ἠλεήθημεν γὰρ δι' αὐτοῦ, καὶ δεδικαιώμεθα, ὅτι οὐ φαυλοτήτων ῥύπους ἀπονηλάξομεν διὰ πίστεως δηλοῦντι δ' εἰς αὐτόν.

Καὶ σὺ παῖδον προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ.

Ἄλλα γὰρ καὶ τοῦτο σκόπει, ὅτι ὕψιστός ἐστιν ὁ Χριστός, οὗ προέδραμβον Ἰωάννης καὶ τῆ ἡλιθίας καὶ τῶ κηρύγματι καὶ τῶ λοιπὸν φήσασιν οἱ ἐλαττοῦντες αὐτοῦ πῶς θεότητα (2); πῶς ἢ οὐ βούλονται σιωπεῖναι, ὅτι τὸ καὶ σὺ προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ, παρὰ Ζαχαρίας εἰρηται, ὡς καὶ τῶ ἄλλων προφητῶν αὐτῆ γεγονότων, ὡς θεῶν δηλαδὴ;

Ἐπιφάναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθυμένους.

Τοῖς οὖν ἐν νόμῳ καὶ τῶ πῶ Ἰουδαίαν λύχνῳ ἦν οἷα τις Χριστοῦ προβαδίζων ὁ βαπτιστὴς, καὶ περὶ αὐτοῦ προανεφώνηκεν ὁ θεός· ἠτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ με· * προετύπου ἢ αὐτὸν καὶ ὁ νόμος, κελύων ἄσθεσον δεξιησίδος τοῦ λύχνου ἐν τῇ πρώτῃ σκιῇ· ἀλλ' οἱ Ἰουδαῖοι χερόν βραχὺν ἐπ' αὐτῶ ἠσθέντες διὰ γε τὸ προσδραμεῖν αὐτοῦ τῷ βαπτίσματι, καὶ θαυμάσαι τὸ βίον, εὐθὺς κατεκοίμησαν αὐτὸν τῷ θανάτῳ, μονονεχὶ τὸ ἀεφανῆ λύχνον κατασβεβηγόντες· διὰ τοῦτο καὶ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν περὶ αὐτοῦ· * ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιρόμενος καὶ φαίνων· ὑμεῖς ἢ ἠθελίσατε μικρὸν ἀγαλλιασθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.

Τοῦ κατευδύοναι τοὺς πόδας ἡμῶν εἰς δόξαν εἰρήνης.

Ἐπλανάτο μὲν γὰρ ἡ ὕψ' οὐρανὸν τῆ κτίσει· παρὰ τὸ κτίσει λατρεύεσα, καὶ τῶ δ' ἀμαθείας κατεμυλῖνετο σκότῳ, καὶ νύξ

(1) In codd. dicitur Victoris et Cyrilli. Latine tantum Corderius sub Victoris nomine.

(2) Intelligit Arianos qui Filium Deum quidem, sed tamen Patre minore dicebant; id quod Eusebium quoque, utpote arianus, scribit in psalmi praesertim 88. interpretatione.

V. 69.

E. I. 20.
H. I. 54. 16.

V. 72.

E. I. 133.

V. 76.

A. I. 12. 16
E. I. 139.
H. I. 58.

V. 79.

E. I. 20. 16.

* Ps. CXXXI. 17.

16h. V. 25.

V. 79.

E. I. 133.

οἷα τις τῶ ἀπάντων ζηνοῖαις ἐμπίπτουσα,
τὸ φύσει τὴ κὴ ἀληθῶς ὄντα θεὸν ὄραν οὐκ
ἀφίκα· ἀνέταλεν δὲ τοῖς ὄξῃ Ἰσραὴλ φωτὸς
κὴ ἡλίας δικλῶ ὁ τῶ ὅλων κύριος.

ΚΕΦ. Β΄.

CAP. II.

v. 79.

Γέγοντο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις κ. τ. λ.

A. f. 11. b.
E. f. 63. b.
F. f. 750.
H. f. 63. b.

Χρησίμως δὲ κὴ ἀναγκαίως ἐπεσημή-
νατο ὁ εὐαγγελιστὴς τῶ σωτῆρος ἡμῶν γέν-
νήσεως καιρὸν· ἵνα γὰρ μάθωμεν, ὡς βασι-
λεὺς τῶ ἐκ φυλῆς Δαβὶδ, οὐκ ἦν παρὰ τῶ ὄξῃ
Ἰσραὴλ, ἀλλ' οἱ αὐτοῖς ἀρχόντες ἐκ-
ληγοῦσασιν, εἰκότως ζημεμένται τῶ τῶ Καί-
σαρος θεασιμάτων, ὡς ὑπὸ σηπῶσφα λοι-
πὸν ἔχοντος μὴ τῶ ἄλλων τῶ Ἰεραδῶν οὕτω
γὰρ κεκέλευε γένεσθαι τῶ ἀπογραφῆν.

v. 81.

Διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς Δαβὶδ.

L. f. 63. b.
P. f. 75. b.

Ἡ μὲν οὖν ἡμῶν ἱερῶν εὐαγγελίον βί-
βλος εἰς τῶ Ἰωσήφ τῶ γημελογίαν κατ-
άγουσα, ἐκ τοῦ δανιτικῶ ἔχοντα οἴκου
τὸ γένεσθαι, ἔδειξε δι' αὐτοῦ καὶ τὴν παρ-
θένον τοῦ Δαβὶδ συμφυλέτιν, τοῦ θεοῦ
νόμου τὰς συζυγίας ἀπὸ φυλῆς θεοπίζον-
τος γίνεσθαι τῆς αὐτῆς· ὁ δὲ τῶ οὐρανίων
ἠποφῆτης δογμάτων, ὁ μέγας ἀπόστολος
Παῦλος*, ἀναφανδὸν δεσασαφεί πῶ ἀλή-
θειαν, ὄξῃ Ἰουδα μαρτυρῶν ἀνατεῖλαι τῶ
κύριον. — Ἀλλὰ διάφοροι μὲν αἱ πρὸς ἐνό-
τητα πωνεσθεῖσαι φύσεις τὴν ἀληθινὴν,
εἰς δὲ ὄξῃ ἀμφοῖν θεὸς καὶ υἱὸς, οὐχ ὡς
τῆς ἡμῶν φύσεων διαφορῶς ἀνηρημένης διὰ
πῶ ἔνωσιν· δύο γὰρ φύσεων ἔνωσις γέγο-
νε· διὸ ἕνα Χριστὸν, ἕνα υἱὸν, ἕνα κύριον
ἐμολογοῦμεν κατὰ ταύτην τῶ τῆς ἀσυγ-
χύτου ἐνώσεως ἔνωσιαν, θεοτόκον τῶ ἁγίαν
παρθένον κηρύττομεν, διὰ τὸ τῶ θεὸν
λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἑνανθρωπήσαι,
κὴ ὄξῃ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἐνώσει ἑαυ-
τῶ τῶ ὄξῃ αὐτῆς ληφθέντα ναόν (1)· ὄρωμεν
γὰρ ὅτι δύο φύσεις πωλλῶτον ἀλλήλαις
καθ' ἑνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσυγχύτως
καὶ ἀδιαιρέτως· ἢ γὰρ σάρξ, σάρξ ἐστὶ
κὴ οὐ θεότης, εἰ καὶ γέγονε θεοῦ σάρξ·
ὁμοίως δὲ καὶ ὁ λόγος, θεὸς ὅτι καὶ οὐ

dam mentibus omnium offusa, verum na-
turemque Deum cernere non sinebat. Sed
enim Israelitis lucis solisque instar exor-
tus est omnium Dominus.

Factum est autem diebus illis etc.

Utiliter immo necessario designavit evan-
gelista Servatoris nostri natiuitatis tempus.
Namque ut cognoscamus, regem de fami-
lia Davidis tunc nullum fuisse apud Israe-
litas, sed eorum principes defecisse, recte
meminit Caesaris edictorum, ceu qui cum
ceteris populis Iudaeam quoque sceptro suo
coliberet. Sic enim descriptionem omnium
mortalium fieri mandaverat.

Eo quod esset de domo et familia Davidis.

Sacrorum evangeliorum liber, ad Iose-
phum stirpis seriem deducens, qui de Da-
vidis familia genus erat sortitus, demon-
strat simul Virginem quoque de Davidis
tribu aequae ac illum fuisse, quia divina lex
coniugia intra eandem tribum fieri iubebat.
Ceterum caelestium dogmatum interpres,
magnus apostolus Paulus, veritatem palam
edicit, ex Iuda ortum esse Dominum testans.
— Diversae quidem ad veram unitatem faci-
endam concurrerunt naturae, unusque ex
utraque Deus filius: non quod naturarum
diversitas ob adunationem perempta fue-
rit; nam duarum potius naturarum adu-
natio facta est: propterea unum Christum.
unum filium, unum dominum confitemur.
Atque ob hanc inconfusae adunationis sen-
tentiam, deiparam quoque sanctam Vir-
ginem praedicamus, quia nimirum Dei Ver-
bum caro factum est et homo, atque ab
ipso conceptu copulavit sibi sumptum ex
Virgine templum. Cernimus enim duas na-
turas indivisibili adunatione copulatas, in-
distincte, inseparabiliter. Nam caro, caro
est non deitas, quamquam Dei caro facta
est. Aequae Verbum, Deus est non caro,
quamquam ob dispensationis mysterium

(1) Confer in nostra editione p. 77. Cyrillum orat. de Deipara cap. 4.

carnem illam sibi propriam effecit. Etsi autem et diversae et inaequales naturae sunt quae ad unitatem (Christi) faciendam concurrerunt, unus tamen ex utraque solusque est; neque licet unicum dominum Iesum Christum in hominem seorsum dividere, et item in Deum seorsum; sed unum eundemque dicimus esse Christum Iesum, naturarum diversitatem probe scientem, ipsasque sine ulla mutua confusione retinentem.

Cum Maria desponsata sibi uxore praegnanate.

Desponsatam ait fuisse sacer evangelista Iosepho Mariam, ut demonstret mantibus tantum sponsalibus evenisse conceptionem, miramque Emmanuhelis natiuitatem, praeter humanae naturae leges. Non enim Virgo virili suscepto semine partum effudit. Quenam autem rei ratio? Omnium inchoatio Christus, et secundus ut aiunt scripturae Adamus, Spiritu sancto operante genitus fuit, ut ad nos quoque gratiam transmitteret. Futurum quippe erat, ut nos pariter haud iam diutius hominum filii, sed Dei potius essemus, in Christo scilicet primo per Spiritum regenerationem adepti; ut fieret ipse primogenitus inter omnes, prout ait sapientissimus Paulus. Providentissime autem census occasio sanctam Virginem misit Bethlehem, ut alterius quoque vaticinii exitum videremus. Scriptum est enim, ut diximus: et tu Bethlehem domus Ephrahae, modica es ut sis in millibus Iudae: ex te mihi exhibit qui dux fiet in Israele. — Iis autem qui dicunt, quod si carnaliter peperit Virgo, ipsa corrupta fuerit; sin vero minus corrupta fuerit, phantastice tantum peperisse; nos dicimus: propheta ait, dominum Deum Isra-

σάρξ, εἰ καὶ ἰδίαν ἐποίησατο τῷ σάρκα οἰκονομικῶς· εἰ δὲ καὶ διάφοροι καὶ ἀλλήλαις ἄνισοι ἦν εἰς ἐνόητα συνθεσζαμικῶτων αἱ φύσεις, ἀλλ' οὖν εἰς ὃ ἐξ ἀμφοῖν γε μόνος καὶ οὐ διαριετίον (1) ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς, καὶ εἰς θεὸν ἰδικῶς, ἀλλ' ἕνα καὶ (2) αὐτὸν εἶναι φασὲν Χριστὸν Ἰησοῦν, ἃ ἦν φύσεων εἰδῶτα διαφορὰν, καὶ ἀσυγχύτους ἀλλήλαις αὐτὰς διατηροῦντα (1).

Σὺν Μαρίας τῇ μεμνηστυμένη αὐτῷ ἡρακίᾳ, οὐσῆ ἡρακίᾳ.

v. 5.

Ὁ δὲ γε ἱερός εὐαγγελιστῆς, μεμνηστυῆναι φησὶ τῷ Ἰωσήφ τῇ Μαρίας, δεκτικὸς ὡς ἐπὶ μόνους τοῖς μνήστροις ἢ σύλληψις, καὶ παράδοξον ἢ γέννησις τῆ Ἐμμανὴλ, καὶ τοῖς τῷ ἀνθρωπίνης φύσεως οὐκ ἀπολεθῆσα νόμοις· οὐ γὰρ τέτοικεν ἢ ἀγία παρθένος, ἀνθρωπίνης ἀσέριματος λαβῆσα καταβολήν· καὶ τίς ὁ τοῦδε λόγος; ἢ πάντων ἀπαρχὴ Χριστός, ὁ δευτέρου Ἀδάμ καὶ τὰς γραφὰς. Ἰησοῦς γέννητός γενέτονος πανέμουτος. ἵνα καὶ εἰς ἡμᾶς ᾠθευπέμνη τὸ χάριν ἐμῆλλομῆ γὰρ καὶ ἡμεῖς, οὐκ ἀνθρώπων ἐπι ρηηματίζον τέκνα, θεοῦ ἢ μᾶλλον, τὸ διὰ τὸ πνεύματος ἀναγέννησιν ἐν πρώτων λαχόντες Χριστῷ ἵνα γέννηται αὐτὸς πρωτεύων ἐν πᾶσι, καθά φησιν ὁ πάπιστος Παῦλος· οἰκονομικῶτα ἢ ἀπορηαφῆς ὁ καιρὸς πέπομφεν εἰς Βηθλεὲμ τὴν ἀγίαν παρβένον, ἵνα ἐτέραν ἰδωμῆν προφητείαν ἐκτετελεσμένην γέγραπται ἥδ ὡς ἔφημῆν καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τῷ Ἐφραθα (2), ὀλιγοσὸς εἰ τὸ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξήθεύεται τοῦ εἶναι εἰς ἀρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ. * Πρὸς δὲ ἑστῶ λείγοντας, ὅτι εἰ σαρξὶ γενένηται ἢ παρθένος, διέφθαται· εἰ δὲ οὐ διέφθαται, καὶ φαντασίαν γενένηται, φασὲν ὁ προφήτης λέ-

A. V. 11.
E. 1. 41.
F. 1. 748. 1.
H. 1. 42.

* Coloss. I. 15.
E. 1. 65. D.
F. 1. 750.

* Matth. II. 6.
B. F. 22.

(1) Saepe etiam alibi, ut heic, de duabus mantibus in Christo naturis perspicue locutus est Cyrillus, puta in libris atque epistolis adversus Nestorium (praesertim in illa quae incipit καταφλαρῶσι), in dialogo quod unus sit Christus, in scholiis, atque in novis quae nos ipsi edidimus eiusdem scriptis. Quamobrem singulari Severi antiocheni impudentia atque mendacio opus fuit, ut Cyrillum haereseos suae monophysiticae patronum esse iactaret.

(2) Ita codices A. E. F. H. sine negante particula, uti reapse se habet textus hebraicus Michaeae V. 2, cum gr. et lat. vulgato; qua super re satis dictum est a sacris criticis, praesertim a S. Hieronymo ad Mich. loc. cit. et epist. 57.

γα, ἔτι [κύριος ὁ θεὸς Ἰσραὴλ] εἰσῆλθε
 κὴ ἐξῆλθε, κὴ μένει ἢ πύλη κεκλεισμένη· *
 κὴ εἰ ἀσυγχύτως ὁ λόγος ἀρξῆ ἐγένετο,
 ἀσπάρως πάντως συλληφθεὶς, ἀφ' ἑσθ' ὡς
 γεγέννηται.

V. 7.

Καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.

Ποῖον ἄρα πρωτότοκον; πρωτότοκον
 λέγει τὸν, οὐ (ὁ) πρῶτον ἐν ἀδελφοῖς,
 ἀλλὰ (ὁ) κὴ πρῶτον καὶ μόνον· ἔστι γὰρ
 τοῦ καὶ τοιοῦτον εἶδος ἐν ταῖς σημασίαις
 τοῦ πρωτότου· καὶ γὰρ κὴ πρῶτον ἔστιν
 ὅτε (ὁ) μόνον ἢ ἡραφὴ καλεῖ· ὡς τὸ, ἐγὼ
 εἰμι θεὸς πρῶτος, κὴ μετ' ἐμοῦ οὐκ ἔστιν
 ἕτερος· * ἵνα οὖν δείξῃ, ὅτι οὐ ψιλλὸν ἀν-
 θρωπον ἐγέννησεν ἢ παρθένος, ἐπήγαγεν
 τὸ πρωτότοκον· ἕτερον γὰρ οὐκ ἔσχεν υἱόν,
 μένασα παρθένος, ἀλλὰ (ὁ) τοῦ πατρὸς·
 περὶ οὐ καὶ θεός, καὶ πατήρ διὰ φωνῆς
 τῆς Δαβὶδ βοᾶ· * καὶ γὰρ πρωτότοκον θή-
 σομαι αὐτὸν ὑψιλλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι
 τῆς γῆς· τούτε καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος

* Is. XLIV. 6.

* Ps. LXXXVIII.
28.

* Hebr. I. 6.

ἐξηγησάμενος λέγων· * ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ
 (ὁ) πρωτότοκον εἰς τὴν οἰκωμένην, λέγει
 καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἄγ-
 γελοι θεοῦ· εἴτα πῶς εἰσβέβηκεν εἰς τὴν
 οἰκωμένην; ἔξω γὰρ ὑπάρχει αὐτῆς, οὐ το-
 πικῶς μᾶλλον ἀλλὰ φυσικῶς ἕτερος γὰρ κὴ
 φύσιν ἐστὶ παρά γε (ὁ) πᾶσαν τὴν οἰκω-
 μένην· εἰσβέβηκε ἢ εἰς αὐτὴν γυρόμενος ἀν-
 θρωπος, κὴ μέρος αὐτῆς χηματίσας διὰ
 τὴν σάρκωσιν· καὶ τοι γὰρ μονογενὴς ὑπάρ-
 χων θεϊκῶς, ἐπὶ γέγονεν ἡμῶν ἀδελφός,
 ταῦτη τοι κὴ ὀνομάσθη πρωτότοκος· ἵνα
 ὡς ἀπαρχὴ τῆς ἀνθρώπων υἰοθεσίας γε-
 γονῶς, κὴ ἡμᾶς υἱοὺς θεοῦ γλυτῶσιν ἡμε-
 σκευάση.

E. I. 73.
F. I. 738.

Ὡς ἐ τὸ πρωτότοκον, περὶ τῆς οἰκο-
 νομίας εἰρηῆσαι νόμιζε· κὴ γὰρ τὴν θεό-
 τητα μονογενῆς· πάλιν μονογενῆς μὲν καθ'
 ὁ λόγος ἐστὶν ἐκ πατρὸς, ἀδελφούς κὴ
 φύσιν οὐκ ἔχων, οὐδὲ ἕτερον τινὲ πωτα-
 τόμενος· εἰς γὰρ κὴ μόνος ὁ ὁμοούσιος
 τῷ πατρὶ υἱὸς τοῦ θεοῦ· πρωτότοκον δὲ
 διὰ τὴν πρὸς τὰ κτίσματα συγκατάβα-
 σιν· ὅτε μὲν οὖν μονογενῆς ὀνομάζεται,
 οὐδεμίαν αὐτῷ προσωπελεγμένην αἰτίας,

helic ingressum esse atque egressum, et tamen ianua clausam mansisse. Praeterea si inconfuse Verbum factum est caro, absque semine prorsus conceptum, sine ulla item corruptione natum est.

Peperitque filium suum primogenitum.

Quem, inquam, primogenitum? Primogenitum nunc dicit, non primum inter fratres, sed primum simul et unicum. Nam et hic quoque vocabuli « primogeniti » sensus est. Etenim primus dicitur interdum a scriptura qui unus est. Veluti illud: ego sum Deus primus, et mecum non est alter. Ut ergo ostenderet haud simplicem hominem a Virgine genitum, addidit « primogenitum. » Non enim alium habuit filium, quum virgo permanseret, nisi patris (caelestis) filium; de quo Deus pater voce Davidis clamat: et ego primogenitum ponam illum, excelsum prae regibus terrae. Huius sapientissimus quoque Paulus meminit dicens: et cum introducit primogenitum in orbem terrae, dicit: et adorent eum omnes angeli Dei. Iam vero quomodo in mundum introiit? Est enim extra ipsum non localiter sed potius naturaliter. Diversus enim natura est a re quavis in universo mundo contenta. Introiit ergo in mundum, quatenus factus est homo, mundique pars coepit esse propter incarnationem. Quamquam vero divinitus erat unigenitus, at tamen postquam frater noster evasit, tum demum primogenitus quoque nominatus est; ut quatenus adoptivorum hominum princeps factus est, nos pariter Dei filios fieri curaret.

Primogenitum, ob dispensationis mysterium dictum esse puta: etenim secundum deitatem, unigenitus est. Rursus unigenitus est, quatenus Verbum est ex patre, fratres naturales non habens, nec alii cuiquam connumeratus: unus enim solusque est consubstantialis patri filius Dei. Primogenitus autem propter suam ad creaturas inclinationem. Cum ergo unigenitus appellatur, sic nempe absolute dicitur, quin

ulla causa admisceatur, ob quam reapse taliter nominetur, quum utique unigenitus Dei sit in patris sinu. Cum autem primogenitum ipsum sacrae appellant scripturae, statim addunt et quorum sit primogenitus, nec non causam ob quam eiusmodi appellationem sortitus sit. Dicunt enim primogenitum inter multos fratres, et primogenitum ex mortuis: illud quidem, quatenus factus est per omnia similis nobis absque peccato: alterum vero, quatenus ipse primus carnem suam ad immortalitatem resuscitavit. Porro unigenitus extitit secundum naturam, ceu solus ex patre Deus de Deo, solus de solo, Deus ex Deo effulgens, lumen de lumine. Primogenitus autem propter nos, ut quoniam primogenitus eorum qui facti sunt dicitur, per ipsum salvetur quicquid pari ac ille conditione est. Nam si eum esse primogenitum prorsus necesse est, sequitur ut ii quoque quorum est primogenitus, maneanl. Quod si, prout vult Eunomius, primogenitus ex Deo dicitur ceu primus inter multos genitus; pariterque est Virginis primogenitus; utique ex hac etiam talis fuerit, tamquam alio prior. Iam quia reapse solus, non autem prior aliis, ex Maria primogenitus prodiit; utique ex Deo quoque primogenitus processit, non tamquam primus in multis, sed tamquam unicus revera genitus. Praeterea, si priora recte dicuntur causa posteriorum; primoque Deus erat et Dei filius, utique eorum, qui filii appellantur, causa filius est, quia hi ab illo nomen sunt auspicati. Ergo qui posteriorum filiorum causa est, merito dicitur primogenitus, non quod primus ortu sit inter illos, sed quia obtinendae filiorum appellationis causa ipsis fuit. Ac sicuti, quia pater dicitur primus, iuxta illud, ego sum, inquit, primus, et ego novissimus, minime hinc prorsus cogimur credere illum posteriorum affinem; ita etiamsi primus dicitur in creatis rebus filius, sive ante omnem creaturam primogenitus, non

καθ' ἣν ὄσιν μονογενῆς, τοῦτο καλεῖται, ἀλλ' ἀποσπελυμένως, μονογενῆς θεός/ ὢν εἰς τὸ κόλπον τοῦ πατρὸς. * ὅτε δὲ πρωτότοκον αὐτὸν αἰθεῖται καλοῦσι γραφαί, εὐθὺς ὑπερέκειναι καὶ ὢν ὅσι πρωτότοκος, καὶ τῷ αἰτίαν δι' ἣν καὶ ταύτῳ ἔχῃ τὴν ἐπωνυμίαν· φασὶ γὰρ πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς *, καὶ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν. * τὸ μὲν, καθ' ὃ γέγονεν ὁμοῖος ἡμῖν κατὰ πάντα χωρὶς ἀμάρτίας· τὸ δ' ἡ, καθ' ὃ πρῶτον αὐτὸς εἰς ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς εἰσαυτοῦ σάρκα ἀνέστη. Ἐἴστι μονογενῆς μὲν καὶ αὐτοῖς, ἅτε δὴ μόνον ὢν ἐκ πατρὸς θεὸς ἐκ θεοῦ, καὶ μόνον ἐκ μένου, θεὸς ἐκ θεοῦ ἀναλάμψας, καὶ φῶς ἐκ φωτός· πρωτότοκος δὲ δι' ἡμᾶς, ἐπεὶ καλεῖται τῶν πεποιμημένων πρωτότοκος, δι' αὐτὸν σώζεται τὰ κατ' αὐτὸν· εἰ γὰρ δεῖ πάντως αὐτὸν εἶναι πρωτότοκον, μῆρουσι πάντως καὶ ὢν ὅσι πρωτότοκος· εἰ δὲ κατ' εὐνόμιον πρωτότοκος ἐκ θεοῦ λέγεται ὡς τὸ πολλῶν πατρῶν γνηθεῖς, ἐστὶ δὲ καὶ ἐκ πατρῆου πρωτότοκος, εἴη ἂν ἔξ αὐτῆς ὡς πρῶτον ἐτέρου· εἰ δὲ μόνον, ἀλλ' οὐ πρὸ ἄλλων γνηθεῖς, ἐκ Μαρίας πρωτότοκος κέκληται, καὶ ἐκ θεοῦ ἄρα πρωτότοκος, οὐχ ὡς πολλῶν πατρῶν, ἀλλ' ὡς μόνου γνηθεῖς (1)· ἐστὶ εἰ τὰ πρῶτα τῶν δευτέρων αἰτία ὁμολογῆται, πρῶτον ἢ ἢν θεὸς καὶ θεοῦ υἱός, τῶν ἄρα υἱῶν λεγομένων αἰτίων οὐ υἱός, ὡς ἐξ ἐκείνου λαχόντων τὴν κλησιν· ὁ ἄρα αἰτίων τῶν δευτέρων υἱῶν, λέγοιτ' ἂν πρωτότοκος δικαίως, οὐχ ὡς πρῶτον ἐκείνων ὑπάρχας, ἀλλ' ὡς πρῶτος τῶν υἱῶν προσηγορίας ἡγουμένους αὐτοῖς αἰτίος· καὶ ὡσαύτως τὸ λέγεσθαι πρῶτον ἢ πατέρα, ἐγὼ γὰρ φησὶν εἶμι πρῶτον, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, οὐκ ἀναγκαστικῶς πάντως αὐτὸν συγγρηῖ τοῖς μετ' αὐτὸν νοεῖσθαι, οὕτως καὶ πρῶτον λέγεται τῆς κτίσεως ὁ υἱός, εἴτ' οὖν πρωτότοκος πρὸ πάσης κτίσεως, οὐ πάντως ἔσται τῶν ποιημάτων εἰς· ἀλλ' ὡσαύτως ὁ πατὴρ ἀρχὴν ἑαυτοῦ τῶν πάντων ἀποδεικνύων ἔλα-

* Job. I. 18.

* Rom. VIII. 29.

* Coloss. I. 15.

(1) Animadvertite acutum et theologicum Cyrilli argumentum.

ἔγω εἰμι πρῶτος, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς πρῶτος τῆς κτίσεως λέγεται δι' αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα γέγονεν καὶ αὐτὸς ἐστὶν ἡ πάντων κτισμάτων ἀρχὴ, ὡς κτίσις καὶ δημιουργός.

ideo tamen unus erit ullatenus ex creatis. Sed quemadmodum pater, ut se principium omnium ostenderet dixit, ego sum primus, sic etiam filius primus in creatis rebus dicitur: per ipsum enim omnia sunt facta, ipseque est creaturarum omnium principium, utpote conditor et creator.

A. 7.

Καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτῃ.

A. 1. 29. B. 1. 1. 28. C. 1. 263. D. 1. 81. D.

Εὗρεν ἀποκτινηθέντα τὸ ἀνθρώπων διὰ τοῦτο ἐν φάτῃ ὡς ἐν τάξῃ βοφῆς τέθειται, ἵνα τὸ κτηνοπρεπὴ μεταμειψαντες βίον, εἰς τὸ ἀνθρώπων πρόπτεον ἀνακομισθῶμεν σύνεσιν καὶ οἱ κτηνώδεις τῇ ψυχῇ, προσελθόντες τῇ οἰκείᾳ τραπέζῃ τῇ φάτῃ, εὐρωμῆρ μικρῆτι χέρτον, ἀλλ' ἄρτον τὸ ἐξ οὐρανοῦ, τὸ δ' ζωῆς σῶμα.

Et reclinavit eum in praesepio.

Invenit hominem iumentum instar effectum. Idcirco Iesus ceu pabulum in praesepi positus fuit, ut nos beluinam vitam omittentes, ad dignum homine intellectum redeamus: et qui animo efferato fuimus, ad hanc eius praesepis mensam venientes, iam non foenum inveniamus, sed panem de caelo, corpus vivificum.

A. 8.

Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες.

B. 1. 23. D.

Ποιμέσι ἢ πρώτον ἀποκαλύπτεται τὸ ὑπὸ τῷ ἀγγέλων ὑμνέμενον μυστήριον, οἱ τινες τύπων ἐπέειχον τὰς ἐκκλησίας μελλόντων ποιμαίνειν· αὐτοῦ γὰρ ἐδὲ καὶ πρώτως ἀκούειν τὸ ἐπὶ γῆν εἰρήνην, διότι καὶ οἱ πνευματικοὶ ποιμένες ἐμύηλον τὴν εἰρήνην ὁπωρεῖν παντὶ τῷ δ' ἐκκλησίας πληρώματι· ἐτι ἢ τὸ τὸ ποιμένων πρόσωπον, καὶ ἡ γλυκὴν διατὴν ἀποκαλύψεως αὐτοῖς χαρὰ σημαίνῃ σαφῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλανώμενον ἤλθε πρόβατον ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ποιμένας γὰρ οὐδὲν οὕτως εὐφραίνειν οἶδεν, ὡς ἡ ἀπολωλὸτος βοσκήματος εὐρεσις· ὅπερ ἐκ τῆν ἑτέρων τινὸς εὐρεῖν, ἢ τὸ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ· εἴτα ἐπὶ Βηθλεὲμ οἶκος ἄρτος ἐρμηνεύεται, πᾶς ἐμύηλον οἱ ποιμένες μὲν τὸ κήρυγμα δ' εἰρήνης ἐπέειχετο, ἢ ἐπὶ τὸ πνευματικὸν οἶκον τῷ οὐρανίᾳ ἄρτε, τούτεσι τὸ ἐκκλησίαν; ἐν ἡ μυστικῶς καθ' ἐκάστῳ ἐρμηνεύεται ὁ σκτὸ οὐρανὸν καταβάς ἄρτος, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ (1).

Et pastores erant in eadem regione vigilantes.

Celebratum hymno ab angelis mysterium pastoribus ante omnes revelatur, qui typum futurorum in ecclesia pastorum gerebant. Illos nimirum oportuit primos audire verba « in terra pax » quia spirituales pastores pacem universo ecclesiae populo proclamaturi erant. Praeterea pastorum persona, et excitatio iis ex hac revelatione nunc gaudium, significant prorsus advenisse ad errantem ovem pastorem. Etenim nihil magis pastores delectat, quam amissae pecudis inventio; quam quidem invenire nemo nisi princeps pastorum Christus poterat. Deinde quia Bethleem panis domum interpretatur, ubinam congregari post promulgatum evangelium debebant pastores, nisi in spiritali caelestis panis domo, id est ecclesia? in qua mystice quotidie sacrificatur is qui de caelo descendit panis, et vitam mundo suppeditat?

A. 1. 29. B. 1. 1. 28. C. 1. 263. D. 1. 81. D.

Ποιμένες γαρόντασι τὸ μυσταγωγούμενον ἀπαρχῆ· βλέψῃ ἢ πάλιν ὁ τύπος εἰς ἀλήθειαν· ποιμέσι γὰρ τοῖς πνευματικοῖς ἐμφανῆ καθίστησιν ἑαυτὸν ὁ Χριστός, ἵν' αὐτὸν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελίζωνται καθάπερ ἀμέλῃ καὶ οἱ τότε ποιμένες ἐδιδάσκοντο μὲν παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων δραμόντες ἢ, τοῖς ἑτέροις ἀπήγγελον· ἄγγελοι ἢ οὖν τὸ περὶ

Initiatorum primitiae pastores fuerunt: rursus itaque ad veritatem spectat typus. Spiritualibus namque pastoribus semet Christus demonstrat, ut hi deinceps ipsum aliis annuntient. Prorsus ut tunc pastores a sanctis angelis edocti, aliis vicissim festinantes rem nuntiaverunt. Itaque angeli initium praedicandi Christi faciunt, lau-

(1) Animadvertite missae quotidianae in veteri etiam ecclesia consuetudinem.

dantque ut Deum illum, qui ex muliere mirabiliter secundum carnem natus erat. Deus enim reapse erat in specie nostra rerum omnium dominus, ut inflictam primae mulieri maledictionem antiquaret. Dicitum quippe illi fuerat: in dolore filios paries. Sed postquam mulier incarnatum peperit Emmanuelem, qui vita est, maledictionis vis excidit, extinctus fuit una cum morte etiam pariendi dolor in terrenis matribus. Vin aliam quoque rei causam cognoscere? Sapientissimi Pauli memento de Christo scribentis: quod enim impossibile erat in lege, quatenus ea propter carnem infirmabatur, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et pro peccato, damnavit in carne peccatum; ut iustificatio legis in nobis compleretur, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Quid ergo est, quod in similitudinem carnis missum fuisse filium dicit? Latet in carnis nostrae membris peccati lex, et congenitarum cupiditatum insanus motus. Dei autem Verbum homo factum, sanctam habuit carnem vereque purissimam: eratque in similitudine carnis nostrae, non tamen secundum illam: alienum quippe omnino erat, ab inhaerentibus corpori nostro inquinacionibus, motuque et proclivitate quae nos ad illicita defert. Porro haec causa fuit cur Servator incarnari voluerit.

Et pannis eum involvit.

Cum vides infantem fasciis involutum, cave ne in eius sola secundum carnem nativitate mentem tuam defigas, sed scande potius ad dignae Deo maiestatis contemplationem: in caelum nempe conscende; sic enim in supernis spectabilis excelsitatibus, eximia gloria circumdatum: videbis, inquam, in sublimi sedentem throno: audies seraphim hymnis eum celebrantes, plenumque dicentes caelum ac terram maie-

αὐτῆ κηρυγμάτων ἀπάρχονται· κὴ δοξολογούσιν ὡς Θεὸν τὸ κτ' σάρκα ἐκ γυναικὸς ὡς ἀδόξως γενηνημένον· θεὸς γὰρ ἦν ἐν εἰδῆ τῷ καθ' ἡμᾶς ὁ τ' ὄλων κύριος, ἵνα λύσῃ τὸ ἄραν τ' ἐπὶ τῇ πρώτῃ γυναικί· εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτὴν, ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα· * ὡς γὰρ εἰς ἔθανον τίκτεσαι, τὸ τ' ἀνίας ἐσχῆκασιν κέντρων· ὅσῃ δ' ἡ γυνὴ τέτοκε κτ' σάρκα τ' Ἐμμανυὴλ ὅς ἐστι ζωὴ, λέλυται τ' ἀράς ἡ δύναμις, σωπαέσθῃ τῷ θανάτῳ κὴ τὸ ἐν λύπαις γηναῖν τὰς ἐπὶ γῆς μητέρας (1)· βέβηλ κὴ ἑτέραν αἰτίαν τ' παράγματος ἐκμαθεῖν; μέμνησο τ' σωφράτῃ Παύλῳ γεγραφότος περὶ Χριστοῦ· * τὸ γὰρ ἀδύνατον τ' νόμος, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τ' σαρκὸς, ὁ Θεὸς τ' ἑαυτῆ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοίωματι σαρκὸς ἀμαρτίας κὴ περὶ ἀμαρτίας, κατέκεινε τ' ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τ' νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κτ' σάρκα ὡσαυτοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα (2)· τί οὖν ἐστὶ τὸ, ἐν ὁμοίωματι σαρκὸς ἀμαρτίας ἀπεσάλαθαι λέγειν τ' υἱόν; ἐμφωλεύει μὲν τοῖς μέλεσι τ' σαρκὸς ἡμῶν, τ' ἀμαρτίας ὁ νόμος, κὴ τ' ἐμφύτων ἐπιθυμιῶν τὸ ἐκτοποιν κίνημα· ὁ δὲ γε τ' Θεοῦ λόγος ἡλιόμολος ἠέθρωπος, ἀγίαν εἶχε τ' σάρκα κὴ πάνανγον ἀληθῆ· κὴ ἐν ὁμοιώσει μὲν τ' ἡμετέρας σαρκὸς, οὐ μὴν ἔτι κὴ κατ' αὐτὴν· ἀπύλλατο γὰρ εἰς ἅπαν τ' ἐμπεφυκότων τοῖς ἡμετέροις σώμασι μολυσμῶν, κινήματων κὴ ῥοαῆς τ' ἡμᾶς ἀποφερούσης ἐφ' ἃ μὴ θέμις· ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ αἰτία τ' τ' σωτήρος σαρκώσεως.

Καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτόν.

Ὅταν ἴδῃς βρέφους ἐσπαργανωμένον, μὴ μέχρι μόνης τ' κτ' σάρκα γηνησεως αὐτοῦ τ' σεαυτοῦ διάνοιαν σήσης, ἀλλ' ἀναπήδησον εἰς Θεωρίαν τ' Θεοπροποῦς δόξης αὐτοῦ· ἀνάβηθι τ' οὐρανῶν· οὕτως αὐτὸν ἐν τοῖς ἀνωτάτω Θεωρήσεις ὑψώμασι, πῶ ὑπερτάτῳ ἔχοντα δόξαν, ὅψει καθ' ἡμέρον ἐπὶ θρόνον ὑψηλοῦ κὴ ἐπηρμένε· ἀκούσῃ τ' σεραφίμ ὑμολογούντων αὐτόν, πλήρη τε εἶναι λεγόντων τ' οὐρανῶν κὴ τ' γῆν τ' δό-

* Gen. III. 16.

* Rom. VIII. 3.

V. 7.

A. f. 20. b.
C. f. 108. b.
E. f. 81.
F. f. 206.
H. f. 86.
I. f. 70.

(1) Hoc spiritali aliquo sensu intelligendum videtur. Nisi forte Cyrillus unice designat B. Mariam, quae certe sine dolore peperit.

(2) Confer quae adnotat Cyrillus in commentario ad hunc Pauli locum in editione nostra.

ξίς αὐτοῦ γέγονε ἢ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ γῆς·
 δόξα γὰρ Θεοῦ ἀειπαύσατο ὅσα ποιμένας·
 καὶ πληθύνθησαν οὐράνιος δοξολο-
 γούντων Χριστὸν· πλείους μὲν γὰρ ἐξηγνή-
 θησαν καὶ καιροὺς ἅγιοι προφήται, ἀλλ'
 οὐδεὶς ἐκείνων ἐδοξολογήθη ἀπόποτε διὰ
 φωνῆς ἀγγέλων· ἄνθρωποι γὰρ ἦσαν καὶ
 ἐν μήτροις τοῖς καθ' ἡμᾶς οἰκεῖται Θεοῦ
 γνήσιοι· Χριστὸς ἢ οὐκ' οὕτως· Θεὸς γὰρ
 ὅστις καὶ κύριος καὶ προφητῶν ἁγίων ἀποστο-
 λούς· καὶ ὡς ὁ ψάλλον φησὶ *· τίς ἐν νεφέ-
 λαις ἰσωθήσεται τῷ κυρίῳ; καὶ τίς ὁμοιω-
 θήσεται ἐν υἰοῖς Θεοῦ; ἡμῖν μὲν γὰρ τοῖς
 ὑπὸ ζυγῶ καὶ φυσικῆν δουλείαν, ἐν χάριτος
 τάξει ἀροσενέμψεται παρ' αὐτοῦ τὸ τῷ υἱό-
 τητι ὄνομα· Χριστὸς δ' ἐστὶν ἡ ἀλήθεια,
 τοῦτέστιν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ καὶ φύσιν υἱός,
 καὶ ὅτε γέγονε σὰρξ· μεμηνκε γὰρ ὁ ἦν,
 καὶ τοῖ ἀροσλαβίων ὁ οὐκ ἦν· ὅτι ἐστὶν
 ἀληθὲς ὁ φημι, παύσεται πάλιν ὁ ἀρο-
 φήτης Ἰσαίας λέγων· * ἰδοὺ ἡ παρθένος
 ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέ-
 σσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανὴλ· βούτυ-
 ρον καὶ μέλι φάγεται· πρὶν ἢ γνῶναι αὐτὸν
 προελεῖσθαι πονηρὰ, ἐκλέχεται τὸ ἀγαθόν·
 διότι πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ
 κακόν, ἀπειθεῖ πονηρὰ καὶ ἐκλέξασθαι τὸ
 ἀγαθόν· καὶ τοὶ πᾶς οὐκ' ἀπασιν ἐναρ-
 γές, ὅτι παιδίον νεογνὸν καὶ ἀρτιθαλές, καὶ
 οὐκ ἔχον ἀπὸ τῆς ἡλικίας τὸ δύν-
 ασθαί τι νοεῖν, ἀνικάνως ἔχει παρὸς θιάκρι-
 σιν πονηροῦ τε καὶ ἀγαθοῦ πράγματι;
 οἷδε γὰρ ὁλωσ οὐδέν· ἀλλ' ἐν γαστρὶ πάντων
 σωτήρι Χριστῷ θαῦμα μέγα καὶ ἐξυμῖσιον ἦν·
 ἡσθε μὲν γὰρ, ὡς βρέφος ὡν ἔτι, βούτυ-
 ρόν τε καὶ μέλι· βούτυρον ἢ καλεῖ τὸ γάλα
 τῆς παρθένου ὁ προφήτης, διὰ τὸ μὴ ἐκ
 θηλυτικῆς καὶ ἡδονῆς καὶ ἐκλύσεως γεγε-
 νῆσθαι αὐτό· πεπηγὸς δὲ εἶναι καὶ στερεόν,
 μὴ ἢ πικρίαν ἔχειν τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τῆ
 μέλιτι τὴν γλυκύτητα· εἰ γὰρ πάντα τὰ
 τῷ Θεοῦ, γλυκύτερά ἐστιν ὑπὲρ μέλι καὶ
 κηρίον.

1. 1 7.

Ἄμα μὲν ἐξηγνήθη Χριστὸς, καὶ ἡ τοῦ
 δαβὴλ δύναμις ἐσकुλεύετο· ἡ φησικεύετο
 μὲν ἐν Δαμασκῷ, καὶ πλείους εἶχεν ἐκεῖ· ὅσα

state eius. Iam id ipsum in terra quoque
 peractum est: etenim gloria Dei circum-
 fulsit pastores, ac caelestis exercitus lau-
 dem Christo canentis multitudinem. Plurimi
 certe nati sunt per tempora sancti prophetae,
 nemo tamen illorum glorificatus fuit
 umquam angelorum voce: homines enim
 erant, et intra modulum nostrum servi Dei
 fideles. Non ita Christus: est enim Deus
 ac dominus, et sanctorum prophetarum
 missor. Atque ut ait psalmista: quis in nubibus
 aequabitur Domino? Et quis ei comparabitur
 inter filios Dei? Etenim nobis quidem,
 qui sub iugo servilique conditione sumus,
 attributa est ab illo filiorum appellatio;
 sed enim Christus ipsa rei veritas est,
 nempe Dei patris naturalis filius, tunc etiam
 cum caro factus est: mansit enim quod
 erat, etiam postquam iam assumpsit quod
 non erat. Quod autem vera dicam, testabitur
 denuo Isaias dicens: ecce virgo in utero
 habebit, et pariet filium, cuius nomen
 appellabunt Emmanuelem: butyrum et mel
 comedet: prius quam noverit mala praeoptare,
 bonum eliget: quia nimirum ante quam
 discernat puer bonum a malo, malitiae
 resistit ut bonum praeoptet. Ceterum
 quid ni omnibus constet, puerum nuper
 natum ac tenerum, qui ob brevitatem
 temporis atque aetatis quicquam
 intelligendo ineptus est, bonum a malo
 discernere prorsus nequire? Rei quippe
 omnis ignarus est. At enim in omnium
 servatore Christo, grande erat immensumque
 miraculum. Edebat enim, ceu adhuc puer,
 butyrum et mel. Butyrum autem lac
 virgineum appellat propheta, propterea
 quod haud ex feminea mollitia neque voluptate
 ac lubricitate effectum fuerat: concretum
 immo et solidum, nullamque habens
 peccati amaritudinem, sed mellis potius
 dulcedinem: siquidem quicquid Dei est,
 melle dulcius favoque est.

Christo nato, statim diaboli potentia
 praedae fuit. Et is quidem colebatur
 Damasci, ibique plurimos adoratores habebat.

bat: verumtamen quo tempore sancta peperit Virgo, tyrannidis eius vires contractae sunt. Igitur ad veritatis notitiam ethnici pertracti fuerunt. — Mos est divinitus inspiratae scripturae, diversis nominibus universalem Deum appellandi; et quidem ex gestis per tempora rebus appellationes excogitandi. Id in Christo etiam factitatum est. Est enim verus Deus; quam rem illa quoque verba demonstrant: accelera spolia detrahere, festina praedari. — Eius initium crux fuit, per quam universi orbis regnum obtinuit; quandoquidem ipse vere usque ad mortem crucis patri obedivit. — Animadvertite, carissime, et intellige, non ad ethnicorum consuetudines transisse eos qui per fidem sanctificati sunt; sed ad horum potius mores accessisse illos, qui vocati fuere. Et carnivorae quidem beluae sunt lupus, leo, ursus, panthera: herbis autem pascuntur quicumque sunt cicures, haedi, agni, vituli. Sed ferae, inquit, una cum cicuribus pascentur, et eorundem escis utentur. Ergo nequaquam cicures ad ferarum consuetudines transierunt; sed haec potius ad illorum, ut dixi, mores conversae sunt. Mutati sunt itaque homines ex ferino ingenio ad congruum sanctis mansuetudinem; immutati fuerunt per Christum, factique sunt agni qui erant lupi: ipse enim eos cicuravit, duosque populos, ut dixi, in religiosa sententia copulavit. Hoc olim hierophanta quoque Moyses praedicavit dicens: lactamini gentes cum populo eius, dominum Deum nostrum magnificate.

Quia enim Deus ineffabiliter incarnatus erat, solus ipse bonum noscebat, humanaeque malitia carebat, quod utique excelsae prae omnibus substantiae proprium est: nam quod naturaliter, firmiter atque immutabiliter bonum est, id ei unice proprieque convenit. Nam nemo bonus nisi solus Deus, iuxta ipsius Servatoris effatum. Cave igitur, ne ut infantulum tantummodo

προσκυνοῦντας αὐτὸν, ἀλλ' ἐν καιρῷ τῷ τότε ἢ ἀγίας παρθενης κἢ ἡ ἑκείνου τυραννίδος ἰσχύς πεινραύεται· ἰσαριθμίουτο οὖν πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας οἱ ἐξ ἔθνων.

— Ἐθ⁹ γὰρ τῇ θεοανέσω γραφῇ ἀφ' ὁμοιοῦ ὀνόμασιν τῷ ὅλων θεῶν ἀποκαλεῖν, κἢ ὡς ἀπὸ γε τῆς καιροῦ δραμῆν ἑσθ' ὅτε προσπεινοῦσιν τὰς κλήσεις· τοῦτο τετήρηται ἐπ' αὐτοῦ τῷ Χριστῷ· θεὸς γάρ ἐστιν ἀληθινός· ὅπως εἰλέμεν ἂν τὸ ταχέως σκυλευσον, ὅξως προνομήσουσιν. * — Ἀρχὴ γὰρ αὐτοῦ γέγονεν ὁ στυγρὸς δι' οὐ βεβασίλευκεν ἢ ὑπ' οὐρανόν (1)· εἴπερ ἐστὶν ἀληθὴς ἔτι γέγονεν ὑπήκοος τῷ πατρὶ μέγχι θανάτῳ σταυροῦ. — Ἐπιτήρησον ἀγαπητὴ κἢ σύνες, ὅτι οὐκ εἰς τὰς ἔθνων συνθείας ἐξέλειπταν οἱ ἡγιασμένοι διὰ τῆς πίστεως, ἀλλ' εἰς τὰς αὐτῶν μάλλον εἰσήλθον οἱ κεκλημένοι κροσφαγοῦσιν μὲν οἱ θῆρες, λύκος τὴ κἢ λέων, ἄρκ⁹ τὴ κἢ πάρδαλις· ποσάφαγα δὲ εἰσι τὰ τῶν ζώων ἡμερα, ἔριφοι τὴ ἄρνες κἢ μέσχοι· ἀλλ' οἱ θῆρες δὲ φασιν τοῖς ἡμέροις συμβωσκήθονται, κἢ τὰς αὐτῶν ἔδονται βροφάς· οὐκοῦν οὐ τὰ ἡμερα πρὸς τὰς ἔθρων ἐκβέβηκε συνθείας, ἐκεῖνα δὲ μάλλον εἰς τὰς τούτων, ὡς ἔφω, μεταστροφίτικε· μετέστρεψαν γοῦν ἐξ ἀγρίας φρονήματ⁹ εἰς τὴ ἀγίοις πρέσβασαν ἡμερέτητα μεταβέβληται διὰ Χριστοῦ κἢ γεγόνασαν ἄρνες οἱ λύκοι· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ ἐξημερῶν αὐτοῦ· κἢ σμείρων, ὡς ἔφω, ὅτι δύο λαοὺς εἰς φρόνημα τὸ θεοφιλέ· τοῦτο πάλαι κἢ ὁ ἱεροφάντης Μαῦσις ἀναπεφώνηκε λέγων· * εὐφράνθητε ἔθνη κἢ λαοῦ αὐτοῦ, ὅτε μεγαλωσύνῃ κυρίῳ κἢ θεῷ ἡμῶν.

Ἐπαθὴ γὰρ θεὸς ἦν ἀπορήτως σεσαρκωμένος, μόνον ἡδὲ τὸ ἀγαθόν, κἢ πονηρίας ἢ ἐν ἀνθρώποις ἐλεύθερον ἦν ἴδιον ἢ τοῦτο ἢ ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας· τὸ γὰρ φύσις κἢ ἀραρότως κἢ ἀμεταπτώτως ἀγαθόν, πρῆποι ἂν αὐτῇ τε κἢ μόνῃ ἰδικῶς· οὐδεὶς γὰρ ἀγαθός, εἰ μὴ εἰς ὁ θεός, κἢ τὸ αὐτοῦ τῷ σωτήρος φωνῆ· * οὐκοῦν, μὴ ὡς βροσ⁹ ἴδης ἀπάλως τὸ ἐν φάτιν κειμένον,

I. f. 76.

* Ps. VIII. 1. I. f. 78. D.

I. f. 82.

* Deut. XXXII. 33. R.

A. f. 30. D. E. f. 82. F. f. 766. D. H. f. 80. D.

* Marc. X. 18.

(1) Haud scio an Cyrillus hoc loco innuere videatur famigeratam illam lectionem psalmi ·XCV· 10: *Dominus regnavit a ligno*; de qua tot verba a philologis sacrisque criticis facta sunt.

ἀλλ' ἐν πατωχεία τῇ καθ' ἡμᾶς ἢ πλοῦσιον ὡς θεόν, ὁ δὲ διὰ τοῦτο δοξολογοῦμενον καὶ παρ' αὐτῶν τῆ ἰσίου ἀγγέλου· ὁποῖον ἢ καὶ ὁ ἕμενος ἦν, δόξα ἐν ὕψισις θεῶν, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· ἀγγέλοι μὲν γὰρ καὶ πᾶσαι αἱ ἀνωτάτω δυνάμεις ἢ ἐκνεμισθεῖσαν αὐτοῖς σώζοντες τάξιον, καὶ εἰρνεύουσι παρὸς θεόν· κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον τὸ αὐτῷ δοκοῦν ὡς ἀτρέχουσιν, ἀλλ' εἰσὶν ἐν ἐδραϊότητι τῇ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἁγιασμόν· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλαντες, τοῖς τ' δεσπότες θελήμασι τὰς ἑαυτῶν ἐπιθυμίας ἀνταναστήσαντες, πολεμίων ἐν τάξει γεγονότα αὐτῷ· λέλυται ἢ τοῦτο διὰ Χριστοῦ· καὶ γὰρ ὅστις αὐτὸς ἡ εἰρήνη ἡμεῶν, καὶ σωτηρία ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ τῷ θεῷ καὶ πατρί, ἢ ἐκχρησοῖον ἁμαρτίαν ἐκ μέσης τιθείς, καὶ δικαίων ἐν πίστι, καὶ καλῶν ἐγγύς ὅσων ὄντας μακράν· * καὶ κατ' ἕτερον ἢ ἕρόπων, κτίσας ὅσων δύο λαοὺς εἰς ἓνα καινὸν ἀνθρώπον, ποιῶν εἰρήνῃ, καὶ ἀποκαταλλάττων ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι παρὸς τὸ πατέρα· εὐδοκίησε γὰρ ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἀνακεφαλαίωσαδὲς τὰ πάντα ἐν αὐτῷ, συνεῖραί τε τοῖς ἄνω τὰ κάτω· * καὶ ἀγγέλων ἀποφῆναι μίαν, τοὺς τε ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· γέγονεν οὖν ἡμῶν εἰρήνη τε καὶ εὐδοκία Χριστός.

* Ephes. II. 15.

* Ephes. I. 10.

V. 10.

Καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἀρχάγγελος κ. τ. λ.

B. I. 24. b.

Ἔστι νοσῖν ὡς ἀρχάγγελος ἦν, ὁ τοῖς ποιμήσι τὸ χαρὰν εὐαγγελισάμενος· ἅμα τῇ ὑπ' αὐτὸν σφρατῖα κατιῶν ἐπὶ τὰ τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρώπων εὐαγγέλια· καὶ τῶς μοιῶτατον αὐτοῖς διελέγετο, μὴ ὑποπιπτούσης ταῖς αὐτῶν ὄψεσι τῆς ὑπ' αὐτὸν σφρατῖας, διὰ τὸ τὴ φύσεως ἀόρατον.

V. 22.

Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσεως.

A. I. 33. h.
E. I. 39.
H. I. 96.

Τῶς οὖν ἰδὼμεν αὐτὸν, διὰ τὴ ἀερίως ἀνεγνωσμένων, τοῖς διὰ Μωϋσεως εἰκοντα νόμοις· μάλλον ἢ τὸ νομοθέτην αὐτὸν καὶ θεόν, ὡς ἀνθρώπων τοῖς ἑαυτοῦ θεσπίσμασι ὑποκείμενον· καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν, διδάξει λέγων ὁ σοφώτατος Παῦλος· * ὅτε ἡμεῖς νήπιοι, ὑπὸ τὰ σοικεῖα τῆ κόσμου ἡμεῖς δεδωμένοι· ὅτε ἢ ἄλλε τὸ πλήρωμα τῆ χάριτος, ἐξάπεσελεν ὁ θεὸς τὸ υἱὸν αὐτοῦ

* Gal. IV. 4.

in praesepi iacentem spectes, sed potius divitem in paupertate nostra Deum, eiusque rei causa a sanctis ipsis angelis decantatum; cuiusmodi ille hymnus erat: gloria in excelsis Deo, et in terra pax, inter homines bona voluntas. Profecto angeli, cunctaeque sanctae virtutes, quae attributum sibi ordinem retinuerunt, pacem quoque cum Deo conservant, nullatenus voluntatem eius transgrediuntur, sed in stabili iustitia ac sanctitate manent. Nos vero miseri, qui Domini mandatis cupiditates nostras opposuimus, hostium instar apud illum evasimus. Verumtamen ea res per Christum destructa fuit, qui nostra pax est, nosque patri Deo coniunxit, causam odii peccatum de medio tollens, fide iustificans, sibi que proximis faciens qui longe aberant. Alioqui etiam condens duos populos in unum novum hominem, pacem faciens, duosque illos in uno corpore patri reconcilians. Placuit enim Deo patri cuncta in Christo instaurare, et cum superioribus infima copulare, atque unum gregem efficere, caelestes atque terrestres. Factus est itaque Christus pax nobis et bona voluntas.

Dixitque illis angelus etc.

Credendum est archangelum hunc fuisse, pastoribus gaudii nuncium, qui cum exercitu suo caelo descendit ad salutis humanae felicitatis notitiam perferendam: solus tamen pastores alloquens, quorum oculis agmen ab ipso ductum non apparebat, propter angelicae naturae invisibilitatem.

Et postquam impleti sunt dies purgationis ipsorum secundum Moysis legem.

Nunc igitur ex nuper lectis cognoscamus illum Moysis legibus obedientem; immo vero legislatorem ipsum ac Deum, quantum homo est, decretis propriis obsequentem. Rei vero causam docebit nos sapientissimus Paulus dicens: « quum parvuli essemus, sub elementis mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex mu-

liere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. » Ergo de legis maledicto redemit eos Christus, qui sub lege erant, non tamen illos qui eam observaverant. Quomodo autem redemit? nempe eam ipse adimplens. Vel, ut paulo aliter dicamus, ut Adami transgressionis crimen solveret, obedientem se docilemque praeibit pro nobis in omni re patri Deo. Scriptum est enim, quod sicut per unius hominis inobedientiam, peccatores constituti sunt multi, ita per unius hominis obeditionem iusti constituentur multi. Cervicem itaque legi aeque ac nos supposit, prudente consilio hoc ipsum agens: decebat enim ipsum implere omnem iustitiam. Igitur adveniente die octava, qua mos erat circumcisionem carnis peragere ex legis placito, circumciditur et ipse qui legem Moysi dederat, et ante hunc Abrahamo. Nomen etiam suscipit, Iesus scilicet, quod salus populi interpretatur. Sic enim voluit Deus pater filium suum nominari, genitum carnaliter ex muliere. Factus est enim tunc salus populi, neque unius tantummodo sed omnium gentium universaeque terrae. Eodem itaque tempore et circumcisio perficiebatur, et nomen is suscipiebatur.

Quid autem heic lateat arcani, denuo dispiciamus. Beatus ait Paulus: « circumcisio nihil est, et praeputium nihil est. » Ergone rem, quae nulla est, observari omnium Deus per sapientissimum Moysen mandavit, poena transgressoribus simul indicta? Aio enimvero. Nam circumcisio, si rei

ῥηθόμενον α) ἐκ γυναικός, ῥηθόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα ᾧ ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ (1)·, οὐκ ἔστι τὸ νόμος κατὰρας ἐξέπραστος Χριστός ᾧ ὄντας μὲν ὑπὸ νόμον, οὐ μὴν ἔτι * κὶ τετηρηκότας αὐτόν· κὶ καθ' ἑτέρον ἢ ἔβωπον· ἵνα λύσῃ τὸ ἐν Ἀδὰμ ᾧ διαβάσεως τὰ ἐγκλήματα, εὔπειθῆ κὶ εὐήθιον πρὸς πᾶν ὁτιοῦν ἑαυτὸν παρέσθῃσεν ὑπὲρ ἡμῶν τῶ θεῶ κὶ αἰσθητῶν γέγραπται ῥδ*, ὅτι ἡσπερ διὰ τὸ ᾧ διακοῆς τὸ ἐνὸς ἀνθρώπου ἀμάρτωλοι κατεσάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω κὶ διὰ τὸ ὑπακοῆς τὸ ἐνὸς, δίκαιοι κατασθῆθονται οἱ πολλοί· ὕψηκε τὸίνυν τῶ νόμῳ μὴ ἡμῶν τὸ ἀρχαῖα, οἰκονομικῶς κὶ τοῦτο πράττων· ἔπαρσε ῥδ αὐτῶ πληρώσαι πᾶσαν δικαιοσύνην· ἐσάσεως δὲ οὐκ ὄρθῳς, ἐν ἣ σύνθητες ἦν τὸ ἐν σαρκὶ τελεῖσθαι πεποιημένη κατὰ γε τὸ δοκῆν τῶ νόμῳ, πεπιέμεται κὶ αὐτός ὁ τὸ νόμον δοῦς τῶ Μωϋσῆ, κὶ πρὸ τῆς τῶ Ἀβραάμ· δέχεται κὶ τὸ ὄνομα, τοῦτέστι τὸ Ἰησοῦς· ἐρμηνεύεται ἢ τοῦτο σωτηρία λαοῦ· οὕτω ῥδ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς ὅτι πατὴρ ὀνομαζέσθαι τὸ ἴδιον υἱὸν ῥηνηθέντα κὶ σάρκα ἐκ γυναικός· γέγονε γὰρ τότε σωτηρία λαοῦ, κὶ οὐχ' ἐνὸς, μᾶλλον ἢ παντὸς ἔθνους, κὶ ἀπάσης τὴν ὑπὸ οὐρανόν· ἐν αὐτῶ τοιγαρὲν τὸ τὸ πεποιητῆς ἐτήγειτο ῥηῖμα, κὶ τὸ κλησὶν εἰδέχεται.

Καὶ τί τὸ ἀνίημα, φέρε δὲ πάλιν ἰδομένη· ὁ μακάριος ἔφη Παῦλος· * ἢ πεποιητῆ οὐδέ ἐστι, καὶ ἡ ἀκροβυστία οὐδέ ἐστιν· ἄρ' οὐκ τὸ μηδὲν τηρεῖσθαι προσέταξε διὰ τὸ πανσόφου Μωϋσέως ὁ τὸ ὅλον Θεός, κὶ κέλασιν ἐπαρτήσας τοῖς ᾧ διαβαίνουσιν αὐτήν; καὶ, φασὶν ἄν· ὅσον μὲν γὰρ ἦκεν

* E. sine etc.

* Rom. V. 19.

* I. Cor. VII. 19.

a) Aubertus γενόμενον heic et mox. Idem tamen initio fragmenti melius habet ἰδομεν cognovimus, quam nostri codices ἰδωμεν cognoscamus.

(1) Tractus hic cyrilliani commentarii de circumcissione Domini, eiusque in templo oblatione, extat partim in homilia edita Cyrilli eiusdem de hypapante Opp. T. V. part. 2. p. 391. seqq. (quae in codice H. f. 103. dicitur homilia XXVII.) Ego igitur partem hanc meo more, utpote notam, omisissen, nisi in nostris codicibus, praesentique editione, non pauca interponerentur quae ab edita homilia absunt: et nonnulla etiam auctoris Auberti manifesta et gravia sphalmata corrigerentur, ut animadversiones nostrae demonstrant; quarum praecipua esto haec: quod nempe initio fragmenti pag. 128., pro rectissima codicum nostrorum lectione νομοθέτην θεόν, ὡς ἄνθρωπον τοῖς ἑαυτοῦ θεσπίσμασιν ὑποκείμενον, Aubertus scribit νομοθέτην, ὡς θεόν (omisso ἀνθρώπου) τοῖς ἑαυτοῦ etc. legislatorem, ut Deum, suis legibus subditum; qui palmaris in theologia error est. Et quidem ex nostris codicibus inferius etiam p. 132. habemus: νομοθέτης ἦν ὁ θεός, καὶ ὑπὸ νόμον ὡς ἄνθρωπος: legislator erat uti Deus, et legi subditus uti homo.

εἰς τὸ πρῶτον πάγκατος φύσιν, οὐδὲν ὅτι παν-
 τελῶς ὠδῖνα ἢ μυστηρίῳ τύπον κτ' γὰρ τὸ
 ὄρθρην ἡμέραν ἀνεβίω Χριστὸς ἐκ νεκρῶν,
 καὶ δέδωκεν ἡμῖν τὸ ἐν πνεύματι περιτομὴν·
 περσέταχε γὰρ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, πα-
 ρούθιντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη,
 βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς
 καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τελεῖσθε
 ἢ φαιμέν τὸ ἐν πνεύματι περιτομὴν, ἐν καιρῷ
 ἡμέρας τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὅτε καὶ μετε-
 μοσθεύσατε καὶ τὸν ὄνομα καὶ τὸν τύπον ἢν ὁ ἀρ-
 χαῖος α) ἐκείνου Ἰησοῦς, ὁ μὲν Μωϋσῆα
 σφρατηγῆσας διέβιβασε γὰρ πρότερον τὸν
 Ἰορδάνην πρὸς τοὺς Ἰσραήλ· εἶτα καθίσας
 εὐθὺς μαχαίραις περιέτεμε περὶ τὰς οὐκ ἐν
 ὅτε διαβῶμεν τὸν Ἰορδάνην, τότε Χριστὸς
 ἡμᾶς περιτέμνει τῇ δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος οὐ σάρκα καθάρων, ἀποκείρων ἢ
 μάλλον β) ἐν ψυχαῖς β) μολυσμόν (1)· ἐν
 ὄρθρην τοιγαροῦν περιτέμνεται Χριστὸς, καὶ τὸ
 κλησὶν ὡς ἔφην, λαμβάνει· τότε γὰρ τότε
 σεβασίμω παρ' αὐτοῦ ἐκ αὐτοῦ· ἐν ᾧ
 γὰρ φησι * περιτεμήθητε περιτομῇ ἀχει-
 ροποιήτω ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τοῦ
 σαρκῶς, ἐν τῇ περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ, συντα-
 φέντες αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐν ᾧ καὶ
 συνηγήθητε οὐκοῦν ὁ θάνατος αὐτοῦ
 ὑπὲρ ἡμῶν γέγονε, καὶ ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ περι-
 τομῇ ἀπέθανε ἡδ, ἵνα ἡμεῖς οἱ συναποθα-
 νόντες αὐτῷ, αὐτοῦ ἀποθανόντος τῇ ἀμάρ-
 τῆ, μὴ κίτι ζήσωμεν τῇ ἀμάρτῃ διὸ εἴρη-
 ται * εἰ συναποθανόντες, καὶ συζήσωμεν
 ἀποθανεῖν ἢ λέγεται τῇ ἀμαρτίᾳ, οὐχ ὅτι
 ἡμῶν, οὐδὲ γὰρ ἀμάρτῃαν ἐποίησεν, οὐδὲ
 εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ
 τὴν ἀμάρτῃαν ὡσπερ ἐν συναποθανόντων
 αὐτῷ ἀποθνήσκοντι, καὶ συναναστῶμεν αὐτῷ.
 Πάλιν ἐπαδὴ γέγονεν μὲν ἡμῶν ὁ υἱὸς,
 καὶ τοι θεὸς ὢν φύσις καὶ τὸ ὄλον κύριος,
 ταύτη τοι καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς οὐκ ἀτιμάζει
 μέζον, ἀλλὰ μὲν ἡμῶν ἰσὸς τὸ αὐτὸν νόμον

ipsius natura spectetur, nihil omnino est;
 sed mysterii typum in ventre gerit. Nam-
 que octava hebdomadae die et resurrexit
 Christus a mortuis, et spiritalem nobis fe-
 cit circumcisionem. Praecepit enim sanctis
 apostolis: « euntes docete omnes gentes,
 baptizantes eas in nomine Patris et Filii et
 Spiritus sancti. » Fieri vero dicimus spi-
 ritalem circumcisionem tempore potissim-
 um sancti baptismatis, quo nimirum partici-
 pes nos efficit Christus sancti Spiritus.
 Cuius rei typus item fuit priscus ille Ie-
 sus, qui post Moysem gessit ducatum. Is
 enim primus filios Israhelis trans Iorda-
 nem tulit: deinde ibi subsistens, statim eos
 lapideis gladiis circumcidit. Ergo postquam
 Iordanem traiecimus, tunc Christus nos cir-
 cumcidit Spiritus sancti virtute, haud car-
 nem quidem purgans, sed animarum potius
 maculas eluens. Octava igitur die circum-
 ciditur Christus, et nomen ut dixi sumit.
 Tunc enim tunc prorsus ab ipso et per ip-
 sum salvati fuimus: « in quo, inquit (Paul-
 us), circumcisi estis circumcisione non ma-
 nu facta in exspoliatione corporis carnis,
 sed in circumcisione Christi: consepulti ei
 in baptismo, in quo et conresurrexistis. »
 Ergo mors eius nostri gratia accidit, nec
 non resurrectio et circumcisio. Mortuus est
 enim, ut nos cum eo pariter mortui, post-
 quam ipse semel peccato mortuus est, haud
 ulterius peccato vivamus. Is autem non ideo
 mortuus peccato dicitur, quia peccaverit:
 etenim peccatum non fecit, nec inventus
 est dolus in ore eius; sed propter peccat-
 um meum mortuus est. Sicut ergo cum
 eo moriente mortui pariter sumus, ita et
 cum ipso resurgemus.

Rursus quia filius nobiscum versari vo-
 luit, quamquam Deus natura suapte erat
 et omnium dominus, idcirco modulum nos-
 trum non respuit, sed nobiscum legi semet

F. I. 80. D.

* Coloss. II. 11.

* II. Tim. II. 11.

a) Perverse prorsus Aubertus ἀχειρῶς pontifex, qualis numquam fuit Iosue, pro ἀρχαῖος priscus.
 — b) Male rursus Aubertus τὸν ἐμψυχον pro τὸν ἐν ψυχαῖς.

(1) Conferatur Philonis breve de circumcisione scriptum.

subiecit, legislator licet ac Deus. Circumciditur octava a nativitate die cum Iudaeis, ut generis cognationem adfirmet, neque eum postea velit negare. Namque e Davidis stirpe Christus expectabatur. Et signum prae se ferre voluit cognationis eius. Si enim de circumciso etiam aiebant, nescire se undenam is esset; si forte circumciscus non fuisset neque legem observasset, negandi causa honesta fuisset. Verumtamen post ipsius circumcisionem, cessavit circumcisio, subintrante eo quod ab illa portendebatur, id est baptisate; cuius beneficio nos ulterius haud circumcidimur. Videtur enim mihi circumcisio tria effecisse. Primo videlicet signo quodam impresso, Abrahami posteros a reliquis gentibus distinguebat. Secundo, divini baptismatis typum, gratiam, atque virtutem in se portendebat. Sicuti enim circumciscus, in Dei populum per id signum olim cooptabatur; sic baptizatus, Christo in se sigilli instar recepto, inter filios Dei adscribitur. Tertio denique, symbolum erat constitutorum in gratia fidelium, quatenus hi carnalium voluptatum passionumque commotiones, ex acuto fidei verbo, asceticisque laboribus praecidunt atque mortificant, haud corpus incidentes, sed cor purgantes, et spiritu non littera circumcisi: quorum laudem haud humano iudicio indigere, sed caelesti suffragio niti, divus Paulus testatur.

Quum ergo lex adversus quamlibet mulierem, quae masculum feminamque peperisset, lata esset, eaque universalem prorsus faceret intimationem, nihilominus omni dedecore carebat sancta virgo, de qua natum carnaliter Christum dicimus. Considera enim, si lubet, legis accuratum tenorem. Mulier, inquit, non indifferenter quae libet, sed quae suscepto semine masculum pepererit, immunda esto. Atqui hoc loco

γράφει, καὶ τοι νομοθέτης ὢν αὐτὸς ὡς θεός· ὡξετέμνεται ὀκταήμερος μὲν Ἰουδαίων, ἵνα πῶ συγγένειαν βεβαιώσῃ, ὅπως μὴ ἀρνήσονται αὐτόν· ἐκ σπέρματος ὧν γὰρ Δαβὶδ προσεδόκατο ὁ Χριστός· κὴ ἐξῆξεν τὸ τεκμήριον τῆ συγγενείας· εἰ γὰρ κὴ ὡξετεμνήθης αὐτοῦ ἔλεγον, τοῦτον οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν, εἰ μὴ ὡξετεμνήθῃ σάρκα, κὴ τὸ νόμον ἐφύλαξεν, ἔσχεν ἂν πρόσφασιν εὐλογον αὐτῶν ἢ ἀρνήσις· μὲν τοι τὸ ὡξετεμνήθῃν αὐτόν, ἀεπαυται ἡ ὡξετομνῆ, εἰσαχθέντος ἡμῖν τῆ σημασινομένη δι' αὐτῆς, ἥτοι τῆ βαπτίσματος· διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκέτι ὡξετεμνόμεθα· δοκεῖ γάρ μοι ἡ ὡξετομνῆ εἶνα τινὰ σφραγματεύεσθαι· ἐν μὲν οἴοιεν σημεῖω τινὶ κὴ σφραγίσαι, σφῶν ἐγγύνης Ἀβραὰμ ἀφορίζεσθαι, κὴ τῶ λοιπῶν ἐθνῶν διασέλλεσθαι· δεύτερον ἐν ἑαυτῇ τῆ τῆ θεῖας βαπτίσματος προτυπῶσα χάριν κὴ δύναμιν· ὡπερ γὰρ ὁ ὡξετεμνόμενος, εἰς λαὸν θεῶν διὰ τῆ σφραγίδος πάλαι ἐρχηματίζειν, οὕτως ὁ βαπτισζόμενος σφραγίδα τῆ Χριστὸν ἐν ἑαυτῷ τυπωσάμενος, εἰς υἰοθεσίαν θεοῦ ἀναρχαίεται· κὴ εἶτον, σύμβολον τῆ ἐν χάριτι καθισταμένων πιστῶν, οἱ τῆ σαρκικῶν ἠδονῶν ἐπαθῶν τὰς ἐπαναστάσεις τῶ τμητικῷ τῆ πίστεως λόγῳ, κὴ πόνοις ἀσκητικαῖς ἐκτέμνεσιν κὴ ἀπονεκροῦσιν, οὐ σῶμα τέμνοντες ἀλλὰ τὴ καρδίαν καθαίρουσιν, κὴ πνεύματι οὐ ράμματι ὡξετεμνόμενοι ὦν κὴ τῆ ἐπιανον, οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπιπίσεως δεῖσθαι, ἀλλὰ τῆς ἀνωθεν ἠρητῆσθαι ἡφίς, Παῦλος ὁ θεὸς· ἀδελφῆρτύρεται.

Ἰόντων (1) τοίνυν τῆ νόμος κὴ γυναικὸς ἀπάσης τικτούσης ἄρσεν ἢ θῆλυ, κὴ χηρικωτάτω ἡμῖν ποιούμενης τῆ κατάρρησιν, υπεξάιρεται τῆ δυσσημίας ἢ ἡγία παρθεῖν, ἥς ἐκφύται φημὲν τὸ κὴ σάρκα Χριστόν· θεῶ γὰρ, εἰ σοι δοκεῖ, τοῦ νόμος τὸ ἀκριβές· γυνὴ γὰρ φησι κὴ οὐ πᾶσα τυχὸν ἀδελφικῶς, ἀλλ' ἥτις ἂν σφραγματισθῆ κὴ τέκῃ ἄρσεν, ἀκάθαρτων ἔστω· ἐνταῦθα ἢ ἐκ πνεύματος ἡγίου τὸ θεῖον συνέσθαι

E. f. 90.

* Rom. II. 29.

E. f. 129. b.
K. f. a. b.

(1) Citatur sequens locus ad litteram ex cap. XV. commentariorum Cyrilli abs Iohanne caesariensi in opere inedito contra Severum pro concilio chalconensi, cuius apud me habeo interpretationem ex syriaco, quo tantum in idiomate superest id opus inter codices vaticanos, graeco textu iamdiu amisso.

σώμα, πλαστουρηγούμνον ἀρήτως ἐν τῇ
 ἀγία παρθένω, καὶ τῆς τῆς φύσεως νόμων
 ὀλίγα πεφορητικός· ἡκιστα γὰρ σπερματι-
 κῆς ἐδεῖτο καταβολῆς ὁ τῆς ἀγίων πωρο-
 τόκος, ἡ ἀπαρχὴ λαχόντων τὸ ἐκ Θεοῦ
 διὰ πνεύματος ἀναγεννησιν· περὶ ὧν εἴ-
 ρηται σαφῶς, οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ
 θελήματος σαρκὸς ἢ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ
 Θεοῦ ἐγενήθησαν· διέδρα δὴ οὖν τὴν ἐκ
 νόμου καταβολὴν ἡ ἀγία παρθένος, σπερ-
 ματισθεῖσα μὲν οὐδαμῶς, ἐνεργεία ἢ τῇ
 διὰ πνεύματος τὸ θεῖον ἡμῖν ἀποκουή-
 σασα βεβέβηκε.

Μετὰ τὸ περιμηθῆναι, τὸ καθαρῶ-
 σμου πάλιν ἀναμνήθαι· καὶ ὅτε ἐπιλη-
 ρώθησαν αἱ ἡμέραι, πλήρωσις ἢ ἡμερῶν ἢ
 τεσσαρακοσῆ ἦν, τότε ἀνάγεται εἰς Ἱερο-
 σόλυμα, καὶ εἰς ὅβιν ἀγεται τὸ πατρὸς ὡς
 ἀνθρώπος καθεὶς ἡμᾶς, ὁ συνεδριάζων αὐτῷ
 Θεὸς λόγος, ὁ καὶ διὰ τὸ νόμου σκιᾶς ἐν
 τοῖς πρωτοτόκοις γραφόμενος· ἀγία γὰρ καὶ
 ἱερά τῷ Θεῷ καὶ τὰ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως
 πρωτότοκα, ἀπερῆθον αὐτῷ καὶ νόμον ὡ
 μεγάλης οἰκονομίας, ὡς βάθος πλοῦτος καὶ
 σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὁ ἐν κόλποις ὡν τὸ
 πατρὸς, ὡς τὰ πάντα προάγεται διλοπερ-
 πῶς, ὁ καὶ παρὰ πάντων λαφύειας δοξαζό-
 μενος, ὅτε γέγονεν ἐν τοῖς τῆς ἀνθρωπότη-
 τος μέτροις, τῷ ἰδίῳ χυνητόρι προσφέρῃ
 θυσιαν· ὡς τὸ ἀδεδόξεν πράγματι· σὺ
 τὸ νόμου τύπος τετήρηκεν ἡ ἀλήθεια· διὰ
 ποίαν αἰτίαν; ὅτι καὶ νομοθέτης ἦν ὡς θεὸς,
 καὶ ὑπὸ νόμον ὡς ἄνθρωπος. Τί ἢ δὴ προσκε-
 κόμικεν; ὡς πρωτότοκος καὶ ἀρσεν, ζεῦχος
 θυγόνων, καὶ (1) δύο νεασοὺς ἀεισερῶν,
 καὶ τὸ τῷ νόμῳ διηφορῶμενον· ἀλλὰ τί βού-
 λεται ταῦτα δηλοῦν; ἢ μὲν θυγόνων, ἐστὶ λα-
 λίστατον ἐν σφραγίσι· ἢ καὶ ἀεισερῶν, ζῶον
 ἡπιον καὶ πρᾶον· γέγονε ἢ τοῖς τοῖς εἰς ἡμᾶς
 ὁ τὸ ὅλον ποιητὴς καὶ κύριος, ἀρχόνητα μὲν
 τὸ εἰς ἄκρον ἔχων, θυγόνος ἢ δικλῆ κατα-
 κλησίας τὸ ὑπὲρ οὐρανῶν, καὶ τὸ ἐαυτοῦ καλ-

corpus divinum dicimus a sancto Spiritu
 compactum, ineffabiliter elaboratum in san-
 cta Virgine, naturae neglectis legibus. Mi-
 nime enim seminali officio indigebat san-
 cto primogenitus, inchoatio illorum
 qui a Deo per Spiritum regenerationem sor-
 tiuntur: de quibus dictum est manifeste,
 qui non ex sanguinibus neque ex voluntate
 carnis aut viri, sed ex Deo nati sunt. Ergo
 extra omnem legis damnationem sancta vir-
 go erat, quae nullum semen experta est,
 sed operante Spiritu divinum nobis infan-
 tem edidit.

Post circumcisionem, adhuc tempus
 purgationis expectat. Et postquam dies com-
 pleti sunt, plenitudinis autem dies quadra-
 gesimus erat, tunc Hierosolymam ducitur
 ad conspectum patris, ceu homo nobis si-
 milis, is qui illi adsidet tamquam Deus Ver-
 bum, et qui per umbram legis inter pri-
 mogenitos adscriptus est. Nam devoti erant
 et sacrati Deo, etiam ante Verbi incarna-
 tionem, primogeniti qui ei ex legis prae-
 scripto offerebantur. O magnum dispensa-
 tionis mysterium! o altitudo divitiarum sa-
 pientiae et scientiae Dei! Qui in sinu pa-
 tris est, cui omnia sistuntur serviliter, qui
 ab omnibus sacro cultu honoratur, iis quo
 tempore in humanitatis modulo apparuit,
 proprio genitori hostiam offert. O res mi-
 ra! Legis typos ille observat, qui est ve-
 ritas. Cur, inquam? quia legislator erat
 quatenus Deus, legi autem subditus qua-
 tenus homo. Quid vero obtulit? Ut primo-
 genitus et masculus, par turturum, duos-
 que pullos columbarum, iuxta legis edi-
 ctum. Haec autem quidnam significant? Turtur sane inter altilia loquacissimus est:
 columba vero animal mite et mansuetum.
 Talem porro se exhibuit erga nos rerum
 omnium creator et dominus, mansuetudi-
 nem quidem summam retinens, instar vero

(1) Hoc loco Aubertus scribit ἢ aut, pro καὶ et. Profecto sacer textus et lex alternante sententia lo-
 quuntur. Apud Maldonatium tamen graves auctores utrumque munus a B. Maria oblatum existimare veni-
 tur, nempe Origenes homil. XIV. in Luc. et S. Ambrosius lib. II. 8. de Abraham; quibus nunc accedit
 in cod. E. Cyrillus non heic solum, verum etiam infra p. 134.

turturis mundum cantu demulcens, suaque melodia propriam vineam replens, id est nos qui in ipsum credidimus. Scriptum est itaque in cantico canticorum: vox turturis audita est in terra nostra, vites florent. Nobis enim divinum angelicumque praeconium, universo orbi salutiferum, Christus elocutus est. Maclabantur itaque turtur atque columba, ut ipse denuo ceu per typos nobis denotaretur, mortem in carne sua pro mundi vita passurus. Ipse enim est canorus maxime turtur, ipse simplex columba. Semet ergo Christus obtulit, tyrum simul et veritatem, in odore suavitatis, ut nos per se ipsum Deo patri offerret, et nostram ab eo aversionem dissolveret, quae ob factam in Adamo transgressionem evenerat, et ob peccati in nos omnes tyrannidem; atque ita patris respectu nos dignos efficeret. Nos enim sumus, qui ab antiquo clamamus: respice in me, et miserere mei, ut ait psalmista. Namque oculi Domini super iustos. Non enim respicit Dominus peccatis deditos, sed mittem et quietum, et divinos sermones metuentem. Oportuit igitur nos ante purgari, atque ita divina inspectione dignos reddi. Id autem consecuti sumus per universalem salvatorem Christum ex muliere natum, factum sub lege.

Sed primo quaerendum est, quemnam designent verba «purgationis eorum.» Secundo de Iesu coram Domino oblatione. Tertio quid significant par turturum et duo columbarum pulli. Etenim si verba «purgationis eorum» de sancta Deipara, vel de beato Iosepho, vel de ipso Domino existimet aliquis dici, irreligiosus erit. Nam neque Iosephus sanctam virginem carnaliter cognoverat, neque ipsa in peccatis conceperat ut ceterae mulieres; ita ut pro sua ipsorum purgatione offerre deberent. Sine semine quippe concepit, sine corruptela peperit. Ubi autem non est mulieris cum

λιφωνίας τῷ ἴδιον ἀμπελῶνα πληρῶν, τοῦτέστιν ἡμᾶς ὅσῳ πιστεύσαντας εἰς αὐτόν. γέγραπται γὰρ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾄσματων *, ὅτι φωνὴ ἡ τρυγῶν ἠκούσθη ἐν τῇ γῆ ἡμῶν· αἱ ἀμπελοὶ κυπρίσεια· λελαλίκει γὰρ πρὸς ἡμᾶς τὸ θεῖον τὴν ἐκείνην ἐκείνην κήρυγμα, τὸ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριον, ὁ Χριστός· ἐσφάζετο μὲν ὄν τρυγῶν καὶ ὤλεσε γὰρ, ἵνα πάλιν αὐτὸς ὡς διὰ τύπων ἡμῶν σημαίνεται, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν κόσμου ζωῆς ὑπομένων θάνατον καὶ σάρκα· αὐτὸς γὰρ ὅστις ἡ εὐφροσύνη τρυγῶν· αὐτὸς ἡ ἀκέραια ὤλεσε γὰρ· ἑαυτὸν ὄν ἄρα προσκοκίμειν ὁ Χριστὸς καθ' ἕνα καιρὸν ὁμοῦ τοῖς τύποις τῶν ἀλήθειαν εἰς ὁσμὴν εὐδοκίας, ἵν' ἡμᾶς δι' ἑαυτοῦ προσαγάγῃ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, λύση τε οὕτω τὸ ἐφ' ἡμᾶς γλυκομένον ἀποροφῶν, διὰ τε τὸ ἐν Ἀδάμ παράβασις (1), καὶ τῷ καὶ πάντων ἡμῶν τυραννίσασαν ἀμαρτίαν· καὶ οὕτως ἐπισκοπῆς ἀξίωση ἡ πατρικίης· ἡμεῖς γὰρ ἡμεῖς οἱ πάλαι βοῶντες ἐπίβλεψον ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐλέησόν με, ὡς ὁ ἄλλων *

ἡμῶν ὄφθαλμοὶ γὰρ φησι κυρίως ἐπὶ δικαίους. * ἢ ὅτι ἐπιβλέψῃ κύριος ὅσῳ τῶν ἀμαρτίαις ἐνεχομένους, ἀλλ' ἐπὶ τὸ πρῶτον καὶ ἡσυχίον καὶ τρέμοντα αὐτοῦ ὅσῳ θεῖος λόγος· ἔδῃ ὄν καθαρθῆναι πρότερον ἡμᾶς, ὅπως ἀξιωθῆναι θεοῦ ἐσποίας· κεκερδακαμῶν ἢ τῆτο διὰ τῶν πάντων σωτήρος Χριστοῦ ὁ γλυκομένους ἐκ γυναικός, καὶ γλυκομένους ὑπὸ νόμον.

Ἄλλα ζητητέον πρῶτον μὲν, περὶ τίνος γέγραπται τὸ περὶ τῆς καθαρῶν αὐτῶν· δευτέρον ἢ, περὶ τῆς ὡδοποιήσαι αὐτὸν τῷ κυρίῳ καὶ τρίτον, τί σημαίνει τὸ ζεύγος τῶν τρυγῶν, καὶ οἱ δύο νεοσοὶ τῶν ὡδοποιῶν· εἰ γὰρ τὸ περὶ τοῦ καθαρῶν αὐτῶν, περὶ τῆς ἀγίας θεοτόκου, ἢ περὶ τοῦ μακαρίου Ἰωσήφ, ἢ περὶ τοῦ κυρίου νομίσει τις λέγεσθαι, ἀσεβήσαι· οὔτε γὰρ ὁ Ἰωσήφ ἔγνω τὴν ἀγίαν παρθένον, οὔτε αὐτὴ ἐν ἀνομίαις συνέλαβε καθὼς αἱ ἄλλαι γυναῖκες, ἵνα περὶ τῆς καθαρῶν αὐτῶν προσεγγεωσιν· ἀλλ' ἀσωπῶρος συνέλαβε, καὶ ἀφθόρως ἔτεκεν· ὅπου ἢ οὐ γυναικός καὶ

* Cant. I. 12.

* Ps. XXIV. 16.

* Ps. XXXIII. 16.

(1) En nostrum in Adamo originale peccatum, quod noeterici rursus increduli negant; ecclesia autem divinis scripturis patribusque suis innixa constanter confitetur.

ἀνδρὸς ἀνοδοῦ, οὐχ ὕπνος καὶ ἡδονή, οὐ συνδυασμὸς καὶ μίξις, τίς χρεία καθαισιμοῦ; ἀλλ' οὐδὲ περὶ τοῦ κυρίου τοῦτο εἴρηται, τοῦ ἀκράτου καὶ ὑπὲρ πάντων καθαρότητα.

V. 21.

A. f. 36. b.
C. f. 121.
H. f. 105. b.

Καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κ. τ. λ.

Πάλιν συνετέλεσε τοῖς δαυμολογοῦσι τὸ δίδραχμον· καὶ τοι συνετέλεσαι μὴ ὀφείλων διὰ γε τὸ εἶναι καὶ ἀλήθειαν υἱὸς συνετέλεκε ἢ, ὅτε γέγονεν ὑπὸ νόμον· ἔδα γδ ἔδα πληροῦν τὴν οἰκονομίαν, ἣν κατεδέξατο δι' ἡμᾶς· αὐτὸν ἢ δὴ καὶ ἐν τῇ τῷ δίδραχμῳ καταβολῇ γραφομένην ὡς σωτήρα καὶ λυτὴν εὐρήσομεν· ἦν μὲν γὰρ τὸ δίδραχμον νομισματῶ εἶδος βασιλικὴν ἔχοντῶ εἰκόνα· συνετελεῖτο ἢ καὶ τὸν νόμον ὑπὲρ δύο κεφαλῶν· ὅρα τοίνυν ἐν τῷ δίδραχμῳ πάλιν ὡς Χριστὸν ἀνατυπούμενον· αὐτὸς γὰρ ὑπάρκων ἢ εἰκὼν τῷ πατρὸς, ὁ χαρακτήρ τῷ ὑποστάσεως αὐτοῦ, τὸ νόμισμα τὸ ἐξ οὐρανοῦ, προσεκόμισεν ἑαυτὸν τῷ δύο λαῶν τὸ ἀντίλυτρον, τῷ τὲ ἐξ Ἰουδαίων φημι καὶ τῷ ἐξ ἐθνῶν.

V. 28.

A. f. 38.
C. f. 109.
E. f. 125.
H. f. 258. b.

Καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸν ἐν ἀγκυαῖς αὐτοῦ.

Εἰσεφέρτε μὲν ἐν τῷ ἱερῷ ὁ Χριστὸς βρέφος ὡς ἐπὶ βραχί (1) τε καὶ ὑπομάζιον, καὶ τὰ ἄριστά αὐτῶ νόμου προσήγει, ζεύγος τρυγῶν καὶ δύο νεοσσούς περὶ σφύρων· σωφροσύνης τε καὶ πραότητος ὁ τύπος· οὐ μὴν ἢ ἀλλὰ καὶ βίαις διαφορᾶς, ὡς ἀμφότερων νομοθέτης, γάμος τε καὶ ἀγαμία· εἴποις γδ ἂν ὅτι μὲν εὐζώνος καὶ πνευματικώτερης καὶ τὸ μόνηρον βίον ἐπανηρημένους, εἶναι τὰς περὶ σφύρας· ὅτι ἢ παιδοποιίας καὶ τὸ ἄλλης οἰκονομίας πεποιημένους ἀπόγονοι, τρυγόντας· ὁ δὲ γε μακάριος Συμεὼν προφητικῇ χάριτι τετίμημένος, δέχεται μὲν εἰς ἀγκυλάς αὐτόν· θυμηδίαις τε τῷ ἀνωτάτω πημπλάμμος, εὐλογεῖ τὸ θεόν, λέγων· νῦν ἀπολύεις τὸ δούλον σε, δέσποτα· πρόθεν ἀπολύεις· ὅτι τῷ βιωτικῷ σκάμματος· λύτρα γὰρ καὶ δημοσιώριον ὁ βίος· ὁ γδ μέλλων εἰρήνην ποιεῖν τῷ κόσμῳ παρεγένετο, ὁ

* eod. ὡς.

viro copula, neque somnus et voluptas, neque coniugalis coitio, quanam sit purgationis necessitas? Sed neque de Domino id dictum fuit, immaculata scilicet et quamlibet munditiam excedente.

Et ut darent hostiam etc.

Item exactoribus solvit didrachma, quamquam id non debebat, propterea quod ipse verus filius erat: solvit tamen, postquam semet legi subiecerat. Prorsus enim oportebat oeconomicum illud munus esse qui quod nostri causa susceperat. Quin adeo Christum in ipsius didrachmatis solutione, ceu servatorem redemptoremque expressum comperiemus. Erat enim didrachma nummi genus regalem prae se ferentis imaginem, qui praescripto legis pro duobus solvebatur capitibus. Specta igitur in didrachmate item Christum representatum. Ipse enim quum sit imago patris, figura substantiae illius, se ipsum obtulit duorum populorum redemptionem, iudaici inquam atque ethnici.

Et ipse accepit eum in ulnas suas.

Portabatur ad templum Christus, pusillus adhuc infans et lactens; et quae a lege imperata fuerant offerebat, par turturum et duos columbarum pullos. Erant autem haec temperantiae et mansuetudinis typus. Praeterea differentiam duorum vitae generum indicabant, quorum utriusque legislator Deus, coniugii nimirum ac caelibatus. Potes autem dicere, expeditos hos et magis spiritales, ac solitariae vitae amatores, esse columbas: turtures vero illos, qui procreandis liberis ac reliquis negotiis dant operam. Iam beatus Simeon prophetica gratia exornatus, Iesum in ulnas recipit; supernoque gaudio plenus, Deo benedicit inquam: nunc dimittis servum tuum, Domine. Unde, inquam dimittis? Ex mundano stadio: nam vita haec carcer est et ex carcere liberatio. Porro qui pacem mundo

(1) Corderius in catena ad psalmos, seu ad canticum Simeonis, T. III. p. 961. habet partem huius fragmenti, sed ridicule παχύς pro βραχί, quod ipse, ut sensum mitiget, latine interpretatur rudis tam hec quam in catena lat. ad Luc. p. 60.

daturus est, venit: qui caelum terrae copulat, immo qui terram evangelica sua doctrina transformat in caelum. — Quia vidi salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. — Nam Christi mysterium ante ipsam mundi constitutionem praeparatum fuit, postremis autem saeculi temporibus manifestatum. Ipse autem factus est lux obtenebratis et errantibus ac diabolica sub manu prostratis. Vocati enim fuerunt a Deo patre ad filii sui agnitionem, qui est vera lux. Insuper — ad Israhelis quoque gloriam. — Etsi enim nonnulli ex his fuerunt contumeliosi, inobedientes, plenumque insipientia mentem gerentes; attamen reliquiae salvae fuerunt, et per Christum honoratae. Primitiae autem ex his fuere divi discipuli, quorum clarissimus splendor universam terram illustrat. Aliter quoque Israhelis Christus est gloria, quia ex ipso secundum carnem processit, quamquam Deus supremus erat et ante saecula.

Ecce positus est hic in ruinam et in resurrectionem multorum in Israhel.

Positus est a Deo patre Emmanuel in fundamentis Sionis, lapis electus, angularis, pretiosus. Et ei quidem credentes, non sunt confusi; increduli autem, et qui latens in eo mysterium cernere haud potuerunt, praecipitio contriti fuere. Ait enim alicubi Deus pater: « ecce pono in Sione lapidem offensionis, petram scandali. Et qui ei, confiderit, non confundetur; in quem autem ceciderit, ipsum conteret. » Sed enim securus esse iussit Israhelitas propheta dicens: « Dominum ipsum honorate, et sit Dominus timor tuus. Quod si illi confisus fueris, erit tibi honori, nec velut ad lapidem offensionis petramque lapsus in illum incurretis. » — Ergo quia dominum ac Deum Emmanuelem noluit honorare Israhel, neque ei confidere, impingens in lapidem ob suam incredulitatem, ruit et contractus est. Contra multi consurrexerunt, ii nimirum qui fidem illius admiserunt. — Vel quomodo sapientissimus scri-

συνάπτων τὸ οὐρανὸν τῇ γῆ, ὁ κατασκευάζων τὴν γῆν οὐρανὸν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας. Ὅτι εἶδον τὸ σωτήριόν σου, ὁ ἠτοίμασας καὶ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν. Προητοίμαστος γὰρ τὸ Χριστοῦ μυστήριον καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς κόσμου καταβολῆς· πεφανέρωται ἢ ἐν ἐσχάτοις τῶν αἰώνων καιροῖς· γέγονε ἢ ὡς ἐν σκότει καὶ πεπλανημένοις καὶ ὑπὸ χεῖρα πεσοῦσι διὰ βολικῆν· κέκληνται γὰρ παρὰ τῆς Θεοῦ καὶ πατρὸς πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς υἱοῦ, ὅς ἐστι φῶς τὸ ἀληθινόν· ἀλλὰ καὶ εἰς δόξαν τῆς Ἰσραὴλ· εἰ γὰρ καὶ γεγόνασιν τινες ἐξ αὐτῶν ὑβρισταὶ καὶ ἀπειθεῖς καὶ ἀσυνεσίας ἐμπλεῖ τὸ διάνοιαν ἔχοντες, ἀλλ' οὖν σέσωσας τὸ κατάλοιπον*, καὶ δεδόξασαι διὰ Χριστοῦ· ἀπαρχὴ ἢ τούτων οἱ Θεοσεβῆσαι Ἰσραήλ μαρτυρεῖται, ὧν ἡ τῆς εὐκλείας φαιδρότης, ὅλην ἀπειαστρέψαται ἢ ὑπὸ οὐρανόν· διότι καὶ ἐτέρως τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Χριστὸς, ὅτι προῆλθεν ἐξ αὐτῶν κατὰ σάρκα, καὶ τοι τοι Θεὸς ὢν ἐπὶ πάντας καὶ παροικίους.

Ἰσοῦ οὗτος κεῖται εἰς πᾶσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ.

* Rom. IX. 27.

γ. 34.

Τέθειται μὲν παρὰ τῆς Θεοῦ καὶ πατρὸς ὁ Ἐμμανὴλ εἰς τὰ θεμέλια Σιών, λίθος ὢν ἐκλεκτός ἀκρογωνιαίος, ἔντιμος· ἀλλ' οἱ μὲν ἐπ' αὐτῷ πισεύσαντες, οὐ κατησχύνθησαν· οἱ ἢ ἄπιστοι, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυστήριον οὐκ ἰσχύσαντες ἰδεῖν, πεσόντες συνέβησαν· ἔφη γὰρ περὶ πάντων ὁ θεὸς καὶ πατήρ· ἰδὲ τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου· καὶ ὁ πισύων ἐπ' αὐτῷ, οὐ μὴ καταισχυνθῆ· * ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λιμνήσῃ αὐτόν· ἀλλ' ἡσραλίστατο ὅσῃ ἐξ Ἰσραὴλ ὁ προφήτης, λέγων· * κύριον αὐτὸν ἀγιάσετε, καὶ αὐτὸς ἔσται σε φόβος· καὶ ἐάν ἐπ' αὐτῷ πεποιθὼς ἦς, ἔσται σοι εἰς ἀντιστάσιν, καὶ οὐχ' ὡς λίθος προσκόμματος συναντήσεσθε αὐτῷ, οὐδὲ ὡς πέτρα πτώματος. — Οὐκοῦν ἐπεὶ οὕτως κύριον καὶ θεὸν ὄντα τὸ Ἐμμανὴλ οὐχ' ἠγίασεν ὁ Ἰσραὴλ, οὔτε μὴν ἠθέλησεν ἐπ' αὐτῷ πεποιθῆναι, ἀπειτασίας ὡς λίθος διὰ τῆς ἀπιστίας, συνεβίβη καὶ πέπτωκεν· ἀνέστησαν ἢ πολλοὶ, τοῦτέστιν οἱ ἢ εἰς αὐτὸν πίσιν ἄδελφοί μου. — Ἡ καὶ

A. f. 29.
E. f. 128. 1.

* Is. XXVIII. 16.

* Is. VIII. 13.

A. f. 29.
E. f. 128.

A. f. 30. b.
E. f. 130.
H. f. 146.

1. Cor. I. 23. ὡς ὁ σοφώτατος γράφει Παῦλος*, Ἰουδαίους
 μέν ὅτι σκάνδαλον ὁ σαυρὸς, ἔθνεσι ἡ μω-
 ρία. Καὶ πάλιν.* Ὁ λόγος ὁ τῷ σαυρῷ, τοῖς
 μέν ἀπολλυμένοις, μωρία ἐστὶ τοῖς ἡ σωζο-
 μένοις ἡμῖν, δύναμις Θεοῦ εἰς σωτηρίαν· διὰ
 τῆτο εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον ὁ κύριός ἐστι.

A. 49. Καὶ σοῦ δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ρομφαία.

A. 49. B. 49. C. 49. D. 49. E. 49. F. 49. G. 49. H. 49. I. 49. J. 49. K. 49. L. 49. M. 49. N. 49. O. 49. P. 49. Q. 49. R. 49. S. 49. T. 49. U. 49. V. 49. W. 49. X. 49. Y. 49. Z. 49. AA. 49. AB. 49. AC. 49. AD. 49. AE. 49. AF. 49. AG. 49. AH. 49. AI. 49. AJ. 49. AK. 49. AL. 49. AM. 49. AN. 49. AO. 49. AP. 49. AQ. 49. AR. 49. AS. 49. AT. 49. AU. 49. AV. 49. AW. 49. AX. 49. AY. 49. AZ. 49. BA. 49. BB. 49. BC. 49. BD. 49. BE. 49. BF. 49. BG. 49. BH. 49. BI. 49. BJ. 49. BK. 49. BL. 49. BM. 49. BN. 49. BO. 49. BP. 49. BQ. 49. BR. 49. BS. 49. BT. 49. BU. 49. BV. 49. BW. 49. BX. 49. BY. 49. BZ. 49. CA. 49. CB. 49. CC. 49. CD. 49. CE. 49. CF. 49. CG. 49. CH. 49. CI. 49. CJ. 49. CK. 49. CL. 49. CM. 49. CN. 49. CO. 49. CP. 49. CQ. 49. CR. 49. CS. 49. CT. 49. CU. 49. CV. 49. CW. 49. CX. 49. CY. 49. CZ. 49. DA. 49. DB. 49. DC. 49. DD. 49. DE. 49. DF. 49. DG. 49. DH. 49. DI. 49. DJ. 49. DK. 49. DL. 49. DM. 49. DN. 49. DO. 49. DP. 49. DQ. 49. DR. 49. DS. 49. DT. 49. DU. 49. DV. 49. DW. 49. DX. 49. DY. 49. DZ. 49. EA. 49. EB. 49. EC. 49. ED. 49. EE. 49. EF. 49. EG. 49. EH. 49. EI. 49. EJ. 49. EK. 49. EL. 49. EM. 49. EN. 49. EO. 49. EP. 49. EQ. 49. ER. 49. ES. 49. ET. 49. EU. 49. EV. 49. EW. 49. EX. 49. EY. 49. EZ. 49. FA. 49. FB. 49. FC. 49. FD. 49. FE. 49. FF. 49. FG. 49. FH. 49. FI. 49. FJ. 49. FK. 49. FL. 49. FM. 49. FN. 49. FO. 49. FP. 49. FQ. 49. FR. 49. FS. 49. FT. 49. FU. 49. FV. 49. FW. 49. FX. 49. FY. 49. FZ. 49. GA. 49. GB. 49. GC. 49. GD. 49. GE. 49. GF. 49. GG. 49. GH. 49. GI. 49. GJ. 49. GK. 49. GL. 49. GM. 49. GN. 49. GO. 49. GP. 49. GQ. 49. GR. 49. GS. 49. GT. 49. GU. 49. GV. 49. GW. 49. GX. 49. GY. 49. GZ. 49. HA. 49. HB. 49. HC. 49. HD. 49. HE. 49. HF. 49. HG. 49. HH. 49. HI. 49. HJ. 49. HK. 49. HL. 49. HM. 49. HN. 49. HO. 49. HP. 49. HQ. 49. HR. 49. HS. 49. HT. 49. HU. 49. HV. 49. HW. 49. HX. 49. HY. 49. HZ. 49. IA. 49. IB. 49. IC. 49. ID. 49. IE. 49. IF. 49. IG. 49. IH. 49. II. 49. IJ. 49. IK. 49. IL. 49. IM. 49. IN. 49. IO. 49. IP. 49. IQ. 49. IR. 49. IS. 49. IT. 49. IU. 49. IV. 49. IW. 49. IX. 49. IY. 49. IZ. 49. JA. 49. JB. 49. JC. 49. JD. 49. JE. 49. JF. 49. JG. 49. JH. 49. JI. 49. JJ. 49. JK. 49. JL. 49. JM. 49. JN. 49. JO. 49. JP. 49. JQ. 49. JR. 49. JS. 49. JT. 49. JU. 49. JV. 49. JW. 49. JX. 49. JY. 49. JZ. 49. KA. 49. KB. 49. KC. 49. KD. 49. KE. 49. KF. 49. KG. 49. KH. 49. KI. 49. KJ. 49. KK. 49. KL. 49. KM. 49. KN. 49. KO. 49. KP. 49. KQ. 49. KR. 49. KS. 49. KT. 49. KU. 49. KV. 49. KW. 49. KX. 49. KY. 49. KZ. 49. LA. 49. LB. 49. LC. 49. LD. 49. LE. 49. LF. 49. LG. 49. LH. 49. LI. 49. LJ. 49. LK. 49. LL. 49. LM. 49. LN. 49. LO. 49. LP. 49. LQ. 49. LR. 49. LS. 49. LT. 49. LU. 49. LV. 49. LW. 49. LX. 49. LY. 49. LZ. 49. MA. 49. MB. 49. MC. 49. MD. 49. ME. 49. MF. 49. MG. 49. MH. 49. MI. 49. MJ. 49. MK. 49. ML. 49. MM. 49. MN. 49. MO. 49. MP. 49. MQ. 49. MR. 49. MS. 49. MT. 49. MU. 49. MV. 49. MW. 49. MX. 49. MY. 49. MZ. 49. NA. 49. NB. 49. NC. 49. ND. 49. NE. 49. NF. 49. NG. 49. NH. 49. NI. 49. NJ. 49. NK. 49. NL. 49. NM. 49. NN. 49. NO. 49. NP. 49. NQ. 49. NR. 49. NS. 49. NT. 49. NU. 49. NV. 49. NW. 49. NX. 49. NY. 49. NZ. 49. OA. 49. OB. 49. OC. 49. OD. 49. OE. 49. OF. 49. OG. 49. OH. 49. OI. 49. OJ. 49. OK. 49. OL. 49. OM. 49. ON. 49. OO. 49. OP. 49. OQ. 49. OR. 49. OS. 49. OT. 49. OU. 49. OV. 49. OW. 49. OX. 49. OY. 49. OZ. 49. PA. 49. PB. 49. PC. 49. PD. 49. PE. 49. PF. 49. PG. 49. PH. 49. PI. 49. PJ. 49. PK. 49. PL. 49. PM. 49. PN. 49. PO. 49. PP. 49. PQ. 49. PR. 49. PS. 49. PT. 49. PU. 49. PV. 49. PW. 49. PX. 49. PY. 49. PZ. 49. QA. 49. QB. 49. QC. 49. QD. 49. QE. 49. QF. 49. QG. 49. QH. 49. QI. 49. QJ. 49. QK. 49. QL. 49. QM. 49. QN. 49. QO. 49. QP. 49. QQ. 49. QR. 49. QS. 49. QT. 49. QU. 49. QV. 49. QW. 49. QX. 49. QY. 49. QZ. 49. RA. 49. RB. 49. RC. 49. RD. 49. RE. 49. RF. 49. RG. 49. RH. 49. RI. 49. RJ. 49. RK. 49. RL. 49. RM. 49. RN. 49. RO. 49. RP. 49. RQ. 49. RR. 49. RS. 49. RT. 49. RU. 49. RV. 49. RW. 49. RX. 49. RY. 49. RZ. 49. SA. 49. SB. 49. SC. 49. SD. 49. SE. 49. SF. 49. SG. 49. SH. 49. SI. 49. SJ. 49. SK. 49. SL. 49. SM. 49. SN. 49. SO. 49. SP. 49. SQ. 49. SR. 49. SS. 49. ST. 49. SU. 49. SV. 49. SW. 49. SX. 49. SY. 49. SZ. 49. TA. 49. TB. 49. TC. 49. TD. 49. TE. 49. TF. 49. TG. 49. TH. 49. TI. 49. TJ. 49. TK. 49. TL. 49. TM. 49. TN. 49. TO. 49. TP. 49. TQ. 49. TR. 49. TS. 49. TU. 49. TV. 49. TW. 49. TX. 49. TY. 49. TZ. 49. UA. 49. UB. 49. UC. 49. UD. 49. UE. 49. UF. 49. UG. 49. UH. 49. UI. 49. UJ. 49. UK. 49. UL. 49. UM. 49. UN. 49. UO. 49. UP. 49. UQ. 49. UR. 49. US. 49. UT. 49. UU. 49. UV. 49. UW. 49. UX. 49. UY. 49. UZ. 49. VA. 49. VB. 49. VC. 49. VD. 49. VE. 49. VF. 49. VG. 49. VH. 49. VI. 49. VJ. 49. VK. 49. VL. 49. VM. 49. VN. 49. VO. 49. VP. 49. VQ. 49. VR. 49. VS. 49. VT. 49. VU. 49. VV. 49. VW. 49. VX. 49. VY. 49. VZ. 49. WA. 49. WB. 49. WC. 49. WD. 49. WE. 49. WF. 49. WG. 49. WH. 49. WI. 49. WJ. 49. WK. 49. WL. 49. WM. 49. WN. 49. WO. 49. WP. 49. WQ. 49. WR. 49. WS. 49. WT. 49. WU. 49. WV. 49. WW. 49. WX. 49. WY. 49. WZ. 49. XA. 49. XB. 49. XC. 49. XD. 49. XE. 49. XF. 49. XG. 49. XH. 49. XI. 49. XJ. 49. XK. 49. XL. 49. XM. 49. XN. 49. XO. 49. XP. 49. XQ. 49. XR. 49. XS. 49. XT. 49. XU. 49. XV. 49. XW. 49. XX. 49. XY. 49. XZ. 49. YA. 49. YB. 49. YC. 49. YD. 49. YE. 49. YF. 49. YG. 49. YH. 49. YI. 49. YJ. 49. YK. 49. YL. 49. YM. 49. YN. 49. YO. 49. YP. 49. YQ. 49. YR. 49. YS. 49. YT. 49. YU. 49. YV. 49. YW. 49. YX. 49. YY. 49. YZ. 49. ZA. 49. ZB. 49. ZC. 49. ZD. 49. ZE. 49. ZF. 49. ZG. 49. ZH. 49. ZI. 49. ZJ. 49. ZK. 49. ZL. 49. ZM. 49. ZN. 49. ZO. 49. ZP. 49. ZQ. 49. ZR. 49. ZS. 49. ZT. 49. ZU. 49. ZV. 49. ZW. 49. ZX. 49. ZY. 49. ZZ. 49.

A. 40. Τὸ δὲ παιδίον πύξανε κ. τ. λ.

A. 40. B. 40. C. 40. D. 40. E. 40. F. 40. G. 40. H. 40. I. 40. J. 40. K. 40. L. 40. M. 40. N. 40. O. 40. P. 40. Q. 40. R. 40. S. 40. T. 40. U. 40. V. 40. W. 40. X. 40. Y. 40. Z. 40. AA. 40. AB. 40. AC. 40. AD. 40. AE. 40. AF. 40. AG. 40. AH. 40. AI. 40. AJ. 40. AK. 40. AL. 40. AM. 40. AN. 40. AO. 40. AP. 40. AQ. 40. AR. 40. AS. 40. AT. 40. AU. 40. AV. 40. AW. 40. AX. 40. AY. 40. AZ. 40. BA. 40. BB. 40. BC. 40. BD. 40. BE. 40. BF. 40. BG. 40. BH. 40. BI. 40. BJ. 40. BK. 40. BL. 40. BM. 40. BN. 40. BO. 40. BP. 40. BQ. 40. BR. 40. BS. 40. BT. 40. BU. 40. BV. 40. BW. 40. BX. 40. BY. 40. BZ. 40. CA. 40. CB. 40. CC. 40. CD. 40. CE. 40. CF. 40. CG. 40. CH. 40. CI. 40. CJ. 40. CK. 40. CL. 40. CM. 40. CN. 40. CO. 40. CP. 40. CQ. 40. CR. 40. CS. 40. CT. 40. CU. 40. CV. 40. CW. 40. CX. 40. CY. 40. CZ. 40. DA. 40. DB. 40. DC. 40. DD. 40. DE. 40. DF. 40. DG. 40. DH. 40. DI. 40. DJ. 40. DK. 40. DL. 40. DM. 40. DN. 40. DO. 40. DP. 40. DQ. 40. DR. 40. DS. 40. DT. 40. DU. 40. DV. 40. DW. 40. DX. 40. DY. 40. DZ. 40. EA. 40. EB. 40. EC. 40. ED. 40. EE. 40. EF. 40. EG. 40. EH. 40. EI. 40. EJ. 40. EK. 40. EL. 40. EM. 40. EN. 40. EO. 40. EP. 40. EQ. 40. ER. 40. ES. 40. ET. 40. EU. 40. EV. 40. EW. 40. EX. 40. EY. 40. EZ. 40. FA. 40. FB. 40. FC. 40. FD. 40. FE. 40. FF. 40. FG. 40. FH. 40. FI. 40. FJ. 40. FK. 40. FL. 40. FM. 40. FN. 40. FO. 40. FP. 40. FQ. 40. FR. 40. FS. 40. FT. 40. FU. 40. FV. 40. FW. 40. FX. 40. FY. 40. FZ. 40. GA. 40. GB. 40. GC. 40. GD. 40. GE. 40. GF. 40. GH. 40. GI. 40. GJ. 40. GK. 40. GL. 40. GM. 40. GN. 40. GO. 40. GP. 40. GQ. 40. GR. 40. GS. 40. GT. 40. GU. 40. GV. 40. GW. 40. GX. 40. GY. 40. GZ. 40. HA. 40. HB. 40. HC. 40. HD. 40. HE. 40. HF. 40. HG. 40. HH. 40. HI. 40. HJ. 40. HK. 40. HL. 40. HM. 40. HN. 40. HO. 40. HP. 40. HQ. 40. HR. 40. HS. 40. HT. 40. HU. 40. HV. 40. HW. 40. HX. 40. HY. 40. HZ. 40. IA. 40. IB. 40. IC. 40. ID. 40. IE. 40. IF. 40. IG. 40. IH. 40. II. 40. IJ. 40. IK. 40. IL. 40. IM. 40. IN. 40. IO. 40. IP. 40. IQ. 40. IR. 40. IS. 40. IT. 40. IU. 40. IV. 40. IW. 40. IX. 40. IY. 40. IZ. 40. JA. 40. JB. 40. JC. 40. JD. 40. JE. 40. JF. 40. JG. 40. JH. 40. JI. 40. JJ. 40. JK. 40. JL. 40. JM. 40. JN. 40. JO. 40. JP. 40. JQ. 40. JR. 40. JS. 40. JT. 40. JU. 40. JV. 40. JW. 40. JX. 40. JY. 40. JZ. 40. KA. 40. KB. 40. KC. 40. KD. 40. KE. 40. KF. 40. KG. 40. KH. 40. KI. 40. KJ. 40. KL. 40. KM. 40. KN. 40. KO. 40. KP. 40. KQ. 40. KR. 40. KS. 40. KT. 40. KU. 40. KV. 40. KW. 40. KX. 40. KY. 40. KZ. 40. LA. 40. LB. 40. LC. 40. LD. 40. LE. 40. LF. 40. LG. 40. LH. 40. LI. 40. LJ. 40. LM. 40. LN. 40. LO. 40. LP. 40. LQ. 40. LR. 40. LS. 40. LT. 40. LU. 40. LV. 40. LW. 40. LX. 40. LY. 40. LZ. 40. MA. 40. MB. 40. MC. 40. MD. 40. ME. 40. MF. 40. MG. 40. MH. 40. MI. 40. MJ. 40. MK. 40. ML. 40. MM. 40. MN. 40. MO. 40. MP. 40. MQ. 40. MR. 40. MS. 40. MT. 40. MU. 40. MV. 40. MW. 40. MX. 40. MY. 40. MZ. 40. NA. 40. NB. 40. NC. 40. ND. 40. NE. 40. NF. 40. NG. 40. NH. 40. NI. 40. NJ. 40. NK. 40. NL. 40. NM. 40. NN. 40. NO. 40. NP. 40. NQ. 40. NR. 40. NS. 40. NT. 40. NU. 40. NV. 40. NW. 40. NX. 40. NY. 40. NZ. 40. OA. 40. OB. 40. OC. 40. OD. 40. OE. 40. OF. 40. OG. 40. OH. 40. OI. 40. OJ. 40. OK. 40. OL. 40. OM. 40. ON. 40. OO. 40. OP. 40. OQ. 40. OR. 40. OS. 40. OT. 40. OU. 40. OV. 40. OW. 40. OX. 40. OY. 40. OZ. 40. PA. 40. PB. 40. PC. 40. PD. 40. PE. 40. PF. 40. PG. 40. PH. 40. PI. 40. PJ. 40. PK. 40. PL. 40. PM. 40. PN. 40. PO. 40. PP. 40. PQ. 40. PR. 40. PS. 40. PT. 40. PU. 40. PV. 40. PW. 40. PX. 40. PY. 40. PZ. 40. QA. 40. QB. 40. QC. 40. QD. 40. QE. 40. QF. 40. QG. 40. QH. 40. QI. 40. QJ. 40. QK. 40. QL. 40. QM. 40. QN. 40. QO. 40. QP. 40. QQ. 40. QR. 40. QS. 40. QT. 40. QU. 40. QV. 40. QW. 40. QX. 40. QY. 40. QZ. 40. RA. 40. RB. 40. RC. 40. RD. 40. RE. 40. RF. 40. RG. 40. RH. 40. RI. 40. RJ. 40. RK. 40. RL. 40. RM. 40. RN. 40. RO. 40. RP. 40. RQ. 40. RR. 40. RS. 40. RT. 40. RU. 40. RV. 40. RW. 40. RX. 40. RY. 40. RZ. 40. SA. 40. SB. 40. SC. 40. SD. 40. SE. 40. SF. 40. SG. 40. SH. 40. SI. 40. SJ. 40. SK. 40. SL. 40. SM. 40. SN. 40. SO. 40. SP. 40. SQ. 40. SR. 40. SS. 40. ST. 40. SU. 40. SV. 40. SW. 40. SX. 40. SY. 40. SZ. 40. TA. 40. TB. 40. TC. 40. TD. 40. TE. 40. TF. 40. TG. 40. TH. 40. TI. 40. TJ. 40. TK. 40. TL. 40. TM. 40. TN. 40. TO. 40. TP. 40. TQ. 40. TR. 40. TS. 40. TU. 40. TV. 40. TW. 40. TX. 40. TY. 40. TZ. 40. UA. 40. UB. 40. UC. 40. UD. 40. UE. 40. UF. 40. UG. 40. UH. 40. UI. 40. UJ. 40. UK. 40. UL. 40. UM. 40. UN. 40. UO. 40. UP. 40. UQ. 40. UR. 40. US. 40. UT. 40. UU. 40. UV. 40. UW. 40. UX. 40. UY. 40. UZ. 40. VA. 40. VB. 40. VC. 40. VD. 40. VE. 40. VF. 40. VG. 40. VH. 40. VI. 40. VJ. 40. VK. 40. VL. 40. VM. 40. VN. 40. VO. 40. VP. 40. VQ. 40. VR. 40. VS. 40. VT. 40. VU. 40. VV. 40. VW. 40. VX. 40. VY. 40. VZ. 40. WA. 40. WB. 40. WC. 40. WD. 40. WE. 40. WF. 40. WG. 40. WH. 40. WI. 40. WJ. 40. WK. 40. WL. 40. WM. 40. WN. 40. WO. 40. WP. 40. WQ. 40. WR. 40. WS. 40. WT. 40. WU. 40. WV. 40. WW. 40. WX. 40. WY. 40. WZ. 40. XA. 40. XB. 40. XC. 40. XD. 40. XE. 40. XF. 40. XG. 40. XH. 40. XI. 40. XJ. 40. XK. 40. XL. 40. XM. 40. XN. 40. XO. 40. XP. 40. XQ. 40. XR. 40. XS. 40. XT. 40. XU. 40. XV. 40. XW. 40. XX. 40. XY. 40. XZ. 40. YA. 40. YB. 40. YC. 40. YD. 40. YE. 40. YF. 40. YG. 40. YH. 40. YI. 40. YJ. 40. YK. 40. YL. 40. YM. 40. YN. 40. YO. 40. YP. 40. YQ. 40. YR. 40. YS. 40. YT. 40. YU. 40. YV. 40. YW. 40. YX. 40. YY. 40. YZ. 40. ZA. 40. ZB. 40. ZC. 40. ZD. 40. ZE. 40. ZF. 40. ZG. 40. ZH. 40. ZI. 40. ZJ. 40. ZK. 40. ZL. 40. ZM. 40. ZN. 40. ZO. 40. ZP. 40. ZQ. 40. ZR. 40. ZS. 40. ZT. 40. ZU. 40. ZV. 40. ZW. 40. ZX. 40. ZY. 40. ZZ. 40.

(1) In codice B. f. 31. additur καὶ ἀμνηστεύσασα εἰ γὰρ καὶ θανάτου κρατήσῃ θανάτωθεῖς; quam particulam de B. Virginis dubitatione circa futuram filii sui resurrectionem cum nec ceteri codices in Cyrillo habeant, nec pietas christiana admittat, haud immerito praetermisimus; quamquam eadem legitur sub finem praedictae homiliae in hypapantem. Qua super re loquitur Combefisius Auctar. T. I. in adn. ad Gregorii antiocheni orationem p. 849. Adi etiam Petavium in re simili copiosius disserentem, tract. de incarn. lib. XIV. cap. 1.

bit Paulus, « Iudaeis quidem scandalum est crux, gentibus autem stultitia. » Et rursus: « a crucis doctrina, pereuntibus quidem stultitia est; iis autem qui salvi fiunt, virtus Dei ad salutem. Propterea in signum contradictionis Dominus est.

Et tuam ipsis animam petransibit gladius.

Ut rem paucis expediamus, romphaeā heic denotari dicimus, ceu gladio quodam, tentationem; vel etiam passionem ipsam abs Iudaeorum vesania Emmanuheli inlatam. Atque ita videtur intelligere ac dicere iustus Simeon. Gladius enim prope modum sanctam Virginem transfigebat, dum cruci fixum videret, quem ipsa in carne genuerat. Simile quid dicitur etiam a Zacharia: « romphaea exsurge adversus pastorem meum » id est salutaris demum perficiatur passio, et ostensionis bonorum tempus adveniat.

Puer autem crescebat etc.

Cum dicitur puer crescere, et spiritu roborari, sapientia repletus, et Dei gratia exornatus; haec de humana natura dici credendum est. Tu vero mihi specta dispensationem altitudinem. Humanum sustinet partum, quamquam initio ac tempore divinitus Verbum careat: qui est perfectissimus, utpote Deus, crescit corpore; ac maturitate membrorum, incorporeus: repletur sapientia ille, in quo omnis sapientia est. Quid ad haec dicimus? Cognosce ex his, illum qui in forma patris erat, factum similem nobis; divitem, in inopia; excelsum, in humilitate; eum qui plenus divinitus est, dici nihilominus accipere. Adeo semet ipsum exinanivit Deus Verbum! Nam quae humanitas de eo scripta sunt, exinanitionis modum demonstrant. Neque enim fieri poterat, ut quicquam huiusmodi in propria natura pateret genitum ex patre Verbum.

Sed cum caro factum est, id est homo aequae ac nos, tunc carnaliter a muliere paritur, et quae humanae sunt conditionis perpeti dicitur. Profecto Deus Verbum poterat, cum perfecti viri mensura, suam ex utero sine ulla mora carnem educere: verumtamen ea res a portento non abfuisset. Quamobrem humanitatis moribus atque legibus in suam quoque carnem potestatem dedit. Sic etiam dici puta profecisse eum sapientia, non quod sapientiae incrementum acceperit, quia Deus omni re absolutissimus esse reputatur, et nullius Deo dignarum qualitatibus indigus; sed quia Deus Verbum una cum corporis aetate manifestationem sapientiae paulatim dilatabat.

Crescit corpus quidem aetate, sapientia vero animus: etenim deitas neutrum incrementum admittit: nam usquequaque perfectissimum Dei Verbum erat. Congruè porro copulavit corporis incremento, sapientiae augmentum: nam pro modulo corporalis aetatis, suam divina natura patefaciebat sapientiam.

Et cum annos duodecim natus esset, ascendentibus illis Hierosolymam secundum consuetudinem diei festi.

Evangelista qui dixit profecisse Iesum sapientia et gratia apud Deum et homines, verax ostendit dictum suum. Defert enim illum Hierosolymam cum sancta Virgine, festo illic invitante tempore. Deinde ait ipsum illic substitisse, et mox inventum in templo inter doctores sedentem, rogantemque vicissim ac respondentem quae in lege olim erant praescripta. Denique ait cunctos interrogationes eius atque responsa fuisse admiratos. Vides quomodo sapientia et gratia profecerit, nempe quia multis talis innotuit.

Pater tuus et ego dolentes quaerebamus te.

Profecto sciebat mater eius, haud esse ipsum Iosephi filium; nihilominus ob vitandas Iudaeorum suspiciones, ita ait. Iam

ἤγυν ἀνθρώπος καθ' ἡμᾶς, τότε τίκεται μὲν ἐκ γυναικὸς καὶ σῶμα, λέγεται ἢ καὶ ὑπομῆναι τὰ ἀνθρώπινα· ἦν μὲν γὰρ ἰκανὸς Θεὸς ἀνὸς λόγος, εἰς μέτρον ἀνθρώπου τέλει. καὶ ἐκ μήτρας εὐθύς τ' ἴδιαν ἀναβιβῶσαι σῶμα· ἀλλ' ἦν οὐ μακρὰν τερατοποιίας τὸ δρώμενον· διὰ τοῦτο τοῖς τ' ἀνθρώποισι Θεοῦ ἕθεσί τε καὶ νόμοις, τὸ κρατεῖν ἐδίδου καὶ ἐπὶ τ' ἑαυτοῦ σαρκίς· οὐτω καὶ ἐν σοφίᾳ προκόπταν ἀνὸς λέγοιτο, οὐ προσθήκῃ σοφίας δεχόμενος καθ' ὃ νοεῖται Θεὸς ὁ ἐν πᾶσι παντέλειος, καὶ ἀπροσδεῆς εἰσάπαν τῶν Θεοπεπειθῶν ἀξιομάτων, ἀλλὰ τ' Θεοῦ λόγος τῆ τ' σώματος ἡλικίας συνεκτείνοντο καὶ βραχὺ τῆς σοφίας τὴν ἔκφασιν.

Προκόπτει ἢ ἡλικία μὲν σῶμα, σοφία ἢ ψυχὴ (:). Θεότης γὰρ οὐδετέραν ἐπίδοσιν ἐπιδέχεται· παντέλειος γὰρ ὁ τῷ Θεοῦ λόγῳ· εἰκότως δὲ συνέζῳξεν τῆ τῆς ἡλικίας αὐξήσει, τ' τ' σοφίας ἐπίδοσιν· πρὸς γὰρ τὸ μέτρον τῆς τῆς σώματος ἡλικίας, ἀπεκάλυπτεν ἢ θεία φύσις τ' οἰκίαν σοφίαν.

Καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δωδεκα, ἀναβάντων αὐτῶν εἰς Ἱερουσόλυμα κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς.

Εἰπὼν ὁ εὐαγγελιστὴς, ὅτι προέκοπταν ὁ Ἰησοῦς ἐν σοφίᾳ καὶ χάριτι παρά τε Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, δείκνυσιν ὅτι ἑαυτοῦ λόγον ἀληθῆ· ἀποφέρει γὰρ αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἅμα τῇ ἡλικίᾳ παρθένου, ἑορτῆς καλοῦσης εἰς τοῦτο· εἶτα φησὶν ἀπομείναι μὲν αὐτὸν, εὐρεθῆναι ἢ μὴ ταῦτα ἐν τῷ ἱερῷ μεταξὺ τ' διδασκάλων καθήμενον, ἐρωτῶντά τε καὶ ἀποκρινόμενον, δῆλον ἢ ὅτι τὰ πάσαι τῶ νόμῳ διηρησμένα· εἶτα θαυμάζομενον ἐπὶ τ' ἐρωτήσεων ὑπὸ πάντων, καὶ τ' ἀπολογίας ὁρᾶς ἐν σοφίᾳ καὶ χάριτι προκόπτοντα διὰ τ' γινώσκουσαν πολλοῖς ἔτι τοιοῦτος ἐστίν.

Ὁ πατήρ μου καὶ ἡ δύναμις μου ἐζητοῦμέν σε.

Ἦδη μὲν γὰρ ἢ μήτηρ αὐτοῦ μὴ τέκνον εἶναι αὐτὸν τοῦ Ἰωσήφ· ἀλλὰ διὰ τ' ὑποψίαν τ' Ἰεδαίων τοῦτο φησὶ· καὶ ἑαυτῇ

(1) De eo, quod sapientia Christus profecisse dicitur, legendus est Petavius de incarn. lib. XI. cap. 2, qui rem plenissime edisserit. Et quidem etiam noster Cyrillus communem sententiam sequitur, quod nempe pro aetatis incremento, maioris sapientiae externa indicia fecerit.

εἶπεν, ὅτι ὁ πατήρ σε ἀγάπῃ ἐδιδάκμησεν
ἐξ ἡμετέρου σε, ὁ σωτὴρ πρὸς τοῦτο λέγει·

A. 19.

Ὁὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ
εἶναι με;

Nesciebatis quia in his quae patris mei sunt,
oportet me esse?

A. 1. 15. D.
E. 1. 110. D.
H. 1. 1. 1.

Ἐγκαθῆθα ἐν πρώτῳ τῷ ἀληθῶς πατρὸς
φανερώτερον μνημονεύει, καὶ ὡς ἀγγελοῦ τῷ
ἐαυτοῦ θεότητα· ἐπειδὴ γὰρ ἔφασκεν ἡ ἀγία
παρθένο· τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως;
τότε δὴ τότε τῷ ἀνθρώπινον ἐπέκεινα μέτρων
ἐαυτοῦ ὄντα δεικνύς, καὶ διδάσκων ὅτι γέγονε
μὲν ὑπεργλῶς τῷ οικονομίας αὐτῆ τεκούσα ἢ
σάρκα, οὐσίς ἢ καὶ ἀληθεία θεὸς ἦν, καὶ υἱὸς
τῷ ἐν οὐρανοῖς ὄντι πατρός, φησίν· οὐκ
ᾔδειτε κ. τ. λ. — Ἐγκαθῆθα οἱ ἀπὸ Οὐαλεν-
τίνου ἀκούοντες, ὅτι θεὸς ἦν ὁ ναὸς, καὶ νῦν ἐν
ἰδιοῖς ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ πάλαι διὰ τῷ νόμῳ γρα-
φόμενος, ὃ ὡς ἐν σωματικῇ καὶ τύποις μορφῆ-
μῳ, αἰδέσθησαν λέγοντες, ὅτι οὐχ ὁ δι-
μιμνήσκων, οὐδὲ ὁ θεὸς τῷ νόμῳ, οὐδὲ ὁ θεὸς
τῷ ναοῦ, οὐτός ἐστιν ὁ πατήρ τῷ Χριστοῦ (1).

A. 1. 15. D.
E. 1. 110. D.
H. 1. 1. 1.

A. 12.

Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτε σοφίᾳ καὶ ηλικίᾳ καὶ χάριτι
παρὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων.

Et Iesus proficiebat sapientia et aetate ac gratia
apud Deum et homines.

A. 1. 16.
E. 1. 111. D.
H. 1. 1. 2. D.

Φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· καὶ
ἐθεασάμεθα πῶς δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς
μονογενεὺς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος
καὶ ἀληθείας, ποῖ ὅποτε προκόψει τὸ πλῆ-
ρες; ἢ ποίαν ἔλας ἐπιπέζειται προσωπῆ-
κῳ, οὐ ἐπέκεινα μηδέν; οὐκοῦν οὐ κατ'
ὁ λόγος ἐστὶ καὶ θεὸς προκόπτειν εἰρη-
ται, ἀλλ' ὅτι μεζιζῶναι αἰεθναμαζόμε-
νῳ, χαζιέστερῳ παρὰ τοῖς ὀρῶσι διὰ
τῷ ἀποτελεσμάτων ἀπεδείκνυτο, προκο-
πούσης ὡς ἐστὶ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον
τῆς τῷ θναμάτων ἐξέως ἐν ταῖς τῷ ὀρών-
των δεικνύσας, ἢ περ αὐτοῦ τῷ τελείῳ πρὸς
χάριν ὡς θεοῦ· σκόπει δὲ ὡς τὸ ἐν τινι
προκόπτειν, ἕτερόν ἐστι παρ' ἐκεῖνο ἐν ᾧ
προκόπτειν λέγεται· εἰ τοίνυν ἐν σοφίᾳ
προκόπτειν εἰρηται, οὐχ ἡ σοφία προέκο-

quum dixisset: pater tuus et ego dolentes
quaerebamus te, respondit Servator:

Haec primum veri patris manifestius
mentionem infert, suamque detegit deita-
tem. Nam quum sancta Virgo dixisset: fili,
cur fecisti nobis sic? tunc demum supra
humanam mensuram se esse demonstrans,
matremque carnalem suam dispensationis
quidem esse ministram docens, se tamen
suapte natura Deum, patrisque caelestis fi-
lium, ait: nesciebatis etc. — Haec Valentini
adseclae audientes et Dei esse templum, et
quod Christus nunc in propriis est, qui et
olim a lege descriptus erat, et tamquam
umbris ac typis figuratus, pudore adficiantur
dum aiunt, quod neque creator, neque
Deus legis, neque Deus templi, ipse est
Christi pater.

Ait evangelista Iohannes: et vidimus
gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a pa-
tre, plenum gratiae et veritatis. Si ergo gra-
tiae ac veritatis plenus, quomodo proficiet
quod plenum est? vel quam omnino addi-
tionem recipiet, id quo maius nihil est?
Non ergo quatenus Verbum Deusque est,
proficere dictus est, sed quia maiorem sem-
per admirationem sui commovens, gratio-
sior cernentibus ob actus suos videbatur
progrediente magis, ut verius dicendum
est, prodigiorum in spectatorum mentibus
conceptu, quam ipsomet Iesu ad gratiam
crescente, qui perfectus erat utpote Deus.
Porro observa, illud quod in re aliqua profi-
citur, diversum esse ab ea re in qua profi-
cere dicitur. Si ergo in sapientia profecit,

(1) Hoc posterius fragmentum in cod. dicitur ex Cyrillo et Origene. Origenis autem locus pertinet ad eius homiliam XVIII. in Lucam sub finem, quae latine, S. Hieronymo interprete, extat in ed. Maur. T. III. Verumtamen sententia potius, quam verba, consentit. Nam ne Valentini quidem nomen ibi scribitur, quod tamen non reticetur in fragmento graeco apud Gallandium Biblioth. T. XIV. Append. p. 89. Ceteroqui S. Thomas in catena aurea tribuit hoc fragmentum uni Cyrillo sic. «Cyrillus. Hoc igitur dicit ostendens se mensuram humanam transcendere, et innuens quod sacra Virgo effecta sit ministra negotii (οικονομίας) cum peperit carnem. Ipse vero naturaliter et vere Deus erat, et filius patris excelsi. Hinc autem Valenti sequaces etc.»

haud ipsa sapientia (id est Verbum, patris sapientia) profecit, sed humana natura incrementum sapientiae habuit. Quum enim se revelaret quotidie ac manifestaret in ipso deitas, admirabilior spectantibus semper fiebat. Et animadvertente non dixisse: Verbum proficiebat, sed Iesus; ne forte de solo cogitaret Verbo: sed quia Verbum caro factum est, ideo proficere dicitur, postquam proficiendi facultatem adquisivit, id est humanitatem. Est itaque humanitatis proprium, deque ea recte praedicatur vocabulum « proficiebat. » Sic enim singulae dictiones in ordine suo manebunt; nec ea quae solum Verbum decent ad humanitatem deprimentur; neque humanae qualitates, ad deitatis vocabula sese attollent.

CAP. III.

Sicut scriptum est in libro sermonum Isaiae prophetae.

Non ignoravit beatus Isaias propheta praedicationis Iohannis scopum, sed antiquitus multoque ante tempore testimonium praebens, Christum quidem dominum appellavit ac Deum; Iohannem vero ministrum ac famulum nominavit: quodque lampas esset, verae lucis praevia; lucifer solis nuntius, diei quae nos illuminatura est adventum significans. Vox erant, non tamen verbum, ante Iesum decurrens; sicuti reapse verbo vox praecurrit.

Parate vias Domini, rectas facite semitas eius.

Delectus ad apostolatam, postremusque sanctorum prophetarum Iohannes fuit. Quamobrem ceu si nondum Dominus adesset, parate inquit vias Domini, id est componite vos ad recipiendum quicquid Christo constituere visum fuerit. Avertite corda ab umbra legis, typos omittite, a distortis consiliis desinite. Simul tamen et praesentem (Dominum) ostendit dicens: ecce agnus

πτεν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τὸ ἀνθρώπινον· ἀποκαλυπτομένης γὰρ καὶ φανερουμένης ὁσημέραι τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ, αἰεὶ θαυμαστότερος παρὰ τοῖς ὀρώσιν ἐγένετο· καὶ ἐπιτήρει ὡς οὐκ εἶπεν ὁ λόγος ἢ προέκοπτεν, ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς, ἵνα μὴ γυμνὸν νοήσης ὁ λόγος· ἀλλ' ὅτι γέγονε σὰρξ, καὶ προκόσπειν λέγεται, ὅτε τὸ προκόσπειν πεφυκὸς ἀνεδέξατο, τοῦτέστι τὸ ἀνθρώπινον· τῆς οὖν ἀνθρωπότητος ἂν εἴη; καὶ κατὰ ταύτης ἂν φέροιτο εὐλόγως τὸ προέκοπτεν· οὕτω γὰρ ἕκαστον ἡρῶ λεγομένων ἐν τῇ οἰκείᾳ τάξει κείσεται, οὔτε τῶν ὅσα πρέπει γυμνῶ τῷ λόγῳ καταφερομένων εἰς τὸ ἀνθρώπινον, οὔτε μὲν ἡρῶ ἀνθρωπίνων ἀναβαινόντων εἰς τὸ θεότιμον λόγον.

ΚΕΦ. Γ'.

Ὡς γέγραπται ἐν βιβλῷ λόγων Ἠσαΐου τοῦ προφήτου.

Οὐκ ἠγνόησεν ὁ μακάριος Ἠσαΐας* ἡρῶ Ἰωάννης κηρυγμάτων τὸ σκοπὸν, ἀλλ' ἤνωθεν καὶ πρὸ πολλοῦ τὸ χροῖον μάρτυρων, τὸ μὲν Χριστὸν, κύριον ἐκάλεσε καὶ θεόν· τὸ δὲ Ἰωάννην, διάκονον αὐτοῦ καὶ ὑπερέτιν ὠνόμαζε· καὶ ὅτι λύχνος ἦν, τὸ φωτὸς τῆ ἀληθείου προεισβεβηκώς, ἑσφάρος ἡλίας παροργήσας, τὸ μελλούσης ἐφ' ἡμᾶς διαγυρίζειν ἡμέρας κατασημαίνων τὸ ἀφίξειν καὶ ὅτι φωνὴ ἦν, οὐ λόγος προτρέχων τὸ Ἰησοῦ, ὡς φωνὴ τὸ λόγος (1).

Ἐπιμάσατε τὰς ὁδοὺς κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ.

Ἀπόλεκτος εἰς ἀποστολὴν καὶ τέλος ἦν προφητῶν ἀγίων ὁ Ἰωάννης· ὅθεν ὡς μὲν οὐπω παρόντος κυρίου, τὸ ἐπιμάσατε φησὶ ἔϊδὸν κυρίως· τοῦτέστι ἐν τρεπείσθητε πρὸς ᾧ ἡσυχασθῆναι ὡς ἂν βούλοιοτο νομοθετεῖν ὁ Χριστός· ἀποσήσατε τὰς καρδίας ἢ τὸ νόμος σκιάς καταλύετε τὸ τύπων παύσασθε τὸ φρονεῖν τὰ διεσφραμμένα· κατέδειξε ἢ καὶ παρόντα, λέγων· ἴδε ὁ ἀμνὸς τὸ θεῶν, ὁ αἰ-

(1) Hoc fragmentum in codd. A. et B. dicitur ex Chrysostomo et ex Cyrilli homilia. Habet etiam latine Corderius ex Cyrillo et Basilio, ut ait; sed reapse is permiscet Basilium cum Cyrillo. Nam Basilius distinguitur in nostro codice, occupatque partem ultimam, et a nostra diversam, corderiani fragmenti. Perperam etiam Corderius ait *lux Terbi* pro *vox* etc.

A. l. 49.
E. l. 133. b.
F. l. 770.
H. l. 145. D.

ρων τὴ ἀμαρτίαν ἢ κόσμῳ. — Τί ἢ βούλονται τὸ, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τῆ Θεοῦ ἡμῶν; εὐθεία μὲν, αἴσα λεία τὴ καὶ εὐχερῆς, ἢ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀποφέρουσα τρίβος· διεσφραμμένη γε μὴν ἢ ἑτέρα, τοῦτέστιν ἢ εἰς φαυλότητα κατασύρσουσα ὅσῃ δι' αὐτῆς ἐρχομένης γέγραπται ἡδὲ περὶ τῶ τοιοῦτων, ὧν αἱ τρίβου σκολιαὶ, καὶ καμπύλαι αἱ φοχηαὶ αὐτῶν * οὐκοῦν ἢ τῆ δεινότητος εὐθύτης, ὅρθη τις ὡσπερ ἐστὶν ὁδὸς, οὐκ ἔχουσα τὸ διεσφραμμένον τοιοῦτος ἢ ὁ θεασάμενος φλαμυδὸς, φάλλον τὴ καὶ λέγων * οὐκ ἐκολλήθη μοι καρδία σκαμβῆ. Καὶ ὁ μὲν τῆ Ναυῆ Ἰησοῦς ὡς ἡγέλλων ἐλεσε τῶ λαῶ * εὐθύνατε τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς τὸ Θεὸν Ἰσραὴλ· ὁ ἢ Ἰωάννης, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους ὑμῶν τοῦτο ὅτι ἐστὶ, τὸ εὐθείαν εἶναι τῆ ψυχῆν, τὸ καὶ φύσιν νοερὸν αὐτῆς ὡς ἐκτίσθη δικύριαν· ἐκτίσθη ἢ καλῆ καὶ λίαν εὐθῆς· ὅταν ἢ ἐκκλίνη καὶ ἐν δεισφοφῆ τῆ καὶ φύσιν γένηται, τοῦτο κακία καὶ δεισφοφῆ ψυχῆς λέγεται· οὐκ ἔστιν οὐκ ἔστιν δυσχερὲς τὸ πρᾶγμα· ἐὰν γὰρ μείνωμεν ὡς γεγόναμεν, ἐν τῇ ἀρετῇ ἐσμέν.

* PPOV. II. l. 5.

* P. C. 3.

* Ios. XXIV. 23.

A. l. 49.
E. l. 133.
F. l. 770. b.
H. l. 146.

Ἄλλ' ὡσπερ τινος ἀναναφωνούντος καὶ λέγοντος, πᾶσι εἰτοιμάσομεν τὴ ὁδὸν κυρίου, ἢ πᾶσι εὐθείας αὐτῆ τὰς τρίβους ποιήσομεν; πολλὰ γὰρ ἔστι τὰ μεταξὺ παρεμπωδῶν τοῖς εὐβουῶν ἐθέλεισιν, ὁ μισόκαλος σατανᾶς, ἢ πονηρῶν πνευμάτων ἢ ἀνοσία πληθὺς, αὐτὸς τῆ ἀμαρτίας ὁ νόμος ὁ ἐν τοῖς μέλεσι τῆ σαρκὸς ἀποπλιζόμενος τῆ εἰς τὸ ἀγαθὸν τῆ νοῦ ῥοπαίς· πολλὰ ἢ πρὸς τοῦτοις ἑτέρα πάθη, τῆ τῆ ἀνθρώπου δεινότητος κατακρατεῖ· τί οὖν ἄρα δεύσομεν, τοσαύτης δυσχερείας κινῆσιν; πρὸς ταῦτα τῆς προφητείας ὁ λόγος ὑπαντᾷ λέγων· πᾶσα φάραξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βεβίος ταπεινώθησεται καὶ ἔσται ἢ σκολία εἰς εὐθείαν, καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ἰσοπέδους καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τῆ Θεοῦ. Εἰσὶ μὲν ἡδὲ λεωφόροι τινὲς ἢ καὶ εἴβοι, βάσιμοι μὲν ἢκιστὰ γε, τραχεῖαι ἢ αὐτως, ὡς πῆ μὲν ἀνίσταδι πρὸς ὄρη τὴ καὶ βενοῦς, πῆ ἢ καταφέρεσθαι καὶ εἰς κρημνοὺς ἀποφέρεσθαι· αἱ ἢ τοιαῦται τῆ ὁδὸν ὡς ἐν ὑψὲ τὴ καὶ βᾶ-

Dei qui mundi peccatum tollit. — Quid autem sibi vult, rectas facite semitas Dei nostri? Recta quidem et laevis facilisquae illa est quae ad bonum defert semita: distorta autem altera, id est quae ad pravitatem deducit incedentes per ipsam. De his enim scriptum est: quorum viae perversae sunt, et obliquae semitae ipsorum. Ergo mentis aequitas, recta veluti via est, nihil distortum habens. Huiuscemodi erat divus psalmista, dum caneret dicens: non adhaesit mihi cor perversum. Iesus quoque Navi filius populo aiebat: dirigite corda vestra ad Deum Israelis. Iohannes vero, rectas facite inquit vias vestras. In hoc autem consistit status animae rectus, ut naturalem suum intellectum, prout condita fuit, prae se ferat. Nam pulchra quidem et recta apprimae creata fuit. Cum autem naturam propriam perverterit, haec improbitas et distorsio animae dicitur. Non est difficile admodum negotium: nam si ut creati fuimus manserimus, media in virtute versamur.

Sed tamquam aliquis reclamaret ac diceret: quomodo parabimus viam Domini? quomodo rectas faciemus semitas eius? Multa enim impedimenta occurrunt bene vivere volentibus, nempe osor virtutis Satanas, malorum spirituum impia turba, ipsa lex peccati quae in carne membrisque menti ad bonum nitenti obsistit; multae aliae insuper perturbationes humano cogitatu imperant; quid ergo agemus, tanta obiecta difficultate? His propheticus sermo occurrit dicens: omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur: et erit distorta in viam rectam, et aspera in planam; et videbit omnis caro salutare Dei. Sunt enim viae nonnullae vel etiam semitae, minime quidem gradibiles, immo tam asperae, ut modo saliant in montes aut tumulos, modo deorsum vergant atque in praecipitia ferantur. Huiusmodi certe viae sus deque tendentes difficile iter efficiunt. Quod si in his demum exaequantur celsa et ardua,

expleantur autem cava et profunda, tunc in recta vertentur distorta, et in nitidos campos, ac veluti supinam viam habentes, loci asperi et praerupti transformabuntur. Hoc spiritaliter accidit per Servatoris nostri vires. Olim quippe difficilis erat evangelicae vitae morumque via, quia omnium mentes mundanis cupiditatibus occupabantur. Postquam vero universalis Deus factus homo destruxit in carne peccatum, plana omnia facta sunt et gradibilia. Nihil arduum nihil praeceps bene volentibus agere occurrit, sed distorta omnia in rectum conversa tramitem sunt. Ipse enim Christus facilem nobis pronamque ostendit ad pietatem viam, nihil habentem arduum aut depressum in praeceps, quae antea fuerat aspera atque difficilis. Unde omnia distorta fiunt recta, ut alicubi ait similiter Isaias propheta: « via piorum recta facta est, et parata via iustorum. » Sublata enim de medio est daemonum turba; diabolus ipse una cum illis debellatus fuit: mortificata quoque peccati lex: cunctas denique nostras Servator sanat infirmitates.

Et videbit omnis caro salutare Dei.

Vidit autem omnis caro salutare Dei, id est patris, qui Servatorem ad nos filium misit. Haec vero caro generaliter homo intelligendus est, immo universum hominum genus existimandum. Sic enim videbit omnis caro salutare Dei; non solus, inquam, Israhel, sed caro universa. Namque omnium Servator ac dominus haud definitam habet clementiam, neque unam salvavit gentem, sed universum orbem in suam ditionem redegit, et obtenebratos illuminavit. Atque hoc scilicet a psalmistae lyra celebrabatur: « omnes gentes quascumque fecisti, venient et adorabunt coram te, Domine. » Servataeque simul sunt Israhelis reliquiae; quod ipsum pariter magnus prae-

θεῖ, *δυσπόρωτοι λίαν εἰσίν· εἰ δὲ γένεϊτό πως ὑφιζῆσαι μὲν τὰ ὑλῆ καὶ ἀνάτη, ἀνεμπίμπλασθαι δὲ τὰ ἐν κοίλῳ καὶ βάθει, τότε δὴ εἰς εὐθεΐαν ἔσαι τὰ σκολιά, καὶ εἰς φιλά πεδία καὶ οἶον ὑάτιαν ἔχοντα τὸ ὄδον τὰ τραχεῖα τε καὶ παραγῶδη ποτέ· τῆτο γέρονε νοητῶ δια τὸ σωτήριος ἡμῶν ἰσχύος· πάλαι μὲν γὰρ δυσπόρωτα ἦν τὸ εὐαγγελικῆς ζωῆς τε καὶ πολιτείας τὰ βῆσιμα, διὰ τὸ κρατεῖσθαι τὸ ἀπάντων νοῦν κοσμικαῖς ἐπιθυμίαις (1)· ἔπειτα δὲ ὁ πάντων θεὸς γενωνῶν ἀνθρώπων καθήργηκεν ἐν τῇ σαρκὶ τὴν ἀμῆρτιαν, λείπα πάντα γέρονε καὶ εὐήλατα· ἐχ' ὕψος, οὐ βάθος τοῖς εὐδοκίμειν ἐθέλεσιν ἀπαντᾶ, ἀλλὰ πάντα τὰ σκολιά εἰς εὐθεΐαν μετεποίηθη τρίβον· αὐτὸς γὰρ λέγειν ἡμῖν καὶ εὐδροματάτω ἀπέφηνε καὶ εἰς εὐσέβειαν ὄδον, ἐδὲν ἔχουσαν τὸ ἀναντες ἢ τὸ κοίλον καὶ κάτω, δι' ἀτραχεῖα ποτέ καὶ δυσπόρωτος ἦν· πάντα γὰρ τὰ σκολιά γέρονε εὐθεΐα, ὡς αὐτὸς πεπάλιν ὁ προφήτης ἠσεν Ἱσαΐας· * ὁδὸς εὐσέβων εὐθεΐα ἐγένετο, ἡ ὁρθοδοξία σμῆνη ἢ ὁδὸς τῆ δικαίῳ· ἐκ μέσε μὲν γὰρ ἢ τῶν δαιμόνων ἀπηλάθη πληθύς· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ διάβολος καθηργήθη σὺν ἑκείνοις· νενέκρωται δὲ καὶ τὸ ἀμῆρτίας ὁ νόμος, καὶ πάσας ἡμῶν ὁ σωτὴρ ἰᾶται τὰς νόσας.*

Καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.

Τεθεάται δὲ πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ, δηλονότι τὸ πατρός· σωτήρα γὰρ ἡμῖν πέπομφε καὶ υἱόν· σάρκα δὲ ἐν τούτοις ὀκλήρωσεν τὸ ἀνθρώπων νοητέον, καὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπων γένος ὑποληπτέον. — Οὕτω γὰρ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ· οὐκέτι μόνος ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ πᾶσα σὰρξ· ὁ γὰρ τὸ ἔλθων σωτὴρ καὶ κύριος, οὐ συνεχάλμενόν ἔχῃ τὸ ἡμερότητα, οὐτε μὲν ἐν διέσωσεν ἔθνος, σισαγίνουκε δὲ μάλλον τὸ ὑπὸ οὐρανὸν, ἐφώτισε σὺν ἰσχυρισμένους καὶ τοῦτο ἦν ἄρα τὸ διὰ τὸ τῶν ἀλλοτῶν λύρας ὑμνούμενον· * πάντα τὰ ἔθνη ὅσα ἐποίησας, ἤξουσι καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου κύριε· σέσωσαι δὲ ὁμοῦ τὸ κατάλοιπον τῆς Ἰσραὴλ, ὡς καὶ τοῦτο πάλαι προμειλώ-

* Is. XXVI. 7.

A. 6.

A. 6. 10. 11.
B. 6. 14. 15. 16.
C. 6. 772. 10.
H. 6. 177. 10.

A. 6. 501.
B. 6. 146.
C. 6. 773.
H. 6. 169.

* Ps. LXXXV. 9.

(1) Paria fere his dicuntur a Cyrillo, sed diversis verbis, in commentario ad Isaiam ed. Aub. T. II. p. 550.

* Deut. XXXII.
33.

νικην ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὕτω λέγων· * εὐ-
φράνθητε ἔθνη μὲν ἔσονται τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.

A. 7. Ἐθαῖον οὖν τοῖς ἐκπεριμένοις ὄχλοις ὁ βαπτιστής
γ. τ. λ.

A. 4. 31.
E. 4. 108. b.
F. 4. 780. b.
H. 4. 141.

Καὶ νῦν ἡ ἀνεύματος ἀγία μεμész-
μένος, ὁ μακάριος βαπτιστής, οὐκ ἠγνόησε
τῆ Ἰουδαίων δυσπραΐας τὰ κατὰ Χριστοῦ τολ-
μήματα· πρόβητο γὰρ, ὅτι καὶ ἀπίστους
αὐτῶν, καὶ πῶ ἰσβόλων αὐτῶν κινήσαντες
γλώτταν λοιδορίας βαλοῦσι· πρὸς ἐκείνα
τοῖνον βλέπων, ἐλέγη αὐτοῦ, ὅτι καὶ τοι
νόμον ἔχοντες λαλοῦντα τὸ Χριστοῦ μυσή-
ριον, καὶ προαγορεύσεις προφητῶν ἀποφε-
ρούσας εἰς τοῦτο, κωθροὶ γεγόνασι ταῖς
ἀκαταῖς, καὶ ὀκνηροὶ πρὸς πίσιν τῆ ἐσθῆ γε τῶ
πάντως σωτήρι Χριστῷ· τίς γὰρ ἡμῖν ὑπέ-
δξεν φρονεῖν ἀπὸ τῆ μελοῦσης ὀργῆς; ἄρ'
οὐχ ἡ θεόπνευτος γραφή εἶπεν μὲν εἰς Χριστὸν
ταῖς εὐσαντας, μακαρίας εἶναι λέξασα, τοὺς
τε μὴν ἀπίστους καὶ ἀμαθείς, σαλπικαῖς καὶ ἀφύ-
κτων ὑποπεσεῖσθε δίκαις προαπαγγέλλασα.

A. 8. Ποίησατε οὖν καρποὺς ἀξιούς τῆς μετανοίας.

A. 4. 34. b.
E. 4. 110.
F. 4. 784.
H. 4. 143.

* Ἐτι, καρπὸς μετανοίας, προσημείων
μὲν, ἢ εἰς Χριστὸν πίσις· πρὸς ἧ τούτω, καὶ
ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία· καὶ ἀπλῶς τὰ ἀν-
τικείμενα τῇ ἀμάρτια ἔργα τῆ δικαιοσύνης,
ἅπερ ὁ μετανοῶν καρποφορεῖν ὀφείλει ἄξια
τῆ μετανοίας· ἐπήγαγε δὲ· « μὴ ἄρξασθε
λέγειν ἐν ἑαυτοῖς πατέρα ἔχομεν Ἀβραάμ·
λέγω γὰρ ἡμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῆ
λίθων τούτων εἰεῖραι τέκνα τῶ Ἀβραάμ. »
Ὅρας ὅπως εὐτεχνέστατα λίαν πῶ ἀσύνε-
τον αὐτῶν ὄφρην καταφέρει, καὶ ἀσυντελές
εἰς ὄνησιν αὐτοῖς φαίνει τὸ, ὅτι Ἀβραάμ
γενέσθαι κατὰ τὴν σάρκα; τί γὰρ ἡ σαρκὸς εὐ-
γένεια εἶναι ἔχοντας ἀφελεί, εἰ μὴ διὰ τῆ
ὁμοίαν ἔρχονται σπυδασμάτων, καὶ τῆ
τεκόντων ἀρετῆς κατόπιν; εἰ γὰρ τέκνα τῆ
Ἀβραάμ ἦτε, φησὶ πρὸς αὐτοῦ ὁ σωτήρ*,
τὰ ἔργα τῆ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε ἄν· τὸ ἐν ἦθει
καὶ τρέποις συγγένειαν ζητεῖ ὁ θεός· μάταιον
οὖν τὸ προγόνοις ἐπαυχεῖν ἀγίοις καὶ ἀγα-
θοῖς, ἀπολιμπάνεσθαι ἢ μακρὰν τῆ ἐκείνων
ἀρετῆς. — Ἄλλ' εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, φησὶν
ὁ ἰουδαῖος, πῶς ἔτι τὸ σπέρμα Ἀβραάμ
πληθύνεται, καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν τῆ θεοῦ ἐπαγ-

E. 4. 140. b.
F. 4. 781. b.

* Ioh. VIII. 39.

A. 4. 37.
E. 4. 111. b.
F. 4. 783.
H. 4. 145.

dixerat Moyses ita inquam: « Iacetamini
gentes cum populo eius. »

Dicebat ergo exentibus ad se turbis
Baptista etc.

Nunc quidem Spiritu sancto plenus beatus Baptista, non ignorabat futuros iudaeae improbitatis adversus Christum ausus. Etenim providebat, fidem ei denegaturos, et venenatam linguam moventes convicium ei facturos. Haec itaque spectans, reprehendit illos, quod etsi legem habent sacramentum Christi praedicantem, et suadentia hoc ipsum prophetarum vaticinia, stupidis auribus fuerunt, et ad credendum servatori omnium Christo segnes. Quis enim vos docuit fugere a ventura ira? Nonne inspirata divinitus scriptura, quae credentes Christo beatos esse ait; incredulos autem et indiscipulatos, duris et inevitabilibus obnoxios fore poenis praedicit?

Facite ergo fructus dignos paenitentiae.

Paenitentiae fructus praecipuus est fides in Christum; insuper evangelicae vitae ratio; atque omnino cuncta, quaecumque sunt peccato contraria, iustitiae opera: quae paenitentes fructificare debent respicientiae suae convenientia. Addit etiam: « et ne coeperitis dicere, patrem habemus Abrahamo; dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamo. » Viden quomodo sagacissime stultum illorum supercilium deprimit, inutillemque ipsis fore demonstrat carnalem ex Abrahamo nativitatem? Nam carnis nobilitas, quid cam habentibus prosit, nisi hi paribus moribus parique ac parentes virtute fuerint? Si quidem Abrahami filii essetis, aiebat illis Servator, opera utique Abrahami perageretis. Morum vitaeque adfinitatem postulat Deus. Stultum est bonis sanctisque parentibus gloriari, et ab illorum virtute longe fieri. — Quod si haec ita se habent, ait iudaeus, quomodo semen Abrahamae adhuc multiplicatur? Quomodo Dei ad illum promissio manebit quae ait, fore ut

illius semen multiplicetur sicut astra caeli? Atqui hoc, o iudaeae, per vocationem gentium factum iri nos dicimus. Dictum enim Abrahamo fuit: in Isaaco vocabitur tibi semen, multarumque gentium patrem te constitui. Nam dictio « in Isaaco » denotat « secundum promissionem. » Ergo multarum gentium constitutus est pater, videlicet Christo creditum. De quibus alicubi voce Ezechielis Deus dixit: et auferam cor lapideum de carne eorum, daboque eis cor carneum, ut me cognoscant, et quia ego sum Dominus. — Ut autem magis adhuc audientibus prosit, beatus Baptista aliud addit:

Iam enim securis ad arborum radicem posita est.

Vel securim hoc loco appellat acutissimam iram, quam Deus pater Iudaeis intulit, propter ipsorum adversus Christum impietatem. Etenim illis, bipennis instar, impacta ira fuit. Idque nobis Zacharias propheta patefaciebat dicens: « erit plangens Hierusalem sicut plangens malogranati in agro succisi. » Ait pariter ceu civitatem eandem alloquens Hieremias: « oleam pulchram, bene opaca specie, appellavit Dominus nomen tuum: ad vocem circumcisionis eius accensus est ignis super eam: magna tribulatio super te: inutiles facti sunt rami eius: et Dominus qui plantavit te, locutus est super te mala. » Hunc sensum in evangelio quoque habere reputabis ficulneae parabolam, quae infructuosa malique generis arbor succisa fuit. Verumtamen non in radice defixam ait securim, sed positam ad radicem, id est prope radicem. Nam rami quidem decisi fuerunt, non tamen radicibus effossa arbor: quippe reliquiae conservatae sunt Israhe-
 līs, non ipse funditus periit.

Et interrogabant eum turbae.

Tres hominum ordines introduxit beatus Lucas Iohannem interrogantes, populum, publicanos, tertioque loco milites. Sicut autem sapiens medicus unicuique morbo congruum ac probabile remedium ad-

γελία σωθήσεται, ἢ φάσκωσα πληθύνειν αὐτοῦ τὸ σπέρμα ὡς τὰ ἄστρα τῷ οὐρανοῦ; Διὰ τὸ τῶν ἔθνων κλήσεως, ὡς ἱεραδαίε· εἰρηται γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸ Ἀβραάμ, ὅτι ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα· καὶ ὅτι πατέρα πολλῶν ἔθνων τέθεικά σε· δηλοῦν τὸ ἐν Ἰσαὰκ, τὸ κατ' ἐπαγγελίαν· οὐκ ἔν πατὴρ τέθειται πολλῶν ἔθνων, τὸ διὰ πίστεως δηλονότι ὅ ἐν Χριστῷ· καὶ περὶ αὐτῶν ἔφη πρὸς Θεὸς, καὶ διὰ φωνῆς τῆς Ἰεζεκιήλ· * καὶ ἐκασπῶσα τὴ καρδίαν αὐτῶν τῆ λιθίνῳ ὅ ἐν τῷ σαρκὸς αὐτῶν, καὶ δώσω αὐτοῖς καρδίαν σαρκίνην τῆ εἰδένας αὐτοῦ ἐμὲ, ὅτι ἐγὼ εἰμι κύριος. — Ἰνα ἡ καὶ ἔτι μειζόνως ὠφελησθῶν ἀκρωμένους ὁ μακάριος βαπτιστῆς, προσεπάγει τί καὶ ἕτερον.

* Πῶθ δὲ καὶ ἡ ἀξίωσι πρὸς τὸν ῥίζαν τῶν ἐθνῶν κείταται.

* Ἡ ἀξίνῳ ἐν τούτοις ὀνομάζει τὴ τομωτάτων ὄργην, ἣν τοῖς Ἰουδαίοις ἐπένηγκεν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ, ὅ ἐν Χριστῷ δυσεβείας ἕνεκα ἐπένηγκεται γὰρ αὐτοῖς ὡς πέλεκυς, ἢ ὄργη· καὶ τῆτο ἡμῖν ὁ προφήτης Ζαχαρίας φανερὸν ἐποίησε, λέγων· * « εἴσα ὁ κοπετὸς τῷ Ἰερουσαλήμ ὡς κοπετὸς βόωνος ἐν πεδίῳ ἐκκοπτομένῳ », ἔφη δὲ καὶ Ἰερεμίας, ὡς πρὸς αὐτήν· * « ἐλαίαν ὠραίαν εὐσκιον τῷ εἶδει ἐκάλεσε κύριος τὸ ὄνομά σου· εἰς φωνὴν περικομῆς αὐτῆς ἀνήθη πῦρ ἐπ' αὐτήν· μεγάλη ἡ θλίψις ἐπ' αὐτήν, ἠρξεν ὠθησαν οἱ κλάδοι αὐτῆς, καὶ κύριος τῷ δυνάμειον ὁ καταφυτεύσας σε, ἐλάλησεν ἡ ἐπὶ σὲ κακία », εἰς τούτο λήθη καὶ τὸ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ τῆς συκῆς ὡς βολήν· οὐκ ἔν ὡς ἀκαρπον καὶ οὐκ εὐχρῆς ἐτι φυτὸν, ἐξεκόπη παρὰ Θεοῦ· πλὴν οὐκ εἰς τὸ ῥίζαν τῆ ἀξίνῳ τεθείεται φησὶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ ῥίζαν, τούτεσιν ἐγγυὲς τῆ ῥίζης ἐξεκόπησαν γὰρ οἱ κλάδοι, καὶ οὐκ ἐκ ῥίζης αὐτῆς ἀεβοθήρηθη τὸ φυτὸν· σέσωσας γὰρ τὸ κατάλειμμα τῆ Ἰσραὴλ, καὶ οὐχ' ὀλόριζεν ἀπόλωλεν.

Καὶ ἐπρωτῶν αὐτῶν οἱ ὄχλοι.

Τρία τμήματα εἰσήγαγε Λευκῆς ὁ μακάριος, πανθανόμομα τῷ Ἰωάννη, ὄχλους, τελῶνας, στρατιώτας τὸ τρίτον· καθάπερ δὲ τις ἐπισημῶν ἰατρὸς ἐκάστω τῶ παθῶν τὸ πρόσφορον τε καὶ εἰκὸς ἐπιφέρει βοήθη-

* Ezech. XI. 19

A. L. 12. 1.
H. L. 126.

A. L. 12. 1.
H. L. 126.

* Zach. XII. 1

* Hier. XI. 16.

V. 10

A. L. 12. 1.
H. L. 127. 1.

μα, οὕτως ἢ ὁ βαπτιστῆς ἐκάσῳ τῷ ὀπι-
τηθῆναι τὸ ἐπωφελεῖν καὶ πρέποντα λόγον
ἐδίδου, τοῖς μὲν ὄχλοις βαδίζουσιν εἰς μετα-
νοίαν, φιλαλλήλω φρονίμῳτι κερηθῆς κε-
λεύων· τελώναις ἢ, τῷ εἰς ἀκαθάρτους πλεο-
νήξιας ἀποκαλείων ὁδὸν τοῖς γε μὴν σφα-
τίωταις τὸ μηδένα διασείειν, πανσόφως ἑπι-
φωνῶν, ἀρκείσθαι ἢ τοῖς ὀφθαλμοῖς.

V. 14. Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ, καὶ διαλογιζομένου πάντων
ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου κ. τ. λ.

A. f. 13. b.
E. f. 15.
F. f. 78c.
H. f. 149

Οὕτως ἦν ἐξιάγαστος καὶ μέγας ὁ Ζαχα-
ρίας παῖς, ὡς εἰς τῆτο ὑπονοίας ἐλθεῖν ὅσῳ
τῷ Ἰουδαίων δήμῳ, μὴ ἄρα αὐτὸς εἶναι
ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ διὰ τῷ νόμῳ σκιάς γραφό-
μῳρος, καὶ διὰ προφητῶν ἰγίων προκεκη-
ρυγμένος· ἡμεῖς ἢ ἀπαξ εἰς τοῦτο ὑπονοίας
προήλθον τινεῖς, ἀποκείρει ὑποψίαν, δεσπο-
τικοῖς ἀξιώμασι ὡς οἰκίτης ὡς Ζαχαρῶν
ἀμέτρητον γὰρ τὸ μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων·
καί περ ταῦτα λέγοντα τῷ ἱερὸν εὐρήσομεν βα-
πτιστῆν ἐν τῇ κτῷ τῷ Ἰωάννῳ εὐαγγελικῇ συγ-
γραφεῖ· * Ἰφὶ γὰρ ἔταος··· αὐτοὶ ὑμεῖς μάρτυ-
ρεῖτε, ὅτι εἶπον ὡς οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστὸς, ἀλλῷ
ὅτι ἀπεσαλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἑκείνου. ,,

· Ioh. III. 28.

V. 15. Ἀπεκρίθη δὲ Ἰωάννης ἀποσι λέγων· ἐγὼ μὲν
ὑδατὶ βαπτίζω ὑμᾶς κ. τ. λ.

A. f. 13. b.
E. f. 15.
F. f. 78c.
H. f. 149. b.

Ἀποφῆνας τοῖνον αὐτὸν οὐκ ὄντα Χρι-
στὸν, ὅπως εἰς λοιπὸν ἀποδείξῃς, διῷ ὡν ἔστι
μαθεῖν, ὡς ἀμέτρητον τι μεταξὺ διαφαί-
νεται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, δούλε καὶ δεσπό-
τε, τῷ προβαδίζοντος οἰκειτικῶς, καὶ τῷ θεο-
προσῶς ἀναλάμποντῳ· εἴπερ ὑπάρχων
τοσοῦτῳ εἰς ἀρετὴν ὁ μακάριτῳ βαπτι-
στῆς, οὐκ ἄξιον αὐτὸν εἶναι ἰσθῖν, οὐδῷ
ὅσον εἰπεῖν τῷ ἀποθίγειν τῷ ὑποδημάτων
αὐτοῦ· εἶτα τοῖτοις ἐτέραν ἀπόδειξιν εὐθὺς
ἐπιφέρει· ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ὑδατι,
ἐκεῖνος ἢ ὑμᾶς βαπτιστῶν ἐν πνεύματι ἁγίῳ
καὶ πυρὶ· μόνος γὰρ καὶ ἰδικῶς ἔργον ἐστὶ τῷ
πάντα ὑπερκαμένης οὐσίας, τὸ ἐνέναι δύ-
νασθαί τισι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ θείας
φύσεως κοινωνοῦς ἀποφαίνειν ὅσῳ προϊόν-
τας αὐτῇ· ἐνυπάρχει ἢ τοῦτο, οὐ καὶ λη-
ψιν καὶ μέτεξιν τῷ παρῷ· ἐτέρως τινός, ἀλλῷ
οἰκοθεν ἐ οὐσιωδῶς τῷ Χριστῷ· βαπτιστῶν
γὰρ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· Θεὸς οὖν ἄρα ἐστὶ,

fert, sic etiam Baptista singularum profes-
sionum hominibus utile atque conveniens
dabat consilium: nempe populum ad pae-
nitentiam accedentem, mutuum caritatem
fovere iubet: publicanis quominus iniquas
exactiones exercent, interdicit: denique
milites ne quemquam vexent, aptissime ad-
hortatur, sed ut victu suo contenti sint.

Populo autem expectatione suspenso, et cogitantibus
omnibus in cordibus suis de Iohanne etc.

Ad eo admirandum magnusque erat Za-
chariae filius, ut eum populus Iudaeorum
suspicaretur fortasse esse Christum illum,
quem legis umbra delineaverat, et prophe-
tae sancti praedixerant. Quia igitur in hanc
nonnulli suspicionem venerant, eam ipse
praecidit, dominicali dignitati tamquam fa-
mulus cedens. Distant enim immensum a
Deo homines. Quod ipsum dici comperie-
mus a sacro Baptista in evangelica Iohan-
nis historia, ubi sic ait: vos ipsi testimo-
nium mihi perhibetis quod dixerim, non
sum ego Christus, sed quia missus sum
ante illum.

Respondit Iohannes dicens omnibus: ego quidem
aqua baptizo vos etc.

Quum itaque declarasset se non esse
Christum, profert deinde argumenta, ex
quibus discere licet distare immaniter a Deo
homines, a famulo dominum, ab eo qui
serviliter praeit, illum qui digna Deo maie-
state relucet: siquidem quum tanta polle-
ret virtute beatus Baptista, haud se dignum
ait calcos eius, ut dici solet, attingere.
Deinde aliud quoque argumentum profert:
equidem vos aqua baptizo, ille autem vos
in Spiritu sancto baptizabit et igne. Unius
quippe proprium est superstantis omnia
substantiae, ut Spiritum sanctum possit ali-
quibus inmittere, et divinae substantiae
eos qui ad ipsam accedunt participes facere.
Porro haec Christo inest facultas: non
quod eam aliunde acceperit aut participa-
verit, sed ex suapte natura ac substantia-
liter. Etenim is in Spiritu sancto baptizat.
Quamobrem humanatum Verbum, Deus

utique est, fructusque substantiae Dei patris. Iam vero postea etiam quam factus est homo, id ipsum agebat, quia unus est filius cum unita sibi ineffabiliter et incomprehensibiliter carne. Et quidem quum antea dixisset beatus Baptista, non sum dignus calceamentorum sphaerulam dissolvere (sic enim appellat calcei extremitatem, quae in acutum desinit, cuiusmodi gestare barbari solent) statim addidit: hic vos baptizabit in Spiritu sancto et igne; et pedes scilicet habens et calceos. Neque enim quisquam sana mente praeditus dicit, Verbum nondum incarnatum, neque adhuc apud nos versans, pedes et calceos habuisse. Sed quia cum Verbum factum est homo, deitatem suam non amisit, ideo tunc etiam Deo digna operabatur, Spiritum tribuens credentibus in eum. Idem quippe Deus simul erat et homo.

Sed dicit aliquis: immo potius Verbum Deo digna faciebat per hominem de stirpe Davidis ortum. Atqui haec tibi dicenti nos opponemus Iohannis verba, qui alicubi ait Iudaeis: « venit post me vir, qui ante me factus est, quia prior me erat, et ego illum nesciebam. Sed qui misit me aqua baptizare, ipse mihi dixit: super quem videaris descendentem Spiritum sanctum, supraque eum manentem, hic est qui baptizat in Spiritu sancto; et ego vidi, et testimonium perhibui quod ipse Dei filius sit. » En manifeste, quem virum dixit, eum ante se factum adfirmat, et sibi esse priorem, divinitus nempe praexistentem; prout a Christo ipso iudaicae turbae dictum fuit: ante quam Abraham fieret, ego sum. Praeterea mox dicit descendisse in ipsum de caelo Spiritum. Num forte in simplex in corporeumque adhuc Dei Verbum descendisse aiunt Spiritum sanctum? et Spiritus sancti datorem, Spiritum proprium participare adfirmant? Quid ni illud potius adserunt, eum in humanitatem suam Spiritum sanctum recepisse, baptizasse vero divinitus in sancto Spiritu; eundemque unum

καὶ καρπὸς τοῦ οὐσίως τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ὁ ἐνανθρωπήσας λόγος· ἀλλ' ἔδρα τοῦτο καὶ ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, εἰς ἃν υἱὸς μὲν τῆς ἀρρήτου τὸ καὶ ἀπειροχρότου ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκός· καὶ γοῦν ὁ μακάριος βαπτιστὴς προειπὼν, οὐκ εἰμι ἄξιος, ἵνα λύσω τὸ σφαιρωτῆρα τῶν ὑποδημάτων (οὕτω ἡ εἰώθεσι λέγειν τὸ ἄκρον τῶν ὑποδήματος, τὸ εἰς ὄξυ λῆγον, τοιοῦτοις γὰρ χεῖνται οἱ βάρβαροι, προσεπήνεγκεν ἐνύβρι· ὁδὲτ ἡμᾶς βαπτίσῃ ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ, καὶ πόδας διλονότι καὶ ὑποδήματα ἔχων· οὐ γάρ τοι φαίη τις ἄν, εἴγε τοῦν ἔχει, ὡς ἄσαρκα· ὡν ὁ λόγος καὶ οὕτω γηρόμνος καθ' ἡμᾶς, πόδας εἶχε καὶ ὑποδήματα· ἀλλ' ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, ὅπῃ τὸ εἶναι Θεὸς οὐκ ἀπόλεσεν, ἐνήργηκε πάλιν καὶ οὕτω θεοπρεπῶς, τὸ πνεῦμα διδοὺς τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· ἦν γὰρ ἐν ταυτῷ Θεὸς τὸ ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός.

Ἀλλὰ καὶ φησιν ἐνήργηκεν ὁ λόγος τὰ θεοπρεπῆ διὰ τὸ ἐν σαρκί· Δαβὶδ· οὐκοῦν ἀντεροῦ μὲν σοι ταῦτα λέγοντι, τὸ Ἰωάννης τὰ ῥήματα· ἐρη γὰρ περὶς Ἰησοῦ· * ὅπισω με ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἐμπροσθεν με γέειον, ὅτι πρῶτος με, καὶ γὰρ οὐκ ἦδεν αὐτόν· ἀλλ' ὁ πᾶμλης με βαπτίζαν ἐν ὕδατι, αὐτὸς μοι εἶπεν· ἐφ' ὃν ἂν ἴδης καταβαῖνον τὸ πνεῦμα, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, ὁδὲτ ἐστὶν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ· καὶ γὰρ ἐώρακα καὶ μεμθτύρηκα ὅτι ὁδὲτ ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ·, ἰδοὺ ἡ σαφὴς ἄνδρα λέγων, πρὸ αὐτοῦ ἠλόεσται φησὶ, καὶ εἶναι πρῶτον αὐτοῦ, πρὸυπάρχοντα διλονότι θεϊκῶς, κατὰ γε τὸ παρ' αὐτοῦ σαφῶς εἰρημένον τοῖς Ἰουδαίον δήμοις· * ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι· εἶτα πρὸς τοῦτω καὶ καταβῆναι φησὶ ἐπ' αὐτόν τὸ πνεῦμα ὡς οὐρανοῦ· ὅρ' ἐπὶ γυμνὸν καὶ ἄσαρκον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λόγον καταβῆναι φασὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ τὸ πνεύματος χορηγόν, τὸ ἰδίως πνεύματος μέτεχον ἀποφαίνουσιν; ἢ μάλλον ἐρεῖνο φασὶν ὅτι τὸ πνεῦμα λαβῶν ἀνθρωπίνως, βαπτίζῃ θεϊκῶς ἐν ἁγίῳ πνεύματι, καὶ ἔστιν αὐτὸς ὁ εἰς τε καὶ μόνος, καὶ ἀληθῶς

* Ioh. I. 27. seqq.

* Ioh. VIII. 58.

εἰς τὸ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὡς αὐτὸς μεμαρ-
τύρηκεν ὁ μακάριος βαπτιστής; ῥητέον καὶ
οὕτως τάχα ἢ τῆ ἡ πνεύματος σημασία,
τὸ πυρὸς πωέδησεν ὁ μακάριος βαπτισ-
τής, οὐκ ἐν πυρὶ πάντας βαπτισθήσεσθαι
λέγων ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ, ἀλλὰ τὸ πνεύ-
ματος ἐέργειαν τὸ ζωοποιὸν διὰ τὸ αὐ-
ρὸς σημασίας σημαίνων· ἐκ γὰρ τὸ διαφόρε
περὶ τὸ ὑποκείμενον ἐνεργείας, διαφόρε
λαμβάνει τὸ ἐν πνεῦμα τὰς προσηγορίας.

Διακαθαρεῖ τὴν ἀρεὰν αὐτοῦ.

Ἰδοὺ ἡ φησὶν ὁ μακάριος βαπτιστής,
Χριστῷ διαφέρειν ὡς δεσπότην τὸ ἄλωα, τὸ το
γὰρ σημαίνει τὸ αὐτοῦ (1)· οὕτω γὰρ αὐτὴν
καθαρεῖ, διῆσας καὶ διακρίνων ἀπὸ τῆ σίτε
τὸ ἄχυρον· διανομέα τε καὶ οἰοῖεν σημαντόρα
τὸ ἐκάστω ἀρεπόντων, ὁφθῆσθε λέγει, ὡς
τὸ μὲν δίκαιόν τε καὶ ἀγαθόν, σίτε δίκαιον τὸ
ἐραναῖς εἰσομιζέειν αὐλαῖς, πυρὸς ἢ ποιεί-
σθαι φοβῆν, ἀχύνει φοβὸν ἀποτιναχθέντα τὸ
ἀδίκον· ὁ μὲν γὰρ σίτος, φησὶ, εἰς ἀποθή-
κην εἰσομιζέεται, τῆτέστιν ἀσφαλείας ἀξίω-
ται τὸ παρὰ θεοῦ, φειδοῦς τε καὶ φυλακῆς
καὶ ἀγάπης· τὸ γὰρ μὴν ἄχυρον ὡς ἄχρηστος
ἔστι, πυρὶ διαπανάται (2). Ἄκουε ἢ τί καὶ
διὰ Ἱερεμίε * φησὶν ὁ θεός, σύγκρισιν προ-
σητῶν καὶ ψευδοπροφητῶν ποιούμενος· τί τὸ
ἄχυρον πρὸς τὸ σίτον; ἦγεν ἡ κηφολογία
πρὸς τὸ ἀλήθειαν· ὁ μὲν γὰρ παρὰ θεοῦ λό-
γος, φοβιματώτην ἔχει τὸ δύναμιν· ὁ ἢ τὸ
ἀνοσίμων ψευδοπροφητῶν, εὐδμηθρυπτό-
τατός τε καὶ ἀχυρῶδης ὑπάρχων, οὐδὲ μίαν
τοῖς ἀκρομύνοις ἐμποιεῖ τὸ ὄνησιν (3).

esse solumque et vere patris Dei filium,
ut idem testatur Baptista? Sed alia quoque
explicatio proferenda est. Fortasse cum Spi-
ritus vocabulo, ignis mentionem copulavit
Baptista, non ut omnes nos baptizandos
fore igne per Christum affirmaret, sed ut
vivificam Spiritus operationem, ignis vo-
cabulo significaret. Nam pro diversa in
subiecta re operatione, diversas sumit unus
Spiritus appellationes.

Purgabit aream suam.

Ecce autem ait Baptista, a Christo ut-
pote domino differat aream, id enim signifi-
cat « suam. » Sic autem illam purgat, se-
parando scilicet et discernendo a tritico
paleam: seque futurum dicit distributorem
ac veluti adsignatorem sortis cuique debi-
tae; ita ut iustus quidem ac bonus, tritici
instar, caelestibus cellis inferatur; flam-
mae autem esca fiat, paleae instar excussus
homo iniquus. Nam triticum, inquit, in
horrea convehitur, id est Dei tutela dig-
num habetur, venia, custodia, et caritate:
at palea velut inutilis materia, igne con-
sumitur. Audi quid etiam per Hieremiam
Deus dicat, prophetas cum pseudoprophe-
tis contendens: « quid palea ad triticum? »
nempe vanitas ad veritatem. Etenim Dei
sermo nutrientem apprime vim habet; im-
piorum vero pseudo-magistrorum sermo
quum fragilissimus acerosusque sit, nullam
audientibus confert utilitatem.

(1) Hoc loco divus Thomas in catena habet latine aliud fragmentum. « Cyrillus. Per hoc autem quod » subdit: et permundabit aream suam; designat Baptista ecclesiam pertinere ad Christum quasi ad do- » minum. »

(2) Plus aliquid legebat D. Thomas in catena. « Cyrillus. At paleae lentos et inanes signant, et quo- » libet vento peccati ventilatos et volubiles. »

(3) Ad v. 19. seqq., ubi Lucas meminit Herodis Baptistam carceri tradentis, anonymus quidam interpres in codice B. f. 39. b. haec adnotat: ὁ μακάριος Κύριλλος τοῦ Ἱερῶδου ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ οὐκ ἐπιμνησθεὶς οἶμαι εἶ και ἐγὼ ὅτι περιττῶς αἰεὶ κείται· εἰ γὰρ ἐνεκλείσθη ὁ Ἰωάννης, πῶς ἐβαπτίζεν; οὐ γὰρ ἴσμεν αὐτὸν ἐγκλεισθέντα καὶ ἀπολυθέντα, καὶ αὐτὸς ἐγκλεισθέντα καὶ τελευθέντα: beatus Cyrillus Herodis in explanatione non meminit. Reapse et ego iudico, ex abundantia heic poni. Nam si Iohannes iam in vinculis fuisset, quomodo nunc baptizaret? Neque enim nobis constat, illum in vincula coniectum, postea liberatum; rursusque carcerem conclusum, et necatum. Videmus ergo ab anonymo testimonium preberii commentario Cyrilli in Lucam. Videmus item Cyrillum reapse nullam heic facere Herodis mentionem. Ceteroqui ad captum Iohannem quod adinet, satis erit heic docti Calmeti adnotationem adscribere: hoc non nisi multo post contigit, uti ceteri evangelistae narrant. Visum autem est Lucae hic omnia describere quae ad Iohannem spectant, ante quam ad reliqua gradum faciat.

A. f. 177. b.
E. f. 177.
F. f. 288.
H. f. 162.

A. v. 17

A. f. 177. b.
E. f. 177.
F. f. 177.
H. f. 177.

A. f. 56. b.
E. f. 158. b.
F. f. 789. b.
H. f. 168. b.
Hier. XXIII. 28.

Contigit autem, quum baptizaretur universus populus, et Iesu baptizato et orante, ut aperiretur caelum.

Baptizatur Iesus benedicens aquis, easque nostri causa purificans. Sanctum enim sanctorum est unigenitum Dei Verbum. Certe Iesus sancto baptismo non indigebat, neque remissionem peccatorum consequi, quam nos per ipsum lucratur: nam nos ex plenitudine eius cuncti accepimus. Et procedit quidem de Deo pater sanctus Spiritus, nihilominus filii quoque proprius est. Saepissime enim dictus est Spiritus Christi, is qui de patre Deo procedit Spiritus. Testis aderit Paulus, semel quidem: « vos autem non estis in carne, sed in spiritu, siquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Quod si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. » Et rursus: « quia vero filii estis, misit Deus Spiritum filii (sui) in corda vestra clamantem, abba pater. » Ergo procedit quidem, ut dixi, de Deo pater Spiritus sanctus, verumtamen ipsum suppeditat creaturae, dignisque dat naturalis verusque filius, unigenitum Dei Verbum, patris gloria exornatum. Quamobrem etiam aiebat: cuncta quae habet pater, mea sunt. Cur itaque baptizatus est, dicet aliquis, et Spiritum quoque recepit? Dicimus ergo, non eguisse Dominum sancto baptismo, sed nobis pro sua caritate salutis viam munivisse. Nam credentes in patrem et filium et Spiritum sanctum, atque hanc eximiam confessionem multis coram testibus facientes, cunctas peccati sordes abluimus, tum sancti Spiritus participes efficimur, divinae naturae communicamus, et adoptionis gratiam consequimur. Necesse itaque erat, ut patris Verbum postquam semet exinaniverat, et similitudinem nostram induere non dedignatus fuerat, boni cuiusvis operis exemplar nobis et trames fieret. Ergo ut ipsam sancti baptismatis vim cognoscamus, quantoque cum emolumento ad hanc gratiam accedamus, primus ipse opus adgreditur, et baptiza-

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαόν, καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος καὶ προσευχομένου, ἀνεμυχθῆναι τὴν οὐρανόν.

Βαπτίζεται ἡ ὁ Ἰησοῦς εὐλογῶν τὰ ὕδατα καὶ καθαιρῶν αὐτὰ ὑπὲρ ἡμῶν· ἅγιος γὰρ ἔστιν ἄγιον ὁ μονογενῆς τὸ θεοῦ λόγος· καὶ οὐκ ἂν αὐτὸς ἐδεήθη τὰ ἄγια βαπτίσματος, οὐδὲ ἀφέσεως ἀμυρτίων τυχεῖν, ὡσπερ ἡμεῖς κερδαίνομεν δι' αὐτοῦ. Ἐκ τῆ πληρώματος γὰρ αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν· ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τῆ θεοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἐστὶ ἡ καὶ ἴδιον τῆ υἱοῦ· καὶ ἄνευ εἰρηταί αλλοτρίου πνεύματος Χριστοῦ, τὸ ἐκ τῆ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπορευόμενον πνεῦμα· καὶ μὴ τυγχάνει λέγων ὁ Παῦλος ποτὲ μὲν· ἡμεῖς ἡ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ ἀλλ' ἐν πνεύματι, εἴπερ πνεῦμα Χριστοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· εἰ δὲ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· καὶ πάλιν· ὅτι ἡ ἐστὲ υἱοὶ, ἐξκατέσειλιν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα τῆ υἱοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν κρᾶζον, ἀββὰ ὁ πατήρ· οὐκ οὐκ ἐκπορεύεται μὲν, ὡς ἔφη, ἐκ τῆ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, χορηγεῖ δὲ αὐτὸ τῇ κτίσει καὶ δίδωσι τοῖς ἀξίοις ὡς φύσει τὸ καὶ ἀληθῶς υἱός, ὁ μονογενῆς αὐτοῦ λόγος, καὶ τοῖς τῆ πατρὸς ἀξιώμασι διαπέρεστων· καὶ ἄνευ ἐφασκεν· πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμά ἐστι πᾶς οὐκ ἐβαπτίζετο, φησὶν, ἐδέχεται ἡ καὶ τὸ πνεῦμα; καὶ φημὲν, ὅτι οὐκ ἦν ἐν χεῖρά τῆ ἁγίας βαπτίσματος ὁ κύριος, ἔδδον ἡ ἡμῖν ἐπερόσησε σωτηρίας ὁ φιλόανθρωπος· πιστεύοντες γὰρ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τὸ ἐξκατέσειλον ταύτην ὁμολογίαν ποιούμενοι ἐνώπιον πολλῶν ἡδύτων, πάντα μὲν ἔυπον τὸ ἐξ ἁμαρτίας ἀποσιπτόμεθα, καταπλαστούμεν ἡ καὶ τῆ ἁγίας πνεύματος μέθεξιν, καὶ θείας εὐσεως ἀποτελούμεθα κεινωνοὶ, καὶ τῆ υἱοθεσίας κερδαίνομεν χάριν· ἦν οὐκ ἀναγκαῖον καθέντα πρὸς κένωσιν ἑαυτὸν τῆ πατρὸς λόγον, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπεβθεῖν οὐκ ἀπαξιώσαντα, πάντες ἀγαθὴ πράξεως ὑποτύπωσιν ἡδύτων καὶ ἔδδον· ἵνα τοῖνυν μάθωμεν καὶ αὐτὴν τὸ δυνάμει τῆ ἁγίας βαπτίσματος, καὶ ὅσα κερδαίνομεν τῇ τοιαύτῃ προσίοντες χάριτι, ἀρχεται τῆ ἀρχήμα-

E. I. 163.
F. I. 703.

* Rom. VIII.

* Gal. IV. 6.

* Ioh. XVI. 15.

τος αὐτὸς, καὶ βαπτισθεὶς παρουσχεῖται, ἵνα
 σου μάθῃς, ἀγαπητέ, ἔτι τοῖς ἀπαξ κατα-
 ξιωθεῖσι τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. Ἐπεὶ ἄρα
 παρεπώρισται ἡ ἀδιάλειπτὸν προσδοχίῃ.

Ἀνερχθῆναι δὲ φησι τὸ ἔρανον ὁ εὐαγ-
 γησθῆς ὡς πάλαι κεκλεισμένον· ἐφῆ γὰρ ὁ
 Χριστός· * ἀάρατι ὄψασθε τὸ οὐρανὸν ἀνεφ-
 γότα, καὶ ἴδου ἀγγελίαι τῷ Θεοῦ ἀναβαίνον-
 τας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-
 που· ἐς γὰρ μίας ἦδη ποιήσας ἀποδεδειγ-
 μένης ἢ τε ἄνω ἢ κατω, καὶ ἐνὸς ἁπασιν
 ἀναδειχθέντι ἀρχιποιμένῳ, ἀνερχθῆ
 μὲν ὁ οὐρανός, συνήθη ἢ τοῖς ἁγίοις ἁγ-
 γέλοις ὁ ἐπὶ γῆς ἄνθρωπος· καταπεφύτικε
 ἢ καὶ τὸ πνεῦμα πάλιν ὡς ἐν ἀπαρχῇ τῆ
 γένεσι ἡμῶν δεύτερα· καὶ ὡς ἐν πρώτῳ Χρι-
 στῷ, οικονομικῶς ἐχέμεν ἄλλο, ἀλλ'
 ἡμῖν γε αὐτὸ δεχομένῳ· πάντα γὰρ ἐν αὐτῷ
 τε καὶ δι' αὐτοῦ πεπλητήκαμεν· οικονομι-
 κώτατα τοῖνον ὑπομένει μὲν ἡμῶν τὰ ἄν-
 θρώπων· ἐπεὶ, ποῦ κενωμένον ὀφείμεθα,
 καὶ τοι τὸ πλεονέχοντα θεικῶς; ποῦ συν-
 επώχασεν ἡμῖν, εἰ μὴ τῇ καθ' ἡμᾶς πα-
 χείᾳ συμπλαττεῖται; ἐφῆ ἢ ἡμεῖς καὶ πα-
 ρὸς φωνὴ ἐπὶ Χριστῷ τῷ καιρὸν τῆ ἁγίας
 βαπτίσματος, ὡς δι' αὐτοῦ τε καὶ ἐν αὐτῷ
 τῷ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπου λαβὼν, ὅστις ἐστὶν ὁ
 υἱός μου ὁ ἀγαπητός· ὁ γὰρ φύσει καὶ ἀλη-
 θεῖς καὶ μονογενὴς υἱός, ὅτε γέγονε καθ'
 ἡμᾶς, εἰς υἱὸν ὀρίζεται Θεοῦ, οὐχ ἑαυτῷ
 τοῦτο δεχόμενος, ἦν γὰρ καὶ ἔστιν ὡς ἐφῆν
 Θεὸς ἀληθινός, ἀλλ' ἵνα εἰς ἡμᾶς παρ-
 αίμῃ τῷ δόξαν γένοιτο γὰρ ἡμῶν ἀπαρχῇ,
 καὶ πρωτότοκῳ, καὶ δευτέρῳ Ἀδάμ· διὰ
 τούτο ἐν αὐτῷ πάντα καινὰ γενήσασθαι λέ-
 γεται· ἀποδυσάμενος ἢ πῶ ἐν Ἀδὰμ πα-
 λαίωσιν, τῷ ἐν Χριστῷ καινότητι παλου-
 τήκαμεν.

1. 22.

Καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

1. 1. 10. 16.

Εἰ ἐν καιρῷ τῷ βαπτίσματι τὸ πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον δέχεται, τῷ ἄνθρωπότη-
 τῳ μέτρων εἶη ἂν καὶ τοῦτο μὲν τῷ ἄλ-
 λων· οὐ γὰρ τοι καθ' ὁ Θεός ἐστιν ἁγιά-
 ζεται, τὸ πνεῦμα λαβὼν (αὐτὸς γὰρ ὁ
 ἁγιάζων ἐστὶν) ἀλλὰ καθ' ὁ ἀέθουεν ἄν-
 θρωπῳ.

lus orat; ut tu nimirum, dilecte, cogno-
 scas his qui sancto baptisate digni fue-
 runt, rem convenientissimam fore perpetuam orationem.

Ait autem apertos fuisse caelos evan-
 gelista, ut significet antea fuisse clausos.
 Dixit enim Christus: « deinceps videbitis
 apertum caelum, et angelos Dei ascenden-
 tes et descendentes supra filium hominis. »
 Tamquam unum iam gregem esse demon-
 stratum sit, supernum atque terrenum,
 unumque pastorem principem, aperti sunt
 caeli, et sanctis angelis consociatur homo
 terrestis: descenditque iterum Spiritus san-
 ctus tamquam nova generis nostri facta in-
 choatione; et primo quidem in Christum,
 qui non tam sibi quam nobis ipsum rece-
 pit: cuncta enim in ipso et per ipsum
 adepti sumus. Eximia ergo dispensationis
 ratione nobiscum Christus patitur res hu-
 manas. Aliter enim, quomodo ipsum eva-
 cuatum vidissemus, etsi tota deitate plen-
 um? Quomodo nobiscum pauper fuisset,
 nisi se nostrae paupertati conformavisset?
 Ait autem super Christum emissa vox pa-
 tris, sancti baptismi tempore, ceu per ip-
 sum et in ipso terrenum hominem susci-
 pientis, ait inquam: hic est filius meus di-
 lectus. Nam verus natura filius et unige-
 nitus, postquam nostram conditionem as-
 sumpsit, Dei filius esse definitur, haud sibi
 id sumens; iam enim erat, ut dixi, Deus
 verus; sed ut ad nos hanc gloriam trans-
 mitteret. Factus est enim inchoatio nostra,
 primogenitus, et alter Adamus. Propterea
 cuncta in ipso nova facta dicuntur. Atque
 Adami vetustatem exuentes, novitatem in
 Christo adepti sumus.

Descendit Spiritus sanctus.

Si baptismi tempore Spiritus sanctus
 recipitur, id quoque praeter cetera ad hu-
 manae naturae conditionem pertinebit. Ne-
 que enim quatenus Deus est, sanctifica-
 tur, dum Spiritum recipit (ipse enim pot-
 tius est qui sanctificat) sed quatenus ho-
 mo est.

Et ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta.

Hoc est Samosatensis deliramentum, evangelicum dictum perperam interpretantis, quod Iesus erat incipiens quasi annorum triginta. Neque intellexit, quod idem et erat, et incipiebat, sed non secundum idem: erat enim ab aeterno ut Deus; incipiebat ut homo, quum paupertatem nostram suscepit. Initium autem capit, ut tu quoque priorem nativitatem antiques, et secundam recipias per regenerationem. — Sic magnum detrimentum et inexpectatum contingit ob dilatam in longum et ultra debitum tempus baptismi gratiam. Namque in primis nunquam tuta spes est fore ut quisquam sui propositi finem consequatur. Tum etiamsi forte in vitae termino scopo suo potiat, sanctificatur quidem, sed unicam tamen percipit peccatorum remissionem; de cetero talentum domino perfert infructuosum, in quo nihil negotiari curavit.

CAP. IV.

Iesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Iordane.

Haec mecum observa hominis naturam, in Christo tamquam primitiis, sancti Spiritus gratia unctam, et supernis honoribus coronatam. Olim quidem promiserat universalis Deus dicens, fore ut diebus illis effundam de Spiritu meo super omnem carnem. Completum autem in nobis est, ceu primo in Christo id quod erat promissum. Et priscis quidem hominibus, utpote ad corporis voluptatem incontinenter proclivibus, dixit Deus: non permanebit Spiritus meus in hominibus his, quia caro sunt. Sed postquam in Christo cuncta facta sunt nova, et per Spiritum atque aquam regenerationem optinuimus, neque iam carnis et sanguinis filii sumus, sed patrem potius

Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρρῶμενος.

Τοῦτο τῆ σαμοσατέως τὸ ψευδῆ μαρμα, καθὼς ἐκδεχομένης τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος· καὶ οὐ συνέντος ὅτι αὐτὸς ἦν, καὶ ἤρξατο, ἀλλ' οὐ καὶ τὸ αὐτὸ ἦν μὲν γὰρ αἰεὶ ὡς Θεός, ἤρξατο ἢ ὡς ἄνθρωπος ὅτε τὸ ἡμέτερον ἐπατάχασεν· ἀρχεται ἢ, ἵνα σὺ καταργήσης πῶ πρότερον γέννησιν, καὶ ἀναλάβης δευτέραν διὰ τὴ παλιγγενεσίας. — Οὕτω πολὺ τι τὸ βλάβει καὶ ἀδόκτον συμβαίνει ἐκ τῆ φυλάττεσθαι ἢ διὰ τῆ βαπτίσματος χάριν εἰς μακρὰν καὶ ὑπέρονον ἀναβολὴν (1)· μάλιστα μὲν γὰρ οὐκ ἀσφαλὴς ἢ ἐλαπίς, εἰ καὶ τὸ οἰκείων τίς ἐπιτεύχεται βελουμάτων· ἀβεβηκός τις ἡ πάλιν εἰς τέλος αὐτῶ τῆ σκοποῦ, ἀγιάζεται μὲν, πλὴν μόνην ἔχει τὴ πημιμελημάτων τὴ ἄφεισιν, καὶ τὸ τάλαντον ἀποκομίζει τῶ δεωότη ἔτηρον, οὐδὲν ἐπεργάσαται σχολάσας αὐτῶ (2).

ΚΕΦ. Δ΄.

Ἰησοῦς δὲ πνεύματος ἁγίου πλήρης ὑπέστρεψε ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου.

Ἐνταῦθα μοι βλέπε τὴ τὴ ἀνθρώπου φύσιν, ὡς ἐν ἀπαρχῇ τῶ Χριστῶ τῇ τῇ ἁγίῳ πνεύματος χάριτι κατακεχειρισμένη, καὶ τῇ ἀνωτάτω τιμαῖς ἐσφαινωμένη· πάλαι μὲν γὰρ ὑπὸ κενῶ λέγων ὁ τῶ ὄλων θεός· * ὅτι ἔσαι ἐν τῇ ἡμέραις ἐκείναις ἄκρῶ ἀπὸ τῆ πνεύματος· * με ἐπὶ πᾶσαν σάρκα πεπληρωται ἢ εἰς ἡμᾶς ὡς ἐν πρώτῳ Χριστῶ τὸ ἐπηγγημένον· καὶ περὶ μὲν τῶ ἀρχαιότερον, ἀκαθείτως ἐκκεκλιότων εἰς φιλοσαρμάν, ἔφη πᾶς θεός· * οὐ μὴ καταμείνη τὸ πνεῦμα με ἐν τοῖς ἀνθρώποις τοῦτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν σάρκα· ἔσαδὴ ἢ πάντα γέγονεν ἐν Χριστῶ καινῇ, καὶ τὸ διὰ πνεύματος· τὸ καὶ ὕδατος ἀνάληψιν πεπληρωμένη, χημητιζόμεν ἢ οὐκέτι σαρκὸς καὶ αἵματος τέκνα,

(1) Videtur in praecedentibus (nunc deperditis) Cyrillus verba eorum retulisse, qui ut baptismum different, Christi exemplum obiciebant anno aetatis trigesimo baptizati. Quam obiectionem facile dissolvit dicens, diversam esse Christi ac peccatorum hominum conditionem: nam ille baptismo nunquam indiguit, istos immo festinare ad lavacrum oportet. Legatur hac super re Nazianzenus orat. XL. de bapt. cap. 29.

(2) Apud D. Thomam in catena Cyrillus reliqua etiam versiculi verba explanat sic. «Cyrillus. Licet » tamen Christus secundum carnem crearet patre, suspicabantur aliqui eum patrem habere; unde sequitur: » — ut putabatur, filius Ioseph. — »

v. 22.

Luc. 167.
Luc. 170.

A. 1. 62. b.
U. 1. 167. b.
E. 1. 707.
H. 1. 187. b.

v. 1.

A. 1. 74.
C. 1. 112. i.
H. 1. 188.

* Iohel II. 29.

* eod. C. mendose πατέρας.

* Gen. VI. 3.

πατέρα ἢ μάλλον καλοῦμεν τὸ θεόν, ταύτη
 τοι καὶ μάλα εἰκότως ὡς τετιμημένοι λοισπὸν
 καὶ τὸ λαμπρὸν ἔχοντες τὸ υἱοθεσίας καύχη-
 μα, θείας φύσεως γενόμενον κοινωνοὶ διὰ
 μετοχῆς τῆς ἁγίας πνεύματος. ὁ ἢ ἐν ἡμῖν
 πρωτότοκος ἔτε γενόμενος ἐν πολλοῖς ἀδελ-
 φοῖς, καθείς ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, δεχεται
 πρῶτος τὸ πνεῦμα, καὶ τοι τὸ πνεύματος
 δοτῆρ ὑπάρχων αὐτὸς, ἵνα καὶ εἰς ἡμᾶς ἐρ-
 χηται δι' αὐτοῦ τὸ ἄξιωμα, καὶ τὸ πρὸς τὸ
 ἅγιον πνεῦμα κοινωσίας ἢ χάρις τοιοῦτόν
 τι καὶ ὁ Παῦλος διδάσκει ἡμᾶς, λέγων περὶ
 τε αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς. * ὁ τε γὰρ ἁγιάζων καὶ
 οἱ ἁγιαζόμενοι, ὅς ἐστι πάντες δι' ἡν αἰ-
 τίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφούς αὐτοῦ κα-
 λεῖν, λέγων. * ἀπαγγεῶ τὸ ὄνομά σε τοῖς
 ἀδελφοῖς μου· ἐπειδὴ γὰρ ἔλως οὐκ ἐπαι-
 σχύνεται καλεῖν ἡμᾶς ἀδελφούς, διὰ τοι τὸ
 ὑπερθεῖν τὸ πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν, διὰ τοῦτο
 τὸ ἡμεῖς πτωχείαν εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖς, ἀλιά-
 ζεται μὴ ἡμεῖς, καὶ τοι τὸ κτίσιν ἅπασαν
 ἀλιάζων αὐτὸς, ἵνα μὴ φαίνηται τὸ ἄνθρω-
 πόπιτος φθαρτέμερος μέγιστος, ὁ τὸ ἅπαντων
 σωτηρίας ἕνεκα καὶ ζωῆς, ἀνθρώπος γλυέσται
 μὴ φυγὼν, καὶ ἐν ὁμοίωσιν τῆ πρὸς ἡμᾶς γλυό-
 μένος καὶ πᾶν ὅτι ἐν, δίχα μόνης ἁμαρτίας.

• Hebr. II. 12.

• P. XXI. 23.

• A. I.

A	I	73	B.
B	I	74	
H	I	75	

Καὶ ἦγετο ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὴν ἐρημον.
 Τὸ γὰρ ἦγετο, οὐ τὸ ἀπεφέρετο μάλ-
 λον ἐστίν, ἀλλ' ὅτι διῆγε καὶ ἐπολιτεύετο·
 καταθέσμεθα γὰρ πα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ περὶ
 παντὸς ζῶντος ἐν ἐπιχειρήσει, λέξεν· ὁ δεῖνα
 τυχὸν καλῶς ἑαυτὸν ἄγχι ἐπολιτεύετο τοί-
 νυν ὁ κύριος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐν τῷ πνεύ-
 ματι, τοῦτέστι πνευματικῶς.

• A. 2.

A	I	73	
B	I	74	
H	I	75	221.

Καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις.
 Νενήστωκε τοίνυν ὁ κύριος, οὐδὲν παν-
 τελῶς τῆς τῆς σάματος χρεῖα διδοῦς εἰς τρο-
 φήν· ἐκ αὐτὸς νηθείας προσδέμερος, ἀλλὰ
 τύπον ἡμῖν τὰ καθ' ἑαυτὸν εἰς ἰσογραμ-
 μὸν ἀνατιθεῖς, καὶ εἰκόνα ποιουμένου τὸ
 παρ' ἡμῖν ὀχθαίρετου καὶ θεαυμασμένης
 ζωῆς· πόθεν γὰρ ἦν εἰδέναι ὅτι ἐπὶ τῆς
 ἐπὶ τὸ τὸ ἐρήμοις ἐνημιτάτου χρεῖσιμον αὐ-
 τοῖς καὶ ἀναγκαῖον εἰς σωτηρίαν; ἀποφυ-
 τας γὰρ ὡσπερ κυμάτων ζάλης, καὶ τὸ εἰ-
 κωνεῖ τὸ παρὶντὸ βίε φεισπασμῶν, καὶ

Deum appellamus, propterea iure optimo
 abhinc ut honore ornati, splendendamque
 adoptionis gloriam adepti, divinae natu-
 rae communicamus propter sancti Spiritus
 participationem. Noster autem primogeni-
 tus ex quo inter multos fratres coepit existi-
 stere, ad exinaitionem semet demittens,
 primus Spiritum recipit, quamquam dator
 ipse Spiritus sit, ut ad nos quoque per ip-
 sum dignitas redundet, et communicatio
 cum sancto Spiritu gratia. Sic enim nos fere
 docet Paulus dum et de nobis et de illo
 dicit: et sanctificans et sanctificati, ex uno
 omnes. Quam ob causam non erubescit fra-
 tres illos vocare dicens: nunciabo nomen
 tuum fratribus meis. Quia vero haud om-
 nino cum pudet fratres nos appellare, quan-
 doquidem similitudinem nostri subiit, id-
 circo nostra ad se translata inopia, sancti-
 ficatur nobiscum, quamquam ipse crea-
 turae omnis sanctificator est; ne humani-
 tatis modulum repudiare videatur, is qui
 universalis salutis vitaeque causa, homo
 fieri non detrectavit, nobisque quaquever-
 sus similis, uno excepto peccato.

Et agebatur a Spiritu in desertum.

Vocabulum « agebatur » non tam heic
 significat deferebatur, quam versabatur at-
 que habitabat. Solemus enim nos quoque
 interdum de quolibet pie vivente dicere:
 ille quidem bene se agit. Versabatur itaque
 Dominus in deserto, in spiritu id est spi-
 ritualiter.

Et nihil manducavit in diebus illis.

Ieiunavit itaque Dominus, nihil escae
 omnino corporis usui suppeditans: non
 quod illi ieiunio opus esset, sed ut nobis
 suos actus typum exemplarque proponeret,
 et imaginem delinearet agendae apud nos
 selecti admirandique generis vitae. Unde
 enim didicissent terreni homines, vitam in
 desertis actam utilem esse vel necessariam
 saluti? Evadunt enim, tamquam ex fluctuum
 tempestate, de vanis praesentis vitae solli-
 citudinibus, ac propemodum ut beatus Io-

seph, exiunt remittuntque mundo quicquid eius est. Demonstrant itaque his qui ita vivere constituerunt, necessariam esse continentiam, cuius ieiunium fructus est. Sic enim superabitur tentator Satanas. Te quoque igitur oportet primum vestiri virtute ex alto, id est participem fieri sancti Spiritus; postea vero exoptabile, et summi apud Deum pretii, deligere vitae recte gerendae genus. Tunc spiritali fortitudine instinctus deserta loca requires: tunc sancte ieiunabis, voluptatesque mortificabis, et tentantis Satanae victor evades. — Ecce unus de certantibus fit, qui certaminum est munerarius, ut Deus; coronam optinet, qui sanctorum capita coronat. Videamus itaque lutetae artificium, diabolicae militiae cladem. Quadragesinta exactis in ieiunio diebus, postea esuriit. Atqui ille is est qui esurientibus cibum suppeditat: ipse immo est panis de caelo descendens, vitae causa mundo concessus: rerum denique omnium conservator. Sed quia oportebat eum qui inopiam nostram non fuerat aspernatus, ab humanitatis terminis prorsus non excedere, permisit carnis naturae, ea quae sibi conveniunt requirere. Hoc modo ipsum esurisse dicimus. — Quum satis iam ieiunasset, vique Deo congrua carnem sospitem absque potu esuque servasset, vix denique hanc sivit quae sunt eius propria pati. Dictum est enim esurisse. Quamobrem? ut egregie ex utraque re, qui Deus simul et homo erat, cognosceretur unus idemque, et divinitus supra nos, et humanitus nobis par.

Dixit autem illi diabolus etc.

Deinde accedit tentator Satanas, auxiliarem veluti improbitatis suae famis passionem fore sperans. Saepe enim is praevallet, dum nostras infirmitates, suarum sumit insidiarum adgressionumque adiutrices. Existimavit ipsum protinus accursum quò paratos panes videret. Dixit igitur: si filius Dei es, dic ut hic lapis panis fiat. Accedit, inquam, ceu vulgari homini et sanctorum uni: neque tamen suspicione

μονοουχί κ' ἢ μακάριον Ἰωσήφ * ἀποδύονται τῷ κόσμῳ πάντα τὰ αὐτοῦ· δεικνύσι τοῖν τοῖς ἔτω ζῆν ἐλομένοις, ἀνακίαν οὖσαν τὴ ἐγκράτειαν, ἥς νησεῖα καρπός· ἠττηθήσεται γὰρ οὕτω παρὰ ζων ὁ σατανᾶς· κ' σὲ τοῖν δεῖ πρότερον ἐνδύσασθαι τὸ εἶς ἕως δυνάμιν, τούτεσι μέτοχον ἀποφανθῆναι τὸ ἀγίον πνεύματος, κ' τότε πῶ ἀξίερασον κ' τετιμημένην παρὰ Θεῷ κατορθοῦν ἐλέσθαι ζῶν· τότε τὰς ἐρήμους καταλήψῃ σὺν ἀνδρείᾳ πνευματικῇ· τότε νησεύσας ἀγίως, κ' κατανεκρώσας τὰς ἡδονὰς, κ' κρείττων ἔσῃ τῷ παρὰ ζοντος σατανᾶ. — Ἰδοὺ γέγονεν ἐν τοῖς ἀθλοῦσιν ὁ ἀθλοθέτης ὡς θεός· ἐν τοῖς σεφανμένοις, ὁ τὰς τὸ ἀγίον σεφανῶν κεφαλᾶς· ἰδῶμυ τοῖν τὸ παλαισμάτων τὸ εὐτεχνές, ἢ τὸ ἀβαβόλις σκαιότητος τὸ ἀναξοπίης· τεσσαρακοσῆς εἰς νησεῖαν θαπανθείσης ἡμέρας, ὕσερον ἐπέινασε· καὶ τοι δίδωσιν αὐτὸς τοῖς πεινώσι ξοφὴν· κ' αὐτὸς ὄσιν ὁ ἄρτος ὁ ἐξ οὐρανῶ καταβάς, κ' ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ, ἢ τὸ ὄλων σῶσασις· ἔπαυθ' ἢ πάαιν ἐρχῆν ἢ καθ' ἡμᾶς πτωχείαν οὐκ ἀτιμάσαντα, ἢ τὸ ἀνθρωπότητος μέζων μὴ εἰσάπαν ἀποφοιτᾶν, συγκειχώρηκε τῇ α' σαρκὸς φούσας ζητῆσαι τὰ ἐαυτῆς· οὕτως αὐτὸν πεινάσαι φαμέν. — Νησεύσας γε μὴν ἀποχωρώντως, κ' δυνάμει θεοπρεπεῖ, ποτοῦ κ' σιγῶν δίχα τὸ σάρκα κτηρήσας ἀδιόφθορον, ἐφίησι μάλιστα τὰ οἰκεία παθεῖν αὐτὴν· πεινῆσαι γὰρ λέει· κ' διὰ ποῖαν αἰτίαν· ἵνα δι' ἀμφοῖν εὐτεχνῶς Θεός τε ὁμοῦ κ' ἀνθρωπος ὑπάρχων, ἐπιγινώσκηται εἰς κ' ὁ αὐτὸς διλογότης, κ' θεϊκῶς ὑπὲρ ἡμᾶς, κ' καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων.

Kai εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος κ. τ. λ.

Ἐἶτα προσέρχεται παρὰ ζων ὁ σατανᾶς· συνεργὸν ὡσπερ α' ἐνάσης αὐτῷ δυσβοτίας, τὸ τοῦ λιμοῦ πάθ' ἔσασθαι προδοικῶν κατισχύει γδ ἡμῶν πολλάκις, τὰς ἐν ἡμῖν ἀσθενείας· εἰς ἐπιπερίαν δεχόμενος τὸ ἐαυτοῦ σκεμμάτων ἢ τοῦ ἐπιπεριμάτων· ἐνόμισεν αὐτὸν ἐτοίμως ἐπιπεριδᾶν τῷ βούλεσθαι ὡδασκεμμένους ἰδεῖν ἄρτους· ἔφη γοῦν· εἰ υἱὸς εἶ τῷ Θεοῦ, εἰπέ ἵνα ὁ λίθος ἐστὶν ἄρτος γένηται· προσέρχεται μὲν, ὡς ἀνθρώ-

Gen. XXVII.

23.

A. 1. 73. B. 1. 11. C. H. 1. 23. D.

A. 1.

A. 1. 73. B. 1. 11. C. H. 1. 23. D.

πα κωνῶν, καὶ ὡς ἐν τῷ ἁγίῳ· πλὴν ὑπο-
 πτος ἦν, καὶ ἄρα πῶς αὐτὸς εἶη ὁ Χριστός·
 πῶς οὖν ἠθέλησε τοῦτο μαθεῖν; ἐνόησεν
 ὡς Θεοπροποῦς ἰσχύος ἀποτελεσμα καὶ ἔρ-
 γον ἐστὶ, τὸ μετασῆσαι φύσιν εἰς ὅπερ οὐκ
 ἦν· Θεὸς γὰρ ἔστιν ὁ ποίων ταῦτα καὶ μετα-
 σκιάζων (1)· οὐκοῦν ἂν τοῦτο φησὶ γένη-
 ται, αὐτὸς πε πάντως ἐκείνος ἐστίν, ὁ καὶ τῷ
 ἐμῆς δυνασείας ἔξεν προσδοκώμενος· εἰάν
 ἢ μὴ μεταβάλλῃ, πρὸς ἄνθρωπον ἔχω, καὶ
 ἀποβέβληκα τὸ φέρον, καὶ τὸ κινδύνων ἀπήλ-
 λαγμαί· διὰ τοῦτο Χριστὸς, ἅτε δὴ εἰδὼς
 τὸ· θηρίον τὸ σκέπτεται, οὕτε μεταβέβληκεν,
 οὔτε μὴν ἔφη μὴ δύνασθαι τοῦτο δεῖν, ἢ γιν
 μὴ ἐβέλαν· ἀποσείεται ἢ μᾶλλον ὡς ὀχλη-
 ρὸν καὶ πειττὸν λέγων, οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ
 ζήσεται ἄνθρωπος, τούτῳ ἐάν ὁ Θεὸς
 δύναμιν δῶ τῷ ἄνθρώπῳ, δύναται μὴ φα-
 γεῖν, καὶ ζῆν ὡς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, οἱ ῥή-
 ματι θεῷ ζήσαντες ἄνθρωποι τεσσαράκοντα ἡμέ-
 ρας· εἰ οὖν δυνατὸν δίχα ἄρτου ζῆν, ἵνα τί
 ποιω̄ (2) λίθον ἄρτον; οὔτε οὖν λέγα οὐ
 δύναμαι, ἵνα μὴ ἀρνήσῃ τε τὸ ἑαυτοῦ δύνα-
 μιν, οὔτε ὅτι δύναμαι, ἵνα μὴ γνοῦς ἐκεί-
 νος ὅτι θεὸς ἔστιν, ὃ μόνῳ τὰ τοιαῦτα δυνα-
 τὰ, ἀποσῆ ἀπ' αὐτοῦ. — Καὶ μοι ὄρα τὸ
 ἄνθρωπος φύσιν ἐν Χριστῷ, τὰ δ' ἐν Ἀδὰμ
 ἀνθρώπου ἀποβέβησαν αἰτιάματα· διὰ
 βρώσεως ἐν Ἀδὰμ γεννημέθα, δι' ἐγκρά-
 τειαν ἐν Χριστῷ γεννηκάμεθα. — Τοῖς μὲν ἀπὸ
 γῆς σπιτοῖς, τὸ ἴνουν ἡμῶν ζέφεται σῶμα,
 καὶ ζητεῖ πρὸς ἐπικυρίαν τὸ συζηγεῖν· ψυχὴ
 ἢ ἡ λογικὴ λόγῳ τῷ Θεῷ πρὸς εὐξίαν
 ἀδύνηται τὸ πνευματικὴν· αἱ μὲν γὰρ ἀπὸ
 γῆς ζεφαί, τὸ συζηγεῖν ζεφαισι σῶμα· αἱ
 ἢ ἀνωθεν καὶ ἐξ οὐρανεῦ, κέρρει τὸ πνεῦμα·
 ζεφὴ νοῦ, ὁ λόγος ὁ παρὰ Θεοῦ, καὶ ἄρτος
 πνευματικὸς, σπρίζων ἀνθρώπου καρδίαν,
 καὶ τὸ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν * ὑμνοῦμενον
 τοιαύτως ἢ εἶναι φημέν, καὶ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ
 ἀγγέλων τὰς ζεφάς.

A. 1. 71.
H. 1. 225.

A. 1. 71. B.
H. 1. 225.

Ps. CIII. 15.

Ἐξέξεν αὐτῶν πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης.

Ἄλλ' ὃ κακοῦργος καὶ πονηρὸς καὶ ἀλιτή-

crebat, num is forte esset Christus. Qua
 ratione itaque id cognoscere nititur? Cogitavit
 divinae potentiae effectum opusque
 esse, naturalis rei aliquid in aliud quod sibi
 extraneum, transformationem. Nam talium
 factor est et immutator Deus. Si ergo, in-
 quit, id patriverit, prorsus hic ille est qui
 adversus potentiam meam venturus expe-
 ctatur. Quod si minime hanc transforma-
 tionem fecerit, res mihi cum homine est,
 metum abiicio, et periculo liberor. Propterea
 Christus, utpote beluae insidiarum conscius,
 neque lapidem immutavit, neque se
 id agere posse vel nolle negavit; sed et il-
 lum tamquam importunum, et rem tam-
 quam supervacuum repulit, dicens: haud
 solo pane vivet homo; id est, si Deus vim
 homini tribuerit, poterit ille cibo abstinere,
 et tamen vivere, sicuti Moyses atque
 Helias, qui verbo Dei vixerunt impasti qua-
 draginta diebus. Si ergo vivi absque pane
 potest, cur ego ex lapide panem faciam?
 Neque ergo dicit, non queo, ne suam po-
 tentiam neget; nec ait, possum, ne ille
 agnoscens quod Deus esset, cui soli haec
 omnia sunt possibilis, ab eo recederet. — Et
 tu mecum considera hominis in Christo natu-
 raturam, quae gulosi Adami culpam repellit.
 Esu in Adamo victi fuimus, abstinentiā in
 Christo vincimus. — Terrenis frugibus, ter-
 renum nostrum alitur corpus, quod homo-
 geneae rei adiutorium exquirat; ratio-
 nalis autem anima divino verbo ad spirita-
 lem habitudinem bonam roboratur. Nam
 quae sunt de tellure alimenta, cognatum
 sibi nutriunt corpus; superna autem de cae-
 lo, spiritum roborant. Mentis alimonia est,
 verbum Dei, panisque spiritalis qui homi-
 nis cor confirmat, sicut in psalmodum li-
 bro cantatur. Tales esse dicimus ipsorum
 etiam sanctorum angelorum cibos.

Ostendit illi omnia regna orbis terrae.

Sed heus tu malefice, et improbe, et

1) Animadvertite Cyrilli doctrinam de divina potentia transformandi rei aliquid naturam in diversam
 aliam; quod etiam ad dogma eucharisticae transubstantiationis valet. Idem sentiebat Baptista cum ait:
 potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham.

Flagitiose, quomodo ausus es rei omnis creatae domino cuncta regna demonstrare, ac dicere, omnia haec mea sunt? quae, si nunc prociens me adoraveris, tibi dabo. Quomodo quae tua non sunt promittis? Quis te heredem regni Dei constituit? Quis tibi terrarum orbem subiecit? Fraudulenter haec tibi vindicas; redde igitur humanato filio, cunctorum domino. Audi quid de te dicat Isaias propheta: « numquid et tibi paratum est regnare? vallem profundam, ignem et sulphur ac ligna posita; furor Domini, sicut vallis sulphure succensa. » Qui autem sortis tuae loco habes inextinguibilem flammam, cur rerum omnium regi tua promittis? Sperabas adoratorem habere quem omnia tremunt, quem laudant seraphim cunctaque angelicae virtutes? Scriptum est enim: dominum Deum tuum adorabis, et ipsi soli servies. Quasi intima illius contingens, hoc tempestive praeceptum protulit. Namque ante suum adventum, universum ille irretiverat fraude mundum: ille ubique adorabatur. Verumtamen Dei lex, pellens illum de occupato fraudulenter imperio, unum suapte natura vereque Deum adorare iussit, eique soli cultum exhibere.

Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum.

Tertiam admovel tentationem diabolus, vanam gloriam; mitte te deorsum iniquens, ad deitatis demonstrationem. Sed enim haud eum elatione versum egit; ipse potius nunc etiam scopo aberravit. Dictum quippe est, inquit Christus, non tentabis dominum Deum tuum. Equidem haud tentantibus Deus opem suppeditat, sed credentibus in eum. Non enim quia Deus nos clementiasua dignatur, idcirco ostentationi indulgere debemus. Insuper numquam Christus tentantibus se miraculum edidit: generatio, aciebat, prava signum quaerit, et signum non dabitur ei. Idem nunc sibi dictum audiat

ειε, πῶς ἐτόλμησας τῷ κυρίῳ πάσης τῆς κτίσεως δεῖξαι πάσας βασιλείας, καὶ εἰπεῖν ὡς ταῦτα πάντα ἐμά ἐστι; ὦν οὐν εἰ πεσὼν προσκυνήσας μοι, σοὶ δώσω· πῶς ἐπαγγέλλῃ τὰ μὴ σὰ; τίς σε κατέστησε κληρονόμον τῆ Θεοῦ βασιλείας; τίς ὑπέταξέ σοι πῶς ὑπ' οὐρανόν; ἐξ ἀπάτης ἤρπασας· οὐκοῦν ἀπόδος ἐνανθρωπήσαντι τῷ υἱῷ τῶ πάντων δεσπότῃ· ἄκουε τί φησιν ὁ προφήτης Ἡσαίας * περὶ σοῦ· « μὴ καὶ σοὶ ἵκομαι ὡς θεὸς βασιλεύων, φάραγμα βεβητῶν, πῦρ καὶ θεῖον καὶ ξύλα κείμενα ὁ θυμὸς κυρίου ἐς φάραγμα ὑπὸ θεοῦ καιομένη· ἢ ὁ ἵ κληρονόχων τ' ἄσβεστον φλόγα, πῶς τῷ βασιλεὶ τ' ὅλων ἐπαγγέλλῃς τὰ αὐτῶ; προσεδόκησας ἔχειν προσκυνητὴν ὃν ζέμει τὰ σύμπαντα, καὶ δοξολογοῦσι τὰ σεραφίμ καὶ πᾶσαι αἱ ἀγγελοὶ δυνάμεις; γέγραπται, κύριον τ' Θεόν σε προσκυνήσῃς, καὶ αὐτῶ μόνῳ λαζεύσεις (1); ἀπτόμῃος ὡσπερ τ' ἀπλάγχων αὐτοῦ, ταύτῳ παρεκόμισεν εὐκαίρως τ' ἐντολήν· πρὸ μὲν γὰρ τ' ἐπισημίας αὐτοῦ, πᾶσαν ἐπλάνησεν τ' ὑπ' οὐρανόν· αὐτὸς ἦν ὁ πανταχοῦ προσκυνούμῃος· ὁ δὲ γε τ' Θεοῦ νόμος ἔξω τιθεῖς αὐτὸν τ' ἐξ ἀπάτης αὐτῷ πεπορισμένῃς ἀρχῆς, ἐνὶ τῷ κ' φύσιν καὶ ἀληθείᾳ ὄντι Θεῷ, πρόσεταξέ προσκυνεῖν, καὶ αὐτῶ μόνῳ τὰς λαζείας ἐπιτελεῖν.

Εἰ ὁ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω.

Τρίτην πείραν ὁ διάβολος προσάγει τ' τ' κενοδοξίας· βάλε σεαυτὸν κάτω λέγων, εἰς ἐπίδειξιν τ' θεότητος· ἀλλ' οὐ κατήνεγκε διὰ τ' ἐπάρεσως, ἀλλ' ἔξω βέβληκε καὶ εἰς τοῦτο σκοποῦ· εἴρηται γὰρ, φησι, οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τ' Θεόν σε· οὐ γὰρ τοῖς πειράζουσι χαρίζεται ὁ θεὸς τὰς ἐπικηρίας, ἀλλὰ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· οὐ γὰρ ὅτι φειδοῦς ἡμᾶς ἀξιοῖ, διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἐπιδεικτικῶν ἀφέλομεν πρὸς τούτοις οὐδέποτε Χριστὸς τοῖς πειράζουσιν αὐτὸν ἐδίδοε σημεῖον· γὰρ γὰρ, φησι, ποιητὰ σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῷ· * τοῦτο καὶ ὦν ἀκουέτω πειράζων ὁ σατανᾶς·

* Is. XXX. 32.

v. 8.

B f. 17. b.

v. 9.

A. f. 75. b.
B. f. 47. b.
H. f. 230.

* Matth. XII. 30.

(1) Hic interseritur apud D. Thomam in catena. « Cyrillus. Qualiter autem, si, secundum haereticos, Filius est creatura, adoratur? Quod crimen inferretur adversus eos, qui servierunt creaturae et non creatori, si Filium secundum eos creaturam existentem colimus tanquam Deum? »

οὐκοῦν νενικήκαμεν ἐν Χριστῷ· καὶ ὁ ποτὲ κρατήσας ἐν Ἀδαμ, ἀπῆλθε κατησχυνόμενος, ἢν ἡμεῖς ὑπὸ πόδας ἔχωμεν αὐτόν· ὅτε γὰρ νενίκηκεν ὁ Χριστὸς, τότε καὶ εἰς ἡμᾶς ὡς ἀπέμπαον τὸ δύνανται νικᾶν*, ἰδοὺ λέει ὡς φησὶν ὑμῖν πατέρι ἐσάνω ὄφρον καὶ σκορπίων καὶ ἡ πᾶσαν τὴ δύναμιν τῆ ἐχθροῦ.

v. 10. Γέγραπται γὰρ ἐπι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σου, τοῦ διακυλάσαι σε.

B. I. 17. 1.

Ὅρα ἡ πᾶς κακούργως περιᾶται διὰ τὴν χρισθεῖος τῶ γραφῶν καθ' ἑνὴν τὴ δόξαν τῆ κυρίας, ὡς δεομένοις ἀγγλικῆς βοηθείας· ὡς μέλλοιτος προσκόπτειν, εἰ μὴ ἄγγυροι αὐτῷ βοηθεῖεν· οὐ γὰρ περὶ τῆ Χριστοῦ εἰρηται ἡ χρισθεῖος τῆ ψαλμοῦ, οὐδὲ γὰρ δεῖται ἀγγέλων δεσπότης· τὸ ἡ πτερύγιον οἰκοδόμημα ἦν ὑψηλὸν ἄγαν, παρωκοδομημένον τῆ πλάσσει τῆ ἱεροῦ. — Ἀναφέρεισι μὲν τοῦ κακῶς τινὲς τῆ ψαλμοῦ (1), εἰς τὸ τῆ κυρίας πρόσωπον καὶ ὅτι εἰς τῆ σίχης σιαύπτοντες, οὕτως ἀναγινώσκουσι· ὅτι σὺ κύριε ἡ ἐλπίς μου, τῆ ὑψηλὸν ἔθε καταφυγὴν σφρασι γοῦν ὅτι ὁ κύριος καταφυγὴν ἔχει τῆ ὑψηλόν, διπλοῦσι τῆ ἐν οὐρανῶσι πατέρα· γέγονε ἡ πρόφασις αὐτῶν τῆ τοιαύτης ἐνοίας, ὁ σατανᾶς· αὐτὸς γὰρ οὕτω νεοῖκε σὺ εἰς τῆ σίχης· εἰπὼν, εἰ υἱὸς εἶ τῆ Θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γὰρ ὡς τοῖς ἀγγέλοις αὐτῆ ἐπιτίθειται περὶ σου· συκοφάντης γὰρ ὑπάρχων καὶ πλάνος ὁ σατανᾶς, καὶ τὰ περὶ ἡμῶν εἰρημένα, αὐτῷ προσάπτει τῷ προσώπῳ τῆ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστοῦ· ἀλλ' ἡμεῖς οὐχ' οὕτως νοοῦμεν, ὡς νοεῖν ἔθος τῷ σατανᾶ· εἰ ἡ οὕτω νεοῖκασιν Ἀρειανοί, θαυμαστὸν οὐδὲν ἀκολοθοῦσι γὰρ τῷ ἰδίῳ πατρὶ, ὅς ψεύσης ἐστὶ, καὶ ἀλήθεια ἐν αὐτῷ οὐκ ἐστὶ, καὶ τῆ τῆ σωτήρος φωνῆν· εἰ γὰρ ἐστὶ κατ' αὐτῆ ἀλήθης τὸ τοῦτον, ἐλπὶδα μὲν ἡμεῖς τῆ Χριστὸν πεποιήμεθα, αὐτὸς ἡ καταφυγὴν ἔχει τῆ πατέρα· οὐκοῦν βοηθεῖμένῳ προσφεύγαμεν, σωτήρα, καλοῦμεν τῆ παρ' ἑτέρῃ σωζόμενον· οὐκ ἐστὶ ταῦτα, μὴ γένοιτο· λέγομεν τοί-

tentator Satanas. Nos ergo in Christo vicimus. Qui autem ab Adam olim victor discessit, nunc pudore suffusus recessit, ut nos ipsum pedibus positum teneamus. Cum enim Christus vicit, tunc nobis quocumque vincendi vim tradens, ecce dedi inquit vobis potestatem calcandi serpentes et scorpciones, et universam inimici potentiam.

Scriptum est enim: angelis suis mandabit de te, ut custodiant te.

Cerne quam malitiose conatur scripturarum usu Domini gloriam delere, quasi is angelico auxilio egeat, et quasi impingere eum necesse sit, nisi ei angeli praesto fuerint. Atqui non de Christo dicta fuit psalmi sententia; namque angelis non eget Dominus. Porro pinnaculum fabrica erat quaedam celsissima, iuxta templi latus exstructa. — Male nonnulli referunt psalmum (XC. 9.) ad Domini personam, versiculos seriatim legentes sic: quia tu Domine spes mea, Altissimum posuisti refugium tuum. Aiunt ergo Dominum habere refugium suum Altissimum, id est residentem in caelis patrem. Causa autem huiusmodi est illis Satanas, qui ita versiculos intellexit, cum ait: « si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: angelis suis mandavit de te. » Nam cum sycophanta deceptorque sit Satanas, ea quae de nobis dicta fuerunt, ipsi accommodat personae servatoris omnium nostrum Christi. Verum enimvero nos haud ita intelligimus ut Satanas solet. Quod si ita intellexerunt Ariani, nil mirum; sequuntur enim patrem suum, qui mendax est, et veritate caret, iuxta Servatoris efatum. Nam si, ut isti volunt, ita se res haberet, nos quidem spem nostram in Christo collocavimus; ipse autem refugium habet patrem: ex quo sequitur ut ad egentem auxilio confugerimus, et servatorem appellemus eum qui ab alio servatus est. Verum haec non ita se habent; absit. Dici-mus ergo his qui ita sentire solent: ecce

(1) Locus hic vel desumptus fuit a Cyrillo ex suo in ps. XC. commentario, apud nos p. gr. 419; vel ex hoc loco vice versa illuc translatus.

alterum vestrum nobis demonstratis errorem: extra regiam rectamque viam gradimini, in spinas foveasque deciditis, a veritate devii. Aequalis est per omnia patri filius, figura substantiae illius, Altissimus aequae ac pater. Satanas ergo his usus est versiculis ceu si cum Servatore ageret tamquam vulgari homine. Quum sit enim totus tenebrosus, et mentem obscuratam gerat, non intellexit dictorum verborum vim; nempe quod psalmus in persona cuiusvis iusti dictus fuerit ab illo Altissimo adiuti, qui Deus caelorum est. Nescivit insuper, Deum Verbum factum fuisse hominem, ipsumque adeo esse qui tunc ex dispensationis ratione tentabatur. Diabolus ergo, ut dixi, tamquam de communi homine, vel certe de uno aliquo sancto propheta, verba illa dicta esse putavit. Porro absurdum esset nos accurate mysterium iam edoctos, credentesque ipsum Deum esse Deique filium, et pro nobis aequae ac nos factum hominem, existimare dictos de ipso fuisse illos versiculos. Haud igitur Servatoris personae quadrant verba: altissimum posuisti refugium tuum. Ipse est enim Altissimus, omnium refugium, omnium spes, omnia potens dextera patris: quem si quis refugium suum posuerit, mala ad eum non accedent. Etenim ipse imperat angelis, qui sunt ministrarii spiritus, ut iustum custodiant. Nam sicuti carnales patres, quum viam asperam difficilemque aspexerint, infantulos suos manibus sustollunt, ne forte telleri illorum pedes laedantur, qui nondum viae duritiae ferre queunt, sic etiam intellectuales potentiae eos qui nondum labores durare valent, quia puerili adhuc animo sunt, non sinunt eos supra vires fatigari, sed omni eripiunt tentatione.

Et regressus est Iesus in virtute Spiritus
in Galilaeam.

Omisso urbium incolatu, desertis in lo-

γυν τοῖς οὕτω φρονεῖν εἰωθόσιν, ἐτέραν ἡμῖν ἀναγγέλλετε πλάνησιν· ἔξω τῆ βασιλικῆς καὶ εὐθείας ἐρχεσθε ζῆβει· εἰς ἀκάνθας καὶ βέθρες ἀσπίτετε· τῆ ἀληθείας καταπαύκατε· ἴσος ἐστὶ καὶ πάντα τῆ πατρὸς, ὁ υἱὸς χαρακτήρ τῆ ὑποστάσεως αὐτοῦ· ὑψίστος καθὰ καὶ ὁ πατήρ· ὁ μὲν οὖν σατανᾶς τῆτοις ἐχρησάτο τοῖς σίχουσι (1) ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων κοινῶν τῆ σωτηρίας· ἐπειδὴ γὰρ ἔστιν ὅλος σκύτος, καὶ κατεσκοτισμένον ἔχῃ τῆ διάνοιαν, οὐ συνῆκε τῆ εἰρημῶν τῆ δύναμιν, ὅτι ὁ ψαλλμὸς ἐκ προσώπου τῶν τὸς δικαίου εἰρηται· βροθυμῶν ὑπὸ τῆ ὑψίστου, ὄντων Θεοῦ τῆ οὐρανοῦ· ἠγνόησέ τε πρὸς τούτω ὅτι Θεὸς ὂν ὁ λόγος, γέγονεν ἀνθρώπος, καὶ αὐτὸς ἦν ὁ οἰκονομικῶς παραχρῆμα· ὁ μὲν οὖν, ὡς ἐφύε, ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων κοινῶν, καὶ ἡ ἰσὺς ἐφ' ἐνὸς τῆ ἁγίων προφητῶν εἰρησῆν ἑπὶ λόγος ὑπελάμβανεν ἄσπασον ἡμᾶς ἑστὶν εἰδὸτας ἀκραιβῶς τὸ μυστήριον, καὶ πεπισκόκοντας ὅτι Θεὸς ἐστὶ καὶ υἱὸς Θεοῦ, καὶ ὅτι δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἀνθρώπος, ὑπονοεῖν περὶ αὐτοῦ ἑστὶ σίχους εἰρησῆν· οὐχ' ἀρμόζει τοῖνυν τῶ προσώπου τῆ σωτηρίας τὸ λέγεσθαι τῆ ὑψίστου ἔθε καταφυγὴν σα· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ὁ ὑψίστος, ἢ πάντων καταφυγὴ, ἢ πάντων ἐλπίς, ἢ πάντα ἰσχύουσα τῆ πατρὸς δεξιᾶ· καὶν τις αὐτὸν καταφυγὴν θεῖτον, οὐ προσεύχεται πρὸς αὐτὸν κακῶ· αὐτὸς γὰρ ἐπιτελεῖται τοῖς ἀγγέλοις, λιττερηκοῖς οὖσι πνεύμασιν, ὅπως φερῶσι τῆ δίκαιον· ὡπερ γὰρ οἱ καὶ σάρκα πατέρες (2) ἔταν ἰδῶσιν ὁδὸν τραχεῖαν καὶ δύσβατον, ἀρπάξουσιν εἰς χεῖρας τὰ βρέφη, μὴ πως ἀδικηθῆν ὑπεφρόν ἔχοντα τῆ πόδα, καὶ ὕπω διὰ σκληρᾶς ὁδοῦ βῆναι δυνάμει, οὕτω καὶ αἱ λογικαὶ δυνάμεις ἑστὶ ὕπω πονεῖν ἰσχύοντας, ὑποπαρεπῆ δὲ πως τῆ διάνοιαν ἔχοντας, οὐκ ἐπὶ πονεῖν ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ παντὸς ἐξέλκυσσι παρασμοῦ (3).

Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῆ δυνάμει τοῦ πνεύματος
εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

v. 11.

Ἀφῆς τὰς ἐν τῆ πόλεσι δεξιὰς, τῆ

A. L. C. 11.

(1) Lege rursus Cyrillum ad ps. XC. apud nos p. 420.

(2) Adhuc adi Cyrillum ad ps. XC. p. 420.

(3) Animadvertete de custodibus hominum angelis Cyrilli testimonium.

ἐρήμοις ἐκχυλίζετο· ἐκεῖ νενήσθηκε παραζώ-
 μνος ὑπὸ τοῦ σατανᾶ, ἐκεῖ νενίκηκεν ὑπὲρ
 ἡμῶν, ἐκεῖ συνέτριψε τὰς κεφαλὰς τῶν δρα-
 κόντων, ἐκεῖ καθάψιν ὁ μακάριος Δα-
 βιδ * , τῷ ἔχθρῳ δὲ ἐλείπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς
 τέλος, καὶ πόλεις καθήρηνται, τοῦτέστιν ὡς
 πύργοι καὶ πόλεις ὄντες· κατὸ μωγεθεῖσας
 τοῖνυν τῷ σατανᾷ, καὶ σεφανώσας ἐν ἑαυτῷ
 τῷ ἀνθρώπῳ φύσιν τοῖς κατ' ἐκείνας βρα-
 βείοις, ὑπέσβελεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐν τῇ
 δυνάμει τοῦ πνεύματος, ἐνεργεῖα τὴν καὶ δυνά-
 μι χρωόμενος, πλείστας τὴν θεοσημείας ἀπο-
 τελῶν, καὶ πολὺ τὸ θαῦμα παρεχόμενος·
 ἐργάζετο ἢ τὰς θεοσημείας, οὐκ ἔξωθεν καὶ
 πεποισμένῳ τῷ πνεύματι χάριν λα-
 βὼν, καθὰ καὶ ὁ πῶν ἁγίων χορὸς, ὑπάρχων
 ἢ μάλλον φύσει τὴν καὶ ἀληθῶς υἱὸς τοῦ
 καὶ πατρὸς, καὶ κληρὸν ἴδιον ἔχων τὰ αὐτοῦ·
 καὶ ἦδ' ἔφη πρὸς αὐτόν * ὅτι πάντα τὰ ἐμὰ,
 σὰ ἔστι καὶ τὰ σὰ, ἐμὰ, καὶ διδόξασμαι ἐν
 αὐτοῖς· διδοξάσαι τοῖνυν ὡς ἰδίᾳ δυνάμει καὶ
 ἐνεργείᾳ χρωόμενος τῇ τῷ ὁμοσίᾳ πνεύματος.

* Ps. IX. 7.

* Joh. XVII. 10.

A. 16.

Καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ναζαρέτ· καὶ εἰσῆλθεν
 — εἰς τὴν συναγωγὴν.

A. f. 77.
H. f. 29.

Ἐπειδὴ ἔρχην λοιπῶν ἐμφανῆ ἑαυτὸν
 καταστῆσαι τοῖς ἐξ αἱματός· Ἰσραὴλ, καὶ
 τὸ ἴδιον ἐνανθρωπήσας ἐκλάμψαι μυσηεῖον
 τοῖς ἕκ ἐιδόσιν αὐτὸ, καὶ ὅτι κέρχεται παρὰ
 τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὑπὸ οὐ-
 ρανὸν, πανσόφως καὶ τοῦτο οἰκονομεῖ· χα-
 ρίζεται ἢ τοῦτο πρὸς γὰρ τῶν ἄλλων τοῖς ἐν
 Ναζαρέτ, οἷς καὶ συνετρέφετο, κατὰ γὰρ φημι
 τὴν σάρκα· εἰσελθὼν τοῖνυν ἐν τῇ συναγω-
 γῇ, δέχεται βιβλίον εἰς ἀνάγνωσιν καὶ ἀνοί-
 ξας, προφητικῶν ἐπελέξατο ῥῆσιν, τὸ περὶ
 αὐτῶν λαλῆσαν μυσηεῖον. — Ἐναργέστατα
 ἢ διὰ τοῦτον αὐτὸς ἦν ὁ λέγων διὰ τὸ τοῦ
 προφήτου φωνῆς, ὡς καὶ ἐνανθρωπήσει καὶ
 ἀρίζεται ἁγεσώσαν πᾶν ὑπ' οὐρανόν· κερχί-
 δει γὰρ οὐχ' ἔτερος φαιμέν τὸ υἱόν, πλὴν
 ὅτι καὶ τὴν σάρκα χρωόμενον δηλονότι καθ'
 ἡμᾶς καὶ ἐνανθρωπήσαντα· Θεὸς γὰρ ὑπάρ-
 χων ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς δίδωσι
 μὲν θεϊκῶς τὸ πνεῦμα τῇ κτίσει, δέχεται
 δὲ αὐτὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς κατὰ
 τὸ ἀνθρώπινον, ὁ πᾶσαν ἀγιάζων τὴν κτί-

cis versabatur. Ibi ieiunavit, tentatusque
 a diabolo est; ibi pro nobis vicit; ibi ca-
 pita draconum contrivit; ibi, ut ait beatus
 David, inimici frameae defecerunt in fi-
 nem, et urbes sunt destructae, id est illi
 qui turrium urbiumque instar erant. Ergo
 Satana superato, atque in se ipso coronata
 hominis natura spoliis de illo relatis, re-
 versus est in Galilaeam cum virtute Spi-
 ritus, operandi potentia utens, plurima
 edens miracula, multamque sui admiratio-
 nem excitans. Miracula vero operabatur,
 non accepta exterius donataque sibi a Spi-
 ritu gratia, sicuti ceteris sanctis eveniebat,
 sed ipse potius existens naturalis verus-
 que Dei patris filius, et eorum, quae huius
 propria sunt, heres. Namque et ipsi aie-
 bat: omnia mea, tua sunt: et tua, mea;
 et glorificatus sum in eis. Glorificatus est
 igitur, tamquam virtute et efficacia pro-
 pria utens illa, quae est Spiritus sibi con-
 substantialis.

Et venit Nazaret. — Et intravit
 in synagogam.

Quoniam deinceps oportebat notum se
 constituere filiis Israelis, et incarnationis
 illucescere mysterium his qui illud igno-
 rabant, et quod ipse unctus fuisset a Deo
 patre ob mundi salutem; prudentissime hoc
 quoque agit. Primis autem hoc ante alios
 beneficium largitur popularibus suis Naza-
 reti, quos inter fuerat nutritus, secundum
 carnem videlicet. Ergo synagogam ingres-
 sus, sumit librum ad legendum; coque
 aperto, prophetica deligit sententiam
 quae mysterium de ipso loquebatur. — Ma-
 nifestissime vero in his dictis ipse prophe-
 tiae voce aiebat, se hominem factum iri, et
 venturum ad salvandum orbem terrarum.
 Namque unctum fuisse haud aliter dicimus
 filium, quam quatenus caro factus erat,
 id est aequae ac nos homo constitutus. Iam
 quum ipse Deus simul et homo sit, idem
 Spiritum divinitus donat creaturae; idem-
 que a Deo patre ipsummet recipit huma-
 nitus; qui tamen creaturam omnem san-

tificat; quandoquidem et ex sancto patre exsplenduit, et ex ipso profusum Spiritum in supernas virtutes tamquam proprium immittit, tum etiam in illos qui adventum eius cognoverunt.

Spiritus Domini super me; propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me etc.

Manifeste his verbis demonstrat, se exhibitionis demissionem et humilitatem, et ipsum Christi nomen atque officium nostri causa excepisse. Namque ait: Spiritus, qui mihi naturaliter inest propter unitatem substantiae ac deitatis, is inquam in me exterius supervenit: sicut etiam apud Iordanem sub columbae specie descendit; non quia in me non esset, sed quatenus unxit me. Cur autem ungi voluit? Nempe quia nos deserti eramus a Spiritu ob antiquam illam sententiam, non permanebit Spiritus meus in his hominibus, quia caro sunt. — Haec ab humanato Dei Verbo dicuntur. Verus enim Deus ex Deo patre, et propter nos homo sine mutatione factus, nobiscum unctus est oleo exultationis, Spiritu in eum sub columbae specie apud Iordanem convolante. Olim sane symbolice ungebantur reges ac sacerdotes, qui indidem quamdam sanctificationis partem nanciscerentur. Sed hic nostri causa homo factus, intellectuali exultationis oleo, et ipso Spiritu adventu unctus fuit; rem hanc non sibi sed nobis accipiens. Etenim quum a nobis avolasset Spiritus, neque in nobis permansisset, quia caro eramus, luctus terram occupabat, quae Dei participatione carebat. — Praedicavit etiam captivis remissionem, vinciens fortem et tyrannice generi nostro dominantem Satanam, eiusque vasa, nempe nos, rapiens.

Sicut verba « unxit me » humanitati convenient; ungitur enim non divina natura, sed id quod nobis cognatum est; ita etiam verba « misit me » humanae conditioni reputanda sunt. — Et illos, qui olim diaboli tenebris obscuratum cor habebant,

σιν, ἅτε καὶ ἐξ ἁγίου πατρὸς πεφηνώς, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ προχέομενον πνεῦμα καὶ ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐνείεις ὡς ἑαυτοῦ, καὶ προσέτι τοῖς ἐπεγνωκόσιν αὐτοῦ πῶ ὄφθαίναεν.

Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίζεσθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με κ. τ. λ.

Σαφῶς διὰ τούτων δηλοῖ, ὡς τὸ ἴδιον κενώσεως ὑφαιμένον, καὶ ὑποβεβηκὸς, καὶ αὐτὸ τὸ Χριστὸς ὄνομά τε, καὶ πρῶγμα δι' ἡμᾶς κατεδέξατο· τὸ γὰρ πνεῦμα, φησὶν, ὅπερ ἐστὶ φυσικῶς ἐν ἐμοὶ διὰ τὸ ταυτὸν ἴδιότητος καὶ ἴδιου Θεότητος, τοῦτο ἐπ' ἐμέ ὄφθαίναεν καὶ ἐξώθεν ὡσπερ καὶ ἐν Ἰορδάνῃ ἐν εἰδῇ ὄφθαίναεν ἐπεφοίτησεν, οὐχ ὡς μὴ ὑπάρχον ἐν ἐμοί, ἀλλ' οὗ ἔνεκεν ἔχρισέ με· τίτος ἦ ἔνεκεν χρισθῆναι προέλετο; ἡμῶν δὲ ἰσχυρῶν ἰσχυρομένων τῷ πνεύματος διὰ τὸ ἀρχαίαν ἐκείνῃ ἀπόφασιν, τὸ οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμα με ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, διὰ τὸ εἶναι αὐτῶν σάρκα. * — Ταῦτα ὁ ἐνανθρωπήσας τῷ θεοῦ λόγος φησὶ· θεὸς γὰρ ὢν ἀληθινὸς ἐξ ἀληθινῆς θεοῦ τῷ πατρὸς, καὶ δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἀφ' ἑπτῶς γεγενηὸς, μὴ ἡμῶν κέχρισται τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως, τῷ πνεύματι αὐτῶ παρὰ τὴν Ἰορδάνην ὄφθοιτήσαντος ἐν εἰδῇ ὄφθαίναεν· πάλαι μὲν γὰρ συμβολικῶς ἐχρίοντο βασιλεῖς τε καὶ ἱερεῖς, ἁγιασμοῦ τινὰ μετὰ τὴν ὅτι οὕτως κερδαίνοντες· ὁ δὲ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας, τῶ νοητῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐλαίῳ, καὶ αὐτῇ τῇ τῷ πνεύματος ὄφθοιτήσῃ ἐχρίσθη· τὸ ἡμῶν λαμβάνων, οὐχ ἑαυτῶ· καὶ γὰρ ἀποπτάντων τῷ πνεύματος, καὶ μὴ καταμείναντων ἐν ἡμῶν διὰ τὸ εἶναι ἡμᾶς σάρκα, πένθησεν ἢ πληρῆς ἢ γῆ, ἅτε μετὰ τὴν ἐσημειώθη θεῶ. — Ἐκλήρυξε ἢ καὶ ἀχμαλώτοις ἄφασιν, ἢν καὶ ἐνήργησε, δῆσας τῷ ἰσχυρῶν τῷ τυραννικῶς καταδυναστεύσαντα τῷ γένει ἡμῶν σατανᾶν, καὶ τὰ σκεῖνη αὐτῆς διαρπάσας ἡμᾶς.

ὡσπερ μὲν τοι τὸ ἔχρισέ με, τῇ ἐνανθρωπότητι παρέσει, χρίεται γὰρ οὐχ ἡ θεία φύσις ἀλλὰ τὸ ἡμῶν ὁμοιωθῆναι, οὕτω καὶ τὸ ἀπέσταλκέ με, τῶ ἀνθρώπινῳ λογισμένῳ. — Καὶ ὄφθαίναεν πάλαι τῷ ἐκ τῆς διαβόλου ἀχλὺν ἔχοντα εἰς καρδίαν, λαμπροῦς ἀπέ-

V. 18.

B. I. 50.

* Gen. VI. 3.

B. I. 50. 16.

A. I. 17. 1.
H. I. 17. 1.A. I. 17. 1.
H. I. 17. 1.

φήνε, διὰ τις δικαιοσύνης ἡλίου ἀνίσχων, καὶ υἱὸς ἀποφῆνας οὐκέτι νυκτὸς καὶ σκότους ἀλλὰ φωτὸς καὶ ἡμέρας, καὶ ἡ Παῦλος φωνήν· * καὶ οἱ τυφλοὶ ὄντες, ἐτύφλωσε καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν ὁ ἀποστάτης, ἀνεβλεψαν, καὶ ἐπέγνωσαν τὴν ἀλήθειαν, ὡς καθὼς φησὶν Ἰσαΐας *, γέγονεν αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς· τοῦτέστιν οἱ ἀμαθεῖς, γενόμενοι σοφοί· οἱ ποτὲ πλανώμενοι, τὰς τῆ δικαιοσύνης ἐγνώκασιν ὁδούς· φησὶ δὲ περὶ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸ υἱὸν ὁ πατήρ· * δεδωκά σε εἰς δεξιάνην γενέας, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ὅπως ἀγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει· ἀφίκετο γὰρ ὁ μονογενὴς εἰς τὸνδε τὸν κόσμον, καὶ τοῖς ἐκ γενέας, τοῦτέστι τοῖς ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ, ὅς αὐτῶν γὰρ πέφηνε τὸ καὶ σάρκα, τὴν κινήν δεδωκε δεξιάνην, τὴν πάλαι προσηγελμένην διὰ φωνῆς προφητῶν ἐν ἡσέβασε ἢ καὶ τοῖς ἔθνεσι τὸ θεῖον τε καὶ οὐράνιον φῶς· καὶ τοῖς ἐν ἄδῃ πνεύμασι πορεύσει ἐκήρυξε, καὶ τοῖς καθησμένους ἐν οἴκῳ φυλακῆς ἐπεφάνη, ὡς πάντας ἀνῆκε δεσμών καὶ ἀνάγκης· ταῦτα ἢ πῶς οὐκ ἂν ἔχοι σαφῆ τὴν ἀποδείξιν τῆς, ὅτι καὶ θεὸς καὶ ἐκ θεοῦ καὶ φύσιν εἰς ὁ Χριστός;

Τί ἢ τὸ ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει; τὸ ἐλευθερῆσαι ἐκπέμψαι, οὐδὲ σωθήρασε νοτιῶς ἐαβδίζων ὁ σατανᾶς. Τί ἢ τὸ κηρύξαι ἐναυτὸν κυρίως δεκτὸν (1); τὸ τὸ ἐαυτοῦ εὐαγγελίσασθαι παρκοσίαν, τὸ τὸ καιρὸν ἐστῆναι τῆς κυρίας, τοῦτέστι τῆς υἱοῦ δεκτοῦ γὰρ ἐναυτοῦ, καθ' ὃν ἐσταυρώθη Χριστός ὑπὲρ ἡμῶν· δεκτοὶ γὰρ τότε γεγόμενοι τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καρποφορήσαντες δι' αὐτοῦ· διὸ ἐλεγχοί *, ὅταν ὑψώθῃ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλευσὼ πρὸς ἐμαυτὸν· καὶ γοῦν ἀνεβίω τριήμερος, πατήσας τὸ θάνατον τὸ κράτος· εἶτα τοῖς μαθηταῖς προσεφώνη· * ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία, καὶ τὰ ἐξῆς· δεκτὸς οὖν ἐναυτοῦς ἐκείνος περὶ πάντων, καθ' ὃν εἰσεδέχθημεν τὸ πρὸς αὐτὸν λαχόντες οἰκείωσιν, ἀπονεύμενοι τὸ ἀμῆρτιαν, διὰ τῆς ἀγίας βαπτίσματος· καὶ τῆς θείας αὐτοῦ φύ-

splendidos fecit, sol veluti iustitiae oriens; eosque haud iam diutius noctis ac tenebrarum filios, sed lucis atque diei praestitit, iuxta Pauli dictum. Et qui caeci erant, quorum corda scilicet apostata ille excaecaverat, lumen viderunt, veritatemque agnoverunt; atque ut ait Isaias, tenebrae illis in lucem versae sunt: id est rudes, facti sunt sapientes; et qui illacenus erraverant, iustitiae vias cognoverunt. Dicit autem alicubi etiam filio pater: dedi te in foedus generis, in lucem gentium, ut aperires oculos caecorum, et educeres de vinculis alligatos, et de domo carceris sedentes in tenebris. Venit enim Unigenitus in hunc mundum, et iis qui de genere erant, id est de Israhelis sanguine, ex quibus carnaliter est ortus, novum foedus tradidit, antiquitus iam prophetarum voce promissum. Illuxit quoque ethnicis divinum caeleste lumen: quin etiam spiritibus in rebo conclusis profectus illuc praedicavit, et carcere detentis apparuit, cunctosque necessitatis vinculis expedit. Quid ni vero haec manifeste demonstrant, et Deum et ex Deo naturaliter esse Christum?

Quid est autem dimittere contractos in remissionem? Nempe liberos abire iubere, quos spiritualiter contriverat flagellans Satanas. Quid rursus est annum Domini acceptabilem praedicare? nempe suum nunciare adventum, tempusque Domini, id est filii, adesse. Vere enim acceptabile tempus illud fuit, quo pro nobis crucifixus est Christus: quippe tunc acceptabiles Deo patri evasimus, ab illo oblati. Unde aiebat: quum exaltatus fuero de terra, omnes traham ad me ipsum. Ecce autem post triduum re-vixit, calcata mortis potentia. Deinde discipulis coram aiebat: data est mihi omnis potestas, et reliqua. Acceptabilis itaque ille omnino annus quo in eius familiaritatem sortito recepti fuimus, peccato per baptismum sanctum absterso: divinaeque eius

(1) Cyrillum fecisse insignem explanationem huius loci, id est anni acceptabilis, testis est priscus anonyms quem nos postea recitabimus cap. VI. 13.

* I. Thess. V. 5.

* Is. XLII. 16.

* Is. cap. cit. v. 6. 7.

* Ioh. XII. 32.

* Matth. XXVIII. 18.

διαν, κὴ οἷον αἰχμάλωτοι κὴ ἑσκοτισμένοι· οὐ γὰρ ἦν ἐπὶ γῆς ὁ ποίων χρηστότητα, οὐκ ἦν ἕως ἑνός· * ἀλλὰ πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν· ἀφικται ἡ ὁ Χριστός, κὴ πρό γε τῶ ἄλλων εὐαγγελιζόμενος τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ τῶ ἑαυτῆ παρκοσίας τὰ κατορθώματα (τοιαῦτα ἦν κὴ τὰ τῶ ἔθνων ἀρρώσηματα) λελύθωνται ἡ δι' αὐτῆ· πεπληκτικασὶ γὰρ τῶ παρ' αὐτῆ σοφίαν, κὴ σωπειτοὶ γεγόνασι, κὴ ἀσθεῖη κὴ σωπετραυσμένην οὐκέτι πῶ διάνοιαν ἀνέχουσαν, υγιὰ ἡ κὴ ἔρρωμένην, κὴ ἐπιτηδείως ἔχουσαν παρὸς σωδραχὴν καὶ κατορθωσιν παντὸς ἀγαθῆ κὴ σωτηρίας πράγματῶ· ἔδφ γὰρ σοφίας κὴ σωσεως τοῖς πεπληκτικασί, οἱ διὰ πολλὴν ἀβήτηριαν προσεκύνησαν τῆ κτίσει παρὰ τῶ κτίσαντα, κὴ ἔβλα κὴ λθως ἐπεγεράφοντο θεοῦ· ἀλλ' οἱ πάλαι Χειρὸν οὐκ εἶδότες, διὰ τὸ ἐν ἀχλύϊ κὴ σκότῳ τελεῖν, Θεὸν αὐτὸν ἐπεγεράφοντο.

Τούτων ὑπαναγνωσθέντων τοῖς σωελεγεμένοις, ὁ μὲν πάντων ὄψῳ ὀφθαλμοῦς παρὸς ἑαυτὸν ἐπέσφερε, θαυμαζόντων τάχα πῶς οἶδε γεράματα, μὴ μεμαθηκός· ἔφθῳ ἡ ἔθος ἦν τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ὁκπεπεράνθαι λέγειν, ἡ ἐπὶ τισὶ τῶ παρ' αὐτοῖς ἐνδόξως βεβασιλευκόντων, ἡ γέν ἐπὶ προφήταις ἀγίοις· σωίντες γὰρ οὐδὲν τῶ περὶ αὐτῆ γεγεραμένων ὀρθῶς, ἐτέραν ἄχοντο ἔβιβον, ἐξῳ πίπτοντες σκοπῶ· ἵνα ἡ μὴ πάλιν λέγουσὶ τι τοιοῦτον περὶ τῶ εἰρημένης προφητείας, ἀναγκαῖως προσφαλίζεται, κὴ φισὶν, ὅτι σήμερον αὐτῆ ἡ γεραφὴ πεπληρωται ἐν τοῖς ὡσὶν ὑμῶν, ἑαυτὸν ἐναργῶς παριστὰς ἐν τούτοις τῶ διὰ τῶ προφητείας προσηγορεύμενον· αὐτὸς γδ εἰηγγήσασα τῶ τῶ οὐρανῶν βασιλείαν τοῖς ἀπὸ τῶ ἔθνων· αὐτοὶ γὰρ ἦσαν πτωχοὶ μὴδὲν ἔχοντες, μὴ Θεὸν, μὴ νόμον, μὴ προφήτας· ἡ κὴ ἄπασιν ἀπλῶς τῶ πλοῦτον οὐκ ἔχουσι πνῶματικόν· αὐτὸς αἰχμάλωτες ὄντας ἐρρύσασα, τῶ ἀποσάτην τύραννον καθύον, τίτεςσι τῶ σατανᾶν· αὐτὸς τὸ θεῖον κὴ νοπὸν φῶς ἐνήσφαξε τοῖς ἑσκοτισμένην ἔχουσι τῶ καρδίαν· ἐφὶ γοῦν *, ἐγὼ φῶς εἰς τῶ κόσμον τούτον ἐλήλυθα· αὐτὸς ἀπέλυσε τῶ ἀμύρτίας δεσμῶν, δηλονότι ὄψῳ σωπετραυσμένην ἔχον-

num faceret, nemo ne unus quidem; sed omnes declinaverant, simul inutiles facti fuerant. Porro venit Christus, Israelitibus ante omnes adventus sui faustitatem nunciatis. (Et quidem pares erant ethnicorum quoque infirmitates.) Redemptique ab illo sunt: nam sapientiam adquisiverunt; et bono intellectu pollentes, iam diutius infirmam et contractam mentem non gerunt, sed sanam atque valentem, recteque comparatam ad cuiusvis boni salutarisque operis prosecutionem. Namque opus erat sapientia et intellectu his qui errabant, qui ob suam multam vecordiam adorabant creaturam prae creatore, et ligna ac lapides deos vocabant. Sed demum qui Christum olim ignorabant, quia in caligine ac tenebris versabantur, postea Deum ipsum appellarunt.

Haec quum lecta in concione fuissent, ipse quidem Iesus omnium oculos ad se convertit, mirantium fortasse quomodo literas sciret qui eas non didicerat. Quia vero solebant dicere Israelitae, vaticinia de Christo edita, vel in aliquibus qui apud se gloriose regnavant fuisse completa, vel certe in sanctis prophetis (nam nihil de eo scriptum recte intelligentes, alia via incedebant, et scopo aberrabant); ne quid rursus huiusmodi dicerent circa modo memoratam prophetiam, necessario praemunit, aitque: hodie haec prophetia in auribus vestris completa est; se ipsum discrete adfirmans his in verbis a prophetia designatum. Namque ipse caelorum regnum ethnicis annunciabat, qui sane inopes erant, nihil possidentes, neque Deum, neque legem, neque prophetas: vel generatim cunctis, quibus spirituales divitiae deerant. Ipse captivos liberavit, apostatam tyrannum destruens, id est Satanam. Ipse divinum intellectuale lumen aspersit obtenebratum cor gerentibus. Quare aiebat: ego lux in hunc mundum veni. Ipse absolvit peccati vinculis, illos nimirum qui contritum cor habebant. Sed et futuram vitam ipse osten-

* Ps. XIII. 1.

B. f. 51.

A. f. 7x.
H. f. 237. B.

* Ioh. XII. 46.

dit, et iustum interminatus est iudicium. Ipse annum Domini acceptabilem praedicavit, quo Christi praedicatio contigit. Namque acceptabilem annum, ipsius dici puto priorem adventum; diem vero retributionis, iudicii diem.

Et omnes testimonium illi dabant, et mirabantur etc.

Etenim non intelligentes cum esse illum unctum et missum, et tam mirabilium operum auctorem, ad suum ingenium redibant, inconsulteque inepta verba effutiebant. Et quum gratiosos admirati essent sermones qui de ore illius procedebant, attamen eos depreiare studebant, dum dicerent: nonne hic filius Iosephi est? Atqui id, cur thaumatibus gloriam aboleat? Quid impedit, quominus venerabilis admirabilisque sit, etiamsi Iosephi, ut putabatur, filius esset? Nonne vides miracula, Satanam prostratum, victos daemoniorum greges, variis morbis multos mortales liberatos? Laudas gratiam magister eius insitam, deinde cavillaris iudaice quod Iosephi filius existat? O magnam insipientiam! Vere de ipsis dicitur: ecce populus stultus et vecors; habent oculos, et non vident; aures, et non audiunt.

Utique dicetis mihi hanc similitudinem etc.

Vulgaris sermo apud Iudaeos erat, leporis causa inventus. Nam infirmis medicis inclamabant quidam: medice, cura te ipsum. Ergo hoc veluti proverbium illis referens aiebat Christus: multa vultis a me fieri signa apud vos praesertim quia vobiscum sum educatus. Sed novi communem omnibus contingere solitam animi passionem: semper enim despiciuntur vel res optima, si apud quosdam rarae non sint, sed ultroneae. Sic etiam hominibus accidit: nam qui familiaris semperque ob oculos est, ei debitus quoque honor negatur ab ipsis notis, — Ergo illos coarguit insipienter dicentes: nonne hic Iosephi filius est? Nihilominus scopum doctrinae suae prosequitur, atque: amen

τας ἢ καρδίαν· ἀλλὰ ἢ μέλλουσαν αὐτὸς ὑπεδαῖξε ζωὴν, καὶ ἢ δικαίαν ἠπέκτισε κρίσιν· αὐτὸς ἐκλήρυξεν ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν, καθ' ὃν τὸ κήρυγμα τῷ σωτήριος ἐγένετο ἐνιαυτὸν γὰρ δεκτὸν, πῶ προτέραν αὐτοῦ οἶμαι λέγεσθαι παροσίαν· ἡμέραν ἢ ἀνταποδόσεως, ἢ δὲ κρίσεως ἡμέραν.

Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ, καὶ ἰθαύμαζον κ. τ. λ.

Μὴ γὰρ συνέντες τὸ κεραισμένον καὶ ἀπεσαλμένον, καὶ τὸ οὕτω τεθραυσμένον πρᾶξιμάτων ἀποτύγχεσθαι, εἰς τὰ συνήθη κατεκομίζοντο, καὶ ψυχολογεῖσιν ἀβούλως· καὶ τοιγὶδ τεθραυμακότες ἐπὶ τοῖς λόγοις τῷ χάριτος τοῖς ἐκπορεύομένοις ἐκ τῷ σώματος αὐτοῦ, κατὰ τελεῖαν ἠθῶν· ἔφασκον γὰρ, οὐχ' υἱὸς ἔστιν Ἰωσήφ ὄντι; καὶ τί τοῦτο θαυμάζειν τῷ θαυματουργῷ ἢ δόξαν; τί τὸ κωλύον αὐτὸν εἶναι σεπτόν τε καὶ ἀξιάγαστον, εἰ καὶ υἱὸς ἦν ὡς ἐνομίζετο τῷ Ἰωσήφ; οὐχ' ὄραστας θεοσημείας, πεσόντα τὸ σατανᾶν, νενικημένας τὰς τῷ δαιμονίων ἀγγέλας, δειφόμενον νοσημάτων ἐλευθέρως γενόντας πολλοὺς; ἐπαινεῖς τὸ χάρις τῷ ἐνοῦσαν αὐτοῦ τῷ διδασκαλίαις, εἶτα μικρολογεῖς ἰθαυμάτως ὅτι πατέρα τῷ Ἰωσήφ ἐπεγύραφε; ὡ πολλὰς ἀβουλίας· ἀληθές ἐπ' αὐτοῖς εἰπεῖν*, ἰδεε λαδὸς μαρῶς καὶ ἀκάρδιος· ὀφθαλμοὶ αὐτοῖς, καὶ οὐ βλέπουσιν· ὦτα αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀκούουσιν.

Πάντας ἐρεῖτε μοι τί παραβολὴν ταύτην κ. τ. λ.

Κοινὸς λόγος παρὰ Ἰουδαίῳ ἦν, ἀσεμμεῖ χάριν ἐξέδρημένους· τοῖς γὰρ ἀρρώστῃσι τῷ ἰατρῶν ἐπιφάνειν τινεῖς, ἰατρῆ· θεράπευσον σεαυτὸν· ὡσανεὶ οὖν τῆτο προτείνας αὐτοῖς τὸ ῥητὸν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν ὅτι πολλὰ βούλεσθε παρ' ἐμὲ ἰθεῖσθαι σημεῖα, παρ' ἡμῖν μάλιστα παρ' οἷς καὶ ἐτάραξεν· ἀλλ' οἶδα τὸ κοινὸν διὰ πᾶσι ἀπάσι συμβαῖνον πάθος· καταφρονεῖται· γὰρ πως αἰεὶ καὶ τὰ ἐξαιρετὰ τῷ πρᾶξιμάτων, ὅταν μὴ πανίχη παρὰ τισίν, ἀλλ' ἔχωσιν ἐπ' ἀδείας αὐτὰ· οὕτω καὶ ἐπ' ἀνθρώπων· ὁ γὰρ συνήθως καὶ παρὼν αἰεὶ, καὶ τὸ ὀφειλομένης αὐτῷ τιμῆς ἀποσερεῖται· πολλάκις παρὰ τῷ εἰδότεν αὐτόν. — Ἠλεῖξε μὲν οὖν αὐτοῦ ἀσωτέως τὰ τοιαῦτα λέγοντας, οὐχ' ὁ υἱὸς ἔστι τῷ Ἰωσήφ ὄντι; πλὴν, ἔχεται τῷ σκοπῷ τῷ μυσταγωγίας, καὶ φησὶν·

B. f. 51.

V. 22.

A. l. 78.
B. l. 27. b.
C. l. 11. c.

* Hier. V. 21.

V. 23.

A. l. 78.
B. l. 51. b.
C. l. 113. b.
H. l. 238.

v. 23. ἄμην ἄμην λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς προφήτης
δεκτός ἔστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

v. 27. Πολλὰ χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰλίου κ. τ. λ.

A. f. 78. B.
C. f. 113. D.
H. f. 230.

Ἐπειδὴ γὰρ, ὡς ἔφην, τὰς περὶ αὐτοῦ
προφητείας εἰς τέλος ἤχθαι διεβεβαίουσαντο
τινὲς τῶν Ἰουδαίων, ἢ ἐπὶ προφήταις ἀγίοις,
ἢ ἐπὶ τισὶ τῶν ἐνδόξων παρ' αὐτοῖς γεγονό-
των, ἀποφέρει χηρσίμως αὐσδῶν ἢ τοιαύ-
της ὑπονοίας, πρὸς μίαν χήραν ἀπεσάλθαι
Ἰηλίαν εἰσῶν. ἕνα ἢ θεραπεύσαι λεπρὸν
τῷ προφῆτῳ Ἐλισσαῖον, Νειμᾶν τῷ σύρον
διὰ τοῦτον, ἢ ἔξ ἐθνῶν σημαίνων ἐκκλη-
σίαν, ἢ μέλλουσαν αὐτὸν ὑποδέχεσθαι, καὶ
ἢ λέπρας ἐλευθεροῦσθαι, διὰ τὸ ἀναισθη-
σίαν τῷ Ἰσραὴλ.

v. 28. 29. 30.

A. f. 80.
H. f. 235. D.

Καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ κ. τ. λ.

Ἐπειδὴ τὴν πονηρὰν αὐτῶν γνώμην ἔσι-
ξε, διὰ τοῦτο πρὸς ὀργὰς ἀνεκαίοντο· καὶ
διὰ τὸ εἰπεῖν, σήμερον ἢ γραφὴ αὐτῆ πε-
πλήρωται, ἢ λέγουσα πνεῦμα κυρίας ἐπ'
ἐμὲ, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐνόμισαν γὰρ αὐτὸν ἐξισοῦν
ἑαυτὸν τοῖς προφήταις, καὶ τὸ πῶλεως αὐτὸν
ἐκβάλλουσι· καθ' ἑαυτῶν μάλλον τὸ δίκαιον
ὀρίζοντες, καὶ βεβασιόντες τὸ ὑπὸ τῶν σωτή-
ρος εἰρημένον· ἐκπεπτάκασι γὰρ αὐτοὶ ἢ
ἄνω πῶλεως, τὸ Χριστὸν μὴ προσδεξάμενοι·
ἵνα ἢ μὴ μόνον ἐλέγην δυσσεβήσαντας μέ-
γλης ἐπιχαρημάτων, συγκεχώρηκε προσ-
θεῖν τὰ καθ' ἑαυτοῦ τολμήματα· τὸ μὲν
γὰρ ἄκριτος ἦν ἢ ὀρμη, καὶ ὁ φθόνος ἀτί-
θαστος· μέχρι γοῦν ὀφύθη τὸ ὄρος ἀπο-
κομίζοντες, κρημνῶν ἐνίενοι ἐπεχείρην· ὁ ἢ
διεξήγη διὰ μέσε αὐτῶν, οὐδ' ὅσον εἰπεῖν
λόγον τιὰ θεμέτου ἢ ἐπιβεβῆς αὐτῶν·
οὐ τὸ παθεῖν φεύγων, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ
ἐλίλυθεν, ἀλλὰ καιρὸν ἀναμείων ἐπιτή-
δειον· ἀρχὴ γὰρ ἦν τὸ κηρύγματ' αὐτοῦ, καὶ
ἄκαιρον ἦν τὸ παθεῖν, πρὶν ἢ κηρύξαι τὸ
λόγον ἢ ἀληθείας· ἦν γὰρ ἐπ' αὐτῷ τὸ
παθεῖν καὶ τὸ μὴ παθεῖν, καὶ κύειν ἦν
τὸ καιρὸν καὶ τὸ παραγμάτων· τοῦτο τεκμή-
ριον τοῦ, ἢ ὅτε ἐπαθεῖν ἕκοντα πεπονθέ-
ται, καὶ ὡς οὐκ ἂν ἐπαθεῖν, εἰ μὴ ἑαυτὸν
ἐπέδωκεν.

Καὶ κατήλθεν εἰς Καπερναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας.

A. f. 81.
C. f. 114.
B. f. 236.

Οὓς οὐ μετίσῃσι λόγῳ πρὸς τὸ εἰ-

dico vobis, nemo propheta in patria sua
acceptus est.

Multae viduae erant in diebus Heliae etc.

Quandoquidem, ut iam dixi, prophetae de ipso editas, adfirmabant nonnulli Iudaei exitum habuisse vel in sanctis prophetis, vel in aliquibus apud ipsos insignibus viris, commode illos ab huiusmodi suspicione depellit dicens, ad unam missum fuisse viduam Heliam, unumque sanatum leprosum a propheta Elissaeo Neemanum syrum. His verbis innuens gentium ecclesiam, quae ipsum receptura erat, et lepra morbo mundanda foret, dum interire Iraheli sensus obstupesceret.

Et repleti sunt omnes in synagoga ira etc.

Quia pravam illorum sententiam notaverat, idcirco ira exarserunt; et quia dixerat: hodie scriptura haec impleta est quae dicit, Spiritus Domini super me, et reliqua. Existimarunt enim illum se aequare prophetis, oppidoque expulerunt. Sed enim sibi potius poenam decreverunt, et Servatoris dictum confirmarunt: etenim ipsi superna civitate exciderunt, quia Christum non admiserunt. Ne autem impios verborum tantum argumentis convinceret, usque ad actum sivit illorum audaciam prorumpere, quorum caecus erat impetus, et intractabilis invidia. Itaque ad supercilium montis perductum, praecipitem inde dare volebant. Ipse autem transiens per medium illorum ibat, nihil prorsus de illorum conspiratione sollicitus: non quia pati vitaret, eius enim rei causa in mundum venerat, sed quia tempus expectabat idoneum. Nunc enim initium praedicandi faciebat, et importunum pati erat, ante quam veritatis doctrinam nunciaret. Poterat autem pati vel non pati, temporumque ac gerendarum rerum dominus erat. Id autem indicat, tunc quoque cum passus est, sponte passum; neque eum fuisse passurum, nisi semet ipse tradidisset.

Et descendit in Capharnaum civitatem Galilaeae.

Quos verba non convertunt ad perspi-

cue cognoscendum quis naturaliter vereque Deus sit ac dominus, hos dociles efficit signorum ostensio. Utiliter ergo, immo necessarie, magisterio doctrinae saepe addit miracula. Nam Iudaeae incolae increduli erant, et vocantium ad salutem contemnebant sermones, Capharnaumi potissimum oppidani. Igitur illam incusabat Servator dicens: et tu Capharnaum usque ad caelum exaltata, usque ad infernum detraheris. Sed quamvis sciret eos esse contumaces et duro corde, adest illis ceu optimus medicus extremo morbo languentibus, niliturque casu adverso liberare. Namque ipse ait, non egere medico sanos, sed male habentes. Ergo admodum confidenter in synagogis docebat. Etenim iamdiu ore Isaiae dixerat: non clam locutus sum, neque in tenebroso terrae loco. Praeterea sanctis etiam apostolis ut magna fiducia de Christo verba facerent mandavit dicens: quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine; et quod in aure auditis, praedicate super tecta. Et sabbato quum otiantur, apud eos concionabatur. Mirabantur itaque magisterii vim, et magnitudinem potestatis. Erat enim tamquam potestatem habentis sermo, neque blandus sed impulsor ad salutem. Iudaei porro nihil aliud esse credebant Christum, quam de sanctis unum, et unum ex ordine prophetarum in medium processisse. Ut autem maiorem de ipso opinionem existimationemque haberent, propheticam excedit mensuram. Non enim ait umquam: haec dicit Dominus, sicuti nimirum illorum mos erat, sed tamquam legis dominus, quae supra legem erant, loquebatur.

Dicebat ergo Deus per Isaiaem: disponam vobiscum foedus sempiternum, sancta David fidelia. Ecce testem in gentibus dedi illum, principem et imperantem populis. Et Moysen quidem utpote famulum oportebat umbrae haud duraturae esse ministrum; praekonem vero perpetui stabilisque cultus esse aeternum, Christum in-

δέναι σαφῶς τίς ὁ φύσις καὶ ἀληθῶς ἐστὶ θεὸς καὶ κύριος, τούτους σαφηνεῖ πρὸς τὸ εὐάνιον ἢ τὴν σημεῖον ἐπίδειξις· χρησίμως οὖν καὶ ἀναγκαίως προσεπάτη πολλὰ καὶ ἤ μυσταγωγίας τὰς μετὰ κληρονομίας· ἄριστοι μὲν γὰρ οἱ Ἰουδαίαι οἰκίητορες, καὶ οὗτοι τὴν καλῶντων εἰς σωτηρίαν ἀτιμάζοντες λόβως, μάλις αὖ πίντων οἱ ἀπὸ τοῦ Καπερναοῦμ· ἠτιᾶτο γὰρ αὐτὴν ὁ κύριος λέγων· * καὶ σὺ Καπερναοῦμ, ἡ ἕως οὐρανῶν ὑψωθεῖσα, ἕως ἄδα καταβιβασθήσῃ· ἀλλὰ καὶ τοὶ γινώσκων ὡς ἀπειθεῖς τε καὶ σκληροκάριοι, προσέβαλε μὲν αὐτοῖς ὡσπερ ἰατρὸς ἄριστος τοῖς εἰς ἐσχάτῳ πεσῶσι νόσον, περᾶται ἢ ἀπαλλάτταν τὴν κακοῦ· φησὶ γὰρ αὐτὸς, ὅτι οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑψαίνοντες ἰατρῶν, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· ἐδίδασκε τοίνυν ἐν πωαγωγαῖς ἐν πολλῇ παρρησίᾳ· τοῦτο γὰρ καὶ διὰ φωνῆς Ἰσαίης προσηγόρευεν λέγων· * οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα, οὐδ' ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῷ· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐν παρρησίᾳ πολλῇ οὗτοι περὶ αὐτοῦ ποιείσθαι λόγους προσέταττε, λέγων· * ὁ λέγων ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἴπατε ἐν τῷ φωτὶ, καὶ ὁ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε. κηρύττει ἐπὶ τῷ θαλάτῳ καὶ ἐν σαββάτῳ ὅτε ἤρξεν, διελέγετο αὐτοῖς· τεθραυμάκασι τοίνυν τοῖς μυσταγωγίας τὴν δύναμιν, καὶ τὸ τοῦ ἔξουσίας μέγεθος· ἦν γὰρ ἐν ἔξουσίᾳ, φησὶν, ὁ λόβος, οὐ κολακτικῶς ἀλλὰ ἀποτρειπτικῶς εἰς σωτηρίαν· ἰουδαῖοι μὲν γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐνόμιζον εἶναι Χριστὸν, πλὴν ὅτι κατὰ ἴνα τὴν ἁγίων, καὶ ἐν τάξει προσηφίτη παρρηθεῖν εἰς μέσον· ἴνα ἡ μείζονα τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν τὴν καὶ ὑπόνοιαν ἔχουσι, τὸ προφητικὸν ἐκβαλῆται μέτρον· οὐ γὰρ εἰρηκῆ ποτε, τάδε λέγει κύριος, καθάπερ ἀμέλει κακῶντοῖς ἦν ἔθνος, ἀλλ' ὡς τὸ νόμῳ κύριος, τὰ ὑπὲρ νόμον ἐλάλει.

Ἐλέγε γοῦν ὁ θεὸς διὰ Ἰσαίου· * καὶ ἔξεθῆσομαι ὑμῖν θεοθέλιον αἰώνιον, τὰ ἔσια Δαβὶδ τὰ πιστά· ἰδοὺ μαρτύριον ἐν ἔθνεσι δίδωκα αὐτὸν, ἀρχοντα καὶ προσάσσοντα ἔθνεσιν· ἔδει γὰρ οἰκίῳ μὲν ὄντα Μωϋσῆα, καὶ μὴ μεμύσσης σκιάς γυφῶσαι διάκονον· ἔξαγγελία ἢ τὸ διννεκούς καὶ μεμύσσης λατρείας τὴν αἰώνιον, φησὶ δὴ ἡ Χει-

* Luc. X. 15.

* Is. XLV. 19.

* Matth. X. 27.

* Is. LV. 3. et Act. XIII. 31.

σόν· τίς δὲ ἡ αἰώνιος διαθήκη; τὰ ἱερὰ θεσπίματα τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα Χριστοῦ· τὰ ἰσοιουργὰ καὶ πιστοποιή· καθάπερ καὶ τοῦ Θεοῦ φέβου, ἀγνὸς ὡς ἀγνωστοίς· καὶ τὸ εὐαγγελικὸν ῥήμα, ζωὴ, ὡς ζωοποιόν· τὰ ῥήματα γὰρ φησι * ἃ ἐγὼ ἐλάλησα ὑμῖν, πνεῦμα ἐστὶ καὶ ζωὴ, τοῦτέστι πνευματικὰ ἔ ζωοποιῶ· πλὴν ἄθραε τῆς προφητείας τὸ ἀκριβές· εἰπὼν Ἠσαΐας ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἰδοὺ μαρτύριον τοῖς ἔθνεσι δίδωκε αὐτὸν, διαμάρτυροῦμνον ὡσπερ ὡς δεκτὰ καὶ ταῦτα γεγονόσιν, ἵνα μή τις ἕνα τὸ ἄγιον προφητῶν ὑπάρχῃν αὐτὸν ὑποσησέαι, εἰδείη δὲ μᾶλλον πᾶς ὁσίσοῦν, ὡς τῆ τὸ κυριότητι διαπέσαι δόξῃ, Θεὸς γὰρ ὢν ἐπέφανεν ἡμῖν, οὐ μόνον αὐτὸν ματῦριον δεδόσθ φησὶν, ἀλλὰ καὶ ἔρχοντα καὶ προστάσσοντα ἔθνεσιν· οἳ μὲν μακάριοι προφηταί, καὶ πρὸ αὐτῶν ἔτι Μαυσῆς, μέτρον ἔχοντες τὸ οἰκετικόν, τὸ ταδε λέγει κύριος, ἐπεφάνουν αἰ τοῖς ἀκρωμένοις, οὐχ' ὡς προσάσσοντες μᾶλλον, ἀλλ' ὡς θεῖαι διακοροῦντες φωναίς· ὁ δὲ γε κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς θεοπροπεσάτης ἐποιεῖτο λόγους· ἐθανμάζετο γοῦν καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἰσθαίοις, ὡς ἐκ ἔκστασιν ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐδίδασκεν αὐτοῦ ὡς ἔξεσιαν ἔχων, καὶ οὐχ' ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν· οὐ γὰρ ἦν ὁ λόγος αὐτῶ τὸ νόμος σκιάς, ἀλλ' ὡς αὐτὸς ὢν ὁ νομοθέτης, μετέτιθε τὸ γράμμα πρὸς ἀλήθειαν, καὶ σὺ τύπους εἰς ἐμφάνειαν τὴν πνευματικὴν· ἄρχων γὰρ ἦν, καὶ τοῦ προσάτταν ταύτω ἔχων τὴν ἔξεσιαν.

v. 35.

Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ.

A. f. 80. B. H. f. 217.

Καὶ μετ' ἔξεσιαν τὸ θεοπροπεσοῦς τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπειθήμασιν πνεύμασιν· ἵνα γὰρ μὴ ἀπιστῶμεν, γείτονα τοῖς λόγοις ἐποιεῖτο τὸ θεοσημαίαν. — Εἶδομεν ἐκ τῆ ἐρήμῳ νεκρομένοι παρ' αὐτῶ τὸ ἀλιτήριον σατανᾶν, καὶ ἐστὶ καταρραγέντα πτόμασιν· εἶδομεν αὐτῶ πάλιν κατασομένῳ τὸ δύναμιν, καὶ πίπτουσαν τὴν κατ' ἡμῶν ἔξεσιαν· εἶδομεν εὐαδοῦ ὡς ἐκ ἀπαρχῆ τῷ Χριστῷ τοῖς πονηροῖς

quam. Quodnam autem est foedus aeternum? Sacrae scilicet sanctiones illius, qui de semine Davidis secundum carnem est, Christi; quae sanctificant et fideles efficiunt; sicuti timor quoque Domini dicitur sanctus, id est sanctum efficiens; et sicut evangelicum verbum dicitur vita, id est vivificans. Nam verba, inquit, quae ego locutus sum vobis, spiritus ac vita sunt, id est spiritualia et vivifica. Attamen videsis accuratam prophetiae rationem. Quum Isaias tamquam ex persona Dei patris de Christo dixisset: ecce testem in gentibus dedi ipsum, testificantem veluti, haec esse acceptabilia; ne quae unum de sanctis prophetis ipsum arbitraretur, immo ut unusquisque sciret, eum dominationis gloria polere, nam Deus quum esset nobis apparuit; non tantummodo testem eum datum dicit, sed etiam principem et gentibus imperantem. Secus vero beati prophetae, et adhuc ante ipsos Moyses, servili modulo cohibiti « haec dicit Dominus » constanter audientibus inclamabant; non imperantium ritu, sed ceu divinis subservientes vocibus. Dominus vero noster Iesus Christus, Deo dignissimos faciebat sermones. Mirabantur ergo illum ipsi Iudaei, quia potestativam vim sermo eius prae se ferebat, quodque ipso doceret tamquam potestatem habens, non ut ipsorum scribae. Non enim eius oratio legis umbram sequebatur, sed ipse legislator existens, litteram in veritatem, figurasque in spiritalem sensum convertibat. Quippe erat princeps, talemque habebat imperandi potestatem.

Et increpavit illum Iesus etc.

Potestate Deo digna impuros increpabat spiritus. Ergo discredamus, iuncta verbis edebat miracula — Vidimus in deserto victum a Christo flagitiosum Satanam, tribus elisum casibus. Vidimus denuo eiusdem quassatam vim, succumbentemque adversariam nobis potentiam. Vidimus a nobis ipsis, in Christo tamquam primitiis, malos spiritus obiurgatos. Nam quod id

quoque ad humanae naturae decus pertineat, ex ipsis cognosces Servatoris verbis. Mentiebantur quidem adversus eius gloriam Iudaei, aiebantque: hic daemonia non eicit, nisi in Beelzebul principe daemoniorum. Tum ipse adversus illos plurima ac necessaria praefatus, ad extremum ait: quod si ego in Spiritu Dei eicio daemonia, utique pervenit in vos regnum Dei. Nam si homo aequae ac vos factus, inquit, potestate ac dominatione Deo congrua impuros increpo spiritus, vestra iam natura hac eadem gloria insignita est. Siquidem vos videmini per me et in me Dei regnum adepti.

Pellebantur itaque mali daemones, et invictam ipsius virtutem experti, neque conflictum cum deitate ferentes, tyrannice astuteque clamabant « sine; quid nobis tecum est? » nempe cur non sinis nostrum nos locum tenere, dum irreligiositatis destruis errorem? Deinde euphemismo uti simulant, et sanctum Dei ipsum appellant. Existimarunt enim tali euphemismo, vanae gloriae cupiditatem illi iniecturos, eundemque a propria persecutione aversuros, ceu si gratiam pro gratia esset relaturus. Sed enim dolosus praeda non potietur. Deus quippe non irridetur, sed impuras impedit linguas illorum Dominus. Denique iubet ut ab obsessis discedant. Iamvero tantae rei spectatores, obstupescunt sermonis potestatem: quandoquidem haud preces intendens, nec facultatem a quoquam bene rem gendi postulans, miracula patrabat; sed ipsemet quia Dei patris Verbum erat, vivens et operans, per quem omnia, et in quo omnia, ipse inquam Satanam conterebat, et immundorum daemonum profanum os oppilabat.

Intravit in domum Simonis.

Animadvertite igitur quomodo hospitalis est apud unum e discipulis, hominem pauperem et in hoc mundo obscurum; ille inquam qui pro nobis inopia subiit, ut

ἐπιπλήττοντας πνεύμασιν· ὡς γὰρ καὶ τῆτο πρὸς καύχημα βλέπει τὸ ἀνθρωπείας φύσεως, ἐξ αὐτῶν μαθήσῃ τὸ σατῆρος ῥημάτων· κατελείδοντο μὲν γὰρ ἰεδαῖοι τὸ δόξης αὐτῶ, καὶ διὰ τὸ ἔρασκον· * ὅσῃτ' ἐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντα τὸ δαιμόνιον· εἶτα πρὸς αὐτοῦ πλείσά τε ὅσα καὶ ἀνακαῖα προερηκῶς, ὕφερον ἔφην· εἰ ἢ ἐγὼ ἐν πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἅρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· εἰ γὰρ ἄνθρωπος γεγονὼς καθ' ὑμᾶς, φησὶ, ἐν ὄψει καὶ βασιλείᾳ τῆ Θεοπροπέ τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιπλήττω πνεύμασιν, ἡ ὑμετέρα φύσις ἐστὶ τῆ τοιαύτῃ δόξῃ σεφανεμένη· ὑμεῖς γὰρ ὁρᾶσθε δι' ἐμῶ τε καὶ ἐμοὶ τὸ Θεοῦ βασιλείαν καταπλητήσαντες.

Ἠλαύνοντο τοίνυν τὰ πονηρὰ δαιμόνια, καὶ διὰ καὶ πρὸς αἴσθησιν ἐνηνεγμένα τὸ ἀνίκητα δυνάμει αὐτοῦ, καὶ μὴ φέροντες τὰς προσβολὰς τὸ θεόητος, τυραννικὸν καὶ πανέργον ἀνεφθέγοντο· ἔα, λέγοντα· τί ἡμῖν καὶ σοί; τῶτέστι· τί ἐκ ἐᾶς ἡμᾶς χεῖρα ἔχειν, περαιρῶν τὸ ἀσέβειας τὸ πλάνην; εἶτα εὐφημῶν ὑποκρίνονται, καὶ ἅγιον τὸ θεοῦ καλῶσιν αὐτόν· ἐνήθησαν γὰρ ὅτι διὰ τὸ τοιαύτης εὐφημίας, κενῆς δόξης ἀποστῆσιν αὐτὸν ἔρασην, καὶ ἀποσχέσθῃ ὡδασκευάζεισι τὸ ἐπιπλήττειν αὐτοῖς, ὅσον ἀντὶ χάριτος διδόντα χάριν· ἀλλ' οὐκ ἐπιτεύχεται δόλιος θήρας· θεὸς γὰρ οὐ μυκτηρίζεται, ἀποφράττει ἢ αὐτῶν τὰς ἀκαθάρτους γλώσσας ὁ κύριος· εἶτα προσάττει τὸ ἐχόντων ἀποφοιτᾶν οἱ ἢ τὸ οὕτω μεγάλων θεωροὶ γεγονότες, καταπλήττονται τὸ λόγῳ τὸ ἐξουσίαν· οὐ γὰρ εὐχὴν ἀνατείνων, ἢ γοῶν παρ' ἑτέροις τὸ δύνασθαι κατορθοῦν αἰτήσας πρόποτε, τὰς θεοσημείας ἐπαίρη, ἀλλ' αὐτὸς ὡν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ παρὸς, ὁ ζῶν τε καὶ ἐνεργῆς, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα, ἐκείνος ἦν ὁ σπιζιβων τὸ σατανᾶν, καὶ ἡτ' ἀκαθάρτων δαιμόνων ἀποφράττων τὸ βέβηλον σῶμα.

Εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος.

Θέασαι τοίνυν, πῶς κατέλυσε παρ' ἐνὶ τῷ μαθητᾶν, ἀνθρώπων πένιτι καὶ ἀσήμῳ καὶ τὸ βίον, ὃ τὸ ἐκούσιον δι' ἡμᾶς ὑπομείνας πτωχείαν, ἵν' ἡμεῖς τῆ ἐκείνου πτω-

* Matth. XII. 24. 28.

B. f. 63.

v. 38.

A. f. 81.
B. f. 53. b.
C. f. 114. b.
D. f. 17.
H. f. 249.

χείρα πλαγίσιωμῶν, καὶ μάθωμην τοῖς ταπεινοῖς σωμαπαύεσθαι, ἃ κατεπαίρειται ἡ ἐν ἐνδείᾳ καὶ θλίψει. — Ἐφίστησι τῇ Σίμωνος οἰκίᾳ ὁ Ἰησοῦς, καὶ εὗρίσκει αὐρέττωσαν τὴν αὐτῆς πενθεράν· καὶ ἐπιστὰς ἐπέτιμησε τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφήκεν αὐτήν· μήποτε οὖν ἐν μὲν τῷ, ἀφήκεν αὐτὴν ὁ αὐρετός, εἰρημένῳ ὑπὸ Ματθαίου * Ἐ Μάρκου *, οὐδενὸς περὶ ζῶε ἐμφαίνεται τοῦτον αὐρετὸν ἐνεργούντων· ἐν ἧ τῷ ὄπισθεν ἐπάνω αὐτῆς ἐπέτιμησε τῷ πυρετῷ ἃ ἀφήκεν αὐτὴν εἰρημένῳ ὑπὸ Λουκᾶ, οὐκ οἶδα εἰ μὴ ἀναγκασθῆσόμεθα τὸ ἐπιτιμῶμενον ζῶον εἰπεῖν μὴ χωροῦν τὴν ἐπιτιμῶμενην ἐνεργίαν· ἀψυχὸν γὰρ καὶ μὴ αἰσθανόμενον ἐπιτιμίας, ἐπιτιμᾶσθαι οὐκ εὐλογον λέγειν· οὐδὲν ἢ θαυμάσον εἶναι τινὰς κακοτικὰς τὴν ἀνθρωπίνου σώματος δυνάμεις, καὶ οὐ πάντως κατηγορήσωμεν τὴν ψυχῆς τὴν πασχόντων ὡς ἐκ τούτων βλαπτομένης· οὐδὲ γὰρ ἐπεὶ ἔπεισε ὁ Ἰωβ ἕλκεα πονήρω, λαβὼν ὁ διάβολος τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸ διὰ τῆς σώματος παρεῖναι αὐτὸν, περὶ τοῦτο κατηγορητέον ὁ Ἰωβ, ἀθλήσας καὶ γηνακάως ὑπομείνας τὴν πληγὴν· μόνον εἴη λέγεσθαι, εἴ ποτε καὶ σωματικούς παραζόμεθα πόνας, τὸ ἀλλὰ τὴν ψυχῆς αὐτοῦ μὴ ἀψυχεῖ· ὡς καὶ ὁ κύριος ἐπιτιμῶν ἰάται ὁσὺ ἔχοντας.

Ἐπιτίθησι ἡ καὶ τὰς χεῖρας ἐν ἑκάσῳ τῶν νοσούντων, καὶ ἀπῆλλαττεν αὐτοῦ τὴν νοσήματος, δακνύς ὅτι τὴν λόγος δυνάμειος τὴν ἐνεργίαν πεφόρηκεν ἡ ἀγία σὰρξ, ἣν ἰδίαν ἐποίησατο, Θεοπρεπῆ δυνάμιν ἐμφυτεύσας αὐτῇ. ἵνα μάθωμεν ὡς καὶ τοὶ καθ' ἡμᾶς γεγονὸς ὁ μονογενὴς τῷ Θεοῦ λόγος, οὐδὲν ἦπτον ἐστὶ καὶ οὕτω θεός, πάντα αληθῶν εὐκόλως καὶ διὰ τὴν οἰκίας σαρκός· εἰργάζετο ἡ καὶ δι' αὐτῆς τὰ παράδοξα· καὶ μὴ σφόδρα θαυμάσης, δαυλογίζεσθαι ἢ μάλλον ὡς καὶ ἐν σκευῇ χαλκῷ θεοῦ τὸ πῦρ, τὴν ἰδίαν αὐτῷ βερμότητος ἐπιτίθησι τὴν ἐνεργίαν· οὕτω τοῖνον καὶ ὁ πανακτὴς τῷ Θεοῦ λόγος, ἐνώσας ἑαυτῷ καὶ ἀλήθειαν ἐμφυχόν τε καὶ ἔννεον τὴν ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου ναόν, τὴν ἰδίαν αὐτῷ καὶ Θεοπρεπούς ἰσχύον· ἐνεφύττωσε τὴν ἐνεργίαν

nos inopia eius ditemur, discamusque cum humilibus versari, neque fastu adversus eos efferri qui egestate et tribulatione premuntur. — Adit Simonis domum Iesus, invenitque febrientem eiusdem socrum. Et stans super illam increpavit febrem, quae dimisit eam. Iam vero in verbis « dimisit eam febris » quae sunt etiam apud Matthaeum ac Marcum, nullum innuitur animal, quod eam febrem efficeret. In verbis autem « stans super illam increpavit febrem, quae dimisit eam » a Luca dictis, haud scio an fortasse cogemur, animal aliquod obiurgatum dicere, quod obiurgantis efficaciam sustinere non potuerit. Nam res inanimis sensuque carens increpari non recte dicitur. Alioquin nil mirum videtur, esse aliquas in humano corpore maleficas potentias; neque plane idcirco animam patientis accusabimus, quasi ab illis detrimentum patiat. Neque enim quia percussit Iobum ulcere malo, potestate accepta a Deo diabolus tentandi illum per corporis afflictionem; non, inquam, ideo reprehendus Iobus, qui sane certamen sustinuit, plagamque fortiter pertulit. Tantum dicere licet, si quando corporeis tentamur doloribus, animam eius nolite tangere. Sic et Dominus increpando sanat obsessos.

Imponit etiam infirmo cuique manum, demonstrans potentis Verbi efficaciam a sancta carne geri, quam suam fecerat, Deo congruam virtutem illi inserens: ut discamus, quod etiamsi nostram subiit conditionem unigenitum Dei Verbum, nihilo tamen minus sic quoque Deus est, cuncta facile efficiens etiam per carnem propriam: nam revera per ipsam miracula operabatur. Neque id magnopere mireris; cogita potius, quod et in aeneo vase positus ignis, proprii caloris communicat illi vim. Sic ergo etiam omnipotens Dei Verbum, unito sibi vere animato et intellectuali ex sancta Virgine templo, sui proprii ac Deo digni vigoris inseruit efficaciam. Quamobrem ut Iudaeis pudorem incuteret, si non

* Matth. VIII. 15.
* Marc. I. 31.

A. f. 81. b.
B. f. 53. b.
H. f. 249. b.

facio, inquit, opera patris mei, nolite mihi credere; sin autem facio, etiamsi mihi nolitis credere, operibus meis credite. Nempe ipsa testante de visu veritate, quod non homini per se ipsum et singulariter considerato, natoque ex muliere, suam attribuisset gloriam Unigenitus; sed quod unicus filius existens, cum unito sibi sancto corpore miracula patrabat, et a creatis rebus tamquam Deus adorabatur. Ecce autem Petri domum ingreditur, ubi muliercula in lecto iacebat, vehementi febris correpta. Cumque dicere posset, utpote Deus, omitte morbum et surge, non ita egit; sed operatricem salutis ostendens carnem suam, quae nimirum caro Dei erat, manum eius tetigit; statimque, inquit scriptura, reliquit eam febris. — Age vero recipiamus et nos Iesum. Cum enim in nos etiam ingreditur, eumque mente et corde tenebimus, tunc absurdarum voluptatum flammam extinguet, excitabit autem, valentesque nos efficiet, spiritaliter inquam, ut ei serviamus, id est quae sunt ei placita exsequamur.

Et vide rursus quanta sit sanctam eius carnem tangendi utilitas: nam morbos multiplices daemonumque turbam pellit, diaboli quoque potestatem subvertit, talemque ac tantum populum uno temporis momento sanat. Iam quum solis verbis ac nutu miracula patrare posset, nihilominus ut rem necessariam nos doceret, manus quoque aegrotis imponit. Namque omnino oportebat scire nos, quod Verbi potentiam gestabat sancta caro, quam ipse suam fecerat, Deo congruam vim illi inserens. Ergo Iesus nos quoque contingat, immo magis nos ipsum per mysticam eulogiam, ut nos pariter animae liberet morbis, et daemonum incursu ac tyrannide!

Et increpans non sinebat eos loqui.

Non sinebat impuros daemones ipsum confiteri: non enim oportebat apostolici ministerii eos gloriam usurpare, neque inmundis linguis Christi mysterium eloqui.

γιναν· κὴ γοῦν ἰεθαίεις ἐκδυσαπῶν, εἰ οὐ ποιοῦ φησὶ * τὰ ἔργα τῆ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιοῦ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύετε, τοῖς ἔργοις μου πιστεύετε· ἔστι τούτων ἰδεῖν μαρτυρούσης ἀληθείας αὐτῆς, ὡς οὐχ' ὡς ἀνθρώπων παρ' ἑαυτὸν ἀνά μέρος ὄντι κὴ νοκόμενῳ τῷ ἐκ γυναικὸς, τὸ ἴδιαν ἔδωκε δόξαν ὁ μενοσηνὴς, ἀλλ' ὡς εἰς ὑπάρχων υἱὸς, μὴ τῶ ἐνωθέντος αὐτῷ ἀγίας σώματος, εἰργάζετο τὰς θεοσημείας· προσκυνεῖται δὲ κὴ παρὰ τὸ κτίσεως ὡς θεός· κὴ γῶν εἰσῆλθε μὲν εἰς τὸ οἰκίαν Πέτρος, ἔστη γύναιον ἐπὶ κλίνης ἔρριπτο, λάβρω πυρετῷ δαπανώμενον· καὶ τοὶ δυνάμην εἰπεῖν ὡς θεός, ἀπόθε τὸ νόσον, ἀνάστηθι, τοῦτο μὲν οὐ πεποίηκεν· ἐνεργὸν δὲ πρὸς Θεραπείαν ἀποφαίνων τὸ ἑαυτοῦ σάρκα, Θεοῦ γὰρ ἦν σὰρξ, ἢ γὰρ τὸ χεῖρὸς αὐτῆς, κὴ ᾤδραχῆμα, φησὶ, ἀρῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός. — Ἄλλ' ὑποδεξάμεθα κὴ ἡμεῖς τὸ Ἰησοῦν· ὅταν γὰρ εἰσβάλλῃ κὴ ἐν ἡμῖν, κὴ ἔχωμεν αὐτὸν εἰς νοῦν κὴ καρδίαν, τότε τῶ ἐκτόπων ἡδονῶν τὸ πύρωσιν ἀποσβέσει, ἐγγεῖ δὲ κὴ εὐρώσας ἀποφανεῖ, πνευματικῶς διλονοῦντι, ὥστε κὴ ὑπερτεῖν αὐτῶ, τέτεσι τὰ δοκοῦντα αὐτῶ πληροῦν.

Ἄθρει δὲ μοι πάλιν ὅσων ἔχει τὸ ὠφέλιον τὸ ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς ἐπαφή· ἐλαύνει γὰρ κὴ ποικίλας νόσους, καὶ δαιμονίων ὄχλον, κὴ τὸ τῶ δαβόλης δύναμιν κατασφύξει, κὴ τοσοῦτον δῆμον Θεραπείαν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή· καὶ τοὶ γὰρ λόγῳ κὴ νεύματι πληρῶν δυνάμην τὰς τερατεργίας, ἵνα τί τῶ ἀναγκαίῳ διδάξῃ, κὴ τὰς χεῖρας ἐπιφέρει τοῖς οὖσιν ἐν ἀρρώσασιν· ἔδει γὰρ εἶναι μαθεῖν ἡμᾶς, ὅτι τὸ τῶ λόγῳ δυνάμεις τὸ ἐνεργεῖαν ἀποφύκειν ἢ ἀγία σὰρξ, ἢν αὐτὸς ἰδίαν ἐποιήσατο, Θεοπρεπῆ τὸ δύναμιν ἐμφυτέσας αὐτῇ· οὐκ ἔνν ὑπέσθω κὴ ἡμῶν, μάλλον δὲ ἡμεῖς αὐτῶ διὰ τὸ μουσικῆς εὐλόβιας *, ἵνα κὴ ἡμᾶς ἐλθῶσφωσῃ λυκικῶν ἀρρώσῃματων, κὴ τῶ δαιμονίων ἐφόδος κὴ πλεονεξίας.

Καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν.

Οὐκ ἤφειν ὁσὺ ἀκαθάρτους δαίμονας ὁμολογεῖν αὐτόν· οὐ γὰρ ἔδει τὸ ἀποστολικῆς λειτουργίας τὸ δόξαν ἀρπάξαι αὐτοῦς, ἀλλ' οὕτε ἔδει εἶξ ἀκαθάρτου γλώττης λα-

* Joh. X. 37. 38.

V. 40.
A. f. 81. b.
C. f. 113. b.
H. f. 251.

* Eucharistia.

V. 41.
A. f. 81. b.
H. f. 251.

λεῖψαί τῃ Χειροῦ μυσήειον· ὡσε κἄν λέ-
γωσί τι τῷ ἀληθῶν, πως εὐέτω μηδαίς· οὐ
γὰρ διὰ σκότους τὸ φῶς γινώσκειται· καὶ
τοῦτο διδάξει λέγων ὁ Χειροῦ μαθητής· *
τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς
συμφώνησις Χειροῦ πρὸς Βελίαρ;

ΚΕΦ. Ε΄.

Και εἶδε δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ
ἄλιεις ἀποβάτες ἀπ' αὐτῶν ἀπέπλυναν τὰ ἕντυχα.

A. f. 82. b.
B. f. 54. b.
C. f. 114. b.
H. f. 253. b.

Θαυμάσωμι γὰρ οἰκονομίας τὸ εὐτεχν-
νές, τὸ ἐπὶ γε τῇ θήρᾳ τῶν τεθρευκώ-
των πῶ ὑπ' οὐρανόν, φημί δὲ τῶν ἁγίων
ἀποστόλων, οἱ καὶ ἄλιεῖαν εἰδότες, ὑπὸ
τοῦ Χειροῦ γεγόνασι λίγον· ἵνα καὶ αὐτοὶ
πῶ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων σαγή-
νην χαλάσαντες, προσκομίσωσιν αὐτῶ ὄψον
κατὰ πᾶσαν πῶ γῆν· Ἐ γοῦν ἔφη περ δι'
ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν· * « ἰδοὺ ἐγὼ
ἀποστελλῶ ἄλιεις πολλούς, λέγει κύριος,
καὶ ἄλιεύσουσιν αὐτοὺς· καὶ μετὰ ταῦτα
ἀποστελῶ πολλούς θηρευτάς, καὶ θηρεύ-
σουσιν αὐτοὺς (1)· » καὶ ὄψον μὲν ἄλιεις,
ὄψον ἁγίους ἀποστόλους φησὶ, θηρευτάς ἢ
ὄψον κατὰ καιροῦς τῶν ἐκκλησιῶν
ἡγουμένους τὲ καὶ μισαγωγούς· σὺ δὲ μοι
σκόπε, ὡς οὐ κηρύττει μόνον, ἀλλὰ καὶ
σημεῖα ἐπιδείνεται, ἐνέχυρα τῆς αὐτοῦ
παρέχων δυνάμεως, καὶ τῇ τῶν θαυμά-
των ἐπιδείξει βεβαιῶν τὰ λεγόμενα· Ἐφ'
γὰρ ἀκούντως τοῖς ὄχλοις διείλεκται, ἔε-
πέται ἄλλιν πρὸς πῶ συνήθη μεγαλερ-
γίαν, καὶ διὰ τῶν ἁλιευτικῶν ἐπιτηδευμά-
των ἄλιεῖν ὄψον μαθητής· ἵν' εἰδείεν ὡς
πανσθενὲς ἔχει τὸ θεῖον, καὶ τοῖς θεο-
πρεπεστάτοις αὐτοῦ νεύμασιν ἢ κτίσις ὑπη-
ρετεῖ.

* Hier. XVI. 16.

Αὐτὸς ἰδὼν αὐτοὺς ἔειπεν· ἴδοιτε ποῦ τὸν Σιμῶνα
ἐπανόματι εἰς τὸ βάθος κ. τ. λ.

A. f. 82. b.
C. f. 114.
H. f. 253.

Καὶ γοῦν μὲν τῷ αὐτάρχει διδασκαλίαν,
ἐφ'^ο καὶ ἔργον εἶδει θεῖον προσθεῖναι τοῖς

Quamobrem etiamsi verum aliquid dicant,
nemo credat; namque ex tenebris lux non
agnoscitur. Quam rem Christi discipulus
docet dicens: quae communio luci cum
tenebris? vel qui consensus Christi cum
Belial?

CAP. V.

Et vidit duas naves stantes secus stagnum; piscatores
autem descenderant, et lavabant retia.

Admiremur divinae agendi rationis sol-
lertiam ad praedandum illos qui vicissim
orbem terrarum praedati sunt, sanctos in-
quam apostolos, qui ceteroqui piscandi pe-
riti, nihilominus in Christi retia incide-
runt: ut postea et ipsi praedicationis evan-
gelicae sagenam demittentes, ex universo
mundo praedam ad eum comportarent.
Quapropter alicubi dixit Deus per unum de
sanctis prophetis: « ecce ego mitto pisca-
tores multos, dicit Dominus, et piscabun-
tur eos. Et post haec mittam venatores
multos, et venabuntur eos. » Et pisca-
tores quidem dicit sanctos apostolos; vene-
tores autem, futuros per tempora sancta-
rum ecclesiarum praesules et magistros.
Tu vero mecum considera, Christum non
praedicare tantummodo, sed signa etiam
ostendere, testimonia videlicet potentiae
suae, et miraculis editis sua dicta confir-
mare. Nam postquam satis ad turbas con-
cionatus fuit, convertit se rursus ad soli-
tam prodigiorum operam, et piscatorio ar-
tificio piscatur sibi discipulos; ut cogno-
scerent omnipotentem esse voluntatem eius,
et quod divinis eiusdem nutibus res omnis
creata obtemperat.

Ut cessavit autem loqui, dixit Simoni:
duc in altum etc.

Itaque postquam satis concionatus pu-
blice fuerat, quia iam oportebat divinam

(1) Ad hunc Cyrilli locum, anonymus quidam interpres in codice B. p. 55. novum Cyrilli commen-
tario dat testimonium sic: θαυμαστήν τινα θεωρίαν λέγει ἡμετέρος εἰς τὸ προφητικὸν ῥητὸν τοῦ θεοῦ Ἱερεμίου,
ὅπερ ἄνωθεν ἐξηγήσατο ὁ ἅγιος Κυρίλλος, τὸ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ ἄλιεις πολλούς, λέγει κύριος, καὶ ἄλιεύσουσιν
αὐτούς· καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστελῶ θηρευτάς πολλούς· καὶ θηρεύσουσιν αὐτούς; miram quamdam expositionem
facit Origenes in propheticum divi Hieremiae effatum, quod superius explanavit sanctus Cyrillus; nempe
« ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, qui piscabuntur eos. Et postea mittam venatores
multos, qui eos venabuntur. »

quoque operam dictis adiungere ob spectantium utilitatem, mandavit Simoni, a littore aliquantum navim subducere, atque ad piscatum rete demittere. Illi autem integra nocte aiebant se laborantes nihil cepisse; nihilo tamen minus in Christi nomine rete demiserunt, quod ilico praeda repleta senserunt: ut ex manifesto facto, typi instar et imaginis, mire patrato, certiores fierent, haud cariturum mercede laborem ipsorum, neque infructuosum fore conatum quem in explicando evangelici magisterii rete exponunt, sed ipso potius cunctas et ubique gentium catervas conclusuros. Sed tamen illud considera. Quum non possent rete ad se trahere Simon et qui cum eo erant, ideoque metu attoniti non auderent loqui, namque admiratio mutos eos fecerat; innuerunt, inquit, sociis, piscatoriae scilicet artis, ut se adiuvarent, quo praedam in tutum subducerent. Multi enim sanctorum apostolorum labores adiuerunt et adhuc adiuvant, ii prae ceteris qui sacras nobis sanctorum evangeliorum scripturas explanant; et post hos alii pastores atque magistri, et populorum praesules, ac veritatis dogmatum periti. Adhuc enim iactatur rete, Christo id complete, atque ad conversionem vocante eos qui in profundo maris sunt, ut ait scriptura, id est in tempore metastae mundanis versantur.

Quod cum vidisset Simon Petrus etc.

Propterea et Petrus, prioribus peccatis suis in mentem revocatis, pavet tremisque, ac veluti immundus purum excipere non audet, laudabili metu. Noverat enim iuxta legem, inter sanctum et profanum distinguere.

Et ecce vir plenus lepra etc.

Verumtamen laude omni digna est accedentis fides. Testatus est enim omnia prospere posse Emmanuhelem facere, et divinis nutibus relevari se petit, quamquam morbus esset insanabilis. Non enim solet lepra medicorum remediis cedere. Atqui

λόγοις ἐπὶ ὠφελεῖα τῶ θεομένων, προσέταξε τοῖς περὶ τὸ Σίμωνα, βραχὺ τὴ γῆς ἀποφύρατος, καὶ καθεῖναι πρὸς ἄρην τὸ δίκτυον οἷ ἢ δι' ὅλης μὲν ἔφασκον κοπιᾶσαι νυκτὸς, λαβεῖν ἢ μὴδὲν πλὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ καθῆναι τὸ λῖνον, καὶ μεσὸν εἶχον εὐθὺς τῶ τεθριεμένων· ἵνα διὰ πράγματος ἐναργοῖς, καὶ ὡς ἐκ τύπου καὶ εἰκόνας, τοῦ ὠφραδόξως τετελεσμένους πληροφορηθῶσιν, ἔτι οὐκ ἄρισθος ὁ πόνος αὐτῶν, οὔτε ἀκαρπῶς ἢ σπεδὴ ἦν ἂν ποιήσαντο, τὸ εὐαγγελικῆς μισσαγωγίας τὸ λῖνον ἀσπλώσαντες, ἀλλ' ἐν αὐτῷ πάντα τὰ καὶ πάντας, τὰς τῶ ἐθνῶν ἀγέλας συλλέξασιν· πλὴν ἐκείνῳ ἄθρει· οὐ γὰρ ἰσχύσαντες ἀνελεύσασιν τὸ λῖνον Σίμων τὸ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ὄβρι καὶ τὸ ἐκπλήξως μὴ τολμῶντες λαλῆσαι, ἀπὸ γὰρ τοῦ θαυμάζειν, εἰς ἀφωμίαν ἀπεβήσαν, κατέβησαν πρὸς τοῖς μετόχοις, δῆλον ἦ ἔτι τῶ ἀλιούτικῶν ὀπιτηδευμάτων· ὡς συλλαβέσθαι αὐτοῖς, καὶ σωθῆσθαι τὸ ἄρην· πολλοὶ γὰρ τοῖς τῶ ἁγίων ἀποστόλων συήραντο καὶ συναίρονται πόνοις, καὶ πρὸς τὸ ἄλλον, οἱ τὰς ἱεράς ἡμῖν τῶ ἁγίων εὐαγγελίων ἀνερευνῶντες γραφάς, καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι ποιμένες τὰ καὶ διδάσκαλοι, καὶ λαῶν ἡγούμενοι, καὶ τῶ ἀληθείας δογματῶν ἐπισημόνους ἀναφέρεται γὰρ ἐπὶ τὸ λῖνον, πληροῦντος αὐτὸ Χριστοῦ, καὶ καλούντος εἰς ἐπισημοφῆν ὅσων ἐν βυθοῖς θαλάσσης, καὶ τὸ γεγραμμένον *, τούτῃσι ὅσων ἐν ζῆλῳ καὶ κύμασιν ὄντας κοσμηκοῖς.

Ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος κ. τ. λ.

Διὰ ταῦτα ὁ Πέτρος, ἰδὼν τῆς μνήμης τῶ πρότερον ἀμνηστῶν προσέπεσε, ζέμει καὶ δειδοικε, καὶ ὡς ἄναγνος, τὸ καθαρὸν οὐ θαρρῆι ὑποδέξασθαι, διὰ δειλίαν ἐπιανεμένῳ ἔμαθε γὰρ, καὶ τὸ νόμον· ἀνά μισσον ἁγίῳ καὶ βεβήλῳ δραστέλλειν. *

Kai Iesou anhr plhrhs leptas κ. τ. λ.

Πλὴν ἐπαίνε παντὸς ἀξία, τῶ προσελθόντος ἢ πίσις· μεμαρτύρηκε γὰρ τὸ πάντα δύνασθαι κατορθῆναι τὸ Ἐμμανουὴλ, καὶ διὰ νευμάτων θεοπεριπῶν ἐλευθερωθῆναι ζῆτει, καί τοι τὸ πάθος οὐκ ἴασιμον· οὐ γὰρ οἶδεν ἢ λέπρα τῶ ἱαζῶν ἐμπειρίας ὠφραχωρεῖν· ἀλλὰ

v. 5.

v. 6.

v. 7.

* Ps. LXVIII. 15.

v. 8.

A. C. 115. B. H. 1. 250.

* Ezek. XXII. 27.

v. 12.

A. C. 84. C. 115. D. D. 1. 18. H. H. 1. 250. D.

τεβῆμαι φησὶν ἑλαυνομένους ἐν ὄχρῳσι θεο-
 πεπεῖ ὄν ἀκαθάρτες δαίμονας, νοσημά-
 των πολλῶν ἀπαλλαττομένους ἐτέρως· συνή-
 κα ὡς θεία τινὶ καὶ ἀμάχῳ χριστῷ τὰ τοιαῦτα
 γίνεται ὄρω ἢ πρὸς τοῦτω· χρῆσθον ὄντα καὶ
 ἐτοιμοτάτον, κατοικτικέριοντα ὄν παροσίον-
 τας αὐτῶ· τί τοίνυν τὸ καλόν ἐλεείθῃ
 καμῖ; καὶ τί πρὸς ταῦτα Χριστός; βεβαιοὶ ἐν
 αὐτῶ πῶ πίσιν, καὶ ἔπ' αὐτῶ ἢ τοῦτω
 πληροφορίαν ἐργάζεται· δέχεται γὰρ ἔπ' αἰ-
 τήσιν, καὶ ὁμολογεῖ τὸ δύνασθαι, καὶ φησὶ
 θέλω, καθαρῶσιντι χαρίζεται ἢ αὐτῶ καὶ
 ἀπὸν τ' ἄγίας αὐτοῦ καὶ πανθενεστάτης χα-
 ρὸς, καὶ εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἢ λέ-
 πρα, καὶ τὸ πάθος ἦν ἐκποδῶν. — Σὺ δέ
 μοι θαύμασον ἐν τοῦτοις, θεϊκῶς τε ἅμα
 καὶ σωματικῶς ἐνεργούντα Χριστόν· θεϊκῶν
 μὲν γὰρ τὸ θέλων οὕτως, ὡς παρῖσθαι αὐτῶ
 πάντα ὅσα ἠθέλησιν· ἀνθρώπῳινον δὲ τὸ
 ἐκτείνειν τ' χεῖρα· εἰς οὖν ἐξ ἀμοφῶν νοεῖ-
 ται Χριστός, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος (1).

Kaὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῶ μὴδενὶ εἰπεῖν.

Ἦρκα μὲν γὰρ καὶ σιωπῶντος αὐτῆ τ'
 πράγματος ἢ φύσις ἀπαγγεῖλαι πᾶσι τοῖς
 εἰδόσιν αὐτόν τ' θεραπεύσαντος δύναμιν·
 αὐτὸς ἢ παρήγγειλεν μὴδενὶ εἰπεῖν· τί δὴ
 ποτε; ἵνα μάθωσιν ἐντέθειεν οἱ τ' ἰαμάτων
 χάριν παρὰ θεῶ δεχόμενοι, μὴ τὰς παρὰ τ'
 θεραπευομένων εὐσημίας αἰτεῖν, μήτε μὴν
 ὄν παρὰ τῶν ἐπαίνες, ἵνα μὴ εἰς ὑπερ-
 οψίαν ἐκπέσοιεν, τὸ πάντων τ' κακῶν αἰ-
 σχισίων * πάθος. Οἰκονομικῶς δὲ φησὶ προσ-
 ἄγειν τὸ δῶρον τῶ λεπτῶ καὶ τ' Μωϋσέως νό-
 μοι τοῖς ἱερέσιν· ἠέλε μὲν γὰρ ὁμολογημέ-
 νως μεταστῆσαι τ' σκίαν, καὶ μεταπλάσαι
 ὄν τύπος εἰς πνευματικὴν λαβείαν· ἀλλ'
 ὄν μὴπω πιστεύσαντες εἰς αὐτόν Ἰουδαῖοι
 προσέκειντο τ' Μωϋσέως ἐντολαῖς, ὡς ἐτι τ'
 ἀρχαίων ἐθῶν ἰσχυόντων, ἐπέβη τῶ λε-
 πρῶ τῆστο ποιεῖν εἰς ἄρτυριαν αὐτοῖς· καὶ τί

ego vidi, inquit, pulsos divina virtute im-
 puros daemones, aliosque aliis morbis ex-
 peditos homines. Intelligo divina aliqua
 invictaque manu haec fieri. Video simul
 te bonum et indulgentissimum, et effusa
 erga accedentes clementia. Quid ergo im-
 pedit, me quoque misericordiam impe-
 trare? Quid vero ad haec Christus? Con-
 firmat in illo fidem, eamque hoc ipso ope-
 re ratam facit. Admittit enim preces, fa-
 telur se posse, atque: volo, mundare.
 Largitur ei quoque sanctae suae et omni-
 potentis manus tactum; statimque recessit
 ab illo lepra, et morbus evanuit. — Tu vero
 mecum in hoc admirare divinitus simul
 corporaliterque operantem Christum. Est
 enim divinum, ita velle, ut ei praesto sint
 quaecumque velit; humanum autem est,
 manum extendere. Unus ergo ex duobus
 intelligitur Christus, quandoquidem Ver-
 bum caro factum est.

Et ipse praecepit illi ut nemini diceret.

Sufficiebat equidem, etiam tacente le-
 proso, rei patrae natura ad sanantis po-
 tentiam cunctis, qui leprosum cognove-
 rant, patefaciendam. Ipse tamen nemini
 hoc dici iubet. Cur? ut hinc discant qui
 curationum gratia a Deo sunt ornati, plau-
 sum a sanatis non exposcere, neque a qui-
 busvis laudem affectare, ne forte in su-
 perbiam incidant, quod est omnium ma-
 lorum turpissimum. Prudenter vero man-
 dat leproso, ut donum eis mosaicae legis
 praescripto sacerdotibus offerat. Nam vole-
 bat quidem sine dubio auferre umbram,
 et in spiritalem cultum figuras immutare;
 sed quia nondum ei credentes Iudaei, Moy-
 sis praeceptis adhaerebant, ceu lege vetere
 adhuc stante, permittit leproso id agere in
 testimonium ipsis. Quid porro hoc est?

(1) Plus legebat heic D. Thomas in catena. « Cyrillus. A maiestate autem processit imperiosum man-
 o datione. Qua ergo ratione in servis computatur unigenitus Filius, qui volendo tantummodo cuncta potest?
 » Legitur de Deo patre, quod omnia quaecumque voluit fecit (ps. CXIII.) Qui vero sui patris potestate
 » fungitur, quomodo diversus ab illius natura erit? Solent etiam quaecumque sunt eiusdem virtutis, eius-
 » dem esse substantiae. Mirare tamen in his Christum divine et corporaliter operantem: divinum enim est
 » ita velle ut praesto sint omnia, humanum autem extendere dexteram. Unus itaque Christus ex utrisque
 » perficitur, eo quod Verbum caro factum est. »

A. f. 84. D.
 B. f. 20. 1.

A. f. 11
 A. f. 84. D.
 B. f. 20. 1.
 C. f. 115. 1.
 D. f. 18. 1.
 B. f. 20. 1.

* al. cod. ἰσχυρ-
 τῶν.

Suum erga legem obsequium Iudaei praetextui semper habentes, et superni praecepti ministrum dicentes fuisse hierophantam Moysen, parvifacere nitebantur omnium nostrum servatorem Christum. Ideoque palam dicebant: nos scimus Moysi locutum Deum, hunc autem nescimus unde sit. Oportebat ergo factis ipsis persuadere illis, Moysis conditionem gloria Christi esse inferiorem. Ille enim erat instar servi fidelis in domo Dei; hic autem uti filius in patris est domo. Atque ex hac ipsa leprosi sanatione licet perquam manifeste cognoscere, Christum incomparabili excessu Moysis legem transcendere. Lepram experta est Maria Moysis soror, quia huic obtractaverat; qua calamitate magnopere doluit Moyses; sed quia morbum a muliere nequibat depellere, Deo suppliciter fuit dicens: obsecro te, Deus, hanc sana. Adtende igitur diligenter: illic erat postulatio, precibusque supernam clementiam impetrare volebat: at enim universalis Servator cum potestate Deo digna ait: volo, mundare. Ergo loco testimonii erat leprae haec sanatio sacerdotibus, quia hinc cognoscere poterant hi qui potiores partes Moysi tribuebant, se veritate procul aberrare. Prorsus enim oportebat Moysen ut legis ministrum suspicere, gratiaeque adiutorem per angelos nuntiatae; sed multo magis Emmanuelem admirari et glorificare, utpote verum Dei patris filium.

Cernit autem quispiam profundum Christi et magnum mysterium in levitico nobis descriptum. Nam contaminatum iudicari leprosum decernit Moysis lex, castrisque ut immundum eici iubet. Postea quam vero morbus desiverit, tunc demum recipi praecipit. Deinde etiam quomodo purus habebitur, declarat dicens: « hic est leprosi ritus quando mundatus fuerit, atque ad sacerdotem adducetur. Sacerdos castris egressus illum inspiciet, et si comperiet lepram esse sanatam, eo iubente sument ei, qui mundatus est, aviculas duas

δη τοῦτό ἔστι: πρόσφασιν αἰεὶ ποιούμενοι τῷ εἰς τὸ νόμον αἰδῶ, καὶ διάκονον τῷ ἄνωθεν ἐντολῆς γενησόμεθα λέγοντες τῷ ἱεροφάντῳ Μωϋσείᾳ, μικρὰ φρονεῖν ἐσπούδαζον περὶ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· καὶ γὰρ ἐφασκον ἐναργῶς *, ἡμεῖς οἶδα μὲν ὡς Μωϋσῆϊ ληθάκηεν ὁ θεὸς τῶτον ἢ, οὐκ οἶδα μὲν πόθεν ἐστίν· ἐδὲ τοίνυν αἰσῶν ἐξ αὐτῶν ἀναπέθεσθαι τὸ πρᾶγμα τὸν, ὅτι τὸ Μωϋσέως μέγρον, κατόπιν ἔρχεται τῷ δόξῃς τῷ Χριστῷ· ὁ μὲν γὰρ ἦν ὡς θεράπων πιστὸς ἐπὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ· ὁ ἦν ὡς υἱὸς, ἐπὶ τῷ οἴκῳ τῷ πατρὸς· καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν θεραπείαν τὴν λεπρῶν ἔχουσιν ἰδεῖν, καὶ μάλα σαφῶς ἐν ἀφ᾽ ἑαυθῆτοις ὑπεροχῆς τῷ Μωϋσέως νόμον ὄντα Χριστὸν ἐλεπρώθη μὲν γὰρ ἢ Μαρίας, ἀδελφῆ ἢ Μωϋσέως αὐτῆ, κατελάπησε γὰρ αὐτοῦ· καὶ κατεδάκνυτο μὲν λίαν ἐπὶ τούτῳ Μωϋσῆς· ἵνα ἢ οὐκ ἦν ἰκανὸς ἀποσῆσαι τῷ γυναικὶ τὸ νόσον, προσέπιπτε τῷ θεῷ λέγων· * ὁ θεὸς δεομαί σε, ἴασαι ταῦτά· πρόσφες τοίνυν ἀκριβῶς· αἰτίσεις ἦν αἰεὶ, διὰ προσευχῆς τῷ ἄνωθεν ἡμερότητος ἢ ἡμῶν τυχεῖν· ὁ δὲ γε τῷ ὄλῳ σωτῆρ μετ' ἔχουσίας ἔφη τῷ θεοπροποῦς· θείῳ, καθαρῶσθῃ· οὐκοῦν μῦθῳ τῷ τοῖς ἱερεύσιν ἦν ἢ τῷ λέπρας ἀποβολῇ, καὶ ἦν ἐπιτεῦθεν εἰδέναι ὅσῳ τῷ κρείττονα φήσῳ ἀπονέμοντας τῷ Μωϋσῆϊ, ὅτι τῷ ἀληθείας ἔξω βαδίζουσιν· ἐδὲ γὰρ ἴδον, Μωϋσείᾳ μὲν θαυμάζον ὡς νόμον διάκονον, καὶ χάριτος ὑπερῶν λαληθείσης δι' ἀγγέλων *, ὑπερ-
 * ἴδον δ' ἂν τις τὸ καὶ Χριστὸν βαθεῖ καὶ μέγα μυστήριον· ἐν τῷ λειψιῶ ἡμῶν γενησόμενον· * μεμολυσμένον μὲν καὶ ἀποφαίνει τὸ λεπρῶν ὁ δὲ Μωϋσέως νόμος· ἐκπέμπεται ἢ προσέταχε τῷ παρεμβολῆς, ὡς ἀνάθροτον· ὅτε ἢ συμβαίνοι καταλωφῆσαι τὸ πάθος· τότε δὴ τότε ὡς ἀδελφῶν γησόμεθα κελύει· εἴτα καὶ τῶν τῶν ἐσαι καθαρὸς, διασαφῆ λέγων· * ὅσῳ ὁ νόμος τῷ λεπρῶ, ἢ ἂν ἡμέρα καθαρῶσθῃ, καὶ προσσαχθήσεται πρὸς τὸ ἱερεῖα· καὶ ἐξελεύσεται ὁ ἱερεὺς ἔξω τῷ παρεμβολῆς, καὶ ὕψεται ὁ ἱερεὺς, ἢ ἴδου ἴαται ἢ ἀπὸ τῷ λέπρας ἀπὸ τῷ λεπροῦ· καὶ προσάξει

* Ioh. IX. 29.

* Num. XII. 13.

* Gal. III. 19.

A. C. S.

H. I. S.

* Ioh. XII.

* Lev. XIV. 2.

ὁ ἱερεὺς, καὶ λήψονται τῷ κεκαυαρμένῳ δύο ὀρνίθια ζῶντα καθάρᾳ καὶ προσάξει ὁ ἱερεὺς, καὶ σφάζει τὸ ἐν εἰς ἀγχείον ὀσράκιον ἐφ' ὕδατι ζῶντι καὶ τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν λήψεται αὐτὸ, καὶ βιάσει εἰς τὸ αἷμα τῷ ὀρνίθι τῷ σφαγέντος ἐφ' ὕδατι ζῶντι, καὶ περιβράσει ἐπὶ τῷ καθαρισθέντι ἀπὸ τοῦ λέπρας ἐπάκις, καὶ καθαρισθήσεται καὶ ἔξαποσειλεῖ τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν εἰς τὸ πεδίον· δύο μὲν οὖν τὰ πτινὰ καὶ ἀλίβηλα, τοῦτέστι καθάρᾳ, καὶ μηδὲ μίαν ἔχοντα δραβόλην τῷ ἀπὸ τοῦ λόγου· καὶ τὸ μὲν ἐν, ἐσφάζετο ἐφ' ὕδατι ζῶντι· τὸ γε μὴν ἕτερον μένον ἔξω σφαγῆς, εἶτα βαπτισθὲν ἐν τῷ αἵματι τῷ τετελευτηκότος, ἔξεπέμπετο.

Ἐπεμφαίνετο δ' ἂν ὁ τύπος ἡμῶν τὸ μέγα καὶ σεπτὸν τῷ σωτήριος ἡμῶν μυστήριον· ἦν μὲν γὰρ ἄνωθεν, τοῦτέστιν ὡς τῷ πατρὸς καὶ ἐξ οὐρανοῦ, ὁ λόγος· ταύτη τοι, καὶ μάλα εἰκότως ἀπὸ τῶν παρεκλήσεων καταπεφοίτηκε ἡ οἰκονομικῶς, εἰς ὁμοίωσιν τῷ πρὸς ἡμᾶς, καὶ ἔλαβε δοῦλε μωροῦ· πλὴν καὶ οὕτως ἄνωθεν ἦν καὶ τὸ οὐκ ἔφρασκεν ἰεραῖς ἐναργῶς προσλαλῶν*, ὑμεῖς ὡς τῷ κάτω ἐσέ, ἐγὼ ὡς τῷ ἄνω εἰμὶ· ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὡς τῷ κόσμῳ τοῦτε· καὶ πάλιν* οὐδεὶς ἀναβίβηκεν εἰς τὸ οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ὡς τῷ οὐρανοῦ καταβάς ὁ υἱὸς τῷ ἀνωτάτω· ὡς γὰρ ἔφην ἀρτίως, καὶ σὰρξ γελοῦς, ἦγεν τέλος ἀνθρωπώτος, οὐ γήινος ἦν, οὐ χοϊκὸς καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' οὐράνιος καὶ ὑπερέσμιος καθ' ὁ νοεῖται θεός· πλὴν ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς ὀρνίθιοις, σαρκὶ μὲν παθόντα καὶ τὰς γεμῶς*, μέναντα καὶ ἐπέκεινα τῷ παθεῖν· καὶ ἀπολήσκοντα μὲν ἀνθρωπίνως, ζῶντα καὶ θεϊκῶς· ζωὴ γὰρ ὁ λόγος· καὶ γοῦν ὁ πάνσοφος μαθητῆς*, θανατωθῆναι μὲν αὐτὸν ἐφη σαρκὶ, ζωοποιθῆναι καὶ πνευματικῶς· πλὴν εἰ καὶ τῷ παθεῖν τῷ θάνατον εἰς ἰδίαν φύσιν ἄμοιρος ἦν ὁ λόγος, ἀλλ' οὐκ οἰκειοῦται τὸ πάθος τῷ αὐτῷ σαρκὸς· ἐβαπτίζετο γὰρ τὸ ὀρνίθιον τὸ ζῶν ἐν τῷ αἵματι τῷ τετελευτηκότος· περιφρμένον ἡ τῷ αἵματι, μένον ἡ οὐχὶ καὶ κοινωῆσαν τῷ πάθους, εἰς τῷ ἔρημον ἔξεπέμπετο· ἀναπεφοίτηκε γὰρ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὁ μονογενὴς τῷ θεοῦ λόγος, καὶ τῷ ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκὸς· ὅθεν ἦν

viventes puras; quarum unam sacerdos mactari iubebat in vase testaceo super viva aqua. Tum alteram sumet viventem aviculam, et tinget sanguine mactatae super viva aqua, septiesque hominem asperget lepra mundatum: atque ita purus habebitur. Emittetque viventem aviculam in agrum. Duo sunt itaque, et quidem sincera, volatilia, id est munda, nullam a lege vituperationem habentia: quorum unum super viva aqua mactabatur; alterum caede exemptum, deinde occisi sanguine aspersum, emittebatur.

Profecto haec figura magnum venerandumque Servatoris nostri mysterium denotat: erat enim de supernis; id est a patre caelisque Verbum: ideo volatili apte admodum comparatur. Descendit vero per incarnationem in similitudine nostra, servique formam suscepit. Attamen etiam sic, de supernis erat. Quamobrem et Iudaeis aiebat sine ambage alloquens: vos deorum estis, ego de supernis sum. Ego non sum de hoc mundo. Qui rursus: et de caelo descendit filius hominis. Ut enim iam dixi, caro factus, id est homo perfectus, haud terrenus erat, haud luteus ut nos, sed caelestis ac supramundanus, quatenus intelligitur Deus. Verumtamen in avicularum figura videre Christum licet, carne quidem passum ut aiunt scripturae, simulque superiorem passioni manentem; humanitas mortuum, divinitus vivum: est enim vita Verbum. Quare sapientissimus discipulus, mortificatum quidem ipsum ait carne, vivificatum tamen spiritu. Sed enim quamquam mortem in propria natura pati Verbum non poterat, nihilominus propriae sibi facit passionem carnis suae. Namque avicula vivens sanguine extinctae aspergebatur: sic autem sanguine tineta, passionis propemodum particeps facta, in desertum emittebatur. Rediit ergo in caelum

* Joh. VIII. 23.

* Ioh. III. 13.

* I. Petr. IV. 5.

* I. Petr. VIII. 18.

unigenitum Dei Verbum, cum unita sibi carne; novumque fuit in caelo spectaculum. Stupebat ergo angelorum populus, videns in forma nostra regem terrae et virtutum dominum. Immo et aiebat: quis est iste de Edom veniens? id est de terra. Rubrum est indumentum eius ex Bosor, quod caro interpretatur, aut angustia vel pressura. Deinde sic interrogabant: haecine in manibus eius vulnera? Ille autem ipsis: his in domo dilecti mei vulneratus sum. Sicut enim incredulo Thomae prudentissime post resurrectionem a mortuis, manus ostendens, clavorum in eis signa iussit tangere, nec non et latus perfossum; sic etiam in caelum redux persuasit sanctis angelis, merito Israhelam ab eius gratia repulsum corruisse. Propterea imbutam sanguine vestem, et manuum vulnera ostendebat, non quod ea obducere non posset (nam suscitatus e mortuis, corruptelam exuerat, et cum ea quicquid ex eadem oritur) sed ut secundum incarnationis rationem nunc cognosceretur a principatibus ac potestatibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei, quam in Christo operatus est.

Sed fortasse dicit aliquis: cur ergo unum eundemque dicis filium et dominum Iesum Christum, quum duae fuerint oblatæ aviculæ? Nonne hinc fortasse haud obscure lex demonstrat duos omnino esse filios atque Christos? Certe in tantam quidam impietatem venerunt, ut arbitrentur et dicant, alium esse Christum seorsum Dei patris Verbum, alium rursus illum de Davidis stirpe natum. Nos autem dicimus his qui ob suam inscitiam rem ita se habere putant, dicimus inquam quod divus scribit Paulus: unus Dominus, una fides, unum baptisma. Igitur si duos dicunt filios, duo prorsus erunt domini, bina fides, totidemque baptismata. Falsa ergo docebit is qui Christum in se habuit loquentem, ut ipse ait. Non tamen ista sunt; absit. Ergo unum

ἐν οὐρανοῖς τὸ θεῖμα· κατεπλήττετο γὰρ ἢ τῶ ἀγγέλων πλῆθος, ἐν εἶδει βλέπασα τῶ κατ' ἡμᾶς, ἢ βασιλέα τῶ γῆς, καὶ τῶ δυνάμεων κύριον· καὶ δὴ καὶ ἔφασκον· * τίς οὖν ὁ ἀδραγινόμυθος ἐξ Ἐδῶμ; τοῦτέστιν ἐκ γῆς· ἐρούθημα ἱματίων αὐτοῦ ἐκ Βοσόρ· διεξιμνεύεται ἢ σὰρξ, ἥτοι πινοχὴ καὶ θλίψις· εἶτα τοῦτοις προσεπυνθάνοντο· * τοιαῦται αἱ πληγαὶ αἱ ἀνά μέσον τῶ χειρῶν σε; ὃ ἡ πρὸς αὐτοῦ· ἄς ἐπλήθυν ἐν τῶ οἴκῳ τῶ ἀγαπητέ μου· ὡσπερ γὰρ ἀπισήσαντι τῶ Θωμᾶ, οικονομικώτατα λίαν καὶ μὲν τῶ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ὅπως αὐτὸς τὰς χεῖρας, καὶ οὖν ἐν αὐταῖς τῶ ἡλῶν τύπος ἐκέλευε· ἡλιαφᾶν ὅτι τὰς ἐν τῇ πλευρᾷ ἀφᾶρξήσεις, οὕτω καὶ ἐν τῶ οὐρανῷ γεγονώς, ἀεπληροφόρηκε οὖν ἄγιος ἀγγέλος ὅτι δικαίως τῶ πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος ἐκβέβληται καὶ ἀπόλιθον ὁ Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο πεφυρμένον ἐν αἵματι τὸ ἄμμιον, καὶ τὰς ἐν χερσὶν ἐπεδείκνυτο πληγὰς, οὐκ ἀναποβλήτους ἔχων αὐτάς· ἐνηγερέμενος γὰρ ἐκ νεκρῶν, ἀπεδύσατο τῶ φθορὰν, καὶ σὺν αὐτῇ πάντα τὰ ἐξ αὐτῆς· ἀλλ' ἵνα οικονομικῶς νῦν γνωρισθῆ τῶ ἀρχαῖς καὶ τῶ ἐξεσίσαις διὰ τῶ ἐκκλησίας ἢ πολυποικιλίας σοφία τῶ Θεοῦ, ἣν ἐποίησεν ἐν τῶ Χριστῷ.

Ἄλλ' ἴσως ἐρεῖ τις· πῶς οὖν ἓνα καὶ τῶ αὐτὸν φῆς υἱὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοὶ δύο παρενηνεγμένων ὀρνιθῶν; ἢ τάχα πε καταδείξειεν ἂν οὐκ ἀσυμφανῶς ὁ νόμος, ὡς δύο πάντως εἰσὶν υἱοὶ καὶ Χριστοί; καὶ δυσεβείας μὲν εἰς τοῦτο κατεβιβάσθησαν ἤδη τινες, ὡς οἴεσθαι τε καὶ λέγειν, ἕτερον μὲν εἶναι Χριστὸν ἰδικῶς τῶ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, ἕτερον δ' αὖ τῶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ (1)· ἡμεῖς ἢ φαμέν τοῖς ἁδὲ ταῦτ' ἔχειν ἐξ ἀμαθίας ὑπειληφόσιν· ὁ Θεσπέσιος γράφει Παῦλῳ· * εἰς κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· οὐκ οὖν εἰ δύο φασὶν υἱοῦς, δύο δὴ πάντως ἂν εἶεν οἱ κύριοι, δύο δὲ πίσεις, τοσαῦτα δὲ βαπτίσματα· ψευδομαθήσει οὖν ὁ Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, κατὰ φησιν αὐτός· * ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, μὴ γένοιτο· οὐκ οὖν ἓνα κύριον

* Is. LXIII. 1.

* Zach. XIII. 6.

* Ephes. IV. 6.

* II. Cor. XIII. 3.

(1) Evidenter denotat Nestorianos.

ἰσμεν, τοῦτέστι μονογενῆ τὸ Θεοῦ λόγον σε-
 σαρκαμένον· οὐκ ἀνά μέρος Θεοῦ τιθέντες ἀν-
 θρωπον κὶ Θεόν, ἀλλ' αὐτὸν τὸ ἐκ Θεοῦ
 πατρὸς λόγον, ἀνθρώπον γινέσθαι ὑπερ-
 βασιούμηνον, κὶ τὸ μείναι Θεόν· ἐπειδὴ λε-
 γέτωσαν οἱ δι' ἐναντίας· εἰ δύο φασιν υἱούς,
 ἕνα μὲν ἰδικῶς τὸ ἐκ σπέρματός Δαβίδ,
 ἕτερον δ' αὐτὸ ἀνά μέρος τὸ ἐκ Θεοῦ πατρὸς
 λόγον, ἄρ' οὐκ ἀμείνων κὶ φύσιν ὁ ἐκ θεῶ
 πατρὸς λόγος, τὸ ἐκ σπέρματος Δαβίδ;
 εἴτα τί δράσομεν τὰ δύο ὀρώντες πτηνά,
 οὐχ' ἕτεροφυῆ ὄντα ἀλλήλων, ὁμοιοῦν δὲ
 μάλλον, κὶ κατ' οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρον-
 τα, κατὰ γε τοῦ εἶναι τοῦθ' ὅπερ ἔστιν;
 οὐκοῦν συγχωρέτωσαν διὰ τὸ τὸ πτηνῶν
 ὁμοιοῦδες, μηδὲν ἀνθρώπου διαφέρειν τὸ Θεῶ
 λόγον (1)· ἀλλ' οὐκ αὐξοῦνται πολὺ ἢ τὸ
 μεταξὺ θεότητος κὶ ἀνθρωπότητος· πλὴν
 γὰρ τὰ ὡσαύδηματα, κὶ τὸ αὐτοῖς πρέ-
 ποντα νοεῖσθαι λόγον· ἠτῶταί γὰρ τὸ ἀλη-
 θῶν, κὶ μερικὴν ἔσθ' ὅτε ποιεῖται τὸ ση-
 μαινομένων τὸ ἐνόησιν· φαμέν ἢ, ὡς σκιά κὶ
 τύπος ὁ νόμος ἦν, κὶ οἷον τις γραφὴ ὡσαύ-
 τιθεῖσα πρὸς Θεῶν τοῖς ὀρώσι τὰ πράγ-
 ματα· αἱ ἢ σκιά τὸ τὸ γραφόντων ἐν πίνακι
 τέχνης, τὰ πρῶτα τὸ χρωμάτων εἰσὶν αἱ,
 εἴπερ ἐπενεχθεῖεν τὸ χρωμάτων τὰ ἀνθη,
 τότε δὴ τότε τὸ γραφῆς ἀπασφάλει τὸ κάλ-
 λος· ἐπαθὲν οὖν εἶδ' ἢ διὰ Μωϋσεως νόμον
 καταγράψαι σαφῶς τὸ Χριστοῦ μυστήριον,
 οὐκ ἐν ἐνὶ τῷ ὀρνιθίων ἀποθνήσκοντά τε
 ὁμοῦ κὶ ζῶντα καταδείκνυσιν αὐτὸν, ἵνα
 μὴ τερατοποιῆ σαρκικὴ δόξη εἶναι τὸ δρώ-
 μινον· ἀλλ' ἐδέχτο μὲν, ὡς ἐν ἐνὶ παθόντα
 ἢ σφαγὴν καταδείκνυ ἢ τὸ αὐτὸν ἐν ἑτέρῳ
 ζῶντά τε κὶ ἀφαιμένον.

Ἀποφῆναι ἢ τὸ ἐπι τῶδε λόγον οὐκ ἔξω
 βαίνοντα τὸ εἰκότος, δι' ἑτέρας ἰστορίας πε-
 ράσομαι· εἰ γὰρ τις τὸ καθ' ἡμᾶς ἐπεθύ-
 μησεν ἰδεῖν καταγεγραμμένῳ ὡς ἐν πίνακι
 τὸ ἐπὶ τῷ Ἀβραάμ ἰστορίαν, πῶς ἂν αὐτὸν
 ἐχάραξε ζωγράφος; ἄρ' ἐν ἐνὶ πάντα δρώ-
 ντα; ἢ ἀνά μέρος κὶ ἑτεροίως, ἢ γεν ἑτερο-
 δῶς πλασασχοῦ τὸ αὐτόν; οἷον φημί, ποτε

Dominum scimus, id est unigenitum Dei
 Verbum incarnatum; haud seorsum ponen-
 tes hominem et seorsum Deum, sed ipsum
 Dei patris Verbum, hominem factum affir-
 mantem, simulque in sua deitate perseve-
 rantem. Alioqui dicant adversarii: si duo
 sunt filii, unum quidem seorsum ex Davidis
 stirpe, alterum item singillatim Dei patris
 Verbum; nonne meliore natura est Dei pa-
 tris Verbum, quam ille de Davide oriundus
 filius? Age vero quid agemus? dum duo
 volatilia spectamus, haud equidem natura-
 liter invicem aliena, sed uniformia potius,
 nullaque re differentia, qualia quantaque
 ipsa sunt. Ergo concedant propter volati-
 lium uniformitatem, nihil ab homine differ-
 re Dei Verbum. Sed hilum non proficiunt;
 multum distat a deitate humanitas: oportet
 autem exempla conveniente ratione intelli-
 gere; ea enim inferiora veritate sunt, nec
 nisi partiarium interdum faciunt significa-
 tae rei demonstrationem. Porro dicimus,
 legem quidem umbram fuisse ac figuram,
 ac veluti quamdam picturam quae futuras
 res spectantibus exponebat. Verumtamen
 umbrae in pictoria arte principia colorum
 sunt; quibus quom flos ipse colorum ac-
 cesserit, tum demum picturae elegantia elu-
 cebit. Quandoquidem ergo oportebat mo-
 saicam legem perspicue delineare Christi
 mysterium, haud in una avicula moriente
 simul et vivente ipsum denotat, ne res scen-
 nicum quoddam terculamentum videretur;
 sed considerat in una quidem tam-
 quam morti occumbentem; in altera autem
 viventem demonstrat et liberum.

Sed age huius rei rationem haud in-
 verisimili modo, ex alia historia patefacere
 nitar. Si quis nostrum videre cuperet tam-
 quam in tabula depictam Abrahami histo-
 riam, quomodo eam expressam a suo pic-
 tore compriet? Num una actione Abraha-
 mum omnia absolventem, an particulatim
 et diversis modis variisque formis saepis-

(1) Hoc dicit ore Monophysitarum.

sime eundem variatum? Veluti, inquam, modo iumento insidentem, puero comite, sequentibus famulis: modo subsistente infra montem iumento cum famulis, gestantem ligna Isaacum, ipsum vero Abrahamum gladium manu tenentem ac ignem. Item in alia tabulae parte eundem Abrahamum alia in specie, puerum super ligna alligantem, dexteram ense armantem, ut ictum incutiat. Attamen non alius atque alius Abrahamus erat, etsi persaepe in eadem tabula varie repraesentatus, sed idem ubique, quia ad cuiusque rei usum ars pictoris se accommodavit: fieri enim non poterat, ut unà simul cerneretur Abrahamus cuncta facere quae supra dicta sunt. Erat igitur lex pictura ac typus, rerum postea exitu veritatem pariente: ita ut etiamsi par avium fuerit; unus nihilominus ab ipsis repraesentabatur Christus, tum patiens, tum extra passionem, tum moriens, tum etiam morti superior; denique etiam in caelum ascendens, inchoatio tamquam secunda humanitatis ad immortalitatem renovatae. Ipse certe nobis novam viam ad superna munivit, eumque tempore debito subsequemur. Utique, quod una ex aviculis mactaretur, altera vero occisae sanguine aspergeretur, caedemque libera evaderet, id omne loco typi verarum rerum habendum est. Mortuus est enim pro nobis Christus, nosque in eius mortem baptizati fuimus, et ipse suo nos sanguine salvos fecit.

Ipse docebat, erantque Pharisei sedentes etc.

Circumstabat eum invidorum theatrum, scribae nimirum ac pharisei, qui miraculorum fuerant spectatores, et docentem audiverant. Et erat, inquit evangelista, virtus Dei cum eo ad sanandum: utrum quia Deus potentiam illi prodigiorum dedisset? vel quia virtutem illam abs quovis mutuum accepisset? Quis vero haec dicere audeat? Ipse enim potius propria virtute operabatur, tamquam divinae gratiae particeps. Namque homines digni saepe habentur spiritalibus donis; sed tamen eosdem impo-

μὲν ἐφίξισαντα τῇ ὄνῳ συμφορῶν φθέν-
 τῶ τοῦ παιδὸς καὶ ἐπομένον τῆς οἰκετῶν·
 ποτὲ ἢ αὐτὸν πάλιν ἀπομεινάσης ἢ ὄντα κάτω
 τοῖς οἰκέταις ὁμοῦ, καταφορτίσαντα μὲν
 τοῖς ξύλοις (Φ) Ἰσαὰκ, ἔχοντα δὲ μετὰ
 χεῖρας πῶ μαχαίραν καὶ τὸ πῦρ· καὶ μὴν
 καὶ ἐτέρωθεν, (Ψ) αὐτὸν ἐν εἰδῆ πάλιν ἐτέ-
 ρῳ, συμποδίσαντα μὲν τὸ μαράκιον ἐπὶ
 τὰ ξύλα, ὀπλίσαντα δὲ τῇ μαχαίρᾳ πῶ
 δεξιᾶν, ἢ ἐπαγαγόν· ἢ σφαγῆν· ἀλλ' ἦν
 οὐχ' ἕτερον καὶ ἕτερον Ἀβραάμ, πλει-
 σαχοῦ ἢ γραφῆς ὁρώμενον ἕτερον, ἀλλ'
 ὁ αὐτὸς πανταχοῦ, ταῖς τῆς πραγμάτων
 χρείαις συγκαθισταμένης αἰετῆς τῆς γρά-
 φοντος τέχνης· οὐ γὰρ ἦν ἐνδεχομένη ἐν
 ἐνὶ καρτιδίῳ αὐτοῦ πάντα εἰρηῶντα τὰ εἰ-
 ρημένα· γραφῆ τοιγαροῦν καὶ τύπος ἦν ὁ
 νόμος, πραγμάτων ὠδινόντων ἀληθειαν·
 ὡσεὶ καὶ δυὰς ὀρέων ἦν, ἀλλ' εἰς ἦν ὁ ἐν
 ἀμφοῖν, καὶ ὡς ἐν πάθει ἐξῆ πάθους, καὶ
 ἐν θανάτῳ, καὶ ὑπὲρ θάνατον, καὶ ἀναβαί-
 νων εἰς οὐρανοὺς ἀπαρχὴ τις ἄσπερ δό-
 τερα ἢ ἀνθρώπων ὀπτήτων ἀνευθεῖσις εἰς
 ἀφθαρσίαν αὐτὸς γὰρ ἦν ἐν ἐνεκαίνισε τ'
 εἰς τὸ ἄνω ζῆβον, καὶ ἐφόμεθα κατὰ και-
 ροὺς αὐτῶ· τό γε μὴν τὸ ἐν τῆς ὀριθίῳ
 σφάζεσθαι, ἐν ἡ τῶ τοῦ σφαγίντος αἵματι
 τὸ ἕτερον βαπτίζεσθαι μὲν, ἀποπέμπεσθαι
 δὲ τῆς σφαγῆς, ἀντίτυπον δ' ἂν εἴη τῆς
 ἀληθινῶν ἀπέθανε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χρι-
 στὸς, καὶ ἡμεῖς εἰς (Φ) αὐτοῦ θάνατον βε-
 βαπτίσμεθα, καὶ σέσωκεν ἡμᾶς αἵματι
 τῶ ἰδίῳ.

Αὐτὸς δὲ ἦν διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι φαρισαῖοι κ. τ. λ.

Περὶ αὐτὸν μὲν ἦν τ' βασιλέων τὸ θέα-
 ζον γραμματεῖς ἢ οὔτοι καὶ φαρισαῖοι, καὶ
 τ' ἀρραδύως ἐπιτελεμένων ἐγίνοντο θεω-
 ραί, καὶ κατηκροῶντο διδάσκοντες· καὶ ἦν
 φησὶ δύναμις Θεοῦ εἰς τὸ ἰάσθαι αὐτόν· *
 ἄρα ὡς τ' Θεοῦ διδόντων αὐτῶ τὸ δύνα-
 σθαι κατορθοῦν τὰς θεοσημείας; ἄρα πῶ
 παρ' ἕτερον δύναμις ἐδανείζετο; καὶ τίς ὁ φά-
 ναι ταῦτα τοῦ μῦθου; αὐτὸς γὰρ μᾶλλον ἦν
 εἰς ἰδίας ἰσχύων ἐνεργῶν ὡς Θεὸς καὶ κύ-
 ριος, καὶ οὐχ' ὡς Θεῖας χάριτος μέτοχος·
 ἀνθρώποι μὲν γὰρ ἀξιοῦνται πολλάκις χα-

v. 17.

A. L. 57.
H. 1. 57.

*ita cod. upton.

ρισμάτων πνευματικῶν (1)· ἀλλ' ἔσιν ἰδεῖν ἐνιαχοῦ καὶ ἀσθενούντας ἑσθ' ὅτε, καθ' ὃν οἶδε λόγον αὐτὸς ὁ τῷ Θεῶν χαρισμάτων δξαμοεύς· ἐπὶ δὲ γε τῷ πάντων ἡμῶν σωτήρος τοιοῦτον οὐδὲν, ἀλλ' ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτὸν, οὐκ ἀνθρωπίνῃ μάλλον, ἀλλὰ καὶ Θεῖα καὶ ἄμαχος ἰσχὺς· Θεὸς γὰρ ἦν, καὶ υἱὸς Θεοῦ. — Μόνος ὁ Χριστὸς, ὡς διδάσκαλος καὶ σοφία ὢν τῷ πατρὸς διδάσκει· οἱ γὰρ ἄλλοι πάντες ἐξ αὐτοῦ δεχόμενοι διδάσκουσιν· ἦν δὲ, φησιν, καὶ δυνάμις κυρίως ἐπ' αὐτὸν εἰς τὸ ἰᾶσθαι πάντας, τῆσδε οὐκ ἀνθρωπίνῃ εἶχεν ἰσχύον εἰς τὸ ἰᾶσθαι, ἀλλὰ Θεῖαν τινὰ, καὶ ἄμαχον· οἱ μὲν ἄλλοι ἅγιοι, ποτὲ μὲν λαμβάνουσι τὸ δύνασθαι ποιεῖν ἰάσεις, ποτὲ ἢ οὐ· Ἰησοῦς ἢ ὡς Θεός, καὶ δυνάμις ὢν τῷ πατρὸς, αἰεὶ πάντας ἐθεράπευσεν (2).

v. 18. Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον
ἐς ἣν παραλυμμένος κ. τ. λ.

D. f. 19. Εἶτα οὐκ εὐαριστητῶς πλήθους τῷ γραμματέων φησὶν καὶ φαρισαίων σπειλεγμένα, ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον, ὃς ἦν παράλυτος· καὶ μὴ δύνησθαι διὰ τὴν εὐράς εἰσελθεῖν, ἀνεκόμισαν ἐπὶ τὸ δῶμα, ὡς ξένη καὶ κενὴ ὑπηρεῖσαι παράγματι ἀνασπᾶσαντες γὰρ τὸ κέραμον, μετεκίνησαν τὸ ἀποκειμένον ὑλιν· καὶ ὅμως τούτων γινόμενων, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἐμακροθύμει, καὶ οἱ παρόντες ἐσιώπων, τῷ ἔκβασιν βεβλόμενοι θεωρήσαι, καὶ ἰδεῖν τί λαλεῖ καὶ τί ποιεῖ· ἀναστομώσαντες τοίνυν τὸ δωματίον, χαλῶσι τὸ κράβατον, καὶ φέρουσι μέσον τὸ παραλυμμένον· τί οὖν ὁ κύριος; ἰδοὺ τῷ πῖσιν αὐτῶν οὐ τὸ ᾠθαλγυμμεῖν, ἀλλὰ τὸ κομισάντων· ἔνεσι γὰρ καὶ ἄλλον δι' ἄλλων αἰσιν θεραπεύεσθαι (3)· ἢ καὶ αὐτὸν τὸν παράλυτον πιστεύσαντα ἰάσατο· εἶποι δ' ἂν τις ὑπαίθρον εἶναι τὸ τόπον, εἰς ὃν διὰ τῷ κέραμον κατεβίβασαν τὴν κλίνην τῷ ᾠθαλύτῃ, μηδὲν πατελέως δ' ἐσθῆς ἀναξέψαντες· εἰπὼν ἢ πρὸς αὐτὸν ὁ σωτὴρ, ἄνθρωπε ἀφένωταί σοι αἱ ἀμάρτια σου, κοινῶς τῇ ἀνθρωπότητι τῷ το λέγει· ἐμελλον γὰρ οἱ πιστεύοντες εἰς αὐ-

tentes quoque aliquando videre est, prout divinatorum donorum largitori placitum fuerit. Verumtamen in universali nostro Servatore nihil huiusmodi fuit; sed ad sanandum incumbere non tam humana quam divina et invicta virtus eius. Erat enim Deus Deique filius. — Solus Christus, utpote magister patrisque sapientia docet; nam ceteri omnes quod ab ipso accipiunt docent. Erat autem, inquit evangelista, virtus quoque Domini in eo ad sanandos omnes; id est haud humana vim sanandi habebat, sed divinam quamdam et invictam. Namque alii quidem sancti, modo facultatem recipiunt sanitates efficiendi, modo secus: Iesus vero cum Deus et patris virtus, cunctos semper sanabat.

Et ecce viri ferentes in lecto hominem paralyticum etc.

Deinde haud exiguo numero scribarum ac pharisaeorum circumstante, ecce viri ferentes in lecto hominem paralyticum; qui quum per ianuam ingredi non possent, tulerunt illum supra tectum, insolitum novumque ausi facinus. Revulsis enim tegulis, interpositam materiam removerunt: quae dum fierent, et Iesus patienter se habebat, et adstantes silebant rei exitum spectare volentes, et quid Iesus diceret agerent. Patefacto igitur tecto, demittunt grabatum, mediumque collocant paralyticum. Quid ergo Dominus? Videns illorum fidem, ferentium scilicet, non paralytici, (contingit enim aliquando sanari aliquem ob alterius fidem) vel etiam credentem ipsum paralyticum, sanitati restituit. Aliquis tamen dicere malet subdialem fuisse locum, ubi per tegulas paralytici lectum demiserunt, quin omnino tectum diruerent. Quum vero huic Servator dixisset: homo remittuntur tibi peccata tua, communiter hoc generi humano dicit. Futurum quippe erat ut credentes in ipsum, sanati ex animi

(1) Animadvertite gratiam miraculorum identidem in ecclesia conspicuam etiam Cyrilli aetate.

(2) Pauca haec intersunt similia superioribus, propter diversae catenae auctorem.

(3) Observa Cyrilli doctrinam de sanctorum meritis, quae et aliis fiunt utilia.

morbis, peccata quae antea ad miserant deponerent. Vel hoc ait: oportebat me, ante corpus animam sanare tuam. Nam nisi hoc fieret, gravius tu peccares, sumptis gradiendi viribus. Quamquam enim id non postulastis, attamen ego utpote Deus, novi animae passionibus, unde et morbus tibi accidit.

Egregie itaque Servator, quia oportebat, praesente haud modica scribarum ac pharisaeorum turba, fieri aliquem Deo maxime dignum actum ob illorum utilitatem; etenim satis humiliter de eo sentiebant; sapientii consilio curatum est ut mirum aliquid eveniret. Iacebat enim in lecto paralyticus vir, insanabili morbo correptus; qui postea quam medicorum arte iuvari non potuerat, ad supernum caelestemque medicum a suis deferebatur; atque ubi coram illo stetit qui mederi valebat, visa est eius fides digna respectu; quam ut peccati deleterent esse ostenderet, statim Christus iacenti inclamavit: remittuntur tibi peccata tua. Atqui ut arbitror, heic dicit aliquis, si quidem ille morbo liberari volebat, cur ei Christus peccati remissionem nunciabat? Nempe ut discas, tacite et sine ullo strepitu res humanas Deum inspicere, et singulorum viventium semitas observare. Sic enim scriptum est: ante oculos Domini viae hominis, et omnes semitas eius scrutatur. Quia vero bonus est, atque omnes homines vult salvos fieri, purgat saepe peccatis implicitos, infirmitate in corpore immissa. Sic enim alicubi voce Hieremiae dixit: aerumna et flagris erudieris, Hierusalem. Item proverbialis auctor: fili, cave negligas disciplinam Domini, nec deficias cum ab eo corripieris: quem enim diligit Dominus, corripit; et omnem sibi acceptum filium flagellat. Egregie itaque Christus aegrotandi causas, et quasi morbi radicem, culpam scilicet, abscondere se denunciavit. Namque hac amota, quae origo infirmitatis est, morbum omnino simul auferri necesse erat.

τὸν, ἰαθέντες τῆ ψυχικῶν παθημάτων τὰς ἀμάρτίας ἄς παρῶτον ἐπλημμέλειν ἀφιεθῆ· ἢ τοῦτο φησὶν, ἴδει μὲ πρὸ τῆ σώματος ἰάσασθαι σε τῆ ψυχῆν· ἐπεὶ ἂν μὴ τὸτο γένηται, ἐπὶ πλεῖον ἀμάρτανεις λαβὼν ἰσχύην εἰς τὸ παειπατεῖν· εἰ γὰρ κῆ μὴ ἐξήτησας τοῦτο, ἀλλ' ἐγὼ ὡς θεὸς ὄρω τὰ τῆ ψυχῆς πάθη, ἐξ ὧν κῆ ἡ νόσος σοι συμβέβηκε.

Καλῶς οὖν ὁ σωτὴρ, ἐπειδὴ ἀναγκαῖον ἦν οὐκ εὐαριθμητῆ πληθῆος τῆ γραμματέων κῆ φαρισαίων συνειλεγμένης, ῥηθεσθαι τι τῶ ὅτι μάλιστα θεοπεπεσάτων εἰς ὄνησιν αὐτῶν, μικρὰ γδ ἐφρόνων περὶ αὐτοῦ, ὡνομονήθη τί πάλιν τῆ τε θαυμασμένων ἐρρίπτω μὲν γδ ἐπὶ κλίνης παρὰλυτος ἀνήρ, ἀνίατος νόσῳ κερκατημένος· ἔπειδ' ἀσθενούσα πρὸς τὸ συμβῆν ἢ τῆρ ἰαθῶν ἠλέγχετο τέχνῃ, πρὸς τὸ ἀνωθεν κῆ ἐξ οὐρανῶν ἰαθῶν, παρὰ τῆρ οἰκείαν ἀπεκομίζετο· ὡς ἢ ἦν ἐν ὄψει λοιπὸν τῆ θεραπείειν ἰσχύοντος, δεκτὴ μὲν αὐτοῦ γέγονεν ἡ πίστις; ὅτι δὲ ἔστιν ἀμαρτίας ἀναιρετικῆ, δεικνυσιν εὐθύς ὁ Χριστὸς· ἐπεφώνει γὰρ τῶρ κειμένων· ἀφρονταὶ σοὶ αἱ ἀμάρτιαί σε· ἀλλ' ὡς γε οἶμαι, πρὸς τοῦτο ἔρει τις ἀπαλλαγῆναι τῆ νόσου ἐβούλετο, κῆ πῶς ἀφρον αὐτῶ τῆ ἀμαρτίας Χριστὸς ἐπηγγέλλετο; ἵνα μάθῃς ὅτι σεσιγημένως κῆ ἀψοφῆτῆ θεὸς κατασκευάζεται τὰ ἀνθρώπινα, κῆ ἐφορᾷ τῆ ἐκάσας ζωῆς τῆ ὁδόν· οὕτω κῆ γερραπται· * ἐνώπιον γὰρ εἰσι τῆ θεοῦ ὀφθαλμῶν ὁδοὶ ἀνδρῶν, εἰς ἣ πάσας τὰς ἔσοχίας αὐτοῦ σκοπεύει· ἔπειδ' ἔστιν ἀγαθὸς, κῆ πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, δξασμῆχρ πολλὰκίς εἰς ἀμάρτιων πῶν ἐνελημμένους, ἀρρωστίαν ἐμβάλλων τῶ πῶματι· ἔτω ἰαθῆ πε φησὶ διὰ φωνῆς Ἱερεμίας· * πόνω κῆ μάστιγι παιδευθήσῃ, Ἱερουσαλήμ· ἐπιθε δὲ πας κῆ ὁ παροισμασίς· * υἱὲ μὴ ὀλιγορῶς παιδείαν κυρία, μὴ δὲ ἐκλύου ὑπ' αὐτοῦ ἐλεγχόμενος· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει· μαστιγοῖ ἢ πάντα υἱὸν ὃν παθεῖ· χεται· καλῶς οὖν ἄρα Χριστὸς τὰς τῆ νόσῆν ἀφορμάς, κῆ οἷον τῆ πάθος τῆρίζαν, τῆτέστιν τῆ ἀμαρτιαν, προαποκείρειν ἐπαγγέλλεται· ἔξαιρεθείσης γὰρ ταύτης, δι' ἦν κῆ τὸ πάθος, ἔδρ πάντως πωαναιρεθῆναι τῆ νόσον.

A. l. 87.
B. l. 58. b.
C. f. 116.
H. l. 159. l.

* Prov. v. 21.

* Hier. vi. 7. s

* Prov. III. 11

mittendi in terra peccata. Iam vero de quonam hoc dicit? utrum de se, an etiam de nobis? Utrumque verum est. Ipse enim tamquam Deus humanatus, legisque dominus, peccata remittit: verumtamen nos quoque tam splendidam miramque accepimus ab eo gratiam. Namque hac etiam dignitate naturam hominis voluit exornare. Ait itaque sanctis apostolis: amen dico vobis, quaecumque ligaveritis super terram, ligata erunt et in caelis: et quaecumque solveritis super terram, soluta erunt et in caelis. Et rursus. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt. Quondam autem haec illis dixisse comperitur? Nempe quum calcata mortis potentia, et e mortuis suscitatus, insufflavit eis dicens: accipite Spiritum sanctum. Nam quum eos suae naturae participes demonstrasset, eisdemque sanctum Spiritum inhabitare fecisset, tunc suae quoque maiestatis participes effecit, potestatem tribuens remittendi vel etiam retinendi peccata. Iam quia nos hoc idem facere iussi fuimus, quanto magis ille peccata dimittit, qui aliis eius rei faciendae facultatem tradidit?

Et vidit publicanum nomine Levi.

Publicanus quippe erat Levi, homo lucris insatiabilis, effrenatus ad avaritiam, bonorum non suorum iniustus appetitor. Sunt enim haec publicanorum studia. Nihilo tamen minus ereptus fuit de officina iniquitatis, et praeter spem salvatus, vocante ipsum communi nostro servatore Christo, qui dixit ei: sequere me. At ille omnibus relictis secutus est eum. — Viden quam vere sapientissimus Paulus dicat, Christum venisse ob salvandos peccatores?

σίαν ἔχει ὁ υἱὸς τῷ ἀνθρώπῳ ἐπὶ γῆς ἀφίεναι ἁμαρτίας· καὶ περὶ τίνος ἄρα τοῦτο φησίν; ἄρα περὶ αὐτοῦ ἢ καὶ περὶ ἡμῶν; ἀληθεὺς τοῦτο τὸ κἀκείνο· αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς ἐνανθρώπησας Θεὸς, ὡς τῷ νόμῳ κύριος ἀφίησιν ἁμαρτίας· ἐλάβομεν δὲ καὶ ἡμεῖς παρ' αὐτοῦ τὸ οὕτω λαμπρὰν καὶ δόξιοθ' αὐμασον χάριν· ἐσεφάγωσε γὰρ τὸ ἀνθρώπου φύσιν καὶ τῇ τοιαύτῃ τιμῇ· καὶ γούν ἐφη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· * ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἂν δήσῃτε ἐπὶ τῇ γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅσα ἂν λύσῃτε ἐπὶ τῇ γῆς, ἔσται λύθημενα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ πάλιν· * ἂν τινον ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινον κρατήτε, κεκράτῃται· ποτὲ ἢ ταῦτα πρὸς αὐτῶν εὐρίσκειται λέσαν; ὅτε πατήσας τῷ θανάτῳ τὸ κράτος καὶ ἐξηγερμένοι ἐν νεκρῶν, ἐνεφύσῃσιν αὐτοῖς λέγων· λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἀποδείξας γὰρ αὐτῶν τὸ αὐτοῦ φύσεως κοινωνοῦν, καὶ ἐνοικίας αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τότε καὶ τὸ ἑαυτοῦ δόξης ἀπέφηνε κοινωνοῦς, δούς ἐξουσίαν ἀφίεναι τὰ καὶ κρατεῖν ἁμαρτίας· ὅτι τοῖνον ἡμεῖς αὐτὸ δὴ τοῦτο πληροῦν προστετάμεθα, πῶς οὐ πολὺ μᾶλλον αὐτὸς ἀφίησιν ἁμαρτίας, ὁ δούς ἐτέροις τὴν ἐξουσίαν τῷ δύνανται τοῦτο δρᾶν (1);

Καὶ εἰδεάσατο τελῶν ὄνοματι Λευί.

Τελῶνης γὰρ ἦν ὁ Λευὶς, ἀγὴρ ἄπληστος εἰς φιλοκερδείας, ἀχάλινος εἰς πλεονεξίαν, τὸ οὐδὲν αὐτῷ προσσηκόντων ἄδικος ἐρασῆς· τοῦτο γὰρ τοῖς τελῶναις τὸ ἐπιτήδευμα· ἀλλ' ἐξ αὐτῶν ἠρπάξτε τὸ τὸ ἀδικίας ἐργασηρίων, καὶ σέσωσαι πᾶσα δόξως, κεκληκότες αὐτὸν τῶ πάντων ἡμῶν σωτήρης Χριστοῦ· ἐξη γὰρ αὐτῷ, ἀκολούθη μοι· ὁ δὲ πάντα ἀφίεις, ἠκολούθησεν αὐτῷ. — Ὅρα ὡς ἀληθεῖς λέγων ὁ σωφώτατος Παῦλος *, ὡς Χριστὸς ἠλθεν ἁμαρ-

* Matth. XVIII. 18.

* Ioh. XX. 23.

v. 27.

A. l. 88. b.
B. l. 60.
C. f. 116. b.
H. f. 275.

v. 29.
A. l. 89.
H. l. 276. b.
I. Tim. I. 11.

(1) Observent haeretici evidentem sacramenti paenitentiae institutionem, datamque a Christo sacerdotibus absolvendi a peccatis potestatem. Observent etiam Graeci quam sit datae a Christo auctoritati, et huic Cyrilli loquendi modo, magis consentanea formula apud Latinos potestativa *ego te absolvo in nomine etc.* quam Graecorum deprecatoria. Ceteroqui de hac formulae controversia copiose Arcudius de concord. lib. IV. cap. 3. et 4, et laudabili cum aequitate Goarius in adn. ad Euchologium gr. p. 351. Benedictus PP. XIV. in const. *elsi pastoralis* (bullar. eius T. I. p. 172.) ritus magis retinendi causa, quam aliquid definiendi, iubet ut graeci ipsi presbyteri, si necessitas urgeat, Latinos absolvant, formula tamen potestativa nostra; cui, si voluerint, superaddant etiam suam deprecatoriam.

ταλοὺς σώσαι· ἱρῶς ὡς σαρκωθεὶς ὁ μο-
νογενῆς τῆ θεοῦ λόγος, τὰ σκεῖν τῆ δριβόλου
μετέσπεν εἰς ἑαυτὸν· καὶ σώσασθαι μὲν ὁ
Λεβὶς, ἡμῖν ἢ τὸ πρᾶγμα χριστὸς ἐνεποίησε
τὰς ἐλπίδας ὡς γὰρ σώσῃ τὸ μετάνοσιν, ἐξ
αὐτῆ τῆ γεγονότος διδασκαλίας αἰσώσεται
ἢ καὶ αὐτὸς ὁ τῶ ὅλων σωτὴρ ἐκ τῆς φω-
τῆς προφῆτης λέγων· * Ἐπιστάφῃτε πρὸς με,
καὶ σωθήσεσθε οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆ γῆς· ἀλλ'
ἐδὲν τούτων ὁδοὺ φαρισαιοὺς ἐπέβλεψεν· ἀλλ'
ἐγκαλοῦσι τοῖς μαθηταῖς· ἄνε γάρ·

Viden ut humanatum unigenitum Dei Ver-
bum, vasa diaboli ad se transtulit? Et sal-
vatus est quidem Levi, nobis vero haec
res bonam spem concevit. Nam quod paenitentia
salvet, ex acta re docti fuimus. Sed et ipse
universalis dominus Deus prophetae voce testabitur
dicens: convertimini ad me, atque ab extremis usque
terrae salvabimini. Sed nihil horum pharisaeos
permovet; quin nimis improbrabant discipulis.
Audi enim:

1. 50. Καὶ ἐγόγγυζον οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ φαρισαῖοι
πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες κ. τ. λ.

Et murmurabant scribae eorum et pharisaei,
dicentes ad discipulos eius etc.

A. f. 59.
C. f. 117.
G. f. 11. b.
H. f. 277. b.

Ἄλλ' εἰσὶ τινες οἱ τῆ θείας γαληνό-
τιπος ἐπιμαρῆντες ἀποσερεῖν ὅσα τῆ ἀμαρ-
τῆταις ἐνελημμένους· οὐ γὰρ ὠδιδέχονται
τῆ μετάνοιαν, ἀλλ' οἷον ἐπιτιμῶσι τῶ σώ-
ζοντι, ζητοῦντι τὰ ἑαυτοῦ, καὶ πανταχόθεν
συλλέγουσι τὸ ἐσκορητισμένον πρὸς οὐς ἐρέ-
μευ· ἐγόγγυζον πρὸ ὑμῶν οἱ φαρισαῖοι,
κεκλημένοι ὀρώντες τῆ Λεβὶν, καὶ τελωνῶν
ὄχλον πωραγμενῶν καὶ συνεσιαμένων τῶ
πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ· εἴτα προσόν-
τες τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, κατηγίνωτο λέ-
γοντες· διὰ τί μὴ τῆ τελωνῶν ἐσθίετε καὶ
πίνετε; ἀλλ' ἦικον, οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ
ὑγιαίνοντες ἰατροῦ· ὁ γὰρ τῶ ὅλων σωτὴρ,
αὐτὸς δὲ ἰατρός ὑπάρχων πνευμάτων, οὐκ
ἀποφοιτᾷ τῆ δεομένων αὐτοῦ, καὶ ὡς δρασμῆ-
ξαι δυνάμειος, τοῖς οὐπω κεκαθαρμένοις
οἰκονομικῶς συνυλλίξεται· ἴδωμεν ἢ φαρι-
σαῖε τῆ σε φρονήματος τῆ ἀφερωχίαν· ὅποιον
σοι γεγονέναι αἰτιαμάτων πρόξενος ἢ καὶ τῆ
ἐν ἀμαρτίαις ὄφρυς, αὐτὸν λάβωμεν ἐξη-
γητὴν (Ϟ) πάντα εἰδὸτα Χριστόν· ἔφη γὰρ
περὶ φαρισαιοῦ μεγαλαυχῆντος ἐν τῶ προσ-
εὔχεται, καὶ τελωνῆς τινὸς ἑαυτοῦ κατηγο-
ροῦντος· * ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι κατέβη δε-
δικαιωμένος εἰς τὸ οἶκον αὐτοῦ, παρ' ἐκεῖ-
νον τῆ φαρισαίων· ἄρ' οὐκ ὀν δεικνύεται ὁ τε-
λώνης, ὁμολογήσας τῆ ἀμαρτίαν ὑπερ (Ϟ)
ὑπερόπτη * φαρισαίων. — Δι' ἦν ἢ αἰτίαν
ἐπιλαμβάνονται οἱ φαρισαῖοι τῆ σωτῆρος
ἀμαρτωλοῖς συνεσθίοντος; ὅτι νόμος ἦν *
δραστέλλαν ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου, τὸ ἐ-
εἶν ἡγιασμένον μὴ συναναμίγυσθαι βεβή-

At sunt nonnulli, qui divina clementia
spoliare nituntur illos qui peccatis se impli-
cuerunt. Non enim paenitentiam admit-
tunt, sed quodammodo obiurgant salvan-
tem, sua quaerentem, atque undique col-
ligentem quod dispersum est. Quos ita nos
affabimur. Murmurarunt ante vos phari-
saei, vocatum cernentes Levim, et publi-
canorum turbam congregatorum, et cum
communi nostro servatore Christo epulan-
tium. Accedentes deinde ad sanctos apo-
stolos expostulabant dicentes: cur cum pub-
licanis vescimini ac bibitis? Sed respon-
sum acceperunt: non est opus medico valen-
tibus. Namque omnium Servator, utpote
spirituum medicus, non fugit a quaeren-
tibus se; sed quia abluere poterat, prude-
nter consilio cum nondum mundis con-
versabatur. Nunc videamus, pharisaeae,
mentis tuae tumorem. Quanto tibi crimini
adscripta fuerit tua adversus peccatores su-
perbia, ipsum audiamus narrantem, qui
omnia novit, Christum. Dixit enim de pha-
risaeo inter orandum gloriante, et de pub-
licano semet accusante: amen dico vobis,
descendit hic iustificatus in domum suam,
prae illo pharisaeo. En ergo iustus exavit
publicanum suum confessus peccatum, mag-
gis quam superbus pharisaeus. — Quam ob
rem reprehendunt pharisaei Servatorem
cum peccatoribus vescentem? Quia lege
cautum erat, ut inter sanctum et profa-
num distingueretur, id est ut res sanctifi-

* Luc. XVIII. 14.

* al. cod. ὑπερ-
έφρον.

v. 31.

B. f. 69.

* Luc. XI. 17.

cata cum polluta non commiseretur. Hanc illi tuentes legem, accusabant; reapse autem livor erat adversus Dominum, et cavillatio. Declarat ergo illis, se nunc haud iudicem adesse, sed medicum: agitque medici officium cum illis versans qui medela egebant. A prima ergo criminatione repulsi, aliam intendunt, causantes quod discipuli non ieiunarent, atque hinc occasionem Iesum quoque calumniandi captantes.

Et videsis malitiae illorum perseverantiam. Postquam primae interrogationi suae responsum acceperant, ad aliam transeunt, ansam omnino quaerentes accusandi sanctos discipulos et ipsum cum illis Iesum, quod legem Moysis pensi non haberent. Sed reponsum audiunt: nunc nuptiae sunt, tempus est vocationis, tempus magisterii: educantur pueri, lactantur vocati, non est ieiunandi tempus. Utique vos, aiunt, cum publicanis ac peccatoribus convivamini; quum tamen lex vetet quominus purus miscetur impuris. Et quidem ut legem transgrediamini, caritatem erga homines obtentui habetis. Cur ergo saltem non ieiunatis, ut pii homines solent et ex legis norma viventes? Atqui ad haec respondere sic licet. Ain vero, satisne tu nosti, o iudae, ieiunandi rationem? Ieiunasti ne aliquando iuxta Dei voluntatem? Immo potius, ut ait Isaias, ieiuniorum vestrorum tempore voluntates vestras invenitis, omnesque subditos vestros compungitis. Si ad lites contentionesque ieiunatis, et humilem pugno percutitis, cur mihi inquam ieiunatis? Haud ego tale ieiunium elegi, dicit Dominus. Age vero quomodo tu qui ieiunandi rationem ignoras, sanctos incusas apostolos, quia ex norma tua non ieiunant? Sed et alioqui, hi qui in novo Christi foedere sunt instituti, ieiunant rationaliter; videlicet se ipsos deprimentes ante oculos Dei, sibique voluntariam poenam imponentes, afflictionem cibique abstinentiam, ut culpam veniam referant, vel certe aliud lucrentur spirituale donum, vel denique peccati legem

λοις τοῦτον ἐκδικοῦντες δὴθεν ᾠ νόμον ἐνεκάλειν τὸ ἧ ἦν φθόνος κτ' ἢ κυρίας, κτ' φιλοσκωμμοσύνη· δείκνυσιν οὖν αὐτοῖς, ὅτι οὐχ ὡς κριτῆς πάρεσι νῦν, ἀλλ' ὡς ἰατρός· κτ' ποιεῖ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἰατρικῇ, συνὸν τοῖς ἰάσεως δεομένοις· ἐπειδὴ δὲ ἢ πρῶτα ἢ λόγον ἐδέξαντο, κτ' ἕτερον προσιθέασιν αἰτιώμενοι τὸ μὴ νηστεῖαν εἶναι μαθητῶν, ἐντεῦθεν βεβλόμενοι πορίσασθαι λαβὴν κατ' αὐτοῦ.

Ἰδρα δὲ πῶ ἐπιμονὴν τῆς κακουργίας αὐτῶν· ἐπειδὴ τοῦ πρώτου ᾠ λόγον ἐδέξαντο, ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλα μεταβαίνουσι, βουλόμενοι λαβὴν ποιήσασθαι κτ' ἀποφεῖναι εἶναι ἀγίους μαθητῶν, κτ' αὐτὸν δὲ συν αὐτοῖς ᾠ Ἰησοῦν, ὄλιγα τοῦ νόμου ἀφροντικότητας· ἀλλ' ἀκούουσι πάλιν, νυμφὸν ἔστι νῦν, καιρὸς κλήσεως, καιρὸς διδασκαλίας· ἀνατρέφονται οἱ παῖδες, γαλουχοῦνται οἱ κεκλημένοι, οὐκ ἔχθαι καιρὸν ἢ νηστεία· γὰρ γὰρ φασὶ συνεσιᾶσθε τελῶναι καὶ ἀμαρτωλοῖς, καὶ τοῖς τῆ νόμου προσάττοντο· μὴ συναγαμίγνυσθαι τοῖς ἀκαθάρτοις ᾠ καθαρὸν κτ' ἀπόφασις ἡμῶν τοῦ ἐπιβάλλειν ἢ νόμον, ἢ φιλανθρωπία γέγονε· διὰ τί μὴ νηστεύετε κατὰ γὰρ τὸ εἰωθὸς τοῖς ἑσπερίαις κτ' ζῆν ἐθέλωσι νομικῶς; πρὸς ἧ τὰ τοιαῦτα, φαίη τις ἂν ὅλος γὰρ οἶδας ὡ ἰεδαῖε ἢ νηστεῖαν ἢ ὁδόν; νηστεύετε κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ; ὡς γὰρ φησὶν ὁ προφήτης Ἠσαίας*, ἐν ἢ ἡμέραις ἢ νηστεῖαν ἡμῶν εὐρίσκετε τὰ θελήματα ἡμῶν, κτ' πάντας εἶναι ὑποχρησῆς ἡμῶν ὑπονοῦσατε· εἰ εἰς κρίσεως κτ' μάχης νηστεύετε, κτ' τύπτετε πυγμαῖς ταπεινὸν, ἵνα τί μοι νηστεύετε; οὐ ταῦτα ἢ νηστεῖαν ἐξελεξάμεν, λέγει κύριος· εἴτα, πᾶς ὁ νηστεύσαι μὴ εἰδώς, αἰτία εἶναι ἀποστόλας ὅτι μὴ νηστεύουσι κτ' σέ; κτ' καθ' ἕτερον δὲ τρόπον οἱ διὰ τὴ νέας κτ' ἐν Χριστῷ ἀναθήκης σεσοφωμένοι, νηστεύουσι λογικῶς· τοῦτο μὲν, ταπεινοῦντες ἑαυτοῦς ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ Θεοῦ, κτ' αὐτόβλητον ὡσπερ ἐφ' ἑαυτοῖς ἄγοντες δικλῆ, ἢ ἀπό γὰρ ἢ πόνος κτ' ἀσπίδας, ἵνα πλημμελημάτων ἀμνηστίαν κομίσωνται, ἢ γοῦν ἕτερον χάρισμα κερ-

A. l. 89. d.
B. f. 60.
H. f. 278. d.

* Is. LVIII. 3.

δάνωσι πνευματικῶν, ἢ καὶ τὸ ἁμαρτίας κατανεκροῦντες νόμον τὸ ἐν τοῖς μέλεσι τῆ σαρκὸς ταύτῃ ἢ οὐκ οἶσαν τὰ ἔδον ὡ φαρισαῖε· οὐ γὰρ παρεδέξω τὸ ἐξ οὐρανεῖς νυμφῶν, τὸ ἀπάσις ἀρετῆς ἀπορέα καὶ διδάσκαλον, δηλονότι Χριστόν· ἔτι οἱ μὲν ἅγιοι διὰ τοῦτο νηστεύουσιν, ἵνα κατατήκοντες τὸ σῶμα, κατευνάσωσι τὰ ἐν αὐτῷ πάθη· ὁ ἢ Χριστὸς οὐ νηστίαν εἶχε νηστείας πρὸς κατόρθωσιν ἀρετῆς, παντός ὦν πάθους, ὡς Θεὸς, ἐλεύθερος· πλὴν οὐτε οἱ σπῶντες αὐτῷ, μεταλαμβάνοντες τὸ δι' αὐτοῦ χάριτος, καὶ ἰσχυροποιούμενοι, καὶ τὴν ἀρετὴν ἐργαζόμενοι καὶ δίχα νηστείας· εἰ ἢ καὶ ἐνήνευσε τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας, οὐχ ἵνα νεκρώσῃ ἐν αὐτῷ τὰ πάθη, ἀλλ' ἵνα τοῖς ἀνθρώποις τὸ τῆ ἐγκρατείας ἐν αὐτῷ διαγράψῃ νόμον εἰκότως τοῖνον ἀπολογεῖται λέγων ταῦτα ἄπερ ἐσάγγε' ὁ εὐαγγελιστής.

- v. 34. Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτούς· μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, ποιῆσαι νηστεύειν;

A. f. 90
H. f. 279. b.

Ἄθεός τί μοι πάλιν, πῶς αὐτῶν ἀποφαίνε' Χριστὸς οὐ μετεσχηκότας τῆ ἐορτῆς, ἀλλ' ἡμοιοηκότας εἰσάπαν τ' ἐπ' αὐτῷ θυμῆς, ἔξω τὴ καμμένης πανηγύρεως οἰκημῆς· πανήγυρις γὰρ, καὶ ἔτερον οὐδὲν, ἢ τὸ σωτήριον ἡμῶν εἰς τόνδε τὸ κόσμον ἀνάδειξις, καθάπερ τινα ἡμῶν πᾶσι τὰς νοπῶς αὐτῷ τὸ ἀνθρώπου φύσιν· ἢ ἢ πάλαι σείρα, εὐκαρπῶς γένηται καὶ γονιμώτατη· οὐκοῦν τὸ μὲν νυμφῶνος υἱοὶ πάντες, ὅσοι κέκληνται παρ' αὐτοῦ διὰ τὴν νέαν τὴν καὶ εὐαγγελικῶν κηρύγματῶν· οὐκέτι ἢ καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, μόνη προσέχοντες τῇ τῆ νόμος σκιαῶ. — Ἐπειδὴ ἢ ἀπαξ τοῖς τῶν νυμφῶνος υἱοῖς συγκεχώρηκε τὸ ὡς ἐν καιρῷ καὶ νηστία μὴ καὶ καὶ πονεῖν, ὡς ἐορτὴν τῆ οὐρανεῖς πνευματικῶν, ἵνα μὴ ἀποβλητῶν ἢ νηστεία γένηται παρ' ἡμῶν εἰς ἅπαν, οἰκονομικώτατα λίαν ἐπιφέρει λέγων·

A. f. 93
H. f. 280. b.

- v. 35. Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι καὶ ὅτε ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος· τότε νηστεύουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

A. f. 96
H. f. 280. b.

Πάντα γὰρ κατὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν· τί δὲ ἐστὶ τὸ ἀρθῆναι ἀπ' αὐτῶν τὸ νυμφίον; τὸ ἀγαληφθῆναι δηλονότι.

in carnis membris mortificent. Hanc tu ignoras, pharisaeae, viam: non enim admisti venientem ac caelo sponsum, virtutis omnium satorem ac magistrum, Christum scilicet. Praeterea sancti quidem ideo ieiunant, ut corpus macerantes, perturbationes eius sedent. Christus autem haud indiguit ieiunio ob implenda virtutis officia, quum cuiuslibet perturbationis utpote Deus expers esset: neque item ieiunio indigebant familiares eius, postquam eiusdem gratiam participaverant, et aequae fuerant roborati, ideoque absque etiam ieiunio virtutem exercebant. Quod si nihilominus quadraginta diebus ieiunavit Christus, haud sane ob eam causam ut in se passiones mortificaret, sed ut hominibus continentiae legem exemplo suo describeret. Merito igitur defendit se, dicens ea verba quae subiicit evangelista.

- Quibus ipse ait: num potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare?

Observa mihi rursus, quomodo ipsos arguit Christus sollemnitatis non esse participes, sed omnino eiusdem gaudii cariticipes, extra oecumenicam panegyrim positos. Nam nihil aliud nisi panegyris fuit Servatoris nostri in hunc mundum ostensio, qua veluti quamdam sponsam sibi intellectualiter copulavit hominis naturam: ut quae olim sterilis erat, fructuosa deinceps et foecundissima fieret. Igitur sponsi filii omnes sunt, qui ab eo vocati fuerint nova et evangelica praedicatione: non tamen scribae ac pharisaei, qui legis umbrae unice adhaerent. — Postquam vero semel concessit sponsi filiis quominus pro tempore et rei usu haud se affligerent, utpote qui spiritalem sollemnitatem agerent; ne nobis abiiciendum prorsus videretur ieiunium, prudentissime pergit dicere:

- Venient autem dies cum ablati fuerint ab ipsis sponsus, tunc ieiunabunt illis diebus.

Cuncta enim si suo tempore fiant, bona sunt. Quid est enim auferri ab ipsis sponsus? nimirum in caelum adsumi.

Dicebat autem et similitudinem illis etc.

Quod ab iis qui legalis vitae generi adhaerent, admitti nequeant Christi constituta, neque cordibus capi hominum qui nondum a sancto Spiritu renovationem sint nacti, demonstrat Dominus dicens: non posse vetus vestis segmentum in novam vestem inmitti; neque veteres utres vinum novum capere posse. Senuerat iam foedus primum, nec reprehensione carebat. Ergo qui huic adhaerent, et antiquatum praeceptum mente adhuc tenent, Christi novitatem non possunt participare; namque omnia in eo facta sunt nova. Marcidam ergo mentem habentes, concordare aut conciliari novi foederis sacerdotibus nequeunt. Atqui per unum de sanctis prophetis dixit alicubi de ipsis universalis Deus: cor novum spiritumque novum dabo ipsis. Canit etiam David: cor mundum crea in me, Deus; et spiritum rectum innova in visceribus meis. Praeterea iussi sumus veterem hominem exuere, novumque induere, ad sui creatoris imaginem renovatum. Suadet quoque Paulus dicens: nolite conformari huic saeculo, sed transformamini novitatem mentis vestrae, ut probetis quae sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta. Igitur qui spiritus nondum sunt adepti renovationem, ne probare quidem sciunt, quae sit voluntas Dei bona et beneplacens et perfecta. Est ergo vetus utriculus, ludaeorum cor, neque propterea novum capit vinum, id est evangelicam salutaremque legem, quae hominis cor laetificat. Nos autem huiusmodi bonis redundantes Christus effecit.

CAP. VI.

Cur facitis quod non licet in sabbatis facere?

Adhuc novum foedus nobis Deus promittit, ceu iam veterascente priore, et propediem abolendo, iuxta divi Pauli dictum. Et quidem per unum de sanctis prophetis

(1) Divus Thomas in catena habet Cyrilli particulam etiam ad v. 1. « Cyrillus. Duplex enim erat festum; et principalis festi, et alterius sollemnitatis sabbati. »

Ἐλεγε δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς κ. τ. λ.

Ἔστι ἡ ἀπαράδεκτα τοῖς τὸ νομικὴν ἔχουσιν ἀγωγὴν τὰ διὰ Χριστοῦ θεασίματα, καὶ ἀχώρητά τῶς εἰσὶν ἀνθρώπων καρδίαις ἕσω λαχέσαις τὸ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀνακαινισμόν, δεσδεμένοι ἐσὶν ὁ κύριος· μὴ δύνασθαι ῥάκος ἱματίου καινῶ προσβάλλεσθαι· μήτε μὴν ἀσκοὺς παλαιῶς οἶνον νέον δύνασθαι χωρεῖν· πεπαλαίωται μὲν γὰρ ἡ πρώτη δεσθήκη, καὶ ἐκ ἧν ἄμεμπτος· ἐκέν οἱ ταύτη προσκαθήμηναι, καὶ τὴν γρησάσαν ἐπιτολήν εἰς νοῦν ἔχοντες, ἀμέτοχοι μὲν εἰσι τῷ ἐν Χριστῷ καινότητος· πάντα γὰρ γέγονεν ἐν αὐτῷ καινὰ· * σεσαθρωμένῳ ἡ τὸ διάνοιαν ἔχοντες, ἀσύμβατοί τε καὶ ἀπυκαφεῖς εἰσι τοῖς τῷ νέῳ δεσθῆνης ἱερουργοῖς· καὶ γούν δι' ἑνὸς τοῦ ἁγίου προφητῶν * ἔφη πῶς περὶ αὐτῶν ὁ τῶν θεῶν, ὅτι καρδίαν καινὴν, καὶ πνεῦμα καινὸν δώσω ἐν αὐτοῖς· ἡ ἀλλὰ καὶ τὸ Δαβίδ· * καρδίαν καθάραν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ θεὸς, καὶ πνεῦμα εὐθὺ ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· προσετάμεθα ἡ * καὶ ἀποδοῦσας μὲν τὸ παλαιὸν ἀνθρώπων, ἐκδύσασθαι ἡ τὸν νέον, τὸ ἀνακαινούμενον κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος αὐτόν· συμβαλέει ἡ καὶ Παῦλος λέγων· * μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἰῶνι τῷ παλαιῷ, ἀλλὰ μεταμορφούσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν, εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τί τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον· οὐκοῦν οἱ μὴ πῶς τὸ ἐν πνεύματι λαχόντες ἀνακαινισμόν, εἶδε δοκιμάζειν ἴσασι τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον· ἀσπὸς τοι γάρ ἐν παλαιῷ, ἡ τὸ ἱερατικὸν καρδίαν· καὶ ἐκεχώρηκε διὰ τῆς οἴνου τοῦ νέου, τῷ ἐστὶ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον θεασίμα, τὸ καρδίαν εὐφραίνον ἀνθρώπων· * ἡμᾶς ἡ μεσοῦς τῶ τοιοῦτων ἀγαθῶν ἀπέφηγεν ὁ Χριστός.

ΚΕΦ. 5. (1)

Τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἐξεστὶ ποιεῖν ἐν τοῖς σάββασι;

Ἔστι καινὴν δεσθήκην ἡμῖν ὑπισχεῖται θεὸς, ὡς παλαιωθῆσθαι τῷ παλαιῷ, καὶ ἐγγὺς γλυκομένης ἀφανισμῶ, καὶ τῶν θεασίμα Παύλου φωνῆν· * καί τις φησὶ δι' ἑνὸς τῶ ἁγίου προ-

v. 36.

A. f. 90. D.
B. f. 60. D.
C. f. 12.
H. f. 281

* II. Cor. V. 17.

* Ezech. XXXVI. 26.

* Ps. L. 12.

* Coloss. III. 9.

* Rom. XII. 2

* Iudic. IX. 13.

v. 2.

A. f. 91. D.
B. f. 61. D.
H. f. 284. D.

* Hebr. VIII. 13.

Hier. XXXI. 31.

φητῶν * ἴδου ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ πωτήσω ἐπὶ τὸ οἶκον Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸ οἶκον Ἰούδα, δεσθήσονται καινὴν οὐ καὶ τὴ δεσθήσονται ἢν διεθέμενοι τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένους μετὰ χειρὸς αὐτῶν, τὸ ἔξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· οὐκοῦν εἰ ἕτερα παρὰ τὴ πρώτην ἐστὶ καὶ δευτέρᾳ ἡ καινὴ, πᾶσα πως ἀνάσκησεν ἀποπεραίνειν αὐτὴν ἐθέλοντας οὐχὶ τοῖς ἀρχαίοις κεχρηῆσθαι νόμοις, ἀλλὰ τοῖς εἰς καινότητα πολιτείας εὐαγγελικῆς ἀποφέρειν εἰδόσιν· ἀλλ' οὐδὲν τὸ τοιούτων εἰς νῦν ἐσχηκότητας ἔνεστιν ἰδεῖν ὅσον γραμματέας τὴ φαρισαίαι· ἀνεπισήμονες γὰρ παντῆως τὰ ἱερῶν εἰσὶ γραμμάτων· εἰς ἣ γίθονεν αὐτοῖς ὁ σκοπός, τὸ δεξιῶρειν αἰεὶ τὸ θεῖον τὴ καὶ οὐράνιον κίρυγμα· ἐφευρέσεις γὰρ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις, ἐπομένους ἀποκλεισάσας τῶ πάντων ἡμῶν σωτῆρι Χριστῷ, καὶ φασὶν αὐτῷ περὶ αὐτῶν· ἴδτε τοῖς νομικοῖς ἐντάλασιν ἐναντιμένους ὁρῶμεν ὅσον ὑπὸ σὺ παιδαστωμένους· δεῶσι γὰρ ὁ οὐκ ἔξέσι ποιεῖν τοῖς σάββασιν· τὸ γὰρ νόμος κελύοντος ἀρτεῖν ἐν σαββατῶν, καὶ μηδενὸς πανάπασιν ἀπτεῖσθαι πόνου, ἀπεξίβουσι τὴ χερσὶν ἀσάχνας οἱ μαθηταί· σὺ ἢ αὐτὸς· εἰπέ μοι, τὴ σαββατικὴν σαυτῷ ἔπαύσαν ὄψασθαι, οὐ συμβραβεῖς τὴ ἄρτον; τί οὖν ἕτερος αἰτία; ἵνα δὲ σοι καὶ αὐτοῦ ὁπτερισμῶν τὴ σωτῆρος ὅσον λόγους, ἀκνε·

V. 3.

Καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· οὐδέ τοῦτο ἀνεργάσθη ὁ ἐπόισσε Δαβὶδ; κ. τ. λ.

A. f. 91. b.
B. f. 61. d.
H. f. 284. b.

Ἄλλὰ καὶ τοι ταῦτα παραχρῆς ὁ Δαβὶδ, παρὰ γὰρ τὸ τῶ νόμῳ δοκοῦν, τὴ πάντῶν παρ' ἡμῖν ἀξιοῦται θαύματῳ, ὁρθῶς καὶ δικαίως· καὶ γὰρ ἦν ἀληθῶς ἅγιος καὶ προφήτης· οὐκοῦν τὴ διὰ Μωϋσείως νόμος φάσκοντος ἐναργῶς *, κρέμα δικαίου κρινάτε. Ἐὐὸ λήψη πρόσωπον ἐν κρίσει, πῶς ὅσον ἐμούς, φησι, κατεκρίνατε μαθητὰς, καὶ εἰς δεῦρο θαυμάζοντες ὡς ἅγιον καὶ προφήτην τὴ μακάριον Δαβὶδ, καὶ τοι τὴ Μωϋσείως ἐντολὴν οὐ τετηρηκότα· — Διὰ μὲν οὖν τὴ ἄρτων, σαφῶς ὁ ἄρτῳ ἡμῖν ὁ ἐξ οὐρανοῦ δέικνεται προκεισθῆναι ἐν ἁγίαις τραπεζαῖς ἐκκλησιῶν· ὅσα ἢ σκέπη τὴ τραπέζης, δι' ὧν ἡ μουσικὴ χρεία πληροῦται,

Deut. I. 16.

A. f. 92.
B. f. 287.

iam dixerat Deus: « ecce dies veniunt, dicit Dominus, et faciam cum domo Israelis et cum domo Iudae foedus novum; non secundum foedus quod pepigi cum patribus eorum, die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de regione Aegypti. » Si ergo diversum a priore est hoc alterum foedus, prorsus necesse est eos qui ipsum exsequi volunt, haud iam veteribus uti legibus, sed iis potius quae ad evangelicae vitae novitatem transferre queunt. Atqui nihil huiusmodi mente volutare scribas et pharisaeos apparet: quippe qui sacrarum litterarum omnino sunt imperiti; unum vero illis inest studium obtractandi semper divinae ac caelestis praedicationi. Insidiantur itaque sanctis apostolis omnium nostrum salvatorem Christum inseparabiliter sequentibus, aiuntque huic de ipsis: en legis praeceptis adversantes videmus alumnos tuos; nam quae sabbatis non licent, faciunt; si quidem iubente lege otari sabbato, nullumque omnino laborem attingere, spicas manibus contundunt discipuli. Ain vero tu ipse, (o pharisae) cum sabbaticam tibi exhibes mensam, nonne panem confringis? Cur ergo alios criminaris? Ut autem ipsa tibi Servatoris verba opponamus, audi:

Respondensque eis Iesus ait: ne hoc quidem legis quod fecit David? etc.

Atqui etiamsi haec contra legis omnino placitum David egit, in summa apud nos aestimatione est, iure meritoque; nam sanctus vere prophetaque erat. Ergo quum Moysis lex diserte iubeat, aequo iure iudicare, neque alicuius personae respectum in iudicio habere, cur nam meos, inquit, condemnastis discipulos; quum nihilominus suspiciatis in sancti prophetaeque loco beatum Davidem, qui Moysis praeceptum non servavit? — Panibus illis (propositionis) manifeste denotatur nobis caelestis panis in sanctis postea mensis proponendus. Quotquot autem vasa ad mysticum mensae usum adhibebantur, ea sacrorum apud nos cime-

liorum typus perspicuus erant. — Spiritu- liter autem (duodecim panibus) duodecim significantur apostoli, de quibus infra dic- tur, cum ad ipsos discipulos sermo noster deveniet (1).

Et docebat. Eratque ibi homo, cuius manus dextera erat arida.

Docebat prorsus superiora intellectui, et quae viam salutis a se dandam audienti- bus patefaciebant. Deinde doctrinae consentaneam statim faciebat demonstrationem dignae Deo potentiae, postquam verbis viam fidei quodammodo complanasset. Nam miraculum aliquando ad fidem convertit, etiamsi forte verbis non credatur. Phari- saei interim observabant eam, num sab- bato curaret. Sic enim comparatus est ho- mo lividus: aliorum bonam famam morbo suo escam facit, et alienae gloriae irascitur inique. Quid autem ad haec rursus is qui omnia scit, qui corda scrutatur et quae intra ea sunt cognoscit? nam lux cum illo est, ut ait scriptura. Dixit aridam manum habenti: consiste in medio. Cur autem ita fieri voluit? Fortasse ut ad misericordiam provocaret crudelem et immitem phari- saeum: fortasse etiam ut hominis morbus illis permoveret, et invidiae flammam omi- ttere suaderet.

Interrogabo vos, utrum liceat sabbatis benefacere an male? etc.

Multo sapientissima interrogatio, et ido- nea contra illorum stultitiam propositio. Nam si licet benefacere in sabbato, nihil- que impedit quominus Deus aegrotantium misereatur, desine captare calumniandi Christum occasiones, atque in caput tuum illam atrahere poenam, quam pater ad- versus filii sui contemptores intentam ha- bet. Audisti illum voce Davidis dicentem: concedam a facie ipsius inimicos eius, et odientes eum in fugam convertam. Si vero non licet sabbato benefacere, et si lex vetat vitam alicuius servari, factus es legis-

τὸ θεῖον κειμηλίον τύπωσθαι ἂν εἴη σοφίαι. — Πνευματικῶς ἢ σῶν δάδεκα ἀποστόλων· περὶ ὧν ἐξῆς δὲ εἰρήσεται, ὅτε εἰς αὐτοὺς δὴ σὺ μαθητὰς ἡμῶν ὁ λόγος θεμελιεύσεται.

Εἰδοὺς αὐτὸν οἱ φησὶν· τίς σὺ τοῦτο ποιεῖς ἐν τῷ σάββατο;

Ἐδίδασκε ἢ πάντως τοῦ τὰ ὑπὲρ γένε- κῆ ἔσα τὸ δι' αὐτῆ σωτηρίας ἐμφανῆ καθίστηναι ἢ ὁδὸν τοῖς ἀκουομένοις· εἴτα τῆ μυσταγωγίαις ἐπομένῃν εὐθὺς τὸ θεοπροπέους ἰσχύος ἐποιεῖτο τὸ ἐπίδαξιν, μονοεχὶ καταλαί- νων τῷ λόγῳ τῆ εἰς τὸ πιστεῦσθαι τρίβον· μεθίστησι γὰρ ἐστὶ ὅτε τὸ θαῦμα πρὸς πί- σιν, καὶ ἀπισθῆται λόγῳ· φαρισαῖοι δὲ παρετηροῦντο αὐτὸν, εἰ ἐν σαββάτῳ θε- ραπεύσει· τοιοῦτος γὰρ ἔστι βάσιμανος ἀνὴρ, τὰς ἐτέρων εὐφημίας τροφὴν ποιεῖται τῇ νό- σω, καὶ τῆ ἐτέρων ευκλείαις ἀδίκως ἐπιμαί- νεται· καὶ τί πρὸς τοῦτο πάλιν ὁ πάντα εἰ- δὼς, ὁ τὰς καρδίας ἐτάζων καὶ γνωστικὸν τὰ ἐν αὐταῖς; τὸ γὰρ φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ τὸ γεγραμμένον. * Εἶπε τῷ ξηρῶν ἔχοντι τὴ χεῖρα, σῆθι εἰς τὸ μέσον· καὶ τίς ὁ λό- γος τῆ πράγματι; τάχα ὅπως καλέσῃ τοὺς ἔλεον, καὶ ἀπὴν καὶ ἀειλοικυτέριμονα φαρισαῖον· τάχα δυσωπήσῃ τὸ πάθος αὐ- τοῦ, καὶ τὰς τοῦ φθόνου φλόγας ἡρεμεῖν ἀναπέσῃ.

A. E. 92. b. B. I. 61. b. C. I. 12. b. H. I. 288. b.

v. 7.

* Dan. II. 22 v. 5.

Ἐπερωτήσω ὑμᾶς τί ἐξεστὶ τοῖς σαββάτοις ἀγαθοποιεῖν, ἢ κακοποιεῖν; κ. τ. λ.

Σοφωτάτη ἢ λίαν ἡ αἰεσίς, πρέπασα τῆ σκέλεων ἀβελτηρίας ἢ πρότασις· εἰ μὲν γὰρ ἐξῆσιν ἀγαθοποιεῖν ἐν σαββάτῳ, καὶ τὸ κωλύον οὐδὲν ἐλείδεται παρὰ θεοῦ σῶν κάμωντας, παῦσαι συλλέγων ἢ καὶ Χρι- στοῦ συκοφαντίας τὰς ἀφορμὰς, καὶ τὸ σαυ- τοῦ κεφαλῆς καταχέων τὸ δίκην, ἢν ἐπὶ ἡρ- τησηεν ὁ πατὴρ τοῖς ἀτιμάζουσι τὸν υἱόν· ἡκε- σας λέγοντος περὶ αὐτοῦ διὰ φωνῆς τῆ Δα- βὶδ· * καὶ συκώλω σῶν ἐχθρούς αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ σῶν μισούντας αὐτὸν ἔσοπώσομαι· εἰ ἢ οὐκ ἐξῆσιν εὖ ποιεῖν ἐν σαββάτῳ, καὶ κενώλυνεν ὁ νόμος σύζεσθαι

v. 1.

A. E. 92. b. H. I. 289.

* Ps. LXXXIII. 21.

(1) Nempse in hoc capitulo v. 13. p. 189.

ψυχὴν, γέγονας τῷ νομοθέτῃ κατήγορος·
 δεξιβελικίας ἐπιτολήν, ἐφ' ἣ καὶ τεθαύμα-
 σται ἢ διὰ Μωϋσέως δειμονία· ἀλλ' οὐχ'
 ἑαυτῷ φησιν ὁ τῷ ὅλων Θεὸς τῷ ἐπὶ τῷ σαβ-
 βάτῳ τεθετικὸν νόμον, ἢ μὴ καὶ μᾶλλον τοῖς
 ὑπερχουσὶν αὐτῷ (W) αὐχένα· καλῶς ἔφη·
 ἔπαινω σὺν λόγῳ· οὐκοῦν ἀνάγκης καὶ νό-
 μος τὸ θεῖον ἐλεύθερον· πῶς οὖν αἰτιᾶ καὶ
 ἐν σαββάτῳ Χριστὸν ἐλευῖν ἐθέλοντα καὶ εὐερ-
 γητοῦντα ψυχὴν; ὅταν ἢ καὶ τῷ ἐπὶ τῷ σαβ-
 βάτῳ τεθέντα νόμον πολυπραγμαροῦν ἐθέ-
 λωμι, ἐλεημοσύνης ἕνεκα ἢ παρὰ Θεοῦ
 διωρισμένον εὐρησόμεν· ἐκέλευσε γὰρ ἀργεῖν
 ἐν σαββάτῳ, καὶ μηδεὸς τὸ σῦμασαν ἄπει-
 σαι πόνον, ἀνιεῖς ἢ μᾶλλον καὶ αὐτοῖς ὁμοῦ
 τοῖς ἀλόοις τῷ ζῶντι ἔφη γὰρ * ὅτι ἵνα ἀνα-
 παύσῃται ὁ παῖς σα καὶ ἡ παιδίσκη σα, ὁ
 βούς σα, καὶ τὸ ἵποζύγιόν σα, καὶ πᾶν κτήνος
 σα· ὃ ἢ καὶ βοῦν ἐλευῶν, καὶ τὰ ἔτερα τῶν κτη-
 νῶν, πῶς ἐκ ἂν ἠλέειεν ἀνθρώπων ἐν σαβ-
 βάτῳ, θανῆ καὶ ἀκύκτω φερεπρόντα νόσῳ;

• 10. 1. 14.

A. II.

Αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἁνοίας.

Οὐκ ἀρκεῖ σοι τὸ παράδοχον εἰς πίσιν;
 ὄρμας ἐνεργοῦντα θεοπροπῶς, καὶ μετ' ὄψε-
 σίας ἢ ἀνωτάτω θεραπειούντα σὺν ἐν ἀρ-
 ῶσιαις, καὶ (W) ἐκ φθόνου καὶ βασκανίας
 ὀδίνες φόνον;

A. 1. 24.
B. 1. 12.
C. 1. 28. b.

• 12

Ἐξῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύχεσθαι.

Πάντα παρὸς οἰκοδομὴν ἡμετέραν, καὶ εἰς
 ὄνησιν τῶν πισθόντων εἰς αὐτὸν εἰργάζετο
 Χεῖρος, καὶ πνέυματικῆς πολιτείας εἰκόνα
 ζόπον τινὰ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἀναθεῖς, ἀλη-
 θινοῦς ἠθῆν ἀποφάνειν προσκυνητάς· ἴδω-
 μι· τοίνυν ὡς ἐν εἰκόνι καὶ τύπῳ πραγμά-
 των τῶν γενησμένων διὰ Χριστοῦ, τίνα ζό-
 πον ἡμᾶς ποιῶμεν προσήκη τὰς πρὸς θεὸν
 ἰκετείας· λάθρα καὶ κεκρυμμένως, καὶ οὐδε-
 νὸς ὄρωντος, προσεύχεσθαι χεῖρ· τοῦτο γὰρ
 ὑποσηλοῖ τὸ εἰς ὄρ^ο· καὶ μόνως καὶ ὡς ἐν
 σχολῇ προσεύχεσθαι τῷ Ἰησοῦν· καὶ τοῦτο
 αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν εἰπών· * σὺ ἢ ὅταν
 προσεύχη, εἴσελθε εἰς τὸ ταμίειον σα· ἀφι-
 λοδόξως γὰρ καὶ ὅσιος ἐπαίρουτας χεῖρας
 προσεύχεσθαι δεῖ * καὶ ὡσερ εἰς ὑψος εἰς τὸ
 ἄ· θεοπατίας ὑψος ἀναπηδώντος τῷ νοῦ, καὶ
 ἀποφοιτώντος μὲν θορύβῳ παντός, ἀποφεί-

A. 1. 22. a. b.
B. 1. 62.
C. 1. 13. b.
H. 1. 280. b. sq.

• Matth. VI. 6.

• 1. Tim. II. 8.

latoris accusator; praeceptum reprehendis,
 cuius tamen causa, Moysis ministerium in
 honore est. Atqui non sibi, inquit, univer-
 salis Deus sabbati legem statuit, sed nobis
 potius qui ei cervicem subiectam habemus.
 Recte ais; verba laudo. Ergo Deus neces-
 sitate simul et lege caret. Cur itaque Chri-
 stum insimulas, misereri volentem, et ali-
 cuius vitam salvare? Quin adeo si sabbati
 ipsam legem vestigare velimus, misericor-
 diae causa a Deo praescriptam comperie-
 mus. Otiari enim sabbato mandavit, nul-
 lumque omnino laborem attingere, immo
 et ipsis ratione carentibus bestiis requiem
 concedere. Edixit enim: ut nimirum re-
 quiescat famulus tuus ac familia, bos tuus
 ac iumentum tuum, et tui iuris animal
 quodlibet. Iam qui bovis et reliquorum
 animalium miseretur, quid ni sabbato et-
 iam misereretur hominis gravi et insana-
 bili infirmitate correpti?

Ipsi autem vecordia repleti sunt.

Non tibi satis est ad fidem miraculum?
 Vides agentem quae Deum decant, super-
 naque potestate infirmos sanantem, et ta-
 men livoris et invidiae filium parturis ho-
 micidium?

Exiit in montem orare.

Omnia ad nostram aedificationem, at-
 que ad credentium ei utilitatem Christus
 operabatur: et spiritalis vitae imaginem
 quodammodo res suas proponens, veros
 volebat efficere adoratores. Videamus igitur
 in Christi operibus, tamquam in ima-
 gine ac typo, quemadmodum nos oporteat
 Deum orare. Clam videlicet et in abscondito,
 atque inspectante nemine, oportet orare.
 Namque hoc innuit solitarius in montem
 secessus, et Iesu tamquam in vacatione
 oratio: quam rem ipse verbis quoque nos
 docuit: tu autem quum oraveris, ingredi-
 re cubiculum tuum. Nam sine iactantia, san-
 ctasque manus extollentes orare opus est;
 ita ut mens tamquam in verticem aliquem
 ad Dei contemplationem conscendat, seque
 tumultu omni subtrahat, atque a munda-

nīs curis aufugiat. Atque hoc agat non fastidiose, neque cum infirma pusillanimitate, sed fortiter potius atque studiose, nec mediocri cum patientia. Audisti enim, quod non solum oraverit Christum, sed quod orando pernoctaverit.

Fortasse autem veritatis hostis haec nos dicentes non patietur. Ait enim: orat Iesus et a patre petit, quae ipse non habet. Quomodo ergo ipsum dicitis et consubstantialem patri, et ei per omnia aequalem, nullaque re differentem? Nam sine controversia, quod minus est, a potiore benedicitur. Maior porro omnino est qui dat, quam ille qui accipere aliquid postulat. Age vero in primis nos doceant isti orthodoxiae subversores, quanam re indigere filium existiment? Quid item, tamquam eo carens, postulabat accipere? Lumen erat verum, vita suapte natura, et vivificans, virtutum dominus, sapientia, iustitia, creator omnium rerum et auctor, creaturae cuilibet superior, rex universalis, caeli terraeque dispensator, omnis boni una cum Deo patre dator. Atque id a Paulo discēs quibusdam scribente: gratia vobis et pax a Deo patre nostro, et domino Iesu Christo. Is in supernis thronis pro dignitate sedet, atque ab omni creatura rationali glorificatur. Est itaque totius dignitatis, quae Deum patrem decet, substantialiter heres. Aiebat igitur ipsi: mea omnia, tua sunt; et tua, mea; et clarificatus sum in eis. Iam qui omnia habet quae Dei patris sunt propria, quid praeterea requirat? Quod si rem aliquam reapse desiderat, idque hi vere dici aiunt, nihil iam vetat dicere, patrem ipsum rei alicuius inopia laborare. Nam si cuncta filii, sunt aequae patris; re autem aliqua destituitur filius; id ipsum pater quoque experietur. Huius enim propria sunt omnia quae filius habet. Atqui pater reapse perfectissimus est, nullaque Deo digna re bona eget: sequitur ergo ut etiam filius perfe-

χροντος ἢ καὶ μερίμνης κοσμικῆς· δεῖ ἢ τοῦτο δοῦναι, οὔτε ἀφικρόως, οὔτε ἀδρανῆ ἔχοντας ὀλιγοψυχίαν ἐντόνωσ ἢ μάλλον, καὶ ἐν σκεδῇ, καὶ ἐκ ἀθαύμαστον ἔχοντας ἢ ὑπομονὴν ἀκήκοας γὰρ ὅτι ἐχ' ὑπὸ πλῆθος πύζατο Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι καὶ διεκνυκτέροσε τοῦτο δεῦναι.

Οὐκ ἀνέξεται δὲ ἴσως ὁ δὲ ἀληθείας ἐχθρὸς ταῦτα λεγόντων ἡμῶν· φησὶ γάρ· προσεύχεται καὶ ζητεῖ παρὰ τὸ πατρὸς, ἀπερ οὐκ ἐχρ' ὡς οὐκ ἔτι πατὴρ καὶ ὁμοούσιον αὐτῷ ἴσον τὸ καὶ πάντα, καὶ κατ' οὐδένα ἄπορον ἀπεικόντα; χωρὶς γὰρ πάσης ἀντιλογίας, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τὸ κρείττονος εὐλογεῖται· μείζων δὲ πάντως ὁ διδούς, τὸ ἀδικαλῶντος τί λαβεῖν (1)· ἐκέν· δεῖναι καὶ πρό γε τὸ ἄλλων διδασκίεωσαν ἡμᾶς οἱ τὰ ὀρθὰ δμοσφείοντες, τίνεσθαι εἶναι νομίζουσιν ὅπως τὸ υἱόν; τί ἢ ὡς οὐκ ἔχων ἐξήτα λαβεῖν; φῶς ἐστὶ τὸ ἀληθινόν, ζωὴ καὶ φύσις, καὶ ζωοποιός, καὶ τὸ δυνάμεων κύριος, σοφία καὶ δικαιοσύνη, κτίσης καὶ δημιουργός τ' ὄλων, παντὸς ἐπέκεινα γηινοῦ, βασιλεὺς τ' ὄλων, ταμίης οὐρανοῦ καὶ γῆς, δοτὴρ ἀγαθοῦ παντὸς ὁμοῦ τῷ πατρὶ καὶ πατρὶ καὶ τοῦτο μαθητῆ γηραφῶτος τίσι τὸ μακαρίως Παύλῳ*, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς ἡμῶν καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· τοῖς ἀνωτάτω θρόνοις ἐμπρέπει, δοξολογεῖται καὶ ἀσάσης κτίσεως λογικῆς· οὐκ ἔν ἀπάντων ἐστὶ τὸ Θεοῦ καὶ πατρὸς Θεοπεργῶν ἀξιωματῶν οὐσιαστικῶν κληρονόμοσθαι καὶ γούν ἐστι πρὸς αὐτόν· ὡς πάντα τὰ ἐμὰ, σὰ ὄντι καὶ τὰ σὰ, ἐμὰ καὶ δεδιόξασμαι ἐν αὐτοῖς· ὃ ἢ πάντα ἔχων ἴδια τὰ Θεοῦ καὶ πατρὸς, τίνεσθαι ἐστὶ λείπεται; εἰ ἢ ὄλων λείπεται τίς, καὶ τοῦτο εἶναι φασὶν ἀληθῆς, οὐδὲν ὄντι τὸ κωλύον εἰπεῖν, ὅτι αὐτὸς ὁ πατὴρ ἐν χρείᾳ καθέσθηναι τιμῶν· εἰ γὰρ πάντα τὰ υἱοῦ, τὸ πατρὸς ὄντι, λείπεται δὲ τίς ὁ υἱός, τοιοῦτος ἄρα ἐστὶ καὶ ὁ πατὴρ· αὐτοῦ γὰρ ὄντι πάντα τὰ υἱοῦ· ἀλλ' ἐστὶ παντέλει· ὁ πατὴρ, δεῖται δὲ ἔλωσ οὐδεὶς τὸ Θεοπεργῶν ἀγαθῶν· οὐκοῦν παντέλει· ὁ υἱός, ὡς πάντα ἔχων τὰ τ'

Ibidem.

* Rom. 17.

* Joh. XVII. 10.

1) Hanc esse Arianorum obiectionem patet.

πατρὸς, εἰκὼν ἔστι ἡ χαρακτῆρ ἡ ὑπόστα-
σεως αὐτοῦ· ἐν ἡ τῷ χαρακτῆρι φαίνεται
πάντως τὸ πρωτότυπον, καὶ ἐν τῷ πρωτο-
τύπῳ πάντως ὁ χαρακτῆρ· καὶ ταῦτα μὲν
πρὸς ὁμοίους.

ibidem. Φασὶ ἢ καὶ οἱ ἑξ Ἐσφορίε κενοφωνίας
συνησασμένοι, ὡς ἀνάμοσον ἢ παντῆως
θεῶ καὶ φύσιν ὅτι τῷ υἱῷ, προσεύχεται·
πρέπει ἢ μᾶλλον ἀνθρώπῳ τῷ καὶ πιαφραν
αὐτῷ συναφῶντι, τῆς ἐν τῷ ἐκ πνεύματος
Δαβὶδ· αὐτὸς ἐν ἄρα ἦν, ὁ ἢ εὐχην ἀνατεί-
νων· τί οὖν πρὸς τοῦτο ἐξῆλθε; γινώσκατε
παντῆως ἡ ἐνανθρωπήσεως ἢ μονογενῆς τὸ
μυστήριον· μνημονεύσατε λέγοντος ἢ μακα-
ρίαις εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου· καὶ ὁ λόγος, σάρξ
ἐγένετο· καὶ τὰτο ἦν ὁ πάνσοφος Παῦλος *
ἐμφανὲς κατέσκησε. λέγων περὶ αὐτοῦ· οὐ γὰρ
δὴ πρὸ ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ ἀπὸ
πρὸς ἡμᾶς ἄβραάμ ἐπιλαμβάνεται ὅθεν ὄφθαλ-
μοῖς πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι, ἵνα
ἐλεῆμων γένηται καὶ πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς
τὸ θεόν, εἰς τὸ ἰλάσασθαι ἢ ἀμάρτιας ἢ λαῶ·
ἀνθ' ὅτι δὴ οὐκ ἢ ἠυσηθῆναι μὲν θεικῶς,
ὡς λόγον ἐκ τῆ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἑαυτὸν ἢ
καθῆναι πρὸς κένωσιν, καὶ πρὸς ἀδελφότητα
ἢ πρὸς ἡμᾶς, διὰ τῆ ἠγάπης καὶ ἡμᾶς,
ὁμοιωθῆναι τε καὶ πάντα τοῖς ἐπὶ τῆ γῆς,
δίχα μόνως ἀμάρτιας, ἢ ἡ ἀνθρωπότητος
ἐκπέμπεται μέτρον· ἢ γὰρ γέγονε καὶ
ἡμᾶς, ἐκ πολλῆς ἄγαν ἡμερότητας καὶ φι-
λανθρωπίας, οὐκ ἀπαχιοῖ τὰ ἀνθρώπινα
τύπας ἡμεῖς ἢ εἰς λήξιν ἐπικειας ποιούμε-
νον τὰ καὶ ἑαυτὸν ἢ, ὡς ἔσθη, τοῖς ἰχθυ-
σιν αὐτοῦ κατακολεθεῖν σπεδῶσάμεν (1).

* Hebr. II. 16.

v. 13. Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεζήτησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ
καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν

etissimus sit, quandoquidem paterna omnia
habet, et est imago ac figura substantiae
illius. Porro in figura prorsus agnoscitur
prototypon, vicissimque in prototyπο fi-
gura. Atque haec contra illos dicta sint.

Sed et qui Nestorii nova doctrina se
abripi siverunt, aiunt prorsus non conve-
nire ut filius qui est suapte natura Deus
oret: id autem decere potius copulatum
illi hominem, id est eum qui de stirpe Da-
vidis est. Hic ergo erat, a quo oratio fie-
bat. Iam quid ad haec dicimus? Profecto
vos incarnati Unigeniti mysterium prorsus
ignoratis. Mementote verborum beati evan-
gelistae Iohannis dicentis: et Verbum caro
factum est. Quam rem sapientissimus no-
bis Paulus edisserit, de illo dicens: non
enim angelos, sed Abrahami semen appre-
hendit: unde oportuit eum per omnia
fratribus similari; ut misericors fieret et
fidelis pontifex erga Deum, atque hunc po-
puli peccatis propitium redderet: propte-
reaque natum illum quidem divinitus, ut-
pote Dei patris Verbum, semet ad exinanitionem demississe ad nostram usque fraterni-
tatem, nostra scilicet conditione suscepta,
factum esse terrigenis omnino similem, ex-
cepto peccato, atque ex humana humili
conditione processisse. Nam quia factus est
tamquam unus ex nobis, ob multam suam
bonitatem atque clementiam, humana non
dedignatur; typum nobis summae mansue-
tudinis praebens se ipsum, ut vestigia eius
sectari studeamus.

Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos;
et electisque duodecim ex ipsis etc.

A. f. 93. B.
H. f. 63.
G. f. 13. B.
Διανικητερέυσας εἰς προσκύχην ὁ κύριος
ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἀρρήτως τὴν καὶ ἀπει-
ροτήτως, καὶ ὡς μόνος οἶδεν αὐτὸς, τὰς πρὸς
γὰρ τὸ ἐν οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεὸν ἀγαλλέξαι
ποιισάμενος, καὶ τὸ πον ἡμῶν σωτηριῶντος

Postquam tota nocte perseveraverat
orans dominus noster Iesus Christus, et
ineffabili incomprehensibilique ratione,
quam solus ipse novit, cum caelesti patre
Deo colloctus fuerat, exemplar nobis rei

(1) Post hoc lautum Cyrilli fragmentum, in cod. II. folio extremo 295. haec sunt. Τέλος τοῦ πρώτου
τῶν τεσσάρων τευχῶν τῶν εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν ἄγιον εὐαγγέλιον κατὰ συναγωγὴν ἐξηγήσεων ἡμερονίων παρὰ Νι-
κήτα διακόνου τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας καὶ διδασκάλου, τοῦ Σεβέρου· Explicit primus ex quatuor tomis
explanationum in sanctum Lucae evangelium collectionis, quam fecit Nicetas magnae Dei ecclesiae dia-
conus et magister, Serrarum detude episcopus. At in magno codice A. sunt etiam reliqui tomi tres.

salutaris se ipsum exhibens; docuit enim quomodo oporteat recte inculpateque preces facere; descendit de monte, et mundi sacerdotes designat. Ait enim illis: vos estis lux mundi. Huius apostolorum sanctorum electionis beatus quoque David meminit dicens veluti ad Christum: constitues eos principes super omnem terram: memores erunt nominis tui in omni generatione et generatione. Certe dum adhuc in corporibus versabantur, memores gloriae Christi erant, et civitatibus atque regionibus sacramentum eius praedicabant. Postquam autem ad supernas vocati fuerint stationes, nihilo adhuc minus de ipso nobis loquuntur, per suas sapientissimas quas de eodem exararunt scripturas. Et illi quidem secundum legem mosaicam electi sacerdotes, Aaron et socii eius, sacris decoris vestibus exterius ornabantur: at divi discipuli spiritalibus donis fulgentes, evangelicorum oraculorum ministerio deputantur. Dictum quippe illis est: infirmos curate, daemonia eicite, leprosos mundate, mortuos resuscitate. Reapse Christi virtute instructi, universum orbem stupore adfecerunt. Veruntamen spectra summam evangelistae sedulitatem. Non enim simpliciter dixit electos fuisse apostolos, sed nomina-

πράγματος εαυτὸν ὡς θεός· ἐδίδαξε γὰρ τίνα τρόπον ὀρθῶς τε καὶ ἀμωμήτως χρῆσαι ποιεῖσθαι τὰς προσεύχας, κάτισιν ἐκ τῆς ὄρας, καὶ εὖ τὴν οἰκουμένην μυσαγωγῶν ἀναδείκνυσιν (1). ἔφη γὰρ πρὸς αὐτοὺς· * ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τῷ κόσμῳ· ταύτης ἢ τῆς ἀγίων ἀποστόλων προβόλης μνημονεύει λέγων καὶ ὁ μακάριος Δαεῖδ, ὡς πρὸς Χριστόν· * καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πάντα τὴν γῆν, κηροθήσονται τῷ ὀνόματί σου ἐν πάσῃ γῆ· καὶ ὡς καὶ ἡμεῖς· καὶ μὲν γὰρ ὄντες ἐν σώματι, ἐμνημόσυνον τὸ δόξης Χριστοῦ, πόλεσι τε καὶ χώραις τὸ αὐτοῦ καλοῦντες μυσῆριον· ἢ πρὸς τὰς ἀνά κέκληνται μοιᾶς, οὐδὲν ἥττον ἡμῖν καὶ οὕτω δὴ λέγονται περὶ αὐτῶν, διὰ τὸ πανσόφως συγγραφεῖς ἡς πεποιθῆναι περὶ αὐτοῦ· καὶ οἱ μὲν καὶ Μαυροῦτος νόμον χρηστοποιηθέντες ἱερεργοί, Ἀαρὼν διηλοῦσι καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, ἱεροπρεπέσιν ἐσθήμασιν αἰσθητῶς κατεκαλλύνοντο· οἱ δὲ γε θεασίους μαθεῖναι, χάρισμασι τοῖς πνευματικοῖς ἀεπρέποντες, τῷ εὐαγγελικῷ θεασίματων τῷ δὴμονίαν ἐνεχερίζοντο· εἰρηται γὰρ πρὸς αὐτοὺς· * ἀσθενούντας θεραπεύετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε, λεπρούς καθαρῶς, νεκρούς ἐγείρετε· καὶ γῆν, τὸ Χριστοῦ φοροῦντες δύναμιν, κατέαληπτον πάντα τὸ οἰκουμενικὸν· πλὴν ὅρα τὸ εἰς ἄκρον τῆς γῆς τῷ εὐαγγελιστῶ· οὐ γὰρ ἀπλάς ἀναδειχθῆναι εὖ ἀγίως ἀπο-

* Matth. V. 14. A. I. 94.

* Ps. XLIV. 17.

* Matth. X. 8.

(1) Ad hunc locum in codice B. p. 63, et in cod. G. f. 14. anonymus interpres subsequens scholion scribit, testimonium praebens commentariis Cyrilli non in Lucam tantummodo verum etiam in Matthaeum. (Et quidem Cyrilli in Matthaeum locus haec appellatus, adhuc desideratur. Nanique ad Matth. IV. 18. seqq. ubi de apostolorum designatione agitur, nihil habent cyrillianum catenae Possini atque Corderii.) Sic ergo hoc loco anonymus vaticanus. Ζήτει τοὺς λόγους τῆς δευτεροκρίσεως τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς ἐν τῷ 18ῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου, καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ βιβλίου κεφαλαίου τοῦ παρόντος εὐγγελιστοῦ, ἔνθα ὁ Χριστὸς λαβὼν τὸ βιβλίον Ἰσαίου τοῦ προφήτου ἀνέγνω· εὐρήσεις γὰρ ἐκεῖ ἐμνηνῆσαι δαυμαστὴν τοῦ ἀγίου Κυρίλλου, ἣν ποιεῖται εἰς τὸ κηροῦ ἐκείνων κυρίου δεκτὸν ὡσαύτως καὶ ἐν 18ῳ κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ τούτου εὐαγγελιστοῦ· ἴστέον δὲ ὅτι καὶ κατὰ τὸν τύπον τῶν δωδεκα βωῶν, τῶν βασταζόντων τὴν ὑπὸ Σολομῶντος κατασκευασθεῖσαν θάλασσαν, ὁ τῶν ἀποστόλων ὀρίζεται ἀριθμὸς· καὶ γὰρ ἀνά τρεῖς ἐκ τεσσάρων μερῶν ταύτην βαστάζοντες τὴν τῆς ἀγίας τριᾶδος κήρυκα, καὶ τὴν δι' αὐτῶν τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων ἐκπομπὴν εἰς τὰ τέσσαρα τῆς γῆς πέρατα· καὶ γὰρ καὶ οἱ αἰα τῆς θαλάσσης ἐκίνης ἢ νοητῆ τοῦ βαπτίσματος θάλασσα, ἢ ἀποκαθαίρουσα τὸν κόσμον ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν, ἢ ἐκ τοῦ νοητοῦ συστάσα Σολομῶντος, εἰκνίζεται. Quaere quae late dicuntur de duodecim apostolorum electione in XIX. capitulo (IV. 18.) evangelii secundum Matthaeum, et circa medium septimi capituli (IV. 17.) praesentis evangelistae, ubi Christus captum manibus Isaiae librum legit. Illic enim invenies sancti Cyrilli miram explanationem, quam facit verborum « praedicare annum Domini acceptabilem. » Similiter etiam in XXXIV. capitulo huius ipsius evangelistae. Sciendum porro est, iuxta exemplum duodecim boni, qui fabricatum a Salomone mare gestabant, duodecim apostolorum definiti numerum. Nam terni in quatuor ducti, sanctae Trinitatis tulerint praedicationem, quatuorque evangelionum per ipsos in quatuor mundi partes gestatio fuit. Et quidem mari illo, intellectualis baptismi mare, quod mundum peccatis purgat, et a spiritali Salomone constitutum fuit, figuratur. Recole dicta p. 158. n. 1.

ςόλως φησίν, ὀνομασί ἢ μᾶλλον ἐπεινεγε-
 μένης αὐτοῖς κῆ τῷ ἁποστόλῳ μνήμης, ἵνα
 μή τις αὐτὸν ἐγχαίρει τολμήσῃ τῷ χορῶ
 τῷ ἔχειλεγγόμενων ὡς γὰρ ὁ Παῦλος φησίν.*
 οὐχ' αὐτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμὴν, ἀλλ' ὁ
 καλοῦμενος ὑπὸ τῷ Θεοῦ κῆ γούν ὀνομασί
 τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ κεκλημένῳ εἰς τὸ μέγα
 τοῦτο κῆ λαμπρὸν ἀξίωμα, πρὸς τοῦτο τι-
 νές καθίκοιτο κῆ καιροῦ ἀπονοίας κῆ θρά-
 σεις, ὡς ἀποστόλως αὐτοῦ ὀνομάσαι Χει-
 σοῦ, @ τιμὴν ἀρπάσαι τὸ οὐκ ἐνεμηθεῖ-
 σαν αὐτοῖς· τοῦτοι οἱ Θεοῖσι μαθηταί,
 πεποιθῆναι μνήμῳ φασὶ γάρ.* οἱ τοῖστοι
 ψευδοπόστολοι, ἐρτάται δόλιοι, μετασχη-
 ματιζόμενοι εἰς ἀγγέλους δικαιοσύνης (1)· κῆ
 οὐ θαῦμα· αὐτὸς γὰρ ὁ σατανᾶς, μετασχη-
 ματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός· οὐ μέγα οὖν,
 εἰ κῆ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζο-
 νται εἰς ἀγγέλους δικαιοσύνης· οὐδένα τῶν
 ἰσχυρῶν ἡμεῖς ἢ ἀδραξόμεθα, πλὴν ὅτι
 μόνως οὖν διὰ τῶν εὐαγγελικῶν γραμμάτων
 ὀνομασθέντες, κῆ τῷ μετ' ἐκείνους ἀναδειχ-
 μένοι, τῷ σοφώτατον Παῦλον· ὃ κῆ αὐτὸς ὁ
 σωτὴρ μεμαρτύρηκε λέγων*, ὅτι σκεῦϑ
 ἐκλογῆς ἐσὶ μοι οὖν τῷ βασάσαι τὸ ὄνομά
 μου ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν.

H. 1. 1. 291.

Τούτους (2) προανατέπει μὲν ὁ νόμος,
 προεκίρυξαν ἢ ἀροφῆται· γέγραπται γέν
 ἐν μωσαικῷ βιβλίῳ.* @ λήψεθε σήμερις
 κῆ ποιήσετε αὐτὴν, δώδεκα ἄρτους· κῆ ἐπιθή-
 σεται αὐτοῖς, δύο θέματα, ἐπὶ τῷ ζῆαζαν
 τῷ καθαρῶν, ἑναντι κυρίῳ· κῆ ἐπιθήσετε ἐπὶ
 τὸ θέμα λίβανον κῆ ἄλας· κῆ ἔσονται εἰς ἄρ-
 τος, εἰς ἀνάμνησιν ἀροείμῳ τῷ κυρίῳ·
 ἄρτος μὲν γὰρ ὁ εἶς οὐρανοῦ κατῆθῶν, κῆ
 ζῶν διδούς τῷ κόσμῳ, τίς ἂν ἕτερος εἴη
 παρὰ τῷ ὅλων σωτῆρα Χριστόν; κῆ μίμη-
 σιν ἢ πρὸς αὐτὸν, ἄρτοι κέκλινται κῆ οἱ
 μακάριοι μαθηταί· μέτεχοι γὰρ γεγονότες
 τῷ ζῆφοντος ἡμᾶς εἰς ζῶν ἀϊώνιον, ζῆφεισι

(1) Sacer textus gr. et lat. in apostolos Christi. Ergo heic mendum potius videtur, praesertim quia
 poesta repetitur in angelos iustitiae.

(2) Totus qui sequitur tractus usque ad verba προανατέπει τῷ θεῷ τῶν ὑπ' οὐρανῶν, dicitur in codd. A.
 et H. sumptus ex homilia, Cyrilli scilicet, quia praecedens textus Cyrilli est. Quum autem hic ipse tractus
 promissus fuerit a Cyrillo superius in hoc commentario p. 185, sequitur rursus ut omnino ex homilia Cy-
 rilli sit. Porro Cyrilli ss. bibliorum explanationes concionatorio more saepe dictas fuisse constat atque con-
 scriptas; ut usuenit etiam apud Latinos, puta Augustinum, et alios.

tim intulit primorum horum mentionem;
 ne quis forte se ipsam adscribere auderet
 electorum choro. Namque ut Paulus ait:
 nemo sibi honorem, sed qui a Deo
 vocatur. Age vero quamquam sancti apo-
 stoli ad hanc magnam splendidamque dig-
 nitatem vocati nominatim fuerunt, nihilo-
 minus per tempora quidam homines tan-
 tam sibi insaniam audaciamque sumpse-
 runt, ut se Christi apostolos nominarint,
 honoremque minime sibi concessum arri-
 perunt. Hos divi discipuli commemorarunt
 dicentes: eiusmodi pseudoapostoli,
 operarii subdoli, in angelos iustitiae se-
 met transfigurantes. Nec mirum; namque
 et ipse Satanas transfiguratur se in angelum
 lucis: ergo magni non est aestimandum si
 ministri quoque eius in angelos iustitiae
 sese transformant. Neminem itaque nos
 agnoscimus aut recipimus, nisi solos il-
 los in evangelicis litteris nominatos, et il-
 lum post eos electum sapientissimum Pau-
 lum; cui et ipse Servator testimonium de-
 dit dicens: quia mihi vas electionis est,
 ut portet nomen meum coram omnibus
 gentibus.

Hos (apostolos) lex portendebat, prae-
 dixerunt etiam prophetae. Scriptum est
 enim in mosaica lege: et accipietis simlam,
 ex eaque duodecim conficietis panes; et im-
 ponetis ex eis duos missus (seu proposi-
 tiones) in mensa munda ante Dominum:
 et super re proposita thus ponetis et sal:
 eruntque hi panes memorialis instar pro-
 positi Domino. Certe panis de caelo de-
 scendens, vitamque mundo suppeditans,
 quinam erit alius nisi omnium servator
 Christus? Porro ad huius imitationem pa-
 nes appellantur etiam beati discipuli: qui
 participes effecti eius a quo nos ad aeter-

nam vitam nutrimur, ipsi quoque scripturis suis alunt esurientes sitientesque iustitiam. Sicuti etiam quum lux vera Servator esset, lucem appellavit etiam discipulos, vos enim estis inquit lux mundi; sic et ipse quum panis vitae sit, discipulis suis concessit, ut panis instar esse crederentur. Iam tu mecum considera legis sollemnitatem: superponetis, inquit, panibus thus et sal. Quippe thus boni odoris symbolum est, sal autem sapientiae ac mentis: quae ambo arprime sanctis apostolis inerant. Nam beneolens erat vita ipsorum, ita ut dicerent: Christi bonus odor sumus Deo. Erant praeterea valde prudentes. Audio item prophetam Davidem in psalmis de ipsis dicentem: ibi Benjamin in mentis excessu: principes Iudae duces eorum, principes Zabulon, principes Nephthalimi. Etenim ex omni prope Israhelis tribu delecti fuerunt beati discipuli, erantque lumina universi mundi, et vitae verbum continebant. Quodque mirum est, splendidam quidem eloquentiam habent ethnicorum sapientes, politeque admodum dicunt; verum Servatoris nostri discipuli opifices erant et nautae ac piscatores, absque orationis pompa, sine verborum selectorum copia. Sed etsi sermone rudes, scientia tamen divites. Ecce enim iam tacent ethnicorum litterae, et vocabulorum defluxit ornatus; praevallet autem in universo terrarum orbe evangelicae praedicationis vis. Huius rei meminit Deus etiam ore Hieremiae loquens de communi hoste Satana: vae, qui non sua multiplicat, et qui clavum suum graviter figit! Nam statim exsurgent qui eum mordeant, et evigilabunt adversarii tui, qui te diripient. Cunctos videlicet in mundo homines, licet in aere suo non haberet, collegerat ad se Satanas, et sive adoratores effecerat, clavo suo graviter fixo. Sed enim evigilarunt qui eius vasa diriperent. Nam-

καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν ἰδίων συγγραμμάτων ὄντων πάντας καὶ διψώντας τὴν δικαιοσύνην. ὥστε ἢ φῶς ὑπάρχων τὸ ἀληθινὸν ὁ σωτὴρ, φῶς ὠνόμασε καὶ ὄντων μαθητῶν. * ἡμεῖς γὰρ ἐσμεν τὸ φῶς τῆς κόσμου, οὕτως καὶ αὐτὸς ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, ἐχαρίσατο τοῖς αὐτοῖς ἀναθηταῖς, τὸ ἐν τῷ ἄρτι φάει τῶν ἄρτων· καὶ μοι βλέπε τὸ νόμον * τὸ εὐτεχνές· ἐπιθήσετε γὰρ φησὶ ἐπὶ ὄντων ἄρτους λίβανον καὶ ἄλας· καὶ ὁ μὲν λίβανος εὐωδίας ἐστὶν σύμβολον· οἱ ἢ ἄλας (1), σιέσεως καὶ φρενῶν· ἐνυπὴρον ἢ ἄκρως ἐμφότερα τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις· εὐωδίας γὰρ ἦν ὁ βίος αὐτοῖς· καὶ γούνη φραστικὴ *, ὅτι Χριστὸς εὐωδία ἐσμέν τῷ Θεῷ· ἦσαν ἢ πρὸς τοῦτω, καὶ πανσύνετοι· ἀκούω ἢ καὶ τῆς προφήτης Δαβὶδ ἀλλοτῶς τε καὶ λεόντος περὶ αὐτῶν *, ὅτι Βενιαμὴν ἐν ἐκείνῳ ἄρχοντες Ἰουδα ἠγεμόνες αὐτῶν, ἄρχοντες Ζαβουλὸν, ἄρχοντες Νεφθαλίμ· σχεδὸν γὰρ ἐξ ἀπάσης φυλῆς τῆς Ἰσραὴλ, ἀπόλεκτοι λέγονασιν οἱ μακάριοι μαθηταὶ καὶ φωστῆρες ἦσαν οἰκουμενικοὶ, λόγον ζωῆς ἐπίσχοντες· καὶ τό γε παράδοξον· εὐλωτῆρι μὲν γὰρ ἔχουσι λαμπρὰν οἱ τῶν ἑλλήνων σοφοί, καὶ εὐσομοῦσιν ἄγαν· οἱ δὲ γε τῶν σωτῆρος ἡμῶν μαθηταὶ, ἄνθρωποι λεγόνασιν χερσὶ χεραὶ, καὶ θαλασσορροί, καὶ ἰχθυοθήραι, οὐ κόμπων ἔχοντες λόγον, οὐ λέξων εὐσπορίαν δεδοκιμασμένων· ἀλλ' ἰδιώται μὲν τῷ λόγῳ, πλοῦσιοι ἢ τῆ γνώσῃ· καὶ σεσίγηται μὲν τὰ ἑλλήνων γραμματα, καὶ ἢ τῶν λέξεων εὐκομῶν· κατακρατεῖ ἢ τῶν οὐρανῶν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων ἢ δυνάμεις· τούτων δεξιόμενται Θεὸς καὶ διὰ φωνῆς Ἱερραμίας (2), λέγων περὶ τῶν πάντων ἐχθρῶν, φημί δὴ τῶν σατανῶν· εἰ, ὁ ἀληθὴν αὐτῶν τὰ ἐκ ὄντα αὐτῶν, καὶ βαρύνων τὴν κλοῖον αὐτῶν εἰς βαρῶν· ὅτι ἐξ αἰφνης ἀναστήσονται οἱ θάκνοντες αὐτῶν, καὶ κινήσουσιν οἱ ἐπίβουλοι σε, καὶ ἔσῃ εἰς δεξιὰ πᾶσιν αὐτοῖς· ἅπαντας μὲν ὄντων ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων οὐκ ὄντας αὐτοῦ, σωτήρα καὶ ὁ σατανῶν, καὶ ἰδίως ἀσέφην προσηυπητῶν, καταβαρύνων αὐτοῦ τὴν κλοῖον· ἀλλ' ἐξένη-

* Matth. V. 14.

* II. Cor. II. 15.

* Ps. LXXVII. 28.

(1) Ita est in codd. Et sic latine sal tum neutrius generis est tum etiam masculini.

(2) Immo dicendum est Habacuc II. 6. Paria munda nos arguimus in secundo nostro S. Cyrilli volumine pagg. lat. 37. 157. 206.

φαν οἱ ἀπεραζόμενοι αὐτοῦ τὰ σκῆνη· ἐθέρωσον γὰρ τὴν ἀποστολικὴν μυσταγωγίαν τὸ δῆτυον ἅπαντας ὅσων πεσπλανημένους, καὶ προσεκόμισαν τῷ Θεῷ τὸ ὕψ' οὐρανόν.

A 17. Ἐστὶν ἐπὶ τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἐπιπέσει ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν.

A 18. 19.

Ἄρθρον δὲ μοι τὴν χειροτονίαν τὴν ἑβραίων, ἐ γὰρ ἐν ἑβραϊσῷ ἡ ληθότως ἀπεράχθαι φησὶν αὐτὸς ὁ σοφώτατος εὐαγγελιστὴς, συναγερμένων ἢ μάλλον πολλῶν μαθητῶν ὄχλου τὴν πολλὴν ἐξ ἀπάσης τῆς Ἰουδαίας χώρας, καὶ ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς Γύρας καὶ Σιδῶνος· οὗτοι ἦσαν εἰδωλόλαφοι, ἦγεν ἐπ' ἀμφοτέραις τῆς ἰγνύας χαλκούμενος*, καὶ τιμωρ-τες μὲν ἐκ μέρους τὰ τῆς Ἰουδαίας ἔθνη, τῆ γε μὴν τὴν εἰδωλόλαφίαν αἰτιμάτων οὐκ εἰσάπαν ἀποφοιτήσαντες· ἀεπαρκταί τὸινυν ἢ χειροτονία, τούτων πάντων παρόντων, καὶ ἐφ' ἅπασαν τὴν ὕψ' οὐρανὸν τέθειται μυσταγωγοί· ὁ δὲ καὶ πεπράχασιν, καλοῦντες μὲν Ἰουδαίους ἐκ νομικῆς λαφείας, ὅσων δὲ γὰρ τῆ δαιμονίων φερασθέντων ἐκ πλάνης ἐλληνικῆς, εἰς τὴν ἀληθείαν ἐπίγνωσιν ἀναδείξας ἢ ὅσων ἰσχυρὸς ἀποστόλος, πλείων ὅσων καὶ ἀξιαγέσιον σημείων γέγονεν ἀποτελεσθῆς, δαιμονίοις ἐπιπλήτων, ἀνιάτων ἀφρώσπημάτων ἐλευθερῶν ὅσων προσιόντας αὐτῷ, καὶ θεοπεπρασάτων ἀποσταλῶν τὴν αὐτοῦ δύναμιν· ἢ εἰδῆεν οἱ ἐπ' αὐτῷ συνδεδραμνότες Ἰουδαῖοι τὴν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς χώρας, ὅτι τετίμηνται τῷ τῆ ἀποστολικῆς ἀξιώματι παρὰ Χριστοῦ, καὶ οὐχ' ἐνὸς ὄντος τῆ κατ' ἡμᾶς ἀνθρώπων κοινῷ, Θεοῦ ἢ μάλλον ὡς ἐνανθρωπήσαντος λέγει, καὶ τὴν ἰδίαν σώζοντος δόξαν· δύναμις γὰρ παρ' αὐτῆς ἐξήχετο, καὶ ἴατο πάντας·* οὐ γὰρ ἰσχυρὸν εἰδαιέζετο τὴν παρ' ἑτέρου Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτὸς ὢν φύσει θεός, εἰ καὶ γέγονε σὰρξ, τὴν ἐπὶ τοῖς κάμνεσιν ἐκπέπτωτων δύναμιν, ἴατο πάντας· εἰ ἢ βέβηλα καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀποστολικῆς μαθεῖν ὀνομάτων, ἴσθι ὅτι Πέτρος μὲν ἐρμηνεύεται, ἐπιπλῶν ἢ ἐπιπλήτης· Ἀνδρέας ἢ, δύναμις εὐπρεπῆς, ἢ ἀποκενόρμος· Ἰακώβος, περ-νιστὴς ὄντος· Ἰωάννης, κυρὸς χάρις· Ματ-

que apostolici magisterii rete cunctos errore vagantes cepit, atque ita universus orbis ad Deum est conversus.

Stetit in loco campestri, et turba discipulorum eius, et multitudo copiosa plebis.

Animadvertite sis electionis rationem; non enim clam neque latenter rem actam dicit sapientissimus evangelista, sed congregatis potius multis discipulis, magnoque plebis numero ex universa Iudaeorum regione, et ex maritima Tyri ac Sidonis. Hi porro idololatrae erant, sive in utramque partem claudicantes; Iudaeorum nempe ritus partim reverentes, neque tamen idololatriae crimen satis omitentes. Peracta fuit igitur electio, cunctis his adstantibus, et universo orbi dati sunt sacri magistri: quod reapse munus gesserunt, Iudaeos a legali cultu vocantes, daemonum vero cultores ab ethnico errore, ad veritatis notitiam. Iam vero sanctis deputatis apostolis, plurima ac mira coepit miracula patrare, daemones increpans, insanabilibus mortis ad se accedentes liberans, suamque Deo convenientissimam demonstrans potentiam; ut Iudaei accurrentes cognoscerent, nec non idololatriarum terrarum incolae, honoratos illos fuisse apostolatus dignitate a Christo, non tamquam uno ex nobis communi homine, sed Deo potius incarnato Verbo, qui maiestatem suam conservabat. Etenim virtus de illo exibat, et sanabat omnes. Non enim vires ab alio mutuabatur Christus, sed ipse naturaliter Deus, etsi caro factus, vim suam aegris inspirans, cunctos sanabat. Quod si vis apostolicorum quoque interpretationem nominum cognoscere, sic habeto. Petrus interpretatur solvens aut cognoscens. Andreas vis decora, vel respondens. Iacobus, laboris supplantator. Iohannes, Dei gratia. Matthaeus, donatus. Philippus, os manuum (1), vel lampadis os. Barptolemaeus,

(1) Mendose in D. Thomae catena: *Philippus, os magnum*; nam graece est χειρῶν. Mendum hoc certe extat in tribus, quas inspexi, thomisticae catenaeditionibus, Romae 1470, Parisiis 1546, Venetiis 1746.

* III. Reg. XVIII. 21.

* Luc. VI. 19. C. 1. 118.

filius aquas suspendens. Thomas abyssus vel gemellus. Iacobus Alphaei, supplantatio vitae incendens. Iudas, confessio. Simon, obedientia (1).

Beati pauperes.

Igitur ad evangelicae vitae novitatem post electionem suos erudiens discipulos Servator, sic loquitur. Quosnam vero pauperes sermone designet, cognoscere necesse est. Namque apud Matthaeum, beatos futuros ait pauperes spiritu, atque ipsorum fore regnum caelorum; ut pauperem spiritu illum esse intelligamus, qui sit modestus, et limitatus veluti animum gerat: est enim hic praeclarus et Deo spectabilis vir. Quare et per quemdam sanctorum prophetarum ait: super quem respiciam, nisi super humilem et quietum et sermones meos tremement? Ait etiam propheta David: cor contritum et humiliatum Deus non despiciet. Immo et ipse Servator: discite a me, inquit, quia mitis sum et humilis corde. Verumtamen in proposita nuper nobis lectione, beati fore dicuntur pauperes, sine illo additamento, « spiritu. » Sic autem loquuntur evangelistae, haud invicem adversantes, sed narrationem saepe inter se dispertientes. Modo enim iisdem capitulis iuncti incedunt; modo autem partem ab uno praetermissam alius suis scriptis supplet, ne quid necessarium vel utile Christi fideles latere possit. Videtur ergo hoc loco pauperes dicere illos qui lucri amorem cohibent, et moribus sunt minime avaris. Itaque sapientissimus Paulus optima nobis doctrinae magister apparuit dum ait: mores sine avaritia, contenti praesentibus. Addebant praeterea: habentes escas et indumenta, his contenti erimus. Apprime scilicet oportebat, quia salutarem et evangelicam doctri-

θαῖος, δεδωρημένος· Φίλιππος, σόμα χαρῶν, ἢ σόμα λαμαάδος· Βαρτολομαῖος ἄ, υἱὸς κρεμάσας ὕδατα· Θωμᾶς, ἄβυσσος, ἢ δίδυμος· Ἰάκωβος Ἀλφαῖς, περιρισμὸς βαδίσεως ζωῆς· Ἰούδας, ἐξομολόγησις· καὶ Σίμων, ὑπακοή.

Μακαριοὶ οἱ πτωχοὶ.

Eis kainotēta mēn oūn zōēs euaγγελικῆς μὲν τῷ χαροτοῖαν καταρῶνθμίζων ὁσὺ ἑαυτῆ μαθητᾶς ὁ σωτῆρ, ταῦτα φησὶ περὶ πόων ἢ ἄρα πτωχῶν ταῦτα ἔλεγει, ἀναγκαῖον ἰδεῖν· ἐν μὲν γὰρ τῷ καὶ Ματθαῖον*. μακαριοὶ ἔσεσθ φησὶ ὁσὺ πτωχὸς τῷ πνεύματι, καὶ αὐτῶν εἶναι τὴ βασιλείαν τῶ οὐρανῶν· ἵνα τοῦτω πτωχὸν τῷ πνεύματι, τὴ μετρίφρονα καὶ συνεσάλμενον ὡσπερ ἔχοντα νοῦν· ἀξιοζήλωτος ἢ ὁ τοιοῦτος καὶ θεῶ γνώριμος· καὶ γοῦν ἐφη δι' ἐνὸς τῶ ἀγίω πωροφῶν*. εἰαί τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἰεἰαί τὴ ταπεινὸν καὶ ἡσύχιον καὶ ζέμοντά με ὁσὺ λόγος; ἐφη ἢ καὶ ὁ ποροφῆτης Δαβὶδ*. ὅτι καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπαινωμένην ὁ θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει· ναὶ μὲν καὶ αὐτὸς ὁ σωτῆρ*, μάθετε ἀπ' ἐμοῦ φησιν ὅτι: πρῶτον εἰμὶ καὶ ταπεινὸς τῆ καρδίας· ἐν δὲ γε τοῖς ποροκαμένιοις ἡμῖν ἀναγνώσασαι, μακαριοὶ ἔσεσθ φησὶ ὁσὺ πτωχοὺς, οὐ προσκαμένους τῷ πνεύματι· οὕτω δὲ φασιν οἱ εὐαγγελισταί, οὐκ ἀλλήλοισ ἐναντιούμενοι, ἀλλὰ μεριζόμενοι πολλάκις τὰ διηγήματα· καὶ ποτὲ μὲν διὰ τῶ αὐτῶν βαδίζεσι κεφαλαίων, ποτὲ ἢ τὸ τῶ εἰς ὄψμαλφθῆν, ἕτερον ταῖς ἰδίαις ἐντίθησι συγγραφαῖς· ἵνα μηδὲν τῶ ἀναγκαῖον εἰς ὄνησιν λαθεῖν δυνηθῆ ὁσὺ πωσειόντας εἰς Χεῖσόν· εἰοικε τοῖνον πτωχοὺς ὀνομάζεν ἐν τοῦτοις, ὁσὺ φιλοκερδείας κερῖττονας, καὶ τὴ ζῶπον ἔχοντας ἀφιλάργυρον· καὶ γοῦν, ὁ σόφωτατῶ Παῦλος, ἀρίσων ἡμῖν μαθημάτων εἰσηγητῆς ἀναδείκνυται, λέγων·* ἀφιλάργυρος ὁ ζῶπος. ἀρκούμωρος τοῖς παρῆσι προστίθει ἢ τοῦτοις, ὡς ἔχοντες ἢ δρετροφᾶς καὶ σκεπᾶσματα, τοῦτοις ἀρεθησπόμεθα· εἰα

V. 59.

A. L. 95. 1
B. 1. 63. 1
C. E. 115.

* Matth. V. 1.

* Is. LXVI. 1.

* Ps. 137.

* Matth. XI. 29.

* Hebr. XIII. 5.

(1) Haec omnia nomina similiter fere explicata invenies in S. Hieronymi libro de nom. hebr.

(2) Ita est in cod., et sic in aliis quoque libris scribitur. Ceteroqui vera lectio videtur Βαρτολομαῖος, Ptolemaei filius.

ἡδ' ἔδει τὸ σωτήριον καὶ εὐαγγελικὸν μέλλοντας
 αὐτοῦ δὲ βλάσφημι κήρυγμα, ἀφιλόπλευρον
 ἔχιν τὸ φρόνημα, καὶ εὐσχαλον ἐπὶ τὰ κρείττω
 ἢ ἑπιθυμίαν. Οὐ πάντων ἢ τ' ἐν εὐπορίᾳ
 ὄντων ὁ λόγος καθάπτεται, μόνων ἢ
 ἐκείνων τ' περὶ τὰ χρεῖματα τ' πόθον κεντη-
 μένων· τίνες δὲ εἰσι οὗτοι; οἱ μὲν δ' τ' κυρίως
 φωνῆς ἀκούοντες λέγοντος· * μὴ θησαυρί-
 ζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆ γῆς κ. τ. λ.

V. 21

Μακάριοι οἱ πεινῶντες ὅτι χορτασθήσεσθε.

A. f. 97. B.
 B. f. 64. D.
 G. f. 11. D.

Math. V. 6.

Καὶ τοὶ πάλιν ἐν τῷ Ματθαίῳ φησί·
 μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τ' δι-
 καιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται· *
 ἐνταῦθα ἢ ὅσον πεινῶντας ἀπλῶς, μακα-
 ρίως ἔσειδεν φησί· φαμέν οὖν ὅτι μέγα μὲν καὶ
 ἐξαιρέτων τὸ παιηὴ καὶ διψῆν τ' δικαιοσύνην,
 τούτῃσι καθάπερ τινος τροφῆς καὶ ποτοῦ
 μεταποιεῖσθαι φιλεῖν τ' εἰς εὐσίβειαν σπε-
 दाσμάτων· τούτο γὰρ ἡ δικαιοσύνη δηλοῖ·
 ἔπειτα ἢ χρεὶ τ' ἀρτίως ἡμῖν εἰρημνείας ἐκδό-
 σιν ἐσπομένην ἀποφῆναι καὶ τ' ἐν τούτοις
 διάνοιαν, πάλιν ἄκεινο φαμέν· ἑμακάρισεν
 ὁ σωτὴρ ὅσον τ' ἐβήροισιν ἀλαπῶντας πα-
 χείαν, ὑπὲρ γε τ' καλῶς καὶ ἀφεισάσως τ'
 ἀποσολικὸν δεικνύσαι δρόμον· τῷ γὰρ μὴ
 ἔχειν χρυσίον ἢ ἀργύριον ἐν τῷ ζῶναις, ἢ
 δύο χιτῶνας, ἔπειτα πάντως πλείους ὅσης
 αὐτοῦ ἀνασχέσει σκληραγωγίας, καὶ μόλις
 αὐτοῦ εὐπορήσαι τροφῆς· φορτικὸν ἢ τρε-
 ποῖς ἐν κενῇ καὶ διασμοῖς· ταύτη τοι καὶ μά-
 λα εἰκότως ὁ καρδίας εἰδώς, μικροψυχεῖν
 οὐκ ἔα πρὸς τὰ ἐκ τῆ πτωχείας συμβαί-
 νοντα· ὅσον γὰρ τὴν πεινῶντα τ' εἰς αὐτὸν
 εὐσεβείας ἕνεκα, χορτασθήσεσθαι φησί (1)·
 τούτῃσι τοῖς δοθησομένοις ἐν τροφῇσιν ἀλα-
 ποῖς, νοποῖς ἢ πηλοπότι καὶ πνύματικοῖς.

V. 21.

Μακάριοι οἱ κλαίοντες ὅτι γελάσετε.

A. f. 98. D.

Μακαρίζει ὅσον κλαίοντας, καὶ φησὶν ὅτι
 γελάσετε· κλαίειν ἢ φαμέν, οὐ ὅσον ἀπλῶς
 τὸ ἐξ ὀμμάτων καθέντας δάκρυον, κοι-
 νὸν γὰρ τούτο καὶ πᾶσι συμβαίνει πιστοῖς
 καὶ ἀπίστοις, εἴπερ τι γένοιτο τ' εἰωθότων
 καταλυπεῖν, ἐκείνους ἢ μάλλον ὅσον τ' ἰλα-

nam praedicaturi erant, animam divitia-
 rum cupiditate vacuum habere, et alacere
 rerum meliorum studium. Non omnes au-
 tem in rerum copia versantes hic sermo
 pulsatur, sed illos tantum qui divitiarum
 amore tenentur. Quinam porro hi sunt?
 Nempe ii, quibus Domini voce dictum fuit:
 nolite thesaurizare vobis thesauros in terra,
 et reliqua.

Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini.

Porro alibi apud Matthaeum ait Serva-
 tor: beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam,
 quoniam ipsi saturabuntur: haec autem esu-
 rientes simpliciter beatos fore ait. Dicimus
 ergo magnum quid esse esurire et sitire
 iustitiam, id est ceu cibo quodam potuque
 uti velle pietatis operibus; id enim signi-
 ficat iustitiae vocabulum. Iam quia oportet
 nos prolatis nuper explanationibus con-
 sentaneam nunc etiam dicere sententiam,
 denuo affirmamus, beatos a Salvatore ap-
 pellatos illos qui voluntariam paupertatem
 sectantur, ut bene et sine ulla dissipatione
 apostolicum cursum absolvant. Nam qui-
 bus aurum argentumve in loculis non est,
 neque duae tunicae, his plane contingit
 plurimis vitae incommodis conflictari, et
 vix alimenta nancisci. Grave autem est in
 paupertate et persecutionibus versari; id-
 circo opportune admodum is qui corda
 novit, velat animo concidere propter ino-
 piae casus. Etenim qui nunc religionis cau-
 sa famem patiuntur, satiabuntur ait; id est
 dandis postea bonis suaviter fruentur, in-
 tellectualibus inquam et spiritalibus.

Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

Beatos dicit qui flent, aique postea ri-
 suros. Flere autem dicimus, non illos tan-
 tummodo qui oculis lacrymas demittunt;
 hoc enim communiter usuvenit tum fide-
 libus tum etiam infidelibus, si quid acci-
 dit eorum quae molesta esse solent; sed

(1) Huc pertinet fragmentum apud D. Thomam. « Cyrillus. Consequitur autem inopia non solum defectus rerum ad delectationes facientium, sed etiam depressus vultus propter maestitiam. Unde sequitur: beati qui nunc fletis. » Sunt tamen prope similia apud nos in fine sequentis fragmenti.

de illis potius verba fieri dicimus, qui lac-
tam et vanam deliciisque carnalibus dedi-
tam vitam fugiunt. Hos inquam laetos fore
et risuros dicimus. Qui nimirum deliciari
et carnalibus indulgere recusant, ac pro-
pmodum flent propter mundi detestationem,
hos beatos dicit Servator: propterea-
que paupertatem sectari iubet, et ea quae
ex paupertate consequuntur praemiis coro-
nat. Sunt autem haec: ad alendas delicias
inopia, et ob angustias tristitia. Scriptum
est enim multas esse tribulationes iustorum,
quibus ex omnibus eripiet eos Dominus.

Beati critis, cum vos oderint homines etc.

Iam nunc Dominus persecutionem nun-
ciat, ante quam apostolos mittat. Evange-
lium eventum praecoccupat. Futurum quip-
pe erat ut illi dum evangelicam spargerent
praedicationem, dum Iudaeos a legali cultu
avocaret ut viam evangelicae rectitudinis
agnoscerent; dumque idolorum cultores in
veritatis notitiam irretirent; futurum, in-
quam, erat ut in multorum Dei osorum
impiorumque hominum offensionem incur-
rerent. Hi enim bella et persecutiones Iesu
praeconibus suscitant, rectam pietatem in-
sectantes. Ne igitur instante iam tempore,
quo mala huiusmodi a nonnullis inferenda
erant, in inconsideratum maerorem inci-
derent, praeveniat utiliter, molestiarum
quoque incursum, utilem ipsis nec absque
mercede fore. Vituperabunt enim vos, in-
quit, ut fallaces ac deceptores: a se vos
separabunt, id est amicitia sua et commu-
nionem excludent. Verumtamen nullam, in-
quit, rerum huiusmodi rationem habeatis.
Qui enim linguae illorum intemperantia
firmae menti noceat? Certe iis qui religio-
se philosophari sciunt, haud infructuosam
fore dicit patientiam suam, sed superni
gaudii conciliatricem. Commode insuper
demonstrat, nihil ipsis novi eventurum
cum talia patientur; immo illorum fore
imitatores, qui ante ipsos Israhelis filiis
caelitus sibi creditos intulere sermones:
nam persecutionem passi sunt, secti sunt,

ρὸν καὶ ἕξίτηλον, καὶ ἐν ἑσπερίαις ὄντα τὸ σαρ-
κικαῖς φεύγοντας βίον. ὁκείνης μὲν γὰρ ἐν
τῷ τέρπεσθαι καὶ γελᾶν εἶναι φημὲν· ὅθεν δὲ
γε τὸ τρυφᾶν καὶ ἀνίεσθαι σαρκικῶν ὠφελι-
τημένους, καὶ μονοεσχί κλαίοντας διὰ τὸ μι-
σεῖν τὰ ἐν κόσμῳ, μακαρίου εἶναι φησὶν
ὁ σωτὴρ· οὐκοῦν πτωχεύσαι κελεύσας, καὶ
τὰ ἐσόμενα τῇ πτωχείᾳ τιμαῖς σεφανού-
ταῦτα δὲ ἔβρι, τὸ εἰς τρυφὰς ἐπιτηδεῖων ἢ
σπάνις, καὶ τὸ κατηφές διὰ τὸ θλίβειν· ἡ-
γρωσται γὰρ * ὡς πολλαὶ αἱ θλίψεις τῶν
δικαίων, καὶ ἐν πάσῳ αὐτῶν ῥύσεται αὐ-
τοῦ· ὁ κύριος.

Μακάριοί ἐστε, ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἀσέβητοι κ. τ. λ.

Ἦδη μὲν τοι ὁ κύριος τὸ διωγμὸν ἀπύ-
γαιλε, πρὶν ἀποσαλῆναι ὅθεν ἀποσέλους·
προέλαβε τὸ εὐαγγελίον τὸ ἔκβασι· ἐχρη-
σάμενος γὰρ πάντως αὐτοῦ τὸ εὐαγγελικὸν ἡμα-
γέλλοντας κήρυγμα, καὶ ἰουδαίους μὲν ἀρι-
στῶντας τὸ καὶ νόμον λαΐδας, ἵνα τὸ εὐα-
γγελικῆς εὐζωίας εἰδέειν τὸ ὅδον, ὅθεν δὲ γε
εἰδωλολάτρας εἰς τὸ ἀληθείας ἐπιγίγνωσι
σηγνεύοντας, προσκυροῦσαι πολλοῖς ἀφι-
λοθέοις τὸ καὶ ἀνοστοῖς ἀνδράσιν· ἐτοῖς γὰρ
πολέμοις καὶ διωγμοῖς τοῖς τὸ Ἰησοῦν κατα-
γέλλουσιν ἑωσπερὶ ἄνθρωποι, διάκοντες πῶ εὐσε-
βειαν· ἵνα τοῖνυν ἰσάντος τὸ κειροῦ, καθ' ὃν
ἐμελλεν ἔσεσθαι ταῦτα παρά τινων, μὴ
εἰς ἀνοήτους ἐμπίπτωσιν ἀκηδίας, πρὸς αὐτῶν
γέλλει χριστιανῶν, ὡς καὶ τὸ σκυθρωπῶν ἢ
ἔφοδος, ἔμισθος ἔσαι καὶ ἐπωφελὴς αὐ-
τοῖς· ὁνειδίσει γὰρ φησὶν ὑμᾶς ὡς πάλαντες
καὶ ἀπαταιῶνας· ἀφορίσειν αὐτῶν, τοῦτέστι
τὸ πρὸς ἐμὸν οὐκίας καὶ κοιρανίας· ἀλλὰ
μηδεὶς ἔστω παρ' ὑμῖν, φησὶ, τὸ τοιούτων ὁ
λόγος· τί γὰρ ἀδικήσῃς τὸ ἐκείνων γλώτ-
της τὸ ἄτακτον, τὸ εὐβελήκοτα νοῦν; τοῖς
γὰρ εὐσεβῶς εἰδόσι φιλοσοφεῖν, οὐκ ἀκαρ-
πον ἔσεσθαι φησὶ τὸ ἐπὶ τούτων ὑπομοῖν,
ἀλλ' εὐθυμίας τὸ ἀνωτάτω πρόξενον· ἡ-
δείκνυσιν ἢ πρὸς τούτῳ χριστιανῶν, ὡς ἕξον
αὐτοῖς οὐδὲν συμβήσεται καὶ ταῦτα παλοῦ-
σιν· ἔσονται ἢ μάλλον κατ' ὁκείνης, οὐ καὶ
πρὸ αὐτῶν ὅθεν θεῖος καὶ ἀνωθεν τοῖς ἕξ
Ἰσραὴλ ἡμαπορθεύμεντος λόγος· ἐδιώχθη-
σαν, ἐπερίσθησαν, ἐν ὄνομα μαχαίρας ἀπέ-

* Ps. XXXIII. 20.

Θαγον, λοιδοριῶν ἠέσχοτο, ἀδίκως αὐ-
τοῖς ἐπεννεγμένον οὐκοῦν διδώσιν ἐκείνο
ροεῖν, ὡς ἂν ἂν γένοιτο μιμηταί. τούτων
ἔσονται καὶ κοινωνοί· καὶ προφητικῶν σεφά-
ραν οὐκ ἀμοιρήσουσι, ἢ ἐκείνοις ἐντριβῆ
βαδίσαντες ὁδόν.

Οὐαὶ ἴσται τοῖς πλουσίοις (1).

Προαναφανήσας αἰτίαν παντὸς ἀγαθῆ
ἢ διὰ θεὸν πτωχείαν, καὶ τὸ παιήν καὶ κλαίειν
οὐκ ἄμισθον ἔσεσθαι τοῖς ἀγίοις εἰσῶν, μεθ-
ίστησι ἢ λόγον ἐπὶ τὰ ἐναντίας ἔχοντα τού-
των· καὶ δευθεῖν αὐτὰ κολάσεως ὄντα καὶ
δικῆς ἐμποικιῶν, ἵνα τῇ μὲν ἢ σεφάνων
ἰπθυμίας, ἢ τῇ ἢ μακαρισμοῦ ἐρέσθαι, σα-
γηνεύονται πρὸς ἑσὺ πόνες, καὶ ἢ διὰ θεὸν
αἰρεῖσθαι πτωχείαν παύονται· τῷ ἢ φόβῳ
ἢ ἐπιτημένης κολάσεως, φεύσονται τὸ πλε-
τεῖν, καὶ τὸ ἐν ψυχαῖς εἶναι καὶ γέλωτι, τού-
ἔστιν ἐν τέρψει κοσμικαῖς· καὶ ἑσὺ μὲν κλη-
ρονόμος ἔσεσθαι ἢ τῷ ἕρανόν βασιλείας φησί,
ἑσὺ ἢ ἐσχάταις ὀδύσασθαι συμφοραῖς·
ἀπέχετε ἴσθαι φησί ἢ παράκλησιν ὑμῶν· ἔξεσι
ἢ τοῦτο ἰδεῖν, ὡς ἐν πῖνακι καλῶς γεγραμ-
μένον*, ἐν τῇ περὶ τῷ πλουσίῳ ἢ Λαζάρου
ἢ θραβόλῃ· ἀπέλαβες ἴσθαι, φησί πρὸς τὸ πλε-
σίον, τὰ ἀγαθὰ σε ἐπὶ ζωῆ σε, καὶ Λάζαρος
τὰ κακὰ· νῦν ἢ αὐτὸς ὡς θάναται, καὶ
σύ ἢ ὀδυνᾶσαι. Ἀλλὰ φέρε καθ' ἑαυτοῦ
ἐκείνο γυμνάσωμαι· ἄρα εἴ τις ἐστὶ πλού-
σιος ἐν κόσμῳ, ἑσὺ ἀπόλιθαι πάντως ἢ
προσοδοῦν ἐλεείσθαι παρὰ θεοῦ; οὐ τοῦτο
φαιμέν, ἐκείνο ἢ μᾶλλον, ἔξῃ τῷ πλεσίῳ
κατῆῆσαι ἢ Λάζαρον, ὡς καὶ ἢ αὐτοῦ πα-
ρακλήσεως γένηται κοινωνός· καὶ γὰρ ὁ σω-
τὴρ τοῖς ἢ ἐπίγειον ἔχουσι πλούτων, ὁδὸν
ἢ πέδειξε σωτηρίας, εἰσῶν* ποιήσατε ἑαυ-
τοῖς φίλους ὡς ἢ ἀδίκως μαμωνᾶ, ἵνα ὑπο-
δίσχηται ὑμᾶς εἰς τὰς ἑαυτῶν σκηνάς.

Ἀγαπάτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν.

Ἀληθεύει λέγων ὁ μακάριος Παῦλος.*

Ἐπὶ εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, πάντα καὶ

gladio caesi perierunt, convicia inique sibi
influxa pertulerunt. Ergo vult eos intelli-
gere, quorum fuerint imitatores, eorum
fore etiam participes, et prophetarum co-
ronis non carituros, si viam illorum te-
rendo decurrerint.

Vae vobis divitibus!

Locus antea de omni boni causa pro-
pter Deum paupertate; famemque ac fle-
tum haud sine mercede sanctis fore prae-
fatus, ad contraria his transfert orationem,
demonstratque ea poenam ultionemque im-
portare; ut sic coronae cupiditate et bea-
titudinis studio, ad labores impellantur,
et ob Dei amorem paupertatem amplecti
velint; metuque vicissim impendentis poe-
nae, a divitiis abhorreant, et a deliciis at-
que risu, id est mundanis delectationibus.
Et illos quidem regni caelorum heredes fu-
turos ait, hos autem calamitates extremas
subituros. Habetis enim, inquit, consolati-
onem vestram. Licet autem hoc, tamquam
in depicta egregie tabula, spectare in di-
vitis Lazarique parabola. Recepisti enim,
ait diviti, bona tua dum viveres; Lazarus
vero mala: nunc autem ille hoc in loco
recreatur, tu contra cruciaris. Sed age no-
bis ipsis ita obiciamus: num si quis in
mundo dives est, hic a misericordiae di-
vinæ spe prorsus excidit! Haud ita dici-
mus, sed illud potius, potuisse divitem mi-
sereri Lazari, atque ita consolationis eius-
dem particeps fuisset. Ecce enim Servator
iis qui terrenas habent divitias, viam osten-
dit salutis dicens: facite vobis amicos de
mammona iniquitatis, ut hi in sua vos ta-
bernacula recipiant.

Diligite inimicos vestros.

Vere dicit beatus Paulus: si qua in
Christo nova creatura; omnia enim facta

(1) Apud D. Thomam. « Cyrillus. Praedicto quod paupertas apud Deum causa sit cuiuslibet boni, et
» esurire et flere non vacabit mercede sanctorum, quod fuerit sermonem ad opposita, et innuit ipsa damna-
» tionis et supplicii fore materiam. Unde dicitur: *verumtamen vae vobis divitibus, qui habetis consola-*
» *tionem vestram.* Haec enim dictio, vae, semper in scripturis dicitur his qui non possunt evadere a fu-
» turo supplicio. »

A. f. 10. b.

* Luc. XVI. 25.

* Luc. XVI. 2.

A. 27.

A. f. 401. b.

B. L. 100.

C. f. 118. b.

* H. Cor. V. 17.

sunt in ipso et per ipsum nova, et foedus, et lex, et vitae genus. Videsis autem quam sit convenientissima sanctis doctoribus haec agendae vitae ratio, qui cunctis per orbem hominibus salutarem praedicationem illaturi erant. Atqui hinc expectandi erant persecutores innumeri et omnimodi insidiatores. Quod si contigisset, ut his molestiis gravarentur nimis discipuli, voluissentque offensores suos ulcisci, utique tacuissent, eosque praeterissent, omisa deinceps apud eos praedicatione, nec ipsos ad veritatis notitiam vocavissent. Oportebat igitur tam sanctam patientiam sanctorum magistrorum mentes inhibere, quomodo casus omnes fortiter ferrent, etiamsi quidam conviciis incesserent, et impias molirentur insidias. Ita vero se gessit ante alios ipse Iesus, ut exemplar nobis fieret. Namque adhuc de veneranda cruce pendens, iudaica plebe ipsum irridente, preces patri Deo pro illis offerebat dicens: dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Utique et beatus Stephanus lapidibus licet pulsatus, flexis genibus oravit dicens: Domine, ne status illis hoc peccatum. Divus denique Paulus ait: convicium passi, benedicimus; maledicti, obsecramus. Necessario itaque haec ad apostolos adhortatio fit: perutilis vero nobis quoque est, ut bonam et admiratione dignam vitam instituamus. Et haec quidem adhortatio omni philosophia redundat; sed eam nostris mentibus difficilem efficiunt praecipua non bona, et insitarum cupiditatum superabilis aegre tyrannis. Quare quum sciret animalem hominem haud haec admittere, quia Spiritus oracula stultitiam existimat, et factu impossibilia, idcirco separans eos qui sunt huiusmodi ab iis qui edicta audire queunt, vobis inquit dico qui audire et audita exsequi vultis. Etenim alacritas ad fortitudinem spiritalem, in tentationibus laboribusque manifestatur. Imitare ergo in his Christum, qui cum malediceretur non maledicebat; cum pateretur, non commina-

γήγονεν ἐν αὐτῷ τε καὶ δι' αὐτοῦ καινὰ, καὶ ὄψα-θήκη, καὶ νόμος, καὶ πολιτεία. Ἄφρη δὲ ὅπως ἀρεπῶδες ἐστὶ λίαν ἐστὶ τοῖς ἀγίοις μυσταγωγίαις, ἢ τοιαύτῃ πολιτείᾳ τῆ καὶ ζωῆ, οἱ ἔμελλον τοῖς ἀπαταχάσει γῆς, τὸ σωτήριον ἐξαγγέλλειν κήρυγμα. καὶ ἦν ἐντεῦθεν προσδοκᾶν, οὐκ εὐαριθμητῆς ἔσδαι ὅδῃ διώκοντας αὐτοῦ καὶ πολυτρόπως ἐπιβουλεύοντας. ἀλλ' εἰ συνέβη τ' τοιαύταις λύπαις ἀχθεσθῆναι ὅδῃ μαθητᾶς, εἴτα θέλειν ἀμύνεσθαι ὅδῃ λευκαπικότας, εἰσῆλθον ἂν καὶ παρεδραμον αὐτοῦ, οὐκ ἐτι τὸ θεῖον αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς κήρυγμα, ἢ καλῆντες εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. ἔδδ τὸν καὶ ἔτω σεπταῖς ἀνεξιμακταῖς, τ' τ' ἀγίων μυσταγωγῶν ἀναχαίτῃσαι νῦν, ἵνα πάντα γῆναίως φέρωσι τὰ συμβαίνοντα, καὶ ὑβρίζωσί τινες, καὶ ἀνοσίως ἐπιβουλεύωσι. πέπραχε δὲ τοῦτο καὶ πρότερον ἄλλων αὐτοῖς εἰς ὑποτύπωσιν ἡμετέραν. ἐτι ἡδ' ἀπρητημένους τ' τιμίαις σαυροῦ, καὶ τοῖς Ἰουδαίων πληθύνουσιν ἐπιγελώσας αὐτῷ, τὰς πρὸς τὸ θεῖον καὶ πατέρα λιτὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἐποιεῖτο, λέγων. * ἄρες αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ὄδαισι τί ποιοῦσι. ναὶ μὲν καὶ ὁ μακάριος Στέφανος, καὶ τοῖς βαλλόμενος λίθῃς, θεῖς τὰ γόατα, προσήλυτο λέγων. * κύριε, μὴ σήσης αὐτοῖς τ' ἀμάρταν ταύτην. καὶ ὁ θεῖος ἢ Παῦλος φησί. * λοιδοροῦμενοι, εὐλογοῦμεν. δυσσημοῦμενοι, ὀφθαλμοῦμεν. οὐκοῦν ἀναγκαῖα μὲν ἢ τοιαύτῃ ὀφθαλμοῖς τ' ἀγίων ἀποστόλων χρησιμωτάτη καὶ ἡμῖν αὐτοῖς, εἰς γὰρ τὸ ζῆναι βιοῦν ὀρθῶς καὶ θεουμασμένως. μεση γὰρ ὅστις πάσης φιλοσοφίας. δυσκατόρθωτον ἢ ἀποτελοῦσιν αὐτὴν τ' ἡμετέραις δεινοταῖς προλήψεις οὐκ ἀγαθαί, καὶ τ' ἐν ἡμῖν ὄντων παθῶν ἢ δυσκαταγῆσις τυρανίαις διόπερ εἰδὼς ὡς ψυχικός ἀνθρώπος ταῦτα οὐ δέχεται, μαρτίαν ἡγούμενος τὰ τ' πνεύματος λόγια καὶ ἀδύνατα εἰς κατόρθωσιν, δεικνύων ὅδῃ τοιοῦτος ἀπὸ τ' ἀκούει δυνάμενον, ἡμῖν λέγω φησί τοῖς ἀκούουσιν, καὶ ποιεῖν ἐτόίμως τὰ λεγόμενα προαιρημένους. τὸ ἡδ' εὐδοκίμων εἰς ἀνδρείαν τ' πνευματικὴν, ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ πόνοις δεικνύεται. μῆρησαι οὐν ἐν τοῖς Χριστῶν. * ὅς δὲ λοιδοροῦμενος οὐκ ἀντι-

* Luc. XXIII. 51.

* Act. VII. 59.

* 1. Cor. IV. 12.

* 1. Petr. II. 23.

ελοιδόρῃ, πάσχων οὐκ ἠπίλθῃ· παρεδίδο
 ἢ τῷ κρίνοντι δικαίως (1)·, ἀλλ' ἴσως κτ'
 σαυτὸν, ἐκεῖνο ἐρεῖ· θεὸς ἦν ὁ Χριστὸς, ἐγὼ
 ἢ ἄνθρωπος ἀσθενής, ἔχων τὸ διάνοιαν ἀσθε-
 νῆ, καὶ ἀνικάνως ἔχουσαν πρὸς τὸ δύνασθαι καὶ
 πλεονεξίας καὶ λύπης κατὰ μετρηθεῖσαι· ὀρ-
 θῶς ἐρεῖ· εὐόλισθος γὰρ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς
 εἰς τὸ πλημμελεῖν· πλὴν ἐκεῖνο φημί· οὐκ
 ἀφῆκε σε γυμνὸν ἢ παρ' αὐτοῦ φεδῶς καὶ
 ἀγάπης ὁ κύριος· ἔχεις αὐτὸν ἐν σαυτῷ,
 ἦτοι ἐντός, διὰ τὸ ἅγιον πνεύματος· οἴμθω
 γὰρ ἐσμὲν αὐτοῦ, καὶ τὸ τὸ ἀγαπῶντων αὐ-
 τὸν ψυχῆς ἐναυλιζέται· αὐτὸς σε νόροῖ
 πρὸς τὸ φέραιν θηναίως τὰ παρεμπύπτον-
 τα, καὶ τὸ τὸ παρασπῶν ἐμβολαίς ἀντανί-
 σασθαι νεανιῶς· μὴ νικῶ τοῖνον ὑπὸ τὸ κα-
 κοῦ, ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν. *

* Rom. XII. 21.

A. 24.

A. 1. 11.

B. 1. 13. b.

* Rom. X. 1.

* Ephes. IV. 13.

* Matth. V. 20.

* Exod. XX. 15.

* Exod. XXI. 21.

τῆ τύποντι σε ἐπὶ τὴν σιαγόνα, παρέχε καὶ τὴν ἄλλην.

Τέλος νόμος καὶ προφητῶν γυνέσθαι Χρι-
 στὸν, ὁ σοφώτατος ἔφη Παῦλος· * παιδαγω-
 γεῖ γὰρ ὁ νόμος ἐπὶ τὸ αὐτῶ μυστήριον· ἀλλ'
 ὡς αὐτὸς ἔφη πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος *·
 ἐλθοῦσις ἢ πίστεως, οὐκ ἐστὶ ὑπὸ δὲ γωγῶν
 ἐσμὲν· οὐ γὰρ ἔτι τὰς φρένας νηπιόζομεν,
 νηξήθημεν ἢ μᾶλλον εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς
 μέζον ἡλικίας τὸ πληρώματῳ τὸ Χριστοῦ·
 ἔδει τοῖνον ἡμῖν οὐ γάλακτῳ, τροφῆς ἢ
 μᾶλλον ἢ σερειωτέρας· τοῦτο ἡμῖν χαρί-
 ζεται Χριστὸς, ἢ ὑπὲρ νόμον δικαιοσύνης
 ἐμφανίζον τὸ ἐδόν· ἔφη γὰρ αὐτὸς τοῖς ἀγίοις
 ἀποστόλοις· * ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φέρι-
 σέση ἡ δικαιοσύνη ὑμῶν πλέον τὸ γραμμα-
 τέων καὶ φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσελθῆτε εἰς τὴν
 βασιλείαν τὴν οὐρανῶν· εἶτα, τί τὸ φερίττον
 ἐν δικαιοσύνῃ τῇ κατὰ γε φημί τὸ εὐαγγελ-
 ικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, διαπεῖν ἀναγ-
 κίων ὁ νόμῳ ὁ δὲ διὰ Μωυσέως τοῖς ἀρ-
 χαιοτέροις θεοσεβασμένους διὰ τὸ ἴσων ἐρ-
 χεσθαι πραγμάτων ἐκέλευε· κεκόλυκε ἢ τὸ
 ἀδικεῖν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον προδικημένους
 ἀνεξικακεῖν, ὅπερ ὁ τὸ εὐαγγελίον βούλεται
 νόμος· οὐ γὰρ φονεύσεις φησὶ *, οὐ κλέψεις,
 οὐκ ἐπορκήσεις· ἐπὶ τε πρὸς τούτοις *, ὀφ-
 θαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, χεῖρα ἀντὶ χειρὸς.

batur, tradebat autem se iuste iudicanti.
 Sed enim intra te ipsum sic fortasse dices:
 Deus erat Christus, ego autem homo in-
 firmus, infirma mente praeditus, et quae
 dominari cupiditati ac maerori non valet.
 Recte ais; proclivis enim ad peccandum
 mens humana est. Attamen ego aio: non
 te destituit nudum patrocinio suo ac be-
 nivolentia Dominus. Habes ipsum apud te,
 id est intra te, per sanctum Spiritum. Ha-
 bitaculum quippe illius sumus, qui in ani-
 mabus diligentium se diversatur. Ipse te
 roborat, ut irruentia mala fortiter feras,
 et tentationum incursum viriliter resistas.
 Ne igitur malo vincaris, sed bono malum
 supera.

Percutenti te in maxillam, praebet et alteram.

Finem legis atque prophetarum esse
 Christum, sapientissimus ait Paulus. Nam
 lex ad huius mysterium erudit. Sed ut idem
 rursus dicit Paulus, postquam fides super-
 venit, ulterius sub ductore non sumus; ne-
 que puerilem mentem iam gerimus, sed in
 virum perfectum succrevimus, in aetatem
 plenitudinis Christi. Itaque nobis haud diu-
 tius lacte opus erat, sed cibo potius soli-
 diore; quem nobis largitur Christus, iusti-
 tiae, quae supra legem est, viam osten-
 dens. Ait enim ipse sanctis apostolis: amen
 dico vobis, nisi abundaverit iustitia vestra
 magis quam scribarum et pharisaeorum,
 non intrabitis in regnum caelorum. Dein-
 cept quae sit iustitiae abundantia, illius in-
 quam quae secundum evangelicam Serva-
 toris doctrinam fit, dicere necesse est. Lex
 a Moysae praeceptis hominibus lata, res pari
 conditione esse iubebat; namque iniuriam
 facere vetabat, haud vero antea offensum
 patienter se gerere praecipiebat, quod ta-
 men evangelii lex fieri vult. Non occides,
 lex aiebat, non furaberis, non peierabis.
 Tum addebat: oculum pro oculo, manum
 pro manu, pedem pro pede, vulnus pro

(1) De hac lectione ἀδικῶς pro δικαίως, videsis quae nos diximus in adn. ad commentarium Cyrilli in epist. II. ad Cor. part. lat. p. 66.

vulnere, livorem pro livore. Haec erant verba imperantis ne alios iniuste laederemus; vel si forte antea laesi, ne ultra talionem iram nostram extenderemus. Atqui non satis placebat Deo vitae secundum legem actae ratio: sed ea fuit antiquis instar paedagogi paulatim deducentis ad iustitiam congruam, atque ad perfecti boni adeptionem prudenter provehentis. Scriptum est enim: initium bonae viae, iusta facere. Reliqua vero perfectio omnis in Christo praeceptisque eius conficitur. Nam percutienti te inquit in maxillam, praebe et alteram. Summae nobis patientiae in his via demonstratur. Vult praeterea hominem divitiarum esse contemptorem; ita ut etiamsi unum pallium fortasse habuerit, ne grave iudicet dimittere cum illo etiam tunicam, si opus fuerit. Est autem haec virtus animae prorsus alienatae ab avaritiae passione. Ne enim repetas, inquit, si quis tuarum rerum partem aliquam abstulerit: sed et cuilibet a te aliquid petenti, da; quod est caritatis et erga pauperes benignitatis indicium. Iam misericordem, oportet simul esse iniuriarum immemorem, ita ut amice se cum inimicis gerat.

Prout vultis ut vobis faciant homines, et vos facite illis similiter.

Sed verisimile erat haec sanctis apostolis difficilia fortasse factu videri. Qui ergo cuncta novit, proprium cuiusque suimet amorem regulam constituit ac definitorem eorum quae ab aliis consequi vellet. Talis esto, inquit, in alios ipse, quales eos erga te ipsum velles experiri: si duros, immiseriordes, procaeces, iracundos, ultores, et improbos; tu quoque huiusmodi esto. Sin contra, mites, iniuriarum obliviosos, ne intolerandum putes te quoque talem praestare. Fortasse haec regula hominibus sic recte compositis superflua est, quorum in cordibus suae voluntatis notitiam Deus scribit. Etenim diebus illis, inquit Dominus, dabo legem meam in mente eorum, et in eorundem corde inscribam illam.

πέδα ἀντὶ ποδός, ζαῦμα ἀντὶ ζαύματος, μάλωπα ἀντὶ μάλωπος ταυτί ἢ κελείοντος ἦν, μὴ ἀδικεῖν ἑτέρες· ἢ γοῦν προηδικημένοι, μὴ πέρα τῶ ἴσων τὰς κτλ τὸ ἀδικήσαντα ἐκτείνειν ὀργάς· ἀλλ' ἦν οὐ πάντως ἀρέσκασα τῷ Θεῷ ἢ κτλ νόμον πολιτείας ἢ δυνάμει· γέγονε ἢ τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐν τάξει παιδαγωγῶν κτλ βραχὺν προσηθίζοντος εἰς δικαιοσύνην σύμμετρον, κτλ ἀναβιβάζοντα εὐφρῶς ἐπὶ τὸ τελείως ἔχειν ἀγαθόν· γέγραπται γάρ· * ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς, τὸ ποιεῖν τὰ δίκαια· πᾶσα ἡ λοιπὸν τελειότης ἐν Χριστῷ κτλ τοῖς αὐτοῦ θεασίμασι· τῷ γὰρ τύποντί σε, φησὶν, ἐπὶ τῷ σιαγῶνα, πάρεχε εἰς τὴν ἄλλω· ἢ εἰς λῆξιν ἀνεξιματίας ἐν τούτοις ὁδὸς ἡμῖν ὑποδείκνυται· βούλεται δὲ πρὸς τούτω, κτλ ζημιῶτων εἶναι καταφρονήτην, ὥστε κτλ εἰ μόνον ἱμάτιον ἔχει, μὴ ἀφόρητον ἡτεῖσθαι τὸ συναποβαλεῖν αὐτῷ κτλ τὸ χιτῶνα τυχεῖν ἀρετῆ ἢ αὐτῆ ψυχῆς ὀλοτρόπως ἀπεστραμμένης τὸ φιλόπλεκτον πάθος· μὴ γὰρ ἀπαίει, φησὶ, τὸ ἀίροντά τι τῶ σῶν· ἀλλὰ κτλ παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε, δίδω· ὅπερ ἀγάπης κτλ φιλοπατωχίας τεκμήριον· τὸ ἢ φιλοικτιζόμενα, ζηῆ πάντως εἶναι κτλ ἀμνηστικῶν· ὥστε κτλ τὰ φίλων εἰς ἐχθρῶν ἐργάζεσθαι.

* Prov. XVI. 5.

Καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὅμοιος.

* Ἄλλ' ἦν εἰκόσ οἰηθῆναι ὅτι ἀγίως ἀποσφόλος τάχα πεδυσκατόβρωτα εἶναι ταυτί· ὁ τοίνυν πάντα εἰδὼς, τὸ ἐν ἡμῖν σιλαυτίας δέχεται νόμον βραβύτην ὧν ἂν βούλοιοτί τις παρ' ἑτέρου τυχεῖν· γηροῦ τοιοῦτος, φησὶν, εἰς ἑτέρου αὐτὸς, ὁποῖους περ ἂν εἶναι θελῆς περὶ σέ· εἰ μὲν σκληροῦς κτλ ἀσμπασθεῖς, θρασυεῖς κτλ ὀργίλους, μνησικᾶκες κτλ πονηροῦς, ἔσο κτλ αὐτὸς τοιοῦτος· εἰ ἢ τῶναντίον, χρησοῦς κτλ ἀμνηστικᾶκες, μὴ ἀφόρητον ἡγοῦ τὸ εἶναι τοιοῦτον· κτλ τάχα πα τοῖς οὕτω φλακμαμένοις, ὡδῆτῶς ὁ νόμος, ἐγγράφοντα θεοῦ τὸ καρδιαῖς ἡμῶν τὸ ἴδις θελήματος γῶσιν· * ἐν ζῆ τῷ ἡμέραις ἐκείναις, φησὶ κύριος, δειλοῦς δώσω νόμος μου εἰς τὸ διάνοισαν αὐτῶν, κτλ ἐπὶ τῷ καρδίαν αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοῖς.

* Hier. XXXI. 33.

A. F. 105
B. F. 66.
C. F. 119
G. F. 101

Estote ergo misericordes.

v. 56.

Γίνετε ὅν οικτιρῶμετες.

A. I. 109. b.

* Prov. XX. 6. gr.

Μεγά τ' ἐλεημοσύνης τὸ καύχημα· καὶ γούν γέγραπται * , ὡς μέγα ἄνθρωπος, καὶ τίμιον ἀνὴρ ἐλεήμων· μορφοὶ γὰρ ἡμᾶς πρὸς Θεὸν ἡ ἀρετὴ, καὶ τ' ἀνωτάτω φύσεως οἰοεῖ τινὰς χαρακτηρῶς τ' ἡμετέραις ψυχαῖς ἐνεργάζεται.

v. 57.

Μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε.

v. 119.

Παγκάλεπον ἀποκείρῃ πάθος τ' ἡμετέρων δεινοῶν, ὑπεροψίας ἀρχὴν καὶ γίνεσιν· καὶ τοι γὰρ θεὸν τινὰς εἰσὶν κατασκέπτεσθαι καὶ τ' Θεὸν πολιτεύεσθαι, τοῦτο μὲν οὐ δρώσιν, πολυπραγμοῦσι δὲ τὰ ἐτέρων· καὶ ἀσθενῶντας ἰδοῦσι τινὰς, ὡσπερ εἰς λήθη ἐρχόμενοι τ' ἰδίων ἀρρώσθημάτων, φιλοψοχίας ὑπόθεσιν ποιοῦνται τὸ χεῖμα, καὶ καταλαλιᾶς ἀφορμὴν καταψηφίζονται γὰρ αὐτῶν, οὐκ εἰδότες ὅτι νοσοῦντες τὰ ἴσα τοῖς παρ' αὐτῶν δεινοβλημένοις, εἰσὶν κατακρίνεσθαι οὕτω πᾶς καὶ ὁ σοφώτατος γράφῃ Παῦλος * ἐν ᾧ γὰρ κρίνεις τ' ἕτερον, σεαυτὸν κατακρίνεις· τὰ γὰρ αὐτὰ πράξεις ὁ κρίνων· καὶ τοι μᾶλλον ἐρχῆν, ἀσθενούντας ἐλεῖν, ὡς τ' τ' παθῶν ἐφόδοις ὑπεσφωμμένοις, καὶ τοῖς ἀμάρτίας βεβήχοις ἀφύκτως ἐνελημμένους, καὶ ὑπερέχεσθαι τ' τούτων, καὶ ᾤδρακαλεῖν αὐτοῦ, καὶ διηγέρον εἰς νῆψιν, καὶ παρᾶσθαι μὴ τοῖς ἴσοις ᾤδραπεσεῖν αἰτιάμασιν· ὁ γὰρ κρίνων τ' ἀδελφόν, καθὰ φησὶν ὁ τ' Χριστοῦ μαθητὴς * , καταλαλεῖ νόμος, καὶ κρίνει νόμον· εἰς ἔσθιν ὁ νομοθέτης καὶ κριτὴς· ἄνω γὰρ δεῖ τ' ἀμάρτανούσης ψυχῆς εἶναι τ' ταύτης κριτὴν· σὺ δὲ μὴ τοιοῦτος ᾖς, τί κρίνεις τ' πλησίον; ἀπολογησεται τῷ κριτῇ ὁ ἁμαρτάνων· εἰ δὲ τοι μᾶς κατακρίνεις, καὶ τοι τούτῃ μὴ ἔχων τὴν ἐξουσίαν, κατακριθήσῃ μᾶλλον αὐτός, ὡς οὐκ ἐώτους τ' νόμος τὸ κρίνειν ἑτέρου· ὁ γὰρ μὴ σιωπῆσει κυβερνώμενος, οὐκ εἰς τὰς ἐτέρων ἁμαρτίας ὀρεῖ, οὐδὲ τί ἐστὶ τὸ φαῦλον ἐν τῷ πέλας ᾤδραργάζεται, ἀλλ' * ἐν τοῖς ἰδιοῖς ἐνατείνεσθαι κακοῖς τοιοῦτος ἦν ὁ μακάριος Δαλμαῶδες, προσώπιτων Θεῷ καὶ λέγων ὑπὲρ τ' ἰδίων ἀμάρτημάτων * ἐὰν ἀνομίας ᾤδρατήρησθαι κύριε κύριε, τίς ὑπο-

* Rom. II. 1

* Ieroh. IV. 13

* Paul. ad. rom. pro 119.

* P. CXXIX. 3.

Magna est misericordiae gloria. Quare scriptum est: magna res homo, et pretiosum quid vir misericors. Certe Deo nos conformat virtus, et supernae naturae veluti quosdam characteres in animis nostris imprimi.

Nolite iudicare et non iudicabimini.

Diram absceidit ex animis nostris passionem, superbiae initium et causam. Nam quidam cum se ipsos deberent considerare, et secundum Deum vivere, minime id agunt, sed aliorum potius facta scrutantur. Et si forte aliquos vitio quolibet laborantes viderint, suarum veluti oblitii infirmitatum, vituperandi occasionem atque obtractandi materiam hinc arripiunt. Condemnant enim illos, neque reputant quod quum ipsi eadem ac illi, quos reprehendunt, infirmitate laborent, semet ipsi condemnant. Sic enim alicubi sapientissimus quoque Paulus scribit: nam in quo alium iudicas, te ipsum condemnas, eadem enim facis qui iudicas. Cum contra opus foret infirmitatum misereri, ceu qui passionum incursum strati fuerint, et peccati laqueis inevitabiliter irretiti: ideoque orandum pro ipsis, et consolandos, atque ad respiciendum hortandos, cavendumque ne in pares culpas incurramus. Nam qui fratrem suum iudicat, ait Christi discipulus, detrahit legi, et iudicat legem: Unus autem esse legislator et iudex. Oporteret itaque superiorem esse peccanti animae illum qui de hac iudicat. Tu vero cum non sis huiusmodi, cur de proximo tuo iudicas? respondebit iudicanti is qui peccat. Quod si nihilominus damnares audes, etsi huius rei potestatem non habes, ipse potius damnaberis, quia lex non sinit de aliis iudicium ferre. Certe qui recto intellectu regitur, haud aliena peccata inspicit, nec quid iniquum sit in suo proximo scrutatur, sed mala potius propria considerat. Ita se beatus gerebat psalmista, Deo supplicans pro peccatis suis ac dicens: si iniquitates observaveris, Domi-

ne, Domine, quis sustinebit? Interdum vero humanae naturae infirmitatem praetendens, non incongruam petebat veniam dicens: memento quod pulvis sumus.

Date, et dabitur vobis.

Affinem veluti praedictis benignitatis sermonem intulit elemosynae. Optima enim res est ac Deo gratissima, et sanctas animas apprime decens. Estote enim, inquit, misericordes, sicuti pater vester est. Quod autem divitiore manu accepturi remunerationem simus a Deo, qui diligentibus se abundanter omnia largitur, ipse testatur dicens: « mensuram bonam et confertam et cogitatum et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. » Videtur tamen priori quodammodo contradicere alterum. Nam si supereffluentem mercedem accipiemus, qui fieri poterit ut qua mensura mensi fuerimus remetiatur nobis? ubi paritas potius, quam redundantia dandae nobis mercedis significari videtur. Quid ergo dicimus? Omni nos difficultate expediet sapientissimus Paulus, quaestionis solutionem praebens. Ait enim: qui parce seminat, id est modice contractaque manu, parce et metet: qui autem in benedictionibus seminat, in benedictionibus quoque metet. Id est, si quis non habuerit, non peccat dum dare omittit: nam quatenus quisque habet, gratus fiet, non quatenus non habet. Hoc in Moysis quoque lege praefigurabatur. Adferebant enim ad sacrificandum Deo, pro copia et viribus, quicumque sub legis potestate erant; alii vitulos, alii haedos, aut agnos, aut turtures, aut columbas, aut simillam oleo conditam. Verum tamen is etiam qui tam exigua et parabilia adducebat, quia vitulum non haberet, par diviti erat, quod attinet ad mentis propositum.

Dicebat autem illis similitudinem.

Necessario in primis hanc adiecit dictis similitudinem. Futuri enim erant initiatores atque magistri terrarum orbis beati discipuli. Oportebat igitur valde eruditos in

γίνεσται; ποτὲ ἔτι πάλιν ἂν ἀνθρώποις φύσεως ἢ ἀσθένειαν προσήχόμενος, εὐλογοῦν ἀπῆται συγγνώμην, λέγων· * μνησθήτη ὡς χροῦς ἐσμέν.

Δίδετε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν.

Γείτονα ὡσπερ ἢ εἰρημέναις ὀπιηκείαις (W) περὶ τῆς ἐλεημοσύνης ποιεῖται λόγον· ἄριστον γὰρ τὸ χεῖμα, καὶ θεῶν θυμηρέστατον, καὶ ὁσίας ψυχαῖς ὅτι μάλιστα πρέσβων· γίνεσθε γὰρ φησὶν οἰατῖρμονες, καθὼς ὁ πατὴρ ὑμῶν· ὅτι ἡ πλεσιωτέρα χεὶρ λιχόμεθα πῶ ἀνταποδοσὶν παρὰ τοῦ πάντα πλεσιώως ἔνομιζον· θεοῦ τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, αὐτὸς πεπληροφόρηκεν εἰσῶν· μέτρον καλὸν, πεπεισμένον ἢ σεσαλβόμενον καὶ ὑπερεκχυρόμενον δώσεσιν εἰς (W) κόλπῳ ὑμῶν. Καὶ δοκεῖ μὲν πως εἰσφέρεισθαι τῷ πρώτῳ τὸ δεύτερον· εἰ γὰρ μέτρον ὑπερεκχυρόμενον λιχόμεθα, πῶς ὡ μέρῳ μέρῳ ἀντιμετρηθήσεται ἡμῖν· εἰκοι γὰρ ἐν τούτοις ἰσότης μάλλον οὐ πλεονασμὸς εἶναι τις ἢ δοθησομένης ἡμῖν ἀμοιβῆς· τί οὖν ἄρα φαμέν; ἀπαλλάξτε πραγμάτων ἡμᾶς ὁ σοφώτατος Παῦλος *, τῆ ζητουμένῳ πῶ λύσιν ἐπιενεγῶν· ἔφη γὰρ, ὅτι ὁ ἀεὶραν φειδομένης, ἀπὶ τοῦ συμμέτρως καὶ συνεσταλμένη χεὶρ, φειδομένης καὶ φείσεται· καὶ ὁ ἀεὶραν ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ φείσεται· τοῦτέστι, εἰ δὲ τις μὴ ἔχοι· οὐχ ἡμαρτε τοῦτο μὴ ἑρῶν καθ' ὃ γὰρ ἂν ἔχοι, εὐπρόσδεκτος, οὐ καθ' ὃ οὐκ ἔχει τοῦτο ἢ ὁ διὰ Μαυῦσῶς ὑπετίθη νόμος· προσεκόμιζον γὰρ εἰς θεσίαν τῷ θεῷ, τὸ κῆ χεῖρα τὴ καὶ ἰσχὺν, ἕκαστος ἑῷ ὑπὸ (W) νόμον· οἱ μὲν μόσχους, οἱ δὲ κριοὺς, ἢ ἀμνοὺς, ἢ τρυγόνες, ἢ πεπεσείρας, ἢ σεμίλαλιν ἐλαιοβρεχῆ· πάλιν ὁ καὶ τοῦτο προσάγων τὸ οὕτω μικρὸν ἢ ἐπάριστον· διὰ τὸ μόσχον μὴ ἔχειν, ἴσθι ἢν σκείνω ἢ πρόσδεσιν.

Εἰτε δὲ παραβολὴν αὐταῖς.

Ἀναγκαιοτάτην ταύτην τῆ εἰρημένῳ προσέθηκε ἢ ὡς βαλὼν· ἐμελλον ἐσεσθαι μυσαγωγὸν ἢ διδάσκαλον ἢ ὑπ' οὐρανὸν οἱ μακάριοι μαθηταί· ἔσθι τὸν αὐτῶν

* Ps. CII. 11.

A. 28.

A. 1. 111
C. 1. 119

* II. Cor. IX. 8.

A. 28.

A. 1. 111
B. 1. 111

ἀρτίως ἔχοντας εἰς εὐσέβειαν ἀναφαίνεσθαι
 τῶ ἀπάντων, ἐξεῖν εἶδεναι ἢ ἐσαργελικῆς
 πολιτείας τὸ ὅδον, καὶ τεχνίτας εἶναι πρὸς
 πᾶν ἔργον ἀγαθόν, καὶ τὸ ἀκριβῆ καὶ σωτή-
 ριον καὶ ἀπουξεσμένον εἰς ἀλήθειαν εἶναι
 λόγον τοῖς πεπαιδευμένοις ὡς ἦδη προ-
 ναβλέψαντας, καὶ τῷ Θεῷ φωτὶ καταλαμ-
 πομένην τὴν διάνοιαν ἔχοντας ἵνα μὴ τυφλοὶ
 τυφλῶν εἶεν ὁδηγοὶ· οὐ γὰρ οἱ ἐν σκότῳ ἢ
 ἀγνωσίας ἐπισχημένοι, ὅσῳ τὰ ὅμοια νο-
 σοῦντας, εἰς τὸ ἢ ἀληθείας ἐπίγνωσιν ὁδη-
 γήσκειν· εἰ γὰρ τοῦτο βεβηθεῖεν, εἰς τὸ βό-
 θρον τῶ παθῶν ἀμφοτέροι ἐγκυλισθήσον-
 ται· εἴτα τὸ φιλόκομπον πάθησθαι ἢ ἀλα-
 ζονείας τῶ πολλῶν ἀναιρῶν, ἵνα μὴ τῶ δι-
 δασκόντων φιλονεικίῳ ὑπερβαίνεν τιμὴν,
 ἐπιγὰρ ὅτι οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸ διδά-
 σκαλον αὐτοῦ· καὶ εἰ γένοιτο προελθεῖν
 εἰς τοῦτό τις ὡς καὶ ἰσάμιλλον τοῖς παι-
 δεύσει κατακτῆσασθαι ἢ ἀρετὴν, εἰς τὸ δι-
 δασκόντων ἴσθησονται μέτρον, κακείνων ἔσον-
 ται μιμηταὶ καὶ πισώσα πάνιν ὁ Παῦλος,
 λέγων· * μιμηταὶ μὴ γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ
 Χριστοῦ· τὸ τοῖνον διδασκάλῳ μήπω κρίνον-
 τῶ, τί κρίνας αὐτός; οὐ γὰρ ἦλθε κρι-
 ναι τὸ κόσμον, ἀλλ' ἐλεῆσαι. — Κατὰ δέ
 γε τὸ πρότερον διάνοιαν, εἰ ἐγὼ φησιν οὐ
 κρίνω, μὴ ἢ σὺ ὁ μαθητὴς· εἰ ἢ καὶ μεί-
 ζοσιν ἐνεχθῆ ἑσ' οἷς ἕτερον κρίνας, πῶς οὐκ
 ἂν αἰσχυνθείης εἰς αἰσθησιν ἐλθῶν; τοῦ-
 τὸ διὰ τῶ ἀβολῆς ἑτέρας ὁ κύριος παρίστη
 λέγων·

* I. Cor. XI. I.

A. I. 111.

A. 11.

1. ἢ ἀποβῆσθαι τὸν οὐρανὸν ἐκ τοῦ
 τοῦ ἀδελφοῦ σου;

Cur autem vides festucam in oculo
 fratris tui?

A. I. 111.
 B. I. 48.
 C. I. 113.

Ἐξ ἀναγκαίων ἡμᾶς ἀναπέθεα συλλο-
 γισμῶν, ἀποσχέσθαι μὲν τῶ βούλειζ κρίνας
 ἑτέρου, τὰς αὐτῶν δὲ μᾶλλον καρδίας
 ὡπερ ἐρᾶζέει καὶ τῶ ἐνόντων αὐταῖς παθῶν
 ἀπαλλάττεσθαι ζητεῖν, αἰτοῦντας τοῦτο
 παρὰ Θεοῦ· αὐτὸς γὰρ ἔστι ὁ ἰώμενος ὅσῳ
 συντετριμμένους τὴν καρδίαν, καὶ ψυχικῶν ἡμᾶς
 νοσημάτων ἐλευθερῶν· τί γὰρ εἰ νοσῶν αὐ-
 τὸς τὰ ἐπι μείζω καὶ χαλεπώτερα τῶ ὄντων
 ἐν ἑτέροις, ἀφείς τὰ καὶ σαυτὸν σκεῖνοις ὅπι-
 τιμᾶς; οὐκοῦν ἅπασιν μὲν τοῖς ἐθέλουσιν εὐ-
 σεβεῖν, ἀναγκαῖα εἰς ὄνησιν ἢ ἐντολῆ, μά-

religionis negotio videri prae omnibus :
 opus erat scire evangelicae vitae viam, ad
 omne opus bonum peritos artifices esse,
 accuratam ac salutarem et ad veritatis re-
 gulas exactam alumnis doctrinam tradere :
 ceu qui iampridem oculos veritati inten-
 dissent, divinoque lumine illustratam men-
 tem haberent ; ne caeci caecorum duces fie-
 rent. Non enim qui tenebrarum inscitia ten-
 entur, iis qui pari calamitate urgentur,
 ad veritatis cognitionem ducatum praesta-
 bant. Nam si hoc forte velint, in passio-
 num foveam ambo devolventur. Deinde iac-
 tantiae pervulgatum morbum perimens,
 ne aliquando vellent magistrorum superare
 honorem, addidit : non est discipulus supra
 magistrum. Quod si forte etiam adeo
 nonnulli proficerent, ut parem antecesso-
 ribus virtutem discipuli consequerentur,
 tunc eos intra fines modestiae magistrorum
 perstare debere, atque horum esse imita-
 tores. Quam rem item testabitur Paulus di-
 cens : imitatores mei estote, sicut et ego
 Christi. Quum ergo magister nondum iudicet,
 cur tu iudicium fers? Non enim venit
 ut iudicet mundum, sed ut misereatur.
 — Secundum praedictum sensum, si ego in-
 quit non iudico, ne tu quidem id agas,
 discipulus quam sis. Quod si etiam magis
 reus es, quam ille de quo iudicas, quo-
 modo id sentiens non erubescis? Hoc alia
 similitudine demonstravit Dominus dicens :

Evidentibus syllogismis persuadet no-
 bis, ut iudicando de aliis abstineamus, ipsa
 potius corda nostra examinemus et haerentes
 illis passionibus expellere studeamus,
 implorato divino auxilio. Ipse enim con-
 tritos corde sanat, et animae nos morbis
 liberat. Cur enim, si tu magis graviusque
 aliis laboras, omissis peccatis tuis, illos
 obiurgas? Ergo omnibus piis esse volentibus
 necessario prodest hoc mandat, praecipue
 vero iis qui aliorum erudiendorum munus
 susceperunt. Si enim boni sol-

lertesque erunt, evangelicae velut vitae imaginem semet ipsos exhibentes, utique illos qui pariter se gerere nolunt, confidenter obiurgabant, ceu qui haerentis doctoribus pietatis non exprimit mores. Sin vero ignavi fuerint, pravisque voluptatibus obnoxii, quo pacto ceteros secum pariter aegrotantes increpabunt? Propterea sapienter beati discipuli ita in suis scriptis aiunt: nolite plures magistri fieri, fratres mei, scientes quod maius iudicium sumemus, ut dixit Christus praemiorum distributor, et peccantibus poenas imponens: qui fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum: secus qui minime faciens, nihilominus docuerit, minimus erit. Sane, quomodo tu multis magnisque suffocatus peccatis, paucarum culparum reum damnas? Quomodo dices fratrem tuum: sine eiciam ex oculo tuo festucam, quum ipse tragem in tuo habeas qui nempe magnis peccatis gravaris? id enim trabs significat. Quomodo, inquam, cum condemnas qui exigua prorsus, et aliquando nihil peccavit?

Eiice primum tragem de oculo tuo.

Hoc est, te ipsum magnis peccatis purum praebeto; tum denique consilium dabis ei qui levitia peccavit. Itaque ipse sibi magister erit qui sapit, non alium condemnabit. Hoc etiam mosaica lex praecipit cum ait: attende tibi, non alii. Attende autem dicitur pro, quae tua sunt observa. — Sed, o Domine, dicit ut reor aliquis, quomodo dignoscemus habentem in oculo tragem, et increpantem simul eos qui festucam habent, ac leviter infimantur? Nulla, inquit, rei huius difficultas: potest enim quilibet pro suo libito cognoscere. Etenim uniuscuiusque vita mores proprios luculenter ostendit. Quippe haud externa venustate, neque simulata pietate, bonae reapse vitae pulchritudo exprimitur, sed ex iis potius quae quisque facit operibus. Hoc item alicubi dixit Christus: cavete ab iis qui veniunt ad vos in vestimentis ovium,

λίσσα ἢ τοῖς τὸ διδάσκων ἑτέρας ἐγκρη-
ρισμένοις· εἰ μὲν εἶεν ἀγαθοὶ καὶ νηφάλιοι,
καθάπερ εἰκόνα ζωῆς εὐαγγελικῆς τὰ καθ'
ἑαυτῶν ἐποίησαντες, τοῖς μὴ τὰ ἴσα δρᾶν
ἐλομένοις εὐπροσώπως ἐπιτιμήσαντες, ὡς μὴ
ἔσθ' ἐνέσης αὐτοῖς ἐπιτηθείας ἀναμαρτάντας
τροπικῶς· ἢ ἢ ἑλάθυμοί τινες εἶναι, καὶ εἰς
τὸ φαῦλον ἠδοναῖς εὐάλωτοι, πῶς ἂν ἑτε-
ροῖς τὰ ἴσα ῥοῦσον ἐπιτιμήσαντες; διὰ τὸτο
σοφῶς οἱ μακάριοι μαθηταὶ γεγράφασι τε
καὶ λέγουσι· * μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε,
ἀδελφοί μοι, εἰδότες ὡς μεῖζον κρίμα λη-
λόμεθα, ὡς ἔφη Χριστός, ὁ τὸ σεῶσαν δει-
νομενὸς ἐ τοῖς πλημυροῦσι τὰς δίνας ἐπά-
γων· ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, εἴδ' ἄλλος
κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· * ὁ ἢ
μὴ ποιήσας καὶ διδάξας, ἐλάχιστος ἐπεὶ πῶς
ὁ πολλοῖς καὶ μετέλλοις ἐσθ' ὅτε καταπνίψ-
μενος ἀφ' ὧν κατακρίνας τὸ ὀλίγοις ἔνο-
χον παλαίμασι; πῶς εἶρεῖς τῷ ἀδελφῷ σε,
ἄφες ἀναβάλλω τὸ κάρφος ἐκ τῆς ὀφθαλμοῦ
σε, αὐτὸς δὲ δοκὸν ἔχων ἐν σαυτῷ, ὁ με-
γάλοις ἀμαρτίαις ἔνοχος· τοῦτο γὰρ ἡ δο-
κὸς σημαίνει· πῶς κατακρίνας τὸ ὀλίγα πα-
τελεῖς ἢ καὶ ἐσθ' ὅτε μηδὲν ἡμαρτηκότα;

* Ἐκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου.

Τοῦτέστι, σαυτὸν ἐπίδειξον καθαρόν τῷ
μεγάλῳ ἀμαρτημάτων, καὶ τότε σύμβολος
ἔσθ' ἐν τῷ παλαίματι μικρῶ· οὐκοῦν ἑαυτῷ μὲν
ἔσαι διδάσκαλος ὁ σοφὸς, ἕτερον ἢ οὐ κα-
τακρίνει· τὸτο γὰρ καὶ ὁ νόμος ὁ διὰ Μωϋσέως
ᾧ ἔσθ' ἄλλοι, λέγων· πρόσεχε, φησὶ· *· σαυ-
τῷ, οὐχ ἑτέρῳ· τὸ ἢ πρόσεχε, ἀντὶ τῆς
βλέπει τὰ καὶ σαυτὸν. — Ἄλλ' ὁ θεσποτα,
σαυτὸν οὐκ αἰμαί τις, πῶς ἄρα ἀμαρτηκόμεθα
τὸ ἔχοντα μὲν ἐν ὀφθαλμῷ τὸ δοκόν, ἐπι-
πλήττοντα ἢ τοῖς κάρφοι ἔχουσι καὶ ἄσθεν-
σιν ἐκ μέρους; χαλεπὸν οὐδὲν ἐν τέτρω φησὶ·
πρόκειται γὰρ τοῖς ἐθέλουσιν εὐκόλως ἰδεῖν
οὐκοῦν ὁ ἐκάστος βίος τῆς αὐτοῦ ζώσαν ἔσαι
ᾧ ἔσθ' ἀδικητικός· καὶ τοῖς ἐξέωθεν ἀμαρτημοῖς,
καὶ πεπλασμέναις ἐπιτηθείαις τὸ τὸ ἀληθοῦς
εὐζωίας χαρρακτηρίζεται ἄλλως, ἀλλ' ἐξ
ἂν ἂν ἐργασασθῶν τούτου πάλιν ἔφη περὶ
Χριστός· *· προσέχετε ἀπὸ τῶν ἐρχομένων πρὸς
ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσθ' ἂν δέ εἰσι;

* Iacob. III. 1

* Matth. V. 19.

V. 12.

A. I. 111

* Deut. VIII. 11.

A. I. 111 :

A. 43.
B. I. 68.

* Matth. VII. 15.

λίκοι ἄρπαγες· ἰδοὺ δὴ πάλιν οὐκ ἐκ τῆ ἐ-
 θυμάτων, ἀλλ' ὅτι ἂν εἰσι καὶ ἀλήθειαν οἱ
 παρὸς ἡμᾶς ἐχέουσιν, ἐβραβλώσκειται δὲ ἰν
 αὐτοῦ ἑπτάκι Χριστός· ἀπὸ τοῦ τῆ καρπῆ,
 φησι, τὸ δένδρον γινώσκειται ὡσπερ ἐστὶν
 ἀμαθὲς τὸ ἐν ἀκάνθαις ζῆτεῖν τὰ τῶ ἁλί-
 μων ὕψαιρετα, σαφυλίη τε φησὶ καὶ σύκον*,
 οὕτω καταβλάσων ἐνοεῖν ἐν ὑποκριταῖς καὶ
 βεβήλοις εὐρεῖν δύνασθαι τι τῆ τεθραυμα-
 σμένων, ἦγεν ἀρετῆς εὐγένειαν· τούτους καὶ
 ζῆβόλους καὶ βάτους φαίη τίς ἂν παρὰ τοῖς
 τοιοῦτοις, γλυκὺ μὲν οὐδὲν, πικρὰ δὲ πάν-
 τα καὶ δυσχρηστῆ· οὐ γὰρ ἐν ἀκάνθαις οὖεται σύ-
 κων, οὐδὲ ἐν βάτω τίκεται σαφυλίη· οὐκ ἐν
 οὐκ ἀπὸ γε τῆ σχηματῶν, ἀλλ' ὅτι αὐτῶν
 τῆ ἐκάσφ βεβιωμένων, διαγνωσέων τῆ διδά-
 σκαλον. Εἶρηται ταῦτα καὶ ἐν τῶ πέμπτῳ
 κεφαλαίῳ τῆ καὶ Ματθαίου· ὡς ἐν ἐκεί μὲν
 περὶ τῆ πλάνων, ἐνταῦθα δὲ περὶ τῆ κεκα-
 θαρμένων καὶ καταιρόντων ἑτέρας, καὶ περὶ τῆ
 ἀκαθάρτων καὶ καταβρῆν ἄλλας παρωμένων·
 ἁδελβοκίως δὲ τέρας μὲν ὠνόμασε δένδρα,
 καρποὺς δὲ τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ ὡδαινεῖ
 προσέχων τῆ πράξεισι τούτων, αἱ εἰσι καρ-
 πός, καὶ μὴ τοῖς λόγοις οἱ εἰσι φύλλα.

* Ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς
 καρδίας αὐτοῦ προφέρει τὸ ἀγαθόν.

A. f. 112.

Ἀποδείξας ἐν τοῖς προλαβοῦσι· πῶθεν
 ἂν διαγνωσθεῖη ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ πονηρὸς, ὅτι
 εἶσι τῆ ἔργων, ὡς τὸ δένδρον ἐκ τῆ καρποῦ,
 νῦν καὶ δι' ἑτέρας σημείων τοῦτο κατασκιά-
 ζει· ὁ μὲν γὰρ ἀγαθός, φησιν, ὡς ὅτι ἀγα-
 θὸς ἠθσαυροῦ τῆ καρδίας, πηγάζει τὰ ἀγα-
 θά· ὁ δὲ μὴ οὕτως ἔχων, φαυλότητι δὲ καὶ
 πονηρίᾳ κεκρατημένον ἔχων τῆ νῦν, ἐνδύσει
 πάντως τὰ ἐν τῶ ἑάθει· κεκρυμμένα· τὰ γὰρ
 εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἑπαποδῶ διὰ τῆ πρὸς τὰ
 ἄνω ζέχοντος λόγῳ· οὐκοῦν ὁ χριστὸς ὅτι
 ἔσπες, τὰ αὐτῶ πρόποντα λαλεῖ· ὁ δὲ φαυ-
 λος τὸ καὶ πονηρὸς, τῆ ἐν τῶ βιάθει κεμμένῳ
 ἀκαθαρσίαν ἐρέζεται.

A. f. 16.

Τί δέ με καλεῖτε, κύριε κύριε;

Μόνῃ μὲν τοι πρόπει τῆ πάντων ἐπέκει-
 να καὶ ἀνοτάτω οὐσίᾳ τὸ τῆ κυριότητος ὄνομά
 τε καὶ πράγματα· κρατεῖ γὰρ ἐκ κατεξουσιάζει
 τῆ ὅλων· εἰς γὰρ κύριος, μία πίσις, ἐν βιά-

intrinsicus autem sunt lupi rapaces. En itaque quod non ex vestitu, sed ex rei veritate, cognoscendos esse eos qui ad nos accedunt, praecipit Christus. Etenim ex fructu, inquit, arbor cognoscitur. Sicuti stulte quis de spinis maturos eximiosque fructus requireret, uvam dico et ficus, ita speratur ridicule egregium aliquid invenire, id est virtutis nobilitatem, in hypocritis et impuris. Hos potius appellare decet tribulos atque rubos. Apud hos dulce nihil, sed amara omnia ac spuria. Non enim de spinis germinat ficus, neque de rubo paritur uva. Ergo non de externa specie, sed de acta ab unoquoque vita dignoscendus magister est. Dicta sunt haec etiam in quinto Matthaei capitulo (ed. vulg. VII. 18.) Sed tamen ibi agebatur de deceptoribus, haec autem de mundis aliosque mundane conantibus. Parabolice autem hos nominavit arbores, fructus vero opera eorum. Hortaturque insistere horum actibus, qui sunt fructus; non autem verbis, quae folia sunt.

Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum.

Postquam in superioribus demonstravit, undenam bonus a malo distinguetur, nempe ex operibus, sicut ex fructu arbor, nunc et alio indicio idem praestat. Nam bonus, inquit, homo de bono thesauro cordis sui, bona profert: qui autem secus est, nequitia scilicet et improbitate occupatam mentem habens, effundet prorsus quae intus celabat. Nam quae mente et corde sunt reposita, ea per decurrentem exterius sermonem exsiliunt. Itaque bene moratus homo, congrua sibi loquitur; nequam vero et improbus iacentem intus impuritatem eructabit.

Cur autem vocatis me, Domine Domine?

Profecto uni congruit supremae altissimaeque naturae, dominationis appellatio et actus: etenim rerum omnium dominatum tenet ac potentatum. Unus enim do-

minus, una fides, unum baptisma. Et rursus: etsi multi dii sunt dominique multi in caelo ac terra, attamen nobis unus est Deus pater, ex quo omnia; et unus dominus Iesus Christus, per quem omnia. Unum itaque scientes natura sua vereque dominum, cum Deo patre regnantem Deum Verbum, sic illum nominamus. Sed enim, cur demum, inquit, vocatis me dominum, neque dicta mea exsequimini? Nam vere ab uno sanctorum prophetarum dictum fuit: si pater ego, ubi est honor meus? et si dominus ego, ubi timor mei? filius patrem honorat, et servus dominum suum, ait Dominus omnipotens. Damnosum itaque, et extremo supplicio dignum, nolle omnium domino Christo subiacere. Quam rem tum ex aliis argumentis cognoscere licet, tum etiam ex his quae dicemus. Nempe fidelem servum eximiis praemiis fuisse coronatum, contumacem vero et ignavum ad exteriores tenebras relegatum. Nam qui accepta talenta danti domino duplicaverunt, laudibus ornati fuerunt; at ignavum illum, qui datum talentum humi infodit dura et inexorabili sententia ferit. Illud quoque praedictis adiungendum puto. Nam si voluerimus Servatoris nostri dictis obtemperare, etique servire, libertatis dignitatem, secundum ipsius item nutum, adipiscemur. Dixit enim credentibus in eum: si vos manseritis in doctrina mea, vere discipuli mei estis, et veritatem cognoscetis: veritas autem vos liberabit. Ergo libertatis donum obediendo lucratur. Talis est apud eum servitus. Haec nos heredes Dei facit, et ipsius Christi coheredes. Quod ipse denovo testabitur dicens: omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Servi haud est perpetua in dominica domo mansio; filii contra perpetua. Si ergo filius vos liberaverit, vere liberi estis. Si ergo dominum appellamus servatorem omnium Christum,

ἅπαντα * ἢ ἀδύς, εἰ περ εἰσὶ θεοὶ πολλοὶ
 ὁ κύριοι πολλοὶ ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς,
 ἀλλ' ἡμῖν εἰς θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα
 τὰ καὶ ἐστὶ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ
 πάντα * μόνον οὖν εἰδότες τὸ φύσει τὸ καὶ
 ἀληθῶς κύριον, τὸ συμβασιλεύοντα τῷ Θεῷ
 καὶ πατρὶ Θεοῦ λόγον (1), οὕτως αὐτὸν ὀνομάζομεν.
 ἀλλὰ τί δήτα φησὶ καλεῖτε κύριον,
 οὐ ποιεῖτε ἢ ἀλέγω; ἀληθὲς γὰρ τὸ δι' ἐνός
 τῶν ἀγίων προφητῶν εἰρημένον * εἰ πατήρ
 εἰμι ἐγὼ, ποῦ ἦν ἡ δόξα μου; καὶ εἰ κύριος
 εἰμι ἐγὼ, πῶς ἔστιν ὁ φόβος; υἱὸς οὐ ζάζει
 πατέρα, καὶ δοῦλος τὸ κύριον αὐτοῦ, λέγει
 κύριος παντοκράτωρ Ἐπισηφάλης οὖν ἄρα καὶ
 ἡ ἐσχάτης ἀξίον δίκης, τὸ μὴ ὑποκείσθαι
 θέλων τῷ ὄλῳ κρατοῦντι Χριστῷ κατὰ
 δ' ἂν τις ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων, κακῶν
 τῶνδε μὲν τοῖς τὸ μὲν γὰρ γνήσιον οἰκέτω,
 ἐξαιρέτοις τιμαῖς σεφαινοῦμενον, τὸ ἴδιον
 εἴη καὶ ῥάθυμον, εἰς τὸ σκύτος δραμόντα τὸ
 ἐξώτερον· οἱ γὰρ λαβόντες τὰ τάλαντα, καὶ
 διπλασιάσαντες τῷ θεῷ τὸ δοθέν, ἐπαίνοις
 τετίμηνται· τὸν γε μὴν εἰς γῆν καταχάσαντα
 τὸ δοθὲν ὡς ῥάθυμον, σκληρῶ καὶ ἀφύκτω
 πεβεβλήκει δίκην· κακέον ἢ οἶμα τοῖς
 εἰρημένοις προσεπερχθῆναι δεῖ· ἐν γὰρ
 τῷ βούλει τοῖς τῷ σωτήρος ἡμῶν ὑποκείσθαι
 λόγοις, καὶ δελεῦν αὐτῷ, τὸ ἡ ἐλθεῖν
 εἰς αὐτὸν * εἰ μὲν εἰς μένηται ἐν τῷ καὶ λόγῳ
 τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ, γνώσεσθε
 τὸ ἀλήθειαν· καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλθεῖν ὑμᾶς·
 οὐκοῦν ἡ ἐλθεῖν εἰς τὸ δόσιν διὰ τὸ ὑπακοῆς
 κερδαίνομεν· τοῦτο δὲ ἔστιν ἡ ὑπὸ αὐτῷ
 δελεῖα· τοῦτο ὁ υἱὸς ἡμᾶς ἀποτρεῖ καὶ
 κληρονομῶς θεῶν, καὶ συκληρονομῶς αὐτῶν
 τῷ Χριστῷ· καὶ αὐτὸς σε πάλιν πιστῶσεται λέγων·
 * πᾶς ὁ ποιῶν ἀληθειάν, δοῦλος ἐστὶν ἡμαρτίας·
 ὁ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸ αἰῶνα,
 ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸ αἰῶνα * ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς
 ὑμᾶς ἐλθεῖν ὄντως ἐλεύθεροι ἐστέ· οὐκοῦν εἰ
 δεσπότην ὀνομάζομεν

* Ephes. IV. 2.

* 1. Cor. VIII. 2.

* Malach. I. 7.

* 1oh. VIII. 32.

* 1oh. VIII. 31.

* 1oh. VIII. 35.

(1) Adhuc observa Cyrillum de Christo Deo contra Arianos praedicantem. Merito enim Cyrillus ab Eulocio alexandrino apud Photium cod. 230. p. 837. dicitur per antonomasiam ὁ φύλαξ τῆς ἀληθείας, ὁ διεμὸς τῆς ἀκριβοῦς ἐπιστάτης; accuratae fidei custos ferriusque amator.

* Matth. VII. 21.

τῷ ἔθῳ σωτῆρα Χριστὸν, ποιῶν μὲν ἅ λέγει· οὐ πᾶς γὰρ φησιν * ὁ λέγων μοι κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τῷ πατρὸς μου τῷ ἐν τοῖς ἑρανοῖς. Ὅποια ἴε μὴν ἢ ὄντισιν ἐν τῷ βέλτεσθι τηρεῖν τὰ προσεταγμένα, τί δ' ἂν γένοιτο βλάβος ἐν τῷ μὴ ὑποτάτεσθι θελεῖν, αὐτὸς ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ εἰπών·

v. 27. 15.

Πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με, — ὁμοίος ἐστὶν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἶκον κ. τ. λ.

A. f. 113. b.
B. f. 69. b.

Ὁ γὰρ εὐπειθὴς καὶ εὐάγωγος, οὐκ ἀκροατῆς νόμος γυρόμνος μάλλον, ἀλλὰ ποιητῆς ἔργων, ἐδραιοτάτων ἔχει τὰ σάσιν, τὸ ἐν παντὶ πράγματι καλῶ τε καὶ ἀγαθῶ· ἔσαι ἢ οἰκία πῶς ἀλλήλοισι ἰδρυμένη καλῶς, καὶ ἀκατάσασιν ἐχούσῃ τὸ θεμέλιον ὡσεὶ καὶ χαμάρρη δίκλιν ἢ τοὶ πλημύρας ὑδάτων προσβάλλωσιν οἱ παρασμοὶ, καὶ ἢ τῷ ἐν ἡμῖν παθῶν ἀργιότης, πείσεται τῷ ἀποκτῶν οὐδὲν· ὁ ἢ μόνῳ ὑπέχων τὸ ἀκοῖον οἷς ἂν λέξοι Χριστὸς, ἀπόθετον ἢ εἰς νοῦν ἔχων οὐδὲν, οὔτε μὴν κατορθώσας τί τῷ κεκλεδοσμένων, ἔσαι πάλιν οἰκία προσοικῶς ἐτοιμοτάτη πρὸς πτώσιν· κατενεχθήσεται γὰρ ἐφ' ἃ μὴ θέμις, κατερεθίζούσης ἡδοῆς, καὶ εἰς ἑστῶν τῶν ἀμειβίας ἀκροατοῦσας βέβηρος. — Δεῖ γὰρ διὰ τὸ κατ' ἡμέραν ἀσκήσεως βεβαιοῦν ἐνυπόστοι τοῖς τῷ κυρίῳ πῶς ἀγγέλμασιν, ἵνα μὴ καθ' ἄπερ βιαιῶν ὑδάτων προσβαλοῦσα ἡδονὴ, σαθρὰ τὰ ἐν ἡμῖν δόγματα θεσμοκράτη· ἀλλ' ἐνδοκιμῆσιν τοῖς ἐναντίοις πράγμασιν, ἀκατάλυτος οὖσα ἢ ἀρετῇ καὶ μὴ τῷ πτώματι παρὰ φανεί, ἀλλὰ τῇ νίκῃ γυμνάσθαι· παρὰ φανεί γὰρ καὶ τὸ πτώμα τῷ μεγάλῳ δεδιδασμένῳ, ὅταν μεγάλῳ ἀποπίπτωσιν. Ἄθλιος ἢ ποιεῖ ἑστῶν ἀνθρώπων ἢ περὶ ἑστῶν πόνος ὀλιγοῦρα, καὶ τὸ τῷ κρίσεως σαθρὸν καὶ ἀβέβαιον· οὗτοι εἰσὶν οἱ τοῖς μωροῖς ὁμοιωθέντες, οἱ ἐπὶ τῷ λήμμε τῷ καὶ τῷ γυμνῶ ἀβεβαιότητι, τῷ θεμέλιον τῷ πνευματικῆς τινέντες οἰκοδομῆς, ὃν ὀλίγοι λεκάδες πειρασμοῦ, καὶ βραχὺς χαμάρρης τῷ τῷ πονηροῦ προσπαιγμάτων ὑφελκύσας, τῷ ὑποβάθραν διελούσας τε καὶ διεσκόρπισας, μὴ ἢ ὀλίγον ἐπισχόντα πρὸς τὸ βροχὴν καὶ τὰ πνεύματα.

B. f. 68. b.

quae ipse dixit exsequamur. Non enim quis, inquit, mihi dixerit, Domine Domine, intrabit in regnum caelorum, sed utique ille qui patris mei caelestis voluntati obediaverit. Quanam vero futura sit utilitas mandatis obediendi, quodnam item inobedientiae damnum, ipse docuit Servator dicente :

Omnis qui venit ad me — similis est homini aedificantī domum etc.

Homo obediens ac docilis, et qui non tam auditor legis est, quam auctor operum, firmissimam habebit in omni pulchro bonoque negotio stabilitatem: eritque similis domui bene stabilitae, inconcussumque habenti fundamentum: adeo ut, etiamsi torrentis instar aut aquarum exundantiae, tentationes incurrant, et cupiditatum nostrarum rabies, nihil infaustum experiturus sit. Secus qui aures tantum Christi verbis praebet, nihil vero mente recondit, nec ullam praeceptorum partem exsequitur, hic vicissim domui similis erit, quae ad ruinam proxime vergit: pertrahetur enim quò non licet, impellente voluptate atque ad peccati foveas devehente. Oportet enim quotidiano exercitio nosmet ipsos dominicis in praeceptis confirmare, ne tamquam aquarum violentia irruens voluptas, nutantia in nobis dogmata dissipet. Sed contrariis potius actibus inclarescat invicta virtus; ut nequaquam casu, sed victoria celebres evadamus. Nam celebris fit casus illorum qui plurima doctrina pollebant, si quando magno culmine decidunt. Miseros autem facit homines laborum negligentia, iudicii languor et instabilitas. Hi sunt stultis illis similes, qui in infirmae sententiae suae arena, spiritalis aedificii fundamentum locaverunt; quod paucae tentationum guttae, exiguusque torrens diabolicarum illusionum impingens, base commovet et dispergit, ita ut ne brevi quidem tempore adversus pluviam ventosque consistat.

CAP. VII.

Ne in Israhele quidem tantam fidem inveni.

Sancto igitur Dei decreto, ab eius familiaritate excidit Israhel; cuius in locum vocati sunt et adsumpti ethnici, utpote qui cor ad ei credendum paratius habebant. Rei item testis erit divinus melodus de ipsis dicens; modo quidem: quoniam prae-parationi cordis eorum attendit auris tua. Modo autem: multiplicatae sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt. Quamvis enim peccatis multis erant gravati, nihilominus ad recipiendas Christi doctrinas festinaverunt. De Israhele autem propheticus ait sermo: repellet illos Deus, quia ei non ascultaverunt, et erunt vagantes in gentibus.

Ibant in civitalem quae vocatur Nair.

Animadvertite quomodo miris mira connectit. Et illic quidem vocatus occurrit; heic autem non vocatus, adest: nemo enim ipsum ad mortuum resuscitandum vocaverat, sed sponte ad id negotium venit. Porro mihi videtur prudentissime priori miraculo hoc etiam alterum copulavisse. Namque incredibile non erat, resurrecturum aliquem Servatoris gloriae adversarium, qui diceret: quodnam, oro, in centurionis puero patratum fuit miraculum? infirmus erat, nullatenus tamen moriturus: scripsit ergo hoc evangelista, gratiae potius quam veritati velificans. Ut ergo in-temperantem eiusmodi hominum linguam cohiberet, mortuo adolescenti occurrisse Christum ait, filio viduae unico. Miserabilis casus erat, et luctui commovendo, lacrymisque eliciendis idoneus. Sequebatur funus lymplata maerore ac dolore resoluta mulier, multique cum ipsa.

Accedens tetigit loculum.

Cur haud solo sermone miraculum per-fecit, sed loculum quoque tetigit? Nempe

ΚΕΦ. Ζ. (Ι)

Οὐδὲ ἐν τῇ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον.

Ὅσα δὲ οὖν ἤψω θεοῦ, τὸ μὲν πρὸς αὐτὸν οἰκείωται ἀπώλισθεν ὁ Ἰσραήλ· ἀντασκέληται ἢ κῆ προσελήφθη τὰ ἐθνη, ἐτοιμότεραν ἔχοντα τὴ καρδίαν εἰς τὸ πιστεύειν εἰς αὐτόν· κῆ πισύσεται πάλιν ἡμᾶς τοῦτο λέγων ὁ Θεσπέσιος μελωδὸς περὶ αὐτῶν ποτὲ μὲν, ὅτι ἔτοιμασίαν τὴ καρδίας αὐτῶν, προσέσχε τὸ οὖς σα· * ποτὲ ἔ, ἐπληθύνθησαν αἱ ἀσθένειαι αὐτῶν, καὶ ταῦτα ἐτάχυναν· * εἰ γὰρ ἢ πολλοὶ αἱ ἁμαρτίας ἦσαν βεβαρημένοι, ἀλλ' ὁμω ἐτάχυναν πρὸς παροδοχὴν τῆ Χριστοῦ παιδωμάτων· περὶ δὲ γε τῆ Ἰσραὴλ προφητικὸς φησι λόγος· * ἀπώσεται αὐτῶν ὁ Θεὸς ὅτι οὐκ εἰσήκουσαν αὐτοῦ, κῆ ἴσονται πλανήται ἐν τοῖς ἔθνεσιν.

Ἐπορεύτο εἰς πόλιν καλουμένην Νάϊν.

Ὅρα ἢ πῶς ὡραδόχοις συνείρη παράδοξα· κῆ ἐκεῖ μὲν καλούμενος, ἀπαντᾷ· ἐνταῦθα μὴ καλούμενος, ὡραγίνεται· οὐδεὶς γὰρ αὐτὸν ἐκάλεε ἐπὶ νεκροῦ ἀνάσσειν, ἀλλ' αὐτοκλήτως ἐπὶ ταύτῃ ἀκινεῖται· οἰκονομικώτατα δὲ μοι δοκεῖ, τῷ πρώτῳ σνάψαι κῆ τοῦτο· οὐδὲν γὰρ ἦν τὸ ἀπεικὸς ἐννοεῖν. ὡς ἐνεσῆσαι τις εἶπα ὅτε τῇ τῆ σωτήρος δόξῃ μαχόμενος· εἶτα λέγων, τί τὸ θαῦμα ἐπὶ γε τῷ παιδί τῆ εκατοντάρχεις τετελεσμένον; ἀρρώστος ἦν, οὐ πάντως ἐμῆτε τελευτᾶν· κῆ τοῦτο γέγραφεν ὁ εὐαγγελιστὴς, τὰ πρὸς χάριν μᾶλλον ἢ τὰ πρὸς ἀλήθειαν ἀφηγούμενος· ἵνα τοίνυν τὴ ἀόλασιν ἡῶ τοιοῦτων ἀποφράξῃ γλῶσσαν, τεθνεῶσι τῶ νεανίσκῳ Χριστὸν ὑπαντήσαι φησι, μονογενεῖ υἱῷ χήρας· ἐλεεινὸν τὸ πάθος κῆ θρηῖνον κινήσαι δυνάμενον, κῆ δακρύων ἀφορμὰς εἴαστο ἢ τῷ πάθει μεθύσα· ἐ παρὶ μέντοι λοιπὸν ἢ γυνή, κῆ πολλοὶ σὺν αὐτῇ.

Προσελθὼν ἤψωτο τῆς σοροῦ.

Διὰ τί δὲ οὐ λόγῳ μόνον ἐπλήρη τὸ θαῦμα, ἀλλὰ κῆ ἤψωτο τὴ σοροῦ; ἵνα ἴνοις

(1) Ad cap. VII. v. 4. haec habentur in latina Corderii catena. « Cyrillus. Considera autem, ut Iu- » daeorum quidem seniores voluerint Iesum ad ipsam domum venire illius qui cum invocabat, quasi non » aliter potuisset erigere decubentem, nisi ad illum accessisset. Hic vero (centurio) credebatur, quod etiam » absens posset id praestare. »

ὡς ἔστιν ἐνεργὲς παρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπου τὸ ἄγιον σῶμα Χριστοῦ· σῶμα γὰρ ἔστι ζωῆς, καὶ σὰρξ ἢ πάντα ἰσχύοντος λόγου καὶ ἢ αὐτοῦ ἀπεφόρηκε δύναμιν· ὡσαύτως γὰρ σίδηρος ὀμίλησας πυρὶ, τὰ πυρὸς ἐνεργεῖ, καὶ τὸ αὐτοῦ χρεῖαν πληροῖ, οὕτως ἐπειδὴ ἕσπερ ἰδίᾳ γέγονε τῷ λόγῳ ἢ σὰρξ ἢ τὰ πάντα ζωογονοῦντος, ταύτη τοι ζωοποιός τι ἐστὶ αὐτῆ, καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἀναιρετική· ζωοποιὸν γὰρ τὸ σῶμα Χριστοῦ εἶναι πιστεύομεν, ἐπειδὴ ἔστι τῷ ζῶντος λόγῳ καὶ τὸ ἐνδύσασθαι, πᾶσαν ἔχον αὐτοῦ τὴν ἐνεργείαν· οὐκ ἠρέεσθαι τοῖνυν μόνῳ τῷ προσάξει, καὶ τοι λόγῳ κατορθοῦν εἰδιωμένους ὅσα περ ἂν βούλοιο, ἀλλ' ἐπιτίθει τῇ σοφῷ καὶ τὰς χεῖρας, δεικνύς ὡς καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ ζωοποιὸν ἐνεργείαν ἔχει.

v. 16.

Ἐλαθε δὲ φόβος ἀπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν κ. τ. λ.

A. f. 115. B.
C. f. 120. D.

Μέγα ἐ τοῦτο παρά γε ἀναισθητῶ καὶ ἀχαρίσῳ λαῷ· μικρὸν γὰρ ὕσπερον οὐδὲ προφήτην οὐδὲ εἰς ἀγαθὸν τῷ λαῷ ἀπεφρονότα νομίζουσι αὐτόν· ἀλλὰ τὸ θανάτου καταλύτην, θανάτου ἀσπιδιώσασιν· οὐκ εἰδότες ὅτι τότε δὴ τότε κατέλυε θάνατον, ἦνικα ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ ἀνάστασιν ἐποιήσατο.

v. 17

Ἐβλῆθεν ὁ λόγος· οὗτος ἐν ἑλῆ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ.

A. f. 116.
B. f. 120. D.
C. f. 120. D.

Ἐλαθε τὸ παράδοξον τῷ θαύματι οὐδένα τῶν ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ ἀπαγγέλλουσι ἢ τοῦτο καὶ αὐτῶ τῷ ἀγίῳ Βαπτιστῇ τῷ ὁπιτηδείων τινὲς ἦτοι τῷ μαθητῶν αὐτοῦ· ὁ ἢ δύο τινὰς ἀπολέγδην ἀποκρίνας τῶν ἄλλων, πέμπετο πρὸς τὸ Ἰησοῦν, ἐρομένους αὐτόν, εἰ αὐτός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος, ἢ γοῦν ἕτερον προσδοκᾶσαι χεῖν· οὐκ ἠγνόησε γε μὴν ὁ μακάριος Βαπτιστῆς τὸ ἐνανθρωπήσαντα τῷ πατρὸς λόγον· μὴ τοῦτο ὑπολάβης· ἢ δὲ γὰρ καὶ μάλα σαφῶς, ὅτι αὐτὸς ἐστιν ὁ ἐρχόμενος· εἰρηάζετο δὲ τι σοφὸν καὶ εὐμήχανον, καὶ ὅσα ἦν εἰκὸς οὐ μετρίως διήσαν ὅσον ὑπὸ αὐτοῦ μαθητομένης· οἱ μὲν γὰρ οὐπω Χριστὸν ἰδόντες, ἦτοι τὸ δύναμιν αὐτοῦ, καὶ τὸ καὶ πάντων ὑπεροχὴν, ἠρέμα πᾶς καὶ ὑπεδάκνοντο, θαυματουργοῦντο αὐτοῦ καὶ τῷ ὁραμένῳ ὑπερβολαῖς νικῶντος τῷ Βαπτιστῆν· καὶ ἢ προσήσαν ὡστε, φθόνῳ τὸ καὶ λύπῃ κατατετηγμένοι, καὶ νοσημάτων ἰε-

ut scires efficax esse ad hominis salutem sanctum Christi corpus. Est enim corpus vitae, caro omnipotentis Verbi, quae potentiam eius portabat. Sicut enim ferrum igni admotum vim ignis exserit, eiusque vice fungitur; sic postea quam caro propria facta est vivificantis omnia Verbi, consequenter et ipsa est vivificans, mortalisque et corruptionis destructiva. Nam revera vivificum Christi corpus esse credimus, quoniam viventis Verbi templum est et habitaculum, cunctam eius efficaciam continens. Haud ergo satis Christo fuit iuhere, quamquam verbis quicquid ei libuisset solebat efficere, sed manus quoque loculo imposuit, demonstrans scilicet sum etiam corpus vivifica potentia pollere.

Corripuit autem omnes timor, et magnificabant Deum etc.

Magnum est hoc in stupido et ingrato populo; qui paulo post neque prophetam neque ad gentis salutem natum iudicavit; sed mortis destructorem morti tradidit. Neque agnovit, illum tum maxime mortem vicisse, cum resurrectionem suam per egit.

Exiit hic sermo in universam Iudaeam de eo.

Neminem in tota Iudaea latuit insperatum miraculum. Referunt autem hoc ipsi quoque sancto Baptistae quidam de familiaribus eius seu discipulis. Is autem duos ex universo numero delectos-mittit ad Iesum, rogaturos eum, utrum ipse sit qui venturus est, an alium oporteat expectari. Sane non ignorabat beatus Baptista incarnatum patris Verbum: cave hoc arbitreris; sciebat enim apprime hunc esse Christum venturum. Sed excogitavit peracutum quid et artificiosum, quod haud parum videbatur discipulis suis profuturum. Nam qui nondum Christum noverant, sive eius virtutem, et excedens omnia culmen, tacite fortasse mordebantur, dum ille miracula ederet, et gestarum rerum eminentia Baptistam vinceret. Quare et accesserunt aliquando invidia et maerore tabescentes, et cor iudaico morbo haud immune gerentes,

ac beato aiebant Baptistae: magister, qui tecum erat trans Iordanem, cui tu testimonium praebuisti, ecce baptizat, et ad eum cuncti veniunt. Nolebant scilicet quemvis alium exercere baptismum, et se contra Iohannis honorem extollere. Ceterum hi edocti sunt ab eo de Christi gloria eminente et excessu incomparabili. Audierunt enim dicentem illum: testes vos estis me dixisse, quod non sum Christus, sed ante illum nunciatus missus. Qui habet sponsam, sponsus est; amicus autem sponsi, qui adstant vocem eius audit, gaudio effertur propter sponsi laetitiam. Hoc itaque gaudium meum metam attingit: illum oportet crescere, me autem minui. Neque idcirco dicimus eum aliqua sui parte imminutum. Sed modo aliquo id passus videtur beatus Baptista, dum Christi gloria semper cresceret, ipse autem beatus Iohannes in humanae conditionis modulo permaneret. Non enim fieri poterat ut aliquoversum ipse proficeret; cum interim Christus naturaliter Deus, et ex Deo patre ineffabiliter genitum Verbum, modo incarnatum, in virtutem sibi congruam semper progredieret, omnibus esset admirationi. Ideo Iohannes ait: illum oportet crescere, me autem minui. Nam cum aliquis semper progreditur, alius vero in eodem statu perseverat, hic quidem minui videtur.

Ut ergo ad firmam excitaret fidem, erga illum videlicet, nutantes adhuc et necdum convictos cum esse Christum, ignorantiam simulat. Deinde mittit ad ipsum qui interrogarent: tu es qui venis, an alium expectamus? Venturus autem quoniam? dicent fortasse aliqui. Nonnulli certe interpretes sic intelligere malunt: nempe, quia ab Herodis saevitia necem perlaturus Baptista erat, et quoddammodo praecursurus Christo, et ad inferos prior descensusurus, interrogat aiunt, num is illuc etiam sit venturus, ad liberandum illos qui in tenebris et umbra mortis iacebant. Atqui repudianda prorsus haec sententia est. Nusquam

δαίμων οὐκ ἀμοιροῦσαν ἔχοντες τὴν καρδίαν· ἔφασκόν τε τῷ μακαρίῳ Βαπτιστῇ· βαββί, ὅς ἦν μὲν σου πέραν τῆς Ἰορδάνης, ὃ σὺ μεμαρτύρηκας, ἰδε εἶδεν βαπτίζεσθαι, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτὸν· οὐ γὰρ ἠθέλον ἑτέρου τινα βαπτίζεσθαι ὅπως, καὶ τὸ Ἰωάννης καταπαίρεισθαι τιμῆς· ἐδιδάσκοντο ἢ παρ' αὐτοῦ τὸ Χριστοῦ δόξης τὸ ὑπερκείμενον, καὶ τὸ ἀπαρβάλλητον ὑπερβολὴν· ἦκεον γὰρ λέγοντος αὐτοῦ, αὐτοὶ ὑμεῖς μαρτυρεῖτε ὡς εἶπον· ἐγὼ οὐκ εἶμι ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι ἀπεσταλμένος εἶμι ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ὁ ἔχων τὸν ὕμνον, ὕμνος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τῆς νυμφῆς, ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ τὸ φωνῆς, χαρᾶ χαίρει διὰ τὴν χαρὰν τῆς νυμφῆς· αὕτη οὖν ἡ ἐμὴ χαρὰ πεπληρωται· ἵνα εἴπω· δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἔλαττωσθαι· καὶ οὐδὲν πεποιημένον ὡς ἐλάττων ἑαυτοῦ γέγονε· κατὰ τι γούνητος ὁ μακάριος Βαπτιστῆς, προσθήκην αἰετὴν δεχομένης τὸ δόξης τῆς Χριστοῦ, παρά γε τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, ὅτι ἐν τοῖς τὸ ἀνθρώποιο μέτροις μεμνηκεν ὁ μακάριος Ἰωάννης· οὐ γὰρ ἦν ἑτέροσε ποιεῖν προσελθεῖν αὐτὸν δύνασθαι ποτε· θεὸς ἦν ἀφ' ἑσῆς, καὶ ἐκ θεοῦ πατρὸς ἀπορρήτως γενηνημένος ὁ ἐνανθρωπήσας λόγος, εἰς δύναμιν αἰετὴν αὐτῷ πρέπουσαν ἀναφοιτῶν, παρὰ πάντων ἐθαυμάζετο· ταύτη τοι φησὶ· ἵνα εἴπω· δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἔλαττωσθαι· τὸ γὰρ αἰετὸν προκόποντος, ὁ ἐν ταυτοῖσι μένων, ἐλαττωσθαι δοκεῖ.

Ἴνα τοίνυν βεβαίαν ἐργάσθαι πίσιν, εἰς αὐτὸν δηλονότι τοῖς ἐπιουκλάζουσι, καὶ οὕτως πεπληροφρημένοις ὡς αὐτοῖς εἶπεν Χριστὸς, προσαποεῖται τὸ ἄγνοιαν· εἶτα πέμπει πρὸς αὐτὸν ἐρομένους καὶ λέγοντας· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; ἐρχόμενος ἢ ποῦ; φησὶν ἂν ἴσως τινὲς· καὶ δοκεῖ μὲν τισὶ· τοιοῦτόν τι νοεῖν· ὅτι γὰρ ἐμελλέφθαι πρὸς τὴν τιμὴν σαυροῦ τὸ ἐκ τῆς Ἡρώδης σκαιοῦτος θάνατον ὑπομένειν ὁ Βαπτιστῆς, προαποδημῆν ἢ ὡσπερ Χριστοῦ, καὶ τὸ εἰς ἁδὴν ἀφίξιντος προβαδίζεσθαι ὡς πρόδρομος, ἐρωτᾷ φησὶ, εἰ αὐτὸς ἐξέκακέεισε, λυτρωσάμενος εἶναι σκότῳ καὶ σκιά θανάτου; ἐκβλητῶν δὲ παντελῶς ἢ τοιάδε

δόξα (1)· οὐδ' αὖτε γὰρ εὐρέσιμον ἢ θεόπνευστον γραφὴν ἀπαργέλασαν, ὅτι καὶ τοῖς ἐν ἄδη πνεύμασι προκατήγγαλε ἢ σωτήρος ἢ ἀφίξιον ὁ μακάριος Βαπτιστής· ἀληθὲς ἢ κακίῳ εἰπεῖν· ἕλλω γὰρ ἀπαξ οὐκ ἤγνωκας ἢ μὴ σαρκίος οἰκονομίας ἢ μονογενούς ἢ δύναμιν, ἥδη πάντως περὶ ἢ ἄλλων, ὅτι καὶ ἔστιν ἐν ἄδη λυβῶσεται, καὶ αὐτοῖς ἐπλάμψαι· χάριτι Θεοῦ ὑπὲρ πάντος γλυόμενος θανάτου, ἵνα, ὡς Παῦλος φησὶ *, καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυεῖσθαι· τί οὖν ἄρα βούλεται νοεῖν, ἐρωτῶν καὶ λέγων, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; ἔφη, ὅτι πλάττεται ἢ ἄγνωτον οἰκονομικῶς, οὐχ ἵνα μάθω μᾶλλον αὐτὸς, ἥδη γὰρ ὡς πρόδρομος ὁ τὸ μυσῆειον, ἀλλ' ἵνα πληροφωρεῖται ἐν αὐτοῦ μαθηταί, ὅσοι τις ἔστιν ἢ ἢ σωτήρος ὑπεροχῆ· καὶ ὅτι ἢ θεοπνεύστου γραφῆς ὁ λόγος, ἢ μὲν ὡς Θεὸν καὶ κύριον ἤξοντα, προμεμῖνυκεν· οἱ ἢ ἄλλοι πάντες ἦσαν οἰκέται, ἀραπεσαλμένοι δεσπότης, ἐτοιμάζοντες ἢ ἔδον κυρίου, καθὰ γέγραπται· ἐκλήθη τοῖνον διὰ ἢ προφητῶν ὁ ἐρχόμενος, ὁ ἢ ἔλεον σωτῆρ καὶ κύριος· ἢ ἄλλοι γὰρ ὁ προφήτης Δαβὶδ, καὶ φησὶν * ἐυλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, τοῦτέστιν ἐν δόξῃ Θεοῦ πατρὸς, καὶ ἐν κυεῖσθαι καὶ ὑπεροχῇ τῇ πάντων ἐπέκεινται· καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς καταμεμῖνυκεν ἐφεξῆς, εἰπὼν * θεὸς κύριος, ὃ ἐπέφανεν ἡμῖν· ἢ ἄλλο μὲν γὰρ Μωϋσῆς, καὶ μετ' αὐτὸν ἐσφατήγησε ἢ ὡς Ἰσραὴλ· Ἰησοῦς ὁ ἢ Ναυῆ· καὶ καθεξῆς, οἱ μακάριοι ἀποφῆται, καὶ οὐδαὶς κρείων ἐν ὀνόματι κυρίου τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπλάμψαι λέγεται· Θεὸς ἢ κύριος ὢν φύσει καὶ ἀληθῶς ὁ μονογενὴς ἢ Θεοῦ λόγος, ὃ ἐπέφανεν ἡμῖν· οὕτως αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ὀνόμαζε, λέγων Ἐβρακαοῦμ τῷ ἀποφῆται * ἔτι μικρὸν ὁ ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ χρονεῖ· γὰρ μὴν καὶ δι' ἕτερον ἀποφῆται πάλιν ὡς φησὶν ὁ μονογενὴς ἢ Θεοῦ λόγος * χαῖρε καὶ εὐφραίνε θυγατερ Σιών, ὅτι ἰδοὺ

inspiratam scripturam comperiemus narrantem, quod etiam detentis in inferno spiritibus praenuntiaverit Servatoris adventum beatus Baptista. Quamquam et illud vere dicetur, haud sane eum ignorasse omnem incarnati Unigeniti dispensatoriam vim, probeque prae ceteris novisse, Christum iacentes item apud inferos redempturum, atque illos splendore suo illustraturum; gratia nempe Dei factum illi mortis prorsus superiorem, ut quemadmodum Paulus ait, mortuorum simul ac vivorum dominaretur. Quid ergo intelligit, dum interrogans dicit: tu es qui venis, an alium expectamus? Iam dixi inscitiam ab eo prouderent simulari, non ut ipse aliquid disceret, nam utpote praecursor mysterium noverat, sed ut suis persuaderetur discipulis, quanta esset Servatoris eminentia: et quod inspiratae scripturae sermo, hunc quidem Deum ac dominum venturum praedixit; ceteri vero omnes servi fuerint, principem praecedentes, domino viam parantes, uti scriptum est. Igitur a prophetis appellatus fuit « qui venit » universalis Servator ac dominus. Quamobrem David propheta psallit: benedictus qui venit in nomine Domini, id est cum gloria Deo digna, et dominatu ac sublimitate cunctos excedente. Idque denuo idem paulo inferius significavit dicens: Deus dominus, et illuxit nobis. Venit quidem Moyses, et post eum dux fuit Israelitarum Iosue Navi filius. Exin beati prophetae; nemoque horum in nomine Domini illuxisse terrae incolis dicitur. Dominus autem Deus quum sit vere propriaque natura unigeniti Dei Verbum, nobis apparuit. Sic illum Deus pater nominavit, dicens Habacuc prophetae: paulo post veniens veniet, et non tardabit. Immo et per alium prophetam sic rursus dicit unigenitum Dei Verbum: gaude et lactare, filia

* Rom. XIV. 9.

* 1^a COR. 26.* 1^a P.

* Habac. II. 5.

* Zach. II. 10.

(1) Vidimus in Spicilegio rom. T. IX. p. 685. seqq. hanc modo repudiatam a Cyrillo sententiam de Iohanne praedicatoris apud inferos adfuturi mox Christi, non contemnendam visam esse antiquis patribus Origeni, Hippolyto, nec non Eusebio alexandrino, qui de illa sermones illos scripsit a nobis praedicto in tomo editos.

Sion: quia ecce ego venio, et in medio tui habitabo, dicit Dominus: multique populi ad Dominum confugient die illa: eroque illorum Deus, et ipsi erunt meus populus. Quod equidem ad exitum esse deductum, ex factis cognoscere possumus. Ergo veluti ex inspirata scriptura sumpto hoc vocabulo divus Baptista, mittit de suis familiaribus qui interrogent, utrum ipse sit qui venit.

In ipsa autem hora multos curavit.

Cognoscens itaque, utpote Deus, quamente misisset eos Iohannes, reique rationem, et adventus illorum causam; namque illo potissimum tempore longe plura prioribus patrarat miracula, multosque sanaverat; haud equidem ut Iohannem doceret, cur enim iam persuasum urgeret? sed ut praesentes hos et adhuc dubitantes firmaret. Hi ergo quum haerentis ei magnificentiae spectatores oculati fuissent, multamque animo hausissent virtutis et potentiae admirationem, tandem interrogant, Iohannis veluti verbis dicentes, num ipse esset qui venit? Hoc loco observa, quaeso, egregiam Servatoris prudentiam. Non enim diserte dixit, ego sum; sed illos potius ad gestarum rerum misasoria argumenta amandat, ut idoneo modo fidem erga se contrahentes, ad eum qui ipsos miserat reverterentur: quamobrem haud verbis sed mittentis menti respondit. Euntes enim, inquit, renuntiate Iohanni quae a prophetis quidem audistis, per me autem peracta vidistis. Illa enim consulto hoc maxime tempore operabatur, quae ab eo actum iri, cum ad nos veniret, prophetae nunciaverant. Quenam vero haec? caecorum medela, leprosoꝝ mundatio, surdis red-dita auditio, mortuorum suscitatio, et reliqua. Quibus addit Deo dignam clausulam: et beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Quid enim aliud his verbis de-

ἐγὼ εἶρχομαι, ἢ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σα, λέγει κύριος, καὶ κατασκήνοῦνται ἐν ἐμοὶ πολλὰ ἐπὶ τῆς κύριον, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός. ὁ δὲ καὶ εἰς πέρας ἐκβεβηκός, δι' αὐτῶν ἐστὶν ἰδεῖν τὰ πρᾶγματα. οὐκοῦν ὡς ἐκ γὰρ τῆς Θεοπνεύστου γραφῆς τὸ ὄνομα λαβὼν ὁ Θεοπέσιτος Βαπτιστῆς, ἐρομένους ἀπέσταλεν τὸ αὐτοῦ γνωρίμων τινας, εἰ αὐτὸς ἔστιν ὁ ἐρχόμενος.

Ἦν αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἡσυχία πολλή.

Εἰδὼς τοίνυν ἅτε θεὸς ὢν τὸ δianoian, μὲν ἢς αὐτῶν ἐπέμψεν ὁ Ἰωάννης, καὶ τῶ οἰκονομίᾳ τῆς πράξεως, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐκείνων ἀφίξεως, κατ' ἐκείνο δὴ μάλιστα τὸ καιροῦ, πολλαπλασίως τὴν ἡδὴ γεγενημένων ἐργάζετο τὰς Θεοσημείας, καὶ πολλοὺς ἐθεράπευεν. οὐκ ἐκείνο διδάσκων, πῶς γὰρ τὸ πεπεισμένοι; ἀλλὰ τούτους ὄντι ἀμφοβᾶλλοντας γενομένους ἐν ἅρα τῆς ἐνοούσης Μεγαλοπρεπείας ἐπόπται καὶ θεοφοί, καὶ πολλοὶ τὸ θαῦμα τῆς ἐνοούσης αὐτῶν ἀνὰ μίαν τὴν ἐνεργείαν ἐνεαυτοῖς συλλέξαντες, προσάγεισι τὴν ἐρώτησιν, ὡς ὁ Ἰωάννης λέγοντες, εἰ αὐτὸς ἔστιν ὁ ἐρχόμενος; ἐπαυθὰ μοι βλέπε τὸ τὸ σωτῆρος οἰκονομίας τὸ εὐτεργές. οὐ γὰρ ἀπλῶς ἔφη τὸ ἐγὼ εἰμι. ἀλλ' ἀποφέρει μᾶλλον αὐτῶν εἰς τὸ δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων πληροσσίαν, ἵνα εὐφέρμωσται εἰς αὐτὸν πάντες ὡς ἀδεξιάμων, ὑπονοσησῶσι πρὸς τὸ ἀποσειλάντα αὐτούς. ὅθεν οὐδὲ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην τὴν ἐπέμψαντος ἀπεκρίνατο. προθύθεντες γὰρ φησι, ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἅπερ ἠκούσατε μὲν διὰ τὸν προφητῶν, εἰδότες ἢ πληρωθέντα δι' ἐμοῦ. ἐκείνα γὰρ οἰκονομικῶς ἐργάζετο κατ' ἐκείνο μάλιστα καιροῦ, ἅπερ αὐτὸν ἐπιτήδεον, ἕταν ἦκοι πρὸς ἡμᾶς, οἱ προσήται διήγγυλον τίνα ἢ ταῦτα; τυφλῶν διέρθωσις, λεπρῶν καθαρσις, κωφῶν ἀκοή, νεκρῶν ἔστρωσις, καὶ τὰ ἕξῃς. ἐφ' οἷς ἐπάσει θεοπρεπῶς, καὶ μακάριος ἐστὶν ὁς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί. τί τῶτο λέγων, ἢ δεῖξαι

(1) Divus Thomas in catena hoc loco ita habet. « Cyrillus. Coniecit Dominus tamquam hominum » secreta cognoscens, aliquos dicturos: si usque hodie ignorat Iohannes Iesum, qualiter eum ostendebat » nobis dicens: ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? Ut igitur sanaret hanc passionem quae eis

βαλόμηνος ὡς καὶ αὐτὰ τὰ βλέφαρα, ἢ ὅστις ὁ θεὸς Δαβὶδ *· ἔξετάζει ὁσὺν υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ ἐν καρδίᾳ αὐτοῖς σκετόμηνος, ὁσὺν ὄφθαλμοὺς ἐκείνους διέφυγῃ οὐδαμῶς· αὐτοὶ γὰρ ἄντικρυς οἱ σκανδαλιζόμενοι.

Ἠρξάτο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου.

Ὅρα ἡ πάλιν ἐν τούτοις ὅσα ἐποίησατο τὴν οἰκονομίαν ὁ σωτὴρ· πολλὺς αὐτῷ καὶ μακρὸς περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ κενήνεται λόγος· τὸ μὲν γὰρ, ὅθεν ἦν εἰκὸς ἀδικηθήσεσθαί πως αὐτὸν, ἀπεκρούσατο δόξαν· προσήτε δὲ τι πλεόν ἔχον εἰπὼν, ἀξιοθαύμασον ἦδη καὶ ἀξέβραστον τοῖς ἀκροώμενοις εἰδείκνυσεν· εἶτα εἰκόνα ὡπερ αὐτὸν ἀναθεὶς τῆς ἐνοπίης ἀρετῆς, ἐν γυναικῶν ἔχουσαν τὸ ἀκρότατον, ἀντιώδρατίθησι τὸ μαζόνως ἀγαθόν, τὸ ἄρτι τῆ βασιλείας ἀλάμηνον, καὶ εἰς υἱὸν ἀναγλυπηθέντα Θεοῦ διὰ τοῦ πνεύματος· βασιλείαν γὰρ οὐρανῶν τὸ πνεύματος δόσιν εἶναι φημὲν, καὶ τὸ, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐν τῶν ὑμῶν ὄσῃ· * μέζων οὖν ἄρα παντὸς γυναικῆς γυναικὸς, ὁ τῆς πνεύματος ἀναγλυπησῆς τετιμημένος· οἱ μὲν γὰρ ἔτι τέκνα καλοῦνται σαρκὸς, οἱ ἤ πατέρα τὸ ὄλων Θεὸν ἐπιγράφονται· οὐκέτι ζηρηματίζοντες γυναικῶν γυναικῶν, ὡς Ἰωάννης καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ γυναικῶν, καὶ Θεῶν κοινωνοὶ γυναικῶν φύσεως· οὐκοῦν καὶ ἐλάττονας ὄμηνον τὸ ἐν νόμῳ δικαιοσύνην κατασφωκῶτων, κατὰ γὰρ τὸ ζῶης ἀγιότητα φημι, ἀλλ' ἐν μέζοσι γενόμενον διὰ Χριστοῦ· μεμνήσθαι ἡ ἀναγκαῖον, ἔτι καὶ τοι τοιοῦτος ὑπάρχων εἰς ἀρετὴν ὁ Βαπτιστῆς, ὁμολογεῖ σαφῶς ἐν χρεία καθεστῆκεναι τὸ ἁγίου βαπτίσματος· ἐγὼ γὰρ φησι χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι· * οὐκ ἂν δὲ εἰδήθη, εἰ μὴ τι πλεόν ἦν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ

monstrare voluit, nisi palpebras suas, ut ait divus David, scrutari filios hominum; et quae ipsi in cordibus suis versant, nequamquam oculos eius fugere? Ipsi enim palam scandalizati fuerant.

Coepit de Iohanne dicere ad turbas.

Rursus enim in his observa quam prudenter Servator se gesserit. Grandem ac prolixum de sancto Baptista sermonem commovit: sed enim illam, unde is credibiliter laedi poterat, definitionem muneris vitae: dicens autem plus esse illum quam prophetam, admirabilem iam amabilemque audientibus demonstrat. Deinde postquam ipsum ceu existentis virtutis imaginem, inter filios mulierum praestantissimam, proposuerat, maius aliud bonum ex adverso ponit, hominem videlicet qui nuper (caelorum) regno fuerit initiatus, et in filium Dei per Spiritum regeneratus. Etenim caelorum regnum, Spiritus impertitionem esse dicimus, iuxta illud: regnum caelorum intra vos est. Maior est ergo quolibet mulieris nato, is qui Spiritus regeneratione honoratus fuerit. Illi enim adhuc vocantur carnis filii, hi autem patrem suum dicunt omnium Deum; neque iam mulierum sunt nati, ut Iohannes et qui ante ipsum, sed ex Deo geniti, et divinae consortes facti naturae. Itaque etiamsi forte minores simus illis qui sub lege iusti fuerunt, quod attinet inquam ad vitae sanctitatem, attamen per Christum maiore gradu sumus. Illud quoque necessario meminerimus, quod quamvis tanta esset Baptista virtute ornatus, nihilo tamen minus palam confitetur, sancto se baptisate indigere: ego enim, inquit, a te debeo baptizari. Non

* Ps. X. 5.

Ἠρξάτο

A. C. 115.

* Luc. XVII. 21.

* Matth. III. 14.

» acciderat, damnum quod ex scandalo procedebat, exclusit. Unde dicitur: et cum discessissent nuntii
 » Iohannis, coepit dicere ad turbas etc. » Paulo post sequitur ibidem alius Cyrilli locus, sed parum felici translationis genere obscuratus. « Cyrillus. Qualiter ergo tanta sedulitas religionis, ut carnales passiones
 » subiceret, ad tantam ignorantiam deveniret, nisi ex mentis levitate, quam non asperitates sed illece-
 » brae mundanae delectant? Igitur si velut non colentem deliciosa Iohannem imitamine, date ei robur
 » continentiae competens; si vero nihil amplius debetur honestae conversationi, quid, omissa reverentia
 » delicatiorum, incoclam deserti, vileque tegumen, et camelorum vellus miramini? » Et mox denuo.
 » Cyrillus. Sed forte inconveniens est circa hoc excusare Iohannem; fatemini enim eum imitabilem esse;
 unde subdit: sed quid existis videre? etc.

autem debuisset, nisi in illo maius aliquid fuisset, et iustitiam legis transcendens. Iam et illud: a diebus Iohannis caelorum regnum rapi, non ideo dicitur quasi nemo ante illum id rapuerit. Alioqui, quoniam prophetarum spes abiisset? quid ageret tantus sanctorum chorus, si extra regnum caelorum versaretur? Sed ideo id dictum est, quia Iohannis tempore, et deinceps, Spiritus gratia, et per sanctum baptismum in Deo regeneratio, fidei merito rapitur.

• Sed quid existis videre? etc.

Num vestem habebat spectabilem? num regalem dignitatem? num regia mandata dabat? num denique litteras, edicta, leges, regis instar promulgabat? num externa splendidus erat specie? Nonne potius cilicium gestabat? nonne inelaborato cibo utebatur? Num huiusmodi aliquid suasit vobis ut ad illum pergeretis? Quod si veluti ad prophetam opportune ivistis, utique aio hunc esse plus quam prophetam. Nam propheta praedicat tantummodo, hic autem non eventura solum portendit, sed et demonstravit dicens: ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Angelum autem appellat Iohannem, non quod angelus esset, erat enim natura homo, sed quia angeli fungebatur munere, Christi nuncios praesentiam. Deinde verbis « plus quam propheta » dictum illud explanat « ecce ego mitto angelum meum ante te. » Maior enim quam propheta est, is quem Deus testatur tamquam angelum suum mitti ante faciem Christi, viam eius paraturum. Certe magnum de Iohanne testimonium verba sunt « plus quam propheta. » Quia nempe edito de venturo Christo vaticinio, de Iohanne simul praedictum est, fore ut ei praecedat tamquam angelus.

Maior inter natos mulierum propheta Iohanne baptista nemo est.

Beatus quidem Iohannes, sicut omnes

ὁ νόμος δικαιοσύνης ὑπερέβητον· καὶ κείνο ἢ τὸ, ὅτι τὸ Ἰωάννης ἡμερῶν τὸ τὸ οὐρανῶν βασιλείαν ἀρπάσσει, οὐκ εἴρηται ὡς οὐδενὸς πρὸ αὐτοῦ ταύτην ἀρπάσαντος· ποῦ γὰρ ποτε τὸ προφητῶν ἢ ἐλλίπς οἰκίησεται; τί δὲ ὁ τοσοῦτος τὸ ἅγιον πράξῃ καρδίας, εἴπερ ἔξω τὸ τὸ οὐρανῶν βασιλείας κείσεται; ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ Ἰωάννης καιρὸν, καὶ λοιπὸν ἐφεξῆς, ἢ τὸ πνεύματος δόσις, καὶ ἡ διὰ τὸ ἅγιον βαπτίσματος εἰς θεὸν ἀναγέννησις, διὰ πίστεως ἀρπάσσειται.

Ἄλλὰ τί ἐξελκυσθεὶς ἴδεν; κ. τ. λ.

V. 26.

B. I. 71. D.

Μὴ σχῆμα ἔχα περίβλεπτον; μὴ βασιλικὸν ἄζωμα; μὴ βασιλικὰς εἶχεν ἐντολάς; καὶ γράμματα, καὶ δόγματα, καὶ νόμους ἐπεφέρετο βασιλικούς; μὴ λαμπρὸς ἦν καὶ τὸ φαινόμενον; οὐχὶ τρίχυνον ἱμάτιον ἐφόρει; οὐκ αὐτοσχέδιον εἶχε τροφὴν; μὴ τι τοιοῦτον προσέβλεπετο ὑμᾶς ἐκεῖ ἀπ' ἡθελθῆν; εἰ ἢ ὡς εἰς προφήτην χρησίμως ἐξήλθετε, καὶ λέγω ὑμῖν καὶ περὶ αὐτοῦ προφήτου· ὁ μὲν γὰρ προφήτης προλέγει μόνον, οὗτος δὲ οὐ μόνον ἤξοντα προμεμήνυκεν, ἀλλὰ καὶ ὑπέδειξεν εἰπών· ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου (1). Ἄγγelon ἢ τὸ Ἰωάννης καλεῖ, οὐχ ὅτι ἦν ἄγγελος, ἀνθρώπος γὰρ ἦν τῶ φύσει, ἀλλ' ὅτι ἀγγέλου ἔργον ἐποίησεν, ἀγγέλλον τοῦ Χριστοῦ τῶ παρυσίαν· εἶτα τὸ περὶ αὐτοῦ προφήτου ἀποστόλου· ἀγγελὸν με ἔμπροσθέν σου, διηγεῖται· μείζων γὰρ προφήτης ὁ μαρτυροῦμενος ὑπὸ θεοῦ, ὅτι ἄγγελος αὐτοῦ ὦν, ἀποστέλλεται πρὸ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, κατασκευάσαν τὸ ὄδον αὐτοῦ· μαρτυρία γὰρ μεγάλη περὶ Ἰωάννης, καὶ περὶ αὐτοῦ προφήτου· ὅτι προφητοῦσμένης τοῦ Χριστοῦ ἐλεύσεως, καὶ οὗτος συμπροφητεύθη αὐτῷ, ὡς προελεσόμενος αὐτοῦ ὁ ἄγγελος.

Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν προφήτης Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ οὐδὲς ἐστιν.

V. 27.

Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Ἰωάννης, ὁμοῦ

B. I. 72.

(1) Haec fere inserendum quod est apud D. Thomam in catena. « Cyrillus. Cum igitur et a loco, et a vestibus, et ex concursu hominum morem eius descriperit, introducitur prophetae testimonium dicens: » hic est de suo scriptum est, ecce mitto angelum meum. »

τοῖς ἄλλοις ὅσοι περὶ αὐτῆ γενόνασιν, ἡγυνητός ἐστι γυναικός· οἱ ἢ τὸ πρῶτον προσηκάμενοι, οὐκέτι ἡγυνητοὶ γυναικῶν, ἀλλ' υἱοὶ Θεοῦ ἡχηματίζεσιν· ὅσοι γὰρ φησὶν ἔλαβον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξωσίαν τέκνα Θεοῦ ἡγνάσκει· οἱ οὐκ ἔξω αἰμάτων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐξηγνήθησαν· καὶ ὁ Παῦλος· * ὅτι ἢ ἐσὲ υἱοί, ἔξωσάσεσιν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ υἱοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ καρδίαις αὐτῶν κολάζον, ἀβελῶ ὁ πατήρ· ὅτε γὰρ ἀνεβίω Χριστὸς σκυλεύσας τὸ ἄδιν, τότε τοῖς πιστεύσασιν εἰς αὐτὸν τὸ πνεῦμα υἱοθεσίας ἔδωκεν πνεῦμα, καὶ ἀπὸ γε τῶ ἄλλων τοῖς οἰκείοις μακρταῖς· * ἐνεφύσησε γὰρ αὐτοῖς λέγων, λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἀμάρτίας, ἀφένται αὐτοῖς· καὶ τὰ ἐξῆς· ἡμεῖς γὰρ ὅλους γενόνασι Θείας κοινωνοὶ φύσεως, τὸ δεσποτικὸν καὶ κατεξουσιάζον τῶ ὅλων πλειθίσαντες πνεῦμα, ταῦτη τοι καὶ Θεοπρεπῆς ἀξίωμα περιτέθεικεν αὐτοῖς, τὸ ἀοιναί φημι τὰς ἀμάρτίας ὧν ἂν βούλωνται, κρατεῖν ἢ καὶ τὰς ἐτέρας (1)· ὅτι ἢ περὶ τὴν ἀναφοιτήσεως οὐκ ἦν ἐν ἀνθρώποις πνεῦμα υἱοθεσίας τὸ πνεῦμα, ὁ πάνσοφος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης δηλοῖ λέγων· * οὐδέπω γὰρ ἦν πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη· δόξαν, τὸ ἐκ νεκρῶν ἀνάσσειν, καὶ τὸ εἰς οὐρανὸν ἀνοδοῦν λέγων· ἐκεῖ γὰρ ἀναφοιτήσας ὁ μοιοληγὴς τὸ Θεοῦ λόγος ἐπεμψεν ἡμῖν ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸ παράκλητον, καὶ ἐν ἡμῖν ὅτι δι' αὐτοῦ· καὶ τῆτο ἡμᾶς ἐδίδαξεν, εἰδῶν· * ἂν μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· λοιπὸν οὖν καὶ ἐλάττες ὡμὲν τὸ ἢ ἐν νόμῳ δικαιοσύνην ἐχόντων, κατὰ γε τὸ πνεῦμα ζωῆς ἀγαθότητα φημί, ἀλλ' ἐν μείζουσι ἡγυνητῶν γυναικὸς διὰ Χριστόν.

V. 32

* Ὅμοιοί εἰσι παῖσι τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις.

Ἦν τάχα πῶς παιγνίου τίς τῶ πνεῦματος παρὰ τῶ Ἰουδαίων παισὶν οὕτως ἔχων· εἰς μέρη δύο πληθὺς παιδῶν ἐτέμενετο, ἃ καὶ πῶ τοῦ βίου γελῶντα τύρβην καὶ τῶ ἐν αὐτῶ φρασμάτων τὸ ἀνώμαλον, καὶ τῶ ἐτέρων πῶ εἰς ἕτερα Διανθὴν καὶ ἀθρόαν μεταβολήν· τὰ μὲν ἡλύον, τὰ δὲ ἐθρή-

qui ante eum extiterunt, natus de muliere est. At ii qui fidem receperunt, haud iam filii mulierum, sed Dei sunt. Quotquot enim eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri, qui non ex sanguinibus sed ex Deo nati sunt. Et Paulus: quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum filii sui in corda vestra clamantem: abba, pater. Cum enim revixit Christus, spoliatis inferis, tunc credentibus in se adoptionis in filios Spiritum dedit, atque ante omnes discipulis suis. Insufflavit enim in eos dicens: accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et reliqua. Nam quia omnino facti sunt divinae consortes naturae, dominico et universaliter potestativo Spiritu accepto, ideo congrua Deo dignitas eisdem conlata fuit, remittendi inquam peccata quorum voluerint, aliorum vero retinendi. Quod vero ante hunc eius adventum nondum esset apud homines adoptionis in filios Spiritus, sapientissimus demonstrat evangelista Iohannes dicens: nondum enim erat Spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus; quo loco gloriam dicit resurrectionem a mortuis, et in caelos reditum. Illuc enim redux unigenitum Dei Verbum misit ad nos pro se Paraclitum, atque in nobis per eum manet. Quod nos docuit dicens: nisi ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos. Superest ergo, ut etiamsi forte minore haberemus iustitiam quam ii qui in lege iusti fuerunt, de vitae inquam honestate loquor, in maioribus inter filios mulierum sumus propter Christum.

Similes sunt pueris sedentibus in foro.

Erat fortasse ludi quoddam genus apud Iudaeorum pueros ita se habentis. Duas in partes puerorum multitudo discriminabatur, quorum alii mundi huius ridebant tumultum, et insanum rerum cursum; alii terribilem praecipitemque in contrarium versam vicem; et pars quidem tibi cane-

(1) En paenitentiae sacramentum sacerdotibus commissum a Christo per sanctum Spiritum.

* Gal. IV. 6.

* Ioh. XX. 22.

* Ioh. VII. 39.

* Ioh. XVI. 7.

A. I. 118. D.
B. I. 71.
C. I. 121. D.

bant, pars lugebant: sed neque canentibus ac laetantibus, hi qui lugebant delectabantur; neque vicissim lugebantibus, hi qui tibiae tenebant se conformabant. Deinde invicem quodammodo imputabant immiseri- cordem animum atque incompositum. Hu- iuscemodi aliquid contigisse Iudaeorum po- pulo ac eius principibus, Servator adfir- mabat. Venerant enim prophetae tristia futu- ra praedicentes, et luctu digna. Mox post illos venit Christus atque apostoli, tibiae instar, praedicationem regni occincentes, et paenitentiae gratiam. Sed praeduro corde Iudaei non solum non gemerunt auditis prioribus, sed ne coram quidem postero- ribus saltaverunt, nullum scilicet virtutis actum experientes.

Venit enim Iohannes baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum.

Quanam demum ratione pertraheris ad fidem, pharisaei insipientes, qui omnia in- discrete vituperas, nihilque laude dignum existimas? Anteivit Servatori beatus Baptis- ta, paenitentiam agite dicens, appropin- quavit enim regnum caelorum. Perfecto is erat persuadendo idoneus, qui in tam splen- dido et admirando vitae genere testimo- nium praebat. Tu vero huic conviciari audes, quem cum summa admiratione de- beres suspicere? Daemonium habere dicis eum qui iciuniis peccati legem mortificat carnis membris haerentem, mentisque nos- trae legi repugnantem? Via erat beatus Bap- tista ad Christi religionem. Nunc videamus et alterum, qui diversa via videtur in- cedere quam Baptista sectatus est. Non erat in deserto Christus, immo in urbe potius cum sanctis apostolis versabatur: neque diaetae ratio tam dura quam sancti Bap- tistae erat. Num ergo hunc saltem laudas? Nequaquam, sed ipsi Christo litem inten- dis. Dixisti enim: ecce homo devorator et bibens vinum. Undenam porro demonstra- re id potes? Certe quum Maria ac Martha aliquando illum hospitio receperunt Betha- niae; quumque ex praedictis una sedulo

ρουν· ἀλλ' οὔτε τοῖς αὐλοῦσι καὶ χάρου- σιν οἱ θρηνούντες παιήδοντο, οὔτε μὴν τοῖς κλαίουσιν οἱ τ' αὐτὸν ἔχοντες, σιωπῶντωντο· εἶτα ἀλλήλοις ἐνεκάλαν ζέποντινά τὸ ἀσυμπαθεῖς ἦγαν ἀδιάθετον τοιοῦτόν τι πεπονθεῖναι ὅδ' ἤϊε Ἰουδαίων δῆμος ὁμοῦ τοῖς προσετικτόσιν, ἰσχυρίζετο Χρι- στός· ἦλθον γὰρ οἱ προφῆται τὰ ἐσόμενα προαναφρονούντες σκυθρωπῶα, καὶ πρὸς θεῖον διεγερτικοί· εἶτα μετ' ἐκείνους ἐλήλυ- θεν ὁ Χριστός, καὶ οἱ ἀπόστολοι αὐλοῦ δι- κην ἐζηχοῦντες τὸ τ' βασιλείας κήρυγμα, καὶ τ' χάριν τ' μετανοίας· ἀλλ' οἱ σκληρο- κάρδιοι Ἰουδαῖοι οὐ μόνον οὐκ ἐκόλλαντο ἐπὶ τοῖς προτέροις, ἀλλ' οὐδὲ ὑπεχίσσαντο ἐπὶ τοῖς δευτέροις, μηδὲν ἔργον ἀρετῆς δε- πρυσάμενοι.

Ἐλήλυθε γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς μήτε ὄρεον ἔσθίων μήτε αἶνον πίνων.

Διὰ ποίως παράματ' σαρκινὴ θέση πρὸς πίσιν, ἀσύνετες φαρισαῖτε, πάντα δευ- σῶραν ἀδελφικῶς, καὶ οὐδὲν ἀξίων ἑπαινεῖν; προεβάδιτε τ' σωτήρ' ὁ μακάρι' βα- πτιστῆς, μετανοεῖτε λέγων, ἠγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανοῦ.* ἀξιοβέβησεν ἡν εἰς τὸ δύνανται πείθειν, καὶ ἐξ αὐτῆς τ' οὕτω λαμπρῶς καὶ ἀξιαγάσθου ζωῆς μαρτυρού- μενοι· εἶτα καλῶς τ' τοιοῦτον ἀποτολ- μάς, ὅς ἐδ' ἄλλοι τ' παντός ἀξιοῦσθαι θαύματος· δαίμον' ἄν' ἔφης τ' κατανεκροῦν- τα ταῖς ἀσιτίαις τ' ἀμαρτίας (Ⓜ) νόμον, (Ⓜ) φωλεύοντα τοῖς μέλεσι τ' σαρκός, καὶ ἀντιστρεφόμενον τῷ νόμῳ τ' νόος ἡμῶν; ὁδὸς ἦν ὁ μακάρι' βαπτιστῆς τ' εἰς Χρι- στὸν εὐσεβείας· ἰδὼμεν ἢ καὶ (Ⓜ) ἕτερον, ὅς δοκεῖ πῶς πᾶν ἐναντίαν ἵναμι ζῆσον τ' τὰ ἄγία βαπτιστοῦ πολιτείας· οὐκ ἦν ἐν ἐρή- μῳ Χριστός, ἐν ἄσ' ἢ ἄλλοι ἐποιοῖτο τ' δεξιβῆν ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· καὶ ἡ διαίτα ἢ οὐ σκληραγωγίαν εἶχε τοιαύ- την, ὅποια τίς ἦν ἡ τοῦ ἄγίου βαπτιστοῦ· ἀρ' οὖν ἑπαινεῖς καὶ τοῦτον; οὐδαμῶς γέ- γονας ἢ φιλαίτιος καὶ ἐπ' αὐτῷ τῷ Χριστῷ· ἔφης γὰρ· ἰδοὺ ἄνθρωπος φάγ' καὶ οἰ- νοπότης· ποῦ ἢ τοῦτο δακνύνει ἔχας; καὶ τοὶ Μαρίας καὶ Μάρθας ὑποδείξαντων· ἐν

B. f. 73.

A.

A. L. S. 1
B. f. 73.

* Matth. III. 2.

Βηθανία ποτέ, εἶτα μίᾱς ἡμέρας ἡνομασμέ-
νων περὶ πολλὴν δακρυόνην φεισσομένης.
ἀνακόπτων ὁράται Χριστὸς τὸ πέρα μέγας,
καὶ καταρῶν θμίζων ἡμᾶς εἰς αὐτάρκειαν·
ἔφη γάρ· μεμινᾶς καὶ τυρβάζῃ περὶ πολλὰ
ὀλίγων δὲ ὅτι χρεῖα, ἢ ἐνός· ἦν δὲ τοιοῦ-
τος αἰετὴ καὶ πανταχοῦ· τελώναις ἢ σω-
νυλίζετο, ἀνάλωτος ἢ ἀνὰ αὐτὸς ἁμαρτίας
παντελὸς· ἔφη γάρ· τίς ἔξ ὑμῶν ἐλέγχε-
με περὶ ἁμαρτίας * ; οὐκοῦν οὐδὲν ἂν ἡδι-
κήθη καὶ σωτῶν ἁμαρτωλοῖς, τοῦναντίον ἢ
πάσης αὐτοῖς ὠφελείας καὶ σωτηρίας ἐγένε-
το πρόξενος· ἔλεγε γάρ· * οὐ χρεῖαν ἔχουσιν
οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχον-
τες· ὑμᾶς μὲν γὰρ ὁ διὰ Μωϋσέως νόμος
μὴ συνδραμεῖσθαι πονηροῖς ἐμίλιον, ἵνα
μὴ ὡς ἀσθενεῖς καὶ πρὸς ἁμαρτίαν εὐκοιοί,
ραδίως εἰς τὸ αὐτὸν τῷ ἀσεβείας ἐμπέσητε
βυθόν· εἰ γὰρ ἐδραῖοι ἦτε πρὸς ἀρετὴν, καὶ
πρὸς εὐσέβειαν εἴχετε βεβηκότα τὸ νῦν, οὐκ
ἂν κεκόλυκε· Χριστὸς ἢ τί ἂν πάθοι τῷ ἀδι-
κῶν πεφουκότων; ἀλλ' ἠγνόησας παντελῶς
τὸ περὶ αὐτοῦ μυθήσασθαι· θεὸς γὰρ ὢν λό-
γος, γέγονε μὴ ἡμῶν, τοῦτέστιν ἐσαρκώθη
δι' ἡμᾶς, οὐχ ἵνα κρήνη τὸ κόσμον, ἀλλ' ἵνα
σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ· τῷ ἢ κατακρί-
νοντος ἦν, τὸ μὴ σμεινῆαι· θέλει τοῖς οὖσιν
ἐν ἁμαρτίαις τῷ ἢ σώζειν ἐθέλοντος, τὸ καὶ
σμεινῆαι καὶ νεθετεῖν, καὶ τῷ ἀισχύονων ἀνα-
πέθειν ἀποφοιτᾶν· καὶ τῷ εἰς τὸ φαῦλον οὐδὲ,
ἢ τῷ εἰς αἰῶνα ζωῆς ἀνθελεσθαι ψίβον· οὐκ
ἦλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς
εἰς μετάνοιαν· * οὐ μολύνεται ἥλιος πάσαν
φωτίζων πᾶν ὑπὸ οὐρανόν, καὶ ἀκαθάρτοις
πολλοῖς σώμασιν ἐμίλων· οὐδὲ ὁ τῷ δικαιο-
σύνης ἥλιος ἀδικηθεῖν ἂν κατ' οὐδένα φό-
πον, πονηροῖς ἀνθρώποις σμιασφόρομυθ-
μηδεῖς ἢ τὸ ἑαυτὴ μέγαν δεσποτικοῖς ἀξιώ-
μασιν ἀμιλλᾶσθαι ζητεῖτω· ἀλλὰ τῷ ἑαυτοῦ
ἀσθενεῖαν ἕκαστος λογιζόμενος, τῷ τῷ τοιοῦ-
των φευγέτω συνήθειαν· φθέρουσι γὰρ ἡθῆ
χρηστὰ ὀμιλίαι κακαί· * νουθετεῖν ἢ ἑστῶ
τοιοῦτες, τὸ κωλύον οὐδὲν.

* Job. VIII. 46.

* Luc. V. 31.

* Luc. V. 31.

* 1 Cor. XV. 33.

Ἡρώτα δὲ τις αὐτὸν τῶν φαρισαίων ἵνα εἰπῇ
μετ' αὐτοῦ.

A. F. 119. 1

ἐκλήθηται μὲν οὖν παρ' ἐνὸς τῶν φари-

ministerio distraheretur, cernimus Chri-
stum sollicitudinem immodicam praecide-
re, atque ad frugalitatem nos erudire. Dixit
enim: sollicita es et turbaris erga plurima:
modicis autem opus est, immo et uno. Ita
semper et ubique sese gerebat. Quod si
cum publicanis versabatur, ipse omni prorsus
peccato carebat. Aiebat enim: quis ex
vobis arguet me de peccato? Ergo nihil ex
peccantium consuetudine laedebatur; con-
tra autem omnimodae iis utilitatis atque
salutis conciliator erat. Dicebat enim: non
egent sani medico, sed qui male habent.
Vobis quidem Moysis lex quominus cum
improbis versemini vetat, ne utpote infir-
mi et ad peccandum proni, facile in impi-
etatis barathrum incurratis. Nam si sta-
bili virtute essetis, firmamque in recta pie-
tate mentem retineretis, nihil vobis vetuis-
set. Christus autem cuinam peccandi occa-
sioni fuisset obnoxius? Tu vero prorsus
ignoras mysterium eius. Nam Deus Verbum
venit ad nos, id est propter nos est
incarnatum; non ut mundum iudicaret, sed
ut mundus per ipsum salvetur. Est sane
damnantis officium, ut ne cum illis ver-
setur qui delictis sunt irretiti: eius autem
qui vult salvare, mos est et conversandi
et admonefaciendi, et ut a turpibus resili-
ant adhortandi, atque ut viae pravae
loco, aeternae vitae semitam praeoptent.
Non venit vocare iustos, sed peccatores ad
paenitentiam. Sol orbem terrarum illumi-
nans non sordidatur, quamquam impuris
multis corporibus incidat. Iustitiae sol nul-
lo modo laedi poterat dum pravus cum ho-
minibus versaretur. Attamen nemo modum
suum cum dominica dignitate comparare
velit; sed suam quisque infirmitatem
reputans, pravorum familiaritatem devitet.
Corrumpunt enim bonos mores colloquia
prava. Ceteroquid eos qui sunt huiusmodi
nihil nos vetat quominus admoneamus.

Rogabat autem illum quidam de pharisaeis
ut manducaret cum eo.

Invitatus itaque fuit ab uno pharisaeo-

rum Dominus, qui utpote bonus et clemens, volensque omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, gratiam petenti annuit; et ingressus, discubuit. Ecce autem muliercula intro accurrit, quae intemperantibus sane moribus fuerat, nunc tamen fidele propositum prae se ferebat; nec praeteritae vitae infamiam ignorans, Christum rogabat ceu qui mundare eam atque omni reatu liberare poterat, et peccatorum remissionem largiri. Id vero agebat retro stans; neque enim ante dimissa peccata consistere coram poterat.

CAP. VIII.

Dixit per similitudinem.

Beati prophetae multifariam verba de Christo fecerunt. Alii quippe ceu lumen venturum praenunciarunt. Alii regali dignitate et eminentia praeditum. Itaque et quidam illorum dixit: « beatus qui habet in Sion semen, et familiares in Hierusalem! Ecce rex iustus regnabit, et principes cum iudicio praeerunt. Et erit vir sermones suos celans, et abscondet se quasi ab aqua riente. » Quod autem plerumque arcanus Servatoris sermo fuerit, patet. Sic eum nobis beatus quoque psalmista loquentem introducit: aperiam in parabolis os meum. Nunc videsis ad exitum iam perducī quod ille ante nuntiaverat. Plurima Iesum ex universa Iudaea circumsteterat multitudo, quam alloquebatur parabolis utens: verumtamen iis, utpote indignis mysteria cognoscere regni caelorum, obscurus sermo erat: neque curae illis erat, fidem erga Christum suscipere: immo et ipsius praedicationibus impie obsistebant. Quare et illos obiurgabant qui Christo adhaerere, eiusque sacra doctrina imbui volebant; non sine scelere dicentes: daemonium habet et insanit; cur eum auditis? Itaque illis non fuit datum mysteria cognoscere regni caelorum; nobis vero potius qui fidei paratiores fuimus. Namque ipse copiam nobis dedit parabolam obscurum-

σαίων ὁ κύριος ἰσχυρὸς ἢ χριστός ὅτι καὶ εὐ-
λάνθραπος. καὶ πάντας ἀνθρώπους θελή-
σασθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν,
κατένευσεν αἰτοῦντι τὸ χάρις, καὶ εἰσελθὼν
κατεκλίθη· εἶτα γυναιὸν ἐπιστρέψασα, ἀκό-
λαστον μὲν ἐν τῷ βίῳ ἡθροῦμον, πιστὴν ἢ
προαίρεσιν ἐπιεικῆ, καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς
φθάσασιν μῶμον οὐκ ἀγνοήσασα, παρεκά-
λεθ' Χριστὸν ὡς ἀποσημῆσαι δυνάμενον καὶ
ἀπαλλάξαι παντὸς αἰτιάματος, καὶ τὸ ἡμῶν
τημένων δωρήσασθαι ἄρεσιν· ἔδρα ἢ τοῦτο
εἶσα ὁπίσω· ἔμπροσθεν γὰρ ἐστάναι, οὐρπω
ἠδύνατο πρὸς τὸ ἀφέσαις τὸ ἁμαρτιῶν.

ΚΕΦ. Η΄.

Εἶπε διὰ παραβολῆς.

Οἱ μακάριοι προφῆται πολυτρόπως
εἶπον περὶ Χριστοῦ πεποιήνται λόγους· οἱ μὲν
γὰρ ὡς φῶς ἤξοντα προσηγγέλλον· οἱ δὲ
καὶ ἐν τάξει καὶ ὑπεροχῇ τῇ βασιλικῇ καὶ γούιν
ἔφη τις αὐτῶν· * μακάριος ὅς ἔχη ἐν Σιών
ἀστέρας, καὶ οἰκίαις ἐν Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ καὶ
βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἄρχοντες
μὲν κρίσεως ἄρξουσιν καὶ ἔσονται ὁ ἀνθρώπων
κρύπτων εἶδὼν λόγους αὐτοῦ, καὶ κρυβήσεται
ὡς ἀπὸ ὕδατος φερομένη· ὅτι ἢ κεκρυμμέ-
νον ἀέρι πως τὸ σωτήριον ὁ λόγος, δῆλον
οὕτως ἤμῖν αὐτὸν καὶ ὁ μακάριος Ἰακωβ-
ὸς εἰσκειρόμενος λέγοντα· * ἀνοίξω ἐν καρ-
δοχαλαῖς τὸ στόμα μου· ἄψρη ἢ οὐκ εἰς πέρας
ἐκβεβηκὸς τὸ παρ' αὐτοῦ διηγορούμενον·
πλείστη μὲν γὰρ πληθὺς συναχθήσεται περὶ
αὐτὸν, τοῖς ἔξ ἀπάσης τῆς Ἰουδαίας προσ-
ελάλει ἢ αὐτοῖς ἐν καρδοχαλαῖς· ἀλλ' ἐκεί-
νοις μὲν οὐκ εὖσιν ἀξίους μαθεῖν τὰ μυ-
στήρια τῆς οὐρανῶν βασιλείας, ἀσυμφανῆς
ἦν ὁ λόγος· λόγος γὰρ ἤξεν οὐδενός, τὸ
τὸ εἰς αὐτὸν πίσιν προσήκασθαι· ἀντίπρα-
τον ἢ ἀνοσίας καὶ τοῖς δι' αὐτῶν κηρύσσασιν
καὶ γούιν ἐπιτίμων τοῖς ἐθέλουσιν προσεδρεύειν
αὐτῷ, καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς διελθῶσι μυσαγω-
γήϊαν, θυσαβέντες τε καὶ λέγοντες· * δαι-
μόνιον ἔχει καὶ μαίνεται, τί ἀκούετε αὐτοῦ·
οὐκ ἔστιν ἐκ ἐκείνων δέδοται Ἰνῶναι τὰ μυστή-
ρια τῆς βασιλείας τῆς οὐρανῶν, ἡμῖν ἢ μάλλον
τοῖς ἐτοιμοτέροις εἰς πίσιν· ὁ δὲ ἔδρα ἢ ἡμῖν

A. 1

A. 1. 121
B. 1. 75. 1.
C. 1. 122. 1.* Is. XXXI. 9. gr.
et XXXII. 1. 2.

* Ps. LXXVII. 2.

* Joh. X. 20.

αὐτὸς τὸ δύνασθαι νοεῖν ὡς εὐλογητὴν καὶ σκοτεινὸν λόγον, ῥήσεις τὲ σοφίων καὶ αἰνίγματα. — Ῥητέον ἢ καὶ ἔτι, ὅτι εἰκόνες εἰσὶν ὡσερ αἱ ὡραβολαὶ παραμύθων οὐχ ὁρατῶν, νοητῶν ἢ μάλλον καὶ ἀνοματικῶν· ὁ γὰρ ἰδεῖν οὐκ ἔνεστι τοῖς τῆ σώματος ὀφθαλμοῖς, ἔμμο δέικνυσιν ἢ ὡραβολῆ τοῖς τῆ δεινότητος ἔμμοσι, διὰ τῆ ἐν αἰσθήσει καὶ ὅσον ἀπτόων παραμύθων δειμφοφύσσα καλῶς τῆ νοητῶν ἰσχνότητα· ἰδῶμεν τοῖον ὅποιαν ἡμῖν ἐξυφαίνει τῆ νόησιν, τῆ σωτήριου ὁ λόγος.

v. 9.

Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες,
τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὐτῆ.

A. f. 122. B.
E. f. 68.

Τίς ἦρα ἐστὶ τῆ ὡραβολῆς ὁ σκοπὸς, καὶ ὅσοι ποτὲ βλέπῃ τῆ ὡραβολῆς τὸ βάθος, παρ' αὐτοῦ μάθωμεν τῆ σωτήριου αὐτὴν· ἠγνόησαν ταῦτα πρὸ ἡμῶν οἱ μακάριοι μαθηταί, καὶ προσήεσαν τῷ σωτήρι, ὡραμαλοῦντες καὶ λέγοντες, τί ἔστι αὐτῆ ἢ ὡραβολῆ; — Ἄλλ' ἰδῶμεν ποία τίς ἔστι ἢ πρὸς αἴσιν, δι' ἣν ἀρῶάζεται τὰ ἐν τῆ ὁδοῖς σκληρὰ καὶ ἀνήροτος ἐστὶ πάσα πῶς ὁδός, διὰ τὸ τοῖς ἀπάντων ὑποκείδῃ ποῖ, καὶ οὐδὲν αὐταῖς ἐγχνώννυται τῆ σερμύθων οὐκοῦν ὅσοι (Ⓢ) νοῦν ἔχουσι σκληρὸν, οὐκ εἰσδύεται ἐν αὐτοῖς θεῖον τι καὶ ἱερὸν κηθέτημα, δι' οὗ δύναται καρποφορεῖν τὰ εἰς ἀρετὴν αὐχήματα· οὔτοι τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασι, καὶ αὐτῶ δι' τῶ σατανᾶ, πεπατημένη γέγονασιν ὁδός, οὗς οὐκ ἔστι ποτὲ καρπῶν ἀγίων γνέσθαι ἔροφος. σείραν καὶ ἀγονον ἔχοντας τῆ καρδίαν· πάλιν εἰσὶ τινὲς ἀπεμεργάσως ἔχοντες τῆ πῖσιν ἐν ἑαυτοῖς, ὡς ἐν ἀπλότητι λόγων· οὔτοι ἀρῶζον ἔχουσι τῆ εὐσέβειαν, εἰσόντες γὰρ ἐν ἐκκλησίαις, ἐπὶ γάννυται μὲν τῶ πλήθει τῆ συναγυρημένων, καὶ ἀσμένως προσέονται τὰς μυστα-

A. f. 123.
C. f. 133.

que sermonem intelligendi, dictaque sapientium et aenigmata. — Dicendum est insuper, parabolas esse velut imagines haud visibilium rerum, sed intellectualium potius ac spiritualium. Quod enim corporeis oculis spectare non licet, hoc ostendit parabola mentis obtutibus, sensibilibus et quasi tangibilibus rebus egregie informans intellectualium obiectorum subtilitatem. Videamus igitur quodnam nobis meditamentum paret Servatoris oratio (1).

Interrogabant autem eum discipuli eius,
quae esset haec parabola.

Quinam sit parabola scopus, et quo spectet arcanum eius, ab illo qui eam composuit audiamus. Namque id ante nos nesciebant beati discipuli, qui ad Servatorem accedentes rogarunt dicentes: quoniam est haec parabola? — Sed videamus quoniam sit causa quamobrem semen in viis diripitur. Dura atque inarata quaelibet fere via est, quia omnium pedibus teritur, nullumque iis semen committitur. Ergo quicumque mentem obduratam habent, nullum in eos ingreditur divinum sacramentum, cuius beneficio laeta virtutis germina possint oriri. Huiusmodi homines impuris spiritibus et ipsi Satanae trita via sunt, nec umquam sanctorum fructuum fieri possunt aliores, quia steriles habent et infecundum cor. Rursus alii sunt qui incuriose intra se retinent fidem, tamquam simplici suasionem nixam. Ii non bene fundatam religionem habent: namque in ecclesias ingressi, laetantur multitudine congregatorum, et sacras res libenter participant; verumtamen haud cum serio iudi-

(1) Hoc fere loco apud latinam Corderii editionem sic. « Cyrillus. Hic enim manifeste praedicat mysterium Unigeniti in carne. Beatos namque dicit eos, qui isto tempore inhabitabant Sion, rationalem nempe, quae est ecclesia Dei vivi. Habuimus autem et nos domesticos secundum spiritum, sanctos sacrorum antistites. Iustus quoque et irreprehensibilis est omnis iustitiae remunerator. Imperarunt autem cum iudicio sive auctoritate iudicialia principes illi sancti discipuli, quique post illos ecclesiarum rectores extiterunt, de quibus sic canit David: constitues eos principes super omnem terram. Erit autem, inquit, rex iustus: homo quidem ac frater noster secundum omnia illa quae in terra habuit; in veritate vero, Deus. Nam Verbum caro factum est, secundum scripturam. Abscondet autem sermones suos: plurima siquidem Christus in parabolis locutus est. Etenim abscondetur tamquam absorptus ab aqua corrente, hoc est capi non poterit insidiis illantium: saepenumero enim Iudaei insidiati sunt illi, ipse autem, ut evangelista dicit, per medium illorum ibat. Et sic aderat, scilicet curam gerens. »

cio, sed cum quadam voluntatis levitate. Mox ecclesiis egressos doctrinarum sacram statim capit oblivio. Et si quidem res Christianorum haud procella iactentur, fidem illi servant; sed persecutione turbante, fugitivam mentem gerunt. Quibus Hieremias propheta ait: surcite arma et scuta. Profecto enim invictam habet manum servator Deus. Atque, ut ait doctissimus Paulus: fidelis Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, qui tentationem simul eiusque exitum dabit, ut sustinere possimus.

Iam vero siquando accidat ut pro Christi religione pugnantes patiamur, tunc demum felicissimi usquequaque erimus. Nam sanctis apostolis Servator aiebat: ne terreamini ab his qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, et reliqua. Quod quidem non verbis tantum sed factis etiam nos docuit. Animam quippe suam pro nobis posuit, suoque sanguine universum mundum adquisivit. Haud ergo nostri arbitrii sumus, sed eius potius qui nos emit servavitque, atque ei vitam nostram debemus. Namque ut divus ait Paulus, propterea mortuus est Christus et revixit, ut mortuorum et vivorum sit dominus. Videamus etiam quae sint spinae, quibus divinum suffocatur semen. Quid rursus ait Servator? Proicit quidem ipse semen, quod in recipientibus manens animabundus, et iam paene se attollens, et semet ostendendi initium faciens, mundanis curis opprimitur, atque ut ait Hieremias, fit manipulus efficiendae farinae ineptus. Novate itaque vobis novalia, ait alius propheta, et in spinis ne seminetis. Ergo ut divinum in nobis germinet semen, mundanas sollicitudines mentibus nostris pellamus. Sunt autem terra pinguis et frugifera, quae centuplum fructum reddit, egregiae bonaeque animae, quae sermonis

γωγίας πλὴν οὐ κεκριμμένος, ἀλλ' ὅς ἐλαφρῶν θελημάτων ἀποφοιτήσαντες ἢ τ' ἐκκλησιῶν, εἰς λήθην εὐθὺς ἀποφέρονται τ' ἱερῶν μαθημάτων· καὶ μὲν μὴ χειμαζήται τὰ χειριστιανῶν, σώζουσιν ἐκείνοι πᾶσι πῖσιν· διωμῆς ἢ θορυβήσαντος, οὐσάδα τ' ἐνὲν ἔχουσι πρὸς οὐδ' ὁ προφήτης Ἱερεμίας*, φησὶν· ἀναλάβετε ὄπλα καὶ ἀσπίδας· μάστιγα μὲν ἴδ' ἀμαχον ἔχει τ' χεῖρα ὁ δεξιῶν θεός, καὶ καθὰ φησὶν ὁ πάνσοφος Παῦλος· πῖστος ὁ θεός, ὅς οὐκ ἔασι ἡμᾶς περασθῆναι ὑπὲρ ὁ δυνάμεθα, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ περασμῷ καὶ τ' ἔκβασι τ' δύνασθ' ὑπενείκειν.

Πλὴν εἰ γένοιτό πως ἐν εἰς Χεῖρὸν εὐσεβείας ὑπεραθλούντας παθεῖν, τότε πάντῃ τῇ καὶ πάντως ἐσόμεθα ζηλωτοὶ καὶ γοῦν τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ἔασκεν ὁ σωτήρ· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τ' ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τ' ψυχὴν μὴ δυναμένον ἀποκτεῖναι, καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ μόνος ἢ λόγοις ταῦτα ἡμᾶς ἐξεπαίδουεν, ἀλλὰ καὶ ἔργοις· τέθεικε γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν τ' ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ αἵματι τῷ ἰδίῳ κατεκτήσατο τ' ὑπ' οὐρανόν· ἐσμέν τοιφαρῶν οὐχ' ἑαυτῶν, τ' ποιούμεν ἢ μᾶλλον καὶ δεξασάντος, καὶ αὐτῷ πᾶσι ἑαυτῶν ὀφείλομεν ζῶν· ὡς γὰρ φησὶν ὁ Θεωπέσιος Παῦλος, διὰ τοῦτο Χριστὸς ἀπέθανε καὶ ἐξῆσεν*, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κρυεύσῃ· ἴδωμεν ἢ καὶ τὰς ἀκάνθας αἰς ὁ θεῖος ἀποπνίγεται σπόρος· τί πάλιν φησὶν ὁ σωτήρ· ἐνίοσι μὲν ἐν αὐτὸς τ' σπόρον, ὁ ἢ καὶ τοι τ' δεξαμένων ἐνυπομείνας ψυχαῖς, καὶ οἶον ἀνασχῶν ἤδη καὶ ἐν ἀρχαῖς (1) τ' φαίνεσθαι διηγάσας, ὑπὸ μεμινῶν συμπνίσται κοσμηκῶν, καὶ καθὰ φησὶν Ἱερεμίας* (2), γίνεσθαι δρᾶγμα μὴ ἔχον ἰσχύν τ' ποιῆσαι ἄλλορον· νεώσατε τοίνυν ἑαυτοῖς νεώματα, ἕτεροφ' προφήτης φησὶ*, καὶ μὴ ἀερίητε ἐν ἀκάνθαις· οὐκοῦν ἵνα ὁ θεῖος ἡμῶν ἐξανθήσῃ σπόρος, παραποβῶλωμεν τ' ἑαυτῶν δεξιῶν μεμινῶν κοσμηκῶν. — Εἶθ' ὁ ἄν γῆ πῖον καὶ εὐτοκος, ποιούσα καρπὸν ἑκατονταπλασίονα, ψυχῶν καλαί τε καὶ ἀγαθαί,

* Hierem. XLVI 3.

* I. Cor. X. 13

* Luc. XII. 9

* Rom. XIV. 9

* Os. VIII. 7

* Hierem. IV. 3

V. 15.
A. I. 123. 5.
B. I. 75. 1.

(1) Ita cod. Num pro ἐναρχαῖς, vel potius ἐν ἀρχαῖς?

(2) Immo Oseas. Paria sphalmata alibi nos coarguimus. Et quidem mox p. 223, Matthaeus mendose pro Marcus.

εἰς βάθος διεχόμεναι τὰ τῶν λόγων ἀνέσματα, καὶ κατέχευσαι, καὶ ἠθναίως φέρεσαι· περὶ τῶν τοιούτων ἂν λέγοιτο καὶ μάλα δικαίως, τὸ δι' ἐνὸς τῶν ἁγίων προφητῶν * εἰρημένον παρὰ Θεοῦ καὶ μακαροῦσιν ὑμᾶς πάντα τὰ ἐσθνη, διότι ἐγενεσθε ἐμείς γῆ θνητή· ὅταν γὰρ εἰς νοῦν καθαρὸν τῶν παρενοχλεῖν εἰσθότων Θεῖος ποτὲ λόγῳ κατενεχθῆ, τότε δίδωσι ῥίζαν εἰς βάθος, καὶ ἀσάχου διὰ τὸ ἐπιπνῶν, καὶ τελεσφορεῖται καλῶς.

Πλὴν ἐκείνο χρησίμον οἶμαι χρηστομαθεῖν ἐλομένους εἰπεῖν· ὁ γὰρ τοῖς Ματθαίῳ * αὐτὸ ἢ τετὶ τὸ κεφάλαιον ἡμῖν ἐξηγοῦμεν, ἢ ἀγαθὴν ἔφη γῆν ἐκδοῦναι καρπῶς ἐν τρισὶν διαφοραῖς· ἢ μὲν γὰρ φησιν, ἐποίησεν ἑκατὸν, ἢ ἢ ἐξήκοντα, ἢ ἢ τριάκοντα· ἀφραὶ δὲ οὖν ὅσους φεῖς ἔφη Χριστὸς εἶναι τὰς βλάβας, καὶ ὁμοίως ἰσαρίθμους αὐταῖς τὰς εὐδοκίμῃσεις· τὰ μὲν γὰρ εἰς τὸ ὄδον αἰπτόντα τῶν σπερμάτων, ὑπὸ πτηνῶν ἀφαρᾶζεται· τὰ ἢ ἐν τοῖς πετρωδέσιν ἐξανθήσαντα μόνον, οὐκ εἰς μακρὰν ζῆται· τὰ ἢ ἢ ἀκάνθαις, ἐναποπνίγεται· γῆ ἢ ἢ θλιπτή καρπῶς ἀποτίμει, ὅθεν ἐν τρισὶν ὡς ἔφη διαφοραῖς, ἑκατὸν καὶ ἐξήκοντα καὶ τριάκοντα· ὡς γὰρ ὁ πάνσοφος γράφει Παῦλος *, ἕκαστος ἡρῶν ἴδιον ἔχει χάρισμα ἐκ Θεοῦ, ὁ μὲν οὕτως, ὁ ἢ οὕτως· οὐ γὰρ ἐν ἴσῳ μέτρῳ πάντα τε καὶ πάντως τὰς τῶν ἁγίων εὐδοκίμῃσεις γενημένας ἐρίσομεν· πλὴν ζήλου ἀναγκαῖον τὰ μείζονά τε καὶ ὑπεριέρμενα τῶν χθαρμαλωτέρων.

A. 21. Μητέρα μου καὶ ἀδελφοὶ μου οὗτοι εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιῶντες αὐτὸν.

B. f. 79. D. Ὁ δὲ διὰ τῶν Μωυσεῶς νόμου Θεοῦ εἰπὼν

τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὸν μητέρα σου, ἵνα σοὶ γένηται*, ἡμῖν ἢ ὅπταξας καὶ ὅθεν ἐχθροῦς ἀγαπᾶν, ἀρα αὐτὸς ὀλιγώρει τὸ εἰς τὸν μητέρα τιμῆς, καὶ ἀποθεῖται πῶς εἰς ὅθεν ἀδελφῶδες ἀγάπην; οὐδαμῶς· τί οὖν ἀρα διδάξαι βούλεται; εἰς ὅθεν αἶρει μέγα τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀγάπην, οἷσιν ἂν ἐθέλοιεν τοῖς αὐτοῦ πεθεθεῖν νόμοις; καὶ τὰς ἀνωτάτω τιμὰς ὀφείλειν ἡμῖν βούλεται, ὡς μητρῶσι καὶ ἀδελφοῖς; εἰ γὰρ μητέρα καὶ ἀδελ-

semina penitus concipiunt retinentque, et strenue alunt. De his recte admodum dici potest, quod per unum de sanctis prophetis a Deo dictum fuit: et beatos vos dicent cunctae gentes, quia facti estis vos terra desiderabilis. Cum enim in mentem, rebus quae turbare solent purgatam, divinus aliquando sermo incidit, tunc alte radicem figit, et spicae instar erumpit, et bene fructificat.

Veruntamen commodum reor, iis qui utilia discere discunt, aliud quoque edisserere. Nam Matthaeus hoc ipsum argumentum nobis narrans, bonam ait terram tribus diversis gradibus fructificasse. Alia enim, inquit, fecit centesimum, alia sexagesimum, alia denique trigesimum fructum. Videsis itaque quomodo tria dixit Christus fuisse detrimenta, et simul pari numero prosperitates. Nam quae secus viam deciderunt semina, ab avibus direpta fuerunt. Quae autem in petrosis locis germinarunt, paulo post exaruerunt. Quae denique in spinis, ea suffocata fuerunt. Item terra optabilis triplici cum differentia fructus ut dixi parit, centum, sexaginta, triginta. Ut enim scribit sapientissimus Paulus, unusquisque nostrum proprium habet Dei donum, alius sic, alius aliter. Non enim parem prorsus mensuram sanctorum hominum bona facinora habuisse comperimus. Veruntamen nos maiora, et quae humilioribus supereminet, aemulari opus est.

Mater mea et fratres mei hi sunt qui verbum Dei audiunt et faciunt illud.

Qui in mosaica lege dixit: honora patrem tuum et matrem tuam, ut bene sit tibi; nobis vero praecepit ut inimicos etiam amemus; num idem inquam parum erat de honoranda matre sollicitus, et erga fratres caritatem abiecerat? Minime gentium. Quid ergo docere vult? Eximie extollit caritatem erga homines qui suis voluerint legibus obtemperare; summosque honores debere ipse nobis vult quasi matribus fratribusque. Si enim matrem fra-

tresque eius esse dicit, qui audiunt verbum eius et faciunt illud, quid ni omnibus sit exploratum. cum peculiari et pretiosa prosequi dilectione sua eos qui adseclae ipsius erant? Sic enim provocabat omnes, ut accederent, et sermonibus suis obsequi vellent.

Ipsē ascendit in naviculam, et discipuli eius.

Transfretabat una cum sanctis apostolis Christus Tiberiadis mare seu stagnum. Adorta est autem navim subita ac saeva tempestas, vique ventorum elatae conglobataeque undae, mortis metum discipulis incutebant. Non parum enim terrefacti erant, quamquam remigandi periti, neque tempestatum ignari. Quia igitur periculi magnitudo intolerandum iam faciebat timorem, quum alia nulla spes salutis reliqua esset, nisi ipse virtutum dominus, id est Christus, hunc excitant dicentes: praecceptor, salva nos, perimus: namque obdormisse illum ait hic evangelista; Marcus autem addit quod etiam in cervicali iaceret, simul eum fastu alienum demonstrans, multaque hinc nos docens vitae modestiam. Providentissime autem mihi accidisse videtur, quominus statim incipiente procella opem ab eo peterent; ut malo iam veluti extremo, manifestior esset Deo dignae potentiae vis, furibundum cohibens mare, atque ad magnam tranquillitatem redigens, ita ut ne vestigium quidemurbationis maneret. Nam si tempestas vigilante Christo evenisset, vel non metuissent, vel precati non essent, vel ne existimasent quidem quicquam eum huiusmodi posse mandare. Propterea obdormit, timori tempus concedens, atque ipsis evidentiorē faciens rei gestae sensum. Neque enim quisquam pari modo agnoscit quae in alienis corporibus fiunt, et quae in proprio. Nam quia ceteros omnes beneficiis affectos viderant, se vero nihil fruitos, et supino animo erant, oportebatque ipsos quoque beneficium aliquod experiri, tempestatem exercitii causa fieri annuit, terrorque uti-

φοῦς αὐτοῦ εἶναι φησὶ ὁ αὐτὸς ἀκούοντας (ᾠ) λόγον αὐτοῦ, καὶ ποιοῦντας αὐτὸν, ὡς οὐχ ἅπανσιν ἐναργεῖς, ὡς ἐκκεκείμενῳ καὶ ἀξιόληπτον χαρίζεται τὴν ἀγάπην τοῖς ἐπωμένοις αὐτῷ; οὕτω γὰρ ἦν κείσθαι πάντας ἥκειν ἐπὶ τὸ βούλευμα τοῖς αὐτοῦ κατακείθεσθαι λόγοις.

Αὐτὸς ἀνέβη εἰς πλοῖον, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Διέπλεξεν μὲν ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις Χειρὸς τὴν Τιβεριάδα θάλασσαν ἥτοι λίμνην. ἐγήγεσθαι ἢ καὶ τὴν σκάφης ἀδόκητος τε καὶ ἀπηνῆς χειμῶν, καὶ τὴν ἀέμων ἐμβολαῖς ὑψοῦ τὸ κύμα κυρτοῦ μῆνον, τὸ τὴν θανάτου δέος ἐνετίθει τοῖς μεθηταῖς. τεθορύβησθαι καὶ οὐ μετρίως, καὶ τοὶ τὸ θαλασσεργεῖν εἰδότες, καὶ κλύδωνων οὐκ ὄντες ἀπειρατοὶ ἔσθαι ἢ λοιπὸν τὴν κινδύνον τὸ μέγεθος πρὸς ἀφόρητον αὐτῶν ἐκάλεθ' ἀλάλιαν, ὡς ἕτερον οὐκ ἔχοντες τὴν σὺν ἑσθ' ἐλπίδα, πλην ὅτι μόνον αὐτὸν τὴν θυγατέρα κύριον, δῆλον ἢ ὅτι Χειρὸν, δεικνύσασθαι λέγοντες. ἐπιτάτα, σῶσον, ἀπολλύμεθα. καθυδθῆσαι καὶ αὐτὸν ὁ εὐαγγελιστὴς φησὶ ὁ ἢ Μάρκος * προσέθησθαι ὅτι καὶ ἐν προσκεφαλαίῳ, θεικνύς τε τὸ ἄτυπον, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν ἡμᾶς παιδείων φιλοσοφίαν. οἰκονομικώτατα δὲ μοι καὶ τοῦτο λίαν πεπράχθαι δοκεῖ, ἵνα μὴ εὐθύς ἀρξαμένους τὴν κλύδωνος ὑπὸ πᾶσιν τῶν σκάφης, τὴν παρ' αὐτοῦ ζητῶσιν ὀπτικῆσαν ἀλλ' οἷον ἀκμάσαντος ἤδη τὴν κακοῦ, ἐμφανεστέρα γένηται ἡ θεοπροποῦτος ὄψις καὶ ἡ δύναμις, μαινομένων καθιστώσα θάλασσαν, καὶ μεθιστώσα πρὸς γαλήνην μεγάλην, ὡς μὴ ἢ ἴχνος ἐπιμείναι τὴν παρακῆς· εἰ καὶ ἐρηγορότος ἐγένετο, ἢ οὐκ ἂν ἐφοβήθησαν, ἢ οὐκ ἂν παρεκάλουν, ἢ οὐδ' ἂν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαι τι τοιοῦτον εἰπεῖν. διὰ τοῦτο καθεύδα, διδοὺς καιρὸν τῇ δαλίᾳ, ἵνα φανερὰ αὐτοῖς ποιῶν τὴν γινόμενων τὴν αἴσθησιν· οὐ γὰρ ὁμοίως τίς ὄρα τὰ ἐν τοῖς ἄλλοῖσι σώμασι γινόμενα, καὶ τὰ ἐν ἐαυτῷ. ἐπεὶ οὖν πάντας εὐεργετηθέντας εἶδον, ἑαυτῶν δὲ οὐδέως ἀπολελυκότας, ὑπτιοὶ τε ἦσαν, εἶδεν ἢ αὐτῶν διὰ τὴν οἰκίας αἰσθήσεως ἀπολαύσαι τὴν εὐεργεσιῶν, συγχαρεῖν τὴν χιμῶνα γυμνασίας ἕνεκεν, καὶ τὸ

v. 22.

A. f. 125. b.
B. f. 80.
C. f. 123. b.

* Marc. IV. 58.

Θορυβηθῆναι συμφορόντως ἐγένετο, ὥστε μείζονα φανῆναι τὸ θαῦμα, καὶ λινηκεῆ θηρέα^ς τῆ συμβάντος τῆ μνήμης προσδοκῆσαντων ἢ ἀπόλλυται πρότερον, τότε ἐσώθησαν ἵνα ὁμολογήσαντες τὸ κίνδυνον, μάθωσι τῆ θαύματι τὸ μέγεθος· πλὴν ὡς ἐφω δὲ μνηστῶσι λέγοντες, σώσον, ἀπολλύμεθα· ἐνταῦθα μοι βλέπε μὴ πίσειως ὀλιγοπισίαν πισεύεσι μὲν ἢ ὅτι σώσαι δύναται, ὡς ἢ ὀλιγόπιστοι λέγουσι ὅτι ἀπολλύμεθα· οὐ γὰρ ἦν ἐφικτὸν ἀπολέσθαι ποτε, σωόντος αὐτοῖς τῆ πάντα ἰσχύοντος· ἀλλ' ἐγέρεται ὡδραχῆμα Χειρός, ὁ πάντων ἔχων τὴν Ἰερουσαλήμ, καὶ καθίστησι μὲν εὐθὺς τὸ κλύδωνα, σπείσειε δὲ τὰς τῶν πνεύματων ὀρμάς, καὶ τὸν Θόρυβον ἔπαυσε, καὶ δι' αὐτῶν ἔδειξε τῆ πραγματίαν ὅτι Θεός ἐστι λεγέσθω τοίνυν παρ' ἡμῶν τὸ ἐν βίβλῳ ψαλμῶν· * σὺ δεσπόζεις τῆ κράτης τῆ θαλάσσης, καὶ τὸν σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς σὺ καταπραΰνεις.

A. I. 126.

* Ps. LXXXVIII. 10.

Κατασῆσας ἢ τὸ κλύδωνα τῆ θαλάσσης, καὶ χεμαζομένην ἅμα τῷ σκάφει τῆς ἀρίστης μαθητῶν τῆ πίσει μεθίστησι πρὸς τὸ ἀρραρόν, καὶ οἰοεὶ γαλήνην αὐτοῖς ἐνεργάζεται, τὰ τῆ ὀλιγοπισίας ὡδραχῆμα κύματα· καὶ μὴ τῆ χερσὶν τῶν ἰδμάτων, τῆ χερσὶν τῶν ψυχῆς αὐτῶν λύει, ἐπιπλήρει καὶ παιδεύων ὁμοῦ, ὡς τὸ φόβον οὐχ' ἢ τὴν πειρασμῶν ἐργάζεται ἐπαγωγῆν, ἀλλὰ τὸ τῆ δεισιμασίας ἀσθενέας· ἔφη γοῶν, ποῦ ἢ πίσει ὑμῶν; ὁ γὰρ μὴν ἕτερος τῆ εὐαγγελιστῶν*. εἰπεῖν αὐτῶν δεικνύεται· τί δειλοὶ ἐστέ, ὀλιγόπιστοι; θορυβεῖ ἢ ἐστὶ ὅτι καὶ τῆ εὐβελήκοτα νοῦν, ἐπισκήψας ἀδοκῆτως φόβος θανάτου· διὰ τοῦτο προσήσαν ὡστε λέγοντες τῷ Χειρῶν* πρὸς θεοῦς ἡμῖν πίσει· λείπεται τῆ τελείας πρὸς πίσει, ὁ τοῖς τῆ ὀλιγοπισίας ἐγκλήμασιν ὑπεννημένος· ὡστε ἢ ὁ χερσὸς ἐν σπηρὶ δοκιμάζεται, οὕτως καὶ πίσει ἐν πειρασμοῖς· πλὴν ἀσθενῆς ὁ ἀνθρώπος νοῦς· δεῖται ἢ πάντως τῆ ἀνωθεν χερσὸς, εἰς τὸ δύνασθαι διενεργεῖν ἀνδρείως τὰ παρεμπύπωντα· καὶ τοῦτο ἡμᾶς ὁ σωτῆς ἐδίδασκεν εἰπὼν· * χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν· ὁμολογεῖ τὸ τοῦτο καὶ ὁ σοφώτατος· Πάυλος, γράφων· * πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐν-

* Matth. VIII. 26.

* Luc. XVII. 5.

* Job. XV. 1.

* Philip. IV. 13.

liter accidit, ut maius appareret miraculum, et perpetua fieret rei gestae memoria. Nam qui antea perituros se putaverant, postea servati sunt; ut fatentes periculum, miraculi magnitudinem agnoscerent. Verum, prout dixi, ipsum excitant dicentes: salva nos, perimus. Heic mecum animadvertite fidem simul et eiusdem fidei infirmitatem. Credunt eum posse salvare, et tamen ut modica fide praediti dicunt: perimus. Profecto enim fieri non poterat ut tunc perirent, cum ille aderat qui omnia potest. Evigilat itaque statim Christus, qui rerum omnium potestatem habet, tempestatemque protinus sistit, ventorum impetum cohibet, perturbationem sedat, reque ipsa demonstrat se esse Deum. Dicitur itaque a nobis quod est in libro psalorum: « tu dominaris potestati maris, motumque fluctuum eius tu mitigas. »

Sedata maris procella, fluctuantem simul cum navicula sanctorum discipulorum fidem ad firmitatem convertit, ac serenitatem ipsi quodammodo efficit, modicae fidei fluctus compescens. Atque ita cum undarum procella perturbationem animi illorum solvit, obiurgans simul et docens, causam esse timoris non tentationum incursum, sed mentis infirmitatem. Aiebat itaque: ubinam vestra fides? Alius autem evangelista ipsum dixisse narrat: cur timidi estis, modicae fidei? Namque interdum mentem quoque constantem turbat incumbens subito mortis timor. Ideo accesserunt aliquando ad Christum dicentes: adauge nobis fidem. A fidei perfectione desciscit, qui diffidentiae culpa abripitur. Sicut enim aurum igne probatur, sic tentationibus fides. Verumtamen mens hominis infirma est, et egetque prorsus superna manu, quod ingruentia mala perferre fortiter valeat. Idque nos Servator docebat cum diceret: « sine me nihil potestis facere. » Fatetur hoc sapientissimus quoque Paulus scribens: « omnia possum in eo qui me confortat. » Ergo repressa procella,

marique reddita quiete ac serenitate reduda, divinum mirantes prodigium discipuli, murmurabant inter se dicentes: quis est hic, qui ventis quoque sic imperat et aquis ut ei obdiant? Num ergo quia ipsum non noverant, verba « quis est hic » inter se loquebantur? Atqui quid ni hoc prorsus sit incredibile? Sciebant enim et Deum esse et Dei filium Iesum, stupebant tamen haerentis ei potentiae summatum, et gloriam divinitatis: quumque adhuc inter homines versaretur, et in carne cernebatur, dicunt ea verba: quis est hic? nempe, quantus qualisque est hic, quantaque vi ac potestate pollet, quoniam ipsis imperat aquis ac vento, a quibus ei obtemperatur? Est enim hic imperativus nutus, dominicale praeceptum, non servilis precatio. Grande est hoc et audientibus utile miraculum: obedit scilicet creatura iubenti quodlibet Christo. Quin adeo ipsum increpationis modum cum digna Deo auctoritate peractum dicit Marcus. Ait enim dixisse mari Dominum: « tace, obmutescet: » quae verba comitatum est praeceptum; mare autem fluctibus spumans, incarnatum Verbum audiit, et a saeviendo destitit, agnovitque illum qui se a mundi principio natibus suis congregaverat, qui arenosum littus posuerat ei terminum quem non transgredietur.

Haec omnia imago fuerunt rerum quae postea discipulis evenerunt. Stagnum quippe Iudaea fuit, in qua vehemens commota est tempestas Iudaeorum adversus Christum. Turbati autem adeo sunt discipuli, ut etiam diffugerint. Sed enim ceu ex somno surrexit Servator, rursusque discipulis tranquillitas adfuit. Etenim iis apparens dixit: pax vobis. Alio etiam modo, maris figuram habet hic apud nos visibilis mundus, navis ecclesiae intelligitur, sanctos habens remiges, qui propterea quod fidem receperunt, praesentem semper habent Christum. At enim gravis interdum commovetur procella, ac plurimi calamitatum

δυναμοῖν τι με χειρῶν παυσάμενος ἢ τῷ χεῖμας, καὶ εἰς γαλήνην καὶ εὐδίαν, γέματα χειρῶν, τῆς θαλάσσης μεταβληθείσης, καταπεπληγμένοι τῷ Θεοσημίαν οἱ μαθηταί, παρεμβύειζον ἀλλήλους λέγοντες· τίς ἄρα οὗτος ἐστίν, ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει, καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; ἀρ' οὖν ὡς οὐκ εἰδότες αὐτόν, τὸ τίς οὗτος ἐστὶ παρηγόριον ἀλλήλων; εἶτα, πῶς οὐκ ἀπίθανον παντελῶς τὸ χεῖμα ἐστίν; ἤδεσαν γὰρ ὄντα θεῶν καὶ υἱὸν θεοῦ τῷ Ἰησοῦν, κατακληττόμενοι ἢ τῆς ἐνοούσης αὐτῶ δυνάμεως τῷ ὑπερβολῆν, καὶ τῷ τῆς θεότητος δόξαν· καὶ τοὶ καθ' ἡμᾶς ὄντι τὸ καὶ ὁρῶμεθα καὶ τὸ σάρκα, λείψισι τὸ, τίς οὗτος ἐστίν, ἀντὶ τῆς πάσης καὶ οἴου, καὶ ἐν ὄσῃ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ, ὅτι καὶ αὐτοῖς ἐπιτάσσει τοῖς ὕδασι καὶ τῷ ἀνέμῳ, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ; ἐπιτακτικὸν γὰρ ἔστι τὸ ἔρπον, δεσποτικὴ πρόσταξις, καὶ ἐκ ἀξιώσεως οἰκετικὴ μέγα καὶ τοῦτο πρὸς θεῶν καὶ ὄντων τοῖς ἀκρωτέροις ὑπακούει ἡδὲ ἡ κτίσις οἷς ἂν ἐπιτάττειν βούλεται Χριστός· ἀμέλει ὅτι τῆς ἐπιτιμήσεως ἄξιον ἐν ἐξουσίᾳ θεοπραεῖ ἡμέτερον φησὶν ὁ Μάρκος· * ἔφη γὰρ εἰπεῖν τῇ θαλάσῃ τὸ κύριον, σιώπα, παύσασθε. * καὶ ἅμα τῷ λόγῳ, ἠκολούθησε τὸ πρόσταγμα· καὶ ἡ θάλασσα ἐπαφρίζουσα τοῖς κύμασι, ἤκασε τῷ παρρωθέντος λόγῳ, ὅτι πέπανται τῷ χεῖμας, καὶ ἡ γινώσκει τὸ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὴν συναγαγόντα πρόσταγμα, τὸ θεμιτόν ἄμμεν ὄριον αὐτῆς, ὃ οὐχ' ἵπερβίβεται. *

Καὶ τότε τῷ περὶ οὗτος μαθητῶν συμβάντος ἕτερον· λίμνη γὰρ ἡ Ἰουδαία, περὶ ἣν κατέβη λαίλαψ πολλὴ τῷ τῷ Χριστῷ μανίας τῷ Ἰουδαίων ἐταράχθησαν ἢ οἱ μαθηταί, ὡσεὶ καὶ φυγεῖν· ἀλλ' ὡσπερ ἐξ ὑπνους ἀνέστη ὁ σωτήρ, καὶ ἅπαν οἱ μαθηταί ἐν γαλήνῃ· ἐπιστὰς γὰρ αὐτοῖς, εἶπεν· * εἰρήνη ὑμῖν· ἐτέρως ἢ ἐν σχήματι θαλάσσης τοῦδε τῷ καθ' ἡμᾶς νοημένῳ κόσμῳ, σκάφος ἡ ἐκκλησία νοηθήσεται, πλωτῆρας ἔχουσα οὗτος ἡγιασμένους, οἳ καὶ διὰ τῆς καταδέξαται τὸ πῖσιν, συνόντα διὰ παντός ἔχουσι τῷ Χριστῷ· ἀλλὰ καὶ δεῖνός ἐστι ὅτι χεῖμας καταρῶν γινεται, καὶ μυρία παύσεων τῷ ἁγίῳ σκάφους κατεξάνισται κύματα, ἀναξίθμητοι

* cod. Marc. Saisios.
* Marc. IV. 39.

* Ps. CIII. 9.

A. f. 126.

* Luc. XXIV. 36.

ἢ ὡσπερ παφλάζουσι πειρασμοί, καὶ μὴν καὶ πνεύματα πονηρῶν ἀρχιεπίου ἐγκρατασκή-
 λασα, πρὸς αὐτὸ καταφέρει τὸ θανάτου τὸ δέημα· καὶ σίνεσι μὲν τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις
 Χριστός· διὰ δὲ τὸ πολλὰκις ἐφείναι παθεῖν
 οἰκονομικῶς, ἀπομιμεισθῆναι πως δοκεῖ τὸ
 νυσαζόντα· ὅταν τοῖνον ὑπέμετρετο ἀλη-
 θεῶς, καὶ οὐκέτι τοῖς πλωτῆροι φορητὸς ὁ
 θόρυβος ἦ, καὶ πρὸς ἄκρον ἦδη τὸ κακοῦ τὰ
 πρόβατα (1) βλέπει, τότε παροίηκει βοῶν
 μονοουχί λέγοντας, ἐξεγέρθητι, ἵνα τί
 ὑπνοῖς κύριε; ἀμελεῖ γὰρ θανατησεται,
 καὶ πάντα μὲν ἐκποδῶν ποιήσῃ φόβον· ἐαι-
 τιμήσῃ δὲ τοῖς πειράζουσι, καὶ μετασῃσῃ τὸ
 πένθος εἰς εὐθυμίαν, εὐδίαν ἀπλώσας τὴν
 ἀπάλην καὶ ἀκύμονα· παροίηκει γὰρ οὐδα-
 μῶς σὺ ἐπ' αὐτῷ παποιοθότας.

v. 26.

Κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσινῶν κ. τ. λ.

A. Γ. 137.
B. Γ. 89. D.
C. Γ. 124.

Προσωρμίσθη ὁ σωτὴρ τῆς Γεργεσινῶν,
 ὁμῶς τοῖς ἀγίοις μαθηταῖς· εἶτά τις ὑπήντη-
 σεν αὐτῷ, ὃς ἦν ἐνδραχίτημα πολλῶν ἐκα-
 θάρτων πνεύματων, ἐξὼ καὶ νοῦ καὶ φρενὸς
 ὑπάρχων, καὶ οὐδὲν ἀπεικῶς τὸ τεθνεώτων
 ἦδη καὶ ἐν γῆ κεμένον· μάλλον δὲ τὰ ἐκ τεθ-
 νεώτων μνήματα παφοιτῶν, τὸ δὲ δαιμο-
 νίῳ ἀπανθρωπίας ἀπόδαξις ἦν· ἐφίησι γὰρ
 τινες οἰκονομικῶς ὁ τὸ ὅλων θεὸς ὑπ' αὐτοῖς
 γίνεσθαι, οὐχ' ἵνα πάθωσι μᾶλλον, ἀλλ' ἵνα
 ἡμεῖς δι' αὐτῶν μάθωμεν ὅποιοί τινες εἰσὶν
 ἐκεῖνοι περὶ ἡμᾶς, οὕτω τὸ παροίημεθα
 τὸ ὑποκεῖσθαι θέλειν αὐτοῖς· ἐνὸς γοῦν πε-
 πονήτος, οἰκοδομῶνται πολλοί. — Ὁ Γερ-
 γεσινός, ἦγεν ἢ ἐν αὐτῷ λαυθάνασσε τὸ δαι-
 μονίῳ ἀγέλι, προσέειπεν τῷ Χριστῷ, καὶ
 ταῦτα ἐβόα· τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τὸ
 θεοῦ; κ. τ. λ. Καὶ μοι ἐνταῦθα βλέπωε,
 θροασθὲ πολλῶν καὶ ἀπονοία συμπεπλεγμένον
 δειλίαν· δεῖγμα μὲν γὰρ ἀπονοίας διαβολι-
 κῆς, τὸ τολμῆσαι λέγειν τί ἐμοὶ καὶ σοὶ υἱὲ
 τὸ θεοῦ; δειλίας δὲ, τὸ δεῖσθαι ἵνα μὴ βασαν-
 νισθῇ· ἀλλὰ γὰρ εἰ οἶδας ὅλας αὐτὸν υἱὸν
 ὄντα τὸ ὑψίστου θεοῦ, ὁμολογεῖς ὅτι θεὸς ἐστιν
 οὐρανοῦ τε καὶ γῆς καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς· εἶτα πᾶς

v. 28.

sanctam navim circumstant fluctus, innu-
 merae aestuant tentationes, et impurorum
 spirituum saevitia incumbens, ad usque
 mortis terrorem compellit. Attamen fami-
 liaribus suis adest Christus; et dum saepe
 illos prudente consilio pati sinit, imitari vi-
 detur dormitantem. Quum itaque vere sum-
 ma fuerit remigibusque intoleranda pro-
 cella, et quum in extremum plane discrim-
 en (Christi) oves venerint; tunc nos oportet
 clamare sic fere dicentes: expergiscere,
 quare obdormis, Domine? Sine mora enim
 exsurget, omnemque depellet timorem;
 tentatores obiurgabit, et luctum convertet
 in gaudium, serenitatem explicans nitidam
 et imperturbatam. Neque enim confidentes
 ei prorsus despiciet.

Navigaverunt ad regionem Gergesenorum etc.

Navim appulit Servator cum sanctis di-
 scipulis ad regionem Gergesenorum. Mox
 ibi occurrit vir, qui multorum spirituum
 impurorum domicilium erat, mente quoque
 et intellectu captus, nihil a mortuis
 et sub terra conditis differens; immo et
 peiore conditione utens; nudus enim mor-
 tuorum monumenta circumiens, daemo-
 num crudelitatis spectaculum erat. Nam ali-
 quos sub horum potestatem decidere sinit
 universalis Deus, non tam ut hi patiantur,
 quam ut nos discamus quo ingenio sint
 daemones adversus nos, atque ita nolimus
 iis subesse: namque uno patiente, erudiun-
 tur multi. — Gergesenus, seu latens in ipso
 daemonum grex, ante Christum procidit
 atque ita exclamabat: quid mihi et tibi,
 Iesu fili Dei? etc. Haec mecum animadverte,
 multae adiacuae ac vesaniae mixtum timorem.
 Quippe indicium diabolicae vesaniae est,
 quod dicere audet: quid mihi et
 tibi est, fili Dei? Timoris autem, quod ob-
 secret ne torqueatur. Atqui si omnino scis
 hunc esse altissimi Dei filium, confiteris
 Deum esse caeli ac terrae et omnium quae
 in his sunt. Cur ergo quae tua non sunt,

(1) Ita cod. Sed num erat scribendum παρῶματα, res?

immo aliena, diripis? Deinde ais, quid mihi et tibi? Nemo certe terrenorum regum homines sceptro suo suppositos barbaris in perpetuum permittit. Verba tibi congrua fore. Sunt autem haec: rogo te, ne me torqueas. — Et vides incomparabilem dignitatem eius qui supra omnes est, id est Christi invictam potentiam. Satanam conterit, ut id tantum patiatur volens. Ignis loco flammaeque diabolo sunt Christi verba. Vere itaque dixit psalmista: « montes extabuerunt a facie Dei. » Nam montibus comparat excelsas superbasque potentias, improbas illas videlicet. Verum haec, tamquam igni admotae, Servatoris nostri virtuti atque potentiae, cerae instar liquefiunt.

Sciscitatus est Iesus iussitque edicere nomen suum. Num quia ignoraret interrogavit, atque ut unus de nobis volebat id cognoscere? Quid ni vero prorsus sit fatuum quicquam huiusmodi dicere vel cogitare? Cuncta enim scit utpote Deus, et eor scrutatur ac renes. Prudente consilio interrogavit, ut cognoscamus magnam daemonum multitudinem unam hominis animam possidisse. Nam quia Dominus noverat magnum esse daemoneum illic habitantium numerum; spectatores autem unum cernebant hominem, unamque vocem emisam audiebant, ait Christus: dic, quod est tibi nomen; ne si forte ipsemet dixisset multos illic esse, haud ei crederetur. Ipsos itaque fateri vult multitudinem suam.

Et rogabat eum, ne iuberet etc.

Nam quia alii iam in abyssum praemissi fuerant, reliqui idem sibi timebant (1).

Rogabat eum ut permitterent sibi in illos (porcos) ingredi.

Impurorum spirituum grex postulavit sibi parem porcorum gregem. Annuit vero dispensativo consilio Christus, quamquam quid ab ipsis eventurum foret non ignorabat. Rei copiam ipsis concessit, ut hoc

τὰ μὴ σά, μάλλον ἢ τὰ αὐτῆ, ἀχρησάζεις; εἶτα λέγεις τί ἐμοὶ καὶ σοί; καὶ τίς ἀνέξεται τὸ ἐπὶ γῆς βασιλείων μέρεσι παντὸς ἀνείναι βαρβάρους ὁδοῦ ὑπὸ σκῆπτρα κειμένους; τὰς σαυτῶν πρεπούσας ἐρέυγε φωνάς· αὐτὰ δὲ εἰσιν ἐν τῷ, θεόμαί σοι μὴ με βασανίσῃς. — Καὶ ἄφρηθ' δὴ μοι πάλιν τὸ ἀπαράβλητον δέξαν τὸ πάντων ἐπέκεινα, φημί δὴ Χριστῆ τὸ ἀκαταγώνισον ἰσχύον· σωτῆρις τὸ σατανᾶν, ἐβελήσας μόνον τὸτο παθεῖν αὐτόν· πῦρ αὐτῶ καὶ φλόγες εἰσὶ τὰ Χριστῆ ἴηματα· ἀληθῆς ἔν ὅτι καθά φησιν ὁ μακάριος Ἰακωβὸς*, τὰ ὄρη ἐτάκτισαν ἀπὸ προσώπου τῆ θεῆ· ὄρησι γὰρ τὰς ὑψηλάς καὶ ὑπερφάνους παρεκάζει δυνάμεις πονηρὰς δηλοῦσι· πλὴν ὡς πυρὶ προσβαλοῦσαι τῆ τῷ σωτῆρος ἡμῶν δυνάμει τῆ καὶ ἐξουσία κατατίκονται κηροῦ δικλῆ.

Ἡρώτα Χριστός, καὶ προστέταχεν εἰπεῖν τί τὸ ὄνομα αὐτῶ· ἀρ' οὐκ εἰδὼς ἤρετο; καὶ ὡς εἰς τῆρ' καθ' ἡμᾶς ἐξήγει μαθεῖν; καὶ τοι τοῖς οὐκ ἀσύνετον παντελῶς τὸ φράσαι τὸ τοιοῦτον ἢ νοεῖν; πάντα γὰρ οἶδεν ὡς θεός, καὶ καρδίαν ἐξετάζει καὶ νεφρούς· ἤρετο οἰκονομικῶς, ἵνα μάθωμεν ὅτι πολλὰ δαιμονίων πληθῆς μίαν ἀνθρώπου ψυχὴν κατενείματο· ἐπειδὴ γὰρ ὁ κύριος ἡδὲ τὸ πλῆθος τῆρ' ἐνοικούντων δαιμόνων, οἱ δὲ ὄραντες, ἵνα μὲν ἄνδρα ἐβλεπον, μίᾳς ἢ προσφερομένης φωνῆς ἤκουον, λέγει· εἰπὲς, τί ὄνομά σοι· ἵνα μὴ αὐτὸς εἰπὼν ὅτι πολλοὶ εἰσιν, ἀπισθηῖ, ἀλλ' αὐτοὶ ὁμολογήσωσιν ὅτι πολλοὶ τυγχάνουσι.

Καὶ παρεκαλεῖ αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ κ. τ. λ.

Ὡς γὰρ ἐτέρων ἤδη προαπεσταλμένων, οἱ καταλαφθέντες τὸ πρῆμα ἐπεφρίσκον.

Παροῦστων αὐτῶν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν.

Ἡρώτῃ γε μὴν ἢ τὸ ἀκαθάρτων παύματων ἀγέλην τὸ ἴσον τῆ ὁμοίαν ἑαυτῇ τῶ χοίρων ἀγέλην· κατενόσε ἢ Χριστὸς οἰκονομικῶς, καὶ τοι τὸ παρ' αὐτῶν ἐσόμενον ἐκ ἡθροικῶς· δέδωκε γὰρ τὸ ἐξουσίαν αὐτοῖς, ἵνα

(1) Addit vel praeponit D. Thomas in catena. « Cyrillus. Hinc autem palam est, quod aemulae caetervae a maiestatis divinae ineffabili potentia Salvatoris detrudebantur ad inferna. »

ἡμῖν γένηται καὶ τὸ τοῦ ἡμῶν ἄλλων, ὡφελείας
 πρόφρασις καὶ ἀσφαλείας ἐλαΐς· αὐτοῦσι γὰρ
 χοίρων τ' ἔξουσίαν, ὡς ἐκ ἔχοντες διπλοτέτι-
 οὶ ἢ τ' οὕτω μικρῶν καὶ εὐτελεστάτων οὐκ
 ἔχοντες ἔξουσίαν, πῶς ἂν ἀδικήσιαν τινα τ'
 ἐσφραλισμένων παρὰ Χριστοῦ, καὶ τ' εἰς αὐτὸν
 ἐλπίδος ἀνηρημένων; καὶ μὴν καὶ τοῦτο πρὸς
 τοῦτοις ἔξεσι μαθεῖν, ὡς ἀπο γε τ' συμβε-
 βηκότος τῆ τ' χοίρων ἀέλη, ἔτι εἰσὶν οἱ ἀλι-
 θήριοι δαίμονες κακοὶ, καὶ τ' ὑπ' αὐτοῖς γη-
 ομένων ἐπίβουλοι τοῦτο ᾧ ἐκδέχουσιν ἂν καὶ
 μάλα σαφῶς τὸ κατακριμένον εἶναι χοί-
 ρους, ἐναποπνίξαι τὸ τοῖς ὕδασι καὶ διὰ τὸ
 κατέλωσεν αὐτοῦσι αὐτοῖς ὁ Χριστός, ἵνα
 ἐκ τ' συμβεβηκότος μάθωμεν ἡμεῖς, ὅποιοι
 τινὲς εἰσὶν, ὡς ἀπνεῖς τε καὶ θνητοὶ.

Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· τίς ὁ ἀψάμενός μου;

Α. 1. 130.

Οὐκ ἠγνοήθη ἢ τὸ παράδοξον, καὶ
 τοι γὰρ πάντα εἶδος ὁ σοτήρ, ὡς μὴ εἰ-
 δὸς ἔρωτά. καὶ φησί· τίς ὁ ἀψάμενός μου;
 οὐκ ἀπιθάνως ἢ τ' ἀγίῳ ἀποστόλῳ εἰπόν-
 των, ὅτι οἱ ὄχλοι συνέχευον σε καὶ ἀποθλί-
 βουσι, ὁ μέγιστος ἦν σημεῖον τ' καὶ σάρκα
 αὐτὸν ἀληθῆ πᾶσι δέχου, καὶ πάντα τύπον
 καταπατεῖν, οὐδὲ γὰρ πύρρονθεν εἶποντο,
 ἀλλὰ συνέχον αὐτὸν πάντοθεν· αὐτὸς τὸ
 πρᾶξάν ἐν εἰς μέσον συνέχευ, καὶ ἐπέμπε λέ-
 γων, ὅτι ἠψάτό μου τίς ἐγὼ γὰρ ἔγνω
 δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ, πρὸς πᾶ
 ὑπόνοιαν τ' ἀκόντων παχύτερον ἀποκρι-
 νόμῳ· ἀρ' οὐ φιλοδόξως ὁ κύριος οὐκ
 ἀφῆκε λαθεῖν τ' θεοπεποιδὸς ἐνεργείας τ'
 εἰδεῖν, ἢ τοι τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῷ Ἰουδαίῳ
 παράδοξον; οὐ τοῦτο φασὶν πῶς γὰρ· ὁ
 κειλεύων σιγᾶν πολλὰ καὶ ἐκείνο ἢ μάλ-
 λον· βλέπει γὰρ εἰς ὄνησιν πανταχοῦ τῷ
 καλυμμένων εἰς τ' διαπίστως χάριν οὐκοῦν
 πολλοὺς μὲν ἠδίκησεν ἀγνοοῦν τὸ ση-
 μεῖον γεγονὸς δὲ γνώριμον, ὡς ἐλέησεν οὐ
 μετρίως, καὶ πρὸ γε τῷ ἄλλων τ' ἀρχοντα
 τ' συναγωγῆς ἀσφαλεστέραν γὰρ ἐτίθει
 πᾶ τ' προσδοκῶν ἐλπίδα· ἐλπίδα καὶ ἀρα-
 ρότως εἶδεν θάρρειν, ὅτι καὶ τ' θανάτω
 βρόχων ἐξαρτάσει Χριστὸς τὸ θυγάτριον

etiam cum ceteris nobis fieret utilitatis ar-
 gumentum et tutelae spes. Petunt in por-
 cos potestatem, nempe quia non habebant.
 Iam vero qui adeo parvae vilisque rei do-
 minio non potiebantur, quomodo cuiquam
 nocebunt qui Christi sigillum receperit, in
 eoque spem suam collocaverit? Illud in-
 super praeter cetera discere licet, nempe
 ex iis quae porcorum gregi acciderunt,
 scelestos daemones esse noxios, et suis sub-
 ditis mala moliri. Res patet evidentissime
 ex porcorum praecipito et in aquis suffoca-
 tione. Propterea potentibus illis indulsit
 Christus, ut ex rei eventu nos discamus
 cuiusmodi sint daemones, crudeles scilicet
 atque ferini (1).

Ait Iesus: quis me tetigit?

Mira ac subita res ab eo non ignora-
 batur, etsi qui omnia novit Servator, tam-
 quam ignarus interrogat, aitque: quis me
 tetigit? Sanctis autem apostolis non inepte
 respondentibus, en turbae te comprimunt
 et affligunt; quod maximum erat indicium
 eum veram gerere carnem, et omni fastu
 abhorre; non enim cum procul seque-
 bantur, sed undique circumstebant; ipse
 inquam rem actam in medium profert, sub-
 stititque dicens: vere aliquis me tetigit;
 etenim ego novi virtutem de me exiisse.
 Quod quidem pro ruditate audientium ita
 locutus est. Num ergo ob gloriae cupidita-
 tem noluit Dominus latere divinae suae
 efficaciae demonstrationem? Minime hoc di-
 cimus. Cur enim id ageret, qui multoties
 tacere iussit? Illud potius censendum est,
 nempe ubique propositam fuisse ei utili-
 tatem illorum qui per fidem ad gratiam
 vocati erant. Multis reapse nocumento fuis-
 set miraculi eius ignoratio; quod contra
 palam factum non parum profuit, atque
 in primis principi synagogae. Id enim spem
 tutiorem expectanti iniecit, firmamque fi-
 duciam contulit, fore ut eius filiolum de
 mortis laqueis expediret. — Non enim li-

(1) Apud D. Thomam pergit « Cyrillus. Erat enim necessarium ostendere, filium Dei providentiam
 » rerum habere non minus quam pater, ut aequalitatis decorem in utroque appareat. »

cebat immundis vel rem sanctam tangere, vel ad sacrum quemvis virum accedere. Persuasum ergo fuit nobis, Deum verum esse Emmanuhelem, tum insperato prodigii effectu, tum etiam eius verbis Deo dignis. Ego enim, inquit, novi virtutem de me exiisse. Est autem supra nostram conditionem, et fortasse angelorum etiam vim excedit, ut virtutem aliquis de se possit emittere, tanquam ex propria natura, id est se ipso. Id autem uni congruit supremæ naturæ atque altissimæ: neque ulla creatura medicam vim in se gerit, aut aliam quamlibet propriam, sed a Deo tantum concessam.

Et reversus est spiritus eius, et surrexit continuo.

Talis utique est miraculi historia. Sed enim fortasse oportet aliquanto subtilius et sublimius hanc ipsam considerare. Itaque simpliciores quidem Dei magnalia mirrentur secundum prædicta; quæ etiam materialiter intellecta ædificant. Verum nos qui transcendere possumus ad contemplandum, quod hæc in figura illis contingebant, et nostri gratia scripta fuerunt, Deum invocantes petamus ut nobis sermo suppetat qui et hanc partem illustrare queat; quomodo scilicet Iesus ad archisynagogi filiam recto itinere abierit, non autem ad haemorrhœissam, quæ ei in via occurrit; et tamen quamvis recta ad illam pergeret, nihilominus prior hæc sanata fuerit. Venit enim Dei filius principaliter ad Iudæorum synagogam, invenitque eam languentem immo mortuam. Namque Israelitarum peccata illam extinxerant. At vero haemorrhœissæ quæ in via erat, immunditia scatens, fluxum præter tempus patiens in naturalibus, ipsa ante illam credit filio Dei. Et Iesus quidem illuc abibat, ipsa autem vestimenti eius fimbriam vult attingere. Porro

αὐτοῦ. — Οὐ γὰρ ἐξῆν τοῖς μὴ καθαροῖς, ἢ ἀψαθβαί τινος τῶ ἀγίῳ, ἢ ἐγγυὸς χυεῖσθαι ἀνδρὸς ἱεροῦ· πεπληροφορημέθα τοῖνον ὡς Θεὸς ἀληθινὸς ὅστιν ὁ Ἐμμανουὴλ, καὶ ἀπό γε τῶ ὀρθοδόξως ἐκρηγμένῳ, καὶ ἐξ ὧν ἐφεθεσσεπῶς ἐγὼ γὰρ καὶ ἔγνωον, φησί, δύναμις ἐξελικλυθῆναι ἀπὸ ἐμοῦ· ἐστὶ ἡ μέγιστος ἐπέκεινα τῆ καθ' ἡμᾶς, ἡ τὰ χάρις καὶ ἀγγελικῶν, τὸ δύνασθαι δύναμιν ἐκπέμψαι τινα, καὶ ὡς ἀπὸ γε τῆ ἰδίας φύσεως, τοῦτ' ἐστὶν ἀπὸ ἐαυτῶν πρέπει ἡ μόνῃ τὸ χεῖμα τῆ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀνωτάτω φύσει· οὐδὲν γὰρ τῶ ἐν τοῖς κτίσμασι φέρει τινα δύναμις ἰατρικὴν, ἢ γούν ἐτέραν τινα ἰστίαν, ἀλλὰ Θεοδοστον.

Καὶ ἐπιστρέψας τὸ πνεῦμα αὐτῆς· καὶ ἀνίστη παραχρῆμα.

Πλὴν (1) ἀλλὰ τοιαυτὴ μὲν ἡ τῆ θαύματός ἰσότης καὶ ἡ ἴσως καὶ ἰσχυρότερον αὐτὴν θεωρήσει καὶ ὑψηλότερον· οἱ μὲν οὖν ἀπλούστ' ἐπιθαυμαζέσασαν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ κατὰ ταῦτα· οἰκοδομῆ γὰρ καὶ σωματικῶς νοούμενα· οἱ ἡ δύναμις δὲ συμβαίνειν ἐπὶ τὸ βλάπτειν ὅτι καὶ ταῦτα τυπικῶς συνέβαιεν ἐκείνῳ, ἐργασίη δὲ δι' ἡμᾶς*. ἐξήλωτο τῷ θεῷ, αἰτησάμενος λόγον ἐλθεῖν τὸ σαφηνίζοντα καὶ ταῦτα· πῶς ὁ Ἰησοῦς πρὸς ἀρχισυναγωγὴν θυγατέρα προηγεμένης ἀπέειπεν, οὐ πρὸς τὸ αἰμορροούσαν, καὶ ἐν τῇ ἐδῶ αὐτῶ ἀπαντῶσαν· καὶ ὅτι προηγεμένης ἀπὸ αὐτοῦ πρὸς ἐκείνην, πρῶτη αὐτὴν θεραπεύεται· ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ προηγεμένης εἰς τὴν ἰσραηλίων συναγωγὴν, καὶ εὗρεν αὐτὴν νοσοῦσαν καὶ ἀποθανούσαν· τὰ γὰρ ὀρθοδόξα τῶ Ἰσραὴλ πεποιθὴν αὐτὴν ἀποθανεῖν· ἢ ἡ αἰμορροούσα ἢ ἐν τῇ ἐδῶ, ἢ ἀκαθαρσίας πεπληρωμένη, ἢ ῥέσσα οὐκ ἐν καιρῷ ἀπέδρα, ἀλλ' αἰεὶ αἰμορροέσα, ἀντὶ προ ἐκείνης πεισθεῖ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐπεὶ μὲν οὕτως ἀπέρχεται, αὐτὴ ἡ καὶ τὸ κρασάειδε τῶ ἱματίου ἀλασθῆσαι θέλει· ὁ ἡ Λευκῆς, ὁ

(1) Totum hoc fragmentum mihi occurrit tantummodo in codice H. f. 30. sub utroque nomine Cyrilli atque Origenis, qui mos interdum catenarum est. Et quidem ex codice veneto iam dederat auctor appendicis Golland. Bibl. T. XIV. p. 95. Corderius quoque in sua lat. cat. habet sub Cyrilli et Geometrae nominibus.

μὴ εἶπε Ματθαῖος, προσέθηκεν ὅτι δω-
 δεκαετὴς ἦν ἡ τῆ ἀρχισυναγωγῆς θυγάτηρ·
 καὶ ἡ αἰμορροῦσα δώδεκα ἔτη εἶχεν αἰ-
 μορροῦσα· οὐκοῦν ἅμα τῇ γήρεσει σκείνης,
 αὐτῇ αἰμορροεῖ· ἐν ἀπαθείᾳ γὰρ ἔστιν ἐκεί-
 νη ὅσον χροῖον ζῆν ἢ συναγωγῇ, καὶ ὁ αὐ-
 τὸς ὄρθῃ τῆ χρέως τῆ τέλους σκείνης, καὶ ὁ
 ἀρχὴς ὁ σωτηρίας ταύτης ἐστὶ δώδεκα ἐτῶν
 ἐκείνη ἀποθνήσκει, καὶ δώδεκα ἐτῶν τῆ πά-
 θους αὐτῆ περιεύσασα θεραπεύεται, ἥτις
 οὐκ ἴσχυσεν ὑπὸ οὐδενὸς τῶν ἰατρῶν θερα-
 πευθῆναι· πολλοὶ γὰρ ἰατροὶ εἶδον ἀπὸ τῆ
 ἐθνῶν ὑπέσχεοντο θεραπεύεσθαι· ἐὰν ἴδης
 εἶδος φιλοσοφούντας ἐπαγωγυλλομένους ἀλή-
 θειαν, ἰατροὶ εἰσι· θεραπεύεται πειρώμενοι·
 ἀλλ' αὐτὴ δαπανήσασα τὰ παρ' ἑαυτῆς
 πάντα, οὐκ ἴσχυσεν ὑπὸ οὐδενὸς τῶν ἰατρῶν
 θεραπευθῆναι· ἡ ψατο δὲ τῆ κρασπέδου τῆ
 Ἰησοῦ διὰ πίσεως, καὶ ἰάθη· ἐὰν ἴδωμεν
 πῶς πίσειν ἡμεῖς τῆ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ
 νόσημεν πηλίκος ἐστὶν ὁ υἱὸς τῆ Θεοῦ, καὶ
 τίνας ἡψάμεθα αὐτοῦ, ὁψόμεθα ὅτι πρὸς
 σύγκρισιν τῆς ἐν αὐτῷ κρασπέδου, κρα-
 σπέδου ἡψάμεθα· ἀλλ' ὅμως τὸ κράσπε-
 δον θεραπεύει ἡμᾶς, καὶ ποιεῖ ἀκούειν ἀπὸ
 τῆ Ἰησοῦ· θυγάτηρ, ἡ πίστις σε σώσκει
 σε· καὶ ἐὰν θεραπευθῶμεν, καὶ ἡ θυγάτηρ
 ἀναστήσεται τῆ ἀρχισυναγωγῆς· ὅταν γὰρ
 τὸ πλῆρωμα τῆ ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε πᾶς
 Ἰσραὴλ σωθήσεται. *

* Rom. XI. 25.

ΚΕΦ. Θ'.

1. Ἐδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα
 τὰ δαιμόνια· καὶ νόσους θεραπεύειν.

A. f. 132.
 B. f. 88.
 C. f. 128. b.
 D. f. 21. b.

Ἀληθεῖς εἰπεῖν, ὅτι πόνων ἀγαθῶν ὁ
 καρπὸς εὐκλείης· εἶδον γὰρ τοὶ τῆ πάναθον καὶ
 ἀβέβηλον, κατὰ γε τὸ ἀνθρώποις ἐλχωρῆν
 κατορθῆν ἐθέλοντας ζῶν, τοῖς παρ' ἑαυτῶν
 χαρίσμασι καταφαιδρεύει Χριστὸς, καὶ πλε-
 σίαν αὐτοῖς τῆ κατορθωμένων ἀγιοπρεπῶς
 χαρίζεται τῆ ἀντέκτισιν, καὶ δόξης αὐτοῦ ὁ
 ἰδίας καθίστησι κοινωτοῦς· δεῖξαι τῆ πράγ-
 ματος ἀπόδειξιν σαφῆ τε καὶ ἐναργῆ, εἶδον
 ἀγίους ἀποστόλους· ὅρα γεγονότας ἐκπρεπε-
 σάτους, καὶ τῇ ὑπὲρ ἄνθρωπον δόξῃ κατε-
 σεμιμένους, νέμοντος αὐτοῖς μὲν τῆ ἄλλων καὶ
 τοῦτο Χριστοῦ· δίδωκε γὰρ αὐτοῖς, φησι,

Lucas, quod non dixerat Matthaeus, ad-
 didit duodenmem fuisse archisynagogi fi-
 liam. Et haemorphoissa pariter iam a duo-
 decim annis fluxum patiebatur. Ergo inde
 a tempore quo illa nata, haec sanguine
 fluebat. Namque illa nihil passa est, quam-
 diu synagoga vixit, idemque terminus tem-
 poris interitus illius, et initii salutis istius.
 Duodennis illa moritur, et duodecimo mor-
 bi anno haec propter fidem suam sanatur,
 quae a nullo medico impetrare salutem
 poterat. Nam multi medici ethnicos a se
 sanatum iri promiserant. Si quidem phi-
 losophos observaveris veritatem profiten-
 tes, hi medici sunt, qui sanare nituntur.
 Sed enim ipsa omni re sua consumpta, a
 nemine medicorum sanari potuit; donec
 Iesu fimbriam cum fide tangens valetudi-
 nem recuperavit. Si consideremus nostram
 in Christum Iesum fidem, et reputemus
 qualis quantusque sit filius Dei, et quid-
 nam eius tetigerimus, videbimus quod prae
 tot quae sunt in eo fimbriis, unam fim-
 briam contigimus: et tamen vel una haec
 fimbria nos sanat, facitque ut a Iesu au-
 diamus: filia, fides tua salvam te fecit. Et
 postquam nos sanati fuerimus, filia quoque
 archisynagogi resurget. Quando enim plen-
 titudo gentium intraverit, tunc et univer-
 sus Israhel salvabitur.

CAP. IX.

Dedit illis virtutem et potestatem super omnia
 daemonia, et ut languores curarent.

Vere dicitur, bonorum laborum fru-
 ctus gloriosus. Namque eos, qui sanctam
 est, immaculatam, quoad hominibus datum
 est, degere volunt vitam, donis suis Chri-
 stus illustrat, uberemque illis bonorum
 operum, prout Deo dignum est, retribu-
 tionem largitur, gloriaeque suae participes
 facit. Accipe rei huius perspicuam eviden-
 temque demonstrationem, sanctos aposto-
 los. Cerne illos illustratissimos factos, et plus
 quam humana gloria exornatos, hanc eis
 largiente praeter alia dona Christo. Dedit
 enim illis, inquit evangelista, virtutem ac

potestatem super omnia daemonia, et ut languores curarent. Et rursus animadvertente, humanatum Dei Verbum, humanitatis mensuram excedere, et deitatis dignitate fulgere. Superat enim humanae naturae fines ut aliquis, quibus vult, adversus impuros spiritus det potestatem. Morbis item liberandi implicitos, solius Dei potentia est. Nam supremæ naturæ excelsitas et maiestas nemini existenti naturaliter inest, nisi ipsi uni. Digna itaque admiratione est quæ sanctis apostolis gratia data fuit. Excedit autem laudem quamlibet atque admirationem, dantis liberalitas; suam quippe ipsis, ut dixi, gloriam largitur. Homo potestatem adversus malos spiritus accipit, elatamque adeo superbiam, diaboli inquam, prosternit. Quamquam hic aliquando dixerat: universum orbem manu meam instar tæpiam, et ut ova derelicta sumam, nec me quisquam effugiet aut mihi resistet. Verumtamen a veritate longe aberravit, et spe sua falsus est superbus ille et audax, et qui omnium debilitate gaudebat. Opposuit enim illi sacrae prædicationis ministros, virtutum Dominus. Atque hoc scilicet per unum de sanctis prophetis prædictum fuerat, de Satana videlicet et de sanctis doctoribus, quod subito exsurgent qui illum mordeant, et evigilabunt adversarii tui, fiesque illis in prædicatione. Paene enim Satanam consumpserunt, gloriationi eius adversantes, vasa diripientes, et ad Christum per fidem in ipsum transferentes.

Deinde undenam ad homines splendida hæc et famosa gratia delata fuerit, si placet, inquiramus. Coronavit itaque tali honore hominis naturam unigenitum Dei Verbum, postquam homo factum est; et quin de supra sua dignitate quicquam amitteret, Deo congrua operabatur; Satanam potentissimo efflato contrivit, malos spiritus increpuit. Sic via debellandis in terra malis spiritibus munita fuit. — Cur vero, dicit aliquis, tales tantosque frustra ostend-

δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια, καὶ νόσους θεραπεύειν· ἀλλ' ἔρα πάντιν τὸ ἐνανθρωπήσαντα τὸ θεὸς λόγον, τὸ δ' ἀνθρωπότητι ὑπερέχοντα μέγρον, καὶ τοῖς δ' Θεότητος ἀξιώμασι διακρίποντα· ἐπέκεινα γὰρ τὸ ἀνθρωπότητος μέγρον, τὸ διδόναι καὶ πνεύματων ἀκαθάρτων οἷς ἀν βούληται τὸ ἐξουσίαν· καὶ μὴν καὶ τὸ δύνασθαι νοσημάτων ἐλευθεροῦν οὐδ' ἐκλημμένους, καὶ μόνου θεοῦ· ἢ γὰρ δ' ἀνωτάτω φύσεως ὑπεροχῇ τε καὶ δόξᾳ οὐδεὶν τὸ ὄντων ἐνεσι φυσικῶς, πλὴν ὅτι αὐτῷ τε καὶ μόνῳ· ἀξίᾳ τοίνυν θαύματος ἢ τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις ἐκνεμηθεῖσα χάρις· ἐπέκεινα ἢ παντὸς ἐπαίνου καὶ θαύματος, ἢ τὸ νέμοντας ἀφθονία· τὸ ἑαυτοῦ γὰρ αὐτοῖς, ὡς ἔφω, χαρίζεται δόξαν· ἀνθρώπος ἐξουσίαν καὶ πνεύματων δέχεται πονηρῶν, καὶ τὸ ἄγως ὑπερόπτον οὐρεῖν, τὸ δ' ἐκλεβόλε φημι, κατασφραγίζ· καὶ τοι λέγοντός ποτε, τὸ οἰκουμενῶ ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσίαν, καὶ ὡς καταληγέμενα ὡς ἀρῶ, καὶ οὐκ ἔστιν οἷς διαφεύξεται ἢ ἀντεῖπη μοι· * ἐσφάλλετο ἢ τὸ ἀληθείας, καὶ διημάρτηκε δ' ἐλπίδος, ὁ σοβαρὸς καὶ θρασὺς, καὶ δ' ἀπάντων ἀσθενείας κατακαυχόμενος· ἀντέταξεν γὰρ αὐτῷ οὐδ' ἱερῶν κηρυμάτων ἱερευρῶς, ὁ δ' τὸ δυναμῶν κύριος· καὶ τὸ ἐν ἔρα τὸ δι' ἐνὸς τὸ ἀγίων προφητῶν προκεκηρυγμένον, περὶ τε τὸ σατανᾶ καὶ τὸ ἀγίων μουσαλωῶν *, ὡς ἐξαίφνης ἀνασησονται οἱ δάκνονται αὐτὸν, καὶ ἐκνήψουσιν οἱ ἐπίβουλοι σου, καὶ ἔσθι εἰς διαπραγῆν αὐτοῖς· μόνον γὰρ οὐχὶ κατεθιθόκασι τὸ σατανᾶν, ὀπιβουλεύοντες αὐτοῦ τῇ δόξῃ, καὶ διασπάζοντες αὐτοῦ τὰ σκεῦη, καὶ προσκομίζοντες Χριστῷ διὰ πίστεως δ' εἰς αὐτόν.

Εἶτα πῶθεν εἰς ἀνθρώπους ἡ λαμπρὰ καὶ διαβόητος οὕτω κατενήνεκται χάρις, πολυπραγμονώμενοι εἰ δοκεῖ· οὐκοῦν ἐσφάλλωσι τῇ τοιαύτῃ τιμῇ τὸ ἀνθρώπου φύσιν ὁ μονοχρῆστος τὸ Θεοῦ λόγος, γηρόμνος ἀνθρώπος, καὶ δ' ἰδίας ὑπεροχῆς κατ' οὐδένα τρόπον ἐκβεβηκῶς, ἐνήργηκε τὰ θεοπρεπῆ, συνέψιψε τὸ σατανᾶν ῥήματι τῷ πανσθενεστάτῳ, ἐπετίμησε πνεύμασι πονηροῖς· αὕτη γέγονεν ὁδὸς τὸ δύνασθαι πονηροῖς ἐπιπλάττειν ἀνέμασι, οὐδ' ἐπὶ δ' γῆς. — Τί ἢ ἀρὰ γε

* 1c. x. 14.

* Habac. II. 7.

εἰκὴ τοιοῦτος ἀπέφηνε ὁ αὐτοσώλης, καὶ ἐπ' οὐδενὶ ἤρ' ἀναγκαιῶν ἐκπερεσάτας; καὶ τοὶ πῶς τοῦτο ἐστὶν ἀληθές; ἔδφ' γὰρ ἔδφ' τ' ἱερῶν κηρυγμάτων δμακόνες ἐπιδεδαιμένους κατορθοῦν θύνασθ' τὰ παράδοξα, καὶ δι' αὐτῶν πιστεύεσθ' ἵ ἐπιτελεσμάτων ὅτι τέ εἰσι Θεοῦ διάκονοι, καὶ μετῆται τ' ὕψ' οὐρανῶν, καλεῖντες πάντας εἰς δελλαγὴν καὶ εἰς τὸ ἐν πίσφ' δικαιοσιν· τοῖς μὲν γὰρ νενεχεσέροις, ἀπόρησ' καὶ λόγῳ ἔσθ' ὅτε πρὸς τ' ἀ' ἀληθείας ἐπίγνωσιν· τοῖς γε μὴν οὐχ' ἐτόμιμωσ' ἔχουσιν εἰς ᾠδοαρχὴν ὧν ἀν τις λέγοι, δεῖ δὴ θαυμάτων καὶ τερατεργίας· καλοῦνται γὰρ οὕτω μόλις πρὸς τ' ἀλήθειαν.

v. 3.

Ἔπεε πρὸς αὐτοὺς· μὴδὲν αἰρετε εἰς τὴν οὐρανόν.

A. f. 133.
D. f. 34. b.

Οὕτω δὴ ὁ αὐτοσώλης κατακοσμήσας, ἵνα προσέταχεν ἐπὶ τὸ ζῆναι λαλεῖν τοῖς ἀπανταχόσε γῆς τὸ αὐτοῦ μυστηρίον ταύτη τοι καὶ εὐζωνοτάτης εἶναι κελεύσ', καὶ μερίμνης ἀπάσης κοσμικῆς ἀπαλλάττεσθ' βούλεται, ὡς καὶ ἡ αὐτῆς ἀ' ἀναγκαιῶν ἔσοφῆς καὶ ἀσφραϊτήτεσ ποιείσθαι τινα λόγον· κόσμον γὰρ αὐτοῖς, καὶ οἶον τινα σέσφον ἔσσεσθ' φησὶ, τὸ κεκτῆσθαι μηδὲν· μήτε μὴν ὀπκομῖσσεσθαι τι παράσπαν, μὴ ῥάβδον, μὴ πῆραν, μὴ ἄρτον, μὴ ἀργύριον, μὴ χιτῶνας δύο· μονονεχι τὸ ἐν ψαλμοῖς ἐκείνῳ λέγων· * ἐπὶ ῥῆλλον ἐπὶ κύριον τ' μεριμνᾶσ' σε, καὶ αὐτός σε δεσφρέσφ'· καὶ γὰρ ὅσιν ἀληθές ὅπερ αὐτός ἔφη Χριστός· * οὐ δύνασθε θεῶ δελεῖαν καὶ μαμωνᾶ· ἵνα τοίνυν μονοειδῆ καὶ μονόσσοπον ἔχωσι τ' ζῶν, εἰς μόνον ἔρῶντες τὸ ζῆναι μυσαγωγεῖν, μηδὲνα προσέταχε ποιείσθαι λόγον ἢ ἀμφίων ἢ ἔσοφῆς· ἀλλὰ φαῖη τίς ἀν· καὶ πόσεν αὐτοῖς προσένοιο τ' ἀσφραϊτήτως ζήτεμῶν ὁ πάρος; δεσφδῆνυσσι καὶ τοῦτο εὐθὺς λέγων·

Ps. LIV. 25.

* Matth. VI. 21.
et Luc. XVI. 13.

v. 4.

Καὶ εἰς ἣν οἰκίαν εἰσελθῆτε κ. τ. λ.

A. f. 133.
B. f. 34. b.

Ἀρκέσφ φησὶν ὁ παρὰ τ' μυσαγεμῶν καρπός· ἐκείνῳ παρ' ὕμῶν τὰ πνευματικὰ λαμβάνοντες, τ' σωματικῶν ποιῶσονται πρόνοιαν ἐν οἰκίᾳ ἢ μιᾷ μένειν τὲ αὐτοῦ προσέταχε καὶ [μὴ] ἀπ' αὐτῆς ὀξέρεσθ'· ὡσε μὴτε τ' δεσφμόνον λυπεῖν, μὴτε αὐτοῦ δόξαν λαβεῖν γασφριμαργίας καὶ εὐ-

dit Christus apostolos, et sine ulla necessitate illustrissimos? Quid tu, inquam ego, adversus veritatem ais? Necesse prorsus erat ut delecti sacrae praedicationis ministri patranda prodigia copiam haberent, et ipsis factis fidem facerent se Dei esse ministros et orbis terrarum mediatores, mortales cunctos ad reconciliationem vocantes atque ad eam quae fide fit iustificationem. Et sapientioribus quidem vel solus interdum satis erat sermo ad veritatis cognitionem: verum iis qui minime parati erant ad alienae doctrinae receptionem, opus erat miraculis portentisque. Vix enim ita ad veritatem invitatur.

Ait ad illos: nihil tuleritis in via.

Sic honorabiliter instructos sanctos apostolos, pergere iussit ad ubique nuncian-dum mysterium suum. Propterea expeditissimos etiam ire praecipit, atque omni mundana cura vult carere, ita ut ne cibi quidem necessarii et inevitabilis rationem haberent. Namque ipsis fore ornamentum, et quamdam veluti coronam, rerum omnium abdicacionem; neque omnino quicquam de-ferre, non baculum, non peram, non panem, non argentum, aut tunicas duas. Ac prope illud psalmi dicit: iacta in Dominum curam tuam, et ipse te enutriet. Nam vere Christus dixit: non potestis Deo servire et mammonae. Ut ergo minime variam curisque distractam vitam degerent, et ad doctrinae officium unice incumbere, nullam gerere iussit vestitus aut victus curam. Sed dicit aliquis: undenam ipsi necessariae res suppetebant? Hoc etiam demonstrat statim subiiciens:

Et in quaecumque domum intraveritis etc.

Sufficiet, inquit, quem dabunt neophyti fructus: hi enim spiritualibus a vobis acceptis, vestrae rei corporalis curam gerent. In una autem domo manere iussit, neque inde discedere, ne et hospitem contristar-ent, et ipsi gulositatem et commoda sectari viderentur. Oportebat enim neque eos

qui semel suscepissent dono privare, neque ipsos sanctos apostolos impedimentum ullum studio ac sedulitati divinae praedicationis interponere; dum a multis ad se vocarentur, non ut aliquid utile discerent, sed ut delicatas ipsi et praeter necessitatem dapes apponerent. — Quod autem mercede non careat honor sanctis exhibitus, de Servatoris cognoscemus sermonibus. Aiebat enim discipulis: qui vos recipit, me recipit et eum qui me misit. Sollerte enim consilio sibi proprios facit, atque in suam recipit personam qui sanctis deferuntur honores, ut iis undique munimenta conciliet. Quod si optima conditione est, et in splendida spe versatur qui sanctos recipit; quid nisi contrarium quoque meritum eodem gradu habeatur? Extrema enim laborabit miseria si quis honoris sanctis viris exhibendi negligens fuerit. Ideo ait: « et quicumque non receperit vos, exentes de civitate illa, pedum quoque pulverem super illos excutite. Quippe oportet ab illis qui ministros non receperint, neque sacram praedicationem admiserint, nihil omnino accipere. Est enim plane incredibile, eos qui Servatoris doctrinam, patremque familias contempserint, erga famulos videri benivolos, eorumque benedictionem expetere.

Quod cum cognovissent turbae, secutae sunt illum.

Partim quidem liberari se daemonibus partim morbis exquirentes, partim etiam doctrinae eius studentes, constanter admodum illi adhaerebant.

Dies autem cooperat declinare etc.

Die declinante, vel potius vespertino iam tempore, cura discipulos subiit turbarum, ideoque accedentes pro iis rogabant. Iam quid heic significet dictio « dimitte » accurate vestigemus. Alii, ut dixi, eorum qui Iesum assectabantur, liberari malorum spirituum obsessione volebant, alii aliis infirmitatibus levari expetebant. Discipuli ergo ceu probe gnari posse Iesum vel uno nutu laborantium votis satis facere, dimitte eos, aiunt: neque id fasti-

κολίας· ἐδὲ γὰρ μήτε ἑὸν ἄπαξ λαβόντας ἀποσσερεῖσθαι ἢ θωρεῖας, μήτε μὴν αὐτοῦ ἑὸν ἀγίους ἀποστέλλεις, ἐγκοπιῖν τινα δοῦναι ἢ εἰς τὸ θεῖον κήρυγμα περὶ τὰς ἐξ ἡμερῶν, ἐλκομένους παρὰ πολλῶν, ἐχ' ἵνα τι ἢ ἀνασκαιῶν ἑσθ' ὅτε μανθάνουσιν, ἀλλ' ἵνα ζήτεζαν αὐτοῖς ὡς θεοῖν ἄβραμ, καὶ πέρα ἢ χρεῖας. — Ὅτι ἢ οὐκ ἄμισθον τὸ τιμᾶν ἀγίους, ἐκ τ' ἢ σωτήριον εἰσόμεθα λόγων· ἔφη γὰρ πρὸς ἑὸν μαθητῶν· ὁ δεχόμενος ὑμᾶς, ἐμὲ δέχεται καὶ τὸ ὑποσείλαντά με* οἰκονομικῶς, καὶ εἰς ἴδιον προσώπων τὰς εἰς ἑὸν ἀγίους ἀναφέρει τιμὰς, ἵνα πανταχοῦθεν αὐτοῖς ὑπάρχη τὸ ἀσφαλές· ἢ εἰσέειρεν ἐν παντὶ καλῶ· ἐν ἐλπίσι λαμπραῖς ὁ δεχόμενος αὐτοῦ, πῶς οὐ πάντη τὸ καὶ πάντας, καὶ ἔμπρακτον, ἀληθές; ἀβλιότιτος γὰρ ἢ ἐσχάτης ἐπίμεσος ἀν' ἡμερῶν τις, τὸ ζῆναι τιμᾶν ἑὸν ἀγίους, οὐδένος ἀξιώσας λόγῳ διὰ τοῦτο φησὶν· καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξονται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τ' πόλεως ἐκείνης καὶ τ' κοινοῦ τ' ποδῶν ἐκτινάξαι ἐπ' αὐτοῖς. Δεῖ γὰρ παρὰ τ' μὴ δεξαμένων αὐτοῦ, μήτε μὴν ἀνασχομένον τ' ἱερῶν κηρυγμάτων, μηδὲν τὸ παράπαν ἐθέλησαι λαβεῖν· ἀπώθεινον γὰρ κομιδῇ ἑὸν ἀτιμάζοντας τὸ σωτήριον κήρυγμα καὶ τ' οἰκοδομήσαντι, περὶ ἑὸν οἰκίας ὁράσθαι ζῆσσοῦς, ἢ τὰς παρ' αὐτῶν εὐλογίας ζητεῖν.

Οἱ δὲ ὄχλοι γρόντες, ἠκολούθησαν αὐτῶν.

Οἱ μὲν δαιμονίων ζητοῦντες ἀπαλλαγῆναι, οἱ ἢ καὶ ἀρρώστων ἀπόθεινον ἦσαν, οἱ καὶ τ' παρ' αὐτοῦ μυσταγωγίας γλιχόμενοι, προσεδρεύοντες τε καὶ μάλα ἐτόνως.

*Ἢ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίειν κ. τ. λ.

Κλινοῦσας ἢ ἡμέρας, καὶ ὅσον οὐδέπω προσδοκωμένης ἑσπέρας ἢ ἑσπέρας, προενοῦν τ' ὄχλων οἱ μαθηταί, καὶ δὴ καὶ προσήσαν, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ὡς θεοῖν ἀβραμ προσάγοντες· καὶ τί τὸ ἀπόλυτον ἔστιν, ἐξέτασά μιν ἀκριβῶς· οἱ μὲν ὡς ἔφη τ' ἐπομένον αὐτῶν, πονηρῶν πνευμάτων συνεχόντων αὐτοῖς, ἀπαλλάττεσθαι παρεκάλειν· οἱ ἢ ἑτέραν ἀρρώστων κηρυγμάτων ἐζήτησαν ἐκθεῖν· ὡς οὐκ εἰδότες μαθηταί· ὅτι κατανεύσας μόνον, ἀποπεραινέ τοις κάμνεσι τὸ ποθοῦμενον, τὸ ἀπόλυτον

* Matth. X.

v. 11.

A. f. 133. b.

v. 12.

A. f. 133. d.
C. f. 126.

αὐτοῦ φασί· καὶ ἐκ αὐτοῦ μᾶλλον ἀκηδιῶν-
 τες ὡς ᾤδακμάσαντος τῆς καιροῦ, ἀλλὰ ἢ
 εἰς ὅσον ὄχλους ἀβύπνου ἐχόμενοι, καὶ οἷον με-
 λετώντες πῶς τὴν ποιωμένην ἐπισημνῶν, καὶ τῆ
 κήδεσθ λαῶν ἀρχόμενοι· πλὴν ὅρα τὴν ἀπα-
 ράβλητον ἡμερότητα τῆς ᾤδακαλημένη· οὐ
 γὰρ μόνον ἐκέλευε διδῶσιν, ἀπερ ἂν αἰτῶσιν
 ὑπάροξαι παρ' αὐτοῦ τοῖς ἀπολεθοῦσιν αὐ-
 τῶ, ἀλλὰ καὶ προσέθησιν αὐτοῖς τὰ ἐκ τῆ
 φιλοτίμου δεξιᾶς, ὅσον ἀπαίνοντας αὐτὸν διὰ
 τῆς ὁδοῦ παντὸς ἀνακτόμενος καὶ τῆς φέρον εἰς
 εὐανδρίαν διπλοῦσι πανόματιν ἐκέλευε
 καὶ ἐβανέμεν αὐτοῖς τῆς φέρας· ἀλλ' ἦν ἀπο-
 ρον τὸ πρῆμα τοῖς μαθηταῖς· ἐπεκομίζοντο
 καὶ οὐδὲν, πλὴν ἄρτων πέντε καὶ ἰχθύων δύο·
 καὶ ἀπήγγελλον τοῦτο προσιόντες αὐτῶ· ἵνα
 ἢ καὶ ἔτι μείζον εἰς ὑψος τὸ θαῦμα τῆς ἐξῆς,
 καὶ Θεὸς ἂν φύσει, διὰ τῆς ὁδοῦ παντὸς ἐπιγι-
 γνώσκηται, πολυπλασιάζει τὸ βραχὺ· βλέ-
 πει τὴν εἰς οὐρανὸν, οἷον τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν
 αἰτῶν· ἔδρα ἢ καὶ τοῦτο δι' ἡμᾶς, οἰκονομι-
 κῶς· ἔστι μὲν γὰρ αὐτὸς ὁ πάντα πληρῶν,
 ἢ ἄνωθεν καὶ παρὰ πατρὸς εὐδοκία· ἵνα ἢ
 μάθωμεν ὅτι τῆς ἀρχόμενοι, καὶ μέλλ-
 οντες ἄρτον δευκλῆν, καὶ τῆς προσάειν ὁφεί-
 λομεν, ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ ἐνδραστες χερσὶ, καὶ
 τὴν ἄνωθεν εὐλογίαν ἐπ' αὐτὸν καταφέρειν,
 ἀρχὴ καὶ τύπος καὶ ὁδὸς τῆς πράγματος γέγο-
 νεν ἡμῖν οἰκονομικῶς· εἶτα ὅπως ποτὲ πρόε-
 βη τὸ θαῦμα· κατεκορέθη πληθὺς ἀνδρῶν
 οὐκ ὀλίγων, εἰς πέντε καὶ ἑξήκοντα χιλιά-
 δας, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδιῶν· τοῦτο καὶ
 ἑτέρος τις τῶν ἁγίων εὐαγγελιστῶν τοῖς ἑαυτῶ
 προσεπῆνεγε λόγοις· * καὶ οὐ μέχρι τούτου
 τὸ παράδοξον· ἀλλὰ γὰρ καὶ κόφιοι συ-
 ἐλέγησαν κλασματῶν, δώδεκα καὶ τί τὸ ἐν-
 τεῦθεν; πληροφορία σαφῆς, ὅτι τῆς φιλοξε-
 νίας τὸ πρῆμα, πλεονεξίαν ἐξῆς παρὰ Θεοῦ
 τῆς ἀντέκτισιν· ἔξῆς ἢ καὶ ἰδεῖν τοῖς ἀρχαιο-
 τέροις θαύμασι τὰ νέα συμβαίνοντα, καὶ
 μιᾶς ὄντα καὶ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐνεργήματα·
 ἔβρεξεν ἐν ἐρήμῳ τὸ μάννα τοῖς ἔξῆς Ἰσραὴλ·
 ἄρτον οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἄρτον ἀγγελ-
 ῶν φραγῶν ἄνθρωπος, καὶ τὸ ἐν ψαλμοῖς
 ὑμνούμενον· * ἀλλ' ἰδοὺ πάλιν ἐν ἐρήμῳ
 τοῖς ἐν ἐσδεία τῆς φέρας, κεχορηγήκεν ἀφ' ὁ-

dio quodam faciunt tempore iam elapso,
 sed benivolo erga turbas studio, quasi iam
 pastoralis officio vacantes, et populorum
 curam gerere incipientes. Age vero specta
 incomparabilem exorati Iesu bonitatem.
 Non enim ea solum concedit, quae disci-
 puli sequacibus turbis ab eo fieri volebant,
 verum etiam liberali manu beneficium adii-
 cit, amatores suos omnimode sibi demec-
 rit, atque ad spiritalium alacritatem edu-
 cans. Iussit enim victum quoque illis dis-
 tribui. Verumtamen inextricabile hoc erat
 negotium discipulis; nihil enim secum at-
 tulerant praeter quinque panes duosque
 pisciculos, quam rem Iesu accedentes re-
 nuntiarunt. Iam vero ut miraculi sublimi-
 tas magis constaret, et ipse saepe natura
 Deus omnimode apparet, quod tenue fuit
 multiplicat. Tum caelum suspicit, ceu inde
 benedictionem postulans; verumtamen hoc
 sapienter nostri causa faciebat; quum alio-
 quin ipse omnia impleat, et sit superna ac
 patris bona voluntas. Sed ut nos discamus,
 mensae initio, quem panem fracturi sum-
 mus, Deo offerri a nobis debere, supinis
 veluti impositum manibus, ut benedictio-
 nem super eum desursum impetremus;
 typus ipse et rei gerendae trames nobis
 dispensativa ratione factus est. Deinde quò
 evasit demum miraculum? Satiata fuit non
 paucorum hominum multitudo; nam quin-
 que millium numerum exaequabant, prae-
 ter mulieres ac parvulos. Hoc enim sanc-
 torum evangelistarum alius narrationi suae
 adiiicit. Neque heic substitit miraculum; sed
 et fragmentis repleti fuere cophini duo-
 decim. Quid inde? manifestum hoc argu-
 mentum est, liberalitatis virtutem a Deo
 uberem referre remunerationem. Licet autem
 temerè animadvertere, quomodo cum anti-
 quis prodigiis nova conspirent, et unius
 eiusdemque potentiae opera sint. Pluit in
 deserto manna Israhelis filiis: panem caeli
 dedit eis, panem angelorum manducavit
 homo, prout in psalmis canitur. Sed ecce
 rursus in deserto indigentibus cibo, large

B. I. 90.

B. I. 90. 1.

* Matt. XV. 38.

* Ps. LXXVII.
25.

subvenit, tamquam caelo illum demittens. Namque exiguum alere multiplicare, et veluti ex nihilo tantam alere multitudinem, non est priori illi prodigio assimile.

Interrogavit illos dicens: quem me dicunt esse turbae?

Primo ac prae ceteris cognosci dignum est, quid dominum nostrum Iesum Christum ad hoc permoverit, ut ita sanctos apostolos interrogaret. Nihil enim intempestivum aut sine idonea ratione loquitur aut agit. Quid ergo dicimus? Paverat in deserto innumerabilem turbam quinque panibus, duos admiscens pisciculos. Quae autem nihil prope erant adeo creverant, ut reliquiarum cophini duodecim reportarentur. Obstupuerant itaque una cum turbis beati discipuli, illumque Deum esse vereque Dei filium factis ipsis perviderant. Deinde a populo secedens, solitarius orationi instabat, se ipsum nobis exemplar hac quoque re exhibens, immo vero excellentem magisterii artem discipulos docens. Existimo enim praesules populorum, et qui Christi gregi ductando electi sunt, necessariis semper negotiis occupari debere, atque id constanter agere quod Deo gratum est. Quod probe sciens divus Paulus aiebat: semper orate. Ergo omnium Servator ac dominus semet typum, ut dixi, vitae sancto homine dignae agenda discipulis praebebat, solitarius orans cum ipsis solis. Verum ea res discipulorum animis perturbandis par erat: videbant enim humano more orantem, quem heri prodigia Deo digna edentem spectaverant. Non est ergo incredibile dixisse eos fortasse intra se: quem hunc esse existimabimus? Num Deum? an hominem, ac velut unum de sanctis apud nos prophetis? Sane miracula edit tamquam Deus, attamen indignum naturali Deo est orare. Quoniam aut quam re indiget Deus? Ut ergo cogitationum huiusmodi tumultum compesceret, quaestionem hanc commovet; non quod aliquid eorum ignoraret, quae de se ab exteris diceban-

τος, οὐκ ὄξ ὄρανοῦ καθίεις αὐτήν· τὸ γὰρ πολυπλασιάζει τὸ βραχύ, καὶ οἷον ἐν τῷ μηδενὸς τὸ οὕτω πολλὴν ἀποθέρμει ἀληθῶς· οὐκ ἀπεικὸς ἀν εἶν τῷ πρῶτῳ σημείῳ.

Ἐπρωτότησεν αὐτοῦ λέγων· τίνα με λέγουσιν αὐτοῦ οἱ ἄλλοι;

Πρῶτον ἐκείνο καὶ πρό γε τῶ ἄλλων ἄξιον ἰδεῖν, τί τὸ κεκλικὸς τὸ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐπὶ τοῦτο δραμεῖν, καὶ πρὸς τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις τῶ αὐτοῖς, ἦγεν τῶ ἐρωτησιν· οὐδὲν γὰρ ἔξω τῶ καιροῦ καὶ τῶ καθήκοντος λόγου, καὶ καλεῖ καὶ ἐργάζεται· τί οὖν ἄρα φαμέν; ἐθρέψεν ἐν ἐρήμῳ ὄξ ὄρανος οὐκ εὐαριθμήτως ὄντας ἄρτοις ἀντε, συνδραμεῖστας ἰχθυόστας δύο ἀεπλεόναμα καὶ οὕτως τὰ ἐν μηδενὸς, ὥστε καὶ κλασματῶν ληφθῆναι κοφίνους δώδεκα· κατεπλήττοντο τοῖνυν ὁμοῦ τοῖς ὄχλοις οἱ μακάριοι μαθηταὶ καὶ θεὸν ὄντα καὶ θεοῦ υἱὸν καὶ ἀλήθειαν, δι' αὐτῶν τεθεῖναι τῶ πατωρθεωμένων· εἶτα τῶ ὄχλων ἀποφοιτήσας, καὶ γερονὸς καταμόνας, εἰς προσδύχας συνεινέμετο, τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν καὶ τῶ τοῦτο τιθεῖς, μᾶλλον ἢ διδασκαλικῶν μαθημάτων εὐτεχνίαν διδασκῶν ὄξ μαθητὰς· δεῖ γὰρ οἱμαὶ ὄξ λαῶν ἀροεσκητῶν, καὶ μαθητῶν λαχόντων τῶ αὐτοῦ θρεμμάτων, ἐν πράγμασιν ἀναγκαίοις εἶναι διὰ παντός, κακείνα δρῶντας ὄρασται, τὰ ἐφ' οἷς ἠδηται θεός· καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ θεοπέσιθω Παῦλος, ἀδελφείπτως προσεύχεται φησίν· * οὐκοῦν ὁ μὲν τῶ ὄλων σωτῆρ καὶ κύριος, τύπον ἑαυτὸν ὡς ὄξ πολυτελείας ἀγιοπρεπούς ἐποιεῖτο τοῖς μαθηταῖς, καταμόνας προσδύχουμος μὴ μόνων αὐτῶν· ἀλλ' ἦν εἰκὸς θορυβεῖν τὸ πρᾶγμα ὄξ μαθητὰς· ἑώρων γὰρ ἀνθρωπίνως εὐχόμενον, ὃν χεθὲς τεθεῖναι θαυματουργοῦντα θεοπεπῶς· οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ ἀπεικός, ἐκείνο πε τάχα πρὸς ἑαυτοῦ εἰπεῖν, τίνα τοῦτον εἶναι νομίσμεν; ἄρα θεόν; ἢ ἀνθρώπον, καὶ ὡς ἑνα τῶ καθ' ἡμᾶς ἦγεν τῶ ἀγίων προφητῶν; θαυματουργεῖ μὲν γὰρ, ὡς θεός, ἐστὶ ἢ ἀνάρμοσον αὐτῶ καὶ φύσιν θεῶ τὸ ἀροεῦχεῖσ· τίνας γὰρ ὄλων δεῖται θεός; ἦνα τοῖνυν τῶ τῶ τοιούτων ἐνοίων ἀποσοβήσῃ θέρουσον, ποιεῖται τῶ πεῦσιν· οὐδὲν

A. 13.

A. 13. 10.

* 1. Thess. V. 17.

μὲν ἠγωνιάς τ' ἐπεὶ αὐτοῦ θρυλλημένων
παρὰ γε τοῖς ἔξω ἀποφέρων ἢ μάλλον δ'
τ' πολλῶν ὑπονοίας, καὶ ὄρθην αὐτοῖς τ' πί-
στιν ἐμφυτεύσαι βέλων· τίνα δὲ οὖν φησιν,
οἱ ὄχλοι λέγῃσιν εἶναι; ὄρας τὸ τ' πύσεως
εὐτεχνίς; οὐκ εὐθὺς εἶπεν, ὑμεῖς τίνα με
λέγετε εἶναι; ἀποφέρ' ἢ μάλλον, ἐπὶ τ' τ'
ἔξω θρύλλον ἢ ἐμβαλὼν αὐτὸν καὶ ἀδόκι-
μον ἀποφηνάς, μετασβέση λοιπὸν εἰς δό-
ξαν ἀληθινὴν, ὃ δὴ καὶ πέπρακται· εἰπόντων
καὶ τ' μαθητῶν τ' τ' ὄχλου δόξαν, ἔφη αὐτοῖς·
ὑμεῖς ἢ τίνα με λέγετε εἶναι; ὡς πῶς ἔξαι-
ρετον τὸ, ὑμεῖς; ἔξω τίθησιν αὐτῶν τ' ἄλ-
λων, ἵνα καὶ τὰς σκεῖναι φύβωσιν ὑπονοίας, ἵνα
μὴ μικρὰν ἔχωσι περὶ αὐτῶν τ' δόξαν· ὑμεῖς
φησιν οἱ ἐξελκόμενοι, οἱ ἡλίφω τῆ παρ' ἐμῆ
κεκλημένοι πρὸς ἀποστολὴν, οἱ τ' ἐμῶν τερα-
τερημάτων μάρτυρες, τίνα με εἶναι φατέ;

Προπηδᾷ ἢ πάλιν τ' ἄλλων ὁ Πέτρος,
καὶ παντὸς τ' χοροῦ γίνεται φόβος, καὶ τὰς
φιλοθέας ἐρευνᾷται φωνάς, ἀκριβῆ τ' εἰς
αὐτὸν πίστεως ὁμολογίαν ἐκφέρει, λέγων,
τ' Χριστὸν τ' Θεοῦ ἀσφαλῆς ὁ μαθητής· οὐ
γάρ τοι φησὶ ἀπὸ λῶς Χριστὸν αὐτὸν εἶναι,
τ' Θεοῦ τ' Χριστὸν ἢ μάλλον· πλείους μὲν
γὰρ, οἱ ὡς ἀπὸ γε τ' κεχρίσται παρὰ Θεοῦ,
καὶ ἀγαθὸς τρόπος ἀνομασμένοι χριστοί·
οἱ μὲν γὰρ ἐχρίσθησαν εἰς βασιλείας· οἱ ἢ
εἰς αὐτοφάντας, οἱ ἢ καὶ τ' δι' αὐτοῦ τ' πάν-
των ἡμῶν σωτῆρ' Θεοῦ λαβόντες λυ-
τῶσιν, τυύτεςιν ἡμεῖς, καὶ τῶ ἀγίῳ πνεύ-
ματι κατακεχρισμένοι, τ' τ' χριστοῦ κλησιν
ἐσχίκαμεν· εἴρηται γοῦν διὰ τ' τ' ἄλλων-
τος φωνῆς περὶ τ' ἀρχαιοτέρων· * μὴ ἄπτε-
σθε τ' χριστῶν με, καὶ ἐν τοῖς προφήταις με
μὴ ωνηρέεσθε· ἡμῶν ἢ περὶ διὰ φωνῆς
* Ἀββακούμ * , ἐξῆλθεν εἰς σωθῆσαν λαοῦ
σε, τ' σώσει σε τ' χριστοῦ σε· οὐκοῦν πλεί-
ους μὲν οἱ χριστοί, κέκλινται ἢ οὕτως ἐπὶ
τ' πράγματος· εἰς ἢ καὶ μόνος ὁ τ' Θεοῦ καὶ
πατρός· οὐχ' ὡς ἡμῶν μὲν ὄντων χριστῶν,
καὶ οὐ Θεοῦ μάλλον, ἀλλ' ἑτέρη τινός· ἀλλ'
ὡς αὐτοῦ καὶ μόνος, ἴδιον ἔχοντας πατέρα,
τ' ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἤπλον οὖν ἔστιν ὅτι τ'
ἑτέρων πληθῆος ὑπεχάιρων αὐτὸν, ἀρροσι-
νέμικε τῶ πατρὶ, ὡς ὄντα μόνον αὐτοῦ· θεὸς

tur, sed ut potius suos a multorum opi-
nione retraheret, et rectam ipsis fidem im-
primeret. Quemnam itaque, ait, turbae me
esse dicunt? Viden interrogationis soller-
tiam? Non ilico dixit, quem vos me esse
dicitis? sed magis eos ad externam famam
refert, ut hanc mox refutans, et impro-
babilem convincens, eos deinde in veram
sententiam deduceret, quod et reapse fac-
tum est. Nam referentibus populi opinio-
nem discipulis, ait Iesus: vos autem quem
me esse dicitis? Quam sollerter dictum est
« vos! » Ita nimirum discipulos ab aliis
secernit, quominus illorum opinionem se-
centur, nec humilem de eo sententiam ge-
ratur. Vos, inquit, selecti, decreto meo ad
apostolatum vocati, prodigiorum meorum
testes, quem me esse dicitis?

Erumpit ecce prae ceteris Petrus, et
universi collegii fit os, plenaque Dei amore
verba pronunciat, atque accuratam fidei
confessionem facit dicens, eum esse Chri-
stum Dei. Citra dubium loquitur discipu-
lus; non enim dicit eum simpliciter Chri-
stum, sed Christum Dei. Plurimi enim per
tempora extiterant, qui utpote a Deo uncti,
dicti fuerant christi: alii enim ut reges,
alii ut prophetae fierent, uncti fuerant; alii
denique, nempe nos, accepta ab omnium
nostrum salvatore Christo redemptione, et
sancto Spiritu uncti, christi appellationem
contraximus. Dictum est itaque psalmistae
voce de antiquioribus: nolite tangere chri-
stos meos, et in prophetis meis nolite ma-
lignari. De nobis autem Habacuci voce:
« cgressus es in salutem populi tui, ut sal-
ves christos tuos. Ergo plurimi christi; sic
autem ex re ipsa vocitati fuere; sed unus
solusque ille patris Dei: non quia nos chri-
sti simus ab alio potius quolibet quam a
Deo uncti; sed quia ille solus proprium
habet in caelis patrem. Constat igitur a Pe-
tro reliqua multitudine separatum Iesum,
relatum fuisse ad patrem, ceu ipsius solius
proprium. Nam Deus naturaliter existens,
et ex Deo patre singulariter effulgens uni-

l. f. 21.
c. f. 126. b.

* Ps. CIV. 15.

* Habsc. III. 13.

genitum ipsius Verbum, caro factum est secundum scripturas. Sed et illud necesse est cognoscere, quod nempe in Matthaei scriptura beatum discipulum inveniemus dicentem: « tu es Christus filius Dei vivi. » Brevians autem veluti incarnationis mysterium sapientissimus Lucas, pari quidem sententia est, sed tamen paucioribus verbis utens, dicit ipsum Christum Dei; retinet autem Servatoris ad Petrum orationem. Apud Matthaeum vero dicentem Iesum comperiemus: « beatus es, Simon bar-Ionae, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in caelis est. » Sine dubio itaque divinitus edoctus fuit discipulus, patre ipso deducente eundem ad Christi mysterium cognoscendum. Adnotandum insuper, sapientissimum Petrum, unum confiteri Christum, propter eos qui in duos dividere Christos Emmanuhelem audent. Non enim interrogavit discipulos dicens: quem dicunt homines esse Verbum Dei, sed filium hominis. Porro hunc Petrus confessus est Christum esse Dei. Cur vero Petri confessionem miraremur, si nihil haberet profundum atque reconditum, ac ceteris veluti invisibile? Nam quid omnino pater Deus ei revelavit? Num quod homo esset? Ergone hoc erat a Deo revelatum mysterium? Huiusne rei causa Petrum admiramur, et ipse tam singulari praemio dignus exasit? Sibi enim dictum audivit: beatus es Simon bar-Ionae. Atqui reapse dignus summa admiratione est. Quam ob rem? Quia quem in forma nostra cernebat, hunc credidit esse Christum patris, id est incarnatum et humanatum, quod ex ipso prodierat, Verbum.

At ille increpans eos, praecipit ne cui dicerent hoc.

Quum fidem suam discipulus fuisset confessus, comminatus est illis Dominus, ne se esse Christum cuiquam dicerent. At tamen quidni potius oportebat discipulos

γὰρ ὃν φύσις, καὶ ἐκ Θεοῦ πατρὸς ἐλλάμψας ἐξαιρέτως ὁ μονοζυγῆς αὐτοῦ λόγος, γέγονε σὰρξ (1), καὶ τὸ γεγραμμένον ἐκείνο γέμην ἀναίμακτον εἶναι· ἐν γὰρ τῇ Ἁγίᾳ Ματθαίᾳ συγγραφή*, τὸ μακάριον μαθητὴν εὐρησόμην εἰπόντα, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ υἱὸς Θεοῦ ζῶντος ὀπτεῖται ἢ ὡσπερ τὴν οἰκονομίαν ὁ σοφώτατος Ληκάς, συμφέρεται μὲν καὶ τὰς ἐνοχίας, βραχυλογήσας ἢ φησὶ, εἰπεῖν αὐτὸν τὸν Χριστὸν Θεοῦ· ἀλλ' ἐν ταύτῃ μὲν ὁ παρὰ τὸν σωτήρος γεγονὸς πρὸς αὐτὸν, σισιγῆται λόγος· ἐν ἡ τῷ Ματθαίῳ πάλιν εἰσόντα σαφῶς εὐρησόμην μακάριος εἶ Σίμων βάρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐστὶν οὖν ὁμολογημένως Θεοδιδάκτος ὁ μαθητὴς, εἰς ἐπίγνωσιν αὐτὸν τὸν Χριστὸν μυστήριον ποθηθέντατος αὐτῆς πατρὸς· σηματοῦται ἢ ὡς ἕνα τὸν Χριστὸν ὁμολόγησεν ὁ σοφώτατος Πέτρος, διὰ τῶν εἰς δύο τέμνεν τολμῶντας Χριστοῦ τὸ Ἐμμανὴλ (2)· οὐ γὰρ ἤρετο αὐτῶν λέγων· τίνα λέξεσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν Θεοῦ λόγον, ἀλλὰ τὸν υἱὸν τὸν ἀνθρώπου· καὶ τοῦτον ὁ Πέτρος ὁμολογεῖ εἶναι τὸν Χριστὸν Θεοῦ· πῶς ἢ ἀξιοθαύμαστος ἢ ὁμολογία Πέτρος, εἰ μηδὲν ἔχοι τὸ βαθεῖ καὶ κεκρυμμένον, καὶ οἷον ἀποπτον τοῖς πολλοῖς· τί γὰρ ὅπως ἀπεκάλυψεν αὐτῷ ὁ Θεὸς καὶ πατήρ; ὅτι ἄνθρωπος ἔστι; τῆτο Θεοδιδάκτον ἔστι μυστήριον; ἐπὶ τούτῳ τεθαύμασαι, καὶ τὸ οὕτως ἐξαιρέτων ἠξιώθη γερῶν; ἦκουσε γὰρ μακάριος εἶ Σίμων βάρ Ἰωνᾶ· ἀλλὰ τεθαύμασαι, καὶ σφόδρα δικαίως· διὰ ποίαν αἰτίαν; ὃν γὰρ τεθέεται ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς, τοῦτον πεπίσθεκεν εἶναι τὸν Χριστὸν πατρὸς, τοῦτέστι σαρκωθέντα καὶ εἶναι θρωπῆσαντα τὸ ἐκ τοῦ οὐσιῶς αὐτοῦ προελθόντα λόγον.

* Ὁ τὸ ἐπισημασμένον ἀποκάλυψεν ἑαυτὸν τοῦτο.

Ὁμολογήσαντος τὸ αἶσιν τὸν μαθητοῦ, ἐπετίμησεν αὐτοῖς ὁ κύριος, ἵνα μηδενὶ ἐπασι ὅτι αὐτὸς ἔστιν ὁ Χριστὸς· καὶ τοι πᾶς μᾶλλον ἔδει τῷ μαθητῆτι τοῖς ἀπανταχόσε

* Matth. XVI. 16.

A. 1.

A. f. 136. D.

(1) Adhuc contra Arianos sine pausa Cyrillus.

(2) Nestorii haeresim Cyrillus sugillat, adversus quam tot aliis scriptis pugnavit.

κηρύτταν αὐτόν; τὲτο γὰρ ἦν ἔργον τῆ παρ' αὐτῆ προκεχειρισμένων εἰς ἀποστολήν· ἄλλ' ὡς φησι τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν *, καιρὸς παντὶ πράγματι· ἔδει τοῖς παρ' αὐτῆ κηρύξασαι ἀκολουθήσαι τὰ λέποντα τοῖς ἔδει προτε- τθεσμένοις· τὲτο γὰρ ἦν ὁ σαυρὸς, τὸ πάθος, ὁ κ' σάρκα θάνατος, ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις· τὸ μέγα κ' ἑξάσιον ἀληθῶς σημεῖον, δι' οὗ μεμαρτύρηται Θεὸς ὢν ἀληθινὸς, κ' υἱὸς κ' φύσιν τῆ Θεοῦ κ' πατρὸς, ὁ Ἐμμανουήλ· τὸ γὰρ ὅλως καταργῆσαι θάνατον, κ' ἀναξέψαι τὴ φθορὰν, κ' συυλεῦσαι τὴ ἄδλῳ, κ' καταλύσαι τὴ δ'αβόλου τὴ τυραννίδα, κ' ἐκ μέσῃ ποιῆσαι τὴ ἀμαρτίαν, κ' ἀνοῖξαι τοῖς ἐπὶ γῆς τὰς ἀνω πύλας, κ' συνάψαι τὴ γῆν οὐρανῶ, Θεὸν ὄντα κ' ἀλήθειαν ἀπέφηνεν αὐτόν· οὐκοῦν ἐν καιρῷ κελεύει σιγήσαι τὸ μυστήριον, ἄχρις ἂν ὁ σύμπας τὸ οἰκονομίας λόγος, εἰς τὸ αὐτῷ παρέπον ἑξέλθῃ πέρας· τότε γὰρ ἑπ' ἡμερῶν ἐκ νεκρῶν, ἀπολυμνῶς τοῖς ἀπανταχόσε γῆς προσείταχε τὸ μυστήριον, προλεῖς ἅπασιν τὸ ἐν πίσει δι- κάλωσιν, τὸ διὰ τὴ ἀγίας βαπτίσματος καθαρῶσιν· ἔπει γὰρ * ἔδοθη μοι πᾶσα ἐξουσία, ἐν τε ἔρανῶ κ' ἐπὶ τῆ γῆς· πορεύθεντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τῆ πατρὸς κ' υἱὸς κ' τῆ ἀγίας πνεύματος· διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνεταλάμην ὑμῖν· κ' ἰδὲ ἐγὼ μὲ ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆ συντυχίας· μὲ ἡμῶν γὰρ ἐσὶν κ' ἐν ἡμῖν διὰ τῆ ἀγίας πνεύματος, κ' τῆ ἀπάντων ψυχῶν ἐναυ- λίζεταί κύριος (1).

* Matth.
XXVIII, 18.

v. 26.

*Ὁς γὰρ ἂν ἐπασχονθῆ με v. τ. λ.

B. f. 92.

Πολλὰ κ' ταυτὸν ἐργάζεται γρησίμῃ τε κ' ἀναγκαῖα διὰ τούτων τῶ λόγων· πρῶτον μὲν δεικνυσιν ὅτι πάντῃ τῆ πάντως ἔψαι τοῖς αἰσχυρομένοις αὐτόν κ' εἶν αὐ-

ubique ipsum praedicare? Hoc enim ad apostolatium designatorum officium erat. Verumtamen, ut sacrae litterae aiunt, omni rei suum tempus est. Sciebat praedicationem suam subsequutura ea quae priorum complementa forent. Erant autem haec, crux, passio, mors in carne, resurrectio e mortuis, magnum hoc videlicet vereque eximium prodigium, quo Deus verus comprobatur, naturalisque Dei patris filius, Emmanuel. Namque omnino mortem destruere, corruptionem annihilare, inferos spoliare, diaboli tyrannidem abolere, aperire terrestribus supernas ianuas, terram cum caelo copulare, haec inquam Iesum Deum verum esse demonstrarunt. Ergo ad tempus sileri mysterium iubet, donec universa humanationis ratio ac cursus ad congruum sibi exitum perduceretur. Tunc enim e mortuis resuscitatus, revelari ubique terrarum iussit mysterium, proponens cunctis in fide iustificationem, et per sanctum baptismum purificationem. Dixit enim: « data est mihi omnis potestas in caelo et in terra: cunctes docete omnes gentes, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizantes; monentes eas observare omnia quaecumque vobis praecepi. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque in finem. Nobiscum enim reapse est, et in nobis per sanctum Spiritum, atque in omnium animabus inhabitat Dominus.

Nam qui me eruberit etc.

Multa simul utilia immo necessaria his verbis exsequitur. Primo quidem ostendit, fore ut eos omnino qui se suosque sermones eruberunt, pro eventus corripiat. Cer-

(1) Ad v. 22. oportet filium hominis multa pati etc. haec sunt apud D. Thomae catenam. « Cyrillus. » Ducum magnanimi strenuos in armis ad audaciam provocant, non solum eis honores pollicendo victoriae, sed etiam ipsum pati generosum esse fatentes. Tale quid videmus docere dominum Iesum Christum: praedixerat enim apostolis quod oporteret eum perpeti Iudaeorum calumnias, occidi, et tertia die resurgere. Ne igitur putarent, Christum quidem passurum persecutiones pro vita mundi, eis vero licere lentam vitam ducere; ostendit quod necessario per aequa certamina gradi decet, cupientes eius gloriam obtinere; unde dicitur (v. 23.): dicebat autem ad omnes etc. »

Item ad v. 25. apud D. Thomae catenam, nec non paulo melius apud Corderium « Cyrillus. Quod autem Christo in caritate placere, incomparabiliter praestet mundi splendoribus atque deliciis, declarat » dicens: quid enim prodest etc. »

ne undenam nobis maior alacritas accidat? Nam si iudex quosdam reveretur, ceu ipsis obsequii praestiti mercedem debens, vel amoris praemia, vel benevolentiae retributionem; cur sine ulla dubitatione non dicemus, fore ut in aeternis honoribus gloriae versentur ii, qui adeo splendida consequentur bona? Deinde timorem quoque illis iniicit, se caelo esse descensurum, haud iam vili illa priore cum specie, et conditionis nostrae humilitate, sed cum patris maiestate stipantibus angelis. Ergo gravissimum est et exitiosum, damnari nos ceu pusillanimitatis atque ignaviae reos a superveniente caelitus iudice, et angelicis ordinibus circumstantibus. Magnum quid autem et admiratione dignum, et summam praebens felicitatem, si quis exantlatis suis laboribus laetari possit, et sudoris praemia sperare. Laudabuntur enim hi, dicente Christo: venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum iam inde a mundi constitutione.

Dico autem vobis: sunt quidam de hic stantibus etc.

Quum nondum ex alto virtutem accepissent discipuli, congruum erat eos humanis infirmitatibus laborare, Christique verba apud se reputantes, dicere: ecquis semet ipse negabit? vel quomodo, si animam suam amiserit, denuo inveniet eam? Quodnam vero haec damna passis par praemium erit? Ut igitur ab his cogitationibus eos avocaret, atque ad animi robor transferret, eventurae ipsis felicitatis cupiditatem iniiciens ait: dico autem vobis, sunt quidam de hic stantibus, et reliqua. Regnum porro Dei, ipsam dicit gloriae visionem, in qua ipsemet coram spectabitur, quo tempore scilicet terrae incolis illucescet. Veniet enim cum Dei patris gloria, non vero in humili nostra specie. His promissis, scandit in montem, tres habens in comitatu delectos discipulos. Deinde semet transfiguratur in eximium quemdam Deoque con-

τῆ δόξης τὸ τῆ ἴσων τυχεῖν. τί δ' ἂν γένοιτο ἴσων εἰς εὐθυμίας δύναμιν; εἰ γὰρ ἐπαισχύονται τινες ὁ κριτῆς, ὡς ἐποφείλων αὐτοῖς τὸ εὐπειθείας μισθόν, καὶ τὸ εἰς αὐτὸν ἀγάπης τὰ γέγρα, καὶ τὸ εὐνοίας σέφανον, πῶς οὐκ ἔσιν ἀναμφιλόγως εἰπεῖν, ὅτι πάντη τε καὶ πάντως ἐν ἀτελεύτητοις ἔσονται τιμαῖς τε καὶ δόξαις οἱ τῷ οὕτω λαμπρῶν τετυχηκότες ἀγαθῶν; εἴτα πρὸς τούτοις φόβον αὐτοῖς ἐνίτικται, καταβήσεως λέγων ἐξ οὐρανοῦ, οὐκ ἐν σμικροπρεπείᾳ τῆ πρώτης καὶ ὑφέσει τῆ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν δόξῃ τῆ πατρὸς δορυφορέων ἀγγέλων· οὐκ ἐν παρχάλεπον καὶ ὀλέθρον μισθόν τὸ καταγνωσθῆναι μὲν ἐπὶ θαλίᾳ τε καὶ ἀφιλεργία, καταφοιτήσαντος ἀνωθεν τῷ κριτοῦ, καὶ ἀγγηλικῶν ταφμάτων πειρασνύτων· μέγα δὲ καὶ παντὸς θαύματος ἄξιον, καὶ τὸ εἰς λήξιν εὐμερίας προῆγον, τὸ ἐπὶ τοῖς ἦδη προσηπονημένοις χαίρειν αὐσῶν, καὶ τὸ προσδοκᾶν τὸ ἰδρῶτων τὰς ἀμοιβὰς· ἐπαινεθήσονται γὰρ οἱ τοῖστοι, Χριστοῦ λέγοντος· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τῷ πατρὶ μου, κληρονομήσατε τὸ ἥτοιμασμένον ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.

λέγω δὲ ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἑστῶκῶτων
κ. τ. λ.

v. 27

Οὕτω τὸ εἶξ ὑψίς δύναμιν ἐσχηκότας σῶν μαθητᾶς, εἰκὸς ἦν ἀνθρωπίναις ἀσθενείαις πειπεσεῖν, καὶ τι τοιοῦτον περὶ αὐτοῦ ἐνενοηκότας εἰπεῖν, πῶς ἀρνήσεται τις ἑαυτὸν; ἢ πῶς ἀπολέσας τὸ αὐτοῦ ψυχὴν εὐρήσει πάλιν αὐτήν; τί ἢ τοῖς τοῦτο παθούσι τὸ ἴσοσατοῦν ἔσαι γέγρας, ἵνα τοῖν τῷ τοιοῦτων αὐσῶν ἀποσῆση λογισμῶν, καὶ οἷον μεταχαλκείη πρὸς εὐανδρίαν, τὸ ἐσομένης αὐτῆς ευκλείας ἐπιθυμίαν ἐπιτεκῶν φησί· λέγων ἡ ὑμῖν, εἰσὶ τινες τῷ ὧδε ἐσχηκότων, καὶ τὰ ἐξῆς· βασιλείαν ἡ θεοῦ αὐτὴν τὴ θεῶν λέγουσιν τὸ δόξης, ἐν ἣ καὶ αὐτὸς ὀφθῆσεται, καθ' ὃν καιρὸν ἐπιλάμψεται τοῖς ἐπὶ γῆς· ἦξεν γὰρ ἐν δόξῃ, καὶ τῷ θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ οὐκ ἐν σμικροπρεπείᾳ τῆ καθ' ἡμᾶς· ταῦτα ὑποσχόμενοι ἄνεσιν εἰς τὸ ὄρα, τρεῖς αὐτῶν σῶν ἀπολέκτες ἔχων· εἴτα μετααλλάττεται πρὸς ἐξαίρετόν τινα ἐθεοκρεπῆ λαμπρότητα, ὡσεὶ καὶ ἱματισμὸν

B. 1. 105.
C. 6. 127.
F. 1. 810. 10.

αὐτοῦ τῆ ἱερῆ φωτὸς προσβολῆ δ' ἀλάμψαι, καὶ ὅσον ἀποσφράσσει δοκεῖν· εἶτα Μωϋσῆς, καὶ Ἡλίας ὡξιεσηκότες τὸ Ἰησοῦν προσελάλκην ἀλλήλοις τὸ ἔξοδον αὐτοῦ, ἢ ἐμελλε παλρῶν, φησὶν, ἐν Ἱερουσαλήμ, τούτέστι τὸ μὴ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, καὶ τὸ ἐπὶ τῆ σαυροῦ σωτήριον πάθος· καὶ γὰρ ἔστιν ἀληθές, ὅτι ὁ διὰ Μωϋσέως νόμος καὶ τὸ ἀγιῶν προφητῶν ὁ λόγος, τὸ Χριστοῦ μυστήριον προανέδειξαν, ὁ μὲν ἐν τύποις καὶ σκιαῖς, μονονουχὶ καθάπερ ἐν τῶναι καταγραφῶν αὐτῶ· οἱ δὲ πολυτρόπως προηγορευκότες, ὡς καὶ ὀφθίσεται· καὶ καιροῦς ἐν εἶδει τῶ καθ' ἡμᾶς, καὶ τὸ πάντων ἐνεκεν σωτηρίας οὐ ὡξραιθήσεται τὸ ἐπὶ ζήλικ θάνατον οἰκοῦν ἢ Μωϋσέως καὶ Ἡλιοῦ παράστασις, καὶ τὸ προσλαλεῖν ἀλλήλοις αὐτῶν, οἰκονομία τίς ἦν, εὖ μάλα δεκνύσα, δορυφοροῦμνον μὲν ὑπὸ νόμῳ καὶ προφητῶν τὸ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς καὶ νόμῳ καὶ προφητῶν δεσπότην, προδειχθέντα δὲ παρ' αὐτῶν, δι' ὧν ἀλλήλοις συναδᾶ προεκίρτυγον οὐ γὰρ ἀσύμβατα τοῖς διὰ τῶ νόμῳ καὶ τῶ προφητῶν καὶ τοῦτο οἴμαι ἔστι τὸ ἀλλήλοις προσλαλεῖν Μωϋσέα τὸ ἱερώτατον, καὶ τὸ τῶ προφητῶν πανάριστον Ἡλίαν.

Ἄλλ' οἱ μὲν μακάριοι μαθηταὶ βραχύτως ἀπουσάζεσι, τῆ προσευχῆ σχολάζοντος τῶ Χριστοῦ· εἶτα δ' ἀγαθηγορήσαντες, θεωροὶ γεγονῶσι τὸ οὐτω σεωπῆς καὶ ὡξαιδύξαι μεταβολῆς ἤγην ἀνεσηκόντες τὸ κάρεα, ἐγίνωσκον ἀκεβῶς τὸ ἀλήθειαν καὶ οἰθηθεῖς λοιπὸν ἴσως ὁ θεαπέσιος Πέτρος, ὅτι τάχα ἔνεστιν ὁ καιρὸς τὸ βασιλείας τῶ θεοῦ, ἀποδέχεται μὲν τὰς ἐν τῶ ὄρει δ' ἀβραβᾶς, σκηνας δὲ ἱεῖς θεῖν ἡμέτερον φησὶ· ἀλλ' οὐκ ἴθαι, φησὶν, ὁ λέγων· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς τὸ συντηγῆαι τῶ αἰῶνος, καὶ τῶ λαβεῖν ὅσον ἀγίως τὸ ἐπιηγγελμένους ἐλπίδ' ὅσον τὸ μέθεξιν οὐσης οὐν ἐν ἀρχαῖς ἐτι τὸ οἰκονομίας, πῶς ἦν εἰκὸς καταληξῆαι τὸ Χριστόν τὸ εἰς τὸ κόσμον ἀγάπης, ἀποφοιτήσαντα τὸ παθεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ; σέσωκε γὰρ τὸ ὑπὸ οὐρανόν, καὶ αὐτὸν ὑπομέναι τὸ καὶ σάρκα θάνατον, καὶ διὰ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως καταργῆ-

gruum splendorem, ita ut etiam vestis eius luce aspersa fulgeret, ac veluti radiis scintillare videretur. Mox Moyses atque Helias Iesum circumstantes loquebantur invicem de excessu eius, quem erat, inquit, Hierosolymis completurus, id est de assumptae carnis mysterio, et de salutari in cruce passione. Vere enim in lege sua Moyses, nec non sanctorum prophetarum litterae, Christi mysterium praemonstrarunt; ille quidem umbris atque figuris, tamquam paene in tabula illud depingens, hi autem aliis aliisque modis praenunciarent, ipsum et in forma nostra statuto tempore visum iri, et pro omnium salute necem in ligno perferre non recusaturum. Itaque Moysis atque Heliae praesentia atque colloquium, prudente quodam consilio contingebat, ut praeclare demonstraret, stipatum quidem a lege prophetisque dominum nostrum Iesum Christum, utpote legis ac prophetarum dominum, ab ipsis vero praemonstratum, quatenus consona de eo praedixerant. Non enim a dictis in lege et prophetis discrepabant. Atque hoc fuisse colloquium sacratissimi Moysis cum praestantissimo propheta Helia puto.

Sed enim beati quidem discipuli parumper dormitant, Christo orationi operam dante: deinde experfecti, spectatores fiunt tam venerandae ac mirabilis immutationis. Nempe sopore discusso veritatem agnoverunt. Putansque mox fortasse divus Petrus, tempus regni Dei adesse, vult quidem in monte habere stationes, tria tamen fieri debere tabernacula dicit. Atqui nesciebat, inquit scriptura, quid diceret: non dum enim tempus consumendi mundi erat, neque recipiendae a sanctis promissae spei participationem. Quum ergo non nisi initium esset sacrae dispensationis, cur oportuisset Christum, omisso suo erga mundum amore, passionem eius causa subeundam recusare? Reapse enim orbem terrarum salvavit Christus patiens pro eo mortem, et hanc ipsam per suam a mortuis resurre-

tionem destruens. Constat ergo Petrum sine rei sensu verba fecisse.

Facta est species vultus eius altera.

Quoniam audierant, fore quidem in caro nostra resurgeret, quam tamen figura nesciebant, ut eius mutationis exemplum proponeret, carnem suam transfiguravit, ut spem nostram firmaret. Coram ipsis itaque transformatur. Factam vero transfigurationem putamus, haud abiiciendo humani corporis formam, sed lucida quadam gloria illud ambiente, et vilissimam carnem speciem in nobilioris aspectum mutando; iuxta illud « seminatur in ignominia, surgit in gloria » a divo Paulo praeclare dictum. Nunc enim corpus hoc carum nuda est, nullo honore vestita, nullo naturali decore ornata, sed nihil aliud, quam naturae suae ignobilitatem infirmitatemque habens. Verumtamen cum resurrectione fiet, transformatio quaedam mirifica accidet, et gloriae non tamen figurae mutatio. Tunc enim corpus divini honoris vestitu iam splendescet. Fulgebunt quippe iusti tamquam sol in regno patris eius, secundum Servatoris effatum. Futurae itaque illius gloriae exemplum exhibebat discipulis demonstrata transfiguratio; quae idcirco in corpore peracta fuit, ut sub mortalium oculorum visionem caderet, etiamsi illi splendoris nimietatem non per-tulerunt.

Vox de nube facta est.

Aliud quoque utile peractum fuit firmandae erga Christum fidei tum discipulorum tum omnium nostrum. Namque ex nube superne, tamquam a Deo patre, emissa vox fuit, dicens: hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Dumque haec vox fieret, inventus est, inquit, scriptura, Iesus stans solus. Praecipit ergo hunc magis audiri quam Moysen atque prophetas. Ne quis autem forte veritati calumniam struat, quasi Deus Moysen ab iis potius audiri mandaverit, caute adnotavit evangelista dicens: dum ea vox fieret, inventum esse so-

σας αὐτόν· οὐκ ἦδη τοιγαροῦν ὁ Πέτρος, ὅπερ ἔφη.

Ἰησοῦς τοῦ ἑίδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον.

v. 29.

B. I. 93. b.

Ἐπιστῆ ἴκκον, ὅτι δεῖ ἀναστῆναι τὸ ἡμέτερον σάρκα, ποίῳ ἢ σχήματι ἀδελον ἦν, ἵνα δῶ δείγμα ἢ μεταβολῆς, αὐτοῦ τῷ σάρκα μετέβαλεν, ἵνα ἡμῖν τὸ ἔλπίδα βεβαίωσῃ· μεταμορφῶσαι τοιαυτῶν ἐμπροσθεν αὐτῶν πεπεράχθαι ἢ φανεῖν τὸ μεταμόρφωσιν αὐτοῦ, οὐχὶ δὴ πᾶν τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπαινον ἀποβαλόντος τὸ σώματος, ἀλλὰ δόξης τινὸς φωτοαδοῦς ἀσεξελουσις αὐτοῦ, καὶ (C) ἀτιμότητον ἢ σαρκὸς λαοκρατῆρα μεταχρονύσης ὡσπερ εἰς ὃ ἴν ἐυκλεεσεῖραν καὶ τὸ, σπείρειται ἐν ἀτιμία, ἐγείρεται ἐν δόξῃ, παρὰ τὸ θεῖος Παῦλος καλῶς εἰρημένον. * ἵν μὲν γὰρ αὐτὸ τοῦτο σὰρξ ἐστὶ γυμνῆ, οὐ δόξῃ τινὶ κατακρωσμένη, οὐ λαμπρότητι φυσικῇ καταηλασμένη, ψιλὴν δὲ καὶ μόνω τὸ ἐν φύσεως ἀδοξίαν τὸ ὁμοῦ καὶ ἀσθένειαν ἔχουσα· καὶ ἢ τὸ ἄνασάσεως καιρὸν ὀξυαλλῆ τις ἔσαι θεοπροβῆς, καὶ δόξης οὐ σχήματος μεταβολῆ· θεῖος γὰρ δόξης ὀπαβλήμασι ὡσαυτῶν ἀλλοίον· ἐκλάμψου γὰρ οἱ δίκαιοι καθάπερ ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τὸ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τὸ σωτήρος σωτήρ. * καίενος ὄν ἢ μελροῦσης δόξης ἀπόδειγμα παρεδίηκε ἢ ὡσαυθαχθεῖσαι τοῖς μαθηταῖς μεταμόρφωσις· καὶ σωματικῶς ἐπεδείκνυτο πρὸς τὸ καὶ τοῖς θνητοῖς αὐτῶν εἰς θεῶν ὑποπεσεῖν ὀφθαλμοῖς, εἰ καὶ τὸ ὑπερβολὴν οὐκ ἠνεγκαν ἢ λαμπρότητι Θ.

* I. Cor. XV. 43.

* Matth. XIII. 13.

Φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης.

v. 35.

B. I. 93. c.

Πεπρακταί τι καὶ ἕτερον χρήσιμον εἰς βεβαίωσιν ἢ ἐπ' αὐτῶ πίσεως τοῖς τε μαθηταῖς καὶ πᾶσιν ἡμῖν· ἐκ νεφέλης γὰρ ἀνωθεν ὡς ἐκ τὸ θεοῦ καὶ πατρὸς κατεπέμφθη φωνὴ λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπῆτος, αὐτοῦ ἀκούετε· καὶ ἐν τῷ γινέσθαι τὸ φωνῆν, εὐρέθη, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς ἐς τὸς ἄλλους· Μαυῶσεως ἢ καὶ προφητῶν μᾶλλον, αὐτοῦ ἀκούειν ἐπιτάτῃ· ἵνα ἢ μὴ συκοφαντῆται παρὰ τινων ἢ ἀλήθεια λεγόντων, ὅτι Μαυῶσεως μᾶλλον ἀκούειν αὐτοῦ προσέταχεν· ἐπεσημῆνατο ὁ εὐαγγελιστὴς λέγων· ὅτι ἐν τῷ γινέσθαι τὸ φωνῆν, εὐρέθη ὁ Ἰησοῦς

μόνος αὐτοῦ τοιαύτην προσέταχεν ἀκούειν· καὶ γὰρ ἔστιν αὐτὸς τέλει νόμου καὶ προφητῶν· διὸ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἔλεγεν, εἰ ἐπιστεύετε Μωϋσῆϊ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ κέκεινται ἔγραψεν * ἢ μὲν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς φωνὴ καλὴ τε καὶ ἀξία· γαστα· ἀκράτω δὲ ἦδη κατεχόμενοι οἱ μαθηταὶ δέματι, πίπτουσι ἐπὶ πρόσωπον, ἵνα πάλιν καὶ διὰ τοῦτε μάρτυροι, ὡς ἀναγκαιοτάτη τοῖς ἐπὶ γῆς ἢ τοῦ σωτῆρος γέγονε παρουσία καὶ μεσιτεία χρομένη διπλαθὴ κατὰ τὴν ἐνανθρωπήσεως τρόπον· εἰ μὴ γὰρ γέγονε καθ' ἡμᾶς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, τίς ἂν ἡμῶν ἤνεγκεν ἄνωθεν προσβάλλοντα θεόν; τίς δ' ἂν ὑπέστη πῶς ἄφραστον αὐτοῦ δόξαν, ἢ οὐδεὶν τάχα τῶν γηινῶν φορητὴν; φῶς γὰρ αὐτὸν οἰκεῖν ἀπρόσιτον, καὶ ὁ θεωπέσιος φησὶ Παῦλος *.

* Joh. XV. 45.

* 1. Tim. VI. 16.

γ. 38.

Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἀνεβόησε κ. τ. λ.

Ὁὐκ ἀμώμητον εἶδεν τὸ πρόσωπον ἐποήσατο, κατεβόησε γὰρ τῶν χοροῦ τῶν ἁγίων μαθητῶν, ὡς μὴ ἰσχυσάντων ἐπιτιμήσαι τῷ δαιμονίῳ· ἐδὲ γὰρ τιμῆτα μάλλον τῶν Ἰησοῦν πῶς παρ' αὐτοῦ αἰτεῖν ἐπικυρίαν· διὸ φησὶν ὁ Χεῖσος, ὃ γημεῖ ἀπιστος· διὰ πῶς σὴν λέγων ἀπιστίαν οὐκ ἐνήργηκεν ἢ χάρις· ὅτι γὰρ χρὴ μὴ πίσεως καὶ Χεῖσῶ προσέειπαι, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ πῶς τοῦ δύνασθαι θαυματεργεῖν χάριν λαβοῦσιν, αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξε, πανταχοῦ πῶς πίσειν αἰτῶν παρὰ τῶν προσιόντων αὐτῶν ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας αὐτοῦ καταβοᾷ ὁ Χριστός, γημεῖν ἀπιστον καὶ δισέβημεν αὐτὸν τε, καὶ εἶναι ὁμογενόμενος αὐτοῦ ἀποκαλῶν· ὁ γὰρ ἀπιστος, καὶ δισέβημεν πάντως, κατ' οὐδένα τρόπον ὀρθοποδεῖν εἰδὸς τοῖς οὕτω γνώμης ἔχουσι ἀνοσιώτατα, οὐκ ἀξιοὶ σμεῖναι Χριστός· καὶ εἰ χρὴ τι τῶν ἀθεωπέσιων εἰπεῖν, ὀλιγωρεῖ καὶ ἀκηδία, ἕως τίνος λέγων ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἀνέχομαι ὑμῶν; ὁ γὰρ λέγων ἀσθενῆ πρὸς τὸ καὶ τῶν πνευμάτων ἐνεργεῖαν εἶναι παρ' αὐτῶν λαβόντας τὴν χάριν, αὐτῆς μάλλον κατηγορεῖ τὴν χάριτος, οὐ τὴν λαβόντων αὐτῆν· αὐτοῦ γοῦν ἀνοσίως κατηγορεῖται ὁ

P. 1. 95. D.
C. 1. 127. 1.

lum Iesum. Hunc ergo audiri Deus praecepit; namque ipse et legis et prophetarum complementum est; qui ideo Iudaeis aiebat: si crederetis Moysi, utique et mihi crederetis; de me enim ille scripsit. Et Dei quidem patris praecleara et mirabilis vox fuerat; summo autem terrore correpti discipuli procumbunt in faciem; ut hinc etiam denuo cognoscamus, necessariam apprimae terrae incolis Servatoris fuisse praesentiam et mediatricem operam, quae videlicet per humanationem contigit. Nam nisi conditionem nostram subiisset unigenitum Dei Verbum, quis ex nobis venientem de caelo Deum pertulisset? quis ineffabilem maiestatem eius, et mortalium nemini tolerabilem sustinisset? Namque eum lucem inaccessiblei inhabitare Paulus dicit.

Et ecce vir de turba exclamavit etc.

Haud inculpabilem vir hic fecit accessum; inculpavit enim sanctorum apostolorum coetum, qui daemonium increpare nequiverunt. Oportebat autem eum potius reverentiam Iesu exhibentem, auxilium eius implorare. Ideo Christus ait: o generatio incredula! propter tuam scilicet incredulitatem gratia non est operata. Nam quod et ad Christum cum fide sit accedendum, et ad eos qui ab ipso miraculorum gratiam sunt consecuti, ipse nos docuit, fidem ubique exigens ab accedentibus ad se. Atque ob hanc causam hominem obiurgat Christus, generationem incredulam et perversam ipsum appellans et eiusdem mentis homines. Etenim qui incredulus est et omnino perversus, nullatenus recte accedere sciet. Illis corruptissima mente praeditis haud dignatur Christus adesse. Et si quid humano more loqui licet, negligit hos et fastidit; quamdiu, dicens, apud vos ero, et patiar vos? Nam qui dixerat infirmas fuisse adversus spiritus vires illorum, qui acceperant a Christo gratiam, ipsam gratiam inculpaverat potius, quam eiusdem compotes. Itaque Christum impie vitupera-

vit. qui discipulos eius dixit non potuisse daemonium eicere.

Et increpavit Iesus spiritum immundum

Consentaneum fuit daemoniaci patrem maestum discedere, beneficio non impetrato. In quis tamen existimaret Christo ipsi deesse ad miracula patrandae vires, imperavit immundo spiritui, qui ilico fugatus est; tradiditque, inquit scriptura, puerum parenti suo. Neque enim is antea in parentis sui potestate erat, sed eius a quo obsidebatur. Sed postquam diaboli tyrannidem a se depulit, rursus sub proprio parente fuit, Christi virtute, qui et propriis apostolis miraculorum potestatem tradidit, et impuros spiritus obiurgandi.

(1) Ponite vos in cordibus vestris sermones istos.

Quam ob rem Christus haec discipulis ait? Duxerat praecipuus illorum in montem, ubi transfiguratus gloriam ipsis ostenderat, qua constituto tempore radiaturus erat. Mox de monte redux, malo crudelique spiritu quendam liberaverat. Nihilominus opus erat ipsum salutarem obire passionem, et Iudaeorum improbitatem sustinere; quae quomodo fierent, satis apparebat discipulos perturbandos fore, atque haec fere secum reputaturos atque dicturos: qui talis tantusque erat, qui potestate Deo congrua mortuos suscitavit, qui mari et spiritibus imperavit, qui verbo Satanam contrivit; quomodo hic, inquam, captus est, et in hostium suorum cruentorum laqueos incurrit? Num ergo falsi sumus, dum Deum ipsum esse credidimus? Ut ergo scirent quod omnino futurum erat, depositum quodammodo vult in illorum mentibus hoc mysterium. Ponite enim, inquit, vos in cordibus vestris. Iam vocabulum « vos » hoc loco distinguit eos a ceteris. Volebat enim rem eventuram ab ipsis cognosci,

εἰπὼν περὶ τοῦ μαθητῶν, ὅτι οὐκ ἵδον ἠθροῦσιν αὐτὸ ἐκβαλεῖν.

Ἐπειμίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι καὶ ἀκαθάρτου.

Ἐδὲ μὲν οὖν τὸ δαιμονιώτης πατέρα λυποῦμενον ἀπὸ βεῖν, οὐ τετυχηκότα τῆ φιλοτιμίας. Ἰνα ἡ μή τις εἴηται καὶ αὐτὸν τὸ Χριστὸν ἀτομῆσαι πρὸς τὸ θαυματουργίαν, ἐπειμίμησεν τῷ ἀκαθάρτου πνεύματι, καὶ παραρῆμα ἐφυγαδεύετο· καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν φησὶ τῷ πατρὶ αὐτῶ· οὐ γὰρ ἦν ἐτι τῷ πατρὸς, ἀλλὰ τῷ κρατῆντος πνεύματος· ἡμεῖς ἢ ἀπεισέσατο τῷ πλεονεξίαν, γένοιτο πάλιν τῷ ἰδιῷ πατρὸς τῇ Χριστοῦ δυνάμει, ὅς ἐ τοῖς ἰδίῳ ἀποστόλοις δέδωκεν ἐξουσίαν τὰς θεοσημείας κατορθοῦν, καὶ τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτιμῶν πνεύμασι.

Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους.

Ποῖα τίς ἡ θαυμασιώτατα πρόφασίς τὸ Χριστὸν ταῦτα νῦν εἰπεῖν πρὸς οὓν μαθητὰς; ἀνήνεγκε μὲν οὖν κορυφαίους αὐτῶν εἰς τὸ ὄρος, καὶ μεταμορφωθεὶς ἔδειξεν αὐτοῖς πῶς ὄψαν, ἰδοὺ ἡς καὶ καιροῦ ἐπιλάμψῃ κατελθὼν ἡ ἐκ τῷ ὄρος, πονηροῦ καὶ ἀπνοῦς πνεύματι· ἡλευθέρωσε τινὰ· ἀλλ' ἔδει πάντως αὐτὸν τὸ σωτήριον ὑπέρ ἡμεῖς ὑπομείναι πάσῃ, καὶ τῷ Ἰουδαίων ἀνασχέσει σκαιότητος· οὐ γιγνόντος, οὐδὲν ἀπεικὸς ἐνοεῖν ἐν θεοβούλει ἐσεῖς οὓν μαθητὰς, καὶ τοιαῦτα περὶ καθ' ἑαυτῶν ἐνοεῖν τε, καὶ λέγειν· ὁ τοσοῦτος, ὁ νεκροῦ ἀναστήσας ἐν ἐξουσίᾳ θεοπρεπεί, ὁ θαλάσσαις ἐπιτιμῶν καὶ πνεύμασιν, ὁ λόγῳ σωτρίβων τὸ σατανᾶν, πῶς ἦλω νῦν, καὶ τοῖς τῷ φωνῶντων ἐμπέπτωκε βρόχοις; ἀρ' οὐν ἡπατήμεθα, θεὸν εἶναι νομίζοντες αὐτὸν; ἢ οὐκ εἶδεν τὸ πάντως ἐσόμενον, ἀπόθετον ὡσπερ εἰς νῦν ποιῆσθαι κελύει τὸ μυστήριον· θέσθε γὰρ ὑμεῖς, φησὶν, εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν· τὸ ἡμεῖς ἐν τούτοις, διασέλλοντός ὅσιν ἀπὸ τῶν ἄλλων αὐτοῦς· ἢ θελεῖ γὰρ εἰδέναι αὐτῶν τὸ συμβησόμενον, οὐ μὴν καὶ

(1) Ad hunc versiculum sic apud cat. D. Thomae « Cyrillus. Omnia quaecumque operabatur Iesus, » admiratione digna penes omnes erant: irradiabat enim quiddam praecipuum et divinum in qualibet » operatione ipsius, secundum illud ps. XX. gloriam et decorem superpones ei. Etsi omnes mirarentur in » his quae faciebat, ipse tamen haec quae sequuntur, non omnibus, sed discipulis, retulit: ponite vos etc. »

λαλεῖν ἑτέροις· τοὺς τε γὰρ ἀγγελίας λα-
θεῖν ἴδει, ὅτι πείσεται ἢ αὐτῶν πεπλη-
ροφορημένοι, ὅτι ἀναβίωσι πατήσας τὸ θά-
νατον, δευφυεῖν ἐτοίμως τὰ ἐκ τῆ σκαν-
δλιζέσθαι βλάβη.

V. 16. Ὅτι οὐκ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο.

B. I. 96. B. Πῶς ἠγνόουν οἱ μαθηταὶ τὸ Χριστοῦ μυσ-
τήριον, πλῆσιμαχοῦ διὰ τὸ ἴσμε νόμος σκιάς
προγραφομένοι; ἦσαν μὲν γὰρ ἐκ τῆ Ἰου-
δαίων ἀγέλης, οὐ ῥάθυμοι ἢ οὐδὲ τῷ Μωϋ-
σεως γραμμάτων ἀνεπιστήμονες; ἢ γοῶν διὰ
τοῦτο ἀπόλεκτοι γενήσαντι παρὰ Χριστοῦ·
ἄλλ' ὅς μακάριος φησὶ Παῦλος *, πάρω-
σις ἀπὸ μέρους γέγονε τῶ Ἰσραὴλ, ἢ ἄχρι
τῆ σήμερον ἦν ἵνα ἀναγινώσκειται Μωϋσῆς,
κάλυμμα ἐπὶ τῆ καρδίαν αὐτῶν κείται μὴ
ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταρφεῖ-
ται· χροὶ τοιγαροῦν προσιόντας τῷ Χριστῷ
λέγειν *, ἀποκάλυψον ὁφθαλμούς μου,
ἢ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τῆ νόμος σου.

* II. Cor. III. 14.

* Ps. CXXXIII. 18.

V. 17. Εἰσῆλθε δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν
εἴη μείζων αὐτῶν (1).

B. I. 98. B. Οὐ πάντας οἶμαι ὁσῶν μακαρίως μα-
θητὰς τῆ τοιαυτῆν ἐσχικνεῖν νόσον· ἀπί-
θανον γὰρ ἅπαντας κοινῆ, ἢ μίαν εὐθὺς
εἰσδέξαεσθαι νόσον ἐνὸς ἵως οἶμαι παθόν-
τος αὐτῆν, ἵνα μή τινα δευβολὴν κατὰ τι-
νος τῆ συμμαθητῶν ὁ σωφάτατος εὐαγγε-
λιστῆς ἐξυφαίναν εὐμεθῆ, ἀδιορίστως ἀποφαί-
νεται λέγων, ὅτι εἰσῆλθε δευλογισμὸς ἐν
αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν. Πάθος
δὲ οὐκ ἀπὸ τῆ δόξης εἰσδεδράμκει τινα τῆ
ἀγίων ἀποστόλων· τὸ γὰρ ὅπως δευλογίζε-
σθαι τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν, φιλονει-
κοῦντος ἐστὶ ἢ τὸ προεσάναι τῆ ἄλλων ἐπι-
θυμήσαντος· ἀλλ' ὅ τὰ πάντα εἰδὼς Χρι-
στος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τῇ τῆ μαθητοῦ δευνοίᾳ
δευλογισμὸν ὡσπερ τινα πικρίαν ἔρω φύ-
σαν, ἢ τὸ γεγραμμένον, πρὶν εἰς ἕλθω
ἀρθεῖναι, πρὶν ἀδρυνθῆναι, ἐκ μίζης αὐτῆς
ἀναβαθρεῖ τὸ κακίον ἀρχόμενα γὰρ ἐν
ἡμῖν τὰ πάθη, νικᾶται * ἐξῆδως, ἀδρυν-

* eod. viiā.

non autem ceteris edici. Nam plebem fa-
tere volebat futuram suam passionem; ip-
sos autem sibi in super persuadere, fore ut
resurgeret morte conculcata, atque ita
facile scandali detrimentum vitare.

At illi ignorabant verbum istud.

Quomodo ignorabant discipuli myste-
rium Christi, quod saepissime in lege fue-
rat adumbratum? Erant quidem ipsi de
Iudaeorum grege, non tamen incuriosi ac
rudes mosaicarum litterarum; ideoque et
a Christo electi fuerant. Sed inquit ut be-
atus ait Paulus, caecitas ex parte Israheli
contigit, et usque in hodiernum diem cum
legitur Moyses, velamen super cor eo-
rum iacet nondum ablatum, quia non nisi
per Christum tollitur. Oportet igitur ad
Christum accedentes dicere: revela oculo-
los meos, et considerabo mirabilia de le-
ge tua.

Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum
maior esset.

Non omnes morbo hoc beatos discipu-
los laborasse puto; neque enim credibile
est communem cunctos unamque infirmitatem
prae se tulisse. Sed uno, ut arbitror
hanc miseriam experto, nequem nomina-
tim condiscipulorum accusare sapientissimus
evangelista videretur, indefinite nar-
rat dicens cogitationem eis incidisse, quis
ipsorum maior esset. Itaque vanae gloriae
passio sanctorum aliquem apostolorum in-
vasit. Namque in mente revolvere, quis-
nam eorum maior esset, ambitiosi homi-
nis est, et aliis praeminere volentis. Sed
qui omnia scit Christus Deus noster, in di-
scipuli mente cogitationem hanc, tamquam
amarum quid et noxium, uti scriptum est,
prius quam alte succresceret, ante quam
roboretur, ex ipsa radice malum germen
evertit. Namque incipientes intra nos pas-
siones, facile vincuntur; adultae autem ac-

(1) Auctior haec initio Cyrillus apud D. Thomam. «Cyrillus. Insidiatur diabolus multimode diligen-
» tibus optimam vitam; et siquidem per carnales illecebras obsidere valet al.cuius mentem, affectus volu-
» ptatum exauit; si quis hos effugerit laqueos cupidinis, gloriae suscitatur passionem, quae quidem passio
» vanae gloriae invasit quandam apostolorum suorum unde dicitur: intravit autem etc.»

gre expelluntur (1). Qua ergo ratione vanae gloriae passionem amputat spirituum medicus? Manu cepit puerum, et iuxta se collocavit. Id vero iuvandi causa fecit tum sanctos apostolos, tum etiam nos post illos. Depascitur enim hic morbus omnino homines, si certe sint in aliquo superiore gradu prae aliis. Cuiusnam itaque rei typum et imaginem hunc coram exhibitum puerum esse volebat? Utiq; innocuae et sine ambitione vitae. Haec enim aetas mentem habet incorruptam, sincerum cor, et cogitationum simplicitatem; vanae gloriae non studet, nescit ambitionis mores. Deinde ait Christus: qui hunc puerum receperit in nomine meo, et reliqua. Id est qui minimus est ex omnibus vobis, hic magnus erit: modestum nempe dicens, et nihil altum de se cogitantem propter insitam religionem.

Quicumque susceperit puerum istum
in nomine meo etc.

Quum igitur honorantibus sanctos una aequalisque sit merces, sive tenuis quidam sit ille, sive in magna fortuna ac dignitate constitutus (nam qui hunc puerum, inquit, suscipit, me suscipit et patrem meum.) Quid ni vanum omnino sit invicem aemulari, primatumque ambire? Scopum autem sermonis sui magis explanat dicens: eum qui minimus omnium propter animi humilitatem fuerit, hunc revera esse magnum. Propterea scriptum est, quod omnis qui se exultat, humiliabitur; qui autem se humiliat, exaltabitur.

(1) Haec interponitur apud D. Thomam ex Cyrillo. « Unde sequitur: *at Iesus videns cogitationes etc.* • Discat qui nudum hominem putat esse Iesum, se errasse: quamvis enim Verbum caro factum sit, mansit tamen Deus: nam solius Dei est posse rimari corda et renes. »

(2) Ad v. 49. Sic apud D. Thomam. « Cyrillus. Sed oportet magis pensare, non hunc ipsum esse miraculorum auctorem, sed gratiam quae est in eo qui in virtute Christi miracula perficit. Quid autem si non connumerentur apostolis, qui Christi gratia coronantur? Multae sint differentiae Christi donorum; sed quia tradidit Salvator potestatem apostolis ut spiritus immundos eicerent, putaverunt nulli aliorum quam sibi solis licere concessam gerere dignitatem, et ideo accedunt sciscitantes an liceat et aliis hoc gerere. »

Ad v. 50. apud D. Thomam « Cyrillus. Quasi dicat: pro vobis, qui Christum diligitis, sunt qui prosequi volunt ea quae ad ipsius gloriam spectant, eiusdem gratia coronati. »

Ad v. 51. D. Thomas et Corderius in catenis « Cyrillus. Hoc est, cum immineret tempus, quo decebat de reliquo Dominum tolerata salubri passione in caelum quidem conscendere, consedere vero Deo ac patri, decrevit ascendere in Hierusalem. Hoc enim existimo significare illud, *firmavit faciem suam etc.* •

Θείατα ἢ δυσασπόβλητα ὄντι πᾶς οὖν ἄρα τὸ φιλέδοξον πάθος ἀποκείρει ὁ πνευματικῶν ἰατρός; ἐπελάβετο τὸ παιδίον, ἔβησεν αὐτὸ παρ' ἑαυτῶ. ὡσελείας δὲ χάριν ἐποίητο τὸ χοῦμα καὶ αὐτοῖς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, καὶ ἡμῖν ἢ τοῖς μετ' ἐσθίουσιν. ἀειβόσκειται γὰρ ἡ τοιαύτη νόσος ὡς εἰπάτωσαν ἂν θρώσκεις, εἶπερ ἂν εἶεν ἐν ὑπερηχῇ τῇ καὶ τίνων. * τίνος οὖν ἄρα τύπυν καὶ εἰκόνα τὸ παρενεχθέν ἐποίητο παιδίον: ἀπονήρη καὶ ἀφιλοδοξία ζωῆς ἀναπάλευτον καὶ ἔχει τὴν γνώμην, ἀνώθευτον τὴν καρδίαν, καὶ ἔστιν ἐν ἀπλοτητῇ διαλογισμῶν οὐ φιλοδοξίας ἔρα, οὐκ οἶδεν ὑπεροχῆς ἔσπον. εἶτα φησὶν ὅτι ὅς ἂν δεξέται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματι μου, καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτέστιν ὁ μικρότερος ἐν πᾶσιν ἡμῖν ἰσχυρῶν, εἰσὶν ἔσαι μέγας, τὴν μετρίφρονα λέγων, καὶ οὐδὲν ὑψηλὸν περὶ ἑαυτοῦ λογιζόμενον δι' εὐλάβειαν.

* cod. καταπί-
νω.

* Ὅς ἂν δεξέται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ
ὀνόματι μου κ. τ. λ.

« Ὅτε τοῖνον τοῖς τιμῶσιν ἁγίως εἰς τε καὶ ὁμοῦ ὁ μισθὸς, καὶ ἂν μικρὸν εἴη τις τυχὸν, καὶ τῶν ἐν προύχοντι μέγαν τε καὶ δέξῃ ὁ θεόμνητος γὰρ, φησὶ, τὸ παιδίον τοῦτο, ἐμὲ δεχεται, καὶ τὸ πατέρα μου πᾶς οὐχ ἔωλον παντελῶς τὸ ἀλλήλοισιν φιλονικεῖν, καὶ πρωτεύειν ἔρα: διατρανοὶ ἢ ἐπὶ πλέον (C) ἐπὶ τούτῳ τῷ λόγῳ σοιοπὸν, καὶ φησὶν (C) μικρότερον ἐν πᾶσι διὰ ταπεινοφροσύνης, τοῦτον εἶναι μέγαν διότι γέγραπται *, ὅτι πᾶς ὁ ὑψηλὸν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται ὁ ἢ ταπεινὸν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται (C) »

B. f. 98. 1

* Luc. xlv. 11

v. 28. Ἐλεν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς· αἱ ἀλώπεκες φωνεῖς·
ἔχουσι κ. τ. λ.

v. l. 68. b.

Δικαιῶς τὸτον ἀπεπέμψατο· ἔχρην γὰρ αὐτὸν λαθεῖν τὸ ἑαυτοῦ σαυρὸν, ἤγρην ἀποτάξασθαι τοῖς ματαίοις τῷ βίβι τούτῃ ἀπεισασμοῖς· ἢ γὰρ φίλα τῷ κόσμῳ ἔχθρὰ τῷ θεῷ ἐστὶ· * τοῖσπον ὄντα τὸ ἄνθρωπον ἐλέγχει πλαγίως, οὐκ ὀνειδίζων μάλλον, ἀλλ' ἐπαγορθῶν· δ. ἃ τοῦτο φησίν, αἱ ἀλώπεκες φωνεῖς ἔχουσι, κὶ τὰ πετεινὰ τῷ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις· ὁ δὲ υἱὸς τῷ ἀνθρώπῳ οὐκ ἔχει ποῦ τὴ κεφαλὴν κλιθεῖ· κὶ ἢ μὲν ἀπλυστέρα διάνοια αὐτῆ· ἔσκε ἢ κῆ τῷ βαθυτέραν ἔνοιαν ἀλώπεκας τῷ πετεινὰ τῷ οὐρανῷ τὰς πανούργους κὶ δολεράς τῷ δαιμόνων ἀγγέλους ἀποκαλεῖν· οὕτω γὰρ πολλαχῆ τῷ θείας γραφῆς κέκληνται· πιάσατε ἡμῖν ἀλώπεκας μικροῦς ἀφανίζοντα ἀμψῶνας· * κὶ αὐτὸς ἢ ὁ κύριος τῷ Ἡρώδῃ ἀλώπεκα προσεῖπε· * κὶ περὶ τῷ ἐν τῇ γῆ καταβληθέντων σερμῶτων φησὶ, ἔτι τὰ πετεινὰ τῷ ἔρανῷ κατέφα-

Dixit illi Iesus: vulpes foveas habent etc.

Merito hunc dimisit, quem oportuisset crucem suam sibi sumere, et vanis vitae curis vale dicere. Nam mundi amicitia, inimica Dei est. Hunc hominem ita se habentem oblique reprehendit, non tam convicians quam corrigens. Propterea dicit: vulpes foveas habent, et caeli volucres habitacula; filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Profecto simplicior loci sensus hic est. Videtur tamen profundiore sensu vulpes et caeli volucres dicere maleficos et dolosos daemonum greges; sic enim saepenumero apud sacram scripturam appellantur (1): capite nobis vulpes parvulas quae demoliuntur vineas. Et ipse Dominus Herodem vulpem vocavit. Et de iactis in terra seminibus dicit, ea volucres caeli vorasse, malos nimirum spiritus innuens. Si quidem igitur huius-

Item ad v. 52. Corderius in catena. « Cyrillus. Misit nuntios qui sibi comitibusque suis diversorium pararent. Illi vero cum in oppidum Samaritanorum venissent, non fuere recepti; quamobrem indignabantur sancti discipuli, non tam sui ipsorum causa, quam quod Servatorem omnium ac dominum non honorassent. Deinde potentiae ipsi insitae magnitudinem non ignorantes, dixerunt: Domine, vis dicimus, ut ignis descendat de caelo, et consumat illos? Hoc autem aiebant nondum nova gratia confirmati, sed adhuc pro antiqua consuetudine ad Heliam respicientes, qui bis quinquaginta eum eorum in ducibus combussit. Hoc autem cum dicerent, increpavit illos Christus, quod persequentium se Samaritanorum impietatem sine misericordia iudicaret. Et non placuit hoc illis audientibus, quod nondum participassent de mansuetudine ac spiritus benignitate. »

Item D. Thomas in catena. « Cyrillus. Sed cum Dominus, qui omnia noverat, sciret quod eius nuntii non essent a Samaritanis recipiendi, ideo tamen praecepit eis ut praecederent, quia mos erat ei omnia satagere erga profectum discipulorum. Ascendebat quidem Hierosolimam propinquantem tempore passionis. Ut igitur quando pati eum viderent, non scandalizarentur, considerantes quod oportet patientes esse cum contumelias inferunt aliqui, praemisit quasi quoddam praeludium Samaritanorum repulsam. Profruit autem eis et aliter. Futuri enim erant doctores orbis terrarum, civitates et villas percurrentes ad praedicandum evangelicam doctrinam; quibus aliquando occurrerent aliqui minime recipientes sacram praedicationem, quasi non concedentes secum habitare Iesum. Docuit igitur eos, quod divinam adnunciantes doctrinam, pleni esse deberent patientia et mansuetudine, non autem hostiles et iracundi, et adversus peccantes in eos atrociter insurgentes. Sed adhuc non erant tales; immo zelo fervido concitati volebant ignem de caelo super eos deducere. »

Ad v. 57. apud D. Thomam in catena. « Cyrillus. Etsi munificus sit omnium Dominus, non simpliciter et improvide singulis dat superna et divina dona, sed illis qui digni sunt recipere, qui scilicet animam suam alienant a maculis pravitatum; et hoc nos docet evangelicorum verborum virtus, cum dicitur: factum est autem, ambulantiibus illis etc. »

Item ad v. 57. sic apud Corderium et D. Thomam. « Cyrillus. Quid igitur ad haec dicemus? Non erat ille scopus eius, uti conspiciunt fit attente considerantibus. Quoniam primum quidem plurima in accessu eius continetur inertia, et consequenter nimia impudentia plenus est. Non enim simpliciter Christum sequi petebat, ut et plurimi alii ex multitudine Iudaeorum, sed magis insilliebat ad apostolicas dignitates, ac talem ipse quaerebat sequelam a semet ipso vocatus; cum beatus Paulus dicat: nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo. »

(1) In catena Corderii haec ex Cyrillo interseritur: « De quibusdam enim beatus psalmodes ait: patres vulpium erunt. In canticorum autem canticum etc. »

modi vulpes et volucres caveas suas recessusque in nobis habent, quomodo veniet Christus? Ubiam requiescet? Quenam societas lucis cum tenebris (1)?

Permitte mihi primum ire, et sepelire patrem meum.

Honestum hic et laudabile propositum demonstraverat. Verumtamen postulatio ut suis sibi valedicere liceret, bipertitam seu vacillantem innuit mentem. Nam velle omnino communicare antea cum iis, qui idem vitae institutum non sunt amplexuri, haud est firmi iudicii documentum. Propterea dicit ei: nemo mittens manum suam, et reliqua. Nam sicut arator si forte ad absolendum opus torpuerit, fructuum uberitatem non est visurus; sic etiam qui Christum quidem sequi decrevit, neque tamen mundanis negotiis valedicit, neque cognatis hominibus, praesertim iis qui idem propositum non ceperunt, nequaquam hic bonam animi sui fiduciam consummabit, neque aptus erit regno caelorum. Nam qui huiusmodi est, is aratro quidem manum applicat, ideoque ad sequendum videtur paratus; sed tamen retro respicit, quia morae causam facit colloquia cum suis et deliberationem. Atqui haud tales fuisse comperiemus sanctos apostolos. Vix enim audita Christi voce, venite post me, relicta navi et patre secuti sunt illum. Quorum exemplum imitari oportet Christi adsecclas (2).

γεν αὐτὰ *, περὶ τῶ πονηρῶν πνευμάτων λέγων ὅτε τοίνυν αἱ τοιαῦται ἀλώσασκες, καὶ τὰ πετεινὰ φαλοῦς, καὶ καταθύμιος ἔχουσιν ἐν ἡμῖν, πῶς ἔλθῃ Χριστὸς; αὐτὸς ἢ ἀναπαύσεται; τίς κοινωνία φωτὸς πρὸς σκότος;

Ἐπιτρέψον μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.

Ἀξιοζήλωτον μὲν ὄντι τῷ ὑπόσχεσιν ἐνεδείξατο καὶ ἐπαινουμένῳ τὸ δὲ ζητεῖν ἀποτάξασθαι τοῖς οἰκείοις, μεμερισμένῳ ἔχειν ἐνδείκνυται τὸ διάνοιαν, τὸ γὰρ ἐθέλειν ὅλως προανακοινοῦσθαι τοῖς μὴ ἀποδεχομένοις, οὐ βεβηκότῳ ἐστὶ λογισμοῦ διὸ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν, οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς ὡσπερ γὰρ ὁ ἀροτριῶν ὅταν ὀκνήσῃ πρὸς τὸ λείπον, οὐκ ἄρξεται ἄνω καρποῦς πληθύνοντας, οὕτως καὶ ὁ ἐλόμῳ μὲν ἀκολοῦθῆν τῷ Χριστῷ, οὐκ ἀποτασάμενος ἢ τοῖς κοσμικοῖς πράγμασι, καὶ τοῖς κατὰ σάρκα οἰκείοις, μαλίστα τοῖς μὴ τὸ σκοπὸν ἀποδεχομένοις αὐτοῦ, οὐδαμῶς ὄντι κατωρθώσει τὴν ἀγαθὴν εὐτολμίαν, οὐδὲ ἐνθετός ἔστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ οὐρανοῦ. ὁ γὰρ τοιοῦτός ἐστι ἐπιβάλλει μὲν ἀρότρω τὴν χεῖρα, διὸ ἀρότρωτος ἐστὶν ἀκολοῦθῆν ὅπισθ' ἢ βλέπει, διότι ἀναβολῆς ἀρόφασιν ποιεῖται τὸ πρὸς ἄνω οἰκείους διάλεξιν καὶ συμβελην ἄλλ' οὐδαμῶς τοιοῦτος εὐρησόμενος ὄντας ὄντι ἀγιους ἀποστάλους ἅμα γὰρ τῷ ἀκούσαι τοῦ Χριστοῦ λέγοντός, δεῦτε ὀπίσω μου, ἀφέντες τὸ πλοῖον, καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἀκολοῦθῆσαν αὐτῷ, οὐδὲ μιμεῖσθαι χρὴ ἄκολοῦσθαι Χριστῷ.

* Luc. VIII. 6.

v. 59.

B. l. vii. b.

(1) Additur apud Cord. « Requiescit siquidem in iis qui ipsum diligunt, vitat autem profanum. »

(2) Ad hunc v. 59. sic in catenis lat. Corderii et D. Thomae. « Vel aliter. Cyrillus. Erat enim pater senectute gravatus. Putat autem honestum aliquid agere, dum proponeret observare ei debitam pietatem, secundum illud Exod. XX. honora patrem tuum et matrem tuam. Unde ubi vocatus est ad evangelicum ministerium, dicente Domino, sequere me, quaerebat inducias quae sufficere possent ad decrepiti patris sustentationem, dicens: *permitte mihi* etc. Neque dicimus quod pridem defunctum patrem sepelire voluerit; non enim prohibuisset hoc facere volentem Christus: sed sepelire dixit, pro usque ad sepulturam de alimentis providere. Quid igitur ad ipsum Salvator? Sine ut mortui sepeliant mortuos suos; tu autem vadens, adnuntia regnum Dei. Erant siquidem etiam alii domestici et propinqui, qui patris illius curam gerebant; sed adhuc mortui, uti autumo, eo quod necdum in Christum crederent, neque per Spiritum sanctum in vitam aliam regenerati adhuc essent. Illi, inquit, sepeliant mortuos suos, cum et ipsi mentem habeant mortuam, neque adnumerari possint iis qui Christo vivunt. — Hinc percipe quod praeferenda sit pietas qua Deo tenemur, amoris parentum; quibus reverentiam exhibemus, quia per eos geniti sumus. Sed omnium Deus, cum non essemus, ad existendum nos perduxit; parentes autem facti sunt ministri introitus ad existentiam. »

Ανεδείξεν ὁ κύριος καὶ ἑτέρας ἑβδομήκοντα.

Designavit Dominus et alios septuaginta.

Καὶ ἵσθη πολλή τις ἔμελλεν ἔσεσθαι ἢ εἰς αὐτὸν πωσθέντων ἢ πληθῶς, ἔσαυη- νέυετο γὰρ οὐ μόνον ὁ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ γὰρ καὶ αἱ τῶ ἐθνῶν ἀγέλαι· διὰ τοῦτο ἀνεδείχθησαν παρὰ Χριστοῦ τῶ Θεοῦ ἡμῶν πρὸς τοῖς ἴσοις καὶ ἑτέροις ἑβδομήκοντα. (Τὰ ἀκόληθα τούτων, οἷον· ὁ μὲν Θερισμὸς πολὺς (1), καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ, μὴ μεταβαίνετε εἰς οἰκίαν εἰς οἰκίαν, ὅπερ βεμβασμὸν διπλοῖ, καὶ μισθὸν αἰτούντων, καὶ διαβολῆς ἔστι τεκμήριον· προεγράφετο εἰς τὸ ἔψ Ματθαῖον (2)· ἔτι ἢ καὶ τὰ τούτων ἀκόληθα ἕως ἡδῆ· ὁ ἢ ἐμὲ ἀψεύτων, ἀθετεῖ τὸ ἀποσείλαντά με.) – Τούτῃ ὁ τύπος καὶ ἐν τοῖς Μαυραῖς προεγράφετο λόγοις· ἑβδομήκοντα μὲν γὰρ ἐπελέξατο, καὶ αὐτὸς Θεοῦ προστάττοντος· * ἐπιφίει ἢ τοῖς ἐξελιγεμένοις τὸ πνεῦμα Θεοῦ· καὶ κατ' ἕτερον ἢ τρέπον τοὺς τε δώδεκα μαθητάς, καὶ αὐτῶν ἑβδομήκοντα, διὰ τὸ τὸ νόμος σκιάς σηματοποιεῖται εἰρησομῶν γέγραπτα. ἡ δὲ τῆ ἐξῆς περὶ τῶ ἰσραὴλ· * ἦλθον φησὶ Ἑλὴμ, ἐρμηνεύεται ἢ ἀνάβασις, ἢ τοὶ ἀύξησις, καὶ ἦσαν ἑκατὶ δώδεκα ὑδάτων παγαί, καὶ ἑβδομήκοντα ἐξῆς κοινῶν ἀναβαίνοντες γὰρ εἰς τελειωτέραν σύνοιαν καὶ αὐξήσιν πνευματικῆν, εἰρησομῶν ἑκατὶ δώδεκα ἀγίας ἀποστόλους, καὶ ἑκατὶ ἀναρχθέντας ὑπὸ Χριστοῦ ἑβδομήκοντα· ἀρρῦόμεθα γὰρ ὡς ἐκ παγῶν ἁγίων τῶ σωτήρος μαθητῶν παντὸς ἀγαθοῦ εἰδῶσιν· θαυμάζομεν ἢ καὶ ἑκατὶ ἑβδομήκοντα, καὶ οἰοῖναι φοίνικας εἶναι φασὲν· εὐκάρδιον γὰρ τὸ φυτὸν, εὐκαρπὸν τε, καὶ εὐρίζον, καὶ αἰεὶ τοῖς ὑδασιν ἐπιτεθῆναι

Et quia multus futurus erat credentium in eum numerus; namque haud Israhel solus sagena conclusus fuit, sed etiam ethnicorum greges; propterea designati fuerunt a Deo nostro Christo, ultra illos duodecim, alii quoque septuaginta. (Iamvero quae his subtexitur, nempe messis quidem multa, et reliqua. Et, ne transieritis de domo in domum, id quod inconstantiam demonstrat, et mercedis postulationem, nec non queruli ingenii indicium est; haec inquam in Matthaeo iam scripsimus. Insuper et his consecutanea usque hac: qui me negat, negat mittentem me.) – Numeri huius exemplum in Moysis scriptis ferebatur; namque et hic, Deo iubente, septuaginta delegit, quibus Deus Spiritum largitus est. Alio quoque modo tum duodecim discipulos, tum et ipsos septuaginta, legis umbra denotatos inveniemus. Scriptum est enim in exodo de filiis Israhelis: venerunt, inquit, in Helim, quod vocabulum interpretatur ascensus vel incrementum; erantque ibi duodecim fontes aquarum, et septuaginta palmarum plantae. Sane si ad perfectionem intelligentiam et spirituale incrementum ascendimus, duodecim invenimus apostolos, itemque illos designatos a Christo septuaginta. Haurimus enim tamquam e sanctis fontibus discipulorum Servatoris omne honorum genus. Miramur etiam septuaginta illos, et palmarum instar esse dicimus. Nam bona medulla, fructuque ubere, et firma radice pollet haec arbor, semperque iuxta aquas viget (3).

(1) Apud D. Thomam in cat. « Cyrillus. Sicut autem agri spatiosi messorum multos exigunt, sic multitudo creditorum in Christum. Unde subdit *rogate* etc. Illud autem adtende, quod cum dixisset *rogate dominum* etc. ipse postmodum hoc peregit. Ipse igitur est dominus messis, ac per eum et cum eo Deus pater omnibus dominatur. »

(2) Videlicet ad Matth. IX. 1. seqq. Sed enim cyrilliani ad hos Matthei locos commentarii vix rarae laciniae in symbolis a Corderio et Possino editis occurrunt.

(3) Pergit in cat. D. Thomae Cyrillus de palma « alta simul, et frondes porrigens sursum. »

Ad v. 3. In cat. D. Thomae. « Cyrillus. Narrat Lucas, consequenter septuaginta discipulos vendicasse sibi a Christo apostolicam eruditionem, modestiam, innocentiam, aequitatem, nihilque mundanorum sacris praedicationibus anteferre; aspirare autem adeo ad fortitudinem mentis, ut nihil terribile formidant, neque ipsam mortem. Unde dicit: *ite* etc. »

Ego mitto vos ut agnos in medio luporum.
— Nolite portare sacculum etc.

Persecutiones praedicit, ut earum experimentum postea tolerant. Quomodo autem lupum superabit ovis? Ego, inquit, vobiscum ero, et protegam, lupos in oves transformans. Nihil enim meae voluntati resistit. Quod sane experimento in Paulo cognitum est; nam qui lupo quolibet saevior erat adversus fideles Christi, eum ove mansuetiorem effecit. — Sed ne corporis quidem curam gerere sinit, neque earum rerum quae extra corpus sunt, siquidem nec de viatico esse sollicitus concedit, neque quicquam circumferre eorum quae corpori adhibentur, veluti calceos: sed in Deo spem omnem vult reponi. Denique ne officii quidem aliquam appendicem retineri vult, neque ipsos obvios salutari: id quod olim Elisaeo quoque misso indictum fuit, nempe ut recto itinere ad demandatum opus pergeret, neque salutantem resalutaret. Sedulitati enim nocet respectus ad alios. Neque praedicationem impediatur, colloquium incidens, neque moras nectamus amicitiae causa. Nulla itaque diabolica malitia nos abripiat.

Reversi sunt cum gaudio etc. — Videbam Satanam etc.

Ne forte existimarent virtute propria ad praedicanandum accedere, testis aderat data ipsis Spiritus gratia. Nam adiunctis doctrinae miraculis, nullum contra eos praevalerat calumniae genus. Gaudebant itaque ceu digni habitus qui miracula ederent, et daemonia subiugarent. — Iam quod ceu fulgur decidisset, significat Satanam ex alto humi deiectum, ex gloria in ignominiam, ex viribus in infirmitatem. Ante enim Servatoris incarnationem, dominabatur orbi Satanus, ab omnibus ferme cultus. Sed ceu fulgur demum decidit, qui omnes errore deceptos habebat adoratores, et nunc sub pedibus cultorum suorum iacet. Id enim significant verba: ecce dedi vobis potestatem serpentes scorpionesque calcandi; dae-

Ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἀγνὸς ἐν μέσῳ λύκων.
— Μὴ βαστάζετε βιβλίον κ. τ. λ.

v. 9. et 4.

Προλέγει ὁ κύριος διωγμούς, ἵνα ἐνέγκωσι τὴν πείραν· καὶ πῶς ἂν ἀδυνατήσῃ οὐκ ἐπιβροχῶν λύκοι; ἐγὼ φησὶ συνεσομαι, καὶ συνασπίσω, μεταβάλλων ὁ κύριος λύκους εἰς πρόβατα· οὐδὲν γὰρ μὴ τῷ θελήματι ἀνθέστηκεν· καὶ τοῦτο ἢ παρὰ τὴν ἐξουσίαν ἐπέβη Παῦλος· τὸ γὰρ παντὸς λύκου ἀπηνέστερον τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, πρόβατον πεποιθήκεν ἡμερώτερον. — Οὐδὲ τὴν περὶ τοῦ σώματος ἔχεν φροντίδα ἐπιβέβηται, μὴ ὅτι περὶ τῆς ζωῆς τοῦ σώματος ἀσχολεῖσθαι, ὅπως μὴ δὲ ἐφοδίων φροντίσαι, μηδὲ ἐπιχομιεῖσθαι τι τὸ οὐκ ἤδη ἀποκαταμένον τῷ σώματι, οἷον ὑποδήματα· ἀλλ' ἐπὶ αὐτῶν πᾶσαν τίθεισθαι τὴν φροντίδα· ἀλλ' οὐδὲ τὴν σωματικὴν παρελκυσμὸν τινα παρῆκε προσδέξασθαι, μὴ ἢ ἄχρι τοῦ τὸ σωτηριάζοντος ἀσπασμοῦ συγχωρήσας ἀφέλικεσθαι· ὃ καὶ ἔπειτα ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ἐλέγετο τῶν ἀποσταλέντων, εὐθεία ὁρμῇ ἐπὶ τὸ ἔργον χωρεῖν, καὶ μηδὲ εὐλογούντα ἀντιλογεῖν. * Ἐπιβροχῶν γὰρ τὴν σωματικὴν καὶ πρὸς ἑτέρας ἀποστάσεις· μηδὲ τὴν φροντίδα ἐμπόδιον τῆς κηρύξεως γίνεσθαι, ὁμιλίας ἐν μέσῳ παρεμπιπτούσης, καὶ βραδύτητος προσφάσει φιλίας· μηδὲ μία οὖν διεβολικὴ κακουργία ὑμᾶς ἀποσπάσει.

B. f. 101.

B. f. 101.

* IV. Reg. 11. 29.

Ἐπέστρεψαν μετὰ χαρᾶς. — Ἐδίδουσαν τὸν σατανᾶν κ. τ. λ.

v. 17. et 18.

ἵνα γὰρ μὴ νομίζοιτο οἴκοθεν ἵκειν πρὸς τὸ κήρυγμα, ἐμψύχουσι ἢ δοτεῖσα αὐτοῖς τὴν πνεύματος χάριν· ἐπαγομένης γὰρ τῆς λόγῳ τῆς θεοσημείας, οὐδεὶς ἂν ἴσχυσεν κατ' αὐτῶν συνοφαντίας ἔξοπος· ἔχαιρον ὡς ἀζηωβήντες θαυματουργεῖν, καὶ ὑποτάσσειν τὰ δαιμόνια. — Τὸ ὡς ἀστραπῆν πεσεῖν, δηλοῖ τὸ ἐξ ὑψους αὐτὸν κατενεχθῆναι πρὸς γῆν, ἐκ δὲ βίβης εἰς ἀτιμίαν, ἐξ ἰσχύος εἰς ἀσθενείαν· πρὸ μὲν γὰρ τῆς οἰκονομίας τοῦ σωτῆρος κατεκράτησε τὸ ἐπὶ οὐρανῶν, προσκυνηθεὶς σχεδὸν παρὰ πάντων· τότε ἡ ἀπειθαρχεῖν ὡς ἀστραπῆ, ὁ πάντας ἔχων προσκυνητὰς ὁ κύριος πεπλανημένος, καὶ ὑπὸ πόντου τέθειται ἡμῶν προσκυνοῦντων αὐτόν· τοῦτο γὰρ μνησθεὶς τὸ, ἰδοὺ δεδωκα ἡμῖν ἔξουσίαν τοῦ παταῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ

B. f. 102. b

B. f. 103.

σκορπίων· ἑστὶ δαίμονας, ὄφεις καὶ σκορπίες καλῶν (1).

8. 21. Ἐν αὐτῇ τῇ ἡρᾷ ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι (2)
ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἶπεν κ. τ. λ.

4. f. 157. Ἰδοὺ μὲν ἡ ἑστὶ λόγους, οὗς δι' ἡμᾶς ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸς ἐποίησατο παρὸς τὸ ἑαυτῆ πατέρα· ἕξομολογοῦμαι σοι πάτερ κύριε τὸ οὐρανοῦ καὶ τῆ γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ τοῖς ἁπλοῖς.

8. f. 193. b. Ἰδοὺ, φασιν οἱ διεστραμμένοι τὸ νοῦν, χάριν ὁμολογεῖ τῷ πατρὶ πῶς οὐκ ἐλάττων αὐτοῦ; καὶ τί τὸ κωλύον, ὃ βέλτεροι, φαιή τις ἂν, τὸ μοῦσιον εἶναι ἀποδέχεται, καὶ ἐπιανεῖν τὸ ἑαυτῆ πατέρα, σώζοντα δι' αὐτοῦ τὸ ὑπ' οὐρανόν; εἰ δὲ νομίζεις διὰ τὸ ἕξομολόγησιν ἐλάττονα εἶναι, ἀκυσσον τὸ ἕξῃς κύριον οὐρανοῦ καὶ γῆς τὸ ἑαυτοῦ καλεῖ πατέρα· ὁ υἱὸς δὲ τῶ ὅλων κρατοῦντος Θεοῦ, πάντως πικρὸν σὺν αὐτῷ θεῶς ἐκ Θεοῦ, καὶ τὸ πᾶν ὄντιον ἰσότητα πρὸς αὐτὸν ἔχων οὐσιωδῶς. — Ἡμῖν ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τὸ πρὸ τῆς κόσμου καταβολῆς κρυμμένον καὶ σεσηγημένον παρ' αὐτῷ μυστήριον· δηλον ἡ, ὅτι τὸ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τῆς μονογενεῖς, ὃ προεγνώσθη μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, ἐμφανίζεται ἡ τοῖς ἐπὶ γῆς ἐν ἐσχάτοις τῶ αἰῶνος καιροῖς· γράφει γοῦν ὁ μακάριος Παῦλος·

4. f. 187. b.
2. f. 102.

• Ephes. III. 8.

• Ἐπι ἐμοὶ τῷ ἐλαχιστοτέρῳ πάντων ἁγίων, ἐδόθη ἡ χάρις αὐτῆ, τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσασθαι τὸ ἀνεξήγητον πλοῦτον τῆς Χριστοῦ, καὶ φωτίσαι πάντας, τίς ἡ οἰκονομία τῆς μυστηρίου τῆς ἀποκεκρυμμένης ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῶ τὰ πάντα

monas scilicet serpentium scorpionumque vocabulis denotans.

In ipsa hora exultavit Iesus Spiritu sancto, et dixit etc.

Videamus quoque sermonem, quo propter nos et pro nobis Christus patrem suum allocutus est. « Confiteor tibi, pater, domine caeli ac terrae, quod abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis. » (3) En, aiunt hi mente perversi, gratiam se patri debere ait. Quomodo igitur non est illo minor? At enim, o egregii, quid impedit, dicit aliquis, quominus consubstantialis filius commendet dilaudetque patrem suum, qui per ipsum salutem mundi efficiebat? Quod si putas, propter hanc confessionem, filium esse minorem, audi reliqua. Dominum caeli ac terrae suum vocat patrem. Atqui omnipotentis Dei filius, sine dubio cum illo rebus omnibus dominatur, superque omnia est Deus ex Deo, omnino aequalis ei substantialiter. — Nobis revelavit Deus pater absconditum apud se silentioque pressum iam inde a constitutione mundi mysterium id est incarnationem Unigeniti; quae quidem praevia fuit ante mundi primordia, sed terrae incolis demum manifestata fuit postremis saeculi temporibus. Scribit ergo beatus Paulus: « mihi omnium sanctorum minimo data est gratia haec, in gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi; et illuminare omnes, quae sit dispensatio sacramenti absconditi a saeculis in Deo qui omnia creavit. » Ergo in patris mente ce-

(1) Prosequitur haec apud Corderium « idem Cyrillus. De hoc etiam Ezechiel lamentando dicit: tu signaculum similitudinis in paradiso Dei fuisti. Et paulo post: perfectus in vis tuis a die conditionis tuae, donec inventa est iniquitas in te. Non extrinsece inducta, sed nata est in te malitia, et per peccatum tuum vulneratus es; et in terram proieci te. »

(2) Apud Corderium in lat. cat. « Cyrillus exultavit in Spiritu sancto, hoc est in beneficiis et virtutibus Spiritus sancti, bene sciens a se missos plurimis profuisse, et prae ceteris ipsa experientia gloriam eius cognovisse, animus eius laetitia implebatur. Erat enim exultandum, quoniam bonus hominumque amatissimus Deus, omnes salvandi volens, errantium conversionem exultationis gaudique occasionem fecerat. »

(3) Haec amplius apud Corderium cat. lat. « Illud, confiteor tibi pater, dicit more hominum, pro gratiam agnosco, quare laudo te, gratias ago tibi. Solet enim divinitus inspirata scriptura confessionis nomen secundum talem aliquem modum sumere. Scriptum est enim: confiteantur nomini tuo magno. Et iterum: confitebor tibi Domine in toto corde meo. Verum ecce etc. ut apud nos sequitur. »

labatur, etiam ante mundi constitutionem, venerandum magnumque Servatoris nostri mysterium. Sic et nos praevisi fuimus et praedestinati ad adoptionem in filios. Quod rursus nos sapientissimus Paulus docet scribens: « benedictus Deus et pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus in Christo; sicut elegit nos in Christo ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in caritate; qui praedestinavit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum. » Nobis itaque parvulis absconditum tacitumque a saeculis mysterium revelavit pater.

Quamquam vero ante nos plurimi, immo innumerabiles magnique hoc in mundo viri fuere, ad doctrinam quod adinet, plane sapientes; hi tamen ut Paulus ait evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt, et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum et quadrupedum et serpentium. Quam ob causam traditi sunt improbae menti, neque iis mysterium manifestavit. Quamobrem nobis quoque scriptum est: si quis videtur in mundo sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum. Ergo vere dici potest, eum qui nudam solamque habet mundi sapientiam, stultum esse atque insipientem coram Deo. Qui autem stultus esse videtur mundi sapientibus, is si mente et corde gerat verae Dei contemplationis lumen, sapiens est coram Deo. Iis itaque qui videntur stulti, id est

κτίσαντι. ,, Οὐκοῦν ἐν τῇ τῷ πατρὸς γνάσει ἐκέκρυπτο καὶ πρὸ τοῦ κόσμου καταβολῆς, τὸ σεπτὸν καὶ μέγα τῷ σωτῆρι ἡμῶν μυσῆριον οὕτω καὶ ἡμεῖς προεγνωσθημεν καὶ προωρίσθημεν εἰς υἰοθεσίαν καὶ τῷ πάλιν ἡμᾶς ὁ σοφώτατος Παῦλος διδάξει γράφων* « εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν ἀγάπῃ εὐλογία πνευματικῆ ἐν ἐπερανίῳ ἐν Χριστῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἀγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ, ἐν ἀγάπῃ ἀποορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν. ,, Ἡμῖν οὖν ἄρα τοῖς νηπίοις τὸ κεκρυμμένον καὶ σεσιγημένον ἐκ τῶν αἰώνων μυσῆριον ἀπεκάλυψεν ὁ πατήρ.

* Ephes. I. 3.

Καὶ τοι πρὸ ἡμῶν πλείους τὲ ἔσοι καὶ ἀριθμοῦ κρείττονες ἦσαν κατὰ τόνδε βίον ἄνδρες τό γε ἦκον ἐν λόγοις σοφοῦ· ἀλλ' ὡς ὁ Παῦλος φησὶν* ἐματαιώθησαν ἐν δολογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδία· φάσκοιτες εἶναι σοφοί, ἐμαράνθησαν, καὶ ἠλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ, ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τέτραπόδων, καὶ ἐρπετῶν· ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας, παρεδόθησαν εἰς ἀδόκιμον νοῦν, καὶ οὐκ ἐγνώρισεν αὐτοῖς τὸ μυσῆριον· γέγραπται δὲ καὶ ἡμῖν* εἴ τις δοκεῖ ἐν τῷ κόσμῳ σοφὸς εἶναι, μαρὸς γενέσθω, ἵνα γένηται σοφός· ἡ γὰρ τοῦ κόσμου τούτου σοφία, μαρῖα παρὰ τῷ θεῷ ἔστιν· οὐκοῦν ἀληθεῖς εἰπαῖν, ὅτι ὁ ψιλὸν καὶ μόνω ἔχων τὴν κόσμου σοφίαν, μαρὸς ἔστι καὶ ἀσύνετος παρὰ θεῷ· ὁ ὅς μαρὸς εἶναι δοκῶν παρὰ τοῖς τοῦ κόσμου σοφοῖς, ἔχων ἢ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν τὴν ἀληθοῦς θεοπείας τὸ φῶς, οὐκ εἶ σοφός ἔστιν παρὰ τῷ θεῷ· οὐκοῦν τοῖς δοκοῦσιν εἶναι μαρῶτες, ἦγεν ἀκακον

* Rom. I. 21

* I. Cor. III. 18

*) Ad v. 17. Adhuc in catena D. Thomae « Cyrillus. Supra dictum est, quod Dominus misit discipulos gratia Spiritus sancti insignitos; et quod hi facti praedicationis ministri potestatem super imundos spiritus acceperunt. Nunc autem reversi confitentur honorantis eos potentiam; unde dicitur: *reversi sunt* etc. Videbantur itaque gaudere magis quod facti fuissent miraculorum auctores, quam quod praedicationis ministri. Erat autem melius eos gaudere in illis, quos ceperant; sicut vocatis per ipsum dicit Paulus (Philip. IV.) gaudium meum et corona mea. »

(*) Ad v. 20. In D. Thomae catena sic. « Cyrillus. Sed cur, Domine, non sinis laetari in honoribus a te collatis, cum scriptum sit (ps. 88.) in nomine tuo exultabunt tota die? Sed Dominus eos ad maius gaudium erigit; unde subdit: gaudete autem quia nomina vestra etc. »

ἢ νηπιόζυσαν ἐπὶ κακία τὸ διάνοιαν ἔχουσιν, ἀπεκάλυψεν ὁ πατὴρ τὸ υἱόν, ἅτε δὴ ἢ προεγνωσμένοις καὶ προωρισμένοις εἰς υἰοθεσίαν.

Οὐκ ἀπίθανον ἦ, ὡς γε οἶμαι, κἀκείνο τούτοις ἐπιεινεῖν· οἱ ζευματεῖς τὴ καὶ οἱ φαρισαῖοι, καὶ οἱ τῶν ἰουδαϊκῶν κρατεῖντες ταλμάτων, νομομαθείας δόκησιν ἔχοντες, ἐνομίζοντο τινες εἶναι σοφοί· ἀλλ' οὐκ ὄντες τοιοῦτοι καὶ τὸ ἀληθές, δι' αὐτῶν ἠλέγχοντο τὰ πραγμάτων· καὶ γούν ὁ προφήτης Ἱερεμίας * οὕτω που φησὶ πρὸς αὐτούς· πῶς ἐρεῖτε ὡς σοφοὶ ἐσμεν ἡμεῖς, καὶ λόφος κυρίου μὴ ἡμῶν ἔσιν; εἰς μάτην ἐχρηθῆ σχοῖνος Ἰουδαίου ζευματεῦσιν· ἠσχύνθησαν σοφοί, ἐπτοίθησαν, καὶ ἐάλωσαν· σοφία τίς ἔστιν ἐν αὐτοῖς, ἕτι τὸ λόφος κυρίου ἀποδοκίμασαν; Ἐπιπῶν ἡ ἀπεδοκίμασαν αὐτοὶ τὸ σωτήριον τὸ λόφον, τοῦτέστι τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα, ἦεν τὸ τῆς καὶ πατρὸς λόφον, τὸ δι' ἡμᾶς γηρόμνον ἀνθρώπων, αὐτοὶ γέγονασιν ἀδόκιμοι· ἐφη οὖν Ἱερεμίας περὶ αὐτῶν * ἀργύριον ἀποδοδοκίμασμένον καλέσατε αὐτοῦ, ὅτι ἀπεδοκίμασεν αὐτοῦ κύριος, ἢ κέκρυπται καὶ ἀπὸ τῶν τῶν Χριστῶ μυστήριον· καὶ γῆν ἔφη πρὸς τοὺς αὐτοὺς μαθηταῖς ὁ κύριος περὶ αὐτῶν * ὅ μιν δεδοταί Ἰσῶναι τὰ μυστήρια τῆ βασιλείας τοῦ ἐρανοῦ· ἄκαινοι ἦ οὐ δεδοταί ὑμῖν ἢ τίσι; τοῖς πιστεύουσι δηλονότι, τοῖς ἐπεινωκόσι τὸ ἐπαφάναι αὐτοῦ; τοῖς τὸ νόμον νοέσι πνευματικῶς, τέτοις εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ἀποκαλύψαι τὸ ἴδιον υἱόν.

Πάντα παρεδόθη μοι ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου.

Ἐμφανίζῃ γούν πάλιν ἡμῖν τὸ ἐαυτοῦ δόξαν, καὶ τὸ θεοπεπετοῦς ὑπεροχῆς τὸ ἀξίωμα, καὶ τὸ μὴ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ εὐτεχνές, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· ὅση τὸ γέγονεν ἐντεῦθεν ἠ ὄνησις, τοῖς ἐπὶ τῆ γῆς καλίσσιν ἀγαθῆς· πάντα μοι, φησὶ, παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου· ἦν μὲν γὰρ καὶ ἔστιν οὐρανοῦ τὸ καὶ γῆς κύριος, καὶ σύνθετος τῷ πατρὶ, καὶ συγκατάρχειν αὐτῷ τὸ ἅλων· ἔφη καὶ καθεὶς ἐαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κερημάτικεν ἀνθρώπος· διελέγεται πάλιν οὐκ ἀπειδότης τῆ μὴ σαρκὸς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἀπεπλούσας τοῖς τῆς κενώσεως μέτρους οὐ

innocuum et pueri instar ad malitiam incipit ingenium habent, revelavit filium pater, ceu iam praecognitis et adoptioni destinatis.

Porro non est, ut opinor, absurdum praedictis hoc quoque addere. Scribae ac pharisaei, et qui iudaico populo praecerant, quum legis periti viderentur, loco sapientium habebantur. Quod tamen tales haud vere, essent, factis coarguebantur. Quamobrem Hieremias propheta, sic eos alloquebatur: « quomodo dicitis: sapientes nos sumus, et sermo Domini nobiscum est? Vanus evasit funiculus mendax scribis. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti. Quae-nam illis sapientia est, quandoquidem sermonem Domini improbaverunt? Postquam ipsi Servatoris sermonem repulerunt, id est evangelii salutarem praedicationem, scilicet Dei patris Verbum, pro nobis hominem factum, ipsi reprobi facti sunt. Unde ait de illis Hieremias: « reprobatum argentum hos vocate, quia Deus ipsos reprobavit. » His quoque absconditum est Christi mysterium. Quare de iisdem aiebat aliquando discipulis suis Dominus: « vobis datum est nosse mysteria regni caelorum; non item illis. » Quibusnam vobis? nempe qui credidistis, qui adventum eius cognovistis, qui legem spiritaliter intelligitis. His, inquam revelare filium suum placuit patri.

Omnia mihi tradita sunt a patre meo.

Manifestat iterum nobis gloriam suam, et congruae Deo celsitudinis dignitatem, nec non humanationis sollertem rationem, dominus noster Iesus Christus; et quanta hinc evenerit terrae incolis utilitas, palam facit. Omnia, inquit, tradita mihi sunt a patre meo. Erat enim, et adhuc est caeli ac terrae dominus, patri adsidens, et cum ipso vero semet demittens homo inter nos extitit, loquitur item haud alieno a carnis dispensatione modo, et convenientia exinanitionis modulo verba non recusat, ut

A. 12.

A. 1. 150.
B. 1. 150.

credatur factus unus de nobis, nostramque gerere paupertatem. Itaque caeli et terrae, et omnino rerum omnium dominus, cuncta sibi tradita dicit a patre. Nam totius orbis terrarum dominus est. Ceteroquin his dictis, statim transit ad maiestatem suam ac sublimitatem, seque demonstrat nullatenus parenti proprio inferiore. Quid enim patri dicit? « Et nemo scit, sine magisterio, patris naturam, inquit, nisi filius. Neque consubstantialem ei filium quispian agnovit, nisi pater. Quotquot autem per revelationem noverunt Deum, hi non quid sit sciunt, sed eum existere sciunt. » Qui ergo priora verba « omnia mihi tradita sunt a patre » ad filii depressionem trahunt, discant e posterioribus, filii in re omni aequalitatem patri. Cur enim, nemine sciente, ut ait, filium praeter solum patrem, vos audetis cogitare ac dicere, patre minorem esse filium, quasi hunc apprime cognoscatis? Nam qui a solo cognoscitur patre, is supra omnem mentem sermonemque est; sicuti et ipse pater, qui a solo cognoscitur proprio filio. Sola enim se ipsam novit sancta consubstantialis Trinitas, quae omnem superat intellectum atque orationem. Revelat autem nobis filius per sanctum Spiritum, ut ait Paulus: nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum.

Et conversus ad discipulos suos seorsum dixit: beati oculi qui vident quae vos videtis!

Secretiora negotia necessariis potissimum familiarium communicanda sunt, non autem indifferenter quibuslibet. Amici vero Domini sunt ii omnes, qui discipulatu illius digni fuerunt, cordisque oculum illuminatum habent, et aurem obtemperando paratam. Quamobrem aiebat aliquando sanctis apostolis: iam non dico vos servos; vos enim amici mei estis: servus nescit quid faciat dominus suus; vos autem dixi amicos, quia omnia quae audivi a patre meo, nota feci vobis. His ea etiam quae supradicta sunt ait, prudentissime ad eos

ᾧ δὲ αἰτεῖται φανᾶς, ἵνα πιστεύηται γενοῦντος κατ' ἡμᾶς, καὶ τὸ ἡμῶν φορέσας παχέριαν· ὁ τοίνυν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ συλλήβδων τῶν ὅλων κύριος, ἑαυτῶ πάντα παρὰ πατρός φησὶν ὑπὸ τῆς πατρὸς κεκυρίθικε γὰρ ὁ ὑπὸ οὐρανόν· ἀλλὰ τοῦτο εἰπὼν, ἀνίστην εὐθύς εἰς τὸ ἑαυτοῦ δόξαν, καὶ ὑπεροχὴν· καὶ δεξιόθεν κλισίᾳ κατ' οὐδὲνα ἔσπον, τῆς ἰδίας πατρὸς ἑαυτὸν ἠτώμενον· τί γὰρ ἔφη πρὸς αὐτὸν; καὶ οὐδεὶς γινώσκῃ τὸ πατρὸς φύσιν ἀδιδάκτως, φησὶν, εἰ μὴ ὁ υἱός· οὐδὲ ὁμοούσιον αὐτῶ υἱὸν εἶδε τις, εἰ μὴ ὁ πατήρ· ὅσοι δὲ δι' ἀποκαλύψεως ἔγνωσαν τὸ θεῖον, οὗτοι οὐ τί ἔβην ἔγνωσαν, ἀλλ' ὅτι ἐσίν. Οἱ τοίνυν τὰς πρώτας λέξεις, τὰς λεγούσας πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τῆς πατρὸς, εἰς ὕψισιν ἐκλαμβάνοντες τὸν υἱόν, μανθανέτωσαν διὰ τὸ ἐφεξῆς τὸ καὶ πάντων ὅτιον τῆς υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα ἀποκαλύπτειν· γὰρ οὐδενὸς εἰδότες, καθὰ φησὶ, τὸν υἱόν, εἰ μὴ μόνος τῆς πατρὸς, αὐτοὶ τετολημέκατε φρονεῖν καὶ λέγειν, ὅτι ἐλάττω ἐσὶν αὐτοῦ, ὡς ἀκριβῶς εἰδότες αὐτόν; ὃν γὰρ μόνος εἶδεν ὁ πατήρ, ὑπὲρ πάντα νοῦν ἐσὶ καὶ λόγον. καθὰ καὶ αὐτὸς ὁ πατήρ ὁ ὑπὸ μόνος γινωσκόμενος τῆς ἰδίας ἡμετέρας· μὴν γὰρ εἶδεν ἑαυτὴν ἢ ἀγία ἢ ἀποκαλύπτειν, ἢ πάντος ἐπέκτα καὶ νοῦ καὶ λόγου ἀποκαλύπτει ἢ ἡμῖν ὁ υἱὸς διὰ τὸ ἀγίον πνεῦμα, ὡς φησὶ Παῦλος· * ἡμῖν γὰρ ἀπεκαλύψεν ὁ θεὸς διὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ.

Καὶ στεφαθεὶς πρὸς τοὺς μαθητάς, κατ' ἴδιον εἶπε· μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.

Τὰ τῶν πραγμάτων ἀπορρητότερα, τοῖς ἀναγκαίοις μάλιστα τῶν ἐπιτηδείων, ἀνακοινοῦσθαι δεῖ, καὶ οὐχὶ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς· φίλοι ἢ αὐτοῦ μαθηταίαις ἡγαμένοι, καὶ πεφωτισμένοι ἔχοντες τὴν καρδίαν τὸ ὀφθαλμόν, καὶ τὸ οὖς ἐτοιμοὶ εἰς ὑπακοήν· καὶ γὰρ ἔφη ποτὲ πρὸς τοὺς ἀγίους ἀποστόλους· * ἐκείτι λέγα ὑμᾶς δούλους, ὑμῖς φίλοι μου ἐστέ· ὁ δούλος οὐκ εἶδε τί ποιῆσῃ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς ἢ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἠέκησα παρὰ τῆς πατρὸς μου, ἐγνωρίσα ὑμῖν· τοῖς καὶ τὰ προγεγραμμένα ἐσθὶν οἰκονομικάτα· σφραγεῖς πρὸς αὐτοῦ, ταῦτέστιν ἐν

A. C. 100
B. C. 100

I. Cor. 10

A. C. 100

Ioh. XV. 1

ἀποσροφή ποιησάμενος ὁσὺ μήτε ὄραν μήτε ἀκούειν ἐθέλοντας, ἀνικέως ἢ ὄντας, καὶ τυφλὸν ἔχοντας ἐν ἑαυτοῖς τὸ νοῦν, ὅλον ἑαυτὸν ἐχαρίζετο τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· καὶ εἰς αὐτοὺς ἀφορῶν, μακαρίως ἔφη ὁσὺ ὀφθαλμοῦς ὁσὺ ὀρώντας ἦγεν ἰδόμενες ἅ πρὸς τὰ ἄλλων αὐτοῖς καὶ πρῶτοι τεθεῖνται πεποιθῆναι μὲν οὖν ὁ ἐπὶ τούτοις λόγος, ὡς ἀπό γε ἂ παρὰ πᾶσι καὶ κοινῆς πωληθείας· πλὴν ἑκείνου ἡμᾶς ὕξῃσις αἰσθητῆς καὶ ἐν τούτοις, οὐκ ἐνεργείας ἢ δι' ὀμμάτων σαματικῶν εἰσκομίζῃ δῆλωσιν, ἀπολαύσεως ἢ μάλλον τὸ δι' αὐτοῦ τοῖς εὐσεβέσι δωρημένων· οἶον, ὡς εἴ τις λέγοι, ὁ θεῖνα τυχερὸν καιροῦς εἶδε καλοῦς, ἀντὶ τῆς ἐν ἀπολαύσει γέγονος καιρῶν ἀγαθῶν· καὶ τὸ, ἴδοις ἢ τὰ ἀγαθὰ Ἱερουσαλήμ, ἐν Ἰερουσαλήμ· εἰρημένον *, οὕτω νοήσας· ἀντὶ τῆς γένοιτό σοι μετασχεῖν τὰ ἀγαθῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς ἄνω διπλοῦντι καὶ ἐν οὐρανοῖς· ὅτι καὶ οὐχ' οἱ γεγονότες θεωροῖ τὸ διὰ Χριστοῦ θεοσημείας, εἶεν ἂν μακάριοι πάντη τῆς καὶ πάντως, πῶς ὄψιν ἀμφιβάλλαν· πλείους μὲν γὰρ Ἱουδαῖοι τεθέσθαι θεοπροπῶς ἐνεργούντα Χριστόν· ἀλλ' οὐχ' ἅπανσι ἂν πρέποι τὸ μακαρίζεσθαι· πεπιστεύκασιν καὶ ἴδαμῶς, ἀλλ' οὐδὲ τεθεῖνται τὸ δόξαν αὐτῆ τοῖς τῆς θῆλαίας ὁμμασιν.

Ἀλλὰ γὰρ τίνα τρόπον ἐμακαρίσθησαν ἡμεῖς οἱ ὀφθαλμοῖς; τί ἢ ἄρα τεθεῖσμενοι; εἶδομεν (Ϟ) ἐν μορφῇ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός Θεοῦ λόγον, δι' ἡμᾶς γινόμενον ἀνθρώπων· (Ϟ) ὁμόθερον τῷ πατρὶ, μὴ ἡμεῖς, ἦγον ἐν ἐκείνῃ τῷ καθ' ἡμᾶς, ἢ ἡμᾶς ἑαυτῷ συμμέρους ἀποτελέσει, δι' ἁγιασμοῦ καὶ δικαιοσύνης, ἐχρημάτων ἡμῶν τὸ τῆς ἑαυτοῦ Θεότητος κάλλος, νοπῶς διπλοῦντι καὶ πνευματικῶς· ἐ τούτῃ μαρτυροῦς, ὁ Παῦλος, οὕτω γεγραφώς· * ὡσαυτε γὰρ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τῆς χοϊκοῦ, οὕτω φορέσαμεν ἐ τὴν εἰκόνα τῆς ἐπερανίης· χοϊκὸν κενόν * ἀνθρώπων εἶναι λέγων, (Ϟ) πρωτόπλαστον Ἀδάμ· ἐπερανίον ἢ, (Ϟ) ἀνωθεν καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ἐλλάμψαντα λόγον· εἶτα γινόμενος ὡς ἐφω, ἐν ὁμοιώσει τῆς παρὸς ἡμᾶς ὁ κατὰ φύσιν υἱὸς ἔλαβε θούλου μορφῆν, ἢ ἡμᾶς ὁσὺ ἐν

conversus; id est ab illis avertens se, qui neque videre neque audire volebant, contumacibus videlicet, caecamque mentem gerentibus, totum se praebebat amatoribus suis; in eosque intuens, beatos dixit oculos videntes vel potius visuros, quae prae ceteris ipsi primi spectabant. Haec ergo ita locutus est, ut in communi consuetudine fit. Verumtamen hoc nos sedulo cognoscere debemus; nempe haec videre, haud corporeorum oculorum actionem significare, sed oblectationem potius quam pii homines ex Christi donis percipiunt. Veluti si quis dicat: « ille bona tempora vidit » pro « bonis temporibus fruitus est. » Et illud: videas utinam tempora bona Hierusalem! quod in psalmis dicitur, pro eo intelliges: utinam tibi contingat potiri bonis Hierusalem, supernae illius scilicet et caelestis! Nam quod ii qui Christi miraculorum fuerunt spectatores, haud per se omnino absoluteque beati fuerint, quis dubitare queat? Plurimi enim Iudaei Christum Deo digna operantem viderunt: neque tamen omnes appellare beatos merito possumus: nam neque crediderunt, neque gloriam eius mentis oculis viderunt.

Sed age quomodo beati dicti sunt oculi nostri? Vel quid demum hi viderunt? Vidimus in forma Dei patris Deum Verbum, propter nos hominem factum: patris adessorem, inter nos versantem, id est forma nostra vestitum; ut nos sibi conformes faceret, per sanctificationem atque iustitiam, nobis imprimens divinitatis suae pulchritudinem, intellectualiter nimirum ac spiritaliter. Rei huius testis Paulus, ita scribens: sicut enim terreni imaginem gessimus, ita caelestis quoque imaginem gessimus; terrenum vanumque hominem esse dicens, primum illum creatum Adamum; caelestem autem, illud quod desuper ex substantia patris effulsit Verbum. Deinde factus, ut dixi, in similitudinem nostram naturalis ille filius formam servi adsumpsit, ut nos servituti iugo alligatos, natu-

* Ps. CXXVII. 5.

* 1 Cor. XV. 49.

* ita cod.

raliter enim serva est creatura quaelibet, liberos efficeret, bona eius participantes: etenim filii appellati fuimus per ipsum et cum ipso. Pauper nobiscum effectus est, qui dives erat, ut hominis naturam ad suas opes extolleret. Mortem in crucis ligno gustavit, ut de medio auferret quae propter lignum evenerat transgressionem, ut contractam culpam elueret, mortisque a nobis tyrannidem procul pelleret. Vidimus cadentem Satanam; humiliatum, qui superbiebat; sine honore eum, qui antea adorabatur; eum qui Deus videbatur, sanctorum pedibus conculcatum. His enim potestas fuit attributa impuros spiritus increpandi.

Maxima est haec dignitas hominisque naturam excedens, immo uni congruens qui est super omnia Deo. Huius vero rei initium nobis fuit, manifestatum humana forma Verbum; increpabat enim impuros spiritus. Quamquam miseri Iudaei aiebant: hic non eiicit daemonia nisi ope Beelzebul principis illorum. Quarum vocum impietati occurrebat Dominus dicens: si ego ope Beelzebul eiicio daemonia, filii vestri quo iuvante eiiciunt? Quod si ego cum Dei Spiritu eiicio daemonia, profecto pervenit in vos regnum Dei. Nam si ego, inquit, homo aequae ac vos factus, nihilominus habeo congruae Deo potestatis efficaciam, utique ad vos tam grande tamque exitium bonum devenit. In me enim gloriatur hominis natura posse Satanam se calcare. Itaque ad nos pervenit regnum Dei, dum versans nobiscum Verbum, in carne ipsa operatur quae Deum decent. In hac nos conditione esse cognoscimus; beatique oculi nostri sunt: ineffabilem doctrinam eius audivimus: notitiam patris sui nos docuit: eum nobis propria in natura manifestavit: mosaicarum figurarum veritatem fecit conspicuam. Haec multi prophetarum cernere optarunt, plurimi quoque reges. Itaque

ζυγῶν δουλείας κατασιγμένους, φύσφ γὰρ δούλον ἐστὶ τὸ ποιηθῆναι, ἐλευθέρους ἀποφήνη, τὰ αὐτοῦ κερθαίνοντας· ἰσχυράσθη γὰρ υἱοὶ δι' αὐτὸν τε καὶ σὺν αὐτῷ· συνεπτώχευσεν ἡμῖν πλοῦσι· ὧν, ἵνα τὸ ἀνθρώπος φύσιν εἰς τὸ ἴδιον ἀγάγη πλοῦτον· ἐγύσατο θανάτου διὰ ξύλου καὶ σαυροῦ, ἵν' ἐκ μέσης ποιήσῃ τὸ διὰ ξύλου παράβασις, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς δὴ τούτοις αἰτίματα καταλύσῃ, καὶ τὸ καθ' ἡμῶν τυραννίδος ἀποσῆσθαι θάνατον· εἰδομῶν πεσόντα τὸ σατανᾶν· ἐν ταπεινώσει, τὸ ἀλαζόνα· ἄτιμον, τὸ ποτὲ προσκυνοῦμενον· τὸ ἐν ὑπολήψει θεότητος, ὑπὸ πόδας ἁγίων· ἔλαβον γὰρ ἕξασίαν πνεύμασιν ἀκαθάρτοις ἐπιτιμῶν (1).

Ἄξιωμα ἢ τοῦτο πάμμεγα καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπου φύσιν, ὅ μόνον παρέπον τῷ πάντων ἐπέκεινα θεῷ· ἀρχὴ ἢ τοῦτε γέγονεν ἡμῖν, ἐν ἀνθρωπίαι μορφῇ πεφηνῶς ὁ λόγος· καὶ γοῦν ἐπέπληττε μὲν τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν· ἔφασκον ἢ οἱ τάλανος Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ οὐκ ἐβάλλε τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῷ δαιμονίων· πρὸς ταύτας αὐτῶν τὰς ἄνοσιους φωνὰς ὑπήντα λέσων ὁ κύριος· * εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; εἰ δὲ ἐγὼ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἅρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· εἰ γὰρ ἐγὼ, φησιν, ἄνθρωπος καθ' ὑμᾶς γεγονώς, ἔχω οὕτως τὸ θεοπρεποῦς ἕκαστος τὸ ἐνεργεῖν, ἐφ' ὑμᾶς κατέβη τὸ οὕτω μέγα καὶ ἐξείρητον ἀγαθόν· εὐδοκιμεῖ γὰρ φησὶ ἢ ἀνθρώπος φύσιν ἐν ἐμοὶ πατήσα τὸ σατανᾶν· οὐκ ἔν ἐφ' ἡμᾶς ἔφθασεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, τὸ καθ' ἡμᾶς γεγονότος λόγος καὶ μὴ σαρκὸς ἐνεργούντος τὰ θεοπρεπῆ· ἐν τούτοις ὄντας ἐμυσσοῦ· τεθέαμεθα· καὶ μακάριοι γεγόνασιν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοί· ἠκούσαμεν αὐτὸν τὸ ἀρήτης μυσαγωγίας· ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰ περὶ τοῦ θεοῦ καὶ πατρός· ἔδειξεν ἡμῖν αὐτὸν ἐν ἰδίᾳ φύσει· ἐμφανῆ κατέστησε τὸ διὰ Μωϋσέως τύπων τὸ ἀλήθειαν· ταῦτα πολλοὶ τὸ προφη-

* Matth. 5 II. 27.

1) Agitur de potestate exorcismorum quam ecclesiae suae Christus contulit.

τῶν ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, πλείστοι ἢ ἢ βασι-
 λείς· κὴ γῆεν εὐρήσομαι ποτὲ μὲν λέγοντας· *
 δεῖξον ἡμῖν κύριε τὸ ἔλεός σε, κὴ τὸ σωτή-
 ριον σε δῶς ἡμῖν· ἔλεος γὰρ σωτήριον ὀνο-
 μάξεται τὸ υἱόν· ποτὲ ἢ πάλιν· * μνήσθητι
 ἡμῶν κύριε ἐπὶ εὐδοκίᾳ τὸ λαὸς σε, ἐπίσκε-
 ψαι ἡμᾶς ἐν τῷ σωτηρίῳ σε· τὸ ἰδεῖν ἐν τῇ
 χρηστέῳ τὸ ἐκλεκτῶν σε, τὸ εὐφρανθῆναι
 ἐν εὐφροσύνῃ, κὴ τὸ ἔθνος σε· ἔθνος ἢ ποῖον
 ἐστὶ τὸ ἐξελεγεμένον ἐν Χριστῷ παρὰ τὸ θεὸν κὴ
 πατρός, ἐξηγήσεται λέγων ὁ σοφώτατος Πέ-
 τρος * πρὸς εὐδὴ διὰ κρίσεως εὐδοκιμηκότας·
 ὑμεῖς ἢ γένος ἐκλεκτῶν, βασιλείου ἱεράτευ-
 μάς, ἔθνος ἁγιον, λαὸς εἰς σωτηρίαν, ἵνα
 τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τὸ ἐκ σκότους ὑμᾶς
 καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς.

Ἰδοὺ νομικός τις ἀνίστη ἐκπεριζῶν αὐτὸν κ. τ. λ.

A. I. 111.

Νομικὸν (1) ἐν τούτοις φησὶν ὁ εὐαγγ-
 γελιστὴς, τὸ νομοῖσθον, κατὰ γὰρ τὸ παρὰ
 Ἰουδαίων συνῆθαι, ἦγεν τὸ οὐδὲν εἶδε-
 ναι τὸ νόμον, οὐ μὴν ἔτι κὴ εἶδὸτα κὴ ἀλή-
 θειαν· εὐδὴ ἐνόμισε συναρπάσαι Χριστὸν κὴ
 ἐπὶ τίσιν, ἐρῶ λογοποιοῖ τις ἀθυροσο-
 μεῖν εἰωθότες, ἅπασαν ἀπεφρότιαν τὴν
 Ἰουδαίων χώραν, κὴ αὐτὴν ἢ τὴν Ἰερουσαλὴμ,
 κατηγοροῦντες Χριστοῦ, κὴ φάσκοντες, ὅτι
 τὸ μὲν διὰ τὸ Μωϋσέως ἐντολὴν ἀνόητον εἶ-
 ναι φησὶ, κἀνὰ δὲ αὐτὸς εἰσφέρει διδάξ-
 ματα· ἦσαν ἢ τὸ πισευσάντων ἰδὴ τιεῖς, οἱ
 τοῖς παρὰ ἐκείνων ἀντέπραπτον λόφοις, ἀπο-
 δεχόμενοι πανταχοῦ τὸ εὐαγγέλιον σωτή-
 ριον κήρυγμα· ἐθέλησας τοῖνον ὁ νομικός,
 ἦγεν οἰθηθεῖς δύνασθαι παρὰ δεῦσαι Χριστὸν εἰς
 τὸ λαλῆσαι τὴν Μωϋσέως, ἦγεν ἢ δι' αὐ-
 τοῦ λαληθείσης ἐντολῆς, κρείττονα τὸ παρὰ
 ἑαυτοῦ διδασκαλίαν εἰπεῖν, πρόσαι πει-
 ράζων αὐτὸν κὴ λέγων· τί ποιήσας, ζωὴν
 αἰώνιον κληρονομήσω; κὴ ὑποκρίσεως προ-
 ραίσι, κὴ γνώμης ἐπιπλάσσει· κὴ τιμᾶν ὑπο-
 κεινόμενον, διδάσκαλον ὀνομάζει, ὡς ἂν
 διὰ τὴν χρησιολογίαν ἢ ἐν αὐτῷ κεκρυμμένη
 δολοφύνη πείρα· ἀλλ' εἶπεν ἂν τις αὐτῷ τὸ
 εἶδόντων ἢ κὴ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυ-
 στήριο· εἰ νόμον ἠπίσασο, κὴ ἢ ἐν αὐτῷ

comperiemus modo quidem dicentes: « ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, et salutare tuum da nobis. » Salutaris quippe misericordiae nomine filium designant. Rursus aliquando: « memento, Domine, in beneplacito populi tui; visita nos in salutare tuo; ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad laetandum in laetitia cum gente tua. » Quacnam autem sit gens electa in Christo a Deo patre, edisseret sapientissimus Petrus homines fide praestantes alloquens: « vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. »

Ecce quidam nomicus surrexit tentans illum etc.

Nomicum appellat heic evangelista legis peritum secundum Iudaeorum consuetudinem, nempe hominem qui credebatur legem cognoscere, etsi aliter res se habebat. Hic putavit posse a se Christum decipi. Quanam autem in re, iam dicam. Garruli quidam homines, effreni lingua uti soliti, universam Iudaeorum regionem concursabant, ipsamque Hierusalem, Christum criminantes, cum dicerent ab illo Moysis legem inutilem pronunciari, novasque doctrinas invehi. Erant tamen iam nonnulli credentes, qui illorum sermonibus contradicebant, et evangelicam Servatoris praedicationem prono animo admittebant. Volens itaque nomicus, vel potius sperans, posse a se Christum irretiri, ut aliquid contra Moysem, id est contra legem per eum latam diceret, melioremque esse adfirmaret doctrinam suam, accedit tentans eum dicensque: quid agam, ut vitam aeternam consequar? Nimirum cum hypocrisi procedit fictaque mente; et honorare simulans, magistrum appellat, ut sub blandi sermonis velamine tentatio eius lateret. Atqui aliquis incarnationis mysterium minime ignorans fortasse huic diceret: si legem

1) De nomico videsis copiose disserentem Arsenium apud nos class. AA. T. X. p. 553-557.

scires, reconditaeque illic doctrinae vim, profecto etiam scires, ab eo quem tentas, res occultas non ignorari, etique corda accedentium patescere. Magistrum dicis, quem audire non sustines; honorare simul, quem decipere speras. Et vides adhuc nomici improbam loquendi rationem. Nam quum dicere posset: quid agam ut salver, sive Deo placeam, ab eoque mercedem recipiam; his omissis, Servatoris vocabulis utitur, ridiculum plane se exhibens. Nam quia solebat universalis servator Christus de vita aeterna ad sibi accedentes perpetuo loqui, nomicus hic de se magna sentiens, utitur illius vocibus. Sed enim si vere esses, o nomicus, discendi cupidus, utique ab eo quae ad vitam aeternam conferunt audivisses: nunc quia maligne tentas, nihil aliud audies quam quae a Moyse priscis hominibus praescripta fuerunt; quae quidem constat ne aeternam quidem vitam, sed praesentem tantummodo mercedis loco contulisse, malaque avertisse, et paulo meliora bona retribuisse. Nam si volueritis, inquit, mihi auscultare, terrae bona reeducabitis; sin vero obtemperare mihi recusabitis, gladio consumemini.

Dixitque illi: recte respondisti etc.

Nomico referente quid esset in lege, ut malitiam eius puniat, mentemque improbam Christus, qui omnia novit, coarguit, recte respondisti ait; hoc fac, et vires. Atque ita speratam praedam amisit nomicus, ruptum est fraudis rete. Ergo nos illi inclamemus Hieremiae voce: praeda fuisti, captus es. — Praeda amissa, ad iactantiam devolvitur, a dolo ad superbiam; nam vitia eum alternatim circumveniunt. Interrogaverat enim non quia discere vellet, sed ut ait evangelista, quia

κεκρυμμένης θεωρίας τῆ δυνάμει, οὐκ ἂν ἠγνόησας ὃν παρᾶρξεν ἐπαχίρειας, εἰδοτά τὰ κεκρυμμένα, καὶ καθ' ὅρῳ ἰσχύοντα τὰς τῶ προσιόντων αὐτῷ καρδίας. διδάσκαλον ἀποκαλεῖς, μανθάνων οὐκ ἀνεχόμενον ὑποκρινή τιμᾶν, παραρπάσαι προσδοκῶν ἄφθ' ὃς μοι πάλιν τὸ κακόν φθεις εἰς λόγους τῶ νομικῆ (1); ἐξῆν μὲν γὰρ εἰπεῖν τί ποιήσας, σωθήσομαι, ἦγεν ἀρέσω θεῶ, καὶ τὸ παρ' αὐτοῦ λήψομαι μισθόν; ἀλλ' ἄπεινα μὲν ἀφίσει κέρηται ἢ μᾶλλον τῶ τῶ σωτήρος φωναῖς, ἢ ἑαυτοῦ κεφαλῆς καταχέων τὸ γέλωτα (2). ἔσπ' ἄρ' ἔθος ἦν τῶ πάντων σωτήρι Χριστῷ περὶ ζωῆς αἰώνιης ἀγαλλεῖσθαι συγχῶς τοῖς προσεῖσιν αὐτῷ, ἀγαλλεῖσθαι ὡς ἔφω ὁ παρᾶυτος νομικός, τῶ αὐτοῦ κέρηται φωναῖς; ἀλλ' εἴτερ ἦσθα φιλομαθῆς ἀληθῶς, ὦ νομικῆ, ἦκυσας ἂν παρ' αὐτοῦ τὰ εἰς ζωὴν ἀποφέροντα τὸ αἰώνιον· ἐπεὶ ἢ περᾶρξας κακούργος, οὐδὲν ἔτερον ἀκούση, πλὴν ὅτι μένον τὰ διὰ Μωϋσεως τοῖς πάλαι τεθεασισμένα· ἄπερ προδίλως οὐδὲ τὸ αἰώνιον εἶχε ζωὴν ἀντιμισθίαν, ἀλλὰ τὸ ἐνταῦθα δεδομένον, τῶ τε κακῶν ἀπαλλαγῆν, καὶ τὸ χρησιώτερον ἀντίδοσιν. * ἐὰν γὰρ θέλητε καὶ ἰσακούσθητε με, φησί, τὰ ἀσάθ' ἢ γῆς φάρεσθε· ἐὰν ἢ μὴ θέλητε, μηδὲ ἰσακούσθητε με, μάχαιρα ὑμᾶς κατεδέται.

Εἶπε δὲ αὐτῷ ἀρεῶς ἀπεκρίθης κ. τ. λ.

Πλὴν ἀπαγγέιλαντος τῶ νομικοῦ τὰ ἐγκείμενα τῷ νόμῳ, κολάζων αὐτοῦ τὸ πονηρίαν, καὶ τὸ δύστροπον ἐλέγχων φρόνημα Χριστὸς ὁ πάντα εἰδὼς, ὀρθῶς ἀπεκρίθης ὁσπὶ τοῦτο ποίη καὶ ζῆση· σκπέπτωκε ἢ θήρας (3) ὁ νομικός, ἐρράγη ἢ ἀπάτης τὸ λῖνον· οὐκὼν ἐπιφωνόμενον αὐτῷ τὸ διὰ τῶ Ἱερεμίας φωνῆς, ἠρεῦθης καὶ ἐλήφθης. — Ἀποτυχὼν ἢ θήρας, σκεκύνλισαι πρὸς φιλοδοξίαν· ἐξ ἀπάτης, εἰς ὑπεροψίαν ἀλλήλαις ὡσπερ αὐτὸν αἰ κακίαι κινεῶσιν· ἠρώτησε γὰρ οὐ μαθεῖν θέλων ἀλλ' ἢ, φη-

Luc. XXV.

(1) Corderius in sua lat. catena a loci sensu prorsus aberrans scribit: *verum incitat me rursus cae-*
coethes in sermonem legisperiti.

(2) Perverso rursus sensu Corderius: *ut eum risu haberet.*

(3) Corderius, mendose legens θήρας, ait: *iurisperitus a ianua.* Item voc. ἠρεῦθης vertit *venabatur*,
pro praeda fuisti. Sed omnia huiusmodi animadvertere iam desinam; est enim id prope inutile vel certe
odiosum, praesertim quia scriptores omnes multifariam labimur.

σιν ὁ εὐαγγελιστὴς, θέλων ἑαυτὸν δικαιοῦσαι ἄθρη ἢ ὅπως ἐκ φιλαυτίας τὸ ἴσου καὶ ὑπεροφίας, ἀναίδω ἀνεφώνη· καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον; τίς ἐστὶν ὄδῳ, φησὶν, ἵνα τοῦτον ὡς ἑμαυτὸν ἀγαπήσω; ὑπερέχω πάντων· εἰμὶ νομικός· κρίνω πάντας, οὐ κρίνομαι παρὰ τινος· δικάζω, καὶ οὐ δικάζομαι πάντων διαφέρω· πάντων κρείττων τυγχάνω· πᾶσιν ὀπιτάτω· πάντες με χηρίζουσιν, ἐγὼ ἢ χηρίζω οὐδεὶς· τίς μου ἄρα ἐστὶ πλησίον, ἵνα τοῦτον ὡς ἑμαυτὸν ἀγαπήσω; οὐδεὶς αὐτῷ, νομικῆ, καὶ πάντων ἐπέκλινα σαυτὸν ἀποφέρεις; κατήνεγκε πῶ ὄφρην· μέμνησο τοῦ λέγοντος παροιμιασοῦ· * οἱ ἢ ἑαυτοῖς ὀπηνώμονες, σοφοί· ὄντως ἐν τοῖτοις ἢ τῆς ζωῆς δύναμις ἐν τῷ ἀγαπᾶν (ὧ) θεὸν καὶ πλησίον, οὐκ ἀλλαττομένοις ὅφ' ἡμῶν, ἀλλ' ὀπιτενομένοις ὑπὲρ τὰ μέτρα τὰ ἰουδαϊκά, καὶ τῆς ὀπιτάσεως ἐμπαυχομένης δύναμι τοῖς εἰρημένοις ὀπιτάμασι· τὸ γὰρ ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ψυχῆς, καὶ ἰσχύος τὸ θεὸν ἀγαπᾶν, ὑπεξάγει τὸ πρὸς χηρίματα, τὸ πρὸς ἰδονήν, τὸ πρὸς κενὴν δόξαν ἀγάπην· ὀξάγει κοσμικῆς διαθέσεως, κλεκτὸν ἀπὸ κόβου καθίστησι, σωμάτως Χριστῷ, καὶ τὸ ὅλον εἰπαῖν, χηριστιανὸν ἐξ ἰουδαίου ποιεῖ· ἢ τὸ πρὸς τὸ πλησίον ἀγάπην καλῶς νοσημένη, ὅταν μὴ πρὸς τὸ ὁμοειδὲς ἢ μόνον, ἀλλὰ πρὸς πᾶν τὸ ὁμογενές, ἀκόλυθον τῇ πρὸς θεὸν ἀγάπῃ καθίσταται· προσλαμβάνουσα καὶ τὸ κατὰ μίμησιν Χριστοῦ, τὸ μὴ μόνον ὡς ἑαυτὸν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτόν· ὥστε θεῖναι πῶ ψυχὴν ὑπὲρ τῆς φίλων, ὅπως ὁ κύριος πεποίηκεν· ἐπαινεθεὶς μὲν τοι ὑπὸ τῷ σωτήριος ὁ νομικός, ὡς καλὴν τὴν ἀπίστησιν ἐποιήσατο, πῶ ἀλαζονεῖαν ὀξέρρηξεν· οὐδένα εἶναι πλησίον ἑαυτοῦ τιθέμενος, ὡς οὐδεὶς ὄντος αὐτῷ καὶ τὸ δικαιοσύνην ἐφαμίλλει· τοιαῦτα δὲ φρονῶν οἷα ἐκείνους ὁ φαρισαῖος, ὁ λέγων· οὐκ εἰμὶ ὡς οἱ λοιποὶ τῶ ἀνθρώπων· οὐκ εἶδως ὡς τοῦτο διαφθείρει τὸ δικαιοσύνην, τὸ μὴ ἐξ ἀγάπης ὁ πράττει ποιεῖν· ἐνδεὴς οὖν καὶ ὄδῳ τὸ ἀγάπης ἀλλοσκεῖται· πάντως μὲν καὶ τὸ πρὸς θεὸν, οὐ

semet iustum ostendere studebat. Et videtis quomodo et sui nimis amans et simul timidus impudenter respondet: et quis est meus proximus? Quis est hic, inquit, ut eum tamquam me ipsum amem? Ego enim cunctis emineo, legis doctor sum, sententiam dico in omnes, nemo in me; iudico et non iudicor, excedo dignitate omnes, cunctis praesto, cunctis impero. Quis est, inquam, proximus meus, ut hunc ceu me ipsum diligam? Nemo igitur, o legis doctor, tibi est comparandus? Cunctis superiorem te facis? Demitte supercilium, memento quid dicat proverbiorum auctor: sui ipsius cognitores, sapientes sunt. Revera in his tota vitae virtus consistit, in Deo scilicet amando ac proximo: quae quidem a nobis praecepta non immutantur, sed ultra iudaicam mensuram extenduntur: cuius extensionis virtus, praedictorum praeceptorum utrumque complectitur. Namque ex toto corde et anima et viribus Deum amare, expellit amorem divitiarum, voluptatum, vanaeque gloriae; abstrahit a mundi affectu, a mundo separat, Christo copulat; atque ut summatim dicam, christianum ex iudaeo facit. Item proximi amor recte intellectus, nempe si erga non unam gentem fuerit, sed erga omne nobis conaturale genus, caritatem erga Deum subsequitur; adiciens etiam, per Christi imitationem, ut ne tantummodo secuti nosmet ipsos proximum diligamus, verum etiam supra nos; in tantum, ut animam quoque pro dilectis hominibus ponamus, quod fecit Dominus. Porro laudatus a Salvatore nomicus quod pulchrum responsum fecisset, in superbiam erupit, neminem sibi proximum esse statuens; quasi nemo iustitiae merito secum certare posset. Ita apud se existimans ceu pharisaeus ille qui aiebat: non sum sicut ceteri hominum. Nempe ignorans, iustitiam corrumpi, nisi quod fit, caritate fiat. Et hic itaque caritate carere convincitur; neque illa tantummodo erga Deum, sed sine dubio etiam

* Prov. XIII. 10.

illa quae tendit in proximum, quandoquidem is neminem sibi proximum iudicat. Exploratum quippe est, cum qui fratrem quem videt non diligit, non posse Deum quem non videt diligere.

Homo quidam descendebat etc.

Animadvertite quomodo proximum designat Salvator, non ex genere illum definiens, non virtute probans, sed ex sola natura denotans, narratione quam facit de quodam a latronibus male mulcato, cui misericordiam abs quovis homine deberi ait, ita ipsa natura exigente. Insuper in ea parabola docet, facilius proximum connaturalia a non superbo inveniri, quam a superbo: samaritanus enim sacerdote et levita melior apparet: hi enim semivivum iacentem, et suprema calamitate correptum praeterierunt, nulla humanitate commoti, neque caritatis oleum ei affundentes, sed inclementem potius crudelmente indolem retinentes. Contra vero alienigena et samaritanus implevit caritatis legem. Audi ergo etiam parabolam. Suscipiens autem Iesus etc.

Ei imponens illum in iumentum suum etc.

Alioqui vero, quia uti scriptum est, homo quum in honore esset, non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis, atque omni beluina ac effreni cupiditate laborare coepit; factus generis nostri inchoatio Christus, qui peccatum nescivit, in se ipso primo nos ostendit beluinarum harum cupiditatum victores. Ipse enim infirmitates nostras suscepit, morbosque gestavit. Propterea dixit, quod illum cui medebatur in iumentum suum imposuerit, in se enim nosmet ferebat, quia membra sumus corporis eius. Sed et in publicum hospitium duxit; hospitium ecclesiam vocans, quae cunctos excipit continetque. Neque enim iam, secundum legalis umbrae typicque cultus angustias audiemus: non intrabit Ammanita ac Moabita in ecclesiam Dei; sed euntes, docete omnes gentes. Itemque:

μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ γε πρὸς τοὺς πλησίον, ἐμφανῶς, ὅπως οὐδὲ εἶναι τινα πλησίον ἑαυτοῦ λογίζεται· δῆλον ἦ ὅτι ἀδελφὸν οὐκ ἀγαπῶν ὃν ἑώρακεν, οὐ δύναται θεῶν ἀγαπᾶν ὃν οὐχ' ἑώρακεν.

* Ἀνδραπὸς τις κατέβαινε κ. τ. λ.

Ὁρα ἢ πῶς δείκνυσιν τοὺς πλησίον ὁ σωτὴρ τίς ἔστιν, οὐ γένει διορίζων, οὐκ ἀρετῇ δοκιμάζων, ἀλλὰ τῇ φύσει σιμᾶπτων, διηγουμένους περὶ τῆς θανά πεπονθότος ὑπὸ λησῶν, ὃ φιλιανθρωπία παρὰ πάντος ἀνθρώπου προσήκει, τοῦτο δὲ φύσει αὐτῆς ἀπαιτούσης· συνεπιδείκνυται ἢ ἐν τῇ παραβολῇ καὶ τῆτο, ὅτι μᾶλλον εὐρίσκει τὸ κατὰ φύσιν πλησίον ὁ μὴ τετυρωμένος, ἢ περὶ ὁ τετυρωμένος· σαρμαρείτης γὰρ ὑπὲρ ἱερέα καὶ λεβίτην· ὅτι οἱ μὲν κείμερον ἡμιθνήτα καὶ ἐν ἐσχάτοις ὄντα κακοῖς, ἀντιπαρήλαθον, οὐδὲν ἐπ' αὐτῶ πεπονθότες ἀνθρώπινον, ἐ τὸ εἶς ἀγάπης ἔλαιον ἐπιστάξαντες, ἀσυπαθῆς ἢ μᾶλλον ἢ ἀπινές ἐσχινοῦτες τὸ φρόνημα· ὃ γε μὴ ἀλλοθῆς καὶ τελῶν ἐν σαρμαρείταις πεπλήρωκε τὸ ἀγάπης τὸ νόμον· αἴνε γοῦν καὶ τὸ ὠραβολῆς. Ὑπολαβῶν ἢ ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ.

* Ἐπιβιάσας εἰς αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτήνος κ. τ. λ.

* Ἄλλως ἢ, ὡς καὶ τὸ γεγραμμένον *, ἀνθρωπῶν ἐν τιμῇ ὃν οὐ σιμῆκεν, ἀλλὰ ἐξυμνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς, καὶ πᾶσαν μὲν ἐπιθυμίαν βοσκηματώδη καὶ ἀκόλαστον κατηνῆρωσεν ἀπαρχὴ γροῦμωθῶν τῆς γένους ἡμῶν ὁ Χριστός, ὁ μὴ εἰδὼς ἀμῆτιαν, ἐν ἑαυτῷ πρῶτον εἰδὼς τούτων τὴ κτηνωδῶν παθῶν ὑπερανυβάντας ἡμᾶς· αὐτὸς γὰρ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάσασεν· διὰ τοῦτο εἶπεν, ὅτι τὸ τυχόντα τὸ θεραπεύειας, ἐπὶ τὸ ἴδιον ὑποζύγιον ἀναβίθασεν· ἐν ἑαυτῷ γὰρ ἡμᾶς ἔφερον, ὅτι ἐσμὲν μέλη τῆς σώματος αὐτοῦ· ἀλλὰ μὴν, καὶ εἰς πανδοχεῖον ἀπήγαγε· πανδοχεῖον ἢ, ἢ ἐκκλησίαν καλεῖ, τὴ πάντων ζῳομένω δεκτικῆν καὶ χωρητικῆν· οὐκέτι γὰρ κατὰ τὸ σενὸν τὸ νομικῆς σκιάς καὶ ἐν τύποις λατρείας ἀκούσομεν *, οὐκ εἰσελεύσεται Ἀμμανίτης καὶ Μωαβίτης εἰς ἐκκλησίαν Θεοῦ, ἀλλὰ πο-

v. 30.

E. I. 179.

v. 31.

* L. 114.
B. I. 106. D.
E. I. 180. D.
* Ps. XLVIII. 21.

* Dent. XXIII. 3.

* Matth.
XXVIII. 29.

ρθείντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη *
 κ̅, ἐν παντὶ ἔθνεϊ ὁ φοβούμενος τὸ κύριον κ̅
 ἐργαζόμενον δικαιοσύνην. Λεκτὸς αὐτῷ
 ἔστῃ * κ̅ ἀπαγαγόν, μείζονος ἐπιμελείας
 ἤξιωσε· κ̅ γὰρ τὸ ἐκκλησίας συλλογείσθαι
 ἐκ τῆς τῆ πολυθεΐα νεκρωμένων ἔθνων,
 αὐτὸς ἦν ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῇ, κ̅ τὸ γεγραμ-
 μένον, οἰκῶν κ̅ ἐμώλωπατόν, κ̅ πᾶσαν
 πνευματικὴν δωροδότην χάριν· ὅθεν κ̅ τῷ
 προεσῶτι τὸ πανδοχεῖν (ἰουδαίῃ δ' ἂν ἔδει
 τῶρον ἐπέχεν τὸ ἀποσὸλν κ̅ τὸ μετ' αὐ-
 τῶν ποιμένων κ̅ διδασκάλων) εἰς οὐρανοῦς
 ἀνιῶν ἴδωκε δύο δηνάρια, προνοεῖν ἐπιμε-
 λῶς τὸ ἠρώσθηκότος· κ̅ ἀροσθεῖς, ὡς εἰάν τι
 προσδαπανήσης, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχουσθαι
 με ἀποδώσω σοι· δύο δηνάρια, τὰς δύο
 δραχμάς φησί, τὴν τε διὰ τὸ νόμον Μωϋ-
 σείως κ̅ τὸ προφητῶν, τὴν τε διὰ τὸ εὐαγ-
 γελίον δοθεῖσαν κ̅ τὸ ἀποστολικὸν δραχμά-
 ξων· κ̅ ἀμφοτέρας ἐνδὸς οὐσας θεῶ, κ̅ μίαν
 εἰκόνα τὸ ἄνω κ̅ ἐνδὸς βασιλείας φερέσας, ὡς
 τὰ δηνάρια, κ̅ τὸ αὐτὸν μὲν χαρακτῆρα τὸ
 καρδίας ἡμῶν διὰ τὸ ἱερῶν λογίων ἐσφρα-
 γιζόμενας κ̅ ἐντυπούσας, ἐπέπερ κ̅ ἐν αὐ-
 τὰς κ̅ τὸ αὐτὸ πνεῦμα λυάληκεν· ἔρρετω γὰρ
 Μάνης, κ̅ πρὸ αὐτοῦ Μαρκίον, οἱ ἀθεώτα-
 τοι, δραφύροι θεοῖς ταύτας μερίζοντες (1)·
 ἐνδὸς γὰρ βασιλείας ἐστὶ τὰ δύο δηνάρια, κ̅ κ̅
 ταυτὸν κ̅ ὁμοτίμως δοθέντα τῷ προεσῶτι
 τὸ πανδοχεῖν παρὰ Χριστῶ· ἃ δὲ κ̅ λαβόν-
 τες οἱ τὸ ἀσιωπῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες, κ̅
 μὴ πόνων κ̅ ἰδρώτων τὸ διδασκαλαῖς πλα-
 τύναντες, κ̅ οἰκοθεν προσδαπανήσαντες, κ̅
 διὰ τὸ δαπάνης μᾶλλον αὐξήσαντες (τοῦ-
 τον γὰρ τὸ νοητὸν ἀργύριον οὕτως ἂν δαπανᾷ-
 ται, μὴ μισθῶν ἀλλ' αὐξήσῃ, ὅπερ
 ὁ τὸ διδασκαλαῖς λόγος ἐστίν) ἐπανέρχο-
 μένω τῷ δεσπότη κ̅ τὸ τελευταίαν ἡμέραν,
 ἔρσιν ἕκαστος· κύριε, δύο δηνάρια δέδωκάς
 μοι· ἰδοὺ προσδαπανήσας οἰκοθεν, ἕτερα
 δύο κεκέρδηκα· δι' ὧν τὸ ποίμνιον ἠύξησα
 κ̅ ἀποκριθεῖς ἐρεῖ· εὐ δοῦλε ἀγαθὲ κ̅ πιστῆ,
 ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε κατα-
 σήσω· εἰσὶ εἰς τὸ χαρὰν τὸ κυρίῳ σε.

in omni gente, qui timet Dominum et ope-
 ratur iustitiam, acceptus est illi. Et sic deduc-
 tatur aegrum, maiore adhuc cura pro-
 secutus est. Nimirum in ecclesia, quae ex
 gentibus polytheismo mortuis constat, Chri-
 stus ipse versatur, uti scriptum est, ha-
 bitans et inambulans, et spiritalem omnem
 suppeditans gratiam. Unde et hospitii prae-
 fecto (hic autem figuram gerere creden-
 dus est apostolorum et reliquorum post
 ipsos pastorum ac magistrorum) cum in
 caelum abiit, duos dedit denarios ut di-
 ligentem aegroti curam impenderent. Ad-
 dens etiam: et si quid supererogaveris,
 ego quum rediero reddam tibi. Duos dena-
 rios dicit testamenta duo, nempe illud
 a Moysis lege prophetisque, et hoc ab
 evangelio atque apostolicis constitutioni-
 bus datum; quae ambo a Deo sunt, unam-
 que imaginem superni uniusque regis prae-
 se ferunt, ut denarii solent; eundemque
 cordibus nostris characterem per sacras do-
 ctrinas imprimunt ac repraesentant; quo-
 niam utrumque unus et idem Spiritus dic-
 tavit testamentum. Facessat enim Manes,
 et ante eum Marcion, irreligiosissimi homi-
 nes, qui diversis diis ea attribuerunt. Unius
 profecto regis ambo denarii sunt, eodem-
 que actu ac valore dati praefecto hospi-
 tii a Christo. Quos quidem acceptos sanctis-
 simarum ecclesiarum pastores, nec sine
 labore ac sudoribus ampliantes, et de pro-
 pria etiam erumena aliquid proferentes, et
 usu potius augentes (hoc enim spiritale ar-
 gentum impensis non minuitur, sed auge-
 tur, cuiusmodi reapse est doctrinae magi-
 sterium) revertenti postrema die Domino
 dicent unusquisque: Domine, duos dena-
 rios dedisti mihi: ecce insuper mea indu-
 stria expensum, duos alios lucratus sum,
 quibus gregem amplificavi. Ille vero re-
 spondens dicet: euge, serve bone et fidelis;
 quia in paucis fuisti fidelis, super multa te
 constituam; intra in gaudium Domini tui.

(1) Hanc Marcionis cum Manete impiam consensionem narrat etiam sanctus Epiphanius haeres. XLII.

Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

Merito Dominus interrogavit, quemnam e tribus proximiorum se demonstrasse patienti existimaret? Illic autem, illum puto, inquit, qui misericors fuit. Non enim sive sacerdos sive levita proximus fuit patienti, sed qui misertus est eius. Tunc ait Christus: vade, et tu fac similiter. Est enim inutilis sacerdotii dignitas his qui eam sortiti sunt; item iis qui videtur legis periti, hoc nomine appellari non prodest, nisi factis ipsis iustam famam obtineant. En caritatis corona textitur ei qui proximum adamavit. Erat hic samaritanus, non tamen idcirco abiectus. Propterea testatus est discipulorum princeps, beatus nimirum Petrus his verbis utens: vere comperimus, non esse personarum acceptorem Deum; sed in omni gente quisquis eum timet, et operatur iustitiam, acceptum illi esse. Recipit enim omnes bonorum operum studiosos virtutis amans Deus, eosque diligit, et amicorum loco habet, ac futuris bonis dignatur.

Mulier quaedam Martha nomine excepit illum in domum suam.

Verumtamen ut haec historia demonstrat, magnum quid est et pretiosum hospitalitatis officium. Testabitur et sapientissimus Paulus dicens: hospitalitatis nolite oblivisci. Talis erat Martha quae Dominum hospitio excepit, quam imitari praeclarum est: sicuti etiam sororem eius cupidissimam discendi Mariam, quae Domini pedibus adsidens, doctrinis eius mentem suam complebat. Erudiit item hoc factu discipulos suos Servator, ut cognoscerent qualiter quoque modo in hospitium suorum domibus diversari debeant. Oportet enim ingressos non tam supinari ad oblectationes, ne harum causa videantur apud aliquos hospitari, sed ut potius hospites suos sacris divinisque doctrinis impleant. Verumtamen ii qui victum iis largiuntur, occurrant hi-lares alacresque, non tam ut dantes quam

Τις οὖν τούτων τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεννηέναι τοῦ ἐμπροσθέντος εἰς τοὺς ληστές;

Εἰκότως ὁ κύριος ἤρετο, τίνα τῶν τριῶν πλησίον ᾔχέσθαι νενομίκε τῷ πεπονθέντι; ὁ δὲ, ὁ ποιήσας, φησί, τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ· οὔτε γὰρ ὁ ἱερεὺς, οὔτε ὁ λεβιταὶς πλησίον γέγονε τῷ πεπονθέντος, ἀλλ' ὁ οἰκτιρῶν αὐτὸν καὶ πρὸς ταῦτα Χρῆστος, πορεύεσθαι καὶ σὺ ποίει ὁμοίως· ἀνόνητον γὰρ τὸ ἐξερωσύνης ἀξίωμα, τοῖς λαχοῦσιν αὐτὸν, καὶ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι νομομαθεῖσι, τὸ ὠνομάζεσθαι νομομαθεῖς, εἰ μὴ δι' αὐτὸν εὐδοκίμοισι τῶν ἔργων ἰδοῦν γὰρ ἀπέπλεκται τῆ ἀγάπης ὁ σέφανος τῷ τῷ πλησίον ἠγαπηκότεν· σαρμαρείτης ἔσθ' ἦν, ἀλλ' οὐκ ἀπόβλητος· διὰ τοῦτο μεμψύχηκεν ὁ πρῶτος ἐν μαθηταῖς, τοῦτέστιν ὁ μακάριος Πέτρος, ὡς πῶς φησας· * ἐπ' ἀληθείας καταλαμβάνομεν ὅτι οὐκ εἶμι προσωπολήπτης ὁ θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνη ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ποιῶν δικαιοσύνην, δικτὸς αὐτῷ ἔστι προσίεται καὶ ἅπαντας ἑσθ' τῶν ἀγαθῶν ἐπιτηδεύματων ἐρασᾶς ὁ φιλάρετος κύριος, καὶ ἀσπάζεται, καὶ γνησίως τίθεισι, καὶ τῶν ἁλοῦντων ἀξιοῖ ἀγαθῶν.

Γυνὴ ἐξ τῆς ἐνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

Πλὴν καὶ τῆ ἰσορίαν, μέγα τι ζῆλον καὶ ἀξιοτιμῆτον, ὁ δὲ φιλοξενίας ἔβλεπε· καὶ μεμψυρήσει λέγων ὁ σόφιστος Παῦλος *· τῆ φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· τοιαυτὴ τίς ἡ Μάρθα ὑποδεχομένη τῷ κύριον, ἦν καλὸν καὶ μιμῆσασθαι· ὡσαυτε καὶ τῆ φιλομαθεύσατόν αὐτῆς ἀδελφὴν Μαρίαν, ἡ τοῖς τῶ σωτήρος ποσὶ προσέκλισσα, τῶ παρ' αὐτοῦ διδασκάλων πῶ ἐαυτῆς ἐμπίπλεσι φρίνα· ὀνήνησι ἢ πάλιν καὶ διὰ τούτων ὁ σωτὴς ἑσθ' ἑαυτοῦ μαθητῆς, ἢν εἶδειεν, ὅπως τε καὶ τίνα ἔβλεπον, τῶ τῶ ἐπιτερομένην αὐτῶν οἰκίαις ἐδραμάσθαι ζῆλον· δεῖ γὰρ εἰςβάλλοιτας, οὐκ ὡπιουῖσθαι μάλλον εἰς ἀνάσεις, οὔτε μὴν ὅλως δοκεῖν ταύτης ἕνεκα τῆ αἰτίας, καταλύειν παρά τισιν, ἀλλ' ἵνα μάλλον αὐτῶν ἐπιμεσώσασθαι μαθημάτων θεῶν καὶ ἱερῶν· οἱ δὲ τῶ ἔσαν αὐτοῖς ἀνδρῶνοντες, ὡπαντάτωσαν ἰλαροὶ καὶ πρόσθυμοι·

A. I. 116.
E. I. 189. B.

* Act. X. 31.

A. I.

A. I. 116. B.

* Hebr. XIII. 2

οὐχ' ὡς διδόντες τι μᾶλλον, ἀλλ' ὡς αὐ-
τοὶ λιηλόμοιοι, καὶ διττὸν βόσκον· πρῶτον
μὲν γὰρ τὴν παρὰ τὴν ξενιζομένην ἐντροφί-
σσαι μισαγωγίαις· εἶτα πρὸς τούτῳ, καὶ τὴν
καὶ φιλοξενίας κερδανοῦσαι μισθόν· ὅπως ἰδο-
μοιοι ἢ εἰς ἐσίαν ὄσῳ ἀδελφούς, μὴ ὡσε-
πασάσωσαν περὶ πολλὴν δακρυόειαν, μὴ ζη-
τείτωσαν τὰ ὑπὲρ χεῖρα καὶ χεῖραν· λυπεῖ
γὰρ πανταχοῦ ἐν παντὶ πράγματι τὸ ὡσε-
τόν· ἐνεργάζεται μὲν γὰρ τοῖς φιλοξενείν
ἐθέλοισι, ὄνον καμάτε καὶ τοῖς ἐσιωμένοις
εὐρίσκειται ἀρέξενον.

ΚΕΦ. ΙΑ΄.

1. 1. Ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ πᾶσι προσευχόμενον.

1. f. 137. Καὶ τοι θεὸς ὅστις ἀληθινός, καὶ υἱὸς τῆς
ἐκείνου πάντα θεοῦ, καὶ ὁμογενὴς μὲν αὐτὸς τῇ
κτίσει τὰ πάντα, δι' ὧν ἂν εὐ ἔχει καὶ σώ-
ζηται· δεῖται ἢ ὅλως αὐτὸς οὐδενός· πλή-
ρης γὰρ ἔστι φησὶν αὐτός· * τίνας ἔν ἐν χρεία
καθεστῆναι φαίη τίς ἂν αὐτὸν, πάντα ἔχον-
τα φυσικῶς τὰ τῆς πατρὸς; ἔφη γὰρ ἐναρ-
γῶς *, ὅτι πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἐμά-
θῃ· ἔχει ἢ ὁ πατήρ τὸ εἶναι πλήρης ἀγα-
θῶν πάντος καὶ θεοπροσῶπων ἀξιοματων ἐσι-
δὲ τούτου καὶ τοῦ υἱοῦ· καὶ τούτο εἰδότες οἱ
ἅγιοι λέγουσιν ὅτι ἐκ τῆς πληρώματος αὐ-
τοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν· * τί δὴ οὖν οὖν
προσεύχεται, φησὶν, εἰ πλήρης ἐστὶ, καὶ οὐ-
δενός ὅλως δεῖται τῆς πατρὸς; πρὸς τούτο
φασὶν ὅτι δίδωσι μὲν αὐτὰ τῷ μὴ σαρκῶς
οἰκονομίας ὁ βόσκος, τὸ εἰ πρὸς ἔλοιτο πλη-
ροῦν τὰ ἀνθρώπινα, καιροῦ καλοῦντος εἰς
τούτου· εἰ γὰρ ἔφαγε καὶ πῖπαιεν, ὑπνετὲ
μετεσχηκῶς εὐρίσκειται, τί τὸ ἄτοπον καὶ
εἰ τοῖς καθ' ἡμᾶς συγκαταστήσῃ μί-
στοις, καὶ ἀνθρώπιναν δικαιοσύνην ἀποπλη-
ρῶν, οὐκ ἀνεπιτηδύτων ἐποίειτο τὴν προσβ-
λήν; ἵνα ἡμᾶς διδάξῃ μὴ βραδύτως εἶναι
πρὸς τούτο· σιωπῆσαι καὶ ἢ μᾶλλον λιτῶς,
οὐκ ἐν παλατεῖαις ἐσώτας μέσαις (ἔδρων γὰρ
τούτου τῆς Ἰουδαίων τινες, γραμματεῖς δὲ εἰ-
σιν οὗτοι καὶ φαρισαῖοι, φιλοδοξίας ἀφορ-
μὴν τὸ ἄχρημα ποιούμενοι) καταμόνας δὲ
μᾶλλον, ἡσυχῇ τε καὶ ἀνακεχωρημένως, καὶ
οἷον μόνως μόνω λαλοῦντας θεῷ, καθαρῶ

ut accepturi; idque duplici ex causa; pri-
mum quidem quia hospitem suorum frequen-
tur doctrinis; deinde etiam quia hospita-
litate mercedem consequentur. Dum au-
tem convivio excipiunt fratres, ne multo
ministerio distraherentur, nec praeter id
quod ad manum usumque fuerit, quicquam
requirant: molestum enim est ubique et
in omni re quicquid est nimium: nam et
eos qui exhibere hospitalitatem vellent,
remoratur; et iis qui recipiuntur hospitio
grave est.

CAP. XI.

Cum esset in quodam loco orans.

Quum verus sit Deus, filiusque supre-
mi Dei, et ipse creaturis omnia distribuat
per quae bene habeant et conserventur;
quumque nulla re prorsus indigeat, quia
plenus, ut ait, est; cuiusnam rei usum opor-
tari ab eo quisquam dicat, qui omnia natu-
raliter habet quae patris sui sunt? Dixit
enim manifeste: omnia quae pater habet,
mea sunt. Est patris proprietatis, ut omni
re bona sit plenus Deoque dignis muneribus.
Id vero proprium quoque filii est:
cuius rei sancti homines gnari aiunt: de
plenitudine eius nos omnes accepimus. Cur
ergo iam orat, inquit aliquis, si plenus
est, et nulla re caret quam habet pater?
Ad haec dicimus, dispensationis in carne
modum, concedere ei facultatem humana
officia, si velit, implendi, quum occasio
id tulerit. Nam si comedit et bibit, et som-
no indulsisse comperitur; quomodo sit ab-
surdum, dum in nostrae naturae finibus
versaretur, et humanae iustitiae daret ope-
ram, eum non incongruas preces frequen-
tasse? ut nos doceret ne ad id genus officii
torperemus, sed orationi animum intende-
remus haud in mediis plateis stantes (id
quod factitabant Iudaei nonnulli, scribae
nimirum ac pharisaei, iactantiae occasio-
nem inde capientes) sed solitarii potius,
tacite atque seorsum, soli cum solo Deo
colloquentes, pura minimeque distracta

mente. Oportebat enim bonae omnis atque utilissimae rei cuiuslibet initium nobis fieri atque magistrum, haud alium magis, quam ipsum qui in cunctis princeps est, atque omnium preces excipit.

Ait autem illis: cum oratis dicite,
pater noster. etc.

O magna liberalitas! o incomparabilis unique ipsi conveniens clementia! Suam nobis largitur gloriam, servum ad liberi dignitatem subvehit, patrem appellare concedit nobis Deum, ceu in filiorum ordine constitutis. Ab ipso autem hoc quoque munus accepimus; quam rem testabitur sapiens Iohannes dicens: quotquot autem eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Filii enim efficiunt per genituram spiritalem, quae nobis accidit haud a corruptibili semine, sed a verbo Dei viventis permanentisque, sicuti scriptum est: voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut sinus initium-aliquod creaturarum eius. Namque ita sanctorum apostolorum quidam locutus est. Quin adeo et ipse Christus, rei viam evidentem ostendit dicens: nisi quis genitus fuerit ex aqua et Spiritu, non potest introire in regnum Dei. Immo vero, oportet enim quaedam etiam penitiora vobis dicere, ipse nobis factus est tam splendidae pretiosaeque gratiae via, ianua, occasioque, cum sibi nostram similitudinem induit. Sumpsit enim servi formam; quamquam, prout intelligitur et est reapse Deus, liber est, ut sua nobis communicaret. Solus enim suapte natura ipse liber est, qui solus filius est illius qui omnia excedit et universalis est dominus, patris inquam natura sua vereque liberi. Nam quod ad nativitatem perducitur, subditam habet creanti se cervicem. Canit itaque melodius, aitque ad eum: quoniam omnia serviunt tibi. Quod autem nostra ad se transferens, sapiente ratione sua nobis communicaverit, testis aderit mysteriorum eius

Ἐ ἀποθεωσάσῃ ἡμῶν ἕδῃ γὰρ ἀγαθοῦ παν-
τός κἢ ἐπωφελεστάτη πράγματος ἀρχὴν κἢ
διδάσκαλον, οὐχ' ἕτερόν τινα ἡμῖν ἡμέτερος
μᾶλλον, ἀλλ' αὐτὸν τ' ἐν πᾶσι πρωτεύον-
τα κἢ τὰς παρὰ πάντων δεχόμενον λιτάς.

Εἶπε δὲ αὐτοῖς ὅταν προσεύχησθε, λέγετε
πάτερ ἡμῶν κ. τ. λ.

Ἡ πολλῆς ἀφθονίας, ἣ γαληνότητος
ἀσυγκρίτου κἢ μόνου προεούσης αὐτῶν πῶ
ἰδίαν ἡμῖν χαρίζεται δόξαν, ἀναβιβάζει
τὸ δοῦλον εἰς ἐλεύθερον ἀξίωμα, πατέρα
καλεῖν ἐφήσι τ' Θεόν, ὡς ἐν υἱῶν τάξῃ γε-
νημένους παρ' αὐτοῦ ἢ κἢ τοῦτο μὴ τῷ
ἄλλων ἐσχίκαμην κἢ μὲντηρησὶς λέγων
ὁ σοφὸς Ἰωάννης περὶ αὐτῶν * ὅσοι ἢ ἐλα-
βον αὐτὸν, ἔδωκεν αὐτοῖς ὄψωσιαν τέκνα
Θεοῦ γενέσθαι μεμορφόμεθα γὰρ εἰς υἰό-
τητα, διὰ γενήσεως τ' πνευματικῆς, τε-
λεμμένης ἐν ἡμῖν οὐκ ἐκ σποράς φθαρτῆς
μᾶλλον, ἀλλὰ διὰ λόγον ζῶντος Θεοῦ κἢ
μένοντος, καθὰ γέγραπται βλαβηθεὶς γὰρ
ἀπεκύνθη ἡμᾶς λόφῳ ἀληθείας, εἰς τὸ εἶναι
ἡμᾶς ἀπαρχὴν τινὰ τ' αὐτοῦ κτισμάτων
ἔφη γὰρ οὕτω τίς τ' ἀγίως ἀποστόλων * κἢ
αὐτὸς δὲ πρὸς Χριστὸν, τ' τ' πραγμάτος ὁδὸν
ἐναργῆ καθίστη, λέγων * ἐάν τις γεννη-
θῆ ὄψωσιαν κἢ πνεύματος, οὐ δύναται
εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τ' Θεοῦ μᾶλλον
ἢ, δεῖ γὰρ πρὸς ἡμᾶς (1) καὶ τι τ' ἀπορ-
ρήτων εἰπεῖν, αὐτὸς ἡμῖν γέγονε τ' οὕτω
λαμπρῶς Ἐ ἀξιοκτῆτες χάριτος ὁδοῦ, κἢ
θύρα, κἢ ἀφορμὴ, τ' πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν
ὑπελθόντων ἔλαβε γὰρ δοῦλε μορφήν, καί
τοι καθ' ὃ νοεῖται κἢ ἔστιν Θεός, ἐλεύθερος
ὢν, ἢν ἡμῖν τὰ αὐτοῦ χρῶσινται μόνος
γὰρ κἢ φύσιν ἐλεύθερος αὐτὸς, ὅτι κἢ μό-
νον ἔστιν υἱὸς τ' τὰ πάντα ὑπερικείμενος κἢ
κατεξουσιάζοντος τ' ὅλων. φύσις τὴ κἢ ἀλη-
θῶς ἐλεύθερος πατρός· πᾶν γὰρ τὸ παρενεχ-
θὲν εἰς γενέσθαι, δοῦλον ὑπέχθη τῷ κτίσαν-
τι, τ' ἀχένας· ἡ ἀλλὰ γούνη ὁ μελωδός, κἢ
φισὶ πρὸς αὐτόν· ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα
σιν * ὅτι ἢ τὰ ἡμῶν εἰς αὐτὸν μεταθεῖς,
οἰκονομικῶς ἔδωκεν ἡμῖν τὰ αὐτοῦ, ται-

A. f. 119.

* Joh. I. 12.

* Luc. I. 18

* Joh. III. 5

* Ps. CXXIII. 61.

1) Nota indicium, recitatum ad populum fuisse homiliarum more hanc explanationem; sicut alibi vocabulum vocabitur carissime id ipsum innuit.

II. Cor. VIII 9

σώσεται γράφων ὁ ἑαυτοῦ μυστηρίων ἱε-
 ρεργός, ὁ πάνσοφος Παῦλος * ὅτι πλού-
 σιος ὢν, ἐπτώχισεν, ἵν' ἡμεῖς τῇ αὐτοῦ
 πτωχείᾳ πλητῶσμεν. πτωχεία μὲν γὰρ
 τῷ Θεῷ λόγῳ, τὰ καθ' ἡμᾶς, ἵπτοι τὰ ἀν-
 θρώπων· πλούτη δὲ τῇ ἀφθάρτῃ φύσει,
 τὸ λαβεῖν τὰ αὐτοῦ ὡς ἐν ἔστι τὸ εἰεθε-
 ρον ἀξίωμα, ὡς ἔπειτα ὡς μάλιστα τοῖς εἰς
 υἰότητα κεκλημένοις αὐτοῦ ἢ τούτου, ὡς
 ἔφω. τὸ δῶρον ἔφη γὰρ πρὸς ἡμᾶς *, κὶ
 πατέρα μὴ καλέσητε ἐπὶ τῆ γῆς, εἰς γὰρ
 ἔστιν ὁ πατὴρ ὑμῶν, ὁ οὐράνιος· πάντες ἢ
 ἡμεῖς, ἀδελφοί ἐσε· ἵνα γὰρ γένηται καθ'
 ἡμᾶς, διὰ τοῦτο ἀπεπλουτήκαμεν ἡμεῖς
 ἢ πρὸς αὐτὸν ἀδελφότητα· κελύει τοίνυν
 παρρησιάζεσθαι τε κὶ λέγειν ἐν προσώ-
 χαις πατέρα· οικονομικώτατα ἢ λίαν δι-
 δοσι κἀκείνο τοῖς προσώχοις ἐνοεῖν·
 εἰ γὰρ πατέρα καλοῦμεν Θεόν, καὶ
 τῆς οὕτω λαμπρᾶς ἡζιώτητος τιμῆς, πῶς
 οὐκ ἀξίως ἢ τετιμηκότες πολιτῶμεθα;
 τοῦτό τις ἔφη τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ * εἰ
 πατέρα ἐπικαλεῖσθε ἢ ἀπροσωπολήπτως
 κρίνοντα κὶ τὸ ἐκείσε ἔργον, ἐν φόβῳ ἢ
 ἢ παροικίας ὑμῶν χροῖον ἀνασφάσητε.

* Matth. XXIII. 9.

* I. Petr. I. 17.

Ἁγιασθῆτω τὸ ὄνομά σου.

A. C. III. 1

* Is. I. 11

Ἁγιασθῆτω τὸ ὄνομά σου.
 Ἁγίασμου προσθήκην ἐγγράμ-
 ῳ Θεοῦ καλοῦμεν τῷ παναγίῳ Θεῷ; κὶ μὴ
 τοῦτο ἐστὶν οὐκ ἀμεμπτον παντελῶς· πλή-
 ρης γὰρ ἐστὶ, καθὰ φησὶν αὐτὸς *, ὅτι ἑαυ-
 τοῦ τέ, κὶ ἐν ἑαυτῷ παντέλειος, κὶ αὐτὸς
 ἐστὶν ὁ χορηγῶν τῇ κτίσει ἢ ἁγιασμὸν ὅτι
 ἰδίου πληρώματος· πρὸς δὲ αὐ τοῦτοις,
 εὐηθεῖς κὶ καταγέλαστος τὸ νομίζεσθαι ὅτι
 προσευχομένοις οὐκ ὑπὲρ γε μᾶλλον ἑαυ-
 τῶν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ ποιείσθαι τὰς λιτάς·
 τί οὖν ἄρα ἐστὶ τὸ ἁγιασθῆτω τὸ ὄνομά
 σου; φησὶν, ὅτι οὐκ ἁγιασμοῦ προσθή-
 κην ἐνυπάρχει Θεοῦ καλοῦσι τῷ ἐπὶ πάν-
 τας Θεῷ· τίς γὰρ ἐστὶν ὁ μείζων αὐτοῦ, κὶ
 προσδοῦναι τι δυνατόν; χωρὶς γὰρ πά-
 σης ἀντιλογίας, τὸ ἐλαττον ὑπὸ ἢ κρείτ-
 τον εὐλογεῖται· ἐκείνο ἢ μᾶλλον, ἑαυ-
 τοῖς τε κὶ πᾶσιν ὑπάρχει Θεοῦ καλοῦσιν·
 ἔτε φησὶν ἡμεῖς κὶ πιστεύομεν ὅτι Θεὸς ὁ
 φύσις ἐπὶ πάντας, ἁγίος ἁγίον ἐστὶ,

sacerdos sapientissimus Paulus scribens :
 qui quum dives esset, egenus est factus,
 ut nos inopia eius divites essemus. Etenim
 inopia instar Deo Verbo fuit, res humani
 generis participare; opum autem instar est
 hominis naturae, dum quae sunt Christi
 accipit; quas inter libertatis dignitas est,
 eos potissime decens qui ad adoptionem
 in filios sunt vocati. Iam et hoc ipsum, ut
 dixi, donum ipsius est. Dixit enim nobis:
 nolite patrem vobis vocare super terram;
 unus enim est pater vester caelestis: vos
 autem cuncti fratres estis. Nam quia unus
 ipse de nobis factus est, ideo frater-
 nitatem cum illo nacti sumus. Iubet itaque
 nos audere, et patrem in precibus invo-
 care. Sapientissime autem illud quoque
 orantes vult cogitare: nam si patrem ap-
 pellamus Deum, tamque splendide affecti
 honore fuimus, cur indignam honorare
 vitam degimus? Hoc quidam sanctorum
 apostolorum ait: si patrem invocatis eum
 qui sine personarum acceptione, secundum
 uniuscuiusque opus iudicat, cum timore
 incolatus vestri tempore conversamini.

Sanctificetur nomen tuum.

Num sanctitatis additamentum fieri pe-
 titum Deo sanctissimo? Hoc quidem pro-
 rus est improbable. Plenus est enim, ut
 ipse ait, se ipso, atque in se perfectissimus;
 immo ipse sanctitatem creatis rebus sup-
 peditat de plenitudine sua. Stultum insuper
 et ridiculum est existimare, eos qui orant
 non magis pro se, quam pro illo, preces
 effundere. Quid ergo sibi volunt verba
 « sanctificetur nomen tuum? » Dicimus,
 homines haud precari ut summo Deo san-
 ctitatis fiat accessio. Quis enim maior est
 illo, atque ei quicquam superaddere valens?
 Nam quod minor a maiore benedicatur,
 extra omnem controversiam est. Sed illud
 potius et sibi et cunctis ut eveniat orant.
 Cum consideramus et credimus Deum, qui
 natura sua supra omnes est, sanctum san-
 ctorum esse, tunc eius timorem mente nos-
 tra volentes, rectam et inculpabilem vi-

tam degimus; ut sic sancti effecti, ad Deum sanctum appropinquare possimus. Scriptum est enim: sancti estote, quia ego sanctus sum. Dixit vero aliquando Deus hierophanti Moysi: in appropinquantibus mihi sanctificabor. Ergo in nobis, inquit, sanctum esto nomen tuum; hoc enim heic vocabulum « sanctificetur » significat. Neque pro se ipsis tantum sed etiam pro universo mundo hoc orantes petunt. Etenim reputandum est, apud eos qui nondum veritatis lumen sunt adepti, neque fidem receperunt, contemni adhuc nomen Dei. Nondum quippe illis sanctum videtur ipsum augstum atque adorabile. Quum autem ipsis veritatis inbar illuxerit, ac veluti ex nocte et tenebris evigilaverint, vix tum denique cognoscentes quis quantusve sit, ipsum sanctum esse sanctorum confitebuntur. Quod vero haec ita se habeant, inde intelliges. Ait quidam de sanctis prophetis: Dominum ipsum sanctificate, et ipse erit tibi pavor: quod si illi confisus fueris, erit tibi in sanctificationem. Num ergo nos sanctum efficitur Deum, qui de propria plenitudine distribuit copiose creaturis quae sua sunt? Sine dubio autem hoc dicimus ab eo doceri, nempe ipsum sanctum credite; tunc enim eundem timebitis, atque ita vobis causa sanctitatis erit. De Christo item scriptum est: sanctificate eum, qui animam suam vilificavit, id est qui eam pensi non habuit, quam scilicet pro nobis posuit. Veruntamen a vobis sanctificetur, inquit, id est eum sanctum esse fateamini. Est enim revera suapte natura talis, quum sit Deus verus, et filius Dei. Nam sanctitas substantialis, neminis propria est, qui de non extantibus ad existendum productus fuerit, sed uni summae et super omnia naturae. Cum ergo credimus eum natura propria sanctum, hoc valet dictio « sanctificare eum » tunc simul confitemur Deum esse verum, et quidem a ceteris rebus se iunctum, et summo in culmine constitutum.

τότε (Ϟ) φόβον αὐτοῦ λαβόντες εἰς νοῦν, ὀρθήν τε καὶ ἀνεπίληπτων ὀπιτηδωμάτων ζῶν· ἵνα οὕτως ἅγιοι γεγιγότες, ἐγγυεῖσθε εἶναι θυνηθῶμεν τοῦ ἁγίου Θεοῦ· γέγραπται γὰρ * ὅτι ἅγιος ἔσσεσθε, ὅτι ἐγὼ ἅγιος εἶμι· ἔφη δὲ πού καὶ πρὸς (Ϟ) ἱεροφάντην Μωϋσέα· * ἐν τοῖς ἐγγύζουσίν μοι ἁγιασθήσονται· οὐκοῦν ἐν ἡμῖν. φησὶν, ἅγιον ἔσω τὸ ὄνομά σε· τοῦτο γὰρ δὴ τὸ ἁγιαθῆτω δηλοῖ· καὶ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ παντός τοῦ κόσμου, τοῦτο ᾧ καλέσιν· ἐννόησον γὰρ ὅτι παρὰ τοῖς οὐπὼ τὸ π' ἀληθείας πλεθίσασιν φῶς, μήτε μὴν π' πίσιν ᾧ ἀδὲξάμενοι, εἶτι καταπεφρόνται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ· οὐπὼ γὰρ αὐτοῖς ἅγιον εἶναι δοκεῖ, καὶ σεπτόν καὶ προσκυνητόν· ἐπὶ ἡ τὸ π' ἀληθείας αὐτοῖς ἐλάμψῃ φῶς, καὶ ὡς ἐκ νυκτὸς καὶ σκότους διαχρηγορήσασιν, μόλις τότε μαθόντες τίς τε καὶ ὅσῳ εἶσιν, ἅγιον ἁγίων ὁμολογοῦσιν αὐτόν· ὅτι τῷ π' οὕτως ἔχει, σωθήσονται ἐντεῦθεν· ἔφη τις ἡμῖν ἅγιον προφητῶν· * κύριον αὐτὸν ἁγιασάτε, καὶ αὐτὸς ἔσαι σοι φόβος· καὶ ἐὰν ἐπ' αὐτῷ πεποιθῶς ἦς, ἔσαι σοι εἰς ἁγιασμόν· ἄρα οὖν ἡμεῖς ἅγιον ἀποτελούμεν (Ϟ) Θεόν, τ' εἰς ἰδίῃ πληρώματ' διαμένοντα πλεθίσως τῇ κτίσει τὰ παρ' ἑαυτοῦ; ἀλλὰ πῶς ὡς ἐκεῖνο διδάσκων φάμεν αὐτόν, ὅτι ἅγιον εἶναι αὐτόν· πεισθεῖτε· τότε γὰρ αὐτόν φοβηθήσεσθε, ἔσαι ἡ εἰς ἡμῖν καὶ εἰς ἁγιασμόν· γέγραπται ἡ πάλιν περὶ Χριστοῦ· * ἁγιασάτε τὸ φανλίζοντα τὸ ψυχὴν τούτῃσι, παρ' οὐδὲν αὐτὴν ἡγήσατο· τέθεικε γὰρ αὐτὴν ὑπὲρ ἡμῶν· πλὴν ἁγιασθήσθε, φησὶ, παρ' ἡμῶν, τούτῃστιν ὁμολογήσθε ἅγιος· καὶ γὰρ ἐστὶ τοῦτο κατὰ φύσιν, Θεὸς ὢν ἀληθινός, καὶ υἱὸς Θεοῦ· τὸ γὰρ ἅγιον οὐσιωθῶς, πρέποι ἂν οὐθενὶ μὲν τ' εἰς οὐκ ἔντων εἰς τὸ εἶναι παρεννηγεμένων, μόνῃ δὲ τῇ ἀνωτάτῃ καὶ ὑπὲρ πάντα φύσει· ὅταν οὖν πιστεύωμεν ὅτι καὶ φύσιν ἅγιον ἐστὶ, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἁγιαζέμεν αὐτόν, τότε προσομολογοῦμεν ὅτι καὶ Θεὸς ὢν ἀληθινός, ἐστὶ δὲ κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν λοιπῶν, καὶ ἐν ὑπεροχῇ μεγίστη.

* Lev. XI. 44.

* Lev. X. 3.

* Is. VIII. 13.

* Is. XLIX. 7.

v. 2.

Ἰθλῆτω ἡ βασιλεία σου.

A. E. 100.

Ἄει γε μὴν βασιλεύοντος Ἰ Θεοῦ, καὶ κατακρατῆντος ὅλων, τί δὲ βούλεται τὸ, ἰθλῆτω ἡ βασιλεία σε; εἰσάσι τοίνυν ὀπιθυμοῦν οἱ τοῦτο λέγοντες ἐν προσευχαῖς, ἐπιλάμψαντα πάλιν ἰδεῖν ἐν κόσμῳ, Ἰ τὸ ὅλων σωτῆρα Χριστόν· ἦξει γὰρ ἦξει, καὶ καταβήσεται κριτῆς, καὶ οὐκ ἐν ὑφέσει τότε τῇ κατ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν δόξῃ Θεοσπερεῖ δορυφορούντων ἀγγέλων· ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον ἀπολογίας τοίνυν ὁ τότε καιρὸς, μᾶλλον ἢ δοκιμασίας καὶ ἀνταποδόσεως· πῦρ πυρῆσι παρὰ τοῖς ἀνόμοις, καὶ δίκῃ μακρὰ, διπνεκῆ κολασηρία· εἶτα πῶς ἰδεῖν ἐκείνον εὐχονται τὸ καιρὸν; ἄθρα δὲ μοι πάλιν Ἰ σωτῆρος τὸ εὐτεχνῆς, καὶ Ἰ ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πραγμάτων ἀξιοθαύμασον οἰκονομίαν ἐκέλευσε γὰρ διὰ προσδοχῆς αἰτεῖν αὐτὸν ἐκείνον ἢ ὄντως φρικτὸν ὀπισθῆναι καιρὸν, ἵνα εἰδῆεν ὅτι δεξιούδην αὐτῶν ἀναγκαῖον, οὐ βραθύμως ἢ παρεμένως, ἀσιοπρεπῶς γὰρ μᾶλλον, Ἐ κατὰ γε τὸ αὐτῶν δοκεῖν ἵνα σεφάνων αὐτοῖς εὐρεθῆ πρόξενος ὁ καιρὸς, καὶ μὴ πυρὸς καὶ δίκης· τοῖς γὰρ ἀνόμοις καὶ βεβήλοισι, πρόπει ἂν κατ' εἰδέναι τῶν ἰσῶσαν ὡς τῆτο λέγοντες, μονοεχὴ κατατιγόνται θεὸν, ὅτι μὴ θάττον αὐτοῖς ὁ Ἰ κολάζει καὶ καιρὸς ἀνίσχη καὶ φαίνεται· τοῖς ἐπιφλέγεται τις Ἰ ἁγίων προφητῶν· * οὐαὶ οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἡμέραν κυρίου· ἵνα τί; ὑμῖν αὐτῇ ἡ ἡμέρα Ἰ κυρίου, καὶ αὐτῇ ἐστὶ σκότος καὶ οὐ φῶς, καὶ γνόφος οὐκ ἔχων φέγγος· οὐκοῦν αἰτοῦσιν οἱ ἄγιοι Ἰ τὸ Ἰ σωτῆρ^Θ ἡμῶν ὀλοτελοῦς βασιλείας ἐπισθῆναι καιρὸν, ἅτε δὲ πεπονηκότων ἂν δεῖ, καὶ Ἰ ἦδη προειρησμένων αὐτοῖς ζητῶντες τὰς ἀμοιβὰς· τεθαρήκασι γὰρ ὅτι λαμψροὶ ὀδρασησονται τῷ κριτῇ.

v. 2.

Γενθῆτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

A. E. 150. b.

Ἄσιοπρεπῆς ἢ καὶ τοῦτο, καὶ παντὸς ἐπαίνε μεσόν· τὸ γὰρ ἐν γῆ βούλεσθαι κρατεῖν τὸ ἀγαθὸν θέλημα Ἰ Θεοῦ, τί ἂν ἕτερον εἴη, πλὴν ὅτι τὸ πάντας ἐθέλειν ἀπάσης ἀρετῆς ἀποτελεσεῖς εἶναι καὶ ἐπιστήμονας; οὕτω καὶ δεξπρέσαιν ἐν οὐρανοῖς ὧν ἄγιος

Adveniat regnum tuum.

Age vero quum Deus ab aeterno regnet, et universale imperium teneat, quid sibi volunt verba « adveniat regnum tuum? » Videntur itaque optare, qui haec dicunt orantes, videre rursus apparentem mundo universalem servatorem Christum. Veniet enim veniet, descendetque iudex, neque iam in humilitate nostra, sed cum digna Deo gloria stipantibus angelis, ut mundum iudicet. Defensionis erit ergo tempus illud, probationis ac retributionis: ignis praeparatus est improbis, et diutina poena, perpetuusque cruciatus. Cur ergo ut videant tempus illud, orant? Considera mecum rursus Servatoris sollertiam, et in omni re prudentiam admirandam. Iussit enim precibus postulare illius vere formidandi temporis adventum, ut cognoscerent oportere eos vivere haud ignave aut dissolute, sed potius ut sanctos decet, et uti Deo placet; ut praemia ipsis illud tempus conferat, non autem flammam ac poenam. Nam impiis atque impuris, nullatenus convenit dicere in precibus, adveniat regnum tuum. Sciant itaque quod ita precantes, propemodum incusant Deum, quod non citius ipsis punitionis tempus oriatur et superveniat. His sanctus quidam propheta in-clamat: vae iis qui diem Domini optant. Cur? haec vobis dies Domini, tenebrae erit non lumen, caligo luce omni carens. Ergo petunt sancti, ut Servatoris nostri universaliter regnatori tempus adsit; quoniam satis iam laboraverunt, et patratorem a se operum mercedem exquirunt. Confidunt enim, splendidos se coram iudice apparituros.

Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra.

Hoc quoque sanctos decet, et quamlibet laudem excedit. Nam velle in terra praevalere bonam Dei voluntatem, quid aliud est quam velle ut cuncti virtutem omnem exerceant eaque se imbuant? Sic excellenter se gerere sanctos angelos in

caelis dicimus. Scriptum est enim de ipsis: benedicite Domino omnes virtutes eius, ministri eius qui facitis voluntatem ipsius. Qui itaque ita dicunt, vires suppeditari postulant in terra degentibus, ut Dei voluntati obtemperent, et supernam caelestem imitentur vitam, eam scilicet quam sancti angeli agunt. Ut, quemadmodum Paulus ait, etsi in terra ambulantes, nihilominus in caelo conversentur. Insuper dicimus, peccati extinctionem cupere eos videre qui dicunt: fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra. Voluntas enim, ut dixi, summi Dei est, ut sancte in terra vivamus, atque ita primogenitorum ecclesiae, supernae inquam, imitatio et imago veluti quaedam in terris conspecta Christum oblectet.

Panem nostrum ob subsistendum
da quotidie.

Putant fortasse nonnulli, incongruum esse, et sanctis alienum, corporalia a Deo postulare, eamque ob causam ad spiritalem sensum id dictum transferunt; panemque eos petere dicunt non terrestrem non corporalem, sed illum potius caelo desuper descendentem vitamque mundo praebentem, sive ut aiunt, incorporeae vereque existentis substantiae, id est animae; quae quia non praeterit, proprie substantia est. Ego vero, sanctos quidem maxime decere, ut spiritualibus donis potiri studeant, nihil dubitans dixerim; et tamen illud cogitare par est, quod etiamsi panem petant vulgarem, atque id agere praeceperit eis Servator, nullo probro obnoxiam faciens supplicationem. Videsis enim quanam huic dicto sententia insit. Dum enim iussit petere eos panem, sive victum quotidianum, constat eundem ipsis insinuasse nihil ut possideant, sed sanctam potius paupertatem sectentur. Non enim habentium mos est petere, sed in penuria constitutorum. Si quis autem nulla re indigens, Deo om-

ἀγγέλους φασὲν γέγραπται ἡ περὶ αὐτῶν. * εὐλογεῖτε τὸ κύριον πάνσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, καταρχοὶ αὐτοῦ, ποιοῦντες τὰ θελήματα αὐτοῦ ἰσχύϊ τῶν ἡγεμονῶν δοθῆναι τοῖς ἐπὶ γῆς οἱ τοῦτο λέγοντες, ἵνα ποιῶσι τὸ θελημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἄνω καὶ ἐν οὐρανοῖς ἀπομιμῶνται πολιτείαν, ἣ παρά γε φημί τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις ἵνα ὡς ὁ Παῦλος φησὶν *, ἐπὶ γῆς ὡσεὶ πάντες, ἔχωσιν ἐν οὐρανῷ τὸ πολιτεύμα· πρὸς δ' αὐ τοῦτοι φασὲν, ὅτι τὸ ἀμύβριος τὸ ἀναίρεσις αὐτοῦσιν ἰδεῖν οἱ λέγοντες, ἡμνηθῆτω τὸ θελημα σε ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆ γῆς· θελημα γὰρ, ὡς ἔφωλ, τὸ ἐπὶ πάντας Θεοῦ, τὸ ἀγίως πολιτεύεσθαι ὅθεν ἐπὶ τῆ γῆς ἵνα τὸ πρωτοτόκων ἐκκλησίας, τὸ ἄνω φημί, μίμημα καὶ εἰκὼν ὡσπερ τις, ἡ ἐπὶ γῆς ὁρωμένη, κατὰ φρασίην Χριστόν.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον (1) δίδου ἡμῖν
τὸ καθ' ἡμέραν.

Οἴονται ἢ ἴσως τινές, ἀνάρμοσον εἶναι καὶ ἀπεικόδες ἁγίοις, τὸ αἰτεῖν παρὰ Θεοῦ τὰ σωματικὰ, καὶ ταύτης ἕνεκα τὴ αἰτίας ἀποφέρουσι τὸ εἰρημένον εἰς πνευματικὴν θεωρίαν· καὶ διὸ καὶ ἄρτον φασὶν αὐτοῦσιν αἰτεῖν, οὐκ ἐπίγμων, οὐ σωματικόν, ἀλλ' οὐκ ἢ μᾶλλον, τὸ ἄνωθεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνοντα, καὶ ζωὴν τὸ κόσμῳ παρέχοντα, ἢ ὡς φασιν, ἀληθεῖ οὐσία καὶ ἀσμάτων, τοῦτέστι τῆ ψυχῆ· αὐτὴ γὰρ διὰ τὸ μὴ βευσθὸν, κυρίως οὐσία ἐστίν· ἐγὼ δὲ ὅτι μὲν ἁγίοις πρέπει ἀν' ὅτι μάλιστα τὸ πνευματικῶν χαρισμάτων ἐπιζητεῖται μεταλαχῆν, φαίλω ἀν' ἐνδοξίας οὐδέν· πλὴν ἐκείνο ἄξιον ἰδεῖν, ὅτι καὶ ἄρτον αἰτῶσι κοινὸν, καὶ τῆτο δρᾶν αὐτοῖς προσέταχεν ὁ σωτὴρ, μῶμος παντὸς ἐλευθέραν ποιούνται τὸ πρόσοδον· ἄθρο' γὰρ ὁποῖος τοῖς εἰρημένοις ἐγκερυπται νοῦς· δι' ἃν γὰρ προσέταχεν ἄρτον αἰτεῖν, ἵτοι ἔσονται τὸ ἐφήμερον, δηλοῦ ἀν' εἶη δὴ πνεῦμα, μηδὲν ἔχουν αὐτοῖς ἐφίεις, ἀγίως ἀρεπῆ δὲ μᾶλλον ἐπιτηδεύειν πτωχείαν· οὐ γὰρ τὸ ἔχοντων τὸ αἰτεῖν, ἀλλὰ τὸ ἐν ἀνάγκῃ καθεσκότων· ἐὰν ἂν δὲ τις οὐ-

* Ps. CII. 21

* Philip. III.

A. t. 150. 15.

(1) Ignotum Graecis hoc vocabulum ἐπιούσιος, et evangelicis tantum paginis traditum, testatur Origenes de orat. ff. 27, cuius etymologicam explicationem sequitur noster Cyrillus.

δενός ἐν χρείᾳ καθεστῆώς, θεῶ τῶ πάντα εἰδοῖσι λέγει, ὁὗς ἄρτον ἡμῖν τὸ ἐφήμερον, δόξαιεν ἂν εἰρωνεύεσθαι μάλλον, ἢ τοῦν ἀληθῶς βούλεσθαι λαβεῖν ἄρτον ἢ τὸ ἐπιούσιον, οἱ μὲν εἶναι φασὶ τὸ ἵζοντά τε καὶ δοθησόμενον καὶ τὸ αἰῶνα τὸ μέλλοντα, ἵνα νοῦται πάλιν πνευματικῶς· οἱ ἢ καὶ εἰς ἐτέρας ἐνοχίας ἀποφέρουσι τὸ φωνῆν· ἀλλ' εἴωερ ἦν ἀληθῆς ὡς ἄρτεσ τὸ δοθησομένον καὶ τὸ αἰῶνα τὸ μέλλοντα μνήμην ποιοῦνται προσευχόμενοι, διὰ τί προσεπάγουσι τὸ, διδοε ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν; ἔσι γὰρ ἔτι διὰ τούτων ἰδεῖν, ὅτι τὸ ἐφημέρον τροφῆς ποιοῦνται τὸ αἰτησι, ὡς ἀκτῆμονες ὀηλονότι ἐπιούσιον ἢ τὸ αὐτάρκη νοεῖσθαι καὶ τὴ θεῶς πε τῶ λέξιν, καὶ ὁ μακάριος ἀποστόλος, βραχὺ ὠδολάλας, ἐπὶ τὸ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· ἔφη γὰρ αὐτὸν ἑαυτῶ κατασκευάσαι λαὸν θεούσιον *, ἀντὶ τὸ ἐπισκῆ, τὸ θεούσιον εἶπῶν, τοῦτέσι, τὸ ἀρκοῦντα, καὶ τὸ τελείως ἔχεν οὐχ ἡττώμενον.

* Tit. II. 13.

c. 1.

A. F. 137.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν κ. τ. λ.

Βούλεται χριστός καὶ ἀμνησικακῶς εἶναι ἑῦν ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ κύριος· ὡς ἀνεπιπλάκτως δύνασθαι λέγειν ἐν προσευχαῖς· ἄφες ἡμῖν, ὅτι ἀφῆκαμεν ὡ βιάσας πλούτη καὶ σοφίας καὶ γνώσεως· πρῶτον, αἰτεῖν ἐπιτάττει τὸ αὐτοῖς ἡμῶν τῶν τῶ ἀφῆσιν, εἰδ' οὕτως ὁμολογεῖν ὅτι πάντα τὰ καὶ πάντως ἀφῆσας καὶ αὐτοῖ· καὶ ἵνα οὕτως εἶπω, τὸ ἐνοχῆς αὐτοῖς ἀνεγκλικῶς μιμητὴν * ἐθέλῃσι ὀηέσθαι (ὦ) θεῶν, καὶ ἦν ἂν αὐτοὶ παράσχονται τοῖς ὀμολογούσι χριστότητα, ταῦτῶν ἐν ἴσῳ μέτρον ζητοῦσι λαβεῖν παρὰ τοῦ τὰ δίκαια ἵεροντο, καὶ κατοικεῖσθαι ἀπαντας εἰδοῖσι θεοῦ· καὶ μὴ τις οἴεσθῶ τοῖς τυχοῦσιν ἀπλῶς ἐξῆναι λέγειν, ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· οὐ γὰρ τοῖς οὐσίαν ἐν τῶ πλημμελεῖν ἔτι πρόποι ἂν λέγειν τὸ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· ἐκείνοις μάλλον οἵπερ ἂν εἶεν ἀποφοιτήσαντες μὲν τῶ ἡδὴ προεπατισμένων, ἀντεχόμενοι ἢ τὸ δὲ τῶ λοιπὸν ἐθέλῃν ἀγιοπρατῶς· δεῖ τοῖνυν αἰτεῖν παρὰ θεοῦ τὸ ἡμῶν τῶ ἀφῆσιν, προαφέντας ἡμᾶς τοῖς κατὰ τι τοῦν προσκεκρυκόσιν, ὅταν εἰς ἡμᾶς καὶ μὴ εἰς

* cod. μιμητῶς.

nia scienti dicat: da mihi panem quotidianum, ironice potius loqui videbitur, quam aliquid vere velle accipere. Panem vero ut ita dicam subsistentiae, alii dicunt venturum illum esse, id est in futuro saeculo dandum, ut denuo de spiritali cogitemus: alii autem ad alios quoque sensus id vocabulum transferunt. Sed enim, si forte verum sit eos orantes de pane loqui, qui in futuro saeculo dandus est, cur addunt da nobis quotidie? Hinc videlicet denuo patet, petere eos quotidianum panem, nempe ut pauperes. Subsistentiae autem panem, intelligere oportet sufficientem. Vocabulum hoc adhibuit, parum quid immutatum, beatus apostolus de omnium nostrum Servatore Christo. Ait enim ipsum sibi comparasse populum περιούσιον, loco επιούσιον dicens περιούσιον, id est sufficientem, statuque perfecto non inferiorem.

Et dimitte nobis peccata nostra etc.

Vult benignos esse et iniuriarum obli-viosos discipulos suos Dominus; ut irreprehensibiliter dicere possint in suis precibus: dimitte nobis, quia dimisimus. O altitudo divitiarum, et sapientiae ac scientiae! Primum, petere iubet peccatorum propriorum remissionem, deinde confiteri se quoque omnino veniam aliis daturus: atque ut ita dicam, haerentis sibi indulgentiae imitatore voluit fieri Deum; et quam ipsi exhibuerint conservis benignitatem, hanc pari mensura quaerunt consequi a iusto rerum datore, et omnium misereri solito Deo. Nec tamen quisquam existimet cuique indifferenter licere dicere, dimitte nobis peccata nostra. Non enim eos qui peccare pergunt decebit dicere, dimitte nobis peccata nostra; sed eos potius, qui a priore culpa recesserint, nunc autem sancte vivere studeant. Oportet itaque a Deo postulare peccatorum veniam, postquam iis qui nos laeserint pepercerimus; si tamen ii adversus nos, non autem in divinam supremamque peccaverint maiestatem.

Neque enim delictorum illorum, sed horum tantummodo quae in nos commissa fuerunt, potestatem habemus.

Et ne nos inducas in tentationem.

Usque ad hunc locum orationem recitat Lucas; Matthaeum vero comperimus addere: sed libera nos a malo. Habent autem haec dicta plurimam connexionem: est enim consecraneum ut si in tentationem non ingredimur, malo liberemur. Immo si quis dicat, liberari idem esse ac non ingredi in tentationem, a veritate non ablu- det. Dum autem sic loqui nos docet, haud sane molles aut timidos nos vult esse, quin potius viriles, et ad laudabile opus quodlibet alacres: insuper etiam modestos et pauperes spiritu; neque existimare, fore nos in omni prorsus tentatione superiores. Intolerabilis enim quandoque incidit in hominis animum consternatio, et confidentissimam quamque mentem tentationis pondus perfringit. Oportet itaque haud nimis audere in tentationibus, sed reputare potius mentis nostrae infirmitatem. Ergo deprecemur quidem tentari; occasione tamen necessaria vocante, tunc demum omni ex-prompta strenuitate decertandum est. Duplex vero est tentationum genus: aut enim aliquis a diversae sectae hominibus tenta- tur, aut ab ignominiae passionibus. Debe- mus itaque in his tam gravibus versan- tes malis, vel etiam ante quam eveniant, orare ac dicere: ne nos inducas in tenta- tionem. Sed cum ipsa tentatio ingruet, tunc resiste fortiter, carnem increpa, frenum menti iniice, opem a Deo pete. Tunc enim auxiliabitur, et victoriam concedet univer- salis Servator ac dominus.

Et ait ad illos: quis vestrum habebit amicum? etc.

Mirabilis haec est sententiarum ordo. Docuit enim Servator quemadmodum opus sit orare, seiscitantibus id sanctis aposto- lis. Sed oportebat, eos qui hanc tam ve- nerabilem salutaremque doctrinam accepe-

υἱὸν τὸ θεῖον καὶ ὑπεράνω ἡμῶν ἄμαρταν ἰδοῦσαν· οὐ γὰρ σκάνον ἡμεῖς ἰσμεν κύριοι, κείνον δὲ τὸ εἰς ἡμᾶς γενοτόων.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Μέχρι μὲν τούτου τὸ προσόχην ἴσῃσιν ὁ Λουκᾶς· ὁ δὲ Ἰε Ματθαῖος * εὐρίσκειται προσ- επενεγκόν· ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πονηρῆ· ἕνεστι ἢ τοῖς λόγοις πλείῃσι τίς ἀκολουθία· ἔφεται γὰρ πάντως τῷ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πει- ρασμόν, τὸ ἐκ τῆς πονηροῦ ῥυσθῆναι ἡμᾶς· ἢ τάχα πρ, ταυτὸν εἶναι· τις εἶπων τὸ ῥυ- σθῆναι τῷ μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τἀληθῆς· οὐκ ἀνάνδρες ἢ ἡμᾶς οὔτε δαλοὺς εἶναι βούλεται, ταῦτα διδά- σκων λέγειν, νεανικῶς ἢ μάλλον, καὶ ἐφ' ἅπα- σιν εὐτόλμους τοῖς ἐπιανεμένοις· πρὸς ἢ αὐ- τότοις, καὶ μεξίφρονας καὶ παχῆς τῷ πνεύ- ματι, καὶ μὴ νομίζον· ὅτι πάντα τὴ καὶ πάν- τως παντὸς ᾧεσόμεθα πειρασμοῦ· ἀφῆ- ρητον γὰρ ἔσθ' ἔτε κατεμπίπτει θεοῦ ἢ ἀν- θρώπου ψυχῆς, καὶ εὐτολμοτάτων σωθραῖ· φρόνημα τῆς πειρασμοῦ τὸ βάρος· χεῖ τὸίνυν μὴ καταθρασύνεσθ' πειρασμῶν, δ'ελογίζε- σθ' ἢ μάλλον ἢ ἐν ἡμῖν ὄξνοιας τὸ ἄσθενές· οὐκ οὖν ᾧξαιτόμεθα μὲν τὸ περιάρεσθαι· καιροῦ ἢ καλῆτος ἕως ἔξ ἀνάγκης εἰς τοῦ- το· τότε δὴ τότε παντὶ σθῆνὴν χρωμένους ἀσω- νίσεως χεῖ· διττὸν ἢ τὸ εἶδος τῆς πειρασμῶν· ἢ γὰρ τις ὑπὸ τῆς ἑτεροφρόνων περιάρεται, ἢ ὑπὸ τῆς ἀτιμίας παθῶν· δεῖ δὴ εὖν ἄρα τοῖς οὕτω θανοῖς ἐρομιλοῦντας κακοῖς, ἢ γοῦν οὐπω γενοτόας ἐν αὐτοῖς, προσέυ- χεσθᾶι τε καὶ λέγειν, μὴ εἰσαγάγῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν· ἐπιπιδῆσαν· τὸ ἢ πειρασμοῦ, τότε ὄξνοιας ἴσασο, ἐπιτίμησον τῇ σαρκί, χαλινὸν ἐπίθεες τῷ γῶ, αἰτησον ἐπικυρίαν· τὸ παρὰ θεοῦ· εἰσκηρῆσθ' ἢ τότε καὶ παρῆξ' τὸ νικᾶν ὁ τῶ σωτήρ καὶ κύρι· (1.

Καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον· κ. τ. λ.

Θαυμαστὴ τῆς ἐννοιῶν ἢ τάξις· εἰδὶδαξέ· μὲν γὰρ ὁ σωτήρ, τίνα δεῖ προσέυχεσθ' τρέ- πον, αἰτησάντων τῶ τῶ ἁγίω ἀποσέλω· ἀλλ' εἰμὸς εὖν τὸ σεπτὸν δὴ τῶ καὶ σωτή- ριον ἐσχηκῆτας μάθημα παρ' αὐτοῦ, ποιει-

(1) Si quis hanc Cyrilli explanationem orationis dominicae, cum parvis nominis opusculis Oricenis et Cypriani conferet, facile existimabit, utrumque auctorem a Cyrillo fuisse inspectum.

A. 1. 102
* Matth. VI. 13.

A. 1. 102
B. 1. 112.

ἔτι μὲν τὰς λιτάς κτ' ἃ δούετα τυσὺν, μὴ ἀνικέρωσ ἢ τῆτο δρᾶν μὴδὲ ἐραβύμως· εἴτα μὴ ἀνεσθέντας ἐν πρῶτης εὐχῆς, ἢ γοῶν κτ' δευτέρας, ἀνακόψαι τὰς ἱκετείας, ὡς οὐδὲν ἐχρούσας τὸ τρυῶν εἰς ὄνησιν· ἵνα τοῖνον μὴ τοῦτο πάθοιμι, μῆτε μὴν ἐν τῷ τοιαύτης μικροφυχίας ὑποσῶμι ζήμιαν, ἐν ἔβρω παρὰβολῆς διαδέκνουσιν ἐναργῶς, ὡς τὸ ἐραθυμον μὲν εἰς προσδοχὰς ἐπιζήμιον, ἐποφελεσάτη ἢ λίαν ἢ ἐν γε τοῦτοις ὑπομονή· φέρε δὴ μετασῆσωμι τὸ, ὡς ἐν τύρω παρὰβολῆς δεινύμιρον, εἰς ἀλήθειαν· ὄχλησον διὰ προσευχῆς· πρόσβι τῷ φιλαγάθω θεῷ, κτ' μάλα συχνᾶς· κἄν ἴδης μέλλεσαν τὸ χάριτος ἢ ἐπίδοσιν, μὴ ἀπεγνώσ τῷ προσδοκωμένων, μῆτε ἀπολιθῆσης τὸ προσκαμένης ἐλπίδος, ἐκείνο ἴσως λέγων καθ' ἐαυτὸν ἀμύτως· προσῆλλον πολλὰς, δευδάμουκα, εἰδένθλα, κτ' οὐ προσεδέχθην· οὐ γὰρ ἐκβέβηκε τι πρὸς πέρας, τὸ αἰτηθέντων παρ' ἐμοῦ· ἐκείνο δὲ μάλλον ἐνοήσθ κτ' σαυτόν· ὑπὲρ ἡμᾶς οἶδε τὰ καθ' ἡμᾶς ὁ τὸ ὄλων ταμίας· αἰτεῖς ἐστὶ ὅτε τὰ τὸ σὸν ἐπέκκα μέτρων· οἶδεν αὐτὸς ὁ διδοῦς, τὸ τὸ φιλοτιμίαις πρέποντα καιρῶν· ζῆν τοιγαροῦν ἡμᾶς ἐμφρόνως τὸ ὄμῃ κτ' ἐντόνας, τὰς πρὸς θεὸν ποιῆσαι λιτάς· κἄν εἰ γένοιτό τις τὸ αἰτημάτων ἀνάκλησις· τὸ γδ' ἀνιδρωτὶ πορισθὲν κτ' ἐξ' ἐτοίμω ληφθὲν, καταφρονεῖσθαι φιλεῖ.

Λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστάς κ. τ. λ.

Ἐνταῦθα τὸ λέγω ὑμῖν, ὅρκω δύναμιν ἀποπληροῖ· οὐ ψεύδεται ἢ θεός, κἄν ὅρκω δίχα γένηται τὸ ἐπηγγελλόμενον· ἀπροσάρισον ἢ ἀποφάνων πῶ ἡμῶν ὀλιγοπισίαν, ἐστὶ ὅτε ὅρκω βεβαίω ὄσθ' ἀπροσάρισον· τὸ ἢ ζητεῖτε λείων, τὸ πονεῖν ἐπιτάττει· πόνω γὰρ αἰεί πως, εὐροσκειται τὸ ζητούμενον· ὁ κρούων, τῇ χειρὶ προσεράττει τὸ θύραν, ἵνα τὸ τὸ κρεσμάτων ὄχλησιν οὐκ ἐνεργῶν ὁ τὸ ἐσίτας δεωσότης, ἀνοήκη κτ' οὐκ ἐκῶν· μάθε τοῖνον ἐκ τὸ καθ' ἡμᾶς πραγμαμάτων, τὸ ζήσιμα τὸ θήραν· κρέσον, ὄχλησον, αἴτησον· τοιοῦτως εἶναι ζῆν ὄσθ' αἰτουντάς τι παρὰ θεοῦ· ἐμφρόνως οὐκ ἐν τόνως εὐχέσθαι ζήν· κἄν ἀναβολὴ τις τὸ αἰτημάτων γένηται, μὴ ναρκᾶν μὴδὲ ἀφίστασθαι· γράσθαι γοῦν ὁ σο-

rant, facere quidem iuxta datam normam, sine fastidio tamen atque socordia: nec deinde, minime exaudita prima prece aut etiam secunda, cessare a precibus, ceu nullam utilitatem habentibus. Ne ergo id nobis accidat, neque ex hac pussillanimitate detrimentum patiamur, sub parabola forma perspicue ostendit, ignaviam nocere precibus, utilissimam autem esse perseverantiam. Age porro quod specie parabola ostensum fuit, in rei veritatem convertamur. Importune ora, accede ad benignum Deum persaepe; et si videris procastinari gratiae concessionem, ne animum despondeas, neque a suscepta spe excidas, ita fortasse tecum ipse insipienter loquens: accessi multoties, lacrymatus sum, oravi, neque tamen exauditus fui; neque quicquam a me exoptatum, recte successit. Illud potius tecum reputa: plus quam nos ipsi, res nostras videt omnium custos: petitis interdum quae supra tuam conditionem sunt: scit ille dator idoneum beneficiendi tempus. Debemus igitur nos prudenter simul et constanter preces nostras Deo offerre; etiamsi fiat aliquando petitionum repetitio. Nam quod nobis sine nostro labore datur, quodque facile accipitur, contemni solet.

Dico vobis, et si non dabit illi surgens etc.

Haec verba « dico vobis » iurisdictioni vice funguntur. Neque idcirco fallit Deus si forte absque iureiurando aliquid spondat; sed ut nulla nostrae fidei exiguitati excusatio sit, iureiurando interdum audientes confirmat. Verbo autem « quaerite » laborem imperat; nam labore plerumque res quaesita invenitur. Qui pulsat, manu ianua conculit, ut ictu molestiam non ferens aedium dominus, vel invitus aperiat. Discite igitur ex his quae apud homines accidunt, rei utilis acquisitionem: pulsa, molestus esto, ora: tales esse oportet qui aliquid a Deo postulant. Prudenter itaque et enixe orandum est. Et si forte dilatio aliqua exaudiendis precibus fiat,

non est torpendum neque desinendum. Scribit itaque sapientissimus Paulus: sine intermissione orate. Non mediocriter enim turbat diabolus, subitis interdum irretiens discriminibus, et ad varia peccata impellens. Tum praeterea congenita voluptarii affectus lex, carnis membrum inhaeret, repugnans legi mentis nostrae, sicuti scriptum est. Denique etiam adversarii verorum dogmatum haeretici. Quamobrem opus est precibus mutuis. Arma enim nostra haud carnalia sunt, ut at scriptura, sed potentia Deo.

Quis autem ex vobis patrem poscet filium panem, numquid lapidem dabit illi?

Rursus nos docet Servator aliud quiddam utilitate praecipuum. Aliquando enim ad benignum Deum accedimus preces oblaturi de re qualibet, prout cuique videtur: neque tamen discernentes interdum aut explorantes, quid vere sit conveniens, quidve a Deo datum profuturum sit; quidque secus nociturum, si acceperimus a Deo: sed inconsiderato voluntatis impetu in cupiditates ferimur pernicite plenas. Cum ergo huiusmodi aliquid a Deo poscimus, nihil impetrabimus; risuque potius dignas facimus preces. Quenam vero rei huius sit causa, ab ipso discamus. Numquid ex vobis homo, quem filius suus panem poposcerit, lapidem huic porriget? Tamquam in imagine, inquit, perspicuoque exemplo, ex iis quae apud vos fiunt, dictorum meorum vim cognoscite. Pater filiorum effectus, omni prorsus ope, ob multam erga eos caritatem, vis iis prodesse. Cum ergo filius panem postulat, sine mora alacerque porrigis, probe sciens ab eo utile alimentum affectari. Sin vero mentis adhuc impositus parvulus, resque visas discernere nondum sciens, lapidem petierit ut comedat; num ei, inquit, porrigis, et non potius eum a noxia illa cupiditate retrahis? Idem porro sermo valet de serpente et pisce, de ovo et scorpione. Si ergo, inquit, vos mali quum sitis, id est capacem malitiae mentem ha-

φώτατος Παῦλος *, ἀδελφείπτως προσεύχασθε· Θουρυβῆ μὲν γὰρ ὁ ὁ διάβολος οὐ μετρίως, ἀδοκίμοις ἔσθε· ὅτε ᾤθεύσασιν ἐνίοις, καὶ καταφέρων εἰς πολυζῶπον ἀβηρτίαν· εἶτα πρὸς τούτω, ἢ ἐμφύτης φιληδονίας ὁ νόμος, ἐμπαλεύει τοῖς μέλεσι ἢ σαρκός, ἀντιστρατεύομεν τῷ νόμῳ ἢ νοσῆμων, καὶ τὸ γεγραμμένον *· καὶ μὴν, καὶ οἱ τοῖς ἢ ἀληθείας πολεμοῦντες δόγμασιν αἰρετικοῖς χρεῖα τοῖνυ συγχῆς καὶ ἀλλοπαλλήλου προσώχῆς· τὰ γὰρ ὅπλα ἡμῶν οὐ σαρκικά, καὶ τὸ γεγραμμένον *, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ Θεῷ.

Τίνα δὲ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ;

Διδάσκῃ πάλιν ἡμᾶς ὁ σωτὴρ ἑτερόν τι ἢ ἀναγκαῖον εἰς ὕπνησιν πρόσιμῳ ἢ ἔσθ' ὅτε τῷ φιλαλήθῳ θεῷ, τὰς λιτάς ποιέμενοι, τὰς ἐφ' ἐκάστῳ ἀράγματι καὶ τὸ ἐκάστῳ δοκοῦν· ἀλλ' οὐ διακρίνοντες ἔσθ' ἔτε, ἢ βεβασανίζοντες, τί μὲν ἔστι τὸ ἀληθῶς συμφέρον, καὶ ὅπερ ὑνίησι δοθῆν παρὰ θεοῦ· τί ἢ καὶ τὸ ἀδικοῦν, εἰ λάβοιμεν· ἀκατασκέπωτοι δὲ μάλλον θρησκῶν ὁρμαῖς, ἐμπίπτουμι εἰς ἐπιθυμίας ὁλέθρες μεσῆς· ὅταν οὖν τι τοιοῦτον αἰτῶμεν παρὰ θεοῦ, ληψόμεθα μὲν οὐδαμῶς, γέλωτος ἢ μάλλον ἀξίαν ποιήμεθα ἢ λιτήν, καὶ ποῖα τίς ἔστιν ἢ τούτε πρόφασις, παρ' αὐτῆ μάθωμεν· τίς ἔστι ἐξ ὑμῶν ἀνθρώπος, ὃν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσει αὐτῷ; ὡς ἔξ εἰκότος φησὶ ἦτοι ᾤραδείγματος ἐναργούς, ἐκ τῆ καθ' ὑμᾶς αὐτῶν, ἢ τῆ παρ' ἐμοῦ λεγομένην δύναμιν ἐνοήσατε· πατὴρ γέγονας τέκνων, διὰ τῶπε παντὸς ἐκ πολλῆς ἄβαν φιλοσοφίας ὠφρῆν ἐθέλεις αὐτῶ· ὅταν τοῖνυ ἄρτον αἰτήσῃ, ἀμῆνητι καὶ χαίρων προσάξῃς, εὐ εἰδὼς ὅτι τσοφῆς μεταποιεῖται ἢ ἐπωφελῆς· ὅταν ἢ διὰ φρενῶν ἐνδοαν τὸ βραχὺ παιδίον, οὐπω διακρίνειν εἰδὼς τὰ ὀρώμενα, αἰτήσῃ λίθον ἢνα φάῃ, δίδωε ἄρα, φησὶν· ἢ μάλλον ἀποφῆρας αὐτὸ ἢ εἰς τοῦτο βλαβερᾶς ἐπιθυμίας; ὁ ἢ αὐτὸς ἔσω λόγος ἐπὶ τε ὄφρως καὶ ἰχθύος, ὡς καὶ σαρκώεις· ὅτε τοῖνυ, φησὶν, ὑμεῖς ὄντες ποιηροὶ, τοῦτέστι κακίας δεκτικὴν ἔχοντες ἢ διάνοιαν, καὶ οὐ μοῖζῶπον εἰς

* 1. Thess. V. 17.

* Rom. VII. 21.

* II. Cor. X. 4.

* II.

* II. 10.

τὸ ἀγαθὸν, καθὰ καὶ ὁ ἅγιος Θεὸς, οἵ-
 दाτε διδέναι δόματα ἀγαθὰ τοῖς τέκνοις,
 πόσω μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος
 δώσει πνεῦμα ἀγαθὸν τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν;
 τοῦτέστι χάριν πνευματικὴν, ἀγαθὴν δὲ
 πάντως ἢν εἴπῃ τις λάβοι, ἱερμακάριος
 ἔσαι οὐκοῦν εἴ τι τῶν τοιούτων ἐθέλοις λα-
 βεῖν, ἀρσίθι χαίρων κατανεύσει ᾧ ἐτοί-
 μως, φιλάρετος ὢν ὁ ἐν οὐρανοῖς πατήρ.

Καὶ ἦν ἐβαλλὼν δαίμονον, καὶ αὐτὸ ἦν κωφόν.

Κωφὸν (1) ἐν τοῖς τοῖς ἄφωνον ὀνομά-
 σθαι φασὶν οὐ τὴ φύσεως ἢ ἦν τὸ πάθος,
 ἀλλὰ τὸ δαίμονος ἐπιβαλὴ δήσαντος πύ-
 γλωσαν διδὸν καὶ ἑτέρων δεῖται τῶν ἀροσαφόν-
 των οὐδὲ ᾧ δι' ἑαυτοῦ πηλαχάλεσαι ἠδύ-
 νατο, ἄφρωνος ὢν ὅθεν οὐδὲ ἀπαιτεῖ πίσιν
 αὐτὸν ὁ κύριος, ἀλλ' εὐθέως διορθοῦται
 τὸ νόσημα. « Καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι. »
 Τοῦτε θαυμάσιον καὶ τελεσιτέλετος τῶν
 θαύματων, κατεκρότη μὲν ἢ πληθὺς τῶν
 εὐφημίας αὐτὸν, καὶ δόξη θεοπρεπῆ φε-
 ροῦν ἠπέληγετο τῶν θαυματουργῶν τινὲς δὲ,
 φησὶν, εἰ αὐτῶν, οὐτοῖς ἢ ἵσαν γραμμα-
 τῆς τε καὶ φαρισαῖοι, ἀπονοία καὶ φθόνῳ
 μεθύσαντες ἔχοντες τὴ καρδίαν, προσθήκην
 τῇ νόσῳ τὸ θαῦμα πεποιήνται ἀφισάντες
 γὰρ αὐτοῦ τὰ θεοπρεπῆς ἐργασμένα, τῶν
 δὲ βλάβῃ προσενεμήκασιν τὸ πάντα δύνασθαι
 κατορθοῦν δι' αὐτοῦ γὰρ αὐτὸν ἐβαλάειν
 ἔφασαν τὰ δαιμόνια. — Καταχρονίως σοῦν
 ὡσπερ εἰς ἄβυσσον ὁ Χριστὸς τὰ πονηρὰ δαι-
 μόνια, καὶ οὐχ' ἐκόντα μεθίστας, διὰ τῶν
 ἐχόντων ἐπέμπευεν αὐτὰ, καὶ τοὶ δέον ἐπὶ
 τούτῳ θαυμάζουσι, ὅτι ἐιωθότων φιλο-
 σοφῆν, οὐ διέδρα λόγους τετολμήκασιν γὰρ
 εἰπεῖν, ἔκλυμα ποικίλων τῶν τερατουργῶν,
 ὅτι ἐκ ἐβαλάειν τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν Βελ-
 ζαβούλ. « Ἐτεροι ἢ περιάζοντες κ. τ. λ. »
 Ἐτεροι ἢ τοῖς ἴσοις τῶν φθόνῳ ἐχοντῶν
 κέντροις, ἐζήτηεν ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον ἰδεῖν
 παρ' αὐτοῦ μονογενεὶ βοῶντες, καὶ ἐξ ἀν-
 θρώπου κακῶν ἐλάσης δαιμόνιον, ἀλλ'
 οὐπω μέγα τὸ ἔργον ἐστίν, οὐδὲ θείας ἐνεργ-
 γείας ἀποδείξιν ἔχει τὸ δράμνον· οὐπω τι

beatissimus, neque in bono constantem, prout
 est omnium Deus, notis bona filiis dare.
 quanto magis pater vester caelestis spiri-
 tum bonum dabit poscentibus se? id est
 spiritalem gratiam planeque bonam; quam
 qui receperit, beatissimus erit. Si ergo hu-
 ius generis aliquid vis accipere, accede ala-
 cer; annuet enim liberet virtutis amator
 caelestis pater.

Et erat eiiciens daemonium, et illud erat mutum.

Mutum heic appellatum dicimus homi-
 nem qui non loquebatur; neque hic erat
 naturae morbus, sed fraus daemonis qui
 linguam ei vinxerat. Quamobrem etiam in-
 dignuit, ut ab aliis Christo offerretur; ne-
 que enim ipse per se postulare poterat
 voce carens. Hinc ne fidem quidem ab eo
 exigit Dominus, sed ilico morbum curat.
 « Ad admiratae sunt turbae. » Homine hoc
 liberato, consummatoque miraculo, plau-
 debat Christo cum praeconiis populus, glo-
 riaeque Deo congrua exornare satagebat pro-
 digii auctorem. Quidam tamen ex eis, in-
 quit, hi vero scribae ac pharisaei erant,
 invidia vesaniaque refertum cor gerentes,
 morbi quasi additamentum miraculum id
 esse voluerunt. Etenim Christo quae divi-
 nitus fiebant detrahentes, diabolo adtri-
 buebant nihil agere non valenti: nam per
 hunc a Christo expelli daemonia dicitiban-
 t. — Ergo demersis quasi abyssu malis
 daemonibus Christus, quos invitos ab ob-
 sessis pellebat, quum ob id dignus admi-
 ratione esset, maledicorum tamen obtre-
 ctationes non vitavit. Ausi sunt enim di-
 cere, erimini vertentes prodigium: hic non
 expellit daemonia nisi in Beelzebul. « Et alii
 tentantes etc. » Alii vero paribus invidiae
 stimulantibus aculeis, quaerebant videre signum
 de caelo ab eo fieri, propemodum dicen-
 tes: quamquam improbum ex homine pe-
 pulisti daemone, nondum tamen id gran-
 de portentum est, neque divinam poten-
 tiam res haec demonstrat. Nondum quid

(1) Fragmentum hoc, usque ad νόσημα, in codice dicitur Cyrilli simul et Chrysostomi.

simile antiquis prodigijs vidimus. Ostende aliquid quod absque ulla dubitatione caelitus factum videatur. Transmisit Moyses populum, gradibile ei faciens medium mare. Petram virga percudit, et fluentorum matrem effecit, fontes de duro lapide scaturierunt. Similiter post eum Iosue solem contra Gabaon stitit, et lunam contra vallem Arnon. Iussit Iordanem subsistere, eiusque fluentis vinculum indidit. Tu vero nihil huiusmodi ostendisti. Nam de caelo signum petere, nihil aliud fere innuit, nisi inter homines illos talia fuisse de eo colloquia. Quid vero ad haec Christus?

Ipsae autem ut vidit cogitationes eorum etc.

Primo quidem se Deum ostendit, eo quod tacite ab iis murmurata scivit; etenim cogitationes illorum cognoverat (1). Deinde ut tam graviter eos impietate averteret, nihil e scripturis profert, quibus non attendissent, immo et falsos sensus adsuissent; sed ex vulgo accidentibus argumentatur. Nam civitas, inquit, immo et domus, si dissidio laboret, celeriter dissolvetur; pariterque regnum, quo nihil validius esse solet. Si ergo et ego daemonem habens, ope huius daemones eiicio, seditio inter daemones fit; qui si invicem adversentur, potentia ipsorum peribit. Nam regnum firmat subditorum germanitas. Firmatur quoque domus, si domestici nullatenus inter se contendant. Regnum denique etiam Beelzebuli firmum manet, nisi ipse contraria sibi operari voluerit. Quomodo ergo Satanam expellit Satanus? Igitur haud spontanei eiiciuntur ex hominibus daemones. Non enim secum pugnat Satanus, in proprios non invadit stipatores, sed suo potius fert suppetias regno. Superest igitur ut existimetis, a me divina virtute Satanam conteri. — Impiorum pharisaeorum nequissima mul-

τε θεάμεθα τοῖς ἀρχαίοις θαύμασιν ὁμοίων· δεῖξόν τι τῶ ἄνωθεν ἀνευδοκίᾳ ἔνεργημένον· διεβίβασε Μωϋσῆς τὴν λαὸν, βάσιμον αὐτοῖς ἀπορρήνας τὸ διὰ μέσσω θαλάτταν· ἐτύπτησε τὴν πέτραν πῶς παρέσαν, καὶ ποταμῶν ἀπὴν ἔδραξε μητέρας· ἐξεδόθησαν ἐκ τῆς ἀκροτόμου πηγαί· ὁμοίως ὁ μετ' αὐτὸν Ἰησοῦς ἔτισσε τὸ ἥλιον καὶ τὸν γαβαὼν, καὶ τὴν σελήνην καὶ τὸν φάραγμα Ἰορδάν· ἔτισσε τὸν Ἰορδάνην, καὶ τοῖς ἐκείνους νάμασιν ἐπέκει δεσμῶν· οὐδὲν τούτων ἔδραξε οὐδὲν τὸ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ βούλεσθαι σημεῖον αὐτεῖν, οὐδὲν ἕτερον ὑπεμφάνειν ἄν, πλην ὅτι τοιοῦτος ἐσχίκασι ἐπ' αὐτῶν τότε δειλογισμούς· καὶ τί πρὸς ταῦτα Χριστός;

Αὐτός δὲ εἶδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα κ. τ. λ.

Πρῶτον μὲν ὄντα θεὸν ἑαυτὸν ἀποφαίνει, διὰ τὸ καὶ τὸ λάθρα ψιθυρισθὲν παρ' αὐτοῖς, εἰδέναι· ἐγνω γὰρ ὅτι δειλογισμούς αὐτῶν. Ἐπειτα (2) τὸ οὕτω δεινῆς ἀφιστάς αὐτῶν ἀσεβείας, ἐδὲν ἀπὸ τῶν γραφῶν φησιν, οὐδὲ γὰρ προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ παρεμνηνεύειν ἔμυλον, ἀλλ' ἀπὸ τῶν κοινῶν συμβαινόντων· καὶ πόλις Ἰέρη φησιν καὶ οἰκία ἂν σχισθῆ, ταχέως δειλύεται· καὶ βασιλεία, ἧς οὐδὲν δυνατότερον· εἰ οὖν καὶ ἐγὼ δαίμονα ἔχω, δι' ἐκείνους ἐκβάλλω ὅτι δαίμονας, ὅστις μεταξὺ δαιμόνων ἐστὶ καὶ εἰ κατ' ἀλλήλων ἴστανται, ἀπόβληται αὐτῶν ἡ ἰσχὺς· ἴστανται μὲν γὰρ βασιλείας τῶν ὑπὸ χεῖρα τὸ γνήσιον· ἴστανται ἢ οἴκους τὸ καὶ μηδὲν τρόπον ἀντιφύρεσθαι τινὰς ἀλλήλοις τῶν αὐτοῖς· ἔτισσε δ' ἂν καὶ τὸ Βεελζεβούλ βασιλείαν, τὸ μὴ αὐτὸν ἑαυτῶν δρᾶν ἐθέλειν τὰ ἐναντία· πῶς οὖν ἐκβάλλει σατανᾶς τὸν σατανᾶν; οὐκοῦν οὐχ ἐκόντα τῶν ἀνθρώπων ἐκπέμπεται τὰ δαιμόνια· οὐ γὰρ μάχεται φησὶν ὁ σατανᾶς ἑαυτῶν· οὐκ ἔπαληττα τοῖς ἑαυτοῦ δορυφόροις, συγκροτεῖ ἢ μάλλον τὸ ἑαυτοῦ βασιλείαν· λείπεται τοίνυν ἐνοεῖν ὅτι δυνάμει θεῶν συντίβηται τὸ σατανᾶν. — Τῶν ἀνοσίων φαρισαίων ἡ δυσζωποῦσά τῃ πληθὺς δειβε-

(1) Haec prosequitur in Corderii lat. catena Cyrillus. « Quia autem impudens erat talis illorum suspicio, ideo etiam multorum timore perterriti, non praesumpserunt criminationes suas in publicum proferre, sed mente secum assidue versabant. »

(2) Qui haec prosequitur tractus, usque ad τὸν σατανᾶν, inscribitur in codice Cyrillo simul et Chrysostomo.

κ. 17.

A. E. 155. 1

A. E. 156.

procedit. Nam cuncta, ut dixi, filius operatur per consubstantialem Spiritum. Verumtamen digito, inquit, Dei daemones eiicio, nunc etiam dispensatoria ratione ut homo. Neque enim sustinuisset Iudaei, corrupta fatuaque mente praediti, dicentem ipsum Spiritu se proprio daemones eiicere. — Et animadvertite quaeso diligenter, quod operante patre per filium miracula, Spiritus ipse haec operatur: namque ipse in illo suo templo agebat. Quorum autem una est operatio, horum quoque eadem natura est. Undique igitur ad veritatem compulsus Spiritus sancti adversarii, ode rint demum deceptorum suorum vomitus, resipiscant ad Deum, petant ab eo veritatis lumen, quod benignus Servator non denegabit. — Si ergo, inquit, ego homo aequae ac vos factus, Spiritu Dei eiicio daemonia, sequitur ut humana natura in me primo consecuta sit congruum Deo regnum. Gloriatur enim se conterere Satanam, et impuros spiritus increpare. Hoc significant verba: pervenit in vos regnum Dei.

Cum fortis armatus custodit atrium suum etc.

Quoniam ad multos sensus sermonem huiusmodi pertrahi necesse erat, utitur claro ac limpido exemplo, cuius ope possint quicumque velint cognoscere, quod ipse principem huius saeculi vicerit, et quasi enervaverit, et haerente illi fortitudine spoliatum, praedam amicis suis tradiderit. Quamdiu enim, inquit, fortis robor suum retinet, et rem suam custodit, violentiam nullam pertimescit. Verumtamen si quis eo fortior superveniens ipsum domuerit, tunc diripitur. Haec quidem de hominibus dicta est similitudo; attamen par calamitas virtutis osori diabolo accidit: qui ante quidem Servatoris adventum magnis viribus pollebat, alienos greges, nempe illos qui supremi Dei erant, concludens veluti ac retinens in caula sua. Sed

πρὸς ἔνωσιν τῷ υἱῷ, καὶ ἐκ τῆ θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπορεύεται (1). πάντα γὰρ ὡς ἔφη ὁ υἱὸς ἐξάλλεται, διὰ τὸ ὁμοούσιον πνεύματος· πλὴν ἐν θαυτῷ θεοῦ φησὶ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, καὶ τῶν οἰκονομικῶς ὡς ἀνθρώπων· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἴσχυον Ἰουδαῖοι, σαβρὸν καὶ ἀσύνετον ἔχοντες νῦν, λείποντο αὐτῆ, ὅτι ἐν πνεύματι μὴ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. — Καὶ μοι πρόσχες ἀκείβως, ὅτι ἐνεργούντος τῆ πατρὸς δι' υἱοῦ τὰ παράδοξα, τὸ πνεῦμα ἐστὶ τὸ ἐνεργούν αὐτὰ καὶ γὰρ αὐτὸ ἐνήργη ἐν ἐκείνῳ τῷ γὰρ ὡν ἡ μία ἐνέργεια, τέταν καὶ φύσις ἢ αὐτῆ πανταχῆ τοῖνον σωζυανόμνηοι πρὸς τὸ ἀληθές οἱ πνεύματομαχοί, μισείτωσαν ἑαυτὸν τὸ πλάνον ἡμίτες, ἀνανηφέτωσαν πρὸς θεὸν, αἰτείτωσαν παρ' αὐτῆ τὴ ἀληθείαν τὸ φῶς χαρίζεται καὶ φιλήνθρωπος ἂν ὁ σωτήρ. — Εἰ τοῖνον φησὶν ἐγὼ ἀνθρώπος ἂν καὶ γηρόμνηος καθ' ἡμᾶς, ἐν πνεύματι ἐξ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἀεπλούτηκεν ἢ ἀνθρώπε φύσις ἐν ἐμοὶ καὶ πρώτῳ τῆ θεοπρεπῆ βασιλείαν· δεδούξασαι γὰρ σωξίβασα τὸ σατανάν, ἐ ἀκαθάροτοις ἐπιτιμῶσαν πνεύμασι· τοῦτό ἐστι τὸ, ἔφθασεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ βασιλεία τῆ θεῶ.

A. I. 156.

A. I. 156. b.

Ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθυπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν κ. τ. λ.

A. I.

Ἐπαδὴ διὰ πολλῶν ἐνοιῶν, (1) ἐπὶ τοῦτοις ἵνα ἴ λόγον ἀναγκαῖον ἦν, κερχεται ἀφ' ἀδείγματι σαφῆ καὶ ἐναργεστάτῳ, δι' οὗ παρῆσι τοῖς ἐθέλουσιν ἰδεῖν, ὅτι νενίκηκε τὸ ἄρχοντα τῆ αἰῶνος τοῦτου, καὶ οἶον ἀπονευρώσας αὐτὸν, καὶ γυμνὸν ἀποσφῆγας τὴ ἐνούσης ἰσχύος αὐτῷ, δίδωκεν εἰς διαρπαγὴν τοῖς αὐτῆ γνωρίμοις· ἕως μὲν γὰρ, φησιν, ὁ ἰσχυρὸς ἔχει τὸ δύνασθαι, καὶ φυλάττει τὰ ἑαυτοῦ, οὐδέ μῖνον ὑφορᾶται πλεονεξίαν· ἐπ' ἂν δὲ τις ἰσχυρότερος αὐτῆ ἐπελθὼν χερῶσπηται αὐτὸν, τότε διαρπαζέται· τοῦτο ὡς ἐπ' ἀνθρώπων εἴρηται τὸ παράδειγμα· πέπονθε ἢ αὐτὸ καὶ ὁ μισοκαλὸς διάβολος· ἦν μὲν γὰρ πρὸ τῆ σωτήρος ἐπιδημίας ἐν ἰσχύι πολλῇ, τὰς ἀλλοξίας ἀγέλας, θῆλον ἢ ὅτι τὰς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, σωελάσας ὡσπερ καὶ σωεχῶν εἰς ἴδιαν

A. I. 156. b.

(1) Haecenus hoc fragmentum ad v. 20. citat Allatius de syn. ephes. p. 64. ex Cyrillo in Lucam cap. 29. (nimirum ex aliquo codice ms.). Confer etiam Cyrilli thesaurum ed. Aubert. T. V. part. I. p. 339.

αὐλὴν ἰσχυρῶς ἢ ὁ πάντων ἐπέκεινα τῆς Θεοῦ λόγος, ὁ πάσης ἰσχύος δοτὴρ, καὶ τῆς δυνάμεων κύριος, ἐπειδήσεν αὐτῷ γυρόμενος ἀνθρώπων, διηρασάσθη πάντα αὐτοῦ τὰ σκευὴ, καὶ διεδόθη τὰ σκευὰ οἱ γὰρ πάσαι παρ' αὐτοῦ συνεχώμενοι πρὸς ἀθεΐαν καὶ πλάνην, κέκλιται διὰ τῆς ἀγίας ἀποστόλων εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, καὶ προσκομίσθησαν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ διὰ τῆς πίστεως τῆς εἰς τὸ υἱόν.

Ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστίν.

Ἐγὼ μὲν γὰρ ἐπεδήμησα, φησὶν, ἵνα πάντας ἐξελθῶμαι τῆς ἐξελθούσης κατὰ τὴν αἰχμαλώτους ὄντας ἐλευθέρωσω, καὶ φωτίσω ἰσοκοιμήτους, καὶ πεσόντας ἀναστήσω, καὶ συνευθραυσμένους ἰάσωμαι, ἵνα τὰ τέκνα τῆς βεβή, τὰ δισκορπισμένα παρ' ἐκείνου διλογότοι, συναγάγω εἰς ἓν· ὁ δὲ ἦγε σατανᾶς μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, ὅπως ἐφείσκει σκορπίζεν ἅ συνῆξα καὶ ἔσωσα· πῶς οὖν ὁ μαχόμενος τῆς ἐμαῖς οἰκονομίαις, δίδωσί μοι δυνάμιν καθ' ἑαυτῆς; ἀλλ' οὐκ εἴητες τὸ οἶμας τοῦτόν τι γελῆσαι; — Πόθεν οὖν ἄρα συμῆβηκε τοῖς Ἰουδαίωσι δήμεῖς, τὸ κατολισθῆναι εἰς τοιαύτας ἐνοίας περὶ Χριστοῦ, αὐτὸς διεσάφησεν ἐπιών·

Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται ἐν ἀνοήτων τόπων κ. τ. λ.

Ὅτι ἢ εἰς Ἰουδαίαις ἐστὶ τὸ σύμπαν τῆς παραδόχου, δεδήλωκεν ὁ Ματθαῖος*, ἐπιφανήσας οὕτως ἔσαι καὶ τῆς γυναικὸς τῆς πορνικῆς ταύτης· ἔως μὲν γὰρ ἦσαν ἐν Αἰγύπτῳ θητεύοντες, καὶ τοῖς Αἰγυπτίων ἀναζώντες ἔθει τε καὶ νόμοις, μεσοὶ πάσης ὑπῆρχον ἀκαθαρσίας, ἐνοικοῦν ἦν αὐτοῖς τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν· ἢ ἀναζώνται διὰ Μωυσέως κατοικτερόντος Θεοῦ, καὶ νόμον ἰσχύουσι παιδαγωγόν. πρὸς τὸ δὲ ἀληθῆς βεβήλωσι καλοῦντα φῶς, ἀπελήλατο τὸ βεβήλον καὶ ἀκαθαρτον πνεῦμα· ὅτε δὴ καὶ τεθῆκασι τῆς ἀμὸν εἰς τύπον Χριστοῦ, κατεχρίσθησαν τε τῶν αἱμάτων, καὶ διέδρασαν τῆς ὀλέθρου τῆς· ἢ οὐ πεπίσθησαν εἰς Χριστόν, ἀλλὰ παρώσαντο τῆς λυτρωτῆν, ἰδοὺ δὴ πάλιν εἰσπέσαντο τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, καὶ πολὺ καρδίας ἢ πάσαι· εὔρε γὰρ αὐτῶν ἢ καρδίαν γυμνήν, καὶ σχολάζεσαν ἀπὸ πάσης εὐσεβείας, καὶ οἷον σπασαρμένον, καὶ κατῴκησεν

postquam summum illud Dei Verbum, omnis fortitudinis dator, et virtutum dominus, humana adsumpta natura diabolum adortus est, cuncta huius vasa direpta fuerunt, et spolia sunt distributa. Nam qui olim in atheismo atque errore ab eo detinebantur, per sanctos apostolos ad veritatis agnitionem vocati fuerunt, et ad Deum patrem, per fidem in filium, adducti.

Qui non est mecum, contra me est.

Equidem veni, inquit, ut omnes diaboli manu eripiam, ut captivos liberem, obtenebratos illuminem, lapsos relevem, confractos sanem; ut Dei filios a diabolo dispersos congregem. Secus vero Satanas, qui mecum non est, spargere nititur quae collegi atque salvavi. Qui ergo fieri potest, ut qui meis actibus adversatur, vires mihi contra se ipsum suppediet? Nonne stulte creditur huiusmodi aliquid evenisse? — Quomodo autem Iudaeorum populo contigerit in huiusmodi de Christo opinionones delabi, ipse declaravit dicens:

Cum immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca iniqua etc.

Sane quod adversus Iudaeos universa haec similitudo tendat, certiores nos facit Matthaes insuper exclamans: sic huius pravae generationi eveniet. Nam quamdiu in Aegypto serviebant, et Aegyptiorum vivebant moribus legibusque, omni scatebant impuritate, incolamque perpetiebantur improbum spiritum. Postquam vero miserante Deo per Moysem liberati fuerunt, legemque habuerunt veluti quandam paedagogum, a quo ad veram Dei notitiam deducebantur, profanus impurusque spiritus eiectione fuit. Tunc etiam Christi typum sacrificantes agnum, eiusque sanguine tincti, exitiosum angelum effugerunt. Sed enim quia deinde noluerunt Christo credere, redemptoremque repudiarent, en rursus in eos irruit, immo et gravius quam olim, impurus spiritus: reperit enim cor illorum vacuum, et omni recta pietate carens, sco-

A. 23

A. f. 157. B.

C. f. 132.

A. 23.

A. f. 157. B.

* Matth. XII. 46.

pis veluti mundatum, ideoque in his habitavit. Sicut enim sanctus Spiritus, siquando hominis cor impuritate qualibet liberum viderit, ibi habitat ac diversatur et requiescit; sic etiam immundus spiritus in improborum animabus degere solet. Hi enim omni, ut dixi, virtute vacant. Sic ergo contigit, ut postrema Israelis prioribus peiora fuerint. Namque, ut ait Servatoris discipulus, « melius erat illis non cognoscere viam veritatis, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbii: canis reversus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti. » Revera ex illorum ausibus cognoscere licet, proprios vomitus resorbuisse, et antiquo in luto sese iterum volutasse, atque in Aegypti errorem relapsos. Nimirum in eos denuo insiluit immundus spiritus; fueruntque, ut ait Servator, postrema ipsorum peiora prioribus.

Signum quaerit, et signum non dabitur ei.

Maltiosa haec postulatio; ideo nihil consequuntur, iuxta illud: exquirent me impii, et non invenient. Quod si fieri potuisset, ut nollet Iesus pati in carne necem crucis, ne hoc quidem Iudaeis signum dandum erat. Quia vero inevitabilis erat ob mundi salutem passio, datum est illis hoc signum ad condemnationem. Quod autem maximum signum sit Deo dignae virtutis, potentiaeque incarnati Verbi, mortis destructio per ipsius a mortuis resurrectionem, satis erit, ut reor, piis hominibus ad rem sibi persuadendam, quod nempe Pilati milites pecunia multa seducti fuerint, qui dominicum custodiebant sepulchrum, ut dicerent, dormientibus ipsis corpus furto sublatum. Ne huic igitur quidem crediderunt signo Iudaei. Ideo iuste admodum de ipsis ait: regina austri cónsurget etc.

Regina austri cónsurget in iudicio etc.

Festinavit ad Salomonem audiendum mulier barbara, tantumque viae ob hanc causam emensa est, ut doctrinam de visi-

όν αυτοίς· ὡσαυτὸν γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον, ὅταν ἰδῆ καρδίαν ἀνθρώπου σχολάζουσαν ἀπὸ πάσης ἀκαθαρσίας, ἐναυλιζέται καὶ κατοικεῖ καὶ ἐπαναπαύεται αὐτῇ, ἕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, ψυχαῖς ἀνόμων ἐδιδρατᾶν φιλεῖ· σχολάζουσι γὰρ, ὡς ἔφωλ, ἀπὸ πάσης ἀρετῆς· γέγονε τοίνυν τὰ ἔσχατα τῷ ἔθνεϊ Ἰσραὴλ, χεῖρονα τῶν πρώτων· ὡς γὰρ ὁ τῷ σωτήριος ἔρη μαθητῆς*, κρείττον ἦν αὐτοῖς μὴ ἐπεγνωκέναι τὸ ὁδὸν τῆ ἀληθείας, ἢ ἐπιγνοῦσιν, εἰς τὰ ὀπίσω ἀνακάμψαι ἀπὸ τῆ ἀποδοθείσης αὐτοῖς ἀγίας ἐπιτολῆς· συμβέβηκε γὰρ αὐτοῖς τὸ τῆ ἀληθοῦς παροιμίας, κύων ἐπιστρέψας ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέρασμα, καὶ ἕως λησαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου· ἔξ αὐτῶν ἢ τῷ τετολημμένῳ καταβρῆσαι τὸς ἄν, ὅτι τῷ ἴδιῳ ἐμέτων ἠπαυτο πάλιν, καὶ τοῖς ἀνωθεν ἐγκαλινθεῖσαι βορβόροις ἐξ ὑποστροφῆς ἐμελέτων, καὶ πεπτόκασιν εἰς τὸ ἐν Αἰγύπτῳ πλάνησιν· εἰσέφρησε γὰρ πάλιν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, καὶ γέγονεν αὐτοῖς, καὶ τῷ σωτήριος φωνῆν, χεῖρονα τῶν πρώτων τὰ ἔσχατα.

Σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ.

Ἐκ πονηρίας ἢ αἰτησις· διὸ οὐδὲ ἐπιτυχήσαντι· καὶ τὸ, ζητήσασι με κακοὶ, καὶ οὐχ εὐρήσασιν· * εἰπερ ἢ ἦν ἐφικτὸν μὴ ἂν ἐβελῆσαι ἢ Ἰησοῦν παθεῖν καὶ σάρκα τῆ ἐπιφραυροῦ θάνατον, οὐδ' ἂν τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις τὸ σημεῖον ἐδόθη· ἐπεὶ ἢ ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἦν τὸ ἐπὶ σωτηρίας τῆ ὑπ' οὐρανοῦ πάθος, δεῖδοται αὐτοῖς εἰς κατάκριμα· ὅτι ἢ ἀάμμεγα σημεῖον ἐστὶ τῆ θεοπραγεῶς δυνάμεως τε καὶ ἐξουσίας τῆ ἀνθρωπότησαντος λόγου τὸ καταρρηῆσαι τὸ θάνατον διὰ τῆ ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἀρέσει οἶμαι τοῖς ἐπιμακείνιν εἰς πληροφορίαν τὸ πολλοῖς ἀναπισθῆναι ζηήμασιν τῆς Πιλάτου σφραγιώτας, οἱ τῆ δεωποτικὸν τάφον ἐτήρην, ἢν εἰπωσιν, ὅτι ἢ μὴ κοιμωμέναν ἐκλάπη νυκτὸς· οὐδὲ τέτω ἔν τῷ σημείῳ πεπιστεύασιν Ἰουδαῖοι· διὸ καὶ μάλα εἰκότως ἔρη περὶ αὐτῶν, ὅτι βασίλισσα νῦν ἐγερθήσεται κ. τ. λ.

Βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ χριστῆ κ. τ. λ.

Ἐσπουῦδασε περὶ τῆ Σολομῶντος ἀρῶσιν βάρβαρος γυνή, καὶ τοσαύτην ὁδὸν διὰ τοῦτο ἐσειέλατο, σοφίαν τῆ περὶ τῶν ὁρατῶν

* II. Petr. II. 21.

v. 29.

B. f. 116. b.

* O. v.

v. 21.

A. f. 159.

ἢ ζῶων ἢ βοτανῶν φύσεως ἀκωσομένη (1). ὑμεῖς ἢ παρόντες ἢ ἀκούοντες, περὶ ἀοράτων ἢ οὐρανίων πραγμάτων αὐτῆς τῆ σοσίας ἠκούσης πρὸς ὑμᾶς, ἢ τὸ λόγον ἔργοις ἢ τερασίαις βεβαιούσης, ἀλλοξιοῦσθε πρὸς τὸ λόγον, ἢ τὸ θαῦμα τῆς λογίων ἀναισθητός ὡς ἀπέμπεσθε; πῶς οὖν οὐ πλεῖον Σολομῶντος ὧδε, τῆς ἐμοί; ἢ ὅρα μοι πάλιν τὸ λόγῳ τὸ εὐτεχνές· διὰ τί ἡδὲ τὸ ὧδε φησί, ἢ οὐχὶ δὴ μᾶλλον παρ' ἐμοί; ἢ ἡμᾶς ἀναπέσει τῶ ἀπειροφρονεῖν, καὶ χαρισμάτων ὧδε ἀνάμεσοι πνευματικούς· ἄλλως τὲ ἢ τὸ ἀπακός ἦν οὐδὲν, Ἰουδαίους ἀκούσαντας ὅτι αὐτεῖον Σολομῶντος ἐστὶ παρ' ἐμοί, τὰ σωθήτη πάλιν περὶ αὐτοῦ περαθῆναι λαλεῖν ἰδοὺ ἢ παρ' ἡμῖν ἐπισήμως βεβαιουμένων αὐτὸν εἶναι φησί ἐν ἀμείνοσι· μετὰ τὸ τὸν οἰκονομικῶς ὁ σωτήρ, τὸ ὧδε λέγων, ἀντὶ τὸ παρ' ἐμοί. — Καὶ Νινευίτας ἦ ἐκ κατάκρισιν αὐτῶν ἔσεσθαι φησὶν ἐν τῷ τῆ κρίσεως καιρῷ· ἄνδρες γὰρ ἦσαν ὧμοί τε ἢ βάρβαροι, Θεὸν οὐκ εἰδότες τὸ φύσῃ τῆ ἀληθείας, τὸ διὰ Μωϋσεως θεθεσπισμένων ἀνθρώποι παντελῶς, προφητικῆς εὐσομίας ἀνεπισήμονες· ἀλλὰ ἢ οὕτω γνώμης ἔχοντες, μετενόσαν φησὶν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωανᾶ μακρῶ τοιγαροῦν ἀμείνες τὸ εἶξ' Ἰσραὴλ, ἢ κατακρινῶσιν αὐτούς· ἀλλ' ἄκως ἢ τῆ ῥημάτων ἄνδρες Νινευὶ ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει· μετὰ τὸ γηραῖς ταύτης, ἢ κατακρινῶσιν αὐτήν· ὅτι μετενόσαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωανᾶ· ἢ ἰδοὺ πλεον Ἰωανᾶ ὧδε.

v. 33. Οὐδεὶς δὲ λόγον ἄψας, εἰς κρυπτὴν τίθησι κ. τ. λ.

A. f. 161.
B. f. 116. b.

Καὶ ποία τίς ἦν τῆ τοιοῦτων λόγων ἢ χρεία; ἀντιθέσει μάχεται τοῖς Ἰουδαίοις ἐξευρημένη διὰ τῆ ἐνούσης αὐτοῖς σκαλιότητος τῆς ἐ ἀμαθίας· ἐφασκον γὰρ θαυματουργεῖν αὐτοὶ, οὐχ' ἵνα πιστεύεται μᾶλ-

libibus rebus, animalibus, herbarumque natura auditu cognosceret. Vos autem praesentes audientesque de invisibilibus caelestibusque rebus loquentem ipsam, quae ad vos venit sapientiam, suaque verba operibus prodigiisque confirmantem, sermones eius aversamini, et oraculorum eius mirabilitatem incuriose praeteritis? Quid ni igitur plus quam Salomon heic sit, id est in me? Et rursus animadvertite dicti solertiam, ut nos doceat humiliter sapere, etiamsi forte spiritalibus donis cumulati simus. Praeter quam quod non erat inverisimile, Iudaeos si audissent « plus est quam Salomon in me » more solito de eo locuturos: ecce hic regibus quoque apud nos inclutis meliorem se ait. Modeste igitur ac dispensatoria ratione Servator dicit « heic » potius quam « in me. » — A Ninivitis quoque damnatum iri Iudaeos dicit iudicii tempore. Hi porro erant crudeles barbarique homines, verum naturalemque Deum ignorant, et qui Moysis constituta numquam audiverant, propheticaeque doctrinae erant ignari. Et tamen quum ita comparati essent, respuerunt inquit ad Ionae praedicationem. Multo itaque meliores Israhelitis fuerunt, ideoque horum iudices erunt. Sed audi verba ipsa: « viri ninivitate surgent in iudicio adversus hanc generationem, et condemnabunt illam, quae ipsi paenitentiam egerunt praedicante Iona; et ecce plus quam Iona heic est. »

Nemo qui lucernam accenderit, in abscondito ponit etc.

Quinam porro sermonum huiusmodi scopus erat? Contradictione utitur in Iudaeos, quam ex ipsorum improbitate inscitiaeque sumit. Dicebant enim eum prodigia patrare, non ut fides angeretur, sed

(1) Ex codice veneto, ubi praestans graecorum patrum in libros regum catena est, exserpsi ante hos annos manu mea, edidique post Cyrilli explanationem in psalmos p. 441. breve fragmentum, quod huius quod in manibus habemus partim compendium est, partim incrementum. Κυρίλλου, ἐκ τοῦ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν. Γυνὴ βάρβαρος, μακρῶν αὐτῆν εἰργόντων διαστημάτων, ὄκνου γέγονε κριτίων, οὐχ ἵνα χρημάτων ποιήσεται συλλογῆν, ἀλλ' ἵνα ἀκούσῃ τὴν σοφίαν Σολομῶντος παραβολῆς λαλοῦντος καὶ αἰνίγματα, καὶ ἀνδρεπτιανῶν ὑπογράφοντος καλλὴ τε καὶ ψόγους. Cyrilli, ex commentario in Lucae evangelium. Mulier barbara, magno locorum intervallo distans, socordiam omisit, non ut opes conquireret, sed ut Salomonis sapientiam audiret, parabolas et aenigmata loquentis, et humanorum morum laudes vituperationesque describentis.

ut multos adsecelas consequeretur, atque a miraculorum spectatoribus plausum eliceret. Refellit itaque hanc calumniam, et a lucernae usu similitudinem capit. Nam lucerna, inquit, semper elato loco superque candelabro ponitur, ut spectantibus utilis sit. Iam quidnam hinc colligatur, consideremus. Ante Servatoris quidem adventum, obscurabat mundum pater tenebrarum, id est Satanas, et intellectuali caligine omnia obumbrabat. Dum ergo tali rerum statu essemus, lucernam veluti quandam mundo pater obtulit filium suum, qui divino nos lumine irradiaret, et diabolica caligine eriperet. Iam vero, o iudaeae, si tu quidem crimini vertis quod lucerna non abscondatur, sed alte potius in candelabro collocata lumen spectantibus praebeat; tunc, inquam, Christum quoque reprehende, quia latere noluerit, sed videri potius ab omnibus; et quia obtenebratos illuminat, ac verae Dei notitiae lumen diffundit. Igitur non ut sui admirationem concitaret, prodigia patrabat, neque ut inde inlaresceret, sed magis ut sibi crederetur, qui cum esset suapte natura Deus, factus erat homo propter nos, quin tamen a priori suo statu decederet. Is autem in sancta ecclesia, veluti candelabro, per suam doctrinam resplendens, omnium mentes illuminat, divina replens scientia.

Rogabat illum quidam pharisaeus ut pranderet
apud se.

Vere dicit sapientissimus Paulus, Christum ob peccatores salvandos in mundum venisse. Hanc enim ob causam se ad exanitionem demittens, in terra incarnatus apparuit, et cum hominibus conversatus est. Rem hanc ex supradictis etiam verbis cognoscere licet. Quid ni enim omnibus constat improbam et impuram fuisse semper pharisaeorum officinam, invidia superbiaque nutritam, et universali nostro servatori Christo adversam? Cur igitur hospes horum fit? Num insitam illis malitiam ignorabat? Sed quis hoc impune dicat,

λον, ἀλλ' ἵνα πολλοὺς ἔχη ὄντι ἐπομείνας αὐτῷ, καὶ ὄντι παρὰ τῶν ὀρώντων τὰς θεοσημείας ἀρπάξῃ κρέβτες ἀποκρούεται τοίνυν πῶς ἐπὶ τούτῳ συκοφαντίαν, καὶ δέχεται πρὸς παράδειγμα τῶν λύχνου χερίαν· κείται γὰρ ὁ λύχνος ὑψοῦ καὶ ἐπὶ λυχνίαν αἰεὶ, ἵν' εἴη τοῖς ὀρώσι χρήσιμος· καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν, ἀπεινοήσωμεν· πρὸ μὲν γὰρ τῶν σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας, κατεσκοτίσθη ὁ ὕψος οὐρανοῦ ὅτι σκότες πατὴρ, τούτῃσιν ὁ σατανᾶς, ἀχλύϊ τὸ νοσητῆ τὰ πάντα κατεμελαινέτο· ἐπαθὴ ἡ ἡμῶν ἐν τούτοις, λύχνον ὡσπέρ τινα τῆ ὑπ' οὐρανοῦ δέδωκεν ὁ πατὴρ (Ὁ) υἱόν, ἵνα τὸ θεῖον ἡμῖν ἐναστράλῃ σῶς, καὶ ἀχλύϊ ἡμᾶς ἀξέληται δειβολικῆς· ἀλλ' ὡς ἰουδαῖε, εἰ μὲν αἰτίᾳ (Ὁ) λύχνον ὅτι μὴ κρύπτεται μάλλον, ἀλλ' ὑψοῦ καὶ ἐπὶ λυχνία κείμενον ἐνήσει τοῖς ὀρώσι τὸ σῶς, ἐγκάλει Χριστῷ μὴ λαθεῖν ἐθέλοντι μάλλον, ἀλλ' ὁρᾶσθαι παρὰ πάντων· καὶ φωτίζοντι ὄντι ἐσκοτισμένους, καὶ τὸ δ' ἀληθοῦς θεογνωσίας ἐνέεντι σῶς· οὐκοῦν οὐχ' ἵνα θαυμάζῃται μάλλον ἐπλήρης τὰς θεοσημείας, καὶ δι' αὐτῶν ἡξίως γνωρίζεσθαι, ἀλλ' ἵνα πιστεύηται μάλλον ὅτι θεὸς ἂν φύσει, γέγονεν ἀνθρώπου δι' ἡμᾶς, καὶ οὐκ ἀπέστη τοῦ εἶναι ὁ ἦν ὡς ἐπὶ λυχνίας ἢ τῆ ἀγίας ἐκκλησίας τῷ κερύγματι λάμπων, καταφωτίζει τὰς πάντων δεινοίας, θείας πληρῶν ἐπιγνώσεως.

Ἡρώτα αὐτὸν φαρισαῖός τις ὕψος ἀριστήσης παρ' αὐτῷ.

v. 7.

Ἀληθεύει λέγων ὁ σοφώτατος Παῦλος*, ὅτι Χριστὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀμάρτωλους σῶσαι· ταύτης γὰρ ἕνεκα τῆ αἰτίας, καθείς εαυτὸν εἰς κένωσιν, ἐπὶ γῆς ὤφθη μὴ σαρκός, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεσθᾶσθαι τοῦτο γεγονός ἐξ ἰδεῖν καὶ διὰ γε τῶν προκειμένων ῥητῶν· πῶς γὰρ οὐχ' ἅπασιν ἐαργές, ὅτι πονηρὸν καὶ βέβηλον αἰεὶ τὸ τῶ φαρισαίων γέγονεν ἐργαστήριον, βιάσανον καὶ ἀλαζονείᾳ σύντροφον, καὶ καταθεμισυνόμουν τῶ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ; πῶς οὖν ἄρα κατέλυσε παρ' αὐτοῖς; ἄρα ἠγνόησε τὸ ἐνοῦσαν αὐτοῖς σκαιοτήτας; καὶ πῶς τοῦτο

A. 6. 102.
* 1 Tim. 1. 16.

* Matth. IX. 12.

λέγειν ἀσφαλές; πάντα γὰρ οἶδεν ὡς θεός· τί σὺν ἔστιν; αὐτῶν μάλιστα νεθεῖν ἠπέιγετο, ὅσῃ ἄριστος ἢ ἰατρῶν ἀπομιμούμενος, οἱ τοῖς ἀρρώσους οὐ φορτικώτερον, τὰς ἐκ τῆς οἰκείων ἐπιτηδευμάτων προσάγειν ἑαικκρίας· ὡς γὰρ αὐτὸς πεφάνισεν*, οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατρῆς, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐκ ἂν ὁ μὲν φαρισαῖος, τό γε ἦκον εἰς τὸ ἐνόητα αὐτῷ σκοπὸν, ἐπὶ ἐσίαν καλεῖ· ὁ δὲ γε τῶν ὄλων σωτὴρ, καθήσκει μὲν ἑαυτὸν εἰς τοῦτο, καθάπερ ἔφην, οἰκονομικῶς μυσαγωγίας ἢ πρόφασιν ἐποιεῖτο τὸ χρεῖμα· ἐδίδεν ἢ τῷ λόγῳ τὰς ἀφορμὰς ὁ δυσμαθὴς φαρισαῖος· ἐθαύμασε γὰρ, φησιν, ὡς οὐκ ἐβαπτίσθη πρὸ ἀρίστου· ἐσκανδαλίσθη, φησιν, ὅτι δικαῖος καὶ προφῆτης δόξαν ἔχων παρ' αὐτοῖς, ταῖς ἀλογωτάταις αὐτῶν οὐ σμεπλάττετο συνθεῖσαι· ἐβαπτίζοντο γὰρ πρὸ ζροφῆς, οἷον ῥύπκι παντὸς ἑαυτὲς ἀπαλλάττοντες· ἀσυνέτως ἢ σφόδρα καὶ τοῦτο· ἢ μὲν γὰρ διὰ τῶν ὑδάτων ἀπάνιψις, χρεωδεσάτη λίαν ἐστὶ τοῖς ῥυπῶσι σωματικῶς, ἀκαθαρείας γε μὴν ἂν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν, πῶς ἂν ἀπαλλάξαι τις; πλὴν ἑαῖνον φαιμέν· ἀσύνετος φαρισαῖε, μέγα πεφρόνηκας ἐπὶ τῇ τῶν ἱερῶν εἰδησὶ γρημμάτων, ἢ Μωυσέως νόμον ἰνώσκεις· εἰπέ τοιγαρῶν, αὐτοῖ σοι τὸτο προσέταξε Μωυσῆς; ποῖαν ἔχεις εἰπεῖν ἐντολὴν ὀρισθεῖσαν παρὰ Θεοῦ, ἢ ἐπὶ γε τῶν δεινῶν βαπτίζεσθαι πρὸ ζροφῆς; δέδοται μὲν γὰρ διὰ τῶν Μωυσέως ἐντολῆς εἰς ἀποκάθαρσιν ῥύπκι σωματικοῦ, τὸ ὕδωρ τῶν ἀγνισμῶν, τύπον ἐπέχον τῶν ἀληθῶς ἀγίων καὶ ἀχρηστικῶν βαπτίσματος, σφμὶ δὲ τῶν ἐν Χριστῶν ἀπελούοντο ἢ ὑδάτι καὶ οἱ καλούμενοι πρὸς ἱερουργίαν· καὶ γούν ὁ Θεοσῶσιμος Μωυσῆς ἔλασεν ὑδάτι τῶν Ἀαρῶν, καὶ σὺν αὐτῷ ὅσῃ λευγίας καταδηλοῦντος τῶν νόμων διὰ τῶν τυπικοῦ καὶ ὡς ἐν σκιαῖς βαπτίσματος, ὅτι ἐπὶ ἢ κατ' αὐτῶν ἱερουργία, τὸ τέλειον εἰς ἀγριασμὸν οὐκ ἔχει· δεῖται ἢ μᾶλλον τῶν θεῶν τε καὶ ἱεροῦ βαπτίσματος, εἰς ἀποκάθαρσιν ἀληθῆ· καὶ κατ' ἕτερον ἢ ζρόπον ἡμῖν υποφαίνοντος, ὅτι τὸ ἱερὸν καὶ ἀπόλεκτον παρὰ Θεοῦ γένετο, τούτεσιν ἡμᾶς, τελειοὶ πρὸς ἀγριασμὸν, καὶ εἰς ἀπόθεσιν ῥύπκι παντὸς ὁ

quum nihil Deus non sciat? Quid ergo? Illos apprime emendare studebat, medicorum optimos imitans, qui gravius aegrotantibus, curarum suarum adiutoria adhibent. Namque ut ipse aliquando dixit, non egent medico sani, sed qui male habent. Phariseus itaque scopo suo sibi proposito, ad convivium invitavit; cunctorum autem Servator morem huic ut dixi prudente consilio gerit, atque hanc erudiendi hominis ansam capit. Suppeditavit autem disserendi materiam morosus phariseus. Miratus est, inquit evangelista, Christum ante prandium non lavisse. Scandalo ei fuit, inquit, quod ille iusti ac prophetae loco apud Iudaeos habitus, haud tamen absurdissimas ipsorum consuetudines sequebatur. Ipsi enim ante cibum sumendum lavabant, omni se veluti inquinamento mundantes; et hoc ipsum stulte admodum. Nam aquae lotio corporaliter quidem sordidatis utilissima est; a mentis tamen cordisque immunditia qui fieri potest ut quemquam purget? Atqui nos dicimus: o phariseae insipiens, valde gloriaris de sacrarum litterarum peritia, Moysis legem calles. Dic ergo ubinam id tibi Moyses praeceperit? quodnam potes recitare mandatum Dei, oportere homines ante cibum sumendum lavare? Data fuit utique per mosaicum constitutum ad corporalium sordium purgationem lustrationis aqua, typum gerens vere sancti et purgatorii baptismi, illius nempe qui in Christo fit. Aqua item lavabantur vocati ad sacerdotium. Itaque divus Moyses Aaronem aqua lavit, unaque cum eo levitas; lege videlicet per hunc umbratilem typicumque baptismum demonstrante, ne illorum quidem sacerdotium perfectam sanctificationem habere; sed divino potius sacroque indigere baptismo ut vera mundatio fiat: alioquin etiam nobis innuens, sacram delectamque a Deo gentem, nos videlicet, ad sanctificationem perfici atque omni inquinamento mundari ab universali Servatore, per sanctum venerandumque

baptismum. Apparet itaque nusquam in mandatis datum, ut ante cibum lavemus. Cur miraris ergo, vel quomobrem scandalizaris, o pharisae? Quid tunc Servator? Opportunam facit oburgationem. Audi enim.

Nunc vos, pharisaei, quod deforis est calicis et catini mundatis etc.

Poterat et alio verborum genere uti Dominus, quem vellet insipientem pharisaeum admonefacere; nihilominus praesentem occasionem captat, et ex iis quae in manibus sunt doctrinam suam connectit. Namque ut in prandii mensaeque tempore, evidentem similitudinem sumit a calice et catino, demonstratque mundos esse debere ac lautos qui sincere Deum colunt; neque corporalibus tantum carere sordibus, verum etiam intellectualibus et reconditis; haud secus quam adhibenda mensis vasa, non extrinsecis tantum inquinamentis mundare convenit, sed etiam intrinsecis. Nam qui exteriora, inquit fecit, idem etiam interiorum auctor est: videlicet qui corpus condidit, idem animam quoque creavit. Oportet igitur, quotquot creaturae sunt unius diligentis virtutem Dei, consentaneam habere munditiam. Ceterum insolitum hoc erat scribis ac pharisaeis, qui ut specie tenus mundi viderentur, omnem operam dabant; sepulcris dealbatis similes, iuxta ipsius Servatoris effatum, exterius quidem speciosi, intus autem mortuorum ossibus et omni spurcitia pleni. Sed non tales vult esse nos Christus, verum sanctos et immaculatos anima et corpore. Quomobrem ait quidam noster: emundate manus, peccatores; et purificate corda, duplices animo. Immo etiam Isaias tam-

τῶν σωτήρ, διὰ τῆς ἀγίας καὶ σεπτῆς βαπτίσματος ὁράται γε μὴν οὐδαμῶς προσεταχῶς βαπτίζεσθαι ἀπὸ τροφῆς· τὸ οὖν τεθαύμακα, ἢ διὰ τοῖαν αἰτίαν ἰσκανδαλίσθης ὡς φησὶσαίς; τί οὖν ὁ σωτήρ; εὐάφορμον ποιεῖται τὸ ἐπίπληξιν· ἄκκε γάρ.

Νῦν ὑμεῖς οἱ φηρισαιοὶ τὸ ἐξῶθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρῖστε κ. τ. λ.

Ἐγὼ * μὲν καὶ ἑτέροις λόγοις χηῖσαδα τὸ κύριον, νεθετεῖν ἐθέλοντα (C) ἀσύνετον φηρισαῖον ἐπιδράττεται δὲ τῆς καιροῦ, καὶ οἶον ἐκ τῆς ὕτων ἐν χερσὶν ἐξυφανῆ πώμυσαγωγίαν· ὡς γὰρ ἐν καιρῷ τροφῆς καὶ φαπέλης, ἀναργῆς ὑπόδημα δέχεται τὸ ποτηρίον καὶ (C) πίνακα· καὶ δευδένυσιν, ὡς καθαρῶς καὶ ἐκνευμένους εἶναι χηῖσῶν εἰλικνευῶς λαβέοντας τῶν θεῶν, καὶ οὐδέηκε μόνης ἐξ ἀκαθαρσίας σωματικῆς, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῆς εἰς νοῦν ἔσω κεκρυμμένης, καθάπερ ἀμέλι καὶ τὰ τῆς τραπέζης ὑψηροῦντα τῆς σκιδῶν, καὶ τῆς ἐξῶθεν ἡλδοθεροῦθι ῥύπαν, εὐ ἄνχοι, καὶ προσέτι τούτω τῆς ἔσω· ὁ γὰρ ποιήσας, φησί, τὸ ἐξῶθεν, καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν· τούτεστιν ὁ τὸ σῶμα κτίσας, καὶ ψυχὴν εἰργασίαςτο· χηῖ τοιγαροῦν ἐνός ὄντα ποιήματα τῆς φιλαρέτε θεοῦ, σύνδρομον ἔχεν πῶ ἀποκάθαρσιν· ἀλλ' ἦν ἀήδες τοῦτο τοῖς γεμματεῦσι τὴ καὶ φηρισαίοις· μέχρι γὰρ μόνες τῆ δοκεῖν εἶναι καθαρῶς αὐσῶν, πάντα δρᾶν ἐσπῶδλαζον· τάφοις κεκοιναμένοις προσροικότες, καὶ τὸ αὐτοῦ τῆ σωτήρος φωνῆν, ἐξῶθεν μὲν ὠραῖοι, ἔσωθεν ἡ γέμοντες ὀσέων νεκρῶν, καὶ πάσης ἀκαθαρσίας (1)· ἀλλ' οὐ τοιοῦτες ἡμᾶς εἶναι βούλεται Χριστός, ἀγίως καὶ ἀμόμους ψυχῆ τε καὶ σώματι· καὶ γοῦν ἐφη τις τῆ παρ' ἡμῖν· * καθαρῖσατε χεῖρας, ἀμῖρωτοῖ, καὶ ἀγνίσατε καρδίας, διψυχοι· Ἐ μὴν καὶ Ἰσαίας ἐκ προσώ-

A. f. 162. b. C. f. 132. b. * al. ἐξῶν.

* Fac. IV *

(1) Hoc loco in codice A. p. 163. b. inseritur Cyrilli locus adversus Iulianum, qui legitur in operum Iuliani editione petaviana p. 337. seq. Sed in catena praeeunt verba: ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ ἀποστάτης φηκεῖν φησί τοὺς τάφοις κ. τ. λ. *verum haec apostata fugienda dicit sepulcra etc.* Tum etiam est in codice clausula quam Petavius desiderat: ἀλλὰ ταῦτα μὲν παιδιὰ καὶ λῆρος· ὁ δὲ κύριος τοὺς τῆ ὑποκρίσει τὴν ἐκτὴν κακίαν ἐπικαλύπτοντας, τάφοις ἀδύλους καλεῖ, ἀπατώντας τοὺς ἐντυγχάνοντας· *sed haec deliramenta lususque sunt. Etenim Servator homines, qui suam nequitiam hypocrisis contegant, sepulcra invisibilia appellat, quae supra ambulantes fallunt.* Num ergo Cyrillus dieta a se contra Iulianum, repetit in commentario ad Lucam cum aliqua varietate?

* 18. 1. 16. *πᾶς τῆς Θεοῦ * λούσασθε, φισί; καθαροὶ γένησθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῷ ὀφθαλμῷ μου· ἐπιτήρησον ἢ τῷ λόγῳ τὸ ἀκείβηδες· πονηροὶ γὰρ ὄντες ἐσθ' ὅτε λάθοιεν ἂν τινες ἐστὼ ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς, ἐστὼ δὲ γε Θεῖος οὐκ ἔστι λαθεῖν ποῖον οὐδὲν φάρμακον αὐτοῖς μὴ ἐστὼ ἐλέγχης δέδωκεν ὁ σωτήρ;*

4. 41. *Πλὴν τὰ ἐνόητα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρά ὑμῖν ἐστίν.*

A. 1. 103. b.

*Καὶ τοὶ πλείους εἶναι φανερὸν εὐδοκίμησης τὰς οὐδούς, ὅσον παρότητα, ταπεινοφροσύνην, καὶ τὰ τοῦτοις ἀεὶ ἀεὶ ἀνθρώπων δὴ οὐδὲν, τῷ τοιούτων ἀφέμῳ, φιλοικτήρημονας αὐτῶν ἡμέτερος κηρύξ; φιλάργυροι λίαν ἦσαν οἱ φαεισαῖοι, καὶ κρημάτων πορισμοῦ ἀκορῆσθαι χερσὶ συλλέγοντες· καὶ γοῦν ἔφη περὶ αὐτῶν ὁ τῷ ὄλῳ θεός· * « πῶς ἐγένετο πόρνη, πόλις πῶς Σιών, πλήρης κρίσεως; ἐν ἣ δικαιοσύνη ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν ἢ φονεῦται· τὸ ἀργύριον ὑμῶν ἀδόκιμον, οἱ κάπηλοι σε μίσγησι τῷ οἶνον ὕδατι, οἱ ἄρχοντες σε ἀπειθοῦσι, κοινωνοὶ κλεπτῶν, ἀκλεπτῶντες θάρα, διώκοντες ἀταπῶμα, ὄφρα τοῖς οὐ κρινόντες, καὶ κρίσθαι χήρας οὐ προσέχοντες· », κεχώρηκε τοίνυν οἰκονομικῶς, καὶ τῷ κρατούντος αὐτῶν ἀρρώσθηματος.*

4. 42. *Ἀποδεκατοῦτε τὸ ἥδιστον, καὶ τὸ πῆγανον καὶ πᾶν λαχάνον κ. τ. λ.*

A. 1. 104. C. 1. 133.

Ἄ γὰρ εἰδὲ μάλις κατορθοῦν, ταῦτα παρῆντες ὡς ἔωλα, τοῦτέστι τῷ κρίσιν καὶ τῷ ἀγάπῳ τῷ θεῷ, μόνος ἐπιείκῃς ἀκείβηδες ἐτήρην τὰς ἐπιτολάς, ἦσαν τηρεῖσθαι προσέτατον παρὰ τῷ ὑπὸ χεῖρα λαῶν, αἱ πλείων αὐτοῖς λημμάτων οὐδὲς ἦσαν καὶ ἀφορμῆ· ὡσεὶ μηδὲ τὰ τῷ λαχάνων λεπτὰ καὶ οὐδενὸς ἄξιον λόγῳ, ὡς ἀτρέχῃν αὐτοῖς ἔργον ἢ ἀγάπης τῷ εἰς θεόν, τὸ καὶ μηδὲνα ἔσπον προσκρούειν αὐτῷ, δεδιέναι ἢ τῷ παντὸς νόμου τῷ παράβασιν, κρίσεως ἢ ἡ δικαιοκείσια, καὶ τὸ φροντίδος ἰσως ἀξιοῦν τὰ θεσπισμένα, καὶ μὴ καταρῆρα θυμῷ μὲν τῷ ἀναγκάειον, μόνους ἢ τοῖς ἐπιπερθεῖσιν ἀκείβηδες ἐσορᾶν, ἀλλ' ἀπροσκλητῆ ποιείσθαι τῷ ψήφον, τῷ ἐφ' ἐκείσθαι παράγματι· τὸ γὰρ ἀδικα κριναν, οὐκ ἀγάπῳ τῷ εἰς ἐστὼ ἀδύφους τηρούντων

quam ex Dei persona: lavamini, inquit, mundi estote, auferte iniquitates de animabus vestris, in conspectu meo. Animadvertite autem accuratum verborum tenorem. Fieri enim potest ut improbi quidam latent hominum oculos, Dei vero nequam. Quodnam ergo eis remedium post reprehensionem suggestit Servator?

Verumtamen quae habetis, date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.

Sane plurimas esse bene agendi vias dicimus, puta mansuetudinem, animi humilitatem, et his affinia. Cur ergo, his omissis, misericordiae eos esse iubet? Avarrissimi pharisaei erant, et pecuniae quae-stum insatiabili manu acervabant. Quam-obrem de ipsis ait alicubi universalis Deus: « quomodo facta est meretrix civitas fidelis Sion, plena iudicii? Iustitia habitavit in ea, nunc autem homicidae. Argentum tuum adulterinum est, caupones tui vinum aquae miscent: principes tui infideles, socii furum, munerum adpetitores, mercedibus inhiantes: pupillis ius non dicunt, viduarum causis non vacant. » Prudentem ergo adversus praecipuum illorum vitium fecit invectionem.

Decimatis mentam et rutan et omne olus etc.

Quae agere apprime oporteret, haec ut levia omitentes, id est iustitiam et Dei caritatem, illa tantum observabant ad unguem praecepta, vel potius a subiecto sibi populo observari iuebant, quae multarum ipsius oblationum vehiculum et occasio erant: ita ut ne minuta quidem olera nulloque pretio digna negligerent. Atqui caritatis erga Deum negotium est, nullatenus eum offendere, universae legis transgressionem vereri, iuste iudicare, pari omnia praecepta cura exequi: neque vero ad necessaria officia torpere, dum uni lucro diligenter studetur; sed indeclinatam omni in re ferre sententiam. Nam contra ius iudicare, non est illorum qui debitam fratribus caritatem servant. Neglectis itaque

legis necessariis capitalibusque articulis, decimas vilissimarum etiam rerum percipere satagebant.

Diligitis primas cathedras in synagoga etc.

Per quae illos obiurgat, per haec eadem nos meliores efficit. Vult enim nos minime cupidos esse gloriae, neque speciem virtutis potius quam eiusdem veritatem sectari; quod contra pharisaei solebant. Quippe saluari ab aliquibus, et praecedendi amor, nequaquam nos frugi homines esse denotat: haec enim multis quoque minime bonis accidunt. Quod demonstrat Servator ilico addens: « vae vobis scribae et pharisaei hypocritae, quia estis ut sepulcra quae non apparent, et homines supra ambulantes ignorant. » Nam salutationes omnium in foro ambire, et principem in concionibus locum vehementer appetere, nihil a clausis sepulcris differt, quae externis quidem ornamentis decora sunt, intus autem omni immunditia scatent. Hoc loco spectata mecum hypocrisim summe vituperatam, moremque illum cuncta ob hominum captandam gratiam agendi. Propterea beatus Paulus ait: si hominibus placerem, Christi servus non essem.

Magister, haec dicens etiam contumeliam nobis facis.

Grave plerumque est cuique homini dargui. Ceterum ea res piis quidem non est inutilis; etenim illos ad meliorem frugem transfert. Hoc morbo laborare cerne Iudaeorum appellatos iurisperitos. Namque omnium Servator pharisaeos increpabat ceu a recta via declinantes. Id autem impiorum legisperitorum globus stomachabatur: ipsi enim sese huic accusationi reos inserunt, sibi quae dicta existimant, quae reapse de ipsis Christus erat effatus. Sed enim melius fuisset reprehensionem boni consulere, atque infirmitatis suae remedium petere, quam contumeliae titulo reprehensionem inscite appellare, quae utilis poterat esse ac fructuosa. Quid ergo ad haec Christus? Reprehensionem gravius in-

ἐσί· τὰ τοῖνον ἀναγκῆα ἢ συνεκτικὰ μὴ τηροῦντες ἢ νόμῳ, τὰς δικάτας λαμβάνοντες ἐαυοῦδαζον ἢ ἔυτελεσάτων.

Ἄγαπαίς τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς κ. τ. λ.

Δι' ὧν ἰσχυροὶ ἐπιτιμῶ, διὰ τούτων αὐτῶν ἡμᾶς ἀμείνους ἀποτελεῖ· ἀφιλοδέξιος γὰρ ἡμᾶς εἶναι βούλεται, ἢ μὴ τὸ δοκεῖν, πρὸ τοῦ ἀληθῶς εἶναι, μεταδιώκων· ὅπερ ἐποίκον οἱ φαρισαῖοι ἀσασμὸς γὰρ ὁ παρά τινων, ἢ τὸ προεδρεύσαι φιλεῖν, οὐ πάντως ἡμᾶς εὐδοκίμους ὄντας ἀποφαίνῃ· ὑπάρχει γὰρ τούτο πολλοῖς ἢ οὐκ ἀγαθοῖς οὐσί· δευδένουσι ἢ τούτο λέγων εὐθὺς ὁ σωτήρ· « οὐαὶ ὑμῖν γραμματεῖς ἢ φαρισαῖοι ὑποκεῖται, ὅτι ἐσὲ ὡς τὰ μνημεία τὰ ἀδία, ἢ οἱ ἀνθρωποι οἱ περὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ οὐκ οἶδασιν. — Τὸ δὲ ἀσασμὸς ζητεῖν παρὰ πάντων ἢ ἐν ἀγορᾷ, ἢ τὸ προεδρεύον συλλόγοις περὶ πολλοῦ ποιῆσαι συνεδρῶντες, μνημάτων ἀδίων οὐδὲν δευδένουσι, ἢ δευδένουσι μὲν τοῖς ἔξωθεν κόσμοις, μεσὰ δὲ εἰσι πάσης ἀκαθαρσίας· ἐπὶ αὐτὰ μοι βλέπε δευδένουσι ἐσχάτως ἢ ὑπόκρισιν, ἢ πρὸς ἀρέσκων ἀνθρώπων ἀπαντα δευδένουσι· διὰ τούτο φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος· * ἐν ἀνθρώποις ἤρεσκον, Χριστοῦ δοῦλῳ οὐκ ἂν ἦμην.

Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις.

Δυσφόρητον μὲν αἰεὶ πῶς ἐστὶ παντὶ ἀνθρώπῳ, τὸ ἐλέγχουσι· πλὴν οὐκ ἀνονητον τοῖς ἐπεικέσι, μεθίστησι γὰρ αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἄμεινον· ἀθροῦ τούτο πεπονθότας οὐδὲν παρὰ γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις ἰνομασμένους νομικοῦς· ὁ μὲν γὰρ σωτήρ ἢ ὄλων, ἐπέτιμα τοῖς φαρισαίοις ὡς ἔξω ζέχουσι τῆς εὐθείας οδοῦ· πρὸς τούτο δὲ τὸ ἢ ἀνοσίων νομικῶν ἐχαλῶσανε στίφῳ· εὐδοκίμῳ γὰρ ὑποφέρουσι τοῖς ἐγκλήμασι, καὶ καθ' εὐδοκίμῳ εἰρήσων νομίζουσιν, ἢ πρὸς ἰσχυροὺς ἐφη Χριστός· ἀλλ' ἢν δὴ που κρείττον ἀγαπήσων μὲν ἢ ἐλεγχον, αἰτήσων δὲ ἢ ἀφροσμημάτων ἢ λύσων, καὶ μὴ ὑβεν ἀμαθῶς ἢ ἐλεγχον ὀνομάζων, ἐπαφελῆ ὄντα χρῆσιμον· τί οὖν πρὸς ταῦτα Χριστός· ἐπιτίμῳ ἢ ἐλεγχον,

v. 15

A. 1. 153

A. 1. 153
C. 1. 153

* G. 1. 1.

v. 16

A. 1. 153
B. 1. 153
C. 1. 153

καὶ πάλιν εἰκαίαν αὐτῶν ὀφρῶν καταφέρει,
λέγων·

v. 16.

Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί, ὅτι φορτίζετε
τοὺς ἀνθρώπους φορτία κ. τ. λ.

A. C. D. G. H.
I. L. 119.

Ὡς ἄρα ᾠδαθεῖματος ἐναργῆς, ἢ πρὸς
αὐτῶν ὄψοφαινε λόγον· φορτικός μὲν γὰρ
ὁμολογημένως ὁ νόμος ἦν τοῖς ἔξ Ἰσραήλ·

v. c. xv. 10.

ὠμολόβεν ἢ τῆτο, καὶ οἱ θεασῆσιοι μαθηταί,
λέγοντες ἐν τῷ παράξει· * « καὶ νῦν τί παρά-
ζετε ἢ θεὸν ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐὰν τὸ ἔλαχλον
τῷ μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ὑμῶν ἴσχυ-
σαν βασάσαι; καὶ αὐτὸς ἢ τῆτο ἡμᾶς ἐδίδα-
ξεν ὁ Χριστὸς, προσφώνων καὶ λέγων· * « δεῦτε

* Matth. XI. 28.

πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμέ-
νοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς· ἄρατε ἢ ζυγόν
με ἐφ' ὑμᾶς, καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς
εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνά-
παυσιν ἢ ψυχαῖς ὑμῶν· » κοπιῶντας ἢ καὶ
πεφορτισμένους, ὅσα ὑπὸ νόμον εἶναι φησὶ,
ἐαυτὸν ἢ πρᾶον ὑπόμαζεν, ὡς οὐκ ἔχοντος
τῆτο τῷ νόμῳ· ὡς γὰρ Παῦλος φησὶν * « ἀθε-
τήσας τίς νόμον Μωϋσέως, χωρὶς οἰκτιρῆσαι
ἐπὶ δυσὶν ἢ φησὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· »

* Hebr. X. 28.

οὐαί τοίνυν ὑμῖν ὡ νομικοί, δυσβάστακτα
γὰρ φορτία καταδεσμούμεντες, εἶτα τοῖς ὑπὸ
τῷ νόμῳ ἐπιτιθέτεσθε αὐτὰ, αὐτοὶ τούτοις οὐ
προσλαμβάνετε· ἀπαράβατον γὰρ προσάπτουτες
τηρεῖσθε τὸ Μωϋσέως ἐντολὴν, καὶ δίκην τοῖς
ἀθετοῦσιν ἐπάγοντες, αὐτοὶ λόγῳ τῷ μηδεὶνος
ἠξίως τὸ ἐργάσασθαι τι τῷ ὀβριεταγμένων·
τοῖς ταῦτα δρᾶν εἰσθόσι καὶ ὁ σοφώτατος

* Rom. II. 21.

Παῦλος ἐπιπλήττει, λέγων· * « ὁ διδάσκων
ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκει; ὁ λέγων μὴ
κλεπταίν, κλέπτεις; ὁ λέγων μὴ μοιχεύειν,
μοιχεύεις; ὁ βδελυσσόμυθος τὰ εἰδῶλα, ἱε-
ροσυλεῖς; ὁς ἐν νόμῳ καυχᾶται, διὰ τὸ ᾠδα-
βάσεως τῷ νόμῳ ἢ θεὸν ἀτιμάζει; » ἀδοκι-
μος * γὰρ ὁ διδάσκων ἐστίν, ὅταν ἀσύμβα-
τον ἔχη τῷ λόγῳ ἢ ἔσπον· τούτου καὶ αὐ-
τὸς ὁ σωτὴρ πικρὰν ἐπήρησεν δίκην, λέ-
γων· * ὡς ὁ μὲν διδάξας καὶ ποιήσας, μέγας

* cod. 208.

* Matth. V. 10.

κληθήσεται· ὁς δὲ ἂν διδάξῃ μὲν, μὴ
ποιήσῃ δὲ, ὁδὸν ἐλάχιςτος κληθήσεται ἐν
τῇ βασιλείᾳ τῷ οὐρανῶν (1).

tendit, vanumque illorum supercilium de-
primit dicens:

Et vobis legisperitis vae, quia oneratis homines
oneribus etc.

Evidenti veluti exemplo suum ad illos
informat sermonem. Gravis enim sine du-
bio Israelitibus erat lex; quod divi quoque
discipuli fassi sunt, dicentes in actibus « et
nunc cur tentatis Deum, imponere iugum
super cervices discipulorum, quod ne pa-
tres quidem nostri portare potuerunt? »
Quin ipse quoque nos Christus hoc docuit,
verbis his compellans: « venite ad me om-
nes qui laboratis et onerati estis, et ego
reficiam vos. Tollite iugum meum super
vos; et discite a me, quia mitis sum et hu-
milis corde, et invenietis requiem anima-
bus vestris. » Laborantes atque oneratos
dicit legi suppositos, seque mitem appel-
lat, ceu si huicemodi non sit lex. Etenim,
ut ait Paulus, « irritam quis faciens legem
Moysis, sine miseratione duobus vel tribus
testibus moritur. » Vae ergo vobis, o le-
gisperiti! intolerabilia enim pondera con-
globantes, deinde ea legi subiectis impo-
nentes, vos ipsi quidem eadem ne attingere
quidem patimini. Quippe legisperiti
Moysis praecepta violari vetantes, poenam-
que transgressoribus decernentes, ipsi ta-
men nullam legis partem observare cura-
bant. Ita semet gerere solitos sapientissi-
mus quoque Paulus obiurgat dicens: « qui
alium doces, te ipsum non doces? qui ais
non furandum, furaris? qui dicis non moe-
chandum, moecharis? qui abominaris ido-
la, sacrilegium facis? qui in lege gloria-
ris, per praevaricationem legis Deum in-
honoras? » Certe improbatum ille doctor,
qui non consentientes doctrinae mores ha-
bet. Huic ipse Servator acerbam poenam
decrevit, dicens: qui docerit et egerit,
magnus vocabitur: qui autem docuerit, et
non egerit, hic vocabitur minimus in regno
caelorum.

(1) Invertitur haec (sine ullo tamen detrimento) sententiarum evangelicarum ordo. Nec mirum; pa-
tres enim haud raro sacrum textum memoriter referebant.

Vae vobis qui aedificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos!

Postquam satis improbaverat pessimam legisperitorum officinam, communem Iudaeorum principibus conficit reprehensionem. Quid vero dicat, diligenter scrutemur. Iudaeorum maiores interfecerant variis temporibus sanctos prophetas, qui divinum verbum ad eos deferebant: verum posteri eorum confitentis fuisse illos venerabiles honorandosque prophetas, exornaverant iis sepulcra seu monumenta, honorem tribuentes sanctis viris convenientissimum. Ergo quos maiores ipsorum occiderant, dum posteri sanctos viros existimabant, iudices fiebant illorum qui eos occiderant. Quia enim occisos illos honorandos censebant, idcirco rem occisoribus crimini dabant. Sed tamen qui maiores suos ob tam saeva homicidia condemnaverant, pari mox culpa irretiendi erant, eademque per crimina, immo et peiora, discursuri. Nam quamdiu in aliorum culpas quisquam inquit, naturali ratiocinio iudicans, pravitatem agnoscit et vituperat: sed cum ipse pares animi passiones experitur, tunc quasi caecus in eas incurrit. Hi ergo auctorem vitae interfecerunt; et hisce adversus eum impietatibus, divorum quoque atque discipulorum caedes addiderunt. Nam Dei sapientia Servator sic illis aiebat: mittam ad eos prophetas atque apostolos; ex quibus partim occident, partim persequuntur, et reliqua. Et hoc quidem loco prophetarum nomine apostolos vocat, nec non apostolorum successores, ecclesiae pastores atque magistros, prophetiae atque doctrinae a sancto Spiritu donis ornatos. Praedicit igitur eventura Iudaeorum genti mala, propter insatiabilem ipsorum saevitiam. Futurum enim erat, ut ultio exquiretetur de omnium prophetarum effuso sanguine, a mundi primordiis usque ad praesentem aetatem. Zachariam autem, consentaneum est intelligere Praecursoris parentem, quem non scripta traditio refert a

Οὐαὶ ὑμῖν ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, ἃ ἐξ πατέρων ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.

Ἄδοκίμον ἀποφίνας καὶ αὐτὸ τὸ νομικῶν τὸ παμμόχθηρον ἐργασίειον, κοινὸν ἅπασιν τοῖς Ἰουδαίων καθηγηταῖς ἐξυφαίνει τὸ ἔλεγχον· τί ἢ ἄρα φησὶν, ἐρδύνησω μὲν ἀκριβῶς· οἱ μὲν τὸ Ἰουδαίων πατέρες ἀπέκτειναν καὶ καιροῦς ὄντος ἀγίας προφήτας, τὸ θεῖον αὐτοῖς διαποροθμεύοντας λόγον· οἱ γε μὴν ἐξ αὐτῶν γεγονότες, ὁμολογούντες ὅτι οἱ προφῆται γέγονασιν σепτοι καὶ τίμιοι, παρημέσαν αὐτοῖς ὄντος τάφους ἥτοι τὰ μνημεῖα, τιμὴν ἀπονέμοντες τῶν ἀγίοις περιπυδεδάτων· οὐκοῦν ἀπειτόνασι μὲν οἱ πατέρες αὐτῶν, αὐτοὶ ἢ προφήτας εἶναι πιστεύσαντες καὶ ἄνδρας ἀγίους, κριταὶ γεγόνασι τὸ ἀποκτείναντων αὐτοῖς· δι' ὧν γὰρ τιμὰν ἐγνώκασιν ὄντος ἀνηρημένους, διὰ τούτων αὐτῶν καθηγησῶσι ὡς ἡσεβηκότων· ἀλλ' οἱ τῶν ἰδίων πατέρων ἐπὶ τῷ οὕτω δειναῖς μισοφονίαις καταψηφισάμενοι, τοῖς ἴσοις ἐμμελλον ἀλῶναι κακοῖς, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἵεναι πλημμελημάτων, μάλλον ἢ διὰ τῆς χειρόνων ἕως μὲν γὰρ τὰς ἐτέρας ἀδικίας ἐξετάζει, φυσικῶ λοισμῶ κρίνων, ὁρᾷ τὸ φαῦλον καὶ μέμφεται αὐτὸς ἢ εἰς τὰ ἴσα πάθη ψυχῆς προαγόμενος, οἷοι τε τυφλὸς ἐπὶ ταῦτα φέρεται· ἀπειτόνασι μὲν γὰρ τὸ ἀρχηγὸν τῷ ζωῆς προσειθείκασι ἢ τῷ κατ' αὐτοῦ δυσεβείαις, καὶ τὰς καὶ τὸ θεῖον αὐτοῦ μαθητῶν μισοφονίας· φησὶ γὰρ πρὸς αὐτοῦ ὁ σωτὴρ ἢ τῷ θεῷ σοφία· ἀποσελῶ εἰς αὐτοῦ προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσι, καὶ ἐκδιώξουσιν, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ προφήτας μὲν ὡς ὄντος ἀποστόλους καλεῖ, καὶ ὄντος τῷ ἀποστόλων δευτέρου ὄντος τῷ ἐκκλησιῶν ποιμένας καὶ διδασκάλους, ὄντος ἐν προφηταῖς καὶ διδασκαλίαις, τῷ δὲ τῷ πνεύματος δωρεαῖς κεκοσμημένους· ἀρροεῖ τοίνυν τὰ μέλλοντα καταλαβέσθαι τῷ Ἰουδαίων γένει κακὰ, διὰ τὸ ἀκόρητον αὐτῶν μισοφονίαν· μέλλει γὰρ ἐκζητεῖσθαι τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκχυθὲν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἕως τῆς γένεως ταύτης· Ζαχαρίαν δὲ ὡς ἀκόλυθον ἔστι ἐνοεῖν τῷ ἀροδρόμῳ πατέρα, ὃν ἐξ ἀγάφου ὡς ἀδός-

A. 1. 166
B. 1. 126
D. 1. 47. b

σεως ιστόρηται (1) ὅδ' Ἰουδαίους ἀνελεῖν μεταξὺ τῆ ναοῦ καὶ τῆ θυσιαστηρίας, διὰ τὸ προφητεύειν αὐτὸν, μᾶλλον ἢ ἀποδεικνύειν τὴ Θεοτόκον, καὶ τὴ ἐξ αὐτῆς τεχθῆσομένην θεὸν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, οἷα δὴ τινὰ βασιλεία καὶ κύριον ἐπὶ τὸ ἔθνος ἀποσταλήσεται αὐτῶν καὶ αὐτὴν τὴ ἁγίαν παρθένον καὶ τὴ ἐν πνεύματος ἁγίου σύλληψιν, τὸ τόκος τῆ παρθένου, τὴ ἐν τῷ ἱερῷ ὄντος μεταξὺ τῆ ναοῦ καὶ τῆ θυσιαστηρίας, μὴ ἀποστῆσαι, καθὰ δὴ γεγαμημένον, ἀλλ' ἔτι παρθένον γινώσκειν αὐτὴν, καὶ συλχεῖν καὶ τὴ σωθήη τὸν τρόπον ἐξάναι· διὰ γὰρ ταῦτα ὅδ' ἀκούοντας εἰς ὄρην ἐμπεισῖν, καὶ ἐπ' αὐτὸν ὀπλιῖσαι τὰς χεῖρας, διδοίτας τὴ ἐκ τοῦ αὐτοῦ προφητείας προδοκώμενον βασιλεία, φόβω τῆ μη γῆεσθαι βασιλεῖ ὑποχείριος μέλλοντι καταδυναστεῖν αὐτῶν τὸ ὄν ταῦτα μῦ-

Judaeis interfectum inter templum et altare, propterea quod prophetaverat, immo vero praesentem demonstraverat virginem deiparam, atque ex ea oriturum Deum ac servatorem Iesum Christum, qui regis instar ac domini ad eorum gentem mittendus erat: ipsamque sanctam virginem, post conceptionem de Spiritu sancto, ex virginali statione, quae in sacro loco erat inter templum et altare, non esse dimittendam dixerat ceu nuptam, sed adhuc virginem agnoscendam, eique permittendum ut in consueta statione subsisteret. His ergo auditis Iudaeos excanduisse, eique manus attulisse, metuentes expectatum ex eius vaticinio regem, caventesque ne regi fierent subiecti qui ipsos imperio premeret. Haec ergo testantem de futuro partu Zachariam

(1) Narratio haec nominatim tribuitur Cyrillo in duobus saltem codicibus C. f. 133. b, et D. f. 47. b. Et quidem aliis plerumque verbis eandem rem scribit noster Cyrillus etiam contra Anthropomorphitas cap. 27. Porro in codice item vetere B. f. 119. b. eandem narrat historiam Greg. Nyssenus (qui tamen cum Cyrillo contra Anthrop. saepe ad litteram congruit) nec non Severus antiochenus, quorum verba adscribam. Τοῦ Νύσσης, Ἰερὺς οὗτος ὁ Ζαχαρίας ἦν, τῷ τῆς προφητείας χάρισματι πρὸς τὴν γυνῶσιν τῶν κρυπτῶν χειραγωγούμενος· ὃς τὸ τῆς παρθένου μυστήριον ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου τόκου μνηθεῖς, οὐκ ἀπέκρινεν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ταῖς παρθένου κατὰ τὸν νόμον ἀποκλιημέριον τόπου τὴν ἄγαμον μητέρα, διδάσκων τοὺς Ἰουδαίους ὅτι παρθένος ἦ κορη, καὶ θεὸς μέγας καὶ σωτὴρ ὁ ἐξ αὐτῆς τεχθῆσομένος Ἰησοῦς Χριστός· ἦν δὲ οὗτος ὁ τόπος, τὸ μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου διάστημα· ἐπεὶ δὲ ἦκουσαν ταῦτα, φόβω τοῦ μὴ γεῖεσθαι βασιλεῖ ὑποχείριος, ταῦτα μαρτυροῦντα διαχειρίζονται, πρὸς αὐτῶ τῷ θυσιαστηρίῳ τὸν ἱερεῖα ἱουουρήσαντες. — Λέγει καὶ Σευῆρος εἰς τὸ αὐτό, ὅτι ἐξ ἀγράφου παραδόσεως ιστόρηται τοὺς Ἰουδαίους τὸν ἱερεῖα Ζαχαρίαν τὸν Ἰωάννου πατέρα ἀνελεῖν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἣν καὶ ὁ Νύσσης εἴρηκεν. Nysseni. Sacerdos erat hic Zacharias, prophetiae dono ad arcuorum cognitionem manuctus. Is virginitalis mysterium circa incontaminatum partum edoctus, non secrevit in templo ab assignato per legem virginibus loco incurruptam matrem, Iudaeos admonens virginem esse hanc puellam, Deumque magnam ac servatorem oriturum ex ipsa Iesum Christum. Erat vero is locus, inter templum et altare intervallum. Ea re audita Iudaei, veriti ne regi fierent subditi, virum talia testantem interficiunt, ipso in altari sacerdotem immolantes. — Ait etiam Severus hoc eodem evangelii loco, ex traditione non scripta naratum esse, Iudaeos sacerdotem Zachariam, Iohannis patrem, occidisse inter templum et altare, ob eandem quam Nyssenus dixit causam. Nysseni locus sumitur, nonnullis variatis, ex eius sermone de nat. Domini. Tractum autem Severi multo integriorem nos edimus in tomo decimo AA. class. p. 432, qui Cyrillum auctorem sibi familiarissimum sine dubio expilavit. Item nos Script. vet. T. IX. p. 682. in catena ad Lucam verba protulimus Geometrae, qui Zachariam ab Herodis licitoribus occisum ait. Sed enim notissima est Hieronymi sententia super hac traditione comm. in Matth. XXIII. 35. *Alii Zachariam patrem Iohannis intelligi volunt, ex quibusdam apocryphorum somniis approbantes, quod propterea occisus sit, quia Salvatoris praedicavit adventum. Hoc quia de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur.* Ita peremptorio, ut solet, stilo Hieronymus. Sed tamen cum Cyrillo, et supra scriptis Nysseno Severo et Geometra, consentiunt antiquissimi patres a Calmeto iam citati (praeter Jacobi protoevangelium) Origenes, Petrus alex., Tertullianus, Basilius, Chrysostomus, Epiphanius; item iuniores Theophylactus et Euthymius. His addit Baronius (qui hanc opinionem tuetur T. I. an. I. n. 53.) etiam Valentinianus imp. auctoritatem in epistola apud Theodoretum hist. lib. IV. 8. Origenis locus graece extat ex catena ms. in ed. Ruæi T. III. p. 845, sed initio acephalus, quem nos ex cod. A. p. 164. b. ita supplevimus. *Ἐργίονος. Ζαχαρίαν εὐρίσκαμον ἐν ταῖς βασιλείαις ἱερέα, φρουρθεῖντα ἐγγυρὸς τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου ὑπὸ Ἰακῶ βασιλέως Ἰουδα· Ἰωσάππος δὲ ἱστορεῖ τὸν υἱὸν Βαχαρίων Ζαχαρίαν αὐτὸν εἶναι πατέρα τοῦ Βαπτιστοῦ· οὐ δύναται γὰρ etc. (hic sequitur dicta editio.)*

interemerunt, dum apud ipsum altare rem sacram utpote sacerdos operabatur.

Utiq; dico vobis, requiretur ab hac generatione.

Etiam si demonstrative dicit « ab hac generatione » haud fortasse tamen significari ab eo dicimus praesentes tantummodo atque auditores, sed homicidam quemlibet, et sanguinis effusi reum: nam simile cum simili collocatur, ut fraternum atque homogeneum, iuxta illud: haec est generatio quaerentium Dominum. Et illud: et custodiet nos a generatione hac.

Tulistis clavem scientiae, ipsi non introistis etc.

Scientiae clavem dicimus ipsam esse legem, et in Christo iustificationem, per fidem videlicet in ipsum. Sane in umbra ty-poque lex versabatur, verumtamen veritatem typi figurant, umbraeque multimodis depingunt nobis Christi mysterium. Agnus mactabatur secundum Moysis legem: carnes eius comedebant, et limina sanguine ungebant; atque ita exterminatori superiores fuerunt. Atqui communis oviceulae cruor, necem arcere haud potuisset; ergo figurabatur in agno Christus, pro mundi vita caedem sustinens, proprioque sanguine participes sui salvans. Plurima quispiam addere posset, ex quibus cognoscere licet Christi sacramentum a legis umbra delineatum. Dixit autem alicubi Christus ipse Iudaeos alloquens: « est qui vos accusat Moyses, in quem vos speratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis et mihi; de me enim ille scripsit. » Et mox: « scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere: et ipsae sunt, quae testimonium perhibent de me; nec vultis venire ad me, ut vitam habeatis. » Tota enim inspiratae scripturae oratio ipsum designat, et in eundem collineat. Debent ergo sic dicti legisperiti, ceu qui in Moysis lege studium collocaverant, nec sanctorum prophetarum oracula ignorabant, aperire quodammodo iudaicis turbis scientiae ianuam. Nam lex ad Christum instituit, atque ad

τυροῦντα περί τῆς τόκης διαχειρίζονται, πρὸς αὐτῷ τὸ θυσιαστήριον ἢ ἱερῶν ἱεραρχήσαντα *.

Ναὶ λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ γενεᾶς ταύτης.

Εἰ καὶ θακτικῶς ἢ λέγει ἀπὸ τῆς γυναικὸς ταύτης, οὐχὶ μόνον τάχα περὶ κατασημηθῆναι φαμέν ὅσον τότε παρόντας καὶ ἀκροαμένους, ἀλλὰ πάντα τὰ φονεύοντα καὶ ὑπὸ τῆς μαιφονίας πίπτοντα· συττετάξεται γὰρ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, ὡς ἀδελφὸν καὶ ὁμοιογενῆ· κατὰ τὸ, αὐτὴ ἡ γυνὴ ζήτουτων τὸ κύριον * καὶ διατηρήσεις ἡμᾶς ἀπὸ τῆς γυναικὸς ταύτης *.

Ἦρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως, αὐτοὶ οὐκ εἰσέλθετε κ. τ. λ.

Κλεῖδα γνώσεως, αὐτὸν εἶναι φαμέν τὸν νόμον, καὶ πῶς ἐν Χριστῷ δικαιοσύνη διὰ πίστεως ἢ δηλοῦνται τὸ εἰς αὐτόν ἦν μὲν γὰρ ὁ νόμος ἐν σκιᾷ καὶ τύπῳ, πλὴν οἱ τύποι διαμορφῶσι τὸ ἀλήθειαν, καὶ γράφουσιν αἱ σκιαὶ πολυτρόπως ἡμῖν τὸ Χριστοῦ μυσήριον· ἀμνὸς ἐσθάζετο καὶ τὸ Μωϋσέως νόμον ἠσθιον τῆ κρεῶν αὐτοῦ, καὶ ἔρχιον τῷ αἵματι τὰς φλιάς· καὶ νενικήκασιν ὁλοθροῦσιν ἄλλ' αἷμα προβάτου κοινῷ, οὐκ ἂν ἴσχυον ἀναξέψαι θάνατον· ἐμορφῶτο δὴ οὖν ὡς ἐν ἀνῶ Χριστὸς, τὸ ὑπὲρ τῆς κόσμου ζωῆς ὑπομένων σφαγῆν, καὶ σώζων αἷματι τῷ ἰδίῳ ὅσον μετέχοντα αὐτοῦ· πλείστα δ' ἂν τις πρὸς τοῦτο λέγοι, δι' ὧν ἕνεσιν ἰδεῖν τὸ Χριστοῦ μυσήριον, διὰ τῆς νόμου σκιάς γραφόμενον· ἔφη δὲ περὶ αὐτὸς τοῖς Ἰουδαίοις προσλαλῶν· * « ἔσιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπικατε· εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσῆϊ, ἐπιστεύετε ἀν' ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμὲς αὐτὸς ἐγραφε· Ὁ πάτερ· * ἐρευνητέ τὰς γραφὰς, ὅτι ἐν αὐταῖς δοκεῖτε ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ αὐταὶ εἰσὶν αἱ περὶ ἐμοῦ μύροισαι· καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς μεῖνα ἵνα ζωὴν ἔχητε· », ἅπας γὰρ λόγος τῆς θεοπνεύτου γραφῆς, εἰς αὐτὸν ὄρα, καὶ ἔω' αὐτῷ συττείνεται· ἔδει δὴ οὖν ὅσον καλεμένους νομικοὺς, ἀπερὶ δὴ τῆς Μωϋσέως πολυπραγμονοῦντας νόμον, καὶ τὰς τῆς ἀγίας προφητῶν οὐκ ἠγνωκότας φωνὰς, ἀνοίξαν ἄνοιαν τισὶ τῶν Ἰουδαίων δήμοις τὰς τῆς γνώσεως θύρας· παιδαγωγῶν γὰρ ὁ νόμος ἐπὶ Χριστῶν, ἀπο-

* al. eodd. ἱεραρχήσαντας. V. 51.

A. f. 163. b.

* Ps. XXIII. 6.

* Ps. XI. 8.

V. 72.

A. f. 156.
B. f. 150.
C. f. 149. b.
D. f. 148.

* Joh. IV. 13.

* Joh. V. 39.

φέρει ἢ εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ καὶ τὰ τῶν ἁγίων
προφητῶν εὐσεβῆ κηρύγματα· ἀλλὰ τοῦτο
μὲν οὐ πεπράχασιν οἱ καλούμενοι νομικοί·
ὅκα ἢ τῶν ἐναντίων, ἦσαν τὴν κλεῖδα τῆς γνώ-
σεως· ἵνα τὴν διὰ νόμου χειραγωγίαν ἐννοῆς,
ἢ τοὶ τῶν πίσεων, δῆλον ἢ ὅτι τῶν εἰς Χριστὸν
προσγίνεται ἡ διὰ τῆς πίσεως, τῆς ἀληθείας
ἢ γνῶσεως· καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἡσαΐας,
οὕτω πεφασί· * καὶ ἐὰν μὴ πίσεωσθε, οὐδ'
οὐ μὴ σωθῆτε· χωρὶς γὰρ πίσεως, ἀδύνα-
τον εὐαρεσῆσαι ποτέ· * ἦσαν τοίνυν οἱ νο-
μικοί τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· οὐ γὰρ εἶον πι-
σεῖσαι τινὰς εἰς τὸ τὸ ὅλον σωτήρα Χριστὸν·
τεθαυματουργήκε πολυτρόπως, οἱ ἢ καί
τοὶ θαυμάσαι ὄνον ἐπὶ τοῦτοις αὐτῶν, διέ-
συρον τὰς Θεοσημείας, καὶ ὄντων ὑπὸ χεῖρα
λαοῦς σκανδαλίζοντες, ἐφασκον· ὁδοὺ οὐκ
ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, εἰ μὴ ἐν Βεελζεβούλ
ἔρχονται τῶν δαιμονίων· ὁρᾶς ἐν τοῦτοις τὴν
κλεῖδα τῆς γνώσεως αἰρόντας; εἰδίδασκεν ἐν
τῇ συναγωγῇ, φανερὸν καθίστη τοῖς ἀκροω-
μένοις τὸ θέλημα τῆς πατρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ
τέλειον καὶ εὐάρεστον· οἱ ἢ καὶ ταῦτα αὐτοῦ
τὰς μυσαγωγίας οὐκ ἀνωμίτους ἀφέντες
εἰρσκοῦνται προσεφώνων ἡδὲ τοῖς ὄχλοις *,
δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί ἀκούετε αὐ-
τοῦ; ἦσαν οὖν, καὶ τὸ ἀληθές, πῶς κλεῖδα
τῆς γνώσεως αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον, κεκωλύ-
κασιν ἢ καὶ ἐτέρως.

Ἦρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι δεῖνῶς ἐπέχειν
καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων.

A. f. 165. b.

Ἀσχάλλοντες πρὸς ὁδοὺ ἐλέγχως, ἤρ-
ξαντο φησὶ δεῖνῶς ἐπέχειν αὐτῶν· τὸ ἢ ἐπέ-
χειν, ἀντὶ τῆς ἐγκρίσεως καὶ ἐγκοτείνῃ τοι δυσ-
μαίνειν ἐσίν· ἐπεχείρην ἢ αὐτὸν φησὶ καὶ ἀπο-
στοματίζειν περὶ πολλῶν· καὶ τί πάλιν τὸ
ἀποστοματίζειν ἐσίν; ἀπῆταν ὅκα τῆς ὁδοῦ
χρῆμα καὶ οἶονεῖ ἀσκεπτι πρὸς τὰς πανούρ-
γους αὐτῶν ἀποκρίνεσθαι πύσεις, οἰηθέντες
ὅτι διαπεσεῖται πάντως, καὶ λαλήσῃ τί τῶν
ὅσα ἐσίν οὐκ ἔξω διαβολῆς· ἀλλ' οὐκ ἠθε-
σαν ὄντα θεῖον, μᾶλλον ἢ καταφρονηταὶ
γερόναςιν, ἀλαζόνες καὶ ὑβρισταί· ταῦτα τοὶ
Χριστὸς τοῖς ἑαυτοῦ γνωρίμοις, ἦσαν μαθη-
ταῖς, φυλάττεσθαι ἀπ' αὐτῶν παρηγοῦ-
ᾶκε γοῦν·

ipsius cognitionem deducunt sanctorum
prophetarum piae praedicationes. Verum-
tamen haud hoc faciebant sic dicti legis-
periti, sed e contrario scientiae clavem ab-
stulerant; quibus in verbis intelligere de-
bes legis disciplinam, sive fidem, eam sci-
licet quae erga Christum est. Namque a
fide, veritatis cognitio provenit. Quapro-
pter Isaias propheta dicit: nisi credideritis,
non intelligetis. Nam sine fide, impossibile
est placere umquam (Deo.) Abstulerant
itaque legisperiti scientiae clavem, quia non
sinebant quemquam communi servatori
Christo credere. Is multimodis prodigia edi-
dit; illi vero, quom idcirco eum admirari
debuissent, miraculis maledicebant, popu-
loque sibi subiecto scandalum creates, di-
cebant: hic daemonia non eiicit, nisi in
Beelzebub principe daemoniorum. Viden
quomodo scientiae clavem auferebant? Do-
cebat in synagogis, patefaciebat audientibus
bonam et perfectam beneque placen-
tem patris voluntatem: illi vero ne has quidem
doctrinas eius sine vituperio esse sine-
bant. Inclamabant enim turbis: daem-
onium habet, et insanit: cur eum auditis?
Vere itaque abstulerant scientiae clavem;
ipsi non sunt ingressi, et alios item ingres-
su prohibuerunt.

Coerunt scribe ac pharisaei graviter insistere,
et os eius circa multa provocare.

Aegre ferentes se coargui, coerunt,
inquit, vehementer ei insistere. Porro in-
sistere heic valet urgere, irasci, stomachari.
Nitebantur etiam, inquit, eius os pro-
vocare. Quid vero rursus est heic os pro-
vocare? Exigebant scilicet, ut subito ac
propemodum inconsiderate callidis ipso-
rum quaestionibus responderet, existiman-
tes eum sine dubio succubiturum, atque
aliquid tumultuarie dicturum quod calum-
niam non effugeret. Sed enim Deum esse
nesciebant, immo eum superbe contume-
lioseque spernebant. Propterea Christus fa-
miliares suos, id est discipulos, ut ab illis
caverent admonerat. Audi igitur:

CAP. XII.

ΚΕΦ. ΙΒ΄.

In primis cavete a pharisaeorum fermento.

Ab hoc nimirum cavere discipulos suos Dominus vult; fermentum hoc loco dicens hypocrisim. Est enim Deo invisae res: et ea quidem ad breve quandoque tempus latitat, verumtamen foras excidit, et quidem haud longo tempore post. Nam quod Dei oculum nullus actus noster vel dictum latere queat, demonstravit dicens: nihil est opertum, quod non revelabitur. Omnis enim sermo noster, et omnis actus, die iudicii manifestus erit. Vana est ergo hypocrisis; sed oportet nos veros adoratores videri. — Fortasse etiam, secundum superiorum sententiam docet, omnia nostra clam dicta et facta, patere omnituenti Deo, et aliis quoque revelatum iri (3).

Dico autem vobis amicis meis: ne terremini ab his qui occidunt corpus.

Ad spiritalem fortitudinem instruit amatores suos. Dico enim, inquit, vobis amicis meis. Haud cunctis itaque congruere videtur sermo huiusmodi; sed iis, a quibus illum toto corde diligere exploratum erat. Quos etiam decet dicere: quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustiae? an persecutio? an nuditas? an gladius? Nam qui ita non sunt comparati, valde sunt volubiles, atque ad apostasiam promptiores. At illi qui suam cum illo voluntatem conformarunt, eiusque vestigiis insistere studuerunt, utique dicent cum divo Petro: Christo passo in carne pro nobis, et vos pro ipso eadem cogitatione arrememi. Sponte enim pro nobis necem pertulit, propter suam incomparabilem erga nos caritatem. Quare audivimus dicentem

Πρῶτον (1) προσέχετε ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν φαρασαίων.

Ἄφ' ἧς καὶ προσέχεον ὁ μαθητὰς ὁ κύριος βούλεται· ζύμην ἐν τούτοις, ἢ ὑπόκρισιν λέγων (2). Θεοσυγῆς γὰρ τὸ ρηίμα· καὶ λανθάνει μὲν ἕσθ' ὅτε βραχὺ, πλὴν διαπίπτει καὶ οὐκ εἰς μακρὰν· ὡς γὰρ οὐκ ἔστι λαθεῖν ἢ τὴν θεότητος ὀφθαλμὸν τὰ παρ' ἡμῶν ὁρῶντα, διεδοῦξεν εἰπὼν· * οὐδὲν ἢ συγκαλυμμένον ἐστίν, ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται. Ἄπας γὰρ ἡμῶν λόγος, καὶ πᾶν ἔργον, ἐν ἡμέρα κρίσεως ἔσται φανερόν· ἑστὶ τῆ τοιγαροῦν ἢ ὑπόκρισις· δεῖ ἡμᾶς ἀληθινούς ὁρᾶσθαι προσκυνητάς. — Ἰσως ἢ καὶ κατὰ πρότερον ἐπιβολὴν διδάσκει, ὅτι τὰ κρυφὰ παρ' ἡμῶν καὶ λεγόμενα καὶ πρατόμενα, δὴλα ἔσται τῷ πάντα ὁρῶντι ὀφθαλμῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκκαλυφθήσεται.

Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτείνοντων τὸ σῶμα.

Εἰς πνευματικὴν εὐαισθησίαν ἀλείφει ὁ δὲ ἀπαύωντας αὐτόν· λέγω γὰρ ὑμῖν φησὶ τοῖς φίλοις μου· οὐχ ἅπασι οὖν ἀπλῶς πρέπει ἀνὴρ ὡς εἰκὼν ὁ περὶ τούτων λόγος· ἐκείνοις ἢ μᾶλλον, οἷς ἀνὴρ ἐν πάσῃ ὁρῶντο τὸ ἐξ ὅλης καρδίας ἀγαπᾶν αὐτόν· οἷς καὶ ἀγαπᾶν λέγειν· * τίς ἡμᾶς χωρήσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τῆς Χριστοῦ; θλίψις, ἢ σκενοχωρία, ἢ διωγμός; ἢ γυμνότης; ἢ μάχαιρα; οἱ γὰρ μὴ τοιοῦτοι, εὐσεβεῖς ἀκόμοιοι λίαν εἰσὶν, καὶ πρὸς ἀποστασίαν ἐτοιμότεροι· οἱ ἢ τὰ αὐτὰ φρονούντες αὐτῷ, καὶ τοῖς ἰχνέσιν αὐτοῦ κατακολοθεῖν σπεύδοντες, φαῖεν ἀνὴρ μὴ τῆς Θεοσεσίας Πέτρου· * Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ ὑμεῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ αὐτὴν ἐννοίαν ὀπίσασθε· ἐθελοντὴς γὰρ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε θάνατον, ὡς ἀπαράβλητον ἔχον· τὸ εἰς ἡμᾶς ἀγάπην· ἀνεκός·

(1) Vocabulum πρῶτον reapse in codice A, et aliis, inter verba sacri textus rubris litteris scribitur, non autem nigris in Cyrilli contextu.

(2) Ex hac glossa videtur Cyrillus non legisse in sacro textu ἧτις ἐστὶν ὑπόκρισις, quae verba reapse desunt in parallelis Matth. XVI. 6, et Marc. VIII. 15. Sed tamen, quicquid sit de Cyrilli lectione, verba haec constanter occurrunt in Lucae codicibus graecis atque latinis.

(3) Hoc loco apud catenam D. Thomae sequuntur haec. «Cyrillus. Quoniam gemina est causa per fidiae, quae aut ex inolata malitia, aut ex accidenti metu nascitur; ne quis metu terribis Deum, quem corde cognoscit, negare cogatur, pulchre addit: dico autem vobis amicis etc.»

v. 1.

A. f. 165. 1.

* v. 2.

A. f. 165. 1.
C. f. 133. 1.v. 3.
A. f. 165. 1.

v. 4.

A. f. 165. 1.
B. f. 129. 1.
C. f. 134.

* Rom. VIII. 35.

* 1. Petr. IV. 1.

Ioh. XV. 13.

μην γοῦν λέγοντος αὐτοῦ ἐναργῶς * μεί-
ζονα ταύτης τῆ ἀγάπης, οὐδεὶς ἔχει, ἵνα
τις θῆ ἢ τὴ ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶ φίλων αὐ-
τοῦ· εἴτα πῶς οὐκ ἂν εἴη τῶ ἀποπτάτων,
μὴ ὡσπερ τι τῶ ἀναγκαιοτάτων ὀφλημάτων
ἐκτίσαι Χριστῶ ὅπερ ἐλάβομεν παρ' αὐτῆ;
ζητῆ ἢ κῆ ἐτέρως ζωῆς ἡμᾶς ὄντας ὑπασι-
σᾶς, μὴ δεδιέναι τὸ θάνατον, ἀπομιμῆσαι
ἢ μᾶλλον τῶ ἁγίων πατέρων τῶ πίσιν προσ-
κεκώμικεν ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ τῶ μονο-
γενῆ πειραζόμενος, φησὶ ἢ τῶ Ἰσαὰκ, λο-
γισάμενος ὅτι ἐκ νεκρῶν ἐξείρειν δύναται
ὁ θεός· ποῖον οὖν ἔσαι καθ' ἡμῶν τῶ θανάτε
τὸ δείμα, καταρξούσης αὐτὸν τῆ ζωῆς (1);

Προσενθυμῆσαι ἐλὲ τούτοις κακῆινο
προσῆκει· εὐρίσκονται γὰρ διὰ πόνων οἱ ἐξ-
φανοὶ κῆ ἄνθρωποι μὲν μέρι σώματος ἐκ-
τείνουσι τὰς ὀργὰς, κῆ πέρας αὐτοῖς τῶ καθ'
ἡμῶν ἐπιβελῆς, ὁ τῶ σαρκὸς θάνατος· θεοῦ
ἢ κολάζοντος, οὐ μέρι μόνως σαρκὸς ἢ
ζῆμια· σῆσεται, ἀλλὰ κῆ αὐτῆ συνωφέ-
ρεται τῶ αἰκίαις ἢ ἀθάνατος * Ἀρχὴ· οὐκ ἐν
εἰσίτω μᾶλλον ὁ μετ' εὐκλείας θάνατος,
εἰς ἀρχὰς ἡμᾶς ἀναφέρων ἀγλυπτήτα ζωῆς,
ἵτοιμασμένων πάντως πᾶς κῆ τῶ ἐκ θείας
φιλοτιμίας ἀγαθῶν. — Ἴνα δὲ τι κῆ ἕτερον
ἐπικοῦρημα τῶ ἡμετέροις χαρίσονται δε-
νοίαις, προσθέθεικεν ἀναγκαιῶς· οὐχὶ πέντε
σφραγίδια πωλεῖται ἀσαφῶν δύο, κῆ ἐν δ'
ἐξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπληρησμένοι ἐνώπιον
τῶ θεοῦ; Προσπηγάγε ἢ ὅτι κῆ αἱ εἴχες τῶ
κεφαλῆς ἡμῶν πᾶσαι ἠρήθμνται· ὀργᾶς ὅσων
ποιεῖται πρόνοιαν τῶ ἀγαπώντων αὐτόν; εἰ
γὰρ μέρι τῶ οὕτως εὐτελεσάτων ἐκτείνεται,
κῆ οἷον κάτεισιν ἐπὶ τὰ πάντων σμικροτάτα
τῶ ζῶων, πῶς ἂν ἐπιλάοιτο τῶ ἀγαπώντων
αὐτόν, ἢ ἀγνοήσῃ τι τῶ συμβαινόντων αὐ-
τοῖς; ὅς γε τοσαύτων αὐτῶν ποιῆται πρό-
νοιαν, ὡς ἕκαστα τῶ κατ' αὐτῶν εἶδεναι
λεπτάς, κῆ οἷον ἠριθμῆνας ἔχειν αὐτῶν
τὰς εἴχας· ἢ γὰρ οὐκ ἐάσει πεσεῖν εἰς πει-
ρασμὸν, ἢ γοῦν οἰκονομικῶς, ἵνα παθόν-

ipsum: maiorem hac dilectionem nemo ha-
bet, quam ut animam suam ponat quis pro
amicis suis. Quid ni ergo sit absurdissi-
mum, Christo non reddere, tamquam de-
bitam apprime gratiam, id quod ab eo
prius accepimus? Alioquin etiam curandum
est, ne dum vitae tutelam gerimus, mor-
tem expavescamus, sed imitemur potius
sanctorum patrum fidem. Obtulit patriar-
cha Abraham unigenitum tentatus, Isaac
cum dico, secum reputans posse Deum a
mortuis quoque suscitare. Quinam ergo
iam nobis supersit mortis timor, postquam
eam vita extinxit?

Simul et illud cogitare par est, inveniri
labore coronas. Et homines quidem, usque
dum manet corpus, iras suas intendere;
finemque illis nos persequendi, carnis in-
teritu fieri; verumtamen Deo puniente,
haud usque ad carnem tantummodo tendi
poenam, sed et immortalem ipsam suppli-
cibus animam ireritri. Ergo obvienat potius
bona cum fama interitus, qui nos ad sem-
piternae vitae initium transferat, ubi om-
nino parata est a divina liberalitate fel-
licitas. — Ut autem aliud quoque suppedi-
taret mentibus nostris solamen, necessario
addidit: nonne quinque passeret venent
dipondio, et unus ex illis non est in obli-
vione coram Deo (2)? Subdidit etiam: ca-
pilli capitis vestri omnes numerati sunt.
Viden quantam gerat curam diligentium
se? Nam si ad haec usque vilissima exten-
ditur, seque ad minutissimos animantes in-
clinat, qui fieri potest ut eum amatorum
suorum capiat oblivio, vel rem ullam ad
eos pertinentem ignoret? qui sane tantam
circa illos providentiam gerit, ut singula
ipsorum negotia accurate sciat, et eorum-
dem ut ita dicam capillos numeratos ha-
beat. Vel igitur in tentationem non sinet
incidere, vel sapiente consilio id sinet ut

* sl. collid.
ΣΧΙΖ.A. f. 163. b.
A. f. 166.V. 7.
A. f. 166.
B. f. 121.
C. f. 151.

(1) Male profecto se habet hic locus in latina Corderii catena. « Nam primo is mendose legit δειγμα
» pro δειμα; deinde et reliqua pervertit sic: *quale igitur erit nobis mortis indicium, citā ipsā contemptā.* »

(2) Paulo heic plura apud Corderium in catena latina. « Destituuntur siquidem iure meritoque pec-
» catores Dei memoria et cura. Contra vero Deo cordi est, accurate nosse sanctorum vitam. »

patientia inclarescamus. Nam qui in laqueum incurrere permittet, idem sine dubio vim quoque evadendi suggeret (1).

Quicumque confessus fuerit me coram hominibus etc.

Age iam, quisnam sit Christum confitens, vel quomodo hunc quispiam recte confitebitur, ante omnia cognoscere par est. Scribit itaque nobis sapientissimus Paulus: « ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in caelum? id est Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum a mortuis revocare. Sed quid dicit scriptura? Prope te est verbum in ore tuo, et in corde tuo; hoc est verbum fidei, quod praedicamus. Quia si confitearis ore tuo dominum Iesum, et corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. » Totum his verbis Christi sacramentum egregie explicat. Oportet enim primo eum qui apparuit ex Deo patre filium, unigenitum ex eiusdem substantia Deum Verbum, dominum omnium confiteri; non quasi exterius et adtributam obtinuerit dominationem, sed quia ita suapte natura vereque se habet, haud secus quam pater. Deinde credendum est, quod Deus illum a mortuis suscitaverit, humanam scilicet, et in carne propter nos passum: sic enim a mortuis resurrexit. Dominus est ergo, ut dixi, filius; idemque non comparandus cum aliis, quibus dominationis appellatio donatica fuit et adtributa. Solus quippe dominus naturalis est, qui est super omnia creata Deus Verbum. Unus enim dominus Iesus Christus, per quem omnia. At ne pater quidem dominatu excludetur, quandoquidem naturalis est Deus: neque item filius a deitate excidet, quoniam naturaliter dominus est. Uni autem divinae ac supra omnia substantiae inest, ut sit plane libera, et omni servitutis iugo experts; habeat au-

τες εὐδοκίμησώμεν· ὁ γὰρ εἰς παγίδα πεσεῖν ἐπιτρέψας, χρηρηγήσει πάντως τὸ δύνασται διενεργεῖν.

Πᾶς ὃς ἀν ὁμολογήσῃ ἐν ἔμοι ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων κ. τ. λ.

Ἀλλὰ τίς ἀν εἴη λοιπὸν ὁ Χριστὸν ὁμολογῶν, ἢ καὶ ὅπως ἀν τις αὐτὸν ὁμολογήσειεν ὀρθῶς, πρὸ γε τῶν ἄλλων ἀξίον ἰδεῖν· γράφει τοίνυν ἡμῖν ὁ πάνσοφος Παῦλος: * « μὴ εἶπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σε, τίς ἐπιβήσεται εἰς τὸ οὐρανόν; τούτῃσι Χριστὸν καταβαλεῖν· ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὸ ἄβυσσον; τούτῃσι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἐπαγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγεις; ἐγγύς σε τὸ ῥῆμα ἐστὶν ἐν τῷ στόματι σε, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σε, τούτῃσι τὸ ῥῆμα τῷ πίστεως ὁ κηρύσσου· ὅτι ἐὰν ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματι σου κύριον Ἰησοῦν, καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σε, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι ἢ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. ἢ ὅλον ἐν τούτοις τὸ Χριστοῦ μυστήριον εὖ μάλα διερμηνεύεται· χρῆν γὰρ πρότερον ἢ ἐκ Θεοῦ πατρὸς πεφηνότα υἱόν, τὸ ἐκ τοῦ οὐσίου αὐτοῦ μονογενῆ θεὸν λόγον, κείον τῷ ὅλον ὁμολογεῖν· οὐχ ὡς ἔξωθεν καὶ εἰσκεικεμένῳ λαχόντα τὸ κρείττα, ἀλλ' ὄντα τούτο καὶ φύσιν καὶ ἀληθῶς, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ πατὴρ· εἴθ' οὕτω πιστεύειν, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, ἐνανθρωπήσαντα δηλονότι καὶ σαρκὶ παθόντα δι' ἡμᾶς· ἐγήγερται γὰρ οὕτως ἐκ νεκρῶν· κείον οὖν, ὡς ἔφην, ὁ υἱὸς, ἀσύνηκτον τοῖς ἄλλοις, οἷς τὸ τὸ κρείττονος ὄνομα δοτὸν καὶ εἰσκεικεμένῳ μόνος γὰρ κύριον καὶ φύσιν, ὁ παντὸς ἐπέκεινα γρηγοῦ Θεὸς λόγος· εἰς γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστός. δι' οὗ τὰ πάντα. * ἀλλ' οὔτε τῷ εἶναι κύριος ὁ πατὴρ ἔξω κείσεται, Θεὸς ὢν φύσει· οὔτε μὴν ὁ υἱὸς ἀωλοισθήσειεν ἀντὶ εἶναι Θεὸς, κύριος γὰρ ἐστὶ καὶ φύσιν· ἕνεστι ἢ μόνῃ τῇ θεῖα τὴ καὶ ἀνωτάτω πασῶν οὐσίᾳ, τὸ εἰσάσαν ἐλεύθερον, καὶ τὸ ἔξω κείσται ζυγοῦ καὶ δουλείας, ἔχειν ἢ μάλλον ὑπὸ πόδας δελοπεπῶς τὸ κτίσιν ὑποκειμένην.

κ. τ. λ.

A. f. 100.
B. f. 121

* Rom. X. 6. seq.

* I. Cor. VIII. 6.

(1) In latinis catenis D. Thomae et Corderii additur fragmentum, hoc loco ponendum. « Cyrillus. » Mystice autem caput quidem hominis est intellectus, capilli vero cogitationes quae patent Deo. »

διὰ τοῦτο, καί τοι γλύφου· καὶ ἡμᾶς ὁ μορολογῆς τῷ Θεοῦ λόγος, καὶ τό γε ἦκον εἰς ἀνθρώπινης μέτρον, ἐπὶ ζυγῆ καὶ δευλειαν ἐκπνευμένους, σιωπέτελεσε μὲν τοῖς Ἰουδαίον δασμολόγοις καὶ τῷ Μωϋσέως νόμον τὸ διδραχμον οἰκονομικῶς, οὐκ ἔκρουσε ἢ τῷ ἐνούσης δόξης αὐτῶ τὸ περὶ φανέρως ἤρητο καὶ τῷ μακάριον Πέτρον*, οἱ βασιλεῖς τῷ γῆς ἀπὸ τίνος λαμβάνουσι κῆσον ἢ τέλη; ἀπὸ τῷ υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῷ ἄλλοξίαν; εἰπόντος ἢ ὅτι ἐκ τῷ ἄλλοξίαν ἀρᾶ γε, φησὶν, ἐλευθεροί εἰσιν οἱ υἱοὶ κύριος οὐκ καὶ φύσιν ὁ υἱός, ὡς ἐλευθερός καὶ τοῦτο πάλιν ὁ σοφός ἡμᾶς ἐδίδαξε Παύλος ὡδὶ γεγραφώς* ἡμεῖς ἢ πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τῷ δόξαν κυρίου κατοπερίζομενοι, τῷ αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καὶ ἀπὸ κυρίου πνεύματος καὶ κίβρον ἀνωθεν* ὁ ἢ κύριος, τὸ πνεῦμα εἰσιν οὐδ' ἢ πνεῦμα κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία ἄθροισθ' δὴ ὅπως τῷ κύριον τὸ πνεῦμα εἶναι φησὶν· ἔχ' ὡς ἐν υἱότητι, πνεῦμα γὰρ ἐστὶ καὶ οὐκ υἱός, ἀλλ' ὡς ὁμοούσιον τῷ υἱῷ, κυρίῳ τῷ ὄντι καὶ ἐλευθερῷ, καὶ τῷ πρὸς αὐτὸν ταυτέτητι φυσικῇ πρὸς ἐλευθερίαν τῷ θεοπροπῆ ῥητρού- μρον· ὅς ἂν οὐκ ὁμολογήσῃ Χριστὸν ἔμπροσθεν τῷ ἀνθρώπων, ὡς Θεὸν δηλονότι καὶ κύριον, ὁμολογηθήσεται παρ' αὐτοῦ ἔμπροσθεν τῷ ἀγγέλων τῷ Θεοῦ· ποῦ ἢ καὶ ὅπως; ἢ πάντως κατ' ἐκείνο καιροῦ, καὶ ὅν ὄξ οὐρανοῦ καταβήσεται καὶ τῷ ἀγγέλων ἐν τῷ δόξῃ τῷ πατρὸς αὐτῶ, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῷ παρόντος αἰῶνος· ἐκεῖ σεφανοὶ τῷ ἴνῃσιον ὁμολογητήν· οἱ γε μὴν ἕτεροι, τοῦτέστιν οἱ ἀρηνησάμενοι τε καὶ ἀτιμάσαντες, ἀρηνηθῆσονται μονονυχὶ λέγοντος τῷ κεκοῦ αὐτοῖς τὸ διὰ προφητῶν ἄξιον ἐπί τισιν εἰρημίνον·* καλῶς ἐποίησας, οὕτως ἔσαι σοι· τὸ ἀνταπόδομά σε, ἀνταποδοθήσεται εἰς κεφαλὴν σε· ἀρῆσεται ἢ ἀδῶν ἐκείνο λέγων·* ἀπόσῃτε ἀπ' ἐμῶ ἐρίεται τῷ ἀνομιᾶς· οὐκ οἶδα ὑμᾶς· καὶ τίνες ἂν εἴεν οὗτοι; πρῶτον μὲν οἱ διωγμοῦ καταλαβόντες, τῷ πίσιν ἀποβαλόντες· ἀρῶνται ἢ αὐτὸν ὁμοίως αἰρετικῶν παῖδες καὶ διδασκαλοὶ, Ἀριανοὶ τε καὶ τῷ Νεστορίῳ κενοφωνίας οἱ μαθηταί.

tem potius creaturam omnem pedibus serviliter suppositam. Propterea etiamsi factum homo aequae ac nos unigenitum Dei Verbum, quantum adinet ad humanam conditionem, sub iugum servitutemque reductum, solvit quidem iudaeis publicanis secundum legem Moysis didrachma pro suae humanationis ratione, non tamen haerentis sibi maiestatis splendorem celavit. Interrogavit enim beatum Petrum: reges terrae, a quonam censum sumunt vel tributa? a filiis ne suis, an ab alienis? Dicente illo: ab alienis; ergo, inquit, liberi filii sunt. Dominus est igitur propria natura filius, utpote liber. Hoc idem rursus nos docuit sapiens Paulus ita scribens: nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur, de gloria in gloriam, sicut a Domini Spiritu. Et paulo ante: Dominus autem, Spiritus inquit est. Observa autem, quomodo Dominum, Spiritum esse dicit; non quasi ex genitura, Spiritus enim est non filius, sed quia consubstantialis est filio domino ac libero, et ob eandem naturam libertate frui Deo digna comprobatur. Quicumque igitur confessus fuerit Christum coram hominibus, ut Deum ac dominum, hunc vicissim Christus coram angelis Dei confitebitur. Ubiam vero et quomodo? Sine dubio eo tempore quo de caelo stipantibus sanctis angelis cum patris maiestate descendet, in huius saeculi fine. Tunc sincerum suum confessorem corona donabit: ceteri autem, id est qui negarunt et dehonestarunt, negabuntur. Dicente illis propemodum iudice illas a sanctis prophetis de quibusdam dicta verba: sicut egisti, ita fiet tibi: retributio tua in caput tuum revertetur. Negabit illos ita dicens: discidite a me operatores iniquitatis; nescio vos. Quinam vero erunt hi? Primum quidem illi qui incumbente persecutione, fidem abiecerint. Sed negant Christum haeticorum quoque discipuli ac magistri, Ariani nimirum et vanae Nestorii doctrinae adseculae.

* Matth. XVII.

* II. Cor. III. 18.

* II. Cor. III. 17.

* Abd. v. 1.

* Ioc. III. 27.

Omnis qui dicit verbum in filium hominis etc.

Quomodo hoc etiam intelligendum est? Nam si hoc significare vult Servator, quod si quis dicatur contumeliosus adversus commune hominem sermo, veniam quisque impetrabit paenitens; profecto omnis hinc tollitur difficultas. Bonus enim naturaliter Deus culpa quemlibet absolvit, qui paenitere voluerit. Quod si de ipso hic textus servatore omnium Christo loquitur, quomodo innocuus impunisque erit, qui verba adversus ipsum iactaverit? Dicimus ergo, quod quamdiu aliquis virtutem mysterii Christi non didicerit, neque adhuc cognoverit, illum qui Deus naturaliter erat, ad nostram se conditionem demisisse, hominemque exstitisse; is, inquam, si quid moderatum dixerit, atque eorum ex numero quae venialia sunt, haec Deus dimittit igno-
 ranter peccantibus. Exempli causa, dixit aliquando Christus: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi, et vitam mundo do: quidam vero gloriam eius nescientes, et communem hominem existimantes, aiebant: nonne hic est fabri filius, cuius nos patrem ac matrem novimus? Quomodo ergo dicit, se de caelo descendisse? Et rursus. Dum aliquando in synagoga docens perstaret, et omnibus admirationi esset, quidam, inquit scriptura, dixerunt: quomodo hic litteras scit, quum non didicerit? Nesciebant enim, cunctos in eo esse absconditos sapientiae scientiaeque thesauros. Haec veniam merebantur, tamquam inscienter incurioseque dicta. Verum enimvero his qui deitatem blasphemaverint, inevitabile iudicium erit, et perpetua poena, tum in hoc mundo tum etiam in futuro. Spiritum vero his verbis designat non illum sanctum tantummodo, sed totam deitatis naturam. Nam dixit alio loco Servator, Deum esse spiritum. Ergo quae fit in Spiritum blasphemia, ea in totam deitatis naturam substantiam. Una enim deitatis natura in sancta et adorabili intelligitur Trinitate (1).

Πᾶς ὃς ἐεὶ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου κ. τ. λ.

Πᾶς δὲ ἄρα καὶ τοῦτο νοεῖται προσήκει: εἰ μὲν γὰρ τοῦτο βούλεται δηλοῦν ὁ σωτὴρ, ὅτι εἰ λέγοιτο τις λόγῳ ὑβριστικὸς ἢ ἀφροσύνη κοινῶν παρὸς ἡμῶν, ἀφῆσιν ἕξα μετανοήσας, δυσχερείας ἦν ἰσάμενος ὁ λόγος ἀπῆλλακται. ἀγαθὸς γὰρ ὡν φύσει ἰσὸς, αἰτιαμάτων ἐλευθεροῦ ὁδῶν μετανοεῖν ἐλομένους· εἰ δὲ ἐπ' αὐτὸν ὁ λόγῳ ἔρχεται τὸ τῆν ὅλων σωτῆρα Χριστὸν, πῶς ἀνέυθυντο ἢ καὶ ἕξω δίκης. ὁ λόγος εἰς ἑαυτὸν εἰπὸν; φαρὲν οὖν ὅτι ὅταν τις ἔπω τὸ κατ' αὐτὸν μυσηρῆς πῶ δύναμιν ἐκμεμαθῆκώς, οὔτε μὴν ἐγνωκώς, ὅτι Θεὸς ὢν εἴσει, καθῆκεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, καὶ κεχηρμάτικεν ἄνθρωπος, εἴπη τί περὶ αὐτοῦ τὸ μετρίων, καὶ ὅσα συγγνώμης ἐστὶν ἄξια, ταῦτα ὁ θεὸς ἀφίησι τοῖς ὅξ ἀγνοίας ἡμαρτηκόσιν· οἷον τί φημι· ἔρη σου Χριστός· * ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτο ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τῆ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῶ κόσμῳ ἀγνοήσαντες δὲ τινες πῶ δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπον εἶναι κοινὸν οἰηθέντες αὐτὸν, ἔφασκον· * οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τὸ τέκνοντοῦ υἱός, οὐ ἡμεῖς οὐδὲμῶν τὸ πατέρα καὶ πῶ μητέρα; πῶς οὖν λέγει ὅτι ἐκ τῆ οὐρανοῦ καταβέβηκα; καὶ ἀάλιν· εἰσῆκα ποτὲ μυσαγωγῶν ἐν συναγωγῇ, καὶ τεθαύμασαι μὲν παρὰ πάντων, τινὲς δὲ φησιν ἔλεγον· * πῶς ὁδοὶ θεάματα οἶδε, μὴ μεμαθῆκώς; ἠγνόησαν γὰρ ὅτι πάντες ἕκαστο ἐν αὐτῶ οἱ Θεσσαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι· * ταῦτα συγγνώμης ἄξια, ὡς ὅξ ἀγνοίας ἀτμηλῶς εἰρημένα· τοῖς γε μὴν εἰς αὐτὸ τὸ Θεῖον βλασφημῆσασιν, ἀδιάφυκτο ἢ δίκη, καὶ διηνεκής ἢ κόλασις καὶ ἐν τῷδε τῶ κόσμῳ, καὶ ἐν τῶ μέλλοντι· πνεῦμα δὲ φησιν ἐν τέτοις, οὐχὶ μόνον τὸ ἅγιον, ἀλλὰ γὰρ τὸ ὅλων τὸ Θεότιτος εἴσιν· ἔφη δὲ περὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ, ὅτι πνεῦμα ὁ Θεός· * οὐκοῦν ἢ ἢ τὸ πνεύματος βλασφημία, καθ' ἕλης ἄν γένοιτο τὸ ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας· μία γὰρ ἢ τὸ Θεότητο φύσις ἐν ἀγία καὶ προσκυνητῇ νοεῖται τριάδι.

* Joh. VI. 31.

* Joh. VI. 42.

* Joh. VII. 15.

* Coloss. II. 3.

* Joh. IV. 21.

(1) In catena D. Thomae additur. «Cyrillus. Quod si creatura esset Spiritus sanctus, non autem de

V. 11.

Μὴ μεριμᾶτε πὺς ἢ τί ἀπολογήσεσθε.

A. I. 170.

Τοσούτων ἐπαρτήσας τὸ φόβον ὁ κύριος, καὶ ὡχρασκύσας εἰς τὸ θρηνηκίως ἀνθίστασθαι τοῖς ἀφίσῃσι ὁ ὀρθῆς ὁμολογίας, περὶ τῶν ἄλλων κελεύει μὴ μεριμᾶν, τοῖτέστι περὶ ἀπολογίας· διότι τοῖς πιστῶς καὶ ἀγαπητικῶς διακειμένοις ἐνεργεῖ τὸ πνεῦμα θεοῦ προσήκοντας λόγους, ὡσαυτεὶ διδάσκαλοι ἐνδόν ἐνοικίως.

V. 11.

Τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

A. I. 171.

I. 171.

Κεχαροτόνεται μὲν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ὁ υἱός, ὅτε πέφηνε κατ' ἡμᾶς, ἀρχῶν τὴν βασιλείαν ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, καὶ τὸ δόξα δόξα φωνήν· * καὶ τί κατορθώσω, διαξαναὶ πάλιν αὐτός· ἀφίγμαι γὰρ δὴ φησι διαγγέλλων τὸ πρόσαγμα κυρίου· καὶ ποῖον τοῦτό ἐστι· βούλεται γὰρ ἡμᾶς ὁ φίλαρετος ἡμῶν δεσπότης,

παντὸς ἀποφοιτῆν γήϊναις καὶ προσκαίρει πράγματος, μὴ φιλονεικούντας ἀδελφοῖς, εἰκόντας ἢ μᾶλλον αὐτοῖς, καὶ βούλωνται πλουκετεῖν· ἀπὸ γὰρ τοῦ αἵροντος φησὶ τὰ σα, μὴ ἀπαίτη· * ζητούντας δὲ μᾶλλον τὰ ὅσα πᾶρ ἐστὶ χηρίσμα καὶ ἀναγκαῖα πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς· τοῖς οὕτως ἐπὶ εἰωθόσι, νόμος ὀρίζεται Χριστὸς, κατ' οὗς ἂν γένοιτο λαμπροὶ καὶ ἀσώβλεπτοι· ἐφη γοῦν· * μὴ κτήσασθε ἀργύριον, μήτε χρυσίον, μήτε δύο χιτῶνας, μήτε πῆραν, μήτε χαλκὸν

* Luc. XI. 23.

* Matth. X. 9.

* Luc. XII. 33.

* Matth. XIX. 16.

εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν· καὶ πάλιν· * ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμηναι, θησαυρὸν ἀνεκλεπτόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ αὐτὸ, ἐπειδὴ τις προσελθὼν νεανίας ἤρετο· * τί ποιήσας ζῶναι αἰώνιον κληρονομίαν; ὕπαγε, φησὶ, πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σε, καὶ δὸς πτωχοῖς· οὐκοῦν τοῖς μὲν ὑποφύρουσιν εὐήνιον αὐτῷ (ὡ) τῆς δευτερίας αὐχίνας, καὶ διατάττει, καὶ νομοθετεῖ, καὶ μερίζει (ὡ) οὐράνιον κληρὸν, καὶ δεικνύει τὰς πνευματικὰς εὐλογίας· τοῖς γὰρ μὴν μόνα φρονούσι τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰκότως ἐρεῖ, τίς με κατέστησεν ἀρχόντα ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς; ἀποσείεται μὲν οὖν σκείνον, ὡς ὀχληρὸν, καὶ οὐδὲν ἐθέλοντα μαθεῖν ὧν εἶδέναι ἐρεῖν·

Nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis.

Hoc iniecto timore Dominus, comparatisque auditoribus suis, ut strenue iis resisterint, de vera fidei confessione desciverint, de reliquo securos esse iubet, id est de defensionis ratione. Namque iis, qui fideliter amanterque se gerunt, idoneos suppeditat Spiritus sermones, magistri instar intus inhabitans.

Quis me constituit iudicem aut divisorem super vos?

Sane constitutus fuit a Deo pater filius, cum inter nos apparuit, princeps et rex super Sion monte sancto eius, iuxta psalmistae effatum. Quid autem egregium facturus, mox ipse explanat: adsum quippe, inquit, praedicans praeceptum Domini. Quodnam porro hoc est? Vult nos Dominus noster, utpote virtuali amans, a terreno omni ac temporalis negotio secedere, neque cum fratribus contendere, sed ipsis potius cedere, etiamsi ii forte contra ius nostrum agere velint: namque ab eo qui tua, inquit, aufert, ne repetas. Sed illorum potius sollicitus esse iubet, quae animae salutis utilia ac necessaria sunt. His qui ita vivere consueverint, leges Christus statuit, quibus illustres spectabilesque fient. Ait ergo: ne possideatis argentum, neque aurum, neque duas tunicas, neque peram, neque in zonis vestris aes. Et rursus. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum indeficientem in caelis. Et adhuc: quum ad eum accedens adolescens quidam interrogasset, quid faciens vitam aeternam possidebo? vade, inquit, vende omnia quae habes, et da pauperibus. Iis itaque qui docilem mentis suae cervicem praebent, et impendit curam, et fert leges, et caelestem hereditatem dividit, et spiritales benedictiones distribuit. Verumtamen iis, qui terrena tantum sapiunt, merito dicit: quis me constituit principem aut divisorem super vos? Sic ergo hominem illum reiecit, uti molestum, nihilque eo-

* divina substantia patris et filii, qualiter acta in eum contumelia tantam fert poenam, quanta promulgatur contra blasphemantes in Deum? *

rum, quae oportebat, discere volentem. Neque nos non monitos dimittit; sed idonea occasione capta, sermonem continuat, et tantum non protestatur:

Dixitque ad illos: videte, et cavete ab omni avaritia etc.

Foveam scilicet nobis diabolicam ostendit avaritiam, quam etiam idololatriam, ut diximus, Paulus sapiens appellat, fortasse quia solis congruit ignorantibus Deum, vel quia parem profanitatem habet ac si quis ligno lapidive cultum exhibeat. Propterea inquit videte et cavete ab omni avaritia, id est tam parva quam magna. Omnis enim qui oppressionem patitur, infirmus est, et in eum solum intendit oculos, qui indignari potest ob ea quae ipse patitur. At Deus iustus ac bonus, preces admittit, et iniuriam facientibus poenas infert. Atque hoc ab ipso discas, qui sanctorum prophetarum voce ait. « Propterea quia pugno pauperes in capite percutiebatis, donaque electa sumebatis ab eis; domos quidem expolitas aedificabitis, neque tamen eas habitabitis: vineas desiderabiles plantabitis, neque idcirco vinum earum bibetis. Etenim multas novi iniquitates vestras, et gravia sunt peccata vestra. Et denuo. Vae his qui domo domum coniungunt, et agrum agro admovent, ut proximo suo aliquid detrahant. Num vos soli terram incoletis? Certe haec auribus Domini exercituum insonuerunt. Etsi fuerint domus vestrae multae, solitudo fiet; quantumvis eae magnae speciosaeque fuerint, non erit qui eas incolat. Namque ubi decem iuga boum operantur, ibi lagunculam unam faciet: et qui sex artabas serit, tres mensuras colliget. » Ergo omnimodis infructuosa avaritia est. Sed et aliunde inutilis est, quia non in affluentia consistit hominis vita, id est haud ad divitiarum mensuram extenditur vitae spatium. Atque hoc manifeste evidenterque demonstravit nobis Servator, superius dictis connexam apte admodum proponens parabolam. Eximiam

ἀφίσι γὰρ μὴν οὐχ' ἀνοουθετήτους ἡμῶς, εὐκαιροῦ δὲ ὡσπερ λαβόμενοι ἀφορμῆς, ἐξυφαίνα λόγον, μόνον δὲ οὐχὶ καὶ διαμαρτύρεται·

Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας κ. τ. λ.

Βόθρον γὰρ ἡμῖν ὑπέδειξε διαβολικὸν, ἢ πλεονεξίαν, ἣν δὴ καὶ εἰδωλολαξείαν ὡς ἐσημῶν ὁ σοφὸς ὀνομάζει· Παῦλος *, ὡς μόνοις τὰ χάρις που ἀπέπεσαν τοῖς οὐκ εἰδότες θεὸν, ἢ καὶ ἰσοσάφως ἔχουσαι εἰς βεβίλωσιν τῷ λατρεῖν τινὰς ζήλοισι τὸ ἅλθους· διὰ τοῦτο φησὶν, ὁρᾶτε καὶ φυλάξατε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, τοῦτέστι μικρᾶς τε καὶ μεγάλης· ἀσθενὴς γὰρ πάντως πᾶς ὁ πλεονεκτοῦμενος, καὶ εἰς μόνον ἀνατεινὼν ὄφθαλμοῦς τὸ ἐφ' οἷς πέπονθεν ἀγανακτῆσαι δυνάμενον· ὁ ἦ, ἐπεὶ περὶ ἐστὶ δικαῖός τε καὶ ἀγαθός, προσίεται μὲν τὸ ἰκετηρίαν, ἐπάγει ἢ τοῖς ἡδικοῦσιν τὰς δίκας καὶ τοῦτο μαθήσῃ λήγοντος αὐτοῦ διὰ φωνῆς ἀλίω προφητῶν· * διὰ τοῦτο ἀνθ' ὧν κατεκονδύλιζετε εἰς κεφαλὰς πτωχῶν, καὶ ἄδρα σκεκτὰ ἐδέξασθε παρ' αὐτῶν, οἴκας ξυστοῦς οἰκοδομήσετε, καὶ οὐ μὴ κατοικήσετε ἐν αὐτοῖς· καὶ ἀμπελώνας ἐπιθυμητοῦς φυτεύσετε, καὶ οὐ μὴ αἴητε τὸ ὄϊνον αὐτῶν· ἔτι ἔγνω πολλὰς ἀσεβείας ὑμῶν, καὶ ἰσχυραὶ αἱ ἀμάρτια ὑμῶν· καὶ ἄλιον· * οὐαὶ οἱ σωμαπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν ἐγγίζοντες, ἵνα τῷ πλησίον ἀφέλωνται τι μὴ οἰκήσῃτε μόνοι ἐπὶ τῇ γῆς; ἡκούσθη γὰρ εἰς τὰ ὕψη κυρία σαβαὼθ ταῦτα· εἰ γὰρ γίνονται αἱ οἰκίαι ὑμῶν πολλαί, εἰς ἔρημον ἔσονται· μεγάλα καὶ καλαὶ, καὶ οὐκ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν αὐταῖς· οὐ γὰρ ἐργῶνται δεκά ζεύγη βοῶν, ποιήσασιν κεράμιον ἓν· καὶ ὁ σπείρων ἀρτάβας ἕξ, ποιήσασιν μέτρα τρία· οὐκοῦν καὶ πάντα τρόπον ἀνοήτως ἢ πλεονεξίαν καὶ καθ' ἕτερον ἢ ἔσθωον, ἀνοφελῆς· οὐ γὰρ ἐν τῷ φειαστέον τινὶ φησὶν ἐστὶν ἡ ζωὴ αὐτοῦ, τοῦτέστι οὐ σμικτείνεταί τῷ πλούτῳ τὸ δὲ ζωῆς μέτρον· καὶ τοῦτο ἡμῖν σαφῶς τε καὶ ἐναργῶς ὑπέδειξεν ὁ σωτὴρ, τὸ τοῖς εἰρημένοις σωζόμενοις ὡς ἐλάττω ὡς ἐλαττωμένην εὐ μάλα συντεθε-

v. 11

A. 1. 1. 1.
E. 1. 1. 1.

* Coloss. III. 2.

* Amos V. 11.

* Is. V. 8.

κώς (1) διδάσκει μὲν οὖν τὰ πάντων ὀξεί-
 ρετα Χριστός, καὶ πρὸ πάντων τῶν ἀρετῶν ἀπα-
 σῶν τὸ κεφάλαιον τὴν ἀγάπην, ἧς τὸ κάλ-
 λισον ἢ ἐλεημοσύνη καθεστῆκεν· ἀλλ' ὁ μι-
 σοκαλος σατάν, ὁ φαυλότητος ἀπάσης εὐ-
 ρεπῆς, ὁ τῆς ζήλιων ἀπορεύς, ὁ πάσης ἐχ-
 θρὸς ἀρετῆς, ὁ τοῖς εὐδοκίμοισι μαχόμε-
 νος, τοῖς εὐ ποιεῖν δυναμένοις ὄνον ἐσθ' ὅ-
 τε τὸ ἐπιζήμιον ἐργάζεται· καὶ ὁ μὲν τῆς θεοῦ
 νόμος ἐγείρει πρὸς ἔλεον λέγων· * ἀνοίγων
 ἀνοίξεις τὰ σπλάγγνα σε τῷ ὀπίσθεμένῳ
 ἐν σοί· ὃ ἧ, ἀντανίσασθαι καὶ συλλέγειν ἀνα-
 πείθει τὰ χεῖρα, καὶ σαρκεύειν ἐν γῆ, καὶ ἔρυ-
 φὰς ὑποτίθεισθαι σαρκίαις· ἀποφέρει ἧ καὶ
 εἰς λήθη θανάτου, καὶ οὐκ εἶδ' τὸ μέλλον
 ἔραν, οὐδὲ ἀνθρώπινόν τι λογιζέσθαι· καὶ ὅρα
 ὡς ἐν εἰκόνι τὸ πρᾶγμα γραφόμενον.

itaque tradit Christus doctrinam, et prac-
 cipuam virtutum omnium statuit caritatem,
 cuius pulcherrimus fructus elemosyna est.
 Sed boni orator Satanas, nequitiae omnis in-
 ventor, zizaniorum sator, cuiusvis virtutis
 hostis, bonae voluntatis hominibus adver-
 sans, iis etiam qui bene agere queunt no-
 xiam quandoque ignaviam iniicit. Et quum
 lex divina ad misericordiam impellat di-
 cens: aperiens aperi viscera homini qui te
 indiget; ille resistere et manum contrahere
 suadet, et divitias cumulare in mundo, ac
 delicias sectari carnales: mortis quoque
 oblivionem inducit, neque res futuras spe-
 ctare sinit, neque humanum quid cogitare.
 Nunc age tamquam in tabula rem cerne
 depictam.

Deut. XV

Ἄνδρα πῶς πλούσιον εὐφρόνησεν ἡ χώρα. Καὶ διελο-
 γήσετε ἐν ἑαυτῷ λέγων· τί ποιήσω; ὅτι οὐκ ἔχω πού
 συναΐξω τοὺς καρπούς μου.

Hominis cuiusdam divitis ubere fructus regio tulit. Et co-
 gitabat intra se dicens: quid faciam? quia non habeo
 quò congregem fructus meos.

A. 1. 17. 18.
 B. 1. 17. 18.
 C. 1. 17. 18.

Σὺ δέ μοι πρόσχης ἀκριβῶς, ἵνα θαν-
 μάσης τῶν λόγων τὸ εὐτεχνές· οὐ γὰρ ἐν ἡμῖν
 εὐφροῆσαν ἔδειξε χωρίον, ἀλλ' ὅλως ἐφη
 χώραν εὐκαρπων γημεῶν τῶν κεκτημένων, ἵνα
 μάθης τῆς πολυτοῦ τοῦ βᾶθους· τί οὖν, ὁ
 πλούσιος, ὁ τοῖς οὕτω πολλοῖς καὶ ἀμέφοις
 ὀφειχόμενος ἀγαθοῖς, σινοχωρεῖται πε-
 φροντικῶς, τὰς τῆς πένης λέγει φωνάς· τί
 γὰρ ποιήσω, φησὶν ἐκεῖνος, ἐν ἀνάγῃ τῆς
 ἀναγκαίων ὑπάρχων; αἰετῶς οὕτως ἀθλίαν
 ἐπίτῃ φωνῆν· ἀλλ' ἰδοὺ τῆς αὐταῖς κέχρηται
 φωναῖς ὁ πλούσιος σφόδρα ὀδυνώμενος καὶ
 πάσχων. « Καὶ εἶπε· καθελὼ μὲ τὰς ἀπο-
 θήκας, καὶ συναΐξω ἐκεῖ πάντα τὰ γηνή-
 ματά μου καὶ τὰ ἀγαθὰ μου. » Οἰσαυ-
 ροὺς οἰκοδομεῖν πλατυτέρους ἐσκέπτετο,
 μόνος ἀπολαύειν ἤθελε τῆς προσόντων αὐτῶ·
 οὐκ ἔρα φιλοπτωχίας, τῆς ἐντεύθεν αὐ-
 χημάτων οὐκ ἐφέται· ἀλλὰ φησὶ· καθελὼ
 μου τὰς ἀποθήκας. Ἄθροφ δὴ καὶ ἕτερον
 ἀνέπτον αὐτοῦ λόγον· συνάξω γὰρ φησὶ
 τὰ γηνήματά μου· οὐκ ἐνόμιζε ταῦτα ἐκ
 θεοῦ ἔχειν ὡς ὁ Ἰωβ, ἢ γὰρ ἀνὸς θεοῦ
 οἰκονόμος περὶ ταῦτα δέκετο· ἀλλ' οἰκείων

Tu quidem mecum sedulo adtende, ut
 sermonis sollertiam admireris. Non enim
 nobis unum praedium ostendit uberem tu-
 lisse fructum, sed universam possessori suo
 regionem, ut divitiarum amplitudinem cog-
 noscas. Quid ergo? Dives tam multis tam-
 que immo dicis stipatus bonis, pusillo ani-
 mo fit, pauperis propria verba dicit. Quid
 faciam, dicere solet pauper, quia rei ne-
 cessariae penuria laboro? semperque hanc
 miseram vocem effutit. Ecce iisdem utitur
 verbis etiam dives, magnopere dolens mae-
 rensque. « Et ait: destruaui horrea mea,
 et maiora aedificabo, illucque congregabo
 omnes fructus meos ac bona. » Cellas ae-
 dificare ampliores cogitabat, solus frui vo-
 lebat facultatibus suis. Benignitati erga pau-
 peres non studet, neque gloriae inde re-
 dundantis cupidus est; sed ait: horrea mea
 destruaui. Reliquam quoque stultam ipsius
 orationem specta. Coacervabo, inquit, fru-
 ctus meos. Non reputabat, sicuti Iobus,
 haec a Deo se accepisse, neque ut Dei oc-
 conomus erga ista se gerebat, sed laborum

A. 1. 17. 18.
 B. 1. 17. 18.
 C. 1. 17. 18.

A. 1. 17. 18.
 B. 1. 17. 18.
 C. 1. 17. 18.

1 Cod. E. τοῖς τοιοῦτοις καὶ τὴν ἀνὰ χεῖρας παρεβαλὼν εὐ μάλα etc.

suorum fructum esse existimabat. Quod autem haud Deo prosperitatem suam acceptam referat, demonstrat dum ait: concervabo fructus meos, bonaque mea nemini communicabo, sed mihi meoque ventri cuncta reponam. Quis de proprio officio ita cogitaret, si Deum opum suarum largitorem agnosceret? Nam qui a Deo aliquid habent, iidem iuxta Dei placitum uti debent eo quod habent.

Sed hic dives, haud duratura horrea aedificat, sed caduca. Et quod adhuc stultius est, spatium vitae sibi definit, quasi hoc etiam de terra messuerit. Ait enim: dicamque animae meae: anima, multa habes. Dona reposita in annos multos. – Atqui, o dives, dicit merito aliquis, fructus quidem in horreis habes, sed annos multos unde sumes? – Sic loqui solet etiam nunc dives, ventri suo deditus, ingluviem loco intellectus habens, neque iuxta imaginem eius qui unice bonus est, vitam degens. Quamobrem animam suam carnalibus escis nutrit, et consequentem ex ipsis nefandam voluptatem sibi proponit: honeste enim Dominus vocabulo « gaude » hypogastricas passiones denotavit, quae saturitatem comitantur; subsequuntur enim crapulam res venereae. Atqui edendum est vitae causa; non vivendum, ut edamus; prout ventris adoratores, qui aiunt: manducemus et bibamus, cras enim moriemur; quum contra dicendum foret: quoniam cras morituri sumus, cibum potumque omittamus. – Quid profuit isti diviti multiplex cura? Totus in carnali cogitatione est. Sed videsne quam retulerit poenam is qui nemini alii bonus extitit, sibi autem uni dives? Curis se attrivit, ut dives fieret; vigilavit, ut multa congregaret; gratulatur ventri suo multa commoda habenti; totus ad terrena negotia incumbit; Deum non suspicit; futura non spectat; non cogitat de iudicante

πάντων κινήματα ἕσται· ἔτι ἢ οὐκ ἐκ Θεοῦ τὸ ἐν πράττειν αὐτῷ εἶναι νομίζῃ, ὅλοισ σαφῶς εἶπεν ὡς λέγει, συνάξω γάρ φησι τὰ κινήματά μου, καὶ τὰ ἀγαθὰ μου οὐδενὶ μεταδώσω, ἀλλ' ἐμαυτῷ καὶ τῇ ἐμῇ γαστρὶ πάντα ταμιεύσομαι· τίς γὰρ ἂν οὕτω διαγοιθεῖν περὶ τῶν δεομένων, Θεὸν εἰδὼς χορηγὸν ὧν κεντηται; τῶν σαβ αὐτῶν ἔστιν ἔχων τέ τι παρὰ Θεοῦ, καὶ κερήσεται καὶ Θεὸν οἷς περ ἔχουσιν.

Ἄλλ' ὁ πλούσιος εἶπεν, οὐ τὰς μεμύσας ἀποθήκας οἰκοδομεῖ, ἀλλὰ τὰς καταλυόμενας· καὶ τὸ ἐπι τοῦτο πῶς ἀλογώτερον, αὐτῷ μὴν ὁ ἰσχυρὸς Ζωῆς, ὡσπερ ἐκ γῆς καὶ τοῦτο θερίσας, φησὶ γὰρ· καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχῇ, ἔχεις πολλά ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά. – Ἄλλ' ὁ πλούσιος, φαίη τίς ἂν, εἶπεν μὲν καρπούς ἔχεις ἐν ἀποθήκῃς, ἔτι ἢ πολλά (1) πάθειν ἂν λάβης; – Τοιοῦτος (2) καὶ ὁ νῦν πλούσιος, τῇ γαστρὶ αὐτοῦ ἐπιμενεύσας, λαίμων ἀντὶ λογισμοῦ κεντημένος, ἀλλ' οὐ κατ' εἰκόνα τῶν μόνου ἀγαθοῦ ζῶν· διὸ καὶ αὐτοῦ ψυχὴν τοῖς σὰρκίος δεξιούται βεβήμασι, καὶ πᾶσι ἐπακολοθεύσαν αὐτοῖς μεσάραν ἰδόντων ἐπιπάττα τῇ ψυχῇ· εὐφύμως γὰρ ὁ κύριος διὰ τῶν εὐφραίνει, τὰ ὑπογαστρίας πάθη ἠδήλωσε, τὰ τῇ πλησιμονῇ παρεπόμην· ἀκολοθεῖ γὰρ τῷ κόρῳ τὰ ἀφροδίσια· ἐμὴν ἔδει ἐσθίειν, ὡσεὶ ζῆν· οὐ μὴν ζῆν, ὡσεὶ ἐσθίειν· καὶ εἶπεν θεοποιούντας τῶν γαστέρα ἐλέγοντας, φάσμα μόνον, αὐριοὶ γὰρ ἀποθνήσκοντες· δεῖον τούναντίον λέγειν· ἐπεὶ αὐριοὶ ἀποθνήσκοντες, μὴ φάσμα μόνον καὶ τῶν πάσων. – Τί ὠφέλησει τοῦτον καὶ πλούσιον ἢ πολλὰ μέριμνα; ὅλος ἐστὶ τῷ σαρκί· ἀλλ' ὄρα· ἔστω ὑπέμεινε ζῆμιαν, ὁ μνηστὴρ μὲν τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, αὐτῷ ἢ μόνῳ πλούσιος· πεφροντικὸν, ἵνα πλεστησῇ ἡρέπηναι, ἵνα συναγάγῃ πολλά συχθαίρει τῇ αὐτοῦ γαστρὶ ὡς ἐχούσῃ πολλά τῶν ἐπιτηδείων· ὅλος ἐστὶ τῷ ἐπι γῆς πραγμάτων· οὐκ ἀναβλέπει πρὸς Θεόν· οὐχ' ὄρα τὰ ἐσόμενα· οὐ λο-

(1) Dilapsis apud Corderium tribus his verbis ἔτι οἱ πολλά, is perverse scribit: *fructus plurimos habes in arthecis, unde accipies?*

(2) Ille locus usque ad πᾶσι, dicitur in codice A. sumptus ex Cyrilli homilia.

γίγεται ἢ ἐπὶ τῷ θεῷ βήματος δικάζοντα θεόν· οὐχ' ὄρα τὴν γείτονα θάνατον κατεδικάσθη γὰρ τελευτῆν ἀπροσδόκητον ὁ μισόπατος πλούσιος· ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τῷ εὐθιῆν ἔροφῆν βελούδμενος, καὶ τῷ ὄρθρῳ μὴ καταλαβῶν τὴν ἀκτίνα· ἄκουε γὰρ ὅτι κεκολλῶνται αὐτῷ ἢ ζωὴ ψήφῳ θεοῦ.

A. 29. Ἄφρον, ταύτην τὴν νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἠτοίμασας, τίνοι ἔσται;

I. E. 101. B. (1) Τοῦτέστιν ἐν στιγμῇ καὶ ἐν ὀλίγῳ παντελῶς καὶ συνεσαλμένῳ καιρῷ τῷ ἀπόλαυσιν ἔχων· κοινοροῦτο γὰρ δίκην οὐκ ἔχεται, πεμπόμην εἰς ἑτέρας, καὶ εἰς οὐδὲ οὐκ ἴσμεν ἔσθ' ὅτε ἢ καὶ τάχα περὶ καὶ εἰς ἐχθρούς. — Ἀληθές οὖν ἄρα ὅτι οὐκ ἐν τῷ φεισθεύειν τινί, ἔσαι ἢ ζωὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ· τρισμακάριοι ἢ καὶ ἐν ἑλλπίσι λαμπραῖς, ὁ καὶ θεὸν πλετών· ὁ μὲν γὰρ τῷ καὶ γῆν φροντίζει δαπανώμενος, ἐπιζήμιον ἔχει τὸ τέλος, καὶ πένης ἀπελεύσεται πρὸς θεόν· ὁ δὲ μεριμνῶν τὰ τῷ κυρίου, πλετήσει μὲν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, ἔξει ἢ θησαυρὸν αἴσυχον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

A. 22. Μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν· τί φάγητε κ. τ. λ.

A. I. 175. B. I. E. 290. B. Τέθειται μὲν δὴ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ διὰ Μαυθαίας νόμος, ἀποφῆρων εἰς ἕκαστα τῶν ἀρακτέων, καὶ τὸ τελοῦν εἰς ὄνησιν αὐτοῖς καθίστας ἐναργέας· οἱ δὲ θυμιδίας τῷ ἀνωτάτω πρόφασιν ἐποιοῦντο τὸ χρέμα, λέγοντες· * μακάριοι ἐσμέν Ἰσραὴλ, ὅτι τὰ ἀρετὰ κυρίῳ Ἰωσῆδ ἡμῖν ἔσιν· ἐγὼ δὲ φαίνομαι ἂν· τρισμακάριοι ἐσμέν ἡμεῖς, παρ' αὐτοῦ τῷ πάντων ἡμῶν σωτήριον διδασκόμενοι τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ τὸ σωτήριον θέλημα, ἵνα τῷ εὐαγγελικῆν ζωὴν πολιτεύσασμενοι, συμβασιλεύσωμεν αὐτῷ· ὅρα γὰρ, ὅπως ἡμᾶς μεριμνῆς ἐξίστησι φειττικῆς, οὐχ' ἀπλῶς μὴ μεριμνᾶτε λέγων, προσεπέμην ἢ ὅτι τῇ ψυχῇ ὑμῶν, ἀντὶ τῷ μὴ ἐσπαδασμένῳ ἐν ταῦτοις δαπανᾶτε φροντίδα, ἀλλὰ τοῖς ὑπερκειμένοις χαρίζεσθε τὰς σιδᾶς· ὑπέρεται ἢ ἔροφῆς μὲν ψυχῇ, φειβλημάτων ἢ σῶμα· καὶ ἀφρεῖ πᾶς οὐκ ἀπλῶς τὸ μὴ

super tremendo tribunali Deo; proximam mortem non animadvertit. En autem osori pauperum diviti insperatus finis decernitur; qui quum vespere de matutino alimento consilia agigaret, aurorae radium non aspexit. Audi enim decreto Dei vitam eius abruptam.

Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te; quae autem parasti, cuius erunt?

Hoc est, uno momento, brevi prorsus contractoque tempore his bonis fruitus, quae foeni instar dilabentur, ad alios transmissa, et quidem fortasse ad ignotos vel etiam inimicos. — Vere itaque dictum est, haud in bonorum abundantia vitam hominis consistere. Beatissimus contra est, splendidaque in spe versatur, qui secundum Deum dives est. Nam qui terrenis curis atteritur, is amarum finem nanciscitur, et pauper ad Deum ibit. Secus vero, qui quae Dei sunt curat, bonis operibus ditescet, tutumque in caelis thesaurum possidebit.

Nolite solliciti esse animae vestrae quid manducetis etc.

Data fuit Israelitibus lex mosaica, singula officia docens, et quid eis prodesset perspicuum exhibens. Ii autem summi instar gaudii eam rem habebant, dicentes: beati sumus Israelitae, quibus placita Dei sunt explorata. Ego vero potius dicam: beatissimus sumus nos, qui ab universali nostro Salvatore docti fuimus bonam ipsius salutaremque voluntatem, ut postquam evangelicam vitam vixerimus, cum eo pariter regnemus. Cerne enim, quomodo nos a supervacua cura avertit, non tantum dicens « ne solliciti sitis » sed addens « animae vestrae » pro eo ut dicat, ne nimiam in his insumite sollicitudinem, sed superioribus rebus studia impendite. Superstat autem alimoniae anima, vestimento corpus. Et vide quod non simpliciter posuit « ne solliciti sitis » verum haec etiam ra-

(1) Citatur hoc fragmentum, a τοῦτέστιν usque ad ἐχθρούς, ex Cyrillo nominatim in Lucam in vaticana nobili ms. catena ad XII. prophetas. Id ego hoc loco colloco, valde tamen ambigens utrum huic potius an alii sedi, puta versiculo 28, vel alii cuius loco sit adsignandum.

hocinia ex iis, quas iam possidemus, rebus commovet. Nam qui maius dedit, quomodo minus non concedet? qui carnem altilem formavit, cur alimoniam non supeditabit? Ergo certamine proposito de animo et corpore, poenaque et ultione iis impendente qui recte vivere nolunt, abiciatur cura vestimentorum atque alimoniae. Alioqui etiam, virtutis amatores quid nisi sit turpe pueriliter ornatu vestium mensisque sumptuosis oblectari? Namque haec subsequetur statim aliarum quoque cupiditatum saeva multitudo. Sic autem a Deo excidimus. Oportet itaque magis iis delectari quae Deo placent: etenim quae satis sunt et necessaria, ipse largietur. Dignus autem fide est Dominus qui haec aperte promittit, et tamquam a minoribus maiora nobis persuadet.

Considerate volucres caeli etc.

Ad fortitudinem veluti nos extollens spiritalem, a nullius pretii volucris alibi capiebat persuadendi argumenta, dicens: multis passeribus potiores estis vos; ita et nunc a volucris et ab agrorum floribus, firmam immotamque efficit fidem. Neque ullatenus dubitare nos sinit, quominus ipse indulgentiam suam nobis sit largiturus, atque ad omnia sufficientem opem suppedidaturus. — Vere dicitur Salomon liliorum vestitu superatus. Nam colorum splendores varii ac multiformes in liliis quidem et nonnullis aliis agrorum germinibus, miram habent pulchritudinem. Quae vero a quopiam imitando artificialiter fiunt, ea prorsus deteriora sunt, vixque fere ad veritatem propinquant. Quod si haec ita se habent, quid nisi verum sit, Salomonem quamvis adeo magnificentum, in omni gloria sua tamquam unum ex his non fuisse vestitum? Sufficit ergo sapientibus solius necessitatis ususve causa habere decentem et facile parabilem vestem, aliquantum etiam alimentorum quae sufficientem modulum

μεριμνᾶτε τίθησιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῦθα λογισμοὺς ἀνακινεῖ ὅτι τὸ ὑπερηγμένον ἡμῖν ἦδη· ὁ γὰρ τὸ μείζον φησὶ δοῦς, πῶς τὸ ἔλαττον οὐ δώσει; ὁ τὸ τροφομένον σάρκα διαπλάσας, πῶς ἢ τροφὴν οὐ παρέξει; ἀνθρώπος τοίνυν προκειμένος τὸ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος, κολάσιός τε καὶ δίκης ἐπισητημένης τοῖς οὐκ ἐθέλουσι ζῆν ὀρθῶς, ἐβρίθεται φροντίς ἢ ἐπ' ἀμφοῖς καὶ τροφῇ· ἄλλως τὸ σθεῖν τὸ ἀρετῆς ἔρασας, πῶς οὐκ αἰσχροὺς μειρακιωδῶς ἱματίοις ἐφιθεῖται, καὶ ἑσπάζει πολυτελείην; ἔψεται γὰρ τοῦτοις εὐθύς καὶ ἢ τὸ ἐτέρων ὑπεθυμῶν ἀρχὴ πληθύς· τοῦτο δὲ βῆν ὀλισθος ἀπὸ Θεοῦ· χρὴ τοίνυν ἡμᾶς ἐφιθεῖται μάλλον τὸ ἀρεσκόντα Θεῷ· χορηγήσει γὰρ αὐτοῖς τὰ θέοντα καὶ τὰ αὐτάρκη· ἀξιοχρεῶς ἢ ὁ δεσπότης, τοῦτό σοι σαφῶς ἰπισχνούμενος, καὶ ὡς ἀπὸ γε τὸ ἔλαττόνων, περὶ τὸ μείζων ἡμᾶς πληροφροῦν.

Κατανοήσατε τὰ πετεινά (1) τοῦ οὐρανοῦ κ. τ. λ.

Ὡς περ εἰς εὐανδρίαν ἡμᾶς ἀναβιβάζων πνευματικῆν, ὡς ἀπὸ γε τὸ ἐν οὐδενὶ λόγῳ κειμένον πτηνὸν ἐποιεῖτο τὸ πηροφορίαν, λέγων *, πολλῶν στυθίων διεξέριτε ὑμεῖς, οὕτω καὶ γῆν, ὡς ἀπὸ γε τὸ πτηνῶν, ἢ τὸ ἐν ἀγροῖς ἀνθρώπων, ἰδρυμένην καὶ ἀκατάσεισον ἐνεργάζεται σοι τὸ πίσιν· ἐνδοιάζειν ἢ ὅλως οὐκ ἐφίπσιν ἡμᾶς, ὅτι πάντη τὸ καὶ πάντως τὸ παρ' αὐτοῦ χαρίζεται φειδῶ, τὸ ἀνευθέε ἐφ' ἅπασιν διδοῦς. — Ἀληθές δὲ τὸ καὶ τὸ Σολομῶντα ἠττήθηται τὸ κρίνων παριβολῆς· τὰ γὰρ τὸ χρωμάτων ἀνθῆ, ποικίλα τὸ ὄντα καὶ πολυειδή, ἐν κρίνοισι μὲν, καὶ ἐν ἐτέροις τισὶ τὸ φουμένων ἐν ἀγροῖς, ἀξιοθαύμαστον ἔχει τὸ ὄραν τὸ ἢ πρὸς μίμσιν τὸ αὐτῶν ὑπὸ τεχνουεργούμερον, λείπεται πάντως ὀκεινον, καὶ μόλις ἔρχεται πῶς τὸ ἀληθείας ἐργῆς· εἰ τοίνυν τοῦθ' οὕτως ἔχει, πῶς οὐκ ἀληθές ὅτι οὐδὲ Σολομῶν, καὶ τοι φιλότιμος οὕτω γεγονώς, ἐν ὅλη τῇ δόξῃ αὐτοῦ παριβάλετο ὡς ἐν ταύταις; ἀπόχηρ ποιηαροῦν τοῖς σοφοῖς τὸ χρεῖας ἔνεκα ὁ μόνης εὐσχίμονα καὶ εὐπόρισον ἔχειν τὸ πολλῶν, καὶ σιτίων λιτότητα

(1) Sic est in variis lectionibus graecis pro τοῦς κόρακας. Cyrillum secutum esse priorem lectionem καὶ πετεινά, constat ex hac eius explanatione.

μη ὑπεραίρυσαν τὸ ἀρκούν· ἀρκέσει ἢ τοῖς ἀλόγοις ἢ ἐν Χριστῷ Ἐροφῇ, ἢ πνευματικῇ διλογίᾳ καὶ θεῖα καὶ νοητῇ, καὶ ἢ μὴ ταῦτα δόξω· ἢν ἢ καὶ ἑτέρως ἀνάγκησον, ὅσων ἑτέροις μέλλοντας ἔσεσθαι πολιτείας εὐαγοῦς ὑποστώπωσιν καὶ ὑπογραμμῶν, εἰς ἐκεῖνα πίπταν ἀτημύτως, ὡν αὐτοῦ ἀποφοιτᾶν συμβαλεῖν ἐδῆ, παιδαγωγοῦς ὄντας οἰκουμηνικούς· ἐπεβούλευσε δ' ἂν οὐ μείζους καὶ τῆ τ' ἱερῶν κηρυγμάτων ἀποδῆ τε καὶ χρεία, τὸ φροντίζω κοσμικῆς μεταποιεῖσθαι ὅσων μαθητάς.

A. Γ. 178. D.

Ἐπιρρίψωμεν τοίνυν ἐπὶ κύριον τ' φροντίδα· μὴ μεριμνήσωμεν τί φάγωμεν ἢ τί πίνωμεν, ἢ τί περιβαλλόμεθα· μὴ ἐν μικροῖς καὶ εὐτελεσὶ πράγμασιν ὁ μέγας ἡμῶν δαπανάσθω λογισμὸς, μὴ δοῦλον ἱματίου καὶ τροφῆς ἀπεργασόμεθα (Ⲙ) ἐλεύθερον νοῦν· μεριμνάτω δὲ μάλλον ὅσα διασώζει ψυχὴν, ὅσα πρὸς τ' τῶν οὐρανῶν ἀναφέρει βασιλείαν, ὅσα ὅσων σεράνους ἡμῖν προσξενεῖ· ἔργον τοῦτο τῆ ἀνθρώπου δεινότηα πρεσβεύεσθαι· ἄρα γὰρ εἰ τις ἡμᾶς ἐρωτήσῃ, τί μείζον ἐστὶν ἐν ἡμῖν, τί ἢ εἶναι τὸ κάλλιον ὑπερήφανον, τροφὴν ἢ σῶμα, ἢ ψυχὴν, τίς οὕτως ἐστὶν ἡλίθιος, τίς δὲ οὕτως βραδὺς εἰς τὸ νοῆσαι τὰ χρήσιμα, ὡς μὴ εὐθύς ἀποκρινασθαι τ' ψυχὴν; ὅτε τοίνυν μείζον καὶ τροφῆς καὶ ἱματίου ψυχὴ, διὰ τί μὴ μάλλον ἐν τοῖς μείζουσι ἀναλισκομεν τ' φροντίδα, τιμῶμεν ἢ οὕτως τὸ ἔλαττον, καὶ πάσων αὐτῶν χαριζόμεθα πᾶσι διάνοιαν; μεριμνάς ἱματίου καὶ τροφῆς; διὰ τί μὴ μάλλον μεριμνάς ὅπως διασωθῆς; μεριμνάς τοῦ σώματος; διὰ τί μὴ μεριμνάς τ' ψυχῆς; — Ὁ οὕτως ἀγαθὸς κύριος, ὁ τὸ εὐτελέστατον ἀποτρέφων πετανόν, οὐ διατρέψῃ (Ⲙ) κατ' εἰκόνα οἰκίας χυσομένην; ταύτην τοι καὶ μάλα εἰκότως πᾶσι περὶ τὰ προκείμενα φροντίδα κατακιβδηλεύει σοφῶς ὁ Χριστὸς, τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ταῦτα λέγων ἐπισηπεῖν ἀναβιβάζει δὲ καὶ εἰς ἄμαχον πίσιν, τοῦ ὅτι πάντα τὰ καὶ πάντως ἔξουσι τὸ ἀνευθεῖς, εὐ εἰδοῦσθαι ὡν εἰσὶν ἐν χρείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, δήλον δὲ ὅτι τ' ἐν οὐρανοῖς, φησὶ

non excedant. Sufficiet autem sanctis viresca in Christo, spiritalis nimirum divina intellectualis, et posthinc gloria. Alioqui etiam incongruum fuisset, eos qui ceteris vitae sanctae exemplares futuri erant atque imagines, in illa per socordiam incidere a quibus alios detertere debebant, quandoquidem oecumenici magistri erant. Curabat autem non mediocriter Christus sacrae suae praedicationis studio et officio, ut a mundanarum rerum cura discipulos abstraheret.

Lactemus itaque curam nostram in Dominum: ne solliciti simus quid manducabimus aut quid bibemus aut quo vestiemur. Caveamus, ne in pusillis vilibusque rebus magna nostra consumatur sollicitudo: ne servam vestitus et victus, liberam nostram mentem reddamus: haec potius unusquisque cogitet quae saluti animae conferunt, quae ad caelorum regnum ducunt, quae coronam nobis adquirent. Hoc est demum humanae menti convenientissimum opus. Age vero si quis nos interroget, quid praeclearius existimemus cibumne et corpus, an vero animam; quis adeo sit hebes, quis ita ad utilia discernenda segnis, ut non statim respondeat praestantiorem esse animam? Quoniam itaque maius quid est anima quam victus atque vestitus, cur non in maioribus potius curas nostras consumimus; contraque tantopere res minoris momenti aestimamus, totamque iis mentem impendimus? Anxius es de victu atque vestitu? cur non potius de salute adipiscenda sollicitudinem geris? Sollicitaris de corpore? cur de anima non sollicitaris? — Tam bonus Dominus, qui vilissimum alit volatile, non alit illum qui ad imaginem suam factus fuit? Propterea convenientissime sapienterque Christus curam praesentium depretiat, dicens mundi gentes res huiusmodi exquirere. Animos item ad invictam spem erigit, fore ut nihil eis desit; quia pater apprime scit quibus egeant. Patrem autem caelestem intelligere, constat; ait enim: et

A. Γ. 178. D.
B. Γ. 126.

vos ne quaeratis quid manducetis etc. pater autem vester scit etc. Porro opportunissime patris nomine Deum appellat, ut cognoscant filiorum suorum non esse obliturum, sed se bonum, et filiorum amantem praebiturum. Ne igitur alimenta quaeramus supervacua praeterque rationem, sed quicquid potius ad animae salutem confert: nec pretiosam vestem, sed quomodo igni ac poenae corpus nostrum eripiamus, dum Dei regnum quaerimus.

Noli timere, pusille greg.

Pusillum gregem sanctos nominat, quia parvipenduntur in mundo spontanei pauperes bonisque carentes. Atqui hos donare caelesti regno patri placet. Unde statim admonitionem addit: vendite quae possidetis, et date eleemosynam, et reliqua. Vel pusillum gregem dicit prae infidelium multitudine: vel etiam propter voluntariam humilitatem gregis huius: quem vetat corporalium subsidiorum egestatem timere. Nam qui tam grande et eximium gaudium dat, id est caelorum regnum, dabit sine dubio etiam quae carni necessaria sunt, et sustentandae vitae sufficiunt. — Id est ne discredas, fore ut sine dubio suppeditet quae vitae sustentandae opus sunt caelestis pater. Non enim suos negliget, immo suam erga ipsos manum aperiet, quae universam rerum naturam beneficiis replet. Quanam porro rerum huiusmodi fides? Placuit, inquit, patri vestro dare vobis regnum. Qui autem tam grandia et eximia dat, quomodo pigebit eum bonitatem suam erga nos expromere, copioseque terrena nobis bona praebere? Ut ergo, inquit, caelorum regnum possideatis, terrenas opes despice. Pusillum vero gregem nominat terrestres incolas: vincimur enim ab angelorum multitudine quae innumerabilis est, et incomparabili excessu res nostras superat. Atque hoc rursus nos docuit Servator, cum illam in evangelii egregiam propo-

γράφει ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάσετε κ. τ. λ. ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν κ. τ. λ. Ἐπὶ καιροῦ ἢ σφάδρα πατέρα φησὶ (C) Θεόν, ἵνα εἰδῆτε, ὅτι τὸ ἴδιον οὐκ ἂν ἐπιλάθοιτο τέκνων, ἀλλ' ἔσαι χριστὸς καὶ φιλόφαις περὶ αὐτοῦ· ζητῶμεν τοίνυν μὴ τροφὰς τὰς ἐξωλόγας καὶ σφαιτάς, ἀλλ' ὅσα βλεπέμεν πρὸς σωτηρίαν ψυχῆς· μὴ πολυτελεῖς ἄμφιον, ἀλλ' ὅπως ἂν ἐξελόμεθα καὶ πρὸς τὸ δίκης τὸ ἴδιον σῶμα, ζητοῦντες αὐτοῦ τῷ βασιλείαν.

Μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον κ. τ. λ.

Μικρὸν ποίμνιον εἶναι ἀγίως ὀνομάζει· ἐπειδὴ παράκειται μικρότης ἐν κόσμῳ τοῖς ἐκείνως ἀκτήμοσι καὶ ἀχρημάτοις· τούτοις γὰρ εὐδόκησεν ὁ πατὴρ δῆναί τὴν βασιλείαν· ὅθεν εὐθὺς ἐπειπὼν ἐδίδαξεν· πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δότε ἐλεημοσύνην, καὶ τὰ ἐξῆς ἢ μικρὸν ποίμνιον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πλήθους τῶν ἀπίστων· ἢ καὶ διὰ τὸ ἐκούσιον ταπεινώσιν τῶν τοιούτων ποιμνίων· ὁ κελεύει μὴ φοβεῖσθαι τὸ ἴδιον σωματικῆς χρείας· εἰ γὰρ τὸ οὕτω μεγάλην καὶ ἐξαιρετικὴν δίδωσιν ἀπόλαυσιν, ἢ τοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὅπως πάντως καὶ τῆς σαρκὸς ἀναγκαῖα καὶ ζωαρχίᾳ. — Ἀντὶ τῆς μὴ ἀπιστήσεως, ὅτι πάντῃ τῇ καὶ πάντως χρησθήσιν τὰ ζωαρχίᾳ τοῖς ἀπιστοῦσιν αὐτὸν, ὃ ἐν οὐρανοῖς πατήρ· οὐ γὰρ ἀπειθεῖται εἶναι ἴδιον ἀνοίξει ἢ μάλλον αὐτοῖς τὴν χεῖρα, τὴν αἰὲν πληροῦσαν τὰ πάντα χριστότητας· * καὶ ποῖα τούτων ἢ πίστις; εὐδόκησε, φησὶν, ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν· ὃ ἢ τὰ οὕτω μεγάλα καὶ ἐξαιρετικὰ δίδουσι, πῶς οὐκ ἔσται περὶ τὸ εἶναι χριστὸς περὶ ἡμᾶς καὶ πλεονεξίας τὰ ἐπὶ γῆς παρέχειν ἡμῖν ἀγαθὰ (1); ἵνα οὖν, φησὶ, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν κατακτήσῃσθε, τὴν ἐπὶ γῆς χρημάτων καταφρονησατε· μικρὸν ἢ ποίμνιον ὀνομάζει εἶναι τὸν ἀγίως ἢ τῶν ἀγγέλων πληθῆος ἀμετρήτως οὐσίας, καὶ ἀσυμμετρώτως πλεονεξίας τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ τοῦτο πάλιν αὐτὸς ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ σωτὴρ, ὅτι ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἀποβολὴν ἄριστα συμπεθετικῶς· ἐφῆ

V. 30.
A. F. 150

V. 32

A. F. 150
D. F. 151, B.

A. F. 150
B. F. 151

* Ps. CIII. 28.

(1) Vides nonnulla iisdem fere verbis repetita, quia diversis catenarum auctoribus ita exserpere placuit.

* Luc. XV. 4.

γάρ * ἔτι τίς ἔστιν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἔξει ἑκατὸν πρόβατα, καὶ παλανθῇ ἐν ἑξ αὐτῶν, οὐκ ἀρήσει τὰ ἐνενηκονταεννέα ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ πορεύσθεις ζητεῖ τὸ πλανώμενον; καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενηκονταεννέα τοῖς πεπλανημένοις. ἄθρει δὴ οὖν ὅπως ὅταν εἰς δεκάδας δέκα τ' λογιῶν κτισμάτων ὁ ἀριθμὸς ἐκτείνηται, ὡς ἐν ἐν τοῖς ἑκατὸν τὸ ἐπὶ γῆς ἔξει ποίμνιον· ἀλλ' εἰ καὶ μικρὸν τοῦτο, καὶ φύσει, καὶ ἀριθμῶ, καὶ δόξῃ πρὸς τὰς ἀμετρήτας τ' ἄνω πνδμάτων ἀγγέλων, ἀλλ' ἢ τ' πατὴρ ἀγαθότης, πάντα λόγον ὑπερεκτείνουσα, δέδωκε καὶ αὐτῷ τῷ ὑπερκειμένων πνδμάτων τ' κληρον, τούτεσι τ' τ' οὐρανῶν βασιλείαν.

V. 33.

Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν, καὶ δότε ἐλεημοσύνην.

A. f. 189. E. f. 201. b. * Luc. XVIII. 21.

Φορτικὴ μὲν Ἰσως τοῖς ἐν πλούτῳ ἢ ἐντολή· ὡς γὰρ αὐτὸς περὶ ἀλίν φησὶ * , δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες, εἰσελεύσονται εἰς τὴ βασιλείαν τ' θεοῦ· πλὴν τοῖς ἀπίστοις οὐκ ἀνόητος ὁ ἐντολή· θησαυρίζουσιν ἑαυτοῖς τ' εἰς τὸ μέλλον ἐλπίδα· πρόσκαιρος γὰρ ὁ παρὼν βίος καὶ βραχύς καὶ σπεισαλμένος, ἀπειρος ἢ καὶ μακρὸς ὁ μὴ ταῦτα· ὁ ἐν οὐρανοῖς θησαυρίζων, ἔξει τ' ἐν οὐρανῷ βασιλείαν, μὴ χειρὶ λησῶν ἀλισκομένην, μὴ ὑπὸ σπῆδος διαφθειρομένην· ἄλλ' ἄσυλος ὁ οὐράνιος πλοῦτος, καὶ ἀπαθὴς διαμένει πρόσπιθι τοῖν μὴ οὐκνηρῶς κτήσαι τοῖς προσκαίροις τὰ αἰώνια· δὸς τὰ μὴ μένοντα, καὶ πλέτησον τὰ σωζόμενα· δὸς τὰ ἐπιγεια, καὶ κέρθανον τὰ ἐν οὐρανοῖς· παρὰ θεοῦ θεῶν τ' σεαυτοῦ πλοῦτον, καὶ εὐρήσεις πολὺχην ταμιζόμενον· αὐτὸς σε τ' εἶτο διδάξει καὶ μακάριος Δαβὶδ ἄλλων τ' καὶ λέγων ἐν πνεύματι περὶ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ φιλοειρήμονος * ἐκτόρησεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἢ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τ' αἰῶνα τ' αἰῶνος.

* Ps. CXI. 9.

V. 34.

Ὅπου γὰρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ὑμῶν ἔσται.

A. f. 181.

Ἀληθὲς καὶ τοῦτο· οἱ γὰρ φρονούντες τὰ πρόσκαιρα, ὅλλω ἔχουσιν ἐπ' αὐτοῖς τ' ἐλπίδα· ὅ οἱ ζητούντες τὰ ἐν οὐρανοῖς, ἐκεῖ τ' τ' δ' ἀγαθοῖς πέμπουσιν ὀφθαλμόν.

suit parabolam. Dixit enim: quis ex vobis homo, qui centum oves habeat, si una ex his erraverit, non relinquet nonaginta novem in montibus, pergensque errantem quaerat? quam si invenerit, profecto dico vobis gavisurum de ista magis, quam de novem ac nonaginta quae non exerraverint. Observa itaque, quod dum ad decem tantummodo decadas rationalium pecudum numerus extenditur, id est ad centum, terrenus utique grex intelligitur. Iam etsi hic pusillus est natura, numero, ac dignitate, prae innumerabilibus qui desuper sunt spirituum gregibus, patris tamen bonitas, quae omni laude maior est, exiguo nostro gregi contulit supernorum spirituum sortem, id est caelorum regnum.

Vendite quae possidetis, et date elemosynam.

Grave fortasse hoc divitibus mandatum est. Ut enim alicubi ipse rursus ait, difficile qui pecuniam habent in caelorum regnum introibunt. Verumtamen sana mente praeditis non est inutile mandatum. Nimirum sibi spem de futuro conficiunt: quia caduca brevisque est atque contracta praesens vita, longa autem et immensa illa futura. Qui caelestia congerit, habebit in caelo regnum, latronum manu non diripiendum, neque linea corrumpendum; quandoquidem tutae sunt caelestes opes et incorruptae perseverant. Aegesis igitur, omite ignaviam: temporalibus aeterna emenda caduca, ut acquiras incolumia: da terrena, ut caelestia lucreris: praebere Deo opes tuas, et invenies multas cum usura repositas. Ipse hoc te docebit etiam beatus David psallens, prophéticoque spiritu dicens de bono quolibet viro et misericorde: dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in saeculum saeculi.

Ubi enim thesaurus vester est, ibi et cor vestrum erit.

Hoc item vere dicitur. Etenim qui temporalibus student, totam suam in his spem collocant. Qui vero caelestia quaerunt, illic mentis suae oculum dirigunt.

Sint lumbi vestri praecincti, et lucernae ardentes
in manibus vestris.

Loquitur cum spiritalibus; rursusque manifestis ac visibilibus rebus intellectuales denotat: neque enim dicit aliquis, velle Dominum nos habere praecinctos corporis lumbos, atque ardentes lucernas manibus tenere. Sed mentis ad laborem impigritatem, nempe ad laudabile quodvis opus, significat, ut reor, lumborum praecinctura: lucerna autem, mentis vigilantiam et intellectualem laetitiam videtur demonstrare, et quod paratos nos esse quotidie oportet ad migrandum ex hac vita, et Domini nutum intentis oculis expectare. Porro vigilare humanam mentem dicimus, cum dormire segniter recusat, unde nimirum ad omne vitii genus impelli solet, lumine prope amisso. Vigilare itaque Christus nos iubet. Atque ad hoc ipsum exacuit nos eiusdem discipulus, dicens: sobrii estote, vigilate. Utique et sapientissimus Paulus: surge qui dormis. Oportet enim sobriam nos habere mentem ac vigilem, et veritatis notitia splendidam; ut ob id gaudentes dicere possimus: tu illuminas lucernam meam Domine. Deus meus, tu tenebras meas illuminas. Sciendum vero est, sapientissimum quoque Moysen, huiusmodi aliquid Israelitibus praecepisse, cum Christi figuram immolari agnum iussit; quam rem testatur sacratissimus Paulus dicens: pascha enim nostrum immolatus est Christus. Ergo agni carnes comedentibus denuntiavit hierophanta Moyses, vel potius ore eius Deus: sint renes vestri praecincti, et calceamenta in pedibus vestris, et baculos manibus tenete. Profecto ego oportere iudico eos, qui Christi sunt participes, prompto animo esse ad ea opera explenda quae sanctos decent, atque alacriter ea via incedere, quam nos terere divina lex iubet. Propterea admodum apte viatorum nobis habitum circumposuit. Nam viatorius habitus iis convenientissimus est qui divinum praedicant evangelium. Sic per unum de

Ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες, περιεζωσμένοι
καὶ οἱ λύχνοι καιόμενοι.

Διαλέγεται μὲν ὡς πιδόματικοῖς, χειρῶν ἢ πάλιν διὰ τὸ ἔμφανῶν τε καὶ ὁρατῶν πραγμάτων τὰ νοητά· οὐ γὰρ πρὸς φαίη τις ἂν, ὅτι τὸ τὸ σῶμα τοῦ ὄσφυν διεζωσμένῳ ἡμᾶς ἔχειν βούλεται, καὶ καιόμενος ἐν χειρὶ ὄσφιν λύχνος· ἀλλὰ τὸ τὸ θεῖας ἐτοιμοῦν εἰς φιλεργίαν πᾶν ἐφ' ἅπασιν διηλονότι τοῖς ἐπαινεμένοις, ὑπεμφάνειν ἂν τὸ διεζώσασθαι τὸ ὄσφυν· ὃ γὰρ μὴν λύχνος, τὸ τὸ νοῦν ζηγήρησιν καὶ φαιδρότητα νοητὴν ἔοικε ὡσαυδήλῳ, καὶ ὅτι θεῖα παρεσκευασμένος ἐστὶν ἡμεῶν εἶναι πρὸς τὸ ἐπιτεῦθεν ἀποδημίαν ἡμᾶς, καὶ τὸ τὸ δεσπότης νεῦμα περιμένειν ἐξῴσει τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐρηγηρόναι ἢ φαιμέν τὸ ἀνθρώπινον νοῦν, ὅταν ἀποσείηται τὸ νοσηρῶν ἐπὶ τὸ ῥάβθυμον, δι' οὗ πρὸς πᾶν εἶδος φαιδρότητος καδικηγεῖσθαι φιλεῖ, μονοεχὶ σβεννύμενος· ἐρηγηρόναι δὲ οὐκ ἡμᾶς καὶ ἐφ' Χριστός· καὶ πρὸς γὰρ τὸ τοῦ ἡμᾶς καταθήσει λείψαν ὁ αὐτοῦ μαθητῆς*, ἠψήτε, ζηρηροῖτε καὶ μὴν καὶ ὁ πάνσοφος Παῦλος·* ἐγειραι ὁ καθεύδων· νηφάλων γὰρ ἔχειν καὶ ἐρηγηρότα τὸ νῦν καὶ τῆ τὸ ἀληθείας γινώσκει καταλαμπόμενον· ὡς ἐπ' αὐτῶν δὴ τοῦτ' αὖτε φησὶν, λέγειν· ὅτι σὺ φωτιεῖς λύχνον μου κύριε, ὁ θεός μου φωτιεῖς τὸ σκότος μου·* ἰστέον δὲ ὅτι καὶ διὰ τὸ πανσόφου Μωϋσέως, τοιούτων τι προσεταχῶς εὐρίσκειται τοῖς ἔξ Ἰσραὴλ, ὅτε εἰς τύπον Χριστοῦ διακηρύσσεται σφάττεσθαι τὸ ἄμνον, καθὰ μεμνημένον ὁ ἱερώτατος Παῦλος, λέγων·* τὸ γὰρ πᾶσα καὶ ἡμεῖς ἐτύθη Χριστός· τοῖς γὰρ μὴν ἐσθίεισι τὸ κρεῶν αὐτοῦ, προσεφώνηκε λέγων ὁ ἱεροφάντης Μωϋσῆς, μᾶλλον δὲ εἰς αὐτοῦ ὁ θεός·* ἔσωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμένοι, καὶ τὰ ὑποδήματα ἐν τοῖς ποσὶν ὑμῶν, καὶ αἱ βακτηριαὶ ἐν τῶν χειρῶν ὑμῶν χεῖρῶν γὰρ ἔγω γέ φημι ὄσφιν ἐν μεθέξει γεγηρότας Χριστός, ἐτόίμως ἔχειν εἰς ἔρτα χωρεῖν ἅπερ ἂν ἁγίοις πρέπη, καὶ ἐν προθυμίᾳ βαδίσειν ὅπερ ἂν ἡμᾶς ὁ θεός βέλκεται νόμος· ταῦτα τοὶ μάλα εἰκότως ὁδοιπορικὸν αὐτοῖς περιετέθεικε σχῆμα· ὁδοιπορικὸν γὰρ σχῆμα ὅτι μάλα πρὸς πρὸς αὐτοῖς τοῖς τὸ θεῖον

A. f. 181.
B. f. 125.
D. f. 51.

* I. Petr. V. 8.

* Ephes. V. 14.

* Ps. XVII. 29.

A. f. 181. D.

* I. Cor. V. 7.

* Exod. XII. 11.

B. f. 125. b.

κηρύττωσιν εὐαγγέλιον· οὕτω καὶ δι' ἐνός τῶ
 προφητῶν * φησὶ πρὸς αὐτὸν ἐν βαβυλῶνι
 αἰχμαλώτους ὁ θεὸς τῶ ἐπάνοδον προαναφω-
 γῶν, καὶ πρὸς ταύτην εὐφραίνεισθε προφῆτων·
 “ σκόπευσον ὁδὸν, κράτησον ὄσφύος, ἄν-
 δρῖσαι τῇ ἰσχύϊ σου σφόδρα· „ ὡς γὰρ αὐ-
 τήκα μάλα πρὸς Ἰεραδαίαν βαδισμένους, κρα-
 τεῖν ὄσφύος καλέει· τὰ τέστιν ἐτοίμως καὶ ἐπι-
 τηδείως ἔχον πρὸς αὐτὸν τὴν ἰδιοπαρίας πό-
 νης, καὶ παντὸς πόνου κατανδρίζεσθε ἀμάχω
 τῇ προθυμίᾳ χρωμένους.

Ὅτι ἡ χρεὴ παλινοδρομήσονται Χριστὸν
 ἐξ οὐρανοῦ προσδοκῶν (καταβήσεται γὰρ
 ἐν δόξῃ τῶ πατρὸς καὶ τῶ ἁγίου ἀγγέλων)
 ἐδίδαξεν εἰπὼν καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις
 προσδεχομένοις τὸ κύριον ἑαυτῶν κ. τ. λ.
 Καὶ μοι πάλιν ἐκείνο δεῦροῦ· ἀναλύσει γὰρ
 ὡς ἐκ πανηγύρεως ὁ Χριστὸς δι' οὗ δεῦ-
 δείνεται σαφῶς, ὡς ἔστιν αἰ τὸ θεῖον ἐν
 τῷ αὐτῷ πρεσβυτεῖαι ἑορταῖς· ἐκεῖ γὰρ ὅπως
 τὸ κατηφές οὐδαμοῦ· λυπεῖ γὰρ οὐδὲν τὸ
 ἀκήρατον φύσιν. — Ὅταν, φησὶν, ἐλθῶν
 εὐζώνως εὐρη καὶ ἔρηγορότας, καὶ πεφωτι-
 σμένην ἔχοντας τὴν καρδίαν, τότε δὴ τότε
 μακαρίως ἀποφανεί· περὶ ζώσεται γὰρ καὶ δε-
 κονήσεται αὐτοῖς δι' οὗπερ ἔνεστι μαθεῖν, ὅτι
 τοῖς ἴσοις ἡμᾶς ἀνταμείβεται, καὶ οἷον κα-
 μόντας ἀνακτησεται, τρυφὰς ἡμῶν ὡφρα-
 θεῖς τὰς πνευματικὰς, καὶ ἀμφιλαφεῖ τὸ παρ'
 ἑαυτοῦ χαιρεσμάτων ἀπλώσας τράπεζαν.

Καὶ ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ φυλακῇ κ. τ. λ.

Ἐνταῦθά μοι βλέπε τὸ τὸ θεῖας ἡμε-
 ρότητος πλάτους, καὶ τὸ εἰς ἡμᾶς γαλινοότη-
 τος τὸ ὑπερβολὴν· οἶδε γὰρ οἶδε τὸ πλάσμα
 ἡμῶν, καὶ εὐλόγησον τὸν ἀνθρώπου δεῦροῖς εἰς
 ἀμάρτιαν· οἶδε ὅτι τετυράνηκεν καθ' ἡμῶν
 τὴν φιλασφαρίας ἢ δύναμις, καὶ ὁ τῶ παρόντος
 βίαια ἀπειρασμὸς μοινοερχὶ καὶ οὐχ' ἐκόντας
 καταβιάζεται, πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῷ ἐκτόπῳ
 ἀποσφύζων τὸ νόον· τῶν δὲ ὅσον ἀγαθός, ἀπο-
 γινώσκων οὐκ ἔα, κατοικτεῖραι ἢ μάλλον,
 καὶ σωτηρίας φάσμακον ἔδωκεν ἡμῖν τὴν μετά-
 γνοσιν διὰ τοῦτο φησὶ· καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ
 καὶ ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ, καὶ εὐρη οὕτως
 ποιοῦντας, μακάριοι εἰσὶν ἐκείνοι· ἐβήσεις
 ἢ πάντως εἰδέναι σαφῶς, τί ἢ τοῦτο ἐσί-

prophetis ait captivis Babylone Deus, re-
 ditum praedicens, atque ad hunc illos
 comparare semet iubens: « contem-
 plare viam, conforta lumbos; roborata virtutem
 valde. » Tamquam enim in Iudaeam sta-
 tim profecturos, confortare lumbos iubet;
 id est paratos esse et expeditos ad itine-
 ris exantlandas acrumnas, et ad quemlibet
 laborem invicta animi alacritate semet
 armare.

Quod autem expectare debeamus re-
 versurum Christum de caelo (descendet
 enim ornatus patris gloria cum sanctis an-
 gelis) docuit nos dicens: « et vos similes ho-
 minibus expectantibus dominum suum etc. »
 Atque illum mecum rursus observa: rever-
 tetur enim tamquam, ex festo die Christus;
 quibus verbis ostenditur manifeste, semper
 Deum versari in congruis sibi sollempnitati-
 bus. Apud ipsum quippe nihil umquam
 triste; namque inviolabilem naturam nul-
 lus maeror adfcit. — Quum vieniens, in-
 quit, invenerit vigilantes, et illuminatum
 cor gerentes, tunc enimvero beatos efficiet.
 Nam praecinctus illis ministrabit. Qua ex
 re cognoscere licet, fore ut nos pari cura
 remuneretur, ac veluti laborantes recreet,
 delicias nobis spirituales apponens, et copio-
 sam donorum suorum exhibens mensam.

Et si venerit in secunda vigilia etc.

Hoc loco animadvertite divinae bonita-
 tis amplitudinem, et erga nos clementiae
 exsuperantiam. Novit enim novit plasma
 nostrum, et humanae mentis ad peccan-
 dum proclivitatē. Scit, carnalis affectus
 contra nos tyrannidem, et quod huius
 mundi violentia nos nolentes propemodum
 cogit, ab absurdum quodvis mentem abri-
 piens. Quia vero bonus est, desperare non
 sinit, miseretur potius, et salutis mede-
 lam concessit nobis paenitentiam. Ideo
 ait: et si in secunda vigilia venerit, vel
 etiam in tertia, atque ita agentes invene-
 rit, beati erunt illi. Profecto tu cognoscere
 perspicue voles, quid hoc rei sit. Dividunt

itaque noctem nonnulli in tres vigiliis vel etiam in quatuor. Nam qui in urbium moenibus collocati, hostium incursiones observant, postquam tribus vel quatuor horis vigilaverint, tradunt vicissim aliis vigilem custodiam. Tres porro sunt nobis aetates: prima, qua sumus pueri impuberes; secunda, qua iuvenes; tertia, qua seniores. Sed a prima quidem (1), qua pueri sumus, poenas Deus non exquirat, sed eam veniam dignatur. Secunda vero ac tertia debet Deo obedientiam, vitaeque sanctitatem, prout ei placitum est. Itaque si quis deprehensus fuerit in vigilia, ac veluti in promptu, iuvenili adhuc aetate, vel si etiam senili, beatus erit: promissa enim a Christo praemia consequetur. — Quod autem non vigilare, damnosum sit, demonstrat egregie praedicto exemplo. Namque ut ait illius discipulus, adveniet dies Domini ut fur; in quo caeli magno impetu transibunt, et calefacta elementa solventur, terra autem et quae in ipsa sunt opera, exurentur omnia: novos autem caelos novamque terram, secundum promissa ipsius, expectamus. His addit: quum igitur haec omnia dissolvenda sint, quantopere nos oportet deprehendi sanctos et immaculatos coram ipso? Prorsus enim nemo scit finiendi mundi tempus.

Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an etiam ad omnes?

Interrogat Petrus num ad omnes dixerit lucernarum parabolam? Num, inquit, generalis est lex, parique mensura ad cunctos pertinet, an ad eos solos qui prae ceteris sunt electi? Iam vero quidnam sapientissimum perturbavit discipulum? vel quid eum impulit ut id vellet a Christo rescire? Ergo illud in primis dicemus. Praeceptorum alia quidem honore apostolatus praeditos spectant; alia vero illos qui in inferiore ordine sunt. Quod ita revera se habere, cognoscere ut dixi possumus scri-

μερίζωσι τοίνυν ἢ ἕκαστα τινες εἰς ζεῖς ἢ εἰς τέσσαρας φυλακάς· οἱ γὰρ τοῖς τείχεσι τῶν πόλεων ἐγκαθήμενοι, καὶ τὰς τῶν πολεμίων τρωπύνας ἐφόδες, τρεῖς ἢ τέσσαρας ὥρας διατηροῦσάντες, ἀδραπέμπωσι εἰς ἑτέρας τῶν φυλακῶν καὶ ἐργήροσιν· ζεῖς τοίνυν εἰσὶ καὶ παρ' ἡμῖν ἡλικίαι· πρώτη μὲν καθ' ἣν ἐσμὲν ἔτι παῖδες ἀνηβοί, δευτέρα δὲ καθ' ἣν νεανίαι, καὶ τρίτη καθ' ἣν πρεσβύται· ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη, καθ' ἣν ἔτι παῖδες ἐσμέν, ἐκ εὐθύνεται παρὰ Θεοῦ, ἀξιούται δὲ συγχνώμης· ἢ γε μὴν δευτέρα καὶ ἡ τρίτη ὀφείλει τῷ Θεῷ τὸ ὑπακοῦν, καὶ τὸ διαζῆν ὁσίως, καὶ τὸ αὐτῷ δοκεῖν· οὐκ ἔστι γὰρ εἰ τις καταληφθῆι τυχῶν ἐν ἐργηρόσει, καὶ οἷον ἐν εὐζωνότητι νέος ὢν ἔτι, καὶ εἴττω ἢ πρεσβυτικῆν ἔχων ἡλικίαν, μακάριος ἔσται· τεύχεται γὰρ τῆς ἐπηγγελμένην παρὰ Χριστοῦ. — Ὅτι ἡ τὸ μὴ ἐρηφορεῖν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας, εὖ μάλα ἀδραδείκνυσι διὰ τοῦδε τῶν ἀδραδείματος· ὡς γὰρ ὁ αὐτοῦ φησὶ μαθητῆς *· ἦξει ἡ ἡμέρα κυρίας, ὡς κλέπτει· ἐν ἣ οὐρανοὶ μὲν βροχιδὸν παρρηύσσονται· σειρεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσεται· γῆ δὲ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ κατακαήσεται πάντα· καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ καινὴν γῆν, καὶ τὰ ἐσαγγελήματα αὐτοῦ προσδοκῶμεν· προσεπάγει δὲ τούτοις· τούτων δὲ πάντων λυομένων, ποταποὺς δεῖ εὐρεθῆναι ἡμᾶς * ἄγιος καὶ ἀμόμωτος κατενόπιον αὐτῶν· οἶδε γὰρ ὅλως οὐδεὶς τὸ σὺμτελείας καιρὸν.

Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις, ἢ καὶ πρὸς πάντας;

Ἐρωτᾷ Πέτρος εἰ πρὸς πάντας εἶπεν ὁ κύριος ἢ περὶ τῶν λυχνῶν ἀδραβολῆν· ἄρα, φησὶ, ἡλικίαις ὁ νόμος, καὶ ἐν ἴσῳ μέτρον καὶ πάντων ἔρχεται, ἢ μόνοις ἀνθρώποις τοῖς τῶν ἄλλων ἐξηρημένοις; εἶτα, τί τὸ φορηθῆσαν εἰς τὴν σοφώτατον μαθητῆν; ἢ τί παρεκίνησεν εἰς τὸ θελήσαν μαθεῖν τὰ τοιαῦτα παρὰ Χριστοῦ; οὐκοῦν ἐκείνο καὶ παρὰ γὰρ τῶν ἄλλων ἐροῦμεν· τῶν ἐπιτολῶν αἱ μὲν ἀποστολικαῖς πρέπειν ἀξιόμασιν· αἱ δὲ τοῖς πᾶσι μέλλω * τάξιν ἐπιχειρεῖν καὶ τοῦτο ὅστιν ἰδεῖν ἀληθῆς ὄν καὶ οὕτως ἔχον, ὡς ἐφ' ἡμῶν, γρηρα-

D 1 11

A. f. 182. D.

* II. Petr. III. 10.

* Ita cod. non
habet.

v. 11

A. f. 183.

* cod. μερίζω.

(1) Paulo plenius ab initio est fragmentum apud D. Thomam in catena. « Cyrillus. De prima tamen » vigilia mentionem non facit, quia pueritia non punitur a Deo etc. »

1. Cor. III. 2.

φóτῳ τισὶ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ * ἡ γάλα ὑμᾶς ἐπότισα οὐ βρώμα, οὐπω γὰρ ἐδύ-
 τασθε, ἀλλ' οὐδὲ νῦν ἐτι δύνασθε, ἢ τε-
 λείων γὰρ ἔστιν ἡ σέραις τρωπῆ, τῷ διὰ τῷ ἔξιν
 ἐχόντων τὰ αἰσθητήρια γεφυρασμένα πρὸς
 διάκεισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ· τοῖς γὰρ τῷ
 διάνοιαν ἔχουσιν εὐσθενῆ, πρόπειο ἂν εικό-
 τως τὰ μεγάλα καὶ ἐξαιρέτα τῷ ἁγιοπρεπῶν
 ἐπιταλμάτων· τοῖς ἢ οὐπω πρὸς τοῦτο ἐπι-
 λακόσιν ἰσχύῳ πνευματικῆς, τὰ δυσχε-
 ρεῖας ἀπάσης ἀπηλλαγμένα ἐνοήσας τοί-
 νυν ὁ μακάριος Πέτρος τῷ εἰρημίων παρὰ
 Χριστοῦ τῷ δύναντι, εικότως δεμυθιάται.

A. f. 153.
D. f. 51. b.

Τί οὖν πρὸς ταῦτα Χεῖρός; σαρεῖ καὶ
 ἐναργεστάτῳ ᾧ θραδείγματι κέρχεται, πρέ-
 πυσαν ἀποφάνων τῷ ἐπιτολῆν τοῖς ὅτι μά-
 λιςα δεμυθιάσει, καὶ μυσταγωγῶν ἐν τά-
 ξει παρελημμένους. — Ὑποκείσθη, φησὶν,
 ἂν θρωπος οἰκοδεσπότης, ὃς σείλασθαι μέλ-
 λων ἀποδημίαν, ἐν τῷ γνησίῳ οἰκειῶν ἐνε-
 χείσει τῷ παντός οἴκου τῷ οἰκονομίαν, ὡσε
 διδοῖναι τῷ θρωπείῳ αὐτοῦ, τοῦτέστι τοῖς
 θρωπέσιν, ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον ὅταν
 τοῖνυν, φησὶν, ὑπονοήσας ἐκείνος, καὶ οἴ-
 μοι πάλιν ἐλθῶν, οὕτως εὐρο ποιοῦντα,
 καθὼς καὶ διέταξεν, ὁ δοῦλος ἐκείνος ἔσαι
 τρισμακάριος· καταστήσῃ γὰρ αὐτὸν ἐπὶ πᾶσι
 τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ. — Ὁ μὲν οὖν πιστός
 δοῦλος καὶ φρόνιμος, ἐν καιρῷ καὶ ῥεῖα δε-
 νέμων ὁπσημένως τοῖς δούλοις τὸ σιτομέ-
 τριον, ἥτοι τὸ πνευματικὸν τροφᾶς, μακά-
 ριος ἔσαι καὶ τῷ σωτήρος φωνῆν τεύχεται
 γὰρ τῷ ἐπιμαζόνων, καὶ τὰς τοῖς γνησίους
 πρεπούσας ἀμοιβὰς ἀπολαμβάνεται· εἰ ἢ δὴ
 γένοιτό τις καταφρονητὴς καὶ ἄφρων, τῷ
 καὶ τῷ ὁμοδούλων πλεονεξίαις ἐντροφῶν,
 ἐσθίων τὸ καὶ πίνων, καὶ εἰς ἐκλύτας ἐπιπ-
 λίας ἀπεινησμένος, διχοτομηθήσεται τῷ
 ἐστὶ τῷ ἐσχάτῳ ὑποσῆσεται διπλῶ, ὁπφοι-
 τήσαντος αὐτῷ τῷ δεσπότη ἀδοκίμως.

A. f. 153.
D. f. 51. b.

A. f. 153. b.

Ἡ μὲν οὖν ἀπλή καὶ πρόχρατος τῷ εἰρη-
 μίων δύναντι, τοιαύτη τις ἔστι μάθωμεν
 ἢ ἀκριβῶς, τί τὸ ἐντεῦθεν ὑποδηλούμερον
 ἔστι κεχηροτόνηκεν ὁ σωτὴρ οἰκονόμος,
 ὡσπερ τῷ ἰδίῳ οἰκειῶν, τοῦτέστι τῷ διὰ πί-
 σews κεκλημένων εἰς ἐπίγνωσιν τῷ δόξης αὐ-

bente apostolo: « lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nunc quidem potestis. » Perfectorum quidem est solidus cibus, illorum scilicet qui sensus habent exercitos ad boni mali- que discretionem. Namque iis qui corroboratum habent animum, merito conveniunt magna et peculiaria de sublimibus rebus mandata: secus vero iis, qui nondum hoc spiritali robur sunt adepti, congruunt illa quae omni asperitate carent. Reputans itaque beatus Petrus dictorum a Christo vim, recte interrogat.

Quid ergo ad haec Christus? Perspicio evidentique exemplo ulitur, ut demonstret mandatum id congruere potissimum dignioribus, et in magistrorum ordine constitutis. — Proponamus, inquit, hominem patremfamilias, qui peregre abiturus fideli uni famulo universae domus oeconomiam committat, ut familiae suae, id est famulis, tempore idoneo tritici demensum det. Quum itaque, ait, reversus ille et in domum suam denuo regressus, ita agentem reperit uti praeceperat, tunc servus ille fiet beatissimus; etenim ipsum super omnia bona sua constituet. — Ergo fidelis servus et prudens, qui pro tempore et usu scite conservis tritici mensuram, seu spiritalis escas, distribuit, beatus erit iuxta Servatoris effatum: maiora enim consequetur, et digna fidelibus praemia recipiet. Secus vero, si quis fuerit ignavus et officii negligens, et adversus conservos iniuriosius ac praepotens, comedens bibensque, et luxuriosis dissipationibus deditus, hic inquam dividetur, id est extremas poenas dabit, quum insperato dominus ei supervenerit.

Igitur simplex et obvia dictorum sententia haec est. Sed iam accurate discamus quid inde significetur. Constituit Servator super servos suos, id est super eos, qui per fidem ad gloriae suae cognitionem sunt vocati, constituit inquam quosdam veluti

oeconomos, viros fideles et prudentissimos, sacrorum dogmatum peritos, ut ipsi conservis suis tritici demensum tribuant; neque vero id temere aut inconsiderate, sed idoneo potius tempore, id est sufficientem et congruam unicuique escam, spiritalem videlicet. Non enim cunctis indifferenter congruit in Christum credentibus sacra doctrina. Quare scriptum est: gregis tui animas scite scias. Aliter enim cum, qui adhuc est catechumenus, in veritatis via constituimus, simplici utentes nihilque reconditum habente sermone: aliter autem eos qui firmiore mente sunt, et theologiae sublimitatem comprehendere queunt. Qui ergo commisso munere prout oportet functus fuerit, super omnia domini bona constituetur. Idque nos docuit ipse Servator alio loco sedulum fidelemque famulum his verbis laudans: in paucis fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Secus vero si diligentia ac fidelitate neglecta, curis mundanis mentem suam inebriaverit, atque ad illicita eruperit, subditis suis violenter ac tyrannice abutens, neque iis demensum debitum tribuens, nihil mali non experietur; ponetur autem, inquit, portio eius cum infidelibus. Qui enim Christi gloriae prorsus nocuerit, et commissos sibi greges pessum ire negligenter siverit, nullatenus differet ab iis qui Christum ignorant. Quamobrem aiebat aliquando beato Petro Christus: Simon Ionae diligis me? pasce oves meas, pasce agnos meos. Iam si qui pascit, diligit; sequitur ut ille omnino oderit, qui id officium pensi non habet. Quod si odit, iam punietur et infidelium sententiam perferet; quod illi accidit, qui talento accepto ut solerter negotiaretur, mox opere neglecto, pecuniam minime multiplicatam reportavit. Secus autem ii qui quinque talenta vel etiam plura acceperant, labore industriae usi, maximis dignitatibus ac splendidissimis donati fuerunt. Dictum est enim uni: decem civitatis praeris; alii di-

τοῦ, πιστοὺς αἰδρας καὶ συνετατοῦς, καὶ τῶν ἱερῶν δογματῶν ὑπιστήμονας, ἐπὶ τῷ διδόναι τοῖς συνδούλοις αὐτῶν τὸ σιτομέτριον· καὶ οὐχ' ἀπλῶς ἢ ἀκατασκέπτως, ἐν καιρῷ δὲ μᾶλλον τῷ θεῶντι, τοῦτέστι πᾶν ἀκούσαν τὴν καὶ πρέψαν ἐκάσῳ τροφήν, δῆλον ὅτι πνευματικὴν ἀρμόσει γὰρ ἂν οὐχ' ἅπασιν ἀπλῶς τοῖς εἰς Χριστὸν πιστεύουσιν, ὁ περὶ τούτων λέγει· γέγραπται γοῦν· * γνωστὸς ὁπληρώσῃ ψυχὰς ποιμήν σου· ἑτέρως μὲν γὰρ (Ψ) ἐπὶ καταχομένον τὸ τῆ ἀληθείας ἐμβιβάζοντος ζῆλοισι, ἀπλῶς καὶ οὐδὲν ἔχοντι βαθεῖα χρώματα λόγων· ἑτέρως δὲ πάλιν ὁδὸν ἀδρότερος (Ψ) νοῦν, καὶ συνίναμι δυναμένους τῆ θεολογίας τὸ ὑψος· ὁ τοίνυν εἰς θεὸν οἷς ἔλαβε χριστάμενος, ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσιν τῷ διαπότε καταστήσεται· καὶ τοῦτο ἡμᾶς αὐτοὺς ὁ σωτὴρ ἐδίδαξεν, ἑτέρωθι περὶ τῶν σπουδαίων καὶ γενήσιον οἰκίαν ἑσπαιόν τε καὶ λέγων· * ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω, εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τῆ κυρίας σου· ἂν δὲ φησι τὸ σπουδαῖον καὶ γενήσιον εἶναι μεθεῖς, μερίμνας κοσμικαῖς (Ψ) οἰκίον μεθύσκονται νοῦν, καὶ ἀποφέρεται πρὸς ἃ μὴ θέμις, βιαζόμενος καὶ πλεονεκτῶν ὁδὸν ὑπερνευμένους, καὶ μὴ διδοὺς αὐτοῖς τὸ σιτομέτριον, ἐν παντὶ γενήσεται κακῶ· ἔσαι δὲ φησι καὶ ὁ κληθεὶς αὐτοῦ μὲν τῶν ἀπίστων· ὁ γὰρ ὅπως ἐπιβελύσας τῇ δόξῃ Χριστοῦ, καὶ τῷ ἐγκρατισμένον αὐτῶν ποιμνίον ἀλογῆσαι τολμήσας, κατ' οὐδένα ἔσπον διοίσει· ἢ οὐκ εἰδὼν αὐτόν· καὶ γοῦν, ἔφη ποτὲ Χριστὸς πρὸς τὸ μακάριον Πέτρον *, Σίμων Ἰωῆ φίλεις με; ποίμαινε τὰ σφύβατά μου, βόσκει τὰ ἀρνία μου· εἰ ἢ ὁ ποιμάνων φίλει, μισεῖ περὶ τοῦ τούτου καταφρονῶν· εἰ ἢ μισεῖ, ἐκολάζεται, καὶ τῇ τῶν ἀπίστων ὑποφέρεται δίκῃ· ὁποῖος τις ἦν ὁ τὸ τάλαντον λαβὼν, ἵνα ἐμπορεύσεται νοητῶς, εἶτα τοῦτο μὲν οὐ πεπραχῶς, προκομίας ἢ μᾶλλον ἀπολυπλασίας τὸ δοθέν· ἀλλ' οἱ γε τὰ πάντε λαβόντες, ἢ καὶ ἐπὶ πλείονα, καμόντες τὴν φιλεργήσαντες, ἀξιώματα τετιμηται τοῖς σφύφανεσάτοις· * ἤκεσε γὰρ ὁ μὲν τις ἔσο ἐπάνω δέκα

* Psal. XXV. 23.

* Matth. XXV. 21.

* Ioh. XXI. 15.

* Luc. XIX. 17.

πολειων, ὃ ἢ πέντε· ὃ ἢ ὑβρισῆς (1) τε καὶ ὀκνηρὸς οἰκίτης, πᾶ ἐσχάτῳ ὑπέμεινε δι-
κην· ἐπισηφαλὲς οὖν πανταχῶς τὸ ῥάθυμον,
εἰς μυσαγωγίαν· ὅθεν γράφει μὲν τισιν ὁ
μακάριος Πέτρος· * ὅτι ποιμαίνετε τὸ ἐν
ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἵν' ὀφθῆναι τοῦ
πάντων ἀρχιεπίμυθου, κομίσησθε τὸ μι-
σθόν· εἰδὼς δὲ τὸ ῥάθυμον ὀλέθρου πύ-
λην, ἔφη Παῦλος· * οὐαὶ μοι ἐστίν, ἐὰν μὴ
εὐαγγελίζωμαι.

A. f. 181.

Ὅτι ἢ τοῖς ἐκνούσιν εἰς μυσαγωγίαν
πικρά τε καὶ ὀδυνηρά καὶ δυσδιάφεκτος ἐπι-
κρέματα κλάσις, διαδέκνυσιν εὐθύς ὁ σω-
τῆρ, τοῖς πρῶτοις ἐπενεγκὼν δύο ἐφεξῆς
παραδείγματα· ἔφη γάρ· ἴσκεινος ἢ ὁ δοῦ-
λος, ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ,
καὶ μὴ ἐτοιμάσας, μηδὲ ποιήσας πρὸς τὸ
θέλημα αὐτοῦ, δαρήσεται πολλὰς· ὃ ἢ μὴ
γνούς, ποιήσας ἢ ἄξια πληγῶν, δαρήσε-
ται ὀλίγας. Διὰ ποίαν αἰτίαν, καὶ τοι φαί-
νεις ἂν; πῶς ὁ μὴ γνούς, ὑπέχρει λόγον;

A. f. 181. B.

ἔστι μὴ ἠθέλησεν εἰδέναι, καὶ τοι μαθεῖν
ἐξόν (3)· εἰ ἢ ὁ μὴ γνούς, ὅλος οὐκ ἄμοι-
ρος ὄρησις, ὅτι θεὸν εἰδέναι, κατημέλησε τοῦ
μαθεῖν, ποῖος ἀπαλλάξῃ λόγος, καὶ χεῖναι
πολλὰς ὑπομείναι πληγὰς τὸ εἰδὼτα καὶ ῥα-
θυμίσαντα; — φορτικώτερον οὖν ἄρα τὸ δι-
δασκόντων τὸ κρίμα καὶ τοῦτο διδάσκει λέ-
γων ὁ Χριστὸς μαθητῆς· *

A. f. 185.

μη πολλοὶ διδά-
σκαλοι γίνεσθε ἀδελφοί μου, εἰδότες ὅτι μεί-
ζον κρίμα ληψόμεθα, πλυσία γὰρ τὸ πνευ-
ματικῶν χαρισμάτων ἢ δόσις, παρὰ γὰρ τοῖς
λαῶν ἡβριμένοις· οὕτω γάρ περ καὶ ὁ σοφώ-
τατος Παῦλος Τιμοθέῳ γράφει· ἴδωσιν σοὶ
ὁ κύριος σύνεσιν ἐν παντί· καὶ μὴ ἀμέλει τὸ
ἐν σοὶ χάρισματος, ὃ ἐδόθη σοὶ δι' ἐπιθε-
σεως τοῦ χαριῶν μου, τοῖς ἢ τοιοῦτοις ὡς
πολλὰ διδοῦς ὁ σωτῆρ, πολλὰ ζητεῖ παρ'
αὐτῶν· καὶ ποῖα ταῦτά ἐστι; τὸ ἀραρὸς ἐν
πίσει, τὸ ἀπλανὲς εἰς μυσαγωγίαν, τὸ βε-
βηκὸς ἐν ἐλπίδι, τὸ ἀκατάσπαστον ἐν ὑπο-

ctum quinque. Verum ille contumeliosus
otiosusque famulus extremas dedit poenas.
Pernicosa igitur omnino in magisterii sa-
cri negotio ignavia est. Unde scribebat qui-
busdam beatus Petrus: pascite qui in vo-
bis est gregem Dei, ut quum apparuerit
princeps pastorum, mercedem reportetis.
Denique Paulus sciens inuam perditionis
esse socordiam, aiebat: vae mihi est, si
non evangelizavero.

Age vero quod torpentibus in sacri ma-
gisterii officio amara et acerba et inevita-
bilis poena immineat, statim demonstrat
Servator, prioribus deinceps duo subiun-
gens exempla (2). Ait enim: « ille autem
servus, qui cognovit voluntatem domini
sui, et non praeceperit, nec fecit secun-
dum voluntatem eius, vapulabit multis.
Qui autem non cognovit, et fecit digna
plagis, vapulabit paucis. » Quam ob rem,
dicet fortasse aliquis? Quomodo ab ignaro
ratio exquiritur? Nempe, quia scire noluit,
quom discere posset. Iam si qui ignoravit,
haud omnino iram fugiet, quia quum de-
beret cognoscere, neglexit discere; quae
causa est, cur non debeat multas perpeti
plagas qui scivit, et neglexit? — Erit itaque
gravius de magistris iudicium. Atque hoc
docet his verbis discipulus Christi: « no-
lite plures magistri fieri, fratres mei; scien-
tes quod maius iudicium sustinebimus. »
Dives enim spiritualium munerum fit lar-
ginitio rectoribus populorum. Nam sic sa-
pientissimus quoque Paulus Timotheo scri-
bit: « dabit tibi Dominus in omnibus in-
tellectum. Et, noli negligere, quae in te
est, gratiam datam tibi per impositionem
manuum mearum. » Atqui his quum multa
Servator dederit, multa exquirat ab ipsis.
Quaenam vero haec sunt? in fide firmitas,
in magisterio sinceritas, in spe constantia,

(1) Dicit contumeliosum servum propter dieta ab eo Luc. XIX. 21.

(2) Apud D. Thomam in catena. « Cyrillus. Homo enim perspicax, qui turpioribus suam voluntatem
» inclinavit, impudenter misericordiam implorabit, quia inexcusabile peccatum commisit, quasi propter
» malitiam recedens a Domini voluntate; sed homo rusticus rationabilis implorabit veniam vindican-
» tis; unde subditur: qui autem non cognovit etc. »

(3) Hanc appellant ignorantiam crassam theologi morales.

in patientia immobilitas, in spiritali vigore tenacitas, in omni egregio facinore alacritas et fortitudo, ut et ceteris angelicae vitae exemplar simus.

Ignem veni mittere in terram; et quid volo si iam accensus est?

Hoc igne incensus aiebat Cleopas: « nonne cor nostrum ardens erat intra nos in via, dum nobis aperiret scripturas? » Ignis hic salutaris est et utilis, per quem nos omnes qui in terra frigidi eramus ac emortui ob peccatum et ob veri naturalisque Dei ignorantiam, denuo suscitamur ad religiosam vitam; spirituque ferventes efflicimur iuxta beati Pauli dictum: praetereaque sancti Spiritus participationem lucratur, ignis instar intra nos habitantis: namque igne baptizati fuimus, sancto Spiritu. Mos vero est divinae scripturae ignis nomine appellandi interdum divinam sacramque doctrinam, et sancti Spiritus vim atque operationem. Dixit enim sanctorum prophetarum unus, tamquam ex Dei persona, de universali nostro servatore Christo: « quod nempe subito veniet in templum suum Dominus quem vos quaeritis, et angelus testamenti quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus; et quis sustinebit diem adventus eius? aut quis patietur aspectum eius? En ipse procedit ut ignis conflatorii, et ut herba fullonum; et sedebit conflans mundansque sicut argentum et sicut aurum. » Et templum quidem heic dicit immaculatum sanctumque corpus de sancta Virgine sumptum, sancto operante Spiritu in virtute patris. Dictum quippe fuit sanctae Virgini: « Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. » Angelum vero testamenti ipsum nominat Unigenitum, quia nunciat, ministratque patris bonae erga nos voluntati. Itaque nobis dicebat: omnia, quaecumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Scribit de ipso propheta quoque Isaias: « parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis, cuius imperium su-

μονῆ, τὸ ἄβραυσεν ἐν ἰσχύϊ τῆ πνευματικῆ, τὸ εἰς πᾶν ὀτιοῦν τῶ ἀρίστων ἀποσταλματων, πρόθυμόν τε καὶ εὐσθενές, ὡς καὶ ἑτέροις ὑποτίπωσιν εἶναι πολιτείας ἀγγέλων.

Πῦρ ἄλδον βαλεῖν εἰς τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀπῆρθη;

v. 49.

Τοῦτο τὸ αὐτῶ ἔχοντες οἱ περὶ Κλεόπαν ἔλεγον * « οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ ὡς διηνοιχθῆ ἡμῖν τὰς γραφάς; », αὐτῶ τῆτο σωτήριον καὶ ἐπωφελές, δι' οὗ πάντες οἱ ἐπὶ τῆ γῆς ἀπεψυμένοι τρόπων τινα καὶ νεκρωμένοι διὰ τε τῆ ἀμῆρτιαν, καὶ τὸ μὴ εἶδέναι τὴ φύσιν καὶ ἀληθῶς ὄντα Θεόν, ἀναζωπυρούμεθα πρὸς τὸ κατ' εὐσέβειαν ζῶν καὶ τῷ πνεύματι ζέοντες ἀποτελούμεθα καὶ τῷ μακαρίῳ Παύλου φωνῆ * κερθαίνομεν ἢ πρὸς τοῦτω, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματος μέεξιν, πρὸς δικην ὄντος ἐν ἡμῖν βεβαπίσμεθα γὰρ ἐν πυρὶ ἁγίῳ πνεύματι ἔσθ' ὅτε τῆ θείας γραφῆ αὐτῶ ὀνομάζαν ἔσθ' ὅτε ἔσθ' Θεὸς τὸ καὶ ἱεροῦς λόγος, καὶ τὸ διὰ τῷ ἁγίῳ πνεύματος ἐνεργαίαν τε καὶ δύναμιν ἔφη μὲν γάρ τις τῷ ἁγίῳ προφητῶν *, ὡς ἐκ προσώπου τῷ θεῷ περὶ τῷ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστῶ. « ὅτι ἐξαιφνης ἦξει εἰς τὸ ναὸν αὐτοῦ κύριος, ἐν ὑμῖν ζητεῖτε, καὶ ὁ ἀγγελος τῷ δεξιῆς, ὃν ὑμεῖς θέλετε ἰδοῦ ἔρχεται, λέγει, κύριος, καὶ τίς ὑπομνεῖ ἡμέραν εἰσεῖς αὐτοῦ; ἢ τίς ὑποστήσεται ὀπτασίαν αὐτοῦ; ἰδοῦ αὐτὸς ἐκπορεύεται, ὡς πῦρ χωνευτήρις, καὶ ὡς πῆα πλυνόντων καὶ καθιδεῖται χωνεῖον καὶ καθαρῖζον ὡς τὸ ἀργύριον ὡς τὸ χρυσίον. », καὶ ναὸν μὲν φησιν ἐνθάδε, τὸ ἄρχαντων ἀληθῶς καὶ ἁγίων σώμα, τὸ διὰ τῷ ἁγίῳ πατρός ταχθέν διὰ τῷ ἁγίῳ πνεύματος ἐν δυνάμει τῷ πατρός εἰρηται γὰρ πε πρὸς τὸ ἁγίαν παρθένον * « πνεῦμα ἁγιον ἐσθῆσει ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψῖς ἐπισκιάσει σοι. », ἀγγελον ἢ δεξιῆς αὐτὸν ὀνομάζει τῷ μονογενῆ, παρὰ τὸ ἀγγέλλειν καὶ δεκονεῖν τῷ πατρός εὐδοκία τῆ εἰς ἡμᾶς γλυομένη καὶ γουὸν ἐφῆς ἡμᾶς. * ὅτι πάντα ὅσα ἡμεῖς παρὰ τοῦ πατρός, ἀπήγγελα ἡμῖν γράφῃ ἢ περὶ αὐτοῦ, καὶ ὁ προφήτης Ἠσαῖας *, « ὅτι παιδίον ἐγγενήθη ἡμῖν, »

A. f. 185. b.

* Luc. XXIV. 32

* Rom. XII. 11.

* Malach. III. 1.

* Luc. I. 35.

* Ioh. XV. 13.

* Is. IX. 6.

υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῷ ὄρει
 αὐτοῦ· καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτῆ, μεγάλης
 βελῆς ἀγγέλος·, ὡσπερ οὖν οἱ τὸ χρυσὸν τε
 καὶ ἄργυρον ἐκκαθαίρειν εἰδότες, περὶ τὸ ἐν
 αὐτοῖς ἐκτίηκσι ῥύπον, οὕτω καὶ ὁ σωτὴρ
 διὰ τῆς εὐαγγελικῶν μαθημάτων, ἐν δυνάμει
 πνεύματος, ἧ ἐκάσθε σμῆνην νοῦν τῆς αἰσθη-
 σάντων εἰς αὐτόν· ἔφη δὲ περὶ ὁ τῶ ὅλων
 θεὸς, πρὸς τὴν προφήτην Ἰερεμίαν· * ἰδοὺ
 δίδωκα σοῦ λόβες με εἰς τὸ σῶμα σε πῦρ,
 καὶ τὸ λαὸν τοῦτον, ξύλα· καὶ ἄλιν· * οὐχ
 οἱ λόγοι με ὡσπερ πῦρ, λέγει κύριος; τίς δ'
 ἂν νοηθεῖν πρὸς ἡμῶν καὶ ὁ ἀνθραξ ὁ τῶ
 προφήτε Ἰσαΐε χαλέων ἀδάμνιος *, καὶ
 καθαρίσας αὐτὸν ἀπὸ πάσης ἀμῆρτίας * ;
 τὸ σωτήριον δηλονότι κήρυγμα, καὶ ἡ τῆς εἰς
 Χριστὸν πίστεως ὁμολογία, ἣν εἴσῃ τις ἐν
 σώματι λάβει, πάντι τε καὶ πάντως ἀκαθα-
 ραίεται· καὶ πισώσεται λέγων ὁ Παῦλος *,
 ὅτι ἐὰν εἴπῃς ἐν τῷ σώματι σε κύριος Ἰη-
 σὺς, καὶ πισεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σε ὡς ὁ θεὸς
 αὐτὸν ἠγάπησεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ· πλὴν ἀν-
 θρακι καὶ περὶ τῆς θεῖας κηρύμματος δύναμιν,
 εἰσικέαι φαμέν, οὗ τῆς ἀναλιν ἐπασιέει ὁ
 κύριος· ἐπίσθον γὰρ ἦδη τινὲς τῶ ἔξ Ἰσραὴλ,
 ὧν ἀπαρχὴ γεγονάσιν οἱ θεασῆσοιο μαθη-
 ταί· ἔξαφέν ἢ ἀπαξ τὸ αὐτῶ, ἀπάσης ἐμῆ-
 λε καταδράττει τῆ ὑπ' οὐρανὸν, ἐξενεχθεῖ-
 σης εἰς πέρας τῆς πάσης οἰκονομίας· καὶ τῆτο
 διδάσκει λέγων· βάπτισμα ἢ ἔχω βαπτί-
 σθῆναι, καὶ πῶς σιμέχομαι ἕως οὗ τελεσθῆ;

v. 50. Δοκῆτε ὅτι εἰρήνην παραγενόμενον δεύαι ἐν τῇ γῆ;

v. 51

Καὶ τοι Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν

κατὰ τὰς γραφάς· * αὐτὸς συνῆκε ἑδὼ δύο
 λαοὺς, εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον, ποιωὶν
 εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξας ἀμφοτέρους
 ἐν ἑνὶ σώματι πρὸς τὸν πατέρα· αὐτὸς
 συνῆκε τοῖς ἄνω τὰ κάτω· πῶς οὖν ἔφη
 οὐκ ἦλθον εἰρήνην δεῦναι; τί φῆς ὁ Διέ-
 σωστα; οὐκ ἦλθες βαλεῖν εἰρήνην; καὶ τοι
 γέγονας ἡμῖν εἰρήνην, κατέλυσας τὸ μεσό-
 τοιχον τῆς φραγμοῦ, ἠφάνισας πῶ διίστῶ-
 σαν ἡμᾶς ἀμαρτίαν· εὐηγγελίσω τοῖς μα-

humerum eius: vocaturque nomen eius
 magni consilii angelus. » Sicut ergo ii qui
 aurum argentumque purgare sciunt, sor-
 des eius igne consumunt, ita etiam Serva-
 tor per doctrinas evangelicas, virtute Spi-
 ritus, singulorum ipsi credentium mentem
 abstergit. Dixit vero aliquando universalis
 Deus ad Hieremiam: ecce dedi sermones
 meos in os tuum tamquam ignem; et hunc
 populum, instar lignorum. Et rursus: non-
 ne sermones mei ut ignis, dicit Dominus?
 Quidam porro aliud a nobis existimabu-
 rit carbo ille qui prophetae Isaiæ labia
 contigit, omnique ipsum peccato munda-
 vit? Nempe salutaris praedicatio, et fidei
 in Christum confessio; quam si quis ore
 receperit, prorsus omnimodisque purga-
 tur. Rei fidem faciet Paulus dicens: quod
 si dixeris ore tuo, dominus Iesus, credi-
 derisque corde tuo, a Deo illum de mor-
 tuis suscitatum, salvus eris. Verumtamen
 carboni et igni divinae praedicationis vim
 dicimus similem, cuius incensionem urget
 Dominus. Iam enim nonnulli ex Israhele
 crederant, quorum primitiae fuerant divi
 discipuli. Semel autem accensus ignis, uni-
 versum correpturus mundum erat, quum
 tota susceptae incarnationis ratio peracta
 fuisset. Idque docet his verbis: baptismo
 habeo baptizari, et quomodo coarctor usque
 dum perficiatur (1)!

Putatis quod pacem terrae daturus venerim?

Atqui Christus pax nostra est, ut aiunt
 scripturae: ipse duos populos in unum no-
 vum hominem copulavit, pacem faciens,
 ambosque reconcilians in uno corpore pa-
 tri: ipse connexuit infima superioribus.
 Quomodo ergo dixit non veni pacem dare?
 Quid ais, Domine? Ad adducendam pacem
 non venisti? Attamen nobis factus es pax,
 medium maceriae parietem dissolvisti, pec-
 catum quod nos arcebat destruxisti: lon-
 ginquus aequae ac propinquis bonum non-

(1) Apud D. Thomam in catena prosequitur ita Cyrillus. « Nam ante venerabilem crucem, et Christi
 resurrectionem a mortuis, in sola Iudaea fiebat mentio praedicationis et miraculorum ipsius; postquam
 » autem principem vitae insanientes occiderunt, tunc apostolis praecepit dicens: *euntes docete* etc. »

* Hier. V. 14.

* Hier. XXIII. 29.

* Is. VI. 6.

* Rom. X. 9.

v. 50.

v. 51

A. G. 1886.

B. G. 1891.

C. G. 1905.

* Hier. II. 14.

eum attulisti: greges cum gregibus adunasti, iudaicos scilicet cum ethnicorum gregibus: pacificasti per crucem quae in caelis sunt et quae super terram, sicuti scriptum est: factus es nobis conciliator atque mediator, intermedium peccatum auferens, patri Deo per temet ipsum nos coniungens. Quin adeo pacem, tui peculiariter propriam dixisti: pacem meam do vobis. Quomodo ergo non venisti pacem adducere, sed gladium? quibuscum proelio certabimus? quodnam belli genus erit, et quomodo a nobis fiet? ut inculpatum sit, et tibi placeat, qui pacem tui propriam esse dixisti, eamque nobis dedisti. Ergo solvat Paulus quaestionem dicens: « si quis frater fornicator, et cetera, cum eiusmodi nec cibum sumere. » Puto enim abominandos fornicatores; et pacem cum his, damnificam esse reputandam: corrumpunt enim bonos mores colloquia prava: atque ut ait David, cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris.

Vin et alios cognoscere, quibuscum colere pacem, noxium est? Audi scribentem ex sanctis discipulis unum: « si quis ad vos venit, et hanc doctrinam non adfert, huic ne ave quidem dixeritis. » Quannam vero doctrinam dicit, nisi omnino illam, quam ii nobis tradiderunt qui ab initio spectatores fuerunt? Lupis pares sunt haereticorum duces; quomodo autem pacem servabit cum lupo ovis? Sunt vero illi etiam tenebrosi; nam Deus huius saeculi excaecavit infidelium mentes. Nos autem filii lucis sumus; etenim nos illustravit Spiritus gratia. Quenam autem communio lucis cum tenebris? Ergo colamus cum fratribus et fidei sodalibus pacem; cum aliis, habere abnuamus. Constat sane praeclaram esse rem pacem; sed haud quaevis omnino pax reprehensione caret; immo periculosa saepe est, et a Dei caritate abalienat. Non enim prodest cum heterodoxis pax, quatenus pari ac illi sententia esse videamur.

κράν ἢ τοῖς ἐγγύς· συνήλθας ἀγέλαις ἀγέλας, ταῖς Ἰουδαίων τὰς ἐξ ἐθνῶν κατειρηνώσας διὰ τοῦ σταυροῦ, τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καθὰ γέγραπται· * γέγονας ἡμῖν διελλακτήρις ἢ μεσίτης, ἢ πῶ διὰ μέσου κειμένην ἀμβροτίαν πεπελιωὴν συνήλθας δι' εαυτοῦ τῷ Θεῷ ἢ πατρὶ· ἢ πῶ εἰρήνην, ἰδίαν εἶναι ἐφης, εἰπὼν· * εἰρήνην ἢ ἐμὴν διδωμι ὑμῖν· πῶς οὖν οὐκ ἤλθες βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν; πρὸς τίνας ἡμῖν ἢ μάχη; ἢ ὁ ἔστω πολέμου τρόπος, πῶς ἀν γένειτο παρ' ἡμῶν; ἴνα τὸ ἀνεπίπληκτον * ἔχοι, καὶ ἀρέσῃ σοι τῷ ἔθῳ εἰρήνην ἰδίαν εἶναι λέγοντι, ἢ ταύτην ἡμῖν δεδοκῶτι· οὐκοῦν λύτω τὸ ζητούμενον Παῦλος, φήσας· * « εἴ τις ἀδελφὸς πόρνος, ἢ τὰ ἐξῆς, τῷ τοιοῦτῳ μὴ ἢ συνομιλεῖν, » δεῖ γὰρ οἶμαι ᾠθευατέιδαι πόρνας, ἢ πῶ πρὸς τούτους εἰρήνην, ζημίας ἠγεῖσθαι πρόξενον· οὐθέροισι γὰρ ἢθῃ χρηστὰ, ὀμιλία κακαί· * καὶ καθὰ φησι Δαβὶδ * , μὴ ὅσπερ ὅσπερ ὅσπερ ἢ σφέβλοῦ, διασφῆπτει.

Βούλει καὶ ἑτέροισι ἰδεῖν πρὸς ὁδὸς τὸ ἀσάρεστον ἢ εἰρήνην ὑπὸ ζήμιον; ἀνεκὴ γράφοντος ἐνός τῶν ἀγίων μαθητῶν· * εἴ τις ἔρχεται πρὸς ὑμᾶς, καὶ ταύτην ἢ διδασχὴν οὐ φέρει, τοῦτῳ μὴ ἢ χαίρειν λέγετε· διδασχὴν ἢ ποῖαν, ἢ πάντως ἐκείνην ἢ παρεῖδον ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται; λύκοις ἰοῖκασι τῶν αἰρέσεων οἱ προσηκότες, εἴτα πῶς εἰρηνεύσει πρὸς λύκον τὸ πρόβατον; ἢ σκοτεινοὶ μὲν ἐκείνοι· ὁ Θεὸς γὰρ φησι * ἔστω αἰὼνος τοῦτῳ, ἐτίφλωσε τὰ νοήματα τῶν ἀπίστων· ἡμεῖς ἢ υἱοὶ φωτός· διήγαγε γὰρ ἡμῖν ἢ διὰ τῶν πνεύματος χάρις· τίς οὖν κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; οὐκοῦν ἀγαπήσωμεν ἢ πρὸς ἀδελφούς ἢ ὁμοπίστας εἰρήνην, ᾠθευατέμεθα ἢ τὸ πρὸς ἐκείνους· δῆλον γὰρ, ὅτι χρῆμα μὲν ἢ εἰρήνην καλόν· ἀλλ' οὐ πᾶσα πάντως εἰρήνη τὸ ἀκατάλεκτον ἔχει, ἀλλ' ἔστιν ὑποφθαλῆς πολλάκις, ἢ ὡς εἰς Θεὸν ἀγάπας ἀποκομίζουσα· ἀλυσιτελής γὰρ ἢ πρὸς ὅσῳ ἑτερόφρονας εἰρήνη (1), κατὰ Γε τὸ τὰ ἴσα ἐκεί-

* Coloss. I. 20.

* Ioh. XIV. 17.

* eod. ἐπίπληκτον.

* Cor. V. 11.

* I. Cor. XV. 33.

* P. XVIII. 7.

* II. Ioh. 10.

* II. Cor. IV. 4.

(1) Notabile Cyrilli dictum de vitanda cum heterodoxis familiaritate, et religiosa indifferentia!

νοὺς φρονεῖν διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἔπι γῆς φίλῶν οἱ πιστοὶ ἀφίστανται, καὶ συγγενεῖς ἀγνοοῦσι, καὶ πατὴρ υἱὸν φιλίαν ἀναναίεται· καὶ υἱὸς, πατὴρὸς τιμὴν ἀγνοεῖ· καὶ μήτηρ, θυγατρὸς φίλῶν ἀπόσπαστο· δεῖ γὰρ τοῖς ὑγιαίνεισι ἢ νοῦν, ἐπεὶ οὐκ ἔστι πεπληνημένους, καὶ οὐκ αὐτοῖς μᾶλλον ἔστι ὀρθὰ φρονεῖν αἰρεμένους· τοῦτο καὶ ἑτέρως ἡμῖν ἔφη ὁ Χριστός· * ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι με ἀξιῶ· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἀξιῶ· οὐκοῦν ὅταν εὐσεβείας ἕνεκα ἢ εἰς Χριστὸν, ἐπίγειον ἀρήσῃ πατέρα, τότε πλουτήσῃς πατέρα (Ϟ) ἐν οὐρανοῖς· καὶ ἀφῆς ἀδελφὸν ἀτιμάζοντα Θεόν, διὰ τὸ βούλεσθαι λαβεῖν αὐτῷ, καθ' ἑαυτὸν σε Χριστὸς εἰς ἀδελφόν· διδωκε γὰρ ἡμῖν καὶ ἡμῶν ἀλλοῦν καὶ τοῦτο· ἀπαγγελῶ γὰρ φησι τὸ ὄνομά σε τοῖς ἀδελφοῖς μου· * γένῃ εὐρήσεις λαμπρὸν καὶ μέγα, καὶ ἡμῶν ἁγίων πληθύνῃ σὺν αὐτοῖς κληρονόμῳ καὶ παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων.

Ἄ. 1. 187. Ὅταν ἴδῃτε τὴν νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἀπὸ δυσμῶν κ. τ. λ.

Ἄ. 1. 187. Ἐπισημαίνονται τὰ τοιαῦτα τινές, καὶ ὡς ἐκ πολλῆς ἀγῶν ἐπιτηρήσεως, προαπαγγέλλουσιν ὑετῶν καταδύσεις, ἢ σκληρῶν ἀνέμων ἐφόδες· πῶς οὖν, φησι, τὰ ἐν οὐρανῷ δοκιμάζοντες, τὰ ἐν γῆ γινόμενα σημεῖα οὐ βλέπετε; οὐ ἢ δοκιμάζετε (Ϟ) καιρὸν ἐὰν ἦλθεν ὁ προσδοκώμενος; — Ἐδὲ τοίνυν ἔστι τὰ καὶ ἡμῶν σημεῖα τεκμαίρομενες, καὶ ἔστι ἰσομένους ἔσοθ' ὅτε χειμῶνας προαπαγγέλλοντες, καὶ τοῖς ἀναγκαίοις πράγμασι ἰσχυρὸν ἐπαφῆναι ἢ διανοίας ἢ ὀφθαλμῶν· καὶ πῶς ταῦτα ἐστὶ; προκατέδειξε ὁ νόμος τὸ Χριστοῦ μυστήριον, καὶ ὅτι πάντι τὲ καὶ πάντως ἐν ἐσχάτοις καὶ αἰῶνῳ καιροῖς ἐπλάμψαν ἔμελλε τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ ἔπι ὑπὲρ ἢ ἀπάντων σωτηρίας ὑπομῆναι σφαγῆν· καὶ γοῦν προσέταξε θύεσθαι (Ϟ) ἀμνὸν εἰς τύπον αὐτοῦ, πρὸς ἐσπεραν καὶ ὑπὸ λύχνους ἔμελλε δεῖ πάντως τοῖς μὲν εἰς αὐτὸν καισεύσασιν, ἢ ἢ σωτηρίας ἀνδρῶν ἐσθαι αὐτῶν, καὶ πολλὰ πραγμάτων ὑπέδειξε εὐδοκίαν καὶ γοῦν ἐν τῷ ἁσματι ἢ ἁσμάτων ἢ χειμῶν ἐν ἡμῶν.

Quam ob rem a terrenis affectionibus fideles cavent, et cognatos ignorant, et pater filio amorem denegat, vicissimque filius honorem patri non exhibet, et caritatem erga filiam mater respuit. Oportet enim ut mente sanos imitentur ii qui errarunt, non autem ut his illi adhaereant qui recte sentiunt. Alio etiam loco nobis Christus dixit: qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam plus quam me, non est me dignus. Igitur cum verae erga Christum pietatis causa terrenum patrem negabis, tunc patrem in caelis adipisceris. Et si fratrem qui Deum non colit dimiseris, recipiet te in fratrem Christus. Namque hanc quoque praerogativam cum ceteris nobis contulit: narrabo enim, inquit, nomen tuum fratribus meis. Cognationem invenies grandem ac splendidam, sanctorum scilicet multitudinem. Fies cum illis charismatum Christi heres.

Cum videritis nubem orientem ab occasu etc.

Haec observant nonnulli, et tamquam ex diutina observatione praedicunt pluviarum inundationes, aut vehementium ventorum incursiones. Cur ergo, ait, qui caelestia aestimatis, ea quae in terris edita signa sunt non cernitis? neque exploratis an hoc tempore ille qui expectabatur advenit? — Oportebat itaque eos qui ex temporum signis coniecturam faciebant, et futuras interdum tempestates praedicebant, necessariis quoque rebus acutum intendere mentis oculum. Quoniam porro haec res sunt? Portendit lex sacramentum Christi, et quod hic sine dubio extremis saeculi temporibus terrae incolis appariturus foret, et pro omnium salute necem passurus. Mandavit itaque agnum eum illius tympum immolari sub vesperam et accensis luminibus. Futurum autem erat ut in eum credentibus lata aperiretur salutis ianua, et multa rerum felicitas obveniret. Quamobrem illam in cantico canticorum descriptam sponsam, quae personam gerit ec-

clesiae, vocari a Christo comperimus et his verbis compelliari: « surge, veni, proxima mea, columba pulchra mea; quia ecce hiems transit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit. » Ergo, ut dixi, verna veluti serenitas oritura erat credentibus in eum.

Quod autem beati quoque prophetae multifariam nunciaverint Christi sacramentum, nemo dubitabit. Prorsus itaque oportebat, inquit, sapientes illos, et caeli terraeque aspectum cognoscendi gnaros, et futura spectandi; oportebat, inquit, futuras quoque post hanc vitam tempestates non nescire. Auster enim erit ac pluvia; nempe ignis poena, quia calidus auster est; et vehemens ac inevitabilis cruciatuum nimbus, imbris instar obnoxii ingruens. Oportebat ergo, inquit, salutis tempus non ignorare. Erat autem id, Servatoris nostri adventus, cum quo perfectissima rectae fidei notitia introiit, illuxitque gratia impium iustificans. Neque id a lege peractum est, quae neminem perficiebat, utpote nihil aliud quam figuras et umbras habens; sed a fide potius in Christum, non sane abiiciente legem, sed eam per spiritalem cultum complente. Nescitis aestimare tempus? non ex verbis rem, non ex re verba coniiicitis? Prodigia cernitis, videtis signa sermones confirmantia. Si haec nondum vos convincunt, persuadeant futurae calamitates, templi destructio, metropoleos expugnatio, gentis excidium. Ne haec quidem vos demum ad rei conscientiam adducunt?

Cum autem vadis cum adversario tuo ad principem etc.

Valde commodum exemplum est ei rei, cuius gratia adsumitur. Nam qui ante quam iudicium fiat, controversiam solvunt, prudentiores sunt, quandoquidem ipsi per se ius agnoscunt. Quod autem heic recte fit, idem alibi quoque laudabiliter agit. Esto aliquis, inquit, subiectus homini in dignitate constituto, quicum controversiam ha-

ή τις κη το δ εκκλησίας επερχη προσωπον, καλων ευρισκεται Χριστος κη λειων. * αάσα, ελθε ή πλησιον με, καλη με παρσερα, οτι ιδου ο χειμων παρηλθεν, ο υετος απηλθεν, επορευθη εαυτω, τα ανθη ωφθη εν τη γη, καιρος δ τομης εφθασεν. ουκ εν ως εφην, εαρινη τις ωσπερ οδία τοις πισευσαν εις αυτον ανισχειν ημελλεν.

“Οτι η κη οι μακαριοι προφηται πολυτροπως διηγηλκασι το Χριστου μυσηριον, ουκ αν ενδοιασε τις εδφθη ον εδφ σμεισεν οντας, φησι, κη το προσωπον τ ουρανου κη δ γης ειδοτας κατανοειν, κη προς τα εσομνα βλεπειν, κη ου μν τονδε τ βιον χριμωνας μη αγνοειν. νοτος γην εσαι κη ομβρος τουτεςιν η δια πυρος γλασις, θερμος γαρ ο νοτος κη δεινη κη αφυκτος τιμαριων καταφορα, υετου δικην κατεμαπτεσα τ εαλωκοτων. εδφ τ δ σωτηριας μη αγνοησαι καιρον. ουτ η ην, ο δ τ σωτηρος η μηδ επηδημιας, καθ ην η τελωκοτη γωσις δ ευσβεμιας εισβεηκε. καθ ην ανελαμψεν η χαρις δικαιουσα τ ασεβη. κη ου δια γε τ νόμω, τετελειωκε γαρ ουδενα, τυπωσ εκων κη σκιας, δια πισεωσ η μαλλον δ εν Χριστω, ουκ εκβαλουσως (Ω) νόμω, αποπειρωιουσως δ αυτον δια λαξιας πνωματικησ. ου δοκιμαζετε τ καιρον; ουκ εκ τω λογων ου παραγωματα *; ουκ εκ τ πραγωματων ου λογωσ; βλεπετε θαυματα, κη ορατε σημεια βεβαιουντα ουδ λογωσ. ει μη πειθφ υμασ ταυτα, παθετωσαν οι μελλοντες υμασ καταληφεδσ πειρασμοι, τ ναου η καθαιρεισις, δ μηφοπολωεισ η αλωσις, η δεσφορα τ εθνεσ; ουδε ταυτα υμασ εις πωαισθησιω αφφ;

“Ωσ γαρ υπαγεισ μετα του αντιδικου σου εσ αρχοντα κ. τ. λ.

Πάνυ χρησιμον το παραδειγμα προς ο λαμβανεται. οι γδ προ δικησ δεαλυόμενοι, φρονιμώτεροι εισιν, αφ εαυτων το δικαιον ορωντες. οπερ δε καλον ενταυθα ποιειν, τουτο καλον εστι κακει ποιησαι υποκειστω τις φησι εφ ενδσ τ τεταρμενων εις αρχην, αιτιασιν τινα ποιησάμενω κη σου, εϊτα τοις απαγωσιν εωι το δικασηριον υποδει-

* Cant. V. 2.

* cod. σημειωτα.

v. 58.

A. f. 187. b.
B. f. 130.
D. f. 52. b.

ζας, ἀποφέρεσθε ποιεῖ· ἕως τοῖνυν μετ' αὐ-
τοῦ εἶ ἐν τῇ ὁδῷ, τοῦτέστι πρὶν ἀφικέσθαι
πρὸς τὴν κριτὴν, ὁδὸς ἐργασίαν, ἀντὶ τῆ πα-
σαν θέσθαι μὴ ὀνηθῆς ἀσθεδὴν, ἵνα ἀπαλ-
λαγῆς αὐτῶ· εἰ ἢ μὴ τῷτο γένοιτο, ᾧδρα-
δώσει σε τῷ κριτῇ· εἶτα, ὅταν ἔνοχος τοῖς
ὀφλήμασιν εὔρεθῆς, ᾧδραδοθήσῃ τῷ πρά-
κτορι, τοῦτέστι τοῖς ἀσαιτηταῖς· κἀκείνοι
σε κατακλείσαντες, ἀσαιτήσοισι καὶ τὸ
ἔσχατον λεπτόν· οὐκοῦν ἔνοχοι μὲν πλημ-
μυήμασι ἐσμέν ἅπαντες οἱ ὄντες ἐὰν δ' ἡγῆς·
ἐκάστω γε μὴν ἀντίδικος ἢ κατήγορος, ὁ
σαταναῖς· ἐχθρὸς γάρ ἐστι ἢ ἐκδικητής· ἕως
τοῖνυν ἐσμέν ἐν τῇ ὁδῷ, τοῦτέστιν ἕως οὐπω
πρὸς τὸ δ' ἐνθάδε ζαῖης κατηντήσαμεν τέ-
λθω, ἀπαλλαγώμεν αὐτοῦ· λύσωμεν τὰς
κατ' ἑαυτῶν αἰτίας· τὸ δὲ διὰ Χριστοῦ χάριν
ἀρπάσωμεν, ἐλευθεροῦσαν ἡμᾶς παντός
ὀφλήματος, ἢ δίκης ἕξω τιθεῖσαν, κολά-
σιῶς τε ἢ φόβου· μὴ ἄρα πῶς ἀναπόνητον
ἐσχηκότας τὸ μολυσμὸν, ἀπενεχθώμεν πρὸς
τὴν κριτὴν, ἢ ᾧδραδοθώμεν τοῖς πράκτορ-
σιν, ἧτοι τοῖς κολασταῖς, ὧν οὐκ ἂν τις δε-
φύγοι τὸ ἀπνέες· ἀσαιτηθήσεται ἢ μάλλον
τὰς ἐπὶ παντὶ πλημμελήματι δίκας μικρῶ
ἢ μεγάλῳ· τούτων ἕσονται μακρὰν οἱ τὸ
δ' Χριστοῦ παρεστίας καιρὸν δοκιμάζοντες,
ἢ τὸ ἐπ' αὐτῷ μυσήριον οὐκ ἠγνοηκότες.

ΚΕΦ. ΙΓ'.

Ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων κ. τ. λ.

A. 1.
C. 1. 188.
D. 1. 190.

Ἐόκασιν οἱ Γαλιλαῖοι καὶ ὅταν χερόνες
Πιλάτε ἑσασιακίαναι, δόγμασιν ἐπόμνηροι
Ἰουδα τῆ γαλιλαίου, οὗ καὶ ὁ Λεκάς ἐν τῆ
πράξει τῆ ἀποστόλων ἐμνήσθη· * ἦν ἢ τὸ
δόγμα τῆ Ἰουδα, ὡς καὶ Ἰωσηπθῶ ἐν τοῖς
τελευταίοις τῆ ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας ἔδει-
ξε*, φαντασίαν ἔξαποσέλλον πολλὴν δι'
εὐσέβειαν εὐτοτίας· κύριον γὰρ μὴ ἢ μέγχι
εὐσάματος ἔφασκε θεῖν τινα λείπειν, μηδὲ κατά
τινα τιμὴν ἢ φιλοφροσύνην· οὕτω ἢ μὴ ἢ
τὸ βασιλεύοντα· καὶ πολλοὶ γε αὐτῶν περὶ τῆ
μὴ εἰπεῖν Καίσαρα κύριον, χαλεπωτάτας
αἰκίας ὑπέμειναν· οἱ καὶ ἐδιδασκον μὴ θεῖν
παρὰ τὰς δευτεταγμένας ἐν τῷ Μωϋσῶος
νόμῳ θυσίας, ἐτέρας ἀναφέρεσθε τῷ Θεῷ·

* Apoc. 1. 4.
VIII. 1. XX. 1.

bens, ab eo iubeatur satellitum opera in
iudicium adduci. Quamdiu igitur cum ipso
in via es, nimirum ante quam iudici praes-
senteris, da operam, id est omni studio
cura, ut ab illo te expedias. Secus enim
tradet te iudici. Deinde quum alieno op-
pressus aere compertus fueris, tradēris
quaestori, id est exactoribus: atque hi te
carcere concludentes, ad ultimum usque
quadrantem exigent. Re vera obstricti cri-
minibus omnes sumus quotquot in orbe
terrarum vivimus. Uniuscuiusque est ad-
versarius et accusator Satanas: est enim hic
inimicus et vindex. Quamdiu itaque in via
sumus, id est quamdiu ad praesentis vi-
tae finem non devenimus, a Satana absced-
damus; crimina nostra purgemus; Christi
gratiam arripiamus quae nos omni debito
liberet, et extra animadversionem poenam-
que ac metum constituat. Ne forte, iniqui-
tamento non absterso, ad iudicem pertra-
hamur, exactoribus seu carnificibus tra-
damur, quorum nemo saevitiam effugere
poterit, sed omnis potius culpaē, parvae
simul ac magnae, poenas dabit. His pro-
cul ii aberunt, qui Christi advenientis tem-
pus aestimabunt, eiusque sacramentum non
ignoraverint.

CAP. XIII.

Nuntiantes illi de Galilaeis etc.

Videntur Galilaei sub praeside Pilato
seditionem fecisse, dogmata sectantes Iu-
dae galilaei, cuius etiam Lucas in aposto-
lorum actibus meminit. Iudae autem dog-
ma, sicut etiam Iosephus postremis anti-
quitatum iudaicarum libris narrat, mag-
nam prae se ferebat exactae religionis speci-
em. Neminem enim ne oretenus quidem
dicendum esse dominum aiebat, ne hono-
ris quidem vel urbanitatis gratia; adeoque
nec ipsum regem. Multique eorum pro-
pterea quod Caesarem nollent dominum
appellare, acerbissimos cruciatus pertule-
runt. Ibidem docebant, praeter praescripta
in Moysis lege sacrificia, nulla Deo offe-

renda: ideoque illa vetabant fieri quae seniores populi pro imperatoris ac romanae gentis salute indixerant. Credibile est itaque iratum Galilaeis Pilatum iussisse ut inter ipsa quae iuxta legem putabant se facere sacrificia, iidem occiderentur; ita ut tunc cum oblati hostiis misceretur offerentium sanguis. Haec igitur, quia pro religione facta videbantur, nunciabant Servatori, volentes quid ipse iudicaret, cognoscere. Ipse autem, quum partim saltem de turba existimarent, illos debita meritis passos, cum ob seditionem commotam occisi fuissent, et quia dominantium iram contra subditos concitaverant; peccatores illos quidem adfirmat fuisse Servator; neque tamen ideo sic passos ait, quasi non passis peiores fuerint. Tum praeterea, quasi ex dictis captata occasione, deterrens a civili seditione, religionis praetextu concitanda, principis populi; nisi paenitentiam, inquit, egeritis, id est nisi rebellando, et regnantibus resistendo absteriteris, quod contra Dei voluntatem facitis, omnes similiter peribitis, vesterque sanguis sacrificiis vestris miscebitur. Deinde turris Siloë exemplum addit, eo nimirum totius urbis casum significans: etenim ansam veluti capiens ex illis duodeviginti hominibus, in quos turris decidit, innuit partem hanc initium esse totius urbis. Non enim hi duodeviginti, inquit, ceu rei perire soli, sed et universa civitas paulo post, eandem cladem patietur.

Dixit autem cultori vineae etc. Et respondens dicit illi: domine, dimitte eam etc.

Si quis itaque dicere velit, angelum esse a Deo constitutum custodem synagogae Iudaeorum, haud procul probabili sententia aberrabit. Meminimus enim prophetae Zachariae scribentis, stetisse unum de sanctis angelis, preces pro urbe Hierusalem offerentem, dicentemque: Domine omnipotens, usquequo Hierusalem non miseraberis, et civitatum Iudae quas abhinc septuaginta annis aspernaris? In exodo quo-

διόπερ ἐκάλουν τὰς ὑπὸ τῆς ἡγερούσιας τοῦ λαοῦ ᾠδραδομένας γίνεσθαι περὶ τῆς σωτηρίας τῆ βασιλείας καὶ τῆς Ῥωμαίων ἔθνευ- εἰκὸς οὖν ἐπὶ τούτοις ἀγανακτοῦντα πρὸς Γαλιλαίους τῆ Πιλάτων, κελύσαι ἅπαρ αὐταῖς αἰς ἐδόκει καὶ τὸ νόμον προσφέρειν θυσίαις, αὐτῶν ἀνααιρεθῆναι· ὡς τότε ἀναμιχθῆναι τῆ προσφερομέναις θυσίαις, τὸ αἷμα τῆ προσαχόντων· ταῦτα οὖν ἐπέειπε ἐδοῦκε ὑπὲρ εὐσεβείας γίνεσθαι, ἀπήγγελλον τῷ σωτήρι, βεβλόμχοι τὸ ἐπὶ τούτοις ἀρέσκον αὐτῷ μαθεῖν ὃ ἦ, οἰόμενον τῆ ἐκ τῆ λαοῦ δικαιοτάτα καὶ τὰς ἀμάρτιας αὐτῶν ἀποποθῆναι ταῦτα, ἀνααιρεθέντας, ἅτε εἰσὶν κινήσαντας τῷ λαῷ, καὶ ἐπὶ τὸ μισεῖν ἐρεθίσαντας ἀρχόντων καὶ τῶ ὑπκόων· τὸ μὲν ἐν αἰ αὐτῶν ἀμαρτωλοῦς, τίθεισιν οὐ μὴ φησι ταῦτα αὐτῶν πεποιθέναι, ὡς τῆ μὴ πεπονηθῶν χείρωνας· εἶπ' ἐπὶ τέτοις φησὶν, ὅσον ἐπὶ τῷ ῥητῷ ἀποξέπων τῆ ἐμφυλίῃ εἰσαγωγῆς, προφάσει εὐσεβείας ἀναπτομένης, ὁδὸν ὑπὲρ τῆ λαοῦ, τὸ ἐὰν μὴ μετανοήσῃτε, τοῦτέστιν ἐὰν μὴ μεταβάλλῃσθε τῆ εἰσαίξιν καὶ ἀνθίστασθαι τοῖς ἀρχασι, ὅπερ οὐ καὶ βούλημα ποιεῖτε Θεοῦ, πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε, καὶ τὸ ὑμέτερον αἷμα τῆ ὑμετέραις θυσίαις ἀναμιχθήσεται. Εἶτα τὸ τῆ πύρις ὑπόδειγμα τῆ ἐν τῷ Σιλωάμ ἐπάγξ, διὰ τούτε πάσης τῆ πόλεως τῆ πτώσιν δηλῶν· ὅς ἐκ τῆ προφάσεως καὶ τῆ δεκαοκτώ, ἐστὶ ὁ πύριος ἔπεσεν, αἰνίττεται ὅτι τὸ μέρος προοῖμιον ἐστὶ πάσης τῆ πόλεως· καὶ καὶ φησι οἱ ἰθὺ ὡς ὑπαίτιοι ὄντες ἀπώλοντο μόνοι, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ πόλις τὰ αὐτὰ πείσεται μικρὸν ὕσπερον.

Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελοφυτὸν κ. τ. λ. Καὶ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ κύριε, ἄφες αὐτὴν κ. τ. λ.

v. 7. s.

Εἰ μὲν οὖν τὴν βούλοιοτο λέγειν, ἀγγελον εἶναι τῆ παρὰ Θεοῦ ταχθέντα προσεῖναι τῆ Ἰεδαίων συναγωγῆς, οὐκ ἂν ἀμάρτιοι τῆ πρέποντος· μεμνημένοι καὶ τῆ προφήτε Ζαχαρίας γεγραφότος *, ὅτι εἰσῆκει τις τῆ ἱγίον ἀγγέλων, τὰς ὑπὲρ τῆ Ἰερουσαλήμ ἀναφέρειν λιτάς· καὶ λέγων, κύριε παντοκράτορ, ἕως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσῃς τῆ Ἰερουσαλήμ, καὶ τὰς πόλεις Ἰουδα ἅς ὑπερεῖδες τούτο ἐβδόμηκοςὸν ἔτος; γέγραπται ἦ καὶ ἐν τῆ ἐξέδω *

A. I. 189. b.

* Zach. I. 12.

* Exod. XIV. 20.

ἄς καταδιώκοντος ὧν ἐξ Ἰσραὴλ ὁμοίως
 τοῖς ἰδίοις ὑπασπισταῖς τοῦ ἁ' Αἰγυπτίων
 ἐξάρχοντος γῆς, εἶτα μέλλοντος συμπλέ-
 κεισθαι πρὸς μάχην αὐτοῖς, ἔσθι ἄγγελος θεοῦ
 ἀνὰ μέσον ἁ' παρεμβολῆς τῶν υἰῶν Ἰσραὴλ,
 καὶ ἀνὰ μέσον τῶν Αἰγυπτίων, καὶ οὐ συνέμψαν
 ἀλλήλους ὄλην τὴν νύκτα· ἔστι τὸν τὸ ἀπει-
 κὸς οὐδὲν, κἀνθάδε νοεῖν τὸ προσεικότα ἁ'
 συναγωγῆς ἄγγελον, ἀνατεῖναι ὑπὲρ αὐτῆς
 τὰς ἰκετηρίας· εἰ ἢ τίς τις λέλοιπεν υἰὸν εἶναι
 τὸ γηπαῖον, ἔχοι ἂν καὶ τοῦτο τοῖς καθήκονσι
 λοῖσιμοῖς οὐκ ἀπεικότα λόγον· παράκλη-
 τος γὰρ ἡμεῖς ἐστὶν πρὸς τὸ πατέρα, ἰλασθή-
 ριον τε καὶ γεωργὸς τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· καὶ
 γοῦν αὐτὸς ἔφη περὶ ἑαυτοῦ· * ἔφηληθεν ὁ
 σπείρων τῶν σπείρων τὸ σπῆρον αὐτοῦ· ἀδική-
 σθαι ἢ τοῦτο εἰς ὄψαν οὐδὲν τὸν υἰόν, τὸ ἀπει-
 κῆσθαι φημί τὸ γηπαῖον τὸ πρόσωπον· εὐρί-
 σκεται γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦτο λαβῶν,
 μῶμον οὐδένα ταύτης ἔνεκα ἁ' αἰτίας ὑπο-
 μένας πώποτε· ἔφη γὰρ ὁ υἱὸς τοῖς ἀγίοις
 ἀποστόλοις· * ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος· ὑμεῖς τὰ
 κλήματα· ὁ πατὴρ μὲν, ὁ ἱεργὸς ἔστι πρὸς
 ἕκαστα γὰρ τῶν προκειμένων θεωρημάτων
 ἔσθ' ὅτε καὶ ἡ τῶν λόγου γίνεται διεκβολή.
 Ὅτι ἡ μελλεῖ τὴν ἐκβολὴν ὑπομένειν ὁ
 Ἰσραὴλ διὰ πολλὴν ἀκαρπίαν, ὑπεσήμε-
 νέ πως καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστῆς, λέγων· *
 ἦδη ἢ ἡ ἀξίη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεί-
 ται, καὶ τὰ ἐξῆς· εἰκοσε τὸν συκὴν ὡς ἀ-
 βάλλεν τὴν ἱερὴν Ἰουδαίων συναγωγὴν, ὅτι καὶ
 ἑτέροις αὐτὴν ὡς ἀβάλλει φυτοῖς τὸ γράμμα
 τὸ ἱερὸν, ἀμπέλων φημί καὶ ἐλαίας καὶ δρυμοῖς·
 καὶ γοῦν ὁ προφήτης Ἱερειμίας (1) ποτὲ μὲν
 περὶ αὐτῆς φησὶν· * ἦτοι τὸ ἐν αὐτῇ· ἀμπε-
 λος εὐκλιματοῦσα Ἰσραὴλ· ποτὲ ἢ πάλιν
 ὡς πρὸς αὐτήν· * ἐλαίαν ἰραίαν, εὐσκιον
 τῶν εἰδῶν, ἐκάλεσε κύριος τὸ ὄνομα σε· εἰς
 καιρὸν ὡς ἐπιτομῆς αὐτῆς ἀνήσθη αὐρὴ ἐπ' αὐ-
 τήν· μεγάλη ἡ θλίψις ἐπ' αὐτήν, ἠρχειώθη-
 σαν οἱ κλάδοι αὐτῆς· ἕτερος ἢ τῶν προφητῶν,
 Λιβάνω τῶν ὄσων παρκαύων αὐτήν, οὕτω
 φησὶ· * διάνοιξον ὁ Λίβανος τὰς θύρας σε,
 καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρας σε· διδα-

* Matth. XIII. 3.

* Joh. XV. 5.

A. f. 150. b.

* Luc. III. 9.

* Os. X. 1.

* Hier. XI. 16.

* Zach. XI. 1.

que scribitur, quod persequente Israhelitas cum suis clypeatis dominatore terrae Aegyptiorum, iamque proelium cum illis conserturo, constitit angelus Dei, medius inter castra Israhelitarum atque Aegyptiorum, atque ita non sunt invicem commixti tota nocte. Nullatenus est ergo incongruum heic quoque cogitare, custodem synagogae angelum preces pro ipsa obtulisse. Quod si quis dicat ipsum Filium, personam agricolae gerere, ne haec quidem sententia idoneo ratiocinio carebit. Est enim pro nobis advocatus apud patrem, propitiator atque agricola animarum nostrarum. Nam et ipse de semet dixit: exiit qui seminat seminare semen suum. Neque hoc ullam Filii maiestati iniuriam faciet, quod nempe agricolae personam induat. Nam et ipsum Patrem formam hanc adsumpsisse comperimus, nullam propterea huius rei causa passum vituperationem. Dixit enim sanctis apostolis Filius: ego sum vitis, vos palmites, Pater meus agricola est. Unicuique enim dictorum sensuum quadrare interdum hic sermo potest.

Quod autem Israhel repudium denique passurus foret, propter multam suam sterilitatem, innuit aliquando etiam beatus Baptista dicens: iam securis ad radicem arborum posita est, et reliqua. Videtur ergo ficulneae comparare Iudaeorum synagogam, quandoquidem et aliis illam comparant arboribus sacrae litterae, viti nimirum oleae et saltibus. Ecce enim propheta Hieremias modo de ipsa, id est membris eius, ait: vitis frondosa Israhel. Modo rursus ad ipsam: oleam pulchram, specie umbrosa, vocavit Dominus nomen tuum. Tempore putationis eius accensus est ignis adversus eam: magna clades eius, inutiles facti sunt palmites ipsius. Alius vero propheta Libano monti eam comparans sic ait: aperi Libane fores tuas, et comedat ignis cedros tuas. Revera enim consumptus fuit

(1) In hoc primo loco Oseas est, non Hieremias.

igne saltus Hierusalem, id est eius populus. Quamobrem sumitur, ut dixi, ad synagogae Iudaeorum, sive filiorum Israelis, imaginem, ea quae in hac parabola proposita fuit ficulnea. Venit autem, perguit dicere scriptura, quaerens fructum, et non invenit. Et quidem ter venit, primo per Moysen et Aaronem; iterum Iosuae filii Navi et mox Iudicum aetate; tertio post istos, temporis tractu illo quo extiterunt beati prophetae usque ad Iohannem Baptistam. His temporibus infructuosus Israel fuit. Nam quod adinet ad Dei patris beneplacitum, simulque filii, minime acceptus erat utpote typicus et umbratilis cultus, infructuosus omnino quod ad spiritalem adinet bonum odorem. Quapropter et reiectus est. Atque hoc nos docebit dicens ipse Servator caelesti patri Deo: sacrificium et oblationem noluiti, holocausta pro peccatis non tibi placere. Et Isaiae ore: quis enim exquisivit haec de manibus vestris? calcare aulam meam non pergetis. Si adferetis simillam, vanus est sufflitus, abominatio mihi est. Porro quod Deus odit atque abominatur, quomodo existimabitur animae fructus intellectualis et spiritualis, et ipsi acceptus?

Ecce mulier quae habebat spiritum infirmitatis annis decem et octo (1).

Intererat autem synagogae mulier iam duodecim annis morbo curvata. Non mediocriter hoc quoque prodest sensatis; oportet enim nos quicquid utile est, undique colligere. Possumus enim hinc cognoscere, potestatem saepe Satanam accipere adversus aliquos, peccatores videlicet, et qui ad religionis cultum segnes se praebuerunt. Quos autem corripuerit, hos tradit corporalibus interdum morbis utpote carnifex et crudelis. Dat autem illi providentissime hanc facultatem omnituens Deus, ut calamitatis pondere impulsus, ad

πάνηται γὰρ ὡς ὑπὸ πυρρός, ὃ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις θρυμὸς, τοῦτέστιν ὁ ἐν αὐτῇ δῆμος· οὐκοῦν εἰς εἰκόνα δέχεται τὸ Ἰεραίων συναγωγῆς, ὡς ἔφην, ἦγαν τὸ ἔξ Ἰσραὴλ, ἢ ἐν τῇ ᾠδαβολῇ λεγομένῃ σικκῆ· ἦλθε δὲ φησι ζῆτῶν καρπὸν, καὶ οὐκ εὔρε· τοῦτο ζῆτῶν ἦλθε· τὸ πρῶτον, διὰ Μωϋσείως καὶ Ἀαρῶν· δεύτερον, καθ' ὃν ἦν Ἰησοῦς ὁ τῆ Ναυῆ, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ κριταί· ζῆτῶν ἢ μὲ τούτους, καθ' ὃν γεγόνασιν οἱ μακάριοι προφηταὶ μέγχις Ἰωάννη τῷ βαπτιστοῦ· ἐν τούτοις γέγονε τοῖς καιροῖς ἀκαρπὸς ὁ Ἰσραὴλ· ὅσον γὰρ ἦκεν εἰς τὸ ἀγαθὸν θελημα τῆ Θεοῦ καὶ πατρὸς, δῆλον ἦ ἔτι καὶ τῆ υἱοῦ, ἀπαράδεκτος ἦν ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τυποῖς λαξεῖα, ἀκαρπῶ παντελῶς τὸ γε ἦκον εἰς πνευματικὴν εὐοσμίαν γέγονεν οὖν καὶ ἀπόβλητῶ· καὶ τοῦτο διδάξῃ λέγων αὐτὸς ὁ σωτὴρ πρὸς τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πατέρα καὶ θεόν· * θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμάρτίας, οὐκ εὐδόκησας· καὶ διὰ Ἡσαΐ· * τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῆ χειρὸν ὑμῶν; πατεῖν τὴ αὐλήν μὴ οὐ προσθήσεσθε· ἐὰν φέρητε σιμίδαλιν, μάταιον θυμίαμα, βδέλυγμά μοι εἰσίν· ὃ δὲ μισεῖ καὶ βδελύσεται Θεός, πῶς ἂν νοηθεῖ καρπὸς εἶναι ψυχῆς νοητὸς καὶ πνευματικὸς καὶ εὐπαράδεκτῶ αὐτῶ;

* Ps. XXXIX. 7.

* Is. I. 12.

Ἰδοὺ γυνὴ ἦν, πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας
ἔτη δέκα καὶ ὀκτά.

v. 11.

Ἦν ἡ ἐν τῇ συναγωγῇ γυνὴ ὀκτωκαίδεκα ἔτη ἔξ ἀσθενείας συγκυπτέουσα· ὀνήνησιν οὐ μετρίως εἶδ' εὐφρονοῦντας, ἐ τοῦτο· δεῖ γὰρ ἡμᾶς πανταχοῦθεν τὸ χρησίμον ἐρανίζεσθαι· ἔξεσι δὴ οὖν ἐπιθεῖν ἰδεῖν, ὅτι δέχεται πολλάκις ἢ κατὰ τινων ἔξουσίαν ὁ σατανᾶς, πλημμελοῦντων διηλονότι, καὶ τῆ εἰς εὐσέβειαν σπασθασμάτων ἀθηρημένων τὸ ῥάθυμον· οὗς δ' ἂν λάβοι, τιοῦτους ἐνίσιν ἀρρώσθημασιν ἐσθ' ὅτε σωματικοῖς, κολασης ὑπάρχων καὶ ἀπηνής· διδῶσι ἢ χώραν αὐτῶ πρὸς τῆτο οἰκονομικώτατα λίαν ὃ παντεπόπτῃς θεός, ἵνα τῶ τ' δυσαργίας

A. f. 190.
B. f. 134.

(1) Ante hunc textum in catena lat. D. Thomae sic. « Cyrillus. Ad expugnationem autem corruptio- nis et mortis, et invidiae diaboli contra nos, prodiit incarnatio Verbi; et hoc apparet ex ipsis eventibus; sequitur enim: et ecce mulier quae etc. »

βάρη καθηχθισμένοι, μεταφοιτῶν ἔλοινοτο πρὸς τὰ βελτίω κὴ γένεο σοφώτατος Παῦλος *, ἐν Κορίνθῳ τινὰ διαβεβλημένον ἐπιπορνεῖα, ᾧ διαδίδωκε τῷ σατανᾷ εἰς ἄλεθρον τῆς σαρκός, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ· οὐκοῦν ἢ συσκευυῖα γυνὴ τοῦτο λέγεται παθεῖν ἐξ ἀγριότητος διαβολικῆς· ἦτοι, καθάπερ ἔφην, παρεωραμένη παρὰ Θεοῦ δι' οικεία πταίσματα, ἢ γοῦν τῷ καθ' ἑλελδῶ κὴ γηικῶ· ᾧ δὲ τῶν ἀνθρωπίνους σώμασι τῶ νοσείν ὁ ἀλιτήριος γέγονε σατανᾶς, ὅτι κὴ δι' αὐτοῦ τῶ παραβάσιν τῶ ἐν Ἀδὰμ ἠρτύσθη φαιμέν, δι' ἧς εἰς ἀσθένειαν κὴ φθορὰν, τὰ τῶ ἀνθρώπων κατεκομίσθη σώματα· πλὴν ὄντων τῶ ἀνθρώπων ἐν τούτοις, οὐ παρίδεν ἡμᾶς ἀγαθὸς ἀνφύσῳ Θεὸς, μακρὰ δὴ κὴ ἀφικτω κεκολασμένους νόσῳ ἑσὺ κάμνοντας, κὴ ἀπήλλαττε τῶ δεσπῶ, λυτικὴν τῶ ἀνθρωπίνων παθῶν ἀσποφάνων εἰ μάλα τῶ ἐν τῶδε τῷ κόσμῳ παρῶσιαν τὴ κὴ ἀνάδαξιν αὐτοῦ· ἀφίκετο γῶ ἐκμορφῶσαν τὰ καθ' ἡμᾶς πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς ὁ γῶ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησε, κὴ τὸ γεραμμένον * οὐδὲ τέρπεται εἰς ἀπαλεία ζώντων· ἔκτισε γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα κὴ σωτήριον αἰ γηύσεις τῶ κόσμου, κὴ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς φάρμακον ὀλέθρου· φθόνῳ ἢ διαβόλῳ, θάνατος εἰσπῆθεν εἰς τὸ κόσμον.

— Ἐπ' ἀναφοπῆ θάνατος κὴ φθορᾶς κὴ φθόνου τῶ καθ' ἡμῶν γεγονότος παρὰ τῶ πονηρῆς κὴ ἀρχεκάκου δράκοντος, ἢ τῶ λόγῳ γέγονε σάρκωσις, ἢ γην ἐνανθρώπησις· κὴ τοῦτο σαφῶς ἡμῖν, δι' αὐτῶν ἐκφάνεται τῶ πραγμάτων· ἡλδθῆρες τῶν τῶ Ἀβραάμ θυγατέρα, τῶ οὕτω μακρᾶς ἀρρώστιας, ἔπφωνῶν τε κὴ λέσαν· γύναι, ἀπολέλυσαι τῶ ἀσθενείας σε· Θεοπεπεσάτη λίαν ἢ φωνῆ, ἐξῶσις γέμεσσα τῶ ἀνωτάτω νεύματι γὰρ βασιλικῶ τῶ νόσον ἐλάυνει· προσπιτίθησι ἢ κὴ χεῖρας αὐτῆ· κὴ ἀνωρθῶθη φησι ᾧ διαρχῆμα· ἔξῆσι δὴ οὖν κἀντεῦθεν ἰδεῖν, ὅτι τῶ τῶ εἰοῦ δύναμιν τε κὴ ἐέργων ἢ ἀγία πεφόρηκε σάρξ· ἰδία γὰρ ἦν αὐτῆ, κὴ οὐχ' ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν ὄντῳ· οὐκ καταμόνας κὴ ἰδικῶς, κατὰ γε τὸ τισὶν ἀνοσιώπια δοκοῦν (1).

meliora transgredi velint. Quare et sapientissimus Paulus hominem quemdam Corinthi de fornicatione accusatum, tradidit Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret. Ergo gibbosa mulier id dicitur passa a saevitia diaboli; vel, ut dixi, ita Deo permittente ob eius peccata; vel etiam generali aliqua ratione et communi. Ceteroqui causa esse solet morborum humanis corporibus maleficus Satanæ: namque illam quoque transgressionem in Adamo, structam ab eo dicimus, ex qua in infirmitatem atque corruptelam corpora hominum deciderunt. Verumtamen quum ita homines se haberent, haud nos languentes neglexit bonus suapte natura Deus, longo videlicet et insanabili percussos morbo, sed his vinculis absolvit, suo in hunc mundum adventu et ostensione, commodissimam humanis malis medicinam faciens. Venit enim ut naturam nostram in antiquam formam reponeret. Nam Deus mortem non fecit, uti scriptum est; neque viventium interitu laetatur, quia cuncta ut permanerent creavit. Sana quippe fuere mundi principia, neque iis exitii venenum inerat; sed invidia diaboli mors in mundum introiit. — Ob destruendam mortem, corruptelam, et improbi malorumque auctoris serpentis invidiam, Verbi facta est incarnatio sive humanatio; idque nobis manifeste factis ipsis apparet. Liberavit itaque Abrahæ filiam tam diutina infirmitate, elata voce inclamans: mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Convenientissima Deo vox, supernaeque potentiae plena! nam regali nutu morbum proterret. Manus quoque ei imponit; illa autem, inquit scriptura, confestim erecta est. Ergo hinc quoque cognoscere licet, Dei virtute atque efficacia sanctam carnem fuisse praeditam. Erat enim caro ipsius Verbi propria, et non alterius ab eo diversi separatique et distincti filii, sicuti nonnulli irreligiosissime censent.

(1) Contra Nestorianos haec dici, manifestum est.

* Cor. V. 11.

* Sap. I. 13.

v. 12.
A. f. 190. b.

Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Iesus etc.

Atqui cur non magis oportebat mirari Christum, qui ea ligatura filiam Abrahæ liberaverat? Vidisti hanc præter omnium expectationem morbo resolutam. Haud vidisti orantem medicum, neque ut precum fructum ab alio accipientem infirmæ sanationem, sed potestativum opus facientem. Quum sis archisynagogus, profecto nosti Moysis historiam: nosti hunc sæpissime orasse, nihilque omnino propria virtute effecisse. Nam et quum leprosa facta esset Maria, propterea quod leve quid dixerat improbandi causa, et quidem vere; uxorem enim, ait, aethiopissam duxit; non tamen Moyses illo morbo potentior fuit, sed Deo supplicans ait: rogo te, Deus, ut illam sanitati restituas. Neque idcirco, eo licet supplicante, remissa est Mariæ peccati poena. Unusquisque vero propheta, quicquid omnino operaretur, cum Dei virtute id egisse conspicitur. Nunc mecum animadverte servatorem omnium Christum, haud preces fundere, sed suae virtuti efficaciam operis attribuere, dum voce sanat manusque contactu. Nam quum et dominus sit et Deus, aequipollentem sibi, ad morborum depulsionem, propriam carnem demonstrat. Oportuisset itaque hinc demum mysterii, quod in eo latebat, vim cognoscere. Si ergo ingeniosus fuisset archisynagogus, intellexisset utique quis quantum esset Servator, tam insperato prodigio edito; neque more vulgi locutus esset; neque sanantibus exprobrasset legis transgressionem, id est otiandi in sabbato statutam traditionem. Atqui sanare aliquem, inquis, opera est. Sed quisnam laedi legem putet, si forte Deus etiam sabbato misericors fuerit? Cuinam præcepit otiari in sabbato, sibi ne potius an tibi? Si ipsi sibi, ne ergo res nostras sabbato regal: cesset solis cursus, pluviae non decendant, stent aquarum fontes et fluminum perennium fluxus, ventorumque opportunitates.

Ἀποκριθεὶς εἰς τὸν ἀρχισυναγωγόν, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς κ. τ. λ.

v. 14.

Καὶ τοὶ πᾶς οὐκ ἔδρ μᾶλλον θαυμάσαι Χριστὸν ἀπολύσαντα ἧμῶν δεσμῶν πῶς Ἀβραὰμ θυγατέρα; εἶδες αὐτὴν ὡς ἰαθῆναι ὡς τὸ πάθος ἀπὸ ἀλλοτρίων· οὐκ εἶδες εὐχόμενον ἢ ἰατρὸν, οὐχ ὡς αἴτημα παρ' ἑτέρου λαβόντα τῆς καμνύσεως πῶς ἴασιν, ἀλλ' ἐξ ἐξουσίας ἔργον ἀποτελέσαντα· ἀρχισυναγωγὸς ἦν, τὰ Μωϋσέως οἰσθᾶ που γράμματα· εἶδες αὐτὸν εὐχόμενον παλαίσταρχου, καὶ ἐξ ἰδίας δυνάμεως οὐδὲν ἐνεργήσαντα παντελῶς· καὶ γούνην λεπρωθείσης τῆς Μαρίας* διὰ τὸ εἰπεῖν τί μόνον κατ' αὐτοῦ ἐν καταγνώσει μέρει, καὶ τοῦτο ἀληθές· γυναῖκα γάρ, φησὶν, αἰθιόπιδαν ἔλαβεν ἑαυτῶν· οὐ γέγονε κρείττων τῆς κακοῦ, προσέπιπτε δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ λέγων· ὁ θεὸς, δέομαί σε, ἴασαι αὐτὴν· καὶ ὅμως οὐδὲ ἰκετεύοντος συνεχωρήθη αὐτῇ ὅτι ἀμάρτιας τὸ ἑπτάμιον· καὶ ἕκαστος ἢ τὸ ἀγίων προφητῶν, εἴ που τί καὶ ἐνίργηκεν ὅλως, ἐν δυνάμει θεοῦ τοῦτο ποιήσας ὁρᾶται· ἐν ταῦτα δέ μοι βλέπετε (τὸ) ἧμῶν ὅλων σωτήρα Χριστὸν, οὐκ εὐχὴν ἀνατίθεισάν, ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ δυνάμει ἀνατεθεικότα τὸ παράδοτος πῶς κατόρθωσιν, φωνῇ θεραπεύοντα, καὶ χιρὸς ἀφ' ἑκείνου γὰρ ἂν καὶ θεὸς, ἰσοδυναμοῦσαν ἑαυτῶν, πρὸς γὰρ τὸ δύνασθαι φημι νοσημάτων ἐκλυθεοῦν, πῶς ἰδίαν ἀπέφηνε σάρκα· ἔδρ ἢ οὐκ ἐντεῦθεν συνεῖναι λοιπὸν τῆς κατ' αὐτὸν μυστηρίου τῆς δυνάμει· οὐκοῦν εἰπέτε τις ἦν ἀρχίνος ὁ ἀρχισυναγωγός, ἐνενόησεν ἂν τίς τε καὶ ὅσος εἶσιν ὁ σωτήρ, ἐκ τῶν οὕτω ὡς ἰαθῆναι θεοσημείας, καὶ μὴ ταυτὰ λίγων τοῖς ὄχλοις, μὴ ἢ τοῖς θεραπεύομενοις ἐγκαλεῖν τὸ νόμος πῶς λύσιν, τὸ καὶ τὸ σάββατον ἀργίας τὸ παράδοτον· ἐργάσασθαι γὰρ ὅλος ἐστὶ τὸ θεραπεύειν· ἀδικεῖται ἢ νόμος, θεοῦ κατοικτεῖρονται· καὶ ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου; τίς προστέταχεν ἀργεῖν ἐν σαββάτῳ; ἑαυτῶν μᾶλλον, ἢ σοί; εἰ μὲν οὖν ἑαυτῶν, μὴ διοικεῖται τὰ κατ' ἡμᾶς ἐν σαββάτῳ ἀργεῖται καὶ ὁ τῶν ἡλίων δρόμος, μὴ πιωτέτων αὐτοῦ, σήτωσαν αἱ τῶν ὑδάτων πηγαι, καὶ ποταμῶν

A. f. 190. b.

* Num. XII. 10.

B. f. 134.

ἀενάων φοραὶ, καὶ ἀνέμων χρεῖαι· εἰ δὲ σοὶ προσέταχεν ἀργεῖν, μὴ ἐγκάλει θεῶ, τὸ καὶ ἐν σαββάτῳ διδόναι τισὶ μετ' ἔγκσιας τ' ἔλεον· διὰ τί ἢ ὅλως καὶ ἀργεῖν ἐκέλευσεν ἐν σαββάτῳ; ἵνα, φησὶ, ἀναπαύσονται ὁ παῖς σου, καὶ ὁ βοῦός σου, καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, καὶ πᾶν κτήνος σου· ὅταν οὖν ἀναπαύση τινάς, νοσημάτων αὐτῶν ἀνίεις, εἴτα τοῦτο κωλύεις αὐτὸς, ἔλυσας ἐναργῶς τ' ἐπὶ τῷ σαββάτῳ νόμον, οὐκ ἔων ἀναπαύεσθαι αὐτὸν ἐν ἀλγήμασιν ὄντας καὶ νόσοις, οὓς ἔδησεν ὁ σατανᾶς.

A. I. 191. b.

Ἄλλ' ὁ δὲ ἀχαρίστου συναγωγῆς ἀρχισυνάγωγος, ἐπειδὴ εἶδε τ' τὰ μέλη δεδμένην γυναῖκα, καὶ ὀρθοποδεῖν μὴ δυναμένην, ἀλλ' εἰς γῆν καὶ ἐπὶ γαστέρα συνεύουσαν, ὑπὸ Χριστοῦ ἠλεημένην, καὶ ἀπὴ μόνῃ τέλει ἀνορθωθείσαν, καὶ πῶ τοῖς ἀνθρώποις οἰκείαν πορείαν ἐν ὀρθῷ τῷ σχήματι ὀδεύουσαν, καὶ ὑπὲρ τούτου ἡ θεὸν μεγαλύνουσαν, ἀχθεταὶ τῇ ταύτης λύσει, καὶ ἐπὶ τῇ δόξῃ τοῦ κυρίου πυροπολούμενος, δεσμεῖται τῷ φθόνῳ· καὶ ἐπηρεάζει τῷ θαύματι, καὶ τὸ κύριον ἀφείς ἡ ἐλέγχοντα τ' τοῦτε ὑπόκρισιν, τοῖς ὄχλοις ὀπτιμᾶ· ὡς δόξα ὅτι διὰ τὸ σάββατον ἀγανακτεῖ· ἵνα πείσῃ αὐτὸν ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις διεσκορπισμένους, καὶ τ' ἐργασίας σχολάζοντας, μὴ ἢ ἐν σαββάτῳ θεατὰς εἶναι καὶ θαυμαστὰς τῶν κυρίας τερατουργημάτων, μὴ ποτε καὶ πιστεύσωσιν· ἀλλ' εἰπέ ἡμῖν, ὡ βασιτανίας ἀνδράποδον, ὁποῖον ἔργον ὁ νόμος ἐκέλευσεν, ὁ εἰπὼν σοὶ, ἀπὸ παντὸς ἔργου χερροκμήτα ἀποσῆσθαι τῇ ἡμέρᾳ τ' σαββάτου; ἄρα τὸ διὰ σώματ' καὶ διὰ λόγους παύσαι γαῶν ἐσθίων, καὶ πίνων, καὶ ὀμιλῶν, καὶ ἄλλων ἐν σαββάτῳ· καὶ εἰ μὴ ταῦτα πράττεις, μὴ ἢ τὸν νόμον ἀναγινύσκεις, ἵνα τί σοὶ καὶ τὸ σάββατον; ἀλλὰ τὸ διὰ χερῶν καὶ ποῖον διὰ χερῶν ἔργον, τὸ φωνῇ γυναῖκα ἀνορθώσαι; εἰ δ' ὅτι ἔρῳ ἢ γυνὴ τεθεράπευται τοῦτο ἐργασίαν καλεῖς, ἔργον ἐργάζῃ καὶ σὺ τ' θεραπεῖαν μεμφόμενος· ἀλλ' εἶπε, φησὶ, ἀπολέλυται δὲ ἀσθενείας, καὶ ἀπολέλυται· τί δὲ; οὐ καὶ σὺ λύεις τ' ζώνην ἐν σαββάτῳ; οὐ τῶν ποδῶν

Sin tibi potius otuari mandavit, ne Deum incuses, quod sabbato quoque nonnullis, pro potestate sua, misericordiam impertitus sit. Cur vero demum otuari iussit sabbato? Nempe, inquit, ut requiescat servus tuus, et bos tuus, et iumentum tuum, et quodlibet pecus tuum. Cum ergo is aliquibus requiem tribuit, morbis eos liberans, tu vero id prohibes, manifeste legem sabbati violas, dum non sinis eos requiescere, qui doloribus morbisque vexantur, et quos Satanas alligavit.

Sed ingratae synagogae princeps, postquam vidit mulierem iam pridem membris impeditam, neque pedibus consistere valentem, sed humi et in ventrem curvam, nunc demum a Christo misericordiam adeptam, et unico tactu perfecte sanatam, et consueto hominibus incessu, figura erecta, ambulantem, ideoque Deum magnificentem; synagogae inquam princeps moleste fert hanc sanitatem, et Domini gloriae irascens, invidia corripitur, calumniatur miraculum, omissoque Domino qui eius hypocrisis coarguturus erat, turbas obiurgat, ut videatur sabbati gratia stomachari: re tamen vera, ut suadeat hominibus, qui diebus aliis dispersi negotiis propriis vacabant, quominus ne sabbato quidem spectatores fiant et admiratores Domini miraculorum, atque ita ad fidem aliquando accedant. Sed age dic nobis, o livoris mancipium, quodnam operis genus lex tibi vetuit, quae ait: omni opere manuali die sabbati abstinebis? Num oris opus aut sermonis intelligit? A comedendo igitur cessa, et a bibendo, sermocinando, atque etiam psallendo in sabbato. Quod si hoc non facis, neque legis lectioni vacas, cur tibi sabbatum? At opus manuale vetitum dicis. Quale vero est manuale opus, mulieris vocali iussu erectio? Quod si, quia revera mulier sanata fuit, ea res a te appellatur opus, tu quoque opus facis dum hanc reprehendis sanationem. Atqui ais, dixit ille: dimissa esto ab infirmitate, et dimissa est.

Quid porro? Nonne et tu zonam solvis sabbato? nonne pedum calceamenta exuis? nonne lectum sternis? nonne manum edulibus inquinatam abstergis? Cur ergo huic uni vocabulo « dimissa esto » irasceris? Quodnam vero opus et ipsa mulier post illa verba egit? Num fabrilis, aut lignarium, aut murarium tractavit? Num istae ipsa die telam aut licium attigit? At erecta est, inquit: prorsus autem in operibus reputatur sanatio. Verum enimvero tu haud propter sabbatum reapse irasceris, sed quia Christum cernis honore adfici et tamquam Deum adorari, furis, angeris, et invidia tascis: et aliud quidem corde celas, aliud simulas et praetexis. Quare egregie a Domino argueris, qui stultas tuas cogitationes introspicit, et tibi congruas lucraris appellationes, hypocrita audiens, simulator, atque subdolos.

Hypocrita, unusquisque vestrum sabbato non solvit bovem suum? etc. Hanc autem filiam Abrahae etc.

Tu miraris, inquit, illum qui Abrahae solvit filiam; simulque bovi et asino quietem indulges, laboribus eos liberans et potatum ducens: nunc homine mirabiliter incolumi, Deoque benigne se gerente, ambos obiurgas uti transgressores, hunc quia sanavit, illum quia morbo liberata fuit. — Specta mihi archisynagogum, quomodo vilior sit apud illum iumento homo, si quidem bovem atque asinum sabbato cura dignatur, curvam autem mulierem non vult, Christo invidens, infirmitate liberari, neque naturalem recuperare figuram. — Sed synagogae lividus princeps erectam a Domino mulierem, quadrupedis potius instar deorsum repere volebat, quam proprium hominum recipere habitum: modo Christus non magnificaretur, neque Deus actibus suis demonstraretur. Coarguitur ergo archisynagogus hypocrita, qui bruta quidem animalia sabbato ad aquam deducere paratus erat, mulierem vero, non magis genere quam fide Abrahae filiam, haud

κύλιους τὸ ὑπόδημα; οὐ τὸ σφωμῆν σφωμνύεις; οὐ τὸ χεῖρα ἀποσμήχεις ῥυτίδων ἐν ἐδέσμασι; πῶς οὖν ἐφ' ἐνὶ μόνῳ λόγῳ τῷ ἀπολέλυσαι ἀγανακτεῖς; ὅποιον ἢ ἔβρον ἢ γυνὴ μὲν (C) λόγον ἐργάσατο; ἀρὰ γε χαλκευτικῆς, ἢ τεκτονικῆς, ἢ οἰκοδομικῆς ἐφίλατο; ἀρα ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ὑφαντικῆς ἢ ἰσερπικῆς ἔργον μετεχειροῖσατο; ἀλλ' ἀνωρθώθη, φησί: ἔργον γὰρ ὅλως ἐστὶ τὸ θεραπεύεσθαι· ἀλλὰ γὰρ οὐ διὰ τὸ σάββατον ἀληθῶς ἀγανακτεῖς, ἀλλὰ τὸ Χριστὸν βλέπων τιμώμενον καὶ ὡς θεὸν προσκυνώμενον, μαινῆ καὶ ἀποπνίγη, καὶ τῇ βασκανίᾳ κατατίκη· καὶ ἕτερα μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ ἐνδορυχᾶς, ἄλλον ἢ σκήπτῃ καὶ προφασίζῃ· ἔθεν καὶ χαρίεσται ὑπὸ τῆ κυρίας τῆ εἰδότος πᾶσι ματαίως σε διαλογισμοὺς ἐλέγχῃ· καὶ πῶ ἀρμόζουσάν σοι δέχη προσηγορίαν, ὑποκριτὴς ἀκούσας καὶ εἰρων καὶ ὑπουλθῶ.

Ἵποκριτῶ, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βόυν αὐτοῦ; κ. τ. λ. Ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ οὖσαν κ. τ. λ.

v. 15. 16.

Σὺ * θαυμάζεις γὰρ φησί τὸ λύσαντα τὴν Ἀβραάμ θυγατέρα· ἀλλὰ βοῦν μὲν καὶ ὄνον ἀναπαύεις, καμάτων αὐτῶν ἀνείεις καὶ ἀποφέρων ἐφ' ὕδαρ· σωζόμενος ἢ ᾧθεοδότης ἀνθρώπων νεοσπύκος, καὶ θεοῦ κατοικεῖραντος, ἀμφοτέροις ἐπιτιμᾶς ὡς ᾧθεονομήσασι, τῷ μὲν ὅτι τεθεράπευκε, τῷ ἢ ὅτι τῆ νοσεῖν ἀπηνάλαττετο. — Θέα μοι τὸ ἀρχισυνάγωγον, ὅπως ἀτιμότερος αὐτῷ τῆ κτήνης ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος, εἴ γε βᾶν καὶ ὄνον ἐν σαββάτῳ προνοίας ἀξιοῖ· τὸ ἢ σὺ κεκυφύϊαν γυναῖκα οὐ βούλεται βασκαίνων Χριστῷ ἀπαλλῆθῃαι τῆ ἀσθενείας, ἐδὲ τὸ κατάλληλον ἀπολαβεῖν σχῆμα. — Ἀλλ' ὁ τῆς συναγωγῆς ἄρχων ὁ βύσκανος ἐβόλευτο τὴν ἀνορθωθείσαν γυναῖκα, καὶ τὰ τεβᾶποδα μᾶλλον κάτω κεκυφῆναι, ἢ τὸ οἰκεῖον ἀνθρώποις ἀπολαβεῖν σχῆμα· μόνον ἵνα μὴ Χριστὸς μεγαλύνηται, μὴ ἢ θεὸς εἶναι ὑπὸ τῆ ἀργμάτων κηρύττηται· ἐλέγχεται μὲν τοι ὁ ἀρχισυνάγωγος ὑποκριτὴς ὢν, εἴ γε τὰ μὲν ἄλογα ζῶα ἐν σαββάτῳ ἐπὶ τὸ ὕδαρ ἀπάγοι, τὸ ἢ γυναῖκα, τὸ οὐ μᾶλλον διὰ

A. f. 192.
* cod. σύγρο σὺ.

A. f. 192.

A. f. 192.

τὸ γένος ὅσον διὰ τὸ πῖσιν Ἀβραάμ οὖσαν
 θυγατέρα, οὐκ ἀξιοῖ λυθῆναι τῷ δεσμοῦ
 τῆ ἀσθενείας· ἀλλὰ τὸ ἔλευθερίαν τῆ νόσε,
 παράβασιν κρίνει τῷ σαββάτι.

v. 12.

Κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ.

A. f. 193.

Κατησχύνοντο μὲν οἱ διεσθαρμένους τὰς
 κρίσεις ἐκφέροντες· οἱ τῷ ἀκροσολιαῷ προσ-
 κόπτοντες, καὶ διὰ τοῦτο συνθλώμενοι· οἱ
 τῷ ἰατρῷ ἀνθεσηκότες· οἱ τῷ σοφῷ κερ-
 μεῖ τῷ τῷ δημοφάφεντων σκευῶν ἐπανόρθωσιν
 ποιημένῳ ἀντιπίπτοντες, καὶ οὐδὲ μία αὐτοῖς
 ἀπόκρισις ὑπέειπετο· ἀλλ' ἦσαν αὐτοὶ ἐαυ-
 τοῖς ἐλεγχος ἀναντίρρητος, ἐπισομιζόμενοι
 καὶ ἀποροῦντες ὅτι ἄρα καὶ φθέρζονται· οὐ-
 τῶς αὐτὸν ἀπέεραξε τὸ θρασυ εἶδος ὁ οὐ-
 ριος· οἱ ἢ ὄχλοι, οἷα ὠφελούμενοι ἐκ τῆς
 σημείων, ἔχαιρον· τὸ γὰρ ἐνδοξον τῷ ἔργῳ
 καὶ πεφανερὸν ἔλυε πᾶσαν ζήτησιν καὶ ἀμφι-
 βολίαν τοῖς μὴ κακοήθως ζητοῦσιν.

v. 19.

Ὁμοία ἐστὶ κόκκῳ σινάπεις.

A. f. 193.

Εὐφύς τὸ παράδειγμα, καὶ ἐκ ἀνικάνως
 ἔχον εἰς παράσασιν τῷ συμβεβηκότων, ἡ γένε-
 ῖσιν ἰσομένων ἐπὶ τῷ θεῷ τῆ καὶ ἱερῷ κηρύγματι,
 φημι δὴ τῷ εὐαγγελικῷ, ὃ δὴ καὶ βασιλείαν
 ὀνομάζει τῷ θεοῦ· δι' αὐτοῦ ἰατρ κερδαίνουμεν
 τὸ συμβασιλεύσαι Χριστῷ· καὶ ἦν μὲν ἐν ἀρ-
 χαῖς παρ' ὀλίγοις καὶ συνεσθαρμένον, ἐπλα-
 τήθη καὶ καὶ διέδραμε καὶ ταῦτα εἰς πάντα
 τὰ ἔθνη· ἐλαλήθη μὲν γὰρ καὶ μόνῳ τῷ Ἰε-
 ρουδαίαν, ἐν ἧ καὶ εὐαριθμητοὶ παντελῶς γεγό-
 νασιν οἱ μακάριοι μαθηταῖ· ἀπειθήσαντος καὶ
 τῷ Ἰσραὴλ, τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ἐνετέλ-
 λετο λέγων· πορευθέντες μαθητεύσατε πᾶν-
 τα τὰ ἔθνη, καὶ τὰ ἐξῆς· ὡσαυτε οὖν τὸ σπέρ-
 μα τῷ σινάπεις, τῷ μὲν ἐτέρων λαχανικῶν
 σπερμάτων ἠττάτα λίαν εἰς τὸ ἐν μεγέθει
 ποσσόν, ἀνίσχει γε μὴν εἰς ὑψος, λαχανο-
 πρεπούς ἐπέκεινα μέτρον, ὥστε καὶ σφραγίστων
 ἐναύλιγμα γλυκῆς πολλῶν, οὕτω καὶ ἡ βα-
 σιλεία τῷ οὐρανῶν, τοῦτέστι τὸ νέον τῆ
 ἱερῶν καὶ σωτηρίου κηρύγμα, δι' οὗ πρὸς πᾶν
 εἶοτιον τῷ ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων πεσο-
 δηγημέθα, καὶ φύσις τῆ καὶ ἀληθῶς ὄντα θεῶν
 ἐγνώκαμεν, ὡς παρ' ὀλίγοις μὲν ἦν ἀρχαῖς,
 καὶ οἷον βραχὺ καὶ συνεσθαρμένον, προβέβηκε
 καὶ καὶ τῷτο πρὸς αὐξήσιν· ὥστε καὶ εἰς σκέπλω

aequum censebat infirmitatis vinculo sol-
 vi; sed liberationem a morbo, transgres-
 sionem esse legis iudicabat.

Erubescabant omnes adversarii eius.

Pudebat eos qui corrupta mentis iudi-
 cia gerebant; qui in angularem lapidem
 impegérant, ideoque confracti fuerant; qui
 medico adversabantur; qui sapienti figulo
 fracta vasa instauranti resistebant: nec ul-
 lum eis responsum supererat, sed ipsi sibi
 irrefutabiles accusatores erant, muti effe-
 cti prorsus, et quid iam loquerentur ignari.
 Adeo auid illorum os oppilaverat Domi-
 nus! Turbae autem, miraculorum utilita-
 tem expertae, gestiebant. Namque operum
 fama et gloria, quaestionem omnem et am-
 biguitatem haud malitiose inquiringibus
 dissolvebat.

Simile est (regnum Dei) grano sinapis.

Pulchra similitudo, neque non idonea
 ad demonstrandum ea quae accidebant, id
 est quae in divina sacraeque evangelii praed-
 icatione fiebant, quam etiam regnum Dei
 appellat; etenim per evangelium lucratur,
 ut una cum Christo aliquando regnemus.
 Et Dei quidem regnum ad paucos olim re-
 ductum, dilatatum postea est, atque ad
 cunctas gentes propagatum. Prius enim in
 sola Iudaea praedicatum fuit, ubi etiam
 pauci valde extiterunt beati discipuli. Ve-
 rumtamen non credente Israele, sanctis
 apostolis mandavit dicens: euntes docete
 omnes gentes, et reliqua. Sicut ergo sina-
 pis semen, ceteris olerum seminibus valde
 minus est ad molem quod adtinet, alte
 tamen consurgit, ultra cuiusvis oleris men-
 suram, ita ut passerulorum multorum ha-
 bitaculum fiat; ita etiam caelorum regnum,
 id est nova et sacra ac salutaris praedi-
 catio, per quam ad optimum quodvis opus
 deducimur, et eum qui suapte natura ve-
 raque Deus est cognovimus; etsi apud pau-
 cos initio erat, et breve veluti atque con-
 tractum, deinde in amplitudinem exerevit,
 ita ut receptui sit confugientibus illuc, qui

passerculis etiam comparantur, quia nimis res nostrae Deo comparatae exigui valde moduli sunt. Data fuit quidem Israelitis filiis per Moysen lex: sed quia impossibile erat, propter haerentem illam umbram materialemque cultum, salvati mundi incolae; necessario deinde evangelica Servatoris exorta est praedicatio, atque universo orbe diffusa.

Id nobis aenigmatico modo mosaicae significant litterae, quae ita se habent. Dixitque Dominus Moysi: « fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem, quando movenda sunt castra. Et infra. Filii autem Aaronis sacerdotes clangent tubis; eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. » Nempe ut hinc intelligas et legis paedagogatum, et perfectionem in Christo per evangelicam vitam, et magisterium quod umbram figurasque excedit. Tuba ergo lex est, pariterque evangelica quoque Servatoris praedicatio. Sic enim huius meminit etiam Isaias propheta dicens: « et erit die illa, tuba magna clangent. » Grandis reapse insonuit tuba per sanctos apostolos, haud sane priorem legem destruens, sed una secum complectens. Nam hi lege atque prophetis confirmant semper Christi doctrinam, dum ipsorum priscis testimoniis utuntur. Duae sunt igitur tubae, et quidem argenteae ductilesque: ita ut argentum laetitiam significet, splendidus enim Dei sermo est: ductilis autem natura eiusdem innuat, fore ut dilatentur ac longius provehantur sacrae divinaeque tubae, id est nova simul et vetus doctrina. Re etenim vera semper quodammodo proficit, id quod dilatatur, lateque et longe protenditur. Futurum autem erat ut utraque doctrina excresceret, Christo apparente; vetus quidem lex in spiritalem sensum excrevit; evangelica autem praedicatio, sua per universum orbem dilatatione. Verumtamen sacerdotibus dabat lex tubarum usum, ob regendum populum; Christus autem ut se prae-

χρῆσθαι τοῖς προσίαισιν αὐτῶ, οὗς δὴ καὶ σφραγίσαις παρακασέον, θεῶ γὰρ τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν ὀλίγοις κομιθῆ μέτροις εἰσίν· ἐδίθη μὲν γὰρ τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ὁ διὰ Μωϋσῆως νόμος· ἡ δὲ ἦν ἀνεφικτον διὰ τὸ ἐν αὐτῷ σκιᾶς, καὶ σωματικῆς λατρείας, δευσεωθῆναι δὲ ναθεῖσθε ἐπὶ τὸ γῆς, λοιπὸν ἀναβαίως τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον ἀνεφικ κήρυγμα, καὶ εἰς ὅλιγον ἐκτετέταται ἢ ὑπ' οὐρανόν.

Τοῦτο ἡμῖν αἰνιγματωδῶς τὸ μωσαϊκὸν ἐσήμαινε χράγμα· ἔχει δὲ οὕτως· * καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων· ποιήσον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας ἐλατάς, ἀργυρᾶς ποιήσεις αὐτάς, καὶ ἔσονται σοι ἀνακαλεῖν τὴ συναγωγὴν, καὶ ἐξαιρεῖν τὰς παρεμβολάς· καὶ ἡ δὲ ἕτερα· καὶ οἱ υἱοὶ Ἀαρὼν οἱ ἱερεῖς σαλπιοῦσι ἢ σάλπιγγι· καὶ ἔσαι ὑμῖν νόμιμον αἰώνιον εἰς τὰς γενεὰς ὑμῶν· ἵνα ἐντεῦθεν ἐνοῆς καὶ τὸ νόμον παιδαγωγίαν, καὶ τυχεῖσιν ἢ διὰ Χριστοῦ διὰ πολιτείας εὐαγγελικῆς καὶ μωσαϊκῆς τὸ ὑπερσιν καὶ τύπες· σάλπιγγις ἢ οὗν ὁ νόμος· ὁμοίως ἢ καὶ τὸ εὐαγγελικὸν καὶ σωτήριον κήρυγμα· οὕτω γὰρ αὐτοῦ δευσημονοῦναι καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας λέγων· * καὶ ἔσαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, σαλπῆσι τῇ σάλπιγγι τῇ μέγαλῃ, ἢ μέγαλη γὰρ ὄντως ἀνεφάνησε σάλπιγγις, ἢ διὰ τῆ ἀγῶν ἀποσώλων, οὐκ ἀθετοῦσα ἢ πρώτως, συνεισδεχομένη ἢ καὶ αὐτὴν διὰ τὸ νόμον καὶ προφητῶν, ἐμπεδοῦσιν αἰεὶ ἢ ἐπὶ Χριστῷ λόγον, ἡδυνταίαις χρώματι ἢ ἀρχαιοτεροιαι· οὐκ ἐν δύο μὲν αἰ σάλπιγγες, ἀργυραὶ ἢ καὶ ἐλατάι· ἢ μὲν ἀργυρᾶ κατασημαίνοντος τὸ φαιδρότητα, λαμπρὸς γὰρ ὅστιν ὁ παρὰ θεῶ λόγος· ἢ μὲν ἐλάσματος ὑποφάνοντος, ὅτι προβήσονται καὶ προκόψονται αἱ ἱεραὶ τε καὶ θεῖαι σάλπιγγες, ἢ γὰρ τὸ νέον τὸ καὶ ἀρχαῖον κήρυγμα· προκόπτει γὰρ αἰεὶ πῶς τὸ ἐλαυνόμενον, καὶ εἰς εὐρος τὸ καὶ μήκος ἐκτείνεται· ἐμψλον ἢ προκόπτει, ἐπιλάμψαντος ἢ Χριστοῦ, ὁ μὲν παλαιὸς νόμος, εἰς θεωρίαν πνευματικὴν τὸ ἢ κήρυγμα τὸ εὐαγγελικὸν, εἰς τὸ πᾶσης κατεφυθῆσθε τὸ ὑπ' οὐρανόν· πλὴν τοῖς ἱερεῦσιν ὁ νόμος ἐδίθη τὸ χεῖναι ἢ σάλπιγγι δευατῆταισθε λαοῦς· δεδοται γὰρ παρὰ Χριστοῦ τὸ δευκρητέται αὐτὸν καὶ τὰ

B. I. 135. E.

A. I. 193. B.
* Num. X. I.
scqq.

* Is. XXVII. 13.

αὐτῆ θεασίματα, τοῖς τ' ἑνὸν κηρύγματων
 ἱερουργοῖς, δῆλον ἔστι τοῖς ἀγίοις ἀποστό-
 λοις· ὅτι ἡ ἔμφλην εἰς αὐξήσιν ὡπερ ἀναπν-
 ὄαν, βραχὺς ὢν ἐν ἀρχαῖς τ' εὐαγγελικῶν
 κηρυμμάτων ὁ λόγος, ἀταλαίπωρον ἰδεῖν,
 προσφορευκότος θεῆ διὰ φωνῆς Ἡσαΐου περὶ
 αὐτῆ· * 46 ὅτι ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα τ' γῶ-
 ναι τ' κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι
 θαλάσσης· ἢ θαλάσσης γὰρ δίκην ἐκπέχεται
 πανταχοῦ τὸ σωτήριον κήρυγμα, καὶ παν-
 σθενεστάτω ἔχει τ' ἐμβολήν· καὶ τοῦτο πάλιν
 ἡμῖν δευσαφεῖ λέγων ὁ τ' ὅλων θεός, διὰ προ-
 φητικῆ φωνῆς· * 46 καὶ κυλισθήσεται ὡς ὕδωρ,
 κρῖμα καὶ δικαιοσύνη, ὡς χερμάριος ἄβα-
 τος· ἢ κρῖμα μὲν γὰρ καὶ δικαιοσύνη, τὸ εὐα-
 γγελικὸν ὀνομάζει κήρυγμα· οὕτω γέ μιν αὐτὸ
 κατακυλισθήσεται διεβεβαίωτο ἂν ὡς οὐ-
 ρανδόν, ὡς ὕδωρ γὰρ χερμάριον, οὐ τὰς ὁρμὰς
 ἐγκόλῃσεν ἂν οὐδεὶς καταχεομένε λαύρωσ.

* Ομοία ἐστὶ ζύμη κ. τ. λ.

Ὁ αὐτὸς δ' ἂν γένοιτο λόγος, καὶ περὶ
 τ' ζύμη ὡς βαβελῆος τ' βασιλείαν τ' θεοῦ·
 μικρὰ μὲν γὰρ ἡ ζύμη, πλὴν τ' παντὸς φυ-
 ράματός· ἀμελιπτι καταδράττεται, καὶ πῶ
 ἰδίαν αὐτῶ ποιότητα καταμίση γορηῶς·
 τοιοῦτόν τι καὶ ἐν ἡμῖν ὁ θεὸς ἐργάζεται λό-
 γος· γεροντὸς γὰρ ἐν ἡμῖν, ἀγίας καὶ ἀνώμους
 ἀποτρεῖ· καὶ εἰς νῆν καὶ καρδίαν εἰσδεδυκὸς,
 πνευματικὸς ἀποφαίνε· ἴν' ὡς ὁ Παῦλος
 φησὶ * 4, ὁλόκληρον ἡμῶν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ
 σῶμα καὶ ψυχὴ ἀμέμπτως τηρηθεῖν ἐν τῇ
 ἡμέρᾳ τ' κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅτι γὰρ ἐν
 τῶ βάθῳ τ' δευνοίας ἡμῶν ὁ θεὸς εἰσχει-
 ται λόγος, σαφηνεῖ λέγων ὁ τ' ὅλων θεὸς
 δι' ἐνὸς τ' προφητῶν· * 4· ἰδὲ ἡμέραι ἔρχο-
 νται, λέγει κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τ' οἶκον
 Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τ' οἶκον Ἰουδα δευθίκην
 καινὴν, διδοὺς νόμους, εἰς τὰς δευνοίας
 αὐτῶν ἐπηρεάζω αὐτούς· ἢ οὐκ ἐν εἰς νῆν καὶ
 καρδίαν, τ' νοσην καὶ θεῖαν δευχόμεθα ζύ-
 μω, ἵνα διὰ τ' οὕτω σεπτῆς καὶ ἰγίας ζύ-
 μης ἄζυμοι νοσητῶς εὐρισκόμεθα· εἰσδύνω-
 σα γὰρ εἰς νοῦν ἂν εὐαγγελικῆς παιδείσεως
 ἢ ζωοποιὸς ἐργετα, ψυχὴν τε καὶ σῶμα
 καὶ πνεῦμα πρὸς πῶ ἰδίαν ὡπερ ποιότητα
 μετασχησῶν.

dicarent doctrinamque suam, novae praedicationis sacerdotibus, id est sanctis apostolis, attribuit. Quod vero incrementum quodammodo esset capturus, qui initio exiguus erat sermo evangelicus, facile est cognoscere, Deo per Isaiam sic praenunciante: « repleta est universa terra scientia Domini, sicut aquae maris operientes. » Enimvero maris instar quaqueversus salutaris praedicationis effunditur, et validissimam facit impressionem. Atque hoc rursus declarat nobis prophetae ore universalis Deus: « et volvetur quasi aqua iudicium, et iustitia quasi torrens intransibilis. » Nam iudicium atque iustitiam nominat evangelicam praedicationem; quam sic per orbem volvendam adfirmabat, ceu aquam atque torrentem, cuius impetum violenter decurrentem nemo potest infringere.

Simile est fermento etc.

Simili modo dicendum est de fermento quod cum regno Dei comparatur. Etenim tenue sane fermentum est, nihilo tamen minus universam sine mora massam corripit, suamque vivaciter qualitatem immiscet. Huiusmodi quid in nobis quoque divinus operatur sermo: namque ad nos delatus, sanctos inculpabilesque efficit; et in mentem et cor receptus, spirituales ostendit; ut, quod ait Paulus, universus spiritus noster et corpus et anima sine querela servetur in die domini Iesu Christi. Nam quod in mentes nostras divinus influit sermo, patefaciet his verbis universalis Deus per unum de prophetis: « ecce dies veniunt, dicit Dominus, et complebo super domum Israhel, et super domum Iudae novum foedus, tradens leges meas mentibus illorum, et in eorumdem cordibus scribens. » In mentem igitur atque cor, intellectualem divinamque fermentum recipiamus; ut per tam sacram sanctamque rem spiritualiter azymi inveniamur. Etenim in mentem repens evangelici magisterii vis vivifica, animam simul et corpus in suam veluti qualitatem convertit.

* Is. XI. 9.

* Amos V. 24.

A. J.

A. f. 199. B.

B. f. 199.

* I. Thess. V. 23.

* Hier. XXXI. 31. 33.

Aut autem illi quidam: Domine, num pauci sunt qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos: contendite intrare per angustam portam etc.

(1) Videtur quodammodo responsio extra scopum interrogantis excurrere. Ille enim sciscitatus fuerat, num pauci salvarentur; hic autem rationem qua possent iustificari exponit dicens: contendite intrare per angustam portam. Quid ergo heic dicimus? Solebat universalis Servator interrogantibus respondere, haud omnino prout ipsis libebat, sed spectare potius quid audientibus utile foret ac necessarium. Id vero potissimum agebat, cum aliquis supervacanea atque inutilia cognoscere avebat. Cur enim opus erat velle rescire, utrum multi an pauci sint qui salvantur? Quenam hinc utilitas audientibus obveniebat? Verum enimvero necessarium erat et utile cognoscere viam potius qua quispiam ad salutem pergeret. Prudenter itaque vanam interrogationem silentio transmittit, verba autem sua ad necessariam rem convertit; videlicet ad docendum quid facto opus esset ut per angustam arctamque ianua in-tremus. Hoc ipsum et alibi monuerat dicens: intrate per angustam portam; nam lata spatiosaque via est quae ducit ad perditionem, multique per eam intrant: angusta vero et arcta via est quae ad vitam ducit, et pauci sunt qui inveniunt illam. Nam volentibus pervenire, necessaria in primis est recta fides; deinde inculcata vita, quantum humana iustitia esse potest. Sic enim aliquando David etiam propheta Deum his verbis precabatur: iudica me, Domine, secundum iustitiam meam. Verumtamen ii qui sancte vivere volunt, haud queunt sine Deo vocante id agere. Semper enim aspera et ardua, multisque haud gradibilis, quae ducit ad virtutem via est. Facile vero introibit per angustam portam,

1. 1. τὸ πρὸς ἀποκλεισμένην πύλιν· ἀλλὰ οἱ σωζόμενοι ὁρῶντες εἶπε πρὸς αὐτὸν ἰσχυροὶ εἰσέλθοντες ἐπὶ τῆς στενῆς πύλης κ. τ. λ.

Δοκεῖ πως ἡ ἀπέκρισις, ἔξω ἑρπιδι σκοποῦ τῆ ἐρωτήσαντος· ὁ μὲν γὰρ ἤξιμα μαθεῖν, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι· ὁ δὲ τῆ δύναμι δικαιοφάνεια βίβον ὀξυηγεῖτο, λέγων· ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς πύλης· τί οὖν ἄρα πρὸς τῆτο φαιμέν; ἔθος ἦν τῶ πάντων σωτῆρι Χριστῶ, τοῖς ἐρωτῶσιν αὐτὸν ὑπαντᾶν, οὐχὶ πάντως καὶ τὸ αὐτοῖς δοκεῖν, ἀλλ' εἰς τὸ χρησίμῳ τε καὶ ἀναγκαῖον τοῖς ἀκρωμένοις ὑρᾶν· ἔδρα ἢ τοῦτο μάλα, ὅτε τις ἤξιμα μαθεῖν τι τ' ὅσα περὶ τὰ ἐστὶ ἀνόνητα· τί γὰρ εἰδὲ φιλοπευσεῖν, πότερόν ποτε πολλοὶ τινες εἶεν ἢ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι; τί τὸ ἐντεῦθεν ὄφθαλμοσ ἐκβέβηκεν ἀ τοῖς ἀκρωμένοις; ἦν ἢ ἀναγκαῖον καὶ λυσιτελές τὸ εἰδέναι μᾶλλον τῆ βροπον δι' οὐπερ ἂν τις ἴοι πρὸς σωτηρίαν· οὐκ ἔν οικονομικῶς πρὸς μὲν τὸ τῆς ἐρωτήσεως εἰκαῖον, ἀποσιγη· μεθίστησι τῶ ὅσων λόγος ἐφ' ὅπερ ἦν ἀναγκαῖον· τῆτο ἢ ἦν τὸ εἰδέναι δρᾶν ἐκείνα δι' ὧν ἦν δύνασθ τῆ σεννη καὶ θεηλιμμένην εἰσῆσαι πύλιν· τοῦτο γὰρ πε καὶ ἐτέρωθι διδάσκων φησιν· * εἰσελθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάσσα εἰς τὴ ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς· σενῆ ἢ ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάσσα εἰς τὴ ζῶην. ὀλίγοι δὲ εἰσιν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν· τοῖς γδ ἐθέλωσιν εἰσελθεῖν, δεῖ δὴ πάντως πίστεως μὲν, καὶ πρό γε τῆ ἄλλων, ὁσθησ· εἶτα, βίβ ἀλήπτε κατὰ γε τὸ μέζον τῆ ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης· οὕτω γὰρ πε καὶ ὁ προφήτης Δαβιδ τὰς πρὸς θεὸν ἰκεσίας ἐποίητο λέγων· * κρῖνον με κύριε καὶ τῆ δικαιοσύνην μου· πλὴν οὐκ ἔνεσι τοῖς ἐθέλωσιν βιοῦν ἀγίως, ἀλληπὶ δύνασθαι τοῦτο δρᾶν (2)· ἀεὶ γὰρ πως ἐστὶ σκληρὰ καὶ ἀνάτης, καὶ οὐ βάσιμος τοῖς πολλοῖς, ἢ εἰς ἀρετὴν ἀποφέρεσα βίβος· εἰσῆσαι ἢ ῥαδίως διὰ τῆς στενῆς πύλης, καὶ δρᾶμει-

A. L. 1. 10. 1.
B. L. 1. 12.
D. L. 1. 15.

* Matth. VII. 13.

* Ps. VII. 9.

(1) Ante subsequentia, apud D. Thomam in cat. lat. sic. «Cyrillus. Angusta porta aerumnam et paupertiam sanctorum significat. Sicut enim pugnarum victoria attestatur militis strenuitati, sic praefactum efficit valida perpassio laborum et tentationum: »

(2) Animadvertite gratiae divinae ob bene agendum necessitatem.

ται τὴ τεθλιμμένην ὁ ἀγωνίζομενος καὶ στυ-
 τοιοῦτας πόνους αἰρούμενος· γέγραπται
 * Prov. XVI. 26. γὰρ * ὅτι ἀνὴρ ἐν πόνοις, πονεῖ ἐσωτῆρα, καὶ
 ἐκβιάζεται ἐσωτῆρα τὸ ἀπόλειπαι· ὡς γὰρ αὐ-
 τὸς πάλιν ἔφη ὁ κύριος * « βιασῆ ὅσιν ἢ
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ βιασαί ἀρπάξουσιν
 αὐτήν », πλατεία ἢ ἡ πύλη, καὶ εὐρύχωρος
 ἢ ὁδὸς, ἢ πολλοὺς εἰς ὄλεθρον καταφέροσα·
 καὶ ὁποῖον ἂν νοηθεῖν τὸ πλάτος αὐτῆς· αἰ-
 σχρὰ καὶ φιλήδονος ζωῆς, ἔρυσθαι, καὶ κῶμοι,
 καὶ μέθαι, καὶ πάντα τὰ ἐκ κακίας ἐπιτη-
 δεύματα, ἢ φιλαργυρία, καὶ τὰ προσωκαίρων
 δοξαρίων φαντασία κενὴ, τὸ ἀμνημονεῖν τῶν
 θεῶν ἐνταλμάτων, τὸ μὴ ἔχειν τὸ πῶν θεοῦ
 φόβον παρὸ ὀφθαλμῶν· οὐκοῦν τὸ μὲν τοιοῦ-
 των ἀποφοιτῶν ἀναγκαῖον στυ εἰσβάλλειν
 ἐθέλοντας διὰ τὴν σενῆς πύλης, πωλεῖναι ἢ
 καὶ συνορτάξεν Χριστῶ· ὅτι γὰρ οἱ μὴ τοιοῦ-
 τοι ἀπόβλητοι, διὲν ἐναργούς ὡς ἀδείμα-
 τος διέδειξεν ὁ σωτὴρ εἰπών·

v. 26. Ἄρ' οὐ ἂν εἰσελθῇ (2) ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἀποκλείσῃ
 τὴν θύραν κ. τ. λ.

Ἄρ' ἐὰν τινος οἰκοδεσπότητος πολλοὺς
 τῶν ἐπιτηδείων συναγαγέμεν εἰς ἐσῖαν
 καὶ βιάσωνται, εἴτα προσβεβηκότων μὴ
 ὦν εἰς τούτο ὄραν, ἀποκλείσαντός τε τῆς
 θύρας, στυ μετὰ τοῦτο κρούοντας ἀκού-
 σεσθαι φησὶν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς· γινώσκιν διὲ
 ἐνταῦθα, οὐχ' ἀπλῶς τῶν εἰδήσεων λέγει,
 ἀλλὰ τῶν οἰκίαις τὴν ἐν μεθέξει, τὴν
 ὡς ἐν χάριτι καὶ τιμῇ· εἴπερ γὰρ ἢ γινώσκιν
 μόνον ἢ μὲν κατασημαίνεται εἰδήσιν, πῶς
 ἠγνόησε τῶν ὄντων τινὰς, ὁ πάντα ἔχων
 γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς
 αὐτοῦ, ὁ καὶ πρὶν γινώσκων πάντα εἰδώς·
 οὐκοῦν οὐ μόνον ἀνόητος ἀλλὰ καὶ δυσσε-
 βὲς, τὸ ἀγνοῆσαι τινὰς ὑποποτῆσαι τὸ κύ-
 ριον· οἰσόμεθα δὲ μάλλον εἰπεῖν αὐτὸν,
 ὡς οὐδαμῶθεν τὸ οἰκίαις τὸ παρὸς αὐτὸν
 καὶ σχέσιν ἐπάγονται· οὐκ οἶδα γὰρ φησὶ
 γηγόνους ἀρετῆς ἐραστὰς· οὐ τὸ μὲν τι-

et arcta via gradietur, qui conabitur, et
 huiusmodi labores exantlare decreverit.
 Scriptum est igitur: « vir laborans, laborat
 sibi, et vim facit perditioni suae (1). » Si-
 cut enim rursus idem ait Dominus: « vim
 patitur regnum Dei, et violenti rapiunt il-
 lud. » Lata vero porta et spatiosa via quae
 multos ducit ad interitum. Quaeenam porro
 intelligetur latitudo eius? turpis nimirum
 et voluptaria vita, deliciae, comissiones,
 crapulae, et omnia vitiorum studia, avari-
 tia, et temporalis gloriolae vana phantasia,
 divinorum mandatorum oblivio, Dei deni-
 que timorem non habere prae oculis. Ergo
 haec omnia vitare oportet, si qui volunt
 per angustam portam intrare, et cum Chri-
 sto versari aeternumque festum peragere.
 Quod vero qui eiusmodi non sunt, rei-
 cientur, evidenti exemplo demonstrat Ser-
 vator dicens:

Cum autem intraverit paterfamilias, et ostium
 clauserit etc.

Ceu si qui paterfamilias complures
 amicos suos congregaverit ad mensae con-
 vivium, et deinde ipse introiverit quibus-
 cum est caenaturus, ianuamque occluserit;
 quicumque postea pulsaverint, audituros
 dicit: non novi vos. Notitiam autem hoc
 loco non pro simplici scientia dicit, sed
 pro familiaritate, gratiaeque et honoris
 communiōne. Nam si haec notitia scien-
 tiam strictim significaret, quomodo quem-
 quam is ignoraret cui omnia nuda et reve-
 lata versantur ob oculos, et qui ante quam
 etiam fiant, cuncta scit? Est ergo non mo-
 do insanum sed etiam irreligiosum suspi-
 cari quicumque a Domino ignorari. Existi-
 mabimus potius dici ab ipso, quod hi nul-
 lam cum eo necessitudinem nexumque ha-
 beant. Non novi, inquit, vos amatores esse
 virtutis, non meam in pretio habentes do-

(1) Apud Sabaterium bis Cassianus, et semel S. Hieronymus, ita habent ut nos latine scripsimus. Flaminius Nobilius tamen in sua Proverbiorum translatione maluit interpretari: *vim facit in interitum suum*; quod contrarium fortasse sensum exhibere videtur.

(2) Scripsi *εἰσελθῇ* cum aliquot codicibus apud Sabaterium et Scholtzium; sic enim legebat non solum vulgatus noster lat., verum etiam Cyrillus, ut apparet infra ex vocabulo eius *προεισβεβηκότος*. Vulgo tamen graecus textus habet *ἐγερσῇ*.

etrimam, nec mecum per bonorum operum exercitia coniunctos. His consentanea Moysi quoque dicta fuerunt: novi te prae omnibus, gratiamque apud me nactus es. Nempe ad meam familiaritatem prae omnibus adsumptus es, multamque gratiam consecutus. Quare et iis qui ipsius amicitiam non sunt adepti, dicit: non novi vos; discedite a me, operarii iniquitatis. Nulla enim communio lucis cum tenebris.

Quinam vero credentur qui aiunt Christo, et manducabimus et bibimus coram te? Congruit utique Israelitis potissimum sermo hic; quibus certe dicebat Christus: videbitis Abrahamum et prophetas in regno Dei, vos autem foras expelli. Quomodo ergo manducabant atque bibebant coram Deo? Nempe legali fungentes cultu; nam cruentas victimas Deo afferentes comedebant et laetabantur. Audiebant insuper in synagogis libros Moysis, qui non tam sua scripsit, quam Dei verba interpretatus est: etenim semper sermoni suo praefabatur: haec dicit Dominus. Haud tamen iustificando homini sufficit cruentus cultus: neque suas quisquam abluet maculas, audiens quidem divinarum legum lectionem, nihil vero mandatorum exsequens. Alioqui etiam fidem non admittentes quae impium iustificat, nec evangelica statuta sectantes, quae vires suppeditant ingenuae praestantique vitae agenda, quo pacto regnum caelorum adire poterunt? Praedictis adnumerabis et nonnullos alios qui dicere interdum queunt omnium iudici: comedimus coram te, et in plateis nostris tu docuisti. Quinam item hi erunt? Multi crediderunt in Christum, sanctasque eius celebrant sollemnitates, et ecclesias frequentantes evangelicas audiunt doctrinas; at tamen sacramentorum scripturarum nihil in mente sua repunt, sed fructus sterilem gerunt cor. Hi quoque igitur amare flebunt, dentibusque stridebunt; namque et hos Dominus negabit. Ait itaque: non omnis qui dicit mihi, Domine Domine intrabit in regnum Dei,

μήσαντας λόγον, ἀλλ' οὐδὲ συναφθέντας ἐμοὶ διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἀκολούθους κ' πρὸς Μωϋσέα ἔρχεται. * οἶδα σε παρὰ πάντας, καὶ χάριν ἔβρες παρ' ἐμοῦ· ἀντί τ' ἐν κρίσει τίτι τῆ ὑπὲρ πάντας ἐτέθης παρ' ἐμοῦ, καὶ πολλὴν ἐποίησω τ' χάριν· οὐκοῦν καὶ περὶ τ' οὐδαμῶθεν οἰκωθέντων αὐτῶν, λέγεις. * οὐκ οἶδα ὑμᾶς· ἀπέστητε ἀπ' ἐμοῦ, ἐργάται Ἰ ἀδικίας· οὐδὲ μία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότιον.

Τίνες δ' ἂν νοθεύειν οἱ λήγοντες τῷ Χριστῷ τὸ ἐφάγομεν καὶ ἐπίομεν ἐνώπιόν σου; ἀρμόσειεν ἂν ὁ τοιοῦτος λόγος μάλιστα τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ, οἳς δὴ καὶ ἔφη Χριστός· ὅτι ὄψεσθε σὺν περὶ τ' Ἀβραάμ καὶ σὺν προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τ' θεοῦ, ἑαυτοῦ ἢ ἐπιβαλλομένους ἔξω· πῶς οὖν ἥσθιον καὶ ἔπινον ἐνώπιον τ' θεοῦ; τ' νομικὴν τηροῦντες λαβείαν προσκομίζοντες γὰρ τῷ θεῷ τὰς δι' αἱμάτων θυσιᾶς, ἥσθιον καὶ πύφραίνοντο· ἠκροῶντο ἢ καὶ ἐν τ' συναγωγαῖς τ' Μωϋσέως βιβλίων· οὐ τὰ ἑαυτοῦ γεγραφότος μᾶλλον, ἐρμηνεύοντος ἢ τὰ παρὰ τ' θεοῦ· προαντιθέει γὰρ αἰετ' τ' ἑαυτοῦ φωνῆς, τὸ τάδε λέσει κύριος· ἀλλ' οὐκ ἀρκεῖ πρὸς δικαιοσύνην, ἢ δι' αἱμάτων λαβείαν· οὐδ' ἂν ἀπονηλαίτοις μολυσμένους, ἀκροατῆς μὲν τ' θείων γυμνασίων νόμων, πεπραχῶς ἢ οὐδὲν τ' κεκελεύσμενων· Ἐτέρωσ ἢ τ' πᾶσις οὐ προσπικάμενοι τ' δικαιοῦσαν τ' ἀσεβῆ, οὐδὲ τοῖς εὐαγγελικοῖς θεώσεμασιν ἀκολουθήσαντες, δι' ὧν ἦν δύνασις τ' εὐφροῦ καὶ ἐξυμνησμένην ὀξασκῆσαι ζωὴν, πῶς ἂν εἰσέλθουσιν εἰς τ' βασιλείαν τ' θεοῦ; ἐπαριθμήσας τοῖς ὀνομασμένοις καὶ ἐτέροις τινας δυναμένους εἰπεῖν ἔσθ' ὅτε τῷ πάντων κριτῆ· ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου, καὶ ἐν τ' παλατίαις ἡμῶν ἐδίδαχθας· καὶ τίνες ἂν εἰεν ἔτοι πάλιν; πολλοὶ πεπιστεύκασιν εἰς Χριστὸν, καὶ τὰς ἀγίας ἐπ' αὐτῶν τηροῦσιν ἑορτάς, φοιτῶντες ἢ καὶ ἐν ἐκκλησίαις, τ' εὐαγγελικῶν ἀκροῶνται παιδιδάματων· ἀποτίθενται ἢ εἰς νῦν, τ' γεγραμμένων οὐδέν· ἀλλὰ καὶ πνευματικῆς εὐκαρπίας γυμνῆν ἔρχεσι τ' καρδίαν κλυύσσονται· οὖν καὶ οὗτοι πικρῶς, καὶ βρούχουσι σὺν ὀδόντας· ἀρνήσεται γὰρ καὶ αὐτοῦ· ὁ κύριος· ἔφη γοῦν· * οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε κύ-

* Exod. XXIII. 12.

* Matth. VII. 23.

* Matth. VII. 23.

* Matth. VII. 21

ριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θελημα τοῦ πατρὸς μου τὸ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

sed qui facit voluntatem patris mei qui in caelis est.

A. 29.
A. L. 1. 108.
B. L. 1. 100.

Ἰησοῦσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν κ. τ. λ.

Venient ab oriente et occidente etc.

Πολλοὶ συνελεύσονται τοῖς ἁγίοις, αὐτοὶ ἢ ἐξωσθήσονται ἢ πῶ πρῶτην ἐσχηκότας τάξιν, πῶ δευτέραν ἔξουσι τότε, προτεταγμένων ἐτέρων, ὃ καὶ γέγονε προτετίμηνται γὰρ τὰ ἔθνη τῶν Ἰουδαίων ἀγέλης· εἰ καὶ περὶ πολλῶν ἐτέρων καὶ ἀδιορίστων τοῦτο εἴρηται ἔσονται οἱ ἐξ ἐθνῶν πῖσοι πρῶτοι, οἱ δοκοῦντες ἔσχατοι νῦν, ὡς ἔσχατοι (Ⲙ) Θεὸν ἐπηγνόντες ἔσονται δὲ τότε πρῶτοι διὰ τὴν εὐαγγελίαν πῖσιν αὐτῶν· οἱ ἢ ἄπιστοι Ἰουδαῖοι, οἱ δοκοῦσι μὲν πρῶτοι νῦν, ὡς πρῶτοι (Ⲙ) Θεὸν ἐπηγνόντες (υἱὸς γὰρ φησι πρωτότοκος μου Ἰσραὴλ *) ἔσονται τότε ἔσχατοι διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν νοεῖται δὲ ὁ λόγος καὶ περὶ τῶν πῖσιν τῶν δοκούντων μὲν εἶναι ἐσχάτων ἐν τῷ παρόντι βίῳ, ἐσομένων δὲ πρῶτων ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, καὶ αὐτῶν ἐναλλάξ. — Ὅτι δὲ ἐμελλον Ἰουδαῖοι τὸ πρὸς αὐτῶν οἰκισθῆναι, δῆλον δὲ ὅτι πνευματικῆς, ὁλοφύρατος ἀπολιθεῖν, ἀντασενεχθῆσεν αὐτῶν δὲ τῶν ἐθνῶν ἢ πλῆθος, διέδραξεν εἰπῶν· ὅτι οὗτος καὶ δυσπῶρος καὶ βορρῶ καὶ νότου κεκλημένοι πολλοὶ συναναπαύσσονται τοῖς ἁγίοις· αὐτοὶ γὰρ μὴν ἐξωσθήσονται [οὗτοι δὲ] ἀνακληθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. — Καὶ πρῶτον μὲν καιρὸν λογιούμεθα ὡς εἴρηται (1), καθ' ὃν ἦν ἐν ᾧ ἔσχετο Ἄδὰμ· δεύτερον, ὡς ἐν ᾧ ἔσχετο τρίτη διπλοῦμενος, καθ' ὃν ἦν Νῶε· τρίτον, ὡς ἐν ᾧ ἔσχετο, καθ' ὃν ἦν Ἀβραάμ· τέταρτον, ὡς ἐν ᾧ ἔσχετο, καθ' ὃν ἦν Μωϋσῆς καὶ οἱ προφῆται· περὶ δὲ πῶ ἐνδεκάτην, τοῦτέστιν ἐν τῷ πέμπτῳ καιρῷ, συσσελλομένης ἡδὴ τῆς ἡμέρας, ἤγουν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐμισθώσατο τὰ ἔθνη ὁ Χριστὸς, κεκλημένα πρὸς ἐπίγνωσιν, παρ' οὐδενὸς ἐτέρου.

Multi convenient cum sanctis, ipsi autem Israhelitae expellentur. Et qui primas partes tenerant, tunc secundas occupabunt, aliis sibi praepositis, quod reapse accidit: nam gentes praelatae sunt iudaico regi. Quamquam de multis quoque aliis atque indefinite haec dicta sunt. Erunt autem priore loco qui ex ethnicis crediderunt, illi scilicet qui nunc sunt postremi, ceu qui postremo tempore Deum agnoverunt. Erunt vero tunc primi propter fidem suam sinceram. At increduli Iudaei, qui nunc priores videntur, quatenus priores Deum cognoverunt (nam filius meus, inquit scriptura, primogenitus Israhel) tunc incredulitatis suae causa fient novissimi. Intellegitur sermo hic etiam de fidelibus, qui in hac vita videntur infimi, sed in futuro saeculo primi erunt; et vice versa. — Quod autem Iudaei amicitiam Dei, spiritalem scilicet, omnino forent amissuri, proque iis gentium multitudo introducenda, demonstravit dicens: quod ab oriente et occidente, aquilone, et austro, vocati multi requiescent cum sanctis. Et illi quidem expellentur, hi autem accumbent in regno Dei. — Et primum quidem tempus esse putamus, ut diximus, quo erat in paradiso Adamus. Secundum, ceu si esset tertia hora denotatum, quo fuit Noë. Tertium, quasi hora sexta, dum viveret Abrahamus. Quartum, quasi hora nona, quo tempore fuerunt Moyses atque prophetae. Undecima denique hora id est quinto temporis spatio, die iam inclinante, id est presente saeculo, mercede gentes conduxit Christus, quas nemo praeter ipsam ad se cognoscendum vocavit.

(1) Reapse haec partim dicta fuerunt p. 315. Et quidem hoc fragmentum pertinere potius videtur ad Cyrilli in Matthaeum (cap. XX.) commentarium qui desideratur; illic enim actum fuit de parabola vineae. Porro similia his scribit Cyrillus in suo de praedieta parabola sermone ad populum, quem graece nos edidimus in Spicilegio rom. T. V. p. 119. seqq.

* Exod. IV. 22.

A. L. 108.

J. A. L. 108. D.

(1) Accesserunt quidam pharisaei dicentes:
exi, et vade hinc.

Nolebant propter invidiam pharisaei Christum habitare Hierosolymis, ne miraculis et superioribus legi doctrinis ad fidem suam multos pertraheret. Sed quia utpote Deus cogitationes illorum non ignorabat, respondet mansuete tectaque, pro more suo. Dicite, inquit enim vulpi huic. — Sedulo animadvertite sermonis vim. Videtur enim fortasse dictum hoc contra Herodis personam dirigi, ut quidam existimant; reapse tamen contra pharisaei hominis potius nequitiam intenditur. Nam quum dicere potuisset: die vulpi illi, hoc non facit: sollertissime vero medio quodam usus vocabulo, demonstrat pharisaicum praesentem, dicens: vulpi huic. Vulpi autem comparat hominem: est enim illud animal callidum et malignum, cuiusmodi erant pharisaei.

Ecce elioi daemonia, et sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor.

Viden ut quod molestum esse pharisaeorum globo sciebat, hoc se facere proficitur? dicens videlicet se impuros increpitarum spiritus, aegros morbis expediturum, et ipsum se denique consummatum iri; id est sponte laturum crucis passionem, ut terrarum orbi saluti sit. Sciebat ergo et quomodo et quando mortem in carne foret experturus: interim tamen putabant pharisaei timeri ab eo Herodis manum, licet virtutum esset dominus. Sed enim quod hominum iniquae potentiae nullam rationem haberet, demonstravit dicens: « verumtamen oportet me hodie et cras et sequenti die ambulare; quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. » Cum dicit « oportet me » haud inevitabiliter imminentemque sibi necessitatem in-

Προσέλαβόν τινες Φαρισαῖοι λέγοντες· ἔξελθε, καὶ πορεύου ἐντεῦθεν.

v. 31.

Οὐκ ἤθελον ὑπὸ βασιλευσῶν οἱ Φαρισαῖοι τῷ Χριστῷ ἐνδημεῖν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἵνα μὴ τῷ Θεοσημείαις, καὶ τῷ ὑπὲρ νόμον μυσταγωγίαις πρὸς τὸ αὐτοῦ πίσει σαμνηθεῖση πολλούς· ἡθεῖς ἢ θεὸς ἂν οὐκ ἠγνόει σδὲν αὐτῶν δαυλογοισμούς, ὑποπαντᾶ πρῶτος τε καὶ ἐπεσκιασμένως ὡς ἔθος αὐτῶν εἴπατε ἡδ φησὶ τῇ ἀλώσει ταύτη. — Πρόσχετος ἀκριβῶς τῇ τῷ λόβῳ δυνάμει· δοκεῖ μὲν ἴσως πως τεξάσθαι καὶ βλέπειν εἰς τὸ Ἡρώδη πρόσωπον, τὸ εἰρημένον, ὡς τινες ἐνόμισαν· ἐρχεται ἢ μάλλον καὶ τῷ τῷ Φαρισαίῳ σκαιότητος· καὶ τοι γὰρ δυνάμεις εἰπὼν, εἰπέ τυχόν τῇ ἀλώσει ἐκείνη, τῆτο μὲν παρήσιν· εὐφρέσασα τῇ μίσση τινὸς χρέωματος φωνῇ, μονογενεὶ κατέδειξεν ἐγγύς ὄντα Φαρισαῖον, εἰπὼν τῇ ἀλώσει ταύτη (2)· τῇ ἀλώσει ἢ παρεκείσθαι τὸ ἀνθρώπου· πανῆρον ἡδ αἰεὶ πως ἐστὶ καὶ δύσζωπον τὸ θηρίον· τοιοῦτοι καὶ οἱ Φαρισαῖοι.

B. F. 136. B.
B. F. 55. B.

A. F. 198. B.

Ἴδου ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἐπιτελῶ σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ τρίτῃ, τελειοῦμαι.

v. 32.

Ὅρας ὅτι τοῦθ' ὅπερ ἦδε λυπεῖν τὸ τῷ Φαρισαίῳ εἶδος, ἀποπληροῦν ἐπαγγέλλεται; εἰσάσκον ὅτι καὶ ἀκαθάρτοις ἐπιτιμήσει πνεύμασι, καὶ ἀπαλλάξει παθῶν σδὲν ἐν ἀρρώστιας, καὶ τελειωθήσεται· τούτέστιν ἐκὼν ὑπομνεῖ τὸ ἐπὶ τῷ σαυρῷ πάθος, ὑπὲρ γε τῷ σώσει τὸ ὑπὲρ οὐρανόν· ἦδη δὲ ὄν ἄρα καὶ πῶς καὶ πότε τῷ σάρκα θάνατον ὑποστήσεται· πάλιν ἠθήθησαν οἱ Φαρισαῖοι καταρρώδησαν αὐτὸν τῷ Ἡρώδη χεῖρα, καὶ τοι τῷ δυνάμει ὄντα κέριον· ὅτι ἢ τῷ ὄν ἀνθρώπων πλεονεξίας οὐδένα ποιεῖται λόγον, διέταξεν εἰπὼν· « πάλιν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχθρομῆνι πορεύεσθαι· ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προσφθίτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλήμ. », Τὸ ἢ δεῖ με λέγων, οὐκ ἀνάγκη ἀδιάφοκτον ἐπισητημένῳ ὡσπερ ἐαυτῷ ἐδήλωσεν· ἀλλ' ὅτι μάλλον ὄξωσις τῷ αὐτῷ

A. F. 198. B.
B. F. 196.
D. F. 155. B.
E. F. 264. B.

v. 33.

(1) Apud D. Thomam in cat. lat. « Cyrillus. Praedicta Domini verba, pharisaeorum animos provocaverunt ad iram: videbant enim populos iam contritos fidem eius arripere. Itaque quasi perdetes officium populus praesidendi, lucrumque amittentes, simulantes se eum diligere, suadent illi ut inde discederet: accesserunt etc. »

(2) Confer scholia in Lucam apud nos AA. class. T. IX. p. 448.

Θελημάτων ἀνυπόπτως ὅπως περ ἂν ἐθέλη
 βαδιεῖται καὶ ὤρειοςήσῃς τῆ Ἰουδαίαν, οὐδε-
 νὸς ὀπίοντος ἢ ὀπιβελεύοντος, ἄχρῃς ἂν αὐ-
 τὸς ἕκων καταδέχεται τὸ τελείωσιν, τὸ δὲ
 γε φημὶ τὸ τιμίς σαυρῶ, τέως μὲν τοι ἐνεργ-
 ῶ δυνάμει καὶ τούτῃ νῦν ὁ καιρός· καὶ οὐ
 τί γε ἐπὶ πλείονα χρόνον· τούτο γὰρ τὸ
 σήμερον καὶ τὸ αὔριον· καὶ τούτο δε φησιν
 ἀποκείσεται Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐχ' ἑτέρως
 οἶόν τε γινέσθαι· ἀλλ' ἢ ὅσῳ προφῆτας αἰεὶ
 μελετηκῶνα φονεύειν, ἤξει καὶ ἐπὶ τὸ προ-
 φητῶν κύριον. — Πολλοῖς ἢ ἀγίων αἱμασι
 ποιεῖται ἔνοχον τὸ Ἱερουσαλήμ· καὶ τί τὸ ἐν-
 τῶθεν; ἀπολισθεῖν τὸ πρὸς Θεὸν οἰκειό-
 τητος, ἢ ἢ ὅτι πανευματικῆς ἔμελλον
 ἀποπέμπεσθαι τὸ τὸ ἀγίων ἐλπίδος· τούτο
 λέγων, τὸ τόπον ἐδήλω ἐφ' οὗ τὸ πάθῃ
 ἔμυλεν ὑπομένειν. — Ὅτι ἢ ἦσαν ἀμνήμονες
 τὸ παρὰ Θεοῦ χαρισμάτων, δυσάγωγός τε
 τὸ ὀκνηροὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τὸ ὠφελοῦντων
 αὐτῶν, διέδειξεν εἰπὼν· “ ποσάνεις ἠθέλησα
 ἐπιπυάξαι τὰ τέκνα κ. τ. λ. Παιδαγωγώ-
 ηκε γὰρ διὰ τὸ παυσόφει Μωϋσέως, γενε-
 θέτηκε διὰ προφητῶν ἀγίων· ἠθέλησεν ὑπὸ
 πτέρυγας, τούτέστιν ὑπὸ σκέπην τὸ ἑαυτοῦ
 δυνάμειος ἔχειν αὐτῶν, οἱ δὲ γε τὸ οὕτως
 ευκαταστάτων διημερότηκασιν ἀγαθῶν, ἀμ-
 νήμονες καὶ ἀχάριστοι ὄντες.

A. I. 199.

v. 31

v. 16.

A. I. 199. B.
B. I. 137. B.* Matth. XXI. et
Ioh. XII.

Ὁ μὴ ἴδῃτε, ἕως ἂν ἤξει ὅτε εἰπῆτε· εὐλογημένος
 ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

Ἀποσιφώτικε γὰρ τὸ Ἱεροσολύμων ὁ κύ-
 ριος, ὡς ἀναξίως ὄντας τὸ ἑαυτοῦ παρεσίας
 ἀφείς ὅσῳ εἰπόντας, ἔξῃλε καὶ πόρῳς ἐντεῦ-
 θεν· εἶτα ὤρειοςήσας τὸ Ἰουδαίαν, καὶ δειψώ-
 σας πολλοὺς, καὶ σημείων ἀποτῆσῃς τὸ ὑπερ-
 λάβον ἱερημῆμονες, ὑπενόσῃσε πάλιν ἐν τοῖς
 Ἱεροσολύμοις· * τότε δὴ τότε κεκάθικεν ἐπὶ
 τὸ πῶλον τὸ ὄνει, ὄχλοι ἢ πολλοὶ καὶ παῖδες
 ἀνηβοὶ, τὰ κάλυντρα (1) τὸ φοινίκων ἀνατεί-
 νοντες, προεβάδιζον, εὐφημοῦντες τε καὶ λέ-
 γοντες, ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ· εὐλοῖημένος
 ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· οὐκοῦν (2)
 ἀναξίως ὄντας ἀφείς, τότε πάλιν αὐτοῖς ὀφ-

dicat; sed quod potius pro voluntatis suae
 facultate, absque ulla suspicione prout ma-
 luerit incedet, Iudaeamque circumibit, ne-
 mine insidias aut vim faciente, donec ipse
 sponte consummationem sui exceperit per
 venerandam crucem. Interim quidem signis
 edendis do operam, cuius rei nunc tem-
 pus est; neque id tamen diu, prout in-
 nuunt verba hodie et cras. Illa vero passio
 Hierosolymis fiet, neque alibi patrari pos-
 est: nam quae prophetarum caedi semper
 studuit, prophetarum quoque dominum
 adgrediatur. — Multorum sanctorum san-
 guinis ream facit Hierusalem. Quid inde
 porro? Nempe excidendum a Dei amicitia,
 spiritali scilicet, et sanctorum spem amit-
 tendam. Haec dicens, locum demonstrabat,
 quo passionem erat excepturus. — Quod
 Iudaei immemores essent donorum Dei,
 contumacesque et morosi ad id omne quod
 ipsis profuisset, declaravit dicens: quoties
 volui congregare filios tuos etc. Erudit
 enim per sapientissimum Moysen, admo-
 nuit per sanctos prophetas; voluit illos sub
 alas id est potentiae suae tegumento te-
 nere: ipsi vero tam optabilibus exciderunt
 bonis, dum immemores ingrati que esse ma-
 luerunt.

Non videbitis me, donec veniat cum dicitis:
 benedictus qui venit in nomine Domini.

Discessit Hierosolymis Dominus, indi-
 gnos veluti sua praesentia deserens illos
 qui ei dixerant: exi, et vade hinc. Deinde
 circumiens Iudaeam, multosque valetudini
 restituens, editisque quae omnem sermo-
 nem superant prodigijs, denuo Hieroso-
 lyma reversus est. Tunc videlicet asinae
 pullo insedit, multaque turba et pueri im-
 puberes, palmarum ramos tenentes ante-
 ibant acclamantes atque dicentes: osanna
 filio David! benedictus qui venit in no-
 mine Domini. Itaque ceu nunc indignos de-
 serens, tum rursus se appariturum ait, cum

(1) Ita eod. Et observa vocabulum.

(2) Mendose Corderius legit οὐκοῦν pro οὐκοῦν, ut est in nostris codicibus; ideoque ille contrario sensu ait: non itaque tanquam indignos omnino deserit.

passionis tempus instabit. Tunc enim Hierosolyma rediit, et cum acclamatione ingressus est: eodemque tempore salutarem pro nobis passionem pertulit.

ὁ ἴσασθε φησὶν, ὅταν ὁ ἴσας ἀθέως ἐν σῆ καιρὸς· τότε γὰρ ἀνέβη πάλιν εἰς Ἱερουσόλυμα, καὶ εἰσῆλθεσαν εὐφρομῶν καὶ κατ' ἐκείνῳ ἴσας καιρῷ τὸ σωτήριον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέσθη πάθος.

CAP. XIV. (1)

ΚΕΦ. ΙΔ'.

Num licet sabbato curare?

Εἰ ἔξεστι τῷ κυρίῳ ἰατρᾶν ποιεῖν;

V 1

Interrogavit legis peritos et phariseos Dominus, an umquam liceret sabbato curare, nec ne? Hi vero, inquit scriptura, tacebant. Cur taces, o legis perite? Recita aliquid ex scripturis; demonstra, utrum lex Moysis eum vituperet qui benefacit sabbato; utrum nos duros et immisericordes esse velit propter sabbati otium. Atqui hoc nunquam demonstrabis. Quia vero malitiose tacebant, frangit contumacem illorum impudentiam Christus gravibus ad hoc argumentis utens. Si vetat, inquit, misereri lex sabbato, cur tu misericordia uteris erga asinum in puteum delapsum? Num filium negligeres sabbato periclitantem? obiurga mandati rigorem, si certe existimas durum esse legislatorem et immisericordem: neque laboranti manum porrigas, legis ei praeferens reverentiam, vel alienum potius omni recta ratione otium; siquidem non vis potius de spiritali cogitare sabbato. Numquam cessat clemens esse omnium Deus, bonus est hominumque amans; Moysis legem haud fecit crudelitatis magistram, sed amoris potius erga proximum auctricem. Iamvero cur sit credibile tam sanctum admirandumque caritatis praeceptum, invalidum sabbato esse, sic volente Deo? Cur itaque tacebas, o legis perite? Profecto quia quid diceres non habebas. Ergo valere multum iubens Iudaeorum invidiam, morbo liberat hominem qui hydropo laborabat; qui quidem phariseos veritus, non accesserat ad medelam petendam propter sabbatum, sed coram illo tantum constite-

Ἦρετο οὖν νομικὸς καὶ φαρισαῖος, ὁ κύριος· ὡς τὸν ποτε ἔξεστι τῷ σαββάτῳ θεραπεύειν, ἢ οὐ· οἱ δὲ, φησὶν, ἐσίγησαν· ἂν ὅτι σιγήνηκας ὡ νομικῆ; εἰπέ τι τῷ γραμμένων· ἐπαίδειζον τὸ διὰ Μωϋσέως νόμον, ὁρῶντες βλαβηλὸν ποτὲ τὸ εἶ ποιεῖν ἐν σαββάτῳ, εἰ σκληροὺς ἡμᾶς καὶ ἀφιλοκτεήμονας εἶναι βούλεται διὰ τὸ τῶν σαββάτων ἀργίαν· ἀλλ' οὐκ ἂν, ἔχουσι ὅπως εἶπαι τὸ τὸ πόθεν· ἐπὶ ἢ δυσχερῶς σιγήνηκας, παραλύει Χριστὸς τῷ ἄθεωσαν αὐτῶν ἀναισχυρτίαν, λογισμοῖς ἀναγκαίοις εἰς τοῦτο ἡρώμῳ. Εἰ κεκώλυκε, φησὶν, ὁ νόμος ἐλεῖν ἐν σαββάτῳ, πῶς ἐποιικτεῖρας αὐτὸς ὄν· εἰς φέρειν καταπεσόντα· μὴ φροντίσης υἱοῦ κινδυνέοντος ἐν σαββάτῳ; ὅπως τήμνησον τῷ ἴσας θεῶν κέντρῳ, εἰπερ οἴσθα σκληρὸν ὄντα τὸ νομοθέτῳ ἀφιλοκτεήμονα· μὴ ἢ νέμε χεῖρα τῷ κέμοντι, προτιθεῖς αὐτοῦ τὸ εἰς τὸ νόμον αἰδῶ, μᾶλλον ἢ τὸ ἀργίαν τὸ ἀλογωτάτην, εἰ μὴ σοι δοκεῖ πνευματικὸν εἰδέναι σαββατισμὸν· οὐ καταλήγει τὸ εἶναι ἡρώμῳ ὁ τὸ ὄλον θεῶς, ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ φιλόθεωρον· οὐκ ἀπανθρωπίας τὸ Μωϋσέως νόμον ἐπιθεῖν διδάσκαλον, ἀγάπης ἢ μᾶλλον ἢ εἰς τὸ πέλας εἰσηγητὴν· εἶτα, πῶς ἦν εἰκὸς τὸ οὕτω σεαπὴν καὶ ἀξιάμασον ἐντολὴν ἀτονεῖν ἐν σαββάτῳ, καὶ βούλησιν θεοῦ; τί ὄν σιγήνηκας νομικῆ; ἢ ὁρῶντας ὁμολογημένως μακρὰ τοιγαροῦν χεῖρας εἰπὼν τὸ βασκαναῖος τῷ Ἰουδαίων, ἀπαλλάττα τῷ νοσῖν τὸ ὑδέρῳ κεραιτημένον· ὅς δεδιὼς οὖν φαρισαῖος, οὐ προσῆλθεν αὐτῶν θεραπεύθηναι διὰ τὸ σάββατον, ἀλλὰ μόνον ἐση ἐνόπιον αὐτῷ, ἵνα

A. T. 200.

V 5.

* eod. τόν.

(1) Hoc loco ad capituli versum 1. sic est apud D. Thomam in cat. lat. « Cyrillus. Quanvis Dominus malitiam phariseorum cognosceret, tamen eorum fiebat conviva, ut prodesset praesentibus per verba, » et miracula, unde subditur: *et factum est etc. et ipsi observabant eum, num scilicet reverentiam legis » contemneret, et an quicquam prohibitorum faceret in die sabbati. »*

ἐκ τῆς θεᾶς ἐλεήσας αὐτὸν, θεραπεύσει· ὅπερ εἶδως ὁ κύριος, ὡς ἐμβατεύων αὐτοῦ πῶς ψυχὴν ὡς θεός, οὐκ ἐρωτᾷ αὐτὸν εἰ θέλει ὑγιῆς ῥηθῆναι, ἀλλ' εὐθέως ἐθεράπευσεν αὐτόν· ἦδη γὰρ ὅτι ἠθέλησεν καὶ ἵνα τύχη τῆς θεραπείας, ἵστατο ἐμπροσθεν αὐτοῦ καὶ εἰσιώπα.

A. 7.

Ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο.

Ἐπειδὴ τῶν κεκλημένων ἐθεάτο τινὰς, ὡς μέγα τι χεῖμα ἐξήλθη, τὰς πρωτοκλισίας ἀπειτέως ἀρπάζοντας, ἀναγκαίως ἴν' αὐτοῖς τε καὶ ἡμᾶς ὠφείη, ματαίως δόξης καταφρονεῖν πᾶσι· καὶ δοκεῖ μὲν ἴσως τισὶ μικρὰ πῶς εἶναι ταῦτα, καὶ οὐ πολλῆς αἰτίας φροντίδος· ὅταν δέ τις αὐτοῖς τῶν ἁγίων ὀφθαλμῶν ἐνεργήσει, τὸ τινικαδὲ μαθησεται ὅποιε μὲν ἀπαλλάττει μῶμου τῶν ἀνθρώπων, ὅσον ἢ τὸ κόσμιον αὐτῶ ἐνεργάζεται· τὸ μὲν γὰρ τιμαῖς ἡμᾶς τῶν ἀναρμόσους, ἢ οὐκ οὐ πάντι τε καὶ πάντως ὑφειλομέναις ἡμῖν προχείρους ὅπως ἀπειτέως ἡμᾶς ἀποφαίνει· ὅταν γὰρ, φησὶ, ἔλθῃ ὁ ἐντιμότερός σου, εἰπὲς σοὶ ὅτι καὶ αὐτὸν καλέσας· ὅς τούτῳ τόπον ἢ ὅπως αἰσχύνῃς τὸ πᾶν· μεμίσθεται; σωφρων ἢ καὶ ἀξιοθαύμαστος, ὁ μετὸν αὐτῶ ἀνεσιπλήκτως τοῖς πρώτοις κατασμινύσασθαι, τούτε μὲν οὐκ ἐπιμέμνητος, μόνον ἢ οὐκ ἰδὼν αὐτοῦ πᾶσι φιλοδοξίαις, ὁ τοιοῦτος ὡς ὄφλημα λήψεται τιμὴν ἀκούσεται ἢ παρὰ τῶν κεκληκότος, προσανάθνηθι ὡδε· μέγα δὲ οὖν καὶ ἐξείρετον ἀγαθὸν, τὸ μέγιστον φρόνημα· εἰ γὰρ τις ἐτέρων προτάττεσθαι ζητεῖ, κερδανέτω τούτο διὰ τὸ ἀνοθεῖν ψῆφος, καὶ σεφανούσθω τιμαῖς τῶν παρὰ θεοῦ, νικάτω πολλοὺς τῆ τῶν ἀρετῶν λαμπρότητι, τῆ ταπεινοφροσύνη· ὑψιπλὸν γὰρ παρὰ θεῶ τὸ σωεσταλέμενον φρόνημα· μιμητὴς γίνεται Χριστοῦ· εἰπόντος, μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῦς εἰμι καὶ ταπεινός τῆ καρδίας· ταῦτα δὲ λέγων, ἐκέτι ὅπως πλείττι βαρείας, ἀλλ' ὡς εἰπὲς χριστῶς· ταυτὸ ποιήσῃς καὶ τὸ πᾶσι δεινέσεως, μᾶλλον ἢ καὶ πλέον ἐπὶ τῶν εἰσιωπῶν· ὅτι καὶ προαγαγότερον ἀφίστησιν ἀπὸ τῶν φιλοτιμίας, ἢ πρὸς τὰ τῶν φιλοτιμίας ἀπο-

rat, ut visu commotus curaret. Quem videns Dominus, eiusque animum utpote Deus introspicens, non interrogat utrum sanus fieri velit, sed statim eum sanitati restituit; nam quod vellet, probe sciebat. Etenim sanitatis recipiendae causa, coram eo se stiterat et tacebat.

Animadvertens quomodo primos accubitus eligerent.

Quum cerneret ex invitatis quosdam, eum magnum quid et aestimabile, primos accubitus imprudenter occupare, necessario ut illos et nos simul iuaret, vanam gloriam contemnere hortatur. Videntur quidem haec fortasse nonnullis minuta quaedam nec curanda magnopere. Verumtamen si quis eius mentis oculum attentius intendat, tunc cognoscat, quanta haec monitiones vituperio hominem arceant, quanto opere ornent honore. Nam incongruos honores, et qui nullo nomine nobis debentur, temere invadere, imprudentes nos demonstrat. Quum enim, inquit, venerit dignior te, dicet tibi is qui te et illum invitavit, da huic locum; quae res quanta te ignominia perfundet! Modestus autem et laudabilis vir, qui quum ei sine reprehensione liceret primis ordinibus velle honorari, id tamen non adpetit, ac de suo etiam propemodum aliis cedit, ne videatur vanae gloriae obnoxius, hic veluti debitu consequetur honorem. Adiect enim ab eo qui invitavit: ascende huc. Magna igitur et eximia res est, modestia animi. Si quis enim ceteris anteponi quaerit, lucratur hoc caelesti suffragio, sit in honore apud Deum, multos superet virtutum splendore, et animi demissione. Alta enim est apud Deum mens humilis. Hic fit Christi imitator, qui dixit: discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Haec dicens, haud graviter iam increpat, sed comiter hortatur: hic enim huius adhortationis effectus est, praesertim apud teneri sensus animos: nam lenius ab ambitione abstractum, fuga eorum quae ambitionem suadent. Parvo hoc caenarum exemplo ambitionem

A. f. 200.
B. f. 148. D.
C. f. 148. D.
D. f. 148. D.

Math. XI. 29.

quum profligasset, et modestos extulisset, magnum parvo adiecit, generalem sententiam proferens: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. Quod tamen ex divini norma iudicii dicitur, nullatenus vero secundum hominum consuetudinem fit. Quandoquidem multi etiam honorum cupidi, vilem hanc honorificentiam adepti sunt; vicissimque alii, qui semet humiliaverant, sine praemio fuerunt.

Cum facis prandium aut caenam, noli vocare amicos tuos etc.

Ad animi humilitatem adhortatio hactenus. Praeclaram mox invitantibus doctrinam suppeditat, grandem suggerens bene faciendi hominibus scopum, fructumque pretiosum, remotiorem licet, neque praemii loco statim futurum; quod secus agunt exigui animi homines; qui amicos invitant, fratres, cognatos, proximos; ut ilico vicissim invitati, quod dederant, sine mora recipiant: cui consuetudini multo meliorem aliam atque digniorem substituit Dominus, nempe ut egeni potius invitentur, et infirmis claudisque benignitas impendatur, a quibus nulla remuneratio expectanda sit, sed a Deo qui caritatem erga homines praemio prosequitur in futura vita. Hoc autem dicit, non ut quemquam a suis honorandis impediatur, sed ut doceat quominus emanus aequalium donorum mutuam liberalitatem; sed utilia faciamus beneficia nostra, quatenus magna praemia a Deo consequamur. Dicit enim: venite, possidete paratum vobis regnum. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare, et reliqua. Quodcumque cuiquam horum feceritis, mihi fecistis.

Beatus qui convivatur in regno Dei!

Verisimile est hunc hominem nondum fuisse spiritalem, sed magis animalem, satissime ineptum recte intelligendis Christi sermonibus. Erat enim adhuc in incredu-

ξοπή· μικρῶ ἢ οὕτω τῷ ᾧ δαδείγματι τῷ κτ' τὰ δεῖπνα, ἢ τ' φιλοτίμων καθάρσειν ὑποδεικνύς, καὶ τ' ἤν' ἀφιλοτίμων ὑψάσειν, μέγα τῷ μικρῶ προσθήσει, καθολικὸν ἐπιφύγων τὸ, ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινώθησεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσεται· ὅπερ τ' Θεῖας ἤρηται κρίσεως, καὶ οὐ πάντως κτ' ἢ τ' ἀνθρώπων ἐπιτελεῖται συνήθειαν· ἐπεὶ, πολλοὶ καὶ τιμῆς ὀρεχθέντες, ἐπέτυχον τ' εὐτυχῆς ταύτης τιμῆς· καὶ ἄλλοι ἐαυτοῦ ταπεινώσαντες, ἔμειναν ἀγέραςοι.

Ὅταν ποιῆς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φωνεῖς τοὺς φίλους σου κ. τ. λ.

v. 12.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν περὶ τ' ταπεινοφροσύνης τὸ παράδειγμα· καλὸν δὲ καὶ πρὸς ἄνθρωποις ἐπιφέρει τὸ δίδαγμα, μέγαν εἰσάγων τῆς παρὰ ἀνθρώποις δεξιότητος τ' σκοπὸν, καὶ τ' καρπὸν ἀξιοσπουδαστον, εἰ καὶ μακρὰν οὐ· οὐ καὶ ἔχων ᾧ δαδείγμα πῶ ἀνταπόδοσιν, ὅπερ οἱ μικροβυχοὶ ποιοῦσι φίλους καλοῦντες, ἀδελφοὺς, συγγρηῖς, γείτονας, ἢ εὐθύς ἀντικληθέντες, κομίσαντο τοῦτο· οὐ πολλῶ κάλλιον, καὶ μεγαλοπρεπέστερον εἰσηγάγη ὁ κύριος, τὸ ἑὸν θεομένους καλεῖν, τὸ πρὸς ἑαυτὸν ἀσθενεῖς καὶ λεωβημένους φιλιανθρωπίᾳ, παρ' ὧν οὐκ ἔστιν ἀνταπόδοσις, ἀλλὰ Θεὸς ὁ ἀνταποδιδούς τῆς φιλιανθρωπίας πῶ τιμὴν ἐπὶ τῆς μελλούσης ζωῆς· τοῦτο δὲ φησιν, οὐχ' ἵνα τῆς πρὸς ἑαυτὸν ἰδίως ἀπείρξῃ τιμῆς, ἀλλ' ἵνα διδάξῃ μὴ περιφρονεῖν τὰς φιλοφροσύνας τ' ἴσων ἀνταποδόσειν, ἀλλ' ὡς ἐλιμούς ποιεῖσθαι ταύτας, ἐπὶ μεγάλας ἀντιδόσει τ' παρὰ Θεοῦ· ἐρεῖ γάρ· * Λεῖτε κληρονομήσατε τ' ἡτοίμασμένῳ ὑμῖν βασιλείαν· ἐπέλασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, καὶ τὰ ἐξῆς· ἐφ' ὅσον γὰρ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

Μακάριος ὁς φάγεται ἄριστον (1) ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

v. 15.

Εἰκὸς δὲ πρὸ τ' ἀνθρώπων, οὕτω μὲν εἶναι πνευματικὸν, ψυχικὸν ἢ μάλλον, καὶ ἀνεπιτηδέως ἔχοντα πρὸς σύννεσιν ἀκριβῆ τ' λαλαζόμενον παρὰ Χριστοῦ· ἦν γὰρ τ' ἀπί-

A. f. 200. D.

B. f. 139.

D. f. 6. b.

* Matth. XXV. 31.

A. f. 201.

(1) In cod. A. ἄριστον prandium pro ἄριστον panem. Cum hoc vat. codice A. consentiunt alii graeci multi, ut a criticis iamdiu fuit animadversum.

φων ἔτι καὶ οὐκ ὡς πεφωτισμένων· ὡς ἦν ἡ
 οὖν σωματικὰς ἔσσεσθαι τῶ ἁγίων τὰς ἀμοι-
 βὰς ὧν ἂν δράσειαν, εἰς ἑτέρας ἀγαθερ-
 γεῖν ἤρημένοι.

v. 18.

Ἐνθροπὸς τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα.

A. f. 201. b.
 D. f. 17.
 F. f. 293.

Πολυπραΐμονησινσωμῶν πρό γε τῶ ἄλλον,
 ὁποῖα τίς ἦν ἢ πρόφρασις τῶ μὴ ἐπ' ἀρίστω
 μάλλον ἀλλ' ὡς ἐπὶ δεῖπνω κεκληῖσθαι πολ-
 λούς· μάλλον ἢ πρό τούτων, τίς ἂν νοιθεῖν
 πρὸς ἡμῶν ὁ ἀνθρώπος ὁ τ' δειπνοκλήτορα
 πεπομφώς· τίς ἢ καὶ ὁ δειπνοκλήτωρ, καὶ τί-
 νες ὅλως οἱ κεκλημένοι μὲν, ἀτιμάσαντες ἢ
 τ' κληθῆναι οὐκ οὖν ὁ μὲν ἀνθρώπος, νοιθεῖν
 ἂν ὁ θεὸς καὶ πατήρ· αἱ γὰρ εἰκόνας, πλάττον-
 ται πρὸς τὸ ἀληθές, οὐκ αὐταὶ πάντως εἰσὶν
 ἢ ἀλήθεια· εἰδὲ δὴ οὖν ὁ τ' ὅλων δημιουργὸς
 καὶ πατήρ ὁ δόξης, μέγα πεποίηκε δεῖπνον,
 τούτεσιν οἰκεμερικὴν εἰργάσατο πανήσυριν,
 ἀῖλον ἢ ὅτι τ' ἐπὶ Χριστῶ ἐν ἐσχάτοις ἢ τ'
 αἰῶνος καιροῖς, καὶ οὖν ἐπὶ θεομαῖς αἰῶνος
 τ' καθ' ἡμᾶς, ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ υἱὸς, ὅτε καὶ
 δι' ἡμᾶς ὑπέστη θάνατον, καὶ δέδωκεν
 ἡμῖν τ' ἑαυτοῦ σάρκα φαγεῖν, ἄρτος ἂν ἐξ
 οὐρανοῦ, καὶ ζωὴν διδοῦς τῶ κόσμῳ πρὸς
 ἐσπέραν θεὸς καὶ ὑπὸ λύχνους καὶ ἀμνὸς ἐσφά-
 ζετο καὶ τ' Μωυσεῖος νόμον· δεῖπνον οὖν εἰ-
 κότως ἢ ἐν Χριστῶ κληθῆναι ὀνομασαι· εἶτα,
 τίς ἔστι ὁ ἀπεσταλμένος, ὃν δὴ καὶ δοῦλον
 εἶναι φησίν· αὐτὸς πε τάχα Χριστός· θεὸς
 γὰρ ἂν φύσει, καὶ υἱὸς ἀληθινός τ' θεοῦ καὶ
 πατρὸς, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφήν δούλου λα-
 βών· ἐστὶ τοίνυν κύριος μὲν τ' ὅλων, ὡς θεὸς
 ἐκ θεοῦ· τὴν γε μὴν τ' δούλου κληθῆναι ἐφαρ-
 μόσειε τις ἂν εἰκότως τοῖς ὁ ἀνθρωπότητος
 αὐτοῦ μέγιστος· ὅποτε ἢ ἀπεσάλι; τῆ ὥρα τ'
 δεῖπνε φησί· οὐ γὰρ ἐν ἀρχαῖς τ' αἰῶνος τόλ-
 τε καταπεφοίτηκεν ἐξ οὐρανῶν ὁ μονογενὴς
 τ' πατρὸς λόγος, ὅ γέγονεν ἐν εἶδει τῶ καθ'
 ἡμᾶς, ἐν καιροῖς ἢ μάλλον καθ' οὓς αὐτὸς
 ἠθέλησεν ὁ δυνάστης, δῆλον ἢ ὅτι τοῖς τε-
 λείτοις, κατὰ φθάσαντες εἰπομῶν ὁποῖος
 ἢ γέγονεν ὁ τ' κεκληκόςος λόγος; ἔρχεσθε
 ὡς ἡδὴ ἔτοιμά βρεῖ πάντα· ἡτοίμασε γὰρ τοῖς

lorum numero et nondum illuminatorum.
 Putavit ergo corporales fore sanctorum re-
 tributiones, pro suis erga ceteros benefi-
 ciiis (1).

Homo quidam fecit caenam magnam.

Curiose in primis consideremus, quae-
 nam causa fuerit, cur ad caenam potius
 quam ad prandium vocati multi fuerint:
 potissime vero quis homo intelligendus sit
 a quo invitator missus fuit; quis item ipse
 invitator, quinam denique illi qui invitati
 contempserunt invitationem. Igitur in homi-
 nis quidem persona intelligitur Deus pater:
 nam similitudines figurantur sane ad
 veritatem, non tamen ipsae sunt veritas.
 Hic ergo creator omnium et pater gloriae,
 magnam caenam instruxit, id est munda-
 nam fecit sollempnitatem, eam scilicet quae
 sub Christo fuit. Postremis vero saeculi
 temporibus, et tanquam saeculi nostri ves-
 pere, apparuit nobis filius, quo etiam tem-
 pore necem nostri gratia passus est, dedi-
 ditque suam nobis carnem manducandam,
 panem de caelo vitam mundo suppeditan-
 tem. Sub vespere autem et luminibus iam
 incensis, agnus quoque immolabatur iuxta
 Moysis legem. Caena itaque convenienter
 vocatio in Christo appellata est. Deinde,
 quisnam est missus, quem etiam servum
 appellat sermo evangelicus? Ipse facile vi-
 detur Christus; qui quum Deus naturaliter
 sit, verusque patris Dei filius, se ip-
 sum exinanivit, formam servi accipiens.
 Est ergo omnium quidem dominus tam-
 quam Deus ex Deo; at servi appellatio-
 nem merito quis accommodabit humanae
 mensurae. Quandonam autem missus fuit?
 Sub horam inquit caenae. Non enim initio
 temporum venit de caelo unigenitum
 Dei Verbum, nostramque formam adsum-
 psit, sed temporibus potius quibus ipse vol-
 uit dominator, nempe extremis, et paulo
 ante diximus. Quenam porro fuerunt in-

(1) Hoc loco prosequitur apud Corderium in catena lat. Cyrillus. « His igitur, qui tam crasso corde
 » erant, parabolam contextit, qua oeconomiam totius mundi causā susceptam, admodum apposite conve-
 » nienterque ab oculis ponit. Est autem huiusmodi. *Homo quidam* etc. »

vitantis verba? venite, quia iam parata sunt omnia. Paravit enim terrae incolis Deus pater in Christo bona, quae mundo largitus est, nempe peccatorum veniam, Spiritus sancti participationem, adoptionis dignitatem, caelorum regnum. Ad haec vocavit Christus per evangelicam legem ante omnes Israhelem. Num ergo cogitarunt frugi aliquid intra se? Num mirati sunt invitantis bonitatem, qui dispensationis opere vocationi inseruit? Minime id quidem; sed invitantes simul et missum aspernati sunt, id est una quasi conspiratione facta.

Et coeperunt simul omnes excusare.

Cernis hos terrenis rebus insipienter de- ditos, intellectualia non spectare, et sperandorum ex Deo bonorum nullam habere rationem. Deinde quinam sunt hi qui recusant, agrorum et agriculturae causa atque etiam carnalis liberorum procreationis, nisi forte iudaicae synagogae principes? confertae crumenae homines, et lucri mancipia, totumque huic impendentes studium. Namque in universa ut summam dicam inspirata scriptura, culpaе huius rei aguntur. — Et cum audis, quod invitator servum suum miserit in adsumptae carnis dispensatione, et servilem simul conditionem considera et missionem. Quid porro dicturus Iudaeis iam lege vocatis missus fuit? venite, quia iam parata sunt omnia. Sed enim iudaicis principibus vocationem aspernantibus, ut ipsi aiebant, num quis principum aut pharisaeorum in eum credidit? excanduit paterfamilias, quia digni erant irae furorisque sui fructum capere.

Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo etc.

Nunc quoque igitur iratus dicitur paterfamilias iudaicis principibus, quia mag- nam caenam contempserant. Et quidem ipsorum loco vocata fuit de plateis et angulis iudaica plebs, debili et illiberali ingenio praedita, caeca et clauda. Hi enim caeci illi et claudi existimandi sunt, qui postea in Christo validi sanique evaserunt:

ἐπὶ γῆς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἐν Χριστῷ τὰ δι' αὐτὴ τῷ κόσμῳ δωρημένα ἀγαθὰ, ἀνθρώπων ἀπόθεσιν, πνεύματος ἰσχύι μεθέξιν, υἰοθεσίας λάμπρότητα, βασιλείαν οὐρανῶν· ἐπὶ ταῦτα κέκληκεν ὁ Χριστὸς, διὰ τῆς εὐαγγελικῆν θεσπισμάτων, καὶ πρό γε τῆς ἄλλων, τῆς Ἰσραήλ· ἀρ' οὖν ἐβελύσαντο τι χρῆσθον ἐν ἑαυτοῖς; ἀρα θευανυμάκασι τῷ κληκτότος τῆς ἡμερότητας, τῆς δὲ δουλοῦντος τῆ κλήσει τῆς οἰκονομίας; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ἠτίμασαν καὶ τῆ καλοῦντα καὶ τῆ ἀπεσφαλμένον· καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς φθαρταῖς πάντες, τοῦτέστιν ἐξ ἐνὸς συνθήματι.

Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παρατείσασθαι πάντες.

v. 18.

Ὅρας ὅτι τοῖς γεωθεσίοις ἀσύνετως προσενδύκότες οὐχ ὀρώσι τὰ νοητὰ, καὶ τῷ ἐν ἐλασί τῷ παρὰ Θεῷ οὐδένα ποιοῦνται λόγον· εἴτα, τίνες νοηθεῖν ἂν οἱ φθαρτισάμβροι ἀγρῶν τε καὶ γεωργίας ἕνεκα, καὶ παιδοποιίας σαρκικῆς, ἢ τὰ χά περὶ Ἰουδαίαν συναγωγῆς οἱ προσεσηκότες; ἀνδρες ἀδρόι τα βελάντια, καὶ φιλοκερδείας πτωχῶν, καὶ πᾶσαν εἰς τοῦτο διαπανῶντες σκεδὴν· διὰ πάσης γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν τῷ Θεοπανεύς γεωφῆς, ἐπ' αὐτοῖς ἢ τοῦτοις δὲ βεβλημένους ἐνεστὶν ἰδεῖν. — Καὶ ὅταν ἀκούσης, ὅτι ἀπέσειλεν ὁ ἐσιάτωρ τῷ δουλον αὐτοῦ τῆς σαρκὸς οἰκονομία, καὶ τῆς δαλείαν λογιζῆ καὶ τῆς ἀποσολῆν· τί ποτε ἢ εἰσεῖν ἀπεσάλη τοῖς διὰ νόμου κληκμένοις ἰεδαίοις; ἔρχεσθε, ἦδη ἔτοιμά βρε πάντα· πλὴν τῶν ἰεδαίων ἀρχόντων τῆς κλήσειν φθαρτισαμένων, καθὼς αὐτοῖς ἔλεγον, μή τις τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν φαρισαίων ἐπίσδυσεν εἰς αὐτόν *; ἀργίσθη ὁ οἰκοδεσπότης, ὡς ἀξίων ὄντων παθεῖν τὰ ἀπὸ τῆς θυμοῦ καὶ ὀργῆς.

v. 18.

E. I. 24. b.

A. I. 202. b.

* Ioh. VII. 18.

Τότε ὁργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ κ. τ. λ.

v. 21

Καὶ νῦν οὖν ἀργίσται λέγεται ὁ οἰκοδεσπότης καὶ τῶν ἰεδαίων ἀρχόντων, ὡς τὸ μέγα δεῖπνον ὑβρισάντων καὶ δὴ κέκληνται ἀντ' ἐκείνων, οἱ εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ῥύμας, οἱ ἐκ τῆς ἰεδαϊκῆς πληθῆος, ἀσθενῆ τε καὶ ἀρηνῆ τῆς διανοίας ἔχοντες, ἀφειγῆ τε καὶ χωλεύεσαν· τυφλοὶ γὰρ οὗτοι καὶ χωλοὶ νοηθεῖν ἂν, ἀλλ' εὐβρίως καὶ ὑγίεις γεγό-

A. I. 202. b.

E. I. 24. b.

ρασιν ἐν Χριστῷ· ἐδιδάχθησαν ὀρθοποδεῖν, τὸ θεῖον εἰς νοῦν ἐδέξαντο φῶς· ὅτι ἡ πεπιστεύμασι τῶν Ἰουδαίων οὐκ ευαρίθμητοι, μάθοι τίς ἀντὶ τῶν ἀγίων ἀποστόλων πράξεισιν ἐντυχάν· ἐκεῖ γὰρ Πέτρος δημηγορήσαντος, πρῶτον ἱεροχίλιοι ἐπίσταν, καὶ πάλιν πολλοὶ ὄχλοι· ἀλλὰ ταῦτα μὲν διδάσκων, τοῦτο ἦ θαυματουργῶν, τὸ ἄδολον πλήθος ὑπήγετο, καὶ πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων ἐπίσταν εἰς αὐτόν· οὗς καὶ ἐπαράτους οἱ φαρισαῖοι ὀνόμαζον, ὡς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας· ἔλεγεν γὰρ· μή τις ἐκ τῶν φαρισαίων ἐπίσταν εἰς αὐτόν· ἀλλ' ὁ λαὸς ᾧδῃ, ὁ μὴ γινώσκων τὸ νόμον, ἐπικατάρατό εἰσιν· ἐταῦθα ἐκάτερον δείκνυται, καὶ ὅτι οἱ ἄρχοντες οὐκ ἐπίσταν, καὶ ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν πλήθους ἐπίσταν ἄπερ ἀμφοτέρα καὶ ἡ παροβολῆ ἠνέχματο, ᾧ μὲν εἰσάβυσσα παροβλητέμενος, ᾧ δὲ ἡ καλυμένης καὶ ὑπακούοντας.

didicerunt enim recti incedere, divino recepto mentibus lumine. Profecto quod haud pauci Iudaeorum crediderint, ex sanctorum apostolorum actibus cognoscere poteris. Ibi enim concionante Petro, primo quidem ter mille crediderunt, et rursus populus multus. Nempet et Christus modo docens, modo miracula patrans, carentem dolo plebem ad se trahebat, multique de Iudaeis ei credebant: quos maledictos pharisaei appellabant, quia Christo fidem adiugebant. Aiebant enim: num quis ex pharisaeis in eum credidit? sed populus hic legis inscius, maledictus est. Hinc utrumque constat, et quod principes non crediderint, et quod multi de populo ad fidem accesserint: quae ambo parabola quoque innuit, dum recusantes alios, alios vero vocatos et obtemperantes inducit.

* Ioh. VII. 48. 49.

Ἐξέλθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν.

Exi in vias et sepes, et compelle intrare.

Β. Γ. Δ. Ε. Ζ. Η. Θ. Ι. Κ. Λ. Μ. Ν. Ξ. Ο. Π. Ρ. Σ. Τ. Υ. Φ. Χ. Ψ. Ω.

Ἐταῦθά μοι βλέπε τὸ ἐν ἔθνῶν κλήσιν, μετὰ γε ᾧ αἵματος Ἰσραὴλ εἰσεντυγεμένων διὰ τὴν πάσαις μὲν γὰρ ἦσαν οἱ ἐν ἔθνῶν, ἀγροικοὶ τὰς φρένας, ἀπιγρωμένοι τῶν νοῦν καὶ οἶον ἐξω πάλεως, διὰ τὸ μὴ ζῆν ἐν εὐνομίᾳ, κτηνοπρατῶς ἢ ἄλλων, καὶ σὺν ἀλογία πολλῇ ταύτη τοι καὶ εἰς τὰς ἐξω πάλεως ὁδοὺς, καὶ ᾧ ἐν ἀγροῖς ὄντας φραγμοὺς, ὁ δειπνοκλήτωρ ἀπεσάλη πλὴν προσέτακται παρὰ τὸ ἀπομόρφωτον, οὐχ ἀπλῶς καλέσαι, καὶ μόνον αὐτοῖς προτείνει τὴν τροτροφὴν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀναγκάσαι· καὶ τοι προαιρετικὸν ἅπασιν τὸ πιστεῦναι ἐς, καὶ δεκτὸν τοῦτο παρὰ θεῶν, εἴτα πῶς ἀναγκάζονται τινες; καὶ τοῦτο καὶ γέγονεν οἰκονομικῶς· εἶδει γὰρ εἶδει τοῖς ἔθνεσιν, ὡς ἀφορήτω πλοσιεξία κατεζευγμένοι, ἐπὶ ὑπὸ ζυγῆ πεσοῦσι διαβολικῶς, καὶ οἰονεὶ σειραῖς ἀρήκτοις τῶν οἰκείων πλημμελημάτων ἐνισχημένοι, καὶ οὐκ εἰδόσιν ἕλω· φύσει τὴν καὶ ἀληθῶς ὄντα θεὸν, συιτονατέρας κλήσεως, μιμημένης ἀνάγκης χρεῖαν, ἢ ἰσχύσειαν ἀναβλέψαι πρὸς θεόν, καὶ τῶν ἱερῶν γέυσασθαι μαθημάτων, καὶ ἀποφοιτῆσαι μὲν τὴν ἀρ-

Heic mecum observa gentium vocacionem, quae post genus israheliticum, per fidem introierunt. Olim sane erant populi ethnici mente agresti, animo efferato, et veluti extra urbem pagani, propterea quod haud bona disciplina viverent, sed bestialiter potius, et a recto rationis usu valde alieni. Propterea in suburbanas vias, atque ad agrorum sepes missus fuit invitator. Verumtamen a mittente mandatum ei fuit, ut non vocaret simpliciter, solamque iis intenderet adhortationem, verum etiam coactionem. Atqui quem fidem suscipere liberum omnibus sit, atque ita Deo placitum, quomodo deinde coguntur aliqui? Hoc quoque sapiente consilio actum est. Prorsus enim necessaria erat gentibus, ceu intolerabili tyrannide id est iugo diabolico oppressis, catenisque indissolubilibus vitiorum suorum constrictis, neque universalem naturalemque ac verum Deum scientibus, necessaria, inquam, erat vehementior vocatio, quae necessitatis vicem imitaretur, ut sic possent ad Deum respicere, doctrinas sacras gustare, ab antiquo errore

recedere, et diaboli quodammodo manu evadere. Quapropter Christus quoque dixit: nemo potest ad me venire, nisi qui misit me pater traxerit eum. Verumtamen ipsum vocabulum plane denotat, Deo dignae potentiae actum esse vocationem. Simile quiddam prophetam quoque Davidem de iisdem dicere ad Deum comperimus: in camo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Viden quomodo freno quodam ad se convertit omnium Deus illos qui ferocius exsultant? Bonus nimirum est hominumque amans, atque omnes vult salvos fieri, et ad veritatis agnitione venire.

Si quis venit ad me, et non odit patrem suum etc.

Cum itaque dicit, si quis venit ad me, et non odit consanguineos suos, ipsamque animam propriam, non profecto congeniti erga propinquos amoris leges contemnit; neque naturalis affectus, quem debent parentibus liberi, uxoribus viri, fratres fratribus, aspernatores nos fieri docet, neque ut maxime necessariorum odium suscipiamus, quò Christo coniungi eumque sectari valeamus. Nam qui inimicos amare praecipit, cur vellet natura propinquos odio haberi? Neque igitur non agnoscere naturam, neque eius esse mancipium, iubet Dominus, sed natura uti ad res meliores ac salutares. Vult autem propinquos nostros una potius nobiscum ad Christum trahi, quam nos propter propinquos divino amore submoveri. Nam parentes honorari, ipsi Domino placet: ut filii vero nutriantur, docet Paulus; sed et parentibus esse obediendum in Domino, ait; et Domini nutu uxores proprias a viris diligendas docet, sed tamen ad Christi imitationem ecclesiam diligentis. Vicissim ab uxoribus viros timendos, sed ecclesiae exemplo quae Christum timet. Neque vero quum simus propinqui fide, propinquos odisse debemus. Si quis enim, inquit Paulus, suorum et maxime domesticorum curam non habet, fidem ne-

χαίας ἀπάτης, ἀποσιδηῶσαι ἢ ἔξοπλον τινὰ τῆς τοῦ διαβόλου χειρὸς· κἢ γοῦν ἔφη Χριστός· * οὐδεὶς δύναται ἔλθειν πρὸς με, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ πέμψας με ἐκλύσαι αὐτόν· ἢ ἢ λέξις ὅλως ἰσχύῃ ἐργον δ' Θεοπεποῦς ἀποφαίνει πῶς κλήσιν τοιοῦτόν τι κἢ ὁ προφήτης Δαβὶδ εὐρίσκειται λέγων πρὸς Θεὸν περὶ αὐτῶν· * ἐν κηρῶ καὶ χαλινῶ τὰς σιαγῶνας αὐτῶν ἀγῆσαι τῶ μὴ ἐγγιζόντων πρὸς σέ· ὁρᾶς ὅπως τινὶ χαλινῶ περιέβηκε πρὸς ἑαυτὸν ὁ ἴδιος Θεὸς ὅτι ἀγῆως ἀποσκιρτήσαντας; ἀγαθὸς γὰρ ἔστι κἢ φιλόανθρωπος, κἢ πάντα ὅσα ἀνθρώπων θέλει σωθῆναι, κἢ εἰς εἰρήνην ἀληθείας ἔλθειν *.

* Ioh. VI. 44.

* Ps. XXXI. 9.

* I. Tim. II. 4.

Ἐἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ κ. τ. λ.

v. 26.

Οὐκοῦν λέγων τὸ εἴ τις ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ ὅτι καθ' αἷμα καὶ αὐτὴν πῶς ψυχὴν, οὐ ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοστοργίας ἀτιμάζει νόμους, οὐδὲ δ' φυσικῆς δευτέρας, τῆς ἀφαιρούμενης γονεῦσι μὲν παρὰ τέκνων, γυναίξιν δὲ παρὰ τῶν συνημοσμένων, ἀδελφοῖς δὲ παρὸς ἀδελφοῦς, καταφρονήτας εἶναι διδάσκει, ἐχθροῦς ποιοησάμενος ὅτι οἰκιοτάτης, ἵνα συνῶμεν αὐτῶ κἢ ἀκολουθεῖν ἰσχύσωμεν· ὁ γὰρ κελύων ἀγαπᾶν ὅτι ἐχθρὸς, πῶς ἂν ἠθέλησε μισεῖν ὅτι κἢ φύσιν οἰκείας; οὔτε οὖν ἀγνοῶσαι πῶς φύσιν, οὔτε δελεῦσαι, προσάττει Χριστὸς, ἀλλὰ ζῆλον τῆς φύσεως πρὸς τὸ ἄμεινον καὶ σωτήριον συνεπάγεσθαι γὰρ τὸ οἰκεῖον θέλει εἰς τὸ αὐτοῦ Χριστοῦ φιλίαν, ἀλλὰ μὴ ἀφέλεισθαι διὰ τοῦ οἰκεῖου τῆς θείας ἀγάπης· ἔπει, τὸ γε τιμᾶν γονεῖς, καὶ αὐτῶ τῶ κυρίῳ δοκεῖ· * κἢ τὸ ἐκτρέφειν τὰ τέκνα *.

A. I. 20.
B. f. 147.

* Exod. XX. 12.
* I. Tim. V. 19.

* Ephes. VI. 1.

* Ephes. V. 25.

* Ephes. V. 33.

Παῦλος εἰσηγείται· ἀλλὰ καὶ γονεῦσιν ὑπακούειν δεῖ φύσιν ἐν κυρίῳ· * κἢ νοθεσίᾳ κυρίου, κἢ τὰς ἑαυτῶν γυναίκας ἀγαπᾶν τοῖς ἀνδράσιν εἰσηγήσατο *.

ἀλλ' ἐν μιῇσιν Χριστοῦ τοῦ πῶς ἐκκλησίαν ἀγαπήσαντι· καὶ ταῖς γυναίξιν δὲ ὅτι ἄνδρας φοβεῖσθαι *.

ἀλλ' ἐκκλησίας τύπω δ' φοβουμένης Χριστόν· οὐ γὰρ οἰκείους γε ὄντας τῆς πίστεως ὅτι οἰκείους μισήτεον· εἰ γὰρ

- I. Tim. V. 8. τις τῶ ἰδίῳ σπῖ, καὶ μάλιστα τῶ οἰκείῳ οὐ
 προνοεῖ, τῶ πᾶσιν ἠρηται. * ἐνὶ ἧ λόγῳ,
 προκειμένῳ σκοποῦ τῶ Χριστῷ ἀκολουθεῖν,
 εἰ τι τούτῳ σύμφωνον, αἰρετέον· τὸ δὲ μὴ
 σύμφωνον, ἀφαιρητέον καὶ γὰρ εἰ ζῶντας
 πῶ ἐν σαρκὶ ζῶν ἕνεσι τὸ Χριστοῦ σέβας
 διαφυλάττειν, οὐ φεκτέον πῶ ἐν σώμα-
 τι ζῶν, ἀλλὰ συντηρητέον ταύτῳ, ὡς ὁ
 Παῦλος, ἠνίκα διὰ θυροῦ ἐν σαργάνῃ
 χαλασθεὶς, ἐκφεύγει τὰς Ἀρέτας χεῖρας *,
 ἵνα ζῶν ἐτι κηρύττῃ Χριστὸν, καὶ μὴ θᾶτ-
 τον ἀναιρεθείς, ἐμπεδίση τὸ κήρυγμα· ὅπερ
 ἡ εἶδει καὶ τῆς ζωῆς καταφρονεῖν ὑπὲρ τοῦ
 τελειῶσαι τὸ δρόμον, οὐδὲ τὸ ψυχὴν εἶρη
 ποιῆσαι τιμὰν ἑαυτῶ. * καὶ Χριστὸν ἐφ' ἐκά-
 τερα προὔτίθειτο σκοπὸν, ἐπὶ τε τὸ ζῆν καὶ
 τὸ τεθῆναι· ἐμοὶ γὰρ φησι * τὸ ζῆν, Χρι-
 στός· καὶ τὸ ἀποθανεῖν, κέδος.

- II. Cor. XI. 33.
 * Act. XX. 21.
 * Philip. I. 21.

· A. 29. Τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θείων πύργον οἰκοδομῆσαι κ. τ. λ.

· A. 1. 205.
 · B. 1. 112.
 Ὅποια τίς ἢ ἀρόφασις, ἢ πρὸς γε τού-
 τας παρενεγκοῦσα σὺν λόβῳ, εἰπεῖν ἀναγ-
 καῖον· τὸ εὐαγγελικὸν δεῖπνον ἐν τοῖς προ-
 λαβοῦσιν εἶρη τῆγεῖθ μέγα, εἰς ὃ κέκλιν-
 ται πολλοὶ παρὰ τῶ προσθέντος αὐτοῖς τῶ
 πανήγυριν· ἀλλ' ἥσαν πρὸς τοῦτο ῥάθυμοί
 τινων· παρητούντο ἴδρ φησιν ἀπὸ μιᾶς, λέ-
 γοντες· ὁ μὲν ὅτι ἀγρὸν ἠγόρασα, ὁ δὲ ὅτι
 ζέβη βοῶν ἐπυράμην, ὁ δὲ ὅτι γυναῖκα ἐή-
 μα, καὶ οὐ δύναμαι ἐλθεῖν· καὶ τοιαύταις τι-
 σὶν εἰρεσιλογίαις χρώμενοι, λευπήκασι τῶ
 κεκλικότα· εἶδει τοίνυν ἡμᾶς εἰδέναι καὶ μά-
 λιστα σαφῶς, ὅτι θεοῦ καλοῦντος εἰς ἑαυτὸν,
 τῶ εἰς σάρκα καὶ περὶ αὐτὴν ὀπιθυμῶν κατα-
 φρονητάς εἶναι προσήκει· εἴτα, δυσὶ κέρχη-
 ται ἀφραλέγμασιν, ἀκονῶν εἰς ἀμαχον
 εὐανδρίαν σὺν ἑαυτοῦ γνωρίμῳ· εἰ γὰρ δὴ
 τις βολοίτο, φησὶ, οἰκοδομῆσαι πύργον,
 τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἑτοιμασάμενος ἀρό-
 τερον, οὕτως τῆ οἰκοδομῆ ἐπιβάλλεται·
 [καὶ εἰ τις βασιλεὺς πορεύῃ συμβαλεῖν ἑτέρῳ
 βασιλεῖ εἰς πόλεμον, πρῶτον βελεύεται]
 εἰ εὐσθενῆς ἢ πρὸς ἀντίστασιν, ἢ μή· ἢν ἢ
 θαρρήσῃ τῶ πόλεμον, ἢ τῶ εἰρήνῳ ἔλοιτο·
 ταυτὸ δὴ τοῦτο καὶ σὺν πισεύοντα ἀπαι-
 τεῖ· δεῖ γὰρ σὺν τῶ εὐκλεῖ καὶ ἀμώμητον ζῶν
 κατοροῦν ἐλομένους, καὶ ἀρκούσαν εἰς τοῦτο

gavit. Ut uno verbo dicam, quum rei sum-
 ma Christi sequela sit, si quid huic con-
 sonat, id eligendum; si quid contra non
 consonat, id repudiandum. Et siquidem
 hanc in carne vitam retinentes, Christi re-
 ligionem tueri possumus, non est corporea
 vita recusanda, sed potius conservanda,
 sicut cum Paulus per fenestram in sporta
 demissus, Aretae manus vitavit, ut Chri-
 stum superstes adhuc praedicaret, neque
 maturius extinctus magisterio prohibere-
 tur. Cum autem opus erat vitam ipsam
 negligere ob cursum consummandum, ne
 animam quidem in pretio habere se dixit:
 Christumque utraque in re scopum sibi,
 sive vivendo, sive etiam moriendo propo-
 suerat. Mihi enim vivere, Christus est: et
 mori, lucrum.

Quis enim ex vobis volens turrim aedificare etc.

Quaenam occasio horum sermonum
 fuerit dicendorum, fari necesse est. Cae-
 nam magnam evangelicam celebratam fuisse
 in superioribus dictum est, ad quam
 multi vocati fuerunt ab eius sollempnitatis
 auctore. Sed nonnullos eius rei piguit, qui
 uno ore recusarunt dicentes, alius quidem
 quod agrum emisset, alius quod boum par
 comparasset, alius quod uxorem duxisset
 ideoque venire nequiret: quibus utentes si-
 mulatis excusationibus, invitanti molestiam
 crearunt. Oportuit itaque apertissime nos
 cognoscere, vocante Deo, cunctas carnis
 cupiditates aspernari debere. Deinde duas
 profert similitudines, ut familiares suos ad
 invictam fortitudinem acuat. Si quis enim
 voluerit, inquit, turrim aedificare, paratis
 antea quae ad illius structuram pertinent,
 sic demum aedificium adgredietur. Et si
 quis rex eat committere bellum cum alio
 rege, prius cogitat utrum satis validus ad
 resistendum sit, nec ne: ut vel decertare
 audeat, vel pacem praecoptet. Hoc idem
 etiam a credentibus exigit: oportet enim
 eos qui nobilem irreprensibilemque vita-
 mam agere decreverunt, idoneum huic rei
 vigorem mente concipere; ac meminisse

κας ἀπαιτούμενον, ἢ μάλλον εὐεργετού-
μενον ἀνεξικακούντος Θεοῦ, καὶ ὡς οἶον λήθη
ᾧ ἀναπλάττοντος τὰ παραγοικῶτα, καὶ εἰς ἀβίαν
ζωὴν ἀναπλάττοντος ὅσῳ εὐβίου οὐκ εἰ-
δότης; τί οὖν εἰπέ μοι διαγοηγύζεις, ὦ φα-
ρισαῖε, τῆναις καὶ ἀμάρτωλοῖς οὐκ ἀπαξιώ-
σαντος συνείναι Χριστοῦ, ὅτι ταύτῃ αὐτοῖς
ἢ σωτηρίας ὁδὸν οἰκονομικῶς κατασκευά-
ζοντος; ταύτης ἕνεκα τὴν αἰτίας καθῆκεν
ἐαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ ἐν ὁμοίᾳ γέγονε τῇ
πρὸς ἡμᾶς ἅρ' οὖν ἐπιπλήττης τῇ μὲν σαρ-
κὸς οἰκονομῆ τὴν μονογενῆς; καὶ τοὶ τεθαυ-
μάσασιν οἱ μακάριοι προσφῆται τῶν μυστηρίων
τὸ εὐτεχνές· ἡλλάξ ἡδὲ ὁ προσφῆτης Δαβὶδ καὶ
φησὶ· * Ἠλάτε συνεισῶς, ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς
ἐπὶ τὰ ἔθνη· ὁ δὲ γε Ἰσραὴλ τοῦ * ἀκηκόε-
ναι φησὶ τὴν ἀκοὴν, κατανοῆσαι ἢ καὶ ἔρ-
γα, καὶ εἰς ἕκαστον ἐλθεῖν· πῶς οὖν ἂν θαυ-
μάσῃ ἐξ ἑσθῆν, ταῦτα καταλέγων οὐκ ἐρυ-
θρισῶς; πεπλάνηται τὸ ἐπὶ γῆς γένος, ἀπό-
λισθε τὸν χιρὸς τῶν ἀρχιεπίσκοπος γέγονε διὰ
τοῦτο καθ' ἡμᾶς, ὁ τὰς ἀνω καὶ ἐν οὐρανῷ
ποιμαίνων ἀγέλας, ἵνα ὅτι ἡμᾶς τοῖς ἰδίοις
ἐναυλίῃ σκυοῖς· ἵνα συνάβῃ τοῖς μὴ πε-
πλανημένοις, καὶ ἀποσοβήσῃ τὸ θῆρα τὸ ἀλι-
θῆρον, ἀποσῆσθῃ ἢ καὶ ὡπείρ τὸ ληστικὸν
καὶ ἀνόσιον σίφον ὅσῳ ἀκαθάρτους δαίμο-
νας, οἱ πεπλανήκασι τὴν ὑπὸ οὐρανόν· ἐζή-
τησε τοῖνον τὸ ἀπολωδός, καὶ τὰς ἡμῶν Ἰου-
δαίων ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ φιλοφροσύνας, εἰ-
καίας καὶ κενὰς ἀπέδειξεν.

v. 4. Τίς ἀεθρῶπος ἐξ ὑμῶν ἔχον ἑκατὸν πρόβατα κ. τ. λ.

A. I. 297.

Ἄλλὰ μοι σύνες ἐνταῦθα, ἀδαπνέ(ι),
τὸ τῶν σωτήρος ἡμῶν βασιλείας τὸ πλάτος,
καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν οἰκονομίας τὸ εὐτεχνές· ἕκα-
τὸν μὲν γὰρ εἶναι φησὶ τὰ πρόβατα, εἰς
πληθὺν ἀναφέρειν τὴν ἀρτίως ἔχουσαν καὶ τε-
λειοστάτῃ, τὴν ὑποζευσμένων αὐτῷ λογικῶν
τὴν ἀριθμὸν· αἶ γὰρ πῶς ἐστὶ τέλειος, ὁ ἕκα-
τὸν ἀριθμὸς, ὅτι δέκα δεκάδων συσκέλιμος·
μεμαθήκαμεν ἢ καὶ ὅτι Θεοπνεύσει γρα-
φῆς*, ὅτι χίλια χιλιάδες λατρωγῆσι θεῷ,
καὶ μυρία μυριάδες ὡς ἔρατον αὐτοῦ
ᾧ ἐπιστήκασι θρόνον· ἕκατὸν οὖν ἄρα τὰ

* Dan. VII. 10.

petendo ab eo poenas, an potius benefa-
ciendo, ita ut Deus patientiam exprome-
ret, et oblivioni veluti peccata traderet,
atque ad sanctam vitam eos reformaret qui
bene vivere non solebant? Cur ergo dic
mihi, pharisaeae, obloqueris, quia cum pu-
blicanis et peccatoribus non dedignatur
Christus versari, et hanc eis salutis viam
prudenter munire? Hanc ob causam de-
misit se ad exinanitionem, et similis factus
est nobis. Ergone vituperas Unigeniti in
carne dispensationem? Atqui admirati sunt
beati prophetae mysterii egregium artifi-
cium. Psallit enim propheta David dicens:
psallite sapienter, regnavit Deus super gen-
tes. Habacucus autem audisse se auditionem
dicit, opera quoque contemplatum,
et obstupuisse. Cur ergo dum quae admi-
rari oporteret vituperas, non erubescis?
Errabat in orbe hominum genus, a supre-
mi pastoris manu discesserat. Idcirco ad
nos venit, qui supernos caelorum pascit
greges, ut nos quoque in suum ovile com-
pelleret, ut iis coniungeret qui non deer-
taverant, ut exitiosum beluam arceret, et
tamquam latrociniale impium agmen im-
puros daemones repelleret, qui mundum
erroribus implicuerant. Quaesivit ergo
quod perierat, et Iudaeorum contra se ca-
villationes vanas futilesque demonstravit.

Quis ex vobis habens oves centum? etc.

Age vero heic mecum considera, o ca-
rissime, quanta sit regni Servatoris nostri
latitudo, et operis pro nobis suscepti sol-
lertia. Centum ait esse oves, ad plenum
et perfectissimum cumulum referens ratio-
narium sibi subiectorum numerum. Sem-
per enim perfectus est centenarius nume-
rus, ex decadiibus decem conflatus. Disci-
mus enim ex inspirata scriptura millies
mille ministros inservire Deo, et dena mi-
lia denum milium sublimem eius circum-
dare thronum. Haec sunt videlicet centum

(1) Recole quae diximus p. 261. n. 1. Quamquam ita alloqui etiam lectorem potuit Cyrillus.

oves, quarum una de grege aberravit, id est terrenum genus, quod summus omnium pastor requisitum ivit, relictis in eremo id est in excelso caelesti plenoque tranquillitatis loco, reliquis nonaginta novem. Num itaque neglectis multis, uni curam impendit? Haud certe neglectis. Cur? quia in omnimoda illae securitate versantur, ab omnipotente dextera custoditae. Misereri autem potius oportebat eius quae perierat, ut nihil reliquae multitudini deesse videretur: nam hac una reducta, pulchre completer centenarius numerus.

Sed age, hanc rem alio quoque exemplo exponamus, ut benignitas incomparabilis omnium nostrum servatoris Christi magis illustremus. Sint, puta, una in domo contubernales multi, quorum unus in morbum decidat. Cuiusnam causa periti medicinae advocabuntur? nonne unius qui infirmitate laborat? Attamen sine ceterorum contemptu, invocati medici infirmo uni artis suae subsidia conferunt, quia sic occasio postulat et necessitas. Prorsus itaque oportebat universalem dominum Deum, salutarem manum vaganti ovi praebere; quam reapse servavit summus pastor: requisivit enim errantem, constituit nobis ovile tutum, feris impervium ac latronibus, id est ecclesiam; quam merito admirantes, cum propheta dicimus: ecce urbs munita nobisque salutaris; ponet murum et circumvallationem. Idem quoque sensus erit eius quae mox sequitur parabola, in qua mulier ex decem quas habuit drachmas, unam amississe dicitur; et mox lucernam accendisse; et ob inventam drachmam magnopere gavisa, eamque rem summae sibi laetitiae adscripsisse. Sic autem se habet parabola.

Mulier decem habens drachmas etc.

Ex superiore quidem parabola, in qua errabunda ovis terrestre hominum genus repraesentavit, didicimus creaturam nos esse summi Dei, qui res antea non existentes creavit. Ipse enim fecit nos, et non ipsi

πρόβατα ἀπεπλάνηται δὲ ἐν ἑξ αὐτῶν, τοῦτέστι τὸ ἐπὶ γῆς γένος, ὃ δὴ καὶ ἐζητήσεν ὁ πάντων ἀρχιεπίσκοπος, ἀφίς ἐν τῇ ἐρήμῳ, τῷ ἄνω τόπῳ καὶ οὐρανό τῷ πλήρῳ γαλιήνης, τὰ ἐπισηκονταεξήκοντα ἄρ' οὖν ἀφειδήσας τὸ πολλόν, ἢ ἐφ' ἐνὶ μόνῳ γέγονε φειδοῦς; οὐκ ἀφειδήσας πόθεν; εἰσὶ γὰρ εἰσιν ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀπειραττούσης αὐτὰ ἢ πανσθενεστάτης χειρός· κατοικτεῖρεσθ' ἢ μάλλον ἐρεῖν τὸ ἀπολωλὸς, ἵνα μηδὲν ὀρώτο τὸ ἡγελοῦδος τῇ ἐτέρᾳ πληθύνῃ προσεπηνεγμένε δὲ τῷ εἶδος, ἐρεῖν τὸ ἴδιον κάλλος ἢ ἑκατοντάς.

Καὶ φέρε τὸ χεῖμα καὶ δι' ἐτέρου ᾠδασησώμῳ ᾠδαθειγματος, συναγορευόντες πανταχοῦ τῇ ἀσφαβλήτῳ γαλιηνότητι τῷ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστοῦ ὑποκείσθω γὰρ ἐν ἐνὶ μὲν οἴκῳ δευτεῖα πολλὰς, ἐνὶ ἢ συμβῆναι τὸ ἀρρώστια ἀπειπεσῖν· ἄρ' οὖν ἐπὶ τίνι κληθεῖν ἂν οἱ θεραπεύειν εἰδότες; οὐκ ἐπὶ μόνῳ πεσόντι εἰς ἀρρώστια; ἀλλ' οὐκ ἀφειδήσαντες τῷ πολλῷ, δεῶν ἂν τοῦτο οἱ κεκλημένοι πρὸς θεραπείαν, ἐνὶ ἢ τῷ κάμνοντι τὰς ἐκ τῆ τέχνης ἐπιχειρίας θεωρούμενοι, καὶ καιροῦ καὶ χρείας καλοῦσης εἰς τὸ εἶδει δὴ οὖν εἶδει τῷ ὅλων κατεξουσιάζοντα θεόν, τῷ πεπλανημένῳ χεῖρα νεῖμαι τῷ σώζεσαν· σίσωκεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος· ἐζητήσε γὰρ τὸ πεπλανημένον, ἔψησεν αὐτὴν ἡμῖν ἄσυλον καὶ ἀνάλωτον καὶ θεροσὶ καὶ λησαῖς, φημὶ ἢ τῷ ἐκκλησίαν· ἦν δὴ καὶ θαυμάζοντες, ἐκείνο φασὲν τὸ διὰ τῷ προφήτῃ φωνῆς *, ἰδὲ πόλις ὀχυρὰ καὶ σωτήριος ἡμῖν, θήσει τεῖχος καὶ περιτείχος. Ὁ αὐτὸς δ' ἂν εἴη νοῦς ἢ εὐθύς καὶ ἐφεξῆς κειμένης ᾠδαβολῆς, ἐν ἢ γυναῖκα φησὶ δραχμὰς ἔχουσαν δέκα, μίαν ἑξ αὐτῶν ἀπολέσαι· εἶτα λύχον ἀψασαν καὶ εὐρέσαν, ἡσθῆναι λίαν ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ, καὶ θυμηδίας τῷ ἀνωτάτῳ πρόφασιν τὸ χεῖμα ποιήσασθ'· ἔχει ἢ ζωῆς ἢ ᾠδαβολῆ.

Γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα κ. τ. λ.

Διὰ μὲν τῷ ἀρωτέρας ᾠδαβολῆς ἐν ἢ πρόβατον ἀπεπλανημένον τὸ ἐπὶ τῷ γῆς ἀπεδείκνυτο γένος, ἔμανθάνομεν ὅτι κτίσις ἔσμεν τῷ ἐπὶ πάντας θεοῦ, ὡς παρεργκόντος εἰς ὑπάρξιν οὐκ ὄντα ποτὲ αὐτὸς γὰρ

* Is. XXVI. 1.

V. S.

A. C. 207.
B. C. 106.

ἐποίησεν ἡμᾶς, καὶ οὐχ' ἡμεῖς καὶ τὸ γέγραμ-
 μένον· * καὶ αὐτὸς μὲν ἔστι ὁ θεὸς ἡμῶν, ἡμεῖς
 ἢ λαὸς νομῆς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα τῆ χει-
 ρὸς αὐτοῦ· * διὰ δὲ τὴν δούτερας ταύτης, ἐν ἣ
 δραχμῇ παραβάλλεται τὸ ἀπολωλὸς, ὡς ἐν
 δεκά πάλιν, τοῦτέστιν ἐκ τελειότητος, ἥτοι
 πληθύνος τῆ ἀρτίως ἔχουσιν εἰς ἀριθμόν·
 (τέλειος γὰρ καὶ ὁ δεκά, τὸ ἐκ μονάδος ἀνα-
 φοίτησιν ἔχων εἰς τὸ ἐπέκεινα δρόμον·) δεξ-
 δέικνυται σαφῶς ὅτι καθ' ὁμοίωσιν καὶ καθ'
 εἰκόνα γεγονόσιν τῆ βασιλικῆν, τοῦτέστι τὴ
 τῆ ἐπὶ πάντας θεοῦ· ἡ γὰρ τοὶ δραχμῇ, νό-
 μισμᾶ πᾶς πάντως ἐστὶ, χαρακτηῆρας ἔχων
 βασιλικούς· ὅτι ἢ πᾶσι πάντες ἔξοπον τινὰ καὶ
 ἀπολωλότες εὐρήμεθα παρὰ Χριστοῦ, καὶ
 πρὸς αὐτὸν μεμορφώμεθα δι' ἁγιασμοῦ καὶ
 δικαιοσύνης, πᾶς ἂν ἐκδοιασίαι τις; γεγρα-
 φῆτος ὡδὶ τῆ μακαρίῃ Παύλῃ· * « ἡμεῖς ἢ
 πάντες ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὸ δό-
 ξαν κυρίου κατοπιζόμενοι, καὶ αὐτὴν εἰκόνα
 μεταμορφώμεθα, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν,
 καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος·, ὅπως ἐλλή-
 ῃ καὶ Γαλαταῖς ἑδί· * « τεκνία, οὐς πάλιν
 ὡδὶνω, ἄχρις οὗ μορφωθῆ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· καὶ
 γέγονε ἢ τῆ πεσόντων ἢ ζήτισιν, λύχνον
 ἀλάσσης τῆ γυναικός· εὐρήμεθα γὰρ παρὰ τῆ
 Θεοῦ καὶ πατρὸς σοφίας, ἥ τις ἐστὶν ὁ υἱὸς,
 φωτὸς ἐν ἡμῖν ἀναλάμψαντος τῆ θεῖος καὶ νοη-
 τῆ εὐσφάρε, καὶ τῆ ἡλίας τῆ δικαιοσύνης ἀνα-
 τεύλαντος, καὶ ἀνευγαζούσης ἡμέρας, καὶ τὸ
 γεγραμμένον· * καὶ γοῦν δι' ἐνὸς τῆ ἁγίων
 προφητῶν, ἔφη πᾶς θεὸς περὶ τῆ πάντων ἡμῶν
 σωτήρος Χριστῆ· * ἐγγίξει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη
 με ἀποκαλυφθῆναι, καὶ τὸ σωτήριόν με ὡς
 λαμπρὰς καυθήσεται· καὶ αὐτὸς δὲ φησι περὶ
 εαυτοῦ, ποτὲ μὲν ὅτι ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τῆ κό-
 σμου· * ποτὲ ἢ πάλιν *, ὅτι ἐγὼ φῶς εἰς τὸ
 κόσμον τοῦτον ἐλήλυθα· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί,
 οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει
 τὸ φῶς τῆ ζωῆς· οὐκ ἔν ἐν φωτὶ σέσωσαι τὸ
 ἀπολωλὸς, καὶ γένοιτο τῆ ἄνω δυνάμει θυμη-
 δία τὸ χεῖμα· χαίρεισι γὰρ καὶ αὐταὶ καὶ ἐφ'
 ἐνὶ ἀμνηστῶν μετανοοῦντι· καὶ τοῦτο αὐτὸς
 ἡμᾶς ἐδίδαξεν ὁ πάντα εἰδώς· εἰ ἢ ἐφ' ἐνὶ τῆ
 σωζομένων εορτάζεισι, τῆ Θεοῦ πᾶς πάντων
 ἰχνηλατῆντες σκοπὸν, καὶ ἀκαταληκτοῖς εὐ-

nos, quemadmodum scriptum est. Et ipse
 quidem Deus noster est, nos vero popu-
 lus pascui eius, et oves manus ipsius. Hac
 autem secunda parabola, in qua res per-
 dita drachmae comparatur, ex illarum rur-
 sus numero denario, id est perfecto, seu
 plenam summam efficiente (nam perfectus
 est etiam denarius numerus, qui a mona-
 de sursum seriatim ducitur) demonstratur
 omnino, ad regalem similitudinem ac ima-
 ginem, id est Dei summi, nos esse crea-
 tos. Nam drachma nummus est, qui regi-
 um vultum gerit impressum. Quod autem
 lapsi quodammodo ac deperdit, a
 Christo inventi simus, atque ei per sancti-
 ficationem atque iustitiam conformati,
 quis dubitabit? ita scribente beato Paulo:
 « nos vero omnes revelata facie gloriam
 Domini speculantes, in eandem imaginem
 transformamur, de gloria in gloriam, tam-
 quam a Domini Spiritu. » Scribit etiam in
 epistola ad Galatas sic: « filiioli, quos iterum
 parturio, donec formetur in vobis
 Christus. » Facta est enim rei perditae
 conquisitio, lucernam accendente muliere.
 Quippe a Dei patris sapientia inventi fui-
 mus, filio scilicet, luce in nobis incen-
 dente divino intellectuali lucifero, iustitia-
 etque exoriente sole, dieque illucescente,
 sicuti scriptum est. Et quidem per unum
 de sanctis prophetis ait alicubi Deus de
 omnium nostrum servatore Christo: cito
 appropinquat iustitia mea, et misericordia
 mea mox revelanda est, et salutare meum
 ceu lampas accendet. Ipsemet vero de
 se aiebat; modo quidem: ego sum lux
 mundi. Modo rursus: ego lux in hunc
 mundum veni. Qui sequitur me, non am-
 bulabit in tenebris, sed vitae lumen ha-
 bebunt. Ergo in luce salvata fuit res per-
 dita, idque supernas virtutes gaudio complevit.
 Nam et ipsae de uno peccatore paeniten-
 tiam agente laetantur, ut ille nos docuit
 qui omnia scit. Quod si vel uno salvato
 caelestes illi festum agunt, Dei scopum
 semper sectantes, perpetuisque laudibus

* Ps. XCIX. 3.

Ps. XCIV. 7.

* II. Cor. III. 18.

* Gal. IV. 19.

* II. Petr. I. 19.

* 1s. LXXI. 1.

* Ioh. VIII. 12.
* Ioh. XII. 16.

Θεόν, καὶ ἀπὸ τῆς μακρᾶς πλάνης ἐπατήθηον, ὡς νεκροὶ μὲν ἀνέζησαν, ὡς δὲ ἀπολωλότες εὐρέθησαν· τῷ μὲν γὰρ ἐστὶ πλανωμένων, καὶ τῷ φύσει Θεὸν οὐκ εἰδόντων, νεκρὸς τέ ἐστι καὶ οἰονεὶ ἀπεψυγμένους ὁ νοῦς, καὶ νεκρῶν ἔργων ἐπιμελητής· ταῦτα δὲ ἐστὶ τὰ θελήματα τῆς σαρκός· τῷ γε μὴν ἐπιστρέψαντων πρὸς Θεόν, καὶ ἐπεγνωκότων τὴν ἀλήθειαν, οὐκ ἐστὶ νεκρὸς ὁ νοῦς· τῷ παρὰ Χριστοῦ δὲ ζωοποίησιν πεπλητηκώς, ζῆ μᾶλλον, καὶ τῷ εἰς ζωὴν σπαδασμάτων ποιεῖται φροντίδα· καὶ νεκρῶν μὲν ἔργων ἀποφοιτᾷ, ἐπιθυμεῖ δὲ τῆς εἰς αἰῶνα ζωῆς, ἧ ἐν γε φημὶ τῷ αἰῶνι τῶ μῆλλοντι δοθησομένης παρὰ Χριστοῦ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

Δοκεῖ μὲν τισὶ διὰ τῆς τῶν υἱῶν δυάδος, ὧν ἀγίους ἀγγέλους κατασημαίνουσιν, καὶ ἡμᾶς δὲ ὧν ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ μὲν τῷ πρεσβυτέρῳ πρόσωπον, ἅτε ἢ καὶ ζώντος ὅπκιμῶς, τὸ δὲ τῷ ἀγίῳ ἀγγέλῳ τάγμα δηλῶν· τὸ δὲ δὲ τῷ νεωτέρῳ τὸ καὶ ἀσάτω, τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον· εἰσὶ δὲ τῷ ἐν ἡμῖν τινές, οἳ δὴ καὶ ἑτέραν ἴσταντες τρίβον, διὰ μὲν τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ εὐβελιωκότος υἱοῦ, καταδηλούσιν φασὶ τῷ καὶ σάρκα Ἰσραὴλ, διὰ δὲ γε τῷ ἑτέρῳ, ὃς καὶ ζῆν εἰλετο φιληδόνας, καὶ ἀπεφοίτισε τῷ πατρὸς, τῷ τῷ ἐθῶν γράφεσθαι πληθύν· ἀπόληπος (1) ἢ τῷ περὶ τούτων δόξαις εἰμὶ μὲν ἐγὼ δοκιμαζέτω ἢ τὸ ἀληθές ὁ φιλομαθής· ὅταν μὲν γὰρ εἰς τὸ τῷ ἀγγέλῳ πρόσωπον ἀναγνώμεθαι τῷ Ἰνῆσιον υἱόν, ἐχ' εὐρέσμεθαι αὐτόν τὰς τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις πεποούσας εἰσὼντα φωνάς, οὔτε μὴν οὔτω διακρίμεθρον καθάπερ ἐκείνοι περὶ ὧν ὅπκιμῶν στρέφοντας ὧς ἡμαρτιῶν εἰς μετάνοιαν· ὁ μὲν γὰρ τῷ ὅλων σωτῆρ καὶ κύριος, χαρὰν εἶναι φησὶν ἐν οὐρανοῖς ἐνώπιον τῷ ἀγίῳ ἀγγέλῳ, ἐφ' ἧν ἀνθρώπων ἀμάρτωλῶ μετανοοῦντι· ὁ γε μὴν ἐν τῇ προκαιμένη ὄψι βολῆ γράφόμενος υἱὸς ὡς εὐπαράδεκτος τῷ πατρὶ, καὶ ἀδιάβλητος ἐσχικώς τῷ βίον, ὃς γινώσκῃται λέγεται, καὶ ἀφιλαλλήως γνώμης εἰς τοῦτο ἐλθεῖν, ὡς καὶ ἐκαλέσται τῷ πατρὶ τῷ ἐπὶ τῷ σεσωσμένῳ φιλοσοφίαν· οὐ γὰρ

runt, et a longo errore regressi sunt; qui mortui erant revixerunt, et qui perierant inventi sunt. Certe illorum qui adhuc errant, neque verum Deum agnoscunt, emortua mens est et quasi exanimis, nec nisi operum mortuorum studiosa; cuiusmodi sunt carnis cupiditates. Illorum vero qui ad Deum sunt conversi, veritatemque agnoverunt, non est mens emortua; immo vero a Christo vivificata, vivit maxime, et utilium vitae officiorum studium gerit: a mortuis se subtrahit operibus, et aeternam vitam affectat, illam inquam, quae in futuro saeculo fidelibus suis a Christo donabitur.

Videtur nonnullis par hoc filiorum significare sanctos angelos, simulque nos terrae incolae; ita ut senioris persona, utpote qui modeste vixerit, angelorum ordinem denotet; iunioris autem et luxuriosae persona, humanum genus. Sunt etiam ex nostris aliqui, qui alia via incedentes, per seniores quidem frugi vitae filium, designari Israelitis populum; per alterum vero, qui vivere voluptarie voluit, et a patre discessit, gentium describi multitudinem. Atqui ego ab istorum sententiis plane recedo. Quisquis vero eruditior est, veritatem exploret. Nam si ad angelorum personam sobrium illum anagogice referamus, haud comperimus dici ab eo sanctis angelis digna verba, neque ita ut illos, adfectum erga duces a peccatis ad paenitentiam. Namque omnium Servator ac dominus, gaudium fieri ait in caelis coram angelis sanctis, propter unum paenitentem peccatorem. At ille qui in hac parabola depingitur filius, ut patri acceptus, et inculpabili more ornatus, stomachatus dicitur, et adeo procul benivola mente fuisse, ut etiam patri exprobraverit erga salvatum filium caritatem. Non enim voluit, inquit scriptura, convivio interesse, moleste ferens, quod filius paenitens et vix

A. 1. 208. 1
E. 1. 218. 1.

(1) Citat ex Cyrillo in Lucam hunc admissim locum Scholiastes a me editus AA. class. T. IX. p. 451.

a culpa respiscens, receptus esset, quod vitulus eius causa occisus, et quod amicorum sollemnem coetum propter ipsum pater convocasset. Haec angelorum, ut dixi, voto repugnant, qui laetantur Deumque canticis laudant quotiescumque mundi incolae salvari vident. Quare tum quoque cum Bethleemi nasci secundum carnem de muliere passus est filius, pastoribus laetum nuncium referebant dicentes: nolite timere vos; ecce enim nunciamus vobis gaudium magnum, quod fiet universo populo, quia natus est vobis hodie salvator Christus dominus in Davidis civitate. Hymnis autem et laudationibus natum ornantes aiebant: gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas.

Sin vero quis dicat carnalem Israhelem a frugi bonoque filio significari, denuo nos ab hac comprobanda sententia deterremur, quia nullo modo dici potest de Israhele quod inculpabilem vitam sectari voluerit. In universa enim, ut ita dicam, inspirata scriptura reprehensos Israelitas videre est. Namque ut apostatis et contumacibus dictum est Hieremiae voce: « quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia se elongaverunt a me, et ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt? » His consona, Isaia quoque ore de iisdem locutus est Deus: « appropinquet mihi populus hic oretenus, cor vero eius procul me abest. Frustra me colunt, docentes doctrinas et mandata hominum. » Iamvero his tantopere incusatis quis verba accommodet quae in parabola a fideli bonoque filio dicuntur? Ait enim: en tot annis tibi servio, mandatum tuum nunquam transgressus sum. Porro Israelitae malam sibi exprobari vitam non audissent, nisi divinis violatis mandatis ad mores improbos fuissent conversi.

Ceteroqui et illud dicendum arbitror, quod nempe aliqui ad Servatoris nostri personam referre volunt saginatum vitulum, quem pater occidit, converso ad re-

ήθελισε, φησίν, εἰς τὴν ἐσίαν εἰσελθεῖν, ἀσχάλλον ὅτι καὶ εἰσεδέχθη μετανοῶν ὁ ἀνανήλας μόλις τέθειται ἢ καὶ ὁ μόσχος ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὅτι τετέλεκεν ἐπ' αὐτῷ πανήγυρον ὁ πατήρ· μάχεται ἢ τῆτο, ὡς ἔφην· τῷ σκοπῷ τ' ἀγίων ἀγγέλων· χαίρεισι γὰρ καὶ δοξολογοῦσι θεὸν, σωζόμενες ὁρῶντες ὅσον ἐπὶ τῇ γῆς· καὶ γοῶν, ὅτε τ' ἐν Βηθλεὲμ ἀπόττειν καὶ σάρκα ἐκ γυναικὸς ὑπέμεινεν ὁ υἱός, τοῖς μὲν ποιμῆσιν εὐηγγελίζοντο λέγοντες, μὴ φοβεῖσθε ἡμῖς· ἰδοὺ ἡμεῖς εὐαγγελίζόμεθα ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἢ τις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ, ὅς ἐστι Χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαβὶδ· ὑμνωδίας ἢ καὶ δοξολογίας σεφانوῦντες τ' ἐκζητοῦντες, ἔρασκον, δόξαν ἐν ὑψίστοις θεῶν, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνην, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίαν.

Εἰ ἢ δὴ τις λέσῃ, τ' καὶ σάρκα Ἰσραὴλ σημαίνει διὰ τ' γνησίῃ καὶ ἑπακούῃ υἱοῦ, ἀρίστησι πάλιν ἡμᾶς τ' χεῖρῃαι συναιεῖν τῇ τοιαύτῃ δόξῃ, τὸ κατ' οὐδένα ἔσπονον ἀρμόσαι τῷ Ἰσραὴλ τὸ ἀκαταλέκτως ἐλέσθαι βίβην διὰ πάσης γὰρ ὡς ἔπος εἰπεῖν τ' θεοπνεύστῃ γραφῆς, ἀσβεβλημένους ἔσιν ἰδεῖν· ὡς γὰρ ἀποστόλας καὶ ἀπειθεῖς, εἰρηταὶ γοῶν πρὸς αὐτοῦ διὰ φωνῆς Ἰερεμίας· * τί ἐυροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα, ὅτι ἀπέστησαν μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἔπορεύθησαν ὁπίσω τ' ματαίων, καὶ ἐματαιώθησαν; συνῶδ' ἢ τέτοισ καὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐε περὶ αὐτῶν ἔφη πε θεός· * ἔγγιζει μοι ὁ λαός σου τοῖς χεῖλεσιν· ἢ ἢ καρδίᾳ αὐτοῦ, πόρρω ἀπέχῃ ἀπ' ἐμοῦ· μάτλη ἢ σέβονται με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων, ἢ εἶτα πῶς τούτοις οὕτω καταγνωσμένοις, πᾶθεῖν τίς ἀν τὰς ἐν τῇ πᾶσῃ βολῇ φωνάς, ὡς παρὰ τ' γνησίῃ καὶ ἑπακούῃ υἱὸς προσηνεμένους; ἔση γὰρ· ὅτι ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δευλεύ σοι, καὶ οὐδέποτε ἐτολήν σε παρήλθον· ἀλλ' ἐκ ἀν ἐσχήκασι δὲ ἀβεβλημένῃ τ' ζῶν, εἰ μὴ τὰς θείας πᾶσῃ ἔσχοντες ἐντολάς πρὸς ἐξίτηλον ἐξάποντο.

Ἄλλως τὲ χεῖρῃαι γὰρ οἴμαι κακίῃο εἰπεῖν· βελόνται τινες εἰς τὸ τῷ σωτήρι ἡμῶν πρόσωπον ἀναφέρην τ' μόσχον τ' σιλωτῶν, ὃν τέθεικεν ὁ πατήρ κεκλιμένους πρὸς

* Hier. II. 5.

* Is. XXIX. 12.

ἑπισφोधὴν τῷ υἱῷ· εἶτα πῶς ὁ γνήσιος υἱός, ὁ σοφὸς καὶ ἐπιστήμων καὶ ἰσθμὸς εὐπάρεδρος, ὃν δὴ καὶ εἰς πρόσωπον τῷ ἀγίῳ ἀγγέλῳ εἰσκομίζασί τινας, ὀργῆς καὶ λύπης ἐποιεῖτο πρόσφασιν τὸ σφραγῆσαι τὸ μύσχον· οὐ γὰρ τι λελυπημένας κατῖδοι τίς ἂν τὰς ἄνω δυνάμεις τῷ καὶ σάρκα θάνατον ὑπομείναντος τῷ Χριστῷ, καὶ ὅσον σφραγέντος ὑπὲρ ἡμῶν· ἔχαιρον γὰρ μάλλον, ὡς ἐφωλ, αἵματι τῷ ἀγίῳ σωζομένῳ ὀρῶντες τῷ ὑπὲρ οὐρανόν· ἀνθ' ὅτε δὴ οὖν καὶ φησὶν ὁ γνήσιος υἱός τὸ, ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔειπον· τίος γὰρ τῷ ἀγαθῶν ἐνδοῖ τοῖς ἀγίοις ἀγγέλοις; καὶ τοι πλεσίᾳ χειρὶ τῷ πνευματικῶν χαρισμάτων τῷ χορηγίᾳ ἐκνεμένην αὐτοῖς ὁ τῷ ὅλων δεσπότης ἢ καὶ ποίας ἂν ἐδέησαν θυσίας ἐν γε τοῖς καθ' ἑαυτοῦς; οὐ γὰρ οὐ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἔδει παθεῖν τῷ Ἐμμανηὴλ· εἰ ἢ δὴ τις οἶοιτο, καθάπερ ἤδη προσεῖπον, τῷ καὶ σάρκα Ἰσραὴλ σημαίνεσθαι διὰ τῷ γνησίῳ καὶ ἐπεικουῦς γεγονότῳ υἱῷ, πῶς ἀληθεύσει λέγων, ὅτι ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔειπον; εἶτε γὰρ μύσχος εἶτε ἔριφος ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν νοοῖτο Χριστός, ἀλλ' οὐχ' ὑπὲρ γε μόνων τέθεται τῷ ἔθνῳ, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὸν ἐξελεῖται τῷ Ἰσραὴλ, ἐπὶ τῷ τῷ νόμῳ παρὰ βάσει πολλῶν ὑπομείναντα τῷ κατάρρησιν· καὶ μνηστῆσαι γράφων ὁ σφώτατῳ Παῦλος· *

* Hebr. XIII. 12.

“ διὸ καὶ ὁ υἱός (1), ἵνα ἀγίασθῃ διὰ τῷ ἰδίῳ αἵματι τῷ λαῷ, ἕξω δὲ πύλης ἔπαθε. ”

Τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ παρὰ βάσει ὁ σκοπός; πολυπραγμονήσωμεν τῷ αἰτίαν, ἐφ' ἣ καὶ γέγονεν, εἰσόμεθα γὰρ οὕτω τὸ ἀληθές· ἐφῆ τοίνυν ὁ μακάριος πατὴρ Λευκάς ἐν τοῖς ὀπίσω βραχῶν * περὶ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστοῦ· ἦσαν ἢ πάντες αὐτῷ ἐγγίζοντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἀμφοτέρω ἀποῦν αὐτοῦ· καὶ ἐγγίζοντες οἱ τε φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, λέγοντες ὅτι πατὴρ ἀμφοτέρω προσδέχεται, καὶ πεπεσθίῃ αὐτοῖς κατακεραγῶτων τοίνυν τῷ γραμματέων καὶ φαρισαίων δὲ ἐνοήσεις αὐτῷ γαλιλῆτικῆς καὶ γαλιθαίας, καὶ ἐγκαλούντων αὐτῷ τὸ προσδέχεται σφαί τινας τῷ ἐν βεβηλώσῃ ζωῆς, καὶ διδά-

* Luc. XV. 1.

ditum filio. Sed enim quomodo bonus ille filius, sapiens prudensque et perpetuus patris adsector, quem quidem nonnulli tamquam sanctorum angelorum personam invehunt, irae dolorisque causam sumeret ex vituli occisione? Non enim doluisse quisquam comperiet supernas virtutes mortem in carne sua Christo patiente, et tamquam caeso: quia gaudebant potius, ut dixi, sancto sanguine salvatum cerentes orbem terrarum. Quin adeo frugi filius aiebat: mihi numquam saltem haedum dedisti. Nam quid bonae rei deest sanctis angelis? quandoquidem liberali manu spiritualium munus largitionem contulit illis rerum omnium Dominus. Vel quam per se ipsi indigebant victima? Non enim ipsorum causa pati oportuit Emmanuelem. Quod si quis existimat, ut iam antea dixi, carnalem Israhelem significari a fidei modestoque filio, quomodo vere dicit: mihi numquam haedum dedisti? Nam sive ut vitulus sive ut haedus, victima pro peccato intelligatur Christus, non tamen propter solos ethnicos immolatus fuit, verum etiam ut Israhelem liberaret, qui ob legis transgressionem magnopere incusatus fuerat. Testis aderit Paulus: « propterea et filius, ut sanctificaret proprio sanguine populum, extra portam passus est. »

Quinam est ergo parabola sensus? Causam scrutemur, ob quam ea dicta fuit, atque ita rei veritatem sciemus. Ait beatus hic Lucas in paulo retro scriptis de nostro omnium servatore Christo: « cuncti vero accedebant publicani et peccatores ad audiendum eum. Murmurabant vero pharisaei et scribae, dicentes: hic peccatores recipit, et cum iis manducat. » Ergo publice vituperantibus scribis ac pharisaeis ingentem Christo mansuetudinem ac benignitatem, et exprobrantibus quod aliquot maculosae vitae homines admitteret eosque doceret; necessariam apprime ipsis

(1) Ita evidenter υἱός; uterque codex A et E, non Ἰησοῦς; vel κύριος; ut est vulgo apud Gr. et Lat.

praedictam parabolam Christus proposuit; ex qua hoc praeclare cognoscere possumus, velle scilicet omnium Deum, hominem illum quoque qui a se numquam recesserit, vereque fidelis fuerit, et sancte vivere assuetus sit, qui denique optimus existimetur, hunc inquam patris voluntati studiose se conformare; id est cum aliqui ad paenitentiam fuerint vocati (etiamsi hi forte damnabiles valde fuissent) gaudere potius, quam hostilem adversus eos fovere dolorem.

Et enim et nos ipsi simile quiddam interdum experimur. Agunt quidam praeclaram optimamque vitam; alius vero infirmatur et vincitur, ad omne genus nequitiae prolapsus. Hic sub ipsa senectute saepe ad Deum convertitur, et peccatorum a se antea veniam petit, meliore suscepto proposito. Vel iam fortasse humanae vitae stadio abiturum divinum baptismum impetrat, et crimina delet, miserente Deo. Tum vero stomachantur interdum ob eam rem nonnulli, aiuntque: hic qui illud egit, et hoc dixit, non persolvit iudici vitae suae poenas, tamque splendida et pretiosa dignus fuit gratia, inter Dei filios adscitus est, et sanctorum gloria honoratus. Haec aliquando effutunt quidam ex intempestiva sua pusillanimitate, non se accommodantes communis patris menti; qui laetatur valde, salvari cernens qui perierant; eosque in antiquam formam libertatemque restituit, stola primaeva exornans, et anulum illorum manui inserens, quae est liberis hominibus congrua Deoque iucunda exornatio. — Cerne enim ut ei (animae) eximiam omnimodis pulchritudinem imprimat, et inculpabilis vitae splendorem conciliat. Omni enim ornatu venustat, intellectuali videlicet ac spirituali, colentium se animas; ut singulis dici queat illud Iyræ psallentis: audi filia et vide, et reliqua.

σκην αὐτῶν, ἀναγκαιοτάτων αὐτοῖς ἐποίησατο Χεῖρὸς δ' προκείμενης ᾠδᾶ βολῆς ἢ παρὰ θεοῖν, δι' ἧς ἔξῃσιν ἰδεῖν ἐκείνο καλῶς βούλεται γὰρ οὐα τὸ βλαν θεός, καὶ τὸ εὐπάρεδρόν τε καὶ γνήσιον ἀληθῆος, καὶ βίου ἐιδότα σεσωπῶς, καὶ τὸ εἰς ἄκρον ἰπικεικίας λαχόντα τὸ δόξαν, ἀκολουθεῖν ἐπεφίγεσθαι τοῖς θελήμασιν αὐτοῦ· καὶ τοῖς καλουμένοις εἰς μετάγνωσιν, καὶ εἰ τινες εἶεν ἤν σφόδρα κατεγνωσμένων, ἐφίθεσθαι μᾶλλον, ἢ γοῦν ἀφιλλάλληλον ἐπ' αὐτοῖς εἰσδέχουσα λύπην.

Πάσχομεν γὰρ ἔσθ' ὅτε τί τοιοῦτον καὶ ἡμεῖς αὐτοί· ζῶσι μὲν γὰρ τινες τὸ παλιᾶν τε καὶ παναρίσθη ζῶν· ἕτερος δὲ τις ἀσθενεῖ καὶ ἡττηται, πρὸς πᾶν εἶδος σαυλίτητος κατενηνεγμένος· ὁδὸν πρὸς αὐτῶ τῷ γήρα πολλὰκις ἐπισφείφει πρὸς θεόν, καὶ τὸ ἐπὶ τοῖς προσημῶντοῖς συγνώμην αἰτεῖ, τὸ ἀμεινόνων γηούρωτος ἐρασῆς· ἢ τὰ χάα πα καὶ μέλων τὸ ἀνθρώπινον καταλύειν εἶον, ἀξιοῦται τὸ θεῖον βασιλείας, καὶ ἀποσιμῶνεται τὰ ἐγκλήματα τὸ θεοῦ κατοικεῖοντος· εἶτα χαλεπαίνουσιν ἔσθ' ὅτε τινες ἐπ' αὐτῶ δὴ τούτῳ, καὶ φασίν· ὁδὸν ὁ τὸ δὲ τι πρᾶξας, κακίον εἶπών, ἐκ ἐπιτέτικε τῷ κριτῆ τὸ βεβιωμένων τὰς δικαί, καὶ ἡξίωθη τὸ ἔτω λαμπρῆς καὶ ἀξιαῖσιν χάειτος, ἐν οὐοῖς ἐγράφη θεῖον, καὶ τῆ τὸ ἁγίων τετίμηται δόξη· ταῦτα γὰρ ἔσθ' ὅτε ᾠδᾶ πτύουσι τινες ἐξ ἀκαίρων μικροψυχίας, οὐχ' ἐπόμνοι τῷ σκοπῷ τὸ πάντων παρῶς· χαίρει γὰρ λίαν, σωζομένης ὁρῶν ὅσον ἀπολωλότας, καὶ ἀνακομίζει πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς σχῆμα, διδύς αὐτοῖς τὸ εἰλεῦθερον, καὶ σολῆ τῆ πρώτῃ κατακαλλύων αὐτῶν, καὶ θαπτόλιον διδοῦς εἰς πᾶ χεῖρα· τοῦτο δὲ ἔστιν ἐλευθέρως πρέπυσα θεοφιλῆς εὐκοσμία. — Ἄθρξ (1) γὰρ ὅπως διὰ ἔδοπυ παιτὸς ὄξαιρετον αὐτῆ τὸ κάλλος ἐνσημαίνεται, καὶ τὸ ἀμωμῆτος ζωῆς ἐνεργάεται τὸ φαιδρότητα κατακαλλύνει τὸ κόσμῳ παντὶ, νοτιῶ διλονότη καὶ πνευματικῶ, τὰς τὸ σεβομένην αὐτὸν ψυχᾶς, ἵνα καὶ πρὸς ἐκά-

I. f. 134.

(1) Fragmentum hoc citatur ex Cyrillo ad Lucam in catena ad prophetas vat. cod. I. f. 134. (Confer Script. vet. T. IX. p. 741.) Heic autem a me conjecturaliter collocatur, quia sermo esse videtur de filio prodigo.

stus, immaculata hostia, mundi peccatum auferens, immolatus atque comesus? Nam quatenus naturaliter irrationali animalique carne circumdabatur, quamquam eam sua gloria repleverat, vitulus intelligitur, ex-pers quidem iugo peccati; saginatus au-tem, quatenus ante mundi constitutionem praefinitum fuerat Christi mysterium, tre-menda magnaue victima, quam partici-pare conceditur recedentibus a peccato.

CAP. XVI.

Homo quidam erat dives qui habebat villicum.

Verumtamen illud quoque studiosis di-cimus, nempe parabolas nobis oblique et obscure rerum utilium demonstrationem facere, si modo ipsarum breviter et sum-matim sensum observemus. Non enim cun-ctas parabolae partes subtiliter et morose scrutari oportet, ne praeter mensuram per-gens sermo, molestus fiat superfluitate sua audiendi studiosis, neque etiam nugandi copiam nonnullis suppeditet; veluti hac ipsa in parabola usuveniret. Nam si quis velit adamussim exponere, quis heic a no-bis intelligendus sit homo, qui diffama-tum habuit villicum, quis item hunc ac-cusaverit, quinam debitores fuerint, et qui novas debiti sui tabulas fecerint, et cur-nam alius oleum, alius triticum debuisse dicatur, obscurum sane et supervacaneum faciet sermonem. Non ergo omnino om-nes parabolae partes idoneae sunt ad ar-gumentum explanationem, sed ad exemplum potius necessarii alicuius negotii sumendae sunt, quò simpliciter id demonstratur quod audientibus utile futurum sit. Est itaque parabolae sensus hic. Omnium Deus cun-ctos homines vult salvos fieri, et ad agni-tionem veritatis venire. Idcirco et legem auxilii causa dedit, ut ait propheta. Legem autem heic dicimus, haud illam adamus-sim quae per Moysen ministrata fuit, sed universam potius divinitus inspiratam scri-

ἄμωμον ἱερέϊον, ὃ αἴρων τῆ ἀμβρότιαν τῆ κό-
σμου, ὃ θυόμωρον καὶ ἐσθιόμωρος; καθ' ὃ
γὰρ τὸ ἄλοσον φύσιν καὶ κτηνώδη σάρκα φει-
βάλετο, καὶν αὐτὴν τῆ κείων ἀνημερώτων
πεπλήρωκε, μόσχος νοείται, ἀπαρξέζυγος
μὲν τῆ νόμου τῆ ἀμβροτίας, σιτώδης ἢ καθ'
ὃ πρὸ καταβολῆς. (1) κόσμος προώριστο τὸ
καὶ Χριστὸν μυστήριον, ἢ φρικώδης καὶ μεγάλη
Θυσία, ἧς μετασχεῖν ἐφεύται τοῖς ἐπιανοῦ-
σιν ἐξ ἀμαρτίας.

ΚΕΦ. ΙΣ΄.

Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, ὃς εἶχεν οἰκονόμον.

Πλὴν κακῆϊον φαρὲν τοῖς φιλομαθέσιν,
ὅτι παρὰ τὴν καὶ ἀσυμφωνῶς ἡμῖν αἱ ᾠδα-
βολαὶ παραμύτων ὀνησιφώραν δῆλωσιν εἰς-
κομίζουσιν ὅταν αὐτῶν ἐν βραχεῖ καὶ συ-
εσαλμένως τὸ νοῦν καταθρήσωμεν. οὐ γὰρ
ἅπαντα δὲ ᾠδαβολῆς τὰ μέρη πολυπραγ-
μονεῖσθαι καὶ λεπτῶς καὶ ἐξητασμένως, ἵνα
μὴ τε πρὸς τὸ πέρα μέγιστον βαδίζων ὁ λόγος
καταλυπήσῃ τῶ φειτῶ ὅσον φιλαμωρόμο-
νας, μῆτε μὴν ἀδολεσχίας ὄχλον ἐνεργάσι-
ται τισιν. οἶον καὶ ἐπὶ τῆ προκειμένης ᾠδα-
βολῆς· εἰ γὰρ βούλοιστο τις ᾠδαβαν, τίς μὲν
ἂν νοηθεῖν πρὸς ἡμῶν ὁ ἀνθρώπος, ὃ τῆ ᾠδα-
βεβλημένον ἔχων οἰκονόμον, ἢ καὶ τίς ἂν εἴη
τυχὸν ὃ ᾠδαβεβληκῶς αὐτὸν, τίνας ἢ καὶ οἱ
τοῖς ὀφλημασιν ἐνοχοὶ, καὶ τὰς τῆ ὀφλημά-
των ποιοῦντες ἀποκοπῆς, καὶ διὰ ποῖαν αἰ-
τίαν ὃ μὲν ἔλαιον, ὃ ἢ σίτον ἐποφλησάσι λέ-
γεται, σκοτανὸν ἅμα καὶ φειτῶν ἀποτῆσθαι
τῆ λόγον οὐκ ἂν οὐ πάντῃ τὴν πάντως ἅπαν-
τα τῆ ᾠδαβολῆς τὰ μέρη τῆ τῆ δηλωμένων
εἰσι θεωρεῖα καὶ ἴσχυρα, εἰς εἰκόνα ἢ ληφθεῖεν
ἂν ἀναγκαῖα πράγματος ἀμυδρῶς ὑποφαί-
νεσαν τὸ τελεῖν εἰς ὀνησιν τοῖς ἀκρωμένους·
εἰς τὸίνυν τῆ ᾠδαβολῆς τοιοῦτος ὁ νοῦς· ὃ
τῆ ὄλων θεὸς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆ-
ναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. * τα-
τη τοι καὶ νόμον εἰς βοήθειαν ἔδωκε, καὶ τῆ τῆ
προφήτε φωνῆ. * νόμον ἢ φαρὲν ἐν τού-
τοις, οὐχὶ δὲ πε πάντως τῆ ᾠδαβληκῶς
διὰ Μωϋσεως, ἅπαντα ἢ μάλλον τῆ θε-

v. 1

A. 1. 215
B. 1. 172.

* I. Tim. II. 4

* Is. VIII. 20

(1) Haud recte Corderius in latina catena: *in mundi restorationem praefinitum fuit* etc.

πνώσον γραφήν, δι' ἧς ἔνεσι μαθεῖν τὴν εὐθὺ
 παντός ἀγαθοῦ καὶ σωτηριώδους πράγματος
 ἀποκομίζεσαν ζῆβον· βούλεται τοίνυν ὁ τ'
 ὄλων δεσπότης, ὀλοτρόπως ἡμᾶς τοῖς εἰς
 ἀρετὴν ἀνακείσθαι ἀποδάσσει, καὶ διαβιον
 ἐλέει ἀποδαίως καὶ ἀγίας, ἀπαλλάττοντας
 εἰς αὐτὸν τὸ παρόντος βίαι πειρασμοῦ, ἵνα
 εὐπαρέδρους καὶ ἀπεισπάσως ὑπηρετῶμεν
 αὐτῷ· καὶ γοῦν διὰ μὲν τὸ τὸ ψάλλοντος λύ-
 ρας*, σχολάζατε φησὶ καὶ γινώτε ὅτι ἐγώ
 αἶμι ὁ Θεός· δι' αὐτοῦ ἢ πάλιν ὁ τὸ ὄλων
 σωτῆρ τοῖς τὸ πλοῦτον ἔχουσι τὸ ἐπὶ τὸ γῆς,
 πωλήσατε φησὶ* τὰ υπέρχοντα, καὶ ὅτε
 ἐλημοσύνην, ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλάντια
 μὴ παλαιούμωρα, θησαυρὸν ἀνεκλαπτον ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ἡ μὲν ἐντολὴ σωτήριος,
 ἀσθενῆς ἢ λίαν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, καὶ αἰ-
 πως προσέειπε τοῖς γεωδεσέροις· καὶ τοῦτο
 εἶδως αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἐφησε πρὸς αὐτῶν·*
 πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χεῖματα ἔχοντες εἰσ-
 ελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ· καὶ πάλιν·
 εὐκοπώτερον ἔστι κάμψλον διὰ ζυπήματος
 ῥαβδῶς εἰσέλθειν, ἢ πλέσιον εἰς τὴν βασιλείαν
 τοῦ θεοῦ· ἕως ἡδ' ἔστι τις ἐν τῷ πλετεῖν καὶ ζυ-
 γῶν, ἀνεπιτήδωτον ἔχει τὸ εἰς θεὸν εὐσέβειαν.

Ἄρ' οὐκ οὐδὲ μία τοῖς πλετεῖσι σωτη-
 ρίας ὁδός, ἀλλὰ πῦρ αὐτοῖς πύρρισιαι, τὸ
 τῷ διαβόλῳ πρέπων καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτῶν;
 οὐ μὲν οὖν· ἰδοὺ γὰρ ἰδοὺ πρόφρασι αὐτοῖς
 σωτηρίας ἀνέδειξεν ὁ σωτῆρ διὰ ταύτης τῆς
 πωλησολῆς· ἐθαρήθησαν, ὅτι ἐπὶ τὸ γῆς
 πλοῦτον ἀφέντες αὐτοῖς ἀνεξικμάκως τὸ ἐπὶ
 πάντων Θεοῦ· πλὴν κατὰ γε τὸ ἐνόητα σκο-
 πῶν αὐτῶν οἰκονόμοι τινεὶ τίθενται τὸ πτω-
 χευομένων· οἰκονόμοι ἢ λέγονται παρὰ τῷ
 τὰ οἰκεῖα ἐκάσῳ νέμειν (1)· ἀλλ' οἰκονο-
 μοῦσιν οὐκ ὀρθῶς, οἰονεὶ σκοπιζόντες τὰ
 δοθέντα αὐτοῖς παρὰ τὸ δεσπότη· μόναις ἡδ'
 τὸ εἰσῶν δαπανῶσι ζυγαῖς, καὶ προσκαίρους
 ὄνουνται τιμὰς, ἀμνημονεῖντες θεοῦ λέγον-
 τας*, ἀνοίγων ἀνοίξας τὰ σπλάγχνα τῷ
 ἀδελφῷ σε, τῷ ἐπιδομένῳ ἐν σοί· ναὶ μὴν
 καὶ αὐτῶν τὸ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ*,
 γηέσθε οἰκετῆρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατήρ

pturam, cuius ductu cognoscere possumus
 boni cuiuslibet salutarisque negotii rectam
 viam. Vult ergo omnium Dominus, omni-
 modis nos ad virtutis studia incumbere,
 et sobrium sanctumque vitae genus sectari,
 avertentes nos ab huius mundi sollicitudinibus,
 ut Deo assidue constanterque
 serviamus. Quare etiam per melodi lyram,
 vacate inquit et scitote quoniam ego sum
 Deus. Ipse autem ore proprio omnium Ser-
 vator divitibus terrae alibi ait: vendite quae
 possidetis, et date eleemosynam; facite vobis
 crumenas non veterascens, thesaurum
 indeficientem in caelis. Profecto hoc
 praeceptum salutare est, sed infirma ad-
 modum humana mens est, semperque fere
 in terrenis defixa. Cuius rei conscius ipse
 Servator aliquando de iis aiebat: quam
 difficile qui pecunias habent intrant in
 regnum Dei! Et rursus: facilius est came-
 lum (funem) per foramen acus transire,
 quam divitem in regnum Dei, Nam quam-
 diu aliquis ditescendo et deliciando occu-
 patur, pietati erga Deum excolenda ineptus est.

Ergone nulla superest divitibus salutis
 via, sed ignis eis paratus est, qui diabolo
 et angelis eius debetur? Minime gentium.
 Ecce enim ipsis salutis consequendae rationem
 hac parabola ostendit Servator. Confidunt
 hi sane, quod divitias sibi fruendas
 summus Deus indulgenter concesserit.
 Recape tamen iuxta Dei mentem, oecono-
 mi veluti pauperum constituti sunt: oecono-
 mi autem dicuntur a sua cuique distri-
 buendo. Sed non recte oeconomiam ge-
 runt, tradita ipsis a domino quodammodo
 dissipantes: suis enim tantum ministrant
 deliciis, temporales emunt honores, obliti
 Dei dicentis: aperiendo aperies viscera erga
 fratrem tuum, erga indigentem qui apud
 te versatur. Immo et communis servatoris
 Christi negligentes praeceptum: estote mi-
 sericordes, sicut et pater vester caelestis

(1) Observa vocabuli οἰκονόμος apud Cyrillum etymologiam, non ab οἶκος, sed ab οἰκεῖα νέμειν.

* Ps. XLV. 11.

* Luc. XII. 33.

* Luc. XVIII.
25. 27.

A. f. 215. b.

Deut. XV. 8.

* 1. Cor. 13. 3.

misericors est. Sed nullam hi, ut dixi, rationem habent misericordiae fratribus debitaе: unicum ipsis studium est fastus sui. Hoc eos apud omnium Dominum accusavit. Porro necesse omnino est, eosdem villicatione excidere, adveniente morte, et rebus humanis eximente. Quippe inevitabile homini est mortis rete. Quid ergo ab eis fieri Christus vult? Quamdiu in hoc mundo sunt, si non cunctas velint opes suas pauperibus diribere, attamen nonnullos saltem sibi amicos conciliare iubet, compluresque benignitatis suae testes, id est beneficiis adfectos; ut cum eos terrenaе divitiarum destituent, locum aliquem nanciscantur in istorum tabernaculis. Nam prorsus fieri nequit ut absque mercede discedat pauperum amator: sed sive universa bona sua his impertitus fuerit, sive partim, sine dubio animae suae bene fecerit.

Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est.

Crebro interdum universalis Servator eosdem facit sermones, variisque circa idem argumentum exemplis utitur, ut plena ditorum suorum notitiā audientium mens imbuatur. Contemplare vero necum de novo supradictae lectionis vim. Porro mihi videtur ante omnia illud cognitu utile, undenam oratio huiusmodi occasionem cepit: sic enim propositorum verborum sententia inclarescet. Monebat itaque divites Christus ut benignitatem erga pauperes apprime adamarent, et in caelo thesaurizarent, futuraeque felicitati consulerent. Sed enim satis, ceu suapte natura Deus, compertam habebat humanae mentis ad egregium quodlibet bonumque opus tarditatem; quodque nimio divitiarum amore capti, et huius cupiditatis tyrannide omnino oppressi, nullam egentibus impertituri essent misericordiam. Quod igitur hoc animi habitu affecti, nullum spirituale Dei donum essent recepturi, manifestissimis demonstrat exemplis dicens: qui fidelis est in minimo, in maiore quoque fidelis est,

ὁ οὐράνιος οἰκτεῖρμων ἐστίν· ἀλλ' οὐδεὶς αὐτοῖς, ὡς ἔβλεψεν, κατοικτεῖρειν ἀδελφούς· ὁ λόβος, μόνος ἢ ποιῆντα φροντίδα τῆς αὐτῶν ἀγρεωχίας· τοῦτο δευβέβληκεν αὐτῶν παρὰ τῶ πάντων δεωπτή· δεῖ ἢ πάντως αὐτῶν ἀποπεσεῖν τὴν οἰκονόμιας ἐπιπηδῶτος θανάτε, καὶ τὴ καθ' ἡμᾶς τραγμάτων δεξελκότος· ἀδιάφικτον γὰρ ἀνθρώπων παντὶ τὸ θανάτε τὸ λίνον· τί οὖν ἄρα δερᾶν αὐτῶν βούλεται· Χεισός; ἕως εἰσὶν ἐν τῷδε τῶ κόσμῳ, καὶ ἐν μὴ πάντα βούλοιντο τὴ αὐτῶν πλοῦτον δεγνεῖναι πατωχοῖς, καὶ γοῦν ἐν μέρεσ κατακτητήσαδεμ φιλίας, καὶ πολλοὺς τὴ εὐσπλαγχνίας μάρτυρας, δεῦν εὐ πεποιηθῶτας δηλονότι· ἵνα ὅταν αὐτῶν ὁ ἐπίγειος ἐκλείπει πλοῦτος, ἔχουσι τινα τόπων ἐν τῷ ἐκείνων σκηναῖς· καὶ γὰρ ἔστι τῶ ἀμχανῶν ἀμισθον γηέσθαι ποτε τὴ φιλόπτωχον, ἀλλ' εἴτε ἀπαντά τις τὴ αὐτοῦ πλοῦτον δεγδοῖναι τισὶν, εἴτ' οὖν ἐν μέρεσ, ὀνήσει πάντως τὴ αὐτοῦ ψυχῆν.

Ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστός ἐστι.

Συχνῶς ἐσθ' ὅτε ὁ τῶ ὅλων σωτήρ δεῦν αὐτῶν ποιεῖται λόγος, καὶ δευφόροις περὶ τῶ αὐτοῦ θεωρήματος κέρχεται δευαδείγμασιν, ἵνα πρὸς σύνεσιν ἀκριβῆ τὴ παρ' αὐτοῦ λεγομένον, ὁ τῶ ἀκροωμένων ἐμβιβάξεται νοῦς· ἀθρει δὲ μοι πάλιν τῶ προκειμένων ἀναγνωσμάτων τὴ δύναμιν· δοκεῖ δὲ μοι καὶ πρότε τῶ ἄλλων, ἐκείνο χρησίμως κατιδεῖν, τίνος ἕως ὁ τοιόσδε λόγος ἔχει τὰς ἀφορμάς· ἔστι γὰρ οὕτως εὐσίνοπτος τῶ προκειμένων ὁ νῆς· ἐδίδασκε τοίνυν δεῦν ἐν πλοῦτῳ Χεισός ἀπαῖν ὅτι μάλιστα τὴ φιλοπτωχίαν, καὶ δευσαυρίζειν ἐν οὐρανῷ, καὶ τὴ εἰς τὸ μέλλον εὐμερείας ποιεῖδε πρόνοιαν· ἀλλ' εὐ ἠπίσατο θεός ὡν φύσει, τὴ ἀνθρώπων δευνοίας τῶ ὄκνον, τὴ ἐπὶ παντὶ πεκδοῖναι τὴ καὶ ἀγαθῷ παράγματι, καὶ ὡς φιλόπλετοι λίαν ὄντες, καὶ τῶ τοῖαδε πάθαι τυραννοῖ μῆνοι παντελώς, οὐδένα τοῖς πτωχευομένοις νέμουσιν ἔλεον· ὅτι τοίνυν τοῖς οὕτως ἔχεισι γνώμης, οὐδὲν ὑπάρχει τῶ παρὰ θεοῦ χαρισμάτων, δεῖλον δὲ ἐστὶ πνευματικῶν, εἴξ ἀεργεσάτων δευαδείγμάτων δευδίκηνυσι λέγων, ὁ πιστός ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ

A. F. 27
B. F. 17

πιστός ἔστι, καὶ τὰ ἐξῆς· λύσον ἡμῖν δεσποτα
τὸ ζητούμενον, ἀνοιξον ἡμῶν τὸ καρδίας τὸ
ὄφθαλμόν· ἄκουε τοίνυν σαφῶς τε καὶ ἀκρι-
βῶς, ὅπερ ἔφη· εἰ ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾷ πι-
στοὶ οὐκ ἐγένεσθε, φησί, τὸ ἀληθινόν τίς
δώσει ὑμῖν; ἔστι δὲ οὐδὲν τὸ ἐλάττωσον, ὁ ἀδι-
κῶς μαμωνᾶς, τοῦτέστιν ὁ ἐπίγειος πλεῖτος,
ὃς ἀρπαγῆς ἔσθ' ὅτε καὶ παλεονεξίας πωρι-
λεγκμένος τοῖς γε μὴν εὐθόδοσι βιοῦν, καὶ τὸ
εἰς τὸ μέλλον ἐλπῖδα διεδιψήκοσι, καὶ ἀπο-
θέρσει μὲν τὸ ἐπιγείων τὸ νοῦν, φρονουσί ἢ
μᾶλλον τὰ ἄνω, καταλογισθεῖν ἂν παντε-
λῶς οὐδὲν ὁ ἐπίγειος αὐτοῦτος, ἀλλ' εἰς σῶν
ἐνδεεῖς ὅλον δαπανήσασι, καλῶς αὐτὸν οἰ-
κονομοῦντες· τοῦτο οἶμαι ἐστὶ τὸ ἐν ὀλίγῳ
θνήσκῃ τινα πιστὸν, τὸ τοῖς ἐν ἐσχάτῃ τα-
λαιαωρίᾳ ἢ ἀπό γε τῶν ὄντων δρᾶν μὲν ἐπι-
κυρίαν· εἰ οὐδὲν ἐν ὀλίγῳ γεγόνα μὲν ἄπιστοι,
πῶς ἂν λάβοιμεν παρ' αὐτοῦ τὸ ἀληθινόν;
τοῦτέστι τὸ θεῖον χρημάτων ἀμφιλαφεῖ
χρησίαν, ψυχὴν ἀνθρώπου κατακαλύψου-
σαν, καὶ τὸ θεῖον αὐτῇ κάλλος ἐγράψασαν.

Ὅτι ἢ εἰς τοῦτο βλέπει ἡ τέραπται
τῶν τῶ σατήρος ἐρημάτων ὁ σκοπὸς, καὶ διὰ
τὸ ἐξεξῆς εἰδὲν τίς ἂν εὐ μάλα· ἔφη γὰρ,
εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ
ἡμέτερον τίς δώσει ὑμῖν; ἀλλότριον ἢ εἶναι
φασὲν, τὸ τῶν χρημάτων πειρασίαν· οὐ γὰρ
γενηνόμεθα μὲν πλοῦτοι, γυμνοὶ ἢ μάλ-
λον· καὶ ἀληθῆς εἰπεῖν ὅτι καὶ τὸ γεγραμ-
μένον, οὐδὲν εἰσπνέγκαμεν εἰς τὸ κόσμον,
οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυναμέθα· γενηνόμεθα
οὐκ πιστοὶ ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ καὶ γνήσιον
πλούτῳ, ὃς ἐλάττωστος ἔστι καὶ οὐδὲν, ὅτι
ρέυσός· καὶ μὴ σφικτερίζόμεθα τὰ εἰς κοι-
νήν τῶ ἀδελφῶν χρείαν δοθέντα ἡμῖν· ὥστε
ἄδικον τὸ πλοῦτον ποιεῖν, διὰ τὸ κατέχειν
αὐτὸν, καὶ ταῦτα, ἀλλότριον ὄντα· τὸ μὲν,
ὅτι οὐδὲν εἰσπνέγκαμεν· τὸ δὲ, ὅτι τὸ πτω-
χῶν ἐστίν· ἵνα τὸ ἡμέτερον θεῖον καὶ οὐρά-
νιον πλοῦτον πιστευθῶμεν, τὸ ἀληθινόν καὶ
μένοντα· ἀλλότριον μὲν γὰρ ἀνθρώπου πτω-
τὸς οὐσιασῶς, τὸ πλεῖτον· ἐξωθεν γὰρ προσ-
γίνεται καὶ ἐπισυμβαίνει τισί· καὶ ἀπο-
σμβῆ καὶ ἀπόλοιτο, ἀφραβλάτοι ἂν οὐδὲν
παντελῶς σῶν τὸ ἀνθρώπου φύσεως λόγους·

et reliqua. Solve nobis, Domine, hanc quae-
stionem, aperi nobis cordis oculum. Audi
itaque clare accurateque quid dixerit: si
in iniquo mamona fideles non fuistis, ait,
ea quae vere bona sunt quibus dabit vobis?
Est itaque minimus, iniustus mamona, id
est terrenae divitiae, raptu interdum et
violencia collectae. At ii qui bene vivere
sciunt, et futurarum rerum spem quodam-
modo sitiunt, qui que a terrenis mentem
avertunt, et superna magis cogitant, hi in-
quam nullius pensi habent terrenas divi-
tias, sed eas in egenos cunctas absumunt,
recte sic illas administrantes. Hoc esse exi-
stimo, in re parva aliquem esse fidelem;
nempe in extrema miseria positus, rei fami-
liaris subsidia suppeditare. Si ergo in re
parva infideles fuimus, quomodo a Deo
accipiemus quod verum est, id est divino-
rum donorum uberem largitionem, quae
hominis animam ornat, eique divinam ven-
ustatem adpingit?

Quod autem huc spectet, eo que tendat
verborum Servatoris scopus, ex sequen-
tibus etiam satis quisque cognoscet. Dicit
enim: si in alieno fideles non fuistis, quod
vestrum est quis dabit vobis? alienum por-
ro appellari dicimus, pecuniae affluentiam:
neque enim divites nati sumus, sed nudi
potius. Vereque, iuxta scripturam, dicitur
quod nihil intulimus in hunc mundum,
neque hinc auferre quid possumus. Ergo
fideles simus in his exiguis terrenisque di-
vitiis, quae revera minimae sunt et nul-
lae, quia dilabuntur: neque propria facia-
mus, quae ad communem fratrum usum
data sunt nobis. Quamobrem iniustum est
opes colligere, si quis eas retinere velit,
praesertim cum sint alienae, tum quia nos
nihil nascentes intulimus, tum quia hae
reapse pauperum sunt. Sic nostrae divinae
caelestesque divitiae tradentur nobis, ve-
rae inquam et manentes. Profecto alienum
naturaliter ab homine est, ditescere; quod
quidem aliquibus extrinsecus accidit et su-
pervenit: et si forte dilabatur ac pereat,

nihil prorsus humanam rationem laedet. Non enim quia divites, idcirco rationales sumus, vel cuivis bono operi idonei; sed ipsa naturae habitudo, harum virtutum capax est, eaque revera nostra est. Nam sicut beatus scribit Paulus, creati ad opera bona fuimus, quae praeparavit Deus ut in illis ambulemus. Quum ergo in alieno, id est in iis quae extrinsecus accesserunt, infideles aliqui fuerint, quomodo sua accipient? id est quomodo divinitus data bona participabunt? Vel quomodo adipiscemur sacram illam atque admirabilem venustatem, quam in hominum animabus depingit Deus, dum ipsas ad formam suam componit? Sic enim initio fuimus. Age vero quod impossibile sit, unum eundemque hominem in contraria studia dividi, et tamen inculpatim vivere, demonstrat dicens:

Nemo servus potest duobus dominis servire.

Similitudo haec clara et explorata est, et proposito argumento aptissima; immo totius sermonis conclusio fit in sequentibus: non potestis Deo servire et mammonae. Nam si quis fiat, inquit, duorum dominorum servus contrariis voluntatibus praeditorum, et inconciliabilem mutuo sententiam gerentium, quomodo poterit utrique placere? Nam divisus inter amborum placita, utriusque voluntati repugnat. Prorsus enim necesse est malum simul et bonum videri. Ergo si uni voluerit esse fidelis, alterum inquit odio habebit. Superest igitur ut impossibile sit Deo simul servire ac mammonae. Ergo unice ad alterum studia omnia nostra vertamus, multum valere iusso mammona. Ita enim nos magnus magister docet.

Pharisaei, qui erant avari, deridebant eum.

Sicut morbi corporum vehementiores, remediorum adiutoria non admittunt, ac medicinam veluti fugiunt; et cum aliquis profutura exhibet, gravius exasperantur, et quasi indignantur blanditibus arti; sic

οὐ γὰρ ἐν γε τῷ εἶναι πλούσιοι, λογικοὶ τὲ ἔσμεν, καὶ ἀπάσης ἀγαθοεργίας ἐπισημονες, ἀλλ' ἢ τὸ φύσεως ἐπιτηδεύουσι, δεκτικὴ τῆς τοιοῦτων ἐστίν, ὅπερ ὄντι ἡμέτερον. ὡς γὰρ ὁ μακάριος γράφει Παῦλος *, ἀπίσθημῶν ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, οἷς προποτίμασεν ὁ Θεὸς ἵνα ἐν αὐτοῖς θεωρησώμεθα. ὅταν τοίνυν ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ, τοῦτέστι ἐν τοῖς ἔξωθεν προσηγομένοις, ἀπίστοι τινες εἶναι, πῶς ἂν λάβοιεν τὰ ἑαυτῶν; τοῦτέστι πῶς ἂν ἐν μετέξῃ γένοιτο τῶν Θεοσδότην ἀγαθῶν; ἢ πῶς κομισώμεθα τὸ ἱερόν τε καὶ ἀξιάγαστον κάλλος, ὁ τῷ τῷ ἀνθρώπῳ ψυχαῖς ἐγγράφει Θεὸς, διαμορφῶν αὐτὰς πρὸς ἑαυτὸν; γεγονόμην γὰρ οὕτως ἐν ἀρχαῖς· ὅτι ἢ ἐστὶ τῆς ἀμηχανῶν, ἕνα καὶ (Ϟ) αὐτὸν μερίζεσθαι πρὸς τὰ σκάνια, καὶ ἀκαταλέκτως δύνασθαι βιοῦν, διαδείκνυσσι λέγων·

Οὐδεὶς οἰκίτης δύναται εὖσι κυρίῳ δουλεύειν.

Παράδειγμα τοῦτο σαφές τε καὶ ἐναργές, καὶ τῇ τῷ προκειμένῳ θεωρίᾳ πρεπωδέστατον συμπέρασμα ἢ ὡσαύτ' ἑ παντός λόγου, τὸ ἐφεξῆς· οὐ δύνασθε γὰρ Θεῷ δουλέειν καὶ μαμωνᾷ· εἰ γὰρ δι' τις γένοιτο, φησὶ, δύο κυρίων οἰκίτης, μεμερισμένον τοῖς θελήμασιν εἰς τὸ ἐναντίον, καὶ ἀσύμβατον ἀλλήλοις ἐχόντων τὴν γνώμην, πῶς ἂν δύνατο ἀμφοτέρους ἀρέσασαι; μερίζομενος γὰρ εἰς τὸ ἑκατέρω δοκοῦν, τοῖς ἀμφοῖν θελήμασιν ἀντανίσταται· πᾶσα γὰρ ἀνάγκη, (Ϟ) αὐτὸν ὀρεῖσθαι πονηρόν τε καὶ ἀγαθόν· οὐκοῦν εἴπερ ἔλοιτο γηήσι (1) ἐνὶ γῆσιν, φησὶ (1), μισήσῃ τ' ἕτερον· ἀμήχανον δὴ οὖν Θεῷ δουλέειν καὶ μαμωνᾷ· ἐπὶ θάτερον τοίνυν μεταβῶμεν τῶν παῶσαν σκεδὴν, πολλὰ χαίρειν ἐπιόντες τῷ μαμωνᾷ· ταῦτα γὰρ ἡμῖν ὁ μέγας εἰσηγείται διδάσκαλος.

Φαρισαῖοι φυλάττοντο ὑπάρχοντες ἐξεμνηστῆρον αὐτόν.

Ὡσαύτ' ἐν τοῖς σώμασι παθῶν ἀγριώτερα, τὰς οἷ τ' φαρμάκων ἐπιμελείας οὐ προσίεται, φύγει δ' ὡσαύτ' ἴασιν· καὶ εἴ τις προσάγοι τὸ περυσικὸν ὠφελεῖν, ὄξα-γριοῦται μαιζόνως, καὶ οἶον ἀνακατεῖ, καὶ

* Ephes. II. 10.

v. 16.

A. f. 217.
B. f. 100. b.

v. 14.

A. f. 217. b.

(1) Φησὶ intercalatum esse verbum, ut passim fit, non agnovit Corderius, ideoque scripsit: *ille dicit ut odiat alterum.*

τοι τῆ τέχῃ κολακέουμινα, οὕτω τὰ ἐν τῷ
 τῷ ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐπισημαίνοντα πάθη
 σκληρὰ καὶ ἀνεθέτητα πως εἰσὶν ἔσθ' ἕτε,
 καὶ οὐδενὸς ἀνεχεται λόγῳ καλοῦντο· εἰς
 ἀπόστασιν τῷ καιοῦ, ὡς τοῖς ἀμείνοσιν ἐμ-
 βιβάζοντες· τοῦτο πεπονθότας εὐρήσομεν
 εἶναι φαρισαίους, οἳ διὰ φιλαργυρίας ἐξου-
 τέλιζον τὰς ἀρίστας ὠφθαλμίσαις· καὶ θεὸν σε-
 βασθῆναι, ἐμυκτηρίζον ταῦτα εἰσηγοῦμε-
 ρον διαπότην· ἀλλ' ἡμεῖς ἐξέλωμεν τὸ τῷ
 φιλαργυρίας (1) κείρον, ὃ καὶ εἰς ἀσέβειαν
 ἐγείρειν δύναται, καθάπερ σκίονες· μακρὸν
 τοιγαροῦν ἐπ' αὐτοῖς δαπανήσας λόγον ὃ
 τῷ ὕλων σωτῆρ, εἴτα τῷ ἰδίῳ σκεμμάτων καὶ
 παθῶν οὐκ ἀποφοιτῶντας ὀρέων, ἐμφιλοχω-
 ρούντας ἢ μᾶλλον τῇ συντρόφῳ σκαιοτήτι,
 ζῆσεται λοιπὸν ἐπὶ τὸ δριμύ τῷ ἐλέγχων,
 καιροῦ καλοῦντος εἰς τοῦτο, καὶ ἀποφαίνε
 ὑποκριτὰς ὄντας καὶ βυμολόχους, καὶ δόξης
 μὲν ἐρασάς, ἢ περ ἂν πρέποι δικαίοις τὴν
 ἀγαθοῖς ἀνδράσιν, οὐ μὴν ὄντας τοῦτο
 καὶ ἀλήθειαν.

v. 1. Ἦμεῖς ἴστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων.

A. 1. 18. Τοῦτο καὶ ἐτέρωθεν περὶ αὐτῶν εὐρί-
 σκεται λέγων· * ὡς πᾶς δύνασθε πισθεῦσαι,
 δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λαμβάνοντες, τῷ ἢ
 δόξαν τῷ παρὰ τῷ μόνῳ θεῷ οὐ ζητεῖτε; ,,
 εἶναι μὲν γὰρ ἀληθῶς ὄντας ἀγαθοὺς, τοῖς
 εἰς δικαιοσύνην ἐπαίνοιο ὁ θεὸς σεφανοῖ· οἳ
 ἴτε μὴν ἀφιλάρετοι καὶ ὑποκριταί, τάχα τοῖς
 ἑαυτῶν ψήφοις, τὸ δοκεῖν εἶναι σεπτοὶ πα-
 ρακλέπτουσιν· ἀλλ' ἐθεῖς, ὡ βέλτιστοι, φαίν-
 τίς ἂν αὐτοῖς, ἑαυτὸν σεφνοῖ· γέγραπται
 γὰρ· * ἐγκωμιαζέτω σε ὁ πέλας, καὶ μὴ τὸ
 σὸν στόμα· ἀλλόθεις, καὶ μὴ τὰ σὰ χεῖλη·
 πλην καὶ εἰ δύναϊτό πως λαβεῖν οἱ ὑποκρι-
 ται, καὶ τὰς ἐξ ἀνθρώπων ὑπερβάσι τιμὰς,
 ἀλλ' οὖν ὁ θεὸς φησι γινώσκ' τὰς καρδίας
 ἡμῶν, καὶ τιμὰ μὲν δικαίον (P) ἀληθινόν,
 σκορπίζει ἢ τὰ τῷ ἀνθρωπαρέσκων ὅσα· ἀν-
 θρωπαρέσκια γὰρ ἴριζα καὶ ἀρχὴ καὶ γένεσις τῷ
 μεμισημένης παρὰ τὴν θεῷ καὶ ἀνθρώπων
 ὑπεροχίας· κατασφίξας τοῖνυν τοῖς ἐλέγχου
 αὐτῶν, ἕτερόν τι τέτοις προσεπάσαι Χριστὸς,

quae hominum animabus evenient perturbations, saevae et admoneri impatientes aliquando sunt, nulliusque vocem audiunt a vitio revocantis, et meliora suadentis. Hoc idem passos comperimus pharisaeos, qui ob suam avaritiam admonitiones optimae flocci faciebant; et quum revereri deberent, disserentem haec Dominum deridebant. Verumtamen nos avaritiae stimulum eximamus, quod usque ad impietatem nos potest, aeque ac illos, impellere. Longo itaque adversus eos consumpto sermone Servator universalis, quum a propriis cogitationibus et cupiditatibus haud recedere cerneret, sed ingentiam nequitiam acrius retinere, pergit deinceps ad acerbiores increpationes, occasione invitante, definitque eos esse hypocritas, gulosos victimarum appetitores, et gloriae quidem cupidos, quae iustis bonisque debetur viris, sed tamen ipsos a virtute longe remotos.

Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus.

Hoc idem alibi quoque dixisse eis Christum comperimus: quomodo potestis credere, qui gloriam ab hominibus accipitis, gloriam autem quae a solo Deo est non quaeritis? Nam vere bonos Deus iustitiae laudibus ornat. Hostes autem virtutis et hypocritae, fortasse suffragio proprio, sanctitatis opinionem usurpant. Atque, o egregii, dicit his aliquis, nemo se ipsum coronat. Scriptum est enim: laudet te proximus, non os tuum; extraneus, non labia tua. Attamen etiamsi latere fortasse queant hypocritae, et ex hominibus honorem carpere, certe Deus corda vestra novit, et eum qui vere iustus est, habet in pretio; at illorum, qui hominibus placent, ossa dispergit. Quippe placendi hominibus studium, radix est et initium et parens invisae Deo hominibusque superbiae. Postquam eos reprehensionibus his compunxerat, aliud addidit Christus quod erant pas-

(1) Cod. φιλοσοφίας, quod plane mendum nobis visum est.

suri propter haerentem illis impietatem et contumaciam. Dicit enim:

Lex et prophetae usque ad Iohannem etc.

Involvit rursus obscuritate id quod molestiam creabat, et obumbratam quodammodo facit praedictionem eorum quae incredulis eventura erant. Nam Moyses, inquit, et reliquis cum eo sanctorum prophetarum chorus, sacramenti mei virtutem terrae incolis praenunciaverunt. Lex quidem per umbram et figuras denotabat, me in carne necem passurum ut mundum salvarem; et corruptelae vim superaturum, a mortuis resurgendo. Consona autem Moysis legi prophetiae locuti sunt. Haud ergo mirum est, immo et praecognitum fuit, quod vos sermonibus meis credituri non fueritis. Nam usque ad Iohannem Baptistam vaticiniorum de me pertinet sermo. A diebus autem Iohannis, regnum caelorum nunciatur, et omnis homo ad id compellitur. Regnum autem caelorum hoc loco dicit iustificationem in fide, peccati ablutionem per sanctum baptisma, sanctificationem per Spiritum, adorationem in Spiritu, adoptionis dignitatem, dandae sanctis in posterum gloriae spem. Nunciatur itaque caelorum regnum, procedente in medium Baptistae ac dicente: parate viam Domini; et iam praesentem demonstrante agnum Dei qui tollit peccatum mundi. Quisquis ergo sacrae praedicationis auditor est et amator, is vi compellitur; id est omni alacritate totisque viribus utens, in spem recipi gestit. Namque ut alibi ait: regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.

Facilius est autem etc.

Facilius esse dicit caelum et terram transire, nondum id fieri iubente Deo, quam legis unum excidere apicem. Legem aliquando summatim dicit pro universa divinitus inspirata scriptura, idest Moyses ac prophetarum. Quenam itaque praenunciaverunt, quae et exitum habere necesse sit? Praedixerunt videlicet, fore ut ob mul-

δοπερ ἔμελλον πέσειδεσθ, διὰ γε τ' ἐπίσταν αὐτοῖς ἀνοσιότητα τὴ καὶ ἀπειθήσαν φησὶ γάρ

Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου κ. τ. λ.

Ἐπικρύπτει πάλιν ἀσαφεία τὸ λυπεῖν, καὶ κατεσκευασμένον ὕψος ποιεῖται τὸ πρακτέον. τὸ συμβουλοῦσαν τοῖς ἀπειθεῖν ἐλομένους αὐτῶ. Μωϋσῆς γάρ φησὶ καὶ σὺν αὐτῶ τ' ἀγίων προφητῶν ὁ χορὸς, τ' κατ' ἐμὲ μωσήσειε τ' δὲναμιν προκατηγήλκασι τοῖς ἐπὶ τ' γῆς καὶ ὁ νόμος ἐδήλωε διὰ σκιάς καὶ τύπων, ὅτι καὶ τ' σὰρκὸς ὑπομῶν θάνατον, ἵνα σώσω τ' ὑπ' οὐρανὸν, καὶ καταργήσω τ' φθορὰν, ἐγχερμένους ἐκ νεκρῶν συμβαίνοντα ἢ τοῖς Μωϋσείως νόμοις, ἐλάλησαν οἱ προφῆται. ζῆνον τοῖνυν φησὶν οὐδὲν, ἦγεν προεγνωσμένοι, ὅταν τοῖς ἐμοῖς ἀπειθήσητε λόγοις· μέγχι γάρ Ἰωάννης τ' βαπτιστοῦ, ὁ τ' προφητείας τ' ἐπ' ἐμοὶ καὶ ὑμῖν ἐκτείνεται λόγος· ἀπὸ δὲ γε τ' ἡμερῶν Ἰωάννης, ἡ βασιλεία τ' οὐρανῶν εὐαγγελίζεται, καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται· βασιλείαν ἢ οὐρανῶν φησὶν ἐν τούτοις, τ' ἐν πίστει δικαιοσίν, τ' τ' ἀμνηστίας ἀπάντην, τ' διὰ γε ἡμῖν τ' ἀγίας βαπτίσματος, τ' διὰ τ' πνεύματος ἁγίου ἀσιασμέν, τ' ἐν ἀνέμωτι προσκύνησιν, τ' οὐοθεσίας τὸ καύχημα, τ' μελλούσης δοθίσεσθ τοῖς ἀγίοις δόξης τ' ἐλπίδα· εὐαγγελίζεται τοῖνυν ἡ τ' οὐρανῶν βασιλεία, παρελθόντος εἰς μέσον τ' βαπτιστοῦ, καὶ λέγοντος· ἐτοιμάσατε τ' ὁδὸν κυρίου· καὶ καταδικνύμενος ἦδη παρόντα τ' ἀμνὸν τ' θεῶν, τ' αἴροντα τ' ἀμάρταν τ' κόσμου· πᾶς ἢ εἴ τις γέγονε τ' ἱερῶν κηρυγμάτων κατήκοος καὶ ἑραστής, εἰσθιάζεται τούτους ἐν ἀπάσῃ προθυμίᾳ καὶ παντὶ σθένει χρώμενος, εἴσω παρελθεῖν τ' ἐλπίδος ἐπιθυμεί· ὡς καὶ ἐτέρωθι περ φησὶν *, ἡ βασιλεία τ' οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βίαιαι ἀρπάξουσιν αὐτήν.

Εὐκοπώτερον δὲ ἔστι κ. τ. λ.

Εὐκοπώτερον εἶναι φησὶ τ' οὐρανὸν καὶ τ' γῆν παρελθεῖν, οὕτως τοῦτο γινεσθαι θεοῦ προσάπτοντος, ἢ τ' νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν· νόμον δὲ φησὶν ἔσοθ' ὅτε συλλήθδην ἄπασαν τ' θεόπωνδον γραφὴν, τούτους τὰ Μωϋσείως καὶ προφητῶν· τίνα τοῖνυν προαπαγγέλλασιν, ἢ καὶ δεῖ πάντως ἐαθῆναι πρὸς πέρας; προηγήρωσαν ὅτι διὰ πολλὴν

v. 16.

v. 17.

* Matth. XI. 12.

v. 17.

A. I. 218. b

ἀπιστίας καὶ ἔσθλων ἀνοσιότητα, ἢ πρὸς θεὸν
οἰκειότητος ἀπολισθήσῃ, καὶ τοὶ πρωτότο-
κος ὢν ἐν τέκνοις ὁ Ἰσραήλ· καὶ ὅτι ἂ παρ'
αὐτοῦ ἀπάτης ἐξωσθήσεται ἡ Ἱερουσαλήμ·
καὶ γὰρ ἔφη περὶ αὐτῆς, διὰ φωνῆς Ὠσέ· *
ἰδὲ ἐγὼ φράσω τὸ ὄδον αὐτῆς ἐν σκόλοψι,
καὶ ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδοὺς αὐτῆς· καὶ τὸ ἔρι-
βον αὐτῆς οὐ μὴ εὕρη·, ὁδὸς μὲν γὰρ εὐσεβῶν
εὐθεῖα ἐγένετο, καὶ οὐδὲν ἀναντες ἐν αὐτῇ,
λεῖα ἢ πάντα καὶ ἱππύλιτα· φράσσεται ἢ
ἢ ὁδὸς ἢ Ἱουδαίων μήφοδος, τοῦτέστιν ἀδιό-
δωτος αὐτοῖς ἢ ἢ εὐσεβείας ἀπετελέσθη
ἔριβος· ὅτι ἢ γεγόνασι σκοτανοὶ τὸ νοῦν, καὶ
οὐ προσήκαντο ἢ τὸ σωτήριον δόξης τὸ φῶς,
οὐ γὰρ ἐγνώκασιν αὐτὸν, προαναπεφώνηκε,
λέγων * , ὡς πρὸς Ἱουδαίους τὸ δῆμον· ἢ γὰρ
ὡμοίωσα τὸ μητέρα σε· ὡμοίωθι ὁ λαός μου,
ὡς οὐκ ἔχων Ἰσραήλ· ὅτι σὺ ἐπίγνωσιν ἀπό-
σω, καὶ γὰρ ἀπόσωμαί σε τὸ μὴ ἱερατεύειν
μοι· καὶ ἐπελάθε νόμος Θεοῦ σε, καὶ γὰρ ἐπι-
λάθωμαι τέκνων σε·, ἀκούεις ὅτι σκότω
καὶ γὰρ νυκτὶ παρκαίχεται, καὶ σφόδρα εἰκότως,
ἢ τὸ ἀπαθούτων πληθύς; ἀνίσχῃ μὲν γὰρ
τοῖς πιστεύουσιν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ὁ νοητὸς
ἐωσφόρος, καὶ ὁ δὲ δικαιοσύνης ἥλιος· σκότω
ἢ καὶ ἀχλύϊ νοσητῇ καταμελαίνεται τὸ ὑβρι-
ζόντων τὸ ὄντω λαμπρῶν καὶ ἀξιοκτινον χά-
ριν ὁ νῆς· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τὸ ἔξ Ἰσραήλ·
περὶ ἢ τὸ ἐπεγνωκότων τὸ ἐπιφάνειαν ἢ δό-
ξης τὸ πάντων ἡμῶν σωτήριος Χριστοῦ, δι-
ἐνὸς τὸ ἅγιον προφητῶν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ
ὑπισχέιτο, λέγων· * καὶ κατισχύσω αὐ-
τῶν ἐν κυρίῳ θεῷ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι
κυρίου τὸ θεοῦ αὐτῶν ὑπάρξουσιν (1)·, συμφυρῶ
καὶ τοῦτοις καὶ ὁ ψαλμογράφος ἐν πνεύματι φησὶ
πρὸς Χριστόν· * κύριε ἐν τῷ φωτὶ τὸ προσώ-
πός σου πορεύσονται, καὶ ἐν τῷ ὀνόματί σου
ἀγαλλιάσονται ὅλην τὴν ἡμέραν· ὅτι καύ-
χημα ἢ δυνάμειός αὐτῶν, σὺ εἶ· καὶ ἐν τῇ
δικαιοσύνῃ σου (2) ὑψωθήσεται τὸ κέραν
ἡμῶν·, καυχώμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ, δικαιο-
βέντες ἐν αὐτῷ· γεγόναμεν ὑψηλοὶ, τὸ ἐκ τῆ
ἁμαρτίας ταπεινώσιν ἐμβαλεβλικότες, καὶ τὸ
ἢ ἀληθείας δογματῶν τὸ ἀκριβῆ καταπλα-

tam suam incredulitatem et morum impie-
tatem, ab amicitia Dei excidat Israhel, pri-
mogenitus licet inter filios; et urbs Hieru-
salem illius amore excludatur. Quamobre-
m ait de ipsa per os Oseeae: « ecce ego
saepiam viam eius sudibus, et obstruam
itineria eius, et ipsa semitam suam non in-
veniet. » Porro via piorum recta est, nihil
in ipsa arduum, sed facilia cuncta et gra-
dibilia. Secus autem obstruitur via metro-
poleos Iudaeorum, id est inaccessa his ve-
rae religionis fit semita. Quod vero ob-
tenebrat mentem habuerint, nec lumen
gloriae Servatoris admerint, quem agnos-
cere noluerunt, praedixit his verbis Iu-
daeorum veluti populum alloquens. « No-
cti assimilavi matrem tuam. Assimilatus est
populus meus, quasi non habens scientiam.
Quia tu scientiam repulisti, repellam
te, ne sacerdotio mihi fungaris. Oblita es
legis Dei tui, ego quoque filiorum tuo-
rum obliviscar. » Audin tenebris noctique
comparari, et convenientissime quidem,
incredulorum multitudinem? Creditibus
enim exoritur in mente et corde intelle-
ctualis lucifer, ac iustitiae sol; secus vero
mens eorum obtenebratur qui erga tam
splendidam pretiosamque gratiam iniurii
sunt. Et haec quidem de Israhelitis. His au-
tem, qui adventum omnium nostrum ser-
vatoris Christi agnoverunt, per unum de
sanctis prophetis Deus pater spondebat di-
cens: « confortabo eos in domino Deo ip-
sorum, et in nomine domini Dei ipsorum
erunt. » Consona his etiam psalmista Spi-
ritus instinctus aiebat ad Christum: « Do-
mine, in lumine vultus tui ambulabunt,
et in nomine tuo exultabunt tota die; quo-
niam gloria virtutis eorum tu es; et in ius-
titia tua exaltabitur cornu eorum. » Glo-
riamur nimirum in Christo, cum in ipso
iustificamur: excelsi efflicimur, abiecta pec-
cati humilitate, et verorum dogmatum ac-
curatam adepti notitiam. Hoc enim nobis

(1) Ita cod. pro κατακαυχθήσονται gloriabuntur, ut in textu edito.

(2) Ita cod. praetermissis aliquot in medio verbis.

* Os. II. 6.

* Os. IV. 5.

* Zach. X. 10.

* Ps. LXXXVIII.
16.

spondebat Deus voce Isaiae dicens: « et ducam caecos in viam, quam nesciebant, et semitas quas ignorabant calcare eos faciam; convertam tenebras illis in lucem, et cuncta obliqua faciam recta. » Nos enim qui caeci eramus, recepimus lumen, et insolitam iustitiae viam terimus. Qui autem legis ducatu gloriabantur, in tenebras inciderunt. Namque ut ipsemet aiebat Christus, tenebrae excacaverunt oculos eorum, et obduruit ex parte Israhel; ut spectantes non videant, et auscultantes non audiant. Nam debacchati sunt contra sanctos prophetas, et ipsi Christo manus afferre ausi sunt ad salutem vitamque vocanti. Si ergo discrederitis, inquit, meosque insipienter sermones irridebitis, qui vos ceteroqui ad rei utilis decoraque consecutionem deducebant; non fuit hoc, inquit, ignotum sed iamdiu a lege prophetisque praedictum. Porro impossibile est, Dei oracula effectu carere: nam quod omnino prorsusque sciebat esse futurum, id praedixit. Prout ergo dictum fuerat, evenisse demonstrat; haud equidem propheticas auctoritates dissolvens aut subvertens, sed complens potius prophetas simul et legem. Nam quia dixerat legem et prophetas usque ad Iohannem stetisse, ne quis putaret, nunc eos exclusos et abolitos, propterea subdidit: non excidit de lege iota unum; aut apex, secundum Matthaeum.

Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura et bysso.

Interrogabit aliquis, num secundum evangelicam historiam, quae ait pauperem ad requiem transisse, divitem vero ad poenam, num inquam haec iam venerint, dignaque utrique data fuerit remuneratio; an futuri potius iudicii hoc exemplo imago representetur? Utique, inquit, quia Lazari nomen diserte ponit, vere haec evenerunt et peracta sunt. Cur enim non dixit « homo quidam pauper, sed Lazarus? »

τήσαντες Ἰωῶνιν· τέτο ἡδὲ ἡμῖν ἐπαγγελίετο θεὸς λέγων διὰ φωνῆς Ἰσαΐα· * « κὶ ἄξω τυφλοὺς ἐν ὁδῷ ἢ οὐκ ἔγνωσαν, κὶ τρίβους ἅς οὐκ ἤδεισαν πατήσαι ποιήσω αὐτοῖς· ποιήσω αὐτοῖς τὸ σκότος εἰς φῶς, κὶ πάντα τὰ σκολιά εἰς εὐθείαν. », ἡμεῖς μὲν γὰρ ὄντες τυφλοὶ, πεφωτισμέθα, κὶ τὴ ἀπώθησι δὲ δικαιοσύνης ἐρχόμεθα τρίβον· οἱ ἡ νόμον αὐχούντες παιδαγωγῶν, ἐν σκότῳ γενόμεσιν· ὡς ἡδὲ αὐτὸς ἐφη Χριστὸς, ἡ σκοτία ἐτύλωσε σῶν ὀφθαλμοὺς αὐτῶν *, κὶ πῶρωσις ἀπὸ μέρες γέγονε τῷ Ἰσραὴλ· ἵνα βλέποντες, μὴ βλέπωσι· κὶ ἀκούοντες, μὴ ἀκούωσι· πεπαρωνήκασι γὰρ εἰς σῶν ἀγίους προφήτας, τετολμήκασι ἢ κὶ αὐτῷ τὰς χεῖρας ἐπενεγκεῖν τῷ καλοῦντι πρὸς σωτηρίαν κὶ ζωὴν· οὐκοῦν ἂν ἀπειθῆτε, φησὶ, κὶν σῶν ἐμοὺς ἀπειτέως διαμυκτρήζετε λόγους, ἐπὶ τῷ τῷ χρησίμῳ κὶ πρέποντος ἀποκομίζοντας εἴησαν, ἀλλ' οὐκ ἠγνούθη ταῦτα φησὶ, ἀλλ' ἤδη προείρηται διὰ τε νόμου κὶ προφητῶν· ἔστι ἢ τῷ ἀμνησίων, εἰς ἀπειθήσαν διαπεσεῖν τὰς θεοῦ φωνάς· ὁ ἡδὲ ἤδη πάντι τε κὶ πάντως ἐσόμενον, τέτο προκαταμηνύκε· κὶ μὲν οὖν τὸ ῥητόν, δηλοῖ ὅτι ἀφίκεται, καταλύσαν μὲν ἡκιστα ἢ ἀνατρέψαν τὰ προφητῶν, ἀποπερανῶν ἢ μάλλον κὶ προφήτας κὶ νόμον· ἔσθ' ἂν γὰρ εἶπεν ὅτι ὁ νόμος κὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννη, ἵνα μή τις ὑπολάβοι, ὅτι ἐκβεβλήνται κὶ ἠθέτηνται, διὰ τοῦτο ἐπήλαζον· ὅτι οὐ πσεῖται ἀπὸ τῶ νόμου ἰῶτα ἐν, ἢ μία κεραία· τῷ Ματθαῖον (1).

* Ἄνθρωπος δὲ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσω.

Πύθειο δ' ἂν τις, ἄξά γε κὶ τῷ εὐαγγελικῶν Ἰσραὴλ, τῷ λέγεσσαν Ὡ μὲν πασχόν εἰς τῷ ἀνάπαυσιν ἀπελθεῖν, τῷ ἢ πλούσιον εἰς τῷ κλάσιν, γέγονεν ἤδη ταῦτα, κὶ ἀναπόδοσις ἀξία ἐκλήρωθη ἐκείσῳ, ἢ σ' μελλούσης κρίσεως ἀνατυποῖ τῷ εἰκόνα ἐν τούτοις; ἀλλὰ μὴν φησιν, ὅποτε ὀνομάζετ' Δαζάρου προσηγορίαν, ἀληθῶς γέγονε κὶ ἐπράχθη· διὰ τί γὰρ μὴ εἶπε, πασχὸς δὲ τις ἀνθρώπου, ἀλλὰ Δαζάρου; ἵνα τῷ

18. 11. 16.

* Job. III. 40.
ev 15. VI. 9.

1. 1.

A. 1. 1. 1. 1.
F. 1. 1. 1. 1.

(1) Lucas *iota*; Matthaeus V. 18. utrumque *iota* et *apex*.

περαιογορία δείξῃ, αἶρα ἢ ἀληθεῖα ταῦτα
 περαιοραῖαι· πρὸς ὃν ἐροῦμεν· τίω κρίσιν
 ἐσεσθαι μὴ τῆ ἀνάστασιν τῶ νεκρῶν, ἢ θεῖα
 πανταχοῦ λέξῃ γραφή· ἀνάστασις δὲ οὐκ
 ἴσται, μὴ αὐθις ἡμῖν ἐπφοιτήσαντῶ τῆ
 Χριστοῦ εἰς οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τῆ πατρὸς
 μὴ τῆ ἀγίον ἀγγέλων· οὕτω ἢ ὁ πάνσο-
 ρῶ Παῦλος φησὶν *, ὅτι αὐτὸς ὁ κύριος
 ἐν κελύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγελίαι, ἢ ἐν
 σάλπιγγι θεοῦ καταβίβεται ἀπ' οὐρανοῦ·
 σαλλίσις γάρ, ἢ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται
 ἐν Χριστῷ ἀφθαρτοὶ οὐπω τοίνυν εἰς οὐρα-
 γῶν καταβίβηκός τῆ πάντων κριτῆς, εὐδὲ
 ἢ τῆ νεκρῶν γέσθον ἀνάστασις· εἴτα, πῶς ἐκ
 ἀπίθανον ἐνοεῖν, ὅτι γέσθον ἦδη τισιν ἀν-
 ταπέδοσις, ἢ πονηρῶν ἐρῶν ἢ ἀγαθῶν (1);

nempe ut pronunciato nomine demonstra-
 ret, haec reapse acta fuisse. Cui nos res-
 pondemus: iudicium post mortuorum re-
 surrectionem fore, divina ubique adfirmat
 scriptura; resurrectionem autem non an-
 tea futuram, quam denuo de caelo vene-
 rit Christus cum patris gloria et angelis
 sanctis. Sic etiam sapientissimus Paulus di-
 cit: ipsam Dominum in iussu, in voce ar-
 changeli, et in tuba Dei, de caelo descen-
 surum. Clanget enim tuba, et mortui resur-
 gent in Christo facti incorruptibiles. Quom
 ergo nondum advenerit de caelo iudex,
 neque mortuorum facta sit resurrectio;
 quid ni improbable existimetur, iam fac-
 tam esse remunerationem sive malorum

* 1. Thess. IV. 15.

(1) Postulat hic Cyrilli locus paulo accuratiorem explanationem, propter schismaticorum, quamquam
 haud magno numero, tum Graecorum tum Armeniorum, exitiosum errorem, quod nempe humanorum
 actuum remuneratio non nisi post corporum resurrectionem a Deo fiet. 1. Ergo in primis noster ipse Cy-
 rillus semet explicat in commentario ad ps. XLVIII. 16, quem nuper nos ex vaticanis codicibus divulga-
 vimus, dum ait *sanctorum animas post divinam redemptionis opus in manus Dei concolare*; quod probat
 Christi crucifixi verbis ad patrem *in manus tuas etc.*, et ad latronem *hodie mecum eris in paradiso*; nec
 non illis Stephani: *domine Iesu, suscipe spiritum meum*. 2. Idem Cyrillus in homilia prima paschali ait
 avunculum suum decessorem Theophilum, nuper mortuum, ad caelestes sedes migrasse. 3. Eusebius
 caesariensis, classicus aequae immo et antiquior auctor, in commentario ad ps. CXLII. 8, quem item nuper
 nos ex codicibus vatt. sumptum edidimus, ait Deo: *δείξον ὁδὸν τῶν ἀγούσαν μετὰ σώματος; ἀπαλλογήν ἐπὶ τῶ
 σέσθαι: εἴται ostende, quae post corporis depositionem ducit in caelum*. 4. Eustathius biographus et aequa-
 eus Eutyelii patriarchae (cuius item novum scriptum nos extulimus) ait *hunc in caelum ad angelo-
 rum choros transisse* (apud Bolland. die 6. aprilis.) 5. Sanctus Hieronymus Paulae epitaphium hoc scribit
 (ep. CVIII. fin.) *Aspicis angustum praecisa in rupe sepulchrum? — Hospitium Paulae est caelestia
 regna tenentis*. 6. Contra hunc errorem de differenda remuneratione, totus item pugnat boni auctoris lat.
 priscus libellus, quem apud nos habes Script. vet. T. VII. p. 264-270; ubi prima in pagina inter patres
 spuriae illi doctrinae non consentientes nominatim scribitur alexandrinus Cyrillus. 7. Et quoniam catho-
 lico dogmati, quod apostolica constitutione definivit Benedictus XII. P. M., et florentinum postea triden-
 tinumque concilia confirmarunt, novus consurrexit in Anglia hostis Burnetius, qui scripto tractatu perhi-
 ciosissimum errorem renovavit, placet nobis huic opponere angulum hominem sanctum episcopum Aldhel-
 mum, clarissimum saeculi septimi lumen, qui XII. carmina de XII. apostolis condidit, falso in editionibus
 Aldhelmo aequae anglo inscripta vel etiam Walafrido Straboni, sed a pervertete vaticano codice vero auctori
 Aldhelmo vindicata. Is ergo de Paulo apostolo ita scribit. *Ossa tegat tellus quamvis modo nucle sepulchri*.
 — *Ast tamen in superas conscendit spiritus arces — Coetibus angelicis nimboza per aethera ductus*.
 Idem de S. Thaddaeo ap. *Cutus in Armenia sopitum morte cadaver. — Exsurrecturum fatali sine quiescit*.
 — *Sed tamen aethereas lustrarat spiritus arces*. Atque hic idem Aldhelmus, qui iustorum animas post
 corporis obitum statim in caelum receptas depraedicat, nihilominus de S. Iohanne ev. loquens ait. *Pausal
 in Epheso praefatus corpore praesul — Praemia sumpturus cum clange classica salpax — Ultima dum
 priscis labuntur tempora saeculis*. Vix evidentiùs quispiam dicere potuit, animas quidem sanctorum homi-
 num statim in caelum admitti, corporibus vero praemium non nisi post resurrectionem, ut par est utque
 rei natura postulat, conlatum iri. Porro noster Cyrillus haud apertioribus verbis hoc loco utitur, quam
 Ioh. Chrysostomus in homilia XXXIX. ad I. Cor. XV. 19. ed. Maur. p. 365; et homil. XXVIII. ad Hebr.
 XI. 39. p. 255, quibus Chrysostomi locis respondet pro viribus, sanctumque oratorem cum ecclesia catho-
 lica concordem demonstrat magnus Muratorius in insigni suo adversus Burnetium libro de *paradiso non
 expectata corporum resurrectione*; quem qui leget, pleniore dogmatis expositionem, et contrarii erroris
 refutationem, non requirit. Summus denique Allatus turbam maximam graecorum hac de re testimonio-
 rum, ex omni aetate petitorum, congerit in opere contra Hottingerum cap. XI; ita ut nemo iam graecus,
 vel graecorum quicumque sunt orientales adseclae, in hac falsa opinione consistere diutius queant.

operum sive bonorum? Est igitur parabolae ratio scite admodum conformata, itemque illa quae de divite ac Lazaro a Christo dicuntur. Fuit itaque Lazarus, ut Hebraeorum traditio habet, homo quidam per illud tempus Hierosolymis, in extrema paupertate atque infirmitate vivens, cuius ideo fecit mentionem Dominus, ut exemplum inde sumeret demonstrandi evidentius argumenti sui. Ante Christi de caelo reditum, neque resurrectio acciderat, neque actorum cuiuslibet hominis remuneratio. Sed tamen similitudinis ergo scribitur in parabola dives deliciosus et immisericors, si mulque pauper morbo languidus; ut cognoscat ii, qui in terra divitiis affluunt, nisi benigni esse voluerint, largi ac liberales, et nisi pauperum necessitatibus ultro occurrerint, gravi et inevitabili vindicta fore se corripiendos.

Iam in primis necesse est dicere, quae nam fuerit sermonis huius occasio, et cuius rei demonstrandae gratia praedictam optime parabolam Christus deformaverit. Voluit ergo nos Christus bonorum operum artifices effici virtutumque ornamentis excellere. Voluit invicem amare, et erga pauperes benignitatem sectari; atque in his studiis magna cum alacritate versari. Praecipue vero huius mundi divitibus hac super re cohortationes componens, eosque in via sanctis convenientissima statuens, aiebat: vendite quae possidetis, et date eleemosynam. Et hoc quidem mandatum praeclarum est et bonum ac salutare. Non tamen ignorabat Christus, ut hoc mandatum exsequi possent, multas vires non inesse. Languet enim ad aspera et factu difficilia mens humana. Quia vero ipse bonus est et hominum amator, rationem quamdam excogitavit qua iis succurreret; ne forte praesentes divitias perpetua et indeficiens paupertas exciperet, et temporales delicias aeterna poena. Si enim non patimini, inquit voluptarias dimittere divitias, totumque patrimonium vendere at-

ἔσι τοίνυν ᾠδαβολῆς τρόπῳ ἐσχηματισμένῳ ἀσείως, τά τε ἐπὶ τῷ πλεσίῳ καὶ τῷ Λαζάρῳ εἰρημίνα παρὰ Χριστοῦ ἔχῃ ἢ ὁ λόγος, ὡς ἡ Ἑβραίων παράδοσις ἔχῃ, Λάζαρον εἶναί τινα κατ' αὐτοῦ καιροῦ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις, ἐσχάτῃ σωίντα πτωχείᾳ καὶ ἀρρώστια, οὐ καὶ μνημονεῖσαι ᾠ κύριον, ὡς εἰς παράδειγμα λαμβάνοντα τοῦτον εἰς ἐμφανέστερον τῶ λόγῳ δὴλωσιν. οὕτω τοίνυν ἐξ οὐρανῶν καταφοιτήσαντος τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἀνάστασις γέγονεν, οὔτε πράξεων ἀναπόδοσις ἠκολούθησέ τισιν· ἀλλ' ὡς ἐν εἰκόνι, τῇ ᾠδαβολῇ γέγραπται πλοῦσι τῶ βουφῶν καὶ ἀφιλοκίτηρων, καὶ πένης ἐν ἀρρώστια· ἴν' εἰδείην ὡς οἱ ᾠ ἐπὶ γῆς ἔχοντες πλοῦτον, ὡς εἰ μὴ βεληθεῖεν εἶναι χρηστοὶ, καὶ εὐμετάδοτοι, καὶ κοινωνικοὶ, καὶ ταῖς τῶ πενήτων ἀνάγκαις ὅππου κούρειν ἔλοιτο, διὰ τῆ καὶ ἀφύκτω ᾠδωεσοῦνται δίχη.

Ἀναγκαῖον ἢ οἶμαι πρότερον εἰπεῖν, ποία γέγονεν ἢ τῶ λόγῳ πρόσφασις, ἢ ποία πράγματος εἰς παράδειχιν, τῶ προκειμένῳ ᾠδαβολῆν ἄριστα διαμορφῶ καὶ διαπλάττα Χριστός· ἀπέτελε τοίνυν ἡμᾶς ὁ σωτὴρ τεχνίτας εἰς ἀγαθοεργίαν, καὶ τοῖς ὄξ ἀρετῶν αὐχίμασιν ἐβόλευτο διαφύρειν· ἠθελε γὰρ εἶναι φιλαλλήλης, καὶ φιλοπατωχίας ὅππου κλητὰς, ὅ τῶ εἰς τοῦτο πωδασμάτων ἔχεδῃ νεανικῶς· μάλιστα ἢ τοῖς ἐν τῶδε τῶ κόσμῳ πλεσίοις τὰς ἐπ' αὐτῶ δὴ τούτῳ ᾠδωεῖσας σπιτιθεῖς, καὶ εἰς ὄδον αὐτῶν ἀποφύρων τῶ τοῖς ἀγίοις πρεπωδεδάτην, ἔφασκε· * πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ὅτε ἐλεημοσύνην καὶ ἢ μὲν ἐντολὴ καλὴ τε καὶ ἀγαθὴ καὶ σωτήριος· ἐκ ἠίνεσσε ἢ Χριστός, ὅτι τὸ δύναντα κατορθοῦν τὸ κεκελεύσμενον, οὐκ ἔνεστι τοῖς πολλοῖς· ἀσθενεῖ γὰρ αἰετὸς τὰ δυσχερῆ καὶ δυσήνυτα τῶ κατορθωμάτων, ὁ ἀιθεῶπινος νοῦς· τῶ δὲ ὅστιν ἀγαθὸς καὶ φιλόθεωπος, ἐπεινόςσῃ τινα βροπὸν ἐπικρείας αὐτοῖς· ἴνα μὴ τῶ ἐναῦθα πλοῦτον δινηκῆς τε καὶ ἀναπόβλητος διαδέχῃται πτωχεία, καὶ τὰς προσκαίρας βουφὰς αἰωνία κόλασις· εἰ γὰρ μὴ ἀνέχσθῆς φησι τῶ φιλήδονον ἀφέναι πλεῖτον, καὶ ἀωμοπολήσαι ὀλοκλήρης τὰς οὐ-

* Luc. XII. 33.

σίας, κὴ δὲ ἀδυνατεῖν τοῖς θεομένοις, κὰν γούνη τοῖς ἐλάττωσιν ἐξ ἑαυτοῦ μὴ σπουδάσατε ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἢ τῶν ἀδίκων μαμωνῶν, τούτους μὴ μόνον ἑαυτῶν ποιήσησθε τὸ πλούσιον, ἀλλὰ καὶ τοῖς θεομένοις χεῖρα ἀπλώσατε συναλήθησατε τοῖς κἀμνοσι, παρεμυθήσασθε ἄγχις τῶν οὐκ ἀβούλων τῶν ἀδικῶν πτωχείαν, ἵν' ἀπεισιπῶσιν τῶν θεῶν λατρείωσιν· ἔσαι ἢ τῆτο ὑμῖν οὐκ ἄριστον ὅταν ἴαυ ὑμῖν ὁ ἐπίγμος ἐπλήρη ἀλῆτος, τῶν τελῶν τῶν βίβιν καταλημμένοις, τότε κοινοῦς ὑμᾶς ποιήσονται τῶν ἑαυτῶν ἐλπίδος, καὶ ἡ δοθησομένης αὐτοῖς ἢ Θεοῦ ὡδὴ κλήσεως· ὅθεν ἡδ' ἀκαρῶντες ἐν τῶνδε τῶν βίβιν, καὶ ὅπως τὸ δυσαχθεῖς τῶν πένιων διενεργησάτω φορτίον, ὡς ἀγαθὸς ἀνακτήσεται τοιοῦτόν τι καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος * τοῖς οὖσιν ἐν πλούτῳ συμβεβηκῶς, λέγων περὶ τῶν ταλαιπωρημένων· τὸ ὑμῶν περιστάσιμα, εἰς τὸ κρείων ὑσέρημα· τῆτο δὲ ἔστιν οὐδὲν ἕτερον ἑπιπάττωνος, ἀλλὴν ὑπερ ἔφη Χριστὸς, ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἢ τῶν ἀδίκων μαμωνῶν· ὅτι ἢ τὸ μὴ ἀνέχεσθαι τῆτο ὄρα, ὁλέθητε πρόξενον καὶ πύρρος ἀσβέσει, διαδύνησιν, τῶν προκειμένων ἡμῖν ἐξουφηνᾶς ὡδὴ βολὴν ἀνθρώπων γὰρ τις ἢν πλούσιος σφόδρα, φησίν.

Ἐνταῦθα μοι βλέπε καὶ ἐπιτήρησον ἀκριβῶς τῶν σωτήρων ὅθεν λόγος, πολὺ τι τὸ σοφὸν ἐμφαίνοντας· καὶ τοῖς ἱαζ' ἔχον εἰπεῖν, ὁ δεῖνα τυχὸν πλούσιος ἢν ἀνθρώπος, ὡς ἐπὶ τῶν ἱωβ *· τοῦτο μὲν οὐκ ἔφη ἀνθρώπων ἢ ἀπαλῶς πλούσιον ὀνομάζει, μνημονεύει ἢ τῶν πένιων ὀνομασί· ποία τοίνυν ἢ ἐπιτήρησις; ἀνώνυμος ὁ πλούσιος, ὡς ἀφιλοκτερίμων, παρὰ θεῶν ἔφη γὰρ περὶ διὰ τῶν ἄλλωντος φωνῆς περὶ τῶν μὴ βοιωμένων αὐτῶν *, ὅτι οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλῶν μου ὀνομασί ἢ ὡς ἔφην ὁ πένις ἐν γλώσσῃ Θεοῦ. — Πλὴν ἰδὼμεν τῶν πλοσίων ἐπ' οὐδενὶ τῶν ἀναγκαίων ἡμενίω ἔσθῃν· τί οὖν φησὶ περὶ αὐτοῦ ὁ Χριστός; καὶ ἐνεδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, τούτους ἐνυματεῖν ἐπαυδαζε ἐν ἐσθῆτι πολυτελεστάτη. — Ὁ ἢ πένις ἔρριπτο παρὰ τῶν πύλων, νόσση καὶ πένια πεσωδημένον. καὶ οὐδενὸς ἡξιοῦτο λόγος, φησὶ καὶ φροντίδος

que egentibus distribuere, saltem in minoribus date operam ut bene audiat; mirum facite vobis amicos de iniusto mamona, id est ne vobis ipsi tantummodo divitias vindicetis, sed et egentibus liberali manu succurrite: compatimini patientibus, consolamini sanctos qui non involuntariam amplius sunt pauperatem, ut sine animi distractione Deo serviant. Id autem vobis haud expers mercede erit. Nam cum vos terrenae destituent divitiae, vitae sine correptos, tunc spei suae vos participes facient, dandaque vobis ipsis a Deo consolationis; qui in hac vita afflictos, et pie tamen paupertatis onus gestantes, utpote bonus recreabit. Simile quid sapientissimus quoque Paulus divitibus consulit, dicens de miseris: vestra abundantia, illorum inopiam suppleat. Hoc vero nihil est aliud quam iubere, quod iam dixit Christus: facite vobis amicos de iniquo mamona. Qui vero id non facit, eum sibi exitium et inextinguibilem ignem parare, perspicue demonstrat Christus hac contexta nobis parabola. Homo quidam erat, inquit, valde dives.

Atque hoc loco mecum accurate considera Servatoris locutionem, in qua multa sapientia elucet. Nam quomodo dicere potuisset: ille nominatim homo dives erat, ut in Iob fieri videmus, non ita locutus est; sed hominem generali appellatione divitem dixit; pauperem vero proprio nomine indigitavit. Quid ergo haec observandum est? Anonymus est apud Deum dives, quia immisericors. Dixit enim alibi psalmistae voce: non ero memor nominum eorum per labia mea. Sed nominatim, ut dixi, pauper sonat in lingua Dei. — Attamen videamus divitem rebus minime necessariis superbientem. Quid enim ait de illo Christus? et induebatur purpura ac bysso, id est bene semet ornare studebat veste pretiosissima. — Pauper interim iacebat ad ianuanam, morbo et egestate pressus, nullaque eius habebatur ratio, cura omni et mi-

* II. Cor. VIII. 14.

* Iob. I. 1.

* Ps. XV. 14.

sericordia negata, cupiebatque satiari micis de divitis mensa cadentibus et huic inutilibus. Morbo insuper molestissimo cruciabatur; tum etiam canes, inquit, ulcera eius lingebant; non tam illum laedentes, ut versimile est, quam compatientes atque medentes; namque hi propria lingua morbis suis facere medicinam solent, quasi molestiam abstergant, et amanter ungant. At dives feris crudelior, alieno dolore inflexibilis, et immisericors, atque ex omni inhumanitate concretus coarguebatur.

Factum est autem ut moreretur mendicus etc.

— Mortuus est autem et dives, ac sepultus est etc.

Non ita hic Lazarus, sed cum honorifico comitatu et cum optima spe migravit. Nam qui Deo confidunt, dum hinc a nobis discedunt, a dolore laboribusque recedunt. Par quiddam docuit Salomon dum ait: « visi sunt oculis insipientium mori, et aestimata est afflictio exitus illorum, et a nobis discussus exterminium: illi autem sunt in pace, spesque eorum immortalitate plena est. » Datur enim ipsis par laboribus solatii mensura. Vel etiam utique maior labore merces est. Ait enim Christus: mensuram bonam et confertam et coagitatam, et superfluentem dabunt in sinum vestrum. Igitur Lazarus quidem a sanctis angelis delatus est, inquit, in Abrahami sinum; dives autem mortuus est, subdit, et sepultus. Nam vera mors fit illi duro et immisericordi, a proprio corpore separatio. Abit enim ex deliciis ad poenam, ex gloria in ignominiam, ex luce in tenebras.

CAP. XVII.

Impossibile est ut non veniant scandalata.

Ain vero, quorumnam scandalorum meminit Christus, quae omnino eventura esse dicit? Duplex est scandalorum genus; quorum unum Altissimi adversatur maiestati, et substantiam cunctis superiorem laedit, quantum quidem adtinet ad culpae auctores. Alterum scandalorum genus in-

ἄμοιρος ἦν, ἐζήτηε πρὸς κόρον τὸ τῆ πλουσίᾳ ἑαπέζης τὰ παρολισθαίνοντά τε καὶ ἀρχησώτερα ἐκολάζετο ἢ καὶ ἑτέρως νόσῳ χαλεπωτάτῃ· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνας, φησὶν, ἔλειχον τὰ ἔλειπ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀδιοῦντες μᾶλλον κατὰ γε τὸ εἶδος, ἀλλ' ὅσον σφαλγούντες καὶ θεραπεύοντες· γλαττῆ γὰρ ἰδίᾳ καὶ τὰς αὐτῶν καθίσῳσι νόσους, οἷον ἀποζύοντες (ᾧ) λυποῦν, καὶ φιλοφρόνως ὀφειλάειφοντες· ὁ ἢ πλοῦσι(θ) ἂν καὶ θηρῶν ἀπινέσεσθ(θ), ἀπυαλῆς καὶ ἀφιλοικτείρων καὶ μεσὸς ἀπάσης ἀπανθροπίας ἠλέγηχετο.

Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν κ. τ. λ.

— Ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη κ. τ. λ.

Ἄλλ' οὐχ ὁ Λάζαρος ἐδῶτ, ἀλλὰ μὴ πάσης ἀπήφ δορυφορίας, καὶ τῆ χρησοτέων ἐλπίδων· τοῖς γὰρ ἐλπίδας ἔχουσι τὰς παρὰ θεῶ, μετὰσασις ἂν εἴη ἐξ ἀνάης * καὶ πόνων, ἢ ἐκ τῆ καθ' ἡμᾶς ἀποδημία· καὶ τι τοιοῦτον ὁ Σολομῶν ἐδίδαζε ἐϊπών· * ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθῆναι, καὶ ἐλογισθῆ κάκωσις, ἢ ἕξοδος αὐτῶν, καὶ ἢ ἀφ' ἡμῶν πορεία, σύντριμμα· οἱ ἢ εἰσὶν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἢ ἐλπίσι αὐτῶν ἀθανασίας ωλήρης· δίδοται γὰρ αὐτοῖς ἰσοπαλὲς τοῖς πόνοις, τὸ τῶ ὀφθαλμῶν μέτρον ἢ τὰχά περ καὶ πλείους τῶ πόνων αἱ ἀμοιβαί· ἔφη γὰρ Χριστὸς *, ὅτι μέτρον καλὸν πεπισμένον, σεσαλδωμένον, ὑπερεκχυνομένον, δώσωσιν εἰς τὸ κόλπον ὑμῶν· οὐκ ἔστιν ὁ μὲν Λάζαρος διὰ τῆ ἀγίαν ἀγγέλων ἀπενίνευται φησὶν εἰς κόλπον· Ἀβραάμ· ὁ ἢ πλούσιος ἀπέθανε, φησὶ, καὶ ἐτάφη· θάνατος γδ αὐτῷ σκληρῶ γειφοτότι καὶ ἀφιλοικτείρομονι, τὸ ἀπαλλαγῆναι σώματος· ἀπυσι γδ ἐκ τρυφῆς, εἰς κόλασιν· ἐκ δόξης, εἰς ἀτιμίαν· ἐκ φωτὸς, εἰς σκότος.

ΚΕΦ. ΙΖ'.

Ἀνένδεκτόν ἐστι μὴ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα.

Ποίῳ ἄρα σκανδάλων μνημονεύει Χριστὸς, ἀ δὴ πάντῃ τε καὶ πάντως συμβήσεσθ φησί; διττὰ μὲν ὄν τὰ σκάνδαλα· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν, τῇ ὑπερτάτῃ μάχετα· δόξη, καὶ τῶ ἀνωτάτω πασῶν οὐσίας ἀπτεται, τὸ γε ἦκαν εἰς τὸ ἐγκρίρημα τῶ ἔξευρηκῶτων τὰ ἢ πρὸς ἡμῶν ἔσθ' ὅτε γίνεται· διήκη ἢ μέ-

...

* Sap. III. 2

* Luc. VI. 38.

v. 1.
A. f. 200. b.
B. f. 161.

ρηί μόνῃ τῇ λυπήσῃ τῆς ἀδελφῶν καὶ ὁμο-
 πύτων τινάς· αἱ μὲν γὰρ τῆς αἰρέσεων παρ-
 ὤρεσις, καὶ ὅς ἂν γένοιτο καὶ τῆς ἀληθείας
 λόγῳ, αὐτῇ θεῖα καὶ ὑπεράτῃ μάχεται
 δόξῃ· ἀποφέρει γὰρ οὕτω ἀλισκομένους, τῆς
 ἱερῶν δογματῶν ὁρθότητος τε καὶ ἀκριβείας·
 περὶ τῶν τοιούτων σκανδάλων, ἔφη πῶς πά-
 λιν * αὐτὸς ὁ σωτὴρ· οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἐκ
 τῶν σκανδάλων· ἀνάστη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάν-
 δαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ τὸ
 σκάνδαλον ἔρχεται· τὰ ἴσα τοιαῦτα σκάν-
 δαλα, διὰ γε φημί τῆς ἀνοσίῳν αἰρετικῶν,
 οὐ καθ' ἑἰς ἰδικῶς ἔρχεται τυφλὸς, ἐπιβε-
 λούψῃ καὶ μάλλον τῷ κόσμῳ, τοῦτέστι τοῖς
 ἐν ἀπάσῃ τῇ γῆ· τοῖς ἡμῶν τοιούτων σκαν-
 δάλων εὐρεταῖς ὀππλήττι λέγων ὁ μακά-
 ριος Παῦλος * “ οὕτως ἢ ἀμάρτανοντες εἰς
 οὐδὲ ἀδελφοὺς, καὶ τύποντες αὐτῶν ἀσθε-
 νοῦσαν ἢ σπειθήσιν, εἰς Χριστὸν ἁμαρτάν-
 νετε· ἵνα δὲ τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα μὴ
 κατασχύσῃσι τῆς πεπισκυότων, ἔφη πῶς
 θεὸς τοῖς τῆς ἐρήθῃ τῆς ἀληθείας περισβύσι.
 λόγον, καὶ εὐ εἰδοσί μυσαγωγεῖν * πορ-
 ρεύετε διὰ τῶν πυλῶν μὲν, καὶ ὁδοποιήσατε
 τῷ λαῷ μὲν, καὶ οὐδὲ λίθους ἐκ τοῦ ὁδοῦ ὄψα-
 ρίψατε· πικρὰν ἢ πῶς δικῶν ἐπήρησεν ὁ
 σωτὴρ τοῖς τὰ τοιαῦτα τιθεῖσι σκάνδαλα.

Ἔστω δὲ πῶς, οὐ τῆς τοιούτων σκαν-
 δάλων δὲ μὲν μνησθῆναι τὴν, ἐπειὴν δὲ μά-
 λον, ἄπερ δὴ συμβαίνει πλειστάκις ἐξ ἀν-
 θρωπίνης μικροψυχίας μεταξὺ φίλων τε
 καὶ ἀδελφῶν· ἀποφέρει ἢ ἡμᾶς, εἰς τὰς ἐπὶ
 τοῖς τοιούτοις ὑποψίας, ὁ γείτων εὐθύς
 καὶ ἐπεινεγμένος τοῖς πρώτοις λόγῳ, ὁ
 περὶ γε φημί τοῦ συζητήσαν ἀδελφοῖς,
 εἰ γένοιτό πῶς αὐτοῖς εἰς ἡμᾶς πλημμε-
 λείν· πῶς τοῖνυν τὰ τοιαῦτα σκάνδαλα·
 μικροψυχία τάχα πῶς καὶ λύπαι, δίκαιοί
 τε καὶ ἀδικοὶ παροργισμοί, λοιδορίαι, κα-
 ταλαλίας πολλάκις, καὶ τὰ τοῦτοις ἀδελφῶν
 καὶ ὁμοεθῶν τῆς πταισμάτων ταῦτα φησὶν
 οὐκ ἐπιτρέχεται μὴ ἐλθεῖν· ἄρ' ὡς ἀναγ-
 κῆς ἀποφύγετον αὐτὰ τισὶ τῶν ἐπὶ πάν-
 τας θεῶν· μὴ γένοιτο φαῦλον γὰρ αὐδὲν
 παρ' αὐτοῦ, πηγὴ δὲ μάλλον ἐστὶ πάσης
 ἀρετῆς· πῶς οὖν οὐκ ἐπιτρέχεται μὴ συμ-

ter nos fit; atque eatenus tendit, ut quibus-
 dam fratribus fideique sodalibus molestiam
 creet: namque haerescon adinventiones, et
 quaelibet adversus veritatem doctrina, di-
 vinae ipsi supremac adversantur maiestati;
 quia quos capiunt, transversos agunt pro-
 cul sacrorum dogmatum rectitudine et ex-
 acta regula. De huiusmodi scandalis dixit
 alio loco Servator: vae mundo a scandalis!
 Necesse est enim ut veniant scandala: ve-
 rumtamen vae homini illi, per quem scan-
 dalum venit! Namque haec scandala, quae
 scilicet ab impiis haereticis fiunt, haud
 contra aliquem singillatim tendunt, sed mun-
 dum potius, id est universae terrae incol-
 las, nituntur pessumdare. Adversus talium
 scandalorum auctores invehitur beatus Pau-
 lus dicens: « sic autem peccantes in fra-
 tres, et percutientes conscientiam eorum
 infirmam, in Christum peccatis. » Ne vero
 huiusmodi scandala inter credentes prae-
 valeant, ait alicubi Deus his qui rectam ve-
 ritatis tradunt doctrinam, et docendorum
 sacrorum periti sunt: « ite per portas, pa-
 rate iter populo, et lapides de via proiici-
 te. » Acerbam autem poenam indixit Ser-
 vator iis qui talia scandala ponunt.

Sed enim haud videtur scandalorum
 horum nunc mentionem facere, sed illor-
 um potius quae saepissime ex humani in-
 genii dissensionibus inter amicos fratres-
 que contingunt. Verumtamen emendat nos
 in huiusmodi similitudinibus, proximus statim
 et his connexus sermo, qui est de con-
 donando fratribus, si forte aliquando in
 nos peccaverint. Quae sunt ergo haec scan-
 dala? dissensiones ferme quaedam et sim-
 ultates, et modo iustae modo iniustae
 indignationes, convicia, obtreccationes saepe,
 et his cognatae ac similes offensiones.
 Haec inquam fieri nequit quin eveniant.
 Num quia haec necessario summus Deus
 inferat? Minime gentium. Nihil enim ab
 ipso iniquum accidit, qui est omnis potius
 virtutis fons. Quomodo igitur fieri non pot-
 est quin accidant? Propter nostram scilicet

* MATH. XVIII. 7.

* I. Cor. VIII. 12.

* Is. LXII. 1.

infirmiorem. In multis enim offendimus omnes, sicuti scriptum est. Verumtamen vae certe dicit illi fore qui scandala ponere. Non enim absque increpatione dimittit, sed metu poenae potius corripit in his emendandis socordiam. Iubet nihilominus ut scandalorum auctores patienter feramus.

Si septies in die peccaverit in te etc.

Si respuerit, inquit, qui in te peccavit, suamque culpam agnoverit, dimittes ei; neque id semel, sed saepissime. Non enim quia aliquis hac saepe infirmitate laborat, ideoque mutua caritate alienos videri nos oportet, et patientiam omittere: immo vero imitari corporalium morborum medicos debemus, qui non semel et iterum medentur aegro, sed quotiescumque ei aegrotare contigerit. Cogitemus enim, nos pariter infirmos esse, et vinci cupiditatibus; qui quum haec vitia patimur, clementes et iniuriarum obliviosos eos esse cupimus qui ulcisci deberent, et puniendi potestatem habent. Oportet itaque ut mutua infirmitatem considerantes, alter alterius onera portemus; sic enim adimplebimus legem Christi. Porro animadvertite, quod apud Matthaeum interrogat Petrus dicens: quoties peccabit in me frater meus, et dimittam ei? Tunc Dominus coram apostolis ait: etsi septies in die peccaverit, id est saepe, si toties eum paenituerit, eidem ignosces.

Dixerunt apostoli Domino: adauge nobis fidem.

Exhilarat sanctorum animam non temporalium terrestriumque bonorum possessio, sunt enim haec corruptibilia et caduca, sed illa potius quae eos qui acceperint sanctos faciunt atque beatos. Sunt autem haec a Deo data spiritalia munera; inter quae eximium est fidei donum, sive constantia in fide erga universalem nostrum servatorem Christum; quam etiam Paulus bonorum nostrorum praecipuum esse agno-

βαίνεν αὐτά; διὰ τὸ ἡμέρῃ πικρὰν πάντως ἀσθενεῖαν (1). πολλὰ γὰρ πατοῖμεν ἅπαντες, καὶ τὸ γεγραμμένον * ἄλλην οὐαὶ μὲν ἔσται φησὶ, τῷ τιθέντι τὴν σκάνδαλον· οὐ γὰρ ἀνεπίκλητον ἔσται, συέλλει δὲ μᾶλλον τῷ φόβῳ τῆ δίκης, τὸ βλάθυμον ἐν τοῦτοις· ὁπότε γέ μὴν ἀνεζηλικεῖν τοῖς τιθένεσιν αὐτά.

Ἐάν ἐπάκεις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη εἰς σέ ν. τ. ε.

Ἐάν γὰρ ἐπιστρέψῃ φησὶν ὁ ἀμάρτων εἰς σέ, καὶ καταγνώσκῃ ἑαυτοῦ, ἀφήσεις αὐτῷ· καὶ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ πάλιν· οὐ γὰρ εἴ τις ἀσθενεῖ καὶ τοῦτο συγχῶς, διὰ τοῦτο ἀφιλαλλήλως ἡμᾶς ὁρᾶσθαι, καὶ ὀλιγόρως ἔχειν εἰς μακροθυμίαν· δεῖ ἢ μᾶλλον ἀπομιμῆσαι, φιλεῖν ὅσῳ τὸ ἐν σώματι παθὸν ἰατροῦς, οἱ οὐχ ἅπαξ ἢ δις τὸ ἄρρώσον θεραπεύουσι, τοσαυτὰκις ἢ μᾶλλον, ὅσαςκις ἂν αὐτὸν ἀρρώσῃσαι συμβῇ· ἐνοῶμεν γὰρ ὡς καὶ ἡμεῖς ἐσμέν ἐν ἀσθενείαις, καὶ ἠγγώμεθα παθῶν· πάσχοντες δὲ τοῦτο, χρῆσθε καὶ ἀμνησικακίας εἶναι πρὸς ἡμᾶς εὐχόμεθα ὅσῳ ἐπιπαλήττει οφείλοντας, καὶ τὸ χρῆναι κολάζειν ἔχοντας ἐξουσίαν· δεῖ δὲ οὖν ἄρα τὸ ἀλλήλων ἀσθενείας συγκατασπασμένους, ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζειν ἀναπληρώσομεν γὰρ οὕτω τὸ μόνον τῷ Χριστῷ· * ἐπιθήρησον ἢ ὡς ἐν τῷ κτὴ Ματθαῖον * πυνιάνεται ὁ Πέτρος καὶ φησὶ, ποσάκις ἀμάρτησει εἰς ἐμέ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἐταῦθα ἢ ὁ κύριος πρὸς ὅσῳ ἀποστόλους· ὅτι καὶ ἐπάκεις τῆς ἡμέρας ἀμάρτη, τοῦτέστι πολλάκις, καὶ τοσαυτὰκις καταγίνῃ ἑαυτοῦ, ἀφήσεις αὐτῷ.

Εἶπον οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ πρόσδεξ ἡμῶν πίστιν.

Εὐφραίνεθ πάντως ἁγίων ψυχῶν, οὐ τὸ προσκαίρειν καὶ ὀνηρίων ἢ κτήσις, φθαρτὰ γὰρ ταῦτα καὶ εὐαπόβλητα, ἐπεινα ἢ μᾶλλον ἢ ὅσῳ λαβόντας, σπεσθῶν ἀποφρίξῃ καὶ μακαρίεις· ταῦτα δὲ εἰσι τὰ θεῖα ὁδοῦ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα δηλονότι· ὧν ἐστὶ καὶ ὁ καθαίρετον, ἢ πίστις, ἢ ἡ τοῦ βεβηκὸς εἰς πίστιν τὴν ἐπί γε τῶ πάντων ἡμέρῃ σωτηρίῃ Χριστῷ· ἢν δὴ καὶ ὁ Παῦλος οἶδεν οὐσαν κεφάλαιον τὴν ἐν ἡμῶν ἀγαθῶν· ἐφη γοῦν, ὅτι

(1) Hinc tridentinus canon 23. sess. VI. Si quis dixerit hominem posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de B. Virgine tenet ecclesia; anathema sit.

* Hebr. XI. 6. *χωρὶς πίστεως, ἀδύνατον εὐαρεσῆσαι ποτέ**
 ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύ-
 τεροι· ἄθρο' δὴ οὖν ὅσ' ἄγιος ἀποστόλος,
 ἢ ἀρχαιοτέρων ἁγίων ζηλωτὰς γεγονότας·
 τί γ' αὐτοῖσι παρὰ Χριστοῦ; πρόσθετες ἡμῖν
 πίσιν· οὐκ αὐτοῖσι πίσειν ἀπλῶς, ἵνα μὴ
 ἀπίστες νομισθῆσιν, προσθήκην δὲ μᾶλ-
 λον πίσεως αὐτοῖσι παρὰ Χριστοῦ, τοῦτέστι
 ἢ εἰς τοῦτο βεβαίωσιν· ἢ γὰρ πίσεως, ἢ
 μὲν ἔστιν ἐφ' ἡμῖν, ἢ ἡ κτ' ἢ Θεῶν δίδεται
 χάριν· ἐφ' ἡμῖν μὲν γὰρ ἔστι, τὸ προκατάρ-
 ζαυθ' (1), κτ' ἢ εἰς αὐτὸν ὅλην δυνάμει ἔχων
 πεποιθῆσιν τε κτ' πίσιν· Θεῶν δὲ χάριτος,
 ἢ εἰς τοῦτο βεβαίωσις κτ' ἰσχὺς διὸ κτ' ἐπί-
 περ πάντα Θεῶ δυνατὰ, πάντα φησὶν ὁ
 κύριος δύναται τῶ πισεύοντι· Θεοῦ γὰρ ἢ
 δύναμις, ἢ διὰ τὴν πίσεως ἡμῖν ὡφθαλμο-
 κίνη· τοῦτο εἰδὼς κτ' ὁ μακάριος Παῦλος,
 ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους πρώτῃ φησὶν· * ὦ μὲν
 γὰρ διὰ τὸ πνεύματος δίδεται λόγῳ σο-
 φίας· ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κτ' τὸ αὐτὸ
 πνεῦμα· ἐτέρω δὲ πίσις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύ-
 ματι· ὅρας ὡς ἐν τῷ καταλόγῳ τῶ ανθ-
 ματικῶν χαρισμάτων ἔθηκε κτ' τὴν πίσιν;
 ταύτῃ παρεκάλει λαβεῖν παρὰ τὸ σωτή-
 ρος οἱ μαθηταί, ἢ παρ' ἐαυτῶν εἰσαγα-
 γόντες· ἦν κτ' δέδωκεν αὐτοῖς μὴ ἢ τὸ οἰκο-
 νομίας ἐκατήρῳσιν, διὰ τὴν ἐπιφοιτήσεως τῶ
 ἁγίου πνεύματος· πρὸ γ' ἀναστάσεως οὕτω
 ἦν ἐδραία ἢ παρ' αὐτοῖς πίσις, ὡς κτ' ὀλι-
 γοπιστίας αὐτοῦ ἐγκλήμασιν ὑποφέρεσθαι.

* I. Cor. XII. 8.
 Ἀμέλθ' σκέπαι ποτέ τοῖς ἁγίοις ἀπο-
 στόλοις ὁ τὸ ὅλων σωτὴρ ἢ τιβεριάδα λίμ-
 νην ἢ τοὶ θάλασσαν, κτ' εἰσεδέχετο μὲν αὐ-
 τὸς οἰκονομικῶς τὸ ὕπνον· * πνεύματος δὲ
 λαύρε δὲγκυκλιῶντος τὸ ῥόθιον, κτ' σκληρὸν
 κτ' τὸ σκάφης ἐγείροντος κύμα, τεθορυβή-
 νηται λίαν· ὡσεὶ κτ' ἀφανίσαι τὸ κύριον, λέ-
 γοντες· ἐπιστάτα, σῶσον ἡμᾶς, ἀπολλύ-

sebat. Nam dixit: sine fide impossibile est
 umquam placere (Deo.) Haec enim se pro-
 baverunt prisca homines. Nunc ergo specta
 quomodo sancti apostoli priscorum sanctorum
 fiant aemulatores. Quid enim a Christo
 petunt? adauge nobis fidem. Haud sim-
 pliciter fidem postulant, ne incredulos eos
 existimes, sed augmentum fidei a Christo
 sibi deposcunt, id est in illa constantiam.
 Fides alia est in nobis, alia divinae gratiae
 donum est. Est enim in nobis incipere,
 atque in Deo totis viribus fiduciam collo-
 care eique credere: divinae autem gratiae
 donum est hac in re constantia nostra et
 firmitas. Ideo quum sint omnia Deo pos-
 sibilia, cuncta ait Dominus potest qui cred-
 dit: est enim Dei virtus, quae per fidem
 nobis ingeritur. Hoc sciens etiam beatus
 Paulus, in prima ad Corinthios ait: alii per
 Spiritum datur sermo sapientiae: alii autem
 sermo scientiae secundum eundem Spi-
 ritum: alii fides in eodem Spiritu. Viden ut
 in spiritualium donorum catalogo posuit et
 fidem? Hanc a Servatore ut acciperent di-
 scipuli rogabant, suam tamen simul infe-
 rentes: atque eam reapse illis contulit Chri-
 stus post absolutum dispensationis opus,
 per sancti Spiritus adventum. Ante enim
 resurrectionem, tam erat segnis in ipsis
 fides, ut modicae interdum fidei culpam
 sustinerent.

Nimirum navigabat aliquando cum san-
 ctis apostolis omnium Servator stagnum seu
 mare Tiberiadis, atque ipsum dispensato-
 ria ratione somnum corripuerat: vehemen-
 tiore autem vento undas commovente, sae-
 vosque adversus naviculam fluctus propel-
 lente, magnopere expaverunt; ita ut Do-
 minum somno excitarent, dicentes: magi-

(1) Non ad perseverandum tantummodo verum etiam ad bona opera suscipienda necessariam divinam gratiam dicit Cyrillus comm. ep. ad Rom. VII. 2. apud nos part. gr. p. 23-24, lat. p. 17. Manifestus vero part. gr. p. 31. lat. p. 22. *ἅπαντα μὲν ἐξίστις πρὸς δικαιοσύνην ἡμᾶς ἀπεπέριουσα, γένοιτ' ἂν ἐν ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ πατερός: omnibus impulsus qui ad iustitiam nos defert, fit a Deo patre.* Denique idem Cyrillus in fragmentis commentarii ad Matth. cap. IV. 12. apud nos gr. p. 105, et lat. 69. ait: *more ut demonstret quod non ipsi quaerendo invenerint, sed Deus eisdem superne se obtulerit, ipsa lux oborta est, ait, ac splendet, non ipsi priores ad lucem accesserunt.* Adhuc in comm. ad ps. III. 6. apud nos part. gr. p. 148, lat. p. 94. fin.: *neque ad paenitentiam excitatus essem, nisi Dominus me suscepisset.*

ster salva nos, perimus. Ille vero evigilans, inquit scriptura, imperavit fluctibus, et saevientem procellam sudo commutavit. Increpuitque magnopere apostolos sanctos, dicens: ubi vestra fides? Reapse enim nihil erat omnino pertimescendum, praesente ipsis universali Domino, quem creaturae omnes timent ac perhorrescunt. Quod si et res gesta alia priori similis adiungenda est, non recusabo. Iusserat sanctos apostolos conscendere naviculam et trans fretum praecedere; hique confestim ita fecerant. Progressi autem stadia ferme triginta, Iesum animadvertunt ambulantem in mari, et expaverunt vehementer, phantasma aliquod se putantes videre. Tunc illos allocutus est, dicens: ego sum, nolite timere. Tum Petrus: si tu es, inquit, iube me venire ad te super aquam. Cui ille, veni, dixit. Et hic descendens de navicula, coepit incedere. Videns vero ventum ac fluctus, timuit; et cum mergi coepisset, clamavit: Domine, salvum me fac. Ille periclitantem quidem salvavit, sed simul obiurgavit dicens: modicae fidei, quare dubitasti? Iamvero quod etiam passionis tempore, militum legione impiisque satellitibus Iesum capientibus, omnes eo derelicto fugerint, Petrusque eum negaverit unius ancillae metu turbatus, non est ambiguum.

Vidisti modicam discipulorum fidem; nunc eos admirare fidei incrementum a communi nostro Servatore accipientes. « Praecepit ipsis abs Hierosolymis ne discederent, sed expectarent patris promissionem, donec virtute ex alto induerentur. » Postquam vero sub ignearum linguarum specie virtus ex alto venit, id est sancti Spiritus gratia, tunc demum audaces effecti sunt, viriles, spirituque ferventes; adeo ut mortem etiam contemnerent, et inlatos ab incredulis terrores flocci facerent; et prodigiorum etiam fierent operatores. Iam quod magna res sit constantia in fide, declarat Dominus dicens: si fidem grano si-

μεθα· ὁ ἢ διεγερθεὶς, φησὶν, ἐπετίμησε τῶ κλύδωνι, καὶ τὸ ἦ χειμῶνος ἀγριότητα μητέσῃσεν εἰς εὐδίαν· ἐπαητιάτο δὲ λιαν ἔσαν ἄγιος ἀποστόλος, λέγων, αἶψά ἢ πίστις ὑμῶν; οὐ γὰρ ἔδει θορυβεῖσθαι κατὰ τι τοῦτον ὄλων, σωόντος αὐτοῖς τὸ πάντων δεσπότης, ὃν πάντα τὰ ἔργα τρέμα καὶ σέταται· εἰ ἢ ἡσυχία καὶ ἕτερον παρεγγυεῖν τῶ πρώτῳ προσεικνός, ἔρω δὴ πάλιν· * ἐκέλευσε τοῖς ἀγίοις ἀποστόλοις εἰσβῆναι μὲν εἰς τὸ σκάφος, παραύγειν ἢ αὐτὸν εἰς τὸ πέραν τῆ λίμνης, οἱ ἢ ἀμελητὴ τοῦτο δεδράκασι· ἐλληλακότες ἢ σαδίως ὡσεὶ τριάκοντα *, φησὶν, ὄρωσι τὸ Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ γεγόνασι ἀπειθεῖς, φάσμα τὴ νομίσαντες εἶναι τὸ ὄρωμνον· εἴτα, προσεφώνηκεν αὐτοῖς λέγων· ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε· ἔφη ἢ ὁ Πέτρος, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με εἰσελθεῖν πρὸς σὲ ἐπὶ τὸ ὕδατος· ὁ ἢ εἶπεν· ἐλθέ, καὶ καταπηδήσας τὸ σκάφος, ἤρξατο τὸ βαθίζων ὡς ἢ εἶδε, φησὶ, τὸ ἄνεμον καὶ τὸ κύμα, ἐφοβήθη· ἀροζάμνος ἢ βαπτίζεσθαι, ἐφώνησε· κύριε, βοήθη μοι· ὁ ἢ σέσκακε μὲν κινδυνεύοντα, ἠπάτο ἢ πάλιν λέγων· ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; ἔτι δὲ καὶ ὧ τὸ πάθος καιρὸν, τὸ ἦν σφρατιστῶν σειρρας, καὶ ἦν ἀνοσίῳ ὑπηρετῶν ἐλθόντων συλλαβέσθαι Ἰησοῦν, πάντες ἀπίστες αὐτὸν ἔφυγον, ἠρήσατο δὲ καὶ ὁ Πέτρος παιδίσκος μίας θορυβοῦσας αὐτὸν, οὐκ ἀσυμφανές.

Εἶδες ὀλιγοπίστους ἔτι ἔσαν μαθητῆς· θαύμασον αὐτοῦ προσθήκην λαβόντας πίστεως παρὰ τὸ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ· παρήγγαλεν αὐτοῖς, ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι *, ἀμείναν ἢ τὸ ἐπαγγέλλαν τὸ πάθος, ἀρχαίς ἀν ἐδύσανται δύναμιν ἐξ ὑψους ἔσθαι ἢ γλωσσῶν ἐν εἰδῶ αὐρίων καταπεφοίτηκεν ἐπ' αὐτοῦ ἢ ἐξ ὑψους δύναμις, τούτῃσιν ἢ διὰ τὸ ἅγιος πνεύματος χάρις, τότε δὴ τότε γεγόνασιν εὐτολμοὶ καὶ νεανικοὶ καὶ τῶ πνεύματι ζέοντες ὡσεὶ καὶ θανάτου καταφρονεῖν, καὶ μηδὲν ἠγείδαν τὰ ἐπιόντα δεινὰ παρὰ τὸ αἰσίων, καὶ σημείων ἢ τνικαῦτα γεγόνασιν ἀποτελεσάμενοι ὅτι ἢ μέγα καὶ ἐξάριετον τὸ ἀγαρὸς ἐν πύ-

* Matth. XIV. 22.

* Joh. VI. 19.

* Act. I. 4

- σει, ὁθεδέικνυσι λέγων ὁ κύριος, εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, τούτέστι θερμὴν τε καὶ ζεοῦσαν, ἐλέγητε ἂν τῇ συκαμίνῳ, ἐκείνῳ ὅτι ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ ὑπάκουσεν ἂν ὑμῖν· ὁ γὰρ ἐπὶ Χριστῷ πεποιθώς, οὐκ ἴδια δυνάμει θαρρεί, ἀπομένει δὲ μάλλον τὸ πάντα δύνασθαι κατορθοῦν αὐτῷ· ἔστιν οὖν ὁμολογουμένως παρ' αὐτοῦ τελείως ἀπάντων ἐν ψυχαῖς ἀγαθῶν· δεῖ ἢ ὅμως εἰσὶν ὡς ἄσπερα, δεκτικούς γίνεσθαι τῷ τοιαύτης χάριτος· εἰ γὰρ τὸ πεπηγὸς αὐτῷ, καὶ τῷ γῆς ἐρίζωμένον μετακινεῖ ἢ τῷ πίστεως δυνάμεις, κατ' ὅλην φαίνεται ἂν, μηδὲν ἀκίνητον εἶναι οὕτως ὁ μὴ σαλευσέν ἢ πίστις, εἰ μετακινήσῃ αὐτοῦ θεοθεῖα· ἐπέτετο οὖν ἡ γῆ τῷ ἀποστόλων εὐχομένων, ὡς αἱ τῷ ἀποστόλων πράξεις ἰσορήκασι· * ἴδιον ὡς καὶ τὸν ἀντίον ἴσῃσι πίστις τὰ σαλευόμενα, οἷον καὶ ποταμὸς βέουματος ὄξυτάτω φορὰν *, καὶ δρόμον ἀπαυσον τῷ ἐν οὐρανῷ κινεμένων φωσέρων· * σκηνῶν μὲν τοι προσεκτὸν ἀσφαλῶς, ὡς οὐ κενὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ μάταιον θαῦμα κινεῖ ὁ θεὸς, ἀλλὰ πρόβω ταῦτα τῷ θεῖας οὐσίας, τῷ ἀτύχῃ καὶ ἀκομπάσῃ καὶ πάντως ἀληθινής, πρὸς ὠφέλειαν ἢ πάντως καὶ σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπων· ταῦτα ἢ λέγω πρὸς τὸ μηδὲνα ζητεῖν περὶ τῷ ἐραῶς πίστεως, καὶ τῷ θεῖας δυνάμει ἀνωφελεῖς εἰ τύχη κινήσῃ σοιχείων, ἢ μεταθέσῃ ὁρῶν ἢ φυτῶν· μὴ ἢ ἀσεβεῖν, ὡς τῷ λόγῳ ψευδοῦς ὄντος εἰ μὴ ταῦτα οὕτως γίνοντο· μὴ δ' αὖ περὶ τῷ πίστιν ἀσθένειαν νομίζῃν εἰ μὴ ταῦτα ἰσχύει· ἀλλ' ἔστω τὸ χρησίμον τὸ πρὸς ὠφέλειαν ἀληθινὴν, καὶ ἡ δύναμις οὐκ ἀπολείπεται.
- Α. 7. Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα;
- Α. I. 231. B. C. I. 143. B. Ἐν τοῖς ἴδιον παροφθικῶσι πολλὸς αὐτῷ καὶ μακρὸς συμπεπέρασαι λόφος, τὰς τῷ εὐδοκίμησης καταδεικνύντι βίβεις, καὶ τῷ ἀνεπιωλήκτου ζωῆς ἐμφανίζοντι τὰ αὐχίματα· ἵνα δι' αὐτῶν ἐρχόμενοι, καὶ πρὸς πᾶν ὅτι ἐν τῷ θεομαμασμένων ἐπὶ πολλῇ προθυμίᾳ βαδίζοντες, εἰς τὸ βραβεῖον τῷ ἄνω κλήσεως καταγίτησιν· * ἀλλ' ὅτι πένοντι πως αἰεὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς καταφέρεσθαι εἰς φιλο-
- * Act. IV. 31.
- * Ios. III. 16.
- * Ios. X. 13.
- B. I. 162. B.
- * Philip. III. 11.

napis parem haberetis, id est calidam ac ferventem, diceretis huic sycomoro, eradicare hinc in mare, et vobis obtemperaret. Nam qui Christo confidit, propriis viribus non audet, sed omnia accepta refert ei a quo sua omnia bene queunt constitui. Sine dubio itaque cuncta in animabus bona Christus perficit. Sed tamen opus esse nosmet comparemus, ut huiusmodi gratiae capaces simus. Nam si, quod a Deo plantatum fuit firmisque radicibus terrae defixum, virtus fidei commovet, prorsus quisque dicet nihil sic esse immobile quod fides non queat subruere, si certe illud dimoveri necesse sit. Quomobrem et tellus apostolis orantibus mota fuit, ut in illorum actibus narratur. Constat etiam e contrario fidem res commotas sistere, veluti fluvialis agminis celerrimum impetum, et discurrantium in caelo siderum iter incessabile. Sed tamen illud sedulo observandum est, Deum non solere vanum stuporem, neque inutilem admirationem excitare; nam procul haec sunt divina substantia, quia nec fastosa est nec pompatica, sed omnia ad veritatem utilitatemque et salutem hominum revocat. Haec autem aio, ne quisquam a sacra fide divinaque virtute exigit elementorum puta commotiones, aut montium vel arborum translationes: neque fiat irreligiōsus, quasi haec mendax oratio fuerit, nisi ita evenerit; neque fidei infirmitati tribuat, quasi haec efficere non potuerit. Sit modo aliquid opportunum, et veram spectans utilitatem; tunc sane vis non deerit.

Quis vestrum habens servum arantem aut pascentem?

In superioribus longum fecit Dominus sermonem ut demonstraret probitatis viam, et inculpatae vitae prae oculis gloriam exponeret; ut ita nos gerentes, quodlibet opus optimum alacriter adgredientes, ad supernae vocationis praemium perveniamus. Attamen natura comparatum est, ut mens humana ad vanae gloriae cupiditatem semper rapiatur, atque hoc morbi ge-

nere perquam facile laboret. Causa mali saepe est, quod optimis interdum actibus promeruisse se Deum existimat. Est vero hoc pessimum Deoque maxime invisum vitium. Namque in hanc usque opinionem exitiosus serpens nonnullos pertrahit, ut ferme existimant debere sibi a Deo superna praemia, postquam puram probatamque vitam exegerint. Ut pravis huiusmodi nos arceat perturbationibus, exempli causa, praedictarum lectionum tenorem proponit. Quippe his verbis docet, herilis potestatis hanc esse propriam conditionem, ut semper ceu sibi debitum exigit servorum obsequium. Non enim gratiam, inquit, habebit herus famulo, etiamsi hic omnia quae servile decent officium praestiterit.

Haec mecum observa, etiam discipulos, immo omnes qui sceptro subsunt communis nostri servatoris Christi, ad laboris studium exacui; neque tamen ceu gratiam ei famulitium exhibendum, sed tamquam debito famulorum officio eidem esse obsequendum. Sic etiam extinguitur maledictus vanae gloriae morbus. Nam si debita facis, cur superbia tumes? non considerans, quod non facienti quod debes, periculum imminet; facienti, nulla per se gratia debetur. Quod probe intelligens sciensque mirabilis servus Paulus: « si evangelizavero, inquit, non est mihi gloria; necessitas enim mihi incumbit. Vae autem mihi, si non evangelizavero! » Et rursus: « debitor sum praedicandi doctrinam graecis ac barbaris, sapientibus et insipientibus. » Si ergo probus fuisti, et divina observasti praecepta, ac domino morem gessisti, ne postules a Deo tamquam rem debitam praemia; ora potius, benignitatem eius exposulans. Tecum reputa, heros inter homines haud gratiam habere, quoties aliqui servorum imperatum ipsis praestiterint famulitium; sed expromendo erga fideles famulos liberalitatem, saepe horum benivolentiam captare, maioremque eisdem ala-

δοξίαν, ἢ τὸ εἰς τοῦτο ῥωπὴν ἐτοιμότατα νοσεῖν ἀφορμὴ ἢ τὴν πάθος αὐτῷ γίνεται πολλάκις τὸ ἐπὶ τισὶ τῶν ἀρίστων ἀνδραγαθημάτων εὐδοκίμησαι παρὰ θεῶν· παυχάλεπον ἢ τοῦτο ἢ θεῶν κατασυνημένον· καταφέρει γὰρ εἰς τοῦτο γνώμης ἔσθ' ὅτε τινὰς ὁ ἀρχέαικος δράκων, ὡς οἶδεσθαι τάχα περὶ, ἢ ὀφείλειν αὐτοῖς τὸ θεὸν τὰς ἀνωτάτω τιμὰς, ὅταν εὐκλεᾶ ἢ εὐδόκιμον ἔχουσι τὴν ζωὴν· ἵνα τὸ τοιοῦτον ἡμᾶς ἀπαλλάξῃ παθῶν, ὡς ἐν τάξει ὀφθαλμοῦ τῶν προκαμένων ἀναγνοσμάτων τὴν δύναμιν ποιεῖται· διδάσκει γὰρ διὰ τούτων, ὅτι τὸ δεσποτικῆς ἐξουσίας ἢ δύναμιν, ὡς ὀφλημα πάνταχρῶ παρὰ τὸ οἰκετῶν ζητεῖ τὸ ὑποταγῆν· οὐ γὰρ χάριν φησὶν ὁμολογήσει· ὁ δεσπότης τῷ οἰκέτῃ, κἂν εἰ γένοιτο παρ' αὐτοῦ πᾶν ἔπερ ἔδει χρεῖας, κατὰ γε τὸ τὴν δουλείας πρέπον.

Ἐνταῦθα μοι βλέπετε ἢ εἰς φιλεργίαν ἀκονωμένες εἶναι μαθητὰς, ἦγον ἀπαντας εἶναι ὑπὸ σκῆπτρα καμένες τῶν πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ, ἢ οὐχ' ὡς χάριν φησὶν αὐτῶν πᾶν δουλείαν, ἀλλ' ὡς ὀφλημα κατατιθέμεν τὸ πρέπον οἰκέταις, τὸ ὑποταγῆν· ἀναρῆται δὲ διὰ τούτου, ἢ τῆς ἐπαράτου φιλοδοξίας ἢ νόσου· εἰ γὰρ ὀφλημα ποιεῖς, τί μέγα φρονεῖς; οὐχ' ὀρῶν ὡς μὴ πληρώσαντι μὲν τὸ ὀφθαλμόν, κίνδυνος· πληροῦντι ἢ, χάρις οὐδὲ μίαν ὅπερ καλῶς σκεῖς ἢ μεμαθηκῶς ὁ θανμάσιος οἰκέτης Παῦλος, ἐὰν εὐαγγελίζωμαι φησὶν *· οὐκ ἔστι μοι καύχημα· ἀνάγκη γὰρ μοι ἐπίσταται· οὐαὶ δὲ μοι, ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι· ἢ πάλιν· * ὀφθαλμῶν εἰμὶ φησὶ τῶν κηρύγματος τῶν διδασκαλίας, ἑλληνιστῶν καὶ βαρβάρων, σοφοῖς τε ἢ ἀνοήτοις· εἰ γέγονας τὸν εὐδοκίμος, καὶ τὰς θέας τετήρηκας ἐντολὰς, ἢ ὑπήκουσας τῶν δεσπότης, μὴ ἀπαίτε θεὸν ὡς ὀφλημα τὰς τιμὰς, πρόσσιθι ἢ μᾶλλον τὰ ἐκ φιλοτιμίας αὐτῶν ἐνόησον· ὅτι οἱ καθ' ἡμᾶς δεσπότης, οὐχ' ὁμολογοῦσι χάριν, ὅταν τινες τῶν οἰκετῶν πᾶν τεταγμένον αὐτοῖς ἀποπερῆναι φησὶν· φεραπείαν, ἐκ φιλοτιμίας ἢ πολλὰς τὰς ἡμῶν γνησίων εὐνοίας ἀνακτῶν, ἀδρότεραν αὐτοῖς τὴν προθυμίαν τίκασι·

* 1. Cor. IX. 16.

* Rom. I. 14.

οὕτω καὶ ὁ θεὸς ἀπαιτεῖ μὲν ἡμᾶς ἢ δου-
 λείαν, λόγῳ δὲ δεσποτίας ἡρώδης, ὅτι
 δὲ ἐστὶν ἀγαθὸς καὶ φιλότιμος, καὶ γέρα
 τοῖς κἀνοῦσιν ἐπαγγέλλεται ὑπερνήχι-
 τα ἢ ὅτι ἰδῶντας τῶν ὑποζυγμένων, τὴν
 φιλοτιμίας τὸ μέγεθος· καὶ πιστώσεται
 γράφειν Παῦλῳ * « οὐκ ἄξια τὰ καθή-
 ματα τῆ νῦν καιροῦ, πρὸς τῶ μέλλουσαν
 δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. », καὶ οἰ-
 κέτας ὄντας, υἱὸς ὀνομάζει, καὶ τῇ πρεσβύ-
 ση τέκνους τιμῇ σφαινοῖ· ὅρα ἢ ὅτι πρῶ-
 τον ἢ ἑαυτοῦ σάρκα ἰρόσαντα, οὕτω ἡρώδης
 ἀλλήλους ποιμαίνει· ὅς γὰρ οἰκίας καλῶς
 οὐκ οἶδε προσήναι, αὐτὸς ἐκκλησίᾳ ἐπιμε-
 ληθήσεται * ;

* Rom. VIII. 18.

* I. Tim. III. 5.

v. 12.

Ἰ ἀπήνησαν αὐτὸ λεπροὶ ἄνδρες.

A. f. 232.
C. f. 143. b.

Πάλιν ἡμῖν τῶ ἑαυτοῦ δόξαν ἐμφανῆ
 καθίστησιν ὁ σωτὴρ, ἔτι διὰ τὴν θεοπερτοῦς
 μεγαληρίας ἐρχεται σαργνέων εἰς πίσιν
 ἢ ἀκάρδιον Ἰσραὴλ· ἀλλ' ἦν καὶ ὅτι σκλη-
 ρὸς τε καὶ ἀπειθής· εἶτα, τοῖος αὐτοῖς ἐπι-
 κερσὴς λόγος ἐν ἡμέρᾳ τῆ κρίσεως, ἢ διὰ
 Χριστοῦ σωτηρίαν οὐκ ἀνασχομένους λαβεῖν;
 καὶ μάλις, ὅτι αὐτήκοιοι γεγονῶσι τῷ παρ'
 αὐτοῦ λόγῳ, καὶ θεωροῖ τὸν ὀρθόδοξον καὶ
 ὑπὲρ λόγον ἐνεργημάτων· καὶ γοῦν ἐφη περὶ
 αὐτῶν * εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς,
 ἀμάρτιαν οὐκ εἶχον· καὶ πάλιν· εἰ μὴ τὰ ἐρε-
 ῖσά ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἂ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίη-
 σεν, ἀμάρτιαν οὐκ εἶχον, νῦν ἢ καὶ ἐωρά-
 κισι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου ἀπόδειξις ἔσαι
 σαφὴς ὡς ἐφ' ἑαυτῶν, ἢ τὸν λεπτῶν δεκά-
 θαρσις· οὗτοι γὰρ πόλεον τε καὶ κωμῶν ἀπε-
 λαυόμενοι ὡς ἀκαθάρτοι καὶ τὸ Μωυσεῶς
 νόμον. — Ταῦτα μὲν οὖν ἰκανῶς ὡς οἱ μαι
 προσέειπαι (1)· οἱ γὰρ μὴν λεπροὶ ὑπαντή-
 σαντες τῷ σωτῆρι, ἐλιπαροῦν ἀπαλλάττεσθαι
 τὴν κακίαν, ὅτι ἐπὶ τῷ ὀνόματι, τοῦτέστι
 διδασκαλον. — Οὐκ ἦλκε τις αὐτῶν πα-
 θόντας τὴν νόσον, ὃ ἢ ταύτης ἕνεκα τὴν αἰ-
 τίας ὀφθεῖς ἐπὶ γῆς, καὶ ἡρώδης ἀνθρω-
 πος ἵνα πάντας ἐλεήσει, αὐτὸς ἐσπλαγχνί-
 σθη καὶ ὤκτειρεν.

* Ioh. XV. 22. 24.

A. f. 232. b.

A. f. 232. b.

critatem iniicere. Sic et Deus exigit quidem
 a nobis famulatum iure dominatus sui; quia
 tamen bonus est atque liberalis, praeium
 quoque laborantibus spondet. Valde vero
 superstat subiectorum sudoribus magnitudo
 liberalitatis. Testis adest Paulus: « non
 sunt condignae passiones huius temporis
 ad futuram gloriam quae revelabitur in
 nobis. » Cumque servi simus, filios nos ap-
 pellat, et congruo filiis honore coronat.
 Et animadvertit, quod propriam antea car-
 nem quisque curans, sic et alios deinde
 pascere debeat. Nam qui bene domui suae
 praeesse nescit, quomodo ecclesiae diligen-
 tiam habebit?

Occurrerunt ei decem viri leprosi.

Rursus nobis gloriam suam palam facit
 Servator, et per Deo digna miracula per-
 git in sagenam fidei pertrahere recordem
 Israelehem. Ceteroqui durus hic erat et in-
 credulus. Proinde, quaequam ei proderit in
 die iudicii excusatio, quod salutem per
 Christum consequi noluerit? Praesertim
 cum auditores sermonum eius, et inspe-
 ratorum ineffabiliumque operum specta-
 tores fuerint Israelitae. Unde et de illis
 aiebat: si non venissem neque eis locutus
 essem, peccatum non haberent. Et iterum.
 Nisi opera apud eos fecissem, quae nemo
 alius fecit, peccatum non haberent; nunc
 et viderunt, et me nihilominus patremque
 meum oderunt. Quae ego modo dixi, ea
 comprobabit leprosororum sanatio. Hi quip-
 pe urbibus pagisque, Moysis lege, utpote
 immundi excludabantur. — Haec satis, ut
 puto, praefati sumus. Leprosi itaque Ser-
 vatori occurrentes, liberari se morbo suo
 postulabant, epistatam appellantes, id est
 magistrum. — Nemo eos morbo laboran-
 tes miserabatur; sed is qui ob hanc ipsam
 causam in terra apparuerat, factusque ho-
 mo erat ut omnium misereretur, hic in-
 quam caritatis affectu compassus est.

(1) Multa ex hac praeleocutione Cyrilli perisse videntur.

(2) Sic Lucas etiam cap. V. 5. VIII. 24. IX. 33. 49. Ceteri evangelistae dicunt ἐλεήσει.

Dixit eis: ite, ostendite vos sacerdotibus.

Ἐἶπεν αὐτοῖς· τί οὐκ ἔχετε ὀπίσθεσθε ἱεροδοτοὺς τοῖς ἱερέσιν.

v. 13.

Cur vero non potius dixit: volo, mundamini, sicut fecit alii leproso, sed iubere maluit ut se ostenderent sacerdotibus? Lex ad id invitabat lepra sanatos, iubens sistere se sacerdotibus, et sacrificium offerre propter purgationem. Tamquam igitur iam sanatos proficisci iubet, et quodammodo testari sacerdotibus, sive Iudaeorum principibus, Domini semper gloriae invidentibus, se praeter spem ac mirabiliter ea miseria liberatos, valetudinem ipsis largiente Christo. Neque tamen ille antea sanavit, sed ad sacerdotes misit, quandoquidem sacerdotes indicia leprae noverant, et quandonam ea curata fuisset. Misit inquam ad sacerdotes, simulque comitem misit sanitatem. De his quidem, et de lege circa lepram, et quaenam eius purgandae iura, et quid unumquodque praescriptum exigeret, plenius non initio miraculorum Servatoris apud Lucam, ubi leprosus sanatus fuit disseruimus. illuc igitur amandatis huius rei studiosis, ad reliqua progrediamur. — Et novem quidem, utpote Iudaei, ingratae oblivioni rem tradentes, ad gloriam Deo retribuendam non sunt regressi; ex quo Israhelem duro corde et immemore praeditum demonstrat. Alienigena vero, id est samaritanus, dictus videlicet alienigena quia de Assyria stirpem ducebat (non enim temere dicit, per mediam Samariam et Galilaeam) reversus est magna voce Deum glorificans. Ostendit itaque Samaritanos benivolos, Iudaeos autem etiamsi beneficiis adfectos, ingratum animum prae se ferre.

interrogatus autem a pharisaeis, quando venit regnum Dei?

Ἐπερωτηθεὶς· εἰ ὑπὸ τῶν φαρισαίων ποτε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ;

v. 20.

Quod suo tempore venturus esset in specie nostra Dominus, praedixerant pro-

“Ὅτι ἦξει καὶ καιροῦ ἐν εἶδει τῶ καθ’ ἡμᾶς ὁ κύριος, προσκλήρυττον οἱ προφῆται,

A. G. 232. D.
C. F. 153. D.
* Luc. V. 13.
* Lev. XIV. 2.

(1) Reapse haec extant apud nostrum Cyrillum ad Luc. V. 12, p. 169-175.

(2) Haec brevius in codice A. sic: *πεπλήρωσι μὲν τὸ κεκλευσμένον οἱ δίκαι, καὶ ἀπελθόντες ἔδρασαν ἔδρασαν εἰς δὲ μόνος ὑποστρέψας, ἀνετίθει τὰ γρασιτήρια, τῶν ἐννέα τάχα που καὶ εἰς ἀχάριστον λήθην ἐμπέσόντων. Fecerunt quidem imperata hi decem; et dum irent, sanati sunt. Unus autem tantummodo reversus, gratias egit; reliquis undecim, ut videtur, ingratae oblivioni beneficium tradentibus.*

κὴ τετέλεσται· ἐπέφαγε γὰρ τοῖς ἐπὶ γῆς, μορφὴν δούλου λαβὼν, ὃν δὲ κὴ οὕτως ἐν κυριότητι φυσικῇ, ὡς ἐξέσια κὴ δόξη τῇ Θεοπροπεῖ· τοιοῦτον γὰρ ἦν αὐτὸν ἢ τὸ ἀποτελεσμάτων ἔδειξε λαμπρότης· ἀλλ' οὐ πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, ἀσύνετοι φαρισαιοί, οὐ παρεδέξω τὸ παρ' αὐτοῦ δικαίωσιν· εἶτα πῶς ἐρωτᾷς πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τῆ Θεοῦ; *Μεγαλὰ τοιγαροῦν τὸ σεσπῶν οὕτω κὴ ἀγίασας ἀληθῶς μυσησιον·* ὅτι γὰρ ὁ ἦν ὄλων σωτὴρ ἐν τοῖς πρὸς ἀπαντας λόφοις, διεμέμητο πανταχοῦ τὴ βασιλείας τῆ Θεοῦ, διὰ τοῦτο καταμαρτυρεῖται οἱ τάλαντες· ἢ τὰχά πε κὴ εἰς τοῦν ἔχοντες ὅτι τὸ ἐπὶ ξύλου θάνατον ὑπομνῆ, τὸ αὐτῶν δυστροπίαις σεσηγνημένῳ εἰς τοῦτο, καταμαρτυροῦνται κὴ φασι, πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τῆ Θεοῦ; ἀντὶ τῶ, πρὸς τὸ παρὰ σοῦ λαλουμένης βασιλείας, σταυρός σε κὴ θάνατος λήξεται· τί οὖν πρὸς ταῦτα χειστός; δέκνυσι πάλιν τὸ ἀνεξικικανον κὴ τὸ ἀπαράβλητον εἰς φιλανθρωπίαν· λοιδοροῦμενος γὰρ, οὐκ ἀντελοιδόρει πάσχων, οὐκ ἠπέλει· * οὐκοῦν ἐντόμως μὲν οὐκ ἐλέηκα, ποιηρὸς ἢ ὄντας, ἀποκρίσας τοῖς ἐπερωτηθεῖσιν οἰκείας οὐκ ἀξιοῖ· πλὴν ἐκείνο μόνον φησὶν εἰς ὄνησιν ἀνθρώπου παντός· ἡ βασιλεία τῆ Θεοῦ ἐντός ὑμῶν ἐστὶ· οὐκ ἔρχεται μὴ ὡδωτηρήσεως· μὴ γὰρ δὴ ἡρόροις ἐρωτᾷτε· φασι, καθ' οὗς ἐπιλάμψα πάλιν, ἦγεν ὁ καιρὸς ἐψησεται τὸ οὐρανῶν βασιλείας, σπουδάσατε δὲ μᾶλλον τυχεῖν αὐτῆς· ὡτὸς γὰρ ὑμῶν ἐστὶ· τοῦτ' ἐστιν ἐν τῆ ὑμετέραις προαιρέσει· κὴ ἐξέκαστα κείται τὸ λαβεῖν αὐτήν· ἔξῃς γὰρ ἀνθρώπου παντὶ, τὸ εἰς τὸ Χριστὸν δικαίωσιν τὸ διὰ πίστεως δηλονότι καταπατήσαντι, κὴ διὰ πάσης ἀρετῆς ἐκλελαμπρυσμένῳ, τὸ οὐρανῶν βασιλείας τυχεῖν· ἡ ἐργασία μὲν γὰρ ἐκτός ἔστιν, ἀφ' ὃν ἐξίστασιν ἐκ τῆ καρδίας δολογισμοὶ ποιηροί· δυνάμει δὲ ἐντός πάντων· ὅτι γὰρ κὴ ἦν φαρισάων ἐντός ἦν ἡ βασιλεία τῆ Θεοῦ, ἀγροούντων καὶ οἰομένων ἡρόνῳ τινὶ αὐτὴν εἰς τόπων

phetae, et reapse peractum fuit. Apparuit enim terrae incolis, servi forma suscepta, nihilo tamen minus naturalem suum dominatum retinens, potestatemque et gloriam Deo convenientem. Talem quippe cum nobis exhibet patratorem operum claritas. Sed non credidisti illi, pharisaei insipientes, iustificationem ab eo non recepisti. Cur ergo interrogas, quando venit regnum Dei? Deridet is tam venerandum vereque admirabile mysterium. Nam quia communis Servator in cunctis ad vulgus sermonibus regnum Dei semper memorabat, idcirco iocantur miseri: vel etiam fortasse cogitantes, fore ut ipsorum malitia circumventus, necem in ligno perferat, ironice aiunt: quando venit regnum Dei? Quasi dicant: pro eo, de quo loqueris, regno Dei, crux te ac supplicium excipiet. Quid ergo ad haec Christus? Ostendit denuo patientiam suam, et incomparabilem erga homines caritatem. Maledictus, non vicissim maledicebat; patiens, non comminabatur. Quapropter praecise quidem non reprehendit, sed tamen utpote improbos, responso suo ad interrogata non dignatur. Illud tantummodo ob commune utilitatem dicit: regnum Dei intra vos est. Adventus eius humanam fugit observationem. Nolite de tempore sciscitari, inquit, quo Christus iterum apparebit, sive quandonam regni Dei tempus instabit: date operam potius ut id possideatis: est enim intra vos, id est in vestra electione ac potestate est, ut illud consequamini. Licet enim cuique homini, si modo iustificationem in Christo per fidem impetraverit, et omni virtute praeferulserit, licet ei inquam caelorum regnum adipisci. Etenim hoc, quod ad actus adinet, extra est; prout improbae cordis cogitationes cruerint. Virtute autem intra nos omnes est. Namque et intra ipsos pharisaeos exstitisse regnum Dei, qui tamen id ignorabant, putabantque foras aliquando in patentes lo-

(1) Et ut de praedestinationis divinae natura sancti patres loquuntur.

cos proditurum, ostendit Iohannes dicens: medius vestrum stetit quem vos nescitis, Christum videlicet significans.

Venient dies quando desideretis videre unum diem filii hominis, et non videbitis.

Haec ait, volens ipsos adversus quamlibet molestiam esse munitos, et ad patientiam comparatos; ut sic probata virtute, in Dei regnum ingredi queant. Praedicit itaque, fore ut ante suum de caelo adventum in mundi consummatione, tribulatio fiat et persecutio, ita ut vel unum eius diem videre sint optaturi, nempe illius temporis, quo cum Christo versabantur et convivebant: quamquam plurima fuerat contra ipsum Iudaeorum contumelia; nam et lapidibus eum appetiverant, nec semel sed saepissime persecuti fuerant: duxerant usque ad montis supercilium, ut eum praecipitem darent: quicquid vexaverant atque calumniis, nullumque improbitatis genus Iudaei praeteriverant. Quomodo ergo dicit optaturos esse discipulos unum ipsius diem videre? Nempe quia prae impendentibus malis, eligenda quodammodo erant illa minora. Maiores videlicet post Domini ascensionem calamitates experti Iudaei sunt.

Nam sicut fulgur coruscans de sub caelo etc.

Verumtamen quod caelo sit descensus non ignobiliter neque obscure, sed cum gloria Deo conveniente, et inaccessa luce circumdatus, significavit dicens, fulguris instar adventum suum futurum. Natus est quidem cum carne ex muliere, suum nostri causa dispensatorium opus completurus; proptereaque se exinanivit et humilitavit, nec deitatis gloriam apparenter servabat. Sic enim tempus postulabat, et susceptae dispensationis ratio. Sed post resurrectionem a mortuis, in caelum evolsans, et patri Deo factus consessor, postea rursus descendet, haud subtracta iam gloria, neque cum humana humilitate, sed cum patris maiestate, comitante angelorum multitudine, et tamquam Deum om-

ἐξωθεν ἔρχεσθαι, Ἰωάννης δέεικναι λέγων. * μέσος ἢ ὑμῶν ἔσθαι ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, περὶ Χριστοῦ λέγων.

Ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν, καὶ οὐκ ὄψασθε.

Ταῦτα λέγων, ἐτόιμος εἶναι αὐτῶν βέλεται πρὸς πᾶν ὅτιοῦν τῷ ἀντὶν πεφυκότων, καὶ προεὐξέπελξει πρὸς ὑπομονήν· ἵνα εὐδόκιμοι γεγονότες, εἰσελάσαι δυνηθῶσιν εἰς τὸ θεοῦ βασιλείαν προαπαγγέλλει τοῖνυν, ὅτι πρὸ ἧ οὐρανῶν ἀφίξεως ἡ ἔσομένης ἐπὶ σωτηρίας τῷ αἰῶνος, θλίψις προσελάσεται καὶ διωσμός, ὡσεὶ μίαν ἡμέραν αὐτοῦ ἰδεῖν ἐπιθυμήσαι, τοῦτέστι τὸ ἐν τῷ καιρῷ τῷ σωτηρίας εἶναι καὶ συναγαγεῖσθαι Χριστῷ· καὶ τοὶ πλεῖστοι τίς ἦν ἡ κατ' αὐτοῦ ἡλιμνή τῷ Ἰουδαίων ἐξιτιηλία· λίθοις γὰρ ἐβαλλον αὐτὸν, ἐδίωξαν οὐχ' ἅπασι ἀλλὰ πλειστάκις ἦγον ἕως ὀφρύος τῷ ὄρει, ἵνα κατακρημνίσωσιν αὐτόν· λοιδορίας λευπήκασιν καὶ συκοφαντίας, καὶ οὐδέτις ἦν ἔσποσ ἰσότητος τοῖς Ἰουδαίοις ἀνεπιτήδεοτος· πῶς οὖν ἐπιθυμήσειν εἶπε ὅτι μισθὸν μίαν ἡμέραν ἰδεῖν αὐτοῦ; ἀντιφραθεῖσι γὰρ τῷ ὑπερκειμένῳ καιρῷ, αἰρετά πως εἰσὶ τὰ ἐλάττονα· μεζῶνων γὰρ μὴ τὸ αὐτοῦ ἀνάληψιν ἐβλήσαν ἐπειράθησαν.

Ἄσπερ γὰρ ἡ ἀστραπή ἡ ἀστραπίουσα ἐκ τῆς ὑπὸ οὐρανῶν κ. τ. λ.

Πλὴν ὅτι καταβήσεται μὲν ἐξ οὐρανοῦ οὐκ ἀσήμως ἢ ἢ ἀσυμφανῶς, ἀλλ' ἐν δόξῃ τῇ θεοπρεπεί, καὶ φῶς ἀπρόσιτον οἰκῶν, θαυμάσιον λέγων, ὡς ἀστραπὴν ἔσειται τὸ αὐτοῦ παρυσίαν· ἐξηγήθη μὲν γὰρ καὶ σάρκα καὶ ὅτι γυναικός, τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀποπληρώσαν οἰκονομίαν· καὶ κενέτωκε διὰ τοῦτο, καὶ τεταπείνωκεν ἑαυτὸν, καὶ ἦν οὐκ ἐν δόξῃ θεότητος ἐμφανῶς· ἐκάλει γὰρ εἰς τοῦτο καιρός, ὁ τῆς οἰκονομίας ἡ χρεία· μὴ ἢ τὸ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἀναπαύσας εἰς οὐρανόν, καὶ συνεδρεύσας τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, καταβήσεται πάλιν οὐκ ἐν ὑψίστῃ δόξῃ, οὔτε μὴν ἐν ἀνθρωπίνῃ μικροπρεπείᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ τῷ πατρὶ ὑπεροχῇ, πληθύνους ἀγγέλων δορυφορούσης αὐτόν, καὶ παρισταμένης ὡς θεῶν καὶ κυρίῳ τῷ ὅλων· ἦξει τοῖνυν ὡς

* Ioh. I. 26.

v. 22.

A. F. 233. b.
C. I. 114.

v. 21.

A. F. 233. b.
B. F. 284. b.
C. I. 114.

1. 24. ἀσφαπὴν, καὶ οὐ λεληθότως. Καὶ οὐδενὶ
 πιστευτόν λέγοντι, ἰδοὺ ὧδε, ἰδοὺ ἐκεῖ.
 Ἰσραήλιαν ἑτέραν δ' ἢ μαθητῶν ὑποκίρρα
 καρδίας ὤροντο γὰρ ὅτι παρηνουσίῃσας ἢ Ἰε-
 ρουσαλήν, εἶτα ἰεροσολύμοις, εὐθύς ἀναδέξαι πᾶν τὸ θεοῦ βασιλείαν, καὶ
 γαὶν προσιώντες, ἔφρασκον· εἰ ἐν τῷ ἁγίῳ
 τούτῳ κύριε ἀποκαθιστάναις ἢ βασιλείαν
 τῷ Ἰσραήλ· ἀλλὰ καὶ ἡ μήτηρ ἢ υἱὸν Ζεβε-
 δαίη τοῦτο γλυκῶς προσδοκῆσασα, προσήκει
 περὶ καθέδρας ἀξιόουσα οὐκ οὖν ἰν' εἶδεν
 εἶτι θεῖ ἁρῶτον αὐτὸν τὸ σωτήριον ὑποση-
 ναι πᾶσι, ἢ καταργῆσαι θάνατον τῷ
 θανάτῳ δ' ἰδίας σαρκός, καὶ ἀποσηῖσαι τὸ
 κόσμον πᾶν ἁμαρτίαν, καταργῆσαι ἢ καὶ τὸ
 ἄρχοντα τὸ αἰῶνος τούτου, εἰθ' οὕτως ἀνα-
 βῆναι πρὸς τὸ πατέρα, ἑπιλάμψαι τὴν
 καιροῦς, ἵνα κρίνη τὸ οὐκ ἐμὴν ἐν δικαιο-
 σύνη, φησὶν ὅτι πρῶτον θεῖ αὐτὸν πολλὰ
 1. 26. παθεῖν. — Ὅτι δὴ ἀδοκῆτως, καὶ οἷον εἰ-
 δότος οὐδενός, ἐπιλάμψῃ, καὶ τὸ τὸ παρόν-
 τῳ αἰῶνι ἀφίξεται ἁέρας, οὕτω φησὶν
 ἔσεσθαι τὸ συντέλειαν, ὡς γέγονεν ἐν ἡμέ-
 ραις Νῶε καὶ Λώτ· ἐξέφυγον γὰρ φησὶν ἀμε-
 ριμῶς, ἡσθιον, ἔπιον, ἐπόων, ἠγόρα-
 ζον, ἠποδόσκον· ἀλλὰ ἔδωκ' ἐν ὑδάτων ἀπό-
 λεσε φορὰ, οἱ ἢ γεγόνασι θεῖς πυρὸς ἔργον
 καὶ ἔσοφῃ· τί οὖν ἐντεῦθεν τὸ διπλοῦμενον;
 βούλεται ἡμᾶς ἐξηγητοῦναι διὰ παντός, καὶ
 ἐτοίμους εἶναι πρὸς ἀπολογία καὶ ἐπὶ τὸ θεῖ
 βηματῶ.

1. 27. Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὅς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος,
 καὶ τὰ σκεῦη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ κ. τ. λ.

1. 27. Ἄλογῆσαι προσάττει παντός ὀπλιεῖς
 καὶ προσκαίρει πρᾶξιματος, καὶ εἰς ἕνα βλέψαι
 σκοπὸν τὸ ἐπὶ γὰρ τῶν δεινῶν ἕκαστον ὀφείσθαι
 τὸ εἰ αὐτῆ ψυχῆν· ὅς ἂν τοῖνον ἢ, φησὶν, ἐπὶ
 τὸ δώματος, μὴ καταβῆτω ἐν τῇ οἰκίᾳ ἄραι
 τὰ σκεῦη αὐτοῦ· εἰκε ἢ διὰ τούτων, τὸ ἐν
 ἀναπαύσει καὶ πλούτῳ, καὶ παρηνουσίαις κο-
 σμικαῖς βούλεσθαι δηλοῦν· αἰετὸν γὰρ πως οἱ ἐν
 δώμασιν ἐσηκότες, ἀπόβλεπτοι γίνονται
 τοῖς τὸ οἰκίαν παρηνουσίαις· εἰ τις τοῖνον
 τοιοῦτος ἐστί, φησὶ, μηδένα ποιείσθω λόγον
 κατ' ἐκείνο καιροῦ τὸ ἐναποκαμμένων τῇ οἰ-
 κία σκεδῶν ἄρησιν καὶ ταῦτα καὶ ἀσυντελή

niumque dominum stipante. Veniet itaque
 sicut fulgur, non autem clam. Nec cuiquam
 credendum est dicenti: ecce hic, ecce illic.
 Aliam hanc quoque amputat de corde disci-
 pulorum suspicionem. Existimabant enim
 ipsum, perulstrata Iudaea, deinde ad urbem
 Hierusalem reducem, statim illic Dei
 regnum manifestaturum. Quare et acce-
 dentes dixerunt: an hoc tempore, Domine,
 Israheli regnum restituis? Sed et libe-
 rorum Zebedaei mater, hoc futurum ex-
 pectans, accessit, honorem illis cathedrae
 postulans. Ergo ut scirent, oportere ipsum
 antea salutare mortem passionem, et
 mortem morte propriae carnis extinguere,
 mundoque peccatum expellere, principem
 item huius saeculi profligare, et sic deinde
 ad patrem ascendere; tum suo tempore
 rursus apparere, ut mundum aequo iure
 iudicet, ait se antea oportere multa pati.
 — Quia vero insperato, nulloque praescientem
 appareret, simulque praesentis saeculi
 finis aderet, sic ait fore consummationem
 ut temporibus Noë ac Loti. Deliciabantur
 enim, inquit, secure, manducabant, et bi-
 bebant, vendebant, emebant, et aedifica-
 bant. Verumtamen illos aquarum extinxit
 impetus, hi autem ignis praeda atque esca
 fuerunt. Quid ergo hinc significatur? Vult
 nos Christus semper vigilare, et paratos
 esse orandae defensionis ante Dei tribunal.

In illa die qui fuerit in tecto, et vasa eius
 in domo etc.

Flocci facere iubet rem quamlibet ter-
 renam ac temporalem, atque unum praec
 oculis scopum habere, ut animam quis-
 que suam salvet. Qui ergo, inquit, supra
 tectum fuerit, ne descendat in aedes ut
 sua vasa sumat. Videtur autem his verbis
 hominem in otio et opibus mundanoque
 splendore versantem velle denotare. Nam
 qui in tectis sunt, conspicui sunt illis qui
 domum circumstant. Si quis ergo huius-
 modi est, ne det operam illo tempore, ut
 partem ullam repositorum in aedibus va-
 sorum sumat: inutilia erunt enim haec, nec

quicquam eius commodis profutura: « nam thesauri nihil impios iuvant, prout scriptum est; iustitia autem a morte eripit. » Sed et si quis, inquit, in agro fuerit, ne regrediat: id est si quis studiose laboribus impendit operam, et excolendi spiritum gerit sollicitudinem, ac bonorum sudorum mercedem colligit, ne retro cedat. Namque ut ipse alibi Christus dixit « nemo mittens manum suam ad aratrum, et conversus retro, regno caelorum aptus est. » Quare ad studia sacra sine paenitentia incumbendum est, ne id forte patiamur quod illi feminae accidit in urbe Sodomis, cuius ipso exemplo Christus utens ait: mementote uxoris Loti; quae Sodomis egressa, deinde regressa, salis statua facta est, id est fatua ac lapidea. Ergo viriliter ad propositum finem tendendum est.

Quicumque quaesierit animam suam salvam facere, perdet illam.

Quo pacto perdat aliquis animam suam, ut illam salvet; vel quomodo salvare existimans, perdat ipsam, Paulus declarabit, de sanctis quidem dicens: « qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. » Nam qui vere fideles servatori nostro Christo sunt, suam crucifigunt carnem, id est mortificant; labores nimirum et pro religione certamina exantiantes, et carnales cupiditates mortificantes. Scriptum est enim: « mortificate membra vestra quae sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam. » Qui ergo in rebus huiusmodi mortificantur, hi animam suam servant; qui vero voluptariam amant vitam, putant fortasse animam suam possidere, sed contra potius illam amittunt. « Quoniam qui seminat, inquit, in carnem, de carne metet corruptionem. Alioquin etiam animam suam aliquis perdens, prorsus illam servat; quod beati martyres egerunt, usque ad sanguinem decertantes, et germanam suam erga

πρὸς ὄνησιν αὐτῶν. « οὐ γὰρ ὠφελῆσαι θησαυροὶ ἀνόμους, καὶ τὸ γεγραμμένον *, δικαιοσύνη ἢ ῥέεται ὡς θανάτου, ἀλλὰ κἂν εἰ τις ἦ, φησὶν, ἐν ἀγρῷ, μὴ ἐπιστρέψατω εἰς τὰ ὀπίσω· τοῦτέστιν εἰ εὐρίσκειοις τις ἐν φιλεργίαις ὑπάρχων καὶ πόνοις, καὶ πνευματικῆς εὐκαρπίας ἐπιμύκτης, καὶ ὅσων ἐξ ἰδρωτων ἀγαθῶν συλλέξων μισθοῦς. μὴ ἐπιστρέψατω εἰς τὰ ὀπίσω· ὡς γὰρ αὐτὸς περὶ πάλιν ἔφη Χριστὸς * « οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα ἐπὶ ἄροτρον, καὶ στρέψας εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ὄσκει εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ οὐρανῶν. », καὶ γὰρ ἔχεαζεν τὴν ἐργῶν σπουδασμάτων, ἀμεταστρέπτοις ὁρμαῖς, ἵνα μὴ ῥέτω πάθωμεν ὁ δὲ καὶ συνέβη παθεῖν τὴν ἐν Σοδόμοις γυναῖκα, ἣν ἡμεῖς λαβῶν εἰς παραδειγμα, φησὶ· μνημονεῦτε τὴν γυναῖκα τὴν Λώτ· ἐξελθούσα γὰρ ἀπὸ Σοδόμων, εἶθ' ὑπονοσηύασα, σῆλη * γέγονεν ἀλός, τοῦτέστιν ἀπεμωράνθη καὶ ἀπολιθώθη· δεῖ δὲ οὖν ἀντέχεσθαι νεανιῶς τὸ προτεθέντος σκοποῦ.

* Οὐδὲν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σώσαι, ἀπολέσει αὐτήν.

Πῶς ἀπολλύσιν τις ἑαυτοῦ ψυχὴν, ἵνα αὐτὴν δεσώσῃ, ἢ κατὰ τινα ἔσθρον ὁ δεῖσθαι νομίσας, ἀπολλύσιν αὐτήν, σαφινεῖ λέγων ὁ Παῦλος * περὶ μὲν τῶν ἀγίων· οἱ δὲ τῶν Χριστοῦ Ἰησοῦ, τὴν σάρκα ἐσαύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ τῶν σπινθηρίαις. ἡμεῖς γὰρ ὄντως γεγονότες γνήσιοι τῶν ἡμεῶν σωτηρίᾳ Χριστοῦ, ἢ ἑαυτῶν σαυροῦσι σάρκα, τοῦτέστι θανατοῦσι· πόνοις διλονότι καὶ τοῖς εἰς εὐσέβειαν ὁμιλοῦντες ἀγῶσι, καὶ κατανεκροῦντες αὐτῆς τὸ ρηρόνμα· γέγραπται γάρ * « νεκρώσατε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακὴν, καὶ τὸ πλεονέχον. », ὅσοι οὖν τούτων ἔνεκα νεκροῦνται, οὗτοι σεσῶσται ἢ ἑαυτῶν ψυχῆν· οἱ γὰρ μὴ τὴν φιλήδονον ἀγαπῶντες βίον, τάχα περὶ ἑαυτῶν οἰοῦνται κτεῖσθαι ψυχὴν· ἀπολλύσιν ἢ πάντας αὐτήν. « ὁ γὰρ σπεῖρων, φησὶν *, εἰς τὴν σάρκα, ὡς τὸ σαρκὸς θεοῦσι φθοράν, ἢ ἀπολέσας δὲ τις καὶ ἑτέρας τὴν αὐτῆς ψυχὴν, δεσώσῃ πάντως αὐτήν· τοῦτο πεπράχασιν οἱ μακάριοι μάρτυρες, ὅσων μέχρι ψυχῆς αἵματος διεπεκύντες ἀγῶνας, καὶ τὸ εἰς Χρι-

* Prov. X. 4.

* Luc. IX. 62.

v. 32.

* eod. ὑπονοσηύασα.

v. 32.

A. f. 295. C. f. 144. D. f. 58. b.

* Gal. V. 21.

* Coloss. III. 5.

* Gal. VI. 8.

ζὸν ἀλάτῃς τὸ γνήσιον, οἷά τινα σέφανον,
 ἦ εαυτῶν ἀνάλαττες κεφαλαῖς· οἱ γὰρ μὴν
 εἰς ἀνάνδρην ψυχῆς καὶ γνάμης ἀρνησάμενοι
 ἦ ὡς ἴσιν, καὶ ἦ ὡς ἑαυτῶν τὴν σαρκὸς δευ-
 φυγόντες θάνατον, οὗτοι φοινοῦνται ἦ εαυ-
 τῶν γεγονάσι ψυχῆς κατοικήσονταί γὰρ
 εἰς ἄδου, ἢ κακαϊδρίας ὑφείζονται δικας.

καὶ ἴ. Ταύτη τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μίς· ὁ εἰς
 παραληφθήσεται, καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.

A. 1. 273. B.
 B. 1. 166. D.
 C. 1. 166. 1.
 D. 1. 168. 1c.

Νύκτα γὰρ μὴν ὀνομάζει τὴν κρίσεως
 καιρὸν, διὰ τοι, καθάπερ ἡ ἕμαι, τὸ ἀσυμ-
 φανὲς καὶ ἀπροσδόκητον ἢ αὐτοῦ παρεσίας.
 Διὰ ἣ τὴν δύο τὴν ἐπὶ κλίνης ὄντων μίαν, εἰ-
 κεν ὑπανίπτει εἶναι ἐν ἀναπαύσει καὶ πλού-
 τῳ, καὶ ἰσομοιροῦντας ἀλλήλους κατὰ γὰρ
 φημι τὸ ἐνευπαθείαις εἶναι κοσμικαῖς κλί-
 νη γὰρ ἀναπαύσεως σύμβολον· ἀλλ' εἰς εἰς
 αὐτῶν, φησι, ὡς ἀληφθήσεται, καὶ εἰς ἀφέ-
 ται πῶς ἢ τίνα ἔσονται; οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐν
 πλούτῳ καὶ ἀναπαύσει γέγοντες τῇ καὶ τὸνδε
 τὸ βίον, πονηροὶ γεγονάσι καὶ ἀμέλιτοι· τί
 γὰρ; εἰ πλούσιος μὲν εἰς τίς, χρησὸς ἢ καὶ
 φιλοκτενέμων καὶ τὴν πίσιν ὀρθῶς, εἰς ὡς ἀλα-
 λαμβάνεται· ὁ γὰρ μὴν ἕτερος, ὡς μὴ γένο-
 νῶς τοιοῦτος, ἀφεθήσεται διὰ ἣ τὴν ἀληθε-
 σῶν, εἰκοι εἶναι ἐν πτωχείᾳ καὶ πόνοις ὄντας
 ὑποδηλοῦν· ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν διὰ τούτων
 φησι, πολλὴ τίς ἐστὶ διαφορὰ· οἱ μὲν γὰρ τὸ
 ἢ πτωχείας φορτίον ἰσχυρῶς φέροντες, σω-
 φρονῶς τὴν καὶ ἐπιεικῶς βιούντες, οὗτοι ὡς ἀλα-
 ληφθήσονται, δίκαιοι δηλοῦνται τυγχάνον-
 τες· οἱ ἢ μὴ τοιοῦτοι, θειοὶ ἢ μᾶλλον πρὸς
 κακουργίας, καὶ ἀπάσης φανλοῦντος ἐπιτη-
 δευται, ἀφεθήσονται, τῇ διὰ πρὸς ὑπο-
 κεισόμενοι δικῆ· ἔσαι τοῖνον καὶ ἐπ' αὐτοῖς
 πλείων τίς καὶ ἀκριβὲς τῇ ἔσονται ἢ δοκι-
 μασία· καὶ ὁ μὲν χρησὸς, ὡς ἀληφθήσε-
 ται· ὁ γὰρ μὲν οὐ τοιοῦτος, ἀφεθήσεται () .

Christum caritatem, coronae instar, capiti
 suo circumponentes. Sed qui animi senten-
 tiaque mollitie fidem negaverunt, et praesentem
 carnis mortem vitaverunt, hi re-
 vera animarum suarum carnifices extite-
 runt. Abibunt enim ad inferos, suaeque
 ignaviae poenas sustinebunt.

In illa nocte erunt duo in lecto uno; unus
 adsumetur, et alter relinquetur.

Noctem quidem nominat iudicii tem-
 pus, quemadmodum ego arbitror, propter
 incognitum et improvisum Christi adven-
 tum. Per duos autem qui in uno sunt lecto,
 innuere videtur homines in otio opi-
 busque viventes, mundanasque voluptates
 aequae invicem participantes: nam lectus
 requiei symbolum est. Sed ex his homini-
 bus unus, inquit, adsumetur, et alter re-
 linquetur. Cur? vel quomodo? Quia non
 omnes qui in divitiis et tranquillitate praesentem
 vitam exegerunt, improbi fuerunt et
 immisericordes. Quid enim? Si quis di-
 ves quidem est, simul tamen clemens et
 misericors atque orthodoxus, hic sane ad-
 sumitur: at alter, quia talis non fuit, re-
 linquetur. Per feminas vero molentes, vi-
 detur pauperes et laboriferos homines sub-
 indicare. Sed in his quoque grandis est,
 inquit, diversitas: alii enim paupertatis
 pondus viriliter ferentes, modesteque ac
 mansuete viventes, utpote iusti adsumen-
 tur: alii vero cum non fuerint huiusmodi,
 sed acres potius ad maleficia, et cuiuslibet
 nequitiae studiosi, relinquentur, ignis
 poenam experturi. Erit itaque circa hos
 quoque plurima et accurata morum ex-
 ploratio; et bonus quidem adsumetur; qui
 vero secus fuerit, relinquetur. — Quam di-

(1) Haec paulo amplior est Cyrillus apud Corderium in lat. cat. «Cyrillus. Valde autem accommodate
 » defectionis tempus, et rationalis lucis privationem, noctem appellavit: nocte siquidem et tenebris dete-
 » rior hominum tunc erit constitutio, propter amentiam et errorem qui tum illos apprehendet. Quapro-
 » pter, inquit dico vobis, duo erunt in lecto uno, et duo erunt in molendino, quorum unus assumetur
 » tamquam alienus ab ira, et alter relinquetur igni tradendus, quem thesaurizavit sibi in die irae. Atque
 » ita fiet separatio proborum et amicorum Dei ab improbis, ne indifferenter ira superveniens etiam iustos
 » apprehendat. Quapropter sicuti ad Lot misit Deus angelos suos, qui illum e Sodomorum eversione edu-
 » xerunt, sic etiam ante consummationem universi, ante quam improbus ira corripiat, ne una cum hoc
 » mundo etiam iusti condemnentur, mittet quoque angelos suos, qui impiis poenam passurus in terra re-
 » lictis, sanctos et iustos ad Deum adducent. Tum duorum in lecto iacentium, unus tamquam Deo dignus

xisset, adsumetur, utiliter immo necessario interrogant discipuli: « ubi, Domine? Qui dixit illis: ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilae. » — Quid vero est hoc? Ex re communi ac manifestissima, grande atque profundum mysterium innuitur. Quale porro hoc est? Descendet nimirum caelo, ut aequo iure mundum iudicet: sed tamen angelos suos praemittet, qui a peccatoribus iustos sanctosque discernent, eique exhibebunt; reliquos autem in terra relinquent, puniendos videlicet. Huiusmodi aliquid sapientissimus quocumque Paulus significat scribens: « dico enim vobis, quod nos qui vivimus, qui residui sumus, non praevienimus eos qui dormierunt; sed ipse bucina clanget, et mortui in Christo resurgent incorrupti, in puncto temporis, in ictu oculi. Et nos qui vivimus, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aërem, et sic semper cum Domino erimus. » Sicut ergo iacente cadavere, carnivorae aves in id convolant; ita cum filius hominis veniet, tunc omnes aquilae, id est qui alte volaverint, et supra terrenas mundanasque res sese extulerint, ad ipsum concurrent.

CAP. XVIII.

Quoniam oportet semper orare et non deficere.

Sine intermissione itaque oportet orare, secundum beati Pauli dictum; bene conscios firmiterque credentes, omnia Deum invocatum feliciter posse praestare. « Postulet enim quisque, inquit, fide nihil haesitans. Nam qui haesitat, similis est fluctui maris qui a vento movetur et circumfertur. » Certe huiusmodi homo haud putet se quicquam a Domino accepturum: nam

» adsumetur; alter vero, quippe dignus quem impiorum ira punitioque corripiat, relinquetur. Eadem erit » ratio de duobus in uno molendino molentibus. Molentes autem appellavit eos qui tenuem atque inopem » inter homines vitam ducunt. In lecto vero iacentes vocavit eos, qui mollem et dissolutam vitam tradunt. Simile quid etiam Moyses scripsit in exodo (XII. 29.) ubi ait iram Domini percussisse primogenita Aegypti a primogenito Pharaonis usque ad primogenitum captivae quae erat in carcere, aut eius » quae pinsebat in mola. Per quod, ut nobis scriptura innuit, et in fastigio honoris existentes, et infimos » atque abiectissimae conditionis homines voluit significare. »

— Εἰπόντων γε μὴν τὸ ὄχλησθήσεται, χρησίμως ἢ ἀναγκαίως διερωτῶσιν οἱ μαθηταί· καὶ κύριε; ὃ ἢ εἶπεν αὐτοῖς ὅπως τὸ σῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί. — Καὶ τί ἢ τοῦτο ἐστίν; ἀπὸ κοινοῦ ἢ ἐμφανέσεται πρᾶγματος, μέγα ἢ βαθύ μυστήριον ὑπανίτηται. Ἐ ποῖον τοῦτο ἐστίν; καταβήσεται μὲν γὰρ ἐξ οὐρανῶν, ἵνα κρήνη ἢ οἰκωμένη ἐν δικαιοσύνῃ· ἀλλ' αὐτὸς φησιν ἀποσελεῖ ὅσῳ ἀγγέλους αὐτοῦ, ἢ ἐκλήξουσιν ἐκ τῶν ἀμάρτων τὰς δικαίας ἢ ἀγίας, ἢ προσίοσιν αὐτῶν τοὺς γε μὴν ἑτέρας ἀφιάσιν ἐν γῆ, κολασθησομένους διπλοῦν τοιοῦτόν τι ἢ ὁ πάνσοφος Παῦλος ὑποηλοῖ γράφων. * « λέγω ὑμῖν, ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ ὀφθαλμοῦ, οὐ μὴ φθάσωμεν ὅσῳ κοιμηθέντας, ἀλλ' αὐτὸς σαλπίσσει, ἢ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται ἄφθαρτοι, ἐν ἀτόμῳ ἐν ῥίπῃ ὀφθαλμοῦ· ἢ ἡμεῖς οἱ ζῶντες, ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τῷ κυρίῳ, εἰς αἴρα· ἢ οὕτως πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσόμεθα. » ὥσπερ οὖν σῶματος καμῆν νεκρῶν, τὰ σαρκοβόρα τῶν πτηνῶν ἐπ' αὐτὸ συνφέρει, οὕτως ὅταν ὁ υἱὸς τῷ ἀνθρώπῳ ὄχλησθῆται, τότε δὴ πάντες οἱ ἀετοί, τοῦτέστιν οἱ τὰ ὑψηλά πετόμενοι, ἢ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ κοσμητῶν ἀνενημέμενοι πραγμάτων, ἐπ' αὐτὸν συνδραμῆνται.

v. 36. 37.
A. f. 235. b.

B. f. 155. b.

* I. Thess. IV.
14. seq.

KEE. III.

Πρὸς τὸ εἶναι πάντοτε προσεύχεται, καὶ μὴ ἐγκακεῖν.

Ἀδελφίπτως οὖν ἡμεῖς προσεύχεσθε, ἢ ἢ τῷ μακαρίῳ Παύλῳ φωνῆ * , εὐεδοῦσας ἢ ἀρρότως πιστεύοντας, ὅτι πάντα δύναται κατορθοῦν ὁ ὄχλησθαι αἰτεῖτω γὰρ τις, φησὶ * , τίς μὴδὲν δεκρινόμενος ὁ γὰρ δεκρινόμενος, εἶκοι κλύδωνι θαλάσσης, ἀνεμιζόμενος ἢ ῥιπιζόμενος· μὴ γὰρ οἴεσθαι φησὶν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὡς λήληται ἢ παρὰ τῷ κυρίῳ· ὑβρισις γὰρ ὁμο-

v. 1.

A. f. 236.
C. f. 144. b.
D. f. 23.
* I. Thess. V. 17.

* Iac. I. 6.

λογημένως ὁ ὄψακινός μιν εἰ γὰρ μὴ πεπίστευκας ὅτι τὸ σὴν αἴτησιν ἀποπερανεῖ, μὴ ἢ προσέλθῃς ὄλωσ' ἵνα μὴ κατήγορος εὐρεθῆς τῷ πάντα ἰσχύοντι, διψυχίστας ἀβόλως ἤξει τοιγαροῦν τὸ οὕτως αἰσχροῦν ὡσαυτεῖδαι νόσον· ὅτι ἢ τοῖς οὐ φερέρως ἢ ἀτημελῶς, ἀλλ' ἐν σπουδῇ καὶ ἀβλαβήτως ποιημένοις τὰς λιτὰς κατατίσει ὁ Θεός, ἢ προκειμένη ὡσαυτοῦ πισύσεται· εἰ γὰρ τὸ ἄδικον κειτὴν, τὸ μῆτε Θεὸν φοβούμενον, μῆτε μὲν ἀνθρώπον ἐντρέπόμενον, δεδυσώπηκε τὴν χήρας ἢ συνεχὴς προσδοκῶ, ὡς καὶ ἀκοντα ποιῆσαι τὸ ἐκδικήσιν αὐτῆς, πῶς ὁ φιλοικτέρμων καὶ μεσοπότηρος, ὁ τοῖς ἀδικῶσιν αὐτὸν χεῖρα νέμων αἰεὶ τὸ σώζεισεν, οὐ προσδέχεται μὲν προσιόντας αὐτῷ καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ, ποιήσῃ ἢ τὸ ἐκδικήσιν αὐτῶν ὡς ὕξειλεγμένων;

Ἄλλὰ ἴδτε τινες ὄλωσ' οἱ ἀδικούντες αὐτοῦ, φέρε δὴ φέρε καταβλήσονται· ἀδικῶσιν ἄγεις πλείστοι τὸ ἴσοι καὶ ἐπὶ πολλοῖς, τὸ ἀληθείας ὀρθοτομῆντας λόγον, οἱ τὸ ἱερῶν δογματῶν ἀνεπιστήμονες, καὶ ἀσπίς ὀρθότητος ἀπεινημένοι· οὗτοι δὲ εἰσι, τὰ μιὰ καὶ βέβηλα τὰ αἰρετικῶν ἐρῆσῆρια, ἅσα ἐάν εἴπωσι τις θανάτῃ πύλας· οὗτοι διωγμοὺς καὶ θλίψεις ἐπάξουσι τοῖς ὀρθοποδοῦσι περὶ τὸ πίσιν· καὶ τούτων οἱ θεῶν γνώριμοι ποιοῦνται τὰς λιτὰς, ὅσων ἄγεις ἀποστόλους ἀπομιμούμενοι, οἱ τὸ ἱεδαίον σκαίουτικῆς κατακεκραγότες, ἔφασκον· * καὶ τὰ νῦν κύριε, ἔπιθε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου καὶ παρρησίας λαλεῖν τὸ λόγον σου, ἢ Ἄλλὰ γὰρ ἴσως ἐρεῖ τις τοῖς ἄγιοις ἀποστόλοις ἔφη περὶ Χριστοῦ· * ἀδικῶτε ὅσων ἐχθροὺς ὑμῶν, προσεύχεσθε ἐπὶ τὸ ἐπιηραζόντων, πῶς οὐκ ἄρα προσευζόμεθα κατ' αὐτῶν, εἴτα τὸ βίαιος οὐκ ἀλοήσομεν ἐντολήν; πρὸς τοῦτο φημέν' ἄρ' οὐκ εὐζόμεθα παρρησίαν αὐτοῖς καὶ ἰσχὴν δοθῆναι παρὰ Θεοῦ, ἵνα ὅσων τὰ αὐτὰ πρῆσβύτους μὴ ἔωσι μυσταγωγεῖν; καὶ πῶς οὐκ εὐθὺς παντελῶς τὸ χεῖρα ἐστίν; οὐκ ἔστιν ὅταν μὲν εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ τὰ παρὰ τινῶν ἔρχηται πηλημελήματα, τότε δὴ τότε καύχημα ποιησόμεθα τὸ ἐπὶ αὐτοῖς ἀμνησικακόν καὶ φιλάλληλον·

sine dubio facit iniuriam qui haesitat. Nisi enim credideris, Deum precibus tuis fore consensurum, numquam ad eum supplex accedas; ne accusator omnipotentis fias, dum inconsulte haesitaveris. Oportet itaque tam turpem morbum aversari. Quod autem nec ambitiose nec temere orantibus sed studiose atque incessanter, Deus annuet, praesens parabola confirmabit. Nam si iniustum iudicem, qui neque Deum timebat, neque hominem reverebatur, perseverans viduae instantia pudore suffudit, ut, invitus licet, ius ei redderet, quomodo ille misericors et iniquitatis osor, qui salutarem semper diligentibus ipsum manum porrigit, sibi diu noctuque supplicantes non exaudiet, eosque tamquam electos defensabit?

Sed quoniam omnino adversus eos iniuriosi sint, age iam videamus. Sanctos, qui veritatis doctrinam recte docent, plurimi admodum et multifariam offendunt, qui sacrorum dogmatum sunt imperiti, et procul omni recta via deferuntur. Sunt autem hi, execrabiles et impurae haereticorum officinae, quas merito quis appellat mortis ianuam. Hi persecutiones tribulationesque recte in fide incedentibus concitant. Contra hos amici Dei preces fundunt, sanctos imitantes apostolos, qui adversus Iudaeorum nequitiam reclamantes aiebant: « et nunc, Domine, respice in minas eorum, et da servis tuis cum fiducia loqui verbum tuum. » Atqui aliquis fortasse, dicit: sanctis apostolis ait aliquando Christus « diligite inimicos vestros, orate pro calumniantibus vos. » Quomodo ergo orabimus contra ipsos, quin simul divinum praeceptum negligamus? Ad haec respondemus. Num igitur orabimus, quò fiducia improbis viresque suppeditentur a Deo, ut eos qui sic orant non sinant religionem propagare? Quid ni hoc usquequaque factuum negotium sit? Cum ergo contra nos ipsos aliqui peccant, tunc enimvero oblivisci iniuriarum, et amorem exhibere glo-

A. I. 236.
* cod. καταθερη-
γησας 237.

* Act. IV. 29.

* Luc. VI. 27. 28.

riabimur: tunc sanctorum patrum exempla sectantes, verberent licet, convicientur, alia iniuriarum genera inferant, omni eos culpa absolvemus, iram doloremque omittemus. Sed cum in ipsam Dei maiestatem peccaverint aliqui, et sacram sacerdotum praedicationem, bella et tribulationes cumulantes, tunc Deo supplicamus auxilium eius implorantes, et adversus ipsiusmet gloriae hostes reclamamus. Sicut nimirum et magnus Moyses, qui ait: « exsurge, Domine; dissipentur inimici tui; fugiant omnes qui oderunt nomen tuum. » Ipsa quoque sanctorum apostolorum verba demonstrant, non parum prodesse divinae doctrinae, si infirmetur quodammodo persecutorum manus: respice, aiunt, in minas eorum; id est illorum adgressiones fac vanas; daque servis tuis cum fiducia loqui verbum tuum. Nam quod orthodoxam doctrinam nonnulli cauponaturi forent, atque a recta fide multos alienaturi, praedixit dicens:

Verumtamen filius hominis veniens, putas
inveniet fidem in terra?

Profecto haud hoc ignorabat. Cur? Quia Deus rerum omnium conscius est. Significat autem fore ut frigescat multorum caritas, et deficiant aliqui extremis temporibus a recta et inviolabili fide, attendentes fraudulentis spiritibus et falsis hominum sermonibus mentem cauteriatam habentium. Adversus quos, tamquam fideles famuli ad Deum nos accedimus, orantes ut inefficaces sint illorum improbitates, et contra illius maiestatem conatus. Offendunt autem Dei famulos alii quoque nonnulli, contra quos plane inculpabile erit nostrum certamen quod oratione fit. Quinam vero hi? Improbae et contrariae potestates, et omnium hostis Satanas, is qui cuilibet bene vivere volenti acriter adversatur, qui in nequitiae foveas dormitantes impellit, qui denique peccati omnis semina nobis immittit. Urget enim nos intolerabiliter cum propriis satellitibus. Quam ob rem incla-

τότε ὁ δὲ ἁγίος πατέρας ἀπομιμούμενοι, καὶ παίωσι, καὶ ὑβρίζωσι, καὶ ἑτέρες ἡμῖν πλεονεξίας ὑπεφίξωσι ἔξωτες, ἀπαλλάξομεν πάσης αἰτίας αὐτῶν, κρείττας ἐσομέθα καὶ ὁρθῆς ἐκλύτης· ὅταν δὲ τινες εἰς αὐτὴν ἀμνηστάνωσι τὸ θεῖον δόξαν, τὸ τοῦ θεοῦ ἱερουργούντων κήρυγμα, πολέμους καὶ θλίψεις κατασφαιρούοντες, τότε πρόσμιμν θεῶν, τὸ παρ' αὐτῆς ζητῶντες ἐπικυρίαν, καὶ τὸ μαχομένων αὐτῆς τῇ δόξῃ κατακεκραυγότες· καθάπερ ἀμύλει καὶ ὁ μέγας Μωϋσῆς· ἔφη γὰρ * « ἐξῆγγέρθητι κύριε· διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ σου· φυγέτωσαν πάντες οἱ μισῶντες τὸ ὄνομα σου, » καὶ αὐτὸ ἢ τὸ εἰρημένον παρὰ ἡλίου ἀποσώλων, ἐκδείξειεν ἂν οὐκ ἀσυντήχεν πρὸς ὄντισιν τῶ θεῶ κήρυγματι, τὸ ἀσθενησαί πως τὸ διωκόντων τὸ χεῖρα· ἐπίδῃ γάρ, φησιν *, ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, τούτῃσι ματαίωσον αὐτῶν τὰς ἐπινασάσεις· καὶ ὁδὸς τοῖς δούλοις σου, καὶ παρρησίας λαλεῖν τὸ λόγον σου· ὅτι γὰρ ἤμελλον ὁρθότητος λόγους ἐκκαταλιθεῖν τινέσ, καὶ τὸ ὑγιαίνουσας πίστεως ἀποφῆρειν πολλοὺς, προαναπεφώνηκε λέγων·

Πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἀρα εὕρησει
τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

Οὐκ ἠγνώσειε τούτο· πόθεν; Θεὸς γὰρ ὅστιν ὁ πάντα εἰδὼς ὑπεφαίνῃ ἢ ὅτι ψυγίσεται ἢ ἀγάπῃ τὸ πολλῶν, καὶ ἀποδραμούνται τινες ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τὸ ὀρθῆς καὶ ἀδελφότητος πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνοις καὶ ψευδοθηρίαις ἀνθρώπων κεκαυτηριασμένων νοῦν· καθ' ὃν ὡς οἰκείται γνήσιοι τῶ θεῶ πρόσμιμν, ἀπράκτες αὐτῶν ὡρακαλοῦντες ἀποφανθῆναι τὰς πονηρίας, καὶ τὰ καὶ τὸ αὐτοῦ δόξης ὑπεκρήματα· ἀδιοῦσι ἢ ὁ δὲ θεῶ δαλεύοντας καὶ ἑτέροι τινες, καθ' ὃν ἀνέγκλητος ἢ παρ' ἡμῶν ἔσαι πρόσδοτος, ἢ διὰ γε τὸ προσώχῃς τινέσ ἢ οὗτοι πάλιν; αἱ πονηραὶ καὶ ἀντικείμεναι δυνάμεις, καὶ ὁ πάντων ἀντιδιδιος σατανᾶς, ὁ τοῖς εὐ βιοῦν ἐθέλωσιν, ἀγρίως ἀντανισάμενος, ὁ τοῖς φαυλότῃς βόθροισ ἐνείεσ ὁδὲν νυσάζοντας, ὁ πάσης ἡμῖν ἀληθρτίας ἐμφουτέων ἀπέματα· ἐκκίται γὰρ οὐ φορητῶσ καὶ τὸ ἰδίον ὑπασισῶν· καὶ ἐπ' αὐτῶ δὴ τούτῳ καταβεβόηκε αὐτοῦ ὁ ψαλμω-

* Num. X. 35.

* Act. Ioc. 1st.

v. 8.

A. f. 286.
B. f. 108.
C. f. 145.
D. f. 52.

Ps. LXI. 4.

δός, λέγων· * « ἔως πότε ἐπιτίθεσθε ἐπ' ἀνθρώπων; φοινεύετε πάντες ὑμεῖς, ὡς τοίχω κεκλιμένῳ καὶ φραγμῷ ὠσμένῳ; ὡσαύτῃ δὲ τοίχῳ ἦδη τὸ κλίνεσθαι παθὼν, καὶ φραγμὸς ὡσθεὶς ἦγεν ἀναβραβεῖς, ἀπίστασιν ἐτοίμως ὡθεύοντος τινός, οὕτως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἀπέλειπεν εἰς ἑαυτοῦ ἔχον τὴν ῥοσὴν εἰς φιληδονίας κοσμικὰς, πίπτει πρὸς αὐτὰς ἐτοίμως, ἔλιοντός τινος καὶ κατερθίζοντος· ἔβρον ἢ τοῦτο τῷ σατανᾷ· οὐκοῦν περὶ τούτων ἑρῶν μὲν ἐν προσέχαις πρὸς τὸ δὲ σατανᾶσαι δυνάμενον· ἐκδιηκῶν με ὅτι τὸ ἀντιδίκεμα· ὁ δὲ καὶ πέπραχεν ὁ μονοθῆς· ἡ δὲ λέξις ῥηθὲν ἀνθρώπος· ἀβέβηκε γὰρ ἡ κατ' ἡμῶν τυραννίδος τὸ ἀρχοντα τὸ αἰῶνος τούτου, ἔξείλετο ἢ καὶ σέσωκε, καὶ τοῖς δ' ἑαυτοῦ βασιλείας ὑπέβαλε ζυγοῖς· καὶ δὲ εἰς ὑμῶν τινὲς ὡς οἰκέται γνήσιοι ἐν ἐδραϊότητι πίστεως διατηρηθήσονται παρὰ Θεοῦ ἐπὶ γῆς ὄντες· καλὴ τοῖνον ἢ ἐντόνους ἢ διὰ σπυρίτης προσευχῆς προσδέχεται γὰρ ἡμῶν τὰς λιτὰς, πληρώσθαι τὰ αἰτήματα Χριστός· εἰ γὰρ τὸ κειτὴν τὸ ἀδικίας, τὸ καὶ πρὸς Θεὸν καὶ πρὸς ἀνθρώπους ἀπαιδευσάμενον, καὶ πάσης κακίας πεπληρωμένον, ἢ τὸ χίρρας προσεδείξατο καὶ καρτερία ἐμάλαξε, πῶσθ μᾶλλον ἡμεῖς τὸ πατέρα τὸ ἐλεῖς εἰς οἶκτον ἐκλύσομεν, καὶ μακροθυμῇ πρὸς τὸ παρὸν;

Ἐπαράθνησαν δὲ τινὲς ἀπειρογώτερον πῶς ἀβροβόλην ταύτῃ ἐρμηνεύσαι, χίρραν μὲν πῶς ἀποβαλοῦσιν (ὧ) διάβολον, ψυχὴν λέγοντες· ἀντιδίκεον δὲ αὐτῆς, αὐτὸν κατ' οὐ καὶ πρὸς ἐσεῖς τῷ Θεῷ τῷ κειτῇ τῆς ἀδικίας, τοῦτέστι, τῷ κατακρίνοντι τὴν ἀδικίαν, ἐς οὐκ ἔχθρῶν Θεὸν ὃν φοβηθήσεται, οὐδὲ πρόσωπον ἀνθρώπου λαμβάνει, ὅς καὶ πῶς προσεδρεύσαν αὐτῷ ψυχὴν οἰκτείρει· ἀλλὰ ταῦτα μὲν τολμηρῶς καὶ φαύλως τινὲς ἐξέλαβοντο· ὁ μὲν τοι κείσθαι, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τῆς σωτηρίας πρὸς Θεὸν τότε κινδύνος τῆ προσευχῆ συντόμως χρῆσθαι, ἐπιφέρει· ὅτι ἄρα ἐλθὼν εὐρήσθαι πῶς πίσει; ἐν σχήματι ἐρωτήσεως τὸ σπάνιον παριστῶν· εἰώθει γὰρ ἐπὶ τοῦ σπανίως, τῷ ἐρωτηματικῷ τρόπῳ χρῆσθαι· ὡς κατὰ τὴν ἀληθινότητα, ὅτι βραχείας ἴσον-

mat illi psalmista dicens: « Quousque irruit in hominem, interficitis universi vos; tamquam parieti inclinato, et maceriae depulsae? » Sicut enim paries iam inclinatus, et maceria depulsa sive subruta, ilico procumbunt impellente aliquo, sic mens humana, plurimam naturaliter habens mundanas voluptates proclivitatem, in eas facillime decedit, trahente alio vel provocante. Est autem hoc Satanæ officium. Ergo de his dicemus in precibus ad eum qui salvare potest: vindica me Deus de adversario meo. Quod sane fecit unigenitum Dei Verbum homo factum. Depulit de tyrannide sua principem huius saeculi, liberavit nos salvosque fecit, suique regni iugo subiecit. Nam ex nobis nonnulli, ut fideles servi, in fidei stabilitate conservantur a Deo, adhuc in terra manentes. Bona est itaque frequentis orationis consuetudo. Excipiet enim nostras preces, et postulatis annuet Christus. Nam si iudicem iniustum, qui neque Deum neque homines reverebatur, viduae adsiduitas et perseverantia flexit, quanto magis nos misericordiae patrem ad pium sensum trahemus, etiamsi forte in praesentiarum moreretur?

Moliti vero sunt nonnulli parabolam hanc curiosius interpretari: nempe viduam, quae diabolum (ceu pristinum virum) abiecit, animam esse dicentes: adversarium vero eius, ipsum diabolum, contra quem fit supplex Deo iniquitatis iudici, id est qui iniquitatem condemnat; qui quidem non habet alium Deum quem timeat, neque humanam personam veretur, et supplicis sibi animae miseretur. Sed enim audacter haec et perperam ita quidam intellexerunt. Dominus quidem, quia tempore mundanae consummationis, propter instantia tunc pericula constanter ad orationem esse incumbendum, subdit: num quom venerit, fidem inveniet? figura nimirum interrogativa raritatem denotans. Solebat enim in re rara, interrogativo modo uti; sicuti et nunc,

significans paucos fore qui fidem retinebunt, eamque apud paucos se in terra repperiturum quum nubibus insidens venerit.

Ut autem discas quali poenae sit obnoxius is qui alios condemnat, nec suorum potius peccatorum paenitentia tangitur, ex ipsis tibi evangeliiis testimonia exhibebimus. Itaque beatus hic Lucas de ipso servatore nostro Christo ait: « dixit autem et ipsis parabolam, de illis qui se ipsos iustos dicebant, et ceteros aspersionabantur. » Quenam porro est haec parabola?

Two homines ascenderunt in templum ut orarent etc.

Haec scilicet docet nos quemadmodum ad Deum preces faciendae sint, ne res sine effectu utentibus fiat; et ne dum putat aliquis utilitatem capere, hoc ipso sibi iratum faciat superiorum munerum datorem Deum. Scriptum est enim: est iustus qui perit in iustitia sua. En hoc loco pharisaeus condemnatus fuit, quia imprudenter instruxit orationem. Multae enim ipsius contra eundem militant culpa. Primum quia arrogans est et fatuus: admiratur enim se ipsum, quum sacrae litterae clamant: « laudet te proximus, et non os tuum; alienus, et non labia tua. » Deinde quia nescivit, eum qui peccato resistit, non omnino esse summa admiratione dignum; sed studium aemulandi eos qui virtute praestare solent, id demum facere hominem splendidum et excellentem, atque in eorum numero collocare, quos merito admiramur. — Publicanus itaque procul constiterat; neque, ut ita dicam, oculos attollere audebat, sed pudibundo aspectu, animae timiditatem significabat. — Viden, ut fiduciam cohibens, quasi ea sibi nulla esset, conscientiae suae morsibus vulneratur? Vel solum quippe Dei conspectum veretur, quoniam leges eius parvi fecerat; et ipso exteriori habitu iniquitatem suam accusat. Pectus tundit, peccata fatetur, ostendit velut medico morbum suum, misericordiam implorat. — Sicuti ne publi-

ται οι πω πωσιν φυλάττοντες· κη εν ολιγοις αυτην ευρησει· επωι της γης, εν νεφελαις ελθων.

“Ina ηδη μάθης οσω εχει ζημιαν το κατακρινεν ετερους, και μη επωι τοις οικειοις πταισμασι μετανοειν, εξ αυτων σε τ ευαγγελιον πισωσομην· λεγει τοιγαρον ουτ ο μακαριου Λουκαε περι του σωτηρου ημω Χριστου· “ ειωπε η αυτοις κη φραβολην περι ημ δικαιοუნτων εαυτων· εξουθενουντων δε σδω ετερες· ” κη τις η φραβολη;

A. f. 236. b.

v. 11.

“Λυθραιτοι ουσ αυθισαν εις το ιερον προσημωσθαι κ. τ. λ.

v. 10.

“Ενταυθα Γαρ διδασκει ημας, τινα ρηθις των προς αυτον ποιεισθαι λιτας, Ina μη αμισθον ευρεθη τοις ρημενοις το ρημα· μη η δι’ αν αν τις ωφθειδω νομιζει, δια τουτων αυτων παρεβνη καθ’ εαυτη τ’ ανωθεν χαισματος δοτηρα θεον· γεγραπται γαρ· * οτι εστι δικαιος απολλυμχος εν δικαιω αυτου· ιδου ηδ ενταυθα ο φαισατος κατακειεται, οτι μη εποιησεν ετοιμοις τ’ προσειχην· πολλα ηδ κατ’ αυτον αυτου τα εικληματα· πρωτον μν φορτικος εστι κη ανης· τεθαυμακε ηδ αυτος εαυτον, και τοι βοωντος τ’ ερωθ ραμματος· * εικνωμαζιτω σε ο πελας, κη μη το σον σωμα· αλλοθιος, κη μη τα σα χειλην·, ειωτα, ηγνησεν οτι το κακων ειναι κρειττονα, ουχι παντη τε κη παντως αζηουαυμασον αποφαινει τινα· το η αμλλαδω φιλειν τοις ειωθσιν ευδοκιμειν, λαμπρον κη ελαπρηπη, κη τοις δικαιοις τεθαυμασμενοις εναριθμιον απεργαζεται. — Ο γον τελωνης εισηκα μακροθεν· ουδ οσον ειπειν ανατειναι τολμη εις υψος σδω οφθαλμους, αλλα τω ερυθριωντι βλεμματι, το σ’ ψυχης μινυον απαρρσιασον. — Οραεσ οτι φεισειλαε τ’ απρησιαν, ως εκ εχων αυτην, τοις υπο τ’ σκευδοτος ελεγχουωσ ωλητεται; δεδιε γαρ κη μονον οφθηναι θεω, ως ολιγωσ φροντισαε τ’ αυτου νομων· κη δι’ αυτου τ’ φαινομενεσ σχηματος, σ’ εαυτη φαυλοτηποσ καταρηρει· τυπητ το σθηθοσ, ομολοφει τα εικληματα, δεικνυσιν ως ιαφω τ’ νοσον, κη κατοικιριερεδω φρακαλει. — “Ωσπερ

A. f. 236. b.
C. f. 113.
E. f. 298.

* Eccl. VII. 16.

* Prov. XXVII. 2.

v. 13.
A. f. 230
E. f. 298.

v. 14.
A. f. 291. b.
E. f. 298.

οὐδὲ οὐδὲ ὁ τυχώνης [ἐξῆκεδενώθη·] τὴ γάρ φησι
περὶ αὐτοῦ, ἢ τὰς οὐκείας ἀμάρτιας ὁμολο-
γούντος, ὁ πάντων κριτῆς, ὁ τὰς καρδίας
ἐπιγνώσκων, ὁ τὰς πάντων δεχόμενος ἁρσι-
ευχάς; « λέξω ὑμῖν, κατέβη ὁδοῦ δεδικαιω-
μένος εἰς τὸ οἶκον αὐτοῦ, ἢ γὰρ σκῆνος. »,
— ἢ ἂν εἴ τις ἡδὲ γένοιτο χριστός κὶ ἐπεικῆς,
μὴ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὑπεροψίαν νοσεί-
τω· μεμνήσθω ἢ μάλλον Χριστοῦ λέγοντος
τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις; * « ὅταν ταῦτα ποι-
ήσητε, δῆλον ἢ ὅτι τὰ δευτεταγμένα, λέξετε
ὡς δούλοι ἀρχαῖοι ἐσμέν· ὁ ὠφειλόμην ποιῆ-
σαι, πεποιθήκαμην. », ὠφειλόμην δὲ ὡς εἰς
ἀναγκαίαν ζυγοῦ τῷ ἐπὶ πάντας θεῷ ἢ δε-
ταλίαν, τὴ ὑποταγῆν ἢ εἰς πᾶν ὅτιοῦν· ὁρᾶς
ὅπως ὁ τελώνης τὰ ἀμάρτήματα ἀπεδύσα-
το; ἢ τῆς φαρισαῖς κατηγορίαν πράως ἐνεγ-
κῶν; ἢ ὁ μὲν ἀπὸ δόξης, εἰς τὸ τῆς ἀτιμίας
κατέπεσε βάραθρον· ὁ ἢ ἀπὸ τῆς ἐπονείδισης
ζωῆς, εἰς μακαρίαν ἐπανῆλθε κατάσασιν·
κὶ ὁ μὲν πολλῶ τῷ μίσῳ τῆς πρὸς θεὸν ἐγ-
γύτητος ἐκεχώριστο· ὁ ἢ πρὸς τὴν παρρη-
σίας χώραν ἀνέιλκυτο· κὶ ὁ μὲν ἐξ ὄγκου τε-
ταπεινώτο, ὁ ἢ ἐκ ταπεινώσεως ὑψώτο.

* Luc. XVII. 10.

v. 15.

Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέζην ἵνα αὐτῶν
ἀπτήται.

Προσέθει ποτὲ γυναῖκα, κὶ τὴν κὶ βρέφην
προσεκόμεζον αἰμυτέρως, ἵνα ἐπιβῆ αὐτοῖς
τὰς χεῖρας· ὄχλον ἢ τὸ γῆμα νομίσαντες
εἶναι, ἀπεῖρτον οἱ μαθηταί· αὐτὸς ἢ κὶ λίαν
ἀσμένως προσέειπε, λέγων· ἄφετε, ἢ γὰρ
τοιούτων, ἢ βασιλεία· ἐντεῦθεν ἀταλαίπω-
ρον ἰδεῖν, ὡς ἀκακίας σύμβολον τὸ ἀρτι-
γῆρες ὅσι παιδίον· νέα γὰρ ὡσπερ κτίσις, τὸ
βρέφος· οὐ βασκαίνοντες μὲν τοῖς τοῖς βρέ-
φειν ἐπετίμων οἱ μαθηταί, ἀπονέμοντες
ἢ μάλλον ὡς διδασκάλῳ τὸ χρεῶν, ὅ οἰοῦν
τὰς θεϊτὰς ὀχλήσις ἀπιέροντες· οὐκ
ἀπώετες δὲ ἡμᾶς εἶναι βούλεται Χριστὸς,
φάσκων· τὴ γὰρ τοιούτων εἶσιν, ἢ βασιλεία
τῆ οὐρανῶν· ἀλλὰ τῆ κακία νηπιάζειν, ἢ ἢ
φρεσὶ τελείως ὑπάρχεν· τὸ γὰρ βρέφος, ἢ
ὀλίγα παντῶν, ἢ οὐδὲν ὅλων εἶδος, ἀπαλ-
λάττοιτο ἂν εἰκότως τῆ ἐπὶ φαυλότητι κὶ
πονηρία δευβολῆς· οἷς κὶ ἡμᾶς ἐξομοιοῦσθαι
προσῆκα, ἀλλοῦν κὶ ἀπόνηρον δευζῶντας

A. f. 243. b.
B. f. 169.
D. f. 69.

canus quidem despectus fuit. Quid enim
de ipso dixit, propria peccata confitente,
omnium iudex, qui corda novit, qui om-
nium preces recipit? « Dico vobis: descen-
dit hic iustificatus in domum suam prae
illo. » — Etiam si aliquis bonus sit et pius,
caveat ne ob hanc causam superbiae mor-
bo laboret. Meminerit potius Christi dic-
tentis sanctis apostolis: « postquam haec
feceritis, scilicet imperata, dicite: servi
inutiles sumus; quod facere debueramus,
fecimus. » Utique nos debemus, tamquam
iugo necessario suppositi, supremo Deo fa-
mulatum, omnimodam inquam subiectio-
nem. Viden ut publicanus peccatis se suis
exiit, dum pharisaei accusationem man-
suete pertulit? Et hic quidem a gloria in
ignominiae barathrum decidit; ille autem
e turpissima vita ad beatam morum re-
gulam consurrexit. Hic multo intervallo
a Dei familiaritate fuit seiunctus; ille ad
fiduciae gradum fuit erectus. Hic e tumore
depressus est, ille ex humilitate exal-
tatus.

Afferbant autem ad illos et infantes,
ut eos tangeret.

Accurrebant aliquando mulierculae, et
infantes quoque adferebant matres, ut eis
manus imponeret, quam rem molestam exi-
stimantes discipuli, illos arcebat. Is au-
tem libenter admodum excipiebat dicens:
sinite, horum enim regnum est. Hinc fa-
cile agnoscitur, innocentiae symbolum esse
recens natum infantem; est enim nova ve-
luti creatura, puer. Neque tamen livore
aliquo increpabant puerulos discipuli, sed
officium potius magistro praestabant, dum
vanas veluti molestias arcebat. Neque id-
circo insipientes nos vult esse Christus,
dum ait talium esse regnum caelorum;
sed malitia puerulos, praecordiis perfectos
requirit. Nam puerulus, vel oppido pau-
ca, vel nihil sciens, merito malitiae atque
nequitiae accusationem vitat. Quibus nos
similes esse decet, simplicem et innoxiam
vitam gerentes. Attamen perfectis praecor-

diis esse debemus, maturam habentes mentem ad perspicue sciendum quis sit omnium Deus, tum ad vitanda etiam diabolica scandala. Definitur enim philosophia, cum prudentia simplicitas.

Interrogavit eum quidem princeps etc.

Qui heic introducitur princeps ut acutus ac suspicax, existimavit posse a se Christum coargui, quasi is Moysis spretis legibus, suas obtruderet. Accedit ergo, et benivole loqui simulat; nam et magistrum appellat, et bonum dicit, et se discendi cupidum profitetur. Iam quia tentator interrogat, merito is qui sapientes capit in astutia ipsorum, ait illi: si quidem non credis me esse Deum, cur vocabula uni convenientia supremæ naturæ mihi apponis? Cur bonum appellas, quem hominem arbitrato tuo iudicas? Nam bonus suapte natura Deus est, et hæc illius propria est substantialiter insita et singularis dignitas, ut sit bonus; per participationem autem, angeli atque nos. Hæc fuit verborum Christi sententia. Fortasse vero non patietur hanc sensuum rectitudinem quisquis impietatis Arii consors est, dicetque: en manifeste negavit se esse bonum, idque decus uni patri Deo ut congruum adtribuit. Iam si esset ei consubstantialis, et ex eodem naturaliter natus, nonne ipse quoque bonus foret, utpote Deus? Verum his ita respondendum est. Quoniam tota orthodoxa atque accurata doctrina consubstantialem agnoscit patri filium, cur non hic sit bonus, si quidem Deus est? Non enim potest arbor bona malos fructus facere, neque ex dulci fonte fluvius pariter dulcis non procedere. Dei ergo boni bonus fructus filius; atque ut imago, gignentis pulchritudinem in propria natura demonstrat. — Sed hæc quidem in præsentia sufficiant; namque et-

βίον· τελείως ἢ εἶναι ἡγεῖν τῶν ἀρεσίων, ἐδραῖον ἔχοντας τὸ νοῦν, εἰς τὸ εἶδέναι σαφῶς τίς ὁ τῶν ὅλων Θεός. καὶ διαβεβαιῶν σκανδάλων ἀποφοιτᾶν· ὅτι τὸ εὖρος φιλοσοφίας (1), τὸ μὴ σωείσεως ἀπλαστον εἶναι (2).

Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀρχῆς κ. τ. λ.

Ὁ ἐνθάδε λεγόμενος ἄρχων, ἀκριβῶς εἶναι τις ὑπονοούμενος, ᾗθις δὲ δύναμις ἐλέγξει Χριστὸν, ἀτιμάζοντα μὲν τὸ διὰ Μωυσέως ἐντολήν, ἰδίως ἢ νόμους εἰσκειρομικῶτα προσέρχεται τοῖνυν, καὶ χρῆσολογεῖν ὑποπλάττειται, διδάσκων ὅτι ὑποκαλεῖται, καὶ ἀγαθὸν ὀνομάζει, καὶ μαθητιᾶν ἐπαγγέλλεται· εἰ ἢ πειράζων ἐπέθετο, εἰκότως ὁ δραστήριος δὲ σοφὸς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν*, φησὶ πρὸς αὐτόν· εἰ μὴ πεπίστευκας ὅτι Θεὸς εἰμι, πῶς τὰ μόνη πρέσωντα τῇ ἀνωτάτῳ φύσει ὑποκαλεῖσθε μοι; καὶ ἀγαθὸν ἀποκαλεῖς, ὃν δὴ καὶ νενομίαις ἀνθρώπων εἶναι καὶ σέ; φύσει δὲ ἀγαθὸς ὁ θεός, καὶ ἴδιον αὐτοῦ καὶ οὐπωδῶς ἐμπεφυκὸς καὶ ἐξαιρετικὸν ἀξίωμα, τὸ εἶναι ἀγαθὸν, καὶ μέθεξιν ἢ ἀγγελιοὶ καὶ ἡμεῖς· καὶ ὅτι μὲν ὁ τὸ λόγος σκοπὸς γέγονε τῷ Χριστῷ. Οὐκ ἀνέχεται ἢ ἴσως τὸ τὸ ἐνοικῶν ὀρθότητος, ὁ τὸ Ἄρειος δυσεβείας μέτοχος, φάσκων ἰδοὺ σαφῶς ἠρηγήσατο εἶναι ἀγαθός, ἀνατίθισι ἢ ὡς μόνον πρέπον τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ· ἀλλ' εἴπερ ἦν, φησὶν, ὁμοούσιος αὐτῷ καὶ ὅτι αὐτοῦ καὶ φύσει, οὐκ ἂν ὑπῆρχε καὶ αὐτὸς ὡς θεὸς ἀγαθός; ἀλλὰ λευτέον πρὸς αὐτούς· ὅτι ὡς λέγεται ὀρθός τε καὶ ἀκριβῶς, ὁμοούσιον οἶδεν ὄντα τῷ πατρὶ καὶ υἱόν, πῶς οὐκ ἔστιν ἀγαθός, θεός ὢν; οὐ γὰρ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποῦς ποικηροῦς ποιεῖν, οὐδὲ ἐκ γλυκείας πηγῆς ποταμὸς πρέσιν οὐ γλυκύς· θεοῦ τοιαυτοῦ ἀγαθοῦ, καρποῦ ἀγαθός, ὁ υἱός· καὶ ὡς ἐκὼν, τὸ γνηθῆσαντες τὸ κάλλος ἐν ἰδίᾳ φύσει δικτύς. — Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπόρησι πρὸς γε τὰ παρόντα· εἰρηναῖος ἢ καὶ ἐν τῷ Ματθαίῳ β'. προσδοκῶν-

V. 48.

A. F. 271.
D. 1. 100.

V. 19.

• 101. 1. 11

V. 19.

(1) Intellige philosophiam præsertim christianam, ea notione qua sæpe apud ecclesiae patres hoc vocabulum usurpatur. Et vide Suicerum thesaur. eocl.

(2) Refertur ad Christi domini dictum Matth. X. 16: *estote prudentes et simplices*. Quo in effato philosophiæ summa est.

3 Nempe ad Matth. XIX. 17. Perit . . . Cyrilli nostri ad Matthaëum commentarius, neque in Possini et Corderii symbolis, quicquam Cyrilli hoc loco occurrit.

τος ἢ ἄρχοντας, ἀκούσεται λέγοντος ἢ Χριστοῦ· ἀποπήδησον τῷ Μωϋσείως γραμματέων, καὶ πρόσθι τοῖς δι' ἐμοῦ θεασίμασι· τοῦτο μὲν οὐκ ἔφη, τὸ ἐνόητα σκοπὸν τῷ περιάζοντι θεοπροπέσια βλεπόν· ὡσαύτως οὐκ οὐσὼν ἐτέρων ἐντολῶν, πλὴν ὅτι μόνον τῷ διὰ Μωϋσείως, πέμπει τὸ ἄνθρωπον πρὸς αὐτάς, καὶ φησί·

Τὰς ἐντολάς οὐδὲν μὴ μοιχεύσης, καὶ φονεύσης κ.τ.λ.

Ὁ μὲν τοι νόμος πᾶν εἶδος ἀποστάσεως φαυλοτήτος, καὶ ὅσων ἂν ἀνοσιότητος κατακλιβηλεύει ἔσπευ· οὐ γὰρ μοιχεύσεις, φησὶν, οὐ φόνεύσεις*, καὶ τὰ λοιπὰ ἐναργῶς ἀποστάσεων, τὸ μήτε χεῖναι φονεῖν, μήτε μὴν ἀλλοξίους γάμοις ἐπιμαίνεσθαι· καταδικάζων ἢ καὶ κλοπῆς, καὶ ἑμπορίας, καὶ ἡθροδομαρτυρεῖν, καὶ ποιῆσαι τοῖς πλημμελεῖσιν ὀρίζων· εἴτα ἂν εἰς γονέας αἰδοῦς ἐπιμηπίας γηέσθαι προσέταχεν, ἀξιοκτίητα τοῖς εὐδοκίμειν ἐθέλσαι τὰ γέγρα προθείς· τίμα γὰρ φησὶ τὸ πατέρα σου καὶ τὸ μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔση μακροχρόνιος ἐπὶ τῇ γῆς. — Ἐνόμισεν ὁ δυσέροπος καὶ δαδὸς εἰς κακουργίας, καὶ τοι θεὸν ὄντα τὸ ἐρωτῶμενον σωμαρπᾶσαν ἀκονίτι, πρὸς τὸ αὐτῷ δοκοῦν ἀποκρινόμενον· ὁ ἢ Χριστὸς, καὶ τοι πονηρὸν ὄντα, οὐκ ἀπέσβησεν.

“Ὁ ἢ ἀπέσβασα ταῦτα, περίλυπος ἐγένετο.” Ὁ ἂν Ἰουδαίαν σωμαρπᾶσιν ἀρχων, τὸ νέον οὐκ ἐχώρησεν οἶνον, ἀσκός παλαιὸς ὑπάρχων, ἀλλ' ἐρράγη καὶ ἀχρεῖται ἢν, λελύπηται γὰρ, καὶ τοι μάθημα λαβὼν ζωῆς ἂν εἰς αἰδὼνα πρόξενον. — Κάμηλον, οὐ τὸ ζῶον, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς πλοίοις παχὺ σχοινίον (2). — Ἐξέσι, ἴδ' αὐτοῖς, εἰ μὴ εἰσάπαν ἔλοιτο τὸ τῶν ὄλων ὄντων ἀπολιθεῖν, ἐτέρως εὐδοκίμειν, ποιῆσαι φίλος ἐκ τῶν ἀδίκων μαμωνᾶ, ἵνα ὅταν ἐπιλίπωσι, δεξζωνται αὐτοῦ· εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς*.

Ἀφῆκαμεν πάντα, καὶ ἠκολούθησάμεν σοι.

Προσιπάγει ἢ τούτοις ὁ Ματθαῖος, τὸ

iam in commentariis ad Matthaicum de his dictum fuit. Expectante autem principe audire a Christo, omite Moysis scripta, transi ad constituta mea; nihil hic huiusmodi dixit, arcanam tentatoris mentem divinitus introspectans. Tamquam vero nulla alia praeter Moysis praecepta extarent, hominem ad haec amandata dicens:

Mandata nosti; non moechaberis, non occides etc.

Lex quidem omne genus nequitiae vetat, et quamlibet malitiae rationem improbat. Non moechaberis, inquit, non occides: itemque reliquis diserte interdicit, nempe ne caedes patretur, ne contra alienas nuptias insaniamus. Damnati insuper furtum, periurium, testimonium falsum; et peccantibus poenas decernit. Tum etiam ut parentes studiose honoremus iubet, praecleara recte agentibus praemia spondens: honora, inquit, patrem tuum et matrem tuam, ut bene sit tibi, et longaevis in terra vivas. — Existimavit homo hic improbus, et ad malitiam ingeniosus, Deus licet esset quem interrogabat, nihilominus a se facile deceptum iri. Ceteroqui Christus quantumlibet perversum, non repulit (1). « His ille auditis, contristatus est. » Iudaicae synagogae princeps novum vinum capere non poterat, etenim erat utriculus vetus, diruptusque est. Non erat idoneus, ideoque contristatus est, quamquam doctrinam audierat aeternae vitae donatricem. — Camelum dicit non animal, sed navium crassum rudentem. — Possunt enim hi, nisi prorsus volent re omni funditus everti, aliter se gratos facere, nimirum amicos sibi ex iniusto mamona conciliare, ut cum defecerint, ab his in aeterna tabernacula recipiantur.

Dimisimus omnia, et secuti sumus te.

Adiicit his Matthaecus (XIX. 27.) quid

(1) Haec apud Corderium in cat. lat. prosequitur sic Cyrillus » non repulit, sed ostendit, quod si » aliquis vetus testamentum peregerit, perfectus non sit, sed adhuc desit illa sequela Christi. Quaeris, » inquit, quomodo possidenda sit vita aeterna? Accipe responsum: sparge facultates pauperibus, et obtinebis illam: parva sunt quae impendis, magna quae recipis. »

(2) Ergo ante Theophylactum dixerat hoc egregie Cyrillus, vel potius recentior ille a prisco nostro sumpsit. Hieronymus tamen cum aliis veteribus maluit de camelo iumento cogitare.

XX. 13.

V. 21.
A. f. 217.
D. f. 50. b.

V. 23.
A. f. 57. b.

V. 25.
B. f. 151.
C. f. 146.

Luce. XVI. 9.

V. 28.
A. f. 250.
C. f. 146.

ergo erit nobis? Heic aliquis dicit: quid demum discipuli dimiserant, vel quorumnam compensationem a Christo postulant? Nos vero quid respondebimus? Utique ob hanc maxime causam necessario interrogant. Nam quia nihil possederant, praeter pauca et vilia, scire volunt quomodo Deus remunerabitur minima etiam deserentes propter regni caelorum adipiscendi cupiditatem, et propter Dei amorem. Congruenter sane dives homo multis opibus contemptis, praemium expectabit; qui vero pauca possidens, mox haec dimiserit, cur non cognoscere aveat, quid sit speraturus? Insuper et illud necessario dicendum est: sive multa sive pauca quis dimittat, par videtur hominis meritum, si recto sensu iudicare velimus. Ergo quod adinet ad obedientiam atque propositum, pari ac divites gradu erunt, qui pari opum gradu non sunt, sed tamen pari proposito res suas sponte venderunt. Tum vero his quid respondit Christus?

Amen dico vobis: nemo est qui reliquit domum, aut parentes etc.

Digna Deo vox, et sanctum decretum! Namque in spem firmam audientes cunctos adducit: iuratumque adeo facit promissionem, praeposito amen vocabulo, quod iurisiurandi vice fungitur. Est autem operae pretium quaerere quinam sint qui patrem reliquerunt aut matrem, uxorem, et fratres, atque domos: et deinde singillatim perpendere quomodo hi multiplicatam habebunt praesente tempore remunerationem? Derelinquunt itaque interdum quidam patrem, et universae cognitionis affectum negligunt, propter Christi amorem. Quomodo autem id fiat, ipse nos docebit his verbis: qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus. Praeterea: veni separare hominem a patre suo, et reliqua. Nam dum mundum divina praedictio in fidei sagenam pertrahit, volunt quidem aliqui huic se cursui tradere; sed tamen patres aut matres infideles adhuc,

τί ἄρα ἔσαι ἡμῖν; πρὸς τοῦτο ἐρεῖ τίς, τί γὰρ ὅλως ἀφῆκαν οἱ μαθηταί, ἢ τίτων ἀντέκτισιν αἰτέσει παρὰ Χριστοῦ; τί οὖν πρὸς ταῦτα φάμεν; μάλιστα μὲν ταύτης ἕνεκα ἢ αἰτίας, ἀναγκαιοτάτω ἐποιοῦντο ἢ πύσιν ὡς γὰρ οὐδὲν κεκτημένοι, πλὴν ὅτι μικρὰ καὶ εὐτρεῖα, βούλονται μαθεῖν τίνα ἔξωπον ἀμείψεται θεός, καὶ ὅσῳ ὀλίγισα καταλειπότας, διὰ τὴ βασιλείαν τοῦ θεοῦ, τοῦτέστι διὰ τὸ ἐφίεσθαι τυχεῖν τοῦ οὐρανῶν βασιλείας, διὰ τὸ εἰς αὐτὸν ἀγάπης ἀγαρότως μὲν γὰρ ὁ πλούσιος καταφρονήσας πολλῶν, προσδοκῆσθαι τὰς ἀμοιβὰς· ὁ δὲ γὰρ μικρὰ κεκτημένος, εἴτα τέτων ἀποσπᾶς, ἐν ποταῖς ἐλπῖσιν ἔσαι, πῶς οὐκ ἐδὲ μαθεῖν; εἴτα πρὸς τοῦτοις κἀκείνο εἰσὲν ἀνάγκη· τὸ γὰρ τοῦ αὐτοῦ ἢ ὀλίγων ἀπολιθεῖν, ἴσον τοῖς παθοῦσιν εἶη ἂν καὶ τὸ ὀρθότιμος λόγον· οὐκοῦν τό γὰρ ἦγον εἰς ὑπακοὴν καὶ πρόθεσιν, ἐν ἧσιν τάξαι καταλοισθεῖεν ἂν τοῖς πολλὰ κεκτημένοις οἱ μὴ κατ' αὐτοῦ μὲν ὄντες, εἴτα τῶσιν προθυμίαις χρωσμένοι, καὶ τῶνόντων τὸ ἀπεμπολὴν ἐκείσιν ὑπομένοντες· εἴτα τί παρὰ αὐτοῦ ὁ Χριστός;

Ἄμην λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐδεὶς ἐστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γονεῖς κ. τ. λ.

Θεοπρεπὴς ἡ φωνὴ, καὶ ἡ ψήφος ὁσιαῖς εἰς ἐλπίδα γὰρ βεβαίαν ἀνακομίζει ἀπαντας ὅσῳ ἀνρωμένους καὶ ἐνώμοτον ποιεῖται τὸ ὑπόσχεσιν, προτιθεῖς τὸ λόγῳ τὸ ἀμην, ὅσον ἐρεῖ χρεῖαν ἀποπληροῦν ζητῆσαι ἢ πρέσβαι, τίνες ἂν εἶεν οἱ ἀφιέντες πατέρα ἢ μητέρα, γυναῖκα καὶ τὴ ἀδελφούς καὶ οἰκίας· εἶθ' οὕτως πολυπραγμονῆσαι λεπτὰς, πῶς ἂν οἱ τοιοῦτοι πολλαπλασίονα λάβοιεν ἐν τῷ παρόντι καιρῷ; οὐκοῦν καταλιμπάνεσιν τινες πατέρα, καὶ τὸ εἶς ἅπαν τὸ γένος φιλοσοφίας ὀλιγοροῦσι ἐσθ' ὅτε, διὰ γὰρ τὸ εἰς Χεῖσιν ἀγάπῳ καὶ τίνα ἔξωπον, αὐτὸς ἡμᾶς διδάξει λέγων· ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι με ἄγιος· καὶ ἄλλον μερῖσαι ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ πατρός αὐτοῦ*, καὶ τὰ ἐξῆς· σασηνεύοντος γὰρ εἰς τὸ ὑπ' αὐτῷ τίσιν τὸ θεῖον κηρύγματος ἢ ὑπ' οὐρανῶν, βούλονται μὲν πρὸς τοῦτο ἵεναι τινες, ὑφορῶνται ἢ ἴσως πατέρας ἢ μητέρας ἀπίστας ὄντας καὶ ποιηρούς· καὶ υἱούς

v. 29.

A. f. 250.
B. f. 172.
D. f. 69. B.

* Matth. X. 37.

* Idem X. 35.

δὲ πολλάκις οὐκ ἠνέσχοντο λυπήσασαι πατέρας, διὰ τὸ προσδραμεῖν τῇ πίστει· ὁ αὐτὸς δ' ἂν γένοιτο λόγῳ καὶ περὶ ἀδελφῶν πρὸς ἀδελφούς, καὶ νύμφης πρὸς πειθεράν, καὶ κείνης πρὸς ταύτην· ἀλλ' οἱ γε τῇ πίστει ἐδραῖοι προτάττεσιν οὐδὲν ἢ εἰς Χριστὸν ἀγάπης, τὸ κατὰ σάρκα γένος ἐν οὐδενὶ ποιούμενοι λόγῳ.

Σκοπήσασαι ἢ λοιπὸν χρὴ πῶς ἂν τις τούτους ἀφείδῃ, πολλαπλασίονα λήφεται ἐν τῷ ἑνὶ αἰῶνι· ἄρα γὰρ πολλῶν γυναικῶν ἔσαι ἀνὴρ, ἢ πολλοὺς ἀνδρῶν εἰς πατέρας εὐρήσῃ ἐπὶ τῇ γῆς, καὶ πολυπλασιασθὲν οὕτως τὸ κατὰ σάρκα γένος· οὐ τοῦτο φαμέν· ἀλλ' ὅτι τὰ σαρκικά καὶ πρόσκαιρα καταλειπὼς, τὰ πολλῶν κρείττονα λήφεται, καὶ οἷον πολλαπλασίονα τῶν καταφρονημένων (1)· καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡδ' ἀφέντες ὄλιγα, ἄγιστοι μεμίσθωνται πνεύματος, καὶ παντοδαπῶν ἔτυχον χάρισμάτων, ἀπόλεκτοί τε καὶ αἰδιμοὶ γεγόνασι τοῖς ἄπανταχοῦ ἄπαντες ἐν ἐσόμεθα κατὰ κείνης οἱ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν, καὶ ἠγαπηκότες αὐτοῦ τὸ ὄνομα· καὶ ἂν οἶκον ἀφῆ τις, τὰς ἄνω λήφεται μονάς· καὶ ἂν ἀπολιθῆσθαι πατρὸς, τὸ ἐν οὐρανοῖς ἔχει πατέρα· καὶ ἂν ἀδελφῶν γένηται μακρὰν, ἀλλ' εἰς ἀδελφότητα αὐτὸν ᾤξασθαι Χριστός· ὅταν ἀφῆ γυναῖκα σύνοικον· εὐρήσει τὸ ἄνωθεν καὶ παρὰ Θεοῦ σοφίαν (2), ἐξ ἧς τεκνογονήσει εὐκαρπίας· καὶ ἂν ἀφήσῃ μητέρα, εὐρήσει τὸ ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἢ τις ἐστὶν ἐλευθερία καὶ μήτηρ ἡμῶν.

Τέλει δὴ σὺνταί πάντα τὰ γεγραμμένα οἷοι τῶν προφητῶν τῶν οὐρῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Προποκέρι διὰ τὸ λέγειν τὰ συμβησόμενα, καὶ λογισμῶν ἀτοπίαν, καὶ παντὸς σκανδαλίου ἀπόφασιν· οἱ γὰρ τὰς παρ' αὐ-

aut improbe viventes, subvertentur. Certe patres saepe non desinunt esse filiis molesti, quia ad fidem accurrunt. Idem dicendum est de fratribus erga fratres, de nuru erga socrum, et de hac erga illam. Sed enim qui firmiter in fide perstant, nihil anteferunt Christi amori, et carnale genus nullius pensi habent.

Superest videndum, quomodo qui hos reliquerit, multiplicatam mercedem hoc quoque in saeculo accipiet. Num enim multarum feminarum fiet vir, aut multos pro uno reperiet in terra patres, et multiplicatum suum carnale genus? Haud sane hoc dicimus; sed quod carnalibus temporalibusque dimissis, meliora multo recipiet, et quasi prae contemptis multiplicia. Nam et apostoli exiguis rebus relictis, Spiritu sancto repleti fuerunt, et complura charismata adepti sunt, et eximii ac perillustres toto orbe evaserunt. Cuncti igitur pares illis fitemus, qui Christo credidimus, eiusque nomen in pretio habuimus. Et si domum quis reliquerit, supernas sedes accipiet: si patre destituerit, habet in caelo patrem: si fratribus procul discesserit, eum ad suam fraternitatem Christus adsumet: cum uxorem omiserit, supernam inveniet apud Deum sapientiam, ex qua bonos fructus procreabit: et si matrem aequae dereliquerit, inveniet supernam Hierusalem, quae est libera, et mater nostra (3).

Consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis.

Eventura praedicens, praecidit simul perversas cogitationes, et cuiusvis scandali causam. Namque hi, qui nunc miracula

(1) Sic etiam S. Hieronymus interpretatur lib. III. in Matth. XX: qui carnalia pro Salvatore dimiserit, spiritalia recipiet etc. Egregius est toto eo tractu Hieronymus; nam et paulo ante, contra illam sententiam, quam Graeci male tenent, quod coniux innocens, dimisso reo, novas nuptias inire queat, ita peremptorio stilo scribit: quia evenire poterat, ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum, veteri crimine impingeret, sic priorem dimittere iubetur uxorem, ut secundam, prima vivente, non habeat. — Nec non quia poterat evenire ut iuxta eandem legem uxor quoque marito daret repudium, eadem cautela praecipitur, ne secundum accipiat virum.

(2) Sic prorsus idem Hieronymus lib. III. in Matth. XVIII. fin. Iusti uxor, dicitur sapientia.

(3) Paulo plura apud divi Thomae catenam lat. «Cyrillus. Inveniet Hierusalem caelestem, quae est mater nostra. A fratribus etiam et a sororibus sui propositi glutino spiritali colligatis multo in hac vita » gratiosorem accipiet caritatem. »

eius spectaverant, eiusdemque verbis ad fortitudinem roborati fuerant, nihilominus visuri eum erant a Iudaeis irrisum, crucifixum, deonestatum. Verisimile ergo erat, his ludibriis scandalizatos, ita apud se cogitare: hic tanta potentia praeditus, et vel solo nutu prodigia patrans, qui patris providentiam usque ad passeret pertingere aiebat, hic unigenitus ac primogenitus, quomodo eventura ignoravit? quomodo ab inimicis captus est, qui nosmet ipsos salvaturum promiserat? Ut ergo agnoscerent, se et passionem praescire, et quum vitare facile posset, sponte ad hanc venturum, iam nunc significat quae futura sunt. Necessario insuper adiecit, cuncta a sanctis prophetis fuisse praedicta, Deo id etiam antea commode consulente, ut quum haec fierent, nemo scandalum pateretur. Etenim licebat sine dubio ei vitare passionem, qui futuram esse noverat. Sed nemo eum coëgit, sponte pati voluit, probe sciens salutarem universo orbi fore passionem suam. Nam pertulit in carne necem, sed resurrexit victa corruptione; et per suam a mortuis resurrectionem, infudit in humana corpora propria vitam; universa enim hominum natura cum ipso reversa ad immortalitatem est.

Ipsi nihil horum intellexerunt.

Et communis quidem Servator haec sanctis apostolis praeannunciabat, illi autem haud intellexerunt, inquit, quae dicebantur; nondum enim prophetarum vaticinia accurate cognoverant. Quamobrem discipulorum princeps, mysterii adhuc profunditate non intellecta, contradixit ita: absit a te Domine; non eveniet tibi hoc. Quod dictum obiurgatione castigatum fuit. Postquam autem a mortuis resurrexit Christus, aperuit illorum oculos, ceu quidam sanctorum evangelistarum ait; illuminati quippe fuerunt, copiosam Spiritus participationem adepti; ita ut dicerent: « habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti

τοῦ Θεοσημείας τεθεαμένοι, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ λόγοις πρὸς εὐανδρίαν ἀναδεδουμένοι, ἔμελλον ὄραν αὐτὸν τῷ Ἰουδαίῳ ὑπομένοντα γέλωτα, ψυρομένον, καὶ ἀτιμαζόμενον· ἢ οὐκ εἰδὸς ἐπ' αὐτοῖς δι' τοῖς σκανδαλιζομένους, ὅτινα καθ' ἑαυτῶν διενθυμείσθαι τε καὶ λέγειν· ὁ τοσοῦτος ἐν ἰσχύϊ, καὶ πνεύματι μόνῳ θαυματουργῶν, ὁ πῶς τῷ πατρὸς πρόνοιαν καὶ μέχρι σφραγίδος καθιανείσθαι λέγων, ὁ μονογενὴς καὶ πρωτότοκος, πῶς ἠγνοήσε τὰ ἐσόμενα; καὶ τεθήρωται παρ' ἐχθρῶν ὁ καὶ ἡμᾶς αὐτῶν δρασάσειν ὑπισχνόμενος; ἵνα τοῖνυν εἰδέειν, ὡς καὶ πρόβλεψεν τὸ πάθος, καὶ δεφουγενὴς εὐκόλως ἔξῃον, ἐκὼν εἰς τὸτο παρελήθε, προκαταμηνύει τὰ συμβησόμενα προστιθεὶς ἢ ἀναγκαίως, ὡς πάντα προείρηται διὰ προφητῶν ἁγίων, προοικονομήσας θεὸς καὶ τοῦτο χρησίμως, ἵνα ὅταν γνησθε συμβῆ, σκανδαλισθῆτε μηδέως· ἔξῃον γὰρ ὅλας μὴ ἢ παθεῖν τῷ προειρηνοκίτῳ συμβησόμενον· ἀλλ' οὐ βεβίασαι πρὸς τινος, εἴλετο ἡ τὸ παθεῖν ἐκὼν, εὐ εἰδὼς ὅτι σωτηρία ἔσται τῷ κόσμῳ πάντι, τὸ παθεῖν αὐτόν· ὑπέσθη μὲν γὰρ τῷ σώματι θάνατον, ἐγήγερται ἢ πατήσας τῷ φθορῶν, καὶ διὰ τὸ ὅτι νεκρῶν ἀναστάσις, ἐνεφύσασε τοῖς ἀθροπίνοις ἀόμασι τῷ παρ' ἑαυτοῦ ζῶντι· ὅλη γὰρ ἦν ἡ ἀθρόωσι φύσις ἐν αὐτῷ παλινδρομοῦσα πρὸς ἀφθαρσίαν.

Αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν.

Ὁ μὲν τῶν ὅλων σωτὴρ προαπήγγαλε ταῦτα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, οἳ ἢ οὐ συνῆκαν φησὶ τὰ λεγόμενα· οὐπω γὰρ ἤδισαν ἀκείβωδως τὰ παρὰ τῶν ἁγίων προφητῶν προκεκηρυγμένα· καὶ γοῦν ὁ παρούχων ἐν μαθηταῖς, σιωπῆς οὐπω τῷ μυστηρίῳ τὸ βάθος, ἀντανίστατο λέγων· * Ἰλέως σοι κύριε, οὐ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο· ἐπετιμήθη γὰρ τοῦτο λέγων· ἐπεὶ ἢ ἀνεβίβω Χριστὸς ἐν νεκρῶν, διήνοιξεν αὐτῶν ὄψιν ὀφθαλμοῦς καθ' ὃ γέγραφέ τις τῷ ἁγίῳ εὐαγγελιστῶν· * κατεφωτίσθησαν γὰρ, τῷ πνεύματος μέθεξιν ἀφιλαφῆ πλετήσαντες, ὡς λέξιν· * « καὶ ἔχοντες βεβαίωτερον (ᾧ) προφητικὸν λόγον, ὡς καλῶς ποιεῖτε προσέχοντες, ὡς λύχνος φαίνοντι ἐν ἀσκήρῳ τόφῳ, ἕως ὅτι ἡμέρα δευ-

v. 31.

A. f. 250. b.

* Math. XVI. 22.

* Luc. XXIV. 31.

* II. Petr. I. 19.

γάση κὶ φωσφόρος ἀνατελῆ ἐν τῷ καρδαίαις ἰμῶν. »

in caliginoso loco, donec dies elucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris. »

V. 38.

Ἰησοῦ υἱὲ Δαβίδ, ἐλέησόν με.

A. f. 61. b. C. f. 106. b.

Προσῆλθε μὲν δεῦτε ὡς θεῶ τῶ πάντα ἰσχύνοντι ὀνομάζῃ ἢ αὐτὸν υἱὸν Δαβίδ· τε-
θεραμμένους γὰρ ἐν ἰουδαϊσμῷ, κὶ αὐθιγῆτος
ἐπαρχῶν, οὐκ ἠγνόησε τὰ διὰ γε τῷ νόμῳ
κὶ τῷ ἁγίῳν προφητῶν περὶ αὐτοῦ προηγο-
ρούμενα, κὶ ὡς ἐκ γένους ὑπῆρχε τῷ Δαβίδ
τὸ κτλ σάρκα· οὐκοῦν ὡς ἦδη πεπισθικῶς
ὅτι θεὸς ἂν ὁ λόγος, ὑπέμεινε ἐκὼν τῷ κτλ
σάρκα γεννησιν, τῷ ἀπό γε φημι τῷ ἁγίας
παρθένης, πρόσσειν ὡς θεῶ, λέγων· ἐλέη-
σόν με υἱὲ Δαβίδ· ὅτι γὰρ οὕτω δεξιθεὶς
προσεκύρισε τῷ ἱκετηρίῳ, ἐπιμῦρτυρήσῃ λέ-
γον αὐτῷ ὁ Χριστός· ἢ τίσις σὺ σέσωκέ σε·
μιμησάσθωσαν αὐτὸν τῷ τὰς ὀφείας ἠρῶση-
κότα, οἱ δειροῦντες εἰς δύο τῷ ἕνα κύριον
Ἰησοῦν Χριστὸν (2), ὃς ὡς ἐπεὶ πρόσσειν τῷ
πάντων σωτῆρι Χριστῷ, κὶ κύριον (3) αὐ-
τὸν, κὶ υἱὸν ὀνομάζῃ Δαβίδ· μῦρτυρεῖ ἢ αὐ-
τοῦ τῇ δόξῃ, διὰ τῷ θεοπερεπεσάτῃ ἐνερ-
γίαν παρ' αὐτοῦ ζητεῖν· θαυμαζέτωσαν
αὐτοῦ τῷ ἕνσασιν τῷ ὁμολογίας· τινὲς μὲν
γὰρ ἐπετίμων ὁμολογοῦντι τῷ πίστιν· ὁ δὲ
οὐκ ἀνίψ, οὐδ' ἐπεποδίξετο ἢ παρήσια διὰ
τῷ κωλύοντων· οἶδεν ἢ πίστις πρὸς πάντα
μάχεσθαι κὶ πάντα νικᾶν διὰ ἐπετίμων, ὁ
ἢ πίστις οὐχ' ὑπεσέλλετο, ἀλλ' ἠκολούθη
τῷ δεσπότη, εἰδὼς ὅτι καλῇ ἢ ὑπερ εὐσε-
βείας ἀνάδεια· εἰ γὰρ ὑπερ χρημάτων ἀναι-
δεῖς πολλοὶ, ὑπερ σωτήριας ψυχῆς οὐ χεῖρ
τῷ καλὴν ἀνάδειαν ἐνδύσασθαι; — Ἰησοῖ τῷ
κύριον ἢ φωνῇ τῷ μὴ πίστει ὅπως ἐπικαλεμένη·
κὶ τετίμηται εἰκότως παρὰ Χριστοῦ ὁ τυ-
φλός· κενύεται γὰρ παρ' αὐτοῦ, κὶ ἐγγύς
χρῆσθαι προσέτακται, ἢ ὁ ἐγγύς αὐτῷ
τῷ πίστις πρότερον, πλησιόση κὶ τῷ σώμα-

Iesu fili Davidis, miserere mei.

(1) Accessit hic ut ad omnipotentem Deum, quem tamen Davidis filium appel-
lat: etenim enutritus in iudaismo atque in-
digena, non ignorabat praedicta de eo in
lege et a sanctis prophetis, et quod de ge-
nere Davidis esset secundum carnem. Ergo
ut iam credens, eum uti Dei Verbum spon-
te sustinuisse carnalem de sancta virgine
sortiri nativitatem, adest ut Deo dicens:
miserere mei, fili Davidis. Quod enim ita
animo comparatus preces obtulerit, testis
mox erit Christus qui illi dicit: fides tua
salvum te fecit. Imitentur hunc oculis cap-
tum, hi qui in duos Christum dividunt:
hic enim ut Deum adit communem serva-
torem Christum, simulque dominum, et
filium Davidis nominat: eiusdem vero ma-
iestatem testatur, dum ab eo dignam Deo
operationem expostulat. Mirentur in eodem
caeco confessionis constantiam; etenim non-
nulli dum is fidem profitebatur, increpa-
bant; qui tamen non desinebat, neque prohi-
bentium causa fiduciam dicendi amitte-
bat. Novit fides procliari cum omnibus,
et omnia vincere. Ideo illi quidem increpa-
bant, hic autem fidelis non cedebat, sed
Dominum sequebatur, sciens pulchram esse
in religione tuenda audaciam. Nam si di-
vitiarum causa multi audent, propter ani-
mae salutem nonne oportet pulchram au-
daciam sumere? — Domini gressum sistit
hominis vox cum fide invocantis, merito-
que honoratur a Christo caecus. Ab ipso
enim prope advocatur, ut qui fide iam ap-
propinquaverat, nunc corpore etiam fiat

(1) Apud S. Thomam in cat. lat. « Cyrillus. Multus autem erat populus circa Christum; et caecus
» eum quidem non noverat, sentiebat autem effectum, et rapiebat per affectum quod non hausit aspectus;
» unde subditur: et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat quid hoc esset. Et oculati quidem
» secundum opinionem loquebantur. Sequitur enim: dixerunt autem ei, quod Iesus nazareus transiret.
» Caecus vero vera clamabat. Alia docetur, et alia praedicat. Et clamavit dicens: Iesu fili David, mise-
» rere mei. Quis te docuit haec, o homo? Num perlegisti libros privatus luminibus? Unde igitur nosti lu-
» minare mundi? Vere Dominus illuminat caecos. In iudaismo autem nutritus etc. »

(2) Contra Nestorianos.

(3) Nam Nestoriani in vocabulo *Dominus* (v. gr. cum Elisabeth salutavit matrem Domini) Deum
non agnoscebant. Ideo Cyrillus animadvertit, eundem dominum simul ac Deum dici.

V. 40.
A. f. 61. b. D. f. 61. b.

proximus. Nos quoque fides Christo sic admovet, ut etiam sermones eius audire digni fiamus. Iam vero caecum prope adstantem interrogavit dicens: quid tibi vis faciam? Num caeci votum Dominus ignorabat? quomodo hoc credibile sit? Prudente oeconomia sciscitatus est, ut qui coram aderant, unaque incedebant, discerent, pecuniam ab eo caecum non petere, sed tamquam a Deo divinam operationem. — Num itaque solutus infirmitate caecus diligere Christum neglexit? Minime; sed opere gratum animum demonstravit. — Duplici liberatus est caecitate, et corporali et mentis atque cordis: non enim honorasset illum ut Deum, nisi vere visum recuperasset. Sed et ceteris quoque glorificandi Christum causa extitit.

CAP. XIX.

Ecce vir nomine Zacchaeus.

Publicanorum princeps erat Zacchaeus, pecuniae amore plurimum captus, et avaritiam unice spectans: hoc enim est publicanorum studium; quod idololatriae nomine appellat Paulus, ceu illorum tantummodo proprium qui Deum ignorant. Convenientissime igitur publicanos hanc prae se ferentes impudentiam, cum meretricibus contulit Dominus dicens Iudaeorum ducibus: meretrices et publicani praecedent vos in regnum Dei. Sed tamen inter hos non mansit Zacchaeus, sed Christi clementia dignus fuit. Ipse enim prope advocat qui longinqui erant, et illuminat obtenebratos. Quanam vero se obtulerit Zacchaeo conversionis occasio, age videamus. Cupiebat Iesum videre, quia salutis seminiam in eo germinabat. Viderat eam, rem Christus divinitatis oculis: nunc vero suspiciens ipsum quoque humano visu observavit. Et quia finem sibi proposuerat omnium hominum salutem, benignitatem expromit, etique animos addens, descendit inquit; siquidem ille videre Iesum cupierat, sed turba impediabatur non tam hominum

τι· κὴ ἡμᾶς οὖν ἢ πίσις παρίησι κὴ ἐγγύς ἀποφέρει Χριστοῦ, ὡσε κὴ λόγων ἀζωθῆναι τῷ παρ' αὐτοῦ· ἐγγύς γὰρ ἐνεχθῆναι τὸ τυφλὸν, ἤρητο λέγων· τί σοι θέλεις ἵνα ποιήσω; ἀρ' οὖν ἠγνόει τῷ αἰτησιν; κὴ πῶς ἂν ἔχοι τοῦτο λόγον; ἠρώτα τοῖνυν οἰκονομικῶς, ἵνα δὴ μάθωσιν οἱ ἀπειρηκότες ἡγαν συμβαδίζοντες, ὡς οὐ χρήματα μάλλον αἰτεῖ αὐτὸν, ἀλλ' ἐνέργειαν θεϊκὴν ὡς παρὰ θεοῦ. — Ἄρ' οὖν ἀπηλλάττετο μὲν τῷ νοσεῖν ὁ τυφλός, κατημέλει ἢ τῷ εἶναι φιλόχριστος; οὐδαμῶς· ἀλλὰ τοῖς ἔργοις πῶς εὐγνωμοσύνην ἐπεδείκνυτο. — Καὶ διττῆς ἡλύθῆρωτο τυφλότητι, ἢ τε σωματικῆς, κὴ ἢ εἰς νοῦν κὴ καρδίαν· οὐ γὰρ ἂν ἐδόξασεν αὐτὸν ὡς θεόν, εἰ μὴ ἀνέβλεψεν ὄντως· γέγονε δὲ κὴ ἑτέροις πρόφασιν τοῦ δοξάζειν αὐτόν.

v. 11.
A. f. 235.
D. f. 61. b.

v. 12.

ΚΕΦ. ΙΘ'.

Ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος.

Ἀρχιτελώνης ἦν ὁ Ζακχαῖος, ἐν ἐπιτάσει τὴ πολλῇ παρ' αὐτῷ φιλάργυρον, καὶ τῆς πλεονεξίας ὁ σκοπός, τοῦτο γὰρ τοῖς τελώναις τὸ ἐπιτήδευμα· ταύτην δὲ κὴ εἰδωλωλαξίαν ὀνομάζει ὁ Παῦλος*, ὡς τάχα ἀπέπεσαν μόνοις τοῖς οὐκ εἰδόσι θεόν· ταύτη τοι κὴ μάλα εἰκότως παρήρσιαν ἀναιδῆ τοῖς προσωποῖς ἐνδύσαντας εἶν· τελώνας, πόρνοις συντέταχεν ὁ κύριος, οὕτω λέγων τοῖς Ἰουδαῖον καθηγηταῖς· * αἱ πόρνοι κὴ οἱ τελῶναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς πῶς βασιλείαν τῷ θεοῦ· ἀλλ' οὐ μεμνῆκεν ἐν τούτοις ὁ Ζακχαῖος, ἠξιώθη ἢ φειδοῦς τῷ παρὰ Χριστοῦ· αὐτὸς γὰρ ὅσπν ὁ καλῶν ἐγγύς εἶν μακρὰν, κὴ φωτίζων εἶν σκοτισμένους· ὅποια ἢ γέγονε τῷ Ζακχαῖῳ τῆς ἐπιστροφῆς ἢ ὕδως, φέρε Ἰλωμῶν. Ἐπεθεύμησεν ἰδεῖν Ἰησοῦν· ἐβλάστησε γὰρ ἐν αὐτῷ σπέρμα σωτηρίας· τεθείεται τοῦτο Χριστὸς τοῖς τῷ θεότητος ὀφθαλμοῖς ἀναβλέψας οὖν εἶδεν αὐτὸν κὴ τοῖς τῷ ἀνθρωπότητι· κὴ ἐπαδῆ σκοπὸς ἦν αὐτῷ, πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, προτείνει πῶς ἡμερότητα· κὴ ὄψαθα ἄρῶνων αὐτὸν λέγει, πειύσας κατάβηθι· ἐξή-

v. 1.

A. f. 234.
B. f. 173.
C. f. 116. b.
D. f. 61.

* Ephes. V. 5.

* Matth. XXI. 31.

v. 1.
B. f. 173. a.

τει γὰρ αὐτὸν θειάσασθαι, καὶ ἐκόλυεν αὐτὸν ὁ ὄχλος, οὐ τοσοῦτον ὁ πῦρ ἀνθρώπων, ὅσον ὁ πῦρ ἀμάρτημάτων ἦν ἢ καὶ μικρὸς τῆ ἡλικίαν οὐ μόνον πῶ σωματικῆν, ἀλλὰ καὶ πῶ πνευματικῆν· καὶ οὐκ ἄλλως ἠδυνήθη ἰδεῖν αὐτόν, εἰ μὴ ἐλώθη ἀπὸ τοῦ γῆς, καὶ ἀνέβη ἐπὶ τὴν συκομορσίαν, δι' ἧς ἔμελλε διελθεῖν ὁ Χριστός· ἔχει ἢ αἰνίγμα ὁ λόγος· οὐκ ἄλλως γὰρ δύναται τις ἰδεῖν (Ϟ) Χριστόν, καὶ πιστεῦσαι εἰς αὐτόν. εἰ μὴ ἐπὶ πῶ συκομορσίαν ἀρθῆ, μαράνας τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆ γῆς, πορείαν, ἀκαθαρσίαν, καὶ τὰ ἐξῆς· ἔμελλε ἢ, φησὶν, ὁ Χριστός διὰ τὴν συκομορσίαν διέρχεσθαι· τὴν γὰρ ροικὴν ὀδεύσας πολιτείαν, ὃ ὅτι συκῆν, τὰ μωρὰ τῆ κόσμου ἐξελέξατο, ὃ ὅτι (Ϟ) σαυρὸν καὶ τὴ θάνατον· καὶ πᾶς ὃς αἶρει τὴν σαυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολληθεῖ τῇ τῆ Χριστοῦ πολιτείᾳ, σώζεται, συκετῶς τὸ νόμον ἐργαζόμενος, ὃς ὅτι συκῆ μὴ ποιοῦσα σύκα ἀλλὰ μῦρα· μαρία γὰρ τοῖς Ἰουδαίοις φαίνεται ἢ κεκρυμμένη τοῖς πιστοῖς ἐργασία, ἐν ᾧ κακίας, καὶ ἀργία φάυλης πράξεως· μὴ μὲν τοι αἰσθητῶς ἀκροβυστίαν ᾧτεμόντων, καὶ τηρούντων τὸ σάββατον· ἔγνω τοίνυν αὐτὸν ἔτοιμον εἰς ὑπακοήν, καὶ θερμὸν εἰς πίστιν, καὶ εὐμετάβλητον ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετήν· διὸ καὶ καλεῖ, καὶ ἄψει κερδίσας αὐτόν· ὃ δὲ πειύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων, οὐ μόνον ὅτι εἶδεν αὐτόν ὡς ἐζητεῖ, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκλήθη παρ' αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὑπεδέξατο αὐτόν, ὡς οὐκ ἂν ποτε προσεδόκησεν.

1. 5. Ζακχαῖς σπεύσας κατέβη· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μένειν.

Zacchaei festinas descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.

Α. 1. 502. 11.
B. 1. 171.

Πρόγνωσις αὐτῆ θεία, εὖ γὰρ ἠπίσαστο τὸ ἐσόμνον· εἶδεν ἀθρώπως ψυχὴν ἐτοιμώτατα δεικνύουσαν εἰς γε τὸ βιοῦν ἐλέειται ἀγίως· καὶ μετέθηκεν εἰς εὐσέβειαν, ὑπεδέξατο γὰρ φησὶ τὸ Ἰησοῦν χαίρων· ἔτυχε γὰρ

quam peccatorum (1). Eratque statura exiguus non corporali solum (2) verum etiam spiritali; neque aliter illum videre poterat, nisi in ficum fatuam conscendens, iuxta quam Christus praeteriturus erat. Latet autem in sermone aenigma. Quippe nemo aliter Christum videre potest, atque in eum credere, nisi in fatuam ficum se attollat, id est nisi membra sua, dum in terra degit sine sensu efficiat, ad fornicationem scilicet, ad immunditiam, et reliqua. Futurum enim erat, ut Christus prope fatuam ficum transiret. Nempе quia legalem decurrens viam, quae ficos instar erat, stulta mundi elegit, id est crucem atque necem. Et quicumque sibi tollit crucem eius, et Christi vitam sectatur, salvus fit. Sapienter scilicet legem exsequens, quae est ficulnea, haud ficus fructificans sed mora (fatuam.) Fatuitas enim Iudaeis videtur interioris fidelium vitae ratio, circumcisio nempе malitiae, olium ab iniqua actione; qui sane haud sensibile praepitium caedunt, neque sabbatum observant. Cognovit itaque illum ad obedientiam paratum, fide ferventem, et ex nequitia in virtutem flecti cereum. Quare et vocat, et accedit illum lucraturus; qui festinus descendit, Christumque laetabundus domi excepit; laetabundus, inquam, non solum quia illum ut satagebat viderat, verum etiam quia nominatim appellatus ab eo fuerat, eundemque hospicio praeter suam expectationem suscepturus erat.

Provisio haec erat, probe enim rem futuram sciebat. Noverat hominis animam ad sanctum vitae genus eligendum perquam proclivem. Ergo eum ad pietatem convertit, qui Iesum libenter suscepit: rem quip-

(1) Haec apud S. Thomam in cat. « Cyrillus. Turba autem est imperitae confusio multitudinis, quae » verticem nequivit videre sapientiae. Ergo Zacchaeus quamdiu in turba est, non videt Christum; sed ple- » beiam transgressus inscitiam, meruit quem desiderabat aspicere. »

(2) Statura ergo Zacchaei pusilla erat, ut nemo haecenus dubitavit; non autem Christi domini, ut hodiernus quidam scripsit, qui praepostere fortasse intellexit vulgati latini versiculum: *Zacchaeus quarecebat videre Iesum; et non poterat prae turba, quia statura pusillus erat.*

pe insperatam consecutus. Sed fortasse aliquis dicturus erat communi nostro servatori Christo: apud Zacchaeum hospitaris, apud inquam publicanorum praefectum, qui avaritiae mores nondum exuit? Utique, respondisset; id sciebam, quum Deus natura sim, et terrestrium omnium vias inspiciam: cumque insuper futurorum scientiam habeam, ad paenitentiam hunc vocavi, quia paratus huic agenda est.

Dimidium honorum meorum, Domine, do pauperibus.

Viden quomodo publicanorum praefectus, ille inquam avarus, repente misericors, et pauperum amator factus est? Distributurum se spondet egentibus opes; et quos fraudaverat certiores facit redditurum se illis ex legis norma; quatuor iubentis pro una ove restituere; iuxta Davidis iudicium, qui ovem pauperi raptam, quadruplam reddi a plagiario mandavit.

Hodie salus domui huic facta est.

Quò enim ingreditur Christus, ibi omnino salus fit. Neque post aliquas moras, vel promittentis ritu, sed hodie Zacchaeo salutem Christus denunciat, quoniam et ille statim quae promisit, in rem contulit. Non enim dixit: dabo dimidium; neque fraudatis dixit: reddam quadruplum. Obtemperavit quippe Salomoni monenti: ne dicas, postea revertere, et cras dabo. Sed ecce dixit do, et reddo. Quare et Christus, hodie das, ait; hodie tibi salus. — Oportuisset itaque Iudaeos gratulari Zacchaeo praeter spem salvato; quia et ipse de filiis erat Abrahæ, quibus per Christum redemptionem Deus oraculo prophetarum promiserat.

Adiciens dixit parabolam. — Homo quidam nobilis etc.

Hac, quae in manibus est, parabola priorem simul suum ad homines adventum, et hinc discessum, et post haec regni receptionem, nec non secundam quam

(1) Sic etiam vulgatus latinus; nec non Exod. XXII. 1. At graecus vaticianus heic *επταπλασίονα septuplum*.

ὧν μὴ προσεδόκα· ἀλλ' ἴσως ἐκείνο φαίη τις ἂν τῶ πάντων ἡμῶν σωτηρι Χριστῶ· αὐλίζη παρὰ Ζακχαίῳ καὶ παρὰ τῶ τελωνῶν ἡγουμένῳ, ὃς οὐπω ᾤσθη τῆς φιλοκερδείας ἀπενίψατο βροχούς, καὶ φησιν οἶδα τοῦτο, Θεὸς ὧν εἶπαι, καὶ τὰς ἐκάστου ἡῶ ἐπὶ τῆ γῆς ἐπωπατεύων ὁδοῦς, καὶ πρὸς τοῦτοις ἔχων ἡῶ ἐσομένων τὴ γῶσιν· κέκληκα πρὸς μετανοήσιν, πρόθυμον ὄντα πρὸς τοῦτο.

Τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς.

Ὅρας πῶς ὁ τελωνῶν ἡγούμενος, ὁ φιλάργυρος, εὐθύς ἐλεήμων καὶ φιλοπτωχίας γέγονεν ἐραστής, δεινέμεν ἐπαγγελλόμηνος τοῖς ἐνδεεσι τὴ πλοῦτον, καὶ τοῖς ἡδικημένοι ἀπολογούμηνος, καὶ τὴ νόμον τὴ τέσσαρα πρόβατα ἀνθ' ἑνὸς ἐκρίσειν κελεύοντα, καὶ τὴ Δαβὶδ κρίσιν περὶ τὴ ἀμνάδα λεχθέντος ἀπεσερηνέται τὴ πτωχοῦ, καὶ τὴ ἀμνάδα γάρ φησι ἀποτίσει τετραπλασίονα * (1).

Σήμερον σωτήρια τῶ οἴκῳ τοῦτω ἐγένετο.

Ἐνθα γὰρ ἂν εἰσβάλη Χριστὸς, ἐκεῖ πάντως ἐστὶ καὶ σωτηρία· οὐκ εἰς ἀναβολὰς ἢ οὐδὲ ἐπαγγελίας, ἀλλὰ σήμερον τῶ Ζακχαίῳ τὴ σωτηρίαν ὁ Χριστὸς εὐαγγελίζεται· ἡμῶν καὶ αὐτὸς αὐτίκα πεποίηκεν ἃ ἐπηγγέλατο· οὐ γὰρ εἶπεν, δώσω τὰ ἡμίση, καὶ τοῖς ἀδικητέσι ἀποδώσω τετραπλασίον· ἡκουσε γὰρ τὴ Σολομῶντος· * μὴ εἰσὶς ἐπάνηκε καὶ αὔριον δώσω, ἀλλ' ἰδοὺ φησι δίδωμι καὶ ἀποδίδωμι· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς, σήμερον φησι δίδως, σήμερόν σοι καὶ ἡ σωτηρία. — Ἐδει τοίνυν ᾤσθη Ἰουδαίους, χαίρειν ἐπὶ Ζακχαίῳ σεσωσμένῳ ᾤδραλόζως· ὅτι καὶ αὐτὸς εἰς υἱοῦς ἐτέλει τῶ Ἀβραάμ, οἷς τὴ διὰ Χριστοῦ λύτρωσιν διὰ προφητῶν ἁγίων ἐπηγγέλατο ὁ Θεός.

Προσεῖς εἶπε παραβολήν. — Ἀνθρώπος τις εὐγενὴς κ. τ. λ.

Διὰ τὴ ἐν χειρὶ ἢ ᾤδραβολῆς, ὁμοῦ καὶ τὴ παρτέραν εἰς ἀνθρώπους ἀφίξιν ἑαυτοῦ, καὶ τὴ ἐν θεῖνδε ἀποδημίαν, τὴν τε μὴ ταῦτα τὴ βασιλείας ὑποδοχὴν, καὶ τὴ ἐπὶ τοῦτοις ἐπ'

v. 8.
A. I. 252. L.
* II. Reg. XII. 6.
v. 8.
A. I. 251.
* Prov. III. 28.

v. 11.
B. f. 255.

ἀγαθαῖς ἐλπίσι προσδοκώμεν ἡμῖν δοτέραν αὐτῆ θεοφάνειαν, αἰνίττειται καὶ ὡς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, τὸ μὲν ἀζίων αὐτῆ βασιλεύσει, κοινωνοῦς αὐτοῦ τὸ ἀγαθὸν καὶ δὴ καὶ τῆ βασιλείας ποιησάμενος· τὸ ἢ ἐπὶ τῆ παρόντος βίης τὸ κήρυγμα πᾶσι κατασκευάσαντων, ἐν ἐχθρῶν τε χώρα καὶ πολέμιων ἑαυτοῦ καταλιξάντων, κριτῆς ἔσται ἀπαράιτητος· ταῦτα δ' ἐν πᾶσι βολῆς ἐθέσπισε ζῶσαν σαφῶς διδάσκων, ὅτι μήπω τότε ταῦτ' ἐξέφαιεν ἀνθρώποις σωτῶν, ὁ δ' αὐτῆ βασιλείας ἐνεῖσθαι καιρός· ἔλεγε δ' οὐν ταῦτα καὶ παρθένου, ἐν Ἱεριχοῦ μὲν ποιούμενος τὰς δεξιαβὰς, ὁρμήν ἢ λοιπὸν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ ἔλεγε ἀναγκάτως· ἔπειθ' ὅτι πολὺς ἦν ὁ περὶ αὐτοῦ παρὰ τοῖς πᾶσι λόγος, ὡς αὐτίκα τότε μέλλοντος ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὸ διὰ τῆ προφητῶν ἀνακεκρυμμένον αὐτοῦ βασιλείας ἐπισημασθέν· ἢ ὑπονοίας μερῶν τοῖς πολλοῖς ἐγένετο αἴτια, τὰ πρὸς αὐτῆ δρώμενα θαύματα, αἶ τε παράδοξοι δυνάμεις, δι' ὧν αὐτῶν θεωμένους ἐπέθειν ἀραρώτας, αὐτὸν εἶναι ἠεῖσθαι τὸ ἐκ πατέρων αὐτοῖς καταγγελλόμενον καὶ προσδοκώμενον Χριστόν· ἔπειθ' οἱ τὸν ἡδὴ παρῆναι τῷ αὐτοῦ βασιλείας τὸ καιρὸν ὑπελάμβανον, ἀναγκάτως αὐτῶν τῶτο νομίζοντας διαφθεοῦτο τὸ πᾶσι δόξης.

Ὁ παρ' οὖν ἐφημερῶν καταγράφει τὴν παραβολῆς ὁ σκοπὸς ἕτερον ὡς ἐν βραχεῖσι τὸ ἐφ' ἡμῖν γησομένης οἰκονομίας τὴν δύναμιν, καὶ τὴν καὶ Χριστὸν μυστήριον τὰ ἀπ' ἀρχῆς ἀρχὴ τέλει· γέγονε μὲν γὰρ ἀνθρώπος Θεὸς ὡν ὁ λόγος· κερημάτικε ἢ διὰ τοῦτο δούλος· ἀλλ' ἦν καὶ ἐν εὐχρηστῶν, κατὰ γε πᾶσι ἐκ πατρὸς ἀβήτητον γέννησιν ἀποπεράνας ἢ τὸ μὴ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ μυστήριον, εἰς τὸ ἐνοῦσαν αὐτῶν καὶ φύσιν ἀναπεφοίτηκε δόξαν, καὶ οἷον ἀποδεδήμηκεν εἰς χώραν μακράν· χώρα γὰρ ἕτερα παρὰ τὴν γῆν, ὁ οὐρανός· ἀνέβη δὲ λαβεῖν ἑαυτῶν βασιλείαν· πᾶσι ἢ ὁ τῶν βασιλείων καὶ τῶν πατέρων, ἀνεῖσι πρὸς αὐτὸν ληψόμενον βασιλείαν; δηλονότι ἐνανθρωπήσαντι τῷ υἱῷ καὶ τοῦτο διδῶσιν ὁ πατὴρ ἀναφοιτήσας γὰρ εἰς οὐρανὸν, κεκάθεικεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης ἐν τοῖς ὑψηλοῖς, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος

bona spe expectamus Dei manifestationem, significat: et quod illo tempore super dignos se regnaturus sit, eosque bonorum suorum adeoque et regni facturus participes: illis contra qui in praesente vita evangelium recusaverint, seque in adversario-rum et hostium loco constituerint, inexorabilis iudex futurus. Haec autem sub parabola forma edixit; perspicue docens, quandoquidem haec patefaciebat cum hominibus versans, nondum regni sui tempus instare. Hos ergo sermones serebat Hierichurte diversans, et mox Hierosoly-ma quoque profectus. Sic autem necessario loquebatur, quia multus erat de ipso apud omnes rumor, quasi tunc in ipsa Hierolymis capturus esset praedicatum a prophetis regnum: cuius suspicionis quam plurime causae apud populum erant, patrata nimirum ab eo miracula, et virtutes extraordinariae, quibus firmiter spectatoribus persuadebat ut crederent se esse promissum illum iam inde a patrum aetatibus et expectatum Christum. Quia igitur regni eius tempus tunc adesce putabant, necessario eos qui ita existimabant, a falsa opinione retrahebat.

Sicut ergo iam diximus, scopus parabola est breviter representandi totam, quae nostri causa suscepta fuit, incarnationis rationem, Christique a primordiis ad finem usque mysterium. Factus est enim Deus Verbum homo, in servili conditione se gessit; sed tamen erat et est nobilis, quod adinet ad ineffabilem ex patre nativitatem. Peracto autem in suscepta carne mysterio, ad insitam sibi naturaliter gloriam reversus est, atque in longinquam veluti regionem profectus. Nam diversa a terra regio caelum est. Ascendit autem ad capiendum debitum sibi regnum. Sed enim quomodo is qui universaliter cum patre regnat, ad capiendum apud eundem ascendit regnum? Nempe humanato filio id quoque pater attribuit: namque in caelum re-dux, sedet ad dexteram maiestatis in ex-

celsis, de cetero expectans donec ponantur inimici sui scabellum pedum ipsius.

Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas.

Fidelibus quippe suis divinarum gratiarum varietatem impertit Servator. Has enim esse dicimus decem mnas. Verumtamen grandis est his discordia adversus eos, qui regnum illius detrectarunt: alteri enim resistunt, alteri servitio eius gloriantur. Igitur ceu bonis famulis dominicae commissae fuerunt opes, ut aliqui in his negotiati, debitas fidelitati suae laudes reportarent. Sed enim sui, inquit, cives illum oderant. Hoc nimirum imputat Iudaeis Christus: nisi opera inter eos fecissem, quae nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem et viderunt, et nihilominus oderunt me patremque meum. Hi noluerunt illum super se regnare; Zacharia propheta nequiquam clamante: «gaude valde filia Sion; quia ecce rex tuus venit ad te iustus et salvator.» Et Isaias similiter: «ecce, inquit, rex iustus regnabit, et principes cum iudicio imperabunt.» Immo et ipse quandoque Christus per psalmistae lyram dixit: «ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion monte sancto eius.» Negarunt itaque regnum eius (Iudaei), dum Pilato dixerunt: non habemus regem nisi Caesarem.

Cum rediret, accepto regno.

Igitur reverso, post acceptum regnum, viro illo nobili, id est Christo, laudem consequentur, et supernis deliciis abundabunt doctrinae ministri. Nam decuplo vel saltem quinquiplo effecto talento, quia multos homines lucrati sunt, decem vel quinque urbibus praeficientur; id est non iis tantummodo quibus antea, verum etiam aliis multis dominabuntur. — Nunc quoque

μηνάς, ἕως οὐ τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πόδαυ αὐτοῦ.

Καλίσας δὲ ἕκα δούλους ἑαυτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνάς.

v. 13.

(1) Διανέμει γὰρ ὁ σωτὴρ τοῖς πιστεύουσασι εἰς αὐτόν, τὸ θεῖον χαρισμάτων διαφορὰν· τοῦτο γὰρ εἶναι φημὲν τὰς δέκα μνάς· πλὴν πολλῆ τούτων ἡ διαφορὰ πρὸς αἰεὶς, οἱ καὶ ἕλως ἠρήσαντο τὴ βασιλείαν αὐτοῦ· οἱ μὲν γὰρ ἀνταίρυσαν, οἱ δὲ ἐπ' αὐτῷ θαλείας φέρονσι τὸ καύχημα· οὐκοῦν ὡς οἰκέται γνήσιοι, τὸ δεσποτικὸν ἐπαρρήθησαν πλῆστον, ἵνα τί προσεφασάμην· οὐδὲν τῆ ἰνησιότιτι πρόποντας ἐπαίνους κερδάνωσι. Ἄλλ' οἱ πολῖται αὐτῆ, φησιν, ἐμίσησαν αὐτόν· τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις ἀνεπίσειν ὁ Χριστός· εἰ μὴ τὰ ἔργα ἐποίησα ἐν αὐτοῖς, ἀ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἀμάρτιαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἐωράκασι καὶ μεμισήκασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸ πατέρα μου· αὐτοὶ οὐκ ἠθέλησαν αὐτόν ἐπ' αὐτῶν βασιλεύσαι· καὶ τοὶ Ζαχαρίας τὸ πρόφητος βοῶντος· χαίρει σφόδρα θύγατερ Σιών· ὅτι ἰδὲ ὁ βασιλεὺς σε ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων καὶ Ἡσαίας ἡ ὁμοίως· ἰδὲ δὴ, φησι, βασιλεὺς δίκαιος βασιλεύσει, καὶ ἔρχοντες κατὰ κρίσεως ἄρξονται· ναὶ μὴν καὶ αὐτὸς ἔφη πε Χριστός διὰ τὸ ἡλλοτὸς λυβρας· ἐξὼ δὲ κατεφάθην βασιλεὺς ἐπ' αὐτῆ, ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ· ἠρήσαντο τοῖνον τὴ βασιλείαν αὐτῆ, φάσκοντες Πιλάτω· ἐκ ἔχοντες βασιλείαν, εἰ μὴ Καίσαρα.

Ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν βασιλείαν.

Ἵπὸς ἔβλεψαντος τοῖνον κατὰ τὸ λαβεῖν τὴ βασιλείαν τὸ ἀνθρώπων τὸ εὐχλοῦς, δὴλον δὲ ὅτι τὸ Χριστῶν, ἐπάνων τεύζονται, καὶ τὸ ἀνωτάτω τιμαῖς ἐντυφύθησαν οἱ τὸ λόβω διάκοροι· δεκαπλασιάσαντες γὰρ, ἡ γοῦν πενταπλασιάσαντες τὸ τάλαντον διὰ τὸ κερδάναι πολλοὺς, ἐπάνω δέκα πλόων ἢ πέντε χυμύσσονται· τέτέστιν ἄρξονται πάλιν, ἐκ ὧν ἠρξάν πρὸ τέτε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρων ἐτι πολλῶν.

A. f. 256. D.
B. f. 275. D.
C. f. 117.

* Joh. XV. 21.

* Zach. IX. 9.

* Is. XXXII. 1.

* Ps. II. 6.

* Joh. XIX. 15.

v. 15.

A. f. 256.

(1) Heic plura apud S. Thomam in cat. lat. «Cyrillus. Ascendens autem (ad caelos) dispensavit re-
dentibus in eum divinarum charismatum differentiam; sicut servis committuntur dominicae facultates,
ut aliquid lucrantes, famulatus sui ferant praeconia. Unde sequitur: vocatis autem servis suis etc.
Consevit sacra scriptura in signum perfectionis uti numero denario; quem si quis numerando excedere
velit, ab unitate iterum inchoabit, quasi denario perducto ad metam. Et ideo in dispensatione talento-
rum eum qui metam attigit divini officii, decem ait mnas recepisce.»

In marg. Κυρίλλου ὁμιλία (1).
A. f. 257.
B. f. 175. b.

— Διανέμψ ἢ τῶν ὁ σωτῆρ τάλαντα τοῖς ἰδίους οἰκέταις, κατὰ γὰρ ἔν ἐν εὐαγγελίοις ὡς Βαβυλὴν οὐκ ἐν ἀπλώσατε τὰς καρδίας, ἢ ὑποδέξασθε χαίροντες· δοκίμοι γῆσθε ξηραπέζονται ἐμπορεύσασθε τὸ δοθεὶν, ἐπιστημόναι· πολυπλασιάσατε τὸ ἐπιτελείαι· μέγα ἢ ἀγιοπρεπὲς τὸ καύχημα, ἢ ὅσῳ τὸ γνησιότητος ἐπαίνης προξενεῖ· ἢ τί τοῦτο λέγω, τὸ ἔτι μείζον ἀφείς· οὐρανοῦ πολίτην ἐργάζεται, εἰς βασιλείαν ἀναφέρει, αὐτῶ πυδοξάζεσθαι ποιεῖ τῶ πάντων ἡμῶν σωτῆρ Χριστῶ· ἰδὼμεν ἢ τοῦτο, ἢ ὅσῳ αὐτῶν τὸ εὐαγγελικῶν γραμμάτων· * ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν παρὰ τὸ οἰκοδεσπότη, προσεργασάμενος ἢ ἢ ἕτερα πέντε, τί προσέρχεται λέγων· κύριε, πέντε τάλαντά μοι ἔδωκας, ἴδε ἐποίησα ἄλλα πέντε· ὄρεῖς ὅσον ἐστὶ τὸ φιλοπονίας τὸ καύχημα; ἢ τί πρὸς αὐτὸν ἔφη Χριστός; εὐ δοῦλε ἀγαθὲ ἢ πισεῖ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πισὸς, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· ἔισελθε εἰς τὸ χαρὰν τὸ κυρίου σε· τί τοῦτε τὸ μείζον εἰς δύναμιν; τί τὸ αἰρετώτερον εἰς εὐημερίαν; ἔπανοι παρὰ Χριστοῦ, ἢ ἡφιος διαποτικῆ σεφανοῦσα τὸ φιλεργήσαντα, πιστὸν ὀνομάζει τὸ καρποφορήσαντα ροητῶς· μὴ γὰρ τῶ δεσποτικῆ τὸ κέρδος προσήνεγκε; μὴ γὰρ χεῖρ τινὸς ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὸν; αὐτός ἐστι τὸ πάντων πλήρωμα, ἢ ὡς ὁ πάνσοφος Ἰωάννης φησὶν *, ὡς τὸ πλῆρωμα αὐτοῦ πάντες ἡμεῖς ἐλάβομεν· ἀλλ' ὅταν ἡμεῖς ἐαυτοῦ κερδάνωμεν, προσωφελῶμεν ἢ ἢ ἕτερος, τότε χαίρει Χριστός· πλοῦτον ἠγεῖται, τὸ ἡμῶν εὐδοκίμωσιν· ἢ τὸ ἔτι μείζον, ἐρῶ τροφὴν ὡσπερ ποιεῖται τὸ πρᾶγμα· ὅτι δὲ ἐστὶν ἀληθὲς ὁ φημι, πάλιν ἐκ τὸ εὐαγγελικῶν μαθήσει γραμμάτων· νενοθέτηκε μὲν γὰρ τὸ ἐκ Σαμάρειας γυναῖκα· εἶτα λεθούσης ἐκείνης, ὅτε ἔλθῃ Μεσσίας, ἀπαγγελεῖ ἡμῖν πάντα, ἢ αὐτὸν ἐμφανῆ κατήσῃσε, λέγων· ἐγὼ εἰμι ὁ λαλῶν σοι· ἢ τὸ μὲν γύναιον, δρόμῳ σωτείνεται, ἢ τὸ Σαμαρειτῶν μεμυσαγώγηκε πόλιν· εἶδός δὲ Χριστός ὅτι

Servator talenta famulis suis distribuit, ad evangelicae normam parabolae. Eia pandite corda vestra, et laetanter excipite. Strenui estote mensarii; quod datum est, prudenter negotiamini, vestraeque devotione augete. Grande sanctisque dignum hinc gaudium confit, et fidelitatis laus subsequitur. Sed cur haec aio, omisso quod maius est? caeli cives nos efficit, ad regnum ducit, et cum nostro communi servatore Christo glorificat. Id ex ipsis quoque evangelicis litteris agesis cognoscamus. Qui talentis quinque a patrefamilias acceptis, alia quinque superlucrat est, quid ait, ad dominum accedens? domine, quinque talenta dedisti mihi, ecce alia quinque ex his confeci. Viden quanta sit studiosi laboris gloria? Quid vero ad haec Christus? Euge serve bone et fidelis, quia in paucis fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium domini tui. Quid his verbis ad potentiam maius? quid praestantius ad felicitatem? Laudes a Christo, suffragium dominicum studiosam coronans operam: fidelem eum appellat, qui sua industria fructum peperit. Iam vero num aliquid ad usum suum eget? Ipse est rerum omnium plenitudo; atque ut Iohannes ait, de plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed cum nobis ipsi lucratur, et ceteris simul prosumus, tunc Christus laetatur: opes suas existimat bonam nostram vitam. Sed et maius aliquid dicam: alimoniae suae loco, hoc habet negotium. Quod autem vere dicam, rursus ex evangelicis discas litteris. Samaritanae mulieri monita dabat; cumque illa diceret venturum esse Messiam qui omnia nobis nunciabit; ipse semet revelat dicens: ego ille sum, qui tecum loquor. Tunc mulier cursim reversa, Samaritanorum civitatem sacra notitia imbuat. Videns autem Christus, multos sibi esse creditur-

* Matth. XXV.
15.

* Joh. I. 16.

(1) Nempe hic locus sumitur ex Cyrilli quadam homilia a catenae auctore Niceta. De Cyrilli homiliis deperditis diximus retro p. 114. Et quidem de Iohanne Baptista p. 139; de electione apostolorum p. 190; de divite horrea dilatare volente p. 295; denique de passione Domini infra cap. XXIII. 23.

ros, sanctis ait apostolis: ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Alit enim quodammodo perbenignam eius naturam, illorum, qui perierant, recuperata salus.

Ergo fidelis servus (rursus enim ad sermonis scopum revolvor) boni actus sui coronam redimitur; introductus enim est in gaudium domini sui. Qui autem unum acceperat, deinde desidens nihil lucratus fuerat, sed illud potius humi defoderat, maximas poenas dedit. Caveamus itaque quominus hunc imitemur, eiiciamus animo sterilem ac detestandam ignaviam ad bonorum operum studium: ne otio, inquam, datam nobis a Christo gratiam mergamus. Ait alicubi Isaiaae voce universalis Deus: sacerdos loquatur ad cor Hierusalem. Quid vero, si magister quidem utiles audientibus neclat sermones, hi vero in cor mentemque doctrinam non recipiant, sed solo plausu nudisque laudibus magistrum remunerantes, sacram reapse eruditionem non degustent? Num idcirco oportet magistrum quoque desiderare? Atqui ante tribunal Christi quomodo sibimet patrocina-bitur, si quidem audientium accusata ignavia, hanc otii sui ceu probabilem causam adferat? Potius enim condemnabitur, ut ex evangelica parabola cognoscere licet. Nam qui unum talentum acceperat a patrefamilias, id humi obruit, atque ita non multiplicatum servans, deinde retulit dicens: domine, en quod tuum est habes. Num ergo laudatus fuit et praemio adfectus? An potius uti ignavus damnatoria sententia percussus? Oportuerat enim, inquit, a te pecuniam meam committi nummulariis, et tunc veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. Itaque ceu peritis nummulariis dominicam vobis pecuniam ego trado; vos vero accipientes, in mente quod datum est reponite, atque intra cordis penetralia recondite: bene conscii, semina in terram iacta, si modo glebis adobruantur, fructum reddere; minime autem infossa, diripi.

πολλοὶ πιστεύουσιν ἐπὶ αὐτὸν, τοῖς ἀγίοις ἔφασκε μαθηταῖς· ἐγὼ βρώσιν ἔχω φαεῖν, ἢν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· * Ἐξέφει γὰρ ὡσαύτ' ἡμερωτάτῳ φύσιν, τῷ ἀπολωλότων ἢ σωτηρίᾳ.

* Joh. IV. 22.

Ὁ μὲν οὖν γνήσιος οἰκίτης, ἀναβήσομαι γὰρ αὐθις ἐπὶ τὸ λόγιον σκοπόν, τὸ ἔπιπτικίας ἀνεδήσατο σέφασον· εἰσεκκόμεσαι γὰρ εἰς τὸ χαρὰν τῷ ἰδίῳ δεσπότη· ὁ δὲ γε λαβὼν τὸ [ἐν] τάλαντον, εἶτα γεγωνὸς ὀκνηρὸς, προσεργασάμενος ἢ παντῆως οὐδὲν, κατακρύψας ἢ μᾶλλον εἰς γῆν αὐτὸ, τῷ ἐσχάταις φειπέτακε δικαίως φύργωμῳ τῶν τῷ μίμησιν, ἀποπεμφόμεθα τῷ εαυτῶν δαγῶν τῷ ἀκερδῆ καὶ ἐπάρατον ὄκνον, τῷ ἐπὶ ἀγαθοῖς διλονότι ἀσθεάσματος· μὴ εἰς ἀργίαν, τῷ δοθεῖσαν ἡμῖν παρὰ Χριστοῦ καταχῶσωμῳ χάριν· φησὶ περὶ διὰ φωνῆς Ἡσαΐας, ὁ τῷ ὄλον θεός· * ἱερεὺς λαλῶν εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ· τί δὲ, εἰ ὁ μὲν διδάσκων, οὐδὲν ὡφελεῖν εἰσθότας ἐξυφαῖνοι λόγους τοῖς ἀκροωμένοις, οἳ ἢ οὐκ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν ἀποτίθενται τὸ μυσαρωγίαν, ἀλλ' ἐπιπροσήσαντες ῥῶν, καὶ γυμνοῖς ἐπαῖνοις ἀμαψάμενοι τὸ μυσαρωγόν, ἀγῶσοι τῷ ἱερῶν ἀπομνεσσι διδασκάλων; ἀρα ὀκνήσαι προσήκει τὸ μυσαρωγόν; εἶτα, ποῖος εὐρήσει λόγους ἐπὶ τῷ θεῷ βήματος οὐδὲν ἐπιπροσῶντας αὐτῷ, ὅταν αἰτιώσθαι τῷ ἀκροωμένων τὸ ῥάθυμον, καὶ εὐάφορον εἶπη διὰ τοῦτο τῷ ὄκνον; κατακειθήσεται γὰρ μᾶλλον, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τῷ εὐαγγελικῆς φησὶ βολῆς· ὁ γὰρ τοι τὸ τάλαντον λαβὼν παρὰ τῷ οἰκοδεσπότη, κατέχουσε μὲν εἰς γῆν αὐτὸ, καὶ ἀπολυπλασίασον ἔχων, προσεκόμεριζε λέγων· κύριε, ἴδε ἔχεις τὸ σόν· ἀπ' οὗν ἐπηνέχθαι καὶ γῆρῳ ἠξίωται, ἢ κατεδικάσθη μᾶλλον ὡς ὀκνηρός; εἶδε σε γὰρ φησι καταβαλεῖν τὸ ἀργυρίον μου τοῖς τραπεζῖταις· καὶ γὰρ ἐλθὼν ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ· ἐκὲν ὡς τραπεζῖταις ὑμῖν ἡπισήμοσι τὸ δεσποτικὸν ἀρβύριον ἐξοδιόζω ἐγὼ ὑμεῖς ἢ λαβόντες, ἀπόθεσθε εἰς νοῦν τὸ δοεῖν, καὶ εἰς τὸ βάθος τῷ εαυτῶν καρδίας κρύψατε· εὐεῖδότες, ὅτι τὰ εἰς γῆν πεμπόμενα τῷ ἀπερμάτων, ἐγχωνόμενα μὲν τῷ βῶλοις, καρποφορεῖ· τὰ ἢ ἀκατάχουσα ἀλεπτάζεται.

* Is. XL. 2.

A. E. 27. B.

Ἐρεῖ κὴ ὑμῖν ὁ χρησῆς τὰ τάλαντα· εἰ γὰρ αὐστηρὸς εἰμί φησι, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπευρα, διὰ τί μὴ τὸ δοθεῖσαν σοι χάριν, τοῦτο γὰρ ἔστιν ἡ μῆ, δέδωκας τοῖς ξαυαζήταις, τοῦτέστι προὔθνηκας εἰς ἀπόλαυσιν τοῖς εὐ εἰδῶσι δοκιμάζεις τὰ παρὰ σοῦ; ἐγὼ γὰρ ἐλθὼν, ἔπραξα ἄν, τοῦτέστιν ἀπήτησα, τὸ ἐμὸν, σὺν τόκῳ· τὸ μὲν γὰρ διδασκάλων ἐστὶ τὸ καταπαεῖρειν τοῖς ἀκροωμένοις τὸ ἐπωφελῆ κὴ σωτήριον λόγον· ἔρπον ἢ ἰσχύος ἢ παρὰ Θεοῦ, τὸ καλεῖν εἰς εὐπαείθειαν ἑστὴν ἀκροωμένους κὴ εὐκαρπον αὐτῶν ἀποφαίνειν τὸ νοῦν (1). — Ὁ μὲν ὀκνηρὸς οἰκίτης νεκρὸν θεῖος τὸ χάρισμα κὴ μὴ ἐπερσασάμηνος, γυμνὸς κὴ τὸ δοθέντος ἔστι χαρίσματ^ο. οἱ δὲ τὸ ἀμείνω βαδίσαντες ὁδὸν, ἐν προσθήκαις ἔσονται τῷ ἄνωθεν ἀγαθῶν. — Σημειώτεον δὲ ὅτι ὁ ἕτερος τὸ εὐαγγελιστῶν * οἶδε κὴ ποσότητος διαφορὰς ἢ χρομῆνης τὸ τάλαντων δεικνύμενος· ὃ μὲν γὰρ φησι, δέδωκε πέντε τάλαντα, ὃ ἢ δύο, ὃ ἢ ἓν, τοῖς ἐκάστω μέτρῳ ἀναλόγως τὸ δεικνύμενον ποιούμηνος· τίνες δ' ἂν εἴεν οἱ θαρσούμηνος, φέρε λέγωμην· οἱ τέλειοι τὸ ἔξιν, οἷς ἂν πρέποι κὴ ἡ σερὰ ξοφῆ, μυσταγωγεῖν εἰδότες ὀρθῶς, κὴ πρὸς πᾶν ὁτιοῦν τῷ ἐπιτηδύματων ἑαυτοῦς τε καὶ ἑτέρας ἀπλῶνόντες, ὅποιοι γεγόνασιν οἱ θεασέσσοι μαθηταί, κὴ οἱ μετ' ἐκείνων πῶ αὐτὴν δεικνύσαν δεικνύμενοι· τοῦτοις ὁ σωτὴρ τὸ τῷ θεῖον χαρισμάτων διδῶσι διαφορὰν· ἵνα ὡς φωσῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς ἐπέχοιτες· οὗτοι νοθευοῦντες ἑστὴν ὑπὸ χεῖρα λαοῦς, προσεργάζονται τῷ τάλαντῳ, κὴ τῷ τοῖς ἰσχύοις πρέποντα κερδανούσι κληρον. — Οἱ μὴ θελήσαντες ἐπὶ αὐτῶν βασιλεύσαι τὸ ἀνθρωπῶν τὸ εὐχρηστὸν, κατεσφάγησαν ἑμπροσθεν αὐτοῦ· τοῦτο πεπόνθασιν οἱ ἐξ αἱματ^ο Ἰσραήλ· ἀρνησάμηνος γὰρ πῶ Χριστοῦ βασιλείαν, τὸ ἐσχάταις ὤλεσεπτῶκασιν συμφοραῖς, καὶ κακοὶ κακῶς ἀπολώλασιν.

A. E. 27. B.

B. E. 175. B.
* Matth. XXV.
15.A. E. 27.
A. E. 279.A. E. 175. B.
C. E. 175.

Καὶ ἤγαγον αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

Ἄγεταὶ ὁ πῶλος, δύο μαθητῶν ἀπε-

Dicit etiam vobis is qui talenta utenda commisit: si ego homo austerus sum, metens quod non sevi; cur datam tibi gratiam, haec enim est mna, mensariis non commisisti, id est illorum usui non tradidisti, qui accepta a te recte aestimare poterant? Namque ego veniens, exegissem rem meam non sine usura. Certe magistrorum officium est, serere coram auditoribus utilem salutaremque sermonem; divinae autem virtutis opera est vocare ad obedientiam eos qui audiunt, et illorum mentem reddere fructuosam. — Ignavus servus qui velut mortuum reposerit charisma, neque ex eo quicquam lucratus fuerit, etiam hoc dato charismate spoliabitur: qui vero meliore via incesserint, supernis bonis cumulabuntur. — Animadvertendum est, alium evangelistam adnotare qualis quoque fuerit distributorum differentia talentorum: uni enim dedit, inquit, quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum, unicuique secundum propriam virtutem dividens. Quinam porro hi sunt, quibus talenta commendata fuerunt, age dicamus. Sunt hi perfecto animi statu praediti, quibus utique solidus cibus congruit, recte initiando idonei, atque ad omne boni studii genus semet ipsos atque alios dirigentes; cuiusmodi fuere divi discipuli, et qui post illos ministerium idem exceperunt. His Servator divinarum gratiarum pro rata parte numerum confert; ut sint mundi lumina, verbumque vitae contineant. Hi dum subiectas sibi plebes monitis instruunt, talentum negotiantur, debitamque sanctis hereditatem capiunt. — Qui noluerunt nobilem illum virum sibi dominari, iugulati ante eius conspectum fuerunt. Hoc Israelitae sunt experti; negato enim ab ipsis Christi regno, in extremas inciderunt calamitates, et mali male perierunt.

Et duxerunt illum ad Iesum.

Adducitur illum a duobus quos

(1) Animadvertite divinae necessitatem gratiae ad mentes hominum permovendas; sine qua sacri cationatores frustra declamant.

Christus miserat discipulis: cui rei efficiendae duo suffragantur ordines, prophetae videlicet atque apostoli, a quibus pertracti fuerunt ad fidem ethnici, quorum figura iumentum erat. Adducitur autem e villa quadam, ut his quoque verbis iniquam ethnicorum denolet mentem, qui non civiliter sed rustice inculctae vivebant. Attamen ad mites mores conversi sunt, postquam docenti omnia Christo se submiserunt. Alius vero evangelista ait, pueros quoque palmarum ramos praeferentes, Christo praecessisse, atque una cum discipulis laudes cecinisse; ut in his etiam novum ex ethnicis populum, tamquam in tabula pictum videamus. Scriptum est enim: et populus qui creabitur laudabit Dominum. — Poenales tenebras exteriores intelligit paratum diabolo angelisque eius ignem. Haec erit immisericordium sors.

Enite autem illo etc.

Pergebat Hierosolyma Christus, ut pro omnium salute ac vita crucem pateretur. Asello autem insidebat, occurrebantque ei Iudaeorum turbae, unaque pueri impuberes, multisque eum acclamationibus plausibusque certabant ornare. Nam turbae quidem vestimenta sua sternebant in via; tenera vero adhuc aetate pueri, erectas palmarum spathulas manu tenentes, canticum Christo accinebant dicentes: pax in caelo, quia Deus iam nobis non est adversus, sed in regione nostra, qui ei olim invisus fuimus, incedit; ideoque ab angelis collaudatur. Nam rex supernus, deorsum venit, et unum ab utroque coetu hymnum elicit.

Et quidam pharisaeorum de turbis dixerunt etc.

Sed enim principibus visum non est po-

σαλμένων παρὰ Χριστοῦ· ὑπηρετοῦσι γὰρ πρὸς τοῦτο αὐτῷ δύο τάγματα, γραφεῖται καὶ ἀπόστολοι· δι' ὧν σαργανεύεται εἰς πίσιν τὰ ἔθνη, ὧν ἔστι τύπος ὁ πᾶλος· ἄγεται δὲ ἀπὸ τινος κόμης, ἵνα καὶ διὰ τούτων τ' ἄδιον τ' ἔθνων καταδείξῃ φρένα, οὐκ ἐνόμως ἀλλ' ἀγρίως, καὶ ἀτημελῶς ζησάντων· πλὴν μετέστι ἐπὶ τὸ ἡμερον, γέγονε γὰρ ὑπὸ Χριστῷ τῶ πάντα διδάσκοντι· ἕτερος δὲ εὐαγγελιστῆς *, καὶ παῖδας ἔφη βαΐα φοινίκων ἀνατείνοντας ἀροῖχαν αὐτοῦ, καὶ ὁμοῦ τοῖς μαθηταῖς δοξολογεῖν· ἵνα καὶ δι' αὐτῶν ὁ νέον καὶ ἐξ ἔθνων λαόν, ὡσερ ἐν πίναιι γεγραμμένον ἴδωμεν· γεγραπται γὰρ, καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος αἰνέσει τὸ κύριον *. — Τὸν δὲ κολάσεως δηλονότι, ὁ ἕτερος σκότον, τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἐστὶ τῷ ἀφιλοκτιεμένῳ ὁ κλήρος (1).

Πορευομένου δὲ αὐτοῦ κ. τ. λ.

Ἀηθὲς μὲν εἰς Ἱεροσόλυμα Χριστὸς, τὸ ὑπὲρ ὃ πάντων σωτήριος καὶ ζωῆς ἀνατλήναι σαυρόν· ἐπεκαθίσε τε τῶ πᾶσιν προσυπνῆτων ἢ τῶ Ἰσραὴλ οἱ δῆμοι, καὶ παῖδες ἄνηθοι σὺν αὐτοῖς, καὶ πολλαῖς αὐτὸν εὐφημίαις καὶ κρότοις ἠπέρινοντο σφαινοῦν· οἱ μὲν γὰρ ἐσφῶννον ἐν τῇ ὁδῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, οἱ δὲ βραχέϊαν ἔτι κομιδῇ τὴν ἡλικίαν ἔχοντες, τὰ κάλυψα (2) τῶ φοινίκων ἀνατείνοντες ὑψοῦ, ὧδὸν ἐποιοῦντο Χριστὸν, λέγοντες· εἰρήνη ἐν οὐρανῷ· οὐκέτι τὸ Θεοῦ ἡμῖν ἐπιπεπολεμώμενε, ἀλλ' ἐν τῇ χάρᾳ ἡμῶν τὸ ἐχθρὸν αὐτοῦ παταταῦντος, καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶ ἀγγέλων δοξαζόμενε· ὁ γὰρ ἄνω βασιλεὺς, κατέβη κάτω, καὶ μίαν ὑπακοὴν (3) πεποίηκεν.

Καὶ τινες τῶν φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπον κ. τ. λ.

Ἄλλ' οὐκ ἐδόκει συμφέρεσθαι τὸ πλῆ-

* Matth. XXI. 8.
Marc. XI. 8.
Ioh. XII. 13.

* Ps. CI. 19.
I. f. 106. 1.

v. 36.

A. f. 260.

v. 39.

A. f. 260. b.

(1) Fragmentum hoc citatur nominatim ex Cyrillo in Lucae evangelium a catena ottob. vat. in prophetas p. 106. Heic autem coniecturaliter ego collocaui, quia in loco parallelo Matth. XXV. 30. (ad quem solet provocare Cyrillus) servus piger, qui talentum abscondit, in tenebras exteriores eicitur.

(2) Animadvertite vocabulum, ut p. 328.

(3) Ὑπακοή, vel ὑπακοῦή, in ecclesiastico Graecorum sermone hymni genus est, de quo Cangius in glossario, et citatus ab eo Goarius. Sane de hymno heic loqui Cyrillus videtur. Ceteroqui pervulgata notio vocabuli ὑπακοή obedientia est. Quomobrem haud scio an quis malet interpretari cunctosque sibi obedientes fecit.

Φες *παιδαῖς τοῖς καθηγεῖσθαι λαχοῦσιν· ὑπέβριζον γὰρ εἶδὼν ἰδόντας αὐτῶν, καὶ πρὸς τὸ τῶν παιδῶν ταύτων φωνῆν ἠγανάκτεν οἱ βάσκανοι φηρισαῖοι, ὡς ὁρώμενος ἀνθρώπου τὸ θεῶν πρέπεσαν ὑμνολογίαν ἐδέχετο· καὶ δὴ καὶ προσήεσαν οἱ θεασαῖς, μονοεχὲς δὲ ἀκούειν ἀκούειν τε καὶ λέγοντες, οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν ἀντι τῶν ἀνθρώπων ὧν ἀνέχῃ δοξολογούμενος καὶ ὡς θεὸς ὑμνούμενος, καὶ τὰς θεῶν προεπούσας εὐφημίας δέχῃ παρά τῶν παιδῶν; καὶ τί πρὸς ταῦτα Χριστός; ἠγανάκτισεν ἄρα καὶ τῶν παιδῶν; ἀσεβέσατο τὸ δοξολογίαν; ἐπετίμησε τοῖς εὐφημίαις αὐτῶν ὡς θεόν; οὐδαμῶς· ἔφη γὰρ μάλλον πρὸς εἰς φιλεγκλήμονας, ὅπως ἐπισημαίνον αὐτούς· ὅτι ἐὰν οὗτοι σιωπήσωσιν, οἱ λίθοι κεκράξονται ὀργῆς, ὅπως προσμεμῆρτύρηκεν ἑαυτῶν τὸ θεότυπος δόξαν, ὁ ἐποχούμενος τῷ πῶλῳ καὶ καὶ σάρκα υἱὸς Δαβὶδ; ἀλλ' οὐκ ἦν δόξης ἀλλοτριᾶς κοινῶν ὡς οἱ χριστόμαχοι φασίν (1); ἀλλ' οὐδὲ ὑπερος παρὰ τὸ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγον ὡς υἱὸς καὶ μόνος· διὰ τοῦτο καὶ θεός, καὶ κύριος, καὶ ὑψίστος ὀνομάζεται.*

v. 11. Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ, λέγων κ. τ. λ.

- A. f. 260. b. * Hier. VI. 30. * Idem v. 19. * 1. Tim. II. 1.
- Ἐφη περὶ διὰ φωνῆς Ἱερεμίας ὁ τῶν ὅλων θεός, περὶ τῶν Ἰερουσαλήμ. * « ἀργύριον ἀποδοκιμασμένον, καλέσατε αὐτοὺς, ὅτι ἀπεδοκίμασεν αὐτοὺς ὁ κύριος. » καὶ πάλιν. * « ἄκουε γῆ, ἰδοὺ ἐγὼ ἐπάγω ἐπὶ τὴν λαὸν τῆσιν κακὰ, καὶ καρπὸν ἀποστροφῆς αὐτῶν, ὅτι τῷ λόγῳ μου οὐ προσέσχον, καὶ τὸ νόμον μου ἀπόσαντο. » καὶ καρποὶ τῶν γερόνων σὺ αὐτῶν ἀποστροφῆς, τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς σκυθρωπὰ δεικνύοντι· πλὴν καὶ οὕτως ἔχοντας γνώμης, κατηλέγετο Χριστός, ὅς πάντας ἀνθρώπους θελεῖ σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. * καὶ Ἰούδ, ἰδὼν φησὶ τὴν πόλιν ἔκλαυσεν, ἵνα διὰ τούτου μάθωμεν ὅτι λευπέται· εἴπερ ἔλαος χεῖρ τι τοιοῦτον εἴπειν περὶ τῶν πάντων ἐπέκεινα θεοῦ· ἀλλ' οὐκ ἂν ἐγνωμεν ἡμεῖς ὅτι κακοῦς ὄντας ἠλέει, εἰ μὴ διὰ πρᾶγματος ἀνθρωπίνου κατ-

puli studiis suffragari: nam dentibus potius stridebant, et puerorum vocem stomachabantur invidi pharisaei, quia quum is homo apparet, convenientem Deo hymnologiam excipiebat. Quin et audacter accedebant, contestantes dicentesque: nonne audis quanam hi dicunt? Nemp: homo quum sis, pateris te glorificari et tamquam Deum hymnis celebrari? Deo inquam congruas laudes a pueris excipis? Quid porro ad haec Christus? Num pueris indignatus est? num hymnum repulit? aut se veluti Deum laudantes increpuit? Nequaquam. Immo potius calumniatoribus ait, silentium indicens: etiamsi hi taceant, lapides ipsi clamabunt. Viden quomodo divinitatis gloriam proprio testimonio sibi vindicavit, is qui iumento insidebat, et Davidis filius secundum carnem erat? Sed reapse alienam a se maiestatem non participabat, ut Christi hostes aiunt; neque inferior erat Dei patris Verbo, ceu si filius alius seorsum esset. Propterea et Deus, et dominus, et altissimus appellatur.

Et ut appropinquavit, videns civitatem, flevit super illam, dicens etc.

Dixit quodam loco ore Hieremiae universalis Deus de Iudaeis: « argentum reprobum vocate eos, quia Dominus reprobavit illos. » Item. « Audi, terra: ecce ego adducam super populum istum mala, fructum apostasiae ipsorum; quia sermoni meo non auscultaunt, et legem meam abiecerunt. » Fructus ergo apostasiae ipsorum fuerunt, ea quae experti sunt tristitia. Qui quum ita se haberent, eorum nihilominus miserebatur Christus, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Itaque videns, inquit, civitatem, flevit; ut hinc cognoscamus, eum maestum fuisse, si tamen quid huiusmodi de supremo Deo dicendum est. Sed nos haud sciremus Christum perver- sos illos fuisse miseratum, nisi humano

(1) Adhuc manifeste theologiceque invehitur contra Nestorianos.

actu id manifestasset quod nos cum pati, cognoscere non poteramus. Nam lacryma emissa, tristitiae indicium est. Sic etiam super Lazaro flevit, ut intelligamus moeste eum tulisse, hominis naturam in mortem incidisse. « Ipse enim omnia condidit ad immortalitatem; invidia autem diaboli, mors in orbem terrarum introivit. » Reapse tamen haud superavit Dei voluntatem invidia diaboli; sed necesse fuit, ut mandati transgressionem subsequeretur poena, quae ad exterminium conferret hominem, qui vitae leges contempserat. Sic igitur flevisse Christum super Hierosolyma dicimus. Voluisset enim, ut dixit, eam urbem felicem videre, admissa erga Christum fide, et pace cum Deo conservata. In hoc ergo reprehendit civitatem Christus, atque: si cognovisses, quae ad pacem tuam sunt! id est quae utilia tibi ac necessaria sunt, ut pacem cum Deo retineas. Porro haec erant, fides, obedientia, figurarum cultusque legalis omissio, proque eo ille qui in spiritu et veritate fit, id est per Christum.

Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

Non enim digni erant cognoscere, sive intelligere, inspiratas scripturas, quae Christi sacramentum loquuntur. Nam usque in hodiernum diem idem manet velamen in veteris testamenti lectione. Cum enim legitur Moyses, velamen supra cor illorum iacet non revelatum, id est, quin agnoscant quoniam in Christo evacuatur; qui quum sit veritas, umbram destruit. Sed quia legis figuris non attenderunt, ideo veritatem non agnoverunt; indignosque se Christi salute Israhelitae ostenderunt. Propterea et sancto Dei decreto obtenebrati sunt; nempe abscondita Hierosolymorum urbi fuerunt, quae ad pacem cum Deo fovendam conferebant, quorum prima est fides, impium iustificans, et per sanctificationem atque iustitiam Deo coniungens quicumque ea praediti sunt.

Et quod non cognoveris tempus visitationis tuae.

Cuiusnam visitationis? illius inquam,

ἔσπισεν ἐναργῆς, ὅπερ οὐκ ἦν ἰδεῖν πεπονθότα δάκρυον γὰρ κατενεχθῆν, λύπης ἐστὶ σημεῖον· οὕτω δὲ δάκρυκε καὶ ἐπὶ Λαζάρῳ, ἵνα συνῶμεν ὅτι λελύτικεν αὐτὸν ἡ ἀνθρώπις φύσις πεσοῦσα πρὸς θάνατον. « ἔκτισε γὰρ αὐτὸς ἐπὶ ἀφθαρσία τὰ πάντα· φθόνῳ ἢ ὀφθαλμοῦ, θάνατον εἰσήλθεν εἰς τὸ κόσμον. * », ἀλλ' οὐ γέγονε κρείττων τῷ κτισαντος θελημάτων ὁ τῷ ἀγαθῷ φθόνῳ· ἦν ἢ ἀναγκαῖον τῷ ὀφθαλμῷ ἀκολυθῆσαι δίκην καταφύεσσαν εἰς φθορὰν τῷ ἀτιμάναντα νόμου ζωῆς· οὕτω τοιγαροῦν δακρύσαι φαμέν αὐτὸν καὶ ἐπὶ γὰρ τῇ Ἱερουσαλὴμ· ἠθέλε γὰρ ὡς ἔβλευ εὐδοκίμουσαν ὄραν. διὰ τῷ τὸ πρὸς αὐτὸν προσωπικατικῆ πίστιν, καὶ τὸ πρὸς θεὸν εἰρήνην ἀπαρσάδαται αἰτιῶνται τοίνυν ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ Χριστὸς, καὶ φησὶν, εἰ ἔβλεψ τὰ πρὸς εἰρήνην σε καὶ σύ· τούτέστι τὰ χρησιμὰ σοὶ καὶ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ εἰρνεύσαι πρὸς θεόν· ταῦτα δὲ ἦν, ἡ πίστις, ἡ ὑπακοή, τὸ ἀπέχεσθαι τῶν τύπων καὶ τῶν ἐν νόμῳ λαβείας· ἀνθελέσται ἢ μάλλον τῶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, δῆλον δὲ ἔστι τὸ διὰ Χριστοῦ.

Ὦν δὲ ἐκρόθη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.

Ὁ γὰρ ἦσαν ἄχαιοι τῷ εἰδέναι, ἦγον πωλεῖναι, τὰς θεοπανύσους γραφὰς, αἱ τὸ Χριστοῦ λαλοῦσι μυσθέρων· ἀρχὴ γὰρ σήμερον, τὸ αὐτὸ κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει τῶ παλαιᾶς διαθήκης μένει. * ἠνίκα γὰρ ἀναγιγνώσκειται Μαῦσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τῷ καρδίαν αὐτῶν κείται μὴ ἀνακαλυπτόμενον, ὅτι ἐν Χριστῷ καταργεῖται· αὐτὸς γὰρ ὢν ἡ ἀλήθεια, παύει τὸ σκιάσαν· ἢ τοῖς τῷ νόμῳ τύποις οὐ προσεσχῆκασιν, οὐ τεθέσται πᾶσι ἀλήθειαν· ἀναξίως ἀπέσθηναι εἰσῆλθόν ἐν Χριστῷ σωτηρίας, οἱ εἰς Ἱερουσαλὴμ ταύτη τοῖς ὀφθαλμοῖς θεοῦ κατακρύπτοντο· κεύρυπται τοίνυν ἀπὸ τῶ Ἱερουσαλὴμ τὰ τῶ πρὸς θεὸν εἰρήνης ἐμποικτικά, ὡν ἐν ἔσται καὶ πρῶτον ἡ πίστις, δικαιοῦσα τῶ ἀσεβῆ καὶ ἀπάμπτασα δι' ἀγίασμοῦ καὶ δικαιοσύνης τῶ πανάγνω θεῷ εἰσῆλθόντες αὐτῶν.

Ἄσθ' ὃν οὐκ ἔγνωσ καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

Πόίας ἐπιποσῆς; τῶ διὰ γὰρ φημι τοῦ

* Sap. II. 23

v. 32.

A. I. 200. B.

* II. Cor. III. 14.

v. 11

A. I. 201.

πάντων ἡμεῖς σωτήρ ὁ Χριστοῦ· καὶ φανερά ἢ ἔκβασις· καὶ γὰρ οἱ πιστεύσαντες, τῆς ἀλώσεως ὑπερέτεροι γεγονάσι, γρόντες ὡς ἐλθόντα αὐτοῦ ἐπακέειν καὶ σώσαι, καὶ ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων εἰρήνῃ σχόντες· ὥστε εἰ καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἔγνω τὰ πρὸς εἰρήνῃ αὐτῇ συνελοῦντα, οὐδεὶς ἂν ἐάλω.

V. 46.

Εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας ἐν αὐτῷ καὶ ἀγοράζοντας.

A. f. 261. a. 1.

Ἦν μὲν ἐν τῷ ἱερῷ πηλοῦς, ἀργυρομοιβοὶ, καὶ οἱ τὰ θυόμνημα καὶ νόμον ζῶα πωλοῦντες· ἀλλ' ἦν ἡ καὶρός τ' καταλήξει τ' σκιάν, ἀναλάμψαι ἢ τῷ ἐν Χριστῷ ἀλήθειαν διὰ τοῦτο Χριστὸς, ἅτε δὴ μὴ τ' ἰδίῃ πατρὸς ἐν τῷ πατρὶ αὐτοῖς νεῶ τιμώμενος, συσέλλεσθαι τὰ ἐν νόμῳ προσέταχεν, οἶκον δὲ προσδύχῃς ἀναδείκνυσθαι τὸ ναόν· τὸ γὰρ ἐπαλήτταν καὶ ἀποσοβεῖν τὸ ἱερῶν ἀπειβόλων εἶναι τὰ εἰς θυσίαν χηρίσμα δεικνύοντα, τοῦτο πάντως ἐστὶ, καὶ ἔτερον οὐδὲν. — Ὁ μὲν τ' ὄλον σωτήρ καὶ κύριος χηρίσμος τοῦτο ποιεῖ, ἐμφανῆ καθίςας τοῖς Ἰουδαίοις πῶ ἑαυτοῦ δόξαν, ἵνα πιστεύσωσιν, ὅτι υἱὸς ἐστὶ τ' Θεοῦ· ὡς γὰρ ὄψεσθαι ἔχων τ' ναοῦ, ἐπεμελεῖτο αὐτοῦ· καὶ δὴ καὶ ὠνόμαζε πατέρα ἰδίον τ' Θεόν· ὡς γὰρ ἄλλος φησὶν εὐαγγελιστῆς *, τοῖς ἐμπόροις ἔφη· μὴ ποιεῖτε τὸ οἶκον τ' πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίας· καὶ πάλιν γέγραπται, ὁ οἶκος μου, οἶκος προσδύχῃς κληθήσεται· ὑμεῖς ἢ αὐτὸν ποιεῖτε σπηλιον ληστῶν· διὰ ἢ τ' ἐκβάλλων τὰ πρὸς τὸ θυσίαν ἐπιτήδεια ζῶα, δείκνυσιν ὅτι καὶρός λοιπὸν παύσασθαι τ' νομικῆν λαβείαν, καὶ τ' σκιάν καταλήξει τῇ τ' ἀληθείας παρουσίᾳ· τὸ ἢ καὶ φησὶν ἄλλοιον ἐκ σκηνῶν ποιῆσαι, καὶ ἀπειλήσαι πληγὰς ἐπιτελεῖν αὐτοῖς, δηλοῖ ὅτι οἱ τ' νομικῆν τιμῶντες λαβείαν, μὴ τ' ἀληθείας ἀνάδωξιν, ἅτε πνεῦμα δικαιοσύνης ἔχοντες, καὶ τὸ ἐλδοθεροῦσθαι ὡς αὐτοῦμενοι, ὑπὸ μάστιγας ἔσονται διελθούμενοι· ὅρα τ' καταφρόνησιν αὐτῶν· ἐν τῷ ναῷ γὰρ ἐκκαπύλλων, καὶ οἱ μὲν ἐπώλυν τὰ πρὸς θυσίαν ἐπιτήδεια τοῖς χηρίσται, παρόβια λείω, καὶ βόας, καὶ περὶ σφῆρας, ὡς ὁ Ἰωάννης ἐδήλω-

A. f. 261. b.
B. f. 180. b.* Joh. II. 15.
et 16.

quae a communi Servatore nostro Christo peracta fuit. Iam rei exitus exploratus est. Nam qui crediderant, extra urbis excidium fuerunt, quia visitatorem servatoremque suum agnoverunt, nihil turbata a Romanis ipsorum pace. Quare si universa pariter civitas, quae ipsius paci conducebant agnovisset, nemo captus perisset.

Ingressus in templum coepit eiecere vendentes in illo et ementes.

Erat in templo colluvies hominum, pecuniae scilicet negotiatores, et qui animalia legali ritu mactanda vendebant. Sed iam tempus aderat, quo umbra desineret, veritas autem rerum Christi elucesceret. Propterea Christus, utpote in illorum templo cum suo pariter patre cultus, cessare legalia iussit, domum vero orationis templum fieri. Nam quod increpuit sacrisque septis eiecit eos qui sacrificio idonea vendebant, id inquam nihil profecto aliud demonstrabat. — Communis quidem Servator ac dominus utiliter hoc agit, suam conspicuam Iudaeis faciens maiestatem, ut se esse Dei filium credant. Nam tamquam templi potestatem habens, curam eius gerebat. Quin et Deum patrem sibi esse dicebat, atque ut alius evangelista ait; negotiatoribus dixit: nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Itemque: scriptum est, domus mea, domus orationis est; vos autem fecistis eam speluncam latronum. Dum autem idonea sacrificio animalia eiecit, demonstrat tempus iam adesse quo legalis cultus desineret, et umbrae finis fieret, ob veritatis praesentiam. Quod denique flagellum quoque de funiculis fecerit, plagasque Iudaeis imponere comminatus sit, id demonstrat, eos qui legalem reverebantur cultum, post veritatis manifestationem, seu spiritum servitutis habentes, et liberari renuentes, plagis servilibus suppositum iri. Specta, sodes, sacri loci contemptum; namque in templo negotiabantur; et alii quidem vendebant idonea sacrificiis animalia, oves dico, boves, atque

etiam columbas, ut Iohannes narrat, et alia huiusmodi: alii vero emebant. Κολλυβισται autem sunt mensarii; nam κόλλυβος nummus est, et κολλυβίζω dicitur negotior; (sic enim solet consuetudo nomina immutare.) Introiit itaque Christus in templum cum fiducia ut Dominus, et praedicta expulsi, suamque omnium rerum quam habebat potestatem revelavit; propria simul impeccantia fretus, et quia decorem domus suae curabat, simulque denotabat eruentarum victimarum finem; denique ut nos pro ecclesia audere doceret. — Debuerant hunc adorare ut Deum; hi vero ne dum hoc facerent, ipsum potius volebant extinguere, quod tamen haud potuerunt: etenim populus ab eius loquentis ore pendeat; quo facto graviolem scribis et pharisaeis et cunctis Iudaeorum principibus poenam inurebat, qui nec ipsi ad fidem accedebant, et aliis molesti erant.

CAP. XX.

In qua potestate haec facis?

Moyses lex solos, ut aiebant, attingere sacerdotalia officia levitas mandabat: ipsis divini templi administrabant, ipsis religiosam doctrinam tradere datum erat, et sacrorum septorum commissa potestas. Tu vero, inquiebat, ex alia oriundus tribu, quippe de Iudae posteris, cur concessos nobis usurpas honores? Quis tibi hanc potestatem contulit? Atqui si inspiratas a Deo, o insipiens pharisaeae, calleres scripturas, meminisses utique beati prophetae Davidis universali servatori Christo dicentis: iuravit Dominus, et non paenitebit eum; tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. Dic igitur quae-so, quisnam de scribis aut pharisaeis Deo ministraverit secundum ordinem Melchi-

σε, ἢ εἴ τι τοιοῦτον· οἱ ἢ ἠγόραζον· κολλυβισται ἢ εἰσὶν οἱ τραπεζίται· κόλλυβος γὰρ ὁ ὀβολός (1), ἢ κολλυβίζω λέγεται τὸ καταλλάσσω (ὡς ἡ συνήθεια καταλλάσσει τὰ ὀνόματα· *) εἰσῆλθεν οὖν ὁ Χριστὸς εἰς τὸ ἱερὸν μὲν παρήσσιας ὡς δεωσότης, ἢ ἐκβολὴν τῆ ἐπιθέντων ἐποιήσατο, τὴν τε τῶ πάντων ἐξουσίαν ὡς Θεοῦ, ἢν εἶχε, ὡς γυμνῶν, ἢ τῆ ἀμαρτησία τε παρήσσιας, ὃ τοῦτο ἢ προδηλῶν τῆ ἐκβολὴν τῆ δι' αἵματος θυσίων, ἅμα ἢ ἢ παιδείαν ἡμᾶς ἐπὲρ τῆ ἐκκλησίας παρήσσιας ἐπέσθη. — Ἐδει δὲ οὖν προσκυνῆσαι μᾶλλον αὐτῷ ὡς θεῷ· οἱ ἢ τοῦτο μὲν οὐ παεράχασιν· ἐξήτερον ἢ αὐτὸν ἀπολίσσαι, ἀλλ' οὐχ εἴρισκον· ὁ γὰρ λαὸς ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων, φορτικωτέραν τοῖς γραμματεῦσι καὶ φαρισαίοις ἢ ἅπασιν τοῖς ἠγουμένοις τῶ Ἰουδαίων ἀποφαίνων πῶ κόλασιν, μὴ τε παρσιειμένοις πῶ πίστιν, ἀλλὰ ἢ τοῖς ἐτέροις ὅπισκῆπτουσιν.

ΚΕΦ. Κ'.

Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;

Ὁ νόμος, φησὶν, ὁ διὰ Μωυσέως, μόνης ἐκέλευσε τῆ ἱερῶν ἀπτεσθαι ἀσθεασμάτων, ὅθεν ἐξ αἵματος Λεβὶ· αὐτοῖς δευράττεσι τὰ ἐν τῷ θεῷ γὰρ, αὐτοῖς δεδοται τὸ μυσταγωγεῖν, ἢ ἢ τῆ ἱερῶν ἀπειβόλων ἐξουσία· σὺ ἢ πῶς ἐξ ἐτέρας ὑπάρχων φυλῆς, γέγονας γὰρ ἐξ Ἰουδα, τὰς ἡμῖν ἐκνεμηθείσας ἀρπάξεις τιμάς; τίς σοι διδάσκει τῆ ἐξουσίαν ταύτην; ἀλλ' εἰ τὰς Θεοπαύσεως ἤδαις γραφὰς, ὡ ἀσύνετε φαρισαῖε, ἐμνήσθης ἀν λέγοντος τῆ μακαρία προφήτε Δαβιδ πρὸς τῆ ὅλων σωτῆρα Χριστὸν ἄμωσε κύριος, ἢ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὰ αἰῶνα μὲν τῆ τάξιν τῆ Μελχισεδέμ· φράζε δὲ οὖν τίς ἐκ τῆ γραμματέων ἢ φαρισαίων λελατοῦργηκε τῷ θεῷ μὲν τῆ τάξιν Μελχισεδέμ, ὅς κὺλόγηκέ τε ἢ δεδικάτωκε τῆ Ἀβραάμ; ὡς

* haec sunt in marg. cod. B.

A. f. 261. D.

v. 2.

A. f. 261. D.
C. f. 148. B.
D. f. 65. B.

A. f. 262.

(1) Prorsus ut Aristophanis scholiastes ad Pac. 1199: ἴδους εὐτελοῦς νομισματος· ἀντὶ τοῦ, οὐδὲ ὀβολοῦ. Pollux quoque IX. 72. εἰη δ' ἂν κόλλυβον λεπτόν τι νομισματίον. Sic etiam Hesychius et Thomas magister. Agnoscent ipsi latini auctores. Jam quod Phrynichus ed. Paw. p. 192. reprehendit vocabulum κολλυβιστής, contra Menandri auctoritatem, scrupulosius id facere videtur; namque et Luce et Cyrilli exemplis confirmatur. Et quidem Cyrillus superius scribit ἀργυρομοιβός, ut vult Phrynichus, sed tamen non reiicit κολλυβιστής, quod consuetudine ita immutatum dicitur.

* Joh. II. 7.

ἢ ὁ πάνσοφος γραφεὶ Παῦλος *, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας τὸ ἐλαττοῦν ὑπὸ τῆς κρείττονος εὐλογοῖται οὐκ ὄν ἢ ἕξαι καὶ ἢ ἀπαρχὴν ἢ ἡμέρας τῆς Ἰσραὴλ, τοῦτέστιν ὁ πρόπατρις Ἀβραάμ, ὑπὸ τῆς Μελχισεδέκ ἱερωσύνης πύλορηται τύπος ἢ ἢν ὁ Μελχισεδέκ καὶ ἢ κατ' αὐτὸν ἱερωσύνην τῶν πάντων σωτήρας Χριστοῦ, ὃς ἡγέτοεν ἡμῖν ἀρχιερεὺς καὶ ἀπόστολος, προσάγων τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ὅσον πεπισθικέτας εἰς αὐτὸν, διὰ ὑπερ νόμον λαζείας τελειῶν εἰς ἀφασμόν τί τοίνυν ἀσχάλλεις, φαρισαῖε, τῶν ἱερῶν ἀειβέλων ἐκπεμπομένων, ὅσα τῆς νόμον θυσίαις ἢν ζήν, καλούμετος εἰς τὴν ἑσπερίαν τύπων ζῶν, καὶ εἰς ἀληθῆ δικαιοσύνην τὴν διὰ πίστεως δηλοῦν, ἢ εἰς Χριστόν, καὶ ὡρατιθέντος ἢ εὐαγγελικῆς πολιτείας τῆς ὁδῆς; — Ἐγκαλεῖς, εἰπέ μοι, τῷ νομοθέτῃ τῆς νόμου τῆς λύσιν, καὶ ἔτι μὴ τῆς ἰδίαις ἠκούσθησεν ἐντολαῖς; ἀλλὰ νόμος παντός ἐπέκεινα Θεός. ὁ ἦν ὅσον νόμος οὐχ ἑαυτῷ μάλλον ἀλλ' ἡμῖν ὀρισάμενος, μετίσῃσι τῶν καιρῶν ἐφ' ὅπερ ἂν βούλοιο τὰ δευτερευόμενα, ἀναφέρων εἰς βελτίονα ἢν οὖν καιρὸς τῆς παύσεως τὰ ἐν τύποις, ἀναδεχθῆναι ἢ τὰ κρείττονα καὶ γούν ἐφ' ἧς θεὸς διὰ φωνῆς Ἡσαΐας (1), καὶ ἀφανισθῆσιν νόμιμα λαοῦ μου ἠγγικσε γὰρ ἢ νέας ἐντολὰς ἀναθεταγμένης, ἢν δι' ἑαυτοῦ λέλαληκεν ἡμῖν ὁ υἱός. — Κατὰ ταῦτα καὶ τοῦτοις ἐρωτῶσιν ἐν ποίᾳ ὀξυσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἀνθυσπῆνεγεν ὁ σωτὴρ τὰ περὶ τῆς βαπτίσματος Ἰωάννη· οἱ ἢ εὐρέσει τὴν ἀληθειαν, καὶ δυσεβουῶντες οὐ καταπεφρίκασιν ὁ μὲν γὰρ θεὸς καὶ πατὴρ προαπέσειλεν τὸ μακάριον βαπτιστὴν ἡμεκράτετα, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς ἑσπερίους τῆς θεοῦ ἡμέρας. * περὶ οὗ φησὶ καὶ ὁ σοφώτατος εὐαγγελιστῆς. * ὅσον ἦλθεν εἰς ἑρτυρίαν. ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς φωτὸς· μεμύτηρκε δὲ λέγων, ἔτι ὅσον ἐστὶν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἀγίῳ, καὶ ἔτι αὐτὸς ἔστιν ὁ υἱὸς τῆς Θεοῦ. ἢ ἀξίολογος μὲν οὖν εἰς ἑρτυρίαν ἢ ἐπὶ Χριστῷ, μέγας ὢν ὁ μακάριος βαπτιστῆς. ὅσον δὲ ἔθος ἢν τοῖς Ἰουδαίοις δευβάλλειν ὅσον

sedeci, qui Abrahamo benedixit decimasque obtulit? Ut autem sapientissimus scribit Paulus, sine ulla contradictione quod minus est a meliore benedicunt. Ergo radix atque origo Israelitarum, id est progenitor Abrahamus, a Melchisedeci sacerdotio benedictionem retulit. Figura autem erat Melchisedec, eiusque sacerdotium, communis servatoris Christi, qui factus est nobis pontifex et apostolus, Deo patri offerens credentes in ipsum, per cultum qui supra legem est, perficiens sanctificationem. Cur ergo aegre fers, quod sacris septis quae sacrificiis legalibus utilia sunt expulerit? quod ad superiorem figuris vitam, veramque in fide iustificationem invitet? quod denique evangelici moris viam demonstret? — Obiicis, sodes, legislatori legis abrogationem, et quod propriis non obediat mandatis? Atqui supra omnem legem Deus est. Nam qui Leges non tam sui quam nostri causa tulit, tempore idoneo imperata pro libito immutat, et in meliora convertit. Iam ergo tempus aderat, quo figurae desinerent, et meliora nobis patefierent. Propterea dixit Deus Isaiae voce: et dissipabuntur legitima populi mei: lex enim fit cassa, novo subeunte instituto quod ipse ore proprio filius nobis edisseruit. — Propterea his quoque interrogantibus, in qua potestate haec facis, occurrit Servator, illata de Iohannis baptismo mentione. Illi autem veritatem fugiunt, et impie agere non venturum. Deus quidem pater praemisit beatum Baptistam clamantem: parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri. De quo sapientissimus quoque evangelista dicit: « hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. » Testatus est autem dicens: hic est qui baptizat in Spiritu sancto, et ipse filius Dei est. Idoneus itaque testis de Christo magnus beatus Baptista. Quia vero consuetudo erat Iudaeorum obtrectandi prophetis, quasi a Deo

* Joh. I. 17.

* Joh. I.

* Joh. I.

* Joh. I. 33.

(1) Immo dicendum est *Michaeae VI. 15*. Alias huiusmodi alibi fecimus emendationes.

minime missis, interrogavit Christus, quamnam ipsi de Baptista opinionem gererent? At illi veritatem quidem dicere metuerunt, ne forte audirent: cur ergo ei non credidistis? Ab accusando autem Praecursore abstinent, non Dei sed populi timore. Iam quia se nescire undenam esset Iohannis baptismum simulabant, malitioseque agebant, merito nihil eis responsum fuit.

Homo quidam plantavit vineam etc.

Totam possumus comperire filiorum Israhelis his verbis breviter comprehensam historiam. Nam vinea est Israhel, ut ait psalmista: vitem ex Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, et plantasti eam. Praeterea Isaias: vinea facta est, inquit, dilecto. Hanc vineam postquam plantavit in terra promissionis Deus pater (hic enim dicitur hoc loco homo, propter suam erga homines benignitatem, et ob parabolae morem) peregre fuit annis multis. Atqui Deus omnia implet, nulloque loco abest; quomodo ergo peregre fuit? Ex quo olim sub ignis specie in montem Sinam descenderat, arcanamque formam suam Hebraeis visibilem ostenderat, haud ulterius praesentem se illorum oculis exhibuerat; ita ut more loquendi humano videretur in longinqua peregrinatione versari. Attamen loci eius curam gessisse agnoscitur, et mente haud pepulisse; nullum enim fuit intermedium tempus, quo Deus prophetas iustosque homines non miserit ad populum admonendum. Sed enim, ut ait Hieremias: « ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium; nolunt id audire. » Obtemperare renuerunt, missosque ad se homines, vacuos remiserant. — Reputat autem secum vineae dominus dicens: quid faciam? Non quod nullos praeterea haberet famulos, ait quid faciam; numquam enim deerunt sanctae eius voluntatis ministri; sed quia omnem medelae rationem insumperat, quin tamen utilitatis aliquid consequeretur. Deinde ait quod sequitur: mittam filium meum dilectum; fortasse hunc verebuntur. Illi

προφῆτας, ὡς οὐκ ἀπεισαλμένους παρὰ θεῶ, ἤρετο Χριστός, ὅποιαν περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ ἢ δόξαν ἐσχῆκασιν; οἱ ἢ δειδῶσι μὲν εἰπεῖν τὸ ἀληθές, ἵνα μὴ ἀκούσῃσι, διὰ τί μὴ ἐπισεύσατε αὐτῷ. φεύγεσι ἢ τὸ κατηγορεῖν τὸν προδρομόν, δεδιότες οὐ θεόν, ἀλλὰ τῶν ὄχλων· ἐπεὶ ἢ μὴ εἶδέναι ὁπόθεν εἶη τὸ βάπτισμα Ἰωάννου προσποιούντο, καὶ εὐακούρουν, εἰκότως οὐδὲν αὐτοῖς ἀποκρίνεται.

* Ἀνδραπόδος τις ἐξύτευεν ἀμπέλωνα κ. τ. λ.

Ὅλλω εὐρήσῃ τις ἢ ἐπὶ γε τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἰσορίαν ἐν τούτοις, ὡς ἐν βραχέσι σμειννευγμένῳ ἀμπέλων γὰρ, ὁ Ἰσραὴλ, ὡς ὁ ψαλμογράφος φησιν. * ἀμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετήρας, ἐξέβαλες ἔθνη, καὶ κατεφύτρωσας αὐτήν. Ὁ Ἰσαΐας ἀμπέλων ἐγενήθη φησὶ τῷ ἠγαπημένῳ: * τούτου τὸ ἀμπέλων φυτεύσας ἐν τῇ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ὁ θεὸς καὶ πατὴρ, (τούτου γὰρ ἀνθρώπου νῦν λέγῃ διὰ τὸ φιλόανθρωπον καὶ τὸ τῆς ὠφελότητος ἔθος,) ἀπεδήμησε χρόνους ἰκανοὺς καὶ τοὶ πληροὶ τὰ πάντα, ἀπολιμπάνεται ἢ τὸ ὄντων οὐδενός· πῶς οὖν ἀπεδήμησε: μὴ τὸ ὀφθῆναι ἐν εἶδει πυρὸς καταβεβηκώς ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, καὶ τὸ ἀρρήτῳ μορφῇ ἐμφανῆ δεῖξαι αὐτοῖς οὐκέτι τὸ αὐτοῦ παρῆσιαν ὀφθαλμοφανῆ δέδωκεν αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς κατὰ γε τὸ τύπον τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων, ἵκοί πως ἀποδήμια μακρὰ τὸ γεγνημένον· πλὴν ὁράται σπεφροντικῶς τῶν χωρίων, καὶ εἰς οὖν ἔχεν αὐτό· οὐδεὶς γὰρ γέγονε διὰ μέσων καιρῶν, καθ' ὃν οὐκ ἀπεισέλλοντο παρὰ τοῦ θεοῦ προσφῆται καὶ δίκαιοι νοουθετοῦντες· ἀλλ' ἢ φησὶν Ἱερεμίας. * Ἐδοῦ τὸ ῥῆμα κυρίου ἐγγυήθη αὐτοῖς εἰς ὀνειδισμόν· οὐ μὴ βελιθῶσιν αὐτοῦ ἀκούσαι, καὶ γεγόνασιν ἀπειθεῖς, καὶ ἀτιμάσαντες τὸν ἀπεσαλμένον, ἐξασπείσταν κενούς. — Διαλογίζεται δὲ καθ' ἑαυτὸν ὁ τῶν ἀμπελῶν δεσπότης, λέγων τί ποιήσω; οὐχ' ὡς ἐτέρων ἀπορήσας οἰκετῶν, τὸ τί ποιήσω, φησὶν, οὐ γὰρ ἂν ἐπέλειψαν αὐτῷ τὸ ἰγίον αὐτοῦ θελημάτων οἱ ὑπεργοὶ, ἀλλ' ὡς πάσης ἰατρικῆς μεθόδου γεγνημένης, ὠφελιθέντος γε μὴν ἐκείνης μηδὲν εἶτα φησὶ τὸ ἐντεῦθεν ἀμπελῶ

Α. Ε. Λ. Γ.
B. C. D. E.
G. H. I. J.
K. L. M. N.

IN LUCAM

IN LUCAM

* Hier. vi. 10.

τὸ υἱὸν μου τὸ ἀγαπητόν· ἵσως τοῦτον ἐν ἑα-
 πήσονται· οἱ ἡ ἐσαβωνίζονται τοῖς μιάσμα-
 σιν, αἱ τὰ πρότερον τοῖς δούτεροις ἀποκρύ-
 πτοντες· ὁ καὶ αὐτὸς δηλῶν, ἔλεγε· * πληρώ-
 σατε τὸ μέτρον τῶ πατέρων ὑμῶν· ἀνοθεὶ γὰρ
 αὐτοῖς ταῦτα ἐνεκάλαν οἱ προφῆται, λέγον-
 τες· αἱ χεῖρες ὑμῶν, αἵματος πλήρεις· * καὶ
 αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγῃσι· * καὶ οἰκοδο-
 μοῦντες Σιών ἐν αἵμασιν· * ἀλλ' οὐκ ἐσω-
 φρονίζοντο, καὶ τοι ταῦτεν πρώτεν λαβόν-
 τες τὴ ἐντολήν, τὸ οὐ φονεύσεις· καὶ διὰ πολ-
 λῶν καὶ παντοδαπῶν, εἰς τὴ φυλακὴν τὴ ἐν-
 τολῆς ταύτης ἐναθόμῃροι· ἀλλ' ὅμως πῶ
 πονηρὰν ἐκείνῃν οὐκ ἀπέθεντο πωήθειαν·
 ἀλλὰ μὲν ἑστὶν ἀπορήτας, καὶ τὸ φύσει υἱὸν
 ἀπειτένασιν· ἐμβέβληνται τὸν οὐ τὸ Ἰου-
 δαίων ἡγούμῃροι, ὡς καὶ δεσποτικοῖς θελή-
 μασιν ἀντενηγμένοι, καὶ ἀκαρπον ἀποφῆναν-
 τες τὴ ἐγκρισθέντα αὐτοῖς ἀμπελώνῃ· ἐκ-
 δίδοται ἡ τὸ χωρίον τοῖς τὴ καινῆς διαθή-
 κης ἡρεβροῖς. Οἱ ἡ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι
 ἀκούσαντες, ἔφησαν· μὴ γίνετο· ἐντεῦθεν
 ἔσιν ἰδεῖν, ὅτι συνιέντες τὴ αἰνιγμάτων τὸ
 βάθος, ἀποσείονται τὸ παθεῖν· καὶ δεδοί-
 κασιν τὸ ἐσόμῃρον· ἀλλ' οὐκ ἔξω γεγονάσι
 αὐτοῦ, διὰ τὸ ἀκάθεκτον εἰς ὠδρακὸν, καὶ
 τὸ μὴ ἀνέχεσθαι πιστεῦσαι Χριστῷ.

A. 17.

Λίθον δὲ ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομῶντες κ. τ. λ.

A. F. 201.
B. F. 183. b.
C. F. 119. b.
* Ezech. III. 10.

Λίθον ἑαυτὸν καλεῖ, καὶ οἰκοδόμος τὸς τὸ
 Ἰουδαίων διδασκαλῆς· καὶ Ἰεζεκὴλ φησὶν· *
 οἰκοδομῶντες τὸ τοῖχον, καὶ ἀλείφοντες ἀναρ-
 τύτως· ἀπεδοκίμασθῃ ἡ καὶ τοι λίθος ὃν
 ἐκλιπὸς ὁ σωτῆρ παρὰ τὸ ὀφελόντων ὠφε-
 λεῖν διὰ πάσης ὠφελείας, δηλονότι τὸ τὸ Ἰου-
 δαίων συναγωγῆς· ἀλλὰ γέροντες εἰς κεφαλὴν
 γωνίας· γωνία ἡ παρακάθει τὸ ἱερὸν γράμ-
 μα τὸ σύνδοξον ἢ τοῖ συνάφῃαν εἰς ὁμοφυ-
 χίαν τὴ καὶ ὁμοπισίαν τὸ δύο λαῶν, φησὶ ἡ
 τὸ Ἰσραὴλ τε καὶ τὸ ἔξ ἐθνῶν· ἔπισε γὰρ ὁ
 σωτῆρ ἑστὶν δύο λαῶς εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρω-
 πον, ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάσων
 ἑστὶν ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι πρὸς τὸ πα-
 τέρα· * ἔοικε τοῖνυν τὸ χεῖμα γωνία δύο
 τοίχῃς συναπτῶσῃ· ταῦτην τεθαύμακε τὸ
 γωνίαν· ἦτοι τὸ δύο λαῶν τὸ εἰς ταυτότητα
 σύνδοξον, ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγων· * λίθον

* Ephes. II. 15.

* Ps. CXXVII. 22.

vero augendis piaculis certant, priora sem-
 per posterioribus superantes. Quod Chris-
 tus significavit dicens: implete mensuram
 patrum vestrorum. Antiquitas enim hoc il-
 lis imputabant prophetae aientes: manus
 vestrae sanguine plenae sunt. Item: san-
 guines sanguinibus mixti sunt. Item: qui
 aedificatis Sionem in sanguinibus. Neque
 idcirco emendati sunt, etsi hoc praecipue
 in mandatis habebant: non occides; mul-
 tisque aliis ac variis monitionibus ad huius
 praecepti observantiam impulsivi fuerant.
 Nihilominus tamen perversam illam con-
 suetudinem nunquam dimiserunt; sed post
 prophetas, naturalem quoque Dei filium
 interemerunt. Eiecti ergo fuerunt Iudaeo-
 rum duces, ceu qui dominicis voluntati-
 bus adversati erant, et commissam ipsis vi-
 neam effecerant infructuosam: praedium
 autem sacerdotibus novi foederis traditum
 est. Quae quum scribae ac pharisaei audis-
 sent, dixerunt: absit. Hinc patet, intellex-
 isse eos aenigmatis profunditatem, calami-
 tatem a se deprecatos, et de futuris non
 sine metu fuisse. Sed malos casus non effu-
 gerunt, propter suam indomitam contumaciam,
 et quia Christo credere noluerunt.

Lapidem quem reprobaverunt aedificantes etc.

Lapidem se ipsum appellat, aedifica-
 tores vero magistros Iudaeorum. Et qui-
 dem etiam Ezechiel dicit: aedificantes pa-
 rietem, et linientes absque compagine. Re-
 probatus autem fuit, quamquam lapis es-
 set electus Servator, ab iis qui omni ope
 iuvare debuerant, id est a Iudaeorum syn-
 agoga. Sed factus est in caput anguli. An-
 gulo autem sacra scriptura comparat con-
 iunctionem, id est concordiam et copulam
 et communem fidem duorum populorum,
 israhelitici inquam et ethnici. Condidit enim
 Servator duos populos in unum hominem,
 pacem faciens, et reconcilians ambos in
 uno corpore patri. Haec ergo res similis
 est quodammodo angulo duos parietes con-
 iungenti. Hunc miratur angulum, sive duo-
 rum populorum coniunctionem beatus Da-

vid dicens: lapidem quem reprobaverunt aedificantes, hic factus est in caput anguli: a Domino factum est istud, id est anguli negotium, et est mirabile ante oculos nostros. Itaque salutaris quidem est lapis angulo, quem Deus construxit; contritio autem et exitium illis, qui extra hunc intellectuale spiritalisque conventum manserunt. Nam scandalum in Christo passus, in eumque impingens, Iudaeorum populus, contritus est. Audire noluit Isaiae vocem dicentem: Dominum ipsum sanctificate; ipse erit pavor tuus; et ne tamquam ad lapidem offensionis petramque lapsus impingatis in eum. Lapis itaque offensionis incredulis ethnicis Christus, petra autem scandali Iudaeis, nobis denique credentibus lapis fundamenti, totam ecclesiae crepidinem constringens: petra ob firmitatem et infallibilitatem fidei, cui allisi haereseon fluctus in spumam solvuntur. Matthaeus quidem reliqua etiam prophetiae parte recitata, a Domino factum est istud, et cetera; tum prosecutus, ideo dico vobis, auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius, subiungit: et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur, et reliqua. Est ergo apud Matthaeum accurata rei enuntiatio; apud Lucam vero, compendium. Atque apud cunctos evangelistas huiusmodi institutum comperimus, dum rem quisque modo latius modo brevius narrant.

Quaerebant principes sacerdotum et scribae mittere in illum manus.

Iterum exarsit in immanem iram officina pharisaeorum, et interficere volunt eum qui ob mortem destruendam homo factus est. Sed abruptim impium illorum molimen timor a populo: alioqui nullam ipsi pietatis erga Deum rationem habebant. Neque illis frenum ullum iniiciebat Moysis praeceptum: « insontem et iustum non occides. » Sed divinae reverentiae anteponunt hominum timorem. Quam vero causa sic permoventur, quive tanti furoris prae-

ὄν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, ὅθεν ἐρρήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ κυρίῳ ἐγένετο αὕτη, ἡ γωνία δηλονότι, καὶ ἔστι θαυμασὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν· οὐκοῦν σωτήριος μὲν ὁ λίθος τῇ γωνίᾳ τῇ παρ' αὐτοῦ γεγρημένη, συνερίβη ἢ καὶ ὄλεθρος τοῖς ἔξωθεν μεμενηκόσι, ἢ νοσητῆς ταύτης καὶ πνευματικῆς συνδρομῆς· σκανδαλισθέντες ἡδὲ ἐπὶ Χριστῷ· καὶ προσπαίσαντες αὐτῷ τῷ Ἰουδαίων οἱ δῆμοι συνερίβησαν· οὐ ἡδὲ ἤθελον ἀκοῦσαι τῷ Ἰησοῦ φωνῆς λεγούσης· * κύριον αὐτὸν ἀγιάσατε, καὶ αὐτὸς ἔσται σοι φόβος, καὶ οὐχ ὡς λίθος προσκόμματι συναντήσετε αὐτῷ, οὐδὲ πέφας πτώματι· λίθος μὲν οὖν προσκόμματος τοῖς ἀπίστοις ἐθνικοῖς ὁ Χριστός, πέφρα ἢ σκανδάλος τοῖς Ἰουδαίοις, τοῖς ἢ πιστοῖς ἡμῖν λίθος τῷ Θεμελίῳ, τῷ ἐκκλησίας πᾶσαν τῷ κρηπίδα συνέχων· καὶ πέτρα διὰ τὸ σερρὸν καὶ ἀπαυτον τῷ ὁμολογίας, ἢ προσαραττόμηναι αἱ ἱερικμῖαι τῷ αἰρέσει· εἰς ἀφρόν θρασύνονται· ὁ μὲν τοι Ματθαῖος * καὶ τὸ λαοβόλον τῷ προφητικῶς εἰπόν, τὸ παρὰ κυρίῳ ἐγένετο αὕτη, καὶ τὰ ἐξῆς· εἴπα εἰπῶν, διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τῷ Θεοῦ, ἢ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι ὅσον καρπὸς αὐτῆς, τότε ἐπήγαγην· καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τῷ λίθῳ τοῦτον συνθλασθήσεται, καὶ τὰ ἐξῆς· ἔστι τοίνυν τὰ μὲν τῷ Ματθαίῳ, ἀκρίβεια ἀπαγγελίας· τὰ ἢ τῷ Λουκᾷ, συντομία· καὶ παρὰ πᾶσι ἢ τοῖς εὐαγγελισταῖς εὐρίσκομεν τῷ τοιαύτην οικονομίαν, ἐκάσκι αὐτῶν ποτὲ μὲν ἀκριβῶς, ποτὲ ἢ συντόμως ἀπαγγέλλονται.

Ἐζητήσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας.

Ἐξεκαύθη πάλιν εἰς ἀχαλίνας ὄργας τὸ τῷ φαρισαίων ἐργαστήριο, καὶ ἀποκτείναι βούλονται τῷ ἐπὶ λύσει θανάτου γηρόμενον ἄνθρωπον· ἀλλὰ διέκοψεν αὐτῶν τὸ ἀνόσιον ἐγχείρημα, ὁ τῷ λαοῦ φόβος· οὐ γὰρ τῷ εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἦν αὐτοῖς ὁ λόγος· οὐδὲ γέγονεν αὐτοῖς χαλινὸς ἢ διὰ Μωϋσεώς ἐντολῆ λέγῶσα· * ἀθῶον καὶ δίκαιον οὐκ ἀποκτενεῖς· προτιμῶσι δὲ μάλλον τῷ εἰς Θεὸν αἰδοῦς, τῷ ἀνθρώπῳσι δὲ βέβαιον ποία ἢ αὐτοῖς ἐστὶν ἡ αἰτία καὶ τῷ μανίας ἢ πρό-

* Is. VIII. 13.

* Matth. XXI. 42.

v. 19.

A. I. 261.
C. f. 149. 1.

* Exod. XXII. 7.

πρασις; ἔγνωσαν, φησίν, ὅτι πρὸς αὐτοῦ εἶπε
τὸ ἄβραβόλιν ταύτην· καὶ τοι πᾶς οὐ μάλ-
λον ἐρξὴν μεμαθηκυίας τὸ ἐσθλόν, ἔξω
φέρεσθαι τὸ κακοῦ, κἢ τῇ αἴσει τιμῆσαι τὸ
δικαιοῦντα τὸ ἀσεβῆ, κἢ ἀμνησιακῶ χά-
ριτι δρασώζοντα ἑστῶ τὸ ἄβρηταῖς ἐνισχι-
μέναις; ἀλλ' οὐδὲν τὸ τοιούτων ὑπολογισά-
μενοι, συκοφαντίας τ' κατ' αὐτοῦ συλλέ-
γασιν ἀφορμάς.

V. 20.

Καὶ παρατηρήσαντες ἀπίστευαν ἐγκαθίστους,
ὑποκρινόμενους ἑαυτοὺς δικαίους κ. τ. λ.

A. L. 264.
C. E. 149. B.
D. F. 67.

Job. XLII. 3.

Καθῆκαν τινὰς ὀπικειίας Ἀλόκησιν
ἔχοντας, πονηροὺς δὲ ὄντας (B) τρόπων·
ἔπλαθόμενοι τοῦ εἰπόντος Θεοῦ· * τίς
οὗτος ὁ κρύπτων με βελήν; συνέχων δὲ
ῥήματα ἐν καρδίᾳ, ἐμὲ οἶεται κρύπτειν;
ὡς ἀνθρώπων προσωπίδες κοινῶ τῶ πάν-
των σωτήρι Χριστῷ· ἀλλ' ἦν ἄμεινον ἐν-
νοῦν, ὅτι γέγονε μὲν ἐν ὁμοίῳσει τῇ πρὸς
ἡμᾶς Θεὸς ὢν ὁ λόγος· ἀπὸ δὲ γε τῆς
ὑπὲρ λόγον Θεοσημείας καὶ ἀπὸ Ἀλόξης
τῆς Θεοπροποῦς, οὐκ ἀνθρώπου ὢν μό-
νον λιεδείκνυτο, ἀλλὰ καὶ Θεός. Τί δὲ
δή φασιν;

21.

Καὶ ἐπερώτησαν αὐτὸν, λέγοντες· διότι οὐκ εἶπες
ὅτι ἐρξὴς λέγεις καὶ διδάσκεις, καὶ τὰ ἐξῆς.

A. L. 264.
C. E. 149. B.
D. F. 67.

Ἦθελε μὲν γὰρ ὁ Θεός, ἀνθρωπίνης
δυναθείας, ἐλεύθερον εἶναι τὸ Ἰσραὴλ· ἐπει-
δὴ ἡ εὐδὴ θείας πεπατήκασιν νόμους, γεγό-
νασιν ὑπὸ χεῖρα Ῥωμαίων, οἳ κἢ δασμούς
ἐπέθηκεν αὐτοῖς· ἐζήτην τοίνυν ἄβραβό-
ναι αὐτὸν τῇ ὀξείᾳ τὴν ἡγεμόνος· προσεδό-
κησαν γὰρ ὅτι πάντι ἐ πάντως ἀκούσου-
ται λέγοντος, οὐκ ἔξεις φόβους δοῦναι Καί-
σαρι· τί οὖν φησὶν πρὸς αὐτοῦ ὁ τὰς καρ-
δίας εἰδὼς τὸ ἀνθρώπων; κατανοήσας αὐ-
τῶν τὸ πανουργίαν, ἐπιδείξάτε μοι δινάριον,
ἔφη· ἐπιδειχθέντος ἡ, πάλιν ἤρετο· τίνας
ἔχει εἰκόνα κἢ ἐπιγραφήν; οἳ ἡ, Καίσαρος
φασίν· κἢ τί πρὸς ταῦτα Χριστός; ἀπόδοτε
τὰ Καίσαρος, Καίσαρι· κἢ τὰ τῷ Θεοῦ, τῷ
Θεῷ· ψημάτων μὲν γὰρ δασμούς ὑποβρί-
πτεισι τοῖς ὑπελθούμενοις οἳ τ' κατ' αὐτῶν
λαχόντες ἀρχήν· οὐκ ἀπαιτεῖ ἡ παρ' ἡμῶν
ὁ Θεός δινάριον· ἀλλὰ πίσιν κἢ ἀγάπην,
κἢ τὸ εἶς ἔργων ἀγαθῶν εὐσομίαν· οὐκοῦν

textus est? Cognoverunt, inquit evangeli-
sta, Christum in ipsos similitudinem hanc
dixisse. Quidni vero potius oportuisset, re
futura intellecta, eripere semet malo, ac
fide honorare illum qui impium iustificat,
suaque gratia culparum immemore peccatis
implicitos salvat? Sed nihil huiusmodi
reputantes, calumniandi tantummodo oc-
casiones captant.

Et observantes miserunt insidiatores, qui se
iustos simularent etc.

Submitserunt quosdam bonitatis spe-
ciem habentes, reapse autem improbos.
Qua in re immemores fuerunt Dei dicen-
tis: « quis est iste qui me consilium suum
celat? qui verba corde cohibens, putat me
latere? » Communem veluti ad hominem,
accedunt ad omnium servatorem Christum.
Melius autem erat reputare, factum fuisse
in similitudinem nostram qui Deus erat
Verbum; atque ab ineffabili miraculorum
vi, gloriaque Deo digna, non hominem
tantummodo sed Deum esse demonstrari.
Quid porro aiunt?

Et interrogaverunt eum dicentes: magister, scimus
quia recte dicis ac doces; et reliqua.

Voluisset quidem Deus hunc domi-
natum liberum esse Israhellem; sed postquam
divinas conculcaverunt leges, sub Roma-
norum manum venerunt, qui et illis tri-
buta imposuerunt. Molicbantur itaque ip-
sum tradere praesidis potestati; namque
expectabant prorsus se a Christo audituros,
tributum Caesaris pendere non licere.
Quid ergo his respondit, ille qui corda homi-
norum novit? Cognita ipsorum malitia,
ostendite mihi, inquit, denarium. Quo os-
tento, rursus ait: cuius habet imaginem et
inscriptionem? Dicunt, Caesaris. Quid vero
ad haec Christus? Reddite ergo quae sunt
Caesaris Caesaris, et quae sunt Dei Deo.
Nam pecuniae tributa imponunt subiectis ii
qui cum imperio sunt. A nobis vero exigit
Deus non denarium, sed fidem et carita-
tem, et honorum odorem operum. Quam-
obrem mirati sunt responsum, et quidem

coram universo populo, quo praesente interrogaverant; ita ut iam maius peccatum fieret. Quippe illi horum omnium oblitī, ad Pilatum petraerunt Iesum dicentes: hunc invenimus subvertentem turbas, et prohibentem tributa dare Caesari. Nihilominus nunc responsum admirati recesserunt.

Accedentes autem quidam Sadducaeorum etc.

Qualis fuerit Sadducaeorum haeresis, declaravit in actibus (Lucas) ita scribens: « Sadducaeī dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum. Phariseī autem utraque confitentur. » Accedunt ergo ad communem nostrum servatorem Christum, qui vita et resurrectione est, et tamen de medio tollere conantur resurrectionem. Cumque sint contumeliosi et increduli, plenum stultitiae commentum adferunt. Videamus iam quid ipsis dixerit Christus, eos refutans, qui in risum trahere resurrectionem volebant septem fratrum figmento qui uni uxori praemortui fuerant. Filii quidem, inquit, huius saeculi, id est qui mundanam corporalemque vitam vivunt, liberorum suscipiendorum causa nubunt. Sed qui nobilem et bonorum operum plenam vitam recte egerint, et deinde gloriosa resurrectione digni habiti fuerint, hi excelsiores prorsus erunt hac mundana vita: etenim vivent prout sanctos decet, et iam Deo facti sunt proximi: pares quippe angelis sunt, filiique Dei, et eum qui spiritus sanctos decet cultum Deo exhibent. Ac veluti angelica multitudo plurima quidem est, quin tamen generando sit aucta, sed ex creatione consistit; sic qui resurgunt, futuri sunt; neque ulterius nuptiarum usus erit. Etenim heic quidem, postquam Adamus peccando immortalitatis gratiam amisit, liberorum procreatione conservatur generis successio; quod subsidium ab omnia praevidente Deo iam inde ab initio praeparatum fuit. Nam quum hominem faceret, masculum feminamque fecit. Nos vero tunc erimus conditioni nos-

τεθαυμάκασι μὲν τὸ ἀπολογία, καὶ τοῦτο ἐπὶ παντὸς τῆ λαοῦ, ἐφ' οὗ καὶ ἡρώτων ὡς μείζονα χυέσθη τὸ ἁμαρτιαν· οἱ ἧ καὶ τούτων εἰς λήθη ἐνηνεγμένοι, Πιλάτω προσήγον τὸ Ἰησοῦν φάσκοντες*, τοῦτον εὐρομῶν δμασφῆροντα τὸ λαόν, καὶ κωλυόντα φόρους διδόναι Καίσαρι· καὶ ὁμῶς θαυμάσαντες τὸ ἀπολογία, ἀπήλθον καθησχυμμένοι.

Προσελθόντες δὲ τινες τῶν Σαδδουκαίων κ. τ. λ.

Ὅποια τίς ἢ τῶν Σαδδουκαίων αἵρεσις, διεσάφησεν ἐν τῶν πράξεσιν, ὡδὶ γεγραφώς· σαδδουκαῖοι μὲν γὰρ λέγουσι μὴ εἶναι ἀνάστασις, μήτε ἄγγελον, μήτε πνεῦμα.* Φαρισαῖοι δὲ ὁμολογοῦσι καὶ ἀμφοτέρα· προσίασι τοίνυν τῷ πάντων ἡμῶν σωτήρι Χριστῷ, ὅς ἐστι ζωὴ καὶ ἀνάστασις, καὶ ἀναιρεῖν πειρώονται τὸ ἀνάστασιν· ὑβρισαὶ ἧ ὄντες καὶ ἄπιστοι, πλάττεισι τι μεσὸν ἁμαθίας· ἰδῶμεν ἧ ἄπερ ἔφη Χριστός, διελέγχων αὐτοῦ, δμαγελᾶν τὸ ἀνάστασιν παρωμένους τῷ πλάσματι τῶν ἑωτᾶ ἀδελφῶν ἐπὶ μιᾶς γαμετῆς τεθεωτων· οἱ μὲν γὰρ υἱοί, φησι, τῶν αἰῶνος τούτου, τούτέστιν οἱ τὸ κοσμιῶν καὶ ἐσωμάτων δμαζόντες βίον, τεκνογονίας ἔνεκα γαμοῦσιν· οἱ γὰρ μὴν τὸ εὐκλεᾶ καὶ ἀγαθῶν μεστὴν κατορθώσαντες ζῶν, εἶτα καταξιωθέντες τυχεῖν τῶ ἐντίμῃ ἀναστάσεως, ἀνω πᾶ πάντως ἔσονται τῶ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ζωῆς δμαβιώσονται γὰρ ὡς ἂν ἁγίοις πρέπωσι, καὶ ἐγγὺς ἦδη γεγόνασι θεοῦ· ἰσάγγελιοι γὰρ εἰσι καὶ υἱοὶ θεοῦ, τῷ ἁγίοις πρέπεσαν πνεύμασι τελούντες λατρείαν· καὶ ὡπερ τὸ ἀγγελικὸν πλῆθος πολὺ μὲν ἔστιν, οὐ μὴν ἐκ ἡθέσεως αὐξηθέν, ἀλλ' ἐκ δημιουργίας ὑπάρχον, οὕτω καὶ οἱ ἀνιστάμενοι· καὶ οὐ χρεία ἐτι γάμῃ· ἐπὶ κἀνταῦθα μὴ τὸ ἀποβαλεῖν τῶ Ἀδάμ διὰ τῶ ἁμαρτιαν τῶ ἀθανασίας τὸ χάριν, διὰ τῶ παιδοποιίας φυλάττεται τῷ γένει τὸ διάδοχον, ἧ τῆ βοήθεια παρὰ τῶ πάντα προεργνωκτός θεοῦ προκαταβέβλητο ἦδη καὶ ἀπ' ἀρχῆς ποιήσας γὰρ ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θήλυ ἐποίησεν· οὐκοῦν ἐσομέθα μὲν ἑαυτῶν ἀμίνας, ἀποβαλόμενοι τῶ φθορᾶν, καὶ πῶματικῶν ἔχοντες τὸ σῶμα, τούτέστιν εἰς μίνα βλέπων

* Luc. XXIII. 2

v. 27.

A. C. 205.
C. F. 1.

* Act. XXIII. 8.

v. 31.

τὰ τῷ πνεύματι (1)· καὶ τοῦς ἡ ὁ κατα-
βιβάζων εἰς φανυλότητα οὐδεὶς ἔσται τινι-
καῦτα· πωλέχοντος ἡμᾶς εἰς τὸ ἑαυτοῦ θεί-
λημα τῷ δημιουργοῦ, διὰ τοῦ ἰσχυροῦ πνεύ-
ματι, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁσὺ ἀγέλους
ἀγγέλους.

A. 17.

Ὅτι ἐξ ἐγειρόντων οἱ νεκροί, καὶ Μωϋσῆς
ἐμνησεν κ. τ. λ.

Quod autem mortui resurgant, Moyses quoque
significavit etc.

A. 1. 170.

Παρήγαγε γὰρ αὐτοῖς καὶ Μωϋσέα εἰ-
δόμενα τῶν νεκρῶν τῶν ἀνάστασιν ἐν τῷ τῆ βάρω
φθοῖ εἰσκεικόμενοι λέγοντα θεὸν *, ἐγὼ εἰμι
ὁ θεὸς Ἀβραάμ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· τίνων
ἡ θεὸς, εἰ μὴ ζήσονται κατ' ὁμοίους; ἀλλ'
ἐστὶ ζώντων θεός· οὐκοῦν πάντη τὴ καὶ πάν-
τως ἀναβιώσονται, ἢ πανσθενεστάτης δε-
ξιάς ἀποφερούσης εἰς τοῦτο ἅπαντας ὁσὺ
ἐπὶ τῷ γῆς.

V. 40.

Οὐκέτι δὲ ἐτόλμησαν ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

Produxit illis etiam Moysem mortuo-
rum resurrectionem probe scientem. Nam-
que in rubo, inquit, loquentem introduxit
Deum: ego sum Deus Abrahami, Isaaci et
Iacobi. Quorumnam vero sit Deus, si prae-
dicti non vivent, prout isti putant? Atqui
Deus est viventium; ergo omnino revivi-
scent, potentissima manu terrigenas om-
nes ad hunc statum revocante.

Et amplius non audebant eum quidquam interrogare.

A. 1. 206.

Ἀρχὴ αἰσθήσεως ἢ πίστεως· ἐὰν γὰρ μὴ
πιστεύσῃτε, οὐδ' οὐ μὴ σωθῆτε * σωτή-
ρι (2) ἢ τῷ ἀναγκαίῳ ἢ ζήτησι· ἐστὶ μὲν
ὁμολογημένως, καὶ υἱὸς καὶ κύριος τοῦ
Δαβιδ ὁ Ἐμμανυὴλ· τίνα ἢ ἔβραον, αὐτὸ
δὴ τοῦτο προσήκει νοεῖν, εἴπερ ἔλοιτό τις
ἀναμαθεῖν, βαδιέεται πάντας εἰς ἀκριβῆ
θεωρίαν μυστηρίου τοῦ κατ' αὐτὸν, ὁ σε-
σίγηται μὲν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, πε-
φανέρωται δὲ ἐν ἐσχάτοις τῷ αἰῶνι και-
ροῖς· οἱ μὲν οὖν φαρισαῖοι σεσιγήκασιν ἐρο-
μένου Χριστοῦ· ἔδρων ἢ τοῦτο δυσφόπως,
μᾶλλον ἢ καθ' ἑαυτῶν, ἵνα μὴ ξεομένης
τῆς ἐρωτήσεως, ὁ σωτήριος ἐν αὐτοῖς ἀνα-
λάμψῃ λόγος· οὐ γὰρ ἠθέλον εἰδέναι ἢ
ἀλήθειαν· καὶ ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τοῖς νέοις φαι-
σαίοις πῶ τοιάνδε πρῶτον προσοίσομεν,
ταῖς μὴτε υἱὸν ἀληθινὸν τοῦ θεοῦ καὶ πα-
τρός, μὴτε θεὸν εἶναι λέγουσι (3)· ἐκ τῆς
ἀγίας παρθένου γεννημένον· μερίζουσι δὲ
ἓνα υἱὸν εἰς υἱοῦς δύο (2)· τίνα δὴ
τρόπον ὁ υἱὸς τοῦ Δαβιδ κύριος αὐτοῦ
ἔστι, καὶ οὐκ ἀνθρωπίνῃ κυριότητι μᾶλλον,
ἀλλὰ θεϊκῇ; τὸ γὰρ ὅπως ἐκ δεξιῶν αὐ-
τὸν καθίσαι τοῦ πατρὸς, πῶ ἄρα δόξαν

Initium intelligentiae fides. Nam nisi
credideritis, non intelligetis. Salutaris au-
tem est dogmatum necessariorum inquisi-
tione. Sine dubio filius simulque dominus
Davidis est Emmanuel; quonam autem
modo id ipsum intelligendum sit, si quis
velit discere, ingreditur prorsus in per-
subtilem considerationem mysterii eius,
quod iam inde a mundi primordiis silen-
tione pressum fuit, apparuit autem postre-
mie saeculi temporibus. Pharisei itaque
conticuerunt loquente Christo. Sed et hoc
malitiose egerunt (at cum proprio magis
detrimento) ne forte interrogatione scal-
pente, salutaris ipsis emicaret sermo. Non
enim cognoscere veritatem volebant. Et
nos pariter neotericos phariseos sic inter-
rogabimus, qui neque verum filium Dei
patris, neque Deum esse dicunt illum de
sancta Virgine natum; sed unum filium in
filios dividunt duos. Quomodo scilicet fi-
lius Davidis, dominus eiusdem est, nec
tam humano dominatu quam divino? Pro-
sus enim sessio eius ad patris dexteram,
caelestem eiusdem maiestatem testatur.

* Exod. III. 6.

* Is. VII. 9. ff.

(1) Animadvertite pulchram definitionem corporis spiritualis post resurrectionem.

(2) Contra Arianos simul et Nestorianos.

Nam qui consessores in throno sunt, iidem pari honore fruuntur, et eiusdem naturae esse intelliguntur. Sessio autem Dei, nil aliud significat nisi regnum, et supra res omnes potentatum. Porro sedet omnino ad Dei patris dexteram, secundum veracem Servatoris sermonem, quatenus Verbum Deus, et ex ipsa genitus patris Dei substantia, formamque eandem ac paritatem cum illo habens; factus est caro, id est homo perfectus, haud recedens divina dignitate, sed magis in statu suo permanens, et Deus esse perseverans, etiamsi caro in similitudine nostra sit factus. Dominus est itaque Davidis, quod ad naturam divinam adinet, gloriam ac potestatem; secundum vero carnem, eiusdem filius. Debuerant Iudaeorum principes, quoniam adeo propter divinarum legum peritiam attollebant supercilium, debuerant inquam sanctorum prophetarum oracula non ignorare. Isaïas enim dicit: « ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. » Nobiscum revera versatus est Deus, cum nostram similitudinem subiit, ut mundum salvaret. Sed enim nulla erat Iudaeorum principibus de veritate sollicitudo. Porro autem quinam iis esset rei praetextus, si quis discere avert, audiet a nobis; videlicet neque ab ingenito sibi gloriae amore, neque a maledicta avaritia volebant recedere.

Attendite a scribis, qui volunt ambulare in stolis etc.

Scribarum morbi erant pompae amor lucricae studium. Ut ergo his tam turpibus culpis sanctorum discipulorum coetus abesset, hortatur commode dicens: cavete ne paribus capiamini vitiis, neque illorum irreligiositatis participes sitis. Quenam enim ipsorum consuetudo erat? Ambulare in plateis bene exornato, gravi adducto supercilio, laudes spectantium captare, simulatos prae se ferre mores, in precibus multiloquio uti.

αὐτῶ προσμίτρυεῖ· τὰ γὰρ ὁμόθρονα καὶ ἰσότημα, καὶ ἐν ταυτότητι νοεῖται φυσικῆ· ἢ δὲ κάθισις ἐπὶ Θεοῦ σημήναι ἂν οὐχ' ἕτερον, πλὴν ὅτι τὴν βασιλείαν, καὶ τὸ ἅπ' πάντων ἔξουσίαν· κάθεται ἢ ἐκ δεξιῶν τῷ Θεοῦ καὶ πατρὸς πάντως, κατὰ γε (ὧ) ἀπλανῆ τῷ σωτῆρι λόγον, ὅτι Θεὸς ὢν ὁ λόγος, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀναφύς τῆ οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ ἐν μορφῇ καὶ ἰσότητι πρὸς αὐτὸν ὑπάρχων, γέγονε σὰρξ, τοῦτέστι τέλειαν ἀνθρώπου, οὐκ ἐμβαβηκὸς ἢ τῶν Θεῶν ἀξιώματων, μερμηκῶς δὲ μάλλον, ἐν οἷς ἦν αἰεὶ, καὶ Θεὸς ὑπάρχων, καὶ ἐν γέγονε σὰρξ ἐν ὁμοιώσει τῇ πρὸς ἡμᾶς· κύειται τοίνυν ἐστὶ τῆς Δαβὶδ κατὰ γε τὸ πρέπον τῇ Θεϊκῇ φύσει τῆ καὶ δόξῃ καὶ ἐξουσίᾳ, υἱὸς δὲ αὐτοῦ καὶ σάρκα· ἔδ' ὅτι τῷ Ἰσραὴλ καθηγητᾶς, καὶ τοι μεγάλλω αἰρόντας τὸ ὄφρ' ἐπὶ τῇ τῶν Θεῶν εἰδήσει νόμων, τὰς τῶν ἀγίων προφητῶν μὴ ἀγνοῆσαι φωνάς· Ἰσαΐας γὰρ φησιν*, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν· καὶ καλέσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἐμμανὴλ, ὃ ἔστι μεθερμηνεύμενον μὴ ἢ μὴ ὁ Θεός· μὴ ἢ μὴ δὲ γέγονε Θεὸς ὢν ὁ λόγος, καὶ πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελήθων, ἵνα σώσῃ τὸ ὑπ' οὐρανόν· ἀλλ' οὐδεὶς ἦν, ὡς ἔφην, τοῖς Ἰσραὴλ καθηγηταῖς, καὶ ἀληθείας ὁ λόγος· ὅποια δὲ τις γέγονε αὐτοῖς ἢ πρὸς φασίς εἰπὲρ τις ἔλειτο μαθεῖν, ἀκούσεται πρὸς ἡμᾶς· ὅτι τὸ μὴ ἐθέλει ἀποφοιτᾶν τῆς σωτῆρος φιλοδοξίας, μήτε μὴ τῆς ἐπαράτης φιλοκερδείας.

* Is. VII. 14.

Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων τῶν θελώντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς κ. τ. λ.

τ. 46.

Τῶν Γραμματέων ἀρροσῆματα ἦσαν, τὸ φιλόκομπον καὶ τὸ φιλοκερδεῖ· ἵνα τοίνυν τῷ αἰσχυρῶν αἰτιαμάτων ἔξω περ γένηται τῶν ἀγίων μαθητῶν ὁ χορὸς, παρεγγυᾶ χρησίμως, λείων μὴ ἀνάσχησε τοῖς ἴσοις ἀλῶναι κακοῖς, μὴ ἢ τῶν ἐκείνων ἀφιλοθείας γένησθε κοινωνοί· ποῖον γὰρ ἦν τὸ θεὸς αὐτοῖς; τὸ βαδίξεν ἐν ἀγοραῖς εἰ μὴ περ αἰσχυρῶν, κατασύροντας τῇ βαθείαν ὄφρ' ἐν, τὸ ὅτι παρὰ τῶν ὄρωντων ἐπαίνους ζητεῖν, τὸ ἐπίπλασον ἔχαι τὸ θεὸς, τὸ βαττολοεῖν ἐν προσευχαῖς.

A. f. 266. b.

ΚΕΦ. ΚΑ'.

CAP. XXI.

Α. 1. Ἄναξλέψις δὲ εἶδε τοὺς βάλλοντας τὰ δῶρα αὐτῶν
εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους.

B. f. 187. b.
C. f. 180. b.
* Matth. V. 7.

Ἔφη περὶ ὁ σωτῆρ, μακάριοι οἱ ἐλεή-
μονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται * τούτως
ἐποτεῖται προσφέροντας τὰ δῶρα αὐτῶν εἰς
τὸ γαζοφυλάκιον· ἀλλ' ὡς ἐν πλούτου
πολλοῦ, πολλὰ μὲν ἦσαν ὡς εἰκὸς τὰ παρ'
ἐκάστω καρποφορούμενα· ὀλίγα δὲ πάλιν
καὶ ἂν τῆν προκομιζόντων ἀνάξια χερεῖς·
εἶτα μετ' ἐλείνους γύναιον πτωχεῖα δεινῇ
κατηχθισμένον εἰσέθια ἐξ ἐράνης μόλις καὶ
δὲ σὺν ἰδρωτί συλλέγον, εὐτελεστάτων ἐ
ἀποχωρῶσαν ἡμέρα δ'ετροφὴν· εἶτα ἑὺ
προσῆγγυ ὀβολοὺς, ὥσπερ ἀποκτωμένη τ
βιον· ἂν ᾤξασθὲς θαύματῳ· ἢ τὸ παρ'
ἐτέρου ἔλεον ζητοῦσα διηνεκῶς, αὐτὴ δα-
νείζει θεῷ, καρποφόρον αὐτῷ καὶ αὐτὴν
ἀποφαίνεσα τὸ πτωχεῖαν νικᾷ τοιγαροῦν
σὺν ἄλλω, καὶ δικαία ψήφω σεφανοῦται
παρὰ θεοῦ.

Α. 2. Καὶ τινες λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς
καὶ ἀναθημασι κεκοσμηται κ. τ. λ.

C. f. 181.
D. f. 182.

Ἐπεδείκνουν τινεὶ τῷ Χριστῷ τὰς ἐν τῷ
ναῷ μεγαλεργίας, καὶ τὸ τὸ ἀναθημάτων κό-
σμον· ἀνήθισαν γὰρ ὅτι θαυμάσθη σὺν αὐ-
τοῖς τὰ ὀρώμενα, καὶ τοι θεὸς ὢν καὶ θρό-
νον ἔχων τὸ οὐρανόν· ὃ ἡ ἀφίσι μὲν τὸ περὶ
αὐτῶν λόγον, προμεμήνυκε ἡ ὅτι ἐν βᾶ-
θρων πεσείται καὶ καιροὺς, κατακομιζού-
σης εἰς τοῦτο αὐτὸν ἡ Ῥωμαίων σεβαστιᾶς
καὶ ἅπασαν Ἱερουσαλήμ, τὰς δὲ κυριοκτο-
νίας δίκας ἐξαιτούσης τὴν Ἰσραήλ· καὶ γὰρ
τοὶ τὸ σωτῆρῳ σαυρὸν, ταῦτα συνέβη
παθεῖν αὐτοῦς. — Οὐ σώσειςαν ἡ οἱ μαθη-
ται τὸ εἰρημένων τὸ δύναμιν, ἀλλὰ περὶ σω-
τελείας τὸ αἰῶνος εἰρηδῆ νομίσαντες, ἤροντο
πίστε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν
μέλλη γίνεσθαι; τί οὖν ὁ Χριστός; ἐπεταὶ τῷ
σκοπῶ τὸ προσελόντων τὸ πεύσιν, καὶ ἀφίσι.
μὲν τῶς σὺν περὶ τὸ ἰλόσεως τὸ Ἱεροσο-
λύμων λόγους· σὺν δὲ περὶ συντελείας τῆς
παρόντος αἰῶνος ὑφάνα, καὶ φησὶν ὅτι παρὸ
τὸ ἐξ οὐρανῶν αὐτοῦ καθέδε, προδραμοῦν-
ταί τινες ψευδοχριστοὶ καὶ ψευδοπροφῆται,
τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἑαυτοῖς ᾤκτωλάττον-

A. f. 208. b.

Respiciens autem vidit eos qui mittebant dona sua
in gazophylacium divites.

Dixit alicubi Servator: beati misericor-
des (elemosynarii) quoniam ipsi miseri-
cordiam consequentur. Hos spectat deferen-
tias dona sua in gazophylacium. Sane,
utpote ex multis opibus, multa verisimi-
liter erant quae a singulis offerebantur; sed
eadem vicissim exigua, et manu offeren-
tium indigna. Mox post illos muliercula
gravi paupertate laborans, symbolam suam
conferbat quam vix proprio sudore cor-
raserat, vilissimam scilicet unius diei ali-
moniam. Obtulit itaque duos obolos, vi-
ctum quodammodo suum proiciens. O in-
speratum miraculum! Quae alienam semper
misericordiam implorabat, nunc mutatur
Deo, fructiferam illi ipsam quoque efficiens
paupertatem. Vincit ergo reliquos, iusta-
que Dei sententia coronatur.

Et quibusdam dicentibus de templo, quod bonis
lapidibus et donis ornatum esset etc.

Demonstrabant nonnulli Christo tem-
pli magnum aedificium, et donorum splen-
dorem, putantes fore ut ipse quoque una
cum illis id spectaculum miraretur, qui ce-
teroque Deus erat caelique dominator. At
is omisso de rebus his sermone, praedixit
potius templum statuto tempore funditus
eversum iri, cum universa urbe Hierusa-
lem, a Romanorum exercitu, dominicae
neis poenas ab Israelitis exposcente. Et-
enim post Servatoris crucifixionem haec il-
lis mala perpeti contigit. — Non intellexe-
runt autem dictorum vim discipuli, sed de
consummatione saeculi locutum illum exi-
stimantes, sciscitabantur quandonam es-
sent haec eventura, quodve eius rei indi-
cium foret? Quid ergo Christus? interro-
gantium menti se accommodat, omissoque
deinceps de Hierosolymorum excidio ser-
mone, pergit dicere de praesentis saeculi
consummatione, aitque ante suum de cae-
lo reditum, praecursuros aliquos pseudo-
christos et pseudoprophetas, qui perso-

nam eius simulabunt; quibus non sit credendum. Voluit quidem unigenitum Dei Verbum, ut terrarum orbem salvaret, nativitate quoque carnalem ex muliere perpeti. Erat haec autem in eo exinanitio et humiliatio. Tamquam igitur ad exinanitionem sponte demissus, latere volebat. Itaque et apostolos increpuit ante venerandam crucifixionem, quominus ipsum manifestum facerent. Nam secreto indigebat ratio incarnationis, ut in adorabili cruce patiens tamquam homo mortem destrueret, et ab universali tyrannide Satanam depelleret. Secundus autem de caelo adventus, haud clam ut primus, sed illustris plenusque terroris erit. Descendet enim stipantibus sanctis angelis, et cum patris Dei maiestate, ut mundum iusto iure iudicet. Itaque siquando pseudochristi aut pseudoprophetae exsurgent, quominus eos sectemini cavete. — Vel etiam communem finem dicit, atque universi mundi consummationem. — Manifesta atque evidentiā signa dat mundi consummationis; nam bella erunt, inquit, seditiones, fames, et de caelo terribilissima. Etenim ut alius evangelista dicit, stellae omnes cadent, et caelum ceu liber convolvetur, virtutes caelorum commovebuntur. — Interponit Servator hierosolymitani excidii narrationem, sermonemque permiscet dicens:

Sed ante haec omnia iniciet vobis manus suas, et persequantur etc.

Ante enim temporum consummationem, capta est Iudaeorum regio, invadente eam Romanorum exercitu, combustum est templum, regalia illorum palatia eversa, legalisque cultus ius cessavit. Sed prius quam haec evenirent, persecutionem experti sunt a Iudaeis beati discipuli, coniecti in vincula, pertracti ad iudices, et regibus praesentati. Missus est ergo Romanus Paulus, qui et ante Festum constiterat atque Agrippam. Verumtamen haec eis evenerunt in testimonium, id est ad testimonii gloriam, quaecumque sunt passi.

τες, οἷς οὐ ζῆν πείθεσθαι ἠθέλησε μὲν γὰρ ὁ μονογενὴς τῷ Θεοῦ λόγος, ἵνα σώσῃ τὸ ὑπὸ οὐρανὸν, καὶ γέννησιν ὑπομείναι τὴν καὶ σάρκα ἐκ γυναικὸς ἦν ἡ τὸ ζῆμα αὐτῷ κένωσις καὶ ταπεινωσις ὡς οὐκ αὐτὸν καθεὶς εἰς κένωσιν λανθάνειν ἤξιεν· καὶ γούν ἐπετίμα τοῖς ἀποστόλοις πρὸς τὴν τιμίαν σαυρῶν, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσιν. * εἰδέτο γὰρ τὸ λαθεῖν τὴν μὴ σαρκὸς οἰκονομίαν ὁ ἄποστόλος, ἵνα καὶ τὴν τιμίον ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας σαυρὸν ὡς ἄνθρωπος, καταργήσῃ τὸ θάνατον, καὶ τὴν καὶ πάντων τυραννίδων ἀποσοβήσῃ τὴν σατανᾶν· ἡ δὲ δεύτερα καὶ εἰς οὐρανοῦ καταφοίτησις, οὐ λεληθότως ἔσαι καθὰ καὶ πρὸ τούτου, ἀλλ' ἐπίσημός τε καὶ φόβου μεση· καταβήσεται γὰρ δορυφορούτων αὐτὸν τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τῷ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ἵνα κρίνῃ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ· οὐκοῦν ὅταν τινες ἐγερθῶσι ἀθεοσεβῆσαι καὶ ἀθεοδοξοφῆται, μὴ παρεσθῆτε ἐπίσω αὐτῶν. — Ἡ καὶ τέλει τοῦ κοινῶν φησι, καὶ τὴν παρακόσμιον συντέλειαν. — Δίδωσι σημεῖα σαφῆ τε καὶ ἐναργεῖ τὴν συντελείαν τῆς κόσμου ἀόλεμοι γὰρ ἔσονται φησὶν καὶ κατασάσαι, καὶ λιμοὶ καὶ φθόβητα ἀπὸ οὐρανοῦ· ὡς γὰρ ἄλλοτε φησὶ τὴν εὐαγγελιστῶν *, πάντα τὰ ἔσχατα πεσεῖται, εἰλιχθήσεται ὁ οὐρανὸς ὡς βιβλίον, αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται. — Διὰ μέσων μὲν τοῖν τίθησιν ὁ σωτὴρ τὰ περὶ τὴν ἀλώσεως τῆς Ἱεροσολύμων, καὶ τὴν λόγον κεράνησι λέγων·

Πρὸ δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ἡμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ ἐδώσουσι κ. τ. λ.

Πρὸ γὰρ τῆς συντελείας καιρῶν, ἦλω μὲν ἡ τῆς Ἰουδαίων χώρα, καταδραμούσης αὐτὴν τῆς Ῥωμαίων στρατιᾶς, ἐμπέρισαι ἡ ὁ ναὸς, κατεσεύσθη τὰ παρ' αὐτοῖς βασιλεία, πέπαιται τὴν νόμον λατρίας ἡ δυνάμεις· ἀρὶν ἡ ταῦτα συμβῆναι, ἐδιώχθησαν παρ' αὐτῶν οἱ μακάριοι μαθηταί, δεσμῶται γεγονάσι, ἠχθησαν ἐπ' ἀρχοντας, ἐπέμψθησαν ἐπὶ βασιλείας ἀπεσάβη γούν ὁ Παῦλος εἰς Ῥώμην πρὸς Καίσαρα, καὶ Φίλω παρέστη καὶ Ἀρχιπαπᾶ· πλὴν γέγονεν αὐτοῖς εἰς κέρτιον, τούτῃσι εἰς μαρτυρίαν δόξαν, τὰ ἐπενηγεμένα.

* Matth. XVII. 9.

v. 9.
A. f. 269.
C. f. 151.
v. 10.

* Matth. XXIV.
29. et Marc. XIII.
25.

v. 12.

C. l. 151.
D. f. 10. b.

Οἴσθε οὖν εἰς τὰς καρτίαις ὑμῶν μὴ προμελεῖν ἀπολογηθῆναι.

Ponite ergo in cordibus vestris, non praemeditari quemadmodum respondeatis.

Παρρησια ἔτι μὴ προμελεεῖται μέλλοντες ἀπολογεῖσθαι· λήψασθε γὰρ φησι παρ' ἐμοῦ σοφίαν καὶ γλώσσαν ἀμαχον καὶ ἀνταγωνιστον τοῖς ἀντικειμένοις ὑμῖν ἀσωκείρων ἢ καὶ ἡ ἀνθρώπινης μικροψυχίας τὰς ἀφορμάς, ὡς ἀποδοθήσεσθε φησὶν αὐτὲς παρὰ τ' οἰκειοτάτων, πλὴν ὅτι πάντη τὴ καὶ πάντως σωθήσονται παρ' αὐτοῦ· ἐπάγγελ γοῦν ὡς ἀποδοθήσεσθε ἢ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ φίλων καὶ τ' ἐκ γένους· λέγει ὅτι πάντη τὴ καὶ πάντως σωθήσονται παρ' αὐτοῦ·

Θεὸς γὰρ ἐκ τῆ κεφαλῆς ὑμῶν οὐκ ἀπολείται φησὶ· σαφές ἔστιν ἢ ποῖον τ' παραγορεύουσιν τὸ ἀλώσεως, ἐπάγγελ ὅταν ἢ ἴδωτε κυκλωμένην ὑπὸ σέξατοπέδων τ' Ἱερουσαλήμ, τότε γνώτε ὅτι ἤγγικε ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς·

εἶτα μεθίστησι πάλιν ὅσον λόγους ἐπὶ τῆς συντελείας καιρόν. — Γέγραπται ἐν τῷ πρῶτῳ * ὅτι μὲν πῶ ἀνάσασιν ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ Κλαυδίου καίσαρος, καὶ σεισμοὶ πολλοὶ ἐγένοντο. — Ἄ γὰρ ἐώρακατε ἐπ' ἐμοὶ γινόμενα, προσδοκίσατε καὶ ἐφ' ὑμῖν.

Ἐπὶ τῆς γῆς συνοχή ἐδῶν.

In terris pressura gentium.

Ἀρχομένης γὰρ ὡς περ τῆς κτίσεως ἐναλλάτεσθαι, συνοχή τις ἔσται θανάτου καὶ ἀπόψυξις εἰς θάνατον· τὸ γὰρ ἐπερχομένον ἀφόρητον δεῖμα πολλοῖς ἀρέσει πρὸς ὄλεθρον.

Cum res creatae incipient velut immutari, tunc pressura quaedam fiet et exanimatio ad mortem usque. Nam superveniens intolerabilis pavor multis sufficit ad interitum.

Τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ.

Tunc videbunt filium hominis venientem in nube.

Πῶς δὲ ἐλεύσεται; πῶς ἤξῃ ὡς αὐτὸς ἐδήλωσεν (καὶ) ἀλλαγῆς λέγων· * καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τῆ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις, μὲν δυνάμει καὶ δόξης πολλῆς· ἐλεύσεται γὰρ οὐκέτι ἐν ὑπέσθῃ οὐδὲ ἐν μικροπρεπείᾳ τῆ καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' ἐν δόξῃ καὶ δυνάμει θεότητος· κατ' ἀφοστέρων δὲ ἀκούσῃ τὸ πολλῆς μὲν δυνάμει γὰρ πολλῆς καὶ δόξης πολλῆς τ' δόξερων αὐτῆ ποιήσεται θεοφάνειαν, ὥσει πῶ προτέραν μὲν ἀσθενείας καὶ ἀτιμίας ποιήσατο, ὅσον τὸ καὶ τοῖς πολλοῖς ὀρέμενον διὰ τί ἢ ἐν νεφέλῃ; ὅτι οὕτως αἰεὶ φαίνεται ὁ λέος· νεφέλη

Quomodo veniet? Nempe aderit quomodo ipsemet alibi quoque dixit: et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus, cum virtute et gloria multa. Veniet enim nequaquam demissus et humilis humano more, sed cum gloria ac virtute deitatis. Porro de utraque qualitate vocabulum « multa » intelliges: nam et multa cum virtute, et simul multa cum gloria secundam faciet theophaniam, quandoquidem primam cum infirmitate et obscuritate fecit, quantum quidem vulgo visum est. Cur autem in nube? quia sic apparere so-

C. E. 134, D. I. 69, D.
A. E. 250, C. I. 111.
Act. XI. 28.
A. E. 172, C. I. 131, B. I. 1. 31a.
Math. XXIV. 30, et Marc. XIII. 26.

let Deus: nubes enim et caligo circa eum sunt. Item: Dominus sedet in nube levi. Et rursus: qui ponit nubem ascensum suum. Item: nubes eripuit eum ab oculis ipsorum. Item: sicuti filius hominis veniens in nubibus. Sic videlicet eum vidit Daniel. Sic et tum veniet haud latenter, sed uti Deus et dominus cum gloria Deo digna, atque omnia in melius reformabit. Reviviscet enim mortui, exuetque corruptionem terrenum corpus his passionibus olim obnoxium; induetque immortalitatem, Christo eiusdem datore, et eos qui ipsi credunt conformes efficiende corpori gloriae suae. Quare et rem huiusmodi redemptionem nostram appellat dicens: his autem fieri incipientibus, respicite et levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. — Veluti enim si quis dicat de homine, quod a patre acceperit animal esse rationale, hoc ipso eundem significat rationalem genitum a rationali; sic etiam unigenitus de Deo Deus, ex eo qui universum iudicat mundum iudex processit. Nec quia omne iudicium commisit filio pater, idecirco dominatione minutus est: indivisus enim a Deo unigenitus est, sicuti lux a sole. Inest enim ipsi naturaliter; ita ut omnia quae pater habet, filii sint; et vice versa.

Videte ficulneam et omnes arbores etc.

Exposita ficulneae parabola, statim addit: cognoscite prope adesse regnum Dei. Hoc autem docet, quia nondum ad supremum finem res devenerant, dum haec dicerentur, sed tamen ad terminum properabant, sicut ad fructum gignendum properat ficulnea, cum ramos mollit et folia germinat; ita Domini praesentia quemlibet principatum ac potestatem perimens, regno Dei orbem terrarum parat. Deinde ait: amen dico vobis, non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. Generationem vero dicit non viventes tunc homines, sed moribus similes. Dum autem dicit fieri non posse ut verba eius praetercant,

γὰρ ἢ γνώφος κύκλω αὐτοῦ. * ἢ, κύριος κἀθήται ἐπὶ νεφέλης κούφης. * ἢ πάλιν ὁ τιθεὶς νέφος ἢ ἐπιβασιν αὐτοῦ. * ἢ, νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ ἧσ' ὀφθαλμῶν αὐτῶν. * ἢ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶ νεφελῶν. * οὕτω γοῦν αὐτὸν ἢ Δαυιδ εὐφραίνει· οὕτω ἢ τότε ἐλεύσεται οὐ λεληθότως, ἀλλ' ὡς Θεὸς ἢ κύριος ἐν δόξῃ Θεοπροπέῃ, ἢ πάντα μετασφύσσει πρὸς τὸ ἄμεινον· ἀναβιώσονται γὰρ οἱ νεκροὶ, ἢ ἀποδύσεται ἢ φθορὰν τὸ ἐκ γῆς τοῦτο εὐάλωτον τοῖς πάθεσι σῶμα· ἐιδύσεται ἢ ἄσθασιαν, Χριστὲ γέμοντος αὐτὴν, ἢ συμμέρφως τῷ σώματι ἢ δόξης αὐτοῦ ὅσῳ εἰς αὐτὸν πιστεύοντας ἀποφάνονται. διὸ καὶ ἀπολύτῳσιν ἡμῶν αὐτὸς τὸ πρῶγμα καλεῖ, λέγων ἀρχομένων ἢ τούτων γίνεσθαι, ἀνακύψατε ἢ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίξει ἢ ἀπολύτῳσις ὑμῶν. — Ὡσαύτως γὰρ εἰ λέγοι τις περὶ ἀνθρώπου, ὅτι παρὰ τῷ πατρὸς ἔλαβε τὸ λογικὸν εἶναι, ἐκ λογικοῦ σημαίνει ἢ αὐτὸν λογικὸν γνησθῆναι, οὕτω ἢ ὁ μονογενὴς ἐκ Θεοῦ Θεός, ἢ ἐκ τῷ κρίνοντος πᾶσαν ἢ γῆν ἀροῦντα κειτῆς· ἢ οὐκ ἔσθ' ἢ πᾶσαν ἢ κρίσιν δέδωκεν τῷ υἱῷ ὁ πατὴρ, αὐτὸς τῆς θεωσιμότητος ἐξελκταί· ἀχώριςτος γὰρ ὁ μονογενὴς τῷ Θεῷ, ὡς τὸ φῶς τῷ ἡλίῳ· ἐστὶ γὰρ ἐν αὐτῷ φυσικῶς ὁ πάντα ἔσα ἔχει ὁ πατὴρ, τῷ υἱοῦ ὅστι, ἢ ἀνάπαλιν.

Ἰδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα.

Εἰπόντες τῷ ὄχλῳ βολὴν τῆ συκῆς, εὐθεὶς ἐπάρατε· γνωσάτετε ὅτι ἐγγίξει ἢ βασιλεία τῷ Θεῷ· τὸ δὲ τοιοῦτο διδάσκει, ὅτι οὕτω πρὸς τὸ ἔσχατον τέλος ἦμα τὰ παρῆματα, τούτων γινόμενων, ἀλλ' ὀδεύει πρὸς τὸ τέλος ἢ δὴ, καθάπερ ἐπὶ τῷ καρπὸν ὀδεύει ἢ συκῆ ὅσῳ κλάδους ἀπάλυνομένη, ἢ τὰ φύλλα ἐκφύεσσα· οὕτω γὰρ δὴ ἢ ἢ τῷ κυρίῳ παρεσία καταργουσα πᾶσαν ἀρχὴν ἢ ἐξουσίαν, ὄχλασκειούζει τῇ βασιλείᾳ τῷ Θεοῦ· εἶτα φησὶν ἢ μὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι οὐ μὴ παρῆλθῃ γῆρα αὐτῆ, ἔως ἂν πάντα γένηται· γῆρα δὲ φησὶ, οὐ ὅσῳ τότε ἀνθρώπων ἀλλὰ ὅσῳ ὁμοίως τῷ ὄχλῳ ἐν ἢ τῷ λέγειν; ὅτι ἀδύνατον ὅσῳ λόγους παρε-

1. Ps. CIII. 3.
2. Act. I. 9.
3. Dan. VII. 13.
4. 2. 2.
5. 1. 1.
6. 1. 1.
7. 1. 1.
8. 1. 1.
9. 1. 1.
10. 1. 1.
11. 1. 1.
12. 1. 1.
13. 1. 1.
14. 1. 1.
15. 1. 1.
16. 1. 1.
17. 1. 1.
18. 1. 1.
19. 1. 1.
20. 1. 1.
21. 1. 1.
22. 1. 1.
23. 1. 1.
24. 1. 1.
25. 1. 1.
26. 1. 1.
27. 1. 1.
28. 1. 1.
29. 1. 1.
30. 1. 1.
31. 1. 1.
32. 1. 1.
33. 1. 1.
34. 1. 1.
35. 1. 1.
36. 1. 1.
37. 1. 1.
38. 1. 1.
39. 1. 1.
40. 1. 1.
41. 1. 1.
42. 1. 1.
43. 1. 1.
44. 1. 1.
45. 1. 1.
46. 1. 1.
47. 1. 1.
48. 1. 1.
49. 1. 1.
50. 1. 1.
51. 1. 1.
52. 1. 1.
53. 1. 1.
54. 1. 1.
55. 1. 1.
56. 1. 1.
57. 1. 1.
58. 1. 1.
59. 1. 1.
60. 1. 1.
61. 1. 1.
62. 1. 1.
63. 1. 1.
64. 1. 1.
65. 1. 1.
66. 1. 1.
67. 1. 1.
68. 1. 1.
69. 1. 1.
70. 1. 1.
71. 1. 1.
72. 1. 1.
73. 1. 1.
74. 1. 1.
75. 1. 1.
76. 1. 1.
77. 1. 1.
78. 1. 1.
79. 1. 1.
80. 1. 1.
81. 1. 1.
82. 1. 1.
83. 1. 1.
84. 1. 1.
85. 1. 1.
86. 1. 1.
87. 1. 1.
88. 1. 1.
89. 1. 1.
90. 1. 1.
91. 1. 1.
92. 1. 1.
93. 1. 1.
94. 1. 1.
95. 1. 1.
96. 1. 1.
97. 1. 1.
98. 1. 1.
99. 1. 1.
100. 1. 1.

Θεῖν, καὶ τὸ τ' *σοιχείων* *συντέλειαν* *προαγορεύει* ἢ *ἄδύατον* γὰρ, φησιν, ὅσῃ *λόγους* *μου* *παρελθεῖν*, *καὶ* *τοὶ* *καὶ* *τῶ* *σοιχείων* *παφερχομένων* ἐγὼ μὲν γὰρ ἀληθεύων, ὅτι ἤξει *ἡμέρας*, καὶ ταῦτα γνησεται, καὶ οὐκ ἔχωρεῖ *μὴ* *γνώσασθαι* ἢ *λέγει* προσέχετε δεῖ, φησιν, *μὴ* *βαρηθῶσιν* ἡμῶν *οἱ* *δὲ* *δουλοῦ* *ἰσχυροῦ* *μέριμνα* γὰρ *βιωτικῆ* *καὶ* *κραιπάλη* *καὶ* *μέθη* *ἐξορίζει* τὸ *σύνεσιν*, καὶ τὸ εἰς Θεὸν *πίσιν* *καὶ* *φόβον* *ἀμαυροῦ* *χρεία* οὖν *ἀρτυρίας* *τοιαύτης* *καὶ* *προσοχῆς*, ἵνα *μὴ* *αἰφνίδι* ἐπέλθῃ ἡ *ἡμέρα* *ἐκείνη* ὡσπερ *παρὶς* *πρὸς* *ἡμᾶς* *μηδὲν* *ἠφελήθεντας* *ὡς* τὸ *προακηκοέναι*.

117. Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων.

A. I. 273. Τίνα ἦ ἦν ἢ ἐδιδάσκων, ἢ πάντως περὶ τὰ ὑπὲρ τὸ νομικὴν λαβείαν; *ἐκείνη* γὰρ *καιρὸς* τὸ ἢ *σκιάν* *μεταπλάττεσθαι* εἰς ἀλήθειαν, ὃ ἦ ὄχλος ἠδιστα ἠκροῶτο τε θαυμάσασθαι γὰρ αὐτὸν *πλευσάκις*, ὅτι ἐν *ἐξουσίᾳ* ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ. * ὡς αὐτὸς γὰρ ὑπάρχων

Luc. IV. 32. ὁ πάλοι λαλῶν διὰ τὴν Μωϋσέως, καὶ τὸ προφητῶν, καὶ τὸ ὅλον κύριος, μετῆσθαι μετ' ἐξουσίας πρὸς τὴν πνευματικὴν λαβείαν τὰ ἐν τύποις κερησομαθημένα. *νυλίξτε* *γε* *μὴν* *εἰς* *τὸ* *ἕρος* *τὸ* *ἐλαιῶν*, ὅσῃ ἐν τῇ *ὥλει* *θουρῆ* *βυβλος* *ᾧ* *χαιτοῦ* *μυρός*, ἵνα ἡμῖν *κἂν* *τούτω* *πρὸς* *αὐτὸν*, *προσηῆκε* *λέγων* *τὸ* *τὸ* *Δαβίδ*. *

Ps. XLII. 2. ὁ Θεὸς ὁ Θεός μου, πρὸς σὲ ὀρθηρίζω, ἐδίησέ σε ἡ ψυχὴ μου. — Περὶ τὸ ἑορτῆς τῆς ἀζύμων ὅτι ἠγλιζε, καὶ ὅτι ἐζήτην οἱ ἀρχιερεῖς ἀνελεῖν αὐτὸν, καὶ ὅτι εἰσῆλθεν ὁ σαταῖας εἰς τὸ Ἰουδαίον, καὶ ὅτι συνεφώνησε τὸ ᾠδαοῦναι αὐτὸν, καὶ ὅτι ἐζήτην ἐπὶ τοῦ τοῦ εὐκαιρίαν. ἕως ἡμερῶν οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ * ,, *πρωτογράφῃ* *εἰς* *τὸ* *κτῆ* *Ματθαίου*.

ΚΕΦ. ΚΒ΄.

1. Ἦγγιζε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἢ λεγόμενη πάσχα.

2. Θεὸς ἦ ὅτι ἀνωθεν ἡμῖν ὁ σωτὴρ ἐνομοθέτη τὰ κάλλιστα καὶ τὰ συμφέροντα, ὅτι διὰ νόμους καὶ προφητῶν σύμβουλος ἡμῖν ἀγαθὸς εἰς σωτηρίαν ἐγένετο· ἀλλὰ τότε μὲν δι' αἰ-

elementorum quoque consummationem praedicat. Impossibile est enim sermones meos praeterire, quamquam ipsa elementa praetereunt. Ego enim vere dico, diem adfore, quo haec evenient; et quae dico, impossibile est quominus fiant. Cavete, inquit, ne vestrae mentis oculi graventur. Nam mundana sollicitudo, crapula, ebrietas, sapientiam expellunt, fidemque erga Deum atque eius timorem labefactant. Opus est igitur vigilantia tanta atque attentione, ut subitanea nobis non superveniat illa dies, tamquam laqueus, si nihil nos invierit praevia notitia.

Erat autem dicbus docens in templo.

Quaenam porro docebat, nisi quae legalem cultum exsuperabant? Iam instabat tempus umbram in veritatem commutandi. Saepe illum admiratae fuerant turbae, quod potestativus esset eius sermo: quippe quam ipse idem esset per Moysen olim locutus et per prophetas; atque omnium rerum dominus, nunc pro sua potestate ad spiritalem cultum illa in figuris praedicta convertebat. Morabatur autem in olearum monte, urbis tumultum vitans, ut nobis huius rei quoque exemplum praerberet. Iamvero populum qui ad eum manicabat, decebant illa Davidis verba: Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo. Sitivit te anima mea. — De appropinquante azymorum festo, et quod pontifices Christum necare satagebant, et quod in Iudam Satanas introierit, quodque ille Iesum tradere pactus sit, cuius rei exsequendae opportunitatem quaerebat, usque ad verba « et duodecim apostoli cum eo » de his inquam nos in commentariis ad Matthaeum iam scripsimus.

CAP. XXII.

Appropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha.

Animadvertite, quod in superioribus Servator nobis optime tradidit peritilesque institutiones, et per legem atque prophetas bonus nobis consiliarius fuit ad salu-

tem. Sed tunc quidem in aenigmate et umbra propter audientium infirmitatem; nunc vero nudam nobis exponit veritatem, ipsamque rerum in medium producit spectandam imaginem. Oportebat sane per famulos ministrari figuras; per universalem vero dominum, veritatem: namque et ipsemet de se dixit: ego sum veritas. Iam vero umbra discussa, succedat deinceps veritas et rei vis. Appareat iam typus splendidior iis quae in aenigmate dicta fuerunt. Iudaei itaque falluntur et errant dum adhuc azymos panes apponunt. Neque audiunt Paulum dicentem: esca nos non commendat Deo, et reliqua. Neque item Servatori auscultant: nescitis, quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, et in secesum emittitur? Nos autem spiritualia spiritualibus comparamus; fermenti instar, malitiam vitantes, et operibus bonis studentem; ut cum Christo in superna regione, in caelesti Hierusalem, stationem habeamus; quam Isaias admirans aiebat, nos veluti alloquens qui in illa urbe futuri sumus: « oculi tui videbunt Hierusalem: urbs haec opulenta est, tabernaculum immobile, cuius funiculi non rumpentur. » Etenim humanum quidem gaudium brevi subsistit, quia parva interveniente conversione abrumpitur. At vero caelestes stationes, bonaque illarum, validum habent vigorem Dei voluntate firmatum. Ut ergo in tam admirandis stationibus habitemus, et sollemne cum Christo festum agamus, purum peragamus ieiunium, haud equidem virtutem eius cibo componderantes, sed tamquam a superflua mensa abstinentes, atque a deliciis aliis et vitiorum varietate refugientes.

Misit Petrum et Iohannem dicens: euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

Sollemnitatis illius tempus dicebatur phasec, quo vocabulo significatur transitus. Sicut ergo Aegyptiorum servitute li-

νήματα ὁ καὶ σκιάς, διὰ τὸ τὸ ἀκροαμένων ἀσθένειαν· ἡ γὰρ ἡ γυμνή ἡμῶν ὡραίων ἡ ἀλήθειαν, καὶ αὐτὴν τὸ πραγμάτων εἰς μέσον ἄγει τὸ εἰκόνα· ἔδει γὰρ ὄντας διὰ μὲν τὸ θεαπόντων διακονεῖν ὅτι τύπος διὰ τὸ πᾶντων θεσπόμεν ἡ ἀληθείαν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἦν ὁ λέγων περὶ ἑαυτοῦ, ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· * ἀποκεινημένης τοιγαροῦν τὸ σκιάς, εἰσὶτω λοιπὸν ἡμῶν ἡ ἀληθείας ἡ δυνάμις· φανείσθω τὸ δι' αἰνίγματος εἰρημένων ὁ τύπος ἐναργέσερος· Ἰεραεῖοι μὲν οὖν σφάλονται ἐπὶ πλανῶνται, καὶ τὸ δέοντων ἐκπίπτεισι λοπίσμῳ, ἀζύμους ἄρτους ὡραίων ἡμῶν οὐκ ἀκούσας ἢ ὡς εἰκὸς τὸ Παῦλον λέγοντος· * βρωμά ἡμᾶς οὐ παρέσῃσι τῷ θεῷ, καὶ τὰ ἐξῆς· οὐδὲ τὸ σωτήρος· * ἐκ οἴδατε ὅτι πᾶν τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ σῶμα, εἰς τὸ κοιλίαν χωρεῖ, καὶ εἰς ἀφεδρόνα ἐκβάλλεται; ἡμεῖς ἢ πνευματικοῖς (1) τὰ πνευματικά συσφειρόμεθα· * ὡς ζῆλω, πῶς καὶ ἀποφεύγοντες, καὶ πράξεις ἀγαθὰς ἐπιτηδεύοντες, ἵνα σὺν Χριστῷ ὡς ἐν ἀνωγαίῳ εἰς τὸ ἄνω Ἰερουσαλήμ ἀνακληθῶμεθα· ἦν Ἡσαίας ἀποθαυμάζον ἐλεγε, ὡς πρὸς ἡμᾶς τὸς μέλλοντας εἰς ἐλευθέρωσιν ἡμῶν τὸ πλῆθος· * οἱ ὀφθαλμοὶ σα ὄψονται Ἰερουσαλήμ· πόλις πλεσία, σκηναὶ αἰεὶ μὴ σεισθήσιν, εἰδὲ τὸ σπῆναι αὐτῆς οὐ μὴ διαρραγῶσιν·, ἡ μὲν γὰρ παρὰ ἀνθρώποις ἐπιθυμία, εἰς ὀλίγον ἀντέχει, ἀπορήνυται ἢ ὀλίγης τινὸς μεταξὺ γυμνομένης μεταβολῆς· αἱ ἢ ἐν τοῖς οὐρανοῖς μοναὶ καὶ τὸ παρ' αὐταῖς ἀγαθόν, ἡ ἀναίον ἔχει τὸ νόμον, τῇ τὸ θεοῦ βελίσει διακροτούμενον· ἵνα τοῖνον ἐν τῷ οὐτῷ ἀξιαγάσῃσι καταλύσωμεν μοναῖς, καὶ συνεορτάσωμεν τῷ Χριστῷ, καθαρὰς ἐπιτελέσωμεν τὴν νηστειάν, καὶ βρωμάτων συμμετροῦντες αὐτῆς τὴν δυνάμιν, ἀλλ' ὡσερ ἀναχωρήσωμεν ὡραίων τῶν ἀλλοίων, καὶ τὸ ἀλλοίων τῶν ἀναχωρήσωμεν καὶ ποικιλίας κακῶν.

* Joh. XIV. 6

* I. Cor. VIII. 8.

* Matth. XV. 17.

* I. Cor. II. 13.

* Is. XXXIII. 20.

Ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν πορευθέντες ετοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα, ἵνα φάγωμεν.

v. 8.

Φασέκ ὁ τὸ ἐορτήν ὡνομάζετο κληρὸς, δηλοῖ ἢ διάβασιν· ὡσερ οὖν τὸ Αἰγυπτίων θελείας ὁ Ἰσραὴλ ἀπήλλαττετο, εἰς τὸ τὸ

A. f. 273. b.

(1) Cod. πνεύματι, tantummodo, ita ut sensus fere fieret: nos autem spiritu spiritualia discernimus.

ἐπαγγελίας ἐρχόμενος γῆν, διὰ Θαλάσσης
 μέσης βαδίζων ἀβρόχῳ ποδί, ἔτω κὶ ἡμᾶς
 δεῖ καθ' ἑπὶ τινα θάλατταν διαπεραιοῦ-
 δαι νεανικῶς, τὸ εὐκαῖον τὸ φερόντων βί-
 οπρασιασμένον διαβαίνομεν γε μὴν ἕκ φιλο-
 σωρίας εἰς ἐγκράτειαν, ἐξ ἀγνωσίας δὲ πά-
 λαι εἰς Θεογνωσίαν τὸ ἀληθῆ, ἐκ θανάτου
 εἰς ἀφθαρσίαν. — Ἰδωμένων δὲ τῶν τύπων τιμῶ-
 σαν ἔτι τὴν ἀλήθειαν (1). ἑλθούσης γὰρ φησι
 ὁ ἡμέρας, καθ' ἣν ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα,
 δύο τινας ἀπολέγδων τὸ ἅγιον ἀποσώλων,
 ἦσαν ἢ Πέτρος κὶ Ἰωάννης, ἀπορρομφεν ἐν τῇ
 πόλει, εἰπῶν αὐτοῖς τὰ προσηραμμένα·
 καὶ τοι τί δή ποτε οὐ τὸ ἄνθρωπον ἐναρ-
 γῶς καταμεμήνυκε (2) τοῖς ἀψευδαίμοις;
 οὐ γὰρ ἔφη πρὸς τὸ δεινὸν τυχόν, ἀλλὰ ση-
 μεῖον δίδωκεν, ἄνθρωπον ἀπλῶς κεράμιον
 σκευὸς πεφορτισμένον· τί οὖν πρὸς τοῦτο
 φησὶν; ἦδη τοῖς Ἰουδαίοις ἡ ἀποσχόμενος ἦν
 ὁ προδότης ᾧ δαδῶσειν αὐτόν· ἵνα τείνῃ
 μὴ μάθη τὸ ἄνθρωπον, κὶ δραμῶν ἀπαγ-
 γείλῃ τοῖς μισθωσαμένοις, δίδωσι σημεῖον·
 ἔτι γὰρ ἐπλάττετο πῶς μαθητοῦ εὐνοίαν
 ἔχειν (3), μαιφονίαν ὀδῶν· ὑπαντήσει
 γὰρ φησὶν ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδα-
 τος βασιζών· ἢ τὰχά πε κὶ μυσικόν τι
 κὶ ἀναγκαῖον διὰ τούτου δηλῶν· ἔνθα γὰρ
 ἂν εἰσέλθοι τὸ ὕδωρ (4), δῆλον ἢ ὅτι τὸ
 τὸ ἅγιον βαπτίσματος, ἐκεῖ καταλύσει Χρι-
 στός· παντὸς γὰρ ἡμᾶς ἀπαλλάττει ῥύπον,
 ὥστε κὶ ναὸν ἡμᾶς ἅγιον ἡγουέσθαι θεοῦ, κὶ τὴν
 θείαν αὐτοῦ φύσεως κοινωνοὺς διὰ μετοχῆς
 τὸ ἅγιον πνεύματος (5)· οὐκ ἂν ἢ ἀμάρτοι
 τίς τὸ ἀληθοῦς, κὶ ἀγγεῖον * εἶναι λέγων
 τὸ ἅγιον πνεύματος, παντὸς ἁγίας ψυχῆν·
 καυχάσθω γὰρ φησὶν ὁ ἀδελφός ὁ ταπει-
 νός ἐν τῷ ὕψει αὐτοῦ *.

A. I. 270.
D. I. 72.

* cod. ἀνάγει 129.

* Iac. I. 9.

beratus fuit Israhel, et ad promissionis ter-
 ram proficiscens, mare medium sicco pede
 permeavit, ita et nos oportet mare veluti
 quoddam fortiter transire vanam praesen-
 tis vitae agitationem. Transeamus a carnali
 affectu ad continentiam, ex ignorantia ve-
 tere ad veram Dei notitiam, ex morte ad
 immortalitatem. — Spectemus figuras adhuc
 a veritate honorari. Adveniente, inquit,
 die quo pascha immolari oportebat, elec-
 tos duos de sanctis apostolis, Petrum ac
 Iohannem, misit ad urbem, dicens iis quae
 supra scripsimus verba. Cur autem homi-
 nem haud nominatim missis denotavit? Non
 enim dixit iste ad illum ·N· sed indicium
 fecit, hominem dicens simpliciter fictile
 vas gestantem. Quid ergo ad hoc dicimus?
 Nuper Iudaeis promiserat se lesium traditu-
 rum proditor. Ne hic ergo hominem praedi-
 ctum resciret, statimque accurrens iis de-
 notaret qui se mercede conduxerant, in-
 dicium illud dedit. Nam Iudas discipuli
 adhuc benivolentiam simulabat, cum tam-
 en homicidium iam parturiret. Occurret,
 inquit, vobis homo aquae amphoram fe-
 rens. Fortasse etiam arcanum aliquod dog-
 ma hoc dicto demonstrat. Nam quò ingre-
 ditur aqua, sancti videlicet baptismi, illic
 diversatur Christus: etenim baptismus om-
 ni nos inquinamento mundat, ita ut sanc-
 tum Dei templum fiamus, divinaeque eius-
 dem naturae communicemus, per sancti
 Spiritus participationem. Neque a veritate
 quis aberraverit, si vas dicat esse Spiritus
 sancti singulorum sanctorum animam. Glo-
 rietur enim inquit (Iac. ap.) frater humi-
 lis in exaltatione sua.

(1) Absurda prorsus est Corderii interpretatio huius loci: *typos cognoscimus, veritatem honoremus*. Atqui Cyrillus dicit, Christum qui erat veritas, adhuc voluisse honorare figuram sui, id est pascha quod celebravit.

(2) Perverso rursus sensu Corderius: *cur hominem tam accurate descripsit*.

(3) Male adhuc Corderius refert ad Christum verba: *sciebat enim et tessebat amentiam discipuli* (ἀνάγειν pro ἐνάγειν). Invitus equidem haec coarguo; sed interpretationis meae diversitatem comprobare idem-
 tidem apud hellenismi imperitos necesse est.

(4) Non bene Corderius: *huc enim intravit aqua*.

(5) Denuo Cyrillus de baptismi utilitate ac necessitate; quod propter quasdam hodierni temporis set-
 ctas, animadvertere non est incongruum.

Et cum facta esset hora discubuit, et duodecim apostoli cum eo.

Apparato a discipulis paschate, con- vivabatur Christus. Patienter autem erga proditorem se gerens ait: desideravi hoc pascha manducare vobiscum. Quid porro hoc denotat? Tempus observabat proditio- nis avarus discipulus; sed ne ante paschatis sollemnitatem traderetur ab eo interfecto- ribus, haud indicavit Servator vel domum vel hominem, apud quem pascha postea celebravit. Igitur cum satis causam demon- strasset cur noluerit manifeste dicere apud quem esset diversaturus; postea tamen di- xit: desiderio desideravi hoc pascha man- ducare vobiscum. Non secus ac si diceret: omne studium contuli, ut proditoris im- probitatem latèrem, ne forte intempesti- vam sustinerem passionem. Verumtamen ulterius non manduco hoc pascha, ante quam idem compleatur in regno Dei; id est donec adsit tempus, quo regnum Dei annunciabitur. Revera in nobis, qui supe- riorem legi cultum maluimus, pascha ve- rum completur. Neque agnus de grege sumptus christianos sanctificat, SED IPSE POTIUS CHRISTUS SANCTE IMMOLATUS PER MYSTI- CAM BENEDICTIONEM, in qua benedicimur et vivificamur. Factus est enim nobis panis vivus, qui de caelo descendit, et vitam mundo dat. — In evangelio secundum Mat- thaeum ita ponitur: non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum cum illud bibam vobiscum in regno pa- tris mei.

Spicarium veluti quaedam primitiae, et

Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσε, καὶ οἱ δώδεκα ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.

Ἐτοιμάσασι τὸ πάσχα τοῖς μαθηταῖς, σιωπεσῶντα Χειρὸς ἀνεξικακῶν ἢ τῷ προ- δότη, φησὶν· ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μὲν ὑμῶν· τί ἢ τοῦτο ὀηλοῦ; και- ρὸν ἐξήτησεν ἡ προδοσίας ὁ φιλάργυρος μα- θητής· ἵνα δὴ μὴ πρὸς τὴν ἐροτῆς τοῦ πά- σχα τοῖς φονῶσιν αὐτὸν ᾤραδῶ, οὐ δει- μεμνήσκεν ὁ σωτὴρ ἢ τὸ οἶκον, ἢ τὸν ἀν- θρωπον, παρ' ᾧ τὸ πάσχα πεπλήρωκεν ἀποδοδὸς τοιγαροῦν τὴν αἰτίαν ἧ μὴ θε- λῆσαι σαφῶς εἰπεῖν ἧ παρ' ᾧ κατέλυσεν, ἐπιθυμία, φησὶν, ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πά- σχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν· ὅμοιον ὡς εἰ λί- γοι, πᾶσαν ἐπέμνησεν ἀποδοδὴν, ὅπως ἀν' ἰσχύ- σω λαθεῖν πῶς τὸν προδόντα ἀνοσιότητα, ἵνα μὴ πρόωρον ἵπομείνω τὸ πάθος· πᾶν, οὐ μὴ φάγω τὸ πάσχα τοῦτο, ἕως οὗ πλη- ρωθῆ ἢ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ· ἐθῆ ἢ αὐτῶν βασιλείαν Θεοῦ ὀνομάζον τὴν ἐν πά- σσει δικαίωσιν, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος καθαροσιν, καὶ πῶς τοῦ ἁγίου πνεύματος μέθεξιν, καὶ ἐν πνεύματι λατρείας τὴν δύναμιν οὐκ οὐκ οὐ γέυσομαι φησὶ τοιοῦτε πάσχα, τοῦ διὰ βρώσεως δηλονότι διλη- μένε τυπικῶς, ἕως οὗ πληρωθῆ ἢ ἐν τῇ βα- σιλείᾳ τοῦ Θεοῦ· τοῦτέστιν ἀναδεχθέντος τὸ καιροῦ, καθ' ὃν ἡ βασιλεία τῆς οὐρα- νῶν εὐαγγελίζεται· πληροῦται γὰρ ἐν ἡμῖν τοῖς ἢ ὑπὲρ νόμον τιμῶσι λατρείαν, πᾶ- σχα τὸ ἀληθινόν· καὶ οὐκ ἐξ ἀγγέλων ἀμῶς ἀγιάζει σὺν ἐν Χριστῷ, ΑΥΤΟΣ ΔΕ ΜΑΛΛΟΝ ΑΤΙΩΣ ΙΕΡΟΤΡΟΦΟΥΜΕΝΟΣ ΔΙΑ ΤΗΣ ΜΥΣΤΙΚΗΣ ΕΥ- ΛΟΓΙΑΣ (1), καθ' ἣν εὐλογοῦμεθα καὶ ζωο- ποιούμεθα· γέγονε γὰρ ἡμῖν ἄρτος ζῶν, ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζῶν διδοὺς τῷ κόσμῳ. — Ἐν τῷ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐα- γελίῳ οὕτω κείμεται· * οὐ μὴ πῶς ἀσάρτι ἐκ τούτου γίνωμαι τὸ ἀμπελῶν, ἕως οὗ ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ αἴνω μὲν ὑμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῷ πατρὸς μου.

Ἄσαχῶν γὰρ οἶα τις ἀπαρχὴ, καὶ

A. f. 279

C. f. 153.

* Matth. XXVI. 29.

A. f. 286.

(1) Compara sis praeclarum hoc testimonium cum aequè nobili Eusebii caesariensis in magno eius de paschate quod nos edidimus fragmento. Et animadvertente sententiam Cyrilli paesariensis quod reapse missa sit sacrificium, contra heterodoxos illos qui caenam tantummodo appellare volunt.

νέ[Ⓞ] ὡσπερ καρπὸς ἐν εἶδει δράγμα[Ⓞ], νοεῖται Χριστός (1)· ὁ πρωτότοι[Ⓞ] ἐκ νεκρῶν, ἡ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἡμῖν ὁδός, ὃ πάντα πρὸς καινότητα μεταστροφικῶν, ἐπαλαίωσι[Ⓞ] ἀπαλλάττων ἀνεκομίζετο δὲ τὸ δράγμα ἔναντι κυρίου· ἐξηγερούμε[Ⓞ] γὰρ ἐκ νεκρῶν ὁ Ἐμμανουὴλ ὁ νέ[Ⓞ] τῆς ἀνθρωπότη[Ⓞ] καὶ ὡς ἐν ἀφθαρσία καρπὸς, ἀναβέβηκεν εἰς [Ⓞ] οὐρανόν, ἵνα ἐμφανισθῆ ἵν' ὑπὲρ ἡμῶν τῷ προσώπῳ τῆ Θεοῦ ἢ πατρός· ἢ οὐχὶ δὴ πάντως ἑαυτὸν εἰς ὄψιν ἄγων αὐτοῦ, σύνεσι γὰρ αἰδίας καὶ οὐκ ἂν ἀπολιμπάνοιτο τοῦ πατρὸς, ὡς Θεός· ὡς ἐν ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον εἰς ὄψιν ἄγων ἡμᾶς ὅσῃ ἔξω προσώπε ἢ ἐν ὄρῃ, διὰ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν (2), καὶ τὴν καθ' ἡμῶν τυραννήσασαν ἁμαρτίαν· ἔρα δὲ ὅπως ἡμῖν ὁ νόμ[Ⓞ] καὶ [Ⓞ] τῇ ἀναστάσει πρέποντα προανατύπου καιρὸν, τοῦτέστι τὴν τρίτην ἡμέραν τῇ γὰρ ἐπαύειον τ' πρώτης ἡμερῆς, ἀνοῖσα τὸ δράγμα ὁ ἱερεὺς ἔναντι κυρίου· * εἰσκέκομικε ἢ ἀδραχμήμα τῆς ἁγίας ἡμῖν πεντηκοστῆς προανατύπων ἑναργῆ, ἐπὶ ἄρῃ λίσγων ἐπαριθμεῖν ἑβδομάδας, τῇ τ' δράγμα[Ⓞ] ἀνακομιδῆ· μὲν γάρ τοι τὴν ἀναστάσιμον τ' σωτήρη[Ⓞ] ἡμέραν, ἐπὶ συνείροντες ἑβδομάδας, τ' ἐπαύειον πεντηκοστῆν ἑορτάζομεν οἱ πεπισθικότες.

* Lev. XXIII. 11.

▼ 13

Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων· τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου κ. τ. λ.

A. C. E. D.

Εὐχαρισεῖ μὲν, τοῦτέστι ἐν σχήματι προσευχῆς διαλέγεται τῷ Θεῷ πατρὶ, κοινωνὸν ὡσπερ αὐτὸν καὶ συμμεδοκίτην ἀποφαινῶν τ' δοθησομένης ἡμῖν εὐλογίας ζωοποιου· πᾶσα γὰρ χάρις καὶ ἅν δῶρημα τέλειον ἐφ' ἡμᾶς ἔρχεται παρὰ πατρὸς δι' υἱὸς ἐν ἁγίῳ πνεύματι· τύπος ἢ ἦν ἄρα τὸ δρώμενον εἰς ἡμᾶς αὐτῶν, τ' ὀφειλουσῆς προσανατένεσθ' λιτῆς εἰ μέλλοι προτιθεσθ' παρ' ἡμῶν τ' μυσικῆς καὶ ζωοποιου δωροφορίας ἢ χάρις, ὃ δὴ καὶ δρᾶν εἰθίσμεθα· προσαναπέμποντες γὰρ τὰς εὐχαριστίας, καὶ ὁμοῦ

novellus quasi fructus, in manipuli specie, intelligitur Christus, primogenitus mortuorum, nostra ad resurrectionem via, qui cuncta ad novitatem transformat, vetustate depulsa. Deferebatur porro manipulus ante Dominum. Resuscitatus enim e mortuis Emmanuel, novellus humanitatis incorruptibilis fructus, in caelum conscendit, ut appareat nunc pro nobis ante conspectum Dei patris. Neque vero se ipsum prorsus conspectui patris exhibet; semper enim cum illo est; neque a patre unquam discessit, utpote Deus; sed in se ipso ad patris conspectum nos potius adducit, qui relegati ab eius facie eramus, et quibus ipse irascebatur, propter transgressionem in Adamo, et ob peccati contra nos tyrannidem. Et videsis quomodo nobis lex tempus quoque resurrectioni conveniens portendeat, nempe tertiam diem. Crastina enim, inquit, post primam, die offeret manipulum sacerdos ante Dominum. Exin sanctae quoque pentecostes statim nobis evidentem praetulit imaginem, septem dicens oportere numerare hebdomadas post manipuli oblationem. Etenim post diem qua Servator resurrexit, septem continuantes hebdomadas, tum demum crastina die pentecosten celebramus nos qui credidimus.

Et accepto pane, gratias agens fregit, deditque eis, dicens: hoc est corpus meum etc.

Gratias agit, id est orantis specie Deum patrem adloquitur, participem veluti ipsum simulque praebitorem demonstrandae nobis vivificae benedictionis. Quae libet enim gratia et quodvis donum perfectum ad nos devenit a patre per filium in sancto Spiritu. Porro haec actio typum nobis exhibebat precis eius quam proferre deberemus, quotiescumque mystici vivificae muneris gratiam oblaturi essemus, quod reapse facere solemus. Nam praemissa gratiarum actione, simulque Deum

(1) Confer editum a nobis Eutyebii patriarchae sermonem de paschate et sacrosancta eucharistia n. 4.

(2) Vides haec denuo apud Cyrillum peccati originalis dogmaticam doctrinam, cui male feriat neoterici rursus contradicunt.

patrem cum filio et cum Spiritu sancto laudantes, ad sanctas mensas sic accedimus; credentes ita nos vivificari atque benedicti corporaliter ac spiritualiter. RECIPIMUS ENIM INTRA NOS HUMANATUM NOSTRI CAUSA DEI PATRIS VERBUM, quod et vita est et vivificat.

Age vero quaenam sit huius nostri mysterii ratio, pro viribus investigemus. Considerat nimirum universalis Deus cuncta immortalia; fuerantque mundi origines plenae salutis: sed mors introiit in mundum diaboli invidia, qui primum hominem ad transgressionem et inobedientiam impulit, atque ob eam causam divino maledicto supposuit. Dictum enim ei fuit: pulvis es, et in pulverem reverteris. Sed enim illatum ab Adami improbitate damnum, creatoris bonitate superatum fuit, qui terrae incolis suppetias tulit; nam vita suapte natura Deus pater est; isque solus ita se habens, emisit ex semet Christum, ipsum quoque suapte natura vitam. Neque enim aliter habere se poterat, quod substantialiter ex vita processit Verbum. Cuncta igitur vivificat Deus pater per filium in sancto Spiritu. Quomodo ergo oportebat terrae incolam hominem, morti subditum, ad immortalitatem redire? Oportebat scilicet mortalem carnem, vivificae Dei virtutis fieri participem. Virtus autem Dei patris vivifica, unigenitum Verbum est. Hoc ad nos misit, ut salvator esset atque redemptor, quod ideo caro factum est, non conversionem aut mutationem passum in id quod non erat, neque desinens esse Verbum; sed genitum potius secundum carnem ex muliere, propriumque ex illa sibi sumens corpus, ut nobiscum copularetur inseparabili coniunctione, nosque mortis et corruptelae victores efficeret. Nam nosfram sibi carnem induit, ut eam a mortuis suscitans, viam deinde sterneret carni in mortem delapsae, redeundi ad immor-

τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ δοξολογοῦντες ἃ υἱὸν σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι, πρόσμυρον ἔτω ἃ ἁγίαις Ἐπαύλαις πιστεύοντες τε ὅτι ζωοποιούμεθα καὶ εὐλογοῦμεθα καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς. ΔΕΝΟΜΕΘΑ ΓΑΡ ἘΝ ΑΤΟΙΣ ΤΟΝ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΑΝΤΑ ΔΕ ΗΜΑΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΛΟΓΟΝ (1), ὃς ἐστὶ ζωὴ καὶ ζωοποιός.

Εἶτα τίς ἔστιν ὁ τὸ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου λόγος, ὡς ἐν ζητήσωμεν· ἔκτισε τοίνυν ὁ ἃ ὅλων Θεὸς ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ τὰ πάντα· καὶ εἰσὶν αἱ χηρέσεις τοῦ κόσμου σωτήριοι· φθόνος ἢ δολοχίας, θάνατος εἰσῆλθεν εἰς ἃ κόσμον· * παρεκλίμισε γὰρ εἰς αμαρτίαν καὶ ὀδύνην ἃ πρῶτον ἄνθρωπον, καὶ ταύτης ἕνεκα τῆς αἰτίας ὑπὸ θεῖαν ἀράν· εἰρηται γὰρ πρὸς αὐτὸν *, καὶ ἢ εἴ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ· ἀλλ' ὑπερήλλυτο τῆς ἐκείνου δυσζοπίας τὸ βλάβειν, ἢ ἃ κτίσαντο ἡμερότης· βεβοήθηκε τοῖς ἐπὶ ἃ γῆς· ζωὴ μὲν γὰρ ἔστι καὶ φύσις ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ· μόνος δὲ τοῦτο ὑπάρχων, ἐξελάμψεν ἃ Χριστὸν, ζωὴν ὄντα καὶ αὐτόν· οὐ γὰρ ἦν ἕτερος δύνασθαι ἢ οὐσιωδῶς ἐκ ζωῆς προελθόντα λόγον· πάντα τοίνυν ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ζωογονεῖ δι' υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι· πῶς οὖν εἶδε ἃ ἐὰν γῆς ἄνθρωπον κεκρατημένον θανάτου πρὸς ἀφθαρσίαν ἀναδραμεῖν; ἔδει ἃ ἀποθνήσκουσαν σάρκα, ἢ παρὰ Θεοῦ ζωοποιῶ δύναμει χηρέσθαι μέτοχον· δύναμις ἢ ἃ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἢ ζωοποιός, ὁ μονογενὴς ἐστὶ λόγος· τοῦτον ἡμῖν ἐπεμψεν σωτήρα καὶ λυτρωτὴν, καὶ γέγονε σὰρξ· οὐ ζῶπὸν ἢ ἀλλοίωσιν ὑπομένειν εἰς ὅπερ οὐκ ἦν· οὔτε μὴ ἀποφοιτήσας ἃ εἶναι λόγος· χηρηθεῖς ἢ μάλλον καὶ σῶμα ἐκ γυναικὸς, καὶ ἰδιοποιήσασθαι σῶμα τὸ ἐξ αὐτῆς, ἢ ἡμῖν ἑαυτὸν ἐμρυτεύσει καθ' ἔνωσιν ἀδιάσπαστον, καὶ θανάτου καὶ φθορᾶς ἀποφήνη κρείττονας· τὴν γὰρ ἡμῖν ἡμᾶς ἐσχετο σάρκα, ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάσθησας αὐτήν, ὀδοποιήσῃ λοιπὸν τῇ πρὸς θάνατον κατενηνεγμένη σαρκί, ἢ εἰς ἀφθαρσίαν ἀναδρομῆν, καθὰ φησὶν ὁ Παῦλος· * ἐπεὶ γὰρ δι' ἀνθρώ-

* Sap. II. 23. 24.

* Gen. III. 19.

* I. Cor. XV. 21

(1) Adhuc nobile Cyrilli testimonium de ss. eucharistia, prout est in dogmate catholicorum.

που θάνατῳ, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν ὡσαύτ' ἔστι ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως καὶ ἐν τῷ Χριστῷ πάντες ζωοποιουθήσονται ἐνώσας τοῖνυ ἐαυτῶν τῷ θανάτῳ κάτοχον σάρκα, θεὸς ὢν ὁ λόγῳ καὶ ζωῇ, ἀπεισέβησε μὲν αὐτῆς πῶς φθοράν; ἀπέφηνε ἢ αὐτὴν καὶ ζωοποιόν (1).

Καὶ μὴ ἀπισήσης οἷς εἶπον· δεῖχ' δὲ μᾶλλον ἐν πίσει τὸ ῥήμα, ἐκ μικρῶν ᾠδαυματάων τὰς ἐπ' αὐτῷ δὴ τοῦτο πληροφῶριος συλλέγων· ὅταν εἰς οἶνον ἡ γῶν εἰς ἔλαιον ἢ εἰς τι τῶ ὕδατος, μικρὸν ἄρτον ἐμβάλλῃς, εὐρήσῃς αὐτὸν γεωγόντα μεσὸν τῶ ἐκεῖ ποιότητῳ ὅταν σίδηρῳ ἐμίλησῃ πυρὶ, τότε ἐμπίπταται τῶ ἐνεργείας αὐτοῦ, καὶ σίδηρος ὢν καὶ φύσιν ἰδίαν, τῶ πυρὸς ὠδίνει δύνει· οὐκοῦν ὁ ζωοποιὸς τῶ θεοῦ λόγος, ἐνώσας ἑαυτὸν τῇ ἰδίᾳ σαρκί, καὶ ὃν οἶδε ἔσῳον αὐτὸς (2), ζωοποιὸν ἀπέφηνεν αὐτὴν ἔρη ἡδ' αὐτὸς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῶ ζωῆς· καὶ πάλιν· ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τῶ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάσῃ ἐκ τῶ ἄρτε τοῦτο, ζήσεται εἰς τῶ αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος ἡ δὴ ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ἄμην, λέγω ὑμῖν· ἐάν μὴ φάγητε τῶ σάρκα τῶ υἱοῦ τῶ ἀνθρώπου, καὶ πίητε αὐτῶ τὸ αἶμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· οὐκ ἔστι ἐσθίοντες τῶ σάρκα τῶ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστοῦ, καὶ πίνοντες αὐτῶ τὸ τίμιον αἶμα, ζωὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς, ἐν ὧς πρὸς αὐτὸν ἀποτελούμενοι, καὶ ἐν αὐτῷ μένοντες, ἔχοντες ἢ αὐτὸν καὶ ἐν ἑαυτοῖς (3).

Καὶ μὴ τις λεγέτω τῶ ἀπιστεῖν εἰσθίοντων, ἅρα οὐν ἐπειδὴ καὶ ἐν ἡμῖν ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ τοῦ θεοῦ λόγῳ αὐλιζέται, ζωοποιὸν ἔστι καὶ τὸ ἐκάστου σώμα; ἴστω δὲ μᾶλλον ὡς ἕτερόν ἔστι τὸ κατὰ μέθεξιν σχετικῶν ἡμᾶς ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς (3) υἱόν, ἕτερον ἢ ὁλοκῶπως τὸ αὐ-

talitatem, ut ait Paulus: quandoquidem per hominem mors; et per hominem resurrectio mortuorum: nam sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. Ergo sibi copulans obnoxiam morti carnem, Deus Verbum et vita, depulit ab illa corruptelam, ipsamque insuper effecit vivificam.

Neque vero verbis meis fidem non arros; sed potius cum fide dictum excipe, parvis ab exemplis huiusce rei probationes colligens. Si quando in vinum, aut in oleum, aut in humorem quemlibet, panis micam inieceris, comperies eam humidae illorum qualitatis prorsus plenam. Quum igni ferrum admoveris, tunc illius vi repletur, et quum sit suapte natura ferrum, nihilominus ignis vim continet. Itaque vivificum Dei Verbum cum se propriae copulavit carni, eo quem scit ipse modo, vivificam illam effecit. Dixit enim ipse: amen dico vobis, qui credit in me, vitam aeternam habet. Ego sum panis vitae. Et rursus: ego sum panis vivus, qui de caelo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. Et, panis quem ego dabo, caro mea est. Amen dico vobis: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. » Ergo manducantes carnem omnium nostrum servatoris Christi, vitam habemus in nobis, unum veluti effecti cum ipso, et in ipso manentes, ipsumque in nobis habentes.

Nec quisquam incredulus dicat: ergone, quoniam illud quod vita naturaliter est Dei Verbum in nobis habitat, uniuscuiusque etiam corpus vivificum est? Sciant vero hi potius, aliud esse secundum participationis habitudinem in se habere filium (Dei,) aliud autem ipsum filium carnem omnino

(1) Viden quam theologice et eleganter Cyrillus Christum nostrae resurrectionis causam demonstraverit?

(2) Haec Cyrilli dictione nonnulli veteres abusi sunt, ne quid definite profiteri cogentur circa Verbum humana natura unione; atque ita neque monophysitarum neque orthodoxorum in castris esse viderentur. Ceteroqui Cyrillus de aeterno unionis modo tantum, ut infra repetit, non de re ipsa, loquitur.

(3) Pia ac praeclara doctrina de sumendae eucharistiae utilitate!

esse factum, id est proprium sibi corpus sumpsisse de sancta Virgine. Nam cum intra nos est, non idcirco dicitur factus caro: id enim semel accidit, cum inde prodiit factus homo, non desinens esse Deus. Proprium itaque factum est Verbi corpus illud quod ex sancta virgine sumptum sibi copulavit. Qui autem id actum fuerit qualive ratione, dicere fas non est. Ineffabilis enim et inintelligibilis omnino est, ipsique tantummodo cognitus unionis modus. Oportebat vero ipsum intra nos per sanctum Spiritum eo, qui Deum decet, modo versari; nostrisque veluti contemperari corporibus per sanctam carnem suam sanguinemque pretiosum: quae sane per vivificam benedictionem habemus tamquam in pane ac vino. Ne forte enim obtorpesceremus, si carnem et sanguinem in sanctis ecclesiarum mensis proponi nobis aspiceremus, indulgens nostris infirmitatibus Deus, vitalem vim propositis rebus inspirat, easque ad sui corporis efficientiam transmutat; ut easdem ad vivificam habeamus participationem, et tamquam semen vivificans sit in nobis corpus vitae (1). **ΜΕΧΕΡΕ ΔΕΒΙΤΕΣ; ΙΔ ΚΙΠΠΕ ΒΕΡΥΜ ΕΣΤ, ΙΠΣΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΕ ΔΙΧΕΝΤΕ: ΗΟΧ ΕΣΤ ΚΟΡΠΟΥ ΜΕΥΜ, ΕΤ ΗΙΧ ΕΣΤ ΣΑΝΓΚΙΣ ΜΕΥΣ. ΙΜΜΟ ΠΟΤΙΥΣ ΣΕΡΒΑΤΟΡΙΣ ΒΕΡΒΑ ΚΥΜ ΦΙΔΕ ΡΕΧΙΠΕ; ΚΥΙ ΚΥΜ ΣΙΤ ΒΕΡΙΤΑΣ, ΝΟΝ ΜΕΝΤΙΤΥΡ.**

Ecce manus tradentis me, necum est in mensa.

Existimabat fortasse diabolica malitia plenus proditor posse Christum, qui Deus erat, latere; sed a Christo scelestus coartatus fuit, quamquam eius mensae dignanter conviva adhibitus, divinamque in omnibus bonitatem expertus, id quod potissime graviorem ei poenam promeruit. Veruntamen vae Iudae, prout dixit Servator! Hic enim iuxta Dei patris beneplacitum semet pro nobis dedit, ut nos omni

τὸν ἡμέτερον σῶμα, τοῦτέστιν ἴδιον κοινή-
σασαι σῶμα τὸ ἐν τῆς ἀγίας παρθένου
ληφθέν· οὐ γὰρ ἐν ἡμῖν ἡρώμεθα, ἐναν-
θρωπῆσαι λέγεται καὶ ἡμέτερον σῶμα· τοῦτο
γὰρ γέγονεν ἅπασι, ὅτε ἀρροήθη ἐν θρω-
πῶ, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι θεός· ἴδιον
οὖν γέγονε σῶμα ἕ λόγῳ, τὸ ἐν τῆς ἀγίας
παρθένου ληφθέν καὶ ἐνώθη ἐν αὐτῷ πῶς
ἢ ἢ τίνα ἔξωσον, εἰπεῖν οὐκ ἔνεστιν· ἀφρα-
ςθα γὰρ καὶ ἀπειρόνοστο παντελῶς, καὶ
αὐτῷ μόνῳ γνώριμο τὸ τῆς ἐνώσεως ἔξο-
πῶ· ἔδει τοῖον αὐτὸν διὰ τῆς ἀγίου πνεύ-
ματος ἐν ἡμῖν ἡμέτερον τοῦ σαρκῶς· σω-
ανακρινῶσαι δὲ ὡσαυτ τοῖς ἡμετέροις σώ-
μασι, διὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς καὶ τῆς
τιμῆς αἱματός· ἃ δὴ καὶ ἐσχήκαμεν εἰς
εὐλογίαν ζωοποιῶν, ὡς ἐν ἄρῳ τῆ καὶ οἴνω·
ἵνα γὰρ μὴ ἀποναρκήσωμεν, σῶμα τε καὶ
αἷμα προκείμενα βλέποντες ἐν ἀγίαις ἑξα-
πέζαις ἐκκλησιῶν, συγκαθιστάμεθα ὁ
θεός τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας, ἐνήσοι τοῖς
προκαμένοις δυναμὶν ζωῆς, καὶ μεθίστι-
σιν αὐτὰ πρὸς ἐξέρχων τῆ ἐαυτοῦ σαρκός·
ἵνα εἰς μέθεξιν ζωοποιῶν ἔχωμεν αὐτὰ, καὶ
οἶον σπέρμα ζωοποιῶν ἐν ἡμῖν εὐρεθῆ τὸ
σῶμα τῆ ζωῆς· καὶ μὴ ἀμφιβάλλῃς, ὅτι τοῦ-
το ἐστὶν ἀληθές, αὐτοῦ λεγόντος ἐναρῶς.
ΤΟΥΤΟ ΜΟΥ ἔστι ΤΟ ΣΩΜΑ, ΚΑΙ ΤΟΥΤΟ ΜΟΥ
ἔστι ΤΟ ΑἶΜΑ· ΔΕΝΟΥ Εἶ ΜΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΣΥΤΗ-
ΡΟΣ ΕΝ ΠΙΣΤΕΙ ΤΟΝ ΛΟΓΟΝ· ΑΛΗΘΕΙΑ ΓΑΡ ὈΝ,
ΟΥ ΨΕΥΔΕΤΑΙ.

Ἴδου ἡ χεὶρ τοῦ παραδόντος με μετ' ἐμοῦ
ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Ἦστο μὲν ἴσως ἡθροβλικῆς ἀπονοίας
ἐπίμεσος ὢν ὁ προδότης, δύνασαι λαθεῖν
θεὸν ὄντα Χριστὸν, ἀλλ' ἠλέγητο παρὰ
Χριστοῦ, παμπόνητος ὢν, καὶ τοῖς ἑσπέρας
ἀξιοῦμενος καὶ σπέρματος ὢν, καὶ τῆς θείας ἡμε-
ρότητος μέγιστον παντὸς ἀπολαύσις, ὁ δὲ μά-
λις φορτικώτερον αὐτῷ τῆς κλάσει ἀπερ-
γάζεται πλὴν οὐαί τῷ Ἰουδα, καὶ πῶς τῆ
σωτήρος φωνῆ· ὁ μὲν γὰρ κατ' εὐδοκίαν
τῆς θεοῦ πατρὸς δεδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν,

(1) Id est corpus Christi, ut patet. Admirare autem totum hoc Cyrilli insigne testimonium de sacrosancta eucharistia. Aliud paris ponderis dat Cyrillus in epistola ad Calosyrium episcopum opp. T. VI. p. 365.

ἵνα πάντος ἡμᾶς ἐξέλιπται κακοῦ· ὁ ἢ τῷ ἴδιον σωτήρα Χριστὸν καὶ λυτρωτὴν τῷ φωνάντων χερσὶ ᾧδραδούς, τῷ τῷ δὲ βόλῳ πρεπωδεδάτῳ κληρονομῆσθ' ἴδιον.

V. 21. Ἐγένετο οὖν καὶ φιλονικία ἐν αὐτοῖς, τὸ, τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

A. f. 262.
B. f. 198.
D. f. 73. D.

Οἱ μὲν τοι μαθηταὶ ἀνθρώπινόν τι παθάντες, πεφιλονικηκασί πρὸς ἀλλήλους, τίς ἄρα μείζων ἔσται ἐν αὐτοῖς, οὐκ ἀνεχομένων τάχα πρὸ τῷ ἴδιον ἔχόντων τάξιν, τοῖς πρωτεύουσι ᾧδραχωρεῖν κεινῆται δὲ τοῦτο καὶ γέγραπται πρὸς ὄνησις ἡμετέραν ἐπερῆμα γὰρ ᾧδραχῆμα Χριστὸς τῇ τοῖαδε νόσῳ τοῦτο ἢ ἦν, ἢ ἀνόητος φιλοδοξία, ρίζαν ἔχουσα τῷ ὑπερολίαν· τὸ μὲν γὰρ ἦρθαι κατ' ἀρετήν, τῷ πάντος ἄξιον λόγου δὲ ἢ ὅσον οὐτα δὲ κακίμους, μείζων κερῆσαι φρονήματι, καὶ ᾧδραχωρεῖν ἐξ ἀγάπης ἀδελφοῖς τὸ ἐν μείζονσι εἶναι δοκεῖν· τὸ γὰρ πεφουσιμένον ἔχεν τὸ φρόνημα, ᾧδραπλίσιας ὁράσασθαι ποιεῖ τοῖς τῷ ἐθῶν ἡγεμένοις, οἷς τὸ ὑπερογκον φρόνημα φίλον αἰεί πως ἔστιν, εὐεργεταὶ γὰρ φησι καλενται, τοῦτέστι κολακεύονται παρὰ τῷ ὑποβειηκότων· ἀλλ' ἐκείνοι μὲν ὡς ἔξω νόμων ἰεῶν ἐν τοιαύταις ἔσσαν ἀρρώστιας· παρ' ὑμῖν ἢ οὐχ' οὕτως, ἀλλ' ἔσσαν τὸ ὑψος ἐν ταπεινότητι.

V. 27. Ἐγὼ δὲ εἶμι ἐν μέσῳ ὑμῶν ὡς διακόνον.

A. f. 283. D.

Ταῦτα λέγοντος τῷ Χριστῷ, τίς ἔστιν οὕτως ἀπηνής, ὡς μὴ πᾶσαν ἀποπτύσαι φιλοδοξίαν; ὁ γὰρ ὑπὸ πάσης κτίσεως λογικῆς καὶ ἀγίας δὲ διακονοῦ μῆρος, ὁ σύνθετος καὶ συμβασιλεύων τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, δὲ καὶ τάξιν ἐπέχων, ἐνίψε ὅσον πόδας τῷ μαθητῶν· καθ' ἕτερον ἢ ζῶπον δὲ κακίας ἐχθ' τάξιν ἢ κατ' σαρκὸς οἰκονομίας ὁ τρόπος· ἔφη γὰρ ὁ Παῦλος· * λέγω γὰρ Χριστὸν διάκονον γεννηθῆσαι ᾧδρατομῆς εἰς τὸ πληρῶσαι τὰς ἀπαγγελίας τῷ πατέρων, καὶ τὰ ἐξῆς οὐκ οὐκον διηκόνησεν ὁ δὲ διακονοῦ μῆρος· καὶ ὁ τῷ δόξης κύριον, τεταπεινωκεν ἑαυτὸν, ἡμῖν καταλιμπάνων ὑπογραμμόν· * — Ἄλλ' εἰκὸς ἐκείνο τάχα πῶς κατ' ἑαυτῶν διενθυμῆσθαι τε καὶ λέγων ὅσον μαθητάς· ποῖος οὖν ἔσται ἢ γνησιότητος ὁ μισθός; ἢ τί τὸ ἐπιτεῦθεν ἔσται χρήσιμον, συμβη-

* Rom. XV. 8.

* 1 Petr. II. 21.

malo expediret: ille autem quia communem servatorem Christum ac redemptorem homicidarum manibus tradidit, dignissimum diabolo poenam sortieretur.

Facta est autem et contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior.

Discipuli quidem humanum quid patientes, contendebant inter se, quis eorum futurus esset maior, nolentibus fortasse iis, qui secundi ordinis erant, primis cedere. Porro haec lis commota fuit et scripta ob nostram utilitatem. Statim enim Christus hunc morbum obiurgavit, qui erat inconsideratus gloriae amor, cuius radix superbia. Namque extolli ad virtutem, dignum omni laude est: qui autem ita sunt comparati, eos decet modesto animo esse, fraternaque caritate aliis concedere praeminentiam. Quippe qui tumidos gerunt spiritus, ii videntur ethnicorum principibus similes, qui superbo semper ingenio esse solent; nam benefici, ut mox dicitur, vocantur, id est ita a subditis adulanter appellantur. Sed hi utique, extra sacras leges positi, in hac animi infirmitate versentur; vos vero secus; sed culmen sit in humilitate.

Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.

Quomodo sic Christus loquatur, quis est ita contumax qui nolit gloriae amorem abicere? Namque is, cui ab omni creatura tum rationali tum sancta ministratur, ille Dei patris consessor et conregnator, ministri nunc ordinem tenens, lavit pedes discipulorum. Alio autem modo ministerii ordinem habet ratio incarnationis. Ait enim Paulus: dico enim Christum ministrum fuisse circumcisionis ad implendas promissiones patrum, et reliqua. Ergo ministravit is, cui ministrabatur; et gloriae dominus humiliavit semet ipsum, nobis relinquens exemplum. — Sed verisimile fortasse est discipulos intra se cogitasse atque etiam dixisse: quanam erit fidelitatis merces? vel quae inde utilitas, si quando tentationes quoque evenient? Ut ergo futuro

rum bonorum spe roborati, omnem in re-
ctis studiis torporem mente sua abiicerent,
necessario ait: vos autem estis, qui per-
mansistis mecum in tentationibus meis etc.
— Intellige quomodo humanationis suae
mensuram adhuc non excedit, quia non
dum venerandam pertulerat crucem. Lo-
quitur enim ut unus ex nobis. Sed tamen
post resurrectionem a mortuis, maiestatem
propriam ostendit tempore ad id vocante.
Ait enim: data est mihi omnis potestas in
caelo et in terra. Loquitur ergo humani-
tus, ut dixi. Propterea ait: et ego dispo-
no vobis, sicut disposuit mihi pater meus
regnum, ut edatis et bibatis super men-
sam meam. Num ergo postea etiam quam
a mortuis revixerimus, quum tempus ad-
venerit quo cum Christo nos versabimur,
quos iam conformes corpori gloriae suae
effecerit, post indutam immortalitatem,
num inquam cibis adhuc indigebimus at-
que mensa? Nequaquam. Sed interim nos-
trarum rerum exemplo, spiritalia nobis de-
monstrat. Nam qui primos honores apud
reges terrenos occupant, ii cum illis con-
vivuntur, mensaeque participes sunt. At-
tamen sunt alii dignitatibus quidem apud
potentes ornati, quin propterea communi
cum his mensa fruuntur. Quod itaque prin-
cipali apud ipsum honore futuri sint, hu-
mano exemplo declarat.

Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce Satanas
expetivit vos, ut eribraret sicut triticum.

Necessarium iudico et utile, cognosce-
re nos, quaenam causa ad hunc sermonem
Servatorem contulerit. Quippe quum iam
correxisset Christus discipulos, gloriae cu-
piditatem obiurgando, seque in exemplum
proponendo, tertium suppeditat discipulis
adiutorium praesenti lectione. Docet enim
necessitatem modeste de nobis sentiendi,
qui nihil sumus, ad hominis naturam quod
adinet nostraeque mentis lubricum; sed

σομένων ἰσοθ' ὅτε καὶ περιεσπῶν; ἵνα τοίνυν
τῇ τ' ἐσομένῳ ἀγαθῶν ἐλπιδί διανοησώ-
μενοι, πάντα ὄκνον ἐπ' ἀλαθῆς παροῦσας
σιν ἐκπέμψωσι τ' αὐτῶν διανοίας, ἀναγ-
καίως φησὶν ὑμεῖς δὲ ἐσεσθε οἱ διαμεμενηκότες
μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς περισσώτοις με κ. τ. λ.
— Σύνες ὁσῶν τ' ἂν ἐνανθροπίσεως μέτρῳ
ἀποφοιτῶ, οὐπω τ' τίμιον ὑπομείνας σταυ-
ρόν διελέγεται γὰρ ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν μὲν δὲ
γε τ' ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, πεφανέρωκεν
ἑαυτῆ τ' δόξαν, καὶ ἔκκαλοῦντος εἰς τῆτο
ἔφη γὰρ * ἐπιδύθη μοι πάντα ἐξουσία ἐν
οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς διελέγεται τοίνυν ἀνθε-
πίνως, ὡς ἔφην· διὰ τοῦτο φησὶ καὶ γὰρ δι-
τίθεμαι ὑμῖν, καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ
με βασιλείαν, ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῇ
τραπέζῃς μου· ἄρα οὖν καὶ μὲν τ' ἐκ νεκρῶν
ἀναβίωσιν, ἐνσάντος τ' καιροῦ, καθ' ὃν
συνεσόμεθα τῷ Χριστῷ, συμμόρφως ἡμᾶς
ἀποφαίνοντι τ' σώματος τ' δόξης αὐτῆ, μὲν
τὸ ἐνδύσεσθαι τ' ἀφθαρσίαν, ἐδουράτων πά-
λιν ἐν χρείᾳ ἐσόμεθα καὶ τραπέζῃς; οὐδαμῶς·
ἀλλ' ἐκ τ' καθ' ἡμᾶς πρᾶξιμάτων ὑποφαίνῃ
τὰ πνευματικά· οἱ μὲν γὰρ τὰς παρὰ τῆ
ἐπιγείῳ βασιλείῳν πρώτας ἔχοντες τιμὰς,
συνείσοι τε εἰσιν αὐτοῖς καὶ ὀμόσοιτο· εἰσὶ ἢ
καὶ ἑτεροὶ τιτες, τιμῆς μὲν τ' παρὰ τῆ κρα-
τούντων ἀξιοῦμενοι, οὐ μὴν ὅτι καὶ κοινής
τραπέζῃς ἀπτόμενοι· ὅτι τοίνυν ἐν τῇ πρῶ-
τῶν σῶσεως τιμαῖς ἔσονται παρ' αὐτῶν, ὡς ἐκ
ᾧ ἀδείγματος τ' καθ' ἡμᾶς ἀδεικνύουσιν.

Εἶπε δὲ κύριος· Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξήρτησέν
ὑμᾶς, τοῦ σιναΐσαι (1) ὡς τὸν σίτον.

Ἄναγκαῖον οἶμαι καὶ ἐπωφελεὲς, μαθεῖν
τίς ἦν ἡ πρόφασις, ἡ παρενελευσῆσα εἰς τῆ-
το τ' σωτήρος ἑστῆ λόγος· διορθωσάμενος
ἢ αὐτῶν ὁ Χριστὸς δι' ὧν ἐπετίμησε τῷ τ'
φιλοδοξίας πάθῃ, καὶ ἑαυτὸν εἰς ὑπόδειγμα
δεδωκε, ἦτον τοῖς μαθηταῖς ἐπιούρημα
προσκεικόμικε, διὰ τῆ προκειμένων ἀναγω-
σμάτων διδάσκῃ τῷ ὅτι μέτρια φρονεῖν ἡμᾶς
ἀναγκαῖον, οὐδὲν μὲν ὄντας τὸ γε ἡμῶν εἰς
τ' ἀνθρώπου φύσιν, καὶ εἰς τὸ τ' ἡμετέρας δι-

(1) Hoc loco in cod. B. f. 198. fit grammaticalis adnotatio. Σιναΐσαι, δουρῆσαι, κυνήσαι, σείσαι, κοι-
κινῆσαι, περιάσαι· σίνιον γὰρ παρὰ τισι καλεῖται τὸ παρ' ἡμῖν κόκκινον, ἐν ᾧ σίτος τῆδε χάσις μεταφερόμενος
ταρῆσεται.

v. 28.

B. f. 197. f.
D. f. 198. f.* Matth. XXVIII.
15.

v. 31.

A. f. 284
B. f. 198.

* I. Cor. XV. 10

νοίας εὐόλισθον, ζηριζόμενος δὲ καὶ ὄντας ὅπερ ἐσμέν*, δι' αὐτὸν τε Ἐ παρ' αὐτοῦ· εὐκην ἐφ' ἑαυτοῖς μᾶλλον, ἀλλ' ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτῆς χαρίσμασι, σεμνύνεσθαι δεῖ· καὶ εἴ τις οὕτως διετέθη, ποῖον εὐρησὶ τόπον ἐν αὐτῷ τὸ ὑπερκεῖσθαι τινων ἐθέλειν; ταύτη τοι ὁσῦ μὲν ἑτέρας ἀφίσι μαθητῶν, ἐπ' αὐτὸν δὲ τὸ κορυφαῖον ἔρχεται· καὶ φησὶν ὅτι πολλάκις ἠθέλησεν ὁ σατανᾶς σινιάσαι καὶ ὑμᾶς ὡς τὸ σίτον, ἀντὶ τῆς δοκιμάσαι καὶ πειράσαι· ἔθος γὰρ τῷ σατανᾶ, τοῖς εὐδοκίμοισιν ἐπιπηδᾶν· οὕτως ἐζήτησε τὸ Ἰὼβ, ἀλλ' ἠπάτω ὁ ἐκείνος τληπαθείας· πλὴν παλευνετεῖ τὸ ἀνθρώπου φύσιν, ἀσθένει γὰρ αὐτῆ, δεινὸς ἢ καὶ ἀπηνὴς ἐκείνος· ὡς γὰρ φησὶ περὶ αὐτῆ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν*, ἡ καρδία αὐτῆς πέπηγχε ὡπερ λίθος, ἐστικε ἢ ὡπερ ἄκμων ἀνήλατος· πλὴν τοῖς τῷ ἁγίῳ ὑπενήνεκται ποσὶ, Χριστοῦ καὶ τοῦτο καταρωθωκότου.

* Job. XLII. 1.

* I. Cor.

A. I. 251.
D. I. 71.

* Ἐγὼ δὲ ἐδέηθη περὶ σοῦ.

Ἰδοὺ δὴ παλιν ἡμῖν συμπλάττεται, καὶ ἐκ τῆς ἀνθρώποτης διαλέγεται μέτρων· καὶ τοι θεὸς ἂν φύσα, καὶ εἰ γέγονε σάρξ· διηθῆναι γὰρ φησὶν ὡς ἀνθρώπος· ἐμφαίνει ἢ διὰ τούτων, ὡς εἴπερ ἐξεδόθη παρὸς πείραν τῷ σατανᾶ, ἅπιστος ἂν ἐγένετο παντελῶς· ὅπως γὰρ καὶ καὶ μὴ ἐκδοθεῖς, ἡσθένησεν· ἠρνήσατο γὰρ παιδίσκης μιᾶς θυροβούσης αὐτὸν ἐν τῇ αὐλῇ τῷ ἀρχιερέως. — Ὁ μὲν τοι κύριος, ἢ τῷ μαθητοῦ ἀρνήσιν ἀνιζάμεντο· ἐν οἷς ἐφη ἐδεήθη περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπη ἡ πίστις σε, εἰσφέρει ὡδρακλήμα τὸ ὡδρακλήσεως λόγον· καὶ φησὶ, καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, σήριζον ὁσῦ ἀδελφούς σε· τοῦτέστι ΤΕΝΟΥ ΣΤΗΡΙΓΜΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΩΝ ΔΙΑ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΡΟΣΙΟΝΤΩΝ ΕΜΟΙ (1) καὶ θαύμασον πάλιν τῷ λόγῳ τὸ εὐτεχεῖς, Ἐ τὸ ὑπερβάλλον ὁ θείας γαλινότιτος· ἵνα γὰρ μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἀγάθῃ τὸ μαθητὴν, ὅτι τῷ ἀποστολῆς αὐχημάτων ἀποπεμφθήσεται ἀρνησάμενος αὐτὸν, ἀναπίμπλησιν ἀγαθῆς ἐλαίδος, καὶ ὅτι τεύξεται τῷ ἐπιγγεγμένῳ ἀγαθῶν· ἐφη γὰρ ὅτι καὶ ὁσῦ στρέψας, σήριζον ὁσῦ ἀδελφούς σε· ὡ τὸ

per eum et ab eo confirmati, sumus id quod sumus. Non est ergo de nobismet ipsis, sed de eius donis gloriandum. Porro si quis animo ita fuerit comparatus, quemnam in eo locum inveniet praeminendi ceteris cupiditis? Propterea, ceteris omissis discipulis, ad coryphaeum devenit, atque: saepe Satanas voluit vos cribrare tamquam triticum; quod dicitur pro explorare ac tentare. Mos enim Satanae est probae mentis homines aggrediendi. Sic etiam expetivit Iobum, sed huius patientia superatus fuit. Nihilominus praevallet humanae naturae, quia haec infirma, ille autem saevus et vehemens. Nam sicut de ipso aiunt sacrae litterae, cor eius obduratum ut lapis, et quasi incus immobile perstat. Nihil tamen minus sub sanctorum pedibus iacet, hoc item Christo praestante.

Ego autem rogavi pro te.

Ecce iterum nobis conformatur, et secundum humanitatis modulum loquitur, ille qui Deus erat, quamquam caro factus. Oravisse enim se ait tamquam hominem. His autem verbis significat, illum si traditus fuisset ad tentandum Satanae, prorsus fidem amissurum; quandoquidem etsi minime traditus, lapsus est; negavit enim, unica eum perturbante ancillula in aula pontificis. — Quum ergo Dominus discipuli negationem innuisset iis verbis quibus dixit: oravi pro te ut non deficiat fides tua, infert statim consolatorium sermonem, atque: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos, id est, FIRMAMENTUM ATQUE MAGISTER ESTO ILLORUM QUI PER FIDEM AD ME ACCEDUNT. Et mirare rursus sermonis solertiam, et divinae placiditatis culmen. Ne enim in desperationem adduceret discipulum, quasi de apostolatus gloria foret expungendum postquam negasset, implet eum bona spe, fore ut promissa bona consequatur. Ait enim: et tu conversus, fratres tuos confirma. O ineffabilis benignitas!

(1) En Petro, consequenterque successoribus eius, privilegium a Christo domino datum.

nondum erat peccatum, et iam veniam praebeat, rursusque illum in apostolica dignitate restituit.

Donec ter abneges nosse me.

Continuantur supra dicta etiam hic. Antea enim praedixerat admirabili Petro, ter se fore ab eo negandum capturae tempore. Quoniam vero facta nunc capturae mentio est, subsequuntur prorsus hanc commemorationem reliquae res, nempe crucis passio. Deinde ingruens Iudaeis praenunciat bellum. Idecirco ait: quando misi vos sine sacco et pera et calceamentis, numquid vobis defuit? At illi dixerunt: nihil. Miserat enim Servator sanctos apostolos, praedicare mandans in omni pago et urbe evangelium regni caelorum, et omnem morbum languoremque in populo curare. Euntes autem iussit nullam gerere corporalium rerum sollicitudinem; atque in se uno reposita victus spe, regionem concursare; quod et reapse fecerunt. Sed nunc ait, qui habet sacculum, tollat similiter et peram. Quid autem hoc sit, dicemus. Christi quidem sermo specie tenus ad apostolos fit, reapse autem respicit uniuscuiusque iudaei personam. Namque hos potius adloquitur Christus. Si quis, inquit, opibus abundat in Iudaeorum regione, cunctis secum ablatis, in pedes se conferat. Si quis item, minime his abundat, sed in summa penuria terram habitat, hic quoque vendat, inquit, ipsum vestimentum, et gladium emat. Iam enim apud huius regionis incolas non agitur utrum aliquid retenturi sint nec ne, sed utrum omnino victuri. Intolerabili enim impetu incumbet in eos bellum, quin ulla resistendi facultas sit. Deinde horum malorum causam aperit, dicens: oportere se secundum scripturas cum improbis reputari, et suspendi una cum crucifixis secum latronibus, et par cum impiis pati supplicium. Ac tum demum his peractis, susceptae incarnationis cursum finem habiturum. Etenim ea, quae sunt de me, finem habent; id est quae

ἀράτε φιλανθρωπίας· οὐπω γέγονεν ἡ ἀμάρτία, καὶ τὸ ἄφσιν σκομίσατο, καὶ πάλιν αὐτὸν ἐν τοῖς ἀποστολικῶς κατέταξεν ἀζιώμασιν.

Πρὶν ἢ τρεῖς ἀπαρνήσῃ μὴ εἶδάναι με.

Ἐκδέξῃ ἢ τὰ προκείμενα καὶ ὧδε προκαταμεμήνυκε τῷ Θαυμασίῳ Πέτρῳ, ὅτι τρεῖς αὐτὸν ἀρνήσεται, καὶ τὸ δὲ συλλήψεως δηλονότι καιρὸν ἔσται ἢ ἀπ᾿ αὐτῆς μνήμη γέγονε τὸ συλλήψεως αὐτῶ, ἀκολουθεῖ ἢ πάντως τῇ τοιαύτῃ μνήμῃ καὶ τὰ ἐφεξῆς γεγονότα, τὰ ἐπὶ τῷ σαυρῶ φημι πάθη· λοιπὸν δὲ ἐπισκήψαντα τοῖς Ἰουδαίοις προπαγαγέλλῃ πόλεμον· διὰ τοῦτο φησὶν, ἕτε ἀπέσπαρα ὑμᾶς χωρὶς βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μή τις ὑσερήσατε; οἱ δὲ εἶπον, οὐ· πέπομφε μὲν γὰρ ὁ σωτὴρ σὺν ἀγίοις ἀποστόλοις, κηρύσσαν αὐτοῖς ἐπιτάξας τοῖς ἀναπάσαν κάμῳ τὴν καὶ πόλιν τὸ εὐαγγελίον τὸ βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ· ἐκέλευσε ἢ βαδίζοντας, μηδένας τῶν σωματικῶν ποιειῶν φροντίδα· ἐπὶ αὐτῶν ἢ πᾶσαν ἔχοντας τὸ ζῆν τὸ ἐλπίδα ὠενοςεῖν, ὃ δὴ καὶ πεπράχασιν· ἀλλὰ νῦν, φησὶν, ὃ ἔχον βαλάντιον, ἀράτε καὶ πήραν ὁμοίως· καὶ τί διὰ τοῦτο ἔστιν, ἐρούμεν· ἐσχηματίσθη μὲν ὁ λόφος ὡς πρὸς αὐτῶν, βλέπει ἢ καὶ τὸ ἀληθὲς εἰς τὸ πάντος Ἰουδαίῳ πρόσωπον· αὐτοῖς γὰρ μᾶλλον δὲ ἀλέγεται Χριστός· εἴ τις γάρ, φησὶν, εὐπορεῖ χρημάτων καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων χώραν, ἅπαντα συνενεγκὼν, φευγέτω· εἰ δὲ τις τούτων μὲν οὐκ εὐπορεῖ, πενία ἢ συζῶν ἐσχάτη τὴν χώραν οἰκεῖ, καὶ σὺν ὅσῳ ἔχει, φησὶ, πωλησάτω ἄμφιον, ἢ ἀγορασάτω μάχαιραν· ἐστὶ γὰρ λοιπὸν ἅπασιν τοῖς τῶν χώραν οἰκοῦσιν ὁ λόγος οὐ περὶ γε τῶν ἔχον τί ἢ μὴ, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τῶν εἶναι καὶ ζῆν κατασκευῆ γὰρ εἰς αὐτῶν ὁ πόλεμος ἀφορήτοις ὁρμαῖς, ὡς οὐδὲν ἀρκέσαι πρὸς ἀντίστασιν· εἴτα, ἢ αἰτίαν τῶν τοιούτων κακῶν ἀπαγγέλλει, λέγων· ὅτι θεὸς μὲν αὐτὸν καὶ τὰς ῥεφάς, καὶ τὸ ἀνόμων λογισθῆναι, συγκρομάμενον δηλονότι τοῖς συσαυρωθεῖσιν αὐτῶν λησταῖς, καὶ τῶν ἀνόμων παρεσκευασαν ὑπομείναντα δίκην· τέλος ἢ λοιπὸν τῶν μέχρι τούτων ἔλθειν, ὃ τὸ οἰκονομίας λήψεται λόγος· τέλος γάρ, φη-

v. 34.

A. f. 285. b.

σιν, ἔχει τὰ περὶ ἐμοῦ, ἥτοι γεγραμμένα ἐν νόμῳ ἢ προφήταις, μέχρι δηλονότι τῆ παθῆναι ἢ ἢ σάρκα θάνατον συμβήσεται ἢ τοῖς ἀπεκτονόσιν, ἃ ἢ κάλας προείρηται διὰ τῆ ἁγίων προφητῶν.

v. 38.

A. I. 286.
B. I. 290. D.

Οἱ δὲ εἶπον· κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ἄδε δύο.
Ταυτὶ μὲν ὁ κύριος περὶ τῆ συμβησομένην τῇ Ἰουδαίων χώρα προκαταμεμήνυκεν· οἱ δὲ γε μαθηταὶ οὐ συνήκαν τῆ εἰρημέγαν τὸ βάθος· ὤθησαν ἢ μᾶλλον, ὅτι διὰ τῆ συμβησομένην ἔφοδον αὐτῶ παρα τῆ προδοῦς ἢ τῆ συλληφόμενον αὐτὸν, μαχαιρῶν εἶναι χρεῖαν διεβεβαίωσατο· ταύτη τοι φασίν, ἰδοὺ μάχαιραι ἄδε δύο· ἢ τί πρὸς αὐτῶ ὁ σωτῆρ; ἰκανόν ἐστι μονοῦ καὶ δευτέρου τῆ φωνῆν· εὐ εἰδὼς ὅτι τῆ εἰρημένων τῆ δύναμιν οὐ συνιέντες οἱ μαθηταὶ ὤθησαν, ὡς ἔφω, μαχαιρῶν εἶναι χρεῖαν εἰς τῆ ἐσομένην ἔφοδον κατ' αὐτῶ· πρὸς ἐκείνα τοίνυν ὄρων ὁ σωτῆρ, ἃ συμβήσεσθαι ἔμελλον τοῖς Ἰουδαίοις, τῆ εἰς αὐτὸν ἔνεκα δυσσεβείας, δευτέρου τὸ ὑπὸ τῆ μαθητῶν εἰρημένον, ὅτι ἰδοὺ ἄδε εἰσὶ μάχαιραι δύο· ἢ φασίν, ἰκανόν ἐστι· ναὶ φασίν, ἀρκέσει δύο ἕξιν πρὸς ἀντίσασιν τῆ πολέμου τῆ μέλλοντος ἤξιν κατ' αὐτῶν, πρὸς ὃν οὐδὲν ἂν ὤφθησαν οὐδὲ πολλὰί ξιφῶν χιλιάδες.

v. 39.

Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ὄρος
τῶν ἐλαιῶν.

v. 40. D.

Ἐν ἡμέρᾳ μὲν ὁ σωτῆρ τὰς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐποιεῖτο δευτέρου, ἐπιλαβούσης ἢ τῆ ἑσπέρας ἐν τῶ ὄρει τῆ ἐλαιῶν, ὁμοῦ τοῖς ἁγίοις ὑπὸ τῆ μαθηταῖς, εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανῆ· Ματθαῖος γὰρ οὕτω φασίν ὁ σοφώτατος εὐαγγελιστῆς· * ἀφῆγμένος δὲ οὐκ ἐνταῦθα Χριστὸς, ὡς αὐτὸς πάλιν ὁ Ματθαῖος φασί, ὡς Ἰακώβου ὁ τρίτος, τῆ Πέτρον φασί ἢ ὁ τῆ Ζεβεδαίου, ἤρξατο λυπεῖσθαι ἢ ἀθροῖν· ἐνταῦθά μοι βλέπει τῆ καὶ σαρκὸς οἰκονομίας τὸ βάθος, ἢ τῆ ἀπορρήτε σοφίας τὸ ἕλος· διὰ ποῖαν αἰτίαν ὁ δέσσωτα ἀθροῖν; ἀρα δέδιας ἢ αὐτὸς τῆ θάνατον, ἢ διὰ τῆ κεραιμένος ὡς αἰτίαν τὸ παθῆναι; καὶ τοι τοῖς μαθηταῖς εἰπὼν *, μὴ φοβείσθε ἀπὸ τῆ ἀποκτανόντων τὸ σῶμα, τῆ ἢ ψυχὴν μὴ δυνα-

MATH. X. 28.

in lege ac prophetis sunt descripta; donec videlicet mortem in carne patiar: interfeutoribus autem ea contingent quae iamdiu a sanctis prophetis praedicta fuere.

At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladii hic.

Haec Dominus de eventuris Iudaeorum regioni calamitatibus praenuntiavit. Discipuli tamen dictorum profunditatem non intellexerunt; sed existimarunt potius dici ab eo propter impendentem adversus se proditoris et satellitum incursum, gladiis opus esse. Ideo dicunt: ecce hic gladii duo. Quid vero illis Servator? Satis est, inquit; deridens profermodum illorum dictum; quia probe sciebat, vim dictorum non intellexisse discipulos, qui existimaverant, ut dixi, opus esse gladiis ob futuram in se adgressionem. Illa igitur spectans Servator, quae Iudaeis eventura erant, propter illorum contra se impietatem, irridet discipulorum dictum, ecce hic gladii duo; aitque: satis hi sunt. Utique, inquit, duo gladii sufficient ob sustinendum bellum Iudaeis superventurum, contra quod ne multa quidem gladiatorum milia profutura erant!

Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem olivarum.

Diurno Servator tempore Hierosolymis versabatur; superveniente autem vespere in montem olivarum cum sanctis apostolis secedebat, ad villam dictam Gethsemani. Sic enim discrete ait sapientissimus evangelista Matthaeus. Quod quum venisset, ut idem adhuc narrat Matthaeus, assumptis tribus, Petro inquam et Zebedaei filiis, coepit contristari et maestus esse. Haec mecum observa incarnationis profundam rationem, et ineffabilis sapientiae excelsitatem. Quam ob causam, o Domine, maestus es? Num tu quoque mortem metuis, et pavore correptus passionem recusas? Atqui tu aiebas discipulis: nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Immo vero si quis

dicat spiritalis fortitudinis a te suppeditari gratiam electis, haud profecto a veritate aberrabit. Cunctae enim vires a te sunt, qui vita tuapte natura es et cuncta vivificas. Cur itaque contristaris, et usque ad mortem maestus es? Et quidem perspicue nosti, utpote naturaliter Deus, te patiendo in carne necem, morte liberaturum universae terrae incolas, et de qualibet improba inimicaque potentia triumphum acturum, atque ut Deum et rerum omnium creatorem adoratum iri. Quam ob rem itaque doles maeresque? Utique, is ait, quae ex passione mea mundo eventura bona sunt, scio; sed doleo primogenitum Israele, qui iam ne inter famulos quidem est; et quod Domini portio, funiculus hereditatis, pars vulpium fiet, uti scriptum est.

Quod autem futuri praescius urbem Hierusalem miseraretur, ceu quae ob suam adversus se impietatem, omne mali genus erat expertura, hinc etiam disces. Ascendebat de Iudaea Hierosolyma; ut vero evangelista ait, videns urbem flevit super illam, tamquam iam extrema miseria atque atroci calamitate implicitam videret Hierusalem. Ut autem cognosceremus ita eum fuisse animo comparatum erga illam, significat discipulis aegritudinem suam atque tristitiam. Neque enim cognosci occulta poterant, nisi ipse verbis, quo animi habitu esset, manifestasset. Sed et illud praedictis addere necessarium existimo. Nam tristitiae passio seu maeroris non ipsi accidit divinae et inviolabili Verbi naturae; id quippe est impossibile, quia supra omnem passionem est: sed dicimus incarnatum Verbum humanitatis quoque modulis se concludere voluisse, quatenus videbatur illius passionem perpeti. Sicut ergo esurisse dicitur, quamvis ipse vita sit vivifica, et panis vivens; itemque longo itinere fatigatus, quamquam virium est dominus; ita etiam tristatus dicitur, et in maestitiam specie tenus incidisse. Non enim videri debuit is, qui ad exinanitionem se demiserat, et intra hu-

μένων ἀποκτείναι· ἀλλὰ καὶ ἐί τις λέγοι τὸ πνευματικῆς εὐανδρίας παρὰ σοῦ τοῖς ἐξελεγκμένοις διδοῦναι τὸ χάριον, ἐκ ἂν ἀμάρτοι τὸ ἀληθές· ἰσχυρὸς γὰρ πᾶσα ζωὴ σου, καὶ ζωὴ καὶ φύσιν ὑπάρχεις καὶ ζωοποιός· πῶς οὖν λελύπησαι καὶ ἀδημονεῖς ἕως θανάτου· καὶ τοι σαφῶς ἠπίσασσο θεὸς ὃν φύσει, ὅτι τὸ καὶ σάρκα θάνατον ὑπομένεις, ἀπαλλάξεις θανάτου σὺν ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ τὸ τὸ νίκης ἔσπεριον ἐγερεῖς καὶ πάσης πονηρᾶς καὶ ἀντικαμένης δυνάμεως, καὶ ὡς θεὸς προσκυνηθήσῃ καὶ τὸ ὅλων δημιουργός· ἐπιτίσιν ἐν ἅμα λελύπησαι καὶ ἀδημονεῖς; καὶ φησι, τὰ μὲν ἐκ τῆς πάθους τῷ κόσμῳ ἀγαθὰ συμβησόμενα, ἐπίσταμαι· λυπεῖ δέ με ὁ πρωτότοκος Ἰσραὴλ, ὅτι ἐδὲ ἐν δούλοις ἐστὶ· καὶ ὅτι ἡ τὸ κυρίως μερίς, τὸ σχοίνισμα τὸ κληρονομίας, μερίς ἀλωπέκων ἐστίν, καὶ τὸ Γερραμμένον. *

Ἐπιτίσιν δὲ καὶ τοι τὸ ἐσόμνον εἰς ὡς κατηλέει πᾶν Ἰερουσαλήμ, ὡς τὸ εἰς αὐτὸν ἕνεκα δυσσεβείας ἐσομένην ἐν παντὶ κακῷ, καὶ ἀντεῦθεν ἂν μάθοις· ἀνῆκα μὲν γὰρ ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς Ἰερουσαλήμ· ὡς δὲ φησὶν ὁ εὐαγγελιστὴς *, ἰδὼν τὸ πόλιν, ἔκλαυσεν ἐπὶ αὐτῇ, ὡς ὅσον οὐδέπω ταῖς ἐσχάταις ταιλαπωρίαις καὶ ἀνηκεῖσι συμφοραῖς ὀμιλήσασαν βλέπων τὸ Ἰερουσαλήμ· ἵνα ἢ μάθωμεν ταύτην ἐσχηκότα τὸ διάθεσιν ἐπὶ αὐτῇ, δευτερεύουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι καὶ ἀκιδιᾶ καὶ λελύπηται· οὐ γὰρ ἦν δυνατόν μαθεῖν τὰ ἐν αὐτῷ κεκρυμμένα, μὴ διὰ λόγων ἐκφηναντος τὰ ἐν οἷς ἔστι κακείνου ἢ οἶμαι τοῖς εἰρημόνοις προσεπενελεῖν ἀναλαβόν· τὸ γὰρ τοι τὸ λύπης πάθος ἢ τοι τὸ ἀδημονίας, οὐ περὶ αὐτὴν ἂν γένοιτο τὸ θεῖον καὶ ἀκήρατον τὸ λόγος φύσιν ἀμήχανον γὰρ, ὅτι παντὸς ἐπέκεινα πάθους ἐστίν· ἐθελῆσαι ἢ φραμέν τὸ σαρκωθέντα λόγον, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρωπότητος καθιεσθαι μέγιστοις, διὰ τοῦ δοκεῖν ὑπομένειν τὰ αὐτῆς· ὡς περὶ οὖν πεινήσαι λέγεται· καὶ τοι ζωὴ καὶ ζωοποιός, καὶ ἄριστος ὁ ζῶν ὑπάρχων αὐτός, κοπιᾶσαι τε ἐκ μακρᾶς ὁδοῦ, καὶ τοι τὸ δυνάμεων ὑπάρχων κύριός, οὕτω καὶ ἀκηδιάσαι καὶ δοκεῖν εἰσδέξασθαι λύπην· οὐ γὰρ ἐστὶ τὸ καθιγμένον εἰς κέωσιν, καὶ τοῖς δ

PS. LXII.

LUC. XXII.

ἀιθερωποστος ἐμβελήματα μέγαις, ᾧ δαι-
τείξω δοκεῖν τὰ ἀιθρώπινα.

Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

Συμβούλωσε μαθηταῖς τὰ τῶ καιρῷ
πρέποντα, εἰπών· προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰ-
έλθῃτε εἰς πειρασμόν· ἀλλ' ἵνα μὴ λόγους
αὐτοῦ ἀφελήσῃ μόνοις, παρὰ δαξίς ἢ αὐ-
τοῦ τ' ἀράγματος εἰρεθῇ, βραχὺ προσελ-
θών, πεσών ἐπὶ γόνυ, προσπύχεται· ἢ τί δή
ποτε τοῖς ἀγίοις οὐ συνπύχεται μαθηταῖς,
ἀλλὰ καταμόνας· ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς τ'
ἀρεσκουσίας θεῷ προσδύχῃς τ' τύπον· ἐφί ηδ
ἐτέρωθι· * σὺ ἢ ὅταν προσεύχῃ, εἰσελθε εἰς
τὸ ταμιεῖον σε, ἀπόκλεισον τ' ὄψαν, πρόσ-
ευξαι τῷ πατρὶ σε τῶ ἐν τῷ κρυφαίῳ· ἢ ὁ
πατὴρ σε ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ, ἀπο-
δώσῃ σοι ἐν τῷ φανερῷ· πανταχῆ ηδ εὐρή-
σομεν καταμόνας ἐχθρόμερον· ἵνα ἢ σὺ μά-
θῃς, ὅτι σχολάζοντι νῶ, ἢ Γαλιλιώσῃ καρ-
δίᾳ θελεῖσθε χεῖ τῶ ἐπὶ πάντας θεῶ· ἢ οὐ
δή πε φάμι τίς ἂν, εἴ ηε γόνυ ἔχοι, ὅτι τ'
παρ' ἑτέρῃ χαρὸς ἢ ὀπικυρίας ἐν χεῖα καθ-
εσηκώς, ἐποιεῖτο τὰς λιτάς· αὐτὸς γάρ ὅστιν
ἢ πανσθενεσάτη χεῖρ, ἢ δύναμις τ' πατρὸς·
ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς διὰ τέτων μάθωμεν, μὴ νο-
σάζειν ἐν παρασμοῖς, συντείνεσθ' ἢ μᾶλλον
εἰς προσδύχας· ἀμαθὲς ἢ λίαν, ἢ τὸ τ' ἀγῶ-
νον καταθρασύνεσθ'· τῶ μετρίῳ ἢ φρονήματι
χεῖναι φημι τὸ εὐτολμον, ἢ τληπαθὲς ἀνα-
πέκειν. Ἰδῶμεν ἢ ἢ προσδύχῃς τ' ἔσοπον.

Matth. VI. c.

Πάτερ, εἰ βούλει, παρὰ με το ποτηριον τουτου ἀπ' ἐμοῦ·
πλὴν μὴ τὸ θέλημά μου, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω.

Ὅρᾳς ὅπως μετ' εὐλαβείας ἀνθρωπο-
πρεπούς ἐποιεῖτο Χριστὸς τὸ πειρασμοῦ τ'
ᾧ δαιτείσιν· εἰ γάρ βούλει φησί, παρ' ἐνεκε-
ὼς γὰρ εἰς ὑπάρχων τ' καθ' ἡμᾶς, τοῖς τ'
πατρὸς θελήμασιν ἀποπέμα τ' ἐκβησομένων
τὸ πέρας· ἵνα ἢ ἡμεῖς αἰτῶμεν ἐκείνα κρα-
τεῖν, ἄπερ ἂν αὐτὸς εἰδείη συμφέροντα τ'
ἡμετέραις ψυχαῖς· πρὸς δ' αὐ τοῦτοις, ἢ
τ' Ἰουδαίων ἀνοσιότητος τὸ χεῖμα κατηγο-
ρεῖ· ἢ μὲν ἢ οὐκ ἀβούλιτον αὐτῶ τὸ πα-
θεῖν, φορτικόν ηε μὲν ἑτέρως, διὰ τε τ' ἀδο-
ξίαν ἢ τ' Ἰουδαίων συναγωγῆς τ' ὄλεθρον·
οὐ γὰρ ἂν ἢ θέλησε κυριοκτέον χυέσθαι τ'
Ἰσραηλ· ἵνα μὴ ταύτης ἑνεκα τ' αἰτίας, τ'

manam mensuram concluderat, ea quae ho-
minis propria sunt, recusare.

Orate, ut non intretis in tentationem.

Monuit discipulos rem tempori con-
gruam, dicens: orate ne in tentationem inci-
datis. Tum ne illos verbis tantum iuaret,
sed eius rei exemplum ipse fieret, paululum
progressus, in genua procidens oravit. Cur
vero haud cum sanctis oravit discipulis,
sed solitatem? Ut nos discamus gratiae
Deo orationis typum. Dixerat enim alibi:
tu autem cum oraveris, intra in cubiculum
tuum, et clauso ostio ora patrem tuum in
abscondito; et pater tuus, qui videt in
abscondito, dabit tibi palam. Quin et
ubique comperiemus cum solitatem oran-
tem; ut tu quoque discas, oportere vacua
mente et tranquillo corde cum supremo
Deo colloqui. Neque vero quisquam sensatus
dicet, orasse Iesum, quia manu aliena
aut auxilio indigeret. Ipse enim est manus
fortissima virtusque patris; sed ut per
haec cognoscamus, in tentationibus non
dormitare, immo tunc magis orationem in-
tendere. Stulta tamen audacia est certamina
provocare; modestia autem uti, eique
patientiam admiscere, iustae confidentiae
officium esse aio. Nunc orationis quoque
modum videamus.

Pater, si vis, transfer a me hunc calicem. Verumtamen
non mea voluntas sed tua fiat.

Viden quomodo cum ea quae decet ho-
minem reverentia Christus tentationem a
se deprecatur? Si vis, inquit, transfer. Nam
quasi unus de nobis, patris voluntati futuri
exitum attribuit; ut nos quoque ea impetrare
postulemus, quae ipse animabus nostris
utilia esse noverit. Insuper Iudaeorum
quoque impietatem sic accusat. Certe non
erat ei involuntaria passio; ceteroqui etiam
gravis, propter ignominiam, et propter
iudaicae synagogae ruinam. Quippe
noluisset Israhelem fieri homicidam domini
sui, ne ob hanc causam, supremam ul-
tationem experiretur. Sed quia passionem

Y. f. 124. B.

iam vitare non oportebat, hanc subire decrevit, conspirante secum patris Dei voluntate: ita ut humanae quidem naturae fuerit, perturbationis commotio; divinae autem, ubique constantia. Mortis quidem praesens imago Iesum turbat, sed deitatis virtus commotam ilico sedat passionem, et ad confidentiam transfert. Commota fuit pars Christi humana duas ob causas. Oportebat enim per haec quoque constare, eum haud apparenter vel opinabiliter, sed naturaliter potius ac vere natum ex muliere hominem, humana omnia perpeti, peccato tantum excepto. Timor autem pavorque, connaturales nobis passiones sunt, quae tamen in peccatorum classe collocari nequeunt. Deinde vero, commovebantur in Christo humanae passiones, non ut commotae vincerent, sed ut a Verbi potentia praeciderentur; ad meliorem divinioremque statum translata humana natura, primum in Christo. Etenim sic et non aliter ad nos ipsos permeare poterat medelae ratio. Etiam si enim quod accidit, haud usquequaque libitum ipsi erat; nihilominus propter universalem salutem ac vitam, voluntariam sibi fecit crucis passionem. Sciebat enim quae inde eventura bona erant, et hominis naturam se renovaturum, proprioque sanguine redempturum. Nisi enim sibi voluntariam effecisset passionem, a qua magnopere abhorrebat voluntas, quae causa cogitari potest his verbis orandi: pater si vis, transfer hunc calicem? Factum est homo Dei Verbum, haud aliam ob causam; nisi ut omnia sua nostris infirmitatibus miscens quodammodo et contempereans, hominis naturam corroboraret, et in suam ipsius firmitatem transmutaret. Cum ergo videtur verbotenus mortem timere, dicitque: transfer calicem; cogita vicissim, quod ea quae mortem timebat caro, quum a Dei Verbo gestaretur, docebatur ab eo pariter timoris passionem omittere. Dicebat ergo patri: non sicut ego volo, sed sicut tu. Profecto mortem haud metuebat,

ἰσχύεται δίκαις ὑπερεχθῆ· ἡ γὰρ ἢ οὐκ ἦν μὴ ὑποσῆναι τὸ πάθος, εἴλετο αὐτὸ, συνδουλοῦντος αὐτῷ τῷ Θεοῦ καὶ πατρὸς· ὡς εἶναι δὲ μὲν ἀνθρωπείας φύσεως, τὸ εἰς θορύβους εὐκολον· τὸ δὲ θείας, τὸ ἐφ' ὑπασιν ἀβραυσον· ἢ μὲν γὰρ τῷ Θεῷ φανέρωται παρρησια μνήμη, ταράττει δὲ τὸ Ἰησοῦν· ἢ δὲ δὲ θεότητος δύναμις, κεινημένον εὐθὺς χειροῦται τὸ πάθος, καὶ μεταμορφοῖ πρὸς εὐτολμίαν· κεινῆται γὰρ καὶ ἐν Χριστῷ τὰ ἀβρώπια, διὰ δύο τρόπους· εἶτα γὰρ καὶ διὰ τούτων, αὐτὸν οὐ δοκῆσαι καὶ ὑπονοίω, φυσικῶς δὲ μᾶλλον καὶ ἀληθῶς ἀνθρώπων οὐκ γυναικὸς γεγονότα, φαίνεται πάντα φέροντα τὰ ἀνθρώπινα, δίχα μόνως τῆ ἀμύθητος φόβος ἢ καὶ δαίλια, πάθη μὲν ἐν ἡμῖν φυσικά, τό γε μὴν ἐν ἁμαρτίαις τετάχθαι διαπεφύργατα· ἔτι, ἐκινεῖτο ἐν Χριστῷ τὰ ἀνθρώπινα, οὐχ' ἵνα κινήθητα κρατύνηται· ἀλλ' ἵνα τῇ δυνάμει τῷ λόγῳ ἡμερόπτηται, πρὸς ἀμείνω τινὰ καὶ θεοτέραν κατὰς αἰσιν μετασχημαμένης τῆ φύσεως ἐν πρώτῳ Χριστῷ· ἦν γὰρ οὕτω καὶ οὐχ' ἑτέρως, καὶ εἰς ἡμᾶς αὐτοῦ τῆ ἀϊάσεως διαβίβηται ἄπορον· εἰ γὰρ καὶ ὅτι μάλιστα τὸ συμβᾶν, οὐχὶ πάντη τε καὶ πάντως θελητὸν ἦν αὐτῷ, ἀλλ' οὖν τῷ πάντων ἕνεκα σωτηρίας καὶ ζωῆς, ἐκούσιον ἐποιήσατο τὸ ἐπι τῷ σαυροῦ πάθος· ἡδὲ γὰρ τὰ ἐτεῦθεν ἐσώθημεν κατορθώματα, καὶ ὅτι τῷ ἀνθρώπῳ φύσιν ἀνακαινεῖ, καὶ αἵματι τῷ οἰκείῳ κατακτηθῆσεται· εἰ γὰρ μὴ ἐποιήσατο θελητὸν, καὶ τοὶ λίαν ἀβούλητον ὄν τὸ παθεῖν, τίς ἂν νοῦτο λοιπὸν τῷ προσεύχεται ἢ πρόσφαισι, καὶ λέγειν, πατήρ εἰ βούλη, παρένεκε τὸ ποτήριον τοῦτο; γέγονε μὲν τοὶ ἀνθρώπος ὁ τῷ Θεοῦ λόγος, οὐ διὰ τινὰ πρόφασιν ἑτέραν, ἀλλ' ἵνα πάντα τὰ αὐτοῦ τῷ ἡμῶν ἀσθενείαις ἀναμίξας ἄπορον τινὰ καὶ συγκεράσας, νεκρώσῃ τῷ ἀνθρώπῳ φύσιν, καὶ πρὸς τῷ αὐτοῦ μεταποίησι σφόδρῳ ὅταν οὖν φαίνεται δαίλιον τὸ λῆγον τῷ θάνατον, καὶ λέγων, παρένεγκε τὸ ποτήριον, ἐνόησεν ἄλλιν, ὅτι δειλιώσα τῷ θανάτῳ ἢ σάρξ, ἐιδιδάσκετο φορεμένη παρὰ τῷ θεοῦ λόγῳ μηκέτι τοῦτο πάσχειν· ἔλεγε ἢ πρὸς τῷ πατέρα· οὐχ' ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ'

ὡς σύ· οὐκ ἔφοβήετο μὲν γὰρ καὶ ὁ λόγος ἐπὶ καὶ θεὸς τὸ θάνατον αὐτὸς, ἀλλ' εἰς τέλος τὴν οἰκονομίαν διεξάγειν ἠπίεργετο· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τὸ πατρὸς ἕχθ' ἢ καὶ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, διὰ τὸ σαρκωτεῖσθαι τὴν σάρκα τὸ θάνατον φυσικῶς διδάσκων τοῖνυν τὴν ἀνθρωπότητα μικεῖν τὰ αὐτῇ προσόντα φρονεῖν, ἀλλὰ τὸ τοῦ θεοῦ θέλημα ζητεῖν, ὡς ἄνθρωπος λέγει· οὐχ' ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ· διὰ τοῦτο ἡδ' αἰνέται καὶ προσθεῖς ἐν τῷ Ματθαίῳ· * τὸ μὲν πνεῦμα, πρόθυμον ἢ ἢ σαρξ, ἀσθενής· ἀνοήτως μὲν γὰρ ἢ ἀνθρώπων φύσις, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ, τὸ ὅσον εἰς αὐτὴν, εὐρίσκειται ἀνακομίζεται ἢ διὰ τὸ ἔνωθέντος αὐτῇ λόγῳ, εἰς εὐτολίμην θεωρησθῆναι.

* Matth. XVI. 11.

Ἰησοῦ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας εἰς τῶν δώδεκα.

A. E. 192. B. E. I. 201.

Διὰ τί δὲ φησιν, ὁ λεγόμενος Ἰούδας; μὴ γὰρ οὐκ ἦδεν τὸ ἄνθρωπος τοῖς ὀξυλεξιμένοις ἐναεισθόμενον; ἀλλ' ὡς ἦδη μεμισικῶς αὐτῷ καὶ τὸ ὄνομα, φησιν, ὁ λεγόμενος Ἰούδας· προσεπάθει ἢ τούτῳ τὸ εἶς τὸ δώδεκα, πρὸς ἐνδείξιν καὶ ἀβολῆν ἢ τὸ πρόδοτος φουλοπτης· ὁ γὰρ ἐν ἴσῳ τοῖς ἀποστόλοις τιμημένος, τοῖς φονῶσι καὶ Χριστῷ γέγονε πρόφασις· δέδωκε γὰρ αὐτοῖς σημεῖον· ὃν ἂν φιλήσω, αὐτός ἐστιν· ἐπελάθετο καινολόγῳ ἢ δόξης τὸ Χριστοῦ· ὡς ἐπὶ τάχα παρὰ δύνασιν λαθεῖν· φίλημα μὲν προτείνων εἰς τύπον αἰσῆς, ἀνοσιῶν ἢ σκευμάτων μεσῆν ἔχων τὴν καρδίαν· οὐκοῦν ὡς ἐν μέθῃ προσέρχεται τῷ Χριστῷ· δόλος καὶ ἀπάτης ὄργανον τὸ ἐξαιρέτον ἀγάπῃ ἀποφῆναι προσδοκῶν· ταῦτα τοι καὶ μάλα εἰκότως φορτικώτερον αὐτῷ τὸ κῆριμα ἐποίησε, ὅτι οὐδὲ τὸ σχῆμα καὶ σύμβολον ἠσχύνθη τὸ προδοσίας τὸ φίλημα· ἐπάγει γοῦν ὁ εὐαγγελιστής· ὁ ἢ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· Ἰούδα· φίληματι τὸ υἱὸν τὸ ἀνθρώπου φησὶ δίδως; εἰδέναι γὰρ ἀναγκαῖον καὶ τὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τούτου εἰρημένα· * ἔφη γοῦν· ὅτι οἱ μὲν τὸ Ἰουδαίων ὑπηρεταὶ προήεσαν συλληφόμενοι τὸ Ἰησοῦν· ὁ ἢ ὑπῆλθα αὐτοῖς, λέγων· τίνα ζητεῖτε; λεγόντων ἢ τὸ ὑπηρετῶν, Ἰησοῦν τὸ ναζωραῖον, αὐτὸς ἑαυτὸν τὸ φωνῶντων χερσὶ προσεκομίξε, λέγων· ἐγὼ εἰμι· οἱ ἢ ἀπῆλθον,

* Joh. XVIII. 8.

quatenus Verbum erat ac Deus, sed tamen incarnationis suae cursui finem imponere festinabat. Haec enim erat voluntas patris. Porro et non moriendi inerat ei voluntas, quia naturaliter caro mortem recusat. Docens itaque humanitatem, quominus iam vellet naturalia sibi cogitare, sed Dei potius voluntatem sectari, tamquam homo ait: non sicut ego volo, sed sicut tu. Idcirco apparet hoc quoque addidisse apud Matthaeum: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Namque humana natura in Christo ipso, quantum in se est, debilis comperitur; sed ab unito illi Verbo, ad Deo congruam confidentiam attollitur.

Ecce turba, et qui vocabatur Judas, unus de duodecim.

Cur ait, qui vocabatur Judas? An nesciebat virum hunc de numero esse electorum? Immo vero quasi huius iam abominans nomen, ait: qui dicebatur Judas. Addit autem « unus de duodecim » ob significandam incusandamque proditoris improbitatem. Nam qui aequae ac reliqui apostoli honoratus fuerat, idem exitit carnificum Christi adiutor. Dedit enim eis signum: quem osculatus fuero, ipse est. Prorus erat oblitus Christi maiestatem; putavit se posse latere, osculum amoris typum libans, cor autem impiarum insidiarum plenum gerens. Ergo veluti ex crapula ad Christum accedit; doli fraudisque instrumentum putans demonstrare eximiam caritatem. Quam ob rem dignissime gravius sibi iudicium comparabat, quia nec erubuit, praetextum ac symbolum proditionis efficere osculum. Addit ergo evangelista: Iesus autem dixit illi: osculo filium hominis tradis? Scire etiam oportet, quae etiam Iohannes hoc loco dicat. Ait itaque, Iudaeorum ministros accessisse ut Iesum captarent; qui occurrit eis dicens: quem quaeritis? Ministris dicentibus, Iesum nazarenum; ipse se homicidarum manibus tradidit dicens: ego sum. Illi autem, inquit, retro cesserunt; idque ter factum est.

Quaenam fuit rei ratio, quamve ob causam Servator ultro se obtulit, illi autem audito dicto «ego sum» corruerunt? Nempe ut discerent, haud involuntariam ei passionem accidere. Non enim illi suis viribus Christum ceperunt, atque impiis iudicibus praesentarunt, sed ipse semet tradidit.

Age et illud disquiramus. Num Dei patris decretum, et ipsius filii voluntas, necessario veluti, ad passionem eum vocavit? Iam vero, si hoc ita se habeat, nonne prorsus oportuit et aliquem fieri proditorum, et ad hoc facinus Israhelem propelli, ut et Christo fidem denegaret, eumque multifariam dehonestaret, et denique eidem necem super ligno inferret? Atqui, quomodo Christum dicentem comperimus: vae homini illi, per quem filius hominis tradetur? et reliqua. Cur item perii Israel? Verum enimvero haud inique Deus sed iusto iudicio res nostras trutinatur. Quomodo ergo quod erat involuntarium, voluntarium fecit? Misertus est Deus infelicitium mundi incolarum, misitque caelo servatorem ac redemptorem, qui in similitudine nostra natus est. Quamquam autem quae passurus erat praesciebat, nihilominus eum patiendi proposito perstitit, ut mundum salvaret, consentiente ei Deo patre propter multam suam benignitatem, et erga homines benivolentiam. Ergo quod adtinet quidem ad passionis ignominiam, pati noluisse. Quia vero fieri non poterat ut non pateretur, propter Iudaeorum adversus eum saevitiam atque contumaciam, sustinuit crucem, confusione contempta.

Cum tetigisset auriculam eius, sanavit eum.

Sanavit digno Dei modo illum qui vulnus passus fuerat, hoc quoque Deo dignum miraculum coram missis ad se capiendum ostendens.

φησὶν, εἰς τὰ ὀπίσω· καὶ τὸτο γέγονε· ζῆς τις οὖν ἢ οἰκονομία, καὶ τίνος ἔνεκεν προκειόμενεν ἑαυτὸν ὁ σωτὴρ, οἱ δὲ κατέσπιπτον ἀκόντες τὸ ἐγὼ εἰμι; ἴνα δὴ μάθοιεν ὡς ἐκ ἀβούλουτον αὐτῷ τὸ παθεῖν· οὐ γὰρ ἦ ἐκείνων ἰσχύος γέγονεν ἀποτελέσμα, τὸ συλλαβεῖσθαι Χριστὸν, καὶ προσπαλεῖσθαι τοῖς ἀνομίαις καθηγηταις, ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτὸν δίδωκεν.

Φέρε ἢ κἀκεῖνο ζητήσωμεν· ἀρα ἡ-φθου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, θέλημα δὲ καὶ αὐτοῦ ἢ υἱοῦ κέκληκεν αὐτὸν ὡς ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸ πάθει (1); εἶτα, πῶς εἴπερ ὅστιν ἀληθές, οὐκ εἶδει πάντως καὶ προδοτὴν γέμεσθαί τινα, παρερχθῆναι δὲ καὶ εἰς τοῦτο θράσους ἢ Ἰσραὴλ, ὡς καὶ ἀπειθῆσαι Χριστῷ καὶ ἀτιμάσαι πολυτρόπως, ἐξαρτίσαι δὲ καὶ (2) ἐπὶ τῷ ζήλου θάνατον αὐτῷ; εἶτα, πῶς εὐρίσκειται λέγων, οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ ὁ υἱὸς ἢ ἀνθρώπου παρὰδίδεται*; καὶ τὰ ἐξῆς· διὰ τί δὲ καὶ ἀπόλωλεν ὁ Ἰσραὴλ; ἀλλ' οὐκ ἀδίκως ὁ Θεὸς, αἰσία ἢ κρίσει ταλαντεύει τὰ κατ' ἡμᾶς· πῶς οὖν τὸ ἀβούλουτον ἐποίησατο θελήτον; ἠλέησε μὲν γὰρ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ ἐπὶ τῷ γῆς παρερχότατος ἀθλίως, καὶ ἔπεμψεν ἐξ οὐρανοῦ (3) υἱὸν σωτήρα καὶ λυτρωτῆν, ὃς καὶ γέγονεν ἐν ὁμοίωσει τῇ πρὸς ἡμᾶς· ἀλλὰ καὶ τοὶ προσηγορικῶς ἂ πείσεται, εἴλετο παθεῖν διὰ τὸ σώσαι ἢ γῆν, συνεδδοκούντῳ αὐτῷ ἢ Θεοῦ καὶ πατρὸς διὰ πολλὴν ἡμερότητα καὶ φιλιανθρωπίαν· οὐκοῦν ὅσον μὲν ἦκεν εἰς τὸ ἐκ τῷ παθεῖν ἰδοξίαν, οὐκ ἂν ἠθέλησε παθεῖν· ἐπαθὴ ἢ οὐκ ἐνεδέχτο μὴ παθεῖν, διὰ τῷ ἰεδαίον ἐπ' αὐτῷ χυομένῳ ὁμότητα καὶ ἀπειθείαν, ὑπέμεινε σαυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας*.

A. f. 293. D.

* Luc. XXII. 22.

* Hebr. XII. 2.

v. 51.

A. f. 293.

Ἀψάμενος τοῦ ὀπίου αὐτοῦ ἴασατο αὐτόν.

Ἰάσατο γὰρ Θεοπερεπὸς ἢ ὑπομειναντα ἢ πληγὴν, τοῖς ἀτιμήτοις εἰς τὸ συλλαβεῖν αὐτὸν Θεωρεπὸς καὶ τοῦτο διδοῦς σημείον.

(1) Vide haec super re prolixam doctamque Photii quaestionem amphiloichianam a nobis editam Script. vet. T. I. hoc titulo: πῶς θελήτος τε καὶ ἀθέλητος τῷ πατρὶ ὁ θάνατος λέγεται ἂν εἶναι τοῦ Χριστοῦ: quomodo et voluntaria et involuntaria patri mors Christi dici queat fuisse.

A. 1.

Καθ' ἡμέραν ἕως μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ,
οὐκ ἐξτείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ.

A. 1. 294. B.
B. 1. 201.

Ἄρα γε αἰτιάται Χριστὸς οὖν τῷ Ἰουδαίῳ καθηγητῆς, ὅτι μὴ πρόωρον αὐτῷ τῷ Ἰουδαίῳ ἀνάγει πάλην ἐσευάζων; οὐ τοῦτο βούλεται δηλοῦν, ἀλλ' ὅτι ἐξὸν ὑμῖν καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκοντα κατασχέειν, οὐκ ἐκρατήσατε· ἐταμιούσωμεν γὰρ μᾶλλον τῷ παθεῖν ἐν καιρῷ τῷ καθήκοντι· καὶ οὕτως ὅσιν ὁ παρὼν μὴ γὰρ ἀγνοήσατε (1), φησὶν, ὅτι αὕτη ἐστὶν ὑμῶν ἡ ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τῆς σκότους· τοῦτέστιν ὀλιγοσὺν ἐδόθη ὑμῖν καιρὸς καὶ κατ' ἐμὲ πλεονεξίας, πνευδοκῆσαντος τοῖς ἐμοῖς θελήμασι τῷ πατρὶ· οὐκ ἔν μίαν ὥραν ἔχετε κατ' ἐμὲ, τοῦτέστιν ὀλίγον παντελῶς καὶ σμικροτάτου καιρὸν, καὶ μετὰ τὸ δηλονότι τῷ τιμίῳ σωτηρίου, καὶ καὶ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως· αὕτη δὲ ἔστι καὶ ἡ δοθεῖσα ἐξουσία τῷ σκότεινι σκοτός ἢ ὀνομαζέτω σατανᾶν τοῖς Ἰουδαίοις ὁμοκαταξανασηῆναι Χριστοῦ· ἵνα ὁ μὲν σώσῃ διὰ τοῦ παθεῖν τῷ ὕψι οὐρανῶν, καὶ ἀναβίῃ τριήμερος, τὸ τῷ θανάτῳ πατήσας κράτος· οἱ δὲ δίκην αἰώνιον τίσωσιν ὁμοῦ τῷ προδότῃ.

A. 1. 294. B.

— Οὐ τὸ βράδος οὖν αἰτιάται τὸ πρὸς μιαιφονίαν, ἀλλὰ δείκνυσιν ὅτι οὐ τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἔργον ἢ σύλληψιν, ἀλλὰ τὸ αὐτοῦ βελήσεως, τὸ ἀβουλήντων πάθος οικονομικῶς ποιησαμένῃ θελήτῃ, καὶ τοῦτο καιρῷ τῷ προσήκοντι ὡραδίᾳ· οὐ γὰρ δὴ αἰτιάται αὐτοῦ, ὅτι μὴ πρόωρον αὐτῷ τὸ πάθος ἐπήγαγον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλέγχῃ αὐτοῦ, ὡς οἰηθέντας ἀπώτερος, ἄκοντος αὐτοῦ ὡραδίᾳ· τότε μὲν οὖν οὐκ ἐκρατήσατέ με, φησὶν, οὐ γὰρ ἐβελόμην· οὐκ ἂν ἢ οὐδὲ εἰς τὸ παρὼν ἰσχύσατε, εἰ μὴ τῷ ὑμετέροις χερσὶν ἐβελόντης ὑπενήνεγμα· ὡσεύ, οὐ καὶ Ἰουδαίων ἰσχύος ἔργον ἦν τὸ θανάτῳ ὡραδίᾳ ἐκβαλεῖν τὸ κύριον· ἀλλὰ τοῖς μὲν κρείων ἀνοσοῖς τολμήμασι ἐπηρεάζοι τις ἂν τὸ ἐγχερίμην τῷ ἢ σωτήρι Χριστῷ, τὸ ὑπὲρ πάντων ἐθελήσας παθεῖν· ἵνα πάντας ἐξέλῃται, καὶ ἀποράσας αἵματι τῷ ἰδίῳ, ὡραδίᾳ σῶσιν τῷ θεῷ καὶ πατρί.

Cum quotidie vobiscum fuerim in templo,
non extendistis manus in me.

Num expostulat Christus adversus Iudaeorum principes, quod ei non antea multis laqueum tendissent? Non hoc vult significare; sed quod data vobis quotidie copia capiendi me in templo docentem, non tamen tenuistis. At ego reservabam, inquit, idoneo tempori passionem meam, quod demum nunc adest. Scitote, ait, hanc esse horam vestram, et potestatem tenebrarum: id est breve vobis concessum esse tempus ad exercendam contra me tyrannidem, consentiente mecum patris voluntate. Ergo unam horam habetis adversus me, id est modicum oppido contractumque tempus, inter pretiosam videlicet crucem, et a mortuis resurrectionem. Haec videlicet illa est data tenebris potestas. Tenebras appellat Satanam, qui una cum Iudaeis insurrexerat in Christum: ut hic passione sua mundum salvaret, tertia die resurgeret, mortis calcata potentia; illi autem poenas aeternas darent una cum proditore. — Haud igitur tarditatem homicidii incusat; sed significat, nequaquam potentiae ipsorum tribuendam capturam suam, sed propriae voluntati, qua passio per se involuntaria facta est secundum oeconomiae rationem voluntaria; idque tempore prout libuit conveniente. Non inquam accusat illos, quod intempestivam passionem haud ei intulerint, sed eosdem potius redarguit, quia stulte existimarent se invito potiri. Tunc, inquit, me non tenuistis, quia nolui; et ne nunc quidem praevaleretis, nisi ego in manus vestras sponte venirem. Quamobrem haud iudaicarum virum opera fuit, mors Domino illata: sed illorum quidem impiis ausibus, merito quis tribuet tale facinus; servatori autem Christo patienda pro omnibus voluntatem; ut cunctos videlicet liberaret, et pretioso suo sanguine emptos, patri Deo praesentaret.

(1) Corderius videtur perperam legisse μετ' ὑμῶν, quia dicit: nolite dimicare.

At ille negavit eum, dicens: mulier, non novi illum.

Fragilis fuit, prout Christus praedixit, beatus Petrus, negavitque universalem servatorem Christum; neque id semel, sed ter, et quidem iuratum fecit negationem. Ait enim Matthaecus, coepisse detestari et iurare, se hominem non novisse. Nonnulli dicunt iurasse discipulum, quod ignoraret factum hominem Iesum. Est hoc tamen incredibile. Quid ni enim revera ipsum negasset, si incarnationis mysterium subvertisset? Quippe sciebat simile nobis factum, id est hominem, unigenitum Dei Verbum. Namque iam manifeste confessus fuerat: tu es Christus, filius Dei vivi. Nec tamquam unum de nobis, filium ipsum esse Dei adfirmans, ita loquebatur; sed etiamsi humanitatis mensura comprehensum cerneret, illud quod supra omnes res creatas est, et ex Dei patris substantia effusit Verbum, non dubitavit agnoscere et confiteri, Dei vivi filium esse. Neque vero nos dicimus negationem hanc evenisse, ne mendax Christus fieret, sed Christum potius rei futurae praescium, eam discipulo nunciavisse. Certe quod ex humana miseria, ut iam dixi, id malum acceiderit, suaeque conscientiae morsibus discipulum condemnaretur, subsecuta statim lamentatio, et paenitentiae lacrymae satis docebunt: namque egressus, inquit, foras flevit amare; respiciente ad illum Christo, et praeviae monitionis memoriam refricante. Iamvero conversus, a scopo suo non excidit; mansit enim prout fuerat, fidelis discipulus, peccati veniam adeptus.

Illudebant ei, caedentes.

Decet propheticum illud dicere: obstupuit caelum super hoc, perhorruitque vehementer, dicit Dominus. Terrae caelique Dominus, rerum omnium creator et fabricator, rex regum et dominus dominantium, tamquam unus de nobis contumelia adfcitur. — Papae! Terrae ac caeli dominus, tamquam unus de nobis verberari patitur, et impiorum risum sustinet, exem-

‘Ο δὲ ἠρνήσατο αὐτόν, λέγων· γυνὴ, οὐκ οἶδα αὐτόν.

Ἦσθῆνησε κτ' ἢ πρὸρρήσιν τῷ Χριστοῦ ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ ἠρνήσατο ἢ τῷ ὅλων σωτῆρα Χριστόν, καὶ οὐκ ἀπαξ ἀλλὰ τρεῖς, καὶ ἐνώμοτον ἐποίησατο τῷ ἄρνησιν· ἔφη γὰρ ὁ Ματθαῖος * ὅτι ἠρῶσατο καταναθεματίζεσθαι καὶ ὀμνῆσαι ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Τινὲς μὲν οὖν φασὶν ὁμωμοκέσαι τὴν μαθητὴν, οὐκ οἶδα ἄνθρωπον γεγόνота τὸν Ἰησοῦν· τοῦτο δὲ ἄπιστον· πῶς γὰρ αὐτὸν οὐκ ἠρνήσατο, ἢ κτ' σαρκὸς οἰκονομίας ἀνατρέψων τὸ μυστήριον; ἢ δὲ γὰρ καθ' ἡμᾶς γεγόνота, τούτῃσιν ἄνθρωπον τὸ μονοχρῆστῶν Θεοῦ λόγον καὶ γοῦν ὠμολόγησεν ἐναργῶς, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τῷ ζῶντος· * καὶ οὐκ ὡς ἓνα τῷ καθ' ἡμᾶς, υἱὸν αὐτὸν εἶναι Θεοῦ δευβεβαιοῦμεν τὰ τοιαῦτα φησὶν, ἀλλὰ καὶ τοὶ τοῖς ἄνθρωπότητος μέτροις ἐμβεβηκότα Θεωρῶν τῷ ἐπέκεινα παντὸς ἄνθρωπου, καὶ σὺ κτ' Θεοῦ ὡς πατρὸς οὐσίας ἀναλαμβάνοντα λόγον, οὐκ ἀπέσαι τῷ εἶδέναι καὶ ὁμολογεῖν ὡς ἔστιν αὐτὸς υἱὸς Θεοῦ τῷ ζῶντος· καὶ οὐδὲ φησιν ὅτι γέγονεν ἄρνησις ἵνα μὴ λησθῆται Χριστὸς, ἀλλ' ὅτι τὸ ἐσόμνον οὐκ ἠγνοῦντες, ἀπήγαγε τῷ μαθητῇ· ὅτι γὰρ ἀνθρωπίνης μικροψυχίας, ὡς ἔφω, γέγονε τὸ κακόν, καὶ τοῖς τῷ σωαδότος ἐλέγχους ὁ μαθητὴς κατεκρίνετο, διδάξας ἂν εὐθύς καὶ αὐτὸς ὁ Θεός, καὶ τὸ ἐπὶ τῇ μεταγνώσῃ δάκρυον· ἐξελθὼν γὰρ ἔξω, φησὶν, ἔκλαυσε καιρῶς, προσεσχηκῶτος αὐτῷ τῷ Χριστοῦ, καὶ τῷ πρὸς αὐτὸν γεγονότος λόγου καλέσαντος εἰς ἀνάμνησιν ὅπως ῥέψας ἢ οὐ διήμυρτε τῷ σκοποῦ· μεμνήσκε γὰρ ὅτι ἦν γνήσιος μαθητὴς καὶ πειραστικῶς ἢ ἀφέσεως τῷ πλημμελήματος.

Ἐνέπαιζον αὐτῷ, δέροντες.

Πρέποι ἂν εἰπεῖν τὸ προφητικὸν σκεῖνο *, ἐξέσει ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐφείξεν ἐπὶ πλέον σφόδρα, λέγει κύριος ὁ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ κύριος, ὁ τῷ ὅλων δημιουργὸς καὶ τεχνίτης, ὁ βασιλεὺς τῷ βασιλεύοντων καὶ κύριος τῷ κυριεύοντων, ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν ἀτιμάζεται. — Βαβαί, ὁ γῆς καὶ οὐρανοῦ κύριος, ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν δεκακατερεῖ τυπτόμενος, καὶ τῷ σὺ τῷ ἀσεβῶν υπομένει γλιω-

v. 57.

A. f. 205.

C. f. 155.

* Matth. XXVI 71.

* Matth. XVI. 16.

v. 63.

B. f. 206.

C. f. 155.

* Hier. II. 12.

A. f. 206. v.
C. f. 155.

τα, τύπων ἡμῖν ὅς εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας
 ᾤφρατιθείς· ὁ γὰρ ἐτάζων καρδίας, πῶς
 ἂν ἠγνόησε τίς ἔστιν ὁ παῖσας αὐτῶν;

A. 106. Καὶ αἰς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον
 τοῦ λαοῦ κ. τ. λ.

Ἐπειδὴ ἀνισχύουσιν ἡμέρας, τὸ δυσσε-
 βές αὐτῶν συναγέφετο βελούθειον, παρε-
 κομίζετο μὲν εἰς μέσον ἀθέσμως ἐξυβει-
 ζόμενος ὁ Μωϋσέως κὶ προφητῶν θεαότης·
 διεπυθάνετο ἢ ὁ ὑβριστῆς ἰσθαίος, εἰ αὐ-
 τὸς ἔστιν ὁ Χριστός; ἀλλ' εἴποι τίς ἂν πρὸς
 αὐτῶν· εἰ μὲν ἀνόων ἐρωτᾶς, πῶς οὐκ ἔδει
 πρὶν ἂν μάθῃς τὸ ἀληθές, κ' μὴδὲνα λυ-
 πῆσαι ἔξοπον, μὴ ἄρα πως θεῶν προσκρού-
 σιας; εἰ ἢ ὑποπλάττη τ' ἀγνοίαν, εὐ εἰδώς
 αὐτὸν ὄντα Χριστὸν, ἀκούσῃ λέγοντος ἱεροῦ
 γράμματος, θεὸς οὐ μυκτηρίζεται· * διὸ κὶ
 ὁ Χριστὸς πρὸς αὐτοὺς· ἔαν ὑμῖν εἴπω, κὶ τὰ
 ἐρῶν· ποῦ ἴαρ ἀκούσαντες ὀπισθεύσατε; τοῦ
 ἢ ἐρωτώμενοι σεσιγήκατε; τί ἢ, εἰπέ μοι,
 πολυπραγμοεῖς, κὶ παρ' αὐτοῦ μανθάνειν
 ἀξιοίς; εἰ αὐτὸς ἔστιν ὁ Χριστός; καὶ τοι με-
 τὸν εὐκόλως ἀπὸ τε νόμου κὶ προφητῶν, τ'
 ἐπ' αὐτῶ γινώσκιν ἐλεῖν· ἀλλ' ἄπιστοι ὁμο-
 λογιμένως κὶ ἀσύνετοι παντῆως, ὁμοῦ τοῖς
 ὑπὸ χειρὶ λαοῖς, οἱ τ' ἱεδαίον καθηγηταί·
 ἐρομένοις τοίνυν εἰπέρ ἔστιν ἀληθῶς αὐτὸς ὁ
 Χριστὸς, κὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο μαθεῖν ἐθέλωσιν,
 ἔαν εἴπω, φησὶν, οὐ μὴ πιστεύσατε· κὶ ἔαν
 ἐρωτήσω ὑμᾶς, οὐ μὴ ἀποκειθῆτε· πᾶς τοι-
 γαροῦν ἀκούοντες οὐ πεπιστεύκασι; ποῦ ἢ
 σεσιγήκασιν ἐρωτώμενοι; ἀνελεθὼν Χριστὸς
 εἰς Ἱεροσόλυμα *, εὔρεν ὅτι τῶ ἱερῶ ὄντων
 πωλοῦντας πρόβατα, κὶ βόας, κὶ περσε-
 ρὰς, κὶ ὄντων κερματιστὰς καθήμενας· κὶ ποιή-
 σας, φησὶν, ὡς φραγγέλιον ἐκ σχοινίων,
 ἐξέβαλε πάντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ, λέγων· μὴ
 ποιεῖτε τὸ οἶκον τῆ πατρὸς μου, οἶκον ἐμπο-
 ρίας· ἡμεῖς τοίνυν ἀνόμαζε πατέρα τῆ θεοῦ,
 ἀρὸς τοῦτο ἀσχάλλοντες οἱ τὰς ἐν τῶ ναῶ
 τελοῦντες θυσίας, ἐπαπήδων λέγοντες· ἐν
 αἰσῶ ἐξουσία ταῦτα ποιεῖς; κὶ πρὸς γε ταῦ-
 τα Χριστός· * τὸ βάπτισμα Ἰωάννης, πῶθεν
 ἦν; οἱ ἢ εἶπον, οὐκ οἶδα μὲν ἤρετο ἢ κὶ ἐτέ-
 ρωθῆ πε, λέγων· * τί δοκεῖ ὑμῖν περὶ τῆ Χρι-
 στοῦ; τίος οἰός ἐστιν; οἱ ἢ εἶπον, τῆ Δαβίδ·

plum nobis eximiae patientiae praebens.
 Nam qui corda scrutatur, quomodo igno-
 raret quis se percuteretur?

Et ut factus esset dies, convenerunt seniores
 plebis etc.

Postquam illucescente die, impium il-
 lorum coactum fuit concilium, constitue-
 batur in medio inique illusus Moysis ac
 prophetarum dominus; interrogabatque
 eum contumeliosus iudaeus, num ipse es-
 set Christus? Sed merito aliquis his dice-
 ret: si ignorans interrogas, quidni oportuit,
 ante quam veritatem cognosceres, nullo modo illum vexare, ne forte Deum
 offenderes? Quod si ignorantiam simulas,
 cum alioqui scias hunc esse Christum, au-
 dies sacram clamantem litteram: Deus non
 irridetur. Quamobrem Christus quoque ad
 eos: si vobis dixerō etc. equando enim
 rei auditaē credidistis? equando rogati si-
 luistis? Cur autem, dic mihi, curiose agis,
 atque ab eo discere vis, num sit ipse Chri-
 stus, quum facile liceat tum ex lege tum
 ex prophetis notitiam eius sumere? Sed
 enim vere increduli et omnino recordes,
 una cum subiecta plebe, Iudaeorum prin-
 cipes. Rogantibus itaque num ipse esset re-
 vera Christus, idque apprime volentibus
 scire; si dixerō, inquit, non credetis; et
 si vos interrogavero, non respondebitis.
 Quandonam ergo audientes, non credide-
 runt? Quandonam interrogati, siluerunt?
 Reversus Christus Hierosolyma, reperit in
 templo vendentes oves et boves atque co-
 lumbas, nummulariosque sedentes: facto-
 que, inquit, veluti flagello de funiculis,
 omnes templo expulit dicens: nolite facere
 domum patris mei, domum negotiationis.
 Quoniam patrem nominavit Deum, aegre
 id ferentes qui in templo sacrificabant, ad-
 versabantur aientes: in qua potestate haec
 facis? Contra hos Christus: baptisma Io-
 hannis unde erat? Dixerunt illi: nescimus.
 Alias quoque interrogavit: quid vobis vi-
 detur de Christo? cuius filius est? Illi di-
 xerunt: Davidis. Quibus Christus: quo-

A. 1. 206. D.
 B. 1. 206.
 C. 1. 195.
 D. 1. 75. D.

1. 61 VI. 7.

1. 63. 11. 13.

1. Luc. XX. 1.

1. Marc. XXII.

modo ergo David in Spiritu dominum ipsum vocat? Ad haec denuo obmutuerunt. Alia alibi, si vestigaveris, similia in sacris evangeliis comperies. Propterea nihil iis respondet, sed incredulos contumacesque coarguit. Oportebat enim, si certe viderent, intelligere Davidis quoque esse dominum uti Deum dominique ac Dei patris filium consubstantialem, Davidis autem filium secundum carnem. Quandoquidem qui Deus erat nobis apparuit, factusque est similis nobis homo de Davidis semine, ex Iudae tribu secundum scripturas.

Exin autem erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei.

Ut autem graviorem efficiat iudaicae incredulitatis poenam, manifestam suam ostendit gloriam, dicens: exin erit filius hominis sedens a dextris virtutis Dei. Me, inquit, qui vestram formam adsumpsi, Dei, quae filius sum naturalis, nullo in pretio habuistis. Quoniam igitur in tanta ignorantia versantes, neque patris neque meum nostis mysterium, quamquam legisperiti, necessario aio breve vobis tempus esse concessum sceleste contra me agendi usque ad crucem. Posthinc enim in meum restituitur honorem, et cum carne mea Deo patri consessor ero. Haec dicente Christo, pharisaeorum ad effrenatam iram cohors exarsit. Dictum illud ad blasphemiae praetextum trahunt (1), iamque testimonio egere se negant, qui suismet auribus loquentem audiverant. Sed heus improbi atque insipientes! Petistis scire utrum ipse esset Christus? docuit vos, se naturaliter vereque Dei patris esse filium, et cum illo in deitatis throno sedere. Hinc ergo apprime licebat cognoscere ipsum esse Christum. Cur vero salutis viam, vobis effecistis ruinae occasionem (2)?

εἶτα, πρὸς αὐτοῦ ὁ κύριος ἔφη· πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ; καὶ πρὸς τοῦτο πάλιν σεσηγήκασι· καὶ ἐτέρωθεν πάλιν εὐρήσεις πολυπραγμονῶν τὰ ᾠδῶν-πλήσια ἐν τοῖς θεοῖς εὐαγγελίοις· διὰ τὸ τοῦ οὐδὲν αὐτοῦ ὑποκρίνεται, ἐλέγχῃ ἢ ἀπίστως ὄντας καὶ ἀνηκούκας· ἐρχῆν γὰρ, εἴπερ ἐβούλοντο, σωθῆναι ὅτι καὶ κύριός ἐστι ὁ Δαβὶδ ὡς θεός, καὶ κύριός καὶ θεὸς καὶ πατὴρ υἱὸς ὁμοούσιος, καὶ ὁ Δαβὶδ υἱὸς καὶ σὰρκα· ἐπεὶ θεὸς ὢν κύριος ἐπέφανεν ἡμῖν καὶ γέγονε καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπος ὡς σπέρματος ὡν Δαβὶδ, ὡς φυλῆς Ἰούδα καὶ τῆς γραφᾶς.

Ἀπὸ τοῦ οὖν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

v. 62.

Ἰνα ἢ φορτικωτέρην Ἰουδαίους ἐργάσονται ἐπὶ τῷ μὴ θέλειν πιστεῦσαι δικίω, ἐναργῆ ἢ αὐτοῦ καθίστησι δόξαν εἰπόν, ἀπὸ τοῦ νῦν ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ· ἐμέ φησι ὅτι ἐν εἶδει τῷ καθ' ἡμᾶς γενηοτά, υἱὸν φύσει τοῦ Θεοῦ ὄντα, ἐν οὐδενὶ λόγῳ πεπωλοῖσθε· ἐπεὶ οὖν εἰς τοῦτο ἀμαθίας καταβεβηκότες, τὸ αὐτοῦ τε καὶ τὸ ἐμὸν οὐκ ἴσμε μυστήριον, καὶ τοὶ ἰομομαθεῖς ὄντες, ἀναγκαίως ἐκείνο φημι, ὅτι ἂν καθ' ἡμᾶς δυασθείας βραχυὸς ἡμῖν ἐδόθη καιρὸς ὁ μέχρι τοῦ σαυροῦ καὶ τοῦτο εὐθύς εἰς τὸ ἐμμαντοῦ παλινορομίσω τιμὴν, καὶ σύνεθρος ἔσομαι τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ καὶ σαρκὶ. Ταῦτα λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, τὸ φαισαίων ἀνεκαύθη σίφος εἰς ἀκαθέκτες ὀργάς· ἀρπάζουσι τὴν φωνὴν εἰς πρόφασιν δυσφημίας, οὐδὲ μιᾶς ῥητρύρας ἐτι δεῖσθαι φασίν, ὡς αὐτήκοοι γενομένοι τῶν λόγων αὐτοῦ· ἀλλ' ὡς πονηροὶ καὶ ἀνόητοι, ἠξιοῦτε μαθεῖν εἰσέρχων αὐτὸς ὁ Χριστός· ἐδίδαξεν, ὡς φύσει καὶ ἀληθῶς ἐστὶν υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, καὶ σὺν αὐτῷ ὅσον τὸ θεότητος ἔχει ἰστέον· ἐντεῦθεν ἦν μάστιγα μαθεῖν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ Χριστός· τί δήποτε τὴν ἰσωτηρίας ὁδὸν ὀλέθρου πρόφασιν ἑαυτοῖς ἀπεφύγατε;

A. f. 205. b

v. 71.

(1) Hic est graecorum verborum sensus, non autem ut apud interpretem lat. in catena D. Thomae usurpans ignominiae vocem. Ex Thoma autem idem sumpsit Corderius.

(2) Heic prosequitur apud Corderium Cyrillus. « Hoc dicto utique illos confutavit, quoniam propter » signa quae praecesserant, veritas haec illos non omnino latebat. Nam hunc solum ait esse Christum, » quem antea facta ipsa fuerant locuta. »

ΚΕΦ. ΚΓ΄.

CAP. XXIII.

Ἔργον αὐτὸν ἐπὶ Πιλάτου.

Duxerunt eum ad Pilatum.

Ἐξήγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν, παρεδώ-
θησαν ἢ αὐτοὶ τῶν Ῥωμαίων στρατιαῖς· καὶ
πεπλήρωται τὰ διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν ἐπὶ
αὐτοῖς προσηγορεύματα· * οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ·
πονηρὰ καὶ τὰ ἔργα τῆ ζωῆν αὐτοῦ συμ-
βήσεται αὐτῷ· ὁ δὲ καθὼς ἐποίησας, οὕ-
τως ἔσαι σοι· τὸ ἀναπόδομά σε ἀναπο-
δοθήσεται σοι εἰς κεφαλὴν σε· * τί δὲ ἢ καὶ
Πιλάτῳ φασί; τὰς καὶ τῶν πάντων σωτῆρος
ἡμῶν Χριστοῦ σωτηρίας συκοφαντίας.

Τοῦτον εὐρομην καλοῦντα Καίσαρι φόρους εἰδόντα.

Hunc invenimus prohibentem tributa dare Caesari.

Καὶ ποῦ κεκόλυκε φόρους διδόναι Καί-
σαρι; καὶ τοι πεπόμφατε πρὸς αὐτὸν ἐξ
ἐαυτῶν τινὰς, καὶ τῶν καλυμένων ἡρωδῶντων,
πειράζοντας τε καὶ λέγοντας· * διδάσκαλε,
ἔξεστι φόρους διδόναι Καίσαρι, ἢ οὐ; εἶτα
πρὸς τῆτο, Χριστὸς, ἐπιδείξατέ μοι, φησὶ,
νόμισμα τῆ κήνσε· ἤρετό τε τίνος ἔχει εἰκόνα
καὶ ἔπηραφῆν τὸ προσοισθῆν δηνάριον· ὡς δὲ
Καίσαρος ἔρασκον, ἀπόδοτε φησὶ τὰ Καί-
σαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τῶ θεοῦ τῶ ποῦ
τοῖσδε κεκόλυκε φόρους διδόναι Καίσαρι;
ἀλλ' εἰς ἦν αὐτοῖς ὁ σκοπὸς, τὸ καταγα-
γεῖν εἰς θάνατον τὸ ἀναφέροντα πρὸς ζωὴν·
πλὴν ἠλέησαν καὶ ἀνδρὸς εἰδολολάτρα γε-
γονότες δυσεβέστεροι· ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος
παντὸς αἰτιάματος ἀπήλλαττε τὸν Ἰησοῦν·
καὶ τοῦτο οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ τρίς· οἱ δὲ ἐπί-
σχυον λέγοντες, ἀνασείψ τὸ λαὸν, συκοφαν-
τιῶν ἑτέρας συλλέγοντες ἀφορμάς· καὶ ὅτι
μὲν ἐδίδασκε φασί, σεσιγήκασιν ἢ διδά-
σκαλίας τὸν τρόπον, δεδιότες μὴ ἄρα πῶς καὶ
αὐτὸς ὁ Πιλάτος εὐρεθῆ τοῖς πιστεύουσιν ἑα-
ρίθμιος· πλὴν ταῦτα λέγουσιν ἐπειτίμα Πι-
λάτος ἀπολογούμηνός τε καὶ λέγων· οὐδε-
μίαν αἰτίαν εὐρεκα ἐν αὐτῷ, καὶ τὰ ἐξῆς.

v. 18. Λίγε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν.

Tolle hunc et dimitte nobis Barabbam.

C. f. 136.

Τοῦ κρίνειν λαχόντος ἐλεύθερον αὐ-
τὸν θανάτου, ἤλθον ὑποσπῆναι ὡρακα-
λοῦσι τὴν πάσης εὐσεβείας καθήκηντην ἢ διδά-
σκαλον, ἵνα ἔτι φορτικωτέραν ὑπομείνωσι
κόλασιν· ἀνέκραγον γὰρ παμπληθεῖ λέγον-
τες, αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον ἢ ἡμῖν τὸν Βα-

Iesum ad Pilatum pertraxerunt, et ipsi
vicissim Romanorum exercitibus traditi fue-
re. Completacque sunt prophetarum de iis
praedictiones. Vae impio! prava manuum
ipsius opera evenient ei. Alius autem: si-
cut fecisti, ita erit tibi; retributio tua re-
tribuetur tibi in caput tuum. Quid porro
Pilato aiunt? Nempe confictas adversus
communem nostrum Servatorem calum-
nias.

Quandonam porro tributa dare Caesari
vetuit? Atqui de vestris misistis nonnul-
los cum Herodianis, qui tentarent dicen-
tes: magister, licet tributa dare Caesari,
an non? Mox ad haec Christus: ostendite
mihi census denarium; rogabatque cuius-
nam haberet imaginem atque inscriptio-
nem oblatulus denarius? Qui cum dixissent,
Caesaris; reddite, inquit, quae sunt Cae-
saris Caesari, et quae sunt Dei Deo. Quan-
donam itaque prohibuit tributa dare Cae-
sari? Sed reapse unicus illis scopus erat
vitae auctorem morti tradere. Verumtamen
viro quoque idololatra irreligiosiores appa-
ruerunt. Nam Pilatus quidem insontem
prorsus Iesum declarabat, neque id semel,
sed ter. Illi autem invalescebant dicentes:
populum commovet; atque alias calum-
niarum causas congerebant: namque eum
docere quidem aiebant, sed de doctrinae
genere silebant, metuentes ne forte ipse
Pilatus de credentium numero fieret. Iam
haec dicentes obiurgabat Pilatus patronus
factus dicensque: nullam invenī in eo cau-
sam, et cetera.

Quum cum iudex morte absolveret,
sententiam postulant ferri adversus omnis
pietatis duceum atque magistrum, ut gra-
viores scilicet perlaturi sint punitionem.
Clamavit enim tota simul multitudo dicens:
tolle hunc et dimitte nobis Barabbam. En

manifeste sanctum iustumque negaverunt, sicut ait beatus Petrus, et virum homicidam donari sibi petiverunt, ut eius sorti communicarent. Quod sane iis pati contigit. Nam traditi fuerunt exitio et caedi. Clamaverunt enim, inquit evangelista, dicentes: tolle, tolle, crucifige eum. De hoc ipso expostulabat impio clamore Dominus Hieremiae ore dicens: dereliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. Facta est hereditas mea mihi tamquam leo in silva, edidit contra me vocem suam; propterea odio habui. — Dicit alicubi de Iudaeorum impietate Oseas propheta: vac illis, quia recesserunt a me! Miseri sunt, quia in me peccaverunt. Ego quidem redemeram illos, sed ipsi adversus me mendacia locuti sunt. Et rursus. Cadent gladio principes eorum, propter indisciplinatam linguam suam.

Et Pilatus adiudicavit fieri petitionem eorum.

Adiudicavit ergo Pilatus fieri petitionem eorum; atque ita matrem exitii sui victoriam retulerunt. Baiulavit igitur ex praetorio Servator crucem; nam et Abrahamus pergens ad demonstratum sibi montem, ut Isaacum immolaret, Deo sic fieri iubente, imposuit illi ligna, fuitque Christi typus crucem suam humeris gestantis. Ducitur ergo ad patiendum Christus; Simoni autem, inquit, cyrenaeo crucem eius imposuerunt. Alius vero sanctus evangelista ipsum quoque Iesum dixit lignum gestasse. Vere omnino utrumque se habet. Nam gestavit reapse crucem Servator; sed medio, puta, in itinere Cyrenensem quemdam apprehendentes, lignum in eum transtulerunt. Necessario autem admittendum est, ipsum quoque Servatorem crucem gestasse. Dictum est enim de illo Isaiae voce: puer natus est nobis, et filius datus est nobis, cuius principatus super humerum eius. Utique principatus eius crux est, per quam toto in orbe regnat. Siquidem vere factus

ραββάν· ἰδοὺ δὴ σαφῶς τὸ ἅγιον καὶ δίκαιον ἠγήσαντο, καθὰ φησὶν ὁ μακάριος Πέτρος *·
καὶ ἠτήσαντο ἀνδρα συνία χραεσθῆναι αὐτοῖς, ἵνα ὁ σκεῖναι μερίδος ἔσονται κοιωνοί· ὁ δὴ καὶ συνέβη παθεῖν αὐτούς· δέδονται γὰρ εἰς ὄλεθρον καὶ σφαγῆν· ἐπισφάγησαν γὰρ φησι λέγοντες· αἶρε αἶρε, σταύρωσον αὐτόν· ταύτῃ τὸ ἄνοσιον καταβολὴν αἰτιάτο λέγειν ὁ κύριος διὰ φωνῆς Ἱερεμίας· ἠκατέλιπον τὸ οἶκον μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου, δέδωκα τὸ ἡγαπημένον ψυχῆν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῆς· ἐχθροῦ ἢ κληρονομία μου ἐμοὶ ὡς λέων ἐν δρυμῶν, ἔδωκεν ἐπ' ἐμὲ τὸ φωνὴν αὐτῆς· διὰ τοῦτο ἐμίσησα. — Ἐφη περὶ τοῦ τῆ Ἰουδαίων ἀνοσιότητος ὁ προφήτης Ὀσέ· * οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι ἀπεσῆθησαν ἀπ' ἐμοῦ· δέιλαιοι εἰσὶν ἔτι ἡσέβησαν εἰς ἐμὲ· ἐγὼ δὲ ἐλυτρώσάμην αὐτούς, αὐτοὶ δὲ κατελάλυσαν κατ' ἐμοῦ Ἰερουσαλήμ. Καὶ πάλιν * πεισοῦνται ἐν Ῥωμαῖα οἱ ἄρχοντες αὐτῶν διὰ ἀπαιδύσειαν γλώσσης αὐτῶν.

* Ὁ δὲ Πιλάτος ἐπέταξε ποιῆσαι τὸ αἴτημα αὐτῶν.

Ἐπέταξε τοίνυν, φησὶν, ὁ Πιλάτος ἡγεῖσθαι τὸ αἴτημα αὐτῶν, καὶ ἵκνῃ γενική· κασιν ὀλέθρου μητέρα ἦνεγκε μὲν τὸ σταυρὸν ὁ σωτὴρ ἐκ τῆς πραιτωρίου. ὅτι καὶ Ἀβραάμ ἀνιὼν ἐπὶ τὸ ὄψωθεν αὐτῶ ὄρος, ἵνα θύσῃ τὸ Ἰσαὰκ θεῷ ἡγεῖσθαι τὸ χεῖμα προστάττοντος, ἐπέθηκεν τῷ παιδίῳ τὰ ξύλα· *
ἐν εἰς τύπον Χριστοῦ, τὸ αὐτοῦ σταυρὸν εἰς ἡμῶν ἔχοντος. Καὶ ἄβεται μὲν ὁ σωτὴρ ἐπὶ τὸ πάθος· Σίμωνι δὲ, φησι, κυρναίῳ ἐπέθεσαν τὸ σταυρὸν αὐτοῦ· ἕτερος ἢ τὸ ἁγίον εὐαγγελιστῶν * καὶ αὐτὸν ἔφη τὸ Ἰησοῦν βαρσάσαι τὸ ξύλον· ἀληθὲς ἢ πάντως καὶ τοῦτο κἀκεῖνο· ἦνεγκε μὲν γὰρ σταυρὸν ὁ σωτὴρ, καὶ μέσσω δὲ Ἰησοῦς τὸ ὄδον ὑπαντήσαντες τὸν κυρναῖον κατεσχήκασιν, καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῶ τὸ ξύλον· ἀναγκαίως δὲ πως ἔχει λόγον τὸ καὶ αὐτὸν τὸ σωτὴρα ἐπικκομισαδαί τὸ σταυρὸν· εἴρηται γὰρ περὶ αὐτοῦ διὰ φωνῆς Ἡσαΐα· * τὸ παιδίον ἐχθροῦ ἡμῶν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῶν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῷ ὄντι αὐτοῦ· ἀρχὴ γὰρ αὐτοῦ γέγονεν ὁ σταυρὸς, δι' οὗ βασιλεύει ἐν ὕψι οὐρανῶν (1)· εἴπερ ἔστιν

(1) Hoc idem iam dixit Cyrillus p. 127, ubi recole nostram adnotationem.

* Philip. II. 8.

ἄληθές * ὅτι γέγονεν ὑπήκοος μέγχι θανάτου, θανάτου ἢ σαυροῦ· διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερέβωσε, Ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντων γόνου κάμψῃ ἐπερηνίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι κύριος Ἰησοῦ Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς ἀμήν.

N. 2.

Ἰεροκούθει δὲ αὐτῷ πολὺ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν.

A. I. 298.
D. I. 70.

Ἐβαδίζε μὲν οὖν ὁ σωτὴρ, ἐπὶ τῷ τῆ σαυροῦ τόπον· εἶποντο ἢ κλαίεσαι αἱ γυναῖκες, σὺν ἑτέροις πολλοῖς· φιλόθαυρον γὰρ πως αἰεὶ τὸ θῆλυ γένος, καὶ τὸ νοῦν εἰς ἔλεον εὐδιὰ θρυπτον ἔχον· ἀλλ' ὃ θυγατέρες φησὶν Ἰερουσαλήμ, τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ δάκρυον σήσατε· κλαύσατε ἢ μάλλον ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν· ἐρχονται γὰρ ἡμέραι, φησὶν, ἐν αἷς ἔσαι θύναξιν ἀμείνων ἢ ἀπαιδία· ἐπισκίψαντος γὰρ τοῦ πολέμου τῆ Ἰουδαίου χώρας, ἅπαντες ἀρδῶν ὀλώλασι μικροὶ καὶ μεγάλοι· τότε, φησὶ, τὸ ὑπὸ βυνοῖς καὶ ὄρεσι γήμεξ, τῷ παντὸς ἄξιον· εἰ γὰρ ἐν τῷ ὑψηλῷ ξύλω, φησὶ, ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται; καὶ πέπλασαι μὲν ὡς ἐν τάξει ὠδωβελῆς ὁ λόφος, ἦσαν ὠδαδείγματα, ὡθίνει δὲ νοητοῦ παράγματος δύναμιν· βούλεται γὰρ διπλοῦν ἐκείνο, οἰμαί πε, ὑγρὸν μὲν ξύλον, ἑαυτὸν ὀνομάζει, τούτῃσι χλωρὸν καὶ ἐγκαρπον καὶ εὐανθές· καρποὶ δὲ ἦσαν αὐτοῦ, προσπορογῆαι, καὶ παραινέσεις, καὶ θεοπρεπούς ἐξουσίας ἐπιδείξεις, διὰ τὸ ὑπὲρ λόγον θεοσημείας· ἀλλ' ἐν τούτοις ὄντα, τῷ οὕτω δειναῖς περὶ βελήκασιν ἀτιμίαις οἱ Ῥωμαῖοι σφραγιστοὶ, ἦσαν ὁ κατακρίνας αὐτὸν Πιλάτος· ὅτε τόνυ, φησὶ, τοιαῦτα πεπράχασιν εἰς ἐμὲ, τί δρασασιν ὡς ξηρῷ καὶ ἀκάρπῳ προσπορολεμικότες τῷ Ἰσραὴλ; ἴσονται γὰρ ἐπ' αὐτῷ οὐδὲν τῷ τεθαυμασμένων, ἐφ' οἷς ἦν εἰκὸς τιμῆς καὶ φειδοῦς ἀξιοθῆναι τὸ παρ' αὐτῶν· κατεμπρήσσει γὰρ αὐτὸν, διανοτὴ τὸ εἰς Χριστὸν δυσσεβείας εἰσπαρτατόμῃροι δίνας.

V. 33.

Ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

A. I. 299. b.

(1) Πλὴν ἑαυτοῦθασεν ὁ κύριος, μήτε

(1) Sequens fragmentum dicitur in codice sumptum ex Cyrilli homilia.

est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propterea et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen; ut in nomine Iesu Christi omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et infernorum, atque omnis lingua confiteatur, quod dominus Iesus in gloria est Dei patris. Amen.

Sequebatur autem illum multa turba populi et mulierum.

Ibat ergo ad crucifixionis locum Servator; quem sequebantur flentes mulieres cum aliis multis. Pronum quippe ad lacrymas semper feminine genus, atque ad misericordiam flexanimum. Sed o Hierusalem filiae, inquit, vestras de me lacrymas cohibete; sed super vos ipsas potius flete et super filios vestros. Venient enim tempora, inquit, quibus potior erit mulieribus sterilitas. Nam incumbente Iudaeorum regioni bello, cuncti funditus parvuli adultique perierunt. Tunc nihil melius, inquit, quam collibus ac montibus obrui. Nam si in viridi ligno hoc agunt, quid fiet in arido? Et parabolae quidem instar, id est exempli, hic sermo profertur, sed intellectualis rei vim continet. Illic est enim, ut reor, verborum sensus. Viride lignum se ipsum nominat, id est vividum, fructuosum, et floridum. Fructus vero eius erant, religiosa doctrina, adhortationes, congruae Deo potentiae demonstrationes per ineffabilia prodigia. Nihilominus haec agentem Christum, Romanorum praefecti, id est damnator Pilatus, tam gravi ignominia adfecerunt. Quum igitur talia in me fecerint, quid facient pugnantes contra Israhelem, aridum ut ita dicam et infructuosum? Et enim nihil mirum in eo cernent, quamobrem ipsorum reverentia ac venia dignus possit haberi. Igitur eum comburent, id est impietatis adversus Christum poenas resposcent.

Ibi crucifixerunt eum.

Attamen dedit operam Dominus, ut nec

universim divinitatem suam manifestaret, neque omnino occultaret; illud quidem propter eius temporis homines, hoc autem propter posteros: nimirum ut divinitatis suae, nec non et humanitatis, perspicue operationes ostenderet; ne vel divina virtus obscuraretur, vel humana natura discrederetur. Nam quia haeresis exortura erat, quae diceret corpus eius fuisse phantasma de caelo delatum, quasi corruptibilis corporis carnem natura incorruptibilis adsumptura non esset, neque maculam aut inquinamentum vel labem admissura; ut persuaderet Deus hominibus, se id factum quod nos sumus, manentem nihilominus in eo quod erat; idcirco carnem permisit ea pati quae eiusdem sunt propria. Ostenditque duplicem operationem, patiens ut homo, agens ut Deus, idem semper. Non enim est alius et alius, sed aliter atque aliter.

Principes quoque deridebant eum.

Stulte iocabantur adversus eum synagogae principes quassantes capita, et amaro risu indulgentes: alios salvavit, aiebant, nunc se ipsum salvet. Sane si alios salvavit (tuque iudaeae id ita factum revera scis) cur non posset manibus tuis se ipsum eripere?

Erat autem et superscriptio scripta super eum etc.

Tituli scriptura, Domini causam continens, demonstrabat manifeste, crucifixum hunc regem esse ac dominum practicae, physicae, ac theologicae philosophiae. Latine enim, graece, et hebraice scriptum ait fuisse evangelista titulum. Existimo autem romano idiomate significari practicam philosophiam, quia Romanorum regnum fortius ceteris orbis terrae apud Danihelem definitur. Porro practicae apprime propria est fortitudo. Graeco idiomate denotatam iudico physicam doctrinam, quia graeca gens praë ceteris hominibus physicae stu-

δι' ὅλου φανερώσαι τὸ ἑαυτοῦ θεότιτα, μήτε εἰς τὸ παντελὲς ἀποκρύβηαι· τὸ μὲν διὰ τοῦ τότε, τὸ δὲ διὰ τοῦ μὴ ταῦτα ὥστε δεῖξαι καὶ τῆς θεότιτος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρώπιτιτος ζῆανος τὰς ἐνεργείας· ἵνα μήτε ἡ θεία δύναμις ἀμβλυθῆῃ, μήτε ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἀπιστηθῆῃ· ἐπειδὴ γὰρ ἐμειλλεν ἀβρῆσεις ἀνακλύπτειν, ἢ λέγεσθαι ὅτι φάντασμα ἦν τὸ σῶμα, καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατήλθεν, οὗ γὰρ ἂν ἐλαβε τοῦ φθαρτοῦ σώματος σάρκα ἢ ἀφθαρτοῦ φύσις, οὐδ' ἂν κατεδέξατο ῥύπων ἢ μόλυσμόν ἢ σπῖλον, ἵνα πιστώσῃται ὁ θεὸς τῶ ἀνθρώπων τὸ γένος, ὅτι τοῦτο συνέχων ὁ ἐσμὲν, μένων ὁ ἦν, διὰ τοῦτο συνεχώρησε τῇ σαρκὶ πάσχων τὰ ἴδια· καὶ εἰδείξε διπλὴν τὴν ἐνεργείαν, πάσχων μὲν ὡς ἀνθρώπου, ἐνεργῶν δὲ ὡς θεοῦ ὁ αὐτός· οὗ γὰρ ἄλλου καὶ ἄλλος, εἰ καὶ ἄλλως καὶ ἄλλως (1).

Ἐξερμυκτίζον δὲ καὶ οἱ ἀρχιερεῖς.

Μάτρω μὲν τοι αὐτοῦ κατειρανεύονται· οἱ δὲ συναγωγῆς ἠγοῦμνοι, κατασιόντες τὰς κεφαλὰς, καὶ πικρὸν αὐτῶ μείδιμα καταχέοντες, ἄλλως ἔσωσεν, ἑαυτὸν σωσάτω φασίν· εἰ ἄλλως ἔσωσε (καὶ οἶσθα τοῦτο καὶ ἀλήθειαν γεγονὸς) πῶς οὐκ ἂν ἴσχυσε τῶ σὼν ἑαυτὸν ἐξελέσται χειρῶν;

Ἴν δὲ καὶ ἐπιγραφή γεγραμμένη ἐπ' αὐτῶ κ. τ. λ.

Ἡ ἐν τῷ τίτλῳ προγραφή δὲ τῆς κυρίου αἰτίας, πρακτικῆς καὶ φυσικῆς καὶ θεολογικῆς φιλοσοφίας ὄντα βασιλεία ἢ σταυρωθέντα σαφῶς καὶ κύριον εἰδείξεν· ῥωμαϊστὶ γὰρ καὶ ἑλληνιστὶ καὶ ἑβραϊστὶ, φησίν, ἀναγεγράφθαι τῷ λόγῳ· καὶ ἡ διὰ μὲν τοῦ ῥωμαϊστὶ πῶ πρακτικὴν, ὡς τῆ Ῥωμαίων βασιλείας κατὰ τὴ Δανιὴλ ὀρισθείσης ἀνδρικωτέρας τῆ ἐπὶ γῆς βασιλείαν· * πρακτικῆς ἢ ἴδιον, εἰσέρει ἄλλο, ἢ ἀνδρεία· διὰ δὲ τῆ ἑλληνιστὶ, πῶ φυσικὴν θεωρίαν, ὡς μᾶλλον τῆ ἑλλήνων ἔθνους, παρὰ τοῦ ἄλλως ἀνθρώπων τῆ φυσικῆ σχολάσαντος

V. 37.

A. E. 79. 6.

V. 38.

D. E. 79. 11.

* Dan. II. 49. VII. 23.

(1) Pertinet ad hunc locum fragmentum quod est in cat. lat. S. Thomae « Cyrillus. Non autem ipse » unigenitus Dei filius in propria natura qua Deus est, passus est quae sunt corporis, sed magis in natura terrena. Debet enim utrumque de uno et eodem filio dici, scilicet et non pati divine, et passum » esse humanitus. »

φιλοσοφία· διὰ ἣν ἔβραϊστί ἢ θεολογικὴν μυσταγωγίαν, ὡς τοῦ ἔθνους τούτου προδήλως ἀνεμάθεν τῷ θεῷ διὰ τῶν πατέρων ἀνατεθέντων.

Ἄ. 1. 11. Ὁ μὲν εἰς, φησὶ, τῶν ληψῶν τὰ αὐτὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἠρεύγετο· ὁ γὰρ μὴν ἔτερος, ταῖς τῶν συγκυριζομένων φωναῖς ἐπετίμα· ὡμολόγησε τὴν ἁμαρτίαν, μεμαρτύρηκε χριστῷ τὸ ἀνυπαίτιον, πεπίστωκεν εἰς αὐτὸν, βασιλεὺς ἐκάλει καὶ τοὶ σταυρούμενον· ταῦτα τοι τῶν ἁγίων ἤρπασε κλήρον.

Ἄ. 1. 12. Τετραετίας ἡμετέρας ἔσονται τὴν γῆν.

Α. 1. 300.

Ὁ παντός ἐπέκεινα γῆντος, ὁ σύνεδρος τῷ πατρὶ, καθήκεν αὐτὸν εἰς κένωσιν, καὶ ἔλαβε δούλε μορφὴν, καὶ τὴν ἀνθρώπινην ἠνέσχετο μέσων, ἵνα πληρώσῃ τὴν ἐπαγγελίαν ἢ τοῖς πατρῷσι τῶν ἑβραίων ἐπηγγελμένῳ παρὰ θεοῦ· οἱ δὲ γεγονόσιν οὕτω σκληροὶ τε καὶ ἀπειθεῖς ὥσε καὶ ἀντιπάλους θεοῦ· τὸ γὰρ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, θανάτου περιβαλεῖν ἐσπούδασαν, καὶ τὸ κύριον τῆς δόξης ἐσαύρασαν· ἢ ἢ σαυρῶ παρέδοσαν τὸ ἔσθλόν δεσπότην, ἔδυνεν ὁ ἥλιος ἐπ' αὐτοῖς· σμυσεσκότασε ἢ ἡμέρας τὸ φῶς, καὶ τὸ θεῖον ἁμῶς· * γέγονε γὰρ σκότος ἀπὸ ὥρας ἕκτης, ὡς ὥρας ἐνάτης· καὶ τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις σημεῖον ἦν ἐναργές· τῶν κατασκοπιθῆναι ἰσχυρῶς τὰς τῶν σαυραστῶντων ψυχὰς· πῶρως γὰρ ἀπὸ μέρες γέγονε τῶν Ἰσραήλ· ἐπαρᾶται ἢ αὐτοῖς καὶ Δαβὶδ ἐκ φιλοθείας, λέγων· * σκοτισθήσονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἢ μὴ βλέπειν· καὶ αὐτὴ ἢ ἡ κτίσις, ἢ αὐτῆς ἐπένθη δεσπότην· ὁ μὲν γὰρ ἥλιος ἐσκοτίζετο, διερέγγυοντο ἢ πέτραι, καὶ αὐτὸς ἢ ὁ ναὸς τὸ ἦν πενθούντων ἐπλήρωσε σχῆμα, περιερίθη μὲν καταπετάσματος ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω· καὶ τῶν τοιοῦτον ἐπεσημαίνει ἡμῖν ὁ θεός, διὰ φωνῆς Ἡσαΐου λέγων· * καὶ ἐκδύσω τὸν οὐρανὸν σκότος, καὶ θήσω σάκκον τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ (1).

* Amos V. 18.

* Ps. LXXIII. 21.

* Is. I. 3.

duit philosophiae. Denique hebraico idiomate theologicum magisterium, quia sine dubio hic populus, a generis sui origine, Deo per maiores suos addictus fuit.

Latronum quidem unus, inquit evangelista, paria Iudaeis eructabat; alter tamen verba eius, qui secum erat crucifixus, reprehendebat; suumque peccatum fatebatur, Christi innocentiae testimonium dabat, eidem credebatur, regem quamvis crucifixum appellabat. Idcirco sanctorum hereditatem sibi rapuit.

Tenebrae factae sunt per universam terram.

Qui creatas res omnes excedit, qui patri consessor est, demisit se ad exinanitionem, servique formam suscepit, et humana mensura se conclusit, ut promissionem compleret Hebraeorum maioribus a Deo editam. Hi vero tantopere perversi contumacesque evaserunt ut in herum suum consurrexerint, vitae auctorem morti tradiderint, gloriae dominum crucifixerint. Postquam itaque ligno suspenderunt omnium dominum, sol eis occidit, luxque diurna in tenebras versa est, ut ait divus Amosus. Factae sunt enim tenebrae ab hora sexta, usque ad nonam; quod fuit evidens Iudaeis indicium obscuratarum intellectually illorum qui crucifigebant animarum. Caecitas enim partem certe Israhelis corripuit. Imprecatur utique illis, Dei zelo instinctus, etiam David dicens: obscurentur oculi eorum, ne videant. Ipsa quoque creatura dominum suum deflebat: ideoque sol obtenebatur, petrae frangebantur, et ipsum templum lugentium speciem imitabatur, velo sus deque discisso. Quid autem hoc rei fuerit, iam nobis significaverat Isaiæ voce Deus dicens: et induam caelum tenebris, et saccum ponam operimentum eius.

(1) Circa hunc locum, nempe ad v. 46. pater, in manus tuas commendo spiritum meum, pertinet fragmentum in cat. lat. S. Thomae. * Cyrillus. Haec autem vox educta, quod animae sanctorum non deinceps in inferno clauduntur, ut prius, sed apud Deum sunt, huius rei facto Christo principio. »

Videns autem centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum etc.

Considera rursus mecum, quod crucis pro nobis passus cruciatum, coeperit multos ad veritatis cognitionem pertrahere. Nam centurio, inquit evangelista, cernens quae acciderant, Deum glorificabat dicens: vere hic homo iustus erat. Nonnulli quoque ex Iudaeis pectora sua paenitentes prorsus tundeabant, mentisque oculis Dominum spectantes, et fortasse etiam impietatis in Christum se complices esse negantes, crucifixoribus maledicebant, quamquam haud palam propter principum iniquitatem. Ergo vere dixerat Dominus: quum exaltatus fuero de terra, omnes traham ad me ipsum.

Subsecutae autem mulieres, quae cum eo venerant de Galilaea etc.

Subsecutae sunt prudentes mulieres communem nostrum servatorem Christum, ea quae ad fidem erga eum firmandam utilia erant vel necessaria observantes. Scilicet quia pro communi salute carnem suam obtulerat, accurrerunt hae prudentes ad illius corpus curandum. Putabant enim mortuum in monumento permansurum.

CAP. XXIV.

Et factum est, dum mente consternatae essent de isto etc.

Venerunt mulieres ad monumentum; non invento autem Iesu corpore, quia iam resurrexerat, in multam inciderunt perplexitatem. Quid inde porro? Propter suam erga Christum caritatem, et pii officii studium, dignae habitae sunt visione angelorum, qui bonum illis nuncium tulerunt; et resurrectionis facti praecones, cur quaeritis, dixerunt, vivum inter mortuos? Non est hic, sed resurrexit. Utique semper vivit, et suapte natura Dei Verbum vita est; sed tamen quatenus ad exinanitionem se demisit, nostramque similitudinem subiit, mortem gustavit. Verum haec mortis mors erat. Surrexit ergo a mortuis, non sibi namque quam nobis via factus ad immortalitatem.

Ἴδὼν δὲ ὁ ἐκατόνταρχος τὸ γινόμενον, εὐλόγησε τὸν θεόν κ. τ. λ.

Ἄθροφ' δὴ μοι πάλιν, ὅτι πεπονηθῶς ὑπὲρ ἡμῶν τὸ ἐπὶ τῷ σαυρῆ πάθος, ἤρξατο τῷ σαργνεύειν πολλοὺς εἰς ἐπίθωσιν ἀληθείας· ὁ γὰρ ἐκατόνταρχος, φησὶν, ἰδὼν τὰ θεσημένα, εὐλόγησε τὸ θεὸν λέγων, ὅτι ὄντως ὁ ἀνθρώπος εὐλόγησεν δίκαιος ἦν· ἔτυπτον γὰρ καὶ τὰ σῆθη τῷ Ἰεδαίων τινὲς, κατανυττόμενοί πε πάντως, καὶ τοῖς δ' ἀφαινοῖς ὄμμασιν ἀναβλέποντες πρὸς κύριον, καὶ τάχα πε δ' ἡ Χριστὸν δυσσεβείας ἀπαλλάττοντες ἔαυτοῦ, διὰ τῷ τῷ σαυρωσάντων καταβοῶν, εἰ καὶ μὴ ἐμφανῶς διὰ τῷ τῷ ἡβμένον ἀνοσιότητα· ἐκὼν ἀληθείης ἦν λέγων ὁ κύριος· * ὅταν ὑψωθῶ ἐκ τῷ γῆς, πάντας ἐκλύσω πρὸς ἑμαυτόν.

Κατὰ κολούθησαν δὲ καὶ γυναῖκες, αἱ τινες ἦσαν συνεληλυθούσαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας κ. τ. λ.

Ἠκολούθησαν σοφαὶ γυναῖκες τῶ πάντων ἡμῶν σωτήρι Χριστῷ, τὰ εἰς πίστιν ἔπ' αὐτῷ χησιμίᾳ τε καὶ ἀναγκαῖα συλλέγουσαι· ἐπειδὴ δὲ τῷ ἀπάντων ζωῆς ἀντάλλαγμα ἔ' αὐτοῦ ἔδωκε σάρκα, ἔδραμον αἱ σοφαὶ πρὸς τὴν τοῦ σώματος θεορασίαν· ᾠήθησαν γὰρ ὅτι ἀπομυμῆ νεκρὸς ἐν μνημείῳ.

ΚΕΦ. ΚΔ'.

Ἐγένετο ἐν τῷ διαπορεῖσθαι αὐτάς περὶ τούτου κ. τ. λ.

Ἀφίκοντο μὲν αἱ γυναῖκες ἐπὶ τὸ μνημα, οὐχ' εὔροῦσαι γε μὴν τὸ σῶμα τῷ Χριστοῦ, ἐγήγερτο γὰρ, εἰς πολλὴν πεπώκακασιν ἀπορίαν καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; ὅς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἔνεκα, καὶ ὅς εἰς τοῦτο χησιμένης πεπώκακασιν ἠξιώθησαν ἰδεῖν ἀγίας ἀγγέλους· καὶ δὴ καὶ γεγόνασιν αὐταῖς εὐαγγελισαί, καὶ ὅς ἀναστάσεως κήρυκες, τί ζητεῖτε, φάσκοντες, τῷ ζῶντα μὲν τῷ νεκρῶν; οὐκ ἐσιν ὧδες, ἀλλ' ἠγέρθη· ζῆ μὲν γὰρ αἰεὶ, καὶ ζῶν καὶ φύσιν ἐσὶν ὁ θεοῦ λόγος· καθεὶς ἡ ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ τῷ πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν ὑπελθὼν, ἐγένετο θάνατος· ἀλλ' ἦν τοῦτο τῷ θανάτου θάνατος· ἐγήγερται τοίνυν ἐκ νεκρῶν, ὁδὸς δ' εἰς ἀφθαρσίαν ἀναδρομῆς, οὐχ ἑαυτῷ μᾶλλον, ἀλλ' ἡμῖν,

ἡρόδωτος· καὶ μηδεὶς ζητεῖτω τὸ αἰεὶ ζῶντα
 μὴ τῶν νεκρῶν· οὐκ ἔστι γὰρ ὧδε, τοῦτέστιν
 ἐν θανάτῳ καὶ μνήματι· πού δὲ μάλλον;
 ἐν οὐρανῷ ὄπλονότι καὶ ἐν ὀρθῇ θεωρηρεῖ·
 ἵνα ἡ βεβαιότεραν αὐταῖς πᾶσι ἐπὶ τούτοις
 ἐνιδρῶσαν πρίσιν, εἰς μνήμην ἀναφέρωσιν,
 ὡς ἔφη Χριστὸς *, ὅτι καὶ πάντως αὐτὸν εἰς
 χεῖρας ἀμαρτωλῶν δοθῆναι καὶ παθεῖν, καὶ
 ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. — Ἄγγελοι μὲν
 τοι καὶ τοῖς ποιμέσιν ἐν Βηθλέεμ τὸ τόκον
 εὐηγγελίζοντο, καὶ νῦν τὸ ἀνάστασιν· καὶ λε-
 λιτοῦργηκεν οὐρανὸς τοῖς περὶ αὐτοῦ κη-
 ρύμασι, καὶ παρέπεσι τὸ υἱὸν ὡς Θεόν, καὶ
 ὅτε γέγονε σὰρξ, αἱ τῶν ἁνὸν πνευμάτων
 σφρατταί.

* Matth. XVII.
21.

A. f. 112

A. f. 9. Καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν ταῦτα
 πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς.

A. f. 312.

Μυσαγωγηθεῖσαι διὰ φωνῆς ἀγγέλων
 αἱ γυναῖκες, ἀπαγγέλλουσι ταῦτα δρόμῳ
 τοῖς μαθηταῖς· ἔδξ γὰρ γυναῖξί τ' οὕτω
 λαμπρὰν δοθῆναι χάριν· ἢ γὰρ πάλαι γε-
 γημημένη τῷ θανάτῳ διακονος, ἀπαλλάττε-
 ται τῷ αἰτίας, διακονοῦσα φωναῖς ἁγίων
 ἀγγέλων, καὶ τὸ σεπτὸν τῷ ἀναστάσεως μυ-
 στήθειον καὶ πρότι μαθοῦσα καὶ ἀπαγγέλ-
 λουσα· κενέρδαχε * τόνον τὸ θῆλυ γένος,
 καὶ λύσιν ὀνειδισμού καὶ κατάρως ἀναφορῆν·
 ὁ γὰρ εἰπὼν πάλαι πρὸς αὐτάς, ἐν λύπαις
 τέξῃ τέκνα *, παύλαν αὐταῖς δεῖκαι τῷ κα-
 κοῦ, σταντήσας αὐταῖς ἐν τῷ κήρῳ, ὡς
 φησιν ἕτερος εὐαγγελιστῆς *, καὶ εἰπὼν, χαί-
 ρετε· πλὴν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ὁ περὶ τῷ
 ἀναστάσεως λόγῳ ἔδοξεν εἶναι λῆρός τις
 ἄπλως καὶ πρᾶγμα κατελεσμένον, διὰ τοι
 τὸ μὴ ἡ αὐτῶν εἶδέναι τῷ θεόπνευστον γρα-
 φῆν· ἢ ὡς ἴσασαν γοῦν, καὶ τὸ ἀπαγγελεθῆν
 ἔσκωσαν καὶ διέπτυσαν.

* ils cod.

* Gen. III. 16.

* Matth. XXV. III.

D. f. 81. b.
Ioh. XX. 22.

Πῶς παρὰ μὲν τῷ Ἰωάννῃ * τῷ Μαρίας
 ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ δρομαῖοι ἐλθόντες
 ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐπίστωσαν· καὶ τοῦτο αὐ-
 τοῖς μαρτυρεῖ ἡ γραφὴ λέγουσα· ὅτε οὐκ
 εἰσῆλθον, ὁ ἄλλος μαθητῆς ὁ ἐλθὼν πρῶ-
 τῳ εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδε καὶ ἐπίστωσε·
 παρὰ ἡ τῷ Λυκά εἴρηται καὶ ὑποστρέψα-
 σαι ἀπὸ τῷ μνημείου, ἀπήγγειλαν ταῦτα
 πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς

tatem deducens. Nemoque iam quaerat in-
 ter mortuos perpetuo viventem. Non est
 enim heic, id est in morte vel monumento.
 Ubinam potius? in caelo scilicet et gloria
 Deo congruente. Ut autem firmiorem mul-
 liberibus fidem faciant, in memoria revocant,
 ut dixerat Christus, prorsus ipsum
 oportuisse peccatorum manibus tradi, ac
 pati, et tertia die resurgere. — Angeli qui-
 dem pastoribus etiam apud Bethleemum
 nativitatem eius nunciaverunt, iidemque
 nunc resurrectionem. Famulatur caelum
 praedicandum Christum, et filium utpote
 Deum, etiamsi caro sit factus, supernorum
 spirituum agmina stipant.

Et regressae a monumento nuntiaverunt haec omnia
 illis undecim et ceteris omnibus.

Angelorum voce edoctae mulieres, eam
 cursim ad discipulos notitiam deferunt.
 Oportuit enim hanc mulieribus splendidam
 dari gratiam. Nam femina quae fuit olim
 mortis ministra, nunc eo crimine absolvi-
 tur dum sanctorum angelorum vocibus mi-
 nistrat, et venerandum resurrectionis my-
 sterium prima dicit atque adnuntiat. Lu-
 cratum est itaque femineum genus et igno-
 miniae finem et maledictionis abolitionem.
 Nam qui olim mulieribus dixerat, in do-
 lore paries filios, nunc eis mali solamen
 attulit, occurrens ipsis in horto, ut alius
 evangelista ait, dicensque: avete. Nihilominus
 sanctis apostolis resurrectionis no-
 titia visa est nugarum instar et res con-
 ficta, quia ne ipsi quidem divinam scri-
 pturam adhuc noverant. Ergo erant incre-
 duli, remque nunciatam risui et contemp-
 tui habebant.

Quomodo apud Iohannem quidem quum
 a Maria rem audissent, discipuli cursim ad
 monumentum venientes crediderunt? quod
 sane de iis testatur scriptura dicens: quum
 ergo introissent, alter de discipulis qui
 primus intraverat in monumentum, vidit
 et credidit. Apud Lucam autem dicitur:
 et a monumento regressae, nunciaverunt
 cuncta haec undecim discipulis reliquisque

omnibus (erant autem Maria Magdalene, et Iohanna, et Maria Iacobi, et reliquae cum ipsis, quae haec apostolis dixerunt) neque fidem impetrarunt.

Ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum.

Duo ex discipulis in castellum euntes nomine Emmaum, ceu iam vivere non sperantes Christum, sed extinctum dolentes, colloquebantur invicem de vicibus eius. Dum autem sermocinarentur, ipse Iesus accedens cum illis ibat incognitus. Tenebantur enim oculi eorum quominus eum agnoscerent. Aiebat autem illis: qui sunt isti sermones quos confertis invicem ambulantes, et estis tristes? Et respondens unus, cui nomen Cleopas, ait: tu solus peregrinus in urbe Hierusalem? et reliqua. Deinde famam de resurrectione eius a mulieribus Petroque diditam narravit quidem, sed ei minime credunt. Nam cum dicunt: sed et mulieres quaedam terruerunt nos, corpore non invento; satis demonstrant, se vere ea dicta non putare, neque tam veritatem sibi nunciatam, quam perturbationem ac tericulamentum ob eam rem exiitisse. Ipsum Petri testimonium, qui linteamina tantum in sepulcro viderat, haud fidem facere resurrectionis iudicabant, quia non ipsum Iesum se vidisse dixerat, sed ex eo quod non ibi iacebat, resurrexisse coniectaverat. Sciendum vero est, hos fuisse de septuaginta discipulorum numero; et Cleopae socium fuisse Simonem, non tamen Petrum, neque illum cananaeum, sed de praedicto numero alium.

Incipiens a Moysae et omnibus prophetis etc.

Necessarium his verbis demonstrat Dominus legis ductum, et prophetarum adiutorium, ad conciliandam rei mirabili fidem; ut facta postea resurrectione, ii qui magnitudine rei conturbabantur, meminissent veteris praedictionis, atque ita ad credendum converterentur. Ideo producit testimonium Moysae atque prophetas, dum re-

(ἦν ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, καὶ Ἰωάννα, καὶ Μαρία Ἰακώβου, & αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς, αἱ ἔλεγον πρὸς τοῦ ἀποστόλους ταῦτα) καὶ ἠπίστεον αὐταῖς.

Ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἦσαν παρευόμενοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς καστὴν.

v. 13.

Δύο τῶν μαθητῶν βαδίζοντες εἰς κώμῳ Ἐμμαοῦν λεγομένῳ, πρὸς ἀλλήλους ὡς οὐ ζῶντα προσδοκῶντες ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς ἀνηρημένους ἀνθρώπων, ὁμιλοῦν λέγοντες τὰ περὶ αὐτοῦ· ἐν δὲ ὁμιλεῖν αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς οὐ Ἰησοῦς προσελθὼν συνεπαροεῖετο αὐτοῖς, μὴ γινωσκόμενος ὑπ' αὐτῶν· ἐκρατοῦντο γὰρ οἱ ὄφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ ὄψασθαι αὐτόν· καὶ ᾗσιν πρὸς αὐτοῦ· τί ποτὲ ὄψοι ὁ δειλέγεσθε πρὸς ἀλλήλους φειπατοῦντες σκυθρωποί; ἀποκριθεὶς δὲ εἰς εἷς ἐξ αὐτῶν ὄνομα Κλεόπας, εἶπε· σὺ μόνον παροικεῖς Ἱερουσαλήμ; καὶ ἐξῆς· ἐπειτα πῶς φημὲν τῆς ἀναστάσεως τὴν διὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὴν διὰ Πέτρος λέγουσι μὲν, οὐ πιστεύουσι δέ· λέγοντες γὰρ, καὶ γυναῖκες ἐξέστισαν ἡμᾶς τὸ σῶμα μὴ εὑροῦσαι, οὐχ' ἠγοῦντο πρὸς τὸ λεγόμενον ἀληθεύειν, οὐδὲ εὐαγγελισμὸν ἀληθείας, ἀλλ' ὡς παραχρῆσ τινὸς καὶ ἐκστάσεως ἀτίον ὑπέλαβον εἶναι· καὶ τὴν τοῦ Πέτρος μαρτυρίαν τὰ ὀφθόνια μόνον ἐπὶ τοῦ μνημάτου ἐωρακότου, οὐ πιστὴν εἶναι περὶ τῶν ἀνάσασιν ἐνόμιζον, ὅτι μὴ αὐτὸν εἶδον ἔλεγειν, ἀλλ' ἔκ τ' μὴ κείσθαι τὸ ἀνεστηκέναι αὐτὸν ἐτεκμαίρετο· ἰστέον δὲ ὅτι οὗτοι τ' οὐ ὑπῆρχον, καὶ ὁ μετὰ Κλεόπα ὁ Σίμων ἦν, οὐχ ὁ Πέτρος, οὐδὲ ὁ ἀπὸ Κανᾶ, ἀλλ' ἕτερος τῶν ἐβδόμηκοντα.

D. 1. 12.

Ἀρχόμενος ἀπὸ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν κ. τ. λ.

v. 27.

Ἀναγκαῖαν ἐν τούτοις δείκνυσιν ὁ κύριος πῶς τ' νόμος πρόβodon, καὶ τ' τῶν προφητῶν λαίτηρίαν, αἴσιν ἐπὶ τῷ ὀφθαλμῷ πράγματι παροισαγόντων, ἢ ἐπιστάσης τ' ἀναστάσεως οἱ θυροβουόμενοι τῷ μετέθῃ τοῦ πράγματου ἀγαπησθῶσι τ' πάλαι προβήσεως, καὶ εἰς τὸ πιστεῦν ὅπως εἴροιντο· διὸ παραγράφῃ μάρτυρα Μωϋσεῖα καὶ

B. 1. 12.

ᾧ πρὸς αὐτοὺς ἐπιτίθει ἐξ ἄν κατείχον
 ῥαγμαμάτων ἱερῶν· οὐδὲν γὰρ ἢ παρὰ Θεοῦ
 μάταιον, ἀλλὰ τάξις ἀπάντων καὶ χρεία
 ἢ καθεκασον· ἐν τάξει προαπεσέλλοντο
 δούλοι, καὶ προαφικόμενοι τῆ ἢ διασώτου
 παρουσία, ἀναγκασίαν ἢ προφητείαν εἰς τὴν
 πίσιν ἀνθρώποις προσάγοντες· ἵν ὡσπερ
 Θεσαυρὸς βασιλέως ἐν καιρῷ ἀροβληθείη
 τὰ προσηρημένα ἐξ ἀποκερῶν ἢ πρότερον
 ἀσφαλείας, εἰς τοῦμφανῆς διὰ τὴν σαφηνείας
 ἀποκαλυπτῶν· οὕτω δὲ προῦποκινή-
 σασ αὐτοῦ διὰ τῆ ῥ νομικῶν καὶ προφητι-
 κῶν ῥαγμαμάτων, μετὰ ταῦτα ἐμφανέστε-
 ρον ἦδη καθίστησιν ἑαυτὸν, ἀξίωσασιν οὖν
 ἔλθειν εἰς τὴν κώμην, ὅτε λαβῶν ἢ ἄρτον
 εὐλογήσας, ἐκλάσας ἐπεδίδα· ἐκρωτοῦντο
 γὰρ, φησιν, οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν τοῦ μὴ
 γινῶναι αὐτὸν, ἕως οὗ διηλονότι ὁ λόγος
 εἰσέλθῃ κινῶν πρὸς καρδίαν εἰς τὴν πίσιν·
 ἔπειτα οὕτω καιρίαν ἢ ὄψιν ἐπὶ τῆ ἀκοῇ
 ἀφασίῃ, τὸ προακουσθῆν καὶ πισωθῆν
 ἐμφανῆς καθίστας· οὐ μὲν συμφορῶν ἐμ-
 αυτοῖς, καὶ αὐτὸς γὰρ φησιν ἄφαντος ἐγέ-
 νετο ἀπ' αὐτῶν· οὐκ ἔστι γὰρ μὴ ἢ ἀνά-
 σασιν τὰ ἢ κυρίως τοιαῦτα πρὸς ᾧ ἀν-
 θρώπους οἷα τὰ πρότερον, ὅτι καὶ αὐτοῖς
 ἀνακαινώσεως ἔδωκε, καὶ δευτέρας ζωῆς τῆς
 κατὰ Χριστὸν, ἵνα καινοὶ καινῶ σωθῶσιν,
 καὶ ἄφθαρτοι πλῆσιάζωσιν ἀφθάρτω· διὸ
 καὶ τὴν Μαρίαν ἐνώλυσεν ἐβάλεσθε αὐτοῦ,
 καθά φησιν Ἰωάννης *, ἕως ἂν ἀπελθῶν
 ἀρῆται.

* Ἀναστάντες αὐτῆ τῆ ἕρα κ. τ. λ.

Ἀναστάντες, φησιν, οἱ περὶ Κλεόπαν
 αὐτῆ τῆ ὥρα, τοῦτέστιν ἐν ἡ ἄφαντος ἀπ'
 αὐτῶν ἐγένετο ὁ Ἰησοῦς, ἐπέστρεψεν εἰς
 Ἱερουσαλήμ· οὐκ ἐν αὐτῇ ἢ τῆ ὥρα φησιν,
 εὗρον ᾧ ἐνδεκα συνθηροισμένους, καὶ ἀπή-
 γαλαν τὰ καὶ ἢ Ἰησοῦν, ἀλλὰ τῆ τεσσα-
 ρακοστῆ ἡμέρᾳ τῆ αὐτοῦ ἀναστάσεως, ὅτε
 καὶ ἀνελήθη· τὰ τοῖνον ἐν τῆ μεταξὺ τῆ
 ἡμερῶν τούτων ῥησὶς, παρήκεν ὁ ᾧ
 ἄπερ οἱ περὶ Κλεόπαν διηγουμένους εὗρον

condita interpretatur, et quae indignos la-
 tent dignis exponit, veterem avitamque iis
 fidem inserens, ope sacramum quae apud
 se habebant litterarum. Nihil enim, qui
 quidem a Deo proveniat, vanum est, sed
 cuncta ordinem servant, et singularum re-
 rum proprius est usus. Praemissi ordina-
 tim servi fuere, qui Domini adventui viam
 sternebant, vaticinia fidei faciendae neces-
 saria, hominibus occinentes; ut veluti the-
 saurus regius idoneo tempore proferren-
 tur res supradictae, ex vetere obscuritate
 in apertum interpretando explicatae. Iam
 postquam illos tum legis tum prophetarum
 scriptura permoverat, deinde manifestio-
 rem se facit, rogantibus nempe ut veniret
 secum in castellum, cum acceptum manu
 panem benedicens frangensque iis porri-
 gebat. Tenebantur enim, inquit, oculi il-
 lorum ne eum agnoscerent, donec videlicet
 sermo penetravit, cor ad credendum per-
 movens; atque ita tempestivam visionem
 una cum rei auditu exhibuit; rem scilicet
 auditam et creditam conspectui praesen-
 tans. Neque tamen cum illis manet; nam-
 que ipse, inquit scriptura, invisibilis factus
 est. Etenim post resurrectionem res
 Domini non sunt eadem atque antea cum
 hominibus; namque et hi renovatione ege-
 bant, vitaeque in Christo secundae, ut no-
 vi cum novo versarentur, et incorrupti ad
 incorruptum propinquarent. Quamobrem
 Mariae quoque interdixit, quominus se at-
 tingeret, ut ait Iohannes, donec post dis-
 ccessum rediret.

Surgentes eadem hora etc.

Surgens, inquit, Cleopas cum socio,
 eadem hora, id est in qua sese eorum vi-
 sui Iesus subdlexerat, reversi sunt Hierusa-
 lem. Non autem dicit, eadem hora eos in-
 venisse undecim congregatos, eisque noti-
 tiam de Iesu adtulisse; sed quadagesimo
 demum post resurrectionem die, quo et-
 iam adsumptus fuit. Ergo quae horum die-
 rum intervallo acciderunt, omisit praesens
 evangelista; quae videlicet Cleopas invenit

narrantes privatim undecim, nempe quod Dominus resurrexisset, et Simoni visus fuisset; quin tamen dicat evangelista ubinam et quando et quomodo visus esset. His item igitur diebus, ea quoque in Galilaea evenerunt, quorum meminit Matthaeus.

Ipsa Iesus stetit in medio eorum.

Nunc narrationis seriem prosequentes, ita dicimus. Rumore iam saepius de Christi resurrectione apostolos circumsonante, desideriumque eius videndi excitante, is denique exoptatus adest, seque quaerentibus ac praestolantibus spectandum revelat; nec iam impeditis oculis apparet, nec veluti de alio homine verba facit (1), sed visibilem semet sistit, bonoque animo discipulos esse iubet. Hi tamen adhuc erant perplexi ac pavidi; putabant enim se non ipsum Iesum, sed phantasma quoddam umbramque videre. Ecce autem Iesus suborientem ex huiusmodi cogitationibus perturbationem sedat, familiare illud nec insolitum pronuncians vocabulum. Dixit enim: pax vobis (2).

Dixit eis: quid turbati estis, et cogitationes ascendunt in corda vestra?

Ut firmiter et absque ulla dubitatione crederent ipsum esse illum qui passus fuerat, demonstrat ilico, se, quoniam Deus naturaliter esset, res arcanas cognoscere, id est tumultuantes illorum cogitationes non ignorare. Dixit enim: cur turbati estis? Evidens haec demonstratio est. ipsum qui cernebatur, non alium esse, quam quem

ἔβῃ ἑνδεκα καταμόνας λέγοντας, ὅτι ἤγερθη ὁ κύριος καὶ ὤφθη Σίμωνι· περὶ οὗ οὐκ ἐμνήσθη ποῦ ἢ πότε ἢ πῶς ὤφθη ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις καὶ τὰ ἅγ' ἡ Γαλιλαίαν πέπρακται, περὶ ἧν ἐμνήσθη ὁ Ματθαῖος *.

Αὐτός ὁ Ἰησοῦς ἔσθη ἐν μέσῳ αὐτῶν.

Nῦν δὲ τῆς ἀκολουθίας ἐχόμενοι, φαμέν· ὅτι ἤδη πολλαχόθεν τοῦ λόγου τῆς ἀναστάσεως παρθεύοντος ἔβῃ ἀποστόλους, καὶ τοῦ ὁδοῦ πρὸς πῶ ὄψιν ἐγνηγεμένον, ποθοῦμενοι ἐρχεται, καὶ ζητοῦσι καὶ προσδοκῶσιν ἐμνήσεται καὶ ἀποκαλύπτεται· πλὴν οὐκέτι κρατουμένοις ὀφθαλμοῖς ἐφαίνεται, οὐκέτι ὡς περὶ ἑτέρου διαλέγεται, ἀλλ' ἐμφανῆ αὐτὸν διδῶσι καὶ θαρρῆν ὡρακελεύεται· οἱ δὲ καὶ οὕτως εἰσὶν ἀμφίβητοι καὶ δεδιῶσιν· ᾗοντο γὰρ οὐκ αὐτὸν βλέπων, φῶσμα δὲ τί καὶ σκίαν· εἶτα, καὶ ἔκ τῆς τοιοῦτον λογισμῶν κατάνάξζι θέρουβον, τὸ ἐντριβὲς αὐτοῖς καὶ οὐκ ἄηθες ἐπαφθεγγάμενοι ῥῆμα· ἔφη γάρ· εἰρήνη ὑμῖν.

Εἶπεν αὐτοῖς· τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διὰ τί διαλογισμοὶ ἀναβαῖνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

Ἴνα βεβαίως καὶ ὀντοιασμοῦ δίχα πισεύσειαν αὐτὸν ἐκείνον ὄντα τὸ πεπονητά, δευδείκνουσιν εὐθὺς, ὅτι θεὸς ὢν φύσις, γινώσκῃ τὸ κεκρυμμένον, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς τὸ ἐννοιῶν οὐκ ἠγνόησε θέρουβον· ἔφη γάρ· τί τεταραγμένοι ἐστέ; ἀπόδειξις αὐτῆ καὶ μάλα σαφῆς τὸ μὴ ἕτερον εἶναι τινὰ τὸ ὀρώμενον, ἀλλ' ἐκείνον αὐτὸν, ὃν καὶ τεθέανται (ἅ).

* Matth. XXVIII. 16. v. 36.

A. f. 317. D. f. 83. b.

v. 37.

A. f. 317. b. C. f. 159. D. f. 83. b.

(1) Veluti fecerat Christus cum discipulis duobus colloquens. Non ergo passivum est διαλέγεται, ut sumitur ab interprete lat. apud D. Thomam in cat. nec disceptatur de alio.

(2) Hue pertinet notabilis tractus apud D. Thomam in catena latina. « Cyrillus. Pudeat ergo nos pacis » munus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Pax et res et nomen dulce, quam et Dei » esse accepimus, iuxta illud ad Phil. IV: pax Dei. - Et eius esse Deum, iuxta illud II. Cor. XIII: Deus » pacis. - Et ipsam esse Deum, iuxta illud Ephes. II: ipse pax nostra. - Pax bonum commendatum ab » omnibus, observatum autem a paucis. Quae autem est causa? Fortassis ambitio dominii vel facultatum, aut livor, aut odium, aut contemptus, aut aliquid huiusmodi ex his quae Dei ignaros videmus » incurrere. Dei quippe praecipue pax est, quae confederat omnia; cuius nihil est adeo proprium sicut » unitas naturae et pacificus status. Transmittit vero ab angelis et divinis potestatibus, quae ad Deum, » et ad invicem pacifice se habent; diffunditur vero per totam creaturam, cuius est decor tranquillitas; » in nobis autem manet secundum animam quidem per investigationem virtutum et communicationem, » secundum corpus vero in membrorum et elementorum commensuratione, quorum alterum pulcritudo, » alterum sanitas appellatur. »

ἐπὶ ξύλῳ παθόντα θάνατον καὶ τεταμένον ἐν μνημείῳ, ὃς καὶ νεφροὺς ὄρα καὶ καρδίαν, καὶ οὐκ ἂν αὐτὸν λάθοι τῷ ἐν ἡμῖν οὐδὲν σημαντικόν ὄν ἄρα ποιεῖται τὸ χεῖμα, τὸ εἰδῆναι φημι τῷ τῷ ἐν αὐτοῖς ἐνοσιῶν θόρυβον πισούμενος ἢ καὶ ἐτέρως, ὅτι καὶ νενίκηται θάνατος, καὶ ἀπεθύσατο τῷ φθορᾷ ἢ ἀνθρώπου φύσις ὡς ἐν αὐτῷ καὶ πρώτῳ, δεῖκνυσι τὰς χεῖρας τὴν ὄσυν πώδας, καὶ τὰς δεξιὰς τῶν ἡλών, καὶ ἡπλασάν ἐπιπέφ καὶ πληροφορεῖσθαι διὰ τρόπου παντός, ὅτι τὸ πεπονηθὸς ὡς ἔφην ἐγήγερται σῶμα οὐκοῦν συκοφαντέτω μηδεὶς τῷ ἀνάσασιν καὶ ἀκέραιος τῷ ἱεροῦ γραμματος λέγοντος, περὶ τῷ ἀνθρώπινῳ σώματος, ἀεὶρεῖται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν *, μὴ ἀνήλθῃ τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι τῷ εἰς ἀφθαρσίαν ἀναδρομήν ὡπερ γὰρ ψυχικόν ἐστὶ τῷ τῷ ψυχικαῖς ἦγεν σαρκικαῖς ἐπιθυμίαις ἀκολουθεῖν καὶ ὑπεξυγμένον, οὕτω ὁ πνευματικόν τὸ τοῖς τῷ ἁγίῳ πνεύματος θελήμασιν ὑποκείμενον, μὴ γὰρ τῷ ἐκ νεκρῶν ἀνάσασιν, οὐκ ἔστιν ἐπι φιλοσαρκίας καιρὸς, ἀλλ' ἀπρακτικῶς παντελῶς ἡ ἀληθείας τὸ κέντρον αὐτὸ μὲν τοι τὸ κατενεχθέν ἐστὶ τῷ ἦν, τῷ ἀφθαρσίαν ἐνδύσεται.

Ἴνα τοίνυν αὐτὸ τοῦτο εἰδῆεν σαφῶς οἱ μαθηταί, ὅτι αὐτὸς ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ παθὼν καὶ ταφεὶς καὶ ἀναστὰς, δεῖκνυσιν ὡς ἔφην πόδας τὴν καὶ χεῖρας καὶ ὅτι μὴ καθάπερ ὄντο πνεῦμα μᾶλλον ἐστίν, ἀλλὰ σῶμα καὶ τὸ ἀληθές, πληροφορεῖσθαι προστάτῃ λέγων καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὅσα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα σκιά γὰρ καὶ πνεῦμα καὶ δόκησις ἀπλῶς, οὐκ ἂν ὑπομείνῃ τὴν χειρὸς ἀφῆν. — Ἄλλ' ὡπερ ἐλέγομεν, δείξας τὰς χεῖρας καὶ ὄσυν πώδας τοῖς μαθηταῖς ὁ κύριος, ἐπληροφόρησεν αὐτοῦ, ὅτι τὸ παθὼν ἀνέστη σῶμα ἵνα δεῖξῃ τούτοις καὶ ἐπι μαζώνως ἰδρυμένῳ αὐτοῖς ἐργάσθαι τὴν ἐπι τούτῳ πίσιν, ἥτισέ τι τῷ ἔδωδῖμων ὅπου ἢ ἰχθύος μέρος ἦν καὶ λαβῶν, κατεδίδοκεν ὀρώντων αὐτῶν τοῦτο γὰρ δι' οὐδὲν ἕτερον ἐπραξεν, ἢ ἵνα δείξῃ σαφῶς ὡς αὐτὸς ἐστὶν ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ὃ καὶ πρὸ

iam viderant in ligno necem perpassum, et in monumento depositum, qui et renes et cor introspicit, quemque nihil nostrarum rerum latet. Argumentum itaque praesentiae suae vult hoc esse, quod illorum fluctuantes mentes cognoscit. Tum ut etiam aliter se vicisse mortem confirmet, atque humanam exuisse in se primo corruptionem, manus ostendit atque pedes, et clavorum foramina, atque ut tangant hortatur omnimodisque sibi persuadent, illud quod passum fuerat corpus, nunc resurrexisse. Nemo itaque resurrectionem calumniatur. Et quamvis audias in sacris litteris dici seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale, ne idcirco neges humanorum corporum ad incorruptibilitatem reditum. Nam sicut animale est quod animalibus seu carnalibus cupiditatibus deditum est atque subiectum, ita spiritale est quod sancti Spiritus voluntatibus obsequitur. Nam post resurrectionem a mortuis, haud ulterius carnalium affectuum tempus erit, sed iners omnino futurus est peccati stimulus. Ipsum illud itaque quod in pulverem abierat, immortalitate vestiatur.

Ut ergo manifeste hoc discipuli cognoscerent, nempe illum esse, qui passus sepultusque, mox resurrexerat, ostendit ut iam dixi pedes manusque. Quodque haudquaquam, ut ipsi putabant, spiritus esset, sed verum corpus, ut sibi persuadent mandata dicens: quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Umbra enim et spiritus et omnino phantasma, manus tactum sustinere nequirit. — Ergo, sicuti diximus, manus ostendens ac pedes discipulis Dominus, persuasit illis, passum corpus resurrexisse. Atque ut insuper magis adhuc firmam in eis efficeret hac de re fidem, postulavit edule aliquid. Oblata autem piscis assi parte, sumptam spectantibus ipsis comedit. Id autem haud ob aliam causam fecit, nisi ut manifeste demonstraret, eundem se esse qui resurrexerat a mortuis, et qui antea toto

* 1. Cor. XV. 44.

A. f. 318.
B. f. 224.
C. f. 117. b.A. f. 318.
B. f. 224.
C. f. 117. b.

incarnationis tempore cum eis manducaverat ac biberat, unaque cum illis, iuxta prophetæ dictum, fuerat conversatus: atque ut cognoscerent, corpus quidem humanum alimonia huiusmodi egere, spiritum non item. Quis ergo, si modo fidelis esse velit, et sanctorum evangelistarum testimonium absque haesitatione admittere, hæreticas fabulas adhuc audiat, vel phantasiastas toleret? Vincit enim humanam inquisitionem, et consuetarum nobis rerum rationem, potentia Christi. Comedit piscis partem, resurrectionis suae tempore; neque tamen quod hic consequi solet, in Christo consecutum est: ut incredulus aliquis cavillabitur, sciens ea quae per os intrant, prorsus etiam exire atque in secessum emitti. Id tamen fidelis quisvis in mentem suam non admittit, sed Dei potentiae rem permittet.

Tunc aperuit illis mentem ut intelligerent scripturas etc.

Postquam cogitationes illorum per verba sua, per tactum, per esum, sedavit; tunc aperuit illis mentem ad intelligendum, sic se oportuisse pati, id est in crucis ligno. Revocat itaque discipulis in memoriam Dominus ea quae dixerat. Praenuntiaverat enim ipsis suam in cruce passionem, sicut antea iam prophetæ dixerant. Reserat ipsis etiam cordis oculos, ut prisca vaticinia intelligant. — Spiritus sancti descensum, prout per Iohellem Deus praenuntiaverat, promittit discipulis Servator, virtutemque ex alto; ut fortes fierent ac insuperabiles, et absque ullo metu ubique terrarum mysterium praedicarent. — Spiritum recepturis ait: accipite Spiritum sanctum, nempe post resurrectionem; aitque: vos autem sedete Hierosolymis, et patris promissionem expectate, quam ex me audistis. Quia Iohannes quidem baptizavit

τούτου καὶ παρὰ πάντα τὸ καιρὸν ἡ οἰκονομίας σιωπῶν καὶ συμπῶν αὐτοῖς καὶ πανασφόδην ἀνθρώπων καὶ τὴν προφήτην φωνήν. * ἵν' οὖν εἰδῶσιν ὅτι σῶμα μὲν τὸ ἀνθρώπινον, δέοιτο ἀντὶ τοιαύτης βροφῆς, πνεῦμα ἢ οὐκ ἔτι. Τίς οὖν ἀζήτων πινυδὸς εἶναι, καὶ τῶν ἀζήτων εὐαγγελιστῶν τὴν μαρτυρίαν ἀναμφιβόλως δεχόμενος, ἔτι πλασματῶν ἀκούσκειν αἰρετικῶν, ἔτι δοκησιόφων ἀνάσχοιτο: νικᾷ τὸ ἀνθρώπινον ἐξέτασιν, καὶ τὸ ἐκ τῶν σιωπῶν πραγμάτων ἐνομοίαν, ἢ τὴν Χριστοῦ δύναμις· ἐφαγὼν ἰχθύος μέρος, διὰ τὴν ἀνάσασιν· καὶ τὸ τῆ βρώσφι ἀκολουθοῦν, οὐκ ἔτι ἐπὶ Χριστοῦ ἠκολούθησεν ὅπερ ἄπιστος ἀντιπληροῦν, εἰδὼς ὅτι τὰ εἰσόντα εἰς τὸ στόμα, πάντως ἐκχωροῦσι καὶ εἰς ἀφ᾽ ἑδράνα βάλλονται. * ἀλλ' οὐχ ὅ γε πιστὸς, εἰς ἔνομιαν τοιοῦτον ἐληφεται, ἀλλὰ διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ ἠλώσθη τὸ πρᾶγμα (1).

* Baruc. III. 18.

* Matth. XV. 17

Τότε διήνοιξεν αὐτῶν τοὺς νοῦν τοῦ συνίεναι τὰς γραφὰς κ. τ. λ.

v. 45-51.

Ὅτε τὸ λογισμὸν αὐτῶν, δι' ὧν εἶπε, δι' ὧν ἐψηλαφήθη, δι' ὧν ἐφαγὼν εἰρήνωσε, τότε διήνοιξε τὸν νοῦν τοῦ συνίεναι ὅτι οὕτως εἶδ' παθεῖν αὐτὸν, δῆλον ἢ ὅτι διὰ ζύμης σαυροῦ· ἀποφῆρξ' τοίνυν ὅσον μαθητῶν ὁ κύριος, εἰς ἀνάμνησιν ὧν ἐφη· προσηπύγηλε τὸ αὐτοῖς τὰ ἐπὶ τῷ σαυρῷ πάθη, καθ' ἃ φθάσαντες ἔφασαν οἱ φροδοῦνται· ἀνοίγνυσι δὲ καὶ ὅσον τὴν καρδίαν αὐτῶν ὀφθαλμοῦς, ὥστε συνίεναι τὰ πάλαι προειρημένα. — Πνεύματος ἀγίου κάθοδον, ὃ διὰ Ἰωάνη * ὁ θεὸς προσηπύγηλατο, τοῖς μαθηταῖς ὁ σωτὴρ ἐπαγγέλλεται καὶ τὸ ἐξ ὑψῆος δύναμιν, ἵν' εἰεν εὐσθενεῖς καὶ ἀκαταράνηστοι, καὶ δίχρα παντὸς δίκης δακρυρῆσαν τοῖς ἀπανταχοῦ τὸ θεῖον μυστήριον. — Βαβδῶσι πνεῦμα λάβετε, λάβετε πνεῦμα ἄγιον *, καὶ τὴν ἀνάσασιν καὶ φωνήν, ὑμεῖς ἢ καθίσαστε * εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ προσμενεῖτε τὴν ἐπαγγελίαν τῆ πατρὸς, ἣν ἠκούσατέ με· ὅτι Ἰωάννης μὲν

A. f. 319. b.

v. 47.

v. 49.

A. f. 320.

* Iohel II. 28.

D. f. 83.

* Ioh. XX. 22.

* Luc. XXIV. 49.

Act. I. 4.

(1) Videtur hac super re S. Basilii locum epistolae a nobis editae post Cyrilli commentarium in psalms; multoque magis Athanasii Corinthi archiepiscopi fragmentum quod dedimus in nostro volumine X. AA. class. p. 499-500. Eadem de re scribit etiam anonymus quidam in cod. G. f. 118, iisdem prope ac Cyrillus verbis.

ἐβάπτισεν ὕδατι, ἡμεῖς ἢ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ*, οὐκέτι ὕδατι, ἔλαβον γὰρ, ἀλλὰ πνεύματι ἁγίῳ οὐκ ἐπισάγατο ὕδωρ τῷ ὕδατι, ἀλλὰ ἀνεπληροῖ τὸ λείπον τῷ λειπομένῳ. — Εὐλογήσας αὐτοὺς καὶ βραχὺ προελθὼν, ἀνεφέρετο εἰς τὸ οὐρανόν, ἵνα σύνδεδος ἢ τῷ πατρὶ καὶ μὴ τῷ ἐνωθείσης αὐτῷ σαρκός, καὶ ταύτην ἡμῖν ἐνεκαίνισε τὸ ὄδον ἐν ἀνθρωπείᾳ μορφῇ γεγονώς ὁ λόγος ὃς ἤξεν ἢ πάλιν καί, κειρούς ἐν τῇ δόξῃ τῷ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τῷ ἀγγέλων, καὶ ἀξιομαρτυρηθῆναι ἡμᾶς μὴ ἑαυτοῦ. Δοξολογῆσωμεν τοίνυν αὐτὸν τὸ ἐνανθρωπήσαντα δι' ἡμᾶς θεὸν λόγον, τὸ ἐκασίως παθόντα σαρκί, καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, καὶ λύσαντα τὸ φθοράν τὸ ἀναλιφθέντα, καὶ μὴ τοῦτο ἤξοντα μετὰ δόξης πολλῆς ἐπὶ τὸ κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ τὰ ἔργα αὐτοῦ· δι' οὗ καὶ μὴ οὐ τῷ πατρὶ καὶ θεῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν πνεύματι εἰς σῶν αἰῶνας τῶν αἰῶνων· ἀμήν.

Fragmentum inserendum p. 237. col. 2. v. 3. a fin.

E. f. 314. Ἀπολέκτους ἔχων δεικνύς ὅτι χθαμαλὸς νοῦς οὐκ ἀν γένοιτο πρὸς θεωρίαν ἐπιτήδειος, ἀλλ' ὁ τῶν γηίνων καταπαρθεὶς καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν σῶμα γλυόμενος, ἔξω φροντίδων βιωτικῶν κατ' ἰδίαν ἐν ἡσυχίᾳ καταστάς, καὶ τῶν παθῶν ὑψηλότερος καταδυναστείας χρηματίας· εἶτα κ. τ. λ.

Fragmentum aliud inserendum p. 254. v. 18.

E. f. 170. Καίρῳ μὲν ἐκείνῳ φησὶ, καθ' ὃν ὁ σωτὴρ τὰς ἀραξίβιας ἐπὶ τῆς γῆς ἐποίητο, ὁ πανταχοῦ παρὼν, ἔτι πατρικῶν μὴ ἐξιστάμενος νομικῶν ἢ ἐν τούτοις κ. τ. λ.

aqua; vos autem baptizabimini Spiritu sancto: haud inquam aqua, id enim iam actum fuerat, sed Spiritu sancto. Non addit aquae aquam; sed quod deerat indigenti supplet. — Quum iis benedixisset, et paululum esset progressus, ferebatur in caelum, ut cum unita etiam sibi carne, patri consessor fieret. Atque hanc nobis viam renovavit postquam humanam formam Verbum adsumpsit. Redibit autem statuto tempore cum patris sui gloria, et cum angelis, atque ad se nos recipiet. Glorificemus itaque eundem qui propter nos est humanatus Deus Verbum, qui sponte carne passus est, resurrexit a mortuis, et corruptionem exterminavit; qui adsumptus est, et postea reversurus cum gloria multa ad iudicandos vivos ac mortuos, et unicuique secundum opera sua retribuendum. Per quem et cum quo patri Deo gloria ac potentia cum Spiritu in saecula saeculorum. Amen.

Ut ostendat, depressam humi mentem minime aptam contemplationi fore, sed illam potius quae cunctis superior sit corporalibus rebus, et extra mundanas curas seorsum cum silentio constiterit, quae denique passionum tyrannide celsior fuerit etc.

Tempus quidem dicit illud, quo Servator versabatur in terra, ille ubique praesens, et a paterno sinu unquam absens. Nomicum autem haec etc.

Homiliarum Cyrilli deperditarum titulis, quos p. 144. enumeravi adde I. De electione apostolorum p. 190. II. De divite horrea dilatare cogitante p. 295. III. De talentorum distributione p. 390. IV. De passione Domini p. 434. V. Fortasse de sancto Iohanne baptista p. 139. VI. De consumatione saeculi item apud me Script. vet. T. VII. p. 26.

Emendationes.

Pag. 128. v. 9. a fin. ἴδωμεν, et lat. cognovimus. P. 188. col. 2. v. 6. corr. vana doctrina.

EIUSDEM S. CYRILLI ARCHIEP. ALEX.

FRAGMENTA INEDITA EX APOLOGIA IOHANNIS CAESARIENSIS

PRO CONCILIO CHALCEDONENSI

QUAE IN CODICE SYRIACO VATICANO SUPEREST.

I. *Cyrillus in libro adversus eos qui naturas confundunt* (1) *qui incipit: paulo ante locuti diu sumus.*

Quo usque tandem nonnulli scriptis suis adstruent, vel somniabunt potius Verbi in carnem ac sanguinem conversionem, amentium instar nugantes? His nos dicimus: evigilate ebrii de vino vestro. Quae enim vestra est de natura carnis sententia aut notio, vel quomodo inscrutabilem scrutamini Dei naturam? Quis porro audeat rem metiri inmensurabilem? Nemo certe dicet, nemo sine errore definiet, quamnam sit praeditus natura Deus, omnium dominus, lux, vita, gloria et potentia, ille demum qui omnium rerum naturam novit, et quicquid in homine est scientia sua complectitur. Quo usque tandem nonnulli adfirmabunt, Verbi factam in terrenum hoc corpus mutationem, id est Deum Verbum de substantia propria confecisse sibi cor-

pus, quod nostro consubstantiali sit? Hi videlicet primo quidem profitentur, Verbum a semet ipso alienum evasisse, id est, iam non amplius Deum esse, ut dixi, creatorem, vitam, gloriam, potentiam: atque etiam docent, eum in errorem posse incurrit, cui obnoxiae creaturae sunt: aliaque huiusmodi eidem adtribuunt pessima oppido, et ipso indigna. Equidem quaerendum ab eo arbitror, qui hanc opinionem in medium adtulit, num passionum ignominiam in Verbum incidere necesse fuerit? Atque haec nonnullorum opinio nonne furiosa est? Profecto nihil amentius excogitari potest quam ita Verbi naturam contumelia adficere. Alioqui qui fieri posset, ut Dei nomen sublimius quovis nomine esset, et ipse dominus virtutum foret? Sed enim aliquis fortasse dicet, haud id quidem necessarium fuisse, sponte tamen ita semet commutasse, ut inevitabili passioni subesset. Atqui ego aio: quoniam in-

(1) Hi proprie dicebantur *συγχυτικοὶ confusanei*, cuiusmodi fuerunt Apollinaris et Eutyches, et postea Severus, qui duas Christi naturas in unam adunaverunt atque confuderunt. Hinc Theodoretus dialogus contra Apollinarem inscribitur *ἀσύγχυτος, inconfusus*. Proprius tamen operis a Cyrillo scripti titulus fuit *κατὰ συνοουσιαστῶν contra Synusiastas*, sive contra eos qui duas substantias divinam et humanam ita in Christo adunatas aiebant, ut una post adunationem esset. Is revera titulus operis cyrilliani ita recitatur ab Ephraemio antiocheno apud Photium cod. 229 p. 796, quod vocabulum vix vellem a Scotto explicatum fuisse latine *contra consubstantialistas*, ne forte Eutycheiani haeretici permutentur cum orthodoxis Homousianis; quamquam hi reapse de substantia divina tantum loquuntur, quae eadem in patre filioque est; illi ex duabus Christi naturis humana ac divina unam, ut dixi, faciebant. Sed enim commodè accidit ut titulus cyrilliani operis *κατὰ συνοουσιαστῶν* sexies recitetur in opusculis graecis a me editis Script. vet. T. VII. pp. 10. 15. 27. 290. 295. 302, cum brevibus eius fragmentis, quae partim cum his a Iohanne caesariensi recitatis, mire congruant, ut postea videbimus. Contra Synusiastas scripserant etiam Diodorus tarsensis et Theodorus mopsuestenus, testibus Facundo hermiensis lib. VIII. cap. 4, nec non Leontio adv. Eutyche. apud Canisium antiq. lect. ed. nov. T. I. p. 591, itemque apud me Spicil. rom. T. X. part. II. pp. 87. 88. Denique etiam Theodotus antiochenus, uti adfirmant apud me tom. cit. p. 10. Anastasius presbyter, et Leontius p. 134. Uno versiculo rem definierat apud Theodoretum dial. cit. p. 166. Antiochus Ptolemaidis: *μὴ σύγχυξίς τὰς φύσεις, καὶ οὐ νεκρίσεις περὶ τὴν οἰκονομίαν: noli naturas confundere, et circa incarnationis mysterium non torpabis*. Sed enim tot olim et postea contra illam haeresim scriptis, ea nihilominus vivax residet apud partem maximam Syrorum, Armeniorum, Aethiopum, atque Coptorum. Tanta est praedicti ex antiquitate suscepti tenacitas?

convertibilis natura Dei est, utique rem se ipso indignam agere voluisset.

II. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Sed isti fortasse opinantes dicent, Deum Verbum conversum quidem in carnem, sed non totum, nec omnino, nec in omnibus. Verum enim vero nonne evidenter insaniet si quis dicere aut credere talia velit? In primis aiunt, Verbum haud se totum immutasse vel conversionem passum: deinde eum finibus circumscribunt, dicentes ipsum quantitate contineri, loco cohiberi, sub definitionem cadere, et cum aliis rebus connumerari. Quomodo autem hi adversarii ignorant, corpus quod sit divisionis capax, omnia semper pati, quae singulae partes eius patiuntur? Neque enim uni membrorum pati contingeret, nisi universa corporis natura patiendo foret obnoxia. Interim hi nos cogunt ad verba quoque minime nobis spontanea descendere: sed venia prius a Verbo Dei postulata, dicimus, quod si forte mutabilitas ab eo non esset aliena, neque illi impossibilis eius rei passio, utique ad patrem quoque sanctumque Spiritum vis huius blasphemiae perveniret: tota est enim consubstantialis sanctissima Trinitas et immutabilis. Quodnam vero robur infirmitati nostrae impetraremus, si Deus aequae ac nos foret infirmus, atque in ea converti posset, quae nobis efari non licet, etiamsi ab aliis diserte dicta audimus? Sed « videte me, inquit scri-

» ptura », quia ipse sum, et non sum mu-

» tatus. » Tum et divus psalmista * « ali-

» cubi canit: opera manuum tuarum sunt

» caeli: ipsi peribunt, tu autem permanes:

» ipsi veterascent omnes ceu vestimentum,

» et tamquam pallium invenies eos, et in-

» vertentur; sed tu idem es, et anni tui

» non finiuntur. » Animadvertite igitur quomodo edoctus a Deo propheta, ad creaturarum rerum naturam mutabilitatem amandat, cuius rei argumenta ordinatim recitat dicens fore ut caeli consenescant; supremo

autem Deo immutabilitatem conservat, ipsum eundem fore semper atque immutabilem testans. Sicuti autem non est credendum, ullam esse tam necessariam rem, quae Verbi naturam in id convertere, quod reapse non est, queat; ita nulla vicissim creatura ad deitatis naturam migrare poterit; ne multa deinceps ei contingerent inconvenientia, quae sane inveniabilis blasphemia foret. Certe si aliqua creatura ad deitatis statum naturaliter transiret, nemo iam a recta deviare sententia videretur, si forte diceret eam ex nihilo esse factam, sed ideo materiae particulam sibi sumpsisse, ut existeret: tum corpus aliquando exiturum in substantia non corporali: remque visibilem ac tactui subiectam, fieri postea invisibilem et nullo tactu sentiendam: denique corpus illud vitam vi propriae naturae habere, uti Verbum vitam a patre accepit. Aiunt insuper, ipsum in ea mutatione consubstantialitatem cum natura nostra fuisse adeptum, ne quis forte diserte diceret, vitam ei non inesse: neque esse inconfusum, quicquid corrupti potest. Tum opinionibus suis dispensationis carnem oppugnant. Iam ego quid dicam? Dominus Deus nobis apparuit, ut corruptionem adversus nos rebellantem destrueret, non vero ut ostenderet naturam suam factam esse participem corruptionis: sed suam factam esse demonstravit carnem illam, quae morti erat mancipata. Sed num iuste aliquando contendet aliquis, Deum Verbum in naturam corpoream esse mutatum? aut versa vice carnem ad Dei naturam migrasse, ut ipsi fieret consubstantialis? Num nos ea credere oportet, quae omnino credenda non sunt?

III. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Verbum de caelo lapsum, et cuius propria caro facta est, revera de caelo advenisse dicitur, vitamque mundo contulisse. Divina caro est itaque, ut iam dixi: nemo tamen recta ratione intellectuque praedi-

* Malach. III. c.

* Ps. CI. 26.

tus, ideo Verbum in carnem mutatum esse sibi persuadebit. Necessae est enim ut sublimissima omnium natura purum statum retineat, id est simplicem sine alterius commixtione, ne forte videatur composita, aut incremento indigens, aut cuiusquam rei particeps quae naturam suam minime deceat, dum in naturae unitatem, sive consubstantialitatem concurrat (1). Nunc acuti intellectus oculo opinionem Confusaneorum scrutemur, dicentium carnem ineffabili ratione sic esse mutatam, ut Deo Verbo consubstantialis evaserit. Cur id, inquam, aut quamobrem? Certe caro ad id sponte sua non fertur, neque id more suo adpetit naturalibus motibus incitata. Ergo falso diceretur caro ad eum finem iussu Dei Verbi pervenisse. An vero dispensationis rationem abominabilem excogitavit, ut carnem ad dignitatem evexisse ipso Verbo maiorem demonstraret, atque ut ea pompatica videretur? Atque audiendus psalmista est: « sacrificia et oblationes non expetivisti, holocausta pro peccato noluit; corpus mihi parasti: ideo dixi, ecce venio: initio libri scriptum est de me ut faciam voluntatem tuam, Deus: » Ergo mosaicae legis sacrificia, patris voluntate non exiguntur, magis vero incarnatio Verbi requiritur, nempe eius humanatio, ut eos qui sub caelo sunt perficiat in gratia per fidem: quam rem misericordiae pacis causa fecit, prout Deo dignum est. Quonam pacto dicere quis audeat factam ab ipso abominabilem dispensationem illam, quae adeo est venerabilis ac salubris? id quod reapse accidisset, si mutata divinitatis natura in carneam tran-

sisset. Paulus quidem sapientissimus scribit: « sanctum eius corpus, in quo passus est, cum in tentationem incidit, ut eis qui tentandi forent opem ferret. » Si verba illa « in quo passus est » delemus, summa rei deletur, itemque suppeditati nobis auxilii scopus. Quod si, ut volunt qui ea verba supprimunt, caro in deitatis substantiam transisse dicitur, ut id quod non erat fieret, iam ipsa caro haud ulterius menti nostrae occurrat: secus enim quae mutationis ratio fuisset, si quod erat, in statu suo permansisset? Quae nostro corpori utilitas accederet a mystico sanctoque sacrificio, cuius suscepti factum est particeps? Quinam eius rei fructus alius fuisset, nisi quod Verbum naturam suam mutare voluisset? Cur nobis ipse dixisset: « ego sum vitae panis qui de caelo descendit, mundoque vitam aeternam dat. Et panis, quem ego tribuo, mea caro est, ob mundi vitam. Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in eo. » Ergo si caro in id quod non erat mutata est, atque ad sublimiorem naturam propria gradum transiit, id est si eam Verbi voluntas excelsiorem fecit, nobis quoque vim huius mysterii, resque ad id pertinentes ratione alia licebit peragere.

IV. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Ergo incarnationis dogma perspicua veraque fide creditur. Quod si, ut adversarii dicunt, abiecta est caro, et in naturam Verbi mutata, quod ei se copulavit, vana quoque evaderet una cum carnis mutatione salutaris fidei nostrae confessio: immo

(1) Extat graece hic locus apud Anastasium presbyterum a nobis editum Script. vet. T. VII. pp. 10. 15. 27. cum vix aliquot varietatibus sic.

Κυρίλλου ἐκ τοῦ κατὰ συνουσιαστῶν λόγου.
 Ναί μὲν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβιβασθέντι λέγεται, καὶ ζῆν ὑπόκειναι τῷ κόσμῳ, διὰ τὸν ἀναδεν καὶ ἐξ οὐρανοῦ καταβάντα λόγον, οὗ καὶ ἴδια γέγονεν ἡ σάρξ· οὐκ αὖν θεῖα μὲν, ὡς ἔφη, ἐστὶν οὐ μὴν ἐτι καὶ εἰς φύσιν θεότητος μεταβαλεῖν ὑποπέποιθε τίς ἂν. εἰ γὰρ νῦν ἔχει τὴν εὐθεωκλήτου καὶ θεολογικῆς εὐσεβείας ἐπιστολήν· καὶ (sic corr. etiam tom. cit. p. 10.) γὰρ τῇ πάντων ἐπέκεινα καὶ ἀνωτάτω φύσει, σάξασθαι καθαρῶς τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσυμμιγῆς ἔτιμῳ, καὶ τὸ μὴ συντελεσθῆναι δοκεῖν, ἐν γὰρ τοῖς κατὰ ἐαυτὴν ἦγον προσθήκης δεδιησθῆναι τινος καὶ ἀσυμμιγῆς αὐτῆς πρᾶγματος· εἰς κοινανίαν ἐλθεῖν τὴν ἐν ταυτοῦτη φύσει ἡγουν ὁμοουσιότητι.

* Hebr. II. 18

* Joh. XXI. 51. etc.

res tota pessum daretur, cum indidem manante iustificatione; consequenterque nos adhuc in peccatis nostris manemus, neque veterum culparum nostrarum sordes discissae sunt.

V. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Si caro Verbi a nostrae carnis conditione recessisset, superior nobis effecta, quia in deitatem conversa, salutis nostrae basis corrueret, nosque adeo sub mortis peccatiqae saevitiam recideremus. Sicut domûs murive subrutis infimis fundamentis, universum aedificium dilaberetur, et quicquid illis fulcris superstructum fuerat; ita si Unigeniti cum carne dispensatio vera non esset, res nostrae simul atque in perpetuum everterentur et infirmae fierent. Sic aio pariter, quod si Verbi caro in deitatis naturam mutata fuisset, necessario atque in aeternum a filii hominis appellatione excideret. Cur ergo sapientissimus Paulus dixisset: « unus est Deus, et unus mediator » inter Deum et homines, homo Christus » Iesus, qui dedit se ipsum redemptionem » pro nobis? » Est ipse mediator ut Deus; idemque homo simul, Deum patrem nobis placans: ipse unus est in unica adunatione, in qua sane grandi cum differentia distinguuntur naturae(1): eadem tamen concurrunt simul in Christum, et in inconfusam adunationem atque insolubilem: similis patri est deitate, similis nobis humanitate: atque ita cognoscitur homo Christus Iesus mediator noster. Quod si abominabilis in eo, ut isti volunt, caro esset, rei summa de medio tolleretur, nec iam ipse inter nos patremque suum mediator esset. Tunc autem quomodo ad illum accederemus? aut certe quis nos illi admoveret? quis demum superesset mediator? Divus Paulus dixit, hominem esse mediatorem. Tum ipse Christus inquit: « nemo venit ad patrem, nisi » per me. » Portentosum est ergo et in-

saniam plenum commentum illorum qui naturas confundunt.

VI. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Quum filius hominis venerit, num in terra fidem inveniet? Nunc quaerimus ab adversariis, quamnam volet hominis filius fidem invenire, cum de caelo descendet, apud eos qui in terra versantur? Vel quidnam de eo opinari possumus? Num forte abiecturus est filii hominis conditionem, an potius in similitudine nostra mansurus, ut homo esse credatur? Quod si longe abesseset, ut ipsum aequae ac nos hominem reputare possemus; consequenterne dicere liceret venturum fortasse ceu hominem ut fidem in terra inveniat, et non potius venturum ceu Deum Verbum simplex et absque carne, ut hanc fidem apud terrestres inveniat? Sed quia ipsemet manifeste se filium hominis vocitavit tempore etiam quo de caelo rediturus est; hinc constat, carnem ab eo in aliud quodvis non fuisse mutatam, sed gloriosam apud eum manere, incorruptibilem, sine macula, atque illa luce fulgentem ad quam nemo potest accedere. Porro haud cum illo tenui, ut primitus, splendore descendet.

VII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Si caro eius ad naturam deitatis ipsius transisset, iam filius hominis esse desineret; palamque omnibus fieret, gloriam adoptionis amitti a nobis, tamquam si primogenitum inter multos fratres diutius non haberemus.

VIII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Non apparet Verbum carnem mutasse, quae inconvertibiliter, et absque confusione illi coniuncta est in deitatis natura. Illud potius observamus, merito illam gloria sua magnificasse, honoribusque Deo debitum cumulasse: atque ita tempore suo carnis quo-

(1) Vides heic etiam quantopere Cyrillus abhorreat a Severi monophysitae sententia, qui tamen illius falso auctoritatem sibi praetendebat.

* I. Tim. II. 5.

* Ioh. XIV. 6.

* Luc. XVII. 8.

* Matth. XXVI. 6.

que dispensatoria substantia [de caelo descendet:] quam videntes admiratione percussi sunt. Hanc reapse oculus vidit, uti scriptum est *. Sanctorum enim angelorum unus mirantibus ait: « viri galilaei, quid » caelum suspicitis? Hic Iesus qui assum- » ptus est a vobis, sic venit quemadmo- » dum vidistis eum euntem in caelos. » Num dicturi estis, visum esse ab iis salientem ad patrem absque carne? id est forma nostra indignanter abiecta, iam non fuisse in corpore visibili, ideoque se commutasse in invisibilem incorruptibilemque naturam? Quis, inquam, haec dicere ausit? Sin contra ita venturus est, uti ascendit; quid ni vere diceret, cum eodem corpore Verbum, non autem in natura simplici et absque carne, esse venturum?

IX. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

De Christo scripsit sapientissimus quoque Paulus *: « qui immutabit corpus humanitatis nostrae, ad sit simile corpori » gloriae. » Quid ad haec dicent illi, qui carnem mutatam aiunt in Verbi naturam? Num sanctorum corpora ideo mutantur in deitatis naturam, quia ipsa quoque conformia fiunt corpori gloriae eius? Nonne mearae gerrae sunt haec eorum verba, quae insectia scitent? Si caro ad deitatis naturam, ut aiunt, transit, quonam demum in corpore Deus Verbum versatur? Est enim deitas incorporea, verissimeque dicimus nemini Deum esse conspicuum *.

X. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Sed fortasse dicent, carnem haud omnino substantiam suam amisisse; sed cum

Deo Verbo semet commiscuisse naturali quadam adunatione. Ego vero quomodo his occurram? praesertim quia humanum ratiocinium in his torpet, neque propria ut ita dicam in provincia versatur. Nam vel caro immutabilis est, ideoque in Verbi naturam non mutatur . . . vel in id semper mutatur quod antea ipsa non erat; quam mutationem dum patitur, ab ea stabilitate discedit quae Deum decet, atque ab illa qua naturaliter fruebatur securitate. Tunc autem quonam iure homo posset appellari? Interim sapienter recteque existimandum credo, nullam rem creatam, ad deitatis posse naturam umquam assurgere: id, inquam, inter impossibilia numerandum est. Quod si hi forte idonea argumenta repererint ad persuadendum, fore ut in permutatione naturarum atque insertione, proprietates unius ita conserventur, ut non communicentur alteri, maneatque perfecta singularum definitio, his sane argumentis utantur: tunc enim nos concedemus, permutatione huiusmodi, haud omnem veritatis vim perimi. « (1) Verumtamen si forte » dicant, carnem et Verbum eo modo inter se mixta quo liquidi humores solent, » quomodo ignorant, liquida quae invicem » temperantur, vinum puta ac mel, iam » non pura manere ut erant, sed alienae » substantiae assumptione, in aliud quiddam transmutari? Si ergo aiunt concre- » tum prorsus dicendum est utramque » dictarum rerum a suo priore statu discessisse, » mediumque aliquid ex utraque confectum, diversa prorsus natura praeditum, » quam antea res utraque partiatim erat. »

(1) Sequentem Cyrilli partem, quam uncis includimus, mire conservavit graece Iustinianus imperator in dogmatica ad monachos monophysitas epistola, quam nos primi edidimus Script. vet. T. VII. Ibi ergo p. 295. ita legitur.

Ο ἐν ἀγίοις Κύριλλος κατὰ τῶν συνουσιαστῶν λέγει τὰδε.

Εἰ δὲ ὡς ἐν ταῖς ὑγρῶν ἀναμειγχαί φασὶν ἀλλήλοις; σάρκα τὴν καὶ λόγον, πῶς ἠγνόησαν ὅτι τὰ ἀλλήλοις ἀναμειγμένα τῶν ὑγρῶν, οἷος φέρε εἶπέν καὶ μέλι, ὃ μὲν ἦσαν, εἰσι καθαρῶς ἐκείνι, προσλήθημι δὲ μᾶλλον τῆς ἐσσεύσεως ποιότητος, εἰς ἑτέρον τι μεσίσταται; οὐκοῦν εἰ συγκεκράσθημι φασὶ τῷ λόγῳ τὴν σάρκα, πᾶσα πῶς ἀνάγκη λέγειν ἐκότερον τῶν ἀνομασιμένων ἀποστῆναι μὲν τοῦ εἶναι ὃ ἦν, ἐν δὲ τὸ τὸ ἀμφαῖν ἀποτελέσειαι μέσον, ἑτεροφμῆς πού πάντως, ἢ ὅπερ ἦν ἐκότερον ἀπὸ μέρους.

* Act. I. II.

* Philip. III. 21.

* I. Ioh. IV. 12.

Nunc ego adversarios seiscitari vellem, quem ad statum transisse putent Verbi naturam dum carni mixta est? quandoquidem in priore certe statu non mansisset: an commixtio Verbum a propria conditione depulerit, ac sua virtute minuerit ad inferiora detractum? Sin alterutrum aiunt perfectius apparuisse, hanc quidem perfectionem carni potius attribuendam censeant; constaret enim ipsam ad sublimiorem statum euectam. Sin vero secus est, Verbumque potius ad rem minorem semet inclinavit, num caro Verbo nocuit, sicuti nosmet gravat nostra natura? Nos interim recte dicimus, Verbum semet ad exinanitionem demisisse, nostramque formam assumpsisse, haud sane ut quicquam in sua se passum natura demonstraret, sed ut nos de carne erigeret, qui carne et sanguine compacti sumus, atque ab humana conditione elevatos, Dei filios efficeret. Sin contra, ut isti veteratores aiunt, commiscuit se carni Verbum, atque id quod non fuerat effectum est, quomodo ipsum sua dignitate minutum iure negarent, non intelligo. An vero dum Dei affectat similitudinem, formam suam personamque amisit, nec priorem cum illo aequalitatem retinuit, sed humiliore loco depressum, naturae gloriaeque suae deminutionem passum est?

XI. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Molestissimum est tolerare aliquid e multis quae isti dicunt pessimis: quamobrem videtur mihi ab his absurdis opinionibus recedendum. Ergone commixtionem fugimus? Utique damnum pariter ab ea scitens vitamus. Aliud quoque argumentum proferent, divum scilicet Paulum ita scribentem: « etsi Christum in carne non vimus, nunc non item. » Si ergo dicimus Christum in carne iam non agnosci, necessario carnem in Verbi naturam mutatam adfirmamus, ut tanquam Dei caro agnoscat. Atqui aliquis forsitan ad haec ilico responderet: num Paulus cum de no-

his aiebat: « qui in carne sunt, placere Deo nequeant; vos tamen haud in carne » versamini sed in spiritu » an, inquam, carne nos et sanguine carere cognoverat? Ergo hoc de incorporeis spiritibus dixit. Porro quid ni stolidum detestandumque sit, si quis carnem id est carnis passiones Domino attribuat? Servator enim omnium Christus immaculatus est, atque omni peccandi facultate carens. Cum autem is dicitur in carne non cognosci, intelligendum est, eum in infirmitatibus carnis iam non cognosci.

XII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Ieiunavit igitur, esuriit, longo itinere lassatus est, itemque cruci fixus obiit: atque haec omnia perpressus est, haud tamen in deitatis natura (neque enim imaginari licet passibile esse divinam naturam) sed in carne sua potius. Iam quum ipse vita sit mortemque calcaverit, humanam nobis naturam ad incorruptibilitatem vitamque renovavit. Ipse vero nunc omni humana infirmitate carere conspicitur, sicuti recte dictum fuit; nempe in carne non cognoscitur, id est in carnis infirmitate, ut ait mysteriorum eius minister.

XIII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Quum autem mortem, nostri causa, in carne gustasset, pariter cum corpore ascendit. Quumque Iudaeorum turbae praedixisset: destruite templum hoc, et tribus diebus rursus erigam; revera restauratum est, quod fuerat destructum. Destructam vero carnem dicimus, non Verbi naturam, quod fieri nequit.

XIV. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Iam quum apostolis ipse noster salvator Christus persuaserit, se de morte suscitatum, carnem pedes manusque habentem, seque non esse spiritum manifeste demonstraverit; cur iam quisquam suspicetur carnem esse mutatam in deitatis naturam, neque aliquid passam, neque destructam mor-

tem, cum in vitam post tertium diem rediit, suisque discipulis conspicuum se fecit?

XV. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Quis sanctorum patrum haec tam dura praedixit, et impossibilia, nec hilum veritatis habentia? Quis apostolorum aut evangelistarum verba huiusmodi protulit? Profecto nemo. Confundantur itaque qui ex corde suo, non ex Domini ore loquuntur, uti scriptum est *. Nos autem orthodoxiae legibus subiecti, quae tam diligenter stabilita fuit, sectandae sanctorum patrum rectae doctrinae operam demus; neque vanis vociferantium nonnullorum, qui nihil intelligunt, dictis auscultemus, ita ut quae minime decent opinemur: sed ubique veritati adhaerentes, mentemque sacrarum scripturarum oraculis intendentes, dicamus Domini carnem intelligente anima esse informatam, eamque divinam credamus, immaculatam, gloriosam, ideoque et alios vivificantem ac sanctificantem, utpote quae Verbi propria fuit, a Deo patre et non aliunde geniti; eamque numquam carnem in naturam deitatis mutatam adfirmemus.

XVI. *Sanctus Cyrillus in libro adversus Diodorum Tarsi episcopum (†), qui incipit: ante omnia veritas, quam nihil coarguit, nosque ipsi recte de illa loqui novimus.*

Quid ni oportebat ab eo potius demon-

strari, quid inter carnis et deitatis attributa intersit? Aio igitur, in singulis nuper nominatis rebus, sive corporeis sive secus, carnem esse quae de humana forma sumpta fuit; Verbum autem quod e patris substantia prodiit. Haud idcirco tamen dividendus in duos est unicus ille noster dominus Iesus Christus.

XVII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Dicimus Domini carnem anima intelligente esse animatam. Saepe nos hoc diximus, et nunc quoque rem ita se habere denuo adfirmamus.

XVIII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Sed Diodorum quoque audiamus. Sin vero tu id dicis de Nazareno, nempe si hominem appellas hunc, qui adsumptus fuit, ostende nobis, nihil dissimulans, externam personam; tuamque discrete sententiam expone, neque carnem inanimum dicas. — Atqui audientes tu fallere putas, quia constanter nos adfirmavimus, carnem pro sua ratione ac natura differre a Verbo, quod de Deo patre natum est. Haec tamen propria eius caro fuit propter inseparabilem coniunctionem.

XIX. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Immo potius unus idemque filius est, ut perspicue cognoscitur, de substantia Dei patris secundum divinitatem, et ex nobis

(†) Liberatus diaconus in breviario cap. X. sic: *Cyrillus tres scripsit libros adversus Diodorum et Theodorum, quasi nestoriani dogmatis auctores.* Alia veterum de hac re testimonia collegit Fabricius in B. gr. ed. nov. T. IX. p. 495, quae cumulare opus non est, praesertim quia non pauca illorum librorum fragmenta in quinta generali synodo collat. V. recitantur; quibus alia nova nunc a nobis accedunt ex syriacis bibliothecae vaticanae codicibus eruta. Quare frustra est Facundus hermiensis lib. VIII. 6. et alibi, dum de Cyrilli libris contra Theodorum dubitare vult, quia nempe parum ei placet, talem tantumque virum adversatum fuisse Theodoro, cui ipse toto suo opere patrocinatur. Facundi falsam opinionem alios quosdam participasse, ex eodem Liberato cap. cit. cognoscimus. Denique adnoto, fragmentum item cyrillicum operis a Facundo lib. III. 6. recitatum, a nostris his differre. Contra Diodori Theodorique infames sententias gravissime invehitur Cyrillus epist. ad Iohannem antioch. Opp. T. V. part. 2. p. 195. D. Quo loco etiam poenitet eum quod illos olim imprudens laudasset, cuius rei testis est Leontius de sectis act. IV. 3, ubi tamen adnotatur Chrysostomum quoque et Basilium iisdem hominibus laudem attribuisse, propterea quod arianos Macedonium et Apollinarem refutavissent. In collectione canonica Ebediesu nestoriani (p. 130.) a nobis edita Script. vet. T. X. Diodorus, Theodorus, atque Nestorius dicuntur sectae splendida et sanctissima luminaria. Fuit igitur congruum ut Cyrillus Nestorii strenuissimus adversarius, contra Diodorum quoque atque Theodorum arma expediret. Confer etiam Photium apud nos Speiel. rom. T. X. p. 456.

secundum humanitatem. Nempe etiam propheta, uti Moyses, appellatus fuit, itemque de stirpe Davidis. Neque eius agnomen removeamus; nam dispensationis eius virtutem rationemque satis novimus. Neque proprie templum fuit, quod adinet ad eius naturam; etenim Deum esse apparet. Quod si animae a corpore suo separationem permisit, separata nihilominus ad eum pertinebat, haud secus quam singulis nobis proprium corpus.

XX. *Idem Cyrillus in eodem libro. (Exstat hic locus etiam apud Severum antiochenum in opere inedito, quod inscribitur Philalethes.)*

Proprium est itaque divinae naturae, ut ante omnia saecula sit. Peculiare pariter Verbi eiusdem fuit, ut postremis temporibus carne praeditum nasceretur. Porro nativitas eius de Virgine, causa Verbo non fuit existendi, sed eius in carne manifestationis. Profecto non est Verbum mortale de mortali, sed de vivente patre vivens: propriumque ipsius evasis, qui vita est, mortale corpus de mortali natum, et morti obnoxium: ut in illo cum morte confligens, et e mortuis resurgens, in incorruptibilitatem id ipsum vindicaret, mortique superius demonstraret, etiamsi id natura sua in mortis mancipio erat. Debilitata est autem mors ex quo cum vitae corpore proelium conseruit.

XXI. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Nunc breviter, si placet, transgredientes ad considerandam servatoris nostri Christi personam, diversam esse comperimus naturam, cui imposita est. Interim ipse persona hypostatica est atque absoluta, humanitas et divinitas; diciturque summus pontifex, factor et factus.

XXII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Sed fortasse tu dicis: ergo non habitavit in illo plenitudo universa divinitatis

corporea ratione. Verum hoc, inquam, est; nemoque sacrae scripturae contradicit. Nos tamen dicimus, filii divinitatem haud alieno in corpore, sed in suo potius templo habitasse, velut in homine anima, quae licet a carne differens, attamen una cum carne naturam hominis perficit, ut sit Petrus vel Paulus. Hoc immo evidenter in Christo est. Neque tamen idcirco dicimus, Dei Verbum animae officio in corpore functum, quae pessima nonnullorum opinio est, sed sanctum eius corpus intelligente anima dicimus esse animatum.

XXIII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Dei Verbum vere in omnibus perfectum est, neque incremento indiget. Natum autem perfectum de patre est, sapientia de sapientia, potentia de potentia. Et quia naturam immutabile est, nihil ei templum in quo stetit nocuit, sed perfectam retinuit sapientiam, potentiam, et reliqua omnia. Caro utique crescebat viribus paulatim aucta, prout humanae naturae iura ferunt. Verbum autem carni unitum paulatim sapientiam suam manifestabat, quae corporis incrementum comitabatur, et corporis est staturae adamussim accommodabat.

XXIV. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Ergo ad similitudinem nostram particeps fuit carnis et sanguinis. Cumque mortem carni suae applicuisset, ipsamque mortem destruxisset, corpora mortalia nostra ad incorruptibilitatem direxit, ut carneorum membrorum rebellem legem ab ea tyrannide qua nos premebat deiiceret. Secus enim vita morti non esset dominata, nisi Verbum mortalis corporis fuisset particeps: neque item cupiditatum naturalium stimulus retusus fuisset, nisi Verbi corpus ex humana nostra natura sumptum fuisset.

XXV. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Inanimum haud dicimus carnem illam Verbo unitam, quae de semine Davidis est.

Nemini item opinari licet, Verbum templo suo sancto instar animae intellectusque fuisse. Neque postremo illum, qui de semine est, per se solum appellare filium solemus.

XXVI. *Sanctus Cyrillus in secundo libro adversus Theodorum, qui incipit: ii qui sacrum puro intellectus oculo librum scrutati sunt* (1).

Discipulis aiebat *: « neminem in terra » magistrum appelletis; unus est enim doctor vester Christus. » Dum ita apostolos hortabatur, haud certe deitatem a visibili corpore separabat; neque ipse Christus semet ab anima et carne divisum reputabat. Sic ergo quum Deus esset et homo, nempe visibili forma servus, intellectuali notitia dominus, deitatis excelsitatem sub humili humanitatis sensu celabat: vicissimque visibilis corporis humilitatem, divinitatis efficaciam extollebat.

Iohannis caesariensis adnotatio.

Locus suprascriptus a Cyrillo contra Theodori doctrinam productus, auctorem habet Theophilum alexandrinum episcopum.

Cyrillus in alia sententia eiusdem libri contra Theodori doctrinam; quae particula extat in prima ad Cleodionum epistola Gregorii nazianzeni ad Cleodionum. *Incipit fragmentum:* ne homines isti alios decipiant. *Desinit:* totus homo in peccatum lapsus refingatur.

XXVII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Quum unigenitus se incarnaverit, qui vita suapte natura est, regressa est ad vitam natura hominis. Ipse vero caput omnium est, ideoque vivificans illud patris Verbum carnem sibi propriam adscivit quae in mortis mancipio erat, ut dum eam morti corruptelaeque superiorem efficeret, idem nobis donum impertiretur. Atque ut in mortis potestatem Adami causa incidimus, ita per Christum a mortis saevitia liberati, denuo tendimus ad immortalitatem.

XXVIII. *Idem Cyrillus in tertio contra Theodorum Mopsuestiae episcopum libro, qui incipit: nostra forsitan verba dura sunt.*

Audi nos itaque atque intellige, o homo, mysterii profunditatem, quod cum sacrorum librorum orthodoxia scopoque consentit. Deitas a carne, id est humana natura, differt secundum utriusque propriam rationem. Secus quomodo nobis similis evasisset, quandoquidem Dei Verbum in suo prorsus statu permansit? Verum si carni eius inseparabilem adunationem adtribuas, neque eam sua veste spoliis, unicum tunc filium adorabis patri consubstantiali divinitate, nobis item consubstantiali humanitate. Porro qui ita opinari decernunt, eis Christus lumen suppeditat ad suimet mysterium cognoscendum.

XXIX. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Homini quae in Christo est natura, honoratur sane ac sanctificatur; verumtamen quatenus Deus est, baptismo non indigebat, neque Spiritus sancti dono, quandoquidem ipsum Spiritum idem donat.

Ex inedito Philalethe Severi antiocheni in codice syriaco vaticano.

XXX. *Diodorus Tarsi episcopus impij Nestorii magister (ita scripsit.)*

Quum adhuc Mariae esset caro illa, necdum adsumpta, terrena erat, neque ulatenus a ceteris carnibus differebat: sed in nativitate demum honore aucta est. Sic Dominus dum in Virginis utero esset, atque ad illius substantiam adhuc adtineret, honore filii carebat. Quum autem conformatus est, templumque Dei Verbi effectus recepto Unigenito, honorem nominis adeptus est, ex quo illi gloria-accessit (2).

(1) Ergo ex tribus illis libris, quos veteres dicunt a Cyrillo scriptos contra Diodorum ac Theodorum, primus reapse contra Diodorum erat, duo reliqui contra Theodorum, ut ex ipsorum initiis constat. /

(2) Vides putam haeresim nestorianam, quam in sequente fragmento retundit Cyrillus.

XXXI. *Idem Cyrillus contra Diodori scriptum.*

Praeclarissime! Aio, verba quae nemo docuit sed a te publice pronunciantur, gravissimis sordibus inquinari. Sancta illa caro, quae Mariae fuit, iam inde a primo conceptus momento, sive in utero existentiae, sancta fuit, utpote Christi corpus: nemoque vel tenuem concedit temporis fuisse articulum, quo illa communis ceterisque carnibus similis fuerit, ut a te dictum est, et non potius Verbi caro.

Ex Severi antiocheni apologia pro opere suo quod inscribitur Philalethes, in codice vat. syr.

XXXII. *Idem Cyrillus adversus Diodorum.*

Sicuti etiam idem Verbum, de patris substantia genitum, Abrahami semen in carne adprehendit; idque per dispensationis mysterium, sine propriae substantiae detrimento. Etenim quum esset natura Deus, verus quoque hominis filius factus est: et qui filius patri Deo est, non est illi extraneus, neque falsum filii nomen gerit: etenim reapse ex illo natus est ineffabili arcanoque modo, quamquam nonnisi in carne post adunationem cognoscatur. Tu ergo dum eius tantummodo transmutationem admittis in carnem inanimem intellectuque carentem, unicum illum in duos dividis filios, veritatem hanc quod unus sit filius impie respuens.

Ex eadem Severi antiocheni apologia in eodem codice.

XXXIII. *Idem Cyrillus adversus Diodorum.*

Saepe iam diximus, quo tempore capitulorum omnium apologiam quodammodo

fecimus (1), non propterea quod naturae ad adunationem accesserunt, idcirco dualitatem (in Christo) esse admittendam. Etenim sicut homo quamvis ex anima rationali et corpore compositus, unus est neque in duo dividitur, idque totum dicitur animal rationale ac mortale, quamquam reapse una in parte mortale, in alia rationale; sic etiam Emmanuel, quum sit unus, divinitate et humanitate constans, quarum per se utraque perfecta est, idem Deus est et homo, mortalis et immortalis, temporalis et prior omnibus saeculis, palpabilis et impalpabilis, visibilis et invisibilis. Nam si ille naturam suam immortalis, nihil sumpsisset a mortali natura, id est Abrahami semine, haud nos equidem renovati essemus atque ad immortalitatem erecti; vanaque nostra fides foret, et in peccatis nostris adhuc iaceremus.

Ex quaestionibus Severi antiocheni cum haereticis, in alio cod. syr. vat.

XXXIV. *Idem Cyrillus adversus Diodorum.*

Sanctum enim est ac sine peccato corpus Christi Dei servatorisque nostri: et quod quidem ad culpam adinet, iam inde a primo incarnationis momento incorruptibile fuit, atque in ea qualitate non est ei ulla nobiscum communio vel similitudo: etenim alia quavis re nobis est similis praeter quam culpa. Ceteroqui eandem carnem eundemque sanguinem uti nos participavit, ut ait apostolus. O mi reverende qui stulta ac turpissima verba effutis; sacrum quidem corpus illud de Maria sumptum, infirmitati erat obnoxium, sed tamen iam inde ab eius concretionis initio, et in utero subsistentiae, sanctum utique semper fuit, quia Christi corpus erat, nullumque temporis intervallum fuit, quo il-

(1) Intellige apologiam contra orientales episcopos. Sed tamen de capitulis quoque Theodori ac Diodori a se refutatis loquitur Cyrillus in epistola ad Acaecium melitenensem episcopum Opp. T. V. part. 2. p. 198. *Inspectis Theodori ac Diodori libris, quos scripserunt non de incarnatione Unigeniti, sed magis contra incarnationem, posui aliqua ex capitulis, et quo potui modo contradixi eis, declarans abominatione prorsus plenam esse sententiam ipsorum.*

lud non possederit. Porro simplex, ut ais, est, ceteris carnibus comparatum.

XXXV. Idem Cyrillus apud Severi apologeticum contra Iulianum halicarnassensem, in codice syr. vat.

Participavit igitur aequae ac nos carnem et sanguinem, ut in carne sua daemonium oppugnaret, eoque profligato, mortalia nostra corpora ad immortalitatem transferret, iugoque legis subtraheret, quae adversus membra carnis praevaluerat. Haud aliter vitam mortemque inter se proelio committere poterat, nisi mortali corpore usus fuisset: neque cupiditatum nostrarum stimulum obtudisset, nisi de figmento nostro corpus sumpsisset.

Ex libris Severi adversus Iulianum halic. in codice syr. vat.

XXXVI. *Idem Cyrillus adversus Diodorum.*

Haec est, o noster sodalis, naturae humanae definitio, quae dicitur substantia animalis, rationalis, atque mortalis.

XXXVII. *Idem Cyrillus adversus Theodorum.*

Ille autem ore suo dilatato, et laxatis blasphemiae habenis, dixit Christi imperfectam sanctitatem fuisse, neque eius culmen attigisse ante quam Spiritus sanctus sub columbae specie in eum descendisset. Quid ni autem perfectus erat? Certe qui est imperfectus, peccato carere nequit: etenim qui una in parte sanctus creditur, in alia infirmus putatur. Alioquinam iste defectus erat, quem ei Spiritus sanctus supplevit, ut altera quoque pars perfecta evaderet, atque diaboli impetum frangeret, ut adversarius adserit? Porro non sanctus tantummodo, et quidem perfectissime erat, verum etiam plena potentia is praeditus erat, qui dolores atque omne genus infirmitatis sanabat. — Quum Deus suapte natura esset, verusque Dei patris filius, hu-

manam formam sibi induit, suam faciens carnem illam quam de sancta Virgine sumpsit, quae profecto caro Dei est, et potestate divina pollens. Idecirco Christus vivificans quoque fuit, et infirmitatum sanator, mortisque destructor.

XXVIII. *Idem Cyrillus adversus Diodorum.*

Audes etiam herilibus formis illum induere, qui, ut ais, homo est de Maria; et qui initio a nobis nullatenus diversus erat aut superior, sed postea multo conamine filii nomen gloriamque divinam promeritus est, postea quam scilicet de ventre exierat. Igitur duo, te censente, sunt filii; novusque Deus est Christus, qui a Deo supernaturali honore adfectus est, magis aliquanto quam reliquae creaturae; ut cum simplici homine adoretur is qui lapsu temporis, nec nisi sub finem gloriam possedit, factusque est Trinitatis complementum, naturam aequalis.

XXXIX. *Idem Cyrillus adversus Diodorum.*

Namque ut passus dolores in carne, nihilominus in suae deitatis natura impassibilis mansit; sic aio, et dum cresceret, perfectum omnino fuisse. Et cum sapientia augeri credebatur, tunc ipse redundans sapientiae fons erat, a quo ceteri omnes sapientiam hauriunt.

Ex iisdem Severi libris adversus Iulianum halicarnassensem.

XL. *Cyrillus in tractatibus quibus Matthaeum explanavit, de Petri socio eiusque sanatione loquens.*

Etenim sanitatem tribuit uti Deus, dum iacenti illi manus suae contractum largitus est. Cur id, inquam? Nempe ut demonstraret, corpus suum pari ac naturam divinam potestate praeditum esse infirmos sanandi. Quippe illud corpus haud hominis

erat, sed Verbi omnia pro sua voluntate administrantis.

XLI. *Idem Cyrillus libro IX.
in evangelium Matthaei.*

Non quod humanam corporis formam amiserit, sed quia id circumdedit lucente gloria, et indecoram carnis conditionem honorabili specie vestivit, ceu optime Paulus dixit: « seminatur in ignominia, resur- » git in gloria. » Quid autem corpus est? Scilicet nuda caro, quae naturali nulla circumdatur gloria, immo ignominia tantummodo et naturae infirmitate laborat. Verumtamen in resurrectione, digna Deo mutatio accidet, nempe in divinae lucentisque gloriae stolam. « Etenim iusti veluti sol » splendent in regno patris ipsorum » ut ipse ait Salvator noster, gloriâ videlicet divinae substantiae propriâ.

XLII. *Idem Cyrillus in libro XIII.*

Etenim per resurrectionem a mortuis, iterum humana natura imputribilitatis capax est facta: quae res coepit in Christo, qui idcirco secundum Adam, primus dormientium, et primogenitus ex mortuis vocatur.

XLIII. *Idem Cyrillus in eodem libro.*

Maestus fuit dolensque Servator noster, nostrasque passiones pertulit, etiamsi Deus esset dolore omni liber et excelsior, ut nos scilicet veram in ipso humanitatem agnoscamus. Etenim scriptum est, eum itinere fuisse lassatum, licet dominus virtutum sit rerumque omnium potestas. Similiter esuriisse dicitur, qui tamen est panis vivus de caelo descendens, vitamque orbi tribuens. Sic item tristitiam passus, qui alioqui totus in laetitia, suavitate, gaudioque versatur. Profecto nos dicimus Verbum Dei impassibile, inviolabile, manifesteque Deum, numquam esse in sua divina natura experiri passiones. Sed quia communia ei fue-

runt quae sunt propria humanitatis, vicissim ea quae sunt Verbi Dei propria, eique tantummodo convenientia, communia carni evaserunt, propter ineffabilem inexplicabilemque unionem. Et cum caelo Verbum descendit, nequaquam carnem secum caelo descendisse ait; nemo enim ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo filius hominis. Post haec, supplicio quoque se obtulit, ut nos poena peccatisque liberaret; etenim livore eius sanati sumus.

XLIV. *Idem Cyrillus homilia XXVIII.
in Lucam.*

Etiamsi igitur suamet natura Deus est, nihilominus factus homo, dicitur nomen accepisse a Deo patre quod est super omne nomen, ut et Deus crederetur, et omnium rex simul cum carne cui se copulavit. Passus autem nostri causa crucis supplicium, et morte in suo corpore per resurrectionem destructa, ascendit ad patrem.

XLV. *Idem Cyrillus homilia XLV.*

Solius propria est excelsae naturae, suscitandi mortuos facultas: sola haec possidet immortalitatem: ab ipsa vero, quicumque ab inferis revocantur, motum vitamque mutantur.

XLVI. *Idem Cyrillus in explanatione
epistolae (1) ad Corinthios (1).*

Heic opus est ut de eo (*Christo*) dicatur, non solum omnino esse mortuum, verum etiam sindone involutum; quae res Emmanuelis obitum prorsus testatur. Insuper in sepulchro derelictus est, unde revixit, ut modo dixi. Ergo in corpore cum sit mortuus, prorsus nobis persuasit corpus habuisse. Tunc autem cum Dei Verbum mortem conculcavit, recte se Deum naturâ demonstravit; quia sicut humanitus agens, mortem pertulit; ita divinitus operans, mortem devicit (2).

(1) Confer editionem nostram explanationis Cyrilli in I. ad Corinth. gr. p. 70, lat. 47. eum adn. 1.

(2) Haec tamen Cyrilli fragmenta ex syriacis bibliothecae vaticanae codicibus sumpsimus.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΕΙΣ ΤΑ ΑΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΣΜΑΤΩΝ
ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ (1).

SANCTI CYRILLI ALEXANDRINI
IN CANTICA CANTICORUM
COMMENTARII RELIQUIAE.

Unguentum effusum nomen tuum.

Μῦρον ἐκκενωθέν ὀνομά σου.

Cat. I.

Significat Unigeniti invocatum apud omnes gentes nomen, quo hae nimirum suaviter ei olent, appellationem eius (id est Christianorum) gerentes.

Propterea adulescentulae etc.

Adulescentulae instar etiam Paulus erat, dum diceret: omnia possim in eo qui me confortat. Ideo summopere quoque amabat dicens: quis nos separabit a caritate Christi? Quomodo autem illum traxerunt? nimirum vestigia eius sectantes et evangelicis fruentes unguentis. Quod si currimus, ut mox ait adulescentularum sermo, par facimus dicto: post dominum Deum ambulabimus. — Regnum quodammodo appellat heic cubiculum.

Posuerunt me custodem etc.

Fortasse semet incusat, quod propriam vineam non custodiverit, sinens potius eam abs quolibet praeterereunte diripi; quam in saltu corrumpi contigerit, atque ab apro silvestri vastari. Contra fortasse Deum laudat, quod quum ipsa propriam vineam custodire nequiverit, dum illam neque excoluit neque protexit, nihilominus adeo profecit, ut plures vineas custodire potuerit. — Nimirum matris suae filios dicit

Δηλοῦ ἢ καὶ πῶς εἰς πάντα τὰ ἔθνη τοῦ μονοθεοῦς κληθεῖσαν ἐπωνυμίαν, καθ' ὃ πάντα τὰ ἔθνη εὐδοκάζουσι πρὸς αὐτὸν ἢ αὐτοῦ φέροντα προσσηγορίαν.

Διὰ τοῦτο νεάνιδες κ. τ. λ.

v. 3.

Νεάνις ἦν καὶ Παῦλος, πάντα λέγων * ἰσχίω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι με Χριστῷ διὸ καὶ λίαν ἠγάπησε φάσκων * τίς ἡμᾶς χωρήσῃ ἀπὸ τοῦ ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Πῶς ἢ αὐτὸν εἰλκυσαν; ἀκολουθήσασαι τοῖς ἰχνεσιν αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς εὐαγγελικῶν ἀπολαύσασαι μέρων· εἰ δὲ δραμοῦ μῆν, ἔχων * ἡμεῖς νεανίδων ὁ λόγος, καὶ τὸ ὅπισω κυρίου τοῦ Θεοῦ πορεύσόμεθα. — Ἐν τινι βασιλείᾳ ταμειῶν ἐν τοῖς παροῦσι προσγορεῖται.

* Philip. IV. 13.

* Rom. VIII. 35.

* cod. ἔχον.

Ἐθεντὸ με φυλάισσαν κ. τ. λ.

v. 1.

Τάχα ἢ κατηφορεῖ ἑαυτῆς, ὅτι τὸ ἴδιον οὐκ ἐφύλαξεν ἀμπελῶνα, πορθεῖν αὐτὸν ἀφείσα πάντα τὰ ἔξω πορευόμενον τὸ ὄδον· λυμῆνασθαί τε αὐτὸν ἦν ἐκ δραμοῦ, καὶ μονιὸν ἄγριον κατανεμήσασθαι αὐτόν· τάχα δὲ καὶ δοξάζει τὸ Θεόν, ὅτι μὴ δυνηθεῖσα φυλάξαι τὸ ἴδιον ἀμπέχων, τῷ μῆτι γεωργῆσαι μήτε φυλάξαι ἐπὶ τοσούτων προέκοψεν, ὡς πολλοὺς ἀμπελῶνας διυνηθῆναι φυλάξαι. — Ἦσαν υἱοὺς μητρὸς αὐτῆς λέγει

(1) Sancti Cyrilli alex. fragmenta haec commentarii ad canticum Salomonis edidi olim graece tantummodo in catena Procopii AA. class. T. IX. Nunc autem, quoniam novis omnibus Cyrilli scriptis colligendis operam do, eadem heic, inspecto rursus codice, exhibeo, latina etiam addita interpretatione.

ἡ συναγωγῆς, ὧν γραμματεῖς ἢ φαρ-
σαῖς, οἱ τινες ἐπολέμουν τοῖς πιστεύουσιν εἰς
Χριστὸν, τυρεῖν ἐν τῷ λόμῳ τῷ κτ' ἢ τὸ νόμον
λαβείαν αὐτῆ ἡ ἀμύχλον· ἀλλ' ἐγὼ ταύ-
τῳ φησὶν οὐκ ἐβόλαξα· ἂ τίνα ἡν μοι
κέρδι, ταῦτα ἤρημαι διὰ τὸ Χριστὸν ζη-
μίαν, ὡς φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος *.

* Philip. III. 7.

v. 6.

Ὡς περιβαλλομένη (1) ἐπ' ἀγγέλαις ἐταίρων σου.

Ἐταίρους αὐτοῦ ὧν ἀποστόλους καλεῖ·

* Ioh. XV. 15.

ἔφη γάρ· * οὐκ ἐπι λέσω ὑμᾶς δούλους ἀλλὰ

φίλους· φίλοι ἡδ ἐστέ· περιβαλλομένη ἢ λέ-

* II. Cor. III. 15.

γη καλυπτομένη· λέγοντος Παύλου *, ὅτι

ἄξει ἡ σήμερον ἡμέρας, ἥνικα ἀναγινώ-

σκειται Μωϋσῆς, κάλυμμα ἐπὶ τῷ καρδίαν

αὐτῶν κείται· φωνὴ οὖν, ἡ μετανοῶσα σω-

αγωγῆ πρὸς Χριστὸν, δήλωσόν μοι σαυτὸν,

ὅπως μὴ *, τῷ ἐταίρων σε ποιμαίνων τὰς

ἐκκλησίας, ἐγὼ ἐπὶ τῷ καρδίαν μείνω τὸ

κάλυμμα ἔχουσα.

* cod. μοί.

v. 7.

Ἐάν μὴ γνῶς σεαυτήν.

Ἦγεν, εἰ μὴ μετανοήσης, φησὶν, ὁπί-

σω τῷ ἔθνῳ εὐρεθήσῃ· ἄτε μὴ ἔχουσα καρ-

πὸς δικαιοσύνης, ἀκαρπῶ μένουσα, ἢ

ὁπίσω ποιμνίων ὧν ἔμαυτῷ σωτησιάμην.

v. 8.

Τῇ ἵππῳ μου ὁμοίωσά σε.

Ἦγον δεξομένη τῷ ἔμῃν ὡ ἐκκλησία

πίσιν, τοῖς ἀποστόλοις εἰκάσθη· περὶ ὧν

τὸ *, ἐπιβήσῃ ἐπὶ ὧν ἵππου σου, ἢ ἢ

ἵππου σου σωτηρία· οἱ ἢ κτ' τῷ ἰσχυρῶν

εὐξέπισθον τῷ νοητοῦ Φαραῶ.

* Habac. III. 7.

v. 9.

Σιαγόνες σου ὡς τριγόνος.

Ἦγεν τῷ αἰδῶ τῷ πρὸς τὸ νυμφίον παρ-

ίσησι διὰ τὸ τριγόνος· ἐρυθραὶ ἡδ ἡ τρι-

γόνος· αἱ σιαγόνες· τῇ ἢ συναγωγῇ τοῦ

ναντίον, ὅπως πόρνης ἐγένετό σοι, ἀπαναι-

σχύντησας πρὸς πάντα *. — Λέγει τρά-

χιλον τὸ ὑποτακτικὸν τῷ ψυχῆς· πῶς γὰρ

κόσμος καλὸς, αὐχὴν μελετήσας φέρειν τῷ

Χριστοῦ τῷ τριγόν.

* Hier. III. 8.

v. 10.

Ἦγεν ἀργύριον μὲν ἐν τῇ γραφῇ σω-

ήθως, ἢ θεία διδασκαλία· χρυσίον ἢ, τὰ

θεῖα χαρίσματα· πάντα ἢ πρὸ τῷ ἐπιδη-

μίας Χριστοῦ, ὁμοιώματα ἢν ἢ σκιά τῷ

alumnos synagogae, scribas ac pharisaeos, qui fideles Christi oppugnabant, legalem cultum retinere iubentes. Haec enim vinea erat. Sed ego hanc, inquit, non custodivi: quae enim fuerunt mihi lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimentum, ut beatus ait Paulus.

Sicut obvoluta super greges sodalium tuorum.

Sodales suos apostolos appellat. Dixit enim: iam non dico vos servos sed amicos. Quippe amici estis. Obvoluta autem dicitur pro adoptata. Ait enim Paulus: usque in hodiernum diem, dum legitur Moyses, velamen supra cor eorum iacet. Vox itaque, synagoga est resipiscens ad Christum, dicensque: ostende te mihi, ne posteaquam sodalium tuorum paveris ecclesias, ego adhuc maneam velamen habens supra cor meum.

Nisi cognoveris te.

Id est, nisi resipueris, inquit, post ethnicos inveniēris; ceu quae fructus iustitiae non habueris, manens sterilis, retroque greges illos quos mihi confeci.

Equae meae assimilavi te.

Videlicet, o ecclesia, quae fidem meam recepisti, apostolis assimilata es; de quoibus dictum: ascendes super equos tuos; et equitatus tuus, salus. Qui enim adversus currus armantur spiritalis Pharaonis.

Genae tuae ut turturis.

Nempe verecundiam suam erga sponsum, turturis similitudine denotat. Turturis enim genae rubescunt. Synagogae vero dictum contra: facies meretricis tibi est, impudenter ad omnes te habuisti. — Colum dicit animam morigeram. Nam pulcri ornamenti genus est, si quis Christi iugum ferre gloriatur.

Argentum apud sacras litteras divinam doctrinam significat; aurum, divina dona. Cuncta vero ante Christi adventum, similitudinis instar erant et umbrae futurorum.

(1) Notissimum est, vulgatum lat. textum sequi hebraicam lectionem, a qua graecus textus non semel differt. Itaque etiam Nobilius noster in romana editione biblicorum graecorum novam interpretationem lat. necessario fecit, quam nos in citatis textibus saepe sequimur.

ut apostolus ait, honorum. Porro resurgens Christus perfecta hominibus donavit: namque ante resurrectionem, similitudines tantum habuimus a laudatoribus eius lege et prophetis.

Nardo stactisque alligamento sepultura Christi significatur; quae Nicodemus ferens corpus eius involvit. Uebera autem tamquam duo testamenta gerit sponsa, inter quae Christus demoratur.

Pulcrum eam dicit, haud sicut antea inter mulieres dixerat; sed dum heic eam proximae titulo denotat, sponsae laudem duplicat sponsus, dotes eius theoreticas simul practicasque commendans. Iam oculos, mentis cordisque dicit; columbaeque oculos propter perspicaciam, quod etiam de Spiritu dato accipitur. Ait ergo, sponsam mente auctam quae Deum solum spectat. Oculi autem sunt etiam innocui acutaeque cernentes ecclesiae magistri.

Ego flos campi, liliū convallium.

Tamquam recepto iam desursum imbre, editoque virtutis partu, agresti se flori sponsa comparat: ostenditque quantopere prosit Christi adventus, siquidem valles quoque semini cuilibet ineptas, a floribus eiusmodi plenas narrat. Etenim se vallem appellat, propterea quod a daemonibus olim incolis depressa fuerat.

Stipate me malis.

Evangelicis communitate me doctrinis. Hae quippe nobis Christi odorem affundunt. Utinam collocer, ego quoque, inquit, cum sanctis eius! Nam sicut ipse pomum est, ita etiam qui sunt cum eo corporati et participes, poma fient.

Laeva eius etc.

Sinistra dicitur lex, dextera evangelium. Vel sinistra intelligenda est praesens vita, dextera autem futura; quae quidem me complectetur, postquam iis, qui a dextris erunt, dictum fuerit: venite benedicti patris mei. Ait etiam alibi: « longitudo annorum vitae, in dextera sapientiae; in sinistra vero eiusdem, divitiae et gloria. »

μυλόντων κτ' ἢ ἀπόστολον ἀγαθῶν * ἀνα- * Hebr. X. 1.
 στας ἢ Χριστὸς τὰ τέλεια τοῖς ἀνθρώποις
 δεδώρηται· πρὸ δὲ τῆς ἀναστάσεως ὁμοιώ-
 ματα εἶχον· παρὰ τῶν ἑσπαιῶν * αὐτοῦ, * ita cod.
 τῶν τε νόμων καὶ τῶν προφητῶν.

Νάρδα καὶ ἀποδέσμων στακτῆς, ὁ ἐν- * 12
 ταφισμὸς σημαίνεται Χριστοῦ· ἂν Νικόδη-
 μος φέρων ἐπετύλιξε τὸ σῶμα αὐτοῦ, μα-
 σσοῦς ἢ φέρει τὰς δύο διαθήκας ἢ ῥύμφη,
 ὧν ὁ Χριστὸς ἀνὰ μέσον αὐλίζεται.

Καλὴν αὐτὴν φησὶν, οὐχ ὡς πρότερον * 14
 ἐν γυναιξὶ λέγων μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ ὡς
 πλησίον αὐτοῦ, ἀναδιαλασιάζει τὴν ῥύμφη
 ὁ νυμφίος τῶν ἑσπαιῶν, τό τε θεωρητικὸν αὐ-
 τῆς ἑσπαιῶν, καὶ τὸ πρακτικὸν ὀφθαλμοῦς
 ἢ ὁδὸν εἰς νοῦν καὶ καρδίαν φησὶν· καὶ πα-
 σερᾶς τὸ διορατικὸν, καθ' ὃ καὶ εἰς πνεῦμα
 λαμβάνεται· λέγει οὖν ὡς ἐδέξατο νοῦν ἢ
 ῥύμφη, μόνον ὁρῶντα θεόν· ὀφθαλμοὶ ἢ
 καὶ οἱ ἄνακτοι καὶ ὀξυδερκεῖς τῶν ἐκκλησιῶν
 διδάσκαλοι.

Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων.

CAP. II. I.

Ὡς δεξαμένη ἢ ῥύμφη τῶν ἀνοθῶν ὑπέδον,
 ἢ τεκούσα τὴν ἀρετὴν, ἀνθεὶ ἑαυτὴν ὡρα-
 βάλλα πεδίῳ· δείκνυσι ἢ ὅσον ἀφέλησεν ἢ
 τῶν Χριστοῦ ἐπιδημία, ὅπως γε καὶ τὰς κοιλά-
 δας τὰς ἀνεπιτηδείους πρὸς ἅπαντα ἀπό-
 ρον, τοιοῦταν μεσὰς ἐδείξεν ἀνθέων· κοι-
 λάδα γὰρ λέγει τὴν ἀποκοιλανθείσαν ἀπὸ
 τῶν οἰκησάντων αὐτὴν πάλαι δαιμόνων.

Στοιβάσατέ με ἐν μήλοις.

v. 5.

Τοῖς εὐαγγελικοῖς με ἀσφαλίσσατε λό-
 γοις· οὗτοι γὰρ ἡμῖν εὐωδιάζουσι Χρι-
 στόν· σπυταχθείτω δὲ φησὶ καὶ γὰρ μετὰ
 τῆς ἁγίων αὐτοῦ· ὡς γὰρ αὐτὸς μῆλον,
 οὕτως σύσσωμοι καὶ συμμετοχοὶ αὐτοῦ
 μῆλα.

Εὐώνυμος αὐτοῦ κ. τ. λ.

v. 6.

Εὐώνυμος ὁ νόμος, δεξιὰ τὸ εὐαγγέ-
 λιον· ἢ καὶ εὐώνυμος ὁ παρὼν βίος, δεξιὰ ὁ
 μέλλον, ἢ τις με ἀελλήσεται ὅταν τοῖς
 ἐκ δεξιῶν εἴσῃ· * δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τῶν
 πατέρων μιν. Λέγει ἢ καὶ ἐτέρωθεν * μήκος βίης
 καὶ ἐτη ζωῆς, ἐν δεξιᾷ τῆς σοφίας· ἐν ἢ τῇ
 ἀρισερᾷ, πλοῦτος καὶ δόξα· δεξιὰ γοῦν αὐ-
 τῆς ἢ τῆς θεῶν ἐπιστήμη, ἐξ ἧς ἢ αἰώνιος

* Matth. XXV.
 31.

* Prov. III. 16.

ζωή· ἀρισερὰ ἢ ἢ τῆ ἀνθρωπίνων γνώσις, ἔξ ὧν παλούτος κῆ δόξα· λέγει τοίνυν, ὅτι ὑπερέχει ὁ νῦς μὲν τὰ ἀνθρώπων κῆ ἡ θεία γνώσις καλύψει με· κῆ γὰρ εἴρηται πάλιν· * τιμησον αὐτήν, ἵνα σε δεξιᾷβη· δείκνυσι τοίνυν, ὅτι ὁ αὐτὸς κῆ νυμφίος κῆ τοζότης ἡμῶν ἐστὶ, νύμφη τὴ κῆ βέλους ἡ κεκαθαρμένη ψυχὴ· ὡς βέλους οὖν πρὸς τὸ ἀγαθὸν εὐθύνει σκοπὸν· ὡς νύμφη εἰς κοινωνίαν ἀναλαμβάνει τὸ ἀφθάρτους ἀιδιότητος, μῆκος βίης κῆ ἔτη ζωῆς, διὰ τὸ δεξιᾷς χαρίζομενος· διὰ ἣ τὸ ἀρισερᾶς, τὸ τῆ αἰώνιον ἀγαθὸν παλούτον κῆ τὸ θεοῦ δόξαν, ἧς οἱ τὸ τὸ κόσμῳ ζητοῦντες δόξαν ἀμύστοχοι γίνονται· διὰ τοῦτο φησὶν, ὅτι εὐθύνομος αὐτῆ ἐπὶ τὸ κεφαλὴν μου, δι' ἧς εὐθύνεται ὑπὸ τὸ σκοπὸν τὸ βέλους· ἢ ἡ δεξιᾷ αὐτοῦ πρὸς ἑαυτὸν με δεξαβέσσα κῆ ἐφύκυσμένη, κέφην με πρὸς ἄνω φορᾶν ἀπερῶζεται· κακεῖ πεμπομένη, κῆ τὸ τοζότης μὴ χωριζομένην, μᾶλλον ἐπαναπαύεσθαι· εἶτα πρὸς τὰς θυγατέρας τῆ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἔρχεται τὸ λόγον· ὁ ἡ λόγος παράκλησις ἐστὶν ἐν ὄρω προσαιόμενη, τὸ παλιονάζειν κῆ ἐπαύξειν αἰετὶ τὸ ἀγάπην, ὡς ἂν ἐνεργὸν ἑαυτοῦ ποιήσῃ τὸ θέλημα, ὁ θέλων πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι κῆ εἰς ἐγγίνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· * Διὰ μὲν τὸ εὐνόμως τὰ τὸ παρόντος βίης ἀνίττεται ὡς εἰοικε καλὰ, ὧν τὸ ἀπόλαυσιν ἦδη ἔχει· διὰ δὲ τὸ δεξιᾷς, τὸ τὸ μελλόντων ἐν ἐπαγγελίαις προσδοκίαν· ὧν τὸ χρῆσιν ἐν ἐπαγγελίαις ὡς λέλεκται κῆ ἐλπίσι προσκειῖσθαι φησὶν· εὐ ἢ κῆ τὸ φάναι, τῆ μὲν δεξιᾷ ἐπιλαμβάνεσθαι, τῆ ἢ ἀρισερᾷ τὸ κεφαλὴν ἐπαναπαύεσθαι· δεῖ γὰρ τὰ τὸ παρόντος βίης καὶ πολὺ νομίζεται χρῆσις κῆ περιβλεπτα, ὑποτετάχθαι τῆ κεφαλῇ τὸ τῆ βίης ψυχῆς, μόνῳ τὸ ἀναγκαίαν χρεῖαν παρέχοντα τῷ σώματι, ὡς τὸ προσκεφάλαιον τῆ κεφαλῇ· τὰ ἢ τὸ μέλλοντος αἰῶνος, ἐπειδὴ θεία ὄντα ἐπάνω τῆς ἀνθρωπίνης ἐφέστηκε φύσις, διὰ τὸ ἐπιλήθεις τὸ ὑπερέχον ἡνίχματο· τάχα ἢ, ἐπειδὴ περ αἱ χεῖρες πράξεων εἰσι σύμβολον, αἱ ἢ τὸ ἀρισερᾶς χεῖρὸς πράξεις, τὰ τὸ σώματ' σημαίνουσιν· αἱ ἢ τὸ δεξιᾷς, τὰ τὸ ψυχῆς· δεξιᾷ ὄντα

Eius itaque dextera, divinarum rerum scientia est, unde aeterna vita conficitur: sinistra vero, humanarum peritia rerum, ex quibus divitiae et gloria proveniunt. Ait itaque: excidit mens mea res humanas, et divina cognitio operit me. Nam et rursus dicitur: « honora ipsam, ut te complectatur. » Ostendit igitur ipsum esse sponsum nostrumque iaculatorem; sponsam autem et iaculum, purificatam animam; quae teli instar ad bonum dirigitur scopum. Hanc instar sponsae ad societatem adsumit incorruptibilis perpetuitatis; aevi longitudinem, amosque vitae, dextera sua largiens; sinistra autem, aeternorum bonorum opes Deique gloriam, cuius hi qui mundi gloriam amant expertes sunt. Propterea dicit: sinistra illius super caput meum, a qua videlicet ad proprium scopum dirigitur telum; dextera ipsius autem ad se me trahit, quoniam ad ascensum in superna facit expeditam; atque illuc missam, et a iaculatore indivisam quiescere. Deinde ad supernae Hierusalem filias sermonem convertit. Sermo autem, deprecatio adiurantis est, ut caritatem multiplicent augeantque: donec in opus conferat voluntatem suam is qui omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Sinistrâ quidem, praesentis vitae bona quibus nunc fruitur, videtur significare: dextera autem, futurorum prout promissum fuit expectationem; quorum usus promissus, ut diximus, speratusque est. Recte quoque dictum: dextera compecti, sinistra capiti reclinatorium praebere: oportet enim, praesentis vitae bona quantumvis spectabilia putentur, perfectae animae capiti esse subiecta, necessarium tantummodo usum corpori, tanquam cervicali capiti, exhibentia. Verumtamen futuri saeculi bonorum, quia divina quum sint humanam naturam excedunt, per complexum excellentiam innuit. Fortasse etiam, quandoquidem manus actuum sunt symbola; sinistrae vero manus actio, corporalia significat:

* Prov. IV. 5.

* 1 Tim. II. 4.

dexteræ autem, spiritalia; quum dextera potior sit, corporeas necessitates complectitur. Nam sicuti manus amplexans, et superior est, et sub ulna rem quam amplectitur habet, ita illi qui ad futuræ vitæ scopum diriguntur actus, quemlibet corporis absurdum motum vinculis cohibentes, bene compositam morigeramque vitam servant; cum animæ in sponsi amplexibus positæ nemo iam possit nocere.

Hactenus ad explanandum ea quæ more dramatico dicta sunt usque ad « vox tua suavis et facies tua speciosa. » Constat autem Verbi sponsam esse animam, id est Christi ecclesiam, quæ illius vocem etsi antea incognitam ceu divinam excipit, quod facimus nos credentes, ante etiam quam legis ac prophetarum voces intellexerimus, divina gratia pleni et instincti. Hoc significant verba: « vox patruelis mei » quæ Verbi de longinquo adventum denunciant: quod illa videns grandia iam consilia adgredi, quamvis ne minora quidem negligere, ait: ecce ipsum venit saliens super montes, transiliens super colles. Per universam vero orationem alia dicuntur, ceu sponso iam praesente; quædam autem, ceu si sponsus a sponsa requiratur: namque et nos problemata partim indagamus, quorum solutionem ignoramus; partim facta iam solutione fruimur; sponso Verbo corda nostra illustrante. Deinde in aliis rursus ambigimus, rursusque nobis revelatur: idque sæpe evenit, donec sponso plene potimur, non modo ad nos adveniente, sed etiam in nobis commorante. Et ecclesia quidem desiderat, dum tentationibus velut derelicta quatitur; sed sponsus ei se revelat datis charismatibus. Idcirco ait: hic venit saliens super montes. Venit etiam super retia a malo daemone expansa; quæ ipse dirumpens, ut ea contemptim calcemus docet. Iamvero ecclesiae, omni iam tentationum superata procella, signa aëris mutati ostenduntur, et ætatis appropinquo; de qua re in psalmis dicitur « æ-

τὸ ἀμείνω κλῆρον εἴληχε, ἀεὶ ἔχονται τὰς σωματικὰς ἀνάγκας· ὡς γὰρ ἡ ἀειλαμβάνουσα χεὶρ, καὶ ἐπάνω ἐστὶ καὶ ἐντὸς ἀγκάλλω ἔχει τὸ ἀειληφθῆναι, οὕτως αἱ πρὸς τὸ σκοπὸν τῆς μελλούσης ζωῆς ἀποτεταγμέναι πράξεις, πᾶν κίνημα τῆς σώματος ἄλογον ἀεὶ σφίγγουσαι, εὐτακτον καὶ πωδεδομένῳ φυλάττουσι τὸ ζῶναι οὐδ' ἐνὸς ὀπιβελύσαν δυναμένω, τῇ ἀειληφθείῃ ὑπὸ τῆς νυμφῆς ψυχῆς.

Ταῦτα πρὸς τὸ ἥνδραματικῶς ἐπαγομένων σαφηνίαν, μέχρι τῆς « ἡ φωνὴ σου ἠδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὡραία », καὶ δῆλον ὡς ἡ νύμφη τοῦ λόγου ψυχῆς, ἦγον ἐκκλησίᾳ Χριστοῦ, φωνῆς ὡρῆσαι αὐτὴν ὡς θείας ἀντικαταβάται. ὑπερπύσχυρον οἱ πιστοὶ, ὡρῆσαι τὰς νομικὰς καὶ προφητικὰς φωνὰς ὡς θείας χάριτος πλήρεις καταπληττόμενοι τοῦτόν ἐστι τὸ φωνῆ τοῦ ἀδελφίδου μου προσεταγμένον τὸ μακρόθεν ἐπιφανείας τοῦ λόγου· ὃν ἰδοῦσα μεγάλων θεωρημάτων ἀπτόμενον, καὶ τὴν μὴ δὲ ἥνδραματικῶς καταφρονεῖν, φησὶν· ἰδοὺ αὐτὸς ἠκφ πηδῶν ἐπὶ ὄρη, ἀλλόλογον ἐπὶ ἔθνεσιν βουνοῦ· δι' οὗκ δὲ τοῦ λόγου; τινὰ μὲν ὡς παρόντι λέγεται τῷ νυμφίῳ· τινὰ δὲ ὡς παρὲν ζητούμενον παρὰ τῆς νυμφῆς· ἐπεὶ καὶ ἡνδραματικῶν ποτὲ μὲν τινὰ ζητοῦμεν ἀποροῦντες τῆς λύσεως· ποτὲ δὲ τὴν λύσεως ἀπολαύμενον, τοῦ νυμφίου λόγῳ καταναγάζοντες· ἡμῶν τὰς καρδίας· εἶτα πάλιν ἀποροῦμεν ἐν ἐτέροις, καὶ πάλιν ἡμῶν ἐπιφανέται· καὶ τοῦτο πολλάνκις, μέχρι εὐελπισθῆναι τοῦ νυμφῆς τύχῳ οὐ μόνον ἐρχομένῳ πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ μόνῳ ποιούμενῳ· καὶ ἡ ἐκκλησία ποθεῖ μὲν ἐγκαταλειπομένη τοῖς πειρασμοῖς, ἐπιφανέται ἢ αὐτῇ τοῖς χαρίσμασι· διὸ φησὶν· ἰδοὺ φησὶν οὗτος ἠκφ πηδῶν ἐπὶ τὰ ὄρη· ἐρχεται· δὲ καὶ ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ πετασμένα ὑπὸ τῶν πονηρῶν πλῆθον τῆς ἐκκλησίας· ἀπερὸς σχίσμας, καταφρονητικῶς αὐτῶν ἐπιβαλὶν διδάσκει· τῇ ὑπερβάσει ἐκκλησίᾳ πάντα χειμῶνα πειρασμοῦ, τὰ σημεῖα τῆς ἀερῆς δεικνύται, καὶ τὸ ἐγγίζειν τὸ θεῖον, περὶ οὗ ἐν ψαλ-

* Ps. LXXIII. 17. μοῖς· τὸ θέρος καὶ ἔαρ· * ὤφθη γὰρ αὐτῇ ἄνθη, καὶ ἤγγισεν ἡ παντελής κάθαρσις, καιρὸς δὲ τομῆς ὀνομαζομένης.

v. 2.

Ἐκκύπτων διὰ τῶν δικτύων.

Ἴσως ἢ καὶ ὁ δὲ ἀποστόλος ἐδήλωσεν διὰ τὴν ἀλιότικῆς τέχνης ταῦτα τοῖνον ἀκούει τῶν λόγων ἡ ἐκκλησία διὰ τῶν προφητικῶν θυρίδων καὶ τῶν νομικῶν δικτύων δεχομένη τὴν ἀληθείας αὐγὴν· ἐτι σωεσῶτος τῶν τυπικοῦ δὲ διδασκαλίας τοίχων, τῶν νόμων λέγων, τῶν τῶ σκιᾶν ποιούντων τῶν μύλωντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν ἢ εἰκόνα τῶν πραγμάτων δεικνύντος· οὐδὲ δάσω εἴσα ἡ ἀλήθεια ἐχομένη τῶν τόπων ὑπερον ὀπλάμμαι.

v. 12.

* Matth. IX. 37. Ἡ καὶ τὸ δὲ τομῆς ἔφη τῶν νοποῦ θεοειμοῦ· περὶ οὗ οὐ σωτῆρ φησὶν· * ὁ μὲν θερισμὸς πολλός.

v. 14.

Ἐν σκέπῃ τῆς πέτρας, ἐχομένηα τοῦ προτειχίσματος.

* I. Cor. X. 4.

Ἡ πέτρα ἐστὶν ὁ Χριστός· * αὐτὸς γὰρ ἡμῖν καὶ τείχος γίνεταί τοῖς πιστοῖς, καὶ σκέπη, καὶ πᾶσα ἀσφάλεια διὰ τῶν προτειχίσματος διλημένη· ἐνθα γρηγομένη, φησὶ, τεύξη πάσης ὀπικρίας.

v. 17.

Ἀπόστρεψον.

Αἰτεῖ τὴν νυμφίον, τὴν ἀκαρπον ἀπολείψαι σωμαγωγὴν, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰς ἐκ τῆς κοίτης καὶ τεταπεινωμένης πάλαι καὶ εἰδωλολαξέσης ψυχῆς ἐπὶ ἐράνιον ὕψος ἀναβάντας.

Cap. III. I.

Ἐπὶ κοίτην μου ἐν νυξὶν ἐξήτησα.

* Luc. XXIV. 1.

Τὰς γυναῖκας διλοῖ * , τὰς ἐλθούσας μᾶ σαββάτων ὄρθρη βαθείας εἰαὶ τὸ μνήμα τῆς Ἰησοῦ, καὶ μὴ ερούσας αὐτόν· τὸ οὐν ἐπὶ τῆς κοίτης, ἢ ἀπὸ κοίτης φησὶν, ἢ κοίτην αὐτῆς τὸ τῆς κυρίας μνήμα καλεῖ, καθ' ὃ σωμαπτόμεθα αὐτῶ· * ἀλλ' οὐχ' εἶρον αὐτόν, ἀκούσασα· ἐκ ἐστὶν ἄδει· ἠγέρθη γάρ· καὶ εἶρον αὐτὴν οἱ τιροῦντες ἄγγελοι, οὓς καὶ ἐρωτᾶ πᾶ τεθείκατε τὸ κύριον; ἀλλὰ παρελθούση ὁ δὲ ἐρωτηθέντας, ὑπῆντησε λέγων, χαίρετε· διὸ φησὶν ὡς μικρὸν παρηλθον ἀπ' αὐτῶν ἕως εἶρον, καὶ οὐκ ἀφήσω αὐτόν· ἐκράτησε ἡ δὲ ὁ δὲ πύδας αὐτοῦ, καὶ ἤκασε μὴ μοῦ ἀπτε· οἶκον ἢ μητρὸς ἢ σωμαγωγὴν ἀποσὸλων φησὶ, εἰς ἣν ἀπελθούσα εὐαγγελίζετο τὸν Χριστοῦ πᾶ ἀνάσασιν.

stas et ver. » Flores quippe apparuerunt, omnimoda serenitas prope est, et tempus quod messis appellatur.

Prospiciens per retia.

Fortasse apostolos significat per piscatoriam artem. Haec itaque audit ecclesia, per propheticas fenestras legisque retia veritatis lumen recipiens; adhuc nimirum manente typico doctrinae muro (legem dico) qui futura bona ambrabat, non ipsam rerum veritatem monstrabat; post quem tamen consistens veritas, deinceps illucescit.

Vel sectionis vocabulo denotat spiritalem messem, de qua Salvator ait: messis quidem multa.

In petrae tegumento, iuxta antemurale.

Petra Christus est; ipse nobis creditibus murus est et tegumen, et omnimoda tutela, quae antemurali denotatur; quò cum perveneris, inquit, omni praesidio munita eris.

Revertere.

Rogat sponsum, ut sterili synagoga relicta, ad illos veniat qui ex depresso humilique olim et idololatratico animo ad caelestem altitudinem consurrexerunt.

In cubili meo per noctes quaesivi.

Mulieres denotat, quae sabbato venerunt summo mane ad Iesu sepulcrum, neque eum invenerunt. In cubili igitur, vel e cubili; vel cubile suum appellat Domini sepulcrum, quatenus nos ei consepulti sumus. Sed non invenit, immo audiit: non est hic, resurrexit enim. Inveneruntque eam custodes angeli, quos etiam interrogat, ubinam Dominum posuistis? Tum vero praetergressae quos interrogaverat angelos, occurrit Dominus dicens, gaudete. Propterea dicit: paulisper ab iis digressa inveni illum, quem iam non dimittam. Reapse pedes eius attigit, audiitque: ne tangas. Domum denique matris, dicit apostolorum coetum, ad quem profecta Christi resurrectionem nunciavit.

Myrrha et thure odorificata.

Myrrha thure mixta, quae ei sepeliendo est adhibita. Thus autem, quia qui cum Christo resurgit, divinitatem eius participat. Neque his tantum ecclesiastica anima quasi odoramentis imbuitur, verum etiam variis scientiae speculationibus. Nam qui accurate discernit, et usque ad summum apicem res scrutatur, dicitur veluti unguentarius aliquis, omnes conterens et in pulverem redigens boni odoris doctrinas; quibus nunc sponsa odorificata dicitur. Fortasse et ille qui non secundum carnem vivit sed secundum spiritum, corde non inuassato, varia et omnigena conservata suaveolentia, bonum ex omnibus reddit odorem herbis, quae nunc unguentarii appellantur. Dicit item aliquis, sanctam et ecclesiasticam animam, filiam olim Deo destitutam, de gentium synagoga, id est de deserto ascendere; dogmatibus, verbis, actibusque omissis, Deo destitutis; et ad illa quae sunt Dei ascendere.

Auri vocabulo spirituale copulam denotari putemus, quae pretiosa est ac divina. Namque et in deserto arcam intus forisque aurum tegebat ob Dei cum homine unionis demonstrationem. Porro purpura illi hominum numero imponitur, qui ad regnum vocantur. Cum autem quisque credit, tum Christum corde recipit, qui est pretiosa margarita. Sed et gestatorium, inquit, sibi fecit ex filiabus Hierusalem propter solam caritatem. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum miserit; ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam.

Ecclesia de gentilibus conflata dicit hoc: egredimini et videte. Diem vero deponationis appellat diem passionis, quo sibi despondit ecclesiam sanguine suo.

Taciturnitas eius significat omnimodam obedientiam, iuxta illud: tace et audi, Israel.

(1) Idem hoc eleganter dicit Severus patriarcha in Spicil. rom. T. X. p. 215.

Τεθυμιαμένη σμίρνα καὶ λίβανος.

Σμίρνα μὲν, ὅτε σιωτέσθαιτι διὰ τὸ λιβάνου· λίβανος ἢ, ὅτε σιμανασίας αὐτῷ κεκοινωνήκε τῆς θεότητι αὐτοῦ· καὶ οὐ μόνους τούτοις ἡ ἐκκλησιαστικὴ τεθυμιασται ψυχῇ, ἀλλὰ καὶ ποικίλοις γνώσεως θεωρήμασιν· ὃ ἥδ' ἀκρως θειῶν καὶ μέγιστον τοῦ τυχόντος· λεπτῶς ἐρῶν τὰ πράγματα, λέγοιτ' ἂν μυρεψός πως εἶναι, λεπτόνων καὶ εἰς κόνιν ἄγων πάντα τὰ τῆς εὐωδίας λόγια· ἃ νῦν ἡ νύμφη λέγεται τεθυμιάσθαι· τάχα ἢ καὶ ὁ μὴ κατὰ σάρκα βίου, ἀλλὰ καὶ πνεῦμα, μηδαμῶς παχυνθεὶς τὴν καρδίαν, τὸ ποικίλον καὶ παντοδαπὸν σῶζον τῆς εὐωδίας, εὐωδία ἀπὸ πάντων ποιεῖ τὸ νῦν οὕτως ὀνομαζομένων κοινορῶτων μυρεψοῦ· λέγοιτ' ἂν τις καὶ ὡς ἡ ἀγία καὶ ἐκκλησιαστικὴ ψυχῇ, τὸ τέκνον ποτὲ ἔρημον θεοῦ, ἀπὸ σιμαγωγῆς ἐθνῶν ἀναβαίνει ἀπὸ τῆς ἐρήμου καταλιπούσα μὲν δόγματα καὶ λόγους καὶ πράξεις, τὰ ἔρημα θεοῦ, ἀναβαίνουσα ἐπὶ τὰ τῆς θεοῦ.

Ἡ ἡδωμιατικὴ δὲ πνώφεια νοεῖσθω χρυσίον, ἡ τιμία καὶ θεία καὶ τὸ κρῖ τὸ ἔρημον γὰρ κιβωτὸν ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, χρυσίον ὑπέιληφεν εἰς ἐμφάνειαν τῆς θείας ἐνώσεως (1)· ὁπθαλμῶν ἢ πορφύρα τῶν πλήθει τῶν εἰς βασιλείαν κληθέντων· ἐπ' ἂν δέ τις πιστεύσῃ, δέχεται τὴν καρδίαν Χριστὸν, ὅς ἐστι τίμιος μαργαρίτης· ἀλλὰ καὶ τὸ φορεῖον φησὶν· Ἐκ τῆς θυγατέρας ποιεῖται τῆς Ἱερουσαλὴμ διὰ μόνου ἀγάπην· οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε ἡ μονογενὴς αὐτοῦ ἀπέστειλεν υἱὸν· ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόλληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον*.

Ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν φησὶ τὸ, ἐξέλθετε καὶ ἴδετε· ἡμέραν ἢ νυμφεύσεως, τὴν ἡμέραν τῆς πάθους καλεῖ· καθ' ἣν ἐνυμφεύσατο τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς αἱματός αὐτοῦ.

Ἡ σιωπὴ αὐτῆς σημαίνει τὴν εἰς ἅπαν ὑπακοὴν κατὰ τὸ*, σιωπᾶ καὶ ἄκουε Ἰσραὴλ.

antiochenus in sermone de B. Maria a nobis edito

v. 6

v. 10.

* Joh. III. 16.

v. II.

CAP. IV. 1.

* Deut. XXVII. 9.

Ἡ κὴ δύο νεβροὶ, ἢ ἡθικὴ κὴ δογμα-
τικὴ διδασκαλία, οἱ δύο δὲ νύμφης μασοί·
ὅξ ὄν οἱ ἑξοφόρμου ὀξύτητι βλεψασί πρὸς
Θεόν· ῥίνα ἢ τὴ ἀποστολικῶν κὴ εὐαγγελι-
κῶν λόγων τὴ εὐωδίαν, ἄπερ νεμόμεθα μέγχι
συντελείας.

V. S. Δεῦρα ἀπὸ Λιβάνου, νύμφη.

Διδάσκει ἡμᾶς πόθεν ἡ νύμφη, κὴ ὅτι
ὅξ εἰδωλολαξείας ἔρχεται κατείδωλον γδ
ὄξΘ ὁ Λίβανος· ὅθεν ελεύσει, φησίν· διε-
λεύσει ἢ διὰ τὴ νόμω ἀγνοοῦσα γδ αὐτὸν,
τὸ Χριστοῦ κατηχήθης μυσηίου.

V. 9. Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἀδελφὴ μου νύμφη.

Ἦγεν εἰς πόθον ἡμᾶς ἡγαγες σεαυτῆς,
ἐνὶ ῥήματι τὸ ὁμολογίας, ὅπερ ἔσχες ὀρθῶς,
ὀρώσα τοῖς ἔνδον ὀφθαλμοῖς σε· ὑποτα-
γείσα γδ ἐνθέματι τὸ ἑξαχίλις σε, τὸ ὁμο-
λογίαν ἐποίησας. Ταῦτα παρὰ τὴ φίλων τὴ
νυμφίς, ἀγγελικῶν φημί δυνάμεων, λέγε-
ται πρὸς αὐτὴν διττῆς γδ οὔσης τὸ ὀπι-
κίης ἐνεργείας, κὴ τὸ μὲν τὴ ἀλήθειαν ὀρώ-
σης, τὸ ἢ ἑτέρας περὶ τὰ μάταια παλω-
μένης, ἢ περὶ μόνων τὴ ἀγαθοῦ τὴ φύσιν
ἀνεώκται τὸ νύμφης ὁ καθαρὸς ὀφθαλμὸς,
ἀργεῖ ἢ ὁ ἕτερος, τοῦτε χάειν ἐνὶ τὸ ὀφ-
θαλμῷ προσάγασιν οἱ φίλοι τὴ ἔπαινον·
ἀδελφὴν μὲν αὐτὴν καλοῦντες, διὰ τὴ ἀπα-
θείας συγγένειαν νύμφην ἢ, διὰ τὴ πρὸς
τὸ λόγον συνάφειαν· ἐπεὶ οὖν, φησίν, ὁ ὀφ-
θαλμὸς σε εἰς ἐν τῷ πρὸς τὸ ἐν βλέπειν,
κὴ ψυχὴ μία διὰ τὸ μὴ πρὸς διαφορεούς
δυσθέσεις μερίζεσθαι, κὴ ἢ θέσις τὴ ἑξαχί-
λις σε τὸ τέλειον ἔχει, τὴ θεῖον ζυγον ἐφ'
ἐαυτῆς ἀραμένη (τοῦτο γὰρ τὸ ἐνθέματι
ἑξαχίλου σου, εἶπ' οὖν ὁ τὸ κυρίως ζυγὸς)
τοῦτε χάειν ὁμολογοῦμεν ὅτι τοῖς θαύ-
μασιν ἡμᾶς ἐκαρδίωσας· ὅπερ ἔστι ψυχὴν
τινα κὴ διάνοιαν πρὸς τὴ φωτὸς κατανόη-
σιν δι' ἐαυτῆς ἡμῖν ἐνεποίησας (1)· κὴ γὰρ
ἐν σοὶ τὸ δὲ δικαιοσύνης ἦλλον ὡς ἐν κατ-
όπτω κατανοοῦμεν· διὰ ἢ τὸ δὲ δωτέρωσας
ἀξιοπιστίαν προτιθέασι τῷ λεγομένω.

V. 10. Κῆπος κεκλεισμένος.

Κέκλεισται μὲν τῷ κόσμῳ, τῷ ἢ ἐπι-

Vel duo hinnuli sunt morale et dog-
maticum magisterium, duo scilicet spon-
sae ubera, quibus nutriti peracute Deum
cernunt. Nares autem dicit apostolicae et
evangelicae doctrinae suaveolentiam, qua
usque ad consummationem pascimur.

Veni de Libano, sponsa.

Docet nos unde sponsa sit, et quod ex
idolorum cultu veniat. Idolis enim refer-
tus Libanus mons; unde venies, inquit,
perque legem transilies; cuius ignara, Chri-
sti mysterium edocta es.

Cor effecisti nobis soror mea sponsa.

Nempe tui desiderio nos inflammasti,
uno confessionis verbo, quod recte habui-
sti, interioribus oculis tuis aspiciens. Sub-
iecta enim colli tui ornamento, confes-
sionem fecisti. Haec a sponsi amicis, id est ab
angelicis potestatibus, sponsae dicuntur.
Nam quum sit duplex visualis facultatis
vis; altera quae veritatem spectat, altera
circa vanitatem aberrans; quoniam erga so-
lam boni naturam aperitur sponsae purus
oculus, alter autem obtiatur; propterea uni-
tantum oculo laudem impertiuntur amici:
sororem quidem appellantes propter in-
dolentiae paritatem; sponsam autem, pro-
pter nuptias cum Verbo. Quia ergo, in-
quit, oculus tuus unus est, quatenus uni-
cam rem spectat; una item anima, quate-
nus in diversos affectus non distrahitur:
tuique colli ornamentum perfectum est,
quandoquidem divinum iugum tibi impo-
suisti (hoc enim est colli tui ornamentum,
scilicet iugum Domini) propterea confite-
mur te tuis mirificis dotibus cor nobis ef-
fecisse; id est animum nobis ac mentem
ad luminis contemplationem per temet no-
bis effecisse. Namque in te iustitiae solem,
tamquam in speculo, contemplantur. Re-
petitione autem (verbi effecisti) maiorem
fidem rei dictae faciunt.

Hortus clausus.

Clausus est quidem mundo, sed tamen

(1) Hinc vides sensum, quem Cyrillus verbo ἐκαρδίωσας tribuit; prorsus autem praepostere Nobilium nostrum in rom. editione interpretari abstulisti cor, quasi scriptum sit ἐκκαρδίωσας, vel potius ἐξἐκαρδίωσας.

caelesti sponso patet. Fons autem signatus a sancto Spiritu fuit, quo post baptismum unguimur.

Virtutes aromatis significantur. Ligna vero Libani dicit prophetas. Myrrha denique et aloë demonstrant Christum sepultum sanctis qui cum praecesserant communicasse; namque ad inferos veniens, illos inde eduxit.

In cruce, inquit, dormio; quatenus propter homines mortem pertulit. Vigilat vero cor, quia utpote Deus infernum spoliavit.

Id est quid tuus patruelis egit? Vel quid a tuo patruela habes?

Myrrham stillantia dicit labia, quae mortem conitentur.

Crura eius columnae marmoreae.

Haec videlicet bases sunt. Nam qui aedificantur, ii supra fundamentum apostolorum et prophetarum aedificantur. Consentaneae crura post ventrem laudat, quae ait esse marmorea super basibus aureis fundata. Columnae autem ecclesiae Petrus, puta, ac Iohannes, qui Christum, auri nomine appellatum, fundamentum (habebant.) Sunt autem marmoreae; nam et Paulus firmamentum eos vocat; nempe ob suam firmitatem atque constantiam, illi stri praeterea vita sanaque doctrina commune corpus ecclesiae sustentantes atque fulciantes. Sed et caritas, qua Deum toto corde amamus, et proximum tamquam nosmet ipsos, commune ecclesiae corpus, tamquam marmoreis columnis, portat. Nam qui in his duobus mandatis perfectus est, columna et fulcrum ecclesiae efficitur; ita ut hac duplici virtute totum ecclesiae corpus ceu cruribus innitatur: aureum fundamentum basem fidei indeclinatam immotamque et in omni re bona rationabiliter firmam continet.

Ego illi fidem, et ipse mihi regnum. Pascit autem scripturarum et sanctorum dogmatum puritate.

[1] Sacri chrisimatis sacramentum dicitur.

βασιω ιουματω ηγεωται· η η πηγη τω αγιω πνευματι εσφραγισαι, ω χριζομεθα μτ το βαπτισμα (1).

Αι γαρ αρεται μεν, δια τ αρωματων σημαίνονται· ξύλα η τ λιβάνος, ουν προφήτας φησιν· δια η τ σμύρνης η τ αλόης, οτι ενταφιασθεις ο Χριστος εκοινωνησε τοις προλαβοϋσιν αγιοις· κατελθων γδ εις αδε τούτους ανηγαγην.

Εν τω σφυρω φησι (ϕ) υπερ ανθρωπων αναδεχόμενου θάνατον· αρρηπνεί η η καρδια, καθ' ο ως θεος τ αδω εκούλωσεν.

Ηγην τι πεποινηκεν ο αδελφιδός σε, η τι από αδελφιδου σε ηχεις;

Τα σάζοντα σμύρναν λέγει, τα ομολογούντα χείλη τ θάνατον.

Κημη αυτού στύλοι μαρμαρίνου.

Εϊεν δ' αν ουτοι η βάσεις· οι γαρ οϊκοδομούμμοι εποικοδομούνται τω θεμηνη τ ασοςολων η προφητων· ακολούθως τας κήμας μτ τ κοιλίαν επαινεί, ως φησι σύλλος εϊναι μαρμαρίνες τεθεμελιωμένους επί βάσεις χρυσάς· σύλλοι η τ εκκλησίας, οϊον πέτρος η ιωάννης, οϊ θεμέλιον * τ Χριστον χρυσον λεχθέντα· μαρμαρίνοι η, οϋσπερ εϊπε Παϋλος εδραϊωμα· * δια τ εδραϊον η ασάλωτον, και τω λαμπαρω βίω και τω υγιαίνοντι λόγω το κοϊνον σωμα τ εκκλησίας βαζάζοντες τε η ερείδοντες· αλλά η τω τ θεον αγαπῶν οϋξ ὄλης τ καρδίας, η τ πλησίον ως εαυτον, ως δια σύλλων μαρμαρίνων, το κοϊνον σωμα τ εκκλησίας βαζάζειν· ο γαρ εν τ δυσι ταύταις τελειωθείς εντολαϊς, σύλλος η εδραϊωμα τ εκκλησίας κατασχυάζεται· ὡστε τοις δυσι τούτοις κατορθώμασιν, ὄλον τὸ σωμα τ εκκλησίας, καθάπερ κήμαι τιςιν επερείδεσθαι, τ χρυσιν θεμελιον τ κατά πίσιν βάσεως τ ακλινές η αμετάθετον, η τὸ εν παντι αγαθῶ πάσιον τοις λογισμοις εμποιούντϋ.

Εγὼ αὐτῶ τ πίσιν, η αὐτός ἐμοι τ βασιλείαν· ποιμαίνει· η εν τῃ καθαρότητι τ ρεσῶν η τ αγίων δογματων.

Ἀπὸ τῆ ἀπειθοῦντων (1) σοι ὁσῶ σουδ
ἀπόσφραγιστον ὀφθαλμούς, κὶ εἰς ἐμέ κλίνον·
αὐτοῖ γδ, φησιν, τῆ ἀδάπην ἐξήγειράν μοι *.

cap. VII. 1.

Ἔργον τεχνίτου.

Τεχνίτην ἢ τὸ δημιουργὸν ὀνομάζει Χρι-
σόν· ὡς γὰρ ὑπήκοος γέγονεν, οὕτως ἢ ἐκ-
κλησίαι. — Λέγει ἢ κὶ τὸ σωφροσύνη αὐτῆς
κὶ τὸ ὑποταγήν τῆ ψυχῆς ταύτης ὑποτατα-
μένης τῇ πίστι, ἢ τῷ σώματος τῇ σωφροσύνῃ.

Διλοῖ ἢ κὶ τὸ ἱερατεῖον αὐτῆς λέγων·
μὴ ὑπεροῦ μῦθος κρέατι, δηλονότι τῷ τῷ
Χριστοῦ αἵματι· τοῦτο γὰρ τοῖς ἱερεῦσιν ἐν
χερσίν (2).

Τράχηλον ἢ αὐτῆς, ὁσῶ δακόνος τῆ
Χριστοῦ λέγει, διὰ τὸ Χριστὸν βασάζειν (3) τῆ
ἐκκλησίας τὴ κεφαλὴν· βασάζει γδ αὐτῆ
τὸ αἶψον σῶμα, ἐν καθαροῦ συναδήσῃ, ὁμο-
λογῶντες αὐτῆ τὰ μυστήρια· διόπερ ἐλεφάν-
τινον εἴρηκεν, ὁποῖός ὁ Παῦλος φησὶν * δα-
κόνος σεμνὴς, μὴ οἰνω πολλῶ προσέχοντας.

Βασιλεὺς δευτεμένος ἐν παραδρομαῖς.

ἢ Η κὶ ἄλλως, σύνδεσμον τῆ λαῶν
ἀδάπης ἀφείδῃ φησὶν εἰς βασιλεῖον ἱεράτωμα.

ἢ Η κὶ ἐν ξυφῆ σε, τῇ ἀγάπῃ σε, διὰ
τό τινα κὶ αὐτῶν τῆ δικαίων νομίζεσθαι·
τοῖς ἢ βόξυσιν οἱ μασθοὶ ἀπακάζονται,
τοῖς ἔχουσι τὸ πνώματικὴν ἐφορσύνην.

ἢ Η ὅτι ἐγὼ τὸ ὁμολογίαν προσάγω,
καὶ ἐπ' ἐμέ ἢ ὀπιστροφῆ αὐτοῦ· ἢ ἐν τῇ
παρεσίᾳ τῇ δούτερε, ἢ κὶ ἀπὸ τοῦ λαοῦ
τῆ Ἰουδαίων.

cap. VIII. 1.

Ἀγιάζεται τοίνυν ἢ ξοφῆ τῆ νύμφης,
συνδωχεμένη Χριστοῦ· ἢ γεν εὐχεταὶ τὸ ὀπι-
δημίαν τῆ σωτήρος εἰς τῆ Ἰουδαίαν ἢ ἐκκλη-
σία γλεῖδῃ, κὶ πρὸνοιαν τῆ διδότος αὐτὸν
τοῖς ἀνθρώποις, ἵνα θηλάσῃ τὸ θεοτόκον.

Ἐφροσά σε.

ἢ Η γουν ἐξω Ἰερουσαλήμ ὅπου ἐσαυ-
ρώθη.

ἢ Η τὸ ἐνταφιασμὸν λέγει, ὃν ἤνεγκεν
Ἰουσή κὶ Νικόδημο· ῥῶν δὲ λέγει τῆ
αγίων.

Ab iis qui tibi non credunt, oculos
averte, et erga me inclina: ipsi enim amo-
rem meum exsuscitarunt.

Artificis opus.

Artificem dicit creatorem Christum;
namque ut ille obediens factus est, ita et
ecclesia. — Demonstrat simul modestiam
eius atque obedientiam; cuius videlicet ani-
ma fidei se subdit, corpus temperantiae.

Ostendit pariter sacerdotium eius, dum
ait: non deficiens misto, id est Christi
sanguine: hic enim in sacerdotum mani-
bus est.

Collum eius dicit Christi diaconos, quia
hi nempe Christum gerunt caput ecclesiae.
Gerunt nimirum Christi corpus in consci-
entia pura, mysteria eius confitentis. Pro-
pterea dixit eburneum, cuiusmodi ait Pau-
lus diaconos esse oportere, venerabiles,
non multo vino deditos.

Rex ligatus in transcursibus.

Vel aliter, dicit popularis amoris vin-
culum in regale sacerdotium adduci.

Vel etiam in deliciis tuis, id est amore
tuo, quia de iustorum numero existimetur.
Racemis autem ubera comparantur, quae
spiritalium laetitiam conferunt.

Vel, ego illi confessionem offeram, il-
lius vero fiet ad me conversio. Conversio-
nem autem dicit vel secundi adventus, vel
etiam a populo Iudaeorum.

Sanctificatur itaque sponsae cibus, con-
vivante cum ea Christo. Nimirum optat ec-
clesia Servatoris in Iudaeam adventum,
iuxta Dei providentiam dantis illum ho-
minibus, ut Deiparae lacte nutriatur.

Quam te invenero.

Id est extra Hierusalem, ubi crucifi-
xus fuit.

Vel sepulturam eius dicit, quam Iose-
phus ac Nicodemus curarunt. Latice au-
tem sanctos dicit.

(1) Vides Cyrillum legisse in sacro textu ἀπ' ἐναντίον, non ἀπεναντίον.

(2) Nota obiter Cyrilli novum testimonium pro Christi humanitate in eucharisticis speciebus praesente.

(3) Notissimum est, diaconos in prisca ecclesia (nec non aliquando in hodierna) sacram eucharistiam
gestare ac distribuere solitos.

Pinnacula eius, pinnacula ignis.

Muri, inquit, ecclesiae ignei sunt.

Vinea, inquit, spiritali Salomoni facta est. Dicit nempe ecclesiam. Iam beelamon interpretatur « in credentibus. » Quinam porro crediderunt, nisi qui mandata eius exceperunt?

Qui in hortis sedet, ecclesias speculatur. Amici autem attendunt, sed minime iudicant, namque omne iudicium filius exercet. Optat vero sponsa audire: intra in gaudium domini tui. Orat denique ipsum ut improbos expellat. Fuge, inquit, et ad sanctos accede.

Περίπτερα αὐτῆς, περίπτερα πυρός.

Τὰ τεῖχη (1) φησὶν ὁ ἐκκλησίας αὐτῆς εἶστί.

Τῶ πανδραματικῶ Σαλομὸν ἀμπελὸν ἐχρηθῆ· λέγῃ ἢ ἡ ἐκκλησίαν· τὸ ἢ Βεελαμὸν ἐν τοῖς πεπιστευκόσιν ἐρμηνεύεται (2)· τίνες δὲ πεπιστεύασιν, ἢ οἱ τὰς ἐντολάς αὐτοῦ δεξάμενοι;

Ὁ μὲν καθήμερος ἐν κήποις, τὰς ἐκκλησίας ὁπισκοπεῖ· οἱ ἐταῖροι ἢ προσέχουσιν οὐδὲ κρίνουσιν, ἀλλὰ τὸ κρίσιν πᾶσαν ὁ υἱὸς ποιεῖ· ὀπιθυμῶ ἢ ἡ νύμφη ἀποῦσαι, εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τῆς κυρίας σα· ἀξιοὶ ἢ αὐτὸν ὅτι πονηροῦς ἐκβαλεῖν, φύγε λέγῃσιν ἐπὶ τῶν ἀγίων ἐλθεῖν (3).

SANCTI CYRILLI FRAGMENTA ALIA

ex codice vaticano, in catena ad Proverbia (quae latine tantum extat edente Peltano.)

CYRILLI. Verba, « creavit me » si de deitate accipias, significant « constituit me. » Velut illud: cor mundum crea in me, Deus. Et illud: ut duos condat in semet ipso. Non enim substantialiter, quasi creet eos qui iam sunt, sed ut constituat. Constituit ergo me initium providentiae suae et creationum. Namque et apud Davidem dicitur: ego autem constitutus sum rex ab eo.

Κυρίλλω. Τὸ ἔκτισέ με * ἀντὶ περὶ τοῦ θεότιτος ἐκλάβης, ἀντὶ τῆς κατέστησέ με· ὡς τὸ καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ θεός· * καὶ ἵνα ὁσὺ δύο κτίσῃ ἐν ἐαυτῶ· * οὐ γὰρ οὐσιωδῶς, ἵνα κτίσῃ ὁσὺ ἢ ἡν γενημένους, ἀλλ' ἵνα καταστήσῃ· κατέστησεν οὖν με ἀρχὴν τῶν προνοητικῶν αὐτοῦ καὶ ποιητικῶν ἔργων· καὶ ἐν τῷ Δαβὶδ γὰρ λέγῃ· ἐγὼ ἢ κατεσάθην βασιλεὺς ὑπὸ αὐτοῦ *.

* Prov. VIII. 22

* Ps. L. 12

* Ephes. II. 15.

* Ps. II. 6

In catena a nobis edita ad Danihelem, editionis principis p. 194, et seq.

CYRILLI. Nihil aliud hoc erat, quam contra Dei maiestatem iactantia; dum adversus Israhelis protectorem extollitur, quasi in populo suo nulla re prodesse potuisset.

Κυρίλλω. Τοῦτο δ' ἴν' ἕτερον οὐδὲν, πλὴν ὅτι μεγαλαυχεῖν κατὰ τὴν δόξην τοῦ θεοῦ, κατεπαίρεσθαι τε τῆς προσενηκότου τῆς Ἐξ Ἰσραὴλ, ὡς καὶ μηδὲνα ζῶπον ὀνησαι θεδυνημένον τῆ ἰδὸν λαόν.

Dan. cap. V. 2

(1) Vides a Cyrillo vocabulum *περίπτερα* explicari *τείχη*, *muros*. (Consonat *περιέρχον* *pinnaculum*, Matth. IV. 5.) Ignorat hunc sensum Schleusnerus in novo thesauro testamenti veteris. Nobilius quoque noster qui ait *atae eius, alae ignis*, cum Cyrillo non consentit.

(2) Vocabuli huius *Beelamon*, ex hebr. בְּעֵלְמוֹן *לַעֲבָדָה* varias veterum interpretationes collegit Rosenmüllerus ad Cantie. p. 425, sed hanc inediti Cyrilli necessario ignoravit.

(3) Vides in his omnibus Cyrilli ad Cantica interpretationum fragmentis, nihil aliud quam spirituales piosque sensus, ut et alii graeci latinique patres concorditer constanterque in sacri huius libri exegesi fecerunt. Valeant igitur recentiores, quantumlibet docti curiosique auctores, qui terreni amoris colloquia et mysteria intelligere malunt.

Βιβλίοι ἀνεῳχθησάντων.

Libri aperti sunt.

Don. VII. 1. Κυρίλλου. Ὅτε γὰρ ἐν εἰδῆ γέγονε τῷ καθ' ἡμᾶς ὁ μονοζυγῆς, τότε καὶ βίβλους ἀνέωξεν ὁ πατήρ· καὶ ἀνήκε μὲν τῷ κρίνεσθαι ὅσον ἐνόχους ἀμάρτιαις, ἐφῆκε δὲ τοῖς ἀνδριζομένοις τὸ ἐγγραφεσθαι τε καὶ συναριθμεσθαι λοιπὸν τοῖς ἄνω χοροῖς καὶ ἐν μνήμῃ κείῳ.

Don. VII. 13. Κυρίλλου. Καὶ τί ἐστὶν ἕως τῷ παλαιῷ τῷ ἡμερῶν ἐφθασεν; ἄρα τοπικῶς; εἴτα πῶς τοῦτο οὐκ ἀμαθῆς; ὅτι μὴ ἐν τόπῳ τὸ θεῖον, πληροῦ γὰρ τὰ πάντα· τί οὖν ἐστὶ τὸ ἕως τῷ παλαιῷ τῷ ἡμερῶν ἐφθασεν; εἰς τὸ δόξαν τῷ πατρὶ ὁμιλοῦντι ἐφθασεν ὁ υἱός· ὁ πόθεν τοῦτο ἐστὶν ἰδεῖν, ἐφη πάλιν αὐτὸς ἐφεξῆς· αὐτῷ ἰδῶθαι ἢ τιμὴ καὶ βασιλεία· ἠκαστε γὰρ τῷ πατρὶ λέγοντες· * κάθισε ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ ὅσον ἐχθροῦς σε ὑποπόδιον τῷ ποδῶν σου.

* Ps. CIX. 1.

CYRILLI. Cum in forma nostra Unigenitus apparuit, tunc libros pater aperuit: omisssaque reorum damnatione, copiam fecit frugi hominibus semet inscribendi adnumerandique caelestibus choris, atque in album referendi.

CYRILLI. Quid est, usque ad antiquum dierum pervenit? Num de loco sermo est? Atqui hoc nonne absurdum sit? quoniam Deus in loco non est, sed omnia implet. Quid ergo est, usque ad antiquum dierum pervenit? In gloriam scilicet patris pervenit filius. Quod ipsum unde innotescat, idem postea propheta dicit: traditus est ipsi honor et regnum. Audivit enim patrem dicentem: sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

*Ex synodo byzantina adversus Soterichum, a me edita
Spicil. rom. T. X. p. 40.*

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τῷ κτ' πνεύμα-
τομάχων ἀντιρρητικῶν λόγων (1).

Δάκτυλον θεοῦ καλεῖν οἶδε γραφὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς εἶρηκεν· * εἰ δὲ ἐν τῷ δακτύλῳ θεῶς ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· ὅπασιν ἄλλος εὐαγγελιστὴς * ἐν πνεύματι θεοῦ εἶπεν· ὁμοίως δὲ προσωνομάζει δεξιῶν καὶ βραχίονα τῷ υἱόν. ὡς τὸ, ἔσωσεν αὐτὸν * ἢ δεξιὰ αὐτοῦ, ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ· * ὡπασιν ἐν ὁ βραχίον ὁμοούσιον ἐστὶν οὐ ἐστὶ βραχίον, οὕτως ὁ δάκτυλος οὐ ἐστὶ δάκτυλος· ὁμοούσιον ἄρα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

* Luc. XI. 20.

* Matth. XII. 28.

* illa col.

Ps. XCVI. 1.

Sancti Cyrilli ex antirrheticis sermonibus
contra pneumatomachos.

Digitum Dei solet scriptura appellare Spiritum sanctum, sicuti Christus dixit: si ego in digito Dei eiicio daemonia; id quod alius evangelista « in Spiritu Dei » dicit. Sic item dexteram brachiumque Filium appellat, ut est illud: salvavit eum dextera eius, et brachium sanctum ipsius. Sicut ergo brachium consubstantialis est ei cuius est brachium, sic digitus ei cuius est digitus. Ergo Patri Filioque consubstantialis est Spiritus sanctus.

(1) Sancti Cyrilli sermones antirrheticos laudat Ephraemius patriarcha antiochenus apud Photium cod. CCXXIX. col. 793. fin. Κυρίλλου ἐν ταῖς ἀντιρρητικαῖς φησί. Ceteroqui conferendus est idem Cyrillus opp. T. V. in thesauro p. 339. Item apud nos in commentario ad Lucam XI. 20. p. 272.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΡΑΒΟΛΗΝ ΤΟΥ ΑΜΠΕΛΩΝΟΣ (1).

Ὡμοιωθῆναι τῆ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπων οἰκοδεσπότη, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτῃ
μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὴν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

SANCTI PATRIS NOSTRI CYRILLI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE

HOMILIA DE PARABOLA VINEAE.

*Simile est regnum caelorum homini patri familias qui exiit primo mane
conducere operarios in vineam suam. (Matth. XX. 1.)*

Ἄουδιστι, carissime, evangelicam Domini parabolam: audi iam ipsius quoque explanationem, quam pro viribus exsequemur. Magnae domus pater familias, dominus Deus est; domus enim, orbis terrarum; cuius est dominus is qui illum creavit Deus. Vineae, est humana natura. Operarii vineae, quotquot hominum salutem procurant sancti viri. Prima hora intelligitur piorum illorum Abelis et Enochii ac Noë. Hi primi scilicet religiosi fuerunt, hi primi vineae operarii. Noë autem vineam plantavit, quod spiritali sensu intelligas velim, quoniam spiritalis oratio nostra est. Hi usque ad tertiam horam operati sunt. Post horam tertiam, aetas Abrahami, Isaaci, atque Iacobi. Hi quoque salutis nostrae operarii fuere, numero tres. Ideo etiam usque ad sextam horam operabantur. A sexta hora, quod est medium diei tempus, cum sol vehementius mundum irradiat, legis aetas est; quia reapse illuminavit hominum genus legis praeceptis verum lumen Deus noster. Etenim praeceptum Domini luci-

Ἦκεσας, ἀγαπητέ, τῆ εὐαγγελικῆς τῆ κυρίας παραβολῆς ἄκουε καὶ τῆ ἐρμηνείαν, ἣν καὶ δύναμιν ἐροῦμεν οἰκοδεσπότης τῆ μεγάλης οἴκου, τούτέστιν ὁ δεσπότης θεῖος οἴκος γὰρ, ὁ κόσμος· δεσπότης ἢ αὐτοῦ, ὁ κτίσας αὐτὸν θεός· ἀμπελῶνα αὐτοῦ, ἡ ἀνθρωπεία φύσις· ἐργάται τῆ ἀμπελῶνος, ὅσοι δραπετοὶ τῆ σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἅγιοι· πρώτη ὥρα ὁ καιρὸς τῶν θεοσεβῶν σκείνων ἢ περὶ Ἀβελ καὶ Ἐνώχ καὶ Νῶε· πρῶτοι γὰρ οὗτοι θεοσεβεῖς, πρῶτοι οὗτοι ἐργάται τῆ ἀμπελῶνος. Νῶε γὰρ ἐφύλασεν ἀμπελῶνα, νοητῶς νόμῳ· πνευματικῶν γὰρ οἱ λόγοι· ἕως τρίτης ὥρας οὗτοι εἰργάζοντο· καὶ τρίτην ὥραν ὁ καιρὸς τῆ περὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· καὶ οὗτοι γὰρ ἐργάται τῆ σωτηρίας ἡμῶν, τρεῖς τῆ ἀριθμῶν· διὰ τοῦτο καὶ ἕως ἑκτῆς ὥρας εἰργάσαντο· ἀπὸ ἑκτῆς ὥρας τὸ μέσσητον τῆ ἡμέρας, ὅτε ὁ ἥλιος σφοδρότερον καταλάμπτει τὸ οἰκεμένον, ὁ ῥέξνος τῆ νόμου· ὅτι τῷ ὅτι ἐφώτισεν τῆ ἀνθρωπότητι διὰ τῆ ἐντολῶν τῆ νόμου τὸ ἀληθινὸν φῶς ὁ θεός ἡμῶν· ἡ ἐντολὴ γὰρ κυρίου πληρωγῆς φωτίζουσα

(1) Hanc nos homiliam graecae tantum ex vaticano codice ante hos annos edidimus in Spicilegio rom. T. V. p. 119-122. Latine olim, sine graeco, vulgaverat, ut ibi diximus. Achilles Statius. Nos vero quum eius libello careamus, novam Marte nostro curavimus latinam interpretationem, quam haec cum graeco textu ceteris novis Cyrilli scriptis adnectimus.

ὀφθαλμοίς· * καὶ πάλιν, ὅτι φῶς τὰ προστάγματα σου *.

Ἀπὸ ἑκτης ὥρας, τὸ ἡμισυ δ' ἡμέρας· ὅτε γὰρ ἐμίσησαν οἱ χεῖνοι οἱ ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως, καὶ ἕως συντηρίας, τότε μεσεμβρινὸν ἀπεσάλη Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών· καὶ γὰρ ἡ κατὰ νόμον λατρεία, ἕως ὀγδόης· ἐνάτη δὲ ὥρα, καιρὸς τῶν πνευματοφόρων προφητῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ὡς καλοὶ ἐργάται ἀπεσάλησαν παρὰ τὸ οἰκοδεσπότην ἐργάσασθαι τὴν ἀμπελῆνα δ' ψυχῆς ἡμεῶν ἕως δεκάτης· ἐνδεκάτη ὥρα, ἐπιδημία τῶν μοναχῶν· ἐπ' ἐσχάτων γὰρ τῶν χρόνων ἐπὶ συντηρίᾳ τῶν αἰώνων ἐπεδήμησεν ἡμῖν ὁ Θεοῦ υἱός, Θεοῦ λόγος· ὡπερ γὰρ ἀπὸ ἐνδεκάτης εἰς δωδεκάτην ἄλλη μία ὥρα ἐστὶν ἡ ἐσχάτη, οὕτως ἀπὸ δ' ἐπιδημίας Χριστοῦ ἕως δ' συντηρίας, ἄλλη μία ὥρα ἐστὶν ἀκουσον τὸ Ἰωάννη λέγοντος· * τεκνία, ἐσχάτη ὥρα ἐστίν.

Ὅρας ὅτι τῇ ἐνδεκάτῃ ἐξεληθὼν ὁ Θεὸς ἀμπελῶν δεσπότης, εὐρὸν ἀργούς ἐμισθώσατο· τίνες οὗτοι οἱ ἀργοί; ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνων· ἀργοὶ γὰρ ἡμεῖς ἀπὸ θεογνωσίας, ἀργοὶ ἀπὸ ἐργῶν ἀγαθῶν· καὶ λέγει αὐτοῖς· τί ἐστίκατε ἅδε ὅλλω τὴν ἡμέραν ἀργοί; ὅλλω πῶ ἡμέραν ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως κόσμου, ἕως τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ χρόνον ἐσήμανεν· ἕως γὰρ τότε ἄρσα ἦν τὰ ἔθνη, θεὸν μὴ εἰδότες· οὐδεὶς γὰρ, γασιν, ἡμᾶς ἐμισθώσατο· εὐγνώμονα τὰ ἔθνη· τῶν γὰρ οὐδεὶς αὐτὰ ἐμισθώσατο, οὐ νόμοι οὐ προφῆται· τῶν Ἰσραὴλ ἐκείνοι ἀπεστάλησαν, οὐ τοῖς ἔθνεσιν· διὸ καλλῶς λέγουσιν ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο.

Ἄλλὰ ἀγαθὸς οἱ οἰκοδεσπότης, ὑπάγετε γὰρ καὶ ὑμεῖς, φασίν, ἐργάσασθαι ἐν τῷ ἀμπελῶνι, καὶ ὁ ἐάν ἢ δικίαν, δώσω ὑμῖν οἱ ἀργοί, τότε ἐργάται γεγόνασιν· ἐργάζεται γὰρ νῦν ἡ ποτὲ ἀργὴ αὕτη ἐκκλησία· ἐργάζεται ὁ χερός τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἀσκητῶν, τῶν μοναζήτων, τῶν ἀγίων παρθένων, τῶν ἑγκρατῶν, τῶν ἐν γάμῳ σεμιῶν· ἔλαβεν γὰρ αὕτη ἡ ἐκκλησία τὸ ἐν θανάειον ἀξίως· δύνα-

dum illuminans oculos. Et denuo: lumen mandata tua.

A sexta hora meridies est: etenim quum iam media tempora essent inter creationis initium et mundi finem, tunc veluti meridiani missi sunt Moyses et Aaron. Porro legalis cultus usque ad horam octavam; sed nona hora, inspiratorum prophetarum aetas: namque et hi tamquam boni operarii missi fuerunt a patre familias ad animae nostrae culturam, usque ad decimam. Undecima demum hora, adventus Unigeniti fuit. Extremis enim temporibus, in saeculorum consummatione venit ad nos filius verbumque Dei. Nam sicut ab undecima ad duodecimam, una alia excurrit extrema hora; sic ab adventu Christi ad saeculi consummationem, alia unica hora superest. Audi enim Iohannem dicentem: filioli, novissima hora est.

Vides, quod undecima hora prodiens vineae dominus, otiosos repertos mercede conduxit. Quinam hi sunt otiosi? Nos videlicet qui ex ethnicis sumus; otiosi enim id est vacui Dei cognitione eramus, vacui operibus bonis. Dicitque illis: cur heic stelistis tota die otiosi? Totam diem dicit, ab orbe condito usque ad Christi adventum tempus significans. Ilatenus enim otiosi ethnici fuerunt, Deum ignorantes. Nemo enim, aiunt, nos mercede conduxit. Recto animo hoc dicunt ethnici, nemo nos mercede conduxit, non lex, non prophetae, qui ad Israhelem missi fuere, non ad ethnicos. Ideo recte dicunt: nemo nos mercede conduxit.

Sed enim bonus pater familias, ite inquit et vos ad operandum in vinea; et quod iustum fuerit, dabo vobis. Tunc vero qui otiosi erant, facti sunt operarii: nempe operatur nunc, quae otiosa fuerat ecclesia. Operatur apostolorum chorus, martyrum, ascetarum, monachorum, sanctorum virginum, continentium, denique eorum qui in honorabili coniugio sunt. Recepit autem eadem ecclesia unum merito

Menarium. Potest enim aliquis celeriter operari, atque unica hora tantum operis facere, quasi a summo mane laborem fuisset adgressus. Ecce et latro intra unicam horam audit: hodie mecum eris in paradiso.

Iam audi quid ceteri dicant: pondus aestumque diei nos pertulimus. Vera illi dicunt. Namque hi grave legis iugum non gestaverunt, nihil tamen minus par illis opus fecerunt. Amice, inquit, tibi iniquus non sum. Et sane iustitiae iudex non est iniquus. Verba autem: volo et huic largiri quantum tibi, ne personae acceptationem esse arbiureris, neque mercedem gratiose dari, sed ita potius cogita: quantum vis fecerimus, vel quantumvis laboraverimus, nihil dignum praestamus. Quaeihibet enim hominis iustitia ut pannus menstruae. Rem totam, gratiam appellavit, ut ait Paulus: iustificati gratis per gratiam, non ex operibus, ne quis glorietur. Dei donum est, non quia nos nihil operemur, sed quia nihil condignum facimus: quum haec omnia inquit feceritis, dicit: servi inutilis sumus; quod debuimus facere, fecimus. Utique igitur cum panem pauperi praebes, et caelorum regnum lucraris, cernis quid sit illud: volo, largiri.

Iam quod sequitur: an oculus tuus malus est, quia ego bonus sum? non hoc dicit, quia mali sint sancti; sed numquid mali estis, quia ego bonus sum? Vere enim ipse bonus de bono. Tum vero non sicut opus, ita et merces: exiguum quippe opus, merces multa. Aquae calicem das sitienti, recipis autem quae nec oculus vidit, nec auris audivit. Vides Deum esse bonum. Denique incipit ab extremis usque ad primos, quia postremi erunt qui nunc primi. Et: populum meum vocabo reapse populum meum. Et rursus: quum ingressa fuerit plenitudo gentium, tunc etiam universus Israhel salvus fiet; in Christo Iesu domino nostro, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

ται γάρ τις ὀξέως ἐργαζόμενος, ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἐνέγκαι ἔργον ὡς ἀπὸ πρωΐθεν ἐργαζόμενος· ὁ ληστὴς εἰς μίαν ὥραν ἠκασεν τὸ σήμερον μετ' ἐμοῦ ἐσθι ἐν τῷ παραδείσῳ*.

ΑΛΛ' ἀκασεν τι οὐκ ἔστιν ἡμεῖς οἱ βασάσαντες τὸ βάρος καὶ τὴν καυσίαν τῆς ἡμέρας ἀληθεύοντες· οὐ γὰρ ἐκ ταχέως ἔσασαν τὸ βάρος τὸ ζυγὸν τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἐγένετο καὶ οὗτοι ἴσοι τούτων διὰ τὸ ἔργον· ἐταῖρε, γάρ, φησὶν, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐκ ἀδικεῖ ὁ δὲ δικαιοσύνης κριτῆς· τὸ δὲ θέλω τούτῳ χαρίσασθαι ὡς καὶ σοὶ, μὴ νομίσης προσωποληψίαν εἶναι. μηδὲ καὶ χάριν διδόσθαι τῷ μισθῶν, ἀλλ' οὕτω νόμιζε ὡς ἴσους ἂν ποιήσωμεν, οὕτως ἂν ἐβασάμεθα, ἴσχιον οὐδὲν ποιούμεν· πάντα γὰρ δικαιοσύνην ἐνθρόνω ὡς βασιλεὺς ἀποκαθημένος· * χάριν τὸ ὅλον ἠνόμασεν, ὡς λέγει Παῦλος*, δικαιοῦμενοι δωρεάν τῇ αὐτῆ χάριτι, καὶ οὐκ ὄξ' ἔργων, ἵνα μὴ τις καυχῆσθαι θεοῦ τὸ δῶρον, οὐχ ὅτι οὐκ ἐργαζόμεθα, ἀλλ' ὅτι κατ' ἀξίαν οὐδὲν ποιούμεν· ἔπ' ἂν γάρ, φησι, ποιήσατε ταῦτα πάντα, εἴπατε ὅτι θελοὶ ἀρχεῖοι ἐσμέν· ὁ ἀφ' ἡμῶν ποιῆσαι, πεποιθήμενοι.* ἀμέλει γούν ἄρτον τῷ πένυτι παρέχευς; Ἐ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖς, ἔρχῃ τὸ, θέλω χαρίσασθαι.

Τὸ ἦ, ἢ ὀφθαλμὸς σε πονηρὸς ὅστις, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; μὴ εἴπαι, ὅτι πονηροὶ οἱ ἄγιοι, ἀλλὰ μὴ τι πονηροὶ εἶτε, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; ἀληθῶς γὰρ ἀγαθὸς ὄξ' ἀγαθοῦ· οὐ κατὰ τὸ ἔργον καὶ ὁ μισθός· ὄλιγον γὰρ τὸ ἔργον, πολὺς ἢ ὁ μισθός· ποτίθειον ὕδατος ἐπίποσις διψῶντα, καὶ ἀπολαμβάνεις ἀ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὓς οὐκ ἠκασεν· ὁρᾷς ὅτι ἀγαθὸς ὅστις τὸ ἦ ἀρχαῖος ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἕως τῶν πρώτων, ἔσονται οἱ πρώτοι ἰσχυροὶ καὶ καλέσω τὸ λαὸν μου, καὶ ἰσχυροὶ μου· καὶ πάλιν, ὅταν τὸ πλήρωμα τῆς ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται*, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς ὄσον αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

* Luc. XXII. 42.

* Is. LXIV.

* Rom. III. 24.

* Luc. XVII. 10.

* Os. II. 21.

* Rom. XI. 26.

SANCTI EIUSDEM CYRILLI

ORATIONULAE TRES IN TRANSLATIONE RELIQUIARUM

SS. MM. CYRI ET IOHANNIS. (1)

Α΄.

ΕΠΙΦΙ Β΄. ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΠΡΟΨΥΧΩΝΗΣΙΣ ΤΟΙΣ ΤΑΒΕΝΝΗΣΙΩΤΑΙΣ (2) ΜΟΝΑΧΟΙΣ ΤΟΙΣ ΕΝ Τῷ ΚΑΝΩΒῷ· ΕΝ Τῇ ΜΕΤΑΝΟΙΑ· ΚΑΛΟΥΜΕΝῃ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΥΡΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Ἀνδρεία καὶ ὑπομονή, καλὴ καὶ εὐαδεδασμένη δυὰς ἀρετῶν, καὶ τοῖς ἀγίοις μάλισα πρεπωδεδάτη· οἷς ὁ μακάριος προσεφώνη Δαβὶδ, ἀνδρίζε καὶ κραταιούσθω ἡ καρδιά σου, καὶ ὑπόμεινον τὸ κύριον· * ὁ ἦ τὸ σωτήρος μαθητής· ὑπομονῆς ἔχετε ῥεσίαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ποιήσαντες, κομειήσθε τὴν ἐπαγγελίαν· * ῥεῖ καὶ ἡμεῖς ὡς ἐν ἀρχῇ ῥηέσθη τὸ ἀγαθόν, καὶ τὸ τέλος ἐπιζητήσῃ, ἵνα καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσωμεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς πάντας αἰῶνας· ἀμήν.

Ps. XXX. 27.

Hebr. X. 2

Β΄.

ΕΠΙΦΙ Ζ΄. ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΡΩΤΗ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΑΣ ΚΥΡΟΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΥΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥΣ ΕΝΤΑΥΘΑ· ΔΥ ὧΝ ΣΗΜΑΙΝΕΙ Ο ΠΑΤΗΡ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝ ΑΥΤῶΝ ΠΑΘΟΣ, ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΑΤΑΘΕΣΙΝ ΤῶΝ ΑΓΙΩΝ ΑΥΤῶΝ ΛΕΙΨΑΝῶΝ· ΕΡΡΗΘΗ ΔΕ Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΡΩΤΗ ΕΝ Τῇ ΜΕΤΑΝΟΙΑ· ΗΤΟΙ ΕΝ Τῇ ΤῶΝ ΑΓΙΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ.

Οὐκ ὀκνηροὶ γεγόναμεν περὶ τὸ συνίθην λόγον, ἀλλ' ὡς εἴρηκεν ὁ σωτήρ *, τὸ μὲν

* Matth. XXVI. 11.

Γ.

BEATI CYRILLI ACCLAMATIO AD TABENNISIOTAS MONACHOS, QUI SUNT IN CANOPO, QUAE DICITUR PAENITENTIA, DE SANCTIS MARTYRIBUS CYRO ET IOHANNE. EPIPHI II, QUOD EST OCTAVO KALENDAS AUGUSTAS.

Fortitudo et patientia, bona atque visionabilis (3) dualitas virtutum, sanctos concedet maxime; quibus beatus quidem David acclamat: viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum. Salvatoris autem discipulus: patientia vobis est necessaria, ut voluntatem Dei facientes, percipiatiss promissum. Oportet quippe nos in exordio bonorum fieri, sed finem exquirere; ut regnum caelorum hereditemus, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria et potestas. Amen.

Δ.

EIVSDEM. EPIPHI VII. ID EST PRIDIE KALENDARUM AUGUSTARUM RELATIONES DUAE IN SANCTOS MARTYRES ABBA CYRUM ET IOHANNEM, QUI HIC REQUIESCUNT; PER QUAS HIC PATER ISSINUAT ET HONORABLEM EORUM PASSIONEM, ET DEPOSITIONEM SANCTARUM RELIQUIARUM. DICTA EST AUTEM PRAESENS PRIMA NARRATIO IN METANOEA, QUOD INTERPRETATUR PAENITENTIA, SIVE IN ECCLESIA SANCTORUM APOSTOLORUM.

Pigri non fuimus circa consuetum sermonem, sed ut dixit Salvator, spiritus qui-

(1) Has Cyrilli orationculae conservavit nobis S. Sophronius in historia sanctorum martyrum Cyri et Iohannis, quam graece nos edidimus in Spicil. rom. T. IV. p. 248-252; itemque latine, interprete vetere Anastasio Bibliothecario, tom. cit. p. 263-266. Gratulemur itaque nobis haec quoque nova Cyrilli scripta. Porro mirum est, quod aequae breves S. Augustini tres sermones legimus de miraculis S. Stephani protomartyris in editione maurina T. V. serm. 320. 321. 322.

(2) De Tabenna, et de tabennensibus monachis, legesis Palladium hist. lausiæ. cap. XXXIX, cum Meursii adnot. In eo ascetico S. Pachomius regulam ab angelo traditam accepit.

(3) Ita Anastasius, in cuius quamquam parum elegante dictione nihil mihi immutare licuit.

dem promptus est, caro autem infirma. Credimus enim per sanctas orationes vestras miserante Deo minuetur afflictio. Quod autem et cogitavimus, et egimus propter utilitatem, iterum vobis necessarium dicere prospeximus. Etenim regiones istae medicis indigebant ex Deo curantibus. Ut ergo omnia loca adiuveremus, et maxime quae adiacent ecclesiae sanctorum evangelistarum; ibant enim non habentes oraculum ad altera quaedam loca, et dum christiani essent, errabant; necessario inquisivimus sanctorum martyrum reliquias. Comperimus ergo et accurate didicimus, quod tempore quo martyrium pertulerant sanctae virgines, quarum et fontem habemus apud sanctum evangelistam Marcum, duo quidam, quorum unus monachus abstinens, et alter miles, aderant excitantes easdem virgines, et ad certamen aptantes, quatenus cum virili sensu pro Salvatore nostro sustinissent periculum. Requiescunt autem etiam ipsi cum eis in oratorio (3). Ingressi sunt fortiter, et Christi martyrium pertulerunt, posueruntque pro eo animas suas. Fuerunt autem simul corpora sanctorum martyrum in uno loco iacentia; et quia indiscretae erant eorum reliquiae; nec enim manifeste dinoscebatur, quis hic, quisve ille; necessario utrosque assumentes, transtulimus et reposuimus in ecclesia evangelistarum, facientes ut martyribus solet memoriam. Conveniamus igitur, Deo volente, crastino pariter, tam sanctos evangelistas honorantes, quam beatos martyres, qui vocantur Cyrus et Iohannes.

πνεῦμα πρόθυμον, ἢ ἡ σὰρξ ἀσθενής. πεισεύομεν ἡ, ὅτι διὰ τὰς ὑμῶν εὐχὰς ἐλέω Θεοῦ ραΐσθ τὸ πάθος. ὃ ἡ ἢ ἐβεβλώσασμεθα καὶ πεπράχαμεν ὑπὲρ τῆς χριστιανοῦ, πάλιν εἰπεῖν ὑμῖν ἀναγκαῖον συνείδομεν. ὅτι τὰ μέρη ταῦτα ἔρχεσθ ἰατρῶν θεραπεύοντων διὰ Θεοῦ. ἵνα τοῖνυν πάντας ὀφλήσωμεν ὅσων τόσους, καὶ μάλιστα ὅσων πεκαμένους τῆ τῆ ἁγίων εὐαγγελιστῶν ἐκκλησία, ἀπίσαν γὰρ οὐκ ἔχοντες μάρτυριον εἰς ἕτερας τινὰς τόπους, καὶ χριστιανοὶ ὅτιες ἐσφάλλοντο, διὰ τοῦτο ἀναγκαίως ἐζητήσαμεν ἁγίων μάρτυρων λείψανα. εὐρομεν τοῖνυν, καὶ μεμαθήκαμεν ἀκριβῶς, ὅτι καὶ τὸ καιρὸν καθ' ὃν μεμάρτυρηκασιν αἱ ἅγιοι παρθένοι (1), ὧν τὴν θεῖαν πηγὴν (2) ἔχομεν ἐν τοῖς τῆ ἁγίας εὐαγγελιστῶν Μάρκου, δύο τινές, ὧν ὁ μὲν εἰς μοιάζων ἦν ἀσκητῆς, καὶ ἕτερος σφρατιώτης, πάρεσαν αὐτὰς παρεξόντες καὶ ἐπαλείφοντες αὐτὰς πρὸς τὸ ἀγῶνα τῆ ἀθλήσεως. ὡς καὶ ἡ ἁγίου φρονήματος ὑπὲρ τῆ σωτηρίας ἡμῶν ὑποσθῆναι κίνδυνον. κέκλωται δὲ καὶ αὐτοὶ σὺν ἐκείναις εἰς τὸ μάρτυριον καὶ εἰσῆλθον ἡλικίας καὶ μεμάρτυρηκασιν ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ τεθήκασιν δι' αὐτὸν τὰς ἰδίας ψυχὰς. ἦν σὺν ὁμοῦ τὰ λείψανα τῆ ἁγίων μαρτύρων ἐν ἐνὶ τόπῳ κείμενα. ἐπεὶ ἡ ἀδιακριτα ἦν τὰ λείψανα, οὐ γὰρ ἦν διεγνωσμένα σαφῶς, τίς μὲν ὅσων, τίς ἡ ἐκείνων, ἀναγκαίως ἀμφοτέρω συλλαβόντες μετηγάγομεν καὶ τεθήκαμεν ἐν τῆ τῆ εὐαγγελιστῶν ἐκκλησία, ποιήσαντες τὸ σύνθεσις, ὡς μάρτυροῦσιν, μνημεῖον συναγόμεθα τοῖνυν, ἐβέλοντος τῆ Χριστοῦ ἀγίου ὁμοῦ, καὶ ὅσων ἁγίας τιμῶντες εὐαγγελιστῶν καὶ ὅσων μακαρίου μάρτυρας καλοῦνται ἡ Κύρος καὶ Ἰωάννης.

(1) Intellige canopenses tres sorores virgines, Theoctisten, Theodoten, et Eudoxiam, cum matre Athanasia, quae sub Diocletiano imp. et Syriaeo praeside, hortantibus Cyro et Iohanne, martyrium inclutum fecerunt, ut narrat apud nos sanctus Sophronius tom. cit. p. gr. 237, lat. p. 259.

(2) Animadvertite hoc dictum de fonte ss. virginum martyrum in basilica S. Marci alexandrina; namque huiusmodi fontes, seu potius cisternae ac putei martyrum, sive ubi sanguis illorum defluerit, sive potius ubi corpora projecta fuerint, in aliquot etiam romanis ecclesiis insuntur.

(3) In his, ut quisque videt, declinat a graeco Anastasius interpres, quem nos, ut diximus, propter antiquitatem reformare noluimus. Alioqui dicendum fuerat: *vocati sunt autem ipsi quoque ad idem martyrii stadium; quod fortiter ingressi, Christo testimonium dederunt etc.* Sed Anastasius quidem videtur legisse κείναι pro κέκλωται. Martyrium autem non male intellexit oratorum, sine locum reliquiarum.

Γ'.

ΕΠΙΦΗ Η, ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΕΤΕΡΑ ΕΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΩΝ, ΕΝΘΑ ΚΑΙ ΚΑΤΕΘΗΚΕΝ ΕΝ ΜΝΗΜΕΙΩ ΤΑ ΛΕΙΨΑΝΑ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΚΥΡΟΥ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΟΥ, ΠΡΟ ΔΥΟ ΣΗΜΕΙΩΝ ΚΑΤΑ ΑΝΑΤΟΛΑΣ ΤΟΥ ΚΑΝΔΟΥ, ΠΛΗΣΙΟΝ ΤΗΣ ΜΕΝΟΥΘΕΟΣ (1).

* Luc. XIV.
25-27.

Συνεπαρεύοντο * ἢ αὐτῶ ὄχλοι πολλοὶ, καὶ σφοδαίς εἶπεν αὐτοῖς· εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸ πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἔτι καὶ τὸ ἑαυτοῦ ψυχὴν, οὐ δύναται με εἶναι μαθητής· ὅσις οὐ βασιάζει τὸ σαυρὸν αὐτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω με, οὐ δύναται μου εἶναι μαθητής· θερμὸς ἡμᾶς εἰς εὐλάβειαν οἱ τῷ σωτήριος ἀπαιτοῦσιν λόγοι· καὶ ὁ δὲ ἀγαπᾷν θέλωντας αὐτὸν, οὐδὲν ἠγείσασθαι ἀμικρον αὐτοῦ ἀναπέθεσθαι, οὐ φιλοσοφίαν σαμάτων, οὐκ ἀγάπησιν εἰς πατέρας, οὐκ αἰδῶν τὸ εἰς μητέρας καὶ ἀδελφούς· οἶδεν γὰρ ὅτι ταῦτα καταπεφρονικότες μεγάλλω εὐρίσκουσιν καὶ λαμπρὰν τὴν ἀντιμισθίαν· ἵνα ἢ καὶ τί πρὸς τοῦτοις ἕτερον εἶπω, γνωρίζων ὅσῳ ἔσχεν εἰς ἡμᾶς ἀγάπησιν, οὐδὲ αὐτὸς τὰ καθ' ἑαυτὸν κρείττονα τῷ ἡμετέρων ἐποιήσατο πραγμάτων· οὐ προτετήμηκεν τὰ καθ' ἑαυτὸν τῷ ἀπάντων σωτηρίας καὶ ζωῆς θεὸς ὢν, δι' ἡμᾶς γέγονεν ἀνθρώπος, καὶ ὑπέμεινεν σαυρὸν, αἰσχύνης καταφρονήσας· ἀλλ' οἱ συμπάσχοντες καὶ συμβασιλεύουσιν· * οἱ συνατιμασθέντες, πάντως καὶ συνδοξασθήσονται.

* II. Tim. II. 12.

III.

EIUSDEM, EPIPHI VIII. ID EST KALENDAS AUGUSTAS APUD ECCLESIAM EVANGELISTARUM, CUI IN MONUMENTO RECONDIDIT RELIQUIAS SANCTORUM CYRI ET IOHANNIS, A DUOBUS MILIBUS DE PARTE ORIENTIS CANOPI IUXTA MENUTHEOS.

Proficiscebantur autem cum eo turbæ multæ; et conversus dixit ad eos, quicumque venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et filios, et uxorem, et fratres, et sorores, insuper et animam suam, non potest meus esse discipulus; quicumque non portaverit crucem suam et venerit post me, non potest meus esse discipulus. Ferventes nos esse ad reverentiam, Salvatoris expetunt verba; et qui diligere eum voluerint, nihil pretiosius aestimare persuadent, non affectum corporis, non amorem patrum, non reverentiam matrum, et sororum; scit enim quia hæc contempnent, magnam et praeclaram mercedem invenient. Et ut quid aliud ad hæc dicam, innotescens quantam in nos dilectionem habeat; dum nec ipse quæ circa se sunt, meliora nostris rebus efficit (2), non praecepit quæ circa se sunt vitæ omnium et saluti. Cum sit Deus, pro nobis factus est homo, et pertulit crucem confusione contempta. Sed qui compatiuntur, et conregnabunt; qui simul dehonoriati sunt, per omnia et congloriabuntur.

(1) Anastasius bibliothecarius S. Sophronii interpres apud nos Spicil. rom. T. IV. p. 262. *Canopo duobus signis distans castellum idolum habebat Menuthin vocatum, in quo manifeste cooperabantur nequissimi spiritus: in quo videlicet castello templum ædificavit evangelistis sacer Theophilus. Post dormitionem vero Theophili, cum Cyrillus suscepisset ecclesie gubernacula, Cyrillus inquam ille magnus pietatis amator, et fidei violatorum depositor, cura erat ei non qualicumque, destruendi phantasmata Menutheos, christianosque quosdam ex simplicioribus, illic causa recipiendæ sanitatis suapte concurrentes, removit. Super quo multum Deo misericordissimo postulato, angelum videt a Deo eunctorum, susceptam eius deprecationem evangelizantem, et præcipientem sibi ut Cyri corpus in martyribus magni, de templo sancti Marci sumeret, et in ecclesia evangelistarum, quæ est in Menuthin collocaret. Sic enim et castellum nominabant reverentia et amore daemones. Confer eundem Sophronium cum Anastasio interprete etiam tomo tertio Spicil. rom. p. 10. 37. 66. et seq. 88. Martyrum horum templum exitium menutheum describit Sophronius Spicil. rom. T. III. p. 82. seq. Neque inutile est adnotare superesse adhuc eius loci appellationem. Etenim quia olim dicebant id templum ἀββᾶ Κυρου. Abba Cyri, ut passim in martyri in scriptis dicitur; quumque, ut fit, circa id templum plorum multitudo frequentatum, oppidum paulatim increvisset, dictum est *Abuchir*, prope quem locum nobilissima bellata fuit pugna navalis ætate nostra inter Anglos et Gallos, cum gallicanæ classis exitio.*

(2) Inmo dicendum ab interprete Anastasio fuerat: *haud sua pluris quam nostra aestimavit.*

Sic profecisse credimus etiam sanctos martyres Cyrum et Iohannem: devoti quippe subierunt pro pietate certamen. Et pessima bestia in eos insuluit, hoc est mors; sed memores fuerunt Domini sui dicentis: qui non tulerit crucem suam, et sequitur me, non potest meus esse discipulus. Expulerunt mandatum, tulerunt etiam ipsi crucem, secuti Dominum suum. Ducebantur autem tunc non soli ad certamina, sed et chorus sanctarum virginum, quae mulieres quidem erant, sed mentis fuerant incorruptae. Consummata est igitur cum eis et haec optima duorum athletarum paritas, et mercedem charitatis quae in Christo est obtinent, conculcandi satanam, et expellendi maligna daemonia. Adsint igitur qui olim errabant, veniant ad veram et incauponabilem medicinam. Nullus apud nos fingit insomniam; nec advenientibus dicit: dixit Domina, fac hoc aut illud; omnino Domina, et Deus esse potest, et adorari vult? Apud daemones non est masculus neque femina. Et vide quale habent propositum, ut et mulierum nominibus vocari velint. Proculcantes igitur has aniles fabulas, et divinantium effoetata colludia, veniant ad veros desuper medicos, quibus omnipotens Deus ut curare possint tribuit potestatem dicens: infirmos curate; gratis accepistis, gratis date. Omni itaque medela, quae a Salvatore condonata est perpetiti, conlaudemus Dominum nostrum, ut et regnum caeleste mereamur in Christo Iesu domino nostro, per quem et cum quo Deo patri cum sancto Spiritu gloria, honor, et potestas, nunc et semper in saecula saeculorum. Amen.

Οὕτως εὐδοκιμήσαι πιστεύομεν καὶ σοῦ ἁγίου μάρτυρος Κυρου καὶ Ἰωάννην· ἀρόθυμοι γὰρ εἰσηλόντες εἰς σοῦ ὑπὲρ τοῦ εἰ Χριστὸν εὐσεβείας ἀγῶνας· καὶ τὸ πάντων αὐτοῖς δυνάτατον ἐπιπηρᾶ θηρίον, φημι ἢ ὁ θάνατος· ἀλλ' ἐμέμνητο τῷ ἰδίῳ δεσπότη λέγοντος· ὅς οὐ λαμβάνει τὸ σαυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐ δύναται με εἶναι μαθητής· πεπληρώκασιν τὸ ἔντολόν, ἔλαβον καὶ αὐτοὶ τὸ σαυρὸν· ἠκολούθησαν τῷ ἰδίῳ δεσπότη· ἦγοντο ἢ οὐ μόνοι παρὸς ἁγῶνας, ἀλλ' ἦν καὶ χορὸς ἁγίων παρθένων καὶ γυναῖκες μὲν ἦσαν, ἄβραυσοι ἢ τὸ διάνοιαν τετελείωται τοῖνυν σὺν αὐταῖς καὶ ἡ καλὴ τούτων τῶ ἀβλητῶν θυάς· καὶ μισθὸν ἔχουσι τὸ εἰς Χριστὸν ἀγάπης, τῶ πατήσῃ τὸ σατανᾶν καὶ ἐλαύνει τὰ πονηρὰ δαιμόνια· ἠκέτωσαν τοῖνυν οἱ πάλοι πλανώμενοι· ἐρχέσθωσαν εἰς ἀληθινὸν καὶ ἀκατήλυτον ἰατρῆον· οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ὀνειρέατα (1) πλάττεται· οὐδεὶς λέγει τοῖς ἐρχομένοις, εἰρηκεν ἡ κυρὰ (2), ποίησον τὸ καὶ τό (3)· ὅπως κυρὰ καὶ θεὸς εἶναι δυνατὸς, καὶ προσκυνεῖσθαι θέλει; ἐν τοῖς δαίμοσιν οὐκ ἔστιν οὐδὲ ἄρρεν οὐδὲ θῆλυ· καὶ βλέπετε ποῖαν ἔχουσιν ψευδοῦσαν ὀνόμασιν γυναικῶν καλεῖσθαι βούλονταν πατήσαντες τοῖνυν τὰ γραῶδη μυθάρια καὶ τὰ πάλοι τῶ γοήτων ἐμπαίγματα· ἐρχέσθωσαν ἐπὶ σοῦ ἀληθινοῦ καὶ ἀνοθεῖ ἰατροῦ· οἷς ὁ πάντα ἰσχύων θεός, τῶ θεραπεύειν δύνασθαι τὸ ἕξιαν ἐχαρίσατο λέγων· ἀσθενοῦντας θεραπεύετε· δωρεὰν ἐλάθετε, δωρεὰν δότε· * πάσης τοῖνυν θεραπείας τὸ παρά τὸ σωτήρος ἀπολαύσαντες, ὑμολογοῦσιν τῷ ἑαυτῶν δεσπότην, ἵνα καὶ βασιλείας οὐρανῶν καταξιωθῶσιν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ τῷ θεῷ καὶ πατρὶ σὺν τῷ παναγίῳ πνεύματι δόξα τιμὴ κράτος ἄν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς σοῦ αἰῶνας τῶ αἰῶνων· ἀμήν.

* Luc. X. 8.

(1) Superstitiosa ac fallacia somnia intelligit reprehenditque Cyrillus, cuiusmodi non in Menutheos tantum cultu, verum etiam in Aesculapii alexandrino fano nosocomioque saepe dicitabatur. Ceteroqui bona somnia, et a bonis angelis, ut credere pium est, atque a sanctis martyribus Cyro et Iohanne immissa, in volumine suo de praedictorum martyrum miraculis Sophronius permulta narravit.

(2) Quippe dea femina erat Menuthis, teste Sophronio tom. cit. p. 240, ubi τῆς Μενουθείας, nec non T. III. p. 66.

(3) Erant haec oracula seu responsa Cassiani Menutheos sacerdotis ad eos qui fanum remediorum causa adibant.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ

ΕΚΛΟΓΑΙ (1).

EUSDEM SANCTI CYRILLI

EXCERPTA.

Cod. f. 315. b. α'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ πέμπτου βιβλίου τῶν ὑπομνημάτων τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον.

Matth. VIII. 15. Μετὰ ἣ ἦ ἡ χάρις αὐτοῦ ἡ ἐκ φιλαθέου θελήματος ῥοπήν, ἡ δὲ διὰ χειρὸς ἀφῆν προσεπίθιδωσιν (2), ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς ὡς ἐνεργον εἰς κάθαρσιν ἐς τὸ αἶον αὐτῆ σῶμα, ἡ τῆ θεία βελήσῃ συμῶσθαι λαμβάνεται χρῆματα πρὸς τὸ εἰς ἡμᾶς ἀδιασπῶν κάθαρσις ἡ ἐν πνεύματι τῆται δι' ἁγιασμοῦ, ὃν τὸ πῶ σπῆρος ἡμῶν ἐντίθησι σῶμα, ἡ ἐροικῆτος αὐτῶ λόγος φοροῦν τὸ ἐνεργεῖαν (3).

Cod. f. 316. β'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Τεθεράπευεν γὰρ ὡς Θεός, ἡ ἰδίας χειρὸς πῶ ἀφῆν τῆ καμένη Διουρούμῃου· καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; ἡ ἵνα τῆ ἰδία φύσῃ, τῆ τῆς Θεότητος λέγω, ἡ σσοσθενῶν ἀποδείξῃ τὸ ἴδιον σῶμα (4), κατὰ γε τὸ ἐν τοῖς νοσοῦσιν ἐνεργεῖαν· σῶμα γὰρ ἐστὶν οὐκ ἀνθρώπου τυπός, ἀλλ' αὐτοῦ τὰ πάντα κατορθοῦνται καὶ ἰσχύονται λόγου.

Cod. f. 316. γ'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Λόγος τοῖσιν ἐνεργῆς ὁρᾶται πάλιν· ἡ ποτὲ μὲν εἶπεν, ποτὲ ἡ ἐκείνος φαρματουργεῖ· δεικνύς ὅτι ἡ αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ ληφθῆν παρ' αὐτοῦ δι' ἡμᾶς, ἐνεργῶν ἐστὶ κατ' ἑαυτὸ, διὰ τὸ ἐροικοῦντα λόγον· ἡ ὁ λόγος ἡ οὐδὲν ἦττον, ἡ εἰ μὴ σωματικῶς ἐπάφωτο τινῶν.

δ'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ δευτέρου τοῦ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ὑπομνήματος.

Συνεισβαίνεσι τοίνυν οἱ μαθηταί· ἡ προσδέχεται μὲν τὸ ὕπνον αὐτῶς, οἰκονο-

1. Cyrilli ex libro quinto commentariorum in Matthaei evangelium.

Postquam benivola sua voluntate beneficium contulerat, manu quoque tetigit, ut nos discamus sanctum illius corpus vim purgandi habere: idque utilissime cum divina voluntate sanctificationi nostrae conducere. Etenim a Spiritu purgatio nostra fit, quam Servatoris nostri corpus confert, inhabitantis in ipso Spiritus efficaciam gerens.

2. Cyrilli ex eodem libro.

Sanitatem utpote Deus contulit, propriae manus contractum iacenti gratificans. Quamobrem? Ut propriae naturae, divinae inquam, pares habere vires corpus suum ostenderet, quantum adinet ad sanandorum aegrorum efficaciam. Non est enim hoc corpus cuiuslibet vulgaris hominis, sed Verbi cuncta potentis prospere efficere.

3. Cyrilli ex eodem libro.

Vicissim itaque voce eum videmus operari. Et modo quidem voce, modo etiam tactu miracula edit: nempe ut demonstret, corpus etiam quod pro nobis adsumpsit, per se esse efficax propter inhabitans Verbum haud scieus pollere, etiamsi nullus fieret corporalis contactus.

4. Cyrilli ex secundo libro commentarii in Matthaeum.

Navim ergo cum eo conscendunt discipuli; is autem somnum sibi obrepentem

Matth. VIII. 23.
E. Anastasio
v. 10. p. 21.

(1) Has ego eclogas sumpsit ex praestante codice vaticano 1431, in quo extant *χρῆσεις* Monophysitarum, qui sibi patrum quoque orthodoxorum suffragia vi vindicabant. (Confer Script. vet. T. VIII.) Alia adhuc Cyrilli ex commentariis in Matthaemum fragmenta suppeditavit mihi Anastasius presbyter quem edidi in Script. vet. T. VII. Et haec quidem singulis locis, citato Anastasio, distinguo; illa vero sine alio indicio scribo. Seriem librorum Cyrilli non servo, quia pars fragmentorum numerali libri nota caret. Itaque evangelistae potius ordinem sequi oportuit. Accedant igitur haec Cyrilli commentariorum in Matthaemum eclogae ceteris illis quas iam edidimus ex codicibus item vatt. post explanationem epistolarum Pauli.

(2) Agitur in hoc et 2. ac 3. fragmentis, de Petri apostoli socru, quam manus contactu febris expulit Servator.

(3) Confer haec Nicetae etenam in Matth. ed. Corder. T. II. p. 295.

(4) Verba, quae uncis clausimus, extant etiam apud Anastasium vaticanicum p. 9.

admittit, et dispensativa ratione per id tempus carnem suam perpeti quae huic sunt propria sinit; quamquam divinitatis efficaci vi ac natura caelum terramque, et quaecumque ultra haec sunt pervaderet.

5. Cyrilli ex eodem libro, ubi de filia sacerdotis.

Quis non stupeat mortem quidem devictam videns, neque tamen divinam simul arcanam maiestatem, quae victoriam retulit, oculorum sensu percipiens? immo vero unum quemlibet aequae ac nos hominem, nihil omnino nobis dissimilem, quantum cernitur, carnis suae humilitate ac natura.

6. Cyrilli ex eodem libro.

Venit enim Iohannes neque manducans, neque bibens, sicuti scriptum est: mox venit filius hominis manducans et bibens. Iamvero huius rei, prout fieri poterit, causam haec conabor exponere. Factum est homo Dei Verbum, nostraque omnia gestavit, uno excepto peccato. Sed quod attinet ad physicas corporis commotiones, quomodo eguisset consueto nobis freno, labore nimirum ac ieiunio, quandoquidem Deus suapte natura est, et peccato superior, suaque gratiâ in nobis quoque sedat passiones, nostri corporis impetus inhibens, siquando ad absurdas voluptates rapiatur? Videlicet inter nos habitavit Dei Verbum, suamque fecit carnem humanam, ut quia hanc aspera peccati lex vexabat (etenim tyranni instar peccatum in carnis membris repugnat menti legi, in suam nos potestatem redigens) per se ipsum vini illam retunderet; atque in sua apprime carne eam legem perimens, gratiae huius participationem ad nos transmitteret, qui eiusdem cum eo generis sumus, quod attinet ad carnis naturam. Nam primitiae nostrae Christus est, novusque Adamus est post illum qui fuit initio: et princeps homo in terra apparuit, iam non terrenus, sed divinus potius atque caelestis, peccati nescius; propterea solus etiam inter mortuos

μικῶς ἢ μάλισα κατ' ἐκείνο καιρῶ τὸ παθεῖν ἐφίεις τὰ ἴδια τῆ σαρκί· καὶ τοι διέπων αὐτός κατά γε τὸ ἴ Θεότητος ἐνεργεῖάν τε καὶ φύσιν οὐρανοῦς καὶ γῆν καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις ἐπέκεινα.

ε'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ περὶ τῆς Συναγωγῆς τοῦ ἱερέως.

Col. I. 318

Τίς γὰρ ἂν οὐκ ὄξῃσῃ Θάνατον βλεπῶν πλεονεκετούμῃον, καὶ οὐχὶ Θεῖαν τινα καὶ ἄρρητον δόξαν τὴ πλεονεκετούσαν ὁρῶν, ὅσον ἤκεν εἰπεῖν εἰς αἰσθησῖν τὸ ὀμμάτων; ἀλλ' ἕνα τὸ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπον δηλαδὴ κατ' οὐδὲν τὸ παράπαν ἡμῶν διαφέροντα, κατά γε τὸ ὁρώμῃον, εἰς τὴν τὴ σαρκὸς ἀδόξίαν τε καὶ φύσιν.

ς'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Matth. IX. 18.

Ἦλθεν μὲν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίον μήτε πίνων, καθ' ἃ γέγραπται· ἦλθεν ἢ ὁ υἱὸς τῶ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ τὸ τούτου αἰτίαν, ὡς ἂν οἶόν τε, ὡδὶ εἰπεῖν πειράσομαι· γένοιε μὲν γὰρ ἄνθρωπος ὁ τὸ θεῶ λόφος, καὶ πάντα πεφόρηκε τὰ ἡμέτερα, δίχα μόνον ἀμάρτίας· ἀλλ' ἔν γε τῷ καὶ σώμα κινήσει φυσικαῖς, τὸ ὄξῃσθαι ἡμῖν χαλιναγωγίας, πόνος τε φημὶ καὶ νηστείας, ὡς ἂν ἐδεύθη, καίτοι καὶ φύσιν ὑπάρχων Θεός, ὁ καὶ κρείττων ἀμαρτίας, καὶ τῆ παρ' ἑαυτῆ χάριτι καὶ τὰ ἐν ἡμῖν καταρτίζων πάθη, νεκρὰν ἢ καὶ ἄπρακτον ἀποφάνων καὶ τὴ ἐν ἡμῖν τὸ σώματος ὄρεξιν, εἰ καὶ διακείτο πάσας εἰς ἐκτόπας ἡδονάς; κατεσκήνωσεν γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ τὸ Θεοῦ λόφος, καὶ ἴδιαν ἐποίησάτο σάρκα τὴ ἀνθρωπίνην, ἵνα ἐπειδήπερ ἀτίθασός τις αὐτὴν ὁ τὸ ἀμαρτίας κατελήζετο νόμος (τετράβηκε γὰρ ἐν τοῖς μέλεσι τὸ σαρκὸς ἀντιστρατεύου μῆλον τῶ νόμου τὸ νοός, καὶ ἀιχμαλωτίζων εἰς τὰ οἰκεία) καταρτίσει τούτον δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐν πρώτῃ νεκρώσας τῇ ἰδίᾳ σαρκί, ὡς ἀπαπέμψῃ λοιπὸν τὸ ἐπὶ τούτῳ χάριτος τὸ μεταδόσιν εἰς ἡμᾶς, ἅτε δὴ ἐν οὕτως ὁμοιωθεὶς κατά γε τὸ τὸ σαρκὸς φύσιν ἀπαρχὴν γὰρ ἡμῶν Χριστός, δεύτερος Ἀδάμ πραγματίας μετ' ἐκείνου τὸ ἐν ἀρχαῖς καὶ πρώτος ἄνθρωπος ἐπέφηνεν ἐπὶ γῆς, χοϊκὸς μὲν οὐκέτι, θεῖος ἢ μάλλον καὶ παρὰνός, ἀμάρτιαν οὐκ εἰδώς, δι' ὃ καὶ μόνον ἐν νεκροῖς

Col. I. 316.

Matth. XI. 18.

ait. Reapse enim nequaquam carnis naturali operatione, neque humanitatis virtute vincit Satanam et adversus Beelzebulum praevallet. Alioqui doceat nos aliquis, si ei libet, cur ii qui vellent potestatem in impuros daemones exercere, impediuntur, si id carnea naturae opus est? Cuncti enim in carne sumus, unaque in cunctis est humanitatis ratio. Sed revera neque proprium carnis opus est, neque naturae humanae adversus spiritus praevalere; ideo nec omnes id efficere queunt, sed eam rem operantis potius Spiritus effectum esse conspicimus. Vere itaque Servator dixit, quatenus caro et homo ipse intelligitur, opus huiusmodi a Spiritu fieri, non vero carnem sive humanitatem adversus daemones vi pollere. Sanctum sine dubio Christi corpus est, omnemque habet adversus omnem orbem potestatem: sed eras sanctumque est, non quatenus reputatur simpliciter caro, in sui moduli ratione consistens; sed quatenus templum est inhabitantis in ipsa Verbi, quod propriam carnem sanctificat per sanctum Spiritum. Aiebat ergo ipse in sua ad caelestem patrem pro nobis allocutione: « ego sanctifico me ipsum, ut sint et ipsi sanctificati simul. »

9. Et post alia.

Quoniam fidem incarnationi praebere non exhorrescitis, quid ni admiramini hominem aequae ac nos factum, ut quod tanquam Deus habebat, nostri causa, quatenus homo erat, acciperet, Spiritum inquam, cuius gratiam ad nos transmitteret? Etenim quum Spiritus gratiam, ob anti-quam transgressionem natura amisisset, rursus eam adeptus est per primum et in quo primo fuit Christo. Hic enim apparuit caelestis homo, Adamus alter, qui sibi humanam naturam instauravit ad vitae novitatem. Quum ergo semper habeat proprium Spiritum Christus, quatenus intelligitur et est naturaliter Deus, qui etiam illum recipere dicitur quatenus homo est, profecto pervenit in nos regnum Dei. Nam partici-

πὸν τοῦτο ὡς κείμηνος σχῆμα· διὰ τοῦτο φησὶν ἐνεργεῖν ἐν πνεύματι Θεοῦ· καὶ γὰρ τοὶ καὶ τὸ ἀληθὲς οὐ σαρκὸς ἐνεργεῖα φυσικῆ καὶ ἀνθρωπότητος δυνάμει ὡς ἀλλοῦ τὸ σατανᾶν καὶ κατισχύει τὸ βεελζεβούλ· ἐπεὶ διδασκίετω τίς, εἰ βούλεται, τί τὸ κωλύον τοῖς ἐθέλῃσι προκειῖσθαι τὸ ἔξῃσιν τὸ καὶ πνεύματων, εἰ τοῦτο ἐνεργεῖ σαρκὸς φύσις; πάντες γὰρ ἐσμὲν ἐν σαρκί, καὶ εἰς καὶ πάντων ὁ καὶ ἀνθρωπότητος λόγος· ἀλλ' οὔτε σαρκὸς ἔργον ἰδικῶς, οὔτε μὴν ἀνθρωπότητος τὸ κατισχύσαι πνεύματων, ἐπεὶ μὴ πάντες ἰσχύουσιν, ἐνεργεῖαι ἢ μάλλον ὀρέγεται κατόρθωμα ἢ διὰ πνεύματος. Οὐκοῦν ἀληθὲς εἶρηκεν ὁ σωτὴρ καθ' ὃ νοεῖται σὰρξ καὶ ἄνθρωπος, ὅτι πνεύματος ἔργον ἦν, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ σαρκὸς, ἦγεν ἀνθρωπότητος, ἢ καὶ τὸ δαιμόνων ἰσχύς· ἄβιον μὲν γὰρ ὁμολογημένως ἐστὶν τὸ σῶμα τὸ Χριστοῦ, καὶ πᾶσαν ἔχον καὶ πάσης νόσεως ἢ δυνάμιν· ἀλλ' ἦν τε καὶ ἐστὶν ἄβιον, οὐκ ἐπείπερ ἀπλῶς νοεῖται σὰρξ, ἐν μόνους οὐσα τοῖς ἰδίοις λόγοις, ἀλλ' ὅτι γὰρ ἐστὶ καὶ κατοικοῦντος ἐν αὐτῇ θεοῦ λόγος, ἀβιάζοντός τε τὸ ἴδιον σῶμα διὰ τὸ ἄγιον πνεύματος· ἐση γὰρ αὐτὸς πρὸς τὸ ἐν τοῖς ἑρανοῖς πατέρα τὰς δευτέραις ποιή- μιν ὡς ἄνθρωπον· * 66 ἐγὼ ἀβιάζω ἐμαυτὸν, ἵνα ὡς καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι εἰς ἐν. »

* Ioh. XVII. 1.

5. Καὶ μεθ' ἑτέρα.

Col. c. 3. 17. 1

Ἄνθ' ὅτε δὴ πῶ μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν οὐ καταπεπλήχθη φησὶν, διὰ τί μὴ θαυμάζετε τὸ καθ' ἡμᾶς γηρόμηνον ἄνθρωπον, ἵνα ὅπερ ἔχει φυσικῶς ὡς θεός, λαβὼν δι' ἡμᾶς ὡς ἄνθρωπον, φημί δὲ τὸ πνεῦμα, ὡς ἀπέμνη καὶ εἰς ἡμᾶς πῶ χάριν; ζημιωθείσα γὰρ ἡ φύσις πῶ τοῦ πνεύματος χάριν διὰ πῶ ἐν ἀρχῇ παραβάσει, πεπλούτηκε πάλιν αὐτὴν διὰ πρώτου τὸ καὶ ἐν πρώτῳ Χριστῷ· αἴφην γὰρ οὐράνιου ἄνθρωπου καὶ δεύτερου Ἀδάμ ἀνατίθων ἐαυτῷ πῶ φύσιν εἰς καινότητα ζωῆς· ἐχόντος τοίνυν αἰὶ τὸ ἴδιον πνεῦμα Χριστοῦ, καθ' ὃ νοεῖται καὶ ἐστὶ θεός καὶ φύσιν, λεγομένης τὸ λαβεῖν ἢ γέγονεν ἄνθρωπον, ἐφθασεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ βασιλεία τὸ Θεοῦ· τὸ γὰρ μετόχως γηέεται τὸ πνεῦ-

ματος, οὐδὲν ἕτερον ἂν εἴη λοιπὸν, ἢ μετα-
σχεῖν βασιλείας Θεοῦ.

pes nos fieri Spiritus, nihil aliud porro
erit, quam regnum Dei participare.

Cod. I. 317. D.

ι. Κυρίλλου ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ ῥητόν, καὶ ὅς ἂν
εἶπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,
ἀφεθήσεται αὐτῷ.

10. Cyrilli ex eodem libro super illud: quicumque
dixerit verbum contra filium hominis,
remittetur ei.

Matth. XII. 32.

Ἄρρητον ἔχων τὸ ἐκ Θεοῦ πατρὸς γέν-
νησιν, διὰ τε τοῦτο ὑπάρχων Θεὸς καὶ φύ-
σιν ὁμογενῆς, τὸ ἀθροῦσαι ἐπὶ τοῦ μορφῆν,
καὶ γεγένηται καθ' ἡμᾶς ἐκ γυναικός, καὶ
γένετον ἐπὶ νόμον, καίτοι τὸ νόμος κύριος
ἂν, καὶ κερχημάτιεν δούλος ὁ πάντα ὑπὸ
πόδας ἔχων καὶ τὸ ἀνωτάτω δυνάμεσιν ἐπο-
χοῦ μένος, καὶ καθίκετο μὲν ἐν τῷδε τῷ κό-
σμῳ, δύναμιν μὲν ἔχων τὸ αὐτῷ πρεπωδε-
σάτην, κατακρύπτων δ' οὐδ' ὅμως τὸ ἰδίως
φύσεως ἀξίωμα τὸ ἀνθρωπίναις σμικροπρε-
πέαις, καὶ τῇ τὸ σαρκὸς περιβολῇ κένωσης
ἧς ἦν καιρὸς, καὶ τὸ δούλε μορφῆς τὸ καθ'
ἡμᾶς εἰδείτο μυστήριον, ἵνα καὶ τὸ τίμιον ὑπὲρ
ἡμῶν ὑπομένῃ σαυρὸν, καὶ τῷ θανάτῳ τὸ
ἰδίως σαρκὸς τὸ ἀπάντων κτήνῃ θάνατον·
ἀναγκασία τοιγαροῦν ἡ κένωσις, καὶ ὁ τὸ ἀδο-
ξίας καιρὸς τὸ διὰ τὸ σάρκα, καὶ ἦν διὰ τῆτο
παρὰ πολλοῖς ἀσυμφανὲς τὸ μυστήριον.

Qui ineffabilem sortitus est a patre Deo
nativitatem, ideoque Deus homogeneus na-
turaliter est, humanam subiit figuram, fa-
ctus sub lege, quamquam legis dominus
esset: et ad servilem conditionem se de-
misit, qui omnia pedibus supposita habe-
bat, et a supernis virtutibus gestabatur:
venitque in hunc mundum, virtutem quide-
m sibi convenientissimam habens, digni-
tatem nihilominus naturae suae celans hu-
manis parvitatibus et carnis indumento.
Erat enim exinanitionis tempus; egebat
que servi specie mysterium propter nos
peragendum, ut et venerandam pro nobis
pateretur crucem, et suae carnis morte
universalem mortem perimeret. Necessa-
ria itaque fuit exinanitio, et ignominiae
per carnem occasio. Quam ob rem multis
erat obscurum mysterium.

Cod. I. 318.

ια. Κυρίλλου ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

11. Cyrilli ex eodem libro.

Matth. XII. 33.

Εἶτα πῶς ἐτι νοηθεῖται ἂν κατὰ γε τὸ
εἰκότα λοισιμὸν φυσικὸν ἐν ἡμῖν ἢ τὸ ἀγα-
θὸν ἢ τὸ φαῦλον, καὶ οὐχὶ δὴ μάλλον ἐθε-
λούσιον καὶ ἐν προαιρέσει τῇ ἐκάστω κείμενον;
εἶπερ οὐσης μιᾶς τὸ ἀνθρώπου φύσεως, καὶ
ἕνα καὶ παντὸς τῆς γένεως ἐχούσης ὄρον, οἱ
μὲν εἰσὶν ἀγαθοὶ τὸ ἔξιν, πονηροὶ δὲ ἕτε-
ροὶ· διαφέραν ἢ οὐδαμῶς ἢ ἀνθρώπου φύ-
σις ὡς πρὸς ἰδίους ὀράται λόγους, οὐδέ
μαχομένῳ ἔχει τοῖς ἐαυτῆς ἰδιώμασι πῶ
κατακόσμῳ.

Deinde quomodo iusto certe ratiocinio
cogitari poterit naturale esse nobis bonum
vel malum, et non voluntarium potius at-
que in cuiusque electione positum? quan-
doquidem una hominis existente natura,
unumque in universo genere modulum ha-
bente, alii quidem bonis moribus sunt,
alii pravis. Neque idcirco hominis natura
adversus propriam rationem dissidere cer-
nitur, neque pugnantem habere cum suis
propriatibus constitutionem.

Cod. I. 318.

ιβ. Κυρίλλου.

12. Cyrilli.

Matth. XIII. 51.

Πόλιν ἣ οἰκίαν ὁμολογεῖ πῶ Ναζα-
ρέτ, ὡς ἀπεσωμένῳ διὰ τὸ σῶμα, καὶ
διὰ μόνῳ πῶ σάρκα μετροῦμεν, καί
τοι κατὰ φύσιν ἀμέτρητῳ ἂν ὡς Θεός·
ἐπειδὴ γὰρ ἐν ταύτῳ Θεός τε ἐστὶ καὶ
ἄνθρωπος, ποτὲ μὲν ἢ λόγῳ ἐστὶν ἐκ
πατρὸς ἀγαλάμῃας, ὅλος ὡς τοῦτο ὑπάρ-
χων νοεῖται μετὰ σαρκός· ποτὲ δὲ πάλιν
ἢ γέγονεν σὰρξ, καίτοι καὶ φύσιν ὑψάρ-

Civitatem suam Nazareth esse fate-
tur, quatenus videlicet definitio in corpore
erat, et carne tantummodo limitatus, is
qui alioqui immensurabilis erat Deus. Nam
quia Deus simul homoque est, modo quide-
m quatenus Verbum est de patre efful-
gens, totus ceu talis in carne quoque in-
telligitur. Vicissim aliquando quatenus ca-
ro est, etiamsi naturaliter Verbum est, et

in sua naturali unione consistens, ceu si totus homo esset, intelligi solet: ita ut divinitatis etiam attributa naturaliter applicentur ceu sine carne existenti qui in carne est. Vicissimque humanitatis attributa adsignentur quasi divinae naturae proprietates non habenti, etiamsi revera Deus suapte natura est. Igitur quatenus Deus intelligitur, nullum requiescentis suae locum habet, quia loco, circumscriptione, mensura figuraque omni excelsior est. Quatenus autem aequae ac nos homo intelligitur, prorsus cum carne sua et in locis est, et propriam civitatem habuisse dicitur.

13. Cyrilli ex tertio libro commentarii in Matthaeum.

Itaque verus et intellectualis stater, et tanquam in typo generali propositus, ipse est dominus noster Iesus Christus, cuius duplex character est.

14. Cyrilli ex homilia cuius titulus est: de verbis illis, statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellae cadent de caelo. De die autem illa et hora nemo scit.

Verumtamen cum hoc dicit, haud omnino se ipsum denotat. Non enim diserte addidit « neque filius Dei » sed generatim « neque filius » dixit. Nempe ut huiusmodi aliquid intelligas: cupiebant nimirum discipuli cuncta accurate rescire, nitebantur ut ita dicam profunda quoque Domini arcana scrutari. Verum ea res ipsorum modulum valde excedebat. Ne igitur rei explanationem denegando, quam illi cognoscere avebant, caros suos videretur contristare, obscure dicit: de die autem illa et hora nemo scit, neque angeli, neque filius, nisi solus pater. Ut verba sic intelligas: etiamsi homo ad adoptionem vocatus est, filiusque novus declaratus, haud idcirco quae supra naturam sunt inquirat, neque

χωιν λόγος, κ) ἐν ταυτότητι (1); ὁ ἴδιος φύσεως ἐρηθισμένος, νοεῖται πάλιν ὡς ὅλος ὢν ἄνθρωπος. ὡς κ) ὅτι τῆς θεότητος αὐτῶ κατὰ φύσιν ἐναρμόζονται λόγους, ὡς ἀσάρκω μετὰ σαρκός· κ) ὅτι τῆς ἀνθρώποτητος, ὡς οὐκ ἔχοντι κατὰ φύσιν τὰ τῆς θεότητος ἴδια, κ) εἰ θεὸς κατὰ φύσιν ἐστίν· οὐκοῦν ἢ μὲν νοεῖται θεὸς, οὐδένα τῆς καταπαύσεως ἔχει τόπον· ἀνωτέρω γὰρ τόπου καὶ περιγραφῆς καὶ μέτρος κ) σχήματος· ἢ ἢ νοεῖται κατὰ τῆς ἀνθρώποτητος, δῆλον ὅτι μετὰ σαρκός καὶ ἐν τόποις ἐστίν, κ) πᾶν ἴδιον ἐσχηκέναι λέγεται (2).

17. Κυρίλλου ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ὑπομνήματος βιβ. γ'.

Οὐκοῦν ὁ σατῆρ ὁ ἀληθινὸς τε κ) νοητὸς, κ) ὡς ἐν τύπῳ τὸ ἕξ ὅλης ὀπλομήδους, αὐτὸς ἐστίν ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ διπλοῦς χαρακτήρ.

16. Κυρίλλου ἐν ὁμιλίᾳ ἐπιγεγραμμένῃ εἰς τὸ, εὐδίας δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς· καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· πᾶσι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ τῆς ὥρας, οὐδεὶς οἶδεν.

Ἄλλ' ὅταν καὶ τοῦτο λέγῃ, οὐ πάντως ἑαυτὸν σημαίνει· οὔτε γὰρ προσέθηκεν ἀκριβῶς, οὐδὲ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀπολειμμένος, οὐδὲ ὁ υἱὸς φησιν· ἵνα τοιοῦτόν τι νοῆς· ἐσπούδαζον κ) ἀκριβῆσαι πάντα μανθάνειν οἱ μαθηταί, κ) ἐπεχείρουν ἵνα οὕτως εἴπω καὶ αὐτὰ περιεργάζεσθαι τὰ βῆθη τῆς κυρίας· ἀλλ' ἦν τὸ πρᾶγμα λίαν ὑπὲρ αὐτούς· ἵνα τοῖον μὴ ἀπαγορεύσας τὸ ἐξήγησιν ὡς ἠβούλοντο μαθεῖν, δόξη πῶς λυπεῖν ὅτι γηπισιόντας, ἐπισκισμένως φησὶ, περὶ ἢ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας, οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι, οὐδὲ ὁ υἱὸς, εἰ μὴ ὁ πατὴρ· ἵνα νοῆς οὕτως· εἰ καὶ κέκληται πρὸς υἱοθεσίαν ὁ ἄνθρωπος κ) υἱὸς ἀνεδέχθη νέος, ἀλλὰ μὴ ζητεῖται τὰ ὑπὲρ τὴ φύσιν, μηδὲ ἀξιούτω

Matth. XVII. 26.

Matth. XXIV. 29. et 30. Ex Anastasio vat. p. 26.

(1) Ταυτότης: hoc loco non nisi de duarum naturarum sub unica persona adunatione intelligi potest, cum centies alibi utriusque in Christo naturae conservationem Cyrillus adfirmaverit. Huiusmodi dictum aliud Cyrilli celebre fuit in ep. ad Succensum: una est Dei Verbi incarnata natura. Attamen vocabuli huius ταυτότης causa, puto Monophysitas inter sua ex Cyrillo excerpta hoc etiam collocavisse.

(2) Admiremur adhuc in hoc egregio fragmento studium Cyrilli adfirmantiae Verbi deitatis aeternae. Tulit utique Alexandria Arium; sed huic opposuit divina providentia ex ipsa urbe alexandrina triumphales debellatores, Petrum martyrem, Alexandrum (de quo nos postea), Athanasium, Cyrillum.

μαθεῖν ἄπερ μὴδὲ τοῖς ἀγγέλοις ἀπεκάλυ-
ψεν ὁ πατήρ· εἰ ἢ ἀγγελος οὐκ οἶδεν, οὐδὲ
ἄνθρωπος εἴσεται, κἀν εἰ κέκληται πρὸς
υιοθεσίαν.

ιϛ. Κυρίλλου ἐκ τοῦ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ὑπερῆματος.

Ἡγροῦνται δὲ φησιν· οὐκ ἠγροῦκε
θεός· ἀλλ' εἰ καὶ αὐτὸς καὶ τοι θεὸς ὡν
λόγος γέγονε τε καὶ κερημάτικεν ἄνθρω-
πῶ, ὃς ἀγνοεῖ τὰ ἐσόμενα κατὰ γε πᾶν
ἰδίαν φύσιν καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπότητος μέ-
τρον, δέχεται δὲ πολλὰκις ἕξ ἀποκαλύ-
ψεως θεοῦ· καὶ μὴ τοι θαυμάσης εἰ τὸ τ'
ἀγνοίας καταδέχεται μικροπρεπές (1)· εἰ
γὰρ δεσπότης ὑπάρχων, κέκληται δούλος
διὰ τὸ ἄνθρωπον, καὶ κύριος ὡν τὸ δόξης,
ἐδόξαν ὡς οὐκ ἔχων αἰτέει παρὰ πατρός,
καὶ αὐτὸς ὡν κατὰ ἀλήθειαν ἡ ζωὴ καὶ
πάντα ζωογονῶν, ἐν δυνάμει τῷ πνεύμα-
τι ἐξηγήρηθαι λέγεται, καὶ συναιδίδιος ὡν
τῷ πατρὶ, ὡς εἰς ἀρχὰς τοῦ εἶναι κελη-
μένος, ὅτε καὶ καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρω-
πῶ, ἀκούει λέγοντος αὐτοῦ, υἱὸς μου εἰ
σύ, ἐγὼ σήμερον τὸ ἐνεστηκότα καιρὸν σημαί-
νοντο (2), τί τὸ παράδοξον εἰ καὶ ὅπερ
πρόσσει κατὰ φύσιν, τούτέστι τὸ ἀγνοῆσαι
τι τῶ ὄντων, τυχὸν μετὰ ἧστ' ἄλλον αὐτῆς
ἰδιωμάτων οἰκωόσασθαι κατήξισεν; εἰ γὰρ
ἐφ' ἐνὶ δὴ τούτων σκανδαλιζόμεθα, λε-
λύσθω καὶ τούτε καὶ τὰ ἕτερα· καὶ τί τὸ
ἐνεσθῆναι; οἰχίσηται λοιπὸν τὸ μὴ σαρκὸς
οἰκονομίας ὁ λόγῳ, καὶ ἀνατεξάφθω τὸ
μυστήριον δι' οὐ καὶ σεσώσμεθα· γεγόναμεν
γὰρ κατ' αὐτὸν ἡμεῖς, καὶ γέγονε καθ'
ἡμᾶς ὁ αὐτός· ὁρθῶς τοιγαροῦν νοοῦντες,
εἰδέναι γὰρ φησομεν ὡς υἱὸν καθ' ὃ καὶ
νοεῖται καὶ ἐστὶ θεός· ὅσον ἢ ἤμεν εἰς ἄνθρω-
πος φύσιν, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ἡ
δομυθήσθαι οὐδαμῶς ὅταν λήθῃ καὶ μὴ εἰδή-
ναι· καὶ οὐχὶ τοῖς τῷ θεότητος ἀξιώμασι τὸ
ζῆμα προσάφωμεν, ἀλλὰ τῇ τῷ δούλου
μορφῇ, καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς πτωχείᾳ· ὡς
τίθησι τῷ θεῷ λόγῳ τὰ ἀνθρώπινα· γέ-

se dignum ea cognoscere putet quae ne an-
gelis quidem revelavit pater. Iam si ange-
lus nescit, ne homo quidem sciet, etiamsi
ad adoptionem vocatus sit.

15. Cyrilli ex commentario in Matthaeum.

Ignorasse ait. Atqui non ignoravit
Deus. Sed et ipse, quamquam esset Deus
Verbum, tamen factus est et erat homo.
qui quidem ad suam naturam quod atti-
net et humanitatis mensuram, res futuras
ignorat, sed ex Dei revelatione saepe cog-
noscit. Neque vero mireris, si ignorantiae
humilitatem admittit. Nam si herus cum
sit, propter hominem servus appellatur;
et cum sit gloriae dominus, gloriam ceu
non haberet a patre petit; praeterea si cum
ipse vere sit vita et omnia vivificans, ta-
men potentia Spiritus resurrexisse dicitur;
si denique cum sit patri coaeternus, nihi-
lominus quasi primo ad existendum voca-
retur, quo tempore factus est homo, au-
dis dicentem patrem, filius meus es tu, ego
hodie genui te, etiamsi vocabulum hodie
praesens tempus significat; cur mirum sit,
si quod reapse homini naturaliter inest,
nempe ut aliquam existentem rem nesciat,
hanc etiam cum ceteris proprietatibus sibi
sumere dignatus fuerit? Certe si in harum
una scandalizemur, ceterae quoque pari
modo excident. Quid inde porro? destruetur
deinceps incarnationis ratio, et myste-
rium quo salvi sumus evertetur. Etenim
nos facti sumus ei similes, ex quo ipse
nobis similis factus est. Recte igitur cogi-
tantes, scire dicemus filium quatenus Deus
esse intelligitur et est: quatenus autem ad
humanam naturam accessit, seu homo fac-
tus est, haud falso loqui videbitur cum
ait se nescire. Hanc vero rem haud divi-
nitatis praerogativis accensebimus, sed ser-
vi formae, ac nostrae paupertati. Nunc
Deo Verbo humana adtribuit: quod qui-
dem non in homine aliquo, secundum non-

(1) Lege apud nos Cyrillum in commentario ad Lucam II. 2. Tum de scientia Christi adi theologos.
et Petavium in primis.

(2) Confer fragmenta a nobis edita Cyrilli ex codice mediolanensi in ep. ad Hebr. p. gr. 126, lat. p. 82.

nullorum stultam sententiam versatum est, sed verus idem homo extitit, dum simul et suapte natura esset Deus.

16. Cyrilli ex sexto libro commentarii in Matthaeum.

Et inest ei quidem patiendi facultas propter humanitatem; veruntamen ea passio statim sedatur ab inhabitantis Verbi vigore ac fortitudine. Animadvertite enim quomodo postulatio humanitatem eius demonstret; sed deitatis firmitas ilico effulgeat.

17. Cyrilli ex commentario in Matthaeum

Etiam enim quod tum eveniebat, haud ei usquequaque volupe erat, propter communem tamen salutem ac vitam, voluntariam sibi fecit crucis passionem. Namque apprime sciebat, quanta hinc bona forent, et quod hominis naturam renovaturus esset, et proprio sanguine Deo patri adquisiturus. Nam nisi voluntariam sibi fecisset, quamquam per se invisam, passionem, quae causa erat cur oraret dicens: pater, si possibile est, transeat a me calix iste? — Et post alia. — Observa, quomodo Servatoris voluntati adversa passio fuerit; sed quia cruciatus exantlare oportebat propter passionis utilitates, hanc sibi voluntariam nostri causa effecit. Neque enim nunc proditorem increpuit, quod seclus omnium maximum patraret, neque dixit melius ei fuisse si nunquam natus fuisset; sed ne dignum quidem tunc punitione censuit propriae voluntatis ministrum. Adeo illi voluntaria passio erat!

γονε γδ οὐκ ἐν ἀνθρώπῳ τινὶ, κτ' ἢ τινῶν ἀβελίαν, ἀλλ' αὐτὸς κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος, κτ' εἶναι κὺ φύσει Θεός.

15. Κυρίλλου ἐκ τοῦ εἰς τὸ εἰς Ματθαῖον ὑπομνήματος, σελ. 5.

Καὶ ὑπόκειται μὲν τὸ δέινα τῷ παθεῖν ἐν αὐτῷ διὰ τὸ ἀνθρώπινον κατὰνάζεται ἢ ᾧδραζήματα τῆ τῷ ἐνοικοῦντος λόγῳ βία κὺ εὐσθενείᾳ. Θεὰ γὰρ ὅπως ᾧδαθακίει μὲν ἐαυτῷ τὸ ἀνθρώπινον ἢ ᾧδρατίσεις, τὸ ἢ τῷ Θεότητος ἀκαμπῆς ἀνέλαμψεν εὐθείας.

15. Κυρίλλου ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ὑπομνήματος.

Εἰ γὰρ κὺ ἔτι μάλιστα τὸ συμβᾶν οὐχὶ πάντῃ τε κὺ πάντως θελητὸν ἦν αὐτῷ, ἀλλ' οὖν τῷ πάντων ἕνεκα σωτηρίας καὶ ζωῆς, ἐκούσιον ἐποίησατο τὸ ἐπὶ τῷ σαυροῦ πάθος· ἦδη γὰρ ἦδη τὰ ἐντεῦθεν ἐσόμματα κατορθώματα, κὺ ὅτι τῷ ἀνθρώπως φύσιν ἀνακαινίει, κὺ αἵματι τῷ οἰκίῳ κατακτήσεται τῷ θεῷ κὺ πατρὶ· εἰ γδ μὴ ἐποίησατο θελητὸν, καὶ τοὶ ἀβόλυτον ὄν τὸ παθεῖν, τίς ἂν νοοῖτο λοιπὸν ἢ πρόφασιν τῷ προσέχεσθαι κὺ λέγειν αὐτὸν, πάτερ εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο; — Καὶ μεθ' ἕτερα. — Θεὰ ἢ πῶς ἀνεθέλητον μὲν τῷ σωτῆρι τὸ πάθος· ἐπειδὴ ἢ πάντῃ τε κὺ πάντως ὑπομείναι ἐρεθὶν διὰ τὰ ἐκ τῷ παθεῖν ἀγαθὰ, θελητὸν ἐποίησατο δι' ἡμᾶς· οὐ γὰρ ἠπέλιψε τῷ προδότῃ τὸ πάντως ἐπέκλινα διελάσαι κακοῦ, κὺ ὅτι κρείττον ἦν αὐτῷ τὸ μὴ χρεῖσθαι τῷ ἀρχῆν, ἀλλ' οὐδ' ἂν ὅλως κολάσεως ἄξιον ἦγασατό ποτε τῷ ἰδίῳ θελημάτων τῷ ὑπεργόν, εἴπερ ἦν αὐτῷ θελητὸν τὸ παθεῖν.

Matth. XXVI, 42.
Ex Anastasio
cat. p. 26.

Matth. XXVI, 50.
Ex Anastasio
cat. p. 26.

Hoc loco praeterendum non arbitramur, legisse nos in codice vat. 358. f. 111. b. fragmentum historicum de humana Christi domini genealogia, Cyrilli nomine tanquam auctoris insignitum, cuius etiam specimen excudendum aere curavimus. Utique Canisius in antiq. lect. edit. Basnag. T. III. part. I. p. 36-37, et mox noster Schelstratus opp. T. I. p. 512, id ipsum prope ad litteram retulerunt ex chronico Hippolyti thebani (quem Nicephorus Callistus de hoc ipso argumento loquens hist. II. 3. perperam portuensem, ut saepe vidi in aliis codd., Romae episcopum, dixerat); nemo tamen hactenus Cyrilli esse suspicatus fuerat: quae res ceteroqui valde est verisimilis, teste nunc codice vaticano (etenim Hippolytus thebanus, sequioris aevi homo, abs Cyrillo antiquiore haurire potuit.) Certe Cyrillum vel sub initio ampli sui ad Matthaeum commentarii, vel ubi de Iacobo fratre Domini sermo erat, Christi humanam genealogiam exposuisse, pronum cre-

gone isti pari ratione personarum unionem confitendam censent? Et post alia. Neque dicimus Dei Verbi naturam in humano corpore circumscriptam fuisse. Caret enim limite Deus. Deinde addit. Cernet quispiam in Christo perfectam humanitatem; pariterque perfectum ex Deo natum Verbum: nihilominus unum ex ambabus naturis confitebitur Christum ac filium, non solum personarum unionem perficientem incarnationis mysterium, verum etiam naturas ad unum subiectum arcane et ineffabiliter, adunantem, eo quem Deus scit modo. Neque ullatenus dicimus confusionem veluti quandam evenisse in naturis, ita ut Verbi natura in illam hominis forte transierit; neque humana vicissim in Deum; sed utramque naturam intelligimus, prout eae reapse sunt, in propria definitione ac limite consistere; atque ita factam unionem dicimus, inhabitante corporaliter Verbo in templo de Virgine sumpto. Et paulo post. Si quis ergo personarum tantummodo unionem affirmat, et naturas omnino seorsum collocat, is a recta semita aberrat.

20. Cyrilli ex eadem interpretatione.

Videsis itaque in duobus quoque hircis unum Christum, id est Deum humanatum; et morientem quidem carnaliter pro peccato, ut proprii sanguinis aspersione totam sanctificet ecclesiam; simul tamen divinitus impassibilem.

11. Cyrilli ex interpretatione epistolae ad Hebraeos.

Quod si nos perfecit per aquam et Spiritum, quid ni divinitus simul et humanitus operabatur idem existens, et tanquam in uno subiecto Deus et homo?

22. Cyrilli ex secundo tomo interpretationis epistolae ad Hebraeos.

Concurrerunt invicem ineffabiliter et inintelligibili ratione divinitas et humanitas. Et diversae quidem sine dubio naturae sunt, unus tamen ex ambabus filius.

(1) Personarum unionem dicit, quam aliás patres dicunt personam compositam.
(2) Confer quae diximus de hac Cyrilli locutione p. 416. adn. 2.

οὐκ ἢ καὶ τοῦτον ἢ αὐτοὶ τὸ τρόπον, τῆς προσώπων τὸ ἔνωσιν ὁμολογεῖν ἐγκύκλιαι; Καὶ μὴ ἕτερα. Καὶ οὐδέπω φημὲν ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ σώματι τὸ θεοῦ λόγος περιεργάζεσθαι φύσιν· ἄπιστον γὰρ τὸ θεῖον. Εἶτα ἐπάγει. Ὁφείη τις ἐν Χριστῷ τὸ ἀνθρώπινον τελείως ἔχον, κατὰ γε τὸ ἴδιαι φύσεως λόγον· ὁμοίως τὸ τελείον τὸ ἐκ θεοῦ φύντα λόγον· πλὴν ἓνα τὸ ἐξ ἀμφοῖν ὁμολογήσῃ Χριστὸν καὶ υἱὸν, οὐ προσώπων ἐνώσει (1) μόνον σωματικῶς τῶ οικονομίαν, συλλέξων ἢ μᾶλλον εἰς ἐν τὰς φύσεις ἀπορρήτως γε καὶ ὑπὲρ λόγον, ὡς αὐτὸς ἔγνω ὁ θεός (2). Καὶ οὐδέπω φημὲν ἀνάχυσιν ὡσπερ τίνα συμβῆναι περὶ τὰς φύσεις, ὡς μεταστῆναι μὲν τὸ λόγος φύσιν εἰς τὴν ἀνθρώπινον τυχόν· ἀλλ' οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον εἰς τὸ θεοῦ νοημένης δὲ μᾶλλον καὶ υπαρχούσης ἑκατέρας ἐν τῷ τῆς ἰδίας φύσεως ὄρω, περιεργάζεσθαι φημὲν τὸ ἔνωσιν, ἐνοικήσαντο τὸ λόγος σωματικῶς τῷ ἐκ παρθένου ναῷ. Καὶ μετ' ὀλίγου. Εἴ τις οὖν ἀρα λέγει μόνων προσώπων τὸ ἔνωσιν, ἀποδιείσας ὁλοτρόπως ἀλλήλων τὰς φύσεις, ἕξω δ' εὐθείας φέρεται τρίβω.

κ'. Κυρίλλου ἐκ τῆς αὐτῆς ἐγκυκλίας.

Ὅρα τοίνυν καὶ ἐν δυοῖν τοῖς χιμαρίοις τὸ ἓνα Χριστὸν, τοῦτέστι θεὸν ἐνανθρωπηκότα, καὶ ἀποθνήσκοντα μὲν σαρκικῶς ὑπὲρ ἁμαρτίας, ἵνα τῷ βαντισμῷ τὸ ἴδιον αἷματος ὅλην ἀϊάσῃ τὴν ἐκκλησίαν, μεμνηκότα ἢ πάλιν ἀπαθῆναι θεικῶς.

κα'. Κυρίλλου ἐκ τῆς ἐγκυκλίας τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς.

Εἰ δὲ τετέλειωκεν ἡμᾶς δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, πῶς οὐκ ἐνῆρξε θεϊκῶς τε ἅμα καὶ ἀνθρώπινως ὁ αὐτὸς ὑπάρχων, καὶ ὡς ἐν ἐνὶ θεῷ τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπου;

κβ'. Κυρίλλου ἐκ τῆς ἐγκυκλίας τῆς πρὸς Ἑβραίους, δευτέρου τομῆς.

Συνέβησαν ἢ ἀλλήλαις ἀπορρήτως τε καὶ ὑπὲρ νοῦν θεότης καὶ ἀνθρωπότης· καὶ διάφοροι μὲν αἱ φύσεις ὁμολογεμένως, πλὴν εἰς τε ἐκ μόνου ἐξ ἀμφοῖν υἱός.

κγ'. Κυρίλλου ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς.

Ex Anastasio
pat. p. 18, et cat.
vol. A. f. 16. b.

Εἰ γὰρ καὶ νοοῖντο διάφοροι καὶ ἀλλήλαις ἀνισοὶ ἧρ' εἰς ἐνότητα συνδεδεραμικότεον αἱ φύσεις, σαρκὸς δὲ λέγω καὶ Θεοῦ, ἀλλ' οὖν εἰς τε καὶ μόνος ἔξ ἀμφοῖν υἱὸς ἀληθῶς ἔχοντ' ἡμῖν ἀρρότως τοῦ καὶ ἐμψυχώσαν ψυχῇ λογικῇ τ' ἐνωθέντα τῷ λόγῳ ναόν. — Καὶ οὐ διεκρίτεον (Ⲙ) ἕνα κύνειον Ἰησοῦν Χριστόν εἰς ἀνθρώπων ἰδικῶς, καὶ εἰς Θεὸν ἰδικῶς· ἀλλ' ἕνα καὶ (Ⲙ) αὐτὸν εἶναι φασμέν Ἰησοῦν Χριστόν, τῷ τ' φύσεων εἰδότες διαφορὰν, καὶ ἀσυγχύτως ἀλλήλαις διεκρηοῦντες αὐτάς.

S. Cyrilli ex prosphonetico ad Alexandrinos, quatuor iam nos fragmenta posuimus in tomo illo p. 287. quo Cyrilli eiusdem commentarios ad psalterium cōdidimus. Nunc alius egyptium dāmus ex nostro tomo VII. p. 7. et p. 132. ab Anastasio et Leontio conservatum.

κδ'. Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ πρὸς Ἀλεξανδρίας προσφωνητικοῦ λόγου περὶ πίστεως.

Ἐγὼ τὸ συγκεκραμένον οὐ καταδέχομαι· ἀλλότριον γὰρ ἔστι τ' ἀποσολικῆς πίστεως καὶ τ' Θεοῦ ὁρθῆς ὡρθοδοξείας· ἢ γὰρ σύγκρασις ἀφανισμὸν τ' φύσεων ἐργάζεται· ἢ ἡ ἀρρήτος ἐνωσις παρὰ τ' ὁρθῶς φρονούντων ὁμολογημένη ἀμφοτέρας σώζει ἀσυγχύτως τὰς φύσεις, καὶ ἕνα ἀποτελεῖ καὶ ἔξ ἀμφοῖν τ' ὁφθέντα Χριστόν, θεὸν τε ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων γηθόμῳν τ' αὐτόν, καὶ οὐ δύο Χριστοὺς, ἕνα ἢ μόνον ἐνωθέντα καὶ οὐ κεκραμένον· εἰ γὰρ κέκρανται αἱ δύο φύσεις εἰς μίξιν μίαν ἑτεροούσιοι τυγχάνουσαι, οὐδὲ ὁποτέρᾳ σώζεται, ἀλλ' ἀμφοτέρας συγχυθεῖσαι ἠφανίσθησαν· καὶ οὔτε χωρισμὸν ἀπ' ἀλλήλων ἢ διεκρίσειν ἐπιδέχονται κεκραμέναι· διηρέθησαν δὲ τῷ καιρῷ τ' θανάτου καὶ ἐχωρίσθησαν· καὶ ψυχὴ ἀπὸ σώματος εἰς ἄδει μὴ τ' θεοτικὸς κατελθοῦσα, καὶ σῶμα ἀπὸ ψυχῆς ἐν μνήματι καιρῷ ἀποτεθὲν καὶ τὰς ἀλώδεις τῆς Χριστοῦ φωνῆς τὰς λεγούσας, λύσατε τ' ναὸν τοῦτον καὶ ἐν ἑξήσιν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· * καὶ λύεται μὲν ὁ ναὸς ἐν τῷ καιρῷ τ' ἑξημέρε βαπτίσεως, βελομένῳ αὐτοῦ, καὶ πάλιν ἀνεστησεν αὐτόν, καὶ ἠνώθη αὐτῷ ἀρρήτῳ καὶ ἀφράσῳ λόγῳ, οὐ κεκραμένους ἐν αὐτῷ,

23. Cyrilli ex commentario in epistolam ad Hebraeos.

Quamquam enim intelliguntur diversae et invicem inaequales eae quae ad unitatem concurrerunt naturae, carnis inquam atque Dei, attamen unus solusque ex ambabus naturis vere filius est, habens congruenter aeque ac nos informatum anima rationali illud quod Verbo unitum templum est. — Neque dividendus est unus dominus Iesus Christus in hominem seorsum, itemque in Deum seorsum: sed unum eundemque dicimus Iesum Christum, naturarum differentiam probe scientes, quas invicem inconfusas servamus.

24. Sancti Cyrilli ex sermone prosphonetico ad Alexandrinos de fide.

Ego concretam substantiam non admitto; discedit enim sententia haec ab apostolica fide et recta Dei traditione. Etenim concretio destructionem naturarum efficit. Verum ineffabilis unio inconfusas servat naturas, unumque constituit ex ambabus visibilem Christum, Deum simul eundem et hominem; non duos inquam Christos sed unum, unitum non concretum. Nam si duae coagulentur naturae in unam permutationem, quum diversae substantiae sint, neutra manet incolumis, sed ambae confusae pereunt. Neque tamen separationem patientur aut divisionem postquam copulatae fuerunt. Utique (humanae duae substantiae) mortis tempore separatae discesserunt: namque anima a corpore ad inferos cum deitate descendit; corpus ab anima separatum in monumento novo depositum fuit, secundum veridica Christi verba dicentis: « solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud. » Solutum ergo templum fuit triduanae sepulturae tempore, volente ipso; rursusque illud excitavit, eodemque unita fuit ineffabili anaquoque modo deitas, haud cum eo concre-

ta, neque caro effecta, sed conservatis in Christo diversarum naturarum inconfusis proprietatibus. Non enim, ut dixi, concretae naturae sunt. Idem mox sancti Athanasii testimonium profert hoc. Duabus diversis naturis in uno Christo filio Dei conservatis, neque confusis aut pereuntibus aut divisis. — Et aliis interiectis. — Similis nobis factus per omnia, excepto peccato; haud conversa natura divina, neque in humanam naturam concreta, sed huic unita, sine conversione, sine concretionem, sine mixtura, sine confusione, sine alteratione, sine commutatione, sine destructione, sine in carnem transformatione, sed per unionem tantummodo arcanam et ineffabilem.

25. Cyrilli ex epistola ad Iustum (corr. Xystum) Romae episcopum.

Ego numquam coarguar alienum aliquid a veritate sensisse, neque passibilem umquam dixi divinam naturam. Et paulo post. Scio autem impassibilem esse Dei naturam, inconvertibilem, immutabilem, etiamsi in humanitatis natura coëxistat, usqueque sit in ambabus et ex ambabus Christus.

26. Cyrilli referentis sententiam Iulii Romae episcopi.

Qui autem et proprietates agnovit, et unionem servaverit, neque naturas negabit, neque coniunctionem ignorabit.

27. Cyrilli recitantis sententiam Ambrosii.

Deitatis et carnis differentiam servemus. In utraque loquitur Dei filius; utraque enim natura ipsi inest.

28. Cyrilli, ex libro sententiarum.

Et alii quidem unam naturam docent, ita ut sumptam ex nobis a Deo Verbo perfectam nostrae salutis causa humanitatem perimant. Alii autem duas hypostasas, id est naturas, cum divisione ac separatione tradunt, non autem secundum unionem substantialem, ut patribus sanctis videtur. Utrique igitur a veritate descidunt.

(1) Hic liber continens *χρησεις*, id est sententias seu testimonia et auctoritates, ex Cyrilli aliorumque, ut puto, operibus excerptas citatur ab Anastasio vatic. p. 36.

ἢ ἀποσεσαρκωμένῳ, ἀλλ' ἀποσώζων ἐν ἑαυτῷ τὴ φύσιν τῆ ἑτεροουσίαν ἀσυγχύτως τὰς ἰδιότητας· οὐ γὰρ δήμας ἐκράθησαν αἱ φύσεις. Εἶτα ἐπάγει μαρτυρίαν τῆ ἐν ἀγίοις Ἀθανασίᾳ αὐτὸς τήνδε· « δύο φύσεων τῷ ἑτεροουσίῳ ἐν ἐνὶ Χριστῷ τῷ υἱῷ τῆ Θεοῦ σωζομένων, καὶ μήτε συγχωμένων, μήτε ἀπολλυμένων ἢ διαμετθεσάντων. » — Καὶ μὴ ἕτερα. — Ὁμοιωθῆναι γὰρ ἡμῖν καὶ πάντα, χωρὶς ἀμάρτίας· οὐ γὰρ Θεϊκῆς φύσεως βλαπείσης, ἢ συγκαθεισῆς τῇ ἀνθρώπινῃ φύσει, ἐνωθείσης ἢ αὐτῇ οὐ καὶ ἔσπῃ, οὐ καὶ κρᾶσιν, οὐ καὶ μίξιν, οὐ καὶ σύγχυσιν, οὐ κατ' ἀλλοίωσιν, οὐ καὶ μεταβολῆν, ἢ κατ' ἀφανισμόν, ἢ ἀποσάρκωσιν, ἀλλὰ καθ' ἕνωσιν ἄρρητον καὶ ἀνεκφραστον.

κ'. Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Ἰούστον (corrige Eύστον) ἐπισκόπου Ῥώμης ἐπιστολῆς.

Ἐγὼ γὰρ οὔτε ἐλέγχμαι πεφρονηκῶς ἕτερόν τι πώποτε παρὰ τὸ δοκοῦν τῇ ἀληθείᾳ, οὔτε παθητὴν εἶρηκα ποτὲ τῆ Θεῖαν τῆ λόγου φύσιν. Καὶ μὴ βραχύ. Οἶδα ἢ καὶ ἀπαθῆ πῶ τῆ Θεοῦ φύσιν καὶ ἀφείωντον καὶ ἀγαλλοιώτων, καὶ τῇ τῆς ἀνθρωπότητος φύσει, καὶ ἕνα ἐν ἀμφοῖν καὶ εἰς ἀμφοῖν Χριστόν.

Ex Leontio vat. p. 132.

κγ'. Κυρίλλου παραγωγῆ χρησεως Ἰουλίου ἐπισκόπου Ῥώμης.

Ὁ δὲ καὶ ἴδια γινώσκων, καὶ τῆ ἕνωσιν φυλάττων, οὔτε τὰς φύσεις ψεύσεται, οὔτε τῆ ἕνωσιν ἀγνοήσει.

Ex Leontio vat. p. 131.

κδ'. Κυρίλλου παραγωγῆ χρησεως Ἀμβροσίου.

Φυλάξω μὲν τὴ διαφοράν τῆ Θεότητος καὶ τῆ σαρκῶς ἐν ἑκατέρῃ λαλεῖ ὁ Θεοῦ υἱός· ἑκάτερα γὰρ φύσεις ἐν αὐτῷ ἔστι.

Ex Leontio vat. p. 132.

κε'. Κυρίλλου ἐκ τῆς εἰς τὸν τῶν χρησῶν (1).

Καὶ οἱ μὲν μίαν φύσιν πρὸς ἀναίρεσιν τῆ προσληφθείσης εἰς ἡμῶν ὑπὸ τῆ Θεοῦ λόγῃ τελείας ἀνθρωπότητος εἰσι σωτηρία τῶ ὅλων ἐκδιδάσκουσιν· οἱ ἢ δύο ὑποστάσεις, ἢ ἑκατὴν φύσιν καὶ διαίρεσιν καὶ χωρισμόν ἐκ παιδείουσιν, ἀλλ' οὐ καθ' ἕνωσιν ἢ κατ' οὐσίαν, ὡς τοῖς ἀγίοις δοκεῖ παθεῖσθαι ὡς ἑκατέρως αὐτῶν τῆ ἀληθείας διαμαρτάναν.

Ex Leontio vat. p. 132.

Cyrelli fragmentis adversus Diodorum, quae ex codd. syr. retro edidimus p. 451-455, addendum est graecum ex libris nostris, Script. vct. T. VII. p. 87.

κς. Τοῦ μακαρίου Κυρίλλου ἡλεξανδρείας
ἐκ τοῦ κατὰ Διοδώρου.

Ἄλλ', ὃ σοφὲς, φαίλω ἂν, ψυχὴ μὲν
ἐν σῶμα πρὸς ἀνθρώπου γένεσιν, ἐν οὐκ ἂν
προανίσχη θάτερε θάτερον.

29. Beati Cyrilli Alexandriae ex opere contra
Diodorum.

Sed, o sapiens, inquam ego, anima
quidem et corpus ad hominis originem per-
tinent, neque alterutrum praecedit.

Cyrelli adversus Iulianum imp. decem extant libri; verumtamen nomisi primum e tribus Iuliani libris adversus fidem christianam, in praedictis decem a Cyrillo fuisse refutatum, iamdiu observarunt viri docti v. gr. Tillemontius, Dupinius, Cellerius. Spanhemio quoque in praef. non videtur Cyrillus operi suo colophonem imposuisse. Quid quod apud auctores ecclesiasticos, et in ipsis a Cyrillo citatis fragmentis, quaedam extant Iuliani, quae quum omnino refutatione egerent, ea tamen in superstitibus decem Cyrilli libris non fit? Supererat igitur ut crederemus vel Cyrillum opus suum non absoluisse, vel partem eius esse deperditam. Sed reapse Ioh. damascenus in parallelis citat Cyrilli in Iulianum libros XII. XV. XVI. XVII. XVIII. Apud nos autem in Leontii ac Iohannis rerum sacrarum libro, quem iamdiu edidimus, citantur ex Cyrilli opere fragmenta ab XI. usque ad librum XIX. Ergo totidem saltem fuerunt huius operis libri: mirumque est quod ea denis prioribus senel, ex posterioribus vero vicies et ultra citant hi duo sacrarum rerum scriptores. Has ergo licet exiguas reliquorum Cyrilli librorum, quos desideramus, copias non sine interpretatione latina heic exponemus. Nec mirum, si nihil fere sint nisi apophthegmata seu sententiae; id enim accidit ex instituto Leontii et Iohannis eclogariorum, qui sui operis gnomici titulos ex idoneis auctoritatibus contexebant.

λ. Τοῦ μακαρίου Κυρίλλου ἐκ τοῦ 14' λόγου
τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Ἀληθεὶς εἶπεν ὡς ὁ κατοϊόμηνος ἐν
καταφρονητικῆς ἀγῆρ ἀλαζῶν, οὐδὲν μὴ πεί-
ραν ἢ κ' ἢ π' προφήτε φωνήν· οἴησις γὰρ
προκοπῆς ἐκκοπή κ' π' κοινὸν ἐν ἐν σό-
ματι π' πολλῶν ὄντα λόγον.

λα'. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Οἴησις προκοπῆς ἐκκοπή· π' μὲν γὰρ
ὀμολογοῦντα π' ἀγνοίαν, ῥᾶον ἂν τις ἐπι-
σήσειεν τοῖς οὐπω δῆγνωσμένοις· τῷ γε
μὲν ἐν δοκίσει π' εἶδεναι ἐν ἄσπονον τε ἐν
ἀμαθίᾳ πάντι τὲ ἐν πάντως ἀποτελεῖ τὸ
εἶδεναι δοκεῖν οὐ γὰρ τοι προσίεται ὅσον
π' διδασκόντων λόγως. P. 104.

λβ'. Ἐκ τοῦ 15' τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Ὁ μὲν ἀπλῶς ὁ ἀγνωστέτης τοῖς ἐθέ-
λασι π' ἀθλιτῶν τὰς ὀξαιρέτας χαρίζεται
τιμὰς, ἀναλόγως ἢ μᾶλλον π' π' ἀθλούν-
των εὐδοκίμησει δῆνέμει τὰ γέρα. P. 102.

λγ'. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

Τὸ μέγαν ἴσα τοῖς ἀνίσιοις, π' μεγίστης
ἐστὶν ἀδικίας. P. 102.

20. Beati Cyrilli ex libro XI. adversus
Iulianum.

Vere dicitur homo praesumptiosus con-
temptor et iactabundus nihil efficere, ultra
prophetae oraculum. Nam praesumptio
profectum amputat, iuxta vulgare et in ore
multorum frequens effatum.

32. Ex eodem libro.

Praesumptio profectum amputat. Et-
enim eum qui ignorantiam fatetur, facile
aliquis ad ignoratarum rerum notitiam
perducat. At illum, qui scire se putat, in-
sipientem atque indoctum sua ipsa prae-
sumptio omnino facit. Neque enim docen-
tium se verba patitur.

32. Ex duodecimo adversus Iulianum.

Haud temere agonotheta praestantia
munera athletarum voluntati largitur; sed
prout quisque certando excelluerit, ita
praemia distribuit.

33. Ex eodem.

Paria imparibus tribuere, summa in-
iustitia est.

34. Ex duodecimo adversus Iulianum.

Optimum sapiensque consilium mihi videtur, rei bene gerendae occasionem non omittere.

35. Ex duodecimo adversum Iulianum.

Neminem sponte velle vitiosa oratione uti, cuique patet. Quippe plebeium sordidumque est.

36. Ex libro XIV. adversus Iulianum.

Est in hominis cuiusque arbitrio bona cum fama puraque vivere.

37. Ex iisdem.

Volens lubensque unusquisque homo ad id quod sibi videtur tendere potest: quia sic universali creatori placuit; ut qui bene agere voluerint, laudem necessario referant; qui autem diversa via iverint, iustum convicium ab omnibus audiant.

38. Ex XIV. adversus Iulianum.

Vitae huius, et negotiorum eiusdem, amaram confusionem et colluviem scite animadvertens melodus aiebat: hoc mare magnum et spatiosum.

39. Ex XIV. adversus Iulianum.

Tenebricosi quodammodo neque omnibus manifesti fiunt, qui ad sum salutem tuendam callide incumbunt.

40. Ex XV. adversus Iulianum.

Propria voluntate regitur hominis mens, et ad quodvis opus sponte sua progreditur. Sic enim visum recte est optimo omnium conditori Deo: atque ideo, quamquam quilibet ex nobis sanctum Spiritum inhabitantem habeat per sanctum baptismum, minime tamen fraudatur quominus possit iuxta propriam sententiam vivere: sed laxatis quodammodo habenis ad bonum vel ei contrarium decurrat.

(1) Hoc dici videtur de Iuliani conviciis adversus Christianos.

(2) Vides quomodo vulgatus pro *εύρύχωρος* legerit *εύρύχειρος*, ideoque transtulerit *spatiosum manibus*. Sed tamen vocabulum *manibus* apud patres veteres deest. Hieronymus, ut iam observavit Sabaterius, additum dicit ex hebraeo et Theodotione in LXX. sub asterisco. Ceteroqui in vaticano quoque τῶν LXX. codice legitur *εύρύχωρος*.

(3) Confer lib. III. in Iulianum ed. Spanhemii p. 78. E.

(4) Hoc fortasse dicitur propter morum intemperantiam baptizatis Christianis obiectam a Iuliano, ut sit lib. VII. p. 245.

λδ'. Ἐκ τοῦ ἱβ' τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Ἄριστον ἢ συμφόν ἐῖναι μοι δοκεῖ τοῦ καιροῦ τῷ προσήκοντος μὴ ἀφαιμαρτάνειν πράγμασιν. P. 103.

λε'. Ἐκ τοῦ ἱβ' τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Τὸ μὲν κακῶς ἀγορεύειν οὐκ ἂν ἔλοιτό τις, εὐδηλον οἶμαι παντί· δημῶδες ὁμῶς τοῦτο ἢ ἀγοραῖον (1). P. 108.

λς'. Ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουλιανόν ἰβ' λόγου.

Ἐνεσιν ἀνθρώπων παντὶ τὸ εὐδοκιμεῖν δύνασθαι ἢ δεξιῶναι λαμπρῶς. P. 109.

λζ'. Ἐκ τῶν αὐτῶν.

Αὐτόκλητός ἐστιν ἢ ἐκοντὶ ἴων πρὸς πᾶν ὄτιον τῷ αὐτῷ δοκούντων ὁ ἀνθρώπος· δόξαν οὕτως εὐ ἔχαιν τῶ πάντων δημιουργῷ, ἵνα ἢ τὸ ἀγαθεργεῖν ἡμεῖνοις τὸ ἐπεινεῖσθαι δεῖν, ἢ τοῖς τῷ ἑτέραν ἰούσιν ἕξιν, τὸ κατεσκευῆσαι δικαίως πρὸς ἀπάντων ἀκολουθῆ. P. 94.

λη'. Ἐκ τοῦ ε' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Τὸν τρεῖς βίβλις ἀναφερομένην ἢ ἐν αὐτῷ τῷ πραγμάτων πικρὰν ἀνάχυσιν κατασημαίων ἀσειῶς ὁ μελωδὸς *, αὐτῇ ἢ θάλασσα, ἔφη, ἢ μεγάλη ἢ εὐρύχωρος (2). P. 98.

* Ps. CIII. 25.

λθ'. Ἐκ τοῦ ἰβ' τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Σκοτεινοὶ πῶς ἢ οὐχ ἄσπασιν ἐναργεῖς οἱ δριμεῖς εἰς σωτηρίαν. P. 102.

μ'. Ἐκ τοῦ ε' τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Ἰδιοῖς θελήμασι διοικεῖται ὁ ἀνθρώπος νῆς, ἢ πρὸς πᾶν ὄτιον τῷ ἀρκετέων ἐβελοντὶ ἔταιν δόξαν ἔχαιν ὁρθῶς ἢ τοῦτο τῶ πάντων ἀριστοτέλην θεῶ (3). ὥσε καὶ εἴ τις γένοιτο τῷ καθ' ἡμᾶς ἐν μεθέξει τῷ ἁγίῳ πνεύματος ἐνοικισθέντος αὐτῷ διὰ τῷ ἁγίῳ βαπτίσματος, οὐ παρεῖται διὰ τοῦτο τῷ κτ' γνώμην οὐκ εἶαν, ἢ ὡς ἂν αὐτῷ δοκῆ, δεξιῶν (4), * ἐλευθεραῖς ἢ ὡσαυτε ἡνίκαις πρὸς τε τὸ ἀγαθὸν δεξιῶναι, ἢ τὸ ἐναντίον. P. 94.

μκ'. Ἐκ τοῦ ιε' τῶν κατὰ Ἰουλιανῶν.

Ἔσιν πῶς αἰεὶ τὸ δαβύλλαν ἰππήλατον, καὶ τὸ ἀκρατὲς εἰς λόγους ἕνεσι πολλοῖς (1). δεῖ ἢ οἴμαι ἢ καταρρήσειν αἰς ἂν ποιούτω τις καθ' ὁτιοῦν, τὰς δειξίαις ἀκολουθεῖν· εἰ δὲ ἀσθενεῖ πρὸς τοῦτο ὁ κατηγορεῖν ἡρημένῳ, ἢ τὲ συνοφαντεῖν δόξαν ἀπόσεται (2). P. 100.

μβ'. Ἐκ τοῦ ιε' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανῶν.

Τὸ εὐματεῖν (3) μιρακιῶδες ἐστὶ μόνον, καὶ ἐν μόνῃ δοκίμασι τὸ ἡδὺ ἔχει, καὶ οὗτον ὀφθαλμοὺς διαπαίξει. P. 103.

μγ'. Ἐκ τοῦ ιε' τῶν κατὰ Ἰουλιανῶν.

Τοῖς ἄριστα Γεηπονεῖν ἠθισμένοις, ἔπιπτο ἂν εἰκότως τὸ ἐπαινεῖσθαι δεῖν (4). P. 99.

μδ'. Ἐκ τοῦ ιε' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανῶν.

Ὅτι ἢ ἀναλόγως τοῖς ἐκάστω κατορθώμασιν ἢ τῷ ἀμοιβῆς ἀντέκτισις· ἰσοπαλεῖς τοῖς ἰδρωσιν αἱ ἀμοιβαὶ τοῖς ἀνδραγαθεῖν ἡρημένοις ἐκνεμεθῆσονται παρὰ Θεοῦ· πληροφορήσει γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ σωτήρ, ἢ τῷ ταλάντων διανομῆν οὐκ ἐν ἴσῳ μέξω γλυέσθαι λέγων· καθίστας ἢ τῷ εὐδοκιμηκότων, ἢ μὲν ἐπὶ δέκα πόλεων, ἢ ἢ ἐπὶ πέντε· ταλαντεύεται γὰρ ὡσπερ ὁ ἐκάστω βίος, καὶ ἴσος αἰτία πᾶς πάντως ἢ ἢ μὲν ἔπακέας ἢ ἀντέκτισις. P. 101.

με'. Ἐκ τοῦ ιε' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανῶν.

Ὅ τοῖς ἀνθρώποις ἀρέσκων, οὗτον παρ' αὐτῶν ἐπαίνους ἔχοιεν ἂν εἰκότως εἰς ἀντιμισθίας δύναμιν· λήλεται γὰρ μὴν τῷ παρὰ Θεοῦ τὸ σύμπαν οὐδὲν· εὐανδρίας γὰρ, ἢ ἐπὶ γῆς σφίσι, τὸ ἀγαθόν, οὐκ αὐτὸν ἐπὶ πτην ἐποιήσε μᾶλλον, ἀλλὰ τῷ ὀρέωντων οὗτον ὀφθαλμοῦς (5). P. 103. et 107.

μς'. Ἐκ τοῦ ιε' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανῶν.

Πᾶν αἰσχροὺν καὶ ἀκαλλῆς καὶ τοῖς εὖ βιοῦν ἡρημένοις ἀνάρμοστον τὸ ὑβρί-

41. Ex XV. adversus Iulianum.

Facilis omni tempore obtractatio est, multisque inest intemperantia linguae. At qui oporteret, ut censeo, obtractationum, quas quisque de re qualibet fecerit, demonstrationes consequenter exhibere. Cui rei si quis obtractator imparatus fuerit, calumniatoris nomen sibi comparabit.

42. Ex XV. libro adversus Iulianum.

Splendidae vestis studium, non nisi puerile est solaque opinione iucundum, atque oculis fucum facit.

43. Ex XVI. adversus Iulianum.

Optimos terrae cultores debita laus subsequitur.

44. Ex XVI. libro adversus Iulianum.

Congrua bonis cuiusque operibus remuneratio tribuitur. Paria sudoribus reddentur a Deo praemia hominibus qui praclare vivere decreverint. Rei huius testis Servator, talentorum distributionem haud pari pondere factam narrans: itemque eos, qui bene rem gesserant, praeficiens alium quidem decem civitatibus, alium quinque. Praemium quippe moribus cuiusque accommodatur, semperque remuneratio pari ac meritum gradu procedet.

45. Ex XVI. libro adversus Iulianum.

Qui ob hominum gratiam captandam agit, laudes mercedis loco, ut par est, consequetur; a Deo tamen nihil accipiet. Mundanae enim virtutis decus non tam Deum inspectorem invitat, quam cernentium oculos.

46. Ex XVI. libro adversus Iulianum.

Turpe omnino et deforme, et bene vivere volentibus incongruum est, convician-

(1) Confer similia lib. V. sub initio. Ammianus quoque lib. XXV. 4. de Iuliano: *linguae fusioris et admodum raro silentis.*

(2) Hoc et alia contra calumnias Iuliani.

(3) Vocabulo *εὐματεῖν* (seu *εὐματεῖν*) utitur Cyrillus etiam in glaphyris ad levit. opp. T. I. part. 2. p. 317.

(4) Pars posterior huius locutionis est etiam in libro V. p. 154. E. Omnino Cyrilli stilus ubique sibi constat.

(5) Ammianus loc. cit. de eodem Iuliano: *vulgi plausibus laetus, laudum etiam ex minimis rebus intemperans appetitor.*

di institutum; nemoque ita se gerere vollet, qui quidem honestatis pietatisque studiosus sit.

47. Ex XVIII. libro adversus Iulianum.

Unusquisque in terris propriae voluntatis liberas habenas sortitus est, spontaneusque ad hoc vel illud se confert, ad virtutem scilicet vel ad vitium.

48. Ex XVIII. libro adversus Iulianum.

Sunt quidam, immo in hac vita plurimi, qui sententiam suam plane rectam esse credentes, inconsiderate ei adhaerent, seque omnino sapientia et indubitata loqui existimant. Verumtamen tamdiu sapientis acutaeque mentis gloriam usurpabunt, donec ipsi aliter sentientium sermo occurreret, validiore argumentorum vi contradicens.

49. Ex XVIII. libro adversus Iulianum.

In eo quod dicitur « nihil nimis » bona rei conditio est: excessus autem reprehensione non caret.

50. Ex XVIII. libro adversus Iulianum.

Iis qui nec piam nec laudabilem vitam gerunt, gravem videri par est alienam bonae vitae virtutisque famam. Nam suae ignaviae accusationem putant esse aliorum opes: itaque aliena gloria commoti, invidiae flammam concipiunt. Atqui potius oporteret quod melius est, aemulanter eligere: et omnes honestatis studiosos certatim splendidis operibus imitari; non autem reprehensionis materiam facere quidquid ipsi efficere nequeunt.

51. Ex XIX. libro adversus Iulianum.

Ethnici auctores facundia et splendore dictionis valde excellunt: sed tamen illis nihil utile inest. Namque eum, qui suapte natura Deus est atque creator, non agnoverunt, et deos innumeratos in mundum invexerunt.

(1) Dici hoc videtur de argumentis contrariis Iuliani ac Cyrilli. Porro Cyrillus, praeter commune episcopis tuendae religionis studium, peculiarem habuit causam scribendi contra opus Iuliani, qui etiam impudentissima epistola (inter editas 51.) connisus erat Alexandrinos abducere a christianismo.

(2) Ipse Iulianus dicitur a Cyrillo libri sexti initio: εὐφρᾶ μὲν ἔχων τὴν γλώτταν, οὐκ ἀδαύμαστον εἶ το καλλιπέης: *diserta lingua et admirabili dicendi venustate praeditus.*

(3) Confer lib. VII. ed. Spanheimii p. 232. B.

ζῆεν ἐστὶ, καὶ οὐκ ἂν τις εἴη τοιοῦτος ἢ ἐν ἐφέσει σεμνότητι καὶ ὀππαικίας. P. 108.

μζ'. Ἐκ τοῦ ἐν βιβλίῳ τῶν κατὰ Ἰουλιανόν.

Ἐκαστος τ' ἐπὶ τῆ γῆς τ' ἑαυτοῦ θελημάτων διέλαχεν τὰς ἡνίας, καὶ ἐθελοντὶς ἢ τ' ἂν ἢ ἐπὶ τ' ἂν ἵεται, τοῦτέστιν ἢ ἐπὶ ἀρετὴν, ἢ πρὸς γὰ τὰ χείρω. P. 94.

μδ'. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ τῶν κατὰ Ἰουλιανόν.

Εἰσὶ τινες, πλείστοι δ' οὗτοι καὶ βίον, οἱ τὸ σφίσι αὐτοῖς εὖ ἔχριν ὑπαλημμένοι ἀβασανίστως κρατύνουσιν· οἴονται δὲ ὅτι πάντη τε καὶ πάντως σοφὰ καλῶσι καὶ ἀναμφίβλητα· πλὴν μέχρι τοσοῦτε τ' ὅτ' δοκεῖν εἶναι σοφοὶ καὶ ἀγχινοὶ κλέπτουσι δόξαν, ἄρχις ἂν αὐτοῖς ὁ πρὸς τ' ἑτερογνωμονούντων ὑπαντήση λόγος, γορβοτέροις ἐλέγχους ἀντανισάμχος (1). P. 105.

μδ'. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ τῶν κατὰ Ἰουλιανόν.

Ἐν τῷ μηδὲν ἄγαν, εἶναι τὸ εὖ ἔχρον· ἐν δ' τῷ περὶ τῶ, τὰς διαβολάς. P. 105.

νε'. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ τῶν κατὰ Ἰουλιανόν.

Τοῖς οὐκ ἔχουσι βίον τ' ὀππαικῆ καὶ τεθναμασμένον, βορτικὸν ὡς εἰκοι το εὐδοκίμειν ἑτέρους εὐζωΐα καὶ ἀρετῆ· ἔγκλημα γὰρ τ' ἑαυτῶν φαυλότητος κοιοῦνται χρήματα, καὶ τ' ἑτέρων εὐκλείαις ἐπιπερθεσμένοι, πῶ τῆς βασκανίας ἠδύνουσι φλόγα· καὶ τοι μᾶλλον ἔχρην ζηλοῦντας ἐλέσθαι τὸ ἄμεινον· καὶ πάντας ἰόντας καλὸν ἀμιλλᾶσθαι φιλεῖν τοῖς ὠδὲ λαμπροῖς· οὐ φιλοφρογίας ποιήσασθαι φρόφασιν, ἀ κατορθοῦν οὐ δεδύνηται. P. 108.

να'. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ τῶν κατὰ Ἰουλιανόν.

Πολὺ λίαν παρὰ τοῖς ἔξω κείται τὸ τ' εὐστομίας χρέμα, καὶ τὸ λαμπρὸν τῆς λέξεως (2)· ἐνὶ δ' ὅμως τ' ὀνησφῶρον οὐδέν· τ' γὰρ φύσει Θεὸν καὶ δημιουργὸν οὐκ ἔγνωσαν, ἀναριθμήτες δὲ Θεοῦ τῷ βίῳ κομίζουσι (3). P. 106.

Ex prioribus decem Cyrilli adversus Julianum libris unam citatum videram in praedicto opere locum, quem congruere ad litteram comperi prout eius titulus ferebat cum edito libro X, ed. Spanhem. p. 357. Mox vero et alias duas comperi in codice particulae, nempe unam ex libro V, alteram ex VII, quarum tamen verba in editione non legebam. Itaque haec adscribo, otiosioribus criticis haec fragmenta permittens.

Cod. f. 226.

νβ. Τοῦ μακαρίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ
ἐ' λόγου τῶν κατὰ Ἰουλιανού.

Ἐπὶ τῶν πωλητηρίων πολλοῖς ἐνίοτε τοῖς φαύλοις ἀναμιγνύουσιν ὀλίγα χρυσᾶ, διὰ τὸ ὀλίγων ἐπαθόμυροι, καὶ πείθοντες τοῖς σπεδαίοις προσλαβεῖν τὰ φαύλα.

Cod. f. 151.

νη. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ ζ' λόγου τῶν κατὰ
Ἰουλιανού (1).

Ἐπιπλήττει εἰκῆ τοῖς ὑπὲρ γε τῶν ἐν ἀδικίαις ὠδρακαλοῦσι Θεόν, καὶ ἀφαιμαρτάνων τὸ εἰκότος ὠήθη, καὶ λέγει ὁδὸν ἐποικτερόντας ὁδὸν κακοῦργους, κακοῦς· καὶ τοι πῶς ὁ τοῦτο λέγων, οὐ τὸ ἀπηνές καὶ ἀνήμερον ἀποδέχεται (1); θαυμάζει ὁδὸν ἀτεράμονας ὁμοῦ τε καὶ μισαλλήλους; χρῆναι γὰρ ἐγὼ γέ φημι ὁδὸν ἀπαζ εἰλημμένους τοῖς ἰδίοις παίσμασι, καὶ δίκας ἀπέχοντας τοῖς κολάζουσι νόμοις, ἐποικτερέειν μᾶλλον ὡς πεπραχότας ἀθλίως, ὡς ὅχι ἀσθενείας ἀνθρωπίνης ἐμπεσόντας εἰς τοῦτο, ὡς δολοβολικῆς σκαιότητος ἠλοσμένους θύραμα· καὶ μὴ πεσοῦσιν αὐτοῖς ὅπμειδιᾶν, καὶ οἶον ἐπορχεῖσθαι κειμένοις, καὶ καταφροντίζειν (3) αὐτοῖς ἀφιλοσοργίαν.

Ibidem.

νδ. Ex τοῦ αὐτοῦ.

Περιφανῆς καὶ ἀξιοζήλωτος ἀγαθότης ἐστὶ, διπλαδὴ τὸ ὀρέγειν ἔλεον τοῖς μισεῖν ἡμᾶς ἠρημένοις, καὶ χεῖρα νέμειν ἐπίκουρον· βούλεσθαι ἢ καὶ σώζειν αὐτοῦ, οὐκ ἐπεμβαίνοντας, μᾶλλον ἢ καὶ οἶον κειμένοις ἐπορχεμένοις, καὶ τὴν ἐνούσης αὐτοῖς ἀθλιότητος καταμειδιῶντας ἀφιλοικτερόντως· δρῶντας ἢ μᾶλλον ἐκείνη δι' ὧν ἔξω γένοιτο παργίδος· * ποιημένοις δὲ καὶ λιτὰς πρὸς τὸ ὄλων ὑπὲρ αὐτῶν ἐξεσιάζοντα Θεόν (4).

* cod. τὰ ἔξω
γένοιτο παργίς.

52. Beati Cyrilli Alexandriae episcopi ex quinto libro adversus Julianum.

In foro venali multis interdum vitiosis pauca bona (venditores) admiscunt; paucis hiis (emptores) inescantibus, persuadentesque ut cum utilibus res cassas adquirant.

53. Eiusdem ex septimo libro adversus Iulianum.

Reprehendit temere illos, qui pro peccantibus Deum orant, remque incongruam eos facere existimat; et homines qui maleficorum miserentur, malos dicit. Atqui ita loquens nonne saevitiam immitemque animum fovet? et immisericordes potius mutoque odio flagrantes admiratur? At enim ego illos qui aliquando delinquentes deprehensi fuerint, legumque ultionem experti, aio potius misericordia dignos ceu qui infeliciter egerint, tam humana infirmitate lapsi, sunt diabolicae improbitatis praeda effecti. Neque iis cadentibus cachinnus attollendus est, neque iacentibus insultandum, neque inhumanus adversus illos sensus expromendus.

54. EX eodem libro.

Splendidae optabilisque bonitatis officium est, misericordiam exhibere iis qui inimicitiam erga nos susceperunt, eisdemque manum auxiliarem praebere: immo eos incolumes velle, nedum contra invehi et victis insultare: neque haerentem calamitatem immisericorditer subsannare, sed operam potius dare ut laqueo expediantur: preces denique dominatori universali Deo pro ipsis offerre.

(1) In postrema libri septimi editi pagina, ubi de paenitentia veniaque agitur, lacuna quaedam asteriscis denotatur. Ibi ergo fortasse sequentia duo collocanda sunt fragmenta.

(2) Naturae suae acerbitatem et duritiam fatetur ipse Iulianus in misopogone p. 349.

(3) Uni vel alteri, quod exibat verbi καταφροντίζω exemplo addatur iam hoc Cyrilli.

(4) Postremo moneo, cum his Cyrilli fragmentis, utiliter ab editoribus posse illa copulari Theodori mopsuesteni adversus eundem Iulianum, quae ex codice vat. pal. XX. eruit complures ante annos V. C. Fed. Munterus danus hafniensis.

Sancti Athanasii ex epistola XIII.

Quibus in rebus quispiam mentem suam exercuerit, in his clam veluti haerentem comperiet ad exercitii usum facilitatem.

Sancti Basilii ex sermone in Lucam.

Nox profunda, et morbus gravis, et auxiliator nullus; qui hereditati inhiat, ad voluntatem tuam irritandam paratus. Tu vero undique solitudinem tuam circumspiciens, tunc demum inconsiderantiam tuam senties, tunc stultitiam lugebis, quod in hoc tempus res tuas disponere distuleris, cum lingua titubat, manus tremula contractionibus agitur, ita ut neque voce neque scripto sententiam tuam significare queas.

Sancti Iohannis (Chrysostomi) ex tertio sermone in libros regum.

Iucundum est agricolis tum ex montanis tum ex depressis terrae regionibus uberem fructum carpere. Quod si aliquando ex petrosis etiam macrisque vel arenosis locis, post multam impensam curam bonus aliquis fructus eveniat, maior hinc colono delectatio accidit; quia cum soli natura luctatus, suisque pugnans adversus agri sterilitatem laboribus, victoriae quoddam testimonium ab iis, qui agricolandi artem merito aestimant, refert.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τῆς γ' ἐπιστολῆς (1).

Col. f. 2v.

Οἷς ἐάν τις πῶς διάνοιαν ἀσκηθῆ, ἐν τοῦτοις λανθάνεσαν τὴν προθυμίαν πρὸς τὴν πνευματικὴν ἔργειαν.

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐκ τοῦ εἰς τὸν Λουκᾶν.

Col. f. 27v.

Νῦν βαθεῖα, καὶ νόσος βαρεῖα, καὶ ὁ βοθητῶν οὐδαμοῦ· ὁ ἐφευρέων τῶν κλήρω ἔτοιμοι, ἀραρατὰ σου ποιῶν τὰ βαλεμματα· εἶτα περιβλεψάμενοι ὡδε καὶ ὡδε, καὶ ἰδὼν τὴν πᾶσι βλάστησαν ἡρεμίαν, τότε αἰσθήσῃ τῆς ἀβουλίας, τότε στενάξει πῶς ἄνοιαν, εἰς οἶον καιρὸν ἐταμιεύσω τὴν ἐντολήν, ὅτε ἢ μὲν γλῶσσα παρεῖται, ἢ ἡ χεὶρ ὑπότρομος· κλονεμένη τῆ συμποικίᾳ, ὡς μήτε φωνῆ μήτε ῥημάτων διδρασημάναι τὴν γνώμην (2).

Τοῦ ἁγίου Παύλου ἐκ τοῦ εἰς τὰς βασιλείας γ' λόγου (3).

Col. f. 121.

Φέρει γηπόνους ἡδονὴν τὸ ἐξ ὑπτιῶν τε καὶ βαθυγείων χωρίων πολὺν τινα δρέπεσθαι τὴν καρπὸν· εἰ δὲ ποτε καὶ ἡ σκπέξωδες γῆς καὶ λεπτῆς καὶ ὑπὸ ψάμμου δυναθῆναι μὲν πολλὴν ἐπιμέλειαν χηψοῦ τινος ἀπολαῦσαι καρποῦ, μείζων ἐντεῦθεν ἢ ἡδονὴ τῶν γηπόνων, διότι πρὸς τὴν γῆς φύσιν ἀγωνισάμενος, καὶ οὖν οἰκείας κόνας ἀντείστασθαι τῇ σειρώσει τὴν γῆς, νίκης τινὰ μαρτυρίαν ἀποφέρειται παρὰ τῆς τὸ γεώργιον θαυμαζόντων.

Paucis his obiter occupavi vacuum pagellum trium Patrum fragmentis; nam longe plura et ampliora in manibus erant, quae vita comite aliquando edam.

(1) Deperditas S. Athanasii epistolas festales, expectare nos ex Anglia, ex syriacis codicibus sumptas, dixi alibi. Num autem graecum hoc fragmentum ad eas pertineat, nec ne, palam aliquando fiet. Certe in citatis illarum epistolarum fragmentis a Cosma indicopleusta Topogr. christ. lib. X. non apparet.

(2) Fragmentum hoc legitur in eodem rerum sacrarum codice, cum dicto titulo ἐκ τοῦ εἰς τὸν Λουκᾶν, quod interpretor ex sermone in Lucam; nam si esset ex commentario in Lucae evangelium (qui fortasse extitit) scriberetur heic ἐκ τοῦ εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν, ut Graeci inscribere solent. Interiacet autem inter Basilii locum ex orat. de baptismo, et locum ex sermone eiusdem in proverbialia. De mortis tempore verba fieri apparet; nam et in codice pertinet ad titulum περὶ ἄρας θανάτου.

(3) Ioh. Chrysostomi in libros nominatim regum, seu regnorum ut Graeci loquuntur, non extant sermones; nisi forte intelligendae hoc titulo sunt homiliae quinque de Anna Samuhelis matre, et tres de Saule ac Davide: in quibus tamen hoc fragmentum non videbam, nisi me testmans oculus fecellit. Attamen in Damasceni parallelis p. 162. aliud Chrysostomi fragmentum citatur ex sermone in secundum Regum, ἐκ τοῦ εἰς β' βασιλειῶν.

MONITUM.

Inedita duo chronica, nempe Georgii monachi, vulgo hamartoli, et Iohannis siculi, quum ego in vaticanis codicibus lectitarem; in secundo Iustiniani imperantis anno, quo de nefanda contra naturam libidine poenae publicae sumptae fuerunt (quam rem Theophanes et Cedrenus breviter, nostri autem supradicti auctores prolixius narrant) inter ceteras, quae in illis chronicis scribuntur eius criminis detestationes, latum ac disertissimum sancti Cyrilli fragmentum deprehendebam, tum ab Hamartolo p. 169, tum etiam a Siculo p. 315. iisdem verbis descriptum; quod quum ex aliquo Cyrilli sermone vel libro detractum esse appareat, neque tamen in eius scriptis editis repererim (nisi mi forte festinatio, aut aliqua animi evagatio in evolvendis Cyrilli tomis de lectionis tenore decussit) haec cum ceteris novis Cyrilli scriptis collocandum iudicavi: quod si forte antehac vulgatum in publicis libris occurreret, nullam erit incommodum, neque res publica detrimentum capiet; immo aliqua melioris fortasse frugis per nos saltem extabit varietas. (Chrysostomus etiam comment. in epist. ad Galatas ed. maur. T. X. p. 717, invehitur in eos qui se spadonant; sed diversus a nostro is locus est.) Illud aliquantulum addubitavi, nun rei parum per se verecundae interpret fierem, nec ne. Sed primo cogitari, etiamsi nunc ego graece tantummodo ederem, non defuturum postea qui ad alias linguas transferret. Deinde sanctissimi Cyrilli sermonem, qui rem nefariam summo odio obruit, abs quovis honesto viro, lingua saltem non populari, repeti posse iudicavi. Denique reputans laudem hinc christianae religioni accedere, quae inter tot paganitatis monstra, probrosissimum quoque eunuchismum paulatim antiquavit ac sustulit; novoque exemplo docere volens quantopere sancti patres crimen hoc miserum et ei connexu flagitia detestati sint semper atque insectati; rem graece quoque non peritissimam communicandam latine decrevi. Porro ante hunc Cyrilli tractum placet recitare de pudicitia praeclarum Tertulliani testimonium. « Pudicitia flos morum, » honor corporum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, » praeiudicium omnis bonae mentis; quamquam rara, nec facile perfecta, vixque perpetua; ta- » men aliquatenus in saeculo morabitur, si natura praestruxerit, si disciplina persuaserit, cen- » sura compresserit. »

ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΣΤΗΛΙΤΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΥΧΩΝ,

SANCTI MAGNI CYRILLI

SERMONIS ADVERSUS EUNUCHOS

FRAGMENTUM.

Ταύτην τοίνυν πῶ ἀκόλασον καὶ ἀκάθαρτον γνώμην καὶ πρᾶξιν τῶν αὐθαιρέτως πασχόντων θρησκαμβεύων εὖ μάλα καὶ σκλητεύων Ὁ ΜΕΓΑΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ οὕτω φάσκει.

Hanc igitur (*inquit Georgius chronologus*) intemperantem impuramque mentem et operam spontaneorum pathicorum egregie prorsus vituperans MAGNUS CYRILLUS sic ait.

Ἀκολασίας γὰρ ἔνεκεν οἱ τάλαντες τοῦτο θρώσι τὰ τῶν γυναικῶν πάσχον, ἄνδρες εἶναι βεβλόμηνοι· οὐδενὸς γὰρ χρησίμης χάριν τῆ φύσιν μετατιθέντες, ἢ ἀσελγείας ἔνεκεν, τῆ θεόπλασον καὶ ἀνδροπρεπή μορφήν διαφθεί-

Intemperantiae suae causa hoc isti miseri perpetrant, feminarum propria patientes, quum tamen viri esse velint. Etenim absque ulla utilitate naturam pervertentes, non nisi lasciviae causa, creatam a Deo dig-

namque viro formam corrumpunt, vel sponte saepe, vel ab aliis talia pati coacti. Sunt autem hi naturae corruptores, generis hostes, humanae societatis labes, vitae offensores. Hi Maenadum more scortantes, immodice in turpissimis exultant passionibus, moribus foedis perditisque miseram vitam concretam habentes, ambiguae odibilisque personae spuriam formam circumferentes. Hi utique sacris septis procul abeant, et a sanctis conventibus ut abominabile piaculum Deoque invisum arceantur. Quia enim turpissima pessimaque mentis sententia pulcrum ac divinum opus ad pravam atque infamem professionem immutarunt ac transtulerunt, et spiritalem spadonatum vetito usui deservire coegerunt, non legum tantummodo poenam perpeti digni sunt, verum etiam evangelico apostolicoque decreto ad exteriores tenebras prorsus expelli. De his quippe Moyses dicit: « non intrabit eunuchus contusis aut excisis genitalibus ecclesiam Domini. »

Attamen videre est plenas principum virorum domos his portentosae formae personis, quae aureos torques collo gestant, et in masculina natura, feminae tamen speciem habent, fracte incedunt, delicate loquuntur: nam et meretricum instar indecore huc illuc caput iactant, intemperanter impudiceque rident, lasciviam suam palam ostendentes. Quamobrem cum viris quidem, mulierum instar, molliter cubitant, et mollitie foedantur: cum mulieribus autem quasi custodes castitatisque simulacra in cubiculis versantes, procacissime et impudentissime turpitudini operam dant. Sic ergo hi quidem a nefariis impurisque viris corrupti, mollitie polluuntur adverso naturae opere ac flagitio: ipsi autem vicissim ceu canes rabidi infelices mulierculas peccatis, uti dictum est,

ρυσιν, ἐκκωσίως πολλάκις, ἢ ὑπὸ ἄλλων ὑπομένειν ἀναγκασζόμενοι τούτο, ὡς λοιμοὶ τῆ φύσεως, καὶ τῆ γενέως πολέμιοι, καὶ ἀπίλοι πολιτείας, καὶ ζωῆς ἐφύβριστοι γίνονται δίκην Μαινάδων πορνευθέντες, ἀμύξως ἐν τοῖς αἰσχίσις ὀρχοῦνται πύθουσι, μιαιφὰ πολιτεία καὶ πεφθαρμένη τῆ ἀθλίαν ζωὴν συγκεράσαντες, ἀμφίβολα καὶ μεμισημένα πρόσωπα φειδύμενοι καὶ γράμμα νενοθυμένον ἱερῶν ἀπειβολῶν μακρὰν ἀποχέσθουσαν, ἀγίων συνιδῶν ὡς ἐβδελυγμένον ἀγαθῶ καὶ θεοσυγές ἐλαυνέσθουσαν (1)· ἡσθῶ τὸ αἰσχίση καὶ κακίση γυνῆ τὸ καλὸν καὶ θεῖον ἔργον εἰς τὸ κακὸν ἀναβεβλημένον δόγμα παραλλάξαντες καὶ μεταποιήσαντες, καὶ τῆ ἀνευματικῆν εὐνεχίαν ἀπιστορομένην πρῶτῃ λειπτουργεῖν ἀναγκάσαντες, οὐ μόνον ἄξιον νομικῆς ψήφου λαμβάνειν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ ὄχι εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἀποφάσεως εἰς τὸ λεγόμενον ἐξώτερον σκότῳ ἄρῃν ἀπελαύνεσθαι· περὶ γὰρ ἡσθῶ τοιούτων ἔφη Μωϋσῆς * “ Ἐλαθίας καὶ ἀπόκοπος οὐκ εἰσελεύσεται εἰς ἐκκλησίαν κυρίου. ”

* Dent. XXIII. 1.

Ἔστι γὰρ ἰδεῖν πεπληρωμένας οἰκίας τῆ μετρίανων, τοιούτων τερατομόρφων προσώπων, χρυσοῦς μνησκίας ἐπιτραχήλῃ φορέντας, φύσιν μὲν ἄρρενος, θηλείας ἢ ὄψιν ἔχοντας, καὶ κεκλασμένως βαδίζοντας, καὶ τεθρυμμένως φθειρομένους ὡσπερ καὶ ἐταιρίδες ἀπερπῶς ὡδε κακίσει τὴ κεφαλὴν φειδείεσι, καὶ γελῶσιν ἀκρατῶς τε καὶ ἀναιδῶς, οἰσθηλασίαν πρόδηλον ὑπεμφαίνοντες· ὅθεν μετ’ ἀνδρῶν μὲν ὡς γυναῖκες, μαλακῶς εὐναζόμενοι καὶ μαλακιζόμενοι, φθείρονται· μετ’ ἑταιρῶν ἢ ὡς φύλακες ἅμα καὶ σαφροσύνης δῆθεν ἰνδάλματα καθείδοντες, ἀναισχύντως καὶ ἀπρηυθριωμένως αἰσχροπραβοῦσι· καὶ οὗτοι μὲν οὕτως ὑπ’ ἀνδρῶν ἀνοσίων καὶ βεβήλων φθειρόμενοι, μαλακίζονται καὶ καταμαίνονται διὰ τὴν παρὰ φύσιν ἀνοσιεργίαν καὶ βδελυρίαν· αὐτοὶ ἢ γυναικάρια ταλαίπωρα σεσαρυμένα καὶ τὸ εἶρημένον * ἄμωρ-

* II. Tim. III. 6.

(1) Eunuchi voluntarii a sacerdotio arcentur legibus canonicis in Photii syntagmate tit. I. 14, et tit. IX. 24, apud nos Spicil. rom. T. VII. p. 53. et 287. Poenas civiles gravissimas contra evirantes semet vel alios, videsis op. cit. p. 54. Quin etiam saeculares adulteri a templis excludebantur, adfirmante Chrysostomo orat. III. 1. de Saule et Davide.

ταῖς καταμολύνεσι καὶ καταβλάπτουσιν, οἷα λυσώδης κύνες καὶ τὸ δὴ χαλεπώτερον καὶ ἐλευνότερον, ἐτεῦθεν αἰτίοι γίνονται καὶ προσξενταὶ καὶ μέτοχοι τῆ ἀπεραντῆς κολάσεως, οἱ τε φθείροντες καὶ οἱ φθειρόμενοι.

Ἄλλ' ὃ τῆ ἀφροσύνης, ὃ τῆ ἀπάτης καὶ ᾧσαπληξίας τοῦτες γὰρ ἄνθρωποι καὶ μάλιχα προύχοντες, ὡς σώφρονες ᾧσαδεχόμενοι, πιστεύουσι καὶ εἰσοικίζουσιν· οἱ γὰρ εἰσοικίζόμενοι, καὶ παρήσσιας τυχεράνοτες, τὰς ὄντως δικαίως ἀρετῆς ἐπιθυμημένους σώφρονας ἀνδρας καὶ μικρὸν διεσάσαντες, εἰς τὸ τῶ Σοδόμων αἰσχρὸν βάρβαρον ἐλευνῶς καταπνέοντισαν, καὶ τῶ πυρὶ παρέπεμψαν διὸ δὴ λοιπὰν ἀραρότως πάνυ γὰρ τοῦτες νόμος καὶ λόγος εὐαγγελικὸς καὶ ἄριστος βίος καὶ εὐσεβῆς πολιτεία βδελύττεται ὡς θεομισεῖς καὶ ἀκαθάρτους· οὗτοι γὰρ τοιαύτην ἐξήγαγον ζωὴν προτιμήσαντες καὶ ποιήσαντες, ὅσον ἦκεν ἐπ' αὐτοῖς, πόλις μὲν ἤφάνισαν, τῆ ἀπειρηματικὸν τῆ φύσεως λόγον ᾧσαφείροντες καὶ φθειρόμενοι· εὐανδροῦσαν ἢ ῥώμην ἀνδρῶς καὶ ἡλικίαν καὶ τῆ ἀρρενοπρεπῆ καὶ γυναικίαν ἰσχὺν δυνάως ἐξανάλασαν καὶ ἀπλῶς τῆ σύντονον ἐσφρυγῶσαν ἀκμὴν τῆ νεότητος λυμηνάμενοι φανερώς, ἀθλίως καὶ καταγχεύσας ἐποίησαν ᾧσα ἄλόντας· οὗς γὰρ φλυκτεῖον προξοπάδην καὶ βδελυκτέον ἐιδίως, ὡς ψυχοκτόνας καὶ σαματοφθόρους, καὶ ἐναγείας ὄντας καὶ τῆ φύσεως ᾧσαχρώντας· οὐδὲν γὰρ ἀληθῶς μυσαρώτερον ἢ ἀκαθαρτώτερον τῆ οὕτω πορνόδοκίμων τῆ καὶ πορνόδοκίων εἰώθασι γὰρ, ὡς ἀληθῶς καὶ ἀειβῶς μεμαθήκαμεν, οὐ μόνον οἱ παάδοτες, καὶ τὰ μόδια τῆ αἰσχυργίας ποσῶς ἔχοντες ἀσελγαίναν ἀμέτρως, καὶ ἀκολασαίναν ἀκορίσως, ἀλλὰ καὶ οἱ τέλειον ἀπόκοποι καὶ ἐκτετριμένοι, καθάπερ οὖν καὶ οἱ ἐκ γυνητῆς ἐσρημένοι τούτων (φεῦ τῆ ἐσχάτης ἀτοπίας καὶ φρενοβλαβίας) διὰ χαρῶς καὶ δακτύλου φθέρειν τὰς ἀθλίας γυναῖκας, καὶ τῆ ἀνοικργίαν οὕτως ἐμμανῶς οἱ ἀνόσοι καταγχεύσασαν καὶ τῆτο δηλῶν ὁ σοφὸς ἀειδήλως ἔφη· « μακάριος εὐνοῦχος ὁ μὴ ἐργασάμενος ἐν χαρὶ ἀνομίαν, καὶ παρθένος ἥτις οὐκ ἔγνω κοίτην ἐν ᾧσαπτῶματι. * » εἰκότως οὖν

oneratas impiant ac violant; quodque gravius est ac lugubrius, sic causa fiunt et pararii atque participes aeternae poenae, tum corruptores videlicet tum etiam corrupti.

At heu dementia, errore, atque vesania! His tamquam sobriis domi suae receptis, homines praesertim excelsiores confidunt: isti autem facti domestici, fiduciaque dignati, viros qui sincere recteque virtuti studebant, paulatim inescantes, in Sodomorum infame bathrum miserabiliter proiciunt, flammisque contradunt. Quamobrem congruenter admodum huiusmodi homines lex et doctrina evangelica, et optima vitae regula, ac religiosa disciplina detestantur ceu Deo odibiles et impuros. Quippe hi, tali electo sponte nefario vitae genere, quantum in ipsis est, civitates delent, seminalem naturae rationem activo passivoque modo corrumpunt, virique vigescens robur atque staturam, masculasque vires et generosas, taetre pessumdant: atque omnino validum et turgescentem iuventutis vigorem, ut palam apparet, labefactantes, miseros ac deridiculos faciunt eos quos ita irriverunt. Profecto hi velis remisque fugiendi sunt, meritoque detestandi, ceu animarum preemtores, corporum corruptores, et sceleste prorsus natura abutentes. Nihil enim reapse flagitiosius est et impurius his vel scortis vel scortantibus. Quippe solent, ut vere accurateque didicimus, non solum spadones, qui pudenda quomodolibet habent, immodice lascivire, et insatiabiliter libidinari: verum etiam mutilati prorsus et excisi, nec non qui a nativitate his membris carent (proh summam absurditatem atque insaniam!) manu digitoque miseras violare mulieres, et sic flagitium furiose impieque peragere. Quod ut perspicue significaret, Sapiens aiebat: « beatus eunuchus qui non est operatus manu iniquitatem, et virgo quae nescivit torum cum delicto! » Merito itaque hi neque feminae sunt neque viri:

sed androgyni, gladio animadvertendi, et mulierum amore insanientes, dicti fuerunt. Audiant itaque illi qui homines huiusmodi temere arbitrantur puros esse et continentes; nec mendacior simulataeque castimoniae aut continentiae credant. Etenim ab immundo quidnam mundabitur? et a falsitate quid nam veri expectandum est?

ἄθνηλοι, ἀναιδροὶ *, ἀνδρόγυνοι, σιδηροκατάδικοι (1), καὶ γυναικομανεῖς προσήφορεύθησαν ἀκείτωσαν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ὅτι καθαροὺς καὶ σώφρονας τοῦτους ὑποποπάζοντες μάτην, καὶ μὴ πιστεύτωσαν τῷ ψεύδει καὶ τῇ κατασκευασμένῃ καθαρότητι καὶ σωφροσύνῃ· ἀπὸ γὰρ ἀκαθάρτου, τί καθαρισθήσεται; καὶ ἀπὸ ψεύδους, τί ἀληθεύσῃ;

MONITUM.

Genuinis sancti Cyrilli scriptis, placet specimen etiam subtexere, ex vaticano prisco codice, sermonis Cyrillo item Alexandriae archiepiscopo inscripti; qui tamen neque stilo, multoque minus sententiarum gravitate Cyrillum illum magnum decet. Post exoritur quidem, quod nos recitabimus, longa fit deploratio, ipsis prophetarum saepe verbis, matorum Hierusalem, cuius populus in babilonicam captivitatem pedestri acronnosissimo itinere una cum tribus regis pueris ac Danihele abductus fuit. Exiit horum adolescentium res gestae et officia et conciones apud Assyrios narrantur, et flammae cui addicti fuerunt vis innocua. Quinque hi, praeter veri Dei notitiam, futurum quoque Servatoris adventum coram impio rege praedicassent, capite truncati, una cum Danihele, dicuntur: quorum corpora hebraeus populus pie in thecis composita, postea ad urbem Hierusalem redux secum gestavit: ubi demum in Christi domini obitu, cum aliis mortuis, quorum in evangelio fit mentio, ad vitam rediisse dicuntur, et in paradisum transisse. (Haec partim in menaeo quoque Graecorum dicuntur die XVII. decembr.) Sequitur sermonis clausula, quam item nos adscribemus. Et quanquam in ea Cyrillus ipse hunc sibi sermonem tribuere dicitur, nihilo tamen minus abiudicandum prisco illi ac magno Cyrillo sine ulla dubitatione censemus. Ceterum quia saeculo XI. extitit Alexandriae archiepiscopus iacobita Cyrillus II. (Orient. christ. T. II. p. 482.) de hoc si quis cogitare volet, non reprehendimus, immo hunc Cyrillum iuniorum sermonis esse auctorem facile annuemus; praesertim quia in titulo desunt verba ἱερέως, et πατρός ἱεροῦ.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΗΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΑΙΔΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΟΥ ΔΑΝΗΛΑ.

CYRILLI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE

SERMO DE OBITU SANCTORUM TRICUM PUERORUM NEC NON SAPIENTISSIMI DANIELIS.

Opportunum adest, o carissimi, tempus praeclarorum martyrum commemoracionem faciendi. Quippe haec commemoratio, quae ob nostrarum animarum salutem impetranda sit, caelestium ordinum panegyrim imitatur. Quotquot igitur Dei no-

Πρόφασις καιρῶν παρέστη, ἀγαπητοὶ, μαρτύρων ἀγαθῶν ἐνέγκαι μνήμη· αὕτη γὰρ ἡ μνήμη μιμεῖται πῶς πανήγυριν τῶν οὐρανίων ταγματῶν, ἐπὶ πρεσβείαν καὶ σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· ὅσοι οὖν τὸ Θεὸν ἐπιγινώσκετε, σήμερον ἐσταύθα

(1) Quasi monstra scilicet. Reapse plexi fuerunt aliquando capite miseri aut scelesti huiusmodi. Syntag. Photii p. 54: ὁ πολιτικὸς νόμος τοῦς ἑαυτοῦς ἢ ἑτέρους εὐνουχίζοντας, διαφόρως τιμωρεῖται, ποτὲ μὲν κσι-φελικῶς; etc. Utrum vero impudici eunuchi adulteris etiam sint accensendi, quaeritur in iure graeco.

τὰς ἀκοὰς ὑμῶν προτείνατε, ὅπως ἀξιω-
θῆτε τοῦ βραβεῖου τῆς ἀρτίως λεγομένων
μαρτύρων· τούτους γὰρ ἐπαινεῖσθε καὶ θαυ-
μάζειν ἤδη δεῦν μὴπω θεασαμένους ἐναν-
θράπτῃσιν Χριστοῦ, καὶ θάνατον ἀθανάτου,
καὶ ἀνάστασιν ἐκ νεκρῶν, καὶ πρὸ τῆς ἐν-
σάρκα παρουσίας, ὁμολογητὰς καὶ μάρτυ-
ρας αὐτοῦ γεγονότας· περὶ τούτων ἡ εὐδο-
κία τῶν ἀρχόντων ἱεράδος (1) διὰ τῆς ἀρτίως
ἀναγνωσθείσης προφητείας *, ἐκεκεν τῆς
βασιλικῶν ὁμοφύλων παιδῶν, Ἀνανίου,
Ἀζαρίου, καὶ Μισαήλ· περὶ τούτων βούλο-
μαι τῆς πολιτείας καὶ συνηγορικῆν ὁπιστή-
μην καὶ συμμαχίαν καὶ τελείωσιν ἐξηγή-
σασθαι τῆς Θεοῦ ἐκκλησίας, τὸ πῶς ἀν-
δραγαθήσαντες ἐτελειώσθησαν οἱ καλοὶ
κλάδοι παῖδες κ. τ. λ.

* Pan. III. 92.

*Prosequitur oratio, quatuordecim adhuc implens grandia latercula: sub cuius finem ita
Cyrillus nomen suum dignitatemque revelat, prout fit etiam in titulo ante initium.*

Ταῦτῃ τῆς κατασκευῆς τῆς ἀγαθῆς καὶ
ἀγαθῆς ἐγὼ Κύριλλος ἐλάχιμος (2) ἐπι-
κόπος τῆς Ἀλεξανδρείαν πόλεως, ἔτυχον *
τῆς ἀγαθῆς καὶ τῆς Δανιήλ· συνεργαζάμενος δὲ
ὁσίων καὶ ἀμωμήτων παιδῶν σύμβολον καὶ
πολιτείας, καὶ πᾶσι εἰς Χριστὸν τελείωσιν.
Γένοιτο ἡ τῆς Χριστοῦ χάριτι, καὶ πρεσβεία
τῆς ἀρτίως μνημονοθέντων καλλινίκων μαρ-
τύρων, θάλλειν καὶ ἀποκόπτειν πᾶσι τοῦ
Χριστοῦ ἐκκλησίαν εὐθινοῦσαν ἐν καρπῷ
δικαιοσύνης· ὅπως οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέ-
ρες τοιαῦτα βλαστάνοντες φυτεύματα *
μετὰ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας, οἱ νεο-
νίσκοι καὶ παρθένοι τοιαύτης πολιτείας
ἀξιώνται, τοιαύτης ἀρετῆς σπουζάνωσι.
Τελοῦνται διὰ οἱ ἄγιοι παῖδες μηνὶ δε-
κεμβρίῳ ιζ'.

* ita cod.

* cod. φυτῶ
ματα.

titia imbuti estis, hodie hoc loco aures ve-
stras intendite, ut martyrur, quos nuper
diximus, praemia pariter consequamini.
Profecto hos admirari ac laudare oportet,
qui neque Christi humanationem, neque
immortalis mortem, atque a mortuis resur-
rectionem conspicati, ante eius in carne
adventum, confessores eiusdem martyres-
que extiterunt. His consuluit sancta Tri-
nitas, iuxta lectam paulo ante prophetiam,
regiis videlicet ex una eademque gente
pueris, Ananiae, Azariae, et Misaheli. Ho-
rum vitam, et conspirantem sapientiam, et
sociale concertationem ac finem enarrare
a Dei ecclesiae volumus, quomodo scilicet
hi egregii ipsius surculi, pueri inquam,
fortiter consummati fuerint etc.

Hanc boni monumenti constructionem
ego Cyrillus minimus urbis Alexandriae
episcopus addidi monumento (historiae)
a Danihele confecto. Scripsi nempe trium
sanctorum et immaculorum adolescen-
tium concordem vitam, et pro Christo
consummationem. Utinam vero contingat,
Christi gratia et horum quos haecenus ce-
lebravimus triumphalium martyrum inter-
cessione, ut Christi ecclesiae floreat et am-
plietur, ac iustitiae fructu exuberet! Ut pa-
tribus matribusque parem ex se germinan-
tibus sobolem cum castitate atque pietate,
adolescentes ipsorum ac virgines, huiusmo-
di vitae genus sectentur, eademque virtute
concresecant. Consummati vero fuerunt hi
sancti pueri mensis decembris die xvii.

(1) In Graecorum pariter menaeo die cit. de his sanctis pueris scribitur: τῆς τριάδος εἰκόνα προφητι-
κῶς, ἐξ αὐτῶν χρωμάτων ἐν τῇ φλογὶ οἱ παῖδες διέγραψαν τῷ καλῶς τῆς πίστεως, καὶ τὴν τοῦ Λόγου ἀκρὰν εἰς
τὴν συγκρατάσιν, μυστικῶς κατέδον, καὶ πᾶσιν ἐκήρυξαν.

(2) Titulus hic minimus episcopus, quem inferioris aevi episcopi modeste sibi tribuebant, auget opi-
nionem de Cyrillo iunioris huius sermonis verisimili auctore. Videtis huius generis titulos, εὐτελής, ταπει-
νός, νεώτερος, constanter in episcoporum subscriptionibus quas nos divulgavimus (partim etiam aere cudi-
mus) synodorum byzantinorum sub Manuhele Comneno, Script. vet. T. IV, et Spicil. rom. T. X.

DE EUSEBII ALEXANDRINI SERMONIBUS

EDITORIS MONITUM.

Eusebii, qui passim in codicibus dicitur archiepiscopus alexandrinus, sexdecim ego ante hoc tempus sermones edidi; unum quidem in AA. class. T. X., alios autem quindecim in Spicilegio rom. T. IX., in cuius voluminis praefatione de his aliisque aliquot eiusdem Eusebii sermonibus, diligenter ut spero tractavi. Addidi etiam Iohannis notarii ineditos aequae de vita obituque Eusebii sermones seu libellos tres. Porro in sermonum Eusebii praefatione tom. cit. p. 10. dixi, duorum quidem de eleemosyna et de astronomis titulos scribi in codice vaticano, sed tamen ipsos sermones ob membranarum defectum deesse; me tamen scire, priorem in codice vindobonensi theol. 263. servari, alterum vero in parisiensi 1098. Nunc ecce illustrium mihi benevolorum hominum liberalitate ac manu descriptos (1) ambos impetravi; cuius beneficii ut fructus extet, commodum esse putavi, ut post Cyrilli alex. scripta, paralipomena haec Eusebii subtexerem, qui item, ut dixi, archiepiscopus dicitur alexandrinus; atque ita piii equidem et apprime orthodoxi, si minus elegantis, auctoris editionem absolverem. Quicquid enim alii indicabunt, me certe ingenuitas huius hominis, christiana eius ac pastoralis simplicitas, nativumque dicendi genus valde delectant. Quamquam nec omnis ornatus abest, v. gr. ubi divitis epulonis apparatus describit. Ceteroquin Eusebii codices tam romani quam exteri, et praesertim vindobonensis, soloecismis scripturaeque mendis sciant, quae partim emaculanda fuerant, partim retinenda, ne plus aequo textum subverteremus.

Sed enim quod attinet ad Eusebii nostri aetatem atque episcopatus sedem, necesse est controversiam rursus adtingere; postquam scilicet ex Germania accepi Guilelmi Augusti perdocti viri nostrique contemporanei librum, quo tres Eusebii de rebus inferis, circa Christi domini obitum et descensum, sermones edidit, qui sunt item apud nos in Spicilegio. Porro quod hic amplissimum de eleemosyna sermo Eusebii, in vindobonensi codice incolumis conservatus, notitiam Augusti effugerit (dissert. eius p. 63), mirari nolo. Etenim saepe audivit (et mihi quoque interdum accidit) ut res nobis proximae, nulla nostra culpa sed casu nos lateant, dum remotas feliciter indagamus. Primus ergo apud Augustum sermo p. 1-10, recurrit apud nos sub numero XIII. Est autem in hoc insignis editionum nostrarum varietas, quod germanica p. 9. habet, tamquam clausulam sermonis huius, tractum illum ὁ ποῖον κακῶν ἔστιν ἡ παρακοή etc. usque ad p. 10, quae reapse est clausula potius sermonis de incarnatione (p. 26-27.) a nobis editi tom. cit., neque ullo modo ad praedictum editionis germanicae locum pertinere potest, a quo omnino dissentit. Secundus in editione germanica sermo respondet nostro XIV, cum aliqua varietate. Tertius denique dictus in die paraseveas in ed. germ. respondet nostro XV, cui titulus de diabolo et orco (ἄδης); secundam dico sermonis germanicam editionem; nam prior (ut editor appellat, quod contra fortasse est) magis a nostra differt. Sed illud maioris momenti est, quod ei priori editioni loco clausulae atlexitur pars alterius sermonis, dicti nempe postera die, seu sabbato, prout promissum fuerat in fine sermonis de parasevee, quem desinere in dictione ἐνταῦθα τῶν λόγων σφραγίσσωμεν, nec cum sequentibus necti, exploratissimum est; id quod ne germani quidem editoris perspiciam fugit p. 153. Bene igitur, eventit ut haec saltem pars sermonis de sabbato, qui sermo totus desideratur in codice vat., ex vindobonensi prodierit. His de utraque editione germanica et romana dictis, reliquum est ut de Eusebii persona et aetate disserendum breviter videatur.

Tribus a se editis auctoris huius sermonibus praeclearam vereque doctam subtexuit disputationem G. Augustus, cuius exquisitam eruditionem diligentiamque cum maxime probo, attamen de aetate Eusebii nostri et episcopatu emeseno, quominus ei adsentiar, rei contrariae ut puto evidenter prohibeor. Sermonum horum parentem dicit germanus editor indubitanter Eusebium illum, qui

(1) Vindobonensem habui ab excell. Comite Dietrichstein caesareo bibliothecario, exseribente erudito viro H. E. Pöschl. Parisiensem misit vir clar. eques P. A. Drach, longa mihi amicitia coniunctus.

Emesae ecclesiam tenuit, multisque scriptis claruit, teste Hieronymo de vir. ill. cap. 91, sub Constantio imp. Constantini magni filio, et circa annum Christi 360. obiit. Atque ut titulum alexandrinæ episcopi cum emeseno conciliet, utitur laudatus edilor egregia in speciem ratione, quod ille nempe Eusebius, teste Sozomeno hist. lib. III. 6. in synodo antiochena quæ anno 341. celebrata fuit, ad capessendam alexandrinam sedem extimulatus fuerit, loco magni Athanasii depulsi: quam Eusebius dignitatem quam recusasset, ne Athanasio inuitis Alexandrinis succederet, emesenam ecclesiam regendam suscepit. — Recte. Sed primum quaero, quoniam hic Eusebius reapse annis viginti, usque ad obitum, emesenus fuit non alexandrinus episcopus, cur in graecorum sermonum codicibus episcopus vel archiepiscopus alexandrinus passim, nunquam vero emesenus inscribitur? Sed ecce praeter hanc aliasque rationes, nunc demum ex vindobonensi sermone de eleemosyna circa finem, peremptorium contra emesenum Eusebium argumentum torquetur. Sermonis enim auctor Eusebius noster inter divites, quibus opes, nedum nocuerunt, verum etiam propter dandæ eleemosynæ copiam valde profuerunt, ponit matronam Melaniam, et quidem iis verbis quas iam mortuam esse innuant. Sed sive de mortua loquatur sive de superstitè, prorsus auctor se non esse Emesenum illum demonstrat. Namque Emesenus, ut vidimus, factus fuit episcopus anno 341; Hieronymus autem op. cit. cap. 91. hunc Emesenum sub Constantio mortuum discrete adfirmat, hoc est ante annum certe 361, quo ipse Constantius obiit.

Iam ut ad Melaniam veniamus, duae fuerunt hoc nomine, senior nempe ac iunior senioris neptis. De utraque agit Palladius in hist. lausiaca, opp. Meursii T. VIII. p. 117. et 120. Ambae divites fuerunt, et eleemosynarum largitionibus celebres. Senior dicitur a Palladio coepisse vitam asceticam sub Valente imp., et annis adhuc 37. superfuisse. Iunior coaeva fuit ss. Hieronymo et Augustino. Quia ergo noster Eusebius meminit Melaniae (etiamsi forte senioris), fieri nequit ut sit ipse emesenus Eusebius, qui plus quadraginta annis ante ipsius Melaniae mortem e vivis excesserat, siquidem haec nonnisi initio quinti saeculi mortem cum vita commutavit, ut ex ante dictis colligitur. Immo Melania ne eleemosynis quidem clarescere coepit, nisi Eusebio emeseno iam mortuo, ut item ex dictis patet. Alia quoque accedunt, quamquam minime necessaria, argumenta. Nam de illo Emeseno Hieronymus in chronico ad Christi annum 351. scribit: Eusebius episcopus emesenus arianæ signifer factionis multa et varia conscribit. Item apud alios veteres, Socratem, Sozomenum, et Photium cod. 242., accusatur Emesenus de sabellianismo, et de impiae astrologiae superstitione. Atqui noster graecorum auctor sermonum Eusebius, quos duodeviginti iam impressimus, ubique orthodoxus apprime est, et omni haeresi, nedum illis teterrimis, prorsus alienus. Ab astrologiae autem crimine tantum abest Eusebius, ut nunc eius sermonem nos divulgemus contra illam vanitatem ab eo scriptum, κατὰ ἀστρολόγων: praeter quam quod sermone etiam VII. a nobis item edito varia superstitionum genera magnopere insectatur. Denique Emeseni vitam a Georgio laodicensi scriptam fuisse testantur Socrates et Sozomenus; at alexandrinæ nostræ vitam, auctore Iohanne notario, nos ipsi extulimus ex codice vaticano. Sed iam plura dicere nihil interest: quippe graecorum horum parens sermonum, non est Eusebius emesenæ urbis episcopus; obstat enim, ut dixi, temporum ratio: quamquam nostram et quinti saeculi hominem, et utriusque fere Melaniae interiectum iudicamus, quoniam non duas sed unam nominat, id est ut reor seniorem. Cur vero tam constanter in codicibus dicatur archiepiscopus alexandrinus, etsi in catalogis illius sedis non exat, diu nos satisque in praedicto Spicilegii volumine disputavimus. Hoc unum tamen non incommode addeamus, Hieronymum scilicet in chronico ad Ch. an. 331. ponere Eusebium Phanphili inter eos qui aliquamdiu antiochenam ecclesiam occupaverunt. Cur id, inquam? Nullam certe aliam ob causam quam quia ad eam sedem votis Antiochenorum fuit electus, seu expetitus, ut evidenter constat ex ipso Eusebio vit. Const. lib. III. 60-62, et ex Socrate lib. I. 24. Et quidem de hac re copiose P. Boschius in patriareharum antioch. catalogo p. 42. sq. Recusavit tamen eam dignitatem Eusebius Phanphili, ut alexandrinam Emesenus. Ergone pari iure dicitur uterque, ille antiochenus, hic alexandrinus episcopus? Utinam hoc argumentum satis valeret, quo fieret ut Eusebii mei antiquitas augetur! Quominus tamen in hanc sententiam pedibus eam, uncis ne quodammodo Melania tenet, cum ceteris quæ recensui criticae artis et historiae iudiciis.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΛΗΘΟΣΥΝΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΤΟΣΙΟΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΛΑΖΑΡΟΝ.

SANCTI PATRIS NOSTRI EUSEBII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE

SERMO DE ELEEMOSYNA ET IN DIVITEM ATQUE LAZARUM.

1. Age sermonem hodie, carissime, de eleemosyna instituamus; et quid nobis apostolus et evangelista Matthaëus de Domini nostri adventu narraverit. Dic nobis, oculate testis et verbi minister, quando nam et quomodo quidve dicet nobis dominus Deus, cum mundum iudicaturus adveniet? Quid nunc velit, quidve agere imperet populo suo? Dixit, inquit, Dominus: quum venerit filius hominis cum maiestate sua, et omnes sancti angeli cum eo, tunc sedebit in throno maiestatis suae, et congregabuntur ante eum omnes populi: et separabit eos ab invicem, sicut pastor ab haedis oves segregat: et statuet oves quidem a dextris suis. Nam pastor, ceu benigniorem partem tenens mollitudinis mansuetudinisque, indolem scilicet ovium, harum quoque stationem melioribus assignat. Deinde a sinistris haedi, ceu pastori contumaces, collocantur.

2. Audiamus etiam quid rex regum et dominus dominantium dicturus sit bonis et misericordibus, qui mandata eius observaverint, quatenus hi cuncta ab eo imperata in rem contulerint. Idecirco enim merito audient a domino et clemente Deo nostro sanctam illam ac beatam ad eius dexteram invitantem vocem: venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a mundi constitutione. O bonam praeparationem sortemque iustitiae illorum qui iure benignitatem eius promeruerunt! Quid porro his dicit? Esurivi enim,

α'. Φέρε εἰς μέσον τὸ λόγον σήμερον, ἀσπαπτέ, προθήσω μὲν περὶ ἐλεημοσύνης καὶ τί διηγήσασθε ἡμῖν ὁ ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος περὶ τῆς ἐλευσίως τῆς δεωότης ἡμῶν. Εἶπεν ἡμῖν αὐτόπτα καὶ ὑπηρέτα τῶ λόγου, τότε, καὶ πῶς, καὶ τί λαλήσει ἡμῖν κύριος ὁ θεός, ὅτε μέλλει ὡδραγοῦσθαι κρίναι τὸ οἰκουμενὴν; τί βούλεται, καὶ τί κήρυξει ποιῆσαι τὸ λαὸν αὐτῶ; εἶπεν ὁ κύριος *, φησὶν, ὅτ' ἀν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τῆ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτῆ, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθήσει ἐπὶ θρόνον δόξης αὐτῆ, καὶ συναρχθῆσονται ἐμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἀφορεῖ αὐτῶς ἀπ' ἀλλήλων, ὡσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶ ἐρίφων καὶ σῆσει τὰ μὲν πρόβατα ὡς δεξιῶν αὐτοῦ καὶ τὸ ὁ ποιμὴν ὡς κρησοτέρων ἔχων τὰ δ' ἀπαλόττους καὶ ἡμεροσύνης τὸ ἦθος τῶ προβάτων, καὶ τῶ σάσεως τῶ ποιόντων ποιεῖται ὅσων κρείττονας εἶτα τὰ ἡ ἐρίφια ὡς εὐνούμων, ὡς ἄτακτα τῶ ποιμῆνι θάκενται.

β'. Ἀκούσω μὲν ἢ τί ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τῶ βασιλευόντων, καὶ κύριος τῶ κυρευόντων τοῖς ἀγαθοῖς καὶ ἐλεήμοσι τοῖς τὰς ἐντολάς αὐτῶ φυλάξασι, διὸ καὶ ἐτήρησαν πάντα ὅσα ἐνετέλειτο ἐπὶ τούτῳ καὶ δικαίως μέλλουσιν ἀκοῦσαι παρὰ τῶ δεωότη καὶ φιλανθρώπου θεῶ ἡμῶν τῶ προσκαλεμένῃ ὅσων ὡς δεξιῶν αὐτοῦ ἄγιαν καὶ μακαρίαν ἔκεινεν φωνὴν δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τῶ πατρός μου, κληρονομήσατε τὸ ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὡς ἐτοιμασίας ἀγαθῶν, καὶ κληρὸς * δικαιοσύνης τῶ ἀξίως εὐαρεθισάντων τῶ αὐτῶ ἀγαθότητα καὶ τί κρησι

* Matth. XXV. 31. sq.

* ita col.

πρὸς τοῦτοις· ἐπέειπασα ᾧδ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ὕρα, ἀψαπνέ, τὸ τὸ δεωότως κηδεμόνιαν· πῶς ἐκ πρώτῃ λόβῃ τὸ τὸ ἐλεημοσύνης εἰσάγει μετὰ-δοσιν· ἐπέειπασα, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· καὶ ᾧδ τὸ ἐπερίστατον καὶ ἀναγκαῖον τὸ σώματος τροφήν ἐξ ἀρχῆς ἀγῆ, οἷον ὡς ἐρεπτικὴν καὶ ἀναζωαυροῦσαν ὅσῳ ἐν λιμῷ τακέντας· καθὼς καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· * « καὶ ἄρτος καρδῖαν ἀνθρώπου σπνρίζει », ὡσαύτως τὸ τὸ πόσεως δὲ ἀφελέγεται ἀνάψυξιν· εἶτα τὸ ξενοδοχίας τὸ εἰσαγωγὴν· ἔπειτα τὸ γυμνότητος ὡξιβολήν· τὸ ἀσθενείας τὸ ἐπίσκεψιν· τὸ φυλακῆς τὸ παρεθορίαν· ταύτας ἡ καὶ τοιαύτας εὐποιίας ὁ παροχεύς τὸ ἀγαθῶν ἀναμιμήσκων ὅσῳ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἰσαμένε, καὶ τὸ ἀντάμαψιν ἰπισχεῖται, ἢν πρὸ καταβολῆς κόσμου βασιλείαν ἠτοίμασε τοῖς εὐπλάγχχοις καὶ ἐλεημόσι, τοῖς ὀρθοῖς τῇ πίστῃ καὶ πράξῃ καὶ ἀγάπῃ· τοῦτους προσκαλεῖται ὡς ἡγαπημένους φίλους· καθὼς εἶπεν· * ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ, ὅτι ὅσῳ ἐμὲς λόβῃς ἐτηρήσατε, τὰ ἐμὰ ἐντάλματα ἐφυλάξσατε· ὁ δὲ πανῶντα με ἐθρέψατε, διψῶντα ἐποτίσατε, ζῆνον ὄντα με εἰς σέβην εἰσαγάγετε· Συμὸν θεωρήσαντες, ὡξιβόλιον ἐχαρίσασθε, ἐν ἀσθενείᾳ με γυρόμηνον ἐπισκέψασθε, ἐν φυλακῇ δέ με κατακλιθεῖντα πρὸς με παρεγένεσθε, καὶ τὸ τὸ ὡξικλήσεως λόσον ἐχαρίσασθε. Λοιπὸν τί ἀντάξιον· ὑπὲρ ὧν εὐερετήσατέ με· ἀντιπαρέχω ὑμῖν τὸ ἀτιχάρητα· * ἀλλ' ἐπεὶ ὑμεῖς ἐμὲ περιφίλικατε, καὶ ἡνσιῶς ἡγάπησατε, τὸ πατέρα μου ἡτησάμην δι' ὑμᾶς, ἵνα ὅπως εἰμὶ ἐγὼ, καὶ αὐτοὶ σὺν ἐμοὶ ἦτε, καὶ τὸ ἐμῆς βασιλείας συγκαληρονόμοι γένησθε.

γ'. Τί πρὸς ταῦτα φασὶν οὗτοι πρὸς τὸ κύριον καὶ βασιλέα τὸ δόξης· κύριε, quando nam te vidimus esurientem et pavimus? sitientem, et potum dedimus? vel peregrinum, et collegimus te? infirmum, et visitavimus? in carcere, et venimus ad te? Audi iam quid iis Dominus respondebit: quaecumque uni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis. Audisti boni domini caritatem ac benignitatem, quomodo egenos ac pauperes appellat fratres;

et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere. Specta, carissime, Domini providentiam, quomodo sub ipso sermonis initio proponit eleemosynae largitionem: esurivi, et dedistis mihi manducare. Etenim commune necessariumque corporis nutrimentum statim memorat, quod nimirum alit et exsuscitat fame tabentes; quemadmodum David ait: « et panis cor hominis confirmat. » Sic etiam potionis memorat refrigerium: deinde hospitum susceptionem nominat, postea nudorum indumentum, infirmorum visitationem, benignum ad vinctos alloquium. Haec et alia huiusmodi beneficia dator bonorum commemorans apud eos qui a dextris suis sunt, retributionem quoque promittit, illud nempe quod a mundi constitutione regnum paravit misericordibus et eleemosynae largitoribus, fide recta ornatis et operibus et caritate. Hos ad se ceu dilectos amicos vocat, sicut iam dixerat: vos amici mei estis, quia sermones meos servavistis praeceptaque mea custodistis: nam me esurientem pavistis, sitientem potastis, hospitem sub tecto recepistis, infirmum visitastis, carcere clausum adivistis et solatii verba obtulistis. De reliquo quid pro beneficiis in me collatis retribuam? En iam vobis gratiam referam: quia vos me dilexistis, et sincero amore complexi estis, patrem meum rogavi propter vos, ut ubi ego sum, vos quoque mecum sitis, meique regni coheredes fiamini.

3. Quid ad haec autem illi dicent domino regiae gloriae? Domine, quando nam te vidimus esurientem et pavimus? sitientem, et potum dedimus? vel peregrinum, et collegimus te? infirmum, et visitavimus? in carcere, et venimus ad te? Audi iam quid iis Dominus respondebit: quaecumque uni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis. Audisti boni domini caritatem ac benignitatem, quomodo egenos ac pauperes appellat fratres;

* Ps. CIII. 15.

* Ioh. XIV. 11.

* ita cod.

* ita cod.

et quod si quis bene illis fecerit, escam puta esurientibus suppeditaverit, aut hospitium praeberit, aut nudum texerit, ipse sibi factum reputat postquam carnem nostram gestavit. Qui dixit: non veni vocare iustos sed peccatores ad paenitentiam et conversionem, sibi factori et creatori qui universae carni escam suppeditat, beneficium atque eleemosynam collatam edicit. « Nam qui miseretur pauperis, foeneratur Deo: secundum datum suum, recipiet. » Sed et David dicit: « beatus qui intelligit super egenum et pauperem! in die mala liberabit eum Dominus. » Reapse enim dies illa, dies mala fiet inclementibus et immisericordibus, qui ea die in exteriorem ignem mittentur; attamen benignis et misericordibus laetitiam gaudiumque aeternum conferet, et sanctorum angelorum consortium. Similiter et Dominus beatos misericordes dicit: beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Quandonam vero misericordia potentur? Videlicet cum rex sedebit in throno gloriae, tunc misericordiam consequentur eleemosynarum largitores, pauperum amantes, benigni, liberales, hospitales, orphanorum altiores, viduarum et invalidorum curatores, acrumnosorum patroni, egentium saturatores, aegrotantium ministri, ii qui ex acerbis servitiis liberant, qui errantibus viam demonstrant, qui nudos vestiunt, qui aere alieno nexos expediunt: atque ut summatim dicam, qui omnium ope egentium oeconomii fiunt; his inquam caelorum regnum paratum est. His habitaculum erit superna civitas: iidem ceu regis familiares, coram illo adstabunt, splendidissimae deitatis lumine illustrati.

4. Quid autem et iis qui a sinistris erunt dicit Dominus? Descedite a mealedicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Non enim vobis paratus fuerat, sed diabolo et angelis eius: aunc quia diaboli opera imitati estis, ava-

καλεῖται· καὶ εἴ τις δὲ ἂν ἐν αὐτοῖς εὐεργεσίαν ποιήσῃ, ὅσον τροφήν παρέχῃ τοῖς πεινῶσιν, ἢ ξενοδοχίαν ἐδίδουνται, καὶ γυμνὸν σκέπη, αὐτὸς δέχεται ὁ τὸ ἡμῶν σαρκοφορέας; ὁ εἰπὼν *, οὐκ ἦλθον καλεῖσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετανοίαν καὶ ἐπιστροφήν, εἰς αὐτὸν τὸ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν τὸ διδόντα τροφήν πάσῃ σαρκί, τὸ εὐποιῶν τὸ ἐλεημοσύνης ποιεῖται. « ὁ γὰρ ἐλεῶν πτωχόν, θεῶν δανίζει. * κατὰ τὴν τὸ λόγον αὐτοῦ, λαμβάνει. », ἀλλ' οὖν καὶ ὁ θεῶν Δαβὶθ λέγει * « μακάριοι ὁ πτωχὸν ἐπὶ πτωχόν καὶ σένητα· ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾶ ῥύσεται αὐτὸν ὁ κύριος. », καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡμέρα πονηρὰ γίνεται τοῖς ἀπλάργοις καὶ ἀνελεήμοισιν· οἱ περ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ εἰς τὸ πῦρ τὸ ἕξωτερον ἀποπέμπονται τοῖς δὲ εὐσπλάργοις καὶ ἐλεήμοσι, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης αἰώνις πρόξενος, καὶ τὸ μὴ ἄγιον ἀγγέλων ὁμογενούς. Ὡσαύτως καὶ ὁ κύριος μακαρίζει τοὺς ἐλεήμονας λέγων * μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται· πότε δὲ ἐλεηθήσονται; ὅτε καθίσει ὁ βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου δόξης, τότε ἐλεηθήσονται οἱ ἐλεήμονες, οἱ φιλόπτωχοι, οἱ εὐσπλαγχοι, οἱ εὐμετάδοτοι, οἱ ξενόδοχοι, οἱ ὄρφανοτρόφοι, χηρῶν καὶ ἀδυνάτων οἱ ἑπισκέπται, οἱ τὸ καταπονεμένων ἀντιλήπτορες, οἱ τῶν θλιβομένων προσᾶται, οἱ τὸ δεομένων ἔμποροι, οἱ τὸ νοσοῦντων διάκονοι, οἱ τὸ ἐν πικραῖς δουλείαις ἐλευθερωταί, οἱ τὸ πεπλημένων ὀδητοί, οἱ τὸ γυμνῶν σκεπασταί, οἱ τὸ χρεωστουμένων πληρωταί· καὶ ἵνα σωτόμας εἴπω, οἱ πάντων τὸ δεομένων καὶ τούτων οἰκονόμοι, αὐτοῖς ἠτοίμασαι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· τοῖς αὐτοῖς ἐστὶν οἰκητήριον ἢ ἄνω πόλις· οἱ αὐτοὶ ὡς οἰκιωτέροι τῶν βασιλέως πρὸ προσώπου αὐτῶν παρίστανται, κατοπριζόμενοι τῇ αἴγλῃ τῆς ἱερῆς θεότητος.

δ'. Τί καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἐξ ἐκωνύμων ἐρεῖ ὁ κύριος; πορεύσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ καταπραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἠτοιμασμένον τῶν δειβόλων καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· οὐ γὰρ δι' ὑμᾶς ἠτοίμασαι, ἀλλὰ τῶν δειβόλων ἐπὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπεὶ τὰ τὸ δε-

* Matth. IX. 13.

* Prov. XIX. 17.

* Ps. XLII.

* Matth. V. 7.

βόλα ἔργα παρηκολοθήσατε, καὶ τῆ πλεονεξία καὶ ἀσπλαγχνία, καὶ πᾶν εἶδος κακῆ ἐπιφερόμενοι, κατεδικάσθητε σὺν αὐτῷ ἀπελθεῖν εἰς τὸ πῦρ ὡς ὑπερβοὶ τῆ Σατανᾶ γεγονότες· καὶ ὡς ἐθελοντὶ ἐμὲ κατελίπατε, ἀλλὰ παρίδετε καὶ ἐβδελύξασθε, καὶ τὰς ἀγίας μου γραφὰς ἐξεθενήσατε, ὅσων διδασκοίτας καὶ νεθετοῦντας ὑμᾶς ἐπέχεσθαι τῆ μιαιμασιῶν καὶ πονηρῶν ἔργων, καὶ ἀγάπης καὶ ἐλεημοσύνης ἀντέχεσθαι, οὐκ ἠκούσατε, ἀλλὰ ἀσύνητοι τῆ καρδία καὶ τῷ λογισμῷ δεκείμενοι ἐματαιώθητε, τούτων ὅσων κατελίπατε, ἄλλοι ἠγάπησατε, καὶ ὡς ἀτίμως ἀπεπέμψατε, ὕβριν ἐβάλλοντες αὐτοῖς· ὅσων ἢ μυθολόγους καὶ ψεῦδους καὶ μαντικούς καὶ ἐπασιδούς, καὶ φαρμάκους, καὶ γόπτας, καὶ ἀσφρόνους, καὶ ὄνειρολύτας, ὅσους πάντας ὅσων τῆ κακῶν ἔργων σκίσειρας ἐβδελύσσασθε, πρὸς αὐτοὺς ἐποιοῦσατε, καταλιπόντες τὰ ἐμὰ παραστήματα καὶ ἐντολάς, τὰ ἀπὸ γῆς ὑμᾶς πλασθέντων κατ' εἰκόνα ἐμῆν, καὶ τῷ ζωφύρῳ ἐμφυσήματι μου δοῦς ὑμῖν καὶ τῆ περιλειον κατασκευῆν δωρησάμενος, ἠθετήσατε καὶ ἀπεσεράφητε· ὅσων τῆ ξαχηλιάσαντα κατ' ἐμῆ διάβολον, ὃν * τὸ πῦρ κατ' αὐτῆ ἠτοίμασαι, σπιηκολεθίσασθε· καὶ ἐγὼ μὲν διὰ τῆ ἀνθρωπίνου, ὃν ἐπλασα τῆ ἀρχάντων μου χειρὶ, παραδείσειον ἐποίησα καὶ ἀνάπαυσιν καὶ χαρὰν καὶ ζωὴν δινησκή ἠτοίμασάμενος· καὶ καθὼς εἶπον, ἠθετήσατε καταλιπόντες καὶ ἐμὲ καὶ τὰς ἐντολάς μου, καὶ τῆ δαβόλου ἐργάται γεγονάτε· καὶ ὅσων σπιηγόρους αὐτοῦ καὶ μύσους καὶ φίλους ἐκλήσασθε· καὶ ἐμάθετε πᾶσαν κακίαν καὶ πονηρίαν καὶ ἀπάτην καὶ ψευδοῦς καὶ πλεονεξίαν· σὺν τούτοις τοῖς κακοῖς ἔργοις, καὶ τῆ μνησικακίαν ὅσων τῆ ἀσπλαγχνίαν κατεχόντες ὡς ἰμάτιον ἐνδεδυμένοι· τί ἢ εἶπω πρὸς ὑμᾶς; ἄρα ἀρμόζει τὸ λεῖπε ὑμῖν ἀκοῦσαι; οὐχί· ἢ γὰρ τοιαύτη φωνή, τὸ δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τῆ πατρὸς μου, ἄλλοις ἐδόθη· οἱ γὰρ ἀγωνισάμενοι ἐκ δεξιῶν μου σαθῆναι, ταύτης τῆ φωνῆς ἠξιώθησαν ἀκοῦσαι· ὑμᾶς ἢ ὅσων ἐμὲ μισήσαντας καὶ ὅσων λόγους μου καταπτύσαιτας ἐξώθοῦμαι καὶ διώω καὶ ἀποπέμψω ἀπὸ προσώπου μου· ἐπεὶ ἀνάξιος ἐποίησατε

ritiam et immitem animum atque omne improbitatis genus sectati, lata est de vobis sententia, ut cum illo abeatis in ignem, quum Satanae ministri fueritis. Et quidem sponte me neglectum spretumque deseruistis, sanctas meas scripturas contempstis, hominesque illos qui vos erudiebant, atque a contaminationibus pravisque operibus deterrebant, et caritatem atque eleemosynam suadebant, non audistis; sed vecordia et amentia abducti, praedicantium verba flocci fecistis, et contumelias impositis inhoneste eos abegistis. Secus autem fabulones, et otiosos, divinos, incantatores, veneficos, praestigiatores, astronomos, somniorum interpretes, et quotquot sunt pravorum operum socii et auctores, familiares habuistis, statutis meis praeceptisque derelictis, qui tamen vos de terrae plasmavi ad imaginem meam, et vitali flatu terrenam hanc formam vobis largitus sum; et nihilominus me negastis ac repulistis: nempe ut rebellem mihi diabolum, cui ignis paratus erat, sectaremini. Atque ego quidem propter hominem, quem impolluta manu mea formavi, paradisi requiemque feceram, gaudiumque et vitam perpetuam destinaveram: vos vero, ut dixi, obedientiam negastis, me praeceptisque meis derelictis, et diaboli facti estis operarii: ministris eius, sodalibus, atque amicis adhaesistis, et omne nequitiae ac malitiae genus, fraudem mendaciam atque avaritiam condidicistis: cumque eiusmodi pravis operibus vindictae quoque studium et inclementem animum tanquam vestimentum induistis. Quid autem vobis dicam? Num vos decet audire, venite? Minime. Dictionem enim hanc, venite benedicti patris mei, aliis indulsumus: nam qui ut in dextera mea collocarentur decertarunt, hi praedicta verba audire digni fuerunt. Vos vero inimicos meos sermonumque meorum contemptores expello extrudo proterreo a conspectu meo; quandoquidem indignos vos gloria mea, ob laevam sententiam, ves-

* ita cod.

niam, inclementiamque vestram effecistis. Propterea vobis dico: discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui diabolo ceteroqui et angelis eius tantummodo paratus fuerat. Nunc vos pariter ad eandem inextinguibilis ignis stationem pergite, quoniam hanc ignis poenam cum diabolo angelisque eius subire sategistis. Revera enim toto orbe maledicti extitistis, quia iustitiae laude caruistis; immo maledictionem vestium instar vobis ob animi inclementiam induistis. Ceu maledicti igitur et immisericordes igni trademini. Esurivi, et non dedistis mihi manducare; nec aliquid quicquam in me beneficii exprompsistis; ita ut meam in vobis creaturam agnoscerem, gratiamque referrem.

5. Iam vero quid isti apud incorruptum iudicem pro se dicent? Domine, quandonam te vidimus esurientem, aut sicientem, aut peregrinum, aut nudum, aut in carcere, et non ministravimus tibi? Verumtamen respondebit his virtutum amator Dominus: utique me, ut dicitis, non vidistis; tamen fratres, membra mea, singulis horis coram vobis erant, quos fame, siti, frigore, vexatos despexistis, vestros ab his oculis avertistis, ianuas occlusistis, cum ignominia dimisistis, neque saltem ut catulos bucellae fragmento donastis. Certe si quid unum ex minimis fratribus meis praestitum a vobis fuisset, mihi utique praestitum reputassem. Neque beneficia tantummodo his denegastis, verum etiam si quis eorum virtuti operam dabat, et propter indolis meae notitiam, ipse quoque fraterno more caritatem exhibebat, aut obolum scilicet, aut vestem, aut panem; vos inquam hunc diripuistis et pugnis contudistis; minime veriti fore ut me aliquando videretis, meamque obiurgationem perferretis. O crudeles et sine misericordia homines! Ego vos donis meis affluenter cumulavi; nihilominus veniente ad vos fratre meo semel, et opem aliquam petente, tenaci animo fuistis. Ille autem

ἐαυτὸν ἢ ἐμῆς δόξης διὰ τὸ κακὴν γνώμην καὶ ἀπόνοιαν ἔσπλαγχνίαν, ἢν ἐκτίησασθε· διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· πορεύεσθε ἀπ' ἐμεῖ οἱ καταπραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· μοῖοις πορεύεσθε ἔτι ὑμεῖς σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν αὐτὴν διαγωγὴν τὴν πυρὸς τὴν ἀβύσσου, καθὼς αὐτοὶ ἐαυτοὺς σιωπήσατε εἰς τὸ πῦρ πορευθῆναι σὺν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἔτι κατηραμένοι γέγονατε πάσης ῥῆγῆς, μὴ ἔχοντες δικαιοσύνης εὐλογίαν, ἀλλὰ κἀναν ὡς ἱμάτιον ἐνδυσάμενοι διὰ τὴν ἄσπλαγχνίαν ὑμῶν καὶ ὡς καταπραμένοι καὶ ἀνυψήμονες, τῷ πυρὶ ᾧ ὄρα πέμπεσθε· ἐπίεινασα, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, οὐδὲ ἄλλο τί εἰς ἐμὲ ἀλαθὸν ἐποιήσατε, ἵνα ὡς ἐμὸν πλάσμα γναρίσω, καὶ τὸ χάριν ἀναμείψωμαι ὑμῖν.

ε'. Τί ἢ καὶ αὐτοὶ ἀπολογοῦνται (ᾠ) ἀπροσωπῆληπτον δικαστὴν; κύριε, πότε σὲ ἴδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ἔξινον ἢ γυμνόν, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ δικονοήσασμέν σοι; λέγει δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ φιλάγαθος· δεσπότης καὶ, ὡς λέγετε, ἐμὲ οὐκ οἶδατε, ἀλλὰ σὺν ἀδελφοῦς καθ' ὅραν ἐθεωρεῖτε τὰ ἐμὰ μέλη, ἂν τῷ λιμῷ καὶ τῷ διψῇ καὶ τῷ παγετῷ πιεζομένων ἐβδελύσασθε, καὶ τὰς ὄψεις ἀπιστρέψασθε, καὶ τὰς θύρας ἐκλείσατε καὶ ἀπεπέμφασθε ἀτίμους, καὶ οὐδὲ κἀν ὡς ἕνα τῶν κυνῶν κλάσματος ἤξιώσατε· εἰ γὰρ ἐνὶ τῷ ἐλαχίστῳ με ἀδελφῶν ἐδικονήσατε· ἐμοὶ ἐποιήσατε· καὶ οὐ μόνον ὅτι οὐ δικονοήσατε αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ὡς τις ἀγαθοποιὸς εὐρέθη, διὰ τὸ ἐμὲ γναρίζειν, ἔτι αὐτὸν ὡς ἀδελφόν με ὄντα χάριν ἀγάπης παρέχειν αὐτὸν, ἢ ὀβολόν, ἢ ἱμάτιον, ἢ ἄρτον· ἐξ αὐτοῦ ὑμεῖς ἠρωτάεστε καὶ ἐτύφισατε, καὶ οὐκ ἠδέσασθε ὅτι ποτὲ ἰδεῖν με ἠθέλητε καὶ ἐτραπέειν προστονεῖδίζοντας ὑμᾶς· ὡς ἀπηνεῖς καὶ ἄσπλαγχοι· ἐγὼ ὑμᾶς ἐκ τῆς ἐμῆς δωρεῶν ἐπέπλησα ἀσθένως· καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐλθόντος ἀπαξ πρὸς ὑμᾶς ζητῶντος ἐκ τῆς ἐμῆς λαβεῖν τι παρ' ὑμῶν, ἐπλευνεκτήσατε· καὶ πορδύμενος ἐν λύπῃ πεινῶν καὶ διψῶν καὶ τοῦ κρύους συνεχόμενος, τὴν ἐαυτοῦ ζωὴν ἀπελέγετο, καὶ

στενάζων ἐκατηζῶτο, καὶ τὸ ὄμμα πρὸς με ἠτένιζεν τοῦ ἀκούσαι τὴ φωνὴν αὐτοῦ· εἰ γὰρ τῶν ἀδικουμένων σεναγμοὶ, κολάσεις γίνονται τοῖς ἀδικούσι· διὰ τοῦτο καὶ κατηραμένοι ἀνομάσθητε διὰ τὴ ἀσπλαγχνίαν ὑμῶν, καὶ πῶ ὀδυνηρὰν ἀπόφασιν διαγγέλλομαι καθὼς ἐκατηράθητε παρὰ τῶν πεινήτων καὶ πτωχῶν καὶ ξένων καὶ ὀρφανῶν καὶ χηρῶν καὶ ἀδυνάτων καὶ πάντων τῶν ἀδικηθέντων ὑφ' ὑμῶν, τὸ πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον· οὗς ἡ ἀσπλαγχνία καὶ ἡ ἀνελεημοσύνη οἰκήτορας τῆς γέεννης ἐποίησεν ὑμᾶς.

5'. Ηκούσατε, ἀγαπῆτοί, τὴ ὀδυνηρὰν ἀπόφασιν τοῖς ἐξ εὐνοῦμων ἰσαμένους παρὰ τῶ θεωτάτη διαλεχθεῖσαν· καὶ τὸ πᾶ ἀπεπέμψθησαν, οἶδα ἕκ ἀνοιήτε· ἀλλὰ πῶς καλῶ τὴ ἐν Χριστῷ ὑμῶν ἀγάπην, ὡς ἔχοντες καιρὸν μετανοίας προκαταλάβωμεν ὅσον οἰκτερισμοὺς τῶ θεοῦ, καὶ ὅτι ὅλης ψυχῆς ἡμῶν ἐξελιγώμεθα τὴ αὐτοῦ ἀσθρότητα, καὶ ἕκαστος τῶ ἰδίῳ σφάλματι διορθωθῆτω, πρὶν ἢ τὸ τὴ ζωῆς αὐτοῦ πέρασ διαλυθῆ· ὁ ῥάθυμος, μηκέτι ἔστω ῥάθυμος, ἵνα μὴ χυνωθῆ, καὶ ὁ ἐχρ' ἀπωλείῃ, καὶ ἀκούσῃ ὡς περ ἐκείνος ὁ ὀκνηρὸς δόλος· ὁ κλέπτης, μηδὲ αὐτὸς κλεπτεύω, ἀλλὰ παυσάσθω καὶ ἐργαζέσθω τῶ ἰδίῳ αὐτοῦ χερσίν, ἵνα ἐκ τῶ ἔργου αὐτοῦ καὶ τὴ μὴ ἐργαζόμενος χορηγῆ· τί γὰρ ὀφείτα· ὁ κλέπτης ἐν τῶ κλέπτειν; ἔδεν, εἰ μὴ κατάραν καὶ ἀνάθεμα ἀπὸ πάντων ἐπισπάται· οἱ πόρνοι καὶ οἱ μοιχοὶ ἀπὸ τῶ νῦν διορθώσασθε ἑαυτοὺς ὡσαύτως καὶ οἱ ἐν ἀσελγείαις καταμιάναντες τὰ σώματα ὑμῶν, παυσάσθε καὶ μὴ καθυβρίζετε τὰ μέλη ὑμῶν τῆ ἀσωτεία· οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς θεοῦ ἐσε, καὶ τὸ πνεῦμα τῶ θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, καθὼς εἶπεν ὁ ἀπόστολος *· « οἱ γὰρ φθείροντες τὸ ναὸν, καὶ τὴ ψυχὴν φθείρουν, » λέξτε ἢ τῆτο ὁ ἀπόστολος· * « πόρνοι καὶ μοιχοὶ βασιλείαν θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι, διὰ τὸ εἶς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνειν * », διὰ τῆτο πῶς μὲν ὑμᾶς, ἀγαπῆτοί, ἀπέχεσθε τῶ σαρκικῶν ὑμῶν ἐπιθυμιῶν, ἵνα ἀγνοίῃ εὐρεθῆτε ἐν τῆ ἀπεκδύσει τῶ σαρκός· ὁ ἡ σπα-

tristis abiit, famelicus, sitiens, frigore rigens, vitae suae desperans, cum gemitu maledicens, sublatoque ad me oculo ut voci eius auscultarem. Nam iniuste afflictorum gemitus, ad iniuriae auctorum poenam redundant. Idcirco maledicti appellamini, tristemetque vobis sententiam denuntio: quemadmodum ab egenis, pauperibus, peregrinis, orphanis, viduis, invalidis, cunctisque a vobis iniuria adfectis, maledicti fuistis; sic aio vobis, discedite a me in ignem aeternum. Vestra enim vos inclementia et illiberalitas gehennae incolas effecit.

6. Audistis, carissimi, luctuosam adversus sinistrae partis homines a Domino dictam sententiam. Sed et quem in locum sint amandati, vos minime ignorare scio. Superest ut vestram in Christo caritatem deprecer, ut dum tempus paenitendi habemus, misericordiam Dei praeoccupemus, totaque anima nostra illius propitietum bonitatem, unusquisque peccata sua corrigat, ante quam vitae exitus instet. Piger iam non sit piger, ne inertia luxetur, et quod habet amittat, latamque adversus pigrum famulum sententiam audiat. Fur iam non furetur, sed crimine omisso manibus suis operetur, ut ex proprio opere illum etiam qui operari nequit iuвет. Quid enim confert homini furtum? Nil profecto, nisi maledictionem ab omnibus et anathema. Fornicatores et adulteri, abhinc vos corrigite; item quotquot flagitiis corpora vestra contaminatis, desinite, nec membra vestra diutius ignominiosa luxuria laeditis. Nescitis, quia templum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis, ut ait apostolus? « Nam qui templum violant, iidem animam quoque violant. » Dicit insuper apostolus: « fornicatores et adulteri regnum Dei non hereditabunt, propterea quod adversus corpus suum peccant. » Idcirco hortor vos, carissimi, ut abstineatis a carnalibus desideriis vestris, ut sancti inveniamini in carnis expoliatione. Tu vero lu-

* 1. Cor. III. 16.

* 1. Cor. VI.

* 1. Cor.

xuriaris et crapularis quotidie, corporique tuo, immo animae potius, nocere non gravaris; tum etiam oculos obtenebrare ac madefacere nimio potu. Iamdiu gulae et ebrietati indulxisti: noli aliud quicquam ulterius praeter officium agere, ne et tu in illorum numero computeris, de quibus dixit Isaias propheta: vae potentibus vestris qui bibunt vinum! Item apostolus ait: « nolite inebriari vino, in quo est luxuria. » Deinceps iam ab exitioso huiusmodi detrimento desinite. Invidi, ultores, superbi, emendemini; et cum omnibus tam plebeis quam optimatibus vinculum caritatis, pacis, et humilitatis constringite, sicut Dominus monuit, ne aeque ac scribae, vel iactabundus ille pharisaeus, condemnemini. Raptores et avidi expavescite, et aliena diripere omittite. Etenim nihil aliud avarus in hac vita lucratur, quam consentaneum peccato suo maledictum: eius autem rapina in hoc mundo manet. Omnino quotquot praeteritum tempus male turpiterque insumpsistis, satis detrimenti cepistis. Superest ut reliquum vitae vestrae tempus studiose exigatis, antequam veniat insperato translatio vestra, et vos puniamini; egenique ac derelicti longum in exilium abducamini, ex quo nemo revocari potest. Haud ergo diutius malum propositum retineamus, sed malitia omni et avaritia, quae diabolo placet, ommissa, peccata sua unusquisque emendet, propriaeque saluti consulat, ante quam nundinae hae dissolvantur, quibus intersunt et qui oleum vendunt et qui emunt. Veruntamen post absolutas nundinas, neque vendendi neque emendi copia erit. Quod ergo vere bonum est et probabile ac Deo gratum, id agite, ut eius dextera statione digni habeamini.

7. Si homo propriae mortis memoriam corde suo semper versaverit, iam non peccabit. Nam timor cupiditatem expellit, si certe reputemus quali gaudio ac laetitia

ταλῶν καὶ μεθῶν καθ' ἑκάστην, οὐκ ἐβαρύν-
 θησιν ἢ βλάπτειν τὸ σῶμα σε, μᾶλλον ἢ ψυ-
 χήν, καὶ σθεῖν ὀφθαλμοὺς σκοτίζειν καὶ ὑβραί-
 νειν ἐκ πολυαυσίας· καιρὸν ἴδθι πολὺν ἔχεις
 οὕτως γαστριμαργῶν καὶ μεθύων καὶ μηκέτι
 ἄλλο παρά τὸ εἶκος θελήσεις ποιῆσαι, ἵνα
 μὴ καὶ σὺ συναζήθῃς γῆνι, καθὼς εἶπεν
 Ἡσαΐας ὁ προφήτης· * « οὐαὶ οἱ ἰσχυροί-
 τες ὑμῶν, οἱ τὸ ἴνον πανάγτες, καὶ ὁ ἀσώ-
 σολος λέβης· * « μὴ μεθύσκεσθε οἴνω, ἐν ᾧ
 ἔστιν ἀσωτεία, λοιπὸν παύσασθε τὰ καιά-
 τησ ἐπολέθῃς βλάβης· οἱ φθονεροὶ καὶ μνησί-
 κακοὶ καὶ ὑπερήφανοὶ διορθώσασθε ἑαυτοῦς,
 καὶ πρὸς πάντας μικροὺς τε καὶ μεγάλους τὸ
 σύνδεσμον τῆ ἀγάπης καὶ εἰρήνης καὶ ταπεινο-
 φροσύνης ἔχετε, καθὼς ὁ κύριος εἶπεν, ἵνα
 μὴ κατακαθῆτε ὡσπερ οἱ γραμματεῖς, καὶ
 ὡς φαρισαῖος ὁ μέγαλαυχος· οἱ ἀρπαγῆς καὶ
 πλεονέκται φρίζετε, καταλιπόντες τὰ ἀλ-
 λότρια ἐφαρπάζειν· οὐ γάρ τι κερδαίνει ὁ
 πλεονεκτῶν ἐν ταῦδε τῶ βίῳ, ἀλλ' ἢ μόνον
 κατάραν συνακολεθούσαν αὐτῷ ἐκείθεν·
 τὸ ἢ ἀρπαχθῆν παρ' αὐτοῦ, ἕδε μένει· καὶ
 ἀπλῶς ὅσοι κακῶς καὶ αἰσχροῦ τὸ παρβύοντα
 ὑμῖν καιρὸν διεπράξασθε, ἐζημιώθητε· κἂν
 τὸ φθναλιεθῆντα ὑμῖν χρόνον τῆ ζωῆς ἀγώ-
 νισασθε· καὶ πρὶν ἐπέλθῃ ἡ δευδοχὴ ὑμῶν,
 ὅτε σὺ προσδοκᾶτε, καὶ ζημιωθῆτε· καὶ αὐτοῖ
 πτωχοὶ καὶ ἀπερίστατοι ἐν ὄξορα μακρᾷ
 ἀπηνέχθητε, ὅπως ἐκ ἔστιν ἀνάγκησ· καὶ μη-
 κέτι τὸ κακὸν φρονήματος ἐκρατεῖς γηυόμε-
 θα, ἀλλὰ πᾶσαν καίαν καὶ πλεονεξίαν τὴν
 ἀρέσκουσαν τῷ δευβέλω καταλιπόντες, καὶ ὁ
 ἔχει σφάλμα ὁ καθείς διορθώσατω, καὶ τὸ
 σωτηρίαν αὐτοῦ πραγματωσάτω, πρὶν τὸ
 πανηγύρεως δευλυθῆσθης· ἐν ταύτῃ γάρ εἰσι
 καὶ οἱ πωλοῦντες τὸ ἔλαιον, ὡσαύτως καὶ οἱ
 ἀγοράζοντες τοῦτο· ἐπ' ἂν ἡ λυθῇ ἡ πανη-
 γυρις, οὔτε πᾶσις γίνεται οὔτε ἀγορά· καὶ
 τῶ ὄντι καλὸν καὶ εὐάρεστον τὸ ἀρέσκον ἑαῶν,
 τὸ αὐτὸ καὶ ποιεῖτε, ἵνα καὶ σὺ ἐκ δεξιῶν αὐ-
 τοῦ σώσεως ἀζήσῃτε.

ζ'. Εἰ μὲν ὁ ἄνθρωπος πάντοτε ἐπὶ
 μνήμης ἔχει τὸ θάνατον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐ-
 τοῦ, οὐκέτι ἀμνηστάνει ὁ γὰρ φόβος διώκει τὸ
 ὀπιθυμίαν, λογικὸς δὲ ἐν ἑαυτῷ ποίαν

εὐφροσύνην καὶ χαρὰν μέλλουσιν ἀπολαύειν οἱ δίκαιοι, καὶ ποίαν κόλασιν οἱ ἁμαρτωλοὶ διδόντες, ἀσπλητοὶ, ὡς θαλασσῶν ἡμῶν πάντοτε ἐπὶ μνήμης ἔχετε τὸ κρίνειν αἰῶνος τά τε χαροποιὰ καὶ τὰ λυπηρὰ· ἢ ὄντως ὡς αἱ πέντε φρόνιμοι παρθένοι διὰ τὸ ἐκ χειρὸς σου ἔχειν αὐτὰς τὸ ἐλαιον ἐν ταῖς λαμπάδαῖς αὐτῶν, καὶ τῷ φωτὶ ὡφειλαμώμεναι, οὐχ ὑπνωσαν, ἀλλὰ τὸ νυμφῶνος ἀνοιγέμενος εἰσῆλθον, μὴ παρεμποδίζόμεναι εἰς τὸ βασιλικὸν πύλον, διὰ τὸ ὡς ὡφειλαμώμενον αὐταῖς ἐλαίαι· αἱ δὲ λοιπαὶ πέντε παρθένοι διὰ τὸ μὴ ἔχειν καὶ αὐτὰς ἐλαιον ἐν ταῖς λαμπάδαῖς * αὐτῶν, εἰσβέσθησαν καὶ ἐκάλυψαν· τὸ δὲ νυμφῶνος ἀνοιγέμενος, οὐκ ἔχουσαι φῶς ἐλαίαι τὸ ἰδεῖν καὶ αὐτὰς τὸ εἰσοδόν· ὁ γὰρ ἐν τῇ σκοτεινῇ ὡφειπατῶν, οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει· ὁ δὲ ἐν φωτὶ ὡφειπατῶν εἶδε τὸ ὄδόν· τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὰς πέντε μωραῖς παρθένας, σβεννυμένων τῶν λαμπάδων· καὶ μὴ ὁμοιοποδοῦσαι * εὐρεῖν τὸ εἰσοδόν, ἐκλείπει ὁ νυμφῶν, ἔξω καταλειφθεῖσαι.

ἢ. Ὡσαύτως εἶπω καὶ περὶ τῶν εὐσπλαγγχῶν καὶ ἐλεήμωνων, τὸ οἷα φωνῆς ἠξιώθησαν ἀκούσαι, τὸ δεῦτε οἱ εὐλοβημένοι τὸ παρῆρ· ἐπὶ καὶ καὶ πρὸς τῶν εὐσπλαγγχῶν καὶ ἀνελεήμωνων καὶ αὐτὴν ἀκούσαι τὸ ὀδυνηρὰν ἀπόφασιν, τὸ πορεύεσθε ἀπ' ἐμῶν οἱ καταηραμένοι· ἢ ἡμεῖς καὶ ἢ παρά τινος ἐκατηράθησαν· πρόσσεχε τὸ, δι' ἣν αἰτίαν καταηραμένοι ὠνομάσθησαν· πολλὰς ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς κατὰ ἡμεῖς πόλεως κατέτυχον, καὶ ἴδον συνηγμένους πτωχοὺς καὶ ἀδυνατῶν καὶ ξένους, καὶ ἡκιστα διηγούμενος πρὸς ἀλλήλους, λέγων ὁ ἕτερος πρὸς τὸ ἕτερον· ὄντως, ἀδελφεῖ, ὁ θεὸς καλὰ γὰρ (1) ποιήσει μετὰ τὸν θεῖνον αὐτὸς με ὑπάρχει ὁ φόβος τῆς ἐμῆς πτωχείας· λέγει δὲ, καλῶς εἶπας· καὶ ἐμὲ χειραγωγεῖ διὰ παντός, καὶ οὐ μὴ παύσομαι τὸ ὑπερέχειν αὐτόν· καὶ ἄλλος εἶπε· καμὲ ὁ δεῖνα ἠλέησε θυμὸν ὄντα με· καὶ ἴδου ὅπερ ἰμάτιον φορῶ, αὐτὸς μοι ἐσκέπασε· καὶ ὁ θεὸς ἴδοι, καὶ αὐτὸν ἐλεήσει· ἕτερος δὲ λέγει· ἐγὼ, ὡς ὄρατε, ξένος εἰμι, καὶ ὠδήγησέ με λέγων ὁ δεῖνα, καὶ ἀντελάβετό με ὑπὸ τὸ στέγνυ αὐτοῦ, καὶ ἀ-

frequentur iusti, quali poena peccatores. Ideo, carissimi, rogo vos ut illius saeculitum iucunda tum molesta semper mente agitetis. Vel omnino quomodo quinque illae prudentes virgines, propter abundans in suis lampadibus oleum, luce illustratae non dormitaverint, sed nuptiale conclave statim ac patuit sint ingressae, regio thalamo non exclusae fuerint, quia splendidum olei circa ipsas lumen radiabat. At reliquae quinque virgines, quia lampades oleo destitutas habuerunt, his extinctis ad somnum conversae sunt: moxque aperto conclave, luce olei caruerunt, cuius ope introitum cernerent. Nam qui in tenebris ambulat, quo deducatur ignorat: qui autem in luce graditur, viam pervidet. Eadem calamitas accidit stultis virginibus, quibus lampades extinctae fuerunt; et circa introitum decurrantibus, conclave obseratum fuit; haecque idcirco extra manserunt.

8. Idem aio de misericordibus, et elemosynam facientibus, qui verba illa audire digni erunt: venite benedicti patris mei. Nec non de immitibus et illiberalibus, qui luctuosum vicissim decretum audient: discedit a me maledicti. Diximus etiam a quo maledicendi erunt: nunc causam cognosce quamobrem maledicti sunt nominati. Saepe in urbis nostrae dum foro versarer, congregatos vidi pauperes et invalidos ac peregrinos, eosque alternis fabulationibus audivi colloquentes sic: utique, frater, Deus sine dubio bene faciet homini illi; est enim paupertatis meae nutritor. Cui alter respondebat: recte ais; nam mihi quoque in omnibus opem fert, neque umquam pro eo orare desinam. Alius quoque aiebat: mei quoque nudi misertus est ille: en quippe quod gero vestimentum ipse mihi induit. Deus utinam respiciat, et illius misereatur! Alius item sic: ego, ut cernitis, peregrinus sum; ille autem dux mihi fuit, et tecto suo rece-

(1) Ita cod. pro καὶ, etiam inferius n. 16.

* Ita cod.

* Ita cod.

pit, mihiq̄e omne curae genus impendit. Quamobrem mercedem illi a Domino imprecor. Denique alius dicebat: ego impotens senex sum; hic autem tesseram mihi aliisque impotentibus dedit, ut cum eo quotidie convivere in mensa ipsius. Ita illi colloquentes enixe precabantur ut boni et misericordes, regni Christi heredes fierent.

9. Dum haec illi dicerent, alius quidam interfatus est. Quoniam de misericordibus sermo fuit, dicamus aliquid etiam de immiseriordibus, quid ille vel alter fecerit. Namque ego novi hominem illum immisericordem atque inhumanum, qui de futuro iudicio non cogitat. Non enim ab eo quisquam eleemosynam unquam recipit, verum etiam nos pauperes vexat, et palpando pecunia spoliat, dicens: vos quidem asperos nummos habetis. Et si quid a pio christiano datum fuerit, eripit: atque ita pauper maledicens discedit. Alius aiebat: ego ad illum abii, ut exiguum aliquando panis frustum acciperem: sed cum ad eius aulam accederem, ille canibus suis imperavit qui membra mea discerpserunt, atque ita maledicens recessi. Alius denique dixit: ego hominem illum conveni, sed eleemosynae loco ab eius famulis verberatus fui, et fuga maledicens me proripui. Haec adversus immiseriordes dum dicerent, una voce iis maledicebant cum anathemate. Et videsis, carissime, arborum diversam vicem, quomodo pauperum preces faciant heredes et incolas paradisi misericordes homines, qui etiam propter eam quam prae se tulerunt misericordiam, benedicti appellantur a benigno et misericorde Christo Deo nostro. Vicissim pauperum maledictiones repellunt immiseriordes atque immites a clementia Dei, heredesque et incolas faciunt aeterni ignis. Propterea maledicti appellantur et diaboli contubernales.

σαν Θεραπείαν εἰδεικνυται εἰς ἐμέ· ὅπερ ἢ ἀντιμισθίαν εὐχομαι λαβεῖν αὐτὸν παρὰ τῷ θεωπότη· καὶ ἀποκριθεὶς πάλιν ἄλλος εἶπεν· ἐγὼ ἀδύνατος γέρον εἰμι, καὶ ἐτύπωσεν * ὁ

* ita cod.

θεῖνα ἐμέ τε καὶ ἄλλας ἀδυνατίας, καὶ καθ' ἡμέραν σὺν αὐτῷ ἀρῖς-ἔμαι ἐπὶ τῷ ζαπέτζης αὐτῷ· οὕτως οἱ αὐτοὶ εἰς αὐτῷ ὀμιλῶντες πύχοντο ἐμπόνως σδὺν ἀγαθῶν καὶ ἐλεήμονας, κληρονόμους γλυέδης τῷ βασιλείας τῷ Χριστοῦ.

9. Καὶ ὡς ταῦτα διηγοῦντο, ἐξ αὐτῶν τις εἶπεν· ἐπεὶ ἀνεφέραμην τῷ λέσειν διὰ σδὺν ἐλεήμονας, εἶπωμην ὅτι διὰ σδὺν ἀνελεήμονας, τὸ τίς καὶ τίς ἦν· οἶδα γὰρ ἐγὼ (Ϝ) θεῖνα, καὶ ἔσιν ἀνελεήμων καὶ ἀπάνητον, ὅτι κρίσιν οὐκ ἐνθυμεῖται ποτὲ γὰρ ὅξ αὐτοῦ τις ἐλεημοσύνην οὐκ ἔλαβε, ἀλλὰ μᾶλλον ὅσον καὶ πιάσει ἐξ ἡμῶν τῷ πενήτων, ἐκδύει Ἀηλαφῶν τούτων, λέγων· ὑμεῖς ζαχοταὶ (1) νομισμάτων ὑπάρχετε· καὶ εἰ τι δρακονομήη παρὰ ἄλλας φιλοχρήσεις, ἀρπάζει· καὶ ὁ πατωχὸς ἀναχωρεῖ καταρώμνος· ἄλλος εἶπεν· ἐγὼ ἀπῆλθον εἰς τὸ θεῖνα μὴ πολλάκις λάβω μικροῦ κλάσματος ἄρτε· καὶ ὡς προσήλθον τῷ αὐλῆς αὐτῷ, ἐπέταξε τοῖς κυσὶ, καὶ τὰ μέλη μου ἐσάρραξαν, καὶ ὑπεχώρησα καταρώμνος· ἔτρεψεν εἶπεν· ἐγὼ ἢ παρὰ (Ϝ) θεῖνα, ἀντὶ τῷ λαβεῖν με παρ' αὐτοῦ ἐλεημοσύνην, τέτυμμαι παρὰ τῷ ὑπερχῶν ἐκείνης, ὅτι ἀπειδιώχθην καταρώμνος τούτων· ταῦτα καὶ τῷ ἀνελεημόνων λέγοντες ὡς ἐν μιᾷ τῇ φωνῇ ἐκαταρώντο αὐτοῖς καὶ ἀναθεμάτιζον· καὶ ὅρα, ἀγαπητέ, τῷ ἀμφοτέρων τὸ διάφορον, πῶς αἱ εὐχαὶ τῷ πενήτων κληρονόμους καὶ οἰκήτορας τῷ ὀξυαδέισα ποιούσι σδὺν ἐλεήμονας, καὶ εὐλογημένους ὀνομασθέντας διὰ τῷ εὐσπλαγχνίας ἧς ἐπεδείξαντο, παρὰ τῷ εὐσπλαγχνου καὶ ἐλεήμονος Χριστοῦ τῷ Θεοῦ ἡμῶν· ὡσαύτως καὶ αἱ κατὰ τῷ πενήτων ἐκδιώκται σδὺν ἀνελεήμονας καὶ ἀσπλάγγους ἐκ τῷ φιλανθρωπίας τῷ Θεοῦ, καὶ κληρονόμους ὅτι οἰκήτορας αὐτῷ τῷ αἰώνι πύρδος ποιούσι· διὰ τοῦτο καὶ κατηραμένοι ἐκλήθησαν καὶ τῷ δαβόλε σὺνοικοι.

(1) Ita cod. *τρυχοταὶ*, de quo vocabulo, seu sincero, seu mendoso, iudicent eruditi. Mihi ardebitate derivare a *τρυχός*. Nam qui sit *asper nummus*, scimus.

Gal. III. 27. ἰ. Ἡμεῖς ἢ, ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν, Χριστὸν ἐνδυσάμεθα * , τὸ γαλήνιον, καὶ ἡμέρον, καὶ χρεῖσά σπλάγχχνα ἐνδειξώμεθα πρὸς σὺν ὁμοδόλους ἡμῶν, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς τὸ ὄργην ἐκείνην ἐπισπασώμεθα, ὡς ὁ πονηρὸς δούλος ἐκείνος, ὁ συμπαθηθεὶς παρὰ τὸ δεσπότην, καὶ μὴ θελήσας καὶ αὐτὸς τὸ σύνδεσλον αὐτῷ ἐλεῆσαι καὶ δεθώμεν χεῖρας καὶ πόδας καὶ εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον ἀποπεμφθώμεν. * ἀλλὰ βελὴν ἀγαθὴν καὶ ὀφείλιμον τῷ ἡμετέρῳ ψυχῶν συμβουλευσώμεθα, ἀδελφοί, καὶ μιμηταὶ γλώμεθα τὸ ὑπὲρ ἡμῶν πτωχεύσαντος ἐκείνου Χριστοῦ τῷ Θεοῦ ἡμῶν, ἵνα ἡμεῖς πλουτήσωμεν τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ ὁ ἕκαστος ποιήσῃ ἐλεημοσύνην εἰς τὸ μὴ ἔχοντα. καὶ ὁ ἐλεῶν ἐλεηθήσεται πάντως, ὃ ἢ μὴ ἐλεῶν, οὐδὲ αὐτὸς ἐλεηθήσεται· οὐ γὰρ δωρεὰν λαμβάνουσιν οἱ κρίντες τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ σκόπῃσιν ὡσπας εὐχὰς ἀντιπαρέχουσιν ἅκυσον ἢ καὶ τὸ προφήτη Ἡσαΐα λέγοντος καὶ πᾶσαι αὐτοῦ ἡμῖν. * « διάφρυπτε πανῶντι (Ⓜ) ἄρτον σε, καὶ πτωχοῦς ἀσέγγας εἰσάγαγε εἰς τὸ οἶκόν σου· ἐὰν εἴδῃς γυμνὸν, περιβραβεῖ καὶ ἀπὸ τῶν οἰκείων τῷ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψῃ· τότε ἐρραγήσεται πρῶτιμον τὸ φῶς σε, καὶ τὰ ἱμάτια (1) σε ταχὺ ἀνατρεῖ· καὶ προχωρεῖται ἐμπροσθέν σε ἡ δικαιοσύνη σε, ἧ καὶ δόξα τῷ Θεοῦ διεσελεῖ σε· τότε βοήσας, καὶ ὁ Θεὸς εἰσακούσεται σε· ἐτι λαλῶντος σε ἐρεῖ, ἰδοὺ πάρεμι· ἐὰν ἢ ἀφέλις ἀπὸ σοῦ σύνδεσμον (2) καὶ χαριστοῖαν (3), καὶ ῥῆμα γογγυσμοῦ, καὶ δῶς πανῶντι (Ⓜ) ἄρτον σε, καὶ ψυχὴν τεταπαινωμένην ἐμπλήσης, τότε ἀνατελεῖ

Math. XVIII.
Is. I. VIII. 7.

10. Nos autem quotquot in Christo baptizati sumus, Christum induamus, hilaritatem, mansuetudinem, bonaque viscera conservis nostris exhibeamus, ne et nos iram illam promercemur, quam ille improbus servus expertus est, qui dominum suum misericordem nactus, noluit vicissim conservi sui misereri: ideoque ligatis manibus et pedibus in exteriores tenebras amandemur. Sed bonam potius voluntatem, et animabus nostris utilem foreamus, fratres; et imitatores simus illius, qui pro nobis sponte fuit pauper, Christi Dei nostri, ut nos gratia eius ditescamus. Ergo prout habet unusquisque, non habenti largiatur eleemosynam: nam qui misericors fuerit, misericordiam prorsus experietur; qui secus non miseretur, misericordiae beneficio carebit. Non enim gratis accipiunt eleemosynam pauperes, sed quantas retribuunt preces considera. Audi dicentem nosque exhortantem Isaiam prophetam: « frange esurienti panem tuum, et pauperes sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, operi; et domesticis seminis tui ne despexeris. Tunc erumpet matutinum lumen tuum, et vestimenta tua cito orientur: et praecibit ante te iustitia tua, et gloria Dei circumdabit te. Tunc clamabis, et Deus exaudiet te; adhuc loquente te, dicet: ecce adsum. Si abstuleris a te vinculum (iniquitatis), et manus extensionem (deridendi causa), et verbum murmurationis, et dederis esurienti panem tuum, et animam afflictam repleveris; tunc

(1) Ita cod. ἱμάτια vestimenta, non ἱάματα sanationes aut sanitates. Revera ἱμάτια legebant Tertullianus, Cyprianus, et Valerianus, antiqui patres, a Sabaterio laudati, qui transtulerunt vestimenta. Ei lectioni accedit nunc alius suffragator Eusebius noster. Hieronymus quidem comment. ad Is. LVIII. 8. putat latinos inconsideranter legisse ἱμάτια pro ἱάματα, nominis similitudine ductos; nunc tamen apparet etiam ex Eusebio revera exstitisse in aliquo saltem graeci textus codice ἱμάτια; quamquam ego quoque anteponendum ei puto ἱάματα. En verba Hieronymi: latini interpretes ducti nominis similitudine, ἱμάτια, id est vestimenta, posuerunt. Unde multi translationis falsitate decepti ad resurrectionem corporis comprobant, hoc utuntur testimonio, quo scilicet vestimentum animae corpus accipi velint, quod in die resurrectionis oriatur. De vestimento pro corpore, Cyrillus apud nos ad ps. LXXVIII. 12, ibique Diodorus tarsensis in nostro scholio.

(2) Lucifer calaritanus apud Sabaterium legit diserte vinculum iniquitatis.

(3) S. Hieronymus hoc loco: pro χαριστοῖαν tres alii interpretes (Aq. Sym. Theod.) voce consona extentum digitorum transtulerunt: ne detrahas proximo tuo, et singulos quasi digito notes.

oriatur in tenebris lux tua, et tenebrae tuae erunt sicut meridies, semperque tecum Deus erit. »

11. Audisti, carissime, miram adhortationem prophetae, qui ad eleemosynam conferendam impellit; quo facto, a Deo non destituëris. Audi etiam proverbiorum auctorem: « eleemosynae et fidelitates purgant a peccatis. » David quoque ait: « tota die miseretur et commodat iustus. » Et rursus: « dispersit, dedit pauperibus; iustitia eius manet in saeculum saeculi. » Etenim donum huiusmodi retribuit eleemosyna. Rogo itaque vos, ut caritatem et eleemosynam omni tempore operemini. Neque dicas: hodie non vaco, sed cras vel alia certa die tempus mihi commodum erit largiendi eleemosynam. Quid ais, homo? Nonne audisti Salomonem tibi dicentem? « ne dicas: revertens redi, et cras dabo, cum possis statim benefacere. Ne scis enim, quid pariet postera dies. » Nunc tantum hora est; si vis, largire eleemosynam; nec mente tua infructuosas cogitationes versa, neque vanas excusationes excusa, tecum ipse dicens: praeclarum est facere eleemosynam; sed fortasse mihi continget longa senectus. Quid faciam? Si iam facultates meas distribuero, quis mei curam geret? Quod nunc habeo retinebo. Scio me prope similem esse avo meo, itaque ut ille diu superstes ero. Porro facile evenit ut longa infirmitate decumbam; tunc utique opes meas distribuere statuam, meaque manu eleemosynam faciam. Benignus est Deus; interim oeconomia utilis est.

12. O plane inutilis excusatio, immo vero noxia iis qui huiusmodi cogitationes animo volunt! Nonne audisti quid dicat evangelium de divite horrea sua destruente ac maiora aedificante ob suae cumulatatae segetis repositionem, multos vitae annos sibi spondente, atque ad summam senectutem se venturum sperante? Quid mox huic accidit de longa vita co-

ἐν τῷ σκότει τὸ φῶς σε, καὶ τὸ σκότος σε ὡς μεσημβρία· καὶ ἔσται ὁ Θεὸς μετὰ σοῦ διαπαντός. ἰγ

ια'. Ἡκουσας, ἀγαπητέ, ᾠδαίνεσιν Θαναμασὴν τῷ προφήτῃ σιωθοῦτος σε εἰς ἐλεημοσύνην, καὶ τὸ θεὸν ἀπὸ σοῦ μὴ διαλιμῶναν· ἀκυσσον καὶ τῷ ποροίμασού λέγοντος· * « ἐλεημοσύνη καὶ πίστις ἀποκαθαίρουσιν ἀμαρτίας », καὶ ὁ Δαβὶδ λέγει· * « ὅλην τὴν ἡμέραν ἐλεεῖ καὶ δανείζει ὁ δίκαιος· καὶ πάλιν· * ἐσκόρπωσεν, ἔδωκεν τοῖς πένησι, ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς αἶωνα τῷ αἴωνος. ἰγ τοιοῦτον γὰρ δῶρον δωρεῖται ἡ ἐλεημοσύνη· διὸ ᾠδακαλῶ ὑμᾶς, τὸ ἀγάπησον καὶ ἐλεημοσύνην ἐν παντί καιρῷ ἐργάζεσθαι, καὶ μὴ εἴπῃς· σήμερον ἀσχολῶ, ἀλλὰ αὔριον ἢ τὸ δεῖνα ἡμέραν πάντως πότε ἐν ευκαιρίᾳ εἰμι· ἢ τὴν ἐλεημοσύνην ποιῶμαι τί λέγεις, ἀνθρώπε; οὐκ ἤκουσας τῷ Σολομῶντος λόγον· οὗτοι σοι *; « μὴ εἴπῃς ἐπαυελθὼν ἐπάνηκε, καὶ αὔριον δώσω, δυνατοῦ σε ὄντος εὐποιεῖν· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ὄψις σου· * ἰγ μόνον ἡδὴ ἀν' ἕρα· ἐὰν θελῃς, ἐργάζεαι τὴν ἐλεημοσύνην, καὶ μὴ ᾤξῃς τὸν οὖνον σε εἰς λογισμοὺς ἀνωφελεῖς καὶ προφασίζεσθαι παραφάσεις ματαίας, λέγων ἐν αὐτῷ· καλὸν ὅστι τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνην τίς * ἀλλ' ἴσως συμβαίνει μοι μακρὸν γῆρας· πῶς ἔχω ποιῆσαι; ἐὰν ἔτι θανέμω τὰ ὑπάρχοντά μου, τίς ὁ ἐμὲ διοικῶν; τὸ παρὸν κρατήσω· οἶδα ὅτι τῷ πάπῃ με παρόμοιος εἰμι, καὶ μακροχρονίω ὡς ἐκεῖνος· ἀλλ' οὐκ ωλλάκις καὶ ἐν ἀρρώστια θανῆ γένομαι, τότε δευτυποῦμαι θανεμθῆναι τὸ αὐτὸν με, καὶ μὴ χεῖρας ἐλεημοσύνην ποιῶμαι· φιλήνθρωπος ἐστίν ὁ Θεός, καὶ τὸ συμφέρον οἰκονομῆται ἔχει.

ιβ'. Ὁ πρόφασις ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀλλὰ μᾶλλον βλάπτουσα ὅσα εἰς τοιαύτας ἐνθυμήσεις λογίζομένης· οὐκ ἤκουσας τῷ εὐαγγελίῳ * τὸ τί λέγει περὶ τῷ πλουσίῳ τῷ χαλάσαντος τὰς ἀποθήκας αὐτοῦ καὶ μείζονας οἰκοδομήσαντος εἰς ἀπόθειναι τῷ πολυσυνάκτων αὐτῷ σιτίων, προσδοκῶντος χρόνος πολλοὺς ζῆσαι, καὶ εἰς ἄκρον γῆρας κατασῆσαι αὐτόν; τί πρὸς ταῦτα τούτω συνέβη

* Prov. III. 3.
* Ps. XXXVI. 26.

* Ps. CXI. 9.

* Prov. III. 28.

* Prov. XXVII. 1.

* ita cod.

* Luc. XII. 18.

τῶ λογισαμένῳ μακροχρόνισαι, καὶ ἐν εὐ-
 θυνία θέλοντι σαταλάσθαι; ὅστις διανοεῖτο ἐν
 τῷ παρόντι αἰῶνι διάγειν, καὶ ἐν τῷ δόξλο-
 γίζεσθαι αὐτὸν ταῦτα, ἥλθεν ἀπόφασις τῆς
 ἄραι τῶτον ἐντεῦθεν, καὶ εἰς ἔξορίαν ᾤξασ-
 ται μὴ συλχωρόντες αὐτὸν τί λα-
 εῖν ὡν ἐνταῦθα ἐσύναξεν * ἐξ ἀδικίας· ἀλλὰ
 θράμβος ὄρεται τοῖς πᾶσι. καὶ γυμνὸς ἐλ-
 κόμηνος ὡς αἰχμάλωτος· ἀλλ' ἢ μόνον οἱ
 αἰρόντες αὐτὸν μικροῦ τινοῦ χιτῶνος κατέλι-
 πον, καὶ αὐτὸν διὰ τὸ αἰσχύνειν τὸ σώματος
 αὐτῆ καλύπταν· καὶ ὁ προσδοκῶν πολυχρό-
 νιος εἶναι, ὀλιγοχρόνιος γέγονε· καὶ ἂ ἐσύναξεν
 ἐν τόκῳ καὶ ἀδικίας, κατέλιπε; καὶ μὴ θέ-
 λοντος αὐτῆ· καὶ ἄλλοι τὰ αὐτῆ διμερίσθη-
 σαν· αὐτὸς ἢ εἰς μάτην ἦν κοπιῶν, μὴδὲν ἐξ
 αὐτῶν κερδήσας· εἶδες, ἀσπιπτε, τὸ ζῆμιαν
 ἦν ἔπαθεν ὁ αὐτὸς πλούσιος· ἐξωρίσθη, μὴ
 συμπήσας ἄραι τί πρὸς βραχὺ ἔχον ἐφό-
 διον ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῆ πρὸς ἀνάψυξιν· ἀλλὰ
 τὸ οὐδαμινὸν ἰμάτιον αὐτῆ μόνον συνεπα-
 θῆθη ἄραι, ὅπερ δι' ὀλίγου δειρρήγνυται,
 καὶ οὐδεμία ὠφέλεια τις αὐτοῦ γένηται.

* It. col.

* Job. VII. 1.

17. Καὶ ἄκκσον τὴν γραφίης λεούσης *,
 " ὅτι ὡς μισθὸς ἀνθρωπίνου, οὕτως ἡ ζωὴ
 τῆ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆ γῆς. οὕτως, ἄνθρωπε,
 διάκειται ὁ βίος ἡμῶν· ὡσπερ οὐδὲν ὄφελός
 μεθα, ἀλλὰ μάλλον βλαπτόμεθα, ἐπι-
 συνάγοντες χτήματα καὶ χρυσὸν ἐξ ἀδικίας,
 καὶ κόπον πενήτων ἀμισθεῖ· ἂ μετ' ὀλίγον
 καταλιμπάνομεν μὴ θέλοντες, καὶ πορεύο-
 μεθα λυπούμενοι, καὶ ἐνταῦθα καταμερί-
 ζονται ἄλλοι τὸ πλοῦτον ἡμῶν, καὶ οὐδὲ καὶ
 μείαν τὸ ὄνοματός ἡμῶν ποιοῦντες, ἀλλὰ
 καὶ καταρώντες· ἄκκσον με, ἀγαπητέ, καὶ
 πρόσωπόν σου τὸ πλοῦτον ἐν γὰρ θείῃς
 καὶ εἰσακούσης με, κόπον οὐχ ὑπομένεις,
 οὐ μισθούς ἀναλίσκεις, ἀλλὰ καθεζομένης
 σε εἰς τὴ οἰκίαν σου, ἐρχεται ὁ ἀνεὶς ζῆτων
 τὸ πλοῦτον σου· μετένεικε εἰς τὸ ἐκεῖ αἰῶνα·
 παρέχε τούτον· μόνον ἄκκσον με· καὶ ὅτε
 καὶ σὺ μέλλας ἀπελθεῖν, πολλὴν ἀνάπαυ-
 σιν καὶ εὐφροσύνην εὐρήσεις· εἰ ἢ μὴ θελή-
 σεις, καὶ ᾤξασθαι με τὴ συμβουλίας, πο-
 ρεύομενος ἐκεῖθεν, στενοχωρίαν καὶ λιμὸν
 ὑποσῆς δινεκῆ· ὅς ὄρων, ἐτέρους ὄψαι ἐν

gitanti, atque in rerum affluentia pergrac-
 cari volenti? Dum hic quidem praesente
 in sacco demoraturum se putat, atque
 id animo agit, decretum divinum pro-
 diit, ut hinc sublatus in exilium mittere-
 tur, interdico etiam ne quid secum au-
 ferret ex his quae in terra iniuste cumu-
 laverat. Erat itaque spectaculum omnibus,
 cum nudus captivi instar efferretur, vix
 ei parva tunica ab his qui ferebant relicta,
 quae corporis eius pudenda tegeret.
 Sic ille qui se longaeuum fore putabat,
 brevis aevi fuit: et quae usuris variaque
 iniquitate congesserat, invitus dimisit, eius-
 que opes alieni inter se dividerunt. Ergo
 ille frustra laboravit, nihil inde sibi lucri
 capiens. Nosti, carissime, poenam quam
 idem dives percussus est; pulsus in exi-
 lium ante quam aliquod vel pusillum viat-
 ticum sumeret, quo se in via solaretur:
 sed vilissimam tantum vestem ei tollere
 permissum fuit, quae brevi fit lacera, nec
 ei vel hilum prodest.

13. Audi scripturam dicentem: « sicut
 mercedis diurnae tempus, ita vita hominis
 in terra. » Sic prorsus, o homo, vita nostra
 se habet. Quamobrem nihil nobis prodest,
 immo nocet, si opes congeramus et aurum
 ex iniquitate, et labore pauperum sine mer-
 cede. Haec nos brevi relinquemus inviti,
 tristesque abibimus, aliique interim divitias
 nostras inter se partientur, nullam nominis
 nostri mentionem facientes, vel potius ma-
 ledicentes. Ausculta mihi, carissime; opes
 tuas tibi praemitte. Nam si mihi obtem-
 perare volueris, laborem non peperieris,
 mercedem non perdes. Ecce te domi tuae
 sedente, venit postulans pauper de divitiis
 tuis. Tu ergo has transfer in illud saeculum;
 da quod petit, si certe mihi vis aus-
 cultare: cum tu illuc abiturus eris, gran-
 de solatium invenies et laetitiam. Id si no-
 les, nec meo consilio adquiesces, nihilo-
 minus illuc profectus, angustias famemque
 perpetuam experieris: quippe qui alios vi-
 debis deliciis et gaudio cum angelis ge-

sistentes, quia illuc divitias suas prae se miserunt. Propterea audient: venite pauperes, benedicti patris mei: recte iudicastis, atque ut sensati ac prudentes opes vestras manu pauperum praemisistis, quas ego excepi, nunc autem vobis restituo; neque id eatenus, verum etiam bonorum meorum vos heredes scribo. Talem scilicet remunerationem a Deo referent eleemosynarum datores.

14. Neque expectes, eos fortasse audituros: venite qui domos splendidas aedificastis marmorumque splendoribus exornastis, qui balnea struxistis, agros virgultis purgastis, vineas et arbores plantastis, et alia quaelibet terrenarum rerum operatores cogitant, cum aiunt: faciamus aliquid quo memoria nostra in posterum propagetur; ut qui viderint, beatos nos dicant. Quaecumque id genus homines faciunt, eorum Deus non meminit, neque probat, immo potius aversatur dicens: discedite a me. Nam venite, misericordibus dicitur. Discedite autem, in eos qui me non noverunt intorquetur. Non novi vos, nescio undenam sitis; qui possim in regnum meum advocare? Discedite a me, ignoro vos. Illi autem quid aiunt expostulantes? Domine, cur nos dimittis a te? Nonne sigillum corporis tui habemus? Nonne aestum diei propter te tulimus? nonne virginitatem servavimus? Utique, dicit, haec non ignoro; virginitatem custodistis, balnea vitastis, duro lecto et ieiunio utentes. Haec facientes, non tamen pauperum miserti estis. Nempe cum aliquis ad tuas fores accedens et pulsans pavidus orabat miserabili voce dicens: miserere mei, fame consumor, cor meum anhelat ad olera, anima mea panis desiderio luget, membra mea frigore tremunt, ossa mea confringuntur, dentes quaefiuntur, unguis aruntur, totum corpus meum consternatione et nuditate quassa-

ἔσφη καὶ χαρὰ εὐφραينوμένοις μὲν ἀγγέλων, διὰ τὸ προσέμψαι τὸ ἑαυτῶν πλοῦτον ἐκεῖ· διὰ τούτων καὶ ἀκούσασιν· δεῦτε οἱ ταπεινοὶ εὐλογημένοι τῷ πατρὸς μου· καλῶς ἐφρονεύσατε, καὶ ὡς νενεχεῖς καὶ φρόνιμοι τὰ ὑμῶν προσέμψατε μὲν τῷ πενήτων· κατὰ ἑδ-ἐξάμην, καὶ ἰδοὺ παρέχω ὑμῖν· καὶ οὐκ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔμῶν κληρονόμους ποίω· τοιαύτας γὰρ ἀμοιβὰς οἱ ἐλεήμονες τεύχονται ἐκ τοῦ Θεοῦ.

ιδ'. Καὶ μὴ προσδοκῆς ἴσως ἀκούσασιν τὸ, δεῦτε οἱ οἰκίας λαμπρὰς οἰκοδομῆντες, καὶ μὲρμάρων σιλβότητας διακοσμηῆντες, καὶ λιθὰ κτίζοντες, καὶ ἀγροὺς ἀνακαθαίροντες, καὶ ἀμπελιῶνας καὶ θένδρα φυτεύοντες, ἢ ἕτερα ὅσα ἐπινοήσωσι γήϊνα ἐργάζοντες· λέγοντες, ποιήσωμεν εἰς διαδοχὴν ἡμῶν μνημόσυνοι, ἵνα οἱ θεαροῦντες μακαρίζωσιν ἡμᾶς· ταῦτα μὲν ὅσα ἂν ποιήσωσιν οἱ ἄνθρωποι, ὁ θεὸς ἐπὶ μνήμης οὐκ ἔχει, οὐδὲ ἀποδέχεται, ἀλλὰ μάλλον ἐκδιώκει λέγων· πορεύεσθε ἀπὸ ἐμοῦ· τὸ γὰρ δεῦτε, τῷ ἐλεημόνων ἐστὶ· τὸ ἢ πορεύεσθε, τῷ μὴ γνωρίζόντων με· οὐ γὰρ εἶδον ἡμᾶς ἢ γνωρίζω τὸ πῶθεν ἐστὲ, ἵνα καὶ ὑμᾶς καλέσω ἐν τῇ βασιλείᾳ μου· ἀπέλθετε ἀπὸ ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς· τί δὲ φασιν ἐγκαλοῦντες; κύριε, διὰ τί ἀποπέμψαις ἡμᾶς ἀπὸ σοῦ; οὐ γὰρ σφραγίδα τῷ σώματός σε ἔχομεν (1), καὶ τὸ καύσωνα τῷ ἡμέρας διήλωμεν διὰ σε, καὶ τὸ παρθενίαν ἐτηρήσαμεν; ναί, φησὶν, οἶδα κατὰ παρθενίαν ἐφυλάξατε, ἀλεσίαν, ξηροκοίτιαν (2), καὶ νησίαν· ταῦτα ποιήσαντες, ἀλλὰ τὸ πένητα οὐκ ἐλεήσατε, ὅτε εἰς τὸ θύραν σε ἐλθὼν ὠδυσσεύων μὲν φόβος παρεκάλει λέγων ἐλεεινὴ τῇ φωνῇ· ἐλέησόν με, λιμῶ διαφθείρομαι ἢ καρδία μου ἐκταράττεται ἐκ τῶν λαχάνων, ἢ ψυχὴ μου πενθεῖ ἐκ τοῦ ὄπθυμίας τῷ ἄσπε· αἱ σάρκες μου τρέμωσιν ἀπὸ ψυχροῦ, τὰ ὀσᾶ μου συντρίβονται, οἱ ὕδοντες μου συγχερούσιν, οἱ ὄνυχες μου καλοῦνται, καὶ ὅλον μου τὸ σῶμα συνθλάεται ἐκ ἀθυμίας καὶ γυμνότητος· ἐλέησόν με καὶ

(1) Videtur heic intelligenda ss. eucharistia et status sacerdotalis.

(2) Ita cod. Emendasset autem ξηροσίτιαν aridum victum, nisi paulo post sequeretur synonymum χαμηλίαν inter virginitatem et ieiunium.

δείξον ἐν ἐμοὶ πραΐεσιν ἐλεημοσύνης διὰ τὸ θεόν.

ιε'. Ταῦτα ἀκούων, (W) πάντα οὐκ ἐλέησας· κὴ τί σοι τὸ ὄφελον ὅτι παρθε-
νίαν κὴ χαυμνίαν κὴ νηστείαν ἐφύλαξας,
(W) ἢ ὀμόφυλόν σε μὴ ἐλέησας, κὴ τὸ θύ-
ραν αὐτῷ μὴ ἀνοίξας, μὴδὲ ἄστυ ἀξιώσας·
διὰ τοῦτο ἀνεγνώρισεν εἰ, κὴ ἡ θύρα τῆ
ρυμφῶν ἐκλείσθη σοι· κὴ ὡσεὶ ἂν τις
ἄψῃ λύχνον, κὴ μὴ ἐπιβάλη αὐτῷ ἔλαιον,
σβέννεται, οὕτως κὴ ἐγκράτειαν ἔχων, εἰ
ἐλεημοσύνην οὐκ ἔχει, σκοτεινὸς ὅλος ἐστὶ,
κὴ εἰς κρημνὸν ἐπιπίπτει ἀπωλείας· οὐτεῦαι
δὲ τις θένδρον καλόν, κὴ εἰ μὴ αὐτῷ εἰς
τὴν ἀνάγκην τῆ καύσων ἀρδέουσα, μαρμί-
νεται κὴ καρπὸν οὐ φέρει· οὕτως κὴ ἡ παρ-
θενία κὴ ἡ ἐγκράτεια, εἴαν μὴ τῷ ἐλαίῳ
τῆ εὐποιίας ἀρδέουσῃ μέγαλα οὐδ' ἐλε-
μοσύνης αἱ ἀμοιβαὶ· πολλάκις ἐπιθυμεῖς
ἀπελθεῖν εἰς πανήγυριν, κὴ ἀγοράσαι τινὰ,
κὴ βαλὼν ἀναλώματα, κοπωθεὶς ἀπέρχῃ·
καὶ ἀρχομένῃ σου πρᾶγματεύεσθαι, μετὰ
σοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ πρᾶτου συγκρούουσιν
ὄρκιοι, φιλονεικίαι· κὴ μετὰ τὸ γνῶσθαι τὴν
ἀμῆρτιαν, τότε κὴ ἡ πραγμάτιον*, κὴ
τὸ σὸφὸν Σολομῶντα (1), ὅτι « ἀνά μέσον
πράσεως καὶ ἀγορᾶς συνζιβήσεται ἀμαρ-
τία* », κὴ ἐπ' αὐτῶν εἰς (W) οἶκόν σου, ὃ
μὴ κόπως κὴ θλίψεων ἐκτίσῃ, ἐκείνο τὸ
οἰοῦν εἶδος τὸ ἀνωφελές.

ισ'. Ἐὰν δὲ κὴ σὺ θέλεις, πραγμά-
τῶσον ἀντὶ ὀδοπορίας κὴ κόπου κὴ χα-
μῶνος· ἔσω καθεζομένῃ εἰς τὴν οἰκίαν σε,
ἔρχεται ὁ πωλὼν σοι (W) παράδεισον, κὴ
ἀγόρασον· μόνον μὴ διασαλῆς, κὴ παρῆλθῃ
σοι ἡ τοιαύτη πραγμάτιος, κὴ ἐν ὑσέροις
μεταγνώσεις πολλά· μίμησαι τὴν χήραν
ἐκείνην ἥτις (W) παράδεισον ἠγόρασε διὰ
δύο λεπτά*· λοιπὸν, ἀγαπῆτε, μὴ ἐγ-
καταλείψῃς ἐν ταῦθα (W) πλοῦτον σε, κὴ
ἀπέλθῃς ἐκεῖ κενός, κὴ εὐρεθῇς ὡς μηδὲν
ἔχων, λυπούμενος κὴ ὑδαίμων· ἀλλὰ
τοῦτον πρόσωπον, κὴ ὅτε ἀπέλθῃς εὐρή-
σεις αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ πολλή σοι εὐθηνία

tur: miserere mei, et tuum largiendi pro-
positum erga me propter Deum demonstra.

15. Haec audiens, non tamen pauperis
misertus es. Quid ergo tibi prodest virgi-
nitas, chaumenia, ieiunium, si quidem
contribulem tuum non es miseratus, ne-
que fores ei patefecisti, neque pane eun-
dem dignatus es? Idcirco non agnosceris,
et nuptialis aulae ianua tibi praecclusa fuit.
Et quemadmodum si quis lucernam incen-
dat, oleo non immisso, ea extinguitur; ita
quisquis est continens, nisi eleemosynam
quoque largiatur, tenebrosus est totus, et
in perditionis praecipitium decidit. Serat
aliquis praeclaram arborem, nisi eam in
aestus instantia irriget, flaccescit neque fru-
ctum effert. Ita se habent virginitas quo-
que et continentia, nisi oleo beneficentiae
irrigentur. Magna sunt igitur eleemosynae
praemia. Saepe studio tenēris eundi ad
nundinas, et aliquid emere; unde factis im-
pensis, fessus recedis. Nempe incipiente
te negotium gerere, inter te et emplorem
versantur iurationes, et contentiones. Nec
nisi post peccatum, res demum conficitur,
ut ait sapiens Salomon: nempe quod « in-
ter venditionem et emptionem angustiabi-
tur peccatum. » Postquam autem domum
redieris, quod laboriose et aegre adquisi-
visti, inutile propemodum tibi evadit.

16. Age vero si libet, sine ullo itinere
vel labore aut tempestatis discrimine ne-
gotiari potes. Esto domi suae sedens: ve-
nit qui tibi paradisum venditurus est; tu
vero eme. Tantum ne titubes, neque haec
tibi negotiatio elabatur; secus, magnopere
te paenitebit in posterum. Viduam illam
imitare, quae paradisum duobus quadran-
tibus emit. In summa, cave, dilectissime,
ne heic opes tuas derelinquas, tu vero il-
luc proficiscaris vacuus, et nihil habere
comperiaris, tristis et macrens. Illas, in-
quam, praemitte illuc, ut quando eodem
tu veneris, eas invenias, ibique magnopere

* ita cod.

* Eccli. XXVII.

* Luc. XXI. 2.

(*) Tribuitur ab Eusebio Salomoni hoc dictum, quod est reapse Siracidae.

affluas. Neque deliberes dicendo: florida iuventa sum, liberos habeo; quomodo illos deseram egenos? Profecto hi mihi maledicerent. Postquam autem filios meos doctavero, et ad senectutem devenero, tunc animae quoque meae curam geram. Atqui ne ita, quaeso, deliberes: incerta est praesens vita, mors supervenit tanquam fur, te omnino solum nudumque corripiet, exiguo trium cubitorum loculo claudet, usque ad gloriosum Domini adventum. Tunc uniuscuiusque meritum patescet: non filii, non uxor, non amicorum aut cognatorum affectus, sed bona opera vi pollebunt, caritas erga Deum et eleemosyna. Idcirco et Salomon ait: « redemptio animae viri, divitiae suae. » Neque dixit, a filiis aut a cognatis aut ab uxore eum redimi, sed divitias loco esse redemptionis a peccatis multis. Quod si tu abieris, opesque tuas, ut dixi, heic reliqueris, alii eas partientur quos tu non speras. Neque vero expectes aquae guttulas quae labia tua humectent. Tunc enimvero quid tibi divitiae proderunt, aerumna ac labore, iniquitate rapturque acquisitae? Modo velis, potes opibus tuis paradisum coëmere: et quod tibi est inutile, fructuosum fiet, requiemque in discessu tuo nanciscēris. Sin contra, heic relinques, vindicabunt sibi luxuriosi homines, non sine pugna ac lite quis plura ferat. Tu interim flammis amburēris, nec quisquam bonorum tuorum heres (qui eorum animus ingratus est!) refrigeraturus tibi linguam accedet. O stultorum divitum iacturam! Congregaverunt multa, nihil lucrati sunt, ne aequalis quidem guttulae aditorium experientur.

17. Sic etiam dives ille aquae guttulam optavit in igne positus, orabatque Abrahamum dicens: miserere mei, et mitte Lazarum ut labia mea refrigeret, quia ignis aestum non fero. Dives hic dum inter vivos ageret, purpura induebatur ac bysso, erantque ei equi plurimi frenis aureis ornatissimi, quorum sellae auro puro

γένηται· κὴ μὴ δὲλαριθῆς κὴ εἰπῆς· ἀκμὴν νέος εἰμὶ, παῖδας ἔχω· πῶς αὐτῶν καταλείψω πτωχοὺς· καὶ νὰ με καταροῦνται· ὅταν ἢ ἐκπαροικίσω τὰ παῖδιά μου, καὶ φθάσω εἰς γῆρας, πρόνοιαν τότε ποιούμαι κὴ τῆς ψυχῆς μου· μὴ οὕτως λογιζέμαι· ἀδελφός ὁ παρὼν βίος, κὴ ὡς κλέπτης ἐπέρχεται ὁ θάνατος, μονάτατον κὴ γυμνὸν αἶρων σε, κὴ ἐν οἰκίσκῳ μικρῶ ἔσιον πικρῶν κατακλείει, ἕως τῆ ἐνδόξου παρεσίας τοῦ θεοῦ· τότε ὁ ἔπαινος ἐκάστου φανή· οὐ παῖδες, οὐ γυνὴ, οὐ φίλον ἢ συγγενῶν προσπάθεια, ἀλλ' ἢ τῆ ἀγαθῶν ἔργων ἰσχὺς, κὴ ἡ πρὸς θεὸν ἀγάπη κὴ ἐλεημοσύνη· διὰ τῆτο κὴ ὁ Σολομὼν εἶπε· *
 « λῦξον ψυχῆς ἀνδρὸς ὁ ἴδιος αλοῦτος, » κὴ οὐκ εἶπεν ὅτι διὰ παιδῶν ἢ συγγενῶν ἢ γυναικὸς λυφούται, ἀλλὰ τὸ πλοῦτον αὐτοῦ εἶρηκε λυφωτὴν ἐκ πολλῶν ἀμῆτιων· κὴ ἐὰν σὺ πορῶθῃς, κὴ τὰ χρήματα σὺ ᾧδε καταλείψῃς, ἄλλοι δὲλαμερισθῶσιν οὐς οὐ προσδοκᾷς· κὴ σὺ οὐ προσδοκῆς ῥανίδας ὕδατος, ἵνα βρέξῃ σὺ τὰ χεῖλη· κὴ τότε τί σοι τὸ ὄφελος τῆ πλοῦτου, ὃν μὴ μόχθῃς κὴ κόπου κὴ εἰς ἀδικίας κὴ ἄρπαγῆς ἐκτήσω; εἰ γὰρ θέλεις, μὴ τῆ πλοῦτου τὴ παράδεισον ἀγοράζεις, κὴ ὁ ἀνοφελὴς, ὠφέλιμος σοι γηύσεται, κὴ ἀνάπαυσιν εὐρῆς ἀποδημήσῃ· ἐὰν δὲ καταλείψῃς, ὅπμοιράσῃσιν ἄλλοι τοῦτον ᾧδε σπαταλισαί, μαχόμενοι κὴ ἐισάμνοι τὸ τίς πλεῖον ἄρῃ· σὺ ἢ φλογιζόμενος, κὴ εἰς αὐτῶν τίς τῶ δὲλαμειοσθέντων σὺ τὰ χρήματα, ἀχαιεσῶν σοι οὐκ ἔρχεται ὄροσιζων σου τῶ γλῶτταν· ὧ ζημίαις τῶ γηυόμενης τῆ ἀφρόνων πλησιῶν συνήγον πολλὰ, κὴ ἐκέρδαινον οὐδὲν κὴ οὐδὲ κἄν ῥανίδα ὕδατος ὠφελούται.

18. Οὕτως κὴ ὁ πλοῦσιος ἐκεῖνος *
 ἐπέθύμισε σαλαγμὸν ὕδατος ἐν τῷ πυρὶ ὑπάρχων, κὴ παρεκάλετ τὸ Ἀβραάμ λέγων· ἐλέησόν με, κὴ πέμψον λάζαρρον ἵνα κατακεράνη με τὰ χεῖλη, ὅτι οὐχ ὑποφέρω τὴ πύρρος τὴ καύσωνα· ὁδὲ ἢ ὁ πλοῦσιος διάβων ἔνθεν, πορφύραν ἐκεῖθεν ἔκοιτο κὴ βύσσον· κὴ ἦσαν αὐτῶ ἵπποι πλεῖστοι κεκαλλωπισμέ-

* Prov. XIII. 8.

* Luc. XVI. 21.

νοι χρυσοχάλινοι· αἱ σέλλαι αὐτῶν ᾤεσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ παῖδες προξέχοντες καὶ ἀκολληθῆναι, μαυρίαια ᾤεσθαι ψέλια καὶ ὀφθαλμοῦ· ἡ ἀπαξιαπλῶς, ἐν μεγάλῃ φαντασίᾳ ᾤεσθαι ἐν ἡ τῶ ἀρίστω αὐτῆ δικόνῃ δίσκον χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ οἷον εὐσμίαν πολυτίμη, πολλὸν μαργαρίτων ᾤεσθαι πασμάτων, ἐν ποικιλίᾳ λυκόφωτος ἄρτων· μάγειροι· θυροβαζόμενοι ἐξοῦντες φασιανούς, χηνάς, ταῦνας, πορφυρίαντας, πέρδικας, ᾤεσθαι περδικάς, ὄρνεις, λαγῶνας, καὶ τέτραπδων πλήθος, καὶ τετραπόδων πολλῶν ἀγροεχομένων· κλίαι καὶ σφῶματι καὶ σινδόνας χρυσοχρόμοι, κοιτῶνες χρυσοχρόμοι, κατεσφῶμένοι μαργαρίτων χροῶς, ἀγαζόμενοι τῇ σιλβότητι· τῶ ἡ πλοσίᾳ παρῖσάμενοι πολλῶν ἐν φόβῳ καὶ ἰπηρεοῦντων, οἱ μὲν ἐπὶ πλονεσίᾳ σελλόμενοι, οἱ ἡ εἰς ἀγροῦς ἐπισκέπτειν, ἄλλοι εἰς κτίσματα οἰκημάτων, ἕτεροι τῶ βρωμάτων καὶ τῶ ζαπέζης ἐπιμέλειαν ποιοῦντες· τοῦτοι δὲ ζυφῶτος, ριζίζισιν αὐτῶν οἱ ἀγροῦντο αὐτοῦ· καὶ ὑπᾶντος αὐτοῦ, τῶ ἰσυχίας φροντίσει, τῶ μηδένα φέγγεσθαι ὅλως τοιαύτη ἡ τῶ πλοσίᾳ ἡ ἐπαρσις καὶ ἡ φαντασία.

11'. Ἦν δὲ τις πτωχὸς ὀνόματι Λάζαρος, καὶ ἐβέβητο εἰς τῶ σουλῶνα τῶ πλοσίᾳ ἐκείνῳ ἐλκόμηνος, καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι τῶ ψυχίων τῶ πιπτόντων ἐκ τῶ ζαπέζης τῶ πλοσίᾳ· καὶ παρὸς εὐσπλαγχνίαν οὐκ ἐκάνθη, οὐκ ἀκείρησεν τῶ ἐν τοσαύτῃ ἀνάγκῃ βέβηλόμενον εἰς τῶ σουλῶνα αὐτῶ· οἱ ἡ κύνες ἐρχόμενοι καὶ βλέποντες αὐτῶν οὕτως ἐλκόμηνος, καὶ τῶ ἰχθῶρα τῶ ἀπορρέοντα ἀπὸ τῶ μύλων αὐτῶ, εὐσπλαγχνίαν ἐπιδεικνύμενοι, ὡσπερ γλώττη τινὶ καὶ σπόγγῳ ἀπέλιχον τῶ ἰχθῶρα ἀπὸ τῶ μελῶν αὐτοῦ, καθὼς εὐάρεστοι τινὲς ἰατροὶ σπογγίζοντες, καὶ σῶ μολωπας θεραπεύοντες (1)· καὶ ἐκείνος οὐδὲ

fulgebant: pueri praecedentes et subsequentes, collaria habentes, armillas, atque monilia: prorsus magna cum pompa dives ille incedebat. In eius autem prandio ministrabat lancibus aureis atque argenteis vini pretiosi fragrantiam servorum multorum sedulitas, cum candidi panis varietate. Coquorum item fervebat opus phasianos elixantium, anates, pavones, porphyrones, perdices, columbas, gallinas, lepores, et quadrupedum magnum numerum, structoribus mensarum multis discurrantibus. Erant et lecti, strata, sindones auro illusae, cubilia auro intexta, margaritarum sparsa coloribus, varioque rutilantia fulgore. Diviti autem multi aderant reverentissimi famuli, alii pecuniarum thesauris praepositi, alii agris inspiciendis, alii aedificiis extruendis, alii rei cibariae mensaeque curam gerentes. Eo convivante, cum flabellis adstabant mancipia; dormiente autem, silentio invigilabant, ne quis omnino vocem tolleret. Talis erat superbia divitis atque pompa.

18. Erat autem mendicus quidam nomine Lazarus, qui ad divitis illius inuam iacebat ulceribus plenus, cupiens saturari micis quae de divitis mensa cadebant. Hic tamen nulla benignitate commotus, haud misertus est hominis tali cum necessitate ad eius fores proiecti. Canes interim ventitabant, qui illum adeo ulcerosum cerentes, cruoremque membrum eius manantem, misericordiam prae se ferentes, linguis suis quasi spongia membrorum eius saniem lingebant, et tanquam benigni medici abstergebant, atque ita ulceribus medicinam faciebant. Dives contra, ne panis

(1) In catena ad Lucae evangelium cod. pal. vat. XX. f. 160. verba legebam Enulogii patriarchae alexandrinii, catholici ac laudatissimi auctoris, quae a me praetermittenda haec non sunt. Τοῦ ἐν ἀγίοις Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας. Ὅτι καὶ διὰ τῶν κυνῶν τὴν ὑπερβολὴν τῆς τοῦ πλουσίου ἀπηνείας ἐλέγχει ἡ παραβολή· οἱ μὲν γὰρ κύνες σκετῆροντες αὐτοῦ τὴν πολλὴν ταλαιπωρίαν, ὅπερ ἐδύνατο ποιεῖν ἐπρατοὺ περιλιχόντες καὶ οἷον ἀποσμήχοντες αὐτοῦ τὸ ἔλκος ταῖς γλώσσαις· ὁ δὲ καὶ τῶν κυνῶν περὶ τὸν ἀπόστολον ἀπηνέστερος. καὶ δι' αὐτῶν ἠλέγγετο τῶν κυνῶν· διὰ τοῦτο ἀκείνον τὸ πῦρ ἀνυσσότητος μετέρχεται. Sancti Enulogii patriarchae alexandrinii. Caum mentione summam divitis crudelitatem coarguit parabola. Nam canes misericordia erga gravem Lazarum calamitatem commoti, quod poterant gratificabantur, illius ulcera lingentes ac veluti linguis suis

quidem frustum misero largiebatur. O v-cordia divitis! Canes Deum ignorantes, ne-que resurrectionem sperantes, pauperis cura-rationi instabant: dives autem qui tremen-do iudicio sisti se expectabat, pauperi mi-sericordiam negabat! Nosti ergo divitis in hoc mundo gloriam honorem atque delicias, simulque pauperis molestias famem-que: item quomodo dives iniustus fuerit, avarus, et luxu diffluens; pauper autem calamitosus. Quodnam alioqui dives detri-mentum cepisset, si de superfluitate sua misericordiam pauperi foret impertitus? Certe etiamsi immortalis futurus esses, o homo, inclementer te gerere non deberes; quanto autem minus, cum sis mortalis, ne-que diem neque horam obitus tui scias?

19. Dum hic ita inclementer se gere-ret, contigit, ait scriptura, ut moreretur dives, et ad sempiternam poenam defer-retur. Obiit item Lazarus, atque ab angelis in Abrahae sinum deportatus est. Quum-que esset in igne dives, Lazarum vidit in sinu Abrahae requiescentem: eum scilicet a quo antea oculos avertibat, et quem pro incognito habebat, nunc cognovit, et cum clamore ait: miserere mei, pater Abra-ham, et mitte Lazarum ut labia mea di-

κλάσματος ἄρετα ἤξιώσεν αὐτῷ δοῦναι· ὡς ἀνοίας τῆ πλεσις· οἱ κύνας οἱ μὴ εἰδότες θεόν, μήτε ἀνάσασιν προσδοκῶντες, πρὸς θεραπείαν τῆ πένιτος ἐπήγοντο· καὶ ὁ πλούσιος ὁ προσδοκῶν ἐδάσθηται το φοβερόν κριτήριον, τῆ πένιτα οὐκ ἐλέησεν. Ἐργως τῆ πλεσις τῆ ἐνταῦθα δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἔφυ-φην, τῆ ἡ ἀένιτος τῆ κόλασιν καὶ τῆ λιμόν· καὶ πῶς μὲν ὡδε ὁ πλούσιος ἦν ἀδικῶν καὶ πλεο-νεκτῶν ἐν τῆ ἔφυφῃ σαταλῶν, ὁ ἡ πτωχὸς κακοχορμῆτος· τί ἡ καὶ ἔβλαπτε τῆ πλού-σιον ἐκ τῆ περσεύματος αὐτοῦ, τῆ οἰκτε-ρῆσαι τῆ πτωχόν; εἰ γὰρ καὶ ἀθανάτος ἔμε-λες, ἀνθρωπε, ὑπάρχων τέ εἰς τῆ αἰῶνα, οὐκ ἂν καὶ ἀσπλαγχνίαν εἶχες· ὡσὼ γε μᾶλλον ὅτι θνητὸς εἶς, καὶ οὐδὲ τῆ ἡμέραν ἢ τῆ ὥραν τῆ τελούτης σε ἐπίσασαι;

19. Οὕτως διάγων ἀσπλάγχων καὶ ἀνε-λημόνας, ἐγένετο φησὶν ἀποθανεῖν τῆ πλού-σιον καὶ ἀπενεχθῆναι εἰς κόλασιν αἰώνιον· ἀπέθανε ἡ καὶ ὁ Λάζαρος, καὶ ἀπανήχθη ὑπὸ ἀγγέλων εἰς τῆ κόλπον Ἀβραάμ· ὑπάρχων ἡ ἐν τῷ πατρὶ ὁ πλούσιος, ἴδε Λάζαρον ἀναπαύμενον ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραάμ· καὶ ὄν ἀπεστέφετο τὰς ὀφείας αὐτῆ, καὶ ἀνεγνώ-ριστον εἶχεν, ἐγνώρισεν αὐτὸν, καὶ κράζας ἔλεγχο· ἐλέησον με πάτερ Ἀβραάμ, καὶ πέμ-ψον Λάζαρον ἵνα βρέξῃ με τὰ χεῖλι τῷ

abstergentes. At dives canibus erga contribulem suum durior ab his ipsis convincebatur. Merito igitur igni dives damnatus fuit.

Aliud quoque in eodem codice f. 154. comperi egregium Eulogii alexandrini fragmentum ad Lucae evang. cap. XVI. 9-12, quod est huiusmodi.

Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας. Δίχεται καὶ ταῦτα διὰ τῶν πένιτων ὁ θεός· ἂν μόνον τοῦ λοιποῦ φυλαξώμεθα μὴ ἀμνη-τάνειν· καλὸν γὰρ κἄν διὰ τῶν τῆς πλεονεξίας χρημάτων φίλους κτᾶσθαι τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ τοῦτῃ πενομένους, πλου-σίους δὲ κατὰ θεόν ἵνα ὅταν ἐκλίπαιμεν, μηδὲν ἔχοντες ζητιῶν δικαίωμα, δι' ἂν αὐτοὺς εὐποιήσασιν, εἰς τὰς ἐνω-τῶν ἡμᾶς σκηνάς· οἱ ἠλεημένοι ὑποδέξονται· εἰ δὲ μηδὲ ἐκ τοῦ μαμαῶα τῆς ἀδικίας, ἧτοι τῆς πλεονεξίας, εὐποιεῖν θελήσασιν, πῶς ἂν πιστευθεῖναι ὅτι εἰ προσήσαν ἡμῖν ἐξ οἰκείων κόπων χρήματα, τοῦτοις ἂν τοὺς ἐνδεῖς ἠλεή-σασιν; εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἀλλοτρῶν καὶ ἂ χωρὶς κόπων πλεονεκτικῶς ἐκτησάμεθα. οὐ μετεδώκαμεν. ἂ καὶ οἷον σοκῆ εἶναι. καὶ πῶς ἂν ἴδωμεν καρπός. πῶς ἂν τινι τούτων μεταδῶναι πιστευθεῖναι. Haec quoque propter pauperes recipit Deus, modo deinceps a peccato caveamus. Pulcre enim fit, si etiam avaritiam collectis opibus amici-osis nobis in hoc mundo comparemus, qui illis quidem egent, sed Deo sunt divites: ut cum defecerimus, nullam habentes vitae iustitiam, saltem ob collata in eos beneficia, recipiant nos in tabernacula sua, qui nostram misericordiam experti fuerunt. Sed si ne de namona quidem iniquitatis, id est avaritiae, bene facere voluerimus; quis nobis credet, fore ut si partae propriis laboribus opes adessent, ex his egenos misericorditer solaremur? Nam si ne aliena quidem, et quae absque labore acvere possidemus, nolimus communicare, quomodo ea quae propria videntur, nostrorumque laborum fructus, impertituri cuiquam credemur? — Fragmentis his cumulare mihi placuit alias quae edidi Eulogii reliquias, nempe nobile de Trinitate segmentum Script. vet. T. VII. p. 177; et AA. class. T. X. p. 483. de Petro ap.; nec non de turturum oblatione p. 493; denique aliud brevius de paenitentia et baptismo in scholiis meis p. 104. ad commentarium Cyrilli in epistolas Pauli.

δακτύλω αὐτοῦ, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ· ὦ πλούσιε, ὃς σεαυτὸν πλούσιον καὶ φρόνιμον ἐκράτας, ἄφρων ὑπῆρχες τῷ ἀφρονεῖσθῶν ἔγνωσ ἄρτι τὸ τί σοι προσξενήσῃεν ἢ ἀππαλαγγχία· ποῦ ὁ πλούσιος; ποῦ ὁ ἀργυρος καὶ ὁ χρυσός; ποῦ ἡ φαντασία τῷ ἡδονῶν; ποῦ ὁ θόρυβος τῶν οἰκετῶν; ποῦ ὁ πολὺς ὁ ἀκαιρος δρόμος; καὶ ἄρτι ὡς εἰς τῶν ἀπόρων κράζεις, ἐλέησόν με· εἰ καὶ μὴ εἰς πῦρ ἐβλήθῃς, τότε γὰρ οὐκ ἐλέησας, οὐδὲ νῦν ἄρτι ἐλεηθεῖς· τί ἢ καὶ ἐπιζητεῖς τὸν Λάζαρον εἰς σωτηρίαν, λέγων πρὸς τὸν Ἀβραάμ ἐλεῆσαι σοὶ καὶ σῶμαί σου τούτου τὸ παρέχειν σοὶ σαλαγγὸν ὕδατος; ἀνωφελὴς λοιπὸν ἡ ἰκεσία σοι· παρήλθεν ὁ καιρὸς τῶν ἐλέων· καὶ γὰρ ἂν ἀνήλεος κρίσις ἐστὶ τοῖς μὴ ποιήσασιν ἔλεος· μηκέτι προσθήσας τὸ λέγειν, ἐλέησόν με πάτερ Ἀβραάμ, καὶ πέμψον Λάζαρον ὡς ἔστιν ὁδὸς αὐτόθι περᾶσαι· πῶς οὖν οὕτως ἔλεγες, ἀνάισθητε πλούσιε; ὃν κατανοῆσαι ὄμμασιν οὐ κατεδέχου, οὔτε ῥήματος αὐτοῦ ἀκούσαι, καὶ ἄρτι τὸ ἐπιθυμοῦντα χορτάζεσθαι ἀπὸ τῶν καιρῶν τῶν λιχίων τῶν ἑσπερίων, οὐκ ἐλέησας, τὸν Ἀβραάμ αἰτεῖς ἀποσεῖλαι τούτον βρέξαι σε τὰ χεῖλιά; πῶς ἢ καὶ πατέρα ἐκάλεσας τὸν Ἀβραάμ; τὸ γὰρ ἐν φωτὶ διαγόντων οἴτινες μιμηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο τὸ φιλοξενίας καὶ ἐλεημοσύνης, αὐτῶν ἐστὶ πατήρ· οὐδεμίαν οὖν κοινω- νία φωτὶ σκότους· οὐ γὰρ εἰ ἄξιος τούτου καλέσαι πατέρα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνελεήμονά σου ῥόπον υἱὸς εἰ σκότους καὶ γέννησις.

κ'. Καὶ μὴ νομισάτω τις τὸν Ἀβραάμ μὴ εἶναι πλούσιον· οὐκ ἂν εἶχε τινὲν οἰκο- γρηεῖς*, καὶ ὑπαρξίν, καὶ κτήνη πολλὰ ἔχων; καὶ οὐδὲν ἐβλάψεν αὐτὸν ὁ πλοῦτος· ἀλλὰ μὲν τοῦτε τὸ πλούσιον ἠγόρασε τὸν παράδεισον· καὶ ὅρα τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ τὸ συνετόν· ἐν τῇ ὁδῷ ἦν, πηξάς σκηνὴν, κάκεισε ὄψα- μένων, ἵνα μὴ τις διαλάβῃ τούτον ἄμοιρος· ὁ αὐτὸς ξενοδοχίας γέννηται θαυμάσαι ἢ καὶ τοῦτε τὸ αἰδέσιμον ἔχω τὸν πολιάς· ἐκ ἐπέ- ξεψε τινὲ ἀπὸ τῶν αὐτῶν δούλων τὸν διακονίαν τὸν ξενοδοχίας καταπιστεῦσαι, μήπως ὡς δῆλος ὡς ῥάθυμος καθυπνεῖ, οἱ ξένοι παρ- ἔρχονται, καὶ ὁ παρὸς αὐτὸν ἐτοιμασθεῖσις

gito humectet, quia crucior in hac flamma. O dives, qui te divitem prudentemque reputabas, stultus reapse eras et insipientis- simus. Vides nunc quid tibi inclementia profuerit. Ubi divitiae? ubi argentum et aurum? ubi voluptatum apparatus? ubi famulorum turba? ubi multus intempestivus- que discursus? Nunc tu tamquam unus de miseris clamas, miserere mei. Nisi certe in ignem coniectus esses, uti tunc non es mi- sertus, ne nunc quidem misereris. Cur autem Lazari adiutorium imploras, Abra- hamo dicens, ut tui miserens mittat hunc quò tibi aquae guttulam praebeat? Vana est iam deprecatio tua, misericordiae tem- pus praeteriit: nunc inexorable iudicium de immisericordibus exerceret. Ne iam dic- cas: miserere mei, pater Abraham, et La- zarum mitte: non est hinc transitus ad vos. Cur autem sic loqueris, dure dives? Quem oculis respicere non ferebas, cuius verba audire nolebas, quem cupientem micis de mensa tua cadentibus satiari non es mise- ratus; nunc petis ab Abrahamo, ut ad la- bria tua irriganda mittatur? Cur item pa- trem vocas Abrahamum? Is enim in luce viventium, qui eum hospitalitate et elee- mosynis imitati sunt, pater est. Nulla, in- quam, societas est luci cum tenebris: non es dignus qui hunc patrem appelles; sed ob immisericordem morem tuum, tenebra- rum atque gehennae filius es.

20. Nec verò quisquam putet Abraha- mum divitem non fuisse. Nonne habuit vernaculos cccxviii, et substantiam plu- rimam magnumque armentorum nume- rum? Attamen nihil ei divitiae nocuerunt: immo his paradisum sibi emit. Et videsis patriarchae Abrahami sollertiam. In via erat, fixo tabernaculo, ibique morabatur, ne quis se inscio transiens hospitio eius fraudaretur. Miror autem venerandam hu- ius canitiem, qui non tulit commendare famulorum alicui hospitalitatis officium. ne forte si, ut pigri servi solent, obdor- miret, peregrini interim praeterirent, pa-

* Gen. XIV. 11.

ratoque apud eum hospitio carerent. Hoc in damni loco computat senex. Itaque ipse herus et $\epsilon\kappa\kappa\chi\upsilon\iota\eta$ famulorum dominus, in via vigilat ne quis praetereat; cunctos enim benigne curans prandio prope regali adhibebat. Neque is solus hospiti benignitatem praebebat, sed consentientem praeclaro suo proposito habebat uxorem Sarram. Angelos itaque hospitio exceperunt, et ventris sui fructum Isaacum promissum nacti sunt, et paradisi emerunt. Iamque vides, quod Abrahamo divitiae haud nocuerint. Nonne Iobus quoque dives erat? Is tamen petentibus opem non negabat, sed cunctis necessaria largiebatur, contubernales habens eleemosynam aequae et divitias. Ioacim pariter dives fuit, sed eleemosynam secum sociam habebat, cuius causa pater fieri dignus fuit semper virginis Mariae deiparac.

21. Neque soli qui ante legem vel in lege vixerunt, misericordes fuerunt, verum etiam nostro saeculo multi eleemosynae dandae studiosi fuerunt. Martyres itaque fuerunt divites, sed divitias suas distribuerunt, nudique ad certamen cucurrerunt. Idem praestitere ascetae, qui opes suas cum pauperibus negotiati sunt, et paradisi sibi compararunt. Neque viri tantummodo, verum etiam feminae, eleemosynam de suis opibus fecerunt. Tabitha quantas eleemosynas viduis largiretur, ex apostolorum actibus audimus. Eubula pariter dives erat, sed eleemosynis simul fa-

ξενοδοχίας ἀποσερῶνται. Ζημίαν ἠγεῖται ὁ γέρον· ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος καὶ δεσπότης τῶν ξημοσίων δεκαοκτὼ δούλων ἐκαθέζετο ἐπὶ τῷ ὁδῷ ζρηγορῶν μὴ παρελθεῖν τινὰ, καὶ πάντας καλῶς ἀποθεραπειῶν νυφραίνετο ὡς ἐπὶ βασιλικῷ ἀρίστῳ κληθέντασι· καὶ οὐ μόνος ἦν ὁ ἐπιμελοῦς μόνος τῆς ξενοδοχίας ἢ ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς Σάρρα τῆς αὐτοῦ γυναῖκα συγγνώμονα καλῆς (1) αὐτῆς προαιρέσεως ἔσχεν· καὶ ἀγγέλους ἔξενησαν, καὶ καρπὸν κοιλίας τῆς ἐξ ἐπαγγελίας Ἰσαὰκ εὐρον, καὶ τῆς παραδείσου ἠγούρασαν. Καὶ ἰδὲ πῶς αὐτὸν οὐκ ἐβλάψεν ὁ πλούτος· οὐκ ἦν καὶ ὁ Ἰὼβ παλούσιος, ἀλλὰ τοῖς θεομένους ἐκ τούτου οὐ κατσεύρη*, ἀλλὰ τοῖς πᾶσιν ἐχορήγη τὰ δέοντα, σύνιοικον ἔχον τῆς ἐλεημοσύνης μὲν τῶν πλουτῶν ὡσαύτως καὶ ὁ Ἰωακείμ πλούσιος ἦν (2), ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἐπαύατο, καὶ δι' αὐτῆς ἠξιώθη ἡμέρας τῆς ἀειπαρθένου πατρὸς καὶ θεοτόκου Μαρίας.

κα'. Καὶ οὐ μόνον εἰσὶν οἱ πρὸ νόμου, ἀλλὰ οἱ ἐν νόμῳ γεγονότες ἐλεήμονες, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς καθ' ἡμᾶς γυνεῆς πολλοὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἠγάπησαν· οἱ μάρτυρες οὖν ἦσαν πλούσιοι, ἀλλὰ τῆς πλεοναυτοῦ αὐτῶν διέμενον (3), καὶ γυμνοὶ πρὸς τῆς ἀβελιαν ἐβραμον· ἀλλ' οὐκ οἱ ἀσκηταὶ τὸ αὐτὸ ἐποίησαν (4), καὶ ἀντήλλαξαν τῆς πλεοναυτοῦ αὐτῶν μὲν τῆς ἀνιήτων, καὶ ἠγόρασαν τῆς παραδείσου. Οὐ μόνον ἄνδρες ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ἐκ τῆς πλεοναυτοῦ τῆς ἐλεημοσύνης, ποιήσαντες· ἡ Ταβιθά, ἦν ἐν τῆς πράξεσι τῆς ἀποστόλων ἀκούουσα, πόσας ἐλεημοσύνας ἐποίητο τῆς χήραις ὡσαύτως καὶ ἡ Εὐβούλα (5) ὡσαύτως ἦν, ἀλλὰ καὶ

* Iob. XIX. 1. seq.

* cod. ποστ-
σαντες.
* Act. IX. 36.(1) Cod. tantum *συγκαλής*, quod mendum putavi ex suppressis in medio syllabis natum.(2) Opinio haec quod Deiparac pater sanctus ioacim dives fuerit, de protevangelio Iacobi manat apud Fabric. cod. apocryph. N. T. tom. I. cap. I. et IV. Et quidem cap. I. disertè: ἦν Ἰωακείμ πλούσιος σφοδρα, *Ioacim valde dives erat*; quae traditio, quamquam ex apocrypho libro deducta, multorum graecorum scripta occupavit. Ceteroqui pseudo-evangelium Iacobi noverrunt patres antiqui Origenes, Epiphanius, Eustathius antiochenus, Andreas cretensis, alique.

(3) Puta SS. MM. Iohannem et Paulum in Iuliani imp. tyrannide.

(4) Antonius videlicet, Arsenius, alique innumeri.

(5) Respicit ad I. Cor. IX. 5, ubi sorores, id est piaee mulieres, dicuntur apostolis, et quidem ipsi Petro, in ipsorum per orbem itineribus ministrasse. Quum autem de hac nominatim Eubula sedulo quae-sierim apud varios auctores patresque, qui de illo Pauli ad Corinthios loco verba fecerunt, nec non in Sanctorum historiis, nomen hoc piaee mulieris Petro singulariter devotae ac munificae, pondum mihi occurrit. Quo fit pretiosior haec ab Eusebio nostro tradita notitia. Profecto Eubula, cuius Petrum alimentarium fuisse apparet, Romanorum praesertim benivolentia et obsequio, cum Pudenciana et Praxede, digna censebitur.

ἐλεημοσύνην πολλὴν εἶχε, καὶ τῶ κορυφαίῳ Πέτρῳ δεικνοῦσα· οὐκ ἦν καὶ ἡ ὁσία Με-
λιάνη (1) πλεσία σφόδρα; καὶ λέγω πλε-
σία· ἀλλὰ καὶ τὴ μετὰδοσιν τῆ ἐλεημοσύνης
πλεσιώτερον εἶχε· καὶ γὰρ καθ' ἑξῆς ἔβ' ἐν
παλούτῳ γρηγομένων ἐφ' ἡμᾶς μυστήρων καὶ δι-
καιῶν τὰ κατορθώματα τῆ ἐλεημοσύνης αὐ-
τῶν διηγήσασι, μακρόν ἐστι τὸ λέγειν· καὶ ἕδ
μέχρι τῆ παρόντος εἰσὶ τινὲς οἱ ἀγαπῶντες
ποιεῖν τὴ ἐλεημοσύνην δειπαντός· ὡσαύτως
εἰσὶν οἱ πλείους, οἱ ποθοῦντες πλετεῖν ἐκ
τόκου καὶ ἀδικίας, οἱ καὶ τὴ ἐλεημοσύνην μὴ
ποιοῦντες καὶ μισοῦντες, καθὼς ὅν ἀνωτέρω
εἰρήκαμεν παλούσιον· διὰ τοῦτο ἤκουσεν,
ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σε ἐν τῇ ζωῇ σε· ἀπή-
λαυσας τὴν πλοῦτον σε μόνος· οὐ γὰρ τινι
τὴ μὴ ἔχοντων παρέχεις τι, ἀλλὰ μόνος ἦς
τρυσῶν καὶ σπαταλῶν· καὶ ὁ πένης καὶ τῆ πι-
τόντων ψυχῶν ἐκ τῆ φραπέλης σου ἐσε-
ρεῖτο ὀπιθυμῶν· λοιπὸν οὐκέτι σου μερίς
ἐστίν ἐν τοῖς σωζομένοις· τὴ γὰρ ἐλεημόνων
ἐκλήρωθη ὁ παράδεισος.

κβ'. Καὶ οὐκ ἦν ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ
μαλάξαι αὐτοῦ τὸ ὄδυνον· οὐ προσέθηκε
πόνον, οὐκ ἐπλήξεν αὐτὸν λόγους, οὐκ ἠε-
νήσατο πῶ φύσιν τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλὰ
πραεῖα τῇ φωνῇ καὶ ἐλεεινῶ τῶ προσώπῳ
ἀπόκεισιν εἰδὼς αὐτῶ τοιαύτη· « τέκνον,
μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθὰ σε
ἐν τῇ ζωῇ σε, καὶ ὁ Λάζαρος ὁμοίως τὰ
κακά· νῦν ἡ ὁδὸς κατακαίεται, σὺ ἡ ὁδυ-
νάσῃ καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις μεταξὺ ἡμῶν
καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ
θελόντες διαβῆναι ἐντεύθεν πρὸς ὑμᾶς, μὴ
δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκείθεν πρὸς ἡμᾶς δια-
περῶσι· », ταύτην ἡ ἀπόκρισιν ὁ πλού-
σιος παρὰ τῆ πατριάρχου ἤκουσε· καὶ οὐδὲ κἂν
τὴ μικροῦ σαλάματος εἰδέξατο· διὸ καὶ ὁδυ-
νάμμος ἐν τῇ φλογὶ ἔλεσε· εἰ δυνατὸν ἐστίν,
πάτερ, ἀπελθεῖν καὶ διαμαρτυρεῖν ὅσον ἀδύ-
φους με, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὴ
τόπον τοῦτον βασάνων· ἔμαθον ὁ ἔπαθον·
τί μοι τὸ ὄφελος τῆ πλοῦτος ἐγένετο; οὐδὲν·
ἀλλὰ πρόξενος πυρὸς αἰώνιος· εἰ γὰρ καὶ αὐ-

ciendis dedita, et coryphaeo Petro mi-
nistrans. Nonne et sancta Melania dives
admodum erat? utique, aio, dives, sed
tribuendis eleemosynis ditior erat. Sed
longum esset martyrum atque iustorum
singillatim usque ad nos eleemosynarias
virtutes narrare. Namque et hodierno tem-
pore nonnulli sunt qui perpetuas eleemo-
synas largiri gestiunt: quamquam maiore
numero sunt qui ditescere cupiunt ex usu-
ris et iniquitate, quorum animus ab elee-
mosynis faciendis abhorret, haud secus
quam ille a nobis supra memoratus dives.
Idcirco audiit: recepisti bona in vita tua.
Divitibus tuis solus es fructus, nemini egenti
dedisti, sed solus luxui deliciisque indul-
sisti: pauper interim micis etiam de men-
sa tua cadentibus privabatur, quas discus-
piebat. Superest igitur, ut portio tibi cum
salvis nulla sit: namque hominum elee-
mosynae faciendae studiosorum hereditas
paradisus est.

22. Neque vero patriarcha Abrahamus
divitis dolorem lenire potuit; quamquam
calamitatem non gravavit, neque verbis il-
lum vulneravit, neque humanae naturae
oblitus est; sed miti voce et clemente vultu
hoc ei responsum reddidit: « fili recordare
quod tu bona tua receperis in vita tua,
et Lazarus similiter mala: nunc autem hic
recreatur, tu vero cruciaris. Et praeter
haec omnia, inter vos et nos vorago mag-
na constituta est; ut hi qui volunt hinc
transire ad vos, non possint, neque isthinc
ad nos commeare. » Hoc audiit dives a
patriarcha responsum: neque tamen vel
unam guttulam impetravit. Quamobrem
crucians in flamma aiebat: an fieri potest,
o pater, ut aliquis abeat ad rem testan-
dam fratribus meis, ne et ipsi veniant in
hunc locum tormentorum? Scio quid pati-
ar. Quid mihi divitiae profuerunt? nihil;
immo ignem aeternum promeruerunt. Pro-
fecto si ipsi quoque aures obstruent, quo-

(1) Videtis quae de Melania diximus in praevio monito p. 500.

minus evangelicos sermones audiant Domini et prophetarum eius atque apostolorum, sine dubio flammis mecum addicentur.

23. His hactenus dictis, carissimi, praesentem sermonem peroravi; ut salutem nostrae consulentes, studeamus singuli placere Deo, partim oratione ac ieiunio, partim elemosyna et caritate. Neque tamen divitias reas agamus; non enim divitiae ducunt hominem, sed homo divitias quod vult perducit; haecque fiunt ei fructuosae, uti scriptum est. Bonae sunt divitiae recte administrantibus eas: sicut etiam paupertas bona est recte tolerantibus eam. Nam si bona sit voluntas hominis, divitiae recte ab eo administrantur: sin prava sit eius voluntas, fit homo immisericos, atque ita divitiae in malum cedunt. Hoc enim in divitiis interest, quod bene dispergentibus inter egenos, paradisum comparant; male autem utentibus et cumulantibus atque in hoc mundo relinquentibus, causa fiunt ignis aeterni. Et si iustus vix salvatur, impius et peccator ubi parebunt? Rogo itaque vos, fratres, quamdiu paenitentiae tempus habemus, pro salute nostra certemus. Etiamsi enim ego indignus sum qui salutem consequar, vos tamen amittere nolim promissa vobis bona, quae scilicet paravit Dominus noster diligentibus eum!

τοὶ τὰ ὅλα βύσσει τῷ μὴ ἀκοῦσαι τὰς εὐαγγελικὰς ἐξηγήσεις τῷ δεωτίῳ καὶ τῷ προφητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, πάντως ὑποτί ἐπιθάδε καταδικασθήσονται σὺν ἐμῷ φλογίζεσθαι.

κγ'. Τοῦτων οὕτως ἐρήθενται, ἀγαπητοὶ, διήλθον τὸ παρόντα λόγον· ἵνα τῷ σωτηρίας ἡμῶν πρόνοιαν ποιησόμεθα, καὶ ἕκαστος σκεδάσῃ ἀρέσαι θεῶν, ὁ μὲν διὰ προσδοχῆς καὶ νηστείας, ὁ δὲ διὰ ἐλεημοσύνης (1) καὶ ἀγάπης· καὶ μὴ αἰτιάσῃ τις τὸ πλοῦτον, οὐ γὰρ ἄγχι ὁ πλοῦτος τῷ ἄνθρωπον, ἀλλ' ἄνθρωπος τῷ πλοῦτον ὅπως θέλει ἄγχι, καὶ ὀφείλιμος αὐτῷ γίνεταί καθὼς ἐξέραπται. * καλὸς ὁ πλῆτος τοῖς καλῶς αὐτὸν διοικῶσιν· ὡσπερ γὰρ καὶ καλὴ πείναι τοῖς καλῶς αὐτὴν ὑπομένουσιν· ὅτι γὰρ προαιρέσεως ἀγαθῆς τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ὁ πλοῦτος καλῶς παρ' αὐτοῦ διοικεῖται· ὅτι δὲ κακῆς προαιρέσεως ἔρχεται καὶ εἰς ἀπλαγχίαν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ πλοῦτος αὐτῷ κακὸς γίνεταί· δύο γὰρ διαφορὰς ἔχει ὁ πλοῦτος, τοῖς μὲν σκορπίζουσι τοῦτον καλῶς τοῖς ἐνδύσει, πρόξενος ὡσαυδέσιν ὑπάρχει· τοῖς δὲ κακῶς χρομένοις, καὶ ἐπαξούσι τοῦτον, καὶ ὡς καταλιμπάνουσι, πρόξενος αὐτοῦ αἰώνιος ἐστίν· εἰ δὲ μὲν δίκαιος μολίσι ζῶσεται, ὁ ἀσεβὴς καὶ ἀμαρτωλὸς τοῦ φανεῖται; διὰ τῆτο ὡσαυκαλῶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ἕως ὅτε ἐρχομῶν καιρὸν μετανοίας, ἀγωνισόμεθα τῷ σωθῆναι· εἰ γὰρ καὶ ἐγὼ ἀνάξιος εἰμι τῷ σωθῆναι, καὶ ὑμεῖς μὴ ἀποτύχητε τῷ ἐπιτηγμένῳ ὑμῖν ἀβαθῶν,

* Prov. XIII. 9.

* 1. Petr. IV. 19.

1 In calce saltem praeclari huius de elemosyna sermonis, tanquam in angulo collocare liceat, Anastasii (quicumque demum ex tot Anastasiis est) fragmentum ad Luc. XVI. 9, ex paulo aute citato codice sumptum, in quo item elemosyna commendatur.

Ἀναστασίου. Οὐ καθὰ νομίζουσι τινὲς τὸν ἀπὸ ἀδικίας συναγόμενον πλοῦτον, μακρῶν ζῆσι τῆς ἀδικίας· οὐ γὰρ ἂν ὁ εἰκαὶς ἀδικίαν καὶ πλεονεξίαν εἶδραξεν· ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ τὴν χρείαν ἡμῖν ἀποκείμενον· ὁ γὰρ εὐπορῶν θεῖσαι ἢ σῶσαι· τὸν ἀπὸ λιμοῦ ἢ χρεῶν ἢ αἰμαλωσίας ἀπολλύμενον, καὶ μὴ βοηθῶν, οὗτος ὡς ἀδικος καὶ φονεὺς δικαίως κατακριθήσεται· ὡς καὶ πάλιν τοὺς ἀνελεόμενος ἐλέγχων λέγει· εἰ ἐν τῷ ἀδίκῳ μακρῶν πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν δώσει; καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ ἀλλότριον μὲν καλεῖ τὴν τῶν χρημάτων περιουσίαν· οὐ γὰρ συγγενεῖται ἡμῖν, ἀλλ' ἐξῶθεν προσγίνεται· λέγει δὲ· εἰ ἐν τοῖς ἐξῶθεν προσημιόμενοις καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν εὖσιν· οὐκ ἐγένεσθε πιστοί· πῶς ἂν λάβοιτε τὸ ἀληθινὸν καὶ τὸ ἡμέτερον· τοῦτέστι τὸ θεοῦδοτον χάρισμα· Nequaquam, ut nonnulli existimant, divitias iniquitate collectas, dicit Dominus mammonam iniquitatis; nemo enim iustus iniquitatem unquam docuit; sed copias usui nostro superfluas ac repositas dicit. Nam cui facultas suppetit nutriendi vitamque conservandi eius qui fame aut aere alieno aut captivitate perit, neque tamen opena fert, hic tamquam iniquus et homicida iuste condemnabitur. Sicut et mox immisericos reprehendens ait: si in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est quis credet vobis? et reliqua. Alienam autem mammonam appellat divitiarum superfluitatem: neque enim hae congenitae nobis fuerunt, sed extrinsecae proveniant. Dicit ergo: si in his quae ab extrinseco accidunt, et supra usum nostrum sunt, non fuistis fideles, quomodo accipietis verum et nostrum, id est divinitus datum beneficium?

ἰὼν προτοίμασεν ὁ δεωπότης ἡμῶν τοῖς ἀκα-
πώσι αὐτόν· οἷς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀξιο-
θῆναι παρσεβείαις τ' ἀρχάντες δεωπότης ἡμῶν
θεοτόκος κ' αἰεταρθένης Μαρίας, τ' φωτοι-
δῶν ἀγγέλων κ' πάντων τ' ἀγίων· ὅτι αὐτῷ
πρέσβ' ἢ δόξα κ' ἢ τιμὴ κ' ἢ προσκύνησις
κ' παῖς κ' τ' υἱὸς κ' ἀγίος πνεύματος, γὺν
κ' αἰὶ κ' εἰς εὖ αἰῶνας τ' αἰῶνων· ἀμήν.

Quae utinam nos omnes consequi digni-
simus precibus immaculatae dominae nos-
trae deiparae semperque virginis Mariae,
splendorumque angelorum, et sancto-
rum omnium. Quoniam ipsum decet glo-
ria, honor, et adoratio, cum Patre et sancto
Spiritu, nunc et semper et in saecula
saeculorum. Amen.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΟΥ (1)

ΠΕΡΙ ΑΣΤΡΟΝΟΜΩΝ (2).

EUSEBII EPISCOPI ET MONACHI

DE ASTRONOMIS.

α'. Ἡμερῶν διηθησῶν οὐκ ὀλίγων,
προσελθὼν ὁ Ἀλέξανδρος (3) λέγει τῷ μα-
καρίῳ Εὐσεβίῳ τῷ ἐπισκόπῳ. Κύριε, ἤκου-
σα παρὰ τινων ὅτι κ' ἄστρον γηνηᾶται ἄν-
θρωπος· κ' ὅτι ὅσοι ἄσῆρες εἰσὶν ἐν τῷ οὐ-
ρανῷ, τοσοῦτοι κ' ἄνθρωποι εἰσὶν ἐπὶ τῇ
γῆς· κ' ὅταν ἀποθάνῃ ἄνθρωπος, κ' ὁ
ἄσῆρ αὐτοῦ ἐκλείπῃ· κ' ὅταν γηνηθῇ ἄν-
θρωπος, κ' ὁ ἄσῆρ αὐτοῦ προσίθεται,
ἐπειδὴ οὔτε τὸ γηνηθῆναι ἐκλείπει, οὔτε
τὸ ἀποθανεῖν. Ὁ δὲ μακάριος ἠρξάτο
λέγειν ὡς ὅσον ἄνοια ἐγκρατεῖα ἐν τοῖς ἄν-
θρώποις, κ' πόσα ἁμαρτάνουσιν οἱ ταῦτα
λέγοντες· εἰ γὰρ κατὰ ἀνθρώπων ἄσῆρες
ἐκδιδάσθησαν ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτε Ἀδάμ
κ' ἡ Εὐὰ ἦσαν ἐν τῷ ᾠδαδείσῳ, δύο ἄσῆ-
ρες ἦσαν ἐν τῷ οὐρανῷ, πῶς ἀγνοῶσι παν-
τελῶς οἱ μηδὲν ὀπισθάρμοι; εἶτα ὅτε ὁ κα-
τακλυσμὸς ἐπέλαθῃ τῆ οἰκισμένη, κ' πάντες

1. Diebus haud paucis transactis, ac-
cedens ad beatum Eusebium episcopum
Alexander ait. Audivi, domine, a nonnullis
sub suo quemque hominem astro nasci; et
quotquot astra in caelo sunt, totidem esse
in terra homines; ita ut moriente homine,
astrum simul eius desinat: nascente autem
homine, astrum eius pariter adiciatur;
quandoquidem neque generatio cessat ne-
que obitus. Tum vir beatus sic dicere or-
sus est. O quanta est hominum dementia!
quamque graviter errant qui ita loquun-
tur! Nam si pro numero hominum astra
in caelo creata essent, quo tempore Ada-
mus atque Eva in terrestri paradiso erant,
duo tantummodo astra in caelo exstitisse,
quomodo ignorant hi qui alioqui nihil om-
nino sciunt? Deinde cum diluvium orbi
supervenit, omnesque in aquis suffocati sunt,

(1) Eusebium ante episcopatum fuisse monachum, patet ex eius vita auctore Iohanne notario quam nos edidimus. Immo et alibi interdum monachi titulo simul praeditum, diximus in praef. tom. IX. Spicil. rom. p. 3.

(2) Conferendus est sermo hic praesertim cum Eusebii eiusdem sermone VI. a nobis pridem edito in Spicil. rom. T. IX. p. 664. Diximus de hoc sermone περὶ ἀστρονομῶν ibidem in praef. p. 10. Iam ne de antiquitate dubitemus, citantur huius sermonis sub Eusebii nomine partes abs Ioh. damasceno in parallelis p. 316. et 391; immo etiam ab antiquiore Iohanne monacho in suis aequae parallelis p. 783; et quidem non sine minutis additamentis, quae in codice parisiaco sermoni deerant, a nobis autem inserta fuerunt.

(3) Alexander hic loquitur cum Eusebio etiam in aliis aliquot sermonibus, quos edidimus; deque eo dictum fuit in graeca vita Eusebii, nostrisque praefationibus.

Noë cum septem tantum animabus incolumi, octo ne sola in caelo astra fuerunt? Defecerunt ne omnia reliqua, mansitque inornatum caelum? Iam si pro hominum numero sunt astra in caelo, cur ex his nonnulla proprio nomine appellantur? Quomodo ploas, quod dicitur plaustrum, septem habet astra; quorum Mazuroth etiam, quod dicitur hexastricum, sex habet astra, quin umquam horum deficiat numerus? Alia quoque sunt apparentia astra, quae nulla temporum successione desinere scimus. Igitur si pro hominum numero astra sunt, quomodo nullum umquam astrum defecit? Item quomodo scripturarum doctrinam nemo considerat! Nonne audisti dicentem Davidem: « lunam et stellas quas tu fundasti? » Porro stellae ab initio fundatae dicuntur, non quod immobiles sint, sed quia perpetuo manent in caelo. Revera non sunt immobiles, sed unaquaeque cursum suum perficit, prout ei constitutum fuit. Valde igitur peccant, qui sic loquuntur.

2. Quidam astris maledicunt, siquando homini alicui irascuntur, aiuntque: vae astro tuo. Alii dicunt: ille bono astro genitus fuit, ideoque res eius cum astro concordant. Atqui vae iis qui haec dicunt! Vae iis qui solem venerantur lunamque et stellas! Multos enim adorare solem eique supplicare scio. Nam sole oriente orant dicentes: miserere nostri. Neque hoc tantum heliognostae et haeretici faciunt, verum etiam christiani, fide omissa, haeticis admiscuntur. Cur caeli, solis, lunae, stellarumque relicto auctore, creaturas adoras? Non est creaturae serviendum prae creatore. Scriptum est enim: dominum Deum tuum adorabis, et illi servies. Maledictus quisquis solem adorat et lunam ac stellas, et quicquid aliud factum est, loco factoris. Multi alia quoque in caelo imagi-

πνικτῶ θανάτῳ παρεδόθησαν, καὶ Νῶε μὲν τῆ ἐπτά ψυχῶν διεσώθη, ὡτὼ μόνον ἀσέρες ἦσαν ἐν τῷ οὐρανῷ; καὶ ἐξέλειπον οὖν πάντες, καὶ ἀκόσμητος ἔμεινεν ὁ οὐρανός; καὶ εἰ καὶ ἀνθρώπων οἱ ἀσέρες ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν, ὡς τινὲς αὐτῶν κατ' ὀνομασίαν εἰσὶ; πῶς ἢ παλαιῶς *, ἢ λεγομένη ἀμαξία, ἐπτά ἔχει ἀσέρας. καὶ οὐδέποτε ἐκλείπει ὁ ἀριθμὸς τῆ ἐπτά ἀσέρων; καὶ ὁ Μαζούθ (1) ὁ λεγόμενος ἐξάσερος, ἐξ ἔχει ἀσέρας, καὶ οὐδέποτε ἐκλείπει ὁ ἀριθμὸς τῆ ἐξ ἀσέρων; καὶ ἄλλοι ὅτι φανεροὶ εἰσιν, οὐδ' οἰδαμὴν καὶ διαδοχὴν ἕτι οὐδέποτε ἐκλείπτειν· εἰ οὖν καὶ ἀριθμὸν τῆ ἀνθρώπων εἰσὶν ὁ ἀσέρες, πῶς τούτων οὐδεὶς ἐξέλιπε ποτέ; ἢ πῶς οὐδεὶς κατανοεῖ τὸ τῆ γραφῶν διαχρῆν' οὐκ ἠκυσας τὸ Δαβὶδ λέγοντος * « σελήνην καὶ ἀσέρας, ἃ σὺ ἐθεμελίωσας; », οἱ ἀσέρες ἐξ ἀρχῆς θεμελιωμένοι ἢ λέγονται, οὐχ ὅτι ἀκίνητοι εἰσιν, ἀλλὰ πρὸς τὸ διαμένειν αἰεὶ ἐν τῷ οὐρανῷ· οὐκ εἰσὶ ἢ ἀκίνητοι, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν δρόμον τελεῖ καθὼς προσετάχθη· μεγάλας οὖν ἀμάρτανειν οἱ ταῦτα λέγοντες.

β'. Εἰσὶ τινες καταρώμμοιο σὺν ἀσέρας ὅταν κατὰ τινας ὀργίζονται, καὶ λέγουσιν, οὐαὶ τῷ ἄστρο σου· ἄλλοι ἢ λέγουσιν, καλῶ ἄστρο ἐγγυήθη, διὸ ἐσπασσέει αὐτῷ τὰ πάντα· καὶ οὐαὶ τοῖς ταῦτα λέγουσιν· οὐαὶ τοῖς προσκυνοῦσι τὸ ἥλιον ἐτὶ σελήνην καὶ σὺν ἀσέρας· πολλοὺς γὰρ οἶδα σὺν προσκυνοῦντας καὶ ἐχομένους εἰς τὸ ἥλιον· ἦδη γὰρ ἀνατείλαντος τῆ ἡλίου, προσεύχονται καὶ λέγουσιν, ἐλείπον ἡμᾶς· καὶ οὐ μόνον ἡλιογνώσαι (2) καὶ αἰρετικοὶ τοῦτο ποιοῦσι, ἀλλὰ καὶ χριστιανοὶ, καὶ ἀφέντες τὸ πίσιν, τοῖς αἰρετικοῖς σπαραμύγνυται· τί ἀφείς τὸ ποιητὴν τῆ οὐρανοῦ καὶ τῆ ἡλίου καὶ τῆ σελήνης καὶ τῆ ἀσέρων, τοῖς κτίσμασι προσκυνεῖς; οὐ δὲ ἢ λαξέειν τῆ κτίσει παρὰ τὸ κτίσαντα· γέγραπται γάρ· * κύριον τὸ θεὸν σου προσκυνησας, καὶ αὐτῷ λαξέεις· ὅτικατάρτατος προσκυνοῦν τὸ ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην καὶ σὺν

* ita cod.

* Ps. VIII. 4.

(1) Videtur hebraicum הַשֶּׁמֶשׁ apud Job XXXVIII. 32, quod idem est ac הַיָּרֵךְ 4. Reg. XXIII. 5.

(2) Animadvertite vocabulum ἡλιογνώσται; immo etiam sectam peculiarem superstitiosorum.

ἀσέρας, καὶ εἴ τι ἕτερον ποίημα παρὰ τοῦ ποιητῆν πολλοὶ καὶ ἕτερα τινὰ φαντάζονται ἐν τῷ οὐρανῷ· πολλοὶ μυθολογοῦσι τὴν ἑλληνικὴν κατέρχασθαι καὶ εἰς ζῶον μεταβάλλεσθαι· ἔταν γὰρ ἐξαιματοῦται (1), λέγεται πλανήτωροι, ὅτι ἄνθρωπος κατήγαγεν αὐτὴν καταγοιτεύσας (2)· καὶ οὐαὶ τοῖς τὰτο λέγεται· τίς ἠδυνήθη καταγοιτεύσας ἀναβαίνων εἰς οὐρανόν; ἠβελήθη καὶ Σίμων ὁ μάγος ἀνελεθεῖν εἰς τὸ οὐρανόν, ἀλλὰ πεσὼν διεφθάρη· μὴ γένοιτο τοιοῦτον τί γηέσται, ἀλλὰ συσῆματα καιρῶν εἰσὶ καὶ πολέμων· οὐδεὶς γὰρ δύναται σαλευσαί ἄστρον οὐρανοῦ, οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, ἃ ὁ θεὸς τῆ ἰδίᾳ δυνάμει ἐθεμελίωσεν.

γ'. Πολλοὶ λέγεται ὅτι νεφέλας καὶ ὑετοῦ ἀπελαύνουσι γόντες, καὶ τοῦτο ματαιολογοῦσι· τίς δύναται πρόσαγμα θεοῦ ἀποσφραῖλαι γόντεία; καὶ γὰρ νέφη καὶ προσαγῆν ὑετοῦ ὑέτες ἐκχέουσιν ἐπὶ τὴν γῆν, πῶς δύναται ἄνθρωπος πρόσαγμα θεοῦ ἀποσφραῖλαι; ἄκιστον δὲ γραφεῖς· * ὅτε ἠβελήθη ὁ θεὸς ἐξαγαγεῖν ὑετοῦ Ἰουδαίους ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐποίησε διὰ Μωϋσέως πολλὰ σημεῖα καὶ τέρατα· καὶ ἐποίησαν ἐοίκοι οἱ Αἰγυπτίων καὶ φαντασίαν, καὶ ἠπάτησαν τὸν Φαραῶν· ἐξέτενε δὲ Μωϋσῆς τὸ ῥάβδον, ἐξ ἰδοῦ τὰ νέφη συνεφέρον, καὶ ὁ οὐρανὸς συνεσκεδάννυτο, καὶ ἀσφραπαὶ καὶ βρονταὶ προέβαινον, θάνατος ἠπαλεῖτο τοῖς Αἰγυπτίοις, χάλαζα κατήρχετο, καὶ οὐχ ὑπῆρπετο ἔτι ζῆν τὰ ἐν τῷ πεδίῳ· εἰ δυνατοὶ ἦσαν οἱ φαρμακοὶ ἀπελάσαι νέφη, διὰ τί ὅτε ἐπινέχθη ἡ χάλαζα οὐκ ἠδυνήθησαν ἀποσφραῖλαι τὸ ὑετὸν καὶ τὴν νεφέλιν; πάντα οὖν καὶ προσαγῆν θεῶν γίνεται· ὁ ἥλιος οὐχ ὅτε θέλει ἀνατέλλει, ἀλλ' ὅτε προσάσεται· εἰ γὰρ ἔμηνεν ὕσιν ἔχειν θερμὴν ἐκασέμωσαν ἐπὶ τὸ ἴδιον γῆς χωρίον, οὐχ ὕφιστατο τὸ ἀνθρώπων τὸ γένος· πῦρ γὰρ ἐστὶν καὶ οὐδὲν ἕτερον· ἡ σὴν καὶ οὐχ ὅσον θέλει ἀύξει, ἀλλὰ μέτρον καὶ σταθμῶν καθὼς προσετάχθη· ἡ γῆ οὐχ ὅτε θέλει καρποφορεῖ, ἀλλ' ὅτε θεὸς * προσάσεται.

nantur. Multi lunam fabulantur ad nos descendere, et in animal immutari. Nam cum cruenta videtur, aiunt vaniloqui hominem aliquem eam de caelo deduxisse veneficiis. Sed vae haec dicentibus! Quis enim fascinaturus conscendere in caelum queat? Voluit et Simon magnus in caelum ascendere, sed lapsu diruptus est. Longe abest, ut quicquam huiusmodi umquam contingat; sed sunt potius complicatae vires temporum ac bellorum. Nemo certe potest caeli astra sive parum sive magnopere commovere, quae Deus virtute sua stabilivit.

3. Multi dicunt nubes et pluvias ab incantatoribus dispelli; in quo item stulte loquuntur. Quis Dei iussu potest praestigiis ullis avertere? Nunc quia nubes Dei iussu pluvias in tellurem effundunt, quomodo poterit homo mandatum Dei impedire? Audi scripturam. Cum Deus voluit Iudaeos ex Aegypti regione educere, multa per Moysen patravit signa atque prodigia. Idem porro secundum phantasiam magi quoque Aegyptiorum fecerunt, et Pharaonem deceperunt. Sed extendit Moyses virgam, et ecce nubes conglobabantur, et caelum permiscebatur, et fulgura ac tonitrua procedebant, mors Aegyptiis impendebant, grando ruebat, nihil iam in agris vitale supererat. Si malefici poterant nubes dispellere, cur cum grando ruebat non potuerit pluviam nubesque dissipare? Cuncta igitur Dei iussu eveniunt. Sol haud cum vult exoritur, sed cum iubetur. Nam si is forte quantum habet calorem in regionem terrestrem iacularetur, haud iam hominum genus subsisteret: totus enim igneus sol est. Luna item haud quantum vult crescit, sed certa mensura ac pondere, prout iubetur. Tellus haud pro suo libito fructificat, sed cum Deus praecipit.

(t) Errat hic Damasceni latinus interpres p. 391. dicens: cum sese praestigator cruentat etc. Non enim homo sed luna cruenta apparet, prout Act. II. 20. Recte tamen idem interpres p. 784.

2) Virgilius in pharmaceutria: carmina de caelo possunt deducere lunam.

* Exod. VII. seq.

* Gen. I. 5. pro
5. 5.

Prorsus nihil absque Dei iussu fit, sicut ipse dixit: ne passer quidem sine patre vestro in laqueum cadet.

4. Sunt etiam nonnulli qui aiunt scriptum esse de homine, quicquid ipse pravi bonive acturus est. Quamobrem hi cum in pravum aliquid decidunt Satanae vel propriae voluntatis impulsu, dicere solent: vae scripto de me! Atqui vae potius ita loquentibus! Novi item multos qui dicunt, homines vi fati mori, aut in flumine, aut praecipitio, aut alio modo quolibet. Sed in hoc pariter fatue loquuntur et peccant. Nam Deus libero praeditum arbitrio fecit hominem, eique tum lucis viam tum tenebrarum, atque emolumentum vel damnum inde manans ostendit, ore prophetae dicens: si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis: quod si nolueritis neque auscultaveritis mihi, inquit, equidem vos non cogo. Nam quod necessitate cogente fit, lucrum non habet. Poterat sane Deus te vel invitum efficere bonum; sed tamen quod involuntarium est, caret mercede. Si scriptum esset, ut bene vel male ageremus, profecto haud dixisset: si volueritis et audieritis me; sed agesis, dixisset, scriptis obsequere. Atqui tantummodo dixit: si volueritis et audieritis me. Ego, inquit, terminos tibi non constitui, bonum vel malum tibi non decrevi, liberum tibi arbitrium contuli; quod vis age; scriptum non est, ut bene vel male agas. Certe si is scripsisset ut ego peccarem, idque reapse agerem, cur me damnaret? nam iussui eius haud queo resistere. Quis me reum ageret Dei constituta exsequentem? Ne tibi fucum facias, o homo. Numquam Dei voluntate male agit homo: nam quae eveniunt homini tentationes, a maligno hoste sunt. Quod si mihi non credis, audi dicentem apostolum: nemo tentatus dicat se tentari

ἢ ἅπαξ οὐδὲν παρεκτός προσάκματος θεῶ γίνεται· καλῶς εἶπεν, ὅτι οὔτε σέβειον εἰς παγίδα (1) πεσεῖται ἄνθρωπος πατρὸς ὑμῶν.

δ'. Εἰσὶ τινες λέγοντες, ὅτι γεγραμμένον ἐστὶ περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὅσα δεῖ αὐτὸν ποιῆσαι πονηρὰ καὶ ἀγαθὰ· ὅθεν καὶ ἐμπύπτοντες εἰς κακὰ ἢ καὶ Σατανᾶ καὶ ἢ ἰδίας προαιρέσεως, σιμῆτως λέγουν, οὐαὶ τῷ ῥεατῶρι μου καὶ οὐαὶ τοῖς ταῦτα λέγουσιν· οἶδα πολλοὺς λέγοντας, ὅτι καὶ δοτὸν ἀποθνήσκουσιν ἄνθρωποι, ἐν ποταμῶν ἢ ἐν κρημνῶν, ἢ οἰφθῆποτε ἔξωπα· καὶ τοῦτο ματαιολογοῦσι, καὶ ἀμαρτάνουσι λέγοντες· ὁ γὰρ θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον αὐτέξουσιν, καὶ ἐδάξεν αὐτῶν τὸ ὄδον τοῦ φωτός, καὶ τὸ σκότους καὶ τὸ κέρως, καὶ τὴν ζῆμιαν, λέγων διὰ τοῦ προφήτου· * ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε· ἐὰν ἢ μὴ θέλητε μηδὲ εἰσακούσητέ μου, φησὶν, ἐγὼ οὐκ ἀναγκάζω ὑμᾶς· τὸ γὰρ εἶναι ἀνάγκης γινόμενον, κέρως οὐκ ἔχει ἠδυνάτω σε ὁ θεὸς καὶ ἀκοντα ποιῆσαι καλὸν, ἀλλὰ τὸ ἀκούσιον ἀμισθὸν ἔστιν· εἴ ἢν γεγραμμένον τὸ ποιεῖν ἀγαθὸν καὶ πονηρὸν, οὐκ ἔλεγχον ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου· ἀλλὰ τοῦτο ἔλεγεν δεῦρο, εἰσακούθητε τοῖς γεγραμμένοις· ἀλλὰ μοι εἰπάτωσιν· ἐὰν θέλητε, καὶ εἰσακούσητέ μου· ἐγὼ, φησὶν, ἔρους σοι οὐκ ἔθηκα, οὐκ ἔταξα ἐπὶ σοὶ καλὰ καὶ κακὰ, αὐτέξουσίν σε ἐποίησα· ὁ βούλει ποιεῖν οὐκ ἐστὶ γεγραμμένον ποιεῖν καλὰ καὶ κακὰ· ἐπεὶ εἰ ἔγραψέ με ποιεῖν ἀμβρτίαν, καὶ ποιῶ αὐτήν, ἵνα τί με κρίνει; τῷ γὰρ προσάγματι αὐτοῦ ἀντιστῆναι οὐ δύναμαι· ἢ τίς κρίνει με τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηροῦντα; μὴ πλανηθῆς, ὡς ἄνθρωποι· οὐδέποτε ὁ θεὸς θελητῆς ἐστὶ κακοῦ ἀνθρώπων· οἱ γὰρ ἐπερχόμενοι τῷ ἀνθρώπῳ πειρασμοὶ, ἢ καὶ τῷ πονηρῷ εἰσὶν· εἰ ἢ ἐμοὶ οὐ πείθει, ἄκουε τῶν ἀποστόλων λέγοντος· * μηδεὶς πειραζόμενος λεγέτω ὅτι ἀπὸ τοῦ θεοῦ παράζομαι· ὁ γὰρ θεὸς ἀπείραστός (2) ἔστι

* 1s. 1. 19.

* Jac. 1. 15.

(1) Matth. X. 29. passim quidem εἰς τὴν γῆν, in terram. Sed εἰς παγίδα, in laqueum, habent apud Scholzum Clemens, Chrysostomus, Iuvenus, quorum auctoritates Eusebius noster nunc cumulat.

(2) Passivo sensu intellexit etiam interpres syriacus. In labbanis glossis ἀπειραστός intentatus, quod congruit cum latino vulgato, mutato tamen or in us.

κακῶν, παράξει ἢ αὐτὸς οὐδ' ἐνα· ἕκαστος ἢ παράξεται ὑπὸ τ' ἰδίας Ἐπιθυμίας· ἐὰν ἢ ποιῆς ἀγαθὸν, τῇ τ' Θεοῦ φιλανθρωπία ἐπίγραφον· ἐὰν ἢ πονηρὸν, τῇ τ' δὲ βόλες πονηρία· ἢ ἀγαθὴ ὁδὸς κατὰ τοῦ κυρίου κατεύθινεται τῷ ἀνθρώπῳ· ἢ πονηρὰ, ὑπὸ τ' Σατανᾶ.

ε'. Δύο εἰσὶν ὁδοί· εἰς εἰαν ἀρέσκειται ἄνθρωπος, ἐν αὐτῇ βαδίζει· ἐὰν ἐσὶν ἡ πρόθεσις τινὸς πρὸς τ' Θεὸν, καὶ θέλει τῇ ἀγαθῇ ὁδῷ βαδίσαι, εὐθὺς ἀποδίδωσιν ὁ Θεὸς τ' χεῖρα, καὶ κατεύθινει αὐτοῦ τ' ὁδὸν, καὶ τὰ δὲ βήματα κατορθοῦνται, καὶ ὁ βίος αὐτῷ γίνεται ἐν ἀγαθῇ πολιτείᾳ, καὶ πληροῦται ἐν αὐτῷ τὸ ῥητὸν τ' Δαβίδ· «⁶⁶ παρὰ κυρίου τὰ δὲ βήματα ἀνθρώπου κατεύθινεται, καὶ τ' ὁδὸν αὐτῷ θελήσει σφόδρα. », Ποίαν ὁδὸν θέλει ὁ Θεὸς πορευθῆναι τ' ἀνθρώπον; ἢ πάντως τ' στενὴν καὶ τεθλιμμένω ὁδῷ, τ' ἀπάβησαν εἰς τ' ζῶν ἢ αἰώνιον· ἢ ἴδ πλατεία καὶ εὐρύχωρος ὁδὸς, τ' Σατανᾶ ἔστιν ἢ ἀπάβησαν εἰς τ' ἀπώλειαν. Τῆς στενῆς καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ τὰ μίλια εἰσὶ ταῦτα· πρὸ πάντων ἀγάπη, ἐλεημοσύνη, παρθενία, ἀφουλαργυρία, ἀφροσύνη, ἀργησία, ἀμνησικακία, νηστεία, εὐχή, ἀρρωπία, χαμευνία, ψαλμῳδία, καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, τὰ ἀπάβησαντα εἰς τ' ζῶν ἢ αἰώνιον. Τῆς πλατείας καὶ εὐρυχωροῦ τὰ μίλια εἰσὶ ταῦτα· πλεονεξία μήτηρ τ' εἰδωλολαφείας, μνησικακία, φθόνος, φόνος, μοιχεία, πορνεία, ἔρις, καταλαλία, κατηγορία, ὕβρις, μέθη, κραιπάλη, καὶ τὰ τέτοια ὅμοια, τὰ ἀπάβησαντα εἰς τ' ἀπώλειαν. Τὸν πορευόμενον τ' στενὴν ὁδὸν ὀδηγεῖ ὁ θεὸς εἰς τ' ζῶν ἢ αἰώνιον.

ς'. Ἄλλ' ἀντιλέγουσι τινὲς λέγοντες, ὅτι οὐ θέλει τις δίκαιος εἶναι καὶ εἰσελθεῖν εἰς τ' βασιλείαν; πολλοὶ, φησὶν, ἢ ἔβησαν δικαιοπραγήσαι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐκτελέσαι· διὰ τί τούτους ἀφήκεν ὁ Θεὸς ἀπολεῖν; διὰ τί οὐκ ἐβοήθησεν αὐτοῖς; εἰ τοῖς βελομένοις *, φησὶν, εἰς ἀγαθὸν ἐπαδίδωσιν ὁ θεὸς τ' χεῖρα, διὰ τί τούτοις ἐκ ἐβοήθησεν; ἀλλ' ἄκουσον τί λέγει ἡ γραφή· * οὐχ ὡς ἄνθρωπος, ὅψεται ὁ Θεός· ἄνθρωπος εἰς πρόσωπον, Θεὸς εἰς καρδίαν· σὺ τὸ πρόσωπον

a Deo; Deus enim intentabilis malis est, et ipse neminem tentat; sed unusquisque tentatur a concupiscentia sua. Iam si bonum egeris, Dei benignitati adscribe: sin autem malum, diaboli malitiae imputa. Nam bona via dirigitur homini a Domino, mala a Satana.

5. Duae viae sunt: utram mavult homo, in ea graditur. Si cuius propositum ad Deum tendit, vultque bona via pergere, statim ei Deus manum tendit, eiusque iter dirigit; ideoque gressus eius prosperi fiunt, vita ipsius bonis moribus ornatur, in eoque Davidis dictum completur: « a Domino gressus hominis dirigitur, et viam eius volet nimis. » Quanam via vult Deus hominem incedere? nempe angusta et aspera via, quae ad vitam aeternam ducit. Nam lata et spatiosa via Satanae est, et in perditionem ducens. Angustae et asperae viae miliaria veluti haec sunt: in primis caritas, eleemosyna, virginitas, liberalitas, nullius rei invidentia, lenitudo, iniuriarum oblivio, ieiunium, preces, vigiliae, chaumenia, psalmodia, et his similia, quae ad vitam aeternam deducunt. Latatae vero ac spatiosae miliaria haec sunt: avaritia idololatriae parens, animus ultor, invidia, caedes, adulterium, scortatio, contentio, obtrectatio, criminatio, ira, ebrietas, crapula, et his similia, quae ducunt in perditionem. At enim illum, qui angusta via graditur, ducit Deus ad vitam aeternam.

6. Sed contradicunt ita nonnulli: quis nolit esse iustus, et in regnum introire? Profecto multi recte agere voluerant, neque tamen propositum perficere valuerunt. Cur hos Deus perire sivit? Cur his opem non tulit? Si volentibus, inquam, ad bonum tendere Deus manum porrigit, cur his reapse non est auxiliatus? Sed audi quid scriptura dicat: non sicut homo, Deus videbit; homo faciem, cor Deus. Tu faciem consideras, resque exteriores spectas;

* cod. βαλλομενοις.

* 1. Reg. XVI. 7.

Deus corda scrutatur, et mentes inspicit. Cave existimes cunctos secundum Deum vivere: pauci immo sunt qui ad Dei regulam mores componunt, sed ut hominibus placeant ita se gerunt, licitum publice gestant, coma sunt intonsa, iactanter incedunt, nempe apud homines bona sua opera ostentantes, et sancti vocari volunt, atque ab omnibus adorari. Tu exteriora tantum consideras, illosque omnia secundum Deum agere existimas, nec quid in eorum corde lateat pervides: at Deus cordium renumque scrutator, cursum illorum probe novit, eosque prolabi sinit, ut ipsorum consilia revelentur. Nam qui ut hominibus placeant, virtutes in vita exercent, hi lapsibus corruunt. Secus vero qui secundum Deum pergunt ascetae, numquam a Deo deseruntur, sicut ait propheta: « iunior fui, etenim senui, et non vidi iustum derelictum. »

7. Multi monachi ad nuptias lapsi divertunt, prave intelligentes apostoli dictum, recte ab eo prolatum. Ait enim: « si se non continent, nubant. » Nèque sciunt, post promissiones Deo factas, iam non dici nuptias, sed perpetuam fornicationem. Nam postquam ipsi Deo voverunt mundi renunciationem, si retro convertantur, haud iam sit coniugium, sed tota vita crimen, copula damnabilis, filii nothi, nuptiae illegitimae. Nemo quippe qui manum suam ad aratrum miserit, et retro respexerit, regno caelorum aptus est. Non enim, ut ipsi putant, his qui renunciarunt dixit apostolus, ut deserto post renunciationem monasterio, nuptiis copulentur; sed qui non se continent, nubant. Videlicet, ut ante quam renunciaret, unusquisque se probet, animamque suam exploret, num corporis necessitates perpeti possit et scandala a maligno daemone obiiicienda, et aestum cupiditatum: quo facto, tum demum iugum subeat renunciationis. Quod si se

κατανοεῖς καὶ τὰ ἔξωθεν πράγματα βλέπεις, ὁ Θεὸς τὰς καρδίας ἐρευνᾷ καὶ τὰς δεινὰς κατανοεῖ· μὴ νομίσης ὅτι πάντα καὶ Θεὸν πολιτεύονται· ὀλίγοι εἰσὶν οἱ καὶ θεὸν πολιτεύόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπαρέσκεια ταῦτα ποιοῦσι, καὶ προβάλλουσι σακκοφορίαν, καὶ κομῶσι τὰς κεφαλὰς, καὶ περιπατοῦσιν ἑπιδεικτικῶς, ἐπιδεικνύμενοι τοῖς ἀνθρώποις τὰ κατορθώματα ἑαυτῶν, καὶ θέλουσι κληθῆναι ἄγιοι, καὶ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ πάντων· κατανοεῖς σὺ τὸ ἔσωθεν μόνον, καὶ νομίζεις αὐτοῦ καὶ Θεὸν πάντα ποιεῖν καὶ οὐκ οἶδας τί κέκμηται αὐτῶν ἡ καρδία· ὁ δὲ κύριος ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροῦς, οἶδεν αὐτῶν τὸ ὄρμην, καὶ ἀφίησιν αὐτοῦ ἐκπεσεῖν, ἵνα φανερωθῶσιν αὐτῶν τὰ βεβηλωμένα· οἱ γὰρ καὶ ἀνθρωπαρέσκεια μετερχόμενοι τῷ βίῳ τῶν ἄρετῶν, οὗτοι καὶ σφάλμασι περιπίπτουσιν· οἱ γὰρ καὶ Θεὸν προβαλλόμενοι ἀσκῆσαι, οὐδέποτε ἐκκαταλιμπάνονται ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καθὼς εἶπεν ὁ προφήτης *

* Ps. XXXVI. 25.

ζ'. Πολλοὶ καὶ τῶν μοναχῶν σφαλέντες εἰς γάμον παρεξέπονται, κακῶς ἐκαταμβαίνοντες τὸ τῆ ἀποσόλα ῥήτοιν, τὸ καλῶς εἰρημένον· φησὶ γὰρ· * « εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμείτωσαν. » καὶ οὐκ οἶδασιν ὅτι καὶ τὰς σωθίκας τὰς εἰς θεόν, οὐ λέγεται γάμος, ἀλλὰ διηνεκής μοιχεία· καὶ γὰρ τὸ σωθέως αὐτοῦ τῷ θεῷ περὶ τῆ ἀποταγῆς, καὶ πάλιν εἰς τὰ ὀπίσω σφραγῆναι, οὐκ ἔστι γάμος, ἀλλὰ καὶ ὁ βίος ἐγκλημα, ἡ κολή ἐν κατακρίσει, καὶ τὰ τέκνα νόθα, καὶ ὁ γάμος ἐν ἀδυναμίᾳ· οὐδεὶς γὰρ ἐπιβαλὼν τῷ χεῖρᾳ αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ σφραγῆς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθέως εἰσὶν εἰς τὴ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· * οὐ γὰρ ὡς ὠσαλαμβάνεσκιν, ὅτι τοῖς ἀποτάξαμένοις εἶπεν ἀπόστολος ἀφίεναι τὴν τάξιν τῆ ἀποταγῆς καὶ τὸ μοναστήριον, καὶ γάμῳ ζευγῆσθαι· ἀλλὰ τοῦτο εἶπεν, εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται, γαμείτωσαν ἵνα πρὸ τοῦ ἀποτάξασθαι, δοκιμάσῃ ἑαυτὸν, καὶ νοήσῃ τὴν ἰδίαν ψυχὴν, εἰ δύναται ὑπενεγκεῖν τὰς ἀνάγκας τοῦ σώματος, καὶ τὰ σκάνδαλα τὰ ἐπερχόμενα ἐκ τοῦ πονηροῦ, καὶ τὴ καύσωνα

* I. Cor. VII. 9.

* Luc. IX. 62.

ἢ τότε ὑπεισελθὼν τῷ ζυγῷ ἢ ἀποτα-
 γῆς· εἰ ἢ ταῦτα οὐκ ἐγκρατεύεται, καὶ γι-
 νόσκει ἑαυτὸν εὐάλωτον ὑπάρχειν, ἐν τού-
 τῳ γαμψάτῳ κρείσσον γὰρ ἔστι γαμῆσαι
 ἢ πυροῦσθαι· καὶ μὴ δυνάμειον φυλάξαι ἑαυ-
 τὸν, ἐμπασιεῖν εἰς τὰ καταχθόνια ἢ ἄδαι-
 ταῦτα εἰδῶς καὶ ἀκούων, ὁφείλεις ἀποτασ-
 σόμενοι πολλοὺ δοκιμάσαι ἑαυτὸν, καὶ μὲν
 πολλῆς σκέψεως ὑπεισελθεῖν τῷ ζυγῷ ἢ
 ἀποταγῆς, ἵνα ἕως τέλους βασιλέας τῆ ζην-
 σὸν ζυγὸν ἢ ἐγκρατείας, τύχοις ἢ ἐπι-
 ρανίης βασιλείας· ἢς γένοιτο πάντας ἡμᾶς
 ἔπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ ἢ κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μὴ οὐ τῷ πατρὶ ἅμα
 τῷ ἀγίῳ πνεύματι δόξα κράτος τιμὴ, νῦν
 καὶ αἰεὶ καὶ εἰς πάντοτε αἰῶνας ἢ αἰῶνων ἀμήν.

in his non continet, seque facile victum
 iri agnoscit, tali rei conditione nubat. Me-
 lius est enim nubere, quam uri: ne dum
 semet custodire nequit, in inferni profun-
 da ruat (1). His auditis et cognitis, qui-
 cumque renuntiaturus es, multum debes
 te ipsum probare, nec nisi post multam
 considerationem iugo te renunciationis sub-
 mittere: ut deinde usque ad obitum por-
 tans praeclarum continentiae iugum, caele-
 sti regno potiaris. Quod utinam omnes
 consequamur gratia et benignitate domini
 nostri Iesu Christi, cui una cum Patre et
 sancto Spiritu gloria, potestas, honorque
 nunc sit et semper et in saecula saeculo-
 rum. Amen.

(1) Vides mirabilem ecclesiae in doctrina de religioso caelibatu constantiam. Vides item genuinam paulini textus intelligentiam, quam ante hos annos propugnavit egregie etiam Cardinalis Gottus colloquio tertio adversus Picenium.

EPIMETRUM.

De Eusebio emeseno, et quomodo is ab Eusebio alexandrino distinguendus omnino videatur, satis ut spero disserui in superiore monito p. 499-500. Nunc lectores admonere placeat, vidisse me in bibliotheca vaticana latinum codicem pervetustum, saeculi ferme XI, homilias continentem XXXIV, hoc titulo: *incipit liber domni Eusebii, qui translatus est (codicem translatus est) ex hebraeo in latinum*. Hae porro homiliae, duabus exceptis XIV. et XV., leguntur omnes sub Eusebii gallicani nomine in Patrum bibliotheca lugdunensi T. VI. Ubi tamen in editione p. 631. G. lacuna est, in nostro codice f. 49. b. ea sic expletur: *iterum virginitas secundetur, iterum humana condicio ex incorruptione nascatur, ut homo gloriosam ac virginem nativitatem etc.* At secunda ibidem lacuna, non potest ope codicis expleri, quia folium excidit. Iam duarum codicis homiliarum, quas in editione desiderari dixi, quaeque in festo paschali recitatae fuerunt, rationem ego postea, si operae pretium fuerit, habiturus sum, cum latinorum Patrum homilias alias, quas ex codicibus colligo, typis committam. Dicuntur itaque hae Eusebii homiliae ex hebraeo (id est syriaco) translatae. Et revera Eusebium (qui fuit postea emesenus episcopus) natum in Mesopotamia, et in schola Syrorum edessena eruditum, narrant nobis Socrates hist. II. 9., et Sozomenus III. 6. Denique de harum latini nunc sermonis homiliarum crisi verba facere heic non interest, quarum certe non unus auctor fuit; et si quidem emesenus non est negandus, ne gallicanus quidem aliquis est excludendus; quam iamdiu controversiam docti homines pertractaverunt.

DE SERMONE

SANCTI ALEXANDRI PATRIARCHAE ALEXANDRINI

EDITORIS MONITUM.

Dixi in Spicilegio romano T. III. p. 694, ex orientalibus bibliothecae vaticanae codicibus multa excitari scripta veterum posse, quae omnino desideramus. Et quidem praeter lauta illa, quae loco citato edidi patrum fragmenta, maiora indidem iam antea extuleram, Zachariae videlicet melitenensis capita historica, Ebediesu et Abulpharagii tractatus canonicos, Armeniorum etiam canones, Severi antiocheni sermones aliquot, et nuper S. Cyrilli contra Synusistas et Diodorum ac Theodorum reliquias. Iam vero inter prima illa, quae memoravi, codex vaticanus arabicus 101. bonam mihi particulam suppeditaverat sermonis S. Alexandri patriarchae alexandrini (1); quem sermonem deinde integrum in syriaco vat. codice 368. nactus sum, id quod olim in Scriptorum vet. tom. V. p. 42. significavi. Nunc ecce post alexandrini Cyrilli graeca scripta sermonem hunc Alexandri syriace simul atque latine (quandoquidem graeca verba desideramus) operam mihi suam commodantibus Matthaeo Sciakvano et Francisco Mehasabo Maronitis litteratissimis, in lucem exire iubeo, ne tantae antiquitatis, auctoritatis, famaeque episcopi diutius os conticescat.

Porro rei verae testimonia sunt, primo quidem fragmenta illa ex codice arabico, quae Alexandri archiepiscopi alexandrini nomen gerunt (Spicil. rom. T. III. p. 699.) quaeque in integro sermone eidem auctori inscripto, nunc suis recitata locis seriatim apparent. Deinde Sabaricus syrus auctor apud Assemanum Bib. or. T. III. p. 543, recitat ex Mohaffjaei chronico arabico, Alexandri nostri fragmentum, quod pariter (mirabile dictu!) in sermone integro nostro n. 5. occurrit. Quamquam vero Mohaffjaeus Alexandrum dicit papam romanum, is quidem manifestus error ab Assemano in indice p. 658. recte corrigitur, qui legendum suadet alexandrinum. Deinde (praeter quam quod scribentibus menda nulla obrepere solent) rei veritatem nunc syriacus codex nos docet, qui Alexandro alexandrinae urbis antistiti hunc sermonem inscribit. Tunc satis est exploratus mos orientaliu romanos nominandi quotquot imperio romano suberant, et graeca, nedum latina, lingua utebantur. Quin et ipsum byzantinum imperium constanter romanum appellant, ut ipsi quoque byzantini historici solent, qui ita in libris suis ambitiose loquuntur, postquam Constantinopolis novae Romae nomen inuasit. Locus igitur a Mohaffjaeo relatus ita se habet: « Alexander romanus patriarcha inquit: manus quae Adamum creavit, ipsa clavis in cruce perforata est. Os quod in Adamum spiraculum vitae inspiravit, acetum bibit. Pes qui clavis confixus fuit, terram fundavit. » Haec, inquam paulo quidem liberius, sine dubio tamen ex hoc nostro sermone n. 5. sumpta vides. Verumtamen qui ibidem multo uberior locus praecedit, et a nobis virgulis distinctus fuit, is cum arabica sermonis interpretatione, in Spicilegio nostro edita, evidentius adhuc atque adamussim congruit. Ceteroqui non est mirandum, si qui sermo ex graeco in syriacum, ex hoc in arabicum, idioma transiit, paucas aliquot varietates in his transfusionibus passus sit. Quin adeo sermonis huius duae videntur extitisse apud Alexandrinos sive apud orientales, editiones; quandoquidem in codice syr. vat. post integrum sermonem, aliud atque eiusdem fragmentum, non sine paucis variis lectionibus. Ut vero existimem, interpretationem arabicam ex secunda syriaca esse derivatam, ulor hoc iudicio, quod arabicum codicis 101. fragmentum cum illo posteriore syriaco magis congruit, quam cum priore. Itaque etiamsi decreveram additamentum illud omittere, quia valde simile sermone integro videbatur; attamen quia postea comperi, partem arabicam cum hoc potius parte syriacae conspirare, ne mei argumenti vim ullatenus infirmarem, hanc quoque syriacam repetitionem minoribus saltem formis imprimendam curavi.

1) Idem hic codex habet fragmenta SS. Iulii et Silvestri pontificum romanorum, quae ego graece edidi Script. vet. T. VII. p. 134, et 169. col. 2. v. 1-15.

Age vero edendi sermonis huius grata opportunitus adest, quia hoc tempore ex Anglorum typis produunt magni Athanasii festales epistolae seu orationes (graece deperditae) in syriaco pariter codice inventae: quibus hic iure meritoque comes fiet Alexandri sermo. Fuit quippe Alexander Athanasii a pueris educator, quem familiarem semper, adolescentem senex, et carissimum habuit, mensae etiam quotidianae participem, et fidelem libarium: eundem ipse diaconum ordinavit, seumque ad nicaenum concilium duxit, ut illie operam sibi navaret, συναγωγῆς ἐξουσίᾳ ἐκείνῃ, ut discrete ait Socrates hist. lib. I. 15: quem denique mortens saepe nomine compellavit, atque ut sibi successor fieret, alexandrinum clerum evixit rogavit, quod reapse cum infinita rei christianae utilitate contigit: ita ut Athanasium talem tantumque episcopum, Alexandri curis acceptum referamus. Iam ut Alexander Athanasium adolescentem omni officio complexus est, ita idem Alexander aucta iuvenis Petro episcopo martyri familiaris apprime fuerat, atque ab eo successore post Achillam eundem fratrem designatus. Namque ut legitur in Petri vita a nobis edita Spicill. T. III. p. 682, martyr inclutus in carcere positus, et iam pro fide plectendus, ambos illos alexandrinae sedi post se destinavit episcopos dicens: « te quidem Achillam primum, Alexandrum vero secundum. Et nox: » osculantes Petri manus ac pedes Achilles atque Alexander, conversi in lacrymas singultu amarissimo quatiebantur. »

Alexandri graphicam imaginem Gelasius cyzicenus nobis exhibet in sua nicaeni concilii historia lib. II. 1. « Ὑποδίδεται τῆς τῆς ἱεροσύνης ἀρχῆς τῆς αὐτοῦ τῶν Ἀλεξανδρείου ἐκκλησίας Ἀλεξάνδρος, ἄκρῃ τιμῆς ἐν πάσι παντὶ τῆς ἐκκλησίας κληρῷ καὶ λαῷ, μεγαλοπρεπῆς, εὐμαρτύροτος, εὐσεβὴς, εὐσεβὴς, φιλόθεος, φιλόσοφος, φιλόσοφος, φιλοπρωχρῆς, χρηστὸς, προσκλῆς πρὸς πάντας, εἰ πῶρ τις ἄλλος. » Suscepit sacerdotii principatum ibidem in alexandrina ecclesia Alexander, vir undequaque venerabilis universo clero ac populo, magnificus, liberatus, fucundus, aequus, religiosus, benignus, pauperum amator, bonus, lenis ad omnes, si quis alius. » Is autem etsi Arium lenitate sua aliquandiu studuit emendare, postea tamen pertinacia eius ac vrsitria cognita, tribus eum conciliis fortissime condemnavit, dioeceseo alexandri cleri, provinciali episcoporum Aegypti, tertio demum nicaeno oecumene, cui primum post romanos legatos subscripsit, ibique ob venerandam suam senectutem, dignitatem ac famam, visus est quodammodo conventus totius dominator ac rector, ut ait synodica concilii epistola: Ἀλέξανδρος κύριος καὶ κοινῶς τῶν γεγενημένων τυγχάνων. Quamobrem a Theodoro quoque hist. I. 2. dicitur evangelicorum dogmatum strenuus propugnator: Ἀλέξανδρος ὁ γενναῖος τῶν εὐαγγελικῶν ἀσχημάτων γενόμενος πρύμαχος. Reapse quicquid hactenus scriptorum Alexandri exlatat, ab historicis ecclesiasticis conservatum, id Arium eiusque alumnos oppugnat; duas intelligit epistolas, quarum prior prorsus insignis, tractatus plenissimi instar est, et omni laude maior. Atqui hae duae ex septuaginta supersunt; tot enim ab eo scriptas testatur Epiphanius haer. LXX. 4: « Ἀλέξανδρος ἐπίσκοπος γράφει ἐπιστολάς ἑκατονταίους, αἱ τινες παρὰ φύσιν αἰετὶ εἰσι ζῶνται, ὡς τὸν ἀριστὸν ἐξῆραζονταν. Alexander episcopus scribit epistolas encyclicas, quae adhuc » apud studiosos servantur, numero fere septuaginta. » Unius ex his fragmenta tenuia citantur a Maximo opp. T. II. p. 152. 155. Utinam hae in codicibus saltem syriacis conspiciendas se darent, quod nuper felicissime accidit athanasianis! Nunc in tanto scriptorum Alexandri naufragio, sermonem saltem unum in populi concione habitum libenti animo excepiamus, in quo praeter cetera utilia, Christi divinitas passim praedicatur. Neque abest eloquentia (quam ei tribui a Gelasio diximus) nitida scilicet, popularis, et ore episcopali digna.

Sermonem hunc Alexandri suppeditavit codex syriacus vul. membranaceus, vetus, chaldaicis litteris duplici in laterculo exaratus. Habuit is sexaginta homilias (quarum nunc novem ob amissa folia desunt) patrum orthodoxorum Greg. nysseni, Greg. theologi, Basilii, Amphiloehii, Ioh. chrysostomi, Procli, Isaaci (uonem etiam Eusebii alex., nam mendum est in catalogo, alio nomine substituto, de die dominica.) Inter hos vigesimum locum tenet Alexandri hic sermo; quem auctor graece scripserat, Syri et Arabes, ut demonstravi, in linguas suas transtulerunt; de cuius sinceritate testimonia praedieta codicum et auctorum dubitare nos nullo modo sinunt.

albida, articulos resolutos, omnia in pulverem redigi, hominem diutius non existentem. Quid ergo homo est? Flos inquam temporarius, qui in materno sinu non apparet, iuventute vigescit, senio in mortem marcidus abit.

5. Age vero post hoc omne mortis servitium, et hominis corruptelam, visitavit Deus creaturam suam, quam ad imaginem similitudinemque propriam formaverat; idque egit, ne haec perpetuum mortis ludibrium foret. Misit ergo Deus de caelo incorporeum filium suum, ut in virgineo sinu carnem sumeret; atque ita aequae ac tu, homo factus est, ut hominem perditum salvificaret, eiusque omnia sparsa membra colligeret. Etenim Christus, dum hominem personae suae copulavit, id adunavit quod separatione corporis mors disperserat. Passus est Christus, ut nos aeternum vivamus. (1) « Secus enim » cur Christo moriendum erat? Num » quid morte dignum commiserat? » Cur carnem sibi induit, qui gloria » convestiebatur? Cumque Deus es- » set, cur homo est factus? Et cum is » in caelo regnaret, cur in terram se » demisit, et in virginis utero incar- » natus est? « Quaenam, oro, ne- » cessitas Deum coëgit in terram » descendere, carnem adsumere,

هَوَسُّسَا هَقُّمًا هَكَنَعَا لَا أَمَلَاهِي .
 حَلَّا بَقُصَا أَمَلَاهِي هَوَا دِنَعَا . هَوَا
 وَبَطْلَا رَحْمَا . هَوَا دِنَا لَا مَبْرَكَا . وَحَلَّ دِنَعَا
 مَنَعَا . هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا .

كَلَّوْهُ بَقُصَا دُنَيْهِ هَوَا لَمَعَمَلَاهِي
 وَهَوَا دِنَا هَوَا دِنَا دِنَا وَحَنَ أُنَعَا . هَوَا
 أَدْوَا لَمَعَمَلَاهِي وَبَطْلَا حَرَّ لَمَعَمَلَاهِي
 هَوَا دِنَا وَمَلَّوْهُ . هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا وَلَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا .
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا لَا مَدَّهِنَا
 وَبَدَّهِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا
 دِنَا دِنَا دِنَا وَبَدَّهِنَا هَوَا دِنَا
 وَبَدَّهِنَا هَوَا . هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا
 هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا هَوَا دِنَا . هَوَا دِنَا

1) *Sequentia, quae uncis inclusimus, edita iam a nobis fuerant sub eiusdem Alexandri nomine in Spicilegii rom. tomo III. p. 699, inter excerpta patrum ex codice arabico vaticano 101, quo continetur opus celebre monophysiticum, cui est titulus *fides patrum*. Constat ergo sermonem hunc graece ab Alexandro conscriptum, postea non in syriacam tantummodo sed etiam in arabicam linguam fuisse translatum. Porro hoc Alexandri, et aliis aliorum patrum similibus testimoniis abutebantur Monophysitae, ut unicam Christi naturam adstruerent; quia videlicet idiomatum (ut theologi loquuntur) communicationem ignorantes vel negantes, res passionisque humanas, divinae naturae proprias faciebant, quam ipsi solum in Christo agnoscebant, absorpta guttae instar, ut aiebant, humanitate ab oceano veluti deitatis.*

tuerat : sepulcro eum tradiderunt , qui mortuos tum ante suam passionem tum etiam in cruce pendens suscitavit.

6. Etenim quum Dominus noster in cruce pateretur , monumenta dirupta sunt , patuit infernus , animae prosilierunt , mortui ad vitam sunt regressi , multique ex his visi sunt Hierosolymis , dum crucis mysterium perficiebatur : quo tempore Dominus noster mortem calcauit , inimicitiam dissolvit , fortes alligavit , crucisque trophaeum erexit , corpore suo in id sublato , ut corpus appareret sublime , mors autem sub carnis pede depressa. Tunc caelestes virtutes miratae sunt , angeli obstupuerunt , tremuere elementa , creatura omnis concussa est , dum mysterium novum spectaculumque terrificum in orbe editum cerneret. Plebs tamen universa mysterii inscia deridendo Christo exultabat ; quamquam terra nutaret , quaterentur montes vallesque et pelagus , atque universa Dei creatura tumultu ferveret. Caeli luminaria expaverunt , sol fugit , luna disparuit , sidera lumen suum subtraxerunt , dies cessavit ; templo excessit attonitus post velum discissum angelus , tenebrae telurem obruerunt in qua Dominus eius oculos clauserat. Interim infernus luce splenduit , quoniam illuc astrum descendit. Ad inferos Dominus haud equidem corpore sed spiritu venit. Is videlicet operabatur ubique : etenim dum corpore mortuos suscitabat , spiritu animas liberabat. Nam corpore Domini nostri suffixo , sepulcra ut diximus aperta sunt , re-

٧٠٠ ٧٠١ ٧٠٢ ٧٠٣ ٧٠٤ ٧٠٥ ٧٠٦ ٧٠٧ ٧٠٨ ٧٠٩ ٧١٠ ٧١١ ٧١٢ ٧١٣ ٧١٤ ٧١٥ ٧١٦ ٧١٧ ٧١٨ ٧١٩ ٧٢٠ ٧٢١ ٧٢٢ ٧٢٣ ٧٢٤ ٧٢٥ ٧٢٦ ٧٢٧ ٧٢٨ ٧٢٩ ٧٣٠ ٧٣١ ٧٣٢ ٧٣٣ ٧٣٤ ٧٣٥ ٧٣٦ ٧٣٧ ٧٣٨ ٧٣٩ ٧٤٠ ٧٤١ ٧٤٢ ٧٤٣ ٧٤٤ ٧٤٥ ٧٤٦ ٧٤٧ ٧٤٨ ٧٤٩ ٧٥٠ ٧٥١ ٧٥٢ ٧٥٣ ٧٥٤ ٧٥٥ ٧٥٦ ٧٥٧ ٧٥٨ ٧٥٩ ٧٦٠ ٧٦١ ٧٦٢ ٧٦٣ ٧٦٤ ٧٦٥ ٧٦٦ ٧٦٧ ٧٦٨ ٧٦٩ ٧٧٠ ٧٧١ ٧٧٢ ٧٧٣ ٧٧٤ ٧٧٥ ٧٧٦ ٧٧٧ ٧٧٨ ٧٧٩ ٧٨٠ ٧٨١ ٧٨٢ ٧٨٣ ٧٨٤ ٧٨٥ ٧٨٦ ٧٨٧ ٧٨٨ ٧٨٩ ٧٩٠ ٧٩١ ٧٩٢ ٧٩٣ ٧٩٤ ٧٩٥ ٧٩٦ ٧٩٧ ٧٩٨ ٧٩٩ ٨٠٠ ٨٠١ ٨٠٢ ٨٠٣ ٨٠٤ ٨٠٥ ٨٠٦ ٨٠٧ ٨٠٨ ٨٠٩ ٨١٠ ٨١١ ٨١٢ ٨١٣ ٨١٤ ٨١٥ ٨١٦ ٨١٧ ٨١٨ ٨١٩ ٨٢٠ ٨٢١ ٨٢٢ ٨٢٣ ٨٢٤ ٨٢٥ ٨٢٦ ٨٢٧ ٨٢٨ ٨٢٩ ٨٣٠ ٨٣١ ٨٣٢ ٨٣٣ ٨٣٤ ٨٣٥ ٨٣٦ ٨٣٧ ٨٣٨ ٨٣٩ ٨٤٠ ٨٤١ ٨٤٢ ٨٤٣ ٨٤٤ ٨٤٥ ٨٤٦ ٨٤٧ ٨٤٨ ٨٤٩ ٨٥٠ ٨٥١ ٨٥٢ ٨٥٣ ٨٥٤ ٨٥٥ ٨٥٦ ٨٥٧ ٨٥٨ ٨٥٩ ٨٦٠ ٨٦١ ٨٦٢ ٨٦٣ ٨٦٤ ٨٦٥ ٨٦٦ ٨٦٧ ٨٦٨ ٨٦٩ ٨٧٠ ٨٧١ ٨٧٢ ٨٧٣ ٨٧٤ ٨٧٥ ٨٧٦ ٨٧٧ ٨٧٨ ٨٧٩ ٨٨٠ ٨٨١ ٨٨٢ ٨٨٣ ٨٨٤ ٨٨٥ ٨٨٦ ٨٨٧ ٨٨٨ ٨٨٩ ٨٩٠ ٨٩١ ٨٩٢ ٨٩٣ ٨٩٤ ٨٩٥ ٨٩٦ ٨٩٧ ٨٩٨ ٨٩٩ ٩٠٠ ٩٠١ ٩٠٢ ٩٠٣ ٩٠٤ ٩٠٥ ٩٠٦ ٩٠٧ ٩٠٨ ٩٠٩ ٩١٠ ٩١١ ٩١٢ ٩١٣ ٩١٤ ٩١٥ ٩١٦ ٩١٧ ٩١٨ ٩١٩ ٩٢٠ ٩٢١ ٩٢٢ ٩٢٣ ٩٢٤ ٩٢٥ ٩٢٦ ٩٢٧ ٩٢٨ ٩٢٩ ٩٣٠ ٩٣١ ٩٣٢ ٩٣٣ ٩٣٤ ٩٣٥ ٩٣٦ ٩٣٧ ٩٣٨ ٩٣٩ ٩٤٠ ٩٤١ ٩٤٢ ٩٤٣ ٩٤٤ ٩٤٥ ٩٤٦ ٩٤٧ ٩٤٨ ٩٤٩ ٩٥٠ ٩٥١ ٩٥٢ ٩٥٣ ٩٥٤ ٩٥٥ ٩٥٦ ٩٥٧ ٩٥٨ ٩٥٩ ٩٦٠ ٩٦١ ٩٦٢ ٩٦٣ ٩٦٤ ٩٦٥ ٩٦٦ ٩٦٧ ٩٦٨ ٩٦٩ ٩٧٠ ٩٧١ ٩٧٢ ٩٧٣ ٩٧٤ ٩٧٥ ٩٧٦ ٩٧٧ ٩٧٨ ٩٧٩ ٩٨٠ ٩٨١ ٩٨٢ ٩٨٣ ٩٨٤ ٩٨٥ ٩٨٦ ٩٨٧ ٩٨٨ ٩٨٩ ٩٩٠ ٩٩١ ٩٩٢ ٩٩٣ ٩٩٤ ٩٩٥ ٩٩٦ ٩٩٧ ٩٩٨ ٩٩٩ ١٠٠٠ ١٠٠١ ١٠٠٢ ١٠٠٣ ١٠٠٤ ١٠٠٥ ١٠٠٦ ١٠٠٧ ١٠٠٨ ١٠٠٩ ١٠١٠ ١٠١١ ١٠١٢ ١٠١٣ ١٠١٤ ١٠١٥ ١٠١٦ ١٠١٧ ١٠١٨ ١٠١٩ ١٠٢٠ ١٠٢١ ١٠٢٢ ١٠٢٣ ١٠٢٤ ١٠٢٥ ١٠٢٦ ١٠٢٧ ١٠٢٨ ١٠٢٩ ١٠٣٠ ١٠٣١ ١٠٣٢ ١٠٣٣ ١٠٣٤ ١٠٣٥ ١٠٣٦ ١٠٣٧ ١٠٣٨ ١٠٣٩ ١٠٤٠ ١٠٤١ ١٠٤٢ ١٠٤٣ ١٠٤٤ ١٠٤٥ ١٠٤٦ ١٠٤٧ ١٠٤٨ ١٠٤٩ ١٠٥٠ ١٠٥١ ١٠٥٢ ١٠٥٣ ١٠٥٤ ١٠٥٥ ١٠٥٦ ١٠٥٧ ١٠٥٨ ١٠٥٩ ١٠٦٠ ١٠٦١ ١٠٦٢ ١٠٦٣ ١٠٦٤ ١٠٦٥ ١٠٦٦ ١٠٦٧ ١٠٦٨ ١٠٦٩ ١٠٧٠ ١٠٧١ ١٠٧٢ ١٠٧٣ ١٠٧٤ ١٠٧٥ ١٠٧٦ ١٠٧٧ ١٠٧٨ ١٠٧٩ ١٠٨٠ ١٠٨١ ١٠٨٢ ١٠٨٣ ١٠٨٤ ١٠٨٥ ١٠٨٦ ١٠٨٧ ١٠٨٨ ١٠٨٩ ١٠٩٠ ١٠٩١ ١٠٩٢ ١٠٩٣ ١٠٩٤ ١٠٩٥ ١٠٩٦ ١٠٩٧ ١٠٩٨ ١٠٩٩ ١١٠٠ ١١٠١ ١١٠٢ ١١٠٣ ١١٠٤ ١١٠٥ ١١٠٦ ١١٠٧ ١١٠٨ ١١٠٩ ١١١٠ ١١١١ ١١١٢ ١١١٣ ١١١٤ ١١١٥ ١١١٦ ١١١٧ ١١١٨ ١١١٩ ١١٢٠ ١١٢١ ١١٢٢ ١١٢٣ ١١٢٤ ١١٢٥ ١١٢٦ ١١٢٧ ١١٢٨ ١١٢٩ ١١٣٠ ١١٣١ ١١٣٢ ١١٣٣ ١١٣٤ ١١٣٥ ١١٣٦ ١١٣٧ ١١٣٨ ١١٣٩ ١١٤٠ ١١٤١ ١١٤٢ ١١٤٣ ١١٤٤ ١١٤٥ ١١٤٦ ١١٤٧ ١١٤٨ ١١٤٩ ١١٥٠ ١١٥١ ١١٥٢ ١١٥٣ ١١٥٤ ١١٥٥ ١١٥٦ ١١٥٧ ١١٥٨ ١١٥٩ ١١٦٠ ١١٦١ ١١٦٢ ١١٦٣ ١١٦٤ ١١٦٥ ١١٦٦ ١١٦٧ ١١٦٨ ١١٦٩ ١١٧٠ ١١٧١ ١١٧٢ ١١٧٣ ١١٧٤ ١١٧٥ ١١٧٦ ١١٧٧ ١١٧٨ ١١٧٩ ١١٨٠ ١١٨١ ١١٨٢ ١١٨٣ ١١٨٤ ١١٨٥ ١١٨٦ ١١٨٧ ١١٨٨ ١١٨٩ ١١٩٠ ١١٩١ ١١٩٢ ١١٩٣ ١١٩٤ ١١٩٥ ١١٩٦ ١١٩٧ ١١٩٨ ١١٩٩ ١٢٠٠ ١٢٠١ ١٢٠٢ ١٢٠٣ ١٢٠٤ ١٢٠٥ ١٢٠٦ ١٢٠٧ ١٢٠٨ ١٢٠٩ ١٢١٠ ١٢١١ ١٢١٢ ١٢١٣ ١٢١٤ ١٢١٥ ١٢١٦ ١٢١٧ ١٢١٨ ١٢١٩ ١٢٢٠ ١٢٢١ ١٢٢٢ ١٢٢٣ ١٢٢٤ ١٢٢٥ ١٢٢٦ ١٢٢٧ ١٢٢٨ ١٢٢٩ ١٢٣٠ ١٢٣١ ١٢٣٢ ١٢٣٣ ١٢٣٤ ١٢٣٥ ١٢٣٦ ١٢٣٧ ١٢٣٨ ١٢٣٩ ١٢٤٠ ١٢٤١ ١٢٤٢ ١٢٤٣ ١٢٤٤ ١٢٤٥ ١٢٤٦ ١٢٤٧ ١٢٤٨ ١٢٤٩ ١٢٥٠ ١٢٥١ ١٢٥٢ ١٢٥٣ ١٢٥٤ ١٢٥٥ ١٢٥٦ ١٢٥٧ ١٢٥٨ ١٢٥٩ ١٢٦٠ ١٢٦١ ١٢٦٢ ١٢٦٣ ١٢٦٤ ١٢٦٥ ١٢٦٦ ١٢٦٧ ١٢٦٨ ١٢٦٩ ١٢٧٠ ١٢٧١ ١٢٧٢ ١٢٧٣ ١٢٧٤ ١٢٧٥ ١٢٧٦ ١٢٧٧ ١٢٧٨ ١٢٧٩ ١٢٨٠ ١٢٨١ ١٢٨٢ ١٢٨٣ ١٢٨٤ ١٢٨٥ ١٢٨٦ ١٢٨٧ ١٢٨٨ ١٢٨٩ ١٢٩٠ ١٢٩١ ١٢٩٢ ١٢٩٣ ١٢٩٤ ١٢٩٥ ١٢٩٦ ١٢٩٧ ١٢٩٨ ١٢٩٩ ١٣٠٠ ١٣٠١ ١٣٠٢ ١٣٠٣ ١٣٠٤ ١٣٠٥ ١٣٠٦ ١٣٠٧ ١٣٠٨ ١٣٠٩ ١٣١٠ ١٣١١ ١٣١٢ ١٣١٣ ١٣١٤ ١٣١٥ ١٣١٦ ١٣١٧ ١٣١٨ ١٣١٩ ١٣٢٠ ١٣٢١ ١٣٢٢ ١٣٢٣ ١٣٢٤ ١٣٢٥ ١٣٢٦ ١٣٢٧ ١٣٢٨ ١٣٢٩ ١٣٣٠ ١٣٣١ ١٣٣٢ ١٣٣٣ ١٣٣٤ ١٣٣٥ ١٣٣٦ ١٣٣٧ ١٣٣٨ ١٣٣٩ ١٣٤٠ ١٣٤١ ١٣٤٢ ١٣٤٣ ١٣٤٤ ١٣٤٥ ١٣٤٦ ١٣٤٧ ١٣٤٨ ١٣٤٩ ١٣٥٠ ١٣٥١ ١٣٥٢ ١٣٥٣ ١٣٥٤ ١٣٥٥ ١٣٥٦ ١٣٥٧ ١٣٥٨ ١٣٥٩ ١٣٦٠ ١٣٦١ ١٣٦٢ ١٣٦٣ ١٣٦٤ ١٣٦٥ ١٣٦٦ ١٣٦٧ ١٣٦٨ ١٣٦٩ ١٣٧٠ ١٣٧١ ١٣٧٢ ١٣٧٣ ١٣٧٤ ١٣٧٥ ١٣٧٦ ١٣٧٧ ١٣٧٨ ١٣٧٩ ١٣٨٠ ١٣٨١ ١٣٨٢ ١٣٨٣ ١٣٨٤ ١٣٨٥ ١٣٨٦ ١٣٨٧ ١٣٨٨ ١٣٨٩ ١٣٩٠ ١٣٩١ ١٣٩٢ ١٣٩٣ ١٣٩٤ ١٣٩٥ ١٣٩٦ ١٣٩٧ ١٣٩٨ ١٣٩٩ ١٤٠٠ ١٤٠١ ١٤٠٢ ١٤٠٣ ١٤٠٤ ١٤٠٥ ١٤٠٦ ١٤٠٧ ١٤٠٨ ١٤٠٩ ١٤١٠ ١٤١١ ١٤١٢ ١٤١٣ ١٤١٤ ١٤١٥ ١٤١٦ ١٤١٧ ١٤١٨ ١٤١٩ ١٤٢٠ ١٤٢١ ١٤٢٢ ١٤٢٣ ١٤٢٤ ١٤٢٥ ١٤٢٦ ١٤٢٧ ١٤٢٨ ١٤٢٩ ١٤٣٠ ١٤٣١ ١٤٣٢ ١٤٣٣ ١٤٣٤ ١٤٣٥ ١٤٣٦ ١٤٣٧ ١٤٣٨ ١٤٣٩ ١٤٤٠ ١٤٤١ ١٤٤٢ ١٤٤٣ ١٤٤٤ ١٤٤٥ ١٤٤٦ ١٤٤٧ ١٤٤٨ ١٤٤٩ ١٤٥٠ ١٤٥١ ١٤٥٢ ١٤٥٣ ١٤٥٤ ١٤٥٥ ١٤٥٦ ١٤٥٧ ١٤٥٨ ١٤٥٩ ١٤٦٠ ١٤٦١ ١٤٦٢ ١٤٦٣ ١٤٦٤ ١٤٦٥ ١٤٦٦ ١٤٦٧ ١٤٦٨ ١٤٦٩ ١٤٧٠ ١٤٧١ ١٤٧٢ ١٤٧٣ ١٤٧٤ ١٤٧٥ ١٤٧٦ ١٤٧٧ ١٤٧٨ ١٤٧٩ ١٤٨٠ ١٤٨١ ١٤٨٢ ١٤٨٣ ١٤٨٤ ١٤٨٥ ١٤٨٦ ١٤٨٧ ١٤٨٨ ١٤٨٩ ١٤٩٠ ١٤٩١ ١٤٩٢ ١٤٩٣ ١٤٩٤ ١٤٩٥ ١٤٩٦ ١٤٩٧ ١٤٩٨ ١٤٩٩ ١٥٠٠ ١٥٠١ ١٥٠٢ ١٥٠٣ ١٥٠٤ ١٥٠٥ ١٥٠٦ ١٥٠٧ ١٥٠٨ ١٥٠٩ ١٥١٠ ١٥١١ ١٥١٢ ١٥١٣ ١٥١٤ ١٥١٥ ١٥١٦ ١٥١٧ ١٥١٨ ١٥١٩ ١٥٢٠ ١٥٢١ ١٥٢٢ ١٥٢٣ ١٥٢٤ ١٥٢٥ ١٥٢٦ ١٥٢٧ ١٥٢٨ ١٥٢٩ ١٥٣٠ ١٥٣١ ١٥٣٢ ١٥٣٣ ١٥٣٤ ١٥٣٥ ١٥٣٦ ١٥٣٧ ١٥٣٨ ١٥٣٩ ١٥٤٠ ١٥٤١ ١٥٤٢ ١٥٤٣ ١٥٤٤ ١٥٤٥ ١٥٤٦ ١٥٤٧ ١٥٤٨ ١٥٤٩ ١٥٥٠ ١٥٥١ ١٥٥٢ ١٥٥٣ ١٥٥٤ ١٥٥٥ ١٥٥٦ ١٥٥٧ ١٥٥٨ ١٥٥٩ ١٥٦٠ ١٥٦١ ١٥٦٢ ١٥٦٣ ١٥٦٤ ١٥٦٥ ١٥٦٦ ١٥٦٧ ١٥٦٨ ١٥٦٩ ١٥٧٠ ١٥٧١ ١٥٧٢ ١٥٧٣ ١٥٧٤ ١٥٧٥ ١٥٧٦ ١٥٧٧ ١٥٧٨ ١٥٧٩ ١٥٨٠ ١٥٨١ ١٥٨٢ ١٥٨٣ ١٥٨٤ ١٥٨٥ ١٥٨٦ ١٥٨٧ ١٥٨٨ ١٥٨٩ ١٥٩٠ ١٥٩١ ١٥٩٢ ١٥٩٣ ١٥٩٤ ١٥٩٥ ١٥٩٦ ١٥٩٧ ١٥٩٨ ١٥٩٩ ١٦٠٠ ١٦٠١ ١٦٠٢ ١٦٠٣ ١٦٠٤ ١٦٠٥ ١٦٠٦ ١٦٠٧ ١٦٠٨ ١٦٠٩ ١٦١٠ ١٦١١ ١٦١٢ ١٦١٣ ١٦١٤ ١٦١٥ ١٦١٦ ١٦١٧ ١٦١٨ ١٦١٩ ١٦٢٠ ١٦٢١ ١٦٢٢ ١٦٢٣ ١٦٢٤ ١٦٢٥ ١٦٢٦ ١٦٢٧ ١٦٢٨ ١٦٢٩ ١٦٣٠ ١٦٣١ ١٦٣٢ ١٦٣٣ ١٦٣٤ ١٦٣٥ ١٦٣٦ ١٦٣٧ ١٦٣٨ ١٦٣٩ ١٦٤٠ ١٦٤١ ١٦٤٢ ١٦٤٣ ١٦٤٤ ١٦٤٥ ١٦٤٦ ١٦٤٧ ١٦٤٨ ١٦٤٩ ١٦٥٠ ١٦٥١ ١٦٥٢ ١٦٥٣ ١٦٥٤ ١٦٥٥ ١٦٥٦ ١٦٥٧ ١٦٥٨ ١٦٥٩ ١٦٦٠ ١٦٦١ ١٦٦٢ ١٦٦٣ ١٦٦٤ ١٦٦٥ ١٦٦٦ ١٦٦٧ ١٦٦٨ ١٦٦٩ ١٦٧٠ ١٦٧١ ١٦٧٢ ١٦٧٣ ١٦٧٤ ١٦٧٥ ١٦٧٦ ١٦٧٧ ١٦٧٨ ١٦٧٩ ١٦٨٠ ١٦٨١ ١٦٨٢ ١٦٨٣ ١٦٨٤ ١٦٨٥ ١٦٨٦ ١٦٨٧ ١٦٨٨ ١٦٨٩ ١٦٩٠ ١٦٩١ ١٦٩٢ ١٦٩٣ ١٦٩٤ ١٦٩٥ ١٦٩٦ ١٦٩٧ ١٦٩٨ ١٦٩٩ ١٧٠٠ ١٧٠١ ١٧٠٢ ١٧٠٣ ١٧٠٤ ١٧٠٥ ١٧٠٦ ١٧٠٧ ١٧٠٨ ١٧٠٩ ١٧١٠ ١٧١١ ١٧١٢ ١٧١٣ ١٧١٤ ١٧١٥ ١٧١٦ ١٧١٧ ١٧١٨ ١٧١٩ ١٧٢٠ ١٧٢١ ١٧٢٢ ١٧٢٣ ١٧٢٤ ١٧٢٥ ١٧٢٦ ١٧٢٧ ١٧٢٨ ١٧٢٩ ١٧٣٠ ١٧٣١ ١٧٣٢ ١٧٣٣ ١٧٣٤ ١٧٣٥ ١٧٣٦ ١٧٣٧ ١٧٣٨ ١٧٣٩ ١٧٤٠ ١٧٤١ ١٧٤٢ ١٧٤٣ ١٧٤٤ ١٧٤٥ ١٧٤٦ ١٧٤٧ ١٧٤٨ ١٧٤٩ ١٧٥٠ ١٧٥١ ١٧٥٢ ١٧٥٣ ١٧٥٤ ١٧٥٥ ١٧٥٦ ١٧٥٧ ١٧٥٨ ١٧٥٩ ١٧٦٠ ١٧٦١ ١٧٦٢ ١٧٦٣ ١٧٦٤ ١٧٦٥ ١٧٦٦ ١٧٦٧ ١٧٦٨ ١٧٦٩ ١٧٧٠ ١٧٧١ ١٧٧٢ ١٧٧٣ ١٧٧٤ ١٧٧٥ ١٧٧٦ ١٧٧٧ ١٧٧٨ ١٧٧٩ ١٧٨٠ ١٧٨١ ١٧٨٢ ١٧٨٣ ١٧٨٤ ١٧٨٥ ١٧٨٦ ١٧٨٧ ١٧٨٨ ١٧٨٩ ١٧٩٠ ١٧٩١ ١٧٩٢ ١٧٩٣ ١٧٩٤ ١٧٩٥ ١٧٩٦ ١٧٩٧ ١٧٩٨ ١٧٩٩ ١٨٠٠ ١٨٠١ ١٨٠٢ ١٨٠٣ ١٨٠٤ ١٨٠٥ ١٨٠٦ ١٨٠٧ ١٨٠٨ ١٨٠٩ ١٨١٠ ١٨١١ ١٨١٢ ١٨١٣ ١٨١٤ ١٨١٥ ١٨١٦ ١٨١٧ ١٨١٨ ١٨١٩ ١٨٢٠ ١٨٢١ ١٨٢٢ ١٨٢٣ ١٨٢٤ ١٨٢٥ ١٨٢٦ ١٨٢٧ ١٨٢٨ ١٨٢٩ ١٨٣٠ ١٨٣١ ١٨٣٢ ١٨٣٣ ١٨٣٤ ١٨٣٥ ١٨٣٦ ١٨٣٧ ١٨٣٨ ١٨٣٩ ١٨٤٠ ١٨٤١ ١٨٤٢ ١٨٤٣ ١٨٤٤ ١٨٤٥ ١٨٤٦ ١٨٤٧ ١٨٤٨ ١٨٤٩ ١٨٥٠ ١٨٥١ ١٨٥٢ ١٨٥٣ ١٨٥٤ ١٨٥٥ ١٨٥٦ ١٨٥٧ ١٨٥٨ ١٨٥٩ ١٨٦٠ ١٨٦١ ١٨٦٢ ١٨٦٣ ١٨٦٤ ١٨٦٥ ١٨٦٦ ١٨٦٧ ١٨٦٨ ١٨٦٩ ١٨٧٠ ١٨٧١ ١٨٧٢ ١٨٧٣ ١٨٧٤ ١٨٧٥ ١٨٧٦ ١٨٧٧ ١٨٧٨ ١٨٧٩ ١٨٨٠ ١٨٨١ ١٨٨٢ ١٨٨٣ ١٨٨٤ ١٨٨٥ ١٨٨٦ ١٨٨٧ ١٨٨٨ ١٨٨٩ ١٨٩٠ ١٨٩١ ١٨٩٢ ١٨٩٣ ١٨٩٤ ١٨٩٥ ١٨٩٦ ١٨٩٧ ١٨٩٨ ١٨٩٩ ١٩٠٠ ١٩٠١ ١٩٠٢ ١٩٠٣ ١٩٠٤ ١٩٠٥ ١٩٠٦ ١٩٠٧ ١٩٠٨ ١٩٠٩ ١٩١٠ ١٩١١ ١٩١٢ ١٩١٣ ١٩١٤ ١٩١٥ ١٩١٦ ١٩١٧ ١٩١٨ ١٩١٩ ١٩٢٠ ١٩٢١ ١٩٢٢ ١٩٢٣ ١٩٢٤ ١٩٢٥ ١٩٢٦ ١٩٢٧ ١٩٢٨ ١٩٢٩ ١٩٣٠ ١٩٣١ ١٩٣٢ ١٩٣٣ ١٩٣٤ ١٩٣٥ ١٩٣٦ ١٩٣٧ ١٩٣٨ ١٩٣٩ ١٩٤٠ ١٩٤١ ١٩٤٢ ١٩٤٣ ١٩٤٤ ١٩٤٥ ١٩٤٦ ١٩٤٧ ١٩٤٨ ١٩٤٩ ١٩٥٠ ١٩٥١ ١٩٥٢ ١٩٥٣ ١٩٥٤ ١٩٥٥ ١٩٥٦ ١٩٥٧ ١٩٥٨ ١٩٥٩ ١٩٦٠ ١٩٦١ ١٩٦٢ ١٩٦٣ ١٩٦٤ ١٩٦٥ ١٩٦٦ ١٩٦٧ ١٩٦٨ ١٩٦٩ ١٩٧٠ ١٩٧١ ١٩٧٢ ١٩٧٣ ١٩٧٤ ١٩٧٥ ١٩٧٦ ١٩٧٧ ١٩٧٨ ١٩٧٩ ١٩٨٠ ١٩٨١ ١٩٨٢ ١٩٨٣ ١٩٨٤ ١٩٨٥ ١٩٨٦ ١٩٨٧ ١٩٨٨ ١٩٨٩ ١٩٩٠ ١٩٩١ ١٩٩٢ ١٩٩٣ ١٩٩٤ ١٩٩٥ ١٩٩٦ ١٩٩٧ ١٩٩٨ ١٩٩٩ ٢٠٠٠ ٢٠٠١ ٢٠٠٢ ٢٠٠٣ ٢٠٠٤ ٢٠٠٥ ٢٠٠٦ ٢٠٠٧ ٢٠٠٨ ٢٠٠٩ ٢٠١٠ ٢٠١١ ٢٠١٢ ٢٠١٣ ٢٠١٤ ٢٠١٥ ٢٠١٦ ٢٠١٧ ٢٠١٨ ٢٠١٩ ٢٠٢٠ ٢٠٢١ ٢٠٢٢ ٢٠٢٣ ٢٠٢٤ ٢٠٢٥ ٢٠٢٦ ٢٠٢٧ ٢٠٢٨ ٢٠٢٩ ٢٠٣٠ ٢٠٣١ ٢٠٣٢ ٢٠٣٣ ٢٠٣٤ ٢٠٣٥ ٢٠٣٦ ٢٠٣٧ ٢٠٣٨ ٢٠٣٩ ٢٠٤٠ ٢٠٤١ ٢٠٤٢ ٢٠٤٣ ٢٠٤٤ ٢٠٤٥ ٢٠٤٦ ٢٠٤٧ ٢٠٤٨ ٢٠٤٩ ٢٠٥٠ ٢٠٥١ ٢٠٥٢ ٢٠٥٣ ٢٠٥٤ ٢٠٥٥ ٢٠٥٦ ٢٠٥٧ ٢٠٥٨ ٢٠٥٩ ٢٠٦٠ ٢٠٦١ ٢٠٦٢ ٢٠٦٣ ٢٠٦٤ ٢٠٦٥ ٢٠٦٦ ٢٠٦٧ ٢٠٦٨ ٢٠٦٩ ٢٠٧٠ ٢٠٧١ ٢٠٧٢ ٢٠٧٣ ٢٠٧٤ ٢٠٧٥ ٢٠٧٦ ٢

Timothei patriarchae alexandri sermo quidam extat in codice arabico vat. CLXXII., ex graeco sine dubio translatus; quia numquam arabice Timotheus locutus est. Codicis descriptionem ex Assemani schedis sumptam habes in nostro volumine IV. Script. vet. p. 312; non sine mendo tamen Timotheus ibi dicitur patriarcha alexandrinus XXII., cuiusmodi potius fuit Timotheus senior orthodoxus, cui successit Theophilus magni Cyrilli patruus. Iam vero quum in hoc sermone Timotheus Cyrillum patriarcham memoret, immo se diserte Dioscori successorem adfirmet, sequitur ut is sine dubio Timotheus Aelurus sit, impius ille ac turbulentus, concilii chalcedonensis osor, ut etiam inventum eius ab Anglis scriptum demonstrat, qui sedem alexandrinam semel et iterum occupavit. Hunc ego sermonem quum merito aliquo historico commendari viderem, nolui negligere, praesertim quia et alibi (Spicil. rom. T. III. p. 708.) eiusdem Timothei oratiunculam edidi, quam partim Cosmas quoque indopleusta non indignam excerpto putaverat. Ceterum quia nonnulla in hoc sermone fabulosa propemodum videbantur, aut minutiora, quae mihi certe festinanti iniucunda erant, partes eius nonnullas levi ut reor dispendio praetermisi.

TIMOTHEI ALEXANDRINI

SERMO.

Sermo brevis quem dixit Timotheus Alexandriae patriarcha, de tempore quo magnum indictum fuit sanctum concilium, deque dedicatione magni monasterii sancti nostri patris Pachomii apud Fau, quod Dei voluntate, et Theodosio imperatore mandante aedificatum fuit a reverendo Plectore eremitarum praesule; quae dedicatio perfecta fuit die quinta mensis athyr.

Hodie nobis adesto, o prophetarum vocalissime, et seraphinorum spectator, qui olim clamasti dicens: « in die illa erit altare Domini in medio terrae Aegypti, et planta Domini iuxta terminum eius. » Recte prorsus, o propheta sancte, universo orbi nunciasti altare hoc Domini, supra quod animae nondum tum creatae attolendae erant atque offerendae. Cur tu cetera, quae primis mundi saeculis altaria extiterunt, non memorasti? Minime, inquit propheta, quia in illis bruta animalia immolabantur; verumtamen in hoc nostro verus Dei agnus offertur, qui mundi peccata tollit. Planta autem est monasterium hoc Domino aedificatum, propter famulum eius Pachonium, qui ibi adest, atque innumerabilium dicatarum Deo animarum turbam ibidem facit consistere. Is enim primus, iuxta apostolorum doctrinam com-

munis vitae genus, seu contubernium, instituit; primus ipse, planta fuit, via, rector, ac legislator monasteriorum quotquot in orbe sunt. Nam quod verbum dixit prophetae Deus de hoc monasterio, idem patri nostro sancto Pachomio dictum fuit, nempe tibi fundamentum fore, et sine fine nomen gloriosum.

Nunc rem audite, carissimi, quam ego oculis vidi et manibus contrectavi. Quo tempore pater meus Cyrillus Alexandriae patriarcha erat, sanctus autem Plectore eremitas apud Taphnaiam regebat, illustris denique propheta Scianuthes eremitis aequae in Athriba monte praeerat; imperator Theodosius, hos ad concilium vocavit, quod insani Nestorii causa celebrandum curabat. Iam Plectore lectis, quas acceperat a sancto Cyrillo et ab Imperatore, litteris magnopere doluit, quia ante id tempus nulli ipse concilio interfuerat. Cunctis itaque convocatis fratribus ait: audite, fratres mei benedicti: vocat me ad concilium Imperator; vos interim institutum servate, in lege ac mandatis Domini ambulate, prout patres nostri iusserunt; et preces pro nobis fundite, ut nos Deus restituat vobis incolumes etc.

Quum vero ad patris nostri Scianuthae

monasterium sanctus Pactor venisset, ab illis monachis receptus, eisdemque comitantibus nave inscensa, Alexandriam descenderunt; quo ingressi, adventum suum sancto Cyrillo patriarchae nunciarunt, qui magnopere visis illis laetatus est, mutisque oculis salutarunt. Porro et ipse negotiis expeditis, navim simul conscendit, quam Deo favente intra paucos dies Constantinopolim appulerunt: urbemque ingressi, extra palatii portam substiterunt, quasi abiectae conditionis homines, nemine invento qui Imperatorem de ipsorum adventu certiore faceret. Interim elato supercilio Imperatorem frequenter adibat Nestorius, opibus suis fidens: donec infimum quandam, qui Imperatorem adibat, cernens Pactor, rogavit ut sibi admissionem a principe impetraret: quo reapse rem significante, mandavit Imperator ad se homines introduci; quibus conspectis, de sella consurgens osculum dedit, iussitque secum sedere; hique vicissim Imperatori regnoque eius benedixerunt.

Deinde Imperator introductis ad se sancto patriarcha Cyrillo et sancto Scianuthe, reverenter cum iis de fide verba fecit, atque se illos ad hoc concilium vocasse, ut Nestorii negotium atque dicta examinarent. Interim, venerandi patres, apud me esse sinite reverendum Pactorem; vos vero, episcopi, cum Nestorio Ephesi congregemini, qua ex urbe actiones vestras synodicas ac disputationes ad me mittetis, quarum mihi reverendus Pactor explanator erit. Tunc Pactori Imperator palatii partem tamquam eius suique monasterii propriam adsignavit. Sanctus vero Cyrillus cum Scianuthe ad concilium prout Imperator iusserat perrexerunt; ibique multis exantlatis laboribus, Nestorium impium excommunicarunt Deo volente, faventibus sancti Pactoris precibus, Christi demum praecipuo auxilio. Tum sanctus Pactor operam dedit ut Imperator Nestorium exulem relegaret in Aegyptum in loco cui

nomen Sansalge; quem ille incoluit, donec ulceribus blasphemiae eius adversus Christum dominum vindicibus, horrenda morte periit.

Post haec postulavit ab Imperatore sanctus Pactor, ut sibi opem conferret ob aedificandam apud suum monasterium amplam ecclesiam, quae regni eius monumentum esset; quandoquidem aula, inquit, in qua fratres orantes conveniunt, angusta est. Item petiit arcem fieri adversus barbaros munimentum; agrum quoque sibi dari serendis oleribus, quia his unice fratres vescerentur; fossam denique circumduci, et in platea palaestram effici. Cui annuens Imperator etc. *Sequitur aedificationis descriptio; post quam sic pergit narratio.* Aedificio incepto, liminibusque superioribus positus atque columnis, mortuus est religiosus imperator Theodosius; cui Marcianus successit; eratque eo tempore magna fames, et in ecclesia perturbatio. Tunc in exilium pulso patriarcha (Dioscoro) apparuit sancto Pactori angelus Domini, monuitque ut sumpto pane, patriarcham inviseret, et moerentem cum filiis suis solaretur. Sine mora igitur ad exulis patriarchae stationem accessit; eoque salutato, postea de more venit ad metropolim: cui illic demortuo datus est successor in monasterio Mardarius. Deinde vita excessit reverendissimus pater meus Dioscorus in exilio; cuius me successorem, meritis licet contrariis, in sede alexandrina crearunt. Exin obiit imperator Marcianus, regnavitque post eum Leo; moxque intra paucos dies ecclesiae tempestas quievit.

Sanctus autem senex Mardarius ecclesiae aedificium absolvit die xx. mensis thothis; neque Alexandriam tantummodo venit, nobisque rem significavit, verum etiam Constantinopolim usque ad Imperatorem perrexit, quem ita adfatus est: en Deo tuaque maiestate favente, templo coronidem imposuimus, quod imp. Theodosii iussu, et sancti Pactoris cura coeptum fuerat.

Iubeat ergo dominus noster Imperator consecrari templum in nomine patris nostri ac prophetae Pachomii. Cui Imperator: reddi, inquit, ad monasterium tuum, et dedicationi necessaria para; nam patriarchas ad illam peragendam ipse mittam etc. Sequitur rei minuta narratio. Episcopi adfuisse dicuntur DCCCXXIV., quos inter ipse Timotheus; monachi sex mille, praeter alios monachos bis mille et trecentos,

quos *Mardarius ex suis XXIV. monasteriis evocaverat; hique omnes sacram corporis Christi communionem biduo suscepisse dicuntur. Dedicatio denique cum missarum sollemni die 25. mensis athyre peracta fuit. Quae diffusius in sermone dicta, partim etiam incredibilia (praesertim quia Timotheus haereticus monophysita angelorum et Christi colloquiis se honoratum iactat) a nobis ommissa fuerunt.*

Ex Anastasio presbytero apud nos Script. vet. T. VII. p. 35.

1. Timotheus Aelurus, hostis ille veritatis, in epistola ad Leonem imp. scripta per Diomedem silentiarium ait. — Trinitatem enim agnosco perfectam, consubstantialiam, gloria et aeternitate omnino inter se aequalem. Ita enim beati quoque cccxxviii. patres apud Nicaeam congregati docuerunt: pariterque de ipsius domini ac servatoris nostri Iesu Christi incarnatione.

α'. Τιμόθεος Αίλουρος, ὁ τῆ ἀληθείας ἐχθρὸς, ἐν τῇ γραφείῳ παρ' αὐτῆ ἐπιστολῇ πρὸς Λέοντα τὴ βασιλεῖα διὰ τῆ σελεντιαρίου Διομήδους ἔφη. — Τριάδα ᾗ οὐδα τελείαν, ὁμοῦσιον, τῇ δόξῃ καὶ τῇ αἰδιότητι ἕδὲν ἑαυτῆς πλέον ἢ ἑλαττον ἔχουσιν. τῶτο ᾗ καὶ ἐπὶ τῶ Νικαέων οἱ μακαριοὶ πατέρες τιν' ἐδίδαξαν ὡσπερ ἀμέλει καὶ περὶ τῶ σαρκώσεως αὐτῆ τῶ κυρίου ἡμῶν καὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Tum in epistola Iustiniani imp. tom. cit. p. 304. et 305. sic impie Timotheus loquitur.

2. Timotheus octavo capitulo libri tertii, quem Chersone scripsit. — Christi vero natura, sola deitas est, quamquam ille incarnatus est. Denuo Timotheus blasphemus in antirrheticorum sermonum suorum secundo sic ait. — Non enim naturae rationem tenet, Dei Verbi incarnatio, sed oeconomiae supernaturalis a Deo patrae ex communi humanaeque nostra natura seu substantia. Quam ob rem Christus et conaturalis et homogeneus et consubstantialis nobis dicitur secundum oeconomiae rationem, sive ex muliere nativatem. Neque tamen natura vel substantia alicuius communis hominis appellatum fuit umquam immaculatum nobisque homogenum Dei Verbi corpus.

β'. Τιμόθεος ἐν τῶ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ τοῦ τρίτου βιβλίου, ὅπερ ἐν Χέρσωνι συνέγραψε. — Φύσις ἢ Χριστοῦ μόνη Θεότης, εἰ καὶ σεσάρκωται. Πάλιν Τιμόθεος ὁ βλάσφημος ἐν τῶ δευτέρῳ τῶ ἀντιρρητικῶν αὐτοῦ λόγων, οὕτως λέγει. — Οὐ γὰρ φύσεως ἔχει λόγον ἢ τῶ Θεοῦ λόγου σάρκωσις, ἀλλ' οἰκονομίας ὑπὲρ φύσιν πραττομένης ὑπὸ Θεοῦ καὶ μὲν τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρώπινης ἡμῶν φύσεως ἦτοι οὐσίας. διὸ καὶ ὁμοφυῆς καὶ ὁμοῦσιος καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν λέγεται κατὰ τὸν τῶ οἰκονομίας λόγον, ἦτοι πῶς ἐκ γυναικὸς γέννησιν οὔτε δὲ φύσις οὔτε οὐσία κοινὸν τινὸς ἀνθρώπου προσωποῦται πῶποτε τὸ ἀφαντον καὶ ὁμοῦσιος ἡμῖν σῶμα τοῦ Θεοῦ λόγου.

3. Rursus Timotheus quarto suo dicti tertii libri capitulo haec ait. — Demonstrent nobis diphysitae duarum Christi naturarum differentiam, quam ipsi dicunt, si certe queunt.

γ'. Πάλιν Τιμόθεος καὶ ἐν τῶ τετάρτῳ αὐτοῦ κεφαλαίῳ τῶ εἰρημένε τρίτῳ βιβλίῳ λέγει τάδε. — Δείξωσιν ἡμῖν διαφορὰς τῶ δύο φύσεων τῶ Χριστοῦ διαφορὰν, ὡς αὐτοὶ λέγασιν, εἰ δύναται.

δ'. Καὶ πάλιν Τιμόθεε Θ ὁ αἰρετικὸς προβάλλεται προφητικὴν ῥῆσιν λέγουσαν οὕτως: « ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους Θ Χριστὸν αὐτῆ, κὴ κύριος ὁ θεὸς παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῶ * . » Ἔῖτα κακῶς ταῦτα ἐξηγούμενος ἐπάγει. — Αὐτὸς οὖν δι' ἑαυτοῦ ἀπήγγειλεν τοῖς ἀνθρώποις· τοῦτον ἰδὼν ὁ ἥλιος ἔδω μεσημβρία· ἀλλ' οὐκ ἐδέχτο τοῦτο δι' ἀνθρώπου γηέσθαι, ἦτοι διὰ φύσεως ἀνθρωπίνης· ἢ γὰρ ἂν πάντη τε κὴ παντελῶς ἔλυεν τὴ παρθενίαν ἢ ἀνθρώπου φύσις· εἰ γὰρ ἦν ἀνθρωπ Θ κὴ φύσιν κὴ νόμον ὁ μέλλων ἀποτελεῖσθαι ἀνθρωπ Θ ἐν μήτρᾳ τῆ παρθένου, οὐκ ἂν ἐτέρχθη ἐξ αὐτῆς, εἰ μὴ πρῶτον τῆ παρθενίας λυθείσης.

Ex Leontio apud nos Script. vet. T. VII. p. 138.

ε'. Τιμόθεε Θ αἰλούριε Θ αἰρετικῶ Θ μογοφύσιτε, ἐκ τῆ πρὸς τὴ ἀλεξανδρέα Καλάννουμιν διαλέξεως. — Κύριλλ Θ ἐστὶν ὁ τῆ ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος· εἶπεν γὰρ διαφόρους τὸ σοφὸν τῆ ὀρθοδοξίας διακρίσεως κήρυγμα, παλίμβολος φανείς, τὰναντία δογματίσας ἐλέγχεται· ἐπεὶ μίαν φύσιν Θ θεῶ λόγῳ σεσαρκωμένῳ χεῖν λέσεν ὑποθέμενος, ἀναλύνει τὸ ὑπ' αὐτῆ δογματισθῆν, κὴ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ πρεσβεῖν ἀίσκειται (1)· κὴ ὁ γε σαρκὶ παθεῖν τὴ θεὸν ἀποφηνάμενος λόγον, τοῦναντίον φησὶν οὐδενὶ ζώπῳ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδέχασθαι πάθος· ἀλλ' ἐναντίος τοῖς οικείοις λόγοις γηόμενος, τῆ νῦν κρατῶσαν ἐν Θ ἐκκλησίαις δυσδιάλλακτον μάχην ἐπέσπειρε, κὴ ὡσπερ τινὰ φλόγα λαβεροτάτην ἐξέλεγε, τῆ τῆ ὑγιῆς πίστεως λόγον ἐνέπαρσεν· εἰ μὴ θεόθεν φανείς ὁ πατριάρχης Σεβήριος (2) τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ συγγράμμασιν ἰάσατο Κυρίλλου τὸ ἄσατον κὴ παλίμβολον, καθάπερ τις φιλοπάτωρ υἱὸς λώβλου Θ φύσαντος οικείοις ἐσθέμασιν ἀμφιάσας.

(1) Cyrillus duas saepe Christi naturas adfirmavisse, nos quoque ostendimus in nuper editis eius opusculis. Sed bene est, quod ipsi quoque Monophysitae hanc Cyrilli sententiam in eiusdem scriptis agnoverint.

(2) Quoniam Severum patriarcham nominat Timotheus, hic quidem Aelurus, ut perperam in titulo dicitur, esse nequit, qui pluribus ante Severi patriarchatum annis obiit. Est ergo hic potius Timotheus III, aequae haereticus qui iuniori Dioscoro successit, habuitque hospitem vel familiarem Alexandriae Severum, et cuius etiam disputatio quaedam a Liberato cap. 19. memoratur.

4. Adhuc Timotheus haereticus, propheticum hoc dictum recitat: « annuncians hominibus Christum suum, et dominus Deus omnipotens nomen illi. » Dein prave id explanans addit. — Ipse ergo per semet nunciavit hominibus. Hunc videns sol, in meridie occidit. Verumtamen illi dominus causa, seu propter humanam naturam, non evenisset. Praeter quam quod virginitatem omnino violavisset hominis natura. Nam si homo naturaliter communi lege fuisset, qui in virginis utero homo formandus erat, profecto haud inde editus partu fuisset, nisi soluta antea virginitate.

Timothei Aeluri haeretici monophysitae, ex eius cum alexandrino Calonymo dialogo. — Cyrillus est Alexandrinorum episcopus. Hic dum multifariam orthodoxiae doctrinam explicans, inconstantem se praebet, contraria dogmata tradere coarguitur: qui postquam unam pronuntiavit dici debere Dei Verbi incarnatam naturam, mox dogma suum dissolvit, ac duas in Christo naturas profiteri deprehenditur. Qui carne passum Dei Verbum declaraverat, postea contra ait, nullatenus illud excepisse pro nobis passionem. Sic ergo dictis ipse suis contradicens, hanc grassantem in ecclesiis vixque placabilem pugnam sevit; vehemente veluti flamma, sanae fidei doctrinam incendens. Nisi demum divinitus apparens Severus patriarcha sacris scriptis suis inconstantiam volubilitatemque Cyrilli sanavisset: ceu quidam amans filius, dedecus parentis sui veste propria contegens.

DE MARTYRIO PATRIARCHIA ANTIOCHENO

MONITUM.

*I*nter varios sancti Iohannis chrysostomi vitae scriptores, quidam est graecus Anonymus a Savilio in octavo editionis suae tomo vulgatus, quem tamen postremus Chrysostomi editor Montfauconius, quamquam stilo non invenustum, recudere noluit, quia nihil fere ab eo ad maiorem argumenti notitiam conferri putavit. Attamen hoc novum neque levis momenti in illo erat, notante etiam Montfauconio, quod nomina 'XIX' auctorum recitabat, a quibus res gestae Chrysostomi commendatae litteris fuerunt: atque hos inter antiochenum patriarcham Martyrium ponebat; ad quem Anonymi locum Bollandiani (die 14. septembris T. IV. p. 406. col. 2.) sic commentantur: « floruit Martyrius saeculo V. et consequenter satis propinquus erat temporibus Chrysostomi ad gesta ipsius recte enarranda; sed nihil scriptorum eius innotuit. » Ego vero memineram me ante complures annos videre in Leonis Allatii schedis vallicellianis scriptum breve Martyrii de vita Chrysostomi: nunc autem, ne rivulum omisso fonte consecrarem, codicem mihi notum vaticanum inspexi (unde Allatius quoque ut puto exscripsit) antiquum, miscellum, ubi inter cetera hanc Martyrii pretiosam gemmulam reperi cum eo titulo quem in fronte editionis recito. Hoc ego viso titulo, statim agnoscere non historiam proprie ree biographiam Chrysostomi, sed panegyricum a Martyrio scriptum, quod aequè nonnulli alii fecerunt ab illo Anonymo memorati, v. gr. Proclus, et Ioh. damascenus, qui orationibus, quas prae manibus habemus, Chrysostomum celebraverunt. Nihilominus auctoritate Martyrii permotus, qui coaevus Chrysostomo fuit, et codicis etiam raritati timens, qui cum fortasse sit unicus, pereunte eo, Martyrius simul periret, nolui mihi prorsus elabi edendi hoc scriptum occasionem; etsi ut dicit titulus, atque ipse textus demonstrat, nonnisi pars postrema laudationis est.

Ad Martyrii aetatem quod attinet, Boschius (Patr. antioch. n. XLIII.) aliique historici factum eum patriarcham observant circa annum 459, decessisse autem anno 471. Ergo quia Chrysostomus haud ultra annum 407. vitam produxit, sequitur ut Martyrius adolescens admodum Chrysostomo obeunte fuerit. Atqui in laudatione n. 4. adhuc quodammodo Martyrius dubitat num reapse extinctus esset Chrysostomus, an alicubi a persecutoribus occullatus; ergo orationem hanc sine dubio longe ante episcopatum suum scripsit Martyrius; quamquam is in titulo et nunc et olim episcopi nomen gerit, ut auctoribus operum post adeptos honores passim accidit. Ceteroqui causa pubitanuli de sancti viri obitu, non tam re aliqua probabili nitebatur, quam piorum amantium desiderio diutino sustentabatur, qui talem episcopum ac parentem, si fieri posset, obtinere volebant, deque eo rumores varios inani expectatione serebant quasi in angulis sythiis adhuc viveret; veluti exempli causa gens Lusitana de Sebastiani regis in proelio africano occisione ditissime dubitavit. Illud serio animadvertendum est, quod Martyrius quidam constantinopolitanus diaconus Romam ad Innocentium pro Chrysostomi causa venit (Montf. vit. Chrys. p. 154.) Utrum tamen idem homo fuerit, qui antiochenam postea cathedram occupavit, mihi non satis liquet.

Pars haec, quam nos comperimus, panegyrici extrema, versatur ut par erat in extremis sanctissimi viri rebus, eiusque veluti martyrium celebrat, propter iniustissimam improborum hominum persecutionem. Hominem nullum nominatim appellat auctor, ut de viventibus potentibusque fieri solet, sed eos tamen claris satis coloribus designat, praecipueque senem Arsacium et Atticum, Chrysostomi ambos contra canonicam regulam successores. Sed in Atticum gravissime invehitur, quem alioqui passim historiae denotant ambitiosum, versipellem, vafrum, quemque Palladius in dialogo de vita Chrys. cap. XI. omnium adversus Chrysostomum molitionem dicit artificem. Et quia Atticus post adversarii sui obitum, nullum lapidem non movebat, praesertim adlationibus et pecuniae distributione, ut mortales omnes in suam partem traheret, ab hac Martyrius pace et communione valde alienum se dicit, ceterosque omnes deterret: in qua sane discordia diu consentientes habuit tum orientales tum etiam occidentales episcopos, nec non ipsam romanam sedem, quae nonnisi aegre seroque Atticum ad communionem suam recepit.

ΜΑΡΤΥΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΓΚΩΜΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΑ ΗΜΩΝ ΙΩΑΝΝΗΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΝ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΝ.

SANCTI PATRIS NOSTRI MARTYRII

EPISCOPI ANTIOCHIAE

EX LAUDATIONE IN SANCTUM PATREM NOSTRUM IOHANNEM CHRYSOSTOMUM
ARCHIEPISCOPUM CONSTANTINOPOLEOS.

α'. Ἀλλ' ἐπὶ τὸ μαρτύριον ἡμᾶς ἴσως ὁ καιρὸς καλεῖ· μάρτυριον σεφανῆν μὲν ἢ πατέρα δι' αὐτὴν ἴσως πράγματος ἢ φύσιν, ἀνακηρύττον ἢ Θεοῦ τὸ πάνσοφόν τε καὶ εὐμήχανον καὶ δυνατὸν εἰς τὸ πάρος ἐν τοῖς ἀπώροις εὐρεῖν· τὸ γὰρ εὐχεσθαι μὲν ἢ ἅγιον καταξιώθῆναι ἢ τοιοῦτε σεφάνε, ἢ καιρὸν ἢ τούτο μὴ ἔχαι, ἢ μὲν ἀσεβείας ἀπελλημένης, ἢ εὐσεβείας ἢ ἐκτεταμένης· ἢ πάσης ἢ οἰκυμένης· ἔσπορον δὲ τινα εὐεθῆναι μάρτυριε τοῖσιν, ὅνπερ ἄνδρες αὐτῶ προβάτων ἀεικέλιμοι· δορὰς ἀκοντες ἐξήνυσαν, πῶς οὐχὶ ἢ Θεοῦ σοφίας τὸ καὶ ἰσχύος εἶναι τῆσθε ἔρπον, πισυτέον ὀφείλῃ; πῶς οὖν αὐτῶ καὶ εὐεθὸς ὁ σεφάνος ἐπλάκη;

β'. Ἐν τούτοις οἷς ἐφύω ἴσως παρὰ μάτων ἀπάντων, ὑπεξίσταται μὲν ὁ γέρον (1) ἢ ζωῆς ἐκατέρως· ἐν ταύτῃ μὲν, ἐκείνης· σὺν ἐκείνῃ ἢ, ταύτης. Γίνεται δὲ μετ' ἐκείνου, ὁ δι' ἐκείνης τὰ ἐκείνω δοκοῦντα εἶναι πράττων ἅπαντα· οἰόμενος μὲν λανθάνειν, λεληθῶς ἢ οὐδένα· εὐεθὸς οὖν τοῖς ἀνόητοις γλυκύς τὸ ὄν καὶ πιθαιὸς καὶ κολακείας γέμων, πείθων τε ἅπαντας, μηδὲν εἶναι ὡς ἐπόησε τότε, εἴεον ὁμνῆσαι μηδὲν εἰδέναι ὡς ἐλάλησε τότε, ὁ ἀθηναῖος Διαιμων, τῆς ἀττικῆς δασιΔιαιμονίας τὸ σύμβολον (2)· οὐτὸς

1. Sed iam tempus nos vocat ad patris martyrium; martyrium, inquam, quod patrem quidem ipsa rei natura coronat, Dei vero summam sapientiam potentiamque deprædicat, qui utilitatem ex noxiis extundere novit. Etenim quum vir sanctus hac se corona dignum haberi perciperet, neque id tamen tempora concederent, postquam impius cultus depulsus fuit, vera autem religio totum orbem occupavit; martyrii genus quoddam adinvnire, quod ei homines ovina pelle induti, vellent nolent, inferrent, nonne divinae sapientiae potentiaeque opus credendum est? Quomodo igitur haec ei corona contexta fuit?

2. In hoc medio, ut dixi, rerum cursu, ex utraque vita decedit senex; is qui in hac vita illam amiserat; et una cum illa hanc amisit. Fitque post eum (episcopus) ille, qui per illum ea quae sibi placuerat cuncta fecerat; putans quidem latere, neminem tamen latens. Hic ergo stultis gratus, et blandus atque adsentatione redundans, cunctis persuadens nihil iam superesse eorum quae tunc fecerat; cum iurare opus esset nihil eorum scire quae tunc diceret, atheniensis nempe daemon, atticae superstitionis symbolum; hic, inquam, du-

(1) Arsacius, ut reor, qui decrepita aetate datus fuerat Chrysostomo successor.

(2) Suspicor denotari hoc loco Atticum, qui Arsacio successit, vivente adhuc Chrysostomo; ideoque obtusus contra fas erat. Attici artes, quibus ad Chrysostomi exitium connisus est, eiusque dissimulatio

plicii fama audita percellabatur, primo de sancti viri factis egregiis, quae in deserto etiam constitutus patrabat, plurimas hominum animas ex barbarorum manibus redimens paucis illis ac pauperculis quae ei supererant facultatibus; alias autem diaboli laqueis eripiens, ea quam sibi labore et Dei beneficio comparaverat eloquentia; partem denique fame et exilio afflictos sanctae viduae nutriens cibus; monasteria quin etiam condens in regionibus caede et rapina vivere solitis; quae omnia, universam quoque Antiochiae civitatem ad eum transferebant. Deinde commovebatur iustissimo Romanorum iudicio, qui magna congregata episcoporum multitudine, volebant ilico omnes tanto numero grandique impensa Constantinopolim sine mora venire pacis studio impulsus; sed tamen paucis aliquot censuerunt antea committendum negotium; et quinque electos decreto episcopos, duosque ex magna Roma presbyteros, una cum illis qui hinc ad Romanos profecti erant episcopis, miserunt; nihil aliud ab imperatore petituros, quam synodi celebrandae decretique eo super negotio condendi facultatem, nec non synodi tempus ac modum.

3. Quum itaque se cerneret (Atticus) tamquam grandi fluctu his auditis utrimque obrui; et illum (Chrysostomum) quidem ad summum virtutis culmen gloriaeque elatum, hos autem instantes, et synodum omnino necessariam dicentes, atque illa censentem etiam imperatoris maiorem

διπλή πληγὴς ἀκοῆς, τούτο μὲν, ἧρ' τοῦ ἁγίου κατορθωμάτων ὡν εἰργάζετο, καὶ ἐν ἐρημίᾳ καθήμενος, ψυχὰς μυρίας τὰς μὲν ἐκ τῆς βαρβαρικῶν ἄξωνούμνων χειρῶν (1), οἷς εἶχε μικροῖς καὶ πενιχοῖς χεῖμασι τὰς ἧ ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου βροχῶν ἀνασῶν οἷς εἶχε πικρῶς πόνῳ καὶ χάριτι κτηθεῖσι λόγοις ἑτέροις λιμῶ καὶ φυγῇ πολεμικῆς τῇ δ' ἁγίας χήρας (2) διατρέφον ἀλεύροις μοναστήρια τε φυτεύων ἐν φόνοις καὶ ἀρπαγαῖς συνεκτραφεύσαις χώραις, ἅπερ ἅπαντα μικροῦ καὶ τ' Ἀντιόχου πόλιν ἅπασαν μετέκισεν ἄς αὐτὸν (3). Τοῦτο ἦ καὶ τῆς Ῥωμαίων ὀρθοτάτης κήσεως οἱ συναγωγόντες ἐπισκόπων πληθος (4), ἐβούλοντο μὲν ἄνω πάντες πολλοὶ τε ὄντες καὶ μοναχῶν τῶ βίῳ δεξιμῆν ἐπὶ τῷ Κωνσταντίνου τῇ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμίᾳ, βέλτιον εἶναι ὀλίγοις ἀθήσαν πρότερον ἐπὶ τῷ πράγματι, καὶ πέντε ἐπισκόπους ἐπιλέκτους (5) ἡφιστάμενοι, δύο τε πρεσβυτέρους ἐκ τῆς μεγάλης Ῥώμης, σὺν τοῖς ἐνθύνει ὡς αὐτοῦ πρεσβεύσαντο ἐπισκόπους ἐκπέμψουσι, μηδὲν ἕτερον αἰτήσοιτας (6) βασιλέα, ἢ σινοδὸν τε ἐπιτροπὴν καὶ ὄρον ἐν τῷ πράγματι, καιρὸν τε τῇ σινοδῶ καὶ ἔσπον.

γ'. Ὡς δὲ εἶδεν αὐτὸν ὡς περ ὑπὸ ξικυμίας π' * ἐν ἐκατέρω ἀκοῆς ὡς ἐναντλούμενον καὶ (7) μὲν ἐπὶ μείζον ὑπὸ αἰρόμενον ἀρετῆς τὸ καὶ εὐχῆς, ὅθεν δὲ ἐπιστάμενος, καὶ πᾶσαν εἶναι φάσκοντας ἀνάγκη τοῦ ἡρώδου συνοδῶν ταυτά τε βεβηλωμένον, καὶ τοῦ κρατοῦντος ἡνω

et fallacia ex historicis satis constat. Dicere autem videtur Martyrium atheniensem paulo tectius, ne dicat Atticum, quem utpote praepotentem, et archiepiscopali dignitate sublimem nominare metuebat. Ceteroqui Atticus oriundus erat Sebaste urbe Armeniae, et ex clero constantinopolitano adsumptus ad cathedram. Malet itaque fortasse aliquis, me quidem haud contradicturo, intelligere Athenaidem, sive Eudociam augustam, Leontii atheniensis philosophi filiam, deinde ex ethnica, Attico nostro erudiante et baptizante christianam, anno 421, quo Theodosio imp. nupsit.

(1) Sozomenus lib. VIII. 27. aliique narrant patrata in exilio a Chrysostomo egregia opera.

(2) Intellige Olympiadem ex Nebridio viduam, cuius opes ad manus sancti viri delatae, in pauperes et captivos redundabant.

(3) Antiochia praesertim civi suo favebat Chrysostomo, cuius uberrime eloquentiae toties plauserat.

Ad Antiochenos prope innumeras misit ab exilio sanctus vir epistolas, ut dicitur in eius vita.

(4) Intelligit concilium romanum sub Innocentio pro causa Chrysostomi.

(5) Horum nomina leguntur apud Palladium dialog. cap. IV.

τὸν ἀδελφὸν (1) ^(A) τοῦτου, τί ποιεῖ; ἢ κατὰ τῆς ἐκκλησίας, ὃν πρὸ βραχέου εἶπων, ὡσεὶ σελθῶν στρατηγὸν (2), πείθει ^(B) ὅσων μὲν ἐκπέμψαι σὺν ἀτιμίᾳ ὡς ἀν ἀλλοτριᾶς ὑπεβεβηκότας ἀρχῆς: ὅσων δὲ ἐπιθέσει τῆς αὐτῶν δευθέντας βοηθείας, ὡς πῶ ἐπιθέσει ὑβρισμένους βασιλείαν τὴν καὶ κρίσιν, ἐπὶ πῶ ὑπερορίαν μεταστήσει (3)· αὐτῶ δὲ τῶ ἀγίῳ τρόπῳ ἐπινοῆσαι τελευτῆς χαλεπώτατον, ἢν οὐ σιδηροῦ ἐποίησεν, ἀλλ' ἢ πολλῶ ^(C) σιδήρου χαλεπωτέρα ἀπαγωγῇ τε μακρὰ καὶ νόσος σιμωζομένη φυσικῆ σώματος ἀσθενείας· καὶ ταῦτα ὁμοῦ ἐβουλεύσαντο, καὶ τὸ ἔργον εἴωπετο· καὶ τὰ τε καὶ ^(D) ἄλλως, ὃν εἶπεν ἐκείνου εἶχε τρόπῳ καὶ τότε πρῶτον κατεπατεῖτο νόμου ὁ περὶ τῆς πρῆσβειῶν ἱερέων, περὶ εἰρήνης τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ὁμονοίας κοινῆς πρῆσβυτέρων.

δ'. Καὶ αὐθις ^(E) ταχίστην ἐκπέμπονται δῆμιοι θυμῶ τε καὶ ἡλικίᾳ ζέοντες, ἕρωτί τε λήμματος καὶ ὀμῶν, ὃν αὐτοῖς ὑπέφηνε τὸ ^(F) πράγματος κέρδιον, εἶπαι τὸ ^(G) δίκαιον ἀνῆεν ὃν ἀν βούλοιντο ἔροπον· οἳ καὶ ἐπανῆσαν ὄντες, ἢ μὲν τελευτῆν ^(H) τῆς πατρὸς ἀπαγαγόντες κατεμήνυσαν, ἢ ἢ ταύτης τρόπον λέγοντες ἄλλον ἄλλος· ἡμᾶς τί περὶ αὐτῆς ἀκόλουθον ἐνοεῖν, οὐ πείθουσιν· ὡς ἄρα ἀνελόντες αὐτὸν ἐκβοῆσαι τὸ πρᾶγμα δεδούκασιν, ἢ κατακρύψαντες αὐτὸν ἐπανῆσαν, τῆ περὶ ^(I) θανάτου φήμη ^(J) τῆ φίλτρης περὶ αὐτὸν τὸ πλῆθος ἐκλύσοντες· εἰ μὲν οὖν ἐτι περίεσιν (4). ὁψόμεθα ποτὲ αὐτὸν ἀδελφοί, καὶ ^(K) τῆ Ἰωσήφ ἐπὶ τῆ θρόνου καθήμενον, καὶ σιτοδόξιντα πᾶσι τῆ πνευματικῆν ἔροφῆν· εἰ ἢ ὄντως ἐπὶ τῆ ἀληθινῆν μετέσθω ζῶν, καὶ πρὸς τὸ πρῶτον ἐπανέδραμε Χριστὸν, ἐχορῶν πρῆσβυτέρων ὑπὲρ ἡμῶν μάρτυρα. Δεξάμενος ἢ οὗτος (Ἀττικὸς, ^(L) τῆ πρῶτην

fratrem; quid agit? illum adiens, quem paulo ante appellavi, inimicum ecclesiae ducem, suadet ei ut occidentales quidem episcopos, utpote in alienam ditionem ingressos, cum ignominia expellat; nostros autem qui Romanorum auxilium imploraverant, eorum qui imperium nostrum iudiciumque lacerassent, in exilium mitteret; ipsi autem sancto viro mortis genus asperum adveniret, quam non ferrum inferret, sed ferro multo molestior in longinquam regionem abductio, et morbus physicae corporis imbecillitati coniunctus. Haec duo illi simul deliberarunt, et opera subsecuta est. Et quod quidem ad alios attinet, res eum quem ille voluit exitum nata est: tuncque primum legatorum episcoporum ius conculcatum fuit, et quidem pacis ecclesiae causa et universalis concordiae missorum.

4. Ecce autem statim mittuntur carni- fices juvenili furore ardentis, et lucri amore inflammatis, quod eis rei occasio spondebat, iustum virum ea qua vellent ratione occidendi. Illique postea reversi de patris obitu nuncium attulerunt, cuius modum alii aliter enarrabant. Nobis certe quid de illo obitu sentiendum sit, non persuadent; utrum illo interfecto, rem publice edicere timeant; an eo alicubi occultato redierint, fama de eius obitu didita, ut populi erga eum studium sedarent. Certe si ille adhuc superest, nos qui sumus eius fratres videbimus aliquando Iosephum in throno sedentem, et spiritalem alimoniam cunctis praebentem. Sin is reapse ad veram vitam migravit, atque ad exoptatum Christum perrexit, habemus pro nobis intercessorem martyrem. Hoc accepto sibi grato nuncio (Atticus,) voluptate augens corporis tu-

(1) Dicit Honorium imp., cuius vehementes litterae ad fratrem Arcadium de tota illa tragoedia in causa Chrysostomi extant etiam tomo III. operum p. 524.

(2) Erat hic Valerianus militaris dux, vel Optatus urbis praefectus, de quorum alterutro Martyrius in parte laudationis amissa dixerat. De his in vita Chrysostomi.

(3) Lege Palladium cap. XX, nec non citatas Honorii imp. litteras.

(4) Vult adhuc dubitare Martyrius de Chrysostomi obitu. Certe supra dixit, suspicari se eum alicubi a custodibus fuisse occultatum. Sed de hac re iam dixi in praevio monito.

miditatem, induta benignitatis specie, coepit per omnes concursare; fovere ac delenire sermonem, quos opere laniaverat; pecuniam indigentibus aut poscentibus dare, genibus eorum advolvi ac supplicare, quibus nihil aliud praebere se posse credebatur; rogans nempe ut iustum adversus se odium omitterent, et iniqua secum amicitia coirent.

5. Ego vero ipsum sic libenter alloquerer: o tyranne, videris enim mihi, propter ea quae agis, hac appellatione gaudere; qua oculorum audacia medicinam adfers vulneribus quae ipse fecisti? vel quomodo pro tuo adulandi more, idcirco antea iniurius fuisti, ut deinde haberes in quo artem tuam exercereres? haud aliter quam si quis medicus plurimarum herbarum emplastrum sinistra gerens, dextera interim manu hominem clava percuteret: diceretque: bono animo esto, carissime; nam medela mihi in manibus est. At enim, recte admodum ille responderet: o pessime, cur mihi medelae necessitatem imponis? Cur autem tibi infirmi corporis curam committam, qui sanum cum inveneris, tam male adfecisti? Mihi ergo videntur illi homines, qui propter beati viri obitum, ad horum communionem accedunt, et eos pridem ad caedem impulsisse; atque id posteros omnes docere, cuiusmodi in hac vita multos existere facile accidit, ut cum voluerint iustum hominem expellere, et cum calamitas aliqua oves disperserit, protinus illum interficiant, ut eodem excidio irretiant ovile. Quid ais, o homo? Non communicasti hactenus propter iniquitatem, nunc post caedem communicas, quasi caedes iniquitatem purgaverit? Num Iezabelem usque ad vineae rapinam odisti, postquam autem illa Nabuthem interfecit, quasi hic viveret, odium

ἀκοὴν, καὶ προσθεῖς ἡδογὴν τῷ τῷ σώματος ὄγκῳ, φιλανθρωπίαν ἐνδύς, ἤρξατο ἀετρεύειν ἅπαντας, ἀλείφαι τὴν καὶ θεραπεύειν λόγους, οὐς κατέτεμνεν ἔργους, ἀργυρίου τε τοῖς δεομένοις διδόναι, γονάτων τὴν ἔπιθεσθαι καὶ παροκλυδιεῖσθαι, οἷς οὐδὲν ἕτερον ἔχειν ἐπέπεσο παράδειγμα ἀξίων λύσαι μὲν καὶ πρὸς αὐτὸν ἔχθραν δικαίαν, καὶ ἡ ἀθέμιτον ἐκείνῳ ὑπεισελθεῖν φιλίαν (1).

εἰ. Ἐγὼ ἡ ἡδύς ἂν εἶπον πρὸς αὐτὸν, ὅτι ὦ τύραννε, φαίνεται μοι διὰ τὴν ἐργασίαν ἡδύς ἡδύσθαι τῇ τοιαύτῃ προσηγορίᾳ, ποίοις ὀφθαλμοῖς προσφέρεις φάρμακα τραύμασιν οἷς εἰργάσω; ἢ κολακεύειν εἰδώς, διὰ τοῦτο ἐλύπεις πρότερον, ἵνα ἔχῃς ὅπως χρῆσι τῇ τέχνῃ; ταυτὸν ποῖον οἶον ἂν εἴ τις ἱατρὸς βοτάνας σωματικῶν μυρίας, καὶ καταδύσας ῥακίῳ, τοῦτο μὲν ἐν τῇ εὐνοχίᾳ φέρῃ χερί, τῇ δεξιᾷ δὲ ἀνελθεῖ ῥοπαλῶ παλίων, λέγει πρὸς αὐτόν· ὦ φίλτατε, θάρσῃ· καὶ γὰρ μὴ χεῖρας ἔχω καὶ θεραπεύειν· ἀλλ' εἶπεν ἂν ἐκείνος δικαίως· ὦ κάκιζε, τί γὰρ κατασκευάζεις τῷ φαρμάκῳ καὶ χεῖρας; πῶς δὲ σοὶ καὶ ἱατρῆαν ἐμπιστεύσω σώματος ἡσθενηκότου, ὅπως ἰγίης λαβὼν, οὕτως ἀθλίως διέθνηκας; ἐμοὶ μὲν οὐκ δοκοῦσιν οἱ διὰ τὴν κοίμῃσιν τῆ μακαρίας τῆ κοινωνίας προσιόντες τῇ τούτων, πάλαι (2) αὐτοῦ ἐπὶ τὸ φόνον ὠθεῖν, διδάσκων τὸ ὅτι μὴ ταῦτα ἅπαντας, εἰκὸς ἢ πολλοὺς ὡς ἐν τοιοῦτῳ βίῳ, διαχθήσεσθαι τοιοῦτους, ἵν' ὅταν θέλωσιν ἀπελάσαι δικαίον, καὶ λυπηθῶσιν τὸ πρᾶγμα (3) διασπείρη τὰ πρόβατα, ταχέως αὐτὸν ἀνέλωσιν, ὥστε τῇ ἀναιρέσει συναχθῆναι τὰ πόμηνια. Τί λέγεις, ἄνθρωπε; οὐκ κοινωνῶναι διὰ τὴν ἀδικίαν, καὶ κοινωνεῖς μὴ τὸ φόνον, ὡσαύτῃ τὸ φόνον ἀποσμήξαντος ἐκείνῳ; ἢ καὶ τὸ Ἰεζάβελ μέγχι τὸ Ναβαθὲ ἀμπελωνος ἀρπαγῆς, διὰ τοῦτο ἐμίσης, ὅτι ἡ αὐτὸν ἀνείλε, τῇ ζωῇ ἐκείνη τὸ πρὸς ταῦτα συγκατέλυτος μίσος; τί

(1) Agit Martyrus de artificis Attici, qui conciliandis favoritibus, gratiaque captanda, episcopatum sibi confirmare satagebat. Tyrannum vocat, id est alieni throni usurpatorem, quia praecipuus Chrysostomi eversor Atticus fuit. Pallad. cap. XI. Atticum gravissime accusat Tillemontius monum. hist. eccl. T. XII. p. 416. et seqq. Defendere nituntur Boschius loc. cit. et Bollandiani ad diem 8. ianuarii.

(2) An fortasse pro πόλις? Tunc dicas: et eos rursus ad caedem impellere.

(3) Num pro λυπήσαντες ποιμένα, διασπείρει etc.?

οὐν ἔχομεν, φησὶ, ποιῆσαι, ἢ ἀνδρὸς ἀποθανόντος; ἢ ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ δικαίαν κρίσιν φεμείναι πάντως ἢ ἔσαι, καὶ μηδεὶς ἀμβιβαλέτω οὐ γὰρ ἐν τῇ ἀνθρώπων ζωῇ, καὶ τὸ τῶν πραγμάτων τέλος φεμείναι εἰωθεν ὁ δεσπότης τοῦναντίον ἢ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ τῆς αὐτῶν ἀποθνήσκουσας φιλεῖ τῶν τοιούτων τὰ προίμια ποιῆσαι; καὶ τούτων ἀπὸ τοῦ θεῶν γραφῶν τὴν μαρτυρίαν παρέξομαι.

ς'. Κατέφαγε ποτὲ τὸ Ἰωσήφ θνητὸν σπινθῆρα, τῶν ἁδελφῶν παρὰ τῶν πατρὶ λόφῳ, ὅθεν τὸ μὲν εἰπόντας, τὸ δὲ ἐργασαμένους, ὑποχειρίους εἶχε, καὶ προσκυνούντας ἑώρα, τὸ σύγκριμα τῶν παλαιῶν δεχομένης εἰσπνῶν καὶ καὶ τῶν αἰσούθειαν παρὰ τῶν πατρὶ τελούτων, βασιλικοῖς ὀχλήμασι τῶν πενήσαντι συνήντα· πάλιν αὐτὸς ὅθεν ἀποθανῶν Ἰωσήφ, ἢ συγγένειαν ἄπασαν εἰς πολυάνθρωπον ἐκταθείσαν ἀριθμῶν, δελεῦν δαλείαν χαλεπῶν Αἰγυπτίοις εἴασεν· ἀλλ' ὅμως διὰ τὴν ἐκείνης τελούτων, οὐδεὶς ἰσραηλίτης γέγονεν αἰγύπτῳ, ἀλλὰ μικρὸν * ὑπομείναντες ἐν τῇ δαλείᾳ ῥέον, διὰ τῶν Μωϋσέως εἰς φεφανεσάτω ἐλθούθειαν ἀνέδραμον· καὶ οἷς οὐδὲ ἀναπνεῖν πρότερον ἀπὸ τῶν μάχθων ἔξην, ἕσπερον ἄπασα ἢ κτίσις ἐδόλουε· τῶν φιληνθρώπων θεοῦ βαθίζουσι μὲν αὐτοῖς τῶν θάλασσαν ἠπειρώσαντος· διψῶσι ἢ, τῶν ἔρημον τε ἄνυδρον πελαγίσαντος· ἔροφῆς ἢ ὀρεγομένοις, ἄρτον οὐρανογεώργητον ἕσαντος· τούτων αὐθις οὐ πόλιν, ἐκ ἀσπρῶν, οὐκ οἰκήματα ἐχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐρήμων τῶν πολλῆς ἀγελιζομένων, ὁ δὲ δημαγωγὸς Μωϋσῆς προσίθεται πρὸς ὅθεν πατέρας αὐτοῦ· τί οὐκ ἔδει ποιῆν ὅθεν δι' αὐτοῦ πᾶν τὸ ἐπαγγελίας προσδοκῶντας ἀπολήξεται κληρονομίαν; πάλιν εἰς Αἴγυπτον ἀναδραμεῖν ἀπογνόντας, εἰπέ μοι; ἀλλ' ἐγέλασεν ἂν αὐτῶν τῶν ἄνοιαν Ἰησοῦς ὁ τὸ τῶν Μωϋσέως ἐκδεξάμενος ἔργον, καὶ τὰς τῶν ἀλαφύλων τευχῆρας πάλαις αἰρῶν, νῦν μὲν σαλπύγων ἤχῳ, νῦν ἢ τῇ προσδοκίᾳ τῆς παρουσίας μόνῃ, ἐπίου δὲ ὀρίων καὶ σοισματῶν δευθέντας * πρὸς τὸ τὸ αὐτοδραλείας ὑπείσειλθεῖν τῶν ζυγῶν.

scelestae feminae remisisti? Quid ergo agemus, aiunt, mortuo iam homine? Expectare, inquam, oportet iustum Christi iudicium, quod quidem sine dubio eventurum, nemo ambigat: etenim haud humanae vitae terminis, rerum quoque finem concludere Dominus solet: contra potius ab ipsa rerum desperatione initium sumere; id quod divinarum scripturarum testimonio confirmabo.

6. Devoraverat olim Iosephum mala fera, prout fratrum apud patrem adfirmabat oratio. Iam vero hos qui aliter dixerant, aliter egerant, subditos habuit Iosephus, seque adorantes conspexit, et somniorum veterum interpretationem expertos. Ipse autem post creditam a patre necem, regis curribus lugenti occurrit. Mox hic idem Iosephus moriens, universam suam cognitionem, magno numero iam auctam, durum Aegyptiis servitium servituram reliquit. Neque tamen propter eius obitum quisquam israhelita factus est aegyptius, sed aliquanto perferentes servitium tempore, Moysis opera in splendidissimam libertatem vindicati fuerunt: et qui antea ne respirare quidem sub laboribus poterant, deinde eis universa creatura servivit: dum videlicet benignus Deus gressibus eorum mare tamquam terram exhibuit: sitientibus, deserta et inaquosa loca pelagus effecit: cibi cupidis, panem in caelis elaboratum depluit. His porro neque urbem, neque forum neque domos adhuc habentibus, sed in vasta eremo gregis instar adhuc versantibus, dux populi Moyses ad patres suos apponitur. Quid ergo his agendum erat, qui per Moysen promissam expectabant capere hereditatem? Num in Aegyptum, dic mihi, desperatione redeundum? At certe illorum stultitiam risisset Moysis in munere successor Iosue, qui alienigenarum urbes mocibus communitas cepit, modo tubarum sonitu, modo expectatione tantummodo vel praesentia: denique et nonnullos vidit artificiosa fraude utentes, ut spontanae servitutis iugum subirent.

* Num pro
prophetae...

* Gabaonitas
dicit.

7. Elias aliquando aiebat, solum se relictum (qui Deo serviret), moxque reperit centum prophetas in speluncis viventes: audivitque Dominum sibi dicentem: reliqua mihi feci sex milia hominum, qui genu Baali non flexerunt. Postremo ipse curru illo conscenso, igneisque alis in caelum volans, Elisaeum habuit, qui in se Eliam repraesentavit, immo maior interdum visus est, prout ipse optavit. Sine dubio nunc quoque latet alicubi Elisaeus, qui patris melotem sustulit. Quid, oro, si tu illa aetate vivisses, qua Servator apparuit; atque ita cum apostolis versans, illum quidem crucifixum vidisses, crucifixores autem te invitantes audisses et assentando dicentes, omnia morte necessario finire; num ad apostolos, dic sodes, accedens hortatus eos esses, ut Caipham convenirent, actam rem laudarent, dexteram illam christicidam oscularentur? Sine dubio hoc illis non persuasisses: tu vero hoc facto Spiritus domo temet privasses, et innumeris illis bonis, quae nec oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt, quae videlicet crucifixi donavit nobis benignitas.

8. Quae quum ita sint, ne nunc quidem desperare licet, fratres, de Dei auxilio. Sed necessario dicenda nobis sunt verba praeceptorum adolescentium illorum, videlicet: brevi tempore vicissitudinem patiamur, quia est Deus in caelis, qui iniquos punire valet, nostrum autem gregem protegere. Profecto si nihil aliud, certe cunctis hominibus exploratum esto, nullam fore interfectis hominibus cum interfectoriibus communionem. Et ne illi quidem sacrificio adstare patiemur, quod cor peragat caedi nostrae adhuc inhians, lingua item et manus quae iusti viri et filiorum eius sanguine rubet. Sed tu interim, admirande pater, intende, et prospere procede, ac regna, et in regalem Christi aulam conscende.

ζ'. Ἡλίας ἔλεγε μὲν ποτὲ καταλελειφθῆναι μόνος, ἤυρισκε ἢ προφήτας ἐν τοῖς σπηλαίοις ἑκατὸν τρεφομένους· καὶ τὸ δεσπότης ἢ λέβωντος ἦκεν, ὅτι κατέλιπον ἑμαυτῷ ἑπτακισχιλίους ἀνδρας, οἵτινες οὐκ ἐκλίναν γόνυ τῷ Βαάλ. * ὕστερον ἢ ἐπιβάς αὐτὸς τὸ ζεύγος ἐκείνους, καὶ πυρὸς πετρῶς πρὸς τὸ ὕβραν ὄραμῶν, τὸ Ἐλισαῖον εἶχε δεξιάντα ἐν αὐτῷ τὸν Ἥλιαν, καὶ τισὶ καὶ πλέον. * τὸτο γὰρ ἐπέθυμει πάντως πᾶς καὶ νῦν Ἐλισαῖος κρύπτεται, τὸ τὸ πατρὸς μιλωτὴν ἐκδεχόμενος· τί ἢ, εἰπέ μοι, εἰ καὶ τὸ καιρὸν ἢ τὸ σωτήρος παρσίαις εἰσγυνοῖς, εἶτα τοῖς ἀποστόλοις συνῶν, τὸ μὲν ἑώρας σαυρούμενον, ὅσῳ ἢ τοῦτον πῆξαντας, καλόντας τὲ εἶχες, καὶ κολακευόντων ἦκες, λεγόντων τὲ ὅτι καὶ θάνατον ἀπαντα ἀνάγκη λελύσασθαι τὰ πράγματα, ἄρα ἂν προσήθων τοῖς ἀποστόλοις, εἰπέ μοι. πείθειν ἐπεχειρεῖς προσδραμεῖν τὲ τῷ Καϊάφῃ ἐπιεικέως τὸ ἔρπον, καὶ φιλοῦσαι δεξιάν τὸ χριστοκτόνον ἐκείνῳ; ἀλλ' ἐκείνους μὲν ἑδωκῶς ἂν ἐπεισας· σαυτὸν ἢ, τοῦτο ποιήσας, ὃ τὸ πνεύματος ἀπεσέρας χορηγίας, καὶ τὸ μυρίων ἀγαθῶν ἂ ὀφθαλμοῖς ἐκ εἶδε, καὶ ἔς ἐκ ἦκεσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἐκ ἀνέβη· ἄπερ ἢ τὸ σαυρωθέντῳ ἡμῖν ἐχαρίσατο σιλανθροπία.

η'. Ὡσε καὶ νῦν ἀπογινώσκων μὲν οὐδαμῶς ὄσιον, ἀδελφοί, τὸ θεοῦ τὸ ἀντίληψιν ἐπλήξαν ἢ αὐτοῖς ἀναγκαῖον τὰ ῥήματα τὸ παλαιῶν παίδων ἐκείνων μικρὸν ὑπαλλάξαντες (1), ὅτι ἐστὶ θεὸς ἐν οὐρανοῖς, ὅς ἐστιν ἰκανὸς τιμωρὸς μὲν ὁφέσασθαι τοῖς ἀδίκοις, προσάτης ἢ ἡμετέρας ἀξίλης· καὶ ἂν μὴ. γνωσὸν ἔσω πᾶσιν ἀνθρώποις, ὅτι οὐδεμία ἔσαι κοινονία φρονουθεῖσιν ἀνθρώποις καὶ τὸ ἀνελότων· οὐδὲ ἀνεξόμεθα προσεῖναι θεοῖς (2), ἢν ἐποίησε καρδία μὲν ἐτι καθ' ἡμῶν φωνῶσα, γλώττω καὶ χεῖρ τὰ τὸ δικαίως τὲ καὶ τὸ ἐκείνους παίδων αἱμάτι πεφοινιγμένη· * ἀλλ' ὦ θαυμάσιε πᾶτερ, ἔντινε καὶ κατευοδοῦ καὶ βασιλεῦ· καὶ τὸ βυσιλικῶν αὐλῶν ἐπιβιβαῖν τὸ Χριστοῦ.

(1) II. Machab. VII. 14. ἐταλλάσσοντα, pro quo fortasse heic dicitur ὑπαλλάξαντες.

(2) Intelligit communionem in divinis, id est in sacra liturgia, cum adversariis Chrysostomi.

* III. Reg. XIX. 18.

* IV. Reg. II.

* cod. περὶ 177 μ. 22.

* Ps. XLIV. 5.

Quaerenti mihi in vaticanis codicibus, nunquid praeterea reliquiarum Martyrii extaret, nihil aliud interim occurrit, nisi breve sed non contemnendum fragmentum in chronico inedito Georgii Hamartoli cod. vat. f. 176. forte fortuna relatum; quod idem accidit insigni S. Cyrilli contra eunuchos invectioni, in hoc nuper volumine p. 494-497. typis commendatae. Libenter itaque hanc item Martyrii de re gravi et morali particulam lectoribus meis obiciam; cuius argumenti hominiam quandam habemus etiam inter cyrillianas opp. T. V. part. 2. p. 404.

EUSEMII MARTYRII PATRIARCHIAE ANTIOCHENI

FRAGMENTUM DE ANIMAE EXITU.

Ματύριος Ἀντιοχείας ἐν τῇ αὐτῇ ἐπι-
 σολῇ (1) φησίν. Ἐπιθὴ γὰρ τὸ ψυχῆς ἀπὸ τοῦ
 σώματος χωρίζομένης μὴ τὸ ἐντεῦθεν ἀπαλα-
 λαγήν, εὐθὺς προσαπαντῶσιν αὐτῇ καὶ ἀγ-
 γελικαὶ δυνάμεις ἀγαθαί, καὶ δαιμόνων σί-
 φος πονηρότατος, ἵνα πρὸς τὸ ποιοῦντα τὸ
 ἔργον ὃν ἐπραξε πονηρῶν τε καὶ ἀσθῶν, ἐπὶ
 οὗτοι ἀξίως τόπος ἢ οὗτοι ἢ οὗτοι ταύτην
 ἀποκομίσωσι, φυλαχθησομένην ἕως τελευ-
 ταιᾶς ἡμέρας (2), καθ' ἣν εἰς κρίσιν ᾠδη-
 σήσομεθα πάντες, καὶ ἡ εἰς αἰώνιον ζῶναι τε
 καὶ ἀνάπαυσιν, ἢ εἰς τὸ ἀπέραντος φλόγα τῆ
 πυρὸς ἀπαχθησομεθα ὅπερ ὁ Θεὸς βελο-
 μινος ὑποδείξει διὰ τινος τύπος σωματικῆς,
 παρεσκευάσεν ἐν τῇ τῆ Μαυῦσίως τελευτῆ
 φανῆσαι τὸ ἀρχάγγελον Μιχαὴλ διακρινό-
 μινον περὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ. καὶ τὸ πονηρὸν
 ἀντιπράττοντα δαίμονα, καὶ τούτῳ τῆ Μι-
 χαὴλ ἀσθὴν ἀγγελὸν ὄντα προσυπαντῆσαι
 καὶ ἀποσοβῆσαι. καὶ μὴ ἐξυσιαστικῶς ἐπιτιμῆ-
 σαι, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ τῶ ὅλων ᾠδμοχωρήσαι
 καὶ κατ' ἐκείνης κρίσεως ὅπως διὰ τέτων μά-
 θωμεν, ὡς εἰς τις ἀγωνία τῆ ψυχῆς μὴ τὸ
 ἔξοδον. καὶ ὅτι γὰρ διὰ τῶ ἀγαθῶν ἔργων
 ἐτοιμάζεται πρὸς τὸ τὸ ἀγγελικῆς ἡμᾶς ἐπι-
 τυχεῖν συμμαχίας, τῶ δαιμόνων καθ' ἡμῶν
 ἐπιζήζοντων φθογεῶς καὶ πικρῶς εἰς ἅπαν.

Martyrius Antiochiae patriarcha in ead-
 dem epistola ait. Etenim cum a corpore
 separatur anima, in exitu ab hac vita, illico
 fiunt obviam ei tum angelicae bonae po-
 testates, tum etiam daemonum pessimus
 globus, ut pro operum quae egit qualite,
 sive malorum sive bonorum ad con-
 dignas sedes vel hi vel illi eam deducant,
 custodiendam illic usque ad extremum
 diem, quo ad iudicium cuncti praesenta-
 mur, ut vel in aeternam vitam ac ré-
 quiem, vel in incessabilem ignis flammam
 abducamur. Quam rem Deus volens cor-
 porali aliqua figura ostendere, dedit ope-
 ram ut in Moysis obitu archangelus Mi-
 chaël cerneretur altercans de illius corpore,
 malo daemone contra nitente; quem
 bonus angelus Michael repugnans dispel-
 leret: neque tamen imperatè obiurgaret,
 sed omnium Domino iudicium eius
 reservaret. Nempe ut hinc cognoscamus,
 quamdam accidere animabus luctam, post
 excessum; atque oportere bonis operibus
 nosmet comparare ad angelicum auxilium
 impetrandum, invidè et acerbissime fre-
 mitibus eo tempore contra nos daemoni-
 bus.

(1) Praecedit in codice testimonium ex epistola Iudae v. 9. Num ergo Martyrius ad eam epistolam commentatur? Tunc sane melius scriberetur εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολήν. An vero potius pars est alieuius epistolae Martyrii ipsius fragmentum hoc?

(2) Donec scilicet suscitatum corpus cum anima iudicetur. Alioqui vides a Martyrio statim post obitum adsignari animae diversas pro diversitate operum sedes. Et quidem in praecedentis pangeyrici clausula idem Martyrius noster Ioh. chrysostomum post obitum sine mora in caelos subvectum auguratur et censet. Quod aedepol Graecorum multorum, praesertim hodiernorum, vulgarem errorem castigat, de praemio poenae animarum usque ad generalem resurrectionem differendis.

MONITUM.

Dogmaticum de Christi baptismo sermonem, nomine Gregorii antiocheni presbyteri, (et deinde patriarchae ab anno Christi 570, usque ad 593, sedente Romae Gregorio PP. magno) verissime inscriptum vidi his annis in vetusto codice vat. octob. 85, graecque edidi, ut suo denique auctori praeclarum scriptum vindicaret, quod alius codex ex Graecia in Angliam inuictus Chrysostomo attribuerat, repugnante apprime cl. Montfauconio, cui fuit Chrysostomum edenti oblatus, neque tamen verum auctorem ullatenus diuinante. Porro re nunc demum comperta, alius insuper mihi occurrit eiusdem Gregorii sermo, praedicti optimus et veracissimus testis, de eodem argumento, sed in latina tantummodo retere interpretatione. Scilicet graeci sermonis initio dicit Gregorius se praecedente die dominico alium habuisse ad populum sermonem de Christi baptimate, quo opere peracto, illa aeterni patris verba audita caelitus fuerunt: hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Verumtamen dicta illa parte sermonis, quae erat de baptismo, horam concioni definitam retuisse narrat, quominus longius progredereetur, ideoque de ambone, imperfecto quasi argumento, descendisse: sed nunc demum nova habita concione, ad rem propositam absolvendam accedere. Hinc ergo mihi exploratum fiebat, extitisse priorem quoque illum Gregorii sermonem, quem eum in graecis bibliothecae vaticanae codicibus non reperissem, in latinis nuper insperato nactus sum, nempe in vat. codice homiliarum per vetusto litteris langobardicis scripto, sub num. 4222. p. 92. b. cum praefixo titulo sermo sancti Gregorii presbyteri Antiochiae. Latini tamen interpretis nomen non apparet, quoniamquam leviter suspicor Anastasium esse bibliothecarium, tum quia oratio humilis et iniucunda illius caelum redolet, tum quia scriptis graecis huiusce generis ad latinam linguam transferendis multam dedisse operam Anastasium scimus. Certe qui graecum Sophronium ab Anastasio translatum legerit apud nos Spicil. rom. T. III, is interpretem haud minus rustice graecissantem comperiet. Libenter ego tamen latinum hunc sermonem ex codice descripsi; graecum autem alterum merito subiungendum iudicari, cum interpretatione mea: nam quod olim dixi, eature eius veterem translationem in codicibus vat., paulo aliter esse comperi, nempe non huius, sed prioris sermonis latinum ibi latere interpretem, quem nunc luce donamus. In Gregorii antiocheni patriarchae mortuali anno conclusit historiam suam Evagrius. Denique sermonem illius in mulieres unguentiferas ad Christi tumulum edidit Combefisus in Auctario T. I.

S. GREGORII PRESBYTERI ANTIOCHIAE

DE BAPTISMO DOMINI NOSTRI IESU CHRISTI

SERMO EX ANTIQVO INTERPRETE.

1. *V*iri amatores Christi, dilectorum fratrum atque hospitalitatis vice, meam suscipite linguam, et hodie aures vestras, seu ianuas aperientes, in eas meum recondite sermonem. Unusquisque mentibus salubrem praedicationem reponite. Pro eo quod in Iordanem mersus est salvator noster Christus, diligamus eum quantum nobis descendendit, epulemurque ei avidis animabus. Bona enim est in salutaribus negotiis aviditas. Et venite omnes: a Galilaea in Iudaeam comitemur Christum; beatus enim est qui comitatur cum via vitae. Venite mentis vestrae pedibus, et baptizandum Dominum videamus, qui baptismo

non indiget, ut baptismi nobis gratiam condonet. Venite conspiciamus nostrae regenerationis imaginem depictam in illis laticibus. *Tunc venit Iesus a Galilaea in Iordanem ad Iohannem, ut baptizaretur ab eo*. O quanta Domini humilitas! o quanta condescensio! Rex caelorum ad Iohannem suum praecursorem currebat. Non commovens angelorum exercitum, nec praecursores praemittens incorporeas virtutes, sed simplex sic militari habitu ad suum militem advenit. Et sicut unus ex multis, cum multis eum adiit: connumerat se iudex cum reis: aggregat se perditis ovibus pastor bonus, qui propter errantem ovem e cae-

* ita cod.

* Matth. III. 13.

lis descendens, caelos non dereliquit. Conmiscuit se zizaniis caeleste triticum.

2. Videns igitur eum Iohannes baptista, et agnoscens eum quem ex utero suae matris agnoverat, adoravit. Et diligenter intelligens eum illum esse, pro quo in utero superveniente tripudiabat, cognoscens ordinem naturae, contraxit intus diploidis dexteram, et suum caput inclinans, sicut servus dilectus domini sui, lis autem utebatur vocibus: *ego opus habeo a te baptizari, et tu venis ad me?* Quid facis, o Domine? Quid servi immutas ordines? Quid cum servis a servis ea quae servi sunt expectis? Quid vis, quod non indiges accipere? Quid per multam condescensionem grava me tuum proprium? Ego opus habeo [a] te baptizari, tu autem non indiges a me baptizari. Inferior a meliore aedificatur, non melior ab inferiore sanctificatur: lucerna a sole obumbratur, non sol ab stuppis radiatur: lutum a figulo perficitur, non figulus a luto confingitur: aedificium ab opifice renovatur, non opifex ab aedificio emendatur: aegrotus a medico sanatur, non medicus ab aegroto medetur: egenus a divite feneratur, non dives ab inope mutuatur. *Ego opus habeo a te baptizari.* Numquid ignoro quis es, et ex qua re fulsisti, vel unde advenisti? Numquid quoniam propter me factus es quod ego sum, magnalia abnego tuae deitatis? Numquid quia tantum mihi condescendisti, ut etiam propinquares corpori, ut totum me ferres in te, ut salvares totum hominem, despicio quod est in te invisibile? Numquid quoniam propter meam salutem induisti meam cutem, ignoro te qui amictus es luce sicut vestimento? Numquid quoniam mea cognita carne indutus es, ut appareres hominibus, quantum ipsi conspiciere praevalent, latet me radius tuae coruscationis? Numquid quoniam meam in te cerno formam, despicio tuam substantiam divinam, quae est invisibilis atque inconprachensibilis? Scio Domine, et scis quoniam scio te: scio

te diligenter: scio te Domine a te edoctus; nullus enim te intellegere poterat, nisi profueratur amore tuae splendidissimae caritatis. Scio te, Domine, bene; vidi enim te spiritualiter prius quam vidissem hoc lumen. Tu quidem existens in incorporeis sinibus patris, in illius tuae ancillae et matris utero includi voluisti. Ego autem in utero Helisabeth sicut in carcere naturali coartatus et compeditus existens insolubilibus vinculis coeni, exultabam et laetabar tuam praecedens praelibans nativitatem. Qui ergo ante partum, tuum adventum praedicavi, post partum tuae praesentiae desistam? Qui ab infantia tuae potestatis magister extiti, adolescens inveniar ad tuam perfectam intelligentiam? Non possum te non colere, qui adoraris ab omni creatura: non possum [non] praedicare eum, quem caelum per stellam monstravit, et terra per magos nuntiavit, et angelorum chori laetantes caelitus laudaverunt, et pastores vigilantes sicut ducem pastorum et rationalium ovium glorificaverunt. Non possum te praesentem silere: vox enim sum, vox clamantis in deserto, parate viam Domino. *Ego opus habeo a te baptizari.* Ego natus parentis sterilitatem solvi, et infans existens adhuc, patri meo sine voce cum esset, medicus effectus sum, a te accipiens gratiam huius miraculi. Tu autem de virgine matre natus es, ut voluisti; et tu solus scis qualiter natus sis: non solvisti virginitatem eius, sed et hanc conservasti, et matris ei vocabulum condonasti: et nec virginitas tuum partum vetavit, nec partus [virginitatem.] Contrariae res, id est partus et virginitas, ad unam concordiam, eo quod tibi visum est factori naturae. Ego enim homo sum, tantum divinae gloriae particeps, tu autem Deus et homo idem ipse, quia misericors ipse existis. Tu paternae gloriae claritas: tu perfecta imago perfecti patris: tu verum lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in mundum. Tu qui in mundo existens, ve-

* pulo ex gr.
ἀρτίβας

* pro intra diploidem.

* pulo ex gr.
σικτίστω.

nisti ubi eras: tu Verbum qui factus es caro, sed non in carnem mutatus: tu qui inhabitasti in nobis, et apparuisti tuis servis in servi forma: tu qui caeli terraeque aequum fecisti meatum per sanctum tuum nomen: tu venisti ad me tantus ad talem, rex ad praecursorem, dominus ad servum. Sed licet tu in humilibus mensuris humanis effici non erubuisti, ego tamen mensuram naturae meae transgredi nequeo. Scio quanta sit differentia pulveris et factoris: scio quanta melioratio sit solis et iustitiae. Licet mundani nube corporis amictus sis, intellego tuum dominium, confiteor meam servitatem, praedico meam exiguitatem. Non sum dignus solvere corrigiam calciamenti tui, et quomodo contingam sanctum tuum caput? quomodo extendam dexteram super te, qui extendis caelum sicut pellem? quomodo expandam serviles meos digitos divino tuo vertici? quomodo lavem immaculatum et sine peccato dominum? quomodo illuminem lumen? qualem faciam orationem super te, qui suscipis et ignorantium obsecrationes? Alios baptizo in nomine tuo, ut credant in te, qui post me venis; te baptizans, cuius memor ero, in cuius nomine te baptizem? In patris? sed totum patrem in te habes, et totus existis in patre. In filii? sed non est alius praeter te naturalis filius Dei. In Spiritus sancti? sed tecum est semper sicut consubstantialis seu omnipotens, simul et tecum suscipit omnium orationes. Baptiza iam me, si tu vis Domine, baptiza baptistam, regenera quem nasci fecisti, exime terribilem tuam dexteram, quam tu tibimet perfecisti, et corona palmis meum caput, ut ante tuum currens regnum, sicut praecursor solis te evangelizem peccatoribus, clamans eis et dicens: ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iordanis fluvius comitare mecum, et simul exulta et commovee vigilanter vertigines quemadmodum exultationes: tuus enim opifex assistet tibi cum corpore. Vi-

disti Israhel per te transeuntem et [di]videntem tuas aquas, et stetitisti populi expectans transitum: nunc autem effundere validius et fluere et circumsepere immaculatis membris eius. Et tunc Hebraeus transfretavit. Montes et colles, vallesque et torrentes, mare et flumina benedicite Dominum, qui ascendit fluvium: ipse enim herus laticis supermittit sanctitatem his aquis.

3. *Respondens Iesus dixit ad eum: sine modo, sic enim oportet nos implere omnem iustitiam.* Sine modo; concede, baptista, temporis meae dispensationis silentium. Disce id quod ego volo, disce obtemperare ad ea quae cogor, et non inquirere quae ego cogito. Sine modo, nondum meam praedices deitatem, nondum decantes labiis meum regnum, ut non sentiens tyrannus effugiât; sed mecum cupit committere bellum. Dimitte diabolum ad praesens mihi adire et bellare et accipere lenissimam plagam. Dimitte implere intentum, pro quo adveni super terram. *Mysterium hoc quod hodie in Iordane finitur* *, secretum mihi et meis mysterium est: non meum opus adimplens, sed sanationem vulneratis adhibens. Mysterium magni mysterii mei lavaeri praecursor et auspicius est mysterium. In his aquis perscribens hominum regenerationes caelestis laticis. Sine modo. Quando me videris Deo decibiler * in meis facturis quod mihi placet operantem, tunc in facturis hymnos compagina: quando me videris leprosos mundantem, tunc me creatorem naturae commemora: quando me videris claudos cursôres perficientem, tunc commoventium pedum *, et tu ad me, claude lingua, articulose commoveto *: quando me videris mortuos a sepulchris resuscitare, tunc me cum surgentibus glorifica sicut vitae tributorem. Quando me videris sedentem a dextris patris, tunc me Deum voca, sicut synthronum et coaeternum patri. *Sine modo, sic enim oportet nos adimplere om-*

* puto ex gr.
τέλειούται.

* puto ex gr.
Σκορπεύω.

* ita cod. mendose.
* cod. commovet.

nem iustitiam. Legislator sum, et legislatoris filius, et oportet me primum omnium per constitutionem venire, et tunc praepone-
 re eis onus praeepti. Oportet me adimplere legem, et tunc donare gratiam. Oportet me umbrae imaginem repellere, et tunc offerre veritatem. Oportet me facere requiescere vetus testamentum, et tunc novum dictare, et in hominum cordibus scribere etiam meo sanguine, et signare Spiritu. Oportet me in cruce[m] ascendere, et clavis configi, et pati, et vulnera sanare, et per lignum emere eam, quae per ligni transgressionem hominibus facta est, plagam. Oportet me descendere in ipsum profundum inferni, ubi tu debes me annuntiare propter eos qui ibidem tenentur mortui. Oportet me tertia die defunctione carnis meae destruere longaevae mortis potentiam. Oportet me corporis mei lucernam accendere his qui in tenebris et umbra mortis sedent. Oportet me ascendere carne ubi sum deitate. Oportet me offerre patri * Adam in me regnantem. Oportet me haec omnia perficere, pro hoc enim meis astiti facturis. Oportet me baptizari nunc hoc baptismo, et postmodum cum consubstantiale Trinitate baptismum omnibus donare hominibus. Fenera ad praesentem tuam dexteram dispensationem, sicut mihi mutuavit ad nativitatem vulvam mater. Demerge me iordanicis fluentis his, quemadmodum quae me genuit infantilibus involvit pannis. Da mihi baptismum, sicut virgo lac. Tene meum caput, quem colunt Seraphim: tene digito (a) dexterae tuae: tene eum qui retinere permisit: tene eum qui pro huiusmodi * factus est, et habet Spiritum: tene meum caput, quem si quis pie tenuerit, numquam patitur naufragium. Baptiza me, qui futurus sum *

baptizare credentes in aqua et Spiritu et igni; aqua valente purgare peccatorum sor-des, Spiritu valente terrenos efficere * spiri-
 tales, igni incendere iniquitatis rhamnos *.

4. Hunc audiens Baptista sermonem, praebens mentem et cavens * mysterium quod accepit, ministravit divino praeepto. Erat enim religiosus simul et clemens; et suam dexteram extendens simul contrem-
 mentem, Deum baptizavit. Praesentium vero Iudaeorum procul positos cogitantium in se ipsis et ad invicem dicentium: num-
 quid vane opinati sumus Iohannem maio-rem esse Iesu? numquid vane putabamus illum meliorem hoc esse? nonne ipse bap-
 tismus meliorationem baptistae significat? nonne iste quidem baptizat sicut superemi-
 nens, ille vero baptizatur sicut deterior? Talia susurrantium qui ignorabant dispen-
 sationis mysterium, solus dominus et na-
 tura pater unigeniti *, quem solus scit dili-
 genter, qui solus genuit impassive *, emen-
 dans errantium Iudaeorum opiniones, patefecit portas caeli, et misit Spiritum
 sanctum in specie columbae, digito osten-
 dens novum Noë et Noë creatorem. Et ipse
 caelitus clamabat nimis *: *hic est filius
 meus dilectus, in quo complacui.* Iste non
 ille; Iesus, non Iohannes; qui baptizatus
 est, non qui baptizavit; qui de me natus
 est ante omne temporis spatium, non qui
 de Zacharia primum effloruit; qui de Ma-
 ria natus est secundum carnem, non qui
 de Helisabeth apparuit sine spe; qui de in-
 solubile virginitate absque labore fructus,
 non solutae sterilitatis ramus; qui nobiscum
 nutritus est, non qui in deserto est
 enutritus; qui simul mecum superne et ip-
 sum misit Spiritum sanctum: iterum quem
 misit, in se (b) suscepit Spiritum. Cui ho-
 nor et gloria in saecula saeculorum. Amen.

* cod. rffci.

* cod. ramos.

* cod. cehens.

* cod. unigeni-
 tus.* cod. in pas-
 sione.* puto ex gr.
 ὁ γὰρ ἦν ὁ υἱός.

* cod. patris.

* ita cod.

* puto ex gr.
 ἡ δὲ ἦν ἡ μήτηρ.

[a] Cod. mendose *cogata*. Scripsi dubitanter *digito*. Recole p. 555. col. 1. — (b) Cod. mendose *hor misit re suscepit*, quae corriguntur infra in graeco sermone, unde etiam cognoscimus hoc loco fuisse graece *παλι*, ubi interpret habet *iterum*, quod melius heic expressisset dicendo *item* aut *vicissim*.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ (Ι)

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ. ΟΥΤΟΣ ΕΣΤΙΝ Ο ΥΙΟΣ ΜΟΥ Ο ΑΓΑΠΗΤΟΣ ΕΝ Ω ΕΥΑΧΘΗΣΑ.

GREGORII

PRESBYTERI ANTIOCHENI

IN ILLA VERBA: HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS, IN QUO MIHI BENE COMPLACUI.

1. **H**ic amans filiorum pater, propter eam quam habet erga nos caritatem, suum mihi ut verba faciam nutum significavit, et plausum quem vos ei ore meo fecistis, praesenti concione remuneratur, proprium lucrum existimans filiorum suorum utilitatem. Ego vero lactus hortamentum eius excepi, iubensque denuo inter vos vocem extollo, et anteriorum sermonum seriem, prout vultis, alacriter persequar. Nam superiore die dominico ostendi vobis Christum in servorum suorum globo ad baptismum accedentem. Deinde Baptistam, agnito Domino, recusantem baptismi auctori baptismum impertiri, ad extremum tamen oeconomiae ministerio prout Servator voluit defunctum. Postea subieci, patrem domini nostri Iesu Christi de caelo clamantem: *hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Cumque ad hoc usque testimonium pervenissem, de ambone descendendi, hora scilicet sermonis cursum abrumpebat. Hodie itaque resumere volo, quod temporis angustiis tunc fui coactus omittere, atque orationis meae catenam connectere decrevi, ut vos hanc arripientes, ad illum per eam ascendatis qui faber eiusdem fuit.

α'. Ο μὲν φιλόσοφος εἶπε πατήρ (2), διὰ τὸ περὶ ἡμᾶς σοργὴν, ἐπεμμέν μοι τὸ λόγον τὸ σύνθεμα, καὶ τὸ γενημένον δι' ἐμὲ παρ' ὑμῶν εἰς αὐτὸν εὐφημίαν ἠμείλιχτο τῇ παρούσῃ δημηγορίᾳ, κέρδος οἰκείον ἠγούμενος τὸ αὐτοῦ τέκνων τὸ ὄφελος· ἐγὼ δὲ χαίρων ἐδεξάμην τὸ προσφορὴν, καὶ θαυρίων πάλιν ἐν ὑμῖν ἀφίημι τὸ φωνὴν, καὶ ἀρόθυμος εἰμι τὸ προτέρων λόγων ἀποδοῦναι τὸ σωτάριον ἢ βούλεσθε· ὑπέδειξα γὰρ ὑμῖν τῇ προτέρᾳ κυριακῇ τὸ Χριστὸν μὲν τὸ δούλων αὐτῆ προσερχόμενον τῷ βαπτίσματι· εἶτα τὸ βαπτιστὴν ἐπιγινόντα τὸ προσελθόντα δεσποίνῃ, καὶ ἀδελφίτου μόνον δοῦναι τὸ βάπτισμα τῶν διδωκότι τὸ βάπτισμα· ὕστερον δὲ τὸ δακονίαν τὴν οἰκονομίας πληρώσαντα διὰ τὸ τὸ σωτήριος ἐπίταγμα· ὑπέγραψα τὸ θεὸν καὶ πατέρα τὸ κυρίως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐρανὸν ἐπιβοῶντα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα· καὶ μέχει ταύτης τὴν μάρτυριαν ἀδελφόμενος, κατέβη ἀπὸ τῆ βήματος, τὸ ἄρας σκοφάσης τὸ λόγος τὸ δρόμον. Βούλομαι οὖν σήμερον ἀναλαβεῖν ὑπερὸς τότε διὰ τὸ σενοχωρίαν ἠναγκάσθην καταλιπεῖν, καὶ θέλω συνάψαι τῷ λόγῳ τὸ ἄλλοισιν, ἵνα ταύτην κρατήσαντες, ἀνέλθῃτε δι' αὐτῆς πρὸς τὴ ταύτην χαλκεύσαντα.

(1) In latino codice titulus *sancti* datur Gregorio; in graeco, quantum memini, non item; deque hoc titulo agunt Combesius in adn. ad illius sermonem in mul. unguent., et Boshchius in patr. antioch. p. 99. col. 1.

(2) Dicit Anastasium patriarcham, cui deinde expulso successit ipse Gregorius, qui nunc adhuc presbyter, iubente episcopo suo, concionatur.

β'. Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα· οὗτός ἐστιν ὁ σὺν ἐμοὶ πάμψαλον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐφ' ἑαυτὸν, καὶ πάλιν ὕπερ ἐπαμψαλον, ὑποδέχάμενος τὸ πνεῦμα· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ πάντων ἡμῶν αἰώνων ὃς ἐμοὶ γνηθεῖς· γνηθεῖς, οὐ κτισθεῖς· γνηθεῖς, οὐ χειροτονηθεῖς, υἱὸς γνηθεῖς ὃς ἐμοὶ μόνου· μονογενῆς, μονογενῆς· ὡς οἶδα μόνος ἐγὼ, ἢ ὡς αὐτὸς μόνος ἐπίσταται· οὗτός ἐστιν ὁ ἄ ἐμῆς τελειότητος· τέλειτος· χαρακτηριστὸς οὗτός ἐστιν ὁ ἄ ἐμῆν θεότητα χαρακτηριστίζων ἐν ἑαυτῷ· οὗτός ἐστιν ὁ πᾶν ἐμῆν ὑπόστασιν ἐξεκονήζων σαφῶς· υἱὸς ἐστὶν ἐμὸς, οὐκ ἀλλότριος· υἱὸς ἐστὶν ἐμὸς γνήσιος, οὐκ ἐπίστακτος· υἱὸς ἐστὶν ἐμὸς, ἐκ ἄ ἐμῆς οὐσίας ἀσωμάτως, ἀρεύτως, ἀχρόνως ἐκλάμψας, οὐκ ὃς ἐτέρας ὑποστάσεως ἀνακλύψας· υἱὸς ἐστὶν ἐμὸς φύσις, οὐ χάριτι· υἱὸς ἐστὶν ἐμὸς, συναϊδὸς μοι, οὐ νεώτερος, οὐ δεύτερος, οὐχ ὕστερον προσγινόμενος· υἱὸς ἐστὶν ἐμὸς, ὁμοουσιὸς μοι, οὐκ ἄλλοουσιος· ὁμοουσιὸς μοι ὡς φῶς ἐκ φωτός, ὡς ζωὴ ἐκ ζωῆς, ὡς πηγὴ ἐκ πηγῆς, ὡς ἀλήθεια ὃς ἀληθείας, ὡς δύναμις ἐκ δυνάμεως, ὡς θεὸς ἐκ θεοῦ· ἐγὼ ἐγέννησα, ὃς ἐγέννηται ἐμοῦ ἢ ἢ τούτου, μέσον οὐδέν· ἐγὼ ἐγέννησα ὡς ἐπρεπέν μοι γνηθῆσαι πεφυκότι θεῷ· ὃς ἐγέννηται ὡς ἐπρεπέν αὐτῷ γνηθῆναι· θεῷ λόγῳ τυγχάνοντι ἀνθρώπινον τὸ ἄ γνηθῆσεως ὄνομα, ἀλλὰ μυστικόν τὸ ὑπερχρόνιον γέννημα· χρόνος οὐκ οἶδεν ἄ ἐμῆς γνηθῆσεως τὸ μυστήριον· οὐκ γὰρ ἦν ἄγγελοι ταύτην οὐκ ἴσασιν, ὕστερον γὰρ αὐτῆς γενοασιν.

γ'. Τὰ χειροβίμῃ ἢ τὰ σεραφίμῃ τὰ πολυλόματα ἢ πολυπρόσωπα ἄ πτέρυξιν ὡς χερσὶν τὰ ἑαυτῶν πρόσωπα καλύποντα, ἀπαύτως βοᾷ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, κύριος σαβαώθ· οὐ λέγουσιν ἅγιος, ἁγιώτερος, ἁγιώτατος, οὐ κατασκιάζουσιν ὑποβεβηκυῖαν, ἢ μικρὸν ἀναβεβηκυῖαν, ἢ πάλιν ὑπερέταρ βαθυμίδα θεότητος (1)· οὐ τέμνουν ἄ μίαν οὐσίαν εἰς ἄπιστος ἀρχάς· οὐ

2. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hic est qui mecum Spiritum sanctum misit supra se ipsum: vicissimque quem miserat Spiritum in se recepit. Hic ille est ante omnia saecula ex me genitus; genitus inquam non creatus: genitus, non adscitus: filius ex me uno genitus, unigenitus unica genitura, prout ipse solus scio, et prout ipse quoque solus novit. Hic est perfectionis meae perfecta expressio: hic est qui deitatem meam in se exprimit: hic est qui meam substantiam manifeste repraesentat: filius meus est, non alienus: filius meus genuinus, non adoptivus: filius meus est, qui ex substantia mea incorporaliter, absque ullo fluxu, et intemporaliter effulsit, non autem ex aliena substantia prodiit: filius meus naturaliter est, non gratiose: filius meus est, coaeternus mihi, non recentior, non secundus, non qui postea supervenerit: filius meus, mihi consubstantialis, non ex aliena substantia constans, consubstantialis mihi ceu lumen de lumine, vita ex vita, fons ex fonte, veritas ex veritate, vis ex vi, Deus de Deo. Ego genui, hic genitus est: inter me atque hunc, nihil est medium. Ego genui ea ratione qua me decet generare qui Deus sum: hic genitus ea ratione fuit, quae Deum Verbum decet. Humanum est generationis vocabulum, sed arcana est intemporalis generatio. Ignotum tempori est generationis meae mysterium; neque enim adhuc tempus existerat. Angeli quoque hanc ignorant, quia post illam creati fuerunt.*

3. Cherubini ac Seraphini multis oculis multisque vultibus praediti, alis suis quasi manibus facies suas velantes, incessanter clamant: sanctus, sanctus, sanctus. Dominus sabaoth. Non dicunt sanctus, sanctior, sanctissimus: non ponunt infimum, et mox paulo elatiorem, postremo superiorem deitatis gradum: non secant unicam substantiam in imparia principia: non

(1) Ita S. Augustinus serm. CCLXIV. 7. *Pater et Filius et Spiritus sanctus, non gradibus sibi adiecti, sed maiestate adunati, et unus Deus.*

dogmatizant, quae non vident: hymnis celebrant, non curiose scrutantur quem colunt: venerantur, non rationem exposcunt, cur eiusdem substantiae Trinitas sit: patrem mihi ac filio meo hymnodium attollunt: omne tempus incuriosis hymnis consumunt; vitae loco illis est quieta melodia. Caeli enarrant gloriam Dei qui ipsos fecit, factoris substantiam non scrutantur: caeli enarrant gloriam eius spectaculo suo, non loquela. Prophetetae incomprehensibilem comprehendere non poterunt; etenim universa hominum natura ei comprehendendo impos est: mens capere immensum nequit: ratio haud potest humanatum Deum imaginari: sola fides eum tenet, qui teneri nequit: sola fides invisibilem videt: sola fides ad inaccessum accedit, quantum quidem ille patitur ac possibile est.

4. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Hic est cooperator filius, non ministrator: hic caelum terramque creavit: hic firmamenti circum, desursum curvans, supra inferiora nitide explicuit: hic caeli aspectum sideribus ceu totidem oculis variegavit: hic solem fecit diei ducem atque imperatorem: hic nocturnis tenebris inseruit lunae splendorem, qui noctis torvitatem depelleret: hic mollem aëris naturam expandit, facile iis respirandam qui in illo versantur, et ambulantium faciebus nullo labore findendam, moxque a tergo sine ulla molestia rursus in se redeuntem: hic terrae visceribus fructuum germina inseruit, mandatum suum loco seminis iniciens, atque innumeris plantis ac floribus telluris faciem coronavit: hic terrae ac mari subtilis haerenae terminum interposuit; quem mare videns, intra fines suos manet, progredi non audens, neque conterminam terram invadere: hic horarum conversiones, temporum mutationes, et annorum incessabiles successiones constituit: hic visibilem invisibilemque creaturam fecit existere, neque temporis auxilio indigens, neque la-

δογματίζεσθαι ἀ μὴ βλέπεσθαι ὑμνοῦσιν, οὐ πολυπραγματοῦσιν, ὃν ἀβύσσιν προσκυνοῦσιν οὐ λογοθετοῦσιν τὸ ἦ ξιάδος ταυτότητα· ἴστω ἐμοὶ καὶ τῶ υἱῷ μετὰ ὑμῶν διακονήσαντι, καὶ βίον ἔχοντι τὸ ἀπειρέργον ὑμνον· καὶ ζῶν κέκμηται τὸ ἀπράγμονα μελωδίαν· οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν θεοῦ τὸ πεποικηκός αὐτοῦς, οὐκ ἐρωτοῦσιν πῶ οὐσίαν τοῦ ποιητοῦ· οἱ οὐρανοὶ διηγούνται τὸ δόξαν αὐτοῦ, φαινόμενοι, οὐ φθεγγόμενοι· οἱ προσῆται τὸ ἀκατάληπτον καταλαβεῖν οὐ δεδύνηται· καὶ γὰρ πᾶσα τὸ ἀνθρώπων ἢ φύσις ἀνοιεὶ πρὸς τὸ τυτέ κατάληψιν· νοῦς οὐκ ἰσχύει χωρῆσαι τὸ ἀχώρητον· λόγος οὐ δύναται τὸ ἐνανθρωπήσαντα θεὸν ἀελαβεῖν· πίσις μόνη κρατεῖ τὸ ἀκράτητον· πίσις μόνη κατανοεῖ τὸ ἀθέατον· αἴσις μόνη πλησιάζει τῶ ἀπροσχητῶ, ὅσον ἐλχερεῖ, καὶ ἔσον ἐνδέχεται.

δ'. Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μετὰ ἡμῶν ἐν ᾧ εὐδόκησα· ἐτός ἐστιν συνεργὸς ἐμὸς, ἀλλ' οὐχ ὑπεργός· δεῖτ' ἐδημιούργησεν τὸ ἔρανον καὶ τὸ γῆν· δεῖτ' ἔσφραγίσεν τὸ κύκλον ἐπὶ τὰ ἄνω κυρτώσας, ἐπὶ τὰ κάτω λείαντας ἐξήπλωσεν· δεῖτ' πῶ ὀραμένον ὅσον τοῖς ἄστροις ὡς ὀφθαλμοῖς καταποικίλει· δεῖτ' ἐποίησεν τὸ ἥλιον τὸ ἡμέρας ἡμέρα καὶ σφραγιστῆρόν· δεῖτ' παρέζωξεν τῶ νυκτερινῷ ζῶφον τὸ στήνῃς τὸ αἴγλην ἀποδιώκυσαν τὸ νυκτὸς τὸ κατήφειαν· δεῖτ' ἐξέχεεν τὸ αἶρος τὸ ἀπάλην φύσιν εἰσπνεομένην ἐκκόλως παρὰ τῆν ἐμπολιδομένην αὐτῶν, καὶ ἀετίζομένην ἐμῶν τοῖς προσώποις τὸ βαδίζοντων, καὶ πάλιν καὶ ἰώτων συναπτομένω ἀλύτῳ· δεῖτ' ἐπέθηκεν τοῖς λαβῶν τὸ γῆς τὸ καρσῶν τὰς γοῖας, πρὸς αἶμα καθάπερ ἀέριμα καταβαλὼν, καὶ τοῖς μυρίοις φυτοῖς καὶ τοῖς ἄνθεσιν ἐσφράνυσεν ταύτης τὸ πρόσωπον· δεῖτ' μεταξὺ τὸ γῆς καὶ τὸ θαλάσσης τὸ λεπτὴν φάμιμον μεθόριον ἐπέθηκεν, ἥνπερ ἢ θάλασσα βλέπεσα, μένει τὸ ἐαυτῆς ὄρον ἐντός, οὐ τολμῶσα παρελθεῖν, οὔτε πλεονεκτῆσαι τὸ ὄμορον γῆν· δεῖτ' ἐτεκτῆματο τὸ ὄρων τὰς ἔσπας, καὶ τὸ καιρῶν τὰς ἐαλλαγὰς, καὶ τὸ χρόνων τὰς ἀλείψεις διαδοχὰς· δεῖτ' συνεισήματο τὸ ὄραμένην καὶ πῶ ἀρα-

τον κτίσιν, οὐ χροῖνε συεργού' δεηθεῖς, οὐ
 πάνω κῆ καμάτω δαλωθεῖς, ἀλλὰ θελήσας
 μόνον, κῆ πάντα ῥαδίως ᾠδραγαγών· ἐνέτευ-
 σε γδ', κῆ τὸ πνεῦμα τοῖς οὖσιν οὐσία γεγένη-
 ται· ἐνεθυμήθη μόνον, κῆ τὸ ἐνθύμημα πρᾶτ-
 μα γηρόμνον ἴσατο· ἐκάλεσε τὰ μὴ ὄντα
 ὡς ὄντα, κῆ πάντα καθάπερ προύφεςῶτα
 κῆ ὄβλα πρὸς τὸ δεωποτικὴν κλήσιν μὴ βό-
 με συνεθεραμν· ἄτος ὅστιν πρὸς ὃν κοινολο-
 γούμνος εἶπον· ποιήσωμν ἄνθρωπον κατ'
 εἰκόνα ἡμετέραν κῆ καθ' ὁμοίωσιν· οὐτέξ
 ὅστιν ὁ σὺν ἐμοὶ πλάσας τὸ ἄνθρωπον, κῆ διὰ
 τὸ ἄνθρωπον γηρόμνος ἄνθρωπος, ἔ βαπεῖς
 εἰς ἄνθρωπον· γηρόμνος ἄνθρωπος, ἔ μετα-
 βληθεῖς εἰς ὃ γέγονεν· γηρόμνος ἄνθρωπος,
 τῶ λαβεῖν τὸ ἄνθρωπότητος ἀπαρχὴν,
 οὐ τῶ ἀποβλεῖν τὸ θεότητος ἀσφαπὴν·
 γηρόμνος ἄνθρωπος, κῆ μείνας θεός.

ε'. Οὐτός ἔστιν ὁ τὸ ἐμὸν κόλπων μὴ χω-
 ρισθεῖν. κῆ τὸ Μαρίαν σῶν κόλπας κατα-
 λαβεῖν· ὁ κῆ ἐν ἐμοὶ μόνον ἀχωρίσως, κῆ ἐν
 ἐκείνῃ γηρόμνος ἀπεχεράσας· ὁ κῆ ἐν τοῖς
 ἕρναοῖς ὑπάρχων ἀδμαρέτως, κῆ ἐν τῇ παρ-
 θενικῇ μήτρα δλαιτόμνος ἀμολύντως· ἦν γδ'
 κτίσας ἐκ ἐμολύνθη, ταύτην οὐδὲ κατοική-
 σας ἐξῆλθη· οὐτός ἔστιν ὁ προσελθὼν ἐκ τῆ
 μακαρίας γαστρὸς, ὡς ἐκ πασάδος ἀνυμ-
 φεύτε νυμφίος φαιδρός· ὁ τιμήσας τῇ γνη-
 τήσα τὸ γέννησιν τὸ γενηθῶν, κῆ σφραγίσας
 τῶ τόκῳ τὸ παρθενίαν τὸ τεκούσης αὐτόν· ὁ
 διὰ τὸ τὸ παρθενίας πυλῶν εἰσελθὼν εἰς τὸ
 κόσμον, ὅθεν οὐκ ἀπέστη ποτέ, κῆ τῆν τὸ
 ἀγνείας πυλῶν οὐ συνείλεως τὰ κλεῖθρα· ὁ
 παρὰ τὸ μητρὸς αὐτῆ βασαχθεῖς, κῆ φέρον
 τὰ σύμπαντα· ὁ δεηθεῖς γάλακτος ὡς βρέ-
 φος, κῆ τρέφων πᾶσαν τὴν κτίσιν, ὡσεὶ αὐτῆς
 τροφείας· ὁ σπαργάνοις παιδιοῖς ἀπειβλη-
 θεῖς ὡς παιδίον, κῆ λύνων ὡς θεὸς τὸ ἄμωρτη-
 μάτων τὰ ἀπάργατα· ὁ ἐπὶ εἰρήνης ἀναπε-
 σῶν, κῆ παρὰ τὸ ἀσέρος ὑποδαχθεῖς ὡς τὸ
 ἀσέρων δημιργός· ὁ παρὰ τὸ Ἡρώδε πο-
 λεμηθεῖς, κῆ παρὰ Συμεῶνος τὸ προφήτης
 ἱερέως κύριος προσεγορεύθεῖς· ὁ κατελθὼν
 εἰς Αἴγυπτον κῆ σείσας τὰ χεροποῖντα τὸ
 Αἴγυπτε, κῆ πληρώσας τὸ ἐμὸν προφητεῖαν
 τὸ λέγωσαν *, ἐξ Αἴγυπτε ἐκάλεσα τὸ υἱὸν

bori aut conatui ulli obnoxius, sed sola
 sua voluntate cuncta facile produxit: in-
 nuit enim, eiusque nutus substantiae in-
 star rebus fuit: cogitavit tantummodo, ea-
 que cogitatio in rem collata fuit: vocavit
 quae non erant, tamquam si essent, statimque omnia ceu praecoxistentia ac serva
 ad dominicam vocationem trepide concur-
 rerunt. Hic est, quicum ego communi con-
 silio dixi: faciamus hominem ad imaginem
 nostram ac similitudinem. Hic est qui me-
 cum hominem formavit, et qui propter
 hominem factus est homo, non tamen in
 hominem immutatus: factus homo, non
 conversus in illud quod ipse factus est: fac-
 tus homo sumendo videlicet humanitatis
 primitias, non divinitatis splendorem abii-
 ciendo: factus homo, Deusque permanens.

5. Hic est qui a meo sinu non separa-
 tur, Mariae sinum occupavit: qui et in
 me mansit inseparabiliter, et in illa ex-
 titit incircumscribitus: qui et in caelis est
 indivisibiliter, et in virginis utero habita-
 vit intemerate: quam enim creando non
 fuerat ipse pollutus, eandem incolendo
 non est contaminatus. Hic est qui de beato
 ventre processit, tamquam ex thalamo vir-
 ginali sponsus hilaris: qui generatione sua
 generationem terrigenarum honoravit, par-
 tuque virginitatem parentis suae obsigna-
 vit: qui per virginitatis ianuam in mun-
 dum ingressus, a quo numquam abfuerat,
 integritatis claustra non fregit: qui a ma-
 tre sua gestatus, omnia simul portabat:
 qui lacte ceu puer indigebat, et univer-
 sam creaturam ceu nutritor aiebat: qui in-
 fantilibus fasciis ceu puerulus involutus,
 peccatorum vincula tamquam Deus resol-
 vebat: qui in praesepi iacens, a stella ceu
 stellarum conditor demonstrabatur: ab He-
 rode quaesitus ad necem, a Simeone pro-
 pheta ac sacerdote dominus appellatus:
 qui in Aegypto descendit, sed manufac-
 ta Aegypti idola proterruit, meamque
 prophetiam implevit, qua dixeram: ex Ae-
 gypto vocavi filium meum. Qui crevit cor-

poris statura, non-tamen divina substantia: quomodo enim cresceret, qui ubique est? Qui a Baptista baptizatus, creaturam illuminavit.

6. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Non alius filius meus, et alius Mariae filius: non est alius qui in spelunca iacuit, et alius a magis adoratus: non est alius baptizatus, et alius baptismi expers: sed hic est filius meus: hic unus qui et mente cogitatur, et visu cernitur: unus idemque invisibilis, et a vobis visus: sempiternus, et temporalis: idem substantialis mihi divinitate, et consubstantialis vobis humanitate per omnia absque peccato. Ne quaeratis patrem eius in terra; est enim deorsum patris expers. Ne quaeratis divinitatis eius matrem in caelis; est enim desuper absque matre. Ne separetis ipsius divinitatem ab eiusdem humanitate: ne indivisibilium mali divisores fiat. Ne abstrahatis humanitatem eius ab eiusdem divinitate; est enim haec inseparabilis simulque inconfusa post unionem. Ne duas ex una Christi personas faciatis. Ne duos unigenitos constituatis, quum sit unus unigenitus. Ne seorsum ponatis filium meum, itemque seorsum hominem ab eo assumptum. Ne inconfusam unionem velitis discernere, quam coniungere impossibile est. Neque nudum Deum, neque simplicem hominem esse suspicemini humanatum Dominum; sed eundem Deum simul et hominem creditote: semper quidem existentem et praexistentem Deum, haud tamen semper hominem; sed ex eo tempore factum hominem atque ita existentem, ex quo Abrahami semen apprehendere voluit.

7. Etiam si vero videritis filium meum esurientem, aut sitientem, aut dormientem, aut ambulantiem, aut fatigatum, aut flagellis caesum, aut sponte crucifixum, vel clavis haud citra consensum retentum, aut non sine propria voluntate mortuum, aut tamquam mortuum in sepulcro custo-

μη· ὁ προκόψας τῇ τ̄ σώματι ἡλικίας, ἀλλ' οὐ τῇ θεῷ οὐσίᾳ· τοῦ γὰρ εἶχεν προκόψαι ὁ πανταχοῦ παρών; ὁ παρὰ τῆ βαπτιστοῦ βαπτισθεὶς, καὶ φωτίσας τ̄ κτίσιν.

5'. Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα· οὐκ ἔστιν ἄλλος ὁ ἐμὸς υἱός, ὁ ἄλλος ὁ δὲ Μαρίας υἱός· οὐκ ἔστιν ἄλλος ὁ ἐν τῷ σπηλαίῳ καταβληθεὶς, καὶ ἄλλος ὁ παρὰ τῆ μάγιστρον προσκυνηθεὶς· οὐκ ἔστιν ἄλλος ὁ βαπτισθεὶς, ὁ ἄλλος ὁ μὴ βαπτισθεὶς· ἀλλ' οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου, ὁ αἰὶς ὁ εἷς ὁ νοούμενος καὶ βλεπόμενος· εἷς ὁ ἀόρατος ὁ ὁράμενος παρ' ὑμῶν· ὁ αἰδῖος καὶ πρόσκαιρος· ὁ αὐτός ὁμοούσιος ἐμοὶ τῇ θεότητι, καὶ ὁμοούσιος ὑμῖν τῇ ἀνθρωπότητι· πάντα χωρὶς ἁμαρτίας· μὴ ζητήσητε τίς σαρκὸς αὐτοῦ πατέρα ἐπὶ τῆ γῆς, ἀπάτωρ γὰρ κατὰ μὴ ζητήσητε τὸ θεόητος αὐτοῦ μητέρα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀμήτωρ γὰρ ἄνω· μὴ μερίσητε τὸ θεόητος αὐτοῦ ἀπὸ τῆ ἀνθρωπότητος αὐτοῦ· μὴ γένησθε τὸ ἀμερίσαν κακοὶ μερισαί· μὴ διέλθητε τὸ ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀπὸ τῆ θεότητος αὐτοῦ, ἀδύνατος γὰρ αὐτῆ καὶ ἀσύγχυτος καὶ ἕνωσιν· μὴ χωρίσητε τὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ γνωρίσατε τὰ ἐν αὐτῷ· μὴ ποιήσητε δύο πρόσωπα τὸ ἐν πρόσωπον τῆ Χριστοῦ· μὴ χειροτονήσητε δύο μονοθεῖς τὸ ἓνα μονοθεῖ· μὴ εἰσῆτε ἀνὰ μέρος τὸ ἐμὸν υἱόν, καὶ ἀνὰ μέρος τὸ ληφθέν παρ' αὐτοῦ· μὴ ποιεῖτε διελεῖν τὸ ἀσύγχυτον ἕνωσιν, ἢν δευρεθῆναι ἀδύνατον· μήτε θεὸν γυμνόν, οὔτε ἀνθρώπον ψιλόν ὑποπτεύσητε τὸ ἐνανθρωπήσαντα κύριον· ἀλλὰ θεὸν ἅμα καὶ ἀνθρώπον πιστεύσατε τὸ αὐτόν· αἰεὶ μὲν ὄντα καὶ πρόντα θεόν, οὐκ αἰεὶ καὶ ἢ ἀνθρώπον· ὅς ἐκέλευεν καὶ γυμνόν καὶ ἀνθρώπον καὶ ὄντα, ἐξ ὧν ὅπερ θελήσας ἐπελάβετο τὸ σπέρματος Ἀβραάμ.

3'. Καὶ ἴδητε τοῦτον τὸ ἐμὸν υἱόν πάντα, ἢ διψῶντα, ἢ καθεύδοντα, ἢ βαδίζοντα, ἢ κοπιῶντα, ἢ μασιζόμενον, ἢ σαυρούμενον ἐκκίσιος, ἢ τοῖς ἡλοῖς κατεχόμενον ἀπὸ γνώμης, ἢ νεκρούμενον ἰδίῳ θελήματι, ἢ φερούμενον ὡς νεκρὸν ἐν μνήματι, τῇ σαρκὶ αὐτοῦ ταῦτα προσεῖματε·

κὴ πάλιν, ἐὰν ἴδητε τοῦτον ἢ ἕμὸν υἱὸν, λέπραν ἀποξέοντα ῥήματι, πῆρωσιν ὀμμάτων πηλῶ θεραπεύοντα, τὴ φύσιν ἀναπλάττοντα νεύματι, ἐκ πέπετε ἀρτων πεντακισχιλίους κορινθύντα, κὴ τὴ παλάμαις τῶ μαθητῶν ὡς ἀρούραις ἐγγεωργούντα λόρον αὐτοσχεδίον ἀγεώργητον, πῶ θάλασσαν μαινομένῳ κὴ μιμωμένῳ τὰς τῆ δρέων κορυφὰς ἐξομαλίζοντα τῇ φωνῇ, τὸ πέλαγος ὡς ἕδαφος πεζέοντα, τοῖς δαίμοσι ὡς ἀνδραπέδοις δεσποτικῶς ἐπιπάττοντα, τῇ θεότητι αὐτοῦ ταῦτα προσάψατε· μὴ ἄλλω τινὸς τὰ ὑψηλὰ τὴ πραγματῶν, ἄλλου δὲ τινὸς τὰ ταπεινά τῶ γινομένων νομίσητε, ἀλλὰ ἐνὸς κὴ τῆ αὐτοῦ, κακείνου κὴ ταῦτα λογισάμενοι αὐτοῦ γὰρ τὰ θεῖα πάντα, αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα πάντα, αὐτοῦ τὰ δημιουργήματα, αὐτοῦ τὰ παθήματα· εἰς γὰρ κὴ ὁ αὐτὸς ἐστὶν υἱὸς ἐμὸς, τὰ δ' ἐαυτοῦ θεότητος ἐργαζόμενος ἔργα, κὴ τὰ δ' ἐαυτοῦ σαρκὸς οἰκονόμος ἅπαντα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς με ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ ἐυδόκησα· οὗτός ἐστιν ἄμπελος, κὴ θύρα τὴ τῶς πλανωμένων προβάτων ἄμπελος ἢ ἐν οὐρανοῖς ἔχουσα τὴρίζαν, ἐπὶ γῆς ἢ τὰ κλήματα ἄμπελος κλαδωμένη τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐ ξηραίνουμένη τὴρίζαν ἄμπελος μὲν ζῆται ἡμέραν τὴ κλαδωθῆναι, βλαστάνουσα ἢ βόθυν ἢ ἀναστάσις· οὗτός ἐστιν ἢ θύρα, δι' αὐτοῦ γὰρ ὁ πιστεύων εἰσέρχεται πρὸς με· οὗτός ἐστιν μεσίτης ἐμὸς κὴ τὴ δούλων αὐτοῦ, σωάπτῃ γὰρ μοι σὺν προσκεκρυμμένους ἐν αὐτῶ· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς με κὴ ἀγνός, ἐστὶν ἱερεὺς κὴ ἱερεῖον, ὁ αὐτὸς προσφέρων κὴ προσφερόμενος, ὁ αὐτὸς θυσιὰ χυλόμυτος, κὴ αὐτὸς ἢ θυσιὰν δεχόμενος (1).

η'. Ταῦτα μὲν οὖν μὲν τὸ βάπτισμα παρὰ τὴ Ἰορδάνην περὶ τὴ μονογυοῦς ἐμῆτρησης ὁ πατήρ· ὅτε ἢ βλέπόντων τὴ μαθητῶν ὁ Χριστὸς ἐν τῶ ὄρει μεταμορφώθη, κὴ τὸ πρόσωπον μαρμαρυγὰς ἀφῆκεν ἀποκρυπτούσας τὰς τὴ ἡλίου μαρμαρυγὰς, κὴ τότε πάλιν τὴ αὐτὴν ἀφῆκε φωνὴν, οὗτός

ditum; haec omnia in carnem eius conferte. Praeterea si hunc filium meum videritis lepram verbo purgantem, oculorum caecitati luto medentem, naturam nutu reformatem, quinque panibus quinque hominum milia saturantem, manibus discipulorum tamquam arvis colentem extemporale triticum illaboratum; mare saevum et montium vertices fluctibus imitans, voce tranquillam, pelagus ceu pavementum quoddam pedibus calcantem; daemionibus ceu mancipiis heriliter imperantem; haec inquam omnia divinitati eius adtribuite. Caveat quominus alterius cuiusdam sublimia opera, et item alterius cuiusdam humilia esse existimetis; sed uni eidemque et haec et illa imputate. Eius enim sunt divina omnia, eiusque item sunt humana omnia: eius sunt creationes, eius item passiones. Unus quippe idemque est filius meus, qui et suae divinitatis opera facit, et omnia quae carnis suae sunt, sibi propria facit. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Hic est vitis, hic ianua errantium antea ovium: vitis habens in caelis radices, in terra autem palmites: vitis corporis ramis amputatis, sed haud arescente radice: vitis quae post tertium a putatione diem, resurrectionis racemum germinavit. Hic est ianua; per ipsum enim qui credit ad me ingreditur. Hic est mediator meus famulorumque suorum; etenim per semet ipsum mihi copulat eos qui offenderant. Hic est filius meus et agnus: hic sacerdos et victima: idem offerens et oblatus; idem sacrificium effectus, et simul sacrificium excipiens.

8. Haec quidem de unigenito post baptismum apud Iordanem pater testatus est. Quando autem coram discipulis Christus in monte transfiguratus est, eiusque facies splendores emisit qui solis radios infuscabant, tunc quoque rursus vocem illam emisit: *hic est filius meus dilectus, in quo*

(1) De hoc dogmate legis graecam synodum a nobis editam Script. vet. T. IV.

mihī bene complacui. Non semel pater filium suum filii nomine appellat, et voce tamquam manu tenet unigenitum, propter eos qui dicunt natum in tempore illum qui est intemporalis: propter eos qui cum creatura connumerant creaturae factorem: propter eos qui servum faciunt liberatorem: propter eos qui alium et alium filium confingunt. Propterea constanter testatur: *hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Si dixerit, ego in patre et pater in me est, ipsum audite. Si dixerit, qui vidit me vidit et patrem, ipsum audite ceu rem veram narrantem. Si dixerit: qui misit me pater, maior me est, condensationis eius oeconomiae hanc locutionem adscribeite. Si dixerit: hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum, spectate corpus ab ipso vobis ostensum, spectate quod ex vobis sumptum factum est eius proprium, et pro vobis contritum. Si dixerit: hic est sanguis meus, de eius qui vobiscum loquitur sanguine cogitate, non de alio praeter ipsum. Si dixerit: tristis est anima mea quae ad mortem, animae eius passionem maeroris adtribuite.

9. Haec a Deo patre edocti fuimus; haec unigenitus Dei filius nobis tradidit: haec a sancto Spiritu eruditionem accepimus: haec a divinis scripturis praedicantur. Quae igitur accepimus, haec custodiamus: quae didicimus, haec retineamus. Cur invicem frustra oppugnamus? Cur intestinum bellum gerimus, qui etiam inimicos diligere iubemur? Cur credulitate omissa, artificiosam fidem elaboramus? Natus est, non natus est; passus, non passus; resurrexit, non resurrexit. Cur iudicio quasi contendimus cum liberatore? Cur rationes ponimus cum benefactore? Semel, ut voluit, venit, passus est, resurrexit, aderitque iudex vivorum ac mortuorum;

ὅτι ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.* πολλὰκις ὁ πατὴρ υἱὸν ἀποκαλεῖ τὸ υἱὸν, καὶ τῇ οὐσίῃ καθάπερ χειρὶ κρατεῖ τὸ μονογενῆ, διὰ τοῦτο λέγοντας ἐν χρόνῳ γεννηθῆσθαι τὸ ἄχρονον, διὰ τοῦτο σωματευμούνας τῇ κτίσει τὸ ἐργάτῳ τὸ κτίσεως, διὰ τοῦτο δελαγωγούντας τὸ ἐλεύθερωτὴν, διὰ τοῦτο ἀναπλάττοντας ἄλλον καὶ ἄλλον υἱόν· διὰ τοῦτο σωματικῶς ὑπημαρτύρεται, οὕτως ἔστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός ἐν ᾧ εὐδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε· ἐὰν εἴπῃ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί, αὐτοῦ ἀκούετε· ἐὰν εἴπῃ, ὁ ἰωρακὸς ἐμὲ, ἰωρακὰ τὸ πατέρα, αὐτοῦ ἀκούετε ὡς ἐπαληθεύοντος τοῖς πράγμασιν· ἐὰν εἴπῃ, ὁ πέμψας με πατὴρ, μίζων μου ἔστιν, τῇ οἰκονομίᾳ τὴν συγκαταβάσεως αὐτοῦ τὸ φωνῆν ἀποσαρμόσατε· ἐὰν εἴπῃ, τοῦτο ἔστιν τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλέμνον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν (1), βλέπετε τὸ σῶμα τὸ δεικνύμενον παρ' αὐτοῦ· βλέπετε τὸ λιφθὲν ἐξ ὑμῶν, τὸ γινόμενον αὐτῷ, καὶ ὑπὲρ ὑμῶν συνβιβόμενον· ἐὰν εἴπῃ, τοῦτο ἔστιν τὸ αἷμά μου, τὸ λαλοῦντος ὑμῖν αἷμα νομίσατε, μὴ ἄλλο τι πρὸς αὐτόν· ἐὰν εἴπῃ περίλυτός ἔστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου, τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὴν λύπην τὸ πάθος προσάψατε (2).

10. Ταῦτα παρὰ τὸ θεοῦ καὶ πατρὸς δεδιδάσμεθα· ταῦτα παρὰ τὸ μονογενεῖος υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἀποκαλεῖσθαι· ταῦτα παρὰ τὸ ἁγίου πνεύματος κατηχήμεθα· ταῦτα παρὰ τὸ ἁγίων γραφῶν διηγήσονται· ταῦτα παρὰ τὸ ὁσίων πατέρων κεικήρυκται· ἅ τούτων παραλήφμεθα, ταῦτα φυλάξωμεν· ἅ μακαθήμεθα πρὸς ἀλλήλους εἰκῆ· τί πολεμοῦμεν ἀλλήλους οἱ προσεταγμένοι καὶ τοῦτο μισούντας φιλεῖν; τί τὸ πιστεύοντες ἀφέντες, τεχνολογοῦμεν τὸ πᾶσι; ἐξηγήθη, οὐκ ἐξηγήθη· ἐπαθεν, οὐκ ἐπαθεν· ἀνέστη, οὐκ ἀνέστη· τί δικαζόμεθα τῷ λυτῶτι; τί λογοθετοῦμεν τὸ εὐεργετῶν; ἀπαξ ὡς ἠθέλησεν παρεργενο, καὶ πέπονθεν, καὶ ἀνέστη, καὶ ὠδραγί-

(1) Vides testimonium de vero corpore et sanguine Domini in eucharistia. Item p. 565. fin.

(2) Legendus Augustini de quaest. 83. T. VI. col. 53. locus egregius, quo ex affectionibus demonstrat in Christo fuisse animam.

νεται κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ ᾧ δα-
γίνεται καθὰ καὶ ἴδη παρεγένετο μὴ τῷ ἡμε-
τέρας μορφῆς· οὐ γὰρ ἀπεδύσατο ταύτην
ἐν τοσούτον ἡλίπυσεν, οὐκ ἀπέριψεν ταύ-
την ἢν τοσούτον ἐφίλησεν, οὐ κατέλειπεν ἐν
τῷ μῆματι ἢ σάρκα αὐτοῦ ἢν διὰ φιλαν-
θρωπῶσαν ἦνωσεν αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν· ἀλλ'
οὕτως ᾧ δαγίνεται πάλιν κρίνας ζώντας καὶ
νεκρούς, ἵνα ἴδη Ἰουδας τίνα ἀπέπρακεν
τοῖς κυριοκτόνοις, ἵνα θεάσωνται Ἰουδαῖοι
πόσαν κεφαλὴν ἢ ἀνάθησις ἐσεφάνωσαν, ἵνα
ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν ἐπὶ τῷ δικασίῳ Θρόνε
καθήμενον, καὶ τὰ χερσὶ μίμνῃ φάβει καὶ ζό-
με παρισάμνῃ, καὶ εἴπωσιν, ἡμεῖς τοῦτον
ἐκ ἐσαυρώσαμν, ἀλλὰ τίνα Ἰησοῦν ναζα-
ρηὸν βηθλεεμίτην κατακρίναμν, ὑπεδείξαι
αὐτοῖς ἢ πάλυραν, ἢ ἴδωσιν εἰς ὃν ἐξέκέν-
τησαν, καὶ προσκυνήσωσιν καὶ μὴ θέλοιντες.

1. (1) Ἐ Τί τόνιν τὸ πωσίεον ἀφέντες
τεχολογοῦμν ἢ πίνιν; τί πληροῦμν ἢ
ἐπιθυμῖαν ἢ κοινῷ δυσμῆου: λογισά-
μνους γὰρ ὁ διάβολος ὁ κοινός τῷ ἀνθρώ-
ποῦτος λυμῶν, ὅτι γαλήνης ἐν ἡμῖν πο-
λιτώμενης, τὰ τῷ εὐσεβείας ἀνθεῖ, τῷ ἢ
πίσεως λαμπούσης^a ἐξωία κρατεῖ· πο-
λιτέας ἢ θεοφιλοῦς κατορθωμένης, μακα-
ριώτεος ἢ μεσαζούσης^b, φίλοι τῷ δημοκρ-
τοῦ καθισάμνῃ πρὸς τῷ πθοῦμνῃ ἀνα-
ξέχομν^c, ἵνα μὴ ἀνέλθωμν^d ὅθεν ἐκεί-
νος κατέπεσεν, ὁρᾶτε τί πεποίκειν, καὶ πῶς
πανούργως καὶ δολερῶς κατ' ἡμῶν ἐξαλω-
δησε πόλεμον, ὁ μηχανορῶφος τῷ κακῶν.
καὶ σοφὸς ἐν ἀπάταις, καὶ ποικίλος ἐν ἐπι-
βελαιῖς, καὶ πλούσιος ἐν τοῖς κακοῖς μηχαν-
ήμασι· παρῆσκυάσεν^e ἱ τινὰς ἐν ἀρσχή-
ματι τῷ εὐσεβείας σφρατεύει, καὶ τῷ πίσεως
τῷ ζήτησιν καὶ τῷ πώσεως ὠπλισεν^f, καὶ πᾶσι

aderit inquam prout iam antea advenit,
cum nostra forma. Non enim hanc exiit,
quam tantopere adamavit: non hanc abie-
cit, quam plurimum dilexit: non dereli-
quit in sepulcro carnem propriam, quam
ob suum erga homines amorem hypostatice
sibi adunavit. Sed ita rediturus est ad
iudicandum vivos ac mortuos, ut Iudas
aspiciat quem vendiderit Domini homici-
dis; ut Iudaei videant quodnam caput spi-
nis coronaverint. Denique ut cum videbunt
in tribunal sedentem, et Cherubinos ac
Seraphinos cum metu atque terrore ad-
stantes, dicentque: nos hunc non crucifi-
ximus, sed Iesum quemdam nazarenum de
Bethleem condemnavimus; ipse latus eis
ostendat, videantque in quem transfixerint,
et vel nolentes adorent.

10. Cur itaque credulitate abiecta,
quoddam fidei artificium excitamus? Cur
inimici communis voto favemus? Conside-
rans enim communis hominum pestis dia-
bolus, nobis cum pace viventibus, fore ut
religio floreret; ut fulgente fide, rectum
vitae genus convalesceret; gratisque Deo
moribus institutis, beatitatem quamdam
adepti, et creatori iam cari, ad optatum
finem decurreremus; ne nos illuc ascenda-
mus, unde ipse excidit, videte quid ege-
rit, et quam malitiose doloseque adversus
nos bellum conflaverit hic artificiosus ma-
lorum opifex, ad fraudem callidus, in in-
sidiis versatus, improbisque molitionibus
dives. Operam dedit, ut nonnulli sub pi-
etatis obtentu militiam susciperent, et fidei
quaestiones adversus fidem armavit, cunctis-
que orthodoxis per hos importunum

a) Ed. Lequinii κρατούσης. — b) Desunt quinque superiora verba in ed. — c) Adhuc tria verba de-
sunt in ed. — d) Ed. deterius ἐπέλωμεν. — e) Deest in ed. ἐπαρῶς. — f) Ed. παρῆσκυάσει. — g) Desunt
in ed. verba sex.

(1) Sequentem, usque ad verba καὶ ἐξω φίλονικοί, tractum versiculorum 47, laudat Iohannes monachus
(qui Heraclii imp. aeo vixit) in parallelis rupefucaldinis a Lequinio post illa Damasceni editis T. II.
p. 773, non sine tamen variis mendis atque omissionibus. Sed tamen notabilis ibi est Lequinii error, qui
Gregorio antiocheno substituit Gregorii nysseni nomen; cuius errorem secutus est in bibliotheca graeca
Fabricius, qui inter deperdita Nysseni scripta recenset hunc sermonem de illis verbis: *hic est filius meus
dilectus* etc. Monitionem hanc etsi ego alibi oblata occasione iam feceram, eandem tamen hoc magis pro-
prio loco omittere non debui.

animabusque exitiosum discordiae bellum iniecit, et in ecclesiae membris intestinam pugnam commovit. Quo facto, altum attollit cachinnum, videns qui suis consiliis paruerant subversos, atque ex eorum mutuis damnis fructum capiens, qui ne post ipsam quidem malorum experientiam cessant. Torqueamus igitur in caput eius hanc ipsius astutiam, gaudiumque eiusdem in dolorem luctumque perpetuum convertamus. Pacem, quam ipse odit, optemus: desinamus ponderare et ad lancem exigere dogmatis vocabula. Nolumus esse magistrorum magistri: pugnas verborum vitemus, quibus auditores pervertuntur: lidem a patribus nostris traditam teneamus. Patribus quippe nostris sapientiores non sumus, nec doctoribus nostris ingeniosiores: pastorum non sumus pastores, sed oves: porro ab ovibus non reguntur pastores, sed a pastoribus oves. Ad pacem nos Deus, non ad pugnam, vocavit. Maneamus in vocatione nostra. Mysticam mensam cum tremore revereamur, apud quam caelestia mysteria participamus. Ne simus eodem tempore conviviae, et invicem insidiatores: ne heic communionis socii, extra autem discordia flagrantis: ne heic in fide concordis, extra vero alterius factionis adseclae; ne forte de nobis quoque dicat Dominus: filios genui et exaltavi meaque carne nutriti, ipsi vero me abnegarunt. Ipse utinam omnium Scrivator, pacis auctor, tumultuum bellorumque cupidum diabolum a vobis repellat! ipse ecclesiis suis tranquillitatem conciliat: ipse sacrum hunc gregem conservet: ipse gregis pastorem protegat: ipse pium Christianique amantem imperatorem nostrum custodiat: ipse in ovile suum errantes oves congreget, ut fiat unus grex, unum ovile. Ipsi gloria et potestas in saecula saeculorum. Amen.

τοῖς εὐσεβέσιν Δι' αὐτῶν ἄκαιρον φιλονικίας καὶ ψυχοφθόρον ἐνεβαλε πῦλον, καὶ ἡ ἐκκλησίας τὰ μέλη κατ' ἀλλήλων ἐσφάτῳσεν· εἶτα γὰρ πλατὺν γέλωτα, βλέπων ὅσῳ περὶ θομίνες αὐτῶν τὸ βελανθίον ἔροπόμενες παρ' αὐτοῦ, καὶ τέρποντας αὐτὸν οἷς κατ' ἀλλήλων ἐργάζονται, καὶ οὐδὲ μὴ τὸ πείραν τὸ κακῶν. ἂ σφῆφωμῶν τοῖνον καὶ ἡ πονηροῦ κεφαλῆς τοῦτο δὴ τὸ σοφόν, καὶ τὸ εὐφροσύνην αὐτοῦ μεταβάλλωμῶν εἰς ὀδύνην καὶ πένθος ἀπαρηγόρητον· καὶ παθίσωμῶν τὴν εἰρήνην, ἣν ἑαίνοις μισεῖ· καταλείπωμῶν τὸ ζυγος αὐτῶν ἢ καὶ σαθροῦν τὰς λέξεις τὸ δόγματος· παυσώμεθα τὸ θέλει εἶναι τὸ διδασκάλων διδάσκαλοι· μισήσωμῶν τὸ λογομαχίαν ἐπὶ κατασφραγῆ τὸ ἀκούστων πιστεύσωμῶν ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν παρέδωκαν· οὐκ ἐσμὲν τὸ πατέρων σοφώτεροι· οὐκ ἐσμὲν τὸ διδασκάλων ἡμῶν ἀκριβέστεροι· ἐκ ἐσμὲν τὸ ποιμένων ποιμένες, ἀλλὰ πρόβατα· οὐ ποιμαίνωμῶν τὰ πρόβατα ὅσῳ ποιμένες, ἀλλ' οἱ ποιμένες τὰ πρόβατα· ὅ ἐν εἰρήνῃ ἐκκλησίου ἡμᾶς ὁ Θεός, οὐκ ἐν μάχῃ· ὡς ἐκλήθημῶν, ὡς ἐμμενόμεν· ὅ φροξώμεν τὸ μυσικὴν ἔραπειαν ἐν ἡ τὸ ἐρατίων μυσηρίων μεταλαμβάνομεν· μὴ γινώμεθα καὶ ταῦτον ὅμοῦ ἔραπειαν, καὶ ἀλλήλων ἐπίβουλοι· ἐν αὐτῶν κοινονικοί, καὶ ἕξω φιλόνοικοί, μὴ ἐν αὐτῶν ὁμόπιστοι, καὶ ἕξω ἑτεροφιλοί, ἵνα μὴ εἴπη καὶ περὶ ἡμῶν ὁ κύριος· υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ἕψωσα καὶ ἕθρεψα ὡς ὁ ἐμῆς σαρκὸς, αὐτοὶ δὲ με ἡθέτησαν· αὐτὸς ἢ ὁ τὸ ἔλων σωτήρ, ὁ ἡ εἰρήνης δημιουργός, τὸ φιλοτάραχον καὶ φιλοπόλεμον διάβολον ὅ ἐξ ὑμῶν ἀπελάσσειν· αὐτὸς τὸ ἐκκλησιαίαι ἑαυτοῦ τὸ γαλήνην βραβεύσειν· αὐτὸς τὸ ἐρᾶν ταῦτην ἀγέλην τηρήσειν· αὐτὸς τὸ ἀγαλάρχην φυλάξειν· αὐτὸς τὸ εὐσεβῆ καὶ φιλόχριστον ἡμῶν βασιλέα φροξώσειν· αὐτὸς συνθεροῖσειν εἰς τὰς ἑαυτοῦ μάνδρας τὰ πλανώμενα πρόβατα, ἵνα γένηται μία ποίμνη, ἐν ποιμνίον· αὐτὸς ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς ὅσῳ αἰῶνας τὸ αἰῶνων· ἀμήν.

a) Desunt in ed. verba 22. — b) Ed. ζυγος αὐτῶν. — c) Desunt in ed. verba 13. — d) Ed. ἐκκλησίου. — e) Ed. προσποιούμενοι. — f) Desunt in ed. verba duo. — g) Cod. καὶ αὐτῶν. — h) Ed. rursus ἐπίβουλοι.

*A*vebat animus norum aliquod magni etiam Athanasii scriptum in hac nostra patrum collectione recitare. In primis itaque ad grandem illam ms. Nicetae in Lucam catenam me contuli, cuius etsi magnam partem in nono Scriptorum vet. volumine edidi, Athanasii tamen quae inerant partes tunc praetermissi, diligentiori casu reservans examini; quod quum postea fecerim, permultas sane partes ex editis Athanasii scriptis decerpas esse, non sine multo meo labore temporisque dispendio, cognovi, nonnullas etiam a Montfauconio in priore multoque magis in posteriore fragmentorum Athanasii ad Lucam editione praecipuas vidi. Nihilominus mediocris adhuc mihi in manibus erat fragmentorum numerus, quae pertinere ad deperditum Athanasii in Lucam commentarium nemo credo dubitabit. Namque Athanasium revera super hoc etiam evangelio scripsisse constat 1. ex editis a Montfauconio partibus, quas e catenis aequae decerpit, quarum $\gamma\alpha\sigma\epsilon\tau\alpha$; nullatenus editori doctissimo suspecta fuit, propter seriem evangelii quam tenent continuam, et verborum accuratam ac propriam in locis explanationem, et propter stili similitudinem, et quia denique in Arianos more solito auctor invehitur. Atqui omnia haec athanasiani ingenii scriptique indicia in nostris quoque fragmentis aequae conspiciuntur, ut cuique legenti facile innotescet. 2. Balth. Corderius in sua ad Lucam latina graecorum patrum catena complura habet Athanasii fragmenta, quae in editis eius operibus a se frustra quaesita fatetur; ita ut pars commentarii sine dubio credenda sint, quandoquidem haec haud alibi quam in catena ad Lucam scribuntur. Porro nonnulla apud nos graece occurrunt, quae Corderius iam latine protulerat. 3. Divus item Thomas aquinas in aurea ad Lucam latina catena complures Athanasii locos profert, quos partim diligentissimus Thomae editor Rubens in libris Athanasii editis comperit, partim tamen nonnisi ex graecis catenis sumptos fatetur. Reapse horum quoque locorum nonnulli, qui apud Thomam latini sunt, nunc graece apud nos apparent, ut propriis in locis dicimus. Ergo divi item Thomae catena athanasiana in Lucam commentario testimonium dat. 4. Quartus denique scripti huius athanasiani testis est codex Nicetae vaticanus 1611, sive magna ut iam dixi ad Lucam catena, nec non partim etiam codex ottob. rat. 100, qui ambo codices nostra haec fragmenta continent, et illa etiam plerumque quae Montfauconius ex gallicanis catenis excerpit, quae nos tamen, utpote iam edita, cum his nostris permiscenda non iudicavimus. Uti que et in nostris loci quidam adhuc supersunt, qui in aliis Athanasii scriptis mixti interdum aut interpolati cernuntur. Mos enim et Athanasii fuit, ut iandiu a Montfauconio atque a me ipso est observatum, nec non Cyrilli ut alibi docui, itemque Augustini, et aliorum, ut quum de iisdem saepe vel similibus argumentis agerent, suis interdum abuterentur locutionibus, quas alibi iam perscripserant: quam rem multis exemplis, si vacaret, facile ostenderem. Exempli nunc gratia sufficiat letargici hominis descriptio apud Augustinum repetita serm. XL. et LXXXVII. Item intemperantiae in ieiunio serm. CCVII. et CCX. Sed haec ideo tantum dixi, nequis me editoris officium adeo neglexisse putet, ut in auctore meo peregrinus esse voluerim. De athanasiani commentarii ad Lucam fragmentis haec tenent. Age vero quum in septimo Scriptorum veterum volumine particulas aliquot Athanasii apud Anastasium presbyterum, aliosque a me impressos auctores, conservatas, graece tantum ante hos annos ediderim; nunc libuit eas hoc loco adunare non sine interpretatione latina; addito etiam fragmento eiusdem Athanasii de ss. eucharistia, quod apud editum item a me Eutychium nactus sum. Sic itaque beatissimi patris scripta, quorum magnus numerus perit, paulatim ex ruinis ac tenebris in incolumitatem lucemque redeunt. Et quidem ex Anglia epistolae eius festales, in syriaco codice inventas, cupidissime expectamus.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

ΕΚΛΟΓΑΙ.

SANCTI PATRIS NOSTRI ATHANASII MAGNI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIAE

IN LUCAE EVANGELIUM

COMMENTARIORUM EXCERPTA.

Ecce concipies in utero.

Ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ.

CAP. I. 8

1. **I**nitium quippe tunc habuit generationis (humanae) Verbum, dum angelus virginem alloquebatur.

Id eo et quod nascetur sanctum.

2. Sanctissimum revera Domini corpus ab archangelo evangelizatum, a Spiritu sancto autem formatum, factum adorabile Verbi indumentum. Extra enim naturae ordinem Verbum homo factum est; nam nisi ita esset, frustra Mariae mentio fieret; et enim virginem sine viri opera parere, natura non patitur. Quamobrem patris beneplacito, quum verus naturalisque Deus Verbum esset, factum est corporaliter homo propter nostram salutem. Et ab initio quidem Verbum extitit; virgo autem in fine saeculorum uterum gessit, et Dominus factus est homo: unusque est ex ambobus demonstratus. Nam Verbum caro factum est.

Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

3. Hac in urbe ille, qui ante saecula natus fuerat de patre, in postremis de virgine nascitur: et qui antea sanctis quoque caelorum virtutibus invisibilis erat, fit visibilis propter suam cum visibili homine

α'. Ἀρχὴν γὰρ χρείσεως εἴληφεν ὁ λόγος, ὅτε ὁ ἄγγελος πρὸς τὴν παρθένον ἐλάλησεν.

Cod. vat. 1611.
f. 8.

Διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἄριστον.

v. 10.

cod. f. 20.

β'. Πανάγιον ἀληθῶς τὸ κύριον τὸ σώμα, ὑπὸ μὲν τῆς ἀρχαγγέλου εὐαγγελισθέν, ὑπὸ ἧς τῆς πνεύματος τῆς ἁγίας πλασθέν, καὶ τῆς λόβης γερονδὸς ἔνδυμα προσκυνητόν· οὐ γὰρ φύσεως ἀκολοκίᾳ τεγέννηται ἀνθρώπου ὁ κύριος· ἐπεὶ εἰ μὴ οὕτως ἦν, ὡς ἐπὶ τῆς Μαρίας ἡ μνήμη· οὐδὲ γὰρ οἶδεν ἡ φύσις παρθένον χωρὶς ἀνδρὸς τίκτεσθαι· ὕθην εὐδοκίᾳ τῆς πατρὸς, θεὸς ὢν ἀληθινὸς καὶ φύσις λόγος, γέγονε σωματικῶς ἄνθρωπος διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἦν ὁ λόγος, ἡ παρθένος ἢ ἐπὶ σωματικῆς τῆς αἰώνων ἐν γαστρὶ ἔσχε, καὶ γέγονεν ὁ κύριος ἄνθρωπος, καὶ εἰς ὅσιν ὁ εἶς ἀμφοτέρων σημαϊνόμενος· ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο.

Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοῦ ἐκεῖ, ἐπιλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτόν.

CAP. II. 6.

γ'. Ἐν ἡ ὁ πρὸ αἰώνων ἐκ πατρὸς, ἐκ ἐσχάτων ἐκ τῆς παρθένου σχηματίζεται· καὶ ὁ ἀράτος τὸ πρὶν καὶ τὴν ἐν οὐρανῷ ἁγίαις δυνάμεσιν, ὁρατὸς γίνεταί, διὰ τὴν πρὸς τὸ ὁρώμενον ἄνθρωπον ἕνασιν· ὁρά-

cod. f. 15. B.

ἄλῃον δὲ θεμὶ οὐ τῆ ἀοράτῳ θεότητι, ἀλλὰ
 τῆ ἰ-θεότητῳ ἐνεργείᾳ, διὰ τῆ ἀνθρώ-
 πεύς σώματῳ καὶ ὅλα ἀνθρώπου, ὃν ἀνε-
 κάλυψε τῆ οἰκωσῆ τῆ πρὸς ἐαυτὸν κτί-
 σης γὰρ ὡν ὁ λόγῳ, αὐτὸς ἐπὶ συντελείᾳ
 τῆ αἰώνων τῶ κτιστῶν ἐνεδύσατο, ἵνα πάλιν
 τοῦτο ἀνακαίνισι· ἤρεια γὰρ ἦν πρὸς τῷ
 ἀνάκλησιν τοῦ κατ' ἀρχὰς ἐκ τοῦ μη
 ὄντῳ πεποικιάτῳ θεοῦ λόγου· τούτου
 ἡ ἔνεκεν ὁ ἀσώματος εἰς τῆ ἡμετέραν χώραν
 ᾤδηγίνεται, καὶ λαμβάνει ἐαυτῷ σῶμα
 οὐκ ἀλλόθιον τοῦ ἡμετέρου, ἐξ ἀρχάντου
 παρθένου, ὑπὸ τοῦ ἁγίου πλάσσειν πνεύ-
 ματῳ, ἵν' αὐτῷ λυθῆ ὁ κατὰ τῆ φθο-
 ρᾶς τῆ ἀνθρώπων νόμῳ· καὶ ὁ λόγῳ
 πρὸς ὁμοίτητα τῆ ἐαυτοῦ κτίσας τὸν ἄν-
 θρωπον ἐξ ἀρχῆς, πάλιν εἰς ὁμοίωσιν τῆ
 πρὸς αὐτὸν ἐπανάγη, ὁμοιωθεὶς τῷ ἰδίῳ
 ποιήματι. — Καὶ ὁ λόγος, υἱὸς ἀνθρώπου
 γέγονεν, ἵνα μεσίτης γλυτόμῃ θεοῦ καὶ
 ἀνθρώπων, τὰ μὲν θεοῦ, ἡμῖν· τὰ δὲ
 ἡμῶν, τῷ θεῷ ἡμεκωῖ· ὅταν μὲν γὰρ λέ-
 γηται πεινᾶν καὶ θαρῶν καὶ κοπιᾶν, ταῦτα
 ἀνθρώπινα ὄντα καὶ ἡμέτερα πάθη, δε-
 χεται παρ' ἡμῶν, καὶ τῷ πατρὶ ἀναφέ-
 ρει, πρεσβεῖων ὑπὲρ ἡμῶν, ἵν' ἐν αὐτῷ
 ἐξαφανισθῆ· ὅταν ἡ, ὅτι ἐδόθη μοι ἐξου-
 σία *, καὶ ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε *, τὰ
 παρὰ τοῦ θεοῦ εἰς ἡμᾶς ὄσι χαρίσματα
 δι' αὐτοῦ διδομένα· ἐν ἀνθρώπῳ γὰρ ὡν
 ὁ λόγῳ, ὑπερύψωσε τὸν ἀνθρώπον καὶ
 διὰ τοῦτο εἰς τῆ λόγον ἀναφέρεται ταῦτα,
 ἐπαθὴ δι' αὐτὸν ἐδόθη· αὐτὸς γὰρ μόνος
 οὐκ ἂν εἰδέθη τούτων ἀνθρώπῳ ἢ ἡ-
 λὸς, οὐκ ἂν ἠξιώθη τούτων· σμῆθη οὖν
 ἡμῖν ὁ λόγῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ἡμῖν ταῦτα
 μεσθίδοται· οὐκ ἐξάπη ἢ ὁ θεὸς λόγος,
 ἀλλ' ὁ αὐτὸς ὡν ἐπὶ σωτηρία καὶ εὐεργεσία
 τῆ ἀνθρώπων, ἀνείληψε σῶμα ἀνθρώπων,
 ἵνα τῆ ἀνθρώπῳ γενήσῃ κοινωήσας,
 ποιήσῃ ὅσῳ ἀνθρώπους κοινωήσῃ· θείας
 καὶ νοεῖας φύσεως.

Εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην.

evl. f. 21.

Ὁ. Καὶ πάντες ἔχαιρον ἐπὶ τῆ Χριστοῦ
 γενήσῃ· καὶ τῆ ἁγίῳ ἀγγέλων χαρὰν, οὐκ
 ἀνθρώπων ὡς ἐπὶ ἡνωμένων παιδῶ

conjunctionem. Visibilem autem dico haud
 divinitate invisibili, sed divinitatis opera-
 tione, quam per humanum corpus totum-
 que hominem efficit; quem quidem inno-
 xavit, propter suam cum illo unionem.
 Nam quod erat creatoris potestate praedi-
 tum Verbum, idem in saeculorum sine
 creatam naturam sibi induit, ut eam scilicet
 renovaret. Ob hanc enim instaurationem,
 necessarium erat illud quod ab initio
 res ex nihilo creaverat Dei Verbum. Pro-
 pterea incorporeum in regionem nostram
 descendit, sumitque sibi corpus haud a
 nostro alienum ex immaculata virgine a
 Spiritu sancto formatum, ut per ipsum cor-
 ruptionis lex hominibus decreta abrogaretur.
 Atque ita Verbum quod ad imaginem
 suam hominem initio creaverat, rursus ad
 propriam similitudinem hunc adducit, dum
 fit suae creaturae simile. — Et Verbum fit
 filius hominis, ut ceu mediator inter Deum
 et homines, res Dei nobiscum, nostras autem
 Deo communicet. Etenim cum esurire
 dicitur, flere, defatigari, humanas has nos-
 trasque passiones a nobis suscipit, patri-
 que offert, pro nobis orans ut in se ipso
 destruantur. Cum vero ait: data est mihi
 potestas; et, Deus exaltavit illum; tunc
 dona Dei nobis per ipsum collata signifi-
 cantur. Namque in homine existens Ver-
 bum, hominem exaltavit; ideoque ad Ver-
 bum referuntur haec, quia per ipsum data
 fuere. Quippe Verbum solum his non in-
 diguisset; vicissimque simplex homo, his
 dignus non extitisset. Copulatum est ita-
 que nobis Verbum, perque ipsum haec
 nobis collata fuerunt. Neque tamen immu-
 tatum est Verbum Deus, sed idem pro sa-
 lute et utilitate hominum, corpus huma-
 num adscivit, ut humanam nativitatem
 participans, homines faceret divinae et in-
 tellectualis naturae participes.

Evangelizo vobis gaudium magnum.

4. Cuncti in Christi nativitate gavis-
 sunt. Angelorum inquam gaudium, non hu-
 mano quolibet, ob natum aliquid puerum

laetantur homines, et natalem celebrant sollempnitate, sed propter Christi adventum, et ob divini luminis ortum iubar.

Et puer proficiebat sapientia et aetate.

5. Ne ergo in his errorem patiamur, sciendum est, verba quae de Christi divinitate eiusdemque humanitate dicuntur, propriam et relativam habere in singulis locutionibus interpretationem. Et qui Verbi humana scribit, idem scit etiam quae sunt eius deitatis propria. Et qui de deitate loquitur, idem quae sunt incarnatae eius praesentiae propria non ignorat. Sed singula, tanquam sapiens prudensque trapezita discernens, per recti dogmatis semitam incedet.

Tu es filius meus dilectus.

6. Idem est dicere unigenitum et dilectum. Haud sane, suum erga illum amorem significare volens pater dixit « dilectum » quasi ceteros odisse videretur: sed unigenitum denotavit, ut hunc videlicet solum de se ortum demonstraret. Namque et Abrahamo sacra scriptura filium unigenitum significare volens, dixit « filium tuum dilectum. » Porro constat unicum ex Sarra extitisse filium Isaacum. — Quum antiquitus propheta manifeste, patris de illo promissionem proclamasset, dicens: mitam filium meum Christum; nunc in Iordane inquit pater: hic est filius meus dilectus. Et enim promissa faciens, recte ostendit hunc esse quem se missurum receperat. Videamus autem quid omnino sit filius, et cuiusnam rei sit hoc nomen significativum.

Qui fuit Adam, qui fuit Dei.

7. Cur vero, si nobis similis est, non homo tantum dicitur Christus ceu novus aliquis de caelo advenisse, sed filius hominis factus? Si ergo in terra factus est filius hominis, quamquam non ex semine viri genitus, sed de Spiritu sancto, solius reapse protoplasti Adami filius reputabi-

χαίρεισιν ἀνθρώποι, καὶ Ἰησοῦσιν ἐπιπροσώπων εὐορτήν, ἀλλ' ἐπιφανεία Χριστοῦ, καὶ τοῦτος ἐπιλάμψαι Θεικοῦ (1).

Καὶ παιδίον προέκυτε σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ.

ε'. Ἴνα τοῖσιν ἐν τοῖς καιροῦτοις μὴ σφαλόμεθα, καὶ εἰδέναι ὅτι περὶ τοῦ Θεότιτος Χριστοῦ καὶ ἐνανθρωπήσεως εἰρημένα ῥήματα, ἰδιάν καὶ καταλληλὸν ἔχει πρὸς ἕκαστον τῶν λεγομένων τῶν ἐρμηνείων· καὶ ὁ τὰ ἀνθρώπινα τῶν λόγων γράφων, οἶδε καὶ τὰ περὶ Θεότητος αὐτοῦ· καὶ ὁ περὶ τοῦ Θεότητος εὐαγγελιστὴς, οὐκ ἀγνοεῖ τὰ ἴδια τοῦ ἐνσώμου παρουσίας αὐτοῦ· ἀλλ' ἕκαστον ὡς ἐπιστήμων καὶ δόκιμου τραπεζίτης διακρίνων, κατ' ὄρθρον τῆς εὐσεβείας διαδίδεται (2).

Σὺ εἶ οὗτός μου ὁ ἀγαπῶν.

ς'. Ταῦτόν ἐστι τὸ τε μοιολογῆς καὶ τὸ ἀγαπῶν· οὐ γὰρ διὰ τὸ εἰς αὐτὸν ἀγάπην σημαίνει θεῶν ὁ πατὴρ εἶπε τὸ ἀγαπῶν, ἵνα μὴ ὅσῳ ἄλλως μισεῖν δοξῆ, ἀλλὰ τὸ μοιολογῆς εἰδήσῃ, ἵνα τὸ μόνον ἐξ αὐτοῦ εἶναι αὐτὸν δείξῃ· καὶ τῷ Ἀβραάμ γοῶν σημαίνει θεῶν ὁ λόγος τὸ μοιολογῆς, φησὶ *, προσέειπε καὶ τὸν υἱόν σου τὸ ἀγαπῶν παντὶ ἡ δὴλον ἐκ τῆς Σάρρας μόνον εἶναι τὸν Ἰσαάκ. — Ἄνωθεν ἢ προσήτε σαφῶς ἐκβοήσαντες τῶν πατριῶν ὑπόσχεσιν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπόντος * ἀποσελῶ τὸν υἱόν μου τὸν Χριστόν, νῦν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ φησὶν ὁ πατήρ, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπῶν (3)· ἐκκληρώσας γὰρ πᾶν ὑπόσχεσιν, εὐλότως ὑπέδειξεν, ὡς ὁδοῦ ἐσὶν ὃν εἶπον ἀποσεῖλαι· ἴδωμεν ἢ τί ὅλος ἐσὶν ὁ υἱός, καὶ τί τὸ ὄνομα τοῦτο σημαντικόν.

Τοῦ Ἀδάμ, τοῦ Θεοῦ.

ζ'. Διὰ τί ἡ, εἰ καθ' ἡμᾶς ὅσιν, οὐκ ἄνθρωπος μόνον λέγεται ὁ Χριστός ὡς καινός τις ἐπιδημίας ἐξ οὐρανῶν, ἀλλ' καὶ ἀνθρώπου γέγονεν; εἰ μὲν οὖν ἐπὶ γῆς γέγονεν υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ τοι οὐκ ἐκ πάρεματος ἀπθέρους Ἰησοῦθις, ἀλλ' ἐκ πνεύματος ἁγίου, ἐνὸς ὄντος τῶν πρωτοπλάστων Ἀδάμ

(1) Legitur latine hoc fragmentum in catena aurea divi Thomae aquinatis opp. edente Rubeo T. V. p. 38.

(2) Habet haec latine tantum Corderius in catena p. 66.

(3) Confer D. Thomam p. 65.

V. 52.

cod. f. 42. b.

Cap. III. 22.

cod. f. 59

* Gen. XXII. 2.

* Is. XLV. 1

v. 28.

cod. f. 66.

υἱὸς νοηθήσεται· οὐ γὰρ ἕτερός τις ἐπηγήρα-
πται ἀνθρώπος ἐν οὐρανῷ ὑπάρχων, παρὰ
τὸ ἐκ γῆς Ἀδάμ, ἵνα καὶ ἐξ οὐρανῶν ἔχη
τὸ σῶμα, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἢ παρὰ τὸ Ἀδάμ·
διὸ, ὁ μὲν Ματθαῖος υἱὸν αὐτὸν Ἀβραάμ
καὶ Δαβὶδ τὸ κατὰ σάρκα ἐπηγάφει (1)· ὁ ἢ
Λουκᾶς υἱὸν αὐτὸν τὸ Ἀδάμ καὶ τοῦ Θεοῦ
ἡγελογοῦσι· οἱ τοίνυν μαθηταὶ ἐστὶ τὴν εὐαγ-
γελίαν, μὴ λαλεῖτε κατὰ τὸ Θεοῦ ἀδικίας,
ἀλλὰ στοιχεῖτε τοῖς ἡγεγραμμένοις· εἰ δὲ
ἕτερα παρὰ τὰ γεγραμμένα λαλεῖν βού-
λησθε, πῶς ἔτι χριστιανὸν ὀνομασθεῖντε;

Καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκεῖναις.

11. Καὶ ἀνθρώπου μὲν τοὶ ἡγομένου
τοῦ λόγου, Θεωροῦ μὲν τὴν δόξαν αὐτοῦ,
δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλή-
ρης χάριτος καὶ ἀληθείας· ἃ γὰρ διὰ τῆς
σώματος ὑπέμεινε, ταῦτα ὡς Θεὸν ἐμεγα-
λυνε· καὶ σκαιδαλιζήσεται τις ἐπὶ τοῖς σω-
ματικοῖς, πισθέως ἐφ' οἷς ὡς Θεὸς ἐργά-
ζεται· ἐπεὶ μὲν γὰρ σαρκὶ, θεϊκῶς δὲ
σὺν παντὸς ἐχόρταζε· ἕθεν μηδὲ γε-
λάτω τις, λέγων καιδίον, καὶ ἡλικίαν ὀνο-
μάζων καὶ αὔξησιν, καὶ φαγεῖν, καὶ πιεῖν,
καὶ τὸ παθεῖν, ἵνα μὴ τὰ ἴδια τῶ σώμα-
τος ἀρνούμενος· ἀρνήσεται τέλει καὶ τὸ
δι' ἡμᾶς ἐπιδημίαν αὐτοῦ· ἀκόλουθον γὰρ
ἦν σῶμα λαβόντα αὐτὸν, δαιμόνιαι τὰ ἴδια
τούτου, ἵνα μὴ ἡ φαντασία τῆς ἀθεῖς Μανι-
χαῖς κρατήσῃ· ἀκόλουθον ἢ πάλιν ἦν σω-
ματικῶς αὐτὸν ἡγεματίζοντα, μὴ κρύβει
τὰ τῆς θεότητος, ἵνα μὴ ὁ Σαμοσατεύς
πρόφασιν εὔρη ἀνθρώπων αὐτὸν ψιλὸν λέ-
γων, ὡς ἄλλον ὄντα παρὰ τὸ Θεὸν λόγον·
ταῦτα τοίνυν κατανοῶν ὁ ἄπιστος, ὅτι βρέ-
φος μὲν ἦν ἐπὶ φάτης, σὺν ἡ μάγους ὑπέ-
ταξε προσκυνούμενος παρ' αὐτῶν· καὶ παι-
δίον μὲν εἰς Αἴγυπτον κατήλθε, τὰ ἢ χαι-
ροπόητα τῶ εἰδωλοαφείας κατήργει· καὶ
ἐσθραμένους σαρκὶ, νεκροὺς ἐκ πολλοῦ
χρόνου σαπέντας ἠγάγε· καὶ διδάσκει πᾶσιν
ὅτι οὐ δι' ἑαυτὸν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ὑπέμεινε
πάντα, ἵνα ἡμεῖς τοῖς ἐκείνου παθήμασιν
ἀφθαρσίαν καὶ ἀπάθειαν ἐπιστάμενοι, δια-
μείνωμεν εἰς ζωὴν αἰώνιον.

1) Confer. si vacat. Augustinum serm. LI. 31. de concord. Matth. et Luc.

tur. Neque enim praeter Adamum qui de
terra est, alius aliquis denominatur homo
in caelo existens, et quique de caelo corpus
habuerit, et filius hominis sit, Adamo se-
posito. Ideo Matthaeus filium Abrahami ac
Davidis secundum carnem nuncupat Chri-
stum; Lucas autem usque ad Adamum ac
Deum genealogiam eius extendit. Si ergo
evangeliorum discipuli estis, ne loquamini
adversus Deum iniquitates, sed scripturae
credite. Quod si contraria scripturae loqui
vultis, cur iam Christiani appellamini?

Et nihil manducavit in diebus illis.

8. Verbo homine facto, cernimus glo-
riam eius, gloriam quasi unigeniti a patre,
plenum gratiae ac veritatis. Nam quae in
corpore pertulit, ea tamquam Deum exal-
taverunt. Et si quibus forte ob corporalia
scandalizatur, is credat ob illa quae tam-
quam Deus operatur. Esuriebat carne, sed
divinitus esurientes saturabat. Quare nemo
rideat dicens puerum, et aetatem memo-
rans et incrementum, et esum ac potum
atque passionem; ne si forte quae sunt cor-
poris propria neget, postremo ipsis quo-
que propter nos adventum neget. Quippe
fuit consentaneum, ut postquam corpus as-
sumpserat, corporis quoque proprietates
ostenderet, ne athei Manetis phantasia praе-
valeret. Vicissim consentaneum fuit ut in
corpore existens, deitatis praerogativas
haud celaret, ne Samosatensis ansam arri-
peret simplicem hominem Christum dicen-
di, tamquam alium a Deo Verbo. Haec ita-
que incredulus animadvertat; nempe quod
infans in praesepi iacebat, sed magos sibi
subiciebat a quibus est adoratus: puer in
Aegyptum migravit; carne idolorum status
ibi destruxit: carne crucifixus, mortuos ta-
men multo ante putrefactos resuscitavit:
cunctisque palam factum est, Christum
haud sui causa sed nostra passum ea quae
passus est, ut nos meritis eius passionis in-
corruptela et impassibilitate induti in ae-
terna vita permaneamus.

Scriptum est, quod angelis suis mandavit de te,
ut conservent te.

9. Verumtamen hinc discamus, non esse tolerandos eos qui adversus rectam fidem res novas moluntur: et quamquam sacrarum scripturarum dictiones proferrant, quamquam verba orthodoxa eloquantur, ne sic quidem illorum sermonibus esse attendendum. Non enim recta mente loquuntur, sed ovini velleris instar verba sibi circumponentes, interius tamen haeresim fovent, haud secus quam haeresion antesignanus diabolus. Namque et hic scripturae auctoritates recitabat, nihilo tamen minus silere a Servatore iussus fuit. Et enim si prout loquebatur, ita et sensisset, numquam caelo decidisset. Nunc ille qui ob suam superbiam cecidit, verborum hypocrisis malitiose utitur. Igitur qui olim primum hominem deceperat, putabatque se per illum subditos cunctos habere, exultabat audacter dicens: mundum universum capiam, tamquam nidum atque ova derelicta sumam: nemo me effugiet, nemo mihi contradicet. Sed postquam Dominus advenit, et humanam eius oeconomiam inimicus tentavit, cum gestatam ab illo carnem fallere non potuisset, tunc qui orbem universum se capturum sponderat, deinceps a Christo et per Christum, instar passeruli, ab ipsis pueris superbus illuditur. Nam puer infans in aspidum caveam manum immittens, cum qui Evam fefellit iridet. Pari modo omnes qui recte Domino credunt, conculcant eum qui dixit: statuam thronum meum, supra nubes ascendam, similis ero Altissimo. Quod si omnino ausit impudentissimus hic fraudem suam tegerere, attamen dignoscitur, eoque vehementius reprimitur humiliatus et pudefactus. Et si hic anguis reptilis in angelum se lucis transformet, nihil tamen ei proderit sua hypocrisis. Et enim nos docti fuimus, ut etiamsi de caelo angelus nunciet nobis praeter id quod traditum accepimus, anathema illi dicamus. Quamvis denique

Γέγραπται, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντέλλεται
περὶ σου, τοῦ διαφυλάξαι σε.

v. 1

Θ'. Πλὴν ἐντεῦθεν μανθάνομεν, ὡς οὐ ζῆ ἀνέχεσθαι τῆν κατὰ τὴν ὀρθῆς καινοτομοῦντων πίστειως, καὶ τὰς ἀπὸ τῆν γραφῶν λέξας λέγουσι, καὶ τὰ ῥήματα τὴν ὀρθοδοξίας φθέγγονται, μὴ δ' οὕτω τοῖς λαλοῦσι προσέχων· οὐ γὰρ ὀρθῆ δεινοῖα λαλοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἔνδυμα προβάτου τὰ ῥήματα περιβαλόμενοι, ἐνδοθεν τὰ τῆς αἰρέσεως φρονούσιν, ὡς ὁ τὴν αἰρέσεων καθηγμεῶν διάβολος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐλάλη μὲν τὰ ἐκ τῆν γραφῶν, ἐφιμώθη δὲ παρὰ τοῦ σωτῆρος· εἰ γὰρ ἂ ἐλεγε, καὶ ἐφρόνη, οὐκ ἂν ἐξέπεσεν ἐκ τῆν οὐρανῶν· νῦν δὲ τῶ φρονήματι πᾶσων, ὑποκρίνεται τοῖς ῥήμασιν ὁ κακοῦργος· πάλαι μὲν εἶν ἀπατήσας (Ⓜ) ἀρώτον ἄνθρωπον, καὶ νομίσας δι' ἐκεῖνος πάντας ὑποχαρίζεσθαι, ἐκέλευε φρασιόμενος καὶ λέγων· * τὴν οἰκωμένην ὅλην καταλήψομαι, ὡς νοστίαν καὶ ὡς καταλειμμένα ὡς ἀρῶ· καὶ οὐκ ἔστιν ὅς διαφύξεται ἢ ἀντίσω μοι· ὅτε δὲ κύριος ἐπεδήμησεν, καὶ πείραν ἔσχεν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης οικονομίας αὐτοῦ, μὴ δινηθεῖς ἀπατήσαι πῶ ὑπὸ αὐτοῦ φορομένῳ σάρακα, τότε δὲ ὁ τὴν οἰκωμένην ὅλην ἐπαγγελλόμενος καταλαμβάνει, λοιπὸν ἐξ ἐκεῖνος καὶ δι' ἐκεῖνον παίζεται ὡς σκουθῖον, καὶ ὑπὸ παιδῶν ὁ ὑπερήφανος· παιδίον γὰρ νήπιον εἰς τρώγλην ἀσπίδων βάλλον πῶ χεῖρα, γελᾷ (Ⓜ) ἀπατήσαντα τὴν Εὐαν· καὶ πάντες οἱ πιστεύοντες ὀρθῶς εἰς (Ⓜ) κύριον, πατοῦσι τὴν ἐπίοντα· * Θῆσω (Ⓜ) θρόνον μου, ἐπάνω τῆν νεφελῶν ἀναβήσομαι, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῶ ὑψίστου· εἰ δὲ καὶ τολμᾷ πάντως ὁ ἀναίσχυντος σχηματίζεσθαι, ἀλλὰ γινώσκειται καὶ δεινότερον ἀποστρέφεται τεταπεινωμένος· καὶ κατήσχυμένος· καὶ τε γὰρ ὡς ὄφις ἔρπων μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός*, ἀλλ' οὐκ εἰς ὄψιν ἔξει πῶ ὑποκρίσιν· πεπαιδευμεθα γὰρ ὅτι καὶ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσθητι ἡμᾶς παρ' ὁ παρελάβομεν, ἀνάθεμα τοῦτον εἶναι· ἐὰν ἡ πάν-

cod. f. 76.

* Is. X. 11.

* Is. XIV. 12.

* II. Cor. XI. 14.

τως τὸ ἴδιον κρύβη ψεύδιον, καὶ ὑποκρίνεται λαλεῖν πῶ ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐκ ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τὰ νοήματα, δυνάμεθα λέγειν τὰ ὑπὸ τοῦ πνεύματος εἰς αὐτὸν εἰρημένα· οὐχ ὡραῖον αἰνῶ ἐν στόματι ἀμαρτωλοῦ. * οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἢ ἀλήθειαν λέγων, ἀξιοπιστός ὅστις ὁ πανουργός· καὶ τοῦτο ἔδειξεν μὲν ἡ ρεαφὴ διηγεμένη ἢ ἐν τῷ ψευδαίσει πρὸς πῶ Εὐάν αὐτοῦ κατοτεχνίαν· ἠλεγξεν δὲ καὶ ὁ κύριος αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει, θλασθῶν πῶ πτύξιν τῆ θώρακος αὐτοῦ, καὶ δικνύς αὐτὸν ὅστις ἐστὶν ὁ δόλιος, καὶ ἐλέγχων ὅτι μὴ ἦν ἀγίων τίς ὅστις, ἀλλὰ σατανᾶς ὅστις ὁ παράξων, ἐν τῷ λέγειν· ὕπαγε ὅπισω σατανᾶ· ὁπνίκα τὰς φαντασίας ποιοῦντι ἐπειτήμισεν· ὁ δὲ εἰρηκεν, ὑπὲρ ἡμῶν πεποιήκεν, ἵνα καὶ παρ' ἡμῶν ἀκούοντες οἱ δαίμονες, ὕπαγε ὀπίσω μου, ἀναξέπανται διὰ τὸν κύριον· ἐν ταύτῃ τῇ φωνῇ αὐτοῖς ἐπιμήσαντα.

1. Τό γε μὴν οὐκ ἐκπεράσεις κύριον ἢ θεόν σε, περὶ ἑαυτοῦ τῷ σατανᾷ λέγει ὁ κύριος (1). — Προσθεῖ μὲν γὰρ αὐτῷ ὡς ἀνθρώπων, μὴ εὐρίσκων ἢ ἐν αὐτῷ ἢ παλαιᾶς αὐτοῦ ἐπαπορίας γνωρίσματα (2), μήτε ἢ πρὸς τὸ παρὸν ἐπιχαρήσεως προχώρησιν, ἠπᾶτο· καὶ ἀτομῶν ἔλεσε· τίς ὅστις ὁ ψευδαγύμων ὡς Ἐδᾶμ *, τοῦτέστι ἢ ἐν γῆς ἀνθρώπων, δεξβαίνων βίαν μὴ ἰσχύος; διὸ καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε, ὅτι ἐρχεται ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων, καὶ ἐν ἐμοὶ εὐρίσκει οὐδέν. * καὶ τοὶ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ ἔλον τὸν πρῶτον μεμαθήκαμεν ἔχον τὸν δευτέρον Ἀδάμ· εἰ γὰρ περὶ ὑπάρξεως ἀνθρώπων ἦν τὸ οὐδέν, πῶς τὸ σῶμα εὔρετο τὸ ὀρώμενον εἰρηκότων οὐδέν; ἀλλ' οὐχ εὔρεν ἐν αὐτῷ, ὡν αὐτὸς ἐργάσατο ἐν τῷ πρῶτῳ Ἀδάμ· καὶ οὕτως κατελύθη ἡ ἀβρῆτια ἐν Χριστῷ· πῶ γὰρ μορφὴν τοῦ δούλου κατὰ ἢ ἔχθρου ἀρβαλόμενος ὁ λόγος, πῶ νικῶν πεποιήται διὰ τῆ ποτὲ ἠπτηθέντος· διὰ τοῦτο καὶ πάντα τὸν πειρασμὸν πωτέλεσεν ὁ

suum prorsus mendacium celet, et veritatem eloqui simulet, nihilominus cogitacionum eius haud ignari, verba illa hinc occinere possumus quae sanctus Spiritus de eodem dixit: non est pulchra laus in ore peccatoris. Nam ne tum quidem cum veritatem dicit, dignus est hic improbus fidem impetrare. Idque iamdiu docuit scriptura, dum illius in paradiso malam adversus Evam fraudem narravit. Ergo Dominus pariter coarguit illum in monte, squamas eius thoracis dilacerans, fraudulentumque qualis erat demonstrans, convincensque haud ipsum de numero esse sanctorum, sed Satanam tentatorem, dum ait: vade retro Satana; nempe illum vana phantasmata obiiicientem obiurgans. Iam quod Christus dixit, id nostri causa egit; ut a nobis quoque daemones audientes, vade retro post me, in fugam vertantur propter Dominum, qui eadem hac dictione illos increpuit.

10. Verba non tentabis dominum Deum de se ipso dicit Satanæ Dominus. — Accessit quidem ad eum ut hominem; sed priscæ ipsius sationis nulla indicia reperiens, nullumque praesentis tentaminis successum, manus victas dedit; consternatusque aiebat: quis est hic de Edom veniens, id est de terra hominum, violenter pertransiens cum fortitudine? Propterea et Christus aiebat: venit princeps huius mundi, et in me nihil invenit. Atqui animam et corpus et quicquid in primo fuit, habuisse scimus secundum Adamum. Etenim si de hominis substantia dictum fuisset illud « nihil, » quomodo corpus visibile reperisset eum qui dixit « nihil? » Verumtamen non invenit in illo quae in primo Adamo patraverat. Atque ita destructum fuit in Christo peccatum. Nam servi formam hosti opponens Verbum, victoriam per illud retulit, quod olim fuerat devictum. Ideo quoque omnem tentationem consummavit Iesus, quia omnia adsumpsit quae tentatio-

(1) Breve hoc fragmentum habet latine Corderius in catena p. 112.

(2) Haecten fragmentum erat lat. apud D. Thomam p. 76.

nīs experimentum ceperant; quibus victoriam pro nobis patravit dicens: confidite, ego vici mundum. Certe haud adversus divinitatem bellum suscepit diabolus, quam nesciebat; neque id ausus foret. Propterea dixit: si tu es filius Dei: sed contra hominem, quem decipere olim potuerat; ex eoque in omnes homines malitiae suae vim propagaverat. Recessit itaque ad tempus, nempe usque ad crucis tempus. Tunc autem videns eius cum fiducia ad certamen comparationem, totus tentando incumberebat; volens cognoscere, quod in priorē tentationis parte non potuerat, immo et discere utrum is esset filius Dei. Ergo deinceps expectabat mortis tempus, posse se sperans tentare illum etiam in morte, cui diabolus cunctos homines mancipaverat. Atque hic est sensus verborum: toto tempore consumpto, recessit ab eo ad tempus. Erat hoc autem tempus illud, quo ipse quoque hostis sciebat, Christum ab omnibus conculcatum iri, etiamsi praesenti tempore victus discedebat. Solum, inquam, reliquum ei erat certamen illud, alia qualibet spe sublata. Ideo nunc dat sedulam operam explorando num hic sit Servator: ut si forte certi aliquid cognoscat, ne tentare quidem adgrediatur, divinam illius invictam vim esse sciens.

11. Sane in hunc mundum apparitionis suae causam exponens, et incarnationis scopum evidenter edicens, Isaiae voce ait Christus: Spiritus Domini super me, cuius causa unxit me; et reliqua. — Sicuti qui Spiritus dator filius erat (dixit enim, ego mitto) non tamen recusabat dicere se in Spiritu daemonia eiecere, tamquam hominem; pari modo idem quum sit Spiritus dator, nunc dicere non renuit: Spiritus Domini super me, cuius causa unxit me: nempe quia ipse caro factus erat, ut ait Iohannes; ut demonstret nos utraque conditione laborare: id est, et sanctifica-

Ἰησοῦς, ὅτι πάντα ἔλαβε τὰ πειρασμοῦ πείραν εὐληφύτα· δι' ὧν τῶ ὑπὲρ ἡμῶν ἰσχύω κεισώπῳηται, λέγων· θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον· * οὐ γὰρ πρὸς Θεοῦ τιτα ἤρατο ἢ πώλεμον ὁ διάβολος, ἣν ἠγνόησεν· οὐδὲ ἦδ' ἐτόλμα· διὰ τοῦτο ἐλεγγυ· εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπου, ὃν πάλοι πλανῆσαι ἴσχυσε (1· ἢ οὐκ ἐκείνῳ εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐξέτειλε τῆς κακίας αὐτοῦ ἢ ἐνέργειαν· ἀπέσει οὖν ἕως καιροῦ, τῷ σαυροῦ δηλαδὴ· ὅ τότε ἢ ὄρων αὐτοῦ ἢ μὴ πεποιθήσεως ἀπέδυσιν, πάντα πειράζειν ἐσπούδαζε· βουλόμην γινῶναι· ὃ πρότερον οὐκ ἠδυνήθη περάζων αὐτόν, μαθεῖν εἰ οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἐτήρει τὸίνυν τῷ θανάτου καιρῶν, νομίζων δύνασται ἢ ἐν τῷ θανάτῳ τοῦτον περάσαι, ἐν ᾧ πάντας καταδελουλώκει· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, συνελέσας πάντα καιρῶν, ἀπέσει ἀπ' αὐτοῦ, ἄρτι καιροῦ· ὅτι δὲ ὅτι ἐκείνῳ ὁ καιρὸς, ἐν ᾧ ἢ αὐτὸς ὁ πολέμιος ἐγίνωσκεν, ὅτι ὑπὸ πάντων καταπατηθήσεται, εἰ καὶ τοῦτο διαπίσοι· μόνον γὰρ τοῦτο αὐτῷ περιλείπετο λοιπῶν τὸ ἄθλον, πάντων γυμναθέντι· διὸ καὶ πάντα ποιεῖ τοῦ μαθεῖν ἕνεκεν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ σωτὴρ· ἵνα ἐὰν ὄντως περὶ αὐτοῦ μάθῃ, μηδὲ τολμήσῃ προσελθεῖν, εἰδὼς τὸ ἀπρόσιτον ἢ θείαν αὐτοῦ δύναμιν.

1α'. Τῆς ἀναδείξεως γὰρ ἢ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ἢ αἰτίαν ἡμῶν ἐξηγουόμενος, ἢ ἐναργῆ καθίστας ἢ ἐνανθρωπήσεως τὸ σκοπὸν, διὰ φωνῆς Ἰσαίης φησὶν ὁ Χριστός· πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ ἕνεκεν ἔχρισέ με, ἢ τὰ ἐξῆς. — Ὡσαυτὸς ἢ τῷ πνεύματος δοτῆρ (2)· ὃν ὁ υἱὸς φησὶ γὰρ· ἐγὼ ἀποστέλλω· * οὐ περιλείπεται εἰπεῖν ἐν πνεύματι ἐμβαλλεῖν τὰ δαιμόνια ὡς ἀνθρώπος· τὸ αὐτὸν ζῶσαν ὁ αὐτὸς ὢν τῷ πνεύματος δοτῆρ, οὐ περιτήσατο εἰπεῖν πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ ἕνεκεν ἔχρισέ με· διὰ τὸ γενησῶσθαι αὐτὸν σάρκα, ὡς εἶπεν Ἰωάννης, ἵνα δείξῃ ὅτι κατ' ἀμφοτέρω ἡμεῖς ἐσμέν· οἱ καὶ ἐν τῷ

* Ioh. XVI. 33.

cod. f. 77.

v. 13.

* Luc. XXIV. 19.

(1) Ab οὐ γὰρ ad ἴσχυσε extabat latine fragmentum apud D. Thomam p. 75.

(2) Confer D. Thomam p. 78.

ἀγιάζεσθαι δυνάμει τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριτος, καὶ μὴ δυνάμει δαίμονος ἐκβάλλειν ἄνευ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυνάμει.

V. 34.

Οὐδὲ σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ.

cod. E. 81.

ιβ'. Ὁ γε μὴν δαίμων, ὁ εἰπὼν ὀδύμεν σε, οὐκ ἦδει αὐτὸν ἀληθῶς, ἀλλὰ τοῖς ῥήμασι ὑπεκρίνετο· καὶ τοι ἢ τάληθη λέγοντα· ἀληθῆ γὰρ ἔλεγε· σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ· ὁμῶς ἐφίμου, καὶ λαλεῖν ἐκώλυε· μὴ ποτε καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ τῶ ἰδίαν κακίαν ὀπισπείρη, καὶ ἵνα καὶ ἡμᾶς σμεθίσῃ μισήσωτε τοῖς τοιοῦτοις προσέχειν, καὶ ἀδικῶσι τάληθῆ λέγειν· καὶ γὰρ ἀπρεπές, ἔχοντας ἡμᾶς τὰς θείας γραφάς, καὶ τῶ παρὰ τοῦ σωτήρος ἐλόθεριαν, διδάσκεισθαι παρὰ τοῦ διαβόλου τοῦ μὴ τηρόσαντος τῶ ἰδίαν τάξιν, ἀλλ' ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων φρονήσαντος· διὰ τοῦτο καὶ λαλοῦντα αὐτὸν τὰς ἀπὸ τοῦ γραφῶν λέξεις, κωλύει λέγων· τῶ ἢ ἀμαρτωλῶ εἶπεν ὁ Θεός· ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαίωματά μου*; οἱ μὲν οὖν πιστοὶ δύνανται παρ' αὐτῆς τῆς πατρικῆς φωνῆς λεγοῦσιν· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὁ ἀγαπητός· καὶ παρὰ τοῦ προσκυνούοντος αὐτὸν ἀγγέλων, καὶ τῶ περι αὐτοῦ γραμμάτων ἁγίων μαθεῖν, ὅτι αὐτὸς μόνος ἐστὶν ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ· ἀρειανοὶ ἢ ἐπεὶ τῶ διάνοιαν οὐκ ἔχουσι καθαράν, οὐδὲ δύνανται θείων ἐπακούειν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, παρὰ γοῦν τοῦ ὁμοίων αὐτοῖς δαιμόνων μαθεύσαντες, ὅτι μὴ ὡς πολλῶν ὄντων ἀνεφώνων, ἀλλὰ τοῦτον μόνον εἰδότες ἔλεγον· σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ· καὶ γὰρ ὁ ἀίρεισιν αὐτοῖς ὑποβαλὼν, οὐκ ἔλεγε σὺ εἶ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντων καὶ ἄλλων, ἀλλὰ σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, ὡς μόνος ὄντος αὐτοῦ· καλῆ οὖν τῶ τοῦ ἀρθροῦ πρόσθεσις· εἰς γὰρ ἔστιν ὁ εἰσεῖς ἅγιος· οὗ καὶ μέθεξις καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι (1).

* Ps. XLIX. 16.

C. V. 31.

Τίς δύναται ἀφέναι ἀμαρτίας, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ Θεός;

cod. E. 88.

ιγ'. Τὰ ἔργα μετρεῖ τῆ θεότητι, μετ' ἐξουσίας οὐρανίου πρᾶκτοῦ· καὶ χεῖρει μὲν ἡδ σοιχείοις, ἐπιτιμᾷ δὲ πνεύμασι, δυνάμει

ri a Spiritus gratia nos indigere; neque daemones posse expellere absque Spiritus virtute.

Scio te quis sis, sanctus Dei.

12. Daemon ille quidem qui dixit: novimus te; reapse haud illum noverat; sed simulanter loquebatur, quamquam vera dicebat. Etenim a veritate non aberrabat inquis: tu es sanctus Dei. Christus tamen cum reprimebat, neque loqui sinebat, ne simul cum veritate, propriam quoque malitiam sereret: nos quoque docens, ne talibus umquam mentem intendamus, etiamsi vera loqui videantur. Nam turpe sit, si qui divinas scripturas habemus, et a Servatore datam libertatem, a diabolo doceamur qui ordinem suum non conservavit, sed aliud pro alio voluit. Quamobrem illum, etsi scripturarum dictiones loquentem, prohibet dicens: peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustificationes meas? Ergo possunt fideles, propter vocem patris dicentem: hic est filius meus dilectus: item ex angelorum adoratione, nec non a sanctis scriptoribus, discere Christum solum esse filium ac Verbum Dei. At vero Ariani, quia puram mentem non habent, neque sanctos theologosque viros audire queunt, a suis similibus discant daemonibus; qui, non quasi plures alii existerent, clamabant; sed hunc solum agnoscences dicebant: tu es ille sanctus Dei. tu es ille filius Dei. En qui Arianis haeresim inspiravit, non tamen dixit: tu es sanctus Dei, quasi et alii existerent; sed tu es ille sanctus Dei; tamquam si solus ipse esset. Praeclara itaque est pronominis adiectio. Unus est enim suapte natura sanctus, ex cuius participatione ceteri quoque sancti sunt.

Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

13. Divinitatem testantur opera, quae caelesti potestate fiunt. Imperat enim elementis, increpat ventos, virtute sua mem-

(1) Legatur lat. apud Corderium p. 153; nec non apud D. Thomam pp. 82. 83. Item videsis Athanasium de vita S. Ant. n. 26. Item epist. ad episcopos Aegypti et Libyae n. 3.

bris laesos instaurat, voluntate morbis medetur. Potestatem propriam praedicat, non celat.

Cur facitis quod non licet facere in sabbatis?

14. At scaevo more Iudaei, qui lectis Davidis actibus, iisdem contradicebant; insontesque discipulos qui spicas vellebant et confricabant die sabbati accusabant: revera tamen legum nullam curam gerebant, neque sabbati; namque eo die graviter peccabant. Sed quum improba mente essent, saluti discipulorum invidabant, suamque tantum sententiam praevalere volebant.

Et nemo scit quis sit filius, nisi pater etc.

15. Solus novit filius quisnam sit pater, quoniam in patre est, habetque in se patrem. Imago quippe est, consequenterque tamquam in imagine omnia quae patris sunt, in illo sunt. Est enim sigillum parem figuram pariens, atque in se patrem ostendens; Verbum vivens verumque. Et nemo novit quisnam sit pater, nisi filius. Quomodo igitur hi irreligiosi illicita audent, quum ipsi sint homines, et terrena haec, enarrare nequeant? Quid dico terrena? Sua propria nobis dicant, si forte suam seculari naturam valebunt. Temerarii quum sint et audaces, gloriam non verentur, in quam desiderant angeli prospicere, qui tamen natura et ordine tantopere superiores sunt. Quid enim (Deo) propinquius quam Cherubini ac Seraphini? Et tamen hi neque speculantur, neque pedibus insistunt, sed velatis aequae pedibus atque facie, laudes incessabilibus labiis exhibent, nihil aliud quam divinam ineffabilemque naturam trisagio glorificantes. Nemo autem divorum prophetarum nos docuit, ut primum quidem « sanctus » elata voce dicamus: secundum, pressiore: tertium denique adhuc submissive: ita ut prior acclamatio, sit principalis; altera minor; tertia denique perminor. Apage, inquam, Deo odibilium hominum insaniam? Nam laudatissima trias, una est, indivisibilis, et absque figura; unitur autem in-

ἡ πρῶσις ἀποκαθίστησι, καὶ θελήμασι νόσους ἰᾶται· καὶ λέγει τὸ ἔξωσιαν, καὶ οὐκ ἀποκρύπτεται.

Τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἐξεῖται ποιεῖν ἐν τοῖς σάββατοις:

ιδ'. Πλὴν κακοῦθεσι οἱ Ἰουδαῖοι ἀναβινώσκοιτες ἡδὲ τὰς τῷ Δαβὶδ πράξεις, ἀντεμελέτων αὐταῖς. Ἐπιώοντο τῆς ἀναιτιῆς, τίλλοντας σάβχους καὶ ἰσώχοντας ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῷ σαββάτου· ἐμύθε ἡ αὐτοῖς οὔτε τῶ νόμων, ἕτε δὲ τὸ σάββατον, ἐν αὐτῷ ἡδὲ μάλλον παρενόμουν· ἀλλ' ὅτι τὸ ἔξωσιαν ὄντες ποιηροί, τοῖς τε μαθηταῖς ἐφθόνην σωζομένοις, καὶ μόνον ἐβούλοντο τὴν ἰδίαν γνώμην κρατεῖν.

Οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστὶν ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ κ. τ. λ.

ιε'. Μόνος οἶδεν ὁ υἱός τις ἐστὶν ὁ πατήρ, ἐν τῷ πατρὶ ὡν καὶ ἔχων ἐν αὐτῷ τὸ πατέρας· εἰκὼν γὰρ ἐστὶ, καὶ ἀκολουθῶς ὡς ἐν εἰκόνι πάντα τὰ τῷ πατρὶ ὅς ἐν αὐτῷ ἐστὶ σφραγὶς ἡδὲ ἐστὶν ἰσότυπος, ἐν αὐτῷ δεικνύς τὸν πατέρα· λόγος ζῶν, ἀληθινός· καὶ οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστὶν ὁ πατήρ, εἰ μὴ ὁ υἱός· πῶς οὖν τολμῶσιν οἱ δυσσεβεῖς φλαρρεῖν ἢ μὴ θεῖς, ἀνθρώποι ὄντες, καὶ τὰ ἐπὶ γῆς οὐχ εὐρίσκοντες διηγήσασθαι; τί ἡ λέγω τὰ ἐπὶ γῆς; τὰ αὐτῶν ἡμῖν ἐπιτάτσαν, εἰ ἄρα εὐρεῖν δύνησονται τὴν αὐτῶν ἐξιχνιάσαι φύσιν· τολμηροὶ ὄντες καὶ αὐθάδεις, δόξας οὐ φέροντες, ἐνθα ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι ὡρακῦλαι, οἱ τοσούτω καὶ τὴ φύσιν καὶ τὴ τάξιν ἀνώτεροι· τί γὰρ ἐγγύτερον τῷ Χερουβὶμ καὶ Σεραφίμ; καὶ ὅμως οὐδὲ ὄραντα ἢ ποσὶν ἐστάτα, ἀλλ' οὐδὲ γυμνοῖς, κεκαλυμμένοις δὲ ὡς περ ἐ τοῖς προσώποις τὴν δοξολογίαν προσφέρουσιν ἀπαύσοις τοῖς χεῖλεσιν· οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ θεῖον καὶ ἀφρασον φύσιν τῇ τρισαχιότητι δοξάζοντα· καὶ οὐδαμῶς τίς τῷ θεοσεσίαν ἀποφητῶν ἀπήγγειλεν ἡμῖν, ὅτι ἐν μὲν τῷ ἀπαξ εἶπεν τὸ ἄγιον, μεγάλη τῇ φωνῇ· ἐν ἡ τῷ δόξασαι, ἦσαν· ἐν ἡ τῷ φησεῖσαι, ὑποβεβηκότως· καὶ μὴ τοῦτο τον πρῶτον ἀγιασμὸν, κυριολογούντα· τὸν ἡ δεύτερον, ὑποτάσσοντα· καὶ τὸ τρίτον, κατώτερον τιθέντα· ἀλλ' ἀπαγε τὸ ἀνοίας τῷ θεοσυγῶν· ἡ γὰρ πανόμνητος φησὶς, μία καὶ ἀδιάρητος καὶ ἀσχημάτιστος· συνάπτεται

CAP. VI. 3.

cod. f. 92.

CAP. X. 22.

cod. f. 139. b.

ἢ ἀσυγχύτως ὡσπερ καὶ ἀτμήτως ἢ μονὰς χωρίζεται τῷ γὰρ τρίτον τὰ τρία ζῶα τὸ ἅγιον λέγειν, τὰς ὑποστάσεις τελείας δεικνύσιν· ὡς καὶ ἐν τῷ λέγειν τὸ κύριον, τῷ οὐσίαν δηλοῦσιν· οἱ τοίνυν ἑλαττοῦντες τὸν μονογενῆ, εἰς θεὸν βλασφημοῦσι, τῇ τελειότητι κακοδοξοῦντες, καὶ ἀτελεῖ δὲ ἀβάλλοντες, καὶ κολάσεως ἑαυτοὺς ὑπεθέλνυς καθιστῶσιν· ὁ γὰρ εἰς ὁποτέραν τῶν ὑποστάσεων βλασφημῶν, οὐκ ἔξῃ ἀφ᾽ ἑσιν οὕτε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, οὕτε ἐν τῷ μέλλοντι (1).

Cap. XIII. 14.

Ὁ ἀρχισυνάγωγος ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἔεραπειυσεν.

Archisynagogus indignans quia sabbato curasset Iesus.

cod. I. 191.

15'. Διὰ τί φησιν ἐν σαββάτῳ θεραπέυεις; τοῦτο ἢ πρόφασις ἦν μόνον καὶ γοργυσμός; καὶ γὰρ ἐν τῷ ἄλλαις ἡμέραις θεραπεύοντο καὶ κύριε πᾶσαν νόσον καὶ πάσαν μαλακίαν, Ἰεδοῖοι συνήθως ἐμέμφοντο· καὶ μάλλον ἢ θελον ἀθεότητι ἔχειν ὑπόνοιαν, τὸν Βεελζεβούλ ὀνομάζοντες, ἢ ἀρνησάσθαι τὴν ἰδίαν πονηρίαν· ἀλλὰ καὶ οὕτως πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως τὸ σωτήριον δεικνύοντες ἑαυτοῦ τὴν θεότητα, οὐδὲν ἤτορον ὡσαύτῃ ἐκέντρα ληκτίοντες ἀντέλεγον· ἵνα μόνον καὶ τὴν θεῖαν παροιμίαν * προφάσεις ἐφεύρισκοντες, χωρίσωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς ἀληθείας.

16. Cur, inquit, in sabbato sanas? Atqui hic putus praetextus erat et obrectatio: namque et aliis diebus curante Domino omnem morbum omnemque languorem, Iudaei more suo maledicebant: malebantque irreligionis suspicionem contrahere, Beelzebub eum nominantes, quam propriam malitiam abiicere. Sed sic etiam multifariam multisque modis divinitatem suam Servatore ostendente, nihilominus ceu contra stimulum calcitrantes contradicebant; ut, divina veluti scriptura ait, meros praetextus adinvenientes, a veritate semet se iungerent.

Ps. XCI. 1.

Cap. XIX. 17.

Ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.

Esto potestatem habens super decem civitates.

cod. f. 257.

17'. Ἐκάσῳ γε μὴν τῷ ἀρετῆς ἢ πρᾶξις τὸ πλεόν ἢ ἑλαττον προσήθησι· καὶ ὁ μὲν ἐπὶ δέκα πόλεων, ὁ δὲ ἐπὶ πέντε καθίσταται· καὶ οἱ μὲν καθίζονται ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τῆς Ἰσραήλ· οἱ δὲ ἀκούσιν, δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τῷ πατρὶ· εἰ καὶ δοῦλε καὶ ἀγαθὸς καὶ πιστός.

17. Unicuique virtutis exercitium plus vel minus praemii comparat. Namque alius decem civitatibus, alius quinque praeficitur. Alii supra duodecim thronos sedent iudicantes duodecim tribus Israelis. Alii audiunt; venite benedicti a patre. Item: euge serve bone et fidelis.

Cod. XX. 3.

Ἐρωτήσω ὑμᾶς καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ.

Interrogabo vos et ego unum verbum.

cod. f. 262.

18'. Οὕτω κακοήθως οὖν φαρισαῖος ἐρωτήσας, ἀντηρώτησεν ὁ σωτήρ, ἵνα αἰσθῆνται τὴν ἰδίαν κακονομίαν· μὴ ἀποκρίνε γὰρ φησιν ἄφρονι καὶ τὴν ἀφροσύνην ἐκείνου· ἀλλ' ἀποκρίνε ἀφρονι καὶ τὴν ἀφροσύνην αὐτῆς, ἵνα μὴ φαίνεται σοφὸς παρ' ἑαυτῶν· ἀποκρίσις δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀρμόζουσα,

18. Ita malitiose interrogans Pharisaeos, vicissim Servator interrogavit, ut ii propriarum cogitationum improbitatem persentirent. Dictum est enim: ne respondeas stulto iuxta stultitiam suam. Itemque dictum: responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Verumta-

Prov. XXVI

(1) Legebantur haec latine tantummodo apud Corderium p. 308.

men congrua his responsio, silentium est: ut inscientiam suam, qui interrogant, sentiant.

Accedentes autem quidam Sadduceorum etc.

19. Palam omnibus factum est, quod etiam legem in ore haberent, et de legis argumento viderentur loqui, nihilominus convicti sunt mente haeretici et Dei hostes. Pudore denique suffusi fuerunt, Servatorem audientes dicentem: erratis nescientes scripturas. Et alios quidem fefellerant ita loquentes, Dominum tamen hominem factum fallere non potuerunt. Verbum quippe caro factum erat, illud scilicet quod cogitationes sapientium stultas esse novit. Pari modo haeretici sententiam suam occultant. Mutuantur autem ex scripturis dictiones, ut harum ope fucum facientes, ad suam improbitatem pertrahant ignaros. Verumtamen etiamsi Pharisaeorum fimbrias sibi circumligent, etiamsi magnificent semet verbis, et vocis tonum intendant, credendum eis non est. Non enim verba, sed mens et religiosa vita, fidelem hominem constituunt.

Et facti sunt amici Pilatus et Herodes.

20. Qui prius mutua similitate dissidebant Herodes atque Pontius, tunc adversus Dominum conspirarunt. Quamobrem merito detestabiles sunt, quia quum privatae rei causa hostili inter se animo essent, in veritatis odio, et contra Dominum furore, amici facti sunt mutuasque dexteras dederunt.

Et postquam venerunt in locum qui vocatur Calvariae, ibi crucifixerunt eum.

20. Haud alibi autem crucifigitur, quam in Calvariae loco, ubi Hebraeorum magistri sepulcrum aiunt esse Adami: illic enim sepultum post maledictionem adfirmant. Propterea ubi hominis corpus corruptum fuit, ibi proprium deposuit corpus Iesus: et ubi anima humana mortis potestati tradita fuerat, ibi Christus animam propriam

ἢ σιωπῇ, ἵνα τῷ ἑαυτῶν ἄγνοιαν ἐπιγνωσκάσιν εἰς ἐρωτῶντες (1).

Προσελθόντες δὲ τινες τῶν Σαδδουκαίων κ. τ. λ.

v. 37.

19'. Καὶ δεδεικται πᾶσιν, ὅτι καί αὖτε τὸν νόμον διὰ χειρῶν ἔχοντες, καὶ δοκοῦντες τὰ τῶν νόμου λαλεῖν, ἠλέγχθησαν ὑπὸ διάνοιαν ὄντες αἰρετικοὶ καὶ Θεομάχοι καὶ ἐνεβλάπησαν παρὰ τὸ σωτήριον ἀκούσαντες· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς· ἄλλως μὲν οὖν ἐπλάνησαν τοιαῦτα λέγοντες· τὸν θεὸν κύριον ἡρώδῃ μόνον ἀνθρώπων οὐκ ἠδυνήθησαν ἀπατήσαι· ὁ λόγος σαρκὸς ἐγένετο, ὁ γινώσκων ὅτι δολογισμοὺς ἦν σοφῶν, ὅτι εἰσι μάταιοι τοιοῦτοι καὶ οἱ αἰρετικοὶ κρύπτουσιν ἃ φρονεῖσιν κερῶνται ἢ παρὰ τὸ γραφῶν τὰς λέξεις, ἵνα ἐν αὐταῖς δελεάσαντες ὑποσύρωσιν εἰς τὴν ἰσθίαν κακίαν ὅτι ἀγνοοῦντας· ἁλλήν, καὶ μείζονα κρᾶσπεδον ἦν φαρισαίων ἀπειθήσαντων ἑαυτοῖς, καὶ πλατύνωσιν ἑαυτοῦς τοῖς φθέρμασι, καὶ τὸν τόνον ἀσκήσωσι τὸ φωνῆς, οὐκ ὀφείλουσι πιστεύεσθαι· οὐ γὰρ ἡ λέξις ἀλλ' ἡ διάνοια, καὶ ἡ μετ' εὐσεβείας ἀγωγὴν ποιήσῃ τὸ πιστέον.

cod. f. 265.

Ἐγένοντο δὲ φίλοι οὗ τοῦ Πιλάτου καὶ οἱ Ἡρώδης.

CAP. XXII. 12.

κ'. Τὸ πρότερον μαχομένοι πρὸς ἑαυτοὺς Ἡρώδης καὶ Πόντιος, τότε συνεργήσαντες ἦν κύριον· ἐφ' ᾧ καὶ μισήσαντες ἄν τις αὐτοὺς δικαίως, ὅτι ἦν μὲν ἰδίων χάριν ἀπεχθάνονται πρὸς ἀλλήλους, εἰς ἣν τὸ καὶ τὸ ἀληθείας ἔχθραν, καὶ τὸ εἰς τὸν κύριον παροινίαν φίλοι γενόμενοι, καὶ ἀλλήλους δεξιόονται.

cod. f. 297.

Καὶ ὅτε ἀπέηλθεν ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Calvariae, καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

v. 31.

κα'. Οὐκ εἰς ἄλλον ἢ τὸν τοῦ σαυρωῦται, ἢ εἰς τὸ τὸ Κρανίον τόπον, ὃν Ἑβραίων οἱ διδάσκαλοι φασὶ τὸ Ἀδάμ εἶναι τάφον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὸν τεθάφθη καὶ τὸ κατάραν, δεβεβαίενται (2). διὰ τῆς ὅπως διεσφάθη τὸ ἀνθρώπου, ἐκεῖ προτίεται ὁ Ἰησοῦς τὸ ἴδιον σῶμα καὶ ὅπως ἐκρατέτο ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐν θανάτῳ, ἐκεῖ ἐπιπέικνεται ὁ Χριστὸς τὸ

cod. f. 298. 1.

(1) Habet latine Corderius p. 503.

(2) Hactenus fragmentum in Athanasii de passione sermone edito n. 12, de quo mox dicemus. Reliqua ibi non leguntur; sed habentur latine apud Corderium p. 602, et partim etiam apud D. Thomam p. 363.

ἀνθρωπίνῳ ψυχῇ ἰδίαν ἔσαν ἵνα καὶ παρῆ
 ὡς ἄνθρωπος ὁ ἀκατάκτος ἐν θανάτῳ, ὁ λυ-
 σῆ τῆ κατάρσις τῆ θανάτος ὡς θεός ἵνα ὅπερ
 ἔσπαρῆ ἡ φθορὰ, ἐκεί ἀνατίη ἡ ἀφθαρσία·
 καὶ ὅπερ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος, ἐν μορῇ ψυ-
 χῆς ἀνθρωπίνης παρῶν ἀθάνατος ἐπιδείξη-
 ται τῆ ἀθανασίαν· καὶ οὕτως ἡμᾶς μετόχους
 καταστήσῃ τῆ ἑαυτοῦ ἀφθαρσίας καὶ ἀθανα-
 σίας, ἐν ἐλπίδι ἀναστάσεως τῆ ἐκ νεκρῶν
 ἔσπας ἐν καὶ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐιδύσεται
 ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν ἀθανασίαν· καὶ
 ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμάρτια, καὶ δι'
 ἀνθρώπου ὁ θάνατος, οὕτως καὶ δι' ἐνὸς ἀν-
 θρώπου ἡ χάρις βασιλεύσῃ· ὡσπερ γὰρ ἀπο-
 θνήσκοντες τῆ Ἀδὰμ, ἐμειομῆρ καὶ ἡμεῖς
 δι' αὐτὸν νεκροὶ, οὕτως ἐγαρομένους τῆ κυ-
 ριακοῦ σώματος, ἀνάγκη λοιπὸν πάντας
 συμειρίσθαι αὐτῷ αὐτῇ τῆ Παύλος ἡ διά-
 ροια· ὡσπερ γάρ, φησὶ, ἐν τῷ Ἀδὰμ
 πάντες ἀποθνήσκουσιν, οὕτως ἐν τῷ Χριστῷ
 πάντες ζωοποιήσονται.

1. Cor. XV. 22.

cod. f. 307.

καὶ β'. Ἀθανασίου εἰς τὸ πάθος (1).
 Ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι
 Μωϋσέως. Ἄρτι ἡ πολήσας καὶ τῆ κυρία,
 θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐκβληθέντα τῆ παντός, καὶ
 ὑπὸ πάντων καταπατούμενον ἴν, καὶ συν-
 τριβόμενον ὑπὸ πάντων πόδας καὶ ἡμῶν· τό γε
 μὴν μέγα καὶ παράδοξον, ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοῦ
 τῆ στυροῦ κρεμαμένους τῆ κυρία, αὐτοῦ γὰρ
 ἦν τὸ σῶμα, καὶ ἐν αὐτῷ ἦν ὁ λόγος, ὁ
 μὲν ἥλιος ἐσκατίσθη, ἡ δὲ γῆ ἐβόμαζεν, αἱ
 πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τὸ καταπέτασμα τῆ
 ναοῦ ἐσχίσθη, καὶ πολλὰ σώματα τῆ προ-
 κκοιμωμένων ἀνέστη καὶ οὐδεῖς. ὡσπερ νῦν
 ἀρκανοὶ πολῶσι, διελογίσαστο εἰ δεῖ σα-
 κρῶντι τῷ λόγῳ πέσεισθαι· ἀλλὰ καὶ ἀν-
 θρωποὶ βλέποντες, ἐαγίνωσκον αὐτὸν ὅτι
 δημιουργὸν αὐτῶν· καὶ ἀνθρωπίνης φωνῆς
 ἀκούοντες, οὐ διὰ τὸ ἀνθρώπινον ἔλεγον

se habere demonstravit: ut et invictus mor-
 tem ceu homo exquiretetur, et mortis con-
 demnationem ceu Deus auferret: ut ubi sata
 fuerat corruptela, illinc exoriretur incor-
 ruptio: ubi denique mors regnaverat, in
 animae humanae forma Verbum immorta-
 litatem interveniens, ostenderet immortalita-
 tem: atque ita nos participes incorruptelae
 immortalitatisque suae, spe resurrectionis
 a mortuis, efficeret: cum corruptibile hoc
 induet incorruptionem, et mortale im-
 mortalitatem. Et sicut per unum homi-
 nem peccatum, et per hominem mors, ita
 et per unum hominem gratia regnaret.
 Nam sicut moriente Adamo, nos quoque
 ob ipsum mortui evasimus; ita dominico
 resuscitato corpore, necesse est cunctos
 postea aequae resurgere. Haec est Pauli
 scilicet: sicut enim, inquit, in Adamo om-
 nes moriuntur, ita in Christo omnes vi-
 vificabuntur.

22. Athanasii de passione Domini.
 Regnavit mors ab Adamo usque ad Moysen.
 Nunc vero facinus ausa adversus
 Dominum, videt se omni ope deiectam,
 conculcatam ab omnibus, pedibusque nos-
 tris protrititam. Sed quod magnum est et
 inexpectatum, ipso in cruce pendente Do-
 mino (huius enim corpus erat, in eoque
 Verbum existebat) sole obtenebrato, terra
 tremente, petris scissis, velo templi divi-
 so, multisque praemortuorum corporibus
 ad vitam revocatis, nemo tamen ambige-
 bat, ut nunc audacter faciant Ariani, an
 incarnato Verbo esset credendum: sed ho-
 minem cernentes, agnoverunt eum creato-
 rem suum: et humanam vocem audientes,
 non tamen ob humanitatem aiebant Ver-
 bum esse creaturam: sed vehementius im-

(1) Ita diserte in codice inscribitur. Iam vero in veneta S. Athanasii editione T. II. p. 61. seq. sermo habetur de passione Domini, quem cum ego cum hac et aliis de passione partibus in codice nostro a Niceta eclogario positus conferrem, deprehendi sermonem illum mutilum esse, partesque aliquot codicis cum editione congruere, partes tamen alias modo novas esse, modo satis diversas. Omissis itaque partibus omnino editis, haec tamen praecleara additamenta in lucem proferenda putavi. Nihil moror alterum de die parasceves sermonem, qui in eodem Athanasii tomo p. 385. legitur, qui neque Athanasii nomine dignus est, neque ad excerpta nostra pertinet.

(2) Hactenus ed. cit. p. 78. C. Sequitur deinde nova haec pars.

mo metuebant: neque eum secius agnoscebant, quam si de templo sancto oracula emitteret. Non enim rem creatam creatura adorat; neque item carnis causa reuebat Dominum suum venerari, sed creatorem suum in corpore spectabat: atque in nomine Iesu Christi omne genu tum flectebatur, ac porro flectetur, et omnis lingua confitebitur, quod dominus est Iesus Christus. Etenim caro inglorium Verbum non effecit; absit; sed ipsa magis a Verbo glorificata fuit. Nec quia servi formam accepit, qui in forma Dei erat filius, ideo diuinitate deminutus fuit; immo vero ipse liberator universae carnis omnisque creaturae evasit: quem etiam crucifixum testabantur dominum esse creaturarum rerum, sol radios suos contrahens, terra concussa, petrae scissae, carnifices agnoscentes vere Dei filium esse quem crucifixerant. Quippe haud alicuius hominis corpus erat quod spectabatur, sed Dei; in quo deitas existens, tum etiam cum crucifigebatur, mortuus suscitabat. Quo tempore sol indignatus faciem avertit, minime videre sustinens illatas communi omnium Domino corporales iniurias, quas hic sponte pro nobis toleravit. Itaque radiis contractis, diem illum sine sole praestitit.

Pater, in manus tuas commendabo spiritum meum.

23. Cunctos homines Deo commendat in propria persona, qui per ipsum vitam recuperabant: membra enim eius sumus, et plura membra unum corpus efficiunt, quod est ecclesia, prout Paulus ad Galatas scribit: cuncti enim vos unus estis in Christo Iesu. Omnes itaque in se commendat. Sic etiam cum ait Paulus patrem resuscitasse filium suum; patet, corpore resuscitato, filium dici resuscitatum. Nam corporis eius proprietates, de persona eiusdem pronunciantur. Et cum dicit: vitam dedit filio pater, data carni vita intelligenda est. Nam si ipsa vita nostra est, quomodo vita

ὅτι ὁ λόγος κτίσμα ἐστίν· ἀλλὰ ἡ μᾶλλον ἔφερον, καὶ οὐδὲν ἤττον ἐζηλώσαν, ὅτι ἐκ ναοῦ ἰσχυρῶς ἐφθέγγετο· οὐ γὰρ κτίσμα ἢ κτίσις προσκυνεῖ· ἐδὲ πάλιν διὰ τὸ σάρκα, παρητέτο τὸ κύριον ἑαυτῆς προσκυνεῖν, ἀλλὰ τὸ ἑαυτῆς δημιουργὸν ἐβλεπεν ἐν τῷ σώματι· καὶ ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντων γόνων ἐκαμπτει καὶ κάμψαι, καὶ πάντα γλώσσα ἑξομολογήσεται ὅτι κύριος· Ἰησοῦς Χριστός· οὐ γὰρ ἀδοξίαν ἠνεγκεν ἢ σαρξ τῷ λόγῳ, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτῇ θεοδόξασαι παρ' αὐτοῦ· οὐδὲ θεοῦ δούλου μορφήν ἀνέλαβεν ὁ ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων υἱός, ἠλαττώθη τῷ θεότητος· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ αὐτὸς ἐλευθερωτῆς πάσης σαρκὸς καὶ πάσης κτίσεως γέγονεν· ὅς ἐστι σαυροῦ μύθος, ἐμψυρεῖτο θεωπότης τῆς κτίσεως· συσείλατος μὲν ἦλκε τὰς ἀκτίνας, καὶ τῆς γῆς τρεμούσης, τῆς ἢ πεφθῶν σχιζομένων, καὶ τῆς θιμίων ἐπηρόντων, ὅτι ἀληθῶς θεοῦ υἱός ὅστις ὁ σαυρωθεὶς· οὐ γὰρ ἀνθρώπου τινὸς· ἦν τὸ βλεπόμενον σῶμα, ἀλλὰ θεοῦ· ἐν ᾧ τυχεῖραν καὶ ὅτε ἐσαυρῆτο, ἠγέρει νεκρούς· ὅτε καὶ ὁ ἦλιος ἀγανακτῶν, καὶ μὴ φέρων τὰς καὶ τῆς κοινῆς πάντων θεωπότες χρομῆνας σωματικὰς ὑβρεῖς, ἅς ἐκὼν αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέμεινε, ἀπεσφάφη· καὶ τὰς ἀκτίνας συσείλας, τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀνήλιον ἔδειξεν.

Pater, eis χεῖράς σου παραθήσεται (1) τὸ πνεῦμά μου.

καὶ. Πάντας ἢ ἀνθρώπους ᾤδατίθεται τῷ πατρὶ δι' αὐτὸ, ὅτι ἐν αὐτῷ ζωοποιούμενος· μέλη τὰς αὐτοῦ ἐσμὲν, καὶ τὰ πολλὰ μέλη ἐν ἑστὶ σῶμα, ὅπερ ὅστις ἡ ἐκκλησία, καθὼς Παῦλος γράφει Γαλάταις· * πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστέ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· τὰς πάντας οὖν ᾤδατίθεται ἐν ἑαυτῷ· οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ Παῦλος, ὅτι ὁ πατὴρ ἠγέρει τὸν υἱόν αὐτὸν *, δὴλόν ἐστιν ὅτι τὸ σῶμα ἐξαιρούμενος ὁ υἱὸς λέγεται ἐξηγέρθαι· τὰ γὰρ τὸ σῶμα αὐτὸ εἰς τὸ πρόσωπον αὐτὸν λείπεται· καὶ ὅτε λέγῃ· ζῶν ἔδωκε τῷ υἱῷ ὁ πατὴρ, τῇ σαρκὶ διδομένῳ τὸ ζῶν ἰσχυρότερον· εἰ γὰρ αὐτός ὅστις ἡ ζωὴ ἡμῶν, πῶς ἢ ζωὴ ζῶν λαμ-

v. 46.

cod. f. 307.

* Gal. III. 28.

cod. f. 307. b.

* Rom. IV. 24.

(1) Sic tempore futuro legebat etiam S. Cyrillus lat. 215. adnot.

Comm. in psalm. XLVIII. 16. ed. nostr. gr. p. 344.

βάνη; κὴ εἰ αὐτὸς ὄσπν ἡ σοφία τῆ Θεοῦ, κὴ εἰ αὐτὸς ἐποίησε πᾶσαν ἡλικίαν, πῶς λέγει προέκοπτε ἡ Ἰησοῦς σοφία κὴ ἡλικία; κὴ εἰ ὁ πατὴρ δια τῆ ἰδίας λόγος κὴ υἱοῦ πάντα ἐποίησε, δηλονότι κὴ τῆ ἑσέρων τῆ σαρκὸς αὐτῆ, δι' αὐτῆ ἐποίησατο (1), δι' αὐτοῦ οὖν αὐτὸν ἐγείρα, κὴ δι' αὐτῆ αὐτῶ τῆ ζωὴν διδώσιν ἐλείρεται μὲν κὴ σάρκα ὡς ἀνθρώπος, κὴ λαμβάνει ζωὴν ὡς ἀνθρώπος, αὐτὸς δὲ ὄσπν ὁ ἐγείρων τῆ ἰδίον ραὸν ὡς Θεός, κὴ διδούς ζωὴν τῆ ἰδίᾳ σαρκί. κὴ ὕταν ἡ λέγη. Θεέ μου ἵνα τί με ἐγκατέλιπες, ἐκ προσώπου ἡμετέρων λέγει· διότι μορφήν δούλου λαβὼν, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ἡυρόμηνος ὑπὸ κροῦ ἀρχὴ θανάτου σαυροῦ· κὴ καθὼς λέγει Ἡσαΐας*, αὐτὸς τὰς μαλακίας ἡμῶν αἴρεσιν, κὴ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν· κὴ οὐκ αὐτὸς ἐγκατελείθη ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' ἡμεῖς· κὴ δι' ἡμᾶς ὄσπν ἐγκαταλειφθέντας ἤλθεν εἰς τὸ κόσμον, κὴ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ τῆ ἐκκλησίας· ἡ γὰρ ἑαυτὸν ἤλθε σῶσαι ὁ ἀθάνατος Θεός, ἀλλ' ἡμᾶς ὄσπν θανατωθέντας· κὴ οὐκ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀπέθανεν, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν· ὥστε διὰ τῆτο τῆ εὐτέλειαν κὴ τῆ πτωχείαν ἡμῶν ἀνεδέξατο, ἵνα ἡμῖν τῆ πλεονεξίας αὐτοῦ χάρισηται τὸ ἡδ πάθος αὐτοῦ, ἡμῖν ἀπάθια ἐστὶ κὴ ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἡμῶν ἀθανασία· κὴ τὸ δάκρυον αὐτῆ, χαρὰ ἡμετέρων· κὴ ἡ ταπὴ αὐτῆ, ἡμῶν ἀνάσασις· κὴ τὸ πταῖσμα αὐτοῦ, ἡμῶν ἀγιασμός· κὴ ὁ μῶλωψ αὐτῆ, ἡμῶν ἰασίς· τῆ γὰρ ἡ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν· κὴ ἡ παιδεία αὐτοῦ, ἡμῶν εἰρήνη· παιδεία γὰρ εἰρήνης ἡμῶν, ἐπ' αὐτὸν τούτεσις ἔνεκεν τῆ ἡμῶν εἰρήνης, αὐτὸς παιδεύεται· κὴ ἡ ἀδοξία αὐτοῦ, ἡμῶν δόξα· κὴ ἡ κάθοδος αὐτοῦ, ἡμῶν ἀνοδος, κὴ τὸ λεγόμενον* σωήγεις κὴ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἑσπρανίοις, ἐν Χριστῶ Ἰησοῦ.

* 18. LIII. 4.

* Ephes. II. 6.

v. 16.
col. f. 302. B.

Καὶ τούτα εἰπὼν ἔσπνευσεν.

κδ'. Οἶδα Χριστὸν Θεόν, ἀληθῶς ἔξ οὐρανοῦ ἀπαθῆ· οἶδα αὐτὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα ἀνθρώπων, ἀπὸ γῆς παθητῶν· οὐ ζητῶ πῶς παθητὸς καὶ

vitam accipit? Et si ipse sapientia Dei est, idemque aetates creavit, quomodo dicitur? proficiebat autem Iesus sapientia et aetate? Et si pater per suum Verbum ac filium omnia fecit, sine dubio carnis quoque eius resurrectionem per eundem effecit. Per ipsum igitur eundem resuscitat, et per ipsum vitam ei tribuit. Suscitavit quidem secundum carnem ut homo, vitam accipit ut homo, ipse tamen summum templum suscitavit utpote Deus, qui propriae carni vitam impertitur. Et cum dicit: Deus mi, cur me dereliquisti, ex nostra persona loquitur: qui formam servi accipiens, semet humiliavit, factus obediens usque ad mortem crucis. Atque ut ait Isaias: ipse Janguores nostros perfert, et propter nos, immo pro nobis, dolet. Neque ipse a Deo derelictus fuit, sed nos: et propter nos derelictus venit in mundum, seque tradidit pro ecclesia. Non enim ad se ipsum salvandum venit immortalis Deus, sed nos interemptos: neque pro se ipso, sed pro nobis mortem oppetiit: ac propterea vilitatem paupertatemque accepit, ut suas nobis divitias largiretur. Nam passio eius, impassibilitas nobis fit: mors eius, nostra immortalitas: lacrymae eius, nostrum gaudium: sepultura eius, nostra resurrectio: lapsus eius, nostra sanctificatio: livor eius, nostra sanatio; etenim livore eius sanatus sumus: et disciplina (castigatio) eius, pax nostra est; nam disciplina pacis nostrae super illum; id est pacis nostrae gratia ipse castigatur: ignominia eius, gloria nostra: et descensus eius, ascensio nostra, prout dictum est: conresuscitavit et consedere fecit in caelestibus, in Christo Iesu.

Et haec dicens expiravit.

24. Scio Christum Deum, vere de caelo impassibilem. Scio ipsum ex semine Davidis in carne hominem, de terra passibilem. Non quaero quomodo idem passibilis

(1) S. Augustinus, serm. LII. 8: non resurrexit Pater, sed Filius; resurrectionem tamen Filii et Pater et Filius operatus est. Et paulo post: nunquid et Filius resuscitavit semet ipsum? Resuscitavit plane. Ita etiam S. Cyrillus apud nos in comment. epist. ad Rom. VI. 3, et VIII. 11.

fuerit et impassibilis; quomodo Deus, et quomodo homo; ne, dum modum vestigo, et rationem conquirō, a proposita nobis beatitudine excidam. Credere enim primum oportet et ita opinari, deinde harum rerum comprobationem desuper implorare: non autem repetere eam desub, ex carne nimirum ac sanguine, sed ex divina caelestique revelatione, ut Petrus. Idem simul Deus et homo. Nam si Deus tantum, quomodo passus esset? quomodo crucifixus et mortuus? Sunt haec Deo aliena. Item si homo tantum, quomodo patiendo vicisset, crucifixus salvasset, moriens vivificasset? Haec hominis conditionem excedebant. Idem vero et patitur et salvat, et passione vincit: idem Deus, idemque homo: utrumque simul, instar unius: utrumque ceu unicus.

Inveniant lapidem revolutum a monumento.

25. Quod visibilis sepulcro accidit, idem antea infernus passus erat. Oportebat enim nudari simul cum inferno sepulcrum; et a visibilibus, ea quae non apparebant, publica fieri.

Spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.

26. Mulieres pedes tenuerunt, et Deum adoraverunt; pedes ossium carnisque tactum habentes, sed tamen Dei pedes. Dicebat autem: spiritus ossa non habet, sicut me videtis habere, etsi spiritus ipse erat; nam Deus spiritus est. Dicebatque simul habere, et rei ostensionem faciebat. Cur ergo aiebat: spiritus ossa et carnem non habet, sicut me non esse, sed habere videtis? Vel hoc etiam docere voluit, spiritus naturam esse ineffabilem; ipsam vero

ἀπαθὴς ὁ αὐτός· πῶς Θεός, καὶ πῶς ἄνθρωπος· ἵνα μὴ τὸ, πῶς, περιεργαζόμενος, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἀναζητῶν, ἐκπέσω ἢ προκακίμενος ἢ μὴ ἀγαθοῦ πιστεύων γὰρ δεῖ πρῶτον καὶ δοξάζειν (1), καὶ δεύτερον πῶς σύστασιν ἄνωθεν τούτων αἰτεῖσθαι· καὶ μὴ κάτωθεν ταύτῃ προξίσει αἵματός καὶ σαρκός, ἀλλ' ἐξ ἀποκαλύψεως Θείας καὶ οὐρανίας, ὡς ὁ Πέτρος· * ὁ αὐτὸς ἅμα Θεός καὶ ἄνθρωπος· εἰ γὰρ Θεός μόνον ἦν, πῶς ἔπασχε; πῶς ἐσταυροῦτο καὶ ἀπέθνησκεν; ἀλλότρια γὰρ ταῦτα Θεοῦ· καὶ εἰ ἄνθρωπος μόνον, πῶς διὰ πάθους ἐνίκῃ, καὶ σαυρομένῳ ἔσωσε, καὶ ἀποθνήσκων ἐξωποίη; ταῦτα ὑπὲρ ἄνθρωπον ἦν ὁ ἢ αὐτὸς καὶ πάσχει καὶ σώζει, καὶ διὰ τοῦ πάθους ἐνίκῃ· ὁ αὐτὸς, Θεός· ὁ αὐτὸς, ἄνθρωπος· τὸ συναμφοτέρον, ὡς ἐν ἐκείτῳ, ὡς μόνον.

* Act. X. 10.

Εὐρον τὸν λίθον ἀποκεκλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου.

Cap. XXIV. 2.

κε'. Ἄ μὲν τοι ἔπασχεν, ὁ τάφος ὀρώμενος, ὁ ἄθης πρῶτος ὑπέμμεν· εἶδε γὰρ συναποσυμνοῦσθαι τῷ ἁγίῳ τῷ τάφῳ, καὶ ὀρωμένοις τὰ μὴ φαινόμενα ση-λιτεῖσθαι.

cod. f. 310.

Πνεῦμα σάρκα καὶ ὅσα οὐ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.

v. 27.

κς'. Καὶ αἱ γυναῖκες ἢ πόδας ἐγράψισαν, Θεὸν προσεκύνησαν· πόδας ὀστέων καὶ σαρκός ἔχοντας ἠπλάφησαν, ἀλλὰ Θεοῦ ὄντας· ἔλεγε ἢ ὅτι ἀνεῦμα ὅσα οὐ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα, καὶ τοι πνεῦμα ἂν αὐτός· πνεῦμα γὰρ ὁ θεός· καὶ λέγων ἔχων, καὶ ἐπίδαξιν ποιούμενος· πῶς οὐν ἔλεγε, πνεῦμα ὅσα καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ φησὶν οὐχὶ ὄντα, ἀλλὰ θεωρεῖτε ἔχοντα· ἢ τοῦτο διδάσκων ὅτι ἢ τῷ πνεύματος φύσις, ἀρρήτός ἐστιν; αὐτὴ ἢ ἡ ἠπλάφησις,

cod. f. 318.

(1) Animadvertite Athanasii testimonium de fidei theologiae indole et necessitate; quod adversus hodiernos illos valet, qui fidem humano ratiocinio subiiciunt. Eandem sententiam alibi apud Cyrillum et Niphophorum haud semel compertam nos adnotavimus. Nunc etiam Augustini locum, de fidei necessitate ac merito, recitare lubet ex sermone XLVIII. 2. Interrogatus dominus Iesus quod esset opus Dei, respondit: hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem ille misit. Quomodo autem erit opus Dei, quod Dominus dixit, ut credatur in eum, nisi ipsa sit iustitia credere in eum? Audi et tu alium scripturae locum: iustus ex fide vivit. Difficile est ut male vivat, qui bene credit. Credite ex toto corde, credite non claudicantes, non haesitantes, non contra ipsam fidem humanis suspicionibus argumentantes. Conferatur etiam sermo LI. 5. et 6, et LII. 2.

cod. f. 318. 1.

σώματος ἢ καθ' ἡμᾶς ἔστιν, ὁ ἐαυτῶ ᾤξει-
 ποιήσατο ἐκ παρθένου, οὐκ ἐνεργείας . . .
 ἀλλὰ [τίς οὕτως] ἠσέβησαν ὡς εἰπεῖν ὅτι
 τὸ ἐν ξύλῳ καθηλωμένον οὐκ ἦν σῶμα .
 ἀλλὰ [πνεῦμα ;] . . . ἐαυτὸν ἀπέφερον, ἵνα
 ἡμεῖς τὸ τοῦ λόγου Θεότητος μετασχεῖν
 δυναθῶμεν· ὅτι δὲ τὸ ἐξηρόμενον ἐκ νε-
 κρῶν ἀνθρώπου ἦν, οὐ Θεός, ἐρμηνεύει Πέ-
 τρος λέγων· * « καθελόντες αὐτὸν ἀπὸ τῆς
 ξύλου ἔθηκαν αὐτὸν εἰς μνημεῖον· ὃ ἡ θεὸς
 ἠγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν·, τὸ γοῦν ξύλον
 καθαιρεθὲν σῶμα νεκρὸν τῆς Ἰησοῦ, τὸ καὶ
 εἰς μνημεῖον τεθὲν, ἐνταφιασθὲν ἡ ὑπὸ Ἰω-
 σήφ . . . ὁ λόγος, ὁ καὶ πάντας ὄντων νεκροῦς
 ζωοποιῶν· ἡ γὰρ ζωὴ οὐκ ἀποθνήσκει, ὅθεν
 ἡ νεκροῦς ζωοποιεῖ· ἐγένετο Λαζάρου ἀσθε-
 νήσαντα ἀποθανεῖν, ὃ ἡ κυριακὸς ἀνθρώπου
 οὐκ ἠσθένησεν, οὐδὲ ἄκων ἀπέθανεν,
 ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἦλθεν εἰς τὸ θάνατον οἰ-
 κονομίαν, σεργεμέλιος ὑπὸ τῆς αὐτῶ οἰκί-
 σαντος ἐκείνου· τὸ εἰσώπτος· * ἔδους αἶρει τὴν
 ψυχὴν μου ἀπ' ἐμοῦ· ἀπ' ἐμαυτοῦ αὐτὴν τίθη-
 μι· ἡ θεότης ἐν ἔστι τῆς οὐσίας καὶ λαμβάνουσα τὴν
 ψυχὴν ἐξ ἐφόρουσιν ἀνθρώπου· παλήρι
 γὰρ ἀνείληψε τὸ ἀνθρώπου, ἵνα καὶ πλήρη
 αὐτὸν καὶ σὺν αὐτῷ ὄντων νεκροῦς ζωοποιήσῃ.

* Act. XIII. 29.

* Job. X. 18.

cod. f. 318. 1.

* Luc. XXIV. 36.

καὶ. Μετὰ τὴν ἀνάστασιν, κεκλεισμένων
 τῶν θυρῶν εἰσίων ὁ σωτὴρ, εἶ τι παρῆν δυ-
 σσειθεὶς τοῖς ἀποστόλοις, διέλυσε τῶν εἰπεῖν
 ψαλαφήσατέ με· καὶ οὐκ εἶπε τὸ ἀνθρώπον
 μου ὃν ἀνείληφα, ἀλλ' ἐμέ· ὡς τὸ ἀπαρχὴν
 ἡμῶν ᾤξειθέμενος, καὶ αὐτὴ ἀνακραθεὶς·
 πληροφορεῖ ἡ οὐ μόνον ἀπὸ τῆς τῆς ψαλαφ-
 σιν ἐπιφέψαι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς φαεῖν· πάν-
 τως γὰρ ὁ διδούς τὴν ἴσθησιν· ἡ οἱ διδόντες,
 ἠλάντο τῶν χειρῶν· ἐπέδωκαν ἴσθησιν αὐτῶ
 ἰχθύος ὁποῦ μέγας, καὶ φαγῶν ἐνάστιον
 αὐτῶν, λαβὼν τὰ ἐπίλοιπα, ἀπέδωκεν αὐ-
 τοῖς· ἰδοὺ τοῖσιν, εἰ καὶ οὐκ ὡς τῶν Ὁμων, ἀλλ'
 ἕμους δι' ἐτέρας μεθόδους τὴν πληροφο-
 ρίαν αὐτοῖς παρέσχε· ψαλαφθεὶς· εἰ καὶ καὶ
 ὄντων μάλωπος ἰδεῖν θελοῖς, παρὰ Ὁμων
 μάθε· * πλάρην γὰρ ἰδίαν καὶ χεῖρας ὀνο-
 μάζει· ὁ θεὸς λόγος, καὶ ὅλον αὐτὸν ἀνθρώ-
 πον τε καὶ θεὸν ὁμοῦ.

* Job. XX. 26.

palpationem, corporis nostrorum similis esse propriam, quod sibi de virgine comparaverat . . . Quis ita sit impius ut dicat, quod ligno confixum fuit, non fuisse corpus sed [spiritum?] . . . semet ipsum obtulit, ut nos Verbi divinitatem participare possemus. Iam quod illud a mortuis suscitatum, homo esset, non Deus, explanat Petrus dicens: « tollentes eum de ligno, in monumento deposuerunt. Deus autem suscitavit illum a mortuis. » Ergo sublatum de ligno corpus exanime Iesu, et in monumento depositum, et a Iosepho ritu funebri elatum . . . Verbum quod et omnes mortuos vivificat. Nam vita non moritur, sed mortuos potius vivificat. Lazaro ex infirmitate decedere contigit; at homo dominicus non aegrotavit, neque involuntarius obiit, sed sponte ad mortis oeconomiam venit; ab inhabitante intra eum Deo Verbo confirmatus, dicensque: nemo tollit animam meam a me; per me ipsum illam depono. Filii igitur divinitas sumit deponitque animam hominis, quem gestavit. Totum enim suscepit hominem, ut illum totum, cum eoque mortuos vivificaret.

27. Post resurrectionem, ianuis clausis introiens Servator, si quid in apostolis incredulitatis reliquum erat, abstulit dicens: palpate me. Neque dixit hominem quem adsumpsi, sed me; utpote qui primitiis nostris circumdatus erat, eisque concretus. Persuadet autem non concedendo solum ut palpent, verum etiam manducando: quia in re sine dubio qui escam obtulit, sive is unus fuerit sive plures, manus eius adtigerunt. Dederunt ei, inquit scriptura, piscis assi partem, quam coram ipsis comedens, reliquias cisdem distribuit. En itaque, etsi aliter ac Thomae, variata methodo rem illis persuasit palpatus. Iam si cicatrices quoque vis cernere, a Thoma disce: nam proprium latus ac manus nominat Deus Verbum, seque totum hominem Deumque simul.

SANCTI ATHANASII FRAGMENTA ALIA.

Ex Anastasii opere dogmatico, apud nos Script. vet. T. VII.

Sancti Athanasii adversus eos qui dogmata cum temporibus mutant.

28. Quis ergo hos christianos existimabit, apud quos nec sermo neque scriptura stabilis est, sed omnia cum temporibus mutantur?

Athanasii episcopi, ex sermone in illa verba: Verbum caro factum est.

29. Ac veluti cum ipse exiit, et manum extendit, et Lazarum vocavit, haec esse facinora hominis dicimus, etiam si corporis instrumento peracta, sed Dei; ita cum humana dicuntur de Servatore in evangelio, vicissim dictarum rerum naturam spectantes, easque omnes a Deo alienas reputantes, haud Verbi divinitati imputamus, sed eiusdem humanitati. Quamquam enim Verbum caro factum est, carnis tamen propriae passiones sunt.

Sancti Athanasii ex sermone maiore de fide.

30. Sic ergo Arius dum Dei Verbum facit creatum, nescit se patrem absque Verbo facere. Omnis enim cui rationale verbum non inest, irrationali prorsus natura est. Deinde dum Verbo carnem anima rationali carentem adtribuit, facit Verbum naturaliter passibile, mortale, invite passioni obnoxium, quandoquidem nullum motum voluntarium inanimata caro habet. Etenim quae est sine mente anima, ab omni naturali voluntate aliena est; quoniam nihil aliud est voluntas nisi mens erga aliquid commota, vel animae intelligentis spontaneus motus. Igitur qui anima carnem Domini spoliatis, facit hanc volucris alicuius aut terrestris aquaticae animalis carnem. Immo ut clarius dicam, ne horum quidem cuiuslibet; siquidem nullius animalis caro anima caret.

Τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου καὶ τῶ συμμεταβαλλομένου τοῖς καιροῖς ἐν τοῖς δόγμασι. καὶ. Τίς οὖν ἐτι τούτους χριστιανοὺς ἠγήσεται, παρ' οἷς οὐ λόγος, οὐ ζῆμα βίβλιον, ἀλλὰ πάντα κατὰ καιροὺς ἀλλάσσεται;

Ἀθανασίος ἐπιπόμπη, ἐκ τῶ εἰς τὸ, ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. P. 40.

καὶ. Καὶ ὡσπερ πτύσαντος αὐτοῦ (1), καὶ ἐκτείναντος χεῖρα, καὶ φωνήσαντες Λάζαρον, ἐκ ἐλέου αὐτοῦ ἀνθρώπινα εἶναι τὰ κατορθώματα, εἰ καὶ διὰ τῶ σώματος ἐγένοντο, ἀλλὰ Θεοῦ οὕτως ἐὰν τὰ ἀνθρώπινα λέγεται περὶ τῶ σωτῆρος ἐν τῶ εὐαγγελίῳ, πάλιν εἰς τὸ φύσιν τῶ λεβομένου ὄραντες, καὶ ὡς ἀλόγια θεοῦ πάντα τυγχάνοντα, μὴ τῆ θεότητι τῶ λόγος ταῦτα λογισώμεθα, ἀλλὰ τῆ ἀνθρωπότητι αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἀλλὰ τῶ σαρκὸς ἴδια τὰ πάθη.

Τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἐκ τῶ περὶ πίστεως μείζονος λόγος (2). P. 41.

λ'. Οὕτω μὲν οὖν Ἄρειος κατασκευάσας τὸν θεοῦ λόγον κτιστὸν, οὐκ ἔγνω πεποιτικῶς ἄλογον τὸν πατέρα· πᾶν γὰρ ὃ φυσικῶς μὴ πρόσεξιν λόγος, ἄλογος φύσιν πάντως ἐστίν· ἕκαστα ψυχῆς νοεῖας ἐστερημένον αὐτῶ σάρκα διδούς, φύσιν παθητὸν αὐτὸν δεικνύσει, καὶ θνητὸν, καὶ τὸ πάθος ἀκούσιον, ὡς τῆς μηδὲν ἐχούσης ἐκούσιον ἀλύχου σαρκὸς κινητικόν· ἢ γὰρ ἀνόητος σὰρξ πάσης ἠλλοτριώται κατὰ φύσιν θελήσεως, εἴπερ οὐδὲν ἔστι θέλησις ἢ νοῦς περὶ τι κινούμενον, ἢ ψυχῆς νοεῖας αὐτεξούσιον κινήσις· ἢς γυμνῶν τοῦ κυρίου τὴν σάρκα, πτηνοῦ τινος ἢ χερσαίου ἢ νηκτοῦ ζώου ταύτῳ πεποιῖται· καὶ σαφέστερον εἰπεῖν, οὐδὲ τούτων τινὸς, εἴπερ οὐδὲν ἐν ζῶου ψυχῆς ἐσφίρηται σὰρξ.

(1) Non comperiebam fragmentum hoc, sive inter tria citata a Theodoro in dialogo de immutabili, sive in editione maur. Athanasii T. I. part. 2, neque in altera Montfauconii, Bibl. nov. PP. T. II.

(2) Id est quando sputo caecum illuminavit, leprosum manu extenta mundavit etc.

Ex Leontio adversus Monophysitas, apud nos Script. vet. T. VII.

P. 177. λα'. Ἀθανασίε. Θεὸς κὶ ἀνθρώπου
ὁ αὐτὸς, εἰς ὃν καὶ ὕπαρξιν ἀνελλιπῆ
τὰ ἑκάτερα.

P. 132. λβ'. Ἀθανασίου ἐν τῇ ἑξηγήσει τῆ,
ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραάμ γενέ-
σθαι ἐγὼ εἰμι. — Ἀνασχυντία σαφῶς τὸ
μὴ διχῶς νοεῖν τὸν Χριστὸν Θεϊκῶς τε κὶ
ἀνθρώπινως.

Ex Anastasio contra Monophysitas apud nos Script. vet. T. VII.

P. 201. Τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, ἐκ τῆς λόγου εἰς
τὸ κύριος ἐκτίσέ με, κὶ κτ' Ἀριανῶν.

λγ'. Καὶ γοῦν ἐπὶ τῷ σαυρὸν ἐρχόμε-
νος, ἐκτενῶς προσεύχεται, κὶ τὸ γόνυ κλι-
νέ, λέγων· πᾶτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ
ποτήριον τοῦτο· πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα
γυῖσθω, ἀλλὰ τὸ σόν· ἴδιον αὐτοῦ θέλημα
λέγων τὸ ὅτι σαρκός· ὅτι περ κὶ αὐτὴν τὴν
ἡμετέραν σάρκα ἐν ἑαυτῷ οἰκίωσατο.

Ex Eutychii patriarchae sermone paschali a nobis edito.

Τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν τῷ εἰς ἑὸν
βαπτίζομένους λόγῳ.

λδ'. Ὁψὲ ἑὸν λείπας φέροντας ἄρ-
τους, κὶ ποτήριον οἴνου, κὶ τιθέντας ἐπὶ τῷ
ἑσπέζαν κὶ ὅσον οὐπω ἱεσίοι κὶ δεήσεις
γίνονται, φίλος ἔστιν ὁ ἄρτος ὁ ποτή-
ριον· ἐπ' ἂν ἡ ἑπιτελεσθῶσιν αἱ μεγάλαι
κὶ θαυμασαι εὐχαι, τότε γίνεται ὁ ἄρτος,
σῶμα· κὶ τὸ ποτήριον, αἷμα τῆς κυρίας ἡμεῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ. Καὶ πάλιν· Ἐλθώμεν ἐπὶ
τῷ τελείωσιν τῶν μυστηρίων· ὁ ἄρτος
κὶ τοῦτο τὸ ποτήριον, ὅσον οὐπω εὐχαι
καὶ ἱεσίοι γεγονασί, φίλα εἰσιν· ἐπ' ἂν
ἡ αἱ μεγάλαι εὐχαι, κὶ αἱ ἀγίαί ἱεσίοι
ἀναπεμφθῶσι, καταβαίνα ὁ λόγος εἰς
τὸ ἄρτον κὶ τὸ ποτήριον, κὶ γίνεται αὐτοῦ
σῶμα (γ).

31. Athanasii. Deus et homo idem
(Christus) personaliter unus, utraque sub-
sistentia praeditus.

32. Athanasii in explanatione verbo-
rum: amen amen dico vobis, ante quam
Abraham fieret, ego sum. — Manifesta im-
pudentia est illorum, qui duplici notione
Christum considerare nolunt, id est divini-
tus et humanitus.

Sancti Athanasii, ex sermone in illud:
Dominus creavit me. Et contra Arianos.

33. Propterea cum ad crucem ventu-
rus esset, enixe orabat, flexoque genu di-
cebat; pater, transeat a me calix iste. Ver-
umtamen non mea voluntas, sed tua fiat;
propriam scilicet dicens carnis voluntatem;
quandoquidem ipsam nostram sibi pro-
priam fecerat carnem.

Athanasii magni, ex sermone ad ba-
ptizatos.

34. Videbis levitas panes viniq̄e cali-
licem ferentes, mensaeque imponentes. Et
quamdiu quidem preces et invocationes
nondum sunt peractae, nihil aliud nisi pa-
nis calixque est. Verum enimvero postquam
peractae fuerint magnae miraeque preces,
tunc panis fit corpus; calix autem, domini
nostri Iesu Christi sanguis. Et rursus. Ve-
niamus ad mysteriorum perfectionem. Hic
panis et hic calix ante preces et invocatio-
nes nihil ultra naturam propriam habent:
verumtamen ubi magnae preces sanctaeque
invocationes editae fuerint, descendit Ver-
bum in panem et calicem, et corpus eius
confititur.

(1) Non legitur hic locus in Athanasii sermone ad recenter illuminatos seu baptizatos opp. ed. ven. T. II. p. 395. Nec mirum; multi enim alii necessario extiterunt Athanasii sermones de hoc argumento singulis annis recurrente, quo tempore, id est paschali, solebant episcopi erudire catechumenos, et mox baptizatos sublimiorum mysteriorum doctrina imbuere.

2) S. Augustinus in sexto sermone, ex vindobonensi bibliotheca edito, qui est de sacramento altaris, cum Athanasio adamussim consentit sic. *Hoc quod videtis, carissimi, in mensa Domini, panis est et vinum; sed iste panis et hoc vinum, accedente verbo fit corpus et sanguis Verbi.*

MONITUM.

Quo ego tempore dogmaticam Photii ad Armeniorum patriarcham epistolam, mihi a doctis PP. Mechitaristis traditam, edidi (Spicil. rom. T. X.) meminì me adnotare in praevio monito p. 442, sanctum Germanum I, qui Constantinopoleos patriarcha anno Christi 715. processit, et anno 730. ea dignitate se abdicavit, litteras pariter de fide orthodoxa ad Armenios dedisse, quae in libris editis non apparent. Etenim eius rei testimonia, ut cit. loco dixi, Galanus protulerat in suo de conciliatione ecclesiae armenae cum romana opere T. III. p. 77, ex Armeniorum menologio; cuius verba, etsi aliquantum proliza, nunc recitare necesse est. « Stephanus siuniensis episcopus ad Graecos profectus, attulit inde secum tres libros, qui fidei veritatem explicabant. Porro sanctus Germanus Constantinopoleos patriarcha epistolam Armeniis destinavit, per quam ita eos monebat: quare vos non adseritis duas in Christo naturas, nec chalcedonense concilium recipitis? Haec quidem scripsit, et per Stephanum misit ad Armenios. Ut vero pervenit Stephanus ad Papchenem Armeniorum patriarcham, ostendit ei Germani litteras; quibus lectis, praecepit ipsi Stephano dominus Papchen, ut Germani litteris responderet, et scripsit vir eruditissimus Stephanus, compositione ac ordine quidem peregregio, plurimas sacrarum scripturarum et sanctorum patrum sententias confirmandi causa allegans: quae omnia ubi legerunt Graecorum sapientes, hisce scriptis consentientes, veram rectamque Armeniorum fidem haeresisque immunem laudaverunt. »

Pergit p. 79. dicere Galanus, teste gravissimo utens Nersete lamproniensi, religiosam eo tempore pacem sub praedictis Graecorum et Armeniorum patriarchis inter duas ecclesias coaluisse. Papchenem tamen patriarcham, pro Iohanne Ozniensi, in menologio temere fuisse scriptum, longe facilius ego crediderim, quam de duplici, qui numquam auditus est, Papchene cum Galano suspicer. Re quidem vera Iohannem ozniensem, non Papchenem, contemporalem cum Germano patriarchatum gessisse, fasti Armeniorum certissimi docent. (Serposius compend. hist. T. II. p. 41.) Sed enim quolibet demum modo hic anachronismus in menologii narrationem irreperit, culpa quidem urgebit auctorem: verum enimvero Germani epistola, quam prae manibus nunc habemus, revocari in dubium nequit. Ecce enim apud eundem Galanum p. 341. ex Armeniorum concilio tarsensi novum testimonium accedit. Quippe ibi Armenii Graecos sic alloquuntur: « patres vestri ac nostri singulis temporibus ad pacem conciliandam impenso labore incubuerunt; ut venerabilis, strenuus, ac probus patriarcha vester Germanus, qui litteras ad Armenios misit, spiritali caritate ac fide orthodoxa plenas. » Quod autem in praedicto Armeniorum menologio Stephani quoque responsum laudetur, patriarchae sui iussu exaratum, quod tamen ex relatis a Galano partibus pessima haeresis redundans apparet; id posteriorum interpolatione haereticorum factum esse cl. Sukias Mechitaristarum abbas et archiepiscopus (prospect. litt. armen. p. 48.) cum Iohanne Vanagano narrat: sic ea fraus menologio obtrusa fuerit, insertis laudibus auctoris haeretici, ut vult Galanus; sive ipsa potius Stephani epistola violata sit, ut Sukias credit. Denique Stephanum hunc siuniensem inter illustres Armenios ponit etiam Samuel antiensis in chronico ad annum 772, paulo tamen ut videtur serius, nisi forte extremum vitae Stephani annum designat chronographus.

Sed ut ad Germanum redeam, equidem dum illud in Spicilegio monitum scriberem, illa tantum quae apud Galanum sunt testimonia noveram de Germani ad Armenios epistola. Postea vero feliciter mihi contigit, ut in adnotationibus, quas edito a se Iohannis ozniensis contra phantasticos sermoni attestavit vir cl. I. B. Aucherus, Mechitaristarum familiae decus, bene inquam mihi evenit, ut breve lemma ex supradicta Germani inedita epistola citatum legerem; ex quo statim specimine iudicavi, scriptum hoc Germani apud venetos Mechitaristas, qui pervetustis egregisque codicibus abundanti, armeniace saltem servari; ideoque cupiditate incensus sum, ut vel id plenius cognoscerem, vel etiam largientibus dominis, cum eruditorum coetu in his meis voluminibus communicarem.

Hoc vero negotium mihi benigne expedit, pro suo eximio erga omne litterarum genus amore ill. ac rev. archiepiscopus siracensis Odoardus Hurmutius, qui acceptum a sodalibus suis epistolae exemplar fidelissime mihi interpretatus est, atque ut latinis litteris typisque consignarem perlibenter annuit.

Tertium hoc itaque venerandi Germani scriptum in lucem effero; videlicet post luculentam eius de vitae termino disputationem, quam ex vetusto codice vaticano sumptam, inter Photii anphilochianae quaestiones edidi (*Script. vet. T. I. ed. 2.*); postque egregium illud de haeresibus synodisque opusculum, quod item ex vetusto codice columensi vat. erutum, septimo Spicilegii rom. volumini inserui, diversum plane ab illo paris ferme tituli, quod sub falso Germani nomine Moynius vulgaverat. Atque haec ego memoro, haud aedepol ut meas reculas recinam, sed ut eruditos tempestive admoncam, siquando Germani scripta colligere volent, et cum paucis eiusdem epistolis copulare, quae ante secundam nicaenam synodum ab editoribus conciliorum poni solent. Utinam vero et ille liber Germani emergeret, de futurae vitae retributione, quem a stilo et recto dogmate generatimque ab optimo scribendi genere Photius dilaudat cod. 233! Certe haec sunt genuina Germani J. scripta, ut illa etiam a nobis edita: nam disputationem de vitae termino habebat idem Photius, et cum anphilochianis suis colloabat: opus de haeresibus atque synodis narrat ipse Germanus se sub primordiis Iconoclastarum composuisse: denique epistolam ad Armenios monumenta vetera priori huic Germano dant, non iuniori: etenim tarsense saeculi XII. concilium in quo illa commemoratur, ante iuniorum Germanum fuit, qui saeculo XIII. vixit, id est quinque post priorem saeculis. Nihilominus et Labbeus et Konigius, et alii interdum bibliographi, scripta secundi Germani, quae levioris profecto frugis sunt, priori incaute adseripserunt; quod ne diutius, invita veritate fiat, docti homines postea cavebunt. (Postremo optandum superest, ut alicunde se exserat magni etiam Cyrilli ad Armenios epistola, quam Photius in sua ad eosdem memorat cap. 13, *Spicil. rom. T. X. p. 456*, quae in libris editis hoc certo titulo inscripta non occurrit!) Germani hanc epistolam versari totam in refutando eutychiano Armeniorum errore, per se patet: quamobrem nullum eius a nobis fieri summarium oportuit (*). Utiliter vero conferetur cum Thomae patriarchae hierosolymitani ad eosdem Armenios dogmatica item epistola, quae extat in Tomo XV. operum Iacobi Gretseri inter Abucarac opuscula n. IV.

(*) De argumento eodem placet heic epimethon quoddam attexere in vacuo paginae spatio, ne res a me in codicibus observata pereat. In vaticano igitur lat. codice 1267. f. 51. b. et seq. (itemque in codice 1195.) legebam sermonem quandam contra haereses eutychianam ac nestorianam inscriptum S. Cyrillo (at in cod. 1195. inscriptum S. Augustino) cuius sermonis priorem partem reapse comperi sumptam ex epistola Cyrilli tertia ad Nestorium (ed. Aubert. T. V. part. 2. p. 22. et seq.) nempe illud excerptum quod post S. Leonis epistolam 165. (ed. Baller. T. I. col. 1397.) legitur inter dogmatica testimonia. Codex tamen vat. bonas habet varietates v. gr. 1. ed. *lumen de lumine*, at cod. *lumen verum de lumine* vero. 2. ed. *ad unitatem*, cod. *et unitatem*. 3. ed. *Christum unum et dominum confitemur*, at cod. *Christum unum et Deum confitemur*. 4. ed. *neesse est enim discernere, et dicere hominem separatim fuisse*, at cod. *nec enim fas est discernere, et dicere hominem separatim fuisse*. 5. ed. *participationem*, at cod. *participatum*, substantive. Tum fragmentum in codice concluditur his, quae desiderantur in editione Leonis, verbis, neque tamen graece desunt. *Haec igitur pro caritate in Christo scribo, quaerens tamquam fratrem et contestans coram Christo et electis angelis, ut ecclesiarum pax salva servetur, et concordiae caritatisque vinculum indissolubile maneat sacerdotibus Dei*. Utinam vero Aubertus Cyrilli editor hoc apud Leonem excerptum novisset! ita enim latinam suam interpretationem fecisset meliorem.

PRO DECRETIS CONCILII CHALCEDONENSIS

EPISTOLA GRAECORUM AD ARMENIOS

QUAM CONSTANTINOPOLI DETULIT STEPHANUS SIUNENSIS EPISCOPUS
ANTE SUAM AD EPISCOPATUM ADSUMPTIONEM.

1. « **C**hristus est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem » maceriae solvens, inimicitias in carne » sua *. » Visum nobis est ab hoc apostolico effato nostram hanc epistolam exordiri, quam ad vestram pietatem mittimus: nostra quippe omnis voluntas, et ipsius epistolae argumentum, ad pacis adeptionem tendit; pacis eius videlicet, quae de hoc mundo non est, prout Dominus dixit *, nec visibilibus rebus consentanea; pacis inquam illius, quam ipse de caelo detulit, quamque suis discipulis discedens largitus est; quam denique a nobis erga omnipotentem patrem servari vult, prout ipse in sua ad patrem prece dicebat *: « non pro » his autem rogo tantum, sed et pro eis » qui credituri sunt per verbum illorum » in me: ut omnes unum sint, sicut tu » pater in me, et ego in te; ut et ipsi in » nobis unum sint: ut credat mundus, » quia tu me misisti. » Exemplar se fidelibus suis proponit, ut eum imitantes, eodem pacis tenore invicem copulemur. Sane illi qui eius documenta pensi habuerunt, nihil pacis bono antetulerunt; nihil vicissim aspernati magis sunt, quam ea quae paci adversantur, et verborum opinionumque dissensum pariunt: pro certo habentes, nihil omnino prodesse vel miracula edere, vel sinceram virtutem cum corporis castigatione coniunctam, vel proprii patrimonii largitionem, vel denique ipsum martyrium, absque caritate (1). Porro caritas, prout eam egregie describit divus

apostolus * « non gaudet super iniquitate, » congaudet autem veritati, non cogitat » malum » de proximo, nedum de Deo, quia id adversari virtuti iudicat.

2. Nos itaque a Domino petimus, ut divinam in nobis germinare caritatem faciat, atque ut pravaram praeiudicia opinionum avertat . . . (2) verba apud vestram pietatem facimus, insinuare conantes post Christi discipulorum exempla piam persuasionem, aequam spem, atque in Christo fidem. Quod si nos propheta monet * ut fratrem appellemus atque reputemus eum qui nos odio prosequitur, quanto magis in fratrum loco habendi sunt illi spiritalique amore diligendi, qui hostili adversus nos animo nequaquam sunt? Deo autem confidimus, cui nostri omnes actus cogitationesque patent, fore ut quandoquidem hunc sermonem, et laudata in eo testimonia nonnisi mutuae monitionis causa scribimus, ea vobis grata accidant: neque enim gloriam nostram sed ipsius Domini quaerimus.

3. Quicumque spiritalis mercedis causa se in ecclesiae laboribus occuparunt, rei cuilibet orthodoxam fidem praeferendam putarunt; quam quidem veram sapientiam divina scriptura lignum vitae appellat *. Reapse quanam maior sapientia est, quam recta circa Deum ac res divinas sententia? ita ut absque errore de creatis rebus opinemur, ex sanctae scripturae regula; namque ea vera scientia est in paradisi medio a Deo plantata; ubi quamquam obrependo

(1) Ita etiam S. Ioh. chrysostomus homil. I. in S. Romanum M. edit. Maurin. T. II. p. 612. Item S. Augustinus de bapt. contra Donat. lib. IV. 17.

(2) Haec unus versiculus in codice Legi nequit.

* 1. Cor. XIII. 6

* Ps. XXXIV. 15

* Prov. III. 18.

* Ephes. II. 14.

* Ioh. XIV. 27.

* Ioh. XVII. 20.

callidus serpens noxium venenum suum vomere satagat, fraudemque sub pietatis specie inspirare, prout primis parentibus fecit, quos Deo similes fore spondebat; is nihilominus ab eo qui flammeum ibi gladium rotat, depelletur. Quippe hoc a Deo beneficium ministris suis conceditur, cuius ope calliditas serpentis infringitur, atque impedimentum tollitur, si quis eius fructus gustandi cupidus fuerit, qui fidelibus reservatur ut eo copiose fruantur; modo manum ei intendere velint, id est sincere et enixe veram scientiam quaerere, quam quisquis adsequitur, salvus fit.

4. Nos itaque dum Deo preces offerre non desinimus, sub huius mysticae arboris umbra iacere curamus (1), eiusque semper fructus colligere, ut eos non praesentibus tantum, verum etiam absentibus suppeditemus; sicut vestrae quoque pietati non sine iustis causis porrigendos putamus. Etenim religiosus sacerdos Stephanus in hanc regiam a Deo custoditam urbem delatus... (2). Qui non confitetur Dei Verbum passum ac mortuum, factumque primogenitum mortuorum, quamvis idem, quatenus Deus, vita ac vivificans sit, anathema esto (3).

5. Profecto quaelibet clandestina nestoriana malitiae insinuatio hisce anathematismis, ante quam radices agat, evellitur: atque his propositionibus, quas nos illi obiicimus a vera doctrina dictatis, scandalum praecavetur cunctorum fidei orthodoxae amatorum, ne quis temere attemptet inconsutilem Christi vestem discerpere, id est sanam fidei eius doctrinam. Nam contra hanc Nestorius... (4) haud potuit heterodoxus fraude sua praevalere, dum omni studio quaereret, quominus verita-

tem fateri victus cogeretur. Atqui si haec catholicae professionis vocabula usurpare voluisset, nequaquam ex Dei ecclesia pulsus fuisset; sed eum beatus Cyrillus veluti collegam et coepiscopum excepisset; prout in sacris ruis epistolis scriptum reliquit (5).

6. Quamobrem nos horum vim articulorum quasi sacrum fundamentum praeciuentes, et omnia legitimi sensus vocabula producentes, his super aedificare nitimur: « (6) Nam duas confitentes naturas » in unigenito Dei filio, domino ac servatore nostro Iesu Christo, simili nobis » per omnia facta, excepto peccato, nihil » aliud dicimus aut intelligimus, nisi quod » ipse Deus quum esset, et patri consubstantialis, homo factus est, vereque hominibus consubstantialis » mediator inter Deum et homines, naturam sibi humanam una cum deitate copulans, haud sublata ne post unionem quidem distinctione naturarum, sed una conservata semper persona atque hypostasi divinae veritatis incarnatae, quae perfecte homo facta est. Etenim ante unionem, id est ante quam unigenitum Dei Verbum naturae nostrae copularetur, profiteremur unam fuisse eius naturam, id est divinam, utpote patri et spiritui sancto consubstantialem: duas autem eius naturas dicimus, postquam nostram adsevit substantiam: ita ut eum perfectum in deitate, itemque perfectum in humanitate et sciamus et proclamemus: velut etiam unum filium agnoscimus Iesum Christum ex duabus iisdem naturis; adeoque unum Verbum divinum incarnatum, iuxta illius (Cyrilli) sensum admittimus ac profiteremur. Nec vero cum incarnatum dicimus, substantiam aliam intelligimus, quam

(1) Utuntur haec eadem locutione Graeci in alia epistola ad Armenios, cuius nos excerpta protulimus in Spicil. rom. T. X. p. 446.

(2) Haec deest folium in codice.

(3) Est duodecimus Cyrilli anathematismus in calce epistolae ad Nestorium, Opp. T. V. part. 2. p. 77.

(4) Haec duo versiculi sunt in codice oblitterati.

(5) Epist. III. ad Nestorium opp. T. V. part. 2. p. 25.

(6) Quem tractum virgulis distinguimus eum laudavit ex ms. cl. Aucherus in adnot. ad Iohannis Ozniensis sermonem p. 33.

Dei Verbi naturam a Cyrillo adsertam (1): etenim haud duas dicimus incarnatas naturas, sed unam, id est illam divini Verbi incarnatam, corpore adsumpto et anima ac mente. Tum utriusque simul naturae proprietates profitentes, nihil aliud intelligimus, nisi quod adsumptum a divino Verbo corpus, in naturam divinam haud transit, corporis natura dimissa; neque deitas adsumpto corpore spiritusque et anima rationali, hisque ad personam suam adplicitis, in corporis naturam conversa est, nec de sua gloria quicquam amisit aut demutavit. Ita nos opinari ac profiteri sancti patres erudiunt, atque in primis sapiens Cyrillus in suo de ambarum naturarum, divinae nempe et humanae, unione tractatu (2), in quo demonstrat nullam esse factam unionis causa alterationem, quia unaquaeque natura suas incolumes retinuit proprietates. Sic videlicet magister Cyrillus magnusque doctor Athanasius, eadem hac locutione utentes docent, quorum testimonio postea proferemus.

7. Ergo duas intelligimus credimusque in unigenito Dei Verbo, domino nostro Iesu Christo, naturas; eo sensu, quo concilii

chalcedonensis patres DCXXXVI. intellexerunt ac professi sunt: sic adamussum, inquam, confitemur eundem nostrum Salvatorem, dominum atque Deum, perfectum in deitate, et perfectum in humanitate; quia unum ex duabus naturis profitemur, ex divina scilicet et humana. Huic nostrae fidei testimonium dat quintum sanctum concilium, quod post supradictum, in hac regia nostra a Deo custodita urbe congregatum fuit: cuius in decretis scriptum comperimus (3), quod « si quis naturas duas » profitendo, haud intelligat unum dominum Iesum Christum, Deum et hominem; neque praedictis verbis denotare » velit naturarum differentiam, quarum in » confusa et ineffabilis unio peracta fuit, » Verbo haud ad carnis naturam translato, » neque carne vicissim ad Verbi naturam » (etenim ambae naturae in substantia sua » permanentes, personaliter tantum coa- » luerunt); et quod causa praedictae locutionis usurpandae nulla fuerit alia, » quam mysterii numerique agnoscendi naturarum, quae in eodem unico Verbo incarnato domino nostro Iesu Christo subsistent; neque mente (4) tantummodo,

(1) Quomodo intelligenda sit Cyrilli ad Sucusum locutio *una Verbi incarnata natura*, exponit accurate prae ceteris S. Maximus Opp. T. II. pp. 273. 286. 335. Videsis etiam Photium Bibl. p. 801.

(2) Utrum hic sit deperditi operis cyrilliani titulus, an potius notus ille v. gr. *de incarnatione*, haud satis mihi constat.

(3) Est canon septimus concilii II. constantinopolitani, seu quinti oecumenici; qui canon videtur mihi paulo clarior in hoc Germani nostri contextu, quam in graeco proprio apud Concil. Zattae T. IX. p. 382.

(4) Magnopere animadvertenda est haec dogmatici canonis constantinopolitani locutio, quae negat intelligendas Christi naturas post unionem, mentis tantum phantasia seu theoria. Ecce enim apud Theoriani disputationem a nobis Script. vet. T. VI. editam in Armeniorum epistola p. 320. legitur: *ἔμεινεν ἀμειτάβλητος καὶ ἀτρέπτος τῶν φύσεων ἡ συνέσσις, πλὴν μόνῳ τῷ θεωρουμένῳ: mansit non mutata neque conversa naturarum manifestatio (vel apparentia), sed tamen mente tantum spectabilis.* Quod Armeniorum dictum refutat Michaël patriarcha constantinopolitanus tom. cit. p. 332, volens omnino dici *manere duas naturas*, non autem *mente spectari*, ut dogma tutius pronuncietur. Videant, oro, lectores totum hunc Michaëlis locum, qui dignus profecto cognitu est. Item syrus patriarcha monophysita tom. cit. p. 392. scribit: *τὰς φύσεις τηρεῖσθαι ἐν ἡρώσει, naturas (Christi post unionem) conservari, mentis nostrae vi spectatas.* Porro his locutionibus ἐν ἡρώσει vel θεωρεῖσθαι, vel ἐπινοεῖσθαι adversatur docte etiam Leontius cum scholio (apud nos Script. vet. T. VII. p. 57.) quia nempe Monophysitae οὐκ εἰς τὴν διαίρεσιν λέγουσι κατ' ἐπινοίας, ἀλλ' αὐτὰς τὰς φύσεις μόνῃ τῇ ἐπινοίᾳ ψυχῇ θεωρεῖσθαι δισχυρίζονται: haud iam distinctionem dicunt fieri cogitatione, sed ipsas naturas cogitatione tantummodo spectari contendunt. Sic fere etiam Monophysitarum adversarius Ephraemius apud Photium cod. 229. p. 786. Summa rei est, ut ait praedictus Michaël graecus patriarcha, oportere duas Christi naturas simpliciter dicere, non autem ambigua periphraisi loqui Idem Ephraemius apud Photium cod. 229. p. 820: *οὐ μίαν εἰς πατέρας ἡμῶν ἐπὶ Χριστῷ, ἀλλὰ δύο φύσεις ἐν τῇ κατ' ἐπίστασιν ἐνώσει κηρύττουσι: non unam patres nostri in Christo, sed duas naturas in hypostatica unione praedicant.*

» unitarum naturarum distinctionem esse
 » intelligendam quae nihil ob unionem
 » amiserunt, quia unus est ex duabus (1),
 » et duae in uno; si quis, inquam, plu-
 » rali hoc numero abutitur, ut naturas di-
 » visas suadeat, vel singulas in propria per-
 » sona distinctas, hic anathema sit. »

8. Quum nos itaque duas in Christo Iesu naturas iuxta catholicum congregatorum Chalcedone patrum sensum profiteamur, persuadere nobis haud possumus, quin ii a Deo sint condemnandi qui contradicunt, neque admittunt et sine haesitatione profitentur dictam locutionem. Nam sancti patres haud simpliciter dixerunt, se duas agnoscere in Christo Iesu naturas, sed omnem aditum Nestorio obstruxerunt: atque ita nos profiteri docuerunt unigenitum Dei Verbum, ut nemo secundum illius impietatem dicere auderet Iesum Christum dominum per homonymiam tantum ac dignitatem Deo Verbo aequalem, ceteroqui seorsum ab eo qui de Davidis stirpe est. Qua credita ab eo unigeniti Verbi divini in duo divisione, quam illius heterodoxa sententia revelata fuisset, patres ut se contra eundem munirent, diserte in primis professi sunt natum de patre secundum deitatem ante omnia saecula; de virgine autem deipara secundum humanitatem; quod ille deiparae vocabulum, ceu suae opinioni contrarium, ne audire quidem sustinuit, sed aures obturavit magis quam ii qui sanctum Stephanum interimendi causa circumstabant; immo magis quam serpens aures obstruit ne periti incantatoris vocem auscultet; id est salutarem traditionem, quam vir beatus in prima sua ad Nestorium epistola scripserat,

pro Iesu Christi divinitate, deiparam simul appellans sanctam virginem . . . (2).

9. Item in sua ad orientales epistola idem beatus Cyrillus sic ait: haud oportuit eos ignorare decretum, quod nempe omni ad synodum nostram venturo, fatendum foret sanctam virginem esse deiparam (3). Quod si duarum naturarum locutio scandalo multis est, propterea quod ea Nestorius prave usus fuit, hi velim sciant, dictam locutionem a sanctis quoque patribus fuisse usurpatam (4): neque orthodoxa vocabula pie iam adhibita, esse reiicienda, postquam illis alii abusi sunt. Namque et Ariani, male ob suam credendi rationem, nonnullas sacrae scripturae voces interpretantes, ita conati sunt sanam sanctissimae Trinitatis fidem corrumpere: neque idcirco post eos quisquam iis vocabulis usurpandis abstinuit.

10. Admirabilis praeterea Cyrillus eidem Nestorio in ephesino concilio contradicens, in quo nonnulli locutionem illius tamquam veterem doctrinam defendebant, testimonia magni theologi Gregorii in medium adtulit, quae sunt huiusmodi (5):
 « qui duos filios introducit, unum de Deo »
 » patre, alterum de Maria, non vero uni- »
 » cum solumque, is ab adoptione exclu- »
 » detur, quam Deus fidelibus orthodoxis »
 » promisit. Naturae duae sunt, quia Deus »
 » et homo, veluti anima et corpus se ha- »
 » bent: non autem filii duo, nec dii duo: »
 » neque pariter duo homines, quamquam »
 » a Paulo interior exteriorque homo ap- »
 » pellantur. » Idem denuo Cyrillus in sua priore ad Sucensum epistola duas in Christo Iesu naturas professus est dicendo (6):
 « quantum cogitatione adsequi possumus,

(1) Ita locutum est ephesinum concilium: *unus ex ambabus naturis Christus*. Leo papa in celebri epistola adhuc evidentius *unus Christus in naturis duabus*, cui dicto chalcidonenses patres adprobantes succlamaverunt.

(2) Tres deinceps versiculi legi nequeunt in codice.

(3) Hoc dicit in primo anathemate opp. T. VI. p. 159.

(4) Idem ait Cyrillus etiam lib. I. adv. Nestorium p. 6.

(5) Concil. ephes. act. I. col. 1192. ed. Zattae T. IV.

(6) Opp. T. V. part. 2. p. 133.

» et intellectuali oculo rationem incarna-
 » tionis subiicere, duas dicimus unitas na-
 » turas, unum nihilominus Christum et fi-
 » lium ac dominum, hominem factum, di-
 » vinumque Verbum incarnatum. » Neque
 » tamen aliud hac locutione docere volumus,
 » nisi quantum a quinto concilio didicimus,
 » nempe ut duarum unitarum tantummo-
 » do naturarum distinctionem profiteamur.
 » Quam rem idem Cyrillus in sua quoque
 » ad Eulogium epistola dicit (1): « Nestorius
 » dum duas carnis ac deitatis distinctas na-
 » turas proficitur, quatenus alia est divini
 » Verbi, alia carnis natura, haud tamen
 » nobiscum illarum unionem confitetur. »
 » Tum adhuc enucleatius subdit: « nos vero
 » eas confitemur unitas, unum filium, unum
 » dominum, unum Christum, uti patres
 » nostri dixerunt, unam Verbi incarnatam
 » naturam (2). » Igitur extra omnem con-
 » troversiam patet, haud sublatam fuisse ab
 » unione distinctionem: quò fit ut duas na-
 » turas dicamus; unam vero Verbi divini,
 » quia eadem Unigeniti natura, secum sub
 » sua persona coniunctam habet naturam
 » humani corporis animati et intellectualis.

11. Multa alia hac super re dici pos-
 » sent ad orthodoxae nostrae et immacula-
 » tae fidei confirmationem, eorumque refu-
 » tationem, qui haud sano sed pessimo con-
 » silio conantur invehere schisma in eccle-
 » siam Dei. Verum sufficient quae haecenus
 » dicta sunt, ut multiloquium vitemus, a Sa-
 » lomone edocti qui ait *: « da sapienti oc-
 » casionem, et addetur ei sapientia. »

12. Deinceps vero oportet ut de ope-
 » rationibus quoque et voluntatibus (Christi)
 » dicamus (3); spiritale nimirum talentum
 » mensae vestrae argentariae tradentes, ut
 » postea Dominus sortem suam a vobis cum
 » usura possit recipere, neque nos ceu pi-
 » grum illum servum condemnet. Duas ergo
 » dicimus in Christo Iesu operationes fuisse;
 » nempe ipsum et qua Deum et qua homi-
 » nem egisse intelligimus: qua Deum, res
 » divinas; qua hominem, res humanas; sed
 » tamen ambas operationes perfecisse con-
 » iunctim, non seorsum separatimque (4);
 » atque ita factis se confirmasse, cuiusmodi
 » reapse erat, Deum verum et hominem ve-
 » rum, non specie tenus. Neque nobis licet
 » cum Hebraeis ei dicere: « quia tu homo
 » quum sis, facis te ipsum Deum *. » Et-
 » enim ille supernaturalia sua demonstravit
 » divina opera, aitque *: « si non facio ope-
 » ra patris mei, nolite credere; si autem
 » facio, et si mihi non vultis credere, ope-
 » ribus credite, ut cognoscatis et credatis
 » quia pater in me est, et ego in patre. »
 » Adversus autem haereticos illos, qui po-
 » stea ad contemnendum incarnationis my-
 » sterium exorturi erant, veritatem is prae-
 » munivit, cum naturae suae, quotiescum-
 » que sibi libuit, permisit (velut ait etiam
 » sanctus Nyssae episcopus Gregorius (5))
 » carnis illas adfectiones experiri, quae re-
 » prehensione carebant, nec non cruciatus;
 » ut invicte confirmaret, se esse primogeni-
 » tum in multis fratribus, nobisque corpore
 » ac sanguine similem. Hinc etiam post re-

* Ioh. X. 31.

* Ioh. X. 38.

(1) Tom. V. part. 2. p. 137.

(2) Recole de hac celebri Cyrilli locutione quae diximus n. 6. adn. 1. Praeterea de concilii chalcodensis doctrina, et contrario errore multa bona dicit Germanus noster etiam in tractatu, quem videsis, de haeresibus ac synodis a nobis edito Spicil. rom. T. VII.

(3) De duplici quoque operatione et voluntate Germanus op. cit. n. 45.

(4) Ita S. Leo PP. in sermone miscello, cuius partem ego legebam in cod. vat. 1267. f. 51. b. Exstat autem sermo in append. n. 1. ed. Baller. T. I. Porro ubi in ed. col. 404. cap. 11. legitur: *quamvis etc. Verbi et carnis una persona sit, et utraque essentia communes habeat actiones, intelligendae tamen etc.* qui Leonis locus ad litteram sumitur ex serm. 13. de pass. cap. 4, et ex ep. 124. cap. 5, et denique ex ep. 165. cap. 6; et tamen in nostro vat. cod. plenior meliorque legitur sic: *licet etc. Verbi et carnis una persona sit, quae inseparabiliter atque indivise communes habeat actiones, intelligendae tamen etc.*

(5) Consonat cum Nysseno Basilius v. gr. epist. 161, aliique passim patres.

surrectionem, ut naturae suae veritatem rursus demonstraret, velut ait magnus sanctus Basilius (1), cibum quoque gustare dignatus est.

13. Iam vero aeternus Deus, qui universum mundi orbem complectitur, ut ait Isaias *, nec famem experiri nec sitim potest: nihilo tamen minus is in corpore suo esurivit atque sitivit: cumque homo esset, tamquam Deus simul operabatur cum naturae divinae viribus. Id nos docet etiam sapiens Cyrillus in suo thesauro dicens: « unum nobis praedicant Christum divinae scripturae: namque unus est Deus » pater, unusque et solus dominus Iesus » Christus, qui uti Deus agnoscitur, quia » id egit quod solius Dei proprium est. » Quia vero semet fecerat hominem, secundum scripturam, opus fuit ut se hominem esse comprobaret; neque talis » videri poterat absque innoxii corporis » adfectibus, rebusque aliis corpori consentaneis. Operabatur scilicet et loquebatur quantum homini congruit, ut se hominem factum demonstraret (2). » Tum paucis interiectis. « Quia Deus verus erat » cum carne, caroque vera cum deitate, » operabatur ut Deus, quatenus opus erat » ut Deus esse cognosceretur. Vicissimque » agebat et loquebatur, quatenus oportebat ut se verum hominem esse ostenderet; mysterii sic veritatem prudente oeconomia administrans. »

14. Nemo igitur ausit nos reprehendere, id est Dei ecclesiam, propterea quod his vocabulis utimur in catholicae fidei confessione. Cogitent potius fore se malitiae Arianorum consonos, qui ad suos errores orthodoxam patrum Nicaeae congre-

gatorum dictionem distorquebant; qui, prout magnus ait Athanasius (3) post multam conquestionem vocabulum *ἰσοουσιος* stabiliverunt, quod numquam Ariani pervertere potuerunt. Cum autem distorsit Nestorius nostrae fidei tesseram, in ecclesia Dei semper adhibitam, Cyrillus admirabilis personae unitatem illi opposuit.

15. Item cum senex malignus Eutyches semet extulit, dicens Deum quidem corpus nostro simile adsumpsisse, cetero qui unam esse naturam post unionem delirans (4), patres ii qui Chalcedone convenerunt, Romaeque antistes beatus Leo, coacti sunt, ut illius insaniam refellerent, duas docere esse naturas in unigenito Verbo Dei; quae quum iuxta suas proprietates simul agerent, ambae quod proprium sibi erat tenebant; ut sic ex actu distinctione, naturarum distinctio agnosceretur unius domini nostri Iesu Christi: etenim ex actibus natura dignoscitur, velut etiam beati Cyrillus et nyssenus Gregorius in scriptis suis tradiderunt.

16. Sed enim ne ad voluntatem quidem quod adinet, veritas non est declaranda. Haud enim inconsiderate vel absque examine, duarum voluntatum locutionem admisimus (5), quum hac de re temporibus nostris commota quaestio fuisset; neque ecclesiae Dei praesidibus tacere liceret, neque inepte Dei potentis corpus rescindere huius dictionis divulgatione. Revera haud alienum a trita patrum via est, duas voluntates dicere; et deinde adfirmare unum id est primum atque praecipuum humanum actum in intellectu ac voluntate fieri. Iam quum nostram naturam divinum Verbum adsumperit, ut eam sanitati restitue-

(1) Num intelligit Germanus locum epistolae Basili ad Urbicium, quam primi nos, ex codice veneto exscriptam edidimus post Cyrilli commentarios in psalmos? Ibi nimirum agitur de Christo post resurrectionem comedente.

(2) Plura his certe similia dicit Cyrillus in thesauro assert. XXIV.

(3) Prolixe de hoc vocabulo Athanasius in libro de synodis.

(4) Concil. chalced. p. 1079. ed. venet. Coleti anni 1728. T. IV.

(5) Hinc rursus vides quam falso accusatus olim fuerit de monothelismo Germanus noster; qua ceteroqui criminatione satis eum iam purgaverat Henschenius bollandianus ad diem XII. maii.

ret atque instauraret, necesse fuit ut prae ceteris illam partem adsumeret, quae prima peccati vitio infecta universum hominem pessum dedit. Etenim Deus quidem initio Adamum naturaliter innocenter creaverat et libera cum voluntate. Quapropter inclytus Athanasius dixit (1), naturas duas ab ipsa voluntate in uno domino nostro Iesu Christo denotari, Etsi enim is voluntatem secundum humanum intellectum adsumpserat, ipsam tamen haud habuit contrariam, sed Deo prorsus conformem, et ad peccatum nullatenus pronam, quia numquam divina voluntas abs naturali aberat; immo haec talis prorsus apparebat, qualem in illo fore dixit propheta: « ante » quam puer malum bonumve sciat, malum respuit, bonumque eligit. » Ecce enim salutis nostrae causa sponte ad necem accessit, quamquam ei naturale erat nolle mori, quia vi congenita repugnat morti natura, prout creator initio constituit.

17. Dixi, nos hanc locutionem adscivisse a patribus nobis traditam; neque tamen ullam praeterea volo in mysterium invehere contrarietatem; absit. Nam etsi is moestus fuit, ignoravit (2), et passioni repugnantiam prae se tulit, haec tamen omnia cum Verbi consensu ac beneplacito in carne habitantis, et ob illius voluntatem, corpori accidebant: quia Verbum quatenus sibi libitum erat, corpori concedebat ut naturaliter ageret, sicut scriptum invenimus.

Quippe natura comparatum est, ut homo mori nolit: et Adamum Deus ab initio naturaliter mortis metuentem fecit: alioquin haud ei profecto mortem esset alternatus dicens: quacumque die de arbore comederitis, cuius gustum vobis interdixi, sine dubio morte moriemini; nisi antea mortis horrorem illi indidisset. Iam vero Domini quoque anima a morte abhorrebat, sed ob oeconomiae rationem, id quoque spontaneum erat ac liberum. Hinc discipulis suis aiebat: desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum ante quam patiar. Et alibi: calicem habeo quem oportet me bibere; quid autem volo praeter quam illum bibere? Et, baptismum habeo, quo me oportet baptizari; et quomodo augeor usque dum perficiatur? Ex his ergo discimus, ut doctus Cyrillus opinatur (3), quod Iesu Christi natura nostrae similis, naturalem repugnantiam sibi spontaneam fecerit, prout Deo conveniebat.

18. Atque ut summam praedictorum faciamus, paucisque rem concludamus, dicimus Deum factum esse hominem, non autem adsumptum ab eo hominem, ut Nestorius credidit (4). Etenim dictum fuit: et Verbum caro factum est (5), et habitavit in nobis; haud sane apparenter, neque tamquam umbram se exhibens, sed vere ac materialiter factus homo, ut hoc fructu universum hominum genus mundaretur. Eaque omnia possedit, quae pro nobis ob-

(1) Ideo Eutyches in concilio chalconensi tomo praedicto p. 1019. citabat pro se non Cyrillum tantummodo sed etiam Athanasium.

(2) De scientia Christi, et de celebri loco quod ne filius quidem diem horaque iudicii futuri sciret, adi egregias explicationes Cyrilli apud nos in excerptis eius ad Matth. p. 482. Rursus eundem Cyrillum in comm. ad Lucam II. 52. Item nostrum Nicephorum antirr. I. 50, et praesertim in apologetico maiore cap. 76. Denique Eulogium patriarchae alex. apud Photium cod. 230. p. 882.

(3) Hoc cum alibi, tum diserte dicit Cyrillus apud nos in comm. et Luc. p. 427. et in excerptis item apud nos p. 483.

(4) Recte ait, ut Nestorius credidit, qui pravum ei dicto sensum subiiciebat. Ceterum locutionem hanc, quod Verbum sibi adsumpserit hominem, impune dictam reperies in sensu orthodoxo apud veteres, puta apud S. Augustinum de vera relig. cap. XVI. apud S. Leonem PP. serm. 54; et quidem inter graecos etiam apud Athanasium, in fragmentis quae super edidimus p. 582.

(5) Pulchre Proclus constantinopolitanus in epistola dogmatica ad Armenios (Galland. Bib. T. IX. p. 687.) ait locutione *Verbum caro factum est*, nihil aliud significari quam τὸ ἀδιάκριτον τῆς ἀρχῆς ἐνώπιον, *summae unitatis inseparabilitatem*. Et hoc contra Monophysitas.

* Luc. XXII. 15.
* Ioh. XVIII. 11

* Luc. XII. 59

* Hebr. VIII. 5. tulit, ut magnus inquit apostolus *. Idcirco quum Deus esset impassibilis, non recusavit fieri passibilis; ut idem et passus esset et non passus: passus carne, quam de sanctae virginis deiparae utero sumpsit, simulque expertus quidquid inculpabilium adfectionum habet natura, nec non cruciatus quos passionis tempore a crucifixoribus pertulit. Non passus autem, quatenus nihil divina natura patiebatur, dum eius non sine sponte propria corpus discruciabatur. Sic etiam corporaliter pendebat in cruce, in quam se propria potestate contulerat, ut ipse Dominus dixit *. Obiit corpore, a neutra tamen humanitatis eius parte discessit deitas, quae tota inerat corpori exanimi in monumento iacenti, totaque simul perseverabat in eius anima ad inferas terrae partes descendente; ubi et iis qui in carcere erant spiritibus veniens praedicavit, ut apostolorum princeps narrat *.

* Ioh. X. 17.

* I. Petr. III. 19.

19. Nemo igitur scandalum nostri causa patiatur, dum peccatis suis quaerit excusationes: neque is qui in peccato persistit, ecclesiam Dei vituperet, quasi ea divisionem in Christi mysterio doceat. Nemo nonnullas perperam intelligens patrum auctoritates, vel eas distortuens, perverse aliquid adversus veritatem concludat: idque iis praecipue dicitur, qui beatum Leonem romanum antistitem eiusque verba temere et inique scandalo habent (1). Epistolae eius testimonia deinceps recitabimus (2), rectam eorum exponentes sententiam, ut evidenter demonstremus orthodoxam illius fidem, atque ut eos pudore adficiamus,

qui Leonem Nestorio favere praesumunt. Quod si forte vos (in Christo Iesu dico) contrarium aliquid intellectui vestro in nostro scripto deprehenderitis, ne quaeso id significare cunctemini, quidquid nempe vobis libuerit, magisque accuratam dubiorum vestrorum solutionem exquirite. Namque et magnus Athanasius aequum esse iudicavit, eos non repellere, qui quod dicunt, recto sensu explicant. Sic enim ipse docet in sua ad Eusebium, Lucinianum, et socios (3) epistola: « vos ergo, qui haec » omnia profitemini, ne quaeso illos qui » eadem profitentur damnetis; sed vocabula ab illis adhibita explicite; neque » his inconsideratis, auctores repellatis; » immo vero eos exorate, iisque suadete, » ut conciliare sententias velint. »

20. Quum ergo exploratum sit, coram tremendo Christi tribunali, ubi actus nostri omnes, verba, et cogitationes iudicantur, quidquid hactenus audientibus diximus prolatum iri, date operam, venerabiles Fratres, ut vinculum perfectionis * pacisque concordiam teneatis, quò unum corpus esse possitis et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae: atque ut in uno Domino, una fide, uno baptismo glorificare Deum possimus patrem domini nostri Iesu Christi, eiusque unigenitum Verbum, et sanctum Spiritum, qui ex illorum substantia est; in eodem inquam ovili, in superna ecclesia primogenitorum in caelis conscriptorum; ubi habitant omnes qui eodem fruuntur domino nostro Iesu Christo, cui honor in aeternum. Amen.

(1) Reapse adhuc Armenii eutychiani, id est monophysismi adseclae, cogunt levitas ordinandos iurare in formulam, qua detestantur concilium chalcedonense et Leonem romanum. Videbis Le-Brunium expl. Miss. T. III. p. 16. Nec immerito. Etenim nemo saepius aut validius Leone Eutychem arguit in sermonibus atque epistolis.

(2) Desunt nunc (omissa ab amanuensibus) in calce praesentis epistolae haec testimonia sive auctoritates, quibus dogmatica scripta communiri solebant. Idem accidit epistolae Leonis PP. ad Flavianum, cui desunt testimonia (in codd. et in edd.) ab eo promissa. Item desunt testimonia in fine actionis IX. Leontii de sectis, quae nos tamen in vat. codice nuper invenimus.

(3) Non videbam huius tituli epistolam inter edita Athanasii scripta.

* Coloss. III. 14.

DE DOGMATICA PANOPLIA
MONITUM.

Chalcedonense concilium, definitio contra Eutychem et aliosque haereticos duarum unitarum in Christo naturarum dogmate, contumacibus plurimis ansam obtulit discidium ab ecclesiae unitate faciendi; ideoque totus paene oriens cum Aegypto religiosis his turbis convulsus fuit. Rem prae ceteris lucide narrat chaldaeus Ebediesus in suo de veritate christianae religionis opere (quod nos edidimus Script. vet. T. X.) tract. III. cap. 4, ubi agitur de sectarum divisione, qui locus non sine fructu a studiosis legetur. Exinde enim extiterunt 1. Orthodoxi, qui duas unitas Christi naturas, unamque personam; 2. Iacobitae qui naturam unam unamque personam; 3. Nestoriani, qui duas seorsum Christi naturas, duasque personas credunt. Porro ut multi rectam chalcedonensis concilii doctrinam oppugnare tunc coeperunt, ita non segnius orthodoxi scriptores ad illius defensionem certatim incubuerunt. Atque inter primos prodiens in aciem Ephraemius patriarcha antiochenus, pluribus editis scriptis, quorum ampla excerpta dat Photius codd. 228. et 229, chalcedonensem definitionem, atque epistolam Leonis romani fortiter defendit. Deinde Eulogius patriarcha alexandrinus non uno pariter scripto apologiam synodi et Leonis romani plenissimam fecit (1); cuius item copiosa excerpta Photius codd. 225. 226. et 230, nobis conservavit. Tertiam saeculo sexto defensionem praedicti concilii scripsit Leontius byzantinus, quae inter edita eius opuscula superest. Quartum pro eadem synodo tractatum saeculo item sexto Iohannis caesariensis habemus in codice vaticano syriaco 140, sumptum videlicet ex graeco auctoris textu qui perit. Ex hoc nos Iohannis caesariensis opere permulta excerptimus S. Cyrilli ab eo citati fragmenta inedita, quae latine in hoc ipso volumine contexamus. Quintum video pro concilio chalcedonensi opusculum Nicetae byzantini saeculo nono scriptum, in Allatii Graeciae orthodoxae priore tomo.

Ego vero ante hos annos videram in codice vat. latino 7153, qui ex miscellis scriptis conficitur, graecum insertum chartarum octo bombycinarum fragmentum, grandioris moduli, binis digestum laterculis; verumtamen non capite tantum, sed fine quoque truncatum. Etenim tres complectebatur quaestiones a XVI. ad XVIII, quae desinebat in mutilam Gelasii papae epistolam. Iamque ego fragmentum hoc spatiosum, cum interpretatione mea latina scholiisque, prolo supponebam, cum ecce bibliothecae vaticanae graecos aliquos codices nuper lustrans, praedicti tractatus partem ceteram, inamo et multo maiorem, eadem plane manu scriptam in codice graeco vat. 1904. mirandus nactus sum; nec nisi supino bibliopegi errore factum cognovi, ut quaternio ille a reliquo corpore avulsus inter Latinos tam longe codices sub numero 7153. transferretur. Ergo rursus compositis huius Absyrti membris, tum operis titulum legi, tum etiam simul conperi quinque adhuc quaestiones in media operis lacuna desiderari, id est XI. XII. XIII. XIV. XV., quae ut aliquando pari casu felicitate emergant, optandum est. Et titulus quidem operis bis circa finem legitur ὀρθόδοξοι παροπλία, ut suis locis adnotabimus: partes autem in medio scripto ut dixi adhuc hiant, in postremo tamen volumine coalescunt: namque et Gelasii epistola ab inventis postea foliis completur.

Age vero dogmaticas panoplias in impressis libris duas habemus, primam Euthymii Zygabeni; alteram titulo aliquantum variantem, sed re parem, Nicetae nimirum choniatae thesaurum orthodoxae fidei, cuius quinque libros priores latine tantum gallus Morellius edidit, nos vero posteriorum librorum lautas partes in romano Spicilegio T. IV. graecè protulimus. Atamen neutrum opus, sive Euthymii sive Nicetae, cum hac de qua loquimur panoplia conspirat. Iam quisnam fuerit huius

(1) Graviter erat Schottus Photii interpres in cod. 226. Dicit Photius Eulogium possuise initio sui apologetici (vel sibi scopum fecisse) tonum (id est epistolam) Leonis PP., quem calumniis Acephali appetebat: *περὶθεταὶ δὲ αὐτῷ τοῦ ἐν ἀγίοις πάπα Λεόντος ὁ τόμος ἐπηρεαζόμενος μὲν καὶ συκοφαντούμενος ὑπὸ Ἀκεφαλῶν*. Schottus autem hermeneuticae simul et chronologiae immemor (fuit enim Eulogius saeculo et amplius iunior Leone) sic perverse reddit: *inscribit vero librum primum pontifici Leoni, accusatus ac reprehensus ab Acephalis*. Mitto alias ibi falsissimas interpretationes, veluti *ἀδελφῆς τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου*, absolutio a chalcedonensi synodo, pro defensione chalc. synodi. Et *ἑθελόγηται μωρῆς ἡγήσατο τῆς παναγίας θεοτόκου*: Eulogius solius deiparae Virginis cultu adductus, pro Eulogius monasterii praeses ferial sanctissimae deiparae. Mitto inquam cetera, ne extra mentum propositum vaget.

panoptiae adversus Eutylichianos auctor, quis facile divinet? Incipit in codice opus acephalum ab actione IV. cap. 6. operis Leontii, de sectis. In calce autem nonae scribuntur Patrum testimonia, quae in editione Leontii promittuntur quidem sed tamen suppressa fuerunt. Nempe in codice nostro haec sunt. I. Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐν τοῦ κατὰ Ἀρείου α' λόγου. II. Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐν τοῦ εἰς τὰ ἐπιγράμματα λόγου. III. Τοῦ αὐτοῦ ἐν τοῦ περὶ νίσου β' λόγου. IV. Γρηγορίου Νύσσης ἐν τοῦ κατὰ Ἀπολλωνίου συντάγματος. V. Ἀγροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων ἐν τῶν πρὸς Γρατιανὸν τὸν βασιλεῖα. VI. Τοῦ αὐτοῦ ἐν τῆς τοῦ πρὸς Σαβινιανὸν λόγου ὑποθέσεως. Hoc quidem ita se habet: οὐκ οὐν ἐν τῇ τελείῳ τῆς Θεοτατος ὄν, ἐκίνοσαν ἑαυτὸν καὶ ἐλαβε τὸ τελειὸν τῆς κατ' ἀνδρῶπων φύσεως ὁλοκλήρου ὡς εὖν οὐδὲν ἐλλείπει τῆς φύσεως, οὕτως οὐδὲ τῇ κατηρητισμῷ τῇ κατὰ ἀνδρῶπων, ἵνα τελείως ἐν ἑακτέρῃ φύσει τυχθῆναι. Huius graeci fragmenti sex tantum postrema vocabula dederamus nos ex Leontio, Script. vet. T. VII. p. 135., nunc vero totus locus apparet. Et quidem is sumitur ex Ambrosii epistola in maur. editione XLVI. 6. (quae ad Sabinum non ad Sabinianum scribitur) ubi disertis verbis sic Ambrosius: ergo cum esset in plenitudine divinitatis, exinanivit se, et accepit plenitudinem naturae et perfectionis humanae: sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, ut esset perfectus in utraque forma. VII. Τοῦ αὐτοῦ ἐρμηνεύοντος τὴν ἔννοιαν τοῦ Θείου συμβόλου. Hunc nos item adamussim Ambrosii locum iam protulimus ex Anastasio presbytero, Script. vet. T. VII. p. 7. VIII. Ἀγροστίου. Ἐπιγνοῦσι δεῖτε τὴν φύσιν τοῦ Χριστοῦ τὴν Θεῖαν ὁὐ λέγει τὴν συνυπόστασιν τῇ πατρὶ, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ἕς μείζων ἐστὶν ὁ πατὴρ· πλὴν ἑακτέρου ἑαυτοῦ καὶ οὐ ὄντος, ἀλλ' εἰς Χριστὸς, ἵνα μὴ τιτάρως εἴη, ἀλλὰ τρεῖς ὁ Θεός. Nimirum Augustinus in Ioh. tract. 79. 3: agnoscamus geminam substantiam Christi, divinam scilicet qua aequalis est patri, humanam qui maior est pater. Utrumque autem simul, non duo, sed unus est Christus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Huius nos graeci fragmenti partem tantum priorem recitaveramus ex Leontio tom. cit. p. 135. IX. Τοῦ μακαρίου Κυρίλλου ἐν τοῦ βιβλίου τῆς ἐν συνήθειαι λατρείας. X. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Οὐαλεριανὸν ἐπιστολῆς. XI. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἀποστολικούς. Sequitur tota in codice actio Leontii decima usque ad fol. 31. b., quae nos omnia, ut iamdiu edita, omisimus.

Atque ex hoc demum loco illae imeditae incipiunt duodeviginti quaestiones de haeresibus sexto praecipue septimoque saeculo grassantibus. Et quidem quaestio XVII. in defendendo concilio chalcodonensi tota consumitur. Hanc ego panoptiam cum praedictis Euthymio et Niceta ut dixi comparans, immo et cum aliis similis argumenti scriptis, sive apud Photii bibliothecam, sive apud alios impressos libros, nihil nostro operi simile comperiebam. Cumque auctor in XVI. quaestione Severianos tanquam sui temporis homines nominet, aetatem suam quodammodo prodere, id est VI. aut VII. saeculum, videtur. Ceteroqui eadem methodus scribendi est, qua utitur S. Maximus T. I. in quaestionibus biblicis, vel de aliis rebus per ἐρωτήσεις et ἀποκρίσεις; rerumque genus et tractandi ratio aetatem Maximi olet. Et quidem conferatur potissimum Maximi epistola seu tractatus ad Iohannem cubicularium T. II. p. 259-291, de rectis ecclesiae decretis, et adversus Severum. Itemque conferre praestabit cum nostro subsequentes illic dogmaticas praestantissimi confessoris epistolae. Noster porro auctor logicis regulis apprime exercitus, et tota graecae scholae subtilitate excaecatus, ita in nonnullis capitulis loquitur, ut interpretem pari arte instructum, puta Porphyrium vel Boethium, postulare videatur; id quod ego invile admodum, nec nisi suscepti operis necessitate compulsus, praestabam. Multus quippe ac subobscurus illi sermo est de hypostasi, de persona, de enhypostato, de substantia, de natura, de relationibus, de accidentibus, de essentiali et non essentiali etc. quae sunt veluti asperantes viam salebrae, festinantibus praesertim molestae: quibus tandem e scopulis aut spinis postquam se auctor evoleit, planiore iam regione spatiat, et orthodoxum dogma communibus lucidisque argumentis exponit et protegit. Certe in tertia praesertim quaestione pulcherrimam divinae oeconomiae facit explanationem. Fructus tamen prope praecipuus huius inventae panoptiae est insignis epistola Gelasii papae I, qui pontificatum inter annum 492 et 496 tenuit, atque inter doctores primae sedis antistes habitus est. Haec, inquam, epistola mihi inter editas non occurrebat, ne in illa quidem scriptorum Gelasii plenissima collectione, quae synodo chalcodonensi praepositur in veneti Zaltae Conciliorum editione tomo VIII. Profecto in hac epistola plura sunt bonae frugis, sacraeque doctrinae et historiae utilia, quae singillatim in scholiis adnotare non negligemus.

ΕΚ ΤΗΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ ΠΑΝΟΠΛΙΑΣ

Κεφαλαίων ὁμοφώνων ἤτοι ἐπαπορήσεων λύσεις περὶ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας· ἐν ταύτῳ ἡ ἕλεγχος καὶ ἀναξοπὴ τῆς κατὰ Θεότητα τῆς Χριστοῦ καὶ ἀνθρωπότητα τῆς Ἀκεφάλων ἐναντίας δοκίσεως, τῆς ἀπὸ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς τῆς δυσσεβείων, καὶ ἀπολογία πρὸς τὸν ἀθετοῦντα πᾶν ἅγιον σύνοδον πᾶν ἐν Χαλκηδόνι, ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς Θεοσδύτων ἡμῶν ἁγίων πατέρων.

EX DOGMATICA PANOPLIA

Capitulum diversorum seu dubitationum solutio de recta erga Christum religione: pariterque confutatio atque eversio contrariae circa Christi divinitatem et humanitatem sententiae Accephalorum, nec non impiorum Nestorii et Eutychis adsecularum: simulque adversus eos, qui sanctam synodum chalcedonensem reiiciunt, defensio ex sanctorum a Deo datorum patrum nostrorum doctrina.

QUAESTIO I.

Quid est hypostasis? et num eadem res est ac substantia, nec ne?

Responsio.

1. **H**ypostasis, prout vult sanctus Basilii, est proprietatum ad singula concursus: ut vero nonnulli dixerunt, substantia quaedam est singillatim cunctas in proprio individuo proprietates complectens: alii denique aiunt eam substantiam cum proprietatibus: et hi quidem recte; etenim proprietatum singillatim adunatio, si ad communem substantiam accedit, ea demum uniuscuiusque hypostasim efficit: nam et esse filium Davidis, et adunci nasi, et calvum fortasse, et reliquae proprietates ad humanam substantiam adiunctae, hypostasim Pauli confecerunt, verbi gratia, aut Petri, aut cuiusvis individui. Vocatur autem a nonnullis hypostasis etiam individuum, et persona: individuum quidem, quia non potest in aliud subdividi. Nam genus, quod est animal, in species dividitur, in homi-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α.

Τί ἐστιν ὑπόστασις; καὶ εἰ ταυτὴ ἐστὶ τῆ οὐσία, ἢ οὐ;

cod. f. 31. b. col. 2.

α'. **Υ**πόστασις ἐστὶ, κατὰ τὸ ἅγιον Βασίλειον *, σπυδρομὴ τῆς περὶ ἕκαστα ἰδιωμάτων ὡς δὲ τινες εἰρήκασιν, οὐσία τίς τῆς καθ' ἕκαστα περιληπτικῆς τῆς ἐν τῷ οἰκίῳ ἀτόμου πάντων ἰδιωμάτων ἄλλοι δὲ εἶπον αὐτὴν οὐσίαν μετὰ ἰδιωμάτων, καὶ καλῶς εἰρήκασιν· τὸ γὰρ ἄφροισμα τῆς καθ' ἕκαστον ἰδιωμάτων τῶ κοινῷ τῆς οὐσίας προσηλωμένον, τὸ τοῦ τινὸς ὑπόστασιν ἀπεργάσατο· τὸ γὰρ υἶν εἶναι τοῦ Δαυὶδ, καὶ γρυπὸν, ἢ φαλακρὸν, εἰ τύχοι, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἰδιωμάτων συναφθέντα τῇ ἀνθρωπίνῃ οὐσίᾳ, πᾶσι ὑπόστασιν ἀπέτελεσαν Παύλου ὡς εἰκὸς ἢ Πέτρου, ἢ τινὸς τῆς καθ' ἕκαστα καλεῖται δὲ ἡ ὑπόστασις ὑπὸ τινων καὶ ἄτομον, καὶ πρόσσωπον ἄτομον μὲν διότι οὐ σέφουκεν εἰς ἕτερον τί ὑποδμενείσθαι· τὸ μὲν γὰρ γένος, ὅπερ ἐστὶ τὸ ζῶον, εἰς

* Ἀπόκρισις.

* ep. XXXVIII. c.

cod. f. 31. b. col. 1.

(1) Confer S. Maximi definitiones theol. T. II. p. 78. et 143. Nihil autem similis quam hae nostrae methodo quaestionum S. Maximi T. I. p. 15. seqq.

(2) Item confer S. Maximi opusc. de rectis eccl. decretis pro chalced. contra Severum T. II. p. 259.

τὰ εἶδη τέμνεται, εἰς ἀνθρώπων σφῆλι καὶ βόων καὶ ἵππων καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη· τὸ δὲ εἶδος, εἰς ἄτομα διαίρεται, ὡς ὁ καθόλου ἀνθρώπου εἰς τε Ἰακώβον καὶ Ἰωάννην καὶ ἄλλοι τοιοῦτος ἀνθρώπους· ὁ δὲ τις ἀνθρώπου, ὅς ἐστιν ὑπόστασις, εἰς οὐδὲν ἀφῆκε τέμνεσθαι καὶ διὰ τοῦτο ἄτομον λέγεται· προσώπων δὲ ὡς χαρακτηριστικὸν καὶ τοῦ τινὸς ὃν δηλωτικόν· διαφέρει δὲ τῆς οὐσίας, διότι ἢ μὲν οὐσία τὸ κοινὸν τῆς φύσεως ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἢ γένος ἀναγομένον δηλοῖ· ἢ δὲ ὑπόστασις, τὸ ἰδικώτατον εἶδος, ἡγουν ἢ τινὰ ἀνθρώπων σημαίνει, τοῦτέστι Παῦλον ἢ Πέτρον· ἐὰν γὰρ εἶπω ἀνθρώπων ἀπλῶς καὶ ἀπροσδιορίστως, οὐσίαν ἦτοι φῶσιν ἀνθρώπων εἰσημῶναι· εἰ δὲ ἰδιώματα τινὰ χαρακτηριστικὰ τῇ τοιαύτῃ ἀπροσδιορίστῃ σημασίᾳ προσπλήξω, τὸν τινὰ ἀνθρώπων ἐδήλωσα, τοῦτέστιν Ἰακώβον ἢ Ἰωάννην, ἢ τινὰ ἢ καθ' ἕκαστα, τοῦ κοινοῦ τὸ ἴδιον ἀποδρασεύει· ἀλλὰ γὰρ τῆς ἢ χαρακτηριστικῶν ἰδιωμάτων προσθήκης, ἢ τὸ ἴδιον ἀπὸ τοῦ κοινοῦ διακρινόντων, τὸ κοινὸν μόνον τῆς οὐσίας νοεῖται· τοῦτο δὲ χωρὶς ἢ ἀτόμων, οὐδὲ ὅλως γνωρίζεται· νῦν γὰρ μόνον θεωρητὸν ὑπάρχει· οὐδὲ γὰρ ἕτερόν τι ἐστὶ, παρὰ πᾶν ἐν τοῖς πολλοῖς ἐνόητα ἡγουν ταυτότητα· τὸ αὐτὸ οἷον κατ' οὐσίαν τοῖς ἀτόμοις· ὥστε πᾶν διαφορὰν εἶναι τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ ἰδικόν, τοῦ τὸ μὲν ἐν πλήθει θεωρεῖσθαι, τὸ δὲ ἐν ἑνί.

β'. Ἀμέλει γοῦν καὶ τὸν ὄρον τῆς ἀνθρώπινης φύσεως λέγοντες, τοῦτο ποιούμεθα, ὡς τοῦ κοινοῦ ἡγουν εἶδους καθ' ἕκαστον λεγόμενου· οὐκοῦν ἢ ἐνόητος ἢ ἀτόμων ἡγουν ταυτότης ἢ φύσεως τὸ καθόλου ποιεῖ· ὡς πάντων ἢ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀτόμων μίας καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας μετεχόντων, καὶ κατὰ τοῦτο ὑπὸ ἑνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄρον τῆς οὐσίας ἀναγομένων· εἰ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, ἢ μὲν οὐσία ἡγουν τὸ κοινόν, ἢ καθόλου φύσιν σημαίνει· τὸ δὲ ἰδικόν, ἡγουν ἢ ὑπόστασις, ἢ τινὰ οὐ-

nem inquam, et bovem, et equum, et reliquas species. Species vero in individua dividitur; sicut universaliter dictus homo in Iacobum, Iohannem, et reliquos homines. Verumtamen talis homo, qui hypostasis est, in aliud nihil dividi potest; proptereaque individuum dicitur. Persona autem dicitur, quatenus ea characteristicum est, et certum aliquem denotat. Differt autem a substantia, quatenus substantia quidem communitatem naturae illorum, quae sub eandem speciem sunt redacta, demonstrat: at hypostasis propriam omnino speciem, idest certum aliquem hominem significat, nempe Paulum aut Petrum. Etenim si dico hominem simpliciter et indefinite, substantiam vel naturam humanam significavi: sin vero idiomata quaedam characteristicum indefinite huiusmodi enunciationi adiunxero, certum aliquem hominem demonstraverim, id est Iacobum aut Iohannem, aut aliquem individuum, a communi proprium sic distinguens. Nam sine characteristicorum idiomatum adiectione, quae proprium a communi secernunt, naturae tantummodo intelligitur communitas, quae ceteroqui sine individuis non prorsus cognoscitur: nam menti soli aspectabilis est: neque enim aliud quicquam est, quam multorum unio seu identitas: idem itaque secundum substantiam quod individui vita: ut communis a proprio differentia in eo consistat, quod commune in multitudine contemplamur, proprium in uno aliquo.

2. Profecto igitur, dum humanam naturam definimus, id agimus, tamquam si commune vel species secundum individua dicitur. Itaque individuum unitas sive identitas universalitatem naturae facit: tamquam si omnia sub eandem speciem individua unam eandemque substantiam participant, ac propterea sub unam eandemque substantiae definitionem redigantur. Quae si ita se habent, substantia quidem, id est commune, universim naturam significat: proprium autem, id est hypo-

σεως, μαρτυρεῖ ὁ Θεόφρων Βασιλεῖς ἐν τῇ πρὸς Τερέντιον Ἐπιστολῇ φήσας τάδε *.

“ Δεῖ καὶ ἡμᾶς ἐν βραχεῖ τὸ ἡμῖν δοκοῦν εἰπεῖν, ὅτι ὃν ἔχει λόγον τὸ κοινὸν πρὸς τὸ Ἰδιον, τούτου ἔχει ἢ οὐσία πρὸς τὴν ὑπόστασιν, ἕκαστος γὰρ ἡμῶν καὶ τῶ κοινῷ τῆς οὐσίας λόγῳ ἵ ἐῖναι μετέχει, καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἰδιώμασιν ὁ δεῖνα ἐστίν, ἢ ὅτι καὶ ὁ δεῖνα οὕτω κακεῖ· ὁ μὲν δὲ οὐσίας λόγῳ κοινός, οἷον ἡ ἀγαθότης, ἢ Θεότης, ἢ εἴ τι ἄλλο νοοῖτο· ἢ ἡ ὑπόστασις, ἐν τῷ ἰδιώματι δὲ πατρότητι ἢ υἱότητις ἢ τῆς ἀγιαστικῆς δυναμικῶς θεωρεῖται· εἰ μὲν οὖν ἀνυπόστατα λέγουσι τὰ πρόσωπα, αὐτόθεν ἔχῃ ὁ λόγῳ τὸ ἀτοπιαν· εἰ δὲ ἐν ὑποστάσει αὐτὰ εἶναι ἀληθινῇ συγχωρήσουσιν, ὁ ὁμολογοῦσι καὶ ἀριθμεῖναι, ἵνα καὶ ὁ τοῦ ὁμοουσίου λόγῳ δεσφύλαχθῇ ἐν τῇ ἐνότητι δὲ φύσεως, καὶ ἢ τῆς εὐσεβείας ἐπιτησεῖς πατρός τε καὶ υἱοῦ καὶ ὀλοτελεῖ ἕκαστῶ τῶν ὀνομαζομένων ὑποστάσει κηρύττειται. „ Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Ἀμφιλόχιον Ἐπιστολῇ πωρὸν τούτοις γράφει *., Οὐσία δὲ καὶ ὑπόστασις ταύτῃ ἔχῃ τὸ δεσφορὰν, ἢν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὸ καθεῖ ἕκαστον· οἷον ἢν ἔχει τὸ ζῶον πρὸς τὸ δεῖνα ἀνθρώπου· διὰ τοῦτο οὐσίαν μὲν ἐπὶ δὲ Θεότητος, μίαν ὁμολογοῦμεν, ἵνα ἵ ἐῖναι λόγον μὴ δεσφορῶς ἀποδιδοῦναι ὑπόστασιν δὲ ἰδιάζουσιν ἵνα ἀσύγχυτος μὲν καὶ τετρανωμένη ἢ περὶ πατρός καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ἔννοια ὑπέρχῃ· μὴ γὰρ νοούντων ἡμῶν ὅσον ἀφορισμούς, ἢ ὅσον περὶ ἕκαστον χαρακτηρισ, οἷον πατρότητα καὶ υἱότητα καὶ ἀγιασμόν, ἀλλ’ ἐκ δὲ κοινῆς ἐνοίας ἵ ἐῖναι ὁμολογούντων Θεόν, ἀμήχανον ὑγιῶς τὸν λόγον δὲ πίστως ἀποδιδοῦναι· καὶ οὖν τῶ κοινῷ τὸ ἴδιον προσιθέτας, οὕτω τὸ πῆσιν ὁμολογεῖν κοινὸν ἢ Θεότης, ἴδιον ἢ πατρῷς ὡσεὶ συμπτόντας λέγειν πεισῖα εἰς Θεὸν πατέρα. Καὶ πάλιν ἐν τῇ ἵ τῷ υἱοῦ ὁμολογία ὡς ἀπλήσιον ποιεῖν, τῶ κοινῷ συνάπτειν τὸ ἴδιον, καὶ λέγειν εἰς Θεὸν υἱόν· ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶ πνεύματι ἵ τῷ ἁγίῳ καὶ τὸ ἀκόλουθον τῆς

est Basilius theologus in sua ad Terentium epistola, in qua ait. « Oportet nos quoque breviter sententiam nostram exponere, nempe quod quam rationem commune habet ad proprium, eandem habet substantia ad hypostasim. Nostrum enim unusquisque et communi substantiae ratione existentiam participat, et suis singillatim proprietatibus vel hic est vel ille. Ita et illic: communis quidem ratio substantiae, veluti bonitas, aut deitas, aut quidvis aliud cogitetur; verum hypostasis in proprietate paternitatis vel filietatis aut sanctificantis potentiae spectatur. Si ergo absque hypostasi aiunt esse personas, iam inde apparet doctrinae absurditas. Sin potius in vera hypostasi personas esse concedant, utique quod confitentur etiam numerent: ut et consubstantialitatis ratio conservetur in unitate naturae; et recti cultus cognitio erga patrem, et filium, ac spiritum sanctum in absoluta et perfecta nominatorum hypostasi praedicetur. » Rursus idem Basilius in sua ad Amphilochem epistola consona praedictis scribit. « Inter substantiam et hypostasim hoc interest, quod inter commune et singulare: veluti se habet animal ad certum hominem. Quapropter substantiam quidem in divinitate unam confitemur, ne existendi differentem rationem tradamus: hypostasim tamen singularem dicimus, ut inconflata permaneat atque perspicua quam patris habemus et filii sanctique spiritus notionem. Nam si forte non cogitemus de personarum distinctionibus vel caracteribus, nempe de paternitate filietate et sanctificante potentia; sed ex communi essentiae notionem Deum confiteamur, fieri nequit ut sanam fidei rationem tradamus. Oportet itaque ut communi proprium addentes, ita fidei professionem faciamus. Commune est, deitas; proprium, paternitas; ita ut haec copulantes dicamus: credo in Deum patrem; idque pariter in filii confessione agentes, copulato communi cum proprio dicamus credo in Deum filium. Similiter

ep. CCXIV. 4

col. 2.

ep. CCXXXVI.

et de sancto Spiritu, consequenter professionis pronunciationem conformantes, dicamus: credimus et in Spiritum sanctum Deum. Atque ita prorsus et unitatem in deitatis confessione servemus, et personarum singularitatem confiteamur per distinctionem proprietatum quae in singulis intelliguntur. » En ita nos perspicue docuit pater quid inter naturam et hypostasim intersit: et quod characteristicae proprietates communi substantiae adiunctae, hypostasim efficiunt.

QUAESTIO II.

Quid est substantia? Et num eadem res est substantia et natura? Et quid demum naturae vocabulum significat?

Responsio.

1. Substantia ac natura quid sint, edicere prout reapse sunt, vires nostras superat; immo et multorum intellectum excedit, qui materiali ac varia offusione impediuntur, cui mentem conformari necesse est, et propter multiplicem variamque opinandi vim, a vera naturalique rerum contemplatione depelli. Secus vero id proprium est illorum qui mentis sentiantiam habent recte factis florentem, ac puritate sunt praediti, perspicueque ac naturaliter ut ita dicam ac nudam ipsam per se rerum veritatem pervident: velut ille qui lippitudine abiecta oculus, non eget extrinseca manu ductione. Nonne vero hoc unum est illorum, quae nobis repromissa sunt honorum, rerum existentiam tempestiva contemplatio, nempe harum scientia? Namque et haec nobis in mysticis benivolisque Dei verbis continetur. Quatenus vero praesentes nobis res spectando, ex ipsis scientiam illam comprehendere possumus, id oportet exponere.

2. Substantia est igitur, ut patres docent, omne id quod propria subsistentia constat, neque in alio existentiam suam habet. Hoc autem dicitur ob distinguendum ab accidentibus omnibus separabilibus et inseparabilibus, essentialibus qua-

ἐκφωνήσεως τὴν προφορὰν σχηματίζοντας λέγειν· πιστεύω καὶ εἰς θεὸν ἀνεῦμα ἅγιον· ὡςτε διόλου καὶ τὴν ἐνότητά σωζέσθαι ἐν τῇ τῆς θεότητος ὁμολογίᾳ, καὶ τὸ ἡμῶν παρῶντων ἰδιότων ὁμολογείσθαι ἐν τῷ ἀφορισμῷ ἡμῶν περὶ ἕνασον νοουμένων ἰδιωμάτων. Ἰδοὺ διὰ τούτων σαφῶς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ πατὴρ τὴν τε διαφορὰν τῆς φύσεως καὶ τῆς ὑπόστασεως, καὶ ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ ἰδιώματα τῷ κοινῷ τῆς οὐσίας συναρθέτα, τὴν ὑπόστασιν ἀπεριγάζαντο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β΄.

Τί ἔστιν οὐσία; καὶ εἰ ταῦτόν λέγεται οὐσία καὶ φύσις; καὶ τί τὸ τῆς φύσεως ὄνομα σημαίνει;

α΄. Τῆς οὐσίας ἡ ὑπαρξὴν τε καὶ φύσιν φησὶν ἡμεῖς καθὼς ἔστι, μείζον ἐστὶν ἢ καθ' ἡμᾶς, μᾶλλον ἢ καὶ τῶν πολλῶν ὑπερβαίνει κατὰληψιν, ἐπὶ τῶν ὑλώδους καὶ διηρημένης χύσεως ἐμποδιζομένων, ἐφ' ἧς ἀνάγκη τυπώσθαι τὸ νοῦν, καὶ τῇ πολυμερίᾳ καὶ διηρημένη γνώμῃ, τῶν ἀληθῶς καὶ φυσικῶς τῶν ὄντων θεωρίας ἀποσιτισθαι· τὸ δ' ἐκ τῆς πρακτικῆς ἐπανθούσαν τῶν νοδῶν γνῶσιν ἐχόντων, ἴδιον ἀν εἶη τοῦτο, καὶ τῆς καθαρότητος κτησαμένων, καὶ καθαρῶς καὶ φυσικῶς, ἢ οὕτως εἶπω, καὶ γυμνῶς αὐτὴν καὶ ἑαυτὴν ἡμῶν πραγμάτων τῶν ἀλήθειαν καθορῶντων, καθάπερ ὁ τὰς ἐπισημασμένας λήμας ἀποσυστάσας ἀμέγρος ὀφθαλμὸς, οὐ δεόμενος τῆς ἕξω χαραγωγίας; καὶ μή ποτε ἐν ἔστι καὶ τῆτο τῶν ἐπισημασμένων ἀποκαίμενων ἡμῶν ἀγαθῶν, καὶ τῶν ὄντων θεωρίας τὸ καίριον, ἢ περὶ ταύτης ὀπισθήμη; καὶ αὐτὴ γὰρ ἡμῶν ἐν τοῖς μυστικοῖς καὶ φιλανθρώποις τῶν θεῶν ταμιεύεται λόγοις· ἔσον δὲ ἔστι πρὸς ἑαυτὸν ἐν χερσὶν ἀποβλέποντας, ἐκ τῆς περὶ αὐτὴν περὶ ταύτης διαλαβεῖν, ἀναγκαῖον εἶπαι.

β΄. Οὐσία τοίνυν ἐστὶ, καὶ ἑστὶ πατήρας, πάν τὸ κατ' ἴδιον ὑπαρξὴν ὑφείως, καὶ μὴ ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι ἔχον· τοῦτο ἢ εἴρηται πρὸς ἀντιθέστωλην πάντων τῶν συμβεβηκότων τῶν τε χωριστῶν καὶ ἀχωριστῶν καὶ τῶν οὐσιωδῶν ποιότητων, καὶ ἐπεσιωδῶν· καλοῦσι

ἢ οἱ φιλόσοφοι χωριστὰ μὲν συμβεβηκότα
 γνώμῃ καὶ ἀπογινώσκῃ κατ' ἐέργειαν,
 χωρὶς δὲ τῶν υποκειμένων φορητῶν οἷον τὸ πε-
 πατεῖν καὶ μὴ πεπατεῖν, λαλεῖν ἢ μὴ λα-
 λεῖν, ἴσασις ἢ καθῆσις, ὅτι τὰ τούτοις ὅμοια
 ἀχώριστα ἢ τ' ἐν ῥητῇ ρησιμότητα, καὶ ἐν ὀφ-
 θαλμοῖσι γλαυκότητα, καὶ τὰ τούτοις ὄρα-
 τλήσια· οὐσιώδεις δὲ ποιότητες, ἐν μὲν ψυ-
 χῇ, τὸ λογικόν· ἐν δὲ πυρὶ, τὸ θερμόν, καὶ
 ξηρόν, καὶ ἐν ὕδατι, τὸ ψυχρόν καὶ ὑγρόν, καὶ
 τὰ τούτοις παρεμφερῆ· τὰτα γὰρ πάντα,
 συμπληρωτικά εἰσιν, εἴτουν συστατικά τῶν
 υποκειμένων αὐτοῖς φύσεως ἢ γούν οὐσίας,
 ἔθεν καὶ τῶν τοιαύτης ἔτυχον ὀνομασίας· ἐπι-
 σιδήθη δὲ λέξεσι, τὰ ἀχώριστα συμβεβηκότα
 οὐδὲν δὲ τούτων ἀπάντων κυριώτα καὶ προη-
 γεμένως, καὶ καθ' ἑαυτὸ ἔστι οὐσία· τούτ-
 ῃσι πράγματα καθ' ἑαυτὸ ὑφ' ἑσῶς ἀλλ' αἰεὶ
 περὶ τῆς οὐσίας θεωροῦνται, ὡς ἐν υποκει-
 μένῳ αὐτοῖς πράγματι· ὡς οὖν πρὸς ἀντι-
 θετολὴν τούτων ἡ οὐσία ἀυθιπόσταται
 οὐσα καὶ τελεία καὶ ἐν ἰδίᾳ ὑπάρξει θεωρη-
 μένη, εὐλόγως ἔτυχεν τῶν τοιαύτης ὑπογρα-
 φῆς, ὡς αὐτὸ τὸ υποκείμενον ἐκάστω πράγ-
 ματος σημαίνασα· καὶ τὰτα μὲν φημὲν, εἰς
 ἧς ἀφορμῆς ἐλάβομεν παρὰ τῶν πατέρων,
 πρὸς τὸ ὀφθασηῆσαι τί σημαίνει ὄνομα.

γ'. Οὐδὲν δὲ ἀπεκὸς πρὸς πλείονα
 γνώσιν τῶν ζητούμενων ὀφθασηῆσαι τὸ ὅπως
 ὁ Ἀριστοτέλης περὶ ταύτης διέλαβεν· οὐ-
 τὸ τόνον ἐν κατηγορίαις ταύτην διείλεν
 εἰς πρώτην καὶ δεύτεραν· καὶ πρώτην μὲν
 ἐκάλεσε πρὸς πᾶσι ἡμετέραν κατάληψιν καὶ
 τῶν πολλῶν ἀριθμῶν ὑποπίπτουσαν. τὰ
 ἄτομα τούτεστι (Ⓜ) καθέκαστον ἄνθρω-
 πον, οἷον Παῦλον καὶ Πέτρον καὶ σὺ-
 λοιποὺς ἀνθρώπους· δεύτεραν δὲ ὀνόμα-
 σεν ἡ τις τῶν ἡμῶν καὶ μόνον θεωρεῖται, πᾶ-
 καθ' ὅλες, τούτεστι τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη·
 οἷον τὸ ζῶον καὶ (Ⓜ) καθόλου ἄνθρω-
 πον, ἢ βοῦν καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη· ὠρίσα-
 το δὲ αὐτὴν εἶτουν ὑπέγραψε πᾶσι πρώτην
 καὶ ἄτομον οὕτως (1)· « οὐσία ἐστὶν ἡ
 κυριώτατα καὶ πρώτως μάλιστα ἢ λεγο-

litatibus et non essentialibus. Vocant autem
 philosophi separabilia quidem accidentia
 quae oriuntur et decedunt secundum ope-
 rationem, sine subiecti corruptione; veluti
 ambulare et non ambulare, loqui et non
 loqui, stare et sedere, et his similia. In-
 separabilia autem, nasi curvitatē, oculo-
 rum glaucum colorem, et his similia. Sub-
 stantiales autem qualitates, in anima qui-
 dem rationalitas; in aqua, frigiditas et hu-
 miditas, et his paria. Haec enim omnia ex-
 pletiva sunt sive demonstrativa subiectae
 sibi naturae id est substantiae, unde et
 hanc appellationem sunt sortita. Non es-
 sentialia autem dicunt inseparabilia acci-
 dentia. Nullum vero horum omnium pro-
 prie principaliterque ac per se substantia
 est, id est res per se subsistens, sed sem-
 per circa substantiam spectantur, veluti
 in subiecta ipsis re. Tamquam itaque ad
 horum distinctionem, substantia per se sub-
 sistens et perfecta in propria subsistentia
 spectata, commode sortita est hanc descri-
 ptionem, ceu ipsum cuiusque rei subie-
 ctum significans. Atque haec dicimus, cap-
 to impulsu a patribus, ut exponamus quid
 significet substantiae nomen.

3. Ceterum haud est absurdum, ad ma-
 iorem quaesiti notitiam, proferre quid Ari-
 stoteles hac in re definiat. Hic igitur in ca-
 tegoriis substantiam in priorem dividit ac
 secundam; et priorem quidem vocavit, ad
 captum nostrum, multoque numero obno-
 xiam, individua, id est singulos homines,
 veluti Paulum ac Petrum et reliquos ho-
 mines. Secundam vero appellavit, quae
 mente tantum spectatur, universalem, id
 est species ac genera, veluti animal, et ge-
 neratim hominem, vel bovem, vel reliquas
 species. Definivit autem ipsam, sive descri-
 psit primam et individua sic: « substan-
 tia quae maxime et principaliter dicitur,
 est quae neque de subiecto dicitur, neque
 in subiecto est. » Maxime autem ait, quia

(1) Protheor. part. II, cap. V, quod Aristotelis capitulum ob huius quaestionis intelligentiam utiliter
 legatur, collato etiam Boethio ed. Basil. p. 128.

proprie dicitur, non secundum metaphoram. « Principaliter » autem denotat eam nobis absque intermedio innotescere, primamque omnium eam nos cognoscere. Verbis autem « maxime dicta » multorum sententiam significavit. Namque in exsultationibus suis sermonibus, haud individuum et partibilem substantiam appellat principalem, sed universalem, id est genera et species. In subiecto autem nequaquam, quia accidens non est. Accidentia enim, utpote in substantia spectata, in subiecto dicuntur. Quod autem non secundum aliquod subiectum dicitur, denotat haud praedicari de aliquo, neque subdividi in alteram substantiam, quum sit particularis et individua. Atque haec quidem est principalis substantia. Alterae vero secundum ipsas dicuntur: quibus in speciebus insunt substantiae quae dicuntur principales. Talia sunt etiam specierum harum genera, veluti talis homo: hominem enim diximus esse principalem substantiam; qui in specie non inest in homine universali. Genus autem speciei est animal. Porro proprium omnis substantiae ait esse, ut neque magis admittat neque minus. Nam si est substantia talis homo, non est autem magis vel minus homo, neque se ipso videlicet neque alio: neque enim umquam ei deest quicquam illorum quae humanam naturam quasi nota distinguunt, immo et quandoque redundat; quum in se habeat consubstantiata ea quae hominem constituunt, constat a substantia non admitti magis vel minus. Vicissimque proprium est substantiae, ut dicatur quum unum et idem numero sit, contraria suscipere posse. Nam talis homo, unus atque idem quum sit, sive cum albus sive cum niger fit, et cum frigidus et cum calidus fit; eadem pariter est intellectualis substantia, sive cum in virtute sive cum in vitio versatur. Atque haec secundum Aristotelem dicimus circa substantiam.

4. Cunctae autem definitiones consonant tum circa genitam tum circa creatam

μένη, ἢ μήτε καθ' ὑποκειμένου τιὸς λέγεται, μήτε ἐν ὑποκειμένῳ ἐστὶ, ἢ κυριώτατα διὲ εἶπε, διότι κυρίως λέγεται καὶ οὐ κατὰ μεταφοράν· τὸ δὲ πρῶτως διηλοῖ ὅτι οὐ διὰ μέσε ἡμῖν νοεῖται, ἀλλὰ πρῶτως αὐτὴν γενήσασθαι διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν μάλιστα διὰ λεγομένην, πῶ ἤβ' πολλῶν δόξαν ἐσήμαιεν· ἐν γὰρ τοῖς τελειοτέροις αὐτοῦ λόγοις, οὐ ἢ ἄτομον μερικὴν οὐσίαν λέγει πρῶτον, ἀλλὰ τὸ καθόλου, τοῦτέστι τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη ἐν ὑποκειμένῳ ἢ οὐκ ἐστὶ, διότι συμβεβηκὸς οὐχ' ὑπάρχει· τὰ γὰρ συμβεβηκότα ὡς ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωροῦμεθα, ἐν ὑποκειμένῳ λέγονται· τὸ δὲ μὴ καθ' ὑποκειμένου τιὸς λέγεται, σημαίνει ὅτι οὐ κατηγορεῖται κατὰ τινος, οὐδὲ υποβιβάζεται εἰς ἕτεραν οὐσίαν, μερικὴ οὐσα καὶ ἄτομος· καὶ αὕτη μὲν ἐστὶ ἢ πρῶτη οὐσία· αἱ δὲ δευτέραι κατ' αὐτῶν λέγονται, ἐν οἷς εἶδῃσιν αἱ πρῶτες οὐσῖαι λεγόμεναι ὑπάρχουσι ταῦτα καὶ τὰ τῶν εἰδῶν τούτων γένη, οἷον ὁ τίς ἄνθρωπος· τοῦτον γὰρ εἰρηκάμενον εἶναι πρῶτον οὐσίαν, ὅς ἐν εἶδει μὲν οὐχ' ὑπάρχει τῷ καθόλου ἀνθρώπῳ· γένος ἢ τοῦ εἶδους ἐστὶ τὸ ζῆλον· ἴδιον δὲ πάσης οὐσίας ὑπάρχειν ἔφη, τῷ μὴ ἐπιδέχῃ τὸ μάλλον καὶ ἥττον· εἰ γὰρ ἔστιν οὐσία ὁ τίς ἄνθρωπος, οὐκ ἐστὶ δὲ ἄλλον καὶ ἥττον ἀνθρώπου, οὔτε αὐτὸς ἑαυτοῦ οὐδὲ ἑτέρου· οὔτε γὰρ ποτὲ μὲν ἑαυτῷ λείπει τί ἤβ' χαρακτηρίζοντων πῶς ἀνθρωπείαν φύσιν, ποτὲ δὲ πλεονάζει· ἀπαξ ἔχων ἐν ἑαυτῷ συνουσιώμενα τὰ ἄνθρωπων συνιστόντα, δῆλον ὅτι οὐκ ἐπιδέχεται ἢ οὐσία τὸ μάλλον ἢ ἥττον· καὶ πάντιν ἴδιον ὑπάρχει τῆς οὐσίας εἰσεῖν, τὸ ταῦτον καὶ ἐν ἀριθμῷ ὄν, ὄντων ἐναντίων εἶναι διεικτιμῶν· ὁ γὰρ τίς ἄνθρωπος εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄν, ὅτε λεκτὸς ὅτε δὲ μέλας γίνεται, καὶ ὅτε μὲν ψυχρὸς, ὅτε ἢ θερμὸς· καὶ αὐτὴ δὲ ἢ νοερά οὐσία, ὅτε μὲν ἐν ἀρετῇ, ὅτε ἢ ἐν κακίᾳ ὑπάρχει· καὶ ταῦτα μὲν φαιμέναι· Ἄριστοτέλλου περὶ οὐσίας.

δ'. Πᾶσαι ἢ αἱ ὑπογραφαὶ ἀρμόζουσιν, περὶ τῆς γνηστῆς καὶ κτιστῆς οὐσίας· περὶ

cod. f. 31. a.
col. 1.

γὰρ τῆς Θείας καὶ μακαρίας οὐσίας τῆς
ἁγίας καὶ προσκυνητῆς καὶ ἁμομοσίου τριά-
δος, οὐκ ἔστιν ὄρον εἰπεῖν αὐτῆ γὰρ αὐ-
λός ἐστι καὶ ὑπερέκεινα παντός ὄρου καὶ
νοήματός καὶ πάσης ἢ λογικῆς φύσεως,
οὐχ' ἠκίστα δὲ ἀνθρώπινος καταλήψεως·
ὡς γὰρ φησιν ὁ Θεὸς Διονύσιος ὁ τῆς
Ἀθηνῶν ἐκκλησίας ἡγούμενος πρόεδρος (1),
οὔτε ὡς νοῦν ἢ οὐσίαν ὑμνήσαι θεμιτὸν
τῷ θεαρχικῆν ὑπερυσίτητα πάντων μὲν
γὰρ τῆς ὄντων ἐστὶν ὑπερέτερα, ὡς καὶ πρὸ
πάντων οὐσα καὶ πάντων ἐν αὐτῇ συν-
εστηκότων, αὐτὴ δὲ οὐδὲν * ὡς πάντων
ὑπερουσίως ἐξηρημένη, ὑπερούσιος γὰρ
ἐστὶ καὶ ὑπεράγαθος καὶ ὑπεράρχιος
ἀρχὴ, ὡς μηδὲν τῆς περὶ αὐτῆς λεγομέ-
νων κυριολεκτικῆθῆναι δύνασθαι· τοῦτο γὰρ
εἰδότες οἱ θεολόγοι, ὡς ἀνώνημον αὐτὴν
ὑμνοῦσι (2), καὶ ἐκ παντός ὀνόματός·
ἀλλὰ μὴν καὶ πολυώνυμον κατὰ τὸ ὑπὲρ
πάν ὄνομα· « ἵνα ἀκριβῶς ἢ τῆς ὅλων
βασιλεία. »

* ita cod.

ε'. Περὶ δὲ φύσεως δεῖ γνώσκων, ὅτι
ἄλλο τι παρὰ τὴν οὐσίαν οἱ ἔξω σοφοὶ πα-
ραδεδώκασι ταύτην, καθὼς οἱ παρ' αὐ-
τῶν ἀποδοθέντες ὄροι περὶ τούτων σαφει-
νίζουσι· ἔστω ἡ θεηγόρου ἡμῶν πατέρας
εὐρίσκομεν, ὡς ἠνίκα ἐν τοῖς περὶ θεοῦ
λόγοις δογματίζοντες, τοῖς τοιοῦτοις ὀνό-
μασι κέχρηται, ἢ αὐτὴν οὐσίαν καὶ φύ-
σιν ἀποκαλοῦντας· ὅθεν καὶ ἡμεῖς τούτοις
ἐπόμνηοι, περὶ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν ἀδρα-
φοροῦμεν, ἐν τοῖς περὶ τοῦ μεγάλου θεοῦ
καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θείοις
δόγμασι τῷ αὐτῆν οὐσίαν καὶ φύσιν ὀνο-
μάζοντες. Καθ' ἑτέραν δὲ εἰσιν αἰνοῖαν ἀκρι-
βέστερον (3) περὶ τούτων γυμνάζοντες λό-
γον, καὶ διαφορὰν τούτων εἰπεῖν δυνάμε-
θα· τὸ μὲν γὰρ τῆς φύσεως ὄνομα φερό-
μενον εὐρίσκομεν, καταχρηστικῶς κατὰ
ἀνυποστάτων, καὶ ἡ τῆς ὄντων οὐσίας καὶ ὑπο-
στάσεως ἰδίᾳ θεωρουμένων· τὸ δὲ ἢ οὐσίας
ἄνομα, καὶ ἐνυποστάτων μόνον οὐσίαν γὰρ

substantiam. Nam circa divinam beatam-
que sanctae adorandae et consubstantialis
Trinitatis substantiam, nulla fieri potest
definitio: est enim haec immaterialis, et
supra omnem definitionem atque intelli-
gentiam. Namque ut ait divus Dionysius,
qui fuit Athenarum praesul, ne ut mentem
quidem aut substantiam celebrari thear-
chicam supersubstantiam dignum est; quia
rebus omnibus existentibus superior est,
utpote quae ante omnia est, atque omnia
in ipsa consistunt: ipsa autem a nulla re,
quatenus est separata substantia, pendet:
est enim supersubstantiale et superbonum,
et superprincipale principium; ita ut nihil
quod de ipsa dicatur, propria cum dictione
efferi possit. Cuius rei conscii theologi di-
vinam substantiam tamquam anonymam
celebrant, vel omni nominatione constan-
tem: quandoque vero polyonymam, qua-
tenus omni nomini superior est, « ita ut
adamussim sit universale regnum. »

5. Iam ad naturam quod attinet, scien-
dum est, quod ethnici sapientes deitatem
diversum quid a substantia esse tradide-
runt, prout illorum quaedam definitiones
declarant. Nostros vero deiloquos pa-
tres comperimus, in dogmaticis suis de Deo
sermonibus his nominibus uti, deitatem-
que appellare substantiam atque naturam.
Quare et nos his obsquentes, indifferen-
ter denominationem usurpamus in divinis
magni Dei ac servatoris nostri Iesu Christi
dogmatibus, nempe eandem dicentes sub-
stantiam atque naturam. Alio tamen accu-
ratiore sensu de his loquentes, differen-
tiam quoque earundem adsignare possu-
mus. Etenim naturae nomen comperimus
abusive adhibitum tum de insubstanti-
bus, tum de iis quae in substantia atque
hypostasi propria spectantur. At vero sub-
stantiae nomen, de enhypostatis tantum:
nam rem insubstantem haud dicemus es-

(1) De divinis nominibus cap. I. 5. et 6.

(2) Ita Nazianzenus orat. XXX. 17. Nysseus orat. XII. T. II. p. 427. Chrysostomus homil. XXXVIII. 2. in act. apost. Basilius epist. VIII. 11. Nicetas byzantinus adv. Mohamedem apud nos, in alio volumine p. 326.

se substantiam. Naturas autem multas comperimus absque hypostasi, quae per se absque substantia non existunt, ut timoris, amoris, temporis, ac mendacii, et aliorum aliquot. Quod autem haec res ita se habeat, constat ex deiloquorum patrum dictionibus. Nam de ira dictum est: natura daemonibus resistens, et cuilibet voluptati praevalens. Sicuti etiam dicitur, magna amoris natura. Temporis autem, mendacii, et sermonis naturam nominans magnus Basilius, ait in libris adversus Eunomium: « valde autem indignum est falsa dicere; quandoquidem mendacii natura cum dictis corrumpere. Sed hoc non ita natura comparatum est. » Et rursus: « quoniam et definire nobis sermonis naturam ille, qui scit omnia, instituit. » Et rursus idem: « etenim aquaeductus proprium fontem demonstrat; sermonis vero natura, cor quod eum effudit. » En haec igitur demonstrant nobis quomodo naturae nomen adhiberi soleat, quamquam reapse abusive, non proprie, etiam in insubstantibus.

6. Potest alia quoque huiusce nominum differentia dici. Nonnulli patres atque magistri dum declarant quid naturae vocabulum significet, hanc dicunt esse certam quandam cuiusvis rei subsistentiam, non quamlibet inquam subsistentiam, sed talem indefinite. Et sane arbitror, recte perfecteque definitionem se habere: nihilominus perspicuitatis gratia, propter homines contentiosos, neque dociliter patrum vocabulis aures praebentes, addendum est etiam « secundum substantiam; » ita ut sit definitio huiusmodi: natura est uniuscuiusque secundum substantiam et talis universaliter subsistentia. Nam dictio « secundum substantiam » additur, quia maxime propria sunt diversa, idest potissima; vel substantialis pars entis rationalis, ex cuiusque rei qualitate praedicatur: et est secundum substantiam in homine quatenus rationalis est: seiungiturque secundum hoc ab homogeneis speciebus; quatenus nempe ra-

ούκ ἂν εἴποιμεν ἀνυπόστατον φύσιν ἢ πολλὰς εὐρίσκομεν ἀνυπόστας καθ' ἑαυτὰς δίχα οὐσίας μηδέ ποτε ὑφεσώσας, ὡς θυμοῦ, ἢ ἀγάπης, ἢ χροῦς, ἢ ψεύδους, ἢ ἄλλων τινῶν· ἢ ὅτι ἀληθὴς ὁ λόγος, δῆλον ἐκ τῆς περὶ τούτων εἰρημίαν τοῖς θεηγόροις ἡμῶν παρ᾽ ἄσιν· περὶ μὲν γὰρ τοῦ θυμοῦ εἰρηται, φύσιν τὸ τοῖς δαίμοσι μάχεσθαι, ἢ ὑπὲρ ἧς τις οὖν ἡδονῆς ἀγωνίζεσθαι· ὡς ἢ μεγάλη λίαν ἢ φύσιν τῆς ἀγάπης· περὶ ἢ χροῦς ἢ ψεύδους ἢ λόγος φύσιν ὀνομάζων ὁ μέγας Βασίλειος, φησὶν ἐν τοῖς πρὸς Εὐνόμιον· « πολλοῦ γὰρ ἀνάξιον τὰ ψευδῆ λέγειν, εἴπερ ἡ φύσιν τῆς ψεύδους τοῖς λεγομένοις συνδιεσφείρετο· ἀλλ' οὐκ ἔχον ἐστὶ φύσιν τοῦτο γε. » Καὶ πάλιν· « ἐπεὶ μὲν τοι ἢ ἀφορίσασθαι ἡμῖν τὸν λόγον τῆς φύσιν ὁ σοφὸς τὰ πάντα προήχθη. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· « ἢ γὰρ ὄλικός μὲν ὕδατος, δεικνύσι τὴν οἰκίαν πηγὴν, λόγος ἢ φύσιν τῆς προενεγκούσας καρδίαν. » Ἰδοὺ ἐν ταῦτα παρεῖψαν ἡμῖν ὡς τὸ τῆς φύσεως ὄνομα φέρεται· εἰ ἢ καταρρησικῶς ἢ οὐ κυρίως, ἢ ἢ ἀνυπόστατον.

5. Δυνατὸν δὲ εἶπαι καὶ ἄλλην διαφορὰν ἤνυ τοιοῦτων ὀνομάτων· τινὲς γὰρ πατέρων καὶ διδασκάλων σαφηνίζοντες τί σημαίνει τὸ τῆς φύσεως ὄνομα, ταύτην εἶπον εἶναι τὴν ποῖαν τῶ παντὶ ὑπαρξίν, οὐχ' ἀπλῶς ὑπαρξίν, ἀλλὰ τὴν ποῖαν ἀορίστως καὶ οἶμαι ὡς ὀρθῶς καὶ ἀνελλιπῶς ὁ ἔρθ' ἔγκνεται σαφηνίαις διὰ χάριν διὰ τῶν ἐριστικῶν, εὐγνωμόνων ἀκούειν ἤνυ πατρικῶν μὴ θέλοντας λίσσων, προσθετέον τὸ κατ' οὐσίαν· ἵνα ἢ ὁ ἔρθ' τοιοῦτθ'· φύσιν ἐστὶν ἢ ἐκάστου κατ' οὐσίαν καὶ ποῖα τῶ παντὶ ὑπαρξίς· τὸ γὰρ κατ' οὐσίαν προστίθεται, ἐπεὶ περὶ ἰδιόματα τὰ διάφορα, τοῦτέστιν ἢ κυριώτατα, ἢ οὐσιώδεις ἢ τοῦ λογικοῦ ἐν τῶ ὄρωϊον τί κατηγορεῖται καὶ ἐστὶ κατ' οὐσίαν ἐν τῶ ἀνθρώπῳ καθὸ λογικόν· καὶ ἢ φέρεται κατὰ τοῦτο ἀπὸ ἤνυ ὁμογενῶν εἰδῶν, ὅπερ λογικὸν καὶ συστατικὸν ὑπάρχει τῆς τοῦ ἀνθρώπου οὐσίας· διὰ ἐν τοῦτο κατ' οὐσίαν διὰ τὰ συμ-

βεβηκότα, τὰ ἀχώριστα καὶ αὐτὰ ἀφορίζονται τὰ εἶδη καὶ τὰ ἄτομα ἀπ' ἀλλήλων· ἀλλ' οὐχὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ κατ' συμβεβηκός· οὐκοῦν πῶ μὲν ἀπλῶς ὑπαρξίν, ἐπὶ τῆς οὐσίας οἱ πατέρες ἔλαβον τὴν διὲ ποίαν, ἐπὶ τῆς φύσεως τὸ προσὸν μάλλον καὶ πεφυκὸς ταῖς οὐσίαις ἰδίως, εἴτε κατ' ἐνέργειαν εἴτε κατ' δύναμιν φύσιν ἀποκαλέσαντες· καὶ ὅτι πεφύκασιν ποιεῖν ἢ πάσχειν καὶ τοῦτο αὐταῖς πρόσεστι, πάλιν εἰρήκασιν ὅτι φύσιν λέγεται, τὸ τοιαῦσα πεφυκέναι· εἰ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχῃ, ἢ μὲν φύσιν, τινὸς εἶναι φύσιν λέγεται· ἢ δὲ οὐσία τινὸς οὐκ ἂν οὐσία φύσιν ἔχῃν ὁμολογῆται, ἢ δὲ φύσιν τίνῃ οὐσία κληθεῖν· καὶ ἢ μὲν οὐσία φύσιν ἔχῃν ὁμολογεῖται, ἢ διὲ φύσιν οὐσίαν ἔχῃν οὐκ ἂν ὀνομασθεῖν· καὶ ταῦτα μὲν φημὲν, πρὸς τὸ πᾶσασι τὴν διαφορὰν τῆς τε φύσεως καὶ τῆς οὐσίας· ἐν ταῦτῳ δὲ σαφηνίσαντες τί σημαίνει τὸ τῆς φύσεως ὄνομα κατὰ τῶν πατέρων πολυμαθείας χάριν· Εὐλόγον εἰπεῖν, τί περὶ ταύτης ὁ Ἀριστοτέλης (1) διέλαβε· φησὶν ἐριζόμενον ταύτῳ· « φύσις ἐστὶν ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας· ἐν ᾗ πρῶτως ἐστὶ κατ' αὐτὸ καὶ οὐ κατὰ συμβεβηκός· ἢ ἀρχὴν δὲ ἐν ταῦτα λεπτότερον κινήσεως οὐ χρονικὴν ἀλλὰ ποιητικὴν εἶναι τὴν φύσιν· ἢ αὐτὴ τὸ λεγόμενον, ὅτι φύσις ἐστὶ δύναμις ἢ ποιούσα ἐν ἡμῖν τὴν κίνησιν, ἢ καὶ τὴν ἠρεμίαν· τὸ δὲ ἐν ᾗ ὄσιν, εἴρηται πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τέχνης, ἐπεὶ περ αὕτη ἔξωθεν οὐσα κινεῖ τὰ τεχνικά· ἢ δὲ φύσις ἐν τοῖς φυσικοῖς ἰδρυμένη, αἰτία γίνεταί αὐτοῖς κινήσεως ἢ καὶ ἠρεμίας· τρία διὲ σημαίνει ὁ Ἀριστοτέλης λέγει τὸ τῆς φύσεως ὄνομα, τὴν ὑλὴν ἢ κοινῶς πᾶσιν ὑποκειμένην· τὸ εἶδον ἐκάστου τὸ ταύτην εἰδοποιούνη τὴν λεγόμενην ἔκφασιν, τούτῃσι πῶ ἀπὸ τοῦ δυνάμει ἐπὶ τῆς ἐνεργείας πρόσοδον.

tionale est et demonstrativum substantiae hominis. Idcirco itaque secundum substantiam propter accidentia, ea quae sunt inseparabilia, et ipsae quoque separantur species, et individua ab invicem; non vero secundum substantiam, sed secundum accidens. Ergo substantiam quidem simpliciter de substantia patres usurparunt: qualitatem autem in natura, id potius quod ei inest, et est innatum substantiis peculiariter, sive secundum operationem, sive secundum potentiam, naturam appellarunt. Et quia debent vel agere vel pati, idque ipsis inest, rursus dixerunt appellari naturam, atque ita esse comparata. Si ergo haec ita se habent, natura quidem dicitur esse alicuius natura; substantia alicuius autem non dicitur habere substantiae naturam; sed natura alicuius, substantia appellabitur. Et substantia quidem naturam habere dicitur; sed naturam habere substantiam non adfirmabimus. Atque haec dicimus ut naturae a substantia diversitatem demonstremus, declarantes simul quid apud patres significet naturae vocabulum. Iam eruditionis causa, praestat etiam dicere quid Aristoteles hac in re censeat, qui ita definit: « natura est principium motus et quietis, in quo principaliter est per se, et non per accidens. » Principium autem heic est intelligendum motus, non temporalem sed effectivam esse naturam; ut sit dicendum: natura est vis in nobis motum efficiens vel etiam quietem. Locutio autem « in quo » dicta est ob distinctionem ab arte. Namque ars cum sit extrinseca, movet artificia; natura vero in naturalibus constituta, causa fit ipsis motus vel etiam quietis. Tria autem significare naturae nomen ait Aristoteles, materiam cunctis communiter subiectam: speciem uniuscuiusque quae hanc specificat: denique illam quae dicitur ἐκφύσις, id est a potentia ad actum processionem.

(1) Exprimat locum hunc Boethius contra Eutychem sub libri initium post nominatum Aristotelem. *Natura est per se motus principium; motus principium dixi, hoc est, quoniam corpus omne habet proprium motum, ut ignis sursum, terra deorsum.*

Quasnam debeamus habere sententias nos orthodoxi de nativitate secundum carnem, id est de incarnatione domini nostri Iesu Christi.

Responsio.

1. Sicuti tradiderunt nobis theologo nostri patres, natus filius Verbumque Dei, una de sancta et consubstantiali adoranda Trinitate persona, intemporaliter, et ineffabiliter ex Deo patre genitus non factus, ante omnia saecula in patris sinu existens et omnia implens, ad naturae nostrae paupertatem accessit, natus postremis temporibus de Spiritu sancto et Maria virgine; comprehensusque qui erat incomprehensibilis in sancto eius utero, processit perfectus homo idem et Deus; humanamque naturam lactificavit, primitias nostri generis assumens, ut salutem nostram operaretur. Idemque est dominus noster Iesus Christus filius Dei viventis, consubstantialis Deo patri secundum divinitatem idemque consubstantialis nobis secundum humanitatem: passibilis carne, impassibilis idem deitate: neque alium Verbum Deum qui miracula patrabat, et alium Christum patientem agnoscimus: nam quartae personae additamentum sancta Trinitas non accepit; apage. Non enim alius erat filius ex Deo patre Verbum, et alius rursus de sancta deipara Maria natus, prout fuit Theodori ac Nestorii insania: sed idem ille ante saecula filius ac Verbum Dei, intemporaliter uti dictum est et sempiternae ex Deo patre genitus, postremis temporibus virginale uterum subsiens, ineffabiliter et invisibiliter, quasi divinum semen, cum propria persona sine ulla corruptela conformavit sibi templum, perfectum hominem adsumens, id est animam atque corpus; non autem hominis partem, quae fuit Apollinaria dementia.

Ποίας ὁφείλομεν ἔχειν ἐννοίας εὐσεβεῖς περὶ τῆς κτ' σάρκα ἡσπύσεως εἶταν ἐνανθρωπήσεως τῆ κυρίας ἡμῶν κτ' σωτήρος Ἰησοῦ Χριστοῦ (1).

α'. Καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ Θεόσοφοι ἡμῶν πατέρες, ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ λόγος τῆ Θεοῦ, τὸ ἐν πρόσωπον τῆ ἁγίας κτ' ὁμοσίης κτ' προσκυνητῆς τριάδος, ἀρχόνως τὲ κτ' ἀρρήτως ἐκ Θεοῦ πατρὸς ἡσπύθεισ οὐ ποιηθεῖς, πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων ἐν τοῖς κάλοις ὧν τῆ πατρὸς κτ' τὰ πάντα πληρῶν, εἰς τὴν τῆ φύσεως ἡμῶν ἦλθε πτωχεῖαν, ἡσπύθεισ ἐν ὑσέρεισ καιροῖς ἐκ πνεύματῳ ἁγίῳ κτ' Μαρίας τῆ παρθένου, κτ' χωρηθεῖς ὁ ἀχώρητος ἐν τῇ ἁγίῳ μήτρῃ αὐτῆς, προῦλθε τέλος ἀνθρώπου ὧν κτ' Θεὸς ὁ αὐτὸς, κτ' ἐφαῖδρυνε τῆ ἀνθρωπείαν φύσιν ἀπαρχὴν εἰληφῶς τῆ ἡμετέρε γένεσ, ἵνα οἰκονομήσῃ τῆ ἡμετέραν κτ' αὐτὸς ἔστιν ὁ κύριε ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τῆ Θεοῦ τῆ ζώντος ὁμοούσιου ὧν τῶ Θεῷ κτ' πατρὶ κτ' τὴν θεότητα, κτ' ὁμοούσιου ἡμῶν ὁ αὐτὸς κτ' τῆ ἀνθρωπώτητα παθητὸς σαρκί, ἀπαθῆς θεότητι ὁ αὐτὸς κτ' οὐκ ἄλλον τῆ Θεὸν λόγον τῆ θαυματουργήσαντα, κτ' ἄλλον τῆ Χριστὸν τῆ παθόντα ἐπισάμεθα· οὐ γδ τετάρτε προσώπε προσθήκην ἢ ἁγία τρία ἐδέξατο, μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ ἔτερε ἦν υἱὸς ὁ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγου, ἔτερε ἢ πάλιν ὁ ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου Μαρίας τεχθεῖς, κτ' τῆ Θεοδώρου κτ' Νεσορίου φρενοβλάβειαν, ἀλλ' αὐτὸς σκεῖντῳ ὁ προαῖώνιου υἱὸς κτ' λόγου τῆ Θεοῦ (2), ἀρχόνως ὡς εἴρηται κτ' αἰδίως ἐκ Θεοῦ πατρὸς ἡσπύθεισ, ἐπ' ἐσχάτων τῆ ἡμερῶν ἐν τῇ παρθενικῇ νηδί εἰσδύσ ἀφράσως κτ' ἀοράτως οἰοεῖ Θεῖος ἀόρατῳ ἐν τῇ αὐτοῦ ὑποστάσῃ ἀφάρτως πλάττει ναὸν ἐαυτῷ, τέλος ἀνθρώπων λαβῶν, τούτεσι ψυχὴν κτ' σῶμα, κτ' οὐ μέρος ἀνθρώπου κτ' τῆ ἄνοιαν Ἀπολιναρίε.

Ἀπόκρισι:

col. f. 36. a. col. 1.

(1) In margine inferiore: σημειῶσαι ἀκριβῶς τὴν δυνάμιν τοῦ κεφαλαίου τούτου ὡς καλλίστη: *animadvertenter diligenter quam sit egregia huius capituli materia.*

(2) Male quidam interpres, ut legere memini in alio opere: υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ, *filius et sermo Dei.*

col. 2.

β'. Εἴ τι γὰρ ὁ ἄνθρωπος, τοῦτο ἦλθε καὶ ἀνάβην ὁ μονογενῆς, ἵνα ἐν τελείῳ αὐτοῦ ἀνθρώπῳ τὸ πᾶν τῆς σωτηρίας ἡμῶν κατεργάσθαι, μηδὲν τοῦ ἀφροσύτου ἀπολιπῶν, ὅπως μηδὲ τὸ ἀπολαφθῆν μέρος γίνηται τῷ δαβόλου βρώμα καὶ σάρκα μὲν ἔλαβε δι' ἐμὲ (X) σαματικὸν, ἵνα σαματικῶς λαλήσῃ σαματικῶ ὄντι, οὐ παρούσῃς ἡγομένης ταύτης. ἅμα γὰρ σὰρξ, ἅμα τῷ Θεοῦ λόγος σὰρξ, καὶ ὅπως (X) διάβολον ἀγκιστρέσῃ διὰ τοῦ ὁμοιοπαθοῦς, περὶ τὴν ἀνθρωπότητα εἰλούμενον κατεκλυχᾷτο γὰρ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ὁ δαίμων, δι' ὃν αὐτὴν ἠπάτα καὶ μυρίοις κακοῖς πειρίβαλλε. ἔξαις * γὰρ φησὶν ὁ προφήτης τῷ δράκοντι ἐπ' ἀγκίστρον * ἀγκιστρον ἧ ἦν ἡ Θεότης, δέλεαρ τὸ σῶμα. ψυχὴν δὲ ἀνέληψε νοεράν διὰ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ἵνα τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνακλυχῆται καὶ ἔστιν εἰς υἱὸς, εἰς πρὸ τῆς σαρκώσεως ὁ αὐτὸς καὶ μὴ τῷ σάρκωσιν καὶ ἔμεινε τριάς, ἡ τριάς, καὶ τοῦ ἐνὸς τῷ τριάτῳ σῶμα λαβόντῳ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, Θεὸς τέλειτῳ ὁ αὐτὸς, καὶ ἄνθρωπος τέλειτῳ ὁ αὐτός. εἰς γὰρ υἱὸς ἐκ τῶν δύο ζηνησεων ἀναδέδικται, καὶ τῶν δύο ζηνησεων ὁ εἰς μονογενῆς υἱὸς φέρει τὰ ζηνησεατα, καὶ ἔστιν υἱὸς τῆς πατρικῆς φύσεως καὶ τῆς μητρικῆς φύσεως, ἀδιαιρέτως μέλλας ὁ αὐτός. οὐδὲ γὰρ δι' ἑαυτὸν ὁ μονογενῆς δωτέρας ἐδέθη ζηνησεω μετὰ τὴν ἐκ Θεοῦ πατρός. ἐπειδὴ δὲ δι' ἡμᾶς καὶ τῷ ἡμετέραν σωτηρίαν ἐνόσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόθεσιν τὸ ἀνθρώπινον παροῆλθεν ἐκ γυναικὸς, ταύτη τοι λέγεται γενησῆσθαι, οὔτε τῆς Θεότητος αὐτοῦ εἶναι λαβούσης ἀρχὴν ἐν τῇ ἁγία παρθένῳ ταῦτα γὰρ Φωτεινοῦ καὶ Παύλου τοῦ σαμοσατέως τὰ ῥήματα. ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτ' ὁ ἐν ἀρχῇ Θεὸς λόγος, σὰρξ γέγονεν οὐ τραπείας τοῦ εἶναι λόγος, ἀλλὰ προσλαβὼν τὸ ζηνησῆσθαι σὰρξ καὶ οὔτε μεταποιήθη εἰς ἄλλον ἀνθρώπον τῷ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματῳ, ἀλλὰ σάρκα ἐμψυχωμένην

* ita cod. non
αξείας.
* Job. XI. 10.

cod. f. 35. b.
col. 1.

2. Nam quidquid erat homo, id veniens Unigenitus adsumpsit, ut in suo perfecto homine, totum salutis nostrae negotium operaretur, nihil hominis proprium omittens; ne pars relicta fieret diaboli pabulum. Et carnem quidem sumpsit, propter me corporalem, ut corporaliter alloqueretur eum qui in corpore est. Neque in hoc fuit praecistentia aliqua: simul enim fuit caro, et simul Dei Verbi caro: atque ut quasi homo caperet, per aeque passibile, diabolum qui humanum genus circumambiebat. Gloriabatur enim adversus humanam infirmitatem ille calamitosus, propterea quod illam deceperat, et sexcentis malis irretiverat. Tenebris enim, inquit propheta, draconem hamo: porro erat hamus deitas, esca corpus. Iam et animam adsumpsit intellectu praeditam, propter meam animam, ut simili similem purificaret. Estque unus filius, unus ante incarnationem, idemque etiam post incarnationem: mansitque Trinitas quae erat Trinitas, etiamsi unus de Trinitate corpus sumpsit ex sancta virgine; Deus perfectus idem, et homo perfectus idem. Unus quippe filius ex duabus nativitatibus extitit: duarumque nativitatum unus unigenitus filius gerit manifestationem: filiusque est paternae naturae, et filius simul maternae naturae, inseparabiliter manens idem. Neque enim sui causa unigenitus secunda indiguit nativitate, post illam de Deo patre; sed quia propter nos et propter nostram salutem, adunata sibi secundum hypostasim humanitate, ex muliere prodiit, idcirco genitus dicitur: quin tamen ipsius deitas existentiam habere coeperit in sancta virgine: haec enim sunt Photini et Pauli samosatensis verba. Quippe in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc quod in principio erat Dei Verbum factum est caro, haud equidem ex Verbi natura demutatum, sed assumens ut esset caro: neque transformatum est in totum hominem corpore animaque constantem, sed

carni animatae anima rationali et intellectuali se ipsum uniens secundum hypostasim ineffabiliter et intelligibiliter factum est homo, filiusque hominis fuit, haud abiecta divinitate et a patre Deo nativitate; sed in carnis etiam assumptione manens id quod fuerat: nimirum Deus suapte natura, factus est quod non erat, id est homo, carne item retinente carnis naturam in sua cum Deo unione.

3: Neque dicendum est, quoniam Virgini conceptus divinae fuit creationis opus, idcirco hominis quidem formam habuisse illum quem nobis peperit Virgo Christum, non tamen corpus de matre revera sumptum: nam proprie vereque ex ipsa sumptum fuit corpus dominicum, matris virginitate inviolata manente: etenim vim genitivam virgini Spiritus sanctus attribuit, carnisque materiam immaculata Virgo suppeditavit concupiscentiae nescia; sapientia videlicet sibi domum aedificante, quo tempore salutatio angeli ad virginem facta est. Nam verba « Dominus tecum » id est nunc Deus tecum est, significant ipsum genitum in eius utero et carnem factum. Non enim primo natus est homo communis ex virgine, deinde ei supervenit Verbum, sicuti Theodorus ac Nestorius vesani blasphemaverunt, sed iam inde ab utero facta unione pertulisse dicitur nativitatem. Quamobrem unus idemque Christus, secundum quidem hypostaseos rationem neque patri neque nobis copulatur; secundum vero naturas, et nobis et patri unus idemque unitur; secundum divinam nempe patri et sancto Spiritui; secundum autem humanam idem cunctis hominibus, excepto peccato: atque ita humanam dispensationem implevit. Quod autem Verbi Dei, id est eius hypostaseos, dicimus esse divinam exinaniationem, sive inhumanationem, ac propterea unus de sancta Trinitate dicitur Christus, areopagita Dionysius testatur. Ait enim theologice de sancta Trinitate loquens: « er-

ψυχῆ λογικῆ καὶ νοερᾷ ἐνώσας ἑαυτῷ καὶ ὑπόστασιν ἀφράσως καὶ ἀπειροπόως γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἐχρημάτισεν υἱὸς ἀνθρώπου· οὐκ ἀποβεβηκώς τὸ εἶναι Θεὸς καὶ ἐκ Θεοῦ πατρὸς γνησθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἐν προσλήψῃ σαρκὸς μετρητικῶς ὅπερ ἦν Αἰήλον λέγει Θεὸς κατὰ φύσιν, ἐχρημάτετο ὅπερ οὐκ ἦν τοῦτέστιν ἄνθρωπος, καὶ φύσιν δὲ σαρκὸς μενάσσης σαρκὸς ἐν τῇ πρὸς Θεὸν ἐνώσει.

γ'. Καὶ οὐ χρὴ λέγειν ἐπίπερ ἡ σύλληψις δὲ παρθένου Θείας ἔργον γεννηταί δημιουργίας, εἶχε μὲν ἄνθρωπος μορφήν ὁ τεχθεὶς ἡμῖν ἐκ παρθένου Χριστός, οὐκ εἶχε ἢ τῆ μητρὸς σώματος τῆ ἀλήθειαν κυρίως γὰρ καὶ τῆ ἀλήθειαν, εἶχε αὐτῆς τὸ κνειακὸν προσλήψθη σώμα, δὲ παρθένου τῆ μητρὸς ἀπεραιῆς μενάσσης· τὸ μὲν γὰρ γέννημον τῇ παρθένω, τὸ ἅγιον πνεῦμα παρέσχε· πῶ δὲ δὲ σαρκὸς ὕλην, ἡ ἄρχαντο παρθένου ἐχορήγησεν ὀπισθυσίαν ἀγνοήσασα, δὲ σοφίας ἑαυτῆ οἶκον οἰκοδομοῦσης ἠνίκα γέγονεν ὁ ἀπασμὸς ἐκ τῆ ἀγγελίας τῇ ἁγίᾳ παρθένω· τὸ γὰρ, ὁ κύριος μὲν σου, δηλοῖ ὅτι· νῦν ἔστιν ὁ Θεὸς μὲν σου· σημαίνει δὲ αὐτὸν γνησθῆναι ἐν τῇ μήτρᾳ καὶ σάρκα γνησθῆναι οὐ δὲ ἀνθρώπου πρῶτον ἐληνθήθη κοινὸς ἐκ· δὲ παρθένου· εἰδὲ οὕτως πεφοίτηκεν ἐπὶ αὐτὸν ὁ λόγος, καθὼς Θεὸς ὡς καὶ Νεστορίου ἡθεροδοξοῦντες βλασφημοῦσιν· ἀλλ' εἶχε αὐτῆς δὲ μητρεὶς ἐνώσει, ὑπομείναι λέγεται γέννησιν· διὸ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς Χριστός, καὶ μὲν τῆ ὑπόστασεως λόγον, οὐδὲ τῷ πατρὶ, οὐδὲ ἡμῖν συμπάσεται· καὶ ἡ τὰς φύσεις, καὶ ἡμῖν καὶ τῷ πατρὶ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς συνάπτεται, καὶ μὲν τῆ θεῖαν φύσιν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ ἡ δὲ ἀνθρώπινον πᾶσιν ἀνθρώποις χωρὶς ἀμάρτιας ὁ αὐτός· καὶ οὕτως δὲ καὶ ἡμᾶς οἰκονομίαν ἐπλήρωσεν· ὅτι ἡ θεοῦ λόγος τοῦτέστι δὲ ὑπόστασεως αὐτοῦ λέγομεν εἶναι τῆ θεῖαν μέσιν, εἶτεν ἐνανθρώπησιν, καὶ καὶ τοῦτο εἰς δὲ ἁγίας τριάδος λέγεται ὁ Χριστός, ἄρτυρεὶ ὁ ἀρεοπαγίτης Διογύσιος (1)· φησὶ δὲ θεολογῶν περὶ

col. 2.

(1) Confer de divinis nominibus cap. II. 6.

ἡ ἀρχὴ τριάδος διλογεῖται, φιλόανθρωπον
 ἔχει ἰδίως ὅτι τοῖς κατ' ἡμᾶς ὑπὲρ
 ἀνθρώπων ὀλικῶς ἐν μιᾷ τῇ αὐτῆς ὑποστά-
 σεωσιν ἐκοινωνήσεν, ἀνακαλεμένη πρὸς ἐπι-
 τανκὴ ἀνατιθεῖσα τὸ ἀνθρώπινον ἐσχρατὸν,
 ἡ δὲ ἀρχὴ ὁ ἀπλόος Ἰησοῦς συνετέθη,
 ἡ παράτασιν εἴλαφε χροικικὴν ὁ αἰθίος, καὶ
 ἡ ἰσὺ κατ' ἡμᾶς ἐγγενὴ φύσεως, ὁ πά-
 σις ἡ καὶ πᾶσαν φύσιν τάξεως ὑπερβίως
 ἐβεβηκώς μὴ τὸ ἀμεταβέβη καὶ ἀσυγχύ-
 τος τὸ οὐκείων ἰδρύσεως, καὶ ἕσται ἄλλα Θεω-
 ρητικὰ φῶτα τοῖς λόγοις ἀκολούθως, ἡ τὸ
 ἐθέλον ἡμῶν καθ' ἡγεμονῶν κρυφία παρά-
 δεσις ἐκφαντορικῶς ἡμῖν ἐκχερίσατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ΄.

Εἰ τὸ ἀνθρώπινον τῷ κυρίῳ καὶ σωτή-
 ρος ἡμῶν ἀνελήφθη, πῶς οὐ χριστοτόκον
 πῶ ἀγίαν παρθένον διαζάξιν οφείλομεν
 ἀλλὰ θεοτόκον;

Α΄. Ἄλλ' οὐ τὸ ἀνθρώπινον τῷ Θεοῦ
 λόγῳ Χριστὸς κυρίως λέγεται, ἵνα τοῦτο εἴ-
 πωμεν καὶ τὸ θεολόγον Γρηγόριον (1),
 Χριστὸς διὰ τὴν θεότητα χριστὸς γὰρ αὐτῆ
 τῆς ἀνθρωπότητος, οὐκ ἐνεργεία καὶ ἕσται
 ἄλλους χριστοὺς ἀγιάζουσα, παρὸς αὐτὴν
 ἔλου τοῦ χριστοῦ, ἡς ἔργον ἀνθρώπων
 ἀκοῦσαι τὸ χρίον, καὶ ποιῆσαι θεὸν τὸ
 χριστοῦ κινεμένον ὡσπερ τῷ φύσει,
 οὕτω δὲ καὶ τῷ κλήσει, καὶ οὐκ ὁμοιω-
 σῶν εἰς ἀλλήλας τῷ λόγῳ τῆς συμφύσεως.
 ὡς οὐκ οὔτε ἡ ἐκ θεοῦ λόγον ἰδιῶς
 ὀνόμασε Χριστὸν ὁ θεολόγος, οὔτε πάλιν
 Χριστὸν ἕτερον ἢ ἐκ θεοῦ πατρὸς λό-
 γον μὴ τὸ ἰδίας σαρκὸς ἐπεὶ οὐκ ὁ τεχ-
 θείος ἡμῖν ἐκ πατρὸς Χριστὸς, θεὸς καὶ
 ἀνθρώπος κατὰ φύσιν ὑπάρχει, εἰς ὃν καὶ
 οὐτὸς διὰ τοῦτο θεοτόκος ἢ παρθέ-
 νος κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν λέγεται.
 θεὸς γὰρ ἡμῖν δι' αὐτῆς προήλθε, διὰ τὸ
 εἶναι αὐτῆς ἡμῖν γνησίον. ὁ γὰρ θεὸς
 λόγος κατὰ φύσιν ἐνωθεὶς τῇ ἰδίᾳ σαρκί
 διὰ μέσης ψυχῆς νοεῖας, πάντα τὰ τοῦ

ga homines autem benivola multifariam,
 quia cunctis nostris per unam de suis per-
 sonis communicavit, ad se advocans, et
 apponens infimam humanitatem; ex qua
 ineffabiliter simplex Iesus compositus est;
 et temporalem extensionem excepit sempiternus; et intra nostrae naturae modulum factus est, qui omnem universae naturae ordinem sublimiter excedit, cum immutabili et inconfuso proprietatum suarum fundamine. » Et quotquot alia consecuta huic doctrinae theoretica lumina, divorum nostrorum ducum arcana traditio splendide nobis gratificata est.

QUAESTIO IV.

Si humanitas domini et salvatoris nostri adsumpta fuit, cur non christiparam sanctam Virginem existimare debemus sed deiparam?

I. Nequaquam Dei Verbi humanitas appellatur proprie Christus, ut ita dicamus. Namque ut ait theologus Gregorius, Christus est propter divinitatem. Haec enim humanitatis unctio est, non operatio, ut in aliis christis, sed totius ungentis praesentia sanctificans. Cuius hic effectus est, ut id, quod ungit, homo vocetur; et, quod ungitur, Deus fiat: commixtis quodammodo sicut naturis ita etiam appellationibus, et invicem intercurrentibus, unitarum naturarum ratione. Quapropter Dei Verbum proprie Christum theologus nominavit, neque item alium Christum eum qui de virgine; sed unum tantummodo novit Christum ex Deo patre Verbum, cum propria carne. Quoniam itaque is quem peperit nobis virgo, Christus Deus et homo naturaliter est, unus idemque, propterea virgo deipara proprie vereque dicitur: nam Deus nobis per ipsam prodiit, quia ex ipsa nobis editus partu est. Etenim Deus Verbum naturaliter carni proprie unitum, mediante anima intellectuali, cuncta quae sunt ho-

Responsio.

(1) Orat. XXX. 19. quae est theologica quarta de filio.

minis propria adscivit, atque in se recepit. In hoc enim et ipsius exinanitio consistit. Operatio quippe fuit beatæ huius unionis, ut Deus fieret is qui assumptus est, et homo vicissim appellaretur is qui assumpsit. Quoniam itaque homo dominicus vere ex virgine est, sustinuisse nativitatem dicitur Verbum, utpote quod ea quæ hominis sunt propria adscivit: nam carnis proprium est nasci: ideoque proprie vereque deipara virgo est non christipara. Nam defugientes divisionis impietatem, unum eundemque persona, si minus natura, dicimus dominum nostrum Iesum Christum, Deum eundem et hominem, consubstantialiam patri secundum divinitatem, et consubstantialiam nobis secundum humanitatem: naturalem Dei patris filium secundum divinitatem, et naturalem item matris filium secundum humanitatem: aversantes videlicet eos qui duos filios vel Christos existimant, unum quidem de patre Deo dicentes, alterum vero de virgine; vel denique alio quovis modo dividentes unicum dominum nostrum Iesum Christum, secundum Theodori ac Nestorii vesaniam. Sic autem Christum unum ac dominum confitemur, non quasi hominem cum Verbo simul adorantes, nequa divisionis phantasia irrepat dum dicimus simul, sed tamquam unum eundemque adorantes: etenim non est ab eo alienum corpus, cum quo et ipsum Verbum patri adsidet: non item tamquam duobus considerantibus filiis, sed uno secundum suam cum carne propria unionem. Nequaquam enim homo se ipsum pro nobis tradidit, ne fides nostra et spes erga hominem esset: sed ipsum Deus Verbum factum homo, proprium tradidit corpus pro nobis: ac propterea proprie vereque deipara virgo est et dicitur.

ἀνθρώπου ἰδίᾳ ἀκινήσατο, καὶ εἰς ἑαυτὴν κατεδέξατο· ἐν τούτῳ γὰρ ὅτι αὐτοῦ καὶ ἡ κένωσις· ἔργον γὰρ γέγονε τὸ μακαρίας ταύτης ἐνώσιος, τὸ ποιῆσαι θεὸν (ⲙ) ληφθέντα, καὶ ἀνθρώπον κληθῆναι (ⲙ) λαβόντα· ἐπεὶ οὐδὲν ὁ κυριακὸς ἀνθρώπου κατὰ ἀλήθειαν ἐστὶν ἐκ παρθένου, ὑπομῆναι λέγεται γέννησιν ὁ λόγος ὡς τὰ τούτου οἰκονομῶν ἰδίᾳ ἴδιον γὰρ σαρκὸς τὸ γινᾶσθαι, καὶ διὰ τοῦτο κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεότοκος ἢ παρθένος ὑπάρχει καὶ οὐ χριστότοκος· εὐεργοντες γὰρ τὴν δεικνύσαντες ἀσβεβῆαν· ἕνα καὶ (ⲙ) αὐτὸν τῆ ὑποστάσεως, εἰ καὶ μὴ τῆ φύσεως, φαμὲν (ⲙ) κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸ αὐτὸν θεοτε καὶ ἀνθρώπου, ἰσοούσιον τῷ πατρὶ καὶ τῆν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸ αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· φύσις τὸ θεοῦ καὶ πατρὸς υἱὸν κατὰ τὴν θεότητα, καὶ φύσις τὸ μητρὸς υἱὸν καὶ τὸ ἀνθρωπότητα· ἀποστέφόμενοι ἑστῶν, δύο υἱοὺς ἢ Χριστοὺς δοξάζοντας, ἕτερον μὲν τὸ ἐκ θεοῦ πατρὸς εἶναι λέγοντας, ἄλλον ἢ τὸ ἐκ τῆς παρθένου ἢ ὑποσῶν δεικνύοντας τὸ ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸ Χριστὸν, καὶ τὸ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου φρενοβλάβειαν· οὕτω ἢ Χριστὸν ἕνα καὶ κύριον ὁμολογοῦμεν, οὐχ ὡς ἀνθρώπου συμπροσκυνῶντες τῷ λόγῳ, ἵνα μὴ τομῆς φαντασία παρεκτρέψῃ διὰ τὴν λέγαν τὸ σὺν, ἀλλ ὡς ἕνα καὶ (ⲙ) αὐτὸν προσκυνῶντες· οὔτε γὰρ ἀλλόθειον αὐτοῦ τὸ σῶμα μεθ' οὗ καὶ αὐτὸς συνειδέει τῷ πατρὶ, οὐχ ὡς δύο πάλιν ἀπεδοξολύτων υἱῶν, ἀλλ ὡς ἐνὸς καθ' ἑνωσιν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκίος· οὐ γὰρ ἀνθρώπος ὑπὲρ ἡμῶν ἑαυτὸν δέδωκεν, ἵνα μὴ ἡ πίστις ἡμῶν καὶ ἡ ἐλπὶς εἰς ἀνθρώπου ἢ, ἀλλ αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἡμῶν ἀνθρώπος τὸ ἴδιον σῶμα δέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ διὰ τοῦτο κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεότοκος ἢ παρθένος ὑπάρχει τὸ καὶ λέγεται.

col. 2

col. f. 36. l. col. 1.

Πῶς ἐκ δύο φύσεων ἢ Χριστὸν λέγο-
μεν; ὁ γὰρ Θεὸς λόγος μόνος προὔπηρξε
ἢ καὶ σάρκα οἰκονομίας ἢ κυριεῖ ἡμῶν καὶ
σωτήρης Ἰησοῦ Χριστοῦ.

α'. Ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος ἦ θεοῦ
ἀρρήτως τὸ καὶ αἰδίως ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πα-
τρός γνηθεῖς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐστίν,
ἢ αὐτῆς φύσεως ὡν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ
πνεύματι· ἢ δὲ ἀνθρωπίνῳ ἢν ἀνέλαβεν
οὐσίαν, οὐχ' ὑποτίθεται ὁ ἢ εὐσεβείας λό-
γος ἀποδύσασπλάσσει ἢ ὑπερφυοὺς καὶ
ἀδύνατα ἐνώσεως· εἰ τις γὰρ ἀξασπλάσσει
σησὶν ὁ Θεολόγος ἢ ἀνθρωπον, εἰθ' ὑπο-
δεδυκέναι λέγει Θεόν, κατὰ κριτος· οὐ γέν-
νησις γὰρ Θεοῦ ἐστὶ τοῦτο, ἀλλὰ φυγὴ γνη-
νήσεως· τῆ οὖν φρενοβλαβοῦς Θεοδάρει καὶ
Νεσορίου εἰσὶ τὰ τοιαῦτα τερατεύματα,
δύο υἱοὺς καὶ δύο πρόσωπα δοξάζειν ἐπὶ τῷ
καὶ Χριστὸν ἀνεπηρέκ· οὐκ ἀνάγκη ἢ ἐπὶ τῷ
σωθέντων πάντα τὰ μέρη, ἐξ ὧν ἢ σύνθε-
σις, ἀποφασισκέναι καθ' ἑαυτὰ ἢ συνθέ-
σεως ἢ ἀποτελέσματος· ἰδοὺ γὰρ τὰ σώ-
ματα σύγκεινται ἐξ ἕλης καὶ εἴδους, καὶ τὸ
πρῶτον αὐτῶν ὑποκείμενον, καὶ οὐδέτερον
αὐτῶν καθ' ἑαυτὸ τῆς γνηθείσεως αὐτῶν
προϋπέσθ, ἐν μόνῃ δὲ Θεωρίᾳ εἰς τὰ ἐξ
ὧν συνέστηκεν εἰς ταῦτα ὡς ἀρὸς οἰκείας
ἀρχὰς αὐτῶν ἀνατρέχει· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ
τῆδε κόσμος σύγκειται ἐκ τεσσάρων σοι-
χείων, καὶ οὐκ ἔχομεν λέγειν ὅτι προῆσαν
ἰδιοποσάτως καὶ καθ' ἑαυτὰ τῆ ἐνεργείᾳ
τῆς τοῦτο πλάσσει· μόνη γὰρ ἐν τῇ
μὴ ἐξ αὐτῶν γνωρίζονται· οὐκ εἰδείθη γὰρ
ὁ δημιουργὸς ἀρῶν ταῦτα ὑποσῆσαι,
ἵνα οὕτω δίκην τιὸς χαροτέχνε ἐξ αὐτῶν
ἢ κόσμον πλάσσει, ὡς ἀπὸ ἕλης καὶ ὄ-
γάν· νέυματι γὰρ τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄν-
των παρήγαγε· μόνον γὰρ ἠθέλησε, καὶ
τὸ ἔργον παρηκολούθησεν αὐτὰ· ἀνείδειθ
γὰρ ἐστὶ καὶ πάντα καὶ δυνασῆς· οὐδὲ γὰρ
εἶται χρεὶν πρὸς τελείωσιν τῷ ἑαυτοῦ ἔρ-
γων ὁ Θεός.

β'. Καὶ ὁ ἀνθρωπῶν σύνθετόν ἐστὶ
πράγμα, ἐκ ψυχῆς νοερᾶς καὶ σώματος

Cur ex duabus naturis Christum dici-
mus? nam Deus Verbum solum extitit ante
domini nostri et salvatoris Iesu Christi in-
carnationem.

1. Unigenitus filius Verbumque Dei
ineffabiliter et sempiternae ex Deo patre ge-
nitus ante omnia saecula fuit, eiusdem na-
turae cum patre et sancto spiritu. Huma-
nam vero quam adsumpsit substantiam,
non tradidit religiosa recta doctrina forma-
tum fuisse ante supernaturalem et insepa-
rabilem unionem. « Siquis enim, inquit
theologus, formatum fuisse ait hominem,
et deinde ei subintrasse Deum, maledictus
sit. Haud quippe Dei generatio haec est
sed generationis negatio. Sunt ergo haec
vesani Theodori ac Nestorii portenta, duos
filios duasque personas existimare in Chri-
sti mysterio. Nec vero necesse est in com-
positionibus partes omnes, ex quibus fit
compositio, per se praecessisse unam-
quamque compositioni rei effectae. Ecce
enim corpora componuntur ex materia et
forma, in primigenio illorum subiecto: et
tamen illorum neutrum per se ante geni-
taram ipsorum existebat: sola autem men-
tis nostrae contemplatione, in ea unde con-
fiunt, tamquam ad propria principia re-
currunt. Hic pariter mundus ex quatuor
confit elementis, neque tamen dicere pos-
sumus ea praecessisse propria subsistentia
et per se et operativa virtute ante quam
ille crearetur: etenim in sola ipsorum com-
mixtione agnoscuntur. Namque haec crea-
tor ante creare non eguit, ut sic artificis
instar ex ipsis mundum produceret, tam-
quam ex materia et instrumento: nutu
potius omnia ex nihilo eduxit. Tantum vo-
luit, et opera subsecuta est: nullius quip-
pe indigus per omnia dynasta est: neque
tempus requirit ad suorum operum effi-
cientiam Deus.

2. Homo compositum quoddam est ex
anima intellectuali et corpore constans: ac

ne huius quidem cuncta membra compe-
rimus propria hypostasi per se praeexi-
stentia ante partium hominis compositio-
nem: nam neque corpus praeexistit per se
et per effectum, nisi in potentia: etenim
sperma et menstrua praeexistunt corpori
humano in potentia, non tamen adhuc ef-
fectu, ad quem ab aliquo possunt adduci.
Alioqui vero, si partes sunt ad aliquid,
nam universi alicuius et absoluti dicuntur
partes, et totum dicitur partium universi-
tas, quia partium complementum est; in
quibus totum spectatur ut totum: haec autem
totum considerantur invicem et coexistunt:
ergo partes, quatenus partes, non praeexi-
stunt totius compositioni, si quis rem cu-
riose scrutetur. Haud igitur, etiamsi domi-
num nostrum Iesum Christum ex duabus
naturis dicunt patres, haud inquam neces-
se est anteriorem formationem ipsius homi-
nis existimare, ne in Pauli ac Nestorii
impietatem incidant, dum duos filios et duo
individua in uno domino nostro Iesu Chri-
sto supponunt: sed naturis in unione in-
columibus et inconfusis et indivisis sic
censemus. Namque unio non fuit confusio;
quamobrem et conservantur post unionem
illa ex quibus fit unio; differentiam non
in partium divisione agnoscendo, ut aiunt
patres, sed in compositionis ratione, tam-
quam subtili consideratione spectando. Si-
multaneam enim humanitatis existentiae
censemus Verbi unionem. Atque ut accu-
ratus huius rei doctrina exponatur, sciend-
um est, quod cum dicimus ex duabus
naturis unum Christum, intelligi volumus
substantiales solasque differentias, deitatis
inquam, et Christi eiusdem humanitatis,
ex quibus salutaris constructio confecta
est magni Dei ac salvatoris nostri Iesu
Christi: dum eius oeconomia et uniformis
hypostasis, aliter quidem significat physi-
cam naturarum in eo concurrentium in-
convertibilem et inconfusam differentiam;
aliter autem demonstrat unam et indivi-
duam et inseparabilem personae unius

συνεσῶς, ἢ τούτῃ οὐχ' ὅλα τὰ μέρη εὐ-
ρίσκομεν, ἰδιουπαστάτως ἢ καθ' ἑαυτὰ
προϋπάρχοντα ἢ τῶν μερῶν τούτῃ συνθέ-
σεως, οὔτε γὰρ τὸ σῶμα προϋπαρξὶ καθ'
ἑαυτὸ ἢ καθ' ἐνέργειαν εἰ μὴ τοι γε δύνα-
μι· τὸ γὰρ ἀπέριμα ἢ καταμήνιον προϋ-
φέςκει, δυνάμει ὃν σῶμα ἀνθρώπινον, οὐ
μέν τοι γε ἢ καθ' ἐνέργειαν, δύναται δὲ
ἀχθῆναι εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τιν' ὅ· ἄλλως
τε ἢ εἰ τὰ μέρη τῶν πρὸς τι εἰσὶν, ὅλα γὰρ
τινὸς ἢ παντὸς λέγεται ἕλον, συμπληρω-
τικὸν ὑπάρχον τῶν μερῶν, ἐν οἷς τὸ ὅλον
θεωρεῖται ὡς ὅλον ταῦτα ἢ συνεπινοοῦν-
ται ἀλλήλοις ἢ συνυπάρχουσιν, οὐκ ἄρα
τὰ μέρη ὡς μέρη προϋπάρχουσι ἢ συνθέ-
σεως τοῦ ὅλου, ἐάν τις πολυπραγμονήσῃ·
οὐκοῦν εἰ ἢ τῶν δεσποτῶν ἡμῶν ἢ κύριον
Ἰησοῦν Χριστὸν ἐκ δύο φύσεων λέγουσιν οἱ
πατέρες, οὐκ ἀνάγκη προδιαπλάσιν ἐπὶ τῶν
ἀνθρώπων αὐτοῦ δοξάζειν, ἵνα μὴ εἰς τὸ
Παῦλος ἐκ Νεστορίου ἐμπέσωσιν ἀσέβημα,
δύο νόους ἢ δύο ἄτομα ἐπὶ τῶν ἐνός ἢ κυ-
ρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὑποτιθέμενοι,
ἀλλ' ὡς τούτων σωζομένων ἐν τῇ ἐνώσει,
ἢ ἀσυγχύτως ἢ ἀξέσπυτος ἢ ἀδιβερέτως
τοῦτο δοξάζομεν· οὐκ ἐγένετο γὰρ σύγ-
χυσις ἢ ἔνωσις, διὸ ἢ σώζεται μὴ τῶν ἔνω-
σιν τὰ εἶν ἢ ἔνωσις, ἢ διαφορὰς οὐκ ἢ
τῶν ἀνὰ μέρος διαίρεσιν γνωριζομένης, καθὼς
εἶπον οἱ πατέρες, ἀλλ' ἐν τοῖς ἢ συνθέ-
σεως λόγοις ὡς ἐν ἰσχυραῖς ἐνοσίαις θεω-
ρουμένης συνδρομον γὰρ τῇ ὑπάρξει ἢ ἀν-
θρωπότητος, τῶν λόγων ἰσχυρῶν τῶν ἔνωσιν ἢ
ἵνα ἀκριβέστερον ὁ περὶ τούτῃ λόγος βε-
νωθῇ, δεῖ γινώσκων ὅτι τὸ ἐκ δύο φύσεων
λέγουσιν τῶν ἐν Χριστῶν, ὑποβάλλει νοεῖν τὰς
οὐσιώδεις ἢ μόνας διαφορὰς, ἢ θεότητος
θημὶ ἐκ τῶν καθ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος, εἶξ
ἢ τὸ σωτήριον ἀποτέλεσμα γένοιε τῶν με-
γάλης θεοῦ ἢ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ἢ καθ' αὐτὸν οἰκονομίας ἢ ἐνοσι-
δοῦς ὑποστάσεως, ἐτέρως μὲν σημαίνουσας
τῶν φυσικῶν τῶν ἐπ' αὐτῷ συνειδηματικῶν
φύσεων ἀξέσπυτον ἢ ἀσυγχύτων διαφορὰν,
ἢ ἑτέρας ἢ παρισώσης τῶν μίαν ἐκ ἄτομον ἢ
ἀδιβερέτων τῶν ἐνός προσώπων ὑπόστασιν σύν-

cod. f. 37. a.
col. 1.

θετον· κὶ διὰ τοῦτο περὶ μὲν (Ω) αὐτὸν ὁράται κὶ φύσιν κὶ κατ' ὑπόστασιν ἕνωσις· ἄλλη τὴ κὶ ἄλλη ἐννοία φυσικῶς τε κὶ ὑποστατικῶς ὁ λόγος τῷ οἰκείῳ ἡνώθη προσημμάτι.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Σ΄.

col. 2

Εἰ ἡ ἕνωσις τὰ πνευλιθόντα μέρη πρὸς τὴν τοῦ θεου σύνθεσιν, ἐν ἀποτελεῖ καὶ οὐ δύο, ἐπεὶ οὐκ ἕνωσις κυρίως λέγεται, πῶς δύο φύσεις μὲν ἢ κατ' οὐσίαν ἕνωσιν ἐπὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν κὶ σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ; δοκεῖ γάρ ἡ τοιαύτη ὁμολογία, δὴμιρετικὴ εἶναι τῆς ὑπὸ τῆς ἐνώσεως συνημμένων· τί δὲ διηλοῖ καὶ ἡ κατ' ὑπόστασιν ἕνωσις.

α'. Ἀληθῆς ὁ λόγος· κἂν γάρ ἡ ἕνωσις τὰ συνημμένα πρὸς σύνθεσιν τινὸς ἀποτελέσματος ἐν ἀπεργάζεται, ἀλλ' οὐ πάντως κὶ φύσιν ἰδοῦ γὰρ ἀνθρώπου σύνθετον ἔστι πρᾶγμα ἐκ ψυχῆς κὶ σώματος πνεύσεως, κατ' οὐσίαν τούτων ἕνωθέντων, καὶ οὐχ' ἐν ἔστι τῇ φύσει· οὐδὲ γὰρ ταυτὸν ἡ ψυχὴ τῷ σώματι κατ' οὐσίαν· τοῦτο γὰρ ὁ ἀνθρώπου, ψυχὴ λογικὴ σώματι ὀργανικῶς συνημμένῳ κερχημένῳ ὡσαύτως καὶ ὁ κόσμος, σύνθετον ἔστιν ἐξ ἑτεροειδῶν συγχεύμων, ἀλλ' οὐχ' ἐν ἔστι τῇ φύσει· καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν οὖν ὑπόστασις σύνθετος οὐσα, οὐχ' ἐν ἔστι τῇ φύσει· ὡς γὰρ φησιν ὁ θεολόγος Γρηγόριος (1)· εἰ γὰρ καὶ τὰ συναμφοτέρα ἐν οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ συνῶδι· οἱ γὰρ ἅγιοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας, μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τῷ μοροζηοῦς θεοῦ λόγῳ, ἐδίδαξαν ἡμᾶς δύο φύσεις ὁμολογεῖν ἐν αὐτῷ, ἀσυγχύτους τὰς φύσεις διατηρήσαντες ἐξ ὧν καὶ συνέτεθῆ· καὶ γὰρ ἦν ὄντως κατὰ ταυτὸν ἀμφοτέρα, ἀνθρώπος μὲν ὡν φύσει καὶ ὀφθαλμοῦ ἀληθῶς, θεὸς δὲ ὁ αὐτὸς φύσει κὶ ὡν, καὶ ἀληθῶς ἐκ τῆς θεωμάτων γνωσκόμενος καὶ φανερούμενος· εἰ οὖν καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως μία ἡ τοῦ θεοῦ λόγου φύσις, καὶ μετὰ τῆς ἐνανθρώπησιν

compositam hypostasim. Ac propterea in eodem conspicitur naturalis et hypostatica unio: et alio atque alio sensu naturaliter et hypostaticè Verbum proprio unitum est adsumpto.

QUAESTIO VI.

Si unio concurrentes partes ad totius compositionem, unum efficit non duos; quoniam haud proprie unio dicitur; quomodo duae sunt naturae post substantialem unionem in domino nostro ac Salvatore Iesu Christo? Videtur enim professio haec divisionem facere naturarum sub unione coniunctarum. Quid vero significat etiam unio hypostatica?

Responsio.

1. Verax sermo est; etsi enim unio copulata ob alicuius rei efficiendae compositionem, unum quid producit, non tamen omnino secundum naturam. Ecce enim homo composita res est, anima et corpore constans, substantialiter his unitis, neque tamen unica natura est: neque enim eadem substantia est animae et corporis. Homo enim definitur: anima rationalis corpore organice sibi unito utens. Sic etiam mundus, compositio est ex heterogeneis compacta, neque unica constat natura. Igitur Christi quoque hypostasis cum sit composita, non unicam naturam habet. Namque ut ait theologus Gregorius, quamquam ambo faciunt unum, non tamen natura, sed coniunctione. Quippe sancti patres atque doctores ecclesiae post unigeniti Dei Verbi inhumanationem docuerunt nos duas in illo confiteri naturas, his tamen inconfusis servatis ex quibus constat: nam reapse in eodem ambae; homo nempe natura et vere spectabilis; Deus autem idem natura, verique ex prodigijs agnitus et manifestatus. Si ergo tum ante unionem una Dei Verbi natura fuit, itemque post inhumanationem una Christi natura, cuiusnam demum hanc esse censemus? Num deitatis? Et quomodo

homo natura Emmanuel factus est per omnia nobis similis absque peccato? Sin potius ea humanitatis natura est, quomodo natura Deus Christus? Iam si forte heterogeneum aliquid praeter concurrentes naturas confectum est, sicut Apollinaris blasphemiat, confusioque et cinnus contigit naturarum, vel terrena natura in divinam conversa, vel divina in humanam transformata; si tamen aliqui nos inconfuse unita agnoscimus quae ad Christi hypostasin concurrerunt, et ex duabus naturis Christum credimus; qui fieri potest, ut duo inconfusa, tum in unione tum post illam, duo esse non agnoscamus et confiteamur? Rursusque, si physicas divinae naturae itemque humanae proprietates post unionem fatemur, ex quibus differentiam quoque concurrentium agnoscimus naturarum; nam Christus corpore circumscriptus est, incircumscrip-tus autem divinitate; idemque creatus et increatus, factus et non factus; cur non duas naturas credere debemus? quoniam duae etiam harum sunt physicae proprietates: etenim proprietates, aliorum denique sunt proprietates.

2. Age vero has duas naturas non divisas vel in duplici hypostasi contemplamur, sicuti Nestorii adseclae perverse nituntur opinari; sed in una hypostasi, et in uno solitario individuo, natura utraque cum naturali sua proprietate a nobis intellecta, atque ita manente etiam in unione. Tenent enim unaquaeque proprie apprimeque proprietates suas, deinde et alterius propter substantialem unionem. Quomodo autem unigeniti filii ac Verbi Dei dicimus factam exinanitionem? Num in ipsius natura, an in aliena? Sed si in propria natura, mansit idem simplex et incompositus, nihil adsumens. Tum vero quomodo factus est homo? Quod si in alia, id est in terrena prout ait evangelista, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, quid ni hanc confitemur conservatam esse in-conversam etiam post unionem? Rursus-

μία τοῦ Χριστοῦ φύσις, τίνϑ δοξάζομεν ταύτην; ἢ θεότηϑ; ἢ πῶς ἀνθρώποϑ φύσις ὁ Ἐμμανουὴλ γέγονε κατὰ πάντα ὁμοίος ἡμῖν χάρις ἰμαρτίας: εἰ ἢ ἢ ἀνθρώποτίτηϑ, πῶς φύσις θεοῦ ὁ Χριστός; εἰ ἢ ἕτεροφύεις τι παρὰ τὰς συνελθούσας φύσεις ἀπέτελέσθη, καθὼς Ἀπολλινάριος βλασφημεῖ, σύγχυσις τε καὶ φρενὸς γέγονε τῶν φύσεων, ἢ τῆς χοϊκῆς φύσεως εἰς τὴν θεϊκὴν ἔραπίσις, ἢ ἢ θεϊκῆς εἰς τὴν χοϊκὴν μεταποίησίσις, ἄλλως τε ἢ εἰ ἀσύγχυτα ἐν τῇ ἐνώσει τὰ συνελθόντα ἐν τῇ καὶ Χριστὸν ὑποστάσι γινώσκομεν, ἐκ δύο δὲ φύσεων τὸ Χριστὸν δοξάζομεν, πῶς τὰ μὴ συγχυθέντα δύο ἐν τῇ ἐνώσει καὶ καὶ τὴν ἔνωσιν οὐ δύο γνωρίζομεν καὶ καθομολογοῦμεν; καὶ πάλιν εἰ τὰς φυσικὰς ιδιότητας τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς ἀνθρώπινης ὁμολογοῦμεν καὶ τὴν ἔνωσιν, ὅτι ὡν καὶ τὸ δξαφορὰν τὴν συνελθόντων γινώσκομεν φύσεων, καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς περιηραπτὸς μὲν ἐστὶ καὶ τὸ σῶμα, ἀπεριηραπτὸς ἢ καὶ τὴν θεότητα, καὶ κτιστός, καὶ ἀκτιστός, καὶ ἄχρητος, καὶ ἀγέννητος, πῶς οὐ δύο φύσεις δοξάζειν ὀφείλομεν; ἐπειδὴ δύο καὶ τούτων φυσικὰς ιδιότητες· αἱ γὰρ ιδιότητες, τινῶν εἰσιν ιδιότητες.

β'. Ταύτας δὲ τὰς δύο φύσεις, οὐκ ἐν δξαίρεσι, ἢ ἐν ὑποστάσει διιτηθ θεωροῦμεν, καθὼς οἱ ἀπὸ Νεστορίου δξαφῶφως ἐκβιάζονται νοεῖν, ἀλλ' ἐν μιᾷ υποστάσει καὶ ἐν ἐνὶ ἀτόμῳ μοναδικῷ, ἐν ιδιότητι τῇ κατὰ φύσιν ἐκατέρας νοουμένης καὶ μενάσης ἐν τῇ ἐνώσει ἐπιλέγονται γὰρ ἐκάστη κυρίως καὶ πρώτως τὰ ἐαυτῆς· δούτέρως ἢ, καὶ τὰ τῆς ἐτέρας διὰ τὴν κατ' οὐσίαν ἔνωσιν· πῶς δὲ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ θεοῦ λέγομεν τὴν κένωσιν γηρόνεται; ἄρα ἐν τῇ ἐαυτοῦ φύσει, ἢ ἐν ἐτέρας; ἀλλ' εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει, ἔμεινε ὁ αὐτὸς ἀπλοῦς καὶ ἀσύνητηϑ μὴδὲν προσλαβόν· καὶ πῶς γέγονεν ἀνθρώποϑ; εἰ δὲ ἐν ἐτέρας, τούτῃσιν ἐν τῇ χοϊκῇ κατὰ τὸ εὐαγγελιστὴν ὁ λόγϑ σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, πῶς οὐ ταύτην καθομολογοῦμεν ἀτρηπτον φυλαχθεῖσαν καὶ μετὰ τῷ ἔνω-

1. 1.

col. 2.

σιν; καὶ πάλιν εἰ αἱ δύο φύσεις καθ' ὑπόστασιν ἐνωθεῖσαι καὶ ἀσύγχυτοι μέν- νασαι, μίαν ἀπετέλεσαν φύσιν κατὰ τὴν τῆς ἐναντίας μοίρας, τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ἡ σύγχυσις τῆς συνελθόντων οἶδε ποιεῖν, τίς ἡ διαφορά συγχύσεως καὶ ἀσυχύτου (1); εἰ γὰρ ἀσύγχυτα ἐν τῇ ἐνώσει τὰ συνελ- θόντα, ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ὑπόστασι γι- νώσκοντες, ἐκ δύο δὲ φύσεων (Ϟ) Χριστὸν δοξάζομεν, πῶς τὰ μὴ συγχύθεντα δύο ἐν τῇ ἐνώσει, οὐ δύο γνωρίζομεν καὶ καθο- μολογοῦμεν; θαυμάζω δὲ τῶν Ἀκεφάλου- σι, ὅτι μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγος σε- σαρκωμένον μεθ' ἡμῶν καθομολογοῦν- τες, ἀρνοῦνται τὴν δύο φύσεων τὴν ἀλήθειαν ἢ γὰρ Θεοφόρον σάρξ, ἢ ἐνούσιος ἔστιν ἵτοι ἔχει φύσιν, ἢ φύσεις ἐστὶν ἀμοιροῦ- ἀλλ' εἰ μὲν ἔχει, διὰ τί καὶ μὴ συναριθ- μεῖται; εἰ δὲ οὐκ ἔχει, τί ἔστι δεῖξάτω- σαν ὡς καθήκει καὶ μετὰ χάριτος δε- χόμεθα.

γ'. Καὶ πάλιν ὁ Χριστὸς καὶ ἡμῖν ὁμοού- σιος ἔστι καὶ τῷ πατρὶ, καὶ οὐτε καθ' ἡμῖν ἔστιν ὁμοούσιος, ὁμοούσιος ἐστὶ καὶ τῷ πα- τρὶ οὔτε πάλιν καθ' οὗτω ὁμοούσιος ὑπάρχει, ὁμοούσιος ἔστι καὶ ἡμῖν καὶ εἰ ταῦ- τα οὕτως ἔχει, πῶς οὐ δύο φύσεις εὐσεβῶς καὶ μὴ τὴν ἐνώσειν δοξάζειν οὐκ εἰκόμεν; ἐπὶ τῷ μιᾷ φύσει, ἀδύνατον τοῦτο γινώσκοντες; ἐπεὶ εὐσεβήσεται ἢ σὰρξ τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ὁμοούσιος ἢ Χριστοῦ προσηγορίας, οὐ φύσιν σύνθετον ἀλλ' ὑπόστασιν σημαίνου- σης; διὰ οὖν ταῦτα πάντα, δύο φύσεις καὶ μὴ τὴν ἐνώσειν δεῖ καθομολογεῖν εὐσεβῶς ἢ γὰρ ἐνώσειν τὰς δύο φύσεις εἴτε ἂν συν- ἔσκειν ὁ Χριστὸς, ἐν ἀπετέλεσε καὶ τὸ ἄτο- μον καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὡς ἡδη λέλεκται οὔτε γὰρ φερμὸς, οὔτε σύγχυσις τῶν φύσεων γέγονε; τὸ γὰρ τῆς οἰκονομίας Θεῶν καὶ φρικτὸν μυστήριον, τὰς δύο φύσεις ἠνώσειν ἐν μιᾷ ὑπόστασι, καὶ περὶ αὐτὴν αὐταὶ θεωροῦνται καὶ ἔστιν ὁ αὐτὸς Θεὸς ἅμα καὶ ἄνθρωπος; καὶ ταῦτα μὲν διὰ τὸ πρῶ-

que, si duae naturae secundum hyposta- sim copulatae, et inconfusae manentes, unam effecerunt naturam, ut pars adver- saria dicit; id autem ipsum confusio quo- que concurrentium facere solet, quanam superest differentia confusionis ab inconfuso? Si enim inconfusa esse in unione ea quae concurrunt, in Christi hypostasi agnoscimus; et ex duabus naturis Christum credimus; quomodo duo inconfusa in unio- ne, haud duo esse agnoscimus et confitemur? Porro miror Acephalos, quod unam naturam Dei Verbi incarnatam nobiscum confitentes, negant nihilominus duarum naturarum veritatem. Nam theophora caro, vel est substantialis idest naturam habet; vel naturae est experta. Quod si habet, cur non etiam connumeratur? Sin naturam non habet, demonstrent quid ea demum sit, prout decet, nosque id grato cum animo excipimus.

3. Praeterea Christus et nobis consub- stantialis est et patri; nec quomodo consubstantialis est nobis, ita et patri; vicis- simque non quomodo consubstantialis est patri, ita et nobis. Quod si ita se habet, cur duas naturas etiam post unionem re- ligiose credere non debemus? Namque in unica natura hoc fieri nequit; alioqui comperietur caro Deo patri consubstantialis, quoniam Christi appellatio non naturam compositam sed hypostasim denotat. Ho- rum omnium causa, duas naturas etiam post unionem religiose confiteri oportet. Namque unio duas naturas, ex quibus Christus consistit, unum effecit secundum in- dividuum et secundum hypostasim, ut iam dictum est. Nam neque cinnus neque confusio naturarum contigit: etenim divinum tremendumque incarnationis mysterium duas naturas univit in una hypostasi, et in hac illae spectantur, estque idem Deus simul et homo: ita autem quatenus exhibet

(1) Reapse orientales semientychiani fatentur diserte nullam factam esse confusionem aut mutationem deitatis et humanitatis, et tamen dicunt unam naturam. Atqui haec ipsa confusio est quam nos dicimus, scilicet ex duabus una natura. Ludificauerunt itaque verbis.

substantialem naturarum differentiam in-
conversam et divisionis immunem etiam
post unionem.

4. Quod vero haud haec naturarum
confessio, ut existimant Eutychiani, divi-
sionem invehat in divinam oeconomiam,
quia numerus dividere solet, hinc fiet
manifestum. Numerus quantitatis est pro-
prius, huius tamen non continuatae sed di-
visae. Hic vero non habet sibi subiectas
individuas monadas, quae eum conficiant:
namque ut aiunt huius doctrinae periti,
numerus est ex monadibus composita mul-
titudine. Si ergo monades ipsum constituunt;
neque est quicquam praeter has, nam ut
totum in partibus consideratur; sequitur
ut his extinctis, ille quoque simul extingua-
tur, id est nullum habeat subiectum: quod
si non habet, haud profecto natura eius
per se ipsa dividit aut coniungit. Verum-
tamen si utrumque recipit, ut patrum qui-
dam dixit, id fit in partium compositione
et copula; quod sane agnoscere licet ex de-
nario numero. Nam si monadas eius spe-
ctabimus in se ex quibus confit, in has di-
viditur, id est in quinque et quinque. Nam
quinque et quinque copulata, decem effi-
ciunt. Idem quoque et in omni numero in-
telligimus. Neque hinc tantum patet, na-
turam numeri neque dividere neque con-
iungere, sed ex hac etiam consideratione.
Sit in conspectu lignum continuum quin-
que puta cubitorum: si hoc quinquicubi-
tale appellaverimus post factam dimensio-
nem, num idem divisimus, numero pro-
nunciatio, ligni continuitatem? Vel si de-
cem modios dixerimus talis speciei, num
ipsos antea divisos, in unum cumulum id-
circo collegimus? Nequaquam. Quamob-
rem numeri natura per se neque dividit
neque coniungit: neque enim diversa est
a monadibus ex quibus consistit; frustra-
que calumniosiores recusantes orthodoxam
et inconfusam duarum naturarum confes-
sionem in uno vereque domino et Deo ac
salvatore nostro Iesu Christo, veritatem

στησαι τὴν εὐσέβειαν τῆς φύσεων διαφορὰν
ἀτρέπτου καὶ ἀδιαιρέτου φυλαχθεῖσαν καὶ
μὴ τ' ἔνωσιν.

δ'. Ὅτι ἢ οὐκ αὐτὴ ἢ τ' φύσεων ὁμο-
λογία, καθὼς τοῦσιν οἱ ἀπὸ εὐτυχοῦς,
διαιρέσειν εἰσάγει τῇ θείᾳ οἰκονομίᾳ, τοῦ
ἀριθμοῦ διαρεῖν πεφυκότος, δῆλον ἐντεῦ-
θεν· ὁ ἀριθμὸς τ' ποσὸν ἔστι, ὁ τούτῃ οὐ τ'
συνεχῆς ἀλλὰ τ' διηρημένῃ· ὥστ' ἢ οὐκ ἔχει
ὑποκείμενα πράγματα, ἀλλὰ μονομερεῖς
τὰς μονάδας, συνισώσας αὐτὸν· ὡς ἡδ' φα-
σὶν οἱ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ, ἀριθμὸς ὅστι τὸ
ὅκ μονάδων συνεχῶς πλῆθος· εἰ οὖν αἱ
μονάδες αὐτὸν συνισῶσι, καὶ ἐκ' ἑστί τι παρὰ
ταύτας, ὡς ὅλον γὰρ ἐν μέρει θεωρεῖται,
ἕθεν καὶ ἀναιρεμένων αὐτῶν καὶ αὐτὸς συν-
αναιρεῖται αὐτοῖς, δῆλον ὅτι οὐκ ἔχει τί
ὑποκείμενον· εἰ ἢ μὴ ἔχοι, οὐκ ἔρα ἢ φύσις
αὐτοῦ καθ' ἑαυτὴν οὔτε διαρεῖ οὔτε συν-
άπτει· ἀλλ' εἰ ἄρα, ἀμφοτέρω διεχεται, κα-
θὼς τίς τ' πατέρων εἶπεν, ἐν τῇ τ' μέρων
συνθέσει τὴ καὶ διαζεύξει, ὅπερ ἕνεσιν ἰδεῖν
ἐπὶ τ' δέκα ἀριθμοῦ· εἰ μὲν ἡδ' τὰς μονάδας
αὐτοῦ θεωρήσωμεν καθ' ἑαυτὰς ὡς ὦν καὶ
συνέστηκεν, εἰς ταῦτα διαρεῖται, τοῦτέστιν
εἰς τὰ πέντε καὶ πέντε· εἰ ἢ πρὸς τ' μονάδα
αὐτῶν ἀποβλέψωμεν, ὡς αὐτῶν συνάπτει
ταῦ τὰ ἡδ' πέντε καὶ πέντε συνασφέντα, τ'
δέκα συντίθησι· τὸ αὐτὸ ἢ ἐπὶ παντὸς
ἀριθμοῦ τοῦσιν· οὐ μόνον ἢ ἐκ τούτῃ δῆ-
λον ἔστιν ὅτι ἢ φύσις τ' ἀριθμοῦ οὔτε δια-
ρεῖ οὔτε συνάπτει, ἀλλὰ καὶ καὶ ταῦτῳ τ'
ἔνοιαν, πρόκειται ζῆλον συνεχῆς εἰ τῶν
πέντε πῶσιν, ἐὰν ἀποκαλέσωμεν αὐτὸ
πετάπηχον τοῦτο καταμετρήσαντες, παρὰ
τοῦτο συνδιείλαμεν τῇ προφορᾷ τ' ἀριθμῶν,
τ' ἐν τῷ ζῆλῳ συνέχαιαν; ἢ δέκα μοδίους εἰ-
σπόντες τῶδε τ' εἶδες, συνήψαμεν αὐτοὺς ἐν
διαίρεσει τυγχάνοντας, εἰς μίαν συνέχαιαν;
οὐδαμῶς· ὡσεὶ οὖν ἢ φύσις τ' ἀριθμοῦ καθ'
ἑαυτὴν οὔτε διαρεῖ οὔτε συνάπτει, οὐδὲ ἡδ'
ἕτερα ἐστὶ παρὰ τὰς μονάδας ὡς ὦν συν-
έστηκε, καὶ μάτῳ οἱ καθήγοροι ὡδ' αἰτιού-
μενοι τ' εὐσεβῆ καὶ ἀσύγχυτον τ' δύο φύ-
σεων ὁμολογίαν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου καὶ
ἀλλοθῆς κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος· ἢ μὴ;

col. 2

cod. f. 35. 1.
col. 1.

Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ ἀλήθειαν μὴ ἠμῶν ἐπηγνώσκει καὶ ὁπότε ποτε, προφάσεις εἰρήσκουσι τὴν αὐτῶν ἀπωλείας· τῇ γὰρ ἐπινοίᾳ καὶ μόνη ἐκ τῆς ἰδιοτήτων τὴν διαφορὰν τῆς φύσεως ἐπαγνώσκοντες οὐδὲ γὰρ ὡς ἀριθμητὰς δύο φύσεις ὁμολογοῦμεν ὡς ἐν τῇ ἐν (1), ἀλλὰ τὸ ἕτεροφυῆς τῶν συνελθόντων καθομολογοῦμεν διὰ τὴν τοιαύτης φύσεως.

ε'. Κατὰ γὰρ οὗτον πατέρας ὁ ἀριθμὸς φύσεων ἐπισημαζόμενος, οὐ δηλοῖ προσημασίαν καὶ κατὰ πρῶτον λόγον τὸ ποσὸν αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ κατὰ τὰς φύσεις παραλλαχόμενον περίησιν· ἐν γὰρ εἰπωμεν ἀνθρώπων καὶ βοῶν καὶ ἵππων τρεῖς φύσεις εἶναι, οὐ τὸ ποσὸν αὐτῶν προσηγομένους σημαίνομεν, ἀλλὰ τὸ καὶ τὸ εἶδος παραλλαχόμενον παρασημαζόμενον· τρεῖς ἢ ἀνθρώπους λέγοντες, Παῦλον εἰ τύχοι καὶ Πέτρον καὶ Ἰωάννην, τὸ δηρημένον αὐτῶν κατὰ τὸ ποσὸν σημαίνομεν· οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς δύο φύσεις δοξάζομεν ἐπὶ τῷ δεσπότῳ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ ἡμῶν Θεοῦ, οὐχ' ἵνα ἀριθμητὰ πράγματα καθομολογήσωμεν, ἀλλ' ὅπως τὸ ἕτεροφυῆς τῶν συνελθόντων ὡραίσωμεν· τῇ μὲν γὰρ ἐνεργείᾳ τὰς φύσεις εἶναι πιστεύομεν ἐν τῇ κατὰ φύσιν ἰδιότητι καὶ ἐνώσει σωζόμενας ἀσυγχύτους· διὰ δὲ τὴν οὐσιώδη σύγκρασιν τε καὶ ἐνώσει αὐτῶν, τὴν τούτων διείρησιν κατ' ἐπίνοιαν λέγομεν, τὰ μὴ διηρημένα τοῖς πράγμασιν, ὡς διηρημένα τῷ λόγῳ ὑποτιθέμενοι· οὐκοῦν ὁ ἀριθμὸς τῶν φύσεων ἐπὶ τῷ ἐνὸς καὶ τῷ αὐτοῦ ὡραλαμβανόμενον προσώπων, τὸ μὲν διάφορον τῶν εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐναθέντων περίησιν, πραγματικὴν ἢ οὐκ εἰσαγὰ τομὴν ἢ διείρησιν· οὔτε γὰρ ἡ ἕνωσις τῶν δύο φύσεων γίγνεται σχετικὴ, ἢ κατ' ἀναφορὰν, ἢ κατ' εὐδοκίαν, ἢ κατ' ἐνέργειαν, ἵνα δύο πρόσωπα ὁμολογήσωμεν, ἢ δύο υἱοὺς, ἀλλὰ κατ' ὑπόστασιν, τούτεστι ἐν ἀτόμῳ ἤγεν ἐν μιᾷ ὑπόστασιν, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιείρητως· ὁ γὰρ θεὸς λόγος ἐκ πατρὸς ἐκλάμ-

que nobiscum sero saltem agnoscere, frustra inquam perditioni suae praetextus excogitant. Nam cogitatione tantummodo ex proprietatibus differentiam naturarum cognoscimus. Non enim ceu numerabiles duas naturas confitemur tamquam unum et unum; sed heterogeneum concurrentium confitemur in tali natura.

5. Nam iuxta patres, numerus de naturis praedicatus, haud demonstrat principaliter, et primogenio sensu, quantitatem illarum, sed naturarum ipsarum diversitatem exhibet. Etenim si dixerimus hominis et bovis et equi tres esse naturas, nequaquam illarum quantitate principaliter denotamus, sed speciei diversitatem innuimus. Secus, cum tres homines dicimus, Paulum puta, Petrum, ac Iohannem, distinctionem illorum in quantitate significamus. Propterea et nos duas naturas censemus domini Christi veri nostri Dei, non ut duas numeratas res confiteamur, sed ut heterogeneum concurrentium significemus. Namque intima vi naturas esse credimus, quae in naturali proprietate et unione servatae sunt inconfusae; propter vero concretionem atque unionem, harum distinctionem mente a nobis fieri dicimus, illa scilicet quae reapse non sunt divisa, tamquam divisa verbis proponentes. Igitur naturarum numerus in una eademque persona pronuntiatus, differentiam illorum denotat quae in una hypostasi sunt unita; nequaquam tamen realem inducit divisionem aut separationem. Etenim haudquam unio duarum naturarum fuit relativa, aut per anaphoram, aut per benivolentiam, aut per activam vim, ne forte duas personas fateamur, aut duos filios, sed secundum hypostasim, id est in individuo, sive in unica hypostasi, inconfuse, sine conversione aut divisione. Nam Deus Verbum quod ex patre supra nostrum cogi-

(1) Ecce non dicit unam et unam, nempe naturam; sed unum et unum, nempe unum Christum. Alioquin naturae per se mente spectatae, sunt prorsus numerabiles, id quod etiam noster retro dixit p. 616, et infra mox repetet.

tatum effulsit, ex matre supra nostrum aeque intellectum ortum est: manens quod erat id est natura Deus, factum est quod idem non erat, id est vere natura homo ex sancta deipara semperque virgine Maria; nec divinitate in carnis naturam conversa, neque carne ad deitatis naturam translata: ideoque a nobis una composita hypostasis recte creditur; duae vero naturae inconvertibiles in unione conservatae. Ubi enim unio nominatur, ut ait sanctus Cyrillus in epistola ad Eulogium, haud unius rei significatur conjunctio, sed vel duorum vel plurium natura diversorum. Iam si commixtio concurrentium fieret et alteratio, iam non unio esset sed confusio. Sed enim naturalem unionem iure optimo credimus; necesse est itaque differentiam quoque unitarum hypostatice naturarum confiteri.

6. Sed neque recusamus unam etiam dicere Dei Verbi incarnatam naturam, orthodoxo videlicet sensu; quandoquidem nonnullos patres invenimus, praecipueque beatum Cyrillum, hanc usurpasse dictionem, propter Pauli et Nestorii adsecclas, qui personas atque naturas clamitabant, atque harum praetextu divisionem invehebant; norunt enim ita duas significari naturas, si certe caro non est sine substantia. Iam patres dum unam Dei Verbi naturam incarnatam dicunt, haud iis repugnant, qui duas adfirmant. Nonnulli vero his quoque patrocinati sunt. Omnium instar testis idem beatus Cyrillus, qui in sua ad Eulogium epistola ait: si ergo unionem dicimus, constat quod in Domino confitemur carnis unionem animatae intellectualiter et rationaliter. Et qui duas naturas dicunt, sic existimant. Unio autem secundum hypostasim significat, quod Dei Verbi hypostasis, una ex tribus deitatis hypostasisibus, nequaquam praeexistenti homini se copulavit, sed in sanctae virginis utero forma-

φας ὑπὲρ ἔννοιαν, ἐκ μητρὸς ἀπέταλεν ὑπὲρ λόγον· μείνας γὰρ ὁ ἦν, τοῦτέστι φύσις Θεός, ἐγένετο ὅπερ οὐκ ἦν ὁ αὐτὸς, τοῦτέστιν ἄνθρωπος· φύσις γὰρ ἀλήθειαν ἐκ τῆς ἀγίας Θεοτόκου καὶ αἰὶ παρθεύης Μαρίας, μήτε τῆς Θεότητος εἰς τὴν σαρκὸς φύσιν τραπέσης, μήτε τῆς σαρκὸς εἰς τὴν Θεότητα φύσιν· καὶ διὰ τοῦτο ἡμῖν ὑπόστασις μία σύνθετος καλῶς πιστεύεται· αἱ δὲ δύο φύσεις ἄτρεπτοι ἐν τῇ ἐνώσει φυλαχθεῖσαι ὅπως γὰρ ἔνωσις ὀνομάζεται, ὡς φησὶν ὁ ἐν ἀγίοις Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον Ἐπιστολῇ (1), οὐχ' εἰς πρᾶγμα Θεομαίνεται σύνθετος, ἀλλ' ἡ δύο καὶ πλείονων καὶ διαφερόντων ἀλλήλοις φύσιν· εἰ γὰρ φύσιν τῆς σαρκὸς γένοιτο καὶ τῆς Θεότητος, οὐκ εἴη ἔνωσις γέγονεν ἀλλὰ συγχυσις· ἀλλὰ μὴν ἔνωσις φυσικὴ καλῶς δοξάζομεν, ἀνάγκη καὶ τὸ διάφορον τῆς καθ' ὑπόστασιν ἠνωμένων φύσεων ὁμολογεῖσθαι.

5'. Οὐ μὴν οὐκ ἐπινοούμεθα τὴν ἓξ μίαν φύσιν εἰπεῖν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην κατὰ τὴν εὐσεβῆ ἔννοιαν, διότι τινὰς εὐρισκομένῃ τῶν πατέρων, καὶ μάλιστα τῷ μακάριον Κύριλλον τῇ τοιαύτῃ χρησαμένους φωνῇ, διὰ τοῦ ἀπὸ Παύλου καὶ Νεστορίου ὑποστάσις τε καὶ φύσις ἐπισημαίνοντες, καὶ προσάσφ' τούτων ἀφαιρέσειν εἰσάγοντας (2). ἴσασιν γὰρ ὡς ταῦτα αἱ δύο σημαίνονται φύσεις, εἰ γὰρ μὴ ἔστι σὰρξ ἀνούσιον· εἰ πάντες ἡ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην οἱ πατέρες, οὐ διεμαχίσαντο πρὸς τοὺς δύο λέγοντας, τινὲς δὲ καὶ ὑπεραπελογήσαντο αὐτῶν καὶ μάτρω ἀντὶ πάντων, ὁ αὐτὸς μακάριος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον Ἐπιστολῇ εἰπὼν· εἰ τοίνυν λέγομεν ἔνωσις, δηλοῦν ἔστι ἐπὶ τῆς κυρίας ὁμολοσοῦμεν, ὅτι σαρκὸς ἐφυλαχμένης νοερώς καὶ λογικῶς· καὶ οἱ δύο τὰς φύσεις λέγοντες, οὕτω νοοῦσιν· ἡ δὲ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις δηλοῖ ὅτι ἡ ὑπόστασις τῆς Θεοῦ λόγου, ἡ μία τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς Θεότητος, οὐ προὔπωσαντὶ ἀνθρώπου ἠνώθη· ἀλλ' ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀγίας παρθεύης ἐδη-

(1) Extat inter opera Cyrilli ed. Auberti T. V. part. 2. p. 122. seq.
 (2) Ideo Cyrillus in dialogo apud nos p. 102. διακρίνειται naturas non vult.

μιούργησεν ἑαυτῷ ὥς αὐτῆς ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑποσάσφ σάρκα ἐψυχωμένην, ψυχὴν ἔχουσαν * λοφικὴν τε καὶ νοεράν, ὅπερ ἔστι φύσις ἀνθρώπινη· ἵνα ἢ καὶ τοῦτο μὴ λάθωμεν, δεῖ γινώσκων, ὅτι τινὲς τῶν ἀριθμητικῶν ἐπισήμων ἠκριβομένων, τὰ δύο οὐκ εἶπαν εἶναι ἀριθμὸν τέλειον (1), ἀλλ' ἀρχὴν καὶ εἰσαγωγέα πρὸς τὸ τέλειον καὶ πρῶτον ἀριθμὸν τῶν τρία ἐπάγοντα.

col. 2.

ζ'. Καὶ ταῦτα μὲν, ὥς ὧν ἠξιώθημεν λαβεῖν ἐλεηθέντες ὑπὸ Θεοῦ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν θεηγόρων ἡμῶν πατέρων, πρὸς τὸ ᾧμασῆσαι τὴν φύσιν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ἀτρέπτον φυλαχθεῖσαν μὲν τὴν ἔνωσιν ἐπὶ τῷ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ὅτι ἢ οὐχ' ἡμῶν τὸ δόγμα τοῦτο, ἀλλὰ τῶν θεοσάφων πατέρων ἡμῶν δίδαγμα, ὀλίγα φειδοῖ τῶν μήκους τῶν γράμματων ἢ αὐτῶν διδασκαλίας ᾧμασθημένοι, ὅλον λόγον πισωσόμεθα.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τῶν κατὰ Ἀρειανῶν γ' λόγους.

Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος διὰ τοῦτο εἶρηκε Χριστοῦ οὐκ παθόντος, οὐ θεότῃ ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, ἵνα μὴ αὐτοῦ τῶν λόγους ἴδια φύσιν, ἀλλ' αὐτῆς ἢ σαρκὸς ἴδια φύσιν τὰ πάθη ἐπηνωσθῆ (2).

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῶν κατὰ Ἀπολιναρίου λόγους.

Καὶ οὕτως ἀν λέγοιτο τέλειος θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὁ Χριστός· οὐχ' ὡς ἢ θεϊκῆς τελειότητος εἰς ἀνθρώπινω τελειότητα μεταβληθείσης ὅπερ ἐστὶν ἀσεβές· οὐδὲ μὴν ὡς δύο τελειότητων κατὰ διζήρεσιν ὁμολογημένων, ὅ ἐστιν ἀλλότριον ἢ εὐσεβείας· οὐδὲ κατὰ προκοπὴν ἀρετῆς, ἢ πρόσληψιν δικαιοσύνης, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ καθ' ὑπαρξιν ἀγγελικῆν, ἵνα εἰς ἢ τὰ ἐκάτερα τέλειος κατὰ πάντα θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός (3).

Βασιλίους ἐκ τῶν κατὰ Εὐνομίου λόγων.

Ἐγὼ γὰρ καὶ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἴσον δυνάτῃ τῷ ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ ὑπάρχων φημί· ὡς γὰρ τὸ μορφήν ἀνεληφέναι

vit sibi ex ipsa, propria in persona animatam carnem, cui anima inerat rationalis et intellectualis, quae est humana natura. Sed ne hoc etiam nos lateat, sciendum est, nonnullos arithmeticae doctrinae apprime peritos negare, duo esse perfectum numerum, sed initium et introductionem ad perfectum primumque numerum qui in tribus consistit.

7. Atque haec, quatenus misericordia Dei concessum nobis fuit discere a patrum nostrorum deiloquorum magisterio, ob adserendam naturarum substantialem differentiam, quae immutabilis in Christi mysterio conservata est etiam post unionem. Quod autem haud nostrum sit hoc dogma, sed theologorum patrum nostrorum doctrina, pauca aliqua (ut scripturae prolixitati parcamus) ex ipsorum doctrina haec subtextentes, sermonem nostrum confirmabimus.

Sancti Athanasii ex sermone tertio adversus Arianos.

Nam et ipse apostolus propterea dicit: Christo igitur passo, non deitate, sed carne pro nobis. Nempe ut non ipsius Verbi naturae viderentur propriae, sed carnis potius naturae agnoscerentur propriae passionibus.

Eiusdem ex libro adversus Apollinarem.

Atque ita perfectus Deus dicitur, et perfectus homo: non quasi divina perfectio transformata sit in perfectionem humanam, quod est impium. Neque item quasi duas perfectiones divisim confiteamur, quod est ab orthodoxia alienum: nec quasi virtutis incrementum, aut iustitiae susceptionem; absit, sed secundum indeficientem subsistentiam, ita ut sint ambo unus perfectus per omnia Deus et homo idem.

Sancti Basilii ex libris adversus Eunomium.

Ego enim etiam dictionem « in forma Dei esse » parem aio esse illi « in substantia Dei esse. » Sicut enim formam servi ad-

(1) Idcirco graeci itemque orientales tam in nominibus quam in verbis duale a plurali distinguunt.

(2) Extat revera in serm. III. 34. adv. Arianos.

(3) Extat in lib. I. 16. adversus Apollinarem.

sumpsisse, in substantia humanitatis Dominum nostrum factum esse significat, sic dum ait in forma Dei esse, divinae substantiae omnino exhibet proprietatem.

Sancti Gregorii theologi ex secundo sermone de filio.

Deus autem dicitur non Verbi, sed eius qui spectabilis erat. Nam quomodo sit Deus Dei? Sicut etiam pater, non illius spectabilis erat, sed Verbi. Nam duplex erat: ita ut alterum de eo proprie dicatur, alterum improprie. Secus vero in nobis res se habet: nostrum enim proprie Deus est, non proprie autem pater. Et post alia. Etiam si enim ambo unum sunt, non tamen natura, sed coniunctione.

Sancti Ambrosii episcopi Mediolani ex symboli explicatione.

Eos autem qui simplicem hominem dicunt Christum, vel passibile Verbum, vel in carnem conversum, vel consubstantiatum (deitati) habuisse corpus, vel de caelo illud detulisse, aut esse phantasma, vel mortuum Deum Verbum indiguise ut a patre suscitaretur, vel inanime corpus adsumpsisse, vel sine mente hominem, vel duas Christi naturas concrecione confusas unam effecisse naturam; et non confitentes unum dominum nostrum Christum duas habere inconfusas naturas, unam vero personam, secundum quam unus est Christus, unus dominus; hos anathematizat sancta Dei catholica et apostolica ecclesia.

Sancti Gregorii episcopi Nyssae ex sermone catechetico.

Qui Dei nobis in carne manifestati demonstrationes quaerit, ad eius opera respiciat. Nam, et quod omnino Deus sit, nullam aliam habebit quisquam demonstrationem, quam illius operum testimonium.

δούλω, ἐν τῇ οὐσίᾳ ᾧ ἀνθρωπότητι ἢ κύριον ἢ μὴ ᾧ ᾗ ἐστὶν σημαίνει, οὕτω λέγων ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, ᾧ Θείας οὐσίας πάντως παρίσῃσι τὴ ἰδιότητα (1).

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ᾧ Θεολόγου ἐκ τῶ δωδέκτου λόγου τῶ περὶ υἱοῦ.

Θεὸς (2) ἢ λέγοιτ' ἄν, οὐ τοῦ λόγου τοῦ ὀραμένου διέ· πῶς γὰρ ἂν εἴη Θεοῦ Θεός; ὡς πater καὶ πατήρ οὐ τῷ ὀραμένου, τοῦ λόγου δέ· καὶ γὰρ ἦν διπλοῦς· ὡς τὸ μὲν κυρίως ἐπ' ἀμφοῖν, τὸ δὲ οὐ κυρίως, ἐναντίας διέ ἢ ἐφ' ἡμῶν ἔχει· ἡ μὲν γὰρ κυρίως μὲν Θεὸς οὐ κυρίως ἢ πατήρ. Καὶ μεθ' ἕτερα· εἰ γὰρ καὶ τὰ συναμφοτέρα ἦν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει· τῇ δὲ συνόδῳ (3).

Τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων ἐκ τῶ ἐξημνείας τῶ Θείου συμβόλου.

Τοὺς ἢ λέγοντας ἄλλοδν ἀνθρωπον τὸ Χριστὸν, ἢ παθητὸν τὸ λόγον, ἢ εἰς ἀέρια τραπέντα, ἢ σμουσιωμένον ἐσχηκέναι τὸ σῶμα, ἢ οὐρανόθεν αὐτὸ κεκομικέναι, ἢ φάντασμα εἶναι, ἢ θνητὸν λέγοντας τὸ θεὸν λόγον, δεδεῖσθαι τὸ παρὰ τῶ πατρὸς ἀναστάσεως, ἢ ἀψυχον σῶμα ἀνειληφέναι, ἢ ἄνευ ἀνθρωπον, ἢ τὰς φύσεις τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀνάγκασιν συγχυθείσας μίαν ᾗ ἐστὶν φύσιν, καὶ μὴ ὁμολογούντας (4) κύριον ἡμῶν τὸ Χριστὸν δύο εἶναι φύσεις ἀσυγχύτους, ἐν ἢ πρόσωπον, καθ' ὃ εἰς Χριστὸς καὶ εἰς κύριον, τοὺτους ἀναθεματικῶς ἢ ἁγία τῶ Θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίᾳ (4).

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, ἐκ τῶ κατηχητικοῦ λόγου.

Τοῦ ἢ Θεὸν φερανεῶσθαι ἡμῖν ἐν σαρκί, ὃ τὰς ἀποδείξεις ζητῶν, πρὸς τὰς ἐνεργείας βλεπέτω· καὶ γὰρ τῶ ὅλιως εἶναι Θεὸν, οὐκ ἂν τις ἐτέραν ἀπόδειξιν ἔχει, πλὴν διὰ τῶ τῶ ἐνεργειῶν μαρτυρίας (5).

(1) Lib. I. adv. Eunomium, in editione Garnerii T. I. p. 230.

(2) Cod. heic κύριος; sed et in editione, nec non infra in testimoniis post quaestionem XVII. scribitur Θεός, et in hoc etiam mox loco Θεός Θεοῦ.

(3) Greg. naz. orat. XXX. 8.

(4) Edidi egomet hunc Ambrosii locum ex Anastasio presbytero, Script. vet. T. VII. p. 7.

(5) Cap. XII. ed. Paris. T. II. p. 499, ubi mendose deest πλὴν ante εἶναι.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἡ χριστοσύνη ἐν ἡμῖν
 ζ' λέγει ὅτι πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς.

Ἐπειδὴ μοι δοῦλε μορφὴν ἔλαβε, τέτ-
 ἔστιν ἄνθρωπος ἐγένετο φησὶν· οὐκοῦν ἐν
 μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, Θεὸς ἦν· μορφῇ γὰρ
 καὶ μορφῇ κείται· εἰ τοῦτο ἀληθές, καὶ κείνο
 φύσει ἄνθρωπος ἢ μορφῇ τῆς δοῦλε· οὐκοῦν
 φύσει Θεὸς ἢ μορφῇ τῆς Θεοῦ (1).

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξαν-
 δρείας, ἐκ τῆς εἰς τὸ καὶ Ματθαῖον εὐαγγέλιον.

Ὁ σατὰρ ὁ ἀληθινὸς τε καὶ νοτὸς, καὶ
 ὡς ἐν τύπῳ τῶ ἐξ ἕλης δηλούμενος, αὐ-
 τὸς ὅστις ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ
 διπλοῦς χαρακτήρ (2). Ὁ αὐτὸς πάλιν εἰς
 τὸ καὶ Ἰωάννου εὐαγγέλιον ἔλεγεν· ἐπεὶ τί
 ποιήσεις ὅταν ἡμῖν ὁ ἀπλοῦς τῆς φύσιν εἰσ-
 βαίῃ διπλοῦς.

Αὐτὰι τῆς ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων φω-
 ναὶ, ταῦτα ῥήματα ζωῆς αἰωνίης τῆς Χριστοῦ
 μαθητῶν, δι' ὧν καθάπερ ἥλιος τὰς ἰδίας
 τῆς φωτὸς ἐφαπλώσαντες ἀκτῖνας, πᾶν τὸ
 καθ' ἡμᾶς φωτίσαντες τῇ ἐνόησι τῆς πνεύ-
 ματος πρὸς ἑαυτοῦς καὶ δι' ἑαυτῶν πρὸς τὴν
 θεὸν ἐπαγγέλασαν· ἕνα γὰρ καὶ τὸ αὐτὸν υἱὸν τῆς
 θεοῦ μονογενῆ πανταχῶς τῆς κύριον ἡμῶν Ἰη-
 σοῦν τῆς Χριστὸν, συμφώνως ἐκήρυξαν, τέ-
 λειον τῆς αὐτὸν ἐν θεότητι καὶ τέλειον τῆς αὐτὸν
 ἐν ἀνθρωπότητι, ἐξ ἀληθινὸν καὶ ἄνθρωπον
 ἀληθινὸν τῆς αὐτὸν, ὃς τῆς φύσεως διαφορᾶς μὴ
 ἀνηρημένος διὰ τὴν ἕνωσιν σωζομένην ἢ μά-
 λλον, ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῶν ιδιότητι ἐξεπαί-
 δασαν ἢ ἡμᾶς, καὶ μίαν τῆς θεοῦ λόγος φύσιν
 σεσαρκωμένην, εἴτεν ἑνανθρωπήσαντα τε-
 λεία ἑνανθρωπήσει τῆς Ἐμμανουὴλ δογματί-
 ζειν. Ὁ ἢ πατὴρ τῆς οἰκτιρῆσιν καὶ θεὸς πάσης
 πᾶσι καὶ ἀγαθῶν, ἀξιῶσαι ἡμᾶς τέτοις κατα-
 κολεῖν μὴ σπειδῆσεως ἀγαθῆς καὶ ῥόβη
 θεοῦ, ῥυθμῶν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ποιηρίας τῆς ἐχ-
 θρῆς καὶ πάσης ἀδωδωμένῃ ἰνώσεως, τῇ πρεσ-
 βείᾳ τῆς θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀμήν.

Sancti Iohannis chrysostomi ex homi-
 lia septima in epistolam ad Philippenses.

Quoniam servi formam suscepit, id est
 homo factus est, ait; sequitur ut in forma
 Dei existens, Deus esset: forma enim utro-
 que loco ponitur: quod si illic verum est,
 heic quoque; natura homo, in forma servi:
 igitur natura Deus, in forma Dei.

Cyrilli episcopi Alexandriae ex com-
 mentario in Matthaei evangelium.

Stater verus ac intellectualis, in tipo
 veluti materiali exhibitus, ipse est domi-
 nus noster Iesus Christus, duplex charac-
 ter. Idem rursus in commentario ad Io-
 hannis evangelium, libro nono: quid enim
 facies, quando ille qui simplici natura est,
 duplex evadet?

Haec sunt orthodoxorum patrum nos-
 trorum voces; haec verba vitae aeternae
 discipulorum Christi, per quae solis instar
 suos lucis expandentes radios, nostramque
 omnem sphaeram illuminantes, in spiritus
 unitate nos ad se, et per se ad Deum ad-
 duxerunt. Unum quippe eundemque filium
 Dei unigenitum, dominum nostrum Iesum
 Christum, una ubique voce praedicaverunt,
 perfectum ipsum deitate, et perfectum eun-
 dem humanitate, Deum verum, et eundem
 hominem verum; haud sublata diversitate
 naturarum propter unionem, sed conser-
 vata potius in naturali ipsarum proprie-
 tate. Docuerunt item nos unam quoque Dei-
 Verbi naturam incarnatam: id est huma-
 natum perfecta humanitate Emmanuelem
 credere. Pater autem misericordiarum et
 totius consolationis, dignos nos faciat his
 obsequendi cum conscientia pura et timore
 Dei; eripiens nos de malitia hostis et de
 qualibet falsi nominis doctrina; precibus
 Deiparae et sanctorum omnium. Amen.

(1) In editione Montfauc. T. XI. p. 246.

(2) Animadvertite novum ex deperdito in Matthaeum commentario Cyrilli fragmentum, quod in cate-
 nis Possini, Corderii, et Crameri ad Matth. non legitur.

Si duas naturas in Christo domino unitas existimamus, nulla est autem natura absque persona, quomodo non duas dicere personas debemus?

Responsio.

I. Iam superius de substantia et persona sermonem quoad fieri potuit versavimus. Haud est tamen ne nunc quidem incongruum ob quaesiti solutionem de his cisdem quantum licet verba facere. Absque persona natura, id est substantia, numquam erit, sed cum persona: id est res quae in se ipsa subsistens spectatur, neque in alio existit, ut accidentia quae quidem circa substantiam spectantur, at per se subsistere nequeunt, sed tantum in coexistente ex congenita ipsius natura. Non est autem idem enhypostatatum, id est natura, atque hypostasis: namque enhypostatatum ut diximus substantiam denotat, et commune speciei significat: hypostasis autem talem facit esse hominem, personam definiens characteristicis proprietatibus, et proprium a communi distinguens. Item enhypostatatum, significat se non esse accidens, sed in se propriaque substantia spectari. At hypostasis rem significat quae per se est, et separata, nec non concursum proprietatum characteristicarum demonstrat, prout ante diximus in proprietatibus spectatum; ut separet a communi individuum vel personam, etiamsi non absque substantia est.

2. His ita explanatis, sciendum est, in contrariis et oppositis, unius extinctionem, alterius fieri introductionem; prout in luce ac tenebris usuenit: nam lucis praesentia tenebras perimit. Si ergo enhypostatatum opponitur non hypostatico, sicut substantia accidentibus; et si accidentia, quae non sunt hypostatica, substantia carent; profecto negatione remota, quae vetat quominus sit substantia, sive natura absque

Εἰ δύο φύσεις ἐπὶ τῷ θεωῷ Χριστῷ καὶ ἕνωσιν δοξάζομεν, οὐκ ἔστι ἡ φύσις ἀνυπόστατος, πῶς οὐ δύο λέγειν τὰς ὑποστάσεις ὀφείλομεν;

α΄. Ἦδη μὲν ἀνωτέρω τὸ περὶ τῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως λόγον, ὡς ἐνεδέχτο, ἐγυμνάσαμεν. οὐκ ἄτοπον δὲ καὶ νῦν πρὸς λύσιν τῆς ζητημένης, τὸ περὶ τούτων ὡς ἔνεστι πωστῶς διεξελθεῖν λόγον· ἀνυπόστατος φύσις τοῦτέστιν οὐσία, οὐκ ἂν εἴη ποτέ, ἀλλὰ ἐνυπόστατος, τοῦτέστι πρᾶγμα ὑφ' ἑαυτῶν θεωρούμενον (1), καὶ οὐκ ἐν ἑτέρῳ ἔχον τὸ εἶναι ὡς τὰ συμβεβηκότα· ταῦτα γὰρ περὶ τὴν οὐσίαν θεωροῦνται καθ' ἑαυτὰ ὑποσῆναι μὴ δυνατόμενα, ἀλλὰ καὶ ἂν συγκειμένης καὶ συμπεφυκίας αὐτοῖς φύσεως, οὐκ ἐστὶ τὸ ταῦτον ἐνυπόστατον, τοῦτέστι φύσις καὶ ὑπόστασις· τὸ μὲν γὰρ ἐνυπόστατον, ὡς εἴρηται, οὐσίαν διλοῖ, καὶ τὸ κοινὸν τῆς εἰδους σημαίνει· ἡ δὲ ὑπόστασις, ὡς τινὰ ἀνθρώπων ποιεῖ· πρόσωπον ἀφορίζουσα τοῖς χαρακτηριστικοῖς ιδιώμασι, ὅτι τὸ ἴδιον ἀπὸ τῆς κοινοῦ διαφέλλουσα, πάλιν τὸ ἐνυπόστατον, τὸ μὴ εἶναι αὐτὸ συμβεβηκὸς σημαίνει, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐν ἰδίᾳ ὑπάρχει θεωρούμενον· ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ διηρημένον καὶ καθ' ἑαυτὸ ὄν διλοῖ, καὶ τὴν συνδρομὴν τῶν χαρακτηριστικῶν ιδιωμάτων ἐμφαίνει, καὶ πρῶτον λόγον ἐν τοῖς ιδιώμασι θεωρούμενον· ἵνα τὸ ἄτομον ἀφορίσῃ ἀπὸ τῆς κοινοῦ, ἢ τὸ πρόσωπον εἰ καὶ μὴ ἔστιν ἀνούσιος.

β΄. Τούτων οὕτω διευκρινηθέντων, δεῖ γινώσκειν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἐναντίων καὶ ἀντικειμένων ἢ τῶν ἐνδὸς ἀνάσεις, ἀντισταγωγὴν ποιεῖται τὸ ἑτέρου, ὡς ἐπὶ φωτὸς καὶ σκότους· ἡ γὰρ τῆς φωτὸς παρουσία, ἀνάσεις ποιεῖ τῆς σκότους· εἰ οὖν ἀντίκειται τὸ ἐνυπόστατον τῷ ἀνυποστάτῳ, ὡς οὐσία τοῖς συμβεβηκόσι, καὶ τὰ συμβεβηκότα ἀπὲρ εἰς ἀνυπόστατα τῇ οὐσίᾳ, δῆλον ὅτι τῆς ἀποφάσεως ἀναιρεθείσης, ἂν ἀπαγορευούσης

Ἀποδείξεις.

col. 2.

(1) S. Cyrillus de Trinitate opp. T. VI. p. 13. Ἐνυπόστατον, ἧτοι ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει ὑπάρχον.

μή εἶναι τὸ οὐσίαν ἢ γεν., ἢ φύσιν ἀνυπό-
 στατον, ἢ κατὰ φασιν εἰσάγεται ἢ τὸ ἐνυπό-
 στατον ὑποσυστημένῃ, καὶ εὐσεβῶς ἐπὶ τοῦ
 Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 δύο φύσεις καὶ μὴ τὴν ἑνωσιν ὁμολογοῦμεν
 ἐνωσάτους, οὐκ ἐτι ἕτερον τι παρὰ τὸ
 προαφθὲν συνάγεται ἡμῖν, τοῦτέστιν εἰ δύο
 φύσεις, καὶ δύο ὑποστάσεις· ὡς γὰρ εἰδείξα-
 μεν, ἄλλος λόγος φύσεως, καὶ ἄλλος ὑπο-
 στάσεως· ὁ μὲν τὸ κοινὸν τῶν ἀτόμων σημαί-
 νων, ὁ δὲ τὸ ἴδιον καὶ ἄτομον χαρακτηρί-
 ζων· οὐδὲ γὰρ ἔστι φύσις ὑπόστασις, ὅτι μὴ
 ἢ ἀντιστρέφει· ἢ μὲν γὰρ ὑπόστασις, καὶ φύ-
 σις, ἢ γενεὴ οὐσία, δύναται εἶναι, τῶν λόγων
 διακρινόντων ἡμῶν τὰ ἰδιώματα καὶ τὴν οὐ-
 σίαν· ἢ ἢ φύσις, οὐκ ἐτι ὑπόστασις· ὁ δὲ τὸ
 ἐνυπόστατον εἰς ὑπόστασιν συνάγων, οὐδὲν
 ἕτερον ἀγωνίζεται δεῖξαι, εἰ μὴ τὴν φύσιν μὴ
 εἶναι οὐσίαν· ἄλλως τε καὶ εἰ ταῦτον φύσις
 καὶ ὑπόστασις, ἐπέπερ ὁ υἱὸς τῷ αὐτῆς ἔστι
 φύσεως τῷ πατρὶ, καὶ ὁμοουσίωστος τούτῳ
 εἶναι προσήκει καὶ τὸ χαρακτηῖρα τῶν προσώ-
 πων· ἀλλὰ μὴν τοῦτο τὸ ἀληθείας ὁ λόγος
 οὐχ ὑποβάλλει, ἐπεὶ συναλοιφῆ τῶν ὑπο-
 στάσεων εἰσάγεται, καὶ ὀνόματα ψιλὰ τῶν
 πραγμάτων ἐξηρημένα ἐπὶ τῷ ἁγίῳ καὶ
 προσκυνητῆς τριάδος, καὶ τῷ Σαβελλίῳ τῷ
 τῷ λίβυος κενωφώνῳ.

γ'. Οὐκ ἄρα ταῦτον φύσις καὶ ὑπόστα-
 σις, ὡπερ δὴ ἡμῖν ἀγωνίζονται δεῖξαι,
 ὅτι εἰ δύο φύσεις ἐπὶ τοῦ δεσποῦτος Χρι-
 στοῦ, ἀνάγκη δύο ὑποστάσεις εἶναι· τοῦτο
 καὶ ἡμεῖς τοῖς οὕτω κατασυνδύζουσιν,
 ἀντεπαγαγάμεν· εἰ γὰρ καὶ αὐτοῖς τῷ
 δεσποτῆν ἡμῶν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν ἐκ δύο φύσεων δογματίζουσιν, ἀνάγκη
 καὶ αὐτοὺς ἐκ δύο ὑποστάσεων λέγειν,
 εἰ γε κατ' αὐτοὺς ἢ φύσις ὑπόστασις· τοῦ-
 το δὲ ἀλλότριόν ἐστι καὶ ἔξω τῆς καθολι-
 κῆς ἐκκλησίας· ὡς γὰρ οἱ θεηγόροι πα-
 τῆρες ἡμῖν ὡσαυδέδοκασιν, ὁ Θεὸς λό-
 γος εἰς ἃν τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς
 τριάδος, οὐδενὶ κοινοῦν κατὰ τὴν ὑπό-
 στασιν, τοῦτέστι κατὰ πρόσωπον, τῶν οὐ-
 ρανῶν οὐκ ἀποστάς, εἰς ἡμᾶς κατελή-
 λυθε, καὶ οὐ γέγονε σώματ' ἐκ κατὰ βου-

hypostasi, afirmatio introducitur, quae
 enhypostatum infert: religioseque in Deo
 ac salvatore nostro Iesu Christo duas natu-
 ras etiam post unionem confitemur hypo-
 staticas: nec quicquam a proposito nostro
 diversum colligitur; id est, si duae natu-
 rae, duae quoque hypostases. Namque ut
 ostendimus alia est ratio naturae, alia hy-
 postaseos; illa enim commune individuor-
 um significat, haec proprium et indivi-
 duum describit. Neque enim natura est hy-
 postasis, quia non convertitur. Nam hypo-
 stasis potest esse etiam natura aut substan-
 tia, nobis utique ratiocinio distinguentibus
 proprietates atque substantiam. Natura au-
 tem non est hypostasis. Si quis vero enhy-
 postatum ad hypostasim trahit, is nihil
 aliud demonstrare contendit, nisi naturam
 non esse substantiam. Alioqui vero si idem
 est natura quod hypostasis, quoniam filius
 eiusdem est naturae ac pater, communem
 quoque cum hoc habere hypostasim con-
 venit, secundum personae characterem.
 Atqui hoc veritatis doctrina non tradit; si-
 quidem contractio personarum fieret, nu-
 daque absque rebus nomina in sancta atque
 adorabili Trinitate restarent, iuxta libyci
 Sabellii vanum dictatum.

3. Non est ergo idem natura quod hy-
 postasis, quam rem ii nobis demonstrare
 conantur, nempe quod si duae Christi do-
 mini sint naturae, duas quoque hypostases
 esse oporteat. Quibus nos arguentibus ita
 occurrimus: nempe quod si et ipsi domi-
 num nostrum ac servatorem Iesum Chri-
 stum ex duabus naturis esse definiunt, ne-
 cesse est eundem ex duabus quoque per-
 sonis ab iis dici; si quidem in ipsorum sen-
 tentia idem est natura quod hypostasis.
 Hoc autem alienum est, et extra omnino
 ecclesiae catholicae regulam. Sicut enim
 deilique patres nobis tradiderunt, Deus
 Verbum quum sit unus de sancta atque
 adorabili Trinitate, nulli communicans se-
 cundum hypostasim, id est secundum per-
 sonam, caelo non relicto ad nos venit; ne-

que facta est corporis descensio, sed divinae operationis consilium; habitansque in virginali utero pure et invisibiliter, quasi templum sibi hominem fabricavit, id est substantiam: scilicet enhypostaticam quandam accipiens partem illius naturae, et sub propria hypostasi ut ita dicam solidans, sic nobis ex virgine prodiit, natura Deus, et item natura homo. Si ergo hypostasim non assumpsit, sed humanam substantiam enhypostaticam (neque enim, ut nuper dictum fuit, ante unionem humanitas Christi in propria hypostasi ac per se ipsa existebat) sequitur ut dominum nostrum Iesum Christum non oporteat dicere ex duabus extitisse hypostasibus ante unionem; nedum eum dividere post unionem, duasque hypostasies credere. Namque ut diximus, una hypostasis de sancta et adorabili Trinitate, homo facta, simplex non mansit sed composita evasit: atque unus est idemque tum sanctae Trinitatis tum naturae humanae. Quod autem non eandem esse agnoscit sanctus Basilius substantiam atque hypostasim, testantur ea quae retro attulimus ipsius verba, nec non ea quae in epistola ad Amphilochium dicuntur, nempe huiusmodi: qui autem idem esse dicunt substantiam atque hypostasim, hi coguntur personas tantum differentes confiteri.

QUAESTIO VIII.

Num liceat dicere in Christo domino substantiam compositam, aequae ac in homine substantiam censemus esse compositam?

Responsio.

1. Quamquam una natura in homine dicitur, non ita tamen quasi una heterogenea conflata sit ex compositorum unione, in hominis hypostasi, id est ex anima et corpore, non sic inquam hoc dicitur; sed tamquam homine singillatim ad unam eandemque speciem redacto, quin ei quicquam admixtum sit ceteris hominibus alienum; sed omnes eiusdem sint compaginis seu substantiae, eiusdemque definitionis participes. Quia igitur (una) est singulo-

σις, ἀλλὰ θείας ενεργείας ἢ βούλησις, καὶ ἐνοικήσας ἐν τῇ παρθενικῇ μήτρᾳ ἀφθάρατος, καὶ ἀοράτως, καὶ ἐαυτῷ τέλειον ἄνθρωπον ἐδημιουργήσῃ, τοῦτέστιν οὐσίαν, ἐνυπόστατόν τι μερῶ λαβὼν τῆς ἐκείνης φύσεως καὶ εἰς τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν οὐσιώσας, καὶ οὕτως ἡμῖν ἐξ αὐτῆς προήλθε, θεὸς ὢν ὁ αὐτὸς φύσει, καὶ ἄνθρωπος φύσει· εἰ οὖν μὴ ὑπόστασιν ἀνέλαβεν, ἀλλ' οὐσίαν ἀνθρωπίνην ἐνυπόστατον· οὐδὲ γὰρ ὡς ἦδη εἴρηται πρὸ τῆς ἐνώσεως τὸ ἀνθρώπινον τοῦ κυρίου ἰδιοῦποςάτως καὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπῆρχεν, οὐκ ἂν (Ϟ) κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἰπὲ λέγειν ἐκ δύο ὑποστάσεων πρὸ τῆς ἐνώσεως, ἢ διαίρειν μετὰ τῶ ἐνωσιν καὶ δύο ὑποστάσεις δοξάζαι· ὡς γὰρ εἰρήκαμεν ἢ μία ὑπόστασις τῆς ἁγίας καὶ προσκυνητῆς τριάδος ἐνανθρωπήσασα, οὐκ ἔμενεν ἀπλή ἀλλὰ σύνθετος, εἰς ὃν ὁ αὐτὸς τῆς ἁγίας τριάδος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως· ὅτι εἰ οὐ τὴν αὐτὴν οἶδεν ὁ ἅγιος Βασίλειος οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, μαρτυροῦσι τὰ ἄνω παρ' αὐτοῦ ᾠδατέθηκα, καὶ τὰ ἐν τῇ πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῇ λεχθέντα * εἰσι ἡ ταῦτα οἱ ἡ ταυτὸν λέγοντες οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν, ἀναγκάζονται πρόσωπα ὁμολογεῖν διὰφορα μόνου.

* ep. 236.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'.

Εἰ δυνατόν εἰπεῖν ἐπὶ τῷ θεωτότε Χριστοῦ οὐσίαν σύνθετον, ὡς ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ οὐσίαν σύνθετον δοξάζομεν;

α'. Εἰ καὶ μία φύσις ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ λέγεται, οὐχ' ὡς μίαις ἑτεροφυτοῦς ἀποτελεσθείσης, ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς συνθετιμέγων οὐσίαν ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ὑπόστασι, τοῦτέστι ψυχῆς καὶ σώματος, τοῦτο λέγεται· ἀλλ' ὡς τοῦ καθ' ἑκάστα ἀνθρώπου ὑπὸ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀναγομένου, μινδιενὸς ὄντος ἑτεροφυτοῦς παρὰ ὅδων λοιποῦς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πάντας δ' αὐτῆς εἶναι συστάσεως ἡγουν οὐσίας, καὶ τῷ αὐτοῦ ὅρου μετεσχηκέναι· ἐπεὶ οὖν ἐστὶ

Α. σ. 177.

cod. f. 41. a. col. 1.

τὸ εἶδος ἧῦ καθέκαστα ἀνθρώπων, ἦγεν πάντων ἧῦ ἀτόμων, λέγομεν μίαν φύσιν ἀνθρώπων ἀντὶ τοῦ εἶδους, οὕτως αὐτὴν ὀνομαζόντες, μὴ ἀνοούμενοι δύο εἶναι τὰς ἐν αὐτῷ θεωρούμενας οὐσίας, τοῦτέστι ψυχὴν καὶ σῶμα· οὐδὲ γὰρ μία φύσις ὁ ἀνθρώπος· ἐπειδὴ οὔτε ἐν τῇ φύσει κυρίως, ἀλλὰ δύο· κατ' ἄλλο μὲν γὰρ λογίζεται, κατ' ἄλλο ἢ τὸ λογισθὲν ἐνεργεῖ· ψυχῇ μὲν γὰρ νοεῖ τὸ βεβαιὸν λογισάμενος, χερσὶ τὸ νοηθὲν εἰς πέρας ἄγει· ὅτι δὲ δύο φύσεις ὁ ἀνθρώπος, μαρτυρεῖ ὁ νυσαεὺς θεῖος Γρηγόριος ἐν τοῖς πρὸς Ἀπολιναρίου γράφων ταῦτα (1)· κατὰ ἢ τὴν παχυμερεσέραν τομὴν, καθὼς οἱ πολλοὶ διαίρειν ἐπιδάχθημεν, ἐκ νοεῖας ψυχῆς καὶ σώματος εἶναι τὴν τὴν ἀνθρώπου σύστασιν ὁμολογοῦντες, πῶς εἰπομένη τὰ δύο ἐν, τῷ ἀποστόλου σαφῶς δύο ἀνθρώπων περὶ ἕνασον βλέποντος, ἐν οἷς φησὶν· * εἰ καὶ ὁ ἕξω ἡμῶν ἀνθρώπος φθείρεται, τὸ σῶμα λέγων, ἀλλ' ὁ ἕσω ἀνακαινοῦται ἡμέρα ἢ ἡμέρα, τῷ ψυχὴν αἰνισόμενος· καίτοι εἰ τρεῖς ἦσαν καὶ τὸ Ἀπολιναρίου ἀνθρώποι, δύο πάντως ἀνθρώποι ἀναεῖς, καὶ ἕνα ἐποίησε φαινόμενον ὥστε καὶ ἐν τῷ κατ' ἡμῶς ὑποδείγματι κρατῆναι ἰδίον λόγον ἐν ὀνομαζόντων τὰ δύο, ὡς γράφεται αὐτὸν ὁ Παῦλος, διαίρων τὸν ἀνθρώπον ἐν τῇ διυκῇ σημασίᾳ.

col. 2

β'. Καὶ οὐ μόνον ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὸν διδασκαλον οὐκ ἐστὶν ἐν τῇ φύσει, ἀλλὰ καθόλου εἰπεῖν οὐδὲν ἧῦ κτισμάτων ἐν ἐστὶ τῇ φύσει κυρίως, διότι οὐκ ἔστιν ἀπλοῦν καὶ μονοειδές, ἀλλὰ καὶ ἐκ μὴ ὄντων παρήχθη· οὐδὲ γὰρ αὐτὴ ἢ ἧῦ ἀγίων ἀγγέλων οὐσία· τί δὲ λέγω ταύτην; οὐδὲ πᾶσα ἢ λογικὴ φύσις· οὐσία γὰρ ἔστι μετὰ ἀγίασμου, καθὼς οἱ πατέρες ὡραδεδώκεσιν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἢ σωματικὴ φύσις ἐκ ἧῦ τεσσάρων στοιχείων συγκεκμηγῆ· μόνη δὲ ἢ τῆς ἀγίας καὶ προσκυνητῆς τριάδος οὐσία, ἀπλοῦ

rum hominum sive omnium individuorum species, dicimus esse unam hominum naturam, pro specie sic eam nominantes; neque idcirco negantes duas esse quas in ipso contemplamur naturas, idest animam atque corpus. Non enim est una natura homo; quia ne unum quidem est in sua proprie natura sed duo: etenim parte sui una cogitat, parte alia cogitatum opere exsequitur: nam postquam intellectuali animo aliquid deliberavit, manibus rem cogitatum ad exitum perducit. Quod autem duae sint in homine naturae, testatur nysenus divus Gregorius in suis contra Apollinarem ita scribens: «secundum vero crasiorum divisionem, sicut vulgo dividere didicimus, ex intellectuali anima et corpore esse hominis compaginem confitentes, quomodo dicimus quae sunt duo unum? quum apostolus manifeste duos homines in singulis videat, ubi ait: etsi qui est extra nos homo corrumpitur; corpus scilicet dicens; at interior renovatur de die in diem; animam scilicet innuens.» Atqui si tres essent iuxta Apollinarem homines, duos prorsus invisibiles, et unum fecit conspicibilem. Quare etiamsi exemplo de nobis sumpto, suum roborat sermonem, unum appellando quae sunt duo, refutat illum Paulus, hominem dividens in dualem significatum.

2. Neque homo tantummodo, de magistri sententia, non est unum quid natura, sed ut generatim loquamur, creatura nulla unum aliquid proprie est natura, quia non est simplex quid et uniforme, sed ex non extantibus producta; ne ipsa quidem, inquam sanctorum angelorum substantia. Cur vero hanc dico? Ne universa quidem rationalis natura; etenim substantia est cum sanctificatione, sicuti patres tradiderunt. Sic etiam corporalis natura ex quatuor elementis composita. Sola vero sanctae et adorabilis Trinitatis substantia

(1) In editione Zaecuguii collect. monument. p. 211.

simplex est et sine specie et omni duplicitate carens. Et animadvertendum est, composita omnia haud unum naturā dici; neque reapse unum sunt, sed forma ac numero constant. Nam mundum, quum sit ex diversis naturis compositus, unum natura dicere nequimus: differentes enim sunt et heterogeneae quae in ipso conspiciuntur naturae: sed et numero multae, unum tamen quod adtinet ad conformationem id est numerum. Idem de homine quoque dicimus: namque et homo cum sit unum quid compositum, non tamen unum quid naturā dici potest, quia ex anima et corpore compactus est; atque haec in eo conspiciuntur quod attinet ad membrorum compositionem sive unionem; ceteroqui unum quid est conformatione.

3. Verumtamen de sancta ac beata Trinitatis sanctae natura, quia simplex est et uniformis substantia, ut iam dictum fuit, id dicere nequaquam possumus. Aliter enim se habere, ac compositorum ratio est, Trinitatem credimus. Nam Deus unus est natura, non tamen unus numero sed trinus dicitur; quia tribus constat personis sancta Trinitas, et quidem unaquaeque persona perfecta est. Etenim singulas personas Deum patres recte crediderunt, ita ut sit Deus et Deus ac Deus, non tamen tres Dii sed unus, ut ait theologus Gregorius. Igitur quoniam et Christus duplex est, non potest unus dici natura, sed duo, unus autem hypostasi. Sic etiam dicere non possumus hominem unum esse natura, sed duo. Una autem dicitur natura hominis, quatenus individua omnia, ut diximus, sub unam eandemque speciem sunt redacta. Namque universale de his praedicatur, et existit communitas. Idcirco individuorum ad unum quid generale secundum naturam congeriem, generali appellatione etiamsi partes sunt, vocitare non recusamus; quasi una natura universam hominis formam exhi-

ἔστι καὶ ἀνείθετο, καὶ δίχα πάσης διπλότης· καὶ δεῖ σημειωσάσθαι, ὅτι πάντα τὰ σύνθετα, οὐχ' ἐν τῇ φύσει λέγονται· οὐδὲ γάρ εἰσι· ἐν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ἤγουν τῷ ἀριθμῷ· καὶ γὰρ τὸν κόσμον σύνθετον ὄντα ἐκ διαφόρων φύσεων συγκείμενον, οὐχ' ἕνα δυνάμεθα εἰπεῖν τῇ φύσει, διάφοροι γάρ εἰσι καὶ ἑτεροουσίοι· αἱ ἐν αὐτῷ θεωρούμεναι φύσεις, ἀλλὰ πολλά· ἐν ᾗ κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα, ἤγουν τῷ ἀριθμῷ· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου φαμέν· καὶ γὰρ ὁ ἀνθρώπου ἐν τι ὑπάρχων σύνθετος, οὐχ' ἐν τῇ φύσει δύναται λέγεσθαι, ἐπειδὴ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκείται· καὶ ταύτας ἔχει πάλιν ἐν αὐτῷ θεωρούμενας ἐν τῇ ἡμέρᾳ συνθέσει, ἤγουν ἐνώσει, ἀλλ' ἐν κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα.

γ'. Ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας καὶ μακαρίας φύσεως ἡ ἁγία τριάθου, ἐπέπαιρ ἀπλήθῆσιν ἢ οὐσία καὶ μοιροειδῆς ὡς ἦδη εἴρηται, τοῦτο οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν· ἀλλως γὰρ ἢ ἐπὶ τῷ συνθέτῳ ἔχει περὶ ἧς δοξάζομεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐν μὲν τῇ φύσει, οὐχ' ἐν δὲ τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τρία λέγεται· διότι τρισυπόστατός ἔστιν ἡ ἁγία τριάς, τελείας οὐσης ἐκάστης ὑποστάσεως· ἐκάστω γὰρ ὑπόστασιν Θεὸν τέλειον καλῶς οἱ πατέρες ἐδόξασαν· ὡς εἶναι Θεὸν καὶ Θεὸν καὶ Θεὸν, ἀλλ' οὐ τρεῖς Θεοὺς ἀλλ' ἕνα κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (1)· οὐκοῦν ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς διπλοῦς ἔστι, κατὰ τοῦτο οὐ λύνεται ἐν μὲν τῇ φύσει λέγεσθαι ἀλλὰ δύο, ἐν ᾗ κατὰ τὴν ὑπόστασιν· οὕτω μὲν οὖν οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν ἢ ἀνθρώπων ἕνα εἶναι τῇ φύσει, ἀλλὰ δύο, μία δὲ ἀνθρώπου φύσις λέγεται· ὡς πάντων τῶν ἀτόμων καθῶς εἴρηται ὑπὸ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδου ἀναγομένων· τὸ γὰρ καθόλου κατηγορεῖται αὐτῶν, καὶ ἔστι κοινωμία· διὰ τοῦτο τῶν ἀτόμων πρὸς τὸ καθόλου κατὰ τὴν φύσιν καὶ τῇ τοῦ ὅλου προσσηορία, τὸ μέρος καλεῖν οὐ φαίνεται, ὡς τῆς μίας φύσεως τὸ ὅλον τ

col. f. 14. b. col. l.

(1) Hoc non semel ait Nazianzenus, puta orat. XXXI. 28. etc.

ἀνθρώπου εἶδ' ἢ παρισώσης· οὐδὲν γὰρ ἔστιν ὁμοούσιον τῷ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀριθμικμένῳ· σώζῃ γὰρ καὶ ὁ κοινὸς ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐνώσει τὸ διάφορον τῆς σμειλθόντων, καὶ οὐδενὸς τούτων συγχυθέντα φαίνονται τὰ εἶδη ἢ ἰδιώματα· οὐδὲ γὰρ ἔξ ἀόρατου ἢ ἀθανάτου ὄρατὴ γέγονεν ἢ θνητὴ ἢ ἡμετέρα ψυχῇ, οὔτε ἢ τὸ σῶμα ἀθάνατον ἢ ἀόρατον.

δ'. Ἐπὶ ἢ Χριστοῦ τοιαύτη σχέσις τάξεως οὐχ' εὐρίσκειται· οὔτε γὰρ ὡς ἐπὶ τῷ ἀνθρώπων εἶδ' ἢ ἐστὶ χριστῶν, ἵνα ὁ εἰς παρὰ τῷ καθόλου καὶ κοινῷ Χριστῶν, Χριστὸς αὐτὸς χρησιμοποιῶν μία φύσις λέγεται· καὶ οὐχ', ὡς εἴρηται πολλάκις, ἢ Θεότης εἰς τῷ ἀνθρωπότητα μετεβλήθη, οὔτε ἢ ἀνθρωπότης εἰς τῷ Θεότητα· οὔτε γὰρ ἐκ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τῆς δύο φύσεων, σύγχυσις τις γέγονε, καὶ ἑτεροφυεῖ τί ἀπετελέσθη· εἰ οὖν ἄτρεπτοι καὶ ἀσύγχυτοι μεμνημένασιν αἱ φύσεις ἐν τῇ ἐνώσει, εἰκότως δύο φύσεις δοξάζομεν· ἀλλὰ μὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ἐν κτιστῇ οὐσίᾳ φανερωθεῖσαν· διότι οὐκ ἔστιν οὐδέμیان διηρημένως λαβεῖν, καὶ δίχα τῆς ἐτέρας καθ' ἑαυτὴν ὑφεσῶσαν· ἐπὶ γὰρ τῷ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου ἢ κατὰ σύνθεσιν ἐνώσει, τὴν σύγχυσιν καὶ τῷ διαίρεισιν ἀποβάλλεται· καὶ φυλάττει μὲν πῶς ἐκατέρως φύσεως ἰδιότητα, μίαν δὲ ὑπόστασιν ἢ τοι πρῶσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου καὶ μετὰ τῷ σαρκὸς δείκνυσι· πῶς ἢ οἷον τέ ἐστιν εἰπεῖν μίαν φύσιν σύνθετον, κτιστὴν καὶ ἄκτιστον, προαιώνιον καὶ ἔργηρον, θεῖαν καὶ ἀνθρωπίνην, εἰ μὴ τοι γε βιαζόμενοι τὸν λόγον ἐπὶ δύο κτιστῶν ἤγην γενητῶν τοῦτο εἶπομεν· ὡς εἰδείχθη ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ρηθέντα ἔροπον· καὶ γὰρ ἢ ἡ αὐτὴ ὅστις μέρεισιν ἔξ ἂν σμειτέθη ἢ λεγομένη σύνθετ' ἢ φύσις, καὶ οὐδὲν ἦπτον δύο εἰσι καὶ μετὰ τῷ ἐνωσιν· ἢ ἑτέρα ἐστὶ παρὰ τὰ μέρη, καὶ ἑτεροφυεῖ τί ἀπετελέσθη· ἄλλως τε ἢ τὰ σμειτέμενα μέρη πρὸς τὸ ἀποτελεῖσαι μίαν σύνθετον φύσιν ἀνάγκη ὑπὸ ἑτέρου σμειτέμενα αὐτὰ, καὶ χρόνῳ τινὶ διαμεθεῖναι καὶ διαλυθεῖν·

beat. Nihil porro est consubstantiale eorum quae sub una forma numerantur: nam et communis homo retinet in unione concurrentium differentiam: nulliusque horum confusae species apparent et proprietates: neque enim ex invisibili et immortali, visibilis evadit aut mortalis anima nostra, neque vicissim corpus immortale atque invisibile.

4. Age vero in Christo haec ordinis relatio non invenitur: etenim nequaquam ut in hominibus, species christorum est, ita ut unus, praeter universalem communemque christum, Christus ipse existens, una natura diceretur: neque, ut saepe dictum est, deitas in humanitatem est mutata, neque vicissim humanitas in deitatem: neque ob hypostaticam unionem naturarum duarum, confusio aliqua contigit, et heterogeneum aliquid conflatum est. Si ergo immutabiles et inconfusae manserunt naturae in unione, merito naturas duas esse censemus: simul tamen unam hypostasim compositam incretam in substantia creata manifestatam: quia nullam ex his licet divise supponere, quasi seorsum ab altera per se subsistentem. Namque in Christi mysterio per compositionem facta unio, confusionem divisionemque recusat: et retinet quidem utriusque naturae proprietatem, unam tamen hypostasim seu personam Dei Verbi cum carne exhibet. Qui autem liceat dicere unam naturam compositam, creatam et incretam, sempiternam et temporalem, divinam et humanam, nisi forte vim rationi facientes de duobus creatis sive factis id dicamus? sicut de homine ostendimus eo quem diximus modo. Nam vel eadem est ac partes, ex quibus compacta fuit, ea quae dicitur composita natura; tunc autem nihilo minus duo sunt etiam post unionem: vel diversa est a partibus; tunc vero heterogeneum aliquid est effectum. Alioqui quae componuntur partes ad unam conficiendam compositam naturam, eas necesse est opera alicuius componi, et aliquo

tempore indigent ut dividantur antea et dissolvantur, dum invicem singulae distrahuntur; quod in compositis videre est ex quatuor elementis corporibus; itemque in aedibus et navigiis constructis; quin et in ipso homine, si certe hic composita natura constat, ut isti existimant.

5. Quomodo igitur compositam in Christo naturam dicere possumus? quum id in corporibus tantum usuveniat, ut iam demonstravimus, a patrum nostrorum quodam dictum. Si non est idem natura simplex, quod composita; simplex autem Verbi ostendit, composita secundum ipsos Christi natura, unam naturam non demonstrabit. Atque hoc pacto dicere non possumus substantiam compositam Christi domini; sed hypostasim utique compositam recte credimus, quoniam Dei Verbi hypostasis unita est incircumscripae animatae carni, unam habenti rationalem et intellectualementem, in una persona: ita ut nunquam a sua humanitate dividendum sit Verbum, sed impartibilis et indivisibilis tum deitas tum humanitas conservanda sit. Iam quod hi qui unam Christi naturam seu substantiam dicunt compositam, Valentini insaniam, et Manetis, atque Apollinaris, et Eutychis, ac Dioscori, nec non Timothei cognomento Aeluri, et aliorum pari cum ipsis errore laborantium, sectentur, manifeste ostendemus, testimoniis illorum prolatis.

Valentini ex libro quem scripsit adversus eos qui duas naturas fatentur,

Galilaeis duas in Christo naturas dicentibus, altum cachinnum extollimus. Quippe nos visibilis et invisibilis unam esse naturam dicimus.

Manetis ex epistola ad Scythianum.

Aeternae autem lucis filius substantiam suam in monte manifestavit, haud equidem duas naturas, sed unam in visibili et invisibili.

ναι, τῶν μερῶν χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ τῶν σωμάτων ἕνεστιν ἰδεῖν, ἅ καὶ τῶν σάρων στοιχείων συγκειμένων καὶ ἐπὶ οὐκ ὄντων καὶ πολλῶν σωτηριζομένων καὶ ἐπὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀνθρώπου, εἴ γε τὸ συνθέτου μετέχει φύσεως κατὰ τὸ τοῦτο δοξάζοντες.

ε'. Πῶς οὖν ἔχωμεν λέγειν φύσιν σύνθετον ἐπὶ τῷ Χριστῷ; τοῦτο γὰρ ἐπὶ σωμάτων ἢ μόνων συμβαίνει, ὡς εἰδείξαμεν, καθὼς ἔφη τις τῶν πατέρων ἡμῶν· εἰ οὐ ταυτὸν ὄσιν ἢ ἀπλῆ φύσις τῇ συνθέτῳ φύσει ἢ ἢ ἀπλῆ τῷ λόγῳ δηλοῖ, ἢ σύνθετος κατ' αὐτοῦ Χριστοῦ φύσις οὐ μίαν φύσιν δηλώσει· καὶ καὶ τοῦτον τὸν λόγον οὐ συνάμεθα εἰπεῖν οὐσίαν σύνθετον ἐπὶ τῷ Θεῷ Χριστοῦ, ὑπόστασιν ἢ σύνθετον καλῶς δοξάζοντες, ὡς τὸ ὑπόστασις τῷ Θεῷ λόγῳ ἠνωμένης ἀπεριγράπτως σαρκὶ ἐκχωρήσασιν, ψυχῆν ἐχούσιν τὴν λογικὴν τε καὶ νοεράν, εἰς ἓν πρόσωπον· οὐδέποτε δ' οἰκείας ἀνθρωπότητος χωρισθισομένης, ἀλλ' ἀμέριστον εἰσαεῖ καὶ ἀδιείρετον τὴν Θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τὴν αὐτοῦ φυλάττεσθαι ὅτι ἢ οἱ μίαν εἶναι τὴν φύσιν ἦτοι οὐσίαν τῷ Χριστῷ λέγοντες σύνθετον, τῇ Βαλεντίνῳ μανίᾳ, καὶ Μανιχαῖσι ἢ Ἀπολιναρίῳ καὶ Εὐτυχοῦσι καὶ Διοσκόροις καὶ Τιμοθέῳ τῷ ἐπίκλην αἰλούροις, καὶ τῶν αὐτῶν αὐτοῖς κακοδοξίαν νοσησάντων ἀκολουθοῦσι, σαφῶς ἀποδείξομεν διὰ τὴν ἀποδείξεως τῆς μαρτυριῶν αὐτῶν.

Βαλεντίνος ἅ καὶ τὸν λόγον τῷ γραφέντος καὶ τὴν δύο φύσεις ὁμολογοῦντων.

Τῶν Γαλιλαίων ἐπὶ Χριστοῦ δύο φύσεις λεγόντων, πλατὺν κατεχόμενον γέλωτα· ἡμεῖς γὰρ τῷ ὄρατοῦ καὶ ἀόρατου μίαν εἶναι φύσιν φημέν (1).

Τὸ Μανέντος ἐκ τῆς πρὸς Σκυθιανὸν ἑπιστολῆς.

Ὁ ἢ τοῦ αἰδίου φωτὸς υἱὸς τῶν ἰδίων οὐσίαν ἐν τῷ ὄρει ἐφανέρωσεν, οὐ δύο φύσεις ἀλλὰ μίαν ἐν τῷ ὄρατῷ τε καὶ ἀόρατῷ (2).

(1) Tribuitur Maneti hoc fragmentum, non sine aliqua varietate, ab Eustathio monacho apud nos Script. vet. T. VII. p. 277.

(2) Item apud praedictum Eustathium loc. cit.

cod. f. 42. v. col. 1.

Ἀπολιναρίου πρὸς Ἡράκλειον.

Ἄλλης καὶ ἄλλης οὐσίας μίαν εἶναι ἢ προσκύνησιν ἀθέμιτον, τουτέστι ποιητοῦ καὶ ποιήματος, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου· μία δὲ προσκύνησις Χριστοῦ· καὶ τοῦτο ἐν τῷ ἐνὶ ὀνόματι νοεῖται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου· οὐκ ἄρα ἄλλη καὶ ἄλλη οὐσία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μία καὶ σύνθεσις Χριστοῦ πρὸς σῶμα ἀνθρώπινον (1).

Καὶ Εὐτυχεὺς ἢ ὁ φρεναβλαβῆς λέγει, ἐκ δύο φύσεων πρὸς τὴν ἐνώσεως, μία ἢ καὶ τὴν ἐνώσειν (2)· ἐς τις διὰ τὴν τοιαύτην αὐτοῦ καινοδοξίαν, καὶ τῶν ἀσεβημάτων αὐτοῦ κατεκρίθη.

Διοσκῶρος ἐκ τῶν γραφείσης παρ' αὐτοῦ ἐπιστολῆς ἀπὸ Γαγγρῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν· εἶπεν δὲ ἐστίν, ὁ ἐκδικήσας Εὐτυχεῖα καὶ τὰ αὐτοῦ φρονήσας.

Εἰ μὴ τὸ αἷμα τῆς Χριστοῦ καὶ φύσιν, ἐστὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, τί διαφέρει τὸ αἷμα τῶν τράγων ἐκ τῶν μύσχων, καὶ τὸ σποδοῦ ἐκ θαλάσσης; καὶ τοῦτο γὰρ γήινον καὶ φθαρτὸν, καὶ τὸ αἷμα τῶν καὶ φύσιν ἀνθρώπων, γήινόν ἐστι καὶ φθαρτόν· ἀλλὰ μὴ γένοιτο εἶδος ἡμεῶν καὶ φύσιν λέγειν ἡμᾶς τὸ αἷμα τῆς Χριστοῦ (3). Ἰδοὺ σαφῶς ἀπεδείχθη Διόσκορον ἀρνησάμενον ὁμοούσιον ἡμῖν εἶναι τὴν σάρκα τῆς κυρίου ἡμεῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τιμοθέου τῆς ἐπίκλιου αἰλοῦρε ἐκ τῆς ἡ' κεφαλῆς τῆς β' βίβλου ἢν περ ἐν Χερσῶνι περιγράφεται.

Φύσις Χριστοῦ, μόνη Θεότης, εἰ καὶ σεσάρκωται (4).

5. Ἰδοὺ διὰ τούτων πάντων εἰδείξαμεν ὡς τὸ λέγειν μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ σύνθετον, ἐναντίον ἐστὶ τῆς εἰσεβοῦς καὶ ἀληθινῆς ὁμολογίας, καὶ δῆλον ὡς οἱ γε τοῦτο φρονοῦντες, ἐν τῇ τῶν αἰρετικῶν τούτων καθεστῆκασιν πλάνῃ, πᾶσι αὐτῆν τούτοις βλασφημοῦντες ἀσίβειαν· ὅτι δὲ καὶ τοῖς

Apollinaris ad Heraclium.

Aliam atque aliam substantiam adorare impium est, id est factoris atque facturae, Dei et hominis: una vero est Christi adoratio, ac propterea uno cum nomine intelligitur Deus et homo: non est alia atque alia substantia Deus et homo, sed una per compositionem Christi cum corpore humano.

Item Eutyches insanus ait ex duabus naturis (Christum) ante unionem, unam vero post unionem naturam. Hic quidem propter hanc pravam sententiam, cum impietatibus suis damnatus fuit.

Dioscori ex epistola ab eo missa Gangris Alexandriam. Hic vero est qui Eutychem defendit, eiusdemque opinionis particeps fuit.

Nisi Christi sanguis naturae Dei et hominis est, cur ab hircorum et vitulorum sanguine differat, et a iuvenae cinere? Nam et hic terrenus et corruptibilis est: itemque sanguis eorum qui natura sunt homines terrenus est et corruptibilis. Sed absit ut alicuius, qui suapte natura sit homo, Christi sanguinem esse dicamus. — En manifeste Dioscorus compertus est negare consubstantialiam esse nobis domini nostri Iesu Christi carnem.

Timothei cognomento Aeluri ex octavo capitulo libri tertii quem Chersone conscripsit.

Christi natura, sola divinitas est, quamquam is fuit incarnatus.

6. En ex his omnibus demonstravimus, quod unam dicere in Christo naturam compositam, contrarium sit orthodoxae veraeque confessioni: palamque est eos qui ita opinantur, in haeticorum errore versari, quibus parem impietatem blasphemant. Quod autem deo loqui quoque patres nostri

(1) Pariter apud nos tom. cit. p. 16. ex Anastasio presbytero.

(2) Concil. chalced. ed. Coleti T. IV. p. 1015.

(3) Refertur etiam ab Eustathio monacho apud nos tom. cit. p. 289.

(4) Recitatur item ab Eustathio monacho apud nos tom. cit. p. 277. Hinc facile vides extitisse volumen aliquod (quale est vat. ms. 1431.) χρησίμων auctoritatum pro dogmatibus et contra, ex quo controversiarum scriptores hauriebant tamquam ex topicis.

velent dicere substantiam compositam, id est naturam creatam et eandem increatam, testatur theologus Gregorius, in sermone de Spiritu sancto haec dicens. « Spiritus sanctus, vel de numero eorum quae per se subsistunt omnino existimandus est, vel eorum quae in alio spectantur; quorum prius substantiam appellant doctrinarum harum apprimpe periti; alterum autem, accidens. Iam si est accidens, vis quaedam ac facultas Dei erit. Quid enim aliud, aut cuius? hoc vero in primis compositionem respuit. Quod si vis aut facultas est, agitur magis quam aget, et simul agi desinet: talis quippe est actus natura. Quomodo igitur agit, et haec dicit, ac segregat, et tristatur, et irascitur, et quotquot molitur sunt propria, non moventis? Quod si substantia aliqua est, vel creatura existimabitur vel Deus: medium enim aliquid horum, vel neutrius participans, vel ex ambobus compositum, ne illi quidem qui hircocervos confingunt, imaginabuntur. »

QUAESTIO IX.

Christi nomen substantiaene significativum est, an operationis?

Responsio.

1. Non est substantiae significativum Christi nomen; namque Eutycthis patronorum haec opinio est, qui negant substantialem naturarum differentiam in Christi mysterio post unionem, et confusionem divinae incarnationi obtrudunt, unam denique naturam Emmanuhelis confitentur. Quod autem vera nostra sit doctrina, et quod minime substantiam denotet Christi appellatio, testis est sanctus Cyrillus in primo scholio ita dicens. « Christus vocabulum, neque definitionis vim habet, neque cuiuslibet rei substantiam significat: sed ne operationis quidem demonstrativum est. Nam stulti Nestorii discipulorum hoc deliramentum est, negantium hypostaticam sub unica persona unionem naturarum in

Θεογένοις ἢ μὴ παρὰσιν ἀπηγορεύεται τὸ λέγειν οὐσίαν σύνθετον, ἥτοι φύσιν κτιστὴν καὶ ἀκτιστον πλὴ αὐτὴν, μαρτυρεῖ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ πνεύματος ἁγίου λόγῳ φήσας τάδε (1). « τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ τῆ κατ' ἐαυτὸ ὑφ' ἐστῆ-κότων πάντως ὑποθετόν, ἢ τ' ἐν ἑτέρῳ Θεωρουμένων ὡν τὸ μὲν, οὐσίαν καλοῦσιν οἱ περὶ ταῦτα Δεινοὶ, τὸ Διὲ συμβεβηκός· εἰ μὲν οὖν συμβεβηκεν, ἐέργεια τοῦτ' ἂν εἴη Θεοῦ· τί γὰρ ἕτερον ἢ τί-ν; τοῦτο γὰρ πως καὶ μᾶλλον φεύγει τὴν σύνθεσιν· καὶ εἰ ἐέργεια, ἐνεργηθῆσεται μᾶλλον, οὐκ ἐνεργησεί, ἢ ὁμοῦ τ' ἐνεργηθῆναι παύσεται τοιοῦτον ἢ ἐέργεια· πῶς οὖν ἐνεργεῖ ἢ τάδε λέγει * καὶ ἀφορίζεται, καὶ λυπαίται, καὶ παροξύνεται *, καὶ ὅσα κινουμένου ἐστὶν οὐ κινήσας; εἰ δὲ οὐσία τις ἥτοι κτίσμα ὑποληφθήσεται ἢ Θεός· μέσον γὰρ τοιούτων, ἥτοι μηδετέρου μετέχον, ἢ εἴς ἄμφω σύνθετον, οὐδ' ἂν οἱ οὐδὲν τραγελάφους πλάττοντες ἐννοήσασιν. »

ΕΡΩΤΗΣΙΣ 6'.

Τὸ Χριστὸς ὄνομα πότερον οὐσίας σημαντικόν ἐστίν, ἢ ἐνεργείας;

α'. Οὐκ ἐστὶν οὐσίας σημαντικόν τὸ Χριστὸς ὄνομα· τ' ἢ ὑπαπανίσταν Εὐτυχίας ἐστὶ τοῦτο φρονεῖν, ἀθετούντων τ' οὐσιώδη τ' φύσεων διαφοράν ἐπὶ τ' καὶ Χριστὸν μυστηρίε μὴ τ' ἐνωσιν, καὶ σύγχυσιν τῆ θείας ἐπισαυγόντων οικονομία, καὶ μίαν φύσιν τ' Ἐμμανεὴλ ὁμολογούντων· καὶ ὅτι ἀληθὴς ὁ λόγος, καὶ οὐκ οὐσίαν δηλοῖ ἢ Χριστοῦ προσηγορία, μαρτυρεῖ ὁ ἐν ἰγίοις Κύριλλος ἐν τῷ πρώτῳ σχολίῳ (2) φήσας ταῦτα. Τὸ Χριστὸς ὄνομα οὔτε ἔρου δύναμιν ἔχει, οὔτε μὴν τ' τινὸς οὐσίαν ὃ τί ποτὲ ἐστὶ σημαίνει· ἀλλ' οὔτε πάλιν ἐνεργείας δηλωτικόν· τ' γὰρ ἀπὸ Νεστορίου τ' ματαιοφρονός ἐστὶ τὸτο ληρωθεῖν, ἀρνεμένων τ' κατ' ὑπόστασιν, καὶ ἐν ἐνὶ προσώπῳ τ' φύσεων ἕνωσιν ἐπὶ Χριστοῦ, καὶ κατ' ἐνεργείαν δογματιζόν-

* Act. XIII. 2.
* Ephes. IV. 30.

* Ἀπόκρισις.

col. 2

(1) Orat. XXXI. 6.
(2) Opp. T. V. part. 1. p. 779.

των τῶ ἐνωσιν γενησῆσθαι τῷ Θεοῦ λόγῳ πρὸς τὸ ἄνθρωπον· οὐκ ἴσασι γὰρ οἱ παράφρονες καὶ τὸ δεισιδέσσεως σωήγοροι, ὅτι ἐπὶ τῷ ἀπλῆς καὶ ἀκτίστος φύσεως, οὐδὲν ἐστὶν ἐπέστακτον καὶ διπλῆς ἐχόμενον, πάντων τῶν κατ' ἐπίνοιαν περὶ αὐτῆς λεγομένων, καὶ φύσιν ὑπαρχόντων· διὸ καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτὸν τῷ οὐσίας ἐπὶ αὐτῆς ἐπιδέχεται λόγον· καὶ μαρτυρεῖ τοῖς λεγομένοις ἡ σάλπιγξ τῷ Θεῷ λόγῳ Βασίλειος ἐν τῷ ὅτι δημιουργὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον φήσας τάδε· εἰ τοίνυν τὸ υπερκόσμιον σῶμα Χριστοῦ, ἐκ πνεύματος ἁγίου, οὐ δυνατὸν ἢ γέννημα αὐτοῦ ὑπάρχειν, ὅτι γενηθῆναι ἐκ σαρκὸς, σὰρξ ἐστίν, καὶ τὸ γενηθῆναι ἐκ τῷ πνεύματος, πνεῦμα ἐστίν, οὐ δ' αὖ πάλιν ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐνέργεια αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως, αὐτὸν τῷ οὐσίας λόγον ἐπιδέχεται ἡ ἐνέργεια, ὑπολείπεται ἄρα εἶναι ἐξ αὐτοῦ ὡς κτίσμα.

β'. Εἰ οὖν ἐπὶ τῷ Θεῷ καὶ μακαρίας φύσεως τῷ αὐτὸν τῷ οὐσίας ἐπιδέχεται λόγον ἡ ἐνέργεια, καθὼς ὁ Θεόσοφος ἀνὴρ ἡμᾶς ἐδίδαξε, τί κατ' ἐνέργειαν τῷ ἐνωσιν φασὶ γενέσθαι πρὸς ἄνθρωπον, οἱ χθῆτες καὶ σήμερον κάπηλοι καὶ τῷ δογματικῷ τραπέζῃται; πᾶς γὰρ ἐνώσει αὐτῇ κυρίως λέγεται, καὶ οὐ σχέσις, ἡ τὰ πράγματα μὴ συνδέουσα καὶ εἰς ἓν ἄγασα, ἡ μὴ ἢ μίαν ἐμποιοῦσα τοῖς συνημένοις κοινωνίαν εἰς τὸ ἀντιδιδόναι τὰ προσόντα τῇ Θετέρᾳ φύσει καὶ ἀντιλαμβάνειν; ὑποσάσεις γὰρ τὰς φύσεις διψῶντες οἱ τῷ δεισιδέσσεως πρόμαχοι, καὶ τῇ ἀξίᾳ καὶ μόνῃ συνάπτοντες, τί παρὰ τοῦ ἁγίου πλέον τῷ Ἐμμανυῆλ, ὡς Θεὸν, καὶ ὁμολογοῦσι, καὶ ὡς Θεοῦ υἱὸν προσκυνοῦσιν, ἔχειν φασίν, εἰ καὶ μὴ ἐν ἀληθείᾳ πάντων καταξιώθενται τῷ Θεοποιῷ τῷ πνεύματος χάριτος; κοινῶς γὰρ ἐφ' ἅπαντας τὸ χάρισμα τῷ Θεῷ γέγονεν ἐνεργείας καὶ τῷ ἀξίᾳ τὸ δέριμα· εἰ καὶ παρὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον τῷ Θεῷ δεισιδέσσεως τῷ πνεύματος χαρισμάτων ἡχομένης, καθὼς ἡ ἀξία τῷ ἐνεργημένων εἶπεν φωτισμένων ἀσπῆτι· κερηματοῖσι γὰρ Θεοὶ καὶ Θεοῦ υἱοὶ τῷ ἐγὼ εἶπα θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ ὑψίστου· τὸ *

Christo; et operatione factam adfirmantium Dei Verbi cum homine unionem. Nesciunt enim hi stulti et divisionis favores, in simplici et increata natura nihil esse subintroductum et dupliciter particeps; quia omnia quae secundum mentis conceptum de illa dicuntur, naturam subsistent. Quare etiam operatio habet in ea rationem substantiae eandem. Praedictis testis accedit divini Verbi bucina Basilium eo loco ubi creatorem dicit esse Spiritum sanctum. Si ergo supermundiale Christi corpus de Spiritu sancto est, neque tamen genitura huius esse potest; quia quod genitum est ex carne, caro est; et genitum de Spiritu, spiritus est; neque item ex illo est, tamquam eius operatio; quia in simplici et incorporea natura eandem quam substantia habet rationem operatio; superest omnino ut sit ab illo tamquam creatura.

2. Si ergo in divina et beata natura, eandem quae substantia habet rationem operatio, sicut a Deo eruditus vir nos docuit, cur secundum operationem aiunt factam cum homine unionem neotericis isti caupones et dogmatum trapezites? Quomodo enim haec proprie unio dicitur, et non potius relatio, quae minime res colligat et in unum adunat, et quae nullam invehit copulatis communionem, sua invicem alteri dante naturae, et ab hac accipiendo? Namque hypostasibus naturas distrahentes, hi divisionis patroni, et dignitate tantummodo coniungentes, quid amplius quam sanctos Emmanuhelem Deum, etiamsi id farentur, et ut Dei filium adorant, habere adfirmant, nisi vere etiam omnia ei concedunt deificantis Spiritus gratiae munera? Communiter enim omnibus gratia divinae operationis, et dignitatis donum diffusum fuit, etsi modo plus modo minus divinae donorum distributio contigerit, prout dignitas inspiratorum seu illuminatorum posebat. Dicti sunt enim dii et Dei filii, velut ibi: ego dixi, dii estis, et filii Altissimi omnes. Cur vero haud duas etiam na-

turas in singulis sanctis censent, atque in unum idemque adunant cum divina beataque natura, illos qui divinam meruerunt accipere dignitatem?

3. Audiant nobiscum Aegypti luminare, immo universae sub sole regionis, sanctum Athanasium in sermone de fide, haec de ipsis dicentem, et ad veritatem convertantur. « Namque a quaestione quomodo quae ratione res se habeat, ad incredulitatem ipsi quoque sunt conversi: et incolatum pro incarnatione confinxerunt, et pro unione et adunatione humanam operationem: et pro una, domini nostri Iesu Christi duas hypostases et personas, et pro sancta Trinitate quaternitatem opinantur. Et paucis interiectis, Christum enim praedicaverunt statim egressi apostoli concorditer sibiique consentanei, filium Dei; illum scilicet Bethleemi natum de semine Davidis secundum carnem, assimilatum hominibus, crucifixum pro nobis sub Pontio Pilato: eundem dixere Deum, eundem hominem; eundem filium Dei, eundem filium hominis; eundem de caelo, eundem de terra; eundem impassibilem, et eundem passibilem; non alium et alium: non personas vel hypostases duas, non duas denique adorationes. Quid opus est contendere vocabulisque certare? Credere praestat, colere, et cum silentio adorare. » Ex his patet theologum patrem vetare quominus duas dicamus hypostases in Christi mysterio; docens nos, ipsum fuisse utrumque, Deum scilicet atque hominem.

4. Propterea ergo et nos sacris nostris obsequentes magistris, unum eundemque dominum ac salvatorem Iesum Christum confitemur, perfectum eundem deitate, et perfectum eundem humanitate; unam credentes hypostasim in duabus unitis naturis, etiam in unione inseparabiliter conservantibus naturalem suam sine confusione proprietatem. Et ob substantialem con-

ση πάντες· διὰ τί ἢ μὴ καὶ δύο φύσεις ἐφ' ἑκάστω δογματίζουσι τὸ ἁγίων, καὶ εἰς ταυτὸν ἄγχοσι τῆ θείας καὶ μακαρίας φύσει, ὧν ἡ θείας καταξιώθεντας ἀξίας;

γ'. Ἀκκλιώσαν μὲν ἡμῶν τοῦ φωστῆ-
 ρου τῆς Αἰγυπτίων, μᾶλλον ἢ τὸ ὀφθαλμίας
 πάσης Ἀθανασίου τὸ ἁγίου ἐν τῷ περὶ
 πίστεως λόγῳ ταῦτα περὶ αὐτῶν εἰρηκό-
 τως, καὶ πρὸς τὴ ἀλήθειαν ἐπισφραγήτω-
 σαν. « Καὶ ἐχώρησαν ἐκ τῆ πῶς καὶ ποίῳ
 ἔβωψ, εἰς ἀπίσταν καὶ αὐτοὶ, καὶ ἐνοικί-
 σιν ἀντὶ σαρκώσεως κατεσκευάσαν, καὶ ἀντὶ
 ἐνώσεως καὶ συνθέσεως εἰς ἐνέργειαν ἀνθρώ-
 πινω, καὶ ἀντὶ μιᾶς τῆ κυρίου ἡμεῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ, δύο ὑποστάσεις καὶ πρόσωπα,
 καὶ ἀντὶ τῆ ἁγίας τριάδος, τετράδα φρονή-
 σαντες· Καὶ μετ' ὕλημα Χριστὸν γὰρ ἐκί-
 ρυξαν εὐθείως ἐξελεθόντες οἱ ἀπόστολοι,
 συμφώνως καὶ ἀκολούθως αὐτοῖς υἱὸν θεοῦ,
 τοῦτον ἐν Βηθλέεμ ἠγνοήσαντα ἐκ σπέρμα-
 τος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τὸ ὁμοιωθέντα
 ἀνθρώποις καὶ σαυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ
 Ποντίας Πιλάτου· αὐτὸν εἶπον θεόν, αὐτὸν
 ἀνθρώπον, αὐτὸν υἱὸν θεοῦ, αὐτὸν υἱὸν
 ἀνθρώπου, αὐτὸν ἐκ οὐρανοῦ, αὐτὸν ἀπὸ
 γῆς, αὐτὸν ἀπαθῆν, αὐτὸν παθῆν, οὐκ
 ἄλλον καὶ ἄλλον, οὐ πρόσωπα δύο, οὐχ'
 ὑποστάσεις, οὐ προσκυνήσεις δύο· τίς χρεῖα
 ζητεῖν καὶ λογομαχεῖν; πιστεύειν συμφέρει
 καὶ σέβειν ἐκ προσκυνεῖν σωσῆ (1). » Ἐκ
 τούτων δῆλον ὡς ὁ θεόσοφος πατὴρ ἀπα-
 γορεύει τὸ δύο λέγειν ὑποστάσεις ἐπὶ τοῦ
 κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, διδάξας ἡμᾶς ὡς
 αὐτὸς ὑπῆρχεν ἀμφοτέρα θεός τε καὶ ἄν-
 θρωπος.

δ'. Διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ ἡμεῖς τοῖς
 ἱεροῖς ἡμεῶν ἐπόμυθοι διδασκάλοις, εἶνα
 καὶ τὸν αὐτὸν κύριον καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν
 Χριστὸν ὁμολογοῦμεν τέλειον ἐν θεότητι
 τὸν αὐτὸν, καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι
 τὸν αὐτὸν, μίαν ὑπόστασιν δοξάζοντες ἐν
 δυοῖς φύσεσιν ἠνωμέναις, ἀδύναμτος φυ-
 λαττούσαις καὶ τῆ ἐνώσει τὴν ἐαυτῶν φυ-
 σικὴν ιδιότητα ἀσυγχύτως καὶ διὰ τῶν

col. 2.

(1) Conferatur locus Athanasii a Nicephoro prolatus inter testimonia post apologeticum maiorem in editione nostra p. gr. 141, lat. 264.

οὐσιῶδη σύγκρασίν τε καὶ ἔνωσιν, τὰ τῆς ἑτέρας φύσεως τῇ ἑτέρα ἑπιπλέρομην, τῆς κατ' οὐσίαν ἐνώσεως ἀντιδιδοῦσης τὰ τῇ θατέρω φύσει προσόντα, τῇ θατέρω καθὼς ἔπασαν οἱ πατέρες (1)· ἢ οὖν Χριστοῦ προσηγορία, σημαντικὴ ἐστὶ δύο φύσεων, ἦγεν οὐσιῶν ἠνωμένων κατ' οὐσίαν ἀσυγχύτως καὶ ἀξέπτως, ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ ἦγουν προσώπῳ· καὶ τὰς μὲν φύσεις τῇ ἐνεργείᾳ εἶναι πωσιεύομην, τὴν δὲ τούτων ἁμείρισιν τῇ ἑπιπνοίᾳ θεωροῦμην, μὴ πραγματικὴν τούτων τομὴν ἢ ἀμείρισιν δογματίζοντες· ὡς γὰρ φησὶν ὁ Θεολόγος Ὁ Γρηγόριος (2), ἠνίκα αἱ φύσεις διίστανται ταῖς ἑπιπνοίαις, συνδραμεῖται καὶ τὰ ὀνόματα· ὡς εἶναι τὸ τῇ ἑπιπνοίᾳ λεγόμενον πρὸς ἀντιδρασεὶν ἢ κατ' ἐνεργεῖαν ἀμείρισιν.

ε'. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸς ἑπιπνοίας γέγονε λόγος, πρὸς ἀσφάλειαν τῆς λεγομένης δεῖ σημεῖωσαδαμ ὅτι διττὴν εἶναι ταύτην οἱ πατέρες εἰρήκασιν· ἢ μὲν γὰρ οἶον τις ἐστὶν ἐπιπνοία καὶ ἐπιπνοίαις πραγμάτων ἀληθῶν, καὶ τὸ τῇ αἰσθήσει δόξαν ἐν τι καὶ ἀπλοῦν εἶναι, τῇ πολυπραγμοσίᾳ τῆ νοῦ καὶ τῇ θεωρίᾳ, πολυμερῶς δεικνύουσα καὶ ποιόλου, καὶ τῆς πραγμάτων ἔνοιαν ἀμείρισιν· ἢ ἡ ἀνάπλασμα τυγχάνει ἀμείρισιν, καὶ συμπλοκὴν αἰσθήσεως ἐκ τῶν ὄντων τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα αὐτιθεῖσα καὶ δεικνύουσα τοιαύτη ἐστὶν ἢ τῆς σειρήνων καὶ ἵπποκενταύρων καὶ τῆς τοιοῦτων μυθοπλασίας· τὰ μέρη γὰρ τῆς ὅλης ἀμείρισιν, καὶ ἐκ τούτων ἄλλο τι συντιθεῖσα ἐν τῇ ἀμείρισιν τοῖς λόγοις ἀνέπλασε τὰ μηδαμῶς ὄντα, μήτε κατ' οὐσίαν μήτε κατ' ὑπόστασιν καὶ τῆς πρώτης οὖν ἐπιπνοίας τῆς ἀμείρισιν τῆς φύσεων γνωρίζομην, μὴ πραγματικὴν τομὴν τούτων ἀμείρισιν, ὡς πολλὰκις εἰρηγῆται, καθὼς Θεόδωρος ἀμείρισιν ἐβλασφημῆσι· Χριστὸς γὰρ μονοτρέπως οὐ λε-

cretionem atque unionem, ea quae sunt alterius naturae, de altera quoque pronunciamus: quia substantialis unio communicat alteri naturae, quae sunt alterius, sicut patres dixerunt. Christi itaque appellatio significativa est duarum naturarum, seu substantiarum, unitarum substantialiter, inconfuse, inconvertibiliter, in uno eodemque individuo id est persona. Et naturas quidem operari simul credimus, illarum vero distinctionem mentis conceptu videmus, quin realem harum divisionem aut separationem dogmatizemus. Namque ut ait theologus Gregorius « cum naturae distinguuntur animi contemplatione, illarum simul nomina dividuntur » ita ut contemplatio dicatur ob distinguendum a divisione actuali.

5. Sed quia contemplationis mentio incidit, ob dictorum tutelam animadvertendum est, patres duplicem hanc dixisse: una quidem est, contemplatio veluti et cogitatio rerum verarum; et quod sensibus apparet unum quid et simplex esse, id curiositate mentis et contemplatione multiplex esse demonstrat ac varium, rerumque intelligentiam aperit. Alia autem confictio mentis est, quae sensuum complexu ex extantibus non extantia componit et sibi exhibet. Talis est sirenarum et hippocentaurorum et aliorum huiusmodi falsa imaginatio. Etenim membra universi sumens, ex his aliud aliquid componit intra mentem, verbisque fabricat quae nulla sunt, neque substantialiter neque personaliter. Priore ergo contemplationis genere differentiam naturarum agnoscimus, quin tamen realem divisionem credamus, ut saepe dictum est, quae fuit insani Theodori blasphemia. Christus enim singulari modo non dicitur, sed ab ipso nomine, quod unum

(1) Reapse Cyrillus de Trinitate opp. T. VI. p. 33. sic loquitur: οὗτός ἐστιν ὁ τρόπος τῆς ἀντιδόσεως, ἐκ τῆς αὐτῆς φύσεως ἀντιδόσεως τῇ ἑτέρα τὰ ἴδια, διὰ τὴν τῆς ὑποστάσεως ταυτότητα, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους αὐτῶν περιχώρησιν: est hic mutuae communicationis modus, quod nempe alterutra natura alteri suas proprietates, propter unicam personam impertitur et propter mutuo inmeandi vicissitudinem. Legatur Damascenus de fid. orth. lib. III. cap. 4.

(2) Orat. XXX. 8.

est, utriusque rei denotatur significatio, deitatis et humanitatis, ut ait beatus Athanasius. Ideo et Deus dicitur Christus et homo: unus quippe Christus est, ipsumque Deum Verbum incarnatum veneramur, simul adorantes et conglorificantes cum patre et sancto spiritu. Haec autem appellationes, quae de Christo pronunciantur, Deus et homo, circumscriptus et incircumscriptus, passibilis et impassibilis, et quaecumque his consonant, non personarum seu hypostaseon, sed naturarum id est substantiarum, significativa sunt. Etiamsi enim de una eademque persona dicuntur haec, non tamen de una eademque natura, sed de divina et humana.

QUAESTIO X.

Quomodo Christum in duabus naturis credere debemus? Non enim haec videtur esse patrum opinio. Quippe IX praeposito cuilibet numero praeposita, divisionem inuit, et aliud nihil. Et utrum generales dicere oporteat naturas an particulares?

Responsio.

1. Si in duabus naturis dicendo unum dominum ac salvatorem Iesum Christum, naturas patres secernerent, Deum nempe seorsum, et hominem seorsum, tamquam in duabus personis, utique divisionem in divina adsererent oeconomia, et relativam tantum naturarum unionem. Sin vero hoc potius dicunt, confiteri volentes differentiam naturarum unde Christus constat, nequaquam partium divisionem aut sectionem invehentes uni compositaeque eiusdem hypostasi, inconfuse has conservantes; quomodo divisionem inducunt verba illorum? Nam quum sit unus idemque Christus, am-

γεται, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ὀνόματι εἶναι ὄντι, ἑκατέρων παραγμάτων δεικνύται σημασία θεότητος, ὡς φησὶν ὁ μακάριος Ἀθανάσιος (1). διὸ καὶ θεὸς λέγεται ὁ Χριστὸς καὶ ἄνθρωπος· εἰς γὰρ ἐστὶν ὁ Χριστὸς, καὶ αὐτὸν τὸ θεὸν λόγον σαρκωθέντα προσκυνούμεν· συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· τὰ δὲ ὀνόματα ταῦτα ἐπὶ Χριστοῦ λεγόμενα, θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ἀπειραπτόδῃ καὶ ἀπερίγραπτόῃ, παθητὸς καὶ ἀπαθής (2), καὶ ὅσα τοῦτοις συνάδει, οὐ προσώπων ἦγον ὑποστάσεων· ἀλλὰ φύσεων εἶτην οὐσιῶν ἐστὶ σημαντικὰ· εἰ γὰρ καὶ περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ταῦτα λέγεται, ἀλλ' οὐ καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεϊκὴν καὶ ἀνθρωπίνην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ I.

Πῶς τὸ Χριστὸν ἐν δυσὶ φύσεσι δοξάζειν ὀφείλομεν; οὐ γὰρ τῷ πατέρων αὐτῆ ἢ δόξα δοκεῖ τυγχάνειν· καὶ γὰρ ἢ ἐν πρόθεσις παντὸς ἀριθμοῦ προταπτομένη, διαίρεσιν ὑποφαίνει· καὶ οὐδέτερον, καὶ εἰ ἡθρικός τὰς φύσεις δεῖ λέγειν ἢ μερικῶς.

α'. Εἰ ἐν δύο φύσεσι λέγοντες τὸ ἓνα κύριον ἡμῶν καὶ σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστόν, τὰς φύσεις οἱ πατέρες διαρίζοντο εἰς θεὸν ἰδικῶς καὶ εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς ὡς ἐν δύο ὑποστάσει, διαίρεσιν τῆς θεῆας κατήγγελλον οἰκονομία, καὶ σχετικῆν τῶν φύσεων τὴν ἕνωσιν· εἰ δὲ τοῦτο λέγασιν, διὰ τὸ καθολογοῦνται τῶν φύσεων τὴν διαφορὰν εἰς ἓν καὶ σμετέθη, μηδαμῶς διαίρεσιν τὴν ἀνάμεικτον ἢ τομὴν ἐπιεσφάζοντες τῆ μιᾷ συνθέτῃ (3) αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἀσυγχύτως ταύτας ἀλλήλαις διατηρήσαντες, πῶς διαίρεσιν εἰσάγει ὁ λόγος; εἰς γὰρ ὡν καὶ ὁ αὐτὸς Χριστὸς, τέλειος ἐστὶν ἐν ἀμφοτέροις τῷ οὐ-

Ἀπόκρισις.

cod. l. 11 col. 1.

(1) Exprimit Athanasium Damascenum de fid. orth. lib. III. cap. 3. Το δὲ Χριστὸς, ὄνομα τῆς ὑποστάσεως λέγεται, οὐ μονοτρόπως λεγόμενον, ἀλλ' ἀ τῶν δύο φύσεων ὑπάρχον σημαντικόν· Χριστὶ ποιοῦν vocabulum personae esse dicimus, quod non singulari modo dicitur, sed duplicem naturam significat.
 (2) Sic Cyrillus de Trinitate p. 34: ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀκτιστός ἐστι καὶ ἀπαθής καὶ ἀπερίγραπτος: hic homo increatus, et impassibilis, et incircumscriptus est.
 (3) Christi persona composita apud Cyrillum de Trinitate pp. 24, et 27. Item apud Nicephorum antirr. l. 39, et apud hanc panopliam p. 625, aliosque passim theologos. Monophysitae vero dicebant in Christo naturam compositam (confer retro quaestionem VIII.) contra quam haereticam sententiam extat peculiare Damasceni opusculum; qui postremo loco observat Christi quoque personam olim fuisse simplicem, sed incarnatione factam compositam.

σίαις, ἐν θεία φύσει καὶ ἀνθρωπίνῃ γνω-
ριζόμενῳ, ὅξ ὡν καὶ συνετέθη· ἵνα εἰς ἡ
τὰ ἐκότερα, τέλειος θεὸς καὶ τέλειῳ ἄν-
θρωπῳ ὁ αὐτός· καὶ τὸ μὲν διαφορὰν τῆς
φύσεων γνωρίζομεν, φύσεις ἢ οὐ προσκυ-
νοῦμεν (1), ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτοῦ πρόσωπον
ἵτοι τὴ μίαν ὑπόστασιν, μία προσκυνήσις
προσκυνοῦμεν καὶ δοξάζομεν σὺν τῷ πα-
τρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· ὁμοούσιος γὰρ
ἔστιν ὁ Χριστὸς τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ τῷ θεο-
τητα· καὶ καὶ τοῦτο, εἰς ὅτι τὸ ἁγίας ἱερά-
δος, καὶ ὁμοούσιος τῇ παρθένῳ καὶ τῷ ἄν-
θρωπότητι· καὶ εἰς καὶ τοῦτο λέγεται τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως, ὁ αὐτὸς ἀνώτερος ἂνω
παρὰ πατὸρ ὡς θεὸς ἂν φύσει, ὁ αὐτὸς
ἀπάτωρ κάτω παρὰ μητὸρ, καὶ ἄνθρωπος
κύσι· ὁ αὐτός· καὶ καὶ τοῦτο ἐν δύο φύσει
τὸ δευτέρον Χριστὸν οἱ πατέρες ἡμεῖς εὐσε-
βῶς ἐκήρυξαν· ἐκατέρω γὰρ φύσει ἐστὶν ἐν
αὐτῷ καὶ τὸ ἕνωσιν.

β. Πῶς ἢ ἡ ἘΝ (2) πρόθεσις παντὸς
ἀριθμοῦ προταττομένη διαίρεσιν ἐμφαίνῃ;
ἄρα ὡς ποιοῦσα, ἢ ὡς οὖσαν ἐμφαίνουσα;
ἀλλ' εἰ μὲν ὡς ποιοῦσα, πῶς τοῦτο, ἢ τίς
οὖσα; εἰ γὰρ καθὼς ἀνωτέρω λέλεκται (3),
ὁ ἀριθμὸς καθ' ἑαυτὸν δίχα τῶ μονάδων
οὐδὲν διλοῖ, καὶ οὔτε διαίρει οὔτε συνάπτει,
ἀλλ' ἀμφοτέρω δέχεται, καὶ τῆ τῶ μέρων
συνθέσει τὴ καὶ διαζεύξει, διαίρεσιν τε φημι
καὶ συνάφειαν, πολλῶν γὰρ δὴ τοῦτο ἡ ἘΝ
πρόθεσις ἀπεργάζεται· οὐχ' ἡκίσα ἢ ὅτι
καὶ οὐχ' ὡς ἀριθμῶ τὰς δύο φύσεις ὡμολό-
γαν οἱ πατέρες, ὡς ἐν καὶ ἐν καθὼς ἀνω-
τέρω λέλεκται, ἀλλ' ἵνα τὸ ἕτεροφύεσ τῶ
συνελθόντων καταργείλωσι διὰ τὸ τοιαύ-
της πίσεως· εἰ δὲ ὑπάρχουσαν διαίρεσιν ἡ
ἘΝ πρόθεσις σημαίνῃ, δεδύσθη ἢ καὶ συγ-
χώρησιν ἀληθῆς εἶναι τοῦτο, ποίαν διαί-
ρέσεως ὑπόνοιαν καθ' ἑαυτῶν διδούσιν εἰς
μίαν ὑπόστασιν ἐκατέρω φύσιν δοξάζοντες
συνελθούσθηναι, καὶ τὸ αὐτὸν κύριον Ἰησοῦν
Χριστὸν μονογενῆ θεὸν λόγον ἂνω καὶ κάτω

habus in substantiis perfectus est, in di-
vina humanaque natura agnitus, ex quibus
videlicet constat; ut unus ambo sint, perfe-
ctus Deus, et perfectus homo idem. Et dif-
ferentiam quidem naturarum agnoscimus,
naturas autem non adoramus, sed unam
ipsius personam sive unicam hypostasim,
adoratione unica adoramus et glorificamus
cum patre et sancto spiritu. Consubstan-
tialis enim est Christus Deo patri secundum
divinitatem, et secundum hoc unus est de
sancta Trinitate. Et consubstantialis est vir-
gini secundum humanitatem, et unus se-
cundum hoc de humana natura est. Idem
sine matre superne ex patre propria natu-
ra Deus; idem sine patre inferne a matre,
homo propria natura idem. Atque ita in
duabus naturis Christum dominum patres
nostri religiose praedicaverunt. Utraque
enim in eo est natura post unionem.

2. Cur autem IN praepositio cuius nu-
mero praeposita divisionem denotat? Num
quia hanc facit, an quia factam ostendit?
Sed si quidem hanc facit, quomodo fit,
et quaeenam ea est? Nam si, prout superius
dictum est, numerus per se absque
monadibus nihil denotat, et neque dividit
neque copulat, sed utriusque rei capax est,
nempe et divisionis et coniunctionis, per
partium compositionem aut separationem;
multo id magis praepositio IN efficit: praesertim
quia non tamquam numero duas natu-
ras confitebantur patres, nempe ut unum
et unum, prout retro dictum fuit; sed ut
heterogeneum concurrentium enunciarent
hoc fidei modo. Quod si existentem reapse
divisionem praepositio EN significat, con-
cedatur autem per condescensionem id esse
verum, quamnam et ipsi divisionis suspi-
cionem contrahunt, dum in unam hypo-
stasim utramque naturam credunt conve-
nisse? eundemque dominum Iesum Chri-

(1) Accuratus loqui videtur hac in re Damascenus de fid. orth. lib. IV. cap. 3, qui omnino legendus est; non enim dicit non adorari naturas, sed adorari Deum incarnatum.

(2) Utiliter haec conferretur Damascenus in dialectica cap. 38.

(3) Recole quaest. VI. 4. p. 617.

stum unigenitum Dei Verbum sus deque in sermonibus suis, mentis nostrae contemplationi differentiam naturarum denotare dicunt, neque realem esse harum divisionem ac separationem? Necessariam vero ipsis hanc locutionem fecit phantasiatarum blasphemia, Valentini videlicet, Manetis, Dioscori, Eutycthis impiorum hominum, cum suis adseclis, qui unam esse naturam divinitatis et carnis prave docuerunt; et quantum in ipsis fuit, tremendum incarnationis mysterium destruxerunt.

3. Quod autem nostra non sit haec opinio, sed a patribus iam inde a principio antiquitas tradita, testis est sanctus Cyrillus in epistola ad Sucensum Diocaesareae in Isauriae provincia episcopum, verbis huiusmodi. « Tametsi enim unus dicitur a nobis unigenitus Dei filius incarnatus et humanatus, non ideo commixtus est, prout illi existimant, neque in carnis naturam transivit Dei Verbi natura; neque vicissim caro in huius naturam; sed in proprietate sua naturali utrumque manet et sic reputatur. Et post alia. Nam si quis oeconomiae rationem excludit, et incarnationem negat, hunc demum criminari merito oportet, ceu qui filium perfecta spoliatur humanitate. Sin autem, ut dixi, dum ait illum incarnatum, perspicua est minimeque ambigua confessio, quod nempe factus sit homo, nihil vetat cogitare quod quum unus sit solusque filius Christus, idem Deus sit et homo, sicut deitate perfectus, ita etiam humanitate perfectus. » Consona his in epistola etiam ad beatum Iohannem antiochensae ecclesiae praesulem adseruit. « Dictus est etiam homo de caelo, perfectus divinitate et perfectus idem humanitate, et tamquam in una persona consideratus. Unus enim Christus dominus, etiamsi naturarum non ignoretur differentia. » En perspicue

ἐν τοῖς ἑαυτῶν λόγοις κατ' ἐπίνοιαν τὴν διαφορὰν τῶ φύσεων γνωρίζουσαι λέγοντες, καὶ μὴ πραγματικὴν εἶναι τὸ τούτων τομὴν καὶ διαίρεσιν; ἀναγκαίαι δὲ αὐτοῖς τὸ τοιαύτω φωνὴν ἐποίησεν, ἢ τῆς φαντασιάζων βλασφημία, τῆ ἀπὸ Βαλεντίνου (1) καὶ Μανηχαίου, καὶ Διοσκοροῦ καὶ Εὐτυκτοῦς τῶ ἀσεβῶν καὶ τῶ τούτοις κατακολυθησάντων, τῆ μίαν φύσιν τῆ Θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς κακῶς δογματισάντων, καὶ ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς τὸ φρικτὸν τῆ οἰκονομίας ἀποσκιδνασάμενες μυσήειον.

γ'. « Οἱ δὲ οὐχ' ἡμέτερόν ἐστι τοῦτο φρόνημα, ἀλλὰ παρὰ πατέρων ὅς ἀρχῆς καὶ ἀνωθεν ᾤσθησθεσθαι, μάρτυρεί δ' ἐν ἰσίοις Κύριλλος ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ τῆ πρὸς Σούκνεσον τὸν Διοκαισαρείας τῆ Ἰσαύρων ἐπαρχίας ἐπίσκοπον φήσας τάδε (2). « εἰ γὰρ εἰς λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ μονογενὴς υἱὸς τῆ θεοῦ σεσαρκωμένος τε καὶ ἐνανθρωπήσας, οὐ κέφυρται καὶ τοῦτο καὶ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν, οὔτε μὲν εἰς τὴν σαρκὸς φύσιν μεταπεφοίτηκεν ἢ τῆ θεοῦ λόγος, ἀλλ' οὔτε ἢ τῆ σαρκὸς εἰς τὸ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν ἰδιότητι τῆ καὶ φύσιν ἑκατέρω μένοντός τε καὶ νοεμένης. Καὶ μὴ ἕτερα· τῆ γὰρ ἐκβάλλοντος τῆ οἰκονομίαν καὶ ἀνεμμένως τῆ σάρκασιν, ἢν ἐγκαλειθεῖ δικαίως, ἀφαρκεμένη τὸ υἱὸν τῆ τῆς ἀνθρωπότητος· εἰ δὲ ὡς ἔφην ἐν τῶ σεσαρκωθῆαι αὐτὸν λέγειν, σαφῆς ἐστὶ καὶ ἀναμφίβολος ἡ ὁμολογία τῆ ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἔτι κωλύει ἐνοεῖν ὅτι εἰς ὑπάρχων καὶ μόνος υἱὸς ὁ Χριστὸς, ὁ αὐτὸς θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος, ὡσπερ ἐν θεότητι τέλειος, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. Ἔ, Σύμφωνα δὲ τούτων, καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸ μακάριον Ἰωάννην τῆ χρομόδρον τῆ Ἀντιοχείων ἐκκλησίας πρὸς ἄλλον εἰρηκία (3). « ὀνόμασαι δὲ καὶ ἄνθρωπος ὅς οὐρανοῦ, τέλειος ὢν ἐν θεότητι καὶ τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι, καὶ ὡς ἐν ἐνὶ προσώπῳ νοούδρον· εἰς γὰρ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ εἰ τῶ φύσεων μὴ ἀγνοῖται

cod. f. 41. b. col. 1.

(1) Valentinum coniunctim cum Manichaeis nominat etiam S. Nicephorus in apologetico cap. 12.
 (2) Opp. T. V. part. 2. inter epistolas p. 143. et 144. Et quidem Cyrilli dictum de una Dei verbi natura satis declarat etiam Damascenus de fid. orth. lib. III. cap. 11, et contra Iacobitas cap. 52.
 (3) Tom. cit. in epistolis p. 107.

διαφορά (1). Ἰδού δεδεδικται σαφῶς διὰ τούτων, ὡς τὸ ἐν δύο φύσει δοξάζειν τὸν ἕλον σωτήρα καὶ κύειον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, οὐ κατὰ καινοτομίαν ἐστὶν ἡμετέραν, ἀλλὰ ἡ θείας ᾠδαδόσεως τῆ θεοσόφου ἡμῶν διδασκάλου καὶ πατρὸς καὶ ταῦτα μὲν ἀρκεῖ πρὸς παράστασιν τούτου.

col. 2. δ'. Ἐπὶ δὲ τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως, οὔτε καθόλου χηρικὸν, οὔτε μεικρὸν δεῖ ἐπιζητεῖν· ἐπεὶ ἀνάγκη καὶ γένεσθαι καὶ εἶδθαι ἐπιζητεῖν, καὶ διαφορὰν καὶ ἴδιον κρι συμβεβηκὸς ἐν αὐτῷ πολυπραγμονῆσαι· οὐκ ἐστὶ δὲ πῶς ὑπὲρ φύσιν φυσικὰς ἀποδείξεις ἐπιζητεῖν· ἀπλοῦν γὰρ τὸ θεῖον καὶ μονοαδὲς (2), ἔξω πάσης ὑπάρχον διπλὸς τε καὶ συνθέσεως· αἱ δὲ τοιαῦται φωναὶ καθ' ἑαυτὰς μὲν οὐδὲν δηλοῦσιν· ἐν ἧ τοῖς ἀτόμοις ἔχουσι τὸ εἶναι καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' εἰ ὑποθάμεθα ἐπὶ Χριστοῦ χηρικὴν τῆς θεότητος εἶναι τὴ φύσιν, καὶ τὴ ἁγίαν τριάδα τῆ ἀνθρωπίνῃ φύσει ἐνωθεῖσαν ὑποθέμεθα σαρκωθεῖσαν καὶ ἐνωθεωπησασαν· εἰ δὲ μεικρὴν, ἀνάγκη καὶ τὸ ἄτομον αὐτὴν ὑποθέσθαι, καὶ λοιπὸν τούτου τὸ γένεσθαι καὶ τὸ εἶδθαι ζητεῖν· τοῦτο ἡ πάλιν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κυρίως φαιμέν· οὐδὲ γὰρ μεικρὸν τι εἶπαι καὶ ἐπ' αὐτοῦ δυνάμεθα, ἐπαδὴ οὐχ' ὑπόστασις ἔστιν ἢ πρόσωπον τὸ ἀναληφθὲν ἐκ τῆς ἁγίας καὶ ὑπερενδόξου παρθένου, καθὼς Θεόδοσος καὶ Νεστόριος οἱ ἀσεβεῖς ἐβλασφήμησαν, ἀλλ' οὐσία ἀνθρώπου· οὔτε ἡ πάλιν καθόλου, διότι πᾶσαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν οὐκ ἀνέλαβεν, ἀλλὰ τὴν τινὰ τὴν ἐν τῷ εἶδη θεουμένην, ἐνωπώστατον οὔσαν καὶ οὐκ ἰδιωπώστατον· οὐδεὶς οὖν φυσιολογεῖν τὰ ὑπὲρ φύσιν, οὐδὲ τεχνικὰς ἀποδείξεις ἐπιζητεῖν τὸ θεῖον· ἢ γὰρ ζωωποιὸς καὶ σωτήριος καὶ προσκυνητὴ ἁγία τριάς, αἰτία τοῦ εἶναι πᾶσιν

his verbis demonstratum est, quod in duabus naturis credere universalem salvatorem et dominum nostrum Iesum Christum, nostra doctrinae novitate non fit, sed venerabili traditione a Deo cruditi magistri nostri ac patris. Atque haec ad huius dogmatis demonstrationem dicta sufficiant.

4. Iam vero in divina ac beata natura, neque omnino generale neque particulare quaerendum est: etenim necesse foret genus quaerere et speciem, et differentiam, et proprium, et accidens in ipsa scrutari: non autem licet supernaturalium naturales exquirere demonstrationes: simplex est enim deitas et uniformis, et extra omnem duplicitatem atque compositionem. Porro huiusmodi vocabula per se quidem nihil significant; in individuis autem habent existentiam. Neque id tantum; sed si supponamus in Christo generalem deitatis esse naturam, sanctam quoque Trinitatem humanae naturae unitam supponemus, incarnatam et humanatam. Sin vero particularem, necesse est individuum quoque ipsam supponere, et deinde genus eius ac speciem quaerere. Hoc autem pariter de homine dominico dicimus: neque enim particulare aliquid dicere de eo possumus; quandoquidem haud hypostasis est vel persona illud quod de sancta gloriosissima virgine sumptum fuit, quomodo Theodorus ac Nestorius impii blasphemaverunt, sed substantia hominis fuit. Neque rursus generale dicere, quia non universam hominum naturam sumpsit, sed certam aliquam in specie propria spectatam, enhypostaticam, non ipsam per se hypostaticam. Non est ergo de supernaturalibus quaerendum natura, neque artificialibus demonstrationibus Deo facienda contumelia. Nam vivifica et salutaris et adorabilis sancta Trinitas, quum sit

(1) Id egregie demonstrat etiam Damascenus in dialectica capp. 66. 67. Legatur idem etiam de fid. orth. lib. III. cap. 3.

(2) Damascenus in dialectica cap. 48. Ὁμοιοθε εἶσιν, ὅσα ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος πάττειται, καὶ κοινοῦσι τὴ λέγω τῆς οὐσίας, εἰον Πέτρος καὶ Παῦλος ἀμφότεροι ὡς ἐν εἶδος εἰσὶ τὸ τοῦ ἀνθρώπου: homioidea (uniformia) sunt, quae sub eadem specie ac substantiae ratione conveniunt, ut Petrus et Paulus, qui ambo sub eadem hominis specie sunt.

rerum omnium causa, supra omnem sermonem mentemque est, utpote omnia supersubstantialiter excedens. Neque ausimus quicquam de ea cogitare, praeter divinitus nobis a sacris oraculis tradita.

QUAESTIO XI.

Unicam hypostasim, quam in Christo domino credere ecclesiae magistri nobis tradiderunt, utrum oportet appellare substantiam, an potius accidens?

Responsio.

1. Ex ante dictis de substantia et de persona, solutionem nancisci possumus quaestionis propositae. Etenim substantiam quidem diximus cuiusque rei existentiam significare; personam autem, denotare multitudinem characteristicarum proprietatum. Itemque ostendimus, a substantia significari commune individuorum naturam, proprietatibus iis carentem, quae personas distinguunt: persona vero proprium atque individuum idiomatibus distinguit. Igitur substantia commune significat; persona, proprium. Non est autem idem proprium et commune: ac propterea non est idem substantia quod persona: quo fit, ut Christi personam, quatenus persona est, substantiam dicere simpliciter non debeamus. Rursus, si Christi personam, quae composita est, substantiam appellaverimus, oportebit hanc quoque compositam et non individuum supponere: quod si fiat, quomodo inconfusio et immutabilitas naturalium, ex quibus divina et supernaturalis unio facta fuit, conservata fuerit? Quomodo item ipsa natura, id est substantia, creata sit et increata, vivificans et vivificata, consubstantialis eadem Deo patri secundum divinitatem, et consubstantialis item nobis secundum humanitatem esse potest? Propterea et quod diximus superius, non oportere substantiam compositam in Domino nostro adfirmare esse personam, multoque minus accidens. . pro-

οὔσα, ὑπὲρ λόγον ἐστὶ καὶ νοῦν, ὡς πάντων ὑπερουσίως ἐξηρημένη, καὶ οὐ τολμῶμεν τί ἐνοῆσαι περὶ αὐτῆς, παρὰ τὰ θεοδῶς ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ᾠδαδεόμενα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ΄.

Τὴν μίαν ὑπόστασιν, ἣν ἐπὶ τῷ δεωότῳ Χριστοῦ δοξάζουσιν οἱ τῷ ἐκκλησίας (1) διδάσκαλοι ᾠδαδεδώκασιν ἡμῖν, πότερον οὐσίαν ὀνομάζουσιν προσήκει, ἢ συμβεβηκός;

cod. f. 12. a. col. 1.

α΄. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λέχθέντων περὶ τε οὐσίας καὶ ὑποστάσεως, δυνάμεθα τὴν ἔκλυσιν εὐρεῖν τῷ προκειμένου ζητήματι. εἰρηκαμεν γὰρ τὴν μὲν οὐσίαν, τὴν ὑπαρξίν ἐκάστω πράγματι σημαίνειν· τὴν δὲ ὑπόστασιν, τὴν πληθὺν τῶν χαρακτηριστικῶν ιδιωμάτων· καὶ πάλιν ἐδείξαμεν ὡς ἡ μὲν οὐσία τῷ κοινῇ φύσει τῶν ἀτόμων τῷ χωρὶς τῷ ἰδιότητων οὖσαν τῶν ἀφορίζουσῶν τὰς ὑποστάσεις σημαίνει· ἢ ἡ ὑπόστασις, τὸ ἴδιον καὶ τὸ ἀτομον τοῖς ἰδιώμασιν ἀφορίζει· ἢ οὖν οὐσία, τὸ κοινὸν σημαίνει· ἢ ἡ ὑπόστασις, τὸ ἰδικόν· οὐκ ἐστὶ ἢ ταυτὸν τὸ ἰδικόν τῷ κοινῷ· καὶ τοῦτο ἄρα οὐκ ἐστὶν ἢ οὐσία ταυτὸν τῇ ὑπόστασι· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὀφείλομεν τῷ ὑπόστασιν τῷ Χριστὸν ὡς ὑπόστασιν ἀπλῶς οὐσίαν εἰπεῖν· καὶ πάλιν, εἰ τῷ ὑπόστασιν τῷ Χριστοῦ σύνθετον οὖσαν, οὐσίαν προσαγορεύομεν, ἀνάγκη καὶ αὐτὴν σύνθετον καὶ (μὴ) ἀτομον ὑποθέσθαι· καὶ εἰ τοῦτο, πῶς τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀτρέπτον τῷ φύσει, ἐξ ὧν ἡ θεία καὶ ὑπερφύσης ἐνωσις γηγίνεταί, πεφύλακται; πῶς ἢ ἡ αὐτὴ φύσις ἦεν οὐσία κτιστὴ καὶ ἀκτιστος, ζωοποιούσα καὶ ζωοποιεμένη, ὁμοούσιος τῷ θεῷ καὶ πατρὶ ἢ αὐτῇ καὶ τῷ θεότητι, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν καὶ τῷ ἀνθρώπῳ· τὰ δύνανται εἶναι; διὰ τὰυτα μὲν οὖν καὶ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα περὶ τῆς μὴ δεῖν οὐσίαν σύνθετον ἐπὶ τῷ δεσπότης ἡμῶν δοξάζουσιν τῷ ὑπόστασιν, οὐκ ὁμοῦ (μὲν) ἀπλῶς μίαν ὑπόστασιν λέγειν προσήκει συμβεβηκός ἢ πολλῶν··· δεῖ, διὰ τὸ ὑπὲρ τοῦτό

Ἐπιτομῆς.

(1) Hinc incipit quaternio in vaticanis codicibus tralaticius, ut in praevio monito diximus.

τε ·· κὴ ὑποκείμενον ·· νοητῆς κὴ αἰσθη-
τῆς ὑπάρξεως ·· κὴ μακαρίας φύσεως (1).

col. 2.

β'. Ἐπειδ' οὖν οὔτε [ουσίαν] ἀπλῶς
οὔτε συμβεβηκὸς λέγειν ταῦτα ὀφείλομεν,
ὅ τί ποτε ἤχη τὸ διηλοῦμενον ὀνομάζειν, ἢ
τὸ ἀποτελέσμα τ' ἕνωθεῖσθων φύσεων, ἢ γεν
ουσιῶν μὴ τ' ἰδιωμάτων τ' αὐτῶν, Θεότη-
τος φημι κὴ ἀνθρωπότητος; ὡς εἶναι τ' κὴ
Χριστὸν ὑπόστασιν πρᾶγμα σύνθετον ἐνού-
σιον, ἢ ἄτομον ἐν δύο φύσεσι Ἰωωριζόμενον
κὴ θεόν ἐστὶν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις ἀσφαλι-
σθῆναι, μὴ ποτε τ' Ἀρείου κὴ Σαβελλί-
βλασφημίαις ᾤξειώσωμεν· εἰ γὰρ τ' ὑπό-
στασιν ἰδικὴν τὴν ὡς ἄτομον οὐσίαν εἴπω-
μεν, ξεῖς ἢ ὑποστάσεις εἶναι τ' μιᾶς Θεό-
τητος νοεῖν ὁ λόγος ὑποβάλλει· μίαν μὲν
τ' τ' πατρὸς, ἰδικὴν οὖσαν ἑτέραν ἢ, τ' τ'
υἱοῦ ἄτομον ὡσαύτως ἢ κὴ τὴν τ' ἁγίου
πνεύματος ὑπαρξίν κὴ λοιπὸν χώραν καθ'
ἡμῶν λαμβάνεισιν οἱ τ' τ' Ἀρείου μανίας
σωήγοροι· πρὸς τοῦτο γὰρ εἰκότως ἡμῶν
ἀντεπάγασιν· εἰ ταυτὴν ἔσιν ὑπόστασις κὴ
οὐσία, πότερον ἢ ἄτομος οὐσία ἢ τ' πα-
τρὸς, ἢ τις ἐστὶν ὑπόστασις κὴ φύσις, ἢ αὐτὴ
ἔσιν τῆ τοῦ υἱοῦ κὴ τ' ἁγίου πνεύματος
ἀτόμω οὐσίᾳ ἢ γεν ὑποστάσι, ἢ ἕτερον; κὴ
εἰ μὲν αὐτὴν εἴπομεν, τῆ Σαβελλίου τοῦ
παράφρονος ἀσεβείᾳ σωπιθεμένους ἡμᾶς,
εἰ κὴ μὴ κατ' ἐπίγνωσιν, ἀποδείξωσι, τοῦ-
ἔσιν μίαν ὑπόστασιν ἐπὶ τ' μιᾶς Θεότητος
δοξάζοντας· εἰ δὲ ἑτέραν φήσωμεν τὴν τ'
πατρὸς ἄτομον οὐσίαν, τῆ τ' υἱοῦ [ἰδι]κῆ
οὐσία κὴ τ' ἁγίου πνεύματος, σμάξουσιν
ἡμῶν ἑτεροκόσις εἶναι τὰς μερικὰς κὴ ἀτό-
μους οὐσίας κὴ τ' αὐτῶν βλασφημίαν· διὰ
ταῦτα τοῖν τὰς ὑποστάσεις τ' μιᾶς Θεό-
τητος, ὡς ὑποστάσεις, οὐκ ὀφείλομεν οὐ-
σίας ἀπλῶς μερικὰς ἢ γεν ἀτόμους νοεῖν, ἵνα
μὴ τῆ Ἀρείου ᾤξειώσωμεν ἀτοπία, ἀλλ'
ὀρθοσύνης εἶναι δοξάζειν.

cod. f. 12. h.
col. 1.

γ'. Οὐ ἢ πάλιν ἐν τοῖς συμβεβηκίσι
αὐτὰς ἐγκατάτειν, διὰ τ' προαποδοθέντα
λόγον, οὐχ' ἠκιστα κὴ διὰ τὸ εἶναι πάντη
ἀπλοῦν τὸ θεῖον κὴ ἀσύνθετον, κὴ μηδὲν

pter subiectum . . intellectualis et sensibi-
lis substantiae . . beataeque naturae.

2. Quandoquidem igitur neque sub-
stantiam simpliciter neque accedens perso-
nam dicere debemus; quid aliud obiectum
hoc appellare oportet, nisi unitarum natu-
rarum effectum, id est substantiarum cum
singularum proprietatibus, divinitatis in-
quam et humanitatis; ita ut Christi persona,
res sit composita, in substantia existens,
vel individuum in duabus naturis specta-
tum. Atque in his quae diximus oportet
nos firmiter consistere, ne in Arii atque Sa-
bellii blasphemias incidamus. Nam si forte
personam dicamus esse individuum sub-
stantiam, tres vero personas unius deitatis
intelligere sacer sermo nos docet; unam et
propriam patris, alteram individuum filii,
similiter sancti quoque spiritus existentiam,
sequitur ut locus sit, ex sententia nostra,
iis qui Arii insaniae patrocinantur. Sic enim
nobis merito adversarentur: nempe si idem
sunt persona et substantia, num individua
substantia patris, quae simul est hyposta-
sis et natura, eadem est atque illa filii et
spiritus sancti individua substantia sua per-
sona, an secus? Si eandem esse dicamus,
insani Sabellii impietati adhaerere nos, et-
iamsi inscite, coarguent, unam scilicet per-
sonam in una deitate credendo. Sin dix-
erimus patris individuum substantiam aliam
esse a propria filii et spiritus sancti sub-
stantia, concludent nobis heterogeneas esse
has particulares et individuas substan-
tias, prout ipsorum blasphemia est. Ea
propter itaque personas unius deitatis,
haud debemus simpliciter substantias par-
ticulares et individas reputare, ne in Arii
absurditatem incurramus; sed in substan-
tia existentes iudicare.

3. Neque tamen hae personae inter ac-
cidentia collocandae sunt, tum propter ea
quae diximus, tum quia simplex omnino
Deus est et incompositus nihilque adiun-

(1) Chartae caries superiores lacunas fecit.

ctum habens. Quamobrem in theologicis tractatibus sacros nostros patres comperimus, ceu monadem atque unitatem supremum Deum celebrantes. Oportet itaque nos incuriose et sine contentione divina dogmata sequi theologorum patrum nostrorum; neque verbis inaniter rixantes, cum audientium pernicie, artificiose disserere de supersubstantiali summoque bono. Namque ait divus Dionysius areopagita: « de hac igitur, uti dictum fuit, supersubstantiali et arcana deitate dicere ne audeamus, et ne cogitare quidem praeter id quod divinitus nobis a sacris oraculis revelatum fuit. Etenim ut ipsamet de se in oraculis, prout suam bonitatem decuit, significavit; notitia eius et scientia cunctis impervia est, utpote supersubstantialiter extra res omnes posita. » Multosque invenies theologos, qui ipsam non modo ut invisibilem et incomprehensibilem celebrant, verum etiam tamquam inscrutabilem minimeque vestigabilem, quia nullum est vestigium, quod ad arcanam eius immensitatem deducat. Oportet itaque unam quidem deitatem, id est substantiam sanctae Trinitatis religiose credere; tres vero personas adorare proprietatibus distinctas, ex quibus eae dignoscuntur. Etsi enim Deus pater substantia est, non tamen ita est principaliter quatenus pater, sed quatenus existens. Similiter et filius et sanctus spiritus. Etenim hae cunctae appellationes relationem significant. Namque ut ait theologus Gregorius « neque substantiae nomen pater est, neque operationis significativum, sed relationem quam erga filium pater habet, vel erga patrem filius. » Secunda autem et consequente notione substantiam denotat, cui inest relatio.

4. Sicut ergo Deus pater, et Deus filius, et Deus spiritus sanctus, etiamsi non secundum eundem animi nostri conceptum, sic una est substantia, unum principium,

ἔχουν ἐπέσεικτον ὁ Θεὸς καὶ ἐν τῇ Θεολογικῇ πραγματείᾳ ὁσὺν ἱεροῦς ἡμῶν πατέρας εὐρίσκομεν ὡς μοιάδα καὶ ἐνάδα τὴν Θεασχίαν ὑμνολογῦντας προσήκει τοίνυν ἡμᾶς ἀπειρίργως καὶ ἀφιλονείκως ἐπεσθαι τοῖς Θεοῖς διδῶμασι τῆς Θεηγόρου ἡμῶν πατέρων καὶ μὴ λογομαχοῦντας ἐπὶ οὐδὲν χηρίσιμον, ἐπὶ καταστροφῇ τῆς ἀκουόντων τεχνολογεῖν τὴν ὑπερούσιον καὶ ὑπερέξαυτον ὡς γὰρ φησιν ὁ Θεῖος Διοτίσιος ὁ ἀρειοπαγίτης, (1) « περὶ ταύτης οὖν, ὡς εἴρηται, τῆς ὑπερουσίας καὶ κρυφίας Θεόπτετος οὐ τολμητίον εἰπεῖν οὔτε μὴν ἐνοῦσαι τί παρὰ τὰ Θειοδῶς ἡμῖν ἐκ τῶν ἱερῶν λογίων ἐκπεφασμένα, καὶ γὰρ ὡς αὐτὴ περὶ αὐτῆς ἐν τοῖς λόγοις ἀναβοηρῆσας ὡσαύτως δίδωκεν, ἢ μὲν αὐτῆς ὁ τί ποτὲ ὅστιν ἐπιστήμη καὶ Θεωρία πᾶσιν ἀβατός ὅστιν τοῖς οὖσιν, ὡς πάντων ὑπερουσίας ἐξηρημικη. » Καὶ πολλοὺς τῶν Θεολόγων εὐρίσεις οὐ μόνον ὡς ἀράτον αὐτὴν καὶ ἀπερίληπτον ὑμνηκότας, ἀλλὰ καὶ ἀνεξήρηνητον ἅμα καὶ ἀνεξήρημαστον, ὡς οὐκ ὄντος ἴχνους οὐδεὶος τῆς ἐπὶ τῆς κρυφίας αὐτῆς ἀπειρίας διεληλυθῶτων· δεῖ οὖν μίαν μὲν Θεότητα καὶ ἕνα οὐσίαν τῆς ἀγίας Τριάδος δοξάζειν εὐσεβῶς· τρεῖς δὲ τὰς ὑποστάσεις προσκυνεῖν ταῖς ἰδιότησιν αὐτῆς ἐν . . . ἐν αἷς καὶ Θεωροῦνται· εἰ γὰρ ὁ Θεὸς πατὴρ οὐσία ἐστίν, οὐ προηγμένη καὶ ὁ πατήρ, ἀλλὰ καὶ ὁ ὢν ὁμοίως ἢ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· σχέσεως γὰρ εἰσιν αἱ τοιαῦται προσηγοραὶ σημαντικαί· ὡς γὰρ φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (2) « οὔτε οὐσίας ὄνομα ὁ πατήρ, οὔτε ἐνεργείας ἐστὶ δηλωτικόν· σχέσεως δὲ καὶ τοῦ πῶς ἔχῃ πρὸς τὸν υἱὸν ὁ πατήρ, ἢ ὁ υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα, καὶ κατὰ δεύτερον δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλορον λόγον πῶς οὐσίαν διηλοῖ, ἢ πρῶσεστιν ἢ σχέσεις.

δ'. Ὡσαυτε οὖν Θεὸς ὁ πατήρ, καὶ Θεὸς υἱὸς, καὶ Θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μὴ τρεῖς ταύτας τὰς ἐπινοίας, μία ἢ οὐσία, μία ἀρχὴ, μία κυριότης, μία δύναμις,

1) De divinis nominibus cap. I. 1. — (2) Orat. XXIX. 16.

μία ἐέργων· καὶ ἀσεβῶσιν ἢ τῶν οἱ ἀπὸ
 Σεβήρου ἢ τῆ ἀληθείας ἀναφύοντες, ἑεῖς
 οὐσίας ἐπὶ τῆ ἁγίας ἢ προσκυνητῆς ἑιά-
 δος δοξάζοντες· τινες γὰρ αὐτῶν πρὸς τοῖς
 ἄλλοις αὐτῶν ἀποπήμασιν φασὶ τὸ υἱὸν ἐκ
 τῆ πατρὸς γεννηθῆσαι ἢ τὸ πνεῦμα ἐκπο-
 ρεῖσθαι ὡς οὐσίαν ἐξ οὐσίας· ἢ τὸ μὲν δο-
 κεῖν, ἑεῖς οὐσίας φαίνονται λέγοντες· ἑι-
 θεῖαν (1) ἢ γενουσκῆναι δείκνυσιν αὐτοῦς
 ἢ τοιαύτην ἀεινεοημένη ὁμολογία· εἰ γὰρ
 μία ἢ αὐτὴ οὐσία πατρὸς ἢ υἱοῦ ἢ ἁγί-
 ού πνεύματος, πάντως ἢ εἰς θεὸς ὁμοθυμῶς πι-
 στεύεται· εἰς ἓν ἄ[ρα τῆ] υἱοῦ ἢ πνεύματος
 ἀναφερομένων οὐ σπυτιθεμένων, ὡς φησιν
 ὁ θεολόγος, ἵνα μὴ τὸ πᾶν καταλυθῆ δι'
 ἃν τὸ ἐν σεμνύεται (2)...

[ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΓ΄.]

[Τὰς τῆ ἁγίας ἑιάδος ὑποστάσεις, πό-
 τερον οὐσίας ὀνομάζων προσήκεις, ἢ ἀνού-
 σίους;]

ἀ... ἢ καλῶς ἔχεις· ἢ τῆ τὸ ἐν ἢ
 ταυτὸν τῆ θεότητος, ἵν' οὕτως ὀνομάσω
 κίνημά τε ἢ βούλημα ἢ τῆ οὐσίας ταυ-
 τότητα· εἰ ἢ τρεῖς οὐσίας τῆ ὑποστάσεων
 παρέχουσι, πάντως ἐμφύλους ταύτας ἢ ξένας
 ἀπὸ ἀλλήλων καθὼς νοεῖν ὁ λόγος ὑπο-
 βάλλει· ἐπεὶ τῆ τί ἑεῖς αὐταὶ ἢ οὐ μία·
 εἰ δὲ τοῦτο, τρεῖς ἀρχαὶ ἢ τρεῖς θεοὺς
 ὑποτίθενται· καὶ ἐρυθρίωσι τοῦτο φανε-
 ρῶς ὁμολογῆσαι· ἡμεῖς ἢ καλῶς ἐδιδάχθη-
 μεν ἀπὸ τῆ θεολόγου (3), προσκυνοῦμεν
 πατέρα ἢ υἱὸν ἢ ἅγιον πνεῦμα· τὰς μὲν
 ιδιότητας χωρίζοντες· ἐνοῦντες ἢ τῆ θεό-
 τητα· ἢ οὔτε εἰς ἓν τὰ ἑία συναλείφομεν,
 ἵνα μὴ τῆ Σαβελλίε νόσον νοσήσωμεν· οὔτε
 ἢ διαίροντες εἰς ἑία ἑκσυλα ἢ ἀλλόῃα,
 ἵνα μὴ τὰ Ἄρειε μανώμεν. Τὸν ἢ υἱὸν ἐκ

una dominatio, una virtus, una operatio :
 impie quamvis nunc etiam agant Severi
 adseclae, adversus veritatem coorti, tres
 substantias in sancta et adoranda Trinitate
 statuentes. Ex his enim nonnulli, practer
 alias suas absurditates, dicunt filium ex
 patre genitum, et spiritum procedentem,
 ceu substantiam de substantia; atque ita
 certe videntur tres substantias adfirmare:
 et sic ipsos tritheismi morbo laborare haec
 illorum mentis confessio demonstrat. Nam
 si una eademque est substantia patris et
 filii ac spiritus sancti, prorsus et unus Deus
 recte creditur, ad unum relatis filio ac spi-
 ritu, non compositis, ut ait theologus; ne
 totum dissolvatur, per quae unus colitur...

[QUAESTIO XVI.]

[Sanctae Trinitatis personas utrum ap-
 pellare oportet substantias, an insubstan-
 tivas?]

I... aut bene se habet: et secundum
 unum eundemque divinitatis, ut sic appel-
 lem motum ac voluntatem, et substantiae
 unitatem. Quod si tres substantias persona-
 rum exhibent, prorsus has alienas et extra-
 neas invicem faciunt, prout ratio intelligen-
 dum suadet. Nam cur haec tres sunt, non
 una? Quod si ita se haberet, tria principia
 et tres deos invehunt, quamquam eos (hae-
 reticos) pudet hoc aperte confiteri. Nos au-
 tem, prout a theologo didicimus, adoramus
 patrem et filium et sanctum spiritum, pro-
 prietates discernentes, deitatem unientes:
 neque in unum tres coagmentamus, ne Sa-
 bellii morbo laboremus: neque tres extra-
 neos sibi et alienos dividimus, ne cum Ario
 insaniamus. Filium autem ex patre genitum

Responsio.

¹ Ἀπόκρισις.
 cod. f. 13. a.
 col. 1.

(1) Relative ad hunc locum die in nostro monito XI. pro XVI. Ad rem quod adinet, seimus etiam Iohannem philoponum fuisse tritheitam, utpote severianum. Et omnino legendus est Damasceni dialogus contra Iacobitas, qui statim ab initio materiam huius loci illustrat.

(2) Hoc loco, ubi fit ab uno ad aliud codicis folium transitio, revera esse operis hiatus, dubitari non potest: nam nec praecedens folium physice cum sequentibus, sed glutine tantum bibliopegi, cohaeret; et cum superior quaestio sit XI, posterior sine ulla interruptione materia usque ad XVII. quaestionem decurrit: ex quo necessario concludimus contineri in hoc tractu quaestionem XVI, cuius titulum in lacuna manuscriptorum conjecturaliter nos supplavimus. Desunt itaque quaestiones XII. XIII. XIV. XV. Nam quod in monito de undecima diximus, id de parte eius tantummodo intelligendum est.

(3) Orat. VI. 22; et alibi, puta orat. XLII. 16. etc.

et spiritum procedentem credimus, ut personam ex persona: non enim naturali conditione comparatum est ut substantia generet. Nisi enim hoc verum esset, deberet omnis homo parere; atque hanc etiam habere naturae suae demonstrativam qualitatem et definitionem. Nam quae naturaliter substantiae insunt, ea speciem quoque universam comitantur: ideoque filius quoque et sanctus spiritus genitiva natura praediti necessario forent. Atqui nihil horum verum est. Non ergo quatenus pater substantia est et quatenus existens, filium genuit, sed quatenus pater est, et secundum huiusmodi relationem.

2. Neque tamen insubstantivas personas credimus, ut saepe dictum est (nemo sermonem nostrum reprehendat), neque item substantias: nam si personam peculiaris character facit, per quem illarum quae unius substantiae dicuntur personarum proprietates agnoscitur; id autem minime efficitur a substantia; utique persona, quatenus persona, non est substantia, sed enhypostaticum quid et substantivum. Ergo quoniam nihil rerum creaturarum divinae beataeque naturae inest, ea quippe ad has nullatenus pertinet, sed orationem omnem substantiamque omnem excedit, minime necesse est de singulis personis quaerere utrum substantiae sint an accidens; quoniam et genus, et speciem, et differentiam in illis disquirere ratio nostra cogeretur. Nemo sermonem nostrum vituperet dicentem nunc, non oportere personam substantiae nomine indigitare; cum superius contra dixerimus. Nunc enim ita adfirmat, quia proprie stricteque cuiusque personae notionem sistit, verbisque illas inter se distinguere satagit: idcirco etiam ante definivimus quid sit persona: et omnino de substan-

τοῦ πατρὸς γεννηθῆσαι καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι δοξάζομεν, ὡς ὑπόστασιν ἐξ ὑποστάσεως· οὔτε γὰρ ἡ οὐσία πέφυκε γινεῖσθαι εἰ γὰρ μὴ τοῦτο, ὀφείλει καὶ πᾶς ἄνθρωπος γίνεσθαι, καὶ ἔχρειν καὶ τοῦτο γνώρισμα τῆς αὐτοῦ φύσεως συστατικόν, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἔργῳ ὡφθαλμιβάνον· τὰ γὰρ φυσικῶς τῇ οὐσίᾳ προσόντα, καὶ παντὶ τῷ εἶδει ἔκονται· καὶ ὁ υἱὸς δὲ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὀφείλει γνησιότητος φύσεως εἶναι· ἀλλὰ μὴν οὐδὲν τούτων ἀληθῆς ὑπέρχει· οὐκ οὖν καθὼς οὐσία ἐστὶν ὁ πατήρ, καὶ ὁ ἄγ, γενένηκε τὸν υἱόν, ἀλλὰ καθὼς πατήρ καὶ κατὰ τὴν τούτων σχέσιν.

β'. Οὐκ ἀνεσίους δὲ τὰς ὑποστάσεις δοξάζομεν, ὡς πολλάκις εἴρηται ἰμῶν col. 2. μηδὲ τῷ λόγῳ ὀππρεχέτω) οὔτε δὲ οὐσίας· εἰ γὰρ τὴν ὑπόστασιν τὸ ἰδιάζον τὴν χαρακτῆρῶς ποιεῖ, δι' οὗ καὶ ἐν τῇ μίᾳ οὐσίᾳ ὡφθαλμιβάνων προσώπων ἡ ἰδιότης γνωρίζεται· τοῦτο δὲ οὐ πέφυκε ποιεῖν ἡ οὐσία· δηλονότι ἡ ὑπόστασις, ὡς ὑπέστασις, οὐκ ἐστὶν οὐσία, ἀλλ' ἐνυπόστατόν τι καὶ οὐσιώδες πᾶρμα· οὐκ οὖν ἐπέπερ οὐδὲν καὶ ἐν τοῖς οὐσίαις πρὸς ἐστὶ τῇ θεῷ καὶ μακαρίᾳ φύσει, κατὰ μὴδὲ γὰρ τῶν ἵπτων ἐστὶ, καὶ παντὸς λόγου καὶ πάσης οὐσίας ἐπέκεινα· οὐκ ἀνάγκη περὶ ἐκάστης ὑποστάσεως αὐτῆς ζῆτεῖν, πότερον οὐσία ἐστὶν ἢ συμβεβηκός (1)· ἐπεὶ καὶ γένεσθαι καὶ εἶδθαι καὶ διαφορὰν ἐπ' αὐτῆς πολυπραγομήσας ὁ λόγος ἀναγκάζεται· μηδὲ δὲ τῷ λόγῳ ὀππμεμφῆσθω φῆσάντι μὲν ἐνταῦθα μὴ εἶναι τὴν ὑπόστασιν οὐσίαν εἰπεῖν ἀνωτέρω δὲ, τὸ ἔμπαλιν· ἐνταῦθα μὲν γὰρ κυριολεκτῶν τὸ ἐκάστου τούτων σηματόμενον, καὶ τῷ λόγῳ διείσαν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων, ταῦτα εἴρηκεν· ὅθεν καὶ προδιορισμῶ τὸ ὡς ἐπὶ τῆ ὑποστάσεως ἐξηγησάμεθα· καὶ τὸ ἀπλῶς

(1) Quaequam hoc videretur quodammodo ad XI. quaestionem pertinere, minime id tamen credendum est; namque in XI. agitur discrete de Verbi persona, in hac vero XVI. de tribus simul. Et quamquam mox n. 3. redit auctor ad Christi personam, id ex connexione quadam argumenti fit, et ob eam causam praesertim quam dicit in quaestione XVI. fine. Videtis p. 646. adn. 4. Denique, ut iam diximus, quaestio undecima connecti cum XVII. nequit.

ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ εἰσώντες μὴ εἶναι τὴν ὑπόστασιν ὡς ὑπόστασιν οὐσίαν ἀπλῶς· ἀνωτέρω δὲ ταύτῃ ἐπινοήτες δύνασθαι φύσιν ἔχουσαν οὐσίαν τὴν ὑπόστασιν, οὐσίαν μετὰ ἰδιωμάτων ἐσημάναντο, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν πληθύν τῆς χαρακτηριστικῶν ἰδιωμάτων μόνον, ὅπερ ἔστι κυρίως τῆς ὑποστάσεως σημεῖον, τῷ λόγῳ καὶ αὐτὰ ἐξ αὐτῆς διακρίνοντες· καὶ ὡς τοῦ εἶδους κατηγορουμένου κατὰ τῆς ἀτόμων εἶδος δὲ Χριστῶν οὐχ' ὑπάρχει· ἵνα καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ὑποστάσεως τοῦτο ἔχοντες· πρᾶγμα γὰρ ὅτι μοναδικόν, ὡσπερ καὶ ἡλίον καὶ σελήνην.

γ'. Διὰ ταῦτα πάντα τὴν καὶ Χριστὸν ὑπόστασιν, οὐ δεῖ οὔτε οὐσίαν εἰπεῖν ὡς ὑπόστασιν τῆς γὰρ ὑπασις τῶν εὐτυχοῦς εἰσι τοῦτο ματαιοφροεῖν, μίαν φύσιν τῆς θεότητος καὶ τῆς σαρκὸς δογματίζοντων· ἢ τὴν ἢ πάλιν συμβεβηκός, ἀλλὰ πρᾶγμα συνθετον, ἢ ἄτομον ἐνοῦσιον ἐν δύο φύσει γνωρίζοντες, καθὼς ἀνωτέρω λέλεκται· ὡς γὰρ φησὶν ὁ μακάριος Κύριλλος (1), Χριστὸς μονοβόπως οὐ λέγεται, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ὀνόματι ἐπὶ ὅτι, ἑκατέρων πραγμάτων δέονται σημασία θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· οὔτε γὰρ τῶν ὄντων ἕκαστον, ἐπειδὴ οὐσιωδῶς φέστηκεν, ἢ συμβεβηκός ὑπάρχει, ἢ ἀνάγκη τὸ μὴ ὄν συμβεβηκός, μίαν οὐσίαν ὑπάρχειν· καὶ πᾶσαι ἢ αἱ ἀνωτέρω λεχθεῖσαι μαρτυρίαι πρὸς παράστασιν τῆς οὐσιωδῆς φύσεως διαφορὰν ἀσυγχύτως ἐν τῷ Χριστῷ σώζεσθαι· ἢ πῶς ἐνωσιν, ἵκαναί εἰσι πιστάσθαι τοῦτε τὴν ἀλήθειαν ἅς τινες ἢ καὶ ἑτέρας τοῦτε ἰσοδυνάμους Θεοῦ τῆς μήκου τοῦ συγγράμματός οὐκ ἐτάξαμεν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦτε.

δ'. Ἐπειδὴ δὲ εἰρήκαμεν μὴ εἶναι τὴν ὑπόστασιν ὡς ὑπόστασιν οὐσίαν, δεῖ γινώσκων, ὅτι δύο σημαίνει τὸ ὄνομα τῆς ὑποστάσεως οἱ πατέρες εἰρήμισιν· καὶ καθ' ἕνα μὲν ἔσπον διλήθη τῆς χαρακτηριστικῆς ὑπόστασιν, ἥτις κυρίως καὶ ὑπόστασις λέγεται,

tia diximus eam non esse personam, quatenus persona intelligitur, sed substantiam simpliciter. Superius autem, cum affirmavimus naturae seu substantiae nomine posse personam appellari, tunc inquam substantiam cum idiomatibus suis significare voluimus, non autem characteristicorum idiomatum solam complexionem; quae quidem propria personae notio est; quae ipsa idiomata vi mentis a persona discernimus; sicuti fit praedicata specie in individuis. Species vero Christorum non est, ita ut in Christi quoque persona id habeamus. Est enim haec res solitaria, veluti sol ac luna.

3. Propter haec omnia Christi personam, non oportet dicere substantiam, quatenus persona est; etenim Eutychei patrocinantium haec insana sententia est, qui unam deitatis et carnis naturam affirmant. Sed neque accidens appellanda est, sed res composita, vel individuum enhypostaticum in duabus naturis spectatum, sicuti superius dictum fuit. Namque ut ait beatus Cyrillus, Christus haud sub unica notione dicitur, sed in ipso nomine etsi unico, utriusque rei apparet significatio, deitatis nimirum et humanitatis. Neque enim haec singula, quoniam substantialiter subsistunt, vel accidens sunt; vel necesse est, quod non est accidens unam esse substantiam. Et quidem superiora omnia quae attuli testimonia ad demonstrandum pertinent substantialem naturarum differentiam inconfuse in Christo servari, cuius rei veritatem etiam post unionem valide confirmant. Quamquam praeter ea nonnulla, parvis licet ponderis, ob vitandam scripti huius prolixitatem, non adtulimus.

4. Quia vero diximus personam, quatenus est persona, non esse substantiam, sciendum est, patres dixisse nomen personae duplicem habere significatum; et uno quidem characteristicam personam denotare, quae principaliter persona dicitur,

col. f. 13. b.
col. 1.

col. 2.

(1) Confer scholia opp. T. V. part. 1. p. 780.

et per quam personarum in unica substantia proprietas agnoscitur: veluti peculiare est ac proprium personae patris, ut sit absque principio, et ex nulla causa proveniat: filii item peculiare est ut a patre sit genitus: denique sancti spiritus ut a patre processerit. Hoc a characteristicis notione exhibetur. Alia vero ratione substantiam significari a personae vocabulo tradidit nobis sanctus Cyrillus, cum loco substantiae abusive usurpavit personae vocabulum; quam rem testatur, scribens ad Theodoretum, in secundo anathematismo: ostendit enim idem esse dicere naturam Verbi atque hypostasim: ait quippe, locutionem secundum personam nihil aliud innuere, quam Verbi naturam seu hypostasim; quod ipsum Verbum est. Rursusque in scholiis, hypostasim pro natura sumens, ait: quod autem inconfusae maneat naturae seu hypostases, hinc cognoscemus. Item in trigesimo ad reginas capitulo: sicut enim duo principes, qui nullatenus inter se dignitate differant, non unus existimantur, sed vere duo; ita si quid est alii unitum dignitatis ratione, dummodo naturae id est hypostases differant, non sunt unum sed duo. En manifeste docuit pater, se idem dicere naturam Verbi et hypostasim. Et quotquot patres unam Dei Verbi naturam dicunt, id ipsum docent. Nam de filii hypostasi eodem modo loquuntur, naturam pro hypostasi sumentes.

5. Patet autem ex dictis, characteristicam hypostasim non esse substantiam, quatenus hypostasis est. Porro hypostasis idem significat quod persona, sicut etiam substantia idem est quod natura in theologica doctrina. Testis theologus Gregorius, qui in sermone syntactico sic ait: atque ita perficimur, unitatem quidem in substantia agnoscentes et in unica adoratione: trinitatem autem in hypostasibus id est personis: ut quibusdam loqui placet. Neque in-

δι' ἧς τ' ἐν τῇ μιᾷ οὐσίᾳ ᾠθεδομένων προσώπων ἡ ἰδιότης Ἰναρίζεται, ὡς ἐξαιρετόν ἐστι καὶ ἴδιον Ἰνώρισμα δ' τ' πατρὸς ὑποστάσεως, τὸ ἀναρχὸς καὶ ἐκ μηδεμιᾶς αἰτίας ὑποστῆναι. δ' ἢ τ' οὐκ, τὸ ἐκ τ' πατρὸς γεννηθῆναι. δ' ἢ τ' πνεύματος τ' ἀγίου, τὸ ἐκ τ' πατρὸς ἐκπορευθῆναι. τοῦτον ἀπέριστον ἢ χαρακτηριστικὴ παράστασις καθ' ἕτερον ἢ ἔσπον τ' οὐσίαν σημαίνειν τὸ δ' ὑποστάσεως ὄνομα παρέδωκεν ἡμῖν ὁ ἐν ἀγίοις Κύριλλος, ἀντὶ οὐσίας καταχρηστικῶς χρῆσάμενος τῷ δ' ὑποστάσεως ὀνόματι καὶ μάρτυρεὶ γραφῶν πρὸς Θεοδώριον ἐν τῷ δευτέρῳ ἀναθεματισμῷ (1). δείκνυσι γὰρ ὡς ταυτὴν ἐστὶ τῷ λέξιν φύσιν λόγος, τὸ λέξιν ὑπόστασιν. φυσὶ γὰρ τ' καθ' ὑπόστασιν, οὐδὲν ὑποφαίνοντος ἕτερον, πλὴν ὅτι μόνον ἢ τ' λόγος φύσις ἦεν ὑπόστασις ὁ ἐστὶν αὐτὸς ὁ λόγος. πάλιν ἐν τοῖς σχολίοις (2) τ' φύσιν ὑπόστασιν λέξων φησὶν ὅτι ἢ ἀσύχυτοι μετλήσκουσιν αἱ φύσεις, ἦεν ὑπόστασις, ἐντεῦθεν εἰσόμεθα: καὶ ἐν τῷ πρὸς τὰς βασιλίδας λ' κεφαλαίῳ φησὶν ὡς περὶ γὰρ δύο τινὲς ἄρχοντες τῆ τ' ἀξιωματικῶν ἰσότητι κατ' ἐδὲν ἀλλήλων * διανεμόμετες, ἐχ' ἐν νοεῖνται μόνον, ἀλλὰ δύο καὶ τὸ ἀληθές. ἔτω τὸ συνημμένον τινὰ κατ' ἀξίαν διηρημένων τ' φύσεων, ἦεν ὑποστάσεων, ἐκ εἰσὶν ἐν, ἀλλὰ δύο. ἰδοὺ σαφῶς εἰδείξεν ὁ πατὴρ, ὅτι τὸ αὐτὸ λέγα φύσιν λόγος, καὶ ὑπόστασιν καὶ ὅσοι ἢ τ' πατέρων μίαν φύσιν τ' θεῶν λόγος δογματίζουσι, τὶτο διδάσκουσι περὶ γὰρ δ' τ' οὐκ ὑποστάσεως ταῦτα φασὶ, τ' φύσιν ἀντὶ ὑποστάσεως ᾠθελαβόντες.

ε'. Δῆλον δὲ ὅτι πῶ χαρακτηριστικὴν ὑπόστασιν ὁ λόγος παρέσθης μὴ εἶναι οὐσίαν ὡς ὑπόστασιν. ὁμόσημο δὲ ἐστὶν ἢ ὑπόστασις τῷ προσώπῳ ὡς περὶ ἢ ἡ οὐσία δ' φύσεως ἐν τῇ θεολογικῇ πραγματείᾳ καὶ μαρτυρεῖ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ συτακτικῷ φήσας ταῦτα (3). καὶ ἔτω καταρτιζόμεθα, τὸ μὲν ἐν τῇ οὐσίᾳ γινώσκοντες καὶ τῷ ἀμερισμῷ δ' προσκυνήσεως τὰ ἢ τῆ τ' ὑποστάσεων ἦεν προσώποις ὅτισι φίλον μὴ ἢ γὰρ οἱ περὶ ταῦτα ζυγομα-

* cod. ἄλλαν, sine accentu.

cod. f. 14. a. col. 1.

(1) Opp. T. VI. p. 209. B. Item S. Maximus opp. T. II. p. 277. — (2) Opp. T. V. part. 1. p. 785. B. — (3) Orat. XLII. 16.

χρῶντις ἀσχημονεῖτωσαν, ὡς περ ἐν ἐνό-
μασι κατένης ἡμῖν τῆ εὐσεβείας, ἀλλ' οὐκ
ἐν πρᾶγμασι· καὶ ἐν τῷ λόγῳ τῆ ἁγίας πεν-
τηκοστῆς φησὶ (1)· μίας θεότητος, ὡ οὗτοι,
τῆ τριάδα ὁμολογήσατε· εἰ δὲ βούλεσθε,
μίας φύσεως· καὶ Γρηγόριος ἡ ὁ Νύσσης ἐν
τῷ κατηχητικῷ (2) γράφει περὶ φύσεως,
λέγει ἢ ταῦτα· καὶ τῆ εὐσεβείας λόγος οἶδε
διάκρισιν ὑποστάσεων ἐν τῇ ἐνότητι τῆ φύ-
σεως βλέπειν· ὡς ἂν μὴ τῇ πρὸς ἑῶν ἑλ-
ληνας μάχη, πρὸς ἰεραϊσμὸν ἡμῖν ὁ λό-
γος ὑπενεχθεῖν· καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος
ἐν τῇ πρὸς Σούκεισον ἐπιστολῇ σαφῆς τῆτο
ποιεῖ γράφων ταῦτα (3)· οὐ γὰρ ἔστι τῆ ἐφι-
κτῶν εἰς θεότητες οὐσίαν ἢ τοὺς φύσιν μετα-
χωρῆσαι δύνασθαι τι ἢ κτισμάτων ἐν
πάσι τέτοις ἀμάρτην ἢ φύσιν εἶσαν δηλοῖ.
col. 2. Ταύτας ἔδει τὰς ῥησεις ἀνωτέρω τάξει ἐν
τῷ οἰκίῳ κεφαλαίῳ (4)· καὶ ἐπειδὴ τοῦτο
ᾤθησεν ἀλλοτρίως, τὸ ὑπερηφάν ἢ ἐνεπι-
ρώθη οὐκ ἐν πολὺ ἀπάθοντι κεφαλαίῳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΖ΄.

Ἐπειδὴ περ τινὲς τῆ ἀπὸ Εὐτυχοῦς καὶ
Διοσκορίου τῆ δυσσεβῶν ἐπιλαμβάνονται τῆ
ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου, καὶ φασὶ κα-
κῶς ἐκπεδικῆσαι αὐτὴν ἐν τῷ οἰκίῳ ὄρω,
σωζομένης ἢ μᾶλλον τῆ ιδιότητος ἐκατέ-
ρας φύσεως, τί δὲ πρὸς τούτους ἀπολογεῖ-
ται; ἐκ τούτων γὰρ λαβόντες ἀφορμὴν,
ἐπιχειροῦσι λέγειν ὡς δύο φύσεις διλοξάζει
ἐν ἰδιότητι προσώποις θεωρημένοις.

Ἐπεκρίσις.

α'. Θυμμάζω τῆ τοιοῦτων ἀνθρώπων
πῶς ἐθελόκαλον γνώμων· πῶς τῆς ἁγίας
συνόδου παντοίας καὶ διὰ τοσοῦτων ἐξασφα-
λισαμένης καὶ μηδεμίαν καθ' ἑαυτῆς λαβὴν
ᾤθησεν ἀλλοτρίως, οἱ πρὸς πῶ ἀλήθειαν φι-
λεχθῶς ἔχοντες, καὶ τῆ Εὐτυχοῦς μυσ-
ρῆς αἰρέσεως ὑπασπασαί, ᾤθησεν αὐτοῦ μέντοι
πῶ εὐσεβῆ τῆ δύο φύσεων φωνὴν, μάτρω
κατηγοροῦσι τῆ παρ' αὐτῆς εἰρημέων καὶ
ὄντως ἰσὸν ἀράχνης ὑφάνουσι, καὶ καθ'
ἐδάτων γράφουσιν οἱ τοιοῦτο ληρούντες καὶ

solenter se gerant contumaces, quasi nobis
in vocabulis sita sit religio, non in rebus.
Et in sermone de sancta pentecoste ait :
divinitatis unius, o homines, trinitatem fa-
teamini; vel si vultis, unius naturae. Tum
etiam Gregorius nyssenus in catechetico de
natura scribens, eadem dicit, nempe quod
orthodoxa doctrina scit differentiam per-
sonarum in unitate naturae spectare; ne
dum cum ethnicis pugnam conserimus, ad
iudaismum oratio nostra delabatur. Deni-
que beatus Cyrillus in epistola ad Suce-
sum palam hoc facit ita scribens: non enim
fieri potest ut in deitatis substantiam seu
naturam creatura aliqua transeat. In his
omnibus natura diserte substantiam signi-
ficat. Et has sane auctoritates superius
oportuisset in proprio capitulo collocare;
sed quia id omissem fuit, nunc demum
in hoc haud valde dissimili capitulo sup-
pletum est.

QUAESTIO XVII.

Quia nonnulli impiorum Eutycheis et
Dioscori discipuli sanctam chalconensem
synodum reprehendunt, aiuntque pravam
edidisse definitionem, quum contra potius
utriusque naturae proprietatem servaverit,
quamnam oportet nos adversus istos apo-
logiam instituire? Hinc enim ansam su-
munt dicendi, duas naturas synodum in
propriis se spectatis personis credere.

I. Miror huiusmodi hominum magi-
nam sententiam; quomodo sancta synodo
quaqueversus et tanta auctoritate suffulta,
nullamque reprehensioni ansam exhiben-
te, hi tamen cavillosi veritatis hostes, et
nefandae Eutycheis haereseos defensores,
respicientes piam duarum naturarum locu-
tionem, temere definitiones eius detrectant.
Atqui vere aranei telam texunt, et in aquis
scribunt, qui talia adversus sanctam syn-
odum pugnantur. Nam quum sint lippiente

Responsio.

(1) Orat. XLI. 8. — (2) Cap. I. edit. paris. T. II. p. 477. — (3) Opp. T. V. part. 2. p. 140. A.
— (4) Intellegit questionem XI. Atque hinc satis cognoscimus, cur in hac questione XVI. nonnulla sint quae
ad undecimae argumentum referuntur. Dicit enim ipse auctor utramque questionem partim esse similes.

anima, oculos habent et nihil intelligunt. Nisi enim propriae definitioni ea synodus praeposuisset patrum nicaenorum cccxviii., itemque patrum constantinopolitanae synodi symbolum, et nisi illos se omnino sequi esset professa; nisi acta ephesina adversus impium Nestorium adprobasset, unam personam et unum eundemque dominum nostrum Iesum Christum perfectum in divinitate et eundem perfectum in humanitate concorditer praedicasset; nisi in multis illic habitis sermonibus Nestorio eiusque irreligiosis dogmatibus anathema dixisset, locus esset accusantium sermoni, et divisionis suspicio subesset. Sin potius necessariam chalcedonensibus patribus hanc locutionem effecit prava Eutychis sententia, cur hi synodum temere vituperant? Recte quippe intelligens divinum incarnationis mysterium, praeclare nobis tradidit unam hypostasim unamque personam inconfuse et inconvertibiliter et indivisibiliter in duabus naturis agnoscendam, servata apprimè utriusque naturae proprietate; atque ita rectè contradicens Eutychis Nestoriiue vesaniae. His enim verbis utriusque aequaliter vitium profligat. Nestorium quidem dispellit blaspheme dividentem unum Christum in Deum seorsum, et in hominem seorsum; dispellit, inquam, dicendo unam hypostasim unamque personam, et unum eundemque se confiteri dominum nostrum Iesum Christum: Eutychem vero unam naturam divinitatis et humanitatis profitentem, nihilque eum a Virgine sumpsisse; hunc, inquam, retundit duas naturas inconfuse et inconvertibiliter atque inseparabiliter unitas dicendo in una hypostasi, incolumi utriusque naturae proprietate, cuius rei causa synodum hi sycophantae accusaverunt.

2. Audiant accusatores quibus verbis ea quae ipsi prave intelligunt synodus dixerit, neque locutiones nobis exhibeant mutilatas: « consubstantialem patri secundum divinitatem, et consubstantialem no-

τῆ ἁγίας συνόδου· τὴ γὰρ ψυχὴν λιμῶνες, ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ οὐ κατανοοῦσιν· εἰ μὴ γὰρ τὸ οἰκεῖον ὄρος προέταξεν ἡ σύνοδος τῷ ἐν Νικαίᾳ τινὶ ἁγίῳ πατέρων, καὶ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ σύμβολον, καὶ τούτοις ἐν πᾶσιν ἀκολουθεῖν ὁμολογήσεν· εἰ μὴ τὰ ἐν Ἐφέσῳ πραχθέντα καὶ δυσσεβοῦς Νεστορίου ἠσμένισεν, ἐν πρόσωπον, καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τέλειον ἐν Θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι τὸν αὐτὸν συμφώνως ἐκήρυξεν· εἰ μὴ ἐν πολλοῖς τῷ ἑαυτῆς λόγων Νεστορίου μετὰ τῷ ἀσεβῶν αὐτοῦ δογματῶν ἀνεθεμάτισε, χωρὰν εἶχε τὴ κατηγορῶν ὁ λόγος, καὶ τῆς δειξιέσεως ἡ ὑπόνοια· εἰ ἢ ἀναγκαίαν αὐτοῖς τὴ τοιαύτην ἐποίησε φωνὴν ἡ Εὐτυχοῦς κακοδοξία, τί μάτην αὐτῆς ἐπιμέμφονται; ὁρθῶς γὰρ κατανοήσασα τὸ θεῖον τὸ ἐνανθρωπήσεως μυστήριον, καλῶς ἡμῖν * παρῶικαν μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρόσωπον ἀσυγχύτως καὶ ἀξέπτως καὶ ἀδιειρέτως ἐν δύο φύσει γνωρίζομενον· καίτοι σωζομένης ἢ μάλλον τὸ ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, ἐκ δειξιέσε ἀντικαταστάσεισα τῇ τε Εὐτυχοῦς καὶ Νεστορίου φρενοβλαβείᾳ· τὸ γὰρ ἀμφοτέρων ἐπίσης διὰ τῷ τοιούτων φωνῶν ἀνατρέπει κακόν· Νεστορίον μὲν ἐκβάλλει δυσφήμως δειμοῦντα τὸν ἕνα Χριστὸν εἰς θεὸν ἰδικῶς ὡς ἀνθρώπον ἰδικῶς, διὰ τοῦ εἰπεῖν μίαν ὑπόστασιν καὶ ἐν πρόσωπον, καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· Εὐτυχέα δὲ μίαν φύσιν τῆς Θεότητος καὶ τὴ ἀνθρωπότητος ὁμολογήσαντα, ἥτοι καὶ τροπὴν ἢ σύγχυσιν, καὶ μηδὲν ἐκ τῶ παρθένης τὸν λόγον λαβόντα, διὰ τῆ εἰπεῖν δύο φύσεις ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως καὶ ἀδιειρέτως ἠνωμένας ἐν μιᾷ ὑπόστασι· καὶ τὸ σωζομένης ἢ τὸ ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, δι' ἣν οἱ συκοφάνται αὐτῆς κατηγοροῦσαν.

β'. Ἀκέετωσαν ἢ οἱ κατηγοροὶ πῶς τὰ παρ' αὐτῶν κακῶς νοηθέντα εἴρηκεν ἡ σύνοδος, καὶ μὴ τὰς λέξεις ἡμῖν πεπιθέτωσαν περικκομμένως· ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ τὴ Θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν

col. f. 11. b. col. 1.

* col. ἡμᾶς.

col. 2.

καὶ πᾶν ἀνθρώπων ἕντα· καὶ πάντα ἕμοιον
 ἡμῖν, χωρὶς ἁμαρτίας, πρὸ αἰῶνων μὲν ἐκ
 τοῦ πατρὸς γεννηθέντα καὶ τὴν θεότητα
 ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῆς ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι'
 ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μα-
 ρίας τῆς ἀειπαρθένου καὶ θεοτόκου κατὰ
 τὴν ἀνθρώπων ἕντα· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χρι-
 στὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν
 ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνω-
 ριζόμενον· οὐδαμοῦ τῆς τῆς φύσεως ἁρ-
 ρᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης
 ἢ μᾶλλον ἢ ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως,
 καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν
 συντρεχούσης· οὐκ εἰς δύο πρόσωπα με-
 ριζόμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μο-
 νογενῆ θεὸν λόγον καὶ κύριον Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν καὶ ἄπερ ἄνωθεν ὁ πατὴρ περὶ
 αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξ-
 παίδευσεν, καὶ τὸ τῆς πατέρων ἡμῶν ᾠδα-
 δέωκε σύμβολον. „ Εἰ οὖν εἰς μίαν ὑπό-
 στασιν φησὶν ἑκατέραν φύσιν συνελλυθέν-
 ται, καὶ ἕνα καὶ (☩) αὐτὸν εἶναι κύριον
 Ἰησοῦν Χριστὸν μονογενῆ λόγον, καὶ τοῦ
 ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ τὰς δύο ἡνω-
 μήσεις ὁμολογεῖ, μίαν μὲν τὴν πρὸ τῶν αἰ-
 ῶνων ἐκ τῆς πατρὸς κατὰ τὴν θεότητα, ἑτέ-
 ραν ἢ τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς
 καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ τῆς παρθένου
 μητρὸς καὶ τὴν ἀνθρώπων ἕντα, πού ἕνεκα
 ἐκ τῆς διαιρέσεως ἢ ὑπόνοιας ἀγνοοῦσι
 ἢ οἱ ἄφρονες, ὅτι τοῖς τῆς ἁγίας ἐκτετύ-
 χηκε συγγράμμασι καὶ τοιαῦτα γέγραφε
 καὶ μαρτυρεῖ ὁ πολλὸς τῷ πνεύματι Ἀθα-
 νάσιος, τοιαῦτα εἰπὼν ἐν τῷ, ὁ λόγος
 σαφῶς ἐγένετο. “ Ταῦτα ἀναγκαίως προέξη-
 τάσαμεν· ἵνα ἐὰν ἰδῶμεν αὐτὸν δι' ὄργα-
 νον τῆς ἰδίου σώματος θεϊκῶς πράττοντα
 ἢ λέγοντα τινα, γνωσκόμεν ὅτι θεὸς ὢν
 ταῦτα ἐργάζεται· καὶ πάλιν ἐὰν ἰδῶμεν αὐ-
 τὸν δι' ὄργανον τῆς ἰδίου σώματος ἀνθρωπί-
 νως λαλοῦντα ἢ πάσχοντα, μὴ ἀγνοῶμεν
 αὐτὸν, ὅτι σαρκόφορος γέγονεν ἀνθρώπος·
 καὶ ἕνεκα ταῦτα καὶ ποιεῖ καὶ λέγει· καὶ ἕκαστε γὰρ
 τὸ ἴδιον γνωσκόμεν, καὶ ἀμφότερα ἐξ ἐνὸς
 πραττόμενα βλέπομεν καὶ νοοῦντες, ὁρθῶς
 πιστεύομεν καὶ οὐποτε πλανηθείμεν. „

bis secundum humanitatem, per omnia si-
 milem nobis, excepto peccato: ante sae-
 cula quidem ex patre genitum secundum
 divinitatem; in fine autem temporum, eun-
 dem pro nobis et propter nostram salutem
 ex Maria virgine ac deipara secundum hu-
 manitatem, unum eundemque Christum
 filium, dominum, unigenitum, in duabus
 naturis inconfuse, indivisibiliter, insepa-
 rabiliter agnoscendum; non sublata pro-
 pter unionem differentia naturarum, sed
 conservata potius utriusque naturae pro-
 prietate, in unam personam unamque hy-
 postasim concurrentis; non in duas per-
 sonas divisum, sed unum eundemque filium
 unigenitum Deum Verbum ac domi-
 num Iesum Christum, prout antiquitus pro-
 phetae de eo, et ipse nos Iesus Christus
 docuit, et patrum nostrorum tradidit sym-
 bolum. » Si ergo in unam hypostasim di-
 citur synodus utramque naturam convenisse;
 et unum eandemque esse dominum Iesum
 Christum, unigenitum Verbum, atque unius
 eiusdemque Christi duas natiuitates confi-
 tetur, unam ante saecula ex patre secun-
 dum divinitatem; alteram extremis tempo-
 ribus propter nos et propter nostram salu-
 tem ex virgine matre secundum humanita-
 tem, quomodo locus sit suspitioni de divi-
 sione? Ignorant porro hi stulti, quod sanc-
 torum consonat scriptis synodus; quod-
 que talia conscriperit testatusque sit plenus
 ille spiritu Athanasius, dum ait in sermo-
 ne de verbis illis *Verbum caro factum est*:
 « haec necessario antea disquisivimus, ut
 cum viderimus eum proprii corporis or-
 gano divina facientem aut dicentem, scia-
 mus Deum esse qui talia operatur. Rur-
 susque si eum viderimus proprii corporis
 organo humana loquentem aut patientem,
 haud ignoremus ipsum fuisse in carne ho-
 minem; atque ita haec facere ac loqui.
 Nam naturae utriusque proprium agnos-
 centes, et utramque actionem ab uno per-
 actam cernentes atque intelligentes, recte
 credimus, et nunquam aberrabimus. »

Auctoritatum quae sequuntur, utpote editarum, una fortasse excepta, non-nisi titulos et initia clausulasque adscribam, lectores nimirum ad operum editiones intento digito amandans.

3. Eiusdem ex tertio adversus haereses sermone, contra Paulum samosatensem. Namque et ipse apostolus — in aeternum fiunt.

Sancti Gregorii theologi ex secunda oratione de filio. Deus dicetur non Verbi quatenus visibile est — nominum copulatio.

Sancti Gregorii episcopi Nyssae ex sermone contra Eunomium. Quum audierimus quod lux — Dei autem operationem.

Sancti Cyrilli episcopi Alexandriae ex epistola secunda ad Sucensum. Si enim unus dicatur a nobis — secundum id quod diximus.

Eiusdem ex sermone ad monachos qui erant Constantinopoli. Suppetias feret et concertabit sermoni huic etiam sapientissimus Iohannes, propemodum coacervans naturas colligansque ad unionem proprietatum ambabus haerentium vim.

Eiusdem ex sermone secundo adversus Nestorium. Desine naturas dividere — hominem prorsus adoras.

Eiusdem ex sermone quinto adversus Nestorium. Si ergo nonnulli sunt — potentiam Dei.

γ'. Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς τὰς αἰρέσεις γ' λόγου, καὶ Παύλου τῆς σαμοσατέως. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος — εἰς ἄνω αἰῶνας γίνονται (1).

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τῆς Θεολόγου ἐκ τῆς περὶ υἱοῦ δευτέρας λόγου. Θεὸς ἂν λέγοιτο οὐ τῆς λέγου τῆς ἐρωμένε — ἢ τῆς ὀνομάτων ἐπιζήσης (2).

Τῆς ἁγίας Γρηγορίας ἐπισκόπου Νύσσης ἐκ τῆς λόγου τῆς καὶ Εὐνομίε. Ὅταν μὲν ἀκούωμεν ὅτι φῶς — τῆς ἡ Θεοῦ τῆς ἐνέργειαν (3).

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τῆς πρὸς Σούκεινον. Εἰ γὰρ εἰς λέγοιτο πρὸς ἡμῶν — ἀποδοθέντα λόγον (4).

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς τῶν ἐν Κωνσταντινοπόλει μοναχοῦ λόγου (5). Ἐπαγωνιῆται δὲ καὶ συναθροῖται τῶν λόγων καὶ ὁ σοφώτατος Ἰωάννης, μονογενὴς καὶ συναγείρων τὰς φύσεις καὶ συνδέων εἰς ἕνωσιν τῶν ἑκατέρω προσόντων ιδιωμάτων τῆς δυνάμει.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς β' λόγου τῆς καὶ Νεστορίε. Παῦσαι δειρῶν τὰς φύσεις — ἀνθροπολαφεῖς, ὁμολογημένως (6).

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ε' λόγου τῆς καὶ Νεστορίε. Εἰ μὲν οὖν τινὲς εἰσὶν — τῆς δυνάμει Θεοῦ (7).

Deinde operis auctor ita concludit.

Atque haec quidem, o sanctissimi, pro ingenii mei modulo comperire potui ex praedictorum divina sapientia patrum doctricinis, Dei auxilio per sanctas vestras preces mihi favente.

Καὶ ταῦτα μὲν, ἁγιώτατοι, τὰ παρ' ἐμοῦ καὶ τὰ ἀναλογουσα τῇ μετρία κατὰ τασάσθ δυνάμει, ὅς ἂν εὐρεῖν δεδύνηται διδασκάλων τῆς Θεοσώρων ἡμῶν πατέρων, χαρηλαγηθεῖς τῇ τῆς Θεοῦ βοηθεία διὰ τῆς ἁγίων ἡμῶν προσδύχων.

(1) Nempe Athanasii contra Arianos orat. III. n. 34, quod opus interdum in codicibus inscribitur contra omnes haereses. — (2) Orat. XXX. s. ed. Maur. p. 545. — (3) Sub initio sermonis quarti contra Eunomium ed. paris. T. II. p. 165. C. — (4) Opp. T. V. part. 2. p. 143. A. — (5) Non extat in Cyrilli editionibus sermo vel liber cum huiusmodi titulo. — (6) Opp. T. VI. p. 50. A. p. 51. D. p. 60. D. — (7) Opp. T. VI. p. 132. D.

Ἐπειδὴ τινὲς ἐπιμέμφοιται τῇ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ ὡς ἀριτίως καὶ ἀκανονίστως δεξαμένη Θεοδώριτον καὶ Ἰβαν· τί γρη' ἀρὸς τούτους λέγαν;

α'. Ἐὰν εὐπειθήτως εἶδ' λόγους τῆς πατέρων σκοπῆσωμεν, τὸν Θεῖον ἔχοντες φῶρον πρὸς ὀφθαλμῶν, εὐχρησόμεν ὅτι οὐκ ἀριτίως οὗτοι, καθὼς τὰ ὑπομνήματα δηλοῖ, παρεδέχθησαν· πολλῆς γὰρ περὶ αὐτῶν ἀντιστάσεως γνησόμενης ὑπὸ τῆς ἐν τῇ συνόδῳ ὡς περὶ αἰρετικῶν, ἀναθεματίσαντες τὸν παράφρονα Νεστόριον μὲν τῆς ἀσεβῶν αὐτοῦ δογμάτων, εἰς ἃ καὶ διεβάλλοντο, κανονικῶς εἰσεδέχθησαν· Θεοδώριτος γὰρ κρότερον ἐν Ῥώμῃ Νεστόριον μὲν τῆς ἀθέων αὐτοῦ δογμάτων ἀνεθεμάτισε· καὶ δεχθεὶς παρὰ τοῦ τῆς πρεσβυτιδίου Ῥώμης πάππα Λεόντου, ὕστερον ἐν Χαλκηδόνι ἰδέχθη, πάλιν ἀναθεματίσας αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτοῦ βλασφημίας· καὶ μαρτυροῦσι τὰ ἐν Χαλκηδόνι συστάνα περὶ αὐτοῦ ὑπομνήματα, τὰ καὶ ἐμφερόμενα ἐν τῷ τέλει τῆς ὁγδόης πράξεως· εἰσι δ' ἐ ταῦτα.

β'. Οἱ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· Θεοδώριτος ἄρτι ἀναθεματίσθη· Θεοδώριτος ὁ εὐλαβίστατος ἐπίσκοπος παρελθὼν ἐν τῷ μέσῳ εἶπε· καὶ δεήσεις ἀπέδωκε τῷ Θεοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ, καὶ λιβέλλας ἐπέδωκε τοῖς ἐπισκόποις τοῖς δέεσσι τὸ τόπον τῆς Θεοφιλεστάτης ἐπισκόπου Λέοντος· καὶ εἰ δοκεῖ ὑμῖν ἀναγνωσκέσθωσαν α) ἐφ' ὑμῶν, ἅ μανθάνητε ὅπως φρονῶ· εἰ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι εἶπον· ἀναγνωσθῆναι οὐδὲν θέλωμεν, Νεστόριον ἀναθεματίσαν· Θεοδώριτος εὐλαβίστατος ἐπίσκοπος εἶπεν· ἐγὼ διὰ τὸ τῆς Χριστοῦ χάριν καὶ παρὰ ὀρθοδόξοις ἀνετρέφην καὶ ὀρθοδόξως ἐκήρυξα· καὶ οὐ μόνον Νεστόριον καὶ Εὐτυχήν, ἀλλὰ καὶ πάντα ἀνθρώπων μὴ φρονούντα ὁρθῶς ἀποσέφομαι ἢ ἀλλόθῳ ἢ ἡγῶμαι.

Quia nonnulli reprehendunt chalcedonensem synodum, quasi temere et contra canones ad communionem admiserit Theodoretum et Ibam, quidnam iis respondendum est?

1. Si sapiente iudicio sermones sanctorum patrum spectaverimus, Dei timorem prae oculis habentes, comperiemus praedictos viros duos non temere, prout actus synodici ostendunt, fuisse receptos. Etenim multa de his controversia habita a synodi patribus, tamquam si haeretici essent, quum ipsi anathema Nestorio insano dixissent eiusque impiis dogmatibus, quorum causa accusabantur, ad communionem admissi fuerunt. Etenim Theodoretus primo Romae Nestorium cum suis irreligiosis dogmatibus anathematizaverat, receptusque a veteris Romae papa Leone, postea Chalcedone quoque receptus fuit, postquam denuo Nestorium anathematizavit cum eius blasphemia; cuius rei testes sunt qui Chalcedone confecti fuerunt de illo commentarii, qui in octavae actionis sine referuntur. Ita vero se habent.

2. Religiosissimi episcopi clamaverunt: Theodoretus modo anathema dicat. Theodoretus religiosissimus episcopus procedens in medium dixit: preces obtuli Augusto et piissimo imperatori, et libellos tradidi episcopis qui locum tenent Deo carissimis episcopis Leonis: et si vobis videtur, praelegantur, ut dogma meum cognoscatis. Piissimi episcopi dixerunt: nihil legere volumus; Nestorio dic anathema. Theodoretus religiosissimus episcopus dixit: ego per Christi gratiam, apud orthodoxos fui educatus, et orthodoxiam docui: et non Nestorium tantummodo atque Eutychem, sed quemvis hominem non recte sentientem aversor, et alienum iudico. Quae quum diceret, religiosissimi episcopi clamave-

Responsio.

cod. f. 16. a. col. 1.

col. 2

α) Edd. perperam ἀναγνωσκονται.

runt: aperte dic anathema Nestorio eiusque dogmatibus. Theodoretus religiosissimus episcopus dixit: haud hercle id dicam, nisi prout scio placere Deo, vobis persuaserim, me neque civitatis curam ullam gerere, neque ob hanc causam huc advenisse. Sed quia calumnia appetitus fui, adsum ob demonstrandum me esse orthodoxum, meque Nestorio, et Eutyehi, et cuivis homini duos filios dicenti, anathema dicere. Haec eo dicente, religiosissimi episcopi clamaverunt: aperte dic anathema Nestorio, eiusque dogmatibus, et omnibus qui eius sententiam fovent. Theodoretus pientissimus episcopus ait: ego nisi exposuero quomodo credo, non dico; credo autem. Quod dum diceret, religiosissimi episcopi clamaverunt: hic est haereticus, hic est nestorianus; haereticum foras expelle. Theodoretus religiosissimus episcopus dixit: anathema Nestorio, et cuiquam sanctam virginem non dicenti dei param, et in duos filios dividenti unicum dominum Iesum Christum filium Dei unigenitum. Ego vero et fidei definitioni subscripsi, nec non epistolae Deo carissimi et sanctissimi archiepiscopi domini Leonis; atque ita sentio, et sic credo, et post haec omnia salutem consequi spero. Post admissum itaque anathematismum, et Deo carissimorum episcoporum de illo suffragium, illustrissimi praesides dixerunt: ex norma iudicii sanctae synodi Theodoretus religiosissimus ecclesiam Cyri civitatis recuperabit.

3. Atque ita ex chalcedonensibus actibus latius demonstratum est, haud temere a sancta synodo Theodoretum fuisse receptum. Ego vero etiam incidi in eiusdem ad Sporacium scriptum (qui unus erat ex congregatis in ea synodo illustrissimis praesidibus) quo ex scripto comperi, Theodoretum toto animo, impium Nestorii dogma

καὶ ἐν τῷ λέγειν, αὐτὸν οἱ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· φανερώς εἰπὲ ἀνάθεμα Νεστορίῳ καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ· Θεοδώριτῳ δὲ οὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι εἶπεν· ἐπ' ἀληθείας οὐ λέγω, εἰ μὴ ὡς οἶδα ἀρέσκων Θεῷ πείσω ὑμᾶς, ὅτι οὔτε πῶλεως ἀφροντίζω, οὔτε διὰ τοῦτο παρεχούμην· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐσυκοφαντήθη, ἦλθον πληροφορῆσαι ὅτι ὁρθόδοξός εἰμι, καὶ ὅτι Νεστέριον καὶ Εὐτυχήν καὶ πάντα ἄνθρωπον δύο υἱοὺς λέγοντα ἀναθεματίζω καὶ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν, οἱ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· φανερώς εἰπὲ ἀνάθεμα Νεστορίῳ καὶ τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, καὶ τοῖς φρονούσι τὰ αὐτοῦ· Θεοδώριτος δὲ εὐλαβίστατος ἐπίσκοπος εἶπεν· ἐγὼ ἂν μὴ ἐμῶμαι ἕως πίσειω, οὐ λέγω· πίσειω δέ· καὶ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν, οἱ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· ἑστ' αἰρετικὸς ἔστιν· ἑστ' νεστοριανός ἔστι· τ' αἰρετικὸν ἐξῶ βάλε· Θεοδώριτος εὐλαβίστατος ἐπίσκοπος εἶπεν· ἀνάθεμα Νεστορίῳ καὶ τῷ μὴ λέγοντι Θεοτόκον τ' ἁγίαν παρθένον, καὶ τῷ εἰς δύο υἱοὺς μερίζοντι τ' ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν υἱὸν τ' Θεοῦ τ' μονογενῆ· ἐγὼ ἢ καὶ ἐν τῷ ἔρω τ' πίσειως ὑπέγραψα, ὅ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ θεοφιλεστάτῃ καὶ ὁσιωτάτῃ ἀρχιεπισκόπου κυρίου Λέοντος· καὶ οὕτως φρονῶ, καὶ οὕτως πίσειω, καὶ καὶ ταῦτα πάντα σωθήσεσθαι προσδοκῶ· ἢ καὶ καὶ ἐν τῷ ἀναθεματισμῷ ἀποδοχὴν καὶ τ' ἐπ' αὐτῷ ἤφρον τ' θεοφιλεστέρων ἐπισκόπων, οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἰπων· καὶ τ' κρίσιν τ' ἁγίας συνόδου Θεοδώριτος ὁ εὐλαβίστατος ἐπίσκοπος τ' ἐκυλιῶσιν· c) Κύριε τ' πῶλεως ἀπολήψεται.

γ'. Καὶ οὕτω μὲν ἐκ τῶν ἐν Χαλκηδόνι πεπραγμένων πλατυτέρως λείδειται, ὡς οὐκ ἀκρίτως ἢ ἁγία σύνοδος ἐδέχθη Θεοδώριτον. Ἐγὼ ἢ τοῖς πρὸς Σποράκιον τ' Πατρίκιον γραφεῖσιν αὐτῷ (εἰς ἢ ἦν ἑστ' τ' ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ συνειληγμένων ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων) ἐνέτυχον· καὶ εὖρον αὐτὸν ὀλοψύχως τὸ ἀσεβὲς Νεστορίε δόγμα

a) Ed. τιμῆς honoris. Sed infra confirmatur lectio πῶλεως. — b) Perperam in edd. graece et latine καὶ μετὰ ταῦτα πάντα σώσεισθαι in marg. σώσεισθε) sine προσδοκῶ: et post haec omnia dixit salrete. Quod satis est ridiculum. — c) Desunt in cod. duo praecedentia verba.

μυσαπτόμενον· ἢ πρὸς ἀποδείξιν τ' λεγο-
μένων, ὀλίγα ἐξ αὐτῶν ᾠδατίθημι.

Θεοδώριτε ἐκ τ' πρὸς Σποράκιον.

Νεσέριόν πε πάντως ἀκούετε κ. τ. λ.
εἰ γὰρ τοῦτο, ἀιέγκλητῶ ἔλλω μητέρα
θεοῦ ἐπεισάγων (1).

δ'. Καὶ ταῦτα μὲν δεῖτ' εἰσὶν ἐναρ-
γεσέραν ἢ ταύτης τῆς ἀποδείξεως. οὐκ ἂν
οἶμαι δεηθεῖν ὁ τ' ἀληθείας ἐρασῆς καὶ
πᾶσαν φιλονεικίαν ἀποσφερόμενῶ, ὅτι
ἀποσφερέτο τὸ Νεσορίου μυσαρὸν δόγμα
Θεοδώριτῶ καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τῆς ἐν
Χαλκηδόνι ἀγίας συνόδου ἐδέχθη. Τοῦτο
δὲ καὶ περὶ Ἰβας ἔξεσι κατανοῆσαι, ὡς
οὐκ ἀκρίτως ἢ αὐτὸς εἰσεδέχθη παρὰ τῆ
συνόδῳ· ἐν γὰρ τῇ δεκάτῃ πράξῃ πάν-
τες οἱ εὐλαβίστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν·
πάντες τὰ αὐτὰ λεγομένη, Ἰβας Νεσόριον
ἄρι ἀναθεματίσθ'. Εὐτυχία καὶ τὸ δόγ-
μα αὐτοῦ ἀναθεματίσαι· Ἰβας ὁ εὐλαβί-
στατῶ ἐπίσκοπῶ εἶπεν· καὶ δι' ἐγγρά-
φως ἀναθεματίσαι Νεσόριον ἢ τὸ δόγμα
αὐτοῦ, καὶ νῦν ἀναθεματίζω αὐτὸν μυ-
ριάκις· τὸ γὰρ ἅπαξ μετὰ πληροφροῦν
γινόμενον, κἂν μυριάκις γένηται, οὐ λυ-
πεῖ· καὶ ἀνάθεμα Νεσορίῳ καὶ Εὐτυχεῖ
ἢ τῶ λέγοντι μίαν φύσιν, καὶ πάντα ἢ τ'
μὴ φρονούντα, ὡς φρονεῖ ἡ ἀγία σύνοδος,
ἀναθεματίζω.

ε'. Θαυμάζω τοῖνον πῶς μὴ τοσαύτην
ἐξέτασιν ἢ ἀκριβείας ἐρευνῶν ἢ ἀναθεμα-
τισμὸν Νεσορίου ἢ τ' ἀσεβῶν αὐτοῦ δόγ-
μάτων, ὡς ἀκρόνισον δεξβαλλεσι τ' ἀγίαν
σύνοδον οἱ τ' ἀληθείας πολέμοι, μεμφό-
μενοι τ' ὁ ἐπισκοπῆς τ' εἰρημένων ἀνδρῶν
ἀποκατάσασιν ὡς ἀκρίτως ἠγομένων· ἢ
ρομίζω μὲν αὐτοὺς ἐκ δεξιέσεως ἢ ὀλο-
λύχως τ' ἀναθεματισμὸν πεποιμέναι τ'
μυσαροῦ τούτε φρονήματος· εἰ δὲ τις ἐφώ-
ρασεν αὐτοὺς, ἢ ἀπὸ συγγράμματος αὐ-
τῶν, ἢ ἀπὸ λόγου μὴ τ' σύνοδον τ' τοιαύτην

odisse. Quod ut demonstrum, pauca inde
sumens exponam.

Theodoretus ex iis quae scripsit ad Spo-
racium.

Nestorium prorsus auditis etc. Si hoc
ita se habet, culpa caret ethnicus, qui mat-
rem deorum introducit.

4. Atque haec quidem iste ait. Eviden-
torem autem hac demonstrationem non
postulabit, ut arbitror, veritatis amator,
et omni contentionis studio alienus, quod
nempe abominandum Nestorii dogma aver-
satus fuerit Theodoretus, ideoque a chal-
cedonensi sancta synodo susceptus sit. Idem
de Iba quoque cogitare licet, quod nempe
ne ipse quidem indiscrete a synodo rec-
eptus fuerit. Namque in actione decima cun-
cti religiosissimi episcopi clamaverunt: om-
nes eadem dicimus: Ibas Nestorium nunc
anathematizet. Eutychem eiusque dogma
anathematizet. Ibas religiosissimus episco-
pus dixit: iam scripto anathema dixi Nes-
torio eiusque dogmati; et nunc etiam mil-
lies eum anathematizo. Nam quod semel
cum persuasione actum fuit, etiam millies
repetere non est molestum. Anathema igitur
Nestorio, et Eutychi, et cuilibet di-
centi unam naturam: denique quemlibet
diversam a sancta synodo sententiam ge-
rentem anathematizo.

5. Miror itaque quomodo post talem
disquisitionem, et accuratam indaginem,
dictumque Nestorio et dogmatibus eius ana-
thema, tam irregularem traducant sanctam
synodum veritatis hostes, reprehendentes
praedictorum virorum in episcopalem gra-
dum restitutionem, ceu temere factam. Et
sane existimo ipsos, consensu mentis tota-
que anima anathema dixisse huic execran-
dae opinioni detestandi dogmatis pronun-
ciasse: sed si forte aliquis deprehendit il-
los vel scripto vel verbis post synodum

(1) Exstat totus hic locus in editione Theodoretus per Sirmondum T. IV. p. 696-698. B. De hac autem
ad Sporacium epistola legendus est Garnerius in auctario ad Theodoretum opp. T. V. p. 251. seqq. qui
frustra dicit esse spuriam, contradicente nunc etiam Anonymo nostro, qui a Theodoretus ipsius aetate pa-
rum abest.

hanc impietatem retinentes, non est idcirco sacra synodus culpanda, quasi inconsulto erga illos se gesserit. Namque et inter Nicæae cccxviii. sanctos patres, septem circiter comperimus, Arii doctrinam adeo retinuisse, ut mala multa adversus Dei ecclesiam patravissent: qui quidem timore depositionis, definitioni subscripserant; quin tamen ob eam rem sanctam illam vituperare synodum liceat; (homo enim faciem, Deus cor videt) aut eius accuratam agendi rationem circa Theodoretum et Ibam; etiamsi forte ex illorum post synodum sermonibus visi essent Nestorii errorem fovere; quod nemo facile demonstrabit. Immo vero mirabilis fuit synodi sedulitas, quia quum Theodoretus Romam ivisset expostulaturus apud papam Leonem factam sui a Dioscero depositionem, ibique scripto Nestorium cum suis impiis dogmatibus anathemati subiecisset, atque ita susceptus fuisset; nihilominus quasi nihil de eo coram Romanis actum fuisset, tamquam adhuc iudicio obnoxium, aegre illum admisit; et post actionum synodicarum confectionem, anathematismos ab eo aliisque exegit.

6. Epistolæ diversorum episcoporum scriptæ ad Petrum Antiochieæ episcopum, cognomento Fullonem, quod non oporteat passionem trisagio obtrudere, additamento illo « qui crucifixus es pro nobis » quod Petrus ipse haereticus attextendum curaverat.

Anteonis episcopi Arsinoës ad Petrum Antiochieæ episcopum.

7. Sancti Gelasii Romæ episcopi exemplar epistolæ ad Syriæ episcopos missæ.

φρονήσαντας ἀσέβειαν, οὐ δεῖ κατεγκλιεῖν περὶ τούτου ἡ ἀγίας συνόδος ὡς ἀκριτόν τι περὶ αὐτῶν διεπραξαμένους· εὐρίσκομεν γὰρ καὶ τὸ ἐν Νικαίᾳ τῆς ἀγίων πατέρων περὶ ζ' τῆς ἀριθμῶν (1) τὰ Ἄρειου πρεσβυτέρου, ὃ ἐπὶ τούτου, ὡς πολλὰ κακὰ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἐπαδείξασθαι· οἱ τινες φόβῳ ἢ καθαιρέσεως, τῶ ὄρω καθυπέγραψαν καὶ οὐ δεῖ παρὰ τοῦτο αἰτιάσθαι τὴν ἀγίαν ἐκείνην σύνοδον· ἄνθρωπος γὰρ εἰς πρόσωπον, ὃ ἡ Θεὸς εἰς καρδίαν ὄρω· ἢ τὸ ἐν Χαλκιδόνι ἐπὶ τοῖς ἀκριβῶς πεπραγμένοις ἐπὶ Θεοδωρίτῳ καὶ Ἰβᾶ· εἰ γὰρ οὕτως ἐκείνων λόγων καὶ τὴν σύνοδον ἐφαρμάθισαν οὗτοι τὰ Νεστορίου φρονέοντες· ὅπερ οὐδὲ εὐχερὲς ἐστὶ δεῖξαι τινί· καὶ ἐστὶ θανατάσαι τὴν ἀκριβῆσαν ἡ ἀγίας συνέδου, ὅτι Θεοδωρίτα καὶ τὸ Ῥώμῳ γηρομένους, καὶ αἰτιασάμενε παρὰ τῶ ἀγιωτάτῳ πάπῳ Λέοντι τῷ ἐπ' αὐτῶ γηρομένῳ καθαιρέσειν παρὰ Διοσκῶρε, καὶ ἐγγράφως ἀναθεματίσαντος· Νεστορίου καὶ τῆς ἀσεβῶν αὐτοῦ δογμάτων, καὶ οὕτω δεχθέντος, ὡς μηδεὶς εἰς αὐτὸν γηρομένους παρεσιᾶ τῶ Ῥωμαίων, ὡς κρητιστόμενον, καὶ καὶ δυσχερείας ἐδέξατο αὐτὸν, καὶ καὶ τὸ ἀναγκαῖον αὐτῆς πραγμάτων διετύωσιν, ἀναθεματισμοῦς τε αὐτὸν καὶ ἄλλους εἰσπράττεται.

5'. Ἐπιστολὴν διεφύρων ἐπισκόπων γραφεῖσαι πρὸς Πέτρον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας τὸν ἐπίκλην γενέσθαι ὅτι οὐ δεῖ παρὰ τῶ τρισαγίῳ συνάπτειν διὰ τῆς προσθήκης « ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς » ἢν αὐτὸς Πέτρος αἰρετικὸς προσέθηκεν.

Ἀντιώνων ἐπισκόπων Ἀρσινόης πρὸς Πέτρον ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας (2).

3'. Τοῦ ἀγίου Γελασίου ἐπισκόπου Ῥώμης ἴσον ἐπιστολὴν πεμφθεῖσιν τοῖς ἡγουμένους ἐπισκόποις (3).

(1) Leontius in apologia concilii chalcædonensis dicit 17 septemdecim.

(2) Exstat hæc Anteonis epistola in editione veneta Zattæ conciliorum T. VII. p. 1125.

(3) Ut iam in monito prævio dixi, non exstat hæc Gelasii papæ romani epistola inter inter illas quæ sunt typis vulgatae. Ceteroquin latina illa, quæ in cit. conciliorum tomo legitur col. 77-82. ad orientales scripta videtur hæc nostræ lucem affundit. Certe plures de hoc argumento Gelasii epistolæ (quarum una sine dubio hæc nostra vaticana est) memorat Gennadius cap. XCIV: *Gelasius urbis Romæ episcopus adversus Petrum et Iacacium scripsit epistolas, quæ hodie in ecclesia tenentur catholica. Profecto inferius contra Petrum Fullonem loqui Gelasium agnoscemus.*

col. 1. 17. 1. col. 1.

col. f. 18. a. col. 1.

Κυρίοις μὲν πάντας Θεοσεβεστάτοις καὶ ὀσιωτάτοις ἐπισκόποις Κοσμά, Σεβηριανῶ, Κύρω, Ζωίλω, Εὐσεβίω, Θωμά, Σιλβανῶ (1), Γελάσιω α) ἐλείψαι Θεοῦ διάκονον β) καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως (2); εἰ ἄπερ ἠζήσας ἐγραψας, ἐργῶ πρόελθε· τίς τὰς ἐμάς ἀδυνασ ἀρὸς ὑμᾶς ἐγκαταμίξει, Θεοφιλέστατοι; τί ἢ ἐν τοῦ ταπεινοῦ ἢ ἀρὸς Θεοῦ μεγάλης παρρησίας; οὐ προπετίας τὸ ἐπιχείρημα, οὔτε κενῆς δόξης ἢ ἐναρξίς, θείας ἀγάπης καὶ σωτηριώδους πυρσὸς ὑπελθὼν ἐπιγέειραι τὴν ἀροξοπῆν· καὶ μοι δότε συγγνώμην ὡς θαυμάλιον οὐδὲ γὰρ ἐλλείποντα τῆ ὑμετέρᾳ συνέσει τὰ τῆς ταπεινότητος παρεθέμεν λέγειν· ἀλλ' ὡς ὑπομνήσαι φιλοθέω ἢ παρὰ κλησίς, ὅτι πάντες ὑμεῖς διδρακτοὶ Θεοῦ καθά περ φησὶ τὸ Θεῖον λόγιον· * οὐκ οὖν τὰ εἶς ἀγάπης λεγόμενα κρίναντες, δότε μισθὸν ἀνταποδόσεως, τῆ εὐχῶν ὑμῶν τὰς ἀμοιβὰς· εἶσα Θεοῦ καλοῦς διδασκάλους τῶ μαθητῶν προαρπάσαι τὴ πρὸς τῶ πρεσβείαν τάξιν· εἰ ἐν ἡμῖν ἐπιγράφεται ταύτης τὸ κάλλισον, ὡς ἐν προδρόμοις θεμέτοις β) ἐπιδείξωσ τὴ ἀειδὴν διεγείρει μὲν καὶ καταρτίσασι τὰ μέλη, προοδοποιήσασι δὲ τὴν μνήσιν β) σερρότητι γ) δι' αὐτῶν καλῶν διδασκάλων ἀληθῶς ἄριστοι μαθηταὶ· καλῶν ποιμένων θανμασία τῶ προβάτων ἢ νομῆ· οὗτοι τῶ ὑμετέρων πόνων οἱ καρποί.

η). Ἐπειδὴ τοίνυν εὐθυσάντων παρ' ἡμῖν τῶ εὐαγῶν μοναχῶν Θεῖον σύστημα, δεξιᾶς ἐλαβε κοινωρίας παρὰ τῶ ἀποστολι-

Dominis meis religiosissimis et sanctissimis episcopis Cosmae, Severiano, Cyro, Zoilo, Eusebio, Thomae, Silvano, Gelasius miseratione divina minister catholicae et apostolicae fidei. Si quae recta existimas scripsisti, operam urge. Quis meos dolores vobis communicet, o Deo carissimi? Cur humilis apud magnos fiduciam sumat? Non est audaciae molimen, neque vanae gloriae impulsus, sed divinae salutarisque caritatis fax mihi supposita, ad adhortandum excitat. Mihi ergo veniam detis, oro: non enim quia vestrae prudentiae defectum supplere velim, humilitatis meae verba proferre decrevi; sed cum religiosa monitione fiet deprecatio mea, quia vos omnes docibiles Dei estis, prout ait divinum oraculum. Itaque quae caritatis affectu dicimus vos diiudicantes, date mercedem retributionis, precum scilicet vestrarum remunerationem. Oportet bonos magistros praecooccupare discipulorum in orando ordinem; si quidem nobis tribuitur hic gradus praecipuus, ceu praecursoribus, spectaculo curam impendentibus; excitantibus insuper et membra roborantibus, classicum denique fortitudinis exemplo nostro canentibus. Bonorum magistrorum optimi vere sunt discipuli: mirifica ovibus pasqua a bonis pastoribus suppeditantur. Hi vestrorum laborum fructus.

8. Quia igitur sacrorum monachorum egregius manipulus ad nos delatus, communionis dexteram ab apostolica cathedra

α) Excidit haec a codice Γελάσιος, quod tamen nomen legitur in titulo, ut vidimus.

(1) Horum Syriae (paulo latius sumptae) episcoporum, ad quos utpote sibi satis contemporales, scribere potuit Gelasius, reperiebam notitiam apud Lequinium Or. christ. T. II. Nemp. 1. occurrit col. 856. Thomas Damasci episcopus monophysita, anno Ch. 518. Damasco expulsus. 2. Severianus Arethusae episcopus col. 916. circa initia saeculi sexti. 3. Cosmas Epiphaniae episcopus col. 918. contemporaneus Severiani. 4. Eusebius Larissae syriacae episcopus col. 920, qui scribebat ad Iohannem constantinopolitanum haud procul illa aetate id est anno 518. a Christo nato. 5. Cyrus episcopus Mariammae syriacae col. 920, qui item scribebat ad Iohannem constantinopolitanum. Nisi potius intelligendus videtur Cyrus episcopus hierapolitanus, qui sub Zenone imp. orthodoxos episcopos in exilium pellebat col. 928; vel col. 962 Cyrus Edessae episcopus item sub Zenone. 6. Zoilus Rhaphanoae episcopus col. 920, qui item scribebat ad supra dictum Iohannem constantinopolitanum. 7. Silvanus quis fuerit. inter multos eius nominis episcopos, nondum mihi satis liquidum est.

(2) Vides haec et mox Gelasii pontificis maximi modestiam, quam adhuc retinet successores, qui se servos servorum Dei nuncupant.

accepit, propterea quod communicare se cum Eutychiensis sive Manichaeis negarunt, sed cunctis potius sacrorum canonum definitionibus consentiebant, et damnatos quosvis haereticos repudiabant, et chalcedonensis synodi sanctique et apostolici Leonis papae per omnia confessionem tenebant; necesse est dici a nobis vestrae sanctae synodo: si delibatio sancta est, et massa: et si radix sancta, et rami. Namque ex fructu arbor cognoscitur. Venite et vos, o honorandissimi, ad eam quam vos ipsi sanctam praedicastis cathedram: accurrite ad immobilem Petri petram: connumerate vos choro apostolico: confirmate victoriae vestrae coronas: praecoccupate paratam vobis, o reverendissimi, reverentiam apud eos qui fidem semper confirmare soliti fuerunt. Utique narrarunt nobis Iohannes ac Sergius, diligentissimi fratres, qui a vobis ad nos venerunt, fidei Romanorum invictum robur, amorem erga filios, ecclesiarum sollicitudinem. Non enim tamquam speculatores . . . nostrae recepti fuerunt, sed ut fortitudinis vestrae testes; neque ut improbables repulsi sunt, sed ut nuncii concordiae vestrae recepti. Nunciarunt

κῆς καθέδρας, ἀρνησάμενον μὲν τὸ πρὸς δὺν Εὐτυχιανισίας, ἤγην Μανιχαίους (1) κοινω-
νίαν, συμφωνήσαν ἢ πᾶσι τοῖς κήριμασι τῶν
Θείων κανόνων ἐν ἀποβολῇ τῶν καθαιρεθέν-
των αἰρετικῶν πάντων, ὁμολογία ἢ τὸ διὰ
πάντων ἐν Χαλκηδόνι συνῆδη, Ἐτὶ ἐν ἀγίοις
καὶ ἀποστόλοις Λέοντι Ἐτὶ πάπα· λέγειν
ἐπάναγκας πρὸς τὴν ἁγίαν ἡμῶν σύνοδον (2):
εἰ ἢ ἀπαρχὴ ἁγία, καὶ τὸ φέραμα· καὶ εἰ ἢ
ρίζα ἐκλεκτῆ, καὶ οἱ κλάδοι. * Ἐπεὶ γὰρ τῶν
καρπῶν τὸ δένδρον γινώσκειται· ἤκατε ἢ καὶ
ὑμεῖς ὡς τιμωτάτοι πρὸς τὴν εὐαγγελισθεῖσαν
παρ' ἡμῶν ἁγίαν καθέδραν· προφθύσατε
πρὸς τὴν ἀρχέμασον Πέτρῳ πέτρῳ συναριθ-
μήθητε χορῶν τῶν ἀποστολικῶν· βεβαίωσατε
ἡμῶν τὴν νίκην δὺν σεφάνης· προκαταλάβετε
τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν σεβασμιώτατοι σε-
βασμιότητα παρ' οἷς καὶ εἰ ἢ πίστις τὸ κύ-
ριον ἔχει (3)· διηγήσαντο ἡδὲ ἡμῖν Ἰωάννης
καὶ Σέργιος οἱ σεβασιώτατοι ἀδελφοί, οἱ ἀπὸ
ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς ὡφραχθῶμενοι, τὴν πίστει
τῶν Ῥωμαίων (4) τὸ ἀήτητον, τὸ περὶ τὰ
τέσσαρα φιλοσοφίαν, τὴν μέριμναν τῶν ἐκκλη-
σιῶν· οὐ γὰρ ὡς κατάσκοποι τὸ ἐλ. . . ίας
ἡμῶν ἐδέχθησαν, ἀλλ' ὡς μνηστῆρες τὴν ἀν-
δρείαν ἡμῶν· οὐδὲ ὡς ἀδόκιμοι ἀπεπέμφθη-
σαν, ἀλλ' ὡς εὐαγγελισταὶ τὸ ὁμοφροσύνης

col. 2.

* Rom. XI. 11

(1) Ita dicit, quia reapse phantasiastae Eutychiani congruebant cum pari errore Manichaeorum, qui haeretici aetate quoque Gelasii grassabantur, ut mox dicemus. Porro de resistentibus henotico catholicis, ideoque persecutionem patientibus, haec habet Gelasius in praedicta latina ad orientales epistola col. 83: *quis non videt illos esse catholicos, et ab omni haeretica peste prorsus alienos, qui propriis urbibus delrui, et in exilium sunt reducti? et eos qui superstilibus catholicis successores fieri ausi sunt, catholicos omnino non esse, sed aut Eutychianos manifestos, aut eorum sectatoribus communicantes?*

(2) Fortasse illa est synodus, de qua Gelasius in praedicta ad orientales epistola col. 83. sit: *dicitis etiam synodum in unius hominis persona debuisse tractari, quam in damnandis tantis pontificibus catholicis non quaesistis.*

(3) Supremum apostolicae cathedrae ius violatum in eadem hac causa queritur Gelasius etiam in citata epistola col. 82. *Taceo, et ad sedem apostolicam ex more debuisse deferri. Ne nostra privilegia curare videamur, salis sit ostendere quid secundum regulas et patrum canones facere deberitis. Taceo, quia ad nos paterna fuerat consuetudine referendum; tantumque commoneo, quid fieri ecclesiastico iure convenerat.*

(4) Videtur Gelasius Romanos hoc loco dicere illos qui fidem romanam in illa persecutione retineverunt, quos tantopere celebrat in epistola ad orientales col. 82: *tot tantique pontifices unum idemque cum sede apostolica sentientes, eamque probantes, usque ad persecutionem viriliter etc. Ecce tot pontifices apostolicae sedis scilicet sectantes, praebent vobis servandae veritatis exemplum.* Mox col. 83. queritur contra de inconstantia seu indifferentia (ut nunc loquimur) orientalium: *haec illa mixtura, haec est illa confusio, qua per orientem totum inter catholicam haeticamque communionem nulla discretio est: immo qui discerni temptaverit, potius habetur haeticus, persecutione percussus, exiliis et afflictione multatur.* Et mox col. 84. de Graecis similiter: *haec apud Graecos facilis et inculpabilis putatur esse permixtio, apud quos nulla est veri falsique discretio: et dum omnibus reprobis volunt esse communes, in nulla monstrantur probitate constare.*

ὀμῶν ἀπήλειαν ἡδὲ διηγήσαντο τὴν τε
 σαθηρὰν κρίσιν ὑμῶν, καὶ τὴν αἰρετικῶν ἢ
 ἀναίδειαν, ἢ ὑπομονῆς ὑμῶν τὸ καρτερι-
 κόν, καὶ τὴν αἰσχίωσιν τὴν μαιφονίαν· τοῦτο
 μὲν σὺματι διηγησάμενοι, τῶν δὲ ἀληθείῃ καὶ
 διὰ λιβέλλης τῆς ὑμῶν * εὐλαβῶν μονα-
 χῶν ἀπαμφεβέντος, διδάξαντες ὅσας θλί-
 ψεις πολλὰς καὶ κακὰς διήλυθατε· ὅσαι τῆς
 Θεοῦ αἰ ἀντιλήψεις ἐπαπέτειλαν.

β'. Καὶ οὐ θαυμαστόν· οὐδὲ γὰρ ἐν
 πρώτοις τῆ λύκων αἰ ἐπιδρομαί, ἀλλ' αἰεὶ
 μὲν ἐπιφέρεσθαι, αἰεὶ ἢ τῶν ῥοπαλῶν τῆ κα-
 λού ποιμένος ἐκίββαλλονταί· τότε νικᾷ ἢ
 πίσις, τότε οὐκ ἔξαναση ἡ πόλεμος· οὐκ ἐν
 . . . τὰ τῆ ἀνδρείας ἀλλ' ἐν . . . τὸ λαμ-
 πρὸν τῆ δοκιμασίας· τί γὰρ οὐκ ἐκινήσαν
 οἱ οὐ . . . πρὸς τὸ ἀρδῶν ἀπαναίαι τῆ χρι-
 στιανισμοῦ καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα; τίνα
 χρήματα οὐχ' ὑπέσθεσαν ἀνταρσίαν . . .
 τὰ τοῦ Χριστοῦ; ποῖαι μάχαιραι] οὐ διε-
 φθάρησαν ἐν βασάνοις γυμνάζεσθαι ὁδὴν
 ἀγίας; ποῖον ζήφος ἠκοημένον οὐκ ἠμβλη-
 θη ἐκ τῆ τεμνομένων μακαρίων ἀρχόντων,
 καὶ μελλῶν τῆ καθολικῶν; ἢ τίς θαλάττης
 ἄβυσσος οὐ πεπλήρωται ὁσέων τῆ αἵματι
 συρρύντων σωμάτων ὁρθοδόξων; ποῖα ἢ
 ἐρημος οὐ πεπόλισται ἐκ τῆ ἐν αὐτῇ ἔξορι-
 σθέντων ἀρχιερέων διὰ τῆ πίσιν; ἢ ποῖαι
 πόλεις ὑπ[ερόρισ] καὶ μακρὰν πε ἀπρσι-
 σμένοι τῆ ἑαυτῶν ἔξουσίας, οὐ κοσμοῦνται
 καὶ θάλλουσιν ἐκ τῆ ἀεσπαρέντων καὶ φυγόν-
 των ἀγίων πατριαρχῶν, ἐπισκόπων, κλη-
 ρικῶν, μοναχῶν τε καὶ λαϊκῶν (1); παρὰ
 τοῖς Μανιχαίοις (2) ἔξουσία τῆ καλῆν καὶ
 πρᾶττειν ἀπερ βούλονται· παρ' αὐτοῖς χρι-
 σμάτων θησαυροὶ λαοπάγων· παρ' αὐτοῖς
 ἔρεις τῆ καὶ μάχαι· καὶ θρόνων ἐφέσεις· παρ'
 αὐτοῖς σοφῶν ἐσμοὶ, φαρμακῶν χοροί, ἐν

enim et exposuerunt firmum vestrum ia-
 dicium, haereticorum impudentiam, pa-
 tientiae vestrae constantiam, et pessimo-
 rum saevitiam. Atque haec oretenus nar-
 rarunt; tum veritatem confirmarunt libello
 a vobis per religiosos monachos vestros
 misso, docentes quot quantasque malas
 pressuras perpessi fueritis; qualia vobis Dei
 auxilia obvenerint.

9. Neque id mirum: haud enim in
 primis fiunt luporum incursiones; semper
 tamen assultant; semperque vicissim clava
 boni pastoris abiguntur. Tunc fides vincit,
 tunc bellum non consurgit: tunc fortitu-
 dinis facinora, tunc splendida documenta
 virtutis. Quid enim conati non sunt . . .
 ut christianitatis nomen et rem funditus
 destruerent? Quantaes opes distractae sunt,
 dum adversus Christum rebellatur? Quot
 gladii consumpti, dum in excrucians sanctis
 exercerentur? Quot exacti mucrones
 sunt obtusi caedendis beatorum cervici-
 bus, et membris catholicorum? Quanam
 maris abyssus orthodoxorum corporum,
 sanguine manantium, ossibus non est op-
 plena? Quanam desertus locus haud evasit
 frequens multitudo antistitum illic fidei
 causa exulantium? Quanam urbes extercae
 longissime a nostro imperio sitae, non or-
 nantur et florent, propter illic dispersos
 sanctos exules patriarchas, episcopos, cle-
 ricos, monachos, laicosque? Apud Mani-
 chaeos libertas loquendi est et agendi pro-
 libito: apud ipsos pecunia thesaurus abun-
 dant populorum deceptores: apud ipsos
 discordiae et contentiones et sedium ambi-
 tiones: apud ipsos impostorum globi, ma-
 gorum chori, qui sub monachorum habitu

(1) Scribit quidem sub initiis Anastasii imperatoris Gelasius, sed recentes adhuc erant Basilicenses et Zenonis haereticorum imp. persecutiones adversus orthodoxos, quas Anastasius continuavit. De his persecutionibus loquitur Gelasius etiam in cit. epistola lat. ad orient. *Quid facimus de tot tantisque civitatibus, ex quibus catholici episcopi sunt repulsi? Unde tot tantisque pontifices etc. usque ad persecutionem viriliter etc. de quibus passim illa ludibria gerebantur, et atrocina saeviebant etc. catholicos antistites inaudita prius et miserabili sorte detruendi etc.* Nunc vero multo adhuc graviorem fuisse illam persecutionem demonstrat.

(2) Manichaeos dicit per Eutyehianis, qui aequae phantasiastae erant. Ceteroqui liber pontificalis in vita Gelasii sic habet: *huius temporibus inventi sunt Manichaei in urbe Roma, quos in exilium depor-
 tari praecepit; quorum quoque codices ante fores basilicae sanctae Mariae incendio concremarunt.*

transfigurantur: ibi magia insolenter attollitur, et astrologia iactabunda prout cuique libitum est oracula edit: debacchantur daemones, eorumque impietatibus plaudunt sacerdotes: Christus illuditur: nemo denique recte sapit. Hoc est illorum qui unam Christi naturam decantant symposium: haec est officina ebriorum et qui unitas naturas confundendo destruunt.

10. Iamque ego ad te, o haeretice, sermonem convertam, confitensque Christum Dei vivi filium, Petri verba dico, revelationem patris vestri depraedico: tu autem « Deo passo » dicens, oeconomiam destruis, novam doctrinam invelhis, abiecta coryphaei confessione. Ille dicit « Christo passo » tu autem adversaris dicens « Deo passo. » Verba « Deo passo » solam denotant deitatem, veste sua nudatam, templo suo privatam, et absque servilis formae assumptione. Cur impassibilem deitatem trahis ad passionem, o Dei hostis? Cur immortalem naturam servitio et mortis corruptelae obnoxiam facis? Ego Christum Dei vivi filium confitens, non simplicem Christi hominem praedico, sed cum deitate perfecta, et cum humanitate item perfecta eundem

μορφῶν σχήματι ἢ μορφῆν ἀρριθόντων
 αἰετῶν, μαγεία σαρκοῦσα κατεπαίρεται, καὶ
 ἀστρονομία γυρρωῖσα καταθμία χειρο-
 δοτεῖ δαίμονες ἐμβαλεχέοντες, καὶ ἑρῆς
 ἀσεβείας αὐτῶν κροσθέντες, καὶ Χριστὸς ὁ παι-
 ζόμενος, καὶ ὁ συνὼν ἐκ ἐστὶ τῶτο τῷ ἢ μίαν
 φύσιν ἐν τῷ Χριστῷ θεαροῦντων τὸ συμπό-
 σιον τοῦτο τῷ μῦθόντων καὶ ἀφανίζόντων ἐν
 συγχύσει τὰς ἐνωθείσας φύσεις τὸ ἐρασήριον.

ἰ. (1) Καὶ γὰρ μὲν, ὡ ἀίρετικῆ, ἔδειξε
 πρὸς σέ τῷ λόγον, ὁμολογῶν Χριστὸν υἱὸν
 Θεοῦ τῷ ζῶντος τὰ τῷ ἀγίῳ Πέτρῳ φθέρη-
 μαὶ ῥήματα (2). τῷ ἀποάλυψιν τῷ πατρὸς
 ὑμῶν (3) κηρύττω σύ τῷ λέγων Θεοῦ πα-
 θόντος, ἀναίρεις τὰ τῷ οἰκονομίας, καινο-
 τομεῖς, ἀποβαλλόμενος τῷ κορυφαίῳ τῷ ὁμολο-
 γίαν. ἐκείνος λέγει Χριστοῦ παθόντος, καὶ
 σύ ἀντιπράττεις κολάζων Θεοῦ παθόντος.
 τὸ λέγειν, θεοῦ παθόντος, ψιλὴν ὑποφαίνει
 τῷ Θεότητα, γυρρῆν τῷ ἐνδύματος, ἐσρη-
 μένῳ τῷ ναοῦ καὶ τῷ δοῦλε μορφῆς προσ-
 λάψεως. τί τῷ ἀπαθῆ Θεότητι καθέλικαι
 εἰς πάθος Θεομάχε: τί τῷ ἀθάνατον φύσιν
 ὑπὸ δελιαν καὶ φθορῆν θανάτου υποβάλλεις;
 ἐγὼ Χριστὸν υἱὸν Θεοῦ τῷ ζῶντος ὁμολογῶν,
 οὐ ψιλὸν τῷ ἀνθρώπων τῷ Χριστοῦ κηρύττω,
 ἀλλ' ἐν Θεότητι τελείῳ καὶ ἐν ἀνθρώποτητι

col. 2

(1) Videtur potissimum intelligendus Petrus Fullo antiochenus episcopus, qui auctor fuit additamenti ad trisagium his ab ecclesia damnatis verbis: *quī passus es pro nobis*; quae nimirum verba ad Trinitatem relata, ut praecedens trisagium postulat, Theopaschitarum errorem continent: (De trisagio luculentum extat Damasceni scriptum, praeter dicta ab eodem in op. de fid. orth. lib. III. cap. 10.) Et Fullo quidem aliquot ante Gelasii pontificatum annis obierat; nihilominus Gelasius etiam in supra citata ad orientales epistola contra eundem eiusque favitores invelitur. Adde, quod liber pontificalis in Gelasio sic habet: *Julius temporibus iterum venit relatio de Graecia, eo quod multa mala et homicidia fierent a Petro et Acacio constantinopolitano. Et mox: ipsi temporibus fecit synodum, et misit per tractum orientis, et iterum damnavit in perpetuum Acacium et Petrum, si non poenitentes sub satisfactione libelli postulerent poenitentiam.* Reprehenditur tamen narratio a criticis, quia Acacius et Petrus Fullo ante aditum a Gelasio pontificatum vita excesserant. Nisi forte Petrus, non Fullo, sed Mongus ille alexandrinus intelligitur ab auctore libri pontificalis (etenim Mongus in Gelasio pontificatu vivebat); quem quidem Mongum sub nomine Petri alexandrii reprehendit Gelasius in cit. epistola, ut Acacii sectatorem et amicum. Verumtamen si quis omnino malit encyclicam hanc epistolam Felicis esse, non Gelasii; aio rursus, a panophiae auctore Gelasium diserte in titulo scribi, non Felicem; quamquam postea in iisdem foliis Felicis alia epistola ponitur, ut postea dicemus; quo fit ut dictus panophiae auctor perspicue Gelasium a Felice distinguat. Ceterum quia in conciliorum tomo VII. deinde a nobis citando, col. 1904. epistola quaedam legitur (diversa a nostra) quae in codice nomen Gelasii gerere dicitur, et tamen ad Felicem referenda creditur; non magnopere repugnabo si quis hanc ineditam luculentamque libri nostri encyclicam Felicis potius quam Gelasio tribuere velit.

(2) Nempe I. Petr. IV. 1. *Christo passo in carne.* Non Deo inquit, sed Christo; cui praeter deitatem inerat etiam humanitas, quae sola morti fuit obnoxia.

(3) Locutasse ita loquitur, quia quum Petrus apostolus sederit episcopus Antiochie, idcirco pater ecclesiae syriacae appellari potest.

τῆς αὐτῶν υἱὸν τῆς θεοῦ τῆς ζωῆς προσ-
κυνῶν δύο ἡδ' ὁμοῦ ἐνωσις ἀσυγχύτως καὶ
ἀφῆπτως γέγονεν, ἵνα εἰς πίσυρα τῆς Χριστοῦ
υἱοῦ τῆς θεοῦ τῆς ζωῆς εἰς, εἰ καὶ τῆς ἐνω-
σῆς φύσεων τὸ διάφορον νοεῖται καὶ τῆς ἁπο-
στασίας εἰ γὰρ καὶ αἱ οὐσίαι [ἐκάστη ἰδίᾳ] τῆς
κοσμοῦνται, ἀλλ' εἰς Χριστὸς ὁ υἱὸς τῆς θεοῦ
τῆς ζωῆς, ὁ αὐτὸς θεὸς καὶ ἀλήθειαν ὁ ἄν-
θρωπος καὶ ἀλήθειαν ἐνωσις ἀσφύκτος καὶ
ἀδιάζυκτος. χωρισμὸν μὴ ὑφίσταμένην εἰς
Χριστὸς ὁ υἱὸς τῆς θεοῦ τῆς ζωῆς εἰς κύριος,
μία πίστις, ἐν βάπτισμα· ἀλλὰ δάνη καὶ
σπαράτῃ ἐπὶ ὁδόντας διεπρίων, πῶς ἐν
λαλικιδόνι σεβασμίαν συνόδον ταῦτα κη-
ρύξασαν αἰτιώμενος καὶ τὴν αἰδιδίμον καὶ ἐν
ἀποστολικῇ χορείᾳ καταριθμούμενον λέοντα
βάλλας ὑβρεσίων, ἐν ᾧ ἀφροσύνη καὶ
κρείς μὲν οἱ τῆς ἁγίων ἀποστόλων ὑπήκοοι
γνήσιοι, τὰ παρ' αὐτῶν θεώσιμα ἐν
σώματι φέροντες, καὶ καρδία ἐγκολλαμ-
μένα ἔχοντες, σέξρομην ἀπαρρηχρίτως·
σὺ ἢ ταῦτα ἀφείς, καὶ πρὸς τὴν ἀσεβείαν βάρ-
ραθρον ἐμπαπτωκῶς, μαρκαῖς τῆς ἀναν-
θῶν χορτάδιη ποίετῃτα.

α'. Ἐσι γὰρ σε καὶ ἄλλο ὄψ' ὦ κομ-
πέζη καὶ σιριτῆς ἐγκριδίον πίστεως, τῆ
σῆς γνώμης καὶ τυραννίδος ἐφόδιον· ὦ προσ-
κυνῶς καὶ ἀπατιτικῶς προσέβριζας ὄνομα,
ΕΝΑΤΙΚΟΝ (1) καλίσσας· φεῦ τῆς φληνάφου
τερθρείας τῆς ἀποστασιῶν παρώσαντο τῆς ἀπο-
στόλων τῆς δίδαχῆν, καὶ λαϊκῶν διδάγμασιν
ἐναβρόνται· τῆς ἐνθέσιμον συνόδων ἀπο-
σφύρονται τὰς ἐκθέσεις, καὶ κοσμικῶν ἐπι-
στολιδοῖς τὰς ἐλπίδας ἐαυτῶν ἀνατιθέσι
τῆς ἁγίων ὁ ὁμολογητῶν ἀποθοῦνται· τῆς σιμ-
νότης καὶ χάριτην ἐπ' ἐκ[λυσιν] τῆς ἐν Χαλ-
κιδόνι ἁγίας συνόδου ἐσφωνηθέντα κατα-
α[ομπέις]σι· τῆς Ὀζίας τῆς θρασυτήτα * δο-
ξάζεις, καὶ ἱερωσύνης τῆς ἁσιασμὸν ἀπστινάσ-
σοιται· καὶ ὑμεῖς (2) μὲν, ὦ εὐτοί, ἕως ὧδε

Dei vivi filium adoro. Duarum quippe natu-
rarum unio inconfuse et inconvertibili-
ter facta est, ut unus credatur Christus Dei
vivi filius; unus, inquam, etsi unitarum
naturarum differentia intelligitur cum ope-
rationibus. Quamquam enim utraque na-
tura proprietatibus suis ornatur, attamen
unus est Christus Dei vivi filius, idem vere
Deus, idemque vere homo, unio indivisi-
bilis, insolubilis, nullam patiens separa-
tionem: unus Christus Dei vivi filius: unus
dominus, una fides, unum baptisma. Tu
tamen angeris et dirumperis dentibusque
frendes, venerandam Chalcedonis synodum,
quae haec praedicavit, incusans, nec non
celeberrimum et apostolico choro adnume-
ratum Leonem contumeliis pulsans stultis-
sime. Nos vero sanctorum apostolorum
germani discipuli, illorum effata ore ge-
rentes, et corde insculpta habentes, invio-
labili-ter eadem retinemus. Tu vero haec
deserens, et in impietatis barathrum temet
coniciens, gramineam spinarum materiam
ruminas.

11. Est et aliud tibi, quo gloriaris et
exultas, enchiridium fidei, opinionis tuae
atque tyrannidis adminiculum, cui blan-
dum fallaxque nomen imposuisti, HESOTICUM
appellans. Hem nugaces apostatarum
praestigias! Abiecerunt apostolorum
doctrinam, et laicorum constitutis gloriantur:
legitimarum synodorum praescripta
repudiant, et in mundanorum hominum
epistoliis spes suas reponunt: sanctorum
et confessorum auctoritatem detrectant, et
chartam quae chalcedonensem sanctam
synodum destruit, publice iactant: Oziae
audaciam extollunt, et sacerdotii sanctifica-
tionem repellunt. Et vos quidem estote
hactenus leprosi, contumeliaeque maculam

col. f. 19 B.
col. f.

col. 2.

* H. paralip.
XXVI, 13.

(1) Gelasius in cit. lat. epistola col. 84. sic de Zenone, henotici auctore, et Fullonis promotore: *per Zenonem imperatorem, qui utique antiocheno Petro, quem introduxerat, et cuius sacerdotium comprobaverat* etc. De Zenonis henotico Cedrenus T. I. p. 353, nimirum sub Felice III. PP. cui successit Gelasius.

(2) Nempē episcopi qui privata synodo calculum haeresi adiecerant. Felix papa pro sui gradus dignitate ac supremo iure, in ep. Concil. edente Zatta T. VII. col. 110f. ita scribit: *absolvi Petrus Fullo nulla ratione potuit sine apostolicae sedis assensu, qua fuerat mandante seclusus, sicut de recipiendis talibus forma veterum testatur antistitum.*

in vultu habetote, signi instar, trementes et in terram curvi gementes: non enim recte sacrificium obtulistis, ignorantes sacerdotii auctoritatem, et laicorum temeritatem. Etiamsi enim hic rex processit, non tamen episcopus est ordinatus. Porro regia dignitas a sacerdotio directa (diu) manet; sacerdotium vicissim a rege honoratum, purpuram laetificat, sceptrum illustrat, dignitatem sanctificat: sin vero iniuriis adficiatur, fundamenta convellit.

12. Excogitatum est aliud quoque impietatis genus ab audacibus Theopaschitis. Solet enim qui insaniae morbo laborat, ea dicere quae phrenitis suggerit. Quanam itaque amentia est, traditum a sancto angelo hymnum, dum caelestis ira adversus peccata saeviret, tellusque a cardinibus nutaret, et motibus quateretur, oppida a fundamentis everterentur, subitaque ruina natis suis sepulera fierent; cur inquam ausi sunt isti dura cervice homines, et sancto Spiritui resistentes, commovere divini statuti in hymnis sigilla? atque hinc, hominum saluti invidentes, elementorum, ut videre est, ordinatum motum pervertere, maiorem provocantes iram, propter suam iniquam quam in altum eructarunt blasphemiam. Ac quemadmodum propter datam clementer hymnodiam, confractio cessaverat, ita rursus hac sublata ob schismatum aberrationem, cum data est, ultra ceteras ipsorum impietates, ruina. Hinc terrae motuum indesinentium iactationes, frugum sterilitas, ecclesiarum perturbationes, populorum rebelliones, pacis exilium, tumultus ubique dominans, sanguinis infinita effusio.

13. Et catholica quidem ecclesia, quem ad sui correptionem a Dei misericordia ac-

σῆτε λεπτόντες καὶ τὸ προσηλαμισμὸν τὸ ἀτιμίαν ἐπὶ προσώπῳ λάβετε σημεῖον, ξέροντες καὶ σένοτες ἐπὶ τῇ γῆσι.* οὐ γὰρ ὄρθως προσνήκατε, ἀγιοθέητες ἱερωσύνης αὐθεντίαν ἐλαϊκῶν προπέτασαν· εἰ γὰρ ἐ βασιλεὺς προῦλθεν, ἀλλ' ἐν ἀρχιερεὺς ἐχειροτονήθη (1). βασιλεία μὲν γὰρ ὑπὸ ἱερωσύνης παιδαγωγουμένη, διαμένει ἐν . . . καὶ ἱερωσύνη ὑπὸ βασιλείας δοξαζομένη, φαιδρύνει τὸ ἀνεργίδα. [μεγαλα]υχεῖ τὰ σημεῖα, ἀγιάζει τὸ ἄξιον ὑβριζομένη ἢ, ἐκρίζει θεμέλια.

16. Εφορεύεται ἡ καὶ ἕτερον εἶδος ἀσβείας ὑπὸ τῶν τοληπτῶν θεοπασχιστῶν· οἴσκει γὰρ τὸ κρατοῦ μῦρον τῷ τῷ ᾧ ᾠδαφροσύνης πάθη, ἐκείνα λέγειν ἀπερὶ ἢ φρενίτις ὑποτίθεται· τί οὖν τὰ τῆ ἀλογίας, τὸ ὑπὸ ἀγίου ἀγγέλου ἐκδοθέντα ἕμνον εἰς ἀμῆδτιῶν ὀργῆς κρατησάσης, καὶ γῆσι ἐκ μοχλῶν κινουμένης, καὶ σεισμοὶ ἀναβραζομένης. πόλεων τε ἐν βύθῳ καταρριπτιμένων, καὶ τάφων αὐτοσχεδῶς ἀθρόον τοῖς ἐκτόνοις γινομένων, ἐτόλμησαν οἱ σκληροστέγχοι καὶ τῷ ἀγίῳ πνεύματι ἀντισπίπτουτες, ᾠδασαλεύσαι τὴν θείας ἐροθεσίας τῶν ἕμνων τὰ σημεῖα; κἀνταῦθα βασιβαίνοντες τῇ τῷ ἀνθρώπων σωτηρίᾳ, ἀνατρέψαντες ὡς ἔστιν ἰδεῖν καὶ τῶν σοιχείων τὸ εὐτακτον κίνησιν, μείζονα ὄργην ἐπὶ πασάμμοροι διὰ τὸ εἰς ἕως ἀδικον δυσσημίαν καὶ ὡσπερ διὰ τῆς ἐκδοθείσης φιλανθρώπως ὑμνοφίας, ἢ θραύσις ἐκόπασεν, οὐτα πάλιν καταρρηθείσης διὰ τῆ ᾠδαφροσύνης τῶν σχισματῶν, ἐπληθύνθη πρὸς τὴ ἄλλαις αὐτῶν ἀσβεβείαις ἢ πτώσις· ἐντεῦθεν σιστρὶν ἀπαύσιων ἀναβρασμοὶ, καρπῶν ἀφορία, ἐκκλησιῶν ταραχαὶ, ἐθῶν ἐπαναστάσεις, εἰρήνης συγῆ, συγχύσεως ἐπικράτησις, αἱμάτων ἀκέρεις ἐχυσις.

17. Καὶ ἡ μὲν καθολικὴ ἐκκλησία ἦν περ ἐν παιδείᾳ μετ' οἰκτιρμῶν παρέλα-

* μαρτ. σισμῶν ἡμεῶν ἡμεῶν ταῦτα.

col. f. col. f.

(1) Haec ipsa in causa scribens Gelasius cit. ep. col. 82. ait: *si crimine respersi erant (episcopi) aliquo, ecclesiastica debuit examinatione cognosci: praecipue cum ipsae leges publicae, ecclesiasticis regulis obsequentes, tales personas nominis ab episcopis sanxerint iudicari.* Et animadvertit, ob perpetuo renascentes politicorum errores et oppressiones, nativum et vetus ecclesiasticae libertatis sive immunitatis ius: et quod, etiamsi leges civiles huic consonent et faveant, non inde tamen vim capit, quia ius civile in his obsequitur iuri ecclesiastico, non illud creat. Quippe ecclesiastica immunitas a concessionibus civilibus per se orta non est.

βεν ὑμῶδιαν, μὲν ὄβριον καὶ ἄβριον, ἀπαύ-
 σῃ σῶματι καὶ χεῖλεσιν ἀσιγήτοις βροῦ,
 ψάλλουσα καθ' ἑαυτήν, ἄγιος ὁ θεὸς,
 ἄγιος ἰσχυρὸς, ἄγιος ἀθάνατος, ἐλήσπον
 ἡμᾶς· ἢ ἢ τῆν ἁγίαν θεογονίαν ἐκείνην φραζέται,
 ἢ τὴν ἀκήρατον καὶ ἄκρητον τῆ θεοῦ φύ-
 σιν αἰὶ ᾧδῶν ἁγίοις βίβλεσι κατατοξέουσα,
 τὸ ὁ σαυρωθεὶς τῷ ἁγίῳ προσέθηκεν,
 ἵνα τῆς θεότητος καὶ τὸ ἀθάνατον καὶ
 ὑβρίση, καὶ τῆς ἁγίας τριάδος τὸ ὁμοού-
 τια· ἁγιοθεῖρη· ἐπινοοῦντες οἱ ἀναιδέεις
 ἕτερον εἶδος ᾧδῶν ἀπληξίας μεσῶν· ἐν γὰρ
 τῇ προσθήκῃ τοῦ, ὁ σαυρωθεὶς, ἄλλος
 τίς εὐρίσκειται παρὰ τὸ τρισάγιον νοού-
 μῳ, ὁ ἐλεῖσθαι αὐτοὺς δι' ἑνὸς ἀναγκα-
 ζόμεν· εἰπάντες γὰρ τὸ τρισάγιον, καὶ
 προσθέντες τῷ καινοτομίαν, ἕτερον τινα
 ὑποφαίνουσι διεζωμένον τοῦ τρισαγίου,
 καὶ τοῦτον ἀνόνημον· εἰ γὰρ ὡς ἐπὶ τῆς
 τριάδος, ἄγιος ὁ θεὸς ὁ πατὴρ, ἄγιος
 ἰσχυρὸς ὁ υἱὸς, ἄγιος ἀθάνατος τὸ πνεῦ-
 μα τὸ ἅγιον, τὸ, ὁ σαυρωθεὶς, λεγόμε-
 νον, ἄλλον τινα βούλεται ἕξω τῆς τριάδος·
 ἀλλ' οὐκ αἰδῆ οὐδὲ ἀισχύνη τὸ ἀλλόκο-
 τον καὶ ἀπαίδωτον σε τῆ δοξολογίας· πῶς
 λέγεις ἄγιος ἀθάνατος, ἢ πῶς ἐπάγεις
 τὸ ὁ σαυρωθεὶς; ἢ ἄνελε τὸ, ἀθάνατος,
 καὶ εἰπὲ τὸ, ὁ σαυρωθεὶς; ἢ ἐρυθρῶσας
 τὸ ἀθάνατον, ᾧδῶν αἰτίηται τὸ, ὁ σαυρω-
 θεὶς· ἀλλ' οὐ νήφεις, ἐμβρόντητε, οὔτε τῆ
 ἀκοαῖς ἐνηχήθης, οὔτε τῆ θλασίου κατ-
 ἐνόσπας τῆ ὑμῶδιαν τὴν μεγαλοπρέπειαν·
 ὅπως θεὸν ἰσχυρὸν ἀθάνατον τὸ τρισάγιον
 ἐκδιδάσκει· ὁμολογοῦμῳ καὶ ἡμεῖς, σκυο-
 φάντα, τῆ σαυρωθέντα, ἀλλὰ κατὰ τὴν
 οἰκονομίαν, οὐκ ἐφ' ὑβρί τὸ ἀθάνατου·
 οὐδὲ ἐπὶ καταλύσει τῆ ἀφθάρτου προσκυ-
 νοῦμῳ τῆ σαυρωμένον, ἀλλὰ Χριστὸν υἱὸν
 τοῦ θεοῦ τῆ ζῶντος, ὡς ὁ ἄγιος Πέτρος
 εἶπε ἀποκαλύψας τοῦ πατρὸς παιδῶν θεὸς
 εἶδαζεν· * ἢ ἁγία καὶ μακαρία τριάς οὐ
 βαθμοῖς ὀνομάτων ὑπέκταται ἀξίας (1),
 ἀλλ' ἰσότῃ πραγμάτων μεγαλύνεται· εἰ
 γὰρ καὶ πρόσωπα τρία, ἀλλ' οὐ τρεῖς ἀξίαι·

cepit hymnum, eum cum timore ac pavo-
 re, incessante ore et nunquam tacentibus
 labiis clamat, quotidie psallens: sanctus
 Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis,
 miserere nostri. Deo autem odibilium exe-
 cranda factio, quae integerrimam puram-
 que Dei naturam impiis telis semper ad-
 petit, verba « qui crucifixus es » laudi ad-
 didit, ut deitatem eius et immortalitatem
 iniuria adficiat, et sanctae Trinitatis con-
 substantialitatem corruptat. Atque aliud
 hi impudentes insaniae plenum commen-
 tum excogitant: etenim in additamento
 « qui crucifixus es » alius quidam inveni-
 tur praeter trisagium subintellectus Deus,
 qui proinde illorum misereri compellitur.
 Nam cum dicunt trisagium, et novitatem
 illam attexunt, alium quemdam innumt a
 trisagio seiunctum, et quidem anonymum.
 Etenim si de Trinitate dicitur, sanctus Deus
 pater, sanctus fortis filius, sanctus immor-
 talis spiritus sanctus, verba « qui crucifi-
 xus es » alium quemdam extra Trinitatem
 spectant. Nonne vero te pudet pigetque
 absurdae huius et imperitiae laudationis?
 Quomodo dicis sanctus immortalis, et mox
 addis qui crucifixus es? Vel aufer immor-
 talis, et dic crucifixus; vel immortalem re-
 verens, aufer qui crucifixus es. Sed qui sto-
 lidus es, sobrius esse non potes, neque
 aure audis, neque mente intelligis hymni
 maiestatem, quomodo scilicet Deum for-
 tem atque immortalem, trisagium nos do-
 ceat. Confitemur nos quoque, o sycophan-
 ta, crucifixum, sed secundum incarnatio-
 nis rationem, non ad immortalis contum-
 eliam; neque ad incorruptibilis exitium
 adoramus crucifixum; sed Christum Dei
 vivi filium, ut sanctus Petrus revelante ei
 patre nos docuit. Sancta et beata Trinitas
 haud gradibus nominum dignitatis obnoxia
 est, sed rerum aequalitate magnificatur.
 Nam etsi tres sunt personae, non tamen
 tres dignitates. Ubi consubstantialitas, ibi

(1) Recole omnino citata a nobis S. Augustini verba retro p. 558.

omnipotentia: differentia est in nominibus, non in dignitate: dissimilitudo appellationum, non substantiae. Quamvis enim tres sunt hypostases, patris, ac filii, et spiritus sancti, una tamen substantia, una deitas; una inquam in immortalitate, in impassibilitate, in immutabilitate, in voluntate, in creatione, in clementia, in misericordia.

14. Non sunt hi mei sermones, sed apostolorum doctrina haec est, et sanctorum patrum enarratio. Patres autem dico successores illorum qui testes oculati fuerunt et ministri verbi; quos tu, furibunde, anathemate pulsas, quia liberas illorum reprehensiones aequo animo non fers, neque radiantem splendorem divini quod in eis est charismatis. Nemo autem ignorat chalcedonensem sanctorum virorum synodum damnasse insanum Nestorium, impium item Eutychem exauctorasse anathemate percussum, nec non alexandrinum Dioscorum sancti Flaviani interfectorem, qui et alios fidei defensores scelestè expulerat, et alia antiquiora ecclesiae lumina extinguere nisus fuerat; hunc inquam arcto vinculo Eutychi haerentem, synodus ab ecclesiae corpore abscedit. Vestra porro anathemata, quae adversus Dei amicos furiose iaculati estis, mundum subverterunt, aërem corruperunt, seraphinos irritarunt, cherubicum thronum quassarunt, gloriae regem ad ultionem provocaverunt. Amen quippe dico vobis electis meis, ait Dominus, qui mei causa quotidie ab insanis anathemata patimini, vos ulciscar et remunerabor: inebriabo tela mea sanguine, et gladius meus carne vescetur, cruore sauciorum et captivorum, capitibus principum gentium, purgaboque terram populi mei. Exiit decretum, pervenitque Domini gladius ad sacerdotes iniquitatis; gladius Domini adversus principes iniustitiae: gladius in civitate, gladius in agro, contra omnem contumeliosum ac superbum, per omnem impiorum locum et apostatarum, contra quemlibet qui sanctos iniuriando operam

ἔβα τὸ ὁμοούσιον, καὶ τὸ παντοδύναμον· τὸ διάφορον ἐν ὀνόμασιν, ἀλλ' οὐκ ἐν ἕξει· τὸ ἀνόμοιον ἐν προσχημασίαις, οὐκ ἐν οὐσίᾳ· εἰ γὰρ καὶ ἕξεις ὑποστάσεις πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, ἀλλὰ μία οὐσία, μία θεότης, μία ἐν ἀθανασίᾳ, ἐν ἀπαθείᾳ, ἐν ἀνεκτίσθητι, ἐν ἀειῳ, ἐν ἀμειωρῳ, ἐν ἀειῳ, ἐν οὐκ ἐκείνῳ.

δ'. Οὐκ ἐμοὶ οἱ λαοὶ τὸ ἀποσταθῆναι αὐτὴν ἢ διδασκαλίαν, τὴν ἁγίαν ταπεινὴν καὶ ἐξήγησις πατέρας ἢ λόγων τῶν ἁγίων· τὸ αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τῆς λαοῦ, ὑπελισσῶν ἀναθεματίζεις, μὴ φέρον αὐτῶν ὅσον ἀνεπαισχύντες ἐλέγχεις, μὴ ἢ τὴν λαμπροτητα τῶν μαρτύρων τῶν ἐν αὐτοῖς θεῖα χαρίσματος. Οὐκ ἠγνόηται ἢ ἔτι ἢ ἐν Χαλκηδόνι τῶν ἁγίων σύνοδος Νεστέριον μὲν ὡς φρενοβλαβῆ κατέκρινεν· Εὐτυχεῖα ἢ ἀσεβήσαντα ἀπεκίρυσεν ἀναθεματικῶς βλοῦσα· Διόσκορον ἢ τὴν ἀλεξανδρίαν καὶ φοιτῆα τῶν ἁγίων Φλαβιανοῦ, τὸν καὶ ὅσον προμάχους τῆς πίστεως ὁδονόμως καθάλοντα, καὶ ἄλλους δὲ ἀρχαιοτέρους φασῆνας ἀποκηρύξαντα, καὶ Εὐτυχεῖα ὁδονόμως καθάλοντα, τῶν σώματος τῶν ἐκκλησιῶν ἀπέκοψεν. Οἱ ἀναθεματισμοὶ ὑμῶν, ὅς κατὰ τὴν φιλίαν τοῦ Θεοῦ κορυβαντιῶντες ἀποτίζετε, τὸν κόσμον ἀνέφεραν, τὸν αἴρα ἐμόλυναν, ὅσον οὐρανοῦς ἠχλύωσαν, ὅσον ἀγγέλους παρότρυναν, τὰ σεραφίμ παράρρισαν, τὴν χερουβικὴν θρόνον ἐπέσεισαν, τὴν βασιλείαν τῆς δόξης εἰς ἐκδικήσιν παρεκίνησαν· ἀμὴν καὶ λέγω ὑμῖν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου, φησὶν ὁ θεὸς ἀσότης, τοῖς δι' ἐμὲ ὄλλω τῶν ἡμέραν ὑπὸ ἀφρόνων ἀναθεματιζομένοις, ὅτι ποιήσω τὴν ἐκδικήσιν ὑμῶν, καὶ ἐκδικήσω καὶ ἀνταποδώσω· μεθύσω τὰ βέλη μου ἀπὸ αἵματος, καὶ ἡ μάχη αὐτῶν με φάγεται κρέα· ἀπὸ αἵματος ζευματιῶν καὶ αἰχμαλωσιῶν ἀπὸ κερφαλῆς ἀρχόντων ἐθίων· καὶ ἐκκαθαίρω τὴν γῆν τῶν λαῶν μου ἐξήλθεν ἢ ἀπόφασις, καὶ ἐδόθη ἡ μάχη αὐτῶν ἐν ἱερῶσιν ἀνομιῶν· μάχη αὐτῶν ἐν ἀρχαῖς ἀδικίας· μάχη αὐτῶν ἐν πόλει, ἐν ἀρχῇ, ἐν παντὶ ὑβριστικῶ καὶ υπερηφάνῳ, ἐν παντὶ τόπῳ ἀνόμων καὶ ἀποσταθῶν, ἐν παντὶ καινωθήσαντι τῇ γῆ.

cod. f. 47. b. col. 1.

col. 2

ἀγίων ἕβρει. ἐν παντὶ προσελάσαντι τῇ
τῷ ἀναθεματισθέντων ἀσεβῶν κοινῶν.

εἰ. Τοῦτων οὕτως ἐν ὀργῇ ἐζωρημένων
ὑπὸ τὸ ἀμφίβληστρον τῷ ἐκδικήσεως, καλῶς
ὑμεῖς ἀξικλινάτε, θεοφιλέστατοι, τόπον δά-
σαντες· καλῶς ἀφορίσθητε ἐξ αὐτῶν, τῷ
βορβόρῳ τῷ ἀβείας ἐκυκλομένους ἐκαταλεί-
ψαντες· χάρει Χριστὸς ἀλαοῦ μύρον τῷ σύν-
δεσμον αὐτῶν ἔρων· εὐφραίνεται ἑδὼν ἐξ
αὐτῶν ἀποστατῆρας προσλαμβανόμενος·
ἐκείνοι ἐν ἀρμασί καὶ ἵπποις, ἡμεῖς ἢ ἐν ὄνο-
ματι κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυθυσόμεθα·
αὐτοὶ συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσαν ὑπὸ τῷ μά-
χαριαν τῷ κυρίου, ἡμεῖς ἢ ἀνέστημεν καὶ ἐσώ-
θημεν, ἐν σέπῃ τῷ Θεοῦ τῷ οὐρανοῦ ἀυλιζέ-
μενοι· ἐνηχήσατε ἡμῖν τῷ πνευματικῶν ἡμῶν
ἀγῶνων τῷ τερπνῆν καρδίαν· προσκησεί καὶ
αὐθις ἡ καλὴ φωνήσεσθε, τῷ ἐπὶ θεῷ ὀψι-
σίας ἡμῶν φωνήσα τῷ εὐαγγελισμόν· διψασ-
σθε ἕαττον πῶς ἐπέση ὁ ἄγγελος κυρίου, καὶ
τῷ δεσφῆ ἀεπάραξεν ἄφρα, ὑπὸν νεκρώσας
τῷ φύλακας· ὁ πάως τε ἡ σιδηρὰ πύλη ἀνεπέ-
τάσθη, πρὸς τῷ πόλιν τῷ εἰς ἀπάσιμα ὑμῶν·
ἔτω ἡδ ἔτω σωφρανομένη τῷ κατοικία
ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ, καὶ τῷ μεταλείπεται τῷ θεῷ πατρί
ἡμῶν ἀκούοντες, αὐτῷ τῷ μεγαλεργῷ θεῷ
καὶ πατρὶ, ἀμα τῷ μονογενεῖ υἱῷ, σὺν ἀγίῳ
πνεύματι, δόξαν ἀναπέμψωμεν ὁμοθυμα-
δόν, εἰς ἑδὼν αἰῶνας τῷ αἰῶνων· ἀμήν.

confert, denique contra omnes qui anathe-
mati subiecti impiis communicant.

15. Hos itaque ab ira Dei reti ultio-
nis implicitos, praeclare vos defugite, o
Deo dilectissimi, de via decedentes: prae-
clare vosmet secernite, atque eos in ir-
religiositatis luto volutantes describe. Gau-
det Christus, praecisum vinculum illorum
videns: laetatur ad se recipere qui ab
eo defecerant. Illi in curribus et in equis,
nos autem in nomine Domini magnifica-
bimur. Ipsi impediti sunt et ceciderunt
sub Domini gladium; nos autem surrexi-
mus et salvati sumus, in velamento Dei
caeli habitantes. Cantate nobis spiritualium
vestrorum certaminum dulcem melodiam:
prohibet rursus pulchra columba quae
vobis divinae tutelae bonum nuncium canet.
Narrate protinus quomodo Domini ange-
lus adstiterit, et vincula cito dissolverit,
somno custodes mortificans; et quomodo
ferrea ianua reserata sit, quae vos intra
civitatem Dei recipit. Sic enim, sic lae-
tantes in contubernio, Deique magnalia a
vobis audientes, ipsi prodigiorum auctori
patri Deo, cum unigenito filio, et sancto
spiritu laudem concorditer extollemus per
saecula saeculorum. Amen.

*Exin sequuntur in codice epistolae 1. Pamphili episcopi Abydi. 2. Asclepiadis episcopi Tral-
lium. 3. Fausti episcopi Apolloniadis. 4. Quintiani episcopi Aescelianorum. 5. Felicis papae ro-
mani; quae omnes extant in tomo septimo Conciliorum Zaltae col. 1045. 1109. 1127. 1129. 1133.
Sed tamen in praedicta editione col. 1136. desideratur in epistola Asclepiadis particula graeci tex-
tus, quae codex vat. f. 49. b. ita supplet in octavo anathematismo. Εἰς τῷ λέγει θεοπασχίαν, ἡ συν-
σεως θεῶν γένεσθαι, ὡς εἰς ταῦτα αὐτὴν εὐδοκίαν ἔχει ἐν τῷ τετόρηται αὐτῶν, καὶ μὴ ὁμολογεί αὐτῶν
ὡς θεῶν μὴ γεννηθῆσαι ὑπὸ τοῦ πατρὸς, θύνατον δὲ θανατώσαντα, δι' ἡς εἰληκε θανάτος αὐτοῦ σαρκῶς,
ἐκείνην ἔστω. Subsequitur Theodori Abucarae brevis disputatio cum Saraceno de Christi corpore in
eucharistia, prout est in operibus Gretseri T. XV. p. 400. Denique fol. 53. sic scribitur: ἐπελειώθη
ἡ παρούσα βιβλος ἐν ἔτει ς'αὐθ', εἰδ'. δ'. Καὶ οἱ ἀναγεωώσκοντες εὐχέσθε τῷ ἡράψαντι Νιφῶνι τῷ ἡμαρτωλῷ
παισῶν. Absolutus fuit praesens liber anno ·VIM·DCCC·XIV· indictione quarta Christi 1266.
Qui legitis, orate pro scriptore Niphone peccatore monacho. *Nota alia manu subiicitur αὐτῷ ἡ
ὄλην ἡ δογματικὴ πανοπλία: hic liber dogmatica panoplia est. Deinde post purum spatium, alia
manu subiicitur ex Euthymii Zigabeni panoplia titulus XVI, qui latine legitur in Bib. PP. Lugd.
T. XLX. p. 188. usque ad p. 191. Postrema codicis clausula est: τέλος ὁλόκληρον τῆς δογματικῆς
πανοπλίας: haec omnino explicit dogmatica panoplia.**

INDEX RERUM.

Ubi nulla littera est, intelligitur Cyrillus: ubi A, Athanasius: ubi E, Eusebius alexandrinus: ubi G, Germanus constantinopolitanus: ubi Gr, Gregorius antiochenus: ubi M, Martyrius antiochenus: ubi P, Panoplia: ubi T, Timotheus alexandrinus.

A

- Abba Cyri haud procul Canopo ecclesia, nunc pa-
cus Abukir p. 474. adn.
Acacius Melitenes episcopus p. 105.
Acephalorum haeresis P. p. 616.
Adami nomen cur primo homini impositum p. 33. seq.
Adami sepultura in Calvariae monte A. p. 577.
Ἀδάδ sed pro ὀδὸς neque (ad Gal. I. 17.) rarissima
lectio p. 54.
Ambitionis obiurgatio p. 243. 244. 281. 330.
Ambrosii (S.) locus ex eius deperdita symboli expli-
catione, bis apud nos, in Panoplia nempe p. 621,
et Script. vet. T. VII. p. 7. Item in excerptis apud
Damascenum opp. T. I. p. 423. Nimirum exitit
vetus γρήσιων, seu testimoniorum dogmaticorum,
ex patribus collectio (cuiusmodi est in cod. vat.
1431.) ex qua controversiarum scriptores et theo-
logi tanquam ex communi loco hauriebant.
Amen iusiurandi vice fungitur p. 381. Sic diserte
apud nos in commentario Eusebii ad Luc. XII. 36.
Amphilochius Sidae episcopus p. 107.
Anastasio cuiusdam fragmentum de mamona E. p. 521.
Andreas capitula orientalium scripsit p. 107. adn.
Angeli custodes hominum, praesertim in tentatio-
nibus p. 155.
Angeli et daemones deductores animarum M. p. 552.
Angeli famulabantur Verbo incarnato p. 438.
Angelorum impeccantia beneficio Dei p. 128.
Angelorum multitudo maxima p. 299. 403.
Angelus synagogae Iudaeorum custos p. 313.
Animae natura est ineffabilis A. p. 581.
Animae non praexistunt corporibus p. 488.
Anima, quia non praeterit, proprie substantia est
p. 265.
Anni acceptabilis miram fecit explanationem Cyril-
lus p. 158. adn.
Ἀνθρωποτόκον hominiparam dicere Mariam, neque
necessarium est neque utile p. 111. 112. Vide adn.
Alibi tamen non recusat id Cyrillus p. 74.
Ἀπειθεί lectionem apud Is. VII. 16. Cyrillus cum aliis
sequitur p. 46.
Ἀπίστας passivo sensu E. p. 525.
Ἄπ' ἐναντίον pro ἀπεναντίον (Cant. VI. 4.) legebat Cy-
rillus p. 466.
Apollinaris congruebat partim cum Arianis p. 56.
Refutatur p. 49. 53. 110. P. p. 607. 615. 626.
Apostoli et discipuli Domini iam baptizati fuerant
ante huius passionem p. 444.
Apostolorum nomina cum suis significatibus p. 192.
193.

- Apostolos XII. tantum, et XIII. Paulum admittit
ecclesia p. 190.
Ἀποστομαίσεις (Luc. XI. 53.) quid significet p. 286.
Arbitrium hominis liberum p. 489. 491. et E. p. 526.
Archangelus credendus est, qui fuit pastoribus nun-
cius p. 128.
Ariani arguuntur p. 187. 205. 248. 251. 379. 424. et
Gr. 563. A. 574. 578. G. 590. P. 640.
Ariani et Eunomiani p. 15. 25. 56. 57. 71.
Ariani et Nestoriani p. 290.
Ariani Filium inter Patrem et creaturam medium
ponebant, ipsumque apparuisse et locutum esse
patriarchis atque prophetis p. 6.
Ἄριστον pro ἄριστον (Luc. XIV. 15.) p. 331.
Aristotelis doctrina recitatur de substantia P. p. 602.
603.
Arius divisionem et diversitatem atque inaequalita-
tem in Trinitate adfirmabat p. 30.
Arius Verbum dicebat creatum, idemque adsumpsis-
se corpus absque anima rationali A. p. 583.
Arsacius constantinopolitanus (intelligitur) M. p. 546.
Ἄρχὴ Χριστοῦ σταυρός p. 127, et p. 433. Respicit Cy-
rillus ad ebreum lectionem psalmi XCV. 10,
Dominus regnavit a ligno. Malo itaque inter-
pretationem vocabuli ἀρχὴ principatus, ut scripsi se-
cundo loco, quam *initium*, ut priore.
Asclepiadis episcopi epistolae supplementum P. p. 662.
adnot.
Astronomia superstitiosa damnatur E. p. 522. seq.
Athanasii (S.) locus ex sermone de fide P. p. 633.
Alius ex sermone de verbis illis *Verbum caro
factum* est. P. p. 648.
Atticus constantinopolitanus (intelligitur) M. p. 546.
seq.
Aubertus Cyrilli interpres emendatur p. 129. 130. adn.
Avaritiae vituperatio p. 293. 349. 350. 352.

B

- Baptismi necessitas et utilitas p. 412.
Baptismus non sine detrimento differtur p. 149.
Baptismus typis in lege figuratus p. 278.
Baptista non ignorabat incarnatum Verbum p. 208.
210.
Baptista praenuntiasse inferis Christi adventum non
videtur Cyrillo p. 209.
Baptizari Spiritu sancto et igne quid sit p. 146. 307.
Barbari (ut in monumentis videmus) calcari soliti
p. 145.
Basili (S.) locus de Spiritu sancto creatore P. p. 633.
Basilius magnus scripsit commentarium, vel certe ser-
monem, in Lucam p. 493.

- Beelamon Cyrillus explicat *in credentibus* p. 467.
 Beneficia Dei multiplicia enumerantur p. 36.
 Beneficos (Luc. XXII. 25.) non nisi adulanter a subditis vocatos principes, ait Cyrillus p. 418.
 Blasphemia in Spiritum sanctum fit simul contra totam divinam naturam p. 291.
 Brachium in cantico mariano denotat Christum p. 117. Item p. 468.
 Buthyri nomine lae virgineum cur appellet Isaias p. 126.
- C
- Caelibatus religiosus E. p. 527. Caelibatus laus p. 403.
 Camelus (Luc. XVIII. 25.) non animal intelligitur, sed navium crassus rudens p. 380.
 Canon hermeneuticus p. 91.
 Canticum Salomonis mystice totum explicavit Cyrillus p. 457. seqq.
 Caritas in Deum sine caritate erga proximum non consistit p. 257.
 Castitatis votum inviolabile, ideoque non sine multa consideratione faciendum E. p. 527.
 Catechumenis mysteria non pandebantur p. 305.
 Chalcedonensis concilii copiosa defensio P. p. 646. seq. Item p. 650. seq. Quos haereticos damnaverit P. p. 660.
 Chalcedonensis definitio de duabus Christi naturis G. p. 589. Item oecumenici quinti concilii, ibidem.
 Chismatis sacramentum p. 465.
 Christiani non sunt, qui verba et scripta cum temporibus mutant A. p. 583.
 Christi Dei et hominis oeconomia accurate exponitur in duobus Gregorii antiocheni sermonibus.
 Christi divinitas p. 115. 119. 125. 126. 128. 134. 135. 136. 138. 145. 155. 156. 157. 170. 178. 187. 205. 225. 234. 235. 240. 248. 250. 260. 271. 289. 380. 384. 387. 394. 396. 405. 415. 420. 435. 479. 484. 482. 483. 485. Item A. 567. seq. 572. 574. 575. 581. 582. 583. 584.
 Christi genealogia, seu potius cognatio, in fragmento quod inseribitur Cyrillo p. 484.
 Christi humilitas Gr. p. 553. seqq.
 Christi mansuetudo p. 188.
 Christi miracula p. 64.
 Christi missio et unctio intelligitur de homine p. 157.
 Christi nomen quid denotet P. p. 631.
 Christi passio voluntaria p. 65. 162. 383. 424. 425. 427. Gr. p. 561. Et quidem pro peccatis nostris p. 66. 67.
 Christi resuscitati corpus habuit *πλῆρες*, non *κεῖρας* p. 443. Confer dieta a nobis in indice alterius toni cyrilliani.
 Christi unitas P. p. 658. et passim apud Cyrillum et alios in hoc volumine.
 Christi verba et actio (Luc. XXII. 19.) exemplar et formula nobis sunt faciendae eucharistiae p. 414.
 Christi vitae summarium p. 63.
 Christi voluntas et operatio duplex G. p. 591. seqq.
 Christo quomodo voluntaria et involuntaria mors fuerit p. 427. 483.
 Christo voluntariae fuerunt physicae necessitates atque passiones p. 104. 151.
 Christum non hominem Deo unitum, sed Deum qui humanitatem adsumpsit, dicimus p. 82. Germanus p. 593: *dicimus Deum factum hominem, non autem adsumptum ab eo hominem, ut Nestorius credidit.*
 Christus absque ulla indigna passione p. 125. 445. 477.
 Christus agi a Spiritu *εις τὴν ἑσπερον* dictus pro versari in eremo, videtur Cyrillo p. 150.
 Christus cicatrices resurgens cur retinuerit p. 173.
 Christus corpori suo vigoris divini efficaciam ad miracula patranda communicabat p. 166. 167. 208. 476.
 Christus cur animalia sacrificiis apta vendi in templo vetuerit p. 396.
 Christus cur Canae nuptiis interfuerit p. 64.
 Christus dictus filius dilectus pro unigenitus A. p. 569.
 Christus eremiticae vitae exemplo suo suavor p. 150.
 Christus filius unus est cum unita sibi carne p. 145. 170. 174. 487. A. p. 561.
 Christus mittit Spiritum sanctum facultate non accepta sed propria et substantiali p. 144.
 Christus non tamquam Verbum sed tamquam homo ductus a spiritu in desertum ut tentaretur p. 46. Conferatur tamen p. 150.
 Christus oravit quatenus homo erat p. 478. 483.
 Christus quomodo se dixerit ignorare aliquid p. 482.
 Christus quomodo sit mediator p. 85.
 Christus resuscitatus sua pariter et patris opera A. p. 580.
 Christus Spiritum sanctum, qua homo erat, accepit p. 145. 148.
 Circumcisio et baptismus p. 130. seqq.
 Circumcisionis tres typicae significationes p. 131.
 Concilium romanum pro Chrysostomo M. p. 547.
 Condescendendum interdum ob pacem ecclesiarum p. 106. 107. 108. Neque cum idiotis in exigenda fidei confessione minutius agendum p. 107.
 Confiteri pro laudare p. 248.
 Cornu pro potentia aut regno p. 119.
 Contentiones religiosae vitandae Gr. p. 563. seqq.
 Conviendi nos vituperatur p. 490.
 Creavit (Prov. VIII. 22.) si de divinitate Verbi accipitur, significat *constituit* p. 467.
 Credere primum oportet, deinde fieri probationes a Deo postulare A. p. 581.
 Curiositas superflua in sacris rebus vitanda p. 72. 73. eum adn.
 Cyrilli breve supplementum lacunae operis adversus Iulianum apostatam p. 279. adn.
 Cyrilli citatur in Lucam homilia XXVIII. Item XLV. p. 456.
 Cyrilli deperditus commentarius in Matthaicum memoratur p. 189. 246. 379. 410. 455. 456. Preferuntur a nobis fragmenta p. 476-483, et P. p. 622.
 Cyrilli elegans comparatio: *Christus Deus idem et homo, sicut Caesar imperator simul et consul, unus idemque est* p. 56.

- Cyrilli epistola ad Eusebium, Lucinianum, et socios G. p. 594.
- Cyrilli homiliae, quae in vulgatis editionibus desunt, nominantur tredecim p. 114. Aliae sex p. 444.
- Cyrilli locus ex sermone ad monachos byzantinos P. p. 649.
- Cyrilli locus insignis fuit de evangelicis praedicatoribus p. 168. adn.
- Cyrilli opus contra Synusiastas, sive Synchyticos, aut Confusaneos citantur Ephraemius antioch., Anastasius presb., et Iustinianus imp. p. 445. 447. 449, et in primis Iohannes caesariensis p. 445. seqq. Nos operis multa fragmenta proferimus p. 445-451.
- Cyrilli tractatus (ut videtur) de unione duarum in Christo naturarum G. p. 589.
- Cyrilli tres homiliae omnium brevissimae de SS. Cyro et Iohanne p. 472-475.
- Cyrillus de electione XII. apostolorum copiose scripserat p. 189. adn.
- Cyrillus libros aliquot suos mittit Rufo p. 106.
- Cyrillus locum produxit patri sui Theophili contra Theodorum mopsuest. teste Iohanne caesariensi p. 453.
- Cyrillus non decem tantum sed saltem XIX. edidit adversus Iulianum apostatam libros. Nos supplementa exhibemus a p. 488. ad 492.
- Cyrillus scripsit libros tres adversus Diodorum tarsensem et Theodorum mops. p. 451. seqq.
- Cyrillus, vel eius amanuenses, memoria lapsi, scribunt citantque Hieremiam pro Habacuco et Osea p. 191. 219. 319. Item Isaiam pro Michaea p. 398. (Paria sphalmata adnotat de Didymo Mingarelius in proleg. ad lib. de Trin. cap. 15.)

D

- Daemones vere, non morbos rei daemoniacae similes, depellebant Christus et apostoli p. 272.
- Damasci cultus daemon p. 126.
- Dei eximia misericordia p. 345. 346.
- Denarius numerus signum est perfectionis in ss. scripturis p. 389. Sic etiam Didymus in commentario inedito ad ps. XXXII. 2.
- Deus in loco non est p. 468.
- Deus non tam iurat, quam dieti sui certitudinem indicat p. 118.
- Deus potest rei alicuius substantiam in aliam transformare p. 152.
- Deus rem factam nequit facere infectam p. 116.
- Diaco ni gestantes Christi corpus p. 466.
- Δικαίως lectio, pro ἀδίκως (I. Petr. II. 23.) p. 198.
- Dietum illud porro unum est necessarium (Luc. X. 42.) Cyrillus intelligit de mensae frugalitate p. 216.
- Didrachma pro duobus solvebatur capitibus p. 134.
- Digitus Dei intelligitur Spiritus sanctus p. 272. 468.
- Diodori tarsensis fragmentum p. 453.
- Dionysii alexandrini scholia, eadem sunt quae S. Maximi, in Areopagitam praef. cap. VI.
- Dionysii areopagitae codex tachygraphicus nobilissimus, praef. cap. VI.

- Dioseorus pulsus in exilium T. p. 542.
- Divites oeconomi pauperum ita dieti a sua cuique distribuendo p. 348.
- Doctorem et pastorem in ecclesia successio p. 169.
- Dubitasse B. Mariam de filii resurrectione futura, non admittitur p. 136.

E

- Ἐκαρθώσας (Cant. IV. 9.) explicat Cyrillus *cor seu animum addidisti* p. 464.
- Ecclesia suapte indole est universalis p. 257.
- Εἰσόλθη pro ἐγερθή (Luc. XIII. 26.) p. 324.
- Εἰς τὴν παγίδα pro εἰς τὴν γῆν (Matth. X. 29.) legebat Eusebium alex. E. p. 525.
- Eleemosynae debitum p. 357. 358.
- Eleemosynae laus p. 201. 348. 350. 358. Et quidem de hoc argumento est Eusebii alex. longa homilia apud nos p. 501-522.
- Ἐπιούσιος vox ignota profanis scriptoribus p. 265. Eius significatus p. 266.
- Eubula femina dives, Petrum apostolum facultatibus suis iuvabat E. p. 519. 520.
- Eucharistiae sacramentum continet corpus et sanguinem Domini p. 124. 413. 415. 416. 466. et E. 513. Gr. 563. Itac de re testimonio prae ceteris insignia Athanasii p. 584, et Cyrilli p. 417.
- Eucharistiae sumptae utilitas p. 167. 416.
- Eucharistiam cur non sub carnis, sed sub panis specie, Christus instituerit p. 417.
- Euchitarum haeresis p. 107.
- Eulogii alexandrini fragmenta duo p. 516. 517.
- Eunuchismi, etiam voluntarii, poenae civiles et canonicae p. 495. 497.
- Eunuchos gravi invectione perstringit Cyrillus p. 491. ad 497.
- Euphemismus daemonum p. 165.
- Eusebii emeseni exigua laena expletur p. 528.
- Eusebium alexandrinum B. Mariae intercessionem implorat E. p. 522.
- Εὐρύχωρος pro εὐρύχειρος (ps. CIII. 25.) legebat Cyrillus p. 489.
- Eutycheis maligni haeresis G. p. 592. P. 617. 644. 647.
- Eva cur de Adami costa p. 34.
- Ἐδύμασεν (seu εδύμασεν) vocabulo bis utitur Cyrillus p. 490. adn.
- Exoreismorum data ecclesiae potestas p. 253.

F

- Fatum improbatum E. p. 525.
- Femineum genus natura misericors p. 434.
- Fidei christianae laus p. 286. 289. 362. seqq.
- Fidei necessitas p. 323. et A. 574.
- Fides religiosa initium intelligentiae, non effectus, p. 286. 404.
- Filii cum patre aequalitas p. 11. 20. seqq.
- Filii missio intelligitur de adsumpta humanitate p. 17. 157.
- Filii missio non innuit maiorem patrem p. 15. seqq.
- Filius, non secus ac pater, dominus, p. 21.
- Filius aequipollens patri p. 13. seqq.

Filius Deus dicitur venisse in mundum, quatenus homo factus est, et huius mundi visibilis pars visibilis esse coepit propter incarnationem. Antea enim aberat a mundo, non localiter sed naturaliter; Deus enim diversus natura est a visibili mundo. Ita egregie Cyrillus p. 122.
 Filius Deus est a p. 3. usque ad p. 21.
 Filius patri consubstantialis p. 15. et seq. prolixè.
 Filius patri honore par p. 15.
 Filius Verbum quemodo sit genitus a patre, non est quaerendum p. 73.
 Fons martyrum ita dictus in ecclesia S. Marci Alexandriae p. 473.
 Forma Dei dicitur a Paulo pro substantia Dei p. 37. 38. seq.

G

Gelasii PP. I. Epistola encyclica inedita P. p. 653. seq.
 Generatio divina absque passione p. 9.
 Gladium emere monuit Christus, ut indicaret instantia toti genti suprema pericula p. 421; ideoque quasi deridens dixit: *satis est*, iis qui, se non intellecto, duos gladios protulerant p. 422.
 Gloriam vanam tentatio sanctis quoque fit p. 242. 365.
 Gratiae divinae necessitas p. 323. 392.
 Gratiae theoria, ex variis Cyrilli locis p. 362. adn.

H

Haereseon detestatio p. 374.
 Haereses variae in ecclesia p. 76.
 Haeretici novatores non ferendi aut audiendi, etiamsi sacrae scripturae verba prae se ferant A. p. 571. 577.
 Haeticorum Arii, Eunomii, Apollinaris, Marcionis, Manetis, et Pauli samosatensis, errores circa Verbi incarnationem p. 37. 38. 40. 41. 83. 112. 123. 258.
 Haeticorum finis turpissimus p. 83.
 Haeticorum mos pervertendi recte dicta p. 112.
 Haeticorum veterum textus nonnulli P. p. 629. 630. *Idem* apud nos erant ex vetere florilegio *χρησιμων* Script. vet. T. VII. Recole dicta voc. *Ambrosii*.
 Henoticon vituperat Gelasius papa P. p. 658.
 Herodem cur non memoraverit Cyrillus (in comment. ad Luc. III. 19.) p. 146.
 Homiletico fortasse more recitatam fuisse a Cyrillo explanationem in Lucam, indicia videntur p. 261. 338.
 Hominis accurata descriptio p. 32. 33.
 Honorius imp. (intelligitur) M. p. 548.
 Hospitalitatis christianae regula et laus p. 259.
 Humilitatis christianae commendatio p. 243. 471.
 Hypocrieseos vituperatio p. 287. 352.
 Hypocritarum habitus E. p. 527.
 Hypostasi (de) diu agitur P. 597. seq.

I

Idiomatum communicatio in Christo A. p. 569.
 Ieiunium sine humilitate non prodest p. 181.
 Iesus dictus primogenitus, non quasi primus inter

fratres, sed primus et unicus p. 122. Aliae explanationes p. 123. 124.
 Iesus et Christus nomina sunt incarnationis significativa p. 70.
 Iesus quemodo sapientiâ profecisse dicitur p. 137. cum adn. et 138.
 Ignaviae desidiaeque vituperatio p. 391.
 Ignorantia crassa damnatur p. 306.
 Ingnosendum esse offensibus p. 374. 375., non tamen hostes Dei ferendos, ibidem.
 Ἰμάτια lectio, pro *ἰάματα* (Is. LVIII. 7.) E. p. 510.
 Immunitas ecclesiae P. p. 659. cum adn.
 Incantatores E. p. 524.
 Incarnationis accurata descriptio G. p. 588. seq. et P. p. 607. seq.
 Incarnationis beneficium immensum p. 37.
 Infirmittas corporis aliquando peccata purgant p. 177.
 Inimicis bene faciendum p. 492.
 Interrogatio non arguit ignorantiam in Christo p. 225. 226. 385.
 Ioachim Deiparae genitor dives fuisse dicitur E. p. 549.
 Iohannes caesariensis citat capitulum XV. commentariorum Cyrilli in Lucam p. 131. adn.
 Iohannes chryostomus scripsit in libros regum commentarios vel sermones qui non extant p. 493.
 Iohannis Chryostomi egregia facinora in exilio M. p. 547.
 Iohannes et Sergius legati Romam ex Syria cum libello P. p. 655. 656.
 Iudae epistolam citat Cyrillus (ibique v. 5. legit Ἰησοῦ; pro *κύριος*, ut etiam lat. vulgatus) p. 78. cum adn.
 Iudae galilaei rebellantis severa dogmata p. 312.
 Iudicii ac remunerationis scriptis in libros regum commentario p. 356. in adn. Adde p. 436.
 Iudicium Christi redeuntis futurum p. 264. 290. 302. 369. 372. 408. 431. 444. et Gr. 563.
 Iulianus apostata nolebat pro peccantibus fieri preces E. p. 492.
 Iustinianus imp. duas recitat particulas ex tractatu Cyrilli de Deipara p. 86. Item eusdem Cyrilli contra Synusiastas p. 449.
 Iusti post resurrectionem iam non peccabunt beneficio Dei sicut angeli p. 403. 404. *Idem* spiritale corpus habebunt, id est quod sola spiritus officia faciat, ibidem. Confer p. 442.
 Iustitia christiana minor superat maiorem legis iustitiam p. 214.

K

Καλυπτρον ramus palmarum, vocabulum novum p. 328. 393.
 Κενοφανία p. 290. fin. Hoc vocabulum saepe occurrit apud Cyrillum, ubi de haeresibus agitur, recteque cum Lirinensi cap. 8. dicitur *vaniloquium*. Sed quia ibidem Lirinensis (qui scribebat vivente Cyrillo) et saepe alibi, nec non Cyrillus aliique patres haereses dicunt esse profanas *novitates*, ideoque dubito num interdum vel saepe legendum sit *καυνοφανία*.
 Καλλυβίζεσι negotiari p. 397.

I.

- Laeicis sacrum ministerium aut magisterium non licet
P. p. 658. 659.
Lectio defectiva apud Cyrillum p. 287. adn. 2.
Legati romani pro Chrysostomi causa M. p. 547.
Legis mosaicae cum christiana comparatio p. 198. 199.
Legis veteris onus grave p. 282.
Leo papa I. haereticis invisus P. p. 658.
Lepra morbus insanabilis p. 169.
Lepram Moyses supplicando, Christus iubendo, san-
naverunt p. 171.
Lex interdum dicitur pro universa scriptura p. 353.
Libanus idolis refertus p. 464.
Lusds, ut videtur, genus quoddam (Luc. VII. 32.)
apud Hebraeos p. 214.

M

- Mones aequae ac Marcion vetus testamentum alii Deo
tribuebant p. 258.
Manetis phantasia A. p. 570.
Manichaeorum et Monophysitarum pravi mores P.
p. 656. 657.
Mansuetudo, moris christiani propria est p. 127.
Marcelli haeresis p. 30.
Mardarius abbas aegyptius T. p. 542.
Maria aequipollente locutione dicta fuit deipara ab
angelis p. 94; ab Elisabetha p. 95; a Baptista
p. 98.
Mariae perpetua virginitas p. 121. 122. 123.
Mariae virginis partus ineffabilis p. 61.
Maria nisi *ἡ σοτὸς*, ne *χριστοτόκος*, quidem repu-
tanda est p. 82.
Maria non hominem peperit, sed sempiternum Dei
Verbum humanatum p. 83. 90.
Mariam Dei matrem utrum primus appellaverit san-
ctus Leo PP. p. 100. adn.
Mariam deiparam confitebantur orientales episcopi
p. 105. De Deipara P. p. 610. seq.
Mariam dicebat Nestorius christiparam, dominipa-
ram p. 101.
Mariam dici *χριστοτόκην* propter Nestorianos non vult
Cyrillus p. 101. V. adn.
Martyrii pro Christo laus p. 288. 371.
Martyrii antiocheni patriarchae fragmentum ubi de
conflictu animae in exitu e corpore M. p. 552.
Martyrius patriarcha invehitur in Aiticum, et a com-
munionem cum illo dehortatur M. p. 549.
Martyrius patriarcha dubitabat adhuc de obitu Chry-
sostomi, in suo panegyrico M. p. 548.
Mater Sion, pro *numquid Sion* (ps. LXXXVI. 5.)
celebris lectio a Cyrillo etiam recitata p. 80. Con-
fer adn. Ibidem interpunctio notabilis.
Maximi (S.) scholia inedita in quartam Areopagitae
ad Caium epistolam praef. cap. VI.
Maximus diaconus ad quem scribit Cyrillus p. 108.
Mazuroth constellatio i. e. hexastrium E. p. 523.
Melania sancta femina dives eleemosynaria E. p. 520.
Mense benedictio facienda p. 232.
Mentis humane laus p. 52. cum adn.

- Menuthis idolum femineum in Aegypto p. 474. 475.
Merita piorum utilia interdum etiam aliis p. 176.
Messalitarum haeresis p. 107.
Metanoca nomen templi alexandrii ss. Apostolorum
p. 472.
Michaeae locus V. 2. sine particula negativa p. 121.
Miracula adhuc Cyrilli aetate fiebant p. 175. 176.
adnot.
Missae quotidianum sacrificium p. 124.
Missa est verum sacrificium p. 413. cum adn.
Monasterii insignis et ecclesiae dedicatio apud Fau-
in Aegypto T. p. 541. seq.
Monophysitae et Nestoriani p. 487.
Mortis poena quasi salutaris a Deo inflcta generi
humano p. 35.
Moyssis et Eliae colloquium in Christi transfigura-
tione quale fuerit, dicit Cyrillus p. 238.
Mundi aetates in parabola vineae (de qua sermo Cy-
rilli apud nos) figurantur p. 469.
Mundi aspectabilis descriptio p. 32. 33.

N

- Naturae duae in Christo p. 59. 120. 121. 448. 484.
485. Praesertim p. 70. 71. G. p. 588. P. p. 612.
seq.
Naturarum in Christo confusio exploditur p. 445. seq.
Naturarum in Christo non est dicenda conerctio, sed
unio p. 70.
Nestoriana haeresis p. 173. 188. 235. 316. 384. 394.
404. 453. 484. G. p. 588. 590. P. p. 647.
Nestorianismi accurata definitio, nempe *Verbum non
esse hominem factum, sed in homine ex mu-
liere nato habitariisse* p. 76.
Nestorius post ephesinam damnationem relegatus
Sansalgen in Aegypto T. p. 542.
Nestorius deiparae vocabulum non ferebat G. p. 590.
Nestorius ecclesia eiectus p. 113.
Nipho monachus Panopliae novae dogmaticae scrip-
tor (amanuensis, ut puto.) P. p. 662. adn.
Nomina varia domini nostri Iesu Christi explicantur
p. 9. seq.
Novatianorum error arguitur p. 180.

O

- Obtrectatio sine demonstrationibus, calumnia est
p. 430.
Occasio rei bene gerendae non omitienda p. 489.
O graeci articuli vis peculiaris in Petri dicto (apud
Matth. XVI. 16.) p. 92. Habet autem vim exclu-
sivam Luc. IV. 34. A. p. 574.
Οἰκονόμος vocabuli etymologia apud Cyrillum non ab
οἶκος et *νόμος*, sed ab *οἰκεία νόμιση* p. 348.
Olympias vidua (subintelligitur) M. p. 547.
Ὁμοούσιος vocabulum numquam Ariani pervertere po-
tuerunt G. p. 592.
Opera bona infructuosa sunt ante baptismum p. 149.
Opatulationes et *gubernationes* vocabula apud Pau-
lum I. Cor. XII. 28. mire explicat Cyrillus p. 108.
Oratio dominica auctior una petitione apud Mat-
thaeum quam apud Lucam p. 267. Immo auctior

- duabus, qua super re Augustinus in Enchiridio n. 30.
- Orationis dominicae explanatio p. 261-267.
- Oratio perpetua Christianis convenit p. 148.
- Oratio sit solitaria, nocturna, vivida, patiens p. 186. 187. 260. 268. 269. 374. 424.
- Oravit Christus quin ipse re aliqua indigeret p. 424. De Christi oratione accurate p. 425.
- Origenis breve supplementum p. 284. adn.
- Orthodoxia apprime necessaria G. p. 587.
- Oziae regis sacrilegium et poena P. p. 658.
- P
- Pacem cum impiis et cum heterodoxis vitandam dicit Cyrillus, ne pari ac illi sententia esse videamur p. 309.
- Pachomius aegyptius *ὁ πᾶν* T. p. 541.
- Pacis laus p. 441. Item pacis ecclesiasticae G. p. 587.
- Paenitentes recipiendi esse, ne ad haereticos transeant p. 106.
- Paenitentiae fructus praecipuus est fides in Christum p. 142.
- Paenitentiae sacramentum Christus instituit p. 214, et quidem potestativa absolventi formulae ecclesiae tradita p. 179. cum adn.
- Panopliae novae dogmaticae titulus repetitus P. p. 662. adnot.
- Parabola seminantis accurata explanatio p. 218. seq.
- Parabola de duobus filiis sobrio et prodigo diversis modis ac sensibus patres exposuerunt p. 342. Cyrillus sententiam suam exponit p. 344.
- Parabolarum intelligendarum regula critica p. 347.
- Παραδόσεις* commendabo, pro *παράδεξιαι* commendo (Luc. XXII. 46.) A. p. 579. cum Cyrillo ibidem in adn. Sic apud Augustinum in nostra editione serm. XVIII. 2. *dimittes* pro *dimittis*, in cantico Simeonis.
- Paria imparibus tribuere, summa iniustitia est p. 488.
- Pastores cur primi nuncium nati Domini acceperint p. 124.
- Pater Deus, de eo theologiae p. 3.
- Πατρός* lectio necessaria (apud Paulum II. Cor. XIII. 13.) p. 22. adn.
- Pauli samosatensis haeresis p. 149. et A. p. 570.
- Paulus monachus fert litteras ad Cyrillum p. 108.
- Paupertatis voluntariae laus p. 265. 292.
- Peccare universitati hominum commune est p. 50.
- Peccata venialia p. 291.
- Peccatorum remissio fit in ecclesia p. 176. 177.
- Peccatum originale p. 44. 129. 133. 152. 414. et A. p. 578.
- Περίπρεπον* explicatur *murus* a Cyrillo p. 467.
- Persecutio immanis sub imperatoribus graecis haereticis P. p. 656.
- Personarum unionem dicit Cyrillus illam quam alii patres dicunt in Christo personam compositam p. 485.
- Πετινά* pro *κόρακας* (Luc. XII. 24.) legebat Cyrillus p. 297.
- Petri apostoli concionantis prudens oeconomia p. 92. seq.
- Petrum Fullonem vel Petrum Mongum, reprehendit Gelasius papa P. p. 657.
- Petrus a Christo constitutus credentium firmamentum et magister p. 420.
- Petrus et Iohannes columnae ecclesiae p. 465.
- Petrus quo sensu iuraverit se Christum non nosse p. 429.
- Phantasiastarum haeresis p. 435. 443.
- Pharisaei avarissimi fuerunt p. 280.
- Philosophiae christianae definitio p. 579.
- Philosophia ethnica remedium animabus non praebebat p. 228.
- Photini et Pauli samosatensis haeresis P. p. 30. 608. 613. 649.
- Pietas erga Deum anteferenda amoris parentum p. 245.
- Pluralitas incipit a ternario numero P. p. 620.
- Πνεύματι* lectio (I. Cor. II. 13.) pro *πνευματικοίς* p. 411.
- Pneumatomachi arguuntur p. 273.
- Poctor abbas aegyptius T. p. 541. seq.
- Potentias aliquas maleficas in corpore humano suspicabatur Cyrillus p. 166.
- Praedictio evangelica qualis esse debeat p. 2.
- Praedicatoris evangelii sint mansueti et patientes, non iracundi et vehementes p. 244.
- Praedicatoribus viatorius habitus convenientissimus est p. 301.
- Praesentinus presbyter p. 108.
- Praesules ecclesiae laboribus assiduis occupari debere p. 233. 258.
- Praesulum ecclesiae grave officium p. 305. 306.
- Præsumptio (*ὀϊνσις*) profectum seu incrementum virtutis impedit p. 488.
- Primogenitus ex Maria, eodem sensu quo primogenitus ex Deo patre p. 123. Ibidem aliae huius vocabuli explanationes.
- Proverbium iudaicum fuit: *medice cura te ipsum* p. 161.
- Proximi evangelici definitio p. 257.
- Psalmi XC. versiculus 9. male lectus ab Arianis p. 154. (ut iam dixit Cyrillus etiam in comm. ad praedictum psalmum.)
- Pusillus grex quomodo intelligatur p. 299.
- Ptolemaicum systema de solis cursu p. 33.
- Purgatio in oblatione Iesu improprie dicta p. 133.
- Q
- Quaestio est, num B. Maria oblationem utramque, an alterutram, fecerit turturum et columbarum. Cyrillus p. 132. 134. dicit utramque. Harum oblationum mystica significatio, ibidem.
- R
- Rebellio reprehenditur p. 313.
- Regni Dei dictione quid Christus denotare soleret p. 413.
- Resurrectio corporum adseritur p. 403. 442.
- Resurrectionis nostrae quomodo Christus causa sit p. 416.

Romanae cathedrae laus P. p. 655.

Rufus Thessalonicae episcopus ad quem scribit Cyrillus p. 105.

S

Sabbati causa, misericordia Dei fuit p. 186.

Sabbatismus legitimus et pius quinam fuerit p. 317. ad 320. et 329.

Sabellii haeresis p. 30. P. p. 624. 640. seq.

Sacerdotium regni fulerum P. p. 659.

Salutem aeternam consequi, quisquis voluerit, potest p. 368.

Sanguinis in humano corpore circulationem cognitam fuisse Cyrillo, denotare videtur haec verba p. 33: αἵματος ὀχρεοῦς εἰς ἅπαντα τοῦ σώματος διαφέροντας μέλη: sanguinis rivulos ad omnia corporis membra discurrentes membra. Nisi forte ὀχρεοῦς intelligit venas. Sed tamen et vocabulum διαδύοντας motum revera significat.

Sapientiae mundanae vanitas p. 249. 341. 491.

Scandalorum duplex genus p. 359.

Scianuthes abbas aegyptius T. p. 541. seq.

Seribarum iudaicorum mores graphice expressi p. 405.

Sensus varius versiculi 26. Prov. cap. XVI. p. 324.

Septuaginta quinque animae cum Iacobo in Aegyptum ingressae p. 53. Videsis controversiam in adn. ibidem.

Severiani tritheitae P. p. 642.

Simon Cleopae socius, non fuit Simon Petrus, neque Simon cananaeus, sed alius discipulus p. 439.

Simonis magi praecipitum E. p. 524.

Σινιάσαι verbi variae explanationes p. 419. adn.

Somniorum superstitio p. 475.

Spiritum sanctum nihil aliud esse quam ipsum Deum seu spiritum Dei, ita ut distincta persona non sit, dicebant Ariani et Eunomiani p. 25.

Spiritus sancti attributa divina aequae ac Patris et Filii p. 22. seqq.

Spiritus sancti dona multiplicia p. 72.

Spiritus sanctus Deus. De hoc a p. 22. usque ad 30. Item p. 291. 292.

Spiritus sanctus Filio consubstantialis p. 272. 290.

Spiritus sanctus quomodo procedat a Patre, non est quaerendum p. 22. 73.

Stephanus siuniensis G. p. 587. 588.

Substantia (de) et natura copiose dicitur P. p. 601. seq.

Superbiae vituperatio p. 256. 281.

Superbia gignit haereticos p. 1.

Superstitiones variae E. p. 523. seq.

Synagogae repudium p. 314. 354.

Synchytici seu Synusiastae, i. e. Confusanei, haeretici confutantur p. 445. seq.

Syrorum episcoporum, ad quos scribit Gelasius papa, nomina P. p. 654.

T

Tabennenses monachi p. 472.

Templa alexandrina 1. ss. Apostolorum. 2. Evangelistarum p. 472. 474.

Temporalia bona a Deo postulare, non est reprehensibile p. 265.

Theodreti epistola ad Sporacium genuina apparet P. p. 652.

Theodoretus et Ibas merito absoluti in concilio chalcidonensi P. p. 650. seq.

Theodori mopsuesteni haeresis P. p. 607. 612. 634. 638.

Theodosii iunioris imp. sollicitudo de pace ecclesiae p. 106.

Theologia artificiosa vitanda Gr. p. 563. seq.

Theologia vocabulum ponitur, cum de Deo aut de Trinitate agitur; *oeconomia* cum de Verbi incarnatione p. 6. 74.

Theopaschitae P. p. 659.

Theoocos Maria virgo p. 74., et toto qui sequitur tractatu usque ad p. 100.

Timothei Aeluri fragmentum epistolae p. 543.

Timothei Aeluri memorantur sermones antirrhethici T. p. 543.

Timothei, falso inscripti Aeluri, ex dialogo cum Calonymo fragmentum T. p. 544. Hic calumniatur, dicens Cyrillum modo monophysitam, modo diphyssitam apparere, ibidem. Idem Severum laudat, ibidem.

Tituli trilinguis in cruce triplex sensus allegoricus p. 435.

Timotheus Aelurus unam Christi naturam dicit esse deitatem T. p. 543. Idem manifestus monophysita ibid. et p. 544.

Transfiguratio Domini qualis fuerit p. 239. Figura nostrae transfigurationis in resurrectione futurae fuit, ibidem.

Τραχολτός asper nummus, ut videtur E. p. 509. Nisi forte mavis scribere τραχυτός.

Trinitas divina gradus dignitatis non habet G. p. 558. P. 660.

Trinitatis personas utrum dicere oporteat substantias an insubstantivas P. p. 642. seq.

Trinitatis summaria definitio p. 30. 31.

Trisagii vis theologica A. p. 575. Additamentum vituperatur P. p. 657. seq.

Trisagium in magna calamitate caelitus editum P. p. 659.

U

Unus (Deus) trionymus, iuxta Sabellii, Photini, et Marcelli, contractionem et confusionem p. 30. 40.

V

Valentinianorum haeresis p. 138.

Verbi divinitas et legislatio p. 6. 7. et passim.

Verbum aeternum, utpote principium p. 55. cum adnot. ubi loci Joh. VIII. 25. et Cicer. de rep. sub fin.

Verbum appellationem prae se tulit filii cum se humanitati copulavit p. 79.

Verbum Dei cur homo fieri voluerit p. 42. seq.

Verbum non habitavit in homine sed homo factum est p. 79. 80. 81.

- Vocabula, si sint orthodoxa, non esse reiicienda, etiamsi iis cacodoxi prave utantur G. p. 590.
- Verbum solo mandato poterat humanam operari salutem p. 53.
- Vitae futurae praemia p. 490, et alibi.
- Vocabulorum in theologia vitanda ambiguitas p. 71.
- Vocatio gentium p. 143.
- Voluntas etiam humana in Christo fuit A. p. 584. G. 591.
- Voluptatis vituperatio p. 125. 130. 149. 167. 242. 295. 309. 477.
- Vulpes et volucres malo interdum sensu in ss. bibliis p. 244.
- Vulpen, non Herodem, sed pharisaeum quandam dixit Christus Luc. XIII. 32. p. 327.
- Υἱοῦ mendum codicis p. 29. v. 15. emendatur scribendo Θεοῦ ab ipso Cyrillo p. 94. v. 16.
- Ἰατρῶξουσι lectio ps. LXXXVIII. 16. pro κατακαυθέντωνται p. 354.
- Υπερικρείται dictae ob excellentiam preces Christi p. 478. cum adn.

Z.

Zachariam Praecursoris parentem, fuisse illum oc-
ciscum inter templum et altare, traditioni non scri-
ptae acceptum refert Cyrillus p. 283. in adn. con-
tradiciente tamen Hieronymo.

Ἐπιφοροῖτα, nisi est pro ἐπιφοροῖτα E. p. 513.

Voluminis emendationes et additamenta.

Pag. 29. adn. 1. adde: sine dubio legatur Θεοῦ pro υἱοῦ. Nam Θεοῦ habet ipse Cyrillus p. 94. P. 30. v. 6. a fin. *mutuoque superiecta*; dic potius: *et aliud alio superius*. Et confer p. 558. adn. 1. P. 31. Omitatur adn. 1. P. 48. v. 9. corr. *irretiebantur*. P. 111. in adn. adde: nec non Gregorius nyss. epist. ad Eusth. et Ambros. opp. T. II. p. 1033. P. 128. v. 9. a fin. corr. ἴσομεν, et *cognovimus*. P. 150. Locus ferme repetitus in orat. ad reginas opp. T. V. part. 2. p. 157. D. P. 190. v. 10. a fin. corr. ἐπιδύσατε. P. 213. adn. v. 3. suo corr. quo. P. 237. v. 3. a fin. Inserendum fragmentum ex tertio tomo p. gr. 110. δεικνύς - χερματισσας, p. lat. 72. P. 348. in adn. corr. οἶκος. P. 416. v. 10. a fin. adde: *et sanguinem eius bibentes*. P. 444. v. 6. a fin. corr. 114. P. 482. in adnot. corr. 42. P. 488. in adn. v. 11. dic: *semel et iterum*. P. 524. v. 7. corr. *magus*. P. 544. citatus a Leontio Aeluri locus extat etiam in T. VI. p. 515. supplementorum Mansii ad Concilia; sed ibi incaute continuantur tanquam Aeluri verba, quae sunt Leontii. P. 645. v. 12. ad corr. *adversus*.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

